This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google books

http://books.google.com

EX·BIBLIOTHECA·CARM·
·DISC·CONV·LUGD·

C

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

20455

VETERUM SCRIPTORUM ET MONUMENTORUM HISTORICORUM, DOGMATICORUM, MORALIUM, AMPLISSIMA COLLECTIO.

TOMUS III.

IN QUO CONTINENTUR,

AMBROSII CAMALDULENSIS ordinis præpoſiti generalis epiſtolarum libri XX. Præfationes in varias tranſlationes de græco in latinum ab eo factas, & virorum eruditorum ad eum epiſtolæ.

ALBERTI SARTHIANENSIS ordinis Minorum vicarii generalis & quorumdam aliorum epiſtolæ ſelectæ.

PETRI DELPHINI Camaldulenſis ordinis epiſtolæ CCXLII.

ÆGIDII VITERBIENSIS, THOMÆ WOLSEI, & PETRI CIACONII quædam epiſtolæ.

Prodit nunc primum ſtudio & opera Domni EDMUNDI MARTENE, *& Domni* URSINI DURAND, *Presbyterorum & Monachorum Benedictinorum è Congregatione S. Mauri.*

BIBLIOTHEQUE DE LA VILLE DE LYON

PARISIIS,
Apud MONTALANT, ad Ripam PP. Auguſtinianorum, propè Pontem S. Michaelis.

M D C C X X I V.

CUM PRIVILEGIO REGIS ET SUPERIORUM PERMISSU.

Digitized by Google

Digitized by Google

PRÆFATIO.

1. TERTIUS hic tomus totus eſt Mabillonii noſtri, epiſtolas enim continet clariſſimorum virorum decimi quinti ſæculi, quas olim ſummo ſtudio collegerat in Italia, Ambroſii ſcilicet & Petri Delphini Camaldulenſis ordinis præfectorum generalium, Alberti a Sarthiano, & ceterorum ejuſdem nominis. Incipimus autem ab epiſtolis Ambroſii, quæ potiorem voluminis partem occupabunt. Sed vitam ejus ante omnia vel paucis juvat exequi.

2. Natus eſt Ambroſius in oppido Portici Romandiolæ honeſtis parentibus & religioſis, ſed mediocris fortunæ, ſub annum Chriſti 1376. moxque a puero traditus eſt patribus Camaldulenſibus cœnobii Florentini beatæ Mariæ Angelorum, primis litteris imbuendus, quod miramur neminem hactenus obſervaſſe. Id vero non ſemel teſtatur. Nam in præfatione in S. Johannis Chryſoſtomi libros adverſus vituperatores vitæ monaſticæ, Matthæo ipſius loci præfecto, cui opus illud, ſtudiorum ſuorum primitias, conſecrabat, acceptum refert, quod litteras cum Græcas tum Latinas eſſet conſecutus. Et epiſtola 31. lib. 6. Gregorio monacho ſeniori ſignificat, ſanctiſſimi illius cœnobii, *in quo parvulus oblatus* fuiſſet, tantam ſuo pectori imminere curam, ut nihil fere aliud, quam de ipſis & eorum converſatione cogitaret. Eos tandem orat epiſtola 8. lib. 12. *quanto poteſt affectu*, ut ſibi aures divinæ pietatis implorent, uti remeare ad ipſos, cum ipſis vivere, cum ipſis mori valeat, *& ibi effundere extremum ſpiritum, ubi primitias ſpiritus accepiſſet*, ubi tenerum lac pietatis ſuxiſſet, ubi ad viriles annos perveniſſet. Et ad Gaſparum ſcribens: *Nos fili*, inquit, *quod maximo nobis pudori eſt, cum veterani in Chriſti militia eſſe debeamus*, quippe qui à *pueritia militavimus*, *agente noſtra deſidia adhuc tyronum rudimenta meditamur*. Item ad Silveſtrum monachum: *Memento, quæſo, quod puer mecum adveneris in monaſterio. Requiritur a nobis, frater, major quam a ceteris perfectio, qui a prima ætate vocati ſumus.*

Ambroſius à puero litteris imbuendus traditur Camalduenſibus.

Epiſt. 33. l. 6.

Epiſt. 32. l. 10.

3 Ubi autem prima imbibit Grammaticæ diſciplinæ rudimenta, operam dedit eloquentiæ ſub Johanne Ravennate. Is oratorum hujus ævi facile princeps, plures tum magnæ ſpei adoleſcentes erudiebat, verum perſpecta Ambroſii indole, operam nemini ſuam lubentius collocavit. Ingentem in illo advertebat aviditatem diſcendi, ſomno & cibo ac potu parcius utebatur, & cum nullis eſſet adoleſcentiæ vitiis obnoxius, ne minimum temporis punctum fruſtra abſumebat. His accedebat, acris & vigens memoria, judicium excellens, & naturalis ac ſibi proprius ſermonis nitor, quo ſuaviſſime omnes alliciebantur.

Operam dat eloquentiæ.

Tom. 1. annal. Camald.

4. Progreſſu temporis cum Græcarum inſtitutionum ludum aperuiſſet Venetiis Emmanuel Chryſoloras Byſantinus, & frequentes illuc commigra- Litteris Græcis.

rent ex Italia ſtudioſi adoleſcentes; adjunxit ſe etiam illis Ambroſius, ac deguſtata vel extremis labris ſuavitate Attica, tanto captus eſt ejus adipiſcendæ deſiderio, ut ceteris omnibus poſthabitis, aliud nihil cogitaret. Et mirabatur quotidie Emmanuel adoleſcentis ardorem ſtudiumque & progreſſus, jamque eum *doctiſſimis viris adæquandum prædicabat.*

Fit Monachus.

5. Neque tamen ſubſtitit diu Venetiis. Vocato enim Florentiam Emmanuele, ſecutus eſt continuo magiſtrum, quod quidem factum credimus Dei omnipotentis nutu & conſilio, brevi enim redditus eſt cœnobio B. Mariæ de Angelis, ibique ſæculo nuntium remiſit. Auctor eſt Auguſtinus annalium Camaldulenſium ſcriptor ſatis accuratus, ad monaſterium ſeſe recepiſſe Ambroſium, *ad octavum idus Octobris, anno a partu Virginis* MCCCC. *cum jam ageret ſecundum & vigeſimum diem ſupra* XIV. *ætatis ſuæ annum*, idemque poſt eum tradidit Michael Pocciancius in eo quem adornavit catalogo ſcriptorum Florentinorum. At mendum aliquod in Auguſtini textum irrepſiſſe, & legendum XXIV. *ætatis annum* pro XIV. vel ex hoc uno argumento evincitur, quod major eſſet ſexagenario Ambroſius anno 1439. quo anno mortem ejus conſignat, ut infra videbitur.

Lib. 3.

Tyrocinii ejus principia.

Annal. Cam. lib. 3.

6. Sic vero ab ipſis tyrocinii ſui principiis vitam inſtituit ſuam, *ut nulli* vel veteranorum tam in opere divino quam in ſanctæ obedientiæ ac regularis obſervantiæ cultu eſſet ſecundus. Creſcebat in eo pietas, creſcebat religionis ardor, creſcebant & doctrinæ ſtudia pariter cum ætate. Et ſervato ubique modo cum honeſtatis decore, omnium ſibi amorem facile conciliavit. Nihilominus tamen improbarunt ex amicis ejus nonnulli ſanctum ejus propoſitum. Indignabantur juvenem tam liberalem, tot eximiis naturæ donis inſtructum, futurum denique patriæ ſuæ decus, abripi continuo ex hominum conſpectu, vitæque mandari inerti & otioſæ. Quod quidem quam immerito jactarent, eventus comprobavit. Matthæus enim inſignis ſanctimoniæ vir, a quo adſcriptus fuerat in ſanctorum Angelorum cœtum, his permotus contumeliis operoſam aſceticæ vitæ notari quietem, ſcholis eum monaſterii prius præfecit, quam ſacris ordinibus initiaretur; ſicque convenientibus undique generoſiſſimis adoleſcentibus, qui fama ejus alliciebantur, apertus eſt ſenſim in ſancto illo receſſu ſtudiorum ludus celeberrimus, ex quo ſcientiarum omnium fructus eximii prodiere.

Seceſſus ejus improbatur.

Scholis monaſterii præficitur.

Prima ejus de inſtaurandis litteris conſilia.

7. Ibi cum multa Ambroſius pluribus annis agitarit inſtaurandæ litteraturæ conſilia, tum regium illud propoſitum diſperſos paſſim codices cum Græcos tum Latinos vindicandi in lucem & in unum quaſi corpus doctiſſimorum virorum caſtigatione redigendi, exhibendi tandem ſtudioſis omnibus, nobiliſſimo ac ſuaviſſimo puero Coſmo de Medicis cum primis litteris inſtillavit; quod quidem ille procedente ætate tam magnifice, tam avide, tam perſeveranter eſt executus, ut Europam omnem exquiſitiſſimis diſciplinarum omnium libris referſerit, & cum omnia ipſe unus Ambroſius procuraret, ſelectiſſimam interim bibliothecam, conquiſitis undique ſcriptoribus, magno impendio infinitiſque laboribus adornabat. Hinc amicis ſuis ſeu coram loqueretur, ſeu ſcriberet, lubentius nihil proponebat, quam veterum libros aut expurgandos ab imperitorum ſcriptorum mendis, aut comparandos, aut exſcribendos; idque cum ex pleriſque ejus epiſtolis, tum ex his præſertim quæ ad Coſmum & Laurentium de Medicis, quæ ad Nicolaum, ad Barbarum & ceteros litteratos viros diriguntur, colligi facile poteſt. Sic quippe habebat præſtantiſſimus ille vir, ſolo antiquitatis ſtudio optimas artes niti, ſublatoque eo neceſſario corruere & corrumpi.

Bibliothecam inſignem condit.

Scribit de Florentinis originibus.

8. Atque hoc maxime ſtudio antiquitatis excitatus, animum primo appulit ad civium Florentinorum Origines. *Omnem legem*, inquit Auguſtinus,

pacem, bellum & rem illuſtrem ſingulari volumine Attici ad æmulationem complexus, Annal. Camald. l. 3.
familiarum ſic origenes ſubtexuit, ſic dignitates & honores, ut quo quiſque tempore floreret cœpiſſet, egregio compendio expreſſerit, ut ex eo clarorum virorum propagines omnes liquido cognoſci licuerit. Additque Ambroſium omnia hæc cum luculento admodum ſtylo ornaſſet, elimaſſetque, volumen ipſum ſummo magiſtratui obtuliſſe, ab eoque gratiſſime exceptum, publicis monumentis adjectum eſſe ad ſolatium eorum, qui aliquam haberent cupiditatem clarorum ſuæ reipublicæ virorum.

9. Converſus deinde Matthæi venerabilis patris ſui hortatu ad ſanctorum Cetera ejus opera.
patrum fontes, S. Johanni Chryſoſtomi libros adverſus vituperatores vitæ monaſticæ Latine reddidit. Id vero operis adverſos eos imprimis ſuſcepit, qui ſeceſſum ejus damnabant; *ſimulque omnibus monachis maximo & ſolatio &* Præfat.
uſui fore arbitrabatur, cum illi cauſam ſuam animadverterent ante mille annos a præſtantiſſimo viro tanta vel cura ſuſceptam vel elegantia & ubertate defenſam.

10. Edito hoc ſpecimine, adeo captus eſt doctoris aurei ingenio & facundia, ut ſeſe ipſi in primis addixerit Nam præter homilias ejus in Matthæum, quas generalis, præcipiente Eugenio papa IV. tranſtulit venuſtiſſime, vertit & lucubrationes ejus ſuper Johannem, ſuper epiſtolas Pauli, Sermones contra Judæos, & de Deo incomprehenſibili homilias 40 multaque alia libris decem & octo. Sermones etiam S. Patris Ephrem, S Johannis Scholaſtici Scalam, tractatum illum de Virginitate, qui vulgo attribuitur Baſilio, latine reddidit. Aggreſſus eſt tandem SS. Patrum vitas.

11. Verum interpoſuere ſe interim amici ejus, ut omiſſis tantiſper ſtudiis Laërtii libros cogitur latine reddere.
illis monaſticis, operam vellet aliquam Diogenis Laërtii libris impendere; atque eorum precibus acquievit, ſed dici non poteſt quam invitus. *Magna* Epiſt. 1. l. 18.
me hominum vis impulit, inquit ad Leonardum Juſtinianum ſcribens, *ut præter inſtitutum meum, quo jam priaem ſolis ſacris litteris ex Græco transferendis operam dare decreveram, Diogenis Laertii libros de Vita decretiſque philoſophorum in latinum convertam..... Vicit tamen amicorum vis nimia, adjectis adhortationibus fere dixerim ſummorum virorum, archiepiſcopi Genuenſis, Antoniique Maſſani.* Et epiſtola alia: *Video quam me penitus diligas, quantaque ſinceritate colas amicitiam noſtram,* Epiſt. 3. lib. 18.
quando tu me vetera illa & caſtiſſima eccleſiæ lumina tantopere cupis imitari, ut in nullo ab illorum ſemita, quam vita atque litteris nobis aperuerunt, deviare patiaris. Fiat utinam certe vel ſero, quod tu mihi animi medullis omnibus precaris, quod litteris ut fiat hortaris, quid enim nobis optatius poſſet obvenire. Ceterum hac una in re, frater amantiſſime, qui tantiſper illorum veſtigia deſeruiſſe videor, dum præter illorum conſuetudinem gentilium convertendis libris, contra inſtitutum item meum, operam vel brevem dedi, me perquam invitiſſimo factum non ambiges, ſi quanto cum gaudio ſacras litteras proſequar noſti. Impulerunt me violentiſſima quorumdam ſtudia, quibus diu multumque reluctatus, cedendum poſtremo exiſtimavi his rationibus, quas ipſe diſcretiſſime ſcripſti, inductus; atque ut ex animi ſententia loquar, ſi opus ipſum antea legiſſem, nullis umquam precibus, ut id traducerem induci potuiſſem. Eſt enim, quod minime ignoras, pleniſſimum difficultatis, ſectas omnes illas, ita ut ab eo traduntur, diligenter exprimere, cum minutiſſime opiniones omnes proſequatur, deſiderentque pleraque latinos terminos. Et Nicolao qui verſioni illi in primis inſtabat, cauſatur Epiſt. 1. l. 15.
inter alia, quod ſanctorum patrum vitas necdum abſolviſſet.

12. Adeo tamen obſiſtere amicis non poterat, ut Nicandrum ac Philoſtratum, ſimulque & opuſcula quædam Plutarchi, quæ maxime efflagitabant, adjecerit: ſed mox ad conſueta reverſus ſtudia, extremam manum appoſuit Vitis SS. Patrum & tractatui ſancti Baſilii de Virginitate, quem Gabrieli de Condulmerio tum cardinali, ordinis ſui protectori, ſibique amiciſſimo, poſtea vero pontifici Eugenio IV. conſecravit. Tum epiſtolam ejuſdem patris

Digitized by Google

ad Gregorium Nazianzenum de Vita Solitaria, tractatum de Paradiſo, de Sacerdotio JESU-CHRISTI, & Athanaſii libros quatuor adverſus gentes S. Dionyſium de Cœleſti & de Eccleſiaſtica hierarchia, vitam S. Gregorii Nazanzieni, S. Eugeniæ, Manuelis Calecæ viri doctiſſimi contra Græcorum errores libros quatuor, quos Martino V. pontifici maximo dedicavit, plurimaque alia e Græco ſermone venuſtiſſime convertit. Hos autem Calecæ libros, qui in lucem protulit Petrus Stevartius ſcitiſſime obſervat, ipſum eſſe tractatum adverſus Græcos, quem Trithemius, ceterique poſt eum recentiores ipſi Ambroſio attribuere. Hiſtoriam quoque ſeu prolixiora chronica monaſterii Caſinenſis, quæ plane erant rudia & barbara, una cum Dialogo Deſiderii expolivit & recognovit.

Fit generalis. 13. Atque his ſtudiis & lucubrationibus cum annos ad ſummum triginta vacaſſet, & dulciſſimo interim conſortio litteratorum omnium frueretur, raptus eſt invitus ad ſui ordinis clavum anno 1431. indeque ad ſumma eccleſiæ negotia vocatus, miſſus ad concilia, delegatus nuntius apoſtolicus ad imperatores Orientis & Occidentis, eximia ubique ſpecimina edidit ſummæ religionis & doctrinæ.

Patres Baſileenſis Concilii ab Eugenio alienos convertit. 14. Si fides ſit Michaeli Pocciancio, doctrinam ejus prope divinam admirata eſt Conſtantienſis, Baſileenſis & Florentina ſynodus. Et Baſileæ quidem (nam de Conſtantienſi ſynodo cum nemo alter ſcripſerit, & ſit alias parum accuratus ille auctor, certi nihil poteſt afferri) Baſileæ, inquam, habita oratione ſuaviſſima, cardinales & antiſtites multos, ſed Jordanum præſertim S. Sabinæ cardinalem diaconum & legatum apoſtolicæ ſedis, alienum prorſus a ſummo pontifice, ſic delinivit, pellexit, verſavitque pauciſſimis diebus, ut ad pontificis ejuſdem partes revocaverit. Id vero epiſtola VIII. ad Coſmum his verbis indicat. *Scripſi ad te ex Baſilea ſecundo, ubi utiliter multum judicio meo ſum aliquandiu immoratus, quod legatum mihi pridem deditum magna ſemper auctoritate ſum allocutus. Mitiorem multo quam invenerim effecit per nos divina miſeratio, & ut juris noſtri factum & pontifici favere audeam dicere.* Unde & tranſlato Ferrariam concilio, eo ſe ſtatim recepit Jordanus, videndæque hanc in rem litteræ 31. & 32. libri XII. item acta concilii Florentini. Epiſtola autem alia ad eumdem pontificem, quam quidem deſideramus, de Proſpero de Columna cardinali S. Georgii ad velum aureum hæc habet. *Scripſi beatitudini tuæ paucis ante diebus, commendans pietati tuæ D. meum cardinalem Columnam, quia ille de me magna certe poſcebat inſtantia, ſummopere redire cupiens in gratiam tuæ ſanctitatis, & ſpondens ea facturum, quæ eſſent boni filii erga indulgentiſſimum parentem officia. Conferre id plurimum negotiis noſtris arbitratus ſum, ſi ſe hinc ad te reciperet. Juvenis cardinalis: tamen & qui hic remorando plus nocere quam prodeſſe poſſit.* Et epiſtola 22. ad epiſcopum Cervienſem, ſignificat cardinalem Cyprium libenter ad ſuam ſanctitatem reverſurum, ſi blandis & dulcibus invitetur litteris.

Lib. 13.

Annal. Camald. lib. 3.

Concilium impetrat alio transferri. 15 Baſilea tandem profectus juſſu Eugenii ad Sigiſmundum imperatorem, facile exoravit transferri alio concilium, uti colligitur cum ex epiſtola undecima ad Eugenium, tum ex duodecima, in qua ſe negotium illud in Alba regali confeciſſe diſertiſſime exponit.

Ferrariæ & Florentiæ unus eſt interpres Græcorum & Latinorum. 16. Ferrariæ vero & Florentiæ quidquid ad reducendos ad catholicam fidem Græcos proſpere actum eſt & ſalubriter ordinatum, id fere uni Ambroſio debet attribui. Miſſus primum Venetias a ſummo pontifice, deduxit eos Ferrariam, tum inchoato ibi concilio, productiſque in medium capitibus præcipuis quibus a Romana eccleſia diſſidebant, interpres unus fuit, qui cuncta utrique parti, ſive Græce ſive Latine converteret & explicaret.

Græcos ſibi conciliat. Idque oneris ea facilitate & elegantia eſt executus, ut Græcus magis crede-

retur

Digitized by Google

retur quam Latinus. Quo porro Græcos omnes ſic ſibi devinxit vel ſemel auditus, ut deſiderium ejus ferre nullomodo poſſent. *Tanta hi nos caritate complectuntur*, inquit epiſtola ad Chriſtophorum, *ut ſi diſcedamus vel modice, mancos ſe ac deſtitutos* arbitrentur. Et ad Michaelem: *ſunt inter iſtos plerique eruditi viri multumque nobis affecti, ſed imperator & patriarcha omnium affectum in nos ſuperant.* Epiſt. 41. l. 11. Epiſt. 9. l. 11.

17. Admonuit interea Eugenium vincendos in primis eſſe lenitate ac beneficiis attrahendos. Nam *ſi recte*, inquit, *pieque expendatur quam multis ſæculis permanſerint in opinionibus ſuis, fuerintque a nobis non minus animo quam corpore ſejuncti & ſegregati, non videbitur mirandum aut indignanter ferendum, ſi non ſtatim cedant, ſi tueri pauliſper velint opiniones, ut non fruſtra tamdiu videantur erraſſe.* Ad hæc ſuadebat legatum perpetuum ex latere ſuo mitteret Conſtantinopolim, qui illarum partium negotia dirigeret, hominem ſincerum & reli-" gioſum atque prudentem, ſervaturum in eccleſia illa unionis initæ bo-" num. Promoveret quoque ex ipſis nonnullos qui eſſent digniores, ad ſupre-" mi etiam cardinis apicem; haberetque apud ſe in honore impubes pueros" vel centum informandos Latinæ eccleſiæ ritibus & Romanorum moribus," ac tam Græcis quam Latinis litteris imbuendos ſumma cum diligentia." *Hi enim ipſi potiſſimum*, inquiebat, *quando erunt adulti, ſi congrua illis adhibeatur cura, in fide & devotione Romanæ eccleſiæ, ac ſanctæ apoſtolicæ ſedis gentiles ſervabunt ſuos, eiſque eccleſiæ illarum partium credi tuto poterunt.* Atque id Benedicti XII. exemplo confirmabat, qui ex his qui de Judæis converſi ad Chriſtum ſua mirabili diligentia fuerant, epiſcopos ordinare, quos idoneos fuerat arbitratus, non detrectaſſet; quod neſcio utrum alias de Benedicto memoretur.

Conſert cum Eugenio de ipſis reducendis ad catholicam fidem. Epiſt. 13. l. 11.

18. Tranſlato denique Florentiam concilio, adeo inſtitit cum ipſos Græcos tum Latinos antiſtites pulſando & adhortando, ut coactus ſit tandem Beſſarion Nicænus antiſtes, vir undequaque doctiſſimus, confiteri *palam in publico conventu Græcorum, adſtante imperatore & epiſcopis omnibus, ſanctam Romanam eccleſiam recte ſentire in myſterio fidei, & additionem in ſymbolo rectiſſime factam, & ſe velle hanc fidem, hanc confeſſionem, quam ore profitebatur, in ſcriptis dare.* Id factum fuit Florentiæ XXI. Aprilis anno 1439. nec multo poſt Græcia omnis ſummi viri exemplo adducta, ceteris quoque capitulis, de quibus erat contentio, facile acquievit, editoque decreto nonis Julii, ſubſcripſit Ambroſius concilii actis ante omnes abbates. Epiſt. 40. l. 11.

19. *Honoratus deinde fuit*, ait Auguſtinus monachus Florentinus, *a compluribus Græcorum variis Græcis voluminibus aliiſque inſignibus muneribus, maxime vero ſericis auratiſque veſtibus diverſicoloribus..... civitas vero tota & cardinalium ſacratiſſima cohors ſeſe cum pontifice Ambroſii meritis plurimum debere compertum habens, eum ipſum purpuræ, ut etiam refert Jovius, conſtanti judicio deſtinavit.* Verum tot egregios labores magis decebat immortali gloria compenſari. Graſſanteque peſte in Etruria Florentiæ extinctus eſt Ambroſius 12. kal. Novembris anno Chriſti 1439. uti ſcribit Auguſtinus vitæ ejus ſcriptor. Unde emendandi Michael Pocciantius, Bellarminus, Labbæus & ceteri recentiores, qui vitam ejus produxere ad annum Chriſti 1490. Certe auctor eſt Maurus ejus diſcipulus, Eugenium de interitu ejus in primis indoluiſſe. *Nullam propriam jacturam*, inquit, *nullum adverſum caſum gravius umquam tuliſſe viſus eſt, adeo ut aliquandiu quoque ingemiſcens, eum ex nomine vocare non ceſſaret: Ambroſi fili, quis te mihi eripuit, quis eccleſiæ lumen adeo intempeſtive extinxit?* addit & ſexagenario majorem exceſſiſſe, atque adeo longe ante annum 1490. quo certe major fuiſſet centenario, uti ſatis conſtat ex dictis. Sepultus eſt in ſacræ eremi oratorio ſine lapide & titulo, uti ſcribit Mabillonius, in Itinere ſuo Italico; &

Moritur cum deſignatus eſſet cardinalis. In funebri ejus Oratione.

Pag. 180. „ ſubit indignatio, inquit, ut cum Plinio juniori loquamur, tanti viri poſt „ tot annos reliquias, neglectumque cinerem ſine titulo, ſine nomine jacere, „ cujus memoria orbem terrarum gloria pervagata eſt. Sed potior Ambroſii „ apud Deum gloria eſt ac memoria.

20. Præter ea quæ ſuperius recenſuimus ingenii ſui ſpecimina, hæc generalis ſubciſivis horis edidit. Vitam S. Johannis Chryſoſtomi a Palladio ſcriptam, S. Dionyſii libros de Divinis nominibus & de Myſtica Theologia, epiſtolas ejus & commentariorum libros duos de adminiſtratione ſua, quos inſcripſit, Odœporicon editos Florentiæ ac Lucæ anno 1681. Servantur autem manuſcripti in bibliotheca Laurentiana & Angelorum, deſinuntque ut in editis in hæc verba *bene ædificatos reliquit*. Tum hi adſcripti ſunt verſus Thadæi de Viglarana * in laudem SANCTISSIMI VIRI AMBROSII, quos, cum ea quæ hactenus diximus diſerte confirment, ſuum hic locum habere non pigebit.

* Quem ſuſpicamur ipſum eſſe Thadæum Viaranenſem civem Faventinum, ad quem extat Petri Delphini epiſtola data anno 1498.

Si cupis auctorem præſentis noſſe libelli;
Quod cupis a noſtro carmine doctus eris.
Is fuit Ambroſius, toto clariſſimus orbe,
Camaldulenſis relligionis honos.
Orator vehemens, Latiæ facundia linguæ,
Atque omni in Graia parte diſertus erat,
Ingenio quantum vivens in utroque valeret,
Multa viri monſtrant quæ monumenta dedit.
Aurea Chryſoſtomi facundo tranſtulit ore,
Dogmata Baſili noſcere ſcripta dedit.
Et te Romanum fecit, memorande Laërti.
Cuique Syrus etiam connumeretur Ephren.
Et Nazianzenus patet hoc intetprete nobis,
Cui ſacra cognomen Theologia dedit.
Atque Dionyſii divina volumina nobis
Hujus noſſe dedit lingua diſerta viri.
Multa præterea clarorum ſcripta virorum
Doctrinam celebrant, ingeniumque viri.
At ſi forte cupis mores aut noſcere vitam,
Obſequium vota carmina noſtra gerent.
In primis clemens, facilis, pius, integer, omni
Labe carens animi, ſimplicitate bonus.
Paupertatis amans, omni laudabilis actu,
Et florem angelicæ virginitatis habens.
Conſilio prudens, vitæque exemplar honeſtæ,
Nullius culpæ conſcia vita fuit.
Neve igitur tantæ meritum virtutis obiret,
Pontificis cavit provida cura ſacri.
Eugenio primum ſiquidem cogente ſubivit
Camaldulenſi relligione locum.
Hoc meruit terras habitans; nunc aſtra beatus
Poſſidet, optato perfruiturque bono
Jure igitur ſacros hujus venerare labores,
Atque in deliciis lector habere velis.
At tu qui Celſa reſides ſuper arce Tonantis,
Thaddæum Ambroſi fac tueare pater.
Ipſe mihi faveas, prorſus ut noſtra ſalutis
Perveniat precibus fulta carina tuis.

Digitized by Google

Sequitur denique hæc clauſula. *Egregii & eloquentis viri Ambroſii generalis Camaldulenſis commentariola feliciter expliciunt, per eumdem elegantiſſime edita Deo gratias. Amen.* Ex quibus verbis intelligitur non ulterius proceſſiſſe illud Odœporicon.

21. Epiſtolas etiam ſuas amicorum precibus colligere cœperat cum e vivis ereptus eſt. Verum opus illud imperfectum ſibi ſtatim ſumſere amantiſſimi ejus filii, breviqueadſummum illud faſtigium, quod modo cernimus perduxere. Epiſtolas ſuas ipſe & diſcipuli ejus collegerunt.

22. Neque tamen diſſimulabimus plures adhuc litteras deſiderari. Nam cum viginti in libros tribuantur, pauciores ad Eugenium IV. primo libro continentur, in quibus nec pulcherrima illa occurrit, qua ipſi de promotione ſua gratulatus, S. Bernardi libros de Conſideratione tranſmiſit. Hujus epiſtolæ exordium Auguſtinus Vitæ ejus inſeruit, fragmentum vero inſigne ex Eugenii papæ regiſtro deſcripſit Odoricus Rainaldus, meminit tandem ipſe Ambroſius epiſtola undecima libri XVI. ad Nicolaum. *De novi pontificis creatione*, inquit, *deque illius egregia fide & voluntate integerrima nihil a me tibi ſignificandum, ea omnia ſama ipſa & plurimorum litteris jam pridem ſcienti. Nos ut officio noſtro non deeſſemus, fuerat enim amantiſſimus noſtri monaſterii, libellos Bernardi ad Eugenium de Conſideratione accuratiſſime deſcriptos illi miſimus, quos tanto ſuſcepit gaudio, ut explicari non poſſit Litteras ad me plures benivolentiæ & humanitatis dare dignatus eſt, quibus agit plurimas gratias, tum ex accepto munuſculo, tum ex litteris quoque meæ parvitatis, quas ad illum uberes ſatis & exhortationum pleniſſimas dederam.* Sed & plures alias ſcripſiſſe eidem pontifici non ambigimus, ante adeptam dignitatem pontificiam, cum & protector eſſet ordinis ſui & ſibi familiariſſimus, quæ nuſquam hodie reperiuntur. Plures ad Martinum papam, qui & ipſum cariſſimorum loco habuit, ſi fides ſit Michaeli Pocciancio, plures ad diverſos, quas vidit Auguſtinus monachus Annalium Camaldulenſium ſcriptor. Plures adhuc deſiderantur.

23. Ceterum ſi pauciores ſuperſunt Ambroſii litteræ ad Eugenium papam, omnibus aliis facile præſtant, cum dignitate rerum, tum orationis majeſtate. His epiſtolis modo ea exponit, quæ ſuperius delibata ſunt de conciliis Baſileenſi & Florentino, quamquam nec omnes hujus argumenti epiſtolas habemus, uti colligitur ex epiſtola undecima libri primi, modo depravatos luget ævi ſui mores, everſam diſciplinam, varias denique eccleſiæ ærumnas & calamitates, quibus intus & foris miſerrime premebatur. Et tum perſonam induens S. Bernardi abbatis Claræyallenſis, Eugenium ſuum paterne admonentis, Eugenium quoque ſuum tantis ut medeatur malis graviſſime adhortatur. *Ab ipſis tui pontificatus auſpiciis*, inquit epiſtola 14. *pro fide in te mea admonere curavi beatitudinem tuam, atque ad reſtituendum ſponſæ tuæ priſtinum decus animare. Nec poſtmodum quidem umquam deſtiti; quæ ſentirem tuæ pietati fideliter pieque ſuggerere.* Et paucis interjectis. *Ante omnia, pater beatiſſime, ſi liceat ex eventu rerum divinam interpretari voluntatem, ex ea rerum novitate quæ contigit, Dominum meum admonere arbitror, ne quid caduca iſta & terrena tranſitoriaque curemus, atque omnem curam cunctamque cogitationem ad intima inſtauranda & reparanda convertamus. Et certe nihil debet ambigere ſanctitas tua, ſi componendo clero, ſi reſtituendæ pro viribus eccleſiaſticæ diſciplinæ ardenter incumbat; poſtpoſitiſque cogitationibus reliquis, ſi huic uni conferantur, indignis plane & abjectis atque infimis, conſtanter inſiſtat reparationi ſpiritalis ædificii, adfuturam miſericordiam Domini; & terrena quoque iſta atque temporalia ſucceſſura felicius, decuſque incomparabile addendum eccleſiæ matri diebus ſacerdotii ſui. Si antiquam ſanctitatem pro virilis ſua reſtituere pergat ſanctiſſimus Dominus meus, ita ut voluntas pia non deſit verbis nudis, ſed operibus ipſis deprehendatur, ſique omnes advertant, hanc te penitus velle,* Ceteris omnibus præſtant quæ Eugenio ſcriptæ ſunt.

pavebunt adverſarii omnes tuæ ſanctitatis. Et poſt pauca: *Tempus eſt ut incipiat judicium a domo Domini, pater beatiſſime, ut in te uno maxime eniteat hujus reſtitutionis ſtudium.* Et deſcendens ad eccleſiæ antiſtites & cardinales. *Audivi ego pleroſque, cum dicerent ſe grave ſcandalum pati in pompa iſta veſtitus, in luxurioſo apparatu, in equis bellatoribus, quibus plerique utuntur ex prælatorum & cardinalium numero. Aiunt colorem rutilum ſoli convenire pontifici, ſervatumque id ad tempora ferme ſacerdotii tui, ut nullus ex dominis cardinalibus rubeam chlamydem ferret. Vituperant caudas, ut ipſi vocant, quatuor ferme aut quinque cubitis in humum trahi, & cetera id genus, quæ palam omnibus ſunt.* Et epiſtola alia, omnes ordines curiæ & cuncta officia notans, ſuggerit pontifici, quidquid ab ipſis peccatur, ſuæ potiſſimum beatitudini aſcribi, nec ſufficere ipſi mundas ſervare manus ſuas, niſi officialium quoque ſuorum ut mundæ ſint, omni ſtudio diligentiaque procuret. Res etiam ordinis ſui ſæpiſſime commendat. Petit epiſtola XVI. capituli generalis decretum, quo Majoris & ſacriſtæ officio interdictum fuerat eremitis recluſis, à ſua ſanctitate confirmari. Removet epiſtola ſecunda onus ſibi impoſitum viſitandi ordinis Valumbroſæ. *Injungitur ecce nobis*, inquit, *Valumbroſani munus ordinis, quaſi jam plane poſt promotionem meam ordo noſter in antiquam redierit formam. Et quidem, beatiſſime pater, ſententia tua fuit, cum me præfectum navi vetuſtæ & gubernaculo deſtitutæ quererer familiariter apud te, eam non modo vetuſtam eſſe, ſed putrem. Qua ergo ratione alteri religioni reformandæ inter ipſa ſtatim auſpicia noſtra debuerim præferri non video, cum in ipſa religione noſtra plus longe quam vires noſtræ ſufficiant impoſitum mihi oneris videatur.* Exciderat porro tum temporis hoc in ordine, uti in aliis pleriſque, regularis diſciplinæ obſervantia, ingentemque hominum penuriam patiebatur uti queritur epiſtola XXXIV. libri decimi.

Epiſtolæ Ambroſii ad litteratos.

24. Non minoris erunt pretii ſtudioſis omnibus epiſtolæ ad Nicolaum, ad Franciſcum Barbarum, ad Leonardum Juſtinianum, quæ de rebus litterariis fere tractant, de editis ab ipſo Ambroſio operibus, de codicibus cum Græcis tum Latinis, quos ipſe & aliis erudiſſimi viri ſummo ſtudio ſummaque diligentia recolligebant & coacervabant. Ex his deſcerpere aliquid difficile, cum omnia eſſent obſervanda. Epiſtola 1. ad Nicolaum volumen Græcum eximiæ pulchritudinis, quod ſeptem tragœdias Sophoclis continebat, accuratiſſime deſcribit, faceturque ſe numquam poëticum aliquid formoſius vidiſſe. Plures epiſtola 2. recenſet libros ab ipſo Nicolao elegantiſſime ſcriptos, Auli Gellii libros XIV. quibus litteras Græcas ſeſe inſerturum promittit, Paſtoris librum, cujus nullam ſupereſſe mentionem credebat, Aſterii epiſcopi ad Renatum monachum libellum, Aſconium Pædianum, Cornelii Celſi fragmenta & Lactantii de gratia Dei & opificio hominis libros; quod porro oſtendit incomparabilem hunc virum, non exquirendis ſolum aut comparandis, ſed & exſcribendis veterum libris incubuiſſe. Id vero operis, quod forte ingratum noſtri temporis hominibus videtur, tanti faciebat Ambroſius, ut ſtupens exclamet: *Quis tuum Nicolae ſtudium, quis ardorem incredibilem animi, fervoremque illum numquam ſeneſcentem digne laudare atque admirari poteſt? tu ſepultam fere humanitatem excitaſti., tu ſopita hominum corda ad hæc honeſtiſſime ſtudia prior evigilare ſtuduiſti, juventutemque proclivem in vitia, ut ſeſe ex cœnoſo voluptatum gurgite ad hoc placidiſſimum doctrinæ littus reciperet, vi ignitæ adhortationis effeciſti. Tu pulvere & ſitu obſita veterum monumenta in lucem reduxiſti diligentia ſingulari. Ut tibi & celebris illorum memoria & præſens ætas & futura poſteritas plurimum debebit.* Tacemus elegantiſſimum illud idemque & antiquiſſimum conciliorum volumen quod epiſtola tertia commemorat, ac laudatos non ſemel codices egregios Tertulliani, S. Cypriani, S. Hilarii, aliorumque ſanctorum patrum.

25. Suum

Digitized by Google

25. Suum vero de ſcriptoribus judicium ferre aliquando non dubitat. Laërtium notat epiſtola ad Bronium, quod ſedulus magis fuerit in legendo, quam in eligendo diligens. Miratur in primis in Euſebio Cæſarienſi majeſtatem verborum & eloquii ſuavitatem. Obſervat ipſum præter ceteros eccleſiaſticos quos legerit, maximum eſſe innovandorum verborum artificem, magnamque liberalium omnium diſciplinarum eruditionem præ ſe ferre. *Rapuerunt me*, inquit, *plurimi, immo fere omnes viri illi quos hiſtoria dignos judicavit. Sed hi in primis, Juſtinus philoſophus ac martyr, Malchion, Clemens Alexandrinus, Pierius, Origenes ſuus, Dionyſius Alexandrinus, & Pamphilus omnium ſibi, ut ipſe teſtatur, amantiſſimus.* Neque tamen ab Ariana eum labe excuſat. Gregorii Nyſſeni commentum in Canticum Canticorum ad Olympiadem illuſtrem feminam more homiliaco ſcriptum, arbitratur majus eſſe opus quam Auguſtini ſuper Geneſim ad litteram. Stilum ipſum eſſe eruditi & acutiſſimi viri. Athanaſii doctrina ſalubrius nihil, nihilque ignitius reperiri poſſe. Eminere in ejus libris adverſus Arium venuſtatem quamdam cum ſententiarum tum verborum, dignam profecto, quam omnes admirentur, venerentur, ament. Prolixus ſim ſi ea vel leviter attingam, quæ ſparſim ſentit de S. Johanne Chryſoſtomo, de S. Baſilio, de S. Johanne Climaco, de S. Ephrem, de Lactantio. Exprimit etiam aliquando litteratorum ſui ævi mores & ingenium, Victorini Feltrenſis, Franciſci Barbari, Georgii Trapezuntii, Manuelis Chryſoloræ, Gaſpari Piſani & ceterorum ejuſdem nominis, quæ litterariæ hiſtoriæ quantum conferant, nemo opinor eſt qui non advertat.

Ambroſii judicium de Laërtio. L. 14. Epiſt. 15. De Euſebio Cæſarienſi Lib. 5. Epiſt. 10. De Gregorio Nyſſeno. Epiſt. 8 Lib. 15. De Athanaſio. Epiſt. 10. Lib. 15.

26. Superſunt epiſtolæ ejus ad prælatos & monachos ordinis ſui, quæ magis ſunt familiares quam litterariæ. Nuſquam enim magis declarat Ambroſius animi ſui ſecreta, cogitationes, affectus, totum denique ſe. Fervet ubique amor ejus in filios, ſtudium ardens reformandi ordinis ſibi commiſſi, dumque alios hortatur, alios admonet & corripit, eximias hinc inde effundit aſceticæ vitæ præceptiones, & quam probe callebat regendi artem ſuaviſſime inſtillat. Docet inter alia, eum qui ullo ambitu ullave ratione dignitates ſibi conſciſcat, mortem ſibi potius conſciſcere; ſuſcipiendas vero non eſſe niſi invito & reluctanti animo, nec ſecure aliquem poſſe onus ſubire regiminis, qui ſæculo mortuus non ſit. Idque ſuo ipſius exemplo confirmans, queritur ſæpiſſime impoſitam ſibi ordinis ſui curam, quæ a dulciſſimo eum conſortio fratrum ſuorum, a ſacrarum litterarum ſtudiis, ab eremiticæ vitæ otio prorſus abſtrahebat. *Quanto cum dolore*, inquit fratri ſuo Hieronymo, quem ipſe monaſticis inſtitutis imbuerat in monaſterio Angelorum, ſignificans promotionem ſuam, *avulſum me ab antiqua monaſterii quiete & præſertim abs te, mi pater, & a ceteris dulciſſimis fratribus ac filiis noſtris ſentiam, ſermo nullus explicare umquam poſſet. Magno certe angore animi & ſumma moleſtia iſtud onus impoſitum humeris noſtris aſſumſi, quia renuere mihi tutum non fuit.... Eo ipſo die* XXVI. *(Octobris) ipſe promotus ſum. Non queo continere lacrymas, dum me inter pericula video deſtitutum veſtro dulciſſimo ſolatio.* Et Leonardo: *Credo jam renuntiatum tibi infelicitatis meæ caſum. Ego enim, qui jam trigeſimum annum clauſus exegeram in monaſterio, repente ab ea quiete in immenſum curarum pelagus ejectus, naufragia timere incipio. Adeo enim me perturbat nimia procellæ vis, ut non poſſim non ingenti tremore concuti. Conſolatur quidem mœrentem ac triſtem animum meum, & de extremæ ſortis timore ſollicitum, ea conſideratio, quod inviciſſimus religionis opus* accepi. Sed tamen parva iſta conſolatio minus valet, quam ut mœrori ac deſperationi queam obſiſtere. Ac niſi me divinæ ſpes miſerationis erigeret, quæ numquam ſe expectantibus deeſt, abſorberer ferme vi doloris immodici.* Et Dionyſio monacho: *Scio jam innotuiſſe caritati tuæ, me indignum licet aſſumtum*

Epiſtolæ Ambroſii ad prælatos & monachos ordinis ſui. Epiſt. 15. L. 10. Epiſt. 14. L. 18. * f. onus. Lib. 6. epiſt. 40.

eſſe ad onus regiminis; quod quidem quam invitus admiſerim, Deus teſtis eſt, judex & arbiter conſcientiæ noſtræ, teſtis & caritas tua, frater, qui quanto ſemper ſtudio quietem ſim ſecutus non ignoras. Item eidem ſibi gratulanti: *Quod gratularis aſſumtioni noſtræ accipio grate; ſed non poſſum tamen non mirari, quid ſibi velit iſta gratulatio tua. An tu adjectum humeris noſtris onus exitiabile graviſſimumque gratularis? Nempe ſi diligis me, vicem meam potius dolere debueras; qui de alto quietis ſinu in profundum curarum pelagus repente conjectus ſum.*

Epiſt. 41. l. 6.

27. Monaſticæ vitæ dignitatem, officia, felicitatem cum pluribus in locis tum epiſtola xxxvi. libri decimi ad Hieronymum fratrem diſertiſſime prædicat. *Hortare,* inquit, *dulces filios, ut perſiſtant in timore Dei & in Dei opere proficere ſtudeant. Agnoſcant quæſo felicitatem ſuam, amplectanturque dignitatem. Ecce enim ſingulari Dei munere mundanis erepti periculis, vocati ſunt in veram perfectamque libertatem. An non ſumma libertas eſt, vitiorum ac diaboli violenta ſervitute rejecta, ſuavi Chriſti jugo cervices cordis ſubjeciſſe. An vero non ſingularis gloria eſt, de hominibus angelos fieri, de humilitate terrena in celſitudinem migrare cæleſtem. Studeant quæſo filii ac fratres noſtri, manu ſuper aratrum miſſa, non retro aſpicere, ut cum Apoſtolo dicere feliciter poſſint: Omnium autem quæ retro ſunt obliti, in anteriora vero ſemper extenti, ſequimur ad ſupernæ vocationis palmam.* Et epiſtola 31. *Vacate, quæſo, contemplationi veſtræ & in ea vocatione manete qua vocati eſtis. Inhærete dulcis Rachelis amplexibus, lippientem Liam linquite nobis, quam peccatis noſtris exigentibus illam ignari complexi ſumus.... vocati eſtis ad quietem, ad tranquillitatem, ad pacem. Perſequimini illam ardenter, cogitationeſque carnales ac terrenas prorſus abjicite.*

28. Improbat nonnumquam eos, qui ordinem & habitum ſpecie vitæ diſtrictioris mutant, atque ex his Leonardum de Avona ad Carthuſienſes migrare cupientem, his graviſſimis verbis dehortatur. *Noſti, fili, hujuſmodi mutationes fuiſſe ſemper vitioſas ac leves a ſanctis patribus exiſtimatas. Recolis te inter cetera profeſſionis tuæ vota ſtabilitatem quoque in congregatione promiſiſſe. Quod ſi indecens vel monaſterii mutatio voluntaria, leviſque & inconſtantis animi indicium exiſtimatur; cogita quanto magis reprehenſioni pateat, non monaſterii ſolum, verum ordinis quoque habituſque mutatio. Quod ſi majora converſationis certamina appetis, diſtrictioremque vivendi normam, potes illam in ordine tuo facile conſequi. Sunt namque monaſteria perpetuo clauſa, in quibus perfecte per Dei gratiam ſanctæ religionis noſtræ ſervatur regula. Eſt Eremus ſacra noſtri ordinis caput, quæ anachoreticam profeſſionem ac diſtrictionem æmulatur.*

29. Sed hæc hactenus de Ambroſio deque ejus epiſtolis, quæ, ut diximus, potiorem hujus voluminis partem occupant. Adjecimus autem præfationes ejus nonnullas, & quaſdam ad eum litteras, Xantis Balli, Auriſpæ, Pauli Sarazanenſis, atque aliorum doctiſſimorum virorum, quæ cum totæ ſint litterariæ, egregia interdum continent teſtimonia ſanctimoniæ ejus & doctrinæ.

De Alberto Sarthianenſi.

30. Sequuntur epiſtolæ ſelectæ Alberti Sarthianenſis ordinis Minorum vicarii generalis, Gregorii Conraraici epiſtola ad Cæciliam virginem, item epiſtolæ nonnullæ Saxoli Pratenſis, Guarini Veronenſis, Pauli Maffei & cujuſdam anonymi, quem ſuſpicamur eſſe Collucium, omnium Ambroſii coætaneorum & magni nominis. Et de Alberto quidem inſigne eſt Guarini prædicti teſtimonium epiſtola ad Hugutionem Abbatienſem. Scribebat Guarinus Ferrariæ, atque huic gratulans quod ruris amœnitatibus placidiſſime uteretur; *Nobis,* inquit, *vel una gloriari ſuavitate licet, quæ omne delectationis genus exſuperet. Illa videlicet philomena cæleſti & cygnea Alberti voce; qua ſimul tot aures implentur, deliniuntur, & quaſi melle inſtillato condiuntur. Quid dicam tubam eamdem? immo verius tonitru, cum terror incutitur, vitia effulminantur, & auditoris conſcientia examinatur. Omitto reliqua, hodiernus dies* (Hic agit de oratione ab eo habita Ferrariæ 7. Maij anno

V. inf. pag. 455.

Digitized by Google

1447.) *præconiorum omnium lauream triumphumque reportavit, quo litteras, non dicam animavit & exhortatus eſt, ſed impulit, coegit, inſtrumentum ad famam, ad decus traxit.* Et quibuſdam interjectis: *Horas quatuor vox illa infracta perſonuit, cum ne horam quidem orare viſus ſit. Quis autem vel reſonantiſſimus prædicator, doctiſſimus lector, acutiſſimus theologus huic ſancto Dei præconi & pugili comparatus, non cicada, non culex, non mutus exiſtimabitur?*

De ejus epiſtolis.

31. Epiſtolis autem ſuis opuſcula quædam commemorat, quæ nondum prodiere. Primum litteras duas Poggii adverſus religioſos mendicantes: ſed quæ magis debent ſupprimi ſi forte uſquam reperientur, & vulcano addici, quam emitti in lucem. Nihil enim ſcribi poteſt acerbius, nihil procacius aut contumelioſius. Religioſos illos vocabat; ſimulatores ſanctitatis, ſatores errorum, ſceleribus implicatos, perverſe agentes, abſque virtute, ſine ſcientia, impudentes, inſolentes, animo impotentes, ſuperbos, quorum monaſteria eſſent ſcelerum officinæ. Atrociſſima hæc convicia confutat Albertus epiſtola 2. quæ inſcribitur *de laudibus religioſorum*: ſed ea moderatione, quæ talem decet verbi Dei præconem. *Vere mirari ſatis non poſſum*, ait, ſub ipſo initio, *quonam modo in tantam licentiam accuſationis eruperis, ut cum ſcriptum ſit ab Apoſtolo*; tu quis es qui judicas alienum ſervum? ſuo domino ſtat aut cadit, ſtabit autem; *tu tum hos omnes, perpaucis exceptis, voces ſimulatores ſanctitatis?* Et poſt pauca: *Hei taliane decent, mi Poggi ſuaviſſime, eruditionem tuam, prudentiam, moderationem, modeſtiam & Chriſtianam profeſſionem?* .... Deinde Poggium amice rogat ſeſe hoc loco in fratrum ſuorum laudibus immorari patiatur, non quidem contra eum, quem magis errore quam malivolentia deliquiſſe putat; ſed pro veritate, pro juſtitia, pro religione, pro pietate, ac denique pro eorum integritate non defendenda, cum id oneris contra ſe ſuſcipere nolit, ſed paulum commendanda. Litteris illis humaniſſimis reſpondit Poggius epiſtola inter editas, 15. quæ & Alberto inſcribitur. Epiſt. 8. librum alium a ſe ſcriptum adverſus vituperatores martyrum, Chriſtophoro epiſcopo Ariminenſi mittit Albertus, ſimulque & pollicetur, ſeſe detonaturum aliquando, ſi Deus dederit, in nefarium Hermaphroditi libelli auctorem Antonium Panormitanum, quod utrum præſtiterit incertum eſt, libri autem ejus adverſus Martyres mentionem fecit Lucas Vadingus.

De Gregorio Conraraico.
Ejus patria, & educatio.
* al. Conradus ſeu Corarius.
Pag. 834.
* Epiſt. 2. Saxoli Prat. pag. 845.
Pag. 840.

32. Gregorius Conraraicus * ſua ſolum epiſtola nobis notus eſt. Patriam ejus Venetias inſcriptio ipſa indicat, originem vero nobilem ipſe ſatis declarat, cum eruditum ſe ait a prima adoleſcentia apud Johannem Franciſcum Gonzagam, primum Mantuæ marchionem. Is filios ſuos Victorino commiſerat, * viro incomparabili & ſuis omnibus numeris abſoluto. Hunc igitur nactus præceptorem Gregorius, uti erat ingenio facili, immenſum profecit. At poëticæ in primis deditus, cetera fere ſtudia poſtponebat. Nullam diem “ poterat ſine Virgilio ducere, verſus quotidie plurimos ad ejus exemplar “ fingebat, jamque præſagiebatur futurus velut alter Maro. “ Neque tamen defuere inter ingenuos ejus ſodales, qui lauream ipſi inviderent, atque ex his æmulus ejus fuit Ludovicus Feltrenſis, quem Victorinus pro filio educaverat. *Hunc ego puerum*, inquit, *pio amore diligebam: malebam tamen eum ceteris ſtudiis excellere. Verſum ſibi invidebam. Nam ut ego plurima invenire facilius poteram, ita ille pauca difficulter inventa elegantius dicere.* “ Itaque cum ſe caractere illo ſuperatum videret, cœpit ſtilum ad alia poëtandi genera con- “ vertere. “

Ejus opera.

33. Prognem tragœdiam ſcripſit anno ætatis ſuæ decimo octavo, item “ & libellum ſtilo ſatyrico de educandis & erudiendis liberis, ſatyras ſex, & “ carmen lyricum ad Martinum V. “ Quod quidem carmen pontifici recitavit, non ambigimus, cum Mantuam acceſſit, pacem & concordiam inter

Digitized by Google

Italiæ principes conciliaturus. Adeo enim captus eſt adoleſcentis ingenio liberali Martinus, ut clericalem ei vitam ſuaſerit. Converſus itaque ad eccleſiaſtica, ut ipſe loquitur, continuo ſe Romanæ curiæ addixit, atque his fluctibus immerſus eſt annis quatuordecim, ut queratur quodam modo pauca ſe hoc intervallo ſcribere potuiſſe. Factus interea ſanctæ ſedis protonotarius, miſſus eſt, ut probabile videtur, ad concilium Baſileenſe, ait enim ex eo ſe concilio redeuntem, Salviani libros de Providentia Dei, e Germanorum ergaſtulis in Italiam deportaſſe. Reverſus autem, ſeu pertæſus foret aulicæ ſervitutis, ſeu quavis alia de cauſa, Urbe continuo exceſſit. *Ita demum*, inquit, *a Romanæ curiæ fluctibus quartum decimum poſt annum rediens, collectis ingenii viribus, tamquam naufragis mercibus, pergam lucrum exequi cum fœnore, & damna retroacti temporis reparare.*

V pag. 838.

Pag. 840.

Epiſtolam ſuam qua occaſione ſcripſerit.

34. Tum vero nobilis virgo Cæcilia Johannis Franciſci principis Mantuani filia natu minima, quæ præter ſpeciei decorem, & virtutes ſuis prorſus natalibus condignas, litteris inſtructiſſima erat, cum Græcis tum Latinis, matrimonio poſcebatur; ſed ſpretis contemtiſque omnibus, paratas ſibi nuptias abjecerat, unuſque obſiſtebat pater, quin ſeſe monaſticæ vitæ addiceret. His auditis Gregorius primitias ei otii ſui conſecravit, & quam emittimus epiſtolam, hortante in primis Paula religioſiſſima ejus matre, & Victorino præceptore, ſcripſit, ſuadens inter alia virginitatem, quam Deo voverat, in patris principis fortunata domo ſervari non poſſe; ſed ea ſuavitate & gratia, eaque vehementia, ut nihil ſupra.

Ea epiſtola Gonzagæ domus inclyta quantum illuſtretur.

Vide infra pag. 836.

35. Hæc vero epiſtola, præter ea quæ hactenus diximus de Gregorio Corraraico, neque enim alias nobis innotuit, ut jam diximus, duas nobis Johannis Franciſci Gonzagæ filias, in hiſtoria Antonii Poſſevini prætermiſſas, indicat, alteram cujus nomen reticetur, quæque jam exceſſerat, cum ſcripta eſt epiſtola, ſed relicto filio, qui etiam ſilentio premitur, uti & ejus pater, quod ſane mirari ſatis non poſſum. Alteram Cæciliam ipſam, qua de agitur. Quod enim filiam cognominem & ſanctimonialem Ludovico Johannis Franciſci filio primogenito attribuit Antonius Poſſevinus, ceteris ejus liberis juniorem, eamdemque & furto ſuſceptam, ut ſuſpicari videtur, id nullo modo poteſt de Cæcilia noſtra intelligi. Nam præterquam quod vitium illud natalium, cum multis epiſtolæ ſuæ locis, tum ab ipſo exordio removet Gregorius, certe ſcribebat anno circiter 1440. vel ſequenti, quo recens adhuc erat Ambroſii Camaldulenſis memoria. Nam tranſlatum ab eo librum S. Baſilii de Virginitate laudans; *Multi*, inquit, *diverſis tractatibus de ſancta Virginitate, de ſervanda continentia, & de utriuſque præſtanti laude diſſeruerunt, ſicut Auguſtinus & Baſilius, in eo quem nuper frater* AMBROSIUS *in latinum ſermonem vertit, cui pro ſuis bonis meritis rependat Deus in vita beata. Multa quidem utilia ex doctoribus eccleſiaſticis egregie tranſtulit, & plura tranſtuliſſet, ni eum a laboribus humanis immatura mors ſuſtuliſſet.* Anno autem 1440. nec nata erat Ludovici marchionis filia natu minima, ut probari facile poteſt ex ipſo Poſſevino, ne dum adulta, ut paratas ſibi nuptias abjicere, & vovere virginitatem poſſet.

Vide pag. 819.

36. Præterea conſtat ex Ambroſii epiſtola VII. ad Coſmum, quæ data eſt anno 1435. decennem tum ferme fuiſſe Cæciliam noſtram, atque adeo natam eſſe anno circiter 1425. Hoc vero anno puer erat Ludovicus Gonzaga, annorum ad ſummum undecim, cum natus ſit teſte Poſſevino anno ſolum 1414. En ipſa Ambroſii verba afferimus. Suum ad ſynodum Baſileenſem iter, & congreſſum cum Victorino in caſtello Goida, deſcribit. *Dedit*, inquit, *in conſpectum principis filium Johannem Lucidum puerum annorum quatuor decim, abs ſe educatum & eruditum. Recitavit ille verſus ducentos abs ſe factos, quibus pompa deſcribitur*

Digitized by Google

*deſcribitur quando imperator ingreſſus eſt Mantuam....** Adſuit PUELLA QUOQUE PRINCIPIS FILIA, DECENNIS FERME, *Græce adeo ſcribens eleganter, ut pudori fuerit, quod ex omnibus ferme, quos erudire umquam perrexi, vix ullus tam pulchre ſcribebat.* Nec dubium eſt quin de Cæcilia loquatur Ambroſius, cum de ea loquitur filia principis doctiſſima, quæ ſub Victorini diſciplina erudiebatur.

* Ingreſſus eſt Mantuam Sigiſmundus an. 1432.

37. Eodem tempore florebat Saxolus Pratenſis, Laurentii medici celeberrimi filius, & diſcipulus alter Victorini; qui ita ſe litterarum ſtudiis addixit, ut parente utroque mortuo, cum ipſi uni incumberet rei familiaris cura & adminiſtratio, ac ſolita dudum ſtudia intermittere cogeretur, ne a Victorino quidem ſuo avelli umquam potuerit, non amicorum precibus, non conviciis propinquorum, non ſororum orbarum tenerrima ætate, non egeſtate & lacrymis. Eaque occaſione objurganti ſibi amico, & Victorino ſeni, erat quippe jam ſeptuagenarius, procacius inſultanti, prolixiorem ſcripſit epiſtolam de Victorini moribus & diſciplina, quam credimus eo acceptiorem fore, quo minus notus ex vir ille inſignis; quamvis enim celebrentur ubique Victorini merita in rempublicam litterariam, vix quiſquam, uno forte excepto Ambroſio Camaldulenſi, virtutes ejus vel paucis prædicavit, cultum dico religionis, liberalitatem & magnificentiam, fortitudinem, temperantiam, ceteraque id genus, quibus omnes ſui ævi eruditos, immo & religioſiſſimos viros longe ſuperavit. Ad hæc vix ulla reſtabat Saxoli Pratenſis memoria, item & patris ejus, qui pro ſingulari peritia dictus eſt aliquando Æſculapius Pratenſis, nulla matris ejus Pieriæ, quam & *ſtudiorum ſuorum adjutricem* habuerat, *& ad virtutem quoque cohortatricem perpetuam.*

De Saxolo Pratenſi.

Epiſtola ejus de Victorini moribus.

38. Hac tandem epiſtola, quod modo ſtatuimus confirmatur; Cæciliam virginem Johannis Franciſci Marchionis Mantuani filiam fuiſſe. Nam poſtquam expoſuit Saxolus, ut princeps ille præſtantiſſimus, accepta Victorini conſtanti fama virtutum incredibilium, hunc ipſum ad erudiendos & efformandos ad virtutem liberos advocarit, ſingulorum mores & ingenium ſuo cujuſque ordine perſtringens, & ipſam quoque nominat, ſuiſque depingit coloribus. Verba ejus hic apponimus in nobilis Gonzagæ domus commendationem. *Cui eſt inauditum* LUDOVICI *Gonzagæ, cui* KAROLI *nomen? cum eorum famæ gloriam jam Italia capiat, per quos militaris atque imperatoria virtus illa priſtina reviviſcere videtur. Cum in tanta præſertim armatorum multitudine pene ſoli fidem ſervare, ſoli hoſtem laceſſere, ſoli officio pro laude nullum vitæ periculum recuſare, ſoli incommoda, difficultates, moleſtias, labores omnes militares fortiter & patienter perferre dedicerint, quæ eo admirabiliora videri debent, quod retineri potuerint in tanta ſceleratiſſimorum latronum perfidia, in tanta impuriſſimorum lenonum nequitia, in tanta, inquam, mollitie, ignavia galeatarum meretricum. Quid enim dicam militum, cum in eis militare ſit nihil præter arma.* JOHANNESque LUCIDUS, ALEXANDERque *frater ita ſunt animo atque ingenio inſtituti, ut augurari vere liceat, eos aliquando bonis artibus magno præſidio atque adjumento futuros. Quid de* CÆCILIA *dicamus, quæ ita ſit litteris imbuta, ut annumerari jure poſſe videatur inter litteratiſſimas illas Mucias Corneliam Lælii Hortenſiique filiam. Animus vero tanto virtutis robore obvallatus, ut vir potius vel fortiſſimus, quam femina dici debeat. Siquidem ætate integra, forma venuſtiſſima, ceteriſque naturæ ac fortunæ muneribus ornatiſſima, his ſpretis, contemtiſque omnibus, perpetuam ſibi virginitatem delegerit.... Atque hujus laudis nemo ſocium ſe vel comitem Victorino adſcribit. Præceptorem, magiſtrum, pædagogum, educatorem unum habuerunt Victorinum.*

Ea epiſtola noſtra de Cæcilia virgine opinio aſſeritur.

39. De Guarino Veronenſi fruſtra hic aliquid afferatur, cum nemo ſit vel

De Guarino Veronenſi.

Digitized by Google

mediocriter in hiſtoria ejus ævi litteraria verſatus, qui Guarinum neſciat; & litteratorum omnium delicias fuiſſe & parentem, dignumque habitum omnium honore, ut loquitur Jacobus Philippus Bergomenſis. Hunc tamen in primis diligebat Ambroſius noſter, & epiſtolas ejus quiſquis evolvet paulo attentius, in Guarinum ſæpiſſime incidet. *Guarino viro optimo atque ſuaviſſimo*, inquit, epiſtola XI. ad Coſmum, *maxime familiariter utor, facit ejus ſingularis caritas cum quadam honeſta & gratiſſima gravitate conjuncta, ut ego virum illum jucundiſſime diligam & obſervem. Proficiſcitur nonnumquam ad me, mecumque eſt in multam horam. Tum omnis noſtra ſermocinatio de te, & de domino Nicolao noſtro, deque reliquis ſtudioſis eſt.* Nec minor Nicolai fuit, ut ceteros omittam viros doctiſſimos, in Guarinum obſervantia, quo potiſſimum auctore Florentiam venit Manuelis Chryſoloræ cathedram occupaturus, *& plurimum profuit ad Græcarum litterarum cognitionem.* *

Amicus fuit Ambroſii Camaldul.

Et Nicolai de Nicolao.

* V. Nicolai Orationem funebrem, p. 731.

Conſcripta ab eo S. Ambroſii Mediolanenſis vita.

40. Obſervamus autem inter opera ejus, quæ ſane multa ſunt & notiſſima, nullam hactenus mentionem fieri editi ab eo libri e Græcorum fontibus, de Vita S. Ambroſii Mediolanenſis antiſtitis, cujus nuncupatoriam emittimus, cum tribus aliis ejus epiſtolis.

Epiſtola ejus ad Johannem Pratenſem.

41. In his etiam epiſtolis ea erit præ ceteris ſuſpicienda, quæ de poëtarum lectione inſcribitur Johanni Pratenſi. † Is bellum poëtis & ceteris gentilium libris indixerat omnium atrociſſimum. Neque eos ſolum comburendos prædicabat, ſed & vitandos atque execrandos illorum librarios, lectores, poſſeſſores, venditores, emtores; & cum plures ad ſuam adduxiſſet ſententiam, Guarini quoque animum ſcriptis litteris pertentarat. Reſpondet Guarinus, extare quidem tam priſcorum quam ætatis ſuæ codices, quibus non modo non imbui homines, ſed ne adhærere quidem adoleſcentes conſenſerit. At muſas, artes, doctrinaſque, velut ancillas diſciplinarum omnium reginæ Theologiæ ſubſervire, obſequi, miniſtrare. *Sunt*, inquit, *quæ veſtes ornent, alia capillos concinnant, aliæ linguam, membraque, corpuſque diſponunt: ea vero cunctorum ſermones audit, examinat, & officioſum poſtulat miniſterium. Si qua herbarum, arborum, fontium, avium, beſtiarum nomina, naturas formaſque, & urbes atque tempora commemorat, libens intelligit, ut quæ ſuæ conducunt intelligentiæ, & perfectiſſimæ majeſtati. Hincque effectum eſt, ut, qui ad faſtigium ſuæ dignitatis aſpirant, vel minimis ſe muniant, alioquin debiles ad ampliſſima conſcenſuri culmina.* Quæ ſane eruditiſſime probat quamplurimis exemplis ſanctorum patrum, ut quod optimum ſcriptum fuit hactenus de copioſiſſimo dicendi argumento, id totum anguſtioribus epiſtolæ unius cancellis comprehendat.

Invectiva in Carolum de Malateſtis, qui Virgilii ſtatuam comminuerat.

42. Epiſtola alia invehitur Guarinus in Carolum de Malateſtis, qui Virgilii ſtatuam, Mantuæ olim in medio foro poſitam, evertiſſet, immo & comminuiſſet; facinuſque illud indignum, ut propria ejus verba uſurpem, odio magis divini vatis & ceterorum omnium, quos hiſtriones dictitabat, quam religione ulla patraſſet. Rem paulo fuſius enarrat Antonius Poſſevinus, in ſua Gonzagæ domus hiſtoria, ad annum Chriſti 1407. Ac primum ſtatuam illam Virgilii his paucis verbis deſcribit. *Plurium ſæculorum memoria, & reddita ad vivum effigie Virgilii Maronis ſtatua, medio in foro, . . . pario marmore viſebatur. Ferrati cancelli ambibant, & gradibus octo plana urbis ſuperabantur. Ipſa ſenatorium induta, dextra prominenti attentionem orabat, ſiniſtra volumen oſtentabat, cui inſculpta carmina viſebantur.*

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Parthenope: cecini paſcua, rura, duces.

† Huic Johanni Pratenſi gratulatur Poggius epiſt. inter editas 16. quod factus eſſet archiepiſcopi Piſani vicarius.

Digitized by Google

Tum exhibitos ſtatuæ honores ſubnectit, coronatam floribus & odoribus perfuſam, feſtivis anni diebus conſueſſe celebrari, concurrere ſolitam urbis juventutem, choreas circumducere, & decurſibus equorum epuliſque magno concivi parentare. Poſtremo addit, lætitiam plebis, præter Cæſares & pontifices, etiam Mathildam, ſeveritate morum nugis infenſam, toleraſſe, neque ullam vel veterem inſtituti & originis memoriam ſupereſſe. At ſublato e vivis Franciſco Gonzaga, filioque ejus Johanne Franciſco adhuc puero, Carolum Malateſtam, ſuſcepta in ſe urbis Mantuæ præfectura & adminiſtratione, monimentum illud ſpecioſiſſimum antiquitatis, ſeu divinum metueret cultum, ſeu ſeditionem formidaret, continuo evertiſſe, & Pado flumini demerſiſſe. Quæ porro Guarinus, optimarum artium ſtudioſiſſimus, vehementer inſectatur.

43. Quamquam fatemur excuſari utcumque poſſe Carolum, qui alias Marco Catoni Cenſori comparatur. Nam ad Virgilii ſtatuam quod attinet, ſi cultus ille perpetuus, ſi odorum ſuffitus, ſi epulæ, ſi alii gentilium ritus, ſine ulla religionis labe uſurpabantur; offendi certe poterant, vel ſola cultus antiquitate animi rudium, & vana ſuperſtitione deludi. Hinc, credo, Johannes Franciſcus Gonzaga, princeps, ſi quis alter fuit, & patriæ ſuæ decoris, & liberalium artium non negligens, Virgilium numquam reſtituit, non Ludovicus, non alii ſucceſſores. Nec ſum qui negem, iniquiſſimum ſaltem fuiſſe de viris toto orbe celebratis judicium Caroli, qui & Ciceronem dicebat cauſidicum quemdam fuiſſe & nugatorem; at dandum quoque eſt ſtudioſos omnes hujus ævi oratoribus & poëtis plus æquo vacaſſe. Et beatus Johannes Dominici, magnæ tum ſanctimoniæ vir, idemque & ordinis Prædicatorum decus, in eo libro quem *luculam noctis* inſcripſit, queritur acerbiſſime, de divino cultu neglecto, de ſtudio immodico *litterarum gentilium*, divina tandem oracula, libros eccleſiaſticos prorſus contemni. Abuſum itaque illum dum forte abolere geſtiebat Carolus de Malateſtis, lapſus eſt humano more in contrarium, quod & tum pluribus aliis viris clariſſimis contigiſſe, demonſtrari vel ex hoc tomo poſſet. *

44. Sed veniamus ad Paulum Maffeum Veronenſem canonicum regularem, cujus ſuavem dicendi copiam, religionem, & magnam divinarum rerum cognitionem & experientiam præ ſe ferunt editæ hic epiſtolæ ejus numero ſeptem. Scriptæ ſunt omnes vel ad ſanctimoniales, vel ad religioſiſſimas matronas, hiſque præſtantiora vitæ ſpiritualis officia ſuaviſſime exponit. Epiſtola 2. moniales quaſdam notat, ad quas mulierum ſæcularium pompæ multiplices, atque vitia omnino tranſiiſſent. *Nam videas*, inquit, *in pleriſque cœnobiis atque congregationibus monacharum, tam grande ſtudium in veſtium cultu multifariam exquirendo; ut Deo ſacratæ feminæ de ornatu videantur certare cum multis*. Contra vero aſcetarum Sublacenſium religionem & obſervantiam epiſtola ſequenti commendat, probatos illos monachos eſſe, *qui in monaſterio ibi* (Sublaci) *ædificato, velut terreſtres quidam angeli devotiſſime Deo ſerviebant*. Atqui hunc odorem tota perfundebat Italia, quæ tum oriebatur S. Juſtinæ celeberrima congregatio. Non leviter eſt prætermittenda quæ Iſotæ Nogarolæ doctiſſimæ mulieri inſcribitur, ex qua nobis innoteſcit Pauli Maffei de Virginitate liber.

De Paulo Maffeo.

45. De ſcriptore anonymo, cujus & quinque epiſtolæ ſubjiciuntur, cum jam conſtet ipſum alium non eſſe a Lino Collucio Pierio, cancellario Florentino, ex quo nimirum in manus devenere noſtras epiſtolarum ejus libri duo, pluribus alias ſumus dicturi.

Scriptoris anonymi epiſtolæ.

* V. infra epiſt. Guarini ad Johan. Prat. p. 857. item anonymi litteras Jacobo de Marca, p. 905. & Fr. Johanni de Angelis pag. 908.

Digitized by Google

De Petro Delphino.

46. Viris autem illis præſtantiſſimis adjungimus & Petrum Delphinum, quintum ab Ambroſio generalem Camaldulenſem, qui ſane impar fuit nemini, cum ingenio & moribus ſuaviſſimis, tum ſcribendi dicendique facilitate. Sequuntur igitur epiſtolæ ejus ducentæ & quadraginta duæ, habitaque in funere ejus elegans oratio ab Euſebio Priolo ejus diſcipulo, abbate monaſterii Carcerum. Eas primum epiſtolas ſuadebant ex amicis noſtris nonnulli, cum illis mille & ducentis, quæ olim prodiere Venetiis, duodecim in libros diſtributæ, emitti ſeorſim. Aiebant enim, veterem illam editionem plane eſſe exhauſtam, modoque reperiri vix poſſe vel aliquod ejus exemplar, ſed cum multa nos ab hoc propoſito deterruerint, vitam ejus ex his præſertim epiſtolis legere & deflorare inſtituimus.

Delphini genus, patria, parentes, educatio, ſtudia.

* Epiſt. 5. lib. 11.

47. Venetiis patricio genere ortus eſt Delphinus anno 1444. ipſique inditum a parentibus nomen ſancti Petri martyris * ordinis Prædicatorum, quem illi magnopere colebant. Timorem Dei & Chriſtianæ legis elementa cum lacte ebibit, deinde traditus eſt a prima ætate, Petro Parleonio Ariminenſi, græcis latiniſque litteris apprime erudito, ſed latinæ ſolum eloquentiæ operam dedit. Hinc Petro de Porticu monacho gratulatus aliquando, quod Creta, ubi græcas litteras didicerat, reductus eſſet in Italiam, „ præclara græcorum librorum ſuppellectili onuſtus, ſcripſit, * viſurum „ ſe illos libentiſſime: non ſecus tamen judicaturum de illis, cum græce non didiciſſet, quam cæcus de coloribus.

* Epiſt. 6. lib. 5.

Gentilium libris ſtudioſius incumbit, moxque eos abjicit.

48. Tum vero gentilium libris, ut his vulgo accidit adoleſcentibus, qui ingenio ſunt acriori, ſtudioſius inhæſit, & litteras humaniores toto hauriens pectore, ſacra volumina longe poſtponebat. At Deo meliorem inſpirante mentem adoleſcenti, erratum hoc pueritiæ, qualicumque dignum venia, ſtatim deflevit. Videndaque hanc in rem epiſtola, quam Petro Donato monacho, in ipſo ſuo ad religionem ingreſſu ſcripſit. *Deus immortalis*, inquit, *quanto ſtudio, quanta animi intentione incaſſum elaborabam, ut ſæcularem ſcientiam ad integrum apprehenderem! Inanis enim gloriæ amore deceptus, exiſtimabam perpetuas divitias incorruptibilemque theſaurum me adepturum, ſi antiquorum gentilium libris, vana elocutione, quaſi fuco quodam ornatis, ſtudioſius inhæſiſſem, ac ſæcularem doctrinam atque humanam eruditionem toto pectore hauſiſſem. Cum autem potuiſſem non infructuoſe omnino ei operam dare, ac velut apis calidiſſima, flores optimos decerpens, noxioſque devitans, fructum ex aſſidua lectione percipere; miſer & ignorantiæ captus cæcitate, inde magis diſpendium, quam profectum cepi. Quid confiteri erubeſco? vanis delectabar fabulis, fictiſque poetarum argumentis, & quæ erant tamquam inutilia, & inania ſollicite relinquenda, iis libentius aures accommodabam, vehementius inſiſtebam, ſtudioſius legebam.... O cæca mens, o inanis cupiditas, o irrationabilis appetitus! malum bonum, tenebras lucem, amarum dulce judicas. Quo pacto tot pericula per me evadere potuiſſem, niſi Dominus ſuam mihi dextram porrexiſſet?*

V. inf. Epiſt. 1. pag. 916.

Sacrorum librorum lectionem ex eo tempore ſemper ſuaſit.

49. Et quaſi nullius umquam majoris criminis ſibi conſcius fuerit, quod porro eximium eſt innocentiæ ejus indicium, ſæculares litteras non modo abjecit, ſed nihil deinceps lubentius ſuadebat, quam ſacrarum ſcripturarum lectionem, id præſertim ferunt epiſtolæ ejus. Epiſtola 62. libri 4. Mauro priori Caſtri-Cari, conſulit divinam Scripturam uti ex animo amplectatur, neque ſemper evolvat gentilium libros, dominam ſequatur non ancillas. Benincaſam priorem Pratalem epiſtola alia* docet, ſine lectione veteris ac novi teſtamenti cæcos nos eſſe & ambulare in nocte. Petro de Porticu monacho, Creta reduci ſcribens, * *didiciſti*, inquit, *multo tempore græcas litteras: ſac modo, ut appareat non fruſtra te laboraſſe.... ad divinarum ſtudia litterarum totum te transferas, totis viribus, toto corde convertaris.* Beati *enim*, qui

* Epiſt. 8. lib. 4.

* Epiſt. 6. lib. 5.

ſcrutantur

Digitized by Google

ſcrutantur teſtimonia ejus, in toto corde exquirunt eum. *Monachus es & ſacerdos, in iis verſari te decet, in lege Domini ſit voluntas tua, in ea meditare die ac nocte:* Et Petro Novitio S. Michaelis Murani. * *Intermittenda ſunt tibi humanitatis ſtudia, quibus dediſſe te hactenus operam audio, & amplectenda ſtudia pietatis, quibus abunde informeris ad juſtitiam, ad religionem, ad Dei optimi cultum. Sepone interea gentilium libros, qui aures blandiore ſono demulcent, poetarum carmina ſuavi modulatione currentia, in his præſertim novæ tuæ inſtitutionis auſpiciis, haud ſecus ac mortiferum venenum devita. Serviunt hujuſmodi ſtudia ſæculo magis quam Deo. Scripturæ divinæ te accommoda, ejus complexu foveri contende. Exiſtiment alii, quæ apud illam ſunt anilia & ſordida, tu in ea inveniri non dubites veram & perfectam ſapientiam. Ubi ea cœperis ſtudioſe oblectari, cognoſces de doctrina quod ex Deo ſit, inſinuabit ſe legenti tibi Dominus, & ſuo repletum ſpiritu clamare te faciet* quam dulcia faucibus meis eloquia tua ſuper mel ori meo. Et Petro Orlandino monacho: *Ediſcere contende ſacra volumina, quibus impreſſam Salvatoris memoriam jugiter ac ſuaviter feras.* Bernardinum vero S. Michaelis monachum increpans, * quod ſuis in litteris gentilium magis ſcriptorum, quam Chriſtianorum teſtimoniis abuteretur, *Chriſtianus es,* inquit, *& quod eminentius ac dignius eſt, religioſus. Cur vero in tuis epiſtolis gentilium magis quam Chriſtianorum atque eccleſiaſticorum nitaris teſtimoniis, miror valde. Nam, ut de reliquis tuis ſileam, hæc poſtrema quam dediſti, nihil aliud quam Ciceronem, Nævium, Platonem, Senecam, & Plinium ſonat. Scilicet tanti faciendi gentiles ſunt, ut pro nihilo habendi ſint noſtri? an ignoras, quia ſapientia hujuſmodi ſtultitia eſt apud Deum? indignum putas iis quæ ſcribis, prophetarum, apoſtolorum ac ceterorum doctorum ſententias inſerere, qui ſpiritu ſancto inſpirati, tot tantaque volumina omni ſapientia referta, ad noſtram utilitatem & conſolationem ediderant.* Eo tandem proceſſit ejus religio, ut ferre vix potuerit, in oratione illa elegantiſſima, quam in funere Petiliani principis habuit Johannes Baptiſta Egnatius, repetitum aliquando fuiſſe MEHERCLE.

* Epiſt. 100. lib. 3.

Epiſt. .. lib. 1.

* Epiſt. 84. lib. 1.

Epiſt. 99. l. 9.

50. Vix autem quartum & decimum ætatis ſuæ annum attigerat, cum tanta eum cepit librorum gentilium ſatietas; adeoque ex eo tempore eſt immutatus, ut iſdem ipſe, qui mundum cœperat toto animo menteque complecti, ſi tamen hic ipſi adhibenda ſit fides, jam ſeſe ab eo abduci & procul transferri cupidiſſime affectaret. Et tum cœpit varia monachorum cœnobia, diverſos eorum ritus & mores ſecum tacitus conſiderare, elapſoque quadriennio, neque enim putabat verecundus ille puer, admitti quemquam ad religionem ante decimum octavum ætatis ſuæ annum poſſe, ad S. Michaelis Murani monaſterium ſe recepit anno 1462. ibique in Gerardi Maffei abbatis ſanctiſſimi manibus Deo ſe mancipavit.

Fit monachus Camaldulenſis. Vid. inf Epiſt. 1.

Orat. funeb.

51. Jam qualis, quantuſque fuerit tironis noſtri fervor, vel laudata ſuperius ad Donatum monachorum epiſtola, quæ tota æſtuat divini amoris incendio, teſtatur; teſtatur & Euſebius Priolus abbas Carcerum in oratione ejus funebri. Inter alia inſigne eſt, quod refert, regularis ejus obſervantiæ exemplum. Petrum Delphinum a cariſſima ſua matre Lucia Superantia, cum jam jam eſſet in ultimis, accerſitum, mirabili animi conſtantia reſpondiſſe, ſibi non licere vel una hora monaſterii fores egredi, idque ex inſtituto, quod violari non poſſet, præciſeque abnuiſſe, tametſi hæc verbo nutuque ſignificabat, ſe, eo viſo & amplexo, diſceſſuram libentius ab hac mortali vita, atque id ipſum agnati cognatique, patricii viri, inſtantiſſime deprecarentur, ne contradicente quidem Gerardo Maffeo abbate. *Maluiſſe* tandem *matris* etiam morientis *amplexibus penitus jejunum fieri, atque atrocem potius videri, quam in cauſa eſſe, ut vel in minimo ſancta hæc regularis diſciplina ſcinderetur.*

Inſigne regularis ejus obſervantiæ exemplum.

Creatur abbas, vicarius generalis, ſacræ Eremi prior & totius ordinis Camal. generalis. Orat. funeb.

52. His veluti ſpeciminibus, qui in militia ſpiritali infinitarum ſunt fructus victoriarum exercitatus, fortiorum athletarum ſummam brevi attigit, ſtatimque dignus eſt habitus, aſſumto ad patriarchatum Aquileienſem Gerardo abbate, qui præcipua monaſterii ſui officia, atque etiam Petri Donati, ejus ſucceſſoris, vices ſubiret, cum ſcilicet ille Ravennam, Ceſenam, Romam, aut quovis alio petere cogebatur. Erepto autem e vivis Petro Donato 1479. ſub menſem Januarium, anno continuo abbas, & Hieronymi vicarius generalis, alteroque ferme anno ejuſdem Hieronymi ſucceſſor renuntiatur, annos ſolum ſex & triginta natus.

Acerbius ingemit tantum ſibi oneris imponi.

53. Magnis febribus tenebatur cum allatus eſt ei nuntius, & gratulantibus ſibi amicis, non modo inebriatus non eſt, tantum ſibi honoris præ ceteris abbatibus impertiri, ſed totus in luctum verſus, imparem ſe oneri negabat, vixque acquievit. Et audiendus eſt ipſe Petro Barrotio Bellunenſi tum, deinde Paduano antiſtiti, quicum fuit conjunctiſſimus, ſortem conquerens ſuam. *Electus decima hujus menſis * die ad generalatus officium a patribus capituli, id tibi primum ſignificandum duxi. Qui ſemper tecum contuli æſtus meos, nunc quoque neſcires quanto mœrore conſtringar? Præfui in cœnobio S. Michaelis, curis ac ſollicitudinibus, ut bene noſti, haud parum diſtentus. Nunc vero in maximum ac periculoſiſſimum moleſtiarum pelagus immerſus ſum; & qui uni ac privato gubernando monaſterio idoneus non fui, coactus ſum univerſalem totius ordinis provinciam accipere. Tanta enim fuit patrum inſtantia, tanta in me eligendo concordia, paucis admodum diſſentientibus, ut reniti conſtantia non fuerit, quin eorum votis obtemperarem, præſertim ut ſcandala, quæ, ſi me ab officio abdicaſſem, imminebant, devitarem. Premor itaque, pater colendiſſime, & graviter quidem, compluraque ſe menti noſtræ offerunt dura & aſpera. Conſidero imbecillitatem virium mearum, difficultatem rei, ac fere in deſperationem præcipitor.*

* Decembris 1480. Epiſt. 1. l. 1.

Ambroſium anteceſſorem ſuum ſibi proponit ad imitandum. Epiſt. 49. l. 2.

54. Erexit illum dulciſſima hæc cogitatio, nullo ſe ambitu, nullave arte aut machinatione tantæ dignitatis culmen conſcendiſſe; atque Ambroſium ſanctiſſimum ſuum anteceſſorem, qui æque raptus fuerat, ſibi proponens ad imitandum, nihil prorſus ſine eo aggreſſurum ſe eſſe conſtituit. Hinc Guidoni priori Angelorum, gipſeam ejus imaginem, quam in cubiculo ſuo habebat, petenti ſibi accommodari, ut ſimilis alia effingeretur, reſpondit, habere ſe illam quotidie præ oculis, ejuſque jugi contemplatione ad æmulationem atque imitationem tanti patris accendi, cupientem transformari in eamdem imaginem, cujus ipſe cœleſtis imaginem portaverat.

Ejus caritas & clementia. Epiſt. 63. l. 4.

55. Æmulatus primum admirabilem ejus in omnes caritatem, ſtuduit ſemper de omnibus bene mereri; & mirabatur interdum, mœſtuſque querebatur, priſcam illam & celeberrimam bene agendi voluntatem exaruiſſe. Viſus eſt aliquando in delinquentes paulo indulgentior, tametſi non pauca religioſæ ſeveritatis exempla edidit; ſed & tolerandos nonnumquam eſſe
„ prædicabat, *quibus probaretur patientia noſtra*, jejuniaque, vigilias, diſcipli-
„ nam, & alia id genus, multum quidem prodeſſe ad perfectionis cacumen
„ atque faſtigium tendentibus: ſed nihil ad malorum falſorumque fratrum
„ tolerantiam, quæ tamen longe præſtabat ceteris in monaſterio & vita communi degentium operibus.

Studium retinendæ diſciplinæ.

56. Ceterum nihil magis ipſi curæ fuit, quam ſacrarum inſtituti ſui legum cuſtodia. Petro Quirino Eremitæ, magnæ auctoritatis viro, quem ipſe admiſerat ad religionem, proponente aliquando, carnium eſum infirmis eremitis præter morem indulgeri, deteſtatus plane eſt, exhorruitque vel leviſſima hac mentione elevari antiquiſſimam ſacræ Eremi inſtitutionem, quæ & miraculis olim comprobata fuiſſet, cum delatæ & appoſitæ in ſacro loco carnes, viſæ ſint non ſemel ſcatere vermibus.

Digitized by Google

57. Eadem animi firmitate obſtitit anno 1522. ne quod eremitæ decretum ſanxerant, de inſtituendo apud ſe gymnaſio, vigeret. Et quamvis minus commoda valetudine uteretur, cum decretum illud prodiit, ſcripſit nihilominus graviſſime Juſtiniano Bergomenſi, qui novitatis auctor putabatur. *Præfui ego eremitis*, inquit, *ut notum eſt omnibus, plena generalatus auctoritate atque poteſtate per annos* XXXIV. *quo tempore ſemper ſtudui, ne vel minima ex parte conſuetus ſacri illius inſtituti ritus relaxaretur.... ſi quando a me, quod rariſſime accidit, aliquis requiſiſſet, ut ſuper aliqua diſtrictiore obſervatione diſpenſarem ſecum, reſpondebam omnibus eumdem ſermonem; qui poteſt capere capiat; qui non poteſt, cedat. Datum me fuiſſe eremo priorem, non ut ſolverem in eo legem, ſed implendam curarem. Si quis interim ſe recepiſſet in eremum, quod adeptus antea doctrinam aliquam fuiſſet, ut ageret Deo gratias pro talento adhortabar, ſin autem imperitus & indoctus acceſſiſſet, ut ſtuderet moribus vitæ eremiticæ conformari, ex officio admonebam. Numquam tamen permiſi, ut quiſquam erudiretur ſub præceptore.* Tum queritur " pſalmodiam ſub ſpecie acquirendæ alicujus ſcientiæ rejectam aut ſaltem " imminutam eſſe. Cumque præcedat pſalmodia doctrinæ adeptionem, male " profecto ſibi conſulere, qui, illa poſthabita, doctrinæ incumbunt. Denique eremitas ſi cupiunt incerta & occulta ſcripturarum, profundaque & " abſcondita ſapientiæ divinæ ſacramenta manifeſtari ac reſerari ſibi, hoc " ſe facilius adepturos puritate mentis & eremiticæ vitæ cuſtodia, quam humana eruditone. " Epiſt. 53. l. 11.

58. Prædicandi officium publice extra monaſterium monachorum eſſe negabat. Suis quidem in cœnobiis monachos docere & diſpenſare verbum Dei poſſe, ſi a prælato permittitur, non vicos, oppida, urbes hujus rei gratia perambulare, præſtareque ut lectioni & orationi vacent, ambulentque vocatione qua vocati ſunt. Epiſt 77. l. 8. Epiſt. 80.

59. Explicari vix poteſt quot & quantis perfunctus ſit laboribus pro ordinis ſui cœnobiis aut redimendis aut inſtaurandis. *Videbat*, inquit Euſebius Priolus, in oratione ejus funebri, *ordinem hunc turpiter dilaniari, monaſteriaque in dies ſubfurari ac diripi, nec quomodo ſe illis pro muro opponeret ſatis ſibi conſtabat.... Non laſſabatur bonus paſtor, quin crebris litteris & nuntiis ovilibus ſuis auxilio præſto eſſet, ſumtibus non parcebat. Adire ſummos pontifices, cardinales pientiſſimos, duces ſenatus, pro amiſſis jam monaſteriis redimendis, proque veteris conſervandis ſæpiſſime haud veritus eſt... Quoties Romam, quoties Venetias, quoties Florentiam, Flaminiam, Picenum, Etruriam, ut qua poſſet ope inopi huic religioni mederi, petierit, quis dinumerabit?* Atqui inter hæc graviſſima negotia, ea modeſtia ſe gerebat ea integritate & ſanctimonia, ne intermiſſis quidem jejuniis & vigiliis, ceteriſque religioſæ vitæ officiis, ea ſapientia, uti omnium animos facile alliceret. Labores pro ordine.

60. Enim vero operam ſuam numquam fruſtra navavit. Plura enumerantur in annalibus Camaldulenſibus monaſteria egregia, quæ vel recuperavit ordini, vel conſervavit a rugientibus præparatis ad eſcam. Atque in his Claſſenſe nobile cœnobium, abbatias Pollicinii, Carcerum, Vallis-Caſtri, S. Hilarii Galeatæ, quam occupare geſtiebant Ciſtercienſes monachi. Contendentibus congregationibus Venetiarum anno 1505. de honoratiore loco, litteris ad Antonium decemvirum datis, exoravit ne ſuo antiquiſſimo jure exturbarentur Camaldulenſes. Sacræ Eremi jura acerrime defendit & conſervavit. Stetit pro libertate ordinis contra Cæſarem epiſcopum Amerinum, qui cœnobium S. Chriſtinæ Bononiæ viſitare contendebat, multaque alia ſtrenue geſſit, quæ ex epiſtolis ejus poterunt colligi & deprehendi. Plurima recipit ordinis monaſteria.

61. Eloquentiam ejus ſæpe admirata eſt Roma, cum diſſertiſſimas habuit orationes coram Sixto, Innocentio, Alexandro, Julio, Leone, a quo & vo-

Digitized by Google

catus ad concilium generale Lateranenſe, cum his adjunctus fuit, quibus demandata eſt cura reformandæ curiæ atque eccleſiæ, ſed eximios illos honores ceteramque humanam felicitatem eremiticæ vitæ obſcuritati longe poſtponebat.

Oblatam purpuram, totos annos tres dedignatur.

62. Anno 1488. ætatis ſuæ quarto & quadrageſimo, cum petiiſſet a pontifice illuſtre dominium Venetum, e patriciis ſuis Venetis unum, quem ipſe maluiſſet, ad cardinalatum promoveri, facta eſt continuo Petri Delphini mentio, ſuffragantibuſque omnibus, id fere unum reſtabat, ut vel litteras ad pontificem commendatitias ipſe Delphinus exoraret; quod porro non modo abnuit, ſed & urgentibus amicis & propinquis, atque inſtantius ſuadentibus, ne tantæ promerendæ adipiſcendæque dignatis occaſionem negligeret, conſtanter reſpondit. Noſſe ſe optime quis eſſet; utique nedum cardina„latu, verum etiam longe minore dignitate indignum. *Sinerent hanc curam Deo, qui optime novit quos elegerit. Si meritis ea eſſet dignitas demandanda, ſuper alium procul dubio caſuram electionis ſortem.* Et Mariano Cuccino, illuſtri dominii procuratori. *Quod hortaris*, inquit, *ut ſcribi hinc faciam commendatitias ad pontificem litteras, abſit a me, ut bona tua venia loquar, hoc peccatum in Domino. Scis enim ſcriptum eſſe*, Nemo ſumit ſibi honorem, niſi qui eligitur a Deo tamquam Aaron. *Judicio non prece eligendus eſt, qui Cardineo titulo cenſendus eſt dignus. Quod nimirum ſi effectum fuerit, alii hic magiſtratus demandabitur, non mihi, qui profecto nec hoc quem gero, nec longe minore ſum dignus. Eligat Dominus virum ſecundum cor ſuum, quem collocet cum principibus populi ſui, me vero extolli cum ſalutis meæ periculo, pro ſua pietate minime patiatur, ne forte mihi contingat amaro ei animo dicere:* quia elevans alliſiſti me.* Item cardinali Senenſi ordinis ſui protectori, qui ſuam ipſi operam offerebat, uti colligere eſt ex epiſtola 51. l. 2. „amiceque hortabatur, uti amicorum ſequeretur concilium: Se vero car„dinalatum non quærere, non petere, non etiam, ſi ſibi crederet, cu„pere. Eſſe quidem ſe peccatorem, neque ea præditum humilitate, quam „creatori ſuo deberet; non eſſe tamen adeo inſipientem, qui non cognoſ„ceret, ac mature perpenderet, & Cardinei ponderis magnitudinem, & „parvitatis ſuæ imbecillitatem. Malle ſe in plano ſtare, quam in eminentiore conſtitutum loco, jugi ruinæ periculo exponi. Denique anno 1492. cum ipſi iterum ingeſſiſſet Marianus Cuccinus, futuram proxime novorum cardinalium electionem, hortatuſque eſſet (annos enim totos tres tentata eſt ejus modeſtia) vellet tandem propinquorum ſuorum auctoritatem interponere; indignatus reſpondit: *Scribis quid cupias, & cupis quod ſcribendum non fuerat. De futura novorum cardinalium electione non eſt meum cogitare. Quid enim ea res attinet ad me? longe ſane minus curare ipſe debeo, ut quemadmodum hortaris, vel mea, vel propinquorum meorum opera ad eam dignitatem promovear. Non eſt religioſorum, & monachorum præcipue in clauſtris ſuis quiete viventium, fructus qui potiſſimum expetendus ſit, ut poſt multos vitæ regularis labores, ſola ambitione paſcantur; ut merito audiant:* Amen dico vobis recepiſtis mercedem veſtram. *Ex quo de me cum aliis hoc triennio, ut bene noſti, mentio facta eſt, ſcit Deus, non mentior, me eadem de re ne unum quidem verbum pro aliquo, pro me feciſſe, quia contra me erat. Et abſit a me, ut hoc tandem promeruerim per annos triginta, quibus in monaſterio Dei mancipatus ſervitio vitam duxi, ut fur dicar & latro, qui non per oſtium intraſſem in ovile ovium, ſed aſcendiſſem aliunde. Nemo enim ſumere ſibi honorem debet; ſed qui eligitur a Deo tamquam Aaron.* Data eſt epiſtola 21. Januarii anno 1492.

Epiſt. 51. l. 2.

Epiſt. 24. l. 2. quæ data eſt Venetiis anno 1488.

* Vid. epiſt. 28. ejuſdem libri.

* Epiſt. 13.

* 12. Martii.

63. Eodem fere tempore * Laurentii Medicis filium, qui nuper in ſacrum cardinalium collegium cooptatus fuerat, ſecutus eſt Romam, multa quidem

Digitized by Google

inſtantia invitatus, cum ab ipſo Laurentio, tum à ſummo magiſtratu & ſenatu univerſo Florentiæ. Agens autem Romæ, cum favorem omnium captare facile potuiſſet, nihil aliud ambiebat quam fratrum ſuorum dulce conſortium. Et Johanni Eremitæ ſcribens poſt tertium a diſceſſu ſuo menſem, * ſignificavit, ſibi profecto videri annum integrum exceſſiſſe. Eſſet vero Romana curia illorum qui ea oblectantur, qui gradum ſibi facere appetunt ad majora; ſibi daretur ſolitaria illa atque umbratili vita quieſcere, cum illis in ſilvis & nemoribus verſari. Et Petro Barrotio: *Reminiſcor ſæpius, gratiſſimæ noſtræ ſolitudinis & eremiticæ tranquillitatis. Succurrit mihi cœli illius temperies, quam dum confero cum hoc Urbano æſtu, de ſiderio ipſius afficior plurimum.* * 5. Maij. Epiſt 33 l. 3. Epiſt. 37. l. 3.

64. Privatæ tandem vitæ & ſanctæ contemplationis ſtudio allectus, abdicare aliquando voluit ordinis ſui adminiſtrationem: ſed prohibitus eſt ab illuſtriſſimo cardinali Senenſi familiariſſimo ejus amico & totius ordinis Camaldulenſis protectori, qui fratrum potius ſuorum, quam ſui ipſius utilitati & commodo conſulendum ſuadebat.

65. At quæ eſt rerum humanarum inſtabilitas! impulſus eſt poſtea ad abdicandum, fermeque eſt ſuo gradu dejectus. Ea res agitari cœpit ſub annum 1503. Querebantur Eremitæ Patres, inſigniora ordinis cœnobia deperire in dies, & commendatariorum voracitate abſorberi, atque his retia explicare dignitates ſeu præfecturas perpetuas: egregiam quidem operam navaſſe hactenus Delphinum, & plurima ex eorum faucibus loca haud ignobilia eripuiſſe; at, vergente ad ſenium ætate, erat vero infirmitatibus quam ætate ſenior, moleſtiſſimis illis temporibus imparem prope videri, ſed neque eſſe immortalem, eo decedente invaſuros gregem ſuum lupos rapaces. Cupientes igitur viri illi religioſiſſimi, vel diſperſas afflicti Ordinis reliquias congregare, ſocietati exiguæ S. Michaelis Murani, cujus dignitates erant annuæ, quæque tum ſub illuſtris dominii Veneti auſpiciis florebat, uniri curant ſacram Eremum, futuram deinceps congregationis ejuſdem caput. * Delphino autem ceteriſque antiſtitibus, qui ſeſe vellent congregationi addicere, atque adeo & ſuas dignitates, ſuoſque honores abdicare, eaſdem dignitates eoſdem honores promittunt, unione facta, reſtitutum iri ad vitam. Hic fatemur humani aliquid paſſus eſt Delphinus. Patribus eremitis primum quidem reſpondit, pactiones hujuſmodi illicitas prorſus eſſe, ſe verò nec ſpoliari ullo pacto poſſe, nec velle. *Et ſtultum profecto exiſtimarem & ſubſannatione dignum*, inquiebat, *ſi cum ex beneficiorum emtione, perditio animæ atque interitus acquiritur, & eorumdem abdicatione idem conſecuturi eſſemus, ut cum temporali jactura æternum nobis pararemus incendium.* Deinde redintegrato poſt aliquot annos negotio, ac conſtituta eiſdem fere conditionibus ſocietate, ſub qua utique univerſa comprehenderentur Camaldulenſium loca, eaque ſummi pontificis auctoritate confirmata anno 1513. vix tandem ac prope invitus, infinitis hinc inde habitis contentionibus totos annos duos, onus depoſuit anno 1515. adminiſtrationis ſuæ quinto & trigeſimo. Quamquam durius forte cum eo actum eſt. Et gravius ferebat pius pater, non Eremitas quoſlibet, ſed ſenectutis ſuæ filios, Paulum Juſtinianum & Vincentium Quirinum, quos paulo ante genuerat ſacræ Eremo, principes rei motores & architectos fuiſſe, neque ullum fere modum, nullam paternæ pietatis rationem habuiſſe, (eos enim plus oculis ſuis amabat) non meritorum ſuorum, non laborum. Videnda quæ hac occaſione ſcripſit Euſebio Priolo, & Jacobo priori S. Martini Opitergii. Attamen Deum unum reſpiciens, cujus nutu reguntur omnia, hunc animi dolorem facile remiſit. Condonavit omnia ardentiori filiorum zelo, & con-

Tomo I. Annal. Camald. lib 3. cap. 1. Orat. funeb. Tom. I. Annal. Camald. lib. 3. cap. 1. Epiſt 47. l. Tom. I. Ann. Camald. l. 3. cap. 2. Ibid. cap. Infra epiſt. 137. & ſeq.

Orat. funeb.

gregationem novam, auctoritate, conſilio, facultatibus fovit, comitiis ejus præſes ſæpe adfuit, etiam a ſummis pontificibus invitatus, adjuvit illam tandem beneficiis quamplurimis. Sed exoratus non ſemel ad priſtinum ſuſcipiendum onus, invicto renuit animo. Neque vero, uti credimus, deſideratiſſimam tranquilli portus ſtationem, quam Dei unius voluntate apprehendiſſet, dimittere ullo pacto poterat.

Pie moritur.

Orat. funeb.

66. Annos fere decem procellæ huic ſuperſtes fuit Delphinus; & quamvis „ infirmitatibus & morbis varie afficeretur. (Nam præter nodoſas poda„gras ac chiragras, intolerabilem univerſi corporis pruritum, auditus debi„litatem cum ſibilo auris dextræ, ſtranguriam ex ulcere veſicæ; cancrenis „ etiam pedum ſub extremis vitæ ſuæ diebus laboravit,) ab aſſuetis moribus & accurato ſuo vivendi more numquam deflexit. Sed & tanta animi conſtantia, tanta virtute acerbiſſimos illos dolores ſuperabat, ut nec ſterpere viſus ſit, nec ingemiſcere, nec lamentari. Porro ſacrarum litterarum jugi meditatione recreabatur, diſſolvi cupiebat & eſſe cum Chriſto. Quod demum adeptus eſt anno 1525. decimo ſeptimo kalendas Februarii, annos natus unum & octoginta.

Tom. I. Ann. Camald. l. 3. cap. 19.

Epiſtolas ſuas ipſe typis mandavit.

67. Ex epiſtolis ſuis, quas non minus quam quater mille in ſacra Eremo ſervari ait Mabillonius, centurias duodecim paulo ante legerat, & typis ſummo ſtudio mandarat privatis ſumtibus Jacobi Brixienſis, prioris S. Martini Opitergii, uti ipſe teſtatur epiſt. 88. libri 12. data anno 1523. 27. Februarii. *Subiit animum prioris Opitergini*, inquit, *paulo ante curare, ut pars epiſtolarum noſtrarum ſumtibus ſuis imprimeretur. Fuit propterea mihi neceſſarium, ubi inter ipſum & impreſſorum convenit, occupari aſſidue in deligendis iis, quas potiſſimum imprimendas putarem. Urgente ſiquidem impreſſore, ne ſe vacare mea negligentia permitterem, inſtiti die noctuque perficiendo operi, non ſine meo incommodo & labore, prætermiſſis aliis minus neceſſariis, quæ interea occurrebant, negotiis.* Et epiſtola ſequenti infirmitatibus ſuis ſuaviſſime, ut ſolebat, alludens, queritur lente procedere editionem, * *ſimul claudicantibus & ipſo impreſſore, & impreſſionis auctore.*

* Confecta eſt an. 1524. 1. Martii.

Quid continent.

68. De epiſtolis illis, quæ modo rariſſimæ ſunt, ut ſuperius diximus, hic pretium eſſet vel paucis tractare. Ex his ſolum eas decerpſit epiſtolis, quas generalis ſcripſerat, ab anno nimirum 1480. Plura vero attingit de ſui ævi pontificibus Romanis, quæ vix alias occurrent. Cardinales etiam multos, & diverſarum eccleſiarum præſules, atque in his Petrum Barrotium Paduanum, quicum utebatur familiariſſime, ſæpius commendat. Romanæ ſedi ſemper devotus, vel leviores ejus procellas metuit & deprecatur, ideoque & noſtratibus, qui, tranſportato in Italiam bello, regnum Neapolitanum armis ſubegere anno 1495. infenſior paulo eſt, quamquam regias Caroli VIII. virtutes non ſemel prædicat. Agit plerumque de ordinis ſui rebus. Uno verbo, epiſtolis illis non parum illuſtratur ejus ævi hiſtoria, ſed Camaldulenſis præſertim, quod & de his dictum velim, quas modo exhibemus.

De Ægidio Viterbienſi.

69. Poſtremo loco hic ſeſe offerunt ſelectæ aliquot epiſtolæ Ægidii Viterbienſis, ordinis fratrum Eremitarum S. Auguſtini præpoſiti generalis & S. R. E. cardinalis, Thomæ Volſæi etiam cardinalis, & Alphonſi Ciaconii vulgo *Chacon* ordinis Prædicatorum & Pœnitentiarii apoſtolici. Ægidii Viterbienſis eloquentiam, & cetera naturæ & animi dona in primis prædicavit ipſe Alphonſus Ciaconius. „ Chriſtianus orator, inquit, doctus & „ eloquens Ægidius: Non defuit, qui ejus eloquentiam verborum & ſen„tentiarum torrentem dixerit. Cujusvis generis auditores, doctos, indo„ctos, mares, feminas, juvenes, ſenes, principes, plebeios mulcebat, alla-

Digitized by Google

toque animi motu, quocumque volebat impellebat: lecta erant ejus verba, “ ſententiæ optimæ, dicendi vis maxima: confluebant homines ex locis omni- “ bus ad eum audiendum, quorum animi orationis ejus torrente præcipites, “ quocumque is voluiſſet impellere, ferebantur. Addit, Ægidium oratorem “ & poëtam, hiſtoricum, philoſophum, (Platonicum ut plurimum,) theolo- “ gumque inſignem fuiſſe, & linguas Hebraicam, Chaldaicam, Græcam, Latinam, Etruſcam quam optime calluiſſe. Magni igitur pretii eſſe debent, vel pauciores tanti viri epiſtolæ. Eas Mabillonius Neapoli deſcripſerat e Seraphini Eremitæ Auguſtiniani collectione, quam ipſam eſſe credimus, quæ a Ciaconio laudatur loco citato, & multa, inquit, ingenii monumenta, eaque in- “ ſignia reliquit Ægidius. Romæ in Angelica bibliotheca hæc ego manu- “ ſcripta vidi, Hiſtoriam 20. ſæculorum, librum ſententiarum, uſque ad “ diſt. 17. ad mentem Platonis, epiſtolarum familiarium ad Gabrielem Venetum “ librum unum, diverſorum ad diverſos libellos ſex, &c. Hunc autem Sera- “ phinum, uti egregium verbi Dei præconem, magni faciebat Ægidius. “ *Is es*, ait, ipſi Seraphino ſcribens, *cui par nemo eſt*, aut probitate aut pru- “ dentia; quippe qui plus tibi, ob præclara geſta tua, cum ubique, tum “ maxime Senis, nos debere feceris, quam ulli vel ego vel religio debeamus. “ Et epiſtola 7. cardinali eum commendans, religionem ſuam haud multos Aprutios habere Seraphino pares, teſtatur, (hunc enim vitiatæ hoc loco epiſtolæ ſenſum eſſe arbitror, unde & Seraphini patriam diſcimus.) Si “ diſputat, inquit, nemo acutius; ſi urget, nemo melius; ſi propulſat, nemo “ accuratius; ſi quem audit, nemo humanius; ſi rogatur, nemo liberalius; “ ſi rem curat, nemo ſedulius; ſi verba facit, nemo uberius, eruditius, elegan- “ tius facit. Breviter dixerim, niſi mea me opinio fallat, falli autem nequa- “ quam putem, quidquid agi oporteat, ſi is agendæ præſit rei, vix crede- “ res, abſolutiſſime peractum dici poteſt. “ Sed revertimur ad Ægidium. Vitæ ſuæ ſeriem ſtudiaque omnia, ab ipſo ſuo in religionem ingreſſu, epiſtola xi. perſtringit. Scripta eſt vero hæc epiſtola poſt annum 1505. quo relicto Cymino, ubi conciones habuit ſub annum 1504. varias obibat civitates Italiæ. Epiſtola 20. ad Matthæum Gybertum, collecta a ſe omnia loca, quæ ſapientes Hebræorum abdendorum arcanorum gratia commutaverunt, tranſmittit; additque his omnibus Salvatoris noſtri myſteria contineri. Laudantur epiſtola ultima libri ejus de diſpoſitione temporum, uti opus multifario doctrinarum genere refertum. Hos autem libros vidiſſe ſe ait Mabillonius; in bibliotheca patrum Auguſtinianorum ſancti Johannis de Carbonaria; cum quibuſdam Seripandi obſervationibus & emendationibus.

Ægidii humilitas.

70. Non leviter eſt tranſcurrenda epiſtola 2. qua deflet Ægidius, commiſſas ſibi a ſummo pontifice ordinis ſui habenas. Præſtantius nullum poteſt Chriſtianæ abjectionis monumentum proferri. Sed & epiſtola 10. cujuſdam Rufi laudes a ſe removens, “ niſi amarem te, inquit, & mores agnoſcerem, agerem, ut nihil iratius inveniſſes umquam. Sum ego fraterculus, “ plenus omni ex parte ſtimulis atque aculeis lacinantis præcordia conſcien- “ tiæ, quæ ſi tibi palam fieri poſſent, invidioſum minime judicares. At mun- “ dus adorat te. *Quid prodeſt homini, ſi mundum univerſum lucretur, animæ vero ſuæ detrimentum patiatur?* & ſub finem epiſtolæ, “ Humi, mi Rufe, humi ſumus: ne nobis blandiamur, humi humana ſunt, non in ſyderibus. Tu “ ſi quid tale poſthac futire auſis, hoſtis eſto. Sic loquebatur vir ſua ætate “ digniſſimus qui omnium ore prædicaretur.

Muſæ. Ital. Tom. I.

De Volſæi cardinali Eboracenſi. Sanderus de ſchiſm. Angliæ.

71. Aliud prorſus ingenium induerat Thomas Volſæus, cardinalis Eboracenſis, cujus ambitio luctuoſum Angliæ ſchiſma eadem tempeſtate invexit. Ejus epiſtolæ Silveſtro Giglis, Henrici VIII. apud Leonem X. oratori in-

Digitized by Google

ſcribuntur, reſque Anglicanas in Romana curia toto quadriennio agitatas continent, ab anno Chriſti 1516. ex his autem Epiſtolis diſcimus inter alia, Hadrianum Caſtellenſem, S. R. E. cardinalem, qui olim Alexandri VI. ad Henricum VII. nuncius, Erphordienſem & Bathonienſem deinde eccleſiam conſecutus fuerat, unius Volſæi machinatione & impulſu, atque Henrici regis auctoritate de gradu ſuo dejectum eſſe. Et negotium illud Volſæus tanto calore proſequebatur, ut moleſtiſſime ferret, ſi vel paulum retardaretur infortunati cardinalis judicium & condemnatio. Tum vero cauſabatur „ privationem ejus regium animum maxime torquere, mirarique „ ſanctiſſimum pontificem, in his quæ dictæ majeſtati obſequentiſſimi ſui filii „ cordi maxime eſſe ſciebat, morem non gerere, neque honeſtis juſtiſſimiſque „ petitionibus obſequi, immo difficilem ſe præbere, ac de die in diem ſem- „ per differre; ex quibus & ſubodoramur, incertam valde eſſe damnationis ejus cauſam, quæ vulgo Alphonſi Petruccii in Leonem decimum conjurationi, cujus utique conſcius fuiſſet, attribuitur. Plus forte ſua Hadriano auctoritas, plus congeſtæ opes immenſæ nocuere, quam quodlibet aliud hujuſmodi crimen. Certe Barthonienſem ſedem Volſæus ambiebat, neque ullum in regno æqualem ſuſtinere poterat homo ambitioſus. Hinc, accepto dejectionis ejus nuncio, tanto gaudio perfuſus eſt, ut vix ſeſe contineret. Atque id plane indicant, quas e veſtigio litteras epiſcopo Vigornienſi ſcripſit. Significat inter alia „ operam, quam in meritiſſima Adriani privatione „ ſedulo nuper interpoſuerat, ut ſereniſſimi domini ſui regis rectiſſimo de- „ ſiderio cumulate ſatisfieret, ſuam & regis ipſius de ejus prudentia, cir- „ cumſpectione, ingeniique acumine opinionem maximum in modum ſu- „ peraſſe. Adeo ut noviſſimum hoc ejus officium ceteris omnibus ante hac „ præſtitis, quæ tamen pluribus verbis extollit, cumulum ingens, ob negotii magnitudinem adjeciſſet. *Quocirca*, inquit, *tum meo nomine, tum vero regiæ majeſtatis juſſu, gratias ingentes veſtræ dominationi habeo, quæ ipſius benevolentiam ita ſibi totam pulcherrime lucrifecit, ut ab omni ratione prorſus alienum cenſeam de prædictæ majeſtatis in ſe amore, ut noviſſimis ſuis litteris haud veris argumentis videtur, dictam veſtram paternitatem aliquid amplius ſuſpicari poſſe, præſertim cum nonniſi fideliſſimi ſui ſubditi ſagaciſſimi, prudentiſſimique conſiliarii loco ipſam habeat, ſitque perpetuo habitura.*

Epiſt. 2. — Epiſt. 2. Volſæi.

De Alphonſo Ciaconio.

71. De Alphonſo Ciaconio deque ejus epiſtolis difficile admodum eſſet, poſt editam nuperrime ab eruditiſſimo & reverendiſſimo patre Jacobo *Echard*, bibliothecam ſacri ordinis Prædicatorum, aliquid novi afferre. Opera tamen duo ipſe Ciaconius epiſtola 5. commemorat, cujus nulla ibi facta eſt mentio; *Vitas* ſcilicet *& geſta ſummorum pontificum, qui ex monachatu ad pontificatum conſcenderunt*, uſque ad Pium V. & librum alium, *quo res ſacras urbis Romæ, trecentorum templorum origines, progreſſus; & res notatu dignas* complexus eſt, eidem pontifici dicandum. Quamquam ſuſpicamur, poſteriorem hunc librum, ipſum eſſe de antiquitatibus Romanis opus, quod eadem laudatur bibliotheca ex Mabillonii noſtri Muſæo Italico.

Pag. 2. *lin.* 28. ſanctorum. *leg.* ſanctum. *p.* 18. *l.* 6. 1179. ſub menſem Januarium anno, *l.* anno 1179. ſub menſem Januarium.

INDEX

Digitized by Google

INDEX

EPISTOLARUM HUJUS VOLUMINIS.

AMBROSII SACRÆ EREMII Camaldulenſis prioris ac totius ordinis præpoſiti generalis epiſtolarum libri xx.

Obſervatio prævia, Pag. 1

Liber I. complectens ſcriptas ad Eugenium papam epiſtolas,

Epiſtola j. *Ad Eugenium papam*, 5. a
ij. *Ad eumdem Eugenium*, 5. d
iij. *ad eumdem*, 7
iv. *ad eumdem*, 8
v. *ad eumdem*, 10
vj. *ad eumdem*, 11
vij. *ad eumdem*, 13
viij. *ad eumdem*, 14
ix. *ad eumdem*, 17
x. *ad eumdem*, 19
xj. *ad eumdem*, 20
xij. *ad eumdem*, 21
xiij. *ad eumdem*, 22
xiv. *ad eumdem*, 25
xv. *ad eumdem*, 28
xvj. *ad eumdem*, 32

Finis epiſtolarum libri I.

LIBER II. AD CARDINALES & epiſcopos.

Epiſtola j. *Ad Jordanem cardinalem de Urſinis*, 35
ij. *ad eumdem*, 36
iij. *ad B. Placentinum*, 37
iv. *ad Angelottum S. Marci cardinalem*, 38
v. *ad Franciſcum cardinalem S. Clementis*, 39. a
vj. *ad Chriſtophorum*, 39. c
vij. *ad eumdem*, 41
viij. *ad Sir. epiſcopum Caſtellanum*, 42
ix. *ad Jordanem cardinalem de Urſinis*, 44
x. *ad Johannem cardinalem ſancti Petri ad Vincula*, 45
xj. *ad eumdem Johannem*, 46
xij. *ad epiſcopum Sarcinatem*, 47
xiij. *ad Ricciardum abbatem*, 50
xiv. *ad Gometium abbatem abbatiæ Florentinæ*, 51
xv. *ad Lucam priorem de Angelis*, 52
xvj. *ad priorem eremitarum ſancti Benedicti extra Florentiam*, 54
xvij. *ad Majorem & eremitas Camaldulenſis eremi*, 55
xviij. *ad eoſdem*, 57
xix. *ad fratrem Placidum eremitam*, 58
xx. *ad Majorem & fratres eremi Camaldulenſis*, 59

Finis epiſtolarum libri II.

LIBER III. AD CHRISTOPHORUM epiſcopum Cervienſem.

Epiſtola j. *ad Chriſtophorum*, 60
ij. *ad eumdem*, 61. a
iij. *ad Cervienſem epiſcopum*, 61. d
iv. *ad eumdem*, 62
v. *ad eumdem*, 63. b
vj. *ad eumdem*, 63. d
vij. *ad Sebaſtianum monachum ſuum*, 64
viij. *ad Cervienſem epiſcopum*, 65
ix. *ad eumdem*, 66. b
x. *ad eumdem*, 66. d
xj. *ad eumdem*, 67
xij. *ad eumdem*, 68. b
xiij. *ad eumdem*, 68. d
xiij. *ad eumdem*, 69. b
xiv. *ad eumdem*, 69. c
xv. *ad eumdem*, 71
xvj. *ad eumdem*, 72
xvij. *ad eumdem*, 73. b
xviij *ad eumdem*, 73. d
xix. *ad eumdem*, 74
xx. *ad eumdem*, 75. a
xxj. *ad eumdem*, 75. c
xxij. *ad eumdem*, 76
xxiij. *ad eumdem*, 79
xxiv. *ad eumdem*, 81

Finis epiſtolarum libri III.

LIBER IV. AD DOMINUM PLACIDUM domini Eugenii papæ IV. cubicularium.

Epiſtola j. *ad Placidum*, 83
ij. *ad eumdem*, 85
iij. *ad eumdem*, 86
iv. *ad Placidum*, 87. c
v. *ad eumdem*, 87. d
vj. *ad eumdem*, 89
vij. *ad eumdem*, 90
viij. *ad eumdem*, 91
ix. *ad eumdem*, 92
x. *ad eumdem*, 94
xj. *ad eumdem*, 95
xij. *ad eumdem*, 96
xiij. *ad eumdem*, 97

xiv. *ad Placidum*, 99
xv. *ad Placidum*, 100
xvj. *ad Placidum*, 101
xvij. *ad Placidum*, 102

LIBER V. AD PRÆLATOS & monachos ſui ordinis.

Epiſtola j. *Ex perſona conventus S. Mariæ de de Angelis ad capitulum generale*, 103
ij. *ad univerſos prælatos & monachos ordinis Camaldulenſis*, 107
iij. *ad omnes ſuæ religionis prælatos*, 108
iv. *ad Franciſcum abbatem ſancti Trinitatis*, 113
v. *ad M. priorem Cellæ*, 114
vj. *ad Anſelmum abbatem S. Theomneſti*, 115.b
vij. *ad Bartholomæum monachum*, 115. e
viij. *ad illuſtrem virum Franciſcum comitem Pupii*, 116
ix *ad Bartholomæum monachum*, 117
x. *ad B. priorem Camaldulini de Foroliviì*, 118
xj. *ad Franciſcum de Fano*, 119. a
xij. *ad D. abbatem*, 119. d
xiij. *ad Johannem abbatem*, 122
xiv. *ad D. abbatem*, 122. e
xv. *ad Angelum priorem ſancti Marci*, 124
xvj. *ad Dionyſium priorem Clauſtralem*, 125
xviij. *ad F. abbatem de Carceribus*, 126
xviij. *ad Matthæum camerarium*, 127
xix. *ad Matthæum camerarium*, 128. a
xx. *ad G. monachum*, 128. e
xxj. *ad Maurum priorem clauſtralem*, 129
xxij. *ad Matthæum camerarium*, 130
xxiij. *ad Matthæum camerarium*, 131
xxiv. *ad Majorem & eremitas Camald.* 132
xxv. *ad M. camerarium*, 133
xxvj. *ad M. camerarium*, 134. a
xxvij. *ad eumdem*, 134. d
xxviij *ad eumdem*, 135
xxix. *ad M. camerarium*. 137
xxx. *ad dominum M.* 138
xxxj. *ad Romualdum priorem S. Damiani*, 139. a
xxxij. *ad domnum Auguſtinum monachum*, 139. d
xxxiij. *ad Jacobum priorem S. Mariæ de Angelis*, 140
xxxiv. *ad Petrum priorem Camaldulini*, 141. a
xxxv. *ad Ugolinum monachum*, 141. e
xxxvj. *ad G. monachum*, 142
xxxvij. *ad Quirinum nobilem Venetum*, 143
xxxviij. *ad Angelum priorem S. Matthiæ*, 144
xxxix. *ad Antonium Cedrum Plenum*, 146
xl. *ad Jacobum monachum*, 147. a
xlj. *ad F. abbatem de Carceribus*, 147. d
xlij. *ad Auguſtinum monachum*, 148
xliij. *ad Jacobum vicarium Bononienſis epiſcopi*, 149
xliv. *ad Bartholomæum abbatem Anglarii*, 150. a
xlv. *ad Paſchaſium abbatem Burgenſem*, 150. d
xlvj. *ad Johannem de Lavagna procuratorem*, 152. a
xlvij. *ad Juſtinum advocatum*, 152. d
xlviij. *ad Silveſtrum monachum*, 153
xlix. *ad eumdem*, 154. a
l. *ad Gabrielem monachum*, 154. e
lj. *ad B. abbatem S. Zenonis de Piſis*, 155
lij. *domino Franciſco comiti Puppii*, 156. b
liij. *Præſulibus Lucanæ civitatis*, 156. e
liv. *ad Patrem Johannem*, 157

LIBER VI. AD AUGUSTINUM monachum diſcipulum ſuum & quoſdam alios.

Epiſtola j. *Ad Auguſtinum*, 159
ij. *ad Auguſtinum*, 161
iij. *ad Auguſtinum*, 162
iv. *ad Auguſtinum*, 163
v. *ad Auguſtinum*, 164
vj. *ad Auguſtinum*, 165. a
vij. *ad Auguſtinum*, 155. d
viij. *ad Auguſtinum*, 167
ix. *ad Auguſtinum*, 168
x. *ad Auguſtinum*, 169. b
xj. *ad Auguſtinum*, 169. d
xij. *ad Auguſtinum*, 170
xiij. *ad Auguſtinum*, 171. a
xiv. *ad Auguſtinum*, 171. e
xv. *ad Auguſtinum*, 173
xvj. *ad Auguſtinum*, 174
xvij. *ad Auguſtinum*, 175
xviij. *ad Auguſtinum*, 177
xix. *ad Auguſtinum*, 178. a
xx. *ad Auguſtinum*, 178. e
xxj. *ad Auguſtinum*, 180
xxij. *ad Auguſtinum*, 181
xxiij. *ad Auguſtinum*, 182. b
xxiv. *ad Auguſtinum*, 182. b
xxv. *ad Auguſtinum*, 183
xxvj. *ad Auguſtinum*, 184
xxvij. *ad Auguſtinum*, 185. a
xxviij. *ad Auguſtinum*, 185. e
xxix. *ad Auguſtinum*, 186
xxx. *ad Auguſtinum*, 187
xxxj. *ad Gregorium ſenem monachum*, 188
xxxij. *ad Gaſparem monachum*, 189
xxxiij. *ad Gaſparem*, 192
xxxiv. *ad Gaſparem*, 194. a
xxxv. *ad Gaſparem*, 194. e
xxxvj. *ad Dominicum abbatem S. Petri de Rotis*, 195
xxxvij. *ad Dominicum*, 196
xxxviij. *ad Dominicum*, 197. a
xxxix. *ad Dominicum*, 197. d
xl. *ad Dionyſium præpoſitum monaſterii ſancti Matthiæ*, 198. a
xlj. *ad Dionyſium*, 198. e
xlij. *ad eumdem*, 200. a
xliij. *ad eumdem*, 200. d
xliv. *ad eumdem*, 202
xlv. *ad eumdem*, 203
xlvj. *ad Michaelem abbatem S. Jocundæ*, 204. a

Digitized by Google

xlvij. *ad Michaelem abbatem*, 204
xlviij. *ad fratrem Euſtachium abbatem Vallis-caſtri*, 205
xlix. *ad eumdem*, 206
l. *ad Euſtachium*, 207. a
lj. *ad fratrem Rainerium abbatem Anglarii*, 207. c
lij. *ad fratrem Rainerium*, 208
lij. *ad fratrem Rainerium*, 209
liv. *ad eumdem*, 210. b
lv. *ad eumdem*, 210. d
lvj. *ad eumdem*, 211

LIBER VII. AD PAULUM ABBATEM monaſterii S. Michaelis de Muriano.

Epiſtola j. *ad Paulum Venerium*, 213
ij. *ad Paulum Venerium*, 214
iij. *ad eumdem*, 215
iv. *ad eumdem*, 216
v. *ad eumdem*, 217
vj. *ad eumdem*, 219. b
vij. *ad eumdem*, 219. c
viij. *ad eumdem*, 220
ix. *ad eumdem*, 222
x. *ad eumdem*, 223
xj. *ad eumdem*, 225
xij. *ad eumdem*, 226
xiij. *ad eumdem*, 227
xiv. *ad eumdem*, 228
xv. *ad eumdem*, 232
xvj. *ad eumdem*, 233
xvij. *ad eumdem*, 234. b
xviij. *ad eumdem*, 234. d
xix. *ad eumdem*, 235
xx. *ad Angelum priorem S. Matthiæ*, 237

LIBER VIII. AD DOMNUM Mariettum.

Epiſtola j. *ad Mariottum*, 237
ij. *ad eumdem*, 239
iij. *ad eumdem*, 240
iv *ad eumdem*, 241. b
v. *ad eumdem*, 241. d
vj. *ad eumdem*, 242. b
vij. *ad eumdem*, 242. c
viij. *ad eumdem*, 243. b
ix. *ad eumdem*, 243. d
x. *ad eumdem*. 244
xj. *ad eumdem*, 245
xij. *ad eumdem*, 246. a
xiij *ad eumdem*, 246. c
xiv. *ad eumdem*, 247
xv. *ad eumdem*, 248
xvj. *ad eumdem*, 249
xvij. *ad eumdem*, 250. a
xviij. *ad eumdem*, 250. c
xix. *ad eumdem*, 251
xx. *ad eumdem*, 253
xxj. *ad eumdem*, 254
xxij. *ad eumdem*, 255
xxiij. *ad eumdem*, 257
xxiv. *ad Mariottum*, 258
xxv. *ad eumdem*, 259
xxvj. *ad eumdem*, 260. b
xxvij. *ad eumdem*, 260. c
xxviij. *ad eumdem*, 261
xxix. *ad eumdem*, 262 a
xxx. *ad eumdem*, 262. c
xxxj *ad eumdem*, 263. b
xxxij. *ad eumdem*, 263. c
xxxiij. *ad eumdem*, 264
xxxiv. *ad eumdem*, 266
xxxv. *ad eumdem*, 268
xxxvj. *ad eumdem*, 269
xxxvij. *ad eumdem*, 270
xxxviij. *ad Benedictum priorem B. Mariæ de Roſa*, 272 a
xxxix. *ad eumdem*, 272. c
xl. *ad monachos de Roſa*, 274

LIBER XI. AD SEBASTIANUM abbatem monaſterii S. Salvatoris de Roſa de Florentia.

Epiſtola j. *Ad Sebaſtianum*, 275
ij *ad eumdem*, 277. a
iij. *ad eumdem*, 277. d
iv. *ad eumdem*, 278
v. *ad eumdem*, 279
vj. *ad eumdem*, 280. a
vij. *ad eumdem*, 280. c
viij. *ad eumdem*, 282
ix. *ad eumdem*, 283
x. *ad eumdem*, 284
xj. *ad eumdem*, 286. a
xij. *ad eumdem*, 286. d
xiij. *ad eumdem*, 287
xiv. *ad eumdem*, 290. a
xv. *ad eumdem*, 290. c
xvj. *ad eumdem*, 292. a
xvij. *ad eumdem*, 292. d
xviij. *ad eumdem*, 293
xix. *ad eumdem*, 294
xx. *ad eumdem*, 298. a
xxj. *ad eumdem*, 298. c
xxij *ad eumdem*, 299
xxiij. *ad eumdem*, 300
xxiv *ad eumdem*, 301
xxv. *ad eumdem*, 303
xxvj. *ad eumdem*, 305
xxvij. *ad eumdem*, 307
xxviij. *ad eumdem*, 308
xxix. *ad eumdem*, 309
xxx. *ad eumdem*, 310

LIBER X. AD HIERONYMUM germanum ſuum.

Epiſtola j. *Ad Hieronymum fratrem ſuum*, 311
ij. *ad Hieronymum fratrem*, 312
iij. *ad Lucam priorem*, 313
iv. *ad Hieronymum fratrem*, 314. a

Digitized by Google

v. *ad Hieronymum fratrem*, 314. d
vj. *ad Hieronymum fratrem*, 315. b
vij. *ad patrem Luam priorem Angelorum*, 315. d
viij. *ad patrem Lucam*, 316. b
ix. *ad patrem Lucam*, 316
x. *ad Hieronymum fratrem*, 318. b
xj. *ad Auguſtinum & Euphroſinum*, 318. e
xij. *ad Jacobum*, 319
xiij. *ad Hieronymum fratrem*, 320
xiv. *ad Hieronymum fratrem*, 322
xv. *ad Hieronymum*, 323
xvj. *ad Jacobum*, 324
xvij. *ad patrem Johannem*, 327
xviij. *ad patrem Johannem*, 329
xix. *ad patrem Johannem abbatem S. Pauli*, 330
xx. *ad fratres S. Mariæ de Urano*, 331
xxj. *ad Petrum de Citerna*, 332. a
xxij. *ad patrem Johannem*, 332. e
xxiij. *ad Euſtachium*, 334. a
xxiv. *ad Paſchaſium*, 334. d
xxv. *ad Jacobum*, 335
xxvj. *ad Blaſium*, 336
xxvij. *ad Jacobum*, 337
xxviij. *ad Hieronymum fratrem*, 338
xxix. *ad Hieronymum fratrem*, 339
xxx. *ad Hieronymum fratrem*, 341
xxxj. *ad Majorem & eremitas Camalduli*, 342
xxxij. *ad Hieronymum fratrem*, 344
xxxiij *ad Silveſtrum*, 345
xxxiv. *ad Gometium abbatem abbatiæ Florentinæ*, 348
xxxv. *ad Hieronymum fratrem*, 349
xxxvj. *ad Hieronymum fratrem*, 350
xxxvij. *ad eumdem*, 352
xxxviij. *ad eumdem*, 354. a
xxxix. *ad eumdem*, 354. c
xl. *ad Antonium Blancum monachum*, 357
xlj. *ad Johannem*, 359
xlij. *ad Hieronymum fratrem*, 360. a
xliij. *ad eumdem*, 360. e
xliv. *ad eumdem*, 362
xlv. *ad eumdem*, 364
xlvj. *ad eumdem*, 365
xlvij. *ad eumdem*, 366
xlviij. *ad eumdem*, 367
xlix. *ad eumdem*, 368
l. *ad eumdem*, 369. c
lj. *ad eumdem*, 369. e
lij. *ad eumdem*, 371
liij. *ad eumdem*, 372

LIBER IX. AD EUMDEM.

Epiſtola j. *Ad Hieronymum fratrem*, 373
ij. *ad eumdem*, 375
iij. *ad eumdem*, 376
iv. *ad eumdem*, 377
v. *ad eumdem*, 379
vj. *ad eumdem*, 380. a
vij. *ad eumdem*, 380. d
viij. *ad Hieronymum fratrem*, 381. b
ix. *ad eumdem*, 381. d
x. *ad eumdem*, 382
xj. *ad eumdem*, 383. d
xij. *ad eumdem*, 385
xiij. *ad eumdem*, 386
xiv. *ad eumdem*, 387
xv. *ad eumdem*, 388
xvj. *ad eumdem*, 391

LIBER XII. AD MICHAELEM monachum.

Epiſtola j. *Ad Michaelem*, 393
ij. *ad Michaelem*, 395
iij. *ad Michaelem*, 396
iij. *ad Michaelem*, 397. b
iv. *ad eumdem*, 397. d
v. *ad eumdem*, 398. b
vj. *ad eumdem*, 398. e
vij. *ad eumdem*, 399
viij. *ad priorem & fratres B. Mariæ de Angelis*, 400
ix. *ad domnum Michaelem*, 402
x. *ad Michaelem*, 397. a
xj. *ad eumdem*, 397. d
xij. *ad eumdem*, 398
xiij. *ad eumdem*, 405
xiv. *ad eumdem*, 406. b
xv. *ad eumdem*, 406. e
xvj. *ad eumdem*, 408
xvij. *ad eumdem*, 409. a
xviij. *ad eumdem*, 409. d
xix. *ad eumdem*, 410
xx. *ad eumdem*, 411. b
xxj. *ad Hieronymum fratrem*, 411. e
xxij. *ad Hieronymum fratrem*, 414
xxiij. *ad eumdem*, 416
xxiv. *ad eumdem*, 418
xxv. *ad eumdem*, 420
xxvj. *ad Leonardum de Avona*, 421
xxvij. *ad Franciſcum*, 423. a
xxviij. *ad priorem B. Mariæ de Angelis*, 423. d
xxix. *ad Danielem*, 424
xxx. *ad Danielem*, 425
xxxj. *ad Philippum de Faventia*, 426. a
xxxij. *ad Danielem*, 426. b
xxxiij. *ad Simonem*, 427
xxxiv. *ad Simonem*, 428
xxxv. *ad domnum Mariottum*, 429. a
xxxvj. *ad domnum Mariottum*, 429. e
xxxvij. *ad domnum Thomam*, 430. b
xxxviij. *ad Johannem*, 430. e
xxxix. *ad fratres B. Mariæ de Angelis*, 431
xl. *ad Julianum*, 432. a
xlj. *ad Chriſtophorum*, 432. c
xlij. *ad canonicos eccleſiæ Faventinæ*, 433
xlij. *ad Michaelem*, 434. c
xliv. *ad Sylveſtrum*, 434. d
xlv. *ad Michaelem*, 435. b
xlvj. *ad Silveſtrum*, 435. e

xlvij. *Ad*

Digitized by Google

xlvij. *Ad Michaelem*, 436
xlviij. *ad Hieronymum fratrem*, 437. a
xlix. *ad Michaelem*, 437. c
l. *ad domnum Lucam*, 438. a
lj. *ad domnum Sebaſtianum*, 438. d
lij. *ad priorem S. Mariæ de Angelis*, 439. a
liij. *ad Franciſcum de Pupio*, 439
liv. *ad Philipppum*, 440
lv. *ad eumdem*, 442
lvj. *ad eumdem*, 443
lvij. *ad eumdem*, 444

LIBER XIII. AD COSMUM Mediceum.

Epiſtola j. *Ad Coſmum*, 445
ij. *ad Coſmum*, 446
iij. *ad Coſmum*, 448
iv. *ad Laurentium*, 450. c
v. *ad Laurentium*, 450. e
vj. *ad Coſmum*, 451
vij. *ad eumdem*, 454
viij. *ad eumdem*, 456
ix. *ad eumdem*, 458
x. *ad eumdem*, 459. b
xj. *ad eumdem*, 459. d
xij. *ad eumdem*, 461
xiij. *ad eumdem*, 462. a
xiv. *ad eumdem*, 462. d
xv. *ad eumdem*, 463
xvj. *ad eumdem*, 465
xvij. *ad eumdem*, 466. a
xviij. *ad eumdem*, 466. d
xix. *ad eumdem*, 467
xx. *ad eumdem*, 468

LIBER XIV. AD LAURENTIUM Mediceum.

Epiſtola j. *Ad Laurentium*, 469
ij. *ad eumdem*, 471
iij. *ad eumdem*, 473
iv. *ad eumdem*, 474. a
v. *ad eumdem*, 474. e
vj. *ad eumdem*, 475
vij. *ad eumdem*, 476. b
viij. *ad eumdem*, 476. e
ix. *ad Laurentium*, 477
x. *ad Laurentium*, 478
xj. *ad Donatum Venetum*, 480
xij. *ad Fantinum Venetum*, 481. a
xiij. *ad Romeum*, 481. c
xiv. *ad Romeum*, 482
xv. *ad Lornium Bononienſem*, 484

LIBER XV. AD NICOLAUM.

Epiſtola j. *Ad Nicolaum*, 485
ij *ad eumdem*, 491
iij. *ad eumdem*, 494

iv. *ad eumdem*, 498
v. *ad eumdem*, 499
vj. *ad eumdem*, 502
vij. *ad eumdem*, 505
viij. *ad eumdem*, 506
ix. *ad eumdem*, 507
x. *ad eumdem*, 508
xj. *ad eumdem*, 511
xij. *ad eumdem*, 513
xiij. *ad eumdem*, 516
xiv. *ad eumdem*, 517
xv. *ad eumdem*, 519. a
xvj. *ad eumdem*, 519. e
xvij. *ad eumdem*, 520
xviij. *ad eumdem*, 521
xix. *ad eumdem*, 522. b
xx. *ad eumdem*, 522. d

LIB. XVI. AD EUMDEM NICOLAUM.

Epiſtola j. *Ad Nicolaum*, 523
ij. *ad eumdem*, 524
iij. *ad eumdem*, 527
iv. *ad eumdem*, 529
v. *ad eumdem*, 531
vj. *ad eumdem*, 532. a
vij. *ad eumdem*, 532. d
viij. *ad eumdem*, 532. e
ix. *ad eumdem*, 533. b
x. *ad eumdem*, 533. d
xj. *ad eumdem* 536
xij. *ad eumdem*, 537
xiij *ad eumdem*, 540
xiv. *ad eumdem*, 542
xv. *ad eumdem*, 544
xvj. *ad eumdem*, 545
xvij. *ad eumdem*, 546
xviij. *ad eumdem*, 447
xix. *ad eumdem*, 548
xx. *ad eumdem*, 549
xxj. *ad eumdem*, 551
xxij. *ad eumdem*, 553

LIBER XVII. AD DOCTISSIMUM virum Franciſcum Barbarum.

Epiſtola j. *Ad Franciſcum Barbarum*, 555
ij. *Ad eumdem*, 559
iij. *ad eumdem*, 560
iv. *ad eumdem*, 562
v. *ad eumdem*, 565
vj. *ad eumdem*, 566
vij. *ad eumdem*, 567. a
viij. *ad eumdem*, 567. e
ix. *ad eumdem*, 569
x. *ad eumdem*, 570
xj. *ad eumdem*, 571
xij. *ad eumdem*, 572
xiij. *ad eumdem*, 573
xiv. *ad eumdem*, 574
xv. *ad eumdem*, 576

Digitized by Google

xvj. *Ad Franciſcum Barbarum*, 577
xvij. *ad eumdem*, 579
xviij *ad eumdem*, 580
xix. *ad eumdem*, 581
xx. *ad eumdem*, 582
xxj. *ad eumdem*, 584

LIBER XVIII. AD DOCTISSIMUM virum Leonardum Juſtinianum.

Epiſtola j. *Ad Leonardum Juſtinianum Venetum*, 585
ij. *ad eumdem*, 585
iij. *ad eumdem*, 588
iv. *ad eumdem*, 589
v. *ad eumdem*, 590
vj. *ad eumdem*, 591
vij. *ad eumdem*, 592
viij. *ad eumdem*, 593
ix. *ad eumdem*, 594
x. *ad eumdem*, 596. c
xj. *ad eumdem*, 596. e
xij. *ad eumdem*, 598
xiij. *ad eumdem*, 600. a
xiv. *ad eumdem*, 600. d
xv. *ad eumdem*, 601. b
xvj. *ad eumdem*, 601. e
xvij. *ad Philippum*, 603
xviij. *ad Franciſcum ducem Venetum*, 604

LIBER XIX. AD DIVERSOS.

Epiſtola j. *Ad Placidum*, 605. b
ij. *ad Placidum*, 605. e
iij. *ad Chr.* 607. a
iv. *ad Chr.* 607. d
v. *Nicolao Forti-brachio*, 608
vj. *Jacobo Aldibrando*, 609
vij. *ad Victorinum*, 610
viij. *Fantino Dandulo legato Bononienſi*, 611
ix. *domino abbati de Rotis*, 613
x. *Dionyſio*, 615
xj. *Auguſtino monacho*, 616. b
xij. *Euſtachio abbati Vallis-Caſtri*, 616. d
xiij. *Eidem Euſtachio*, 617. a
xiv. *ad virum illuſtrem Baptiſtam*, 617. c
xv. *ad Hieronymum monachum*, 619
xvj. *Bartholomæo de Monte-Gonzio*, 620. a
xvij. *ad Stephanum Portium Romanum*, 620. c
xviij. *ad eumdem*, 621
xix. *ad eumdem*, 622. b
xx. *ad Marianum Portium*, 622. d
xxj. *ad Marianum*, 623
xxij. *ad Marianum*, 624
xxiij. *domno Paulo abbati S. Michaelis de Muriano*, 625
xxiv. *Mariotto*, 626
xxv. *Eidem Mariotto*, 627. a
xxvj. *Mariotto*, 627. c
xxvij. *Paulo Venerio*, 630
xxviij. *Gaſpari monacho*, 631. c
xxix. *Sebaſtiano abbati S. Salvatoris*, 631. e
xxx. *ad Sebaſtianum*, 632
xxxj. *ad eumdem*, 633. a
xxxij. *ad eumdem*, 633. c
xxxiij. *ad Gregorium*, 634
xxxiv. *ad Gregorium*, 655
xxxv. *abbati Sebaſtiano*, 636. a
xxxvj. *ad Sebaſtianum*, 636. c
xxxvij. *ad abbatem Sebaſtianum*, 637
xxxviij. *ad Dominum N. cardinalem S. Crucis*, 638. a
xxxix. *Domno Bernardo abbati de Vulterano*, 638. e
xl. *ad abbatem S. Juſti de Vulterano*, 639
xlj. *ad eumdem*, 640. a
xlij. *ad eumdem*, 640. c
xliij. *ad eumdem*, 640. e
xlij. *ad eumdem*, 641
xlij. *ad eumdem*, 642
xliv. *Domino Juſto priori S. Marci de Vulterano*, 643. a
xlv. *ad Auguſtinum monachum*, 643. d
xlvj. *domno Benedicto monacho*, 644
xlvij. *ad Benedictum monachum*, 645. b
xlviij. *Domno Auguſtino*, 645. d
xlix. *ad Auguſtinum*, 646. b
l. *ad Auguſtinum*, 646. b
lj. *ad Auguſtinum*, 647
lij. *Domno Benedicto*, 648. b
liij. *ad Auguſtinum*, 648. e
liv. *ad eumdem*, 649
lv. *ad eumdem*, 650
lvj. *ad eumdem*, 651
lvij. *ad eumdem*, 652. b
lviij. *ad eumdem*, 652. e
lix. *ad eumdem*, 653
lx. *ad Bertum Senenſem*, 654

LIBEER XX. AD FRANCISCUM abbatem de Carceribus.

Epiſtola j. *Ad Franciſcum abbatem de Carceribus*, 655
ij. *ad eumdem*, 656
iij. *ad eumdem*, 658. a
iv. *ad eumdem*, 658. d
v. *ad eumdem*, 6. a
vj. *ad eumdem*, 61. d
vij. *ad eumdem*, 662
viij. *ad eumdem*, 663
ix. *ad eumdem*, 664
x. *ad eumdem*, 666
xj. *ad eumdem*, 667
xij. *ad eumdem*, 669. b
xiij. *ad eumdem*, 669. e
xiv. *ad eumdem*, 670. b
xv. *ad abbates S. Salvatoris & S. Felicis*, 670. d
xvj. *abbati de Carceribus*, 671
xvij. *Domno cardinali ſancti Petri ad Vincula*, 674
xviij. *ad Franciſcum abbatem de Carceribus*, 677
xix. *ad eumdem*, 679

Digitized by Google

xx. *Ad Franciſcum abbatem de Carceribus*, 681. b
xxj. *ad Michaelem diſcipulum ſuum*, 681. c
xxij. *ad Hieronymum fratrem*, 683. a
xxiij. *ad eumdem*, 683. c
xxiv. *ad eumdem*, 684
xxv. *Nicolao*, 686. b
xxvj. *ad Nicolaum*, 686. d
xxvij. *ad Guarinum Veronenſem*, 687
xxviij. *ad Marianum*, 689
xxix. *ad Johannem de ſancto Miniate*, 691

AMBROSII CAMALDULENSIS præfationes in varias tranſlationes de Græco in Latinum factas.

Ambroſii monachi præfatio in Vitam ſancti Johannis Chryſoſtomi, ad Eugenium papam IV. 693
Ambroſii monachi viri doctiſſimi præfatio in librum ſancti Johannis Chryſoſtomi ad Stagirium monachum arreptitium, de providentia Dei, ad illuſtriſſimum principem Petrum Luſitaniæ regis filium, 695
Præfatio Ambroſii Camaldulenſis in S. Johannis Chryſoſtomi libros adverſus vituperatores vitæ monaſticæ, 697
Prologus Ambroſii monachi in tranſlationem ab eo factam operum ſancti Johannis Climaci, 699
Præfatio Ambroſii monachi in librum S. Baſilii epiſcopi de vera virginitate, 700
Ambroſii Camaldulenſis epiſtola in verſionem VII. homiliarum S. Ephrem, 702
Præfatio Ambroſii Camaldulenſis in verſionem Laertii ad Coſmum Medicem, 704
Prologus Michaelis monachi in libros epiſtolarum Ambroſii ad Coſmum Medicem, 706

LITTERÆ DOCTISSIMORUM virorum ad Ambroſium monachum.

Epiſtola j. *Xanti Balli*, 707
ij. *Auriſpæ*, 709 c
iij. *Leonardi Juſtiniani*, 709. d
iv. *Ejuſdem*, *ibid.*
v. *Thomæ Pontani*, 709. d
vj. *Bernardi Juſtiniani*, 709. d
vij. *Leonardi Juſtiniani*, 709. e
Epiſtolæ duodecim Philelphi, 709. e
Epiſtolæ duæ breves Stephani Portii Romani, 709. e
xxij. *Auriſpæ*, 710. a
xxiij. *ejudem*, 710. d
xxiv. *ejuſdem*, 710. e
xxv. *ejuſdem*, 712. a
xxvj. *ejuſdem*, 712. a
xxvij. *ejuſdem*, 712. c
xxviij. *ejuſdem*, 715
xxix. *ejuſdem*, 716
xxx. *ejuſdem*, 716
xxxj. *ejuſdem*, 718
xxxij. *ejuſdem*, 719
xxxiij. *ejuſdem*, 720. b
xxxiv. *ejuſdem*, 720. d
xxxv. *ejuſdem*, 721. d
xxxvj. *Pauli Sarrazanenſis*, 721. e
xxxvij. *Fratris Jacobi*, 722
xxxviij. *Thomæ Sarazanenſis ad Nicolaum Nicoli*, 723
xxxix. *Candidi ad Nicolaum Nicoli*, 724
xl. *Miniati Luciani ad Coſmum Medicem*, 726
xlj. *Jacobi Languſti*, 726. a
xlij. *Jordani Urſini*, 726. e
xliij. *Ildibrandi*, 728
xliv. *Priorum artium & vexilliferi juſtitiæ populi & communis Florentini*, 728
xlv. *eorumdem*, *ibid.*
xlvj. *eorumdem*, *ibid.*

Nicolai civis Florentini elogium, 727. & ſeq.
Ambroſii Camaldulenſis epiſtola ad Brunium de obitu ejuſdem Nicolai, 737
Epiſt. Thomæ Pontani ad Carolum Aretinum, ejuſdem argumenti, 739
Poggii epiſtola ad Carolum Aretinum, de funere Nicolai civis Florentini, 741
Leonardi Juſtiniani Oratio parentalis de Divo Carolo Zeno, 743

EPISTOLÆ SELECTÆ ALBERTI Sarthianenſis ordinis Minorum vicarii generalis.

Epiſtola j. *Ad Nicolaum Nicolum*, 755
ij. *ad Poggium Florentinum*, 757
iij. *ad Franciſcum Mareſcalcum & Philippum Bendedeum Ferrarienſes*, 775
iv. *ad Clariſſimum principem Leonellum marchionem Eſtenſem*, 778
v. *Paulo in Chriſto famialiariſſimo*, 780
vj. *ad Chriſtophorum epiſcopum Ariminenſem*, 781
vij. *ad J. Guillelmum Caſalenſem totius ordinis patrem communem*, 791
viij. *ad D. Chriſtophorum epiſc. Ariminenſem*, 795
ix. *ad beatum papam Eugenium*, 800
x. *ad dominum epiſcopum Coronenſem*, 801
xj. *ad dominum Scipionem epiſc. Mutinenſem*, 803
xij. *ad Poggium Florentinum*, 805
xiij. *ad B. C. epiſcopum Ariminenſem*, 807
Oratio F. Alberti Sarthianenſis ordinis Minorum habita in capitulo generali Paduæ celebrato anno MCCCCXLIV. VIII. *Maij.* 808
xiv. *Epiſtola ad beatiſſimum papam Eugenium*, 816. a
xv. *ad beatiſſimum papam Eugenium*, 816. c
xvj. *ad beatiſſimum papam Eugenium*, 817
xvij. *ad Tomaſium Bibium ex Cypro medicum regium*, 818
viij. *ad Tomaſum Bibium ex Cypro medicum*

Digitized by Google

regium, 819
xix. *ad Paulum*, 822
xx. *ad F. Antonium Raudenſem profeſſorem Theologiæ & communis religionis*, 824
xxj. *ad Clariſſimum virum dominum Franciſcum Barbarum*, 827
xxij. *ad Blondum Forolivienſem*, 828
xxiij. *Gregorii Veneti Romanæ eccleſiæ protonotarii ad Cæciliam virginem, de fugiendo ſæculo*, 829

Saxoli Pratenſis ad Leonardum Dathum epiſtola, 841
Ejuſdem epiſtola ad amicum ſuum, 843

GUARINI VERONENSIS epiſtolæ.

Epiſtola j. *Ad Ugutionem abbatem*, 855
ij. *ad Johannem Pratenſem*, 857
Invectiva, ejuſdem, ut videtur, Guarini ad Ludovicum principem, 868
Epiſtola Philippi Podocathuri ad Guarinum, 874. a
Philippi Podocathari in Zinebrum Eſtenſem & dominum Baldaſſarem equitem clariſſimum epithalamium, 874. c
Guarini Veronenſis ſancto Dei præconi fratri Alberto Sarthianenſi prologus in vitam S. Ambroſii epiſcopi Mediolanenſis, 874. d

PAULI MAFFEI EPISTOLÆ.

Epiſtola j. *Ad Venetenſis monaſterii Corporis Chriſti ſanctimoniales*, 875
ij. *Monialibus quibuſdam ordinis S. Benedicti*, 889
iij. *Monialibus S. Benedicti Venetiis in monaſterio S. Crucis commorantibus*, 896
iv. *Paulæ Marchioniſſæ Mantuanæ*, 897
v. *Johanninæ Maffeæ mulieri Chriſtianiſſimæ*, 898
vj. *Iſotæ Nogarolæ Veronenſi mulieri eruditiſſimæ*, 899
vij. *Blancæ Baduariæ Venetæ viduæ pudiciſſimæ*, 901

ANONYMI EPISTOLÆ.

Epiſtola j. *Anonymi cuidam monacho Jubilato*, 903
ij. *Jacobo de Marca Alidoſiorum*, 905
iij. *Fratri Honufrio de Angelis*, 907
iv. *Fratri Johanni de Angelis*, 908
v. *Franciſcolo*, 910

PETRI DELPHINI VENETI ſacræ eremi prioris ac totius ordinis Camaldulenſis præpoſiti generalis epiſtolæ CCXLII. quæ in editis deſiderantur.

Obſervatio prævia, 913
Epiſtola j. *Ad Petrum Donatum monachum*, 915
ij. *ad Petrum Donatum abbatem*, 919
iij *Petro Donato abbati*, 926
iv *Domino Ludovico Boldu*, 928
v. *Petro Barrotio epiſcopo Bellunenſi*, 929
vj. *Fratri Benedicto Butrio*, 930
vij. *Jacobo monacho*, 931
viij. *Jacobo monacho*, 933
ix. *Epiſcopo Bellunenſi*, 934. b
x. *Jacobo monacho*, 934. d
xj. *Epiſcopo Bellunenſi*, 935
xij. *ad eumdem*, 937
xiij. *ad eumdem*, 938
xiv. *ad eumdem*, 940
xv. *ad eumdem*, 944
xvj. *ad eumdem*, 948
xvij. *ad eumdem*, 952
xviij. *ad eumdem*, 955
xix. *ad eumdem*, 957
xx. *Jacobo Monacho*, 960
xxj. *Domino Benedicto Juſtinopolitano*, 962
xxij. *Epiſcopo Bellunenſi*, 963
xxiij. *Venturæ priori Montiſ-crucum*, 965
xxiv. *Epiſcopo Bellunenſi*, 967
xxv. *Urbano Malumbræ monacho*, 968
xxvj. *Jacobo abbati S. Felicis*, 969
xxvij. *Urbano Malumbræ*, 970
xxviij. *Nicolao Monacho*, 971
xxix. *Epiſcopo Bellunenſi*, 972
xxx. *Epiſcopo Bellunenſi*, 974
xxxj. *Epiſcopo Bellunenſi*, 975
xxxij. *Petro cardinali Foſcaro*, 978
xxxiij. *Lucæ abbati S. Viriani*, 979
xxxiv. *Petro Donato*, 981
xxxv. *eidem*, 982
xxxvj. *eidem*, 984
xxxvij. *eidem*, 986
xxxviij. *D. Nicolao monacho*, 987
xxxix. *Epiſcopo Bellunenſi*, 989
xl. *Petro Donato abbati*, 990
xlj. *D. Nicolao monacho*, 993
xlij. *Petro Donato abbati*, 994
xliij. *D. Jacobo abbati S. Felicis*, 995
xliv. *Petro Donato abbati*, 995
xlv. *eidem*, 997
xlvj. *eidem*, 998
xlvij. *eidem*, 999
xlviij. *eidem*, 1000
xlix. *eidem*, 1001
l. *eidem*, 1003
lj. *eidem*, 1004
lij. *eidem*, 1005
liij. *eidem*, 1005
liv. *D. Jacobo*, 1006
lv. *eidem*, 1007

lvj. *eidem*

Digitized by Google

lvj. *eidem*, 1008
lvij. *Petro Donato abbati*, 1008
lviij. *D. Jacobo monacho*, 1009
lix. *eidem*, 1009
lx. *Epiſcopo Bellunenſi*, 1010
lxj. *Petro Donato abbati*, 1011
lxij. *D. Jacobo monacho*, 1013
lxiij. *Petro Donato abbati*, 1014
lxiv. *eidem*, 1015
lxv. *eidem*, 1016
lxvj. *eidem*, 1016
lxvij. *Epiſcopo Bellunenſi*, 1017
lxviij. *Petro Donato abbati*, 1018
lxix. *Epiſcopo Bellunenſi*, 1019
lxx. *Urbano monacho*, 1021
lxxj. *eidem*, 1022
lxxij. *eidem*, 1023
lxxiij. *Petro Donato abbati*, 1024
lxxiv. *eidem*, 1025
lxxv. *eidem*, 1026
lxxvj. *eidem*, 1027
lxxvij. *eidem*, 1028
lxxviij. *Epiſcopo Bellunenſi*, 1029
lxxix. *Petro Donato abbati*, 1029
lxxx. *eidem*, 1030
lxxxj. *Urbano monacho*, 1031
lxxxij. *Epiſcopo Bellunenſi*, 1031
lxxxiij. *Petro Donato abbati*, 1032
lxxxiv. *Epiſcopo Bellunenſi*, 1034
lxxxv. *Petro Donati abbati*, 1034
lxxxvj. *Domno Benedicto Juſtinopolitano*, 1035
lxxxvij. *Epiſcopo Bellunenſi*, 1036
lxxxviij. *D. Jacobo monacho*, 1038
lxix. *eidem*, 1039
xc. *Petro Donato abbati*, 1040
xcj. *eidem*, 1041
xcij. *eidem*, 1041
xciij. *Domno Jacobo monacho*. 1042
xciv. *Petro Donato abbati*, 1043
xcv. *Domno Jacobo monacho*, 1044
xcvj. *Epiſcopo Bellunenſi*, 1046
xcvij. *Jacobo monacho*, 1047
xcviij. *Petro Donato abbati*, 1048
xcix. *eidem*, 1049
c. *Jacobo abbati*, 1049
cj. *Petro Donato abbati*, 1050
cij. *eidem*, 1051
ciij. *Hieronymo generali*, 1052
civ. *eidem*, 1053
cv. *eidem*, 1055
cvj. *D. Nicolao monacho*, 1056
cvij. *eidem*, 1057
cviij. *D. Hieronymo generali*, 1057
cix. *D. Nicolao monacho*, 1059
cx. *D. Urbano abbati*, 1059
cxj. *eidem*, 1060
cxij. *eidem*, 1061
cxiij. *eidem*, 1061
cxiv. *eidem*, 1062
cxv. *Hieronymo generali*, 1062
cxvj. *eidem generali*, 1063
cxvij. *Urbano abbati*, 1066
cxviij. *D. Nicolao monacho*, 1065
cxix. *Hieronymo generali*, 1065
cxx. *Urbano abbati*, 1067
cxxj. *eidem*, 1067
cxxij. *eidem*, 1068
cxxiij. *Epiſcopo Bellunenſi*, 1069
cxxiv. *Urbano abbati*, 1070
cxxv. *Nicolao monacho*, 1071
cxxvj. *Urbano abbati*, 1072
cxxvij. *Epiſcopo Bellunenſi*, 1073
cxxviij. *eidem*, 1074
cxxix. *D. Nicolao monacho*, 1075
cxxx. *eidem*, 1075
cxxxj. *Urbano abbati*, 1076
cxxxij. *D. Nicolao monacho*, 1076
cxxxiij. *Urbano abbati*, 1077
cxxxiv. *D. Nicolao monacho*, 1082
cxxxv. *Epiſcopo Bellunenſi*, 1082
cxxxvj. *eidem*, 1083
cxxxvij. *Urbano abbati*, 1083
cxxxviij. *D. Nicolao monacho*, 1085
cxxxix. *Urbano abbati*, 1086
cxl. *eidem*, 1086
cxlj. *Hieronymo generali*, 1087
cxlij. *D. Nicolao monacho*, 1088
cxliij. *Urbano abbati*, 1089
cxliv. *eidem*, 1091
cxlv. *D. Nicolao monacho*, 1092
cxlvj. *Urbano abbati*, 1092
cxlvij. *Hieronymo generali*, 1093
cxlviij. *Urbano abbati*. 1094
cxlix. *eidem*, 1095
cl. *eidem*, 1095
clj. *eidem*, 1096
clij. *D. Nicolao monacho*, 1097
cliij. *eidem*, 1098
cliv. *eidem*, 1098
clv. *Urbano abbati*, 1099
clvj. *eidem*, 1099
clvij. *Hieronymo generali*, 1100
clviij. *Epiſcopo Bellunenſi*, 1101
clix. *Hieronymo generali*, 1103
clx. *Epiſcopo Bellunenſi*, 1104
clxj. *Hieronymo generali*, 1104
clxij. *D. Mauro Abbatienſi*, 1106
clxiij. *D. Nicolao monacho*, 1106
clxiv. *Epiſcopo Bellunenſi*, 1107
clxv. *Urbano abbati*, 1108
clxvj. *Epiſcopo Bellunenſi*, 1109
clxvij. *D. Nicolao monacho*, 1112
clxviij. *Abbati S. Michaelis de Muriano*, 1112
clxix. *Ad Benedictum abbatem S. Michaelis*, 1116
clxx. *Venturæ abbati S. Michaelis de Muriano*, 1117
clxxj. *Petro de Portico*, 1122
clxxij. *eidem*, 1123
clxxiij. *eidem*, 1125
clxxiv. *eidem*, 1126
clxxv. *eidem*, 1127
clxxvj. *Bernardino monacho*, 1128
clxxvij. *eidem*, 1128
clxxviij. *Petro de Portico monacho*, 1129
clxxix. *Venturæ abbati*, 1130

Digitized by Google

clxxx. *Cardinali Senenſi protectori*, 1131
clxxxj. *Bernardino monacho*, 1132
clxxxij. *Venturæ abbati*, 1133
clxxxiij. *Cardinali Senenſi protectori*, 1134
clxxxiv. *Petro Barrotio*, 1135
clxxxv. *Cardinali Senenſi*, 1137
clxxxvj. *eidem*, 1138
clxxxvij. *eidem*, 1139
clxxxviij. *eidem*, 1140
clxxxix. *Petro Gallo eremitæ*, 1141
cxc. *Cardinali Senenſi*, 1142
cxcj. *Innocentio VIII.* 1144
cxcij. *Cardinali Senenſi*, 1145
cxciij. *Petro de Porticu monacho*, 1147
cxciv. *Petro Barrotio epiſcopo Bellunenſi*, 1148
cxcv. *Bernardino monacho*, 1149
cxcvj. *Petro Barrotio epiſcopo Paduano*, 1149
cxcvij. *Mariano procuratori*, 1150
cxcviij. *Epiſcopo Paduano*, 1150
cxcix. *Johanni Laterinenſi cancellario ſuo*, 1151
cc. *Dominico Mauroceno conſiliario*, 1152
ccj. *ad Hieronymum monachum*, 1152
ccij. *Petro epiſcopo Paduano*, 1153
cciij. *Andreæ fratri, ordinis Eremitani*, 1155
cclv. *Paulo monacho*, 1156
ccv. *Petro Delphino*, 1157
ccvj. *eidem*, 1158
ccvij. *Taddæo Viaranenſi*, 1159
ccviij. *Petro Barrotio epiſcopo Paduano*, 1160
ccix. *Venturæ vicario*, 1161
ccx. *Epiſcopo Paduano*, 1162
ccxj. *Jacono monacho S. Michaelis Muriani*, 1162
ccxij. *Paulo Orlandino monacho Angelorum*, 1163
ccxiij. *Ludovico decretorum doctori*, 1164
ccxiv. *Epiſcopo Paduano*, 1165
ccxv. *Carolo Nicolino doctori*, 1167
ccxvj. *Baldaſſari Carducio doctori*, 1168
ccxvij. *Abbati monaſterii Septimi Ciſtercienſis ordinis*, 1168
ccxviij. *Abbati Septimi*, 1169
ccxix. *Matthiæ monacho*, 1169
ccxx. *Thomæ eremitæ*, 1170
ccxxj. *D. Baldaſſari Cardutio*, 1170
ccxxij. *Paulo Juſtiniano eremitæ novitio*, 1171
ccxxiij. *Euſebio monacho*, 1172
ccxxiv. *Paulo Juſtiniano eremitæ*, 1173
ccxxv. *eidem*, 1173
ccxxvj. *Benincaſæ priori*, 1174
ccxxvij. *Ambroſio priori Angelorum*, 1175
ccxxviij. *Petro Quirino eremitæ*, 1175
ccxxix. *Vicario congregationis*, 1176
ccxxx. *Matthiæ monacho*, 1176
ccxxxj. *Petro Quirino eremitæ*, 1117
ccxxxij. *eidem*, 1177
ccxxxiij. *Abbatiſſæ & conventui Muratarum*, 1178
ccxxxiv. *Paulo Juſtiniano eremitæ*, 1179
ccxxxv. *Matthiæ ſuppriori*, 1180
ccxxxvj. *Cardinali Vulterano*, 1180
ccxxxvij. *Laurentio Putio*, 1181
ccxxxviij. *Ad Euſebium Priolum monachum S. Michaelis de Muriano*, 1182
ccxxxix. *Ad Jacobum priorem S. Martini Opitergii*, 1189
ccxl. *eidem.* 1205
ccxlj. *Ad Euſebium Priolum monachum S. Michaelis de Pluriano*, 1207
Petri Delphini Veneti, generalis Camaldulenſis oratio ad Leonem X. pontificem maximum, 1211. & *ſeqq.*
Euſebii Prioli Veneti abbatis Carcerum ordinis Camaldulenſis, pro reverendiſſimo Petro Delphino, ejuſdem ordinis generali, ac ſacræ Eremi priori, Oratio funebris, 1215. & *ſeqq.*

ÆGIDII VITERBIENSIS, ex generali Eremitarum Auguſtinianorum S. R. E. cardinalis, epiſtolæ ſelectæ.

Epiſtola j. *Ad Seraphinum*, 1233
ij. *ad fratres ſuos Ilicetanos*, 1235
iij. *Seraphini ad Deodatum eremitam Senenſem*, 1238
iv. *Seraphini ad Nicolaum Mannium Cape*, 1239
v. *Seraphini ad Marianum Saxoferratenſem*, 1241
vj. *Deodati ad Seraphinum*, 1242
vij. *Ægidii ad reverendiſſimum dominum cardinalem*, 1243
viij. *Ægidii ad illuſtriſſimum Diſpotum*, 1245
ix. *Ad Jacobum Sannazarum*, 1248
x. *ad Rufum*, 1248
xj. *ad Mannium Capenatem*, 1249
xij. *ad Marcilium Ficinium*, 1250
xiij. *ad Marianum Genazenſem eremitarum generalem*, 1252
xiv. *ad epiſcopum Caſtrenſem*, 1254
xv. *ad Seraphinum*, 1256
xvj. *Franciſci Polyardi Fanenſis ad Ægidium*, 1256
xvij. *Ægidii ad Seraphinum*, 1257
xviij. *ad Leonem X. pontificem maximum*, 1258
xix. *Johannis Matthæi Gyberti ad Ægidium*, 1259
xx. *Ægidii ad Johannem Matthæum Gybertum*, 1260
xxj. *ad Jacobum Fabrum*, 1261
xxij. *ad Seraphinum*, 1262
xxiij. *ad conventum Pariſienſem*, 1262
xxiv. *ad Ordinem univerſum*, 1264
xxv. *ad Trophæi eremitæ ad Ægidium*, 1267

Digitized by Google

EPISTOLÆ ALIQUOT CARDINALIS Eboracenſis, ad Silveſtrum epiſcopum Vigornienſem.

Obſervtio prævia, 1269
Epiſtola j. 1269
epiſtola ij. 1275
epiſtola iij. 1277
epiſtola iv. 1282
epiſtola v. 1285
epiſtola vj. 1290
epiſtola vij. 1291
epiſtola viij. 1293
epiſtola ix. 1294
x. *Henrici VIII. regis Angliæ ad papam*, 1297
xj. *Ejuſdem regis ad papam*, 1297
xij *Epiſcopi VVigornenſis*, 1300
xiij *Ejuſdem epiſcopi VVigornienſis ad archiepiſcopum Eboracenſem*, 1301
xiv. *Henrici VIII. regis Angliæ ad ſummum pontificem*, 1304
xv. *Ejuſdem regis ad ſummum pontificem*, 1306
xvj. *Caroli V. imperatoris ad eumdem epiſcopum VVigornienſem*, 1307
xvij. *Ejuſdem imperatoris ad eumdem epiſcopum*, 1308

Creatio Seripandi cardinalis, a Pio V. 1309

ALPHONSI CIACONII EPISTOLÆ.

Epiſtola j. *Ad Andream Peyrraum, ut videtur*, 1311
ij. *ad Jacobum Critonium Scotum*, 1315
iij. *ad Aldum Manutinm*, 1319
iv. *ad principem cardinalem*, 1321
v. *ad Pium pontificem maximum*, 1325
vj. *ad Guillelmum Sirletum cardinalem*, 1326
vij. *Nuncupatoria ad quemdam regem &c.* 1329

Digitized by Google

AMBROSII

Digitized by Google

AMBROSII
SACRÆ EREMI
CAMALDULENSIS PRIORIS,
AC TOTIUS ORDINIS PRÆPOSITI GENERALIS
EPISTOLARUM LIBRI XX.

Ex mſſ. Florentinis eruit Mabillonius.

OBSERVATIO PRÆVIA.

QUÆ hactenus paucis in bibliothecis latuere, prodeunt tandem egregiæ epiſtolæ Ambroſii prioris Camaldulenſis, totius ordinis præpoſiti ſui generalis, viri doctiſſimi perinde ac pii. Eæ cum ævi ſui eruditis omnibus mirum placuiſſent in modum, ac pro ditiſſimis theſauris habitæ fuiſſent, non uni hortati ſunt eum, collectas ut unum in corpus haberi curaret. Hoc deſiderium in primis inceſſit Chriſtophorum Cervienſem epiſcopum, Ambroſii noſtri amicum & ad concilium Baſileenſe ſimul cum eo legatum, qui iteratis ad eum litteris auctor fuit; ut diſperſas paſſim epiſtolas ſuas colligeret, atque unum in volumen aut etiam plura, ſi neceſſe foret, redigendas ſibi tranſmitteret. Id certe conſtat ex Ambroſii ad eumdem Chriſtophorum epiſtolis XV. XVI. *&* XVII. *quibus votis ipſius parens, quaſcumque recuperare potuit epiſtolas eidem mittit, ut ſi quas dignas judicaverit quæ digerantur in codicem, eligeret. Quod de Cervienſi epiſcopo referimus, id pluribus Ambroſii noſtri amicis contigiſſe haud dubium eſt. Hinc factum, ut plures habeantur epiſtolarum ipſius collectiones. Prima quæ in bibliotheca S. Michaëlis in Muriano reperitur, conſtat epiſtolis* 261. *ſeptem in libros diſtributis. Primus & ſecundus liber eas præſertim continet, quæ ad Hieronymum fratrem ſuum conſcriptæ ſunt; tertius & quartus quæ ad Eugenium* IV. *papam, cardinales, & epiſcopos datæ ſunt; liber quintus quæ ad Placidum papæ cubicularium directæ; ſextus quæ ad ſuos Camaldulenſes; ſeptimus quæ ad Auguſtinum miſſæ.*

Digitized by Google

Collectio ſecunda quæ & in ſacra eremo Camaldulenſi & in bibliotheca clariſſimi viri Antonii Magliabechi reperitur, continet epiſtolas 438. in libros XIII. *diſtributas.* 1. *ad ſuos præſertim Camaldulenſes.* 2. *ad Auguſtinum.* 3. *ad Reynerium.* 4. *ad Paulum.* 5. *ad Mariotum.* 6. *ad Sebaſtianum.* 7. *ad Franciſcum abbatem de Carceribus.* 8. & 9. *ad Hieronymum fratrem.* 10. *ad Nicolaum.* 11. *ad Franciſcum Barbarum.* 12. *ad Leonardum.* 13. *ad Placidum.*

Tertiam collectionem libris XVIII. *digeſſit Michaël monachus, Ambroſii diſcipulus, in quibus epiſtolæ 470. extant. Primus liber eas continet, quæ ad Coſmum Mediceum, cui ſuam nuncupat collectionem, ſcriptæ ſunt.* 2. *ad Laurentium,* 3. & 4. *ad Nicolaum,* 5. *ad Franciſcum Barbarum,* 6. *ad Leonardum,* 7. *ad Michaëlem,* 8. *ad Eugenium,* 9. *ad Chriſtophorum,* 10. *ad Placidum,* 11. *ad cardinales & epiſcopos,* 12. *ad ordinis ſui prælatos & monachos,* 13. *ad Auguſtinum,* 14. *ad Paulum,* 15. *ad Mariotum,* 16. *ad Sebaſtianum,* 17. & 18. *ad Hieronymum fratrem.*

In quarta collectione epiſtolæ 548. continentur totidem in libros, ſed alio ordine diſpoſitos congeſtæ. Nam habita dignitatis cujuſque ratione, auctor collectionem incipit ſuam ab iis epiſtolis, quæ ad Eugenium papam ſcriptæ ſunt libro 1. *Sequuntur eæ quæ ad cardinales & epiſcopos libro* 2. *tum quæ ad Chriſtophorum epiſcopum Cervienſem lib.* 3. *Ad Placidum nuper cubicularium lib.* 4. *Ad religionis ſuæ prælatos libro* 5. *Ad Auguſtinum monachum alioſque ejus diſcipulos lib.* 6. *Ad Paulum abbatem monaſterii S. Michaëlis lib.* 7. *Ad Mariotum lib.* 8. *Ad Sebaſtianum abbatem S. Salvatoris de Roſa lib.* 9. *Ad Hieronymum germanum ſuum lib.* 10. & 11. *Ad Michaëlem monachum & alios religioſos lib.* 12. *Sequentes ad viros eruditos directæ ſunt, ſcilicet lib.* 13. *ad Coſmum, lib.* 14. *ad Laurentium ejus fratrem, lib.* 15. & 16. *ad Nicolaum, lib.* 17. *ad Franciſcum Barbarum, lib.* 18. *ad Leonardum Juſtinianum.*

Has omnes collectiones cum reperiſſet Mabillonius in Florentinis bibliothecis, quartam, cujus & ordo probabilior & numerus epiſtolarum amplior viſus eſt, deſcribendam aliis prætulit vir doctiſſimus. Et quia aliis in collectionibus nonnullas ſparſim deprehendit epiſtolas in ſua deſideratas, eaſdem ſeorſim deſcribi curavit, ex quibus librum 19. *confecimus ad diverſos,* & 20. *ad Franciſcum abbatem de Carceribus. His ſubjiciemus eas quas variis libris ſeu tranſlationibus a ſe editis præmiſit, cum aliquibus virorum clariſſimorum litteris ad eum ſcriptis. De epiſtolis autem Ambroſii hoc tulit judicium Mabillonius.* Omnes Ambroſii Camaldulenſis epiſtolæ libris 18. digeſtæ ſunt optimæ. Hiſtoriam ſui temporis continent. In his ordinis Camaldulenſis hiſtoria.

Digitized by Google

LIBER PRIMUS

Complectens ſcriptas ad Eugenium papam IV. Epiſtolas.

EPISTOLA I.

De collecta eccleſiaſtica & obitu Hieronymi fratris ſui.

AMbroſius Eugenio. Cogor ex officio meo quæ ſunt religioni noſtræ, quam mihi regendam tua ſanctitas credidit, utilia & neceſſaria poſtulare a ſanctitate tua, non modo in ſpiritualibus, in quibus egentiſſimam offendi; verum & in temporalibus, quibus afflictam non minus ac deſolatam inveni. Miſit ſanctitas tua qui clerum Aretinum reformaret. Ejus epiſcopatus quarta pars nos ſumus. Habet quippe B noſtra religio plura ibi monaſteria: ita ut cum indicta fuerit collecta clero Aretino, vel a pontifice Romano, vel a Florentinis, pro rata quartam ipſi collectæ partem ſolvere ſemper ipſi conſueverimus: & quoniam fit plerumque, ut in ea diſtributione quæ a clericis fit non exemptis, multa iniquitas in everſionem noſtram deprehendatur; oro inutilis ſervus tuus, ut dignetur dominus meus id nobis de ſpeciali munere largiri, ut cum ſimilis in clero collecta diſtribuitur, aſſignata, ut ſolemne eſt nobis, quarta parte, C hanc ipſam inter nos ipſimet dividere, qui melius novimus facultates noſtras, valeamus: ſimulque, ut ſemper conſuevimus, a clero non exempto ſeparati. Id erit nobis & utile & neceſſarium, & ut a tua ſanctitate nobis indulgeatur, impendio oramus. Sanctitatem tuam Chriſtus Deus noſter omnipotens incolumem ac tranquillam diutiſſime ſervare dignetur, domine beatiſſime. Ex noſtro monaſterio S. Mariæ de Poplena ad lucernæ igniculum, x. kal. Novembris. Hieronymus frater meus, qui mecum multis annis Chriſto ſervivit, monachus integer migravit ad Chriſtum, quem peto ut bene- D dictio pontificalis domini mei proſequatur.

EPISTOLA II.
ad eumdem Eugenium.

Eccleſiæ ſtatum luget. De miſſione Hieronymi de Praga eremitæ ad concilium Baſileenſe contra hæreticos. Burgenſis monaſterii cauſæ commendatio: intermiſſa verſio Chryſoſtomi in Paulum. Vallumbroſani ordinis reformatio ſibi ardua & pene impoſſibilis.

NOn poſſum non ægre, non moleſte ferre, mi pater, dum triſtibus nuntiis aures quotidie noſtræ feriuntur: & hæc

A atque illa de Romano pontifice vicario Chriſti referuntur; & eos minores vel minutiſſimi haurimus in dies, quo quid ingratius nobis poſſit accidere omnino non video. Ego poſſem tot adverſos caſus, tantam perplexitatem rerum, tantas pontificis Eugenii moleſtias æquis admittere auribus? Non eſt nobis ferreum pectus, & dura præcordia: neque poſſumus indulgentiſſimi patris non dolere vicem, non alto cordis gemitu miſerari triſtem faciem rerum, confuſa omnia, ordinem nullum, libet inter iſta ſecedere, & in altam ſpeculam mentis aſcendere, atque varietate multarum rerum conſpecta, & deſpecta, in ſolo Deo acquieſcere; ipſiuſque clementiam inenarrabili gemitu exorare, contendere, ut pacem rebus largiri dignetur, & ſupra mare ambulans imperet ventis, ſedatiſque fluctibus fiat tranquillitas magna. Scripſeram beatitudini tres litteras, quibus imperatum mihi a concilio ſignificarem, ut Hieronymum eremitam noſtrum eo mitterem pro confutandis hæreticis; expectabamque decretum ſanctitatis tuæ ſuper ea re, nihil omnino præter nutum facturus domini mei: cum repente ex amiciſſimo noſtro COSMO factus ſum certior, beatitudinem tuam annuiſſe concilio; ex quo factum eſt, ut cupientem pergere abire permitterem; hoc tamen diſtrictius illi inhibens, ne quid agere quodammodo præſumeret contra ſanctitatem tuam: ſcilicet ſoli confutationi hæreticorum, ob quam fuerat evocatus, inſiſteret: qua in re ſi quid imprudens peccavi, ſupplex de domino meo veniam peto. Voluntas certe nonniſi honeſta fuit; niſi forte facilior in ea re, quam poſtulabat religioſa gravitas fuit. Sed hæc hactenus.

Dum eſſem Romæ, dignata eſt benigniſſima ſanctitas tua cauſam monaſterii Burgenſis indefenſam, ac per id ab epiſcopo Caſtellano facile oppreſſam, poſt latam a domino Rothomagenſe ſententiam, in priorem ſtatum reſtituere, negotiumque impediendæ exſecutionis domino ſanctiſſimo poſtulante permiſſum eſt. Audio epiſcopum ipſum Romam adveniſſe, ut infirmare conetur gratiam nobis a tua ſanctitate collatam: ſed abſit ut quod cupit conſequatur. Nos certe parati ſumus tueri cauſam ipſam rationabiliter, tuæ ſanctitatis auxilio potiſſimum confidentes.

Antiqua jam repetere ſtudia inceperam:

Digitized by Google

& Chryſoſtomi commentarios in epiſtolas Pauli, opus profecto utiliſſimum, ex Græco traducere; cum allatæ a ſanctitate tua litteræ me in alia longe diverſa invitum quidem trahunt. Injungitur ecce nobis Vallumbroſani munus ordinis, quaſi jam plane poſt promotionem meam ordo noſter in antiquam redierit formam. Et quidem, beatiſſime pater, ſententia tua fuit, cum me præfectum navi vetuſtæ, & gubernaculo deſtitutæ quererer familiariter apud te, eam non modo vetuſtam eſſe, ſed putrem. Qua ergo ratione alteri religioni reformandæ inter ipſa ſtatim auſpicia noſtra debuerim præferri non video: cum in ipſa religione noſtra plus longe quam vires noſtræ ſufficiant, impoſitum mihi oneris videatur? ſed forte opponitur ſupereſſe otium, quandoquidem veteri me meæ exercitationi devoveram. At reſponſio facilis eſt; me remorantem domi vel nocturnum otium dicaſſe mihi, quod viatori poſſibile non eſt. Supplex itaque peto, & oro, atque obſecro, hujus oneris abſolutionem ſanctitas tua diligenter immittere; cum præſertim eos habeam ſocios, qui ad id maxime idonei etiam ſine nobis ſint. Nihil certe minus perficiemus, ſi inſtituto operi inſtiterimus. Sanctitatem tuam incolumem Chriſtus Dominus nobis tranquillamque ſervare dignetur, domine beatiſſime. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni, III. kal. Decembris.

EPISTOLA III.
ad eumdem Eugenium.

Georgii Juriſperiti petitionem de præpoſitura quadam commendat.

DOmino ſancto ac beatiſſimo patri EUGENIO Ambroſius.

Veneram Senas attractus affectu viſendi novellam religionis noſtræ plantulam in noſtro monaſterio ſanctæ Mariæ de Roſa exortam; ſimul ut doctrinæ & exhortationis irriguum illic degentibus fratribus miniſtrarem, ne ſiccitate exareſceret. Ibi miro affectu totius ferme civitatis acceptus, dum quædam pro officio meo diſponerem, adiit me clarus juriſperitus GEORGIUS, orans impendio, ut ſe tuæ ſanctitati commendarem: vacaſſe namque nuperrime præpoſituram eccleſiæ, quam ſibi a tua ſanctitate conferri, non tam commodi quam honoris cuperet, hujus ipſius poſtulandæ gratia duos jam ad tuam ſanctitatem veniſſe non tacens. Ego, ut morem homini gererem, qui preces meas valituras plurimum arbitrabatur, quod petebat exhibui, eumque tuæ ſanctitati, quantum patitur honeſtus modus, commendo. Non auſim de meritis perſonæ teſtimonium ferre, quia revera mihi parum notus eſt. Juris tamen canonici peritum aſſerunt, & qui de tua ſanctitate beneficia jam ceperit, exque eo conjicere datur boni eſſe teſtimonii, quod hunc jam promoverit ſanctitas tua. Paucis poſt diebus videbo ſanctitatem domini mei neceſſario: & coram plura de monaſterio conferam, ex quibus, non ambigo, recreabitur animus ſanctiſſimi domini noſtri. Neque inpræſentiarum plura. Commendo meipſum piiſſime dignationi tuæ. Senis XVIII. Junii.

EPISTOLA IV.
ad eumdem Eugenium.

Legati Bononienſis revocationem petit, & quarumdam bullarum ſuppreſſionem.

DOmino ſancto ac beatiſſimo patri EUGENIO Ambroſius.

Perpetuæ famulum tuum curæ macerant, dies totos ac noctes de te cogitantem, neque ſinunt conquieſcere. Certe non mirabitur ſanctitas tua hoc me affectu detineri, ſi meminerit quæ ſit vis dilectionis. Eſt enim teſte ſacro eloquio, fortis ut mors dilectio; & eſſem plane ingratiſſimus, niſi eum ſumme diligerem, qui humilitatem meam in benedictionibus dulcedinis prævenire dignatus eſſet, & evidentiſſimis benevolentiæ indiciis illuſtrare. Fidele certe pectus, quod ſolum poſſum, ſervo domino meo; curarumque tuarum partem, velim, nolim, mihi vindico. Accedit quod plerique magni putantes me abs te ſumme diligi, mihi ſæpius congrediuntur; orantque, ut hæc atque illa ſuggeram ſanctiſſimis auribus tuis; & venio equidem, ut & votis eorum, & officio meo ſatisfaciam; ſed ſæpius redeo infecto negotio, quod tempus minime vacuum, niſi raro, reperire poſſum, ut pietatem tuam detur in otio alloqui. Ut itaque vel ſic ſatisfaciam affectui meo, litteris agere inſtitui; quia res urget, & periculum in mora eſt. Bononienſe negotium ut commendarem ſanctitati tuæ, multi ac primarii cives vehementer orarunt: quippe in quo, ſi bene ac rite agatur, conſiſtit pax Italiæ totius, atque in primis civitatis noſtræ, & tuæ ſanctitatis, ſicuti contra, ſi negligentius tractetur, belli inexorabilis & pernicioſiſſimi ſeminarium pariet. Videtur plurimis, in quam & ipſe ſententiam eo, eam rem non vi & armis, ſed conſilio & lenitate tractandam. Non exaſperandos Bononenſium animos minis atque terroribus, ſed blanditiis mulcendos, promiſſionibusque & ſpe meliore relevandos, concedendum facile deſideriis eorum, & maxime in electione legati non contriſtandos. Non placet eis quem ſanctitas tua miſit; mittat quem volunt, modo in fide ſanctitatis tuæ ac devotione perſiſtant. Diſſimulandum eſt ſæpius, Eugeni beatiſſime, & ubi majoris incommodi

Digitized by Google

periculum imminet, ſententia facile dece- A dendum: nihil magis probatur in principe quam lenitas, & conſiliis ſalubrioribus acquieſcere. Diligo equidem virum, quem illuc miſit ſua ſancta dignatio, quoniam abs te diligitur, conatuſque ſum litteris mollire Bononienſium animos, ut eum grate ac libenter excipiant: quod ex litteris Alberti, quas ad te miſi, advertere potuiſti; ſed ſi illi hunc nolunt; num ideo bellorum tumultu permittendum, ut quatiatur Italia? nihil minus. Debet ſanctiſſimus dominus meus eſſe Angelus pacis, neque permittere ut hujus rei gratia infeſtetur quies atque otium noſtrum. Non convenit, pater beatiſſime, B ita ſe uni addicere, ne ſi eſſet quidem ille angelus, quin nobis judicium liberum relinquamus, & ab eo cum volumus reſiliamus. Culpant plurimi hunc hominem, atque ad pacis componendæ minus idoneum arbitrantur, idque (ſed ignoſces nimiæ fiduciæ) nomini tuo invidiam parit, quod iſtum hoc tempore hujuſmodi functurum munere miſeris, per quem timent omnia perturbanda, pacemque deſperandam rebus. Moveat, quæſo, pietatis tuæ viſcera juſtus plurimorum metus; moveat periculum imminens, etiamſi aptiſſimus ille, contra quem plerique opinantur, eſſet: ſi tamen C ejus illic mora communis ſcandali occaſio ſit, amovendus merito cenſetur. Paveo infelix quid inde tuæ ſanctitati, ſi in Mediolanenſis ducis poteſtatem civitas illa tam ſingulariter illuſtris deveniret. Certe, ut omittam cetera, quam grave inde ſcandalum Concilium ſumeret; quam uberem materiam laceſſendi, atque invidioſis vocibus carpendi tuam ſanctitatem ſe inveniſſe gauderet: quandoquidem ad nihil aliud, quam ad everſionem ſanctiſſimi domini mei conflatum eſſe videatur. Sed ne quæſo ſuccenſeat ſervo ſuo clementiſſimus dominus meus, D quod hac utar confidentia, quod timorem meum liberius eloquar. Audio cardinalem ſanctæ Crucis a Concilio mitti ad ſanctitatem tuam. Vix queo fraudem hic non ſuſpicari. Advenit abbas S. Juſtinæ, tollitur alio colore memoratus cardinalis, tuo præſidentes nomine & tuæ ſanctitatis propugnatores: quis prohibeat tetrum aliquid adverſarios in dominum noſtrum machinari? obſecro ut ignoſcas dolori meo, ſimul ut miſerearis noſtri & negotia noſtra tam conſtanti conſilio, prudentiaque diſponas, ut E in ſacro pectore tuo rationale judicii vittis conſtrictum jugiter fuiſſe probetur. Sed de his hactenus.

Bullam illam contra Aretinum clerum inhoneſtiſſimam, qua permittitur, ut clerici carceri mancipentur, graventurque in bonis & eccleſiaſticis & patrimonialibus & ſequeſtrentur ſolemnes, inſuper excommunicentur, & ſuſpendantur, & priventur, ut feneratori cuidam perſolvatur certa ſumma, quæſo ut ſanctitas tua revocare & irritare dignetur. Vidi ego & legi ipſius minutam apud POGIUM, eique indicavi commotionem ſanctitatis tuæ, ſed occurrendum eſt immodicæ & effrenatæ licentiæ. Legi apud eum & minutam bullæ, quam officialibus Montis tua ſanctitas ſcribit, inhibendo juſtiſſime, ne quid ultra exigere audeant. Inſuper & quæ poſt adventum tuæ ſanctitatis exegerunt, reſtituant. Temperanda videtur, pater beatiſſime, hujuſmodi clauſula. Satis enim erit, ſi in futurum abſtineant, niſi etiam jam accepta & creditoribus aſſignata reſtituant. Et hoc pacis ſervandæ & evitandi ſcandali gratia, quæſo ut dignetur ſanctitas domini mei conſtituere, ut poſt modeſtam increpationem præteriti erroris prohibeantur ad eum ultra remeare. Non debet ſibi diſſentire ſententia domini noſtri, ut vexatoribus Aretini cleri permittat quod hujuſmodi officialibus prohibet. Nempe ſi diſcutiantur mercatorum ſive potius feneratorum libri, reperientur ſummam principalem bis terque recepiſſe. Erant & alia quæ neceſſario tuæ ſanctitati ſuggererem, ſed cohibenda eſt prolixitas nimia. Sanctitatem tuam pro qua, ſi opus ſit, occumbere paratus ſum, Chriſtus Dominus noſter incolumem ſervare dignetur, domine beatiſſime atque indulgentiſſime pater. Ex noſtro monaſterio XIIII. Auguſti.

EPISTOLA V.
ad eumdem Eugenium.

Ejuſdem argumenti.

DOmino ſancto ac beatiſſimo patri EUGENIO Ambroſius.

Commendo ſanctitati tuæ negotium Aretini cleri, ne illum ad acerbiſſimi feneratoris inſtantiam vexari permittas. Revocanda eſt, pater beatiſſime, hujuſmodi indulta auctoritas, quia ſanctiſſimo domino meo ſubreptum eſt, hominem illum creditorem eſſe cleri, cum per delegatum a ſanctitate tua, virum ſane integrum, Petrum de Caſaclis, poſito calculo declaratum ſit ac definitum, clerum Aretinum illi nihil debere; quippe qui præter principalem ſummam uſuras accepiſſet ratione duodecim pro centenario, fueritque clerus ipſe per diffinitivam ſententiam abſolutus, a qua ille numquam appellavit. Hæc ille ſanctitati tuæ non expoſuit: atque ideo ſubreptitia fuit bulla, quod tacita veritate contra ſe latæ ſententiæ, falſitatem expreſſerit, deberi ſibi aſſerens quod non debebatur. Ne itaque locum iniquitati ſanctiſſimus dominus noſter præbuiſſe videatur, quod injuſte permiſſum eſt, juſtiſſime, quæſo, revocetur. Non ceſſabit ſervus tuus quæ ad pacem

Digitized by Google

ſunt ſuggerere ſanctiſſimis auribus tuis, & quæ coram expoſui replicare. Oro ſupplex, ut clauſulam illam bullæ miſſæ officialibus Montis, qua diſtrictius mandatur, ut quæ exegere poſt adventum tuæ ſanctitatis reſtituant; ita moderari digneris, ut id potius hortando ac monendo ſuadeas, quam ſub cenſuris eccleſiaſticis jubeas; ſive, ſi ita videtur ſanctitati tuæ, poſt moderatam increpationem facti, quod ſe præſente eam exactionem exercere præſumſerint, ipſam clauſulam penitus tollas. Vereor ne ſim moleſtus, ſi plura ſuggeram: ſed hunc metum meum relevat conſideratio imminentis periculi; diligit meam parvitatem ſanctiſſimus dominus meus, nihil ambigo, caritatique pro ſe piæ trepidanti ignoſcet.

Oro ſupplex proſtratus ſacris veſtigiis tuis, ut Bononienſe negotium tibi cordi ſit jugiter. Serva tibi, pater beatiſſime, illam civitatem. Bononienſes amplectere; atque ut filios fove. Legatum juxta cor illorum eis tribue, eum tamen qui fidelis ſit ſanctitati tuæ, Baptiſtæ videlicet quæ velit & plura etiam quam poſcat indulge; dum in tuæ ſanctitatis fide, & in Romanæ eccleſiæ devotione perſeveret. Nonnihil, Eugeni beatiſſime, immo vero & plurimum ſpei interlucet, ſi mature opportunum tantæ cladi remedium apponatur: dici non poteſt quam metuam, atque ideo ſilere nequeo. Ignoſces, pater ſanctiſſime, ſervulo tuo fideli & æſtuanti pectore iſta proſequenti. Senas hodie proficiſcor, mandatum tuæ ſanctitatis ſtrenue exſecuturus. Pietatem tuam quietam & tranquillam ævo diuturniore Chriſtus Dominus noſter ſervare dignetur, domine beatiſſime. Ex noſtro monaſterio III. Septembris.

EPISTOLA VI.
ad eumdem Eugenium.

Contra quemdam inquietum monachum ex cœnobio Angelorum.

Domino ſancto ac beatiſſimo patri Eugenio Ambroſius.

Vereri inciperem, & ſubtrepidare, ne ſæpius me ingerendo piiſſimis auribus tuis, importunus atque improbus pro ſedulo & officioſo viderer: niſi tuæ manſuetudinis altiore conſideratione recrearer. Teſtis eſt Deus, in cujus iſta conſpectu ſcribo, quanto beatitudinem tuam affectu proſequar; quam illi ſecundas auras perpetuis imprecer votis: utque dominum meum triſtibus eripi, & aurea illi provenire tempora cupiam. Parit hic affectus meus confidentiam liberius te alloquendi, in rebus præſertim ſeriis & ſalutaribus, & quæ vel ſanctitati tuæ, vel ſponſæ Chriſti catholicæ eccleſiæ conducere poſſe ulla ratione videantur. Feci hoc hactenus, faciamque A quoad ipſe juſſeris. Audi, quæſo, pater beatiſſime, & cordis mei æſtum miſerare: pro eccleſia ſupplico, dum pro antiqua matre mea honorabili eccleſiæ ipſius membro, cujus uberibus a pueris ſum enutritus, caute ſollicitus trepido. Monaſterium ſanctæ Mariæ de Angelis centeſimum jam & quadrageſimum annum a ſuis uſque principiis ſumma in religione vivit, & ut perpetuo vivat, vehementer cupio. Proxime accerſitus ſervus tuus ab ampliſſimo civitatis magiſtratu, ut inde monachum quemdam factioſum ſtudentemque partibus amoveret, admonitus B eſt. Ego non eſſe id meæ facultatis reſpondi, quod haberet exemtionem propriam ipſum monaſterium, ne quem inde amovere, aut ibi collocare ſub arbitrio Generalis, qui eſſet pro tempore, poſſet. Ea eſt autem exemtio cum aliis quibuſdam a fundatore monaſterii, cum eo qui tunc erat ordinis princeps de conſenſu eremitarum facta, & poſt annos plurimos a capitulo generali firmata: contra quam venire ipſe non poſſem. Eo reſponſo fracti poſtularunt, ut illuc profectus, blande eis perſuaderem, hunc mona- C chum ſua ſponte dimitterent, arbitrio meo profecturum. Feci id ingrate plane, quia ſcandalum inde gignendum non ignorabam, ſicuti & factum eſt, parte majore congregationis, & judicio meo ſaniore hunc, utpote ſcandali autorem, & multum inquietum, ac tumidum abjici cupiente; nonnullis eum tuentibus, & quidem natu majoribus, & me ferme inſimulantibus, quaſi auctor ejus nuntii, non interpres fuerim, & illo ipſo furente qui amovendus poſtulatur. Inter iſta ſcinditur congregationis compago, caritatiſque vinculum ſolvitur. Quan- D to iſta dolore conſcribam, teſtis eſt læſus cordis mei arbiter; quippe qui nudare matris verecundiam videar; & tuendam oculis tuæ ſanctitatis exponam. Sed profecto gravis neceſſitas imperat, ut medico pandatur vulnus, qui curare ipſum & peritiſſime norit, & benevolentiſſime velit, & ſapientiſſime poſſit. Equidem ſine te nihil facere poſſum, ademta mihi neceſſaria auctoritate per pacta quæ ſupra memoravi. Nempe enim non ad hanc diem diſtuliſſem fratrem illum inquietum, & foro quam religioni aptiorem amovere, ut monaſterii ipſius paci E quietique proſpicerem. Non negaverim conditionem illam utiliter interveniſſe pro conſervatione monaſterii, ne inde, cum vellet, bonos quoſque & probatiores fratres religionis Pater amovere poſſet, ac per id monaſterii ſequeretur interitus, præcipuæ clauſuræ dediti; ſed ſi illi contra ſuperiorem elevent animos, ut ſe ſubjici dedignentur, quaſi ab ejus auctoritate alieni, perniciem potius inferet, quam ſalubritatem illam: cum religionis totius fundamentum ſit humilitas, a qua reſilire perniciosiſſimum eſt.

Digitized by Google

Et poteſt eſſe ſuperbia major, quam ſuperiorem nolle cognoſcere, eique ſubjici renuere? præſertim quæ ad pacem ſunt, & quærenti jugiter, & ſine intermiſſione ſuggerenti? Quid facto ſit opus, intelligit ſanctiſſimus dominus meus, vereorque ſatis, ne iſta pietati tuæ eorum ſuggeſtione noteſcant, quorum minime debuerunt, laïcorum ſcilicet. Servus ego ſum omnium in monaſterio illic habitantium, eorumque ſalus, auſim dicere, mihi quam illis carior eſt, nulluſque ex eis eſt qui monaſterii integritatem plus cupiat quam ego. Non ero in ſcribendo prolixior, ne tædium faciam ſanctitati tuæ; ſimul & angor animi progredi ultra non ſinit. Monachum illum qui calculum archiepiſcopi ponat, Aretio accerſivi, & mature adveniet, ut dari initium operi poſſit. Sanctitatem tuam Chriſtus Dominus noſter ſervare incolumem dignetur domine beatiſſime. XVI. Octobris.

EPISTOLA VII.
ad eumdem Eugenium.

Petit ut quoddam monaſterium in meliorem ſtatum reformetur.

DOmino ſancto ac beatiſſimo patri Eugenio Ambroſius.

Exſequutus ſum injunctum a tua ſanctitate munus una cum venerabili patre abbate S. Juſtinæ. Viſitato monaſterio, & exploratis ſecretius illic habitantium votis; comperimus eos qui ſuperſunt integræ & ætatis & mentis, communi ſtudio reformationem expetere monaſterii; licetque ipſi religioſe & regulariter vivant juxta ſibi traditam normam, tamen eam ipſam regulam ſuorum paucitatem expaveſcere, & communiter hujus eſſe ſententiæ, ut vel priori religioni ſuæ, unde abſciſi per inanem & fere, ut dixi, ſuperſtitioſam novitatem unius fratris Lupi præſumtione ſunt, reinſerantur auctoritate tua, vel certe alteri artiori vel pari religioni jungantur. Hæc ferme ſententia omnium fuit, licet non defuerint, qui generali patri nuntiandum putarent, ne ſua ſponte deſeruiſſe monaſterium, atque inde migraſſe viderentur. Sterilem religionis ſuæ vulvam & fuiſſe, & eſſe fatentur: adeo ut neminem, niſi vel Hiſpanum, vel Germanum ſuſceperint umquam, eoſque brevi numero, & fore magis adhuc ſterilem timent; ut monaſterio ipſi ſupplementum ſit aliunde quærendum neceſſario. Videt certe ſanctitas tua quid facto ſit opus. Ego memoria teneo ante plures annos eum, qui tunc monaſterio præerat, cum de Hiſpania ſibi fratres mitti ſæpe ac ſuppliciter poſtulaſſet, & numquam fuiſſe exauditum: reique veriſimilitudine admonitus, hoc ipſum quoque nunc futurum credo. Poteſt ſanctiſſimus dominus meus, ſi vult, quod ut velit ſupplex oro, abbati noſtro Florentino illud monaſterium omnino conferre, ut juxta propheticam benedictionem, dilatare ſua tentoria ad excipiendos greges fœcundiores ac lætiſſimos poſſit. Anguſtantur immodice famuli Chriſti, pluresque jam fere ſunt, quam ut eos capiat monaſterium vel capaciſſimum. Aperiat, quæſo, dominus meus largam ſuæ benedictionis manum, & fratribus illis ad antiqua ire juſſis ovilia, colonos novos in id monaſterium deducat, ut ibi jugibus felicibuſque ſucceſſibus, excreſcente dominico grege, benedicatur nomen ſanctum Domini, & lætetur cor quærentium Dominum, erumpatque monaſterium ipſum in vocem jubilationis & laudis, id ſibi dictum a Propheta non dubitans: *Lætare ſterilis quæ non paris; erumpe & clama quæ non parturis, quia multi filii deſertæ, magis quam ejus quæ habet virum.* Placuit pro officio meo iſta ſuggerere piiſſimis auribus tuæ ſanctitatis, licet non ambigam memoratum patrem diligenter omnia tuæ ſanctitati nuntiaſſe quæ acta ſunt: ut meo quoque munere fungerer. Litteris quando ore non datum eſt, commendo me ipſum beatitudini tuæ, quam ut Deus noſter incolumem ſervare dignetur, votis perpetuis poſco. Ex noſtro monaſterio XXX. Octobris.

EPISTOLA VIII.
ad eumdem.

Xenodochio expoſitorum infantum, & educationi pauperum ſubveniri rogat, ſeque purgat de negotio archiepiſcopi Florentini. Græcos & Vallumbroſani ordinis negotium commendat.

DOmino ſancto ac beatiſſimo patri Eugenio Ambroſius.

Quod Florentia injuſſu tuo neque tuæ ſanctitatis benedictione percepta diſceſſerim, ne quæſo aut contemtui aut ſaltem negligentiæ acceptum referat pietas tua. Nam veni equidem dies plurimos, ut ſe alloquerer, & ſacra veſtigia ſua oſcularer, benedictionemque ex more poſtularem. Verum ſecludentibus famulum tuum ab auribus atque oculis tuis occupationibus ſummis atque perpetuis, id datum non eſt. Et cum urgerent negotia diſpenſationis mihi abs te creditæ, diutius nequaquam mihi expectandum cenſui, ratus tuæ ſanctitati & ingratum & permoleſtum fore, ſi nequaquam expectando, quæ eſſent opportuna, negligerem. Neque tamen quoniam corporis motu profectus inde ſum, refrixit aut intepuit ille caritatis fervor, quem tibi & perpetue debeo & conor, Deo miſerante, pro viribus reddere; ſed durat & permanet, & incrementa in dies ut accipiat mihi

curæ erit ſemper. Cupiebam, pater beatiſſime, multum inde oratus ab eis, quorum preces contemnendæ non erant, commendare tuæ ſanctitati opus pium, & conferre tecum neceſſaria plurima. Verum ea omnia quando, ut dictum eſt, coram explicare non potui; in conſuetum litterarum præſidium me recepi; ut vel ſic penetrarem ad aures atque oculos tuos, ſervuſque inutilis abſens quoque alloquerer dominum meum. Sic ergo me accipe, pater indulgentiſſime. Locus intra Florentinæ urbis mœnia, brephotrophion Græci appellant, ubi expoſiti incertis parentibus educantur infantes, plures quam ducenti utriuſque ſexus. Traduntur ex more primum nutricibus lacte alendi, & ubi ablactati fuere, intra locum illum diligentiſſime nutriuntur. Mares traduntur litteris imbuendi: puellæ muliebria diſcunt. Poſtea vero quam adulti fuerint, illi artem ex qua ſuſtententur ediſcunt, illæ traduntur viris, loco ſuppeditante dotes. Fiunt iſta non ſine maximis ſumtibus, ad quos non ſufficiunt ſolemnes proventus. Et licet Florentini ad hujuſce meditationis opera ſuopte ingenio proclives, eleemoſynas aſſidue inferant, minus tamen illæ ſufficiunt. Adiit me ipſius loci præpoſitus, neque ipſe modo, verum & primores quidam civitatis, oraruntque ut locum pium piiſſimo domino noſtro commendarem. Cupiunt ſtipendia de ſanctæ matris eccleſiæ ærario proferri ad miſerorum opem, indulgentiaque donari omnes qui memorato loco tulerint opem. Oratorium præterea, quod ibi venuſtiſſime (ut fertur) fabricatum eſt, tuæ ſanctitatis permiſſione dedicari, inque anniverſaria dedicationis ſolemnitate eam indulgentiam dari, quam felicis memoriæ MARTINUS quintus indulxerat in conſecratione eccleſiæ hoſpitalis ſanctæ Mariæ novæ. Pollicitus ſum imminentibus hac in re operulam meam. Oro ſupplex, ut dignetur ſanctitas tua largam effundere benedictionem. Fiet ex hoc, ut cives, alias in id proclives, proniores ad pietatem inclinatioreſque reddantur hujuſmodi invitati beneficiis.

Aliud æque pium accipe, pater beatiſſime, habet civitas noſtra puerorum plurimas ſocietates nobilium, mediocrium, inopum. Singulis præfectus eſt laicus fidelis, gravis, religioſus, ac timens Deum, qui hos enutriat, & in ſæculari habitu ad æterni regis militiam tyrones exerceat. Servant ex inſtituto ſuo continentiam in omnibus; ſpectacula inania, ludoſque omnes fugiunt, atque ab ipſis quoque otioſis verbis abſtinent. Confitentur ſæpius, plerumque communicant; & cum diebus reliquis ſuam quique artem juſſi a parentibus innocue exerceant; dominicis ac feſtis diebus coeunt omnes ad deſignatum locum, ibique divinis laudibus vacant, & tempus per ſalutaria colloquia ducunt. Ubi vero emenſi ſunt pueriles annos, in alium tranſeunt cœtum, quo grandiores natu conveniunt, ſimilibuſque operibus inſiſtunt. Plures ex his poſtea, deguſtato innocentiæ bono, religioſum habitum ſumunt. Præcipuus hujuſce puerorum numerus in ſeparata memorati infantium hoſpitalis habitatione ſub optimo pædagogo exercetur. Nam centum ferme conveniunt; verum cum locus ille reparatione indigeat, neque modicis ſumtibus; oravit me ludi ipſius magiſter, ut rem ipſam commendarem pietati tuæ; quod facio equidem perlibenter, atque eo gratius quo fructus uberes ex hoc inſtituto exiiſſe ſæpe deprehendi. Sed hactenus iſta.

Commotionem quamdam, modicam licet, neque ab humanitate abhorrentem tuæ ſanctitatis in me perquam ingrate ac moleſte deprehendi, quod permiſſum mihi a tua ſanctitate archiepiſcopi Florentini negotium negligentius eſſem exſecutus. Accedebat ad cumulum criminis, quod archiepiſcopum ipſum dixiſſem ſine cauſa vexari, idque a ſæcularibus. Voti quidem fuiſſet hanc rem coram potius, quam per litteras agere, ne mihi ipſi defuiſſe viderer. At licet Placido venerabili filio tuæ ſanctitatis tunc reſponderim, paucis tamen modo quoque res ipſa agenda videtur. Sed peto per dominum JESUM, ut ſervulum tuum culpam excuſantem clementer admittas. Non videbatur honeſtum neque decorum, quando viris gravibus & epiſcopali dignitate præditis me ſocium dederas, curam ſollicitandi negotium arripere mihi, præcipue te non id jubente. Ceterum auſim dicere, numquam illos ſine me conveniſſe, ut ſuſpicio omnis negligentiæ merito ſublata videretur. Et fieri poteſt, ut aliter ac ſe habet res, tuæ beatitudini de me ſuggeſtum ſit. Nam quod aliquid contra honorem ſanctitatis tuæ in aures quorumcumque locutus ſim, Deo teſte, verum non eſt. Nam tanti facio archiepiſcopi illius ſalutem, cui vix tenui familiaritate conjunctus ſum, quanti opinionem ſanctitatis tuæ, cui omnia debeo, & quam violari ulla ratione ægre atque indigniſſime, ut par eſt, fero. Retinet clementiſſimus dominus meus a principio ſtatim hujuſce controverſiæ, me ſententiam meam tuæ ſanctitati litteris explicare curaſſe, & quid vulgo diceretur, aperire. Adeſſe me voluit pietas tua, quando inter archiepiſcopum & dominum meum Recanatenſem epiſcopum, te præſente, res agitata eſt, idque munus tunc mihi a tua ſanctitate delegatum eſt una cum ſociis; neque tam ſegnius id exequi debui, quam ſententia mea diverſa fuiſſe videretur, quam tuæ ſubſternere ſemper animus fuit: videbatur pluribus eam rem tuæ ſanctitatis opinioni derogare, eiſque magnis viris, & tuæ ſanctitatis mecum

Digitized by Google

mecum imprimis ſtudioſis. Audiebam quotidie quæ cruciarent animum meum, quod nimium videretur clementiſſimus omnium arbiter in cauſa ipſa diſquirenda. Neque poteram non dolere, non angi, doloremque meum in eorum aures effundere, qui jugiter inhærent lateri tuo, ut quando tuæ ſanctitati congredi ipſe non poteram, per illos tibi innoteſceret animus ſervi tui, parum quidem prudentis, fidelis tamen; neque enim ferreus eram, ut poſſem hujuſmodi ingratis rumoribus non moveri. Sed finem his facio.

Commendo autem tuæ ſanctitati Græculos illos ſupplices tuos, qui illic ſunt, ne eos deſertos velis, neu quamdiu ibi ſunt ſtipem eis ſolitam deneges; nam & eis tolerabilius, & tuæ ſanctitati honorificentius fuiſſet, eos ſtatim emiſiſſe, quam modo quotidiani victus neceſſario ſtipendio deſtitutos ſinere, & deficere mœrore, & fame exareſcere; hac præſertim tempeſtate, qua de reducenda illorum gente ſanctitas tua deliberationem cepit, & ſalubrem & perneceſſariam. Qua in re iſti ſi foveantur, conferre nonnihil poterunt: ſicuti econtra, ſi negligantur, officere. Fideles certe ſunt, quantum ipſe conjicio, & tuæ ſanctitati penitus dediti, ut merito non deſerendi videantur. Poteſt illos beatitudo tua honeſte amovere a latere ſuo in officio perſeverantes, & in propria remittere cum gratia, injuncto eis munere aliquo circa negotium unionis exequendæ, ſicuti cum patre meo Cervienſe epiſcopo ſæpius contuli: ſicque omnis offendiculi tolletur occaſio.

Negotium item Vallumbroſani ordinis oro ne ſanctitas tua infectum linquat, ne ſit error noviſſimus pejor priore. Scit quid velim dominus meus; neque ero prolixior in re non neceſſaria. Viſitationem religionis meæ exſequi pergo. Sanctitatem tuam incolumem Chriſtus dominus ſervare dignetur, domine beatiſſime. Oro autem prolixiori & loquaci epiſtolæ ignoſcas. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni v. calendas Martias.

EPISTOLA IX.
ad eumdem.

Excuſat ſe quod Bononiam non ſecutus ſit pontificem, eique Allegrum commendat.

DOmino ſancto ac beatiſſimo patri Eugenio Ambroſius.

Quod ſanctitatem tuam ex officio meo Bononiam non deduxi, excuſare pergerem, niſi eam curam venerabili fratri meo, tuæ ſanctitatis filio, Placido monacho permiſiſſem. Cauſa prorſus rationabilis obſtitit, quam tuæ beatitudini nequaquam ambigo illum pateféciſſe. Alioquin libentiſſime affectui meo fuiſſem obſecutus, tuæ ſanctitatis veſtigia non deſerendo; ſed plane quod greſſibus corporalibus minime tum licuit, proficiſcentem dominum meum votis proſecutus ſum, neque ipſe modo, verum & fratres noſtri eremitæ, cum quibus modo vivimus, & candidata puerilis innocentiæ cohors felices auras imprecati ſunt, aſſidueque imprecantur ſanctiſſimo domino noſtro. Verum ut paucis quid cupiam ſervulus tuus de tua ſanctitate expediam, proficiſcitur ad beatitudinem tuam inſtitutor puerorum noſtrorum Mariottus abbas, juvenis quidem ætate, ſed religioſa gravitate morumque honeſtate provectior, & dignus plane qui a ſanctitate tua diligatur. Huic frater eſt vir mundo ſtrenuus multum & militiæ laboribus exercitatus, Allegrus nomine, burgi ſancti ſepulchri habitator. Is erga quemlibet ipſius oppidi dominum, (nam plures paucis annis ipſius ſub ditione vindicarunt, licet de natura noſtrum id ſit; ut ex privilegiis Romanorum pontificum & imperatorum conſtat;) fideliſſime ſe habuit ſemper, atque ita ut magna negotia per eum ferme gererentur; neque ſuſpectum illum fecerit ſequentis ſuperioris domini benevolentia, adeo prudenter ſeſe habuit. At nunc quando in jus tuæ ſanctitatis rediit, eo eſt animo, ut nulli umquam majori fide ac devotione ſit obſecutus, quam modo tuæ ſanctitati paret obſequi: ſed ejus iſtam continentiam ac fidem perturbat modice varia oppidanorum factio votis in diverſa nitentium, veretur que ſibi aliena malitia atque invidia noceat. Ejus itaque precibus interpellatus abbas noſter, pie ſimul ac neceſſario iſtum ſibi laborem exiſtimavit aſſumendum: eumque tuæ ſanctitati ut commendarem intentiſſime oravit. Facio id equidem perlibenter, atque eo magis, quo non tantum ſaluti & ſecuritati ejus, verum quoque gloriæ tuæ conducturum ſpero: & oro itaque & obſecro, ut Allegrum noſtrum tua ſanctitas non modo incolumem, verum lætum quoque & beatum velit. Erit id ſervulo tuæ ſanctitatis ſumme gratum, & pædagogo ipſi noſtro incitamentum ad labores conſtantius ferendos, freto benivolentia tuæ ſanctitatis, quam non tantum in ſe, verum & ſui gratia in fratre ſuo fuerit expertus. Dici ſatis non poteſt, quantum iſtum conſolatum a tua beatitudine remeare ad me cupiam; teſtem dilectionis in me (ſi dici liceat) tuæ. Sanctitatem tuam Chriſtus dominus noſter omnipotens diutiſſime ſervare dignetur incolumem, domine ſanctiſſime ac beatiſſime pater. Ex noſtra Eremo VIII. kalendas Maias.

EPISTOLA X.
ad eumdem.

Vangadiciæ apud Vicentinos monaſterium ſuis adjungi petit, ſibique licere otio frui.

DOmino ſancto ac beatiſſimo patri Eugenio Ambroſius.

Non deſinam aures pulſare tuæ pietatis, importunæ in evangelio mulieris conſtantiam imitatus, donec id impetrem quod honeſtiſſime judicio meo poſtulo. Scripſi proxime beatitudini tuæ orans atque obſecrans, ut monaſterium S. Mariæ de Vagadicia, commendatum Bononienſi cardinali, religioni noſtræ inſerendum maturius curare dignareris, occaſione honeſta & multum favorabili, atque ita ut bono illi viro nihil ſui juris auferetur dum vivit, abbate ſcilicet monaſterio illi dato, viro gravi & ad regimen aptiſſimo: quem conventus elegit ea conditione, ut penſionem annuam ſolveret, quam ſenex ille conſtituit. Et vide, quæſo mi pater, quanta ex eo facto ſequantur commoda. Proſpicitur una monaſterii conſervationi, (longe enim melius abbas jura monaſterii fovebit ac tuebitur, quam laïci quibus locatum eſt penſione annua) honori item ambitioſi ſenis. Sed, quæſo, parcas dolori meo: quia majore cum laude ſua religioſus abbas ſibi ſtipendia, quam laïci ſolvet, divinuſque cultus ſine comparatione ulla melius agetur, abbate præſidente, quam qui perſolvant mercedem conductis peſſimeque tractatis a laïcis. Addo quod pluris reliqua facio, facilius multo ac melius clementiſſimus omnium arbiter implebit quod ſervulo ſuo polliceri eſt dignatus, abbate præſidente, quando ſenem hunc migrare continget, quam vacante monaſterio obſtructo aditu his qui obſtrepere tuæ ſanctitatis auribus volent. Repellentur enim juſtiſſime monaſterio nequaquam paſtore deſtituto. Neque iſtud modo ſine certa ratione ſcribo: cum jam inhiantes attenderim. Sed non ero in ea re prolixior: ne adjecta fomenta mœroris, extra verecundiæ metas rapiat, noteturque commotio in ſervulo tuæ ſanctitatis, juſta multum licet ac rationabilis. Commendo negotium ipſum tuæ pietati tanto ſtudio atque affectu, ut majore certe non poſſim: quia plus ferme ex eo conſulatur honori tuæ ſanctitatis, quam commodo noſtro. Sed enim non ſunt iſta inculcanda denuo piiſſimis auribus tuis.

Ex priore noſtro clauſtrali ſum factus certior, non defuiſſe qui otia noſtra interrumpere, immo penitus intercipere atque extinguere quærerent. Faciam quod mandavit ſanctitas tua: iſthucque nullius omnino me attrahent litteræ, neque ut hinc proficiſcar maxima licet cujuſvis obtinebit auctoritas. Tu modo, mi domine, perſta in propoſito, neque a delicato ſabbato nos patiaris avelli. Sumus quidem non otioſi, quippe quibus negotia incumbunt reparandæ pro viribus religionis ferme collapſæ: verum ut curas ipſas otium exiſtimemus, facit curialis tumultus comparatio. Confido in Domino fore, ut per inutile miniſterium ſervi tui fiat aliquid in laudem & gloriam Dei; quando nos pontificalis tua proſequetur benedictio. Commendo me ipſum tuæ ſanctitati una cum eremitis noſtris; qui omnes divinæ tibi pietatis auras perpetua prece imprecantur. Deus autem noſter omnipotens votis noſtris aſpirare dignetur, & ſatan velociter conterere ſub pedibus noſtris, domine beatiſſime, & nobis omni affectu ſuſcipiende pater. Ex noſtra Eremo VIII. kal. Junias.

EPISTOLA XI.
ad eumdem.

Reddit rationem legationis ſuæ ad concilium Baſileenſe, & ad imperatorem.

DOmino ſancto ac beatiſſimo patri Eugenio Ambroſius.

Ex Baſilea ſcripſi ſanctitati tuæ interdum quid ageretur, quantumque promoverimus in re pro qua miſſi fueramus; neque ambigo beatitudinem tuam certiorem de omnibus factam ex noſtris tum ad tuam ſanctitatem, tum ad Cervienſem epiſcopum patrem meum litteris. Movimus Baſilea vix tandem accepto reſponſo propoſitionibus noſtris; cujus quidem effectum paucis memorato epiſcopo ſcripſi, venimuſque prolixo itinere ad villam Atata, quatuor dierum itinere a Vienna ſeparatam: ubi imperator piſcationis & venationis cauſa morabatur, expectans etiam adventum noſtrum. Hodie nos videre voluit gratiſſimeque ſuſcepit, & quantum ex verbis ſuæ ſerenitatis primo in congreſſu habitis, & ex relatione nobilis viri domini Andreæ Donati, epiſcopique noſtri Signienſis colligere potui, paratiſſimus eſt tuæ ſanctitati morem gerere, non modo in materia illa pro qua venimus: verum & in terminatione concilii. Me publice exponentem audire vult in Alba-regali, iter diei unius hinc diſtante: ubi & oratores concilii aderunt, & Bohemorum legati, & complures principes, prælati, ac barones: ita mane locutus eſt. Confido in Domino & in tua benedictione, pater, principis iſtius animum totum tuæ ſanctitatis obſequiis exponendum: immo non exponendum ullo officio meo, ſed jam expoſitum divinæ miſerationis nutu, minimumque nobis laboris eſſe reliquum in eo diſponendo. Tua, quæſo, gratia, tua nos proſequatur benedictio, ut maturius hinc expediri valeamus, & tuæ ſanctitatis aſpectibus red-

Digitized by Google

di. De diſpoſitione legati noſtri quid ſentirem, ſuperioribus litteris ſatis aperui, & ſpero illum in fide permanſurum, atque in obſervatione tuæ ſanctitatis. Præſidentes concilii viros judicio meo integros & de tua ſanctitate optime meritos, ex officio & affectu meo commendo ſanctitati tuæ. Andreas Donatus multum ut ſe ſanctitati tuæ commendarem oravit: qui, ut ſum factus certior, fidelis eſt tuæ beatitudinis ſervus. Cras ille hinc proficiſcitur commiſſione ab imperatore ægre impetrata. Poſt biduum ego hinc ad Albam me conferam. Hodie imperator venatum profectus eſt, & poſt quatuor aut quinque dies Albæ aderit. Sanctitatem tuam cui me tota intentione commendo, Chriſtus Dominus noſter B omnipotens tueri dignetur incolumem, domine beatiſſime. Ex Atata VIII. Decembris.

EPISTOLA XII.
ad eumdem.

Narrat quæ Atatæ in audientia imperatoris geſta ſint.

EX Baſilea Atatam XXV. dierum itinere venimus. Ibi ſuſcepti cum honore ab imperatore, gratiſſimeque auditi ſumus. Inde a rege admoniti, ad Albam-regalem profecti ſumus. C Quod illic publice nos audire velle in frequentiore conventu principum ac prælatorum ille diceret. Expectato Albæ paucis diebus illius adventu, ubi ante dominicæ nativitatis diem affuit, audientiæ noſtræ diem præfixit VII. calendas Januarii, in feſtivitate ſcilicet beati Stephani. Auditi ſumus magna cum gratia & attentione præcipua, tum auguſti, tum ceterorum principum & prælatorum. Aderant & legati Bohemorum. Orationem ita temperavimus propter concilii legatos, qui affuturi D ſperabantur, ut nihil ferme in apertam concilii detractionem mordacius diceremus: contenti rem noſtram agere, locumque ſecretioris audientiæ nobis reſervantes, ubi in aures principis liberius & plenius effunderemus omnem ſententiam noſtram. Benigniſſime reſpondit Cæſar, & ſe pro ſanctitate tua agere omnia, & pati paratum placidiſſime reſpondit, audientiamque ſecretiorem a nobis & optatam, & procuratam, ſe daturum pollicitus eſt. Aderat orationi noſtræ & reſponſioni regiæ nationis Germanicæ nuntius. Is ubi in facto annatarum cœpit velle juſtificare concilium, oratione E primum noſtra coercitus, a Cæſare ipſo acri verborum inſectatione caſtigatus eſt, atque inde amoveri juſſus. Expeditionem noſtram ſollicitare ab ipſo ingreſſus noſtri die etiam antequam imperator adveniret numquam deſtitimus; cancellarium Gaſparem & Brunorum allocuti. Conſulto aliquandiu diſtu-

A lit ob rem Bohemorum quæ agebatur. Voluit nos quotidianis intereſſe tractatibus. Ubi vero poſt difficultates varias & longos anfractus res illa concluſa eſt: ſecretiorem quam nobis pollicitus erat audientiam præſtitit. Ibi vero replicatis breviter quæ prius petiveramus, quid de concilio eſſet judicio noſtro ſentiendum aperuimus, illo multum connivente nobis, neque a ſententia noſtra diſcrepante. Et cum omnia pleniſſime expoſuiſſemus, reſpondit oratores concilii præcedente die quatuor a ſe poſtulaſſe præcipua. Primo, ut decretum de annatis & ipſe ſervaret, & ab omnibus ſervari præciperet. Secundo, ut prælatos ire ad concilium juberet. Tertio, ut his qui eſſent in concilio ſalvis ire ac redire liceret. Quarto, ut protectorem concilio daret. Se neque voluiſſe annuere, neque tamen propter indictam diætam aperte renuere. Suæ tamen mentis atque intentionis eſſe poſt celebratam diætam omnibus viribus & toto ingenio ad concilii diſſolutionem intendere, & in omnibus tam ſanctitati tuæ gratificari velle, quam eccleſiaſticæ paci atque unitati ex ſuo inſtituto conſulere. Non hos fructus de concilio ſe ab initio ſperaſſe, ut quod ad bonum publicum congregatum eſſet, perniciem & ſciſſuram machinari potius præſumeret. Se tuæ ſanctitati ſumme deditum, pater beatiſſime, verbis & apertis indiciis ſignificavit, tibique commendari humiliter petiit. Adſtitimus illi quotidie in miſſa: ubi penultima collecta ſemper pro tua ſanctitate, ultima pro imperatore dicebatur.

EPISTOLA XIII.
ad eumdem.

Græcorum unionem promoveri cupit lenibus & congruis modis: ſibi autem ſubveniri modeſte rogat.

DOmino ſancto ac beatiſſimo patri Eugenio Ambroſius.

Magna mihi ad tuam beatitudinem fiducia eſt, pater, multumque ut mihi ſollicitudinis vindicem in rebus eccleſiæ, facit & caritas Chriſti, & zelus domus Dei, & officium cujus ſum debitor ſanctitati tuæ. Tibi enim omnia debeo, pater, cui jam pridem meipſum devovi, tibique quod ſolum habeo fidele pectus & bonæ voluntatis plenam mentem ſervo. Quidni? quandoquidem tu illius geris in terris vicem, cui ſervire inſtitui, cuique ipſe fidele ſervitium exhibes, ut in altero ſis omnium dominus, in altero ſervorum ejus non ignores te eſſe conſervum, cui ab omnium Domino in fine dicatur: *Euge ſerve bone & fidelis*, &c. Sollicitat animum, pater, negotium non jam expectatorum, ſed præſentium Græcorum; cupioque mirum in modum beatitudinem

Digitized by Google

tuam, tam felicis rei, tam optatæ unionis effectum, ut ardenter expetiit ſemper, pro honore Dei, pro eccleſiæ matris augmento, tuæque ſanctitatis ſingulari gloria ardentius exequi. Habet ea res plurimum difficultatis, non nego: ſed magna & præclara negotia nequaquam ſine labore proveniunt, neque frangunt generoſos animos, quamlibet magnæ difficultates emerſerint, dum glorioſus finis attenditur: immo in rebus dubiis pius animus de Deo magis pendere conſuevit, atque in Deo acquieſcere, ut inde rebus difficillimis certos eventus elicere. Miſſi apoſtoli in orbem univerſum prædicare evangelium, quo tempore florentibus rebus humanis, & orbe toto idololatriæ erroribus dedito, ſapientiaque mundana tumido, & liberalibus diſciplinis exculto, difficultas ſumma propoſita videbatur; non deſperarunt, neque tædio victi ceſſerunt, ſed ſpe divinæ affuturæ pietatis erecti, fideique ſuæ anchoram in Deo figentes, mundum percurrere univerſum, & ſub jugum fidei chriſtianæ miſerunt. Non eſt abbreviata manus Domini, pater beatiſſime; neque avertet a nobis faciem ſuam, ſi plena fide clamemus ad eum, ipſiuſque in re noſtra imploremus auxilium. Advenerunt Græci & ſua ſponte, & a tua ſanctitate invitati, maximis ſumtibus tuis, neque ſine fatigatione ſua, & quod perraro lectum eſt, nationis illius capita, rex & patriarcha, ſeſe reliquæ multitudinis duces fecere. Habent, quod fatendum eſt, nonnihil antiquæ levitatis, cujus rei ſigna & indicia haud obſcura quædam dederunt: ſed non idcirco deſperandum, aut deſiſtendum eſt, pater beatiſſime: infirmaque illorum ſapientiſſimo medico & patientiſſime ſunt, & ſumma cum lenitate toleranda: idque ſolum omni ſtudio & arte curandum, quo pacto lucri eos facere poſſimus, & a morbo, quo detinentur, eripere. Nempe ſi recte, ſi pie expendatur, quam multis ſæculis permanſerint in opinionibus ſuis, fuerintque a nobis non minus animo quam corpore ſejuncti & ſegregati, non videbitur mirandum aut indignanter ferendum, ſi non ſtatim cedant, ſi tueri pauliſper velint opiniones, ut non fruſtra tamdiu videantur erraſſe: habenda eſt ſanctitati tuæ ſalutis illorum cura præcipua, verecundiaque non minima, & omni ſtudio & arte curandum, ut aberrantes a catholico grege tamdiu oves dominicis includantur ſeptis. Cujus rei effectum nullo pacto deſperare debet pietas domini mei, ſed officio fungi piiſſimi patris, & peritiſſimi medici. Nunquam enim vel ille de correctione laſcivientis filii, vel hic de curatione ægroti diffidet, ſed omnem uterque impendet diligentiam, ut quod molitur efficiat. Lenitate & manſuetudine agendum cum illis judicio meo eſt, pater beatiſſime: beneficiiſque vincendi videntur, atque attrahendi: ut qui nos veluti ſuperbos & immites & intractabiles exhorruere præſenti opinione fallaciſſima, ſentiant tandem ſe fuiſſe deceptos, pudeatque illos falſæ opinionis, dum viderint eximia ſe lenitate tractari, ſeque diligi atque obſervari a nobis ex apertis caritatis indiciis animadverterint. Ita ſi præcedat animorum conciliatio, tolletur in his quæ de fide tractanda cum illis erunt contentionis ſtudium, & facillime acquieſcent oſtenſæ veritati. Contra vero niſi nos diligant, & viciſſim ſe amari a nobis ſentiant, habitura eſt res plurimum difficultatis, habuerit licet negotium iſtud initium non ſatis ſincerum, quod Baſilienſis congregatio hoc ad perpetuandum concilium fuiſſe machinata veriſimiliter præſumi poſſit, cum omnis eorum conatus tendere ad oppreſſionem tuæ ſanctitatis videretur: tamen res ipſa non parvi æſtimanda de ſui natura eſt, & qui malis noſtris bene interdum utitur Deus, initiis non bonis dabit finem optimum, te potiſſimum auctore, ut ad perpetuam tuæ ſanctitatis gloriam cedat, quod ad violationem tuam fortaſſis excogitatum initio eſt. An vero obſcurum eſſe poteſt, quantum gloriæ divino nomini, quantumque exultationis eccleſiæ matri ex hac ſacra tamque deſiderata unione proveniet? Sed ne illud quidem prætereundum videtur, quod per hunc iſtorum adventum frangendi ſint neceſſario malignorum impetus. Tempeſtive namque ſane advenerunt, &, permittente Deo, hyemis difficultates & marina ſuperavere diſcrimina, ut furentium compeſcerent rabiem. Qua in re libet admirari divinæ munificentiam diſpoſitionis, quæ per eos maxime rebus noſtris proſpicere & providere, & ſcandala decreverit tollere, qui perpetuando malo fuerant evocati, ut omni ex parte confundantur ſuperbi adverſarii. Solet antiquus hoſtis felicibus magnarum rerum invidere principiis, omnique arte contendere, ne effectum conſequantur, quæ contra ſe militare cognoverit. Id ſicuti mirandum non eſt, agit enim ille antiquo actu ſuo, ut bona præpediat, eaque oblitterare feſtinet: ita contra cavendum eſt nobis, ne illius inſidiis pandamus aditum, ſed verſutias illius non ignorantes contendamus eas redigere ad nihilum, Deique gloriam & profectum eccleſiæ matris inquiramus omni ſtudio, etiamſi ſanguinem oporteat fundi. Sed nimium multa de Græcis noſtris. Ignoſcet pietas domini mei amanti pariter & pie trepidanti ſervo ſuo. Neque enim poſſum non metuere, ne bonum iſtud, iſtud ornamentum, iſta gloria eripiatur ſanctitati tuæ, quia pleroſque video, & eos graves viros, abhorrere ab hac ſententia mea, & ferme provocari ſibi nauſeam ex iſtorum memoria: qui ſi tuæ ſanctitati ſuggerant quod ſen-

tiunt, vereor ne fatigata tædio, & aliorum relationibus inducta, averti incipiat a primo inſtituto, amittatque omnem præteritum laborem. Quod ſi contingat, erit vita ipſa faſtidio. Sed avertat Deus a ſancta mente tua iſtiuſmodi cogitationem. Deus autem noſter, cujus agitur res, tuæ ſanctitatis greſſus juxta cor ſuum dignetur dirigere. Commendo tuæ pietati Græcos ipſos, ut eis & neceſſaria ex condicto ſuis temporibus exhibeantur; & ſentiant ſingularem in ſe benevolentiam tuæ ſanctitatis.

Piget addere quod neceſſitas tamen eloqui urget. Me ipſum commendo tuæ ſanctitati. Neque enim hic poſſum ſine auxilio tuæ pietatis vivere; quia nec ſolemnes ſuppetunt reditus, & unde hic vivam non habeo. Aut itaque permittat mihi ſanctitas tua, ut ordini collectam hujus rei gratia indicam, appareatque auctoritas tua ex litteris inde confectis: (Alias enim incaſſum laborarem,) aut ſtipendium operario nequaquam futuro otioſo decernat. Anno præterito pollicita fuerat opem pietas tua transferre de græco ſacra volumina inſtituenti, utque Chryſoſtomum ſuper Matthæum abſolverem ſpecialiter injunxerat. Id operis hic aggredi & exigere inſtituo, paratus ſemper & promtus in rem Græcorum quidquid erit ingenii & virium impendere. Dignetur itaque ſanctitas tua juvare conatus meos, neque pati ut inedia contabeſcam. Multos alit ſanctitas tua, me quoque in illorum ſtatuat numero, vel certe decernat quodlibet. Emendicabo victum ſi juſſeris: quod tamen injuſſu tuæ ſanctitatis aggredi nolui, ne juſta daretur indignationis occaſio. Sed non ero prolixior in re præſertim & moleſta & ingrata. Beatitudinem tuam Chriſtus Dominus ſervare dignetur incolumem, domine beatiſſime. XIII. Aprilis.

EPISTOLA XIV.
ad eumdem.

Hortatur graviſſime ad reformationem eccleſiæ.

DOmino ſancto ac beatiſſimo patri Eugenio Ambroſius.

Ego pro officio meo, cujus tibi ſumme debitorem & ſentio & profiteor ingenue, plura ſæpe ſuggerere inſtituo ſanctitati tuæ, quæ ad honorem Dei & eccleſiæ matris ornatum pertinere videntur, idque cum ſæpe alias, tum præcipue poſtquam, te jubente, univerſalis hæc ſynodus congregari cœpta eſt, quando ſcilicet majore vigilantia, & cautiore ſtudio, ac diligentiore cura divinis rebus intendendum videtur. Sed neſcio quo pacto ea mihi alacritas intercepta eſt, ne dicam obtuſa, ſive negligentia mea, ſive quavis alia ex cauſa, minime ut hic inſeratur neceſſaria. At nunc quando heri a tua ſanctitate conventus animadverti ex ore ſacro tuæ beatitudinis, vigilem curam propenſiuſque ſtudium ad reſtituendum decorem domus Dei, ſilere ultra nequaquam debui, majore ſolito ſpe alacrior atque erectior factus. Licet hunc ſemper ardorem ſacro pectori tuo, ne alias quidem umquam arbitror defuiſſe, occupatumque ac diſtentum curis variis animum, quominus quæ pie ac recte conſtitueras exſequi poſſes, in cauſa fuiſſe puto. Et quidem ab ipſis jam tui pontificatus auſpiciis, pro fide in te mea admonere curavi beatitudinem tuam, atque ad reſtituendum ſponſæ tuæ priſtinum decus animare: nec poſtmodum quidem unquam deſtiti quæ ſentirem, tuæ pietati fideliter pieque ſuggerere, neque umquam, niſi multum grate & benigne, admiſit loquentem ſervulum ſuum dominus meus. Enimvero quando ad id loci ventum eſt, ut ipſa priſcæ ſanctitatis & gloriæ reſtitutio peculiari ſtudio tractanda ſit, ſumus enim ad id omnes a tua ſanctitate convocati, utar conſueta fiducia, neque ut agens in concilio vindicabo mihi, ſeu arrogabo magis auctoritatem illicitam, ſed ut tuæ ſanctitatis ſervulus ſuggeram tuæ benignitati, ſolus ſoli quid ſentiam. Ante omnia, pater beatiſſime, ſi liceat ex eventu rerum divinam interpretari voluntatem, ex ea rerum novitate quæ contigit, Deum admonere arbitror, ne quid caduca iſta & terrena tranſitoriaque curemus; utque omnem curam cunctamque cogitationem ad intima inſtauranda & reparanda convertamus. Et certe nihil ambigere debet ſanctitas tua, ſi componendo clero, ſi reſtituendæ pro viribus eccleſiaſticæ diſciplinæ ardenter incumbat, poſtpoſitiſque cogitationibus reliquis, ſi huic uni rei conferantur, indignis plane & abjectis atque infimis, conſtanter inſiſtat reparationi ſpiritalis ædificii, adfuturam miſericordiam Domini, & terrena quoque iſta atque temporalia ſucceſſura felicius, decuſque incomparabile addendum eccleſiæ matri diebus ſacerdotii tui. Si antiquam ſanctitatem pro virili ſua reſtituere pergat ſanctiſſimus dominus meus, & ita ut voluntas pia non verbis nudis, ſed operibus ipſis deprehendatur; ſique omnes advertant haud te penitus velle, pavebunt adverſarii omnes tuæ ſanctitatis, &, volente Deo, cuncti ad veſtigia tuæ ſanctitatis ſupplices corruent, cum viderint reformationem, ſub cujus illecebra nominis convenerunt omnia, eccleſiæ principem penitus velle. Exerenda eſt auctoritas, pater beatiſſime, & ita, ut cognoſcant omnes tibi perperam geſta nequaquam placere, timeantque ſinguli, te pontifice, peccare, ſcientes & pro comperto habentes, ſi quid peccarint, neque oc-

Digitized by Google

cultum, neque inultum fore. Sint patuli, & cuncta proſpectent oculi tuæ ſanctitatis, neque te quicquam effugiat admiſſum nequiter. Erit id, Deo miſerante, ſi omiſſis reliquis, huic rei tamquam digniori ſummeque neceſſariæ inſiſtas totus.

Tempus eſt ut incipiat judicium a domo Domini, pater beatiſſime, ut in te uno maxime eniteat hujuſce reſtitutionis ſtudium. Neque id dixerim, quod opus habeat reformatione perſona ſanctitatis tuæ: ſed quod juxta Bernardi ſaluberrimam ſuaviſſimamque doctrinam, ſpectanda & proſpicienda ſint tibi quæ ſunt extra te, vel circa te, quæ ſupra te. Neque enim ad digniora iſta poſtrema, niſi per priora illa pervenimus: immo, ut mirabilius loquar, quæ ſunt extra te, vel circa te, vix rite poſſe diſponi puto, niſi intimis tuis ante diſpoſitis. *Aſcenſiones*, enim, inquit, *in corde ſuo diſpoſuit in valle lacrymarum.* & *Præparationes cordis eorum audivit auris tua.* Abs te itaque, pater, incipiendum, præparandum eſt cor, aſcenſuſque in corde diſponendi, ut exteriora & propinqua tua rectius diſcernere ac dijudicare poſſis. Non ſunt contemnenda neque negligenter omittenda, pater beatiſſime, exteriora noſtra tamquam levia illa ſint, nullumque importent præjudicium nobis: quia non ſunt ſine periculo & pernicie noſtra, quæ ſcandali materiam præbent: & ſcimus ſcandalizanti unum ex puſillis, quæ pœna repoſita ſit. Audivi ego pleroſque cum dicerent ſe grave ſcandalum pati in pompa iſta veſtitus, in luxurioſo apparatu, in equis bellatoribus, quibus plerique utuntur ex prælatorum & cardinalium numero. Aiunt colorem rutilum ſoli convenire pontifici, ſervatumque id ad tempora ferme ſacerdotii tui, ut nullus ex dominis cardinalibus rubeam chlamydem ferret. Vituperant caudas, ut ipſi vocant, quatuor ferme aut quinque cubitis in humum trahi, & cetera id genus, quæ palam omnibus ſunt. Levia iſta videntur, ſed non leviter ſcandalizant plurimos, quæ ad noſtrorum condemnationem, Græcorum quoque in habitu honeſtatem vehementer probant. Audio iſta quotidie, neque poſſum non moveri, non angi. Adhibendus eſt modus, pater beatiſſime, caſtuſque ac pudicus, & nulla ex parte laſcivus inſtituendus eſt cultus. At dicent aliqui tempora ſacerdotii tui continentiora eſſe, minuſque admitti ſcelerum, quam anteceſſoris tui temporibus admiſſa ſint. Non placet iſta excuſatio ſobriis auribus tuis, pater beatiſſime, quia non ignoras a præſtantioribus quam a deterioribus petenda ſemper exempla. Proponendi ſunt nobis quos imitemur excellentes quique viri, qui de ordine tuo certe non deerunt, ſi præteritam ætatem memoria repetas.

Sed non ero prolixior in re nequaquam obſcura. Si exteriora iſta rite diſponas, & ita ut & honor ſervetur cuique pro gradu ſuo, & petulantia omnis, laſciviaque propellatur, ac ſervetur æquabilis modus & grata modeſtia, facile ſubſequentur & cetera, dum omnes voluntati tuæ ſanctitatis, quam ſanctam eſſe atque juſtiſſimam cernent, obtemperare gaudebunt, ac vivere intra præſcriptas ſibi a tua ſanctitate leges. Eſt enim ea rei natura, ut ſubditi quique ad ſuperioris ſui gratius ac lubentius formentur exemplum, & regis edicto vivere bonis mentibus ſuprema libertas eſt.

Simoniæ malum quod plerique in jus vocant, te præſide, penitus eliminandum eſt: neque committendum, ut eo dedecore tuæ ſanctitatis violetur honeſtas, neu inde ſcandalum ſumant reges & principes terræ. Obſtruenda ſunt ora obloquentium, pater, providendumque bona non tantum coram Deo, ſed & coram omnibus hominibus. Scio tuam ſanctitatem ſcelus hoc ſumme ſolere ex inſtituto tuo deteſtari: quod ex verbis tuis, & ex commotione quadam plerumque animadverti, cum de ea re verba facerem tuæ ſanctitati. Ne, quæſo, permittat æquiſſimus omnium arbiter domum Dei fieri negotiationis domum: ſed ſancto flagello ad Domini Salvatoris imaginem ejiciat vendentes & ementes de templo, & nummulariorum æs effundat, cathedraſque vendentium columbas evertat. Sit rationale judicii in pontificis pectore perpetuo adſtrictum: ut metuant cenſuram tuam ſinguli, neque rectos greſſus tuæ ſanctitatis maligna conſilia quocumque colore pervertant. Sint firmi, ſint ſtabiles, nuſquamque ad dexteram vergentes aut lævam. O ſi jaciatur iſtud a tua ſanctitate fundamentum, quam aurea jam hinc ſæcula videre mihi videor futura! Sed ignoſcat, oro, pietas tua nimium fortaſſe præſumenti, & multum diligenti ſervo tuo. Iſta ſuggeſſi ex antiqua fiducia, & caritate præcipua. Deus autem inſpiret ſanctæ menti tuæ, ut ea accipias eo affectu quo ſcripta ſunt. Quæ tractabuntur in dies, ex officio meo cum aliis ſuggeram. Sanctitatem tuam incolumem Chriſtus Deus noſter omnipotens diutiſſime ſervare dignetur, domine beatiſſime. XIX. Julii.

EPISTOLA XV.
ad eumdem.

Iterum reformationis negotium urget occaſione monitorii Baſileenſium; docetque quibus modis Græcos tractari oporteat.

Domino ſancto ac beatiſſimo patri Eugenio Ambroſius.

Si plus fortaſſe mihi vindico fiduciæ apud tuam beatitudinem, quam poſtulet vel humilitas mea, vel ſuprema dignitas tua;

caritati quæſo adſcribas, pater beatiſſime, A quoniam me non ſinit conquieſcere, cogitantem pericula urgentia, & caute ſollicitum ac pie trepidantem, ne quid fiat contra dominum meum. Animadverto furentium rabiem, quam ex pleriſque aliis, & [a] ex funeſto illo monitorio, (a) quod nuperrime evomuerunt adverſus ſanctitatem tuam, ut juſta metus cauſa deeſſe non poſſit, quæ nihil ad aliud videtur conveniſſe, quam ad everſionem eccleſiaſticæ tranquillitatis & pacis; nihil aliud cogitare, quam depreſſionem ac dejectionem apoſtolicæ ſedis & abrogationem tuæ ſanctitatis. An vero obſcu- B ra iſta eſſe poſſunt? ſaxa ipſa profecto atque parietes id clamare videntur; nulluſque tam brutus atque inſenſatus eſt, quin advertat quorſum illorum conatus impii & piis mentibus execrabiles tendant: obſiſtendum eſt, pater ſanctiſſime, enitendumque viribus omnibus, ne prævaleant iniqua molimina, neu dormientibus (quod de Proteo ferunt fabulæ) innectantur vincula. Exerendæ omnes ingenii vires; tota expedienda auctoritas, ne premamur aut opprimamur imprudentes; cogenda videtur a do- C mino noſtro legitima ſynodus ſacerdotum exemplo Leonis papæ, qui contra ſecundam Epheſinam ſynodum, & quidem conſtantem ex ſacerdotibus plurimis, non ex vulgari multitudine, neque niſi apoſtolica auctoritate conflatam, atque ab ſe primum probatam, aliud Romæ concilium collegit, in quo geſta illius irritavit, quia in perniciem eccleſiaſticæ diſciplinæ, & fidei catholicæ everſionem emanarant. An vero Epheſina ſynodus eſt quam iſta nocentior? Quis hoc ſapiat, niſi plane deſipiat? Non ex illa tantum pernicioſi erroris, non ma- D jus ſeminarium hæreſis profluxit, quam ex hac furioſa multitudinis factione provenit. Et veretur ſanctiſſimus dominus noſter ſe gregariæ iſti turbæ opponere, ejuſque veſaniam apoſtolica auctoritate comprimere, ac noxia illius germina evangelica falce ſuccidere? ſextum jam Baſileæ exceſſit annum incondita illa multitudo, nihilque ferme egit quod ad ædificationem, plurima vero quæ ad deſtructionem univerſalis eccleſiæ tendant. Ego confido in Domino, ſi ſanctitas tua cum fidelibus Chriſti tibi adhærentibus ſacerdotibus, reformationi eccleſiaſticæ diſciplinæ inſiſtere pergat, inſtar venerabilium illorum antiquorum conventuum, intra pauciores menſes, quam illi exegerint annos, peraget omnia, & reſtituet eccleſiæ ornatum ſuum, ac priſcæ ſanctitatis effigiem, maxima cum Dei laude & exaltatione totius corporis myſtici. Pendendum de Deo eſt, pater beatiſſime, ipſiuſque in rebus dubiis implorandum auxilium; ſed &, ſi qua in nobis viget, eſt exerenda prudentia. Excitandi ſunt Chriſtiani principes (b) litteris ac nuntiis, docendi de [b] iniquitate & injuſtitia confuſæ multitudinis, orandi ne patiantur, quantum in ſe eſt, tetrum aliquod illos machinari. Aperiendum eſt ærarium ſacrum, & militibus piis qui bella Domini bellare parati ſunt fideliter atque conſtanter, eroganda ſtipendia; in rem Græcorum advocandi omni ex parte theologi; illi ipſi, quia ſunt inopes, de largitate apoſtolica & conducendi, & ſuſtentandi. Commendavi tuæ pietati JOHANNEM DE TURRE-CREMATA (c) hominem ſingu- [c] larem & integerrimum. Alium de Montenigro non diſſimilis meriti advocandum provideat ſanctitas tua. Generales Prædicatorum, Minorum, Carmelitarum, homines ſtrenuos & prudentes conſciſcat ſanctiſſimus dominus noſter: iſtiuſmodi militum exercitum cogat, non modo rei Græcorum, verum & eccleſiaſticis negotiis omnibus ſumme neceſſarium. Vigilet in nobis ſtudium ſolers ac religioſum, pater beatiſſime; quia adverſarii nequaquam dormiunt: auferenda ſunt furentibus arma, ſi quod indecorum, ſi quod fœdum, ſi quod inhoneſtum, ſi quid quod ſcandaliſet eccleſiam ulla ratione deprehenditur, mature tollatur. Nego ego cuiquam ita cordi eſſe poſſe eccleſiæ ornatum ſobrium, ut tuæ ſanctitati, quia id ratio poſtulat, ut ſponſæ inviolatæ ſervandæ nulli propenſior incumbat cura quam ſponſo. An vero cuiquam obſcurum eſſe poteſt, quanto ſemper ſtudio, quo affectu dilexeris decorem domus Dei, utque omnes vendentes & ementes ejicere de templo curaveris, & cathedras vendentium columbas evertere? Nullus ambigit, pater beatiſſime, integritati tuæ diſplicere fœda omnia, & perverſos quoſque, ac diſtortos offendere in tuæ rectitudinis normam, neque parcituram virgam tuæ ſanctitatis, ſi quod indignum, in domeſticis maxime fidei, forte deprehenderit. Verum quoniam lubrica & varia hominum ingenia ſunt, & fit plerumque, ut ultimi mala noſtra noſcamus, multum licet vigiles & cauti proſpiciamus omnia; plurimum in ea re ponendum diligentiæ cenſeo, pater beatiſſime, ut quæ circa te ſunt, munda ſint omnia: quia juxta proverbium antiquum, immundum mundo propinquare fas non eſt: neque ego hoc dixerim, quod de his quæ lateri tuo inhærent jugiter, aliquid ejuſmodi

(a) Monitorium illud, ſeu citatio Eugenii papæ & cardinalium ad concilium prodiit in concilio Baſileenſi, pridie calendas Auguſti anno 1437. extatque in ejuſdem concilii ſeſſione 26.

(b) Conqueſtus eſt Eugenius de Baſileenſibus ſingulari libello, quem ad univerſos principes miſit: hunc libellum refert Odoricus Raynaldus ad annum 1436. num. 2. & ſeqq.

(c) Ordinis Prædicatorum Sacri Palatii magiſtrum, quem Eugenius ob eximias virtutes, nec vulgarem eruditionem ſacra purpura decoravit anno 1439.

Digitized by Google

ſuſpicer, quorum vita, mores, ingenia tibi A ſint exploratiſſima neceſſe eſt, & de quibus ſiniſtrum aliquod ſuſpicari nulla omnino permittit ratio; ſed quod omnes ordines curiæ, & cuncta officia, excedere ſibi præſtitutos legitime limites facile poſſint, a quibus quicquid peccatur ignaro te ac penitus inſcio, tuæ potiſſimum beatitudini adſcribunt ingrati nimium judices. Non ſufficit, pater ſancte, mundas ſervare manus noſtras, niſi officialium quoque noſtrorum ut mundæ ſint omni ſtudio diligentiaque curemus. Sed de his nimium multa. Ignoſcat, oro, beatitudo tua confidentiæ fortaſſis immodicæ fideli ex pectore tibi- B que in primis dedito profectæ.

Atque ut de Græcis tuæ ſanctitati penitus explicem ſententiam meam, ante omnia illos, ſi advenerint, multum honorifice liberaliterque tractandos cenſeo, atque omni cum honore habendos. Non ambigo equidem acquieturos nobis, quippe quos & auctoritates ſanctorum patrum, non minus Græcorum, quam Latinorum, & rationes ipſæ revincunt omnino irrefragabiles; ſed proſpiciendum caute ſtatuo, ne quod ſæpe alias contigit, relabantur in priſtina, ſitque irritus labor noſter omnis. Mittendum Conſtantinopolim legatum perpetuum cenſeo ex latere tuæ ſanctitatis, qui C illarum partium negotia dirigat, hominem ſincerum & religioſum atque prudentem, ſervaturum in eccleſia illa unionis initæ bonum. Promovendos aliquos ex ipſis, qui ſint digniores, ad ſupremi etiam cardinis apicem, habendoſque apud te in honore impubes pueros Græcos, vel centum huc traducendos, informandoſque Latinæ eccleſiæ ritibus & noſtratibus moribus, & tam Græcis quam Latinis litteris imbuendos apud nos ſumma cum diligentia. Hi enim ipſi potiſſimum, quando erunt adulti, ſi illis congrua adhibeatur cura, in fide & devotione Romanæ eccleſiæ, & ſanctæ ſe- D dis apoſtolicæ gentiles ſervabunt ſuos, eiſque eccleſiæ illarum partium credi tuto poterunt. Ante te, pater beatiſſime, qui hac uſus ſit diligentia inventus eſt nemo, ac per id merito tu prædicandus, felici hoc & ſaluberrimo invento tuo judicio cunctorum comprobaberis. Non detrectavit BENEDICTUS pro pontifice apud ſuos habitus, ex his qui de Judæis converſi ad Chriſtum ſua mirabili diligentia fuerant, epiſcopos ordinare, quos idoneos eſt arbitratus; atque hi ipſi poſtmodum acerrimi propugna- E tores catholici dogmatis fuerunt, hodieque ſunt. Haud diſſimile ſtudium tuæ ſanctitatis ſimilis ſequitur effectus. Verum hactenus iſta. Sanctitatem tuam incolumem Chriſtus Deus noſter diutiſſime ſervare dignetur, domine beatiſſime. Ex noſtro monaſterio VI. Septembris.

EPISTOLA XVI.
ad eumdem.

Agit de multis ad religionem ſuam pertinentibus, deque monitorio Baſileenſi.

DOmino ſancto ac beatiſſimo patri Eugenio Ambroſius.

Primum quidem, pater beatiſſime, ago gratias ſanctitati tuæ, quod clementer exaudire dignatus es preces ſervi tui, miſertus inopiæ monaſterii illius de Roſa, pretiumque rei noſtræ hic venditæ redimendis poſſeſſionibus loci illius impendi juſſiſti. Conſuluiſti per id multum, pater beatiſſime, reparationi monaſterii illius, & illic habitantium monachorum neceſſitati in futurum. Vix audeo tanta & tam ſingulari præventus gratia quicquam de tua benignitate poſtulare amplius: quia conſidero ingentes & perpetuos ſumtus, quibus hac iniquitate temporum premitur ſanctitas tua: & eſt profecto ingrati animi indicium, ſi ultra tuæ pietati importunus immineam. Audebit tamen ſervus tuus, tua potius clementia confiſus, quam meritis ſuis, interpellare adhuc aures tuas, atque orare, ut vel ad ſimile opus redemtionis, aut ad neceſſariam ſtructuram, aut ad uſum quotidiani victus aliquid ſupererogare digneris, cœptaque tuæ pietatis non deſerere: ut hi qui te dante manum in ætate teneriore educati ſunt, adulti jam poſſint libere ſervire Deo, & in eo monaſterio regulariter vivere. Si annuat dominus meus, accipiam grate; ſin minus, grato itidem accipiam animo.

Præterea quoniam officii mei eſſe intelligo, eorum qui curæ meæ ſunt crediti, ut corrigere errata, ita & innocentiam tueri; humiliter ſuggero ſanctitati tuæ quæ contra abbatum ſepulchrum dicta, vel jam accepit ex relatione Ariminenſis epiſcopi, vel accipiet ſanctitas tua, falſa eſſe, atque conficta mendaciter ab his qui occaſiones prædandi aucupantur, viderique admonendos graviter hujuſmodi temporales dominos tuæ ſanctitatis vicarios, qui non modo facto ſe habent inhoneſte, verum verbo quoque multo inhoneſtius, dicentes ſe ſummos eſſe pontifices, & epiſcopos & generales. Commendo pietati tuæ virum ipſum. Inſtiterunt apud me importune ipſi domini, ut hunc inde amoverem, tanquam ſuſpectum ſibi, adoleſcentulumque illi quemdam ſubrogarem imperitum, vitæque parum probatæ, & ſatis levem. Obſtiti rationabiliter, dicens ei quoad viveret, neque abrogari mereretur officio, neque ad monaſterium aliud tranſlatus eſſet, non poſſe ſucceſſorem dari. Si ſuſpectus ille ſibi eſſet, alibi remoraturum conſtituto ibi œconomo, donec ſibi de monaſterio alio congrue poſſet provideri;

Digitized by Google

ri ; poſtea dandum ſucceſſorem hominem A aliquem gravem, & idoneum, ſibique gratum. Vix acquieſcunt rationibus, & ſe hæc atque illa facturos minantur cum ſanctitate tua. Et quoniam ſtatuit pietas tua, ut de collectis annuis centum ducati conſignentur eremitis annis ſingulis; gratum eſſet, ſi ſanctitas tua declararet vel vivæ vocis oraculo, hujuſmodi penſum ſequenti anno, videlicet MCCCCXXXVIII. oportere intelligi incipiendum. Et hoc ad evitationem ſcrupuli & ſcandali. Scio enim cum quibus agendum mihi eſt. Quippe præſentis anni collectæ jam ex parte ſolutæ ſunt, & quæ ſolvendæ reſtant, obligatæ ſunt creditori- B bus. Provideat igitur, oro, ſanctitas tua.

Præterea, pater beatiſſime, in generali capitulo noſtro proximo utiliter fuit inſtitutum, ut recluſi eremitæ neque Majoris, neque ſacriſtæ officium habere poſſent; idque de eremitarum conſenſu, quia non poſſunt, ſervata clauſura, ipſa officia congrue implere, & cupio ut dignetur ſanctitas tua id approbare vel vivæ vocis oraculo.

Statutum item fuit, ut manualia monaſterii ſancti Matthiæ ad tempus decem annorum nobis eſſent ſubdita, donec monaſte- C rium ipſum ita reformaretur, ut abundaret monachis, quos poſſet ad ipſa manualia reformanda transmittere: quia principale ipſum monaſterium per iſtiuſmodi curam deſolatur. Gratum item erit & utile, ſi hoc tua ſanctitas approbet modo quo ſupra; & ſi ante decennium ita reformabitur, ut ſupplere poſſit, redeat in jus illius: quia ſola pro conſervatione ejus id factum eſt.

Indulſit ſanctitas tua familiæ de Iſolanis, ut molendinum in ſolo ſuo poſſent conſtruere, mandans omnibus religioſis & laïcis, per quorum terras canale ducendum eſſet, D ut nihil obſiſterent. Familia de Pepolis quorum erat vicinum molendinum, commodis propriis conſulens, egerat cum monialibus ſanctæ Criſtinæ, quod eſt juris noſtri, ut commutationem quamdam facerent ſecum ad id impediendum, ſuadens monaſterii poſſeſſiones deſtruendas, ſi id ædificium fieret. Requiſitus ego a memoratis Iſolanis, perſpectis litteris tuæ ſanctitatis, illuc perrexi, totumque diligenter inſpexi. Animadverti ſanctitatem tuam rem egiſſe juſtiſſimam atque laudatiſſimam: quia ex ea molendini fabrica, quod juxta Minervium ca- E ſtrum conſtructum eſt, multum proſpicitur publicæ utilitati. Concurritur enim ad id bellorum maxime tempore pluſibus ex locis, conveniuntque ſæpe, ut certior ſum factus, ad id caſtellum ad ſex millia animas; adeſtque commoditas molendi, ut non ſit opus tribus aut quatuor millibus paſſuum magno cum periculo ire ad molendum. Itaque exploratis diligenter omnibus proſpectaque ſanctiſſima voluntate tua, reſcidi inſtrumentum illud commutationis factæ ante annos XXVII. quia nihil ex eo canali lædi poſſe poſſeſſiones monaſterii animadverti, Pepoloſque privatæ tantum utilitati, Iſolanos vero communibus etiam commodis conſulere cenſui. Placuit iſta quoque ſanctitati tuæ ſuggerere.

Comperi, pater beatiſſime, ſeditioſam illam & furioſam turbam Baſileæ conflatam, monitorium nefarium plenumque dedecoris evomuiſſe contra dominum meum, tantoque dolore percellor, ut vix meipſum capiam. Equidem, pater ſancte, nihil umquam aliud fore exiſtimavi, ex quo guſtum cepi ſeditioſæ factionis, ſciſſuramque jam tunc futuram prævidi, & iniqua molimina, & deprehendi & ſæpe coargui. Quid enim aliud quam ſcandalum ſperari poſſet ex malignantium illo conventu, ubi omnia pro voluntate gerunt, nullo Dei timore prævio, nullo caſto zelo comitante, ſed perturbationibus ſolis dominantibus ac dictantibus omnia? Conſulendum tamen cenſeo, pater beatiſſime, eccleſiaſticis rebus magno cum ſtudio: ne dormientibus (quod de Proteo ferunt fabulæ) innectantur vincula. Excitandi ſunt Chriſtiani principes nuntiis & litteris, patefacienda commenta nequiſſima, conatuſque pandendi exetrabiles, inſiſtendum modis variis, ne prævaleat malum, neu pernitioſum virus toti ſe corpori inſinuet, & ſenſim per cuncta membra diffundat. Auferenda ſunt furentibus arma, & ita componenda negotia, ut nullus detur malignandi locus. Ego, mi pater indulgentiſſime, quod ſentio fideliter ſuggero, cupioque non ad oculum ſervire, ſed quaſi Chriſto coram Deo. Si quid operulam meam neceſſariam exiſtimas, non facio animam meam pretioſiorem quam me. Privatus, ſi libet, & ſolus, ac pedes quocumque juſſeris pergam, ut doceam reges & principes iniquitatem facti. Vereor ne videar ambitioſus, quod me ſic promte offeram in opus Dei: ſed metietur pietas tua affectum meum. Pergam in ſpiritu vehementi, ſi jubes, ad confundendos peccatores, neque deerit ſuperna pietas votis meis. Ignoſcat, oro, ſanctitas tua, ſi quid exceſſi: quia vere animo excedo, paratus agere, paratus quieſcere, & obtemperare paratus. Magiſtrum Johannem de Turre-cremata adeſſe conſpexi. Amplectatur hominem ſanctitas tua, quia meretur, eſtque vir bonus & rarus, & bellavit bella Domini promto animo ſemper. Meipſum ſanctitati tuæ commendo.

Finis Epiſtolarum libri primi.

AMBROSII CAMALDULENSIS
EPISTOLARUM LIBER II.
AD CARDINALES ET EPISCOPOS.

EPISTOLA PRIMA
ad Jordanum cardinalem de Urſinis.

Ugolinum abbatem ſancti Hippolyti commendat, agitque de libris, & de obitu Hieronymi fratris ſui.

DOmino reverendiſſimo & omni mihi veneratione proſequendo patri JORDANO Ambroſius.

Cum proficiſceretur ad vos pro negotiis religionis noſtræ exequendis UGOLINUS abbas, minime mihi integrum fore putavi, ſi abſque litteris ad te meis iret; quibus reddens dignationi tuæ debita ſalutationis officia, ipſum quoque fratrem noſtrum & negotia ipſe noſtra commendarem. Ex ipſo quid velimus, quid cupiamus addiſces. Certe non niſi juſta & rationabilia cupimus, qui noſtram religionem quietam ab omni perturbatione liberam ſervare, Chriſto miſerante, & te juvante, conamur. Scripſi ad dominum meum ex Florentia nuperrime, quod de Chryſoſtomi vita quam tibi devoveram, actum eſſet, neque aliam tibi tranſcribendum curaſſem, quam jam ferme exactam eſſe ſcribitur mihi. Eam protinus mittam ad te futuram noſtri amoris & obſervationis indicem ac teſtem. Tertulliani quoque volumina antiqua deferenda in Italiam brevi, ſignificavi dulciſſimo in me amori tuo, ad quæ tuum poſſet quod mendoſiſſimum eſt volumen emendari, quod in poteſtate noſtra & arbitrio eſt, orans ut illud aliquantulum adhuc apud nos peregrinari ſineres, & nunc identidem oro. Quod ſi omnino decretum eſt, ut mittatur, in arbitrio meo, licet alienis in manibus, id modo volumen eſt, continuoque mittetur, ſed mallem emendatius illud pulchrius reciperes.

Doloris mei nuntium iſtæ ad te litteræ perferent. Hieronymus enim ſuaviſſimus frater meus, qui mecum multos annos Chriſti traxerat jugum, a me educatus, monachus integer, & fidelis famulus Domini, anno ætatis triceſimo ſexto fere, migravit ad Dominum ante hos dies xv. maximumque deſiderium reliquit mihi, quem oro ut prece quoque tua ac benedictione comitearis, pater. Erat enim vere filius tuus, & dignus quem mecum pariter diligeres, virgo puriſſimus, & integerrimus monachus, neque imperitus. Sed non ſunt iſta auribus tuis diutius inculcanda. Venerationem tuam incolumem Chriſtus Deus noſter tueatur omnipotens, domine reverendiſſime atque indulgentiſſime pater. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni. xiv. Novembris.

EPISTOLA II.
ad eumdem.

Fratrum in ſe falſa objecta ei exponit, addens tralationem abſolutam Dionyſii operum, at ſibi deeſſe ſuppetias ad ſimilia ſtudia.

DOmino meo amantiſſimo patri Jordano Ambroſius.

Scribere impellit improbitas hominum eorum, qui dedicati quietis inſtituto, non poſſunt quieſcere. Equidem, mi pater, dum adhuc eſſem apud vos, hæc volui exponere dignationi tuæ: ſed quia ingrata erant, ſimul ne fœdarem detractionibus os meum, continui me. Nunc facit illorum non ferenda arrogantia, ut aperiam tibi dedecus noſtrum, quod in patrem ſuum adeo petulanter, adeo inſolenter inſurgunt. Venerunt Bononiam, ibi adhuc agentibus nobis, multaque falſiſſima propoſuerunt contra nos: quæ omnia facillime coram domino Sanctæ Crucis improbavimus & crimina objecta diluimus. Admoniti ſunt tam a pontifice, quam a memorato domino, & coram, & per litteras, ut obtemperarent nobis, concordeſque diſceſſimus. Verum non valuerunt inſidioſiſſimi homines & inquietiſſimi perſtare in propoſito, & cum omnia exequi ſtudioſe vellemus a pontifice injuncta, ſuperbia ſemper majore illi tumuerunt, & modo ad vos venerunt, contra nos plura molituri, & quod præſentibus nobis non potuerunt, abſentibus acturi. Ejus rei gratia compulſi ſumus ad vos hunc fratrem noſtrum mittere, geſturum negotia noſtra, quem unice commendo pietati tuæ, ut illi fidem per omnia adhibeas, tamquam pleniſſime ſcienti omnia, & non niſi vera & certa proſecuturo: te etiam atque etiam oramus, opemque tuam ei in re noſtra ex

Digitized by Google

tuo inſtituto præſtes. Sed iſta per quam ſane moleſte & ingrate. Dionyſium de Eccleſiaſtica Hierarchia & de Divinis Nominibus, poſtquam a vobis diſceſſimus, fere abſolvimus. Nam de Cæleſti Hierarchia antea exegeramus, & epiſtolas ad te miſeramus, inſtamuſque ardenter ſtudiis cœptis. Verum, mi pater, pluſculum opis nobis eſſet neceſſarium, quam pontifex tulerit. Centum ſolos aureos accepimus, licet centum alios pollicitus ſit. Sed minus quam trecentos ſi accipiamus, non erunt ſatis: quia & lectos emere in uſum ſcriptorum, & reparare domum convenit, membranaſque emere, & ſalaria tribuere. Vale, mi pater. Socii ex domo noſtra. XI. Januarii.

EPISTOLA III. ad B. Placentinum.

Ejuſdem argumenti.

DOmino amantiſſimo patri B. Ambroſius.

Facit inquietus noſtrorum animus & obſtinatiſſimum contentionis ſtudium, ut tibi parum perobſtrepamus. Equidem, mi pater, dum eſſem apud vos, volui iſta cum tua dignatione conferre, neque tamen id exegi quod inſtitueram, quia revera pudebat, ea tuis ingerere auribus, quæ ingrata eſſent, & aliquid poſſent afferre moleſtiæ. Pigebat item dedecora noſtra tibi aperire, quia ſcandalum merito pati potuiſſes, ſi in viris, qui ſe ſpiritales haberi volunt, tantum carnis, ſenſus beſtialis, ut ſic dixerim, deprehendiſſes. Venerunt illuc, dum ibi eſſemus, multa proponentes contra nos falſiſſima, quæ omnia domino cardinali Sanctæ Crucis audiente & judicante diluimus, hominum improbitatem arguentes. Pacifice tum diſceſſimus, nova ratione inita. Non perſtiterunt in his quæ pontifex ſtatuit. Sed ſuperbiſſime calcaneum erigentes contra nos, denuo illuc reverſi ſunt, contra nos garrientes, & hæc atque illa molituri. Ejus rei gratia pontifici ſcripſimus & cardinali Sanctæ Crucis, conquerentes, & hanc iſtorum ſuperbiam ægre ferentes; neque putavimus aures veſtras inquietandas hujuſmodi controverſiis. Quoniam vero, ut audio, aures quoque veſtras ipſi circumvenerunt, nequaquam ultra negligendum fuit. Mittimus itaque hunc fratrem noſtrum, hominem & cordatum & prudentem, pleniſſime de omnibus inſtructum, qui rem exponat dignationi tuæ: cui ut fidem adhibeas per omnia non ſecus ac mihiipſi te maxime oratum velim, quia non niſi vera & certa proſequetur. Audies ex eo quæ exhorreas plurimum. Sed iſta perquam ingrate. Dionyſii opuſcula jam fere nova tranſlatione abſolvimus poſt diſceſſum a vobis noſtrum, cœpto traductionis muneri ardenter inſiſtentes. Sed fateor, pater, modicum opis retulimus à pontifice noſtro, quia & domus in qua remoramur reparanda eſt modice; & emendi pro ſcriptoribus lecti, & membranæ, & ſalaria tribuenda non mediocria. Ducentos aureos pontifex exponere vult, ex quibus centum ſolos habui. Oro, ſi placet, agas cum dominis meis cardinalibus, ut pluſculum opis accipiam. Vale, mi pater & domine. Socii ex domo noſtra. XI. Januarii.

EPISTOLA IV. ad Angelottum S. Marci cardinalem.

Ejuſdem argumenti.

DOmino amantiſſimo patri ANGELOTTO (a) Ambroſius.

Nequaquam fore putavi ut aures tuæ in te moleſtiſſima eſſent à nobis interpellandæ, pater, quia cum ceteros metirer funiculo meo, inſurrecturos adeo temere in patrem filios nequaquam exiſtimavi. Licet malum hoc dum adhuc Bononiæ eſſemus occœpit, pœnitetque tunc non feciſſe quod modo cogimur facere, ut contra venena detractionis fratrum noſtrorum veluti antidotum propinaremus tibi. Venerunt illuc eremitæ noſtri multa objicientes nobis falſiſſime, quæ omnia, Deo miſerante, diluimus nullo negotio, domino Sanctæ Crucis judicante. Admoniti ut quieti ſtuderent eremiticæ, diſceſſerunt concordes. Nihil eis ſuperbius umquam offendi, nihil obſtinatius. Volui exequi injuncta nobis a pontifice, ſed illi quietis nequaquam patientes, non tulerunt, & denuo miſerunt, qui contra nos hæc atque illa attentarent. Compulſi ſumus mittere hunc fratrem noſtrum, hominem prudentem & integrum. Quia perſcribere omnia eſſet longiſſimum, ut ipſe verbo explicet, quæ litteris referre omittimus. Et ut fidem pleniſſimam tamquam nobis adhibeas, te oratum velim: quia vera & certa afferet, novitque diligenter omnia, cauſamque ipſam commendo fidei tuæ. Exegimus poſt diſceſſum a vobis noſtrum totum ferme Dionyſium, cœpto traductionis muneri acrius inſtantes. Sed fateor, parum opis accepimus, & cupimus ut ipſe agas cum dominis cardinalibus, centum ut alios aureos accipiam: quia minus quàm trecenti eſſe non poſſunt, ſi velimus providere ut decet. Fac ea cauſa tua peculiaris ſit. Vale, mi Angelotte pater, & me ama. Socii ex domo noſtra. XI. Januarii.

(a) Angelottus Fuſcus dictus, Romanus ex epiſcopo Cavenſi ab Eugenio IV. creatus eſt cardinalis titulo S. Marci 13. calendas Octobris 1431. Ab adoleſcente domeſtico occiſus anno 1444.

EPISTOLA V.
ad Franciſcum cardinalem S. Clementis.

Ejuſdem item argumenti.

[a] DOmino amantiſſimo patri Franciſco (a) Ambroſius.

Moleſte fero quod dignationi tuæ moleſtiarum aliquid oporteat afferre: ſed agit fratrum noſtrorum importunitas, ut velim nolim hoc facere cogar. Cum adhuc Bononiæ eſſemus, miſerunt eremitæ noſtri qui plura contra nos agerent. Res, jubente pontifice, ad judicium domini mei Sanctæ Crucis deducta eſt, & pacifice terminata, ſicque inde diſceſſimus datis a pontifice noſtro mandatis quid facto eſſet opus. Redivimus, ſed illi ipſi fratres noſtri ſe ſuperbius ſolito egerunt, & qui a domino noſtro atque cardinali humilitatis & obedientiæ nobis impendendæ & verbo & litteris fuerunt admoniti, aperte rebellarunt contra nos, mittentes denuo hunc ipſum, qui primo venerat, fratrem, ut nobis abſentibus vel agat, vel impetret quæ præſentibus ante non potuit. Ejus rei gratia compulſi ſumus mittere hunc fratrem noſtrum diligenter inſtructum, qui totius rei ſeriem diligenter edoceat: nam eſſet prolixum nimis omnia ſcribere & minime neceſſarium. Quem oro ut dignetur pietas tua habere commendatum & patienter audire, fidemque illi per omnia accommodare. Nam profecto verax eſt, & nonniſi vera & certa perſequetur. Certiores facti ſumus, & infirmitatis tuæ, & convaleſcentiæ, oramuſque ſupplici affectu, ut eam incolumitatem ſervare diuturnam dignetur Omnipotens. Nos quieti vacare, quantum licet, optamus, niſi nos iſtiuſmodi noſtrorum novitates impediant. Commendo meipſum piæ dignationi tuæ & ſanctitati domini noſtri per te commendari cupio. Vale in Domino mi amantiſſime domine. Socii XI. Januarii.

EPISTOLA VI.
ad Chriſtophorum.

Ejuſdem omnino argumenti.

[b] DOmino amantiſſimo patri Chriſtophoro (b) Ambroſius.

Ex quo profectus ſum a vobis nihil ad te ſcripſi, quia revera contabuit in meipſo cor meum præ amaritudine ſpiritus. Noſti quanta contra nos ipſi nobis præſentibus egerunt eremitæ noſtri, inquietiſſimi homines: quam multa confinxerint, profecto fallaciter, quæ nullo negotio, domino Sanctæ Crucis adſtante & judicante, ilico diluimus, quia difficultas nulla eſt falſo objecta refellere. Conturbavit tunc viſcera noſtra maxime illorum perſpecta malignitas, qua in patrem indulgentiſſimum tanta & tam effrænata libertate inſurrexerunt; ſedata res eſt, pontifice negotia componente honeſtiſſime, nobiſque præſentibus, admonitus ille graviter eſt de obedientia impendenda nobis. Pacifice diſceſſimus; præceſſit ille, & qui admonitus erat a nobis, ut fratribus noſtris nuntiaret pacis gaudia, ubique per religioſos, per ſæculares, ſpinas & tribulos diſſeminavit, eremitaſque ſummis promiſſionibus erexit contra nos, dicens pontificem hæc atque illa fuiſſe pollicitum ſibi ſecretius, & ante omnia ut niſi hæc & illa faceremus, rediret ad ſanctitatem ſuam. Non fuit difficile levi & fallaci homini viros inconſtantes & parum graves accendere contra nos. Ita denique illi inflammati ſunt, ut cum illos adiremus, nimia nos cum libertate alloquerentur, non ſecus atque ſi ſubditi illis eſſemus, plus credentes verbis hujus hominis, quam litteris vel pontificis vel cardinalis, quibus ut humiliter nobis pareant admonentur. Et cum illis patientiam per omnia exhibuerimus, & ne vel levi verbo illos contriſtari curavimus; patientia noſtra illi abutentes, deteriores & ſuperbiores, & contumelioſiores facti ſunt. Sollicitavimus, ut quatuor eligerent juxta decreta pontificis, qui eis bona victui illorum neceſſaria diſtribuerent, quos tamen nobiſcum eligere habent juxta pontificis litteras. Elegerunt unum ſolum ex quatuor, rejecimus hominem nequam & falſarium publicum, admonentes, ut alium ejus ponerent loco, quia pro noſtro & illorum honore hunc nolebamus. Impudentiores facti hunc ſe omnino velle aſſeverant, & ad ſe etiam pertinere diſcuſſionem criminum illius; hominem quemdam rebellem noſtrum contra ſententiam generalis capituli tenent in eccleſia qua privatus eſt, excommunicatumque a nobis, & in clavium contemtum celebrantem conſervant auctoritate ſua, & tamen toleramus, ne ſi quicquam agamus contra illos, ultioni quam juſtitiæ imputetur zelo. Non contenti his maligniſſimi homines, ad vos denuo, inſciis nobis & irrequiſitis, miſerunt, hæc atque illa molituri, & quietem perturbaturi noſtram. Ejus rei gratia hunc fratrem noſtrum, velint, nolint, integrum mittere cogimur, qui illius obſiſtat fraudibus: eum commendamus dignationi tuæ, orantes ut cauſam innocentiæ noſtræ diligentiſſime pontifici

(a) Hunc ſtatim ſuſpicatus ſum eſſe Franciſcum Condulmerium Eugenii IV. ex fratre nepotem, ab eo creatum cardinalem titulo S. Clementis anno 1431. Nec me mea fefellit conjectura, nam in indice epiſtolarum Michaëlis diſcipuli noſtri Ambroſii hæc epiſtola inſcribitur: *Domino ſancti Clementis.*

(b) Hæc epiſtola uti & ſequens in indice Michaëlis inſcribitur: *Domino Ariminenſi.*

commendes, qui ſi mihi permittat officium A exequi, illi & humiliores, & pacatiores erunt; & nos ita eis utemur ut filiis & fratribus, nihilque præteriti erroris reputabimus. Numquam vidi perturbatiores homines, & qui ex perſecutione noſtra videantur ſibi obſequium ſe præſtare Deo. Dionyſium ferme totum abſolvi, & credo prius quam iſtas legas, erit abſolutus, ut advertas nos non obdormiſſe; ſed ad hæc nos ſtudia, veluti ad diverſorium quietum inter ſcandala iſta contuliſſe. Vale, mi pater. Socii ex domo noſtra XI. Januarii.

EPISTOLA VII.
ad eumdem.

Se ſalvum in eremo ſignificat, & negotia duo ſuæ religionis commendat.

DOmino amantiſſimo & mihi præcipuo affectu venerando patri Chriſtophoro Ambroſius.

Etſi nihil erat ferme novi quod ſcriberem, accedente tamen ad vos domino A. C procuratore noſtro, indignum ſimul & inconſultum arbitratus ſum, vacuum ire mearum ad te litterarum, quibus omnia ſignificarem, me Dei miſeratione valere optime, & in deſerto deliciis frui, atque immortali paſci alimonia, neque id modo, verum & noſtra omnia per præſentiam noſtram ad lineam dirigi, & ita ut exultare cum tremore quotidie addiſcam, divitias ſuper me divinæ pietatis obſtupeſcens. Verum iſta parcius pro verecundia mea. Commendo tuæ dignationi, pater, hunc hominem, ut pro D munere ſibi a nobis delegato eum foveas, negotiaque promoveas noſtra ſive Burgenſis monaſterii, ſive Vagadicienſis. Puto utrumque, te dante manum, Deo prævio feliciter tangi poſſe; neque te ambigo velle grata nobis omnia, modo non abhorreant ab honeſtate, ut nihil reſtet, niſi ſpes lætior: ſenex ille jam adveniſſe ad vos debuit, cujus acceſſum ſcripſiſti pontifici videri præſtolandum; & conditio ea eſt, ut nequaquam rejicienda videatur ſeni, quando & nihil ſibi ſtipendii deperit, & honoris nonnihil accedit, dum per abbatem gubernari monaſterium, quam per laicos ſtatuit. E Burgenſes oratores promoviſſe noſtri monaſterii cauſam arbitramur, & certe nihil præter rationem poſtulant. Adeo enim illi monaſterio afficiuntur, adeo ex abbatis ſemper arbitrio pendere conſueverunt, ut quoties inter eos eſt orta diſcordia (ſunt autem diverſæ factionis) utræque partes concorditer abbati claves oppidi offerre conſueverint ſemper. Commendo tibi, pater, utrumque negotium. Vale in Domino, & me pontifici noſtro fac intentiſſime commendes. Ex Eremo noſtra x. kal. Febr.

EPISTOLA VIII.
ad Sir. epiſcopum Caſtellanum.

Querelas ejus de negotio Burgenſi mitigare conatur, & ad moderatius loquendum de pontifice hortatur.

DOmino & patri meo Sir. Ambroſius. Litteræ dignationis tuæ ſtatum mentis noſtræ nequaquam inflectere potuerunt, ut injurias aut pontificis ſummi aut parvitatis meæ ulciſci pergerem. Scribit ecce B veneratio tua me ad impedienda eccleſiæ tuæ jura, exorbitantem commiſſionem a pontifice impetrare ſtuduiſſe, ac ſecundum curiæ ſtilum, qui oblitteratus eſt, eam oportuiſſe inſinuari tibi; quæ ſi inſinuabitur, eo tibi recurrendum, ubi non erit acceptio perſonarum. Videt certe cogitatio tua paucis verbis, quam multæ ſint & in pontificem ſummum, & in me inutilem tuæ ſanctitatis ſervulum, injuriæ inſertæ. Primum quidem aſſeris me velle impedire eccleſiæ tuæ jura: id, Deo teſte, nequaquam verum eſt; neque enim ego tam tua uſurpare, quam noſtra tueri jura cupio. Atque utinam non alii, magis tibi noſtra, quam nos aliena nobis vindicare curarent; eſſet profecto quies & pax ſumma, neque iſtæ tuæ litteræ locum habuiſſent, neque opus fuiſſet hæc & illa moliri, ut nos jure noſtro deturbares. Non ignorat certe prudentia tua, Burgi ipſius adminiſtrationem liberam, tam in ſpiritualibus, quam in temporalibus, ex indultis privilegiis Romanorum & pontificum & imperatorum pertinere ad nos. Adeo enim multa ſunt privilegia iſtud decernentia, ut inde dubitare non poſſit excellentia tua. Conſtat plurimis chirographis abbatem Burgenſem monaſterii cauſas omnes, tam uſurarias, quam matrimoniales ævo jam diuturno judicaſſe. Patet ex apoſtolicis litteris pontificem ſummum, cum Fratribus Minoribus locum ædificandæ eccleſiæ intra Burgum dare vellet, ſine requiſitione abbatis ipſius monaſterii id non egiſſe. Non eſt obſcurum, Bonifacium nonum juſtis ex cauſis, quæ in ſuis litteris inſeruntur, ipſi monaſterio juriſdictionem pleniſſimam confirmaſſe. His ita ſe habentibus, ſed ignoſcet mihi tua dignatio, non debueras in noſtra jura ſic obſtinate atque adeo inſtanter irrumpere. Non igitur ego tua mihi præripere, ſed mea tueri deprehenſus ſum. Ais exorbitantem commiſſionem a domino noſtro emanaſſe, quod quanta ejus injuria dicatur, tute melius noſti. An vero non licuit pontifici decernere quod vellet? immo, ſi dici liceat, correxit ille, ſi quid ab ſe negligenter fortaſſe minuſque conſiderate prius emanaverat: dum cauſam ipſius monaſterii quam per contumaciam

Digitized by Google

oppreſſam fuiſſe, & ipſe qui primus contra A nos ſententiam tulit, ſacro ore confeſſus eſt, reſtituit in priorem gradum; ſed deperiiſſe ais Romanæ curiæ ſtilum. Id itidem quanta cum laude pontificis Eugenii dicatur, non potes plane ignorare, dum eo præſule periclitari ſtilum curiæ doles, eſſeque apud illum acceptionem perſonarum profiteris. An vero parva iſta ſunt crimina quæ intorques in Romanæ ſedis antiſtitem, nihil tale neque de te, neque de quovis alio merentem? Videſne quanta ſit tua in ſcribendo modeſtia, qua a ſententia & or- B dinatione ac decreto pontificis appellare ad concilium minaris, ubi ſcilicet juſtitiæ habeatur honos, nec ulla prævaleat acceptio perſonarum? Diſplicent iſta fateor, neque poſſum non graviter, non indigne ferre, quod tantus vir, meæque ut aſſeris humilitati deditus, tam indebite, tam perturbate loquaris. Certe ſi iſta devenirent in notitiam ſanctitatis ſuæ, ſcio quam non æquiter ferret, apoſtolatui ſuo tam licenter obtrectari. Sed abſit ut per meam ſuggeſtionem iſta ille norit. Aſſeris me venire C contra fidem ac pollicitationem meam, quam Carolo fratri tuo præſente T. magnifici comitis cancellario egi. Quid oro pollicitus ſum? tenes litteras meas, quas tunc ni fallor, ad te ſcripſi; evolve illas, & an aliquid contra ac promiſi fecerim judica. Dixi me nolle apoſtolicis litteris contraire, neque in aliquo impedire juriſdictionem tuam. An ego feci contra apoſtolicas litteras, aut contra juriſdictionem tuam, ſi jura mea tueri ac ſervare perrexi? Quam certe contra apoſtolica reſcripta non egerim, nullus eſt melior teſtis pontifice ipſo, D qui jura noſtra oppreſſa reſtituit. Quam vero nihil contra te fecerim, ipſe multo plenius noſti, juris pontificii doctiſſimus, qui me ad ſervanda jura mea obſtrictum tenes ex fide, & juramento a me præſtito. Nempe, ut principio dixi, ſi contenti eſſemus terminis noſtris, neque illos tranſili[illegible]vellemus; non tu mihi hanc neceſſitatem indixiſſes, neque his verbis neceſſario me uti oporteret. Aſſeris humilitatem meam apud pontificem plurimum poſſe, utque tuam dignationem illius commendem ſanctitati oras. Diligit me, fateor, pontifex, neque E enim eo inficias, etiam ultra merita mea. Sed tamen ipſius negotia ego niſi pauca non tracto, libentiſſimeque alteri hunc cederem locum, atque hinc me extricarem. Faciam ſane quæ admones, ſi in illius devotione perſtiteris. Quod ut facias te affectu quo diligo, & oro, & obſecro, quia nequaquam tuto diſſentire a capite poteris. Poſtremo quæ infers de conferendo negotio cum domino Laurentio de Ridolfis, ſi velim ut ultra te non interponas in negotio Burgi; quo fine aut qua intentione dixeris, non plane intelligo: ſecum tamen conferam omnia, & agnoſcam an ille ſit mentis tuæ fidelis interpres. Addis poſtremo te ornatas meas epiſtolas poſtulare atque exigere, aſſerens eas ſervari penes te pro reliquiis. Agerem gratias humanitati tuæ, niſi vererer ne potius irridendi ſtudio, quam laudandi diceres: licet hunc metum meum relevat conſideratio humanitatis tuæ, quæ nequaquam ... quin me ut profitetur, & obſervet & diligat. Accipies ergo non ornatam & laureatam, ſed extemporalem ſubitamque epiſtolam, in qua, ſi quid quod te offenderet dixi, caritati ignoſces. Vale in Domino, & nos perpetuo dilige, qui te profecto diligimus plurimum. Florentiæ, VIII. kal. Septembris.

EPISTOLA IX.

ad Jordanum cardinalem de Urſinis.

Ut cenſum juſſu pontificis Florentinis a ſe impoſitum tueatur, & alia nonnulla de viſitatione ordinis Vallumbroſani, & de Leonardo Datho.

DOmino amantiſſimo, & omni mihi officio colendo atque obſervando patri Jordano Ambroſius.

Agerem gratias piiſſimæ dignationi tuæ, quod monaſterium tam amice, tam libere reſignaveris nobis, ſi vel verba quibus poſſem id commode reperirem, vel te id velle putarem. Verum quia & beneficii magnitudine facundiam longe noſtram majorem ſuperas, & de amore noſtro qui ad ſummum excrevit, hujuſce gratulatio jam pridem ſublata eſſe debet, cum ſit nihil quod non mihi de tua in me pietate conſtanter pollicear. Habeo gratias quidem ingentes, neque tamen dicere contendam, ne moleſtus ſim auribus piiſſimi domini mei. Accipe modo quod velim, pater. Delegatus ſum cum Romæ eſſem a domino noſtro ad id muneris, ut quinque millia & ducentos florenos mercatoribus debitos imponerem clero Florentino. Dati ſunt ſocii octo viri optimi, atque in hujuſmodi rebus diutius exercitati. Egimus quod nobis fuit imperatum juſtiſſime judicio meo; cum repente nonnulli accuſare cœperunt ſe fuiſſe gravatos; quibus ut rationabiliter occurreretur, & non ſolum non eſſe gravati, verum & benigne tractati dicerentur; impatientiſſimi rationis, ad Romanam curiam miſerunt querimoniam propoſituri. Eos ad tuam dignationem profecturos opinio multorum eſt, ut ſibi ſuffragia comparent in ſugillationem nominis noſtri. Et licet non ignorem dominum meum nihil contra rationem ex antiquo inſtituto ſuo moliturum; tamen quia occupato ſubrepi facile poſſet, nihil obfuerit admonere. Te itaque, mi pater &

domine præſtantiſſime, oro, ut ſi venerint ad te, coërceantur digna ſeveritate, & ut ferant onus impoſitum ſibi moneantur. Pluribus id a domino meo impetrare contenderem, niſi ea eſſet natura rei, ut abs te ſua ſponte diſcutiendam ac diſcernendam facile non ignorarem.

Viſitationis officium incœpimus ordinis Vallumbroſiani, magno quidem cum labore noſtro, ut voluntati tuæ morem geremus. Quod ſi auferre nunc quoque a noſtris humeris, & in alios transferre dignareris, maximo certe cum gaudio noſtro id faceres. Leonardum Dathum, juvenem optimum & amiciſſimum, ardentiſque ingenii & promti, commendo quantum poſſum piiſſimæ dignationi tuæ; meretur profecto abs te & diligi & honeſte provehi. Scio tibi cariſſimum pro virtutum merito, ſed cariorem quoque faciat neceſſe eſt iſta commendatio mea. Vale mi amantiſſime domine. Florentiæ VIII. cal. Februarii.

EPISTOLA X.
ad Johannem cardinalem S. Petri ad vincula.

Ejuſdem argumenti.

DOmino amantiſſimo patri Ambroſius. Scripſi ad te proxime reſpondens litteris tuis, & quid ipſe quoque cuperem addens; neque ambigo facturum pro viribus quæ rogavi. Jam viſitationis munus incœpimus, neque caret ea res ſuſpicione; præterquam quod eſt laborioſiſſima, & plena moleſtiæ; neque deſunt qui nobis minas intentent; ſed Dominus adjutor eſt. Relationes facere intendimus ex noſtro inſtituto, ſed an ſimul omnes, an ſingulatim, ut fiet viſitatio, ſint faciendæ, ſatis ambigimus, voluntatemque ſuper hoc domini noſtri apertius cupimus. Veremur ne ſi in unum conſpectum omnes ſimul demus, occupato graviſſimis rebus moleſtias addamus, & deſperatio quædam ſubrepat reparationis; ſi ſeorſum ſingulas, impendia graviora pertimeſcimus. Quippe ordini illi conſulere modis omnibus debemus. Fac igitur, oro, ſuper negotio, quod illius decernat ſanctitas, certiores. Aliud addere viſum eſt neceſſario. Sanctiſſimus dominus noſter officium injunxit nobis, abbati ſcilicet noſtro, & mihi, & ſeptem canonicis viris plane probatæ induſtriæ, & fidei, imponendi clero Florentino quinque millia & ducentos florenos mercatoribus debitos. Fecimus fideliter quod erat indictum: ſed quidam nulla ratione moti, ſeſe gravatos queri cœperunt: quibus cum evidentiſſime monſtraretur actum eſſe cum illis non graviter, ſed clementer, impatientes ad pontificem miſerunt. Neſcio quid poſtulaturi ſint contra nos & injuriam noſtram. Scribimus pontifici ſuper negotio, ut ſi forte aliquid peterent, non audiantur. Erit & tuæ ſollertiæ, pater, admonere pontificem, ne hujuſmodi ſuſurriis aures accommodet; alioquin finis nullus eſſet negotio. Vale in Domine, pater cariſſime, & me tuorum filiorum commenda precibus. Florentiæ ex noſtro monaſterio VIII. kal Februarii.

EPISTOLA XI.
ad eumdem Johannem.

De negotio ſuæ religionis, & de quodam Hieronymo de Balneo perverſo eremita compeſcendo.

DOmino amantiſſimo & omni mihi officio proſequendo patri Johanni Ambroſius.

Quod ſegnior in ſcribendo fuerim, quæſo ne imputes negligentiæ, ſed perpetuis occupationibus. Fateor enim ex quo Roma redii, requiem numquam inveni ſpiritui meo. Adeo enim confuſa & perplexa offendi negotia religionis noſtræ, ut ea dirigendi juxta votum noſtrum fere nulla ſit ſpes. Licet hanc ipſam deſperationem meam & ipſe reprehendam, oriaturque... intentionem in Deum divini affuturi auxilii etiam præter merita noſtra. Certe novit ille cui aperta ſunt omnia, me quandoquidem duriſſimum ſubii regiminis jugum, nihil aliud cupere, nihil velle, quam decorem domus ejus, & religionis noſtræ optimam in melius reparationem. Sed ad hanc rem divino maxime auxilio eſt opus, cum homines noſtri ut plurimum attrita fronte ſint & indomabili corde, atque in lapidum duritiam verſi. Sed tamen potens eſt Deus de lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ, & excitare lethali ſopore proſtratos, ut evigilent in lucem miſerationum Domini. Ad hoc certe modis omnibus, quantum ille donare dignatur, inſiſtimus, & juxta Pauli doctrinam arguendo, obſecrando, increpando in omni patientia & doctrina, promovimus fortaſſe nonnihil, etſi non ad effectum operis ac virtutis, ſaltem ad verecundiam culpæ, dum non audent ſinguli paſſim peccare, & cum male fecerint, gloriari. Inſurrexerunt contra me plurima, quæ exercerent animum noſtrum, & ante omnia unus ex eremitis, homo nequam, atque ſubdolus plenuſque fallaciæ, Hieronymus ſcilicet ille de Balneo. Eum enim ut ab eremo ipſa, utpote indignum habitatorem, amoverem, ſuppliciter eremitæ ferme omnes ſupplicarunt, quia revera plus idoneus erat foro, quam eremo. Ejus ſupplicationis exemplar his incluſum mitto. Amovi illum, ut fratrum noſtrorum paci, & ſacri loci conſervationi proſpicerem, conſtituique illum

Digitized by Google

ubi ipſe poſtulaverat, in monaſterio ſcilicet Burgenſi, & quidem contra voluntatem & ſententiam eremitarum, qui propinquitatem ipſius abhorrebant, volebantque Venetias mitti. Ibi cum modice remoratus eſſet, quietis impatiens, & ſeminandorum ſcandalorum, quibus innutritus eſt, avidus; clam diſceſſit, ſtultuſque nimium & imprudens appellavit contra nos & ad pontificem, & ad concilium, auxilioque ſæcularis poteſtatis ſuffultus, in contemtum ſacræ religionis & noſtrum, moratus eſt prope nos, ut ſcandala concitaret, aſſidueque excommunicatus celebravit miſſarum ſacra ſolemnia; immo profanavit veneranda myſteria. Ejus contumaciam dum compeſcere omnino intenderem, & ut eum tenerem, miſiſſem de familia noſtra; conatus eluſit noſtros, muliebrique veſte amictus aufugit, ſicque in habitu ſæculari huc illucque diſcurrens, minatur hæc atque illa facturum. Et quidem ſæpe dedi illi ſpem veniæ, ſi redire vellet ad cor, & præceptis obtemperare noſtris, cum ſemper ille ſuperbior majore cum arrogantia reſponderet. Fratres noſtri eremitæ ita illum exhorreſcunt ut diabolum, neque omnino ut redeat verbum audire volunt. Eſt enim verſutiſſimus, & pacem ſuam turbandam ſi redeat, ac ſe inde migraturos affirmant. Animadvertet certe dominus meus, & ex ſupplicatione illorum quid de illo ſentiant. Crimina turpiſſima quæ de illo, certis auctoribus referentibus, comperimus, referre noluimus, ne injuriam inferamus pudiciſſimis auribus tuis. Id pro comperto habeo, hominem flagitioſiſſimum, & ad fallendum accommodatis verbis valere plurimum. Iſta omnia ſuggerenda domino meo exiſtimavi: ut ſi forte quod minatur venerit ad vos, & hæc aut illa ſuggeſſerit, non modo non audiatur, ſed ſeveriſſima caſtigatione puniatur. Diabolum certe vincit ambitione atque arrogantia. Sed finem his facio, ne tædio ſim. Commendo meipſum ac religionem noſtram omnem piiſſimæ dignationi tuæ. Saluto omnes qui de domo tua ſunt. Venerationem tuam incolumem & prolixa ætate florentem Chriſti Dei noſtri clementia tueatur, domine amantiſſime & mihi merito venerande pater. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni VII. Novembris.

EPISTOLA XII.
ad epiſcopum Sarcinatem.

De eodem Hieronymo ab ejus ditione ejiciendo.

[a] DOmino meo epiſcopo Sarſinati (a) Ambroſius.

(a) In indice Michaëlis hæc epiſtola hunc præfert titulum: *Johanni Philippo epiſcopo Sarcinati.*

A Audio Hieronymum quemdam pſeudomonachum, rebellem & fugitivum noſtrum, in epiſcopatu tuo remorari. Nec deſunt qui aſſeverent illum & apud venerationem tuam eſſe, & haberi in honore. Quod vix omnino credibile exiſtimavimus. Cum enim de tua virtute atque ſapientia & integritate, certis referentibus auctoribus, plura didicerimus, difficile induci poſſumus, ut credamus te homini perdito, nequam, ingrato, impio, vel favere ullo pacto, vel deferre, aut opitulari voluiſſe, vel ita in ſuſurrationibus illius aurem accommodare, ut ejus improbos B conatus, & damnatam conſcientiam non animadverteres: dum contra prælatum ſuum ſuperbus & quietis impatiens obloqui delegit, & hæc atque illa machinari, & in ſuam perniciem adverſus ſtimulum calcem impetere. Et nos quidem humilitatis noſtræ, peccatorumque admodum conſcii, licet & indigni divino ſervitio, quando tamen permiſſione divina, & Romani pontificis auctoritate, ad religionis noſtræ curam ac regimen aſſumti ſumus, ex officii noſtri debito illius improbitatem coercere omnino in- C tendimus, ne ſæviat impunita nequitia, neu præcedente peſſimo exemplo, ceteri proniores reddantur ad crimina, ipſa impunitate provocati. Abſit autem ut putemus dignationem tuam, ſi noſſet hunc hominem, ei ulla ratione fidem habituram: immo non ambigimus, ut maxime execrabilem illius communionem & ſocietatem peroſuram: ita nobis de tua conſtantia & virtute perſuaſum eſt. Et ne forte circumvenerit aurem piæ dignationis tuæ, & hæc atque illa confinxerit, eſt enim maxime aſtutus, pronæque ad mentiendum volunta- D tis: licet fingendi artem illi nequaquam conceſſerimus, contra detractionis ejus virus objiciendum exiſtimavimus, noſtræ innocentiæ ac veritatis antidotum. Et quidem viri converſationem quænam a puero fuerit referre ſatius & conſultius omitto: ne hujuſce narrationibus, & mihiipſi & dignationi tuæ moleſtus ſim. Id breviter indicaſſe contentus, impure hunc & ſuo habitu & profeſſione indigne omnino vixiſſe, & Majoribus ſuis ſcandala ſuſcitaſſe ſemper: ejuſque rei tam aperta indicia ſunt, ut proba- E tione non egeant. Nam religionem noſtram, ex quo non bene vivendi, ſed ulciſcendi ſe ſtudio ſacram eremum petiit, ita vexavit, ita diviſit, ut numquam hactenus ſchiſmata, numquam ceſſaverint ſcandala. Eum ut ab eremo ipſa removerem, tamquam lapidem offenſionis & petram ſcandali, ſumma prece a me depopoſcerunt venerabiles fratres noſtri ipſius eremi habitatores, idque per ſupplicationis formam ſingulorum ſubſcriptam manu, cujus venerationi tuæ exemplar his incluſum mittimus: ut quænam de pernicioſo homine ſit ſervorum Dei opinio, animadvertas.

Digitized by Google

animadvertas. Nam illic eum conſtituimus, ubi poſtulaverat, in monaſterio ſcilicet Burgenſe, & quidem contra voluntatem fratrum noſtrorum eremitarum, qui eum Venetias mitti cupiebant : mandantes tamen illi diſtrictius, ne illuc ultra remearet, neu litteris aut nuntiis quemquam de familia ſollicitare præſumeret. Perrexit illuc bona cum gratia noſtra, eratque carus omnibus, cum repente ſubjectionis impatiens, & appetens dominationis, rebellare diſponit, clamque inde diſcedens, appellationem plenam vanitatis ut fidele opportunumque præſidium occupavit, quam tamen ipſi nondum vidimus. Et audi quam ſapienter homo modeſtiſſimus ſe habuerit, utque religioſe ſe geſſerit. Implorata comitis illuſtris & de nobis optime meriti fide, in ejus territorio ſedem figit, & litteras huc illucque diſſeminat. Religioſos atque ſæculares nobiles paſſim vario ſermone ſollicitat, ſuamque cauſam bonam facere ſeu monſtrare conatur, velleque ſe mecum ex æquo contendere, ac de correctionis injuſtitia diſputare affirmans, omnibus illis arrogantiam inſaniæ proximam, faſtumque turgidum exhorreſcentibus, ſtultitiamque ridentibus. Quid plura ? conatus eſt comes ipſe partes ſuas interponere, eumque in gratiam noſtram revocare. Faciles nos invenit, ad veniam pronos, modo ille humiliari vellet : ſed nequaquam hoc impetrare ab eo potuit ; & quidem cum ſe vadem offerret, nihil nos in eum inclementius decreturos. Ex quo factum eſt, ut tanta ejus ſuperbia offenſus, omni illi ditionis ſuæ ſolo interdiceret. Nos illum capere conantes, arte eluſit, fugitque muliebri (ut fertur) veſte contectus, & ad alium dominum prioris hoſtem ſeſe contulit, accepta prius ab eo fide, non ſe lædendum, quoad ille legatos ad me ſuos hujus rei cauſa, ut conſenſum exploraret noſtrum, dirigeret. At ubi legatos cum reſponſo rationis pleno dimiſimus, æque veniam pollicentes, ſi redire vellet ad cor, & humiliari conſentiret, pertinacem in ſuperbiæ inſtituto repulit, patrocinium ſceleratæ cauſæ ſuæ apud te inventurum ſperantem, quod aperte comiti noſtro aſſeruit, & patronum te contra nos, juſtitiamque noſtram habiturum. Hæc omnia, mi domine, aliquanto prolixius, neceſſario tamen, ut vides, repetita ſunt admonendi cauſa, & ne te verſutiis ſuis homo malignus & perfidus falleret. Perſto in propoſito, illi parcere, ſi ſe humiliet, atque obedire conſentiat, licet multum peccaverit, paratus. Hunc, ſi tua ſingularis virtus & prudentia poſſit ad humilitatis ſanctæ inclinare gratiam, oro autem ut enitatur, gratiſſime accipiemus, illique ignoſcemus perlibenter ; dum tamen proficiſci quocumque miſſus fuerit, velit. Nam redeundi ad eremum, omnem ſibi aditum obſtructum noverit. Serpentem in ſinu facilius foverem in apertum periculum meum, quam hunc iſtuc redire permitterem, adeo ſerpentium omnium venena tranſcendit. Vides certe, mi pater, me ea omnia quærere quæ ad pacem ſunt, neque injurias curare meas, modo quieti domus Dei, cujus dilexi decorem, ſecuritatique proſpiciam. Qua in re dulciſſimæ caritatis tuæ imploro opem, judicio meo longe honeſtius atque opportunius quam ille, quanto ſcilicet melior & honeſtior eſt noſtra, quam illius cauſa. Aut igitur te hortatore ac duce ad humilitatis gratiam redeat, aut abjiciatur abs te, neque patiaris tecta tua illius communione fœdari, qui excommunicatus multipliciter eſt. Erit id mihi gratiſſimum, faciesque rem virtuti tuæ atque juſtitiæ convenientiſſimam, utque facias te oro atque obſecro, mihique neceſſitatem adimas ultra progrediendi. Nam proſequi hanc ejus plenam ſtulti tumoris temeritatem modis omnibus inſtitui, nuſquam ei parciturus, niſi recognoverit errorem ſuum, ne deſim officio meo, quod injunctum mihi à pontifice exequi quanta licet ſolertia curo ; inventurus apud illum ſemper auxilium, ut mihi ſacro ore polliceri dignatus eſt, in omnibus quæ ad recti curam regiminis pertinent. Amat enim humilitatem meam ſanctitas ſua, nullis certe præcedentibus meritis meis : ac per id nuſquam mihi defuturam ejus opem in re præſertim æquiſſima certo præſumo. Vale, mi amantiſſime domine, & me fac diligas, qui pleno affectu te diligo. Ex noſtro monaſterio Fontisboni XIX. Novembris.

EPISTOLA XIII.
ad Ricciardum abbatem.

De negotio viſitationis ordinis Vallumbroſani.

AMbroſius patri Ricciardo (a) in Domino æternam ſalutem.

Non poſſum non ferre graviter impoſitam humeris meis moleſtiſſimam ſarcinam viſitandi monaſteria ordinis veſtri intra Tuſciam conſtituta. Id onus cum Romæ adhuc eſſem, excutere conatus ſum pro viribus & ultra vires ; quia revera & laborioſiſſimum eſſe intelligebam, & ſatis, immo nimium infirmitatem meam vel injunctam mihi religionis noſtræ reparandæ in melius curam & gubernationem non ignorabam. Duplici ergo me onere opprimi conſtantiſſime renui : ſed ecce, dum neſcio, perſtat in ſententia pontifex, & cardinalis Urſinus protector veſter, quorum litteris imperatur mihi ſubire negotium viſitationis plenum difficultatis atque periculi. Sed te oro, pater

(a) In indice epiſtolarum a Michaële collectarum *D. R. generali ordinis Vallumbroſani*

cariſſime, ut curam pro vobis pontificis ante omnia grato ſuſcipias animo, tibique perſuadeas rem ipſam, quantum in me erit, quantumque juverit Deus, mature non præcipitanter, neque ſinam in alteram partem pronior peragendam. Solus, ut inſtitui, timor Dei, & veſtræ religionis amor, animis imperabit noſtris, nullaque paſſio inerit nobis. Quod ex effectu, exituque rerum, ut ſpero, Deo miſerante, deprehendes. Proxime Pupium conveniemus omnes, quibus ea cura delegata eſt, & de modo tractabimus. Vale in Domino, pater cariſſime. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni. XV. Novembris.

EPISTOLA XIV.
ad Gometium abbatem abbatiæ Florentinæ.

Suppetias petit ad ſuam legationem in concilium Baſileenſe.

AMbroſius Gometio patri ſalutem.

Undique arctor anguſtiis ac difficultatibus premor. Injunctum novæ legationis munus, quantum habeat difficultatis experior. Nam præter curas animi ad quod deſtinatur intentio, omnium rerum inopia urget. Pecunias ſemper nihili æſtimavi, nunc execror, cum tamen oportunæ ſint, & ad itineris præparationem neceſſariæ, appetere vel invitus cogor, quarum ſtudio & deſiderio numquam dignatus ſubjicere animum, ne deſim honeſto muneri. Te oro, pater optime, ſi commoditas adeſt ulla, nam alias nolim, ut aliquam vel brevem ſummam mutuo mihi dare digneris. Non ignoro equidem ſummam rei difficultatem, hac præſertim tempeſtate. Sed id quoque mihi tuto polliceor; te longe libentius & gratius in uſus noſtros quam in ærarium publicum, ſi quid opis valebis impenſurum. Summam ullam exprimere ipſe non auſim, quia neque virium tuarum modum novi. Certe, ſi quantum velles, tantum poſſe arbitrarer, nullum protinus quam te requiſiſſem; immo te ſolum omiſſis ceteris adiiſſem. Tu vide, ſi quid potes. Nam velle non ambigo. At ſi nihil omnino poteris, facilius tibi omnia quam voluntatem in me egregiam defuiſſe arbitrabor, ipſumque nihil maximi faciam. Vale in Domino Jeſu, & pro me ora. Litteras ad pontificem ſcripſi, quibus ſignificarem me obedire paratum voluntati ſuæ, licet hac profectione noſtra intercipiatur officium viſitationis inceptæ, ad quam exequendam, ut vel auctoritatem plenam vobis reliquis duobus præſtare vel tertium addere dignetur, oravi. Tu, pater, priori ſancti Pauli ſcribes, ut ſollicitet negotium. Vale denuo. Ex noſtro monaſterio XI. Februarii.

EPISTOLA XV.
ad Lucam priorem de Angelis.

Conſulit ipſum de quibuſdam ad viſitationem ordinis pertinentibus, jubetque habere curam gregis & propriæ ſalutis.

FRater Ambroſius, ſanctæ Camaldulenſis eremi prior, venerabili fratri noſtro Lucæ priori monaſterii ſanctæ Mariæ de Angelis, ſalutem in Domino & ſinceræ caritatis affectum.

Abſens licet corpore ſim, mente tamen ac ſpiritu vobiſcum ſum, neque ulla umquam vel gravis neceſſitas me poterit a veſtra caritate ſeparare. Omnes vos ſimul & ſeorſum ſingulos animo & cogitatione circumfero, & ulnis ſanctæ dilectionis amplector. Neque enim affectus ille noſter refrigeſcere poterit, & aquæ multæ non poterunt extinguere caritatem antiquam noſtram. Dilexi te, pater, ac diligo, & a te viciſſim diligi conſtantiſſime ſentio. Atque ideo conſilium ac fidele adjutorium confidenter efflagito. Noſti, pater optime, nobis injunctæ legationis hactenus me ſuſpenſum ac dubium, nihil de me ipſo potuiſſe ſtatuere, dum expecto diebus ſingulis accerſiri a civitate, ut ad concilium proficiſcar. Multa ſunt quæ me certum quodammodo reddant, ſublatam eſſe nobis hujuſmodi neceſſitatem, quæ hic modo inſerenda non ſunt. Itaque conſtitui ex debito meo viſitare ordinem noſtrum, & hujus rei initium a monaſteriis quæ ſunt Bononiæ ſumere, atque inde Venetias pergere, viſitatiſque illarum partium monaſteriis, Ravennam ire, & illius item provinciæ circuire monaſteria, ac tum demum venire ad vos. Nam impreſentiarum præſentiam a vobis pluribus ex cauſis ſubducemus noſtram. Et quoniam, adjuvante Deo, cui in hac adminiſtratione noſtra ſervire & placere per omnia cupimus, diligentiſſime viſitationem hanc exequi intendimus, & ita ut ex ea & Chriſto laus, & religioni ſalus noſtræ proveniat; conſilium abs te requirimus, & fidele auxilium. Ante omnia quos mecum ſocios ad rem tanti ponderis adſumendos cenſeas, quotque numero. Statuunt conſtitutiones noſtræ generalem, quando monaſteria viſitat, quatuor tantum equos ſecum ducere. Vellem ipſe, ſi vel locus quem indignus occupo, vel valitudo noſtra pateretur, pedes potius quam eques pergere, neque me (Deus teſtis eſt) ulla trahit ambitio, ut plures mecum comites adſumere velim, quam ſit conſtitutum: ſed tamen prima viſitatione ituro Venetias, & alias nobiles peragraturo civitates, an iſte numerus ſufficiat, audire cupio ſententiam tuam. Præterea ſocietas oportet ut ſit & honeſtiſſima, & fida noſtri propoſiti, ut per omnia

Digitized by Google

glorificetur Deus. Cum de hac re conſulerem patres eremitas, omnium una ſententia fuit, aliquem ex noſtro monaſterio mecum debere comitari, monachum gravem ac fidelem. Ego licet illorum utile conſilium non ignorarem, reſtiti tamen, & occaſionem dare nolle clauſuram ſolvendi aperte conteſtatus ſum. Exegerunt omnino ut id attentarem. Et quidem, pater cariſſime, iſtud ad te ſolum ſcribere diſpoſui, ne quod vel fratri, vel ceteris indicium darem. Neceſſarium eſſet id mihi ſolatium & adjutorium, & ultra quam dici poteſt gratum, ſi fieri abſque veſtro præjudicio poſſet, ut unus ex vobis, quem ipſi elegeritis, hac vice dumtaxat mecum iret, rediturus continuo peracto viſitationis officio. Neque metuendum videtur, ne res in conſuetudinem tranſeat: quia ſemel tantummodo per meipſum intendo viſitare ordinem corporeo acceſſu, viſitatoribus deputandis per capitulum generale iſtud officium permiſſurus. Itaque ſi fieri commode poſſe exiſtimas, meum hoc deſiderium cum ſenioribus communicabis: ſin autem, has litteras nemini leges, ne quid novitatis aut perturbationis oriatur. Unum tamen ex converſis veſtris vel Angelum vel Clementem mihi dari cupio & oro. Debetis, amantiſſimi fratres, id præſtare mihi, quia & ſolatium erit maximum, & monaſterio ſatis honorificum, ſi mecum unum ex vobis homines viderint, addiſcentque falſa eſſe quæ audierunt, diſcordiam ſcilicet inter nos fuiſſe ortam, quod litteris mihi ſignificatum eſt. Monachum igitur unum, ſi dignamini, mittite quem idoneum cenſueritis, & converſum item unum. Quod ſi diſplicet monachum mittere, conſule, pater, quem mecum ducam. Ex eremitis duxiſſem unum, niſi pauci numero eſſent, & converſi antiqui omnes. Unum tamen converſum oro ut mittatis omnino celeriter, quia paucis poſt diebus hinc diſcedam. Commendo tibi, paſtor, monaſterii curam, ut ſuper gregem tibi commiſſum ſolerter invigiles, ita tamen ut tui ipſius curam non negligas; ſed alimenta neceſſaria ſaluti & conſervationi tuæ adſumas: neque indiſcreta te abſtinentia maceres, quia revera inde diſpliceres Deo, unde placere contendis. Nihil enim immoderatum placet, quod omnia in pondere, & numero, & menſura conſtituit, vultque hominem ita ſtudere abſtinentiæ, ut tamen ſui ipſius homicida non ſit. Fac igitur & ſub præcepto habeas, ut omnia cum gratiarum actione percipias: ut cum, Deo duce, redibimus, de tua incolumitate gaudeamus. Commendo item tibi adoleſcentulos noſtros, ut eos ita corripias, ut etiam refovere memineris, ſecretaque potius emendes correptione, quam publica: quia ſic illos lucri facies melius, & ad quæ volueris aptius duces. Me A ipſum autem commendo precibus tuis, fratrumque, ac noſtrorum in Domino filiorum. Vale, pater amantiſſime. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni. XVIII. Aprilis.

EPISTOLA XVI.
ad priorem eremitarum S. Benedicti extra Florentiam.

Simonem in ſocium petit: perfugum excommunicat: hortatur ad bonos mores.

B FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis eremi prior, venerabili fratri noſtro priori S. Benedicti extra Florentiam, ſalutem in Domino & ſanctæ caritatis affectum.

Dolemus, frater venerabilis & merito nobis amantiſſime, nos ante diſceſſum ex Urbe noſtrum non adiſſe veſtrum monaſterium, ut conſolationis aliquid ex mutuo aſpectu caperemus. Putabamus autem paucis poſt diebus redire oportere neceſſario, ut delegatam nobis legationem implere poſſemus, & tunc officium intermiſſum viſi- C tationis implere ſtatueramus. Verum expectato jam bimeſtri tempore, nemine nos vocante, ultra expectare noluimus, ordiniſque viſitationi inſtare decrevimus. Teſtis autem eſt Deus cordi noſtro, quanto vos omnes deſiderio cupiamus, & quo amplexemur affectu, quantumque moleſte feramus nos fruſtratos eſſe aſpectibus & colloquiis veſtris, quibus maxime ſolemus recreari. Nam modo venire Florentiam pluribus rationibus nolumus, ne ſcilicet ibi, velimus, nolimus, detineamur alienis occupationibus, quas jam excuſſiſſe a cervicibus noſtris D gratulamur. Sane in hac viſitatione noſtra gratiſſimum eſſet, ſi dilectiſſimi fratris noſtri Simonis ſolatio niteremur, ut ejus & prudentia & conſilio, & adjutorio rem tanti ponderis melius & commodius implere poſſemus. Non ignoramus quidem id nos contra clauſuræ veſtræ inſtituta poſtulare. Verum caritas ſervare ordinem neſcit, cum ſit ſuperior ſabbato qui ſabbatum fecit, poſſitque caritatis lex humana jura prætergredi, nullis ipſa legibus ſubdita. Neque tamen ejus rei gratia clauſura ſolvetur, quam & ipſi cupimus ſervari inviolabilem. Quip- E pe unus iſte caſus eſt, qui numquam repetetur in vita. Nolumus tamen urgere importunis precibus, ne moleſti ſimus. Ceterum erit gratiſſimum nobis, ſi hunc nobis ad ſolatium noſtrum præſtare volueritis, ita tamen ut nihil de noſtra benevolentia minuatur, etiamſi illum altiore forte conſilio dare nolueritis. Omnia enim accepturi ſumus in bonam partem quæcumque agere inſtitueritis. Et veniente igitur illo, & remanente, æque vos diligemus, veſtramque in nos amplectemur voluntatem.

Digitized by Google

Scripſimus jam ſecundo domino Andreæ qui Vulterris exercet militaria ſtudia, præcipientes ſub ſanctæ obedientiæ titulo, & excommunicationis pœna, quam, ſi obedire negligeret, incurreret ipſo facto, ut ſe conferret ad nos, neque hactenus obedire voluit. Tua itaque fraternitas ex officio ſuo volumus, ut hunc publice in eccleſiis noſtri ordinis excommunicatum denuntiari faciat, atque etiam, ſi uſquam apparuerit, cuſtodiæ mancipari. Diſcant exemplo ſuo ceteri obtemperare ſuperioris imperio.

Commendamus, frater venerabilis & in Chriſto dilectiſſime, monaſterii tui curam, B ut enutrire ſtudeas vernaculos Domino ſabaoth, filioſque tuos ſcalam Jacob diebus ſingulis ſcandere, & verbo horteris pariter & exemplo; & ne in hujus deſerti via reſidere velint, ſed ſtudeant, duce Angelo, terram repromiſſionis intrare. Declinent campeſtria Moabitarum, & montana conſcendant, ignemque illum divinum, quem Dominus Jesus mittere venit in terras, & voluit vehementer accendi, extinguere caveant in cordibus ſuis, immo altari divino lignorum fomenta mane & veſpere ſuggerant, ut ignis perpetuus duret qui ſacrificia noſtra conſumat. Orent & pro nobis, ut Dominus Jesus dirigat greſſus noſtros in beneplacito ſuo: hortare ex me omnes, & præcipue venerabilem fratrem noſtrum dominum Benedictum, quem ex corde diligimus, cuique in ſacro famulatu felices imprecamur auras. Simonem quoque noſtrum officio meo ſalutabis, & omnibus me commendabis. Vale in Domino frater cariſſime. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni. XXII. Aprilis.

EPISTOLA XVII. ad Majorem & eremitas Camuldulenſis eremi.

De retinendo in ſacra eremo domno Petro, deque officio ſacriſtæ a fratre Auguſtino libere exercendo.

FRater Ambroſius ſanctæ eremi Camaldulenſis prior, venerabilibus fratribus noſtris, Majori & eremitis noſtræ ſanctæ Camaldulenſis eremi, ſalutem in Domino, & quos optamus in ſancta ſervitute ſucceſſus.

Advenerunt ad nos fratres noſtri a vobis miſſi, dominus Petrus & frater Angelus, cum litteris veſtris, lectiſque his quæ ſcribitis, & auditis quæ illi referunt, vehementer admirati ſumus, atque indoluimus, vos tam leviter memoratum dominum Petrum ab eremo putaſſe removendum, idque ſubſcriptione veſtra ſignaſſe, & hæc atque illa multum frivola de illo allegaſſe. Nos nullo pacto hunc inde amoveri volumus, A aut quomodolibet inquietari; ſed vivere ſibi in ſolitudinis ſancto inſtituto, & Deo cui ſe devovit famulari. Nam quæ de illo ſcribitis, ratione carent, cum jam tertio fuerit apoſtolica auctoritate abſolutus, & non judicat bis Deus in idipſum, ſatiſque illi inconſiderate objicitis exceſſum ſuum, cujus ut reatum dilueret, eremum expetiit. Et quis ex vobis eſt, fratres, qui non habeat quos lugeat mortuos ſuos? Atque utinam non gravius ipſi delinqueretis illum ita impetendo, quam ipſe deliquerit, admittendo quæ ſcribitis. Quod ſi moleſte accipitis, eremiticam vitam religioſamque gravitatem vobis ab eo interdum reduci ad memoriam, eumque ejus rei gratia maledictis impetendum putatis; videte quam longe a doctrina ſancti patris noſtri Benedicti aberratis, qui de peregrinis monachis loquens in Regula, eos, ſi quid forte rationabiliter ſuggeſſerint, grate admittendos admonet, ſubdens ne forte propter hoc ipſum illos miſerit Deus. Vos contra temerarium, audacem, & infelicem, appellatis eum, quos interdum admonet C religioſæ gravitatis. Nolite quæſo ita, fratres mei, nolite ejuſmodi levia, immo & pernicioſa ſequi, ſed ſectamini ſolitudinis ſanctæ inſtitutum, neque gravitatem eremitici propoſiti violetis, ſed virtutum ſuave olentibus floribus deſertum illud repleatur, mereaturque divina benedictione conſpergi, ut juxta propheticum elogium exultet ſolitudo & deſertum, & floreat ſicut lilium. Volumus ut memoratus frater & miſſarum ſolemnia celebret, quia ſic ratio poſtulat; & ſi quid ad uberiorem cautelam diſpenſatione ſit opus, hanc illi procura- D bimus.

Sed & venerabilem fratrem noſtrum Auguſtinum ſacriſtam ſecure & libere adminiſtrare officium ſuum pontifex ſummus permittit oraculo vivæ vocis, & promoveri poſſe etiam ad Majoris officium, quia ſic rationabile videtur, ut qui bene miniſtrat, iſtiuſmodi non detineatur impedimentis. Comperimus inſuper, venerabilis frater Major, te magiſtrum dediſſe converſis & domno Romualdo domnum M. irrequiſitis fratribus tuis contra inhibitionem noſtram, quæque enim de conſilio fratrum agenda E & conſtitutiones eremiticæ monent, & nos mandavimus. Et cum ipſi ſemper compererimus, ſicque obſervari viderimus ſacriſtam hujuſmodi officia implere ſolitum; ſatis miramur fraternitatem tuam id non ſervaſſe quod ſervari conſuevit, maxime cum filius ipſe noſter M. eremita nondum ſit, & noſti neophitum non ordinandum, ne forte inflatus incidat in muſcipulam diaboli. Volumus itaque ut memoratus frater iſtiuſmodi habeat curam, novitioſque inſtituat in eremitica vita, in qua exercitatior eſt,

Digitized by Google

quippe quam profeſſus eſt. Proinde, fratres, hortamur in Domino & pio monemus affectu, ut amplectamini immo capeſſatis, & ſtringatis totis affectibus propoſitum quietis eremiticæ; arceantur vagi noxiique diſcurſus; ſæcularium removeatur importunus acceſſus; ſilentium omni tempore, ſed nocturnis maxime horis obſervetur; cellulas veſtras mutuo ingredi horis incompetentibus, & ſine permiſſione Majoris, cavete; lectionibus & orationibus vacare ſtudioſe curate, & contemplationi veſtræ acquieſcite. Nos ibi continuo adeſſe conabimur, & coram latius agere. Valete in Domino, fratres amantiſſimi, & pro nobis orate. Florentiæ ex noſtro monaſterio ſanctæ Mariæ de Angelis XXIX. Maii.

EPISTOLA XVIII. ad eoſdem.

Arguit Majorem, quod duos fratres, qui ſe invicem percuſſerant, abſolverit. Fratres Stephanum & Bernardum in eremo jubet detineri. Pœnitentiarii officium D. Placido committit.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis eremi prior, venerabilibus fratribus noſtris Majori & eremitis noſtræ ſanctæ Camaldulenſis eremi, ſalutem in Domino, & quos optamus in ſancta ſervitute ſucceſſus.

Dolemus, fratres, quod ea de vobis nuntiantur, quæ ſunt indigna propoſito & inſtituto veſtro. Comperimus enim Antonium & Joannem ſe percuſſiſſe ante fores eccleſiæ, ſanguinemque Antonio Johannem extraxiſſe, Majoremque utrumque abſolviſſe, quod illi omnino non licuit, ſicque & ipſos irregulares eſſe, qui ſe mutuo percuſſerunt, & eos excommunicatos qui illis communicaverunt, maxime quia illi celebrarunt excommunicati, & iſti, ut dictum eſt, eis communicarunt. Eccleſia an ſit violata, dubitamus. Primum tibi, frater Major, non nos auctoritatem abſolvendi dedimus, ſed ſoli pœnitentiario; neque apoſtolica bulla facultatem iſtam tibi permittit, ſed pœnitentiario ſoli. Tu autem præſumſiſti quod tuæ auctoritatis non erat, & dum alios a nodo abſolvere quæris, ipſe inodatus es. Ita agitis, fratres, qui debuiſtis cum timore & tremore veſtram ſalutem operari, ſponte laqueo æternæ mortis colla injeciſtis. Venerabili itaque fratri noſtro vicario vias noſtras injunximus, ut vos omnes abſolvat auctoritate noſtra, ne ſtetis in hoc ſtatu damnationis, & ut ſcrupulus omnis de piorum corde tollatur, poſſitiſque vivere pacifice & quiete, ſanctoſque dies iſtos tranquillos celebrare.

Fratrem Stephanum aliquandiu nobiſcum tenuimus, quia ejus nobis neceſſaria præſentia fuit. Eum itaque modo ad vos remittimus, mandantes ut illum recipiatis, ipſique cellulam ſuam conſignetis, idemque de fratre Bernardo dicimus; juvenes ſunt & apti ad tolerandos labores, qualibus indigetis, & cum habeant bonam voluntatem, non ſunt rejiciendi, ſed ſuſcipiendi & fovendi, atque in via Domini corroborandi. Volumus omnino ut ibi permaneant, quia & utiles & neceſſarios exiſtimamus.

Præterea D. Placidum pænitentiariæ ſibi injunctum officium exequi volumus, nullo impedire audente; confeſſioneſque audire, & ipſum cui velit confiteri, mandantes omnibus, ut & ſervire illi in miſſa debeant, & cetera neceſſaria miniſtrare, ipſumque viciſſim nolumus ſine requiſitione capituli aut ſcribere aut mittere extra eremum quempiam, niſi tantum ad nos, ſi neceſſitas urgeat, quia inde ſcandalorum materia gignitur. Valete in Domino. Ferrariæ XI. Martii.

EPISTOLA XIX. ad fratrem Placidum eremitam.

Ejuſdem argumenti.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis eremi prior, venerabili fratri noſtro Placido, ſalutem in Domino & ſanctæ caritatis affectum.

Legimus triſtes admodum litteras tuas Venetiis adhuc conſtituti, multumque doluimus caritatis fraternæ bonum in loco quietis minime ſervari, ſed ſcandala & lites ſuſcitari, & ea agi quæ apud ſæculares quoque eſſent plena dedecoris, dum alter in ſacro loco alterum cædit, ſanguinemque effundit. Quando hoc umquam amplius auditum eſt, ut eremitis ſancta domus Dei tam fœde notaretur per ebrietatem furoris? Intimata ſunt iſta domino noſtro ſummo pontifici, multumque exhorruit, & omnino providere diſponit, ſtatimque poſt paſcha. Interim tu, fili, fraterque cariſſime, tolera patienter omnia, & ora ut Deus mentem pontificis dirigat ad ea agenda, quæ ſint ſalus veſtra, & requies domus Dei. Quod ſi ille non fecerit, nos omnino faciemus, neque patiemur, ut locus tam pius, tam ſanctus, tempore noſtro patiatur occaſum. Mandamus venerabili fratri noſtro Majori & eremitis ceteris, ut recipiant fratres iſtos Stephanum & Bernardum in eremo. Inſuper pro caſu gravi committimus vicario vices noſtras, ut abſolvat auctoritate noſtra, & eos qui irregulares facti ſunt, quia poſt mutuam percuſſionem & ſanguinis effuſionem celebrare præſumſerunt, & eos qui illis communicaverunt, pro vitando conſcientiæ ſcrupulo, idque ad cautelam,

Digitized by Google

quia dubitamus an ab irregularitate abſolvere ipſi poſſimus, donec apoſtolica abſolutio, ſi fuerit neceſſaria, ſuccedat. Præterea volumus ut officium pœnitentiariæ peragas, ſicque ſcribimus Majori & eremitis, ut audias confeſſiones, ipſeque cui vis confitearis. Volumus autem frater, ne quemquam extra eremum mittas ad aliquem locum, præterquam ad nos, ſi opus eſſet, hortantes & pio monentes affectu, ut vaces tibi ipſi & conſcientiæ tuæ, coneris mundare cor tuum ab omni fermento malitiæ & nequitiæ, & ſervias Deo tuo in azymis ſinceritatis & veritatis. Vale in Domino. Ferrariæ XI. Martii.

EPISTOLA XX.
ad Majorem & fratres eremi Camaldulenſis.

De eligendis quatuor prælatis, qui ad uſus ſuos poſſeſſiones aſſignarent.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis eremi prior, venerabilibus fratribus noſtris Majori & eremitis, ſalutem in Domino, & quos optamus in ſancta ſervitute ſucceſſus.

Accepimus litteras ſanctiſſimi domini noſtri, quibus admonet, ut quæ prioribus litteris ſuis conſtituerat, executioni mandemus. Noſtis, fratres cariſſimi, nos ſæpius inſtitiſſe apud vos, ut quatuor eligeretis prælatos, qui poſſeſſiones & bona in uſus veſtros neceſſaria vobis aſſignarent, ut omnis querelæ tolleretur occaſio. Elegiſtis quatuor, unum ex eis tantum rejecimus pro honore communi, quem & ſanctiſſimus dominus noſter, ut ex litteris reverendiſſimi domini cardinalis ſanctæ Crucis didicimus, non admiſit, hortati ſumus, ut quartum vice ejus eligeretis, & modo item hortamur, & vobis præcipimus in virtute ſanctæ obedientiæ, ut alium ſtatim eligatis, quia omnino intendimus voluntatem ſummi pontificis executioni mandare. Ejus rei gratia, mittimus ad vos venerabiles fratres noſtros abbatem Virgareti & priorem ſanctæ Margaritæ, cum brevi ipſo pontificis, ut aperte noveritis, quæ ſit voluntas ſanctitatis ſuæ.

Scripſimus vobis, fratres, per dominum Philippum capellanum noſtrum, hortantes & orantes, ut paci & quieti eremiticæ, ſicut requirit veſtra profeſſio, intente vacaretis. Nihil reſpondere ipſi voluiſtis, ſed unus ex vobis placidæ & benignæ exhortationi convitia reddidit. Quapropter volumus, ut commonefaciatis eum, & omnes ſimul hortamur, ut a detractione periculoſa, & pernicioſa abſtineatis, quia non convenit ſervis Dei. Nos ex mandato pontificis, licet nobis nihil conſcii ſimus, inclementius adverſum quempiam veſtrum vel egiſſe, vel concepiſſe, animo parati ſumus, præterita omnia perpetua oblivione ſepelire, & vobiſcum vivere pacifice & tranquille, & dulci vos omnes & ſingulos vinculo caritatis amplecti. Valete in Domino, & pro nobis orate. Florentiæ, VII. Februarii.

Finis Epiſtolarum libri ſecundi.

AMBROSII CAMALDULENSIS
EPISTOLARUM LIBER III.

[*] AD CHRISTOPHORUM EPISCOPUM (a) CERVIENSEM.

EPISTOLA I.
ad Chriſtophorum.

Commendat ei quædam negotia.

DOmino meo Chriſtophoro Ambroſius in Domino æternam ſalutem.

Mitto dignationi tuæ ſupplicationem illam fratrum Montis-Oliveti, meo quidem judicio juſtiſſimam, & dignam quam pontifex grate ac libenter admittat. Aliam item pro indulgentia duobus oblatis noſtris impetranda, unamque commendo piæ dignationi tuæ; aliam item quæ eſt apud te de venditione quæſo cordi habeas: duas item alias pro expectativis mitto, quia roganti cuidam contraire nequivi. Verum ipſas ut videbitur age; nihil enim urgeo. Vale & nos in Domino JESU plurimum dilige. Ex noſtro monaſterio Angelorum, VIII. Auguſti.

(a) In indice Michaëlis inſcribitur hic liber *ad Chriſtophorum epiſcopum Ariminenſem.*

Digitized by Google

EPISTOLA II.
ad eumdem.

De cauſa cleri Aretini, deque duobus hoſpitalibus.

DOmino meo Chriſtophoro Ambroſius.

Supplicationem Aretini cleri ad te mitto, orans ut quod inique per ſubreptionem inſtitutum eſt, revocetur: ne qua ſanctitati domini noſtri injuſte inuratur fama. Eſt enim omnino non ferendum; ſi contra commiſſarii ſanctitatis ſuæ ſententiam ad ſuggeſtionem & ſubreptionem quorumdam aliquid ſtatuatur, cum præcipue ab ea ſententia numquam appellatum ſit. Præterea, pater optime, hoſpitalia illa quorum nobis cauſa commiſſa eſt inſpicienda, videlicet Lemini & domini Bonifacii; ſic enim ab auctoribus vocantur, commendo dignationi tuæ, ut ſanctiſſimus dominus noſter ea & impoſito relevet onere, & immunia eſſe decernat. Mane cum pergerem ad te, obvios habui miniſtros dominorum civitatis, qui alterum ex his, immo vero utrumque ſummo ſtudio & affectu ſummi magiſtratus commendarent. Detinuit me tunc alia occupatio, ne te, ut inſtitueram, adire poſſem. Vides certe opus eſſe pium, & loca hujuſmodi mecum intelligis non modo oneribus non moleſtanda, ſed inſuper & favoribus & auxiliis relevanda, idque ceteros mortales, tum maxime pontificem noſtrum decere. Commendo tibi eam rem pro viribus, noſtram item ſupplicationem ut ſignari facias oro. Cras ad te proficiſcar, ut tecum & alia conferam neceſſario. Vale in Domino. Ex noſtro monaſterio XXVIII. Auguſti.

EPISTOLA III.
ad Cervienſem epiſcopum.

De caſtro S. Angeli, & de negotio Bononienſi.

[a] DOmino meo Cervienſi (a) Ambroſius.

Heri veneram, ut ſanctiſſimo domino noſtro referrem quid egiſſem, neque licuit, ſecludentibus me negotioſis turbis ab ejus piiſſimis auribus. Ne mane quidem redire conſilium fuit, quod occupatus erat in miſſarum ſolemniis. Te oro, pater optime, ut ipſe illi referas conditiones quas acceptas a me in ſcriptis mitto: finis & clauſula & cardo totius rei verſatur in hoc, ſi poſt infinita pericula, quibus tam dominus camerarius, quam caſtrum ſancti Angeli ſubditur, & perſonam domini cardinalis integram & caſtrum memoratum juris ſui A pontifex Eugenius velit, ſpem ſupereſſe magnam, utrumque eum poſſe per operam fideliſſimi ſuæ ſanctitatis famuli Stephani Porcii, & per ſummam diligentiam conſequi ea ratione, ut caſtrum in manibus viri unius Romani fideliſſimi domino noſtro tradatur, quem memoratus Stephanus memorabit, qui caſtrum quidem ſub pontificis & Romanorum titulo ſervet; ſed plus domini noſtri erit, quam antea fuerit, atque hujus rei certus erit pontifex noſter: iſta quæſo illi referas, ne ſi hodie memo- B ratus dominus Stephanus veniat, inſtructum non inveniat præſulem noſtrum: perſonam ſi ſcire voluerit, illi ſecretius referam.

Dum abs te egreſſus eſſem heri, congreſſus ſum epiſcopo Recanatenſi, & cum de Bononienſi negotio ſermo eſſet ortus, obſtinatiſſimum in ſententia reperi, melius eſſe dicentem Bononiam amittere, quam Bononienſium poſtulatis accedere. Invaſit me jam tunc lethalis ſudor; quod hujuſmodi conſiliis pontifex innitatur. Offendi poſtea dominum Galeottum, & cum poſt ſalutationis verba ſolemnia ſe hodie profi- C ciſci velle proteſtatus eſſet, & a me multum rogaretur, ut perſuaderet fratri ac Bononienſibus perſiſtere in obedientia & devotione ſanctæ matris eccleſiæ & pontificis EUGENII, conſulerentque noſtræ & totius Italiæ quieti, commotionem animi ſui non mediocrem verbis oſtendit, dicens ſe nihil præter verba retuliſſe, & deluſum vehementer eſſe, ſi pontifex vellet, bene ſucceſſura omnia, & ſe non futuros diſſidii auctores, niſi neceſſitate compulſos. Fateor concidi, & mala omnia ſuſpicari coactus ſum, maxime quod acceſſitum a fratre, poſtea receſſum mature didici. Scripſeram D hac nocte litteras amicis quas illi Bononiam perferendas darem, & cum ſummo mane illas miſiſſem, profectum ante lucem duabus ferme horis agnovi. Dici non poteſt, pater cariſſime, quam gravi ſupplicio macerer; quia aperta intuenti pericula apponere non datum eſt. Ego ex hoc jam perditam Bononiam intelligo, maxime conſilia epiſcopi noſtri intendens, niſi mature provideat pontifex, & libet nonniſi alto ex corde gemitus edere, cum ardere bellis Italiam totam jam videre videar. Vale in Domino, & iſta, ſi videtur, domino noſtro modo quo putaveris utilius refera. Ex noſtro monaſte- E rio VIII. Septembris.

EPISTOLA IV.
ad eumdem.

De ſupplicatione pro fratribus Montis-Oliveti.

DOmino meo Cervienſi Ambroſius.

Supplicationem pro fratribus Montis-Oliveti, quorum tibi cauſa commiſſa

(a) In codice Michaëlis inſcribitur hæc epiſtola *Auguſtinus Chriſtophoro*.

eſt aliqua ex parte defectiva, ac per id per cancellariam tranſire non valentem, cum ſupplemento ad te mitto, ut eam denuo ſignari facias, ne aliqua ex parte nutet. Pontifex noſter horam conſtituit domino Stephano Portio vigeſimam primam, qua illum adire atque alloqui poſſit. Sum ipſe impeditus in ſolemnitate martyrum, quorum hic conditæ ſunt pretioſæ reliquiæ, quorumque celebritas craſtina agitur. Oro ut quando venerit, curæ tuæ ſit illum introducere: hujus rei gratia mitto ex fratribus noſtris, qui eum ad te deducant. Atque utinam Eugenius noſter amplecti dignetur ſalubria conſilia. Vale in Domino, & nos dilige, qui te diligimus plurimum. Ex noſtro monaſterio x. Septembris.

EPISTOLA V.
ad eumdem.

Commendat ei Stephanum virum clariſſimum.

Domino meo Cervienſi Ambroſius. Stephanus noſter vir clariſſimus nondum, ut certior factus ſum, eſt allocutus pontificem, cum tertio jam venerit. Te oro, quoniam hac hora vel venturus eſt, vel forte jam venit, ne inanis redeat; nam cras receſſurus hinc eſt, quia non plus induciarum accepit a domino. Inſta apud pontificem ut audiatur, ne tarditas obeſſe poſſit ereptioni camerarii, cujus iſte caritate motus advenit. Feci verba de eo quod mane propoſueras, & credo res mandabitur executioni. Memento, quæſo, ingenia nobiliora, ſi negligantur, facile indignari, & retrocedere. Si obtundatur iſtius alacritas, vereor ne & camerarius pereat, & pontifici peſſime conſulatur: febrem iſte & debilitatem ex hac devotione ſua lucratus eſt. Vale in Domino, XII. Septembris.

EPISTOLA VI.
ad eumdem.

Mittit ei epiſtolam de obitu fratris ſui Hieronymi.

Domino meo Cervienſi Ambroſius. Inveni, pater, quamdam epiſtolam meam ab alio tranſcriptam de morte fratris mei Hieronymi optimi & integerrimi monachi. Placuit enim quoniam teſtis eſt affectus fraterni, tranſcriptam manu propria mittere ad te, quia nihil ambigo ex ea ſolatii plurimum capies, cui noſtra omnia etiam inepta placere conſueverunt. Veniſſem ad te mane, niſi perpetua obſtaret pluvia, & ſcire aveo an emollita ſint pontificis viſcera, ut nepotem ſalvum velit, qui fortaſſe ſi hanc noſtram epiſtolam legerit, affectum eum induet in nepotem; quem nos in fratrem numquam exuimus. Nihil præſcribo tibi hac in re, facies ipſe quod putabis optimum. Vale in Domino, pridie idus Septembris.

EPISTOLA VII.
ad Sebaſtianum monachum ſuum.

De obitu Hieronymi fratris ſui.

Frater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis eremi prior, venerabili & amantiſſimo fratri noſtro Sebaſtiano, ſalutem in Domino & ſinceræ pietatis affectum.

Mirari ſatis vix ipſe poſſum, quid ſit quod ad te nihil hactenus ſcripſerim, ut vel hoc remedio exhalarem & evaporarem dolorem meum, quem quantum maximum potui, ex obitu ſuaviſſimi & amantiſſimi fratris concepi. Certe non exſulavit ex animo vis illa ingens mœroris, quam ut vel modice lenirem, mature me inde extricare curavi, ſi forte loci mutatione langueſceret dolor: ſed cælum profecto non animum mutat, qui trans mare currit. Et quidem, quod ipſe non abſque admiratione proſpexiſti, viſus ſum hunc ictum adeo gravem & acerbum fortiter ac conſtanter ferre, dum tenerioribus fratribus, & gravitati pro gradu quem indignus teneo, conſulo: ſed meam iſtam ad tempus aſſumtam conſtantiam, fateor, diutius ſervare non potui, dum refricatur animo vulnus meum, dum repeto quam accepi cladem, dum verſatur ante oculos jugiter imago defuncti, & ubique materia doloris cumulatur. Ego te, mi frater optime atque ſanctiſſime, aſpicere his oculis potui efflantem animam! o ferreum pectus meum! neque ſuper te protinus corrui, ut tecum turpiter exſpirarem, cui poſt te unicum ſolatium meum vita omnis morte gravior futura eſſet! Ego tibi, Hieronyme dulciſſime, ſuperſtes ero infelix, verſaborque abſque te diutius in terris inter ærumnas meas, laboreſque perpetuos? Utinam quidem affectum illum pium penitusque germanum in me, mi frater, aſſumas, tuiſque apud juſtiſſimum judicem precibus impetres, ut hinc exeam, ne ſine te baculo imbecillitatis meæ infelicem agam vitam! O me miſerum! o me infelicem! cujus id meruere ſcelera innumera, ut Hieronymo meo ſupereſſem, ne ſecum pariter migrarem. Atque utinam vel hoc flagello aſpero admodum licet, & dire ſæviente ſanetur tumor meus, & iram judicis quam merui mitigem. Neque enim adverſus dominum murmuro, neque illius judicia reprehendo, quæ juſtiſſima fuiſſe & eſſe confiteor; ſed ſortem meam doleo; cui in te, mi frater unice, conſolatio & ſpes omnis ademta eſt. Imminebant quidem plurima triſtia te agente in vita: ſed ea ut forti animo fer-

Digitized by Google

rem agebat præſentia tua. Quæ enim, dira licet & acria, te dante manum non facillime toleraſſem? Heu ſublatus es nobis, & omnis noſtra conſtantia tecum abiit. Solus relictus ſum, & te deſerente ſimul & cor meum dereliquit me. Amiſi in te uno ſimul omnia; & anima mea, quæ inhæſerat tuæ, amariſſima miſeratione vulnerata eſt, ſolaque ex dimidia ſui parte potiore mutilata gemit: ſed rurſum lacrymæ diſtillant, rurſum gemitus reſonant, neque ſinunt progredi. Conſolari meipſum cupio; ſed quod raro jam & tempus poſtulat, vix ullam impatientiſſimi doloris conſolationem admittere poſſum; quia quotidianis moleſtiis irruentibus dolor quotidie recrudeſcit, dum ille abeſt, qui eas lenire ac levare magna ex parte ſolebat. Conſolare, Domine, qui ſolus potes, mœſtum cor meum, neque peccatis meis irritatus, miſericordiam tuam amoveas a me. Conſolatur nos, pater amantiſſime, ſi quod a nobis ſolatium poteſt pietas tua, quam cum ſemper alias, tum in ipſo luctu noſtro maxime ſumus experti, cum ſolitudinem amicam mœrori a nobis avertiſti, gratiſſimam a nobis tuam nuſquam ſubducendo præſentiam, dum modis omnibus lenire noſtrum dolorem, noſque obſequiis omnibus fovere perrexiſti. Ejus adeo officioſi animi tui & tunc uſus gratiſſimus fuit, & memoria modo plurimum affert ſolatii. Vale, pater, & nos perpetua dilectione proſequere, qui profecto in Domino te diligimus plurimum. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni IIII. cal. Novembris.

EPISTOLA VIII.
ad Cervienſem epiſcopum.

Pontificem negare Romanis caſtrum ſancti Angeli.

DOmino meo Cervienſi Ambroſius in Domino æternam ſalutem.

Adii dominum Stephanum noſtrum, abſque eo didici, ut pontifici EUGENIO vale hodie fecerit, ſitque poſt craſtinum receſſurus, quia febri & viæ moleſtia preſſus, cras abire poſſe deſperet. Inter ſermones tamen quos ſecum habuit pontifex, licet diffinitam videatur tuliſſe ſententiam, quam expectare decreverit, quodque Romano ulli caſtrum ſancti Angeli credere omnino renuat, quia hoc jam pridem Romanis poſtulantibus denegarit, recogitare tamen ſe velle ſubjecit. Ex quo ſpei ſcintilla tenuis remanet, ſi a tua dignatione & a noſtro abbate S. Juſtinæ fuerit admonitus, fore ut ſalubrius conſilium capiat. Vides quid facto ſit opus, pater: fallitur, ſi dici liceat, pontifex noſter, qui putet Romanos modo id aſſentiri ſibi velle, quod alias ſponte poſtularunt, niſi adſit ſtrenuus mediator, ut

A ſic loquar, quippe cum elati vehementer, quod ſuperiores evaſiſſe videantur, inſuper fœderati duci Mediolanenſi, & concilii alia ex parte auctoritate freti, Nicolaumque habentes exercitus ducem, pro nihilo ipſius potentiam ducant. Dolet Stephanus noſter rem non ex voto ſuccedere. Ita certum habebat negotii feliciſſimum exitum, ut nihil inde dubitare poſſet, nihil tamen præter pontificis nutum agere inſtituit, libenterque amplectitur otium. Id tamen judicio meo pontifex noſter multum quærere debuerat, quod illi ſponte ſe offerunt. Vale in Domino, & ut noveris pectus omne viri, poſt primum actum majora etiam & digniora conſequenter ſtatuerat aggredi. B Ex noſtro monaſterio XII. Septembris.

EPISTOLA IX.
ad eumdem.

Paratas eſſe pecunias pro Græcorum negotio.

DOmino meo Cervienſi epiſcopo Ambroſius.

Poſtquam mane abs te diſceſſeram, allocutus ſum dominum Placidum ſuper negotio Græcorum, & paratas ait eſſe pecunias; cras itaque mane ad te ibo, quædam C allaturus, quæ mihi ſecretius renuntiata vehementer afflixerunt animum meum. Deus clemens atque pius noſtri miſereri dignetur, & nos de laqueo mortis eruere. Vere confiteor fidiſſimo pectori tuo, me nihil præter tenebras intueri, nihil ſentire præter amaritudinem, ſolamque ſolitudinem expetere, ut ibi lugere in otio peccata mea, & communes caſus detur. Supplicationem illam noſtram quæſo cordi habeas, ut vel illa duo capitula ſignentur, & hinc me extricem. Vale in Domino, & pro me ora qui D vere in amaritudine animæ ſum. Ex noſtro monaſterio VII. cal. Septembris.

EPISTOLA X.
ad eumdem.

De negotio Bononienſi.

DOmino meo Cervienſi Ambroſius.

Veni hodie ſecundo, ut te alloquerer, ſed occupatiſſimam ſemper inveni dignationem tuam, & modo itidem rediiſſem, niſi domi requieſcere laſſitudo compuliſſet. Scire aveo an verba pontifici feceris de Bononienſi negotio, & applicuerit E animum tibi, quamvis vereor ne inteſtina civilia bella & tibi aditum loquendi tulerint, & illi audiendi laſſaverint, prorſuſque remiſerint intentionem. Si verba inde facta non ſunt, nollem ita fierent, ut exiſtimare ſua ſanctitas poſſet, me negotia quærere, qui otii ſum, ut debeo, appetentiſſimus.

Hæc ideo, quia me profecturum cum dixerim religionis meæ cauſa, videri poſſem me ultro negotiis ingerere non requiſitum. Quod etſi communis commodi gratia libenter facerem, verecundiæ tamen meæ convenire magis puto juſſum quam ultroneum pergere. Si ergo verba inde feceris, exiſtimationi meæ ut conſulas oro, particulamque illam de profectione mea, ſi videbitur, reticebis, niſi forte tempus diſpoſitioque pontificis aliud ſuadebit; totum diſcretioni tuæ relinquo. Vale in Domino. Ex noſtro monaſterio XXVII. Septembris.

B

EPISTOLA XI.
ad Chriſtophorum epiſcopum Cervienſem.

Ut Petro cardinalis S. Petri ad Vincula propinquo procuret a pontifice canonicatum in civitate ſua concedi.

Ambroſius Chriſtophoro patri Cervienſi epiſcopo ſalutem.

Facit nimia improbitas mea, ut vereri ferme incipiam, ne tibi ſim moleſtus. Etſi enim ſumma in me benevolentia tua & pietas id ut opiner, nequaquam permittunt, C quippe cum is ſit amor tuus, ut vix incrementa percipere poſſe videatur, & in eum nulla cadere poſſit hujuſce ſuſpicio, tamen iſta immodica metum hunc elicit, & velim, nolim, obtundit animum. Utar tamen, quando ita opus eſt, jure meo, & quæ a me requiruntur, quibus ipſe minus idoneus ſum, in te conjiciam; tuam opem poſtulabo, tuum præſtolabor auxilium, ut in re præſenti. Quantum immineat mihi Petrus clericus Legionenſis, cardinalis noſtri ſancti Petri ad Vincula propinquus, pro conſequendo canonicatu intra civitatem ſuam, noſti a me jam ſæpe admonitus. Ejus votis D mirum eſt quam cupiam obſequi, & acrem atque ardentem operam in eam rem conferre; ſed quam parum in hoc habeam commoditatis ipſe minime advertit, & credit habere plurimum, quippe quem pontifici cariſſimum arbitratur, ac perpetuo ferme inhærentem. Alterum ex his licet veriſſimum ſit, alterum cum ſit longe a vero, adoleſcenti allegare ideo nolui, & me pontifici propinquum denegare, ne putaret me officium detrectare. Et cum avide illum voti fieri compotem cupiam, neque poſſit per operam meam, quia raro pontifici congredior, E hanc totam provinciam ſtatui delegare dignationi tuæ, non quidem operulam ſubtrahens meam, ſicubi ea opus eſſe judicabis, vel ſeorſum vel tecum pariter adeundo pontificem, ſed tibi ferme derelinquens: quam oro ſubire digneris quietiore animo vivam, & juveni noſtro ſatisfiat. Noſti quam rationabile ſit deſiderium noſtrum, atque cardinali noſtro ipſi gratum A futurum ſit, ſi irrequiſitus pontifex hac in re propinquo ſuo fuerit gratificatus. Supplicationem ipſius ad te mitto, pontifici quando tempeſtivum cenſebis offerendam cum prece noſtra, & ita ut advertat nos eam rem vehementer appetere & flagitare de gratia ſingulari. Vale in Domino & nos dilige.

EPISTOLA XII.
ad eumdem.

De negotio Græcorum.

Domino meo Cervienſi epiſcopo Ambroſius.

Allocutus ſum Græcos iſtos de ea re quam abs te mane percepi, quod ſcilicet Baſilienſi legato annuerint, ſive ex ſententia propria dixerint modum reducendi Græcos nullum ſupereſſe, niſi per concilium. Conſtantiſſime negant, quinam ille ſit ſe neſcire aſſerentes, neque ſuum fuiſſe aut eſſe hunc ſenſum conteſtantes. Orarunt ut ſe apud te purgarem, ne inſontes iſtiuſmodi calumniam patiantur. Neſcio quidem an tertius ille quidquam hujuſmodi locutus ſit; & fieri poteſt, ut mane diximus, illum de ſynodo Conſtantinopoli agenda verba feciſſe juxta decreta pontificis. Certior inde fieri curabo, tibique ſignificare pergam, ne dominus noſter juſtam indignationis cauſam fortaſſis ex maledici cujuſpiam verbis nactus, illis iraſcatur, amittantque ſolitum ſtipendium. Vale in Domino. Ex noſtro monaſterio XXX. Octobris.

EPISTOLA XIII.
ad eumdem.

Commendat illi bullarum ſuarum negotium, uti & Græcos.

Domino meo Cervienſi Ambroſius.

Ut animum curis marcidum tantiſper levem, vocantibus & aliis quibuſdam neceſſario peragendis, eremum peto, poſt quatuor aut quinque dies affuturus. Commendo dignationi tuæ negotium bullarum noſtrarum, ut ſi fieri poteſt, in noſtra abſentia per hanc moram tranſigatur, ut cum rediero, confectas inveniam. Hujuſmodi ſum prorſus ignarus, atque ideo eam tibi ſi dignaris provinciam delegare inſtitui, precium debitum perſolvere paratus. Si qua erit pro ſuſcipiendis gratis formanda ſupplicatio, & hanc tuæ benignitati curam, quæſo, ne graviter feras, ſi injungam, quia revera neque cui permittam negotium habeo. Mea opera, ſi quando tibi erit opportuna, viciſſim ut utaris vehementer & cupio & jure caritatis efflagito. Græcorum innocentiam præterito veſperi tibi per litteras itidem

Digitized by Google

commendare ſtudui, ne commotus contra illos pontifex, ſolitæ pietatis ſtipendia deneget, qui revera quæ domino noſtro de ea re verba fecit, plus debito locutus eſt, modumque honeſtatis exceſſit. Duo illi ignari linguæ noſtræ nihil vel intelligere vel loqui potuerunt, tertius innocenter ſatis locutum ſe aſſeverat, neque verba in eum modum edidit, quem ille retulit. Commendo illos piæ dignationi tuæ. Vale in Domino & nos dilige. Ex noſtro monaſterio II. kal. Novembris.

EPISTOLA XIII. ad eumdem.

Duas illi ſupplicationes commendat.

Domino meo Cervienſi epiſcopo Ambroſius.

Quoniam in vita degentibus humano more neceſſario agendum eſt, neque poſſumus temporalibus incommodis preſſi, temporalia quoque præſidia non requirere, ut paci noſtræ quietique conſulatur, cum nuperrime quorumdam improbitate nimium improborum vexari cœperimus, debitis, quæ an umquam contracta ſint, in lucem prodeuntibus, pontificis ſummi clementiam implorare ſtatuimus, ne quid nobis obſtrepatur, neu ad ea perſolvenda adſtringamur, quæ, ut dictum eſt, pro antiquitate ſua, an umquam fuerint, certius non poſſumus. Itaque ſupplicationem ſcribi fecimus, quam cupimus a domini noſtri ſanctitate ſignari. Eam rem commendo piæ dignationi tuæ. Licet enim ſignaturæ fungenti munere, verear ne inconveniens ſit hujuſmodi onus imponere, tamen facit humanitas tua, ut omnia fere etiam impoſſibilia de te ſperare audeam. Aliam item ſupplicationem indulgentiæ monaſterii noſtri ordinis religioſiſſime viventis mitto, ut eam ſignandam a pontifice, niſi nimium ſit, cures. Vale & nos dilige. Ex noſtro monaſterio XIII. Novembris.

EPISTOLA XIV. ad eumdem.

Supplicat ut ſuos adverſus clerum Aretinum qui indebita exigebat, coram pontifice defendat.

Domino meo Cervienſi Ambroſius.

Video quidem quam ſim parum conſideratus, quam multum improbus, qui occupatum graviſſimis digniſſimiſque negotiis tam crebro interpellem, atque litteris obtundere pergam, & ea ingerere, quæ non ſatis te digna, per alium tranſigi commode poſſent: fateor, & ipſe hanc imprudentiam meam immodicam ex fiducia profectam reprehendo, neque tamen ut ea deſiſtam permittit conſideratio humanitatis tuæ, benevolentiæque in me ſummæ, & prope ſingularis. Caritas enim illa noſtra antiquiſſima & penitus inſita, quæ in te egregia ſemper incrementa percipiens, & ad ſummum provecta, juxta Apoſtolum, omnia tolerat, ut me ad omnia de te poſtulanda & ſperanda, non ſecus ac de me ipſo animat, ita ut eximiam tuam dignationem, ut oblita ſuæ dignitatis, noſtra vel minima ad ſe pertinere putet, profecto efficit. Sed quid ego tam multis de re minime neceſſaria & tibi exploratiſſima, neque minus nota quam mihi? Quietem noſtram otiumque commendo pietati tuæ. Nihil nempe, niſi honeſtum, niſi rationabile, niſi dignum a pontifice petimus. Certe ſi clerus Aretinus fœneratori illi quicquam contra quam & multi opinantur & ſententia inde lata diffinit, debet; non ad exemtos, cujuſmodi nos ſumus, id debitum pertinere, quia neque ipſi ab eo quicquam mutuati ſunt; ſed non exemti. Cur itaque ſolvere cogimur, quod conſtat a nobis nequaquam deberi? Quod ſi allegatur antiqua cleri utriuſque debita, in hanc perſolutionem confiteri oportet, & iniquum eſſe ut pauperes qui pro rata ſolverunt, denuo graventur, pro ditioribus ſolvant. Dicunt enim iſtud, ut audio, & rectiſſime id quidem proſequuntur? Sed quorſum iſtuc? An vero nos non ſolvimus quod de jure debuimus? immo & ultra honeſtum modum ſemper partes impendimus, exigereque a non exemtis multas pecunias jure noſtro poſſemus, ſi antiquæ rationes ſub calculum veniant, id [illegible] exactorum ipſorum teſtimonio. Qua ergo ratione debitores in libris de ſub humo erutis ſcribimur, qui creditores verius ſumus? At bene & ſancte vetera replicant, quæ an ſoluta ſint, probare nobis perdifficile ſit; & credimus certo fuiſſe perſoluta, quia neque noſtri moris eſt, non ſolvere quæ rationabiliter debemus, neque illi tam ſegnes exactores ſunt, ut jacere iſta in tenebris & latere permiſiſſe putandi ſint. Ne, quæſo, patiatur clementiſſimus dominus fœneratoribus nihil debentes prædæ ac pabulo fieri, mandetque vivæ vocis oraculo, vel litteris exactoribus importunis, ut nobis nihil infeſti ſint, neque perturbent quietem noſtram. Gloriabuntur contra noſtram inſtantiam adverſarii, noſque libentius vexabunt, quod auctores potiſſimum ſciunt, litteras inhoneſtiſſimas, quantum fuit in nobis corrigendi, atque in noſtram injuriam evadet, quod pontifici Eugenio pro illius honore ſuggeſſimus. Vides certe quod non niſi vera proſequimur, & multum probabilia. Noſtram hanc cauſam tuæ pietati ſumme commendamus, quam & quia juſta & noſtra eſt, fovere ex tuo inſtituto perges. Has autem litteras noſtras & domino meo Concordienſi leges, cauſamque ipſam illi quo-

Digitized by Google

que commendabis, pontificique pariter ſuggeretis, ne nos patiatur opprimi, quos juvare velle promte, alacriterque præcipua benignitate profeſſus eſt. Adeſt modo unus exactorum, Sanctus nomine, canonicus Aretinus, nam duo ſunt inſtituti, cui poteſt ex mandato pontificis inhiberi vivæ vocis oraculo, ut deſiſtat a nobis. Vale, mi amantiſſime domine. Ex noſtro monaſterio ſancti Salvatoris. xv. Novembris.

EPISTOLA XV.
ad Chriſtophorum.

Mittit ei ſuas quas ille petierat epiſtolas; commendatque negotium Petri Hiſpani clerici Legionenſis.

DOmino meo Chriſtophoro Ambroſius.

Vix poſſum non mirari inſtantiam tuam, qua noſtra omnia tam ſtudioſe inquiris, ut niſi morem geram, obnoxium me ſummo ingratitudinis vitio recognoſcam. Ecce enim epiſtolas noſtras omnes, non modo graviores & de rebus ad chriſtianam pietatem pertinentibus agentes: verum familiares quoque, & nihil ferme ſerium continentes expetis tanto ſtudio, ut niſi accipias, verſuram pene feciſſe te putes. Quid inter iſta ſtatuam fateor vix invenio, ancipiti tentatus incommodo. Namque, cum ut ſcriptæ ſunt ad amicos, rudes atque impolitæ proceſſerint, neque ullum litterarum exemplar penes me reliquum ſit, non poſſum votis tuis abſque rubore meo ſatisfacere, dum eas requirere ab his ad quos deſtinatæ ſunt cogor, ut vanitatem ferme ſapere, ut & reddere, ea res videatur, & grave quoque judicium tuum noſtra reformidat intentio, ne ſi obſequium, leves: ſi obſiſtamus, ingrati videamur. Sed enim iſtiuſmodi timoris cauſis, quaſi ſcopulis quibuſdam tranſvadatis: malui periclitari pudorem meum, atque & apud ceteros & apud te ipſum quoque indice exagitari, quam mirabili benevolentiæ in me tuæ pietatique deeſſe; quæ tanta profecto eſt, ut ei nihil accedere poſſe videatur. Statui quoque inepta noſtra tibi quando tu ita vis innoteſcere. Sumas itaque paucas ad amicum epiſtolas noſtras, nam majorem ille numerum aliis, ut aſſerit, mutuo dedit, & releges, & ſi quas dignas judicaveris, quæ digerantur in codicem, eliges; ceteras cum ille receperit habiturus. Commendo ſumme diligentiæ tuæ Petri Hiſpani clerici Legionenſis & propinqui cardinalis negotium (a), ut ſi fieri poteſt, poterit autem, ſi tuam operam præſtiteris, mos ei geratur. Ceterum non ignoras id gratum fore car-

A dinali, & licet ille non poſtulet, perinde gratum futurum, ac ſi ſuis precibus annueret pontifex, immo gratius quoque. Noſti quid velim, quid taceam. Eo tibi ardentius rem ipſam commendatam tibi cupio, quo ipſe juvenis multum confidit mihi, & hinc profecturus nequibo illi navare operam meam, ut neceſſario, ſi dignaris, & meas in hac re partes te aſſumere oporteat, & ſupplere defectum abſentiæ meæ. Vale in Domino, & nos perpetuo dilige, qui te diligimus plurimum, & lato cordis chriſtiani

B fovemus hoſpitio. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni. xxi. Novembris.

EPISTOLA XVI.
ad eumdem.

Aliquas ei mittit epiſtolas; improbatque monaſteriorum uniones.

AMbroſius Chriſtophoro patri in Domino æternam ſalutem.

Libet ineptire apud te, pater, quando-

C quidem ineptiarum noſtrarum amore correptus, omnia noſtra tam ſolerter exquiris, ut licere apud te exiſtimem, quamindigeſta minuſque expolita ingerere auribus tuis. Scripſi epiſtolas quaſdam de rebus ſeriis, quas quoniam tranſcribere minime otium fuit, ad te nedum obſignatas mitto, ut ſi placet mature priuſquam mittantur, ad quos deſtinatæ ſunt tranſcribendas cures, ac remittas ad me, ſive reſtituas profecturo ad te quam primum licebit. Quæſo autem ignoſcas huic fiduciæ meæ, quam nemo fere præter unum te eſſet, quin vanitatis aut levitatis incu-

D ſaret. Et merito quidem, quippe cum te notarium rerum mearum & exceptorem feciſſe videar; decet enim nobis qui excipiat dictata ſive ſcripta tranſcribat.

Negotium illud uniendæ principali monaſterio eccleſiæ, de quo verba habuimus, commendo dignationi tuæ. Neque vero video, cur non debeat fieri, præcipue cum principali monaſterio deſit honeſta habitatio, in qua remorari prior poſſit. Ceterum quæ in capitulo Burgenſi & Britonorienſi factæ ſunt uniones noverit dignatio tua ita & eremitis patribus & univerſis ordinis prælatis & monachis fuiſſe moleſtas, ut nihil

E ſupra. Illud enim ignave aut irrationabiliter allegantibus a fundamentis ordinis ita monaſteria illa permanſiſſe ſeparata, ut condita fuerunt, & eſſe temerarium velle unire & diverſa conjungere, cum præcipue ſingula monaſteria ferme polleant privilegiis propriis, & neceſſe ſit quæ uniuntur monaſteriis ceteris deſeri, ita ut in eis non ſit habitator, officiaque divina deficiant, contra conditorum mentem & intentionem, qui idcirco monaſteria ipſa ordini applicuerunt, ut cultus ſacer in eis perpetuo vigeret.

[a] Optabat ille canonicatum in ſua civitate, pro quo obtinendo Ambroſii apud ſummum pontificem gratiam interponebat.

Digitized by Google

Quod ſi allegatur in monaſterio ubi duo vel tres habitant ſoli non poſſe regulariter vivere, de hujuſmodi quoque conſtitutiones ordinis diſponunt, etſi non integra regularis obſervantia in ceremoniis ſervari in eis poteſt, quæ tamen ſunt ſubſtantialia etiam ſinguli ſervare poſſunt. His prælatorum noſtrorum rationibus, fateor, ceſſi, quia veræ & probabiles viſæ ſunt. Placuit iſta conferre tecum, pater, ut non eſſet ignota tibi in hoc quoque mens noſtra. Vale in Domino, & nos perpetuo dilige. Ex noſtro monaſterio. Kal. Decembris ante ſomnum

EPISTOLA XVII.

Ut epiſtolas ſuas elimandas remittat.

DOmino meo Cervienſi Ambroſius.

Pluvia perpetua progredi non ſinit, otiumque vel invito largitur. Mittas, oro epiſtolas illas quas tranſcribi ex noſtris feciſti, a me perlegendas. Cupio enim ut eas quam emendatiſſimas habeas, priuſquam exemplar in aliorum exeat manus, qui minus forte periti ex latinis non bonis barbaras faciant, & in uſus ullos parum idoneæ, nobis verecundiam faciant, ſimulque ridiculoſi, qui utcumque habemur eruditi, vel ſaltem non imperiti. Vale in Domino. Ex noſtro monaſterio III. Decembris.

EPISTOLA XVIII.
ad eundem.

Ut clerico qui in teneriori ævo conſenſerat homicidio, & ad ſacros ordines promoveri cupienti tentet obtinere diſpenſationem.

DOmino meo Cervienſi Ambroſius.

Vide quam ſæpe importunus immineam dignationi tuæ, quam multis te obtundam negotiis, qui non modo religionis meæ negotia aſſidue, verum aliena quoque, & nihil ad me pertinentia commendem perſæpe tibi. Ejus fiduciæ cauſam ſoli adſcribes humanitati tuæ, & ſingulari prope modum benignitati in me, quam ipſe & in ſinu caritatis perpetuo pabulo foves, & ceteris obſcuram eſſe non pateris; dum ex illuſtribus documentis, & apertis indiciis dilectionis, quanti nos facias, quantumque diligas omnibus facile eſt animadvertere. Ejus rei gratia erectiores quique amici noſtri ac fidentiores fiunt ad opem noſtram & interventionem apud te flagitandam, quod arbitrantur nihil nobis in re honeſta denegandum. Eo conſtrictus articulo, ne minus digne de tua pietate, in me ſentire videat, quam ceteri ſentiant, poſtulantes repellere nequaquam poſſumus. Eſt autem ea rerum natura, ut extendi cupiant, qui ſe vere ac germane penitus diligunt, & apud ceteros opinionem

A affectus mutui. Quid ego velim accipe, pater. Amicus nobis optime carus nobilis Ferrarienſis commendavit mihi priuſquam proficiſceretur a nobis, negotium clerici cujuſdam civis ſui, cupientis, poſt conſenſum in teneriori ævo & adjumentum homicidio præſtitum, promoveri ad ſacros ordines. Ego quid ſentirem in negotio non abſcondi, & difficile obtineri poſſe monſtravi. Inſiſtentem amicum, & de hoc munere ſingulari poſtulantem rationibus fregi, neque tamen obtinere potui, quin extorqueret operam meam.
B Supplicationem alias repulſam ad te mitto, ut ſi quidem tentanda res denuo videatur, id facias etiam noſtri gratia, ne amico defuiſſe videamur, impendio id de nobis oranti. Epiſtolas illas noſtras oro ut tranſcribendas cures, & illam ad cardinalem ſancti Angeli, ſi videbitur, pontifici legendam tradas: faſciculum alium noſtrarum epiſtolarum ad te mitto, ne quid, quantum fieri poterit ex noſtris conſiliis & rebus te lateat. Eas item dum tranſcripſeris, reſtitues nobis, quia ſub ea conditione ad nos advolarunt, ut ei ad quem ferme omnes
C miſſæ fuerunt, redderentur. Vale in Domino, & nos conſtantiſſime dilige. Ex noſtro monaſterio. IV. Decembris.

EPISTOLA XIX.
ad eundem.

Ex morbo convaleſcens, orat ut indulgentias in mortis articulo pro decem perſonis ſibi ſignet.

DOmino meo Chriſtophoro Ambroſius.

Notæ manus caracteres minus conſtantes noſtræ infirmitatis erunt indices, qua ſic
D attriti ſumus, ut pauca vix exarare poſſimus. Invaſit nos divino judicio ante octavum ferme diem lateris dolor pungentiſſimus, cum quo luctati aliquandiu ſuperiores evaſimus, & flagellum illud immite, Domini miſeratione, ſublatum eſt. Sed ita virtus omnis proſtrata eſt, ut neque cibi, vix potus quicquam admittere liceat. Adeo tamen ſtoma obſedit pituita viſco tenacior, cujus licet magnam vim evomuerimus, nondum tamen guſtare quicquam licitum ſit. Ora ut noſtri pius Dominus miſereatur; neque patiatur
E tentari ſupra vires. Quid cum ſanctiſſimo domino noſtro egerimus de ſignandis ſupplicationibus pro indulgentia in mortis articulo perſonis decem & quatuor locis piis & religioſis retines. Annuit ille gratiſſime, ut tibi ſuo nomine diceremus, injunxit, quod & fecimus. Intervenit ægritudo, ne id ſit hactenus executioni mandatum. Mitto hunc fratrem noſtrum, & peregrinationis noſtræ ſocium cum quibuſdam ex [illegible]. Obſecro ut eas ſignare digneris ſubito. Vale in Domino. XXIV. Decembris.

EPISTOLA XX.
ad eumdem.

Inſtante Franciſco Barbaro, commendat ei negotium religioſorum ſancti Georgii.

DOmino meo Cervienſi Ambroſius.* Firmiores quidem articuli ſunt, quod ex ipſa facie litterarum deprehendes. Verum agunt infirma hactenus crura & vox imbecilla, ut neque ad vos excurrere ſolito liceat, neque exercitationi corpuſculum ægrum adhuc fortiori ſubjicere. Ejus rei gratia me inde extricare ſtudui, ut eſſem in B ſeceſſu quietior, devitaremque moleſtam neceſſitatem adventandi quotidie ad vos, longinquiore via deterritus. Neque enim potuiſſem non ſatisfacere officio, requiſitus a domeſticis fidei, ſi me, ubi ſoleo, continuiſſem magna cum offenſione valitudinis. Placuit explicare tibi litteris quoque conſilium meum, quod nequaquam probabitur tibi. Litteras ab amiciſſimo homine & clariſſimo Franciſco Barbaro prætore Veronenſe accepi, quibus impendio commendat cauſam religioſorum ſancti Georgii, orans ut poſtquam a ſententia injuſte contra ſe lata provocarunt, in facto eccleſiæ ſancti Vin- C centii Vicentinæ diœceſis, cognitio cauſæ ipſius delegetur Antonio celebri juriſconſulto, vicario Patavini epiſcopi. Res, ut comperi, tibi notiſſima eſt, neque pluribus tecum agenda. Tibi eam tota qua poſſum fide ac pietate commendo, & ita ut præter officium, quod debes religioſæ pietati, partes quoque meas acceſſiſſe tuo ſtudio putes. Merentur ſervi Dei patrocinium noſtrum, quod ipſe certe, ſi licuiſſet, manibus & pedibus non denegaſſem. Licet illi nihil quidem amiſerunt, quoniam quidem teipſum valentiorem longe patronum & ipſi habent, & mihi ipſe ſubſtituo. Præſentem tabellarium Pelagium modeſtiſſimum hominem ad D hoc expediendum negotium miſſum, tuæ benignitati in primis commendo. Domino noſtro, quæſo, ut me commendes, & cardinali noſtro Veneto amantiſſimo, quem dici ſatis non poteſt quam videre & ſalutare aveam. Vale in Domino Jesu. Ex noſtro monaſterio ſancti Benedicti extra muros civitatis. III. Kal. Jan.

EPISTOLA XXI.
ad eumdem.

Ut Græculi cum legatis Græcorum mittantur aut ſolitam ſtipem accipiant.

AMbroſius Chriſtophoro patri, ſalutem.

Obtundunt me Græculi noſtri, neque poſſum ipſe non moleſtus eſſe tibi: quippe A cui mecum ea cura communis eſt. Expectabant mitti cum legatis Græcorum, idque munus libentiſſime exequebantur, quod ferme ex verbis noſtris pro rato habebant, neque ſuccedere ſibi ex voto deprehendentes obſtupeſcunt. Solemnem item ſtipem adhuc deſiderant, queruntur que non poſſe, quandoquidem ipſi non proficiſcuntur, vel opem exiguam filiis & uxoribus mittere. Poſt pauca ita inferunt. Oramus autem per caritatem Dei hodie noſtri cauſa labores, ut ſcire poſſimus quid ſit agendum nobis. Nam nihil hactenus certi habemus, proficiſcuntur hodie legati, noſque id intuentes ſtupidi & velut ænei ſtamus, neſcientes quid facto ſit opus. Nam ſi quidem noſtris tantum ſcribimus, neque illis vel modici ſolatii mittimus, maxima nobis verecundia eſt, ac de nobis omnino actum putabunt. Sin vero nihil ſcripſerimus, nos mortuos ſuſpicabuntur, neque legatis penitus credent. Sic tamen hærentes & perplexi, ac maxime confuſi hujuſmodi noſtram perplexitatem poſt Deum exponimus venerationi tuæ. Manda nobis per litteras quid faciamus. Hic ſenſus eſt litterarum. Ego, pater, quid dicam; quid reſpondeam: quo me vertam, prorſus ignoro; niſi quod ut ad te ſcripſi, hæc imprimis erit cauſa per quam hinc mature me extricem, ne quotidie hujuſmodi moleſtias patiar; quamquam vereor ipſam quoque eremum noſtram adituros, ut nuſquam detur conquieſcere, ita de nobis pendent. Quæſo, pater, hanc mihi adimas neceſſitatem, & vel mittantur cum legatis, vel ſolitam accipiant ſtipem. Equidem cum nihil reſpondere illis poſſim: ſcribo tamen ad eos me admirari, atque commendaſſe tibi negotia ſua ſollicite & modo commendare. Vale in Domino, & ſi nos diligis, ut profecto facis, hanc a nobis curam & cogitationem in te transfer. Ex noſtro monaſterio ſancti Benedicti XVI. Februarii.

EPISTOLA XXII.
ad eumdem.

Quod in ſe non mores, ſed quas ſibi credit ineſſe virtutes, diligat: Græcos ei commendat, uti & Marianum Romanum & alios.

AMbroſius inutilis famulus Chriſti, patri Chriſtophoro, ſalutem in Domino & ſinceræ pietatis affectum.

E Scribere ad te ſuadent plurima; ſed nihil æque impellit atque caritas illa ardens atque germana, qua me tibi jam pridem devinxiſti, pater. Amavi enim amorem tuum pium ac ſincerum, & de Chriſtiano pectore profectum; quo me indignum & non merentem proſecutus es; Cur itaque, quæſo, bone vir & bone frater? Libet enim te-

cum modo liberius colloqui, quam coram A hæret, avertente intentionem noſtram occupationum mole, neque ſinente craſſitudine curarum ferme infimarum refundere mutuo animum noſtrum, & ſermone penitiora noſtri cordis aperire. Quid, oro, ſic afficior grate affectu illo in me tuo raro atque ferme ſingulari? An quia compendium ex eo quæro? Loquar ſecurus & garrulus, quod Apoſtolus Philippenſibus ait: *Non*, inquit, *quia quæro datum*, *ſed requiro fructum.* Et ego nullo mortali commodo, ſed ſpiritalis emolumento fructus, ut hunc affectum tuum & amplectar & oſculer, haud invitus inducor. Amas Ambroſium, pater, B non ullis ipſius præcedentibus meritis, (eſt enim peccator indignus atque ingratus poſſeſſor bonorum Domini ſui;) ſed quia hunc arbitraris Deo tuo & carum & gratum eſſe, atque familiarius illi inhærere. Nimium allicit animum pietati deditum: inaniter licet & utinam non falſo præſumta de nobis opinio. Amas in nobis bona Domini, curriſque in odorem unguentorum illius quem diligit anima tua; quærens illum per plateas & vicos civitatis, donec invenias & teneas, neque abire permittas. Diligis decorem domus ſanctæ & locum habitationis gloriæ Domini, ut cum Pſalmiſta moduleris & dicas: C *Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum: concupiſcit & deficit anima mea in atria Domini. Cor meum & caro mea exultaverunt in Deum vivum. Templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos*, ait Apoſtolus. Quidni ergo nos diligas, in quibus templi vice Deum inhabitare præſumis, juxta quod ſcriptum eſt: *Et inhabitabo in illis, & inambulabo*? Amo, inquam, hunc amorem tuum, neque amare umquam deſiſtam, & ſuavi odore Chriſti ſaginantur præcordia mea, medullæque omnes imbuuntur. Atque hic eſt fructus, quem ex mutua dilectione perci- D pio, is ſcilicet quo & anima tua recreatur, & paſcitur ſuave ac pingue pabulum pietatis. Vide, quæſo, quam vere, quam pure, quam libere de candidiſſimo pectore tuo judicem, qui te ſentiam de mea humilitate tam ſublimiter, tam digne ſentire. Efficit quidem tua iſta adeo excellens de nobis opinio, ut pudeat & pigeat non eſſe quod putas. Verum & illud efficiet ſpero ne fruſtra omnino opinatus videaris. Et quoniam id non ſum quod putas, vel quia putas, eſſe enitar, juvantibus precibus tuis. Sed en quorſum evaſimus? ut intelligeres ſcilicet quæ- E nam ſit ſolitariæ quietis in qua modo acquieſcimus, & frequentioris vitæ differentia. Simul ut animadverteres me in tui memoria veluti in jucundo diverſorio remorari jugiter.

Verum ut ab hoc ſereniore curriculo parumper deflectamus; ſcribo ſanctiſſimo patri EUGENIO prolixas litteras, quas, oro, ut illi tradas, & me ſuæ ſanctitati commendes, neque id ſolum, verum & quæ poſtulo, oportunis ipſe, quæſo, proſequaris auxiliis: quia pia ſunt ut animadvertere ex ipſis litteris poteris. Rem Græculorum noſtrorum oportune, quantum licet, illi ac modeſte commendo, ne illis neceſſaria victui deeſſe patiatur, qui ad eum velut ad notum præſidium cucurrerunt, ſuntque judicio meo fideliſſimi ſanctitatis ſuæ. Junges tu quoque vota, & eos commendabis. Vereor enim ne opportuno ſolatio ſolitudines penetrent, ut ad me perveniant, otiumque noſtrum inquietent, idque minime omnium fieri velim.

Commendo inſuper curæ ac ſollicitudini tuæ, pater, MARIANUM nobilem Romanum equitem, dulcem filium, quem juſtiſſimis ex cauſis ſumme diligo, oroque ut in his quæ poſtulat, quia honeſta ſunt, illi adſis, opemque feras, & meas in hac re partes aſſumas atque impleas. Quam velim adoleſcentem noſtrum a ſanctiſſimo noſtro foveri atque diligi, neque tamen id fore deſpero, Chriſto propitio, per tuam opem, pater.

Epiſtolas noſtras, ſi quæ deferentur; nam illas ut tibi morem gererem, pleriſque ex locis poſtulavi, tibi reddendas, & in abſentia noſtra curabo. Sed, te oro, dum tranſcribi eas feceris, ne paſſim effundas, ſed apud te habeas, ne forte quæ tibi placent, offendant alios, non æque nobis affectos. Præterea ſi tandem illas exire in publicum decreveris, nam tuo arbitrio res tanta permittitur, in ordinem eas redigere in libros animus eſt, ne ſit confuſio legentibus, ex aggeſta & indigeſta multitudine, nullo præſertim ſervato ordine. Commendabis me domino meo camerario, atque excuſabis quod eo inſalutato diſceſſerim. Namque adii illum equidem ſæpius, ſed aberat, neque abſentem alloqui licuit. Diligo illum certe ex animo, atque eo magis quo magna de illius indole mihi ipſi polliceor, excellenſque licet modo quoque ſit, plus tamen in ſpe quam in re teneo. Deus votis noſtris annuere dignetur, atque illi gratiæ ſuæ largitate aſpirare. Innocentius quidam Bononienſis juvenis mihi in primis carus, & ab innocentia vitæ bene natus, multum ſe commendavit mihi. Is frater cum eſſet S. Auguſtini, a quodam abbate, qui ſe habere auctoritatem diceret, inductus eſt ut monachi habitum ab eo ſumeret, quod & fecit. Verum homo ſcrupuloſæ conſcientiæ de auctoritate abbatis illius addubitat, oratque eradere ſcrupulum iſtum, mihique, ut dictum eſt, ſe commendavit. Cupit a pontifice committi abbati ſancti Stephani de Bononia, ut eum legitime ſuſcipiat, vivatque deincep liberiori animo. Te, oro, pater, nut ſubvenias noſtri gratia. Vale, mi pa

mantiſſime. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni v. kal. Martias.

EPISTOLA XXIII.
ad eumdem.

Cæſaris Bononienſis negotium illi commendat, agitque de hoſpitali puerorum inventorum, deque religioſis natalium defectum patientibus: Marianum, Græcoſque illi iterum commendat.

Domino meo amantiſſimo & luce ipſa cariori patri Chriſtophoro Ambroſius.

Non committam ut ex abſentia noſtra quicquam detrimenti ſuſtineat caritas illa antiquiſſima & rata, quæ non modo orta eſt inter nos, verum ad ſummum uſque profecit, firmiſſimiſque radicibus nititur. Et ſcripſi igitur & ſcribam dum vivam, ut quando coram non datur, te vel litteris alloquar, Ambroſiumque tuum familiarius te interpellantem ſæpius habeas. Negotium Cæſaris Bononienſis mihi abs te & a ſorore ſua, quæ filia noſtra in Chriſto eſt, commendatum, proxime commendavi tibi. Neque enim potui deeſſe utriuſque poſtulationi, quam potiſſimum ab honeſtate deviare nequaquam arbitrarer. Et modo itidem, quantum ratio patitur, commendo. Ita vero ſemper quæ de te poſtulavero velim accipias, ut nullius preces pluris mihi conſtare quam tuam dignitatem & integritatem arbitreris. Fieri namque poteſt, ut quæ ipſe honeſta putavero fore, diligentior admota conſideratio improbet. Ejus rei gratia judicio tuo, quod eſt integerrimum, cuncta permitto, ut ſiquidem quæ poſtulantur honeſta putaveris, foveas; ſin minus, improbes. Et Cæſarem itaque commendo tuæ dignationi & noſtram honeſtatem. Si mos amico commode geri poteſt, gratulabimur: ſin autem, nihil urgebimus.

Retulit frater noſter ille qui tibi priores noſtras reddidit, eſſe quædam in litteris noſtris quas ad pontificem ſcripſeram obſcure poſita, & quæ parum intelligeres: ſubiit ſuſpicio ne forte illud ſit, quod de congregatione puerorum laicorum ſcripſi, qui in ipſo hoſpitali ubi expoſiti nutriuntur infantes, quod & pontifici commendavi, conveniunt. Eam rem ſatis diligenter litteris videbar executus; ſi tamen ipſa eſt quæ obſcuritatem parit. Requiſivit verecunde admodum is qui pueros illos in diſciplina & timore Domini enutrit magna cum diligentia, ut cum ampliore eis habitatione opus ſit, oporteatque plures pecunias impendere, commendarem pontifici ſummo diligentiam ſuam. Neque enim eſt ea facultate & eis opibus, ut hujuſmodi ſtructu[illegible] ſufficiat, niſi aliunde juvetur, & piiſſi-
A mum videbatur opus in hac re illi non deeſſe, ex qua fructus uberrimus gignitur, cum ex eo ludo puerorum plurimi poſtmodum religionem profiteantur. Modo quoque ſi permittit ſanctitas ſua, utrumque negotium ſibi commendatum cupio, quod quia ſuperioribus litteris explicatum ſatis puto, minime repetendum eſt, eamque provinciam tibi, pater, injungo.

Memini dum eſſem apud vos inter ſermones noſtros mentionem incidiſſe de his qui defectus natalium patiuntur in religione noſtra, quibus diſpenſari per ſanctiſſimum dominum noſtrum cupiebam, ut ſi vitæ
B merita vel doctrina illis opitularentur, defectus hujuſmodi non obſiſteret, quin ad gubernationem monaſteriorum admitterentur, præcipue cum ſint aliqui hujuſmodi multum idonei, & religio noſtra ſummam hominum patiatur inopiam. Approbaſti tunc, pater, quæ propoſuimus, & cum difficultatis nonnihil in re eſſe deprehenderes, ut ea diſpenſatio ad ea tamen monaſteria extenderetur, quæ eſſent ſuffraganea, & non vacarent in curia ferme ſanxiſti. Nihil tamen tunc præter verba actum eſt. Te oro, pater optime & amantiſſime, uti vices noſtras tibi in hac re dumtaxat aſſu-
C mas, & eo modo qui facilior & expeditior videbitur, negotium tranſigas, & ſive ſolam ſignaturam ſufficere putabis, ſive conficiendas bullas tranſire oportere, per cameram arbitratu exequeris. Ad hæc autem contineri in litteris clauſulam illam oportere putavi, quæ in curia non vacant, ut monaſteriis quæ obſervanter vivunt hujuſmodi perſonæ præfici poſſint. Vides quid facto ſit opus. Rem ſecretius confici cupio, atque ideo de illa nihil procuratori noſtro ſcribo.

Mariani mei negotium tuæ dignationi quanta poſſum intentione commendo, ut ſi
D quo pacto fieri poteſt, quod tanto ſtudio cupit conſequatur. Nihil video obſtare præter pontificis nutum, cur id non debeat aſſequi. Adeſt illi, ſi tamen in re ſpiritali ea inquirenda eſt, nobilitas generis. Adeſt eruditio morumque gravitas, & vitæ munditia, neque deeſt oris gratia & dignitas, ſi & ea requiratur. Quid in illo deſideretur plane non video; ætatem ſolam cum de eo ſibi verba facerem, pontifex illi objecit, quod eſſet minor natu, quam ut ad eam dignitatem ſubvehi legitime poſſet. Eſt quidem illa ratio haudquaquam improbanda;
E ſed tamen ſi acerbam ætatem compenſet maturitas morum, non illi obſiſtere teneriores anni debent, quin admittatur. Siquidem Samuëlem & Danielem pueros preſbyteros judicaſſe legimus. Neque tamen infra annos pubertatis ille eſt. Te oro, pater cariſſime, illum commendatum ſuſcipias, & domino meo camerario quoque commendes.

Græcorum

Digitized by Google

Græcorum noſtrorum cauſam itidem commendo tibi. Ex eorum litteris ſum factus certior pontificem admonitum ſolita illis ſtipendia reſtituiſſe. Multa in dies audio quæ excrucient animum noſtrum, deſideriumque ſolitudinis augeant. Peregrinari aliquandiu inſtitui neceſſario pro munere viſitationis exigendo, ut quieſcere detur in otio, & ſabbatum delicatum celebrare poſtmodum liceat. Vix audeo litteras tuas requirere, non ignarus quam ſis occupatus, ſi tamen vel breves accepero, gratiſſimum erit. Paucas item ex noſtris litteris ad te mitto, quæ in noſtras pervenere manus. Sanctiſſimo domino noſtro me commendabis, & domino camerario & reliquis noſtri ſtudioſis. Vale. Aretii XIIII. Martii.

EPISTOLA XXIV.
ad eumdem.

De inſtitutione hoſpitalis puerorum expoſitorum; de illata ſibi a domino Tragurienſi injuria; de Mariano, & Cæſare Bononienſi, deque negotio Burgenſis monaſterii.

DOmino amantiſſimo & in Chriſti viſceribus honorando patri Chriſtophoro Ambroſius.

Nihil me pœnitet improbitatis, quando litteras tuas elicere vel ſero datum eſt, quas tanti facio quanti debeo. Debeo autem tanti, ut nullius pluris. Quanto enim illæ me voluptatis ſenſu perfudere, quæ medias licet inter ſummorum occupationes ingentis molis conſcriptæ, ſpirant affectum illum tuum in nos rarum illum germanum ac penitus inſitum. Neque ſane eſt cur ingenii ſterilitatem excuſes, quod divino munere aureum & de paradiſo caritatis irrigatum accepiſti, ut nihil ſit quod non & egregie concipere,& eloqui aptiſſime poſſit. Sed miſſa hæc facio. Venio ad rem. Grata fuiſſe pontifici quæ de puerorum diligentiſſima inſtitutione ſcripſimus, nihil miratus ſum, cum ſciam illius animum ad pietatem pronum, hujuſce narrationibus paſci ſolere: ſed certe nihil fictum a nobis ſcriptum eſt, nihil ſimulatum. Gaudent primores civitatis plerique filios ſuos in ludo nutriri, & in iſta ſcola Chriſtianæ virtutis educari, in qua nihil præter pietatem diſcitur, nihil præter bonos mores hauritur. Præfectus huic ſocietati, ſic enim vulgariter dicitur, vir fidelis, laicus licet, magna infantes ac pueros cura ſummoque ſtudio piis exercet operibus, doctriniſque ſalutaribus imbuit. Profitentur perfectam continentiam, & in ſæculari habitu exerceant licet vulgares artes, otioſis abſtinent verbis, ne dicam ſcurrilibus aut turpibus, & ſæpe inter ſceleratorum obſcœnos ſermones innocui, non ſecus atque in camino Babylonio tres illi pueri durant, ne alienæ malitiæ illos contingat incendium. Nullum genus ludi admittunt, neque modo ludos ipſi non exercent, ſed ſpectaſſe piaculum putant. Dominicis ac feſtis diebus quibus major laſciviendi licentia uſurpatur, in unum omnes coeunt, & poſt ſalubria monita, vel pſalmos recitant, vel hymnos pariter concinunt, ibique ſi quis ab inſtituto tramite vel leviter forte detorſit, pœnitentiam agit, confiteturque reatum. Ita inſtituti & imbuti parentum repetunt domos, ibique religionis ſpecimen præferentes, familiæ reliquæ ad bonam frugem exemplo atque incitamento ſunt. Conſtitutus eſt ſacerdos perſona gravis & electa ad eos audiendos, atque ad pœnitentiam eis injungendam; nam ſæpe ex inſtituto ſuo & confitentur & communicant. Quam lætus ex hac exercitatione prodeat fructus obſcurum eſſe non poteſt: ſive enim iſti in ſæculo permanere delegerint, guſtum ſupernæ gratiæ quem tenera ætate perceperunt, ſervant, atque ad magiſtratus quoſque civitatis electi, juſtitiam præ ceteris colunt; ſive, quod ſæpiſſime fit, religionem profiteri maluerint; hac veluti præexercitatione edocti, minus vitæ quavis auſteritate deterrentur, evaduntque facile in bonos viros: Iſta mihi jam pridem explorata, neſcio quo pacto inter familiares ſermones exciderit enarrare pontifici. Diverſorium iſti ſibi in expoſitorum infantium hoſpitali delegerunt, quia & remotus eſt locus, & huic exercitationi accommodatus. Verum in ipſius habitaculi præparatione impendendæ pecuniæ, cum non ſatis ſuppeterent, oratus a magiſtro ludi, hanc inopiam pontifici commendavi, gratulorque non infructuoſam fuiſſe commendationem meam.

Innotuiſſe pontifici noſtram innocentiam ex noſtris litteris probatamque fuiſſe lætus accepi. Non diſſimulabo quin dignationi tuæ aperiam, quod mihi & litteris & nuntiis poſt profectionem a vobis meam ſignificatum ſit. Scribitur mihi dominum Tragurienſem hoc nobis crimen impingere & palam aſſeverare, me in primis auctorem fuiſſe, ne archiepiſcopi cauſa negligentius tractaretur. Id ſi haberem exploratum, non diſſimularem quin memorato patri dolorem meum aperirem, & injuſta calumnia vexari apertis documentis probarem. Temperavi tamen animo, ne commotionem meam panderem, niſi abs te prius fuero admonitus. Oro autem ut hunc amoveas ſcrupulum, & ſi ita eſt, vel ipſe pro nobis ſatisfacias, amicumque moneas non excedere verecundiæ terminos, vel nobis hanc provinciam permittas; ſed triſtes iſta, neque enim de amiciſſimo viro, & alias de nobis optime merito ſuſpicari hujuſmodi libet. Puellæ illius nubilis patrem ad te per-

A gere inſtituo, atque ab eo fortaſſis iſtas accipies. Eum commendo piiſſimæ dignationi tuæ.

Marianum noſtrum Portium tibi commendatum ſumme gaudeo; noſti adoleſcentis egregiam indolem ad omnia merito promovendam, ut in ſua poſtulatione rejiciendus nequaquam videatur. Certe ſi quod cupit conſequatur, multum acceſſerit conſolationi meæ. Facit enim Stephani clariſſimi viri, & ipſius adoleſcentis obſervatio, & amor in me prope ſingularis, ut omnia illorum prope vindicem, ſive triſtia illa, ſive B læta ſint, eorumque ſive provectus, ſive defectus meos putem. Commendo illum tibi quanta licet inſtantia.

Cæſarianam cauſam ſi foveris, gratum fuerit, modo illa juſta ſit, nam aliter nolim. Etſi in re ambigua deferri amicitiæ interdum conſuevit, & a curriculo modico deflecti ipſius gratia, id tamen abs te fieri nequaquam poſtulo. Germanam habet ille quam ipſe in Chriſto regeneravi, cui gratificari merito cupiam, cum in primis grandem illa & numeroſam habeat ſobolem, C cui alendæ non ſufficiat, niſi victum ſibi ex officio ſuo ſuppeditet.

Deflevi certe noſtri archiepiſcopi obitum, ejuſque indolui vicem, quem gratis vexatum aliena malitia ſemper putavi, neque ambigo eam afflictionem ſuam ſibi occubitum acceleraſſe. Deus noſter illum æterna requie donare dignetur, qua in terris caruit. Quod noſtri muneris eſt & defuncti memoriam proſequi, & eccleſiæ illius cauſam te hortante precibus Deo commendare ſtudebimus.

Negotium Burgenſis monaſterii, pro quo pietatem tuam procurator noſter interpellavit, commendare ſuperfluum arbitror, cum illud peculiari quadam gratia & præcipua benignitate ſuſceperis. Ex abundanti tamen illud quanta poſſum intentione commendo, ne videar officio meo defuiſſe. Varius de pace rumor affertur, aliis concluſam aſſerentibus, confuſam aliis rectius fortaſſe ſuſpicantibus, & belli metum non injuſtum docere nitentibus. Spei aliquid ſit, necne, certior fieri cupio. Commenda otium meum Eugenio. Vale, amantiſſime domine, plura enim impleta, ut cernis, pagina non capit.

Finis Epiſtolarum libri tertii.

AMBROSII CAMALDULENSIS

EPISTOLARUM LIBER IV.

AD DOMINUM PLACIDUM DOMINI EUGENII PAPÆ IV. CUBICULARIUM.

EPISTOLA I. ad Placidum.

Petit ordini ſuo reſtitui monaſterium S. Michaëlis de Brittis ad inſtructionem puerorum.

Ambroſius monachus Placido famulo Dei ſalutem & integerrimæ dilectionis affectum.

Vix putaſſem fore, ut puerilis noſtri ludi magiſter ad vos tam cito proficiſceretur; E verum quoniam incerti ſunt humani caſus, neque futura proſpicere poſſumus, quoniam ita res exigit, accedit ad vos, quid velit, quid neceſſario cupiat ipſe tibi latius explicaturus. Scribimus quidem & ipſi pon- D tifici noſtro neceſſario. Rem paucis attingimus, quam tamen ex ipſo latius exactiuſque & ipſe percepturus es, & pontifex ipſe, ſi detur alloquendi illum commoditas, diſcet. Orarem, ut commendatum haberes, niſi ſcirem voluntatem atque animum tuum erga illum gratiſſimum ſimul & obſequentiſſimum. Sed peto tamen cauſam ſuam, quam ex ipſo percipies, tueri ac promovere digneris, noſtra quoque prece adjecta. Fiet hoc non modo ad ſalutem fratris, verum ad ſolatium ſuum noſtramque præcipuam conſolationem, ipſique videbimur in nobis excipere quod illi fuerit a pontifice, te interpellante, conceſſum.

Verum ut hinc ad alia progrediatur intentio; ſcio enim potius quam credo te plura facturum quam poſtulem in negotio fra-

Digitized by Google

tris. Commendo tibi negotium aliud de quo ipſe meo nomine & tibi & pontifici ſummo, ſi per te licebit, faciet verba. Pueros mirabili labore & ſollicitudine jam educatos transferre cupimus, quod in herbis & plantis fieri ſolet, ut firmioribus radicibus niti poſſint. Habet Florentia duo monaſteria religioſa obſervatione inſignia. Venetiis duo itidem ſunt pari decore illuſtria. Bononiæ veluti in ſolo pingui iſtiuſmodi germina coaleſcerent melius atque fœcundius. Monaſteria ſunt ibi quidem, ſed tenuia, neque ſufficientia ad iſtiuſmodi obſervantiam. Ex pontifice ſubſidium nos quærere quia jam infructuoſe tentavimus, conſilii nequaquam fuerit ultra poſtulare. Ex religione itaque noſtra id petere inſtituimus, quod pontifici ipſi factum non modo facile, verum & honeſtum erit; & audi, quæſo, cujuſmodi hoc ſit. Monaſterium eſt religionis noſtræ a Bononia VIII. millibus paſſuum diſtans, ſub titulo S. Michaëlis de Brittis, ſive de caſtro Britonum. Id cum in omnibus privilegiis noſtris inter præcipua membra numeretur ordinis noſtri, neſcio quo pacto jamdudum nobis ſublatum eſt, & in uſus ferme profanos converſum. Neque enim ibi ſervi Dei aut obſervantes viri habitant, ſed laicus quidam Jacobus de Aldrobandis Bononienſis civis id occupat. Quod ſi uni ex noſtris monaſteriis quæ juxta civitatem ſunt, adjungeretur, conventus ibi regularis poſſet inſtitui, vel certe in eo ipſo tamquam fortaſſis aptiore degere. Quam ſit juſta, quam rationabilis noſtra poſtulatio animadvertis. Te oro, ut hanc ipſe promoveas, vel certe, ut dixi, Mariotto noſtro promovendam cures. Neque enim ambigo pontifici probandam, in qua & juſtitiæ & honeſtatis habenda ſit ratio; nemoque erit quin juſtiſſime id factum aſſeveret. Scripſeram proxime ad te, negotiumque commendaram ſolutionis illius pecuniæ, quam Baſileæ mutuo accepimus; ſed antequam litteræ mitterentur, ſignificatum eſt nobis fuiſſe perſolutam. Commenda nos obſecro ſanctiſſimo domino noſtro. Franciſcum noſtrum & Arſenium fac ſalutes nomine noſtro. Vale in Domino. Ex eremo noſtra VIII. cal. Maias.

EPISTOLA II.
ad Placidum.

Inſimulatus apud pontificem orat purgari innocentiam ſuam, quinterniones duos de ſexta ſynodo illi mittit.

AMbroſius Placido dilectiſſimo fratri ſalutem in Domino.

Veni his diebus ſæpe cupiens alloqui ſanctiſſimum dominum noſtrum, neque hactenus licuit. Movit me multum, fateor, quod ſanctitati ſuæ ſuggeſtum indicaſti; me licet inutilem ſuæ ſanctitatis famulum quicquam aut egiſſe, aut locutum eſſe, vel cogitaſſe etiam quod eſſet contra honorem ſuum, & optabam purgare innocentiam meam. Id quia non licuit, ut ipſe pro me illi ſatisfacias. Mihi enim nihil carius eſt, aut eſſe umquam poterit, quam ea omnia exequi, quæ ſint grata ſanctitati ſuæ, nihilque me cruciat magis, quam oblocutio quietis contra ſuam ſanctitatem quomodolibet emiſſa. Iſta ei meo nomine ſuggeres. Quinterniones duos alios ſcriptos de ſexta ſynodo mitto ſibi offerendos. Sunt autem modo apud vos octo, quos diligenter oro ſerves, ne pereant. Vellem etiam neceſſario Eremum petere, & eſſet gratiſſimum, ſi mihi a ſua ſanctitate hujuſmodi licentiam impetrares. Vale in Domino JESU. Ex noſtro monaſterio XIII. Februarii.

EPISTOLA III.
ad eumdem.

Significat puerorum in monaſterio Fontis-boni profectum, commendatque negotium librariorum & Græcorum.

AMbroſius venerabili fratri ſuo domino Placido ſalutem.

Venimus, Chriſto propitio, incolumes ad noſtrum monaſterium Fontis-boni, ubi novam progeniem Chriſti & merito & numero auctam admirari libuit, multumque gaudii acceſſit ex mirabili profectu puerorum. Jam enim non modo cantum & litteras plerique ex eis, verum grammaticam quoque ita didicerunt, ita in eo ſtudio proficiunt, ut pauciſſimis menſibus egerint quod in ſcolam grammatici vix intra biennium aut triennium exegiſſent. Induſtriam præceptoris optimi maxime complexi ſumus, indefeſſoſque labores collaudavimus. Magna nobis ſpes eſt, vel omnes vel certe plurimos evaſuros in bonos viros & eruditos atque integros monachos. Referes ipſe ipſorum & noſtra vice gratias pontifici ſummo, cujus meriti eſt omne quod vivunt, quod ſapiunt pueri ipſi. Neque enim niſi manum ſuæ pietatis ille admoviſſet, proficere quicquam ipſi potuiſſemus, inopiæ malo adacti, nec unde illis neceſſaria miniſtrare poſſemus habentes. Nempe augendi numeri deſiderium nobis honeſtum non deeſt, ſi modo facultas adſit, neque deſunt qui recipiantur, cum gregatim ferme in dies confluant qui recipi poſtulant. Credo ſanctitati ſuæ excuſaveris profectionem noſtram, quod ſine benedictione illius exire neceſſario compulſi ſumus, magno certe cum dolore noſtro, quippe qui cupiebamus vehementer ejus ſacra adorare veſtigia; ſed noſti quam ſæ-

Digitized by Google

pe fruſtra venerim, neque ambigo ignoſcet clementiſſimus dominus neceſſitati, te potiſſimum patrono cauſæ meæ. Acquieſco nunc modice in otio, neque tamen eremum adhuc conſcendere licuit, altiſſimis nivibus obſtrictis itineribus. Commendo tibi, frater, negotium illud librariorum, qui Calcedonenſem & ſextam ſynodum ſcribunt, ut ſcilicet illis pecunias ſuppeditandas cures, ne cœptum opus intermittere inopia adacti compellantur. Mandavimus filio noſtro Michaëli monacho ſanctæ Mariæ de Angelis, ut pecunias neceſſarias de te poſtularet, librariiſque ipſis ſatisfaceret. Rem item Græcorum tibi commendamus, ut cum pontifice agas, ne illos deſertos velit. Vale in Domino JESU. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni v. cal. Martii.

EPISTOLA IV. ad Placidum.

Orat contractum a ſe æs alienum ſolvi, commendatque negotium hoſpitalis de Scala.

AMbroſius Placido ſalutem.

Multa ad diſceſſum hortantur & urgent, neque hic ultra morari, niſi magno cum detrimento licet. Tibi, frater, commendo negotium illud ſolvendi centum ducatos Venetos, quos Albæ mutuo accepi, & quorum debitor ſum. Certe profuſus aut prodigus non fui, & meretur fides noſtra in pontificem atque devotio, ut non negligar. Conſtituam qui rem ſollicitent; ſed te quoque procuratorem habere volo in re mea, quæ pia, ut cernis, & rationabilis eſt. Commendo inſuper tibi negotium hoſpitalis illius de Scala, ut ſupplices pontifici ex parte noſtra, ne permittat perire illius omnia per rectoris abſentiam; ſed concedat ut electus gubernator, hic habitum ſuſcipere poſſit, quia per hoc in nullo hoſpitalis Senenſis juribus præjudicatur. Tantam hujus rei moleſtiam ſuſtinui, ut ferre jam vix poſſim. Commendata item habeas, quoniam erit opus, religionis noſtræ negotia. Vale in Domino. Ex noſtro monaſterio XIIII. Martii.

EPISTOLA V. ad Placidum.

Commendat ei Michaëlem Perniſtofer, & ducem Albertum.

AMbroſius Placido fratri ſalutem.

Venimus tandem, Chriſto miſerante, ad quietis diverſorium, emenſis difficultatibus plurimis, jamque in portu navigamus, placidiſſimumque amplectimur quietis portum, ubi reſarcire damna præterita, quæ plurima perpeſſi ſumus, Deo propitio, intendimus. Sed te oro, frater, per miſericordiam Dei me adjuves, & partem curarum noſtrarum tibi aſſumas. Quidnam cuperemus ex te ante exitum noſtrum aperuimus, neque ſunt eadem modo repetenda. Duo in præſentiarum occurrunt nequaquam omittenda, & quæ cordi tibi eſſe omnino cupimus. Ea quænam ſint accipe. Dum Vienna moveremus ad vos redituri, dux ille homo bene inſtitutus, Chriſtianus, & timens Deum, requiſitus a nobis, ducem itineris dedit unum ex familia ſua, nobilem virum atque optimum, qui tanto nos amore atque honore officioque deduxit, ut referri digne vix poſſit. Is indulgentiam in mortis articulo, & ſemel in vita duntaxat pro grandi munere ſibi a pontifice donari oravit; vocatur enim Michaël *Perniſtofer*. Non quidem excidit mihi dum ibi eſſem; quippe cum de ea re verba fecerim Ariminenſi noſtro; ſed tam multa fuerunt implicamenta, ut expedire non licuerit, quod intenderam. Te oro atque obſecro ſumas tibi iſtam curam, & bullam inde conficiendam gratis cures, ut ad illum, ſicut ordinavero dirigi poſſit, quia me omnino debitorem illi ſentio, & hac in parte illi ſatisfieri cupio.

Aliud item fraternitati tuæ fidenter injungo, ut ſuppleas defectum meum profecto maximum. Quando primum ex legatione rediens pontificem noſtrum ſum allocutus, mentionem feci ducis ALBERTI, ejus quem ſupra notavimus, & cum ſanctitas ſua bona de illo plurima comperiſſe diceret, hortatus ſum ut ad illum litteras placidas & gratas ſcribi juberet. At ille prono ac libenti animo ſuggeſtionem admittens, admonuit ut ſcribendi ad illum onus ipſe ſuſciperem, atque gratias agerem, quod pro honore ſanctitatis ſuæ, ſanctæque ſedis apoſtolicæ benigne me humaniterque tractaſſet, eumque hortarer ad perſeverandum in ea devotione animi. Ea omnia ſcribi ex parte ſuæ ſanctitatis mandavit. Inſtitui parere monitis ſuis; ſed neſcio quo pacto interceptus eſt mihi iſtud officium. Precor ut iſtam quoque curam tibi aſſumas, & uni ex ſecretariis vel Andreæ vel Blondo conficiendas litteras injungas cum bulla, quibus pontifex comperta bona ipſius fama ſe gratulari … & ex relatione noſtra, quam ſit affectus ſanctitati ſuæ, ſanctæque ſedi apoſtolicæ, utque pro amore & reverentia illius nos honoraverit, nobiſque ob ſecuritatem ducem itineris dederit ſe didiciſſe … horteturque ad perſeverantiam boni, & offerat ſe ut videbitur.

Utraſque vero litteras & ad ducem clauſas & ad Michaëlem *Perniſtofer* ad monaſterium Angelorum fratri Michaëli filio noſtro mittas, qui eas Venetias ad dominum Andream Donatum cum noſtris litteris mittat ab eo Viennam mittendas. Dici non poteſt,

Digitized by Google

Placide frater, quàm te cupiam his in rebus implere vices meas. Ego in Eremo noſtra quieſcere inſtitui, & cupio animo curis exterius vacuo vivere. Pueri noſtri bene valent & proficiunt optime, magnaque nos conſolatione recrearunt. Mariottus magnam ſibi coronam ex eorum cautiſſima educatione contexuit. Is cupit promoveri abs te unionem illam de qua verba tecum habuit, egoque negotium ipſum commendo tibi. Vale in Domino, & me ſanctitati domini noſtri commenda. Eremitæ mittebant qui ferrent tabulam. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni. XIX. Martii.

EPISTOLA VI. ad Placidum.

Cupit ſcire quid de orationibus ſuis ſentiat ſummus pontifex, agitque de ſuis eremitis.

AMbroſius Placido ſalutem.

Scripſi ad te proxime commendans tuæ dilectioni tum litteras ad ducem ALBERTUM dandas ex perſona pontificis, tum indulgentiam ductori noſtro Michaëli *Perniſtofer*, nobili Viennenſi impetrandam. Cupio utramque rem tibi ſumme commendatam, atque ita ut negligentiam noſtram ſuppleat atque emendet diligentia, neque ero prolixior, quia non ignoro te pro ſumma in me caritate tua effecturum pro viribus & ſupra vires quæ poſtulamus. Orationes noſtras jam credo pontifex legerit, & ſcire ex te cupio judicium de illis ſuæ ſanctitatis. Oratio illa Albæ habita neceſſario & honeſtis ex cauſis ita temperata eſt, ut abſtineret a conviciis, neque palam in concilium inveheret, id quod ſequenti oratione mihi reſervavi, quam dixi quidem, ſed quia acrior viſa eſt, non ſcripſi.

Adventu noſtro ſunt compoſita Eremi noſtræ negotia, paxque rebus data eſt ſingulis amplexantibus libenter quietem, & quod puerile ferme fuerit, culpam in alterutrum refundentibus, quod contra nos ſcripſerint, ut me illorum puerilis intentionis, & ſortis meæ valde miſertum ſit, quod viros graves atque cordatos & ſpiritu Dei plenos, quales fovere conſueverat, Eremus noſtra deſideret, quorum præſentia mihi maxime profecto cara & jucunda eſſet atque neceſſaria. Implorandum reſtat mihi ſupernæ pietatis auxilium, ut vel de lapidibus mortuis excitet filios Abrahæ, fiantque vivi & pretioſi lapides in æterni templi ſtructura decore & apte reponendi, vel ſublato impedimento de medio, aptiores ad vitæ morumque ſanctimoniam atque integritatem vitæ deſtinare dignetur. Placidus iſte parum conſtans, & multum levis, nihilque habens religioſæ gravitatis inſimulatur ab omnibus ferme ut vagus, inſtabilis, prodigus, & eremiticæ quietis profligator, afferunturque documenta non levia & probationes veræ, quæ me vehementer cruciant. Hieronymus incluſus ab eo infeſtiſſime impetitur, ipſeque in illum lora linguæ ſuæ laxat. Componendarum rerum cura diligens mihi erit, & credo finem ſeditionibus imponet præſentia noſtra, occaſione omni ſubmota, quantum Deus operari dignabitur per inutile miniſterium meum. Poſtulatur a me, ut pernicioſam & ambitioſam conſuetudinem ab eis invectam, & a duobus generalibus capitulis approbatam, ut ſcilicet ſingulis per vices Majoris officium detur, tollam. Ego ſine auctoritate pontificis nequaquam poſſum: maxime cum ex præſentia protectoris apoſtolica interveniſſe videatur auctoritas. Te oro, ut pontifici ſuggeras, mandet oblitterari illam conſuetudinem, quam induxit ambitio ſola eremiticæ quieti adverſaria, electionique legitimæ reſtituat rem. Et ſi videtur formanda ſupplicatio, ita ut ſignatura ſufficiat pro bullis, facito, vel mihi quæ ſit intentio illius reſcribe. Vale in Domino, & me ſanctiſſimo domino noſtro commenda; Arſeniumque ſaluta officio meo. Ex Eremo noſtra XXI. Martii.

EPISTOLA VII. ad Placidum.

Plura ei commendat.

AMbroſius Placido ſuo, ſalutem.

Scripſi ad te ſecundo jam, ni fallor, commendans dilectioni tuæ litteras domini noſtri ad illuſtrem ducem ALBERTUM aliaſque litteras indulgentiæ nobilis viri Michaëlis *Perniſtofer* familiaris ducis ipſius. Credo feciſſe caritatem tuam quæ poſtulavi, & oro, ut Michaëli monacho monaſterii Angelorum tradas, Venetias ad nobilem virum Andream Donatum mittendas cum litteris ad illum meis, qui eas indubitate & celeriter mittet. Pecuniam item illam quam mutuo accepimus in rebus pontificis ſummi occupati, de qua tuæ caritati ſæpe verba fecimus, oro ſuggeras domino noſtro, miſique calculum totius pecuniæ a nobis expenſæ, neque ambigo, faciet amantiſſimus pater quæ ſibi poſſibilia erunt. Verum tu quoque, frater, id negotium interceſſione tua promovebis. Scripſi ad te quoque nuperrime de rebus noſtris & eremitis ut ſeſe habeat res. Ego hic remorari inſtitui, neque ambigo fore ut præſentia mea omnia iſta tollantur, ſedenturque perturbationes omnes & fluctus compeſcantur. Antequam a vobis proficiſcerer ſcriptam dedi domino noſtro relationem meam, ubi plurima inſerebantur, quæ reſponſum requirebant, ut eſt de domino Brunorio de Scala, qui cu-

pit eſſe in ſervitio ſanctitatis ſuæ, atque ab imperatore diſcedere, non tamen niſi de illius voluntate. De Segnienſe item epiſcopo qui ſe orat vel transferri ad aliam eccleſiam, vel alicui ex officiis curiæ præfici, unde poſſit honeſte vitam ducere, quia de ſuo epiſcopatu præter titulum nihil habet, ea, oro, ut pontifici ſuggeras, mihique reſpondeas, ut ſciam quid amicis expectantibus reſpondere habeam, ne negligentiæ mihi juſte poſſit impingi. Vale in Domino. Ex ſacra Eremo XXVIII. Martii.

EPISTOLA VIII. ad Placidum.

Ejuſdem argumenti.

AMbroſius Placido ſuo, ſalutem.

Vide, quæſo, quam ſit fluxa noſtra memoria, qui an litteris tuis reſponderimus meminiſſe nequaquam poſſimus: facile igitur ignoſcas oportet, ſi per oblivionem ſubreptum ſit, ne reſpondeamus, cum reſponſum dederimus necne obliti ſumus, maluimuſque oblivionis quam negligentiæ notari apud te, quamquam & ipſa oblivio plerumque ex negligentia prodire ſolet. Sed capies tu benevole, ut ſoles, neque exiſtimabis ſi quid negligentiæ, ut finem controverſiæ faciam irrepſit, quo minus litteris tuis reſponderem te a me ulla ratione poſſe negligi, quem mente & cogitatione circumfero jugiter, & cui jure caritatis adſtrictus omnia debeo, quippe a quo me viciſſim multum diligi & obſervari pro certo habeo. Minutam illam, ut vocatis, litterarum ad ducem ALBERTUM ſcribendarum accepi poſt tuas litteras & legi, ſatisfacereque officio videtur. Licet ego ſtyli curiæ parum bellus judex ſum, faciliuſque alieno acquieſco judicio, quam ipſe ferre ſententiam de re mihi incognita velim. Eam ad te his recluſam remitto; orans, ut mature conficiendam cures, & ad fratres noſtros remittas, quorum fidei & curæ iſtud onus delegavi. Aliam item indulgentiæ bullam in forma Michaeli *Perniſtoſer* ductori noſtro quæro ut procures, qua ſemel tantum in vita & poſt in mortis articulo ab omnibus peccatis ſuis pleniſſime poſſit abſolvi. Orationes noſtras quod tamdiu deſideraveris indigne & graviter tuli, cum præcipue antequam inde proficiſcerer, abſolutas in membranis viderim, monuerimque ad te maturius mitti tradendas pontifici ſummo. Jam tamen tibi redditas puto, quas ſi pontifex EUGENIUS fortaſſe legit, ſcire aveo, an aures ſuas impleant, & quid de illis ſentiat ſanctitas ſua. Pueri noſtri optime valent egregieque proficiunt, freti inſtitutore optimo, & aucti benedictione pontificis, cui, quæſo, ut illos quoque modo commendare non deſinas. Quod unio illa effectum habere nequaquam potuerit, Mariotto ipſi ex te nuntiavi: neque tamen ille aliud cupit quam pontifex velit. Nos inter negotia familiaria otio interdum, immo & ſæpius fruimur in ſolitudine, cui inviolate ſervandæ quantum præſentia conferat noſtra, nullis verbis explicare poſſemus. Nobis, itidem ad reſarcienda præteriti temporis inaniter conſumti damna, ſatis hanc conferre gratulamur, curamuſque, Deo duce, pro viribus, ne incaſſum tempus effluat, ſed utile aliquid efficere ſtudeamus, præter conſolationis intimæ gratiam, quod proximis quoque non inutile ſit neque injucundum. Partiri curas noſtras inſtituimus, aliiſque delegare ipſi quiete ſedentes & otio atque litteris operam dantes. Commenda nos, obſecro, pontifici noſtro, cui fidele pectus ſervamus jugiter. Franciſcum Patavinum meum plane ſalutari officio meo poſtulo, & Arſenium monachum. Vale in Domino JESU. Ex noſtra Eremo XI. Aprilis.

EPISTOLA IX. ad Placidum.

Multis conqueritur de ſuis eremitis.

AMbroſius inutilis famulus Chriſti Placido cariſſimo fratri ſalutem.

Scribo pontifici noſtro litteras ſuggerens ſanctitati ſuæ quæ poſt profectionem a vobis noſtram contigerunt, ea fortaſſe non ſcripturus modo, niſi comperiſſem Placidum illum fratrem noſtrum ad vos remeaſſe miſſum ab eremitis, & contra nos denuo tentaturum plurima. Non ambigo, frater cariſſime, quin pro verecundia ſua, & pro zelo domus Dei, illorum indoleas vicem, qui pacis & quietis adverſarii ſubjici renuunt, ſolumque dominari appetunt, non tantum ceterorum, verum noſtri quoque. Diſſeminaverat impudens ille Florentiæ & pariter totum, ut variis ex locis & fidelibus teſtibus certiores facti ſumus; multa in dedecus noſtrum, aſſerens in monaſterio Angelorum pontificem nos ad inſtantiam ſuam privare voluiſſe, niſi tertio poſito genu, illius contra nos commotionem ſedare ſtuduiſſes, nobis nihil relictum eſſe auctoritatis, neque poſſim quicquam ſine ipſis agere, & multa in hunc modum, quæ maximæ turbationis cauſa fuere. Verum illius procacitatem arguerunt cardinalis ſanctæ Crucis primum, tum etiam pontificis litteræ eremitis ſcriptæ, quibus id agitur ut obediant mihi. Toleravimus iſta patienter & fortiter, ne contra domini noſtri ſententiam & contra pacta noſtra venire videremur, neu juſtitiæ zelus vindictæ ſtudio adſcriberetur. Adeo nos irreverenter coram eremitis allocutus eſt, tam multa de nobis

Digitized by Google

poſtulavit, quæ diceret eſſe de mente pon- A tificis ſibi ſecretius dicta, ut nauſeam ferme provocarit. Servavimus ubique tolerantiam. Non timuit dicere breve illud nos dictaſſe, quia non plene contineret omnia quæ promiſerat pontifex, & quaſi biduo adhuc remoratus eſſet, omnia litteris inſerenda curaſſet. Quid multa? egit inquietus homo verbis ſuis, ut eremitæ rigidi, inflexique perſtarent, ita ut nullum humilitatis in eis appareret judicium, non verbum, non ſignum, ſeque jam victores & voti compotes exiſtimarent, plus credentes leviſſimi hominis verbis, quam reſcripto pontificis, vel cardinalis noſtri litteris. Fateor, Placi- B de cariſſime, multum temperavi mihi, multumque tempero, ne ſtultam arrogantiam feriam. Volunt conſtitutiones eremiticæ, nos inter illos eſſe, quaſi unum ex illis, ſi bene ſe habeant; verum ſuperbos ferire nos admonent, & recognoſcere auctoritatem. Nos in eo quoque illorum ſtatuta ſervare hactenus volumus, quod rationi noſtræ ſuffragetur, ne infringere videamur ſtatuta pontificis. Aiunt nos in collationibus manualium non plus habere auctoritatis, quam quemlibet ipſorum: mendaciter omnino. Namque & ex privilegiis Romanorum pon- C tificum, & ex conſtitutionibus noſtris, atque eremi ſtatutis, ad nos tantum pertinet illa collatio, licet in manualibus ſint illorum accipienda conſilia, quæ illi omni cum humilitate tribuere debent requiſiti; neque ſub excommunicationis pœna, licet vel verbo vel ſigno rogare ſe mutuo, ut hic magis quam ille præficiatur; ſed eligendus ille eſt, in quem major & ſanior pars conſentit, quæ profecto diffinitio ſanioris partis ad me ſpectat. Ita eremitæ noſtri ſolo de primatu contendunt, cupientes nobis non eſſe aut videri inferiores, profeſſoreſque humilitatis de potentia diſputant. Duo referam exempli cauſa, quæ pontifici ipſi quoque notavi. Priorem quemdam clientulum ſuum ſeditioſum hominem & inquietum capitulum generale ſcandala metuens removendum cenſuit, alterumque ſubrogavit. Executi id ſumus pacifice ſatis, cum nequam ille implorato brachio terrenæ poteſtatis in eccleſiam denuo irrupit. Admonituſque a nobis leniter, cum reſipiſcere nollet, excommunicatus eſt. Ille ſententiam nihil æſtimans, in noſtri, immo univerſalis eccleſiæ & clavium contemptum, miſſas quotidie hactenus celebrat. Hunc eremitæ noſtri fovent, ſeque ille ipſorum auctoritate tuetur, aſſerentium ad ſe pertinere manuale noſtrum, contra honorem noſtrum & auctoritatem capituli generalis. Sollicitavimus illos & coram & per litteras ſæpius, ut quatuor ex prælatis eligerent, qui voluntatem pontificis ac diſpoſitionem executioni mandarent, illis bona & poſſeſſiones pro victu ſuo & veſtitu aſſignantes. Unum ex quatuor electis reprobavimus, Anſelmum nequam hominem, & infamiſſimum omni genere vitiorum pro honeſtate noſtra. Non ferunt eum amoveri, dicentes criminibus credendum non eſſe, & ad ſe quoque ſpectare inquiſitionem facti. Sic tument infelices, quæ noſtra ſunt ſibi applicare ſtudentes. Aſſeruit Placidus pontificem ſibi indulxiſſe multa ſecretius, quod nollet nos conferre beneficia ſine ipſis, quod neminem ipſi promovere vel privare poſſimus, neminem vel ſuſcipere, vel abjicere de familia eremi Fontis-boni ſine ipſorum nutu, quæ omnia manu ſua notata proferebat. Irriſimus animo ſtultitiam hominis, nos ea omnia ſervare paratos aſſerentes, quæ juſſerat pontifex. Iſta tamen nos numquam ex ſacro ejus pectore percepiſſe, mirarique cur nobis quoque iſta non dixerit, cum ibi coram adeſſemus. Pontificem & cardinalem admonuiſſe, ut conſtitutiones ſuas illis ipſi ſervaremus, atque ab eis etiam ſervandas curaremus. Nihil poſtea intervenit cur illi ad vos debuerint mittere. Te oro, Placide cordis mei frater, pontifici ſuggeras, ne tantum curæ pro his velit aſſumere, quos videt non poſſe quieſcere, favore enim ejus elati renuunt ſubjici, quos fovere certe totis ulnis caritatis ſemper animus fuit; ſed recalcitrare malunt dilecti, quam concordiæ obſequi & agi rationis frenis. Litteras noſtras oro pontifici offeras, & nos illius commendes ſanctitati. Vale in Domino. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni IIII. cal. Jan.

EPISTOLA X.
ad Placidum.

D *Queritur de quodam Placido inordinato eremita, commendatque fratrem Clementem: De verſione Dionyſii & Chryſoſtomi.*

AMbroſius Placido fratri cariſſimo ſalutem.

Scripſimus ad te per fratrem Clementem noſtra omnia ſignificantes tibi, negotiaque commendantes, quia multum nos movebat ingrati Placidi ad vos repetita profectio; cum nulla omnino juſta & rationabilis cauſa ſubeſſet, cur nos denuo inquietare deberet; ſervare pontificis noſtri monita & ſtatuta ad unguem volumus, & ipſi nolunt, & hæc E atque illa confingunt. Ejus rei gratia quoniam illos comperimus nequaquam quieſcere, mittere fratrem hunc noſtrum decrevimus, qui peragat negotia noſtra: quem unice commendamus tibi, ne quid illi præjudicet infamia ab adverſario noſtro indigniſſime inuſta. Quia & revera etſi fuit aliquando juvenis, ſectatuſque eſt juvenilia, diu tamen religioſe atque honeſtiſſime vixit, ejuſque rei certiſſimi nobis eſſe vide-

Digitized by Google

mur. Commendamus illum tibi, frater cariſſime, neque illum modo, verum & Placidum ipſum, ut illum admoneas graviter, ut decet, hortériſque velit vacare eremiticæ vitæ inſtituto, quia quæque ille contra nos egit, oblivíſci ac remittere parati ſumus, ſi velit reſipiſcere. Peſtis in noſtro monaſterio ſævire cœpit, & unum atque alterum extinxit. Attigit quoſdam præterea vis morbi. Ejus rei gratia prolem totam noſtram inde ex integro removimus in aliquo ex monaſteriis noſtris collocandam, & nos ipſum Socium contulimus, ubi traducendo Dionyſio inſiſtimus, & totum, credo, abſolvemus, priuſquam tibi iſtæ reddantur, Chryſoſtomum ſuper Matthæum protinus aggredi parati, ut pontificis voluntati ſatisfiat. Vale in Domino, & nos ſuæ ſanctitati commenda. Socii ex domo noſtra XI. Januarii.

EPISTOLA XI.
ad Placidum.

De excitatis ab eremitis adverſum ſe turbis.

AMbroſius Placido fratri in Chriſto cariſſimo ſalutem.

Quo in ſtatu res noſtræ ſint, ex hoc nuntio accipies, nos totum paucis explicemus. Eremitas patres in propoſito perſiſtere, magnaque ſibi a vobis polliceri, neque ſe continere, quin privandos nos officio palam profiteantur. Nos illorum ſententiam ridemus, quia pontificem nonniſi juſta velle certo ſcimus, conjicimuſque ex his quæ Placidus eremita noſter contra nos mendacii plena confingit, eum etiam in hac re vera non proſequi. Convenerunt prælati plures religionis noſtræ a nobis nequaquam evocati, ſed ſuo motu, & ſe invicem hortantes, ut advenienti tibi, pacis inter nos componendæ negotia commendarent, neutram in partem proniores. Conati ſunt & per ſeipſos hanc reformare, ſummiſque precibus ab eremitis ipſis eam extorquere non potuerunt. Poſtulabant enim illi a nobis plurima nequaquam rationabilia, quibus ſine gravi præjudicio noſtro conſentire haudquaquam poteramus. Poſtulata ipſorum & reſponſa noſtra mittimus. Si nos intra retia ſua incluſos tenerent, non ita tumere ſui poſſent, qui iſta nobis præſcribunt, ut niſi poſtulatis ab ſe acquieſcamus, hæc & majora his accepturos elati glorientur. Elegerunt prælatos quatuor ex præcepto pontificis cum conditione, cum eos libere ipſi elegerimus, & ea ab illis petunt, quæ ſunt inhoneſtiſſima & a ratione prorſus aliena. Cruciant nos iſta, frater cariſſime, quia videmus eos abuti patientia noſtra, fierique per indulgentiam pontificis inſolentiores. Si initio permiſſi fuiſſent libere arbitrio

A noſtro; motus iſte dudum ceſſaſſet, tranquillitaſque rediiſſet. Mentiti ſunt illos nos capere voluiſſe, quod, Deo teſte, falſiſſimum eſt, quia numquam ad hoc inclinavimus animum; alioquin factu id facillimum fuiſſet. Armatos intra eremum plures dies tenuerunt, & quotidie ruſticorum ſtipantur multitudine, quos cum prohibere poſſemus, noluimus, ne capere eos voluiſſe putemur. Contumelias ipſorum in nos illatas, & maledicta tulimus ſemper; ſi forte poſſemus vincere in bono malum, parati fovere eos, & ulnis ſanctæ caritatis, ſi re-
B dire velint, amplecti. Dies majoris hebdomadæ apud illos egimus, omnia implentes officia, neque ut prodire ad conſueta officia vellent, ab incluſis potuimus. Detractioni publicæ adeo non parcunt, ut ubique diſſeminaverint nos privandos, criminaque in nos per omnes diſperſerint. Inter iſta nos animo quieto eſſe non poſſumus, quin fratrum noſtrorum animos inquietos ingemiſcimus, obſtinatoſque ad malum, neque tamen nobis ipſis defuturi ſumus,
C quin noſtram contra illorum criminationes innocentiam tueamur, parati ad mortem uſque illorum conatibus improbis obluctari. Vale, & nos, quæſo, pontifici ſummo commenda. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni XVIIII. Aprilis.

EPISTOLA XII.
ad Placidum.

De negotiis ſuæ religionis, deque ſolvendis contractis ab eo Baſileæ pro eccleſia & pontifice debitis.

D

AMbroſius Placido famulo Dei, ſalutem.

Scripſimus ad te ſæpius, negotia noſtra commendantes tibi magna conſtantia & fide. Neque immerito. Cui enim fidentius nos ipſos animumque noſtrum refunderemus, quam ei quem nobis caritas Dei propoſitique ſimilitudo conjunxiſſet? Diligimus te, frater in Chriſto, noſque quia viciſſim abs te diligi ſentimus potius quam ſperamus, gratulamur, & Deo noſtro gratias agimus. Et Florentiæ igitur, & Bononiæ & Romæ,
E & quocumque migraveris litteræ noſtræ te alloquentur, neque quia corpore ſejungeris, animo nobis non cohæres, qui te mente ſemper & cogitatione complectimur. Negotia tamen noſtra, & ea potiſſimum quæ ſunt rationabilia, & quæ quietem comparare nobis poſſunt, tuæ dilectioni, frater, commendo.

Scribo domino meo Ariminenſi epiſcopo litteras, orans atque obſecrans, ut debitum illud LXXV. ducatorum, quod Baſileæ in eccleſiæ pontificiſque noſtri negotiis cum medicorum menſa contraximus, quia perſolutum

Digitized by Google

ſolutum non eſſe ſcribitur nobis ex Floren- A
tia ; ſolvendum curare dignetur, ne nos iſtiuſmodi moleſtias perpeti cogamur, maxime quia cautione manus propriæ nos obſtrinximus ad ſolvendum eam ſummam ſocius noſter & ego. Et cum ille promotus merito ad epiſcopatum partem ſe contingentem exigere omiſerit, nos forte injurioſi ſimul & importuni videamur, qui noſtram requiramus. Verum quid facimus, a quibus tota ſumma requiritur, ſociique indulgentia & relaxatione conſtricti tenemur? Sane quam fideliter, quam pie laboraverimus, B
pontifex noſter non ignorat, ne veſtra quidem conſcientia, frater: quippe qui mortem ipſam conſtanter oppetiſſemus pro tuendo ſanctæ Romanæ eccleſiæ & pontificis jure, nec modo quidem aliud ſentimus, aliterve affecti ſumus. Quam vero ſimus opulenti vel totam ſummam vel partem ipſius impendere poſſimus: nemo ne ex noſtris quidem teſtis locupletior occurrit, quam tu qui negotia noſtra calles omnia. Te oro atque obſecro, ut quietum alias atque ſacrato otio fruentem, iſtiuſmodi, quantum fieri poteſt, moleſtiis eximas, & ne obſtrepatur C
nobis a creditoribus ærarii ſacri, interponas apud pontificem partes tuas, & me ſuæ ſanctitati commendare digneris. Franciſcum Patavinum noſtrum atque Arſenium ſaluta nomine meo. Vale in Domino, frater unanimis, & Petro dulciſſimo adoleſcenti, pontificiſque nepoti nos commenda. Ex Eremo noſtra XI. kal. Maias.

EPISTOLA XIII.
ad Placidum.

Pro monaſterio de Vangadicia, quod cardinalis Bononienſis obtinuerat in commendam, & de Placido incluſo inſolente. D

AMbroſius Placido ſuo, ſalutem.

Scribo ad te perlibenter & neceſſario, quia fides tua & caritas in me exploratiſſima mihi eſt atque notiſſima, neque ferme habeo cui me totum poſſim refundere, æſtuſque meos niſi te & Ariminenſem noſtrum. Quid ergo velim, quid afferam ſic accipe. Monaſterium noſtrum ſanctæ Mariæ de Vangadicia, me abſente & in rebus eccleſiæ & ſuis occupato, commendavit E
pontifex noſter Bononienſi cardinali, hominis illius importunitate ſuperatus, & illius furias mitigare ſtudens ac vincere in bono malum. Id mihi fuit moleſtiſſimum, quia ſanctitati ſuæ notam videbatur inurere, pluſquam cruciabar verecundia illius, quam ignominia mea atque detrimento. Et cum humiliter apud ſanctitatem ſuam expoſtularem, id tandem pollicitus eſt, monaſterium ipſum ordini reſtituendum, neque poſt ſenis illius mortem ulli commendandum. Id quoniam ſatis incertum & ambiguum eſſe videbatur, cogitanti ſollicite quidnam remedii poſſet adhiberi, venit in animum poſtulare tum a pontifice noſtro, tum a cardinali ipſo, ut electum canonice abbatem, virum optimum & aptiſſimum, namque electus fuit, & vocatus ſeſe ad pedes pontificis contulit, confirmari paterentur, ſervata cardinali, dum vivit, penſione annua, quam ipſe conſtituerit. Id quando cardinali nihil præjudicat, facillimum factu exiſtimavimus, quia & tutum ſimul & honeſtum eſſe non dubitatur. Nam ſi poſt mortem cardinalis verus ibi abbas ſit, poſtulare hoc monaſterium commendari ſibi nullus audebit, & ſi audebit rationabiliter a pontifice poterit, facillimeque repelli. Si autem abbatem non habuerit, difficilius poterit pontifex obſiſtere importunis poſtulantium precibus. Scribimus & pontifici & cardinali, & protonotario etiam ipſius nepotis noſtri amantiſſimo: ſed & marchionis Ferrarienſis in facto imploramus auxilium, ut concurrere dignetur votis noſtris, & hæc tandem tam de pontifice, quam de cardinali ipſo poſtulare. Tu quoque, frater in Chriſto cariſſime, tuas quoque partes ut interponas, oro, atque hoc ipſum a pontifice poſtules; quia & ſuæ ſanctitati honorificum & nobis gratiſſimum erit.

Doloris mei cauſam tuæ dilectioni, frater, expono. Ego in eremum noſtram me recepi, ut noſti, propoſito nuſquam inde progrediendi. Invidit antiquus hoſtis his initiis meis, Placidumque incluſum ita avertit a nobis, ut multum illi timeamus. Scripſi ad te magnas omnium contra illum querimonias, quod veluti eremiticæ quietis deſtructor ſit: & revera ſic eſſe comperimus, ob concurſus ſæcularium immodicos variis cauſis concurrentium. Tulimus tamen patientiſſime, neque illi umquam vel mœſtiorem vultum oſtendimus, ne puſillanimis fieret. Sed hac ipſa patientia abuſus, ita inſolens effectus eſt, ita rebellis, ut nulla illum ratione refrænare poſſimus. Summa impudentia frontis præcepta noſtra contemnit, & reſponſo nolentis contriſtat nos, aperteque in ſuam perniciem tendit. Omnibus hic moleſtus eſt, & quia nobis contra omnium vota tolerabatur, noſtram quoque ſibi gratiam tollit. Conabimur illius ſaluti providere, quantum juverit Deus, ſed parum ſperamus profectus ſecuturum. Iſta tibi, frater, maximo cum gemitu cordis ſignificavimus, ut ipſe hunc litteris moneas, vel ſi frænorum impatiens ad vos iverit, admonitus ſis. Vale in Domino, & nos pontifici ſummo commenda. Ex noſtra Eremo III. kal. Maias.

Digitized by Google

EPISTOLA XIV.
ad Placidum.

De negotio monaſterii beatæ Mariæ de Vagandicia, deque converſione Placidi.

Ambroſius inutilis famulus Chriſti, Placido fratri amantiſſimo, ſalutem.

Scripſi poſtremis ad te litteris, commendans dilectioni tuæ negotium monaſterii noſtri ſanctæ Mariæ de Vagandicia, neque ambigo id efficies pro viribus quod rogavi, quia & juſtum eſt & honeſtum, pontificique noſtro, ſi executioni mandetur, afferet honoris & laudis plurimum, ſicuti contra ſi negligatur, nonnihil detrahere videtur opinioni ſanctitatis ſuæ, multis factum ingrate culpantibus. Scio equidem illum impulſum & adactum ſæva neceſſitate, & nimia improbitate ſenis illius fatigatum id egiſſe, quod alias nulla umquam egiſſet ratione, neque doleo damno & jactura mea infeſtiſſimi hominis detumuiſſe animos inflatos & turgidos; quamquam, ſi mihi creditur, non detumuere illi, immo, ſi commoditas aliqua fortaſſis arrideat, faciet inclementius quam umquam ante, ſæviuſque in pontificem inſurget: ſed cupio rem ita agi, ut poſt ſenis obitum, hiantium fauces decludantur, monaſteriumque religioni unde avolaſſe videtur, reinſeratur. Certe id faciet clementiſſimus pater, ſi a te quoque fuerit admonitus; maxime cum ſine ullo ipſius ſenis præjudicio petatur, ſive ſi ita mavult, nova inſtitutio. Gregorius nepos illius vereri incepit, ne obſiſtat, & inſtantiam noſtram conetur infringere; quippe cum illi ſcripſerim amice, difficilem ſe reddere viſus eſt, & jam inhiare poſt patrui mortem, quantum conjicio, huic aucupio notatur. Sed profecto numquam deſiſtam attentare omnia, ne quod ſemel in dedecus noſtrum, noſtrique pontificis haud obſcuram verecundiam contigit, perpetuetur. Vides quam ſit juſta ratio doloris mei, & ſcio vicem indoles noſtram. Sed, quæſo, clementiſſimo pontifici ſuggeras, ne juſtis poſtulationibus abnuat aſſenſum.

Scripſi de Placido noſtro quid metuerem. Adhibui, Chriſto miſerante, remedium infirmitati ſuæ, eumque feriatis curis omnibus vacare ſibi ipſi juſſi, clauſumque morari: & gratias Deo; non fuit inutilis hæc noſtra molitio. Nam qui diſtractus implicationibus variis extra ſe ferme effectus videbatur, reſipiſcere incepit, & curæ noſtræ gratias agit, neque tamen clauſtris illum ſuis abſolvemus; quoad firmioribus viribus nixus judicabitur, ne recidat, & fiat morbus incurabilis. Placuit iſta ſignificare tibi, ut qui amicum dolebas errantem, gratuleris mecum ad meliora converſum. Commenda nos, obſecro, EUGENIO patri beatiſſimo, & ne otium noſtrum quorumlibet importunis precibus obtundat, orabis, quia revera maximo cum noſtro ac totius religionis detrimento hinc proficiſceremur. Saluta obſequio meo Arſenium noſtrum Franciſcumque ſuaviſſimum. Vale in Domino JESU, & noſtra cœpta perpetua prece proſequere. Ex noſtra Eremo VIII. kalendas Junias.

EPISTOLA XV.
ad Placidum.

Commendat ei Allegrum, ad monaſterium Fontis-boni relegatum.

Ambroſius Placido in Chriſto dilectiſſimo, ſalutem.

Contigit nobis quod multum paventibus ac trepidantibus, ſolet obvenire, qui dum captum detineri Allegrum noſtrum noſtri Mariotti fratrem comperiſſemus, neque tamen ſciremus cauſam, metu pene exanimati, ſollicitique ne quid importaret periculi triſtior nuntius, continuo remedium nobis a clementiæ fonte expetendum arbitrati, EUGENIUM patrem beatiſſimum pulſavimus precibus, ut hunc nobis donare dignaretur, etiamſi quid admiſiſſet animadverſione dignum: licet inſontem ipſi hominem arbitraremur. Non nos plane fefellit noſtra ſpes. Namque reſcripſit piiſſimus pontifex, nobiſque hunc donari juſſit ea conditione, ut in noſtro monaſterio relegaretur. Jam vero explorata illius innocentia, liber evaſerat, ſuique juris effectus, quo vellet pergebat, cum acceptis a pontifice litteris gubernator oppidi, quas juxta tenorem tuis inſertum litteris fuiſſe ſcriptas putabamus, indoluit Allegri vices, ipſumque juxta pontificis litteras, ad noſtrum monaſterium Fontis-boni relegavit, appoſita graviſſima pœna, ſi inde quoque progrederetur. Ad nos itaque ille juxta edicta pontificis venit, innocens licet, ut pareret pontificis ſententiæ. Hoc illi præſtitit nimia noſtra diligentia, metuſque immodicus, quo expectandum nobis non putavimus, dum certius aliquid addiſceremus; ſed te precamur, Placide frater, ut qui pro abſolutione rei, tuas interponere partes tunc renuiſti, innocentem comprobatum, juves multo gratius, eumque exulem in patriam redire facias. Faciet id, ſcio, libentiſſime ſanctus pontifex, Allegrumque fideliſſimum hominem Burgo reſtituet, ejus innocentia cognita. Scribimus ad eum litteras, quibus ſeriem rei geſtæ paucis explicantes, hoc ipſum de ſolita illius benignitate poſtulemus. Litteras gubernatoris ad vos mittimus his alligatas, quibus aperte ſatis teſtatur illum ob quædam non gravia fuiſſe obtentum, & quæ graviore cenſura mulctari nequaquam merentur. Credita illi fuerat una ex arcibus oppidi, quam quia vacuam ſolemni munitione audierat gubernator ipſe, illum potiſſimum

LYON

Digitized by Google

tenendum arbitratus eſt, qui Baldacii ami- A ciſſimus erat. Illam ſive Florentini, ſive alii quidam expilaverant, quam ipſe munitiorem antequam accepiſſet, plane reliquerat. Sed calumnia, ut diximus, liber, liber a vinculis per noſtram hanc curam denuo eſt intricatus. Non ſine gravi ſuo periculo hic remoratur duplici ratione. Namque vicinus eſt Pupio; & æmulis ejus ex hoc datur occaſio contra illum malignandi, cum non ſit obſcura comitis cum iſto benivolentia. Intelligis quid velim. Exſul præterea a Florentinorum ſolo, cum hic remoretur, ſi forte capi contigerit, mortis exſolvet pænas, ſententiam- B que capitalem accipiet. Licet enim liberi ſimus ipſi, ſolumque noſtrum a ditione mortalium, ſumus tamen commendati, & metus eſt ne rapiatur. Utroque itaque ex capite periclitanti, quæſo, ſuccurras, & Burgo reſtitui maturius cures. Vale in Domino, frater amantiſſime, noſque pontifici fac intentiſſime commendes. Arſenium, Franciſcumque noſtrum affectu meo ſaluta. Ex noſtra Eremo XIII. Junii ante lucem.

EPISTOLA XVI. ad Placidum. C

Epiſtolas ſuas in ordinem redactas ei mittit.

Domino amantiſſimo patri Placido Ambroſius.

Ex quo abs te redii, quod eſſem pollicitus hæſit animo jugiter, & quod laſſeſcente animo lente proſequi inſtitueram, ut tibi votiſque tuis non deeſſem, ardentius aggredi inſtitui. Et quoniam jam epiſtolarum mearum libros abſolveram, atque in ordinem redegeram, duos ſcilicet ad pontificem ſummum atque ad Ariminenſem epiſcopum, & ad Hieronymum fratrem, atque ad alios itidem duos, placuit eas quæ ad curam ordinis mihi crediti magis pertinere videntur, colligere & ad te mittere, quo deſideriis tuis mos gereretur. Paucas ex his impræſentiarum ad te mitto, uti eas pro voto tranſcribendas cures: plures paulo poſt miſſurus, quas ſcilicet in eam rem colligere licuit: nam ferme innumeras ſcripſi, ex quibus vix paucæ redierunt ad nos. Quas vel ad fratrem vel ad alios miſi, ſi juſſeris poſtea mittemus. Scripſi & ad tuam dignationem nonnullas, quas libentiſſime volumini insererem, ob perpetuam dilectionis noſtræ ſignificationem. Si eas miſeris, inſerentur ſuo ordini. Vitam beati Romualdi ad te mittimus. Caritatem eum fratribus noſtris initam ſervare ſtudemus pro viribus, licet illam certe ipſi numquam deſeruimus, & inviolabilem, infixamque animo geſſimus ſemper. Nempe ſi ex quo hanc ipſi fovere curabunt, multum boni addiderit Dominus inutili ſervo ſuo. Felicem te non modo ea parte qua dixiſti quod feminarum brevis tibi eſſet cura, earumque laudatæ vitæ, atque opinionis integræ, ſed multo magis quod cum hujuſmodi hominibus res nulla aut controverſia eſt, liceatque pro voto arbitrioque diſponere, quæ utilia exiſtimaveris. Certe ut tibi ſimpliciter eloquar timorem meum, vereor ſatis ne minus fundamenti quam eſſet opus habeat hic noſter in gratiam reditus. Video enim quorumdam animos necdum detumuiſſe. Sed iſta quandoque coram melius. Neque enim ſunt litteris committenda omnia. Boni tamen profecto in obſervantia noſtri perſiſtunt, licet fermento alienæ malitiæ inquietentur. Si quid de adventu pontificis certi didiciſti, oro ſignifices, & præcipue de tempore, ut juxta condictum convenire poſſimus; ſimul & illud erit gratum ſcire an aliquem ex iſtis patribus mecum ducere putes expediri. Vale in Domino Jesu, & nos dilige, quia ſumus tui amantiſſimi. Ex Eremo noſtra VIII. kal. Julias.

EPISTOLA XVII. ad Placidum.

De rebus ſuæ religionis.

Domino amantiſſimo fratrique dulciſſimo Placido Ambroſius.

Quoniam hic rumor increbuit pontificem noſtrum conſilio mutato non eſſe venturum, noſtrorum corda . . . puſillanimitaſque percellit, ut jam Bononiam adire velle meditentur, idque nobiſcum contulerunt, verentes ne quod venerabilis pater abbas ſancti Pauli propoſuit, omittatur, ut ſcilicet pontifex ipſe negotia noſtra determinet. Metuunt e- D nim ne ſi Bononia Utinum pergat, res infecta remaneat. Cupiunt itaque, & nos ſecum una cupimus, certi aliquid addiſcere, ut poſſit conſilium capi & deliberari quid facto ſit opus. Ego, mi frater unanimis, ita me Deus adjuvet, eo affectu in illos omnes ſum, ut vellem præbere eis, ſi opus ſit, ſanguinem meum, quantum in me erit, cupiamque illos ita fovere ut gallina pullos ſuos, & ut indulgentiſſima mater parvulos ſuos. Hortabar illos, ut vellent cum benedictione noſtra pro ſuis neceſſitatibus incidere abietes, & peculiarem ipſius ſilvæ habere curam atque libertatem, & ſine nobis abietes, quantas vellent, inciderent in uſus E ſuos. Nos ſine illorum nutu & requiſitione nullam incideremus, præterquam in uſus domus noſtræ, idque redimendæ pacis & concordiæ ſervandæ gratia. Malunt a pontifice eam conſequi auctoritatem, quibus tamen dixi me reluctaturum coram pontifice ſummo, ne videar mei eſſe negligens; ſed ſponte mea id exhibiturum, ſi velint. Et cetera plane illis indulgere libentiſſime paratus eſſem, quæ ſint rationabilia & ho-

neſta, dignitatique non præjudicent noſtræ. Confido dominum noſtrum longe plus conſolationis habiturum, ſi res ita ſuccederet, quam ſi reſervetur ad arbitrium ſuum. Scribo iſta ad te, ut remedii aliquid excogites, & ſi quid inferre boni potes, una cum propriis adſumas tibi etiam iſtam curam, quam ratione caritatis propriam profecto arbitraris. Quippe & tuas omnes mihi ipſe ſemper vindicabo, quoad ipſe jubebis. Scribas, oro, quidquid hac de re habes certi. Nam ſi vera ea fama ſit, ſcribere intendunt venerabili patri abbati ſancti Pauli, ut hujus A rei gratia Bononiam pergat, dato ſibi die quo & ipſi nobiſcum una adeſſe poſſint. Ego gratum multo fore pontifici exiſtimo, ſi vos ambo rem iſtam remittetis, neque tamen eis contradicere volo, ne videar nolle quod cupiunt. Sexterniones duos alios epiſtolarum noſtrarum mitto, ne vacuus iſte tabellarius veniat: quos, oro, ſollicite cures tranſcribendos, ut poſſint reliquo volumini inſeri, quod venuſtius in membranis Ariminenſi epiſcopo curavimus tranſcribendum. Vale in Domino Jesu. Ex noſtra Eremo III. kal. Julias.

Finis Epiſtolarum libri quarti.

AMBROSII CAMALDULENSIS
EPISTOLARUM LIBER V.
AD PRÆLATOS ET MONACHOS SUI ORDINIS.

EPISTOLA PRIMA.
Ex perſona conventus ſanctæ Mariæ de Angelis ad generale capitulum.

De reformando ordine.

VEnerabiles & amantiſſimi patres, injunxerat nobis reverendiſſimus in Chriſto pater & dominus, dominus cardinalis Senenſis protector ordinis noſtri, ut ad capitulum generale mitteremus aliquos ex monachis noſtris, zelo profecto ſanctæ religionis incitatus, & ardens ſtudio, ſi fieri poſſet, reſtituendi ordinem noſtrum in decorem obſervantiæ regularis, & antiquæ ſanctitatis imaginem. Nos autem, habita ratione clauſuræ noſtræ, ſimul & conſiderantes monachis ſimplicibus inter prælatos reſidendi jus non eſſe, atque confidentes venerationem veſtram per ſe abſque nobis ad omnia poſſe ſufficere, maxime in præſentia tantorum virorum, quos illuc ex latere ſuo dirigit idem reverendiſſimus pater. Statuimus corporeo acceſſu non venire, quia & revera dominus ipſe admonet potius quam jubet, uſus modeſtia ſolita: ceterum vice noſtra has litteras mittere, quibus vobis, amantiſſimi patres, ea loquamur, quæ, ſi coram adeſſemus, loqueremur humiliter & cum honore tantis patribus debito. Ante omnia gratias Deo referre oportet, dilectiſſimi, qui tantum curæ ac piæ ſollicitudi- B nis patri ac protectori ipſi noſtro inſeruit reſuſcitandi in noſtro ordine fervorem antiquæ religionis tepefactum jam, immo, quod dolentes gementeſque dicimus, in pleriſque extinctum ferme ac mortuum. Præterea dirigere intentionem in Deum neceſſe eſt, atque ab illo implorare auxilium, ut quod difficile, immo pene impoſſibile videtur, ſanctiſſimi ſui ſpiritus gratia non modo poſſibile, verum & facile ſit. Ipſe enim eſt qui poteſt de lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ; cujus imperio reviviſcunt mortui, cujus afflatu gratiæ arentia vitiis corda in rorem compunctionis excitantur primum, & tum C demum in uberes ac lætos fructus exurgunt. Attollite in ſublime oculos, amantiſſimi patres, ut videatis regiones jam ad meſſem albeſcentes. Implorate cæleſte auxilium piis conatibus veſtris. Aderit Deus, credite, cooperabitur rite proponentibus. Aſpicite antiqua repetentes, & diligenter attendite quanta fuerit religionis noſtræ ſanctitas, qui zelus, qui ſanctæ obſervantiæ vigor ac fervor. Nullius veſtrum, dulciſſimi patres, monaſterium eſt, ubi non fuerit orationis domus, totiuſque religionis honeſtas & ſancta pro viribus obſervatio. Inardeſcat, D oramus, animus ad excitandas illius ignis reliquias jam pene extinctas, ac ſolutas in cinerem. Illius, inquam, ignis divini quem Dominus Jesus miſit in terras, & voluit vehementer accendi. Deſiderium & ardor incendat corda veſtra, excitabunturque ad

Digitized by Google

virtutum ſtudia, & antiquæ ſanctitatis amo- A
rem, corda terrenis curis & operibus fri-
gida. Quid, quæſumus, eſt, patres noſtri,
quod ita immutata eſt rerum facies? quod
priſcus ille fervor, excellens illa caritas Dei
in teporem algoremque converſa eſt? quid
quod domus gloriæ noſtræ, ubi laudaverunt
Deum patres noſtri, verſæ ſunt in deſolatio-
nem? Numquid abbreviata eſt manus Do-
mini, ut ſalvare non poſſit? An diebus no-
ſtris minor eſt virtus ac potentia Dei, quam
fuerit diebus patrum noſtrorum, ut illi, Deo
juvante, potuerint, quæ non poſſumus nos? B
Quis hoc dixerit? cum tam multa ætate no-
ſtra videamus ſervorum Dei habitacula e-
contra ex tepore miſerabili in ardorem fi-
dei, & amorem Dei, ac ſanctæ religionis
obſervantiam repente converſa? Numquid
quod alii, Chriſto propitio, poſſunt, ipſi
non poſſumus? Execranda eſt, dilectiſſimi
patres, & a cordibus noſtris arcenda infi-
delis iſta & pleniſſima torporis cogitatio,
dicendumque potius cum Apoſtolo: *Omnia
poſſum in eo qui me confortat Chriſtus.* In-
tuemini veterem nobilitatem noſtræ religio- C
nis. Nempe nulla poſt beatiſſimum Petrum,
ac legiferum noſtrum Benedictum anti-
quior inſtitutio, quam noſtra eſt, in qua
numquam, juvante ac propitio Domino, re-
ligionis fervor obtorpuit, aut omnino ex-
tinctus eſt. Sed fuerunt ſemper, hodieque
ſuperſunt concilia religioſis moribus, atque
obſervantiis dedita. Accendatur, oramus,
animus ad imitandum, ut quod pauca mo-
naſteria faciunt, ſponte omnes in veſtris
quique domiciliis ſervare velitis. Non erit
hoc, Deo juvante, impoſſibile, ſi animos
ad id applicaveritis; immo & facile & mag- D
na cum animi dulcedine cuncta peragentur,
ubi penitus id inſtitueritis. Videmus ecce,
ac taciti ingemiſcimus, miſerandam illam
mutationem lacrymabilemque deſcenſum
ac perverſionem morum, totiuſque religio-
nis vaſtitatem miſerandam. Subiit pro mo-
derato illo habitu, quem præfinit & ratio,
& antiqua ordinis inſtitutio, veſtium enor-
mis laxitudo & ſumtus, vixque cucullarum
relinquitur uſus, dum ſinguli apertis patu-
liſque chlamydibus uti gaudent. Soli cir-
cumeunt tum prælati tum monachi, con-
tra jus omne & fas. Calceis tenuioribus & E
delicatis utuntur, ut non tam neceſſitati ſa-
tisfaciant, quam voluptati ac deliciis in-
ſerviatur. Jam vero de interiore amictu
quid dicimus? Quam multi contra inſtituta
ſanctiſſima camiſeis utuntur lineis, ipſiſque
ſubtiliſſimis, ut veſtibus aliis prorſus a reli-
gione remotiſſimis. Succeſſerunt caſtis je-
juniis epulæ conviviaque plena delitiis.
Carnium uſus ubique ferme viget, atque
utinam moderatus ac temperans. Monachi
ordinis noſtri paſſim vagantur extra ordi-
nem, & eccleſias extra religionis gremium
tenent, ceteraque in hunc modum admit-
tuntur quæ ſunt plena dedecoris, & ab re-
gulari inſtituto remotiſſima. Quæ omnia,
patres amantiſſimi, prohibere quis labor
eſt? ſi vos, qui, juxta Salvatoris ſententiam,
ſal terræ eſſe debetis, quorum vitæ exemplo
ſubditorum mores formandi ac dirigendi
ſunt, ea feceritis, dubium non eſt mona-
chos, qua duxeritis prorſus ſecuturos. Ubi
enim imperator diſciplinam ſervat, miles
quoque pariter illam ſervaturus eſt, pude-
bitque non agere quod a ſuperiore poteſta-
te agi viderit. Sicuti econtra ſi prælati la-
xius ac licentius vivant, ſubditi quoque fa-
cillime ſequentur incitati, partim ſuperio-
ris exemplo, partim fragilitate atque infir-
mitate naturæ, quæ proclivis in vitia, ſem-
per inferiora aquarum more petit, ac non
ſine difficultate ad virtutum celſa aſcendit,
idque maxime cum fuerit aſſueta vitiis. Ora-
mus itaque & obſecramus in Domino Jesu,
ut ea quæ ad noſtræ religionis reformatio-
nem incrementumque bonorum operum ac
felices virtutum ſucceſſus pertinent, quo-
niam ad hoc conveniſtis, ea omnia inſtitue-
re atque innovare dignemini. Habet noſtra
religio conſtitutiones præclaras atque lau-
dabiles, atque ita, ut addendum eis videa-
tur nihil, modo ea ſervent quæ conſtituta
ſunt. Nolite, quæſumus, rei difficultate ter-
reri. Non enim, ut ait ſanctus legifer no-
ſter, virtutis via niſi anguſtis initiis eſt in-
choanda. Ceterum ea profectu perpetuo
dilatatur, & læto poſtmodum corde atque
inenarrabili dulcedine curritur via manda-
torum Dei. Volvantur animo præmia illa
cœleſtia, & immortalis vitæ remuneratio,
ſtatimque difficultas omnis evaneſcet. Erunt
ſuaviſſima quæ difficillima ante videbantur,
& quæ putabantur impoſſibilia, facillima
reipſa apparebunt. Habet enim conſcientia
recte factorum gaudium intimum juge, ine-
ſtimabilemque lætitiam, ut qui virtuti ope-
ram dant, hic quoque longe beatius ac ju-
cundius vivant, quam qui voluptatibus ſub-
jiciuntur ac vitiis. Illi enim ſpe ſua & futu-
ræ felicitatis expectatione beati ſunt. Iſti au-
tem jam hic inferni tenebris ac flagello ma-
læ conſcientiæ miſerrimi atque infeliciſſimi
exagitantur undique & affliguntur, & nuſ-
quam valent requieſcere. Iſta nos, aman-
tiſſimi patres, non docendi ſtudio; ſcitis
enim hæc melius etiam fortaſſe quam nos,
ſed religionis zelo ac pietatis affectu, ſug-
geſſimus vobis. Speramus enim & confidi-
mus in Domino vos ea facturos, quæ ſunt
ad laudem Domini, & ad noſtræ religionis
augmentum. Deus autem omnipotens dirigat
corda veſtra, ut unanimes, uno ſpiritu, uno
ore divino ſpiritui conſentientes in regnum
æternum cum ſanctis omnibus qui ab ini-
tio Deo placere meruerunt, adſcribi merea-
mini. Valete in Domino. Florentiæ XV. Oct.

Digitized by Google

EPISTOLA II.

ad univerſos prælatos & monachos ordinis Camaldulenſis.

De reformando ordine Camaldulenſi.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, & totius ordinis ipſius generalis pater, omnibus & ſingulis religionis noſtræ prælatis ac monachis, converſis vel oblatis divinam profeſſis ſervitutem, ſalutem in Domino, & lætos in Dei opere cum benedictione ſucceſſus.

Ex alto quietis ſinu agentibus peccatis noſtris abſtracti, atque ad cuſtodiendam vineam ſummi patrisfamilias ipſius utique nutu conſtituti, ſine cujus voluntate nec folium arboris cadit in terram, eo majore terrore conſtringimur, quo & imbecillitatem noſtram, & oneris magnitudinem, & incumbentia pericula cogitamus. Si enim quiſque ſanæ mentis rationabiliter metuit, ne pro ſeipſo digne rationem reddere in extremo poſſit examine; ſi nemo ſecurus eſſe poteſt de ſe, tot omni ex parte periculis objectus, tot pulſatus bellis, tot impeditus inſidiis, quid nos miſeri dicturi, quid facturi ſumus, qui ad cuſtodiendam & excolendam vineam iſtam, quam exterminavit aper de ſylva, & ſingularis ille ferus fere depaſtus eſt, qui tamquam leo rugiens, & aliquem devorare cupiens circuit, inſtituti ſumus: cum de nobis id veriſſime ac rectiſſime poſſimus profiteri, quod in Canticis canticorum ſcribitur. *Poſuerunt me cuſtodem in vineis, vineam meam non cuſtodivi.* Sumus enim infirmitatis noſtræ admodum conſcii, poſſumuſque longe facilius, quid nobis mali adſit, quam quid boni deſit exponere. Quid igitur agendum eſt nobis tot difficultatibus preſſis, niſi ex intimo ingemiſcendum, & cum propheta dicendum Domino, *Deus virtutum convertere, reſpice de cœlo & vide, & viſita vineam iſtam, & perfice eam quam tua plantavit dextera*? An non dextera Domini plantata eſt religionis noſtræ vinea, in qua tam multi ſancti viri veluti botri lætiſſimi ac ſpecioſiſſimi ſunt orti, qui ſeipſos gratum Deo ſacrificium per contunſionem carnis, & dominici calicis perceptionem obtulerunt? Nonne vineæ iſtius decor ferme omnis extinctus eſt, quando vix pauci in religione noſtra ſuperſunt, qui, quod gementes dicimus, velint ſanctorum patrum inhærendo veſtigiis, regularis obſervantiæ decus æmulari, ſuæque ſalutis caute ſolliciti, aliis quoque, ut convenit, præbere virtutis exempla. Ecce enim fervor ille ſanctorum, igniſque divinus, quem Dominus Jesus mittere venit in terras, me miſerum! ita abvolavit, ut in teporem noxium omnino
A converſus videatur; dum ſinguli carni ſuæ vehementer affecti, terræque prorſus inhærentes, quæ ſua ſunt quærunt, & ſolis carnalibus voluptatibus, cogitationibuſque paſcuntur. Contemplamur ex alta mentis ſpecula, & cum dolore cernimus ſilveſcere vineam iſtam, & pro uvæ dulcedine proferre ſpinarum ingratos ac moleſtos aculeos. Vix paucos aſpicimus palmites uvis graves, ex quibus poſſit liquor ſuaviſſimus exprimi in ſacrificium Dei. Per pauca namque monaſteria ſuperſunt in religione noſtra ſacræ obſervantiæ decore conſpicua.
B Cetera quod hujus gratiæ expertia ſint, ut juſtum eſt, moleſtiſſime ferimus. Quid mirum igitur, ſi ex corde ingemiſcimus, tanto nos operi tam laborioſo, tam pleno periculis deputatos, cum nullæ ad id ferendum ſuppetant vires. Præcipitur ecce nobis ejuſce rei hactenus rudibus, ut hanc vineam diutiſſime neglectam excolamus, & infructuoſos inſeramus palmites, eamque ſilvis extirpatis ac ſentibus in antiquam gratiam atque ubertatem & primæ ſanctitatis faciem
C transferamus. In deſperationem ferme præcipitaremur, niſi imbecillitatem noſtram ſolaretur divina dignatio, cujus opem nobis per omnia ſperamus affuturam. Nihil illi impoſſibile, nihil illi non facile, qui ex lapidibus ſuſcitat filios Abrahæ & corda noſtra lapidea ad gratiam compunctionis emollit. Vos alloquimur, dilectiſſimi fratres, quoſque religionis noſtræ gremium includit, quorum curam immeritis nobis injungi voluit divina diſpoſitio, quorum ſalus nobis, ut debet, cariſſima eſt, oramuſque & obſecramus in Domino, ut hanc pro nobis curam noſtram grato animo ſuſcipiatis, juvetiſque pios conatus noſtros bonis operibus veſtris. Solet majorum dig-
D nitas atque nobilitas poſteris incitamentum eſſe virtutis & laudis. Inſpiciamus dilectiſſimi, primordia noſtra, majoreſque noſtros, & tantæ rei principes attendamus. Pudebit non imitari tam præclaros duces, quorum gloria per orbem univerſum celebratur. Duces noſtri & hujus militiæ principes apoſtoli primum, ac ſub apoſtolis multi fuere de quibus ſcribitur: *Multitudinis autem credentium erat cor unum & anima una in Domino, nec quiſquam eorum quæ poſſidebat*
E *ſuum aliquid eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia: dividebatur autem ſingulis prout cuique opus erat, &c.* Quibus verbis quis non videat cœnobiticam inſtitui diſciplinam? hos ſubſecuti Antonius, Hilarion, Pachomius, Baſilius, Benedictus, regularem nobis tramitem in ſcriptis reliquerunt; nobilitavere deinde profeſſionem noſtram Romoaldus beatiſſimus pater, Bernardus item & alii, qui omnes innumeros habuerunt ſuæ ſanctitatis æmulos. Et ut omittamus alia, quanta fuerit dudum noſtri

Digitized by Google

ordinis gloria, quam celebris fama, quæ vitæ munditia, quis ſanctimoniæ nitor, indicio ſunt privilegia Romanorum pontificum atque imperatorum, partim religioni univerſæ, partim monaſteriis ſingulis indulta, quibus miro amore ac veneratione ſingulari monaſteria proſecuti ſunt ſingula, tamquam exactiſſimæ ſanctitatis domicilia. Teſtantur item antiquam ſanctitatem, admirandamque patrum noſtrorum ſapientiam, quæ ab ipſis pro conſervatione religionis ſaluberrime fuerunt inſtituta. Reſipiſcamus tandem, cariſſimi fratres, & ignaviæ torporiſque ſomno diſcuſſo, evigilemus in lucem miſerationum Domini. Pudeat tamdiu lethali ſopore jacuiſſe demerſos, apertiſque fidei oculis inſpiciamus tam multa ſanctitatis exempla nobis propoſita ad imitandum. Tangat, immo penetret corda noſtra præteritæ negligentiæ ac culpæ memoria, & in compunctionis gratiam excitemur. Diſpliceat, oramus, tanta vitæ mortalis ſpatia præter inſtitutionem regularem, ac per id contra ſalutem noſtram tranſegiſſe. Convertamur ad Dominum ex intimo cordis affectu, & profuſis lacrymis illius clementiam exorare ſtudeamus. Et quoniam vi malæ conſuetudinis preſſi, converſionis hujus gratiam ex nobis habere non poſſumus, oremus cum propheta, dicentes; *Converte, Domine, & convertemur. Innova dies noſtros ſicut a principio.* Et cum Pſalmiſta item dicamus ex corde: *Domine Deus virtutum converte nos, & oſtende faciem tuam, & ſalvi erimus.* Levemus ad Dominum corda noſtra cum manibus. Arripiamus magno animo ſacræ inſtitutionis normam; & in ultionem præteritæ deſidiæ conſurgamus. Nil erit difficile, nil durum, nil aſperum, ſi corda noſtra gratia compunctionis incenderit, ſpinaſque cupiditatum virtutis amore conſumſerit. Erunt jam omnia lenia, plana, facilia, ſolaque horrebit vitiorum facies, & blanda voluptatis illecebra. Neque eſt ſane quod impoſſibilitatem poſſimus obtendere. Non eſt abbreviata manus Domini, ut ſalvare non poſſit. Quod exhibuit illis ſanctis viris quos miramur, & nobis poteſt exhibere, ſi fides adſit, abſitque negligentia; non ignoramus fratres, his qui aliter ſunt inſtituti, neque ullam compunctionis hauſerunt gratiam, iſta videri difficilia. Ceterum quid ipſi facimus, quibus credita diſpenſatio eſt, & de quorum manibus requiritur ſanguis animæ pereuntis? *Argue*, inquit Apoſtolus, *obſecra in omni patientia & doctrina.* Hanc nobis propoſitam formam libenter amplectimur, quantumque Deus juverit, imitatari contendimus. Verum id nos perturbat plurimum, quod parum hactenus aut verbo aut exemplo profeciſſe videmur. Plerique enim abſque cucullis laxas chlamydes,

A & omni ex parte apertas circumferunt, ipſaque capitis tegmina modum honeſtatis excedunt, veſtiſque omnis ad compoſitionem magis quam ad frugalem uſum accommodatior; fractus multorum & ſolivagus notatur inceſſus. Abſtinentia carnium a regula indicta vix a paucis ſervatur. Jejuniorum item regula apud pleroſque nulla fit mentio. Quid de interiori loquar amictu? lineis camiſiis qui non utantur vix paucos invenias; nudi fere omnes & in molliſſimis culcitris dormiunt, nullaque inter ſæculares homines & Chriſti militiam profeſſos differentia eſt; immo ſæculares ipſos & divites luxu ac B deliciis vincimus, jamque impletur in nobis propheticum illud elogium: *Ut populus, ſic ſacerdos.* Nulla enim a ſæculi hominibus bonorum operum actione diſtinguimur, nulla hos virtutum prærogativa tranſcendimus; immo vero, quod majoris eſt damnationis & labis, ab his ipſis omni facilitate bonæ vitæ meritis ſuperamur. Abbates ipſi ac prælati religionis noſtræ plerique ſubditis ejuſmodi ſolutioris ac delicatioris vitæ exemplo ſunt, & quos ad pietatis ſtudia exercere debuerant, atque ad virtutum ardua promovere certamina, ſecum in ima voluptatum male vivendo deducunt. C Alii monachis non ut fratribus, ſed ut famulis utuntur, ſeque non patres, ſed dominos exhibent, contra omnem religionis normam; tamquam plane monaſteria hereditario ad ſe jure pervenerint, monachoſque quos volunt, & dum volunt abjiciunt, irrequiſito ſuperioris nutu. Quid de ceteris ceremoniis regularibus loquimur, quarum apud plurimos veſtigia nulla ſuperſunt? Quid de propoſito caſtitatis & voto prorſus angelico? Aſpicimus ecce nonnullos id peſſum omnino dediſſe, membraque dicata Deo nefaria colluvione violare. Ingemiſcimus D atque mœrore contabeſcimus tanto noſtro dedecore, tanto fratrum filiorumque noſtrorum ſcelere offenſi, tam immani perditionis illorum vulnere cruciati. Neque tamen miramur. Non enim fas eſt ventri atque gutturi deditos per iſta non diffluere; quippe ventre diſtento delicatioribus cibis, & ea quæ ſub ventre ſunt, quod ſuum eſt protinus exequuntur. Expergiſcamur jam tandem dilectiſſimi, & reſipiſcamus, & convertamur ad Dominum. Paratus eſt piiſſimus pater feſtivitate convivii ad ſe redeuntes excipere, nobiſque revertentibus jam cupit occurrere, amiſſæque innocentiæ ſtolam elargiri, ſuoque anulo fidem noſtram E ſubarrare. Noſtram nobis vindicemus dignitatem, atque inter filios Dei computari ſtudeamus. Minima ſunt quæ impendimus comparatione inæſtimabilis præmii, juxta Pauli ſententiam. *Exiſtimo enim*, inquit, *quod non ſint condignæ paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revela-*

Digitized by Google

bitur in nobis. Erectos in cœlum oculos A nullis patiamur mulcentibus atque fallentibus voluptatibus deprimi; ſit nobis præ comparatione pulchritudinis intimæ fœdum omne quod cernitur, ſoloque in Deo mens noſtra acquieſcat. Debemus juxta beati Johannis Baptiſtæ ſententiam, dignos fructus pœnitentiæ facere, ut qui nos per illicita defluxiſſe conſpicimus, a licitis quoque abſtineamus. Sed iſta exhortandi atque admonendi ſtudio diximus. Multum certe conſolationis capiemus, ſi veſtros animos hujuſmodi adhortationibus cedere atque ad meliorem frugem evadere viderimus. Ceterum B ſi abſque compunctionis ſenſu perſtiteritis, convertique ad meliora renueritis, nos quod officii noſtri eſſe intelligimus, exequi conabimur, quantum ipſe permiſerit, qui nos ad hoc miniſterium provehi voluit. Cupimus quidem blanda potius adhortatione quam ſeveriore cenſura rem gerere. Sed ſi qui perſtare in ſua duritia voluerint, neque monitis noſtris cedere, ſcimus ſcriptum eſſe: *Compelle intrare;* auctoritatemque, ubi opus erit, exeremus. Neque enim quæ noſtra ſunt præcipimus, & ſervanda C proponimus, ſed ante nos a beato patre noſtro Benedicto primum, deinde a Conſtitutionibus noſtris in ſcriptis tradita, & poſtremo in generali capitulo Burgi, ac deinde Britonori celebrato renovata, ut puta de honeſtate morum atque habitus, de obſervantia regulari, de carnibus non comedendis, de camiſiis lineis non ferendis, & ceteris quæ pertinent ad honeſtatem vitæ, & quæ ſuperius diu neglecta eſſe doluimus. Statutum præterea factum de quibuſdam feſtivitatibus celebrandis modis omnibus obſervari volumus; ut videlicet de D ſancto Ignatio epiſcopo & martyre XII. lectiones fiant, de ſanctis Cleto & Lino III. lectiones, de ſancta Anna XII. lectiones, de ſancto Alexio III. lectiones, de ſancto Baſilio tres itidem lectiones, de viſitatione beatæ Mariæ ſolemnitas pleniſſima abſque octava fiat. Præterea ſequens generale capitulum quod deinceps de triennio in triennium eſt celebrandum, fiat in noſtro monaſterio Fontis-boni, ad quod prælati omnes conveniant ſub pæna in poſtremo noſtro capitulo conſtituta, ut ibi poſſint neceſſaria E quæque tractari pro reformatione religionis noſtræ & conſervatione obſervantiæ regularis, ut fiat congregatio noſtra in laudem Dei & ſanctæ religionis augmentum. Cetera nos in viſitatione proxime facienda docebimus. Interim has noſtras patentes litteras manu propria ſcriptas, & ſigilli noſtri impreſſione munitas ubique per ordinem cenſuimus dirigendas. Datum in noſtro monaſterio Fontis-boni VII. cal. Aprilis, anno Domini MCCCCXXXIII. indictione XI.

EPISTOLA III.

ad omnes ſuæ religionis prælatos.

De obedientia ſuperioribus exhibenda.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, & totius ordinis ipſius generalis, venerabilibus fratribus noſtris abbatibus, prioribus & ceteris ordinis noſtri prælatis, ſalutem in Domino, & felices juxta interioris hominis vota ſucceſſus.

Ex officii noſtri debito admonemur, ſecundum æquitatis & juſtitiæ normam cuique ſervare jus ſuum, & elaborare viribus omnibus, ut ordo laudabilis a ſanctis patribus inſtitutus integer inviolatuſque ſervetur. Diſtinxit in eccleſia ſua ſuperna pietas ordines, ut ſcandalorum tolleretur occaſio, atque ad Jeruſalem cæleſtis imaginem, & juxta exemplar Moyſi in monte monſtratum, ſacræ fidei domicilium diſtinctionibus variis ornavit, ut pontifici Romanæ ſedis patriarchæ atque ordines reliqui; patriarchis archiepiſcopi vel primates; archiepiſcopis epiſcopi; epiſcopis ſacerdotes; ſacerdotibus miniſtri ac fideles populi ſubderentur, eaque ſerie & connexu eccleſiæ ſtructura felici incremento & perpetua firmitate conſurgeret. Ita & in religionibus ſingulis diſtributa ſunt officia, ut alii aliis ſubdantur ordinibus. Quippe in religione quoque noſtra, cui nos famulos ſuos providentia divina præfecit, antiquo inſtituto abbates ac priores nobis abſque ullo medio ſubditi ſunt, abbatibus ac prioribus monachi. Et quoniam in religione ipſa pleraque monaſteria ſunt quæ ſuffraganea, ſeu manualia ſub ſe habent, principalibus illa monaſteriis abſque medio debent eſſe ſubjecta. Prioreſque manualium hujuſmodi ſuis abbatibus ſeu prioribus deferre tamquam ſuperioribus, eorumque ſub cura & diſciplina eſſe, ne ordinis quo cœlum & terra pulcherrime regitur, violetur honeſtas ac dignitas, & ſub confuſione ſint omnia. Paterno itaque affectu & ſtudio monemus omnes hujuſmodi ſuffraganeos, atque hortamur in Domino, ut pro conſervando decore domus Dei, & ut omnis querelæ juſtæ ſeu murmurationis tollatur occaſio; ſuperioribus ſuis abbatibus ſeu prioribus per omnia deferant, eorumque viſitationes & correctiones debita cum reverentia & humilitate ſuſcipiant, eiſque in collectarum quæ neceſſario vel indictæ vel indicendæ ſunt perſolutione reſpondeant, & ut in omnibus laudetur Deus, bonuſque Chriſti odor ex ordinis conſtantia pulchritudineque ſervata ſe ubique diffundat. Si quis tamen ex hujuſmodi ſuffraganeis a ſuperioribus ſuis ſe gravari arbitrabitur, recurrere poterit ſemper ad nos, quia ſicuti juſtum eſt inferiores

ſuperioribus

Digitized by Google

ſuperioribus obedire : ita non debent a ſuperioribus, ni licita & honeſta decerni. Cujus rei examen arbitrio noſtro judicioque permittitur. Has autem noſtras litteras ſigilli noſtri impreſſione munitas regiſtrari fecimus, ubique per ordinem diſſeminandas. Datum in noſtro monaſterio Fontisboni VI. idus Novembris.

EPISTOLA IV.
ad Franciſcum abbatem ſanctæ Trinitatis.

Permittit ei ut propter infirmitates ad Burgum Sancti Sepulcri ſe transferat, hortaturque ad patientiam.

[*] AMbroſius Franciſco abbati monaſterii ſanctæ Trinitatis (a) ſalutem in Domino & tolerantiam ſalutarem.

Quoniam ex debito noſtri officii, & ex ipſo caritatis jure conſtringimur aliorum caſibus compati, & præcipue ſi ſint domeſtici fidei, eiſque quantum, Deo miſerante, poſſumus auxilium ferre, & pie ſolatia oportuna exhibere, fraternitatis tuæ votis, quæ nobis venerabilis frater M. prior Cellæ patefecit, libenter adnuimus, & grate quæ poſcis indulgemus. Venerationi igitur tuæ, quam Dominus noſter flagellare clementer inſtituit morbo duplici ægritudinis ac cæcitatis his noſtris litteris permittimus, ut ſe ad Burgum Sancti Sepulcri præſentialiter transferat, & in propinquorum domo remoretur quantumcumque voluerit, ubi & infirmitatis ſolatia commmodius ſubminiſtrabuntur, & vivere eadem fraternitas tua quietius poterit, & gratias Deo uberiores perſolvere pro impenſa in te humanitate majore. Interim vero monaſterii tui curam memorato viro committimus, ea lege ut ipſius monaſterii curam habeat diligentem, atque ex redditibus ipſius uſibus tuis ſubminiſtret, percepturus pro pio opere & a Domino mercedem bonam, & a nobis meritam laudem. Et hoc autem de conſilio fratrum noſtrorum eremitarum fecimus. Sane dulcem fraternitatem tuam rogamus & hortamur in Domino, ut illatum tibi divinitus duplicis infirmitatis incommodum conſtanter & æquanimiter feras, atque inter flagella non modo non murmures, verum perſolvas Domino gratiarum actiones, qui te in filiorum numero miſericorditer computans, hoc flagello percuſſit. Scimus enim ſcriptum : *Quis enim eſt filius, quem non corripit pater?* Et rurſus : *Quem enim diligit Deus corripit : flagellat autem omnem filium quem recipit.* Gaudere debes potius, pater optime, & clementiſſimo patri gratias agere, certus hoc tibi illatum flagellum, vel ad emendationem culparum, vel ad incrementa meritorum
A profuturum. Utrumlibet vero æqua tibi ratione admittendum fraternitas tua dubitare non debet. Nam & abſolvi delictis & gloriam conſequi æqua tibi lance penſandum eſt. Neque enim judicabit Dominus bis in idipſum, ut & in hoc ſæculo ſervis ſuis flagellum piæ correctionis adhibeat, & in tormenta poſtmodum ire permittat. Gaudere itaque & gratulari te convenit, pater, & Deo noſtro gratias agere, qui te intra filiorum numerum aggregare dignatus eſt. Si quid autem opis aut oportuni ſolatii conferri tibi per noſtrum miniſterium poteſt, tota utere libertate. Nos enim te diligimus
B admodum, juſtiſque votis tuis per omnia cupimus obſequi. Vale in Domino, pater cariſſime, & manum ſuper te Domini fac grato animo feras. Ex Eremo noſtra VIII. idus Decembris.

EPISTOLA V.
ad M. priorem Cellæ.

Committit ei regimen monaſterii S. Trinitatis de Monte-Herculis.

C AMbroſius venerabili fratri noſtro M. priori Cellæ, ſalutem in Domino & ſinceræ caritatis affectum.

Ex injuncta nobis paſtorali cura monaſteriorum omnium & ſingulorum in eis degentium tam prælatorum quam ſubditorum, ſalus æterna atque temporalis cordi nobis eſſe debet. Scimus enim exigendam a nobis in extremo diſtricti examinis die omnium rationem. Cujus rei conſideratio nimio terrore nos excitat, atque ſuper commiſſum gregem, quantum Dominus largiri dignatur, vigilare compellit. Cum igitur didice-
D rimus, certis referentibus nuntiis, venerabilem noſtrum abbatem monaſterii ſanctæ Trinitatis de Monte-Herculis ordinis noſtri, duplici incommodo languoris & cæcitatis a Domino viſitatum, & tua caritate, ſtudio ac pietate adjutum, neceſſariiſque fomentis ſuſtentatum, ne per abſentiam & infirmitatem ejus, cui ut ſe ad Burgum Sancti Sepulchri transferat, licentiam dedimus, monaſterium ipſum in ſpiritualibus ſive temporalibus detrimenta patiatur, dilectioni tuæ in virtute ſanctæ caritatis injungimus, ut monaſterii ipſius curam habeas
E diligentem, ejuſque omnia tam ſpiritualia quam temporalia ita diſponas, ut a Deo laudem & ab hominibus promereri poſſis. Sane volumus de conſilio venerabilium fratrum noſtrorum eremitarum noſtræ eremi, ut de redditibus ipſius monaſterii memorato fratri noſtro abbati neceſſaria omnia ſubminiſtres, & ita ut nihil illi inter infirmitatis ſuæ incommoda deſit, ſtatuentes de ipſorum fratrum conſilio, ut poſt memorati abbatis exceſſum, tu illi in ipſius monaſterii ſuccedas

(a) In ſequenti epiſtola dicitur monaſterium S. Trinitatis de Monte-Herculis.

regimine: idque ex nunc decernimus irrevocabiliter; ſi vita tunc tibi fuerit comes. Quam tamen ſententiam noſtram his litteris inſertam volumus, ut apud te, dum vixerit abbas ipſe, ſecretam habeas, tunc demum effectum habituram cum ille ex hac vita migraverit. Vale in Domino. Ex Eremo noſtra VIII. idus Decembris.

EPISTOLA VI.
ad Anſelmum abbatem ſancti Theomneſti.

Ut ad monaſteria quæ ſunt in Flaminia & Piceno ſe conferat, inquiſiturus de adminiſtratione B. anteceſſoris ſui.

AMbroſius Anſelmo abbati S. Theomneſti.

Impoſitum humeris noſtris paſtoralis curæ onus mentem noſtram perpetua cura ſollicitat, ne quid a nobis omittatur per deſidiam aut imprudentiam, quod ſubditorum vel ſaluti, vel quieti conſulere ulla ratione poſſit. Verum hanc ſarcinam tunc demum facilius toleramus, ſi eam cum fratribus noſtris prælatis ordinis noſtri partiamur, & his quorum nobis fides & caritas atque religio perſpecta & cognita ſit. Itaque quoniam ex debito quo aſtringimur, D. B. anteceſſorem noſtrum ad reddendam adminiſtrationis ſuæ rationem cogere, ſi ſponte noluerit, admonemur, neceſſaria nobis eſt diligens inquiſitio & indagatio ſollicita omnium quæ per omne tempus officii ſui ad munus ejus pervenerunt, tam collectarum quam munerum quorumcumque nomine, & de conſilio venerabilium fratrum noſtrorum eremitarum, diſcretioni tuæ per has litteras noſtras hoc onus injungimus, ut te ad monaſteria omnia quæ ſunt in Flaminia & Piceno agro conferas, ac per ſingula diligenter inquiras, congruaſque adhibeas probationes, quibus ille, ſi negare forte velit, revinci facile poſſit, idque celeriter, ut calculo dari initium poſſit. Noſtræ erit curæ, ne quid ex his quæ in hanc rem impenderis pereat tibi, verum omnia recipias, mercedem a Domino boni operis conſecuturus, & obedientiæ remuneratione donandus. Fraternitatem tuam valere in Domino cupimus, cariſſime nobis. Ex eremo noſtra VIII. idus Decembris.

EPISTOLA VII.
ad Bartholomæum monachum.

Relicto habitu vagantem per orbem jubet ut ad eremum redeat.

AMbroſius Bartholomæo monacho ſalutem.

Ex debito noſtri officii adſtringimur errantes a grege ſuo oves ad religionis ovile revocare, nolentes ut revertantur impellere. Cum itaque indicatum fuerit nobis ex certis auctoribus, te jam pridem dimiſſo religionis noſtræ quam profeſſus es habitu, huc illucque vagari in perniciem tuam & religionis noſtræ dedecus, noſtrique officii contemtum; ſtatuimus hanc adeo effrænatam libertatem tuam ſalubriter coercere, ne male liberum abire permittentes, & tibi æternæ mortis auctores ſimus, & nobis negligentiæ judicium aggregemus. Itaque tibi in virtute ſanctæ obedientiæ, & ſub excommunicationis pœna præcipimus, ut infra ſex dies a perceptione præſentium, & ad noſtram Camaldulenſem eremum, atque ad nos præſentialiter transferas, quorum quidem ſex dierum primos pro primo, ſequentes pro ſecundo, reliquos pro tertio & peremptorio termino tibi conſtituimus. Eis vero elapſis, ſi, quod abſit, mandatis noſtris minime parueris, ex nunc pro tribunali ſedentes excommunicationis in te ſententiam ferimus, proceſſuri ad pœnas graviores, & alia juris remedia, prout tua meruerit in obedientia vel contemtus. Sane quod has litteras noſtras acceperis fidem adhibemus venerabili fratri noſtro Thomæ priori ſancti Severi, & œconomo monaſterii noſtri de Agnano, cui ut eas tibi reddat injunximus. Velis igitur, fili, obtemperare monitis noſtris, atque intra præſcriptos dies ad nos mature pergere, nihil a nobis paſſurus mali, ſi obedieris, & ad rectum iter redire inſtitueris. Uti enim clementia in te quam ſeveriore cenſura malumus, dum tamen tu ad rectum callem ſponte remeare volueris. Has autem noſtræ præceptionis litteras ad perpetuam rei memoriam in actis noſtris regiſtrari juſſimus. Datum in noſtra Eremo VIII. idus Decembris.

EPISTOLA VIII.
ad illuſtrem virum Franciſcum comitem Pupii.

Ut ditionis ſuæ ſacerdotes inducat, ad ſolvendas debitas monaſteriis decimas.

DOmino illuſtri ſemperque magnifico FRANCISCO Ambroſius.

Quam grate, quam ſuaviter affectus ſim ex noſtro illo prolixo familiarique ſermone explicare digne non poſſum, mi domine amantiſſime. Amplexus quippe ſum ex animo affectum illum in me tuum prope ſingularem, ſermonis gratiam, oris dignitatem, ſummamque modeſtiam, & comitati gratæ conjunctam gravitatem admiratus. Magna mihi, velim credas, orta fiducia eſt ad te perſcribendi, tecumque non ſecus quam cum meipſo alloquendi. Facit enim, ut dixi, humanitas tua & benivolentia in me præcipua, ut nihil ſit quod non mihi de te & quidem conſtanter non pollicear. Libenterque ad-

Digitized by Google

mittam occaſiones omnes dandi ad te lit- A teras. Et ne pluribus immorer, ita me accipe, domine illuſtris. Teneo quam libere pollicitus eſt mihi opem tuam in adminiſtratione hac indicta mihi, ut curas omnes meas mihi tecum eſſe communes pene ſentiam. Decimæ debentur nobis ab omnibus ferme ditionis tuæ ſacerdotibus. Id conſtat ex antiquis privilegiis noſtris. Detrectant pleríque ex his implere debitum ſuum. Ope tua nobis opus eſt, ut eis jubeat pia dignatio tua exſolvere quæ debent. Non ignoro equidem, mi domine, hoc judicium ad te non eſſe deferendum, quippe quod eccle- B ſiaſtico potius judicio ſit cognoſcendum. Sed cum, oborta quæſtione, fuerit pro nobis a judicibus lata ſententia, permiſſione epiſcopi vel ejus vicarii auxilium tuæ pietatis in re noſtra poſcere poſſumus. Itaque non tam libenter quam neceſſario hac in re tuam flagitamus opem. Quod profecto numquam feciſſemus, ſi illi, quod erat debiti ſui implere voluiſſent. Commendo dignationi tuæ negotium quanta licet inſtantia. Franciſcum præterea præſtantiſſimum monachum, & egregiæ religionis atque integritatis virum, C mihique pro morum ſuavitate cariſſimum, dum a me proficiſceretur, admonui, ut te adiret, meoque nomine & officio ſalutaret celſitudinem tuam. Quid velim retines. Eccleſiam poſtulavi, quam ipſi Franciſco noſtro, ut tibi ad memoriam revocaret impetravi. Vale, mi amantiſſime domine. Ex Eremo noſtra VIII. idus Decembris.

EPISTOLA IX.
ad Bartholomæum monachum.

Ut infra ſex horas ad monaſterium S. Mariæ D *in Gradibus ſe præſentet.*

Ambroſius Bartholomæo monacho ſalutem.

Quia comperimus te in religionis noſtræ dedecus, & officii noſtri contemtum, dimiſſo habitu ordinis, huc atque illuc effrænata libertate vagari, neque id ſolum, verum ad cumulum malignitatis inquietare & monachos & colonos monaſterii ipſius & injuriis afficere, quaſi liber a ſuperioris imperio. Nos ex debito noſtro cupientes modum imponere tantæ licentiæ & iniquitati, tibi ſub E pœna privationis, excommunicationis & carceris, in virtute ſanctæ obedientiæ præcipiendo mandamus, quatenus intra ſex horas a perceptione præſentium, te ad noſtram præſentiam conferas, in noſtro monaſterio ſanctæ Mariæ de Gradibus, facturus quæcumque tibi fuerint imperata per nos, & redditurus operum tuorum & actuum rationem. Hujus autem perceptionis teſtimonium ſuſcipiemus a filiis noſtris Juſto & Philippo monaſterii monachis, quibus has litteras dedimus ad te perferendas, proceſſuri contra te, ſi obedire contemſeris, acriori examine, & ſeveriore cenſura. In cujus rei fidem has noſtras litteras manu propria ſcriptas, & minoris noſtri ſigilli impreſſione munitas regiſtrari juſſimus. Datum Aretii in noſtro monaſterio ſanctæ Mariæ in Gradibus IV. kal. Jan.

EPISTOLA X.
ad B. priorem Camaldulini de Foro-Livii.

Ut moniales S. Marci de Foro-Livii transferat ad monaſterium S. Salvatoris.

Ambroſius B. priori Camaldulini de Foro-Livii ſalutem.

Cum menſe Octobris proxime præterito capitulum generale ordinis noſtri Britonori ageretur, inter cetera quæ ibi ſalubriter expedita ſunt ac diffinita, egregius vir FRANCISCUS DE FANO præfectus Britonori, domino cardinali protectori noſtro tunc præſidenti ac diffinitoribus quærimoniam propoſuit, quod in monaſterio ſancti Marci de Foro-Livii, cujus ipſe eſſet patronus, quædam moniales ordinis noſtri remorarentur ſeparatim, licet in domo, quam ſibi conſtruxerant, naſcerenturque idcirco crebro inter illas jurgia, contentioneſque muliebres. Orabat memoratus vir, ut moniales illæ amoverentur ex ipſo monaſterio, atque in alio noſtri ordinis videlicet ſancti Salvatoris monaſterio collocarentur, ſublatis ſecum omnibus mobilibus ſuis. Petebant enim moniales illæ, ut ſecum aſportare liceret ipſius ab ſe conſtructæ domus ligna tegulaſque, & quæque auferri inde poſſent. Ac licet juris eſſet, ut penſionem domus ipſius monaſterii, moniales annuam ſolverent, ob gratiam tamen memorati viri, diffinitum eſt, ut domum illam monaſterio integram, liberamque dimitterent, & ſe ad ordinis noſtri monaſterium, quod diximus, transferrent. Inſtat itaque per litteras vir ille magnificus, ut executioni mandetur ea capituli generalis diffinitio, tuæque venerationi jungatur. Nos itaque illius votis, quia ſemel admiſſa ſunt, libenter adnuimus, diſcretioni fraternitatis tuæ vices noſtras per hæc ſcripta committimus, ut auctoritate domini protectoris & diffinitorum capituli generalis & noſtra, moniales ipſas dudum monaſterii ſanctæ Chriſtinæ funditus everſi ac dirupti ad monaſterium noſtrum ſancti Salvatoris cum omni ſupellectile ſua, cunctiſque monialibus ex monaſterio ſancti Marci, ubi modo ſunt, migrare jubeas, domo integra cum parietibus & tecto derelicta. Nos enim etſi injuriam ordini fieri non ignoramus, nolumus tamen contra ſtatuta capituli quippiam agere, immo eis intendimus parere per omnia. Valeat

Digitized by Google

in Domino dulcis fraternitas tua. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni 11. cal. Jan.

EPISTOLA XI.
ad Franciſcum de Fano.

Dediſſe ſe in mandatis ut transferrentur moniales de Foro-Livii.

AMbroſius Franciſco de Fano ſalutem plurimam.

Accepi, vir magnifice, nobilitatis tuæ litteras, quibus oras ut executionem diffinitionis factæ in capitulo generali nuperrime apud vos celebrato, venerabili viro domino Antonio *de Ponterolis* injungam. Et quoniam officii noſtri eſt, juſta poſtulantes audire, non diſtulimus exequi quod a nobilitate tua petebatur, licet in præjudicium aliquale ordinis noſtri, cui indigne, licet Deo diſponente, præſidemus. Unum tamen eſt in quo vota noſtra diſſentiunt. Nos enim memorati Antonii noticiam non habemus, & ſive ſit alterius religionis, injuria fieret ordini noſtro, negotia noſtra alterius ordinis viro ſi permitterentur, ſive ſit ſimplex noſtri ordinis monachus, turpe itidem atque indecorum eſſet, prælatis omiſſis rem tanti ponderis monacho cuicumque committere. Utrumque igitur ita demum bene convenire viſum eſt, ſi prælato noſtri ordinis res tanta injungatur. Itaque venerabili fratri noſtro priori Camaldulini de Foro-Livii viro utique gravi ac probatæ religionis vices noſtras omnes in hac executione commiſimus, cujus litteras ad eum dirigere erit excellentiæ tuæ. Si qua per nos fieri velit nobilitas tua, grato animo votis tuis dumtaxat, morem gerere cupimus. Valere te bene optamus, vir magnifice. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni 11. cal. Januarias.

EPISTOLA XII.
ad D. abbatem.

Arguit eum de impudicitia, promittens nihilominus veniam, ſi reſipiſcat.

AMbroſius D. abbati.

Injuncta nobis cura regiminis mentem perpetuis cogitationibus pulſat, nec ſinit conquieſcere; ſcimus enim quam grave onus ſubivimus, & quam moleſtæ ſarcinæ ſubjecimus imbecilles humeros noſtros. Accepimus enim regendum atque in melius reparandum collapſum ferme ordinem noſtrum; quod quanti laboris, quantæque difficultatis ſit, nullus niſi rationis ignarus neſcit. Debitores facti ſumus ſapientibus & inſipientibus, omniumque religionis noſtræ hominum & prælatorum & ſubditorum ratio a nobis exigenda eſt; ſub tanto igitur

A & tam duro faſce conſtituti ingemiſcimus, neque libere valemus reſpirare, aſſidua ſollicitudine & anxietate fatigati, auxiliumque a ſolo Deo expectantes, qui contritos corde ſervos ſuos miſericorditer audire conſuevit, adjutor in oportunitatibus, in tribulatione. Inter ceteras autem cogitationes & curas quibus maceramur, præcipue nos inquietat reproba prælatorum quorumdam vita, qui verbo & exemplo gregem Chriſti ſcandaliſant, & quos ædificare vitæ merito ac ſanctitate debuerant, perditis moribus evertunt ac deſtruunt. Quid inter iſta nos facere convenit, niſi alto cordis gemitu B pulſare divinæ pietatis aures, ut dexteram ſuam porrigat, & auxilium de cœlo ſancto ſuo periclitantibus ferre dignetur, ut juxta illud Prophetæ, evellere ac deſtruere primum vitia, moreſque improbos, & tum demum juxta illius ſententiam, virtutem & ſanctimoniam in religione noſtra ædificare & plantare poſſimus. Id quantum ipſe præſtare dignabitur facere intendimus. Pervenit autem ad aures noſtras de tua quoque fraternitate turpis fama & prorſus obſcœna, & piis ac religioſis auribus non ferenda, quod tua ſcilicet ipſa fraternitas immemor propoſiti religioſi, ſacri habitus gra- C vitate & pia ſignificatione contempta, ſeſe per flagitia nimium licentioſa libertate diffundat, & ſacrata Deo membra nefaria colluvione commaculet. Quod quanti ſceleris, quantique piaculi ſit, Apoſtolus admonet & terribiliter intonat, dicens: *Tollens membrum Chriſti, facis membrum meretricis.* Et *Templum Dei ſanctum, quod eſtis vos.* Et illud: *Qui violaverit templum Dei, diſperdet illum Deus.* Quis non ſub tali comminatione contremiſcat niſi qui ſenſum funditus perdidit, & qui dixit in corde ſuo, non eſt Deus? Fertur ecce multorum teſtimonio te D impudice vixiſſe diu & hactenus vivere, ſanctimonialium circuire monaſteria, & corpora dicata Deo, libidini tuæ proſtituere. Id ego ſi indiſcuſſum relinquo, ſi dimitto impunitum, videbor favere turpitudini, neque aliter a Deo quam ſceleris auctor judicandus ſum. Quid faciam infelix ego, cui tam dira eſt indicta neceſſitas? ſi juſtitiæ obſequar, videbor crudelis; ſi omiſſa juſtitia lenitatem ſervem, diſſoluti rigoris reus ero. Tenebo medium, & innitar exemplo Domini mei, qui non vult E mortem peccatoris, ſed ut convertatur & vivat. Loquar tibi quod ſanato languido Dominus meus. *Vade, noli amplius peccare, ne quid tibi deterius contingat.* Ignoſcam de præteritis, ſed ea lege & interminatione, ut paſſurus non ſim denuo delinquentem. Peccata tua priora ſi emendaveris, in oblivione erunt coram me: ſi peccare addideris, vetera quoque exigam abs te ſub diſtricta ſententia. Curet itaque frater-

Digitized by Google

nitas tua, ita ſe habere in futurum, ut nullus ultra de te obſcœnus rumor ad nos perferatur. Nam diligenti examine perquiremus omnia, neque jam multum patiemur, quod fuerit nequiter abs te perpetratum. Plurima & alia indigna nobis de tua fraternitate nuntiata ſunt, de vita & converſatione ſæculari potius quam religioſa, de cæteris quæ brevitatis cauſa reticemus, ſtude vitam moreſque corrigere, ut valeas anteactæ negligentiæ diluere culpas, & a domino præteritorum criminum veniam promereri. Jam declinas in ſenium: ſatis ſit hactenus male vixiſſe, ſaltem quod reliquum eſt ætatis Deo vive, ut ejus gratiam conſequi poſſis. Id ſi feceris, te ut patrem diligemus, & quanto poterimus proſequemur auxilio, debitoreſque tibi erimus ſemper. Si autem emendare neglexeris, ultra nequaquam tolerabimus, ſed diſtrictionem cenſuræ ſervabimus. Iſta tibi, frater cariſſime, ex officii noſtri debito, caritate qua diligimus ſcribenda neceſſario duximus. Neque enim qui ſuper ſpeculam Domini conſtituti ſumus, venientem gladium videntes, ſine periculo noſtro tacere poſſumus, de quorum manibus requirendus eſt ſanguis animæ pereuntis. Præterea ſignificatum eſt nobis dominum Jo. mortuum eſſe, multoſque illius creditores ex bonis defuncti ſatisfieri ſibi poſtulare; abbatem vero monaſterii ſolvere nolle, & nihil ſupereſſe ex defuncti rebus conſtanter aſſerere. Quapropter ne illis juſta querelæ detur occaſio, fraternitati tuæ vices noſtras in hac dumtaxat parte committimus, ut inquiras diligenter, ſi quid ex rebus memorati monachi relictum eſt, & creditoribus ſolvi facias, ad id abbatem ipſum impellendo, ne nomen Domini blaſphemetur, & religionis noſtræ violetur honeſtas. Sane caute provideat prudentia tua, ne forte hi qui creditores ſe aſſerunt fallant nos, velintque aliena ſubripere, ſed inſpectis diligenter illorum rationibus, ſiquidem illis juſte deberi animadvertes, ex defuncti rebus ſatisfacies; ſin autem injuſte poſtulare deprehenderis, rationabiliter illos confutabis, & ne velint tollere non ſua admonebis. Abbati autem ipſi ſcribimus, ut in manibus tuis ponat omnia, quæ defuncti fuerunt, diſtribuenda per te creditoribus. Quod ſi vel male illi poſtulant, vel aliquid ſupererit, ex rebus & ſubſtantia ipſius abbati dabis, in uſum & utilitatem monaſterii ſui, ut ratio flagitat, impendendum. Vale in Domino, & nos bona tua in melius mutatione lætifica. Florentiæ VIII. idus Jan.

EPISTOLA XIII.
ad Johannem abbatem.

Ut Johannis monachi defuncti debita ſolvat, & reſipiſcat a diſſolutis moribus.

AMbroſius Jo. abbati ſalutem.

Litteras quorumdam creditorum domini Johannis monachi monaſterii tui jam defuncti ſuſcepimus, quibus orant ſuppliciter, ne illis quod juſte debetur, denegetur. Aſſerunt ſe petiſſe a fraternitate tua, ut de bonis ac rebus defuncti illis ſatisfacias; ſupereſſe enim tot illius bona quæ ſufficiant ad perſolvenda debita, ſed te omnino denegaſſe id facere. Nos igitur ne juſtitia vires ſuas amittat, & ne cuiquam juſta detur contra nos querimoniæ occaſio, ſcripſimus venerabili fratri noſtro abbati ſancti M. ut rem iſtam diſcutiat, & diligenter examinet, creditoribuſque memorati Johannis ſatisfaciat, & ſi quid reliquum eſt, perſolutis debitis, fraternitati tuæ reddat in monaſterii tui utilitatem expendendum. Te itaque, frater cariſſime, hortamur in Domino, tibique præſentium tenore præcipimus, quatenus omnem defuncti ipſius ſubſtantiam in medium proferas, & memorato abbati conſignes, ut creditoribus ipſius de ea ſatisfaciat. Plurima quoque de tua negligentia, & vita parum pudica, multumque infami ac turpi innotuiſſe cognoſce, & quæ merentur gravi admodum animadverſione puniri, quæ ad præſens referre omittimus. Fraternitatem itaque tuam pio monemus affectu, ut vel in hac extrema ſenectute deſiſtas, ac de præterito agas pœnitentiam dignam; alioquin contra te ſeveriſſime procedemus, neque deerunt qui nobis actus tuos moreſque ſignificent. Parce itaque animæ tuæ, parce honori ac famæ, & vel in hac ultima ætate reſipiſce. Vale in Domino. Florentiæ, ex noſtro monaſterio S. Benedicti VIII. idus Januarii.

EPISTOLA XIV.
ad D. abbatem.

Ut a tenacitate & a corruptis moribus reſipiſcat.

AMbroſius D. abbati ſancti F.

Aſſumpti nuper ad paſtoris officium, magnis ac perpetuis angimur curis, dum nos non modo ſalutis noſtræ cogitatio & cura ſollicitat, verum omnium in ordine noſtro degentium, & prælatorum & ſubditorum excruciamur exceſſibus, quorum profecto ratio de manibus requiretur noſtris. Ac licet utraque ex parte conſtringamur, majore tamen dolore compungimur, cum prælatos qui ceteris exemplo eſſe debue-

runt, ſubditis ſcandalum ex malæ vitæ exem- A plo & perverſis moribus ſiunt. Pervenit ad aures noſtras fraternitatem tuam ſcandaliſſare plurimos tum reprobæ vitæ merito, tum ingentis miſeriæ & inauditæ tenaciæ exemplo; nam & parum pudica de te fama permanavit ad nos, per quam excitatur in populo magna ſeditio, & tanta de miſerrima parcitate dicuntur, ut & referre pudeat, & pigeat meminiſſe, adeo ut inter ipſa quoque miſſarum ſolemnia cera non adſit, quæ altare illuminet, & reverentiam faciat ſacramento, cum tamen monaſterii ſolemnes redditus non deſint, percipiaſ- B que proventus ſatis amplos, ex quibus & teipſum & monachos etiam aliquot ſuſtentare queas, quorum nullum, ut fertur, tecum habes. Hæc omnia mentem noſtram valde commoverunt, ac niſi tenuiſſemus impetum, ſententia te jam diſtrictæ animadverſionis feriremus, de quo tam fœda narrantur. Fraternitatem itaque tuam ſervata manſuetudinis lenitate monemus, ut mutatis in melius moribus, corrigas vitam, & eam tenaciam miſerrimam deponens, aliquid humanitatis adſumas, monaſterii collapſa ædificia repares, monachos vel duos C tecum habeas, quorum ſtudio & auxilio poſſit divinus in eccleſia cultus congruo honore celebrari. Luminaria ad altaris miniſterium congrua pares, ut dedecus præteritæ parcitatis aboleas, & his quibus hactenus ſcandalum fuiſti, bonæ vitæ & mutatæ in melius converſationis exemplo ædificationis materiam præbeas. Nihil ultra turpe de tua vita dicatur, nihil quod fidelium mentes ſcandaliſet. Iſta ſi feceris juxta parvitatis noſtræ monita, veniam de præterito libentiſſime dabimus, imitantes ſententiam D clementiſſimi patris, qui non vult mortem peccatoris, & te ut fratrem cariſſimum puro diligemus affectu. Sin autem facere neglexeris quæ jubemus, non ultra tolerabimus errantem, ſed ſeveriſſima te cenſura plectemus. Nolumus enim apud Deum rei negligentiæ eſſe, & diſſolutæ per nimiam remiſſionem noſtram diſciplinæ. Modis quippe omnibus conſulere ſaluti tuæ & honori religionis noſtræ ex inſtituto noſtro debemus. Velis itaque, frater cariſſime, tota intentione reſipiſcere, & te ad vias rectas omni ſtudio & affectione convertere, ut & divinam gratiam per bona opera & noſtram E tibi benevolentiam conciliare poſſis. Vale in Domino. Florentiæ ex noſtro monaſterio XVI. cal. Februarii.

EPISTOLA XV.

ad Angelum priorem S. Marci.

Dolet injunctum ſibi curæ paſtoralis officium, hortaturque ut indictam pœnitentiam agat.

Ambroſius Angelo priori ſancti Marci. Litteras tuæ fraternitatis nuper accepi, quibus gratularis plurimum injunctum nobis curæ paſtoralis officium, facis hoc ut bonus ſervus Domini, qui dominico gregi paſtorem idoneum, ut putas, datum gaudes. Eſt enim proprium ſervorum fidelium commodis dominicis atque incrementis lætari. Sed ego, bone vir, non is ſum qui commode gregi ſubdito & nobis credito conſulere noverim. Sum enim memor mei, neque me latet imbecillitas mea & indignitas ſumma. Terret me nimium profecto pondus ingens impoſitum humeris noſtris, eoque magis quo auxilio valde deſtitutum, humano duntaxat, animadverto; nam divinum affuturum confido, etiam præter merita mea. Unica me illa ſpes recrearet, ſi vel religionis noſtræ capita, prælatos ſcilicet integro eſſe animo cernerem. At ne iſtud quidem ſolatii relictum eſt. Plurimos nempe, quod magno cum dolore meo loquor, invenio, qui multum ab inſtituto bonæ voluntatis abhorreant. Uno itaque tempore & prælatorum cura & ſubditorum me perurget & ſtimulat. Sed longe inquietat magis improba præſidentium vita, ignaviaque damnabilis, qui ſal eſſe debuerant, quo inferiorum inſipientia conditetur. Undique mihi inſtat gemitus, neque relinquitur ulla conſolatio; ſolo namque de Deo pendeo, & ex illo auxilium expecto, qui adjutor in oportunitatibus eſſe conſuevit. Te itaque, frater cariſſime, deprecor, ut eum te præſtes quem debes, ſervum ſcilicet juvenem ſobrium ac prudentem & fidelem, præteritæque vitæ negligentias diluas, & maculas omnes veteris erroris abſtergas. Ad hæc ut indictam tibi pœnitentiam caſte & fideliter impleas, moneo affectu quo diligo; nam ſi neglexeris, erit noviſſimus error pejor priore, cogemurque cenſuræ ſervare rigorem adverſus fraternitatem tuam. Caute igitur obſerva ne contra aliquid moliaris. Audio enim te negligere hactenus, neque ſervare clauſtra quæ juſſus es. Præterea adoleſcentem Auguſtinum illum monachum a tuo avulſum latere non eſſe, in uno ſcilicet ex monaſterii tui membris conſtitutum, fama eſt. Verum ſit id necne incertus ſum. Sententiam tamen protectoris ac diffinitorum ratam eſſe omnino intendimus, atque a fraternitate tua ſervari jubemus, alioquin ſeveritatem judicii experieris. Illum igitur adoleſcentem ad nos quam primum mitte, ut & famæ & commodis conſulas tuis. Non

Digitized by Google

enim deerit locus ubi illum locare ſalubriter & cum ſua conſolatione poſſimus. Vale in Domino & curam monaſterii ita exerce, ut laudem promereri & gratiam poſſis, atque ante omnia monitis noſtris obtempera. Romam cras proficiſcimur de voluntate pontificis. Florentiæ ex noſtro monaſterio XVI. cal. Februarii.

EPISTOLA XVI.
ad Dionyſium priorem clauſtralem.

De variis rebus ſuæ religionis.

AMbroſius Dionyſio priori clauſtrali ſalutem.

Scripſeram proxime ad te, reſpondens caritatis tuæ litteris; quas tamen modo cum quæſiſſem non inveni. Poſtea vero legi litteras quas ad germanum meum Hieronymum ſcribis, itidemque ad Sylveſtrum, quibus ut litteris tuis reſpondeam oras. Venerabilem fratrem noſtrum abbatem de Carceribus inſtitutum ante promotionem noſtram vicarium in illis partibus antea ſignificavi tibi. Quod autem nihil ille indicaverit vobis, mirarer magis, niſi ſe ipſe proxime purgaſſet litteris ſuis. Ex quo enim diſceſſit a nobis, febri jugiter laboravit, vixque convaluit. Non dubito, frater cariſſime, illum bono animo & ſimplici corde officium ſibi injunctum executurum. Si quid itaque opus eſt, ut ſuo ordine cuncta procedant, ad illum recurratis. Si quid autem occurrerit per quod auctoritas noſtra vel præſentia requiratur, præſto ſemper aderit. Porro negotium monaſterii S. Chriſtinæ veſtro monaſterio uniendi ad præſens differo, quia certi nihil quod reſpondeam habeo. Vereor enim ne in capitulo præterito alteri quam veſtro adnexum ſit. Quod ſi erit, neceſſario mandabitur executioni. Neque enim adhuc habeo uniones illas aut conſtitutiones alias nuperrime celebratas, quia Romam perlatæ, ut a domino noſtro confirmarentur, necdum ad nos rediere. Si quis autem locus erit, faciam libenter quæ hortaris & rogas. Domino abbati S. Michaëlis ſcribimus, quia ſcribit cariſſimo fratri noſtro Silveſtro, ſe ſcripſiſſe ad me, petitque reſponſum litterarum quæ numquam mihi redditæ ſunt. Excuſamus ſilentium, quod ille merito culpare poſſet, ſi perceptis ejus litteris tacuiſſemus. Sed abhorret ſatis a conſuetudine atque inſtituto noſtro, ut noſti, hæc reſcribendi amicis negligentia. Purgabis tu quoque apud illum ſilentium noſtrum; vehementer enim illum conſolari cupio, quem ſingulariter pro merito ætatis & vitæ ac virtutum obſervo & diligo. Commenda me illi, quæſo, & ut pro mea imbecillitate Domino fundere dignetur preces, meo nomine poſtulo. Scribit ad me abbas de Carceribus, ut ad vos officii noſtri, viſitationis ſcilicet generalis elogium mittam. Faciam id quam primum licebit. Inpræſentiarum enim non datur ob celerem profectionem ad Urbem noſtram. Scripſi ad te antea quoque de fratre noſtro priore tuo, cui nonnihil injunctum eſt exequendum pœnitentiæ nomine. Cupio ut cum abbate ipſo loquaris de negotio. Injunctum enim ſibi eſt, ſi recte memini, ut anno integro in monaſterio ſuo remoretur, neque inde uſquam egrediatur, agatque ſexta feria jejunium in pane & aqua. Quod utrum exequatur, ignoro. Scribas ad me diligenter omnia, ne per noſtram negligentiam rigor diſciplinarum diſſolvatur. Ita enim clementes eſſe debemus, ut tamen juſtitiam non omittamus. Vale in Domino & ora pro me. Florentiæ ex noſtro monaſterio ſanctæ Mariæ de Angelis XVI. cal. Februarii.

EPISTOLA XVII.
ad F. abbatem de Carceribus.

De quibuſdam religionis ſuæ negotiis.

AMbroſius F. (a) abbati de Carceribus, ſalutem. [4]

Plurimum admirationis litteræ tuæ quas proxime accepimus, reddiderunt, quibus jam ſecundo ſcripſiſſe te aſſeris de negotio monaſterii illius ſanctæ Chriſtinæ; juſteque poſſes queri me nihil hactenus reſcripſiſſe de re præſertim neceſſaria. Qua in re illud primum flagito a dulci amore tuo, ne me in reſcribendo negligentem umquam fore ſuſpiceris. Soleo namque plurimum, & etiam plus æquo, interdum ea in re eſſe diligens; adeo ut non ſolum in negotio ſerio & gravi, verum in levioribus quibuſque reſpondere delectet. Noſſi itaque, mi frater, exiſtimare illas tuas priores litteras ad me perveniſſe. Illis enim profecto mox reſpondiſſem diligenter; ſed tabellariorum negligentiam potius culpa, qui illas minime nobis reddiderunt. Sed de his hactenus.

Video quid de illo monaſterio ſcribis, quod tardius eſt. Putabam te officii tui inſtrumentum tecum ex Britonoro convexiſſe. Ita enim, ni fallor, abs te accepi te ex protectoris noſtri notario illud exegiſſe. Generale illud mandatum ſatis tibi eſſe arbitror, ad exequenda omnia, neque ſpeciali ad id peragendum opus eſſe credo. Si igitur tenes id generale, illo utere: ſin autem, reſcribe, & protinus curabo, ut mittatur tibi. Nam, ut dixi, ſpeciali non indiges, cui per generale illud facultas omnis permittitur illis in locis exequendi vices noſtras, & potiſſimum in correctionibus exercendis. Age igitur quod eſt muneris tui, & laborum noſtrorum

(a) Franciſco ad quem extant infra plures epiſtolæ.

conſors, accede, corrigens quidquid dignum correctione videbitur. Scripſit ad nos jam ſecundo cariſſimus noſter Dionyſius, ut monaſterii ipſius correctionem venerabili patri noſtro abbati ſancti Michaëlis committeremus, illud monaſterii ſancti Matthiæ, pulſis inde monialibus, jungeremus. Cui reſpondimus ad fraternitatem tuam id magis pertinere corrigendum, & ut ſe ad te referret admonuimus, ne ordo confunderetur. Nihil ſane ſibi abs te ſignificatum fuiſſe de officio tuo, moleſte ferre videbatur. Amici negotium caute, quantum licet, obſervamus, & ut reddat rationem ſuæ adminiſtrationis, inſiſtimus. Credo non effugiet manus noſtras. De adventu ad nos tuo gratulamur, ſed nolumus tamen hac tempeſtate venias, ne quid noceat valetudini tuæ. Malo igitur longiuſcule acceſſum ad nos tuum, licet valde neceſſarium præſtolari, quam te ad nos cum periculo tuo proficiſci. Romam craſtina die pergere, Deo dante, inſtituimus, ubi quæ ſunt neceſſaria religioni noſtræ, quantum juverit Dominus, exequemur. Vale, cariſſime frater. Florentiæ XVI. Kalendas Februarii.

EPISTOLA XVIII.
ad Matthæum camerarium.

De ære alieno ab eo contracto, deque vitando nimio onere in cleri collecta.

AMbroſius Matthæo camerario.

Veni Florentiam incolumis, miſerante Deo. Adiit autem me in noſtro monaſterio civis quidam qui diceret ſe creditorem eremi in aureis ducentis abſque uſuræ fœtu, quos ſe tibi mutuo dediſſe ante plures annos aſſeruit pro recuperando monaſterio Crotonenſi. Et quoniam negotium illud mihi parum erat notum, dixi te Mantuæ affuturum ex quo omnia addiſcerem. Qua ex re volo ut continuo pergas ad nos, & afferas tecum onera omnia utriuſque domus. Cupio enim dominos civitatis neceſſario alloqui, ne pro indicenda clero collecta ſupra modum & ſupra vires oneremur. Negotium item componendæ rationis D. B. deſiderat præſentiam tuam. Scripſi ſuper ea re patribus eremitis, ut te de omnibus diligenter informent. Si quid per te agendum illic erit, Nicolao noſtro committe, ne domus deſtituta maneat. Erit enim longiuſcula mora tua. Vale. Florentiæ XVIII. Kal. Februarii.

EPISTOLA XIX.
ad Matthæum camerarium.

Arguit ejus negligentiam in procurandis fratrum victui neceſſariis.

AMbroſius Matthæo camerario.

Gravi nuntio valde commoti ſumus. Scribitur ecce nobis domum noſtram neceſſariis omnibus indigere: & his etiam quæ ſunt quotidiano victui accommodata, adeo ut non oleum, non legumina, non caſeus, non cepe, non allia, non poma, non quidquam denique adſit, quo refici familia ſubſtentarique poſſit. Me miſerum, ſi ſic eſt, & imprudentem nimis, ſi adeo ignavos diſpenſatores curis meis mihique ſubſtitui. Itane, frater, negligens ac deſidioſus es, ut iſta non cures? Meo ſcilicet ſtudio, mea induſtria convehenda ſunt allia, cepe & hujuſmodi, ut a maximo uſque ad minimum mihi curanda ſint omnia. Nonne commendavi tibi iſtiuſmodi curas, ut majoribus & urgentioribus negotiis abſens quiete vacarem? Excute, quæſo, hujuſce torporis ignaviam, & indue hominem: fac ut neceſſaria undecumque afferantur, ut poſſit domus Dei ſine ullo juſto murmure agere, & nos non pœniteat te nobis ſubſtituiſſe in hac parte vicarium. Video omnino ut id facias: nam ſi neglexeris, judicio noſtro te obnoxium facies: fratrem Rainerium ſervate diligenter in carcere, non illo qui ſub altari eſt, ſed alio ubi ſalubrius habitare poſſit, ſub ea quam conſtitui vitæ lege. Domno Mauro ſcribimus ut juvenes illos benigne & humaniter tractet uſque ad reditum noſtrum. Nos perpetuis diſtendimur curis, libenter tamen omnia ferimus, ut fructum aliquem ferre, Chriſto duce, poſſimus. Commendo diligentiæ tuæ familiam, una & Nicolao noſtro cariſſimo, quem ex corde ſaluto. Saluta omnes pariter, & ut per me Dominum precentur, ora. Vale, & fac te miniſtrum ſtrenuum, ac fidelem exhibeas. Romæ III. idus Februarii.

EPISTOLA XX.
ad G. monachum.

Hortatur ad perſeverantiam, & de Leonardo Datho.

AMbroſius G. (a) monacho, ſalutem.

Non poſſum non moleſte ferre ſilentium tuum. Noſti certe quam grate legam litteras tuas, & eas præcipue quæ me certiorem faciunt bonæ voluntatis tuæ. Amo te, fili, ex animo, tuamque ſalutem: tuam ſanctitatem præ oculis diligo. Debuiſti certe, ſi mihi dilectionis vicem reddis, me vel

(a) In indice Michaëlis hæc epiſtola inſcribitur M. Sal.

Digitized by Google

vel paucis lætiorem reddere. Neque enim ignoras quis mihi de te nuntius gratior afferri poſſit. Perſeverantiam tuam, fili dulciſſime, præ oculis cupio, nihilque audire gratius poſſum, quam tuam in ſancto inſtituto conſtantiam. Confido in Domino, fili, quia qui cœpit in te opus bonum perficiet, teque in monaſterio illo ſanctiſſimo ſervabit ad conſolationem meam. Perſiſte, fili cariſſime, in timore ſancto, dulceque illud epithalamium ſtudioſiſſime perlege, ut ſponſum animæ tuæ ſollicite inquiras, quæſitumque diu & inventum teneas, ne dilabatur; lege Bernardi ſuaviſſimos illos ſermones, quos retines quanto ſtudio commendaverim tibi. Adhære Deo tuo, ne decidas, familiariſque illi ut efficiaris enitere. Ora pro me inſtanter, ut vobis tandem reſtitui merear, veſtriſque optatiſſimis aſpectibus frui. Scribo Leonardo Datho litteras, qua conditione ſecretarius cum cardinali Urſino eſſe poſſit, ſcilicet ſi clericus habitu & honeſtate fiat. Si venire decreverit, potes S. illi fratrem tuum comitem dare. Namque de ipſo cardinali verba feci, &, credo, bonum inveniet locum. Ego illi & ſui merito & tui potiſſimum cauſa non deero. Vale, amantiſſime fili. Saluta ex me fratres tuos, dulces filios meos Michaëlem, Euphroſinum, Auguſtinum & reliquos. Saluta Sylveſtrum fratremque Hieronymum. Ex Urbe II. idus Februarii.

EPISTOLA XXI.
ad Maurum priorem clauſtralem.

Arguit eum de indiſcreta ſeveritate.

AMbroſius Mauro priori clauſtrali, ſalutem.

Quantum diſcretioni tuæ commendaverim familiam noſtram omnem quidem, ſed eam maxime quæ ſervare vitam regularem delegiſſet, novit fraternitas tua. Cupiebam enim obſervantiam ejuſmodi lente quidem paulatimque in clauſtro illo adoleſcere, ut jacto iſto fundamento, ipſi poſt reditum ex Urbe noſtrum ſuperædificare poſſemus. Solent enim plantæ quæ diutius ſub terra delituerint, & felicius creſcere & durare diutius. Ita & religio quæ ſenſim aucta fuerit, naturali ordine diuturnior fit. Nam quæ repente oritur, flammæ in morem protinus deficit, atque in fumum evaneſcit. Audio fraternitatem tuam plus ſeveritatis novellis plantulis adhibere quam opus ſit, adeo ut quidam ex his effugati ſint, quos diſcretioni tuæ in primis commendavimus, videlicet Petrus & Donatus. Bartholomæus item queritur infirmitati ſuæ minus conſuli, neque poſſe ultra durare. Magno nos dolore iſta conficiunt, frater, neque poſſumus non graviter ferre, quod caritas tua ita noſtræ admonitionis videatur oblita. Scis quantum tibi infirmiores quoſque & quam præcipuo commendaverim ſtudio: adeo ut carnes quoque illis juſſerim dari qui vellent, etiam ſi manifeſta neceſſitas non appareret, ut vel ſic teneri cum dulcedine & humanitate uſque ad noſtrum reditum poſſent. Contriſtas me, frater, quod indiſcrete nimium ſeverus ſis. Obſecro itaque per Dominum JESUM atque commoneo, ut amore magis quam terrore pauperculum illum & puſillum gubernes gregem, omnemque omnibus adhibeas humanitatem, ut voluntarie ſacrificent Domino, lætique contunſionis ſuæ hoſtiam immolent, non gementes. Caritate ac dulcedine amplectere omnes, ac ſingulos refove, ut cum venero requiem inveniat ſpiritus meus. Vale in Domino. Ex Urbe II. idus Februarii.

EPISTOLA XXII.
ad M. camerarium.

Ut fratribus neceſſaria emantur.

AMbroſius M. camerario, ſalutem.

Abſentes licet ſimus corpore, animo tamen & affectu vobiſcum ſumus. Scribimus fratri noſtro Hieronymo, ut modum ſolitum ſalſi thunni emat, & nuces, & allia, & cepas, & ſi qua ſunt hujuſmodi, quibus patres eremitæ & familia omnis ſuſtentari poſſit. Curæ tuæ volumus ſit illuc mature mittere, ne fratres noſtri, quos conſolari cupimus, ullum incommodum ullamve ex indigentia triſtitiam patiantur. Porro eum piſcem ita partiemini, ut habeant omnes opportuna ſolatia, & reliqua ſimiliter. Commendo tibi, frater, familiam, in qua gubernanda fac ita te habeas, ut cum redibimus laudem a nobis & a Deo gratiam poſſis promereri. Nolo contriſtes puſillum gregem, qui in clauſtro regulariter vivit. Sed magis omnia illi neceſſaria tribue, ut ſine murmure vacare poſſit. Cautiſſime enim interrogati ſumus, an obſervantiam ibi regularem inſtituerimus, & neceſſe eſt eos fovere qui bonæ voluntatis ſunt, atque ad bene vivendum etiam beneficiis illicere. Nicolaum noſtrum cariſſimum ſocium in omnibus tibi adhibe. Saluta familiam omnem meo nomine, & ut pro nobis orent admone. Redire enim quamprimum cupimus ad vos. Patribus noſtris eremitis nos commendabis. Ex Urbe VIII. Kal. Martias.

Digitized by Google

EPISTOLA XXIII.
ad M. camerarium.

De variis ordinis ſui negotiis.

AMbroſius M. camerario, ſalutem.

Non poſſum non mirari, quod nullas abs te umquam litteras accepimus, cum certe debueris ſignificare mihi quæ ibi agerentur, & perpetuam ſollicitudinem pro vobis meam lætiore aliquo nuntio relevare. Sum enim ſuſpenſus animo, neque ſcio quomodo ſe familia habeat, quam noſti quanto affectu commendaverim tibi. Cupio mirifice de illius bona voluntate & aliqua in melius mutatione fieri certior, ut copioſa mihi ſit materia uberes referendi gratias Deo, qui mihi teſtis eſt quam alto affectu omnes diligam a maximo uſque ad minimum, quantumque omnes amplecti cupiam in viſceribus JESU CHRISTI ſanctæ caritatis ulnis. Quippe quos mihi a Deo traditos ſcio, ut illos & diligam & dirigam in viam ſalutis æternæ. Verum tuam hanc adeo obſtinatam negligentiam, oro, emendes, & ſcribas ad me ut ſeſe res habeant. Scribo patribus noſtris eremitis, ut quoniam ipſe ibi C præſens eſſe non poſſum, agant ipſi partes meas, & arripiant ſibi partem ſollicitudinis meæ, inducatque unus ex eis familiam omnem ad confitendum, atque ad percipiendam communionem cæleſtium ſacramentorum in proximo Paſcha.

Qua ex re te quoque, frater, illis cooperari convenit, hortarique & ſeorſum ſingulos & ſimul omnes, ut chriſtiano ritu velint vivere, & ſe præparent ad ſumenda myſteria.

Scribitur mihi nomine cardinalis Placen- D tini, ut fratrem Rainerium Florentiam mittam, redditurum ibi adminiſtrationis ſuæ rationem domino Jacobo de Ugolinis canonico Florentino. Vereor ne hoc ipſius R. aſtu factum ſit, ut per hanc occaſionem evadat manus noſtras. Licet patres eremitæ bonæ fidei, ſcripſerint mihi bene illum mutatum velle in eremo vivere, & illic omnia conferre quæ habet; ego nihil boni præſumere de illo poſſum. Scribo illis de hac re, ut eum illic ſub fida & diligenti cuſtodia mittant, & ita ut effugere nequeat. Ipſe quoque negotium cum illis & cum cariſſimo noſtro Nicolao exequeris. E

Præterea noſti quam ſæpe de reſarciendis tectis domus verba fecerimus, quæ omnia, ſi poſſint, hac æſtate, vehementer cupio. Sunt de familia quos noſti, periti idoneique cædendis lapidibus & formandis in tabulis, aptiſque ad tegendum imbricum & tegularum vice. Eos partire ad hoc opus, ut ex optima lapidicina eruendas curent lapidum

A cruſtas. Solatium quod afferri poteſt eis adhibeto, ut cum æſtivum tempus illuxerit, opus aggredi poſſint. Commendo inſtanter hanc curam, frater, dilectioni tuæ. Fac, oro, ut cum venero ad vos tuam ſollicitudinem merito laudare poſſim. Saluta Nicolaum noſtrum & ſimul omnes, ac pro me orate, ut cito expediri hinc poſſim, atque ad vos remeare. Fratrem B. hortare, ut perſiſtat in timore Dei, ne, cum rediero, triſte aliquid audiam, affligaturque ſpiritus meus, qui conſolari cupit in vobis. Vale in Domino. Romæ idibus Martii.

B

EPISTOLA XXIV.
ad Majorem & eremitas Camaldulenſes.

De fratre Reinerio ſub tuta cuſtodia mittendo Florentiam, & de ordinando monaſterio Fontis-boni.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi inutilis prior, &c. venerabilibus fratribus noſtris Majori & eremitis ceteris, ſalutem in Domino & ſinceræ caritatis affectum.

Scripſit ad nos nuperrime venerabilis pater Jacobus Ugolinus canonicus Florentinus dominum cardinalem Placentinum litteras ad ſe dediſſe, ut rationem componeret cum fratre Raineria, de adminiſtratis ab eo ſuis apud Marradium bonis, litteraſque itidem domini cardinalis ad nos miſit hoc ipſum continentes. Oravit ut memoratum fratrem R. duci Florentiam ſub bona cuſtodia facerem, ut ibi jam dicto Jacobo rationem de omnibus reddat. Nos quid nobis videatur ipſi reſcripſimus, aſſerentes ſecurius videri, ſi quempiam ipſe virum induſtrium mittat, qui cum illo calculum ponat. Neque enim ſine fugæ periculo mitti Florentiam poterit hoc potiſſimum tempore. Scripſiſtis ad me illum mutaſſe propoſitum, & velle in Eremo vivere, ut ibi peccatorum pœnitentiam agat, pecuniaſque ſuas expendere in emendo oliveto velle. Reſcripſi tunc dilectioni veſtræ, mihi hanc illius converſionem eſſe ſuſpectam; totum tamen diſcretioni veſtræ ac diſpoſitioni permittebam. Neſcimus quid egeritis, & an illum abſolveritis. Poteſtis, ſiquidem illum abſolviſtis vobiſcumque habetis, mittere, ſub bona tamen & fida cuſtodia, ne effugiat, & denuo illudat nobis. Quod ſi adhuc vinctus eſt, caute illum mittite, ut reducatur illuc, poſtquam fuerit reddita ratio. Eſt quidem id moleſtum, ſed voluntati tamen tanti viri videtur obſequendum, qui & devotus eſt Eremi ac religionis noſtræ, & pleniſſime retribuere quandocumque valebit.

Nos hic ſumus, parumque profecimus hactenus propter occupationes pontificis

Digitized by Google

varias, numquam tamen deſiſtimus. Confi- A dimus in Domino felici termino concludenda omnia toto hoc quadrageſimæ tempore. Orate Dominum JESUM, ut virtutem tribuat, quo celerius expedire poſſimus & ad vos remeare. Cupimus enim maxime frui optatis aſpectibus veſtris, atque in veſtra caritate requieſcere. Commendo vobis ex corde familiam monaſterii Fontis-boni. Erat diſpoſitionis noſtræ, ſi ipſi adfuiſſemus, ordinare illam atque diſponere ad ſervitium Domino puro ex corde exhibendum, atque confitendum & communicandum in B ſacratiſſimo Paſcha. Quia vero præſens ipſe non ſum, obſecro vos per miſericordiam Dei ut id ſollicite ac diligenter faciatis. Mittite ex vobis qui confeſſiones omnium audiat, & omnes ad communicandum diſponat. Ei autem quem miſeritis, credo autem erit idoneus D. Hieronymus de Balneo, vices noſtras committimus, & pœnitentiarium dumtaxat hac vice conſtituimus, omnem quam ipſi habemus auctoritatem abſolvendi per omnia tribuentes. Facite, quæſo, ut non negligatis. Debetis enim laborare nobiſcum pariter in opere Domini tamquam boni operarii & miniſtri Dei. Ab- C bas noſter Vallis-caſtri & reliqui ſocii noſtri ſe vobis commendant. Valete in Domino, fratres amantiſſimi. Romæ idus Mart.

EPISTOLA XXV.
ad M. camerarium.

De fratre Hieronymo de Balneo ab Eremo removendo.

AMbroſius M. camerario ſalutem.

Scribimus venerabilibus fratribus noſtris eremitis, ſignificantes nos D. Hie- D ronymum de Balneo ab Eremo omnino removiſſe, multum licet excuſantem multumque renitentem, cui etiam mandamus, ne illuc aut ire aut ſcribere ultra præſumeret, ſervandæ pacis & vitandi ſcandali gratia. Præbuit ſe tandem obſequentem, & credimus quæ injunximus faciet. Noſti ſane qua conditione dominum illic Maurum dimiſerimus uſque ad reditum noſtrum. Si quid illum ſcandalorum moliri velle aut tentare animadverteris, admonebis illum ex me; & præcipue mandabis illi nomine noſtro, E ne aut ire ad Eremum ſine nobis aut ſcribere audeat. Vale in Domino, & piſcationis negotium, cum tempeſtivum erit, memoriæ habebis. Pecunias neceſſarias mecum convehere curabo, ſi juverit Deus. Florentiæ VI. kal. Julias.

EPISTOLA XXVI.
ad M. camerarium.

De variis religionis ſuæ negotiis.

AMbroſius M. camerario ſalutem.

Legimus litteras tuas, quibus ne per ſingula reſpondere opus ſit, mittimus D. Dominicum comitem noſtrum pleniſſime noſtræ voluntatis edoctum. De domino Mauro diſponemus in reditu noſtro. Reſcribimus eremitis qui multum aggravant negotium, quod D. Hieronymum de Balneo miſerimus ad Burgenſe monaſterium, allegamuſque rationabiles cauſas quæ nos ad id impulerunt, quas hic retexere ſuperfluum eſt, cum illas ex Dominico ipſo ſis auditurus. Hoc tantum tetigiſſe ſatis erit, multum nos profeciſſe putamus, quod illum digna cum auctoritate removimus. Poteris ipſe quoque id perſuadere eremitis, & una curabis ne quid novarum rerum in abſentia noſtra oriatur, ne ſcandalorum cauſa ſit, quod ad tollenda ſcandala eſt procuratum. Erit item tuæ curæ, ut familia noſtra pacifica ſit, & cum rediero de tua ſollicitudine ac providentia gaudeant. Falſo ad vos rumore delatum eſt, nos ibi velle benedictionis munus accipere. Neque enim ignoras voluntatis noſtræ fuiſſe hic in monaſterio noſtro illam percipere. Omiſſa autem hac omni cura ut piſcationi inſiſtatur, diligentiam omnem adhibeatis. Illuſtrem comitem Franciſcum requiſivi & coram & per litteras, benigneque pollicitus eſt ſe facturum. Admonendus tamen videtur promiſſionis ſuæ. Saluta omnes noſtro nomine. Vale frater cariſſime. Florentiæ ex noſtro monaſterio kal. Julii.

EPISTOLA XXVII.
ad eumdem.

Similis argumenti.

AMbroſius M. camerario ſalutem.

Dolemus reditum noſtrum aliquandiu præter intentionem noſtram differri. Statueramus namque continuo munere benedictionis accepto ad vos remeare. Sed ne implicita & involuta remanerent negotia noſtra, melius eſſe judicavimus tantiſper remorari, atque ea expedire, quam ad illa denuo regredi. Negotium anteceſſoris noſtri mature, credo, terminabitur. Marianus adhuc non incidit in manus noſtras, licet ſollicite ne effugiat ſatagimus. Creditores noſtri ſua quique repetunt, & ut illis ante profectionem noſtram ſatisfiat curamus. Hominum noſtrorum de Moionia negotium expediri cupimus, & fine debito claudendum ſperamus. Volumus autem ut fraternitas

Digitized by Google

tua ſtatuta illorum per hunc famulum noſtrum mittat, quia neceſſaria ſunt, &c, Deo danté, quod cupimus facile impetrandum ſperamus. Multa religionis noſtræ negotia quotidie ſuperveniunt, quæ effugere aut differre non poſſumus. Confidimus in Domino paucis diebus cuncta tranſigenda. Sane quoniam fraternitas tua pecuniis ſibi ad meſſem opus eſſe ait, mittimus per ſocium peregrinationis noſtræ D. Dominicum juxta poſtulationem tuam libras centum. Eam pecuniam prout expedire videbitur diſpenſabis. Quæ de D. Hieronymo ſcripſiſti nobis animadverti, doluique illum tranſgreſſum eſſe mandata & monita noſtra. Negotia domus commendo tibi. Maurum ne ſcandalorum quippiam ſerere patiaris, diligenter cave, dum venimus ipſi, vices noſtras tibi injunctas puta, & ita te habe interim, ut & a Deo præmia, & a nobis laudes percipere merito poſſis. Vale in Domino. Florentiæ ex noſtro monaſterio III. idus Jul.

EPISTOLA XXVIII.
ad eumdem.

De ſtatutis hominum de Moïonia, de puniendo abbate Silvæ-mundæ, deque variis ordinis ſui negotiis, ac mittendo ad concilium Hieronymo de Praga.

AMbroſius M. camerario ſalutem.

Accepimus ſtatuta hominum noſtrorum de Moiona, ut illorum proſpici poſſit per nos quantum Dominus donare dignetur. Conſulto autem amiciſſimo & optimo viro Philippo noſtro harum rerum peritiſſimo, placuit ſibi ob celerius oportuniuſque remedium adhibendum, ut homines ipſi noſtri convocato conſilio, duo aliqua, vel tria ſtatuta ſibi utiliora decernant, inter quæ iſtud ſit, quod ſalarium ab eis poteſtati Bibienæ ſemeſtri tempore præſtari ſolitum revocetur ad antiquum modum, ut ſcilicet XI. libras ſingulis ſex menſibus ſolvant, ſicut ante quinquageſimum annum ſolebant, quod per prima ſtatuta, & in ſecunda pagina conſtat, correptis poſtea ſtatutis, & facultate poteſtati præſtita, exigendi a memoratis hominibus libras XX. allegentque priorem copiam, & præſentem inopiam, & hominum & rerum. Duo itaque, ut diximus, aut tria ſtatuta, vel plura te agente decernant, vel unum iſtud tantum, mittantque continuo ad nos, quæ illis confirmanda curabimus, poſtulatis quatuor viris qui ea examinent, & poteſtatem habeant confirmandi. Id fiet facillime & aptiſſime. Iſtud viſum eſt amico noſtro, ad quod conſequendum opem pollicetur ſuam, licet ſummus etiam civitatis Novemviralis magiſtratus optime diſpoſitus eſt, & paratus ad ea agenda quæ petimus.

Mora hic noſtra aliquantulum prolixior futura eſt quam cupimus, & quam exigit domus noſtræ neceſſitas. Abbatem Silvæmundæ perditum hominem tenere non poſſumus, ut cupiebamus; & illius nequitiam impunitam relinquere, nihil eſſet aliud, quam licentiam dare criminibus. Itaque procedere adverſus illum de jure inſtituimus, & hæc juris remedia, ut noſti, habent terminos ſuos, neque ſubito in reum animadverti poteſt. Mittimus citationem per fratrem R. faciendam in monaſterio ſuo, poſt quam aſſignentur illi ad comparendum ſex dies, & poſtmodum examinandi erunt teſtes ſaltem tres, quos huc accedere neceſſe erit, ut finito ſex dierum intervallo pluſquam oportet hic remorari opus non ſit. Admonui fratrem R. & tu itidem admonebis, ut tres ex illis eligat qui ſint edocti magis, & geſta impuri hominis norint, quique noſtris adveniant ſumtibus, quamvis libentiſſime venturos non dubito. Decrevimus illi non parcere, & ne, ſi in cœlum quidem aſcenderit, effugiet manus noſtras, ad terrorem delinquentium ceterorum. Cum fratre noſtro B. nihil egimus præter verba quæ habuit, & abunde retulit nobis. Noſti quæ fuerit ſententia noſtra, ut ſcilicet aureos C. daret, quos erat pollicitus, finemque acciperet a nobis. Petit ille ut me conſtituam ordini debitorem, id quod minime admiſi, ne detur illi occaſio malignandi. Poſtulat calculum poni rationis ſuæ, omneſque ferme qui ſanius ſentiunt, id fieri debere autumant, nobiſque etiam placet. Sed in noſtro monaſterio Fontis-boni ponendum illi calculum cenſeo, ubi non ſibi liber aut ſui juris eſſe videatur. Itaque fere decrevimus illuc eum adducere nobiſcum, ſi aliter noluerit, per vim, ut meminerit aliquando conditionis ſuæ, & ſapere incipiat tandem, qui hactenus deſipit. Iſta tenebis apud te. Cum tempus aderit, accerſam te, ut aliquos ex familia qui ſint aptiores adducas tecum, paratos ad miniſterium iſtud.

D. Hieronymo illo quid ſcripſeris animadverti, niſi intra præſtitutos ſibi terminos ſteterit, pœnitebit eum temeritatis ſuæ. Cave ne Maurus aliquid clam moliatur: quod ſi erit, ſignificabis nobis. Inſtitui, quantum juverit Deus, omnem adhibere diligentiam circa reparationem domus in ſpiritali & materiali ædificio. Inſiſtas, oro, ut cœptum peragatur opus, tectaque monaſterii vel denuo cooperiantur, vel certe quanto commodius fieri poteſt, reſarciantur, ne tigna illa corrumpantur penitus, quæ tectorum ſuſtinent molem. Atque in ceteris quoque te ita vigilanter habe, ut & a Deo & a nobis promereri gratiam poſſis. Hortare omnes, ut perſiſtant in bono opere; habebunt certe qui illos foveat & nutriat patris

Digitized by Google

affectu, & qui ſibi potius multa, quam illis aliquid deeſſe patiatur, ſi bene, ut cupimus, ſe & laudabiliter geſſerint. Calculum bubulci noſtri ipſe quoque fac videas, ne quid ſubripiat fraudis, quamvis intendimus eas rationes ſuas per nos quoque diſcutere, ne ſimus apud juſtum judicem negligentiæ obnoxii, ſi indiſcuſſa monaſterii facta relinqueremus, eaque potiſſimum quæ magis important aut commodum aut detrimentum.

Venerabilem patrem meum Hieronymum de Praga oportebit nos ad concilium mittere, & neceſſe erit de ſocietate illi ac neceſſariis ſumtibus providere, quia ſummus pontifex aſſenſum concilio præbuit, & non dubitamus illum velle ut proficiſcatur. Reſponſum tamen ab ejus ſanctitate præſtolamur; quod in partem cadit non minimam curarum noſtrarum. Eum ac ceteros fratres noſtros eremitas ſalutabis ex me. Multa in dies occurrunt, quæ diſtendunt animum noſtrum curis variis. Sed Dominus adjutor erit, ut ſperamus, qui etiam contra quam meremur, diriget negotia noſtra. Id experti jam ſumus, quotidieque experimur. Tu nobiſcum labora, immo Chriſto, cujus res agitur, & cum ſollicitudine ac metu creditum tibi miniſterium exerce. Saluta omnes filios & fratres noſtros. Salutat te Hieronymus frater qui mecum eſt. Vale in Domino. Florentiæ ex noſtro monaſterio xv. kal. Auguſti.

EPISTOLA XXIX.
ad M. camerarium.

Compatitur ipſi quod a malevolis ſit cæſus.

AMbroſius M. camerario ſalutem.

Triſti admodum nuntio perculſi ſumus, poſtquam huc venimus, tuam ſcilicet dilectionem fuiſſe graviſſime cæſam, ab his qui oderunt pacem, & ſcandalis favere ſemper conſueverunt. Nec mirum. Eſt enim Salvatoris noſtri ſententia dicentis: *Si patremfamilias odio habent, multo magis fideles miniſtros ejus.* Me frater in tuis verberibus ſentio cæſum, & duris ictibus periculoſiſque contunſionibus fuiſſe violatum. Egit hoc antiqui hoſtis invidia, qui piis conatibus & felicibus cœptis ſemper invidit, & lætis noſtris triſtia miſcere conatus eſt. Sed gratias Deo, qui omnia bene diſponit, & in ſalutem noſtram convertit pericula, maliſque noſtris utitur bene. Erit iſte caſus tuus, ut ſpero, ut credo, & certe confido, incrementum & propagatio cœptorum noſtrorum. Te autem, frater cariſſime, conſolari cupimus, qui vix conſolationem ullam ipſi admittimus. Fac autem adhibeas omnem diligentiam circa curam tuam, & nos facias certiores, quonam in ſtatu ſis, noſtramque opem in quibus opus eſſe videris, implores, quia libentiſſime cuncta faciemus. Valere te cupimus, frater, & pro incolumitate tua Deum oramus jugiter. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni 11. Octobris.

EPISTOLA XXX.
ad dominum M.

Excuſat ſe a levanda de ſacro baptiſmatis fonte filia principis Gerardi.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi inutilis prior, &c. venerabili fratri noſtro domino M. ſalutem in Domino & puræ caritatis affectum.

Legimus proxime litteras tuas, quibus conſilium noſtrum probari viro permagnifico GERARDO ſignificas, aſſerens illum cupere nobiſcum colloqui hujus rei gratia, neque id ſolum, verum & filiam ſuam a nobis baptiſari. Mirum in modum afficimur, quod ille vir tantus humilitatem noſtram tanti faciat, ut in re præcipua & ſumma, (nulla enim gratior ferme occurreret cordato viro, quam liberorum educatio optima,) noſtrum vel explorare ſenſum vel conſilium ſequi non dedignetur. Quid ni? facit id profecto multum rationabiliter, quando affectu cariſſimæ neceſſitudinis filios ſuos noſtros fecerimus, juſque nobis in illis educandis vindicarimus, ac per id pectore pleno bonæ fidei, quæ arbitramur ad eam rem conductura ſuggerimus. Quod autem filiam in baptiſmo tenere nos una cum illis principibus cupit, ex eodem affectu prodit. Sed rei plane novitas & a conſtitutionibus noſtris inhibita, nos ad hoc facit ſegniores. Sed neque putamus neceſſarium hoc nos veluti vinculo adſtringi, & eo glutino quaſi fortius firmari noſtram amicitiam, quæ ad ſummum plane excrevit, maxime cum, ut ſupra diximus, fillios ejus principis omnes noſtri juris fecerimus. Adde quod ſolent, ut audio, in iſtiuſmodi munuſcula offerri a ſuſceptoribus pro qualitate & conditione ſua, & ipſi quam ſimus tenues, tu melius noſti, quippe qui & gravi ære alieno conſtringimur, & pecunias vel exiguas unde ſuppeditare poſſimus, minime habemus, gravique in dies inopia primimur. Vides quænam ſit de re hac ſententia noſtra, ſi tamen in ſua G. noſter poſtulatione perſiſtat, quia forte Bononiam mature properare nos oportebit, ſi intereſſe ipſi non poterimus, tibi vices noſtras injungimus, ut puellam noſtro nomine de ſacro fonte leves, ne in hoc quoque deſideriis ſuis defuiſſe videamur. Terret enim nos & aſperitas cœli, & itineris moleſtia. Vale in Domino, & Gerardo ipſi nos commenda, Petrumque & Franciſcum noſtros,

Digitized by Google

noſtro affectu ſaluta. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni XIIII. Novembris.

EPISTOLA XXXI.
ad Romualdum priorem S. Damiani.

Franciſcum puerum ei mittit inſtituendum.

FRater Ambroſius prior ſanctæ Camaldulenſis Eremi, &c. venerabili fratri noſtro Romualdo priori ſancti Damiani, ſalutem in Domino.

Cum a venerabili fratre noſtro ſciſcitarer quid ageres, ſoſpitem te lætus audivi; cum vero de familia tua percontarer, fratrem tuum monachum & puerum laicum in tua eſſe ſocietate cognovi; & quidem plures tecum eſſe quam ferre poſſet facultas monaſterii tui, nequaquam juſtum putamus; verum laici illius loco, puerum monachum abs te educari convenientius ducimus. Mittimus itaque fraternitati tuæ hunc puerum Franciſcum abs te ad profeſſionem, cum oportunum cenſebis, admittendum, quem vigilantiæ tuæ quanta poſſumus affectione commendamus. Ante omnia ut nihil illi deeſſe patiaris ex his quæ vel ad uſus neceſſarios, vel ad mores bonos perdiſcendos, vel ad eruditionem conſequendam oportuna prævideris. Tibi autem, frater, non modo ipſum, verum & monaſterium omne ita commendamus, ut majori certe affectu non poſſimus. Cupimus, quando proficiſcemur ad vos, quod brevi fortaſſis erit, omnia ita invenire diſpoſita, ut requieſcere ſpiritus meus in vobis poſſit. Vale in Domino, frater, & te in Dei rebus exerce, puerumque iſtum fac commendatum habeas. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni nonis Octobris.

EPISTOLA XXXII.
ad domnum Auguſtinum monachum.

Ut ad monaſterium Vallis-Caſtri ſe transferat.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro domno Auguſtino, ſalutem in Domino & ſinceræ caritatis affectum.

Venerabilis frater noſter prior monaſterii ſanctæ Mariæ de Angelis de Bononia ad me profectus eſt, oſtendit litteras prioris ſancti Matthiæ, quibus illi ne te ſuſcipiat inhibet, ac per id oravit ut te alio in loco poneremus. Nos igitur quibus ineſſe zelus rectitudinis debet, ne quid contra ordinem fiat ſollicite curantes, tibi in virtute ſanctæ obedientiæ præcipimus, ut te ad noſtrum monaſterium Vallis-caſtri infra XV. dies a perceptione præſentium transferas; abbati ipſius monaſterii, qui ad præſens monachis indiget, ſolatio futurus, & ſub noſtra & ipſius obedientia reddituros vota tua Domino. Cui ſane abbati in virtute ſanctæ caritatis injungimus, ut te benigne ſuſcipiat, & omni caritatis officio foveat, & quæque neceſſaria ſubminiſtret. In cujus rei fidem has noſtras patentes litteras manu propria ſcriptas, & anuli noſtri impreſſione munitas, in actis noſtris regiſtrari juſſimus. Te autem, fili, hortamur in Domino, ut monitis pareas noſtris, neque de ſub leni Redemptoris jugo collum tentes excutere; ſed ita te habeas, ut a Domino cui fidele ſervitutis penſum debes, mercedem æternam & a nobis percipere poſſis meritam laudem. Datum in noſtro monaſterio Fontis-boni nonis Octobris, anno Domini M. CCCCXXXIII. indict. XI.

EPISTOLA XXXIII.
ad Jacobum priorem ſanctæ Mariæ de Angelis.

Ut ſi priorem Camaldulini Bononienſis mori contingat, alium ejus auctoritate priorem ibi conſtituat.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis eremi prior, venerabili patri meo domino Jacobo priori ſanctæ Mariæ de Angelis, ſalutem in Domino & ſanctæ caritatis affectum.

Injuncti nobis cura regiminis, mentem noſtram perpetuis cogitationibus pulſat, & ne quid omittamus ex his quæ ad laudem Dei, & ad noſtræ religionis pertinent incrementa, jugi intentione ſollicitat. Verum onus humeris noſtris impoſitum tunc demum facilius ferimus, ſi fratrum noſtrorum, ordinis prælatorum auxilio nitimur, qui comportent una nobiſcum moleſtiſſimam ſarcinam. Et quoniam ubique præſentes ipſi eſſe non poſſumus, neceſſario fratribus noſtris abſentibus partem noſtri oneris impertimur. Tibi itaque ad evitanda quæ poſſent veriſimiliter oriri ſcandala, vices noſtras in hac dumtaxat parte committimus, ut ſi contingeret venerabilem patrem noſtrum priorem Camaldulini de Bononia ætate grandævum & ſenio fatigatum, ut eſt natura mortalium, vita excedere, ad cautelam protinus priorem ibi auctoritate noſtra conſtituas eum, qui diſcretioni tuæ ad id regimen idoneus eſſe videbitur. Nos enim electionem hanc tuam, ſi ut præſumimus ſecundum Deum erit, firmam ac ratam habituri ſumus. In cujus rei fidem has noſtras patentes litteras manu propria ſcriptas, & ſigilli noſtri impreſſione munitas, in actis noſtris regiſtrari juſſimus. Datum in noſtro monaſterio Fontis-boni nonis Octobris M. CCCCXXXIII. indict. XI.

Digitized by Google

EPISTOLA XXXIII.
ad Petrum priorem Camaldulini.

Andream monachum ei mittit, ſolatio ipſius ſenectuti futurum.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro Petro priori Camaldulini, ſalutem in Domino & ſinceræ caritatis affectum.

Retulit nobis venerabilis frater noſter harum lator, fraternitatem tuam monachi ſolatio deſtitutam ſibi injunxiſſe, ut ad te unum ex pueris monachis noſtris adduceret. Nos itaque votis tuis admodum honeſtis morem gerere ex inſtituto noſtro cupientes, illi monachum Andream aſſignavimus, ſuæ ſenectuti & ſolatio & uſui futurum. Eſt enim ejus ætatis, ut & pueritiam exceſſerit, aptuſque labori ſit, ejus item ingenii, ut ſi habeat eruditorem, evaſurus in bonum virum merito ſperari poſſit. Eum itaque tuæ dilectioni ita commendo, ut illius & æternæ ſalutis, & temporalis quoque neceſſitatis, & eruditionis tibi injunctam memineris curam. Te autem, pater cariſſime, hortor atque oro, ut reliquum ætatis tuæ initio, ſi bonum, ut arbitror, fuit, conſentire facias; ſin vero aliquid defectus vel negligentiæ fortaſſis contractum eſt, diluas. Inſtat enim, pater venerabilis, dies Domini, præparareque lampades ad ſponſi jubemur adventum. Fac igitur, oramus, ut te totum Deo devoveas, illique ſoli vacare ſtudeas, in cujus paulo poſt proficiſceris occurſum. Iſta caritatis affectu ſcripſimus dilectioni tuæ, neque ambigimus quin grata ſit noſtra pro te ſollicitudo. Nos enim te diligimus, tuamque ſenectutem per omnia conſolari cupimus. Sane ſi quid fieri per nos poteſt, quod tibi gratum futurum ſit, præcipe bona fiducia. Vale in Domino JESU. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni, non. Octobris.

EPISTOLA XXXV.
ad Ugolinum monachum.

Ad ſe accerſitum hortatur ad virtutem.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro Ugolino monacho, ſalutem in Domino.

Non poſſumus non ferre graviter, frater cariſſime, quod te ab ordinis ac religionis noſtræ gremio veluti extorrem agi ac ſeorſum in ſæcularium domibus vivere, certis referentibus nuntiis, & maxime venerabili fratre noſtro priore, magno certe cum dolore noſtro didicimus. Et quoniam ex officii noſtri debito errantes a grege oves, & male in perniciem ſuam liberas, ad religio-

A nis caulas revocare præcipimur, atque ad cæleſtis, æternique paſtoris imaginem inventam ovem imponere humeris, & ad ovile revehere. Te, frater, quem in Domino diligimus plurimum, affectu præcipuo monemus, ut te ad nos quamprimum conferas, nihil apud nos inventurus durum, nihil aſperum, nihil poſtremo quod non deceat fortaſſis & diſpliceat nihil. Invenies, inquam, amantiſſimum tui ætate filium, dignitate patrem, quem & libenter videas, & amare etiam ſi nolis compellaris. Ita confido quia de tua voluntate in nos præſumo

B plurimum. Venias itaque, frater, ut ſimul in otio tractare poſſimus; quidnam tibi agendum ſit, quive modus vitæ deligendus, in quo cum laude vivere, & quod reliquum ætatis eſt cum laude conſummare poſſis. Cernis ut mundana & caduca dilabantur omnia, nihilque ſit ſolidum, nihil ſtabile in rebus humanis. Magna certe ſtultitia ibi figere ſpem, ubi diutius morari non poſſis. Ad æterna transferendus animus, ut qui immortalis eſt conditus, æternarum rerum

C memoria & cogitatione paſcatur. Ubi vero memor dignitatis ſuæ, & terrena deſpicere & inviſibilia cœperit, quis jam labor eſt. Poſtea quam odiſſe vitia virtutum affectu & amore cœperimus, omnia ſunt facilia toleratu, immo gaudens animus, & in amore ſui conditoris intentus, plura etiam pati geſtit. Omnia lenia & placida, tranquillaque conſpicatur omnia. Nihil triſte, nihil ingratum, nihil niſi dulce ac ſuave plenumque voluptatis cæleſtis occurrit. Vindicemus, quæſo, nobis noſtram dignitatem,

D elevatiſque tandem a terra animis, placere creatori noſtro per bona opera vel in ſenectute quæramus. Paratus eſt piiſſimus pater paterno affectu ſuſcipere ad ſe redeuntes. Et quid dicam ſuſcipere? ipſe cæleſtis pater ad convivium lætitiæ amicos invitat. Vides materiam uberem, ſed prolixitate nimia cohibenda epiſtola eſt, ne deſideret modum. Vale. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni, non. Octobris.

EPISTOLA XXXVI.
ad G. monachum.

E *De tepiditate accuſatum hortatur ad virtutis fervorem.*

AMbroſius G. monacho, ſalutem in Domino & lætos ad virtutis frugem cum benedictione ſucceſſus.

Vix poſſum, fili, non ſuccenſere tibi, atque indigne ferre, qui ſpe illa quam de indole tua conceperam inter auſpicia tyrocinii tui me longe fruſtratum intelligo. Mihi enim de te magna polliceri poſſe videbar, cum repente ſpes omnis læta me deficit. Fervor ille religionis & amor Dei, quem tibi

Digitized by Google

conciliare ſtuduerant, me miſerum! in teporem plenum periculi ſolvitur. Sollicitudo divini famulatus ac ſtudium neſcio quo pacto abvolaſſe videtur, ut plene oblitus ſis quid receperis, quid profeſſus ſis. Excidit nimirum illa dignitas tua, neque animadvertis quanto periculo tuo, quantam tuam gloriam calces. Vocatus es, fili, ad illius famulatum, cui ſervire regnare eſt. In illius ſacramenta juraſti; illius militiæ inſcriptus es, qui te condidit & redemit, qui cælum creavit ac terram. Et tu tantæ gratiæ ingratus dormitas, neque ut vel dignitatem aſpicias tuam attollis oculos cordis? Cæleſtis regis electus adſtare conſpectibus, quid oculos in humum dejicis? Ad æterna atque immortalia conditus, quid fragilia & peritura ſectaris? An ego forte fallor, & te injuſta vexo calumnia. Utinam quidem mea iſta de te fallatur opinio, utinam mentiar. Hujuſce tamen rei aperta ſatis indicia præſens notavi, quæ referre omitto. Te oro, fili cariſſime, & paterno affectu moneo, uti torporis ſomno diſcuſſo, reſipiſcas, tuamque tibi dignitatem vindices, & in antiquam te aſſeras libertatem. Amplectere, fili, ſacræ lectionis ſtudium. His te deliciis dede. Hiſce voluptatibus paſcere. Hoc pabulo præcordia ſaginentur tua. Studium orationis ſubſequatur: edantur frequentes in cælum gemitus, & in meditatione tua exardeſcat ignis ille divinus quem Dominus Jesus mittere venit in terras, & voluit vehementer accendi. Incaleſcat animus dulcis, fili, complexuſque nobilitatem conditionis ſuæ, abjiciat omnem ignaviam, & de terris ad cælum evolet. Sola cæleſtia ſapiat, Deoque inhærens efficiatur Deus. Iſta, fili, ſcribo, quia multum te diligo, aſcenſioneſque in corde te diſponere cupio in hac valle lacrymarum. Legas, oro, dulce ſponſi ac ſponſæ epithalamium, Bernardique commentarios evolve. Faſciculus myrrhæ dilectus tuus inter ubera tua commoretur. Stringas illum, neque uſquam abire permittas. Vale in Domino Jesu, & pro me ora, qui neque inter perpetuas occupationes meas tui obliviſci poſſum. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni v. idus Octobris.

EPISTOLA XXXVII.
ad Quirinum nobilem Venetum.

Jura monaſterii ſancti Matthiæ illibata ſe ſervaturum promittit.

Ambroſius Quirino viro clariſſimo ſalutem dicit plurimam.

Accepi, vir illuſtris, nobilitatis tuæ litteras eo affectu quo debui, gratulatus nimium tuam humanitatem tanto cum ſtudio commendare mihi monaſterii noſtri S. Matthiæ jura. Ea etſi ſemper antea quoque ſer- A vare inviolata cuſtodierim, facit tamen commendatio tua tam ſupplex, ut libentius cuſtodire intendam. Atque ut plenius omnia noverit pia dignatio tua, non ipſi vicarium in illis partibus venerabilem fratrem noſtrum abbatem ſanctæ Mariæ de Carceribus, ſed generale capitulum ordinis noſtri. Nihil itaque illi viro auctoritatis a nobis adjectum eſt, ſed quam a capitulo, immo a ſede apoſtolica ſuſceperat, confirmavimus ſibi, neque intendimus monaſterium ipſum ſancti Matthiæ niſi a nobis viſitari in viſitatione generali. Ceterum ſi frater ipſe noſter viſitaturus accederet, & caritatis inſtinctu B aliquid reprehenderet, non videmus cur admitti grate non debeat. Quod ſi allegatur illum regulariter non vivere, primo quidem non ſatis nobis id conſtat, credimuſque niſi in quantum infirmitas impedit, obſervanter vivere: ut tamen demus non eſſe de regulari obſervantia, non viſitat ille viſitatione generali, ſed ſpeciali quadam, neque habet auctoritatem decernendi quicquam ſeverius adverſus illud, audienduſque eſt grate & humiliter, ſi quid forte rationabiliter admonet. Et ut concludam paucis, ego, quantum in me eſt, jura illius monaſterii in- C tegra & illibata cum ex debito meo tum ex eminentiæ ſuæ commendatione ſervabo. Commendo autem nobilitati tuæ viciſſim ipſum noſtrum monaſterium, quod cupimus magno certe cum ſtudio optime dirigi. Priorem quoque ipſum, ut gravitatis admoneas, rogo. Dominus te ſervare dignetur incolumem, vir ampliſſime. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni. Nonis Novembris.

EPISTOLA XXXVIII.
Ad Angelum priorem S. Matthiæ.

D *Arguit eum quod, ut viſitationem abbatis de Carceribus vitaret, nobilium ſecularium litteras emendicaverit, aitque eum non poſſe viſitare monaſteria a ſuo pendentia.*

Frater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis eremi prior, venerabili fratri noſtro Angelo priori ſancti Matthiæ, ſalutem in Domino & ſinceræ caritatis affectum.

Non parum commoti ſumus, revertente ad nos venerabili fratre noſtro Dionyſio, quod percepimus fraternitatem tuam nimium ſuſpicione inani laborare. Quid enim E illæ tot nobilium litteræ ad me directæ aliud clamant, quam te ſubjici nolle viſitationi venerabilis fratris noſtri abbatis de Carceribus. Quando ille viſitare te voluit, commiſimus illi ut exploraret, an obſervaſſes quæ tibi fuerant auctoritate protectoris & generalis noſtri conventus injuncta, quia rumor exierat ea te neglexiſſe. Quod ex parte verum fuit, dum Auguſtinum adoleſcentem monachum ſervares, etſi non in tuo mona-

Digitized by Google

monaſterio, tamen in appendicio & ſuffraganeo, cum optime noſſes id præter capituli ſententiam fieri. Non poteſt judex a latere ſuo..., qui inquirat de reo. Non iſta fuit generalis monaſterii tui viſitatio, quam reſervamus nobis, ſed tantum perſonæ tuæ. Nihilque obſtant privilegia monaſterio indulta, quia non illa de privata, ſed de generali viſitatione loquuntur. At tu, bone frater, nimium ſuſpicioſus, & querulus commoviſti totam nobilitatem, ne te vicarius viſitet, non a me ſed a capitulo generali deputatus. Adde quod in his nobilium B litteris ſatis apparet, te de memorato fratre noſtro enormiter fuiſſe oblocutum. Graviter id & indigniſſime tulimus. Itane decuit religioſum virum, regularem prælatum, hujuſmodi in fratrem maledicta ſæcularium inſuſurrare auribus, & eos qui de nobis optime ædificari debuerant, per mutuæ caritatis vinculum, ſcandalizare probris ac jurgiis? Et quidem de memorato fratre quod adverſum te maledicta jaculetur, aut intorqueat crimina, neque tuis, neque aliorum aut litteris aut nuntiis potuimus advertere. Alioquin C inſectaremur digna caſtigatione intemperantiam ipſius, neque ab increpatione parceremus. Eſto ille peccaverit, & hæc atque illa commiſerit, debuiſti omnibus paſſim illius nudare vulnera & verecunda detegere. Sed dicis injurias ab eo tibi irrogari. Nonne habes judicem tuum ad quem recurrere poſſis ſemper, & conqueri, remediumque flagitare? Gratias Deo in neutram partem propenſior eſt noſtra ſententia. Non tibi favebimus, non illi, ſed tuebimur, quantum juverit Deus, reoſque inſequemur. Parce itaque tibi ipſi, parce animæ tuæ, neque D contra fratrem tuum ita ora relaxes. *A detractione*, inquit ſcriptura, *parcite linguæ, quia ſermo obſcurus in vacuum ibit.* Iſta, ut dixi, commoverunt nos acriter, quia indigne admiſſa ſunt & perſona tua & loco quem tenes. Emendare vel de reliquo, & cum fratre tuo redi in gratiam, neque de invicem obloquamini, quia id revera paſſuri non ſumus.

Quæ poſtulaſti de Faventinis poſſeſſionibus venumdandis, & in majorem monaſterii tui utilitatem convertendis indulximus, licentiamque dedimus, commiſſo negotio E abbati ſancti Hippolyti. Privilegia quæ petis, ut viſitare ſuffraganea monaſteria poſſis, quia ſuperflua putavimus, indulgere noluimus. Quis enim neſciat principale monaſterium manualia ſua jure ſuo poſſe viſitare? Cur itaque conferri tibi a nobis poſcis, quod naturali rerum lege tribuitur? Viſitare illa debes in meliuſque dirigere, nemine reſiſtere audente, immo ſi non feceris, reus eris. Et de collectis itidem exigendis dixerim, compellere ad ſolvendum jure tuo potes, & in eos niſi obtemperent exercere cen- A ſuram, ſufficiuntque fraternitati tuæ noſtræ illæ litteræ in teſtimonium noſtræ ſententiæ. Age itaque, virum indue, ſicque te habeas, ut nullum de te maledictum ad nos perferatur. Indue religioſam gravitatem, & dignam loco & monaſterio quod regendum accepiſti. Memento antiquiſſimo te monaſterio præfectum, & ſanctiſſimis diſciplinis inſtituto, nihilque indignum tanta religione perpetrare præſumas. Moveat te facies reverenda monaſterii tui. Accepiſti ſponſam pudice ſervandam, & magna cum zelotipia cuſtodiendam, neque uſquam deflectere oculos ab ea debes, ſed ornandam omni ex parte ſollicite curare. Vale in Domino, & depoſitum commendatum tibi fac ita conſerves, ut & apud Deum gratiam, & a nobis laudes promereri poſſis. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni. Nonis Novembris.

EPISTOLA XXXIX.
ad Antonium Cedrum Plenum Venetum.

Non poſſe Auguſtinum monachum ad monaſterium in quo ſumſit habitum, remitti.

AMbroſius Antonio Cedro (a) Pleno Veneto, ſalutem.

Accepimus, vir prudens, litteras tuas, nobis Auguſtinum adoleſcentem monachum intente commendantes, idque impendio poſtulantes, ut eum in ſuo monaſterio ubi habitum ſumſit, denuo collocaremus. Grate accepimus affectum tuum, libentiſſimeque morem voluntati tuæ gereremus, ſi id ulla ratione liceret. Sed quod nobis exhibere tutum non eſt, negare honeſtiſſime poſſumus. Conditionem adoleſcentis noſti, ut ſcilicet amotus ſit a monaſterio ſuperioris auctoritate: contra illam ſi fecero, ero obnoxius crimini: ſi placare illi ſtudeam ſuperioris animum: ut in tuis litteris ſuggeris, allegans pericula omnia, meipſum exponam infamiæ. Ea enim cauſa eſt, ut honeſtius ſileatur, neque dignitatis noſtræ eſt favere videri criminibus. Quæ procul arcenda eſt, meretur temeritas adoleſcentis ſeveriſſima caſtigatione puniri, quippe qui tam effrenate, tam libere de ſe pro voluntate decerni cupit, immo vult, dum hæc & illa minatur facturum niſi annuatur ſibi. Ego nulla umquam ratione acquieſcam, ut revertatur quo intendit, quia neque ſaluti ſuæ, neque paci monaſterii, neque honori noſtro conducit, immo ſi perſiſtat in ſuperbiæ propoſito, illum digna inſequar caſtigatione. Voluimus illum in alio monaſterio locare, ubi & ſanctiſſime poſſit inſtitui; & dare operam ſtudiis, ſi velit, & negligit parere monitis noſtris. Nimium ſumus lenes, nimium clementes, qui illius contumaciam tamdiu toleremus. Obſecro illum ad-

(a) In indice Michaëlis *Cedro-Plano*.

Digitized by Google

moneas & acrius arguas, atque ad obediendum provoces ſuperioris imperio, qui ſi negligatur, non erit patiens, cogeturque ſatisfacere & debito & honori ſuo. Vale in Domino. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni. Nonis Novembris.

EPISTOLA XL. ad Jacobum monachum.

Ad monaſterium ſancti Michaëlis pro conventuali monacho eum mittit.

AMbroſius dilectiſſimo fratri noſtro Jacobo monacho, ſalutem.

Petiſti ut te ad monaſterium noſtrum S. Michaëlis mitterem pro conventuali monacho, & ſub venerabilis fratris noſtri abbatis monaſterii ipſius cura in obſervantia regulari redditurum Domino vota tua. Aſſerens tibi male ab inimico generis humani perſuaſum, ut inde diſcederes, ubi inter paſcua ovium Dominicarum ſecurus & gaudens verſabaris. Nos quibus animarum imminet cura, & errantes ab errore dirigere in viam rectam debemus, votis tuis libenter adnuimus, & te ad prædictum ſancti Michaëlis monaſterium mittimus, & pro conventuali locamus, mandantes caritatis fiducia ipſius monaſterii abbati, ut te benigne ſuſcipiat, & pleno caritatis affectu, & ex debito ſuo & ex noſtra commendatione quoque foveat, & tibi quæque neceſſaria provideat, ac per omnia tamquam filium tractet. In cujus rei fidem & evidens teſtimonium has noſtras litteras manu propria ſcriptas, & ſigilli noſtri impreſſione muni tas regiſtrari juſſimus in actis noſtris. Datum in noſtro monaſterio Fontis-boni. Nonis Novembris anno Domini MCCCCXXXIII. indict. XI.

EPISTOLA XLI. ad F. abbatem de Carceribus.

Monet eum de his quæ ſcripſerit priori ſancti Matthiæ.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis eremi prior, venerabili fratri noſtro F. abbati monaſterii ſanctæ Mariæ de Carceribus, ſalutem in Domino & ſinceræ caritatis affectum.

Non poſſumus non mirari, quod nullas a fraternitate tua poſt diſceſſum tuum accepimus litteras, cum certe non ignores deſiderium noſtrum, quo ſingulis diebus, ſi liceat, certiores fieri cupimus omnium quæ circa te ſunt. Accepimus, veniente ad nos fratre Dionyſio, grandem litterarum faſcem, commendantibus nobis pleriſque nobilibus ſancti Matthiæ monaſterium, ne contra privilegia ſua viſitetur ab homine qui non ſit obſervantiæ regularis. Tulimus graviter ſuſpicionem prioris, a quo iſta procurata ſunt. Neque enim fraternitati tuæ commiſſa fuit a nobis viſitatio monaſterii ipſius generalis, quippe quam ſervamus nobis, ſed perſonæ prioris tantum, ut inquireres an ea ſervaſſet quæ ſibi fuerant in capitulo generali injuncta. Reſcripſimus illis modeſte, quantum licuit, ipſumque priorem litteris arguimus, atque ad concordiam provocamus, & ad gravitatem ſuo & habitu & loco dignam. Præterea ut linguæ parceret admonuimus graviter. Sed & te, frater, oramus affectu quo diligimus, ut te caute ac religioſe habeas, & ita ut nullus de te obloquendi vel malivolis aditus pateat. Tanta enim debet ſervorum Dei conſtantia eſſe, tantaque mundicia vitæ, ut nullus detrahere, etiamſi velit, poſſit. Obſecro itaque & moneo, ut is eſſe ſtudeas qui debes, & quem ipſi & fuiſſe & eſſe & fore nobis ipſis perſuaſimus. Debes ad id eniti cum officio tuo, tum noſtri quoque gratia, qui te diligimus plurimum, & de tua conſtantia pollicemur nobis magna. Scire cupimus an aliquid egeris de panno lineo, quem tu nobis emendum curares oravimus. Noſti quid pollicitus ſis, quid ipſe jure caritatis exegerim. Adventum ad vos noſtrum, ad veris initium reſervamus. Cura ſollicite membra noſtra, quæ illis in partibus infirma ſunt. Placet tamen ut ad evitationem ſcandalorum, a monaſterio ſancti Matthiæ viſitando ſaltem abſtineas; donec ipſi veniamus. Commendo tibi depoſitum pium, pueros ſcilicet noſtros, quos in Dei itinere imbuendos accepiſti. Vale in Domino, & pro nobis ora. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni. Nonis Novembris.

EPISTOLA XLII. ad Auguſtinum monachum.

Commorantem in domo parentum jubet ut ad monaſterium intra decem dies revertatur.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis eremi prior, venerabili fratri noſtro Auguſtino, ſalutem in Domino & ſanctæ caritatis affectum.

Quoniam ex certis nuntiis audivimus te contra religionis noſtræ honeſtatem in parentum domo commorari, ne per noſtram negligentiam pereas, & animam tuam Deus requirat de manibus noſtris, volentes illicitos arcere diſcurſus, & evagandi licentiam tollere, tibi in virtute ſanctæ obedientiæ, & ſub excommunicationis pœna præcipimus, quam te ipſo facto incurrere volumus, niſi obedieris, & quam ex nunc pro tribunali ſedentes in te ferimus in his ſcriptis, ut intra decem dies a perceptione præſentium, quorum tres primos pro primo,

Digitized by Google

ſequentes pro ſecundo, & extremos quatuor pro ultimo & peremptorio termino aſſignamus, te ad noſtram præſentiam transferas, pariturus moniis ac juſſionibus noſtris, & quocumque te miſerimus profecturus. Alioquin tranſacto dicto termino contra te veluti rebellem procedemus, acrioribus remediis juris. In quorum fidem has noſtras patentes litteras manu propria ſcriptas, & ſigilli noſtri impreſſione munitas ad te directas regiſtrari juſſimus. Datum in noſtro moneſterio Fontis-boni. Nonis Novembris.

EPISTOLA XLIII.
ad Jacobum vicarium Bononienſis epiſcopi.

Tuetur adverſus ipſius criminationes priorem S. Damiani.

AMbroſius Jacobo vicario Bononienſis epiſcopi.

Reſponderam dignationis tuæ litteris, quibus graviter venerabilem fratrem noſtrum priorem ſancti Damiani culpabas, cum profectus ad me idem frater noſter, ſeverius litteris conventus noſtris rationes omnes ſuas ſecum detulit, & ſe injuſte vexari a tua dignatione conqueſtus eſt. Deprehendi ex inſtrumentis authenticis apertiſque documentis, illum abs te ſine ratione fuiſſe inſimulatum, & pleraque ex his quæ ſcripſeras ad me carere fundamento. Novit Deus, cui ſoli ſervire inſtitui & placere cupio, in neutram partem proniorem fuiſſe, immo illum caſtigaſſe fruſtra reprehenſione mordaci, ſed ſicuti æquum eſt, in ſuos ſi deliquerint ſeverum eſſe, ita rurſus juſtitiæ conſentaneum, ab injuria illos vindicare, neque permittere, ut ſine cauſa violentur. Itaque allegata pro ſe jura rationeſque perſpectæ fregerunt impetum noſtrum, neque ultra progedi adverſus illum permiſerunt. Non approbaret profecto, ſi adeſſet Dominus meus ſanctæ Crucis, iſtam commotionem tuam, judiciumque contra memoratum fratrem noſtrum adverſaretur. Novi ſinceritatem animi illius, & quantum oderit hujuſmodi cavillationes, in præjudicium & damnationem fraternæ innocentiæ præſumtas. Nequivi illi interdicere, ne appellationem proſequatur, quem injuſta ſententia damnatum apertis indiciis comperi. Parcet mihi benignitas tua, propugnatorem juſtitiæ meorumque oppreſſorum ex officio meo eſſe debere non ambigis. In his quæ juſta ſunt humilitatem noſtram require, & bono animo parebimus ſemper. Vale in Domino. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni xv. kal. Decembris.

EPISTOLA XLIV.
ad Bartholomæum abbatem Anglarii.

Petit ab eo debitum frumentum, & de Laurentio & Antonio monachis, qui diſceſſerant.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro Bartholomæo abbati Anglarii, ſalutem in Domino & ſanctæ caritatis affectum.

Mittimus Marium converſum noſtrum, ut frumentum noſtrum quod eſt apud te recipiat, quia hoc anno revera maxima urgemur inopia, neque habemus quantum ſufficiat, niſi aliunde quæramus. Te oro, frater cariſſime, ut & debitum ſolvas, & reſiduum anni præteriti, eique conſignes omnia, & nobis quantum ei tribueris ſcribas. Audivimus Laurentium monachum tuum abs te diſceſſiſſe, miratique ſumus cur illud non ſignificaveris nobis, vel ſine tuis ad nos diſceſſerit litteris. Diſplicet hæc intemperantia, frater, & illicita ſimul & inhoneſta, neque tamen cujus culpa diſceſſus ejus factus ſit ſatis dinoſcere poſſumus, & remedium immodicæ libertati afferre intendimus. Antonium item monachum Romam abſque licentia noſtra perrexiſſe miramur ac dolemus. Veremur ne nimia lenitas noſtra delinquendi fiat occaſio. Severi eſſe addiſcemus, velimus, nolimus. Vale in Domino frater. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni xiii. kal. Decembris.

EPISTOLA XLV.
ad Paſchaſium abbatem Burgenſem.

Caſtellano epiſcopo jura monaſterii occupanti obſiſtendum. De Johanne juniore monacho indiſciplinato.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis eremi prior, venerabili fratri noſtro Paſchaſio abbati Burgenſi, ſalutem in Domino & ſinceræ caritatis affectum.

Ex litteris tuæ dilectionis ſum factus certior, epiſcopum Caſtellanum contra monaſterium plura jura moliri. Scripſi jamdiu fraternitati tuæ quidnam mihi agendum videretur, & litteras ad procuratorem in cauſa iſta conſtitutum ſcripſeram, abs te ad illum dirigendas, & ad alios itidem. Sciebam enim hominem non quieturum, & ſi negligeretur negotium, labores omnes noſtros perituros. Melius tamen eſt, vel ſero reſipiſcere, quam ſecure dormiendo committere, ut noſtra nobis eripiantur jura. Itaque, frater cariſſime, placet quidem omnem quæ afferri poteſt ſollicitudinem impendere, & de his etiam ſcribere quibus jubes. De perſona quam mittendam elegiſ-

Digitized by Google

ti, vereor ne non ſit ſatis conſtans & minus A
idonea ad iſta peragenda. Sollicitum credo fore, & quidem uſque ad importunitatem, ſed parum moderatum, & obſervandi oportuna tempora ignarum, timendumque eſt, ne ſua iſta improbitas, & nobis verecundiam & cauſæ detrimentum afferat, ſive etiam fortaſſis occaſum. Providendum igitur de perſona graviore, & quæ Latine loqui ſciat. Habeo ad manus hominem aptiſſimum ad iſta negotia, ſi ætas non obſiſtat, quem fraternitati tuæ arbitror fortaſſis non ignotum, Ugolinum ſcilicet Faventinum dudum abbatem ſancti Hippolyti, qui miro affectu cupit obſequi nobis. Verum B
oportebit ut ei fraternitas tua ſuppeditet ſolatia ſumtuum Romæ remoranti, ut dignum eſt. Eum ad te protinus mittam cum neceſſariis litteris. Monaſterii ipſius noſtri jura ita tuenda ſunt, ut de ordinis gremio non amittatur. Scribitur mihi dominum illum cupere ut epiſcopatus fiat. Quod ſi eſſet, non ignoras omnem juriſdictionem adimendam nobis. Satis eſſe debet ſervare antiqua privilegia inviolata. Majorum quippe appetentia ſæpe facit, ut minoribus quoque excidamus.

Diſplicent quæ de Johanne illo adoleſcentulo ſcribis, illum ſcilicet non tenuiſſe C
monita noſtra & ingratum eſſe beneficii Dei, & noſtræ benevolentiæ quam illi ſupra omnes oſtendimus, & ibi, & cum veniſſet ad nos, ut eum ad meliorem virtutis frugem provocaremus. Noli, frater, deſiſtere, neque illum umquam & corripere omittas, & dignis etiam caſtigationibus inſequi. Tecum eſt jugiter, ne quæſo negligas ovem morbidam, quæ curari, Chriſto miſerante, per tuam diligentiam poterit. Adhibe illi fomenta adhortationum, increpationum, & regularis correctionis auſteritatem. Admove poſtremo ferrum atque ig- D
nem, quo putrida vulnera curari poſſint, atque ad ſanitatem perduci. Ego fortaſſis his diebus adveniam, eumque per meipſum emendare curabo. De pueris illis Salomone ac Mauro videbo quid ſcribis, dum illic adero, quod intra paucos dies, credo, erit, omnia bene & rite, Deo dante, diſponam. Abbatem Britonorienſem, qui modo hic adeſt, de negotio quod ſcribis alloquar, & ut ſatiſfaciat debito ſuo admonebo. Caricas optimas a tua fraternitate tranſmiſſas libentiſſime accepimus, & gratias agimus. Vale in Domino frater, & commiſſum curæ tuæ gregem fac ſollicite obſerves, ut adveniente Domino, qui cuique juxta opera E
reſtituet mercedem boni ſervi percipere merearis. Saluta omnes, & hortare ut proficiant in timore Dei, & religioſo inſtituto. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni III. cal. Decembris.

EPISTOLA XLVI.
ad Johannem de Lavagna procuratorem.

Ut jura Burgenſis monaſterii adverſus epiſcopum Caſtellanum tueatur.

Ambroſius Johanni de Lavagna procuratori ſalutem.

Scripſeram dulci mihi ſemper dignationi tuæ litteras, quibus negotium Burgenſis monaſterii magna intentione commendarem contra epiſcopum Caſtellanum occupantem jura noſtra tuendum. Et modo identidem ſcribo, & oro quanta licet inſtantia, uti rem noſtram & juſtiſſimam cauſam tuearis, ne patrono deſtituta, ſicut alias contigit, patiatur occaſum, & per negligentiam noſtram amittat quod a pontifice ſummo impetratum gratis fuit, ut ſcilicet poſt latam extremam a Rothomagenſe cardinali ſententiam, in priſtinum ſtatum reſtitueretur. Monaſterium ipſum & antiquiſſimum eſt, & venerabile, dignumque quod favoribus oportunis proſequaris, neque modo ipſum monaſterium, verum oppidum quoque integrum, juxta imperatorum, pontificumque Romanorum privilegia ditionis noſtræ eſt. Sed hæc alterius temporis erant. Quod nunc inſtat piæ dignationi tuæ, & eximiæ in me caritati ipſam cauſam intentiſſime commendo. Scripturas omnes penes Leonardum Dathum cancellarium Urſini cardinalis reliquimus, ut alias ſcripſi, & credo tibi eſſe redditas. Nos undique fluctibus quatimur, procellarumque impetus e proximo exaudimus, & niſi Domino imperante tranquillitas redeat, naufragium pertimeſcimus jugiter. Eccleſiæ negotia ita ſuccedunt, ut flere ubertim libeat. Orandus eſt Dominus, ut pacem det rebus, neque aſpiciat peccata noſtra. Dicamus ex corde cum propheta: Domine pacem da nobis; omnia enim reddidiſti nobis. Vale cariſſime Johannes. Ex noſtro monaſterio Fontis boni III. cal. Decembris.

EPISTOLA XLVII.
ad Juſtinum advocatum.

Ejuſdem argumenti.

Ambroſius domino Juſtino advocato ſalutem.

Commendo ſingulari in me amori tuo, ſive potius pietati, negotium illud monaſterii noſtri Burgenſis, quod epiſcopus Caſtellanus contra fas omne, meo quidem judicio, oppugnat, & labefactare conatur jura noſtra atque privilegia. Non ignoras dominum noſtrum, me inſtante, cauſam reſtituiſſe in priſtinum ſtatum poſt latam a domino Rothomagenſe ſententiam, nego-

Digitized by Google

tiumque domino meo ſancti Xiſti permiſ- A
ſiſſe. Scripſi, ni fallor, alias hac ipſa de re tuæ benivolentiæ litteras. Specialem ad id procuratorem Johannem de Lavagna idcirco elegimus tunc, quod & celebris nominis ſit, & ipſi epiſcopo alias infenſus. Ad ipſum quoque inpræſentiarum ſcribimus orantes, ut patrocinium ſuſceptum ita agat, ut jura noſtra inviolata ſint nobis, confidimuſque facturum prompte omnia, & alacriter fratrem hunc noſtrum ad vos proficiſcentem hujus rei gratia, tuæ caritati majorem in modum commendatum volo. Cornelium noſtrum ſalvere jubeo. Vale, mi Juſtine ca- B
riſſime. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni, III. cal. Decembris.

EPISTOLA XLVIII.
ad Silveſtrum monachum.

De negotio plebis Sarnæ, de ſuo itinere, de morte fratris ſui Hieronymi, deque priore S. Matthiæ.

FRater Ambroſius dilectiſſimo fratri noſtro Silveſtro monacho ſalutem in Domino.

Scripſimus ad te ex Faventia de negotio C
plebis Sarnæ, quid nobis videretur, quia ibi fuimus, ſignificantes. Nullas poſtea litteras ad te dedimus, quia revera nihil occurrebat quod ſcriberemus. Iter noſtrum omne ſcripſimus amantiſſimo filio noſtro Auguſtino, & credimus per illum innotuiſſe vobis omnia, quia revera ea intentione & proteſtatione ad eum ſcribimus, ut nos & patri monaſterii & fratribus omnibus commendet, quorum precibus adjuvari inter pericula innumera & ſpiritualia & corporalia ſperamus firmiter. Amiſimus quidem unicum quod nobis ſupererat in hac D
luce ſolatium & ornamentum, germanum ſcilicet noſtrum Hieronymum. Neque tamen ideo frigeſcere debuit veſtra in me caritas, ſi mihi vicem amoris redditis. Venetias ire compellimur, improbitate prioris ſancti Matthiæ, contra votum & propoſitum noſtrum, quia viſitationi cœptæ cupiebamus inſiſtere. Sed hic agere neceſſitas inevitabilis urget. Orate ut Dominus dirigat cor noſtrum ad ſe, neque oberrare permittat a timore ſuo, ſed ſine offenſione E
perducat, ut quoniam laboramus in opere ſuo, non ſit omnino inanis labor noſter. Vale, frater dulciſſime, & nobis merito dilecte, noſque patri monaſterii, & fratribus omnibus commenda. Ex noſtro monaſterio ſanctæ Mariæ de Carceribus III. idus Januarii.

EPISTOLA XLIX.
ad eumdem.

De ſuo Venetias itinere.

FRater Ambroſius dilectiſſimo fratri noſtro Silveſtro monacho ſalutem in Domino.

Legimus perlibenter litteras tuas, quibus amice admones, ne quid de C. noſtro in alterutram partem loquar, aſſerens pleroſque putare, nos ejus ſolummodo viſendi gratia Venetias conceſſiſſe. Gratulamur quidem huic bonæ voluntati tuæ & intentioni piæ, ſed non ſumus, Chriſto miſerante, tam leves, ut hujus rei gratia media hyeme magnis noſtris laboribus iſtas partes petiſſemus: neque item tanti facimus amicitias iſtorum hominum, licet ſint amiciſſimi, ut eas honori noſtro ac dignitati præferamus. Neque item arbitramur te tam pueriliter ſentire de nobis, ut exiſtimes nos ita deſipere. Gravis omnino neceſſitas impulit, ut huc proficiſceremur, quam, quia jam notiſſima vobis eſt, hic nequaquam replicabimus, & Deo miſerante magna ex parte peregimus quod inſtitueramus. Placuit iſta tecum expoſtulare, frater, ut ſi qui ex vobis ſunt, qui tam leviter facta noſtra dijudicent, eis ipſe pro nobis ſatisfacias, atque reſpondeas. Hic celebri opinione percrebuit pontificem ſummum Florentiæ, vel eſſe jam vel affuturum proxime. Id ſi erit, neceſſario contra inſtitutum noſtrum ad vos properabimus, neque tamen in nullo intendimus gravare vos, ut omnis querelæ præſertim juſtæ tollatur occaſio. Orate ut nos Dominus adjuvet, quia revera multis undique preſſuris agitamur. Commenda nos patri monaſterii & fratribus omnibus. Capparim Fantinus noſter conſuetum credimus mittet, a nobis admonitus.

EPISTOLA L.
ad Gabrielem monachum.

Hortatur ad perfectionem.

AMbroſius Gabrieli dilectiſſimo filio ſalutem in Domino, & veros in ſancta converſatione profectus.

Egi quod a me tanto ſtudio poſtulaſti, & amiciſſimo noſtro domino canonico ita ſcripſi, ut non dubitem illum noſtræ voluntati geſturum morem. Admonebis patrem tuum, ut ſe ad illum quamprimum conferat. Vale & pro nobis precare Dominum JESUM, ut peccatis ignoſcat noſtris, ſuaque inhabitatione faciat dignos. Tuque fili ſancti deſiderii greſſibus in anteriora contende, neque referas pedem, ſed cum Apoſtolo quæ ſunt retro oblitus, & in ea quæ

Digitized by Google

ante ſunt extentus, ſequaris ad bravium ſupernæ vocationis; ſi quando apprehendas in quo & apprehenſus es. Inſta, fili, lectionibus ſacris, & cum Timotheo te ad pietatem exerce, ſemperque pro me ora, qui te ex animo diligo, cupioque perfectum per omnia aſpicere. Ex noſtro monaſterio ſancti Petri de Luco id. Martii.

EPISTOLA LI.
ad B. abbatem S. Zenonis de Piſis.

De inſtituendo abbate in monaſterio S. Bartholomæi de Cantiniano.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis eremi prior, venerabili fratri noſtro B. abbati monaſterii ſancti Zenonis de Piſis, ſalutem in Domino, & ſanctæ caritatis affectum.

Quoniam vacante nuperrime monaſterio noſtro ſancti Bartholomæi de Cantiniano Lucanæ diœceſis, per aſſumtionem abbatis ipſius ad curam monaſterii ſancti Petri de Rotis, electioque novi abbatis, ac reformatio ipſius monaſterii tamquam manualis & ſuffraganei noſtri, ad nos pleno jure ſpectare dinoſcitur, cum ipſi negotiis aliis neceſſariis rebuſque impediti, illuc accedere ut oporteret nequaquam poſſimus, tibi, de cujus fide ac religioſa prudentia ſatis nobis conſtat, vices noſtras injungimus, ut te ad eam civitatem transferas, dominiſque oppidi noſtras litteras reddas. Et quoniam ſcripſerunt ad nos, orantes ut ſacerdoti ſæculari cuidam ſibi fido, & probatæ vitæ ætatiſque integræ monaſterium illud conferremus, nos in præjudicium conſtitutionum noſtrarum id fieri nequaquam ignorantes, memoratos præſules oramus, ut domnum Bartholomæum de Burgo ſancti Sepulchri, abbatem illius monaſterii dari patiantur, antiquum monachum, & alias prælatum, ac citra ſuſpicionem omnem. Quem ex nunc, dum tamen ipſi conſentiant, quod tua prudentia efficere poterit noſtro nomine, & vice venerabilium fratrum noſtrorum eremitarum nobis promiſſa, abbatem ipſi monaſterio eligimus atque damus. Quod ſi forte illi in ſententia perſiſtant, & ſuum hunc præferentes eligi poſtulabunt, quia diutius reluctari hac præcipue tempeſtate non expedit, volumus ante omnia ut fraternitas tua de vita & moribus hominis ſe diligenter informet, ac ſiquidem bonæ probatæque vitæ eſſe comperit, habitum huic primo noſtræ religionis imponat, & ad profeſſionem admittat, ac tum demum noſtra & eremitarum vice abbatem eligat, ipſiuſque monaſterii bona omnia illi per inventarium conſignet, confirmationem poſtea a nobis percepturo; admoneatque ad honeſtatem religionis noſtræ, ac ſocium ſibi mo-
A nachum procuret, qui illum cæremonias ordinis doceat, eumque præſulibus civitatis nomine quoque noſtro commendet. Perge itaque, frater cariſſime merito nobis, & ita te habe, ut nos per te operatos gratulemur. Vale in Domino, Florentiæ IIII. non. Septembris.

EPISTOLA LII.
domino Franciſco comiti Puppii.

Ejuſdem argumenti.

B DOmino amantiſſimo & ſpectatiſſimo comiti FRANCISCO Ambroſius.

Accepi ſuaviſſimas dignationis tuæ litteras, quibus precatu magnifici domini NICOLAI commendas mihi domnum Bartholomæum dudum abbatem Anglarii, ut ſcilicet illi conferam monaſterium ſancti Bartholomæi de Cantiniano. Quantum vero poſſit auctoritas apud me tua, curæ eſſe mihi debuit, ut intelligeret ipſe magnificus Dominus. Itaque licet nulla in animo noſtro tunc ipſius eſſet memoria, eis rationibus quas magnificentia tua nequaquam ignorare poteſt: inſtititi tamen ut facerem quod
C monebas, eumque ſi hunc admittere Lucenſes volent, ipſius monaſterii abbatem elegi, eamque curam, quia ipſe illic adeſſe coram nequaquam poteram, venerabili fratri noſtro abbati ſancti Zenonis injunxi, ut ſe ad præſules civitatis cum litteris noſtris, quibus eis memoratum virum commendamus, transferret, & ipſe quoque ut eſt ſolertiſſimus, operaretur efficaciter, ut hunc ſuſcipere velint. Scripſerunt enim ad me, ac proprium nuntium direxerunt, orantes ut ipſum monaſterium cuidam ſacerdoti ſæcu-
D lari fidiſſimo ſibi traderemus, ſatiſque veremur ne in ſententia perſiſtant. Quod ſi erit, agente temporis iniquitate reluctari nequaquam poterimus. Quantum tamen in nobis eſt, tuæ dignationis & memorati domini precibus ſumus obſecuti. Ad imperatorem ire Ferrariam juſtis rationibus cogimur. Cum redierimus frui præſentia tua, & optatiſſimo alloquio ſtudebimus. Vale amantiſſime domine. Florentiæ IIII. nonas Septembris.

E

EPISTOLA LIII.
præſulibus Lucanæ civitatis.

Ejuſdem argumenti.

MAgnifici ac præſtantiſſimi domini, ſcripſimus ex Bononia excellentiæ veſtræ, reſpondentes & litteris & nuntiis veſtris nobis a venerabili viro domino Nicolao redditis atque expoſitis. Cui etiam verbo ſententiam noſtram quæ eſſet de monaſterio Cantiniani explicavimus; quod ſci-

Digitized by Google

A licet parati eſſemus, quantum fieri poſſet per nos, votis veſtris per omnia morem gerere, ſi tamen prius alloqueremur gloriam culminis veſtri, & quæ nos moverent, aperiremus. Venimus Florentiam intentione viſitandi continuo excellentiam veſtram, cum repente ſubortæ occupationes variæ & graves, quas poſtponere nequaquam poſſemus, hoc noſtrum ſtudium & hanc alacritatem veniendi obtulerunt. Cumque jam nos tandem ad profectionem pararemus, immo in ipſo procinctu veniendi eſſemus, ab ipſo ferme itineris ingreſſu, avertit nos indicta neceſſitas, ad imperatorem Ferrariam eundi. B Litteris itaque ſatisfacimus officio, cui nequivimus præſentia corporali, atque omni affectu gloriam veſtram ſalutantes, id primum indicamus, nos ea omnia cupere quæ ſint votis veſtris grata & conſona, ſacerdotemque illum quem præficiendum memorato monaſterio poſcitis, ætate, ut aſſeritis, & vita integrum, vobiſque fidum, & gratum non renuimus. Ceterum cum ſint in religione noſtra plurimi qui diutius in ea perſtiterint, rationabilius videretur uni ex his id monaſterium conferri, qui tamen C eſſet juxta cor veſtrum. Commendatum itaque noverit nobis celſitudo veſtra litteris quorumdam principum domnum Bartholomæum de Burgo ſancti Sepulchri, antiquum ordinis monachum, & alias prælatum, cujus patruus ejuſdem monaſterii abbas dudum fuit, vir magnæ reverentiæ. Hunc, ſi placet admittere, gratiſſimum erit. Sin autem, quem vultis vobis dare parati ſumus. Et quoniam ipſi modo præſentes eſſe non poſſumus, vices noſtras venerabili fratri noſtro abbati ſancti Zenonis de Piſis injunximus, ut ſe ad vos transferat, & vel hunc D vel illum eligat juxta placitum veſtrum poſtea a nobis confirmandum. Quem unice commendo celſitudini veſtræ. Valete in Domino. Florentiæ IIII. Septembris.

EPISTOLA LIV.
ad patrem Johannem.

De viſitatione incœpta, & de impoſitione facta in clerum Florentinum.

DOmino amantiſſimo patri Johanni Ambroſius.

Scripſi ad te proxime reſpondens litteris tuis, & quid ipſe quoque cuperem addens. Jam tibi redditas litteras puto, neque ambigo facturum pro viribus quæ rogavi. Jam viſitationis munus incœpimus, neque caret ea res ſuſpicione, præterquam quod eſt laborioſiſſima & plena moleſtiæ, neque deſunt qui nobis minas intentent. Sed Dominus adjutor eſt. Relationes facere intendimus ex noſtro inſtituto; ſed an ſimul omnes an ſingulatim, ut fiet viſitatio, ſint faciendæ ſatis ambigimus, voluntatemque pontificis ſuper hoc ſcire apertius cupimus. Veremur ne ſi in unum conſpectum omnes ſimul demus, occupato graviſſimis rebus moleſtias addamus; & deſperatio ſubrepat reparationis: ſi ſeorſum ſingulas, impendia graviora pertimeſcimus. Quippe ordini illi conſulere modis omnibus debemus. Fac igitur in hac re quid illius decernat ſanctitas certiores ſimus. Aliud viſum eſt addendum neceſſario. Summus ipſe pontifex officium injunxit nobis, abbati ſcilicet noſtro & mihi, ſeptemque canonicis probatæ plane induſtriæ & fidei, imponendi clero Florentino quinque millia & ducentos aureos mercatoribus debitos. Fecimus fideliter quod erat indictum, cum quidam nulla ratione moti ſeſe gravatos queri cœperint. Quibus cum apertiſſime oſtenderetur, non graviter actum cum illis eſſe, ſed clementer, impatientes ad pontificem miſerunt, neſcimus quid poſtulaturi contra nos & injuriam non noſtram. Scribimus pontifici ſuper negotio ut ſi forte quicquam peterent, non audiantur. Erit & tuæ ſolertiæ, pater, admonere pontificem, ne hujuſmodi ſuſurris aures accommodet. Alioquin finis nullus eſſet negotio. Vale in Domino, pater cariſſime, & me filiorum tuorum commenda precibus. Florentiæ VIII. kal. Feb.

Finis Epiſtolarum libri quinti.

Digitized by Google

AMBROSII CAMALDULENSIS EPISTOLARUM LIBER VI.

AD AUGUSTINUM MONACHUM DISCIPULUM SUUM, ET QUOSDAM ALIOS.

EPISTOLA PRIMA ad Auguſtinum.

De ejus epiſtolis amoris & gratiæ plenis. Quanti faciat ejus fratrumque orationes. Hortatur dum Græcis litteris ſtudet, ſtudeat & pietati.

AMbroſius Auguſtino dilectiſſimo & cariſſimo filio ſuo, ſalutem.

Non excidit mihi quid receperim priuſquam a vobis proficiſcerer, flenſque flentem e complexu meo dimitterem. Pollicitus quippe ſum, dulcis fili, me neque inter occupationes meas, ingentes licet, calamo parciturum, ſi ipſe ſcriberes ad me, quod ut faceres, impendio hortatus ſum, cum exercitationis profectuſque tui, tum ſolatii mei cauſa. Gratulorque te ex tuo inſtituto imperio jubentis patris paruiſſe. Duas enim abs te ſimul accepi epiſtolas plenas amoris & gratiæ, & quæ te numquam abſentem mihi, te namque ſemper corde circumfero, præſentiorem quoque ſolito facerent. Eas e faſciculo litterarum fratris atque ceterorum ſelectas, ut dulce precioſumque depoſitum legendas atque ſervandas una cum ſuis, parenti meo cariſſimo & amantiſſimo filio tradidi, qui votis tuis monitiſque ſuaviſſimis adeo obtemperare geſtit, ut omnium adverſum me officia ſuperare contendat, etſi tua æquare numquam poſſe ingenuo illo pudore ſuo confitetur. Suſcepit eas frater ille tuus: ita enim ſe vocari cupit, quid dicam? avidius an gratius? tanto certe affectu, ut majore non poſſe videretur, Crœſique opes & Sardanapali delitias viciſſe arbitratus: earum lectione exſatiari hactenus nequit, gratulatus mirifice, quod ſe officio præveneris. Namque ipſe ſponte ſua ſcripſerat ad te; jamque arbitror tibi redditas litteras. Eis vero nunc reſpondere maturius pergas, ſociumque peregrinationis laborumque meorum conſoleris litteris tuis: te admonendum etſi ratio diſſuadet, quippe ex te ipſo id abſque nobis effeciſſes, imperat tamen officium, cujus illi maxime debitor ſum. Eſt enim, fili, vere frater tuus A dignuſque plane quem toto affectu mecum pariter diligas, ob ſingulares animi virtutes præcipuamque obſervantiam mei. Sed hactenus de parente noſtro, cujus etiam matrem, cum venerit ad vos, ut alloquaris & recipias in tuam volo. Eſt enim ſancta mulier, & quæ conferre tibi plurimum poſſit meritis & precibus ſuis. Amor ille in me tuus dulcis, fili, ac prope ſingularis, qui in tuis ad me litteris eminet plurimum, id de me efficit, ut & obligatiorem Domino me penitus ſentiam, & meliorem in ſpem erigar divinæ in me largius emanaturæ gratiæ atque pietatis. Scitum eſt enim illud Davidi-B cum: *Deſiderium pauperum exaudivit Dominus.* Porro deſiderium ipſum, orationem & eſſe & accipi quis neſciat? A te vero id conſtanter dici ad Deum non ambigo: *Domine, ante te omne deſiderium meum, & gemitus meus a te non eſt abſconditus.* Eam orationem tuam fratrumque tuorum ac noſtrorum in Domino filiorum, ut fumum ſuaviſſimi odoris aſcendere pro me ad Dominum quotiens cogito; majore animo melioreque conſtantia labores omnes & curaC rum cumulos tolero. Itaque, fili, ſi me quantum profecto facis, diligis; ſi pietatem in patrem tuum ſervas periclitantem; ſi mihi amoris reſtituis vices, ferventiores ad Deum preces & ipſe funde, & fratres tuos ut idem faciant hortare atque ora. Eſt enim id æſtuanti mihi magnum ſolatium, dulceque refrigerium, dum cogito cariſſimos meos pro mea integritate preces ad Dominum fundere, nullaque pertimeſcere pericula poſſum, quem filiorum meorum pia vota proſequentur, & Domino inſtanti devotione commendant. Quod in ſolatium abſentiæ D noſtræ quæque noſtra arripias atque complectaris, & tete honeſtiſſimis ſtudiis dedas, Græciſque ediſcendis litteris vaces, gratiſſime accipio, utque in melius proficias magis ac magis exopto, opem meam ubi commode licuerit ſpondens. Verum illud ante omnia cupio, ut in Dei rebus ſpiritalique militia in dies te exerceas magis, curratque ſimul uterque profectus. Poteſt enim utrumque decentiſſime aptari, ut in ſpiritalibus ſtudiis & in eruditione proficias, evadaſque

Digitized by Google

evadaſque in dies & in ſanctitate provectior A & in eruditione inſtructior; immo auſim dicere ibi tum altiorem doctrinæ gratiam affuturam, ubi divina magis abundaverit gratia. Eſt enim inter dona Spiritus-ſancti ſcientia quoque adjuncta pietati, & quam Spiritus-ſanctus repleverit mentem, eam omni ſcientiæ nitore colluſtrat. Vale, amantiſſime fili, Hieronymo fratri, Michaëli, & Euphroſino, ceteriſque cariſſimis noſtris & in primis monaſterii patri, & Gregorio ſeni ſalutem dices ex me, utque pro me orent deprecare. Arretii, ex noſtro monaſterio ſanctæ Mariæ in Gradibus xv. kal. B Jan.

EPISTOLA II.
ad Auguſtinum.

De Angelo de Monte Politiano, ut cum omni caritatis officio ſuſcipiatur.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili filio noſtro Auguſtino ſalutem in Domino, & ſinceræ caritatis affectum. C

Accepi libentiſſime litteras tuas, quibus non reſpondere vel paucis indignum duxi, ne te putes neglectum a me. Quæ circa me ſint, ex litteris quas ad fratrem ſcripſi, credo, didiciſti, neque ea replicare opus eſt, cum omnia quæ ad illum ſcribo, tibi non ambigam eſſe communia, ſimul & animus occupationibus variis diſtentus, non ſinit & quidem cupientem tecum, fili, diutius loqui. Silveſtro fratri litteras proxime ſcripſi, ad omnia ferme reſpondens, quæ ut ad me ſcriberes juſſit. Angelus de Monte Politiano vir egregiæ humanitatis paucis poſt D diebus ſe conferet ad vos, quem ut pleniſſimo caritatis officio ſuſcipiatis, maxime cupio. Eſt enim amantiſſimus monaſterii noſtri, ubique plurimum neceſſarius pro his quæ in dies emergunt in curia tractandis. Admone illum tu quoque ex me, ut contineat ſe, ne quid cupiditatis memoratus vir poſſit deprehendere. Credo per ſeipſum quod cupitis faciet. Vale, dilectiſſime fili, & me tuis precibus juva, ut Babylone citius liberer, vobiſque reſtituar. Id enim maximo affectu cupio, ac per id extrico me quan- E tum poſſum, agoque ut raro ſuperbas adeam fores. Commenda me patri monaſterii & fratribus omnibus, & in primis Chryſtophoro fratri tuo & ceteris. Vincentium corripe, & admone ex me, ne det levitati & inconſtantiæ manus. Vale denuo. Ex Urbe XIIII. kal. Martias.

EPISTOLA III.
ad Auguſtinum.

De obitu fratris ſui Hieronymi, & de Clemente.

AMbroſius Auguſtino dilectiſſimo filio ſalutem in Domino, & veros ſemper ad digniora ſucceſſus.

Cupio & ipſe, fili, quod poſtulatis avide ſponte exhibere, ut ſcilicet vos una mecum de obitu venerandæ memoriæ Hieronymi ſuaviſſimi fratris mei conſolari pergam; ſed acerbus dolor hactenus, & curarum multiplicium moles, quibus importuniſſime vexor, animum ita obtundit, ut communi deſiderio & paribus votis ſatisfacere omnino non detur. Expectandum itaque dum aliquid otii ſerenioris arrideat, quo poſſim & officio meo & veſtris ſtudiis obſequi. Id tantum inpræſentiarum dixerim, mentem noſtram nihil ſolatii, nihil conſolationis admittere, ac recrudeſcente dolore perpetuis in dies angoribus fatigari. Nam præter eum mœrorem, quem ſancti fratris dormitio ingeſſit, adeo triſtis rerum omnium facies agit infelicem, ut vita ipſa ſit tædio. Sed iſta modo, fili, auribus inculcanda non ſunt, ne pro conſolatione poſtulata, mœſtitiam magis videar adjeciſſe. Quamquam, fili, cui æſtus animi mei jam pandere & explicare pergam, orbatus tam dulci pignore, in quem refundere curas omnes & cogitationes meas conſueveram, niſi tibi, ut qui ſcilicet amoris ſemper acceſſiſti, nunc quoque curarum ſis ſocius? Verum hactenus iſta. Redeunte ad nos Clemente, adjicitur mœrori noſtro fomes, adeo ut ſi diſpoſitum ad id animum ejus inveniſſem, continuo illum remiſiſſem, ne frigeſcentem in quibuſdam ex vobis & quidem principalibus caritatem, animumque in nos parum gratum irritaſſe atque ad deteriora provocaſſe viderer. Sed aſſumas oportet, fili, virilem conſtantiam, mecumque toleres eorum imprudentiam, qui dedignantur ſcintilla amoris in me veſtri; immo verius caritatis flammam non eſſe in omnium cordibus extinctam, ut ſcilicet ſecum una nos oderint nomenque noſtrum niſi cum ſtomacho audire non poſſint. Parcat illis Deus, immo illorum cordis aperire dignetur oculos, ut videant quam deformes ac tetri ſint, ſuamque tandem exhorreant fœditatem, & reſipiſcant ab errore. Ferimus iſta magno cum dolore noſtro, dum ab his quos diligimus, hanc nobis amoris vicem reſtitui cernimus, & eos ipſos flere compellimur, qui per præcipitia gradiuntur erroris. Iſta tamen, fili, tenebis apud te, neque uſquam efferes; immo quantum in te eſt enitere, ut filii noſtri in ſua

Digitized by Google

puritate perſiſtant, neque iſtiuſmodi quicquam penitus advertere queant. Scribit mihi Silveſter frater, & tu itidem ſcribis permiſſum mihi fuiſſe Clementem a patre monaſterii, ſed ita permiſſus eſt, quod ex ejus ore percepi, ut malim neque illum poſtulaſſe, neque ab eo fuiſſe permiſſum. Diſſimulabo tamen interim, quia ſi opus eſt, & rerum omnium quandoque viciſſitudo erit. Piget, fili, calicem amaritudinis propinaſſe tibi, qui lactis dulcedinem inſtillare conſueveram, ac deſtruere quod ædificaveram. Sed, ut dixi, conſtantiam oportet virilem adſumas, & mecum injurias meas diſſimulare, immo etiam contemnere aſſueſcas. Vale in Domino, & fictilia vaſcula candida fratri Angelo ut noſtro emat nomine dicito: non tamen ea prius tollat, quam precium illorum ſignifices nobis, ut id mittere continuo poſſimus. Atramenti nihil ſupereſt nobis, & cupimus vel breve ipſius vaſculum ad nos mitti. Filios noſtros amantiſſimos Michaëlem, Euphroſinum, Philippum, Gaſparem, & ceteros affectu & nomine meo ſalutabis, quibus tamen iſta, ut dixi, non pandas, ne illorum lædatur puritas, quam augeri in dies cupimus. Vale denuo. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni XII. kal. Novembris.

EPISTOLA IV.
ad Auguſtinum.

De ſtatu ſuo.

Ambroſius Auguſtino dilectiſſimo filio ſalutem.

Redeuntem ad vos & affectu ſuo & hortatu noſtro Vincentium, nolui ſine meis vel brevibus ad te litteris mittere, quibus etſi non aliud quod ſcriberem aderat, præter antiquum mœrorem & ingratas noſtri doloris cauſas, tamen vel id ſignificarem, quod circa me agitur. Nos adhuc variis urgentibus cauſis hic ſumus, paucis poſt diebus, ut ſperamus, profecturi, ut cœptæ viſitationi inſiſtamus: corpore vegeti & integri, ſed animo profecto ægri, & curis marcidi. Ora ut nobis Dominus conſtantiam tribuat, & virtutem obſiſtendi ſathanæ & artibus ac membris illius, ne de nobis triumphare poſſit livor. Commendo tibi fratrem iſtum, ut eum patri monaſterii ipſe quoque commendes. Ad quem hujus rei gratia litteras damus. Credimus enim pericula quæ paſſus eſt, ipſi materiam firmitatis ac roboris fore. Vale in Domino, fili dulciſſime, & filiis noſtris fratribus tuis Michaëli, Euphroſino, & ante omnes ſeni Gregorio noſtro me commenda, ceteriſque cariſſimis noſtris. Hieronymi ſanctiſſimi fratris memoria ne quæſo vobis excidat, ſitque illius imago ſpeculum vitæ cui innitamini & quam A imitari omni ſtudio contendatis. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni VI. kal. Novembris.

EPISTOLA V.
ad Auguſtinum.

Orationum ſuffragia ab eo poſtulat.

Ambroſius Auguſtino dilectiſſimo filio, ſalutem in Domino, & lætos in Dei opere & ſacra ſervitute ſucceſſus.

B Vix poſſum, dulcis fili, non ſuccenſere tibi, quod amorem illum in me tuum ferme intepuiſſe ac refrixiſſe potius ſentio. Neque enim vel ſuffragia precum tuarum experior, ut conſuevi, dum agentibus peccatis meis Deum offendo jugiter, & coram divinæ majeſtatis oculis animæ noſtræ ſpecies contabeſcit, idemque ferme contingit, ac ſi in profunda labentem ſuſtineat nemo, lapſoque nullius adminiculum ſuffragetur. Magnis in dies exerceor curis, multiplicique quatior variarum rerum & cogitationum procella. Atque ita ſæpe totus ad exteriora C diffundor, ut obliviſcar intimæ conſolationis & pacis. Solent preces veſtræ, fili, ulnarum & manuum in morem ab hiſce curis retrahere infirmam mentem, atque in antiquæ pacis ac quietis placidiſſimum littus dum neſcio repente ſubducere; ſed me miſerum! fervor ille caritatis in me veſtræ jam vereri cœpi ne abvolaverit, & quia ſum abſens corpore, animus a me veſter abeſſe cœperit, cum certe vos omnes & te potiſſimum, fili dulciſſime, ſemper mente & cogitatione circumferam. Facite, oro, ut fructum orationum pro me veſtrarum experiar, D ſentiamque veſtris meritis ſpiritum bonum, ſpiritum rectum, ſpiritum ſanctum, noſtris in viſceribus innovari, atque ita inter ſcandala præſentis vitæ incedere, ut nuſquam offendam, ne projiciar longe a facie Domini, efficiarque ut Caïn profugus & tremens, neque uſquam conſiſtens. Eſt enim inquietum cor noſtrum donec in Deo noſtro requieſcat. Age itaque, fili cariſſime & amantiſſime, reſume vires caritatis antiquæ, & fluctuantem patrem ſuſtenta precibus tuis. Jungite vota, & his præcipue diebus E qui accommodatiſſimi ſunt intimæ conſolationi, inter feſtiva gaudia veſtra & alleluya ſolemne noſtri mementote. Vale, fili dulciſſime, & noſtros omnes affectu noſtro viſceribuſque ſaluta. Chriſtophorum, Euphroſinum, Philippum, Gaſparem, Gabrielem, Franciſcum, Romualdum, Chriſtique tyrunculum Jacobum, & ante omnes Gregorium patrem, fratremque Hieronymum. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni VIII. Aprilis.

Digitized by Google

EPISTOLA VI.
ad Auguſtinum.

De ipſius prima miſſa.

AMbroſius Auguſtino dilectiſſimo filio, ſalutem in Domino & perpetuæ pacis ac dilectionis affectum.

Accepi proxime litteras tuas, quibus amorem erga me tuum nequaquam refrixiſſe, ſed integerrimum durare ſignificas, abſentiamque noſtram fomenta potius pio pectori caritatis ſuggerere, quam defectus cauſam eſſe. Placet id, fili, neque aliter ipſe fieri poſſe ſuſpicabar, ſed ea amantium natura eſt, ut hac ſignificatione dilectionis non poſſint non ſuaviter affici, moleſteque diuturnum ſilentium ferant. Expectas ut quid ſentiam ſcribam de prima celebratione miſſæ veſtræ; ſcripſi de hac re Hieronymo fratri ſententiam meam, & ad te nunc itidem ſcribo, fili cariſſime. Mihi quidem voti res fuiſſet, adeſſe coram pro conſolatione communi & mea & veſtra. Verum quæ maxime urgent, omittenda idcirco non ſunt. Ego calendis Septembris, ut ſpero, hic adero, atque hinc viſitandi gratia proficiſcar ad vos, prius enim nequaquam poſſibile eſt. Si abſque patris & congregationis ſcandalo differre ad id tempus licet, facite; ſin minus, patri obtemperate: adero ſpiritu, ſi corpore præſens eſſe non potero. Illud tantum oro, ut memineris mei ad altare Domini. Vellem honeſtiorem litterarum faciem, dum ſcribis, littereris exprimere, & vel noſtram imitari ſtuderes, vel alterius doctioris manum, ut bene ac pure dicta gratiores litteræ commendarent. Saluta Euphroſinum filium meum, & reliquos itidem meos. Vale in Domino, & pro me ora. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni IIII. calend. Maias.

EPISTOLA VII.
ad Auguſtinum.

De vitæ periculo quod evaſit.

AMbroſius Auguſtino dilectiſſimo filio, ſalutem in Domino & lætos in Dei opere cum benedictione ſucceſſus.

Movimus noſtro monaſterio Fontis-boni VIII. idus Novembris, ut in agrum Flaminium veniremus, tranſmiſſiſque vix tandem ſummo labore Alpium jugis, fere jam ad monaſterium Inſulanum perveneramus. Verum antequam illic pertingeremus, quonam periculo tentati fuerimus, accipe, fili dulciſſime, ut majore deinceps conſtantia pro nobis Dominum preceris. Ante omnia cum non quidem declivia lenia, abrupta præcipitia ante ipſas fere monaſterii fores, A (imminet enim illi mons præruptus) altero ex latere, Chriſto duce, eviciſſemus; coëunt duo amnes fere e diverſo venientes, amboque trajiciendi erant. Intumuerant hi perpetuis præter ſolitum pluviis. Ex his ubi alterum tranſieramus, duces noſtri pedites, reliquum diffiſi poſſe trajicere, arduum ac flexuoſum tramitem ingreſſi, qua pons petebatur ligneus, equites ut ſequeremur hortati ſunt. Tum vero pluſquam umquam alias territi ſumus, adeo ut nos ferme animus liquerit conſideratione periculi. Quatuor equites anguſtum ac tortuoſum & arduum B callem ſub invicem ſcandebamus. Effecerat pluvia ut aſcenſus ille argillæ præberet, lubricuſque immodice, jumenta quoque ipſa neque niſi ſtimulata calcaribus, quod reliquum erat aſcenſus peragere poſſent. Sed quid ageremus, quos metus ferme exanimaſſet, neque jumentis deſcendere anguſtæ fauces ſinebant, & erat plenum periculi ſic impeditis, ut ipſi eramus, lubricum illud iter, vel peditibus ſcandere, quod vix capreæ egiſſent, neque redire unde moveramus, ut contra fluminis impetum conaremur, illæ ipſæ anguſtiæ permittebant. Tandem, miſerante Deo, mutuo cohortati, veC ſtriſque juvantibus precibus, anguſta illa ſuperavimus, jumentis item optimis freti. Fateor, fili, numquam timuimus magis; neque nos modo, verum omnes quibus id poſtea compertum fuit, mirati ſunt omnes evaſiſſe periculum. Poſtridie Galeatam venimus, ubi accepti cum honore & gratia, ſequenti die Richoum, inde ad Forum-Livii v. idus pervenimus. Viſitare continuo ſtuduimus THOMAM epiſcopum gubernatorem civitatis, quem offenderamus adequitantem muro, & infirmiora quæque munimenta ſtudioſe curantem. Suſcepti ab eo magna cum gratia & caritate ſumus. Inde monaſterium ſancti Salvatoris viſitare perD reximus, in quo duo & viginti ancillæ Dei remorantur, ibique plus quam arbitrati eramus religionis & honeſtioris inſtituti deprehendentes, Deo gratias egimus. Proficiſci hinc poſt biduum aut triduum, Deo duce, cogitamus & Faventiam, inde citeriora quæque, ſi tuto licebit, petituri. Placuit iſta fili, ſignificare tibi, ut & ipſe pro nobis ardentius ores, & nos filiis noſtris fratribus tuis intentius commendes, quos omnes mecum ubique circumfero & ſalutari per te volo. Commenda me patri monaſterii. Gregorium ſenem fove, Michaëlem, EuE phroſinum, & reliquos officio noſtro & affectu amplexaberis, eoſque ut Hieronymi fratris perpetuo meminerint admonebis; cujus nobis memoria cruciatum in dies parit, tanto ſolatio, tam fido auxilio præſidioque tam firmo deſtitutis. Vale, fili dulciſſime, & parentis quoque dulcis filii noſtri fac memoriam proſequaris votis. Salutant

Digitized by Google

te qui mecum ſunt, & præcipue Clemens A fidelis peregrinationis noſtræ comes. Ex Foro-Livii XIIII. cal Decembris.

EPISTOLA VIII.
ad Auguſtinum.

De novo vitæ periculo quod evaſit, & de quibuſdam libris ſcribendis.

AMbroſius Auguſtino dilectiſſimo filio, ſalutem in Domino, & ſinceræ dilectionis affectum.

Scripſeram ad te, quanto ex periculo veſtris precibus liberatus fuiſſem ſignificans; B atque ad ardentiores preces pro mea miſeria fundendas excitans. Aliud accipe quo ſollicitior ad orandum fias. Foro-Livii conſtitueramus proficiſci, Faventiam petituri, cum recto itinere ad portam civitatis pervenientes, quæ illuc ducit, egredi anguſtum aditum, neque equites neque pedites valebamus. Neceſſario pomerii partem circuire coacti, dum ad patentem portam veniſſemus, redire ad priorem portam extra murum contendebamus. Gemino periculo tentati parvo illo intervallo ſumus. Nam primum quidem anfractus ſecuti anguſtiſſimum callem atque interruptum ingreſſi ſumus. C Unde, miſerante Deo, ſaltu jumentorum evadentes, in anteriora tendebamus. Tum vero comitibus noſtris inferiora petentibus, ut tutius irent, mula noſtra recto pergebat itinere, dum cœcam, ut aiunt, foſſam cœnoſamque voraginem incidit, in quam anterioribus injectis pedibus cum ſaltu ſe inde proripere nititur, in genua corruit, equitique vix deſcendendi tenue ſpatium fuit. Erat enim ingens metus, ne ipſo conatu deſcendendi, calcaribus panno quo mulæ ſella tegebatur innexis, jumentum aſſurgere nitens, jam ſella lapſos ſecum traheret pe- D de ſuſpenſos. Deo tamen miſerante, extricatis panno calcaribus, mula ſurrexit, nos nihil læſi ſumus: cum ſocii noſtri metu pene exanimati, ſollicite inquirerent an aliquid mali paſſi fuiſſemus. Vides, fili, quanta inter pericula verſemur, quibus animi & corporis angoribus fatigemur. Ora inſtantius ut nos indignos famulos ſuos Dominus adjuvet, & cor noſtrum ſub timoris ſui fræno cuſtodiat, ne uſquam offendamus, & a recto tramite deviemus, noſque filiis noſtris cariſſimis Michaëli, Euphroſino & ceteris E commenda, ut tecum una nobis miſerationes Domini ſuis precibus conciliare pergant. Michaëlem ex nobis admone, ut Chryſoſtomi vitam, quam dudum exactam ſignificavit, emendare contendat, & Nicolao illi adoleſcenti ſcribendam tribuat chronicam cœnobii Caſſinenſis, & Deſiderii catalogum, pro venerabili patre abbate monaſterii ſancti Michaëlis de Muriano, ſicuti illi & præſens & per litteras injunxi. Præterea Franciſcus Barbarus nobiliſſimus, antiquuſque amicus noſter ad me litteras dedit, conſolans de obitu Hieronymi ſuaviſſimi fratris, & impendio poſtulans, ut Vitas patrum a me dudum traductas, ad eum mittendas curem. Meo itaque nomine orabis Michaëlem ipſum ut volumen illud menſæ Coſmi tradat, Venetias mittendum diligenter, & memorato viro tradendum. Vale, fili dulciſſime. Ex Caſtro-caro unde Faventiam imus. XXI. Novembris.

EPISTOLA IX.
ad Auguſtinum.

Monet eum de quibuſdam ordinis negotiis, petitque fratrum orationes.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis eremi prior venerabili & amantiſſimo filio noſtro Auguſtino, ſalutem in Domino & ſanctæ caritatis affectum.

Ex Ravenna Fabrianum ire conſtitueramus, conventi litteris & nuntiis domini illius oppidi, qui inſtitutum a nobis Euſtachii ſucceſſorem admittere nolebat, præſentiamque noſtram ſumma vi precum requirebat, ne per moram noſtram nobile religionis noſtræ & amplum monaſterium pateretur detrimentum, & juri noſtro ſubductum in manus alienorum deveniret. Denique dum Ariminum perveniſſemus, nuntiatus nobis tumultus bellicus, qui illas regiones occupaverat, diſſuaſit profectionem illam, venimuſque Britonorum. Inde Forum-Livii petivimus, celebritatem illic Dominicæ nativitatis peracturi. Litteræ ibi nobis ex Venetiis redditæ, ut eo proficiſcamur, vehementer urgent ad componenda negotia monaſterii noſtri ſancti Matthiæ, quæ, niſi maturemus, minantur occaſum. Itaque monitis abbatis noſtri ſancti Michaëlis obtemperare ſtuduimus neceſſario, hodieque iter arripimus, Faventiam petituri. Inde Ravennam, ut per littus maris Clugiam uſque tendamus ſicco ferme veſtigio equites. Breve enim quod reliquum eſt itineris ſpatium uſque Venetias, tribus horis navi conficiemus. Placuit iſta ſignificare tibi: ut ubi ſimus & ipſe noris, & per te ceteri, litteraſque ad me illuc dirigatis. Commenda me patri monaſterii & fratribus omnibus, & pro me orate pariter, ut Dominus cor noſtrum poſſideat & iter dirigat, ne uſquam a ſua voluntate deflectamus. Hortare filios noſtros omnes, ut perſiſtant in propoſito ſancto, agnoſcantque vocationem ſuam, & otium ſacratum amplectantur ex animo & vices indoleant noſtras, qui de placidiſſimo littore in infeſtiſſimum curarum abivimus pelagus. Orent mecum pariter ut miſeratio divina nos protegat, & quando ita decre-

Digitized by Google

tum ac diffinitum eſt, ut inquieti ſemper & vagi ſimus, miniſterium ſaltem noſtrum ſit non inutile. Saluta officio & affectu meo Nicolaum noſtrum quando ad vos proficiſcetur, cui prolixas ex Ravenna litteras dedi cum Phenice Lactantii Baſileæ reperta. Vale in Domino. Ex Foro-Livii IIII. calendas Januarii.

EPISTOLA X.
ad Auguſtinum.

De litteris ad eremitas mittendis.

Ambroſius Auguſtino dilectiſſimo filio, ſalutem in Domino, & ſanctæ caritatis affectum.

Scribimus litteras vicario noſtro & eremitis priorique clauſtrali his annexas, quas volumus & eis quamprimum mittendas cures, ſive B. cognato tribuas, eique illas intente commendes. Sunt enim de rebus neceſſariis & quæ ſatis important. Nos adhuc Venetiis ſumus, unde paucis poſt diebus proficiſci intendimus, ut ad vos, Domino juvante, redeamus: quamquam & perpetua occupatio & itineris moleſtia & aëris deterret aſperitas. Ora, ut nobis Dominus tribuat commeatum, noſque conſueta gratia protegat, neque ſceleribus noſtris offenſus, derelinquat ſine adjutorio. Illo enim iter noſtrum dirigente, non nutabunt greſſus noſtri, neque a recto itinere deflectemus. Vidimus amiciſſimos noſtros Coſmum & Laurentium, magnumque ex mutuo aſpectu ſolatium cepimus. Commenda me patri monaſterii & fratribus omnibus. Saluta officio & affectu noſtro filios omnes noſtros fratres tuos. Vale, fili dulciſſime. Muriani ex noſtro monaſterio ſancti Mathiæ III. nonas Februarii.

EPISTOLA XI.
ad Auguſtinum.

De ſummi pontificis itinere Florentiam, deque vita ſancti Chryſoſtomi a ſe conſcripta.

Ambroſius Auguſtino dilectiſſimo filio, ſalutem in Domino & veros in ſancta religione profectus.

Statueram, fili, venire ad vos dum fama eſſet pontificem ſummum Florentiam proficiſci, ut illic ei potiſſimum occurrerem, & vos viſcera mea reviſerem. Sed quoniam ea opinio multum refrixit, & officium viſitationis cœptæ perurget, multaque nos ad eremum revocant componenda neceſſario: adventum modo ad vos noſtrum omittere cogimur. Clementem tamen ad vos mitto, qui fidus comes omnium quæ circa me ſunt, aut fuerunt, vos faciet certiores. De cujus mihi impenſo ſolatio, meo nomine pa-

A tri monaſterii gratias agito, quia revera perneceſſaria fuit & eſt mihi fidelis fratris ſocietas, dum huc illucque pererro, & mutare ſedes diebus fere ſingulis cogor. Retribuat vobis Dominus, quod neceſſitati meæ tam opportunum auxilium præſtitiſtis, fratremque veſtrum infirmum conſolati eſtis. Commendabis nos, fili, patris monaſterii & fratrum noſtrorum precibus, & ut pro mea miſeria Dominum precentur, orabis. Tuque una, fili, mihi gratiam divini favoris implora, & perpetua meorum abſolutionem peccatorum oratione depoſce. Saluta affectu & officio meo filios noſtros omnes B Michaëlem, Euphroſinum, & reliquos quorum mihi cariſſima eſt jucundaque memoria, diceſque Michaëli, ut Chryſoſtomi vitam, ſi forte exacta eſt, mittat ad me utramque, & quam ipſe ſcripſi, & quam tranſcribendam curavi: quia plerique hanc nobiles & Venetiis & Bononiæ de me poſtularunt, eamque miſſurum pollicitus ſum. Sane librarii laboribus ſatisfaciam ipſe, dum pretium ſignificatum fuerit mihi. Chronicam item Caſinenſis cœnobii & Deſiderii dialogum mittat abbati ſancti Michaëlis, pretiumque & membranarum & ſcripturæ C ſignificet. Ita enim mihi abbatique memorato convenit. Vale, fili. Ex noſtro monaſterio ſancti Petri de Luco II. idus Februarii.

EPISTOLA XII.
ad Auguſtinum.

Deflet amiſſas ſolitudinis delicias.

Ambroſius Auguſtino dilectiſſimo filio, ſalutem in Domino & ſinceræ caritatis affectum.

Vides quam ſimus occupati, qui an reſponderimus litteris tuis poſtremis non plane meminimus, & licet nonniſi ſuſpiria & D gemitus tibi renuntiare poſſimus, nolumus tamen famulum noſtrum vacuum ad te ire noſtrarum litterarum, quibus ærumnas noſtras defleamus. Redit ecce in memoriam, fili, quies illa noſtra, & delitiæ antiquæ perſtringunt aciem, neque poſſumus niſi flere tam lætis lautiſque deſtituti ſolatiis, quibus fruebamur in ſolitudine cordis noſtri: cum celebraremus apud vos ſabbatum delicatum, & cantaremus Domino canticum novum, atque illi pſalleremus in jubilo; cogimurque cum Job ex imo cordis clamare: E *Quis mihi det, ut ſim juxta dies antiquos, quando Deus omnipotens erat mecum, &c.* Inter hæc tu, fili dulciſſime, venis in mentem, qui numquam ferme diſcedis, votaque illa noſtra & deſideria quibus morari in ſolitudine pariter cupiebamus, innovantur, præſertim abs te refricata & admota memoriæ. Cupimus, fili, ſi quando ſine Dei offenſa poſſimus, adſumere columbæ pen-

Digitized by Google

nas, & emigrare in montes, ſive ſuper aquarum fluenta reſidere, unde accipitris advenientis inſidias & videre & præcavere poſſimus. Ora, fili nobis oculis carior, ut Dominus voluntatem iſtam atque propoſitum in corde noſtro ſervare atque in dies augere dignetur. Ora, inquam, ut tecum orent filii noſtri, ut ſceleribus noſtris, quæ plurima ſunt, miſericordiæ memor ſit. Volumus quantum noſtra ſinit infirmitas per omnia placere illi, ſed hæc voluntas noſtra obtunditur ſæpius occupationum mole, neque levamus oculos ad montes, unde veniat auxilium nobis. Saluta filios noſtros Michaëlem, Euphroſinum, ſenemque Gregorium, & omnes, ut pro noſtra requie preces Domino fundant, hortare. Vale, fili. Ex noſtro monaſterio Deciani II. cal. Maias.

EPISTOLA XIII.
ad Auguſtinum.

Optat ejus ad Dominum preces.

Ambroſius Auguſtino dilectiſſimo filio, ſalutem in Domino & ſanctæ caritatis affectum.

Cum rediret ad vos Benedictus noſter, nolui ſine meis ad te litteris pergeret, quibus etſi nihil ferme erat, quod ſcriberem, vel id ſignificarem, me Dei miſeratione hactenus ſervari incolumem, juvantibus me multum & precibus tuis, noſtrorumque reliquorum in Domino filiorum, ut ſpero, credo, confido. Licet enim me ſarcina ſcelerum premat, & ferme obruat, veſtræ me tamen manus levant, ne omnino ſubmergar. Ora Dominum JESUM, fili, ne offenſus culpis meis auferat miſericordiam ſuam a me, ſed emergere cupientem de lacu miſeriæ & de luto fecis mergi non ſinat. Novit ille qui ſcrutatur corda & renes, cui cogitatio hominis confitetur, me nihil cupere, nihil velle, niſi quod pertineat ad laudem ſuam & ad religionis noſtræ incrementum. Sed hanc alacritatem animi obtudit infirmitas carnis, ne poſſim neu peragam quod inſtituo. Hoſtis undique fremit, nec ſinit conquieſcere. Inſurgunt diebus ſingulis bella perniacioſa & plena periculi, quibus reſiſtere niſi ſpiritali armatura ſeptis nequaquam datur. Vale in Domino, fili, Michaëlique filio noſtro dicito, ut Donatum abbreviatum a me, ſi forte tranſcripſit, mittat. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni II. idus Maias.

EPISTOLA XIV.
ad Auguſtinum.

De graſſante peſte.

Frater Ambroſius prior, &c. venerabili filio noſtro Auguſtino, ſalutem in Domino, & tolerantiam ſalutarem, qua ſola fere de ſæculo triumphamus.

Legi in amaritudine cordis, fili, litteras tuas, quibus peſtem intra civitatem ſævire acrius cœpiſſe ſignificas, remediumque de nobis efflagitas, quid facto ſit opus. Nos, fili cariſſime, anguſtiis undique premimur, adeo ut nobis votiva mors ſit, ſi tamen miſericordiam Domini ſceleribus noſtris ſperare poſſimus. Undique labor, undique luctus, & mœroris copioſiſſima occaſio, neque ubinam animo conquieſcamus habemus, nihilque præter tenebras conſpicimus. Pulſamur hinc antiqui noſtri monaſterii cura vel maxima, quod ruere ferme videmus, inde veſtri providentia, quam ne, ut cupimus, poſſimus impendere, & inopia & anguſtia temporis impedimento ſunt. Alia ex parte eremitarum noſtrorum nos inſidiæ perturbant, ut non poſſimus eſſe ſine ſollicitudine. Bononiam ire ex juſſione pontificis cogimur una cum eremitis, ut ibi finem accipiat noſtra controverſia, hodieque proficiſcimur. Et licet ſperemus fore hunc laborum noſtrorum finem, non tamen eſt ſine ſumma moleſtia iſta profectio pluribus rationibus minime, ut hic inſerantur, neceſſariis. Venio ad te, fili cariſſime, in re dubia, conſilium & ipſe tecum pariter requirens. Videtur ante omnia minime periculoſum, ſi ibi perſiſtatis, adhibeaturque cuſtodia diligens, ne converſatione accedentium pueri inficiantur. Eſt enim locus ille ſalubris inſula, & confidimus ibi melius quam uſquam ſervandos. Quid periculi ſit in hac locorum mutatione non ignoras, ut de incommodo ſileamus interim, quantumque importet jacturæ, ſi pueri uſquam ſine te proficiſcantur, & quod ædificatum eſt ſummo labore, per ignaviam deſtruatur. Retinendi videntur pueri in loco ſub cuſtodia optima, ubi ſi quis moriatur, longe erit tolerabilius, quam ſi deviaret a ſalutis linea. Verum ſi terreat vis graſſantis morbi, placeret ut vel monaſterium Montis-Grimaldi, vel certe ſancti Georgii de Api, quod adhuc remotius eſt, habitaretis jure veſtro, vel ſancti Salvatoris de Berardega, ne longius abire ſit opus, ubi te cum illis immorari opere pretium exiſtimavimus, manente in monaſterio de Roſa, donec tranſeat peſtis, domno Bartholomæo Veneto, qui, non dubitamus, id faciet oratus a nobis. Ex hoc civibus omnis fugæ ſuſpicio tolletur, neque putabunt vos monaſterium velle deſerere, quod reformandum ſuſcepimus. Sane quæ victui ſunt neceſſaria, ex veſtro vobis monaſterio ſuppeditentur, & lecti, & ſupellex reliqua. Ceterum prius conſilium probamus magis. Quod ſi ad monaſterium Montis-Grimaldi ducere pueros placebit, mulieres illæ duæ vel ibi maneant, quia vetulæ ſunt, vel ad monaſterium ſancti Mamiliani mittantur, futuræ ibi donec

Digitized by Google

tranſeat peſtis, & ejus monaſterii ut rei veſtræ, per hunc modum poſſeſſionem capietis. Scribimus hac de re abbati ſancti Vigilii, eique negotium committimus, ut ſive in ſuo monaſterio, quod remotius ab urbe eſt, ſive in duobus illis vos locandos curet, neque id modo, verum & quæ poteſt ſubſidia victui veſtro ſuppeditet. Tu vero, fili cariſſime, fac bono ſis animo, neque laſſeſcas in arrepto inſtituto. Dominus enim tecum eſt. Hortare pueros omnes noſtros, ut perſiſtant, eoſque ſaluta & refove noſtro nomine, quos mox ut Bononia redibimus, viſitare ſtudebimus, & confidimus cum bono ſubſidio. Erit enim nobis cordi pontificem in hac re veſtra alloqui, & ſtimulos ei addere. Nicolaus noſter infirmatur graviter, parumque de illius ſalute ſperat Paulus medicus, quem hujus rei gratia ex Florentia accerſivimus, fuitque apud nos triduum integrum. Vale in Domino, & amicos noſtros Salomonem, Leonem, Chriſtophorum, Memmum, & reliquos fac officio noſtro ſalutes. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni, XXVIIII. Julii.

EPISTOLA XV. ad Auguſtinum.

De pluribus negotiis, ſed præſertim de adventu Græcorum.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili filio noſtro Auguſtino, ſalutem in Domino, & ſanctæ caritatis affectum.

Frater hic nobis tuas reddidit litteras, cui etiam ubi potuimus nequaquam defuimus, eumque quoniam cardinalem ipſum alloqui commode, agente partim noſtra, partim illius infirmitate, nequivimus, Thomæ noſtro commendare perreximus. Atque ea ipſa fuit ratio, cur cardinali ipſi de negotio monaſterii tui verba facere hactenus minime potuimus, cui totum a pontifice permiſſum eſt. Cives illi qui pecunias habent perſolvere nos adiere, an poſſeſſionum monaſterii tui redemptio eſſet ſubſecuta ſtudioſe inſequentes, quaſi ſit parata pecunia. Agam quamprimum licebit, ut mittantur. Tu interim curabis cum amicis, ut ex eis aliquæ in jus monaſterii redituræ curentur, quæ diſtractæ fuere, ſaltem pro precio centum ducatorum; nam eam ſummam ad te mittere poſſe confido. Negotium ſacerdotis illius amici tui commendatum habituri ſumus, & ſi huc venerit, expediendum brevi curabimus. Nam hic vereor, ne ſit mora noſtra futura diuturnior quam velim. Græci adveniunt, proximeque ſperantur adfuturi, ut neceſſaria præſentia noſtra futura videatur; ſed & pontifex ipſe rem iſtam nobis ſumme commendavit. Stephanum dulcem filium noſtrum dolemus a vobis diſceſſiſſe. Scribitur nobis illum infirmari, pedeſque ac tibias inflatas habere, corpuſque reliquum penitus extenuatum. Ejus rei gratia illum huc adducendum de conſilio cardinalis noſtri ſancti Marcelli, qui illum valde diligit curabimus, ubi remedium ipſius morbo fortaſſis invenietur. Bernardi noſtri ſtultitiam ipſi quoque ex litteris ejus deprehendimus. Neſcimus an pueros illos juxta conſtitutum noſtrum ad te reduxerit. Conabimur pro viribus & ſupra vires illis non deeſſe. Vale in Domino. Bononiæ, ex noſtro monaſterio ſanctæ Mariæ de Angelis VIIII. Decembris.

EPISTOLA XVI. ad Auguſtinum.

Compatitur ejus anguſtiis, mittitque ei pecunias, ac ſalutaria dat monita.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro domno Auguſtino, ſalutem in Domino & ſinceræ caritatis affectum.

Legimus non ſine amaritudine cordis litteras tuas, quia & anguſtiam ſpiritus tui deprehendimus, quam non miſerari minime poſſumus, & a puſillanimitatis ſpiritu tibi jam metuere cœpimus. An vero non meminiſti ſacris eruditus litteris, & a nobis admonitus ſæpius, in tempore maximæ anguſtiæ divinum auxilium præſto ſemper adeſſe ſolere, nec deſerere pium Dominum conflictantes cum inedia & neceſſitate ſervos ſuos. Quotidie pſallis: *Junior fui, etenim ſenui, & non vidi juſtum derelictum.* Et illud legis: *Non interficiet fame Dominus animam juſti; tentatioque eſt vita hominis ſuper terram*, & times ne te deſerat Deus, ac ferme deſerere monaſterium cogitas. Confide, fili, non derelinquet te Dominus, neque tentari patietur ſupra quam ferre poſſis, ſed faciet cum tentatione proventum, ut poſſis ſuſtinere. Neque nos te, fili, deſerimus, ſed inter anguſtias noſtras tui quoque reminiſcimur. Ac licet multum tenues ſimus, de paupertate noſtra quod valemus inferimus, & tibi reddi inpræſentiarum XX. libras, ſcilicet LXXX conſtituimus. Ceterum te paterno monemus affectu, ne familia te oneres gravi ſimul & inutili, & quæ monaſterio verecundiam faciat. Audivimus fratrem Honofrium paucis ante diebus conceſſiſſe Florentiam, & more ſuo ſtulte multa egiſſe & dixiſſe, atque panes candidos inde ad vos detuliſſe, & hujuſmodi fatuitates plurimas in verecundiam veſtram feciſſe. Dolemus plane, quia ingenium ipſius non ignoras, neque ſine cauſa antiquo noſtro monaſterio abjectum meminiſti. Laute cupimus te in omnibus habeas,

Digitized by Google

& ita ut non poſſit reprehendi juſte miniſterium tuum. Metire vires tuas, & quid quiſque poſſit ex familia conſidera, neque patiaris eſſe otioſos qui ad miniſterium veſtrum deputati ſunt. Præterea monemus ne Chriſtophorum illum amicum noſtrum aſperneris, neu exaſperes verbis, ſed illum ſerves tibi & monaſterio, quia utile fore ſperamus, & tenemus quam bene ſit pollicitus nobis. Si parcior eſt in reſtituenda pecunia, cauſa eſſe multiplex poteſt, & quod debetur ſibi a nobis, & quod cum omni familia peregrinus plus ſolito fortaſſe opus habet. Ita conſtituenda tibi eſt vitæ totius ratio, ut & amicos veteres ſerves conſtanter & novos. Sagaciter colligas, omniaque prius experiaris, quam eos abs te alienari permittas. Pueri noſtri bene valent, præter Antonium & Gregorium, qui necdum plene convaluerunt, ſuntque apud nos omnes, quibus dolemus deeſſe materna ubera, quia illis vacare, ut dignum eſſet, ipſi nequaquam poſſumus, neque ſatis idoneum quem huic curæ præficiamus habemus. Faciemus, quantum licebit, ne aberrent ab arrepto inſtituto, donec remeare ad te poſſint. Licet proximis litteris fratres noſtri de Angelis cupere videntur, ut ex eis aliquos ad eos mittamus; & fortaſſe id melius fuerit: ſi approbaveris ipſe, id faciemus. Solatium tibi ſacerdotis proxime miſſuri ſumus perſonæ gravis & nobis admodum caræ. Vale in Domino, & filios noſtros omnes noſtro affectu benedicito. Stephanum noſtrum bene convaleſcere gratulamur, & ceteros convaluiſſe. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni VIII Novembris.

EPISTOLA XVII.
ad Auguſtinum.

Condolet ejus infirmitati, & de Gaſpare.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro Auguſtino, ſalutem in Domino & ſanctæ caritatis affectum.

Accepimus litteras tuas per hunc fratrem plura continentes, ac primo de infirmitate illa tua quam dolemus hactenus non receſſiſſe, ſed ita vigere ut prius: immo in deteriora eſſe converſam, ita ut corpus omne occupaverit quæ partem ante invaſerat. Scripſeramus ad te ex Florentia, cum viſitandi monaſterii noſtri gratia ibi eſſemus, hortantes ut te illuc conferres, quando id eſſe deſiderium tuum ex tuis ad priorem tunc temporis litteris cognoveramus, quieti tuæ una & monaſterii neceſſitati conſulentes. Fuimus enim in ipſo monaſterio xx. fere continuos dies, multumque laboravimus, ut monaſterium ipſum reformaretur, & confidimus in Domino quod cupiebamus mag- A na ex parte effeciſſe per renunciationem prioris & alterius inſtitutionem. At nunc quando ita ſe res habet, ut eo pergere juſtis ex cauſis nequaquam inpræſentiarum poſſis; ſcribendum tibi cenſeo priori, qui eſt Philippus filius quondam noſter, & allegandum rationes quas nobis ſcribis, ut ſe putent non eſſe illuſos. Faciemus hoc ipſi quoque neceſſario. Cupiebamus ut aquam balnei de Poreta biberes, & in ea lavareris, quia ſaluberrimum id remedium tibi fore nobis perſuaſum eſt, ſed veremur coacervare tot ſimul balneorum experimenta. Potes ipſe cum Petro illo amico noſtro Bono- B nienſe inſigni phyſico conſilium capere, & ſi cenſuerit faciendum, ſequenti anno id quoque remedium aggrediemur, quia nobis, ut debet, cariſſima eſt ſanitas tua. Placent nobis quæ de noſtri Gaſparis humilitate ac ſollicitudine ſcribis, multumque inde recreatur ſpiritus noſter. Ei aliqua ex his quæ poſtulat, vel ex noſtris vel ex ſuis mittere curabimus, licet onuſtus, ut conqueſti ſunt reliqui, abierit veſtibus, neque videatur rationi conſentaneum, ut qui proficiſcuntur inde aut amoventur, veſtimenta C ſua omnia aſportent. Nos certe conſolari illum cupimus, maxime teſtimonio tuo perſuaſi, ſed habenda videtur etiam reliquorum ratio. Faciemus quidquid honeſte poterimus, ut non contriſtetur, quem diu patris loco habuimus atque dileximus. Et utinam modum ſervare ſciviſſet, neque ita ſeductus a dæmone fuiſſet; permanſiſſet enim in gratia Dei & noſtra: ſed tamen ne ſic quidem illi deeſſe patiemur, in quibus honeſte & ſalva pace aliorum poterimus; caſei interim libras centum mittimus, quia revera neque modo plus poſſumus, centum D alias modice poſt miſſuri. Miramur illum mercatorem panni gratia nos adire velle, cum, ni fallimur, ex monaſterii tui pecuniis retinuerit ſibi debitam a nobis quantitatem, & argenti quiddam ſibi reſtare redimendum; quod ut fieret xxv. tibi aureos iſtic dari fecerimus, & xxv. alios collectori injunxerimus tibi perſolvendos. Permittit Deus nos tentari, ſed non pluſquam ferre poſſimus, ut certo confidimus, opemque præſtare dignabitur, ne ſub faſce ruamus. Miramur Gaſparem velle hiemis tempore adire balneas, cum id periculoſum ſibi & E pernicioſum fore putemus. Nihil agat inconſulto medico. Eum ex me ſaluta, filiumque Hieronymum, & Auguſtinum puerum. Quid de Nerio ſecutum ſit, neſcimus & ſcire cupimus. Vale in Domino. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni v. Octobris.

EPIS-

EPISTOLA XVIII.
ad Auguſtinum.

De redimenda quadam poſſeſſione monaſterii Bononienſis, deque Petro & quibuſdam aliis fratribus.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili filio noſtro Auguſtino, ſalutem in Domino & ſanctæ caritatis affectum.

Legimus litteras tuas, quibus nobis rem monaſterii commendas, permiſceſque læta plurima, & quæ multum ſolatii attulerunt nobis, puta de Joſeph noſtri converſione, de Nerii item & Bartholomæi bona voluntate, quæ omnia gratiſſime accepimus. Reſpondemus paucis, quia in funere noſtri abbatis Camaldulenſis multum ſumus occupati. Rem monaſterii Bononiæ egimus cum viris illis qui perſolvere pecunias habent, multumque gratulati ſunt inventam eſſe poſſeſſionem monaſterii, quæ redimi eo precio poſſit, ut in omnibus pontificis voluntas ac diſpoſitio queat impleri. Et illam itaque poſſeſſionem ut redimendam cures, hortamur atque monemus, redemtioniſque chyrographum ad nos mittas, ut haberi pecuniæ poſſint, & aliam poſſeſſionem quæ monaſterio fuerit, redimendam inquiras; quæ reliquum precii capiat, ut ex integro pecuniæ perſolvantur. Non ambigimus adfuturam divinam clementiam piis votis tuis, cunctaque affatim exhibituram, ſi integre in Deum jeceris ſpei tuæ ancoram, & ſperare in illum, ac de illo pendere ſtudueris ſemper. Mœſtitiæ plurimum & ipſi percepimus, & te itidem percepturum non ignoramus, de fratris Petri inconſtantia & levitate immo pervicacia, qui impatiens arctioris tramitis, quippe pro voluntate conſuefactus omnia gerere, ex nobili illo & ſanctiſſimo exceſſit monaſterio, quod in antiquæ ſanctitatis effigiem reparandum ſpes certa ex eo maxime arridet, quod malos rejicit; non invenimus cui aptius illum commendare poſſemus quam tibi, qui & infirma illius noſti, & opis quodcumque potueris, non dubitamus, impendes ad eum ſublevandum. Graves illi adjecimus minas, niſi perſiſtat, & ſi ferri huc atque illuc vagus cœpit, eum tibi commendamus. De Bartholomæo noſtro, qui & ipſe nobis ſcripſit, quid ſtatuendum ſit ipſe melius explorabis. Nos ſiquidem vere Deum quærit, ſuſcipiendum cenſemus abs te, maxime qui illi converſionis ſemina prior indidiſti Deo auſpice & duce. De fratre Martino, volumus ut illi præcipias, uti ſe ad nos conferat intra v. dies obtemperaturus monitis noſtris. Saluta ex nobis omnes, eorumque nos precibus commenda. Vale in Domino. Florentiæ, ex noſtro monaſterio S. Salvatoris xxvi. Januarii.

EPISTOLA XIX.
ad Auguſtinum.

De fratrum quorumdam morbis.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili & amantiſſimo filio noſtro Auguſtino, ſalutem in Domino & ſanctæ caritatis affectum.

Legimus litteras tuas, non ſine præcipuo miſerationis affectu, quippe cura tua & ſollicitudo pro filiis noſtra eſt. Eos apud te eſſe mallemus, quia tutiore in loco conſiſterent, neque ita contineri freno religionis poſſunt vagi & palantes, ac variis incluſi tectis, ut quando erant apud te in monaſterio: ſed labes temporis in cauſa ſit; nobis certe curæ eſt & erit, illos ſervare quantum fas fuerit. Nullus ex his qui ægrotabant plene convaluit, & adhibetur quidem a nobis quanta poteſt diligentia. Dolemus Stephanum dulce pignus noſtrum ita eſſe debilem, ut ad nos equitare non poſſit, quia quicquid afferri potuiſſet opis illi libentiſſime impendiſſemus, & fortaſſe aëris iſta mutatio multum illi contuliſſet, quamvis abſterret nos præſentium perſeverans morbus, quibus ea mutatio parum profuiſſe hactenus cernitur. Quod vel ipſe vel reliqui perlibenter ſint penes te perquam grate accipimus. Angelum hortare ex nobis, ne trepidet, quia ægritudo iſta tutum illum a peſte ſervabit, atque item reliquos. Modus ille mittendi huc Stephanum, ſi tibi placet, neque nobis diſplicet, ſed vereor, ne nimium frangat illum ac debilitet & longior via & agitatio ipſa. Quid in ea re ſit notæ aut turpitudinis non video. Tuo tamen & ipſius arbitrio geratur res. Pecuniam Chriſtophoro illi reddendam undecumque colligere nitimur, eamque omni ſub celeritate mittemus, Chriſto propitio. Vale & dulces filios noſtros, Johannem, Auguſtinum, Stephanum, Angelum, Auguſtinum alium, & reliquos qui tecum Chriſto militant, affectu noſtro & officio ſaluta. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni xxi. Octobris.

EPISTOLA XX.
ad Auguſtinum.

De redimendis diſtractis monaſterii poſſeſſionibus, de negotio Nicolai Aretini, & de tranſlatione concilii Bononiam atque Græcorum adventu.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior venerabili filio noſtro Auguſtino, ſalutem in Domino & ſanctæ caritatis affectum.

Curis perpetuis varius feror, neque datur uſquam conquieſcere. Cruciat nos avulſio a matris ſinu filiorum, qui neque tuto uſquam conſiſtere poſſunt, a lacte maternæ pietatis abſtracti, & inſtabilitati atque inconſtantiæ dant facile manus, fitque irritus præteritus omnis labor noſter. Dolemus ex alio capite non poſſe pro deſiderio tuæ neceſſitati ſatisfacere, eſtque vita ipſa nobis tædio, quia non quantum cupimus poſſumus. Ecce enim fratrem hunc fidelem & ſimplicem detinuimus aliquandiu, ſperantes boni aliquid ſubſidii ex miſeratione magnorum virorum ad te perlaturum. Et ecce minus longe quam ſperabamus effecimus. Diligentia nobis certe non defuit, & uſque ad improbitatem pulſavimus plurimos. Modicum quod illatum eſt opis ad te fideliter perferet. Scripſimus ad te orantes ac monentes, ut poſſeſſiones aliquas monaſterii diſtractas redimendas curares, ageresque cum amicis pro viribus, ut quæ male veniere recuperentur. Et nunc identidem ſcribimus, admoniti etiam a domino ſanctæ Crucis. Centum & triginta floreni ſunt ſub depoſito hujus rei gratia. Nos quinquaginta & unum ducatos debemus, & conabimur ſolvere quamprimum licebit, ut integram ſummam habeatis. Cura, ut dixi, ſollicite ut iſta bona redimantur, quia pecuniæ paratæ erunt, facque omnem diligentiam hac in re impendas.

Negotium illud Nicolai Arretini pro quo & tu ſcripſiſti & ipſe atque alii ſcripſerunt, differendum videtur uſque ad meum ad vos reditum, quia nonnihil habet ſcrupuli, quod loquendo & agendo magis quam ſcribendo poteſt diſcuti. Cupimus amicis morem gerere, ſed volumus, ſi poſſumus, vitare reprehenſionem & offenſionem judiciorum humanorum; faciemus tamen pro viribus ut amico mos geratur, ſi abſque periculo fieri poterit.

Eremum illam ſeu locum ſolitarium minime placet ut ſuſcipias, quia ſatis erit monaſterium ſervare tuæ curæ creditum, ſine adjectione iſtiuſmodi curarum; habes exemplar matris noſtræ. Noſti ampliſſimum illud & ſanctiſſimum monaſterium in quo ſumus educati quam multa loca renuerit, ut ſibi conſtantiæque conſuleret ſuæ. Noli itaque levis hominis voluntati accedere, quæ & fundamento caret, & diſtractionis tibi materiam ſubminiſtrat. Infirmatus eſt aliquandiu frater iſte, atque ideo tam cito quam voluiſſet, remeare non potuit.

[a] Nos Ferrariam petimus, quia illic concilium (a) tranſlatum eſt, & curia omnis eo properat. Inde Venetias pergemus obviam Græcis advenientibus, quia indubitato veniunt, Græceque orare juſſi ſumus. Pax hic firmanda ſperatur. Vale in Domino, & pro nobis ora. Bononiæ VI. Jan. Amicos noſtros noſtro affectu ſaluta, & quod eis non reſcribamus excuſa, quia reveta ſumus occupati multum.

(a) Concilium Baſileenſe Ferrariam tranſlatum eſt ab Eugenio IV. anno 1437. incœpitque ſynodus ibidem celebrari inſequenti anno 1438.

EPISTOLA XXI.
ad Auguſtinum.

De ſua ægritudine a qua convaluit.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili filio noſtro Auguſtino, ſalutem in Domino, & ſanctæ caritatis affectum.

Legimus litteras tuas, fili, quibus te multum trepidaſſe ſignificas, morbi noſtri acerbitate comperta. Non dubito quin tuæ puerorumque noſtrorum atque in primis patrum eremitarum preces multum juverint. Nos tamen id volumus te non ignorare, nos poſteaquam ſcripſimus tibi, graviſſime fuiſſe vexatos, atque ita ut de vita noſtra actum putarent ſocii noſtri, noſque jam ut mortuos flerent. Sed miſeratione Dei & precibus veſtris, magnoque auxilio, & fideliſſimo obſequio ancillarum Chriſti liberati integre ſumus, licet nondum ſint nobis ad plenum recuperatæ vires, & audi quomodo, juvat enim tibi referare noſtra omnia. Qua die acerrime vexati fueramus, mater monaſterii decrevit, ut aquam balnei biberemus. Mirum in modum poſteaquam ſorbere cœpimus potentiſſimum poculum, pulſo dolore omni, abſque ulla moleſtia feces illæ concretæ egeſtæ ſunt. Triginta contiguos cyathos hauſimus, atque intra horam ex morte ferme ſurreximus, color optimus faciei redditus. Tribus vicibus eam aquam bibimus quantitate parili, media ſemper interjecta die, &, miſerante Deo, ſanitati ſumus reſtituti. Quis autem enarrare poſſit obſervantiam, obſequia, penituſque inſitam dilectionem, quam & monaſterii mater in primis, & omnes pariter exhibuerunt nobis. Videbatur illarum ſpiritus ex noſtra vita pendere. Sed iſta coram latius, quæ tamen volumus apud te ſecretius habeas, neque uſquam efferas, niſi tantum generalia. Litteras autem nemini legas pro uberiore cautione. Id ſcias non ſolum nos, verum religionem noſtram omnem illis eſſe obligatiſſimam, ſi quid creditur judicio noſtro. Ex monaſterio Angelorum diſceſſimus, ferre non valentes frequentiam viſitationum quæ nos extinxiſſet, adjecta etiam habitationis incommoditate, ſecretiuſque & quietius fuimus. Dolemus triſtem caſum ſenis noſtri. Deus illius miſereatur. Orationes noſtras Benedictus Nicolao dedit mittendas ad nos, neque illas accepimus, neque accepturos jam ſperamus. Commenda nos patribus eremi-

Digitized by Google

tis. Abbati Vulterano ſcribimus grate. Ipſi paucis poſt diebus ad vos remeabimus Deo miſerante. Pueros noſtros noſtro affectu amplexare atque benedicito. Vale in Domino. Bononiæ XIII. Octobris.

EPISTOLA XXII. ad Auguſtinum.

De fratre, deque ſuo in reformando monaſterio zelo, & de Joſepho neophyto.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro Auguſtino, ſalutem in Domino & ſinceræ caritatis affectum.

Scripſimus ad te proxime, & jam tibi arbitramur redditas litteras. Vidimus poſtea quas priori monaſterii ſcribis de acceſſu fratris Petri, aggravaſque cur illum ab ſe dimiſerit, cum debeant infirma tolerari ex antiqua conſuetudine loci. Legendas mihi ille litteras continuo tradidit, nobiſcum miſeratus hominem, qui remedium admittere noluit ullum, & nec blanditiis cedere, nec terroribus voluit, & niſi dimitteretur inſaniam incurſurum proclamabat, cum dormire non poſſit, & alia iſtiuſmodi, quæ tædium eſt vel reminiſci. Commendavimus illum tibi, & commendamus adhuc, quia omnia illius melius noſti. Nempe ipſi eum hic libentiſſime detinuiſſemus, ſi quo pacto fieri id potuiſſet, & ſi ſe paſſus eſſet admoneri. Nam quod ſcribis illum dicere, nos publice propoſuiſſe, malle ſcilicet ut minus bene extra monaſterium viveretur quam in monaſterio, vide, quæſo, an juſte fecerimus. Inveteratam conſuetudinem laxius remiſſiuſque, & nulla cum obedientia vivendi reſcindere cupientes, & avidi monaſterii reformandi in antiquum ſtatum, non mollioribus ſermonibus opus eſſe putavimus: ſed ſevera cenſura. Simul & abſcindenda membra inutilia exiſtimavimus, ne eſſent ceteris impedimento, quia nimia ſuperioris remiſſio patris & negligentia, & inutilis damnoſaque toleratio monaſterii ſtatum omnem everterat. Non itaque niſi rationabiliter propoſuimus, ut qui nollent mutare mores & reſipiſcere a negligentia vetere, loca ſibi alia eligerent, cum tamen hortati ſimus omnes ut religioſius vellent vitam inſtituere. Sed hactenus iſta. Joſeph neophytum noſtrum commendavimus tibi, ut ſollicite circa illum invigiles, eumque doceri literas ſtudioſiſſime cures. Erit enim, ſi bene inſtituatur, & bene ſe habitum humaniterque tractatum viderit, aliis quoque converſionis incitamentum. Ex fratre Franciſco didicimus illum jam & pſallere & commode legere, quod ut credamus, difficile adduci poſſumus. Curæ tuæ ſit illi bona providere, & maxime, ut diſcat latinas litteras, & Gaſparem doceat græcas. Rem Bononienſem ſignificavimus tibi ferme confectam, hortatique ſumus uti emtio fieret, quia pecuniæ in promtu futuræ eſſent. Et nunc id ipſum admonemus, licet ob novitates quæ nuperrime Bononiæ contigerunt: ſuperſedendum modice exiſtimemus quoad ſcribamus reſponſumque percipiamus, quod paucis diebus fiet. Salutabis officio noſtro amicos omnes. Vale in Domino. Florentiæ ex noſtro monaſterio Angelorum, III. Febr.

EPISTOLA XXIII. ad Auguſtinum.

De ſua convaleſcentia.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili filio noſtro Auguſtino, ſalutem in Domino & ſanctæ caritatis affectum.

Scripſeramus ad te proxime quæ circa nos ſunt, neque modo quid ſcriberemus occurrebat animo. Ne tamen Benedictus vacuus rediret noſtrarum ad te litterarum: id ſignificamus nos ante omnia in dies vires reſumere, negotiaque noſtra felici ſucceſſu procedere, & paucis poſt diebus ad vos, Deo miſerante, redituros. Saluta nomine noſtro familiam omnem, pueroſque noſtros noſtro affectu benedicito, quos numquam affuturam diem arbitramur, qua amplecti ac fovere poſſimus. Vale in Domino. Ex Bononia XX. Octobris.

EPISTOLA XXIV. ad Auguſtinum.

Laudat eum de reſtaurata regulari obſervantia.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili filio noſtro Auguſtino, ſalutem in Domino & ſinceræ caritatis affectum.

Litteræ tuæ nobis una cum jucunditatis gratia, moleſtiæ quoque nonnihil attulerunt. Lætati quippe ſumus in Domino, & benediximus illius nomen ſanctum, quod per tuam operam & utile in domo Dei miniſterium, loco illi aliquid, immo vero plurimum religioſi decoris acceſſerit, & qui hactenus deſertus fere ac deſtitutus fuit, nunc tandem eſſe cœperit obſervantiæ regularis nitore conſpicuus. Egimus Deo gratias uberes, orantes ut felicia ille cœpta ſecundare dignetur, & perpetuis incrementis ad perfectum perducere. Verum noli, quæſo fili, anguſtiis paupertatis deterreri, & quo minus opus bonum proſequaris ardenter avocari; ſed confide in eo qui te vocavit per gratiam ſuam. Nempe enim ille te ſi probari vult, id æquo animo tolerare de-

Digitized by Google

bes, neque in ullo puſillo animo fieri. Non enim te deſerit, & ſi tentari patitur, non tamen ſupra quàm ferre potes, ſed faciet cum tentatione proventum, ut poſſis ſubſtinere. Angimur ipſi quoque tecum, fili, quod pro voluntate ac juxta deſiderium noſtrum ipſi opem modo ferre non poſſumus, magnis undique preſſuris anguſtati, quas quidem partim noſti, partim ex Mariotto noſtro diſces. Deſiderium inerat vos modo inviſendi, & ad id ferebamur toto animo, ut votis tuis morem gereremus, ſed eam alacritatem noſtram obtudit urgens occupationum moles: egimus tamen cum M. ipſo, ut paucis poſt diebus ad nos redeat, hinc mature profecturos, ut, illo comite, ad vos redire poſſimus, & opis aliquid veſtræ tunc fortaſſis, Deo miſerante, feremus inopiæ. Tu autem, fili cariſſime, interim te ipſum conſolare, memor (didiciſti enim ſacras ab infantia litteras, & in caſtris imperatoris noſtri exercitatus es) ut ſancti omnes qui nobis ſalutis ſtravere ſemitas, hujuſmodi camino tentationis probati ſunt, ut ex Deo ſolo pendere diſcerent, nihilque præter eum cuperent. Aperit ſe latiſſimus ad diſſerendum campus, ſed modum exigit M. ipſius properatio. Commendamus tibi, fili, depoſitum noſtrum, pignuſque dulciſſimum, filiolos noſtros, quibus educandis ſancte ſcis quantum vigilaverit noſtra ſemper intentio. Hortare illos omnes perpetua doctrinæ ſtilla, ut in caſtris Domini militare velint inſignem militiam. Johannem utrumque, Stephanum, Auguſtinum, Michaëlem, Hieronymum, Gregorium, Bartholomæum & ceteros pleniſſimo affectu benedicimus. Laute autem celebra cuſtodias Domini. Mulier nulla ingrediatur monaſterium, quia contra formam antiquam & laudabilem monaſterii id præſumtum eſt ab anteceſſore tuo. Tibi omnes obediant & ſine permiſſione tua monaſterii ſepta egredi neminem volumus. Diſponemus iſta ipſi quoque, dum coram adeſſe dabitur. Vale in Domino. Florentiæ ex noſtro monaſterio die XVII. Febr.

EPISTOLA XXV.
ad Auguſtinum.

De Benedicto & Placido.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, &c. venerabili filio noſtro Auguſtino, ſalutem in Domino & ſanctæ caritatis affectum.

Mittimus hunc tabellarium noſtrum, qui te his diebus ſacris adjuvet. Benedictus non eſt opus ut veniat, Bononiam petiturus. Quia, ut ex litteris cardinalis noſtri, & Thomæ ac Placidi cubicularii certiores facti ſumus, Placidus ipſe poſt octavam Paſchæ ſtatim huc adveniet a pontifice miſſus, ut negotia noſtra componat pacifice, quem fortaſſe ipſi ad vos deducemus, &, ſi opus erit, Bononiam redeunti Benedictus comes addetur. Interim hortare filiolos noſtros, & ipſorum cura ut corda poſſideas omni benivolentiæ & pietatis ſtudio, ut ſit fructuoſus in domo Dei labor tuus, & cura pro illis adſumta. Mariottus nondum venit ad nos, quem illic adeſſe cuperemus, quando Placidus veniet. Si ad nos venerit, agemus hoc ſecum. Sin minus, ſcribemus ad eum. Vale in Domino, & filiolos noſtros fac foveas caritatis ſinu. Johannem utrumque, Stephanum, Auguſtinum, Hieronymum, Gregorium, Bartholomæum, & reliquos pleno affectu benedicimus. Hilarius & Antonius an convaluerint ſcire certius cupimus. Amiciſſimos noſtros omnes, quando ad vos divertent, ſaluta officio & affectu meo. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni XXI. Martii.

EPISTOLA XXVI.
ad Auguſtinum.

Joſephum Græcum apud eum morari & latinam linguam diſcere cupientem mittit ad eum.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro Auguſtino, ſalutem in Domino & ſanctæ caritatis affectum.

Juvenis iſte Joſeph monachus adhuc Ferrariæ conſtitutus, aſſeruit ſe nolle omnino ulterius in Græciam remeare, ſed nobiſcum eſſe, ſi prius limina apoſtolorum adiret. Ivit, rediit, venit ad nos, voluntatemque ac deſiderium ſuum aperuit nobis, & ut in uno ex noſtris monaſteriis eum poneremus oravit, tuumque maxime monaſterium prætulit, in quo & vadens & rediens fuerit hoſpitatus, gratiamque hoſpitalitatis expertus ſit. Eum ad te mittere inſtituimus, commendantes eum tibi, quia peregrinus eſt, & bonæ indolis atque voluntatis integræ. Diſcere cupit litteras latinas, ut poſſit officia nobiſcum celebrare divina. Hieronymus filius noſter ſeſe illi obtulit, pollicitus in eo docendo laborare, ut aſſerit. Confidimus quoniam conſolationem de illo haud exiguam percepturus es. Mutabit, quando placuerit, habitum, & faciet, quæ ſibi juſſeris, omnia. Ita diſpoſitus, ſicque conſtitutus venit. Vale in Domino. Florentiæ XV. Octobris.

Digitized by Google

EPISTOLA XXVII.
ad Auguſtinum.

Cupit ſcire an convaluerit, & de fratribus Guillelmo & Gaſpare.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior venerabili filio noſtro Auguſtino, ſalutem in Domino & ſanctæ caritatis affectum.

Primum quidem noſtræ in mittendo tarditatis ratio videtur afferenda, eaque ipſa multiplex. Nam & quid actum de te ſit poſt profectionem a nobis tuam ſcire numquam potuimus, & occupationes interveniunt aſſidue, quas non ignoras ipſe, & fuit perdifficile qui pecunias accommodarent invenire. Ea omnia ſimul juncta excuſare debent apud te, fili, moram noſtram, & credimus jam excuſarunt, cum nota tibi ſit voluntas noſtra atque ſtudium. Et quidem an adhuc convalueris, mirum eſt quam moleſte feramus, quod hactenus nihil omnino percepimus, ignoramuſque an obtemperaveris nobis, ut videlicet nuſquam diſcederes priuſquam ad te mitteremus, ſatiſque veremur, ne ipſa noſtra cunctatio te fecerit impatientem, profectuſque ſis ad filios noſtros quos adventum ſuſpirare tuum quoties cogitas, moleſta neceſſe eſt ſit quamvis vel brevis dilatio. Mittimus tamen, ut inſtituimus, fratrem Clementem, ut te, ubicumque fueris, inquirat diligenter. Illud nobis & ingratum & moleſtum fuit, quod accepimus fratrem Guillelmum a nobis miſſum Senas conceſſiſſe ad eremum compertis motibus qui ibi contigerunt, quos quia notos tibi nequaquam ambigimus, referre ſuperfluum exiſtimamus, notavimuſque in illo ſigna modicæ fidei. Domnus Gaſpar petivit, ut ſcribitur nobis, venire ad tuum monaſterium, atque ibi remorari. Permittemus ſi gratum tibi fore perceperimus. Prolixiores in ſcribendo eſſe non poſſumus, quod ad pleroſque eodem tempore dandæ ſunt litteræ, neque ſufficimus dare longiores litteras. Eis tamen omnibus ſcribere curavimus quibus, ut ſcriberemus, oraſti. Vale, dulcis fili. Ferrariæ x. Julii.

EPISTOLA XXVIII.
ad Auguſtinum.

Se integritati reſtitutum ſperare adverſus rixarum amicos.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior venerabili filio noſtro Auguſtino, ſalutem in Domino & ſanctæ caritatis affectum.

A Legimus libentiſſime litteras tuas, quibus amor in me tuus facile poteſt recognoſci. Et quidem, fili cordi noſtro merito cariſſime, nos divina miſeratio precibus veſtris gravi ex periculo eripuit, & jam priſtinæ & antiquæ integritati, Deo miſerante, reſtituti ſumus. Ingrate admiſimus quod amici rixarum non poſſint conquieſcere, & hæc atque illa in dies moliantur. Verum in eo confidimus qui nos confidere juſſit, dicens: *Confidite quia ecce ego vici mundum.* Reddidiſti nos vigiles & cautos eſſe juſſiſti. B Faciemuſque pro viribus ſatis affectui ac deſiderio noſtro. Confidimus paucis poſt diebus ad vos profecturos. Vale in Domino. Ex noſtro monaſterio ſanctæ Mariæ de Angelis Bononiæ XXIV. Octobris. Poſteaquam iſtas exaravimus, aucta ſpes eſt nos hinc intra quatuor dies expediendos, & fieri ſatis poterit, ut celebritatem proximam omnium ſanctorum vobiſcum peragamus. Ora, fili, & pueri noſtri orent. Speramus adventum huc noſtrum fore perutilem. Vale denuo XXV. Octobris. Philippum noſtrum ſaluta.

C

EPISTOLA XXIX.
ad Auguſtinum.

De domo emta a quodam abbate

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior venerabili fratri noſtro domno Auguſtino, ſalutem in Domino & ſanctæ caritatis affectum.

Abbas noſter harum portitor nobiſcum contulit in rem ſuam plurima, domumque quamdam ex bonis deceſſoris ſui emtam pecuniis monaſterii aſſeveravit. Viſum eſt nobis æquum, ut ea ad monaſterium redeat, D ſi ex pecunia monaſterii emtam eſſe conſtet, atque ideo licentiam ſibi dedimus eam vindicandi monaſterio, quia neque aliud agere licitum exiſtimamus: cetera bona memorati deceſſoris ait ſe velle libere monaſterio tuo cedere, de quibus quæſtio poſſet oriri ad quem ſpectent, immo ille ad ſe ſpectare aperte aſſeverat, quippe cum ille deſtruxerit monaſterium ſuum, & jura volunt bona ad monaſterium redeant. Et tamen, ut diximus, ipſe cedere intendit monaſterio tuo & concordare donationi factæ per nos. E Dedimus memorato fratri aureos decem qui faciunt libras XLVII. tibi tradenda pro aliquali vitæ veſtræ ſolatio. Vale in Domino. Hodie Eremum petimus, redituri mature. Ex noſtro monaſterio ſancti Felicis XXIX. Octobris.

Digitized by Google

EPISTOLA XXX.
ad Auguſtinum.

Quid pro ipſo egerit apud pontificem, & de peſte Florentiæ ſæviente.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro Auguſtino, ſalutem in Domino, & ſanctæ caritatis affectum.

Nihil, fili, reſpondimus litteris tuis, quia effectu operis reſpondere animus fuit. Inſtitimus apud pontificem, verbo, ſcripto, interceſſione amicorum, ut monaſterio veſ-
B tro conſignaret precium horti illius ſanctæ Annæ, opemque ferret indigentiæ veſtræ, neque cœpta ſua defereret, ſed quos alendos Florentiæ curaverat, adultos jam pueros noſtros adjuvaret. Ægre tandem agente Domino ſanctæ Crucis obtinuimus, ut precium illud in redimendis poſſeſſionibus noſtris impendatur, & confidimus aliquid præterea opis allaturum neceſſitatibus victus quotidiani. Arſenius monachus ardenter promovet cauſam noſtram, Salimbenis & Leonardi noſtrorum litteris & noſtris ſti-
C mulis excitatus, confidimuſque ante diſceſſum hinc noſtrum adfuturam miſericordiam Dei. Cardinali ſancti Marcelli amiciſſimo noſtro negotium ipſum commendavimus, grateque reſpondit, & ipſe apud pontificem cooperabitur, atque de ſuo aliquid conferet; Stephanum dulcem filium noſtrum impendio commendavit nobis, & aliquid ipſi peculiare ſe tribuere velle aſſeveravit, ſive in veſtitu, ſive in libris comparandis. Petebam diſpenſationem quam ex nobis poſtulaſti, ut vigeſimo ætatis anno tam ipſe quam Johannes & Auguſtinus
D ordinari ad ſacerdotium poſſent. Reſpondit ante vigeſimum ſecundum annum pontificem nullo pacto diſpenſaturum. Itaque, fili cariſſime, patienter ad illud tempus ſubſtinete. Nos in reditu noſtro de ſacerdotis oportuno ſolatio tibi providebimus. Egimus quanta potuimus inſtantia negotium Chriſtophori noſtri apud pontificem, tam per nos ipſos quam per cubicularios & ſecretarios ſuos, & penitus impetrare breve illud quod cupit non potuimus. Minutam brevis a Poggio noſtro conficiendam cura-
E vimus, quam Franciſcus Patavinus cubicularius illi obtulit, neque ulla ratione acquieſcere voluit, dicens ad patriarcham novum cardinalem legatum provinciæ iſta pertinere, & ad eum referri velle. Certe nihil diligentiæ ex latere noſtro omiſſum eſt, ſed non dubitamus patriarcham ipſum juſtitiam viro illi adminiſtraturum, admonitum etiam a nobis. Sententiam pro ſe latam habemus penes nos, quam mox ut hinc abierimus, ipſi feremus ad ipſum, ut vos viſcerum no-
A ſtrorum partem reviſamus.

Didicimus peſtilentiam in noſtro monaſterio Florentiæ ſævire cœpiſſe, & alios abſumptos eſſe vi morbi, alios ad exitum propinquare, & inter ceteros Benedictum, Chriſtophorum, fratrem Euphroſinum, fratrem tuum, Franciſcum, Angelum. Orandus eſt Deus ut finem tantæ cladi ſtatuat. De vobis quidnam ſit actum ſcire cupimus, nam ſuſpenſi hæremus. Prior monaſterii Angelorum poſtulavit a nobis fratrem Martinum Theotonicum, quia Baſileam illum mittere cupiunt, neque illum eis negare potuimus. Volumus itaque eum ad ipſum monaſterium mittas obtemperaturum illorum votis. Ad quem etiam ſcribimus litteras. Chriſtophoro dices precium panni nos ut redierimus ad eum delaturos. Puerorum noſtrorum præceptorem officio & affectu noſtro ſalutabis, una & pueros omnes quos videre mirifice cupimus, noſque precibus ipſorum commendabis. Vale in Domino, & amicos omnes noſtros affectu noſtro ſaluta. Ex noſtro monaſterio ſanctæ Mariæ de Angelis Bononiæ.

EPISTOLA XXXI.
ad Gregorium ſenem monachum.

De ſuo in ipſum amore.

AMbroſius Gregorio ſeni, ſalutem in Domino & ſanctæ caritatis affectum.

Nihil umquam ſcripſimus ad te, ex quo profecti a vobis ſumus, & præcipue poſt obitum optimi atque amantiſſimi fratris noſtri Hieronymi, cujus migratio quantum tibi mœroris obfuderit, & præſentes notavimus, & abſentes intuemur facile, conſpecta illius in te benivolentia, officio, ſedulitate, ſtudio, atque humanitate perpetua, quam recolens ſimul, & quanto ipſi ſolatio ſimus deſtituti mente pertractans, quia nos, ut certo credimus, multum diligis, non potes & noſtri & tui gratia non vehementer moveri. Nos quoque, licet ad te nihil ſcripſerimus, tui tamen memoriam ſumma benevolentia & perpetuo amore complectimur, teque ac tuam ſenectutem filiis noſtris dilectiſſimis Michaëli & Auguſtino ceteriſque Hieronymi alumnis ſæpe affectu præcipuo & per litteras & coram commendavimus, neque poſſumus abſentes licet, & multis occupationibus & variis preſſi obliviſci tui, cupimuſque, quantum nobis permittitur, te conſolari per omnia, ſanctiſſimi quoque illius cœnobii in quo parvulus oblatus ſum, tanta noſtro pectori imminet cura, ut nihil fere aliud quam vos & de vobis veſtraque conſervatione poſſimus cogitare. Nihil certe in hac vita dulcius cariuſque diligimus quam vos, nihilque eſt quod cupiamus magis quam ſalubritatem veſtram, pro qua vi-

Digitized by Google

tam ipſam libentiſſime impenderemus, quia vera vita mihi cariores eſtis. Licet fortaſſe juxta Apoſtolum plus diligentes minus diligamur, culpis noſtris id promerentibus. Omnem tamen offenſionis cauſam auferemus, ne in aliquo vos contriſtaſſe videamur, quos præ oculis diligimus, omniaque veſtræ conſervationi utilia ex debito & officio noſtro procurabimus. Vale in Domino & pro nobis ora. Ex noſtro monaſterio Prati-veteris XVII. kal. Maias.

EPISTOLA XXXII. ad Gaſparem monachum.

Dolet ſe variis curis diſtractum a ſpiritualibus exercitiis avelli, eumque ad pietatem ceteraſque monaſticas virtutes hortatur.

AMbroſius Gaſpari dilectiſſimo filio, ſalutem in Domino, ac lætos in Dei rebus cum benedictione ſucceſſus.

De rebus noſtris perpetuoque diſcurſu nihil ad te ſcribere libet, fili, quia quæ nobis moleſtiſſima ſunt, tibi cavemus, ne diſtractionem animi pariant, & a propoſito quietis avellant vel modice. Quamquam ea ſunt fili, quæ conſiderata diligentius, confirmatiores nos reddere queant in ſancto inſtituto. Nam, ut omittamus errores noſtros & circuitus quotidianos, barbaros hominum mores, & cetera quæ perturbant animum, illud nobis, fili, quanti mœroris putas cauſa eſt, quod in hoc aſſiduo motu, in hac implicatione curarum plane mordacium, vix noſtri aliquando meminiſſe, & noſtra curare intima poſſumus, vix tribunal noſtræ mentis aſcendere, & cogitationes ipſas noſtras diſquirere & dijudicare, noxiaſque arcere, ſalubreſque amplecti ac fovere ſufficimus? Quonam in ſtatu animi nos degere exiſtimas, quibus terrena ſola tractantibus, ſola mortalia cogitantibus, debitum penſum, & ſolemne noſtræ ſervitutis officium Deo offerre digna intentione non vacat? ecce enim dies iſtos plenos ſuavitate, cœleſtique benedictione repletos tranſimus arentibus cordibus, neque ullo ſpiritalis irrigui fomite ſaginamur. Non paſcimur inter amœna & virentia ſempiternis floribus ſcripturarum prata, ut veræ ac rationabiles oves. Non opaca ſylvarum, ut ſpiritales cervi petimus, in quibus accubare ſecuri, & ruminare æternæ vitæ pabula valeamus. Non cæleſti compunctionis ſacro rore perfundimur; non meditamur in lege Domini nocte ac die; non in meditatione noſtra exardeſcit ignis ille divinus, quem Dominus Jesus mittere venit in terras, & voluit vehementer accendi. Non in deſerto vaſtæ hujus ſolitudinis cæleſti paſcimur manna, ſed fame contabeſcimus miſeri: vix malum noſtrum, noſtramque ſterilitatem

A recognoſcimus. Vix a ſinu placidi & tranquilli littoris avulſis antiqua quies in mentem venit; vix vel amiſſam quietem ſuſpirare interdum datur. Adeo ex portu in altum pelagus abivimus, & neque emenſa vaſti æquoris ſpatia, quantum a ſtatione fidi littoris remoti ſimus inſpicere, ſeu dinoſcere poſſumus. Iſta omnia, fili, incitamentum vobis eſſe debent ad ſpiritalis conſtantiam inſtituti, confirmatioque mentium titubantium, aut in arrepto propoſito antiqui hoſtis invidia fortaſſe laceſſentium. Quippe aliena pericula cautos vos efficiant neceſſe eſt, ne

B per negligentiam ipſi amittatis, quod nos plane amiſſum ſive noſtra voluntate ſive alieno imperio multum dolemus. Amplectimini, filii, quietem veſtram & gratiam Dei vacuam in vobis fuiſſe, nolite pati. Præventi a Domino in benedictionibus dulcedinis theſaurum repertum tota intentione cuſtodite, ne qua hunc vobis furis & latronis violet fraus; ne inſidiis draconis circumventi divinæ pietatis divitias in vos effuſas elabi ac diffluere ſinatis. Quæſitum divina præveniente gratia ſponſum, & tandem poſt multos circuitus erroris inventum

C tenete, neque abire permittatis. Venit ecce ſponſus ipſe ſaliens in montibus, tranſiliens colles. In excelſis virtutum invenitur, ut ſublimes animas ad majora ſemper & digniora ſubſtollat; mediocres tranſilit, ſuæ tamen in eis ſuavitatis veſtigia linquens, ut currere poſt illum incipiant, & dicant: poſt te in odorem unguentorum tuorum curremus. Et, Trahe nos poſt te. Derivatur ad valles, ut humiles faciat abundare frumento, eaſque libet frumenti adipe. In hortos deſcendit ut ibi accubet in croceis, & lilia colligat. Nimirum in virginis uterum hortorum fontem, & aquarum viventium pu-

D teum illapſus, & noſtræ mortalitatis infirma ſuſcipiens animas colligit, vario virtutum flore coruſcas, & vel caſtitate candidas, vel caritate rutilas, vel confeſſione croceas, vel cruore purpureas metit. Propter nos & pro nobis, fili, ſponſus noſter æterni regis filius, virgineum ingreſſus eſt thalamum, qui in ſole poſuit tabernaculum ſuum, ut inde procedat ut gigas, & debellet aëreas poteſtates, & pro nobis atque in nobis ſuperet antiqui hoſtis aſtutias. Præparate illi

E corda veſtra, filii, ut in eis velut in diverſorio gratiſſimo libentius accubet. Deliciæ meæ, inquit, eſt, eſſe cum filiis hominum. Ad nos venit, propter nos venit, & venit in nobis. Memento, fili, quid in eccleſia de adventu ſponſi triplici. Propter nos venit ad nos, ut habitaret in nobis. Occurrite illi, filii, advenienti; ſuſcipite illum, neque a vobis ipſis diſcedatis, ut obviam proficiſcamini. Alioquin non illum invenire poteritis, quia verbum Dei non longe eſt ab unoquoque veſtrum, ſed in ore noſtro

Digitized by Google

A eſt. Abs te itaque ad te occurre, ut eum invenias, & per illum ad illum pervenire merearis. Præparate illi ſedem in corde veſtro, juſtitiam & judicium. Diverſorium illud & præſepe ſacrum dimiſſis in humum reverenter luminibus adorate, divinumque partum ſuſpenſis animis, & de cœlo pendentibus veneremini. O utinam ipſi quoque hos dies mereamur agere, & communibus gaudiis, conjunctiſque votis commercium noſtræ redemtionis læti atque ovantes ſuſcipere poſſimus. Quod quia fieri locorum intervallis obſiſtentibus nequaquam poteſt, & cogitationibus noſtris in diverſa B diſtractis, in regione umbræ mortis ad divinam illam lucem aſpirare non datur, te, fili cariſſime, oramus, ut una cum ceteris filiis noſtris nos orationibus juves. Mementote, filii, qui ſemper fuerit, & modo ſit animus noſter, quam cara ſit nobis, quam optata non modo ſalus, ſed & ſanctitas veſtra, quantum vos diligamus, quantumque religioſæ profeſſioni dare operam cupiamus. Non excidant vobis & noſtræ parvitatis, & piæ memoriæ Hieronymi fratris noſtri monita, a quibus in via Dei & in caſtris cœleſtibus ſpiritalique militia, exercitati C ſemper & enutriti fideliter multum atque amanter eſtis. Exercete vos, filii in Chriſto dulciſſimi, ad ſtudia pietatis; vacate lectioni, meditationi inſiſtite, & orationibus ſacris perſeveranter incumbite, ſilentium pro viribus ſervare ſtudete, quia cultus juſtitiæ ſilentium eſt, & in multiloquio peccatum evitari non poteſt. Inania & ſcurrilia multoque magis noxia verba arceantur a vobis, quia nihil ita ſolvit omnem rigorem ſancti propoſiti, nihil ita vires omnes noſtras enervat, omnemque ſubſtantiam exhaurit, ſicuti ſcurrilitas & otium malum; namque D & eſt otium bonum atque laudatiſſimum, & cui, utinam inſiſtatis omnes. Otium plane ſacratum & delicatum ſabbatum, quo feriati a cogitationibus omnibus malis & noxiis mentis vagiſque diſcurſibus in Deo ſolo acquieſcitis, ſoliſque de Dei rebus animo & intentione pendetis, ſedentes cum Maria ad pedes Jesu, & verba ejus intentiſſima aure captantes. O ſi vos filios meos & viſcera mea, his rebus inſtare quandoque cognoſcam, quanto gaudio perfundentur omnia oſſa mea. Quantum boni mihi inutili famulo ſuo contulerit Dominus, ipſe ad vos advolabo ſtudiorum veſtrorum futurus E particeps, & uberrimum fructum percepturus. Neque enim ego in his curis durare intendo, quia revera neque utiles aliis, & mihi multum inutiles & detrimenti plenas agnoſco. Commenda nos monaſterii patri, quem ex corde diligimus, & ejus fac ſenectutem conſoleris & foveas. Gregorium item ſenem commendo tibi, ut & noſtra & Hieronymi fratris & Auguſtini filii noſtri vice illum foveas, & nos item illi commenda. Filios omnes noſtros cariſſimos ſaluta officio & affectu noſtro, & præcipue Chriſtophorum, Michaëlem, Euphroſinum. Admone Jacobum, ut obediat monitis noſtris, & humilis atque obediens ſit. Laurentio, Silveſtro, ceteriſque majoribus natu nos commendabis. Auguſtinus filius noſter fidus nobis comes hæret, mecumque, Deo miſerante, cito remeabit ad vos. Vale in Domino, fili. Ex Alba regali XI. kal. Januarias.

EPISTOLA XXXIII.
ad Gaſparem.

Amanter illi exprobrat quod pro ſe non ſatis efficaciter Deum oret.

AMbroſius Gaſpari dilectiſſimo filio noſtro, ſalutem in Domino, & veros in Dei timore ac ſancta religione perpetuoſque ſucceſſus.

Ex hoc, fili cariſſime, teporem, ut ſic loquar, tuum recognoſcimus, quod poſtulationi tuæ ſatisfacere nequaquam potuimus, quia non ambigimus, ſi ſenſu intentiſſimo in Deum & cogitatione atque intentione pervigili petiſſes a Deo, gratiam ſuæ adſpirationis profecto impertitus eſſet nobis, ut votis tuis morem gerere poſſemus. At cum in iſta ſolitudine patiamur phantaſmatum turbas, neque precibus tuis adjuti unum illud ſumme neceſſarium, juxta Salvatoris ſententiam poſſimus conſequi, quod tuis interceſſionibus poſſe putavimus, tibi potius imputa quam noſtræ negligentiæ, ſi minus id fecimus quod petiſti. Sumus enim mortui, non quod juxta Apoſtolum, vita noſtra abſcondita ſit cum Chriſto in Deo, ea quippe ut feliciſſima optanda mors eſt, qua ſæculo morimur, ut cum Chriſto vivamus veram vitam: ſed morte plane miſerabili, per quam, peccatis noſtris agentibus, a facie Domini projecti, huc atque illuc in morem Cain vagi ac profugi feramur, neque uſquam conſiſtimus. Quid ni? Eſt enim juxta Auguſtini veriſſimam omnino ſententiam, inquietum cor noſtrum, donec in Deo requieſcat. Averſi nos a veritatis lumine in tenebras miſeri inextricabiles ruimus, & ædificamus turrem Babel, in morem hominum illorum qui ab oriente recedentes, id eſt ab eo cui Oriens nomen eſt, venerunt in terram Sennaar, & pro elatione cordis confuſionem incurrerunt linguarum. Sperabamus, fili, deſertum iſtud opitulari quieti noſtræ, ut rationi conſentaneum fuit; ſed quia premebamur ſceleribus noſtris, ne in lucem miſerationum Domini reſpirare poſſemus, tuis votis juvari petieramus. Verum vel tu parum conſtanter oraſti, vel peccata noſtra oppoſuerunt nubem Deo, ne tranſire pro nobis fuſa poſſet oratio,

Digitized by Google

oratio, nihilque opis reportavimus, ſed jacemus negligentiæ ſomno miſerabiliter, immo ferme læthaliter preſſi. Ora itaque, fili cariſſime, puraſque manus in oratione leva. Leva, inquam, cor ad Dominum una cum manibus, & nobis impetra, primum ut purgati a fermento noſtræ nequitiæ, ſæculo & illius concupiſcentiis moriamur: deinde ut crucem Domini amplectentes affectu præcipuo, proque illius amore cum Chriſto morientes, in veram æternamque vitam reſurgere cum illo valeamus poſt triduum mortis noſtræ. Nos enim, fili, quod maximo nobis pudori eſt, cum veterani in Chriſti militia eſſe debeamus, quippe qui a pueritia militavimus, agente noſtra deſidia, adhuc tyronum rudimenta meditamur; & qui deberemus, juxta Apoſtolum, veſci ſolido cibo, & in deſerto ſæculi nutriri a Salvatore panibus, hactenus lactis dulcedinem infantium more ſuſpiramus. Eſt enim perfectorum ſolidus cibus. Sumus infantes, non quales ſcribit apoſtolus Petrus, cum dicit: *quaſi modo geniti infantes, rationabiles ſine dolo lac concupiſcite, ut in eo creſcatis in ſalutem*; ſive de quibus Paulus ſcribit: *malitia parvuli eſtote*; ſed de quibus ille præmiſerat: *Nolite*, inquiens, *pueri effici ſenſibus*. Parvuli ſumus qui a forti armato ſuperamur, & ad ejus per omnia titubamus inſidias, neque firmis greſſibus umquam conſiſtimus, quibus nihil ſucci, nihil ſanguinis, atque nervorum eſt, ſed ad omnia fluctuamus, & niſi divina ſubſtentante regamur manu, per ſingula labimur. Ora, fili, ora perſeveranter, ut ſua nos Dominus protegat dextera, & male averſos convertat ad ſe. Nos quippe etſi ſæpius oremus cum Pſalmiſta dicentes: *Converte nos, Deus ſalutaris noſter, & averte iram tuam a nobis*, & cum Jeremia poſt lamentationes, orationemque dicamus: *Converte nos, Domine, & convertemur, innova dies noſtros ſicut a principio*, ſequimur tamen neceſſario, *ſed projiciens repuliſti nos, iratus es contra nos vehementer*. Commenda nos patri monaſterii, ut & ipſe ſuis nos precibus, quibus multum fidimus, juvet, & fratrum nos orationibus commendet, ut emenſo tandem mari magno, & vaſta peragrata ſolitudine, terram promiſſionis vobiſcum ingredi merear, & phaſe celebrato, Agnique que ſanguine ſignatis poſtibus noſtris, ab exterminatore immunes ac liberi ſimus, rubroque mari ſuperato, & perſecutoribus noſtris omnino ſubmerſis, cantare vobiſcum valeamus canticum novum & ſolemne ac feſtivum alleluya totis affectibus perſonare. Gregorio patri nos commenda, eumque fac vice noſtra foveas. Filios omnes noſtros ſaluta affectu noſtro. Vale in Domino & Jacobum filium noſtrum admone ut quietus ſit. Ex Eremo noſtra III. idus Aprilis.

EPISTOLA XXXIV.
ad Gaſparem.

Scribit ſe Baſileam perveniſſe, petitque ab eo & a fratribus aſſiduas preces.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, dilectiſſimo filio Gaſpari, ſalutem in Domino & veros in ſancta religione ſucceſſus.

Scripſimus ad te ſuperioribus litteris noſtris, nos Dei munere Baſileam perveniſſe incolumes omnes. Et modo itidem ſcribimus divina miſeratione bene valere. Multum ſumus admirati, quod nullius veſtrum, ex quo huc venimus, litteras legimus, cum ipſi plures ſcripſerimus, niſi forte occupationes in cauſa ſunt. At non vos eſtis occupatiores quam ego, qui tamen tempus ad ſcribendum furor, cum vix noctu quieſcere liceat, nam die quies ferme nulla eſt. Scire cupimus, fili, quomodo valeas ipſe & corpore & animo, utque in divino famulatu ſuccreſcas, & an adjicias aliquid menſuræ ſolitæ, ut ſe habeant reliqui fratres tui filii noſtri, & in primis Jacobus, quem dici non poteſt quam cupiamus religioſis moribus ſtudere, & evadere in virum bonum. Commenda nos, fili cariſſime, patri monaſterii, ut & nos fratrum omnium orationibus ac ſuis proſequatur deprecare. Sumus in afflictione aſſidua animi & corporis, neque poſſumus quieſcere. Magna ſunt & multum neceſſaria negotia quæ tractamus, & ſine divina miſeratione proficere nequaquam poſſumus. Orent fratres noſtri intentiſſime, divinique auxilii nobis auras implorent. Ita enim ſpes nobis ſuberit ſecuturi fructus, ſi ſentiamus nobis pugnantibus vos levare puras in oratione manus ſine contentione & diſceptatione. Auguſtinus filius noſter valet optime, quem nolo dubites, fili, vobis omnino cum omnino convaluerit, reſtituam, ne ſitis ſolatio illius deſtituti. Neque enim pluris facio conſolationem meam quam commodum veſtrum. Interim, fili cariſſime, commendo tibi Gregorium noſtrum ſenem, ut in miniſtrando illi Auguſtino ſuccedas, ne ſe doleat deſtitutum. Saluta illum ex me, Philippumque, & Anaſtaſium, & Jacobum, & Valentinum, & reliquos. Vale in Domino. Baſileæ XVI. Septembris. Salutat vos omnes Auguſtinus.

EPISTOLA XXXV.
ad Gaſparem.

Quædam ſe ab eo eccleſiaſtica utenſilia accepiſſe, & de fratre Jacobo.

AMbroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior venerabili filio noſtro domno

Gaſpari, ſalutem in Domino & ſinceræ caritatis affectum.

Accepimus, fili, ampullas & thuribulum, & aliud argenteum ornamentum, placentque mirifice omnia. Pſalterium quod non miſeris imputamus infirmitati ſanctimonialium illarum. Volumus ut illud perfici maturius procures alibi, ſi ibi fieri non poteſt, illudque una cum æreo thuribulo perforato ad nos continuo mittas, pretiumque ſcribas per ſingula, ut ſatisfacere debito noſtro poſſimus. Jacobum filiolum meum fac crebro admoneas ex nobis, ut fugiat reproborum conſortia, ſtudeatque in ſanctæ obedientiæ inſtituto proficere: quia tunc illum vere & plenius diligemus, ſi illum perceperimus religioſo inſtituto ſtudere. Illum affectu noſtro ſaluta, & ut pro nobis oret jugiter admone, quia nos viciſſim pro illo inter occupationes noſtras & pro omnibus vobis oramus. Vale, fili cariſſime, & proficere fac ſtudeas in via mandatorum Dei. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni VIII. Auguſti.

EPISTOLA XXXVI.
ad Dominicum abbatem S. Petri de Rotis.

Ut Magdalenam a ſe inſtitutam abbatiſſam monaſterii ſancti Gregorii de Faventia in poſſeſſionem mittat.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior venerabili fratri noſtro domno DOMINICO abbati monaſterii ſancti Petri de Rotis ſocio & ſecretario noſtro, ſalutem in Domino, & ſinceræ dilectionis affectum.

Quoniam monaſterium noſtrum ſancti Maglorii de Faventia nuperrime ex noſtræ viſitationis officio male gubernari per ætatem & negligentiam abbatiſſæ deprehendimus, ne male liberæ moniales, quæ ibi reliquæ ſunt, diſcurrere ac defluere pro voluntate..., ex officio noſtro idoneam ibi præficere perſonam conſtituimus. Itaque venerabilem ſororem noſtram MAGDALENAM dudum monaſterii ſanctæ Chriſtinæ de Foro-Livii, & modo ſancti Salvatoris monialem elegimus abbatiſſam ipſius monaſterii ſancti Maglorii, eamque annulo noſtro de officio ipſo inveſtivimus. Fraternitati vero tuæ in virtute ſanctæ dilectionis injungimus, ut eam Faventiam ad memoratum monaſterium ducas, eique ipſius monaſterii poſſeſſionem pacificam tradas, & omnibus ipſius monaſterii monialibus diſtricte auctoritate noſtra præcipias, ut memoratæ MAGDALENÆ abbatiſſæ a nobis inſtitutæ legitime per omnia obtemperent, poſſiſque, ſi forte, quod abſit, reluctari in aliquo pergerent, ipſas ſeverius coercere, invocato, ſi opus erit, ad hoc auxilio brachii ſæcularis. Non obſtante quod in bulla electionis ipſius curam iſtam venerabili fratri priori Camaldulini de Foro-Livii injunxerimus, qui modo aliis occupatus, commode ad hoc vacare non poteſt. Præterea fraternitati tuæ ſacrandam ac velandam Ceciliam ipſius monaſterii novitiam injungimus primo qui occurret aptiore die. In cujus rei fidem has noſtras patentes litteras manu propria ſcriptas, & minoris noſtri ſigilli impreſſione munitas, per manus tradimus tibi. Datum in noſtro monaſterio S. Johannis evangeliſtæ intra Forum-Livii, VII. kal. Januarias anno Domini MCCCCXXXIII. indict. (a) XII. [a]

EPISTOLA XXXVII.
ad Dominicum.

Ejus abſentiam ægre ſe ferre poſſe, pontificem brevi Florentiam adventurum.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro domno Dominico, ſalutem.

Quam ſit futura moleſta tua diuturnior a nobis ſeparatio, ex hac brevi ac ferme momentanea tuæ fraternitatis abſentia facile conjicimus, quam ferre vix poſſumus, niſi ægre atque impatientiſſime, ita ut nuſquam fere procedere libeat ſine te dulci fratre noſtro, noſtri ſemper pudoris comite, cuſtode, ac teſte. Venias itaque oramus, frater cariſſime, quamprimum commode licebit cum ſarcinulis noſtris, ſed ita ut memineris biduum ac triduum in itinere iſto peragendum. Eſt enim ea viæ malignitas, ea cœni ubique ferme vis, ut jumenta noſtra quamlibet valentiſſima inde vix emergere quiverint. Nempe biduum ipſi conſumſimus, ipſum te nobis mature cura ut reddas. Erimus enim quietiore animo. Hic pro conſtanti aſſeritur pontificem Florentiam ante paſcha profecturum. Quod ſi verum eſt, eo nos conferamus neceſſe erit. Saluta officio meo Antonium, quem patris loco dileximus ſemper, atque diligimus; Philippumque noſtrum, qui & ſui merito, & quia tibi carus eſt, non poteſt nobis niſi eſſe cariſſimus. Priorem clauſtralem hortare ex nobis & meliore ſpe releva, omnemque familiam noſtro affectu ſaluta, & ut bene ac religioſe velint vivere, tuis quoque adhortationibus incita, ut noſtri per omnia cooperatores ſis. Salutat te prior noſter. Vale in Domino. Bononiæ IV. kal. Martias.

(a) Hic ſubrepſit error in anno Incarnationis aut in indictione. Nam anno MCCCCXXXIII. indictio XI. competit non XII. multo minus XIII. quæ epiſtolæ XXXVIII. affigitur.

Digitized by Google

A

EPISTOLA XXXVIII.
ad Dominicum.

Ut ad monaſterium ſanctæ Jucundæ ſe transferat, curaturus funus & res abbatis defuncti.

AMbroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri domno Dominico, ſalutem.

Pervenit ad aures noſtras venerabilem fratrem abbatem monaſterii ſanctæ Jocundæ obiſſe diem. Volumus itaque illuc fra- B ternitas tua continuo properet, ut & funus curet, & illi debitas perſolvat exequias ex humanitatis affectu, ſimulque ut vice noſtra, quam tibi totam in hac parte committimus, monaſterii res atque ad perſonam defuncti pertinentes cujuſcumque generis ſollicita indagatione perquiras, ubicumque fuerint, apud quoſcumque, ſive noſtræ, ſive alterius religionis, ſive etiam apud ſæculares viros aut mulieres, atque de his omnibus confecto indice, ne quid pereat, ea tuto in loco recondas, ne domus Dei expiletur cu- C juſcumque intemperantia ſive avaritia. Ad quæ commodius & melius elicienda & exprimenda, auxilium quoque brachii ſæcularis te implorare poſſe permittimus tibi, quam in hujuſmodi re exercere poſſemus, certi fideliter & ſtrenue fraternitatem tuam cuncta executuram. In cujus rei fidem, &c. Datum Florentiæ in noſtro monaſterio S. Salvatoris, idibus Septembris anno Domini MCCCCXXXIII. indictione XIII.

EPISTOLA XXXIX.
ad Dominicum.

Scripturas monaſterii ipſius ipſi reſtituendas.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro domno Dominico, ſalutem.

Rodulfum Pirucium ſum allocutus ante ſuam religionem diutius, admonuique pro viribus, ut monaſterii tui ſcripturas, & res, ſi quæ apud illum eſſent, vellet reſtituere. Mandavit me præſente filio ſuo canonico, ut tam ſcripturas, quam res alias reſtituerent, & credo cum aderis id facient. Mula nobis majore opus eſt, quia nuſquam pergere ſine jumentis hujuſmodi poſſumus. Erit tuæ diligentiæ mittere Bartholomæum protinus cum litteris noſtris ad vicarium, qui illam ad nos ducat. Statuimus namque ſtatim ut redieris iter aggredi, & hinc nos extricare, ubi nimium amittimus temporis. Vale in Domino & venerabilem fratrem noſtrum priorem affectu noſtro ſaluta, & admone ut quietis & juſtitiæ ſuæ rationem habeat. Noſti quid velim. Ex monaſterio noſtro, nonis Octobris.

EPISTOLA XL.
ad Dionyſium præpoſitum monaſterii ſancti Matthiæ.

De onere regiminis ſibi impoſito.

AMbroſius dilectiſſimo fratri ſuo Dionyſio, ſalutem.

Scio jam innotuiſſe caritati tuæ me indignum licet aſſumtum eſſe ad onus regiminis, quod quidem quam invitus admiſerim, Deus teſtis eſt, judex & arbiter conſcientiæ noſtræ, teſtis & caritas tua, frater, qui quanto ſemper ſtudio quietem ſim ſectatus non ignoras. Quando tamen id divinæ diſpoſitioni placuit, ultra reniti non quivimus. Arripui itaque vix tandem onus grave atque viribus meis non ferendum, fretus primum divina clementia, quæ in ſe ſperantes deſerere numquam conſuevit; deinde bonorum virorum & ſervorum Dei precibus. Et quoniam bonam voluntatem in me tuam jam pridem teneo, te oro atque obſecro per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, ut me in hoc pelago curarum & occupationum laborantem juves orationibus, conſilio, ſimul & auxilio ſubleves. Cupio ea omnia exequi, per quæ religionis propagatio & reformatio, emendatio morum, & antiqua illa obſervatio & ſanctitas reformetur in ordine noſtro. Noli igitur obſecro, mi frater, ſi me diligis, parcere calamo: ſed mihi cuncta ſignifica, quæ cordi tuo inſpiraverit Deus, ac ſi quid monaſterio tuo vel in aliqua perſona videbitur corrigendum, facies me tuis litteris certiorem. Agnoſco enim Dominum idcirco permiſiſſe mihi hoc D onus imponi, ut quiete quam diu uſus inutiliter ſum, vel recognoſcerem atque ſuſpirarem, ſimulque ut evellam & deſtruam noxia vitiorum germina, & ædificem & plantem virtutes. Tibi hanc curam, frater, injungo, ut ne quid in domo Dei fiat incompoſitum, & non ſicut decet ſervos Dei. Vale & me commenda fratribus tuis ut pro me orent. Florentiæ ex noſtro monaſterio VIII. kal. Decembris.

EPISTOLA XLI.
ad Dionyſium.

Dolet impoſitum ſibi onus regiminis, agitque de quibuſdam ordinis negotiis.

E

AMbroſius dilectiſſimo fratri ſuo Dionyſio, ſalutem.

Binis abs te acceptis litteris reſponderam ex itinere, ſed neſcio quo caſu illæ inter manus elapſæ ſunt. Brevius impræſentiarum reſpondebo; quia ſum minus otioſus. Quod gratuleris aſſumtioni noſtræ accipio quidem grate, ſed non poſſum tamen non mirari,

quid ſibi velit iſta gratulatio tua. An tu adjectum humeris noſtris onus exitiabile graviſſimumque gratularis? Nempe ſi diligis me, vicem meam potius dolere debueras, qui de alto quietis ſinu in profundum curarum pelagus repente conjectus ſum. Quis enim eum quem diligit expoſitum periculis gaudeat? Quis, inquam, ei qui ſibi carus ſit periclitanti non exitium metuat? Contra tu, bone frater, me quo pacto probaris diligere, quem quieti ademtum curiſque involutum lætaris? Video quidem quid ad iſta reſpondere pares: te ſcilicet adjectione laboris merita quoque augeri nobis non ignorare, atque ideo huic commodo noſtro negaudere, quibus adjecta exercitatio laborioſa meritorum quoque incrementa parturiat. Accipio iſta quidem, neque abnego: ſed fateor malle in tuto conſiſtere, quam ſpe majoris emolumenti jactari fluctibus. Ora, mi frater, ut Dominus Jesus, qui me indignum famulum ſuum ſedere cum principibus voluit, dignum inhabitatione ſua dignetur efficere. Ipſo enim in nobis habitante, nihil metuemus a ſcandalis ſæculi, ſed dicere cum Apoſtolo ſecure poterimus: *Noſtra autem converſatio in cœlis eſt.* Et illud: *Vivo autem non ego, vivit vero in me Chriſtus*, quo hoſpite cordis, noſtri nihil jam timere poterimus, ſtabimuſque in arce & ſpecula Domini unde pericula & providere & propulſare poſſimus. Ora, inquam, ne a Domini gratia deſeramur, & tuto cuncta ſubibimus. Non parcemus laboribus, non pericula fugiemus; certi ſemper de auxilio Domini. Sed hæc hactenus.

Negotium monialium immo monialis illius quod commendas mihi, domino meo abbati ſancti Michaëlis libenter injungerem, quippe quem patris vice ſingulariter diligo, niſi in capitulo ante electionem noſtram venerabilis frater noſter abbas de Carceribus vicarius generalis illis in partibus eſſet conſtitutus, cunctabundus licet ac renitens. Ad quem, ut ordo ſervetur, oro caritas tua recurrere non gravetur. Monaſterio Agnani nuper abbate deſtituto Jacobus noſter electione monachorum abbas datus eſt. Vellem cum ipſo abbate de Carceribus colloquium haberes neceſſario, quando commodius poſſes pro negotio venerabilis fratris mei prioris tui, quod ex ipſo melius diſces. Negligentiæ culpatus eſt in capitulo, indictamque ſibi pœnitentiam primo ſibi gravem & apertam, poſtea precibus memorati abbatis noſtri levigatam multum, audio ipſum minime ſervaſſe, Auguſtinumque illum adoleſcentulum a ſuo latere non removiſſe. Id ſi ita eſt, contemtui adſcribi poteſt, inultumque eſſe non debet. Verum iſta omnia cum abbate memorato melius ages. Ego Romam proficiſcor vocatus. Vale, mi frater. Florentiæ ex noſtro monaſterio II. idus Januar.

EPISTOLA XLII.
ad Dionyſium.

De Benedicto novitio pie inſtituendo, & de relaxata illi pœnitentia.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri ſuo Dionyſio, in Domino æternam ſalutem.

Scribimus priori commendantes ejus curæ fratrem Benedictum novitium, quem ad vos mittimus in Dei opere inſtituendum. Eum itidem tuæ caritati commendamus, ut ſuper illum ſolerter invigiles, neque ſinas a tramite recto deflectere. Adoleſcentulus eſt, & pueli laſcivientis in morem fræno continendus eſt regularis inſtituti, clementer tamen & leniter, ut ſequatur potius volens, quam ducatur ſeu trahatur invitus. Paſcendus eſt doctrina ſalutari, & deducendus in ſemita mandatorum Dei. Alium paulo poſt mittere cogitamus jam profeſſum, ſimiliter educandum in regulari inſtituto. Scripſimus ad te proxime, jamque tibi arbitramur redditas litteras, quibus te a pœnitentia abſolvimus, indicta tibi prioribus litteris noſtris, Auguſtinumque adoleſcentulum ubi modo eſt, eſſe permiſimus. Commenda nos fratrum precibus, & præcipue venerabili patri abbati monaſterii S. Michaëlis, quem fortaſſe paucis poſt diebus tecum videbimus. Vale in Domino, & tu pro nobis ora qui magnis undique curis obſtruimur, ſed tamen de miſericordia Domini confidimus, quæ maxime in tribulationibus conſuevit operari. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni, II. nonas Martias.

EPISTOLA XLIII.
ad Dionyſium.

Arguit eum de inobedientia impenitque ei pœnitentiam.

AMbroſius fratri ſuo Dionyſio, ſalutem.

Graviter commoti ſumus, quod fraternitatem tuam non ſimplici animo, ſed plane duplici executam eſſe per nos injuncta didicimus. Litteras enim quas ſuperbo ac vago ac pervicaci adoleſcentulo Auguſtino ſcripſimus, te conſulto Florentiæ dimiſiſſe, apud fratres noſtri monaſterii ſanctæ Mariæ de Angelis, poſt diſceſſum tuum octava dirigendas, certo comperimus ab his qui ex ore tuo id percepiſſe dixerunt. Iſta eſt, frater, obedientia illa ſincera & ſimplex quam majori tuo debes? Sic te docuit obſervantia regularis quam profeſſus es, & patrum doctrina quam accepiſti oblique agere contra ſuperioris imperium? Et quid dicam oblique? immo perverſo corde & fraudulen-

Digitized by Google

to, & ad conſpirationem ac rebellionem prono. Nam ſubſecutum eſſe adoleſcentulum illum temerarium continuo veſtigia tua, priuſquam litteræ ad illum noſtræ pervenire poſſent, ejuſce commenti apertum ſatis atque evidens indicium eſt. Tu ſcilicet neſciebas intentionem noſtram, atque ex ſimplicitate id non malitioſe egiſti? Crederemus tibi, niſi totiens proteſtati fuiſſemus, nos nulla umquam ratione paſſuros, perditum juvenem ad monaſterium ipſum remeare honeſtiſſimis ex cauſis atque rationibus, hic minime ut inſerantur neceſſariis. Cum vero poſt repetitam animi noſtri ſententiam, quam ex verbis & commotione quadam haud exigua colligere profecto debuiſti. Litteras ipſe deferre eique reddere paſſus non es. Quis non advertat apertæ fraudis, & concinnati doli evidentiſſimam ſpeciem? Præſertim cum Bononia abeuntem e veſtigio ſit ille ſubſecutus. Maluiſti ſcilicet prioris tui voluntati parum religioſe morem gerere, ut per te ille adoleſcentulum reciperet. Satis admirari imprudentiam poſſumus: quod iſta putaveris a nobis aut parvi æſtimanda, aut penitus non advertenda. At non adeo ſumus hebetes aut obtuſi, Chriſto propitio, ut hujuſmodi ſcenam non intelligamus: neque tam puſillo animo ut injurias noſtras immo Dei (ad Deum quippe redundat contumelia, quando divinæ reſiſtitur ordinationi atque voluntati, *Qui enim vos ſpernit, me ſpernit*, inquit,) inultas eſſe patiamur. Itaque ne malo exemplo temeritati pateat aditus, atque ipſa impunitate ſua ſubditi noſtri noſtræ curæ commiſſi, majorum præcepta negligere & aſpernari aſſueſcant, & libere in ſuam perniciem vivere, aut erecta cervice incedere, collumque de ſub jugo ſanctæ obedientiæ excutere: te, ſi ita eſt, ut ad nos fama crebeſcente perlatum eſt, cujus rei diligentiſſimum examen venerabili fratri noſtro abbati ſancti Michaëlis permiſimus, & ab altaris officio ſuſpendimus, & omni ſexta feria in pane & aqua jejunare præcipimus uſque ad noſtræ arbitrium voluntatis. Porro adoleſcentulum impatientiſſimum freni & obedire nolentem includi carcere volumus, & a monaſterio ubi collocatus a vobis fertur amoveri, ut vel invitus obedire addiſcat, qui ſponte inobediens fuit. Cujus item rei executionem fratri noſtro memerato permiſimus. Non iſta de te meruimus, frater, neque digni profecto fuimus cum quibus & contra quos tantum licentiæ & auctoritatis adſumeres, & quos ita contemtui haberes. Atque ideo majore nos afficiunt cruciatu, quod ab eo præſumuntur, a quo minime omnium debuerunt, quippe quem diligebamus plurimum, & cum quo noſtra conſilia non ſecus quam nobiſcum communicaverimus. Verum iſtud peccatis noſtris imputamus, quod hi A quoque a ſanctæ religioſæque puritatis inſtituto deſiliant, qui nobis auxilio & ſolatio eſſe debuerunt, & quibus pluſquam ceteris confidebamus. Sed noſtras injurias æquanimiter forte ferremus, Dei ac religionis ferre non poſſumus nec debemus. Vale. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni II. calendas Decembris.

EPISTOLA XLIV.
ad Dionyſium.

B *Relaxata pœnitentia arguit eum quod dignitates appetat.*

FRater Ambroſius dilectiſſimo fratri ſuo Dionyſio ſalutem.

Litteras tuas ad me Benedictus monachus attulit, quibus excuſas errorem & veniam flagitas, atque abſolvi ab indicta tibi per nos pœnitentia humiliter poſtulas. Et antea prolixiores litteras acceperamus hoc ipſum continentes latius, atque in fine conquerentes, quod præſenti beneficia non obtu- C lerimus, cum labores tuos & anguſtias exponeres nobis, quando ea fuerit opinio omnium, cum ad nos pergeres, curam tibi monaſterii alicujus per nos injungendam. Paucis itaque accipe ſententiam noſtram, frater, nam prolixius modo ſcribere nequaquam datur. Accepimus grato animo humilitatem tuam, qua pœnitentiam tuam reverenter executus es: a qua tamen ut te pro libito abſolveret venerabili fratri noſtro abbati ſancti Michaëlis injunximus, ſatiſque miramur illum abſolutionem diſtuliſſe hacte- D nus, quam ipſius permiſeramus arbitrio. Nos tamen ab ea te abſolvimus per præſentes, quia id promeretur humilitas tua, tibique culpam omnem relaxamus & veniam damus, atque a diuturniore quam volebamus pœnitentia te abſolutum eſſe decernimus, & his noſtris litteris declaramus. Fratrem quoque Auguſtinum Clugiæ, ubi remoratur, eſſe permittimus.

Sane mirari non deſiſtimus alia ex parte, beneficia te vel appetere, vel quod tibi per nos oblata non fuerint, indignanter ferre. Nos, frater cariſſime, & laboribus tuis pleniſſimo caritatis affectu compaſſi ſumus, & niſi fallimur, ad ſalutarem tolerantiam hor- E tati, neque putavimus anxietati tuæ finem imponendum, ſi eam curam adderemus, a qua omnis bona mens abhorret plurimum, &, Deo teſte, nequaquam credebamus animum tuum eo morbo laborare. Noſti nos ad eam, cui præfectus es, adminiſtrationem te animare aſſidua admonitione contendiſſe, quia revera plus habet in ſe dignitatis & gloriæ quam cura mediocris cujuſque cœnobii, pro antiquitate loci, & veneratione ſumma. Noli quæſo, frater cariſſime, animum tuum his cogitationibus ſubdere, ſed

Digitized by Google

in veram ſpiritus libertatem evadere contende. A Paucis nunc ſcribo, quia paucis poſt diebus te videbo. Proficiſcor enim legatus civitatis noſtræ ad concilium. Vale in Domino. Florentiæ, ex noſtro monaſterio XVI. cal. Martias.

EPISTOLA XLV.
ad Dionyſium.

Conſolatur puſillanimem.

AMbroſius ſanctæ Camaldulenſis eremi prior dilectiſſimo fratri ſuo Dionyſio B ſalutem.

Accepimus litteras tuas, ex quibus agnovimus te ſpiritu puſillanimitatis involvi, & fluctuare cogitationibus & affectibus variis. Frater etiam qui illas reddidit, plenius cauſas tuæ commotionis expoſuit. Non erat, frater cariſſime, cauſa illa ſufficiens, quæ te ad migrandum monaſterio induceret; etſi enim prior tuus aliquid ſine te caſu, de conſilio & conſenſu venerabilis fratris noſtri abbatis ſancti Michaëlis egit, quod pertinere videretur ad officium tuum; non tamen C id te contriſtare ita debuit, ut ejus gratia monaſterium deſeras, cui multum utilis & neceſſaria eſt præſentia tua. Meminiſti quanto te ſtudio, quantoque ambitu prior ipſe quæſierit. Ipſe quoque præſens notavi quam deferret tibi. Non debes ita facile rumpere caritatem. Te oro, frater cariſſime, redeas, neque inde pedem moveas, ſed memorato priori in ipſo monaſterio neceſſarium contubernium præſtes, donec ipſi de te aliud ſtatuerimus. Nos enim te diligimus plurimum, & tamquam honorabile membrum religionis noſtræ corpore magna caritate D complectimur, ut vas utile in domo Domini præparatum ad omne opus bonum. Volumus itaque ut noſtri gratia perſiſtas adhuc in monaſterio, & divinas excubias celebres in domo Domini, ne deſolationem ejus deflere cogamur. Cavete autem a facili ſuſceptione fratrum, neque niſi prius probetis ſpiritus an ſint ex Deo intus quempiam admittatis. Hieronymus frater meus gravi morbo vexatur. Ora ut illum Dominus JESUS reſtituere nobis incolumem ſua pietate dignetur, nobiſque dignam tolerantiam ſuggerat, E ut poſſimus ſubſtinere, neque deficiamus ſub faſce adjecti doloris. Vale in Domino, & pro mea quoque Dominum precare miſeria. Florentiæ ex noſtro monaſterio VI. nonas Octobris.

EPISTOLA XLVI.
ad Michaëlem abbatem S. Jocundæ.

Ut monaſterii ſui jura modeſte tueatur.

AMbroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro Michaëli abbati S. Jocundæ, ſalutem.

Venit ad nos Benedictus de ſancto Miniate tabellio, expoſuitque fraternitatem tuam jam diu fundum ſuum poſſediſſe, neque ſibi reſpondere ulla in parte de fructibus ipſius voluiſſe. Inſuper & quando inde verba facit, te cum irriſione reſpondere, cum ſextario querno dicere ſolitum. Quod tantumdem apud vos valere dicit, ac ſi nihil umquam te daturum aſſeveres. Petiit ſibi juſtitiam fieri, neque honeſte potuimus, quod juſte poſtulabat denegare, polliciti ſcribere de hac re ad te. Ante omnia diſplicet nobis, ſi jus atque juſtitiam foves, cur non illi iſta injuſte poſcenti, rationabiliter reſpondes, non te ſibi quicquam debere, ſed uteris irriſione mordaci, cum tueri potius tua jura debueris, & ante quemcumque judicem idoneum provocare. Volumus itaque, ut iſtis omnino verbis omiſſis, & aſſumpta congrua & religioſa gravitate, jura monaſterii tui ante quemvis judicem, vel certe ante nos proferas, quibus conſtare poſſit hujuſmodi poſſeſſionem non ad illum ſpectare, ſed ad tuum monaſterium, ut injuria religionis poſſit arceri, vel aſſignatis rationibus, vel præſcriptione allegata, ne nos iſte fruſtra ulterius vexet. Quod ſi monaſterium injuſte aliquid poſſidet, malumus interim utilitate præſenti ipſum quam juſtitiæ decore privari. Vale in Domino, & monitis noſtris fac obtemperes. Florentiæ III. cal. Julias.

EPISTOLA XLVII.
ad Michaëlem abbatem.

De B. abbatiſſa inducenda in poſſeſſionem S. Benedicti de S. Miniate.

AMbroſius venerabili fratri noſtro Michaëli ſalutem.

Cum veniret ad nos pro capienda poſſeſſione monaſterii venerabilis ſoror noſtra B. electa abbatiſſa monaſterii ſancti Benedicti de ſancto Miniate, antiquo quidem jure ſubjecti monaſterio tuo immediate, ſed per renunciationem factam in manibus anteceſſoris noſtri domini Antonii de Parma, ad nos multorum opinione devoluti, oravit ut mitteremus qui vice noſtra poſſeſſionem illi monaſterii traderet, ceteraque exerceret quæ ſolent in hujuſmodi fieri. Nos autem ejus precibus fatigati, neque tamen intendentes cujuſquam juribus per hunc

Digitized by Google

noſtrum actum præjudicium fieri, conſenſimus ipſius & propinquorum gratia ejus, ut illuc adveniret venerabilis frater noſter D. Dominicus abbas monaſterii ſancti Petri de Rotis, & ut ipſas cerimonias omnes quæ in hujuſmodi ſervari ſolent, vice noſtra exequeretur, illi injunximus cum proteſtatione, ut nihil ex hoc tua jura læderentur, neque ulla ex parte præjudicaretur jurisdictioni tuæ. Tu itaque, frater cariſſime, pacis & concordiæ gratia, & eum & illam ſuſcipe, & iſta fieri per illum permitte, iſtud apud te ratum & firmum habens, nos nonniſi ea velle quæ juris ſunt, & privilegia tuo monaſterio indulcta tibi ſervare paratos, neque ex eis quicquam tibi derogare velle. Vale in Domino, xv. kal. Septembris.

EPISTOLA XLVIII.
ad fratrem Euſtachium abbatem Vallis-Caſtri.

Narrat ea quæ circa ipſum ſunt; illius apud Deum implorat auxilium, oratque ut fratres eremitas ſuo nomine viſitet & conſoletur.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili & amantiſſimo fratri noſtro Euſtachio, ſalutem in Domino, & plenum dilectionis affectum.

Venimus Bononiam incolumes, atque ex labore itineris, Chriſti gratia, non nimium fracti. Divertimus ſecunda menſis ad monaſterium Camaldulini, unde ſequenti die civitatem ingredi placuit, atque ad monaſterium ſancti Damiani ire. Juſtis enim ex cauſis monaſterium ſanctæ Mariæ de Angelis adire noluimus primum, licet capacius & inſtructius & opulentius ſit, ut querelæ omnis tollatur occaſio. Id continuo volui ſignificare pio in nos affectui & amori tuo, ut ſcires quæ circa nos ſunt omnia. Multa invenio quæ neceſſario requirant moram noſtram fortaſſe longiorem quam ſuſpicabar. Ora, pater, ut me Dominus juvare dignetur, & ſua ſervare clementia, ac per nos boni aliquid in ſuam laudem & gloriam operari. Agnoſco infirmitatem meam, ſupernumque auxilium ſupplex imploro, quia ſine illo nihil poſſum facere, qui me miſerum ſervum ſuum ad iſtud miniſterium evocare voluit non merentem. Sum tamen animo quieto, & pleno bonæ ſpei, quia ſcio illius miſericordiam numquam defuturam, & præcipue cum te fratrem cordis mei vices illic meas agentem cogito, per cujus maxime providentiam & vigilantiam domum Dei quotidie in melius reparandam ſpero. Ante omnia ut eremitas patres viſites crebro officio & nomine meo, illoſque per omnia ſtudeas conſolari, ac ſi quid, ut A ſolet, per antiqui hoſtis invidiam ſcandaloſum inter illos ortum fuerit, cautiſſime per tuam tollatur induſtriam; familiam item omnem commendo tibi, ut pro modo facultatulæ noſtræ omnes conſolari ſtudeas; cunctique patrem optimum & indulgentiſſimum ſibi adveniſſe gratulentur. Seniores cum junioribus, pueros, monachos, converſos, familiares omnes & ſingulos tibi commendatos volo. Mariottum præcipue oro habeas commendatum, cui quam dulce pignus, carumque ac pretioſum depoſitum crediderim minime ignoras. Nihil ita cupio ut B clauſtri munditiam, & conſervationem innocentiæ puerilis. Vale in Domino, frater cariſſime, & meo nomine familiam omnem ſaluta. Bononiæ II. nonas Maias.

EPISTOLA XLIX.
ad eumdem.

De fratre Bartholomæo, & de titulo vicarii generalis ab eo aſſumto.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili & amantiſſimo C fratri noſtro Euſtachio, ſalutem.

Venimus Venetias tandem XVI. cal. Januarias jactati aliquandiu navigatione, ibique ſuſcepti ſumus a venerabili patre abbate monaſterii ſancti Michaëlis gratiſſime. Negotia ſatis involuta & intricata invenimus, quibus componendis quantum Dominus ſuggeſſerit vires inſtabimus. Orate ut Dominus Jesus adſit votis ac deſideriis noſtris. Commendo tibi, pater, quam ſæpe commendavi, noſtræ familiæ curam, ut in pace omnes & quiete ſerviant Domino, & omnis D ſopiatur diſſenſio, ut cum venero probare poſſim fidele miniſterium tuum. Patres item eremitas, ut omni obſequio foveas precor, ut conſolati vivant & ſerviant Domino in lætitia. Præterea ſignificavimus venerabili fraternitati tuæ abbatem noſtrum ſancti Michaëlis aliquantulum conqueri, quod fratrem Bartholomæum olim monachum ſuum contra edictum vicarii iſtarum partium promoveri feceris ad ſacerdotium, & per litteras ad illum tuas neſcio quos pannos ejus memores & repetas. In quibus item litteris te generalem vicarium voces. Ego litteras non vidi, tamen dulciter admonendam duxi fraternitatem tuam, ut dum ad has partes E ſcribis, hoc vocabulo non utaris, quia moleſte id fertur, & niſi fallor te noſtrum vicarium tunc inſtituimus in illis partibus, cum ire ad concilium putaremur. Modo vero quando in his partibus ſumus, ut dixi, oramus ut ab hujuſmodi inſcriptione abſtineas, ut membra omnia in pace ſint, & omnis ſcandalorum auferatur occaſio. Vale in Domino, pater amantiſſime. Venetiis ex noſtro monaſterio XIII. cal. Junias.

Digitized by Google

EPISTOLA L.
ad Euſtachium.

Commendat ei res monaſterii omnes peragendas.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili & amantiſſimo fratri noſtro Euſtachio, ſalutem.

Scripſi ad te nuperrime, jamque tibi redditas arbitror litteras noſtras. Sumus in noſtro monaſterio ſancti Michaëlis, neque adhuc viſitationis officium cœpimus, quia ducem prius viſitare conſulunt amici morum regionis periti, ut facilius & felicius inſiſtamus officio noſtro. Plurimæ ſe hic difficultates aperiunt, orate ut Dominus adjuvet, cujus auxilio bene omnia ſucceſſura confidimus. Commendo tibi, pater cariſſime, familiam omnem & clauſtrales maxime, ut per tuam providentiam omnia illis neceſſaria pro viribus tribuantur. Significatum eſt nobis Johannem puerum cum infirmaretur adeo fuiſſe neglectum, ut neque edulia quotidiana potuerit aſſequi. Id quam moleſte feram intelligis, quia non ignoras quanta tibi clauſtrum inſtantia commendaverim. Obſecro, pater cariſſime & amantiſſime, ne aſpicias malam invidentium voluntatem, ſed ut decet, neceſſitatem indigentium attendas, ut ſingulis juxta præceptum regulæ, pro modo ſubſtantiæ neceſſaria tribuantur, neque in hujuſmodi puſillanimis fias, quia Dominus miniſtrabit neceſſaria, ſi in illo confidamus & bene operari ſtudeamus. Præterea & quæ tibi in notula facienda deſcripſimus implere contendas oramus, & præcipue de reparatione capituli & cellarum eremi, & de tectis noſtræ habitationis reſarciendis, quantum fieri poteſt, ne trabes & ligna putreſcant, & corruant omnia. Noli metuere, pater, non deerit Dominus, neque ſubtrahet manum clementiæ ſuæ. Patres eremitas commendo tibi, ne quid illis deeſſe patiaris, eoſque per omnia conſolari ſtudeas. Saluta omnem familiam. Vale in Domino JESU. Venetiis ex noſtro monaſterio ſancti Michaëlis de Muriano IX. kal. Junias.

EPISTOLA LI.
ad fratrem Rainerium abbatem Anglarii.

Negotia monaſterii & eremitarum ei commendat.

FRater Ambroſius prior, &c. venerabili fratri noſtro Rainerio, ſalutem in Domino & ſanctæ caritatis affectum.

Venimus ad Forum-Livii incolumes, Chriſto miſerante, inde ad ulteriora tranſituri. Invenimus apud priorem Camaldu- A lini pannum lineum, ex Venetiis miſſum ante plures menſes. Eum quando commode & ſecure poteris, inde tolles, mittens qui deferat, atque ita diſtribues, ut & clauſtro detur ex eo congrua portio, & cubiculo abbatum conſulatur, & de reliquo familiæ uſibus provideatur. Laneum quoque pannum, ſi ex Aretio adhuc juxta deſcriptionem noſtram accepiſti, ita divides, ut diximus tibi, & ut prudentiæ tuæ videbitur congruum. Eremitas fove, juxta traditam tibi ſapientiam, ut in omnibus quantum fieri B poteſt, conſolentur, & diſpenſatorem te ſtrenuum ac fidelem exhibe in domo Dei, atque ita ut cum redierimus, plus conſolationis inveniamus, quam cum ex Venetiis reverſi ſumus. Tunc enim anguſtiæ ſuſceperunt nos per vicarii noſtri defectum. Commendo tibi ante omnia clauſtrum, ut nihil illis deeſſe patiaris, quia revera illud depoſitum pluſquam oculos meos diligo. Hortare Mariottum noſtrum, ut perſeveret in propoſito, & enutriat pueros illos, juxta cor noſtrum, in timore Dei & ſanctæ religionis inſtitutione. Caute proſpice omnia, neque patiaris ut fures ſint in domo Dei. C Cubiculum illud Sorani recepta ab eo clavi uſui condendi olei, ſicuti convenit Inter nos, deputa. Quod quidem oleum undecumque colligere ſtudebis, quando tempus erit. Domnus Bartholomæus anteceſſor tuus mortuus eſt ante duos menſes Piſauri. Opus illud in dormitorio eremitarum, quod inſtituimus in uſum & pro clauſura & conſervatione diligenti puerorum, commenda Angelo & Nicolao, ut perficiendum curent. Vale in Domino. Ex Foro-Livii XIII. cal. Decembris.

D

EPISTOLA LII.
ad fratrem Rainerium.

De negotiis ſui monaſterii, & de obitu Euſtachii abbatis.

FRater Ambroſius venerabili fratri noſtro Rainerio, ſalutem.

Scripſimus fraternitati tuæ obitum anteceſſoris tui & alia quædam litteris illis inſerentes. Oramus, venerabilis, ut ſollicite tibi credito incumbas miniſterio. Ante omnia E ut arte & ingenio eremitis noſtris ſtudeas perſuadere, ut compatiantur neceſſitatibus noſtris, & ligna præcidi patiantur in uſum & utilitatem domus noſtræ, perſiſtantque in gratia noſtra. Mollienda eſt dura cervix blandiore manu. Non enim auctoritate, ſed humanitate & benivolentia agere inſtituimus, & illos tamquam pullos nutrire ac fovere. Laneum pannum comparari præcepimus, & credimus jam id fecerit fraternitas tua. Lineum ipſi in Foro-Livii vidimus apud priorem Camaldulini. Expectat

ut

Digitized by Google

ut mittas qui ferat. Mitte igitur quam primum tuto poteris, & lineum & laneum ſapienter diſtribues, ut alias ad te ſcripſimus. Vale in Domino, & fac ita te habeas, ut cum redibimus conſolationem inveniat ſpiritus noſter. Nuntio tibi luctum noſtrum, abbas noſter venerandæ memoriæ EUSTACHIUS mortuus eſt, cui ſubſtituimus abbatem venerabilem fratrem noſtrum THOMAM priorem ſancti Severii. Dolemus certe multum, & juſta eſt cauſa doloris noſtri, tali nos viro deſtitutos. Vale denuo Faventiæ II. cal. Decembris.

EPISTOLA LIII.
ad fratrem Rainerium.

Similis argumenti.

FRater Ambroſius prior, venerabili fratri noſtro Rainerio, ſalutem.

Scripſimus ad te jam ſecundo, commendantes ſollertiæ tuæ negotia domus noſtræ tibi commiſſa a nobis ante diſceſſum noſtrum, videlicet de panno emendo in uſum familiæ ex Aretio: de lineo item qui Foro-Livii eſt penes priorem Camaldulini convehendo, caute tamen, atque diſtribuendo prudenter. Credimus fraternitatem tuam diligenter ac fideliter executam eſſe omnia, quia litteras neque ullos nuntios aliud ſignificantes accepimus. Oramus autem & obſecramus in Domino, ut ſollicite cuncta peragas, ut omnis tollatur juſtæ murmurationis occaſio. Patribus eremitis per omnia defer, & tecta cellarum quando per tempus licebit, reſarcire curabis, ut hoc obſequio tuo, illorum, ſi qui ſunt, ferociores animi mulceantur. Scis quid facto ſit opus. Commendamus tibi, frater, præcipue Mariottum noſtrum, cui quanta poteris ſolatia miniſtrabis, faciaſque ut ſentiat in omnibus auxilium tuum. Præcipue autem opus illud, quod in dormitorio eremitarum pro pueris imbuendis inſtituimus, curabis ut peragatur, quia revera utiliſſimum erit. Facies item ut ſerra noſtra ſecet aſſidue, & tabulas omnes caute ſervabis, ne paſſim pereant, ſed ſolatia ex illis familiæ uſibus præparentur. Oleum autem quantum poteris undecumque colligere ſtude, & comparatis vaſis, in cella illa Sorani reconde firmato oſtio clavi. Cupimus enim, ſi fieri poſſit, quomodolibet oleum emi in annos duos. Vides, frater, quam multa de te quæramus, licet hæc ipſa tecum egimus coram, ſed commonendi cauſa ea replicavimus. Ficus ex Florentia credo jam adduci feceris. Vale in Domino, & te fac ita exhibeas, ut de bono & fideli miniſterio laudem poſſis a nobis promereri. Hodie pergimus Fabrianum, quia dominus civitatis noluit admittere THOMAM electum noſtrum abbatem noſtri monaſterii Vallis-Caſtri, & oravit nos litteris ut illuc iremus. Vadimus autem ut libere obſiſtamus, & jura noſtra tueamur. Commenda me patribus eremitis. Ravennæ VI. idus Decembris.

EPISTOLA LIV.
ad fratrem Rainerium.

De patribus eremitis & de Johanne de Prato-Veteri.

AMbroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro Rainerio, ſalutem.

Benedictus tu a Domino, qui aliquid nobis conſolationis tuis litteris attuliſti; ſolus enim tu læta nuntiaſti, dum res familiæ noſtræ bene atque ad votum ſuccedere ſcribis. Dolemus patres eremitas non ei rei totos inſiſtere, quam viribus omnibus & omni ingenio quærere debuerunt, communioni ſcilicet familiæ: hortare illos meo quoque nomine, ut ſi bonum adeo laudabile nitantur introducere, tecumque per omnia elaborare, ut id fiat. Nihil certe gratius audire poſſemus. Domno Johanni de Prato-veteri litteras ex Galeata dedimus, ſignificantes illi ſtatum peſſimum Inſulani monaſterii, ad quod reparandum magnis pecuniis opus eſſet, & hortantes ut ſe ad monaſterium de Poplena transferret, donec ſibi locum idoneum inveniremus, vel certe ſi expectare vult in domo fratris, faciat cum benedictione noſtra. Illud ſibi nuntiabis nomine meo. Gaudeo te cum eremitis noſtris bene habere, & confido in Domino, quia per tuam prudentiam & fidele obſequium bene cuncta ſuccedant. Vale in Domino. Ravennæ IIII. idus Decembris.

EPISTOLA LV.
ad fratrem Rainerium.

De ſtatu patriæ Ariminenſis, & de negotiis ſuæ religionis.

AMbroſius Rainerio ſalutem.

Ex Ravenna ſcripſimus fraternitati tuæ, nuntiantes nos Fabrianum ire, ut monaſterium Vallis-Caſtri reformaremus. Iveramus Ariminum, ibique comperto quod patria illa armis & bellis vexaretur, ſtatuimus ultra non progredi, ne cum militibus pugnare nobis opus eſſet. Scimus fraternitatem tuam de nobis fore ſollicitam, & metuere ne quid adverſi contingat nobis, maxime cum audieris omnia circa Fabrianum armis infeſta. Nuntiabis iſta venerabilibus & cariſſimis fratribus noſtris eremitis, & familiæ, ac Mariotto noſtro, ut & ipſi de nobis vivant animo quieto ac libero. Scribit ad nos Benedictus Franciſcum Strina-

Digitized by Google

tum nolle acquieſcere, ut bona quæ in territorio noſtro ſita ſunt, libera ſint. Scis nos commendatos eſſe non ſubditos, nec poſſe quemquam mortalium onera poſſeſſionibus noſtris imponere ſecundum privilegia Romanorum pontificum & imperatorum. Habes illa penes te, & confirmationem etiam hujus imperatoris, quam producere potes. Facite omnia quæ poteſtis, ut non gravemur ultra debitum, neque amittamus jura noſtra. Vale in Domino, ſolerter exequere munus tibi a nobis injunctum. Arimini idus Decembris.

EPISTOLA LVI.
ad Rainerium.

Laudat ejus prudentiam. De Majori fratrum eremitarum, & de priore clauſtrali.

AMbroſius Rainerio venerabili fratri, ſalutem.

Accepi duas litteras tuas ſimul, quibus multum conſolaris afflictum aliis moleſtiis animum noſtrum. Benedictus tu a Domino, qui ſolus diſcretione præcipua afflictionem addere afflictis noluiſti, dum bona ſpe nos recreas, dicens omnia modo bene ſuccedere, & melius in poſterum ſucceſſura. Delectati ſumus mirifice per tuam prudentiam animum Majoris emollitum ita eſſe, ut & priorem clauſtralem diligat, & abietes incidi permittat, & te quoque amet. Ita prorſus decet ſervum Domini prudentem ac fidelem ac vigilantem. Oramus itaque, frater cariſſime, ut perſiſtas ardentius, nec ea A quæ cœpiſti deſeras, ſed confirma caritatem Majoris ipſius in omnes atque in nos ipſos. Scripſit nobis litteras modo conſueto indiſcretas & plenas querimoniarum, quia non poteſt ferre patienter, nos ei non dediſſe omnem poteſtatem, immo dolet ablatam ſibi a nobis auctoritatem, quam ſibi conſuetudo vitæ eremiticæ tribuit. Nos illi antea reſpondimus rationabiliter, & commotionem ejus compeſcuimus, & modo placide ac leniter reſcribimus, committentes illi negotium inquirendi contra abbatem Virgareti, de quo ille nobis ſcribit, monemuſque ut ſecum ſumat vel priorem clauſtralem, B vel te, vel utrumque, & ad locum pergat inquiſiturus de reo. Præcipimus etiam ne Hieronymum de Balneo nec de Praga recipere præſumat. Gaudemus quod dilectiſſimus prior noſter clauſtralis ex puſillanimitatis morbo convaluerit. Hortare illum ut perſiſtat in opere Domini, & ardenter proſequatur quod incœpit, quia hæc eſt gloria noſtra, hæc corona capitis noſtri. Magnam certe mercedem & laudem conſequetur pro fideli hoc opere ſuo. Nolumus autem ullo modo ut abbas J. immundus homo & impurus veniat ad ipſum monaſterium noſtrum Fontis-boni, niſi forte pertrahatur carceri tradendus, & reſervandus ad adventum C noſtrum. Neſcimus enim quando redire poſſimus variis occupationibus preſſi, & itineris difficultatibus impediti. Vale in Domino, & miniſterium tibi creditum diligenter exequere. Muriani ex noſtro monaſterio ſancti Matthiæ III. non Febr.

Finis Epiſtolarum libri ſexti.

Digitized by Google

AMBROSII CAMALDULENSIS EPISTOLARUM LIBER VII.

AD PAULUM ABBATEM MONASTERII S. MICHAELIS DE MURIANO.

EPISTOLA PRIMA ad Paulum Venerium.

Scribit abbatem de Carceribus creatum fuiſſe vicarium generalem, commendatque ei depoſitum ſibi creditum.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro domno Paulo Venerio, ſalutem in Domino & ſanctæ caritatis affectum.

Scripſi venerabili mihi ſemper dignationi tuæ mox ferme in ipſo noſtræ electionis initio litteras, quibus votum meum ac ſtudium ſignificarem tibi, preceſque fundi pro me impenſius orarem. Putabam tibi redditas litteras, expectabamque reſponſum aliquod quo recrearer, cum litteris ad cariſſimum fratrem noſtrum Silveſtrum directis abs te ſum certior factus, te ſcripſiſſe ad me reſponſumque flagitare. Miratus ſum, fateor, & plurimum dolui. Nullæ enim adhuc litteræ tuæ redditæ ſunt, neque quod reſcribam, neque ad quæ reſpondeam penitus habeo. Te precor, mi pater, ut denuo ſcribas ad me, quo ſemel tuæ voluntatis admonitus ſciam quid fieri velis. Mihi enim gratiſſimum erit tuæ per omnia obtemperare voluntati, quam nonniſi juſtiſſimam fore confido, atque in his maxime quæ pertinent ad religionis noſtræ conſervationem atque propagationem. Tuum erit jubere, ego libentiſſime obſequar. Conſtitutus eſt illis in locis ante noſtram promotionem vicarius generalis venerabilis frater noſter tuæ dilectionis alumnus abbas de Carceribus. Si quid illic agendum eſt, vices ipſe implebit noſtras, qui dignationem tuam magno certe affectu proſequitur. Si quid autem fortaſſis inciderit quo auctoritas noſtra requiratur neceſſario, ſcribas continuo. Faciam promte quæ juſſeris. Cupio plurimum videre vos, ut optatis aſpectibus atque colloquiis tandem merear frui. Modo quidem Romam ex mandato protectoris & ex voluntate Domini noſtri proficiſcar. Cum vero me inde extricavero, continuo veniam ad vos, ut inter crebras curas meas ſolatii aliquid capiam, videns laudabilem ordinem veſtrum, requiemque inveniat ſpiritus meus. Commendo autem tibi, pater, depoſitum pium quod a Domino ſervandum accepiſti, ut monaſterium quod, te duce atque auctore, ex nihilo ferme in ampliſſimum ſervorum Dei diverſorium excitatum eſt, per te, in te, operante & cooperante divina gratia, felicia percipiat incrementa. Non ſolum autem ſed etiam meipſum quoque commendo tibi, ut tuis filiorumque tuorum fratrum noſtrorum precibus me juves. Sum enim vehementer occupatus, & ex magna quiete & tranquillitate in vehementem procellam ac turbinem jactatus ingemiſco. Orate ut Dominus Jesus noſtros dirigat greſſus juxta placitum ſuum, ne quid præter illius voluntatem contraque præcepta ejus faciamus, nobiſque veluti inſtrumento ſuo dignetur uti. Vale, pater. Ex noſtro monaſterio XVII. calendas Februarii.

EPISTOLA II. ad Paulum Venerium.

Ut inquirat de commodo venditionis cujuſdam poſſeſſionis monaſterii S. Matthiæ.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro domno Paulo Venerio, ſalutem.

Scripſit nobis venerabilis frater noſter prior ſancti Matthiæ, poſtulans ut licentiam quamdam ſibi a noſtris ſucceſſoribus traditam vendendi poſſeſſiones quaſdam Faventiæ poſitas, ipſarumque precium in utiliores convertendi, auctoritate quoque noſtra confirmare vellemus. Aſſerit inſuper medietatem precii de conſenſu congregationis ponere inſtituiſſe in fiſco præſtitorum, medietatem item expendere in reparatione poſſeſſionum, quas in comitatu Pratæ ſecundo jam elapſo anno emerunt. Verum nos quia ignoramus an hæc ita ſe habeant, ne quid permiſiſſe inconſulte videamur, hoc

negotium impenſe, genuſque reparationis A utile futurum ſit monaſterio illi necne, venerabili mihi ſemper dignationi tuæ examinandum ac diligentius inſpiciendum committere decrevimus, ut ſiquidem utile fore perſpexeris, annuas auctoritate noſtra: ſin minus, rationabilibus modis obſiſtas, prohibeaſque itidem noſtra auctoritate id fieri. Venditionem vero fieri permiſimus, ea tamen conditione, ut in utilitatem monaſterii pretium convertatur. Commenda nos, pater, tuis filiorumque tuorum precibus, ut Dominus qui me inutilem ſervum tuum præfici religioni noſtræ voluit, dignetur per nos boni aliquid in honorem ſui operari. Spero poſt paulalum videre vos. Orate ut Dominus gratiam præſtet, qua hinc celerius expediar, nam continuo dabo operam accelerandi adventum ad vos meum. Vale, pater amantiſſime. Romæ XIIII. calendas Maias.

EPISTOLA III. ad Paulum Venerium.

De fratre Hieronymo de Praga ad concilium deſtinato, & de querimoniis prioris ſancti Matthiæ adverſus abbatem S. M. de Carceribus.

Ambroſius venerabili fratri noſtro domno Paulo Venerio, ſalutem.

Cum veniret ad nos venerabilis frater noſter D. Hieronymus de Praga ad concilium pergens (fuit enim conventus ut iret concilii litteris) nolui ut ſine meis ad te litteris pergeret, quem ante omnia commendo piæ dignationi tuæ. Ceterum litteras prioris S. Matthiæ plenas querimoniis, & multum tumentes contra venerabilem fratrem noſtrum abbatem ſanctæ Mariæ de Carceribus nos accepiſſe noverit venerabilis mihi ſemper fraternitas tua. Ad eum reſcribimus ut veniat ad te, cauſaſque omnes querimoniæ exponat. Te enim, ſi quid idem abbas erravit, correcturum, qui auctoritatem patris in illum habes. Nos enim nequaquam credimus illum inconſulte aliquid ſeu præcipitanter egiſſe. Scribimus eidem fratri noſtro litteras, ut omnia de conſilio venerabilis dignationis tuæ agat ſemper. Ita enim nuſquam prolabi poſſe. Optamus mirum in modum frui conſpectibus tuis. Commenda nos filiis noſtris. Vale in Domino, & pro me ora. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni XIII. cal. Septembris.

EPISTOLA IV. ad Paulum Venerium.

De impoſita ſibi cura reformandi ordinis.

Frater Ambroſius venerabili fratri noſtro domno Paulo Venerio, ſalutem.

Non debui committere ut cariſſimus & nobis merito venerabilis frater abbas de Carceribus filius dignationis tuæ ſine meis ad te litteris remearet. Cupiebam quidem ipſe quoque ad vos pergere, ut aſpectu tuo optatiſſimo fruerer, ac recrearer alloquio, B niſi magna curarum ac occupationum noſtrarum, quibus ut ipſe venerabilis frater noſter coram notavit, modo etiam plus ſolito premeret moles, ac difficultas obſiſteret. Credimus enim peccatis noſtris actum, ut deſtructi ferme ac deſolati ordinis cura nobis permitteretur, atque ea potiſſimum tempeſtate, qua omnia deſperatiſſima viderentur. Non modo enim ſpiritalis inopia, quæ longe maxima eſt, verum temporalium quoque rerum omnium, inferiore licet loco, nobis jactura deflenda eſt, ut clamare ad Dominum alto cordis gemitu neceſſe cum C periclitantibus apoſtolis ſit: *Præceptor, ſalva nos, perimus.* Undique enim ſumma ſe rerum difficultas ac deſperatio aperit. Nihil niſi triſte occurrit animo, ut niſi vel manum ſuæ clementiæ porrigat, nulla emergendi relinquatur ſpes. Sed inter hæc omnia, dum mens noſtra ad Dominum, ipſo juvante, dirigitur, neſcio quid elucet ſpei, vixque poſſumus exiſtimare ab illo nos deſerendos, qui indignos famulos ſuos gregi ſuo voluit præfici. Confidimus, pater, juvari imbecillitatem noſtram precibus tuis filiorumque tuorum, quos per evangelium Domino genuiſti. Dumque bonorum virorum vota nos D proſequi reminiſcimur, meliore animo & erectiore ſpe ipſi quoque manus noſtras levamus ad Dominum. Multum ſane ſolatii & conſolationis ex memorati filii tui fratris noſtri præſentia cepimus, qui laudibus tuis & congregationis tuæ ſatiari non poteſt. Amabam te, pater, mirum in modum, ſuaviſque Chriſti odor de ſancta converſatione veſtra jamdudum pervenerat ad nos, verum E acceſſiſſe plurimum, fateor, affectui & dilectioni ex tanti viri teſtimonio, quod juſtis ex cauſis plurimi facio. Videre videor monaſterii veſtri laudabilem formam egregiamque diſciplinam, quam ex illius ore percepi, multumque refrigerii inter æſtus curarum mearum invenit ſpiritus meus. Eum itaque tuæ dignationi tota intentione commendo, ut illum conſilio ante omnia tuo atque auxilio in omnibus & per omnia dirigas. Urat, quæſo, præcordia tua, pater, zelus domus Dei, ut, ſi fieri poteſt, diebus noſtris per tuum miniſterium aliquis in or-

Digitized by Google

dine noſtro antiquæ ſanctitatis ac religionis decor aſpiret. Ad id quippe vocati ſumus, ut in agro Domini, ubi lolium & avena ſegetem ſuffocat, continua pietate laboremus. Ora, pater, ora ut Dominus noſtris conatibus adeſſe dignetur: quia ſine illo irritum eſt omne quod nitimur. Florentiæ ex noſtro monaſterio XVIII. calendas Octobris.

EPISTOLA V.
ad Paulum Venerium.

De reformatione religionis ſuæ, & de diſſidio abbatis de Carceribus & prioris ſancti Matthiæ.

FRater Ambroſius, venerabili fratri noſtro D. Paulo Venerio, ſalutem.

Legimus libentiſſime litteras fraternitatis tuæ, quas communis frater Dionyſius nobis pro vitæ merito dilectiſſimus attulit. Non poſſumus non ægre ferre, nos tamdiu fruſtrari conſpectu & colloquio tuo, pater, ex quo adverſis caſibus noſtris & conſilii plurimum & auxilii ſperamus affuturum. Magnis undique premimur curis, moleſtiſſimiſque cogitationibus quatimur. Cupimus ea omnia exequi, juvante Domino, quæ ad religionis noſtræ incrementa proficiant. Sed via certe difficilis ad id patet, neque ſic tamen deſperamus divinum affuturum auxilium. Multa ſe ultro offerunt humano more cogitanti, quibus initium aliquod dari poſſit reparationi religioſæ obſervantiæ. Sed ea, admota conſideratione diligentiore, ipſemet damno. Sunt in ordine noſtro per Dei gratiam, adhuc ſana membra, monaſteria ſcilicet, in quibus viget regularis obſervatio. Ex his periculoſe quempiam accerſirem in auxilium meum, quia non omnis qui bene ſubjici & regi novit, etiam ad regendum idoneus eſt, & ſi quem avellere a monaſterii ſecreto tentavero, ſummopere cavendum & timendum eſt mihi, ne initium ruinæ dem infirmioribus fratribus, dum ſinguli idoneos ſe arbitrantes, inde migrare, jugumque ſanctæ humilitatis, ſub quo ſecuri & tuti vivebant, excutere velle incipiant. Ex eo profecto fieret, ut dum inconſiderate promtum paratumque remedium appeto, etiam quæ ſtare videntur firmiter nutare incipiant, & jam de ruina illis cogar trepidare, magno cum periculo & detrimento noſtro. Satius itaque videtur bene incedentes confirmare in ſancto inſtituto, quam infirmioribus offendiculum parare, per quod æternæ ſalutis diſcrimen incurrant, adeo ut de ipſo quoque monaſterio in quo enutritus ſum, profecto venerabili, neminem paſſus ſum ſequi veſtigia mea, immo aperta omnes proteſtatione conterrui, ne quis umquam pedem movere præſumeret. A Quamdiu enim ſtabunt viva membra, quæ ut perpetuo ſtent, jugis mihi erit cura ſemper inter angores meos inde refrigerium capiam, expectaboque ſolatium. Enitendum mihi potius video ſtudio omni, ut quæ mortua ſunt ope divina & perpetuo labore noſtro reviviſcant exemplo, verbo, erubeſcantque tandem ſe deſperabili ſopore tamdiu jacuiſſe demerſos. Utendum mihi video remedio ſalubri ad eos excitandos ſpe ante omnia in Deum intentiſſima & oratione perpetua, ut ſummus paterfamilias dignetur de lapidibus iſtis ſuſcitare filios A- B brahæ. Ad id meam intentionem ſtantium juvabunt preces piæ. *Argue*, inquit Apoſtolus, *obſecra, increpa in omni patientia & doctrina.* Ora itaque, mi pater, orent & filii noſtri, ut Dominus cor noſtrum lumine ſuæ pietatis illuſtret, & flamma divini amoris accendat, noſque protegat a conturbatione hominum & contradictione linguarum, ſi ſuper me indignum famulum ſuum ſcintilla ſuæ pietatis illuxerit, ſi cor noſtrum ſibi vindicaverit proſpere ſuccedent omnia. Noli itaque metuere, pater, ne quem ex fi- C liis tuis auferam tibi, quaſi futurum nobis auxilio. Non eſt hic animus noſter, numquam id cogitavimus, immo & augere tibi gregem Domini & merito & numero cupio, quantumque in me erit, id enitar ſemper.

Gratum eſt quod mihi commendas venerabiles fratres noſtros abbatem de Carceribus & priorem ſancti Matthiæ. Sed vellem in altero eorum plus eſſet moderationis, neque ſemet in ſæcularium auribus probris D maledictiſque laceſſerent, ne mordentes invicem conſumerent. Scribitur ecce nobis a civitatis nobilibus in favorem prioris memorati, & abbatis noſtri vituperationem. Id quam indigne feramus, explicare non facile poſſumus, & digna ſeveritate punire intendimus, quando exhibere dabitur præſentiam noſtram. Interea priori ipſi ſcribimus, arguentes ejus procacitatem, erroremque monſtrantes. Vellem autem & te, pater, aſſumere tibi curarum noſtrarum partem, & utrumque corripere, ſi opus ſit. Noſti quan- E ta cum infamia noſtra ſæcularibus mutua detractione aures implentur. Comedat te zelus domus Dei, neque patiaris de nobis hujuſmodi ſæculares audire, qui debuerant ædificari, & bono Chriſti odore ſaginari. Commenda me orationibus fratrum filiorumque noſtrorum. Clariſſimos viros Franciſcum Barbarum, & Hermolaum Donatum ſalutabis officio noſtro. Fratrem Jacobum ſimplicis indolis monachum filium tuum commendo caritati tuæ, ne pereat, extinguaturque in illo penitus ſcintilla bonæ voluntatis. Indoluimus ipſius vicem atque ad priſtinum ovile remeare ſuaſimus. Tu, optimi paſtoris in morem, infirmum

Digitized by Google

fratrem refove, & non valentem incedere A ſuper humeros tuos attolle, atque ad gregem refer. Mauro monacho veſtimenta ſua modo non mittimus, quia revera non facile poſſumus. Commendo illum caritati tuæ, ut eum veſtitu quoque ſubſtentes. Ego tibi reſtituam quidquid pretii impenderis, ſi ita videbitur, in adventu noſtro. Vale, pater. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni VIII. idus Novembris.

EPISTOLA VI.
ad Paulum Venerium.

Ut ſibi ſalvum conductum procuret.

FRater Ambroſius prior, &c. venerabili fratri noſtro D. P. Venerio, ſalutem.

Venimus Bononiam, ut ad vos, Deo duce, proficiſcamur. Morabimur hic dies decem. Significandum id duximus fraternitati tuæ, ut litteras nobis tranſitus procures ab illuſtri dominio, ſimul & fratri noſtro abbati de Carceribus nunties: ut venire poſſit in occurſum nobis, ſicuti multum nos oravit quando Florentiæ nos adiit. Vale in Domino, pater cariſſime, & pro me ora. Bononiæ ex noſtro monaſterio ſancti Damiani III. nonas Maias.

EPISTOLA VII.
ad Paulum Venerium.

De quibuſdam fratribus qui a recto deflexerant tramite.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro D. Paulo Venerio, ſalutem.

Venimus Patavium, Deo miſerante, incolumes, ibique ab epiſcopo civitatis & aliis pleriſque ſuſcepti ſumus officioſiſſime. Illuc nos adiit venerabilis frater noſter abbas de Carceribus, & ſequenti die profectus eſt. Viſitavimus heri monaſterium noſtrum de Porcilia, & ibimus ad monaſterium Montis-crucum, inde profecturi ad Carceres. Franciſcus converſus plurima locutus eſt mecum, & dubius ſum animi an ſit in monaſterio perſeveraturus, ſi amoveatur ab adminiſtratione temporali. Multa dixit, multa itidem audivit a nobis, hortatique illum ſumus quantum fieri potuit per nos ad ſectandum humilem ſalutis viam. Significatum fuit nobis fratrem Laurentium E ſancti Matthiæ monachum diu apoſtatam, modo a priore de conſenſu tamen noſtro receptum, multa & enormia perpetraſſe crimina, atque inter cetera illud non ferendum, quod ſacerdotium acceperit ſaltu, non præcedentibus ſubdiaconatus & diaconatus ordinibus. Id, ſi verum eſt, in magnum religionis dedecus, ut pote contra ſacros canones admiſſum, acriterque puniendum. Volumus itaque ut hunc fraternitas tua accerſiri faciat, & rem diligenter examinet. Ac ſi quidem reum hujus ſceleris eſſe deprehenderit, perpetuo illum ab altaris ſuſpendat officio, & pœnitentiam aliam condignam tanto ſcelere illi injungere ſtudeat, vel etiam, ſi videbitur, religionis habitum auferat, quod in tuo tamen arbitrio ponimus. Scriptæ ſunt nobis ex Venetiis litteræ ſub nomine Bartholomæi Ricii, quas tamen vel ſuas eſſe vel de conſenſu ſuo ſcriptas non B arbitramur. Novit enim fraternitas tua, nos per omnia illum conſolari ſtuduiſſe. Mitto eas ad te his incluſas, ut videas quam ſuperbe & quam indigne loquatur de nobis. Credo Stephani illius eſſe, qui ad nos ſæpius venit, ignorantis forte quid pro illo egimus. Tua tamen cupio ut fraternitas inquirat, an ſint Bartholomæi ipſius, admoneatque uti ſeſe in ſcribendo habeat. Commenda nos obſecro, pater amantiſſime, fratribus ac filiis noſtris, ut pro nobis jugiter preces ad Dominum fundant. Ante omnia, mi pater, oro atque obſecro ut integritatem corporis monaſterii ſerves, infirmoſque ſuſtineas, ne fiant puſillanimes. C Eos ipſi conſolari ſtuduimus, & bono eſſe animo ſtuduimus. Scripta illa quam polliciti ſumus proxime mittemus ad vos. Vale in Domino, amantiſſime pater, & Felicem ac Maurum noſtros ceteroſque noſtro nomine & affectu ſaluta. Patavii IV. cal. Julias.

EPISTOLA VIII.
ad Paulum Venerium.

Plura ei ad religionem ſpectantia ſignificat, læta præſertim de monaſterio de Carceribus, triſtia de monaſterio S. Matthiæ.

D FRater Ambroſius prior &c. venerabili fratri noſtro D. Paulo Venerio ſalutem.

Scripſimus dilectioni tuæ ex Patavio, ſignificantes quæ circa nos agerentur, litteraſque ſub nomine B. Ricii directas miſimus, ut videres quam contumelioſe pro bono opere tractabamur, quas tamen non fuiſſe ab eo, ſed a Stephano propinquo ſuo, illo etiam ignaro, conſcriptas arbitramur. Neque enim ille habebat jus querelæ contra nos, cujus votis per omnia, te præſente, obtemperavimus. Mittimus cum his inhibitionem illam ne pecuniæ præſtitorum, &c. vendi poſſint, fraternitatemque tuam volumus eam prioribus ſancti Matthiæ ſanctique Johannis patefacere, prout in ipſis patentibus litteris continentur. Conſtitutiones inſuper quaſdam in tuo monaſterio ſervandas, quarum tamen moderationem & diſpoſitionem ponimus in tuæ fraternitatis

Digitized by Google

arbitrio; ut ex illarum quoque contextu ſatis apparet. Nos enim, venerabilis pater, ita in tuo monaſterio quæ nobis utilia & ſalutaria videntur conſtituimus, ut nihil auctoritati tuæ derogare velimus. Scimus enim te omnia cupere & velle quæ ſunt religioni conſentanea in ipſo noſtro monaſterio conſtituere. Non debeo tacere apud te, pater, cauſam lætitiæ meæ, ut ipſe quoque particeps ſis, qui maxima ipſius cauſa es. Veni ad iſtud monaſterium viſitandum ex noſtro inſtituto, & quanta diligentia licuit, examinavi & diſcuſſi omnia, ſcire cupiens certius an vera eſſent quæ de perſona vel abbatis noſtri vel ſociorum dicebantur. Gratias Deo, pater, inveni falſiſſimam fuiſſe calumniam, & ita aperte omnia tetigi, ut dubitare ultra vel mali aliquid, vel de ejus familia ſuſpicari ultra non poſſim. Monaſterium, Dei gratia, gubernatur & regitur optime, ſolumque id deeſt obſervantiæ regularis, quod vel ætas vel infirmitas impedit. Erant hic decem pueri tanta cum religione & honeſte educati, ut nihil puerile habeant præter ætatem. Omnes ferme pſalterium memoriter tenent, grandique ſollicitudine chorum die noctuque frequentant, officia divina & pulchre & moroſe pſallentes. Certe non ambigo, ſi coram adeſſes, placerent omnia, & magno mecum exultares gaudio, videndo pulcherrimum & laudabilem ordinem. Atque utinam religionis normam & ſimilem diſciplinam regularem in monaſterio noſtro ſancti Matthiæ, ipſiuſque priore comperiſſem. Magnam profecto requiem inveniſſet ſpiritus meus, ubi nullam prorſus invenit, ſolaque amaritudo propinata eſt in calice aureo. Placuit iſta ſignificare tibi, pater, ut eſſes lætitiæ particeps, qui mæroris ſocius fuiſti, ſimul & ut filium tuum abbatem noſtrum cariore poſtmodum amplectereris affectu. Vere enim dignus eſt quem diligas, & amplexeris caritatis ulnis, quamvis omnia ad te veluti ad patrem atque inſtitutorem ſuum digniſſime referentur. Tu enim cauſa illi bonorum omnium es, qui eum ſanctiſſimis moribus & legibus informaſti, ad quem ille grate, ut debet, veluti ad fontem refert omnia. Sed ſatis de abbate noſtro ejuſque monaſterio.

Meminiſti, pater optime, quo in ſtatu, quanto cum dolore meo invenerim monaſterium noſtrum ſancti Matthiæ, quanta ibi bonorum virorum ſolitudo ſit, quanta inutilium copia. Non potuimus uno ſimul ictu amputare omnia, omnemque abſtergere purulentiam, ne majora ſcandala ſequerentur. Quædam permiſimus tuæ fraternitati componenda in abſentia noſtra, quia tibi tamquam brachio noſtro confidenter innitimur. Et nunc pari ratione committimus, ut ſecretius convenias Dionyſium. Is enim licet parum ſit conſtans, & a gravitate re**A**ligioſa pluſquam velimus abhorreat; conventus tamen in ſecreto, credimus aperiet omnia fraternitati tuæ, atque ab ipſo de perſonis idoneis vel minus idoneis percontеris. Domnum Petrum de Fano inde prorſus amoveri cupio, quia non integre religioſum eſſe cenſemus, immo ex toto ſæcularem ſcimus. Et licet ſpes ſit illum amovendi inde per occaſionem alterius monaſterii, ut tecum contuli, nollemus ſub hac expectatione monaſterium ipſum aliquod percipere vel in ſpiritualibus vel in temporalibus detrimentum, cujus nobis reformatio, ut debet, maxime cordi eſt. Quæ autem vide**B**buntur gerenda ſignificabis nobis. Nos enim omnem adhibemus diligentiam, quantum juverit Deus, ut domui Dei provideatur utiliter. Commenda nos fratribus ac filiis noſtris, ut pro noſtra miſeria Dominum precentur. Salutamus te omnes puro atque integerrimo affectu, tam ego quam qui mecum ſunt omnes, humanitatis tuæ, Feliciſque & Mauri numquam percepturi oblivionem. Vale in Domino, pater optime, & pro nobis ora. Salutat te abbas noſter. Ex noſtro monaſterio ſanctæ Mariæ de Car**C**ceribus, IV. nonas Julias.

EPISTOLA IX.
ad Paulum Venerium.

Imperatorem viſitare proponit, jubetque priori ſancti Johannis de Videca reddi monaſterii ſui ſcripturas.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro D. Paulo abbati S. Michaëlis de Muriano, ſalutem.

D Scripſimus nuperrime fraternitati tuæ ſatis prolixe, jamque tibi arbitramur redditas litteras. Poſtmodum de eremitarum prælatorumque conſilio imperatorem viſitare inſtituimus, utpote beneficum & religionis noſtræ protectorem, id quod pleraque imperialia privilegia ad monaſterium lata teſtantur, dignumque viſum eſt, ut in vicino poſitum adiremus ex debito noſtro ſatisfacturi, & confirmationem antiquorum privilegiorum expetituri. Ferrariam itaque ire diſpoſuimus, hodieque movebimus. Quæ fieri vellemus prioribus ad te litteris noſtris **E** aperuimus. Modo id quoque ſignificamus fraternitati tuæ, priorem ſancti Johannis de Videca inſtanter a nobis exigere, ut ſcripturas monaſterii ſui, quas apud priorem ſancti Matthiæ eſſe aſſeverat, ſibi reddi jubeamus. Meminiſti autem, pater, nos eam rem cum memorato priore tractaſſe, ipſumque teſtamentum fundationis monaſterii apud ſe eſſe reſpondiſſe, quod tunc videre nequivimus. Volumus itaque ut hunc fraternitas tua denuo moneat, ſi quid ſcriptu-

Digitized by Google

rarum habet, priori memorato reddere, ut poſſit jura monaſterii ſui tueri. Scire enim cupimus, an ipſi priori inſinuaveris præceptum de negotio Bononienſe noſtrum. Commenda nos, pater, fratrum noſtrorum precibus. Vale in Domino, Bononiæ v. idus Septembris.

EPISTOLA X.
ad Paulum Venerium.

De pluribus ad ſuam religionem ſpectantibus.

Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro D. Paulo Venerio, ſalutem.

Scripſimus dilectiſſimæ nobis fraternitati tuæ nuperrime, orantes, ut injunctum tibi a parvitate noſtra munus exequi dignareris, viceſque noſtras illis in partibus implere, neque ambigimus dulcem caritatem tuam hac in parte nobis obſecuturam. Ita nobis de tua in nos pietate perſuaſum eſt. Cernis enim profecto quam ſoli quantumque ſolatio omni mortali ſumus deſtituti, neque potes quia multum nos diligis, non miſereri, non indolere vicem noſtram, quia vere magnis & moleſtis curis quotidie premimur, cogitationibus inquietis perurgemur. Vocati ecce ſumus a Domino, ut celſa in arbore ſedentes, lignum, hoc eſt navem dirigamus, qui in humili & abjecto curarum terrenarum, infimarumque cogitationum cœno volutamur, neque oculos ad cælum attollere poſſumus, preſſi infelici onere. Compateris, pater optime atque amantiſſime, infirmitati noſtræ, ſcio, ac per id humeros tuos noſtræ ſarcinæ ſubjicis, noſtrumque onus levare contendis. Et contendas oro. Atque ut ad ſpecialia veniamus, adiit nos nuperrime frater Orlandus converſus, litteraſque a priore ſancti Matthiæ reddidit nobis plenas contumeliæ, & turgidi animi indicia aperta præferentes. Eas ad te mittimus, ut videas quanta ille patientia, quantaque modeſtia noſtra abutatur. Reſpondemus ei, litteraſque his adnexas mittimus, per te illi reddendas. Admone tu quoque, pater, ſtare intra terminos ſuos, neque prælatum ſuum hujuſce provocare litteris, quia revera id ultra paſſuri non ſumus, ne glorietur in ſua inſipientia. Litteras item Dionyſii accepimus, quibus nolle ſe illic ultra remorari aperte conteſtatur. Reſcribimus illi, hortantes ad perſeverantiam, a qua profecto ſi ille diſcedat, multum deſertus relinquitur prior ipſe, monaſteriumque percipiet in ſpiritalibus detrimentum. Hortare illum tu quoque, pater, & lætis promiſſionibus releva, quod nos quoque facere ſtudemus. Litteras a priore ſancti Johannis de Videca perceperamus, quibus orabat ut ſibi Matthiam monachum permitteremus, quia monacho ſacerdote indigeret, ſolo ſibi ſuperſtite Jacobo, & Andrea inde profecto, qui tamen ad nos non venit. Quod nos facere omnino renuimus, ne decreta & ſtatuta noſtra videamur infringere. Miſeramus ad eum Bernardum, quem ille, ut ex litteris ipſius percepimus, ſuſcipere noluit. Neſcimus qua ratione, niſi quod putamus, id utriuſque intemperantia accidere potuiſſe. Orat nos Bernardus, ut eum in aliquo partium illarum monaſterio locemus. Verum tu hanc tibi curam, pater, adſume, dummodo illius paci ſalutique proſpicias: non putamus in monaſterio ſancti Matthiæ collocandum, quia id ad ruinam monaſterii fieret. Ita enim ille intemperans eſt, ita ſolutus, ut putemus, ſi quid ibi religionis ſupereſt, ejus conturbernio violandum: facies tu tamen ſecundum datam tibi divinitus ſapientiam. Præterea in monaſterio Montis-crucum, quædam ſtatueramus ad reformationem monaſterii ipſius pertinentia, quæ a priore ipſo audivimus penitus negligi, ipſumque remanſiſſe ſolum. Qua in re doluimus plurimum. Ad eum ſcribimus abs te quoque, frater, admonendum. Fratrem Orlandum, ut ex litteris ſuis intelliges, prior S. Matthiæ a nobis poſtularat; ſed hunc indulgere illi nequaquam acquievimus, ne contra ſtatuta noſtra faceremus. Eum fratres hi noſtri petierunt, ipſeque hic locari poſtulavit; itaque votis illius acquievimus. Plura quæ ſcriberentur occurrebant, ſed in aliud magis tempus ea reſervanda putavimus. Non defuit apud vos, pater, qui de nobis quereretur, ac diceret viſitationem noſtram apud vos plus detrimenti quam emolumenti contuliſſe. Non tamen miramur, quia ſatisfieri omnibus nequaquam poteſt, præcipue quando pro voluntate quiſque ſua, non ſecundum rationis normam fieri cupit. Teſtis eſt Deus, quia nihil a nobis ibi niſi recta intentione geſtum eſt. Ex infirmitate & ignorantia ſæpe multumque peccamus, mala certe voluntate numquam. Sed triſtes iſta. Hieronymus frater male vexatur, ita ut de illius ſalute & vita dubitemus. Commenda illum, quæſumus, tuis filiorumque communium precibus. Neque illum modo, verum & meipſum quoque, ut mihi Dominus virtutem tribuat ſuſtinendi. Vale in Domino, amantiſſime pater. Florentiæ, ex noſtro monaſterio VI. nonas Octobris. Laurentium noſtrum de Medicis cum videris, conſolare ex me.

EPIS-

Digitized by Google

EPISTOLA XI.
ad Paulum Venerium.

Pluribus conqueritur de priore S. Matthiæ.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri D. Paulo Venerio, ſalutem.

Poſtquam ſcripſeramus priores litteras, accepimus inde graves querimonias contra priorem ſancti Matthiæ, quod nihil fere ex his quæ conſtituimus in ſuo monaſterio ſervetur, immo per omnes ignoretur quid conſtituerimus. Quod quidem non facile B credimus, conſiderantes venerationi tuæ hanc fuiſſe a nobis curam delegatam, ut ea tam a priore ipſo quam a conventu ſervanda juberes, ſicut & ipſe prior in ſuis ad nos litteris, quas ad te miſimus, arroganter exprobrat nobis. Volumus tamen ut quid ſcriptum fuerit nobis noverit fraternitas tua, inſiſtatque vehementius, ſi ea negligi animadverterit. Inſuper ea in notitiam conventus devenire præcipimus, ne prior ipſe ignorantiam poſſit obtendere, utque ſi ea fuerit tranſgreſſus, deferri poſſit ad te. Scribitur ecce nobis illum adverſus illum noſtrum patrem optimum inſoleſcere multum, C neque illum alloqui, eoſque ex conventu ſuo qui illum alloquantur odioſe inſectari, Dionyſium videlicet atque Antonium. Id quanti dedecoris ſit animadvertis. Iſta ut credamus inducit nos maligna illius natura, & inquietum ingenium, ac ſuperba procacitas; licet ne ea credamus admoneat gravitas & diligentia tua, qui, ut ille ſcribit, non patereris inultum, ſi vel unum iota præteriret ex his. Additur illum puero Faventino dediſſe habitum religionis, idque contra fratrum voluntatem. Hoc ſi conſenſu tuo factum ſit, non improbamus, quia ſic D reliquimus ut puerum ad te accerſitum inſpiceres, & examinares; ac ſiquidem religioni aptum judicares, permitteres ſuſcipi; ſin autem, abjici juberes. Conventum item male tractari in his quæ ad victum quotidianum pertinent, nihil ferme ſupereſſe condimenti in pulmentis, vinum tenuiſſimum & marcidum propinari jejunantibus. Iſta volumus, fraternitas tua perſcrutetur diligenter, & ſiquidem vera eſſe compereris, increpito priore ipſo, remedium apponas, ut quod exhibent fratres ſervitutis ſuæ penſum juxta præceptum regulæ abſque juſto murmure faciant. E Scripſit nobis prior ipſe non poſſe intra terminum ſibi aſſignatum obſtruere monaſterii ſuperfluos aditus, petebatque terminum prorogari ſibi. Eam rem permittimus diſcretioni tuæ, ut facias quod expedire judicaveris. Salutamus ex corde venerabiles filios noſtros omnes ſimul, quorum precibus commendari oramus. Hie-A ronymus frater meus infirmatur graviter, & de illius vita temporali modica ſpes elucet nobis. Orate Dominum, ut & illius & noſtri miſereatur. Saluta noſtro affectu Laurentium noſtrum de Medicis, Franciſcum Barbarum, Leonardum Juſtinianum, & reliquos noſtri ſtudioſos. Vale in Domino. Florentiæ ex noſtro monaſterio IIII. non. Octobris.

EPISTOLA XII.
ad Paulum Venerium.

Significat mortem piiſſimi Hieronymi fratris ſui.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro Paulo Venerio abbati ſancti Michaëlis de Muriano, ſalutem in Domino, & ſanctæ caritatis affectum.

Lugubrem tuæ dilectioni nuntium affero, ut ſis per omnia particeps doloris noſtri. Cui enim magis quam tibi aperiam mœrorem meum, cujus in me non merentem tanta exiſtunt benevolentiæ & caritatis indicia, ut vel ſola memoria recreer. Hieronymus dilectiſſimus germanus meus dignationis tuæ filius hac hora tertia ferme noctis migravit ad Dominum. Scio, ſi me diligis, immo quia multum diligis, vicem dolebis meam, qui unico illo & maximo quo ſuſtentabar adjutorio ſum repente deſtitutus; frater erat genere, affectu filius, ſollicitudine pater. Me miſerum, in quo poſt hæc homine acquieſcam? Quis conſilium fideliſſimum deſtituto omni humana ope ſuggeret jam? Quis labores portabit noſtros? Quis pericula propulſabit? Reverebatur ille ut patrem, diligebat ut fratrem, affectum ſæpe patris aſſumens. Vigebat in illo diſciplinæ regularis ſtudium, fraternus amor, & omnium in ſe provocabat affectum. Quis illo ad obedientiam pronior? Quis eo purior? Quis innocentior? Elucebat in ipſis oculis virgineus pudor, qui uſque ad exhalationem animæ gratiam non amiſit. O me infelicem, quem manus Domini tam graviter tetigit! Ac licet peccatis hoc & iniquitatibus meis imputem, quod tam neceſſario auxilio ſum deſtitutus, minoraque etiam quam pro meritis patiar, non poſſum tamen non dolere, non flere, non ex intimo corde alta ſuſpiria trahere. Non enim fortitudo lapidum fortitudo mea, neque caro mea ænea. Non tamen audeo reprehendere judicium Domini, neque contradico ſermonibus ſanctis. Etſi hæc parva ſunt, majora adjiciat, donec qui cœpit ipſe me conterat, dum tamen tolerantiam ſubminiſtret; neque ſinat abſque ſuo adjutorio quandoquidem fraternum ſubduxit auxilium. Scio non patietur clementiſſimus pater nos ſupra ten-

tari quam ferre poſſimus. Ac ſiquidem convertamus ad illum faciem noſtram, propitiabitur iniquitatibus noſtris, neque permittet nos jactari amariſſimis fluctibus, ſed excitatus orationibus noſtris, imperabit ventis & mari, & fiet tranquillitas magna. Ora, pater amantiſſime, ut Dominus adjuvet infirmitatem noſtram, & perficere imperfectum noſtrum dignetur, nobiſque uti velut inſtrumento. Commenda defuncti animam, viventiſque miſeriam filiis noſtris, quos omnes affectu præcipuo ſalutamus. Scripſimus ad te proxime de priore ſancti Matthiæ, litteraſque illius ad vos incluſas miſimus, ut argueres hominis procacitatem. Ad ipſum quoque litteras dedimus, ejus intemperantiam digna caſtigatione verborum inſectantes. Fratrem Orlandum placuit poſtea ad monaſterium Montis-Crucum unde venerat mittere, ſcripſimuſque priori ipſi litteras, arguentes quod præcepta noſtra ſervare contemſerit. Si tua fraternitas fuerit de illo requiſita, quod in contumacia perſeveret, omnem exeres auctoritatem, illique errorem oſtendes ſuum. Vides, pater, quam de te confidam, quantum ſperem. Neceſſe eſt, ut pro amore tuo defuncti quoque fratris ſuppleas vices. Vale, mi pater amantiſſime, clariſſimis viris & amiciſſimis noſtris Franciſco Barbaro, Leonardo Juſtiniano, & Laurentio de Medicis, cum ad te divertent, obitum fratris nunciabis. Florentiæ ex noſtro monaſterio nonas Octobris IIII. noctis hora.

EPISTOLA XIII.
ad Paulum Venerium.

Poſtulat pro fratre Hieronymo ſuffragia, utque impoſitum ſibi curæ paſtoralis onus tantiſper ſublevet.

FRater Ambroſius, venerabili patri meo D. Paulo Venerio, ſalutem.

Accepimus vix tandem optatas diu litteras dignationis tuæ, quibus quereris noſtras eatenus litteras minime ad te perveniſſe, præter duas. Mirati ſumus vehementer, cum ad te & ex Bononia crebro ſcripſerimus. Poſtremas vero ſcripſimus, ſignificantes obitum Hieronymi fratris noſtri, ut mœſtitiæ noſtræ te participem faceremus, jamque redditas arbitramur. Oramus autem in Domino Jesu, ut illius animam fratrum noſtrorum tuorumque filiorum precibus commendes. Quamquam enim religioſiſſime vixerit, & ſanctiſſime mortuus ſit, juxta Prophetæ tamen ſententiam, *Sicut pannus menſtruatæ ſunt in conſpectu Dei omnes juſtitiæ noſtræ.* Confidimus quidem in miſerationibus Domini illum inveniſſe miſericordiam, cujus ſemper ſollicite per bona opera quæſivit ſibi placare juſtitiam. Securi tamen

A eſſe nec poſſumus, nec debemus. Nobis præterea, pater optime, quæſumus ut miſerationis ſolitæ viſcera expandas, laborantéſque ſub gravi onere juvare digneris. Vides certe quanto ſolatio deſtituti ſimus, quam forte amiſerimus brachium, quam ſimus relicti ſoli. Ne, quæſo, ſubtrahas manum, neque deſeras ſub moleſtiſſima curarum gementes ſarcina. Scimus quanto nos affectu dilectionis proſequaris, quantumque præter merita noſtra nos foveas. Debes id amori tuo, ut nos juvare velis, quos unice diligis, neque ſenectutem obtendere & infirmitatem. Eſt in te per Dei gratiam animus B victor annorum, juvabitque Dominus pios conatus tuos, ſi caritatis in te ferveat bonum, cupiaſque nos juvare quos diligis. Ægre te ferre ſignificas, quod tibi in locis illis vices permiſerimus noſtras, allegaſque infirmo & ſeni adjectam ſarcinam, celerioris occubitus cauſam fore, teque abſolvi ab ea neceſſitate maturius poſtulas. Sed te precor per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, ne nos deſertos velis tuo adjutorio. Quis enim nobis opem ferat, ſi is quem præ oculis merito vitæ ſanctimoniæque diligimus, ſeſe C ſubducat, & in tam horrenda vaſtaque ſolitudine deſerat nos? Quæ de D. Chriſtophoro ſcribis, ita ut aſſeris eſſe confitemur, & aliunde quærenda ſolatia ſunt. Scripſimus jam ſuperius piæ dilectioni tuæ de priore ſancti Matthiæ, litteraſque ad vos ſuas miſimus, ut animadverteres quam tumidus ſit, plenuſque ſuperbiæ. Vere, ut ad illum ſcripſimus, nimium lenti ſumus, qui contemtum noſtrum tam ſæpe toleremus. Volumus hunc tua fraternitas moneat, & acri verborum inſectatione caſtiget. Advocavit ex Bononia Auguſtinum illum, cui noſtræ religio- D nis habitum tulimus, & de quo tam multa dedecora dicta ſunt, adoleſcentem protervum, contumacem, rebellem, ſibique ſimilem. Conteſtare illi & præcipe auctoritate noſtra, ne ulla hunc ratione intra monaſterium admittat. Nam profecto ita inſurgemus adverſus inſaniam & ebrietatem ſuam, ut illum pœniteat temeritatis, ſi in aliquo fuerit inobediens deprehenſus. Vale in Domino pater. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni II. non. Novembris.

EPISTOLA XIV.
ad Paulum Venerium.

E

Gratias agit de data conſolatione ſuper obitu fratris ſui Hieronymi. Prioris S. Matthiæ correctionem illi commendat, declaratque eum fore vicarium in partibus Tranſalpinis.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili patri meo D. Paulo Venerio, ſalutem.

Digitized by Google

A Binas a tua dignatione nobis litteras reddidit D. Antonius Blancus harum bajulus. Altera ex his obitum Hieronymi ſuaviſſimi fratris noſtri pia lamentatione proſequitur, noſque ſuper illo præcipuo affectu conſolari ſtudet. Altera nobis modice ſuccenſet, quod præter onus impoſitum fraternitati tuæ non ſatis tolerabile, dirigendi ſcilicet prioris ſancti Matthiæ, vicariatum quoque ſenilibus humeris non ferendum adjecerimus in illis partibus conquerens, quod pacta non ſervaverimus tibi totiens poſtu-B lanti, ne te illa faſce tam gravi premeremus, & declarari poſtulans, quas illas partes velimus intelligi. Inſuper adjiciens negotia Vagandiciæ, Carcerum, Vicentini & Tarviſini monaſteriorum omnino tractare nolle. Agimus gratias dulciſſimæ in nos caritati tuæ, quod vicem noſtram profecto miſerabilem ita doles, & amantiſſimum fratrem ſubductum nobis immatura morte ita ingemiſcis, ac ſi in nobis hoc ipſe paſſus eſſes, ita conſolaris ut affectus in nos tuus mirabili benivolentia emineat, pietatemque tuam qua tuis & venerabilium fratrum noſtrorum, tuorum in Domino filiorum, & C fratris primum incolumitatem, & modo æternam ſalutem, votis, precibuſque proſecutus ſis, & totis ulnis caritatis amplectimur. Sed te, pater optime, & in Chriſti viſceribus plurimum diligende, per hunc adeo inſignem pietatis affectum oramus atque obteſtamur, ne nos tanto ſolatio deſtitutos, tuo quoque auxilio deſertos velis. Scimus quidem ſeniles annos ad onera hujuſmodi ferenda minus ſufficere. Sed memento, obſecro, quid beatus Martinus, cujus nuperrime natalitium celebravimus diem, orantibus diſcipulis ne ſe deſereret, D quamvis ſenior quam tu, reſponderit ad Dominum converſus: Domine, inquit, ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius, non recuſo laborem, fiat voluntas tua. Cujus hæc verba Severus Sulpitius ſuaviter exponens, nonne, inquit, his pauciſſimis verbis tibi dicere videtur: gravis quidem eſt, Domine, pugna militiæ, & licet optanda ſit ſeni remiſſio poſt laborem, non tamen fatiſcentem cauſabor ætatem, munia tua devotus implebo. Sub tuis ſignis quoad ipſe juſſeris militabo, & pro tuorum caſtris adſtabo. Eſt E enim animus victor annorum & cedere neſcius ſenectuti: fiat voluntas tua. Noli itaque pater, ſi nos diligis, nobis ſubducere auxilium tuum; ſed nos & votis perpetuis & auxilio fideliſſimo proſequere. Vides certe quantis in anguſtiis ærumniſque verſemur, utque omni ex parte deſolati ſimus. Tu ſi te ſubtrahas, cui ferme ſoli innitimur, quonam jam eamus, & cujus imploremus adjutorium non habemus. Abſit autem a piiſſimo corde tuo, ut nos deſerere patiaris, cujus & ultra merita foves & diligis.

Indiximus tibi, pater, fiducia caritatis prioris ſancti Matthiæ correctionem, ſuperbi hominis & contumacis atque arrogantis, ipſiuſque monaſterium pro fratrum quiete ſubegimus tibi, ut refugium haberent ſub alas tuas nobis abſentibus, qui ejus temerarios motus & conatus improbos ferre non poſſent. Vidimus jam tunc gravem tibi hanc & moleſtam eſſe provinciam, qui ſcires ferum & indomabile hominis cor. Ægre tandem obtinuimus, ut eam ſuſciperes curam, quia quem in faciem reſiſtere nobis plenis inſipientiæ verbis animadverteras, eum abs te dirigi poſſe aut frænari non putabas. Admiſiſti eam curam, ſub conditione tamen, ſi ille parere vellet monitis tuis. Alioquin ad nos abs te rejiciendam proteſtatus es, cum nos tunc facturos ut illum pœniteret intemperantiæ ſuæ, ſi tibi non obtemperaret, præſente illo comminati aperte ſumus. Meminiſti, pater, ita eſſe ut dicimus.

De vicario inſtituendo in illis partibus, ſcimus quidem te nullum verbum ferre potuiſſe: nos tamen conceſſiſſe tibi, aut aliquid pollicitos fuiſſe non meminimus, immo ſemper ejus ſententiæ fuimus, neminem præter te illis in partibus inſtituendum. Quas autem intelligamus illas accipe, pater. Noſti duos ſolere inſtitui vicarios, alterum ultra Alpes, alterum citra. Te itaque in Tranſalpinis partibus, vicarium a nobis inſtitutum, ſicut alio tempore fuiſti, intelligas, ad quem recurrere qui volunt poſſint, quique auxilio & conſilio indigent, & in quoſcumque delinquentes auctoritatem tibi ſcias attributam. Sane quod quatuor illa monaſteria excipias, facies tu prout voles. Ea tamen cum ceteris nos ſubjicimus tibi, & ſubjecta decernimus. Ceterum ſi noſtræ potius correctioni ea reſervari malueris, nihil reſiſtimus, & te conſolari per omnia cupimus. Integram tamen poteſtatem atque auctoritatem tibi damus in abſentia noſtra. Sane quod D. Antonium miſeris ad nos, & quibuſdam ex cauſis medium inter priorem & illum te interponere volueris, non improbamus quidem conſilium tuum, cauſas enim juſtas eſſe putamus: tamen id noveris, pater, adventum illius ad nos, ſollicitudinem ac moleſtiam accumulaſſe nobis: ita ut pene tædeat vivere. Litteras enim attulit ſubſcriptas manu fratrum quinque ſeniorum, ea crimina prioris continentes, quæ ſunt omnino non ferenda, & quæ abs te vindicata non eſſe vehementer miramur. Litteras præterea privatas quorumdam aperte proteſtantium, ſe illius inſolentiam & inconſtantiam ferre ultra non poſſe, ac niſi mature provideamus remedio ſalutari, omnes monaſterium illud deſerturos. Nihil illum ſervare ex his quæ præcepimus, non fratribus neceſſaria miniſtrari, quod primum ſtatuimus, ex pecuniis præſtitorum non te-

cta reparari : non ſatisfieri creditoribus, præterquam uni Johanni. Priorem quotidie adire civitatem, vinum in uſus fratrum non emi, frumentum & ligna clam noctu aſportari. Aditus quos obſtruendos præcipimus idcirco non obſtrui, ut poſſit licentius, & quæ velit noctu aſportare, & quos velit impudicos adoleſcentes introducere. Adoleſcentem illum quem ne ultra monaſterium ingredi ſineret, præſentibus vobis, te ſcilicet & plebano noſtro interdiximus, crebro ſecum eſſe. Auguſtinum illum antiquum dedecus ſuum revocaſſe, & inaudita ac piis auribus non ferenda perpetraſſe ſcelera, atque id ſolum intendere, ut pecunias undecumque colligat, neglecta omnino ſui monaſterii cura. Quæ omnia & ſcriptis ſuis illi ſignificaverunt nobis & ore ipſe Antonius retulit. Ea, ut dixi, quoniam a ſenioribus & ſanioribus fratribus ſunt indicata, vehementi nos indignatione concitaverunt, & putamus abs te idcirco non fuiſſe emendata, quia ille non obediat monitis tuis, juxta quod a principio illi proteſtatus es. Licet ille glorietur impudenter, ſe auctoritate tua fretum iſta facere, & jam curare neminem, quia te habeat fautorem ſententiæ ſuæ. Quæ res quoniam infamiam inurit ſinceritati tuæ indignius tolerata eſt a nobis. Scimus enim illum aperte mentiri, qui te ſui ſceleris conſcium, immo & fautorem dicere non erubeſcit. An vero apertius potuit ejus præſumtio notari, quam quod litteras a nobis tuæ fraternitati & domno Antonio miſſas aperire præſumſit? & licet excuſet, quam ſit illi credendum ex præteritis admonemur. Nos itaque gravi admodum, ut cernis, neceſſitate conſtricti, ne monaſterium antiquitate ipſa ſua venerabile penitus corruat, caute proſpicere & mature providere decernimus. Ad priorem itaque ipſum ſcribimus litteras, quibus illi ut ſe ad nos intra præſcriptum ſibi terminum conferat, ſub excommunicationis ſententia & ſuſpenſionis ab officio præcipimus, proceſſuri ad ulteriora, ſi inobediens fuerit. Videmus fraternitatem tuam, ex cauſis rationabilibus excuſare, & feciſſe ipſius correctionis officium. Atque ideo neceſſario, ut aſpicis, ne monaſterium illud omnino corruat, nobis hujuſmodi negotium ſumimus. Certe ſi ipſe cauſam contra contumacem proſequi velis, libentiſſime permittimus tibi, quippe aliis negotiis multum occupati, atque ideo litteras ad illum noſtras ad te mittimus, ut ſiquidem ipſe rem proſequi non vis, eas illi reddas : ſin autem, jus retineas tibi, & propinquum licet pia ſeveritate plectas. Bernardum monachum in monaſterio Vicentitino abs te conſtitui volumus, immo ipſi conſtituimus per litteras ad illum noſtras. Nam in monaſterio ſancti Matthiæ prout poſtulat, eum remorari juſtis ex cauſis om-

A nino renuimus. Eas bene advertit prudentia tua. Vale in Domino, pater amantiſſime, & nos fratrum noſtrorum commenda orationibus, ut poſſimus quæ Dei ſunt inoffenſo pede tractare, non deflectentes ad dexteram ſeu ſiniſtram, ſed recto gradientes itinere. Salutamus venerabiles fratres noſtros Petrum, Felicem, Maurum, & reliquos qui tecum & ſub tua cuſtodia Domino militant. Gravantur fratres ſancti Matthiæ præſtitorum pecunias Johanni Venerio fuiſſe aſſignatas, & ad hoc ſe fuiſſe coactos. Non credimus omnibus quæ audivimus. Id tamen dulci fraternitati tuæ ſignificamus, ut B noveris omnia, & ut remedium apponas neceſſarium : ne fratribus deſint quæ ſunt in uſus quotidianos victus vel veſtitus neceſſaria. Petrum de Fano dolemus ibi remanſiſſe, licet ejus amovendi nullum ſpeciale præceptum reliquerimus, quia putabamus ex ſe ipſo diſceſſurum. Vale denuo, & prolixiori epiſtolæ ignoſce. Ex Foro Livii idus Novembris.

EPISTOLA XV.
ad Paulum Venerium.

C *De Dionyſio & Auguſtino irreligioſis monachis.*

FRater Ambroſius venerabili patri ſuo D. Paulo Venerio, ſalutem.

Ex officii noſtri debito tecum, pater, impartiri onera noſtra decrevimus, a quo auxilium in oportunitate ſperamus. Exceſſus ſubditorum eo nos gravius cruciant, quo fuerint ab his admiſſi, de quibus nihil tale ſperavimus, quia & improviſa plus lædunt jacula, quam quæ provideri & caveri poſſunt. Dionyſius profectus ad nos magna D cum gratia & amore ſuſceptus eſt, ſed minime, ut audio, reſpondit officio. Acceperat litteras a nobis Auguſtino cuidam adoleſcentulo monacho, quem a monaſterio ſancti Matthiæ ſententia capituli generalis juſtiſſimis ex cauſis amovit, tradendas, per quas ei præcipiebatur diſtrictius, ut ſe conferret ad nos, obtemperaturus monitis noſtris. Inſtabat enim niſibus omnibus, ut ad antiquum monaſterium ſuum mitteretur, neque id a nobis impetrare potuerat. Et audi, quæſo, impudentiam. Acceptas litteras E Dionyſius Florentiæ dimiſit poſt octavam diem, ex quo inde diſcederet mittendas, profectuſque Bononiam, adoleſcentem memoratum aut ſecum duxit, aut ſubſequi toleravit, eumque in monaſterio Clugiæ ſancti Matthiæ ſuffraganeo collocandum curavit. Iſta, ſi vera ſunt, vides certe quam facile præſumta ſint in ſanctæ religionis noſtrique contemtum. Si indiſcuſſa & impunita relinquimus, negligentiæ rei tenebimur, & licentiam videbimur dare criminibus.

Digitized by Google

Itaque ſi ita eſt, ut comperimus, quia fraudem hujuſmodi vehementer exhorreſcimus, memoratum Dionyſium & ab altaris officio ſuſpendimus, & omni ſexta feria in pane & aqua jejunare præcipimus, uſque ad plenam ſatisfactionem. Ejus tamen pœnæ tempus in tuæ fraternitatis arbitrio ponimus. Abs te autem diſcuti rem diligentiſſime volumus, quam ex ejus confeſſione plenius diſces. Porro memoratum Auguſtinum inobedientem & irreligioſum ſervari aliquandiu in carcere jubemus, ut vel invitus obedire addiſcat, qui pervicaciter & ſuperbe parere contemſit, immo tam expreſſe contra noſtram ſententiam venit, qui toties illi reditum inhibuimus, & tamen redire nobis invitis ac renitentibus voluit. Eum igitur per menſem fraternitas tua carceri mancipabit, & poſtea mittet ad nos, conſtituendum in aliquo ex monaſteriis iſtarum partium, ubi vivere bene ac religioſe poterit. Quod ſi ejus rei executionem abbati de Carceribus delegare mavis, facito arbitrio tuo. Dionyſii tamen negotium injungimus tibi. Vale in Domino, & pro nobis ora multum occupatis. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni cal. Decembris.

EPISTOLA XVI.
ad Paulum Venerium.

Mittit ei quædam ſtatuta, mandatque ut D. Jacobum in ſuo contineat officio.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili patri ſuo D. Paulo Venerio, ſalutem.

Meminimus quod fraternitati tuæ abſolutionem poſtulanti promiſerimus, nihil ſcilicet laboris tibi impoſituros pluſquam velles ipſe, tam de monaſterio ſancti Matthiæ & perſona prioris ipſius monaſterii, quam de vicariatus officio, ſicque facere intendimus, quia te conſolari per omnia cupimus, cui magnæ caritatis debitores ſumus. Itaque ſtatuta quædam novella D. Petro priori tradenda, tibique oſtendenda dedimus. Quibus inter cetera illud conſtituimus, ut camerario ipſius monaſterii licitum ſit pecunias præſtitorum libere accipere, atque illos diſpenſare, prout a nobis in prioribus conſtitutionibus fuerat ordinatum: hac appoſita conditione, ut ſingulis menſibus fraternitati tuæ & priori ſuo atque conventui rationem reddat adminiſtrationis ſuæ, iſtudque evitandi ſcandali gratia. Præterea noverit fraternitas tua nos allocutos fuiſſe D. Jacobum de Judeca, ejuſque dedecus ſua potiſſimum confeſſione & quidem libera & voluntaria cognoviſſe, veraque eſſe quæ de femina illa nobis tua fraternitas dixerat. Ei diſtricte præcepimus, ut illam inde amoveret continuo, & ad locum unde

A venerat redire juberet, multumque corripientes ejus iſtam intemperantiam. Oramus autem ut fraternitas tua illum ad ſe advocet, atque præcipiat ut illam inde removeat, ne ſit noſtrum & religionis noſtræ dedecus expoſitum ante oculos omnium. Commenda nos, obſecro, fratrum noſtrorum precibus. Vale in Domino. Patavii XIII. calendas Martias.

EPISTOLA XVII.
ad Paulum Venerium.

B *De quibuſdam libris, & de ſe ad concilium mittendo.*

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili patri ſuo D. Paulo Venerio, ſalutem.

Chronicam Caſſinenſis monaſterii & Deſiderii dialogum mittent ad te fratres noſtri, pulchrum ſane opus & volumen: precium, ſcripturæ ac membranarum & totius operis ipſi ſcribent, quia revera melius id norunt quam nos. Eis id perſolvendum curabit pia dignatio tua. Florentiam ire ſtatueramus, ut pontifici occurreremus, ſed ea fama evaneſcente, mutavimus conſilium, ut viſitatio-
C ni cœptæ inſiſtamus. Sunt qui dicant nos ad concilium proficiſci oportere, legatione cleri Florentini perfuncturos. Quid futurum ſit, certo ſcire non poſſumus. Commenda nos fratrum noſtrorum tuorumque in Domino filiorum precibus. Vale, pater amantiſſime. Ex noſtro monaſterio S. Petri de Luco XIX. cal. Aprilis.

EPISTOLA XVIII.
ad Paulum Venerium.

D *De quibuſdam libris, de juniorum inſtitutione, de Petro converſo, de pontificis adventu Florentiam.*

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili patri ſuo D. Paulo Venerio, ſalutem.

Accepimus dignationis tuæ litteras, quibus volumen illud Chronicæ Caſſinenſis te accepiſſe ſignificas. Gratum eſt quod voluntati tuæ ſatis fuerit factum. Breviationem Donati a nobis olim factam accipies paulo poſt. D. Johannes ad nos non venit, ſed
E conceſſit ad Eremum, ibique a patribus eremitis detinetur, quem tamen præcepimus in monaſterio Fontis-boni collocari. Dolemus quidem, pater, antiquos patres diſcedere ex monaſterio, ſive verius abjici. Sed quando juſta ratio ſubeſt, non poſſumus, nec debemus ferre moleſte. Scimus prudentiam tuam nonniſi bene omnia & juſte diſponere, ac ſecundum timorem Dei & regularem inſtitutionem, atque ideo quieto & tran-

quillo animo judicia tua accipimus. Placet magiſtrum ſicuti cantus providiſti junioribus fratribus, ita etiam grammaticæ præceptorem eis provideas, quia revera magnus inde fructus & honor Dei proveniet, ſi ſacris juvenes lectionibus juxta præceptum regulæ dare operam poterunt, atque illo ſtudio a cogitationibus ſæcularibus animum avertent. Oro ut ſancti Matthiæ monaſterii curam non penitus deſeras, ſed rationes camerarii & videas & ſerves apud te.

De fratre Petro converſo quod audiſti, verum non eſt, neque credimus illum in monaſterio S. Johannis moraturum, quia neque illud permitteremus. Ceterum ſi illuc advenerit per unum menſem aut duos mutandi aëris cauſa, quia dixit nobis aërem illum monaſterii de Carceribus non ſibi conformem, & oportere ut aliquantulum inde diſcederet, nolumus id fraternitas tua graviter accipiat, pro conventuali certe numquam ibi morabitur.

Ut audiſti Florentiam pontifex venit, ſummoque cum honore ſuſceptus eſt. Nos illum ex Piſis ſequuti ſumus, ſermonemque plurimum cum ejus ſanctitate de te & de tuo monaſterio ejuſque egregia diſciplina habuimus. De monaſterio ſancti Petri ejuſque priore multa contulimus, ſatiſque illi diſplicet tam nobile monaſterium meliore capite non regi. Scripſimus ad te proxime, orantes ut ex officio tuo fratrem Hieronymum converſum monaſterii de Judeca, de quo noſtri de Medicis ſcripſerant, in uno ex eis monaſteriis collocares quocumque maluiſſet. Et nunc idem ſcribimus, oramuſque, ut ſi factum non eſt, fiat. Vale in Domino, pater optime, & pro nobis ora. Florentiæ ex noſtro monaſterio ſanctæ Mariæ de Angelis. III. non. Jul.

EPISTOLA XIX.
ad Paulum Venerium.

Mittit ei quaſdam conſtitutiones, commendatque ei negotium prioris ſancti Matthiæ, & de quibuſdam aliis fratribus, deque abbate de Carceribus.

Frater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro D. Paulo Venerio, ſalutem.

Scripſeram dilectioni tuæ ex noſtro monaſterio de Carceribus, ubi neceſſario aliquot diebus remorati ſumus. Inde cras ſummo mane diſcedimus Vicentiam profecturi. Miſimus & conſtitutiones quaſdam non quidem jubentis arbitrio, ſed ſuadentis affectu. Eas apud te, ſi placet, ſervabis, & dum opportunum videris, ſervandas propones, vel omnes, vel earum partem. Tuo enim eas judicio moderandas ſponte ſubjeci, neque eas ſolum, ſed noſtra omnia li-
A bentiſſime tuo ſubjiceremus arbitrio. Atque utinam, pater, tui copiam majorem habere vel ætas tua vel occupationes nos noſtræ permitterent, multum certe ſolatii curis noſtris accederet, multumque conſilii in rebus dubiis & emergentibus quotidie caſibus nos habere gauderemus. Quod quia non datur ita merentibus peccatis noſtris, vel in his quæ fieri per te poſſunt, te oro per miſericordiam Domini nobis opem tuam non deneges, noſque precibus tuis primum & fratrum noſtrorum tuorum in Domino filiorum, deinde conſilio neceſſario in his
B quæ occurrunt, auxilioque proſequaris.

Commendo tuæ dilectioni negotium grave quidem & moleſtum, plenumque tædii a nobis tibi in virtute ſanctæ caritatis injunctum, ſancti ſcilicet Matthiæ monaſterium priorіſque ipſius, quod quanta nos ſollicitudine & mœrore cumulaverit, minime ignoras. Ex litteris tuis didici te ea proſequi quæ tibi injuncta fuere. Sed vereor ne laceſcas animo ſive deficias ex conſueto vocabulo tuo plenis facetiis tuis inſerto litteris. Te oro, pater, atque obſecro, ut me adjuves, & quem præſentem officioſiſſime
C humaniſſimeque tractaſti, abſentem etiam diligas, & opportune foveas, in hoc præſertim negotio, quod dici non poteſt quam ſit nobis cordi. Adſume tecum fideliſſimum laboris ſocium, amantiſſimum noſtri plebanum ſanctæ Mariæ, cui etiam hac ipſa de re ſcribimus, atque ambo hominis illius quem ſalvum cupimus duritiam & obſtinatum animum frangite, ne in perniciem ſuam calces contra ſtimulum jactare velit. Sit bonus, ſit humilis, ſit quietus, ſit bene religioſus, diſcatque in monaſterio ſuo remorari, ut & divinam & humanam gratiam poſſit promereri. Audio illum necdum
D quieſcere, & monaſterio ſæpe egredi, licet hoc litteræ tuæ nequaquam ſignificent. Laurentius non venit ad nos, quem te miſſurum pollicitus es. Vereor ne aufugerit, ſiquidem Patavii viſum ante hoc biduum dicimus. Gratulamur B. Ricium non ſcripſiſſe illas litteras, neque nos putabamus eum ita potuiſſe ſcribere & referre contumelias beneficiis; ſed Stephanum Tarviſanum potius in cauſa eſſe credimus, quem graviter & ante diſceſſum noſtrum fuiſſe de nobis conqueſtum publice coram pleriſque nobilibus
E ſcimus. Scripſimus de bona honeſtate monaſterii hujus, in quo revera multum conſolati ſumus, quia falſo deprehendimus quæ de memorato abbate noſtro filio tuo temeritas effrænata vulgaverat, & quidem cum eam ſolerti indagine perquirere ſtuduiſſemus, ut erat debiti noſtri; atque utinam tales haberemus alumnos, meliore profecto in loco res noſtræ conſiſterent. Sed ſatis de abbate noſtro. Commenda nos, obſecro, ſeniori noſtro plebano & fratribus omnibus,

præcipue Felici & Mauro, quos omnes qui mecum ſunt puro affectu ſalutant, memores humanitatis eximiæ, quam abs te, pater, & a tuis omnibus perceperunt. Vale in Domino. Ex noſtro monaſterio ſanctæ Mariæ de Carceribus. v. id. Julii.

EPISTOLA XX.
ad Angelum priorem ſancti Matthiæ.

Declarat eum excommunicationis ſententiam incurriſſe.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri ſuo Angelo priori ſancti Matthiæ, ſalutem in Domino & ſpiritum humilitatis rectum, a quo multum aberravit.

Didicimus te in grave periculum ſalutis tuæ peſſimumque exemplum omnium religionis noſtræ hominum contemſiſſe monita, & attrita fronte atque indomabili corde per tuam contumaciam intentatam tibi a nobis excommunicationis incurriſſe ſententiam. Mandavimus enim tibi, ut cauſam contra priorem ſanctæ Mariæ de Angelis alieno in judicio abs te incœptam, contra omnem formam honeſtatis, ad noſtrum revoces examen. Ad nos enim fuerat a memorato viro appellatum, qui ſumus judices tui, idque ſub anathematis maledicto, quod ipſo facto incurreres, ſi obedire contemſiſſes. Verum tu, poſt acceptas litteras noſtras, in grande honoris Dei noſtræque dignitatis præjudicium proſequi ultra veritus non es.

A Qua ex cauſa commoti graviter contra contumaciam tuam ipſi modo veniſſemus, niſi teneret nos ſanctorum dierum reverentia, ut tuam proterviam per nos potius quam per alios ad exemplum ceterorum ulciſceremur, ne impunita culpa tua alii ad contemnenda monita noſtra incitarentur. Interim tamen eidem priori præcepimus, ne tibi aditum monaſterii panderet, qui ſuperioris tui adverſari ſententiæ non timuiſti. Sed & venerabiles fratres noſtros priores Camaldulini & ſancti Damiani admonuimus litteris, ut te auctoritate noſtra monerent, & niſi deſiſteres, excommunicatum denuntiarent; ut diſcas vel ſero

B ſapere, intellectumque auditui det inflicta vexatio. Stulte profecto nimium & impudenter a ſubditis obedientiam exigis, qui hanc ſuperiori tuo exhibere noluiſti, & eſſet profecto indigniſſimum iſta negligere, vel conniventibus præterire oculis. Etſi enim ex humilitatis inſtituto noſtras injurias parati ſumus patienter ferre, ubi tamen de animarum ſalute agitur curæ noſtræ creditarum, ſervari patientia non ſemper debet, cum præcipue per illam pereunt animæ ſubditorum. Diſce obedire, qui obedientiam requiris a ſubditis. Diſce ſubjici curæ meæ, qui tam imperioſe dominari cupis. Certe niſi obtemperaveris, ipſi paucis poſt die-

C bus veniemus, nequaquam ultra parcituri virgæ correctionis. Det tibi Dominus ſapere & intelligere ac noviſſima providere. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni.

Finis Epiſtolarum libri ſeptimi.

AMBROSII CAMALDULENSIS
EPISTOLARUM LIBER VIII.
AD DOMNUM MARIOTTUM.

EPISTOLA PRIMA.
ad Mariottum.

Hortatur ad virtutis ſtudium.

AMbroſius dilectiſſimo fratri in Chriſto Mariotto ſalutem.

Vir venerabilis Bernardus abbas tuus exegit a me familiaritatis jure, ut ad te aliquid ſcriberem, aſſerens te mei amantiſſimum ac ſacris litteris religioſiſque moribus deditum. Ego etſi corporali dumtaxat effigie corporeiſque liniamentis ignoro: gratulatus tamen tanti viri de te tam gravi teſtimonio, libens præſtiti quod orans poſtulabat. Et ſcribo igitur ad te perlibenter, Mariotte cariſſime, & te ad ea hortor ſtudia, quibus te ultro devoviſti, probitatis & humanitatis. Non enim es ignarus, quid præ-

mii, quid honeſti decoris maneat virtutis A ſanctæque ac religioſæ obſervationis æmulos. Hi enim profecto jam futuræ beatitudinis ſpe & expectatione felices ſunt, quos ſæculum nulla præſentis vitæ voluptate commaculat, ſed celſo animo invictaque conſtantia fragilia cuncta mortaliaque ſupergreſſi virtutis gratiſſima fruuntur pulchritudine, nihilque quod ſe ab ea avocare poſſit, patiuntur aſpicere. Vides nempe uti virtus hoc etiam in tempore ſua habeat præmia, & quidem permagnifica atque digniſſima. Quid enim tantæ mentis celſitudini conferri queat? At ex his conjicere datur quid gaudiorum in futura illa & perenni B vita ſuis amatoribus ſervet, ſi eos adeo illuſtres, ac beatos inter hujuſce mortalitatis pericula valet efficere. Ad hanc ſtudioſe ſectandam hortor te, & quidem te, frater unanimis, adque illius decorem inexplebili aviditate expetendum incitare deſidero, ut ejus ſacra & veneranda facie frui quandoque merearis. Quid autem vera virtus eſt, niſi illa quam Apoſtolus tradit dicens Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam, hunc virtutum omnium fontem, hunc totius perfectionis auctorem, ut toto haurias pectore, hortor atque commoneo, ut C juxta illius pollicitationem, fiat in te fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Nihilque tibi ex omni virtutis ſpecie deeſſe poterit, ſi illius in te ſuſcipias & amplectaris parentem. Non ſapientia. Quo enim pacto cum ipſe ſit Sapientia patris? Non fortitudo, quippe cum ſit ipſe Dominus fortis & potens in prælio, qui alligavit fortem armatum ejuſque abſtulit ſpolia. Non juſtitia, ipſe enim factus eſt nobis a Deo patre juſtitia & ſanctificatio. Non prudentia, non temperantia, quippe ſine illo nullæ iſtæ ſunt. Non gloria, cum ſit ipſe Rex gloriæ. Non opes, D quid enim eo opulentius, qui regem ſæculorum poſſidere promeruit? Nihil denique clarum & expetendum eximio huic poſſeſſori deeſſe ſatis conſtat. Studiis hujuſce dare operam perge, frater cariſſime, & æternæ felicitatis hereditate beatus ſis. Sed multa nunc ad te primum ſcripſerim. Tu veniam dabis caritati. Non enim potui, nec debui patris tui parere juſſioni, nec fuit meæ poteſtatis ſcribendi continere impetum, brevitatiſque habere rationem. Vale in Domino Jesu, & nos dilige, quia & nos te profecto diligimus. Florentiæ ex noſtro monaſterio IIII. idus Martii. E

EPISTOLA II.
ad Mariottum.

Gratias agit de ipſius affectu gratiſſimo.

Ambroſius Mariotto dilectiſſimo fratri, ſalutem.

Accepi nuperrime litteras humanitatis tuæ, teque in eis lætus gaudenſque complexus ſum. Animadverti ex eis dulcem in me animum tuum, gratiſſimumque affectum recognovi. Video quo ſtudio, quo affectu legeris epiſtolam illam meam, adhortationemque parvitatis meæ qua aviditate ſuſceperis. Egi gratias Deo, qui pectori tuo tantum noſtri deſiderium inſpirare dignatus eſt. Nihil in me certe eſt, quod vel appetere debeas vel expediat imitari, neque hæ prædicationes veræ ſunt, quas de humilitate mea vel ex abbatis tui, vel ex reliquorum noſtri ſtudioſorum ore percepiſti, qui quoniam amore affectuque labuntur, ea de me loqui non exſatiantur, quæ quoniam ita cupiunt, in me eſſe putant. Quorum ego errori etſi facile ignoſco: quippe quibus eximia dilectionis tuæ vi id perſuaſum ſcio; non poſſum tamen non ægre ferre, me non eſſe quem putant. Idque fortaſſe, Chriſto miſerante ex hac illorum tam prona in me, tam pia voluntate lucrabor, ut eſſe tandem incipiam cupere, quem diu nequicquam fuiſſe arbitrantur, precibus eorum meritiſque ſubnixus. Pium vivendi nobiſcum deſiderium & ex tuis litteris & ex communis patris verbis didici. Mihi quidem id, Mariotte cariſſime, voti res eſſet, ſi quo fieri pacto potuiſſet. Quinam vero iſta de te fuerint ſermones noſtri, melius ex ore ipſius abbatis accipies. Adſit Deus cordi tuo, frater cariſſime, ut quod ardenter appetis, aliquando implere ac percipere poſſis. Meum profecto circa te ſtudium, ut quoad liceat nuſquam tibi defuturus ſim. Vale in Domino & brevitati epiſtolæ fac ignoſcas. Sum enim ita occupatus, ut prolixius ad te ſcribere non detur. Florentiæ II. cal. Junias.

EPISTOLA III.
ad Mariottum.

Auctor eſt ipſi, ut ad Sebaſtianum abbatem ſtudii cauſa accedat.

Ambroſius Mariotto fratri, ſalutem.

Legi hoc fere momento litteras tuas, quibus dilectiſſimo fratri Antonio aperis intentionem tuam. Aperuit ipſe quoque ſermones veſtros Arretii familiariter habitos. Non licet, Mariotte cariſſime, prolixiores litteras dare ad te, quia is reſponſum expetit noſtrum, & qui tuas detulit, jam redire feſtinat. Paucis tamen tibi ſenſum aperiam meum. Hujuſmodi fuiſſe te voluntatis fateor, numquam hactenus comperi, ne tu quidem cum de te prolixus ſermo inter abbatem tuum & me agitaretur. Nam profecto currenti ſponte adhortationum ſtimulos adjicere curaſſem, & feſtinanti equo admovere calcaria. Rem ita accipe, frater amantiſſime. Abbas Sebaſtianus ita mihi gratus & carus eſt pro ſua & in bonos omnes & in

Digitized by Google

in me non merentem humanitate & gratia, A ut nihil ſupra. Tu ſi te ad nos conferre pro ſtudiis inſequendis inſtituis, & vel ſententia mea vel auctoritas apud te quippiam valet, neminem tibi magis expetendum cenſebis. Eſt enim vir ea facilitate, religione, comitate, ut feliciſſime apud illum te futurum & ſperem & polliceri audeam. Adeſt illi præterea ingenium nobile, & a ſtudiis tuis minime abhorrens. Ex quo neceſſe erit gratior ſibi tibique communis fiat. Itaque, ſi me diligis, ſi te a me diligi tibi perſuaſum eſt, ocius advola, ac libere tui curam in B illum projice. Facies id profecto ſecurus. Novi hominem. Plus illi de te quam de ſe erit cura, nulloque loco deerit commodis tuis. Vale in Domino. Florentiæ quam raptim. III. cal. Octobris.

EPISTOLA IV. ad Mariottum.

Ut quam citius ad ſe accedat, partem oneris ſui ſubiturus.

FRater Ambroſius prior inutilis, Mariotto dilectiſſimo filio noſtro, ſalutem C & puræ dilectionis affectum.

Decrevimus, fili, inter angores noſtros quibus aſſidue cruciamur, niti ſolatio tuo. Tibi itaque in virtute ſanctæ dilectionis injungimus, ut quamprimum te conferas ad nos, ſubiturus noſtrorum onerum partem, noſtriſque monitis obtemperaturus, quæ ad laudem Dei & noſtræ religionis augmentum, non ambigimus, futura ſunt. Vale in Domino Jesu. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni VI. idus Auguſti.

D

EPISTOLA V. ad Mariottum.

Ejuſdem argumenti.

AMbroſius Mariotto fratri, ſalutem.

Jam, fili cariſſime, aliis litteris noſtris te in virtute amoris hortati ſumus, ut proficiſcereris ad nos. Eſt enim opus nobis ſolatio tuo atque ope inter anguſtias noſtras, quibus premimur, & fere ſuccumbimus. Sed Dominus adjutor eſt, qui mergendis ſine gratiæ ſuæ præſidio, ut poſſimus emergere manum ſuæ clementiæ porrigit. E Itaque, fili dulciſſime, patri laboranti pie ſuccurre, atque in militiam ad quam Chriſtus Dominus te per nos evocare dignatur, accingere, paratus pro illius nomine & conſolatione noſtra, totiuſque religionis noſtræ jam collapſæ reparatione nobiſcum laborare. Memoria teneo quam promte obtuleris operam tuam in re noſtra, immo Dei. Te igitur iterum atque iterum in ſancta caritatis virtute monemus, ut ultra venire non differas, ſed advoles protinus ad nos, percepturus a Domino pro bono opere mercedem bonam. Vale in Domino Jesu. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni XI. calendas Septembris.

EPISTOLA VI. ad Mariottum.

Hortatur ut citius Florentiam veniat, ſecum collaturus de puerorum inſtitutione.

AMbroſius Mariotto fratri, ſalutem.

Accepimus litteras tuas, quibus multum excuſas, quod ad nos hucuſque non veneris, allegans rationes nequaquam improbandas, occupationum variarum atque diſcriminum itineris nequaquam tuti & multum dubii. Ea omnia, ut diximus, probabilia ſunt. Ceterum intuenti quam aperte, quam libere & coram & per litteras pollicitus ſis nobis opem tuam aſſiduumque miniſterium & familiare contubernium, ſuſpicio incidit, ne tibi quiſpiam diſſuadere conatus ſit profectionem ad nos tuam. Cupiebamus te, fili, in partem curarum noſtrarum vel præcipuam trahere, & id tibi munus injungere, quo nullum dignius, nullum gratius habere poſſemus, & in quo ſolo ſpes eſt aliquod ordini jam fere penitus merſo emergendi affore utcumque facultatem. Id tecum egiſſemus verbo, quidque vellemus explicare ſatius putabamus: difficultate rei te credimus fuiſſe deterritum, ac per id a propoſito aliquatenus defeciſſe, quia revera perdifficilis & faſtidio proxima puerorum cura, quorum tibi educandorum in timore Dei atque imbuendorum munus denegare deſtituebamur. Verum ſi quanti iſtuc faciamus intelligere poſſis, quanti exiſtimemus, non modo non deſiſtes, verum ultro temet ingeres. Namque metus ille, latronumque pericula caute declinari poſſent. Venias itaque, fili, Florentiam, ubi modo ſumus, ut iſta commodius tractari poſſint, ſi tamen abſque periculo id fieri liceat. Vale, fili cariſſime. Florentiæ idibus Septembris.

EPISTOLA VII. ad Mariottum.

Gravem ſibi eſſe ſarcinam alterius ordinis viſitandi.

AMbroſius Mariotto fratri, ſalutem.

Mittimus dilectum filium noſtrum Paulum, ut ſuppleat defectum abſentiæ tuæ, ne quid ſcandalorum poſſet oriri. Ceterum quoniam nobis admodum neceſſarius eſt, non intendimus eum illic remorari. Volumus enim ut, adveniente vicario monaſterii Puppienſis, te continuo ad tuum mona-

Digitized by Google

ſterium conferas juſtis ex cauſis. Contendimus modis omnibus abjicere ſarcinam nobis impoſitam viſitandi alterius ordinis, neque tam facile & celeriter voti compotes eſſe poterimus. Interim tu monaſterium tuum curabis & nos agemus cum abbate tuo Florentiæ, ut te nobiſcum eſſe moleſte non ferat, neque per abſentiam tuam quempiam tibi ſubſtituat. Quæ omnia in otio & coram magis, quam litteris aut ſubito agenda & tractanda ſunt. Vale in Domino. Sociis noſtris ſcribimus, ut mittant celeriter quem mittere inſtituunt. Arretii ex noſtro monaſterio ſanctæ Mariæ in Gradibus nonis Decembris.

EPISTOLA VIII.
ad Mariottum.

Pontificis animum non eſſe ſollicitandum.

AMbroſius Mariotto fratri, ſalutem.

Fecit infirmitas noſtra a qua necdum relevati integre ſumus, ut negotia noſtræ ſobolis intermitterentur. Lateris dolor abſceſſit, faſtidiumque ſtomachi abſterſum eſt. Sed necdum priſtinæ rediere vires, quas tamen brevi reparandas, miſerante Chriſto, ſperamus. Pontificis animum nihil opus eſt ſollicitari in facto, quippe ſua ſponte currit: centum aureos alios pollicitus eſt brevi ad te mittendos, ſive ipſe huc accedere & eos tecum perferre malueris, quod & magis probamus. Quæ de implorando auxilio Coſmi noſtri ſcribis, non diſplicent; ſed melius iſta coram cum fratre Laurentio, quam cum illo in ſummo magiſtratu locato per litteras fient. Placent item quæ de infirmaria tibi veniſſe in animum dicis, & ea coram melius & latius reſerabis. Pannos tuos ad te mittimus, alterum abbatis ſancti Fridiani, alterum quem eremitis dari volumus, reſervata in uſus camerarii quarta ipſius parte. Vale in Domino. Ex monaſterio noſtro S. Benedicti IV. Januarii.

EPISTOLA IX.
ad Mariottum.

De Nicolao impudico monacho.

AMbroſius Mariotto fratri, ſalutem.

Paucis ante diebus ex Burgo ſcripſimus ad te, & quid de Nicolao monacho fieri vellemus expoſuimus: quem ſacrilegi inceſtus reum manifeſtis indiciis deprehenderamus, neque ambigimus te id exequutum eſſe quod mandavimus. Egimus, miſerante Deo, licet multa inſurrexerint, quæ inſtitueramus, proſtibulumque illud profligavimus, neque id ſolum, verum quod majus & evidentius divinæ benivolentiæ ac pietatis indicium ſit neceſſe eſt, cum de

A levando partu eſſet contentio, conſanguineis Nicolai renitentibus & reclamantibus. Duæ honeſtæ mulieres viduæ adulteram in domum ſuam mitti precario per interpoſitam perſonam ſupplicarunt, ne vel earum nomina ſciri poſſent, ſe partum excepturas, & omnia facturas gratis pollicentes, atque ita ut res ferme nulli cognita eſſet. Egimus gratias Deo, qui tandem a nobis amoverat ſcrupulum, fratremque puellæ ferocem hominem inducere oportuit, ut crederet alium quam monachum noſtrum ſceleris ipſius auctorem eſſe, ne in omnes propinquos illius

B audaces extenderet manus. Ejus gratia rei memoratum N. ad Burgum accedere obſtinatiſſime renuimus, ne major per ſuam præſentiam daretur occaſio. Movimus, inde atque Arretium venimus, ubi viſitationis officium exercere jam cœpimus. Camerario noſtro ſpem dedimus pecuniarum ſolatium aliquod mittendi, neque modo aliud agimus, quam ut exequi quod inſtitueramus poſſimus, & licet nos una ex parte defecerit ſpes, alia tamen pergimus via, neque deſiſtemus quoad quæ volumus perficiamus. Benedictum puerum noſtri Romualdi nepotem pater ſe nobis dare velle pollicitus

C eſt nutriendum peculiari quadam cura. Caſtellionem proficiſcimur, eumque nobiſcum ducemus, quia magna de indole ipſius pollicemur nobis. Commendo tibi, frater, depoſitum pium luce ipſa carius & gratius, oroque uti formandis tyrunculis Chriſti & effingendis in ſummum decorem totus incumbas. Nihil ipſi tibi niſi electum credituri ſumus, nulliuſque precibus numquam cedemus, ut quemcumque paſſim tibi admittendum præcipiamus. Neque potuit litteras a nobis elicere importuniſſime licet inſiſtens, ut puerum ſuum tibi commendare

D vellemus; quia & minus idoneum, & parum tibi gratum fore credidimus. Vale in Domino, frater amantiſſime & fili nobis obſervande merito. Ex noſtro monaſterio ſancti Michaëlis XIII. Martii.

EPISTOLA X.
ad Mariottum.

De puerorum inſtitutione, & ſanitate ipſius reſtauranda.

AMbroſius Mariotto fratri, ſalutem.

E Legimus litteras tuas, quibus multum atteris nos & ſollicitudine cumulas. Nam & ſaluti tuæ conſulere & puerorum provectibus proſpicere omnino cupimus, quibus minus ſane conſulitur, niſi ſalus tua tibi integra maneat. Et quidem ſi utrumque haberi ſimul poſſit, amplectendum & obviis manibus ſuſcipiendum arbitramur. Sin autem alterum ſit eligendum, neſcio utram in partem propenſior ſit noſtra ſententia: ſi-

Digitized by Google

liorum indolem & ingenium noſti. Si ſervari ſine tua præſentia poſſe integros putas: id in primis volumus, ut balneas adeas & infirmitati naſcenti limitem figas. Sin minus, loquar quod ſentio, malo te incommodo tentari modice, ex quo tibi merita & apud Deum & apud homines gignitur laus, quam eos deſerendo fundamenta ſpei noſtræ corruere; quamquam balnearum hujuſmodi tempus nondum eſt, tantum gloriæ accedit opinioni noſtræ ex ea educatione puerorum; quod & antea ſæpe & nuperrime in primis ſumus experti, ut id eloqui vix poſſimus, multis præclaris viris id factum non modo probantibus, verum & admirantibus ſumme. Curam tui volumus nobis, quibus æque ac tibi cara eſt, permittas interim. Agemus profecto caute & diligenter, pluſque tui quam noſtri erimus ſtudioſi. Pannos emendos omnino curamus, fietque id quamprimum. Vale, & pontificis benedictionem pueris dabis, noſtram ex latere adjiciens. Florentiæ ex noſtro monaſterio ſanctæ Mariæ de Angelis XVIII. Maii.

EPISTOLA XI.
ad Mariottum.

Pontificem Florentiæ concilium aperiri decreviſſe.

AMbroſius Mariotto fratri ſalutem.

Legimus litteras tuas, multumque ſumus admirati, tam celebri apud vos opinione vulgari, pontificem mutaſſe propoſitum, ut non Florentiam, ut ſe velle firmaverat, ſed ad Forum-Livii potius eat. Ea fama quoniam levis multum & pene incredibilis eſt, nos minimum movet, neque adduci poſſumus, ut credamus leviculis rumuſculis, qui & litteras Coſmi primum tenemus, aſſerentis Florentiam illum venire decreviſſe, ibique ſtatuiſſe aperiri concilium, & poſtmodum Placidi generalis ſumus verbis admoniti, illum Florentiam eſſe venturum. Ne tamen omnino majores noſtros contemnere videar, fieri enim & iſtuc poſſet, ut mutato propoſito pontifex ad Forum-Julii ire diſponeret. Venient ſive redibunt magis hodie ex Florentia noſtri, litteriſque amicorum & illorum nuntiis ut ſeſe habeat res certiores reddemur. Tu interim monebis Antonium illum magnum abbatem, uti maturet venire ad nos, & ſiquidem vera quæ ſcribis comprobabimus, litteras illi ad amicos dabimus, negotium commendantes tuum. Acceſſum ad illam civitatem ſine nobis tuum nequaquam probamus, hac tempeſtate potiſſimum. Nam etſi fluctus linguæ modice videntur quieviſſe, manet tamen agitatio intima, motuſque grandes noſtrorum animi verſant; quod ex verbis eorum etiam ſedatioribus conſtat.

A Malumus itaque per alium & per hunc maxime id negotium quam per teipſum agi. Sed & puerorum cura præferenda regnis gentium eſt. Vale in Domino, & quæ monemus exequere. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni XXVI. Junii.

EPISTOLA XII.
ad Mariottum.

De Antonio & viarum periculo.

AMbroſius Mariotto fratri, ſalutem.

B Qua primum die profectus a vobis veni ad Pratum-vetus, Felicem illum non vidi, dulcem tamen ipſius parvulum amplexus ſum, egregiam indolem in annis teneris præ ſe ferentem. Credo patris aſpectum illius nobis infirmitas tulit; alioquin illum viſitaſſem officio caritatis. Antonium illuc acceſſere viſum non eſt; quia poſtridie illum adire cogitabam. Per ea quippe loca tranſituri eramus, ubi ille habitabat. Sed cum ſero ex certis auctoribus percepiſſemus, qui ea C die ipſum iter confecerant, loca illa periculoſe adiri, mutato conſilio prolixius quidem, ſed tutius iter agere decrevimus, ſicque virum illum non ſumus allocuti; nuntium tamen ad illum miſimus, qui eum noſtræ voluntatis admoneret: & credimus vel jam ſatisfecit, vel continuo votis noſtris ſatisfaciet. Venimus Bononiam ſecunda menſis incolumes, Chriſto miſerante, noſque minus quam ceteros itineris moleſtia fregerat. Frequentes ad nos concurſus amicorum & nobilium fiunt, & credimus pluſculum quam putabamus iſthic remorari neceſſario. Commendo tibi, frater cariſſime, D depoſitum pium, pueros ſcilicet noſtros, quos in Dei opere informandos accepiſti. Scis quid velimus, quid cupiamus, quanto ad hoc ſtudio & amore rapiamur. Neque plura ſcribere impræſentiarum vacat, quia feſtinus urget tabellarius. Vale & nos tuis puerorumque precibus adjuva. Ex noſtro monaſterio ſancti Damiani II. nonas Maias.

EPISTOLA XIII.
ad Mariottum.

Laudat eum de ſtudio erga creditum ſibi miniſterium.

E

AMbroſius Mariotto fratri ſalutem.

Scripſeramus nuperrime dilectioni tuæ. Ne modo quidem pati debuimus, ut vacuus noſtrarum ad te litterarum rediret venerabilis frater noſter abbas Vallis-Caſtri, a quo facti certiores, quanta te humilitate adverſus illum, quanto ſtudio erga tibi creditum miniſterium habeas; non potuimus non geſtire gaudio, non exilire lætitia. Etſi enim ita fore nobis perſuaſum erat, magna

Digitized by Google

de tua indole, benivolentia, virtute, pietate ſentientibus, nihilque te æque ac noſtris deſideriis morem gerere optare ſcribamus; eſt tamen ea rei natura, ut jucunda quæque commemoratione ipſa nonnihil jucunditatis ad cumulum ſumant. Egimus Deo gratias, frater, ex animo intentius orantes, ut initia noſtra imbecilla licet fœcundare ſucceſſu meliore dignetur, faveatque communibus votis. Quamlibet enim ad reparationem clauſtri maxima aviditate feramur, non tamen noſtra fere dixerim tuis deſideriis arbitramur antecellere; adeo te obſequentem, & votis noſtris morem gerere paratum gratulamur. Sed mittimus iſta quæ non ſunt repetenda neceſſario. Te, frater cariſſime & nobis dilectiſſime, oramus, uti tenuitatem præſentem æquo animo feras, certus affuturam miſericordiam Domini, & ampliore proventu triſtitiam pariendi per filiorum copiam in gaudium converſuram. Quid de Hilariano conſtituerim noſti. Commendamus tibi, frater, curæ tuæ commiſſos pueros, ut eos in timore Domini & ſervitio ſancto indeſinenter erudias. Vale in Domino. Bononiæ, ex noſtro monaſterio ſancti Damiani II. idus Maias.

EPISTOLA XIV.
ad Mariottum.

De Euſtachio, Nicolao converſo, & Mauritio ſacerdote.

[a] Ambroſius (a) Mariotto fratri, ſalutem.

Veniente ad nos venerabili fratre noſtro Euſtachio afflicto multum ob inſolentiam & perfidiam D. Mariani, quem ſuo monaſterio vicarium inſtituerat, conſolari illum quantum licuit ſtuduimus. Ab eo didicimus quid de fratre Nicholao converſo noſtro factum ſit, multumque doluimus illum ita perverſe egiſſe ſeu cogitaſſe. Et quoniam in domo Dei pacificos oportet adſiſtere, & ab ea ſcandala pro viribus amovere, volumus & ita vicario noſtro mandavimus eum alibi collocari, ne offendiculi materia ſit. De domno item Mauritio nuntiavit nobis, quod velit obſtinato animo adire cellam S. Alberici, ubi Majorem inſtituimus fratrem Dominicum. Dolemus quidem illum ſani ac robuſti corporis ita deſilire a propoſito quietis, neque tamen ut perſtet contra voluntatem ſuam cogere volumus pro evitandis ſcandalis. Itaque contenti ſumus ut vadat, quia revera ſacerdote ibi opus eſt; ſit tamen in arbitrio veſtro, utrum illum tamquam eremitam illuc ire velitis, an veluti remotum ab eremo. De cetero, fratres amantiſſimi, oramus vos & obſecramus in A Domino Jesu, ut ſitis unanimes uno ſpiritu atque uno ore glorificetis Deum, & patrem Domini noſtri Jesu Christi, ſimul ut pro me miſero oretis, qui profecto magnis anguſtiis animi affligor, dum negotia religionis mihi creditæ, non ſicuti eſt deſiderium meum progredi inſpicio. Neque tamen diffido de miſericordia Domini, ſi me veſtris proſequamini precibus. Valete in Domino, dilectiſſimi fratres. Bononiæ ex noſtro monaſterio ſancti Damiani II. idus Maias.

B
EPISTOLA XV.
ad Mariottum.

Commendat ipſi in primis puerorum inſtitutionem.

Ambroſius Mariotto fratri, ſalutem.

Accepimus, frater cariſſime, binas litteras tuas, ex quibus propoſitum fervens in divino famulatu gratiſſime amplexi ſumus, idque ſolatii nobis a Domino inter triſtia noſtra reſervatum, gratulati illi gratias egimus. Puerorum curam fraternitati C tuæ quanta poſſumus inſtantia commendamus. Panni hic, cariſſime, veneunt & ultra ſolitum morem. Satis tamen miramur Antonium Rampinum non fuiſſe executum quæ pollicitus erat; ad quem ſcribimus litteras, ut pannum vel unum ad vos ferat, pueris veſtiendis profuturum. Ilarium admonebis vice noſtra, ne tamdiu differat ſolutionem, ſed quamprimum poteſt ſolvere conetur & ſatisfacere debito. Contriſtamur nimium, frater, vobis neceſſaria non plenius miniſtrari, quod inopiæ potius adſcri- D bendum putamus, quam defectui bonæ voluntatis. Memento, frater, ſalutarem tolerantiam eſſe neceſſariam, & ferme neminem evadere in virum, qui hanc non ſibi ſumma ope conciliare ſtuduerit. Quamquam quid ego te hortari ad tolerantiam pergam, qui me ad ipſam hortari non deſiſtas, ad ſpem melioris atque uberioris frugis? Pueros noſtros ita tibi commendo, ut non poſſim majore affectu. Eos omnes ex me benedicito & conſolare atque inſtrue. Pannos lineos dedimus ad vos perferendos ulnas credo CCCXXXVII. Ex Ravenna illos vobis deferendos curabitis. Namque priori Camaldulini illos conſignavimus eo perferen- E dos. Vale in Domino & pro me ora, qui variis undique curis excrucior. Venetiis ex noſtro monaſterio ſancti Michaëlis de Muriano IIII. kal. Junias.

(a) In indice Michaëlis inſcribitur hæc epiſtola: *Eremitis.*

EPISTOLA XVI. ad Mariottum.

Iterum commendat illi pueros, narratque quam bene exceptus fuerit a Venetiarum duce.

AMbroſius Mariotto fratri, ſalutem. Accepimus proxime litteras tuas, cum adhuc Venetiis eſſemus, quibus de pueris noſtris plura ſignificas nobis omnino gratiſſima. Egimus ex corde Deo gratias, frater, qui nos indignos ſervos ſuos non deſerit, ſed præter & ſupra merita noſtra benedictionibus prævenire dignatur. Commendo tibi, frater cariſſime, novellos milites Chriſti, ætatemque rudem, ut ſerves ſollicite precor, quia magna tibi merces a Domino pro tam pio opere repoſita eſt. Nos certe hanc tuam operam & diligentiam oblivisci numquam poterimus. Caminum paupertatis ut feras æquanimiter ideo admonendus non es, qui id ex teipſo exequeris ſtrenue. Dabit Deus his quoque finem. Venetiis fuimus dies fere XL. magno multorum & nobilium & religioſorum gaudio excepti & officioſiſſime tractati. Dominium ſimul omne primum, poſt autem ſeorſum ducem viſitavimus, ſummaque cum benivolentia & pietate ſuſcepti ſumus. Invenimus noſtra illic monaſteria bene diſpoſita, ſed ſancti Michaëlis longe præſtantius per ſapientiam ducis & peritiſſimi magiſtri. Alteri deeſſe caput idoneum, ut par erat, indoluimus. Heri Venetiis profecti Patavium venimus circumpoſita monaſteria luſtraturi. Ora pro nobis, & pueri noſtri dilectiſſimi orent, ut Dominus iter dirigat noſtrum, ut aliquid in ſuam laudem poſſimus operari. Commendo dilectioni tuæ, frater, depoſitum pium quod ſervandum accepiſti. Sed & vicarium noſtrum ita commendo, ut te illi cupiam per omnia gerere morem, eumque ubi commode poteris juvare, ut quod facit, abſque triſtitia faciat. Eum te quæſo, frater, exhibe quem ſpero, omni ex parte ſollicitum, nihil negligentem, proſpicientem omnia, & cum timore Dei cuncta gerentem; dum redeo, quod ante duos, ut ſpero, menſes erit, patienter paupertatis anguſtias tolera. Saluta omnem familiam ex me, præcipue fratres ac filios noſtros. Vale in Domino, frater cariſſime. Patavii VIII. Auguſt.

EPISTOLA XVII. ad Mariottum.

De exilio Coſmi & Laurentii, & de morbo Hieronymi fratris ſui.

AMbroſius Mariotto fratri, ſalutem. Reverſos Ferraria exceperunt nos tribulationes variæ, tum amiciſſimorum hominum, tum noſtræ. Nam exilium & clauſtra Coſmi ac Laurentii noſtrorum perturbarunt nos; & ante omnia infirmitas Hieronymi noſtri, quæ ita invaluit, ut periculum ſit de ipſius vita. Ejus rei gratia paucis hic diebus remorabimur, ut videamus quem ſit habiturus exitum Hieronymi morbus. Eſſet enim profecto impium germanum hujuſmodi deſerere, cujus ex vita noſtra pene vita dependet, neque illi ſolatium afferre pro viribus. Ora Dominum JESUM & pueri noſtri orent, ut eum reſtituere dignetur incolumem. Florentiæ ex noſtro monaſterio XII. kal. Octobris.

EPISTOLA XVIII. ad Mariottum.

De grandi quod evaſit periculo.

AMbroſius Mariotto fratri, ſalutem. Venimus, Chriſto miſerante, ad monaſterium noſtrum Inſulanum incolumes quidem, ſed majore periculo quam uſquam & umquam alias experti ſumus, ut enim emenſo tandem itinere arduo & declivi, immo verius præcipiti ad planiora pervenimus, lætique difficultates eviciſſemus: omnes e regione jam monaſterii conſtituti, qua duo amnes in unum coeunt, tranſvadatoque altero, reliquum trajicere præceps ipſius decurſus & gurges profundior diſſuaſerat: rurſus conſcendere flexuoſum, arctum atque arduum tramitem, ut ad pontem pervenire poſſemus, impulſi ſumus. Tum vero me pluſquam umquam defecit animus, magnitudinem periculi intuentem. Nam & redire & niti contra undas poſſe diſſuadebat ratio, damnabamuſque ductorum conſilia, qui pedites equitibus neceſſitatem hujuſmodi impoſuiſſent; neque tamen arctiſſimus callis, quem magna jam ex parte emenſi eramus, jumenta ferme contigua & in anteriora nitentia redire ſine aperto periculo ſinebat, neque jumentis deſcendere illæ anguſtiæ faucium permittebant, & ratio ipſa diſſuadebat id parum quod reſtabat perículoſi aſcenſus pedibus poſſe conficere ita impeditos ut ipſi eramus; addebat metum atque periculum lubricum iter, quo fauces anguſtas conſcendere jumenta multum impediebantur. Quid plura? Triſtis rerum facies ſeſe undique aperiebat,

Digitized by Google

neque niſi mœſtiora conſpicari animus poterat, ac per id ſeſe ferme deſtituerat. Tandem, miſerante Deo, ſuperatis anguſtiis, ad pontem venimus, eoque tranſmeato, applicuimus ad monaſterium antiquum quidem & venerabile vetuſtate ſua, ſed ſenio jam rectorumque negligentia collapſum, multumque curis noſtris adjectum eſt. Orate ut nos Dominus adjuvet, neque indignos famulos ſuos tentari ſinat pluſquam ferre poſſimus. Ora tu, frater, orent & dulces pueri noſtri, ut miſeratione divina ſatanæ laqueos & paratas inſidias declinare atque evadere valeamus. Quantum operis quam imbecilli ſuſceperimus non ignoramus, & niſi Deus operetur in nobis, caſſus erit & irritus omnis conatus noſter. Glandem undecumque legi nutriendis hyeme ſuibus curet vicarius noſter, & omnia gerere in abſentia noſtra quæ Deo & nobis grata, & domui Dei ſalutaria eſſe perviderit, ut plus in illo diligentiæ, quam in præterito nos vicario inveniſſe gratulemur. Polliciti eramus notulam dare Maſio vaſculorum fictilium & ceterorum quæ in uſus clauſtri paraverat Hieronymus ſuaviſſimus frater. Sed neſcimus quo pacto id ne faceremus nobis ereptum eſt. Scribas tu vel certe noſter vicarius ſcribat, quando Florentiam mulionem qui ferat caricas mittitis, & illi ut hæc mittat, imperate noſtro nomine. Vale, frater amantiſſime. Ex noſtro monaſterio S. Mariæ de Inſula v. idus Novembris.

EPISTOLA XIX.
ad Mariottum.

De Mauritio monacho, de Bonifacio, & de periculo quod evaſit.

AMbroſius Mariotto fratri, ſalutem.

Scripſimus ad te periculum exponentes quod incideramus prope Inſulanum monaſterium, ne ignarus eſſes omnium quæ contingerent nobis, ſimul ut pro nobis preces & ipſe ardentius funderes, & pueros noſtros ad orandum acrius inflammares. Accepimus litteras tuas, quibus juſte & rationabiliter quereris, Mauritium apud vos in clauſtro remorari velle, idque auctoritate noſtra. Nos quidem, frater, cum proficiſceretur ille Florentiam, quia necdum aperta penitus erat & explorata ſententia tua, eunti in mandatis dedimus, ut ſiquidem ſuſciperetur, in monaſterio ſancti Benedicti moras traheret; ſin autem, in clauſtro poſſet nobiſcum remorari. Numquam tamen fuit intentionis noſtræ, ut ibi præter voluntatem tuam habitaret. Poſtularat ut in eremo recipi poſſet, quod nos juſtis ex cauſis omnino prohibuimus, ne inconſtantiæ ac levitati ea facilitate noſtra aditum panderemus, aſſueſcerentque noſtri eremitæ huc illuc circuire, & poſtea remeare. Tuæ, frater, diſcretioni curam iſtam delegamus, ut ſiquidem ad aliquid fore utilem puerorum miniſterio prævides, ſive reſarciendis p . . . . . ſive ad quodcumque genus officii retineas: ſin autem, tota illum libertate repudies.

Diſplicuit nobis mirum in modum Bonifacii illius intemperantia, quem oblatrare contra te ſcribis. Itaque litteras ad illum ſcribimus procacitatem ejus arguentes, & illi mandantes, ut ſatisfaciat debito. Venimus ad Forum-Livii, ubi viſitatis & reformatis monaſteriis noſtris, & ſalutato gubernatore familiariſſimo noſtro a quo ſumus humaniſſime accepti; cum portam egreſſi eſſemus, duplici periculo tentati ſumus. Namque dum neceſſario ambitu muro civitatis adequitaremus, venimus ad anguſtiſſimum tramitem & interruptum, quem dum ſaltu ſtrenuo jumentorum, magno certe cum metu evaſiſſemus, patebat enim alia ex parte præcipitium aggeris & amnis. Ipſe eatenus pavidus, nam ſuperius iter commune omnium fuerat, incidi. Namque ſcrobem limo plenam mula noſtra imprudens anteriores injecit pedes; erat autem profunda cœni vorago; unde cum ſaltu geſtiret emergere, tum vero anceps periculum inerat: nam ſiquidem ſaltu evaderet vehementi atque violento, metus erat ne equitem excuteret haud ſatis aſſuetum iſtiuſmodi ſaltibus. Itaque ſaltu ſe ex fovea extricare conata, in adverſa parte in genua procubuit, poſterioribuſque pedibus limo fixis. Metu exſangues omnes rei exitum operiebantur, cum eques ſtrenue mula deſcendere adnitens, calcaribus panno qua ſella tegebatur implicatis, retardatus aliquantulum eſt. Quo in ſpatio ſi mula vi ſe prorupiſſet ex voragine, pede ſuſpenſum ſecum pertraxiſſet ſeſſorem jam elapſum. Deo tandem miſerante & jumento dante intelligentiam, expectavit dum libere deſcendiſſemus, moxque ſurrexit. Vides quantis undique tentemur anguſtiis. Ora, ut Dominus adjuvet, neque peccatis noſtris offenſus deſerat nos. Profecti inde venimus ad Caſtrum-carum. Unde poſtridie Faventiam contendimus; inde Boloniam. Litteris enim crebris & nuntiis conventi neceſſario illuc profecturi ſumus, ubi remorati puſillum, Faventiam redibimus, loca noſtra viſitaturi. Inde Ravennam continuo petemus. Vale in Domino, & nos patribus eremitis commenda, depoſitumque noſtrum pium cuſtodi. Saluta officio noſtro vicarium. Faventiæ v. kal. Decembris.

Digitized by Google

EPISTOLA XX.
ad Mariottum.

Fabrianum contendit jura monaſterii propugnaturus, ac puerorum curam illi commendat.

AMbroſius Mariotto fratri, ſalutem. Tertio jam ſcripſimus ad te, nihilque abs te litterarum reportavimus. Quod etſi moleſte ſatis ferimus, juſta tamen ratio excuſat ſilentium tuum, quod inſtabili B & nuſquam conſiſtenti difficile ſcribi poteſt. Venimus Ravennam non. Decembris, ubi cum viſitationis officium exercere, biduo inſpectis baſilicis miræ venuſtatis, intendimus, allatæ a Fabriano litteræ fregerunt ſtudium noſtrum, quibus dominus oppidi venerabilis fratrem noſtrum Thomam Peruſinum, Euſtachio venerandæ memoriæ ſubſtitutum a nobis, frivolis rationibus, neque ſatis probabilibus non admiſiſſe ſignificat, oratque ut eo ipſi mature contendamus. Quod facere idcirco intendimus, C ut jura noſtra tueamur, neque permittamus a ſæcularibus poteſtatibus ea violari. Itaque hodie proficiſcemur ea intentione, ut libere & caute pro veritate & pro religionis noſtræ libertate loquamur atque agamus. Ora ut Dominus januam ſuæ pietatis aperiat, & cor noſtrum lucis ſuæ fulgore colluſtret, tribuatque conſtantiam ſermonis & operis, ne in ullo illius majeſtatis oculos offendamus, ſed illi per omnia placeamus.

Commendo tibi, frater unanimis, dulce depoſitum noſtrum, pueros ſcilicet quos tibi in Dei opere educandos tradidimus, D atque in cœleſtis militiæ caſtris exercendos. Magnus hic labor eſt, & faſtidioſum, ut ſic dixerim, onus. Sed facere debet finis inſpectus, ut labor ipſe jocundus ac lenis ſit. Vides certe quam uberes fructus labor ipſe parturiat. Erudiendos accepiſti & exercendos ad æterni regis militiam milites Chriſtique tyrones, in ejus paulo poſt ſacramenta juraturos. Quantum gloriæ, quantumque mercedis huic tam pio operi repoſitum putas? Nempe ſi qui ad terreni regis nutriunt obſequium equos, ut non dixerim milites, magno apud illum in honore ſunt, quid illi fiet qui pueros ad immorta- E lis imperatoris alit obſequium, illius poſtea ſiſtendos conſpectibus ac miniſteriis ejus ſervituros. Age itaque, famule Chriſti, & puerilem innocentiam in pueris, ac pudorem ſerva virgineum. Erudi illos in divinis operibus, neque te paupertas anguſta deterreat, confide Dominum per omnia tibi adfuturum adjutorem, neque paſſurum ut tenteris ultra quam ferre poſſis. Scribimus vicario noſtro, illique te commendamus & pueros, opuſque illud conſtitutum pro pue- A ris ut profici jubeat monemus. Vale & nos puerorum noſtrorum commenda precibus. Ravennæ v. idus Decembris.

EPISTOLA XXI.
ad Mariottum.

Hortatur ad patientiam.

AMbroſius Mariotto fratri, ſalutem. Quid ad comprimendam inſolentiam Majoris egerimus ex litteris patentibus ad vos directis intelliges; ad ipſum autem ſcripſimus, diſtricte inhibentes, ne ſe de gubernatione illius clauſtri ulla ratione intromittat, neque inquietudinem ullam tibi excitare præſumat. Si obedierit, gratulabimur; ſin autem, remedia parata habetis. Te autem, fili cariſſime, nobiſque merito dilecte frater, obteſtor ut patienter omnia toleres, quæ invidia diaboli excitantur contra te, ne bonum inſtitutum noſtrum executioni mandetur. Animadvertit verſutus inimicus magnum contra ſe conflari bellum per ſacram inſtitutionem puerorum, cupitque diſſipare conſilia noſtra, ne ſubſequi poſſit ulla religionis noſtræ reparatio. Ea conſideratio vires tibi ſubminiſtrare debet, & te ad tolerantiam ſacri certaminis & pii laboris armare. Scriberem de re ipſa prolixius, ſi liceret per occupationes meas quibus impræſentiarum maxime premor, dum multis ex locis advectæ litteræ uno tempore reſponſum flagitant. Tenes certe quanta in principio naſcentis eccleſiæ perſecutionum procella concitata ſit, quantique pii ſanguinis rivi per martyrum glorioſa certamina effuſi uberiorem ſegetem agri dominici fuerint. Meminiſti item beatus pater Benedictus, cum diſcipulum Maurum in Gallias proficiſcentem conſtruendi monaſterii litteris admoneret, quænam ſibi adfutura prædixerit. Prædico, inquit, tibi moram vos in eundo eſſe paſſuros, & cum difficultate locum habilem inventuros pro his quæ & Deo diſponente, agentur, & inimicus humani generis contra vos molimina ſuæ iniquitatis concitabit. Noſti hæc, frater, neque ignoras omnium virtutum dura & ardua eſſe principia. Eſt enim ea Heſiodi quoque ſententia catholicæ concinnens veritati, durum eſſe & arduum ac perdifficilem virtutis aſcenſum, & confragoſis anfractibus aſperum, in quo primum multo conatu multoque labore deſudandum ſit. Ceterum ubi, evicta priore difficultate, ad ſummum attigeris, aperitur planities læta in infinitum ſe porrigens, plena voluptatibus, & in qua inſeneſcibile ducatur ævum. Benedictus pater eamdem ſententiam aliis complectitur verbis dicens: « Sed & ſi quid a nobis fortaſſe diſtri- « ctius poſitum fuerit, non continuo refugias « viam ſalutis, quæ nonniſi anguſtis initiis in- «

Digitized by Google

» choanda ſit, proceſſu vero converſa-
» tionis & fidei, dilatato corde, & inenar-
» rabili dulcedine curritur via mandatorum Dei. » Noli itaque, fili, deficere, ſed patientiam magna virtute complectere, & grandi animo cœpto incumbe operi, cujus te præclara merces & apud Dominum & apud nos bonoſque omnes manet. Nam malis ex propoſito noſtro diſplicere debemus. Sume igitur vires, neque timeas. Major eſt qui vincit in nobis. Si conſurgant adverſum te impiorum caſtra, non titubes, neque formidet cor tuum. Fove dulces pueros noſtros, & in Dei itinere dirige, ſacriſque eos legibus & litteris magna caritate imbue. Nos certe nuſquam tibi defuturi ſumus. Eos omnes & Annibaldum præcipue dilectum noſtrum ex nobis benedicito. Vicario noſtro præcipimus, ut pannum & laneum & lineum in uſus noſtros impertiat. Bernardum noſtrum hortare ut perſiſtat, ne fiat in hyeme fuga ejus. Suſceptionem hoſpitum item vicario participandam injunximus, ut in ſuperioribus & juxta cubiculum noſtrum vel in abbatum diverſorio ſuſcipiantur, ne fiat clauſtro perturbatio. Cetera omnia in dies, Deo duce, diſponemus. Vale in Domino, frater amantiſſime. Ceſenæ XV. cal. Januarias.

EPISTOLA XXII.
ad Mariottum.

Ejuſdem argumenti.

AMbroſius Mariotto fratri, ſalutem.
Accepimus litteras tuas libentiſſimeque legimus, quibus triſtibus plurimis nonnulla & jocunda permiſces. Et licet animum noſtrum concuſſerit metus, ne te ſpiritus tempeſtatis & puſillanimitatis involveret: fecit tamen altior conſideratio virtutis tuæ & gratiæ tibi indultæ divinitus, ut timere deſiſterem, atque in meipſum rediens felices auras curſui tuo imprecarer. Quid, quæſo, angeris, frater? quid fluctuas? quid titubas? An tu admonendus es quam multa impedimenta agente diabolo felicibus cœptis immineant? Aſpice, quæſo, ut a principio ſtatim atque ab ipſis incunabulis naſcentis eccleſiæ in ipſos dominici gregis arietes furor impius ſæve graſſatus ſit. Vide Petrum & Johannem virgis cæſos, & prohibitos loqui in nomine Domini JESU; immo ut altiora quoque repetamus, aſpice Dominum Salvatorem, inter duos latrones pendentem in ligno, ut ex malorum conſortio & pœna conſimili gloria divinitatis obſcuretur. Et ne multa commemorans prolixior ſim, Paulum attende, quid in ſecunda ad Corinthios epiſtola de ſe loquatur, & advertes prædicationis initiis plurima ſemper obſtitiſſe. Adverte ſanguinis flumina quæ de piorum corporibus late manentia eccleſiæ matri purpureas texuere coronas. Solent arbores cum radices altius miſerint, ventorum concuſſione firmiores fieri, & valentiores aſſurgere. Quod factum in noſtris majoribus cernimus. Illi enim ſacri cruoris rivi, illa patefacta per ſupplicia martyrum viſcera & denudata oſſa, ut ſolet in fertili agro, in meſſis incredibilem ubertatem profecere, & agrum Dominicum ſegete lætiore veſtierunt. Noli obſecro, fili, diffidere; immo pleniſſime confide gratiam Domini numquam defuturam. Aderit certe pius Dominus, & æſtuanti tibi inter amaros perturbationum fluctus, manum porrigens dicet, familiari illa & blanda increpatione ſua: *Modicæ fidei, quare dubitaſti?* Noli, inquam, perturbari, frater, neque tam pulchro, tam pio, tam ſancto operi tuo deſperes auxilium divinum defuturum. *Si ſeparaveris pretioſum a vili*, inquit ſcriptura, *quaſi os meum eris.* Enutris vernaculos Domini ſabaoth; exerces ad æterni regis obſequium, & ad Domini Salvatoris militiam pueros; & putas tam præclaro ſudori tuo Domini JESU defuturam opem? Tentari quidem ille te patitur, ut probet, ut coronet. Sed timere deſiſte. Non patietur tentari ſupra id quod potes ferre, ſed faciet cum tentatione proventum, ut ſuſtinere poſſis. Si qui terrenis & mortalibus regibus vel equos nutriunt, vel athletas ad eorum exercent militiam, gratiſſimi ſunt, & magna ſæpe munera referunt, quid ſperare de ſe debent, qui æterno imperatori tam ſollicite tyrones enutriunt. Magno itaque animo oportet omnia toleres, fili, pro tam nobili opere, pro exercitio pleno pietatis, in quo ſi quid inſurgit adverſi, major aſſumenda conſtantia eſt, neque ulla ratione demittendus animus, aut a vigore ſuo relaxandus. Neque enim ambigis, quia ſacris eruditus es litteris Dei adjutorium maxime inter preſſuras ſolere operari. Unde & Propheta: *Adjutor*, inquit, *in opportunitatibus, in tribulatione*, Et Apoſtolus: *Cum infirmor*, ait, *tunc fortior ſum.* Et Dominus ad illum: *Virtus mea in infirmitate perficitur.* Et ut leniter pulſem maxillam tuam, quod agerem ſi coram adeſſes: dic oro, frater, quid adhuc pro Domini virtute perpeſſus es? Num uſque ad ſanguinem reſtitiſti? Num animam pro Domino Salvatore poſuiſti? impetitus es jaculis linguæ, moleſta illa ſunt fateor, & lingua detrahentium gladius acutus. Sed quatenus ea ſævierunt? numquid tu ſolus hoc paſſus es? Et Dominus tuus vorator & vini potator, amicuſque peccatorum & publicanorum vocitatus eſt. Paulus quoque *per inſaniam*, inquit, *& bonam famam; ut ſeductores & veraces.* Quis umquam piorum evadere potuit venenis armata linguæ ſpicula, quando & ipſum regem noſtrum hujuſmodi

juſmodi laceſſitum contumeliis ac probris A audivimus? Oportet conſtanter ac firmiter maledicta omnia & jurgia in nos prolata toleremus, ſi incedere volumus vias ejus, qui nos exemplo inſtruxit & verbo. *Beati*, inquit, *eritis, cum vos oderint homines, & dixerint omne malum adverſum vos mentientes propter me.* Nos contra volumus benedici, & ſi quis adverſum nos detractionis inſonuit ſermo, deficimus, iraſcimur, indignamur, neque ferre impatienter poſſumus. Oro te, frater cariſſime, dignam chriſtiano homine & religioſo inſtituto conſtan- B tiam ſumas, miniſteriumque tibi per noſtram humilitatem injunctum diligenter exerceas, neque metuas a labiis iniquis & a lingua doloſa. Qui enim tetigerit te, tanget pupillam oculi mei, faciliuſque tolerabo diſcerpi laniatibus carnes meas, quam te patiar cujuſquam improbitate vexari. Cujus quam ſit noſtræ mediocritati de te cura, ex pluribus conjicere potuiſti. Sed nulli volumus credas hac de re pluſquam tibi & conſcientiæ tuæ. Bono itaque ſis animo, & cura ut filii noſtri dulciſſimi in quibus mul- C tum ſpei repoſuimus, quique corona noſtra profecto ſunt, ſancte inſtituantur. Gratum fuit quod ſignificaſti de Johanne puero. Gratum item quod Hieronymum reddidiſti, & puellis habitum ſanctæ religionis tradidiſti. Placent iſta, & nos mirifice oblectant, magna item ſpe recreant. Eos omnes ex me amplexare, eos omnes affectu meo benedicito, & præcipue Hieronymum, qui ut ei actione reſpondeat, cujus illi nomen eſt inditum, mirum eſt quam cupiam quam ſperem. Quæ de impuro homine abbate N. D ſcribis, Major quoque Eremi ſignificavit nobis, ad quem reſcribimus, ut illuc tecum vel cum vicario noſtro inquiſiturus pergat, & ſi quidem vera eſſe deprehenderit, quæ fama infamis & rumor obſcœnus diſſeminavit, eum compeditum in carcerem mittat, ad noſtrum adventum reſervandum, qui vereor ne aliquantulum tardior quam vellemus ſit, obſiſtentibus negotiis plurimis & hyemis aſperitate atque inclementiore cœlo. Familiam omnem ſalutabis officio & affectu noſtro. Pueris noſtris nos commendabis, ut jugiter pro noſtra miſeria Dominum deprecentur. Vale in Domino, frater cariſſime. Muriani ex noſtro monaſterio S. E Matthiæ III. nonas Febr.

EPISTOLA XXIII.
ad Mariottum.

Ut venientes ad Eremum Stephanum Porcium, & Marianum ipſius fratrem equites Romanos officioſe excipiat.

AMbroſius Mariotto fratri, ſalutem.

Stephanus Porcius eques Romanus & vir clariſſimus prætura Bononienſi perfunctus ita mihi jam pridem una cum D. adoleſcentulo Mariano fratre ſuo & ipſo equite familiaris & clarus eſt, ut numerari merito inter pauciſſimos queat. Fecit enim eorum ſingularis virtus & continentia & dignitas, præcipuaque humanitas, ut fratres cariſſimos æſtimem, ipſique me non ſecus certe quam fratrem diligunt. Viſitare inſtituerunt Eremum noſtram, ac præterea ſocii in domo habitationis noſtræ remorari. Scripſi venerabili fratri noſtro vicario, & quid fieri vellem de his mandavi. Fac tu quoque, Mariotte cariſſime, pro officio tuo nuſquam illis deſis, ſed partes quoque tuas inferre ſtudeas, una cum memorato vicario noſtro. Quod ſi forte ille abeſſet, reſignabis noſtras ad illum litteras, & convocatis ex familia Nicolao, Angelo, & aliis, injunges eis ex nobis quid fieri volumus. Scripſi ad te prolixiores litteras, jamque tibi redditas puto, quibus excutere abs te puſillanimitatis ſpiritum perrexi, hortor atque moneo parentis affectu, ne uſquam diſcedas, ſed præſtoleris adventum noſtrum, qui proxime, Deo dante, futurus eſt. Vale in Domino, & pueros noſtros noſtro affectu benedicito. Muriani quinto idus Februarii.

EPISTOLA XXIV.
ad Mariottum.

Ejuſdem argumenti.

AMbroſius Mariotto fratri, ſalutem.

Magno certe ſtudio contendebamus proficiſci ad vos, dieſque ſacros celebrare vobiſcum, ut communibus votis fieret ſatis, cum repente medio ex itinere, mœſtiſſimo nuntio perculſi, coacti ſumus, mutato propoſito, aliorſum pergere. Licet adhuc incerti rei pendeamus, neque an venturi ſimus plane ſcire poſſimus: hoc tamen vobis erit indicium, nos non eſſe venturos, ſi die dominica non adfuerimus. Quidnam cauſæ ſit tuto litteris mandare non poſſumus. Accepimus autem permoleſte vobis non fuiſſe redditas litteras noſtras quibus Stephanum & Marianum Porcios Romanos nobiliſſimos equites & præſtantiſſimos atque amiciſſimos viros commendabamus, atque ita ut majore affectu & ſtudio nequaquam poſſemus. Et quamvis accepti a vobis ſint humaniter, ut ex tuis litteris primum & ex vicarii noſtri nunc verbis certiores facti ſumus, nequaquam attamen affectui & officio, cujus illis ſum debitor, eſt ſatisfactum. Non modo enim domum noſtram illis aſſignari volebamus, ſed lectos quoque & neceſſariam cunctam ſuppellectilem eis impenſa noſtra ſuppeditari, & ordeum ac paleas jumentorum pabulum emi, vinumque quod illic

repoſitum eſt, & omnia victui accommoda- A
ta miniſtrari ſcripſeramus. Neque ſane ambigimus, te ſtrenue cuncta exequuturum, ſi litteræ illæ tibi redditæ fuiſſent, qui ſponte tua illectus eximia humanitate ac virtute conjunctiſſimorum nobis hominum, quod pleniſſime cupiebamus, ex parte præſtitiſti. Id tibi volo pro conſtanti ſit, perpaucos in vita eſſe nobis æque caros, neminem certe cariorem, & quem juſtis ex cauſis majore gratia dilectionis proſequamur. Itaque quod minus hactenus impletum eſt, exactiſſima te volumus exequi cura. Ante omnia ut B
præteriti cauſas erroris aperias, & quæque fieri litteris mandabamus, ea exequi modis omnibus ſtudeas. Eis ipſi quoque ſcribimus, excuſantes cur modo eos inviſere, quod optatiſſimum erat, nequeamus. Saluta dulces filios noſtros & familiam omnem, ſingulosque ad confitendum hortare, atque ad percipienda ſacramenta corporis Chriſti, ita ut, ſi poteſt, nullus tantæ benedictionis & gratiæ ſit exſors. Vale in Domino, & nos juva tuis parvulorumque noſtrorum precibus, quos omnes præcipuo amore benedicimus, & Hieronymum in primis noſtrum. C
Ex noſtro monaſterio ſanctæ Margaritæ XV. cal. Aprilis.

EPISTOLA XXV.
ad Mariottum.

Scribit ei de pluribus.

AMbroſius Mariotto fratri, ſalutem. Binas abs te litteras accepimus. Gaudemus te ſtrenue cœpto operi inſiſtere, puerosque noſtros in Domini famulatu juxta cor noſtrum in dies proficere: diſpenſari D
item prudenter abs te pecunias, pontificis eleemoſynas gratulamur. Nos eo advenissemus, niſi obſiſterent quotidiana & noſtra & aliena negotia, quæ pontificis juſſu neceſſario exequimur. Unum illud extremum, quod in tuis prioribus litteris poſuiſti, ita cupimus, ut vix ſperare audeamus. Atque utinam noſtris deſideriis annuat Deus, Hieronymumque noſtrum nobiſcum eſſe gratulemur, cujus ope ac ſtudio multum ſolatii laboribus noſtris accederet. Sed diſponat iſta Deus juxta placitum ſuum. Nos ei non E
deerimus in ullo, ſi adoleſcentis noſtri voluntatem exploratam habebimus. Quæ ſcribis poſtremis litteris tuis de inſolentia Maſii., & non ſunt, & ad monaſterium ingrata fuerunt. Scribimus vicario litteras, quibus præcipimus ne quid de infirmariæ ſubſtantia veniat, abſque conſcientia conſenſuque tuo, ut dignum eſt. Sed quid fortaſſe commutari poſſit in melius, tua ſemper inde prius requiratur & voluntas & deliberatio. Eadem de calce ſcribimus, mandantes quantum opus erit tibi dari. Placent quæ de quotidianis puerorum pro pontifice & noſtris precibus ſcribis. Negotium illud pecuniarum de quo abbas Sebaſtianus verba fecit, effectum idcirco habere non poteſt, quia non pecunias pontifici, ſed argentea vaſa clerus exemtus dono dare conſtituit. Vides quid obſtet. Nihil tamen dubites fore ut conſulatur neceſſitatibus veſtris. Aperuit Deus manum ſuam, neque contrahet, quin impleat animalia ſua benedictione. Vale in Domino, puerosque noſtros benedictione noſtra firmato. Ipſi te pontifici commendabimus, ut mones. Florentiæ ſexto calendas Auguſti.

EPISTOLA XXVI.
ad Mariottum.

Luget domus ſuæ anguſtias.

AMbroſius Mariotto fratri, ſalutem. Veniens ad nos vicarius noſter, mentem noſtram ita confudit, innumeras domus noſtræ clades enumerans, & ante omnia grave æs alienum quo premitur, ut vitæ ſubierit tædium, quandoquidem occurrere ipſi nequaquam valeamus, & omnia deſunt humanæ opis argumenta. Narravit nobis venditionem abs ſe factam Partinæ, aſſerens te aſſentiri nolle. Nos illi rationabiliter obviavimus, illum imprudenter & incaute feciſſe, qui quod ſibi fieri nollet, alii feciſſet. Neque enim te irrequiſito tentare quippiam debuit, etiamſi millies a nobis pleniſſimam poteſtatem vendendi accepiſſet: quia neque ipſe hujus rei patiens fuiſſet. Dolemus & ingemiſcimus & in angore animi ſumus, neque poſſumus quicquam ſolatii aut conſolationis admittere, tot undique malis attriti, neque obſiſtere valentes. Intentio noſtra & fuit & eſt, ſi quid ex bonis infirmariæ venierit, refici, atque alibi conſignari. Gratum erit ſi requiſitus ab eo dulciter præſtabis aſſenſum: ne puſillanimis fiat, quia revera abſorbetur a puſillanimitate ſpiritus & tempeſtate. Pueros noſtros noſtra vice benedicito, quos viſere deſiderium eſt, licet impræſentiarum hoc implere nequeamus. Vale in Domino. Florentiæ V. idus Auguſtas.

EPISTOLA XXVII.
ad Mariottum.

Ejuſdem argumenti.

AMbroſius Mariotto fratri, ſalutem. Venimus Florentiam XIV. calendas Septembris, litteris accerſiti Hieronymi noſtri, ut negotiis domus noſtræ ſuccurreretur periclitantibus. Illuc nos adiit Bernardus cum litteris & nuntiis tuis. Indoluimus alto cordis gemitu noſtram infelicitatem,

Digitized by Google

neque potuimus non moveri, & quidem A acerrime tot injuriis noſtris. Ad nos enim refertur quicquid in te & contra ſtatuta noſtra tentatur. Multum tamen mœroris levavit nobis bona tolerantia & virtus tua, quam uſque in finem oramus ſerves. Nos paucis poſt diebus venturi ad vos ſumus neceſſario, ut cognoſcamus illorum fiduciam, qui adeo imprudentes fuerunt, & diſponamus negotia domus noſtræ, quando illi, quos ut vices implerent noſtras juſſeramus, ita immaniter dereliquerunt nos. Tu autem, fili cariſſime, & noſtrorum viſcerum partes age, ut cœpiſti, & vernaculos enutrire ſtude Domino ſabaoth, quo ex opere profecto piiſſimo dici non poteſt, quantum tibi mercedis apud Dominum quæras. Vale in Domino. Florentiæ ex noſtro monaſterio XI. cal. Septembris.

EPISTOLA XXVIII.
ad Mariottum.

Petit eremitarum ſcripturas ad eorum proſequenda negotia.

AMbroſius Mariotto fratri, ſalutem.

Scribimus patribus eremitis, ut ad nos continuo mittant ſcripturas intus adnotatas, quia ſunt multum neceſſariæ rationibus plurimis peragendis negotiis domus quas illis allegamus. Putamus neceſſario nos hic aliquandiu remoraturos, ſive fortaſſis pro confirmatione imperialium privilegiorum Ferrariam profecturos. Itaque non poterimus in reformatione officiorum Eremi præſentes adeſſe, ſed tibi vices noſtras pleniſſime, ſi opus erit, committimus per præſentes, ut domnum Placidum Majorem & D. Gaſparem ſacriſtam vice noſtra conſtituas. Cetera officia ut ſunt permaneant. Scripturas inſuper illas, & præcipue privilegium patris ſive avi imperatoris hujus, cujus nomen non teneo: ſed ex eo conjicies quod ultimum eſt & LXX. ferme anni ſunt, ex quo indultum eſt nobis, require diligenter una cum eremitis, & ad nos mitte continuo. Inſuper & regeſtum, ſi afferri poſſit, neceſſarium eſſet. Commendationis noſtræ litteras & pacta cum hac civitate & quaternionem in membranis, in quo habetur deſcripta controverſia cum hominibus Partinæ ab anteceſſore noſtro habita (eſt autem apud camerarium utraque ſcriptura) mittere curabis. Vale in Domino. Florentiæ II. calendas Septembris.

EPISTOLA XXIX.
ad Mariottum.

Compatitur ejus infirmitati ac domus egeſtati.

AMbroſius Mariotto fratri, ſalutem.

Triſtes ex præſentium perlatore didicimus te in crure pati, neque poſſe miſſarum ſolemnia celebrare, Bernardumque ibi nolle ultra remorari, & tres ex pueris noſtris infirmari, quibus deſint neceſſaria omnia. Cruciant nos iſta, frater, neque ſinunt conquieſcere animo. Ac niſi obſtaret B fratris infirmitas, ipſi continuo profecti eſſemus, vel inopiam relevaturi quantum donaret Dominus, vel inediæ & neceſſitatis participes futuri. Speramus tamen intra octo dies ad vos remeare, & opportuni aliquid ſolatii nobiſcum ferre. Interim ſcripſimus venerabili fratri noſtro Majori ſacræ Eremi, commendantes neceſſitatem clauſtri, & ut Bernardus admoneat orantes. Tu autem, fideliſſime laborum noſtrorum & curarum ſocie, fac bono ſis animo, neque ambigas nos tibi uſquam defuturos. Invenimus aditum profecto, Chriſto propitio, miſerias clauſtri relevandi, ut ultra ſub egeſtate & penuria adeo inſigni non gematis. C Hortare dulces filios noſtros, utque pro nobis orent inſtanter admonebis. Vale in Domino. Florentiæ ex noſtro monaſterio IX. cal. Octobr.

EPISTOLA XXX.
ad Mariottum.

De obitu Donati, & de monacho S. Fridiani.

AMbroſius Mariotto fratri, ſalutem.

Ex tuis litteris certiores facti ſumus D. Donatum obiiſſe diem: quæ de veſtibus illius partiendis inter vos ſcribis non D diſplicent nobis. Placeret tamen, ut ex his aliquid daretur D. Bono, ut poſſit aëris tolerare inclementiam. Quæ reliqua ſunt in monaſterio Prati-veteris permittite ut ſerventur (a) noſtrum. Tunc enim diſponemus quid fieri inde velimus. Et ut uno ſermone concludam, placet ut vice noſtra de his quæ ſunt apud te diſponas libere pro arbitrio tuo, ſive in tuos, ſive in puerorum uſus profuturis. Oleum mittendum curabimus, Ruſſo pro emenda muſella ſocium dabimus, horologium item perferendum curabimus. E Placet homines noſtros de Moiona, te agente, rediiſſe in gratiam, neque aliud de te expectabamus. Abbas ſancti Fidriani propinquum habet monachum profeſſum, ut ipſe ait, bene natum, quem propinquorum potius quam ſuo inſtinctu, comperta clauſtri noſtri munditia & fama, tibi tradere inſtituendum ſanctis moribus cupit. Eſt, ut ait,

(a) Videtur hic deeſſe *in adventum* aut quid ſimile.

ſatis introductus & inſtructus. Indolem habet judicio noſtro non improbandam, atque ingenium bonum, niſi nimia abbatis vel indulgentia vel negligentia illud forte vitiavit. Facies tu quod videbitur tibi, namque iſtud totum judicium diſcretioni tuæ delegavi, ea tamen conditione adjecta, ut ſi forte placebit, nam nihil urgebo, ſubſidium flagites ab abbate ipſo percipiaſque. Mulam grandem quæ adducat Clementem mitto. Dices autem vicario ut quatuor caſei optimi formellas illi addat ad nos perferendas. Vale in Domino. Florentiæ III. non. Octobris.

EPISTOLA XXXI.
ad Mariottum.

Ut abſolvat ab officio camerarium.

Ambroſius Mariotto, ſalutem.

Repentina vicarii noſtri profectio non ſinit ut litteris tuis plenius reſpondeamus. Illud ſolum attingimus quod plus urget quam cetera. Tanta nobis & tam varia de perſona camerarii noſtri nuntiantur in dies, ut non poſſimus non laborare ſuſpicione. Noſti enim quam excruciet furis domeſtici ſuſpicio. Ejus rei gratia optimum factum putamus, eum inter ipſa auſpicia abſolvere, ne difficilius & majore cum ſua verecundia & damno noſtro poſtmodum amoveatur. Scribimus venerabilibus fratribus noſtris eremitis, ut eum abſolvant tacite, & ad ſuam eccleſiam remittant. Iſta interim tibi pro mente noſtra pandenda, & ut non mireris aut doleas, quaſi ademtum tibi ſolatium, quia revera magna cum amaritudine cordis id facimus, ſed rationem audiſti. Litteris tuis ſummatim reſpondeo, nullis quamlibet pungentibus litteris abs te profectis nos moveri, & quicquid id facimus, bono animo facere, neque de te aliter exiſtimare, eſſeque ſatis in ea militia exercitatos, in qua ipſe exerceris, quippe in qua plures annos vixerimus, neque ignorare laborem & fatigationem tuam. Vale in Domino, & familiolam noſtram, novam progeniem ſaluta, & ex nobis hortare. Florentiæ IIII. non. Octobris.

EPISTOLA XXXII.
ad Mariottum.

De Hieronymi fratris ſui infirmitate.

Ambroſius Mariotto fratri, ſalutem.

Inſtitueramus, ſicuti & filio noſtro Bernardo diximus, II. cal. venire ad vos, quia de Hieronymi noſtri ſalute ſpes certa eſſe videbatur. Poſtea vero illa ipſa die ita recidit, ut de vita ipſius medici deſperent, & niſi verus medicus ſuccurrat JESUS, actum de illo exiſtimetur. Paucis itaque adhuc diebus expectare decrevimus, dum de illius eventu certi ſimus. Interim per hunc tabellarium ad te ſex aureos mittimus, ut donec ipſi veniamus, neceſſitatibus veſtris providere poſſitis, & neceſſaria pueris vel ſanis vel infirmis miniſtrare. Vale in Domino, & pro me ora, puerisque noſtris me & Hieronymum fratrem commenda. Florentiæ v. nonas Octobris.

EPISTOLA XXXIII.
ad Mariottum.

De puero monacho, & de camerario ſcribit, hortaturque ad pacem.

Ambroſius Mariotto fratri, ſalutem.

Legimus libentiſſime litteras tuas, quibus pueri illius monachi adventum ad vos parum grate videris admittere, neque injuria, cum ea te de illo audiſſe dicas quæ diſpliceant plurimum, atque ob id maxime quod talem habuit eruditorem, de quo boni nihil, mala præſumas omnia. Nos, frater cariſſime, nihil te gravamus, nihil urgemus, ut contra quam tibi videbitur ſuſcipias quemque, immo ſemper in tua diſpoſitione rem poſitam noveris, & ſi quem etiam interdum ipſi mitteremus, eum jubentes ſuſcipi, quod tamen numquam erit, volumus ut arbitratu facias tuo, neque nobis in hac re obtemperare cures. Propinqui, ut ad te ſcripſimus, iſtius pueri viri ſatis honeſti, cum nobis ſumme commendarunt, illecti & attracti odore bono ſanctimoniæ illius clauſtri. Non licuit orantibus diu reluctari, commonefactoque illis præſentibus puero ſcripſimus ad te. Nempe niſi nepos eſſet, de abbate ſuo haberet locum mala ſuſpicio. Tuæ tamen erit vigilantiæ, ſi hunc admiſeris, explorare diligenter omnia illius geſta, ut cavere poſſis. Et ſiquidem affectu boni detineri cognoveris, juvabis piam voluntatem, ſin minus abjicito.

Camerarium noſtrum conſolari pro viribus ſtuduimus, & ad laborem tolerandum animare. Nos illi paucis poſt diebus ſolatium aliquod pecuniarum mittere curabimus. Non defuere qui illi crimina objicerent, multumque nos cumularent ſollicitudine, cum teſtes non leves ſint. Sed experimentum illius inſtituimus capere, hortati hominem ad bene agendum, neque illi quicquam objectorum ſibi criminum aperientes, ne puſillanimis fieret. Minus quippe metuimus cum te ibi & vicarium perpetuos ſit cuſtodes habiturus. Furti illi crimen impingitur. Iſtud monendi cauſa commemoravimus, non tamen plus aliis de illo, quam ſibi de ſe credituri. Ferventem ſatis in bono propoſito & honeſta voluntate comperimus, & currenti calcar admovere curavimus. Te

oro, frater cariſſime, ut id ipſum dicatis A omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata. Ecce enim domum noſtram quatuor idoneis columnis ſuffultam arbitramur. Niſi invicem congruatis, labefactum ædificium corruet. Oportet enim ut pari proportione erectis, nulla eminente plus ceteris, moles domus ſuſtentetur. Et vos, frater cariſſime, in ſtructura domus Dei, in ſuſtentatione tanti operis congruite invicem, oneraque veſtra portate. Compati ſibi neceſſe eſt membra, ſi corpus integrum ſervare cupimus, & juxta Apoſtolum infirma invicem noſtra tolerare. Nemo eſt tam ſanus, tantæ conſtan- B tiæ, tanti conſilii, tantæ vigilantiæ, cujus interdum non lateat infirmitas, non nutet intentio, non dormitet ingenium. Suſpecti nobis ipſis oportet ſimus, & fratri noſtro deferamus, plus in illo vigere conſilii quam in nobis arbitrantes. Nempe quam non ſit nobis glorioſum, quam non tutum, ſi vos præfecti domui Dei ab invicem diſſentiatis, niſi concordiæ panem manducetis, ignorare non poteſt prudentia tua. Submitti oportet invicem, & aliquid de juris veſtri C rigore laxare, ut congruere in opere Dei tota firmitate poſſitis, fiatque concentus ſuavis in cithara Domini, non diſcordantibus fidibus. *Superiores invicem arbitrantes*, ait Apoſtolus. Non eſt æquum, fili cariſſime, ut ſenſui noſtro innitamur, & de nobis ita ſentiamus, ut errare judicio non poſſe putemus. Summa prudentia eſt jura noſtra ſæpe contemnere, & ea facile alteri cedere, dum Domini noſtri lucra ſectemur, & pacem quietemque mercemur. Quorſum iſta fili? ut unitatem & concordiam pro viribus & contra vires ſectari ſtudeas, & vicario noſtro congruere, ipſique deferre, ut D poſtulat diſciplinæ ratio, & majori natu & vices iſthic gerenti noſtras. Ad quem etiam de hujuſmodi ſcribimus, & quidem acriter ſatis, quia diſplicet plurimum iſta noſtra, ut ſic loquamur, puerilitas in vobis. Neſcitis alterutrum cedere, rigidique ſi perſiſtatis, non intrabitis januam, Chriſtum ſcilicet qui ait: *Ego ſum janua*. Eſt janua ipſa humilis & etiam preſſior quam ſit Florentinæ cuſtodiæ publicæ, in qua ſi velis erecta & rigenti cervice ingredi, caput atteres tuum. Pontifici ſummo pueri commendati ſunt noſtri, habentque procuratorem E idoneum ſane ac diligentem. Neque ambigimus bona illis proviſurum. Mingocius Britonorienſis profectus ad nos exſolvit nobis pro nepote pecunias uſibus veſtris a nobis deputatas. Eas magna conſtricti neceſſitate ſuſcepimus, & in uſus noſtros expendimus, quia revera ſine ulla pecunia eramus. Non ambigimus dilectionem tuam id æquo animo laturam, quia diligis nos. Vale in Domino, & pueros omnes ex nobis benedicito. Florentiæ VI. idus Octobris.

EPISTOLA XXXIV.
ad Mariottum.

Laudat eum quod concordiam cum vicario nutriat, agitque de camerario.

AMbroſius Mariotto, ſalutem.

Accepimus litteras tuas, legimuſque libentiſſime, ſicuti ſemper conſuevimus quæ a te proficiſcuntur. Etſi occupatus animus, immo curis & variis cogitationibus implicitus atque diſtentus, non ſinit interdum qui ſit affectus noſter exprimere, immo ſæpius ita intercipit ſenſum, ut perturbationibus contra quam vellet ratio pandatur locus. Quod cum alias quandoque, tum inpræſentiarum nobis accidiſſe dolemus, qui te litteris noſtris contriſtarimus. Videmus quam multa exaggeras, ut te noſtri nominis & honoris ſtudioſum perſuadeas, quaſi vero nos inde dubitare poſſimus, qui te ad id munus elegerimus, quo nihil carius nobis conſtare poſſit, nihil quod in vita pluris faciamus. Scripſimus ad te ſuperioribus litteris, hortantes ut quietem & pacem ſervare cum vicario noſtro ſtuderes, ne ſchiſma eſſet in corpore, affectibus & voluntatibus in diverſa nitentibus, fiduciaque ſolita te aliquandiu oratione verſavimus; & gratias Deo, multum lucrati ſumus, quod amorem in nos tuum recognovimus, dum paratum ad omnia nobis morem gerere intelligimus ex tuis litteris. Sic nimirum Apoſtolus Corinthios contriſtat litteris, ut uberiorem fructum poſtmodum capiat ex eorum converſione, & mutatione in melius. Dici non poteſt, frater cariſſime, quam multis in dies premamur anguſtiis, quam ſæpe tædeat vivere; ſed tamen cum tantæ ſe undique difficultates aperiant, tam multi immineant fluctus, refrigerium ex vobis maxime capio, dum veluti ex deſerto in domum redeo, voſque diſpenſatores meos rem Domini ſapienter atque unanimiter tractare conſpicio, ſicuti econtra revertentem ex curis publicis ſi domeſticæ diſſentiones excipiant, ubi conquieſcam locum nullum invenio. Te vero, fili, numquam monere deſiſtam, ut eum te exhibeas quem conſueſti virtutis excellentis ſtudioſum, ſemperque memineris abs te inchoandum, ut in agro dominico proficere poſſis, tuamque item inſtituendam mentem, animum ita componendum, ut ad deſtinatum finem pervenire queas. Sed iſta ſuperfluo, cum voluntatem noſtram minime ignoras.

De camerario noſtro quid ſentias, quantumque opinioni noſtræ proſpicias, ne levitas in nobis carpi poſſit, pergrate ac libenter legimus. Dolemus certe quæ poſtea venerunt in notitiam noſtram nobis fuiſſe reſerata, ne duplici hinc inde premeremur

Digitized by Google

incommodo, quia & abjicere hominem ad A id munus electum quod maximum ſit, ſine ignominia ipſius & levitatis noſtræ nota, nequaquam poſſumus, & tenere qui ſuſpicionem furti dederit ſine fluctuatione animi nequaquam valemus, dum ad omnia quæ emergunt parata & promta in eum refundi poſſit cauſa. Sed tamen cum crebris & nuntiis & litteris ea mihi de illo innoteſcerent, quæ nequaquam ante perceperam, ſententia diſceſſi, quam ad te prioribus litteris ſcripſeram, probare hunc velle aſſeverans; & amovendum loco judicavi, honeſte tamen, ne ſuſpicionis laborare morbo coger- B rer. Movit tamen nos ratio tua, atque ita ut tolerare illum decreverimus, ſi modo ipſe velit. Nam honeſta illi modo interluxit ratio abſcedendi cum decore ſuo, quod ab hominibus ſuis evidiſſime nunc quoque expectatur. Ejus rei gratia inducias illi recogitandi ſecum in mane dedimus, ut ſtatuat quid velit. Nam utrumque nobis æque gratum erit, & ſive ille proficiſcatur cum honore ſuo expetitus a ſuis, bona cum gratia noſtra, ſive inſiſtat cœpto operi, nihil referre arbitramur. Id tamen arbitramur veriſſime, plurimum illi auctoritatis & fidei ex hujuſcemodi rumoribus ademtum fuiſſe, qui nobis certe invitiſſimis in vulgus exierunt. C Faciet ipſe quod ſatius æſtimarit. Placet quando puer ille non redit, ut quem velis intra clauſtrum admittas, ejus perfuncturum munere, & credimus ille ſit aptior qui ſit ævo provectior, ſervandæ etiam diſciplinæ puerilis cauſa. Illud tamen ante omnia cavendum cenſeo, ne occaſione ipſius in clauſtra ſerpat coluber, filioque per eum ad agnos noſtros non ſecus quam lupo pandatur aditus, id quod fieri nulla ratione volumus. Patrem enim illius te notare voluiſſe exiſtimamus, quem monaſterio tuo tradi poſtulas. Noſti quem velim; cum vero quemcumque malueris alium, ut ſuſci- D pere in tuum illic œconomum poſſis, plena auctoritate permittimus, neque opus eſt inde conficere litteras, quia in incertum ſcriberemus ignorantes, quem ibi poſiturus ſis, propter nuntium quem de Michaële Angelo & abbate Burgenſe ad te perlatum fuiſſe ſcribis, parati quem volueris confirmare tibi. De cuculla defuncti fratris nihil eſt hactenus factum, quia hanc abbas noſter neque emere, neque commutare velle videtur, expectandumque eſt tempus dum requiratur, quia meliore conditione vendetur. Abbates tamen qui hic ſunt, requiren- E tur an velint æquo illam precio ſumere, conabimurque ad te vel precium vel pannum mittere in uſus puerorum. Horologium & urceum æneum, ut poſtulas, mittimus, caricas item, ſi quæ in partem noſtram concedent; nam prædium ipſum obpigneratum eſt, ad te miſſuri. Adventum ad nos tuum, & periculoſum clauſtro & parum utilem nobis certo ſcimus. Tantis enim undique pontifex impræſentiarum anguſtiis premitur, ut auxilii poſtulandi maxime in re pecuniaria omnino tempus non ſit. Confidimus tamen ſi de propinquo requiratur monaſterium, de quo nobis frequens ſermo fuit, illum nobis nequaquam defuturum, quod notiſſimum eſt. Patres eremitæ ſcribunt nobis & latiſſime & tædioſiſſime ſuper camerarii negotio, cellerariuſque itidem noſter. Eis ipſe pro nobis ſatisfacies, ſententiamque explicabis noſtram, neque vicarium in jus vocetis, quaſi noſtræ mutationis auctorem, quia revera plurimi infamiæ juvenis noſtri auctores fuere, quam tamen tuis potiſſimum & cellerarii noſtri rationibus irritam volumus, inanemque decernimus, modo ille remorari velit, & exercere injunctum ſibi munus. Vicario ſcribimus, ut plantandas abietes curet: quia tempeſtivum eſt hoc ipſum. Volumus ipſe quoque ex nobis eremitas admoneas, & ſi opus ſit, hoc menſtruo tempore duos aut tres operarios mercede conducere, qui iſtud exigant opus. Abs te certiores fieri cupimus, ut ſe habeat puer ille monachus quem ultimum miſimus, an jugum trahat cum reliquis, aptuſque religioni videatur tibi. Nos quantum colligere ex aſpectu potuimus, indolem pueri docibilem ſatis judicavimus. Vale in Domino, & pueros noſtros ex nobis benedicito, & cum illis una tu quoque preces pro pontificis Eugenii ſalute, noſtraque hinc extricatione perfunde. Cellerarium noſtrum ſaluta, & ad labores patientiſſime ſubeundos hortare. Florentiæ ex noſtro monaſterio ſancti Salvatoris XII. cal. Novembris.

EPISTOLA XXXV.
ad Mariottum.

Pontificem ad ipſius vota pronum eſſe & egregie diſpoſitum, & de camerario.

AMbroſius Mariotto fratri, ſalutem.

Accepimus una cum noſtris & quas ad Placidum ſcripſiſti litteras piſciculorum munuſculo conjunctas. Et noſtras grate legimus & ſuas illi reddendas cum piſce curavimus. Accepit placide ac benigne ſui apud pueros noſtros & te ſervari memoriam. Rem de qua paucis egimus inſitam ſibi penitus comperi. Jamque de illa verba pontifici fecerat, & diſpoſitum egregie invenerat, atque ad rem ipſam pronum. Non deerunt, velim ſperes, fili cariſſime, occaſiones divinitus permiſſæ proſpiciendi piis cœptis noſtris, adeo diligentem habemus patronum & judicem cauſæ noſtræ benivolum. Confidimus brevi fore, ut votis ſupplicum tuorum omnipotens annuat, ita ut non modo quæ eſt impræſentiarum, verum

Digitized by Google

multo numeroſiorem familiam Chriſto Domino educare poſſimus. Quæ poſtulas omnia præter Virgilii textum & grammaticæ regulas mittimus ad te, eos ſane libellos ne mittere poſſemus, obſtiterunt occupationes quibus angimur jugiter, brevi tamen ad te mittendos ſpera. Litteras a camerario noſtro percepimus plenas querimoniarum, quibus inter cetera gravatur, nos non ſibi confidere, quod pecuniam a nobis acceptam oſtendere neceſſe fuerit, quaſi eam putaverimus ab ipſo in alienos ſumtus impenſam. Reſcribimus illi leniter & placide; hanc illi ſuſpicionem auferre molientes, & credimus, miſerante Deo, eam opinionem ex ejus pectore vellendam. Non enim niſi illi confideremus, ulla erat neceſſitas quæ nos impuliſſet ad eum vel inſtituendum primo, vel ad continuo reſtituendum, cum aliena potius quam noſtra ſuſpicatione illum amoviſſemus. Hortare tu quoque hominem atque ad conſtantiam anima, ne deficiat, eique pollicere ex nobis omnia neu deſperet, neu diffidat. Epiſtolas illas ad te noſtras cum inveneris, ad nos mittere curabis, ut amici votis facere poſſimus ſatis. Vale in Domino, & pueros noſtros omnes benedicito affectu noſtro. Florentiæ ex noſtro monaſterio ſancti Salvatoris IIII. idus Novembris.

EPISTOLA XXXVI.
ad Mariottum.

Scribit ſe Baſileam adveniſſe incolumem, queriturque de patribus eremitis.

AMbroſius Mariotto fratri, ſalutem.

Nihil ad te poſteaquam flentem e ſinu dimiſi meo ſcripſi, quod minime ſane vacaverit, partim iter agenti, partim occupationibus preſſo. Cum vero ad alios ſcriberemus, noluimus prætermittere quin ad te quoque litteras daremus. Venimus, Chriſto propitio, incolumes omnes XIII. calendas Septembris Baſileam, ubi hactenus occupatiſſimi fuimus, ita ut non licuerit ſcribere ad vos. Ne nunc quidem niſi multum occupati ſumus. Integri & toto itinere & hic hactenus ſumus, neque quiſquam noſtrum niſi recte valet. Auguſtinus noſter labores omnes & equitandi & longioris itineris illæſus ſuſtinuit, & bene valet, ſperamuſque de infirmitate ſua cito, miſeratione Dei, liberandum, adhibitis opportunis remediis. Ora, frater, orent & pueri noſtri, ut Dominus JESUS noſtra non aſpiciens ſcelera, manum ſuæ miſericordiæ porrigat, & ea nos peragere ſua pietate permittat, quæ ſint ad honorem ſuum, & ad eccleſiæ ſanctæ ſummique pontificis decus. Ex litteris noſtri Mariani ſumus certiores facti, patres eremitas advenienti venerabili fratri noſtro A domno Placido domini noſtri cubiculario, multa contra nos expoſuiſſe, quæ tamen ille confutarit rationibus veris. Gaudeo pontificem ſummum vicem nobis in hoc voluiſſe reſtituere, ut quoniam ipſi pro honore ſanctitatis ſuæ laboramus, provinciam ipſe ſuſceperit noſtram, atque ad bene & quiete vivendum eremitas hortatus ſit. Sed plane dolemus tam inſolenter illos & pertinaciter contra nos agere inſtituiſſe, a quibus ſemper retulerunt ſummi amoris indicia. Parcat illis Deus. Agitamur quotidie perturbationibus variis, ſed confidimus tamen in Domino, quod ſathanam ſubjiciet ſub pedibus B noſtris. Te autem, frater cariſſime, oramus, ut perſiſtas in opere Dei, quod cœpiſti, neque laceſcas animo, ſed confidas primum in virtute ac potentia Dei, pontificiſque ſummi benevolentia, quem curæ noſtræ ſucceſſiſſe mirum eſt quam gaudeam, tum etiam in reditu noſtro quem mature futurum plane ſperamus. Pax Italiæ nuntiata multum exilaravit animos noſtros. Commenda nos eremitis patribus, & ut pro nobis orent precare. Legatus de Hieronymo noſtro ita ſentit, ut a ſententia noſtra non diſcrepet, C neque ulla hic ejus memoria eſt, ut puniri ſi peccarit non debeat. Auguſtinus noſter & reliqui te ſalutant plurimum. Nicolaum noſtrum & omnes de familia fac meo ſalutes nomine. Baſileæ II. cal. Septembris.

EPISTOLA XXXVII.
ad Mariottum.

Scribit quid egerit Baſileæ, inquiritque de rebus ſui ordinis.

AMbroſius Mariotto fratri, ſalutem.

D Scripſimus ad te proxime, ſignificantes nos omnes miſeratione Dei Baſileam incolumes perveniſſe, jamque tibi redditas arbitramur litteras noſtras. Significatum eſt poſtea Marianum noſtrum miſerabili fine defeciſſe, fuitque atrox illius occubitus, ut maximo dolore cruciaremur, neque tamen de miſericordia Dei deſperavimus, confidentes hoc illi profeciſſe ad æternam ſalutem, quod ſcilicet juvenis eatenus fuerit, jam tamen maturuiſſe videbatur, & credimus bene continenterque vivebat. Affecit maxime ea ratio nos, quod ipſius ſo- E latio te maxime inniti ſciebamus, quia erat promtus ad omnia, quæ grata nobis fore putaret. Neque tamen arbitramur, frater cariſſime, te abjeciſſe animum, quando pontifice niteris ſummo, qui curam tui gregiſque noſtri habiturum ſacro ore promittit. Nos, amantiſſime frater noſter, multum hactenus exercitati ſumus, agimuſque Deo gratias, quod orantibus vobis labor noſter non erit infructuoſus. Legatus noſter homo ſapientia ſingulari, tanto affectu

Digitized by Google

ſuſcepit nos, ut nihil ſupra, tantumque auctoritati noſtræ conceſſit, quantum fere ante nos nemini, adeoque videtur immutatus, ut pro pontifice eſſe jam cœperit, prudentiſſime licet atque cautiſſime. Moleſtus & ingratus hujus rei gratia cœpit eſſe pluribus, ejuſque concilii primoribus adventus hic noſter, quia nobis maxime aſſignant iſtiuſmodi mutationem. Neque fortaſſe falluntur, quia revera illi importune inſtitimus verbo, ſcripto, neque illum permiſimus quieſcere, ſemperque gratiſſime & majore cum gaudio admiſſi ſumus, & credimus atque confidimus, miſerante Deo, rem eo deductam eſſe, ut certi de ſuppreſſione concepti ſchiſmatis jam jamque parturientis, deque redintegratione capitis atque membrorum eſſe poſſe videamur. Ejus rei gratia proxime hinc abſcedemus de mandato pontificis imperatorem adituri, & apud eum functuri legationis officio, expletaque legatione, ad vos inde remeabimus. Licet diſceſſus hic noſter legato ſit moleſtiſſimus. Agimuſque Deo gratias per hanc oportunitatem aditum nobis patere redeundi, qui, ſi hic eſſemus remorati, nuſquam patebat. Ora, frater cariſſime, orent & pueri noſtri, ut greſſus noſtros dirigere Dominus pia miſeratione dignetur, neque ſceleribus noſtris offenſus, auferat a nobis miſericordiam ſuam.

Neſcimus & ſcire valde cupimus, ut ſeſe habeant negotia noſtra, an eremitæ quieſcant, an obediant familia, an camerarius ſit immutatus, recteque ſe habeat, & ante omnia an grex ille Domini candidus atque innocentiæ luce conſpicuus proficiat ſapientia & gratia, & juxta pontificis voluntatem etiam numero, ut ſeſe habeant ædificia incœpta renovari, & in hunc modum ſingula. Vides quam grandem tibi ſcribendi campum aperuerim. Noli, quæſo, frater cariſſime, parcere calamo, neque quoniam occupati arduis negotiis ſumus, putes iſta nobis cordi non eſſe, quæ numquam ex animo noſtro diſcedunt. Viriliter oro te habeas, frater, quia non tunc eniteſcet virtus tua, ſi noſtro ſolatio nitens præſentiaque ſuffultus virtuti ſtudeas, ſed longe maxime ſi abſentibus nobis amplexeris tolerantiam, probitatemque capeſſas, & nullis cedas quaſſationibus, perturbationibuſque ventorum. Commenda nos patribus eremitis, ad quos etiam ſcribimus, & ut pro nobis orent jugiter obſecra. Clementem noſtrum corroborare ſtude, ut peragat fideliter ac ſollicite miniſterium ſibi creditum. Familiam omnem affectu noſtro ſaluta, quibus quia ſolita ſtipendia veſtium ſuppeditare non poſſumus, cruciamur animo. Pueris noſtris, qui ſunt oculi capitis noſtri dabis benedictionem noſtram. Vale in Domino. Baſileæ 11. Octobris. Salutant te qui mecum ſunt, & Auguſtinus in primis.

EPISTOLA XXXVIII.
ad Benedictum priorem B. Mariæ de Roſa.

Negotia monaſterii a ſe commendata eſſe ſummo pontifici.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro domno Benedicto priori S. Mariæ de Roſa, ſalutem in Domino.

Accepimus litteras tuas, quibus & Hieronymi noſtri & monaſterii negotia commendas nobis. Vidimus illum libentiſſime & ante omnia conſolati ſumus, impetrata jam a pontifice celebrandi licentia. Negotia monaſterii commendavimus pontifici ipſi, nihilque tunc reſpondit. Repetemus poſtulationem noſtram & contra inſtitutum noſtrum efficiemur mendici veſtri gratia. Orate ut Dominus cor illius diſponat & dirigat, ut vobis benefacere velit. Matthiam libentiſſime concedimus tibi, permittimuſque ut mutato habitu ſit apud te, quia revera bonus juvenis eſt & religioni aptiſſimus, exque ejus ſocietate multum ſolatii capies. Mittimus dilecto filio noſtro lapidem, circinum, & duas ruffi coloris uncias. Horologium eſt huic venale horarum XII. ſi quid pecuniarum impenderit pontifex, ememus illud vobis. Florentinum illum, ſi bonæ eſt indolis ſuſcipe, neque diffidas inopiæ, ſed plenam fidem ac fiduciam habeas in Domino, qui relevabit inopiam veſtram, neque interficiet fame animam juſtam; ſed aperiet largam manum ſuam, & timentes ſe implebit benedictione. Diſcrete autem & caute volumus te habeas, frater, & ne quid nimis, ſed hæc primordia temperes, ne effugentur puſillanimes, ſed roborentur in fide & dilectione Dei ſanctoque inſtituto. Franciſcum juniorem gravitatis admone, & ad perſeverantiam hortare, tuque ſuper illum cautus invigila, & ſi deliquerit, acrius coërceatur. Vale in Domino.

EPISTOLA XXXIX.
ad eumdem.

Nihil adhuc obtinere potuiſſe a pontifice, a quo tamen bene ſperare jubet.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro domno Benedicto priori ſanctæ Mariæ de Roſa.

Negligentiam fortaſſis accuſas noſtram, quod nihil ſcribamus, arbitrariſque nos non meminiſſe promiſſionis noſtræ, veſtræque neceſſitatis, quamvis proxime, quando Matthiam miſimus, ſcripſeramus. Nihil adhuc a pontifice impetrare potuimus, quia revera multum occupatus eſt, præter ſignaturam

naturam, ut domnus Hieronymus celebrare poſſit, dum tamen vivat in regulari obſervantia. Quam quidem ſupplicationem ſignatam ad te mittimus illi reddendam pro conſolatione ſua. Non ceſſamus tamen opem opportunam vobis a pontifice poſcere, & heri Placidum ſumus allocuti, noſtrumque procuratorem ſubſtituimus, commendantes illi negotium, ſperamuſque rem bene ſucceſſuram, & pontificis animum ad gratiam flectendum. Quod ſi forte, permittente Deo, ſecus fiat, gratias illi oportet referre ex animo, qui vos in camino paupertatis probare diſponit, ut ea tentatione purgatiores & probatiores reddat. Noli, frater cariſſime, laſſeſcere animo, noli deficere; ſed ſpe intentiſſima in Deum erecta, ab illo auxilium poſtulare diſce, qui adjutor in opportunitatibus eſſe conſuevit & in tribulatione opem ferre. Numquam ille in ſe ſperantibus defuit, numquam ſupplicium ſuorum preces ſprevit: & putas puſillum gregem ſuum ab ſe ſperni poſſe aut deſeri? Procul a corde tuo ſit, frater, iſta infidelitas; immo adeſt ille vobis, aderitque ſemper, nec vos in tempore anguſtiæ deſeret. Hortare tu quoque filios noſtros fratres tuos, eiſque de nobis pollicere omnia. Neque enim vobis umquam deero, ſed vitam ipſam quoque meam atque animam pro vobis ponam. Vale in Domino, & fratres noſtros omnes ex nobis ſaluta.

EPISTOLA XL.
ad monachos de Roſa.

Hortatur eos ad regularem obſervantiam, aliaſque virtutes.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, conventui & monachis monaſterii de Roſa, ſalutem.

Redit ad vos venerabilis frater prior veſter, neque tamen ſine noſtris ad vos litteris reverti debuit, quibus vos omnes, filii cariſſimi, inſtanter hortaremur, & ſumma vi dilectionis moneremus perſiſtere in ſancto propoſito, & vitam regularem religioſamque obſervantiam perſeveranter tenere. Nolite, filii cariſſimi, laſſeſcere in illius famulatu, cui ſervire regnare eſt. Nolite langueſcere in eo quod cœpiſtis, ſed felicioribus ſemper incrementis, perpetuiſque ſucceſſibus ad virtutes perpetim ſcandentes, videre mereamini Deum Deorum in Sion. Scalam illam a terra in cœlum erectam, quam vidit patriarcha Jacob, aſcendere tota intentione feſtinate, ut Dominus qui ſcalæ ſummitati innititur, laborantibus in aſcenſu porrigat manum. Nolite ſpiritu puſillanimitatis involvi, ſed confidite ſemper in Domino, qui in ſe ſperantibus numquam deeſſe conſuevit. Non vos terreat paupertatis anguſtia, quia dives eſt in miſericordia cui ſervire delegiſtis, nec fame perimet animam juſti. Summus pontifex multum diligit vos, benedictionemque parvam licet, mittit vobis. Orate pro nobis. Valete in Domino, filii noſtri amantiſſimi.

Finis Epiſtolarum libri octavi.

AMBROSII CAMALDULENSIS EPISTOLARUM LIBER IX.

AD SEBASTIANUM ABBATEM MONASTERII S. SALVATORIS DE ROSA DE FLORENTIA.

EPISTOLA PRIMA ad Sebaſtianum.

Gratulatur ei de felici peregrinatione, ſcribitque peſtem graſſari Florentiæ.

AMbroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro Sebaſtiano, ſalutem in Domino & ſanctæ dilectionis affectum.

Legi hodie litteras tuas lætus atque hilaris, Ferrariæ unas, atque alteras Venetiis ſcriptas, quibus tu omnem peregrinationis tuæ ſeriem exponis. Gratulatus ſum mirifice te ubique gratiſſime acceptum eſſe atque humaniſſime tractatum, in his dumtaxat regionibus quas mare non alluit, neque ſane mirum eſt, illic ubi minus fortaſſe notus eras, minus te humanitatis expertum, quamquam me neſcio quo pacto fugerat, ad eos quoque ſcribere qui ſunt ipſius civitatis principes ac totius humanitatis condimenta. Profecto enim nuſquam melius aut lautius acceptus fuiſſes; ita mihi de amiciſſimorum hominum humanitate perſuaſum eſt. Ac ſiquidem Venetiis te inventuras ſuſpicarer has litteras, eis modo ſcriberem, faciamque ſi juſſeris: cohibuit enim ſcribentis impetum tuæ conſideratio voluntatis, quia te conferre Patavium prope diem inſtitueras. Quantum vero voluptatis mihi attulit ſumma Franciſci Sandelli optimi & amiciſſimi viri humanitas & egregia virtus atque liberalitas ſingularis, fateor, explere difficile poſſem. Nihil ille a ſua natura alienum fecit, ceterum inſtituto ſuo atque moribus obſecutus eſt, qui omnem benivolentiam in vos, omnemque oſtendit pietatem, nulloque in loco defuit officiis præſtantiſſimi viri ſummæque hoſpitalitatis. Ei quoque meo nomine gratias referes. Etſi enim, quod fatendum eſt, meritis tuis totum præſtitit, in me ipſum tamen excepiſſe videor eximiam viri benignitatem. Quid ni? cum hanc indulgentiſſimo patri ille exhibuerit. Eam A item quam Antonius pater contulit humanitatem gratiſſime audivi. Sed nullius mihi gratior atque jocundior quam Franciſci noſtri fuit, quæ & dignior ceteris & locupletior eſt. Antonius monachus tuus oravit, ut ad te ſcriberem, ac juberem bono eſſe animo. Cuncta enim in monaſterio tuo recte adminiſtrari, chorum ſcilicet die noctuque frequentari, & cetera ita geri, ut melius ipſe optare non poſſis. Quod animadvertes atque gratulaberis cum fueris reverſus. Verum hinc plura ſcribere ſimulatque otioſum eſt. Novi certe alias viri fidem, B atque ſpectatam prudentiam in abſentia tua. Imitari ferme videtur diſcipulos Pauli, quibus ille ſcribens aiebat: *Itaque fratres mei, ſicut ſemper obediſtis, non in præſentia mea tantum, ſed multo nunc magis in abſentia.* Ego illi juſſi, ſi quid opus habeat, referat ad me, faciam enim ea fide atque diligentia quam te velle ſcio. Hieronymus frater te mecum una & per te Franciſcum ipſum noſtrum amantiſſimum omni officio affectuque ſalutat, ſimul & Gregorius noſter, quem priore loco ponere debui. Nos omnes bene valemus ſingulari Dei munere. Civitas C peſte hactenus clementer ſatis agitatur; ſed metus tamen majoris vaſtitatis corda civium concutit; ne ſic tamen quiſquam linquit patrium ſolum. Deus miſereatur, agatque nobiſcum non ſecundum peccata noſtra. Meremur enim ejuſmodi flagellis conteri, atque ut inter flagella ipſa levemus ad eum corda noſtra cum manibus, ne ſine ſenſu doloris noſtri perſiſtentes inter illos numeremur, de quibus ipſe per prophetam loquitur: *Percuſſi eos, & non doluerunt*; ſed D iſta triſtior ac mœrens dixerim. Novellæ noſtræ plantationes, quibus teipſum commendas, pro te preces fundunt, eo utique validiores, quo affectu mundiore atque ardentiore innituntur. Neque in præſentiarum quæ ſcriberentur occurrebant. Vale, amantiſſime pater. Florentiæ ex noſtro monaſterio III. Julii.

Digitized by Google

EPISTOLA II.
ad Sebaſtianum.

Gratulatur ei quod Venetiis laute exceptus ſit.

AMbroſius Sebaſtiano patri, ſalutem. Hac hora, immo hoc fere momento profectus ad me Antonius monachus tuus, legendas mihi, ut conſuevit, lætus obtulit litteras tuas. Legi eas perquam ſane libenter, eo in primis gaudio elatus, quod te Venetiis eſſe, ibique lautiſſime fuiſſe ac- B ceptum ſum certior factus, humanitate præcipua & pene ſingulari Antonii patris noſtri amantiſſimi & indulgentiſſimi. Cui cum ob alia plurima in nos merita ſua, tum ob id maxime devinctum atque obſtrictum & obnoxium perpetuo me fatebor ingenue, quod te ea qua cupieram humanitate ac benignitate ſuſcepit. Scripſi ad eum proxime litteras, quibus pro impenſa tibi humanitate gratias agerem, quas illi quia jam redditas arbitror, nihil neceſſe eſt denuo ſcribere, præcipue in tanta horarum penuria. Antonius quippe noſter officioſi hominis implens mu- C nus, abſcedere nequaquam paſſus eſt, niſi has vel breves mittendas ad te ſecum ferret. Commenda me pleno affectu viris illis unice dilectis, Antonio ſcilicet atque Franciſco abbatibus. Si antea ſciviſſem Venetias te conceſſurum, amicis noſtris principibus civitatis ita ſcripſiſſem, ut ab his noſtri gratia te acceptum comiter & humaniſſime gratulari poſſes. Verum quoniam prope diem inde profecturum conjicio tuis litteris, caſſo jam id labore tentarem. Gregorius & Hieronymus fratres omni te officio ſalutant. Saluta ipſe eos qui nos diligere dignantur. D Vale in Domino, Florentiæ x. cal. Auguſti.

EPISTOLA III.
ad Sebaſtianum.

De lue ſæviente Florentiæ & de capitulo generali celebrando.

AMbroſius Sebaſtiano patri, ſalutem. Nihil fere quod ſcriberem fuit, quandoquidem tu nullas ad me litteras dediſti, quamvis eas mihi quoque communes eſſe volueris, quas Antonio monacho tuo E ſcripſiſti. Referam igitur gratiam, ut tametſi reſcribam potius ut voluntati tuæ obſequar, quam quod aliquid novi eſſet ad te perſcribendum, ex quo lætitiæ aliquid conſequi poſſis. Nam triſtia quæ ſunt civitati communia ſcribere conſilii non fuerit. Illud tetigiſſe ſatis erit. Luem ſævire clementer ſatis, verum tantum terroris injectum civibus, ut urbs ſola reſtitiſſe, civitas migraſſe videatur. Conceſſiſſe ab Franciſco noſtro Sandello dulciſſimo & humaniſſimo hoſpite no-

A ſtro, ad Antonium patrem non diſparis humanitatis & benivolentiæ ad hoc acceſſitum, ab illo vix cunctando dimiſſum, dici non poteſt quam acceperim grate, quandoquidem tua tibi virtus & probitas tantum gratiæ apud remotiores quoque regiones comparavit. Officii autem mei eſſet, & non admonitus novi commendare peregrinum haud ingratum & ignavum locupletiſſimo hoſpiti, omniumque officiorum ſtudioſo. Itaque ſcribo ad illum litteras his annexas, quas illi ex me reddes, commendabiſque ſibi in teipſo Ambroſium ſuum. Nos omnes Dei munere valemus integerrime. Scribendum ad te fuit, quod nuper accepi, dominum ſcilicet Senenſem protectorem ordinis mandaſſe litteris ſuis patri generali & eremitis, ut capitulum generale proximo Septembri menſe juxta condictum celebrent in monaſterio Vallis-Caſtri, citentque prælatos omnes ordinis noſtri, ita ut nulli excuſare liceat præſentiam ſuam, cum ipſe quoque velit intereſſe capitulo. Iſta mihi renuntiata ſunt: vera ſint necne non affirmaverim. Vale, mi pater, & me patribus meis Antonio & Franciſco commenda. Hieronymus frater te unico affectu reſalutat. Florentiæ ex noſtro monaſterio xv. Julii.

EPISTOLA IV.
ad Sebaſtianum.

De capitulo generali.

AMbroſius Sebaſtiano patri, ſalutem. Quod abs te nullas unquam accepi litteras, ex quo profectus a nobis es, non poſſum non mirari. Verum auget admirationem, quod neque poſtea quam iſtuc conceſſiſti quicquam ſcripſeris ad nos. Antonius monachus tuus nuper ad me profectus expoſuit timorem ſuum, dicens fuiſſe qui ſibi dicerent, tui maxime cauſa capitulum iſtud congregari. Reſpondi illi quod verum, Deo teſte, fuit, me numquam id comperiſſe. Ob generalis enim tantum patris gratiam id præceptum emanaſſe didiceram; licet ne id quidem probarim. Profecto enim ſi vel tuis vel amicorum litteris quippiam adverſum te audiſſem tentari, cum ſit mihi cariſſima, ut debet, bona fama tua, omniſque utilitas, non deſtitiſſem ea omnia agere, quæ tibi proſpicere poſſent, honorique tuo ac famæ conducere. Vererique jam cœpi ne ſero iſta perceperim. Heri enim ſum factus certior dominum Johannem de Corneto protonotarium ad capitulum cum reliquis duobus quos ante didiceram pergere. Neſcio quid agendum ſit mihi, ſi quid ipſe fieri poſſe per me animadverteris, jubere tuum eſt, meum autem imperata perficere, in his dumtaxat quæ ſalva conſcientia fieri poterunt. Vereor ne gravis aliquis motus oria-

Digitized by Google

tur. Nos protector ordinis noſtri jam ſecundo litteris monuit, ut monachos noſtros iſtuc mitteremus. Quod facere omnino renuimus, pluribus ex cauſis minime ut hic inſerantur neceſſariis. Nos omnes bene Dei benignitate valemus. Vices ſuas ac vocem in capitulo prior noſter domino generali poſtulanti commiſit. Habes ipſe fidele teſtimonium tum conſcientiæ tuæ, tum etiam noſtrum, te ſemper optaſſe monaſterium tuum ad obſervantiam regularem reduci. Obſecro te, mi pater, ut in his quæ illi forte conſtituere volent ad religionem conſervandam ſive reſtaurandam, facilem te mitemque præbeas. Quod ſi avidum te bonæ feliciſque mutationis in melius oſtendes, nihil eſt judicio meo quod metuendum ſit tibi. Hieronymus frater & ceteri te unico affectu ſalutant. Antonius monachus tuus delirare incœpit, & fabulas ſomniaque ſectari. Sed iſta jam fortaſſe comperiſti, neque modo a me aperienda ſunt. Objurgavimus illum acriter Gregorius pater & ego, neque deſtitit. Vale, mi pater. Florentiæ, ex noſtro monaſterio XIIII. Octobris.

EPISTOLA V.
ad Sebaſtianum.

De capitulo generali & ordinis reformatione, & ut deſinat peregrinari.

AMbroſius Sebaſtiano patri, ſalutem. Cum remearet ad te B. ſacerdos, fecit rem mihi ſumme gratam; noluit enim proficiſci ſine meis ad te vel brevibus litteris. Non erat officii mei non parere ejuſmodi ipſius votis. Itaque perlibenter ſcribere inſtitui paucis, quia revera ne ſcribam prolixius plura ſunt impedimento, & horæ brevitas in primis. Gratulor capituli rem mitius quam ſuſpicabar actam eſſe, viroſque illos non modo non infenſos tibi, verum & benivolos plurimum fuiſſe. Id quippe Antonius monachus tuus retulit mihi. Deus cœpta ſecundet, bonumque ad finem uſque proſequatur initium. Nos certe bonam ordinis reformationem optare poſſumus, vix ſperare præſumimus, eo res deducta videtur; verum potens eſt Deus de lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ. Te hortor, atque oro, pater, jam peregrinari deſiſtas, atque tuum monaſterium longo poſtliminio remees. Eſt, ut audio, munda tota illa regio, immo & civitas ipſa tota ferme quieſcit. Imminutus eſt ſatis morbus hic peſtifer, ſperaturque in dies minuendus magis: majore certe animi & corporis quiete inter tuos verſaberis quam uſquam alibi. Poteris reſidere in tuo monaſterio quoad res omnino conquieſcat. Nos patienter tolerabimus abſentiam tuam, dum de tua tranquillitate certiores erimus. Noſtrum monaſterium hactenus divina miſeratione ſervatur integrum atque ab omni labe illibatum. Hieronymus frater te oppido ſalutat. Vale, pater. Florentiæ ex noſtro monaſterio V. idus Novembris.

EPISTOLA VI.
ad Sebaſtianum.

Dehortatur à peregrinatione.

AMbroſius Sebaſtiano patri, ſalutem. Urget Antonius monachus ut ſcribam aliquid ad te. Quod etſi amanter fecit, non poſſum tamen ipſe non moveri, quod tu nihil umquam litterarum ad me dare volueris. Scio quid in excuſationem tuam obtendas. Sed ego non id facile admitto. Nam obſecro, ſi latine ſcribere non vis, cur vel communi locutione non ſcribis? Neque enim ego de te poſtulo ut latine ſcribas. Ut voles ſcribito, dum ſemper ad me mutus non ſis. Verum iſta ut libet ſiant. Expectabam lætus reditum tuum: ſed is, ut video, interceptus eſt, amicis diſſuadentibus: neque ego urgeo quicquam, ſed tamen, ut ex animi mei ſententia loquar; præſtaret domi mori pacifice quam tanta & tam moleſta peregrinatione vexari. Adde quod ibi quoque rerum incertus eſt exitus, & permulti peregre ex peſte defuncti hoc anno ſunt. Antonius monachus legit mihi priores litteras tuas: quibus de inhumano hoſpite quereris. Decreveram ferme Romam nihil ſcribere, quod neque neceſſarium exiſtimarem, ne quid etiam læderet exiſtimationem tuam, atque ita dimiſi a me Antonium ipſum. Poſtmodum cum protectori noſtro mihi ſcribendum eſſet alia ex cauſa, inſtitui paucis illius viri mentionem facere, nihil illum aut vituperans expreſſe, aut laudans, ſed tantum admonens, ut quoniam profecturus illic eſſet, confirmationis ſuæ gratia, diligenter viri ingenium & mores vellet addiſcere. Ac ſiquidem exiſtimaret dignum, promovendum curaret; ſin minus, ageret ut ſibi videretur. Litteras ab epiſcopo Ferrarienſe quidam ad te Veronenſis detulit. Eas legi, & quoniam non ades, ipſe reſpondere illi tantum meo nomine curabo. Hortatu meo Antonius ſpe illum paucis diebus detinuit. Ita enim poſtulabat amore & nomine epiſcopi noſtri. Hieronymus frater maximo te affectu ſalutat. Vale, pater. Florentiæ II. cal. Decembris.

EPISTOLA VII.
ad Sebaſtianum.

Ut in cauſa ſua conſcientiæ & famæ conſulat.

AMbroſius Sebaſtiano patri, ſalutem. Poſtquam heri a nobis profectus es,

Digitized by Google

ſubiit ſcrupulus Gregorium noſtrum non A contemnendus, quem cùm ſignificaſſet mihi, qua ratione niti viſus eſt, injecit metum cauſæ tuæ. Adjecti ſunt & alii ab aliis ſcrupuli, qui rem tuam labefactare videntur. Diſſimulandum itaque non fuit mihi, quin ea omnia ſignificarem tibi. Ego enim ita te diligo, ut conſcientiæ tuæ primum, tum etiam opinioni, ac poſtremo utilitati conſultum cupiam. Neque enim pluris tua facio quam te atque integritatem tuam, quam tueri ſemper una æquali ſtudio ac amore debemus. Dicebat itaque Gregorius noſter: Memorat abbas diſſenſionem illam ac ſimultatem inter ſe & Honofrium patrem exortam, B quod ille LIX. aureos Sinibaldo dari, quam menſæ Uſanæ maluerit. Hic autem ex amicorum conſilio menſæ illi tradiderit. Quid vero cauſæ fuit, ut vel iraſci ille, vel iſte non ejus exequi juſſa debuerit, ſi de ſuis pecuniis ſolveretur. Potuiſſet enim Honofrius pro ſe allegare ac dicere quandoquidem aliis quam mandaveram tibi, pecuniam dediſti, tuo id detrimento feceris. Cur enim cui juſſeram non ſolviſti? Ex quo vult colligi te illas pecunias generali debuiſſe, atque ideo illum indignatum, quod rem ſuam alteri quam juſſe- C rit dederis. Te enim, ſi de tuo ſolviſſes, utri magis dares, nihil movere debuiſſet; ſed quia rem alienam diſpenſabas, idcirco quæſiſſe plura conſilia. Habes adverſarios magnos & argutos, qui Honofrium ipſum dum abbas erat, dicant poſſeſſiones procuraſſe eremi Urbi vicinas, atque ex eis penſum accepiſſe, quem cum in uſus monaſterii tui conſumſiſſet, plurima poſtquam generalis aſſumtus eſt, quæ ad monaſterium tuum pertinere viderentur, idcirco exegiſſe, teque debitorem quinquaginta & novem illorum florenorum remanſiſſe ac porro plurium. Ex quo aperte colligunt te de tuo nihil impendiſſe, D atque idcirco debitorem tum Eremi tum ordinis quoque reſtitiſſe. Non poſſunt iſta non movere audientium animos, atque ideo illa ſignificanda duxi tibi, ut rationem tibi diligentiſſimam reddendam de omnibus noveris. Neque verò diſſimulavit religionis noſtræ princeps iſta de te loqui, teſteſque proferre qui ſint horum conſcii, nec deſiſtet eadem collegæ quoque inſuſurrare meo, ut videas quam caute tibi incedendum ſit. Te oro atque obſecro, pater, conſulas ante omnia conſcientiæ, ut dixi, tuæ, tum honori E quoque, poſtmodum commodo. Mallem enim de te bis terque pluſquam debeas ſolvere, quam dolo aut ſuſpicioni locum dare. Scis enim ſi fraus ulla deprehenſa fuerit, publicandam magno cum dedecore tuo, quo nihil indignius, nihil ingratius poſſet obvenire. Vale, & ſi me diligis, opinionem tuere tuam, verecundiæque conſulas meæ.

EPISTOLA VIII.
ad Sebaſtianum.

Improbat quod domnum Lucam a ſuo arceri velit monaſterio.

AMbroſius Sebaſtiano patri, ſalutem.

Retulit mihi Gregorius pater te illi mandaſſe ut D. Lucæ omnem ad monaſterium tuum redeundi obſtrueret aditum, omnemque ſpem prorſus adimeret. Id equidem quia minus tibi decorum exiſtimavi, ægre, fateor, tuli, percontatuſque cauſam iſtius mutationis tuæ, nullam penitus addiſcere potui, niſi illa quæ plane levis & nulla eſt, quod ſcilicet illum monachi tui reliqui non libenter aſpicerent. Id ſi ita eſt, jam non tu illorum rector, ſed illi potius tui, quibus contraire non audes. Tria ego eſſe potiſſimum puto, quæ te ad hunc abjiciendum juſte poſſent inducere, ſi vel vitæ ſit peſſimæ, & qui ceteros ſui exemplo ſcandalizet, vel negligens ad opus Dei & cetera religionis exercitia deprehendatur, vel certe ſi tam ſuperbus & faſtidioſus ſit, ut illum ejus rei gratia ceteri ferre non poſſint. Quæ omnia cum in hunc judicio noſtro non cadant, fateor ſatis admirari non poſſumus repentinam hanc mutationem tuam. Etſi enim, quod facile credimus, aliquantulum de ſe præſumere ac tumere videatur, is tamen tumor atque ea præſumtio eſt, quæ riſum potius quam indignationem mereatur. Ceterum ſi allegetur infirmitas, non ea quidem ſatis juſta videtur cauſa illius rejiciendi. Quando ſi in ceteris ſe bene habeat, & ex Domini noſtri & ex regulæ præcepto fovendus potius ſit. Doleo, pater, quia illi dolendi & de te ac de nobis una conquerendi occaſio datur. Hinc enim, ut noſti, ut ad tuum ſe conferret monaſterium admonitus eſt, & durum ſane videtur, atque impium illius tum neceſſitati, tum opinioni non conſulere. Inſtat ecce hyems, ut vagari huc atque illuc, inſtabiliſque fluctuare cogatur, ut videatur aliquod delictum grande admiſiſſe, ac per id perpeſſus eſſe repulſam. Obſecro, pater, miſericordiæ aperias ſinum, & quem commendavimus tibi, non fruſtra ex corde ac domicilio excludas tuo. Si quid in illo tibi diſplicet, ſeverius corripe, atque etiam objurga, ſi placet. Ferre enim omnia quam abjici eliget. Commendamus illum tibi etiam atque etiam. Quod ſi aliter quam cupimus agere inſtituas, feremus id, ſi non libenter, patienter tamen. Vellem enim obſtrui ora obloquentium quantum fieri poteſt. Vale, pater, & ignoſce fiduciæ meæ.

Digitized by Google

EPISTOLA IX.
ad Sebaſtianum.

Ut fratrem Reinerium converſum conjiciat in vincula & viros improbos coerceat.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, &c. venerabili fratri noſtro Sebaſtiano, ſalutem in Domino & ſanctæ caritatis affectum.

Quoniam ex debito noſtri officii aſtringimur errantes curæ noſtræ commiſſas oves revocare ad gregem, nolentes ut ingrediantur flagello virgæ paſtoralis impellere. Fraternitatem itaque tuam oramus, eique ſub titulo amoris injungimus, ut morbidam ovem ſeparet, eamque cuſtodiæ mancipet, ne miſeria ſua, quod abſit, inficiat ceteras. Frater Rainerius olim converſus noſtri monaſterii, qui diu perditis moribus vixit, & modo poſt juſſionem noſtram & inhibitionem huc atque illuc inſtar infrænis equi male libere & in ſuam perniciem vagatur, coercendus eſt, & conjiciendus in vincula, ne & ſalutem ſuam una prodat, & officio noſtro deroget, in ordinis totius ac religionis injuriam. Eum itaque facies capi, & artiori cuſtodiæ trades, ibi ſervandum ad noſtræ voluntatis arbitrium, ut ceteris terrori ſit, ne audeant ex impunitate nequitiæ licentius perpetrare ſcelera. Terrendi namque ſunt reprobi, ne peccare præſumant, ſalubriterque multorum ſaluti proſpicitur ex pœna paucorum. Ita enim erit utilis manſuetudo noſtra, ſi per eam non ſolvitur diſciplinæ cenſura. Ex noſtra igitur lenitate, qui proficere negligunt, neceſſario ex ſeveritate proficient. Apponenda ſunt pro morborum qualitate remedia. Unde & Samaritanus ille noſter vulneribus infudiſſe oleum & vinum perhibetur, ut & leniter & auſtere agendum nobis in animarum cura ammoneret. Hunc itaque nequam hominem ex juſſione noſtra coartabis, ut dixi, neque ante relaxabis, quam fueris denuo noſtris litteris admonitus. Filios item noſtros qui tuæ curæ crediti ſunt, ut integre ac religioſe vivant ſtudioſe curabis, Philippum præcipue ac Petrum. Noli, obſecro, parcere increpationi. Utere virga & flagello, ne pereant. Eos ſi probe egerint, caritate præcipua proſequar, niſi emendaverint, ſeverius inſequar. Hanc tamen curæ meæ partem tibi, pater, malo committere. Moveat te, quæſo, zelus domus Dei. Rationem ecce poſiturus adveniet. Vigilandum eſt nobis, ne forte ex improviſo ſuperveniens dormientes inveniat Dominus noſter. Hortare omnes ex me, ut proficere in bonis ac religioſis actibus ſatagant, mercedem bonam a bono Domino percepturi. De electione novi abbatis ac de ceteris Hieronymo fratri plenius ſcripſi, iſque non A ambigo tecum communicabit omnia. Rationis calculum necdum cœpiſſe vos percepi. Ea dilatio, etſi conſulto fit, diſplicet tamen. Frigeſcent enim vota & poſtmodum difficilius iſta repetentur. Curæ tamen noſtræ erit, quantas potero informationes mittere ad vos, & fortaſſis hæc mora non erit prorſus inutilis. Vale, pater, & filio compatere tuo mediis curis immerſo. Arretii ex noſtro monaſterio ſanctæ Mariæ in Gradibus. XII. cal. Januarias.

EPISTOLA X.
B ad Sebaſtianum.

Ut onus ſibi impoſitum ſublevet, reformationi ordinis ſecum collaborans.

AMbroſius Sebaſtiano patri, ſalutem.

Litteras accepi proxime abs te, dilectionis plenas, quibus reſponſum dari diſtuli, agentibus occupationibus meis. Quamvis inde non multum perdis, quia quæ fratri meo ſcribo, tibi quoque communia eſſe non ambigo. De calculo amici video quid ſperandum ſit mihi. Alio itinere pergemus, & forte id jam feciſſemus, niſi obſtitiſſent C rationabilia impedimenta. Et quoniam tibi cogitationes noſtras jam patefactas novi, ratio cur eas omiſerimus reddenda videtur ex parte. Sunt plura quidem quæ id diſſuaderent, ſed in primis virorum levitas & inconſtantia quibus mandare negotium inſtitueram. Cetera coram melius. Juvabit, ſpero, Deus conatus noſtros, votiſque aderit ſupplicum ſuorum. Negotium imponennendæ collectæ injunctum mihi una cum ceteris in te referre intendo, teque nobis ſubſtituere, ſi obtinere id potero a pontifice ſummo. Commendo tibi, pater, meipſum, D quanta poſſum intentione. Scio quanto ſemper affectu proſecutus es me non merentem, quantoque nunc ſtudio afficiaris filio tuo. Sed peto per Dominum & per antiqua noſtri amoris jura, & cineres venerabilium patrum noſtrorum, quorum eſt meriti omne quod vivo; ne derelinquas me, ſed miſerearis mei onuſque grave quo premor admotis manibus atque humeris alleves: quod tunc erit, mi pater, ſi partem curarum noſtrarum aſſumſeris tibi. Scis indictam nobis neceſſitatem reddendæ pro omnibus rationis. Id quantum ſit grave, quan- E tum moleſtum, nullus niſi expers rationis ignorat. Vide quid de te petam, quid velim: directionem familiæ tuæ, ſcio tui animi celſitudinem non modo ad iſtud, verum ad majora longe ſufficere. Novi quanto conſilio viges, quantiſque nervis, cum aliquid inſtituis exequi. Nemo te ad omnia aptior, expeditior, levior. Cum quid ſtatueris pro facto reputare poſſumus. Voluiſſe ferme feciſſe eſt. Cupit pontifex votis noſtris con-

Digitized by Google

cors decorem obſervantiæ regularis ibi conſtitui; ſcio & ipſe deſiderium tuum, idque pontifici palam aperui. Video quid objecturus ſis: id ſcilicet quod ſemper conſueſti, paratum facere omnia, ſi modo dentur qui obſervare velint. Quid igitur? ideo tanto commodo, laude tanta, tanta conſolatione privabimur, quia deſunt qui induci noviter in monaſterium poſſint obſervantiæ viri? Iſta fuerit apud ceteros legitima fortaſſis excuſatio! non forte id impetrare de te merebantur. Num ita reſpondebis Ambroſio tuo? Nonnihil ultra conaberis? Exere, quæſo te, vires illas tuas, ingenuitatem tuam, conſtantiam, fortitudinem corripe. Non deerit conſilium, ſi voluntas adſit egregia, ſi abſit ſtupor atque ſegnities. Memento, quæſo pater, quid Deo tuo debeas, quantaque ille te clementia & pietate proſequitur. Sic evigila in lucem miſerationum Domini, ut ſciant omnes Deo nihil eſſe impoſſibile, nihil difficile, obſtruaturque os loquentium iniqua, & glorificent omnes Deum in die viſitationis. Sentiſne quid velim? quid orem? Ego tui amantiſſimus conciliari tibi divinam benivolentiam per bona opera cupio, per quæ tuam ſapientiam & induſtriam initium aliquod dari vitæ regulari, ut bono odore omnes ſatientur, agantque Deo gratias atque ad imitandum provocentur. Quanto id cum gaudio meo fieret, quis referre poſſit. Adjutorem te eſſe noſtrum cupio & rogo, ſi qua in neceſſitate videres filium tuum, is eſt affectus in me tuus, ut putem vitam quoque expoſiturum, ut ipſe periculis eriperer. Hæc igitur amoris vis fac, obſecro, dulceſcat opere tam pio, tam ſancto. Quomodo id tibi faciendum ſit, nequaquam es admonendus. Intelligis quid facto ſit opus. Dedit enim tibi Dominus in omnibus intellectum. Credo, ſpero, confido, me, pater, conſolaberis, quia multum diligis, & te viciſſim a nobis obſervari ac diligi minime ignoras, maxime cum ad æternam ſalutem tibi cedat & temporalem quoque gloriam omne quod petimus. O! ſi videre poſſis deſiderium meum, & quo affectu, quo animo, quo amore, & deſiderii æſtu iſta perſcribo; non ambigo pro animo quo diligis, commovendum ac diſponendum ad omnia quæ ſunt noſtræ voluntatis, ſed verbis finem facio, non deſiderio. Venerabilis pater meus hoſpitalarius ſanctæ Mariæ-Novæ oravit me per litteras, negotium ſuum commendarem tibi. Scis me cauſam quæ illi cum monaſterio de Querceto eſt commiſiſſe tuæ diligentiæ diſcutiendam & debito fine terminandam. Nos quantum interlucere potuit intelligentiæ noſtræ, cavillari mulieres illas arbitrati ſumus: utcumque ſe habeat res, oro parcas laboribus noſtris, adhibeaſque negotio quantam potes diligentiam, ut finiatur. Saluta & hortare filios noſtros, admonens ut religioſe vivere velint. Hieronymum quoque fratrem noſtrum quæſo, ut ſæpius inviſas. Vale, pater amantiſſime. Romæ quarto calendas Maias.

EPISTOLA XI.
ad Sebaſtianum.

De negotio quod illi erat cum Latomo.

Ambroſius Sebaſtiano patri, ſalutem.
Litteras fraternitatis tuæ mihi reddidit venerabilis frater noſter Jacobus præſentium portitor, quibus ſollicite commendas nobis negotium quod tibi cum Latomo illo eſt. Ego omnem ſollicitudinem, quanta poterit exhiberi per me, impendere inſtitui, ut res fine debito terminetur. Interim informationes capiam quantas licebit, & undecumque probabiliores elici poterunt. Te autem, pater cariſſime, admoneo affectu quo diligo, ne velis a ratione deficere, ut quæ carior ſit tibi fides & integritas conſcientiæ tuæ quavis ampla licet ſumma pecuniæ. Scis quid velim, quid taceam. Qui rationi adhæret, nihil ſcandali timere poteſt. Qui a ſuæ conſcientiæ ſe teſtimonio excutere quærit, numquam quieſcit: neque iſtud ideo dixerim, quod de te tale aliquid ſuſpicer, ſed ut ex abundanti commonefaciam. Nam ſi quid te aberrare a rationis tramite invenero, nequaquam parcam. Neque tamen in alteram partem ero propenſior. Vale in Domino, & filios noſtros admone, ut monitis obtemperent noſtris, & maxime ne paſſim ſoli circumeant civitatem, utque honeſte ſe per omnia habeant, ne quid querimoniæ contra illos afferatur. Nam corrigere delicta intendimus, & ſevere quidem, ſi admonitio lenta non ſufficit. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni III. nonas Octobris.

EPISTOLA XII.
ad Sebaſtianum.

Ut faciat ſatis eremitis fratribus.

Ambroſius Sebaſtiano patri, ſalutem.
Cum eſſem ante paucos dies in Eremo noſtra, ortus eſt ſermo de cenſu quem debes annuo, querentibus illis, leniter tamen, a fraternitate tua ſe negligi, quippe unum ex eis pepigiſſe tecum ſine conſenſu aliorum, ut hoc anno denuo ſolvere inciperes, omni retro ratione prorſus abolita. Ego quid a te percepiſſem reſpondi, ut ſcilicet hoc anno exacto pepigiſſes perſolvere in reliquum. Contra illi negare, & anno præſenti incipere ſolutionem oportere. Exegerunt ut aliquid ad te ſcriberem, hortarerque ut ſatisfaceres debito; quod facio libenter ac neceſſario, hortanſque atque orans, ut fidei tuæ non deſis, agaſque quod

Digitized by Google

juſtum ac debitum eſt. Siquidem ita ſe habet res, ut illi conſtanter profitentur. Caricas illi ſibi deberi, ac funes certo numero autumant, & pecuniam præterea. In neutram partem nolo ſit ſententia noſtra propenſior. Si rationabiliter poſtulant eremitæ fratres noſtri, merentur exaudiri; ſin minus, confutari. Probabilis illorum videtur aſſertio, neque tamen tua improbanda. Te oro & moneo affectu quo diligo debito tuo ſatisfacias. Quod ſi forte prorſus potior videtur tibi tua ratio, annoque futuro ſolatio tua integra eſt inchoanda judicio tuo, vel aliquid muneris loco ex his fructibus offerre te convenit, quod feciſſe anno præterito affirmant. Dolemus, frater cariſſime, minus in te aliquid integræ dilectionis quam vellemus inveniri. Miſimus primo fratrem ſimplicem & ſenem abs te confovendum, ſumtibus tamen noſtris, neque ſuſcipere illum omnino voluiſti. Venit poſtea Dionyſius, & ſe vix hoſpitio ſuſceptum queſtus eſt. Quid hoc eſt, frater? Iſtudne meruimus de te? Debetur hoc mutuæ illi obſervantiæ & antiquiſſimæ caritati noſtræ? Si canis ad te veniret noſter, ſuſcipiendum grate & libenter arbitrati eſſemus. Diſplicet nimium te in hujuſmodi reprehenſibilem inveniri. Licet hoc poſtremum excuſare dominus noſter a te rediens conatus ſit. Adduntur mihi quotidie cruciatus, & ab his qui minime debuerunt. Peccatis meis imputo. Vale in Domino. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni idibus Novembris.

EPISTOLA XIII.
ad Sebaſtianum.

Quam ſit anxius ſuper ordinis reformatione. queritur de fratribus eremitis.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro Sebaſtiano, ſalutem in Domino, & puræ atque integerrimæ dilectionis affectum.

Tu ſolus ferme ſuperes, cui poſt obitum fratris amantiſſimi æſtus meos curaſque refundere iſtic poſſim. Neque enim habeo in quo libentius ſecuriuſque ibi acquieſcam, & a quo fidelius conſilium, fortiuſque præſidium expetam, quique me carius foveat, majorique affectu complectatur quam tu. Tibi itaque litteris, quando verbis non datur per abſentiam noſtram, pandere fluctus omnes cordis mei cunctaſque cogitationes inſtitui, ut & abſens tecum verſer, tuumque conſilium, quod, ut debeo, plurimi facio, ejuſce officio eliciam, & te item alias negligentem ad reſcribendum provocem. Angit me ſæpius, pater, ſuſcepti oneris diligentior admota conſideratio, dum qui, quod, quo tempore, quanta in rerum omnium, hominumque penuria ſubierint co- A gito. Ignarus ſcilicet, rudis, imprudens, imbecillus fractum & ferme omnino collapſum ordinem noſtrum, regendum, dirigendum, componendum, & in antiquæ ſanctitatis effigiem reparandum ſuſcepi, ea potiſſimum tempeſtate, cum & Italia tota quatitur bellis, ob quæ in maxima deſolatione affecta monaſteria ferme omnia noſtræ religionis offendi, tantaque hominum inopia eſt, ut major certe eſſe non poſſit. Quid inter hæc infelix ego faciam? quo me vertam ignoro. Meſſis quidem juxta evangelii ſacratiſſimas voces multa eſt, ſed operarii pauci. Rogandus eſt tota intentione animi B Dominus meſſis, ut mittat operarios in meſſem ſuam, neque offenſus ſceleribus noſtris avertat a nobis faciem ſuam, ſed ſolicitudinis noſtræ miſeratione commotus, illuminet vultum ſuum ſuper nos, & miſereatur noſtri. Id ſolum mihi ſupereſſe præſidii video; id agere omni ſtudio quantum ille donare dignatur intendo. Atque utinam ille cor noſtrum lucis ſuæ radiis compleat, lucernaque ſit ſemper noſtris pedibus verbum ejus, neque uſquam a via ſua recta nos aberrare, aut devios agi patiatur. Speramus aliquid fructus laborem noſtrum, ærumnamque parituram, quotiens in Deum, ut de- C bemus, jacimus ancoram ſpei noſtræ, & ex eo ſolo pendemus, qui adjutor eſt in opportunitatibus, in tribulatione, pauperumque ſuorum miſeretur, potenſque eſt ex lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ, & dura corda compunctionis ſalubris gratia emollire, atque averſos convertere ad ſe. Sed cum rurſus unde adjutorium ſperare debueram, inde mihi tendi inſidias & ſcandala parari conſpicio, pene ſpes illa me deficit, quæ lætior ad tempus arriſerat. Debuerant certe noſtri eremitæ, quos foveo non ſecus quam gallina ova atque pullos ſuos, vices D reddere dilectionis, & comportare onera noſtra, quippe ad hoc a me in deliciis habiti ſunt, ut eſſent unus ſpiritus mecum, & de meo ſpiritu viverent, nihilque a voluntate noſtra quam & juſtam & ſanctam ac rationabilem eſſe & fuiſſe & fore non ambigunt diſcrepare. Et ecce pro quiete illa ſolitaria, quam illis & verbo & litteris conciliare ſtudeo ſemper, parturiunt animos turgidos, & humilitatis profeſſores ſuperbiam ſpirant, atque pacis noſtræ homines adverſum nos conjurare clam non metuunt, E bellaque parare, ut de germine illo prorſus eradicando cogitare cogamur, ne radix amaritudinis latius pullulet, & reviriſcant hydræ novella plantaria. Id arte mihi imprimis video, ne detur detractioni locus. Verum alia me rurſus excruciat cogitatio. Eſt locus ille religionis noſtræ caput atque principium, neque ſine magno noſtro dedecore deſertus accolis, aut deſolatus erit. Et licet præſtet juxta vulgare proverbium ſolum

Digitized by Google

lum eſſe, quàm peſſima ſocietate ſubniti, A neque omnino cenſendi ſunt ſolitarii, qui bella forenſia cellulis incluſi meditantur: tamen, ut dixi, facit loci celebritas, ut ſit non deſerendus. Ferme ſubibat illa cogitatio, quam conſenſus approbat plurimorum religionis noſtræ, homines tùm prælatos tùm ſubditos, qui per ætatem & valetudinem poſſint labores perferre vitæ eremiticæ, ſibi viciſſim ſubſtituere, ut terni aut quaterni aliquot ibi exigant menſes, quibus ſuccedant alii, donec idonei & quieti illic eremitæ collocentur. Fiet ex eo, ut & domus Dei bonos habeat & pacificos habitatores, qui divinis illic officiis inſerviant jugiter, B & qui ibi commorati aliquandiu fuerint, ſolitariæ vitæ guſtu percepto, meliores poſtmodum evadant, omneſque boni hujus participes erunt, dum matri aſſiſtant, dum religioſe vivere aſſueſcant, pudebitque poſtmodum non pietati religionique ſtudere. Sed hæc prolixius collationis gratia ſimul, ut explorarem inde ſententiam tuam.

Ex Ravenna ſcripſi ad te duplices litteras, quibus Fabrianum nos ire ſignificabam. Eadem, ni fallor, die Ariminum venimus iter deſtinatum peracturi. Illic vexari bellis totum Picenum agrum, & omnia igni ferroque C vaſtari ubi comperimus, mutato conſilio Savinianum primo, inde Lonzanum & Cæſenam venimus, atque inde Britonorum. Placuit inde ad Forum-Livii pergere, ut ibi Nativitatem Domini celebraremus. Necdum biduum integrum egeramus, cum populus omnis in armis erat, ejectoque maxima cum injuria gubernatore ſuo, a quo fueramus humaniſſime ſummaque cum gratia accepti, antiquum dominum ſuum advocarunt. Ea res nos paucis diebus intra muros tenuit, ut tuto proficiſci poſſemus, & cœptæ viſitationis officium exequi. Redditæ D illic nobis ex Venetiis litteræ præſentiam requirunt noſtram. Namque prior S. Matthiæ, cum variis apud nos conventus ſui litteris criminibus ageretur, citatus a nobis fuerat, ut ad Forum-Livii intra præſcriptum ſibi tempus adeſſet, objectis ſibi criminibus reſponſurus. A qua ille citatione appellavit, neceſſarioque comprimenda viſa eſt hominis ſtulta ſuperbia, maxime cum niſi maturemus, monaſterii illius nobiliſſimi ruina prorſus immineat. Itaque proficiſci inſtituimus, atque hodie iter arripimus. Placuit iſtud ſignificare tibi, ut ubi ſimus noris, & reſcribere poſſis ad nos. Hortare E communes filios, ut bene & honeſte vivant. Vale in Domino, & pro nobis ora. Ex Foro-Livii III. cal. Januarii.

EPISTOLA XIV.
ad Sebaſtianum.

Ut nomine ſuo ſummum magiſtratum viſitet.

AMbroſius Sebaſtiano patri, ſalutem. Emeritum ſenem rurſus militare neceſſe eſt, & poſt exacta juventæ certamina, arma iterum ſumere. Exigitur a me, ut rei noſtræ gratia, ſummum civitatis magiſtratum adeam. Prohibent plurima & quæ omittere conſilii non eſſet, interim diſtentum tenent. Nemo occurrit aptior, cui hoc munus injungam, quam tu. Itaque paucis accipe quid facto ſit opus. Proxime cùm rumor exiſſet militarem manum domum noſtram, quæ Socii eſt, parare ingredi; eſt autem illa horreum noſtrum, quietiſque noſtræ diverſorium, ſcripſeruntque principes quidam civitatis litteras ad commiſſarium, quibus fieri id prohiberent. Non paruerunt litteris quibus id erat imperatum. Venerunt noſtri querule id exponentes, auxiliumque de nobis flagitantes. Requirebatur præſentia noſtra, ſed obſtant quæ dixi, ne ire ipſi poſſimus. Te itaque, frater cariſſime, vices noſtras exequi convenit, & alloqui ſummum magiſtratum, atque orare ne patiatur hanc nobis injuriam fieri, hanc inferri jacturam. Non es admonendus, qua arte, quibus verbis id agendum ſit. Erunt iſta orationis capita. Excuſabitur cur illuc ipſi non acceſſerimus. Dolebis litteris illorum minime obtemperatum fuiſſe, quibus juſtitiæ faventes atque honeſtati noſtra nobis jura intemerata ſervari præceperant. Sumus enim commendati, non ſubditi, ut qui vivamus juribus propriis, & homines ſub ditione noſtra habeamus, neque eſt alia noſtra conditio quam vicinorum comitum. Admonebis nos devotos dominio non iſtud mereri, ut ita violemur. Orabis ut opem ferant, quod in eis eſt. Ante biennium in regione hiberna habuiſſe milites, neque tamen attigiſſe domum noſtram; ab hominibus noſtris fœnum ſi acceperint, precario id a nobis poſtulaſſe. Rogabis item uti homines noſtros inviolatos velint, & quæ ad nos pertinent omnia. Poſtremo ſi videbitur, adjicies, nos pro defenſione juris noſtri, ſi opus erit, pontificis auxilium imploraturos. Vale, & hodie fac exequaris quæ fidei committuntur tuæ.

EPISTOLA XV.
ad Sebaſtianum.

De Antonia & Philippa novitiis conſecratione virginea indignis.

AMbroſius Sebaſtiano patri, ſalutem. Litteras tuas diu deſideramus, &

juſte fortaſſe, quia ſiluimus ipſi aliquandiu A apud te, modo quod velimus ita accipe. Scribit nobis abbatiſſa Querceti inter cetera Petrum Anſelmi patrem Antoniæ novitiæ ſui monaſterii velle eam conſecrari menſe Maii proximo, ſimiliter & Philippæ novitiæ conſanguineos cupere, ut ambæ uno die ſumtibuſque unis conſecrentur. Neceſſario fraternitati tuæ ſecretum id pandimus, quod omnes ferme norunt. Utraque ex his & turpis & infamis eſt, cujus rei pleniſſimam notitiam habemus. Et quidem fieri poſſe non negamus, ut poſt correptionem & objurgationem noſtram ante hoc biennium factam deſtiterint a fœditate, quod tamen B vix credimus. Decreveramus tunc Antoniam illam patri reddere copulandam conjugio; ſed obſtitit potior ratio, & verecundiæ, confuſioniſque noſtræ conſideratio, quamquam plura tunc egimus, ut eum alloqui poſſemus. Philippam arbitrabamur profeſſam eſſe, ac per id nihil de illa tale agitaveramus animo. Vides, pater optime, quam cornuto, ut dicitur, ſillogiſmo concludimur. Si conſecrationem illis denegamus, ut dignum eſt, probri noſtri apertum documentum damus, dum parentibus neceſſario exponenda erit ratio, cur ita faciamus, ſcandalumque in foribus erit. Si illis C Chriſti flameum tradimus, agimus contra conſcientiæ normam, eas virginitatis inſigni honorantes, quas vilia ſcorta fuiſſe, amatoreſque non alios quam ordinis noſtri viros admiſiſſe certo ſcimus. Tibi itaque, pater, hoc negotium delegamus, ut eas adeas, & ſcrupulum illis noſtrum non taceas, immo primo terreas, noſque non ejus eſſe mentis ut velentur aperias. Quod ſi pudice illas aliquandiu vixiſſe deprehenderis, & tibi videbitur faciendum, eas fraternitas tua ſacro velamine induat, vel certe, ſi id moleſtum videbitur, alteri hoc negotium in- D junget, dummodo prælatus ſit, & inſignibus pontificalibus uti poſſit, ut requirit ratio. Abs te tamen id fieri malumus quanto honeſtius poteſt, habita ſemper ratione honoris noſtri. Vale in Domino. Ex noſtro monaſterio Deciani. Si autem, quod forte erit, detrudendas monaſterio, parentibuſque reddendas judicaveris, facito auctoritate noſtra, quia revera proſtibulum antiquum & religionis noſtræ dedecus tolli de medio cupimus. Vale denuo xxx. Aprilis. Domnus Baſilius ad nos ſæpe jam ſcripſit de negotio Mucchii. Id negotium nos priori E ſancti Benedicti commiſimus. Eum itaque ad illum mittas.

EPISTOLA XVI.
ad Sebaſtianum.

Laudat eum quod ordinis protectorem in ſuo monaſterio habitare cupientem admittere paratus ſit.

Ambroſius Sebaſtiano patri, ſalutem. Dici non poteſt quam grate accepimus, te protectorem noſtrum in tuo monaſterio habitare cupientem, libenter admittere, illique omni officio morem gerere inſtituiſſe. Nihil abhorrens a tuo inſtituto peregiſti, quippe qui ſemper quæ utilia religioni cognoveris, exequi ſemper conſueviſti. Animadvertit profecto prudentia tua, quantum commodi ex hac ipſius ibi mora ordini univerſo oriatur; quantum conducere honori tuo & teſtimonio præſentia tanti hoſpitis poſſit. Qua ex re induxiſti in animum modicum interim, immo vero multum incommodi perpeti, dum communibus conſuleres commodis. Et licet juxta cujuſdam ſancti viri ſententiam, optanda ſit ſeni remiſſio poſt laborem, tu tamen ætatis oblitus, negligenſque ſenectutis, teipſum pro religione univerſa incommodis expoſuiſti. Non poſſumus non miſereri, quia ſumus homines, hujuſce vicem tuam. Sed multum plane humano more conſiderantes conſolatur inſpecta virtus tua. Verum non erimus prolixiores in re aperta. Vale in Domino, pater cariſſime, & nos perpetuis votis proſequere, qui peregrini agimur, & nuſquam conquieſcimus. Senis.

EPISTOLA XVII.
ad Sebaſtianum.

De quodam negotio & de Antonio.

Ambroſius Sebaſtiano patri, ſalutem. Litteras tuæ dilectionis libentiſſime legimus, quibus multam in rem illam prati, a nobis tibi amici inſtantia permiſſam ſcribis, oraſque poſtremo, ut quoniam ipſi in provincia ſumus, negotium ipſum terminemus. Paucis reſpondemus, nos id muneris tibi nequaquam delegaturos, niſi hoc ille poſtulaſſet, ea fiducia quam ipſe ſcribis, ut quoniam compater es, putaret nihil ſibi abs te denegandum. Sed quid facerem, qui vehementiæ illius obſiſtere & aſſiduitati nequaquam poſſem? Te oro, ut prudentiam illam tuam, qua ex Dei clementia viges, exeras, & in iſto quoque, immo in eo præſertim negotio, quantum valeat ingenii tui lumen oſtendas. Nos diu nequicquam laboravimus, neque proficere aliquid omnino valuimus, adeo ruſtica nos contrivere certamina. Et credimus, niſi contra morem noſtrum acerbi videri velimus (nam numquam

fuimus, neque eſſe volumus,) fruſtra contendemus; cum jam diem ferme integrum ad genua fere dixerim illorum provoluti tranſegerimus, nihil lucrati omnino ſimus. Quæ de Antonio iſto contulimus, credo, ſine effectu non erunt, ſi diligentia ex nobis non deſit. Multum te amat, multum defert tibi; ſed cum ſint ſibi noti mores tecum habitantium, & ipſe diverſo longe vivat inſtituto, niſi aliquid bonæ ſpei ſubluceret, nequaquam veniret ad te. Ei apertius dixi, quoniam paleſcunt ora plus æquo velle ut ſe ad te conferret, peracta ſolemnitate Paſchali, recuperandæ ſanitatis cauſa, & credo ſic faciet, tuncque ipſe melius rem tuam tractare coram poteris. Equidem ex nunc oro eum detineas apud te, quia qui mihi inutilis eſt, tibi fortaſſis erit utilis, eoque auctore obſervantia in tuo monaſterio initium habere poterit, ut jam nullus obſtrepat. Nos in Eremo habitare cupimus, ut rebus noſtris melius & cautius proſpici poſſit. Vale in Domino & nos dilige. Ex Eremo noſtra x. cal. Aprilis.

EPISTOLA XVIII. ad Sebaſtianum.

De negotio prati, &c.

AMbroſius Sebaſtiano patri, ſalutem.

Legimus proxime litteras tuas cum dilectione in nos ſumma plenas, tum ſenili prudentia graves, nobiſque admodum gratas. Deſipiunt qui ita ſapiunt, ut tibi per ætatem prudentiæque tuæ detractum aliquid putent, cui acceſſit plane ejus ipſius gratia plurimum, deceſſit nihil. Rem prati noſtri ita ventilas, ita verſas, ita, ut ſic loquamur, angulos omnes excutis, nodoſque aperis, ut quam ipſi facilem ex induſtria facere curavimus, tu implicitam, difficillimamque conſtituas. Agis id ipſe quoque ex propoſito, ſive ut te intelligere noſtram artem oſtendas, ſive ut rem difficilem ſtatuens, eo majorem laudem conſequaris, quo labyrinthum inextricabilem filo prudentiæ rectus evaſeris, & rei arduæ exitum repereris, quem ipſi invenire nequivimus. Mirum in modum placuit iſta ſapientia tua, litteraſque ipſas ſæpius relego, gravitatis & benivolentiæ profecto, ut dixi, plenas. Et ut ad rem veniam, te oro, provinciam iſtam ſumere non renuas, ex qua triumphum tibi ac victoriam provenire non ambigo. Partes abs te accerſendas ſtatuo, denuntiatione illis facta, nos tibi iſtud negotium permiſiſſe. Antonium Rampinum cum proxime rogarem an litteras abs te accepiſſet, negavit; miratuſque ſum, cum plures ante dies ſcripſeris daturum te ad illum litteras hujus rei gratia. Cautius fortaſſe fuerit auctionem abs te primum fieri amico quem diximus, quia excitati qui poſſident nos verbis obtundent, quippe viciniores, ſicque remittentur ad te, bilem quoque tibi excitaturi impudentia ruſtica, ut ipſe quoque illorum ſtultitiam abſorbeas, cujus nos non guſtum, ſed ſatietatem plane percepimus. Hic modus paratior judicio noſtro eſt & expeditior, hortamurque ita facias. Acceſſerunt ad nos proxime ex Socio quidam, qui aſſeverarent familias illas ſibi invicem amicitiæ fœdere jungi, ſecumque colloqui, & mutua frequentare convivia, id quod nequaquam credimus. Neque enim arbitramur Franciſcum noſtrum tantum ſibi curæ gratis voluiſſe adſumere, niſi periculum imminere vidiſſet, & quidem ingens. Aperte itaque, ut mones, dicimus venditionem illi viro abs te noſtri mandati vigore oportere fieri, ſub conditione tacita, ut ſi partes conveniant, medietatem accipiant ſingulæ, pretiumque reſtituas emtoribus qui male emerint, tibi a Franciſco ipſo ſuppeditandum cum expenſis quas illæ expoſuere. Iſta eſt ſententia noſtra, niſi tamen alius tibi modus aptior fortaſſis occurrerit. Sequi te volumus tuum potius quam noſtrum ſenſum, quia longe melior eſt. Nos in eremo noſtra acquieſcimus, & otio frui quantum vacat ab occupationibus reliquis ſtudemus, oramuſque ut juxta noſtrum inſtitutum perſeverare ita permittamur, latenteſque invidia non inveniat. Paucis poſt diebus Antonium ad te mittemus, quem ſi tenere apud te valueris, gratum erit. Valebis autem, ſi illi ſpem religioſæ obſervantiæ dederis. Vale in Domino. Ex noſtra Eremo xi. Aprilis.

EPISTOLA XIX. ad Sebaſtianum.

De diſſidio monaſterii S. Mariæ de Angelis.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro Sebaſtiano, ſalutem in Domino & ſanctæ dilectionis affectum.

Dolemus, venerabilis frater, atque ex intimo ingemiſcimus, triſtibus nuntiis inde allatis affecti graviter, neque requiem ullam aut conſolationem ſpiritui noſtro reperire poſſumus. Scribitur ecce nobis monaſterium noſtrum ſanctæ Mariæ de Angelis dividi, factiones periculoſiſſimas ortas, jam odio verborumque conviciis in dies coaleſcere: horti cujuſdam gratia e regione monaſterii poſiti, in quo primores artis lanæ conſtruere publicum ædificium novis intendendis pannis cum vellent, fratres noſtri nimium faciles & parum cauti conſenſere, hi ſcilicet qui rem agunt, maxima conventus parte reluctante, ſcandalaque proſpiciente, quæ ex ea ſtructura monaſterio poſſent obvenire. Admonebantur enim quid

moleſtiarum & inquietudinis perpeſſi eſſent, quando in ſolo illo ſimile ædificium ſtabat. Nam præter ſtrepitus quotidianos, vocumque laſcivias, adeo turpiter atque inhoneſte ibi vivebatur, quod eſſet remotum ferme a civili frequentia, ut proſtibulum publicum videretur, magno cum ſcandalo fratrum noſtrorum, qui nulla umquam ratione, ut remedium ſiſtendæ tantæ cladi adhiberetur, obtinere potuerant, donec ſui juris effecto ſolo illo, ſimile ædificium illud a fundamentis eſt dirutum. Ejus rei gratia pars utraque nos litteris quotidie querimoniarum contra ſe invicem plenis fatigat. Nos patri primum monaſterii, & ſenioribus ſcripſeramus, ne ulla ratione acquieſcerent, priuſquam concluſum fere negotium nuntiaretur nobis, parte majore, vel blanditiis vel rationibus ut conſentiret inducta, admonueramuſque ratione multiplici, cur fieri id nequaquam deberet, adjicientes nos id numquam fieri permiſſuros, ſinerentque nos obſiſtere, ac veluti propugnaculo ſuo nobis uterentur. Cum interea ipſorum litteris admoniti confectum eſſe negotium, magno cum ſcandalo, renitentibus plurimis, maximo dolore compulſi, imprudentiam illorum acrius ſcribendo caſtigavimus. Ancipiti undique malo purgemur, pater. Nam & qui rem exegere magna ex parte majores natu ſunt, ſecumque trahunt pleroſque juniores, & qui obſiſtunt manifeſtius, licet plures taciti rem execrentur, leviores ſunt, quamvis ex utraque parte leviſſimos eſſe quoſdam, convitia in ſe invicem publice jactata manifeſtent. Illorum eſt culpa perniccioſior, qui aditum præſtitere, & vel levem ſpem conficiendæ rei civibus dedere ab initio, quique reluctantes conſilio ſaniore juniores ſuæ ſententiæ voluntatique ſubegere. Repetunt cives jure ſuo quod promiſſum eſt ſibi, obſiſtunt plures ex his etiam qui conſenſum præſtiterunt; reliqui rem perfici volunt, nos negamus, quia monaſterii perpetuam labem perhorreſcimus. Scripſere tamen nobis ſeniores, prioribus litteris noſtris reſpondentes, grate ſe accepiſſe quod ſarcinam iſtam in noſtros humeros transferre voluerimus. Sed reliquorum litteris ſignificatur nobis eos in ſententia perſtare, quotidianaque jurgia & irriſiones publicas atque clandeſtinas fieri. Cruciamur his omnibus acriter, jamque inſtar Johannis ad compeſcendos motus prodiiſſemus ex Eremo, niſi potior ſuaderet ratio hic remorandum, ne præſentes fatigemur civium precibus, atque ad conſentiendum impellamur. Verum neque illud nos mediocriter macerat, quod fraternitas tua ſurda videtur pertranſiſſe aure commotiones & turbas adeo graves, & ſic dedecoris plenas in domo Dei emerſiſſe, quando non oppoſuiſti te murum pro domo Iſraël contra faciem Damaſci. Itane non moveris, pater, ſuper contritione filiæ populi tui? Non te movet antiquiſſimæ parentis & indulgentiſſimæ matris, cujus uberibus lactatus es, triſtior & lurida ac plena lacrymis facies? Non misereris labenti jamjam matri, neque ne corruat illi porrigis manum? Pateris ut domus ſanctificationis & gloriæ noſtræ, ubi Deum laudaverunt patres noſtri, fiat in exuſtionem & cibus ignis, conſumaturque ſeditionis incendio? Me miſerum, adeone refrixit zelus ille tuus, quo ipſius ſervanda gratia tot labores, tam multa certamina, & incommoda longinqui itineris pertuliſti? Eſt-ne hic fervor ille tuus, dilectio illa, affectuſque ad matrem pius, quo auſim dicere gladio cervices tuas ſubjeciſſes, ne illa pateret incendio? Sed forte objicies tunc juvenem, laboriſque patientem ea pro ætate potuiſſe, quæ modo non poſſis: aut illud certe non eſſe ibi nunc patres illos qui tunc te diligerent plurimum. At utraque ratio nulla difficultate refellitur. Namque turpe eſt in ſene caritatem ſenſumque cum ætatis fervore frigeſcere, cum ſapientia ſit in ſenibus grandior, & rugitus in morem ſonet de ſenili pectore vaſtius, prudentia atque conſilium, neque plane decorum eſt, ea in ſene deſiderari, quæ juvenis probitatis indicia dederis. Amor ille certe quo matri ſemper affectus es, incrementa per ætatem quam detrimenta percepiſſe debet. Ante trigeſimum & quintum annum ætas ut laboribus corporeæque exercitationi tunc neceſſariæ ſufficeres ſuffragata eſt. Modo neceſſitate ſublata itineris longioris, quæ excuſatio remanet? Non autem tunc patribus indulxiſti, ſed matri, cum eſſes juvenis, quando, ne illa pateretur occaſum, certaminibus teipſum expoſuiſti & contentionibus gravibus, ut modo veluti juſte, quia illi non ſunt, pro matre laborare detractes. Ita neutra excuſatio rationem habet. Propinquus es monaſterio, ut labor ſublatus ſit itineris prolixioris, & matrem confectam mœrore viſitare conſolarique & ei inferre opem renuis? Volumus & tibi in virtute ſanctæ caritatis indicimus, ut illam adeas, excitatoſque motus induſtria & arte ſedare coneris, noſtri quoque vices per omnia geras. Confidimus miſericordiam Domini non defuturam, ſi te medium ingeſſeris, commotioneſque turbidas ratione & arte frænare perrexeris. Compeſcendi ſunt juniorum quorumdam tumentes animi, & ut deferant ſenioribus ſuis admonendi. Opinionem ſuam ita tueantur, ut per eam iter ad ſciſſuram nequaquam patere velint. Qui per intemperantiam feruntur ad jurgia, & ſe invicem verborum injuriis cædunt, laceſſuntque contumeliis, acrius coërcendi, admonendique religioſæ gravitatis, patrumque ſuorum ſanctitatis. Nomine ſunt quidam deſignandi,

Digitized by Google

ut noris præcipuos ſeditionis auctores, quippe ſe manifeſtius & imprudentius efferunt. Raphaël primus palam erupit ad convitia, Gabrielemque ardentius & levius publice in conventu cives primum alloquentem, & Silveſtrum abſentibus illis impetentem poſtmodum gravi contumelia excepit. Michaël item Raphaëlem præſentibus civibus illis & toto adſtante conventu laceſſivit. Hi ſunt in primis admonendi & corripiendi modeſta vehementia, quod in domo Dei paciſque diverſorio ſcandala exſuſcitent; conveniendique ſeverius ex nobis ſi perſiſtant nos non toleraturos. Corripienda modeſte ſeniorum quoque nimia & inconſulta in promittendo facilitas, oſtendendumque quanto cum periculo ſuo, fieri ædificium illud patiantur. Subjicienda ſalutaris adhortatio, ut quietem & mutuam dilectionem fovere ſtudeant, & quando ipſi negotium iſtud ſuſcepimus nobis, permittant nos agere cum viris illis. Habent ipſi legitimam excuſationem ſe abſque nobis hoc non poſſe, nos conſentire nolle, immò aperte prohibuiſſe ne fiat. Tenent litteras noſtras voluntatis noſtræ teſtes. Nos jam hujus rei gratia conſulibus ſcripſimus, quæ ſit ſententia noſtra declarantes, humilique prece poſtulantes, ut cogitationem inde avertere dignentur, & alio intendere, cum loca plurima ad id operis aptiſſima ſibi deeſſe non poſſint. Coſmo item & Laurentio vexillifero juſtitiæ. Domino Laurentio ſcripſimus orantes, ut partes interponant ſuas, agantque cum conſulibus & reliquis quorum intereſt, ut monaſterii quieti proſpicere velint. Sed & te, pater, in eo laborare cupimus, ut ſuadeas amicis quæ ad pacem monaſterii illius ſunt, ne velint pro exſtruenda mole illa monaſterium deſtrui antiquiſſimum & nobiliſſimum, civitatiſque ornamentum. Vides qui ſit timor noſter, quæ doloris cauſa, quid facto ſit opus, neque es admonendus pluribus quid cupiamus, quid velimus. Fac exeras vires omnes animi, ingeniique tui, & ita ut te potiſſimum agente ſublatam atram nebulam, ſerenumque rediiſſe gratulemur. Litteras priori & conventui ſcribimus his alligatas, quas te illuc ferre, ipſiſque legere publice volumus, quod ut commodius poſſis, permittimus, ut reſignatas primum apud te legas & relegas, ne propter minutiores litteras retarderis, quas cum legeris publice eis trades. Vale in Domino, negotiaque tua ſcias nobis curæ & eſſe & fore ſemper. Ex Eremo noſtra II. cal. Junias.

EPISTOLA XX.
ad Sebaſtianum.

Annuit venditioni horti, quam prius improbaverat.

AMbroſius Sebaſtiano patri, ſalutem. Puto, miraberis nos deceſſiſſe ſententia, & conſtantiam quodammodo noſtram deſeruiſſe, qui tuæ fraternitatis judicio & arbitrio permiſerimus, permittendum ſit necne, ut fratres noſtri venditionem horti illius noſtri tranſigant, ſed altius re inſpecta mirari profecto deſines. Affertur nobis artem indignatam, quod hoc ſibi negaverimus, inſtituiſſe ædificium illud juxta monaſterium conſtruere in horto S. Mariæ novæ. Cavillationes ſcenamque eſſe non ignoramus, neque tamen obſiſtere poſſumus, ne ſi id fieret quod non putamus, perpetuo noſtro dolori fomes adjiceretur. Litteras antea miſimus ad te longiſſimas de hac re diſputantes, ſed & alias quas conventui legendas mandabamus, & ſcire cupimus an redditæ ſint tibi. Vale, ex Eremo VIII. Junii.

EPISTOLA XXI.
ad Sebaſtianum.

Ejuſdem argumenti.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro Sebaſtiano, ſalutem in Domino, & ſanctæ caritatis affectum.

Hodie legimus litteras tuas ante hoc triduum ſcriptas, quibus multa excuſas, cur litteris noſtris non ad ſingula reſpondeas, inſerſque cauſas haud improbandas, cur non te oppoſueris ſcandalis in domo Dei ut leviter exortis, ita utinam facile ſopiendis. Mandatum præterea noſtrum in jus vocas, quod humeris ſenilibus, immo decrepitis plus æquo onus imponamus, & quid D. Laurentius conſulat ſubjicis. Nos, frater cariſſime, non ſine juſto rationabilique dolore ſcripſimus ad te, quia revera acriter pungebamur, quod domus Dei in qua concordiæ panis comedi ſolitus erat, hac diſſenſione turbaretur, videbaturque rationi conſentaneum, te pro ætate & quia ibi nutritus es, interponere partes tuas debuiſſe. Non improbamus rationes abs te allegatas, cur id facere omiſeris, & ante omnia reſponſio prioris parum grata fregit impetum noſtrum, ut jam non ſibi ſuccenſere poſſimus. Licet ne antea quidem ſuccenſuimus, ſed admonuimus quod facto opus eſſe putaremus. Mandatum plenius & validius mittimus in ea forma quam ipſe poſtulaſti. Deus in bonum vertat principia

Digitized by Google

noxia, pacemque in corpore integrare dignetur, ne ſcandalis acrioribus aditus pateat. Nos certe in ea ſumus ſententia, monaſterii quietem ex eo ædificio lædendam; ſed tamen comparatione majoris mali, deteriorisque ſciſſuræ levius elegimus malum, & ne intra ferme domeſticos parietes id ædificium ferre cogerentur, remotiore in loco fieri toleravimus patienter; nam libenter certe numquam maxime admirati ſummam hominum perverſitatem, qui ut ſui voti compotes fierent, deteriora moliti ſunt ad frangendam conſtantiam noſtram. Pleriſque ex his amicis utimur, quos ſi daretur alloqui, docerem quam inique agunt. Sed mittimus iſta; nam revera credimus præter ſtrepitum quotidianum, honeſtius ſe habituros, qui ibi morabuntur, quando per graves viros gubernabitur, quam dum unius privati civis arbitrio ageretur. Litteras noſtras ad conventum tibi non fuiſſe redditas, ut par eſt, ægre ferimus. Eas illi ſervant ad tuum & noſtrum teſtimonium, neque inde gravamur. Vale in Domino, & nos fac diligas. Ex Eremo noſtra XIII. Junii ad lucernæ igniculum.

EPISTOLA XXII. ad Sebaſtianum.

Laudat ejus prudentiam & amorem.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro Sebaſtiano, ſalutem in Domino, & ſinceræ caritatis affectum.

Litteras fraternitatis tuæ perlibenter legimus, quibus ceſtum vix tandem a juvene laceſſitus novus Entellus arripiens, quid virium ſupereſſet ætati maturiori plane oſtendiſti, dum totas laudes in te noſtras proponens, & magna liberaque ſeveritate caſtigans, Dareta juveniliter, ut ſic loquar, exultantem fregiſti. Quid hinc loquamur jam vix poſſumus ſtatuere, niſi abs te firmatam fuiſſe noſtram ſententiam, & quam prædicavimus apud te ſemper prudentiam tuam, ex his maxime tuis litteris enituiſſe, quando utrumque a nobis adjectum, amorem ſcilicet in nos, & ſingularem prudentiam ex eis elicere datur. Nam profecto niſi amares conſtanter, non adeo fideliter libereque ſuggereres quid ſentires, noſque honoris noſtri admoneres; neque plane nos pœnitet inſtantiæ, licet hanc tu carpas modice, poſtquam, ut diximus, fructum quem optavimus, retulimus. Nihil ſuccenſemus huic tuæ libertati, frater, quam ex animo nobis ſumme debito profectam ſcimus, potius quam opinamur, gratulamurque potius felicitati noſtræ, quod caritatis flammam in pectore tuo ardere cognoſcimus. Itaque de homine vafro quid ſentias plane intel- A ligimus, noſtramque ferme dixerimus inconſtantiam & ipſi non probamus. In eo tamen te fefelliſſe memoriam tenemus, quod a protectore noſtro ſumma prece ſcribis nos impetraſſe, ut quem conſtituerat procuratorem abrogaret. Neque enim ille id precibus noſtris indulſit, ſed ſponte ſua nihil rogatus exhibuit, immo cum a nobis admoneretur, ut ſi vellet eum præſtare, non acquievit; ſed accito tabellione ſuo, teſtibuſque adhibitis, liberam nobis rei noſtræ curam ſe permittere omnino velle dixit, feciſſe id in abſentia noſtra, quod putaret ordini congruere, quando vero ipſi B reſpondiſſemus, totum permittere judicio noſtro, majorem tibi latioremque ceſtum nos verſandi porrigimus, tuaque jura firmamus, qui a nullo conſtricti hominem iſtum & promovimus & procurare permiſimus; non defuere quidem rationes, quæ nos moverent, ſive quas ipſe allegas, ſive aliæ coram ſi dabitur quandoque explicandæ; ſed una illa ante alias quod ceteros metimur affectu noſtro: illud tamen effecerunt tuæ litteræ, fraudem apertam ex amuſſim digerentes, ut illi procurationem interim tolleremus, ſævituri ſuo tempore acrius, ſi virorum illorum litteris fuerimus admoniti. Nos, frater cariſſime, nihil aſſentandi C ſtudio ſcripſimus, ſed tuis provocati litteris, quibus ſenectutem allegabas, & agi te a familia tua veluti mentis impotem juſte querebaris, ea attulimus quæ & illorum levitatem propulſarent, & ignem vigoris jam ſopiti excitarent, id quod nos etiam effeciſſe gratulamur. Vale in Domino JESU. Ex Eremo noſtra XXV. Junii. Litteras breves his adnexas homini illi fac mature reddendas cures.

EPISTOLA XXIII. ad Sebaſtianum.

D *De corporis & animæ pœnis quas ſuſtinuit; & de Placido monacho.*

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro Sebaſtiano, ſalutem in Domino, & ſanctæ caritatis affectum.

Redivimus Bononia incolumes, Chriſto miſerante, ubi quam multa ſuſtinuerimus incommoda, corporis & angores animi, fraternitatem tuam latere non credimus, ex E quibus tamen omnibus eripuit nos ille, cujus inutiles famuli ſumus, & cui ut... fideliter aliquando ſervire mereamur. Reverſos acceperunt curæ multiplices, omni ſeſe ex parte ingerentes, & querimoniæ variæ, multis multa aſſerentibus, quibus tamen omnibus fidem nequaquam adhibuimus. Placidus dudum tuus monachus deberi ſibi abs te ex conſtituto neſcio quid ſalarii no-

Digitized by Google

mine aſſerit, oravitque ut abbatem ſancti Felicis, cui res commiſſa per capitulum fuit, hortaremur ſibi ut juſtitiam faceret. Denegare illi nequivimus quod juſte poſtulabat, maxime cum, niſi fallor, verbum tecum de hac re habuerimus aliquando, debitoremque te ne ipſe quidem abnueris. Te hortamur affectu quo poſſumus, ut paupercculo monacho jus ſuum reſtituas, & querimoniæ juſtæ aditum obſtruas, quia ſic decet gravitatem tuam. Nobis certe rem gratiſſimam feceris. Vale in Domino. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni, cal. Decembris.

EPISTOLA XXIV. ad Sebaſtianum.

Quanta a fratribus ſuis paſſus fuerit.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro Sebaſtiano, ſalutem in Domino & ſinceræ caritatis affectum.

Inter moleſtias ceteras animi & corporis quas perpeſſi ſumus, nihil nos acrius excruciat, quam quod prælatorum fratrumque noſtrorum, & eorum de quibus non male meruiſſe videbamur, caritatem refrixiſſe adverſum nos animadvertimus. Damna enim & incommoda cetera facile tolerari poſſe ab animo non vulgari neque inſtituto ſegniter, cujuſmodi noſtrum, Deo miſerante, fuiſſe putamus, perſuaſum nobis erat, nihilque periculorum repudiandum, ut illæſa illa ſervari atque inviolata potuiſſet. Certe noſti quanta nos ex animi corporiſque quiete, in quantum & quam infeſtum occupationum pelagus jactari non abnuerimus, ut veſtro religioniſque totius ſtatui conſuleremus, utque ne pepercerimus nobis, dum ordinis quieti proſpiceremus. Denique & tuo ipſe teſtimonio ſententiam noſtram ita ſæpe approbaſti, ut nemini fere poſt patrum noſtrorum memoriam, religionem noſtram obligatiorem eſſe, quam nobis & ingenue quidem fatereris. Verum facit altior conſideratio, ut ſæpe pœniteat hujuſmodi ſarcinam ſumſiſſe, quando & laboris plurimum, & fructus parum affert; & quod gravius ingemiſcimus, emortuam immo ſepultam in fratribus noſtris, quorum gratia iſtam maxime admiſimus, caritatem in nos apertis documentis deprehendimus, dum libenter & grate quæque noſtra carpunt, & nobis etiam quæ noſtra non ſunt crimina impingunt, ſolatiaque ſubducunt, & inſurgentibus in nos inclementer pacis & quietis antiquis adverſariis non ſolum non ſe opponunt ex adverſo murum contra faciem Damaſci; verum aut exitum rei præſtolantur, ſilentioque clementiores ſunt, aut calumniam inflammant occulta detractione, acceduntque facillime falſiſſimis æ-

A mulorum contra nos querimoniis. Peccatis noſtris imputamus hujuſmodi nobis adeo miſerabilem ſortem obtigiſſe, ut pro caritatis bono, quam ſemper habuimus, & fovemus jugiter alto cordis ſinu, præmia iſta referamus, & crudeles in nos conſcientias multorum experiamur. Neminem ex noſtris latere putamus, quam in nos intorta ſunt criminum ſpicula iniquiſſime ſimul atque immaniſſime, quæ licet, miſerante Chriſto, veritatis & innocentiæ clypeo excepta, ne B leviter quidem ſummam cutem perſtrinxerint, deſideravimus tamen dilectionem amicorum fruſtraque ſolatia cujuſquam expectavimus. Unus ſolum fuit, cujus nobis fides & pietas explorata & cognita, in rebus dubiis minime defuit. Fratres præterea noſtri, cum quibus diutiſſime viximus, benivolentiæ antiquæ gratiam reſumſerunt. Verum ceterorum qui nobis peculiari forte gratia juncti non ſunt, licet omnes certe multum diligamus, negligentia erit utcumque tolerabilis: tua, pater, intermiſſio amoris, ne dicam oblitteratio, facit ut eo C minus æquanimiter toleremus jacturam caritatis antiquæ, quo neminem ferme habuimus, cui confideremus magis, cui promtius deferremus & gratius, te tuam ſubduxiſſe opem in re noſtra, & iſta atque illa colligere contra nos & in eorum aures refundere, per quos nobis referenda non ambigis; mirum eſt quantum doleamus, quantum graviter moleſteque feramus. Impingitur nobis electio diffinitorum, eaque potiſſimum cauſa gravat opinionem noſtram, quod juvenes eligendos curaverimus. Plane D ſi quis ex tanto prælatorum numero veraciter aſſeverare poſſit, ſe a nobis vel verbo, vel ſigno ad hoc inductum, non recuſo cujuſquam ſeveriſſimi cenſuram judicis. Neque tamen ſic acquieſcet animus ea perturbatione præventus; inflammatur calumnia, quod in hunc atque in illum clementius animadverterimus. O ſi te coram alloqui modo daretur, quam facile refutaremus ineptam hominum & perverſam opinionem, ſi te modo æquum exhiberes & mitiorem judicem rerum noſtrarum. Nullius niſi aperta crimina & leviora publice notata ſunt, quæ ſecretiora ſunt & graviora, ſecretiore admonitione caſtigare curavi- E mus.* Sed iſta omittimus quæ indigna ſunt, & nos, ut diximus, immodice cruciant, vel repetita animo, vel depromta eloquio, vel ſcripturæ mandata. Quandoque, ſi dabit Deus, his finis erit, & quiete nobis vivere licebit. Detrimentum tamen nullum tanti facere, quantum iſtam in te deſiderationem caritatis, ideo ſignificandum fuit, ut vel ex hac ulceratione doloris noſtri admonitus priſcam reſumas caritatem, & quemcumque in te ſtatum delegerimus, (nam ad antiquam aſpiramus quietem) di-

Digitized by Google

ligentes te diligas, neque ſinas evenire ut ſeparemur hac ætate, qui præterita omni conjunctiſſime viximus. Contriſtavit nos plurimum iſta vacatio officii, lætiores faciet ſperamus reſumta dilectio, & ut ab hoc mœſtiore curriculo pauliſper deflectamus, perditiſſimi hominis Anſelmi in nos inimicitias, antiquaſque artes, relatione plurimorum recognovimus, & quoniam turpiſſimorum flagitiorum reus aſſeritur, præter notorium illud falſitatis crimen, oramus ut caute fraternitas tua inquirat, etſi vera eſſe quæ dicuntur deprehenderit, illum coërcendum cures, donec ipſi de illo ſtatuamus quid fieri velimus; acrius certe in illum animadvertere animus eſt. Plurima & alia venerabili fratri noſtro domno Mariotto tecum conferenda injunximus, ne prolixius ſcribendo tædium faciamus ei, tamquam nobis per omnia fidem adhibebis. Illud poſtremo admonuiſſe ſatis erit, ut nos diligas, & viciſſim te diligi a nobis tibi perſuadeas. Vale in Domino. Ex monaſterio noſtro Fontis-boni. XI. Decembris.

EPISTOLA XXV.
ad Sebaſtianum.

Modeſte illi objicit ipſius in ſe querimonias, commendatque negotium hominis nequiſſimi.

AMbroſius Sebaſtiano patri, ſalutem. Redeunte ad nos Mariotto noſtro, certiores primum facti ſumus bonæ valetudinis tuæ; tum etiam prolixi ſermonis inter vos habiti remotis arbitris, tuarumque querimoniarum, non quidem in nos continenter injectarum, ſed noſtram tamen eminus innocentiam impetentium, noſque veluti ex latere carpentium, puta de ſententia illa contra te lata, nobis, Deo teſte, & ignaris & abſentibus, de diffinitoribus infra ætatem & ſupra meritum electis, ſive eiſdem adeo ex vicino repetitis. Hæc omnia, frater cariſſime, & præſentiam & otium deſiderarent, ut refelli vivis vocibus & rationibus poſſint. Quod quidem ipſi pro quiete animi tui vehementer cuperemus. Neque tamen admodum neceſſarium exiſtimamus, quia animum tuum ſedatiorem jam factum credimus.

His itaque omiſſis, ad id quod de perdito & nequam homine A. tibi commiſimus, ad quod exequendum prono & parato animo te obtuliſti, convertimur. Oramus, frater nobis in Chriſto venerabilis, negotium iſtud & ſtrenue, & mature, graviterque exequaris. Et ante omnia falſarii illi crimen objectum ſubtiliter inquiras & caute, proceſſumque contra illum formes, quia ſic convenit, ſicque neceſſe eſt, atque ad nos ſignata fide mittes omnia. Puerorum A illi crimen objectum, & de monaſterio ſancti Felicis ſi inquiſieris diſces, & de eccleſia ſancti Stephani ubi ipſe maximo cum dedecore verſatur, ut ex Philippo noſtro ſumus certiores facti. Fac, oramus, eum te in hoc negotio exhibeas, quem ſoles, ſtrenuum & diligentem, vigilantiſſimoque oculo tuo perluſtres omnia, & nihil omittas intentatum, dum res executioni, ut diximus, mature mandetur. Adverſarii noſtri, immo quod dolentes dicimus, pacis & quietis inimici ſceleſtiſſimum & factioſum hominem elegerunt hunc, qui poſſeſſiones & bona juxta breve apoſtolicum pro victu illorum & B veſtitu cum tribus reliquis prælatis diſtribueret. Nos ceteros non recuſavimus; hunc amovimus ſolum, utpote infamem in omni turpitudinis genere. Brevis ipſius exemplar manu propria ſcriptum ad te mittimus, ut ſcias omnia; nam de hac re Mariottus, ut ait, ſermone in alia intento & directo verba non fecit. Hunc fructum peperit leviſſimi hominis adventus ad curiam, ut poſt multa in nos conjecta criminum ſpicula, nulla difficultate repulſa noſtræ juſtitiæ & innocentiæ clypeo, tandem poſt conatus varios retulit, quod & nobis quietem perpetuam, & confuſionem illi atque ignominiam C pariat. Et quoniam, ut comperimus, multa ille jactavit poſt reditum ſuum, quæ amicorum conſternaverunt animos, paucis ex me accipe rei totius veritatem. Re cardinali S. Crucis promiſſa viro integerrimo & religionis peritiſſimo, criminum notas in ſcriptis imbecillus adverſarius dedit. Ea omnia refellere nullus labor fuit, quia nulla erant veritate ſubnixa. Præſente cardinali procacitatem hominis digna inſectatione caſtigavimus, illo verba noſtra grate admittente. A pontifice conventus homo levis (nam il- D lum niſi ſemel non vidit,) ſecreto primum, deinde præſentibus nobis admonitus eſt de reverentia impendenda nobis, & humilitate ſervanda, de non credendo, ſi qua in nos crimina ab aliis intorquerentur, de pace mutua & caritate cuſtodienda. Hic triumphus, hæc laurea eſt, quam homo ineptiſſimus contra nos acquiſivit. In tantum ſuperbiæ ſe erexerunt eremitæ noſtri, ut neque pontificis, neque cardinalis monita & verbo & ſcripto data ſervare velint; ſed ad ſe pertinere arbitrentur omnia, beneficiorum collationes, approbationes vel impro- E bationes prælatorum & monachorum, diſcuſſiones cauſarum, & cetera id genus, quæ inſanam ſuperbiam ſpirant. Nos continet pax coram pontifice inita, ne animadvertamus in reos, ne ultioni imputetur, quod juſtitiæ eſſet. Vale in Domino, & nos dilige, qui te diligimus plurimum. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni x. cal. Jan.

EPIS-

Digitized by Google

EPISTOLA XXVI.
ad Sebaſtianum.

Increpat eum quod Anſelmum carceri non manciparit, & quod faveat plus æquo eremitis.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro Sebaſtiano, ſalutem in Domino & ſinceræ caritatis affectum.

Satis miramur, quod cum ad te ſcripſerimus tam ſæpe, tam gravia, tam neceſſaria, quorumdam etiam tibi executionem fiducia caritatis delegarimus, tu tamen neque reſcribis quicquam, neque injuncta tibi exequi pro viribus ſtudes, & quidem cum Mariotto noſtro de Anſelmo capiendo, cuſtodiæque tradendo aperte pollicitus ſis; nos quia honorem noſtrum religioniſque totius cordi tibi eſſe, ut debet, putavimus, eam rem litteris tibi iterato commendare ſtuduimus, orantes ut proceſſum contra illum de objectis ei tam abs te quam ab aliis criminibus deterrimis formandum curares, atque ad nos mitteres. Tu, ut vereri jam cœpimus, dormitas, quia induſtriam illam tuam, agilitatemque in rebus gerendis præcipuam nequaquam recognoſcimus. Neminem ille habuit acriorem accuſatorem quam te, licet multos certe habuit, neminem infeſtiorem, juſtitia dictante, hoſtem. Tenemus litteras tuas, non unas, ſed plurimas quæ aſtipulentur huic noſtræ ſententiæ, teque in jus vocari ſinant, quibus hunc tu non modo falſarium & veteratorem, ſed ſcandalorum incentorem aperte criminaris, revocaſque ad memoriam priora omnia geſta noſtra patrumque memoria. Quid, quæſo, cauſæ noviter eſt ortum, ut ea alacritas in te obtuſa ſit, is fervor refrixiſſe videatur? Cogimur id ſuſpicari, quod multum timemus, te, ne offendas eremitas, deceſſiſſe inſtituto, malleque illorum perditæ ac pernicioſæ voluntati morem gerere, quam juſtitiam noſtram innocentiamque tuendo, tuæ ſententiæ obſequi, & hominem nequam facto inſectari, quem antea & verbis & litteris mirabili inſtantia es perſecutus. Scripſimus ad te ultimis litteris quænam fuerit inter nos & illos controverſia Bononiæ, quis ſubſecutus finis, quæ concordia pontifice & cardinali ſanctæ Crucis viro ſummæ gravitatis agentibus, miſimuſque exemplaria litterarum eremitis ab utroque ſcriptarum, ut noſſes diligentius omnia, ſimul ut ardentior aſſurgeres ad ea exequenda quæ mandavimus tibi de perditiſſimo homine. Sed qui tibi ſtimuli acres ad excitandum eſſe debuerunt, veremur, ne ſoporem potius ac ſegnitiem effecerint; ſcilicet quando tam alacer operam tuam promiſiſti, neſciebas

A tunc ab eremitis eligendum inter quatuor prælatos, qui eis bona diſtribuerent victui illorum neceſſaria. Ubi vero id nobis agentibus venit in notitiam tuam, exhorruiſti veluti Dæmogorgonis faciem, pavorque lethalis occupavit venas, neque jam audes quicquam intentare contra nequiſſimum ganeonem. O conſtantiam memorabilem! O fortem animum! Hiccine eſt noſtri Sebaſtiani vigor? hic zelus? iſta juſtitia? iſte poſtremo affectus in nos? O me numquam ſapientem, & ſemper ea diſcentem quæ ad noſtrarum miſeriarum accedant cumulum! Quando iſtud de Sebaſtiano noſtro mihi

B perſuaderi potuiſſet juveni, quod ſenex per quam ſane ingrate cogor experiri, ut ſe veluti perfugam, & neutrarum partium ageret, in re præſertim, cujus ſibi juſtitia eſſet explorata, cum ſe opponere murum pro domo Iſraël & turrem David contra faciem Damaſci debuerit? Hoc abs te, pater, ſolatium inter preſſuras noſtras referimus? hæc tua eſt pro nobis inſtantia? Perſiſtunt noſtri immo Dei adverſarii in ſententia, hunc ſe velle aſſerentes: cum, ut legere in apoſtolicis ſcriptis potuiſti, de voluntate noſtra & conſenſu eligere debeant, & unum ſatis ſuſpectum nobis abbatem de Candiculis il-

C lis reliquerimus: & tu offenſiones illorum metuens, a cœptis reſilis. Non defuit qui diceret nuntio noſtro, nos de ore noſtro feciſſe ſeceſſum; quod cum libere illis dixerimus nos neminem habere ſuſpectum, modo hunc rejiciamus: neque ille alius fuit quam Faſelus tuus. Nos iſta toleramus, ſed vos ſi toleretis, ipſi tolerandi non eſtis perſpecta iniquitatis magnitudine. Contenti iſtis non ſunt eremitæ noſtri, ſed Bononiam miſerunt, ut abſentibus nobis ea vel agant vel impetrent, quæ præſentibus nequaquam potuerunt, & vos ſecuri obdormitis, neque movemini ſuper contritione Joſeph, mol-

D leſque carpitis ſomnos, vel certe de editiore loco ſpectatis præliantes? Aperte dicunt & ſcribunt, velle ſe ut Anſelmi inquirantur crimina, & ad ſe quoque pertinere illorum inquiſitionem aſſerunt, in altero nobiſcum facientes, in altero mentientes omnino. Neque enim ad ſe ſpectat de reo inquirere, ne conferre quidem beneficia, ut ipſi volunt; licet ſint a nobis illorum exploranda conſilia. Aſcendit in cœlum illorum ſuperbia, & inconſtantiæ ac levitati penitus dederunt manus. Nos quidem ſtulta illorum

E arrogantia nequaquam terret, neque caſſas eorum formidamus inſidias, Dei auxilio & noſtra freti innocentia; ſed non poſſumus tamen non moveri, quod vos iſta non moveant, videmuſque propenſiores juvandis quam conterendis adverſariis noſtris. Nempe enim etſi aperte illos non fovetis, quod nemo niſi ſtultus & amens faceret, ſatis eos juvatis veſtra nobis ſubducendo ſolatia,

Digitized by Google

& fortaſſe ictum de muro dictando pugnantibus. An tu non illos juvare convinceris, qui ne illorum amittas gratiam neſcio quo pacto initam, vel odium certe non incurras, cautus tibi ac tremulus proſpicis, remque juſtiſſimam a nobis tibi injunctam exequi negligis, ne illos offendas qui hunc tanti faciunt? Cujuſcumque alterius in rebus dubiis deſideraremus auxilium, non uſque adeo moleſtum eſſet nobis, quia non eſt cum ceteris ea quæ tecum contracta familiaritas. At vero cum Sebaſtiani noſtri modo requiramus induſtriam, cruciatus cumulatior fit. Eſt quippe naturale rationique conſentaneum, ut ubi plus ſpei repoſuimus, plus doleamus, ſi ea exciderimus. Tantum certe tibi confiſi ſumus, quantum pauciſſimis, majoraque nobis de te quam de ullo ferme polliciti ſumus ſemper, quia metiebamur te amore noſtro, neque minus diligi quam diligeremus arbitrati ſumus: & pateris ut liqueſcat inaniſque ſit iſtiuſmodi ſpes noſtra? Oramus reſumas antiquas vires, veramque ingenuitatem animi tui recognoſcas. Pigeat ſi quid forte obrepſit negligentiæ, ſomnolentiamque excutias omnem, & obductum deſidiæ ſitum abſtergas, neque patiaris fidem ultra & diligentiam in te deſiderari. Si merito metiendæ ſunt cauſæ, cernis profecto nos fovere juſtitiam, illos iniquitatem tueri. Si perſonæ ſunt attendendæ in judicio, quod nullus ſapiens dixerit, cur noſtra quam illorum minus tibi ſit æſtimanda non videmus, & pluſculum etiam gratiæ nobis quam illis abs te deberi certo ſcimus. Anſelmum apertum hoſtem noſtrum, hominem nequam inſectare nobiſcum, eumque auctoritate noſtra tibi indulta coërce. Nempe ſi votis noſtris morem geras, gratulabimur; ſin minus, dolebimus quidem violari abs te amicitiæ jura, atque ipſam in te dormire caritatem. Agemus tamen contra reum, & jura noſtra ad mortem uſque tuebimur, minuſque nos angent triſtia reliqua & dira, quam deſideratio in te officii & animi benivolentiæ noſtræ reſpondentis. Vale in Domino. Ex noſtro monaſterio Prati-Veteris II. cal. Jan.

EPISTOLA XXVII.
ad Sebaſtianum.

Ut Mariano procuratori carcerem in monaſterio conſtrui petenti morem gerat.

AMbroſius Sebaſtiano patri, ſalutem. Ex quo profecti ſumus a vobis, multi nos & varii exceperunt caſus, multumque & animo & corpore exercitati ſumus, gratiaſque Deo agimus, quod inter omnia ſervavit illæſos, minuſque curæ omnes poſtea habitæ, ſi in unum congerantur, nos afflixere, quam dies unus ibi exactus; adeo A moleſte nobis curiales occupationes fuere. Sed veniamus ad rem. Scribit nobis Marianus noſter, quem ibi procuratorem inſtituimus, interdum ad delinquentium terrorem, carcere ſibi opus eſſe, oratque ut hanc abs te gratiam impetrem. Et quoniam juſta videtur ipſius poſtulatio; neque enim ignoras improbos pœnæ metu cohibendos, te oro ut hanc illi non deneges commoditatem, ne videaris nobis officioque defuiſſe tuo. Certe quantum colligere poſſumus, ſtrenue ac diligenter hactenus injunctum ſibi a nobis munus exequitur, juvanduſque B videtur cum ceteris tum a prælatis religionis noſtræ. Si evaſerit ad bonam frugem, ut multum cupimus, gratulabimur pariter. Adhortationes certe illi & ſtimuli quotidiani a nobis non deerunt. Sin autem retro converſus in Ægyptum reverti voluerit, & ſolita ſtudia repetere, non deerit ſuper illum virga noſtra vigilans. Vale. Arretii, XVI. Martii.

EPISTOLA XXVIII.
ad Sebaſtianum.

De ſua ad imperatorem legatione.

C FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro Sebaſtiano, ſalutem in Domino, & ſinceræ caritatis affectum.

Scripſimus dilectioni tuæ profectionem noſtram ad imperatorem ſignificantes, ita volente ac jubente pontifice ſummo. Movimus inde VI. Novembris, egimuſque terreſtre iter octo ferme diebus uſque Ulmam, nobile oppidum & opulentum. Ibi ad evitandum & laborem & periculum navim conſcendimus, jumentis noſtris Viennam terreſtri itinere præmiſſis. Duodecima tandem die, Deo miſerante, Viennam incolu- D mes venimus, licet periculo tentati haud exiguo ſumus. Namque duæ rates conjunctæ ſingulis conſtantes lignis, cujuſmodi ſunt in uſu per id locorum, nos vehebant onuſtæ ſatis viris atque rebus, nam viginti ferme homines eis vehebamur. Gubernatores quique puppim & qui proram remis agebant, nam clavo non utuntur, diffidentes, naufragio ferme nos expoſuere. Ponti ligneo, quo amnis trajiciebatur, propinquabamus: qui proram agebant unum pontis arcum petebant, & qui puppim alterum: ita factum eſt, ut cum ſummo impetu, & E remorum & aquæ decurrentis naviculæ ferrentur, in pontis impingerent pedem, atque ita ut una ex eis in latus procumbens, aquis ferme uſque ad ſummum impleretur, reliqua eidem vicina periculo. Repentinum malum exhorruimus, mortemque jam propinquam formidavimus. Tandem ſumma vi remorum ripæ fluminis appropiantes, exhau-

Digitized by Google

ſimus non ſentinam plane, ſed integram navim; imminebat ſuperne caſtellum, ex quo confluentes barbari & ſolatio nobis & auxilio fuere. Refecti modice curſum reliquum felicius peregimus. Viennam nobiliſſimum oppidum vidimus, & per omnem illam navigationem ex utraque parte ripæ, urbes, caſtra, villas egregias, monaſteriaque nobiliſſima ſpectavimus. Sed iſta coram melius. Imperatorem Viennæ eſſe falſus rumor exierat: nam ubi illuc advenimus, abeſſe adhuc quatridui itinere certiores facti ſumus in villa Attata, quo ſe ille venationis & piſcationis cauſa, nam ad utramque rem locus aptiſſimus eſt, piſcina ingenti & permagnifica ab illo extructa, & ſylvis caprearum feracibus prope adjacentibus, contulerat. Advenimus ad locum ſeptima menſis ad veſperam. Poſtridie videre nos cupiens Cæſar, multis legationibus impeditus, (nam adſunt ad v. millia equorum) nona menſis ad ſe accerſivit, honorificeque multum ſuſcepit, audientiam nobis publicam in Alba-Regali diei itinere hinc diſtante, reſervans celeberrimo in conventu legatorum, prælatorum, baronum atque principum. Optima de principe ipſo nobis pollicemur, confidimuſque in Domino illum a noſtra ſententia non deviaturum, neque id ſolum, verum & brevi nos expediendos, atque ad vos redituros per iter Venetiarum, feliciter exacto negotio, ſperamus. Quid de monaſterio Vangadiciæ ſecutum ſit hactenus nihil ſcire potuimus, multumque dolemus, licet motus iſte noſter & patriæ longinquitas impedimento ſit. Commendavimus negotium pontifici, Cervienſique noſtro, & credimus nihil faciendum in præjudicium religionis noſtræ: mille curis noſtrarum illic rerum maceramur, ut quieti eſſe non poſſimus. Hortare filios noſtros, ut bene & religioſe vivere velint, atque ita ut eos diligendi & fovendi juſta nobis cauſa ſit. Commenda nos, obſecro, protectori noſtro, eique noſtra negotia commendata habere dignetur ſuggere. Vale, frater amantiſſime. Ex Attata, x. Decembris. Poſt biduum Albam-Regalem petimus.

EPISTOLA XXIX.
ad Sebaſtianum.

Reddit rationem peregrinationis ſuæ.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro Sebaſtiano, ſalutem in Domino, & ſanctæ caritatis affectum.

Neque inter peregrinationis incommoda & labores aſſiduos tui obliviſcimur; diſtractuſque licet curis animus otium ad te ſcribendi meditatur, ut qui ſit erga te affectus noſter plane ac penitus noris. Qua die te

A e complexu dimiſi noſtro, Pratum venimus, exceptique a priore noſtro ſumus grate. Piſtorium poſtridie ſummo mane pervenimus, divertimuſque ad familiare nobis monaſterium, ubi regio pene apparatu accepti, magnam ſervorum Dei caritatem in nos ſumus experti. Viſitavimus eccleſiam & ornatiſſimum beati Apoſtoli Jacobi magnificentiſſimeque inſtructum altare vidimus. Et quoniam peregrinationis noſtræ ſocius expectabatur ea ipſa die, nuſquam diſceſſum, ſequenti die cum nuntiaretur adveniſſe, B ſermonem in multam horam produximus de rebus neceſſariis in re communi. Veſpere profecti extra oppidum mille paſſibus ferme hoſpitium habuimus eo conſilio, ut ſummo mane proficiſci poſſemus. Aſcenſus arduus & perdifficilis effecit, ut XVI. tantum millibus ea die iter ageremus. Poſtridie longe difficiliorem aſcenſum experti quam umquam alias ſumus: namque rupi præcipiti quam monti arduo iter illud erat ſimilius. Superata demum difficultate omni, XXII. millia paſſuum ea die confecimus. Tandem ſexta feria pervenimus Mutinam, C æſtus maximi, qui nos toto itinere ferme terruerat, patientiſſimi. Auguſtinus filius noſter, cui multum a re inſolita timueramus, laboris omnigeni tolerantia ferme nos ſuperat, & reliqui ex noſtris bene valent. Placuit, venerabilis frater noſter, iſta ſignificare tibi ex itinere, ne putes refrixiſſe animum in te noſtrum, & quoniam abſentes corpore dumtaxat ſumus, arbitreris veſtri memoria & cura nos moveri. Significabis iſta in noſtro monaſterio, ut noſtra omnia norint, neque enim licet omnibus ſcribere ſimul, & ad quem primo ſcribendum ſit, D fluctuat animus. Nos magno animo & conſtantia ſumma injunctum nobis munus exequi pergimus, oramuſque ut perpetua prece deducas abeuntes, & divini nobis favoris imprecceris auras. Confidimus in Domino fore ut infructuoſus non arguatur labor noſter. Commenda me reverendiſſimo patri meo ac domino cardinali protectori noſtro quo gloriaris hoſpite. Saluta omnes ex familia & vale. Mutinæ, cum jam equitare vellemus. III. cal. Aug. Te qui mecum ſunt ſalutant omnes.

E

EPISTOLA XXX.
ad Sebaſtianum.

A Carthuſienſibus, quos viſitaverat, retentum ſe ad monaſterium non poſſe reverti.

AMbroſius Sebaſtiano patri, ſalutem.

Heri cum aër eſſet inclementior, & ſeſe vis inundationis effunderet, decrevi, ut officio meo ſatisfacerem, Carthuſienſes fratres viſitare. Ita enim me ipſi rogaverant, intentione ſummo mane redeundi. Sed cum

nimia vi precum iſti patres me detinere vellent ſaltem triduum, repente ſcripſit ad me Hieronymus germanus meus, orans ut omiſſis omnibus redire maturarem, & te mecum ad prandium ducerem: cauſam reticet*, ego illam ſatis adverto. Piſces pro conſolatione fratrum emendos curaveram in hanc diem, vererique incipio ne pater prior eos ſi non adſim differre velit. Itaque redire volui protinus, ut illum conſolarer & reliquos; verum impedivit propoſitum meum A violentia precum. Perſtant enim iſti in propoſito, me non dimiſſuros aſſerentes ante prandium. Te oro, mi pater, ut protinus ad monaſterium pergas, & cum fratribus prandeas, ne quid turbationis oriatur, enarreſque illis neceſſitatem meam. Expectá autem meum in monaſterio adventum, ut initium aliquod inſtituto noſtro detur. Vale, & facito in hoc obtemperes voluntati noſtræ. Ex Cartuſia XXIII. Novemb.

Finis Epiſtolarum libri noni.

AMBROSII CAMALDULENSIS

EPISTOLARUM LIBER X.

AD HIERONYMUM GERMANUM SUUM.

B

EPISTOLA PRIMA.
ad Hieronymum fratrem ſuum.

Narrat quam bene exceptus fuerit in S. Salvii monaſterio.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Hodie venimus Decumanum, non modo laſſi, verum fracti & quaſſati, ſæpiuſque inter itineris anguſtias ſuſpiravimus quietem & conſolationem noſtram. Reſtat Alpium jugum ſuperandum, ſi juverit Deus. Orate, dulciſſimi fratres, ut vobis celeriter C reſtitui merear. Numquam enim credimus affuturam diem qua redeamus ad vos. Fuimus nocte præterita in ſancto Salvio, abſente monaſterii abbate: verum tanta nos gratia & humanitate ſuſceperunt fratres illi noſtri, ut credi vix poſſit. Videbamur nobis eſſe apud vos, nihil denique omiſerunt ex his quæ ad refectionem noſtram pertinerent, mirabili caritatis ſtudio, ita ut abbas ipſe, ſi affuiſſet, plus certe facere nequiverit. Gratias illi agetis dum ad monaſterium diverterit. Onofrius item hic nobiſcum eſt. Orate ut nos pius Dominus inter D itineris pericula ſervare dignetur illæſos, & cordibus noſtris adeſſe. Valete in Domino, fratres amantiſſimi.

EPISTOLA II.
ad Hieronymum fratrem.

Narrat itineris ſui difficultates.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Quid poſtea ſecutum ſit accipe, & notum fac patri ac fratribus noſtris. Movimus Portico XV. menſis, venimuſque ad Caſtrum quod Carum appellatur, perpetua pluvia deſuper affecti. Iter omne ſtagnabat, immo grandium torrentium in morem per nimiam inundantiam in præceps decurrebat. Itaque & ſuperne & inferius aquis affligebamur. Dei tamen gratia pervenimus incolumes ad locum quem diximus. XVI. die ad Forum-Livii perreximus, neque urbem ingredi potuimus, quod flumen tranſvadari nequiverit, ponte aquis operto, immo dejecto, & ingenti inundationis mole diſſipato. Ubi vero aliquandiu fruſtra expectavimus, redire unde venimus coacti ſumus, pluvia nuſquam nos, & quidem vehementi deſerente, decima ſeptima cum movere poſſe putaremus, ut per viam aliam Britonorum pergeremus, fluvius qui neceſſario trajiciendus erat, in tantum jugibus imbribus excreverat, ut iter obſtrueret, & ſpem omnem adimeret tranſitus. Itaque remorari neceſſario coacti ſumus. Applicuerunt heri huc viſitatores noſtri una cum duobus monachis ſancti Benedicti & aliis. Igitur ex eorum conſenſu & conſilio ſcrip-

ſimus gubernatori civitatis, orantes ut dig- A netur nobis parare tranſitum, allegantesque nos ex præcepto pontificis eo convenire. Johannes qui litteras detulit, necdum rediit. Craſtina dies capituli eſt, neque putamus id poſſe celebrari, niſi terminus prorogetur. Quid ſecutum fuerit ſcribemus. Vale, mi frater, & commenda nos patri & fratribus ac filiis. Ex Caſtro-Caro XVII. Oct.

EPISTOLA III.
ad Lucam priorem.

Reddit rationem eorum quæ ſibi in itinere contigerunt.

VEnerabili patri Lucæ priori monaſterii Angelorum de Florentia, Ambroſius. Scripſi jam ſæpius quid per totum iter contigerit nobis, & arbitror redditas fuiſſe dilectioni veſtræ litteras meas. Heri venimus ad Forum-Livii, & ſuſcepti ſumus humaniſſime a priore ſancti Johannis evangeliſtæ. Scripſeramus ex Caſtro-Caro litteras domino gubernatori oppidi, orantes ut procurari faceret aut naviculam aut pontem, C ut tranſire poſſemus. Reſcripſit benigne. Denique ſuperiore die veneramus ad flumen, & tranſitum habere non potueramus, ob nimiam aquarum inundationem & pluviam perpetuam, quæ, ex quo diſceſſimus ex monaſterio, ferme numquam nos deſeruit. Heri autem veſperi, ut dixi, tranſivimus pontem ſemiruptum. Gubernator autem civitatis eſt Emolenſis epiſcopus dudum viſitator noſter. Eum tamen ipſi non vidimus. Hoc mane Britonorum pergimus, Deo comitante. Neſcimus quid futurum ſit, & an cardinalem ibi inventuri ſimus, propter D nimias pluvias quæ diutiſſime perſeverarunt. Eventum rei ſignificabimus vobis. Domno generali mala omnes fere concorditer, uti jam filii prophetarum, vaticinantur, & hic ipſe gubernator apertiſſime privandum officio de voluntate pontificis ſummi denuntiat. Orate, quæſumus, ut aſpectu veſtro & angelico conſortio reſtitui mereamur. Nam tanto ejus deſiderio ardemus, ut numquam illam diem affuturam timere cœperimus. Aër jam ſerenatus eſt, & intra paucos dies credimus expediri, niſi forte propter itineris E difficultates cardinalis ipſe diem capituli aliquantulum prorogaverit. Neque enim hodie poterit inchoari, ut conſtitutum erat. Commenda nos fratribus omnibus, ut multiplicent preces, poſcantque a Deo nobis celerem reditum. Nos multas anguſtias & cordis & corporis patimur, donec reddamur vobis, laboreſque inſolitos itinerandi ſive equitandi, & itineris difficultates tua benedictione & fratrum orationibus bene ſatis toleramus. Vale in Domino. Ex Foro-Livii, XVIII. Octobris ante lucem.

EPISTOLA IV.
ad Hieronymum fratrem.

De generalis detenſione, & illius proceſſu inſtruendo.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Quid ſequutum ſit in facto domni generalis jam, credo, audiviſtis. Tenetur hic clauſus ſub bona cuſtodia. Proceſſus contra illum fiunt, & deponetur. Orate, B quæſo, omnes, ut mature redire poſſimus. Magno enim cum tædio noſtro hic ſumus. Iſte reverendiſſimus dominus lætiſſime nos vidit, & benigniſſime nos tractat. Pannum quem dominus G. attulerat pro munere ſibi offerendum mittit ad vos. Illum enim accipere noluit, juſſitque ut eum commendarem in monaſterio ſervandum, quamdiu ſtatuatur cui reſtitui debeat. Caute itaque illum ſervate. Juſſit inſuper, quoniam opinio quorumdam eſt Coſmum noſtrum habere pecunias ipſius, ut admoneas illum ne cui ipſas pecunias reddat, neque litteris generalis, neque alterius cujuſlibet perſuaſus. Oro itaque facias cito quod admonet. Vult enim male uſurpata reſtitui ubi debent. Quia fama eſt multa illum eripuiſſe Eremo & ordini præter debitum. Commenda nos fratribus omnibus, ut pro nobis orent. Cum expediti erimus, ſtatim revertemur ad vos. Vale in Domino, & nos, ut dixi, fratribus omnibus commenda. Britonori XXV. Octobris.

EPISTOLA V.
ad Hieronymum fratrem.

De ſua in generalem electione.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Quanto cum dolore meo avulſum me ab antiqua monaſterii quiete & præſertim abs te, mi pater, & a ceteris dulciſſimis fratribus ac filiis noſtris, ſentiam, ſermo nullus explicare umquam poſſet. Magno certe angore animi & ſumma moleſtia iſtud onus impoſitum humeris noſtris aſſumſi, quia renuere mihi tutum non fuit. Cauſas coram melius referam, ne ſim prolixior. B. pater magni periculi evitandi cauſa, & fortaſſe ſincero corde, ut loquitur, ſponte renuntiavit officio. Audies reliqua, dum ſimul erimus, quod brevi futurum eſt. Ea ipſa die XXVI. ipſe promotus ſum. Non queo continere lacrymas, dum me inter pericula video deſtitutum veſtro dulciſſimo ſolatio. Sed peto per miſericordiam Domini, per viſcera fraterna, me adjuves orationibus tuis, commendeſque fratribus ac filiis noſtris, ut jugiter orent pro me. Conſolare mœrentes, & afflictos promiſſionibus releva. Ego enim,

Digitized by Google

mi frater, etſi abſens corpore, ſpiritu tamen præſens jugiter ſum. Complectorque ſingulos æſtû & deſiderio cordis & incredibili amore. Amplectere ex me Auguſtinum, Michaëlem & reliquos. Hortare illos ut proficiant in via Domini. Neque abſentiæ meæ mærore deficiant. Dic inſuper patri meo priori me prope diem affuturum cum domino B. Ibi enim & ex poſtulatione ſua & ex voluntate Domini protectoris conſtituendus eſt, ut ante omnia rationem reddat adminiſtrationis ſuæ, & ſi quid alicui abſtulit injuſte, reſtituat. Vale, frater amantiſſime. Ex Britonoro XXVII. Octobris.

EPISTOLA VI.
ad Hieronymum fratrem

De ſuo ad Camaldulum adventu.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Scripſi ad te proxime triſtiſque mœrenti, non ambigo, injunctum mihi patris officium. Veni poſtmodum Camaldulum XXX. menſis, exceptuſque gratiſſime, & magna omnium expectatione ac deſiderio. Inveni domum quidem admirabilem, & ædificia ſingulariter religioni accommodata ac longe opinione meliora, ſed religioſos mores deſiderantia. Res plane miſeratione digna eſt, atque utinam dignetur Dominus aſpirare cordi noſtro, ut dignum aliquid laude ſua, tantaque omnium ſpe, pro illius* inflammatione poſſimus operari. Dum erimus ſimul, plura de hac re conferemus. Hodie hic ex conſilio iſtorum remorari decrevi neceſſario. Eſt enim mecum D. B. voloque & ipſe vult per indicem conſignare quæque in ſupellectili varia, & maxime in linteaminibus, atque hujuſmodi ſunt. Cras inſtitutum eſt adire Eremum, poſſeſſionemque capere ex more. Quinta autem die Novembris movebimus hinc, ut ad vos redeamus amantiſſimos fratres noſtros, oro ut eos ipſe conſoleris, viceſque omnes meas impleas. Saluta omnes fratres noſtros. Ex Camaldulo II. kal. Novembris.

* f. reformatione.

EPISTOLA VII.
ad patrem Lucam priorem Angelorum.

Ejuſdem argumenti.

AMbroſius patri meo Lucæ, ſalutem. Venimus heri Camaldulum ſoſpites Dei munere, habentes nobiſcum anteceſſorem noſtrum, qui maturat venire ad vos victurus in monaſterio noſtro, ibique ex mandato domini protectoris redditurus rationem adminiſtrationis ſuæ. Cras inſtituimus adire Eremum, & poſſeſſionem capere ex more, ac poſtmodum huc reverſi hoc ipſum peracturi. Fratrem P. tenui pro conſo-

A latione mea una cum fratribus monaſterii S. Benedicti, ne ita ſolus ac deſtitutus remaneam. Cupio enim quamdiu vixero a matre mea unde ſuxi ubera, capere veſtimenta, idque pro ſingulari gratia & munere a vobis poſco. Commendo curæ tuæ filios ac fratres noſtros, quos omnes meo nomine ſalutari peto, eorumque precibus commendari. Vale in Domino. Ex Camaldulo II. kal. Novembris.

EPISTOLA VIII.
ad patrem Lucam.

B *Quam hilariter exceptus ſit ab eremitis, & de Benedicto prædeceſſore ſuo.*

AMbroſius amantiſſimo patri Lucæ, ſalutem.

Heri ſcripſi litteras dignationi tuæ, jamque tibi, arbitror, redditas. Perrexi poſtmodum ad Eremum, tantoque omnium gaudio ſuſceptus ſum, ut explicari non poſſit. Omnes denique adventum meum incredibili deſiderio expectare videbantur. Jurarunt in manibus meis obedientiam ſumma cum C hilaritate. Redii poſt hæc ad monaſterium Fontis-boni, & hoc fecit familia omnis hilariter. Orate ut Dominus noſter per me miſerum famulum ſuum tantæ expectationi reſpondere dignetur, ſalutemque ac directionem religionis operari. D. B. præire poſtulavit, cui facile quod petebat annuimus. Sub bona tamen & honeſta cuſtodia remorabitur in monaſterio ſancti Benedicti, donec ipſe veniam, redditurus in noſtro monaſterio vota ſua. Oravi autem prioribus litteris, & nunc oro, ut illum ſuſcipere non cunctemini, quo veſtræ obedientiæ virtus D eniteat. Sub præcepto enim ac diſpoſitione protectoris, qui vices gerit pontificis, venit, & obedire neceſſe eſt ſuperioris imperio. Certe id erit monaſterio honorificum, &, ut ſpero, non inutile. Confirmate in illo caritatem. Satis enim hilariter calicem amaritudinis bibit. Commendo curæ ac diligentiæ tuæ fratres ac filios noſtros, juvenes, ſenes, ut unicuique puram caritatem & affectum dilectionis impertias. Ego poſt paucos dies adveniam, pluraque cum venerabili ſemper mihi dignatione tua conferam. Egeo enim ope conſilioque fideli. Vale, amantiſſime pater. Ex noſtro monaſterio Fontis-boE ni II. Novembris.

EPISTOLA IX.
ad patrem Lucam.

Hortatur ad ſuſcipiendum B. prædeceſſorem ſuum.

AMbroſius patri meo Lucæ, ſalutem. Scripſi per fratrem Clementem ca-

Digitized by Google

ritati tuæ, pater, & , credo, litteras illas A
prius accipies quam iſtas. Quoniam heri ille diſceſſit rediturus ad me. Poſtquam vero ille diſceſſerat, continuo ferme attulit ad me litteras quaſdam & Raphaëlis & aliorum. Video quanta fratres illi de ſervis laborent, ne aream illam habere poſſimus, quam emimus monaſterio noſtro contiguam. Scripſit ea de re & Thomas ille amicus noſter, ipſius venditor areæ, ut a pontifice ſummo impetrarem judicem delegatum, qui eam rem cognoſceret ac diffiniret. Et quoniam in proximo venturus ſum ad vos, neceſſario videtur ea res differenda uſque ad adventum B
meum. Tunc enim plurima de hoc negotio diſcutiemus, & quicquid fieri poterit per me pro conſolatione & quiete veſtra, quam vitæ meæ ſemper anteponam. Veniet mecum & D. B. in monaſterio veſtro, & ex poſtulatione ſua, petivit enim id inſtanter a protectore noſtro, & auctoritate ſummi pontificis, qua idem fungitur in ordine noſtro, collocandus. Precor autem ut illum ſuſcipere diſponatis, & ut pontifici pareatis, & illius ſatisfaciatis devotioni, qui, ut noſtis, monaſterii noſtri diu devotus exiſtit. C
Iſtud mihi quoque erit gratiſſimum, ut poſſim promte obedientiæ veſtræ teſtis verax apud pontificem inveniri. Satis autem patienter ſuſtinuiſſe videtur hanc dejectionem ſuam, & multum hilariter appetere quietem veſtram, ut particeps ipſius eſſe mereatur, & vobiſcum una vivere omnibus diebus vitæ ſuæ. Video ex litteris fratri R. difficultatem aliquam futuram ſuſcipiendi eum, ſed melius conſuletis honori & famæ atque immunitati monaſterii, ſi pontificis juſſa ſervetis. Quid velim dicere aperiam cum præſens adero. Cupio enim mirifice frui optatiſſimis aſpectibus & colloquiis veſtris. D
Hodie ſummo mane pergimus ad Eremum, ut poſſeſſionem ipſius loci capiamus, & poſt prandium redibimus, ut hic hoc ipſum faciamus, pauciſque pro temporis brevitate diſpoſitis, in hujus noſtræ domus, quæ pulcherrima eſt, reparatione, protinus iter aggrediemur ad vos remeandi. Scripſit ad me Balduinus litteras quibus equum ſuum, quem mihi mutuo dederat, ut dono ſuſcipiam deprecatur. Agite illi gratias meo nomine, munuſque ſuum mihi gratiſſimum eſſe ei ſignificate. Ante omnia autem fratrum noſtrorum orationibus me commendari ſupplici- E
ter poſco, quos cupio & amplector in viſceribus Jesu Christi. Orate, quæſo, intentius, ut qui me inutilem & indignum famulum ſuum præficere familiæ ſuæ dignatus eſt, dignum aliquid tanta omnium ſpe & expectatione per me veluti per inſtrumentum ſuum dignetur efficere. Orate, inquam, ut qui præterita quietis tempora per otium & deſidiam duxi, ſaltem vel nunc evigilem, ut reſipiſcam atque intelligam quanto bono caruerim, & in quam procelloſum occupationum pelagus ex quanta tranquillitate devenerim, ut vel ipſe doloris mei ſenſus mihi ad ſalutem reſervetur, ne de me per Prophetam Dominus dixiſſe videatur: *Percuſſi eos, & non doluerunt.* Commendo tibi, pater, fratres ac filios noſtros, & meipſum præcipue orationibus tuis. Quid cum Coſmo noſtro egeris, agnovi ex litteris manu tua. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni kal. Novembris.

EPISTOLA X.
ad Hieronymum fratrem.

De domno B. caute cuſtodiendo.

Ambroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Legi iter agens litteras tuas juſtis ſuſpicionibus plenas. De D. B. de multo illius cum ſancti M. abbate colloquio, & de vagatione per civitatem libera, & de murmure illius contra cardinalem. Quæ omnia mala juſtiſſimam ſuſpicandi occaſionem dare videntur. Animadverti quid prior ſancti Benedicti reſponderit directis abs te litteris. Scripſeram ad eum litteras, quando illuc miſi jam dictum virum, quibus impenſius oravi, ut caute illum ſervaret uſque ad adventum meum. Satiſque miror aſſerere illum me ſibi nihil mandaſſe de homine diligentius cuſtodiendo, cum ſane intelligere potuerit apertius ex eis litteris voluntatem meam. Scribo ad illum nunc quoque, & oro ut illum diligenter & ſub bona cuſtodia habeat. Ego tamen ex litteris tuis ita facturum adverti. Erimus illic, Deo propitio, die ſabbathi: ſi quid tamen innovatum fuerit, ſcribas ad me continuo, & litteras mittes ad monaſterium S. Petri de Luco, ibi enim futuri ſumus. Commenda me fratribus ac filiis noſtris dulciſſimis, Gregorio, Mauro, Michaëli, Euphroſino ac ceteris quos nimium deſidero. Vale, mi frater. Ex monaſterio ſanctæ Margaritæ VII. Novembris.

EPISTOLA XI.
ad Auguſtinum & Euphroſinum

Luget de ſua promotione.

Ambroſius Auguſtino & Euphroſino dulciſſimis filiis, ſalutem.

Accepi jam ſecundo loquens litteras tuas, Auguſtine fili, verbis quidem tuis, ſed affectu utriuſque exaratas. Recognovi affectum illum in me veſtrum, quo major eſſe certe non poteſt. Flevi mecum & modo flere non deſino infelicem hanc promotionem meam, ex qua fit ut cariſſimo & optatiſſimo mihi aſpectu veſtro & jugi contubernio privatus ſim. At licet nunc ipſum dolorem meum ratione lenire fortaſſis utcumque poſ-

Digitized by Google

ſim, cruciatum tamen animi veſtri, ac perpetuas lacrymas cogitans, moleſtiſſime fero. Subit quippe animum ille ardor veſtræ in me caritatis, ingrataque mihi ſine vobis ipſa mea vita eſt. Cupio conſolari vos, qui meipſum nequeo, ſed impatientiſſimi doloris aculeis vexor. Tot mihi undique inſidiantur adverſa, tantis angoribus premor, ut vita tædio ſit. Orate, dulciſſimi, ut celerius vobis reddar. Orate ut me pius Dominus inter procellas & turbines occupationum mearum ſervare ſine offenſa dignetur. Credo die dominica vobiſcum ero. Perſeverate, dulciſſimi filii, in timore Dei, & in divino famulatu, magnis majora ſemper adjicite. Nolite putare, quoniam iſthic præſens non ſum, præſens jugiter, idcirco refrixiſſe in me caritatem adverſum vos, immo illud veriſſime credite me numquam & nuſquam vobis defuturum. Valete in Domino, dulciſſimi filii. Ex monaſterio S. Margaritæ VII. Novembris.

EPISTOLA XII.
ad Jacobum.

Ejuſdem argumenti.

[a] Ambroſius (a) Jacobo fratri amantiſſimo, ſalutem.

Inter angores perpetuos quibus excrucior, litteræ tuæ mihi vel maximo ſolatio fuerunt. Recognoſcere enim ex his facile potui antiquam illam caritatem noſtram & obſervantiam mutuam. Ego, mi frater, infelicem vitam meam flere non deſino, qui ex portu tranquilliſſimo, atque ex illa placidiſſima ſtatione quieti littoris, culpis meis ita promerentibus, in occupationum infeſtum pelagus abii. Unica velim credas, mi Jacobe, conſolatio me recreat, quod te quem ſemper dilexi ex corde & juſtis ex cauſis ardentius diligo, perſeverantem in ſanctæ religionis inſtituto cognovi, viceſque ibi meas aptiſſime impleturum non ambigo. Sed iſta melius coram. Commenda me patri monaſterii, & Mauro, Michaëli, ceteriſque noſtris. Orate pro me omnes, ut Deus & Dominus noſter, qui mihi hoc onus injungi permiſit, id ad ſalutem meam & pacem veſtram atque ordinis reformationem proveniſſe concedat. Vale, amantiſſime frater. Ex monaſterio ſanctæ Margaritæ VII. Novembris.

(a) In Indice Michaëlis *abbati de Agnano*.

EPISTOLA XIII.
ad Hieronymum fratrem.

De morte abbatis de Agnano & de ſucceſſore illi ſubſtituendo. De ſuo Hodæporico & aliis nonnullis.

Ambroſius Hieronymo fratri, ſalutem.

Accepi litteras tuas, animadvertique piam intentionem & ſtudium vigilans ad cuſtodiam domus Dei, quam tibi qua poſſum pietate commendo. Nullum enim mihi ferme ſolatium præter vos reliquum eſt, inter media ſcandala conſtituto, & deſtituto ferme auxilio dixerim omni, niſi quod Dominus adjutor eſt in opportunitatibus in tribulatione. Perrexeram ad Eremum ibi aliquantulum neceſſario remoraturus, cum repente nuntius allatus eſt, quo abbas monaſterii noſtri de Agnano defunctus adſeritur, Ea novitate perturbatus, poſtridie nonas ſcilicet Decembris iter aggreſſus, Aretium die jam adveſperaſcente perveni, ne quid novitatis oriretur: ſimul ut ex debito meo monachos, ad quos ſpectat electio, convocarem, ipſeque præſens omnium ſententiam ſecreto ſcrutarer. Magnum mihi video certamen præparatum. Vos orate ut mihi Dominus ſolito ferat opem. Offendi monaſterium iſtud judicio meo bene ſatis inſtructum, ſed vota monachorum, quantum conjicio, parum conſona. Mihi vero curæ erit, quantum juverit Dominus, eum præficiendum curare, in quem juxta præceptum magiſtri noſtri, ſanior concurrerit pars. Dilatio fortaſſis intercedit paucorum dierum, quibus otio non indulgebo, & in quantum ille adjuverit inſtruam & in melius reformabo. Scripſi ante ad te ex noſtro monaſterio ſanctæ Margaritæ. Et quoniam Hodœporicum noſtrum ſcribere inſtitui ad te, ſequenti die ad Pratum-vetus, altero Pupium conſcendimus; ſuſceptique gratiſſime a comite, ſermonem in multa protraximus, utiliaque ſatis multa tractavimus. Poſtera vero die iter aggreſſi, pergimus ad Eremum, ſive ad monaſterium Fontis-boni, cum, propinquantibus nobis ad tria ferme millia paſſuum, tanta vis venti exorta eſt, ut procellæ vehementi nihil eſſe diſſimilis videretur. Nix in faciem & in ipſos oculos ſævo turbine impellebatur, & cum equo penitus inhærentem ſæpe veritus ſum, ne in adverſam equitem dejiceret partem. Sonabant hinc ſilvæ adjacentes, flatu immani concitatæ, inde præceps amnis rotare ingentia ſaxa videbatur, cum ex terribili fragore aures & impulſione nimia ventorum, & equi & equites fatiſcerent, & nix in faciem aërque inclementior deſæviret. Venimus tandem ſeptimo menſis ad noſtrum monaſterium, ſequentique

quentique die ad Eremum profecti ſumus, A parente noſtro ſuaviſſimo ſemper adhærente nobis, mecumque dum ſcribo conſtituto., & parato meam non deſerere humilitatem Placuit iſta ſignificare tibi, ut noſſes omnia, & ut fratres filioſque noſtros admoneres, preces pro nobis ardentiores ad Dominum fundere. Quid de fratre Bar. ſcribas animadverti. Hortare monaſterii patrem, ut illum blandiciis mulcere ſtudeat, pulſetque terroribus, niſi cedat, addat inſuper injuriam carceris, ut hominem juvenili levitate commotum ad ſanioris mentis conſilium revocet. Eſt enim hæc pia crudelitas, qua ita B corpus atteritur, ut animæ ſaluti conſulatur. Adhibeatur quoque ſæcularium quorumlibet gravium adhortatio, nihilque omittatur diligentiæ ut ſanetur. Novitiam illam de Querceto ut educendam monaſterio, patrique reſtituendam curet, admone fratrem noſtrum Silveſtrum, caute tantum, ne quid ſcandali oriatur. Scit ipſe quid loquar. Quod ſoror enixa filiam ſit, non ſecus quam ſi filium genuiſſet, gratulandum eſt. Impletur in illa voluntas Dei, &, ſi præſtaret, marem profecto genuiſſet. Dominicum noſtrum ut ad monaſterium Fontis-boni C mature pergat, ibique meum præſtoletur adventum, exhortare. Mecum enim, ut cupit, ſemper erit, ſi eum ſe exhibuerit ut cupimus. Pannos illos, ſi nondum miſiſti, mittendos celerius cura, & una volumen illud precum, quod dono mihi dedit epiſcopus Corcyrenſis. Volumen item illud in quo eſt vita ſancti Johannis Chryſoſtomi. Benedictum una cum equo D. B. illuc mitto, ut eum reſtituat. Qua id mente faciam non ignoras. Nolo, ut equum ſervem, fidem infringere, imitarique ipſius errorem, quem D corripere, debeo quam ſequi. Ego pedes, ſi aliter non datur, ire paratus ſum. Saluta patrem monaſterii, & hortare ut vigilet ſuper commiſſum gregem. Vereri enim incipio, ne quid oriatur ſcandali, cui obſiſtere & obviare non poſſum. Scis quid velim. Juvenes illos noſtros confirma, ne incerta pro certis amplecti velint, ne certa pro incertis amittant. Ego perſto in ſententia, neminem, qui inde exeat quocumque modo, filii aut fratris loco habiturum. Hortare patrem ut omnes illos adoleſcentulos dulciter amplectatur. Confido enim in Domino illum humilitate ſua eos, ſi qui nutarint, confirmaturum. Vale, amantiſſime frater. E Ex noſtro monaſterio ſanctæ Mariæ in Gradibus. Arretii x. Decembris.

EPISTOLA XIV.
ad Hieronymum fratrem.

De itinere ad ſummum pontificem ſuſcipiendo, ut vitam ſancti Chryſoſtomi ſibi Romam mittat, & de eligendo abbate.

AMbroſius Hieronymo fratri ſuo, ſalutem.

Scripſi ad te proxime, jamque tibi redditas litteras arbitror. Accepi poſtea litteras a protectore noſtro & a priore ſancti Pauli, quibus meam arguunt tarditatem, quare tamdiu ſanctitatem domini noſtri ſummi pontificis adire diſtulerim, monentque ut quamprimum Romam proficiſcar, atque ita demum fretus benedictione apoſtolica & amicorum gratia redeam. Iſta fermé litterarum ſententia eſt. Monet ut urgentia licet negotia impræſentiarum omittam, dum huic officio viſitandi pontificis faciam ſatis. Oro itaque convenias Coſmum aut Laurentium, & quid facto ſit opus, conſilium flagites. Nam ſiquidem proficiſci opus erit, ex eorum ſententia paranda ſunt plurima & honeſta ſocietas & equi, & pecuniæ ad commeatum neceſſariæ. Etſi enim ipſe vilitate omni & extremitate contentus ſum, habenda tamen videtur etiam loci quem occupo ratio, & ne quid nimis, hæc omnia ut cum illis conferas cupio, & cum patre monaſterii & cum Gregorio cariſſimo noſtro. Certe ſi haberi equus ille poſſit, quem remiſi, gratiſſimum erit. Ad hoc itidem amiciſſimorum noſtrorum, quos ſupra memoravi, conſilio, ſi videbitur, & auxilio uteris. Cepi enim ejus conſuetudinem & illi gratius inſideo, quia mitis ac placidus eſt, & incedit optime. Vitam Chriſoſtomi cura ut mittas. Eam enim cupio Romæ ubi ſcripta fuit primum, ſi quid otii conſequi poſſim, transferre. Nihil hactenus de electione novi abbatis factum eſt, quia necdum illi convenerunt ad quos electio pertinet. Nihil metuo ne me inconſulto quiſpiam præficiatur. Ea eſt mihi de protectore ordinis, deque pontifice ſummo fiducia, ut ex verbis hominis qui litteras detulit factus ſum certior, quamvis nihil de ea re dubitabam, exploratam jam dudum habens illorum in me voluntatem. Sunt qui fratrem noſtrum Jacobum præferant, ſunt item qui alios. Ego cuicumque probatæ vitæ viro contigerit ſors aſſenſum præbebo facilem, alias ibimus in diverſam ſententiam, modumque electionis regularis mihi ſtatuam obſervandum. Tu, mi frater amantiſſime, confirma fratrum ac filiorum noſtrorum corda, & patrem monaſterii ut caro affectu ſtudioque omni foveat adoleſcentulos illos noſtros, & omnem ſimul familiam ex me hortare. Parentis noſtri cariſſimi conſortio multum recreor; is tibi & Auguſtino noſtro ſe

Digitized by Google

plurimum commendat. Saluta meo officio & nomine amantiſſimos noſtros Auguſtinum & ceteros quos omnes perpetua caritate complector. Vale, amantiſſime frater. Arretii ex noſtro monaſterio ſanctæ Mariæ in Gradibus XII. Decembris.

EPISTOLA XV.
ad Hieronymum fratrem.

De abbate eligendo, & de quibuſdam libris.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem.

Scripſi ad te nudius tertius. Quid poſtea factum ſit, accipe. Nihil quidem egimus præter quotidianos tractatus cum prælatis ordinis ac monachis hic adſiſtentibus de rebus neceſſariis. Viſitationes multæ fuerunt civium votis in diverſa nitentium. Namque ad hujus monaſterii regimen hunc iſte, ille alium perfert. Non deeſt ex prælatorum numero, qui magno ambitu & arte nitatur, totamque ferme commovit civitatem, atque ipſos civitatis præſules. Ejus nos conatus arte item eludimus, &, credo, miſerante Domino, ſine invidia nominis noſtri, immo & cum gratia repellemus. Affirmamus quippe nobis mandato ſpeciali pontificis injunctum, ut monaſterium ipſum obſervatione regulari inſtruamus. Ad id autem aptiorem eligi neminem poſſe, quam qui obſervanter atque regulariter vixerit: quia nemo ſecure eam artem profitetur, quam exercere neglexit. Sub ea ſpe & expectatione frangitur illius animus, debilitatuſque concidit, & omnium erigitur mens id fieri ſummo ſtudio flagitantium. Monachorum vota una non ſunt; ad quæ copulanda intendimus, ſervaturi, ſi contemſerint ſequi rigorem electionis regularis, ut qui a ſaniore parte fuerit electus, is, me fautore, inſtituatur. Sollicitant me ad id plurima, & loci dignitas, eſt enim honorabile antiquumque noſtræ religionis monaſterium, &, quod optime reformari mereatur, rei novitas; prima enim hujuſce inſtitutio. Ut meum honeſtet officium, ſumma mihi ope enitendum cenſeo. Oritur haud parva hoc in loco difficultas, & dum obſervantiæ pulchro & honeſto nomine aliud perago, ut ſcilicet petentis improbitatem. . . magno me aſtringo vinculo difficultatis. Namque obſervans mihi monachus qui præficiatur inquirendus eſt, ut declinem invidiam, ne in partem alteram propenſior fuiſſe videatur ſententia mea. Erat enim & præter obſervantiam quem præficiendum merito exiſtimarem, niſi competitoris obſtaret inſtantia. Video in quem vota concurrunt aliquorum, iſque ipſe multis litteris inde ſtudioſe quæſitis commendatus eſt. Si promovendum illum, ut cupere præſumitur, curo, ambitioni locum aperuiſſe videbor. Eſt tamen ejus meriti ac vitæ, ut niſi appeteret, annuere tuto poſſe exiſtimarem. Sed quid faciam iterum qui monaſterii noſtri clauſtra reſeraſſe convincar? Vides quid velim, quem ſignem, quantis perplexitatibus macerer. Ora ut Dominus JESUS januam mihi ſuæ pietatis aperiat. Scribo fratri meo Jacobo litteras, quibus illi aperiam omnino quid ſentiam, conorque obfirmare animum illius contra inſuſurrantes illi propinquos, eumque periculo exponere inſtituentes. Accipiet, credo, bono animo exhortationem meam pura ex mente profectam. Si eligatur neſciens, invituſque evellatur monaſterio, probabo, ſin minus cruciatus addetur mihi. Hortare tamen ex me, quicquid evenerit, filios noſtros, ut perſiſtant in propoſito, nulliuſque exemplo vel ſuaſione moveantur pedes in anteriora converſos, ut redire in Ægyptum velint, aut retro reſpicere. Iſta cum patre monaſterii ſecretius conferes, ſimulque obviabitis, ne quid ſcandali aut novitatis oriatur. Saluta & amplectere ex me omnes filios noſtros, & in primis Michaëlem & Auguſtinum, & reſcribe maturius ad eas litteras quas ſcripſi proxime, quid videlicet de profectione mea ad Urbem amici ſentiant, quidve ipſi ſtatuatis. Quod ſi eundum decreveritis, cura ut mittas ad me volumen illud Chryſoſtomi contra vituperatores monaſt. Dono enim illud dabo pontifici. Cardinalis item oravit ut Confeſſionum beati Auguſtini volumen pergens ad eum ferrem. Eſt unus ipſius operis codex penes amantiſſimum fratrem meum fratrem Hieronymum ordinis ſancti Auguſtini, quem nuper emit Gallicis litteris, una cum quibuſdam opuſculis aliis Auguſtini & Hilarii, ſi recipere inde precium quod expoſuit, dignaretur, eſſet mihi profecto gratiſſimum. Orabis illum ex me modeſte, tantum ne quid illi moleſtus ſim, quem unice diligo. Ac ſiquidem facile cedere videris, perſta ut illum accipias; ſin autem, ingrate admitterem, deſiſte. Aliunde namque deſiderio illius ſatisfiet. Vale, amantiſſime frater. Ex noſtro monaſterio S. Mariæ in Gradibus XV. Decembris.

EPISTOLA XVI.
ad Jacobum.

Rogatus a multis, ipſum ut præficiat monaſterio de Agnano, declarat eccleſiaſticas dignitates nonniſi invito & reluctanti animo ſuſcipiendas eſſe.

AMbroſius inutilis monachus Jacobo fratri ſuo in Chriſto dulciſſimo & amantiſſimo, ſalutem.

Quanto mœrore meo legerim litteras heri redditas mihi, nullis certe explicare ſufficerem. Scribitur ecce mihi, inſtaturque

Digitized by Google

vehementer ab his quorum preces contemnere nequaquam in re honeſta poſſum, ut te præficiendum curem monaſterio ſanctæ Mariæ de Agnano, nuperrime ſuo abbate deſtituto. Quid, oro, ita crucior? Num quia te non diligo? Loquar cum Apoſtolo ſecure. Deus teſtis eſt, ſed & tua conſcientia, frater. An quia gloriæ invideam tuæ? Avertat Deus a corde tuo, ſicuti ſemper eſt remotiſſima, iſtam cogitationem. Invidentiæ certe ſubditus numquam fui. Quanto ego cum gaudio meo accepiſſem Jacobum meum, & quidem a parente, a fratribus, a propinquis impulſum conſtantiſſime repudiaſſe moleſtiſſimas curas, illiuſque animo deſiderium quietis ac tranquillitatis prorſus inhæſiſſe. An ego poſſem aliunde quam ex vobis fratribus, cordis mei meorumque viſcerum parte, inter circumſtrepentes negotiorum procellas, auxilium fidelius, gratiuſque ſolatium vel expetere vel expectare? Sed certis rationibus admonitus, malui ſolus ac deſtitutus periclitari, dum eorum quorum mihi ſalus eſt ſemper, ut debet, cariſſima, quieti proſpicerem, ne una mecum jactari occupationum fluctibus cernerem. Quanta, inquam, exultatione mea comperiſſem te dulcem fratrem meum adeo in antiquo perſtare propoſito, ut electus quoque inſtinctu monachorum & electione divina conventus, ab inſtituto quietis, a dulcis & pulcherrimæ Rachelis amplexibus avelli ægerrime patereris. Quanto ego ſecurius amicis morem gererem, nihil metuens ſaluti noſtræ, ſi te invitum monaſterio migrare, regiminiſque onus ſubire cognoſcerem. At cum de meipſo & de te cogito, frater cariſſime, utrique noſtrum timere compellor, non cujuſcumque rei, ſed ſalutis æternæ diſpendia. O utinam modo te poſſem coram alloqui, frater, provolutus certe pedibus tuis, flerem quantum poſſem, & affectu quo diligo rogarem, ut miſereris mei, tuamque ſalutem largireris mihi, quam exponis mortis æternæ periculo, ſi ambiens animarum curam & regimen ſumis. Scio ego te divino munere meritis me longe antecellere, ſed illud diſplicet plurimum, quod id videris appetere, quod maxime vitare debueras. Eſt enim ea rei tantæ natura, ut quo quis ſe indignum ſuſcipiendo regimini cenſet, eo ipſo efficiatur plane digniſſimus, ſperandaque ſunt optima, quando nolentes ac de lapſu noſtro cautè ſolliciti, jugo tantæ ſervitutis ſubmittere cervices adigimur. At cum id appetere incaute præſumimus, indignos nos eo ipſo conſtituimus, quo rationis examen amittimus, atque ad id idoneos arbitramur, cui ſubeundo ne vel inviti cogeremur, omni ſtudio curare debuimus. Eſt enim a ſpiritu ſancto remotiſſima ſemper ambitio: ſuper humilem quippe & quietum & ſermones ſuos trementem Spiritum-ſanctum requieſcere teſtatur Deus, & humilitati ac timori contraria eſt ſemper ambitus hujuſmodi peſtis.

Ego, mi frater amantiſſime, & ſi me nimis urgeat monaſterii noſtri caritas, nolimque, quantum in me eſt, inde migrare quempiam ob everſionis illius metum apertumque periculum; tamen ſi qui egrediantur, eos vi potius extrahi ad regenda monaſteria, quam ſponte egredi cupio. Me tamen auctore exibit nemo, ne contra inſtitutum meum antiquam matrem, cujus uberibus nutritus ſum, impie violaſſe deprehendar. Ingens certe licet mihi neceſſitas imperet, mihi ipſi non parcam, ut non ſervando proſpiciam. Ceterum ſi qui inde inviti rapiantur, quia ignoro judicium Domini, impedire ipſe aut non prohibere non auſim. Redeo ad te, frater cariſſime, precorque, ſi quantum te diligo animadvertis, ante omnia tuum ita conſtituas animum, ut invito ac renitenti cura imponatur paſtoralis officii; quam hanc ipſam tibi ullo ambitu, ulla ratione conſciſcas, mortem tibi potius conſciveris; quamquam fieri poſſe & & ipſe non nego, ut caritate inſtinctus quis onus regiminis ſumat. Verum ſolet hujuſmodi, quod tamen raro exemplo defenditur, non appetere, ſed ſponte ſe petentibus obvium ferre. Sed longe major eſt exemplorum copia diverſo gradientium itinere, & fuga & latebris hujuſce onera declinantium humiliter. Neque vero quinam iſti ſint, es admonendus. Commendo tibi depoſitum pium, parce animæ tuæ, parce infirmioribus quibuſque membris noſtris, ne propter te ſcandalum patiantur, pro quibus Chriſtus mortuus eſt, ne tuo ad facile ac ſponte migrandum provocentur exemplo. Reſume antiquam illam conſtantiam ac virtutem, veramque ac ingenuam libertatem tuam, teque propinquis ad hujuſmodi honores expetendos hortantibus, ita inſtrue, ut animi tui firmitatem merito venerari poſſint. Longe enim majore te affectu venerationis proſequentur obluctantem; nam facile cedentem ſibi animo ridebunt. Fac itaque, te oro, adferas in tuam dignitatem atque ex alto faſtigio animi mortalia cuncta deſpicias, invituſque, ut ſæpe jam dixi, avellaris a quietis inſtituto non volens. Multa mihi ad te fiducia eſt, frater, atque ideo majori te conſtantia verſo tamdiu. Cupio & ipſe te promoveri, ſed id fiet tutius, ſi quæraris, quam ſi quæſieris. Conjicio nempe ex eis litteris, atque ex verbis fratris tui, te potius a propinquis inſtigari, quippe ſæcularibus, quam tuo inſtinctu ad id ferri. Sed ægre fero hanc tuam remiſſionem, ut ſic loquar, & mollitiem animi. Volunt illi te ad celſæ cujuſlibet dignitatis cacumen aſcendere, neque in hac promotione dura_

re, quod ſatis aperte litteris ſuis manifeſtant, gloriæ, ut dixi, tuæ, non ſaluti conſulentes. Te precor, mi frater unanimis, ſyrenarum cantus obturata aure pertranſeas, ingenuitatemque animi tui nullo fœdæ gloriæ deſiderio polluas, ſed cum Apoſtolo dicas: *Gloria noſtra hæc eſt teſtimonium conſcientiæ noſtræ.* Loquar quod ſentio. Neſcio equidem an ſecure quis poſſit onus ſubire regiminis, qui ſæculo mortuus non ſit, & cum Apoſtolo dicere queat: *Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Chriſtus.* Chriſto itaque commoriamur, ut vivere melius fidentiuſque poſſimus, cæterorumque qui curæ noſtræ ſubditi ſunt, mores vitamque moderari. Ego, mi frater, te diligo eximia caritate, atque per id, ut dixi, majori cum licentia te alloquor. Facies tu quod grati animi indicium eſt, Ambroſiumque tuum æquo animo feres, non indulgentem increpationi, & multum amori obſequentem. Utinam Dominus cordi meo arbiter & teſtis, quanto affectu hæc ſcribo ad te ſanctæ menti tuæ aperire dignetur. Vale, amantiſſime frater, & me curis multiplicibus preſſum, perpetuis precibus adjuva. Commendo tibi domum noſtram & dulces fratres noſtros ac filios & meipſum. Arretii, ex noſtro monaſterio ſanctæ Mariæ in Gradibus, xv. Decembris.

EPISTOLA XVII.
ad patrem Johannem.

Invitatus ab eo, ut Romam accedat, ſummum viſitaturus pontificem, orat ut invigilet, ne quis abbatiam de Agnano paſtore deſtitutam a papa impetret, & ut ſua auctoritate electioni abbatis de Urano præſit.

[a] DOmino amantiſſimo & mihi ſingulari affectu proſequendo patri (a) Johanni Ambroſius.

Accepi litteras ſanctæ dignationis tuæ lætus plane atque hilaris, antiquiſſimamque illam in me benevolentiam tuam caritatemque recognovi. Deo gratias, per quem mihi immerito tantam amoris tui gratiam largiri dignatus eſt, noſque invicem tam ſuavi dilectionis vinculo junxit, ut mutuos aſpectus & grata colloquia tanta aviditate cupiamus. Ecce enim ex litteris tuis omni dulcedine plenis animadvertere licet eximiam in me pietatem tuam, qui congreſſum noſtrum tanto requiris ſtudio, ut me tota intentione Apoſtolorum limina & domini noſtri ſummi pontificis ſanctitatem admoneas mature viſitare. Feciſſem id jam equidem, mi pater, niſi quod ipſe prudentiſſime conjicis, initia hujuſce mihi creditæ diſpenſationis plena difficultatis atque oc-

(a) Index Michaëlis hanc præfert inſcriptionem: *Domino Protectori.*

A cupationum... idque cum libenter, tum neceſſario. Quid enim mihi eſſe gratius poſſit, quam veſtram dignitatem reviſere? Quid item utilius, quam de hiſce rebus tecum habere colloquia, quæ ad religionis noſtræ jam ferme collapſæ reparandas ruinas ulla ratione proficiant? Dabo tamen operam, quanta poterit per inutile miniſterium meum, ut rebus utcumque compoſitis, quamprimum ad vos proficiſcar, moremque & mutuo deſiderio & noſtro officio geram. Confeſſiones Auguſtini mecum, ut jubes, perferam, atque rerum omnium quas petiſti, ſi reperientur, indicem. Scripſi ad te

B proxime, quoniam perceperam ex certis auctoribus non deeſſe Romæ, qui monaſterium ſanctæ Mariæ de Agnano nuper ſuo abbate deſtitutum impetrare moliretur, ut dignaretur pia dignatio tua, cui permiſſum a pontifice negotium exiſtimabam, expectare electionem, Deo propitio, faciendam, proxime de bono viro, & qui ſit idoneus ad regendam digne domum Dei. Fateor, nihil ipſe trepidabam, certus zeli domus Dei quo uruntur præcordia tua. Noſti enim qui ambiunt ad hujuſce præfecturas, eos minime omnium eſſe promovendos,

C quippe qui ignari rationis, & magnitudinem rei nihil penſantes, ſolo tumore jactantiæ & fœdæ elationis inſtinctu anhelant ad honores, inanis nominis appellatione ſola inflati, & ſæculo fidem ſervantes per opera. Hanc etiam noſtram de tua integritate fiduciam firmavit ſupervenientis noſtri Sepulcri amantiſſimi nobis aſſertio. Nihil, fateor, novum audivi, nihil quod antea quoque mihi perſpectum non eſſet & cognitum. Multa ille & egregia de tua in me voluntate proſecutus eſt: ſed vincebat ejus teſtimonium fidele ac veraciſſimum, concepta

D jam pridem noſtriſque penitus inſerta viſceribus de te opinio, majoraque longe mihi de tua virtute, fide, conſtantiaque pollicebar, quam ille poſſet fortaſſis etiam capere. Quippe latiſſimo te noſtri cordis hoſpitio prorſus excepi, neque hujus noſtræ latitudinis capax quilibet eſſe poteſt. Sed hactenus iſta.

Sed quoniam monaſterium noſtrum ſanctæ Mariæ de Urano prope Britonorum jam diu paſtoris ſolatio deſtitutum eſt, neque

E poteſt rectoris abſentia non multum obeſſe, te oro atque obſecro, mi pater, quando iſta cura tibi commiſſa eſt, ut de abbate præficiendo illi monaſterio cogitare digneris. Equidem ut meam tibi ſententiam explicem, gratiſſime accipiam, ſi Sepulcrum hunc noſtrum præfeceris. Eſt mihi ab ipſis, ut ita dicam, teneris unguiculis & puerilibus annis cognitus, & optime carus, neque ambigo, ſi præficiatur, fore ut & zelo Dei & tui noſtrique gratia eum ſe gerat quem cupimus, & collapſum fere monaſterium

Digitized by Google

reparare pro viribus ſtudeat. Noſti hominem, neque admonendus es pluribus. Te oro ut electionem meam tua auctoritate confirmes quamprimum. Dominum abbatem noſtrum, venerabilem patrem meum, D. magiſtrum confeſſorem capellanumque tuum & ceteros de familia tua cariſſima mihi omni affectione ſaluto. Te autem Deus noſter incolumem ævo longiore tueatur, mi Domine amantiſſime. Arretii, xv. Decembris.

EPISTOLA XVIII.
ad patrem Johannem.

Commendat ei cauſam ſuæ religionis, cujus privilegia epiſcopus Caſtellanus impetebat.

[a] DOmino amantiſſimo & mihi ſingulari affectu venerando patri (a) Johanni Ambroſius.

Bonus odor Chriſti, qui de tua virtute, integritate, conſtantia ad nos uſque manavit, humilitatem meam ad te vehementer amandum colendumque impulit. Neque enim poſſum tanta fragrantia, tanta ſuavitate non dulciter affici, qui de Chriſti familia ſum, & de illius ſervitutis honeſtiſſimis titulis glorior. Debui prius quoque ad ſalutationem tuam primus occurrere, atque amorem in te meum litteris aperire. Sed obſtitit hinc verecundia mea, inde occupationum moles. At vero poſtquam religionis mihi creditæ cauſam graviſſimo tuo intemeratoque judicio permiſſam accepi, mire gratulatus ſum, nihil jam metuens cauſæ ipſi, ut reor, & quidem bonæ, occaſionemque nactus optatiſſimam ſcribendi ad dignationem tuam. Primum itaque reddens celſitudini tuæ debita ſalutationis officia, ut amantiſſimo tui amoris vicem referre digneris, oraverim; etſi ſuperfluo id facere videor, cum tuo quoque inſtinctu, immo inſpiratione Dei te id mihi exhibuiſſe non ambigam. Es enim illius, quod gratiſſime dixerim, ſervus, cujus & ego præfero famulatum, didiciſtique a Domino tuo, mitis eſſe atque humilis corde, ac per id humilitatem meam nequaquam aſpernari poteris, ut non diligas amantem tui. Sed non ero prolixior in re præſertim minime obſcura. Confido enim in Domino Jesu me tibi fore cariſſimum, amboſque dulci caritatis fœdere copulandos. Ita mihi de tua dignatione perſuaſum eſt. Venio ad rem. Commendo pietati tuæ, mi pater, cauſam religionis meæ, ut ego arbitror, juſtam, privilegia dudum ordini noſtro a pontificibus Romanis indulcta inviolata nobis ſervare digneris. Monaſterium noſtrum Johannis de Burgo ſancti Sepulchri, qua præmi- A neat dignitate, indulcta, ut dixi, privilegia docent. Ea non dubito jam legit tua celſitudo ſemper mihi cariſſima. Eam dignitatem trecentos ferme annos inconcuſſam tenuit memoratum monaſterium, quia ſemper auctoritati apoſtolicæ ſedis habita reverentia eſt. Hanc infringere quærit epiſcopus Caſtellanus, ut audio, diutinaque controverſia fatigavit monaſterium ipſum. Te oro, mi pater optime, hiſce tandem litibus finem impoſias, ac ſi dignaris admoneas epiſcopum illum contentum eſſe terminis quos poſuerunt patres ſui: ne velit contra B fas omne alienum ſibi jus vindicare, atque inde ſibi petere auxilium, unde terreri improbitas atque arceri ſolet. Ita fortaſſe liberius quam verecundiæ noſtræ conveniat. Sed dat fiduciam caritas illa quæ omnia ſperat, & humilitas tua. Ego ſi vita comes fuerit, paulo poſt proficiſcar ad vos, cauſamque ipſam, ſi finita non fuerit, coram agemus. Venerationem tuam Chriſtus Deus noſter ſervare dignetur incolumem, domine amantiſſime & mihi ſemper venerabilis C pater. Arretii, ex noſtro monaſterio ſanctæ Mariæ in Gradibus xv. Decembris.

(a) In indice Michaelis hanc legimus inſcriptionem, *Cardinali Rothomagenſi.*

EPISTOLA XIX.
ad patrem Johannem abbatem S. Pauli

De pluribus ad religionem ſuam ſpectantibus.

AMantiſſimo patri meo Johanni Ambroſius in Domino æternam ſalutem.

Accepi ex noſtro Sepulchro litteras humanitatis tuæ, gratulatuſque ſum plurimum teſtimonio caritatis. Commendas mihi negotium noſtrum, partemque tibi vindicas D curarum mearum. Quanto vero id affectu perceperim, numquam, fateor, explicare ſatis poſſem. Sepulchrum ipſum noſtrum ad gubernacula ipſius monaſterii de Britonoro promovimus quantum in nobis eſt; atque hæc noſtra promotio a domino meo protectore confirmetur, ſuppliciter poſtulavimus. Credo id fiet & ſua ſponte & rogatu meo. Cognovi hominem a teneris annis, ſatiſque idoneum judicio meo, qui ad id onus regiminis aſſumatur. Juvenis fuit, & credo firmiter, ſi quid illi inhæſit pulveris juvenilis, excutiet, probeque ſe geret, cum obſtruendi E ora obloquentium cauſa, tum ut Deo placeat & nobis qui illum diligimus, morem gerat. Interpone tu quoque partes tuas, communemque Dominum ora, ut hunc promovendum curet: de quo ſe nobis tam læta tam ſpes certa aperit. Sane quod me hortaris, ut officio meo ſatisfaciam, & me ad vos conferam viſitandi domini noſtri cauſa, gratiſſime accipio, atque hoc ipſum communis dominus & pater hortatur. Enitor quantum Dominus dederit, ut id celerius quam inſtitueram, exequar. Faciunt enim perpe-

Digitized by Google

tuæ & perplexæ occupationes meæ, quarum ſub faſce premor, ut hoc officium in vernum tempus differendum mihi ferme inſtituerim. Sed hæc admonitio veſtra ocius advolare compellet, compoſitis utcumque rebus. Scribit Dominicus ille procurator inſtitutus priorem de Roſa petere monaſterium ipſum ſanctæ Mariæ de Urano, habereque fautores, ſed verba hominis non ſatis gravis nihil exiſtimo. Id ſolum dixerim priorem ipſum non modo ad majora & digniora non eſſe promovendum, verum ipſo quoque cui præeſt indigne privandum: tanta de turpi illius vita percepi. Monaſterium ſanctæ Mariæ de Agnano ſingulare ordinis noſtri membrum, nuper vacavit; ad quod reformandum me protinus Arretium contuli, conaborque, quantum permiſerit Deus, ut pater illi bonus præficiatur. Permiſſum a pontifice protectori negotium ſcio, ac per id minime dubito cuncta pro voto ſucceſſura. Confirmationem conſtitutionum nuper editarum ut maturandam cures etiam atque etiam rogo. Fratres illi noſtri qui capitulo interfuerunt, te pleniſſimo affectu reſalutant. Sanctiſſimo domino noſtro & domino protectori me commendabis. Patrem meum abbatem S. Juſtinæ ut meo nomine ſalutes, precor. Vale, mi amantiſſime pater. Arretii ex noſtro monaſterio, xv. Decembris.

EPISTOLA XX.
ad fratres monaſterii S. Mariæ de Urano.

De ordinando illis abbate.

[a] AMbroſius dulciſſimis fratribus (a) & amicis capitulo & parochianis, & aliis gubernatoribus monaſterii ſanctæ Mariæ de Urano, ſalutem.

Litteras veſtræ unanimitatis lætus accepi, commendantes mihi inſtanter negotium ipſius monaſterii jampridem abbate deſtituti. Agimus gratias veſtræ piæ ſollicitudini, quod mearum curarum ſibi vindicat partem, & ea quæ ſunt ſalutaria tota intentione ſuggeritis. Jam diu, fratres amantiſſimi, monaſterio ipſi abbatem præfeciſſem idoneum, quantum Dominus donaſſet, virum, niſi dominum meum protectorem ordinis noſtri hoc ſibi onus aſſumſiſſe cognoſcerem. Cui tamen per litteras ſignificavi monaſterii deſolationem, ac niſi adſit qui reparet ipſius ruinas, omnimodam everſionem. Et, ut jam dixi nuntio veſtro, credo ipſi monaſterio jam abbatem datum, & electione mea & confirmatione ſummi pontificis, domnum Sepulchrum quem noſtis, virum quidem ſatis ſtrenuum, & qui ſperari merito poſſit auxilio Dei atque induſtria ſua omnia in melius reparaturus. Scribam denuo protectori noſtro litteras, quibus hoc ipſum illi ad memoriam revocem. Ipſe quoque proxime acceſſurus ſum ad Urbem, ut viſitem ſanctiſſimum dominum noſtrum, ibique præſens omnia ea gerere perſiſtam, quæ ſunt officii mei. Abbatem vel ipſum vel alium idoneum properare ad ipſius noſtri monaſterii curam & regimen faciam. Si quid item fieri poteſt per me quod vobis gratum futurum ſit bona fiducia ſcribite. Faciam libentiſſime. Valete in Domino. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni II. kal. Jan.

(a) In indice Michaëlis hanc iſta epiſtola præfert inſcriptionem: *Britonorienſibus.*

EPISTOLA XXI.
ad Petrum de Citerna.

Protectorem ordinis ſibi reſervaſſe electionem abbatis beatæ Mariæ de Urano.

AMbroſius dilecto filio Petro de Citerna, ſalutem.

Binis jam tuis litteris commoniti, ut abbatem monaſterii ſanctæ Mariæ de Urano præfici mature curaremus, gratulati ſumus, tuamque ſollicitudinem laudamus. Ceterum novit prudentia tua dominum protectorem ordinis noſtri [illegible] ſibi negotium ſumſiſſe, & credimus ipſi monaſterio abbatem datum domnum Sepulchrum. Ibimus ipſi poſt paucos dies Romam executionemque negotii accelerare curabimus. Scitum eſt enim quantum noceat monaſterio ſui paſtoris abſentia. Te tamen, fili, in virtute ſanctæ caritatis hortamur ac monemus, ut perſiſtas in eo monaſterio quamdiu abbas ipſe venire diſtulerit, negotiaque monaſterii eo affectu tractes cum timore Dei, quo faceres ſi præſens eſſet abbas; neque putes bono operi & affectui tuo mercedem defuturam. Quod ſcribis de monaſterio alio cum eremitis fratribus noſtris agemus. Diſplicuit equidem, ut ſcribis, Ceſenatem priorem Robereti indebitas irrogare moleſtias. Suade ipſi, ut conſtanter agat, neque patiatur ordinis noſtri libertatem ſubjugari. Sumus enim exemti ab omni dioceſanorum poteſtate, eamque libertatem noſtram tueri pro viribus intendimus. Vale, fili. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni II. cal. Jan.

EPISTOLA XXII.
ad patrem Johannem.

Commendat illi Jacobum electum abbatem de Agnano, oratque ut monaſterio de Britonoro novus abbas eligatur.

DOmino amantiſſimo & mihi omni affectu ſuſcipiendo patri (b) Johanni, Ambroſius. [b]

Scripſi ſanctæ dignationi tuæ cum Arre-

(b) Index Michaëlis hanc præfert inſcriptionem: *D. S. Petri in Vinculis protectori ordinis.*

Digitized by Google

tii eſſem eligendi abbatis gratia, qui ſeni A vita functo ſuccederet. Quid actum ſit poſtea necdum ſignificavi litteris dulci & ſemper memorabili caritati tuæ. Convenere præcepto parvitatis meæ undique monaſterii ipſius ſanctæ Mariæ de Agnano ad quos ſpectat electio, admonitique a me ut virum obſervantiæ regularis eligerent, alioquin electionem illorum minime ratam futuram, neque a me approbandam, licet vota ipſorum prius admodum eſſent ab hujuſmodi intentione remota, conſenſerunt tamen in virum probatæ vitæ, diuque nutritum unamecum in obſervantia regulari in noſtro monaſterio ſanctæ Mariæ de Angelis, B domnum videlicet Jacobum, cujus ea merita ſunt, ut dubitandum nequaquam ſit felici ſucceſſu monaſterium ipſum in Dei rebus incrementa percepturum in dies ſub tanti viri magiſterio. Eſt enim vitæ integerrimæ, utriuſque linguæ peritus, de quo, ut paucis concludam, ſperanda ſint optima. Eum ego virum ita commendo piæ dignationi tuæ, ut majore certe affectu non poſſim, dignum plane quem pleniſſimo favore proſequaris, & licet ſuperfluum ſit benignitatem tuam admonere, quippe cujus in nos ea vis dilectionis C eſt, ut nihil omiſſurus certo præſumaris ex his quæ pertinent ad conſervationem religionis noſtræ: tamen ex abundanti poſtulo ſupplex, ut abbatis noſtri confirmationem cordi habeas, maturandamque procures, ne quid detrimenti ex dilatione oriatur, neu ambitioni pateat aditus. Sane mittet abbas ipſe in proximo Romam, qui negotia ſua diligenter exequatur. Hactenus de Jacobo cariſſimo noſtro.

Accepi nuperrime litteras plurimas ex Britonoro ſuppliciter orantium monachorum pariter ac laïcorum, ut abbas illi mo- D naſterio præficiatur idoneus, qui reſarcire ipſius monaſterii incommoda ruinaſque ſufficiat. Scripſi antea dignationi tuæ, orans ut Sepulchrum ipſi monaſterio præficeres abbatem, idoneum quantum ipſe conjicio. Et nunc identidem ſcribo precorque ſupplex, ut miſerearis monaſterii ipſius, & quem memoravi abbatem celerius mittas: expectatur quippe magna cum lætitia omnium. Non enim ignorat tua ſancta prudentia quantum noceat gregibus paſtoris abſentia. Ego me E in dies præparo ut tuis obſequar juſſis, & me ad vos mature conferam. Saluto omni affectu cunctam familiam tuam. Incolumem piam dignationem tuam Chriſtus Dominus ſervare diutius dignetur, mi domine ac pater amantiſſime. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni II. cal. Jan.

EPISTOLA XXIII.
ad Euſtachium.

Profecturus Romam ad ſummum pontificem; mandat ut ſe ſibi adjungat ſocium.

AMbroſius amantiſſimo fratri (a) Euſtachio, in Domino æternam ſalutem. [a]

Statueram ex debito officii noſtri Romam pergere viſitandi ſummi pontificis gratia, idque veris initio facere, compoſitis, quantum fieri poſſet, per vile miniſterium noſtrum utcumque rebus, & voluntati pontificis obedire. De conſilio venerabilium fratrum noſtrorum eremitarum tuam fraternitatem nobiſcum pergere cupimus, ut tuo ſolatio tuaque ope quæ erunt ordini univerſo ſalutaria exequi, Deo dante, poſſimus. Te igitur, frater, in virtute ſanctæ caritatis, hortamur atque requirimus, ut te celerius conferas ad nos, & ſive in noſtro monaſterio Fontis-boni, ſive Arretii, noſtrum præſtoleris adventum. Nos enim Florentiam neceſſario pergimus, mature inde redituri, ut carpamus, Chriſto duce, inſtitutum iter. Sane venerabili ſemper mihi dignationi tuæ ſignificamus monaſterium ſanctæ Mariæ de Agnano abbate optimo atque religioſiſſimo reformatum, qui & regularem obſervantiam ibi, Chriſto miſerante, inſtituet, & votis omnium pleniſſime ſatisfaciet. Quem ut viſites atque horteris officio tuo cupimus. Vale, P. II. cal. Jan.

EPISTOLA XXIV.
ad Paſchaſium.

Commendat illi quemdam novitium.

AMbroſius Paſchaſio (b) ſalutem in Domino, & felices juxta interioris hominis vota ſucceſſus. [b]

Litteras quas venerabili fratri noſtro abbati Vallis-Caſtri dirigimus, quæſo illi ſollicite reddendas cures quamprimum, etſi per nuntium eſſent proprium deferendæ. Sunt enim gravis neceſſitatis. Fratrem hunc præterea novitium harum bajulum commendo quantum poſſum fraternitati tuæ, ut illum benigne ſuſcipias, & cum opportunum judicaveris, ad profeſſionem etiam admittas, & in omnibus illi neceſſitatibus ita adſiſtas, ut patrem optimum inveniſſe ſe gaudeat. Sane ut ſuper illum ſollicite vigiles precor; nam diſciplina illi opus eſt, quippe adoleſcentulo & magna cum licentia & libertate educato. Ad hoc enim ad tuam eum maxime fraternitatem dirigendum exiſtimavimus, quia plurimum de tua integritate confiſi, debitam illi diligentiam abs

(a) In indice Michaëlis: *Abbati Vallis-Caſtri.*
(b) In indice Michaëlis: *Abbati Burgenſi.*

te adhibendam non ambigimus. Noſti lubricum eſſe iter adoleſcentiæ, & niſi adſit qui perterreat cenſura diſciplinæ, facile & in deteriora proclive. Commendo illum tibi totis viſceribus caritatis. Amplectere illum ut filium, eique paterno per omnia affectu conſule. Significamus caritati tuæ abbatem nuper monaſterio de Agnano datum idoneum & religioſum virum, cujus opera ſperamus obſervantiæ regularis decus ibi pullulaturum, & lætiore proventu fructificaturum. Tu autem, vir Dei, viriliter age; & quantum licet conare, ut in tuo quoque monaſterio religionis hujus inſigne ſucceſcat, ut per tuum miniſterium in omnibus & per omnia glorificetur Deus. Peregrini ſumus, pater, in via vitæ hujus, ad patriam tendimus, & regi noſtro interim feſtinemus occurrere. Curramus, obſecro, & in agro dominico laborare ſtudeamus, ut cum boni operis fructu ante faciem Domini Dei noſtri læti ovanteſque apparere poſſimus. Romam profecturi ſumus, & tunc tranſibimus per vos, ut videamus vos atque ordinem veſtrum. Fac, oro, ut in adventu noſtro qui proxime futurus eſt, recreetur ſpiritus meus. Vale, cariſſime frater. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni II. cal. Jan.

EPISTOLA XXV.
ad Jacobum.

Hortatur ad ſuſcipiendam abbatis dignitatem.

[a] Ambroſius Jacobo (a) ſalutem in Domino & veros ad digniora ſucceſſus.

Quod antea ſcripſi dulci ſemper mihi fraternitati tuæ, avertere cupiens oculos tuos ne aſpicerent vanitatem, feci affectu quo diligo. At nunc alia mihi ratio eſt ſcribendi ad te. Neque enim tam amovere a ſuſcipiendo regimine, quam provocare ad ſubeundum onus impoſitum humeris tuis inſtitui. Nec eſt ſane cur quiſquam cauſari poſſit me mutaſſe ſententiam. Scribebam tunc quidem non ab onere, ſi imponeretur, ſumendo deterrere volens, ſed ambitionis aditum patere nolens, & ne peſtilens morbus in animam tuam ſerperet metuens; nam ſcio bene miniſtrantem gradum bonum ſibi acquirere. Et modo identidem cavendam eſſe nobis hanc rabiem, hoc venenum, quo ſi inficiantur intima noſtra, nihil ſubſtantiæ relinquetur, moriemurque miſerabili tabo conſumpti. Poſtquam vero monachorum vota in te concurrerunt, & ſibi præeſſe poſtularunt, non audeo conſilio divino reluctari, teque fratrem meum ad labores tolerandos adverſaque ſuſtinenda forti animo hortari ex officii mei debito conſtituo. Patet A certe latus certaminis campus, quo exerceas indultam tibi divino munere ſapientiam. Requiritur abs te propheticum illud, *ut evellas, & deſtruas, & ædifices, & plantes*; ædificia dirupta morum atque parietum una tibi reſarcienda ſunt. Evellenda tuo ſtudio vitia, & læta virtutum plantanda ſunt germina; obſervatio ſacra quæ diu abundavit tua opera & divino auxilio reſtituenda. Vides quantum virium ſit opus ad hæc peragenda? Aderit Deus bene proponenti, conatuſque juvabit pios. Illud ante omnia tibi proponendum eſt, ut regularis obſervantia, te agente, reparetur in tam B honorabili noſtri ordinis membro. Iſtud nobis injunctum eſt, atque ſub hac ſpe ſuos in te oculos cuncti direxere, magna certe expectatione totius civitatis. Ea mihi fuit honeſtiſſima ratio contra ambitum prælatorum preceſque importunas plurimorum. Qua igitur neceſſitate conſtringaris adverte; noſtra quoque obligatione magis arctaris, ne quid falſo polliciti eſſe videamur. Vale, amantiſſime frater. Arretii xv. cal. Januar.

EPISTOLA XXVI.
C ad Blaſium.

Ut Jacobum abbatem de Agnano auctoritate ſua in poſſeſſionem inducat, & ut prohibeat ne quis accedat ad moniales S. Benedicti.

FRater Ambroſius prior, Blaſio (b) fratri in Chriſto, ſalutem. [b]

Venit ad nos amantiſſimus frater noſter Jacobus electus abbas monaſterii S. Mariæ de Agnano, quem pleniſſimo affectu & integerrima caritate ſuſcepimus. Quippe cum quo diutiſſime in noſtro monaſterio converſati ſumus. Cupiebat ut ſimul pergeremus, D eique monaſterii ſui non quidem principalis videlicet ſanctæ Mariæ de Agnano, (illic enim adiri ſine periculo non poteſt) ſed ſuffraganei ſui ſanctæ Mariæ in Gradibus ingreſſum & pacificam poſſeſſionem per manus traderemus. Feciſſemus id libentiſſime, ut ex debito noſtro & votis ipſius, quem unice ſemper dileximus, hac in re ſatisfaceremus. Verum quoniam & iter moleſtum ac difficile eſt, & alia nobis incumbunt graviora negotia, Florentiamque proficiſci neceſſario cupimus, ut compoſitis ibidem rebus, Romam de voluntate ſummi E pontificis, & hortatione protectoris noſtri & amicorum pergere mature poſſimus pro exequendis negotiis noſtris atque ordinis univerſi: fraternitatem tuam huic noſtro officio ſubſtituimus, ut ipſum venerabilem & amantiſſimum fratrem noſtrum tu potiſſimum in monaſterii ſui poſſeſſionem prin-

(a) In indice Michaëlis hæc habetur inſcriptio: *Abbati de Agnano.*

(b) Index Michaëlis hanc habet inſcriptionem: *Priori S. Clementis.*

cipalis,

Digitized by Google

cipalis, ſi fieri abſque periculo poſſit, ſin minus, appenditii & ſuffraganei ſui manualis, ſanctæ videlicet Mariæ in Gradibus, vice atque auctoritate noſtra introducas, conjuncto tibi venerabili fratre noſtro Thoma priore ſancti Severi, vicario & œconomo hactenus monaſterii ipſius: ita enim memoratus abbas noſter expetiit.

Ceterum quia diſceſſus noſter a vobis feſtinus quædam memoriæ noſtræ ſubduxit, quæ neceſſario agenda erant, volumus ut in iſto quoque negotio diligentia tua defectum noſtræ negligentiæ ſuppleat. Statueramus monachos omnes atque prælatos ordinis noſtri Arretii commorantes generaliter admonere, eiſque ſub titulo obedientiæ debitæ nobis injungere, ne quis in poſterum monaſterium noſtrum ſancti Benedicti adire præſumat aut ingredi ulla ratione, niſi tantum in feſtivitate præcipua monaſterii ipſius, vel quando miſſarum ibi ſolemnia agenda ſunt. Quod tamen celebrationis officium vel a te utpote ſene impleri, vel alteri probatæ vitæ monacho injungi volumus. Id autem quoniam omiſimus, feſtinatione nimia impediti, ut diximus, hortamur in Domino atque oramus, ut vel ſimul omnes vel ſeorſum ſingulos noſtro nomine moneas, addaſque, niſi emendaverint, minas. Non enim tolerabimus hujuſmodi exceſſus infames, neque patiemur inultos. Non ſolum autem memorati monaſterii noſtri, verum omnium quoque monaſteriorum, unde gigni ulla ſuſpicio turpitudinis poſſit, acceſſum omnibus omnino auctoritate noſtra interdices. Nos enim occultos hujus rei exploratores bonos & graves viros ibi conſtituimus, antequam inde egrederemur, ne putent nobis occultum fore, ſi qui deliquerint. Sane moniales ipſas noſtri monaſterii gravi admonitione ſecundo convenimus, & ut aditum diligenter obſtruerent iterato mandavimus. Tuæ item curæ erit monita noſtra illis replicare. Vale in Domino, pater cariſſime. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni IIII. cal. Jan.

EPISTOLA XXVII.
ad Jacobum.

Hortatur ad conſtantiam.

[a] AMbroſius inutilis prior, venerabili fratri noſtro (a) Jacobo ſalutem in Domino, & lætos in Dei rebus juxta vota ſucceſſus.

Cogitavi mecum, mi frater, poſtquam profectus a nobis es, præſtare, ſi protectori noſtro maturius ſcriberem, atque confirmationis tuæ negotium commendarem, ſeriemque electionis ſignificarem. Litteras itaque ad eum his adnexas accipies, quas inde Romam mittendas curabis. Facilius quippe inde mittentur, quam ex civitate noſtra poſſint, quod plures quotidie proficiſcantur. Neque alius Romam proficiſcendi pateat aditus. Erit itaque curæ tuæ quamprimum illas mittere, ne quid ex dilatione ſcandalorum ſuboriri poſſit. Te autem, frater, hortari pergerem, niſi animi tui conſtantiam, ſpemque in Dominum JESUM jam pridem exploratam haberem. Scio quam alta ex animi ſpecula mortalia cuncta deſpicias, utque ſoli Deo placere cupias, de quo & de cujus ſemper nutibus pendes. Ea in arce te ſerves ſemper mirum eſt quam cupiam. Nihil enim nobis metuendum eſt, ſi de editioribus locis ſpectantes omnia & ſingula dijudicantes, propinquemus ſanctuario Dei, deque illo oracula divina petamus. Sed non ero prolixior, licet materia exuberet, ne nimis tibi confidere videar, ſimul & hora non patitur, & in alia plurima avocatur intentio. Pater Franciſci dulcis pueri noſtri ad nos heri profectus eſt, & cum illum minime reperiſſet, conſolari non poterat, neque temperare gemitibus. Amplexus ſum dulciſſimum juvenem, & ut bono animo eſſet admonui; fore enim ut filius ſuus, te duce atque magiſtro, in bonum evaderet virum: ſub ea ſpe lenitus eſt modice ipſius dolor. Commendo tibi depoſitum illud mihi cariſſimum. Scribit Thomas noſter monaſterium veſtrum lignis indigere, petitque ut liceat ea ex monaſterio Capriani convehere. Placet id mihi, & ut ligna inde vobis petatis, quanta vultis, permitto. Vale in Domino, mi frater. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni II. cal. Jan.

(a) Index Michaelis: *Abbati de Agnano.*

EPISTOLA XXVIII.
ad Hieronymum fratrem.

De Laurentio, & de Jacobo abbate.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem in Domino, & ſacrum pietatis affectum.

Scripſi ad te paucis ex itinere, & nunc quidem in paucis libet ſcribere. Qua die profecti a vobis ſumus, venimus ad Caſtrum ſancti Johannis, magna itineris difficultate macerati. Illic nocte requievimus, humaniter accepti & honorifice. Mane antequam egrederemur, conveni Laurentium domini... fratrem, nunc ſæculo & uxori addictum. Illum ſecretiore in loco teſtibus adhibitis allocutus diutius, animadverti filiolam & uxorem ſuam illi, quominus convertatur ad viam rectam, impedimento eſſe aliquando, cupienti ſalutis ſuæ. Viſus eſt bono animo accipere monita noſtra. Locutus ſum cum quodam boni aſpectus viro, collegique ex verbis ejus mores & vitam illius placere ...eribus, fratremque ipſius multa in eum

irrationabiliter & cum paſſione loqui. A Admonitum ut cogitaret ſecum diligentius dimiſi a me, egreſſuſque inde ſummo cum labore vix ea die Arretium veni, ſuſcepti ab abbate noſtro Jacobo & monachis grate ſumus. Varii inter nos ſermones fuerunt, ea nocte omni genere perſuaſionis egi, ut vobis illum redderem, atque in noſtra benevolentia & gratia confirmarem, bene, ut videbatur, diſpoſitum, etſi varius illius ſermo mihi ſcrupulum injecerit. Volebat ut fratrem Bartholomæum illi permitterem, & cum rationabiliter hoc illi denegarem, B auxit ſuſpicionem, aſſerens accepiſſe tunc ab uno ex noſtris comitibus litteras unius ex fratribus noſtris, quem velle ad eum migrare aſſereret, & expectaſſe diſceſſum noſtrum. Conjicio ex verbis ejus, licet ſuppreſſerit nomen, Gabrielem eſſe. Illum, oro, ſecretius convenias, & moneas ne quid contra vel præter voluntatem ac ſententiam noſtram præſumat, alioquin iraſci vel invitum coget. Numquam enim paſſurus ſum, ut apud illum ſit. Hanc tu illi ſententiam explica, ſi prius illum allocutus animum ejus voluntatemque perſpexeris. Hortare C blande & molliter, ut perſiſtat. Eſt incredibile quantis in anguſtiis & in quanta miſeria famis Jacobus ipſe verſetur. Confirma illum & reliquos ſi forte nutaverint. Arretio movimus XXII. menſis, quia jam D. Bartholomæus advenerat; venimuſque ipſa die Caſtellionem, idque itineris mira celeritate peregimus. Nam intra duas ferme horas X. millia paſſuum vidimus lacum celeberrimum, cujus ambitus, ut fama, centum octoginta ſtadiis clauditur. Habet intra ſe inſulas modicas V. ex quibus major mille ferme paſſibus tenditur. Habet & D inſulam aliam continenti ſimillimam. Ejus ripam qua parte venimus perpetua oliva tegit. Numquam ejus generis ſpecioſiores arbores vidi. Hodie ſummo mane Peruſiam ingreſſi ſumus, inde Tudertum profecturi continuo. Benedictus non eſt nobiſcum. Habeo mecum abbatem Vallis-Caſtri, qui una cum comitibus noſtris Dominico & parente mire obſequitur mihi. Commenda me patri monaſterii, fratrum omnium precibus, & ipſe pro me ora una cum dilectiſſimis filiolis noſtris. Saluta patrem Gregorium, Auguſtinum, & reliquos cariſſimos nobis. E Peruſiæ, XXIII. Jan.

EPISTOLA XXIX.
ad Hieronymum fratrem.

Quam grate a pontifice & a cardinalibus exceptus fuerit, & de confeſſionibus S. Auguſtini protectori mittendis.

AMbroſius Hieronymo fratri dulciſſimo, ſalutem.

Ex Peruſia ſcripſeram ad te, cum jam obſignata epiſtola ſupervenit Benedictus noſter. Non licuit tunc jam datis litteris denuo ſcribere, ut te onere & cura levarem. Eramus enim in procinctu itineris. Venimus intra biduum ad Urbem-Veterem, ſequenti die Viterbium. Inde biduo pervenimus Romam incolumes, Dei gratia, XXVII. menſis, die jam adveſperaſcente: ſuſceptique ſumus gratiſſime ac pleniſſimo caritatis officio a fratribus noſtris monachis ſanctæ Mariæ-Novæ. Poſtridie viſitavimus pontificem, acceptique ſumus ab ejus ſanctitate gratiſſime. Mandavit nobis ut ſexta ad eum feria rediremus, pranſuri, ſecumque majori in otio futuri. Viſitare interim cardinales cœpimus, magnaque omnium humanitate ſuſcipimur. Commendavi monaſterium noſtrum ſummo affectu, benedictionemque ſuper omnes apoſtolicam funderet oratus, nihil facere diſtulit. Erimus craſtina ſecum majori in otio, ut dixi, & tunc ea quæ ad monaſterium ſpectant, licebit plenius reſerare, confidoque de miſericordia Domini fore ut libens annuat poſtulationibus noſtris. Quæ ſequuntur in dies reſerabimus. Magnæ ad nos viſitantium turbæ conveniunt, & ſummo nos affectu amare videntur. Deo gratias, qui id præter merita noſtra largiri dignatur. Angelus autem noſter de Monte Policiano omnium ferme in nos officia ſuperat, adeo ut xeniis quoque largiſſimis ſit proſecutus.

Protector noſter confeſſiones beati Auguſtini admodum cupit. Id volumen quare ferendum non putaverim noſti. Erat enim mendoſiſſimum. Te oro ut cures modis omnibus cum Michaële vel bibliopolis ceteris unum ejuſce operis volumen ad me mittere dono illi dandum. Eſt enim ferme incredibilis illius in me affectus, & cupio gratum ſibi aliquid facere. Præterea indicem illum voluminum juris canonici vel civilis, quæ allata ſunt in monaſterio, me adſtante, una cum denotatione precii, peto, ut mittas quamprimum, quo illius animo morem geramus. Dicas inſuper fratri Sylveſtro dominum Wilhelmum de Prato veniſſe ad me, multumque fuiſſe queſtum mecum; cur ſententia illa excommunicationis in dominum D. lata publicata non fuerit, cui cum rationabiliter ſatisfacerem, omnia probavit quæ facta per vos erant, præterquam id ſolum. Perſtat in ſententia, & ſententiam illam publicari cupit; & a tergo illius ſcripturæ ſignari quis eam publicaverit. Quod ſi nemo quoque inveniatur qui hanc publicare velit, hoc ipſum reſcribi ſibi vult, ut contra illum procedere in curia legitime poſſit, & proſequi litem juridice. Vale. Ex Urbe II. cal. Februarias.

Digitized by Google

EPISTOLA XXX.
ad Hieronymum fratrem.

Ut ſe habeat Romæ, fratrum pro ſe orationes efflagitat, & quoſdam pro ordinis protectore libros petit.

Dilectiſſimo atque luce ipſa mihi cariori fratri Hieronymo Ambroſius inutilis famulus Domini, æternam ſalutem.

Juſte queri noſtrum fortaſſe uterque de altero poſſet, quod minus quam inſtitutum inter nos erat ad invicem litteras demus, ea tamen querela mihi rectius convenire videtur quam tibi, quippe jam ſecundo ad te ſcribens, nullas abs te retulerim litteras. Et quidem cum alii ex civitate & ex monaſterio ſcripſerint ad me; credo actum ſit occupationibus tuis perpetuis, quibus in Dei rebus, & in Domini tui familia, ut ſervus fidelis ac vigil exerceris. Ego itidem diſtrahor in dies, dum huc illuc & corpore & animo diſcurro, ut neceſſitati ſimul & conſuetudini ſatisfaciam. Viſitavi primo pontificem, a quo acceptus humaniſſime, cardinales quoque omnes ex more ſalutatum pergo quotidie. At licet omnium ſit in me eximius amor, non poteſt tamen iſta circuitio & corpori & animo non eſſe moleſta. Sæpe inter iſta quietis antiquæ memor altius ingemiſco, & monaſticæ diſciplinæ deſiderio, a qua multum pompa iſta remota eſt, ferme puſillanimis fio, abſorbeorque mœrore. Recreat quidem hunc dolorem meum ſacrarum ædium crebra viſitatio, quæ ſolæ ex omni antiquitate integræ durant, & redolent priſcam ſanctitatem. In quibus veſtri quoque memoriam facio, ut debeo ſemper. Urbem certe dum peragro, ſtupore detineor, intuens partim ruinarum moles incredibiles ferme, partim projectas pretioſi marmoris cruſtas. Nuſquam enim tranſire datur, quin occurrat oculis vel ſculptura antiquæ artis, aut parieti vice lapidis vilis ac ſingularis injecta, aut humi jacens. Columnarum item fragmenta fere perpetua, partim marmorea, partim porphyretica humi conſtrata intueri licet. Plures integræ viliſſimas ſuſtinent porticus. Ita dum antiqua illa atque inclyta Roma venit in mentem; ingens datur mortalis imbecillitatis & inconſtantiæ documentum. Sed hæc hactenus.

Te oro, mi frater, ut me juves precibus tuis, patriſque monaſterii ac fratrum omnium orationibus commendes, ut reverti ad vos maturius detur, ne hujus ſpectaculis animus a ſuo deviet inſtituto, ne vanitatis tentatio ſubrepat, neu mens imbecilla & infirma ad id rapiatur quod ſemper abhorruit. Periculoſum eſt, mihi crede, cohabitare ſerpenti, & haſce haurire oculis
A pompas, ut niſi Dominus adjutor ſit, ſcandalum ſemper paratum videatur. Orate, dulciſſimi fratres, ut Dominus Jesus introitum meum exitumque cuſtodiat, ut cor meum ſub timoris & amoris ſui fræno contineat, ne uſquam incipiat evagari. Equidem quantum ille donare dignabitur, negotia noſtra maturius tranſigam, ut frui denuo liceat optatiſſimis mihi ſemperque cariſſimis aſpectibus atque colloquiis veſtris. Teſtis enim mihi Deus eſt, in cujus iſta
B conſpectu, ſub lacrymarum proteſtatione ſcribo, me nihil magis cupere quam quietem, nihil magis abhorrere quam iſtiuſmodi honorificentias. Orate inſtanter ut hic mihi cuſtodiatur ſenſus, iſta mihi intelligentia, iſtaque ſententia ſervetur animo infixa jugiter, ne ab hujuſce ſtabilitate petræ ulla fluctuum movear vi.

Obſecro, mi frater, beati Auguſtini confeſſiones emendas mihi atque ad me mittendas quamprimum cures. Pecunias a Coſmo noſtro poſtulabis. Cura tamen ut volumen bonum atque emendatum ſit. Indicem
C item illum voluminum juris canonici ac civilis a Michaële noſtro confectum una cum pretio adſcripto mittas, ut protectoris noſtri votis fiat ſatis. Quaternionem quoque epiſtolarum noſtrarum parentis noſtri manu, & alium manu noſtra breviorem, quæſo ut mittas. Nam neſcio quo pacto remanſit apud vos. Inquire illos in cellula noſtra, illic enim credo utrumque reperies. Abbatem noſtrum Sebaſtianum admone, ut rationibus D. B. calculandis diligenter invigilet; multum enim inde requiſitus ſum. Scripſi hac de re litteras priori ſancti Bene-
D dicti. Commenda me fratribus noſtris, dulceſque filios noſtros ex me amplectere cariſſimo affectu. Vale, amantiſſime frater, Gregorium patrem & reliquos meo nomine & affectu ſaluta. Negotia noſtra ut ſe habebunt in dies te certiorem faciam. Romæ II. Februarii.

EPISTOLA XXXI.
ad Majorem & eremitas Camalduli.

Eorum poſtulat orationes, narrat quomodo Romæ exceptus fuerit, hortaturque ut
E *contemplationis quieti vacent.*

Frater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi inutilis prior, venerabilibus fratribus noſtris Majori & eremitis ceteris, ſalutem in Domino, & ſinceræ caritatis affectum.

Doleo, amantiſſimi fratres, quod nullas a veſtra caritate poſt diſceſſum meum litteras acceperim, ut in vobis & de vobis conſolari poſſem, & ſolatium aliquod inter preſſuras noſtras ac refrigerium capere. Quis enim meam ſolari infirmitatem de-

Digitized by Google

bet, niſi vos amantiſſimi patres & dulciſſimi fratres? Quis periclitantem inter curas patrem gradu, ſed affectu filium ac fratrem veſtrum, ſuſtinebit, ſi veſtrum ipſi ſolatium ſubtrahatis. Obſecro per miſericordiam Dei, ut me, etſi non litteris conſolari vultis, ſaltem orationibus & perpetuis precibus proſequi ac juvare dignemini, mihique divinitatis imploretis auxilium, ut Deo per omnia dirigente cor noſtrum, actuſque noſtros moderante, quæ ad ſalutem noſtram ordiniſque nobis commiſſi curam diligentem pertinent exequi valeamus. His precibus & votis imbecillitatem meam juvare ac ſuſtentare debetis; amantiſſimi noſtri, ſi mihi vicem dilectionis refertis, ſi filium ac fratrem veſtrum amatis. Id ſi feceritis, non magnopere nos contriſtabit litterarum veſtrarum abſentia, cum ſpiritu, ac fervore ſanctæ caritatis orationumque ſuffragio præſentes ſemper habiturus ſim.

Venimus Romam VI. cal. Febr. incolumes, Deo miſerante, viſitavimuſque ſequenti die ſanctiſſimum dominum noſtrum, a quo humaniſſime ſuſcepti, interrogatique diligenter de ſtatu veſtro ſumus. Egit Deo gratias, effuditque ſuper vos benedictionis ſuæ gratiam. Poſtmodum cardinales omnes adivimus acceptique ſumus gratiſſime ab omnibus. Tantis vero pontifex ſummus occupationibus premitur, & tam variis diſtenditur curis, ut moram in Urbe noſtram aliquantulum longiorem futuram neceſſario exiſtimemus. Multa enim, ut noſtis, cum illo tractanda ſunt, quæ uno tempore agi nequaquam poſſunt, præcipue cum ob urgentia nimium negotia & maximas res pontifex ita ſit occupatus, ut illum alloqui vix poſſimus adhuc; etſi omnem illius copiam ſperamus habituros ſuo tempore. Diligit enim nos atque ordinem noſtrum. Precamur autem, fratres amantiſſimi, ut idipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata. Sitis autem unanimes, & uno ſpiritu & uno ore glorificetis Deum & patrem Domini noſtri JESU-CHRISTI. Vacate, quæſo, contemplationi veſtræ, & in ea vocatione manete qua vocati eſtis, inhærete dulcis Rachelis complexibus. Lippientem Liam relinquite nobis, quam peccatis noſtris exigentibus illam ignari complexi ſumus. Extollite cum Moyſe manus veſtras ad Dominum, ut nos qui in certamine cum Jeſu Nave contra Amalech ſumus, ſuperare poſſimus. Levate corda veſtra cum manibus, levate oculos veſtros ad montes, unde veniat auxilium vobis. Eſtote montes ipſi quoque virtutum celſitudinis merito. Eſtote colles mediocritate ſenſus, ut ſponſus ſaliens ſuper montes colleſque tranſiliens requieſcat in vobis & gratus accubet. Eſtote valles humilitatis profundæ, ut ſpiritali frumento abundare poſſitis. Eſtote campi in quibus flos ille cœleſtis & radicis Davidicæ germen oriatur. Amplectimini, dilectiſſimi, dilectum veſtrum, cujus amore cuncta reliquiſtis, & hujuſmodi auſteritatem vitæ ſponte cucurriſtis. Currite, obſecro, currite in odorem unguentorum, cujus odore mortui reviviſcunt. Faſciculus myrrhæ dilectus veſter inter ubera veſtra commoretur. Sola, quæſo, cæleſtia ſapite; ſola ſpiritalia & ſuperna meditamini. Nolite decorem profeſſionis veſtræ pulvere denigrare. Vocati eſtis ad quietem, ad tranquillitatem, ad pacem: perſequimini illam ardenter, cogitationeſque carnales ac terrenas prorſus abjicite. Nos, ut dixi, quæ agenda ſunt exequi, Deo largiente, curabimus. Commendo autem vobis, fratres amantiſſimi, inferiorem domum, ut dum ipſi abſumus, eam non negligatis, ſed in omnibus curam illius habeatis. Scribimus de hac re domino Mauro quem ibi reliquimus, & camerario noſtro, ne ulla juſtæ querimoniæ occaſio familiæ detur. Audivimus D. Petrum inde diſceſſiſſe & ad D. Johannem de Bucena perrexiſſe abſque litteris noſtris. Neſcimus an hoc fecerit permiſſione veſtra. Quod ſi eſt, contenti ſumus; ſin minus, corripite illum, & ad clauſtrum revocate, ne aſſueſcat quiſque paſſim, ut volunt, vivere, & huc illucque diſcurrere. Vos ipſi, dilectiſſimi noſtri, forma eſtote omnibus ſanctitatis, ut in veſtra ſancta converſatione benedicatur nomen Domini. Arcete diſcurſus omnes, & vos intra cellularum veſtrarum ſecreta continete. Frequentiam advenientium ſæcularium ad vos diebus maxime feſtis, reſtringite; quia maxima inde gignitur mentis perturbatio. Salutate vos invicem in oſculo ſancto. Salutant vos omnes fratres. Dominus JESUS corda veſtra confirmet atque corroboret. Valete in Domino. Ex Urbe V. idus Februarii.

EPISTOLA XXXII.
ad Hieronymum fratrem.

Queritur quod ſibi non ſcripſerit, fratres ſuos illi commendat, luget amiſſam Romæ quietem, &c.

Dilectiſſimo ac dulciſſimo fratri Hieronymo Ambroſius.

Non poſſum non ferre graviter tuam hanc in ſcribendo tarditatem. Ecce enim Romæ quartum fere & decimum agimus diem, & tamen abs te nullas hactenus litteras accepi, & certe cum plures ad te ſcripſerim, neque defuerit ex vobis qui litteras jam dederit ad me. Te oro, mi frater, hanc negligentiam abſtergas diligentiori officio, mihique ſignifices litteris tuis, id quod multum cupio audire ſtatum optimum monaſterii noſtri & fratrum filiorumque no-

Digitized by Google

ſtrorum perſeverantiam in Dei opere. Nihil enim eſt mihi in hac vita dulcius, nihil carius quam dilectiſſimos fratres meos proficere de virtute in virtutem, & aſcendere, perpetuiſque ſucceſſibus inhærere famulatui divino recognoſcere. Obſecro te, mi frater, infirmorum titubantia corda confirmes, eiſque reditum noſtrum certe pollicearis. Hoc enim ſumme deſidero, hoc ſingulariter expeto, vobiſcum eſſe, vobiſcum remorari, & in vobis ac de vobis conſolari. Exegimus ſolemnis viſitationis officia, cardinaleſque omnes ſingulatim quemque in ſua adivimus domo. Plerique ex his nos excepere convivio, aliis invitantibus quotidie contraire non poſſumus. Sed fateor, mi frater, magna licet ſit honorificentia, ſplendidiſſimus apparatus, minus mihi iſta ſuavia ſunt, quam dulcis veſtri jucundiſſimique memoria. Amplector quidem affectum illorum, ſed requieſco maxime in antiqua conſuetudine religioſoque propoſito. Dominum noſtrum ſummum pontificem tantæ undique premunt occupationes, tam multæ magnorum curæ diſtendunt, tam variis undique rebus & cogitationibus agitur, ut illum niſi breviter alloqui adhuc datum non ſit; hodie, credo, familiariter alloqui illum permittemur. Scripſi antea ad te, ut Auguſtini confeſſiones emendas curares & mittendas ad me, quas protectori noſtro viro ſingularis integritatis dono dare, ut illi ſum pollicitus, cupio. Patri monaſterii me commendabis, ut tam ipſe quam fratres omnes orent pro me. Neque enim obliviſci eos poſſe credo dulciſſimi in ſe affectus mei, qui hodie vel maxime in corde noſtro viget & vigeat precor: nam in eo ſuaviſſime plane acquieſco. Orent pro mea miſeria, ut onus grave ferre facilius poſſim. Negotia monaſterii commendata mihi proſequar, ut nihil omittam diligentiæ. Filios noſtros amantiſſimos ex me complexaberis, fratribuſque omnibus me commendabis. Dominicus noſter & parens vos ſalutant. Vale. Ex Urbe v. idus Februarii.

EPISTOLA XXXII.
ad Silveſtrum.

Ut ſententiam excommunicationis promulgét in Dominicum, commiſſum ſibi gregem commendat, narratque ut ſe habuerit Romæ, & de Jacobo abbate de Agnano, atque de Angelo de Monte Policiano.

Ambroſius Silveſtro fratri meo, ſalutem in Domino & ſinceræ dilectionis affectum.

Quid egerim cum domino Guillelmo de Prato ſcripſi Hieronymo germano meo ut ſignificaret tibi. Et credo id fecerit, ſi tamen ad manus ejus pervenerunt litteræ noſtræ. Idipſum tamen ſignificandum dilectioni quoque tuæ litteris noſtris fuit. Convenit me vir ille mox ut cognovit adventum meum, multumque cœpit conqueri, quod illius litteris non paruiſſetis, neque pronuntiari excommunicatum feciſſetis Dominicum. Cui ego cum rationabiliter objicerem: feciſſe vos id quidem, ſed non inveniſſe qui obedire vellet & eam publicare ſententiam. At hoc ipſum, inquit, reſcribere mihi debuerant, & ſupra illud excommunicationis elogium ſcribere: *Exhibita fuit ſententia tali, ſed noluit promulgare*, ut poſſem contra illum ſecundum juris formam procedere. Contra vero expenſas fecerunt inutiles in ſuum & meum dedecus. Cumque multa in hunc modum indignans loqueretur, mitigare illum verbis quantum licuit, promittens vos facturos omnia pro voluntate ſua. Itaque, mi frater cariſſime, ſententiam illam excommunicationis in contumacem preſbyterum latam publicandam curate, ſive per epiſcopum Faventinum, ſive per quemlibet alium, & ſupra ipſam ſententiam ſcribite: vel quis eam, & qua die publicaverit, vel quis publicare noluerit, eamque ſententiam & ſcripturas omnes ad hoc pertinentes prædicto domino Guillelmo remittite, & illum in ſuo negotio ſinite proſequi. Ita enim conſervabitis vobis illius benivolentiam & gratiam. Scriptum ſibi fuiſſe aſſeruit invidioſe & graviter contra vos, quod expenſas inutiles faceretis, & multa querimoniæ plena quæ proſequi otioſum eſt. Perſtat tamen in propoſito & bona voluntate erga monaſterium.

Commendo tibi, mi frater cariſſime, depoſitum meum, depoſitum pium & quod luce ipſa mihi carius eſt, monaſterii noſtri egregiam formam ſanctiſſimamque diſciplinam. Urat, quæſo, præcordia tua zelus domus Dei. Fratres omnes ac filios noſtros cariſſimos ac dulciſſimos hortare, ut perſeverent in timore Domini. Eſto illis ipſe forma totius religionis ac ſanctitatis. Memento, quæſo, quod puer mecum adveneris in monaſterio. Requiritur a nobis frater major quam a ceteris perfectio, qui a prima ætate vocati ſumus. Me miſerum atque infelicem! peccata mea me a vobis corpore ſeparare potuerunt, animo certe nulla umquam erit tam ſæva neceſſitas quæ ſeparare poſſit. Te, frater cariſſime, mihi ſubſtituo. Hortare, ut dixi, ceteros verbo pariter & exemplo, ſi quos nutare conſpexeris, confirma prece & doctrina tua, ut cum rediero ad vos, requiem inveniat ſpiritus meus. Ante omnia commendo vobis monaſterii patrem, virum profecto integerrimum ac Deo dignum. Juvate illum, quæſo, laboreſque illi, quantos poteſtis, adimite, ut conſolatus vivat ſervus Dei in vobis & de vobis. Quam

Digitized by Google

mihi moleſta fuit mea a vobis... maxime illius patris gratia, teſtis eſt Deus, in cujus conſpectu iſta plenus lacrymis ſcribo. Cupiebam enim onus omne ab illo in me ipſum, quantum Deus donaret, transferre, ut requieſcere poſſet ſpiritus ejus. Sed ejus cupitis aſpectibus frui diu non merui. Negotia monaſterii, quanta potero diligentia & fide, tractabo.

Veni ad Urbem incolumis, miſerante Deo, continuoque viſitavi pontificem, cui monaſterium diligentiſſime commendavi, & ut benedictionem ſuper omnes fundere dignaretur, oravi. Quod fecit benigniſſime. Poſtmodum cardinales omnes ex more viſitavi. Ab omnibus humaniſſime ſuſcepti ſumus. Nonnulli ex his convivio quoque nos excepere. Pontificem tanta & tam varia negotia diſtrahunt, nondum plane incolumem, ut otioſum illum raro invenire poſſimus. Cum erit tempeſtivum omnia ſanctitati ſuæ ſuggeram, quæ ordini & monaſterio utilia & neceſſaria videro. Divertimus ad fratres noſtros Montis-Oliveti, ſuſceptique ab eis ſumus tanta caritate, tantoque venerationis affectu, ut explicari non poſſit. Fateor me illis omnino debitorem, Deoque gratias ago, quod in eis tanta officia caritatis inveni. Sumus adhuc in illorum monaſterio, licet manſionem aliam contra illorum voluntatem procuremus, quia multum a palatio diſjuncti ſumus, & neceſſario ſæpius oportet adire pontificem. Ruinas Civitatis omnino miſerabiles ac miſerandas in dies admiror magis, quæ tales ac tantæ ſunt, ut verbo referendæ quam litteris ſint.

Dum venirem admonui fratrem meum Jacobum abbatem de Agnano, ut ſcriberet ad vos. Facturum ſe pollicitus eſt, neſcio tamen an fecerit. Magno certe me dolore percuſſit, aſſerens ſibi ſcriptum eſſe a quodam ex monaſterio, cujus nomen aperire noluit, qui ad illum ire omnino diſponebat, ſed expectaſſe diſceſſum a vobis meum. Admonui illum ne quem ſuſcipere omnino auderet, ne cui ſpem daret eundi ad ſe, quia ego numquam id permitterem. Neſcio quid ſit facturus? Mores tamen ſuos non mutaſſe videtur. Si quid contigerit, ſcribe mihi. Ego enim vitæ meæ non parcam, ut quieti veſtræ conſulam: Commenda me, obſecro, patri meo priori & fratribus omnibus.

Dominus Angelus de Monte Politiano juvenis ſummæ modeſtiæ & humanitatis ad vos poſt paucos dies adveniet, vobiſcum futurus, patremque ſenem viſitaturus. Paratus eſt exequi quod promiſit. Si pater in monaſterio, ut multum cupere videtur, velit remorari, obſecro illum ſumma caritate & magno cum honore ſuſcipiatis, quia meretur id de vobis: ſervate illum vobis, quia utiliſſimus ſemper erit monaſterio. Vale, amantiſſime frater. Puellam illam, quæſo, ut de monaſterio Querceti extrahi & reddi parentibus cures. Romu. admone ut honeſte ſe habeat, neque ulla ratione pedem illuc mittat. Nam ſi quid ulterius de illo pervenerit ad aures meas, utar auſteriore remedio, & ita ut ceteris exemplo futurus ſit & terrori. Ex Urbe XII. Februarii.

EPISTOLA XXXIV.
ad Gometium abbatem abbatiæ Florentinæ.

De difficultate reformandi ordinis Vallis-Umbroſæ.

Ambroſius Gometio patri amantiſſimo, ſalutem.

Accepi litteras dignationis tuæ ex itinere & in Urbe, quibus ſummopere commendas mihi negotium reformandi ordinis Vallis-Umbroſæ. Ea res mihi, pater, habere maximam difficultatem viſa eſt, neque facile mandari executioni poſſe, quod ordo iſte hominibus ſit ferme deſtitutus, quibus ſcintilla boni deſiderii ſuperſit. Satis ampla habet & opulenta monaſteria, ſed viros, ut audio, aut nullos aut admodum paucos. Quid ergo, pater optime, in tanta morum religioſorum ſtrage faciendum putas? Si viſitetur ordo ipſe, quod ſumme neceſſarium & ipſe non nego, facilius qui puniantur offendes, quam qui emendare vitam velint. Si reformandi capitis occurrat cogitatio, quæ & ipſa perſuaſibilis eſt, in ruinam fertur ordo ipſe penitus, cum quatuor ferme millia aurei in aſſumtione novi paſtoris apoſtolicæ cameræ perſolvantur, ac per id ita principalis locus ære alieno gravatus eſt, ut hactenus hujus rei gratia reſpirare non poſſit. Vides quam multis undique coarctemur anguſtiis. Cum abbate noſtro ſanctæ Juſtinæ verba feci ipſo potiſſimum incipiente. Placet illi viſitari ordinem abs te. Volebas quidem addi me ſocium tibi, ſed obſtiti dicens multa eſſe in ordine meo reformanda, neque tuto poſſe utriuſque ſalutem reparari per me. Credo de ſocio alio tibi dando cogitabit. De præficiendo monaſterio ipſius ordinis vacant, prior monaſterii tui nihil audire vult, aſſerens monaſterium aliquod ordinis veſtri dignius eo viro reformari debere. Cum pontifice de negotio verbum nullum hactenus feci: quia otioſum non inveni, totum memorato abbati reliqui, cum eſt aſſidua pontificis copia. Tantæ vero quotidie imminent ſæculares curæ quibus obruitur pontifex, ut vereri incipiam ne ſpiritalis ſolitudo tepeſcat. Vale, mi pater, & me tuis filiorumque tuorum precibus juva, ut dignum aliquid in laude Dei & noſtræ religionis augmentum operari poſſim. Romæ XVII. cal. Martias.

Digitized by Google

EPISTOLA XXXV.
ad Hieronymum fratrem ſuum.

Quantum abhorreat a dignitatibus & Romæ ſtrepitu. De transferenda ab ſe vita ſancti Chryſoſtomi, deque aliquibus ordinis ſui negotiis.

AMbroſius Hieronymo fratri amantiſſimo, ſalutem.

Accepi vix tandem litteras tuas, quibus multum vereris, ne ad cujuſpiam alterius dignitatis apicem rapiar. Volo, mi frater, bono ſis animo, neque de hac re amplius trepides, mecumque ſecurus ſis. Primum enim in tantum abeſt ab animo noſtro hujuſmodi ambitionis inſania, quod totius rei fundamentum eſt tutiſſimum, ut tædio jam vel maximo affectus ſim hujuſmodi hauriens oculis pompas, reditumque maturum ad vos incredibiliter expetam, faciliuſque inter damnatos ad metalla, quam inter hujuſmodi dominos, gratiuſque ac longe jucundius victurum me exiſtimem. Adhuc tantis undique pontifex maximus incommodis vel ægritudinis vel immenſarum curarum in dies angitur magis, ut raro illum detur alloqui, atque ea res in primis eſt quæ reditum ad vos meum aliquanto diutius retardatura timeatur. Sunt enim plurima cum illo neceſſario tractanda in otio, ut felicius conſequi effectum poſſint.

Conſtitui vitam Chryſoſtomi transferre non ad ambitum ullum, Deus teſtis eſt, ſed ut hoc labore meo pecunias in hujuſmodi promotionibus ſolvi conſuetas emerear, ordinemque meum hiſce neceſſitatibus liberem. Si quid cupis efficiam, profectui noſtro gratulabor; ſin minus, id quod fortaſſe erit, vel hunc fructum percipiens laboris mei, quod me huic turbini & his moleſtiis interim ſubtraham, & animo quietiore vivam. Hac itaque cura te levari mecum velim, mi frater. Ora Dominum JESUM ne me hujus putei anguſtiis patiatur immergi. Certus enim ſum ipſe teſtis, quia multis me indignum, & non merentem, & ingratiſſimum famulum ſuum periculis ſæpe eripuerit, agente id primum clementia illius infinita, tum etiam ſanctorum precibus patrum meorum, & illius in primis meritis, qui me aluit & enutrivit. Cujus me ut memoriæ commendes cupio & oro. Sed hæc hactenus.

Video quantis in periculis fratres illi noſtri, qui Rainerium vinctum adduxerunt ad noſtrum monaſterium Fontis-boni verſati ſint. Gratias Deo qui illos tandem reſtituit incolumes, ne tribulationem ſuper tribulationem haberemus. Quæ ſcribis de peſſima diſpoſitione illorum quibus vices meas commiſi antequam inde proficiſcerer, multum

A afflixerunt animum meum. Eis ego ſcribo litteras his alligatas, quas mature curabis reddendas. Abeſt a me, ut abfuit ſemper, immodicus rigor, neque id juſſi ut familia ſine eſu carnium eſſet. Solos pauciſſimoſque illos qui obſervare ſponte delegerunt abſque carnibus eſſe, permiſi potius quam mandavi: hoc illi, quem ad eam rem præficiebam, injungens, ut illis ipſis quotiens expeterent, hujuſmodi cibos non denegaret, ut voluntarium potius quam coactum offerrent ſervitium Deo, & ipſi pecunias miſi ut ova tibi emere poſſet, vitamque ſine juſta murmura-
B tione tranſigerent. Noſti fuiſſe nobis imperatum, ut in loco illo regularem obſervantiam tenendam curaremus, hujuſque mandati an executor fuerim, ſollicita me inquiſitione percontatus eſt protector noſter. Non licuit igitur nobis tam honeſtæ juſſioni, nullo dato principio, Romam proficiſci. Parum quidem idoneum virum illum ſciebam, cui tantum committeretur negotium. Sed quid facerem, cui tanta eſſet hominum paupertas, ut major cogitari non poſſit? Mandavi illi ut humaniter ageret, amore-
C que potius alliceret quam rigore terreret homines. Sed, ut video, fruſtra ſudavimus, nihilque ex noſtra exhortatione profecimus. Excitabo illum litteris, ut vel uſque ad reditum meum teneam illos benigne ac ſuaviter. Commenda me patri priori & dulciſſimis fratribus ac filiis noſtris. Orate pariter. Orate inſtanter ut mature vobis reſtituar, optatiſque veſtris aſpectionibus fruar. Sed ante omnia, ut me Dominus excitare dignetur inutilem ſervum ſuum, & amoris ſui jaculo vulnerare quo transfixa viſcera mea currant in odorem unguentorum illius. Fa-
D cile cuncta tolerabimus; ſi cor noſtrum illius amor impleverit, felicemque omnia conſequentur effectum, ſi illi familiarius inhærentes, per ſingula conſuluerimus faciem Domini, neque eo inconſulto quicquam geremus. Saluta & amplectere dulces & cariſſimos filios noſtros. Vale, mi frater amantiſſime & in Chriſto plurimum deſiderabilis. Abbas Vallis-Caſtri & Dominicus noſter ac parens, dulces noſtri itineris comites, una & Benedictus vos omni affectione ſalutant. Ex Urbe XI. Februarii.

E

EPISTOLA XXXVI.
ad Hieronymum fratrem.

De quibuſdam ordinis ſui negotiis, de vitæ religioſæ felicitate, & quibuſdam aliis.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem.

Faſciculum litterarum a vobis mihi redditum tam lætus accepi, ut explicari id ſatis digne non poſſit. Legi omnes continuo & perlegi magna cum jucunditate, atque

in eis multum acquievit animus meus, alias A hinc inde variis & ingentibus curis maceratus. Redibam tunc a domo protectoris noſtri, cum quo & pranſus eram, & quæ ordini videbantur neceſſaria diutina ſermocinatione tractaveram. Ei protinus voluminum illorum quæ venalia eſſent indicem miſi, multum gratulatus te præveniſſe officio litteras meas: namque hunc ipſum de te indicem magno ſtudio & intentione poſtularam, quo illius viri de me optime meriti ſatisfacerem votis. Ad ea quæ de Bartholomæo illo noſtro monacho ſcripſiſti hoc reſponſum habeto, me non illum priorem B inſtituiſſe, verum juſſiſſe ſimpliciter ut ſe illuc transferret, ageretque omnia tamquam prior, quia revera ita eum inſtituere intendo, licet conſulto voluntatis contineam impetum, ne odio D. Benedicti privaſſe eum videar, quem ſibi admodum carum ille inſtituerat. Hortare igitur illum, ut ſedem ibi ſecurus figat, neque monaſterio noſtro ultra moleſtus ſit, ac ſi opus erit, Coſmum hujus noſtræ voluntatis certiorem facies. De fratre Rainerio quid fieri velim ſecundo jam ſcripſi, & credo obtemperabunt monitis noſtris. Dici non poteſt quam C grate acceperim filios noſtros, & in primis Gabriëlem egregiam induiſſe conſtantiam, quam & ex illius & ex tuis litteris didici. Deus illum atque vos omnes protegat, & in ſui perpetua dilectione cuſtodiat. Ad partes reliquas epiſtolæ tuæ prioribus litteris meis reſpondi, atque ideo eadem repetere omitto.

Ego magno tædio afficior in dies. Orate inſtanter ut mature ad vos redire liceat; nam ſi evadam, ut cupio, me numquam amplius Roma videbit. Hortare dulces filios, ut perſiſtant in timore Dei, & in Dei opere proficere ſtudeant. Agnoſcant, quæſo, D felicitatem ſuam, amplectanturque dignitatem. Ecce enim ſingulari Dei munere mundanis erepti periculis, vocati ſunt in veram perfectamque libertatem. An non ſumma libertas eſt, vitiorum ac diaboli violenta ſervitute rejecta, ſuavi Chriſti jugo cervices cordis ſubjeciſſe. An vero non ſingularis gloria eſt de hominibus Angelos fieri, de humilitate terrena in celſitudinem migrare cœleſtem. Studeant, quæſo, filii ac fratres noſtri manu ſuper aratrum miſſa non retro aſpicere, ut cum Apoſtolo dicere feliciter poſſint: *Unum autem quæ retro ſunt obliti, in anteriora vero ſemper extenti, ſequimur ad ſuperna vocationis palmam.* Et E rurſum: *Noſtra autem converſatio in cœlis eſt.* Levent corda cum manibus ad Dominum in cœlos: figant in cæleſtibus deſiderium, ſolaque æterna meditentur. Orent ſimul & pro me infeliciſſimo, ut Deus & Dominus noſter hoc me barathro perditionis celerius liberet, permittatque integra navicula cordis mei ad vos remeare.

Vide, mi frater, quanta ſint & quam apta in me ingratum ſuæ benignitatis indicia. Magna, ut ante ſcripſi ad te, & pontificis & cardinalium & omnium gratia & exultatione ſuſceptus ſum, omneſque me rapere cupiunt ad ſe. Abhorret ab his certe plurimum animus meus: adeſt mirabilis in me divina diſpenſatio, ut venerari propoſitum videantur omnes, & obſtrepere audeat nemo. Confido in Domino Jesu, quia cito me recipiam ad vos futurus vobiſcum, etſi non ſemper, quod prohibent peccata mea, ſæpe tamen orate, inquam, ut mihi Dominus fontem ſuæ pietatis aperiat, & cor meum luce ſuæ veritatis illuſtret. Saluta Gregorium & Miniatem ſenes, & ceteros quos cariſſime diligo. Scribitur mihi fratrem Vincentium migrare inde Agnanum velle. Miror, ſi id verum ſit, cur ad me ipſe non ſcripſeris. Timeo illius levitati & inconſtantiæ: admone illum ut perſeveret, ſi non vult una & Dei gratiam & noſtram amittere. Vale, amantiſſime frater. Salutant vos omnes comites itineris noſtri. Heri venerunt ad me viſitandum domini equeſtris ordinis viri Stephanus Porcius & Marianus dulciſſimus germanus ejus, maximo certe officio & benivolentiæ ſtudio. Dono mihi obtulit Marianus meus volumen Hebræum minutis atque optimis litteris, in quo Paralipomenum, Pſalterium, Job, libri Salomonis, Daniel, Jeremiæ lamentationes, Heſter, & Eſdras continentur. Accepi gratiſſime pulcherrimum munus, magno pueri noſtri affectu oblatum. Nicolao noſtro dices ex me, XXXVIII. Homelias Origenis in Lucam a Hieronymo noſtro traductas litteris Longobardis inveniſſe apud ſanctam Ceciliam, quas tranſcribendas curabo. Saluta illum affectu meo. Romæ XII. cal. Martias.

EPISTOLA XXXVII.
ad Hieronymum fratrem.

Quantum abhorreat a Romana urbe, de libris quibusdam, de eremitis, & aliis.

Ambroſius fratri meo Hieronymo, ſalutem.

Plures ad te litteras ſcripſi, eaſque, permittente Deo, jam tibi redditas puto. De ſtatu noſtro quid ſit, ut te ultra admoneam nihil opus eſt. Magno certe cum tædio hic ſumus, ingentique deſiderio reditum ad vos noſtrum ſuſpiramus. Vix credere umquam potuiſſem, mi frater, fore ut adeo deformem rerum faciem offenderemus, tamque ſubito Roma illa dudum inclyta & orbis domina oculos atque animos exſatiaret noſtros; ſint licet in ea plurima quæ recreent animum, ſacræ ſcilicet ædes & reliqua vetuſtatis monumenta tam multa, tamen

men ſunt quæ diſplicent, & omnem ferme A obtundunt voluptatis ſenſum. Commenda me, quæſo, fratribus omnibus, ut illorum precibus occidua Babylone cito liberari poſſimus. Ingrata hic plurima audiuntur in dies; adeo ut ſuſpicio ingens invaſerit plurimos eccleſiæ cardines. His vero conterritis, quam ſit juſta timoris occaſio reliquis, nemo quin videat. Blande nos accipiunt & comiter omnes, verum, fateor, nulla horum humanitas animum immutat noſtrum, fateorque jam comparatione mali, tolerabile immo & jucundum fore mihi arbitror impoſitum onus regiminis, quod antea grave admodum moleſtumque putabam, dum hinc B exire liceat atque ad vos regredi. Dum mente pertracto mores hominum conditionemque miſerrimam & infeliciſſimam, ita horret animus, ita refugit ſenſus omnis, ut mori malim quam experiri duriſſimam ſortem. Commenda me patri monaſterii & filiis noſtris, ut felices nobis imprecentur auras, quo, negotiis noſtris expeditis feliciter, mature remeare poſſimus.

Scripſi ad te, ut confeſſiones Auguſtini nobis emendas mittendaſque curares, & nunc itidem rogo. Præterea indicem ſacrorum codicum qui illic venales inveniuntur, operumque ſancti Thomæ, appoſito cuique volumini pretio, ut ad me mittas obſecro. C Quidam ex hiſce dominis, quo non egere non poſſumus, id inſtanter expetiit. Erat inter volumina canonici juris commentum Antonii de Butrio ſuper II. Decretalium pretii flor. VIII. Illud ut emendum cures ac mittendum volo. Cupit hoc prætor noſter, ſi iſtud commode habere potueris, nihil de confeſſionibus ages. Dono enim illi hoc dabo, confeſſionum vice.

Nollem ut per abſentiam noſtram, eremitæ neceſſariis quadrageſimæ tempore cibis indigerent. Itidem de familia inferiore dictum puta. Quocirca volo ut thunni ſalſi modum conſuetum illis emendum cures: D nuces item & caricas & his ſimilia tempori congrua, ut vitam ducere ſine amaritudine murmurationis queant: ſcribo illis ut mittant qui ferant: pecunias ad id & ad libros neceſſarias meo nomine ab humaniſſimo noſtro Coſmo poſtulabis; eas illi mature cum reliquis reddendas curabo. Reliquimus fratres illos noſtros Montis Oliveti, quia via nimium prolixa erat, venimuſque ad ſanctam Cæciliam, ibique ſumma itidem caritate fratrum ſanctæ Brigidæ ſuſcepti ſumus. E Domum ſatis amplam monaſterio contiguam omni ferme neceſſaria ſupellectile inſtructam ingreſſi ſumus ad habitandum. Saluta fratres omnes & Gregorium ac Laurentium antiquiſſimum fratrem meum in primis. Scribo Fantino noſtro, ut capparim conſuetam monaſterio mittere dignetur orans. Litteras ad eum mittendas curate quamprimum. Vale, amantiſſime frater. Romæ VII. cal. Martias.

EPISTOLA XXXVII.
ad Hieronymum fratrem.

De negotio calculi domni Benedicti.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Bartholomæus noſter noluit ut ſine litteris noſtris vel brevibus veniret, quibus etſi nihil novi erat quod ſcriberetur, cum plures ad te proxime ſcripſerim, id tamen me ſignificarem Dei munere bene valere, & reditum ad vos noſtrum mirifice cupere. Scribo abbati Sebaſtiano litteras & priori ſancti Benedicti pro negotio calculi D. B. quas illis reddendas curabis, & etiam abbatem ipſum noſtrum ex me hortaberis & admonebis, ne ullam negligentiam in re tam neceſſaria committat. Commenda me venerabili patri meo priori Gregorio, Laurentio, Silveſtro, Raphaëli, & filiis noſtris omnibus cariſſimis. Vale, mi frater, & me Deo, perpetuis fratrum tuiſque precibus commenda. Romæ XXVII. Februarii.

EPISTOLA XXXIX.
ad Hieronymum fratrem.

De auferendis D. B. pecuniis, de libris, & de commiſſo ſibi grege, quem illi commendat, de codicibus pontificis & Cryptæ-ferratæ.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Scripſi ad te proxime quid de calculo D. B. fieri vellem, neque ad te ſolum, verum & ad Sebaſtianum quoque abbatem noſtrum, & ad Simonem ſuperiorem ſancti Benedicti. Vehementer inſtatur mihi & ab extraneis & domeſticis fidei, maximeque a cardinali noſtro, ut ei pecunias auferam, eaque omnium ferme ſententia eſt, a qua & ipſe non diſcrepo, ſi pecuniæ ſibi permittantur, fore ut ſcandalum excitet: immo ipſe protector noſter exprobravit mihi leniter ante paucos dies dicens: Ego, te requirente, illum in tuis manibus tradidi coram teſtibus; de manu tua requiretur, ſi aufugerit. Itaque, mi frater, oro ut convenias abbatem noſtrum, eique admoveas ſtimulos adhortationum, ut laborare in re noſtra velit, omnemque adhibere diligentiam, ut cum rediero explicatum negotium inveniam. Intendo enim, juvante Deo, agere, ut non effugiat, agnoſcatque ſe habere ſuperiorem. Sed iſtud in reditu noſtro. Nemo tamen eſt quin probet conſilium noſtrum, quo lente aliquantiſper agendum exiſtimavi, ut fieri poſſit inquiſitio exactior. Video quid ſcribas de negotio, quantumque conjicio ex verbis tuis, abbas noſter

videtur tædio affectus. Excita illum, quæſo; debet enim benevolentiam nobis, quam ſemper tamen in illo animadvertimus, & in qua vicem reddidit amori noſtro. Ego, ut dixi, paratus ſum exercere auctoritatem, ſi ſponte ſua ille facere quod debet nolit, atque ita, ut ſub poteſtate ſe eſſe intelligat. Video, mi frater, quam multum te occupes noſtri gratia, vereorque ne propterea minus quæ ſunt utilia & neceſſaria monaſterio cures: quod quidem contra intentionem meam eveniret. Te enim ut totum monaſterii rebus impendas, inque hoc obfirmes animum tuum, ut domus Dei zelus comedat te, nimium cupio, neque velim tantum tibi ſuſcipias oneris in rebus noſtris. Scripſiſſe te ſæpius patribus eremitis aſſeveras de calculo D. B. de prædio illo Montechii ut reſcribant, nihilque feciſſe illos: hactenus merito doles. Addis unum ex eis ad vos mature profecturum, ut iſta componant. Quod ſi erit, gratulabor. Scripſi ad illos, ut noſti, efficaciſſime, & ante meam a vobis profectionem, & poſteaquam huc adveni, commonefaciens illos quid fieri ab eis velim.

Scribis item confeſſiones Auguſtini nuſquam te venales inveniſſe, velleque volumen illud emendare, quod omnino ut facias nolo. Volumen quoddam Antonii de Butrio ſuper ſecunda Decretalium indice illo adnotatum, oravi proxime ut mitteres ad me, confeſſionumque Auguſtini dimitteres curam. Siquidem hujuſmodi volumen inveneris, facies quod rogavi, ſi tamen emendatum eſt; an vero ſit emendatum permittes curam & judicium Michaëli filio noſtro. Sin vero id haberi non poterit, volumen confeſſionum quod dixiſti, mittere curabis ut eſt, neque hujus emendandi ſuſcipias curam. Sed redeo unde digreſſus ſum.

Quæſo ita tibi modereris in his occupationibus noſtris, ut primo teipſum, deinde monaſterii illius facta non deſeras. Novi quantum inter has curas diſtendatur animus, quantum interdum ſui negligens fiat: & omiſſis intimis ſeſe in exteriora diffundat, niſi admoto timoris fræno teneatur, ne dilabatur. Itaque, mi frater; vigilem tui cuſtodem primum fieri cupio, ne quid detrimenti exterioris occupationis cauſa patiaris in intimis, tum vero impertiri negotiis, ut monaſterii curas primo loco conſtituas, tum noſtras quoque adſumas modice. Ita enim fiet, ut omnibus plene ſatisfacias. Ante omnia volo, mi frater, vigiles, ne quid detrimenti grex ille dominicus, ſchola illa virtutum & æternæ vitæ magiſterium, a quo ipſe divulſus ſum, agentibus ſceleribus meis, patiatur. Sollicite, frater, excubare te convenit, ut vices maxime in domo Dei ſuppleas noſtras, hortando, orando, monendo ſecretius, prout cuique expedire videbitur, conſolando corda parvulorum quibus lacte opus eſt, confirmando perfectiores, & intelligentiæ capaciores fratres noſtros, & unumquemque amplexando caritatis ulnis, & confovendo dilectionis gremio. Video quantum deſtitutus ipſe ſolatio ſim, qui inter paradiſi delicias vivebam, dum angelicum profecto cœtum in dies admirarer atque amplecterer magis. Scio quam deſolatos item vos ipſe dimiſerim. Quamvis enim in me nihil eſſet quod ædificare poſſet filios ac fratres noſtros, magnum tamen in ſe affectum noſtrum ſinguli notare potuerunt. Eſt enim ille quidem nihil imminutus, immo & auctior factus, poſtquam indigno mihi nec merenti regiminis cura & ſollicitudo patris acceſſit. Non itaque ſe a me deſertos querantur fratres noſtri: numquam enim illos deſero, quos animo ſemper verſo & corde circumfero, qui mihi ad vitæ qualecumque ſolatium relicti ſunt, quos præ oculis diligo, quibuſcum vivere ſemper ſi liceat cupio. Commendo tibi, frater, iterum atque iterum filios noſtros, quos ipſe per evangelium genui; educa illos in ea quam acceperunt doctrinæ forma & diſciplina Dei. Gratum feciſti quod de Baptiſta ſignificaſti mihi. Admone illum ex me, ut perſiſtat in monaſterio, alioquin me quem habet benivolum inveniet iratum. Opus habet cordis ſui abdita reſerare confidenter. Etſi vix poſſum illius levitati non timere, omnis tamen cura adhibenda eſt. His te, mi frater, maxime ut occupes velim. Ceterum occupationes noſtræ illas ut appendices ſequantur, his quoque operam dabis. Quæ vellem abs te emi & Camaldulum mitti ſcripſi proxime. Litteras ad dominum Fantinum, ut capparim conſuetam hoc anno item monaſterio daret, ſupplices ſcripſi, & ad te miſi: quas ſi acceperit, non ambigo ſubſidium feret ac ſolatium victui, quamvis vereor ne ſerus nimium in ſcribendo fuerim. Piſcium item ut ſolatium aliquod habeatis curabo cum domino Urſino, qui me majori ferme quam ceteri, licet magno omnes, ſtudio fovet ac diligit. Is enim legatus Peruſiæ deſignatus, adhuc in Urbe remoratur, atque utinam etiam in aliis quæ ſunt monaſterio utilia & neceſſaria facultas non deſit mihi; voluntas in vos gratiſſima deerit numquam. Commenda me patri monaſterii, cujus ſine lacrymis vix queo meminiſſe, dum cogito quanti ſim in eum criminis reus, qui illum umquam deſeruerim, cui omnem opem meam, omne ſolatium ſtudiumque debueram. Sed hoc imputetur peccatis meis, qui frui conſortio veſtro non merui. Ego hic & ſocii una mecum magno cum tædio remoramur, cupimuſque reditum ad vos celerem permitti nobis. Ipſe de induſtria plu-

Digitized by Google

rimum contineo me domi, raroque pala- A tium adeo, ut conſulam quieti meæ. Ago litteris non minus quam præſentia, quæ per ſe contemptibilis & nulla eſt.

Libros pontificis vidi; ſunt ibi nonnulla græca volumina. Nihil novi habent præter Iſaac Syrum, quem græce ſcripſiſſe, quia numquam videram, non putabam. Acceſſi ad monaſterium Cryptæ-ferratæ, voluminaque plurima græca & diſſipata illic offendi, quæ tamen recenſere non licuit omnia, hora nos tardiore ad reditum cogente. Nihil ferme inveni quod non viderim. Vale, mi frater. Romæ III. Martii.

B

EPISTOLA XL.

ad Antonium Blancum monachum.

Poſtquam aliqua præmiſit de ſua in generalem ordinis electione, Antonium ut ad religionem, quam deſeruerat, revertatur, hortatur.

FRater Ambroſius prior inutilis, venerabili ac dilectiſſimo fratri Antonio, ſalutem.

Indigni licet & multum ingrati ſervitio Dei nuper aſſumti ſumus ad ordinis noſtri generalem adminiſtrationem, & agentibus C peccatis noſtris, de tranquillo quietis ſolitariæ portu ad infeſtiſſimum curarum pelagus tracti. Qua in re etſi vicem noſtram non dolere non poſſumus, quippe privati antiqua illa noſtra quiete & contemplatione; amplectimur tamen grate pro viribus judicia Domini, ſine cujus nutu nec folium arboris cadit in terram. Scimus enim inter fluctus vitæ nobis dexteram Domini non defuturam, quæ nos inter undas ſæculi periclitantes mergi non ſinat, ſed emergere innocuos faciat, ſi tamen jactemus in illo cogitatum noſtrum. Sed hæc hactenus.

Quoniam vero ſuper ſpeculam Domini D conſtituti ſumus, vigilare caute debemus, & excubias celebrare divinas, ut venientem divinæ indignationis gladium poſſimus avertere a nobis ipſis, atque ab eis quorum cura nobis commiſſa eſt. Itaque, frater cariſſime, cum pervenerit ad aures noſtras, te jam diu verſari extra ordinem in quo profeſſionis tuæ votum emiſiſti, non ſine gravi periculo & præjudicio ſalutis tuæ admonendum te per litteras cenſui, ac ſtudioſe orandum, ut ad ovile Dominicum, unde aberraſti diutius, maturato remeare contendas. Eſt enim benignus & miſericors Dominus, pa- E tiens & multæ miſericordiæ & verax. Ex his etſi extremum auſteritatem quam clementiam ſonare videatur, neque nos inficiemur; congrue tamen referre ad miſericordiam poſſumus, ut qui miſericordiſſimus ex ſuperioribus appellationibus comprobatur, verax nihilominus in promiſſione non modo veniæ, ſed gratiæ quoque ac gloriæ non dubitetur. Eſt enim clementiſſimus Deus noſter, neque lætatur in perditione morientium, ſolam inquirens converſionem eorum, ut vivant qui mortui erant. Vivant ſcilicet Deo, ſæculo mortui. Vivant veram vitam, quibus erat certa damnatio; gloriaque ſempiterna felices ſint, quibus culparum merito parata fecerant æterna ſupplicia. Hujuſmodi pietatis divitias & divinæ clementiæ nobis amplectendas, cariſſime frater, & revertamur ad indulgentiſſimum patrem noſtrum, qui miſericordiæ ſuæ ſinum numquam ad ſe redeuntibus claudit. Paratus eſt revertentibus non ſolum miſereri, ſed etiam occurrere longius, & oſculatis prioris innocentiæ largiri veſtes, ac lætitiæ celebrare convivium, dato annulo & calceamentis, quorum altero fideles ſimus, altero tuti inter ſerpentes, ſcorpioneſque gradiamur. Noſti hæc, frater, non ambigo; non tamen niſi neceſſario fuerunt repetenda, ut agnoſcas curam pro te noſtram, & caritatem qua tibi afficimur ex debito officii noſtri. Revertere, quæſo, frater, revertere ad cor tuum primo, tum ad Dominum Deum tuum, nobiſque teipſum redde, qui te diligimus plurimum, & ac ſi membrum honorabile præciſum de corpore noſtro dolemus. Redi ad nos, dulcis frater ac fili nobis cariſſime. Alterum enim ætatis, alterum officii ratio componat nomen. Redi, inquam, ad fratrem & ad patrem, ſi dignaris, tuum. Redde nobis teipſum, quem puro affectu & integra pietate diligimus. Amplectemur te in viſceribus Chriſti JESU, tuæque ſaluti, tuæ conſolationi per omnia proſpiciemus. Tu tantum hoc facito, ut tuo nos lætifices reditu. Sumus ecce Romæ, neceſſarioque illic tota quadrageſima remorabimur. Quæſo te transferas ad nos, antequam diſcedamus, teque totum arbitrio permittas noſtro. Etſi enim qui ſimus minime fortaſſis hactenus noſti, invenies tamen miſericordia Dei bonæ voluntatis & diſpoſitionis erga te eſſe mediocritatem noſtram. Ita, frater cariſſime, ut ſcriberem ad te impulit caritas ipſa & officii noſtri debitum, per quod omnium religionis noſtræ hominum & prælatorum & ſubditorum ſcimus in tremendo judicio rationem a nobis exigendam. Teque iterum paterno monemus affectu, ut in parte curæ tuæ nos adjuves, & pro te ſollicitos celeri converſione lætifices, conferaſque teipſum mature ad nos, ut tuo gaudeamus aſpectu, tuaque converſione gratulemur. Alioquin quod dolentes dicimus, triſtiorem de te, cenſura dictante, cogemur ferre ſententiam, ſeveriorique in te ſævire proceſſu. Quod uti ne fiat te rogo, uti velis benignitatem & benivolentiam noſtram quam diſciplinæ rigorem experiri. Vale, frater cariſſime, & nos ama, quia ipſe te in Domino multum diligimus. Romæ XV. cal. Aprilis.

Digitized by Google

EPISTOLA XLI.
ad Johannem.

Deflet onus ſibi impoſitum, oratque ut monacho ad ordinem quem dimiſerat reducendo operam ſuam impendat.

Ambroſius Johanni ſuo, ſalutem.

Ex litteris quas nuperrime ad venerabilem patrem & ſocium peregrinationis meæ Euſtachium abbatem ſcripſiſti, ſum certior factus, te in antiqua noſtra caritate perſiſtere, gratularique nobis de adjecto noſtris humeris onere. Huic tam pio errori B tuo vix queo ſuccenſere, qui qua mente ſit profectus intelligo. Attolli nos honore exiſtimas, convenireque amico cenſes in amici ſucceſſu gratulari. Ceterum ſi rem penitus inſpexeris, vicem potius dolebis noſtram, qui ex tranquilliſſimo ac placidiſſimo quietis littore in procelloſiſſimum pelagus projecti ſumus, & curis hinc inde crebreſcentibus, inſtar fluctuum quatimur. Ac niſi nos divinæ protectionis juvaret gratia, de ſalute noſtra periclitaremur in dies. Præfecti ſumus inviti quidem ac renitentes, navi vetu- C ſtæ & remigio pene deſtitutæ, & qui vix umquam vectores idonei fuimus, tenere clavum regiminis cogimur, ac regendæ dirigendæque . . . . naviculæ. Qua in re vide, quæſo, quantum nobis metuendum ſit, qui, imperiti navigandi, navi pene diſſolutæ gubernandæ naucleri fungimur vice. Conſolatur tamen puſillanimitatem noſtram divina dignatio, quæ in ſe ſperantes deſerere numquam conſuevit. Sed hæc hactenus. Obſecro autem ut litteras noſtras his alligatas ei reddendas cures ad quem diriguntur. D
[a] Eſt enim monachus (a) ordinis noſtri dudum prælatus, qui, indignatione ſuadente, ordinem olim deſeruit, vivitque Neapoli, ut audio, licet cum habitu noſtro, extra tamen religionem noſtram, & pueros docet. Scribimus ad illum leniter provocantes ad reditum. Adhibeas & ipſe, precor, operam tuam, horteriſque & commoneas hominem, uti ſe recipiat ad nos quamprimum, promittens illi certam ex nobis, ſi obedire velit, non modo veniam, ſed & gratiam, ſuadeaſque ut ante profectionem ex Urbe noſtram proficiſcatur: alioquin ſentiret rigorem diſciplinæ, quod ipſum & ad illum ſcribimus. Vale, amantiſſime Johannes, & E nobis reſcribe quid de negotio ſecutum erit. Abbas noſter te ſalutat plurimum. • Romæ xvi. cal. Aprilis.

(a) Haud dubium Antonius, ad quem præcedens epiſtola.

EPISTOLA XLII.
ad Hieronymum fratrem.

De obitu Miniatis & N. deque aliis ordinis negotiis.

Ambroſius Hieronymo fratri, ſalutem.

Accepi nudas admodum litteras tuas; credo ea ratio ſit, quod te prolixius ſcripſiſſe aſſeveras per manum cujuſdam tabellarii, quæ tamen litteræ mihi redditæ hactenus non ſunt. Ex his tamen didici amantiſſimum ſenem noſtrum Miniatem vita defunctum eſſe. Non potui nec poſſum cohibere lacrymas, memor quanti in me officii, quantæque caritatis, quanti ſtudii fuerit ſemper, utque invitus quodammodo evelleretur a me, credo præſagiens ultra faciem meam non viſurum. Faciam quod ſolum inferre poſſum, obitumque amantiſſimi viri lacrymis proſecutus, fundam pro eo preces affectu quem Dominus inſpirare dignabitur. Matrem noſtram venerabilem N. item obiiſſe ſcribit mihi Benedictus filius noſter. Pro ea quoque ſimili affectu preces fundam. Conſolare, quæſo, Euphroſinum dilectum filium noſtrum, & me illius vice habeat, ut ſemper habuit, ſuade. Ego illi ſemper ero & pater & mater. Sed hæc hactenus. Quid de Auguſtini Confeſſionibus ſcribis video. Benedictum proxime mittam qui pecunias afferat. De ratione D. B. quid ſentiendum ſit, & ex tuis & ex noſtri abbatis Camaldulenſis litteris ſum factus certior. Alio mihi itinere pergendum eſt, faciamque quantum juverit Deus, idque quamprimum. Video enim tempora novitatem minari, plurimaque in dies audio quæ ſunt moleſtiſſima & ſuſpicionis plena, neque negligendum eſt omnino. Philippi noſtri negotium cordi mihi eſt. Quæ de abbate Sylvæ-mundæ ſcribis, non probo juſtis rationibus. Doleo exactores collectarum fuiſſe tam ſeros. Scribam ad illos & ut maturent negotium exactionis admonebo. Nos hic hactenus ſumus, & ob infinita quæ quotidie emergunt graviora negotia, necdum expediti ſumus. Confidimus tamen in Domino citius nos expediendos. Dulcem filiolum noſtrum Gaſparem languore angi doleo. Conſolare illum ex me, ceteroſque fratres ac filios noſtros. Vale. Romæ xvi. Aprilis.

EPISTOLA XLIII.
ad Hieronymum fratrem.

De variis rebus & de vita S. Chryſoſtomi.

Ambroſius Hieronymo fratri cariſſimo, ſalutem in Domino & puræ dilectionis affectum.

Digitized by Google

Gratæ mihi fuerunt litteræ veſtræ. Duo quippe harum faſces ad me paucis interjectis diebus allati ſunt, recrearuntque animum noſtrum. Volumen allatum dono dedi protectori noſtro; ſuſcepitque gratiſſime. Viro illi perliberali, qui tibi pecunias accommodavit tam libenter, me obnoxium confitebor ingenue, pretiumque proxime, ut pollicitus es, curabo offerendum. Philippi noſtri negotium immo negotia cordi habeo. Simoni noſtro litteras ſcripſi, mirorque illi redditas non fuiſſe. Scribam denuo ut illius ſatisfaciam votis. De jumento Antonii, quod proficiſcenti mutuo dedit, audi quid factum eſt. Mox ut Romam attigi, decreveram iſtud poſt triduanæ quietis inducias mittere, ut per hoc intervallum recreari a labore poſſet. Quod & factum eſt. Acceſſit ad me, credo, poſt triduum adventus noſtri, Petrus de Cavalcantibus boni aſpectus vir, rogavitque an jumentum ullum remittere Florentiam vellem, ſe enim profecturum hinc proxime. Nuntiavi ſupereſſe mihi ſolum hunc mulum, qui eſſet Antonii. Hoc ille comperto gratulatus, Antonium ipſum perfamiliarem ſibi ac propinquum eſſe teſtatus: jumentumque una cum litteris accepit a me. Offendi illum poſtmodum crebro cum circuirem civitatem, qui ſcripſiſſe Antonio pluribus litteris, mulum ſibi eſſe commendatum a nobis, ut me a cura levaret, fatebatur. Credidi viro quem ætas & aſpectus ipſe mihi commendabat. Sed, ut video, rara eſt in hominibus fides. His tamen diebus ille, ut credo, diſceſſit, & arbitror jam reſtituit mulum viro. Sin minus, reſcribes mihi. Ego curabo prorſus, ut recipiat homo animal ſuum. Calculi ſcripturas abs te miſſas accepi, & video alia mihi incedendum via, faciamque quantum juverit Deus. Quid de Philelpho agatur video, codicemque ſuum, quando ita vult, reſtituatis oro, ut quod habet a vobis reddat. De Leonardo quid ſcribatis intelligo, & doleo. Deus illum dirigat. Hic eſt ſuperbiæ finis. Compatiendum ſibi ex animo eſt. Gaſparem convaluiſſe gratulor, ei benedictionem meam dabis. Gratiſſime accepi te ſucceſſiſſe mihi, & ſtrenue implere vices meas. Quam rem ut poſſis commodius exequi, diſpenſo tecum ſuper pſalmodia extraordinaria. Potes tamen inter deambulandum pſallere tibi, quamvis ab ea neceſſitate abſolvo te, ut vacare tibi melius & animarum provectibus poſſis. Monaſterii negotia mihi curæ ſunt non minus quam mea, ſed facit occupatio ſumma pontificis, ut intercedat dilatio. Noſtras litteras nondum accepimus, quia ex induſtria diſtuli, donec abſolverem Chryſoſtomi vitam, ut ſi poſſem hac ratione impenſas ſolemnes effugerem: hoc biduo, ſpero, abſolvam. Tranſcribitur autem aſſidue. Credo non fruſtrabit me ſpes mea. Proxime

A tamen litteræ ipſæ abſolventur, ut volumus, plenæ auctoritatis. Anxietatis noſtræ cauſas Benedictus aperiet tibi. Eas ne ſim prolixior, & quia multæ adhuc litteræ ſcribendæ reſtant, omitto impræſentiarum ſcribere. Gregorium patrem ſaluta ex me, ſimul & Sebaſtianum noſtrum, cujus litteris reſpondebo proxime. Abbas Euſtachius ad te ſcribere voluit. Reſcribas illi latine. Eſt enim integer vir & amantiſſimus mei. Noſtri omnes te ſalutant. Franciſcus ſcribit ad me priorem noſtrum cellulam quam ut mihi reſervaret optaveram, dediſſe alteri. Ego enim B etſi cellulam mihi reſervari cupiebam, & orabam pro conſolatione mea & veſtra, quando tamen ita placuit patri, mihi volo & placeat. Vale amantiſſime frater. Romæ VII. cal. Aprilis.

EPISTOLA XLIV. ad Hieronymum fratrem.

De inſulſo quodam monacho, de quodam codice reddendo Lippomano, de vita ſancti Chryſoſtomi, de ordinis negotiis, de bibliothecis viſitandis.

C AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem.

Redeuntem ad vos Jacobum noſtrum ſine litteris meis venire paſſus non ſum, maxime cum tuas proxime acceperim, quæ de communi domo facerent mentionem, incluſas intus habentes cognati noſtri litteras inſulſas plenaſque mendacii. Miror que ſatis te non animadvertiſſe ſtultitiam hominis inepte gloriari cupientis, qui rem D ſibi congruam & mihi gratiſſimam ſe facere, ſi hac veluti providentia ἐκ τῶν ἄνω uſus fuiſſe, videretur, probandum poſtmodum vel ſaltem non improbandum a nobis iſtud conſilium ſuum putans. Ego, frater, te aliquid celaſſe hujuſmodi, quæſo, verecundiæ parcens meæ? Ex eo autem deprehendere debuiſti ſtoliditatem hominis, quod me niſi ſimplicem monachum non vidit, quando ſcilicet comitatus eſt ad capitulum euntem; quo tempore ad monaſterium redire non deſperabam in eo gradu quo inde diſceſſe E ram, & erat profecto alienum ab ingenuitate animi noſtri. Sed illa certe non fuit concluſio mea, ut pulſo inde conductore alteri locaretur. Quod uti ne fiat, volo tota libertate prohibeas, quia mihi non modo non gratum, ut ille falſo eſt opinatus, verum uſque adeo ingratum eſt futurum. Rationes autem ut allegem cur ita velim, neceſſarium non eſt, cum eas ipſe per te facile queas deprehendere. Mihi enim ex officio meo vel ſimplicem victum ac veſtitum nobis ac ſociis neceſſariis quæſiviſſe ſatis volo ut ſit, ſperoque, juvante Deo, in finem uſque ita perſiſtere. Et nemo mihi obſtrepat, ut contra hoc inſtitutum aliquid

Digitized by Google

moliar. Sed iſta ſatis apud te, ut animum A aperte teneas noſtrum.

Accepi nuper litteras a noſtro Marco Lippomano, quibus repetit inſtanter codicem ſuum poëticum illum, in quo plurima poëtarum complurium & varia habentur opera, & in fine Gregorii Nazianzeni opuſcula metro edita. Noſti quem ſignare velim. Quædam enim tranſcribere ex eo cœperam. Cartaceum volumen eſt, quaternionibus in fine vix conſiſtentibus minutiſſimis litteris; quod, cum eſſem apud vos, a me requiſitum ad menſam Coſmi noſtri miſeram, ad eum B remittendum, quando commodius fieri poſſet, ſcribens illi hoc primum. Verum litteras abſque libro ſe accepiſſe conqueritur, &, ut video, negligentia ſeu oblivione factum eſt, ne mitteretur hactenus. Facias illud inquiri diligentius, & orabis ut tuto remittant. Nicolaus noſter ſtrenue negotium iſtud exequetur, cui de hoc verba meo nomine facies. Johannis Chryſoſtomi vitam abſolvi atque emendavi, tranſcribendamque dedi, ut offerre pontifici ante diſceſſum liceat melioribus litteris ſcriptam. Quamquam neſcio quam id ſibi gratum futurum C ſit, quantique illam æſtimabit. Deberet quidem judicio meo ſatis, ſed facit occupata mens ejus & mille diſtenta negotiis, ut hinc addubitem. Quomodolibet ille acceperit, mihi certe ſatisfactum, quod in illo opere tempus utiliter contriviſſe videor. Habet enim in ſe res neceſſarias, neque inſulſe digeſtas, fuit enim auctor ille vir profecto bonus ac diligens, ut de Johannis ſchola profectum dubitare non poſſis.

Negotia noſtra credo quamprimum expedientur. Obſiſtit ne quod cupiebamus tam celeriter conſequi poſſimus, quamvis ho- D neſtiſſima & neceſſaria, imperitia hominum, qui ſpiritalis inſtituti prorſus ignari quæ dicuntur a nobis aut non intelligunt, aut ſi adſequuntur, plus commodis ſuis quam bono noſtro conſulunt. Spero tamen, ut dixi, paucis diebus abſolvi ab hoc hominum genere, a noſtris inſtitutis ac moribus penitus remoto. Quod ubi factum erit Caſſinum contendam, ſi tamen tuto licebit, ut antiquiſſimo deſiderio meo ſatisfaciam & votis veſtris. Libros omnes, ſi qui hic reperientur, explorabo diligentius in principalibus eccleſiis, ſi quid fortaſſis novi reperiri contingat, E quod ferre mecum poſſim. Patri monaſterii ſcribo ut mones. Credo illum non latere, quanto affectu de illo & ad te & ad Silveſtrum ſcripſerim, ac per id ad eum quoque ſcribere minime putabam neceſſarium. Affectum illum neque exui neque exuam. Vale, frater cariſſime & mihi luce ipſa carior. Romæ II. cal. Aprilis.

EPISTOLA XLV.
ad Hieronymum fratrem.

De calculo domni B. & de quibuſdam ordinis fratribus ac negotiis.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Accepi gratiſſimas prolixaſque litteras tuas, quibus brevius quam velim, horarum caritate ſic volente & imperante, reſpondebo. Ita enim die occupor, ut ſcribere nequaquam detur: noctu itaque neceſſario ſcribendum. Placet quidem quod abbas Silvæ-mundæ D. B. calculum viderit atque reprobaturum pollicitus ſit, idque exequatur ſtrenue, quippe qui illius hominis omnia melius norit, quam multi. Sed ut aliis meis litteris ſignificavi tibi, alia mihi via incedendum decrevi, fortaſſe breviori quam tutiore. Eam forte ex Benedicto noſtro didiciſti, quam tamen ſecretiſſime aggredi neceſſe erit, ne illudat nobis. Credo enim facile illum de ſe id ſentire, ac etiam fortaſſis eloqui quod ſcribis. Verum ſe eſſe atque indubitatum religionis noſtræ generalem; falſa tamen ſunt quæ vel cogitat, vel etiam loquitur. Sed omitto ſtultam hominis arrogantiam, qui vix ut iſta ſua reſignatio admitteretur obtinuit, cum eſſet in eum deferenda ſententia magnis, certe gemitibus & lacrymis plurimis. De morte Nicolai ſenis optimi ſum certior factus. Deus illius animæ miſereatur. Placet item quod Thadæus frater miſſam celebrarit; diſplicet tamen ſolemnes illum ceremonias omiſiſſe: ſed habenda ratio hominis videtur, neque tanti æſtimanda ſunt in illo quæ egerit, quanti in alio gravioris maturioriſque ingenii viro. Gaſparem evaſiſſe periculum, ſanitatique reſtitutum, vulneri jam obducta cicatrice, vehementer lætor. Negotium abbatis Virgareti majori maturitate tractandum eſt quam putetis: neque enim abſolvi poteſt per me a pœnitentia injuncta ſibi per ſuperiorem, ne illa quidem ſine cardinalis conſenſu poteſt auctoritate mea in aliam commutari. Video quid facto ſit opus, & reſcribam eremitis ac ſibi. Graviter ac moleſtiſſime fero quod litteræ meæ Simoni de Filicaria redditæ non ſint. Secundo enim jam ſcripſi & nunc itidem ſcribam, ut juſta illi tollatur murmurationis occaſio. Bartholi Thedaldi negotium curæ mihi erit. De Philelpho quid ſcribas intelligo, doleoque illum ſeſe habuiſſe tam ſtolide, ut extorris ageretur. Codices tandem redditos vobis gratulor. Miror camerarium noſtrum, cum plurima ſcribat ad me, nihil de abietibus ſcribere, quod eas eremitæ ſine nobis venundare audeant; vixque induci poſſum ut id credam. Noſti hominis ingenium, utcumque ſe tamen habeat res, ego quod erit

Digitized by Google

partium mearum munus procurabo caute. A Nihil miror priorem ſancti Benedicti tuliſſe graviter quod ad me calculum miſeris plenum dedecoris & ſtultitiæ. Neque enim ambigit illum non probandum mihi, & credo veretur offenſam meæ parvitatis. Nihil ei aperte de negotio ſcribere volui; & quidem cum ſignificaret mihi ſe calculum abbati noſtro porrexiſſe, quamvis verbis gravibus in ſcribendo uſus ſim, atque ita in ſuſpicionem venire iſta mihi innotuiſſe & diſplicuiſſe, Deus, ut ſpero, ut credo, peccata non aſpiciet noſtra, ſed miſerebitur, ut mature omnia & bono fine concludere poſſimus. Reditum meum non poteſtis certe magis appetere ipſi quam ego: crucior enim in dies magis, neque diem qua redeam ad vos ſuſpirare deſiſto. Ante Paſcha redire minime, ut cupiebam, potero; ſed poſt Paſcha continuo reverti ſpero. Gratulor clariſſimum virum Hermolaum frequentare monaſterium, ac tecum commorari, & de ſcripturis agere: eum ex me viciſſim ſalutabis. Saluta item fratres omnes noſtros dulciſſimoſque filios, quos animo ſemper & corde circumfero. Euphroſino dabo conſolatorias vel breves litteras, quia revera multum ſcribere non datur. Eum ac reliquos commendo curæ ac diligentiæ tuæ. Fovebis illos ut viſcera mea. Vale, frater amantiſſime, & me tuis precibus adjuva. Romæ, non. Aprilis.

EPISTOLA XLVI.
ad Hieronymum fratrem.

Jacobum illi commendat.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Non debui pati, ut Jacobus noſter vacuus mearum ad vos litterarum rediret. Tenui eum aliquanto diutius quam putaverim; neceſſario tamen ut negotia monaſterii cum domino W. melius exigerentur. Nunc autem expeditus redit ad vos conciliata monaſterio viri benivolentia, bona hujus opera & induſtria. Meum erit illum ſervare in propoſito bonæ voluntatis. Commenda me patri monaſterii, Jacobumque ipſum, tuque illius interdum curam non negligas, Juvenis eſt & monitore opus habet. Negotia certe veſtra diligenter exequitur, atque ita ut utilem fore in domo Dei famulatum ejus multum ſperem. Bonæ indolis eſt, & qui ſæpe tamen doctrina ſalutari recreandus ſit. Scripſi nuperrime de illo fratri Silveſtro quid mihi faciendum videretur. Non enim eſt ita negotiis exterioribus implicandus, ut non ſui ſæpe recordetur & propoſiti & inſtituti. Romæ IIII. idus Aprilis.

EPISTOLA XLVII.
ad Hieronymum fratrem.

Ut a nimiis laboribus temperet, & Poggium ſummi pontificis ſecretarium habeat commendatum.

AMbroſius Hieronymo fratri amantiſſimo, ſalutem.

Scripſi ad te proxime, neque modo quod ſcribam ſatis occurrit, niſi quod ex brevioribus litteris tuis inſinuas meas accepiſſe, B quibus aſſeris plures jam dies capitis dolore te fuiſſe vexatum. Id levius ferrem, ſi conſuetum morbum tuum recognoſcerem; plures enim dies eo te incommodo laboraſſe non memini. Hactenus hortor ac moneo, mi frater, labores immodicos temperes, neque plura quam poſſis exequi velis. Stare quidem pro caſtris Domini expedit ſemper, & in ejus laborare militia, qui nos de tenebris vocavit in admirabile lumen ſuum, ut ſimus cooperatores gratiæ Dei. Modus tamen per omnia ſervandus eſt, ut ſcilicet C tantum nobis laboris ſumamus, quantum ferre commode poſſumus cum capite noſtro. Spiritus promtus, caro infirma. Dominus te dirigat, dulciſſime frater, ut in omnibus & per omnia illi placeas, cui te ab infantia dedicaſti, Domino ac Salvatori tuo.

Poggius vir plane optimus & noſtri amantiſſimus, ſecretarius pontificis ſummi, cum veniret ad vos, rogavit ut aliquid ſcriberem ad te, ipſumque tibi commendarem: & quoniam amantiſſimus eſt noſtri, noſque excipit humaniſſime, atque ita ut nihil in ſe gratiæ & humanitatis deſiderari permiſerit. D Commendo illum tibi, ut quanta licet benignitate illum ſuſcipias. Quædam ex te poſtulabit, quæ illi ut tribuas oro. Vult ante omnia libros ſuos ſervari in monaſterio. Erit curæ tuæ illos tueri diligenter, atque illi ita ſpondebis liberaliter. Quaternionem præterea ſolum ac vetuſtiſſimum, in quo plura epigrammara Romanæ urbis ſcripta ſunt non majuſculis ſed communibus litteris, inquires, ſeu Michaëli filio noſtro inquirendum diligenter mandabis, eique reſtituas; nam ſuus eſt. Erat in cellula noſtra, E & credo facile reperietur. Pſalterium item illud græcum novum in papyro, illi dabis, quod ut mitteres ad me antea ſcripſeram. Iſta ſunt ferme quæ cupit. Fac illum habeas commendatum. Saluta fratres omnes. Ego hinc poſt Paſcha proficiſcar, ſi Deus juverit. Negotia enim noſtra ſunt expedita. Vale, mi frater amantiſſime. Romæ id Aprilis.

Digitized by Google

EPISTOLA XLVIII.
ad Hieronymum fratrem.

Luget quod dies ſacros Romæ tranſigere cogatur. De computo B. & de imponendæ clero collectæ cura ſibi commiſſa.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Non poſſum non affici mœrore & quidem acerbo, quod hos dies ſacros ſine vobis agam. Succurrit memoriæ inter moleſtias meas pæne perpetuas conſolatio illa B qua affici ſolitus eram, dum eſſem vobiſcum. Et dum me in loco ſterili, in regione umbræ mortis invenio, a lachrymis temperare non poſſum. Nulla hic requies, ſolatium nullum, undique moleſtiæ irruunt, neque ullus harum finis eſt. Peccatis itaque meis imputo, quod ita ſim deſertus, atque omni refrigerio ſpiritali deſtitutus. Dicere ſane cum Jeremia pleno lachrymis poſſum de me: *Qui veſcebantur voluptuoſe interierunt in viis, & qui nutriebantur in croceis amplexati ſunt ſtercora.* Verſor enim profecto in ſtercore infimarum curarum & cogi- C tationum, & poſt felices illas vetereſque delicias ſcripturarum, adire ſuperba limina & ſalutare cardines terræ cogor vel invitus, & crebro ad fores excubare pontificis. Non quidem deeſt ſumma benivolentia omnium in me. Sed quid iſta ad propoſitum meum? odi jam pridem iſtiuſmodi nugas, neque ut his adducar, aut applicem animum, induci umquam potero. Nihil enim habet in ſe ſolidum, nihil niſi falſum atque fucatum. Quæſo, mi frater, indoleas vicem meam, atque alas quibus abvolare ab hiſce valeam, mihi a Domino Jesu Christo perpetuis D precibus impetres.

Non ambigo B. noſtrum communicaſſe tecum conſilia noſtra. De domino D. inſtitueram aliud. Sed aliud ſatius poſtea viſum fuit. Litteras a priore ſancti Benedicti accepi, quibus multum excuſat & dolet computum illum minime a ſe digeſtum neque approbatum, ſed rudem ac veluti materiam ſine forma tranſmiſſum ad me, cum tantum examinandi gratia illum ad abbatem noſtrum tranſmiſerit. Nihil his moveor, ſed ratio plane validior obſtitit, ne his permitterem negotium quibus inſtitueram. Una E ferme ſententia omnium eſt, reſervanda iſta ad adventum meum. Tunc enim vel per meipſum rem exequar, vel per alios quos idoneos magis judicabo. Officiales creati ſunt ad imponendas clero collectas, inter quos ipſe quoque nominatus ſum, ejuſce rei hactenus prorſus ignarus. Verum ad eam rem quam parum ſit accommodatus animus meus ipſe melius noſti. Conabor pro viribus excutere onus impoſitum, illudque, ſi licebit, in abbatem noſtrum transferre. Communi- A cabo iſta ſecum. Nam ſcribere ad illum horæ non patitur brevitas. Negotia noſtra per occupationem pontificis nonnihil difficultatis habuerunt, ſpes tamen eſt brevi expedienda. Commenda me patri monaſterii & fratribus omnibus, filios noſtros dulciſſimos hortare, ut perſiſtant in divino famulatu. Gaudeant & cantent in viis Domini ſolemne ac dulce alleluia, meique ſint memores, qui canticum Domini cantare cogor in terra aliena. Vale. Ex Urbe II. idus Aprilis.

EPISTOLA XLIX.
Hieronymo fratri.

De Græco volumine Lippomanni, de Angelo de Monte Policiano, de Benedicto, de ſummo pontifice.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Hac hora litteras tuas lætus accepi, ex quibus plurimum conſolationis angoribus meis acceſſit. Benedictus noſter necdum ad me rediit, atque ideo litteræ quas illi dederas mihi hactenus redditæ non ſunt. Scripſit tamen mihi homo diligentiſſimus, & ex Arretio, & ex Florentia, fierique ſatis poteſt, ut quas illi dederas jam miſerit, neque tamen eas ipſe receperim. Suæ namque poſtremæ ex Florentia VIII. Aprilis, tuæ vero XIII. ſunt ſcriptæ. Quomodolibet ſe habeat res, litteras tuas libens ſemper accipio, neque ſi quid inconcinnitatis offendero, quod ſæpe ob eas cauſas fieri non ambigo, quas ipſe memoras, putes me illas non grate legere, non grate ſuſcipere. Sola mihi ratio fuit ſcribendi ad te, ut caveres dum ad alios ſcribis, id quod neceſſario interdum tibi faciendum eſt, hujuſmodi errores devites.

De græco volumine ad M. Lippomanum tranſmittendo laudo conſilium tuum. De adventu ad vos amiciſſimi atque optimi viri Angeli de Monte Policiano gratulor mirifice, quandoquidem ita acceptus eſt a vobis atque a monaſterii præſertim patre, ut majore cum affectu certe non potuerit. Agerem gratias patri, ſi liceret, per horarum penuriam. Sed hoc vice mei velim agas. Jam, credo litteras meas acceperis, quas proxime Jacobo noſtro ad te perferendas dedi. Ex eis conſilii noſtri mutationem in facto D. Benedicti animadvertes. Viſum enim mihi eſt alio itinere pergendum & maturius & cautius. Expeditus adhuc his nexibus non ſum. Orate Dominum, ut hinc celerius liberer. Pontifex dici non poteſt quam me grate ſuſcipiat, quotiens illum datur alloqui, quod proxime ſecundo intra pauciſſimos dies contigit. Omnia quidem mihi de illo polliceor facile, ſed occupationibus illius fit, ut non tam cito quam cupimus extricari queam. Faciam tamen ut antequam abvolet

Digitized by Google

volet menſis expediar, ſi Dominus juverit. A His diebus ſacris pontifex ad benedictionem dandam populo proceſſit ter, jamque convaluit ferme, diviniſque interfuit officiis. Nos itidem, quoad licuit, adeſſe curavimus, quia prælatorum ea conſuetudo eſt, a qua diſſentire minime debuimus. Suſpiravi certe quietem antiquam, neque umquam ſuſpirare deſiſtam, a qua indignus plane poſſeſſor excluſus ſum. Orate, quæſo, ut mei miſereatur Deus, neque in finem abjiciat me. Sed quando cervices meas gravi onere premi permiſit, ſuum ferat adjutorium, ne merſus penitus emergendi non inveniam locum. B Commenda me patri monaſterii & fratribus omnibus ac filiis noſtris. Domino abbati non ſcribo, quia revera minime permittit hora. Salutabis illum officio meo, atque ut familiam ſuam ex me ſalutet & moneat: atque ad bene vivendum hortetur, orabis. Vale, mi frater amantiſſime. Ex Urbe XIII. cal. Maias.

EPISTOLA L.
ad Hieronymum fratrem.

De priore ſancti Pauli.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Venit ecce ad vos venerabilis pater meus prior ſancti Pauli, qui jam ſecundo interfuit capitulo generali noſtro, pontifici ſummo & protectori noſtro pro virtutis & ſapientiæ merito cariſſimus. Eum ego oravi ut vos viſitaret. Libentiſſime annuit, facturum id ſe aſſerens, etiamſi non fuiſſet oratus. Suſcipite illum, quæſo, ut bene de veſtra caritate ædificatus diſcedat. Patri quoque monaſterii hoc ipſum ſignificabis ex me, D ut omnem tanto viro noſtrique amantiſſimo gratiam humanitatis exhibeat. Dici non poteſt quam iſta utilia ſint, ſi obſerventur; quam noceant, ſi negligantur: monaſterium quandoquidem negotia habet in curia, multumque prodeſt habere qui teſtimonium de vobis perhibeat bonum. Faciam ego ſemper quod meum erit, ſed non adero in ſingulis. Faciatis omnino ut hujuſmodi viros, quando divertunt ad vos, omni cum officio tractetis, indiciaque bonæ voluntatis præferatis. Nos paucis poſt diebus expediri ſperamus, & revertemur ad vos. Vale. Romæ cal. Maias.

EPISTOLA LI.
ad Hieronymum fratrem.

Quam citius ſuum optat reditum, Caſſinum pergere conſtituit, poſtquam vitam ſancti Chryſoſtomi obtulerit pontifici.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem.

Litteras abs te Benedictus noſter reddidit mihi, & poſt quæ referre omiſeras in litteris plenius executus eſt verbo. Video quantis in afflictionibus verſor, quantumque nobis immineat belli cum domeſticis fidei. Deus meus, cujus agitur cauſa, ipſe mihi dignetur adſiſtere, & has hyemes ac tempeſtates arcere a fragili mentis noſtræ cymba. Ipſo enim ſuper fluctus gradiente ac imperitante ventis ac mari, procella conquieſcet, fietque magna tranquillitas. Doleo, mi frater, profectionem ad vos & reditum noſtrum diutius quam putaverim retardari. Res noſtræ jam ferme compoſitæ ſunt, & credo citius expedientur. Nihil certe diligentiæ omittimus, ſed obſiſtunt plurima, quæ litteris committenda non ſunt. Ea melius coram explicabimus. Mihi certe adeo moleſta eſt mora, ut numquam adfuturam diem putem, qua vos videam familiamque noſtram, cujus deſiderio & ipſi tabeſcimus. Patri monaſterii ſcripſi, & credo jam accepit litteras meas. Euphroſyno item filio litteras dedi, ſibique redditas puto. Scribitur mihi Chriſtophorum noſtrum conſueto illo morbo laborare, ac per id nihil ſcribere C mihi. Doleo illius vicem. Deus illum liberare dignetur, & integerrimæ ſanitati reſtituere, ut corde mundus & corpore exultet in laudes Dei. Hortare illum ex me, ejuſque curam habeas in omnibus oro. Accedit ad moram noſtram jumentorum noſtrorum quæ ad nos rediere conditio miſera. Ita enim illa afflicta ſunt, ut ea vel XX. dies quieſcere neceſſe ſit. Quo tamen in tempore levandi animi cauſa Caſſinum pergere inſtituimus, cum tamen pontifici primò Chryſoſtomi vitam jam tranſcriptam & emendatam obtulerimus. Quod intra paucos dies fiet. Barth. Alexander me adiit, multumque a me admonitus fuit de his quæ ad ſalutem ſuam pertinent, bene, quantum conjicere potui, diſpoſitus. Juſta tamen cauſa metuendi uxori non deeſt. Deus eum in omnibus dirigat. Præfecti filium illuſtrem adoleſcentem hortare... me patris negotio, quantum licebit, adfuturum. Non defui hactenus, ſed faciam id poſtmodum etiam diligentius. Vale, amantiſſime frater. Patri monaſterii fac me diligentiſſime commendes, & fratribus omnibus, ut veſtris precibus id impetrare merear, quod peccatis meis agentibus per me obtinere non poſſum, veſtriſque tandem conſpectibus reddar. Vale denuo. Romæ II. cal. Maias.

Digitized by Google

EPISTOLA LII.
ad Hieronymum fratrem.

Quantos angores, quantas Roma patiatur difficultates in exequendis ordinis negotiis.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Adhuc expediti non ſumus. Nova quotidie oriuntur impedimenta, novæ difficultates, quæ nos implicitos teneant & involutos. Damus operam quotidie, quantum licet acrem, ut evadamus hæc retia, ſumuſque hactenus parum felices. Animus pontificis in nos bonus eſt, ut videtur, ſed difficillima tempora obſiſtunt, ne quantum fortaſſe vult clemens eſſe in nos poſſit. Atque utinam vel in hoc miſericors eſſet, ut me redire in antiquum ſtatum pateretur, liceretque perpetuo vivere vobiſcum & antiqua conſolatione & quiete frui. Sed nulla hujuſce rei ſpes mihi reliqua eſt. Angor itaque infelix, & variis uno tempore diſtrahor curis, dum otii amici deſiderio maceror, & ſollicitudinem injunctam mihi paſtoralis officii exercere non datur, ancepſque fluctuare ſemper cogor, & nuſquam ſubſiſtere poſſum. Ora, mi frater, fratreſque amantiſſimos noſtros ac filios, ut ſimul orent, hortare, ne deſerat, ne offenſus Dominus ſcelerum meorum multitudine ſemper jactari fluctibus ſinat inutilem ſervum. Cupio, quantum ipſe donare dignatur, placere illi, miniſteriumque meum omne & totam vitam ad laudem ipſius gloriamque diſponere, ut ei placeam ſoli, qui me creavit & redemit. Orate, inquam, illius clementiam, ut miſereatur mei, neque hic parcat a flagellis, ſolum ut illi placere merear. Commenda me in primis patri monaſterii, quem tibi quoque viciſſim commendo, ut inter curas ſuas illum juves, illique adſiſtas ſemper, & vices hac in parte ſuppleas meas. Noſti antiquum meum in illum affectum, quem ut imitari contendas, & oro & moneo. Negotia monaſterii mihi curæ ſunt, ſed vereor ne plurimum difficultatis intercedat, præſertim in bulla emtionis. Difficile quippe pontifex inclinari poteſt, ut velit; &, ſi inclinabitur tandem, multi conſtabit. Nam gratis iſta indulgere non conſuevit, mirandumque ſatis videtur quo pacto id fiat, ut cum avarus certe non ſit, neque cogendis pecuniis inſiſtat in morem prædeceſſoris ſui, ille tamen liberalior multum in hujuſmodi fuerit quam iſte ſit. Multa in dies experior, multa video & audio, quæ mihi ſcrupulum ingentem moveant, & ſcandalum faciant. Sed ea coram melius. Notari avaritiæ pontifex certe non poteſt, cum profuſiſſimus ſit. Sola itaque ratio hujuſce tenaciæ illa videtur, quod plurima inhoneſta removiſſe dicitur lucra, per quæ advenientes ad Romanam curiam injuſtiſſime A vexabantur. Ne autem juſta illis detur querimoniæ occaſio, ſolemnes queſtus & juſtos ac licitos, ut dicunt, adimere cavet, ne ſublatis compendiis iniquis, queri poſſint. Conferas ergo cum patre monaſterii, ac ſi quid expendere volunt, in eis bullis extrahendis, conſulant, mihique reſcribe quid deliberetis. Credo ultra xxx. ducatos conſtabunt. Si tamen pontifex adnuere voluerit, nam hucuſque non adnuit. Sed nihil omittam diligentiæ, poſtquam ero voluntatis veſtræ certior factus. Litteras vero de Areas negotio facile ſumus habituri, ut ea res committatur abbati Florentino.

B Oro ut convenias βιβλιοπώλας civitatis & inquiri facias diligenter, an inveniantur decretales in parvo volumine, textus ſcilicet & gloſſa, reſcribaſque celeriter, appoſito pretio & expreſſa qualitate voluminis. Et quoniam te aliis multis implicitum ſcio, hanc Michaëli noſtro cariſſimo filio curam injungere poteris. Vide, mi frater, quo animo eſſe poſſum, qui me adhuc vel xv. dies hic remoraturum expectem, unde præ nimio deſiderio vix umquam migrare poſſe credo. Juvate me, quæſo, precibus veſtris, ut cito reſtituar vobis. Vale, amantiſſime frater. Filios noſtros omnes pleniſſima affectione C ſaluto. Romæ 11. Mai.

EPISTOLA LIII.
ad Hieronymum fratrem.

De variis ordinis negotiis.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Heri veſperi venimus ad noſtrum monaſterium ſanctæ Margaritæ, ſuſceptique ſumus grate a priore monaſterii ipſius, ſemper adhærente nobis dulci itineris comite Parente illuſtri juvene. Hodie pergimus ad Pratum-vetus, ibi neceſſaria peracturi negotia noſtra quædam. Poſtridie viſi- D tabimus comitem neceſſario. Eſt enim mihi grata & perutilis cum eo actio, mutuoſque congreſſus ambo cupimus. Quinta poſtmodum feria, Deo volente, pergemus ad monaſterium noſtrum Fontis-boni & deinde ad eremum. Magna mihi ſpes ſuborta eſt, mi frater, divinæ in me miſerationis: fore enim certum habeo, ut in me illius gratia vacua non ſit, ſed operetur per me veluti inſtrumentum, inutile licet, quæ placita ſunt oculis ſuis in ſalutem meam & eorum quorum mihi cura credita eſt. Tu, mi fra- E ter, velim labores in opere Domini promto & alacri animo. Diſcamus tandem non nobis vivere, ſed illi qui pro nobis poſuit animam ſuam, & nos pro fratribus ac filiis noſtris ponamus animas noſtras. Ponantur infantiæ rudimenta; virile ſumamus robur, & quod nobis in repromiſſione ſervatur, hic jam nobis vindicemus, ut reſurgamus

Digitized by Google

in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Confirma, quæſo, corda nutantia fratrum filiorum noſtrorum. Admone patrem noſtrum, ut B. terreat, ſi blanditiis deliniri mulcerïque non poteſt. Neque tantum verba & minas impendat, verum & verbera, ſi opus eſt, & carcerem addat. Tu illum ex me hortare ad perſeverantiam, & quæ illi pollicitus ſum, te præſente, ſi, quod abſit, abſcedat, me ſervaturum confirma. Amplectere omnes filios ac fratres meos. Et quoniam pollicitus eram patri meo hoſpitalario ſanctæ Mariæ-novæ iterum ad monaſterium noſtrum de Candiculis, & allocuturum ipſius monaſterii abbatem de controverſia quæ verſatur inter illos. Oro primum excuſes meam repentinam mutatam in melius deliberationem. Volo tamen alloquaris abbatem ipſum ex me, eique ſignifices meam hac in re voluntatem. Ego enim ſtatui in ipſius boni & optimi viri arbitrio negotium ponere, ut ipſe ex ſua conſcientia ſententiam ferat. Hortare abbatem ipſum, ut cum illo in gratiam redeat, & ſibi rem totam permittat: confido enim illum niſi juſte & rationabiliter facturum, eritque id mihi ſumme gratum. Jacobum Silveſtrum itidem convenire memento, ſecumque agere, ut de lite quæ inter monaſterium de Querceto & hoſpitale agitur, A mature decernat quod æquum & rationabile eſt. Et quoniam interdixi R. ne ulterius ulló modo adiret memoratum monaſterium, ne tamen infames illæ mulieres careant neceſſarió ſacerdotis miniſterio, admone Franciſcum de Balneo monachum S. Felicis interdum illas adeat, eiſque miſſarum ſolemnia celebret, & agat cetera munia, ſaltem uſque ad reditum meum. Parens noſter dulciſſimus orat, ut matrem Catherinam, ſanctam & ſpectatiſſimam feminam commendem tibi; quod facio intentius. Commendabis nos viciſſim illi & Leonardæ ſociæ & contubernali ejus. Scribere & aliis B inſtitueram, ſed minus commode ex itinere poſſum. Vale, frater amantiſſime. Coſmum & Laurentium, cum ad monaſterium divertent, ſalutabis officio meo. Sigillum noſtrum neſcio an exciderit tibi ponere cum reliquis rebus. Mittes illud, ſi forte remanſerit apud te. De B. cognato noſtro cogitatio ſollicitat me, ne quid illi adverſi contigerit. Commentariolum illud noſtrum, quod de rebus noſtris conſcribere cœperam, petes a fratre Silveſtro, mitteſque ad me quamprimum, ut proſequi id poſſim, & cave ne tranſcribatur aut publicetur. Ex noſtro mo- C naſterio ſanctæ Margaritæ ante lucem IIII. nonas Decembris.

Finis Epiſtolarum libri decimi.

AMBROSII CAMALDULENSIS

EPISTOLARUM LIBER XI.

AD EUMDEM.

EPISTOLA PRIMA.
ad Hieronymum fratrem.

De comite Franciſco, de ſua benedictione, & de Mariani criminibus diſcutiendis.

Ambroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Venimus qua die profecti ſumus a vobis ad noſtrum monaſterium de Candiculis. Inde Pupium profecti, prolixum ſermonem habuimus cum illuſtri comite Franciſco, qui ubi adventum didicit noſtrum, occurrit nobis gratiſſime, ſummoque affe- D ctu ſuſcepit. Egimus cum illo ſecretius multa neceſſario, animumque illius in Gabrielis filii noſtri germanum concitatum inclementius mitigare conati ſumus. Grate admodum reſpondit, & liberum paulo poſt inuiolatumque dimiſſurum pollicitus eſt. Iſta filio ipſi noſtro nuntiabis, ut levetur ea cura. Exegimus amice, ut pro ordinanda feſtivitate benedictionis noſtræ, quam fieri in octava apoſtolorum inſtitui, piſcari in flumine communis juris pateretur. Annuit libentiſſime, daturumque homines ditionis ſuæ, qui una cum noſtris ob eam rem piſcarentur promiſit. Ea die Socium, poſtri-

Digitized by Google

die ad noſtrum monaſterium pervenimus. A Offendimus perturbata & confuſa omnia per imprudentiam gubernatoris. Finem, Chriſto propitio, ſcandalis dabimus, amota materia. Sequenti die ad eremum profecti, fratres noſtros ſingulatim allocuti, perſtare in propoſito animadvertimus. Duo ex his crimina τοῦ Ἱερωνύμου in ſcriptis tradiderunt, decretumque firmiter ipſum in eremum, ... Heri, ne in diſcutiendis Mariani criminibus negligentes eſſemus, profecti ad villam, in qua remorari ſolitus eſt, a noſtro monaſterio pluſquam XII. millibus paſſuum remotam, Silvæ-mundæ mille paſſibus pro- B ximam, decem teſtes examinavimus diligenter, illorumque dicta omnia ſcripſimus adeo conſona, ut mirum ſit. Offendimus illic duos adoleſcentes Mariani contubernales, & in ſceleribus, quantum conjicio, ſocios, qui multum commendantes nobis illum, verba retulerunt. Credo illos tamen ſibi ſignificaſſe quod geſtum eſt. Nos blande illos allocuti, ne territus eorum litteris fugeret, ſententiam caute celavimus noſtram. Satius putamus erit operiri reditum ad vos noſtrum, quam in abſentia noſtra quidpiam adverſus illum moliri. Oro autem C ſollerter explorare contendas, an juſſis obtemperaverit noſtris, ut ſcilicet publicis locis conventibuſque abſtineret. Eſt enim ea temeritate & impudentia, ut tranſiliſſe terminos ſibi præſtitutos credi veriſimiliter poſſit. Vale, amantiſſime frater. Socii, ex domo noſtræ habitationis, XVII. cal. Julias.

EPISTOLA II.
ad Hieronymum fratrem.

De xeniis inter amicos diſtribuendis.

Ambroſius Hieronymo fratri, ſalutem. D Poſtquam veni ad monaſterium noſtrum, offendi pulcherrima xenia heri cum abeſſem allata. Dolui fratrem B. noſtrum mecum huc non adveniſſe antequam ad vos pergeret, ut ipſe potiſſimum ea ferret ad vos. Inſtitui tamen partem continuo per noſtrum famulum mittere, ut amicis tuo offeratur miniſterio. Coſmo partem mittes meliorem. Nicolao, Andreæ & ceteris reliqua divides. Conventui veſtro iſta pauciſſima eſſent, & noſti amicorum oportere E eſſe nos memores. Domino Dino, ſi videbitur, aliquid, omiſſo interim Andrea, cui tempeſtivius ſatisfaciam, mittes. Conabor Chriſtophori noſtri celebritati intereſſe, & mecum hujuſce aliquid generis piſcium afferre. Dicas B. ut pro oſtio cubiculi noſtri, cujus ſecum attulit clavim, clauſtra procuret alia, feratque clavim alteram: quia comperimus cum intrare cubiculum vellemus, alias quoque id claves aperire, oportetque immutari omnia periculi vitandi gratia. Vale, mi frater. Ex noſtro monaſterio Fontisboni, III. non. Jun.

EPISTOLA III.
ad Hieronymum fratrem.

De Mariani inobedientia compeſcenda.

Ambroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Et ex tuis & ex noſtri B. litteris ſum factus certior Marianum abbatem monitis noſtris non eſſe obſecutum. Præcipimus ei ne ſe ullis conventibus publicis auderet ingerere, locaque omnia celebriora devitaret. Doleo, frater, tantum illum cepiſſe licentiæ, ut juſſis noſtris contraire præſumſerit, ſervatamque in ſe hactenus levitatem non recognoverit. Ex quo invidia contra me omnium concitatur. Scribo ad illum litteras, quibus ut intra ſex horas a perceptione ipſarum civitate exeat, & ſeſe conferat ad nos mando. Eas illi reddendas curabis, ut ſiquidem paruerit, quod minime putamus, laborem adimat nobis; ſin autem verbo, vel facto, aut ſigno contradixerit, caute capiatur & ducatur invitus. Sublata enim ſuſpicione futuræ brevi præſentiæ noſtræ non cavebit ſibi. Et ego illum in platea civitatis, ubi verſari ut plurimum dicitur, detineri maxime cupio, invocato ad hoc, ſi opus erit, auxilio etiam ſæcularis poteſtatis. Urbis prætor amiciſſimus eſt nobis, ad quem etiam ſcribo litteras, ut ſiquidem oportuerit, illi reddantur. Iſta cum abbate Sebaſtiano communicabis, eique negotium iſtud ex me injunges exequendum. Eum ubi ceperitis, ad monaſterium deduci facite, eumque ad nos caute curate. Mitterem modo converſos noſtros, ſed nollem fruſtra eos fatigari, cum hic ſint occupatiſſimi. Si forte ſponte venire conſentiat, Stephanus & Daniel fratres apte illum ducere poterunt, comite, ſi opus fuerit, uno de familia dominorum, quem meo nomine poſtulabitis. Certis ex cauſis hinc intendo amovere D. Maurum & Thomam illum, quia ſic placet eremitis fratribus noſtris. Sed ſecretius iſtud ſit apud te. Poſſet abbas noſter hunc ſuſcipere pro dando principio aliquo regulari obſervantiæ in ſuo monaſterio, cui fortaſſis & Gerardus adhærebit. Loqueris cum illo, & mihi reſcribes quæ ſit ſententia ſua: nam, ſiquidem id velit, protinus mittam. Bonus eſt vir & honeſtus atque ſollicitus. Non caret ille quidem crimine, ſed hæ ſunt culpæ, ut tolerari poſſe videantur. Fac ergo continuo ante diſceſſum hinc noſtrum reſpondeas. Vale, amantiſſime frater. Ex eremo noſtra III. cal. Julias.

Digitized by Google

EPISTOLA IV.
ad Hieronymum fratrem.

Excuſat ſe quod in judicandis puniendiſque delictis moderatius ſe habeat, agitque de quodam ſororis ſuæ negotio.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Accepi proxime litteras tuas, & legi magna certe cum voluptate, quia in his affectus ille tuus in me unicus & vere germanus ſatis elucet, dum fraterna fiducia noſtram ſive conſtantiam ſive nimiam lenitatem ac lentitudinem & moleſte accipis & dulciter carpis. Amplexus ſum ex animo vehementiam in me tuam, culpamque quam in nos μικροψυχίας refundis libens recognovi. Nolo autem te pœniteat hujuſce conſtantiæ tuæ, immo ut eam ſerves animo ſemper admoneo, futuram manſuetudini meæ fortaſſis immodicæ calcar. Quis enim fratris errores emendare & corripere pergat, ſi germani mei ſuaviſſimi in Chriſti viſceribus dormitet intentio, neque pia cenſura deſæviatur? Habeo tibi gratias, & quidem ingentes, quod ea utaris confidentia, utque poſthac correptioni non parcas vehementer oro. Sed tamen facti mei ratio fortaſſe altius inſpecta non erit improbanda. Ego enim, mi frater, ita mihi agendum in hoc munere, divina permittente juſtitia, mihi injuncto ſemper exiſtimavi, uti ne quid præpoſterum fiat, matureque judicia noſtra procedant, ac juxta vetus vulgatumque proverbium . . . ita enim demum plantam vituli imitari videbimur, ſi cum gravitate pergamus, judiciaque noſtra & ſententias tanta ratione firmemus, ut convelli cujuſque conatu violentiaque non poſſint. Neque vero ignorat dulcis in me amor tuus, quæ graviter fiant, ea a præcipitatione ac temeritate eſſe prorſus aliena. Ego itaque non tantum amico dilationem poſtulanti quantum rationi obſecutus judicio meo ſum. Etſi enim ſcelera perditi hominis merebantur initio ſtatim gravi animadverſione mulctari, noſti tamen ſolere tormenta & arcus ac baliſtas diutius protractas, & certius & lethalius ictus infligere, ita & ſententias moroſiore deliberatione diſcuſſas fortius obtinere. Vides certe quid ex hac mora noſtra ſecutum ſit; examinatio teſtium plurimorum, quæ in ſententiis ferendis ſumme eſt neceſſaria. Qua enim ratione vel ad privationem vel ad pœnam proceſſiſſem, hoc non prius jacto fundamento? Quod ſi objicias illo præſente diſcuti iſta potuiſſe, potuerunt certe, ſed melius longe ac liberius exſculpuntur abſente reo ſententiæ delatorum, &c. Fœde vero coram me utræque partes litigarent, illis accuſantibus, hoc econtra negante omnia. Sed & judiciorum conſue-

A tudo habet, examinari oportere ſecretius teſtes, ab præſtito illis ante omnia dicendæ veritatis juramento. Præterea, mi frater optime, prælati privatio, magna diſcuſſione præeunte ut fiat neceſſe eſt, vixque pœna ſceleri major adhibetur: ſancitum quippe eſt per conciliorum inconvulſa decreta laïcos in adulterii crimine deprehenſos ab eccleſiaſticis ſacramentis arcendos, & communione privandos, majoreque pœnitentia plectendos: ſacerdotes vero ac prælatos ſuis tantum privandos ordinibus, eaque ſola ſententia feriendos. Confido autem in

B Domino moram hanc noſtram, longiuſculam licet, bonum & rationabilem finem habituram. Etſi enim peccata mea ea ſunt, ut indignus ſim penitus per quem Deus dignetur operari; meretur tamen locus quem indigne teneo, ut nihil niſi conſideratum, niſi quod ad laudem Domini pertineat, fiat a nobis. Conſidero infelix ego, quam multa, quam ſæpe Dominus per ignaros neque advertentes operatur, & per meipſum indignum & inutilem ſervum ſuum in hac ipſa adminiſtratione mea cœperit operari; & in tuta me timoris ſtatione conſtituo, & cum tremore exultare diſco.

C Sed hæc ad primas epiſtolæ tuæ partes; ad reliquas reſpondebo alias; interim quid velim accipe.

Venit ad me juvenis iſte ſororis maritus una cum ſocio, ſororique injuriam paſſæ & aſtutia circumventæ ferri opem poſtulavit. Volebant mecum ad vos proficiſci, ſed nolui tamdiu remorari, miſique ad te, cum præcipue ea res ſit ejus conditionis, ut præſentiam noſtram minime deſiderare videatur, poſſitque abs te & commode & facile tranſigi, in qua ſic te habeas oportebit. Statuta Galeatæ, in cujus ſoror territorio

D degit, ad rem conducentia in ſcriptis habeto. Ea uni ex juris-conſultis amicis noſtris oſtendes. Genobium omittes conſultius, Willielmum potius aut quem vis alium conſules ex neceſſariis noſtris: ſunt enim quamplures, caſumque reſerabis quem ex juvenis ore perceperis. Remedium certe eo facilius dabitur, quo cauſæ arbiter amiciſſimus eſt, D. Dinus ſcilicet monaſterii ſancti Hilarii præfectus ac dominus. Ejus igitur implorabitis auxilium, qui, ſi opus erit

E domini litteris, germanum habet in ſupremo culmine magiſtratus conſtitutum. Scio amiciſſimum nihil omiſſurum, ut votis ſatisfaciat noſtris. Commendo tibi negotium ipſum, frater, & me ipſum ante omnia qui magnis undique exagitor curis. Multa in dies renuntiantur nobis plena moleſtiis, & quæ me vehementer excrucient, ut ſæpe tædeat vivere. Nihil lætum ſe aperit nobis præter unicam ſpem, quam ut firmam anchoram jacio, ne fragilis animi noſtri cymba naufragium faciat. Triſtis undique

rerum facies ſeſe ingerit oculis, mirarique A
mecum ipſe cogor, quidnam ſit quod in tanta deſperatione rerum, in tanta deſtitutione ſolatii, in tanta ſollicitudine, ſpes tamen futuræ lætioris meſſis aperitur. Levare ô utinam poſſim oculos ad regiones, & conſpicere jam ad meſſem flaveſcentes, ut in meſſe multa deficientibus operariis, orare liceat dominum meſſis, ut mittat operarios in meſſem ſuam. Utinam, inquam, levare ſufficiam in montes preſſos ſopore ac deſidia oculos, unde veniat auxilium mihi. Sed tuis me, frater dulciſſime, fratrumque noſtrorum perpetuis precibus juvari inſtantius poſco. Saluta venerabiles patres noſtros priorem, Gregorium, & ceteros noſtros. Saluta item dulces filios, Euphroſinum & Auguſtinum ac reliquos, quorum mihi memoria cariſſima eſt. Vale, frater cariſſime. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni XIIII. cal. Julii.

EPISTOLA V.
ad Hieronymum fratrem.

De Mariotto clauſtro præficiendo.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Commendo tibi præſentem tabellarium. Habet negotium cum domino Dino amantiſſimo noſtro ratione collectarum. Rem ex eo omnem plenius diſces. Adjunges illi ſocium Dominicum, qui una cum illo ad memoratum virum proficiſcatur, quia omnia pleniſſime novit. Fert ſecum litteras quoque ad illum noſtras, & confido illi interceſſionem noſtram apud illum valituram plurimum. Venimus ad monaſterium noſtrum Fontis-boni, &, Domini cooperante miſericordia, confidimus bene ſucceſſura omnia. Mariottum monachum ad nos accerſire decrevimus, & clauſtro præficere, quia revera ſumma nobis eſt ſpes illum prompte omnia executurum quæ grata fuerint nobis. Eſt enim avidus, ut noſti, placendi mediocritati noſtræ. Ad eum litteras ſcribo continuo mittendas abs te, licet jam vereri incipio atque ſubtrepidare, frater, ne iſtiuſmodi occupatio tibi a nobis injuncta, moleſta ſit cui minime debet. Agam, quantum juverit Deus, caute, ne quid nimis, juxta vetus proverbium. Vix eradere queo ex corde obductam rubiginem quamdam, & ... rependi. Vulneratur enim acriter, dum ſibi amoris vices rependi non ſentit. Affectus tamen ille ad vos meus numquam refrigeſcet, & ſi opus exercere auctoritatem dignitatis quoque noſtræ & amoris veſtri rationem habituri ſumus. Vale & me fratribus ac filiis noſtris commenda. Conſolatur me Dominus lætiore in dies ſpe. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni VIII. idus Auguſti.

EPISTOLA VI.
ad Hieronymum fratrem.

De domno Mariano.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Incidit, ut credo, agente Deo, ut cum agitarem animo mittere ad vos ſpecialem nuntium, qui has litteras ferret, repente ſuperveniſſe audirem hos amicos noſtros. Scripſit mihi Benedictus noſter ex Arretio illic ſe audiſſe quemdam dicentem Aſſiſii vidiſſe cal. Auguſti, & fuiſſe allocutum D.
B Marianum in ſæculari habitu & curto, albo licet, dicentem ſe Romam proficiſci. Hoc ipſum & camerarius noſter retulit nobis firmiter audiſſe, illum ſcilicet profectum eſſe Romam. Ejus rei gratia ſolicitudine cumulati, ſcribere inſtituimus protectori, & domino Juſtino, & procuratori noſtro litteras, quibus ea quæ circa illum agerentur, ſignificaremus. Eas ad te mitto continuo, ad Coſmi noſtri menſam tranſmittendas. Breves abs te litteras hodie accepi, quibus adventum meum vos præſtolari aſſeveras. Magnis, velim cre-
C das, mi frater, undique angimur curis, multaque in dies imminent, quæ angunt animum noſtrum, ita ut vivere plerumque tædeat. Vellem plus ſolatii mihi ſuppeteret unde maxime debuit. Cruciat me multum inepta quorumdam arrogantia, ſtultaque confidentia. Sed ita mereor infelix. Nos hanc celebritatem egiſſemus vobiſcum libentiſſime, ſed impediunt plurima. Cito tamen veniemus ad vos neceſſario. Vale, & fratres ac filios noſtros confirma in timore Dei. Ex noſtro monaſterio XIX. cal. Septembris.

D

EPISTOLA VII.
ad Hieronymum fratrem.

D. Hieronymo incluſo ad concilium mittendo, & de tollenda licentia adeundi monaſteria monialium.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Venerabilis frater D. Hieronymus incluſus ad concilium pergere inſtituit. Cui aſſenſum præbuimus, quia ſic expedire viſum eſt eremitis & nobis. Venientem ad vos quæſo ut ſuſcipiatis pleno caritatis affectu.
E De ea re patri monaſterii verba facies meo nomine, orabiſque, etiam contra voluntatem ſuam, occurrat illi, eumque benigne ſuſcipiat continuo receſſurum. Litteris tuis reſpondere impræſentiarum differo, quia fortaſſis quamprimum veniam ad vos, ſi liceat mihi per occupationes meas, quibus in dies premor magis. Hoc tantum dixiſſe contentus ero, Deo teſte, cui ſervire cupio, nihil de bona voluntate aut pietate in vos, ni-

Digitized by Google

hilque de religioſi propoſiti inſtituto relaxare. Ero tamen, quantum Deus juverit, cautior, quia id expedire intelligo, ut obſtruatur os loquentium iniqua, ſimul ut exemplo noſtro licentia ceteris tollatur adeundi feminarum monaſteria. Cruciat me dilatio ſolutionis immodica præter inſtitutum meum. Datur tamen opera per nos abietes vendendi, ſublato de medio impedimento omni. Vale & patri monaſterii me commenda, quem non poſſum non diligere pluribus ex cauſis. Saluta officio Gregorium patrem, fratres ac filios noſtros. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni XIII. kal. Septembris.

EPISTOLA VIII.
ad Hieronymum fratrem.

De Raynerio.

Ambroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Etſi hodie mane quid ageretur aperui, cum tamen pergeret ad vos Rainerius, nolui hunc ad te ſine meis litteris pergere, quibus id ante omnia ſignificarem, nos Dei munere bene valere, bonamque ſpem adjici nobis in dies noſtrarum rerum. Rainerium, ſi divertet ad vos tamquam ex me, nolite hoſpitio ſuſcipere, niſi hanc ipſi gratiam præſtare velitis. Nam ut cum Domino Jacobo Ugolino Varradium proficiſcatur, divertit. Tu tamen, ſi quid de illo deque ipſius parum pudica converſatione deprehenderis, continuo ſignificabis nobis. Nam minime videtur immutatus, & coercendus erit denuo, ſi relabatur. Jacobumque Chriſti tyrunculum benedices meo nomine. Vale in Domino, & pro me ora. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni x. cal. Auguſti.

EPISTOLA IX.
ad Hieronymum fratrem.

De quibuſdam ſui ordinis negotiis.

Ambroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Heri cum veniſſet ad me frater Vincentius, eram autem in Eremo, libroſque evolvebam, priuſquam tuas litteras legerem, ferme infremueram, minitanſque ac torvis oculis intueri cœperam, timens ne monaſterio non rediturus diſceſſiſſet. Ubi vero legi litteras tuas, ſedatiore jam animo facieque ſerenata, quod de vobis ageretur lætus audivi, conſolationiſque plurimum cœpi, quod & vos omnes bene valere, & illum ipſum, cui a vanitate & levitate metuebam, confirmatiorem in ſancto propoſito & Dei rebus inveni. Nuntiavit mihi puerum illum noſtrum habitum ſanctæ religionis accepiſſe, ac fervere in ſancto propoſito. Quod quanto cum gaudio meo acceperim haud

A facile poſſem explicare. Sed venio ad te. Scripſiſti mihi de negotio Camertini. Placuit admodum, patreſque eremitas allocutus inde, cum neceſſitates ingentes explicaſſem, concordes omnes inveni votis noſtris, hujuſque rei gratia Benedictum mittere inſtitui, ut proſequatur negotium. Nonnihil in eo difficultatis eſt, quod palatium alius hactenus detinet. Sed res ejuſmodi eſt, ut contractus omnis prior ſcindatur, maxime cum penſionem annuam inde ſolvat habitator. Ages cum fratre meo Silveſtro, B ut conveniat hominem, coneturque plures inde pecunias elicere: ſin minus, vel eam quantitatem integram ſine noſtra impenſa ulla exigatur. Porro pecunia in manus tuas deveniat, ne, neceſſitate dictante, in uſus monaſterii illam ipſe convertat, ſi forte veniat in manus ejus. Vellem & ego monaſterio ſubvenire libentiſſime, ſed tantis undique arctor in anguſtiis, ut modus non ſit. Fac oro omni ſtudio, ut negotium executioni mandetur. Quamquam vereor tibi hujuſce occupationes injungere, ne minus quam ſatis ſit otii ſuppetat ad dirigendos C tyrunculos Chriſti, quos abs te educari puritate præcipua cupio & ſollicitudine ſumma. Benedicto itaque rem delegabis. Tu interiora tabernaculi, quantum licet, nuſquam egredere. Nos qui pili caprarum ſumus & pelles rubricatæ ad tuendam omni injuria pluviæ pretioſam ſuppellectilem animarum noſtrarum, exteriora iſta permitte. Sed ſignificanda tamen iſta fuerunt dulciſſimo in me amori tuo. Injunxi item Benedicto ξυλοπώλας alloquatur, ſi qui ſunt qui tigna abiegna velint emere. Nam & hac de re bene convenit eremitis & nobis, pretio D tamen conſueto, ne quid minuatur ex taxatione præterita. Domno item Benedicto ſcribimus, atque ad eam rem idoneum maxime quidem, ut mihi videtur, priorem noſtrum ſanctæ Margaritæ delegimus. Habet quippe cum illo plurimum auctoritatis ob veteris amicitiæ gratiam. Injungam illi ut vice noſtra, percepta quam noſti ſumma pecuniæ, ab omni illum abſolvat quantitate reliqua: idque maxime facio ne crucietur animus perpetua cura ſuſpenſus, & expectatione repetendi abs te depoſiti, ut ſi forte E ſpes ulla fundi nos deſerit, habeas vel ex hac parte unde ſuppleas debitum. Vale. Ex Fonte-bono XX. Auguſti.

EPISTOLA X.
ad Hieronymum fratrem.

De quibuſdam debitis ſolvendis & de violata igne ſilva.

Ambroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Binis jam litteris Coſmi noſtri conventi ſumus, ut florenos XXV. ſolvamus,

Digitized by Google

quos ante triennium mutuarunt. De Petro camerario noſtro pro colligendis frugibus invenimus in rationibus Tani ſolviſſe illum ex his libras L. de menſe Januarii anno D. MCCCCXXX. & alias L. promiſiſſe Coſmo, atque ita C. libras admiſſas rationibus ejus fuiſſe. Scribo ad Coſmum ipſum & ad Tanum litteras, quas illi continuo reddendas curabis. Heri cum injectus fuiſſet ignis juxta ſilvam abietum pro filice fructetiſque omnigenis extirpandis, ut ibidem felicius plantari abietes poſſint, ventorum flatu concitatus ignis proximas abietes repente corripuit, pluresque decoras & proceras arbores violavit, quæ erunt ſuccidendæ neceſſario, pecuniaſque, Deo juvante, colligemus neceſſarias, ut creditoribus poſſimus ſatisfacere. Ignis enim ille ſolum corticem ſtantium arborum attigit, ita tamen ut ſiccandæ ſint, niſi cædantur. Video Dominum per omnia præſtare auxilium gratiæ ſuæ, quando ſine controverſia ulla, licet modica futura erat, incidendæ ſunt arbores. Mirari ſatis non poſſum quod Mariottus tantum venire differat. Suſpenſi ſumus animo, neque quid opiner, invenio, niſi illi fuiſſe redditas litteras. Rurſus itaque ad illum ſcribo. Quod ſi tuto accedi illuc poſſe pervideris, adoleſcenti iſti ſuadebis ut eat. Sin, vel mittendas ita curabis, ut reddantur ſibi. Vale in Domino, & dulces fratres ac filios noſtros, ut pro me orent monebis, quod exareſco ſiti in terra deſerta & inaquoſa. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni XXII. Auguſti.

EPISTOLA XI.
ad Hieronymum fratrem.

De quodam ſene infirmo curando & de pannis emendis.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Venimus tandem incolumes, Chriſto duce, ad noſtrum monaſterium Fontis-boni, vindemia ante ferme omni perfecta, magnoque omnium gaudio ſuſcepti ſumus. Ceterum poſteaquam digreſſi ſumus a vobis, rediit in mentem quod me admodum afflixit. Pollicitus fueram huic ſeni optimo & infirmo, quando eſſem Florentiæ, accerſiturum illum, ut curari a morbo quo detinetur poſſet. Illud excidiſſe mihi dici non poteſt quam graviter & moleſte tulerim ob illius merita, & egregiam in me voluntatem. Eum modo mitto ad te, ut in omnibus illius apud vos cura habeatur. Sane ſi adverteris monaſterii patrem ægre ferre ſuo more impenſas quæ ſunt ad victum, ex his pecuniis quas dimiſi apud te, omnia coëmenda curabis, ut omnis vel juſtiſſimæ murmurationis tollatur occaſio. Magiſtrum Paulum accerſire ſtude, illique eam curam impenſius commendabis meo nomine. Benedictum admone, ut meo item nomine adeat amantiſſimum noſtrum Dinum canonicum Florentinum, ad quem item ſcribimus, & pannos in hyemem neceſſarios ſive ex fratre illius lanifico, ſive ex alio emendos pro familia procuret. Dici non poteſt quanta gratia, quo liberalitatis affectu ſeipſum & ſua omnia & aliena etiam mihi obtulerit, ut dolere neceſſario compulſus ſim, minus longe liberalis animi in his quæ viſcera mea ſunt, & quos præ oculis dilexi ac diligo, quam in alienis & nihil pertinentibus, niſi ipſo jure caritatis. Denique pollicitus eſt mihi memoratus vir, ſive ex lanificina fratris accipere velim, nihil velle lucrari illlum mecum; ſive ex alterius, fidejuſſorem ſe affuturum; ſive pecunia ſit neceſſaria, illam ſe ſuppeditaturum, quantumcumque neceſſaria fuerit, ut ad reddendas illi digne gratias verba ferme defuerint. Vellem, ſi qua ratione Romæ poſſit fieri, duos ſaltem pannos Perpinianos emi, unum minoris pretii, ſcilicet XIIII. vel XV. floren. alterum melioris conditionis XVIII. vel XX. vel certe quod fortaſſe melius cederet, quandoquidem ſimul pannos ejus generis, id eſt ballam integram, ut vulgo appellatur, ad rationem ejus pretii quo a monaſterio noſtro ante biennium emptus eſt, videlicet flor. LXX. vel modice plurium. Iſtud, credo, eſſet melius, quia in ea ſumma duo ſaltem ſunt panni meliores, pannuſque ipſe latiſſimus eſt, & longe excedit noſtratis latitudinem, ſatiſque durabilis videtur. Præterea pannos alios noſtrates quinque, ſi Perpiniani emantur duo: ſi autem balla integra, tres noſtrates emi volo neceſſario. Difficultas tota in pecunia eſt. Si Perpinianei emantur, quia terminum nullum hi facere conſueverunt, & auri ſumma modo caritas nobis eſt, neque qui velit accommodare facile quiſpiam occurrit, præter hunc ipſum amicum noſtrum, quem tamen gravare nimium conſilii non fuerit; licet ſperem brevi affuturas pecunias de ſylva cædua, ſi tamen qui abietes velint, reperiantur. Iſta tibi, mi frater, mecum ruminanda pigeret ſcribere, niſi ſcirem te mihi unicum reſtare ſolatium. Nolo ulla ratione alienæ pecuniæ reſignes ſacculos, ne angor præteritus nos perpetua ſollicitudine excruciet. Capies in re ipſa cum Benedicto noſtro, &, ſi videbitur, cum Dino ipſo amantiſſimo conſilium: eſt enim in hujuſmodi exercitatus & optimi in omnibus graviſſimique judicii, ac fideliſſime conſulit. Matthæi Morelli tam prolixa diſplicet mora; parum nobis, ſed minus ſibi & opinioni conſulit ſuæ. Admone Maurum, ut ad eum ſcribat officii admonens. Si ex ipſis pannos mitteret, qui eam conficerent ſummam, gratiſſimum eſſet. Johannes ſenior multa mecum

Digitized by Google

mecum in hanc rem contulit : quippe qui multa viderit, licet plura illius audienda ſint quam credenda ; ſi tamen videbitur, illum quoque poteris conſulere. Oleum qui deferant proxime mittam. Confirma noſtrorum filiorum corda, & ut pro me orent, hortare. Vale in Domino. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni, IIII. Octobris.

EPISTOLA XII.
ad Hieronymum fratrem.

De quibuſdam ad ordinem ſuum ſpectantibus.

AMbroſius Hieronymo fratri plurimam ſalutem.

Ea potiſſimum ratio fuit, cur priorem illum noſtrum & Benedictum ad vos denuo miſi, ne quid indignationis oriretur, quod frater noſter ille ſimplex diutius quam petieramus in monaſterio eſſet remoratus. Credo enim numerari dies, quos ſi prætergreſſus fuerit, vereor ne cum ſui ſcandalo abjiciatur. Iſta mihi de monaſterio meo, in quo a parvulo ſum enutritus, fiducia eſt, iſta confidentia, hæc ſpes. Immo de monaſterio ipſo non iſta ſentio. Abſit, ſed de quorumdam nimis effrænata licentia & libertate minime liberis hominibus digna. Ego enim ſcio me a monaſterio diligi ; etſi enim amare homines deſinent, ipſi parietes diligent. Mitto, inquam, illos, ut eum inde extrahant, & alibi collocent, vel ſi convaluit, reducant ſecum. Pelliciam illi tunicam emi placet, ad quam comparandam pecunias mitto. Sumas ex eis, & ſi quas impendiſti, ſuper illas quas reliqueram tibi. Caue autem ne ultra cujuſquam reſignes ſacculos alienos, ne ſi ipſo te orante quidem. Scio quantum anguſtiarum & amaritudinis uterque noſtrum perceperit hactenus. Itaque nolo, quantum erit in me, denuo auctor eſſe mœroris. Aderit, ut ſpero, Deus, juvabitque pios conatus noſtros. Te oro, mi frater, ut hæc omnia feras toleranter ac fortiter, atque teipſum in tuis deliciis ſerves. Satis ſit meipſum in amaritudine veſtri cauſa morari. Preces tantum & tu funde pro me, & filios noſtros ut fundant hortare. Orent, inquam, ne divino auxilio deſerar, qui humano ferme omni ſum deſtitutus ; & quem a ſecreto quietis avelli, peccatis meis ita merentibus, voluit, dextera ſancta ſua ſervare dignetur. Quantis in periculis verſor ut exprimam locus non eſt. Deus ipſe nos protegat. Nam vere multis ex locis impetimur, neque minus fremit hoſtis intimus quam externus. Hortare Lapum illum bonum virum latomum, cui cum abbate noſtro controverſia eſt, ut judicium a vobis ad dominos provocet civitatis, petatque arbitros dari, qui æſtiment opus ſuum. Optimum eſt Philippi conſilium, qui gravari nos onere exiſtimat. Vale. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni, XXII. Octobris.

EPISTOLA XIII.
ad Hieronymum fratrem.

De viſitando ordine Vallis-Umbroſæ. De Digeſto non emendo.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem in Domino, & puræ dilectionis affectum.

Scripſi ad te proxime, neque ferme quid ſcriberem modo erat. Decreverunt ſocii noſtri viſitationi Vallumbroſani ordinis operam dare hyeme iſta, & hi ſe prope diem affuturos affirmant conſultandi gratia, ſimul ut initium aliquod detur huic operi. Jam enim quædam ſine nobis ſtatuerunt noſtræ ſententiæ haud ſatis conſona, utinam & reliqua noſtra non expectata patientia, conficiant. Juris ſacri conſultum elegerunt canonicum quemdam mihi notiſſimum, juvenem bonum quidem, ſed ubi ſoli examini nobis eſt incumbendum : neque enim privandi quemquam auctoritas eſt nobis attributa, ſed referendi ſolum quæ invenerimus. Quid opus eſt juriſconſulto ? Adde quod gravi nimium ſumptu monaſteria vel nobis tribus viſitantibus ſe onerari hac præſertim tempeſtate juſte queri potuerunt. Nemo enim erit ex nobis, quin ſocios ſecum habeat vel duos. Quando ſimul erimus, deliberabimus quid facto opus ſit. Mihi ſumme diſplicet intercipi nobis cœpta cogitationeſque noſtras. In alia longe diverſa intenderamus animum, ut tædio noſtro, quo perpetuo afficimur, pauliſper levaremur, caperemuſque inter triſtia noſtra ſolatii aliquid, decreta jam & firmata animo peregrinatione fortaſſis menſtrua, quando Deo ſic viſum eſt, ut triſtibus mœſtiſque rebus conſeneſcamus. Ora ut id ſaltem ad æternam ſalutem noſtram provenire permittat. Audio Majorem religionis ipſius mœrore pene deficere, multumque ad eam rem indignari, ſatiſque admiratus ſum, cum nihil ſcribat ad me, cum ſit mihi cum illo vetus amicitia. Scribere ad illum ipſe institui, ut & neceſſitatem excuſarem, & ſolarer afflictum. Litteras ad illum meas mittendas curabis.

Digeſtum vetus inſpexi ab amico Scipione miſſum, placuitque litterarum facies, niſi margines libri fœdaret pleriſque in locis longe aliena manus. Pretium item non illud eſt quam quod conceperam animo. Unum enim aut multum duos aureos venire hujuſmodi codicem aſſerebatur mihi ; at modo quatuor conſtare ſcribit Benedictus noſter. Et quoniam pecuniæ ad uſus quoque neceſſarios deſunt, remittendum id volumen cum veſtris ſtatui, certus hoc ipſum opus

Digitized by Google

alias ad manus venturum noſtras, quando forte non tanta rerum omnium prememur inopia, & melius & gratius. Tabulas mittimus quaſdam anteceſſori noſtro, qui eas ſumma prece popoſcit a nobis. Non ſunt autem ejus groſſitudinis quæ ſufficere vobis aut reſpondere his quas in ſtabuli parietem impendiſtis, poſſit. Dabimus operam, nam ſecare jam incipit ſerra, ut conficiantur & mittantur ad vos, ne ullus pateat querimoniæ locus.

Commenda me fratribus noſtris, filiiſque dulciſſimis, & ut pro mea infelicitate Dominum exorent deprecare. Agnoſcant, obſecro, vocationem ſuam, noſtraſque indoleant vices, quibus numquam aut animo aut corpore ſperatur affutura quies, dum ſumus in vita. Poſcant nobis divinam adeſſe opem, ne mens noſtra deviet, non labet intentio, animuſque in Deo fixus ſit ſemper, & de ſolo pendeat Deo. Si id fecerint, non deſperabimus proſpere ſucceſſura omnia. Filios noſtros omnes quos perpetuo amore proſequimur, & qui mihi ipſi vita cariores ſunt, fac ſalutes nomine meo, profectuſque intimos & aſcenſiones cordis ut ſibi comparent in valle lacrymarum, jugi exhortatione ſuade. Vale in Domino, frater amantiſſime. Patri monaſterii quem unice diligo, nulla enim erit tam dura neceſſitas, quæ meam ad illum antiquam caritatem queat obtundere, & ſeni Gregorio, Laurentio, & ceteris ſenioribus me commendabis. Salutant te qui mecum ſunt omnes. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni, xv. Novembris.

EPISTOLA XIV.
ad Hieronymum fratrem.

De celebranda Natalis Domini feſtivitate in ſolitudine, de abbate Euſtachio, & de Mariotto.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Agitaveram animo proximam ſolemnitatem Dominicæ Nativitatis celebrare vobiſcum, & parvulum vagientem in præſepio ſimul adorare, cujus imperium ſuper humerum ejus: ſed honeſtior ratio perſuaſit celebritatem adeo nobilem in ſolitudine apud noſtros agere; ne propenſior affectus in vos merito ſugilletur in nobis. Junctis itaque votis, eam feſtivitatem peragemus, in qua ut pro mea miſeria naſcentem puerum E exoretis, oro ſupplex, & me fratrum noſtrorum, quos luce cariores habeo, votis commendari precor. Licet itineris quoque moleſtias plerique ex noſtris exhorreſcant, utque domi me contineam hortentur, ac fiducia caritatis pene præcipiant: hos tamen minime exiſtimaſſem audiendos, niſi potior obſtitiſſet ratio. Retrahunt quidem animum & moleſtæ noA ſtrorum civium exactiones & collecta clero nuper impoſita præter voluntatem conſcientiamque pontificis. Verum & iſta minus habebunt momenti, quam nos queant ab inſtituto retrahere. Paucis poſt exactam ſolemnitatem diebus proficiſcar, ut reviſam dulces fratres noſtros ac filios ſimul, ut exequar quod pollicitus ſum ſociis viſitationis noſtræ; quam quidem modis omnibus excutere ab humeris meis inſtituo, ne adjecta nos ſarcina opprimat. Sed melius de hac re coram. Veniet mecum & venerabilis pater Euſtachius abbas Vallis-Caſtri, qui nimio æſtu deſiderii cupit ſanctum B collegium veſtrum viſitare, cujus inopinatus acceſſus ad nos dici non poteſt quantum ſolatii ac refrigerii præſtiterit nobis inter angores noſtros. Eſt quippe paratus modo quoque, ſi jubeam remorari apud me, neque reverti ad monaſterium injuſſu noſtro. Ea ipſius alacritas incredibilis memoratu eſt, quantam nos in ſpem erexerit, quandoquidem ipſius noſtrum latus muniendum minime ambigimus. Adde quod Mariottus noſter ita ſe obtulit hilarem ad nobiſcum etiam, ſi ſic velimus, convivendum, arripiendumque munus quod aliquandiu ſumere cunctatus eſt, ut non poſſim C non optime ſperare felices eventus ſecundoſque ſucceſſus in opere Domini. Vide quam multipliciter prævenerit humilitatem meam in benedictionibus Dominus, paſſuſque non ſit natalem ſuum cum triſtitia celebrare. Vere pius, vere miſericors, qui uno tempore reſtituere mihi dignatus eſt conciliata pacis fœdere viſcera mea, totque eodem tempore lætis triſtia noſtra temperare, ut grati eſſe meminerimus, & numquam de illius miſeratione diffidere. Iſta tibi ſignificare volui, ut particeps eſſes noſtrorum gaudiorum, & preces pro me inſtantius of D ferres. Ex Benedicto noſtro quæ circa nos ſunt uberius noſces. Gregorio patri me commenda, ejuſque ſenectutem meo quoque officio refove. Graviter me affligunt moleſtiæ veſtræ, ut plus ferme doleam monaſterii, quam incommoda propria. Michaëlem noſtrum, Chriſtophorum, & Maurum ſaluto. Vale, frater cariſſime, & mihi merito venerabilis. Abbas noſter & Dominicus te impendio ſalutant. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni, xvi. cal. Jan.

EPISTOLA XV.
ad Hieronymum fratrem.

De injuriis & contumeliis, quas a ſuis paſſus eſt.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Ex litteris ad me tuis animadverti perturbationem immodicam animi tui ex injuriis noſtris, & eorum quæ minime om-

Digitized by Google

nium debuere in nos jactatis contumeliis maledictiſque profectam. Doles enim & quidem rationabiliter amoris noſtri nos hujuſmodi referre vices, ut qui amari obſervarique debuimus, laxatis habenis linguæ probris impetamur, quodque gravius & damnabilius eſt..... hi rei teneantur ac per id excommunicationis innodati vinculo, mortique, niſi reſipiſcant, æternæ addicti, quorum ſolus mihi, ut debuit, curæ fuit, eritque ſemper. Quid inter hæc infelix animus meus agere, quo ſe vertere queat, ideo non ſatis exploratum habeo, quia peccatis meis arcentibus, vocem Domini de medio propitiatorio audire non mereor, parumque intimæ lucis internitet, per quam ubinam mihi ſit defigendus ingreſſus, inter denſiſſimas tenebras divina dignatio ſuggerit.

Miſerrimus ego undique curis mordacibus lanior, nihilque lætum ſeſe ingerit oculis. Quocumque me verto, nihil præter tenebras video. Solum ſupererat infelici monaſterii noſtri, ubi ſuxi ubera, & in virum evaſi, ſolatium, ejuſque memoria vel ſola recreabar, cum id quoque repente ſubductum eſt. At licet habeam meorum viſcerum partem, qua incolumi, monaſterio non defuturam priſcæ ſanctitatis imaginem ſpero: non poſſum tamen non mœrere, non angi, quando duces itineris aberrare a ſemita veritatis, & ferri per præcipitia immaniter video. Non advertit qui Major eſt in vobis, quam ipſe annis ſingulis profert in conſpirationis conjurationiſque reos ſententiam in ſe detorquendam: quam nollem hæc omnia ſummi pontificis auribus inſinuari, quæ tamen inſinuabuntur tandem, ſi oportebit, & per eum qui, ut vobis parceret, vitæ ſuæ non pepercit. Credant mihi fratres noſtri, nullo poterit fræno contineri, quin ſeveriſſime tantam arrogantiam, tantamque ſuperbiam feriat. Iſtane eorum ſunt, qui Deo ſervire in ſimplicitate cordis delegerunt, ſuperiores ſuos & quidem divina ordinatione conſtitutos aſpernari, eorumque contemnere auctoritatem? Monet Apoſtolus, ut ſuperiores invicem affectu humilitatis arbitremur, & iſtis ne divinitus quidem conſtitutis parere dignantur. Prius tentabimus omnia, quam in diſcrimen veniamus, ne vulnus veſtrum cui mederi ſecretius cupimus, pro palam omnibus fœde intuendum exponamus. Quod ſi nihil hoc ſtudio noſtro profecerimus, non parcemus verecundiæ, ut ſaluti conſulamus. Quæ ſcribis de Dionyſio vix ut credam inducor, etſi fidem faciant præteritæ res geſtæ futuris, ſuadeantque poſſe fieri quod numquam ante credideram; ſed habeant plane Dionyſium ſecum, habeant Jacobum antiquum æmulum noſtrum, quem ſcio multi modo

A redimerent, eique, ſi redire vellet, aditum non denegarent. Evocent ab inferis & Johannem ſuum, & quoſcumque malunt ſeditionis auctores: nihil metuimus, neque ſegnius cauſam exequemur. Blandientes audire poſſem, & humilibus cedere; non timeo comminantes, vicem præferre paratus, & pro veritate, innocentiaque pugnare. Multum mihi ſupereſt auctoritatis, & plus longe quam velint & in eos. Neque ob eam rem ſunt modo aures ſollicitandæ pontificis, quia revera ſapientium judicio quicquid ille habet in me transfuſum eſt, neque pu-
B tent fratres noſtri ob defectionem a pontifice protectoris, quam tamen antea non audivimus, & plurimis ex cauſis veram eſſe non credimus, litteras ſuas irritas fore. Durant illæ in vigore ſuo. Neque aliquid auctoritatis amiſerunt; licet hanc ipſam poteſtatem pontificis mihi permitti certum eſt. Conſilia ſane perquirant quanta volunt, & obarratos habeant juriſconſultos, omnes quos capit Italia. Quid hæc ad pontificis voluntatem, ſi ſtatuta ordinis obluctentur? quod tamen ſecus eſt, ut peritiſſimi juriſconſulti domini Stephani, quem noſcendæ
C veritatis, non contendendi ſtudio ipſe conſului, ſententia eſt. Quid illi facturi ſunt contra decreta & reſcripta pontificis? pacta illa nullam habitura eſſent vim, ſi a Romano pontifice confirmata eſſent; novo ſuperveniente decreto, quanto minus valitura putantur, cum ne generalis quidem capituli ſint auctoritate munita? Sed abſit ut veſtra vobis privilegia auferre velim, & oblitterare; ſed ſanius ea & modeſtius majorique cum ſobrietate intelligi a vobis volo.

Quæ de G. ſcribis intelligo, magiſque ac magis eorum deteſtor perverſitatem, qui ſimpliciores quoque ac rudes animos hujuſ-
D modi venenis imbuerunt, daturi & pro hoc ipſo & Deo etiam nobis digniſſimas pœnas. Litteras ad illum meas ut ſuſpectas aperire ac legere præſumſit Silveſter, & modo ipſe pro bonis & honeſtis adhortationibus detractionis virus adoleſcentulo ignaro propinat. Non iſta æquanimiter feram, neque inultum patiar hujuſce ſacrilegium. Conferat plane puer ipſe, ſi ſapit, utriuſque doctrinam. Exhorreſcet, ſi quid de illo bonæ ſpei ſupereſt, præcipitiumque declinabit: ſed iſta ſatis ſuperque de materia parum grata & moleſtiſſima. Hieronymus ille nequam de Balneo a Gerardo, mox ut ſenten-
E tiam didicit noſtram, fugatus eſt. Falſo quippe ad me nuntio perlatum erat, eccleſiam intra territorium ſuum ei fuiſſe conceſſam. Petiit, ut fertur, epiſcopum Sarſinatem, ad quem etiam litteras dedimus, arbitramurque non recipiendum. Excommunicatum illum pronuntiari, ut mones, inſtitueram, ne uſquam poſſit conſiſtere. Quæ

Digitized by Google

de abbate ſancti Salvii admones, faciam. Abbatem Adelmi, ſi vera eſſe compereto quæ ſcribis, digna ſententia ſubſequetur. Tu modo facito, ut cum rem plane didiceris, ipſe certior ſim. Johanni noſtro reſcribo, moneoque ut acceſſum ad vos præſtoletur meum: eſt enim ea res diſcuſſione digniſſima, neque committendum ut fideli homini minus caute, minuſque recte conſulatur. Varia eſt mihi de eo monaſterio, neque ſatis conſtans opinio, & quid ſentiam difficile explicare poſſum litteris. Quod hic ſcribis, admiſſum eſt voluntate dumtaxat, digniſſima ſeveritate punietur. Deductus eſt ad me a propinquis ſuis; ita enim ſub gravis cenſuræ animadverſione præceperam, carceriſque & compedibus, equuleo forte ſuſpendendus, licet multum facinori detrahat ponderis adoleſcentuli levitas, quæ ea eſt, ut equuleo examinanda nequaquam videatur. Macerabitur cuſtodia carceris & jejunio, donec ſatis eſſe putabimus. Tabulas groſſiores quamprimum licebit mittemus, ſecantur enim quotidie; nam veteres non ſuperſunt, & propediem convehendas curabimus. Quæ de Andrea improbo monacho ſcribis diſplicent plurimum, remediumque opportunum excogitabimus. Saluta fratres noſtros omnes filioſque dulciſſimos. Gregorium ſenem fove officio meo. Vide quam ſimplicis fidei ego ſim. Scripſi proxime domino Fantino, ut ad vos conſuetam capparim mitteret, idque ſumma prece poſtulavi, ne negligens viderer minuſque veſtri ſollicitus. Vale in Domino, & pro me ora. Socii, ex domo noſtræ habitationis, x. cal. Decembris.

EPISTOLA XVI.
ad Hieronymum fratrem.
De Dionyſio & aliis.

Ambroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Scripſeram ad te ſive reſcripſeram verius prolixas litteras, itemque ad Auguſtinum noſtrum, atque ad alios, tradideramque mittendas ad vos, cum evocatus repente a ſociis noſtris, Pupium contendi, ubi aliquot dies remoratus, cum inde profectus eſſem, eas necdum miſſas reperi. Supervenit autem Benedictus noſter novarum a vobis litterarum faſciculum deferens, duas abs te, a Michaële noſtro unas, & ab aliis alias. Nicolaum fratrem operiri adventum ad vos meum, qui poſt decimum diem futurus eſt, placet, ſi tamen mora ejus monaſterio non ſit oneroſa. Inſtitui enim iſthuc proficiſci, neque tam libenter, quam neceſſario, ut ſociis noſtris geramus morem, nativitatemque Dominicam celebrare vobiſcum, & ſi non ſolito gaudio, ut tamen donaverit Deus, etſi in amaritudine animi opus ſit. Conſilium illud vidi & apud me habeo. Video quid de Dionyſio ſcribas. Ejus mihi proterva contentio, prius quoque perſpecta erat atque ex Bononia renuntiata. Sed audi quam inique ſe geſſerit, quantaque cum fraude litteras apud te dimiſit, profectuſque Bononiam, adoleſcentulum protervum ac ſuperbum vel ſecum duxit, contra ſententiam meam, vel certe abire volentem non prohibuit: & quidem cum non ignoraret quid ipſe ſtatuerim. Utrumque autem pari feriendum fuit vindicta, quia revera fraudis ſuſpicione non caret. Itaque ad illum ſcripſi, ſeverius objurgans infidelitatem, & pœnitentiam injungens ſatis acrem, & ipſi & Auguſtino memorato. Litteras abbati noſtro Camaldulenſi a me ſcriptas neſcio quam ob cauſam in jus voces. Neque enim debui palpare hominem, ne ſecurus in culpa dormitaret, quæ nos uſque adeo remiſſos ac molles, ut non auderemus ex adverſo conſcendere, & illi objicere auctoritatem noſtram. An vero non debui conqueri, vel repulſum fratrem ſimplicem vel non ſuſceptum officioſe Dionyſium, a quo fuiſſet ille humaniſſime tractatus? Vere doleo illum ita mihi ſublatum eſſe neſcio quo pacto neque in amoris reſpondiſſe gratia, quod pluribus in rebus animadvertimus. Deus ipſe cordi noſtro adſit, ut in neutram partem declinemus, neque uſquam a juſtitia deflectamus. Amicus ipſe & antiquus eſt, ſed amicior & antiquior veritas, cui ſtudium omne noſtrum devovimus. Triſtes iſta, ſed aliter nequaquam poſſumus. Viſitationis officium injunctum mihi modis omnibus intendo juſtis ex cauſis, quas coram explicabimus melius: jamque pontifici & cardinali Urſino ſcripſi litteras, quibus peterem abſolutionem. Sed iſta habebis apud te ne impediantur cœpta noſtra. Michaëlis noſtri reſpondimus litteris. Reddes ipſi ſuas, & quidquid illi in re noſtra dicitur, dictum puta. Doleo ex intimo tantam eſſe hominum & adeo inconſultam audaciam, ut neque ſibi neque nobis parcant, dum ſatisfaciant libidini detrahendi, putentque ſibi licere, quæ numquam per divinas neque humanas licebunt leges. Abbas noſter Vallis de Caſtro mecum eſt, ſimulque ad vos properabimus. Cui nihil inſidiarum contra nos pandere voluimus, ne ſcandalizem hominem de nobis optime meritum. Licet ſatis veremur, ne noſtra iſta cunctatione parum profecerimus: reſeranda enim tibi dubitare vix poſſumus, ſed monaſterii dedecus maluimus alieno quam noſtro ex ore percipiat. Etſi apertis indiciis colliget forte quænam ſit eorum in me benevolentia, quantus affectus, quos apud illum prædicare numquam deſtiti. Adventum ejus futurum dum patri monaſterii prædice-

rem, grate viſus eſt admittere, pollicitus ſe illi occurſurum, eumque benigne habiturum. Si perſtabit in ſua ſententia, grate accipiemus. Neque plura quæ modo ſcribe- A rentur occurrebant. Saluta fratres noſtros omnes, & præcipue Michaëlem, Auguſtinum & reliquos. Vale. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni xv. Decembris.

Finis Epiſtolarum libri undecimi.

AMBROSII CAMALDULENSIS EPISTOLARUM LIBER XII. AD MICHAELEM MONACHUM.

EPISTOLA PRIMA ad Michaëlem.

Gratulatur illi quod ſit ſolida ſectatus, declarat cur ad ipſos non veniat.

Ambroſius Michaëli dilectiſſimo filio, ſalutem in Domino & veros in ſancta ſervitute ſucceſſus.

Quod aliquandiu litteras meas ſubduxerim tibi, nihil eſt, fili, cur arbitreris te a me negligi. Te enim, fili, & diligo & in ſinu meo foveo ſemper, atque ita, ut disjungi non patiar, ne affectus noſter hic defluat, gratulorque itidem te, perturbationibus quæ inciderunt omiſſis, ſolida eſſe ſectatum, neque ulli ex his dediſſe manus. Ita enim te ex ludo noſtro eſſe magis docuiſti, quam ſi vulgares fabulas ſectatus eſſes, mirumque in modum plus placuit ſilentium tuum, quam filiorum meorum ceterorum crebriores litteræ, quibus conſulto reſpondere intermiſi, ne innecteremus inextricabiles nodos, fieretque quotidie inanis litterarum viciſſitudo minime gravitati loci conveniens quem indignus teneo. At vero ubi quorumdam exagitatus litteris ſcribere compellor, neminem ex omnibus delegi, ad quem mihi ſcribendum eſſet, quam tibi. Scribit nobis G. pueriliterque ſatis interpretatur animum noſtrum, ut putet nos pœnitentiam noſtram idcirco ſubtrahere, quod ſimus indignati, aut illuc accedere vereamur, niſi vocati fuerimus, quaſi vero nos quicquam admiſerimus, cujus gratia id reformidare debeamus. Immo iſtuc non accedimus, ne ſuccenſæ flammæ fomitem nos miniſtrare quærantur præſentia noſtra, qui mala de nobis facile nimis ac libenter aucupantur. Non venimus puſilli animi vitio. Alioquin cenſuræ ſeveri- B tatem poſſemus exercere, ut metuenda non eſſet nobis cujuſpiam vel horrida facies, quam tanti facimus, quanti debemus. Sed ne adventu noſtro uberiorem materiam doloris offendamus, fiatque noviſſimus error priore deterior. Dolemus quod quantum nobis moderemur, quantum detineamus doloris & indignationis aculeos, non advertunt primores noſtri, qui numquam, niſi laceſſiti & provocati ab aliis, quicquam paſſi ſimus domeſticæ cladis & inteſtini mali aperire. Neque tamen advertere hoc ipſi volunt, qui dum vulnera ſua paſſim omnibus nudant, majoribus ſe criminibus ſem- C per involvunt, nemine non improbante, non damnante illorum facta, adeo ut vereri cœperim, ne hujuſce rumor aures quoque pontificis pulſet. qui ſi perquiſierit, omnem de me veritatem neceſſario ſentiet. Iſta eſt ratio, cur non accedam ad vos, filiorumque meorum conſpectu caream tamdiu, ut quieti veſtræ ac meæ per omnia conſulam, neque tribuam querelæ vel iniquæ locum. Si accerſar, ut convenit, fortaſſe veniam, invocatus impræſentiarum nulla ratione proficiſcar. Sed iſta, fili, in hunc modum quia ſic ratio poſtulat, ut omnis pateſcat intentio noſtra. Videmur quidem fortaſſis D quibuſdam dediſſe perturbationibus manus, ſed in hujus rei gratiam abſtinemus a vobis: verum contra penitus ut perturbatione vacemus, animi quieti indulgeamus. Admone G. ut dum ſcribit moderetur ſibi, & locum, perſonam, tempuſque metiatur. Nos illum diligimus, ſed manere intra terminos ſibi a lege præſcriptos volumus. Quia ſic illi expedit, nullaque in re gratificari nobis magis poterit, quam ſi ſecretum cellulæ ſuæ proſequens divinis ſeſe ſtudiis dedat, lectionibuſque & orationibus vacet, & pro nobis divinam clementiam deprece-

Digitized by Google

A tur. Confirma omnes filios noſtros in timore Dei, & gratia ſancti inſtituti, & ora ex me, omiſſis ut nugis, rebus certis ſeſe dedant, & ſtabilia æternaque ſectentur, & ante omnia pro nobis orent. Commendo tibi, fili, diſciplinam ſanctam & formam quam a nobis accepiſti. Vale in Domino & Gregorium ſenem ex me ſaluta & refove. XXI. Novembris.

EPISTOLA II.
ad Michaëlem.

Quantum optet frui quiete ut Deo vacet, ſcribit ſe Florentiam venturum, ſi illuc ſummus accedat pontifex.

AMbroſius Michaëli dilectiſſimo filio, ſalutem.

Litteras tuas eas breviſſimas ſubtriſtior legi, quibus tædio quodam & angore animi te detineri ſignificas, auraſque veræ libertatis & tibi & nobis optare videris. O utinam quidem id fieri poſſit! finemque laboribus noſtris imponere pietas divina dignetur, ut ſimul in quiete otioque vivamus, & vacare liceat & videre quam ſuavis eſt Dominus, ſabbatumque celebrare delicatum. Verum hoc, dulcis fili, optandum nobis eſt potius quam ſperandum. Tantis enim undique occupationum molibus premimur, ut metuere cogamur neceſſario, ne obruamur. Excutere illas ipſi quoque tecum vehementer optamus. Verum id uti ne fiat, plurima ſunt impedimento, & in primis ſuperioris nutus, a quo reſilire, ſi tuto liceret, feſtinarem, & religionis quam tuendam ſuſcepi, periculum evidens magnæ verecundiæ noſtræ conjunctum... Neque enim meretur fides eorum, qui curæ noſtræ ſunt crediti, ut te deſeram, ut deſolatos ac deſertos periculo exponam, a quibus bonam ſemper ſpem mutationis in melius refero. Sed ora, fili, inſtanter, & importunis hoc a Domino precibus impetra, ut miſereatur noſtri Dominus, greſſuſque noſtros dirigat juxta placitum ſuum. Si pontifex Florentiam venerit, ad vos mature properabimus, & coram plura tractabimus. Licet poſt obitum ſuaviſſimi & ſanctiſſimi fratris, acceſſus ad vos permoleſtus ſit. Agemus tamen, quantum juverit Deus, ne vobis ſimus oneroſi. Vale in Domino, fili cariſſime, & filios noſtros omnes officio atque affectu noſtro ſaluta. X. Februarii.

EPISTOLA III.
ad Michaëlem.

De injuriis quas a ſuis paſſus eſt, & de ſpe quam in Dominum habet.

AMbroſius Michaëli, ſalutem in Domino & veros juxta interioris hominis vota ſucceſſus.

Accepi ſuaves litteras tuas, fili, vicem indolentes noſtram, quod a quibus minime omnium debuimus, parum officioſe tractemur, immo ab eis injurias toleremus, quos
B præ oculis ipſi diligimus. Neque enim omni hac molitione ſua & reprehenſibili ſtudio id etiam efficere potuerunt, ut amittam caritatis bonum, ut non illos etiam præter merita diligam. Sed bono ſis animo, fili, dilectionem hanc noſtram, ut mulcere conſuevit blande, ita ubi opus erit ſævituram, ne remiſſione aut indulgentia nimia illi lædantur, quos intimo affectu proſequimur, & quorum honeſtati ac ſaluti proſpicere & officii noſtri debito inſtituimus. Sentient aliquando iraſcentis patris diſciplinam neceſſario, qui blandam humilemque deſpexerunt. Neque enim noſtra dormitat inten-
C tio, ut pretioſiora quæque noſtræ curæ permiſſæ ſuppellectilis negligamus, aut corrumpi per noſtram deſidiam permittamus. Hic nos, fili, cruciatus præ ceteris angit, quod unde ſolatium auxiliumque inter preſſuras reliquas habere ſperavimus, inde noſtris gemitibus additur. Et quidem ſi grati eſſent fratres noſtri, illi qui inſidiantur nobis, advertere certe debuerunt animum in ſe noſtrum, neque ad id pravitatis erumpere, ut quem vitæ ſuæ non peperciſſe, ut eorum quieti conſuleret, non ignorarent, eum inſectari odiis pergerent. Neque tamen, fili, deeſt nobis inter has anguſtias noſtras divi-
D na miſeratione conſolatio: quandoquidem in Domo Dei ſupereſſe filios meos qui recte ad evangelium gradiantur, attendo, qui quamdiu durabunt in ſanctæ religionis inſtituto, integritatem monaſterii quæ mihi luce ipſa carior eſt, vigere ac florere gaudebo. At diſplicet nimium, fili cariſſime, hujuſcemodi ad vos litteras querimoniarum plenas ſcribere, ne minus hoc ipſo quieti veſtræ conſuluiſſe deprehendar, quam ſervari vobis inviolabilem cupio veluti anchoram firmiſſimam ſpei noſtræ. Vobis enim
E quietis & orantibus cum Moyſe in monte, nos qui inter bellorum fremitus ſumus, victoriam conſequi adverſus Amalech ſæviſſimum non dubitamus. Hortamur itaque, fili, & affectu quo poſſumus, admonemus, ut curam omnem de nobis ac ſolicitudinem ponas, intentionemque in Deum dirigas, nobiſque opem perpetua prece depoſcas. Scimus nos, agentibus peccatis noſtris, di-

Digitized by Google

vinæ opis ſuffragia non mereri, neque tamen deſperare poſſumus affutura, præcipue cum filios ac fratres noſtros orare pro vobis cogitamus. Etſi enim indigni ipſi ſumus qui audiamur, meretur tamen locus quem, Deo diſponente, retinemus, veſtris ſuffragantibus meritis, ne a patre-familias ſummo negligamur. Non poſſumus non multum confidere dum infinitæ illius miſerationis intuemur abyſſum. Ora itaque, fili, perſeveranter, orent & fratres tui pariter, ut Dominus cor noſtrum ſui amoris flamma ſuccendat, omnemque rubiginem affectionis noxiæ corde noſtro prorſus eliminet, ut purgato cordis vaſculo, Deus noſter ibi ſedem figere atque perpetuo habitare dignetur, & inde veluti propitiatorio reſponſa atque oracula edere. Saluta Gregorium patrem, & reliquos filios noſtros, te autem, fili, Dominus JESUS ſub ſua protectione cuſtodiat. Vale. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni. XII. Februarii.

EPISTOLA III.
ad Michaëlem.

De quibuſdam libris græcis & latinis.

AMbroſius Michaëli, ſalutem.

Accepimus ex fratre Clemente quæ miſiſti volumina, Græcum Nazianzeni, & Latinum Auguſtini. Aliud, ni fallor, apud vos eſt Nazianzeni, in quo plures longe ſermones ſunt, quam in hoc nigro opertum corio, habens extremitatem tabulæ corroſam, litteris licet ſatis gratis, antiquis tamen, & quod pleriſque in locis græcanicas præferat ſordes. Illud, quæſo, inquiras atque ad nos mittas, ſi tamen ibi ſunt de Sancto-Spiritu libri duo, credo. Nam in eo quod miſiſti unus & brevis eſt ſermo. Sermones de pace a nobis anno præterito traductos, ſi ſunt penes te, oro ut mittas, quia illos numquam reperire valemus, niſi duos priores manu tua. Vale, & pro nobis ora. Ex Fonte-bono, decimo nono calendas Martii.

EPISTOLA IV.
ad Michaëlem.

Ut Plutarchi volumen Lapo commodet.

AMbroſius Michaëli filio noſtro, ſalutem.

Adiit nos juvenis ſtudioſus græcarum litterarum nobis optime notus & carus, Lapus civis noſter, orans ut vitas Arati & Artaxerxis a Plutarcho ſcriptas, illi mutuo dandas curaremus, quod is illas accipere nequaquam poſſit, & eas cupit abſolvere jam traduci cœptas. Et quoniam conſulere cupimus tum inſtructioni ſuæ tum utilitati publicæ, oramus ut volumen unum ex quatuor ubi vitæ illæ conſcriptæ habentur, patri illius qui has ad te perferet, tradas ad illum transferendum. Recipies id ubi exegerit quod inſtituit. Cautionem tamen vel litteralem a patre percipies, ob incidentes varios caſus. Vale in Domino, & nos patri monaſterii, fratribuſque commenda, nobiſque reſcribas an ſævire deſtiterit in monaſterio lues. Bononiæ, ex noſtro monaſterio Angelorum II. Septembris.

EPISTOLA V.
ad Michaëlem.

De codice S. Chryſoſtomi in Matthæum, & ut Hermolaum Franciſci Barbari nepotem in monaſterio ſuſcipiant.

AMbroſius Michaëli filio noſtro, ſalutem.

Legimus breves litteras, quibus Chryſoſtomi ſuper Matthæum primam partem eſſe apud te nos admones. Miramur quid ſit cur non utrumque ſecum volumen attulerit Cincius. Primam enim, ut noſti, partem non habemus, homelias ſcilicet XLV. volumen ipſum habebis apud te, donec deliberemus. Et fieri poterit, ut in adventu pontificis nos illuc conferamus, tuncque quid facto ſit opus, plane deliberabimus. Franciſcus Barbarus & Hermolaus prothonotarius nepos illius, litteras, abs te miſſas ſcribunt, quibus efficaciſſime precatur, ut Hermolaus ipſe vobiſcum in monaſterio eſſe poſſit, idque impendio de nobis poſtulant. Scribimus de ea re priori & fratri Sylveſtro, orantes ut illum juvenem pudiciſſimum habere ſecum velint. Tu quoque operam quam poteris acrem in hoc adhibebis. Promiſſum ſibi fuiſſe ſcribit Barbarus ipſe, cum eſſet in monaſterio, iſtiuſmodi pro nepote diverſorium. Vale in Domino, & nos patri monaſterii commenda, Gregoriumque & adoleſcentulos noſtros affectu noſtro ſaluta. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni, XII. Junii.

EPISTOLA VI.
ad Michaëlem.

Hortatur ad pietatem.

AMbroſius Michaëli cariſſimo filio, ſalutem, & felices in Dei opere ac ſervitute ſacra ſucceſſus.

Etſi nihil ferme erat quod ſcriberem, non debui tamen diutius ſilere apud te. Mecum enim es jugiter, fili, neque memoriam tui occupationes ullæ, moleſtæ licet ac variæ, obtundere queunt aut intercipere, immo illæ ipſæ mordaces curæ, ut tui numquam obliviſcar, efficiunt. Namque dum hiſce ſollicitor, menſque a quietis ſuæ in-

Digitized by Google

ſtituto violenter abſtrahitur, verſatur ante oculos priſca quies & ſolitudo dulciſſima, ſabbatumque delicatum, quibus omnibus deſtitutus, ut par eſt, doleo, iſque dolor excutit lachrymas; tuncque ſubit maxime filiorum meorum ſemper grata memoria, quorum affectu & precibus relevandas noſtras miſerias ſentio, ſpero, confido. Cave exiſtimes, dulcis fili, me iſta non ex animo proſequi. Noſti qui ſit amor ad vos meus: vos, filii, dulce afflicto ſolatium eſtis, in quorum memoria non ſecus atque in amœno diverſorio acquieſco ſemper, atque inde ſpem maximam affuturi divinitus auxilii capio, quia me a vobis diligi viciſſim ſcio. Perſiſte, fili, in timore Dei, & ſancto inſtituto ſemper inhære. Nihil te perturbet abſentia noſtra, neque quia corporeo nos intuitu videre deſiſtis, abeſſe nobis animo patiaris. Ora inſtanter, ut Dominus Jesus velociter conterat Sathan ſub pedibus noſtris. Hortare dulces fratres tuos filios meos, ut ardenter inſiſtant precibus, mihique inter moleſtias noſtras divini favoris auras implorent. Perſeverate, filii, & ſtrenue divinas excubias celebrate, voſque ad occurrendum venienti ſponſo cum lampadibus ornatis oleo præparate. Divinis conſpectibus adſtare, ut eſt profeſſio veſtra, ſatagite. Vile ſit omne mortalis quod attingit obtutus. Immortalia ſolum & æterna quærite, erectoſque in cœlum oculos ad terrena flectere dedignemini, ſoloque ſemper in Dei amore acquieſcite. Sed neſcio quomodo a te uno ad ceteros quoque noſtra ſe detorſit oratio, licet unum te in omnibus ſim allocutus. Saluta fratres tuos omnes. Vale, dulcis fili, Ex noſtro monaſterio Fontis-boni, xxx. Junii.

EPISTOLA VII. ad Michaëlem.

De quibuſdam S. Gregorii Nazianzeni orationibus a ſe tranſlatis.

Ambroſius Michaëli filio noſtro, ſalutem.

Diebus præteritis, ut me debito quodam abſolverem, tranſtuli orationem quamdam Gregorii Nazianzeni de Morte patris. Et quoniam tranſcriptam accuratius mittere cupio epiſcopo Burgenſi, viro optimo & integerrimo, renuntia nobis an vacet eam ſcribere, ut deliberare poſſimus. Nam ſi forte obſtarent occupationes tuæ, alteri hoc munus injungerem. Non eſt multum prolixa, ut tribus aut quatuor quaternionibus mediocris voluminis capi poſſit. Nicolao noſtro purgabis ſilentium meum, quia revera in diſpoſitione familiæ & capituli noſtri præparatione ſum occupatiſſimus. Ubi vero ſcopulum iſtum prætervecti erimus, A animus ingens eſt, præteriti amiſſi temporis damna reſarcire. Nuntiabis illi nos tres quoque Nazianzeni orationes de pace propediem mittere inſtituiſſe, quas archiepiſcopo Mediolanenſi dedicavi, ſic enim ille oravit. Sed has ea conditione accipiet, ut quæcumque habet peregrina, Nicolao ipſi deferantur. Vale, fili. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni, xiii. Julii.

EPISTOLA VIII. B ad priorem & fratres B. Mariæ de Angelis.

De G. monacho qui Chriſti jugum ſuave excuſſerat. Optat cum eis eſſe, hortaturque ad virtutem.

Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior inutilis, venerabilibus fratribus noſtris priori & conventui monaſterii ſanctæ Mariæ de Angelis, ſalutem in Domino, & puræ pacis ac ſinceræ dilectionis affectum.

Redeunte ad nos fratre Clemente noſtro, impletum eſt amaritudine cor noſtrum, C quia tam ex veſtris litteris, quam ex ipſius ore percepimus, G. monachum inde diſceſſiſſe, ſpiritu levitatis incitatum, & leve Redemptoris jugum tumenti cervice ſua & collo rigido ac protervo excutientem. Et quid dicimus, fratres noſtri cariſſimi & amantiſſimi, niſi illum non fuiſſe dignum divina vocatione accerſiri cum fratribus ac filiis noſtris, qui ad Dominum hac immortalitate migraverunt? Fatigabat nos ille quotidie litteris, petens ut ſibi liceret inde diſcedere, neque unquam illi reſpondere voluimus, expectantes ſuper illum manum D Domini, ſi forte vel cor ejus divina immutaret clementia, vel eum ad ſe ibi evocare dignaretur. Vere enim dicimus, fratres noſtri amantiſſimi, migraverunt nonnulli ex veſtro ſancto conventu, quos magna exultatione deduximus, quia multum illis timebamus a levitate, & huic ipſi fratri ſæpe mortem imprecati ſumus hanc temporalem, multum illi ab æterna metuentes, ſed exaudiri digni non fuimus. Nondum venit ad nos. Conabimur efficere, ut tam ipſum quam fratrem alium vobis reſtituamus. Continere non poſſumus amariſſimas lacrymas, E dilectiſſimi fratres, qui ad hoc reſervati ſumus, ut videamus flagellum aſperum clementiſſimi Domini & piiſſimi patris quod exercuit vos. Vere enim plaga inimici percuſſiſſe videtur Dominus plebem ſuam, caſtigatione crudeli. Cupimus ipſi opem aliquam ferre, nec poſſumus, peccatis nos a Deo ſeparantibus, & nubem inter illum & nos opponentibus, ne tranſire poſſit oratio. Omnino ſcelera noſtra nos a ſancto collegio veſtro a principio ſeparaverunt; dum quiete illa & ſacrato otio frui non meremur,

Digitized by Google

mur, & in occupationes inutiles injecti ſu- A mus, & modo quoque ne vobiſcum, ut multum certe cupimus, eſſe poſſimus impediunt. Interim, fratres amantiſſimi noſtri, quia corporali acceſſu nequaquam valemus, affectu & deſiderio vobiſcum ſumus, orantes quanto affectu poſſumus, ut pro nobis orare dignemini, aureſque divinæ pietatis nobis implorare, ut ad vos remeare, ac vobiſcum vivere, vobiſcum mori valeamus, & ibi effundere extremum ſpiritum, ubi primitias ſpiritus accepimus, ubi tenerum lac pietatis ſuximus, ubi ad viriles annos, atque utnam ita ad ſpiritalem ætatem eva- B ſiſſemus. Movet nos multum deſertæ piæ matris lacrymoſa & lurida facies. Vox in Rama audita eſt, ploratus & ululatus, Rachel plorans filios ſuos; & noluit conſolari quia non ſunt. Oramus vos & obſecramus, dilectiſſimi fratres, ut idipſum diſcatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata. Sitis autem unanimes, & uno ſpiritu glorificetis Deum & Patrem Domini noſtri Jesu Christi, ſolliciti ſervare unitatem ſpiritus in vinculo pacis. Libet enim uti ad vos Apoſtoli verbis: *Diligite invicem & veſtra onera cum caritate portate*. Nemo, fra- C tres, quæ ſua ſunt quærat, ſed quæ Jesu Christi. Videte vocationem veſtram & eam tota intentione ſequimini. Ad ſanctimoniam enim & quietem & pacem vocati eſtis. Ad portandum ſuave Chriſti jugum & onus leve vocavit vos divina clementia. Ne, quæſumus, onera gravia carnalium cupiditatum ſuper vos levare velitis. Perſeverate, dilectiſſimi, in ſanctæ humilitatis inſtituto, ſubjectique eſtote invicem in ti- D more Chriſti. Juniores deferte ſenioribus, & omnes pariter patri monaſterii exhibete reverentiam & obedientiam debitam. Si quid minus ſpiritalis operis erat in vobis ante illatum vobis divinitus flagellum, ſupplere contendite, ne & de vobis, quod abſit, dicat Dominus: *Fruſtra percuſſi filios meos, diſciplinam non receperunt*. Et rurſum: *Percuſſi eos, & non doluerunt*. Itaque, dilectiſſimi noſtri, amplectimini divinam in vos benivolentiam, quam etiam inter ipſa flagella debetis recognoſcere. Quis eſt enim E filius quem non corripit pater? Diſciplina clementiſſimi patris vobis profectus veſtri cauſa ſit, non defectus. Illud facite, oramus, ante omnia, ut de unanimitate veſtra & fraterna caritate læta ſemper audiamus, quia hoc facilius quam cetera nos pertrahet ad vos. Cupimus enim cum filiis pacis in regno pacis converſari, quos filiorum alienorum ſcandala uſque ad tædium perturbant. Valete in Domino, dilectiſſimi fratres. Salutamus omnes ex corde. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni, vi. Novembris.

EPISTOLA IX.
ad domnum Michaëlem.

Mandat tranſcribi quædam opuſcula e Græco in Latinum a ſe converſa, optatque quam cito ad eos reverti.

Ambroſius dilecto filio domno Michaëli, ſalutem in Domino.

Ex litteris Nicolai noſtri certior factus periculoſo morbo tentatum, & miſericordia Dei liberatum, gratulatus ſum & ex corde egi gratias Chriſto, qui te noſtræ conſolationi reſervavit. Te autem, fili cariſſime, moneo, ut hoc Domini tui flagellum ita amplexeris, ut proficias ex eo ad æternam ſalutem tuam. Ita vivas caute, ſic religioſe, ſic pie, ut memineris ſemper noviſſima tua. Et quoniam ſcripſeram ad te ignarus infirmitatis tuæ, commendaramque negotium tranſcribendorum quorumdam ex opuſculis a nobis traductis pro domino legato noſtro, ſi adhuc rediiſti in vires, occupationem illam, quam Nicolao noſtro tecum eſſe communem volo, aſſumas, cureſque diligentiſſime tranſcribenda quæ tunc notavimus tibi. Pecunias neceſſarias Coſmus impendet, cui etiam iſta de re litteras ſcripſimus atque ad eum ipſa etiam opuſcula manu legati ipſius ſignata miſimus. Dici non poteſt quanto ſtudio votis ejus ſatisfieri cupiam, quia & amiciſſimus eſt, & magni pretii, nobiſque obſervandus & in imprimis deditus. Dionyſium ſolum omittetis, quia neque facile haberi is poſſet, & ei a nobis extrema, ut dicitur, necdum eſt impoſita manus. Multa hic in dies oriuntur plena moleſtiis & aculeis. Orate Dominum ut celeriter expediamur atque reverti poſſimus ad vos: id enim vehementiſſime cupimus, ſi labor noſter utilis futurus non eſt, quando & occupationes ita nos obtundunt, ut neque hinc diſcedere vel ad inquirendos poſſimus libros, neque vacare ſtudiis aut litteris. Nicolao noſtro proxime prolixas litteras dedimus, neque modo quid de novo ſcriberemus ſuperat, niſi hoc tantum, quod Euſebii Chronicon antiquiſſimum atque optimum invenimus, quem juris ſui & maxime cupimus, & non deſperamus, curamuſque id cum Patavino epiſcopo qui volumen ipſum impræſentiarum habet. Eum ſalutabis officio noſtro, & me pro viribus rem librariam curaturum ſignificabis. Commenda nos patri monaſterii, Gregoriumque ſenem ſaluta officio noſtro, & omnes ſimul pro nobis orate, ut poſſimus quæ agenda ſuſcepimus, felici fine concludere, & aliquid dignum in laudem Dei operari. Vale in Domino, fili cariſſime. Baſileæ xvi. Septembris.

Digitized by Google

EPISTOLA X.
ad Michaëlem.

Petit libros legato litteras Græcas diſcere cupienti offerendos.

AMbroſius venerabili filio noſtro Michaëli ſalutem.

Certior fieri cupio, fili, an recte & integre convalueris, quia multum ſollicitat nos cura iſta atque cogitatio, quia ſalutem tuam ſumme cupimus, præter æternam illam, temporalem etiam. Scripſimus ad te commendantes tibi negotium legati noſtri, cui morem gerere ſumme cupimus. Et nunc itidem monemus, ut ſtudioſiſſime exequi pergas quod cupit: quia revera tantum illi viro debeo, ut nulli ferme plus, & aveo honeſtiſſimis deſideriis ſuis non deeſſe. Nicolao noſtro ſcripſimus orantes, ut opus iſtud tecum pariter ſuſcipiat. Quoniam vero legatus ipſe incredibili deſiderio tenetur ediſcendi litteras Græcas, eique operi quantum poteſt temporis impertimur, principiis a nobis perceptis; ipſique multum debemus,
C & promovere hæc ipſius ſtudia ſumme cupimus & volumus, quoniam ipſe ita oravit, ut Boetium illum manu noſtra Græcum & Latinum domino Leonardo de Piſcia conſignes ad eum perferendum, ut poſſit eo uti profectus ſui gratia, neque ambigas reſtituendum, quando illo uſus erit. Neque iſtum modo, verum & evangelia illa breviora volumus ut addas, quia ea itidem valde cupit, cum fœnore nobis redditurus aliquando. Nos ulteriora petimus a pontifice miſſi, & inde ad vos redituri. Nicolaum noſtrum dum videris ſaluta, & nos optime valere ſignifica. Vale, fili dilectiſſime. Baſileæ IIII. Octobris.

EPISTOLA XI.
ad Michaëlem.

Spernenda in ſe conficta mendacia, miſſumque ſe fuiſſe Venetias a pontifice ad Græcos.

AMbroſius Michaëli, ſalutem.

Legimus, fili, litteras tuas, quibus hortaris recuperandi honoris noſtri tempus opportunum, quod ſponte ſe ingerit, non negligamus; quoniam noſtri illi, immo non noſtri, ſed alieni diſſidere inter ſe cœperunt, ſeque alterutrum lacerant, & qui nobis aperto & patenti ore detrahere, noſtrumque nomen carpere immaniter conſueverant, mutato ſtudio, ſeſe invicem laceſſunt. Amplectimur, fili, propoſitum pium quo noſtro honori ita conſulendum ſtudioſe putaviſti; conſiliumque nequaquam improbamus. Verum id tibi perſuadeas, noſtrum nos honorem numquam neglexiſſe, neque
A omnino amiſiſſe, quia quæ falſo conficta in nos ſunt, nullius æſtimamus, neque multum illa nos movent, quia mendaciſſime ſunt & impudentiſſime dicta. Non itaque nobis ulla eorum ratio habenda videtur, quæ finxit pravitas & aſtutia malignantium, quos innocentia conſcientiæ fida & perpetua comes conſolatur. Sane quæ hortaris facturi quidem ſumus, ſed paulo poſt. Venetias a pontifice miſſi, Græcos inde cum honore deduximus. Græcam orationem ſcripſimus de mandato pontificis, & ita ut nihil græcitatis in ea deſideratum ſit, La-
B tinam quoque eamdem fecimus: feremus utramque nobiſcum peracta ſolemnitate Paſchali. Sunt inter iſtos plerique eruditi viri, multumque nobis affecti, ſed imperator & Patriarcha omnium in nos affectum ſuperant. Vidimus apud imperatorem pleraque Græca volumina digna memoria. Sed ea melius coram cujuſmodi ſunt exponemus. Vale in Domino, fili. Ferrariæ XI. Martii.

EPISTOLA XII.
ad Michaëlem.

Aliquot ab eo libros ſibi tranſmitti petit.

AMbroſius Michaëli filio noſtro, ſalutem.

Accepi proxime litteras tuas, quibus inter cetera admones, uti debitum perſolvamus Michaëli noſtro. Fateor cum ſummam ipſam requireremus ad nos abs te miſſam, nequaquam invenire potuimus, neque tenemus memoria quidnam illi debeatur. Aut igitur mittas ad nos denuo calculum illum,
D aut ſi neceſſitate ille fortaſſe urgetur, mutuo a Philippo noſtro ipſas pecunias acceptas illi reſtitue. Ego ei ſatisfaciam. Scribit ad nos Paulus noſter, ſi Donatus illi mittatur, plures fore qui tranſcribant, ut non totum onus tuum futurum ſit, celeriuſque ea res exigatur, id quod multum certe probamus. Theſauros Cyrilli in papyro inter noſtri Nicolai volumina perquiri diligentiſſime facias, & ad nos mittendos cures. Athanaſii quoque cartaceum itidem volumen, quia ſunt in futura diſceptatione ſumme neceſſarii ſcriptores iſti, Thomas Sarazanenſis vir humaniſſimus mihi accommodarat ante hoc ferme triennium volumi-
E na, quæ ex Galliis ſecum adduxerat nota Hirenei contra hæreſes in papyro; epiſtolaſque Theophili de Paſcha contra Origenem a Hieronymo noſtro traductas in membranis. Quæ omnia Nicolaus ipſe a nobis habuit, ea requirit memoratus amicus noſter. Volo tuæ diligentiæ ſit favere ut ad nos mittantur. Cincius Romanus a nobis petit imagines Philoſtrati: gratum erit ſi eas miſeris. Candidus Mediolanenſis repe-

Digitized by Google

tit a nobis volumen ſuum de vocabulis, & A illum mittas oramus. Vale, Ferrariæ XI. Aprilis.

EPISTOLA XIII.
ad Michaëlem.

Ut ſe gerere debeat erga Julianum virum ſummum, & de re libraria.

AMbroſius Michaëli filio noſtro, ſalutem.

Accepimus litteras tuas, quibus cogitationes B veſtras de ſcribendo vel mittendo duos ex converſis veſtris ad Julianum ſummum virum, gratia viſitationis aperis, & oras ut quid inde ipſi ſentiamus perſcribam ad te. Non videtur inter iſta ſua initia iſtud quod intenditis attentandum, quia & oneratiſſimus eſt gravi familia, & de rebus iſtiuſmodi importune modo, & ut vereor, moleſte atque inutiliter ſibi fieret ſermo. Obſervandum cenſemus tempus magis accommodum, quando aliquid impetrarit a pontifice pro vitæ ſubſidio. Poteſtis tamen, ſi vultis honeſto modo illi aliquid ſcribere, C & ſi placet etiam converſos mittere in ſignum benivolentiæ & obſervationis & dilectionis antiquæ, ſibique offerre monaſterium, ſi quando forte quavis ex cauſa Florentiam ille diverteret. Placeret autem magis, ut de ſubſidio pro libris illis habendo ipſe nomine potius tuo quam conventus ad eum aliquid ſcriberes, & ita ut non appareret hoc a patre monaſterii aut a conventu proficiſci, ſed ex te: ut juvenilis potius ardor, ſi res in culpa eſſet aut illi diſpliceret, reprehenſioni pateret, quam totus ſimul conventus argueretur improbitatis. Poſſet ea D res ita agi, ut non irritaretur, & veluti ex latere tangi. Sentis quid velim, quid ſtatuam. Philippo noſtro prolixius de re libraria ſcripſimus, & Paulo itidem, neque patitur horarum anguſtia, ut eadem ſcribam modo quoque ad te: maxime cum credam tibi fore communia quæque ad illos ſcribimus. Cogitamus inter ſumma negotia arte nobis moliri otium, & Chryſoſtomum ſuper Matthæum perficere meditamur. Erit gratum ſi volumen illud ex Crypta-Ferrata perlatum huc miſeris, quia ſecundam hic ejus operis partem amicus nobis optime E carus habet. Ideo autem te paterno monemus affectu, ut præpares librum. Noli autem ipſum modo mittere, niſi aliis noſtris litteris conveniaris. Perquirere prius intendo totam hic græcitatem, ſi forte apud quempiam deliteſcat prima ejus operis pars. Si aderit, non laborabis fruſtra; ſin minus, a nobis admonitus mittes. Græca volumina ad vos tandem perveniſſe gaudemus. Philippo noſtro ut membranas mittat copioſiſſimas ſcribimus; quia non otioſe mittentur.

Monachum Æthiopem libentiſſime vidimus, Paulique litteras pontifici detulimus legendas. Si qua generoſitas illius pectus obſedit, fructum illæ parient; ſin minus, tolerabimus ut cetera. Vale in Domino. Ferrariæ VII. Aprilis.

EPISTOLA XIV.
ad Michaëlem.

De Philippo & de quibuſdam libris.

AMbroſius Michaëli, ſalutem.

Legimus litteras tuas, quibus de Philippo noſtro, deque illius perpetua humanitate & ſtudio flagrantiſſimo ſcribis plurima, hortariſque uti ſatisfaciam inexplebili aviditati ſuæ, quam fortaſſe de induſtria trahimus, ut ſcribendi materiam alias torpenti ſubminiſtremus. Idipſum & ſuis a nobis litteris poſtulat homo amiciſſimus. Geremus illi morem quamprimum, ex amuſſim cuncta illi explicantes, ita ut volumina ipſa ſubjecta oculis poſſit arbitrari. Verum quod modo occcurrit aperiam. Volumen illud Plutarchi præter Sympoſia, quod quidem apud nos non ſit, continet nihil; homines habet eos quos notiſſimos noſtis, moraleſque orationes eaſdem. Verum Sympociaca illa magnum certe opus deſideramus, & ſcribenda curabimus, ſi membranæ afferantur, jamque ſubarratos librarios habemus, qui ſe otioſos cauſantur tamdiu perſtare. Itaque hortare hominem, ut mittat quas ſponte eſt pollicitus; nam hic tanta ejus rei caritas eſt, ut nihil ſupra. Commentum ſuper Ariſtotelis notiora Simplicii eſt. Scripſimus ad te nuperrime, jamque tibi arbitramur redditas litteras, & quid de noſtro Michaële conſtitueremus admonuimus. Paulo quoque reſcripſimus, nova quædam afferentes. Has modo ſcribimus ad te, quoniam cardinalis noſter tranſcribi ſibi Prudentium, Seduliumque cupit, ornatiſſimis atque optimis litteris. Juvencum adhuc deſiderat, triaque tantum a vobis volumina illi ſunt reddita. Climax, Patrum vitæ & Stromata. Donatum paucis poſt diebus miſſuri ſumus, quem oportebit cum omni celeritate tranſcribi, ea quippe conditione ad vos veniet. Vale. Ferrariæ VIII. cal. Maias.

EPISTOLA XV.
ad Michaëlem.

Gratias agit de monacho recepto hoſpitio. De cardinali & de his quæ Ferrariæ aguntur.

AMbroſius cariſſimo filio noſtro Michaëli, ſalutem.

Legimus libentiſſime litteras tuas, quibus plurima commendas nobis. Eis modo reſ-

pondere; quia ſumus otioſi, conſtituimus. Monachus ille quem commendaveram vobis, Æthiops genere, ad nos rediit, & ſe reditu ex Urbe ſuo, aſſeruit viſitaſſe monaſterium, & officioſe fuiſſe ſuſceptum. Agimuſque gratias caritati veſtræ, quia cupimus opinionem monaſterii noſtri, quantum fieri poteſt, propagari, & ſuademus ut iſtiuſmodi ignotos ac peregrinos monachos, maximeque obſervantes promte ſemper ſuſcipere ſtudeatis & grate, ut bonus odor caritatis veſtræ ubique vulgetur in laudem & gloriam Dei.

Placet, fili cariſſime, quod hunc noſtrum cardinalem viſitare ſtudueritis litteris & xeniis, quia revera vir bonus eſt, & multum amans veſtri; jamque ſæpius inter ſermones noſtros, cum de monaſterio incidiſſet mentio, multum viſus eſt appetere, ſi quando iſtuc migrabimus, eſſe penes vos; gratulamurque hoc ipſum nos illi ultro eſſe pollicitos. Sane negotium illud commendandi ſibi rem librariam, ſubſidiumque poſcendi, non viſum eſt hoc tempore ſuggerere dignationi ſuæ, quia revera multum occupatus eſt, neque modo occupatus, verum & perplexus curis multis & variis, ut minime modo tempeſtivum putaverimus illi de hac re verba facere. Nos iſtam rem ſuo tempore facere curabimus, quam vobiſcum pariter fieri cupimus, & pro qua ut fiat omnem diligentiam parati ſumus adhibere, ſuoque, ut diximus, tempore reddemus litteras tuas, quas ſponte ſubduximus, earumque tenorem videre voluimus, ne quid forte quam cupiamus eveniret.

Res quæ hic geruntur magnæ ſunt, & dignæ quæ majori ſtudio diligentiaque tractentur. Multum negligentiæ a noſtris admittitur, magno certe cum dolore noſtro, qui pro deſiderio tam pii tamque neceſſarii operis, plura etiam cupimus inferre, quam vires noſtræ ſufficiant. Sed ne Græci ipſi quidem niſi multum prolixi & captioſi ſunt, ſicque fit, ut & noſtra tarditas & iſtorum aſtutia rem in longiſſimum protrahat. Neque tamen ipſi de felici concluſione rei deſperamus, niſi in totum dormitare velimus. Ipſi certe pro viribus inſiſtimus, tum noſtros tum Græcos ipſos pulſando atque adhortando, ut negotium conficiatur, quod promovebimus, fortaſſe nonnihil, licet parum ſane, minuſque quam cupimus. Concilii negotia protrahuntur, prælatique ferme omnes afficiuntur tædio, quia neque operiri poſſunt, neque permittuntur abſcedere. Excitamur quotidie novis & gravibus ſupervenientibus nuntiis, neque tamen vel ſic expergiſci volumus. Quinam hujus tarditatis in culpa ſit, non eſt noſtræ parvitatis temere ferre judicium. Confidimus tamen in Domino res feliciori fine claudendas, Deo præter merita noſtra dirigente negotia, & malis noſtris bene utente. Legati electorum imperii huc applicuerunt, expectanturque imperatoris nuntii, & confidimus tantis tonitruis aures & corda noſtrorum excutienda, ſive componenda magis ad ſaniora conſilia ſuſcipienda. De reliquis rumores feruntur varii, ut conſiſtere nuſquam poſſimus animo, ſæpe nos tædeat vivere. Iſta interim paucis de rebus noſtris, ut ſatis deſiderio tuo faceremus. Vale in Domino, & pro nobis ora. Ferrariæ v. Maii.

EPISTOLA XVI. ad Michaëlem.

Quomodo Venetiis exceptus ſit, & negotia cauſe peragenda.

Ambroſius Michaëli cariſſimo filio, ſalutem.

Et ex Ferraria & ex Bononia priuſquam inde proficiſcerer ſcripſi ad te, neque ambigo tibi redditas litteras meas. Bononia movimus XIV. menſis, die XV. Ferrariam venimus. Inde cum die integra Venetias nos perventuros putaremur, exoneratis jumentis, quæ ex portu ad monaſterium noſtrum de Vangaticia cum famulo miſimus, navim conſcendimus. Ea die proſpera fuit ſatis navigatio. Nam paucis horis XL. millia paſſuum egimus. Poſtridie adverſo vento fatigati, vix XXV. millia paſſuum exegimus. Dominico autem die altum mare ingreſſi, vento ſtante ſecundo, Venetias die ferme in veſperam declinante pervenimus. Fregit ſtomachum & vires noſtras ea navigatio, adeo ut vix hactenus aliquid guſtare cœperimus. Duxere nos Dionyſius una cum ſocio, magnaque contentione, ut prius, ſuum adiremus monaſterium, exigebant. Divertimus neceſſario & conſulto ad Judaïcam, quo nos adiit venerabilis pater abbas ſancti Michaëlis, & prior ſancti Matthiæ. Utrumque digna humanitate ſuſcepimus. Et cum inter eos quonam prius nobis divertendum eſſet controverſia oriretur, ſatius ad monaſterium ſancti Michaëlis divertere conſtituimus. Ibi ſuſcepti ſumma cum gratia. Pleroſque nobiles jam amicos noſtros ſalutavimus. Craſtina luce ad monaſterium ſancti Matthiæ properabimus. Nemo ferme eſt qui non conſulat nobis agendum caute, vitæque noſtræ & ſalutis habendam rationem. Acquieſcimus conſiliis potius noſtrorum, quam ſententiæ noſtræ, ne in aliquo vel nobis vel illis periculum generetur. Multa offendimus confuſionis plena, quæ, Chriſto miſerante, componere inſtituimus atque corrigere. Ora, fili, ut Dominus Jesus aſpiret cordibus noſtris, neque nos aberrare permittat a ſemitis ſuis. Commenda me patri priori, eique meo nomine gratias agito pro dulci & neceſſario ſocio & miniſtro noſtro Clemente, quia a

me nuſquam avelli patitur, & credo con- A firmatior redibit ad nos. Commenda me fratribus omnibus. Vale in Domino. Venetiis xiv. Maii.

EPISTOLA XVII.
ad Michaëlem.

Quomodo exceptus fuerit Bononiæ.

AMbroſius Michaëli cariſſimo filio, ſalutem.

Scripſi ad te cum Bononiam proficiſcerer, neque tamen quam ibi honorifice acceptus B fuerim ſignificavi tibi. Principio quando illuc applicui, frequentes amicorum conventus fuere nobilium ac ſtudioſorum hominum, & in primis Mariani mei, & Stephani Porcii prætoris, fratrum atque equitum Romanorum. Exceperunt nos plerique convivio, neque licuit reluctari, deductuſque ſum officioſiſſime frequenti ſemper comitatu. Abeuntem prætor adiit ſalutatum, Marianuſque deduxit aliquot paſſuum millibus, vixque perſuaderi ſibi potuit, ne nos Ferrariam uſque perſequatur. Promoveramus C jam fere duodecim millibus paſſuum, cum repente Dionyſium habuimus obvium & ſocios equites, ad hoc a ſuo priore miſſos, ut nos Venetias uſque deducerent, dieque jam adveſperaſcente Ferrariam pervenimus. Marchionem viſitare animus fuit, ſed abeſt. Itaque poſt paululum iter arripuimus Venetias profecturi, ubi quæ nos maneant ignoramus, niſi quod conſona ſententia omnia labores & pericula prædicuntur. Ora ut nos Dominus adjuvet, & a periculis omnibus tueatur, pro cujus laude & gloria laboramus. Fractus admodum heri perveni, soli- D ta paſſione Iſchiatica fatigatus, quæ quidem necdum ſublata eſt. Vale in Domino, & pro me ora. Ex Ferraria viii. Maii.

EPISTOLA XVIII.
ad Michaëlem.

De viſitatione monaſteriorum Bononiæ.

AMbroſius Michaëli cariſſimo filio, ſalutem.

Scripſi ad te proxime, neque modo quid E ſcriberem ferme ſupererat. Ut tamen diſceſſum ex Bononia noſtrum ſignificarem tibi, has quoque litteras addere placuit. Cras, Deo duce, hinc profecturi ſumus, viſitatis tribus monaſteriis noſtris, &, quantum adjuvit Dominus, inter has difficultates temporum ordinatis. Monaſterium ſanctæ Chriſtinæ nobile & amplum neceſſario viſitavimus, & agimus Deo gratias, ita nos acceperunt tamquam angelum Dei; ita obſequentes fuerunt, ut plus certe non deſideraverim. Plurima de illo monaſterio ad nos fama iniqua detulerat, quæ cautius examinata magna ex parte reperimus. Nullum ex noſtris monaſteriis reliquis libentius, nullum gratiùs & tranquilliore animo & ſuaviore voluntate percepit leges noſtras. Puellam ibi in celebritate monaſterii conſecravimus optimæ indolis, Laurentiam nomine, honeſto apparatu, & ita ut ſæcularium contra monaſterii morem interfuerit nemo. Tanto id ab omnibus approbatum eſt ſtudio, tanto omnium conſenſu exceptum, ut pulchriorem ibi feſtivitatem numquam fuiſſe celebratam magna cum lætitia faterentur. Quid plura? Omnes felicitati illius invidere viſæ ſunt. Officium divinum numquam ſtudioſius in commune celebratur. Nuſquam peritius & modulatius canitur. Nuſquam quantum ad monaſterium virginum ſuavius affectus ſum. Ægerrime ferunt abſceſſum noſtrum, & id impendio poſtularunt, ut crebro reviſantur a nobis. Duæ ex his maxime orarunt, filia ſcilicet noſtra in Chriſto, & Anna alia ſoror, ut orationes aliquas abs te mitti curarem, quas pro me diebus ſingulis intentius orantes dicere poſſent vulgari ſermone. Pollicitus ſum hac de re ſcribere ad te, fili. Obſecro itaque aliquam hujuſmodi vulgarem precem utrique tranſcribi facias, atque ad eas mittas. Vale in Domino Jesu, & pro me ora, qui magnis undique fluctibus quatior, neque minus expectatis quam præſentibus agitor. Omnes mihi metuunt ab hac profectione: ſed ſumus in manu Domini, qui cordis noſtri inſpector & arbiter. Novit nos nihil cupere præter ipſius gloriam. Saluta dilectos filios meos omnes. Dominicus noſter multum te ſalutat. Clemens maximo mihi ſolatio & uſui eſt. Retribuat vobis pius Dominus, qui me tanto ſolatio foviſtis. Ex noſtro monaſterio ſancti Damiani, cal. Maii.

EPISTOLA XIX.
ad Michaëlem.

Calamos, Græcum volumen Barbari, & alia ei mittit.

AMbroſius Michaëli cariſſimo filio, ſalutem.

Mitto ad te calamorum faſciculum, non quidem optimorum, ſed quales mihi dono dati ſunt. Nicolao noſtro dabis ſeligendos, ut ſi quem ex eis elegerit, ſatisfeciſſe officio noſtro vel ex parte videamur. Nam revera majorem in hac civitate hujuſce rerum penuriam quam Florentiæ patimur, neque licet deſiderio amici & voluntati noſtræ ſatisfacere, ob multa quæ coram melius referabuntur. Volumina quoque illa Græca, Barbari mei donum & vaſcula duo teſtacea, alterum opiatæ, alterum Mithridati lectiſſimi, ſpero per hunc qui ad vos proficiſci-

tur civem veſtrum de Altovitis mittere, inſuper & cinnami faſciculum: quod ſi nequiverit, ipſe ad vos afferam.

Craſtina hinc diſcedimus Patavium profecturi, rebus non integre, ut cupiebamus, ſed tamen utcumque compoſitis. Nicolao noſtro dices me nummum illum Berenicis reginæ vidiſſe, unciam & ſemis appendentem, ejuſque nummi effigiem in plombo ad eum prope diem miſſurum. Alexandri criſtallinam imaginem videre nequiviſſe, quod poſſeſſor ejus hanc diſtraxiſſe feratur, & ad regiones miſiſſe remotas. Ego numquam teſtimonio multorum, neque ſanior, neque vegetior fui, aërque iſte non modo non læſit, ſed plurimum profuit. Saluta omnes dilectiſſimos fratres & amantiſſimos filios noſtros. Venetiis, XXIIII. Junii.

EPISTOLA XX. ad Michaëlem.

Quomodo Patavii exceptus fuerit.

AMbroſius Michaëli filio cariſſimo, ſalutem.

Movimus heri Venetiis, compoſitis tandem utiliter negotiis illis quantum licuit per inutile miniſterium noſtrum, venimuſque Patavium Dei gratia incolumes. Excepti ſumus mirabili epiſcopi noſtri aliorumque benivolentia, ſumuſque in domo noſtri monaſterii ſanctæ Mariæ de Carceribus ampliſſima & ornatiſſima. Hic jumenta noſtra præſtolabimur biduum, continuo profecturi ad viſitanda monaſteria vicina. Humanitatem, immo pietatem ſenis noſtri optimi abbatis ſancti Michaëlis, & lacrymas tam ab ipſo quam a congregatione omni fuſas in diſceſſu noſtro, providentiamque etiam in quibuſcumque minimis, quando ego tibi referre poſſem, fili? Iſta melius coram explicabimus, Chriſto prævio ac duce. Litteras ſcribimus patribus eremitis, vicario, atque Mariotto his adjunctas. Eis illas curabis reddendas. Orate ſimul omnes, ut Dominus dirigat curſum noſtrum, incolumeſque remeare poſſimus ad vos celeriter cum laude & gloria Dei. Patavii XXVI. Junii.

EPISTOLA XXI. ad Hieronymum fratrem.

De puero quem parentes a religione ſubduxerant. De monaſterii viſitatione. De ſua ad concilium profectione. De duabus ſanctimonialibus. De abbate Camaldulenſi. De libris quos ei dono dedit Franciſcus Barbarus, & aliis.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem.

Feciſti ſatis officio tuo & voto noA ſtro, qui nos reddideris lætiores tuis litteris, & ſilentii crimen purgare perrexeris, rationes haud improbandas afferens, quibus commotionem noſtram, ſi quæ eſſe contra te poſſet, ulla ratione faciliime remiſiſſemus. Indolui mirifice vicem, cum ſubductum ex itinere puerum Deo dicatum te primum auctore cognovi. Rem certe feciſſes gratiſſimam & apud Deum pleniſſimam meriti, ſollicitudinem omnem atque ſtudium in ea ipſius liberatione conferendo. Deus ipſe puerum de impiorum ereptum manibus parenti ac religioni reſtituere dignetur. Si redibit, ut cupimus, illum quo B pergebat, mittito; ſcribeſque abbati & Mariotto noſtro, ut eum ſuſcipiant, ac ſacris legibus religionis imbuendum curent, nomine & auctoritate noſtra.

Excuſſum tibi riſum de fracto per navigationis moleſtiam ſtomacho, & ipſe mecum riſi, quod parum animadverteris & tu & filii noſtri quid ſcripſerim. Neque enim vomitum ſignare volui, qui nec mihi nec ſociis contigit, ſed debilitationem mirabilem, per quam factum eſt, ut dies plurimos ciborum faſtidium perferrem ultra quam ſoleo. At nunc fugata ſtomachi intemperie, C rediit appetitus, & Dei miſeratione valemus, neque mihi moleſtiæ aliquid affert aëris ipſa mutatio.

Viſitavimus monaſterium illud profecto venerabile ſanctiſſimeque inſtitutum providentia paſtoris optimi; multumque conſolationis capimus obſequentiſſimum nobis patrem ipſum, ut ea libentiſſime acciperet ac ſponte toleraret, quæ a nullo anteceſſore noſtro numquam ferme ſuſtinuit, leges noſtras pleniſſima caritate ſuſcipiens, & per omnia conſentiens votis noſtris. Sed iſta coram melius quandoque, ſi Deus juverit, exponentur. Conſulto in hoc ipſo D monaſterio ſancti Matthiæ priorem & monachos, & colore quæſito rationabili, quod locus iſte commodior ac vicinior ſit nobilibus ad nos quotidie confluentibus, & quod quiddam operis abbas ipſe ſibi a nobis cupiat, quod alibi apte exequi nequeamus; jamque magna ex parte examen exactum eſt, multumque nobis operis reſtat, ut negotia componere ac dirigere valeamus. Ora, ut E nobis Dominus adſpirare dignetur, noſtrumque cor ſua pietate ſervare, ne quid inconſiderate in re perplexa & multum involuta faciamus. Cautionem iſtam noſtram abbas noſter non modo approbavit, verum ſua ſponte, ne hinc uſquam diſcedamus, mira benivolentiæ ſuavitate nos admonet. Gravis ea res viſa eſt Dionyſio, & credo aliquid ſcribet ad vos. Verum quantum illi confidendum ſit non ignoras. Notari monaſterium queritur, quod quaſi a veneno nobis metuentes, cibum illic aut potum nequaquam voluerimus, ac per id eam occa-

Digitized by Google

ſionem quæſierimus illuc non eundi. Sed A quid faciam, qui non meo tantum arbitrio, ſed comitum quoque vivere cogor? Certe novit Deus me in id ſuſpicionis non prolapſurum, niſi mihi ſocii noſtri metuiſſent, cujus rei gratia ſic agere compulſus ſum neceſſario. Sed hactenus iſta, ut ſi quid ille ſcripſerit, ſitis non ignari conſilii mei, immo neceſſitatis ſummæ, cui velim nolim, obnoxius ſum. Nicolao noſtro ſcripſi proxime & modo ſcribo. Reddes ei litteras ſuas, eumque officio meo ſalutabis & complexaberis, quem diligo ex animo, & cui morem per omnia gerere cupio, ut fratri amantiſſimo, & noſtrorum, ſi qui fuere, provectuum B auctori præcipuo.

De profectione ad concilium noſtra plerique augurantur, ob id maxime quod civitas iſta legatos mittere conſtituit, qua in re Florentinos quoque ſocios ſibi acceſſuros autumant, & in primis vero legatus civitatis noſtræ, qui mecum inde prolixos habuit ſermones, iturumque fere aſſerebat a civitate miſſum.

Quod filiabus meis in Chriſto cariſſimis Annæ & Laurentiæ preces pro mea incolumitate quotidie dicendas Michaël filius noſter miſerit accipio gratiſſime, hiſtoriamque ut aliquam virginum mittas, quando erit C commoditas, obſecro. Dici non poteſt, frater, quanta me illæ ſibi caritate devinxerint, quo affectu venerationis proſecutæ ſint, qua humilitate monita noſtra ſuſceperint, quantum mihi metuerint, quamque caute ſocios monuerint, ut ſaluti noſtræ proſpicerent. Puellam infantem ſex ferme annorum in choro capitula, verſus, orationes reſponſoria memoriter dicere, ita ut in nullo offenderet, & aliam itidem decennem ſuaviſſime libuit admirari. Eas ut orationibus quoque juves, ac litteris interdum viſites & moneas oro. Scribo ad illas crebro; D ſic enim ſuppliciter poſtulantibus polliciti ſumus, ut illarum una deſiderio & affectui meo morem gererem. Dulciſſimis in Chriſto ſororibus noſtris ſanctæ Humilitatis & ſanctæ Apolloniæ me viciſſim commendari vehementer cupio.

Quæ de noſtro abbate Camaldulenſi ſcribis, jam pridem notavi, multumque dolui virum tunc maxime alienum fieri a nobis, quando debuit eſſe conjunctior. Viderit ipſe quid faciat. Equidem antiquam caritatem ita ſervare conſtitui, ut tamen ſic ubi erit auctoritate opus, exercendam mihi conſtituerim, E neque tantum gratiæ indulgendum, ſed juſtitiæ quoque obſequendum meminerim. Litteras proxime ſcripſi, ut conſulueras, quibus Andreæ contumacis impudentiam cohercendam publica cenſura, abbati ipſi & duobus aliis commiſerim. Litteras item ad parentem noſtrum ejuſque genitricem ſanctam feminam, quas ille de me multum ſupplex poſtulaverat, quas a te reddendas non dubito.

Franciſcus Barbarus duo mihi græca volumina dono dedit pulcherrima & optima, ac digna optimo viro & conjunctiſſimo, XVI. prophetas in uno corpore pulcherrimis & antiquiſſimis litteris, & Gregorii Nazianzeni XXX. opuſcula peregrina pulchro aptiſſimoque volumine & optimis litteris. Ea mecum afferam, vel certe præmittam. Is a me impendio poſtulavit, ut vitas ſanctorum patrum abs me traductas, ancillarum Chriſti commodo profuturas ac tranſcribendas acciperet. Pollicitus eſt ſe ad te de re hac daturum litteras. Utrum ille elegerit, vel volumen ad ſe mitti vel ibi tranſcribi ſtudebis exequi. Ceterum quando illi reſcribes, ſive ad exteros, fac vigilanter caveas errores, ſive compoſitionis, ſive rectæ ſcripturæ. Habes Dei munere ingenium fidele atque purum, ſententias integras, ſed in hujuſmodi offendis nonnumquam. Oro itaque & moneo affectu quo diligo, ut ſqualoris hoc quodcumque eſt fugias. Chryſoſtomi vitam & Barbarus & Leonardus & omnes ferme iſtarum partium nobiles & ſtudioſi cupiunt. Pollicitus ſum illis in tam honeſto deſiderio non defuturum. Erit gratiſſimum, ſi hanc adhuc exegit Michael filius noſter, in hac re de nobis optime meritis morem geri. Patri monaſterii & Gregorio ſeni noſtriſque fratribus omnibus me commendabis. Filios noſtros ex me ſalvere jubebis. Salutant te qui mecum ſunt omnes, & præcipue Dominicus & Clemens. Ex Venetiis V. Junii.

EPISTOLA XXII.
ad Hieronymum fratrem.

Purgat ſe a levitatis vitio, narratque ut ſe habuerit in viſitatione parthenonis Bononienſis.

AMbroſius Hieronymo fratri ſuo, ſalutem.

Binas hodie Tarviſio rediens abs te accepi litteras, poſteriores prius, quibus commendas negotium B. poſtea ſubſequentes. Et quidem ut recentioribus primo reſpondeam, rem ipſam conficere inſtitui, & ipſi monaſterio conferre, licet nonnihil videatur habere periculi. Priores illæ tuæ litteræ me ſummo affecere mœrore, quod ubi poſueram præſidii plurimum, fidei ferme nihil inveniam. Scribis B. ſecus atque ſcripſeram retuliſſe, me Bononiæ inconſtanter ac leviter habuiſſe. Vereor ne tibi ſubripuerit pudor, ne impudica diceres. Quod quidem præſumo bonum illum virum dixiſſe, cui quanta ſit habenda fides, minime ignoras. Illud me excruciat maxime, quod ſibi a vicario noſtro id dictum aſſeverat. Quod ſi

Digitized by Google

eſt, in qua rerum omnium confuſione verſemur, attende. Equidem difficile ut id crederem induci poſſem, niſi commotionem abbatis ipſius ex ſuis litteris animadverterem, quibus non habere fidem non poſſum. Venit ad me Bononiam fidiſſimus, ut putabam, curarum mearum ſocius, nuntiavitque mihi flens angores ſuos. Conſolari illum ſtudui pro viribus, & quæque poſtulaverat exequi. Non debuit, ſi quid ſiniſtrum audierat, ei referre, quem ſciret ſæpius ſe oraſſe, ut confidentiam ingenuam aſſumeret, nihilque omnino committeret, non ſolum apertæ criminationis, ſed vel levis ſuſpicionis, quod non prodeſſet mihi: immo quem meminiſſet ſibi egiſſe gratias maximas, quod ea interdum uſus fuiſſet. Quid tamen objectum ſit mihi Bononiæ, aut in quo inconſtans fuerim libenter addiſcerem. Viſitavi monaſteria pro officio meo: quid in illis inconſideratius geſſi? Viſitavi monaſteria monialium, fateor, neque enim aliter potui quam præſens viſitare: quid illic incautius geſſi? Præparaverant in remotiore cellula lectos neceſſarios mihi & ſociis meis. Num ibi vel ſemel aut noctu aut die dormire acquievi? Num ſolus illic adii, aut ſolus intus remoratus ſum? Comedi quidem illic neceſſario, quia remotum erat monaſterium ſancti Damiani, quam ut illuc ob eam cauſam ire niſi magno cum incommodo meo poſſem, idque quamdiu duravit viſitationis officium, neque umquam ſolus. Sacravi illic monialem abſque ullo ſæcularium ſtrepitu, magnaque cum monaſterii quiete. Interfuere prælati religionis noſtræ. Soli tibicines admiſſi ſunt patienter veſpere, neque enim omnia conſueta reſecari potuerunt. Admonui ſæpius ancillas Dei ſimul omnes, & ſeorſum aliquas, in eccleſia, non in cubiculo, quia res ita exigebat. Audivi duarum confeſſiones, puellæ ſcilicet a nobis ſacratæ, ante benedictionem, & alterius in eccleſia. Præcepta illis dedi ſalutaria, tantaque cum gratia admiſſa ſunt, quanta ſcripſi ad te. Hac ipſa de re locutus ſum cum vicario noſtro, exponens hilariter ac ſimplici animo quæ ſcripſi prius ad te. Viſus eſt audire gratiſſime, neceſſariamque eo profectionem meam ſponte confeſſus eſt. Quid velint aliud objicere vel ipſe vel reliqui neſcio, & ſcire vehementer cuperem, ut poſſim errata corrigere. Sum enim infirmus & ignorans, multa delinquo, ejus tamen ſententiæ, ut non libenter errem, cupiamque, quantum in me eſt, emendare, ſi quid perperam geſſi. Sum prolixior in hac materia, quia dolor in verba compellit, ut vita mihi ſit tædio: neque tamen totum explicare quod ſentio ſinit vis ipſa mœroris. Te oro, frater cariſſime, velis mihi ſufficere cruciatum meum, neque ipſe inde capias amaritudinem. Ora tantum, ut Dominus JESUS pec-

A catis meis ignoſcat, & miſereatur mihi, vel quandoquidem cœpit, ipſe me conterat, & non parcat, dum tamen in hac fornace tentationis peccatorum meorum rubigo ponatur, munduſque hinc exeam, ut triticum abjecta palea per trituram. Vide quantum confidere poſſim illi homini, cui pluſquam patri detuli ſemper. Scripſeram ad illum leniter admonens, ut a vocabulo vicarii generalis ratione pacis abſtineret. Quod quam ægre tulerit, quoniam legiſti litteras illius, referre ſuperfluum eſt. Faciam tamen quod hortaris, & vincam in bono malum, ac diſſimulabo interim injuriam meam, ne major
B ſciſſura fiat, & mollia illius commotioni adhibebo fomenta, idipſum quod te & feciſſe ſcribis & facere moneo, ne, me abſente, ſcandala in domo noſtra oriantur, quibus occurrere nequeam. Vides certe quam ſit juſta ratio doloris mei.

Quod ais te ſcripſiſſe, litteraſque meas non accepiſſe, non poſſum non graviter ferre. Nam pleniſſime tibi ad omnia reſpondi, grandeſque litterarum faſces ad te miſi, inter quas & ad Nicolaum noſtrum & ad Parentem, & ad ipſius matrem erant, &
C ad abbatem pro negotio domni Andreæ. Facies illas inquiri, ſi nondum accepiſti, & videbis me in ſcribendo non fuiſſe negligentem. Doleo mirifice B. ad excitanda ſcandala ad vos divertiſſe, vereorque ſatis ne quæ tibi dixit ad multorum aures exierint in noſtrum dedecus, & ulciſci non meam, ſed religionis & loci quem indignus teneo injuriam animus eſt, ſuo tamen tempore. Negotia iſtarum partium & præcipue monaſterii ſancti Matthiæ valde perplexa ſunt. Ora ut nobis Dominus aditum pandat, quo felicius quæ ſibi ſunt placita diſ-
D ponere valeamus. Commenda me patri priori & fratribus noſtris. Vale in Domino, frater cariſſime. Salutant te qui mecum ſunt. Venetiis XVI. Junii.

EPISTOLA XXIII.
ad Hieronymum fratrem.

Queritur quod ab eo litteras non accipiat, ſcribitque ſe Venetiarum ducem proxime aditurum, & de rebus Fontis-boni.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem.
E Etſi poſſem ſilentio tuo ſubiraſci, qui nihil ad me tamdiu ſcripſeris, nolo tamen errorem tuum imitari, & ſilentio tuam taciturnitatem ulciſci pergere. Occupatus quidem es, neque ipſe abnego, ſed numquid quam ego occupatior, qui inter moleſtiſſimas & perpetuas curas meas officium ſcribendi non deſero, otiumque mihi & inter negotia vindico? Certe ſi tibi moleſtum eſſe arbitrarer iſtud genus officii, neque ipſe ſcriberem ad te, ne pro officio gravis

Digitized by Google

gravis eſſem, neque viciſſim ut ipſe ſcriberes tantopere expoſtularem. Scribo autem, ut & mihi una & tibi morem geram. Debes igitur & ipſe, quandoquidem hoc mihi gratum eſſe non ignoras, interdum torpentem manum excitare, & vel paucis ſcribere, ſi pluribus non licet, ne vigilante caritate qua nos perpetua intentione proſequeris, hujuſce munus dormitare ſinas. Sed hoc paucis interim excitandi gratia. Litteras ad te plures, & ex Bononia & Ferraria, ex Venetiiſque dedi, jamque tibi omnes redditas arbitror. Sum hactenus in noſtro monaſterio ſancti Michaëlis, miro affectu noſtri abbatis acceptus, hominis religioſiſſimi & pudentiſſimi. Ducem viſitare animus fuit, neque tamen adhuc tempeſtivum tempus illuxit. Poſt biduum adibo illum, jam parata nobilium amiciſſimorumque hominum ad me deducendum multitudine: qui omnes mirum eſt, quo me affectu, qua veneratione ſuſceperint, ſuaque ſponte comitari velle illuc euntem ſpoponderunt, immo & exegerunt, ne ſine ſe proficiſcerer ipſo caritatis jure. Sed & princeps ipſe deſiderare aſſeveratur præſentiam noſtram. Inde nos ubi extricaverimus, bona cum gratia ducis officium viſitationis aggreſſuri ſumus. Ora ut cordi noſtro pius Dominus adeſſe dignetur, ac per inutile miniſterium noſtrum aliquid in ſuam gloriam & laudem operari. Monaſterium iſtud bene inſtitutum eſt boni patris laudabili ſtudio, in quo minimum nobis laboris affuturum credo. Sancti Matthiæ monaſterium maximam curam nobis & ſollicitudinem injicit, adeo ut præter corrigendi difficultatem, quæ ſumma proponitur, alia quoque oriantur difficilia minime committenda litteris, ſuoque tempore & loco reſervanda.

Litteras ex noſtro monaſterio Fontisboni parum lætas accepi, quæ ad cumulum noſtrarum curarum accedentes, multum perturbant animum noſtrum. Scribo ad eos litteras, quibus hortor ſingulos fideliter muneribus injunctis inſiſtere. Gratum erit ſi tu quoque abbatem noſtrum quaſi ex te commonueris in abſentia noſtra, eum ſe gerere ad omnes & ad clauſtrales maxime, quem debet & quem ipſi cupimus. Multa hic de turbatæ pacis conditione referuntur, neque an vera ſint certius explorare potuimus. Jam inſtituerant iſti legatos ad concilium mittere, idque ſignificare Florentinis, eaque multorum opinio eſt, nos inde ut proficiſcamur accerſendos. Certe, ſi eundum ſit omnino, nam id communi opinione omnium firmatur, ſic mallem quam aliter pergere; ut ſi quid haurire hinc poteris, reſcribas nobis. Nobiles iſti omnes ferme præſagiunt & prædicunt. Commenda me patri monaſterii & ſenioribus, filios noſtros omnes meo affectu ut ſalutes atque ample- A xeris volo. Te Paulus abbas ſenior, Franciſcus Barbarus & Leonardus Juſtinianus officioſiſſime ſalutant. Vale in Domino, & pro me ora. Ex Venetiis cal. Junii.

EPISTOLA XXIV.
ad Hieronymum fratrem.

Poſtquam brevi de quodam perdito homine dixit, purgat ſe a vitio inconſtantiæ, agitque de quibuſdam ſui ordinis fratribus.

B AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Ex litteris tuis factus ſum certior quid de perdito homine ſit factum, utque ope ſummi magiſtratus, ne in ſe excommunicationis publica ſententia feriretur, obtinuit. Addis ejus minas & inſolentiam non ferendam. Nihil ad me hactenus ſcripſere domini civitatis, ac per id ne reſpondere quidem licuit. Dum ſcripſerint, agam Chriſtiana libertate, ut eſt inſtituti mei; ac niſi qui modo ſunt præſules paucis poſt diebus magiſtratu eſſent deceſſuri, eos ſponte aggrederer litteris. Quod ais conſilium te appro- C bare noſtrum, quod hic ſedem figere inſtitui, etſi nonnihil ea res inconſtantiæ habere videtur: placet, mi frater, hoc in loco te dulciter expoſtulare. Quid, oro, habet inconſtantiæ iſtud conſilium noſtrum, quo vitæ noſtræ ſociorumque proſpicitur? inconſtans dici poſſem, ſi ſententia firma & rata decederem, niſi proſequerer quæ inſtituiſſem. At ubi juſta & rationabilis cauſa ſive occaſio cavendi datur, ſumma inconſtantia & eſſe & dici poſſet, ſi me ac ſocios periculo mortis exponerem, immo non inconſtantia modo, ſed ſuprema ſtultitia. D Fortaſſis autem modo inconſtans rationabiliter vocer, qui non in propoſito perſtiti, ſed ut ſatisfacerem opinioni & voluntati plurimorum. Conceſſi ad illud monaſterium, in quo jam tertio comedi, ſic etiam urgente neceſſitate, ſimul ut illorum verecundiæ parcerem, qui ſe negligi hac in parte ægre ferebant. Malui periclitari de vita, licet ea me ſuſpicio mordeat, quam illorum votis deeſſe, ne ſæcularibus quoque nobilibus admirationis daretur occaſio, immo ut jam data tolleretur. Quamquam tu ſententiam E temperaſti ex conſequentibus, tamen, frater cariſſime, cupio te in hujuſmodi uti quidem germana & vera prorſus libertate adverſum me, ſed diſcretione tamen aliquantum. Ecce enim jam ſecundo inconſtantiam replicas, dum prioribus quoque litteris, quibus acriter excruciatus ſum, leviculi hominis verbis multum crediddiſſe, & plus fidei quam noſtris litteris accommodaſſe deprehenderis. Scripſeram ad te ex Bononia, & ex iſtis regionibus, quantum ſolatii percepiſſem ex bona in melius converſatione ancillarum Chriſti. Eam rem tu

Digitized by Google

quoque plauſu proſecutus eras atque geſtu. Debuiſti tam facile cuiquam, gravi licet & magnæ auctoritatis viro, plus de me quam mihi ipſi & meis litteris credere? Scribis ecce Bernardum hæc & illa retuliſſe, quod levis & inconſtans Bononiæ fuerim, & aliter ſe rem habere quam ſcripſerim tibi; admoneſque ut non tantum coram Deo, ſed & coram hominibus bona provideam. Bene admones: ſed hæc tua admonitio me ſuſpectum mendacii facit, quaſi ego aut id omiſerim facere, aut litteris quas ad te ſcripſi, non ſim vera proſecutus. Cruciat me ultra quam verbis aut litteris exprimi poſſit, B tua iſta de nobis opinio inconſtans. Iſta, non adimendi tibi fiduciam & confidentiam, arguendi & objurgandi quoque, ſi ſit opus, gratia, dixerim; ſed fraterno affectu admonendi, ut, dum ſcribis, modum in omnibus ſerves, & ne quid nimis. Neque tibi vel utile eſt de mea humilitate, niſi bene & ſupra merita noſtra ſentire & loqui. Volo utaris fiducia, immo niſi utereris, graviter & peregre ferrem, ſed eam cupio mixta quoque reverentia temperes, ne & tibi ſit noxia, nobis quoque eo minus grata, quo tibi non tuta; certe prioribus litteris meis C hoc ipſum expoſtulaſſem apud te, ſed credere perturbatus tunc nolui; hac in parte licet illi alio ex capite indulxerim.

Quod aſſeris nos Franciſco dediſſe congruas litteras, ex ejus quoque litteris, id ſibi ..... animadverti. Gratulabor ſi hoc officio noſtro illius infirmitati opportunum quæratur remedium: contriſtavi illum, atque utinam utiliter. Confirma tu quoque, ut facis, in illo caritatem, eumque perpetua exhortatione proſequere, ut ſi fieri poteſt, quod pollicitus eſt mihi modo per litteras, ab ebrietate illa reſipiſcat, vivatque poſtmodum ſobrius. Quod de D. B. ſit ju- D dicium tuum ex litteris tuis intelligo: nihil ſane abhorret a noſtra ſententia, ſed hoc ipſum illi non tacui, tibique, ut illi aperires, expreſſi. Nihil metuo conjurationis, ut ad vos remeare ac vobiſcum degere perpetuo liceat, ſed neque illos præſumturos quicquam credo, neque ſi tentaverint, rem ſibi ſucceſſuram expaveſco. Abbati ſancti Michaelis de Piſis commiſi, ut ſolitum ab eo vice noſtra ſuſciperet juramentum, eumque in poſſeſſionem monaſterii ipſius intro- E duceret.

Vitam Johannis Chryſoſtomi non modo Barbarus noſter cupit legere, ſed multi iſtarum partium nobiles & religioſi. Michaëli ergo noſtro ſtimulos adjice, ut opus exigat, quo votis horum mature, quantum licet, ſatisfaciat. Negotia iſta multum perplexa ſunt, multumque negotii ac difficultatis afferunt nobis. Ora ut nobis Dominus adſiſtat, neque nos a recto itinere deviare permittat. Paucis poſt diebus hinc profecturi, rebus utcumque compoſitis. Nam ut cupimus, hoc primo actu componendas diffidimus. Multa ſunt quæ deliberatione matura opus habent. Dominus cor noſtrum ſapientiæ ſuæ fulgore colluſtret, ne uſquam offendamus. Clemens noſter jam triduum acerrime laterum & viſcerum dolore cruciatur, iſque illum in monaſterio ſancti Matthiæ pervaſit. Nihil omiſſum eſt diligentiæ, nihilque omittitur, ut curari citius poſſit, & Dei gratia jam melius ſe habet. Ceteri bene valemus: ſed Dominicus noſter aliquantulum paſſus eſt. Mirum eſt qua caritate nos & incolumes & infirmos pater iſte proſequatur aſſidue, omniſque congregatio, quam habet profecto optimam, verbum audire non patitur de remuneratione ulla, immo ſingulis diebus adjicit humanitati. Ipſe te viciſſim reſalutat. Nicolaum noſtrum meo nomine ſaluta, cujus ubertimas & lætiſſimas accepi litteras. Barbarus noſter nos duobus voluminibus illis donare voluit. Cupit abbas hic noſtram hiſtoriam Caſſinenſis cœnobii, & dialogum Deſiderii tranſcribi ſibi, pretium exponere paratus. Si quid fortaſſe audieris de cujuſlibet ſive monaſterii, ſive monachis religionis noſtræ, quod ſit religioſæ honeſtati contrarium; quæſo, ſolerti perquiras indagine, ſinguloſque commonefacias, ut velint ſecundum Deum vivere; præcipue vero Romualdum advoca, eique meo nomine & auctoritate denuntia, ne ulla ratione monaſterium Querceti adeat. Quia revera, ſi id ulla ratione explorare poterimus, parcituri non ſumus. Vale in Domino. Venetiis XIII. Julii.

EPISTOLA XXV.
ad Hieronymum fratrem.

De monaſteriorum viſitatione.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem.

Scripſi ad te ex Patavio. Profecti poſtea ſumus ad monaſterium Montis-Crucum aptiſſimum ſane & amœniſſimum. Eo viſitato, perreximus ad monaſterium S. Mariæ de Carceribus, ibique impræſentiarum ſumus, officio viſitationis necdum incœpto. Adierat nos frater Martinus Baſilea rediens, quem ad vos neceſſario mittere curavimus, geſturum quædam ſibi a nobis injuncta, quem ſine meis ad te litteris nolui, ne deſſim deſiderio tuo, ſimul ut ſcias quæ circa nos ſunt omnia. Suſcepti ſumus ubique magno cum gaudio, & hic maxime abbate noſtro nos officioſiſſime tractante. Offendimus x. pueros monachos optime inſtitutos induſtria & opera abbatis noſtri, de quibus & ſperanda ſint optima, licet eo devenerunt, ut rem potius tenere quam incerta de ſpe pendere videamur. Scripſeram iſta cum

Digitized by Google

fratrem Martinum mittere continuo inſtituiſſem, ſed certis ex cauſis, & maxime ut ex itinere poſſet recreari, illum biduum aut triduum retinere mecum volui. Viſitavi interim monaſterii perſonas omnes, pleniſſimeque refectus ſum bono Chriſti odore, qui ex vita laudabili ac religioſis moribus, tum abbatis noſtri, tum familiæ quoque totius aſpirat ſenſibus noſtris, atque utinam plurima hujuſmodi monaſteria in congregatione noſtra haberemus. Multa jactantur ab improbis, quæ falſiſſima deprehendimus, cum ad veritatis indaginem atque ad ipſa cubilia pertingere curaſſemus. Quatuor ex pueris noſtris, qui ſunt majores natu, priuſquam hinc proficiſcamur, ita volente & orante abbate noſtro, ad profeſſionis gratiam admittemus eximiæ indolis. Ibimus deinde Vincentiam, poſtea Veronam. Viſitatiſque monaſteriis noſtris, Ferrariam redibimus, inde Bononiam, Imolam, Faventiam, Ravennam, Forumque Livii & extra partium illarum monaſteria petemus, poſtque redibimus ad vos, ibi quoque viſitationis noſtræ officium acturi. Orate ut Dominus proſperum faciat iter noſtrum, liberique & expediti, compoſitis in laudem Dei rebus religionis noſtræ, redire poſſimus ad vos. Commendo tibi quos noſti magis ope indigere. Clemens noſter plene convaluiſſe videbatur, ſed rurſus invaſit illum lateris dolor, jamque biduum cruciatur, multumque ſollicitudinis incutit nobis. Nihil omittitur diligentiæ ut curetur. Ora ut illum Dominus incolumem reſtituat nobis. Ex Carcerum monaſterio XVIII. Julii.

EPISTOLA XXVI.
ad Leonardum de Avona.

Gratulatur ei quod a barbarica ſervitute ſit exemtus, dehortaturque eum à propoſito tranſeundi ad Carthuſienſes.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior dilecto filio D. Leonardo monacho profeſſo noſtri ordinis, ſalutem cum benedictione perenni.

Accepimus litteras tuas, quibus te ſignificas miſerationibus Domini redemtum, de infeſtiſſima immanitate gentilium, & de miſerabili jugo barbaricæ ſervitutis ereptum. Egimus Deo gratias, dilectiſſime fili, qui numquam deſerit ſperantes in ſe, quique te idcirco hoc genere probationis exercuit, ut fides tua multo eſſet pretioſior auro, quod per ignem probatur. Illi laus, illi gloria, illi gratiarum actio, qui ſervos ſuos ideo flagellat, ut corrigat; ideo vexari patitur, ut ad purum omnem ſqualorem omnem ſordem rubiginis tollat. Feciſti autem amanter, fili cariſſime, quod me tam læto tuæ ereptionis nuntio exhilarare voluiſti. Novit enim ſcrutator cordium Deus, quanto mœrore animi tua vincula captivitatemque tam miſerabilem & conditionem diriſſimam mecum cogitabam, & ferre opem voluiſſem, ſi quo pacto licuiſſet. Deo gratias qui non ſolum te ab illo ergaſtulo, ſed nos quoque a vi mœroris abſolvit, ac mirifice conſolari dignatus eſt. Sane quoniam humiliter poſtulas abſolutionem a profeſſione ordinis, atque ut ex permiſſione noſtra liceat tibi tranſire ad Carthuſienſium religionem, & vivere in illa quod reliquum eſt vitæ tuæ ſpatium cum captivis fratribus illius ordinis tecum pariter abſolutis. Amplector, fili, intentionem humilitatis, quod voti tui non immemor, nihil quamvis ſalubre, quamvis arduum ſine prælati tui conſenſu tentare voluiſti. Dicam tamen paterno affectu quod ſentio. Noſti, fili, hujuſmodi mutationes fuiſſe ſemper vitioſas ac leves a ſanctis patribus exiſtimatas. Recolis te inter cetera profeſſionis tuæ vota, ſtabilitatem quoque in congregatione promiſiſſe. Quod ſi indecens vel monaſterii mutatio voluntaria, leviſque & inconſtantis animi indicium exiſtimatur; cogita quanto magis reprehenſioni pateat, non monaſterii ſolum, verum ordinis quoque habituſque mutatio. Quod ſi majora converſationis certamina appetis, diſtrictioremque vivendi normam; potes illam in ordine tuo facile conſequi. Sunt namque monaſteria perpetuo clauſa, in quibus perfecte per Dei gratiam ſanctæ religionis noſtræ ſervatur regula. Eſt Eremus ſacra noſtri ordinis caput, quæ anachoriticam profeſſionem ac diſtrictionem æmulatur. Potes in his, fili, abſque reprehenſionis nota quiete & ſanctiſſime vivere. Sancta eſt illa religio, ad quam tranſire cupis, nemo ambigit. Verum ne noſtra quidem niſi multum laudata, in his ſcilicet monaſteriis in quibus regulare ſervatur Inſtitutum. Ne ipſi quidem religioſi viri, qui vere diſcreti ſunt, hujuſmodi mutationem in te laudabunt, probabuntque potius reditum ad nos tuum, quam hoc ad ſe diverticulum. Ceterum ut iſta potius ex judicio, conſideratione & affectu tui, quam ex ulla privata affectione dicta noveris a me, quaſi impediendi tui cauſa atque ab inſtituto retrahendi, paternumque animum & conſilium magis quam prælati auctoritatem recognoſcas, ſi perſiſtas propoſito, & tranſire ad Carthuſienſes fratres velis, etſi non ſatis probo, permitto tamen, teque cum benedictione & benevolentia noſtra a nobis ad illos migrare concedo, atque inter eos ut unum illorum religionis habitare. Admoneo tamen paterno affectu, ut quæ a nobis dicta ſunt repetas, ac ſæpius relecta diligenti examinatione perpendas. Quod ſi tranſire decreveris, id obſecro, quod te talem exhibeas, ex cujus operibus laudetur Deus a fratribus tuis. Vale.

Digitized by Google

EPISTOLA XXVII.
ad Franciſcum.

Gratias agit quod negotia ſua procuret.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro Franciſco, ſalutem in Domino & ſanctæ caritatis affectum.

Legimus libentiſſime litteras tuas, quibus tigna vobis neceſſaria vos accepiſſe ex amico ſignificas, negotiaque noſtra vobis curæ & fuiſſe & eſſe & fore aſſeveras. Agimus Deo gratias, frater, qui nos tam dulci ac ſuavi dilectionis glutino junxit, mentibuſque veſtris tantum inſpiravit in nos amoris affectum. Nos plane dilectionis vicem vobis reddere cupimus, magnumque nobis commodum percepiſſe arbitramur, eam ipſam dilectionem veſtram, qua pro nobis tam cauti tamque ſolliciti invigilatis. Cupimus autem, frater nobis in Chriſto venerabilis multumque dilecte, ex te certiores fieri, ſi quid de iſtorum ad nos acceſſu certi habes. Scribit nobis pater noſter abbas Florentinus, ſe putare non eos ante venturos, quam pontifex Florentiam acceſſerit. Id ſi ita eſt, non deſunt ex noſtris, qui conſulant nos obviam properare pontifici, & illic ei occurrere debere. Anceps eſt hujuſce rei ſententia, quia in utramque partem dici plura poſſunt, hic nequaquam inſerenda. Si tamen vobis expedire videbitur, oro reſcribas. Conſiliis enim inniti veſtris animus eſt. Vale, frater cariſſime, & nos venerabili fratri noſtro Simoni fratribuſque ceteris commenda. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni XII. Junii. Noſtri iſti numquam ſuperbiores fuerunt, quod proxime experti ſumus, caritatemque in eis extinctam penitus dolemus ex corde.

EPISTOLA XXVIII.
ad priorem B. Mariæ de Angelis.

De liberando Stephano poëta, & de ſalvo conductu.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro priori ſanctæ Mariæ de Angelis, ſalutem in Domino & ſanctæ dilectionis affectum.

Ex tuis litteris factus ſum certior, quam ſtrenue quam fideliter Albertus noſter egerit negotium ſanctæ Annæ, quidque de nepote ſuo actum ſit. Scribimus enim ad illum litteras, quibus agimus gratias, oramuſque ut negotium proſequatur, ac de liberando Stephano poëta nepote ſuo quid ſpei habeamus, aperimus. Scribimus item epiſcopo Recanatenſi litteras, quibus juvenis A ereptionem illi ex mandato pontificis commendamus, & confidimus in Domino liberandum celeriter. Ex Alberto ipſo iſta plenius noſces. Scribimus item epiſcopo, ut mulam reſtituat noſtram, quam ad nos mittendam mature curabis. De conductu quem vobis a pontifice dari pleniſſimum cuperetis, nihil agere poſſemus, quia vult ille deferre gubernatori quem miſit ad vos, ſed ipſum litteris noſtris oramus, ut hunc ſalvum conductum quem cupitis, concedat vobis noſtri gratia. Ad illum itaque recurratis admonemus. Dolemus vina noſtra & monaſterii ſanctæ Chriſtinæ emarcuiſſe. Veniſſem fortaſſis ad vos niſi iſtud obſiſteret. B Dominus patientiam tribuat vobis. Nos certe ægre ferimus iſtud incommodum veſtrum, quod nobis vobiſque commune eſt. Gratulamur frumenta monaſterii ipſius noſtri præter ſpem in tuto eſſe. Salutant te abbas Sebaſtianus & Dominicus & Clemens. Vale in Domino. Florentiæ x. Auguſti.

EPISTOLA XXIX.
ad Danielem.

C *Commendat illi priorem ſancti Damiani & Franciſcum.*

DOmino amantiſſimo Danieli Ambroſius.

Facit tua ſingularis humanitas, ut omnia mihi de te ſecure pollicear, & eos qui mihi vel vitæ merito, vel virtutis & probitatis gratia cari ſunt, inſtantius commendare pergam. Et aliàs itaque alios commendavi dignationi tuæ, & modo venerabilem fratrem meum priorem S. Damiani, domnum Franciſcum harum bajulum, omni qua licet D inſtantia commendo; ut ſi quo tua ope illi opus ſit, eum fovere ac juvare digneris. Bonus vir eſt atque integer, & dignus qui a te quoque diligatur. Præfectus fuit noviter illi eccleſiæ, invenitque eam preſſam gravi ære alieno per ſuperiorum negligentiam. Satisfacere omnibus cupit, ſed cum aliqua prorogatione temporis. Nam pauper unde impræſentiarum ſatisfaciat non habet. Si forte hunc immites creditores, quod veretur, impeterent, oro ut & ſui merito & noſtra commendatione illi adſiſtas, percepturus in E me ipſo quidquid illi operis impenderis. Dignationem tuam Chriſtus Deus noſter omnipotens incolumem ſervare dignetur, domine amantiſſime, & omni mihi officio atque affectu venerande. Ferrariæ calendis Aprilis.

Digitized by Google

EPISTOLA XXX. ad Danielem.

De adventu Græcorum & cardinalis ſanctæ Sabinæ legati Baſileenſis Ferrariam. Johannem Aretinum ei commendat.

DOmino amantiſſimo patri Danieli, Ambroſius.

Quæ hic fiant non ambigo plurimorum crebris & nuntiis & litteris ſignificari dignationi tuæ: atque ideo minus neceſſarium B exiſtimavi, ea per me tibi oportere innoteſcere. Græcos ex Venetiis deduximus cum honore. Cardinalis ſanctæ Sabinæ legatus Baſileenſis advenit: triſtemque ac nubilam rerum faciem pius Dominus noſter jocundis plurimis uno eodemque tempore, immo eiſdem fere diebus ſerenavit, ut diſcamus numquam deſperare, ſemperque de illius pietate præſumere. Vere pius, vere miſericors, qui non ſecundum peccata noſtra fecit nobis, ſed ſecundum multitudinem miſerationum ſuarum retribuit nobis, ſuperexaltavitque miſericordiam judicio. Nos e- C nim, mi pater, aperte imus in ſalutem noſtram, & fermento noſtræ nequitiæ maſſam bonitatis divinæ corrumpere pergimus. Languebant ſenſim res noſtræ, & qui ad celebrandum concilium univerſale convenimus, ſtupore quodam ferme lethali oppreſſi eramus: cum adverſarii vigilantiſſimi contra nos militarent. Et ecce contra ferme omnium ſpem advenerunt Græci, qui contentionibus noſtris finem imponerent, excitarentque dormitantes, & arma furentibus adverſariis tollerent. Acceſſit ad gratiam lega- D ti quoque ipſius ad nos reditus, quantum ego ſentio, ſincerus & integer & rebus noſtris maxime utilis & neceſſarius. Confido in Domino, peccator licet, multum negotia iſta felici curſu ſucceſſura. Nos, quantum donaverit Dominus, inutile miniſterium noſtrum inferemus. Verum hæc hactenus.

Nunc paucis quid afferam, accipe, mi pater. Johannes Aretinus deſignatus clericus cameræ, mihi carus eſt multum ac familiaris. Is vel ſtudiorum ſuorum gratia, vel quod ibi commodius & quietius vivat, Bononiæ remanſit. Eſt autem, quantum ego ſentio, juvenis bonus, bonarumque artium in primis ſtudioſus. Eum commendo piæ E dignationi tuæ, ut qui mihi carus & gratus eſt, tuæ quoque dignationi non ſit incognitus, & quotiens honeſte in rem vel ſuam vel amicorum implorabit opem tuam, oro habeas illum commendatum. Confido autem illum niſi honeſta non poſtulaturum. Erit autem mihi gratiſſimum quidquid in eum officii impenderit pietas tua. Vale, mi domine. Ferrariæ x. Martii.

EPISTOLA XXXI. ad Philippum de Faventia.

Ut ad monaſterium ſancti Hyppoliti ſacerdote monacho deſtitutum ſe transferat.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, & totius ordinis ipſius generalis, dilecto filio domno Philippo de Faventia monacho noſtri ordinis expreſſe profeſſo, ſalutem in Domino & ſanctæ caritatis affectum.

Quoniam monaſterium noſtrum S. Hyppoliti monacho ſacerdote indiget, qui in eccleſia divina celebret officia, maxime cum venerabilis frater noſter abbas ipſius monaſterii infirmus ita ſit, ut per ſe nequeat hæc exequi, te in dicto monaſterio pro conventuali monacho duximus collocandum. Tibi itaque in virtute ſanctæ obedientiæ præcipimus, ut te ad ipſum monaſterium perſonaliter transferas: ibique moreris, & memorato fratri noſtro ſolatia neceſſaria & auxilia pro viribus conferas, ibique reddas Altiſſimo vota tua: futurus ibi ſub noſtra & venerabilis fratris abbatis ipſius monaſterii obedientia uſque ad noſtræ dumtaxat beneplacitum voluntatis: mandantes eidem fratri noſtro, ut te benigne ſuſcipiat, & cum caritate apud ſe habeat, provideatque neceſſaria tibi juxta indigentiam tuam. in cujus rei fidem has noſtras patentes litteras manu propria ſcriptas, & annuli noſtri impreſſione munitas, tibi per manus damus. Datum Faventiæ die XXIV. Septembris anno Domini milleſimo CCCCXXXVII. indict. prima.

EPISTOLA XXXII. ad Danielem.

Antonium Parmenſem decretorum doctorem illi commendat, ſcribitque neceſſe ut capiti concilium inhæreat.

DOmino amantiſſimo patri Danieli, Ambroſius.

Antonius Parmenſis decretorum doctor, homo mihi ſingulariter affectus, & pro morum ſuavitate & vitæ bonitate dilectus, oravit, ut ſe tuæ dignationi commendarem. Quod libentiſſime facio & debito & officio meo, oroque & obſecro ut illum in omnibus quibus opem tuam poſtulabit, quia erunt honeſtiſſima, commendatum noſtri quoque gratia habeas. Hodie cum legato longam concertationem habui, & ita illum concluſi & verbo & ſcripto, ut non deſperem illum quandoque, immo vero mature ab errore revocandum. Panditur illi omni ex parte difficultas ſumma, & niſi capiti concilium inhæreat, jam cœpiſſe cognoſ-

Digitized by Google

cere videtur omnes conatus irritos fore. A Obtundo illum ſæpe, neque deſiſto. Vale, & hominem iſtum fac habeas commendatum, quia vere ſemper, ut præſidentes noſtri docent, pro honore ſanctæ ſedis apoſtolicæ, multum fideliterque laboravit.

EPISTOLA XXXIII.
ad Simonem.

Ut ſuper gregem invigilet.

AMbroſius dilectiſſimo fratri meo Simoni, ſalutem.

Accepi proxime litteras dilectionis tuæ, quibus impræſentiarum ad omnia reſpondere non poſſum, feſtinat enim is qui illas affert. Id ante omnia ſignificandum fuit caritati tuæ, redditas mihi litteras tuas, una & copiam bullæ. Agam, quantum Dominus dederit, quantum licebit, bona fide cauſam veſtram, quæ mea eſt: ſed incidit tempus difficillimum. Adeſt enim adverſarius veſter, qui cum pontifice diu noctuque eſt, neque tutum eſt, eo præſente, attentare negotium; dum ille profectus fuerit, ſecurius id exequemur. Quod ſcripſi ad te, admonens, ut cuſtodiretis vigilias noctis ſupra gregem Domini, non ſine ratione factum eſt. Et nunc eadem ſcribo: vigilate ne tentet vos ſatanas, qui tamquam leo rugiens circuit quærens quem devoret, cujus juxta Abacuc, eſcæ electæ. Deus noſter cui confido, & ſanctus Spiritus cui vos committo, conſervet vos ſine crimine. Rubore ſuffundor vehementi, quod Antonius tamdiu deſideraverit jumentum ſuum, quod mihi tam libenter accommodavit. Reddam tibi ac per te illi facti mei rationem. Ego ſtatueram poſt tres dies adventus noſtri illud mittere, ut paucis diebus ab aſſiduo labore requieſceret. Petiit illud a me Petrus de Cavalcantibus, Antonii, ut ait, notus & propinquus, aſſerens paucis poſt diebus ire velle. Credidi homini, jumentumque illi cum litteris tradidi. Diſtulit ille venire diutius: verum in eo me conſolabatur, quod dicebat ſcripſiſſe ſæpius ad Antonium, & ſignificaſſe mulum eſſe apud ſe. Hac ſpe deluſus aliquandiu ſum, donec litteræ a Hieronymo fratre ad me venerunt, quibus Antonium juſtiſſime conqueri & ipſe queritur, & me, ut querelæ occaſionem tollam, orat. Dolui, fateor, tantæ viri liberalitati, tam illiberaliter me reſpondiſſe. Credo illum jam acceperit. Oro itaque Antonio ipſe pro me ſatisfacias. Ego hactenus expeditus non ſum, agentibus id occupationibus graviſſimis atque perpetuis domini noſtri: ſimul & de induſtria expeditionem diſtuli. Cauſam coram explicabo. Vale, frater, & me patris prioris & fratrum omnium orationibus commenda. Romæ XXVI. Martii.

EPISTOLA XXXIV.
ad Simonem.

De ſcandalo a fratribus eremitis adverſum ſe excitato.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro domno Simoni, ſalutem in Domino & ſanctæ caritatis affectum.

Quod ad vos nihil hactenus ſcripſi, cauſa fuit & prior infirmitas, quam hic paſſus ſum B gravem & ferme exitiabilem, & occupatio varia & multiplex, quæ hic implicitum tenuit, aliis ſuccedentibus ſemper negotiis. Et cum ferme in ipſo eſſem profectionis articulo, addita eſt nova moleſtia. Eremitæ enim noſtri quietis impatientes, & rerum novarum cupidi, ſcandala hic excitarunt contra nos gravia. Nam primum quidem panem huc miſerunt ad pontificem, querentes ſe male tractari ex indicio panis ipſius: tum Jochinum quemdam hominem reprobum ſubornarunt, qui pontifici hæc atque illa ſuggereret. Poſtremo miſerunt Placi- C dum hominem nequam & datum in reprobum ſenſum, qui ex eo quod a nobis fuerat humiliatus, ſuperbiam tenuit, eamque contra nos miſſus eſt vomere. Neque venit ordinis prælatis comitatus aut monachis, ſed Joachino ſolo converſoque novitio. Neque ordinis adiit loca, ſed in alienæ religionis domo commoratur, ut plane ſe oſtendat adverſarium ordinis noſtrumque inimicum. Res domino cardinali ſanctæ Crucis diſcutienda permiſſa eſt. Plurima ille in ſcriptis contra nos obtulit falſiſſima, quæ facile miſericordia Dei refellentur. Prælati ordinis D nihil curare videntur conturbationem & commotionem iſtam; vel forte concurrere non audent nobis aliqua ex cauſa. Nos nihil certe metuimus, parati tueri noſtram innocentiam ad mortem uſque. Gratiſſimum tamen eſſet, mi frater, ut quoniam ipſi noſtis & hominum perverſitatem & innocentiam noſtram, ſi unum ex converſis veſtris huc mitteretis cum litteris veſtris, tam ad pontificem quam ad cardinalem memoratum; quia per hunc modum ſatisfaceretis officioſo in nos animo veſtro. Bonus eſſet & ido- E neus Michaël. Scribimus & fratribus noſtris de Angelis orantes, ut ipſi quoque mittant unum ex ſuis cum litteris itidem. Abbatem quoque ſancti Michaelis de Muriano ſollicitamus ad hoc ipſum litteris noſtris. Vale, & nos priori commenda & fratribus omnibus. Bononiæ, ex monaſterio Angelorum, XIIII. Novembris. Quicquid impenderitis in adventu fratris noſtri, nos reſtituemus vobis.

Digitized by Google

EPISTOLA XXXV.
ad dominum Mariottum.

De pueris ad fœnum congregandum non mittendis, de unione Græcorum, & de Petro in cella includendo.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro domno Mariotto, ſalutem in Domino.

Mittimus ad te per fratrem hunc ſenem licentiam illam quam de nobis poſtulaſti. Quantum ſuccurrere memoriæ potuit, & credimus ſatisfeciſſe votis tuis. Si quid tamen minus eſſet indulctum quam forte petieris: nam non ſatis meminimus, admonebis, & plenius fiet. Fratrem vero aliquandiu hic eſſe paſſi ſumus, qui non ignoras quam ſit infirmus, quamque delicati ac ſenſibilis habitus. Quæ nobis ex te retulit de pueris non mittendis ad fœnum congregandum accepimus, & vicario noſtro eò remeandi mandanda curabimus. Putavimus nos in proxima feſtivitate ſancti Romualdi iſtuc venire poſſe: ſed inſtat concluſio Græcanicæ rei & unionis utriuſque eccleſiæ, pro qua multum laboravimus: neque poſſumus hinc abeſſe ulla ratione. Dices ex nobis fratri Johanni virgario, ingrate illum nimis agere, qui pecuniam mutuo acceptam reſtituere non curaverit nobis, quam debemus creditori: monebiſque ut mature integram ad nos perferat ſummam. Alioquin ita ſecum agemus, ut pœniteat illum negligentiæ ac tarditatis ſuæ. Admone camerarium, ut vinum mittat ad nos, quia plus non habemus, & emendicare nos non convenit, & cariſſime hic venit. Congium unum mittere ſtudeat mature, ſumatque aſinos Eremi. Curæ erit noſtræ ne vacua jumenta redeant. Admone item ex nobis patres eremitas, ut domnum Petrum includi cupientem includant in cella domni Placidi ſuperiori, quia id nos illi polliciti ſumus facturos in adventu noſtro, & omnino hac in re conſolentur fratrem, quia ſic eſt intentionis noſtræ, ipſique fratri hoc idem nuntiabis. Pueros noſtros commendamus ſollertiæ tuæ, ut ſi fieri poteſt, promoveantur, quia id eſt deſiderium noſtrum, eiſque omnibus dabis benedictionem noſtram. Vale, frater cariſſime. Florentiæ, ex noſtro monaſterio ſanctæ Mariæ de Angelis, XI. Junii.

EPISTOLA XXXVI.
ad domnum Mariottum.

Ut virgario mittat Petrum de Moggiona.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro
A domno Mariotto, ſalutem in Domino, & ſanctæ caritatis affectionem.

Accepimus litteras tuas, & gratulamur judicio de nobis tuo, neque nos pœnitet ita ſtatuiſſe: licet multum amicus doleat ſe a nobis illuſum; ſed placere omnibus perdifficile eſt. Virgarius noſter opus habet Petro de Moggiona toto menſe iſto, bubulco noſtro illo loquor. Mittas illum quamprimum, eique tradas canem nigrum qui fuit Alviſii deducendum: quia dono illum dare volumus. Boves Petri Gorus ducet. Vale. Nos fortaſſis hos dies ſacros vobiſcum agemus. Senis, ex noſtro monaſterio
B ſancti Vigilii, octava Aprilis.

EPISTOLA XXXVII.
ad domnum Thomam.

Ut Jacobum abbatem in monaſterii ſui poſſeſſionem inducat.

FRater Ambroſius prior ſanctæ Camaldulenſis Eremi, venerabili in Chriſto patri domno Thomæ, ſalutem in Domino.

Venit ecce ad vos abbas noſter nobis amantiſſimus Jacobus. Cupiebam, ut deſiderio
C quoque ipſius ſatisfacerem, ipſe redire ad vos, eumque in poſſeſſionem monaſterii ipſius introducere. Sed cum plurima immineant negotia graviora, curam iſtam venerabili fratri noſtro priori ſancti Clementis injunximus, ut una tecum illum introducat. Ego Florentiam pergam, atque inde redibo ad vos, ut a vobis Romam deducar. Oro autem ut memoratum fratrem noſtrum commendatum habeas, ut ſiquidem petierit, cum illo remoreris, ibique præſtoleris adventum noſtrum, qui non poſt multos dies futurus eſt. Inſtitui ex voluntate venerabi-
D lium fratrum noſtrorum eremitarum venerabilem fratrem noſtrum abbatem monaſterii Vallis-Caſtri nobiſcum ducere, illumque litteris noſtris continuo advocare per nuntium proprium. Id fiet intra paucos dies, ut ſpero. Mando illi, ut vel in monaſterio noſtro Fontis-boni vel Arretii me expectet. Vale in Domino, pater cariſſime. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni, XXVIIII. Decembris.

EPISTOLA XXXVII.
ad Johannem.

E
Ut Stephanum poëtam captivum relaxet.

DOmno amantiſſimo patri Johanni, Ambroſius in Domino æternam ſalutem.

Cum proficiſcereris a nobis, commendavi tuæ dignationi Alberti viri optimi & amiciſſimi nepotem Stephanum poëtam, quem veſtræ militiæ dux detinebat in vinculis,

Digitized by Google

idque quoniam pontifici Eugenio ita placebat. Sed quod hactenus ereptus ille non ſit, nequaquam imputaverim dignationi tuæ. Scio benivolentiam in me tuam, animumque promtum ſemper ac paratum obſequi pontificis juſſis. Sed cum nuperrime denuo ſuæ ſanctitati inde verba fierent, reſpondit velle, ut memorato civi tua ſponte gratificareris, idque ut ſcriberemus injunxit, officio deferens atque dignitati tuæ. Itaque, mi pater optime atque humaniſſime, oro atque obſecro profuſus genibus tuis, ut interceſſione quoque mea, quæ valere ſemper ſolet apud te plurimum, relaxes adoleſcentem, illumque tum Alberto ipſi de Sarecto domino noſtro optime merito, tum mihi ipſi dones. Non ero in orando prolixior, ne videar minus confidere dignationi tuæ, quam ex animo diligo, & a qua me diligi viciſſim ſpero. Mulam noſtram, quæſo, ut priori ſanctæ Mariæ de Angelis tradas ad me mittendam. Vale, mi amantiſſime domne. Florentiæ x. Auguſti. Oro ſupplex ut dignetur excellentia tua conductum præſtare monaſteriis noſtris ſanctæ Chriſtinæ, ſancti Damiani, ſanctæ Mariæ de Angelis & Camaldulini, ut poſſint frumentum, vinum, ligna & omnia neceſſaria victui tuto inferre in civitate, ipſumque pleniſſimum.

EPISTOLA XXXIX.
ad fratres B. Mariæ de Angelis.

De eligendo ſibi patre.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabilibus fratribus noſtris monachis noſtri monaſterii ſanctæ Mariæ de Angelis, ſalutem in Domino, & ſanctæ caritatis affectum.

Prohibet pluvia, ne ad vos, ut poſtulatis, venire poſſimus. Referunt nobis fratres quos miſiſtis, vos eſſe concordes de patre vobis eligendo, & Deo gratias agimus auctori pacis atque concordiæ. Illud tamen ante omnia pie monemus, ut in eo eligendo concordetis, qui ſit boni teſtimonii, & qui præeſſe in ſollicitudine noverit, & qui interius exteriuſque ſatisfacere poſſit, alioquin eſſet error noviſſimus pejor priore, neque poſſemus ipſi ſalva conſcientia admittere qui non eſſet ejuſmodi. Valete in Domino & pro nobis orate, Deoque cauſam iſtam precibus commendare ſtudete, ut det vobis patrem ſecundum cor ſuum, qui dirigat vos in juſtitia & æquitate. Ex noſtro monaſterio ſancti Salvatoris XXIIII. Septembris.

EPISTOLA XL.
ad Julianum.

De confeſſione fidei epiſcopi Nicæni.

DOmno amantiſſimo patri Juliano.

Nuntio tibi, pater, gaudium, quod utrique commune eſt, immo eccleſiæ omni, ut, ſiquidem audiſti, recognoſcas & gratuleris magis; ſin minus, mecum pariter gaudeas, & una gratias Deo referamus. Nicænus noſter hodie in publico conventu Græcorum, adſtante imperatore & epiſcopis omnibus, erupit in vocem confeſſionis & laudis, dicens omnibus palam ſanctam Românam eccleſiam recte ſentire in myſterio fidei, & additionem in ſymbolo rectiſſime factam; & ſe velle hanc fidem, hanc confeſſionem quam ore profitebatur in ſcriptis dare.... cum illis diſcedere hinc ab eis, etiam pro fide deponendum & paſſurum omnia, ſi opus eſſet. Noſtrorum facta & ſæcularium, concurſus mulierculárum quotidianos ad eccleſiam miris attollit laudibus: qua in re longe ipſi eſſent inferiores, & alia plura quæ fervor dictabat. Ivit in ejus ſententiam confeſſor ille imperatoris, & plerique fleverunt. Humilitas pontificis noſtri elata ſummis laudibus, quod Heraclienſi reſponderit hodie benigne, &c. Ea omnia ex Macario noſtro addiſces uberius, quem ad te hujus rei gratia mitto. Vale, mi pater, XXI. Aprilis. Florentiæ.

EPISTOLA XLI.
ad Chriſtophorum.

Quam ſit neceſſarius in conficiendis Græcorum negotiis.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili filio noſtro Chriſtophoro, ſalutem in Domino & ſinceræ caritatis affectum.

Cupimus & ipſi, fili, advolare ad vos, votiſque tuis morem gerere, ſi liceat ergaſtulum iſtud evadere quo clauſi detinemur, non clementius quam hi qui ad metalla damnati ſunt. Adeſt materia in manibus, quam neque excutere, neque deponere ulla ratione valemus, ne ſuperbiæ atque ingratitudinis nota inuratur nobis, arroganteſque multum & ambitioſi videamur, qui eo potiſſimum tempore ſubduxerimus præſentiam noſtram, quo maxime requirebatur. Negotia iſta Græcorum omnia ferme ipſi conficimus, vel ex Græco in Latinum, vel ex Latino in Græcum convertendo quæ dicuntur ac ſcribuntur omnia. Adde quod tanta hi caritate nos complectuntur, ut ſi diſcedamus vel modice, mancos ſe ac deſtitutos arbitrentur, & tutum non eſt ſibi ipſi quemque

que ita conſulere, ut reipublicæ non magis conſulat. Fortaſſe nos Dominus in tempus iſtud reſervavit, ut per noſtrum miniſterium tanta negotia & tam digna conficiantur. Sed hæc hactenus. Conabimur atque enitemur pro viribus intra paucos dies mentem pontificis flectere, ut annuere velit & pati, vel paucis diebus nos hinc abeſſe. Si erit, quod cupimus, gratulabimur; ſin minus, feremus æquanimiter, & rebus tamen noſtris providere curabimus. Auguſtinus frater tuus apud nos infirmatus dies plurimos valetudinarius manſit, ægerque abire voluit, quem poſtquam inviti ſane a nobis dimiſimus, neſcimus omnino quorſum evaſerit, & an convaluerit. Ejus rei gratia Clementem mittimus, qui de illo omnia addiſcat diligenter. Vale, fili cariſſime, & ad nos reſcribas aliquid. Ferrariæ x. Julii.

EPISTOLA XLII.
ad canonicos eccleſiæ Faventinæ.

Hortatur ad lites cum monaſterio ſancti Hippolyti amice componendas.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabilibus patribus canonicis eccleſiæ Faventinæ, ſalutem in Domino, & ſinceræ dilectionis affectum.

Ego, ut novit Deus, cordis noſtri arbiter & teſtis, omnes homines æqua diligo caritate, & eos maxime quibus vinculo religionis & ſimilitudine propoſiti & profeſſionis aſtrictus ſum. Eos quoque etiam veneror, quos gradus reverentia provehit. Vos itaque, patres, & diligo, & diligi me a vobis viciſſim credo, & veneror, quia meretur id dignitas veſtra religioſæ inſtitutioni conjuncta. Nollemque ulla ratione inter nos litem aut controverſiam exoriri, immo exortas jam diu ſupprimere ac prorſus extinguere cupio. Ejus rei gratia diebus præteritis, cum eſſem apud vos, diſcordiam longiſſimam inter vos & monaſterium noſtrum ſancti Hyppolyti ſopire ac finire omnino cupiebam, & credo atque confido in Domino, quia niſi tam repentina fuiſſet noſtra profectio, res finem quietum ac pacificum accepiſſet. Modicum enim illud quod bono concordiæ ac pacis obſiſtebat, vel ratione, vel auctoritate, vel modo aliquo ſublatum de medio fuiſſet, ut fieret partis utriuſque connexio, & firma ſtabiliſque conſenſio. Ego, patres optimi, jura veſtra neque improbo, quia firma ſatis & probabilia exiſtimo; neque tamen ita approbo, ut nihil habere ſcrupuli aſſeram. Habetis privilegia & pacta & conventa ante multos annos cum abbate monaſterii ipſius: habetis & ſolutiones factas; non negamus, ſed tamen pro vobis afferri & pacta & privilegia poſſent. Sed abſit, ut quantum erit in me, contentionibus inſervire ac litibus velim. Conditiones æquas, non meo tantum, ſed prudentium quoque virorum, amicorumque communium arbitratu propoſui, venerabili patri meo D. Bartholo ejuſque ſocio ad hoc deputatis a vobis: quas non ambigo tandem illi admiſiſſent, quia rationabiles videbantur. Eas ab illis accepiſtis, & oro ut velitis admittere, quia vere non ſunt a vobis reſpuendæ, neque fruſtra litibus vacare conſentiatis, quæ ſunt & moleſtæ & plenæ ſollicitudinis & rixarum. Nam, ut dixi, non deerunt, quæ objici poſſint litigare volentibus. Pacem itaque oro ut ſequamur & unitatem, ad quam nobis commendandam deſcendit JESUS rex noſter pacificus & æternus. Ego certe numquam vobiſcum contendam, ſed affectu caritatis omnes aſtringam. Valete in Domino. Ex Foro-Livii VIIII. cal. Januarii.

EPISTOLA XLIII.
ad Michaëlem.

De Dionyſio a ſe in Latinum tranſlato.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili filio noſtro domno Michaëli, ſalutem in Domino, & ſanctæ caritatis affectum.

Exegimus tandem, Deo miſerante, Dionyſium. Et quoniam epiſtolæ deſunt, quas primo tranſtulimus, oramus eas ad nos mittas manu noſtra, reliquo inſerendas operi & relegendas. Dum erit emendatum opus totum, quod proxime fore ſperamus, mittemus ad te, tranſcribendum raptim ſine mendis, ut poſſit diligentius per alios faciliuſque tranſcribi. Dedicare id opus ſummo viro cardinali ſanctæ Crucis animus eſt, quia nemo fere dignior occurrit eo munere. Vale, & nos patri monaſterii fratribuſque commenda. Ex Eremo noſtra II. Aprilis. Saluta Gregorium ſenem.

EPISTOLA XLIV.
ad Silveſtrum.

De obitu plurium ex fratribus.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro Silveſtro, ſalutem in Domino, & ſanctæ caritatis affectum.

Accepimus, frater amantiſſime, litteras tuas, & legimus magna cum miſeratione multiſque cum lacrymis, animadvertentes flagellum Domini ita in vos deſæviſſe, ut abſtulerit plures ex vobis. Non dolemus, venerabilis frater, quod filii fratreſque noſtri migraverint ad feliciorem ſortem, & de labore ad requiem venerint. Sed plane mœremus, quod ipſi remanſimus, quod abſen-

tes fuimus, quod eis non reddidimus extrema pietatis officia. Agimus quod ſolum poſſumus, profectoſque a nobis fratres & filios dulciſſimos votis precibuſque deducimus, orantes ut nos quoque felicitatis illorum mereamur eſſe participes. De patre monaſterii quod convaleſcat, multum gratulamur, & Deo gratias agimus, orantes ut illius annis multiplicare dignetur pacem & tranquillitatem. Graviſſimo autem mœrore affecti ſumus, quod ex litteris Michaëlis noſtri didicimus Chriſtophorum monaſterio migraſſe, atque utinam potius iſtic defunctus eſſet; minus certe triſtaremur. Debuit admonitus infirmitate ſua, non ita facilis & levis eſſe ad migrandum. Multum diſplicuit nobis iſta illius inconſtantia. Hortare fratres ac filios noſtros ex nobis, & ut pro nobis orent obſecramus. Paucis poſt diebus hinc diſcedemus Camaldulum profecturi. Ubi ſi quid opus erit, ſignificabis nobis. Vale in Domino, frater cariſſime. Bononiæ, ex noſtro monaſterio ſanctæ Mariæ de Angelis, VII. Septembris.

EPISTOLA XLV.
ad Michaëlem.

Ut Dionyſium ſibi tranſmittat.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili filio noſtro Michaëli, ſalutem in Domino, & ſanctæ caritatis affectum.

Legimus mœſti admodum litteras tuas, quibus flagellum Domini minime adhuc quieviſſe cognovimus, venerabilemque fratrem noſtrum Silveſtrum infirmari graviter, & fratrem alium re & nomine Bonum. Scribimus patri monaſterii litteras, conſolantes eum & orantes, ut nobis ſignificet diligenter omnia. Tu velim, fili, ſumas tibi iſtam curam. Dionyſium, ſi eſt abſolutus, mittas utcumque, neque cures emendare. Nos enim illum hic emendare curabimus, quia veremur, ne plus quam velimus, & plus quam ſatis eſſet, hic remorari cogamur, pontifice ita jubente. Neſcimus an fratrem Martinum Baſileam miſeritis, quia nihil inde ſcribitis nobis. V. aureos mittendos curabimus Jacobo Corbizo. Cura ut diligenter ſcribas nobis omnia quæ ſunt circa vos. Vale in Domino. Bononiæ XIII. Septembris.

EPISTOLA XLVI.
ad Silveſtrum.

Condolet ei ſuper Dei flagello.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro Silveſtro, ſalutem in Domino, & ſanctæ caritatis affectum.

A Redditæ nobis litteræ tuæ ſollicitudinem nobis addiderunt, ſignificantes tum obitum filii noſtri Benedicti, tum infirmitatem reliquorum, de quorum ſalute deſperabatur. Dolemus quod poſt nonum diem, quo poſtea quam ſcriptæ fuerant nobis redditæ ſunt, neque prius reſpondere potuimus, & putatis fortaſſe per noſtram negligentiam reſpondere diſtuliſſe tamdiu. Litteræ illæ ita alligatæ inventæ ſunt in via publica, lapſæ vel de ſinu vel de manu perlatoris. Dolemus, frater amantiſſime, vos ita a Domino viſitari: ſed eo magis, quo abſentes ipſi ſumus, quia revera vobiſcum optaremus occumbere, quam ita vivere. B Et conſolari omnes cupimus, atque ad ſuſtinendum flagellum Domini hortari. Fratrem Martinum vobis permittimus, ſcribimuſque tum ad eum, tum ad priorem loci litteras, ut obediat juſſionibus veſtris. Dominus Guillelmus commendat vobis res ſuas quæ ſunt apud vos, & nos ex nomine ipſius commendamus. Vale, frater cariſſime, & pro nobis ora. Bononiæ XXVII. Auguſti.

EPISTOLA XLVII.
ad Michaëlem.

C *De Dionyſio, & quibuſdam opuſculis ſancti Gregorii Nazianzeni, & S. Auguſtini.*

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili filio noſtro Michaëli, ſalutem in Domino, & ſanctæ caritatis affectum.

Accepimus Bononiæ Dionyſium abs te tranſcriptum cum exemplari noſtro, dimiſimuſque apud noſtrum Thomam relegendum. Oramus autem, ſi totum exegiſti, tradas reliquum Clementi noſtro. Præterea quoniam ſumus mature Bononiam redituri, volumus inſpicias an in alio volumine Gregorii Nazianzeni quod eſt apud vos, ſint de D Spiritu ſancto ſermones, ipſumque volumen mittas ad nos, quia in re Græcorum, qui proxime affuturi expectantur, erit neceſſarium. Aureos V. mittimus per fratrem ipſum Jacobo Corbyzo dandos. Volumen operum Auguſtini, papæ Johannis donum, in quo ſunt libri contra Academicos, & de Ordine, & de Magiſtro, & alia plurima cupimus ad nos mitti, reſtituendum vobis fideliter. Credimus id vidiſſe in cella tua. Cura ut illud accipiamus. Vale in Domino, E & pro nobis ora. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni, XXVII. Septembris.

Digitized by Google

A

EPISTOLA XLVIII.
ad Hieronymum fratrem.

Quod multa ſibi diſpliceant.

AMbroſius Hieronymo fratri, ſalutem. Scripſi ad te proxime ex noſtro monaſterio Fontis-boni, jamque reor tibi redditas litteras. Venimus poſtea Arretium, & libenter, ut angorem animi tædiumque levaremus; & neceſſario, quia revera ſunt plurima quæ deſiderare viderentur præſentiam noſtram. Sed ſecus atque inſtitueram B accidit mihi. Offendi enim plura quæ diſplicerent, quam quæ ſolatii aliquid afferent, auctumque eſt angoribus noſtris. Deo gratias agimus, qui nos ita exercere dignatur. Ora ut nobis conſtantiam tribuat, exemploque Johannis non ſimus arundo agitata vento, neque mollibus veſtiamur, ſed ſecurim ad radicem arboris infructuoſæ poſitam tota animi libertate prædicemus, ſuccidamuſque noxia germina. Confido Nativitatem Domini proxime celebrare vobiſcum, atque utinam vel tunc aliquid quietis & conſolationis reperire poſſimus, id quod plane C ſatis veremur, ne contra quam cupimus fiat. Salutat te frater noſter Jacobus abbas. Vale in Domino, & filios noſtros conſolare. Arretii ex noſtro monaſterio ſanctæ Mariæ in Gradibus, VIII. Decembris.

EPISTOLA XLIX.
ad Michaëlem.

Ut ſuam Donati Breviationem ſibi mittat.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili filio noſtro Michaëli, ſalutem in Domino, & ſinceræ D caritatis affectionem.

Scripſimus nuperrime Auguſtino filio cariſſimo litteras, monentes ut Breviationem illam noſtram Donati de VIII. partibus orationis abs te poſtularet, quod & feciſſe illum credimus. Oramus ut illam, ſi abſolviſti, Clementi famulo noſtro tradas ad nos perferendam. Commenda nos patri monaſterii & fratribus omnibus, ut pro mea miſeria Dominum orare dignentur. Saluta omnes filios noſtros, Euphroſinum, Auguſtinum, Gabrielem, cujus poſtulatis ſatisfacere ex parte ſtuduimus, Philippum, Guaſparem, Romualdum, Jacobum, Anaſta- E ſium novellum Chriſti militem, & ante omnes ſenem Gregorium. Vale in Domino. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni XXVII. Maii.

EPISTOLA L.
ad domnum Lucam.

De Raynerio excommunicato in monaſterio non admittendo.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro domno Lucæ, ſalutem in Domino & ſanctæ caritatis affectum.

Hac hora accepimus fraternitatis tuæ litteras, quibus de fratre Rainerio inquiris, an liceat illum monaſterium noſtrum ingredi, & an iſtud nobis placeat. Reſpondemus breviter, frater in Chriſto venerabilis, nobis multum diſplicere acceſſum illud ad monaſterium, præcipimuſque ne illum intromittatis, quia & excommunicatus eſt, & a religione noſtra alienus. Nam nuperrime diffinitoribus placuit, tam illum quam alios quoſdam ſeparare a corpore ordinis noſtri, tamquam inutilia & putrida membra. Statutumque eſt ſub excommunicationis pœna, ut in nullo noſtrorum monaſteriorum recipiatur ullo modo. Volumus itaque & mandamus, ut hunc fraternitas tua nulla ratione monaſterium intrare permittat, ſed ſi quid vult neceſſario loqui, ad cratem loquatur. Quamvis benefacietis, illi, juxta Apoſtolum, nec ave dicere, qui reprobus eſt atque a Deo alienus. Vale, frater in Chriſto amantiſſime, & pro nobis ora, noſque jugiter fratrum orationibus commenda. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni VI. Septembris.

EPISTOLA LI.
ad domnum Sebaſtianum.

De Gabrielis inconſtantia

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili filio noſtro domno Silveſtro, ſalutem in Domino & ſinceræ caritatis affectum.

Venientem ad nos Gabrielem acriter arguimus, & ad fletum uſque commoti ſumus, videntes oviculam vagam, & a grege aberrantem, luporum patere morſibus. Studuimus omnimodis adhortationibus illum hortari ad reditum, neque obtinere potuimus. Itaque ad burgum ſancti Sepulchri illum mittimus, quia apud nos eum habere nequaquam nobis honorificum putamus, quia levis eſt multum, & vobis ingratum fore arbitramur, ne exemplo malo ceteri qui apud vos ſuperſunt juvenes ad migrandum inde provocentur, ſpe nobiſcum immorandi. Nos neque fratrem noſtrum bonæ memoriæ Hieronymum nobiſcum eſſe voluimus, ne matris noſtræ viſcera diſcerpere & dilaniare videremur; quanto minus alium quemlibet in-

de migrantem, ad nobiſcum commanendum admittemus. Venit ut pannos ſibi neceſſario comparet, & cum fundamenta ejus ſpei agnoſcere vellemus, major nobis miſeratio ſuccurrit. Vale in Domino, & nos patri monaſterii commenda. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni XIII. Novembris.

EPISTOLA LII.
ad priorem ſanctæ Mariæ de Angelis.

Apothecam viæ Maggio & domum vendi ad ſolvenda monaſterii debita permittit.

Frater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro priori monaſterii ſanctæ Mariæ de Angelis.

Permittimus ut pro ſatisfactione debitorum, quibus magno cum dolore noſtro monaſterium premitur, tam apothecam viæ Maggio, quam domum olim Matthæi de Corbizis vendere poſſitis, & pretium ipſarum rerum, ut dictum eſt, in ſatisfactionem debitorum, vel certe in uſus neceſſarios expendere. In cujus rei fidem hanc ſchedulam manu propria ſcripſimus, & minoris noſtri ſigilli impreſſione munivimus die XIV. menſis Martii, anno Domini milleſimo CCCCXXXV.

EPISTOLA LIII.
ad Franciſcum de Pupio.

Inſtituit eum priorem D. Damiani de Bononia.

Frater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior & totius ordinis generalis, venerabili fratri noſtro domno Franciſco de Pupio, ſalutem in Domino & ſinceræ dilectionis affectum.

Ex injuncti nobis divina diſpoſitione cura regiminis, ea omnia ſollicite inquirere & caute ſervare debemus, quæ ad laudem Dei & ad noſtræ religionis augmentum proficiant, ut monaſteria ordinis noſtri congruis rectoribus reformentur. Cum itaque nuperrime monaſterium noſtrum S. Damiani de Bononia, per liberam reſignationem venerabilis fratris noſtri domni Romualdi ultimi & immediati ipſius loci prioris, vacare contigerit: cujus quidem monaſterii tamquam manualis noſtri, ad nos pleno jure inſtitutio & deſtitutio ſpectare dinoſcitur: nolentes monaſterium ipſum per gubernatoris abſentiam ullum pati vel in ſpiritualibus vel in temporalibus detrimentum, in te venerabilem fratrem noſtrum conjecimus aciem noſtram, quippe cujus nobis religioſa prudentia, & vitæ ac morum honeſtas, jam pridem explorata & cognita eſt, teque ad honorem omnipotentis Dei, & beatæ Mariæ ſemper virginis, & ad ipſius monaſterii felicem ſtatum, ac totius noſtri ordinis decus, ipſius loci priorem eligimus; atque accepto abs te prius obedientiæ fidelitatiſque ſacramento, te de ipſo monaſterio per annulum noſtrum inveſtimus, ad pacis oſculum ſuſcipientes. Mandamus autem venerabili fratri noſtro domno Petro priori Camaldulini de Bononia, ut te in ipſius monaſterii corporalem poſſeſſionem introducat, & inventarium rerum omnium mobilium faciat, nobis abs te vel certe nuntio noſtro aut viſitatoribus ordinis conſignandum. Tu itaque, frater cariſſime, tamquam verus ipſius monaſterii ac legitimus prior, atque in omnibus tam ſpiritualibus quam temporalibus adminiſtrator, pleniſſimo jure tibi a nobis per hanc inſtitutionem noſtram indulto, fac ita te habeas, ut & judicii noſtri, quo te promovendum putavimus, nos nequaquam pœniteat; & tu pro bona & fideli adminiſtratione tua, percipere merearis, & a Deo perpetuam retributionem, & a nobis meritam laudem. Has autem noſtras litteras hujus noſtræ inſtitutionis indices ac teſtes, manu propria ſcriptas, & ſigilli noſtri majoris appenſione munitas, tibi per manus tradimus. Datum Bononiæ anno Domini MCCCCXXXVII. indictione prima, die VI. Septembris, pontificatus ſanctiſſimi in Chriſto patris & domini, domini EUGENII divina providentia papæ IV. anno VII. officii vero noſtri anno ſexto.

EPISTOLA LIV.
ad Philippum.

Deflet ejus caſum, hortaturque ad reſipiſcentiam.

Ambroſius Philippo ſalutem D. Pl.

Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum, ut defleam die ac nocte cum Propheta interfectum filium meum, non a barbaris hominibus, ſed ab immundis ſpiritibus? Neque enim ita juſte Propheta ſic lamentabatur, ut ego nunc, nec tam miſerandum ſpectaculum fuit, videre cives ſuos hoſtili gladio occidi, quam cernere animam a ferociſſimis dæmonibus crudeliſſime laniari. Quanto enim dignior eſt animæ quam corporis conditio, tanto ejus lacrymabilior ruina, & eo magis omni luctu ac lamentatione proſequenda, quo inſenſibilis facta ſeipſam non luget, ſuaſque non ſentit, & cum horis ſingulis lethaliter duratur ad vulnera, neque ſenſum ullum doloris & compunctionis admittit, ſepulta ſcilicet in peccatorum cœno, ſordibuſque libidinum, & mole peſſimæ conſuetudinis obruta. Heu me! fili mi, quam alta de ſpe cecidi? Putabam te votis meis quandoque ſatisfacturum, & omiſſa levitate juvenili, gravitati operam daturum, atque noſtris obtemperaturum monitis, qui-

Digitized by Google

buſs te in dies hortabamur incumbere ſtudiis religioſis & monaſticæ quam profeſſus es perfectioni. Me miſerum! vicit in te fragilitas carnis judicium rationis, & quam ſubigere ut ancillam debuiſti, ei ut dominæ obtemperaſti, idque cum quotidie doctrinæ ſemina in ſterilem mentis tuæ agrum jaceremus, utque adverſus illam viribus omnibus pugnares, moneremus. Sed heu! inter ſpinas & lapides jacta ceciderunt divini verbi ſemina. O fili dulciſſime, hiccine eſt fructus quem de te ſperavimus? Hæc eſt laboris noſtri ſpes? hanc requiem? hoc ſolatium, nobis infelix procuraſti? Iſta eſt dulcis illa promiſſio, qua te nos conſolaturum pollicebaris? Vide, fili, hoc uno crimine tuo, quo prævaricatus es votum tuum, mentituſque es Deo tuo, quot mala, quot ſcelera incurriſti. Excidiſti primum choro angelico & ſocietate ſanctorum, faciem noſtram, heu! ultra fortaſſe non viſurus. Incidiſti in manus dæmonum. Continentiam ſanctam commutaſti in flagitia impudicitiæ. Verecundiam tibi a natura inſitam vertiſti in impudentiam. Vereor enim id tibi propheticum conveniat: Facies meretricis facta eſt tibi. Neſcis erubeſcere. Habitum pium ac modeſtum in laſciviam mutaſti. Bona denique infelix amiſiſti omnia, & quod ſupremum eſt omnique lacrymarum fonte lugendum, niſi cito agas pœnitentiam, æterna tibi ſupplicia cum diabolo & angelis ejus mercatus es, cito omnino moriturus. Atque hæc omnia tibi caro tua ſubminiſtrat, quam tanto ſtudio foviſti, ac vermium eſca continuo futurus, immo æterni ignis pabulum, execrabili pinguedinis amore dilataſti. Doleo ſuper te, fili, & dolor meus in conſpectu meo ſemper, eoque dolor ipſe acerbior eſt, quo affectus in te ardentior. Quamvis enim me male & indigne tractaveris, & crudeliſſime a me avulſus fueris, utar tamen ſententia illa plena pietatis & indulgentiæ: numquid oblivиſci poteſt mater filii ſui? Etſi illa tamen oblita fuerit, ego non obliviſcar. Vivam itaque in amaritudine: vivam in mœrore, dicens cum Apoſtolo: Filiole mi, quem iterum parturio, donec formetur in te Chriſtus. O ſancti patris noſtri numquam antea falli ſolitam, nunc vero falſam ſententiam, qua te bonum virum futurum aſſerebat! Qua ego illius voce ita ſæpe recreabar, ut cum cetera deſperationis plena eſſent, huic ſoli tamquam anchoræ innіterer, mihique ſemper de te meliora pollicerer. Scis ipſe, fili, quantum ex ea penderem ſpe. Non tibi modo occurrit ſancti viri facies? Non tibi infidelitatem, immo verius impietatem exprobrat? Non tibi jugiter imago noſtra verſatur ante oculos? Non revereris patres tuos? Heu! fili cariſſime, quanta mala incurriſti? quibus bonis caruiſti? Qui nutriebaris in

A croceis, amplexatus es ſtercora. De filio lucis in tenebrarum filium converſus es. De regno Dei in tartarum detruſus es. Multa ſuppetunt in hanc materiam dicenda, ſed finem induciunt lacrymæ. Quæſo te, fili amantiſſime, miſerearis mei; & quoniam, permittente Deo, actum eſt, ut a me corporali præſentia disjungereris, ita te geras, ne a nobis æterna in requie & pace quæ amariſſima ſeparatio eſt, avellaris. Hoc tibi polliceor, quia ſi reſipiſcas & redeas ad cor, præteritamque levitatem magna levitatis manu detergas, non ſolum non minuetur amor noſter, verum & amplius augebitur;
B teque litteris ſæpe conſolabimur. Deus omnipotens greſſus tuos dirigat in beneplacito ſuo, fili cariſſime. Vale. Has autem litteras ſæpius relege, & conſiderans amorem noſtrum, fœditatem tuam intuere, ac teipſum contra te erigens, in te ſeveriſſimus ultor inſurge, culparumque tuarum labem lacrymis lava, & ſub magna ſpe veniæ, convertere ad Dominum Deum tuum. Miſerebitur tui omnino, ſi toto ad illum corde redeas.

EPISTOLA LV.
C
ad Philippum.

Hortatur ut ad monaſterium, quod deſeruerat, quam citius redeat.

AMbroſius Philippo ſuo.

Quanta mihi ſalutis tuæ cura ſit, fili, vel ex hoc conjicere poteris, quod ita frequenter ad te ſcribo. Affectus quippe ſummus non ſinit mentem vel modice quieſcere, ne conceptus meos litteris promam. Summa mihi ſpes oborta eſt ſalutis tuæ ac mutationis in melius, ex quo venerabilis pater meus abbas Camaldulenſis me de ſua pervigili in te cura, & de tua voluntate
D certiorem fecit, qua redire cupis ad nos, & unde maleſecurus & parum diligenter cuſtoditus exieras, remeare. Revixit, fateor, ſpiritus meus, fili dulciſſime, abundantiori antea triſtitia abſorptus, totuſque in gaudium lætitiamque converſus, exultare cœpi, atque intra me ipſum tacitus pſallere. *Quam magnificata ſunt opera tua, Domine.* Jamque tunc in amplexus tuos ruere ardebam, ac deoſculari filium revertentem de patria non ſua, & cum gaudio illud effundere: *Hic filius meus mortuus erat, & revixit;*
E *perierat, & inventus eſt.* Sequere, fili cariſſime, quod inſtituiſti, & ardenti ſtudio te ad reditum para. Noli timere, quæſo te, occurrent tibi mecum lætantibus animis fratres omnes ac ſodales tui, ſi & perceperint te mente in melius mutata & meliore propoſito reverti, quam hinc fueris egreſſus. Amabunt te omnes, & in Dei opere ſtrenue juvabunt mecum. Nulla te præteritæ culpæ

Digitized by Google

conſideratio terreat, atque a bono inſtituto retrahat. Facile cuncta perpetua oblivione delebuntur, ſi id ipſe volueris, quod eſſe cœpiſti, bonus ſcilicet monachus & ſervus Dei. Miraris, fili, cur dixerimus, cœpiſſe te eſſe ſervum Dei: ſed deſine mirari. Nam quod priorem tuam negligentiam ipſe reprehendis, ac virtutis viam, a qua defeceras, repetis, apertum profecto indicium eſt, nati jam in te & jam naſcentis boni operis fructus. Age, fili amantiſſime, redire propera, rumpe moras omnes. Totum te divinæ miſericordiæ committe, & conſiliis amabilis patris mei acquieſce, neque ab ejus monitis ulla ratione deſilias. Puta illum tibi ſanctorum patrum noſtrorum & mei vice ſucceſſiſſe, & quæ ille ſuggeſſerit, a nobis dicta exiſtima. Vale, fili dulciſſime. Hieronymus frater præ deſiderio tui illacrymatur, & te benedicit, adjecta & mea benedictione, quæ utinam ſuper te fructificet, & dignum te cœleſti benedictione perficiat. Vale in Domino.

EPISTOLA LVI. ad Philippum.

Ejuſdem argumenti.

AMbroſius Philippo ſuo.

Magnas Deo referre gratias debemus, fili cariſſime, qui curam noſtri tam pie, tam miſericorditer gerit, ut nec deſerentes quidem ſe deſerat, neque ullis offenſis noſtris avertatur a miſerationis ſuæ viſceribus, ſed errantes inquirit, neque ante deſiſtit, quam imponat miſericordiæ ſuæ humeris, gaudens & lætabundus & gratulans reſtituit gregi, D convivium ſolemne faciens vicinis & amicis pro inventione pereuntis atque a grege aberrantis ovis. Ille ipſe in occurſum prodigi ac luxurioſi filii, ſed pœnitentis ſumma exultatione proficiſcitur. Hæret amplexibus, in oſcula ruit, mactat vitulum pinguem, facit gaudium amicis, totamque familiam ad epulas provocat, quia filium qui perierat, reperit. Hic ipſe profecto, fili mi, te proſecutus abeuntem, atque a ſe recedentem non deſeruit, ſed ad eum te virum pervenire ſtatuit, qui ſecundus tibi poſt me pater exiſteret, bonuſque adjutor ac fidelis cooperator Dei, E ad gregem prius quam in lupos incurreres, te omni ſtudio revocare contenderet. Fateor, fili cariſſime, vicit exiſtimationem meam, qui tanta cura, induſtria & arte, id opus aggreditur ſalutis tuæ cauſa, ut perpetuo illi debitor ſis. Numquam adeo altum illius animum ſuſpicari potuiſſem. Deus illi vice noſtri retribuere dignetur. Expergiſcere, quæſo te, fili, & evigila in lucem miſerationum Domini. Amplectere totis animæ finibus tantam illius in te miſericordiam. Com- A pungat cor tuum tanta illius dulcedo ac benignitas, teque in cœleſtem militiam denuo accinge, paratus inſequi hoſtes, & adverſus carnem luctari fortiter, atque uſque ad ſanguinem reſiſtere. *Redite prævaricatores ad cor*, ait Scriptura divina. Redi & tu ad cor tuum, cariſſime, atque ut antea ſcripſi, præteritæ vitæ negligentiam tota animi intentione deterge. *Mundamini qui fertis vaſa Domini*, de te dictum puta. An non vas Domini eſt templum Domini? *Templum Domini ſanctum eſt, quod eſtis vos.* Habitat in B nobis Deus, ſi mundi ſimus, idque gratum diverſorium eſt. Non te, fili, terreat conſideratio culpæ negligentiæque præteritæ. Occurrat animo latro ille infelix, & caſtiſſima meretrix. Vide quanta ſit utrique impenſa miſeratio. Ego tibi ſpondeo, fili, ſi toto animo prius ad teipſum, & ſic demum ad nos redire diſponas, ita ut mores tuos ac vitam in melius formes, nobiſque per omnia obtemperes, ignoſcet Deus iniquitati tuæ. Tangat memoriam tuam factum ſancti illius ſenis Abrahæ, Mariæque ejus neptis pœnitentia. Diſſolve obligationes C impietatis. Liquefiat anima tua præ conſideratione divinæ indulgentiæ, teque ad reditum para. Non dubites, fili: patebit aditus ad veniam, ſi toto animo revertaris ad Deum tuum. Occurrat animo dulcis illa ſancti patris noſtri promiſſio, teque illius precibus adjutum ne omnino perires. Vale, fili dulciſſime, & patrem noſtrum dilectiſſimum fac in omnibus audias. Nam, ut dixi, magna revera illi cura eſt ſalutis tuæ.

EPISTOLA LVII. ad Philippum.

Ejuſdem argumenti.

AMbroſius Philippo ſuo, ſalutem.

Extrema litteraram tuarum pars, fili, magnam in ſpem me ſuſtulit, paululumque, immo plurimum ex præterito mœrore reſpiravi. Scribis enim acturum te ita, ut omnes intelligere poſſint ex diſciplina mea, immo verius ex ſinu meo te exiſſe. Id, ut dixi, gratiſſime accepi, ac meliore animo deinceps eſſe cœpi. Quæſo, fili dulciſſime, ſi me diligis, id quod polliceris, exequaris. Facile, fili, omnis offenſa præterita tolletur, ſi te tandem virum eſſe memineris, atque ex limo mortalis concupiſcentiæ in veram ac vere ingenuam libertatem tota animi intentione evolaveris. Si enim vos veritas liberaverit, tunc vere liberi eritis. Ea libertas ex odio culpæ præteritæ præcipue oritur, atque ex virtutis amore perficitur, cooperante votis & conatibus noſtris divina pietate. Lactaſti me, fili, bona ſpe, & dolore quodammodo ſepultum ſuſcitaſti. Conare & enitere viribus omnibus, tam grata,

Digitized by Google

tam læta, tam ſalubria promiſſa tua factis implere. Fiet ex opere tuo gaudium Angelis Dei, nobiſque ſumma exultatio. Et neſcio quo pacto gratius ac libentius abſentem corporali præſentia dumtaxat amplexamur, quam dum nobiſcum præſens eſſes, teque plus filium noſtrum recognoſcimus, quam ſi corporaliter nobiſcum permanſiſſes. Multum tibi debitor ſum, fili mi, qui vel conſideratione & compaſſione doloris mei teipſum componis ad meliorem ac ſalutarem viam, monitiſque noſtris obtemperare omnino decreviſti. Scis quid cupiam, quid velim. Nihil profecto cupio præter ſalutem tuam. Hodie mecum fuit venerabilis A pater meus abbas Camaldulenſis, multa de te contulimus: valde tibi condolet, mihique compatitur. Cupit utrumque ſua ope & auxilio curare, nihilque omittere paratus eſt, dum id quod molitur efficiat. Eum ante diligebam valde, ſed nunc plane amplius diligo, bonumque virum & ſanctorum patrum noſtrorum amatorem, etſi antea putabam, nunc ſane recognoſco. Inſpiret omnipotens Deus cordi tuo, ut ejus obtemperes monitis conſiliiſque acquieſcas, B quæ profecto, ut ex intimo affectu caritatis prodeunt, ita erunt tibi ſalutaria. Adſit Deus cordi tuo, ut quantum diligaris, recognoſcas. Vale fili cariſſime.

Finis Epiſtolarum libri duodecimi.

AMBROSII CAMALDULENSIS

EPISTOLARUM LIBER XIII.

AD COSMUM MEDICEUM.

EPISTOLA PRIMA.
ad Coſmum.

De quodam adoleſcente qui Græcam linguam diſcere cupiebat.

Ambroſius Coſmo ſuo Pl. S. D.

Adoleſcens quidam plane eruditus atque humanus, quippe qui Guarini auditor fuerit, ſeſe huc contulit ediſcendæ græcitatis cauſa. Subſtantia eſt, quantum aſſequor, tenui, & cui opus ſit aliena ope ſuſtentari. Videtur in primis moderatus. Aperuit mihi propoſitum ſuum, quo pædagogi in ordinem ſe transferre vult, ut victum habeat. Venit protinus in mentem illuſtris indoles Petri filioli noſtri, qui poſſet plurimum pædagogo & inſtitutore proficere. Nihil tamen illi de te dicere volui, niſi primum explorarem ſententiam tuam. Si illum tecum habere juſſeris, erit illi beneficii loco, pueroque noſtro, immo pueris conducet, ut ſpero, plurimum, dum qui ſe formet aſſiduum habebit præceptorem. Exegi ab ipſo, ne uſpiam ſe figeret, niſi prius rediret ad me. Appellatur autem Paulus Sarazanenſis, celebris ſane, quantum conjicio, nominis. Fac, oro, me certiorem C voluntatis tuæ: namque hodie veſperi remeabit ad me. Q. Curtium de geſtis Alexandri quæſo ut mittas. Avet enim quidam ex noſtro grege illum legere. Vale.

EPISTOLA II.
ad Coſmum.

De Laërtio a ſe in Latinum tranſlato.

Ambroſius Coſmo ſuo humaniſſimo Pl. S. D.

Miſi ad te Laërtium, expectoque ſententiam tuam: quam ut integerrimam promere poſſis; quid ſit quamobrem id opus neque ad liquidum digerere & emendare, neque edere jam pridem inſtituerim, litteris, D quando id coram non licuit, tecum agere neceſſario debui, pectuſque meum, quantum fieri poteſt, in conſpectum dare. Principio quidem ſumma operis ipſius difficultas, quam ſi initio animadvertiſſem, numquam profecto id onus ſubire paſſus eſſem, quod modum excederet virium mearum. Putabam eſſe ſimplicem hiſtoriæ narrationem, neque admixtas habere diſciplinarum omnium linguarumque varietates, quæ, auſim dicere, nuſquam minutius explicantur, atque ita ut judicio meo reddi latine, niſi in-

Digitized by Google

ſulſe atque inconcinne, non poſſint. Adde A
truncas plerumque ſententias, in quibus plurimum obſcuritatis eſt, intelligentiæ minimum, terminos plurimos a conſuetudine latina omnino abhorrentes, epigrammatum congeriem mihi minime familiarem ἰδιοποιΐαν neceſſario indicentem. Alia plurima tuo ſtatui ſagaci ingenio deprehendenda; quæ omnia cum amico noſtro viro profecto ἐπιθυμῖν propono: nihil minus inſtat atque urget, vultque omnia mihi factu eſſe facilia, ſi modo ſtudium adhibere velim. Sed ponamus ſane, adhibita quantacumque diligentia & cura, huic elimando operi poſſe me aliquid efficere κ. ςενόν. ἀπαλλάττεσαι λαῶ. B
Quid tandem ex hoc ſtudio ac labore meo commodi, quid utilitatis vel mihi ipſi vel amicis ipſis noſtris provenire poterit? Sed precor per omnipotentem Dominum, mi frater unice, quæ dicuntur diligenter examines. His enim rationibus agere mihi niſi cum amiciſſimis tuique ſimilibus non licet. Conſidera, quæſo, diligentius habitum meum, votum atque inſtitutum: mecum ſcande tribunal mentis, ac de Ambroſio tuo mecum una veram profer inviolatamque ſententiam. Inſpice penitus an monacho & ſacerdoti, qui profeſſionis ſuæ veram habere rationem velit, cui ſæpe ſacris C
altaribus, ſemper divinis muneribus inſtandum ſit, cujus converſatio in cœlis eſſe ex inſtituto ſuo debeat, cui de ſanctis non egredi, ſed eſſe jugiter in Dei tabernaculo, & juſſum & imperatum ſit, antiquæ etiam decreto legis, liceat in hujuſmodi tempus ætatemque conterere. Non dubito quin ſtatim iſta tecum pertractanti, ſeſe ſerenum veritatis aperiat, cenſeaſque minime mihi faciendum, neque committendum ut a cœleſtibus ad infima, a divinis ad humana, cujuſlibet auctoritate deducar. At habenda, inquies, caritatis ratio, neque tibi tantum- D
modo, otioque tuo, verum amicis quoque conſulendum eſt, eorumque gratia de curriculo interdum parumper deflectendum, ac de intentione rigoris relaxandum aliquid, dum illis mos geratur. Non eo inficias, mi frater, de ſublimibus ad ima ſæpe fraternæ utilitatis cauſa deſcendendum, quod fecit ante omnes Dei filius, qui ut ovem perditam ad æterna paſcua ſuis humeris reveheret, de excelſis montibus & de ſinu patris deſcendit ad infima noſtra. Paulus item imitator ejus, qui raptus ad tertium E
cœlum fuerat, ex arce illa contemplationis ad diſponenda jugalis thori commercia ſeſe promte facileque demiſit. Omnes denique juſti non tam ſibi, quam Chriſto vixerunt, ejuſque militaverunt lucris, omniaque arbitrati ſunt σκύβαλα, ut illum lucri facerent, ejuſque itinera pergerent, ac fraternæ ſalutis cauſa omnia facerent. Mihi idipſum faciendum ſtatuis, mecum facis. Nihil enim ſanctæ caritati poſtponendum quis non videat? Verum cum ſit ordinata caritas, proximumque ut nos ipſos, ex legis inſtituto, diligere jubeamur, non tamen ſalutem propriam negligere debemus. Medium itaque iter incedendum eſt, & ſub Domini protectione confugiendum. Adſit igitur divina clementia piis conatibus noſtris, ut amicorum votis videamur morem gerere & propriæ ſaluti facere ſatis. Vale.

EPISTOLA III.
ad Coſmum.

De bibliothecis, baſilicis & monaſteriis Ravennæ.

AMbroſius Coſmo ſuo viro clariſſimo, S. P. D.

Vix tandem Ravennæ, priuſquam inde proficiſcerer, accepi litteras tuas V. Novembris datas. Fecit enim perpetuus error meus, ut poſt trigeſimum & quintum diem mihi redderentur, dum nuſquam ferme conſiſtere datur per occupationes meas. Et credo diſpoſitione Dei factum ſit, ut ibi potiſſimum tuæ me litteræ invenirent, unde ſcribere ad te ipſe inſtitueram & pollicitus fueram, dum putarem dignum ibi aliquid in re libraria reperturum, quod tibi mecum aliquid voluptatis afferret. Veni Ravennam VII. Decembris, nec prius inſtitutum opus pergere volui, quam templa vetuſtiſſima & digna profecto miraculo cernerem, præcipueque majorem eccleſiam; quippe ubi librorum aliquid deliteſcere, te quoque admonente, putabam. Ingreſſus bibliothecam dum ſingula ſtudioſius explico, vix dignum te quicquam inveni. Solum Cypriani volumen antiquum reperi, in quo plures longe epiſtolas quam uſquam viderim; notavi eas, jam tunc tranſcribendas curare animus fuit. Studioſe percunctanti an quicquam præterea librorum lateret in ſcriniis, ſive aliquod antiquitatis monumentum: repoſitum a cuſtodibus eſt, complures illic eſſe privilegia papyro exarata, atque inter cetera Carolimani cum aurea bulla librum in eccleſia eſſe, cui chartulegio vocabulum eſt. Ea ergo omnia dum mihi oſtendi avide expeterem, intempeſtivum eſſe renuntiatum eſt. Magnum tamen ac pervetuſtum codicem de conciliis in conſpectum dederunt, in quo Nicæni concilii fidem in membranis purpureis & aureis litteris ſcriptam legi. Diſceſſi tunc inſpecto prius templo digniſſimo, altariaque argentea columnis argenteis quinque ſuffulta, cum ipſo quoque ciborio argenteo. Neque hac magnificentia contenta, prominentia quoque circum altare capitella marmorea, quæ ad ornatum templi ſunt, argento veſtivit antiquitas, maximaque ex parte durant. Fateor ne Ro-

mæ

Digitized by Google

mæ quidem pulchriores ſacras ædes vidi. A Columnæ ingentes ex marmore ſuo ſtant ordine. Interiora ædium maxime contegunt marmoris diſcoloris & porphyretici lapidis tabulæ. Muſivum opus nuſquam fere pulchrius vidi. Baptiſterium juxta majorem eccleſiam ornatiſſimum inſpexi. Tranſivi ad ſpectandum mirificum & magnificentiſſimum ſancti Vitalis martyris templum rotundum. Id quidem & omni genere ſuperioris ornatus inſigne, muſivo, columnis cingentibus ambitum fani, marmoreis cruſtis parietem interius veſtientibus. Sed habet ſuſpenſum columniſque ſuffultum peripatum & aram ex alabaſtro tam lucidam, ut B ſpeculi inſtar imagines referat. Sacellum fano propinquum Placidæ Auguſtæ & Valentiniani ſenioris ſepulchra magnifica ſervat ex marmore candido. Tantam illic muſivi operis ſpeciem offendi, ut accedere nihil poſſe videatur. Contendi ad viſendum ſancti Johannis evangeliſtæ templum ſpecioſiſſimum, & quod a memorata Placida & Theodoſio auguſtis conſtructum inciſæ marmore græcæ litteræ teſtantur. Tranſivi ad contuendum Claſſenſe monaſterium noſtrum, tribus fere millibus ab urbe remotum, & flere uberrime ruinas ingentes coactus C ſum. Eccleſia tamen integra durat, omnique ornatu conſpicua. Pinicam ſilvam octo ferme millibus paſſuum ſe porrigentem, juris noſtri, & viſere & adequitare libuit, dum ad monaſterium quod S. Mariæ in Portu dicitur, & ipſum permagnificum dignumque miraculo veniremus. Ubique libros deſideravi. Vas in eo monaſterio porphyreticum pulchrum & tornatile inveni, quod putarent ſimpliciores fratres unam ex hidriis eſſe, in quibus aquam in vinum converſam evangeliſta teſtatur. Pleraſque in hunc modum baſilicas hæc civitas ſervat, ſed tanta luti vis eſt, ut domo egredi vix D niſi equitibus liceat, ita ut redire ad majorem eccleſiam hactenus datum non ſit. Sepulchra plurima ex marmore ingentia quidem per omnes ferme eccleſias videas, & ex his pleraque ſquammatis operculis. Minus hic ſignorum & ſtatuarum quam Romæ eſt, ſed cetera ferme ſunt paria, immo, auſim dicere, majore hic cura ſervata. Non deſunt epigrammata pleriſque locis inciſa. Ex his pauca mecum deferam. Videbo item diligentius ſacrarium majoris eccleſiæ, E & ſi quid lucratus fuero, ad te continuo ſcribam. Epiſtolas Antonii magni maxima negligentia abbatis noſtri de Carceribus fecit, ut hactenus deſideremus. Ex litteris enim mihi nuperrime redditis ſum factus certior, ſimplicem fratrem eas illi dediſſe ad me mittendas, illumque profectum eſſe ad concilium, nullam fidei ac pollicitationis ſuæ rationem habentem. Indolui, fateor, animo, neque potui non ſuccenſere & quidem vehementer tantæ deſidiæ ſive perfidiæ, quam digna inſectatione caſtigare eſt animus. Græca volumina Candidus noſter mihi pollicitus erat, & gratulor illi non excidiſſe quid receperit, pluſque fidei in illo quam in noſtris inveniſſe, ut par eſt, doleo. Agam pro viribus ut ad nos illa perferantur. Grata fuere quæ de repertis voluminibus vel ab epiſcopo Mediolanenſe jam vita functo, vel a Thoma noſtro, vel ab Auriſpa ſignificata ſcribis. Ego nihil habeo ferme quod mittam novi, præter Lactantii Phœnicem verſu elegiaco, quam ante paucos dies Bononiæ mihi a ſtudioſo adoleſcente traditam, raptim ſcripſi. Tunc etiam Stephanus Porcius prætor civitatis clar. Rom. eques annulum & quidem multum renitentem dono dedit, onycha habentem cum effigie candida prominente, Adriani an alterius neſcio, omnem admirationem excedentem, oravitque ut illum in ſui memoriam ferrem. Fateor nullum umquam gratius inſculptum ſigillum vidi. Iſta erant ferme quæ ſcriberem. Fabrianum proxime contendam neceſſario. Saluta meo nomine Laurentium, Carolum, Nicolaum, & reſiquos noſtri ſtudioſos. Vale. Ravennæ XII. Decembris.

EPISTOLA IV.
ad Laurentium.

De annulo ſibi a Stephano Porcio dono dato.

AMbroſius Laurentio ſuo.

Stephanus Porcius, cum eſſem Bononiæ ante unum menſem, annulum aureum cum onyche effigiem habentem pulcherrimam mihi dono dedit, oravitque ut illum ſui gratia geſtarem. Non eſt quidem meæ conſuetudinis, ut noſti, annulatum incedere. Tamen non deſunt qui hanc meam in hoc genere continentiam non probent, & hi ipſi viri ſatis graves, dicentes convenire ferre anulum loci, quem indignus teneo, gratia. Eum ad te mitto, ut, ſi videtur, denuo ligari ad formam digiti noſtri in auro facias, quam quidem formam frater R. ad te feret. Vale.

EPISTOLA V.
ad Laurentium.

De morte Hieronymi fratris ſui.

AMbroſius Laurentio ſuo, P. S. D.

Legi litteras tuas nuperrime ante diem quadrageſimum ſcriptas, maxima cum jocunditate ac tui deſiderio. Quippe quæ plenæ affectus & amoris illius tui germani ac penitus inſiti teſtes atque indices eſſent. Ita denique caſum noſtrum & Hieronymi noſtri optimi & dulciſſimi fratris occubitum luges, ut levis tibi videatur ærumna

exilii tui ; ita nos conſolaris , ut humanitati tuæ & benivolentiæ ac pietati nihil poſſit accedere. Equidem , Laurenti mihi luce ipſa carior, (efficit enim communis utriuſque caſus , ut quod fieri vix poſſe putabam, amori noſtro & mutuæ caritati multum acciderit) ita pro tempore conſtantiam aſſumſi, ut tamen hominem nequaquam exuerim. Ita ſine lacrymis & gemitu fratri juſta perſolvi , ut quod ipſe prudentiſſime conjicis, incluſus dolor latius in intimis ſerpere , & acrius ſævire, ac liberius depaſci præcordia coactus ſit. Affuit tamen miſericordia Domini , neque abſque conſolatione deſeruit ſupplicem ſuum, etiam præter merita mea, præterque omnem ſpem. Nam fuit ille metus communis omnium, ne ex animi angore tabeſcerem atque omnino deficerem. Recreatus ex dolore mirabiliter ſum, & fraternæ gloriæ conſideratio multum detraxit mœrori, & gaudio ac lætitiæ materiam uberem præſtitit. Ea enim mecum omnia agitavi , quæ tuis litteris complexus es , & ad feliciorem ſortem atque ad æternam gloriam Hieronymum integerrimum monachum virginem commigraſſe ex his ærumnis gratulatus ſum , certus quia de cœlis ille nos proteget , & æterno conjunctus lumini perpetua prece fovebit. Modum itaque dolori impoſui , Laurenti cariſſime , ut bono ſis animo , & ratione ipſa & ante omnia miſeratione Dei & exhortatione tua perſuaſus. Sane quod ad vos ire quietis & refrigerii ſuades cauſa , libentiſſime facerem , ſi per occupationes liceret , quas tamen minus æſtimarem , ſi melior ratio aliud perſuaderet. At neſcio quidem an paucis poſt diebus, ita cauſa exigente , ſim profecturus ad vos ex Ravenna. Illud tibi velim perſuadeas vos numquam animo meo decedere , & abſentes licet mecum verſari jugiter. Coſmum noſtrum cum videris , affectu meo amplexaberis , & dulces filios noſtros. Arimini paucis ante diebus Bernardum vidi, & alios ex noſtris , quantum in me fuit , conſolari ſtudui. Magno certe affectu me ſuſceperunt. Barbarum noſtrum & Juſtinianos & omnes noſtri ſtudioſos ſaluta officio meo. Vale , Laurenti cariſſime. Ex Foro-Livii IX. calendas Januarii.

EPISTOLA VI.
ad Coſmum.

De ſuo Baſileam itinere , & de oratione ab eo in concilio habita.

AMbroſius Coſmo ſuo P. S.

Dici non poteſt , ſuaviſſime frater, quam moleſte feram abſentiam tuam & Laurentii noſtri , utque ſine vobis vivere, vitam & injucundam & ingratam pariat nobis. Subit per ſingula fere amborum recor-
A datio , prudentiaque fidei conjuncta ſingulari & amori præcipuo in nos. Oblivíſci nequaquam poſſumus , & ad lacrymas ſæpe deducimur. Ne modo quidem quando ſcribimus , temperamus a lacrymis. Sed perdifficile vel naturam vel antiquam conſuetudinem ponimus. Et ut mearum te rerum omnium conſcium faciam, breviter accipe. Integri omnes atque incolumes Baſileam , Chriſto miſerante , pervenimus XIII. cal. Septembris. Lente enim iter illud totum egeramus neceſſario , quia & nuntios alios præſtolabamur, & jumentis ac nobis conſu-
B lebamus. Remoratique ſumus Piſtorii biduum , quia ſic neceſſe erat , Veronæ biduum , Conſtantiæ triduum , ex quo factum eſt, ut non plura quam XXX. aut XXV. millia paſſuum diebus ſingulis peragentes , & integri & incolumes per illa quoque intervalla veniremus. Iter omne,ſuperatis Piſtorienſibus montibus aſcenſu difficillimis quidem ac terribilibus, planum ubique ferme habuimus. Regiones amœnæ , ſolum ubique fertile , pomaria perpetua fere , ut ſic loquar, victus abundans neceſſarius mul-
C tum difficultatis itineri prolixiori ademerunt. Sed ubi ſuperatis montium jugis Mutinam venimus, illic diem remorati , conſtituimus adire Victorinum noſtrum , occaſione viſendi novum illic monaſterium extra Mantuam a principe ædificatum. Itaque ſocio recto itinere abire juſſo , Mantuam ipſi contendimus : quo ubi advenimus , Victorinum abeſſe audientes, ad Carthuſienſes divertimus , maneque inſpecto monaſterio, Victorinum inquirere perreximus. Abe-
D rat autem XII. millibus paſſuum a Mantua , refrigerandi cauſa ad caſtellum Goïda profectus cum filiis principis. Offendimus prandentes. Excepit nos vir ille apparatu regio, flebatque gaudio ut nos vidit. Pranſi laute, ſermonem per plures horas protraximus. Principis filius annos natus XIIII. illo jubente, verſus fere ducentos ab ſe factos recitavit tam ſuaviter, tam eleganter, ut nobis miraculum fecerit. Oblectabat nos carminis ipſius venuſtas præcipua , qua puer ipſe pompam deſcribit , quando imperator
E Mantuam ingreſſus eſt, ſed longe magis pronuntiatio plena gratiæ. Filia quoque principis & alii duo filii ingenii ſingularis. Poſt ſuavem ſermocinationem & refectionem, advenerunt nobiliſſimi juvenes ex Victorini ludo nos ſalutatum. Volenti & oranti , ut eam diem apud ſe duceremus , non acquievimus , feſtinationis noſtræ cauſam allegantes. Deduxit abeuntes millibus plus quam ſex , donec nos viæ redderet, quæ Veronam ducit. Aberat autem ea civitas ab oppido XX. millibus paſſuum, cum toto illo itinere noſtro , continuata oratione mutuo colloquio ſumus recreati , flentemque complexu noſtro dimiſimus. Veronam die jam adveſ-

Digitized by Google

peraſcente pervenimus. Aberat Gregorius hoſpes noſter : ab uno tamen ex juvenibus illis quem præſentem offenderamus, humaniſſime accepti ſumus. Barbarum noſtrum prætorem urbis viſitantes, ab illo atque ejus filio ſummæ indolis deducti ad monaſterium ſumus. Nondum advenerat ſocius noſter, qui poſtridie applicuiſſe urbi nuntiatus eſt. Ipſo volente, ipſum atque alterum ferme integrum ibi exegimus diem. Sequenti die hora fere xx. inde profecti, comitante nos Jacobo Lavagnola equite nobili, ad hoſpitium duodecimo lapide a Verona ſeparatum venimus, ut ſummo mane montium anguſtas fauces ingredi pergeremus. Ambulavimus per eos montes, immo per ſubjectam planitiem dies plurimos, cum illi altitudine ſua cœlum pulſare viderentur. Medium montium interfluit Atheſis, fluvius altus & rapidus, donec ad originem ejus veniremus. Tridentum die ſecunda pervenimus, oppidum ſemi-barbarum : inde continuato itinere plana omnia invenimus uſque Maranum, & nihil a patria noſtra alienum. Frequentes villæ & caſtella ſitu munitiſſima tegunt utramque fluminis ripam. Frugifera humus, prata lætiſſima, omnigenæ arbores, iter illud amœniſſimum fecere. Marano caſtro nobili emenſo, mollis aſcenſus occurrit. Ibi amnis ille defluens præcipiti lapſu in ſaxa tanto impetu fertur, ut ſpumeos in cœlum attollat fluctus, niveuſque totus videatur : adeo immani fremitu, ut voces & clamores mutuos vix exaudire poſſemus, fumum ſupra fluctus ipſos vidimus. Origo fluminis duo ſub invicem lacus mille fere paſſibus, quaqua verſum tendentes. Alterum ex eis amnem profluere vidimus Atheſi non diſſimilem. Abeſt a Verona fons fluminis CXL. millibus paſſuum. Nobiliſſimus poſtea lacus & omnium quos viderim maximus, prope Conſtantiam ad XXX. millia ſe aperit, cujus ripæ donec ad urbem ipſam veniremus, adequitavimus : civitas & pulchra & populoſa multum eſt. Placuit monaſterium ſancti Marci viſere quinque millibus ab urbe diſparatum, ut ibi aſſumtionis beatæ Virginis feſtum cum monachis illis ageremus. Vidimus volumina plurima antiquiſſima, & capſam argenteam uno ſemicubito longam, in qua beati Marci eſſe corpus aſſeritur, & magnificas omnino ornatiſſimaſque reliquias multas. Peracto Conſtantiæ triduo, Baſileam itinere petebamus : exacto triduo illuc pervenimus; ſed antequam oppido propinquaremus, occurrit nobis omne fere concilium, prælati omnes, niſi quos curæ graviores urgebant : qui tamen ex familia ſua honoratos quoſque miſerunt ; legati regum & principum atque univerſitatum magnificentiſſimo cum apparatu, ita ut equites quingenti ferme nos deducerent ſumma cum gloria. Ingreſſi

A civitatem regiam & pulcherrimam, domi frequentes advenientium concurſus habuimus. Legatus noſter humaniſſime nos accepit & accipit ſemper. Secundo jam cum illo pranſi ſumus, & confidimus in Domino, quia multum ille nobis defert, in ſententiam noſtram traducendum. Sexto poſtquam ingreſſi ſumus die, orationem habuimus in concilio generali prolixam ſatis, ubi contra morem noſtrum celſa voce dicere coacti ſumus. Audierunt nos intente, atque utinam exaudiant, juſta & honeſta poſtulantes. Rhenus fluvius altitudinis vaſtæ urbis munimenta interfluit. Nulla tam
B ingens navis eſſet, quæ illius alveum attingeret. Piſces optimi ſunt, bona omnia offendimus; adeo ut uſque Coloniam vineas omni ex parte invenias. Nos quotidie laboramus in opere ad quod deſtinati ſumus. Ora, frater cariſſime, ut nos Dominus hinc expediri feliciter jubeat, quo celerius ad vos remeare poſſimus. Pacem Italiæ redditam gaudemus. Victoria ducis Mediolanenſis mirabilis & inaudita, pacem initam hic firmatura ſperatur. Laurentium, Nicolaum, Paulum phyſicum, Carolum & reliquos noſtri
C ſtudioſos per te plurimum ſalvere cupio. Vale in Domino, frater amantiſſime. Baſileæ, x. cal. Septembris.

EPISTOLA VII.
ad Coſmum.

Ejuſdem argumenti.

AMbroſius Coſmo ſuo viro cl. P. S.

Scripſi nuperrime humanitati tuæ litteras, quibus Odiporicum noſtrum ſignificavi, quaſque num acceperis hactenus ig-
D noramus. Juvat quoque & nunc quæ in ſuperioribus explicavimus denuo breviter aperire, quia hæſitamus plane an primæ tibi redditæ ſunt. Accipe breviter quia occupati ſumus. Qua die Florentia profecti ſumus, Pratum venimus, inde Piſtorium poſtridie mane pervenimus. Ibi biduum egimus intenti expectatione vel ſocii vel aliarum rerum. Exegimus biduum ſuperandis Piſtorienſibus montibus difficillimis omnium quos umquam antea aſcendiſſemus, cum triduo peracto Mutinam venimus. Ibi quoniam proferri nuntiabatur, Mantuam
E itinere obliquo petere inſtitui, congreſſurus Victorino meo. Socius recto tramite Veronam petiit, condicto inter nos, ut Veronæ invicem expectaremus. Mantuam jam die adveſperaſcente pervenimus, Victorinumque abeſſe audientes, egreſſi portam ſumus, ut Carthuſienſium fratrum uteremur hoſpitio, ſimulque ut monaſterium nuperrime conſtructum cerneremus; quod & fecimus, poſtridie ſummo mane eo profecti, multumque placuit nobis, adeo ut noſtri id

Digitized by Google

juris facere jam tunc intenderimus. Eo inſpecto diligentius, contendimus ad caſtellum Goïda, ubi Victorinus cum filiis remorari dicebatur, a Mantua XII. millibus paſſuum diſparatum. Offendimus prandentes. Victorinus obviam profectus ex gaudio lacrymis temperare non poterat. Ei cauſam adventus mei ubi nuntiavi, ut ſcilicet quam omnes ex ejus ludo viſerem, amplexatus ſum ex animo totius humanitatis condimentum, cum ille viciſſim & ipſe a collo penderet noſtro, nec ſatiaremur conſpectu & colloquio mutuo. Dedit in conſpectum principis filium, Johannem Lucidum, puerum annorum XIIII. ab ſe educatum & eruditum. Recitavit ille verſus ducentos ab ſe factos, quibus pompa deſcribitur, quando imperator Mantuam ingreſſus eſt, tanta ſuavitate pronuntiationis, ut miraculum ſubierit mihi. Vix enim putem Virgilium, cum ſextum Æneidos, Auguſto præſente, recitaſſet, plus gratiæ in pronuntiando habuiſſe. Carmen erat pulcherrimum, ſed addebat ſuavitas dicentis multum dignitatis & elegantiæ. Oſtendit propoſitiones duas in Geometria Euclidis ab ſe additas, cum figuris ſuis, ut æſtimare plane jam nunc liceat, quam ſit valiturus ingenio. Adfuit puella quoque principis filia decennis ferme, Græce adeo ſcribens eleganter, ut pudori fuerit quod ex omnibus ferme quos erudire umquam perrexi, vix ullus tam pulchre ſcribebat. Adierunt de ſchola illius adoleſcentes illuſtres & equeſtris etiam ordinis, ſummoque honore exceperunt, auctore Victorino, qui diceret ſua omnia mihi eſſe communia. Volebat ille quidem ut integrum ibi diem ageremus, verum excuſantes itineris neceſſitatem ad ſex millia deduxit, comitantibus plurimis. Inter loquendum, nam de ſtudiis humanitatis omnis ſermo fuit, ortus eſt de pueris noſtris ſermo, quanto ſtudio ab optimo præceptore educarentur, mirificeque gratulatus eſt. Opuſculum illi quoddam noſtrum tranſcribendum liquimus, negotium monaſterii ipſius commendantes. Eam provinciam ſuſcepit gratiſſime, interceſſurum apud principem pollicitus, ut id nobis traderetur. Dimiſſi ab illo, die ipſo Veronam venimus viginti millibus a Caſtello diſtantem. Socius noſter necdum advenerat. Accepti a Franciſco Barbaro prætore urbis humaniſſime, biduum ibi egimus; inde contento itinere pergentes, Tridentum ſemi-barbarum oppidum, poſtque Conſtantiam venimus, ubi remorati triduum, Baſileam tertio demum die pervenimus XIII. cal. Septembris. Jam vero quanto applauſu, qua feſtivitate accepti fuerimus, difficile referri poſſet. Occurrere nobis prælati ferme omnes, legatique regum ac principum, ut duobus fere millibus paſſuum equites quingenti, nos in urbem uſque deducerent ſpecioſiſſimam & permagnificam. Plures ad nos convenere viſitandi ſtudio. Sexto demum poſtquam adveneramus die, oravimus publice, magnaque intentione auditi ſumus, pontificis ſummi & ſanctæ eccleſiæ negotia adorſi: an hactenus quicquam promoverimus, incerti hæremus. Spes certe nos læta non deficit. Vale, & Laurentium ac reliquos ſalvebis. Baſileæ III. cal. Septembris.

EPISTOLA VIII.
ad Coſmum.

De ſuo ad imperatorem itinere.

Ambroſius Coſmo ſuo S. D. P.

Scripſi ad te ex Baſilea ſecundo, ubi utiliter multum, judicio meo, ſum aliquandiu immoratus, quod legatum mihi penitus jam pridem deditum magna ſemper auctoritate ſum allocutus, mitiorem multo quam invenerim effecit per nos divina miſeratio: & ita ut juris noſtri factum pontificique favere audeam dicere. Illic mandatum nobis a pontifice fuit, ut imperatorem adiremus, inſtructionibus ad eum datis, neque obſiſtere integrum fuit, & eam provinciam ideo complexi ſumus gratius, quod celerius in patriam redire a Cæſare quam a concilio poſſe ſperabamus. Baſilea itaque VIII. idus Novembris moventes, & aliquandiu cum honore deducti, Ulmam VII. perpetuis diebus equites venimus. Illic navigio Viennam petere conſilium fuit, quod terreſtre iter & longiſſimum eſſet & periculo nequaquam careret. Jumentis itaque terra præmiſſis, nos duas cymbas, ſingulas unico ligno conſtantes, cujuſmodi ſolæ illis in locis in uſu ſunt, conjunctas, connexaſque conduximus. Eas ingreſſi una cum imperatoris legatis, qui nobiſcum ex concilio proficiſcebantur, & quorum ſocietas magno nobis uſui fuit, paucis diebus Ratiſbonam venimus, nobile oppidum & opulentum. Illic monaſterium miræ pulchritudinis & antiquitatis offendimus, voluminaque antiqua permulta, ſed nihil peregrinitatis habentia, & ædificia miranda, & quæ verbo quandoque explicabimus, Domino præſtante commeatum. Nam omnia ſcribere, neque otii, neque virium eſt. Ratiſbona ubi ſolvimus, cum aliquamdiu proſperè navigaſſemus, excepit nos anceps periculum: ita ut de ſalute noſtra quidam ex noſtris deſperaverint. Ponti ligneo propinquabamus, per quem trajicitur amnis, & cum naviculæ magno ferrentur impetu, partim remis impulſæ, partim aquæ decurſu, gubernatores & qui in prora & qui in puppi cymbas remis agebant, diffidentes, aliis hoc pontis vacuum, illud aliis petentibus, ad id nos contentione ſua deduxere, ut ſub-

merſioni proximi eſſemus. Namque illis in diverſa nitentibus, in pedem pontis naviculæ impingentes magno impetu in dextrum latus procumbunt, & ita ut dextra navicula ad ſummum fere impleretur aquis, ſiniſtra una mergenda. Nos ignari rerum, nam operti quieſcebamus, aquas intra navim repente aſpicientes, exhorruimus. Tandem ſumma vi remigum ripæ fluminis appropinquantes, exhauſimus non ſentinam, ſed integram navim, ibique recreati modice, caſtigatiſque nautis gravi objurgatione verborum, curſum reliquum felicius egimus. Tredecim integros dies navigavimus, quo in ſpatio utraque ex ripa Danubii frequentia oppida, caſtella, villaſque permagnificas vidimus. Viennam ubi pervenimus, imperatorem abeſſe quatuor dierum itinere didicimus, eoque nobis contendendum erat. Plura nobiliſſima monaſteria in ripa fluminis invenimus, monachoſque religioſiſſime viventes, a quibus magna certe caritate accepti ſumus. Magnificentiam vel ſtructurarum vel ornamentorum in ſacris vaſis & rebus, referre impræſentiarum occupatio non permittit: ſed ea omnia, juvante Deo, quandoque explicabimus. Ex Vienna nobiliſſimo omnium quæ umquam videramus oppido, jumentis aliquandiu expectatis, movimus, quartoque die ad villam Attata, quo ſolatii cauſa diverterat rex, pervenimus. Quia enim eſt piſcatio regia, & ſylva proxima, amœnique colles cervorum infinitam multitudinem ſervantes, eo imperator conceſſerat. Ubi vero advenire nos didicit, miſit qui nos cum honore deducerent. Ad ſe accerſitos, accepit humaniſſime, brevibus hinc inde verbis habitis, (nam venari pergebat,) audientiam nobis publicam in Albaregali a villa iter diei diſtante ſe daturum pollicitus, præſentibus principibus, ducibus & oratoribus plurimis, eò ut ſe expectaremus, hortatus eſt. Magna nobis ſpes datur negotii feliciter conficiendi, & credimus hinc mature abſolvendos. Nos imperatoris juſſis obtemperare cupientes, & affuturum Albæ protinus ſperantes, ex villa ante lucem tribus ferme horis movimus, epiſcopo noſtri itineris comite, curruque invecto præcedente, nobiſque ſubſequentibus. Hic jam nos inextricabilis error arripuit. Aliquantiſper enim quadrigam præcedentem conſecuti, cum ad bivium deveniſſemus, & tenebris arceretur viſus rotarumque ſonitus nequaquam exaudiri poſſet, qui ad ſiniſtram ire debuimus, tenuimus dexteram. Ego ſcilicet Thaddeuſque monachus; nam reliqui noſtri ſubſecuti ſunt currum. Obſtinate plures horas equitavimus. cum neque ubinam eſſemus, vel quorſum iter nobis dirigendum eſſet, ſcire poſſemus. Faciebat linguæ ignoratio, ut obvios interrogare nequaquam valeremus. Affligebamur vehementer, non tam errore noſtro, quam mœrore ſociorum, quem verſabamus animo. Tandem ſacerdotem nacti, ubinam eſſemus, quantumque promoviſſemus agnovimus, ducemque itineris mercede conducentes, viæ redditi, Lucam monachum & unum ex famulis noſtris invenimus, nos veluti amiſſos ac inquirentes ac mœrentes. Inde equitantes ſtrenue, eadem die Albam venimus. Illic Auguſtinum filium noſtrum metu fere exanimatum aſpectu noſtro recreavimus. Honorifice multum a canonicis & præpoſito majoris eccleſiæ accepti, theſauros maximos vidimus in auro & argento & gemmis variis. Sed ea omnia non deſunt, qui ex noſtris notaverunt, & nos alias referemus. Imperatorem ne hactenus veniret, corporalis moleſtia tenuit: propediem tamen ſperatur affuturus. Poſtridie videre nos cupiens Cæſar, multis legationibus præpeditus, (nam adſunt ad quinque millia equitum,) VII. idus Decembris ad ſe accerſivit, honorificeque multum ſuſcepit. Optima de Principe ipſo nobis pollicemur, confidimuſque in Domino illum a noſtra ſententia non deviaturum, neque id ſolum, verum & brevi expediendos atque in patriam redituros per iter Venetiarum, feliciter exacto negotio, ſperamus. Vale in Domino. Ex Attata, VI. idus Decembris.

EPISTOLA IX.
ad Coſmum.

Henoch & duos captivos illi commendat.

AMbroſius Coſmo ſuo S.

Henoch noſter, non ignoras quem loquor, quippe tuorum filiorum inſtitutor fuit, oravit impenſius ſe ut tibi commendarem. Quid velit, quid abs te cupiat, ex eo cognoſces. Dignus eſt judicio meo, cui opem tuam non deneges. Promeretur id præter eruditionem ſingularemque modeſtiam, fides ſua, qua de te ſperare honeſta omnia didicit. Ego quod eſt mei muneris exigo, nullo illi pro viribus defuturus: ſed plus illi tua conferet auctoritas, quam cujuſquam poſſit. Scripſeram ad te litteras, qua die applicuiſti, ignarus adventus tui, commendaramque cauſam ſatis honeſtam, quam modo quoque commendare inſtitui. Prior ſancti Johannis-Baptiſtæ Faventinus, Johannes nomine, nepotem habet clericum, & niſi fallor, ſacerdotem. Hunc Faventinus dominus junior, quod, ſe inconſulto, vel Bononiam, vel neſcio quo ierit (quod tamen neque ſibi neque Faventino alteri cuipiam vetitum erat) cuſtodiæ tradidit, eliciendæ, quantum datur intelligi, ſive extorquendæ pecuniæ gratia. Rem prior ipſe ut commendarem tibi oravit. Litteras abs te ad Guidantonium majorem natu, dari cu-

pit pro liberatione inſontis nepotis, cui Santo nomen eſt. Vides certe cauſam piam. Quæſo ſcribas ipſi domino, atque ad me mittas litteras. Negotium præterea Romei Foſcarii viri optimi & amiciſſimi, oro, commendatum habeas, pontificique ſuggeras, ut ereptum ergaſtulo, Florentiæ ſinat eſſe. Nam etſi ſuperiore forte tempore quicquam ille geſſit, quod eſſet ſibi aut ingratum aut moleſtum, ſubſecuta erat præteritarum culparum oblivio, & generalis indulgentia. Novi contigiſſe nihil mihi certe perſuadeo, ingenio explorato viri. Te oro affectu quoque meo illi non deſis, qui te quanti fecerit ſemper, quantumque dilexerit, ſum ipſe teſtis optimus. Vale, mi frater unice, XXI. Septembris.

EPISTOLA X.
ad Coſmum.

De cujuſdam amici obitu.

AMbroſius Coſmo ſuo, ſalutem.

Amico noſtro, dum vixit, obſequium humanitatis impendimus, illum aſſidua viſitatione recreare ſtudentes. Migravit ille ad feliciorem, ut pie credimus, ſortem, eumque perpetua prece deduximus, orationeque, quantum licebit, intenta proſequemur pro modulo noſtro. Juſta funeri hodie perſolvenda ſunt, & quid agendum ſit mihi, abs te fieri certior cupio, quia officio deeſſe nollem. Intereſſe debeam necne, an fratres tantum religionis meæ mittere, ſignifices obſecro, ſive alterum ex his, ſive utrumque fieri oportere cenſeas, verbo denuntia, ſequar enim quod ipſe dictaveris, in neutram partem inclinante ſententia. Vale in Domino JESU. Ex noſtro monaſterio IIII. Februarii.

EPISTOLA XI.
ad Coſmum.

Quam ſuaves ſibi ſint ejus litteræ, de codice Titi-Livii, & de Garino.

AMbroſius monachus Coſmo V. Cl. plurimam ſalutem dicit.

Affectus ſum ſingulari voluptate ex tuis litteris, quas paucis ante diebus accepi. Sunt enim ea ſuavitate, lepore, & quam plurimi ut faciam, facile admoneor benivolentia in me atque caritate, ut omnino mihi a bono & erudito viro & Coſmo meo profectæ videantur. Te enim mihi talem, tantumque renuntiaverunt, qualem & quantum ipſe jam pridem noram & probe callebam. Eis ego litteris tuis amœniſſimis & humaniſſimis tumultuario iſto officio reſpondere inſtitui, τὴν τῆς σοῦ σιωπῆς ἀπολογίαν ſingulari venuſtate, moderatione, gravitate confectam, accipio

A equidem grate & perlibenter. Quem enim vel ſocordiſſimum non moveat, vel orationis dignitas, vel argumentorum quibus uteris ſublimis elegantia. Non eſt nobis ferreum pectus & adamantina præcordia: non ſilvæ natos Hircanæ nutrivere tigrides. Afficiunt me iſta, velim credas, & maximum quidem in modum. Verum hæc ipſa tua ſententia, qua tu parum referre arbitraris, ſcribere an tacere inſtituamus, cum ſimus tam vetuſta inter nos confirmata familiaritate devicti, ut animus, ubicumque ſimus, præſens ſit, etſi ſapienter ac magnifice dicitur:
B Eſt tamen ſeverior, quam ut mihi probari poſſit, magiſque ea Catoniana quam Ciceroniana eſt. Noſti enim ſane quam fuerit illi viro moleſta abſentium amicorum taciturnitas, nec injuria. Quid ſane adeo exhorreſcit amicitia, ut ſolitudinem? An vero illa ſolitudo dicenda non eſt, cum amicorum conſpectu, & contubernio deſtituti ſumus? at iſtud amicorum deſiderium litterarum tantum crebra viciſſitudine lenire ac conſolari conſuevimus. Non ergo ſatis diligens, ſatiſve peritus officiorum ſanctiſſimæ neceſſitudinis videbitur, qui id quod ſolum reliquum eſt ſolatium ſuſtulerit. Sed
C hæc nimis fortaſſe auſtere, cum propoſitum ſit ſeveritatem immodicam, quantum fieri poteſt, caſtigare, eamque ex medio noſtræ conjunctionis amovere: quam non tam ſeveram, ruſticam & mutam, quam & blandam & urbanam, & eloquentem & eſſe & intelligi volo. Verum huic ſatis te admonitum volo, Coſme ſuaviſſime, atque una tecum Nicolaum noſtrum, nihil mihi gratius, nihil jocundius afferri poſſe, quam litteras vobis, quam creberrimas & feſtiviſſimas. Mihi certe & diffinitum eſt officio meo non deeſſe: &, ſi ipſi tacere perſtiteritis, obrue-
D re tacentes faſcibus litterarum, ut vel irati ſcribere cogamini. Facit deſiderium doctorum hominum, quos vis iſta peſtilentiæ fugere adegit, ut ſim tibi moleſtus. Utor quodam librario valde familiariter. Is cum tres decadas Titi Livii jam fere abſolviſſet, duobuſque exemplaribus uteretur, offendit in altero eorum quod emendatius unam ſyncopem verſuum fere LX. quod animadvertit ex altero exemplari facile. Verum id ipſum exemplar adeo mendoſum eſt, ut nul-
E lus interluceat ſenſus. Egit ille mecum jure noſtræ amicitiæ, ut illud ego aut emendarem, aut exemplar alterum quod eſſet fidelius præpararem. Sed neutrum facere licuit. Cauſæ ſuperius memoratæ ſunt. Quæſo ſi ſit apud te hujuſmodi exemplar, tranſcribi mihi cures eos verſus. Sunt autem circa finem extremi libri de bello Macedonico, ex eo loco ubi ſcriptum eſt: « Comitia conſulibus rogantis fuere creati Publius « Cornelius Lentulus, M. Camphilus. Præ- « tores idem facti ſunt duo Quinti Fabii, «

Digitized by Google

» &c. » uſque ad id : « Demetrium iterum A » ad patrem accuſavit, fuga per pecuniam » præparata eſt, &c. » Pergratum mihi fore perſuade, ſi eam rem confeceris, quamprimum eos verſus miſeris ad me. Neſcio quo pacto id quod ad te maxime ſcribendum fuit, omiſi, ut animadvertas quam ſim occupatus. Guarino viro optimo atque ſuaviſſimo maxime familiariter utor, facit ejus ſingularis comitas cum quadam honeſta & grata gravitate conjuncta, ut ego illum virum jocundiſſime diligam & obſervem. Proficiſcitur nonnumquam ad me, mecumque eſt in multam horam, cum omnis noſtra ſermocinatio de te & D. N. noſtro, de reliquis ſtudioſis eſt. Ex litteris N. noſtri ſum factus certior, te Xenophontium emiſſe, in quo nonnulla ejus viri rariora habentur opera. Eum dum ceteris iſtic ſtudioſis legendum dederis, non diffido profecturum ad nos. Sed ego dum otium nactus fuero, ut id vel mea, vel ſenis Demetrii manu facere poſſim, perſcribam ad te, eumque jure meo abs te petam. Tu ſalvebis a ſene Demetrio & Hieronymo fratre, & vale XVII. kal. Novembris.

EPISTOLA XII.
ad Coſmum.

De Caroli e cuſtodia ereptione.

AMbroſius Coſmo ſuo, ſalutem.

Tanetus iſte amiciſſimus noſter venerat Ferrariam, ut tibi commendarem ereptionem Caroli illius, qui publicæ cuſtodiæ traditus eſt diu. Noſcis rem eſſe plane piam & dignam pietate mea. Neque ignoras quam ſint grata Deo hujuſmodi pietatis opera, utque qui ſunt ejuſmodi ſoleant eſſe poſtmodum fideliores. Namque & ego memini ex ore patris tui hominis fideliſſimi ac prudentiſſimi, qua die illum poſtremo vidi, hoc audiſſe, neminem fideliorem amicum ſe numquam quæſiſſe, quam ſi quem ex inimicis beneficio feciſſet amicum. Sed hoc dices in re privata, in publicis vero negotiis, non eſt eadem habenda ratio. Nempe niſi vererer prolixitate nimia tædium facere occupatiſſimo, cujuſmodi es ipſe, nubem rationum allegarem, quibus reſponderem longe id magis convenire in communibus negotiis, quam in privatis. Verum eruditioni prudentiæque tuæ, ſi cogitare parumper ac penſare iſta volueris, cuncta liquido patebunt. Te oro, non deſiſtas a tuo patriſque inſtituto, & miſerum hominem jam tandem arbitreris miſericordia dignum, agaſque pro viribus, ut ſqualore eo liberetur. Id credo erit gratiſſimum Deo, mihi certe erit ſumme gratum. Vale in Domino. Ferrariæ XVII. Junii.

EPISTOLA XIII.
ad Coſmum.

De concilio propter peſtem Piſas transferendo, & de Rainerio exule.

AMbroſius Coſmo ſuo ſalutem.

Non ignoro diligentiam tuam tum in publicis tum in privatis rebus. Ejus rei gratia confidentius tibi & honorem & commodum patriæ commendare inſtitui. Mihi, quanta poſſum diligentia, curæ eſt, ut concilium Piſas, ſeu in territorium veſtrum trans- B feratur, occaſione peſtis quæ hic cœpit, pluresque metu exagitat, ut hinc proficiſci ferme decretum ſit. Græci ad unum omnes ferme iſtuc appetunt. Vides ipſe quid facto opus ſit, & te oro, ut operam illam acrem ac ſolertem exhibeas, ut res tanta perfici poſſit. Non minimam ejus rei ſpem præſtat negotium, pro quo impræſentiarum ſcribo ad te. Epiſcopus Ferrarienſis judicio meo vir bonus & Deum timens oravit me, ut ſcriberem ad te, commendaremque exulem quemdam Piſanum Rainerium Nicolai de Scarſis, ſeneſcalchum ſuum, qui tempore primi con- C tra Lucenſes belli, nulla in offenſa deprehenſus, ſolius ſuſpicionis cauſa exul actus eſt. Hunc memoratus epiſcopus qui fideliſſimum habeat, reſtitui cupit, ut vel Piſas mittere pro præparatione loci, vel ſecum hunc ducere poſſit. Te oro, Coſme cariſſime, ut quandoquidem ille tantum de me ſperare potuit, cures pro viribus, ne hæc illius ſpes inanis aut irrita ſit, ſentiatque preces apud te meas, tantum valuiſſe, quantum putavit, putavit autem valituras maxime. Erit hoc mihi ſumme gratum, & oro operam tuam exhibeas, & quidem diligentem apud præſules civitatis, & ubicumque opus erit, ſu- D blatis offenſionibus & occaſionibus quibuſcumque. Vale in Domino, & Laurentio fratri ſalutem ex me dices. Ferrariæ XVI. Julii.

EPISTOLA XIV.
ad Coſmum.

De eremitis, qui ipſum ab officio diſturbare geſtiebant.

AMbroſius Coſmo humaniſſimo, ſalutem.

Legi hodie litteras tuas, quibus nihil in E rem noſtram te accepiſſe ſignificas, proxime tamen affuturum ex Bononia Laurentium ſcribis, & quæ ille retulerit ſcripturum polliceris. Haud exigua ſuſpicio inceſſit, quam ut tibi aperirem mature conſilium fuit, ut quid facto ſit opus dictes. Noſtri iſti monticolæ, nam anachoritæ profecto dici non merentur, mire geſtiunt ac triumphare videntur, ut ex his certior ſum factus, qui a

me illuc directi ſunt, meque jam pro abrogato habent, quod indicant lætitiæ ſigna. Unde illis tanta orta ſit confidentia lætitiaque tam repentina, tam geſtiens, non deſunt qui id referant, quod certi aliquid a pontifice noſtro perceperint de amotione mea. Non me terrent hæc, fateor, atteſtante mihi conſcientia, nihil a me geſtum perperam, cujus gratia ſim abrogandus. Facit tamen pontificis ingenium varium & ſupicio, fere dixerim vacua, ut ſuſpicer. Equidem, Coſme cariſſime, ſi ſequar voluntatis ac ſententiæ & rationis inſtinctum, hoc munere abjecto, antiquæque quietis amplectar grate. Sed plane in dicta cauſa damnari, & per hunc modum abrogari ſi tolerem, ferendus ipſe non videor: quia quantum inde noſtra opinio lædatur, non ignoras, cujus tuendæ habenda ſumme ratio eſt. Placet ſenſum explorare tuum, ut quidnam facto ſit opus abs te admonear. Si quid hujuſmodi, quod tamen vix poſſum credere, attentaverit pontifex, ego mihi adeundum cenſeo, injuriamque deplorandam publice in illius aures, tentandaque omnia, & ad concilium quoque provocandum judicium. Ea ſi tibi mens eſt, litteris cura ut ſignifices, concilio innitar tuo, modo non ſuccumbam: quamvis animus eſt, compoſitis rebus, non ulterius hujuſmodi ſarcinam ferre, verum abjecto onere inutili, me illuc referre, ubi vivere in otio & litteris poſſim. Vides ea res quanti mihi conſtet, quidve importet. Non pigebit pauliſper ſumere iſtam cogitationem. Vale in Domino, Socii IV. kal. Junii.

EPISTOLA XV.
ad Coſmum.

De abbate S. Fridiani, de fratribus eremitis, & de injuncta ſibi a pontifice cura, ſacras litteras ex Græco traducendi.

Ambroſius Coſmo ſuo, ſalutem.

Bononiæ legi litteras tuas humanitatis plenas, & amico fideliſſimo ut ſemper conſulentes. Commendas mihi abbatem S. Fridiani caute atque honeſte multum. Vellem tuæ voluntati morem gerere, ne quicquam tibi denegaſſe umquam deprehendi poſſet, cui omnia debeo. Sed ea objectorum illi criminum qualitas, ut juſtitiæ ratio habenda videatur. Nam quod aſſerit contraria deprehenſa ab his qui ad id inquirendum ſunt miſſi, loquitur ille ut vult, ſed plane examinatio teſtium aliud atque aliter ſentit. Agam, quantum potero leniter, ne nihil ſibi profuiſſe litteras tuas queri poſſit, quæ ſemper apud me plurimum auctoritatis habituræ ſunt. Quod opem benigne polliceris tuam in ea controverſia, quam excitaverunt contra me noſtri eremitæ, accipio A grate, & ago pro viribus gratias. Es enim qui noris & valeas, Deo miſerante, afflictis opem ferre; ſed res eò deducta eſt, ut nihil opus fuerit nota occupare præſidia, cum juſtitia noſtra atque innocentia abunde ſibi patrocinata ſit, neque obſcure malignitas hominum quietis adverſariorum, tum a pontifice, tum a ſummo & integerrimo viro cardinali ſanctæ Crucis, cui res permiſſa erat, deprehenſa fuerit, atque a nobis viva voce confutata. Admonitus eſt qui eo conceſſerat a pontifice, me adſtante, graviter: admoniti item qui aberant litteris ut obe- B diant reverenter mihi: facturi ſint necne incertus hæreo, & quid ſtatuam neſcio, niſi redituros mature ad ingenium. Faciam quantum in me erit, ut juſtæ omnis querelæ tollatur occaſio, utarque illis clementer interim, & injurias diſſimulabo meas, ſi forte, juxta Apoſtolum vincere in bono malum poſſim.

Sane quod hortaris ut quieti proſpiciam meæ, atque ad priorem ſtatum redeam, facis tu quidem benevolentiſſime, neque a mea ſententia diſcrepas, concordatque votis noſtris, eamque conditionem ipſe vehe- C menter amplector atque approbo, ſi quo pacto admitti commode poſſit. Sed, fateor, cogitantem plurima obtundunt, & intercipiunt iſtiuſmodi alacritatem, quæ coram aliquando explicabimus, ſi Deus juverit, nam ne modo committantur litteris, impedimento eſt horarum in primis caritas. Injunxit pontifex, ut traducendis ex græco ſacris litteris vacem, atque ad hoc librarios quatuor conducam, ipſo ſumtuum ferente ſolatia, licet tenuiter ſatis. Ducentos enim ad id annuos aureos conſtituit, ex quibus D impræſentiarum centum tantummodo mihi dari juſſit, mandans ut commentarium Chryſoſtomi ſuper Matthæum transferam, quando Aniani peritiſſimi interpretis ſolæ XXV. homeliæ reperiantur. Ad hoc totum collegium cardinalium adſpirans ſatis, nulluſque fuit qui pontificem ardenter non impulerit, inſtituique pro viribus parere jubentis imperio. Tuis curis ingentibus hanc adjectam velim, Coſme noſter, primo ut numerum librariorum adſequar noſtratium, qui ſint velociſſimi, neque imperiti, excipiantque dictata commode atque tranſcribant, & ſibi ſuccedant invicem, ne ipſe in ſcribendo laborare habeam. Adde quod, E miſerante Deo, Dionyſium ſimul abſolvere animus eſt, ut neceſſarius ſit hic librariorum numerus, & veteribus omnino ſtudiis antiquiſque deliciis me dedicare, religionis curis in plures diſtributis. Pallas noſter inter ſua græca volumina L. priores in Matthæum homelias habuit, eaſque Florentiæ ſervari arbitror, maxime cum duplicatum id opus apud eum viderim. Te oro agas auctoritate, ut volumen illud ad nos perferatur, quo

deſtinato

Digitized by Google

deſtinato operi manus admovere poſſimus. Plus enim ferme dixerim utilitatis afferet tuum iſtud in rebus ſacris ſtudium, quam acris quævis opera rebus aut publicis aut privatis impenſa. Partire, ſi placet, hoc onus, & Nicolao noſtro ſeni optimo & ſtudioſiſſimo vel librariorum inquiſitionem vel voluminis illius indaginem permitte. Vale, amice ſuaviſſime, & Laurentium fratrem, Nicolaum, Carolum, & reliquos noſtri ſtudioſos affectu atque officio meo ſaluta. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni XXVII. Novembris.

EPISTOLA XVI. ad Coſmum.

De monaſterio ſancti Savini ordini reſtituto.

AMbroſius Coſmo ſuo, ſalutem.

Veni mane ut te alloquerer, ſed uti ne expectare diutius poſſem, celebritas publica, cui deeſſe honeſte non poteram, fuit impedimento; & veniam quidem denuo, ſed te tamen quid cupiam præmonere litteris volui, uti te præpares ad gerendum morem votis noſtris, quæ a recto & æquo nequaquam deviant. Proximis diebus conceſſimus Piſas cum archiepiſcopo Rutheno hiſtoriæ gratia. Cupienti namque eo proficiſci me comitem haud invitus dedi. Conſpeximus monaſterium ſancti Savini, quod a nobis malo ſuo auſpicio ante nonaginta & octo annos ſublatum, nobis ante paucos dies Romanus pontifex reſtituere tandem acquievit, ea lege, ut cum ipſius commendatario concordaremus: multumque ingemuimus ampliſſimi dudum monaſterii miſerabiles omnino ruinas. Et quoniam ad ipſius reparationem intendimus animum, cupimuſque, miſerante Deo, ſenſim erigendo vacare: quod fieri nequaquam poteſt, niſi libera ipſius adminiſtratio redeat ad nos; cum memorato patre convenimus, ut CCCCL. aureos annis ſingulis accipiat, omnemque adminiſtrationem libere permittat nobis, reſervato ſibi commendatarii titulo, quod niſi peteret, ego rogaſſem ut fieret. Vult & ita poſtulat, ut te accipiat fidejuſſorem. Ego nihil certi reſpondere auſus ſum, cum ſententiam tuam hac de re nequaquam teneam. Te oro atque obſecro, iſtud non deneges nobis, quia dubium non eſt monaſterium ipſum plus reddere; & ego omnes ipſius fructus pro exſolvenda pecunia ipſa, ſuo in tempore impendere paratus ſum, etiamſi nihil ſuperſit, dum tamen juris noſtri ſit. Inſtitui fratrem Michaëlem dulcem filium cum paucis ibi monachis ponere, tot ſcilicet quot ferre poſſint redditus ipſi, ſub obſervantia tamen regulari, quia ſic ille multum cupit. Neque vero ambigo, te maxime auctore, fore ut abbatis quoque titulum, commendatario vivente, ſortiatur, & ita ut, illo decedente, alteri non commendetur. Vides quid cupiam, quid velim; noli, quæſo, deeſſe nobis. Vale, hodie te videbo.

EPISTOLA XVII. ad Coſmum.

Ejuſdem argumenti.

AMbroſius Coſmo ſuo humaniſſimo, ſalutem.

Ex noſtrorum litteris certiores facti ſumus pontificem nolle permittere, ut bona monaſterii noſtri obligemus in rem S. Savini, ſed ipſius tantum monaſterii redditus, quod reſtituere dignatus eſt nobis. Idque ab Ariminenſe epiſcopo accepit is qui ſcripſit ad nos. Et cum redditus ipſius monaſterii plures ſint, quam ut dubitare queat ſummam illam quam pro nobis cardinali Florentino pollicemini, non video cur obligationem illam fructuum renuendam merito quis cenſere poſſit. Itaque te oro, Coſme cariſſime & amiciſſime, obligationem hanc quam libere permittit pontifex, digneris admittere, quando id conſtat nihil præjudicare poſſe tibi. Me hic detinent ſolemnes proventus horreis condendi. Adero tamen, miſerante Chriſto, paucis poſt diebus hujuſce rei gratia, alias in ſolitudine remoraturus pergrate & perlibenter. Vale in Domino. Ex Eremo noſtra XVI. Auguſti.

EPISTOLA XVIII. ad Coſmum.

Commendat illi Græcos.

AMbroſius Coſmo ſuo.

Accepti a vobis feſtive & perhumaniter Græci noſtri, dici non poteſt quam grate id acceperunt, ſuiſque expreſſerunt veſtram largitatem. Sed te oro, Coſme cariſſime, ut verba iſta non ſint inania, curamque oſtendatis vobis eſſe peregrinorum talium, & ob hujuſmodi cauſam ad vos divertentium, neque patiamini eos publicæ neceſſitatis teſtes eſſe. Ingreſſi ſunt heri civitatem principales Orientalis ſynodi, honore non ſatis congruo deducti. Id quod alienæ potius negligentiæ, quam veſtri defectus fuerit. Putarunt ſe domos invenire paratas, & nihil hactenus eſt actum, ut ſine murmure eſſe non poſſint. Erit humanitatis tuæ atque prudentiæ humanitate reſarcire, ſi quid prætermiſſum magis omiſſum negligentia eſt, eoſque muneribus conſuetis curare donandos. Neque pluribus utar in orando verbis, ne nimis confidere videar humanitati tuæ. Vale in Domino, & cura ne Græci noſtri ſine tecto remaneant. Florentiæ IV. Februarii.

Digitized by Google

EPISTOLA XIX.
ad Coſmum.

De eremitis.

AMbroſius Coſmo ſuo, ſalutem plurimam.

Ex litteris noſtrorum ſum factus certior, te in rem noſtram plurimum ſollicitudinis ac diligentiæ impendere. Nihil audivi novi, multumque gratulatus ſum piiſſimo ſtudio & amori in me tuo. Moleſtias noſtras ingrate accipis, non dubito, & quod ab his proficiſcuntur, qui minime omnium debuerunt, æmulis inſtituti ſolitarii, & quod ex his perturbari otia noſtra animadvertis. Equidem, Coſme cariſſime, malo meo auſpicio onus iſtud regiminis ſubii, aravique littus quinque jam & ſemi annos maximo labore meo & fructu perexiguo. Volui Eremum noſtram, quæ religionis mihi creditæ principalis locus eſt, quantum fuit in me, componere & exornare moribus religioſis atque inſtitutis eremiticis, non quidem a me inventis, ſed a patribus traditis. Arcere conatus ſum diſcurſus noſtrorum varios, & cetera efficere quæ ſolitariæ ſunt vitæ propria. Nuſquam, fateor, Coſme, minus inſtituti ſpiritalis & religioſæ gravitatis. Locus ille ſolitarius ſæcularium turmis frequens effectus, amiſerat ſolitudinis faciem. Importunam ruſticorum multitudinem inde amovere curæ fuit. Hi qui locum inquietabant, ægre tulerunt pios conatus noſtros, & qui carnales nimium damnari ſe ſolitos meminerant, quando plerique ex his qui fuerunt ante me loci ipſius duces, nequaquam illic temorari ſoliti, omnem illis permiſerant adminiſtrationis curam, confuſioque ingens erat, ſubjectionis jugum ferre nequiverunt, utque effrenes equi feruntur in perniciem ſuam, totiuſque religioſi inſtituti perverſionem. Mora ibi noſtra offendit illos vehementer, & egerunt aguntque inſtanter omnia ut abrogemur. Non eſt in ore noſtrorum veritas, criminaque falſiſſima & adinvenire & in nos intorquere non formidant. Intenderunt arcum ſuum ut ſagittent nos, immo apertis in nos odiorum telis irruunt, nomenque noſtrum audire non poſſunt. Novit iſta pontifex litteris meis frequenter admonitus, neque tamen illorum ſubduxit aures, adimitque auctoritatem corrigendi dum illorum ſuggeſtionibus fidem accommodare videtur. Iſtud opis, hoc ſtipendii ab illo referimus, qui nos miſit in vineam ſuam. Laborare nos juſſit, qui inſtrumenta neceſſaria de manibus tollit. Sed iſta inordinate & confuſe, quia revera animo ſumus inquieto. Nicolao amico noſtro, cui hujus rei gratia congreſſus es, ſcribo litteras. Credo non accommodavit vir gravis fi- A dem falſæ calumniæ, qua noſtri nihil nos ex his ſervare quæ promittimus, culpant iniquiſſime & indigniſſime. Non ita amiſimus hominis ſenſum, ut inconſtantiam iſtiuſmodi non exhorreſcamus. Nullam æquam & honeſtam conditionem recuſavimus, & quæ pollicemur efficere pro viribus ſtudemus. Abbatem ſancti Pauli virum gravem & noſtrarum rerum peritum, quippe ſecundo jam religionis noſtræ generali capitulo interfuit, ad nos viſitandi gratia venire gratulor. Vale in Domino JESU. Socii quarto B kal. Junii.

EPISTOLA XX.
Magnificis dominis Florentinæ urbis.

De eremitis.

MAgnifici & excelſi domini.

Celſitudini & gloriæ veſtræ improbitatem diſplicere, nullus ſanæ mentis ignorat, adeoque id notum omnibus eſſe voluiſtis, immo voluit divina diſpoſitio, ut juſtitiæ titulum, veſtri magiſtratus inſigne, præferatis. Quis autem ignoret juſtitiæ non C placere improbos mores, cujus partes ſunt, cuique tribuere digna pro meritis; & bonos quidem meritis laudibus proſequi opportuniſque favoribus, malos vero inſectari ac pœnis afficere nocentes. Hunc juſtitiæ adeo illuſtrem titulum a ſublimi magiſtratu veſtro ornari ſolitum ſemper, dum ab illius nuſquam deflectitis lineis, & florentiſſimæ civitati gratulamur, & Deo noſtro gratias agimus. Et ne altius exordiamur, hujus tam inſignis juſtitiæ veſtræ patrocinium poſtulamus, cujus prima pars eſt pietatem colere, quæ maxima in Deum eſt, divinaque venerari, & ſacra religionis diverſoria tota devotione fovere ac tueri. Noſtra Eremus, D ut privilegia Romanorum & pontificum & imperatorum indicant, ſibi ab his largiſſime indulta, ob merita ſanctitatis & ſolitariæ quietis, magno ſemper apud eos in honore fuit. Namque & liberam ab omni mortalium jure eſſe voluerunt, & ſub ſua ſingulariter protectione ſuſceperunt contra quorumlibet improbitatem, illius ſemper tuentes immunitates atque jura. Horum veſtigia ſequuti, vos quoque magnificentiſſimi domini ac præſtantiſſimi cives, Eremum ipſam commendatam vobis omniaque ipſius jura ſub protectione veſtra, magno certe pie- E tatis affectu, ſuſcepiſtis, opemque illi veſtram impendere numquam deſtitiſtis. Hanc divino judicio ſcandala aliquandiu concuſſerunt, ac fere turbida involvit procella. Non autem defuit gementium votis divina miſeratio, ſed ambulans ſupra mare, imperavit ventis & mari, & facta eſt tranquillitas. Nam abſentibus nobis eremitæ quidam ſeditionis auctores ſe invicem inde expule-

Digitized by Google

runt, ſicque purgatus eſt locus, reliquis in pace & eremitica quiete viventibus, & ſcandala omnia & occaſiones ſcandalorum inde auferri cupientibus: quod, Deo miſerante, magna ex parte factum eſt. Huic autem purgationi loci ac tranquillitati in eo degentium, invidit inimicus, & per inſolentiam ruſticorum qui locum quotidie frequentare & inquietare ſolebant, felicibus cœptis obſtare conatus eſt. Nam ſublato illo qui eos ibi tenebat jugiter, vi illum diripere ex noſtris manibus multis modis & artibus variis tentaverunt. Et cum fruſtrari ſe intentione ſua conſpexiſſent, quemdam ex noſtris prope ipſam Eremum prælatum fuſtibus graviter ceciderunt: ita ut multus ex capite proflueret ſanguis, & pleriſque minantur ac mihi ipſi inſidiari feruntur. Poſſem quidem jure meo ulciſci religionis injurias, cum juxta Eremum hoc ſcelus perpetratum ſit, & contra inhibitionem meam quotidie incurſent Eremum, facereque la-
A trunculos duos per noſtros homines capi, ſed implorare malui auxilium celſitudinis veſtræ, & recurrere ad nota conſuetaque præſidia. Precor ſupplex ut per veſtræ protectionis opem ſecuris vivere liceat atque inviolatis: Eremuſque ipſa quietis & tranquillitatis diverſorium ruſticana improbitate non inquietetur, nulluſque audeat adire locum, niſi devotionis cauſa, vel neceſſitatis cujuſlibet, neque abietes ſine noſtra vel noſtrorum permiſſione ſuccidere. Oſ-
B tendatque veſtra ſublimitas conſervationem ac tranquillitatem Eremi ſibi cordi eſſe: neque patiatur hanc a ſubditis quibuſvis veſtris violari. Nos una cum noſtris, quod ſolum poſſumus, pro hujuſmodi cura & protectione veſtra, Deo noſtro preces & vota perſolvimus, ipſiuſque clementiam pro felici ſtatu perpetuiſque incrementis feliciſſimæ reipublicæ ſuppliciter ac jugiter exorare ſtudemus. Ex monaſterio Fontis-boni, xxv. Octobris.

Finis Epiſtolarum libri decimi tertii.

AMBROSII CAMALDULENSIS

EPISTOLARUM LIBER XIV.

AD LAURENTIUM MEDICEUM.

EPISTOLA PRIMA, ad Laurentium.

De ipſius parente, & de amico quem illi commendat.

AMbroſius clariſſimo viro Laurentio ſalutem plurimam dicit.

Si conſtantia tecum utar, non vereor ne improbitati adſcribas, quia qui ſit in te affectus meus non ignoras. Neque tibi aliud quam mihi ipſi aut opto aut imprecor. Cupio divinam tibi benivolentiam conciliare, humanamque gratiam non deeſſe, atque ita ut ipſi quoque, ſi qui ſunt inimici, in amicos fideliſſimos traducantur. Movit me multum, atque eo altius inſedit animo, quæ fuit extrema patris tui optimi & graviſſimi viri religioſa intemerataque ſententia, & divina fere dixerim vox. Nam cum ultimum va-
C le facturus, mente, credo, præſaga veniſſet ad nos, & peracto convivio, familiaris ſermo ortus eſſet, admonereturque a me, quam multa divinæ dilectionis paternæque indulgentiæ indicia eo anno percepiſſet, perſecutionem quam a civibus eis perpeſſus eſſet, de quibus eſſet optime meritus, nepotis utriuſque infirmitatem, morbum poſtremo ſuum: quam blande ille, quam pie, at nollem, inquit, aliud aliterve contigiſſet. Et cum chriſtianiſſimi animi ſpecimen illuſtre verbis plenis pietate affatim daret, mulceretque pectus meum ſuavitate mirabili, ſermo viri protractus longius, inter cetera illud intulit, curæ ſibi ſemper fuiſſe inimicos
D beneficiis vincere, idque hoc ſtudio fuiſſe conſequutum, ut quos infeſtiores hoſtes ante toleraſſet, fideliſſimos amicos poſtea expertus eſſet. Quid multis immorer? Deduxi patrem tuum, quoad licuit, cum avelli a me ille non poſſe videretur, & quaſi præ-

Digitized by Google

ſagiret me ultra non viſurum, bis terque poſteaquam illum e complexu meo dimiſeram, rediit dicturus aliquid quod nova me voluptate afficeret; & affert ipſa extrema facti ſui memoria cruciatum, ac lacrymas excutit, quibus ne quidem abſtinebis hæc legens pro pietate illa tua in parentem ſumma & prope ſingulari. Sed en quorſum evaſimus, qui nihil tale initio ſtatueramus, ad lacrymas deducti ſumus. Redeat jam ad id quod cœpit oratio. Omne hominum genus, mortales ſimul omnes, ſi fieri poſſet, conſpirare in amorem atque in obſervationem tui nominis cupio, id quod tu minime ignorare potes. Amicus ille noſter, de quo heri verba fecimus, a me evocatus concitus venit, & cum illi benevolentiſſimum in bonos omnes & in eum ipſum animum tuum exponere pergerem, adderemque conditionem abs te propoſitam, altius ille exorſus, laudata primum ſententia tua, rem omnem aperuit narratione prolixa & ſeria. Poſtremo adjecit ſe cum patruo ita in gratiam rediſſe, ut nihil ſupereſſet antiquæ ſimultatis, immo in hac diſtributione publici oneris, illum ſe vehementer adjuviſſe, & viginti viris operi præfectis ſingulatim commendaſſe. Dici non poteſt, Laurenti cariſſime, quam & ille cupiat, & ego velim ſe tibi dedi penitus, atque ita ut non ſit conjunctio iſta vulgaris, ſed egregia, quia re vera judicio meo non eſt obtuſus neque hebes, ſed magni animi magnæque conſtantiæ vir, eritque longe honorificentius familiam illam totam poſſidere, quam aliquem ex his deeſſe poſſeſſioni. Si quid itaque apud te valet interceſſio mea, ſi me, quantum profecto facis, amas, quæſo hunc amicum meum tibi benevolentia & caritate conjungas. Cupit te alloqui, & ego item id cupio. Brevi itaque verſiculo, quid ſtatuas aperi, & quæſo me hac in re ſolari digneris. Vale & ama. Ex noſtro monaſterio, cal. Maii.

EPISTOLA II.
ad Laurentium.

Gratulatur ſibi de ſolitudinis tranquillitate, ad quam eum invitat.

AMbroſius Laurentio ſuo, ſalutem dicit.

Vix ſatis gratulari poſſe videor felicitati meæ, quod inde ſine invidia tandem in ſolitudinem me recipere potui, curiſque mordaciſſimis quietiores longe ſucceſſere cogitationes. Fateor, Laurenti cariſſime, ita me delectat iſta tranquillitas mea, ut in portu ferme navigare mihi videar, qui hactenus turbulentiſſimis fluctibus jactatus eram, periculo proximus. Licet enim in cauſa illa Græcanica perlubenter laborarim; quippe qui ad hanc tempeſtatem atque ad hanc rem græcæ linguæ qualemcumque notitiam divino munere mihi obveniſſe putarem, ea tamen oculis atque auribus in dies haurire cogebar, quæ animum longe alienis innutritum ſtudiis excruciarent. At nunc tametſi non deſunt occupationes quotidianæ & variæ, ſedatiores illæ longe mitioreſque ſunt, quam baratri illius & labyrinthi inextricabiles curæ; gratiuſque multo ac jocundius ruſticis noſtris, quam cardinibus terræ, pontificique congredior ſummo. Juvat ruſticari, noſtraque vel reſarcire, vel innovare, vel certe venuſtiora facere. Atque ut te quoque noſtræ hujus exercitationis participem efficiam: accedas quoque ſocius curarum, nihil moleſtiæ & plurimum voluptatis afferentium. Inſtitui animo feneſtras noſtras ex noſtris plurimas magiſque hyberno expoſitas frigori vitreas facere: quando non deeſt ex noſtris qui eam artem probe callet. Cupio tua ope vel duas vitro plenas conſequi capſas, ipſoque candido, ut huic ſtudio meo ſatisfieri poſſit. Renuntiatum quippe mihi eſt, te quoque impræſentiarum huic rei operam dare, eſtque perjocunda vel ipſa ſimilitudo ſtudiorum. Aut igitur ex eo quod adſit memoratum vitri modum ad me mittas, aut ſi forte ad me id falſus attulerit rumor, ex Venetiis ea vaſa deferenda vitreis orbibus variis referta curabis. Ego quidquid impenderis reſtituam libentiſſime, quippe operæ pretium facturus videor, ſi ædes noſtras in hac ſolitudine haudquaquam invenuſte conſtructas, id quod aſpectu ipſe quoque comprobes cupio, cultioreſque efficere ſtudeam, & quæ horrorem extergant deſerti, quando me ipſum & vitam meam atque omne tempus ſolitatiæ quieti dedicavi. Vides quid cupiam, quid velim, erit humanitatis tuæ noſtro deſiderio, votiſque noſtris morem gerere. Polliceor tibi, Deo auſpice & duce, dulces & uberes & perjocundos fructus deſertum iſtud pariturum, ubi, diſcuſſa ignavia & torpore omni, me priſtinis ſtudiis dedam, inque his deliciis perpetua cum voluptate acquieſcam. Vale, cariſſime Laurenti, noſtraque otia fac ut proſequaris votis, & ſtudiis juves. Coſmo fratri me commendabis. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni, XII. calendas Octobris. Cur autem monaſterium noſtrum ita appelletur, admonebit te fons a me extractus amœniſſimus, oculiſque non ingratus.

EPISTOLA III.
ad Laurentium.

Ut a pontifice litteras exemtionis ab omni onere ſibi impetret.

AMbroſius monachus Laurentio ſuo viro clariſſimo & humaniſſimo, plurimam ſalutem.

Non ero in ſcribendo prolixior, ne & tibi occupatiſſimo graviſſimis in rebus, & mihi ipſi parum conſuluiſſe videar, ſi de re non admodum magna licet neceſſaria multa verba congeſſero. Scio benivolentiam tuam in nos, affectumque prope ſingularem, ut admonuiſſe ſolum ſatis ſit, quod fieri abs te cupiamus. Tenes, non ambigo, quos inter nos ſermones habuerimus de impetranda nobis a pontifice omnimoda & pleniſſima exemtione & immunitate ab oneribus, quomodolibet hactenus impoſitis vel in poſterum imponendis, a quavis perſona vel eccleſiaſtica, vel etiam laïca. Vides certe quam id juſte cupiamus, quantoque metu proſpiciamus quieti & tranquillitati noſtræ. Sumus nempe LX. ferme in Domini ſchola divino ſervitio famulantes, quibus emendicare victum neceſſe ſit. Per quam igitur iniquum videtur, ut quibus deſunt neceſſaria victui, cogamur oneribus publicis ſubjici: id quod hactenus umquam paſſi non ſumus, & quibus inſtitutum eſt Domino famulari, orationibuſque perpetuis illius precari clementiam, ac pro delictis populi ſupplicare, hujuſmodi moleſtiis inquietemur, & a ſtatu noſtræ tranquillitatis avocemur. Oro & obſecro te, vir magnifice & noſtri amantiſſime, nobis a pontifice ſuopte ingenio ad miſericordiam & clementiam prono, nobiſque multum propitio impetres pleniſſimas litteras, per quas otio religioſo conſulatur. Credimus indubitato illum, ut pote ad pietatem inclinatum, tum ſtudio ſuo in nos, tum auctoritate tua, quæ apud illum maxima eſt, nos voti noſtri compotes fieri profecto velle. Vides quid facto ſit opus, & quænam tibi fundamenta jacienda ſunt ad extruendum hoc opus pietatis: numerum grandem, inopiam rerum, religionis exercitium, vitæque ſanctimoniam allegare te convenit. Potes autem id tuto facere & abſque ulla retractatione titubantis conſcientiæ. Sed, ut initio dixi, habenda ratio dignitatis & occupationum tuarum, neque committendum, ut parum tibi confidere videamur. Quod erit ſi multis in obſecrando utar verbis. Commenda pontifici ſummo, ad quem hac de re breves litteras illi per te reddendas inſtitui. Fratres omnes noſtri ſe tibi commendant, ac pro te orant, id tibi quod ſolum poſſunt exhibentes abs te non minimi faciendum. Vale, vir humaniſſime.

A Florentiæ. Ex noſtro monaſterio vigeſima quinta Auguſti.

EPISTOLA IV.
ad Laurentium.

Ejuſdem argumenti.

AMbroſius monachus Laurentio plurimam ſalutem dicit.

Ex litteris Angeli noſtri & Alexii ſum factus certior, quam ſollicite, quantoque affectu negotium noſtrum proſecutus ſis. Agimus quantas poſſumus gratias humani-
B tati tuæ, vir amiciſſime, noſque ingenue fatemur, quippe tui, tibi officii debitores. Certe non ambigis, quantum meriti apud Deum ſibi comparet qui cauſas illius pie fovet ac diligenter tractat. Pluribus in hanc rem admonendus non es, ne ſponte accurrentem clamoribus incitare nitamur. Id tantum dixerim, ſi per tuam opem atque operam quod quærimus conſequamur, fore ut numquam moleſtias ſentiamus, Deoque noſtro quiete, ut profeſſio requirit noſtra, ſerviamus. Ejus autem rei ac tranquillitatis tu nobis auctor in primis futurus es, ut animadvertas nos, niſi ſimus ingratiſſimi hujuſce beneficii, tam grande tam præcipuum numquam
C ex noſtra memoria delendum. Infirmitatem pontificis ſummi didicimus obſtitiſſe atque obſtare adhuc ne voti noſtri potiamur. Deus autem noſter omnipotens ſanctiſſimo integritatem viriumque perfectam reſtituere incolumitatem dignetur, ad eccleſiæ ſuæ ſanctæ firmitatem, decus atque ornamentum. Commenda ſanctitati ejus & precare affectu noſtro, ut extenta manu dextra benedictionem ſuper nos effundere dignetur, quo tanti patris & paſtoris aucti proſequutione, confirmatiores in Dei opere eſſe poſſimus. EUGENIUM enim patrem infixum ſemper animo gerimus, ejuſque dulci memoria &
D nomine ſatiari non poſſumus. Illum, quantum humilitati noſtræ gratia divina aſpirare dignatur, perpetua prece proſequimur, ut ex illius vita ſpes noſtra poſt Dominum pendere videatur. Vale in Domino. Florentiæ ex noſtro monaſterio VI. Octobris.

EPISTOLA V.
ad Laurentium.

Commendat illi A.

E AMbroſius Laurentio ſalutem.

Accepi proxime ſuaviſſimas litteras tuas, quibus de A. noſtro quod actum eſſet, quantoque cum dolore tuo pene contritus ac diſcerptus es. Rem ipſe verbis quoque expreſſit, & plurimum abs te percepiſſe ſolatii ingentemque retuliſſe miſerationis affectum, mirum eſt quanta cum ſuavitate

Digitized by Google

referebat, magnum vel ex hac una re pro- A feƈtionis ſuæ fruƈtum percepiſſe arbitratus, damnaque ſua cum tuæ benivolentiæ emolumento compenſans. Ceterum quoniam inopia ferme conſtringitur, teque fuiſſe pollicitum eam provinciam ſumere, viceſque ſuas gerere, quam ſi eadem eſſes incommoda perpeſſus, fatetur ingenue, oravit ut denuo tibi cauſam ſuam commendarem: quod facio equidem libentiſſime, oroque per antiquitatem noſtræ amicitiæ, uti eum in re ſua te præbeas quem ſoles, amiciſſimum ſcilicet atque diligentiſſimum. Neque pluribus orandus es, ne minus confidere videar caritati tuæ. S. meo ſuaviſſimo ne imB præſentiarum reſpondeam, impedimento ſunt occupationes perpetuæ quibus diſtrahor. Ejus ad me epiſtolam plenam jocunditatis ac dileƈtionis, mirum eſt quam libenter, quam grate ſuſceperim, ejuſque ingenium & præcipuam obſervationem mei quanto ſtudio & amore complexus ſim. Vale.

EPISTOLA VI.
ad Laurentium.

Commendat illi S.

Ambroſius Laurentio ſuo dicit plurimam ſalutem. C

Non eam inficias, quin fuerim in ſcribendo negligentior. Nam cum & litteras abs te acceperim officioſiſſimas, & pignus cariſſimum commendaveris mihi, S. ſcilicet noſtrum, par erat profeƈto litteras dare ad te amoris noſtri & antiquiſſimæ benivolentiæ ac pietatis teſtes. Verum uti ne hujuſce tam grati officii munus abſolverem, complura fuerunt impedimento, ſed in primis perpetua occupationum moles, quæ me ita in dies premit, ut vita ipſa tædio ſit. S. certe noſtrum tum ex tuis, tum ex P. doƈtiſſimi viri præceptoris ſui litteris, tum præcipue D ex merito ſuo magna caritate ſuſcepi, amplexuſque ſum ſingulari ſtudio; atque utinam liberiorem a curis inveniſſet. Effeciſſem profeƈto pro virili mea, ut te illum ad me dimiſiſſe non pœniteret. Mirum eſt quam ad hæc ſtudia humanitatis excitus, quam ardens ſit, ut niſi deſit præceptoris optimi copia, quæ illi uti adſit, curabo pro virili mea, magnus vir brevi evaſurus videatur. Dare operam litteris Græcis cœpit, eaque ſtudia diligenter inſequitur, cujus rei me E præceptore utatur, volo. Ampleƈtitur me miro affeƈtu, ut etiam niſi intercederet auƈtoritas tua, quæ ſumma eſt apud me, ipſa illius in me pietas, quæ etiam in oculis elucet, ad ſe amandum ſummo ſtudio impelleret. Nec illi hortatore opus eſt: Equus enim, juxta antiquum proverbium, ſuo impetu fertur, ut nequicquam calcaria admovenda videantur. Haƈtenus de S. noſtro. Commendo tibi fratrem hunc noſtrum ſenem. Proficiſcitur ad vos ut monaſterii negotia peragat. Rudis eſt locorum, negotiaque hujuſmodi minime callet. Bonæ tamen prudentiæ vir eſt. Paucis itaque quid velimus, accipe, noſtrique monaſterii patrocinium quæſo ut ſumas. Vale.

EPISTOLA VII.
ad Laurentium.

De P. rethore, & de decima a pontifice impoſita, a qua petit eximi.

Ambroſius Laurentio ſuo viro clariſſimo ſalutem dicit plurimam.

Accepi ſuaviſſimas litteras tuas venuſtatem mire ſapientes. De P. noſtro aƈtum puto, quando illic locus non eſt illi, quem vehementer expeteret. Eſt ille quidem vir bonus & eruditus, ſed is qui ſibi minus belle conſulat. Poterat ad vos publico ſalario evocatus proficiſci magno commodo ſuo, ſi moderari ſibi voluiſſet, conſiliiſque noſtris acquieſcere. Neſcio quidnam agere inſtituat. Vereor, ni acquieſcat, ne illum pœniteat conſilii ſui. Namque in ea civitate dicendi artem tradit, ut ſcripſiſti, quæ ex omnibus Italiæ urbibus ad id minime idonea ſit, & ea tempeſtate hanc provinciam cepit, ut nuſquam poſſit habitare pejus. Neſcio quid ſtatuam. Perſiſto tamen illi amice conſulere, ut ſe recipiat ad vos: quod ſi fecerit, gratulabimur; ſin minus, aget jure ſuo. Fratrem hunc noſtrum ita tibi commendo, ut non poſſim magis. Aƈturus eſt monaſterii cauſam. Obſecro illi impendas opem tuam. Decimam perſolvendam omnibus apoſtolica ſedes indixit pro habendo contra... confliƈtu. Nos ro inopia noſtra numquam onera ſolvimus, quippe quibus neceſſaria viƈtui minime ſuppetunt, quique præterea gravi ære alieno premimur, uſuriſque conſumimur. Erit humanitatis tuæ pontifici ſummo nos commendare, nobiſque vel omnimodam ex ejus benignitate petere omiſſionem, vel certe eam impetrare taxationem, quæ ferri facile a nobis poſſit. Scripſimus etiam ſanƈtitati ſuæ litteras, quibus hoc ipſum poſtulamus. Multum certe conferet negotio noſtro, ſi ipſe quoque precator acceſſeris. Te fratres noſtri mecum pariter omni officio ſalutant. Vale.

EPISTOLA VIII.
ad Laurentium.

De Coſmo fratre ipſius, & de ſua in Germaniam legatione.

Ambroſius Laurentio ſuo ſalutem dicit plurimam.

Libenter amplexus ſum occaſionem ſcribendi ad te, ſive reſcribendi magis, Laurenti cariſſime. Licet enim ſemper ſis mecum, amorque ille in me tuus & obſervantia prope ſingularis numquam eripiatur mihi, non poteſt tamen eſſe niſi gratiſſima, quando tibi grata eſt ipſius commemoratio, & ex litterarum viciſſitudine quædam, ut ſic dicam, refricatio. Quam jucunde legerim proxime litteras tuas, non eſt, fateor, noſtræ opis evolvere. Fecit has ut ſuaviſſime legerem, in primis meritum caritatiſque mutuæ dulcis recordatio, & ea poſtremo fraternæ virtutis atteſtatio animo profecto meo jucundiſſima. Etſi enim de Coſmo noſtro, ut nihil ſit quod non mihi facile deque ejus virtute pollicear, facit illius ardens animus, illius ingenium excellens; non ingratum tamen fuerit, etiam nota recognoſcere, præcipue cum ab eis referuntur quibus egregia benivolentiæ pietate conjungimur. Sed multis immoror? Nihil enim opus eſt atteſtatione verborum. Hæc ipſa quæ de Coſmo fratre tuo ſcripſiſti mihi graviſſima, multorum teſtimonio confirmantur, incredibileque dictu eſt quanta hunc omnes admiratione ſuſcipiant, quantoque ſtudio proſequantur, ejuſque induſtriam quibus præconiis celebrent. Putabam prope diem vobiſcum congredi, legatus in Germaniam, ut noſti, a civitate noſtra deſignatus, ſed refrixit interim civium ſtudium: adeo ut incertum ſit an ſimus profecturi. Veriſimiliter tamen, ut credam nos ituros, multa ſunt quæ indicant. Pontificis voluntas ad nos maxime prona in primis, & cardinalis Urſini atteſtatio, qui mihi non parcendum ſuis ad me litteris ſignificavit, iturumque ſecum de pontificis mente, ſi non aliter irem, admonuit. Habebit, ſi erit ea noſtra profectio, voluptatis plurimum. Vale.

EPISTOLA IX.
ad Laurentium.

Commendat ei Angelum aurificem.

Ambroſius Laurentio ſuo dicit plurimam ſalutem.

Facit eximia humanitas & egregia in me benivolentia, immo verius pietas tua, ut occaſiones & cauſas omnes ſcribendi ad te amplectar perlubenter, Laurenti ſuaviſſime, idque cum gravibus undique moleſtiis premar. Ea eſt enim virtus tua, eaque dignitas & comitas gravitati conjuncta, ea in me officia ac merita tua, ut non poſſim non jocundiſſime tecum colloqui, & in tui memoria grate acquieſcere. Sed hactenus iſta. Quid modo ad ſcribendum impulerit non renitentem, ſic accipe. Angelus aurifex mirabilis in arte ſua ingenii fraudem paſſus eſt. Plurima namque opificii ſui cælata argento, & argentea quidem proxime iſthuc allata fuere, pretio metalli & laboris ſui necdum perſoluto. Magnum ſibi præſidium in commendatione noſtra comparare viſus eſt. Ejus votis, quia æquiſſima ſunt, & ipſe cariſſimus eſt nobis, haud quaquam deeſſe debuimus. Commendo illum tibi, Laurenti cariſſime. Scis quid facto ſit opus, neque ultra admonendus videris, cum facturum non ambigam, ut intelligat ipſum potius ſibi quam te cauſæ ſuæ defuturum, idque tum ex bonitate cauſæ quæ juſtiſſima eſt, tum ob gratiam noſtri. Vale.

EPISTOLA X.
ad Laurentium.

De ipſius litteris, & de antiquioribus juriſconſultis novis præferendis.

Ambroſius Laurentio viro clariſſimo ſalutem dicit plurimam.

Non poſſum non ægre ferre tabellariorum ſeu negligentiam ſeu perfidiam, qua profecto factum eſt, ut litteris tuis diutiſſime priver. Scribis enim complures ad me dediſſe, doleſque, ut par eſt, nullas a me recepiſſe, ac ferme in eam ſententiam laberis, ut putes me tibi ſuccenſuiſſe, vel certe clementius occupationibus preſſum nihil reſcripſiſſe. Ego tibi, dulcis frater, ſuccenſere poſſem? Nimirum ea ſunt in me tua merita, quæ indignatione ulla & non potius ſummo officio ſint proſequenda. Atqui male de noſtra in te benevolentia immo pietate ſentis, ſi nos ita inhumanos arbitraris, ut putes indignari tibi ulla ratione potuiſſe. Nullæ umquam tuæ litteræ vel fratris prorſus mihi redditæ fuerunt. Poſteaquam a vobis profectus ſum, nullus allatus eſt nuntius, licet animo certe vos ſemper & oratione ſæpe complectar, meque a vobis pari obſervantia diligi, amari, obſervarique non ambigam. Ea fuit ratio cur nihil reſcripſerim. Nullæ ſane fuiſſent adeo urgentes occupationes noſtræ, quæ ab officio ſcribendi retardare quiviſſent animum tui ſtudioſiſſimum. Sum quidem graviſſimis ac mordacibus curis implicitus, neque uſquam conſiſtere datur ſeu conquieſcere; corporeque & animo peregrinari jugiter neceſſe eſt. Verum ne ſic quidem injocunda poteſt eſſe viciſſitudo litterarum, immo jocundiſſima oportet ſit, quæ a moleſtioribus implicamentis in veſtri memoriam & in amicitiæ noſtræ recordationem veluti gratiſſimum in diverſorium ut me recipiam effecit. Litteræ tuæ, mi Laurenti, magnam in ſpem ingenii tui erexere, magnumque aliquid pollicentur, ſi ſcribendi exercitio penitus te dederis. Habent enim in ſe gratiam & facilitatem dicendi*, nullaque aſperitate offendunt graviora judicia. Mitto enim quam ſint plenæ benivolentiæ,

Digitized by Google

quantamque amoris in nos tui gratiam ſpirent, & quam multa præ ſe gratitudinem ferant, dum tu noſtra in te officia, quæ quam ſint exilia plane novi, prædicare, amplecti, exoſcularique non deſinis. Quas tamen partes ipſe mihi convenientius vindicarem, ut tibi gratias agerem, niſi tibi fore ingratum exiſtimarem. Polliceris, ſi vita comes fuerit, animum in me tuum rebus ipſis magis quam verbis oſtenſurum, ut ea quoque tuæ mentis alacritate me tibi obligatiorem factum, niſi mihi omnino deſim, intelligam. Eam tamen curam omnem atque cogitationem ut abjicias, te etiam atque etiam oro, frater. Si quæ caritati in te noſtræ vices plane cupis reddere, virtuti dato operam, pietatem colere omni ſtudio memento, quæ cum in patriam & parentes magna eſt, tum vero maxima & in primis quidem neceſſaria in Deum. Iſta ſi acceſſerit humanitati nihil mihi in te quod ad ſummum virum pertineat, deſiderabimus. Ad hanc ut nobile ingenium tuum & animum exerceas, mirum eſt quam cupiam... que velim. Quid enim? Deum te illa factura eſt, dii quippe ſingularis gratiæ efficimur merito ac Dei filii: quique in nos clementiam immenſam intelligimus, totiſque præcordiis amplectimur atque diligimus. S. noſter juri civili dare operam decreverit ex tuis litteris factus ſum certior. Probo id quidem, ſed ea ratione, ut juriſconſultos veteres quam commentatores ignavos ſibi habendos atque imitandos moneam. Habent illi in ſe plurimum dignitatis, veteremque elegantiam præferunt: quam novi iſti interpretes in tantum abeſt ut conſequi potuerint, ut per imperitiam ſæpenumero ne intelligant quidem. Alioquin hujuſce ſtudiis nequaquam abſque cultiorum detrimento ſtudiorum vacare poſſet. Si enim antiqua illa & limatiora ingenia profeſſionem juris licet claram & oratori quoque, teſte Cicerone, perneceſſariam non uſquequaque prædicabant; multumque illi deeſſe ad gratiam oratoris teſtabantur; cum tamen illi juriſconſulti eſſent peritiſſimi; quid ipſi ſtatuere poſſumus, cum vix reliquiæ nudæ ac tenues ſuperſint, illæque ipſæ tanta barbarie interpretum violentur? Triduo ſe juriſconſultum fore, ſi navaret operam, Cicero jocatur in Servitium Sulpitium, ut appareat quanti eam exercitationem fecerit. Vides de hac re quid ſentiam. Placet ut juri ſane ipſe det operam, ſed latinæ linguæ & cultioris muſæ ſe damnum nolo perpeti. Vale & clariſſimo viro Coſmo ex me ſalutem dices.

EPISTOLA XI.
ad Donatum Venetum.

De Alberto duce & de epiſcopo Signienſi.

AMbroſius Donato (a) Veneto viro clariſſimo, plurimam ſalutem.

Tua opera uti inſtitui, vir illuſtris, quam oro non deneges. Dum ex Pannonia rediens pontifici noſtro referrem profectionis meæ ordinem; incidit ſermo de duce Alberto, deque illius nobis præſtita humanitate, ob ſanctæ & apoſtolicæ ſedis reverentiam, qui nobiſcum aduſque confines Italiæ nobilem quemdam gratis deſtinaſſet. Oravi ut ſcriberet ad memoratum ducem litteras, placideque hortaretur ad perſeverantiam devotionis. Placuit conſilium, ſicque fieri ſtatuit. Indulgentiam itidem ductori noſtro poſtulavi, & eam itidem conceſſit. Eas litteras una cum noſtris ad te mitto, orans ut mittendas cures mature ac diligentiſſime. Facies rem non modo mihi, verum & pontifici & duci & reliquis gratam. Præterea te oro, ut me domino meo ſereniſſimo duci commendes, quem ita amo, ita admiror, ut ad gratiam nihil poſſit accedere. Neque vero ſolum ut principem eminentiſſimæ gloriæ ſummæque ſapientiæ & facundiæ pene ſingularis, cui adjecta ſit & oris excellens gratia, admiror. Hæc omnia quippe ceteris quoque mirabilem reddunt: verum præcipua quadam pietate & propenſiore amoris gratia ut mei amantiſſimum obſervo, foveo, atque habeo; quodque ſolum valeo, precibus illum omnipotenti Deo votiſque perpetuis commendare ſtudeo. Excidit dum ſerenitatem ſuam illuſtreque dominium viſitare pergerem, id quod minime omnium debuit. Quippe venerabilis pater Signienſis epiſcopus ſe ſuæ ſerenitati & dominio commendari fratreſque ſuos poſtularat. Ego qui illi maxime ſum officii debitor, hoc ei promiſeram, & neſcio quo pacto memoria tunc rem epiſcopi noſtri non tenui. Te oro, vir humaniſſime, meam negligentiam tua diligentia ſuppleas, & tam memoratum epiſcopum quam fratres ejus ſuæ ſerenitati commendes. Ego excuſſis curiæ occupationibus me ad ſolitudinis dilectæ ſecreta contuli, ubi liberius mihi ipſi & ſacris litteris vacare inſtitui. Vale, vir humaniſſime. Ex Eremo noſtra IIII. cal. Aprilis.

(a) In indice Michaëlis inſcribitur hæc epiſtola: *Andreæ Donato equiti Veneto.*

EPISTOLA

EPISTOLA XII.*
ad Fantinum Venetum.

Commendat illi Jacobum.

AMbroſius Fantino viro piiſſimo & præſtantiſſimo, in Domino ſalutem.

Diu apud me tenui volumina tua, cum non occurreret qui ea commode perferre poſſet. Nunc vero cum clarus adoleſcens Jacobus pergeret ad vos, injunxi illi munus amici, quod libentiſſime ſubiit. Fert ecce ille tibi ſuos codices accurate ſatis & ſcriptos, & quantum licuit emendatos. Commendo ipſum adoleſcentem tibi. Pergit ad vos peſtis cauſa, quæ in Urbe deſævit, quæſo illum benigne humaniterque ſuſcipias, & ubi opus erit, opem tuam illi non deneges. Bonæ indolis eſt, & ingenii ad pietatem proni, ut dubitandum non ſit, ſi tuo frui mereatur contubernio familiarique colloquio, ad frugem illum bonam evaſurum. Fac igitur ad nos inſtructior redeat, atque divinis in rebus confirmatior. Pater monaſterii, omniſque cœtus noſter te ſummo affectu diligunt, feliceſque tibi imprecantur auras. Si codicem habuiſti alium traductionum mearum, quem ad te jam dudum miſi, facies me certiorem. Nam pendulus hæreo, neque quieſcere valeo, niſi id abs te cognovero. Vale, amantiſſime domine. Florentiæ, ex noſtro monaſterio raptim XVII. Auguſti.

EPISTOLA XIII.
ad Romeum.

De ipſius apologia.

AMbroſius Romeo viro humaniſſimo.

Legi litteras tuas plenas officii & caritatis, & integerrimi tui in nos animi indices. Negotium Innocentii illius nequaquam ultra commendabo tibi: cum certiſſime noverim te plura etiam velle quam poſſe, poſſe autem tantum quantum alium neminem. Itaque bono animo & ipſe ſum, & ut juvenis ipſe ſit efficiam, te habens patronum cauſæ ſuæ, profecto benevolentiſſimum & amantiſſimum noſtri. Quam grate apologiam admiſerim tuam, qua perfidiæ crimen objectum refellis, purgaſque innocentiam tuam, non eſt noſtræ opis evolvere. Neque mihi quidem facile probari poterat, Romeum judicio integerrimum, & ſuæ civitatis inter paucos ferme principem, ita potuiſſe deſipere, ut ita ſaperet, matris catholicæ vel faſtidiret, vel detrectaret imperium, cujus uberibus ſemper innutritus eſſet. Egiſti amiciſſime, qui hujuſce nobis ſcrupulum amovere tam ſollicite quam pie curaviſti, ne hujuſce ægritudine diutius ne- A quicquam cruciaremur. Egi cauſam tuam apud pontificem EUGENIUM, non quidem ita accurate, quam diligenter, ut tu feciſſes, ætate noſtra vir ſummus, ſed bona plane fide, atque ita ut pontifex ipſe opinione ſiniſtra, ſi quam de te conceperat, poſita, ſponte ierit in ſententiam noſtram, & te ſibi devotum ac ſumme deditum confeſſus ſit. Te oro, vir optime atque humaniſſime, non deſis officio tuo, ſed perſiſtas uti cœpiſti, Bononiamque noſtram illuſtrem atque inclytam poſito ſqualore tyrannicæ ſervitutis liberam eſſe velis, & ſub Romanæ eccleſiæ umbra acquieſcere. Nihil ambigo fore, B quin deſperatis etiam rebus per tuam ſolertiam & induſtriam bonæ ſpei nonnihil interveniat, immo vero te auctore certum eſt comprimendos fluctus frementes, atque tranquillitatem redituram, ut pulſa tempeſtatis caligine ſerenum nobis illuxiſſe diem gloriemur. Ego eximia te pietate diligo, vir magnifice, ac per id ea de te cupio omnia quæ tibi & decus & gloriam ſubminiſtrare queant, nullum vero argumentum apertius ad immortalem tibi comparandam gloriam offerri poſſe mecum ipſe intelligis. Vale in Domino, & nos conſtantiſſime di- C lige, qui ſumus profecto tui amantiſſimi. Carolum nobiliſſimum equitem & ceteros noſtri ſtudioſos affectu atque officio meo ſalutari volo. Florentiæ XXI. cal. Auguſti.

EPISTOLA XIV.
ad Romeum.

Deflet civitatis Bononienſis cæcitatem, quæ matris eccleſiæ imperium detrectarit, hortaturque ut eam ad reſipiſcentiam inducat.

AMbroſius Romeo viro clariſſimo, ſalutem plurimam.

D Breves hodie abs te litteras accepi, plenas tamen humanitatis, & quæ antea quoque te ſcripſiſſe indicarent. Eas ego litteras tuas nequaquam percepi, ac per id minime reſpondi, quia quidnam velles ignorabam. Placuit hiſce tuis brevibus reſpondere, ne ullam in nobis negligentiam deprehendas. Mirum in modum gratulor, vir amiciſſime, tanti abs te fieri, ut quæque ſcire noſtra aveas, provectuſque noſtros & ſucceſſus felices haurire mirifice cupias. Huic tuo benevolentiſſimo animo in me agerem, ſi poſſem pro merito, gratias, & di- E cerem pluribus, ſi hoc te velle arbitrarer. Quando tamen ita vis, deſiderio tuo morem gerere inſtitui, & de ſtatu meo certiorem facere, tecumque non ſecus atque cum me altero colloqui. Mihi quidem, vir ampliſſime, cuncta ſollicite circumſpectanti & vitæ pœnitentis ſtudium, & antiquæ quietis deſiderium inceſſit, augeturque magis hujus vanitatis horror, neque uſquam da-

* *Vet. Script. & Mon. ampl. Collect. Tom. III.*

tur conſiſtere, nutantibus mortalibus omnibus, & fragilitatem ſuam crebra mutatione & viciſſitudine inſeparata teſtantibus. Subit hinc præterlabentis incertum vitæ, quæ quantumlibet ſpatio porrigitur, ad mortem indefeſſa celeritate feſtinat. Inde mortalium inanes ſpes, qui ſibi in momentaneo vitæ volubilis motu, æternitatem fingunt, neque vel certis quotidianiſque exemplis admoniti conditionis ſuæ imbecillitatem recognoſcunt. Juvat ex alta mentis arce deſpicere iſtiuſmodi vanitatem, & in tuto me continere, mentemque dignis cogitationibus & æternitatis alimonia paſcere. Sed ecce dum neſcio, dum aliud agere intendo, ad inferiora relabor, & mentem mortalia tangunt, neque poſſum non agi, non dolere, non contrahi, dum hæc atque illa nova ſemper & ingrata auribus haurio, &, ut omittam cetera, quanta me cura macerat civitatis veſtræ conſideratio, quæ a felici illa ſorte ſua, quam illi invidere omnes Italiæ urbes conſueverant, in neſcio quæ prærupta abiit, & rejecto vere levi redemptoris jugo, eccleſiæque matris gubernaculo, in cujus umbra ſecura dudum accubabat, perditi hominis incubatoris Italiæ frenis agi expetiit. Me miſerum! & fieri potuit ut filia dilecta & delicata, excuſſis deliciis ſuis, abjecta quiete alta, in hanc voraginem ſe ſponte dejecerit, & in curas inextricabiles ierit? Vix queo temperare gemitibus, dum Bononiam meam, illam florentem, illam inclytam, & viris ſapientibus clariſque conſpicuam, hujuſmodi ſe incommodis, huic probro ſubjeciſſe atque expoſuiſſe conſidero. Potuitne fieri, ut viri cordati & ſapientiſſimi tanta ſe gratia, tam digna libertate ultro abdicarint? Tria in primis laudantur apud veteres civitatum gubernacula, licet quatuor ea non deſunt qui poſuerunt, regius, popularis, optimatum, paucorumque dominatus. Duo ex his priora philoſophi præferunt, regium ſcilicet & rempublicam. Atque ita ut duo ex ipſis eminentiſſimi Socratis Plato & Xenophon inter ſe iſta diſtribuerunt, & regium alter, alter vero populi imperium ſuſcepit celebrandum. Quippe Plato de republica ſcripſit, quem & Cicero in ceteris imitatus, libros de republica edidit, idque genus in primis extulit, ſi res ad arbitrium populi ageretur. Xenophon econtra regium admiratus, juſtiſſimum omni memoria regem Cyrum finxit, atque a teneris unguiculis & primo ætatis limine ad ſupremam ſenectutem felicioribus ſemper incrementis cumulavit. Quæque civitates altero ex his clavo regerentur felices exiſtimatæ ſunt; utroque agi nulli certe datum eſt, quod adverſari ſibi iſta viderentur. Soli Bononiæ ea felicitas obtigit, ut ita unius quo nullus excellentior eſſet in terris, ageretur imperio, ut libera tantum ac ſui juris eſſet. At vero pontifice ſummo rex nullus excelſior, aut dignior, vel dici vel cogitari poteſt, qui frenorum ſuorum moderamine felicem agebat civitatem: ac licet ſub eo vivere ſumma libertas exiſtimanda eſſet, ſenatum ſui juris & liberum populum relinquebat. Ita in una Bononia duo illa præclara gubernacula coïbant, tantaque dignitate ſeſe urbem inclytam alias deſtituiſſe vix ſatis complorare quiſquam pro merito poſſet. Mihi profecto ea res tantum affert moleſtiarum, ut nullum capiam ſolatium, neque poſſit ea cogitatio animum non vehementer atterere. Solum quod reliquum eſt, quod inferre poſſum æternæ benivolentiæ & amoris indicium, Deo noſtro preces porrigo, & ut labentem civitatis illius ſtatum firmare ſua pietate dignetur, ſupplex deſiderio ineffabili poſtulo. Habes pro brevi epiſtola longiſſimas litteras. Libuit enim tecum evaporare acerrimi doloris vim, ſimul ut amiciſſimo pectori tuo ſententiam omnem meam aperirem, & te hortarer ut pro virili tua præſules civitatis, contribules tuos, ad officium provocares, nec detrectare eccleſiæ matris imperium ſuaderes. Scio quanti ſit auctoritas tua, quantumque tibi deferatur a civibus tuis, ut non dubitem, ſi operam tuam navare volueris, pacem rebus dandam, voſque pace & tranquillitate fruituros bona cum omnium gratia. Id ex te ſi ut impetrem precibus utar, minus tibi confidere fortaſſe videbor. Nihil certe abs te aut dignius virtute tua, aut bonis viris & quietis avidis mihique præcipue gratius fieri poſſe cognoſces, ſi cuncta recte libraveris. Pontifici EUGENIO, tunc te majore demum conſtantia commendare pergam, cum huic voto noſtro pro viribus morem geſſiſſe cognovero, licet ne nunc quidem facere quod petis omittam. Venire ad vos inſtitueram, niſi occupationes obſtitiſſent variæ, & præterea rerum quæ quotidie nuntiabatur perturbatio, & fortaſſis adveniam, ratione ſuadente, ut vobiſcum amiciſſimis atque optimis viris de hujuſmodi latius conferam. Saluta officio meo clariſſimos viros Baptiſtam, fratrem illius Gallaotum. Saluta Albertum & reliquos noſtri ſtudioſos. Vale. Florentiæ, cal. Decembris.

EPISTOLA XV.
ad Bornium Bononienſem.

Poſtquam quædam dixit de Laertio Diogene, deplorat vices civitatis Bononiæ, quæ ab Eugenio defecerat.

AMbroſius Bornio viro clariſſimo, ſalutem.

Legi libens litteras tuas, antiquumque in me ſtudium tuum & amorem recognovi,

Digitized by Google

Eis non reſpondere vel paucis mihi minime congruere exiſtimavi, cum ſcirem deſiderium tuum, quantoque ambitu litterás rapias meas, mihique inter innumera negotia otii paululum vindicavi, ne officio deeſſem, cujus tibi maxime debitor ſum. Quid de Laertió Diogene cum Nicolao noſtro tranſegeris, ex tuis litteris ſum factus certior. Erit curæ meæ, ut admones, ut volumen ipſum manu ſua perferatur ad te quamprimum licebit, admoneboque hominem officioſiſſimum promiſſionis ſuæ. Hiſtoriam leges certe non ingratam, & ipſa ſua varietate amabilem, longe tamen plus habituram gratiæ & gravitatis, ſi auctor ipſe tam diligens in eligendo fuiſſet, quam fuit in legendo ſedulus.

Sed his omiſſis, venio ad partes epiſtolæ tuæ, quibus vicem civitatis illius noſtræ ingemiſcis, quod non ſeſe patris EUGENII permittat voluntati, eccleſiæque matris filiam recognoſcat. Ea mihi tecum communis afflictio eſt, Borni vir optime & humaniſſime, neque ſedari poteſt, cogitanti caſus varios, eventus dubios, occaſum ferme dixerim imminentem civitati, niſi ad matris gremium redeat, pontificiſque ſummi ſeſe veſtigiis ſubſternat, ejus nutibus obſequi parata, ipſiuſque per omnia cedere auctoritati, ſub cujus titulis honeſtiſſimis longe dignius triumphabat, quam ſub ſuis auctoribus & regibus Roma dudum, ſub Solone Athenæ, urbeſque reliquæ ſub ſuis conditoribus atque ductoribus. Et quoniam eam cladem modo in eis litteris quas ad Romeum noſtrum ſcripſimus, ſatis deploravimus, juvat hunc veluti ſcopulum prætervehi, ne geminato dolore tabeſcamus. Nihil certe quod de meipſo & præterito tempore perhibere & in futurum polliceri poſſe videor, a nobis diligentiæ vel omiſſum eſt vel omittetur, dum huic malo occurratur, quod ſi latius ſerpat, in pernitiem totius Italiæ evaſurum quis neſciat? Et quoniam opera noſtra imbecilla & iners, minus habet virium quam ut cladem ſiſtere poſſit, converſo ad Deum animo, & in illum intentione directa, id ab ejus clementia poſtulare pergo, quod minus feliciter ipſe tentaverim, pacem ſcilicet dari & civitati veſtræ, tranquillitatem in primis expetendam, & nullo pacto adfuturam, niſi ſolitam ad pontificem & ſanctam matrem eccleſiam reſumat fidem ac devotionem. Ad hoc ſuperfluo te exhortari pergerem, cum tua ſponte ad id feraris. Affectu tamen quo diligo, te oro atque obſecro, pro viribus ſuadeas civibus tuis, ne detrectare eccleſiæ parere imperio, neu indignam rem ducant, quæ illis & civitati gloriam eximiam pariat. Vale, vir humaniſſime, & Albertum noſtrum, & Carolum fac ſalutes officio meo. Florentiæ cal. Decembris.

Finis Epiſtolarum libri decimi quarti.

AMBROSII CAMALDULENSIS
EPISTOLARUM LIBER XV.
AD NICOLAUM.

EPISTOLA PRIMA ad Nicolaum.

De amore mutuo, de ipſius profectione Romana, de quibuſdam libris, de Antonio Ferentino & Gaſpare Piſano, de quibuſdam codicibus, & de Laertio à ſe in Latinum convertendo, &c.

AMbroſius monachus Nicolao ſuo plurimam ſalutem.

Occupationibus meis acceptum referes, ſi vel prioribus litteris tuis Romæ ſcriptis, tardius, vel ex eis quas heri magna cum voluptate legi, brevius quam velles, quamque vel res ipſa poſcere videtur, vel ipſe cuperem, reſcribam. Ita enim undique partim quæſturæ moleſtiis, partim reliquis rei noſtræ quæ numquam deſunt curis obtundor, ut id quod maxime volo reſcribendi prolixitate tecum certare non poſſim. Facerem id quidem libentiſſime, ut tibi in primis morem gererem, qui longiſſimas de me litteras tanto ſtudio efflagitas, ut niſi ſcribam latiſſime, votis tuis ſatisfieri poſſe

Digitized by Google

non putem. At ne diutius brevitati litterarum, quæ quorſum evaſuræ ſint neſcio, veniam deprecer, fieri poteſt ut econtra quam inſtituo longiuſcule ſcribam, ac, permittente Deo, deſideriis tuis obtemperem. Ita me accipe; cariſſime, quæ de conſtantia in me amoris tui, dum purgare intendis præteritum ſilentium tuum, ſcribis, facis tu quidem amiciſſime, eaque commemoratio non poteſt eſſe niſi jocundiſſima. Ita tamen ſentias, frater optime, ita jam pridem mihi de tua fide, virtute, benivolentia, atque pietate perſuaſum eſſe, ut nihil ſit quod non mihi de te pollicear, & quidem magnificentius quam putes, atque adeo nihil opus eſſe hujuſmodi apud me verbis uti, quibus ullum dubiæ infidelitatis veſtigium vetur. Sed ſatis de amore mutuo.

De peregrinatione illa tua ac Romana profectione, & de Coſmi noſtri optimi atque integerrimi viri & fideliſſimi amici ſuavitate, juvat enim verbis tuis uti, gratiſſime accepi omnia, etſi moram in Romanam urbem tuam aliquanto prolixiorem cupiebam. Vix enim fieri potuiſſe arbitror, ut intra paucos dies tantarum rerum veſtigia tibi plane innotuerint. Quamvis ejus Urbis, ut ſæpe antea audieram, & nunc a te certiſſimo auctore didici, is modo ſtatus eſt, ut facile concedam in ſententiam tuam, non poſſe ſcilicet tantæ venerationis adeo disjectas conſumtaſque reliquias ab ingenuis & piis animis ſine ſumma doloris & comploratione vi aſpici. Sed iſta ſatis a te deplorata ſunt. Reliqua narratio ſervatur præſentiæ tuæ, quam mature fore ſpero. Annuat Deus votis noſtris. Placet ut interim in libris & litteris, juxta ſententiam tuam, quam ſemper probavi, acquieſcamus. Quod de famoſiſſimo illo volumine Hieronymi manu ſecundum vulgi celebrem opinionem a te confutatam, gaudeo. Abeant iſta cum reliquis. Quid Coſmus noſter humaniſſimus de re noſtra egerit cum ſummo pontifice; quantum laborarit, ut voti noſtri ſimus compotes, ex tuis litteris ſum factus certior, magnaque ſpes eſt fore per illius opem atque operam deſideria noſtra tandem impleantur. Deſiderii dialogus, quem extremum in indice annotaſti, ipſe in primis eſt, quem cupimus. Præter hunc tamen prolixa hiſtoria Caſſinatis cœnobii chronicæ in more ſcripta, in ipſo ſervatur cœnobio, quæ communi conſuetudine dicitur legenda S. Benedicti longa. Id ab eis didici, qui utrumque opus in otio legerunt, fierique ſatis poteſt, ut id volumen in indice Caſſinenſium rerum vel adnotatum non fuerit, vel abs te inter cetera minime notatum. Primum illud, quod is liber cum tranſcriberetur index apud quempiam monachorum delituerit: fortaſſe ſequens hoc, quod alio fortaſſe titulo ſcriptum in indice minus animadverteris. Utcumque ſe habeant res, ſcribo ad Coſinum noſtrum, obſecrans ut dialogum illum Deſiderii curet ad nos mitti, a nobis ſub omni celeritate tranſcribendum. Opus item aliud ſimiliter. Quæſo ipſe quoque illum tuis litteris ad id implendum excites, quamquam pro ſummo illius in me ſtudio eximiaque pietate non ambigo, quin acturus ſit omnia, ut votis noſtris fiat ſatis. Dici vix poteſt, Nicolae cariſſime, quanto ſanctiſſimi illius patris noſtri ſtudio, quantaque admiratione detineor, atque illius noſſe omnia, cujus vix pauca te proſequi Gregorius noſter fatetur, incredibiliter cupio. Ea tamen ipſa quæ Gregorius ſcripſit, qui intente legerit, animadvertet nullo negotio incomparabilem virum. Cetera quæ de indice inſeruiſti, præter unicum Frontonem, vel ficta eſſe, vel alibi reperiri poſſe arbitror. Cura, quæſo, omni diligentia, omiſſis interim ceteris, ut iſta noſtratia ad nos perferantur. Reliqua, ſi qua digna erunt, ſuo ad nos tempore migrabunt. De Græcis illis voluminibus quid dicam ignoro. Cuncta, ſi fieri poſſet, ad nos afferri mallem, quam aliqua ex his. Omnia quippe pretioſa ſunt: quæ tamen rariora ſint, ipſe melius noſti, atque ideo ſeligendi curam tibi injungere decrevi.

Antonius Ferentinus vir ſane ſtudioſus, ut audiſti, diem ſuum obiit, eoque nuntio, fateor, immodice affectus ſum. Erat enim, quantum ex ejus aſpectu raroque congreſſu conjicere potui, bene inſtitutus, atque ad bonam frugem, ut videbatur, mature evaſurus. Librum illum quem abs te mutuo acceperat, ab ipſo jam pridem receperam, ſervaturque apud me cum ceteris. Alium ex me audi non minus lugubrem nuntium, ſi forte hactenus id non accepiſti. Gaſpar noſter Piſanus, vir amiciſſimus, & pro vitæ, eruditionis, pietatiſque merito nobis maxime carus & gratus, ante paucos dies vita exceſſit, mihique, fateor, maximum ſui deſiderium reliquit. Erat enim id quod tu minime ignoras, ſacrarum rerum ſtudioſiſſimus, atque ob id in primis mihi & dilectus & cognitus. Vigebat in illo quod ſæpe experti ſumus, in rebus ambiguis ſanum integrumque judicium, neque ſane facile ulla novitate abducebatur ab integritate ſententiæ. Ejus, ut dixi, deſiderio, ultra quam exiſtimare potuiſſem fatigatus ſum. Deus illum in ſinu Ahrahæ collocandum ſuſcepit.

Heri veſperi poſteaquam cœperam ſcribere ad te, redditum eſt mihi a Pantaleone volumen illud eximium ad te ex Bizantio delatum. Quod ſane, ut vidi, facile a me obtinuit, ut obmiſſa cura, in te animum oculoſque converterem. Eſt enim eximiæ pulchritudinis, & dignum ſane quod in bibliothecam tuam id pridem immigraret.

Digitized by Google

Continet ſeptem tragœdias Sophoclis, ſex A eſchinis, Argonautica Apollonii in libros quatuor diſtincta, in membranis litteriſque gratiſſimis, & quæ pro antiquitate ſua, meo quidem judicio, ante ſexcenteſimum annum exaratæ ſunt. Latitudo voluminis hujuſce folii æquat latitudinem, longitudinem duobus hoc digitis ſuperat. Habet per totum in marginibus inſerta notabilia plurima & perutilia compoſitiſſimis litteris atque ex nobiliſſimis auctoribus ſumta, Lucilio Tarrenſe quæ Cretæ civitas, Sophocle Athenoæ.xxxix. lineis quoque pagina ſignatur, folia omnia CCLXVI. ſunt, atque ut totum bereviter explicem, numquam poëticum aliquid formoſius vidi. Græcanicæ ſordes numquam fere libro illi affuerunt, ſed comtus ſatis ac nitidus perſtitit. Auriſpa noſter in hoc profecto amiciſſimi viri implevit munus, quod tanta illi cura fuit, ut volumen ipſum in tuas deveniret manus. Verum hæc ſatis de volumine noſtro.

Clarus theologus Antonius Maſſanus mecum ante plures dies fuit Roma rediens, ac tecum quod de convertendo Laertio egerit, totum expoſuit, oravitque ut illi operi incumberem. Ego, mi Nicolae, ſi in hoc munere cuiquam hominum cedam, nemini libentius cedam quam tibi & Coſmo noſtro, quodque ſemel illi pollicitus ſum facere omni ſtudio intendo. Verum habenda ratio temporis, faciam quod cupitis, ſed ſinite, quæſo, præſtoler reditum veſtrum. Vides quam incertus ſit humanæ conditionis ſtatus, atque fragilis vita noſtra ſit, & morti quotidie obnoxia. Patere, quæſo, me hoc præſertim tempore ſacras haurire litteras, ſacriſque vacare rebus, quibus a puero me ipſum devovi. Parebo votis veſtris, ſi vita comes fuerit. Bono, quæſo, animo dilationem tolerate, id vobis certiſſime perſuadentes, mihi nihil eſſe gratius, quam D vobis morem gerere. Vitas patrum necdum abſolvi. Fecit enim tum quadrageſimalis occupatio maxima, tum ſolita ægritudo mea, dolor ſcilicet pectoris, qui me crebrius & acrius ſolito perturbat, ut minus huic negotio vacare poſſim. Durat enim is dolor ſæpe diem integrum, interdum etiam biduum, quo toto ſpatio ſolitam exercitationem omittere cogor, atque metu pœnæ poſtmodum ad ſcribendum ſegnior redeo. Curabo tamen, quantum potero, Chriſto propitio, id opus abſolvere, ac tum demum reliqua aggrediar.

Ab Auriſpa litteras nullas accepi, præter unas illas quas ad te miſi, mirarique ſatis non poſſum, fieri id qua ratione potuerit. Scripſi ad illum plures litteras, neque umquam aliquid reſpondit, ne Polydeuncem quidem illum, quem ſe mittere aſſeveravit, hactenus accepi, ſcripſique ad illum omnia. Audio illum in Gallias profectum cum imperatore Græco. Cum factus ero certior, ubinam ſit, ſcribam ad illum diligenter; tuumque purgabo ſilentium, ne ſecus quam res eſt interpretur.

Prior Florentinæ Chartuſiæ hoc anno ad capitulum pergere obmiſit, deſideriumque noſtrum in ſequentem annum prorogavit. Nam ut certior ſum factus ante hoc triduum a procuratore majoris Carthuſiæ, qui mihi amiciſſimus eſt, & a me rogabatur, ut opus illud tranſcribi curaret, nulla ſpes habendi quæ cupimus eſt, niſi vel eo proficiſcatur prior hic noſter, vel illuc mittatur qui tranſcribat, id que ſe cum Thoma B noſtro Sarazanenſe contuliſſe, idque ſibi commiſſum dediſſe, cum ad id monaſterium cum epiſcopo Bononienſe divertiſſet, aſſeveravit. Vides quam ſpes noſtra refrixerit, ſed ita eſt. Thomas ipſe nullas ad me poſt illas priores, quas ad te miſi litteras, dedit. Ranutius numquam ad me, certior tamen factus ſum illum queſtum cum amico communi, cui legendas dedit litteras ad ſe tuas, quod illum ſcribendo in honorifice tractare viſus ſis. Diſplicuit hæc ipſius levitas maximum in modum. A Barbaro noſtro litteras accepi, quibus maxime ſitire videtur litC ras tuas, oratque majorem in modum, his abs te interdum recreari. Scripſi ad illum de Archimede illo, quem ipſi a Ranutio extorquere non poſſumus. Acturum ſe pollicitus eſt cum legato Bononienſe, quantum poterit, ut liber ipſe in lucem veniat. Quæ de Cinthio ſcribis notavi omnia ac de Poggio ſimiliter. Diſplicent mihi homines tam boni ingenii ſuppellectilem ita fruſtra conterere. Sed ita eſt. Obniti ipſi contra non poſſumus. Abeant iſta. Traductionem illam noſtram adeo celerem, qua cura is cui inſcribitur legerit, accepi; nec aliter futurum putavi. Non tamen ideo me officii mei ac diligentiæ pœnitet; maloque illum culpari negligentiæ quam me. Apologeticus ille Tertulliani, necdum ſcriptus eſt. Maximam in ſpem ſublevatus eram ad vos ex * Clarienſe monaſterio, hæc ejus viri opuſcula emendatiora perferenda, quando ipſius novum abbatem Coſmi noſtri amiciſſimum, prioribus litteris ſignificaras. Quocirca mendoſiſſimum librum tranſcribere E obmiſeram. Curabo tamen ut tranſcribatur quamprimum.

* f. Claſſenſe.

Quæ de Laurentii noſtri ſtudiis ſcribis, accepi libentiſſime. Multum illi contulerit ardens adhortatio tua. Ego illi quod ſolum impræſentiarum poſſum, gratulabor per litteras: alias omnem opem, quanta per me illi conferri poterit, exhibiturus, ut ſummis illius in me officiis aliqua ex parte ſatisfaciam. Veſtes quas petiſti cui mandaveras dedi, eas una cum reliquis ſemel jam accurate excuſſimus, facturi id crebrius cum tempeſtivum erit. Frater Antonius de Bar-

Digitized by Google

ga perpetuus ac præceps lector, antequam iſtinc proficiſceretur, tua omnia quæ erant apud te, indiceſque librorum mihi diligenter reſtituit, oravitque ut tibi ſuo nomine per litteras gratias agerem. Ipſe, ut audio, Genuam profectus eſt, neque ipſe tantum, verum & frater Matthæus Viterbienſis eo tranſmiſſus eſt. Leonardus Aretinus Phædri partem quamdam tranſtulit, librumque truncum Antonio Luſco dedicavit. Vidi fragmentum illud, nam ad nos ipſe pertulit, mallemque, fateor, ipſum non vidiſſe. habet hæc ſua extrema traductio magnos buccinatores, atque in primis ſeipſum. Ego, quid de illa ſentiam, fateri non audeo. Curabis ut perferatur ad te. Nam non ambigo quin Coſmo noſtro ejus exemplar dederit, quod Venetias ipſe quoque perferri curavit, mihique libere quid ſentias inde ſignificabis. Albertus noſter ante plures dies a nobis profectus, comes individuus illius adeo celebris prædicatoris. Scire aveo quicquam reliquiarum tecum Roma aſportaveris necne, & an videris protonotarium noſtrum, adieriſque ſummum pontificem, ut aliis litteris te facturum pollicebaris. Fac, oro, norim omnia diligenter. Prolixius ſane quam putaveram, quamque initio inſtitueram, ſcripſi, vereorque ne ipſa longitudo & inculta barbaries te offendat. Salutant te fratres omnes, & in primis Gregorius, Jacobus, ac Hieronymus, ſenexque Demetrius. Vale. Florentiæ ex noſtro monaſterio Angelorum, VIII. cal. Junii.

EPISTOLA II.
ad Nicolaum.

Quam fuerit utilis ejus ſolitudo; de Victorino, & Laurentio ejuſque conjuge, & aliis.

Ambroſius monachus Nicolao ſuo plurimam ſalutem.

Quanto gaudio affectus ſim ex tuis litteris facilius erit tibi exſtimare, quam mihi ſcribere, Nicolae cariſſime & humaniſſime. Verebar enim ne juſtæ indignationis cauſam tum ex prioribus litteris meis, tum ex ſequenti ſilentio concepiſſes. Ago Deo gratias, qui mentem tibi longe ſedatiorem quam opinatus fueram præſtitit. Etſi enim non eram ignarus manſuetudinis tuæ, mitioriſque ingenii; tamen fateor trepidationem meam, non poteram non timere tranquilli licet animi tui commotionem. Verum hæc miſſa ſatis puto, quod prioribus litteris id abunde egerim, quas jam reor tuæ dilectioni redditas. Diſplicet mirum in modum te tam multa illic perpeti, quæ animum excrucient tuum, amicorum ſolitudinem, inſolentiam gentis, & cetera id genus abs te acri invectione caſtigata. Fateor, id contra ac ſpera-

A bam accidit. Putabam enim civitatem illam excultam diſciplinis per Guarini diuturnam illic moram, humanitatique amicam in primis. Verum abeant illi in rem bonam. Capio in hac moleſtia nonnihil voluptatis, quod ea ipſa ſolitudo tua fructuoſa atque perutilis ſtudioſis omnibus fuit. Neque enim tu id otii quod datum eſt, perire per ſocordiam & ignaviam paſſus es, verum impendiſti neceſſariis rebus, commodiſque noſtris conſuluiſti. Expectamus magno cum ſtudio XIIII. illos Agelii libros ultimos, quos diligentiſſime tranſcriptos a te emen-
B datoſque teſtaris. Inſeremus libentiſſime litteras græcas arbitrio tuo, ut extrema veluti manus tam utili labori tuo apponatur. Exilivi lætitia cum legerem Paſtoris librum abs te repertum & tranſcriptum, cujus nullam ſupereſſe mentionem arbitrabar. Sed cum judicium tuum, quod graviſſimum eſt, de eo opere animadverti, refrixit ardor ille ac ſtudium viſendi ejus operis; neque potero hac in re a tua ſententia diſſentire: grato tamen id opus animo expecto. Aſterii item epiſcopi ad Renatum monachum libellum perlibenter legam, quia laudatur abs te.
C Quod item Aſconium Pædianum, & Cornelii Celſi fragmenta, & Lactantii de ira Dei & opificio hominis libros ſcripſeris pari laude proſequemur. Quis tuum, Nicolae, ſtudium, quis ardorem incredibilem animi, fervoremque illum numquam ſeneſcentem digne laudare atque admirari poſſet? Tu ſepultam fere humanitatem excitaſti, tu ſopita hominum corda ad hæc honeſtiſſima ſtudia prior evigilare feciſti, juventutemque proclivem in vitia, ut ſeſe ex cœnoſo voluptatum gurgite ad hoc placidiſſimum doctrinæ littus reciperet, vi ignitæ adhor-
D tationis effeciſti. Tu pulvere & ſitu obſita veterum monumenta in lucem reduxiſti diligentia ſingulari, ut tibi & celebris illorum memoria & præſens ætas & futura poſteritas plurimum debebit. Sed enim laudes tuas proſequi inſtitutum non eſt; facient illud excellentiora ingenia, ſimul ne vitio aſſentationis feram de te & de tua virtute teſtimonium. Erat hæc opinio mea, nullam eſſe clariorem amicitioremque humanitatis civitatem quam noſtram. Sed hæc ſententia mea confirmatior fit, quia non diſſentit
E a te: Deus noſter illam tueri dignetur, ne hanc ulla improborum petulantia, quod multum timendum eſt, violare queat. Quis enim, ſi ſecum tacitus cogitet evidentiſſima divinæ pietatis & benivolentiæ in illam ſingularis indicia, non hanc amare atque in honore habere cogatur. Meminimus quam ſæpe ætate noſtra, quam magnis apertiſque periculis hanc eripuerit Deus. Non ſunt iſta repetenda, ne legenti faſtidium faciam.

Grata fuerunt admodum quæ de Victorino viro optimo & eruditiſſimo ſcripſiſti.

Digitized by Google

Etſi enim hæc eadem quæ abs te ſcribuntur de homine fama diffuderat, bonumque hunc virum & eruditum exſtimaram: teſtimonio tamen tuo illum plane jam perſpectum & cognitum habeo. Juvat quod librarium Græcum illius ope habituri ſumus, te inſtante. Divertit nuper ad nos ex Creta ſacerdos quidam bona ſatis indole, qui & ſcribere norit ſatis commode; ſed iniquitate temporis vereor ne abire cogatur. Deſunt enim qui ſibi ſcribi aliquid velint, ob immanes impenſas quas publico ſolvunt. Quod indicem dederis voluminum inquirendorum, cum Juliano noſtro cardinali ſancti Angeli, tum cardinali ſanctæ Crucis, Germaniam omnem diverſo itinere peragraturis, feciſti tu ſtudioſe & ingenio tuo digne; ſed vereor ne cum occiduo zelus eorumque refrigeſcat ardor: quamvis Lucius ille adoleſcens promtus atque exercitus magna de ſe polliceri videatur; vixque adduci poſſum illum non diligentiſſime hoc munus impleturum. Guſtum illius cepi brevem quidem, nam tranſiens per nos me vidit atque allocutus eſt, tanta ſuavitate atque copia, ut ſpem de illo conceperim maximam. Thomas item noſter, non ambigo, geret votis tuis morem.

Jam vero quæ de puſione dulci ſcribis magno affectu, quanta voluptate acceperim, haud facile dixerim: gratulatus mirifice cum Laurentio tum cariſſimæ illius conjugi; & antea quidem quarto, ni fallor, a nativitate illius die, enixam Zinebram ipſam ſpectatiſſimam fœminam perceperamus, ingenteſque Deo gratias exultantibus animis egeramus. Verum hæc ipſa commemoratio tua gratiſſima & jucunda fuit. Deus illum tueatur, frequentique deinceps prole parentes lætificet, ut cupimus & oramus. Aliis litteris meis de Plautino codice vetuſtiſſimo & Tertulliani volumine ſcripſi ad te plenius, nihilque neceſſe eſt eadem repetere, cum Laurentii fecerit ſumma diligentia, quod ante illum nemo. Eripuit enim ex injuſtiſſimi poſſeſſoris indignis manibus res pretioſas nihil ad eum pertinentes arte mirabili. Plautum necdum vidi, ſed cujuſmodi volumen ſit arbitror Carolum noſtrum litteris ſuis te certiorem feciſſe. De Tertulliano quid ſentiam tenes. Delirat plerumque cum Montano ſuo, Pricilla, & Maximilla inſanis vatibus. Acris tamen ingenii eſt, curabimuſque ut tranſcribatur, licet exemplar mendoſiſſimum ſit & barbarum per imperitiam ſcriptoris. Libellum Hieronymi Contareni accepit a me Antonius Contarenus cognatus ſuus legationis functus apud nos munere. Scripſerat quippe ad illum Hieronymus ipſe, ut peteret illum ex me, pecuniaſque ſolveret, quod & fecit. Non putavi hunc illi denegandum. Ornatiſſimum certe & nihil priore deteriorem curavi ut

A reciperet. Si quid tamen & in hoc peccavi, ignoſce imprudentiæ.

Abbas Bonſienſis non, ut opinaris, epiſcopus effectus eſt, ſed mutavit monaſterium, ut ex Coſmo noſtro didici. Veſtes tuas Hieronymus frater excutit, & quantum poteſt mundas inviolataſque tuetur. Belli noſtratis ſucceſſus referre piget, quod eos tibi notiſſimos puto. Ex quo noſter Coſmus decemviratu diſceſſit, deteriore in loco ſumus. Is enim perpetuo celebrandus, gratus civibus ita ſe geſſit in eo magiſtratu, ut nihil prætuliſſe patriæ, ne ſalutem quidem ſuam, B lapides ipſi clamare videantur. Ea enim animi generoſitate eſt, ut aſpectu ipſo dejectos quoſque ac mœrore tabeſcentes erigeret, melioreque ſpe eſſe juberet. Porro tanta vigilantia in illo fuit, ut quicquid proſperum emerſit, ipſius potiſſimum induſtriæ fuerit. Atque utinam tales cives haberemus plures. Nulla umquam fuit reſpublica beatior atque felicior, ſed ſcienti loquor. Saluta nomine meo dulces pueros Coſmi filios, ſuaviſſimumque parvulum una cum matre & familia reliqua. Salutant te fratres omnes ac reditum tuum ardentiſſime cupiunt. Vale, C & barbaras lituras patienter lege. Florentiæ, ex noſtro monaſterio, VIII. Julii.

EPISTOLA III.
ad Nicolaum.

De juniore Græcorum imperatore, de variis codicibus, de Coſmi Romam profectione, de elegantiſſimo conciliorum codice.

AMbroſius monachus Nicolao ſuo plurimam ſalutem.

Accepi proxime litteras tuas plenas humanitatis, quibus amor in me tuus facile D probari poteſt, ſtudiumque recognoſci. Eis reſpondere quamprimum licuit, inſtitui, ne tu diutius a me hoc officium deſiderares, quod ipſe mihi ampliſſime & lautiſſime exhibuiſti. Quod prorogatum mihi queſturæ tempus indigne feras, amplector eximium in me ſtudium tuum, quod item æquanimiter id onus feram, mirifice gratulor, & Nicolai mei antiquiſſimam fidem recognoſco. Faciam quæ hortaris, quando me ita facere & ratio ipſa ſuadet, & tu hortaris. Quid E de me jam pridem ipſe ſtatueris, tu videris. Id tibi equidem conſtanter affirmem, nullum tui amantiorem eſſe quam me. Æquare ille me poterit, quiſquis erit tui ſtudioſus, ſed profecto non committam, ut me vincat in amore, ne tu quidem. Sed hæc ſatis & nimis etiam apud te. Ero poſthac cautior, ut nullum cuilibet ſuaſioni ſcrupuloſæ locum præſtem.

Quæ de imperatore juniore Græcorum ſcribis, & de Auriſpa noſtro gratiſſime legi. Ex Leonardo noſtro Juſtiniano factus

Digitized by Google

ſum certior, illum adveniſſe ſupplicem, ut affictis ac prope labentibus rebus opem imploraret. Venetoſque parare magnum navium numerum, ut in auxilium mittant contra Barbarorum impetus violentiſſimos, utque Theſſalonicam nobiliſſimam Græciæ & tueantur, & armentur: nam in illorum imperium conceſſit. Scripſi, ut admones, Auriſpæ ipſi amice & humaniter, monuique ut ad nos diverteret, vel certe ſi id impræſentiarum implere non poſſit, ſcriberet ad me, cunctaque ſui cordis conſilia aperiret, petiique præterea chronicon Euſebii & Polideucen. Non ambigo geret morem votis noſtris vir noſtri amantiſſimus. Quid de Græculo & Coſmi noſtri rhetorica actum ſit præſens Coſmo noſtro enarravi. Leonardus ipſe librum ab illo recepit, deditque illum duobus fratribus amiciſſimis ſuis, ut perferrent ad me & tutius & maturius. Verum illi ipſi fratres cum Padum navicula trajicerent, ſubita ventorum vi procella ingens exorta, naviculam undis operuit, fratres illi naufragio periere, & omnia ſimul quæ in navi erant, in profundum fluminis abiere. Is infeſtiſſimus & triſtiſſimus caſus tanto illum affecit mœrore, tum pro amiſſione libri, tum pro fratrum illorum indigniſſima nece, ut mihi hoc tunc ſcribere noluerit, ſed Marotto cuidam adoleſcenti, qui negotia Pallantis noſtri Venetiis exequitur, mihi ſcribendum injunxerit. Ne in eo quidem adverſo caſu & pleno mœroris diligentia in illo deſiderata eſt. Nam inquiri diligenter fecit, & librum ipſum una cum litteris quas ad me ſcripſerat, invenit madore confectum & conſumtum, ipſaſque litteras madidas ad me miſit. Quod cum ego cum dolore accepiſſem, continuo reſcripſi, monuique librum ita conſumtum daret Græculo, ne eſſet apud nos miſeri caſus monumentum. Quod ita factum eſt, ut ex litteris ipſius Leonardi factus ſum certior. Scripſit ad me præterea libros illos domini Manuelis venire, atque una Demetrii ſenis noſtri, acturum ſe pollicens, ut in Pallantis devenirent, quo eſſent ad me perpetuo. Reſcripſi ſibi orans ut Demetrii ipſius libros, ac præterea Chryſoſtomum ſuper Mattheum noſtro nomine emeret, ſive redimeret potius, quando aliter haberi non poſſunt. Facturum pro viribus ſpondens, ut pecuniæ iſthuc perſolverentur, ea intentione ut libri ipſi fiant juris tui. Expectabo donec reſcribat, ac de omnibus te certiorem faciam. Nicœni Gregorii xv. illas homelias in Cantica canticorum lego diligenter, neque ſane me pœnitet judicii ac ſententiæ meæ. Nam profecto procedit magnifice magnaque cum facundia, tum ſenſuum majeſtate, nihilque minus ambigo, quam ſequi ipſum, ut initio profitetur, Originem.

A Profectionem tuam ad urbem Romam magna voluptate animi expecto. In te enim ipſe proficiſci videbor, & ſingula antiquitatis monumenta perſcrutari. Sermones contra Judæos ante plures dies dedi ad te perferendos, miror que ſi necdum illos recepiſti. Partem illam ſanctorum patrum a me converſam mittere idcirco differebam, quia ut cupiebam necdum emendaveram. Facit enim occupatio moleſtiſſima quæſturæ, ut ne hanc, neque Baſilium de vera integritate virginitatis hactenus emendare nequiverim. Quando tamen tu ita vis, ita rudem
B & indigeſtam mittam, ſed ea lege, ut ea nondum reſcribas. Sunt enim quædam quæ emendatione opus habeant, utpote quod quibuſdam locis exemplar ſequens poſui Theopolim, quod nomen, ut poſtmodum ex antiquo conciliorum volumine, Antiochiam ſignificat, & alia quædam in hunc modum.

Ad Thomam illum noſtrum epiſcopi Bononienſis alumnum virumque peritiſſimum ſcribam, ut hortaris, nihilque omittam diligentiæ. Rinutio illi ſcribere ſuperſedebo, ne commemoratione Archimedis intumeſcat magis atque inſolentior fiat, ſi nos
C illum tanta ope requirere & deſiderare perviderit. Hoc tibi ſecure polliceri poſſe videor, Archimedem ipſum Bononiæ non eſſe. Petrus enim ille memorioſiſſimus aſſerit ſe cum Bononiæ eſſet, atque cum illo familiariter colloqueretur, cuncta quæ apud illum erant volumina vel vidiſſe, vel ex ore ejus audiviſſe, Archimedemque ipſum nuſquam comparuiſſe. Epiſtola Ignatii a Rufino tranſlata, vereor ne ipſa ſit quam eccleſiaſticæ hiſtoriæ interſerit. Conveniam tamen Philippum noſtrum, & diligentius cuncta perſcrutabor, ſi quid forte lucrari hac noſtra diligentia poſſumus. De
D Phædro Platonis vel Socratis apologia nihil habeo quod ſcribam, præter id quod ſcripſi alias. Cum ea in lucem venerint, non judicio meo quod nihil eſt, ſed tuo pleno prudentiæ gravitatiſque exſtimabuntur. Apologeticum Tertulliani videre aveo. A claro viro Antonio de Ferrantinis necdum recepi librum, ſed eum recipiam quamprimum.

Coſmus noſter, ut factus ſum certior, proficiſci parat Romam. Hodie enim profectus eſt ad me ipſorum villicus, qui id veraciter aſſeveravit. Ei an te comitem adjungas ſcire aveo, ne Laurentius noſter fruſtra jocatus ſit, cui teſtis ſum ſummi amoris in te &
E eximiæ dilectionis. Quæ de cognato noſtro optimi ingenii adoleſcente didiciſti vera ſunt omnia, nihilque fere illi deeſt, præter ſolam eruditionem. Sed ea tamen induſtria eſt, ut ſi ille a pigmentario opere vacet, brevi illam conſecuturus videatur. Quod hortaris uti ſororem noſtram inducam, velit hic apud nos degere, feci id equidem quantis potui precibus & adhortationibus, nihil tamen

Digitized by Google

tamen proficere hactenus potui. Bona tamen ſpe ſum fore ut cum illam duxerit, facile ad conſenſum ſuum inclinet, quamvis puellæ mater impedimento eſt. Gratulor te potiſſimum ab ejus magiſtris adeo præclarum accepiſſe teſtimonium. Magna illi cum Philippo noſtro familiaritas eſt, eumque joco Quolibetum appellare ſolet.

Unum reſtat ex epiſtola tua, idque ultimum cui reſpondere ſtatui. Quid ſcilicet volumen illud conciliorum contineat, præter illa quæ antea ſcripſi ad te, ſcire cupis. Geram tibi morem, atque ex ordine cuncta retexam. Continet in prima facie Pauli ſtatuta brevia numero XV. Continet hinc X. ex ordine concilia annotata breviter, quo ſcilicet conflata tempore, vel quo conſtiterint numero ſanctorum patrum, vel in qua civitate. Poſt hæc ſequitur præfatio nobilis ejus viri qui id opus compilavit, qui etſi quo tempore fuerit, exploratum non ſit, ante ſeptingenteſimum tamen annum fuiſſe haud obſcure deprehenditur. Quo ille proæmio totum opus L. titulis diſtinguit, atque titulos ſingulos variis ſubdiſtinguit capitulis, atque capitula ſingula conciliorum variis allegationibus munit. Puta primus titulus inſcribitur de Theologia & orthodoxa fide. Is diſtinguitur in capita XXXVIII. quæ ad principalem tituli materiam ſunt accommodatiſſima. Atque in hunc morem quinquaginta omnes titulos adinſtar tabulæ primum ſubnectit, allegans in ſingulis ubi opus eſt, non ſolum decreta ſynodica, verum & civile jus, ſingula notans quoto capitulo digeſta ſunt. His vero L. titulis ita explicitis & abſolutis, tunc demum canones ipſos conciliorum ponit. Et prima fronte canones apoſtolorum eccleſiæ a Clemente traditos numero XXXV. Tum vero Nicæni concilii XX. capitula, Ancirani XXV. Neocæſarienſis XV. Gangrenſis XX. Antiocheni XXV. Laodicenſis LVIIII. Conſtantinopolitani VIII. Epheſini IX. Calcedonenſis XXVIII. Sardicenſis XXI. Carthaginenſis CXXXVIII. Conſtantinopolitani tertii XV. Conſtantinopolitani quarti III. Plura ex .... adjecta ſunt ſuperiori operi a Photio patriarcha, qui ante ſexcenteſimum annum fuit. Sequuntur poſtea Dionyſii Alexandrini ex epiſtola ad Baſilidem IIII. capitula. Petri Alexandrini epiſcopi & martyris in libro de pœnitentia. Ejuſdem in ſermone de Paſcha. Gregorii Neocæſarienſis epiſtola unica, Athanaſii epiſcopi epiſtola, Baſilii epiſcopi ex tribus epiſtolis ad Amphilochium capitula LXXXIV. Ejuſdem ex ejus aliis epiſtolis excerpta canonibus accommodata. Gregorii Niſſeni ex epiſtola ad Letoium Melitenæ epiſcopum VIII. capitula. Timothæi Alexandrini reſponſa ad interrogationes neceſſarias XV. numero. Theophili Alexandrini ſermo in Epiphania. Ejuſdem aliquæ epiſtolæ. Cyrilli Alexandrini duæ epiſtolæ. Gennadii epiſcopi Conſtantinopolitani ad Metropolitas epiſtola utilis. Habes breviſſime digeſta ipſius voluminis omnia. Sunt præterea per totum codicem notæ quædam inſertæ per margines pulchræ atque utiles. Sed jam ſuadent cadentia ſidera ſomnos. Vale, & Cornelium noſtrum ſaluta ex me. Te Hieronymus frater & Jacobus totuſque ludus noſter officioſiſſime ſalutat. Ex noſtro monaſterio XII. fere hora noctis.

EPISTOLA IV.
ad Nicolaum.

De ipſius horologio & librorum indice.

Ambroſius monachus Nicolao ſuo ſalutem plurimam dicit.

Scribam pluribus, cum ero otioſior. Horologium tuum mox ut tuas accepi litteras paravi, miſiſſemque, ſi fuiſſet præſto qui afferret. Ipſum mundari feci, nam erat pulvere obſitum, atque ideo ne libere poſſet incedere, retardabatur. Et quia ne ſic quidem recte currebat, Angelo illi illuſtri adoleſcenti harum rerum peritiſſimo dedi; ſatisfactum ſit votis tuis necne, ſcire ex te plenius expeto. Nam modo illum mitto. Claves abs te binas accepi, quæ duabus illis arculis ferratis optime ſerviunt, ſed tamen tertiæ illius brevioris nec ferratæ clavim hactenus deſidero, ut videre poſſim quid etiam in ea conditum ſit. Librorum tuorum omnium qui ſunt apud me brevem indicem facere aggreſſus ſum, jamque notavi omnes. Fac, oro, ceteros quoque qui clauſi ſunt videre ac notare poſſim. Conſilium meum quo notare omnes tuos viſum eſt, puto non improbabis, ſi incertos caſus vitæ noſtræ cogitaveris. Mortalis quippe ſum, lege naturali addictus morti. Nollem ulla ratione ſcandali occaſio per meam negligentiam gigneretur. Vivens autem & vita functus in tuis ero obſequiis. Allatus eſt mihi Suetonius domini Protonotarii, quem jam illi reſtitui. Nam ad me de Senis miſit qui ad illum ferrent. Quid conſilii ceperis de profectione tua Romam ſcire aveo, & quando profecturus eò ſis. Scribas, oro, prolixius ad me, ne ſimus expers conſiliorum tuorum omnium. Vale, Nicolae cariſſime, Coſmum & Laurentium clariſſimos viros, cum videris, ſalutabis ex me. Jacobus & Hieronymus fratres, Demetriuſque ſenior & reliquus cœtus noſter tibi ſalutem dicit. Florentiæ quam raptim ex noſtro monaſterio XVI. cal. Jan.

Digitized by Google

EPISTOLA V.
ad Nicolaum.

Queritur quod ab alio quam ab ipſo ipſius caſus didicerit. De elegantiſſimo conciliorum codice. De fraude Græculi cujuſdam & de quibuſdam aliis.

AMbroſius monachus Nicolao ſuo plurimam ſalutem.

Si vales, valeo. Si liceret expoſtulare adverſum te, profecto diem tibi dicerem, & ad prætoris tribunal in jus vocarem. Quando vero id non licet, agam apud te, & expoſtulabo quas abs te injurias patior. An tu nimium injurioſus es, ne dicam ineptus, qui de me apud quemvis alium quereris quam apud me, committiſque ut caſus tui aliorum potius quam tuis litteris mihi ſignificentur. Accepi enim litteras Laurentii noſtri, quibus aſſerit queſtum te apud ſe, cur non ſcribam, & cur diu mutus ſim apud te, additque te ita fatigatum brevi illo quidem, ſed moleſtiſſimo itinere, ut plures dies ſemiſanus, immo perfecte languidus jacueris. Vides quam juſta ſit, quam rationabilis expoſtulatio mea. Iſta quæſo amici? Iſta Nicolai mei ſunt? Itane de te merui? Hæc tua ſolita ſemper obſervata diligentia? Cui iſta potius fuerunt explicanda quam mihi? Quod ſi dicturus es, ut ſcio, non alteri ſed mihi iſta ſignificaſſe, quando hæc ei inſinuaſti, quem me alterum ſcires: amplectar quidem ſententiam tuam, purgationemque tanti ſceleris, immo impietatis interim admittam: non tamen te judicio abſolvam, quo ad te ipſe purgaveris, crimenque impietatis objectum dilueris. Sed næ ego nimium ineptus & iners accuſator ſum, qui imprudens patroni potius dementis, quam acris accuſatoris partes ſuſcepi, dum te ante fere abſolvi, quem vinctum tenerem. Tuas enim partes egi, dum tibi quid reſpondere pro te poſſes præſcripſi, evadendique aditum aperui. Sed abeant iſta. Me ſcito permoleſte ferre ſilentium tuum, hocque unico præſidio te poſſe prioris negligentiæ damna reſarcire, ſi ad me quam creberrimas & longiſſimas litteras ſcripſeris. Quod ego quia minus hactenus feci, perpetuis potius occupationibus acceptum referes, quam negligentiæ. Scio te exploratiſſimum habere animum in te ac ſtudium meum, conſtantiamque voluntatis; atque ideo in bonam partem quæ fiunt a me omnia accipere. Agam ego primus quod abs te fieri volo, eroque prolixior, quando ad lucernæ igniculum ſcribo, eo forte liberior, quo diurnis curis & cogitationibus non interpellor. Audi itaque tecum, ut coram ſolitus ſum, colloquentem. Tuli primum ægre, quod me inſalutato profectus eſſes. Quædam enim tecum A conferre animus erat; atque ita e complexu meo dimittere: id tamen ejuſmodi erat, ut litteris agendum cenſuerim. Atque ideo miſſum facere placet quoad ipſe redeas: quod utinam tuto ac mature facere poſſis.

Athanaſii volumen illud inter cetera tua volumina reperi. Neque enim fugit ſolitam vigilantiam tuam, me id genus opuſcula quærere, atque ideo & votis noſtris & officio ut ſemper ſoles obſequutus es. Accepi inter cetera quæ poſtrema miſiſti volumen illud conciliorum, offendique rem opinione pro- B fecto meliorem. Nam præterquam quod volumen ipſum pro ſua eſt antiquitate venerabile, pleraque immo ferme omnia continet digna memoria. Statim enim in prima fronte libri eminent ſtatuta Petri & Pauli apoſtolorum nomine inſcripta, & revera non indigna quæ illorum fuiſſe credantur. Cetera vero quæ ſequuntur, recolo me ex amuſſim in aliis ad te meis litteris decerpſiſſe. Fateor ita ſum affectus ea lectione, ut transferendi ſtudium intermittendum putaverim. Sunt omnia probabilia immo probatiſſima, nihilque non plenum gravitatis of- C fendi, quodque mireris Carthaginenſis illa ſynodus, quæ beati Auguſtini Aurelii Carthaginenſis epiſcopi tempore conflata eſt, atque in plures actiones diſtributa, ita diligenter exarata eſt, ut ceteras vincat diligentia. Aliarum inſtituta tantum conſcribuntur & epiſcoporum numerus. Hujus autem geſta omnia ſubtili narratione deſcribuntur. Ponam exempli gratia unum ex multis, ut cetera conjicias, & Conſtantinenſe concilium plus venereris. Agebatur cauſa quædam, omitto enim illam retexere, ne D ſim prolixior. Conſulenda fuit Nicæna ſynodus, nam contra ejus ſanctiones veniebatur. Scripta Græcis litteris Carthagini non inveniebanrur. Miſerunt ſancti patres illi Conſtantinopolim, Alexandriam, Antiochiam, orantes ſeorſum ſingulos earum eccleſiarum antiſtites, ut capitula illius ſynodi pure digeſta tranſmitterent, Romanumque pontificem admonerent itidem facere, & ita factum eſt. Sunt enim epiſtolæ Alexandrini Cyrilli, & Conſtantinopolitani, Antiochenique ſacerdotum, quibus ſe illorum ardentiſſimam fidem ſuſcipere teſtantes ſynodi illius venerandæ geſta tranſmittunt. O miram diligentiam & temporum E iſtorum feci conferendam! Sed lacrymis parcendum eſt, quamvis iſta ſine lacrymis pius animus nec legere, nec audire poſſit. Rapuit me mirifice is liber atque ad evolvenda quanta poſſem ejus generis commovit acriter. Epiſtolas deinde Gregorii noſtri legere inductus, ubi pleraque reperiuntur de ſynodis, quam adſerat Calcedonenſe concilium a Conſtantinopolitana eccleſia in uno capitulo fuiſſe corrupta. Quid plura? natus eſt amor experiundi, ſi quid valeret tenue in-

Digitized by Google

geniolum in convertendis latinis monumentis in græcam linguam. Arripui mox ſynodicam epiſtolam ipſius Gregorii prolixam & doctrinæ ſingularis, quam ſcripſit ad Conſtantinopolitanum, Alexandrinum, Antiochenum, Hieroſolymitanumque ſacerdotes, totamque transtuli. Animadverti ſi illi operi inſiſterem, magnum exinde fructum percepturum, ita ut putem me id effeciſſe, quod Gregorius ſummopere poſtulat, ab eo qui ſcriptas ab ſe epiſtolas in græcam linguam convertat, ut ſcilicet non verbum de verbo, ſed ſenſum transferret. Statui & illas convertere quibus objurgat Constantinopolitani ſuperbiam, qui ſe ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ patriarcham vocaret. Poſſent enim iſta ſuo tempore eſſe non inutilia. Ecce hic ſum. Habes quibus me ſtudiis dedam. Accipe & alia.

Scripſi, quod tu minime ignoras, ad Leonardum Juſtinianum, queſtuſque apud eum ſum, qua me fraude Græculus ille circumveniſſet in aſportandis pecuniis & libro illo Coſmi noſtri, quod mihi viſum eſt indignius quam cetera. Heri autem veſperi profectus ad me Petrus ille noſter peritiſſimus artifex memoriæ, de Venetiis veniens. Is cum me officioſiſſime a Leonardo ſalutaſſet, id quoque mihi ex illius ore nuntiavit, Græculum illum & ſibi & pleriſque illic nobilibus illuſiſſe, daturum ſe operam pollicitus eſt, ut recuperemus quæ noſtra ſunt. Necdum enim inde ſe ille extricavit. Et, puto, fideliſſime faciet, id enim illud ſibi dixiſſe Petrus aſſeruit in frequenti civium corona. Iſta tu Coſmo noſtro renuntiabis, cum illum videris. Pudore enim ipſe prohibeor hoc illi ſignificare, ne illum pœniteat adeo ignavum cuſtodem libris ſuis procuraſſe. A Petro illo, cum de triremibus Venetorum percontarer applicuiſſent necne, didici imperatorem Conſtantinopolitanum una applicuiſſe. Quod quidem cum eſſet Venetiis fore didicerat, ſed poſt factum ſe certiorem amicorum litteris illum cum triremibus ad has partes veniſſe. Cum vero ſciſcitarer ſeniorne eſſet an junior, nihil certi audire potui. Aſſequor conjectura ſeniorem eſſe. Poſtulandi ſuffragii cauſa illum veniſſe ſatis conſtat, Romamque profecturum, a quodam nobili Veneto forte didici, qui Roma veniebat, idque ſe audiſſe a pleriſque aſſerebat. Perrexi ulterius inquirere quidnam hoc tanto tempore quo a nobis abfuiſſet Petrus ille peregiſſet. Didicique, ipſo referente, emendandis Ptolomæi apertis erroribus præſtitiſſe operam, qui in terræ deſcriptione reperiuntur plurimi. Riſi mecum tacitus, optavique præſentiam ſuam. Neque enim ſatis idoneus eram ipſe ad refellendum: amice tamen illum monui, caute ageret, magnam ſe & arduam rem ſuſcepiſſe. Sed de his hactenus.

Clavem tertiæ & brevioris arculæ tuæ, quando oportunum judicaveris, mittes ad me, ut illos quoque codices qui illic ſervantur videre & adnotare poſſim. Puto te jam ſuſcepiſſe horologium tuum. Angelus ipſe cui corrigendum dedi, ſe id feciſſe fideliter ait. Philippus noſter ante plures dies profectus ad me aſſeruit ſibi eſſe exploratiſſimum, Archimedem illum Bononiæ apud Rinutium ſervari, didiciſſe ſe id ab eo qui volumen ipſum viderat. Pollicitus eſt daturum ſe operam, ut quamprimum perferretur ad nos tranſcribendum. Adducebar, ut irem in Plutarchi ſententiam, qui virum ipſum nihil ſcripſiſſe aſſerit: ſed continuit me Auguſtini noſtri major auctoritas, qui in eo libro quem ſcripſit de Utilitate credendi, (nam eum a Johanne Gregorio recepi,) cum quidam a contrario probare cuperet, inter cetera adjecit in hunc ſenſum, nam verba non teneo. Ac ſi quis Epicuro legendam daret Archimedis Geometriam, cujus ille rei fuit peritiſſimus. Si venerit in manus noſtras citius omni opinione exarabitur. Aſſuefacio manum ſcribendis litteris græcis, ex traducendi quam cœpi exercitatione, illumque mature abſolvam, ſi tamen quæſturæ onere levatus fuero proximis calendis, cujus tamen rei nullam certam ſpem teneo. Saluta obſequio meo hoſpitem tuum virum profecto humaniſſimum & clariſſimos viros Johannem, Coſmum & Laurentium & Martellum amiciſſimos noſtros. Te Hieronymus ac Jacobus fratres ceterique de ludo noſtro omni officio ſalutant. Profectionem illam tuam quando impleturus ſis, an inſtituti tui te pœnituerit, fac certius noverim. Vale, Florentiæ VI. cal. Januarii quam raptim.

EPISTOLA VI.
ad Nicolaum.

De Gregorii Nyſſeni commento in Cantico canticorum, de Coſmo, deque Laurentio. De quibuſdam codicibus, de Petro amico defuncto, ac de Leonardo Aretino.

AMbroſius monachus Nicolao ſuo viro clariſſimo & humaniſſimo, plurimam ſalutem.

Affectus ſum mirifice litteris tuis quas proxime uberrimas atque ſuaviſſimas abs te accepi. Fateor, mi Nicolae cariſſime, ingratum mihi & permoleſtum erat adeo diuturnum ſilentium tuum. Quod cum præter conſuetudinem tuam atque inſtitutum contigiſſe mirarer, alterum e duobus ut putarem inclinabat animus, aut ſcilicet languore aliquo te detineri, aut aliquid de me ſuſpicatum eſſe, quod a me fortaſſis animum tuum alienaſſet. Verum cum nihil a me umquam profectum meminiſſem, quo id de te me-

Digitized by Google

reri me exiſtimarem. Si non enim mihi conſcius, integerrimi in te animi mei perpetuæque & conſtantiſſimæ voluntatis ad prius recurrebat animus. Quid plura? Quod tu tibi de meis, itidem & ego mihi de tuis litteris accidiſſe ingenue fatebor: his ſcilicet perceptis, me, ut ita dicam, revixiſſe, grandique confuſionis nebula liberatum eſſe. Feciſti ſatis officio tuo, qui me tanta cura levare ſtuduiſti. Accepimus enim grato ſane animo quæ pro purgando ſilentio tuo diligentiſſime ſcripſiſti, quæque attuliſti ſigna & indicia ſummi in me amoris tui. Ea ita eſſe, etſi antea ſemper putavi, neſcio tamen quo pacto gratiſſima fuit hæc aſſertio fideliſſimi in me animi tui. Sed placet jam ut de his ultra verba non faciamus, ne videamur parum ad invicem fidere, qui nobis mutuo ſic noti ſumus, ut quiſque ſibi ipſi non poſſit amplius.

Quod ad me profectus non fueris in ipſo articulo diſceſſionis tuæ, niſi leviter... ferre non poſſem, omniaque prorſus ut crederem facilius adduci poſſe quam te mei eſſe negligentem. Admiſi tamen non ingrate, quæ in eam rem dixiſti, non quo eſſet neceſſaria, ſed quo libentiſſime lego tuas litteras, affectumque amici antiquiſſimi eximiumque jucunde recognoſco. Claves ſcriniorum tuorum ab illuſtri adoleſcente mihi & ante tuas litteras notiſſimo accepi. Hoſpes quippe noſter jam diu eſt, domum monaſterii ſibi conduxit. Aperui avidiſſime ſcriniolum illud, atque ne te pœniteat officii, volumen inter cetera mihi hactenus ignotum & inviſum notavi cartaceum & albo corio veſtitum. Quod cum ſtudioſe evolverem, animadverti eſſe Niſſeni Gregorii commentum in Canticum Canticorum ad Olympiadem illuſtrem fœminam more Homeliaco ſcriptum. Quo in opere ſequi ſe Origenem ingenue fatetur. Expoſitio ipſa XI. libris includitur, neque tamen totum complectitur, ſed uſque ad eum locum pertingit, ubi ſcriptum eſt. *Sexaginta ſunt reginæ & octuaginta concubinæ, & adoleſcentularum non eſt numerus*, minutiſſimis litteris. Audeo dicere majus opus eſt, quam Auguſtini ſuper Geneſim ad litteram. Stilus ipſe eruditi & acutiſſimi viri. Poſt id commentarium ſequitur aliud commentum incerti auctoris ſuper parabolas Salomonis, & id ſane eruditi viri. Allegat ſæpius Origenem, Dydimum, Olympiodorum, Apollinarem, Chryſoſtomum, Baſilium, & alios quorum auctoritate nititur. Sequitur in ipſo volumine textus Job, Sapientiæ Salomonis ſive Philonis, & Jeſus Sirach. Horologium tuum ipſi purgavimus, Angelo illuſtri adoleſcenti dedimus. Aſſerit ſe id emendaſſe, ita ut libere curſum itineris ſui conficeret, cauſam eſſe retardationis ſuæ aſſerens, quod unum ex ejus ponderibus plum-

A bi duplo majus & gravius eſſet, quam ipſius poſtularet ratio. Coſmus noſter clariſſimus vir ad nos profectus eſt, mecumque diutius jucunde fuit. Contulimus una plurima. Aſſerit Plinium illum facturum ſe juris ſui, niſi tamen Ludovici illius verba vacua & ventoſa ſint, quod metuere videtur. Romam proficiſci cupere præ ſe ferebat, ſed eamdem cauſam moræ attulit, quam & tuis & Laurentii noſtri litteris didiceram, peſtis videlicet indicia & ſigna. Quoſdam enim nobiles juvenes remotos a turbis vulgaribus, atque peregrinis, quæ plurimæ per hoc tempus eo B confluxere, ex peſtilentia obiiſſe. Attulit ſecum indicem illum manu tua ad ſe miſſum. Digna ſunt revera quæ aures impleant noſtras, ſi non ſint ficta, quod in illa barbarie poſſe contingere non facile crediderim. Hortatus ſum illum inſiſtat viribus omnibus, nihilque diligentiæ omittat, ut ea perferantur ad nos. Puto ego vera eſſe omnia, quando, ut dixi, fingendi aſtu & ratio a barbaris & imperitis hominibus procul abeſſe conſuevit, in ea potiſſimum parte, quæ ad eruditionem & doctrinam pertinent.

C Laurentius noſter de Medicis jocari mecum voluit, qui de tua imbecillitate ac mala valetudine ſcripſit. Eſt amantiſſimus tui. Sed cum de profectione tua ad urbem Romanam deſperaret, quam illi brevi fore ſignificaveram, ea mihi ſcripſit quæ tibi contigiſſe vel audivit, vel joco, ut dictum eſt, finxit. Gaudeo mirifice tam grate accepta fuiſſe abs te, quæ de volumine illo conciliorum ad te ſcripſi. Niſi fallor, notavi omnia ipſius voluminis aliis litteris meis. Ne D tamen tibi deſim in hac etiam parte, aliis litteris quas proxime ſcribam otioſior, idem diligentius faciam, ne quid me fortaſſis effugerit. Si Conſtantinopolitanus imperator ſenior ad nos profectus fuit, nihil omittam diligentiæ in eruendis theſauris hujuſmodi ſane pretioſiſſimis. Nam ſi ſit junior (adhuc enim incertum eſt, uter ex eis applicuerit) parum me proficere poſſe inquirendo ſpero, cum non ſit ipſe eruditus. Auriſpæ ſi quid odoratus fuero, protinus mittam ad te. Vitas patrum quas convertere inſtitui, proſe- E qui propoſitum eſt, faciamque quamprimum. Tu velim, niſi moleſtum eſt, eis interim æquanimiter careas, quoad illas ſemel relegam, & ſic demum ad te mittam. Duodecim quinterniones ex eis tranſcripſi, eos proxime, ut ſpero, mittam ad te. Sermones Chryſoſtomi contra Judæos quos apud me habebam, emendatiores mitto, ut quotiens eos legeris, amici tibi deditiſſimi recorderis. Acceſſit animus quæſturæ noſtræ permoleſtus ſatis ſtudiis noſtris atque deſideriis. Feram modice, quando ita fieri debere & ratio ipſa & tuæ litteræ admonent. Thomæ illi noſtro claro & acutiſſimo & humaniſſimo viro cum ſcribam, faciam ut ad-

mones omnia. Philippus noſter nudius tertius venit ad me, attulitque indiculum quemdam librorum ad ſe ab Antonio Piſtorienſe miſſum, quos ille ſe inveniſſe in quodam monaſterio ſcribit, cum ad ſanctum Antonium voti cauſa pergeret. Putabat Philippus ipſe novi aliquid ad me afferre, ſed nihil erat niſi tritum, niſi uſitatum. Ea ſibi omnia cum haberi apud nos dixiſſem, admonui illum Archimedis, quem alias ſe habiturum ſperaverat, reſpondit lentius quam vellem, ac primo aſſeruit ſe factum certiorem librum ipſum non Bononiæ apud Rinutium eſſe, ſed Venetiis, nec putare ſe facile id poſſe conſequi, quod cum eſſet ſcriba decemviralis, auctoritate illorum potuiſſet. fractus, fateor, laſſuſque magna de ſpe ſum.

Petrus ille amicus noſter, qui Alexandriam cum triremibus noſtris profectus erat, cum expectaretur a me, nam ſe venturum mandavit, Coſmo noſtro referente, qui illi juſta perſolverat, mihi mortuus ac ſepultus nuntiatus eſt. Fateor, dolui; ſatis enim excitus ad iſta ſtudia humanitatis videbatur. Deus illi felicem ſortem reddat. Votis nos illi perſolvemus inferias, quod ſolum poſſumus. Nicolaus noſter heri mecum fuit. Ei nuntiavi quid te ſibi velle nuntiari intellexeram. Ab eo ſum factus certior Leonardum Aretinum, Phædrum Platonis magna ex parte vertiſſe in Latinum, apologiamque Socratis parare convertere. Adeſt impræſentiarum Leonardus ipſe. Ab Antonio Ferantino volumen illud necdum exegi. Faciam id quamprimum licebit. Tertulliani Apologeticum expecto avidiſſime. Facies tu pro reliqua tua diligentia, ut illum quamprimum legam. Erant & alia quæ ſcriberem, ſed anguſtia temporis plura ut ſcribam non permittit. Vale. Salutant te officioſiſſime Hieronymus frater, & Jacobus, ſenexque Demetrius, & Gregorius ipſe, quem priore loco ponere debueram. Saluta ex me hoſpitem tuum virum humaniſſimum, & Cornelium Tacitum, & Benvenutam fideliſſimam. Florentiæ, quam raptim. xv. calend. Januar.

EPISTOLA VII.
ad Nicolaum.

De pecunia alieno nomine mutuo accipienda, deque reliquiis ſacris per Coſmum ornandis.

Ambroſius Nicolao ſuo ſalutem.

Locutus ſum cum Laurentio noſtro de re illa pecuniaria, quam ſecum tractaveram, inſinuans illi votum meum fluctuſque animi. Reſpondit clariſſimus ſimul & humaniſſimus juvenis nullo ſe mihi loco defuturum, acturumque omnia dum votis meis fiat ſatis. Oravi ut fide ſua pecuniam illam viro illi abbati mutuari liceret, quandoquidem nobis, ut ais, minus ea de re crederetur. Libentiſſime conditionem amplexus eſt; & ponite me, inquit, quocumque in loco libet, gratiſſimum enim mihi futurum eſt, ſi re mea ac meipſo libere utamini, ſpondebo omnia & ſolvam ipſi nullo veſtro incommodo. Mihi debebitis. Exoſculatus ſum animum dulciſſimi amici, agenſque gratias dimiſi illum a me, admonens quid Coſmus frater de ornandis ſacris reliquiis mihi ſpei dediſſet, hortanſque & orans illum ad eam rem perficiendam excitaret. Languidius quam vellem ac remiſſius affectum recepit ſe facturum omnia. Quid multa? conſolationis ac ſpei plenum reliquit. Deus illi retribuat. Habes quid egerim. Accipe quid velim. Vir ille qui nos cœleſti ac plane divino ditat munere, abſcedere cupit, facturus fidem dictis, ac pretioſiſſimas gemmas protinus ad nos miſſurus. Cupio des operam, quandoquidem meo judicio non invalidus & maxime idoneus præſto es, ut hodie negotium expedias. Erit id nobis ſumme gratum, ut ex celeritate ipſa obſequium gratius exiſtimetur, nec difficilem rem, ut certus ſum, efflagito, ſed plane facillimam. Fac te exhibeas quem ſoles promtum & alacrem, non cunctabundum ac remiſſum, qualem vereor, ne objurgare habeam, ſi mora vel minima interceſſerit. Vale.

EPISTOLA VIII.
ad Nicolaum.

De libris archiepiſcopi Cretenſis, & de Auriſpa.

Ambroſius Nicolao ſuo.

Archiepiſcopus Cretenſis quoſdam libros ſuos ad me ſervandos miſit, idque mihi ſuis litteris ſignificat, nihilque aliud quam litteris ſuis interſerit præter librorum titulos, qui quoniam ab auribus & conſuetudine tua abhorrent, indigni viſi ſunt præter duos vel tres quos ſcribam ad te. Sunt ibi orationes Ciceronis plurimæ & commentaria Cæſaris & evangelia. Legatus ille Conſtantinopolitanus mecum bis familiariter fuit. Is Auriſpam nequiſſimum appellat, & ſceleratiſſimæ proditionis inſimulat, cui ut fidem haberem, litteras Auriſpæ ſibi dum Biſantio proficiſceretur, ad legatum fratremque ducis Januenſis..., quas vir iſte non obtuſus & quidem ex nota viri infamia ſuſpicans aperuit, mihique reſpondit plenas doli & proditionis graviſſimæ: totam rem coram audies. Guarini epiſtolam perlibenter legi, atque utinam non ſomniarit. Quod Quintilianum quereris minus belle & venuſte a me tractatum, litteraſque

græcas non locis omnibus inſertas de novo falleris, niſi fallor ipſe. Nam his quidem locis quibus bene ſtare videbantur, manere ſum paſſus, adjectis accentibus. Placebat enim plus ita dimittere, quam non neceſſariis adjectionibus librum occupare. Nam facilius id mihi fuiſſet. Ceterum ubi opus eſſe viſum eſt, de novo addidi. Gaudeo tamen quod amice accipis, & bono animo quicquid a me factum fuerit. Rutilium Lupum cum figuris græcis ad te remitto, neque aliud erat quod ſcriberem. Vale.

EPISTOLA IX.
ad Nicolaum.

Mittit ipſi vitas patrum in latinum ſermonem converſas, qui prius ſermones adverſus Judæos miſerat. De Laurentio & de quibuſdam codicibus.

AMbroſius monachus Nicolao ſuo plurimam ſalutem dicit.

Et ſcripſi ad te pluribus ante paucos dies, & ſcribam cum ero otioſior. Quas proxime dedi litteras, a juvene illo accepiſti, qui utrique noſtrum & notus & familiaris eſt, atque una Vitas illas Patrum, quas dum legeris, non me quidem votis tuis geſſiſſe morem, ſed te fortaſſe tantopere illas petiviſſe pœnitebit, non quod res illæ non ſint cognitione & admiratione digniſſimæ, ſed quod inter anguſtias temporis & animi minus quam vellem quamque ratio ipſa poſcebat, emendare eas & limare licuerit; quod ipſum tamen tibi ipſi imprimis accepto referre debebis. Ego enim cum tibi ſatisfacere nimium avido & properanti cupio, rationis ipſius rationem habere volui, ne tibi diutius deeſſem, neu quod petiveras tardius quam velles a me impetraſſe juſte quæri poſſes. Sed placet omittere. Lege eas quantum libet, dum tamen memineris limatiores evaſuras, cum extrema, ut dicitur, manus operi adjecta fuerit, atque inter legendum amici tui fac memineris, qui numquam de ſinu tuo labitur.

Sermones contra Judæos te accepiſſe ſignificas. Eos ego ante ferme unum menſem dederam ad te perferendos. Diſplicet adeo tardo veſtigio illos ad te perveniſſe, quos advolare cupiebam, ne diutius abs te deſiderarentur, niſi forte Alpinæ nives, ut aſſolent, impedimento fuere. Gratiſſime accepi ſtudium ardens Laurentii noſtri ad ſacras litteras, moraliaque illum ſancti Gregorii avidiſſime legiſſe, & ſumme admiratum, boni guſtus & ſani indicium cenſui. Ei commentum Origenis in epiſtolam ad Romanos, ut jubes, non ſolum libenter, verum, & gratiſſime mittam, cum miſerit qui ad te perferat, magnumque mihi beneficium videbor conſecutus, ſi per tuam dili-

A gentiam atque operam & adminiculum, juventus his ſe ſtudiis dederit, quæ ſola vera eſſe & ſalubria utinam tandem animadvertant, qui hactenus horum fuere negligentes.

Ad reliquas partes epiſtolæ tuæ ſuperioribus litteris reſpondi; neque aliud quicquam erat quod afferrem novi. Saluta obſequio meo Benuenutam & Cornelium, atque imprimis hoſpitem tuum. Gregorius qui aderat cum iſta ſcriberem, ſalutat te officioſiſſime, atque una Hieronymus & Jacobus fratres, ceterique de ludo noſtro. De libris illis domini Manuelis quid ve-
B neant, ſcripſi ad te. Id enim Leonardus Juſtinianus mihi ſignificavit. Quicquid illi reſcripſerim ac fieri oraverim, Thomæ noſtro de Sarazano, ut juſſeras, ſcripſi, admonuique earum rerum quæ ad ſtudia humanitatis pertinere videbantur. Johanni item Auriſpæ Archimedis inſtrumenta omnia. Vereor ne tandem imbecilliora ſint atque obtuſiora, quam ut ars Rinutii poſſit eis detegi vel tenacia frangi. Numquam in lucem illum venturum ſpero, ita varius & ambiguus eſt. Coſmo noſtro ſcripſi proxime, orans ut cum Romæ fuerit, operam ſuam navare nobis velit, ut vitam ſancti Benedi-
C cti ſive hiſtoriam Caſſinatis monaſterii, quam diu fruſtra cupivimus, Dialogumque Deſiderii de eadem re tandem accipere mereamur, quidque mihi faciundum videretur ad eam rem, illi apertius ſcripſi, facies ipſe quoque rem mihi gratiſſimam, ſi illi ſtimulos adhortationis admoveas. Vale.

EPISTOLA X.
ad Nicolaum.

De Euſebii Cæſarienſis hiſtoria, deque ſancti Athanaſii lectione, & quibuſdam aliis
D *rebus litterariis.*

AMbroſius Nicolao ſuo plurimam ſalutem.

Quod plures dies nihil litterarum dederim, puto miraris, eamque taciturnitatem meam ægre, ut conjectura aſſequor, fers. Silentii igitur cauſas primum aperire conſilium eſt. Animum lectioni mirifice applicavi, atque ita ut quod a communibus ac privatis occupationibus datum eſt otii, ab ea avocari paſſus non ſum. Legi ex quo ad
E te non ſcripſi Euſebii Cæſarienſis eccleſiaſticam hiſtoriam græce decem ferme diebus. Ea me ita rapuit, ut vix credi poſſit. Etſi enim eam aliàs latine videram, minus tamen mihi voluptatis attulerat quam modo, cum in ſua lingua illam legi. Quamvis enim in pleriſque locis notetur auctor Arrianæ hereſeos fuiſſe, delectatus ſum maxime tum majeſtate verborum & eloquii maxima ſuavitate. Eſt præter ceteros eccleſia-

Digitized by Google

ſticos, quos quidem legerim, maximus innovandorum verborum artifex, magnamque præ ſe liberalium omnium diſciplinarum eruditionem ferens. Rapuerunt me plurimi, immo fere omnes viri illi quos hiſtoria dignos judicavit. Sed iſti in primis Juſtinus philoſophus ac martyr, Malchion, Clemens Alexandrinus, Pierius, Origenes ſuus, Dionyſius Alexandrinus, & Pamphilus omnium ſibi, ut ipſe teſtatur, amantiſſimus.

Converti me ad Athanaſium legendum, tantaque ſummi & eximii viri admiratio tenuit, ut ab eo divelli non poſſim. Legi duos ejus libros adverſus Gentiles; namque in B primo gentilem ſuperſtitionem arguit, in ſecundo crucis ac divinæ incarnationis tuetur ignominiam, tanta argumentorum vi ſententiarumque gravitate, ut agi quidem videtur ea cauſa, ut eſt a pleriſque acta & in primis a noſtro Lactantio, dignius tamen atque divinius non poſſe videatur. Legi ex ordine tres jam libros adverſus Arrium. Nam quinque ſunt, & magni quidem; tantaque fragrantia pietatis refectus ſum, ut nihil me legiſſe meminerim, quod huic operi conferri poſſit. Eminet in eis litteris incomparabilis viri venuſtas quædam tum ſententiarum tum verborum, digna profecto quam omnes admirentur, venerentur, C ament. Granditer enim eam cauſam, ut dignum fuerat, agit, cunctaſque illius hæreſis objectiones ita aperit, arguit, refellit, tantaque ſcripturarum ſacramenta enodat, ut exſatiari ejus lectione non poſſim. Quid plura? Statui apud me, convertendo igneo ac cœleſti homini, debitis meis me totum dedere, ſi quid otii ſuppeditare poterit. Nihil enim illius doctrina ſalubrius, nihil ignitius reperiri poſſe conſtanter affirmaverim. Eum, ut dixi, ita lego ut avelli non poſſim, fitque ut in ſcribendo amicorum litteris tardior atque negligentior ſim. Totus enim iſthic ſum, legam totum ac poſtea D quidquid faciundum perſcripſeris, faciam. Eſſem in hac re prolixior, ſed tanta ſe ultro ingerunt, ut modus epiſtolæ neceſſario excedendus videatur.

Hac enim ipſa hora accepi litteras Auriſpæ noſtri ad nos, ut ab extremis ordiar, quibus ſignificat ſe Polydeucem ad me miſiſſe. Euſebii chronicon cur non miſerit rationem in litteris tuis aperit, quas priuſquam mitterem ad te, ut legerem monuit. Ipſas enim communes eſſe ait, quod & feci. E Cauſam ipſe videbis, libet enim ipſam in his omittere. Magna de ſpe, fateor, cecidi. Ipſum enim librum ſperabam quotidie recipere, ut quod deeſſet in noſtris exemplaribus suppleri poſſet. Nihil tamen illi ſuccenſeo, quem & ſtudioſiſſimum noſtri & amantiſſimum ſcio. Mallem Platonem interim miſſum feciſſet. Sed actum eſt. Orat me A ut ad te reſcribam, Mediolanum litteras commendatitias ad Johannem Aretinum dem. Id mihi mature video eſſe faciendum, atque hoc ipſo die. Itaque tolerabis æquanimiter, ſi præter quam inſtitueram, brevior fuero ad te. Litteras ab eruditis viris fratre Andrea Ariminenſe & Thoma Sarazanenſe ex Bononia accepi. Utrique mandaram, ut Archimedem illum Arimino extorquere contenderet. Quid egerit quidve ſperandum ſit ex illorum litteris quas mitto ad te, melius & apertius ſcies. Andreas ipſe mutuo petiit a me aliquid græcarum litterarum. Et Dionyſium unum ex tuis cartaceum miſi, non illum cultiorem, ſed quem a Cerbero, ni fallor, accepiſti. Ex meis autem tres poſtremos libros phyſicos. Antonius Corbinellus antequam magiſtratum ſuum intret, oravit me ut quædam ex tuis voluminibus illi mutuo darem. Conſtanter atque libenter dedi quæ voluit Auguſtini tria volumina de Trinitate, contra Academicos, de Utilitate credendi. Accepit opuſcula Cypriani a me. Jacobus item Corbyzus, qui cum illo profectus eſt aſſeſſor futurus, duo volumina accepit a me Chryſoſtomi ſuper epiſtolas Pauli. Iſta ideo liberaliter dedi, quia ſic te velle exiſtimavi: alioquin fuiſſem parcior.

Frater Albertus noſter applicuit ad nos una cum Bernardo* illo famoſiſſimo prædicatore. Is cum me viſitaſſet, vix poterat avelli a complexibus meis. Multa mecum de claris illis viris Venetis & de Guarino noſtro jocunde locutus eſt. Animadverti illum non quidem eruditum græcæ linguæ, verum ad id evaſiſſe, ut poſſit per ſe multum proficere. Is a me Auguſtinum de Doctrina Chriſtiana petiit & accepit gratiſſime. Litteras a Laurentio noſtro viro clariſſimo accepi, & a Carolo noſtro item, quibus factus ſum certior Laurentium ipſum proficere in ſtudiis humanitatis egregie. Tanta enim alter alteri atteſtatur, ut magna mihi ſit ſpes honeſtiſſimum virum brevi ornatiorem evaſurum. Dedi ad utrumque litteras, ac, ſi dici liceat, currentibus calcar adjeci. Dici non poteſt quam cupiam viro illi, de me ſemper optime merito, adjumenta doctrinæ atque ornamenta humanitatis accedere. Litteras ab archiepiſcopo Januenſe accepi, quibus inter cetera orat, ut tranſlationes meas ſibi tranſcribi curem; pecuniaſque neceſſarias ad eam rem abunde ſuppeditat. Sex illos Chryſoſtomi libellos librarius abſolvit, ſermoneſque, quod Deus ſit incomprehenſibilis. Contra Judæos ſermones illi ſcribendi reſtant qui ſunt apud te. Quæſo viro illi morem geras; eoſque, quamprimum licet, ad me remittas. Vitas etiam patrum, ut abſolvam, inſtatur mihi non ſegniter. Eas item quæſo ut mittas. Vale, & immodicæ feſtinationi acceptum fe-

* f. Bernardino.

refer. Si brevior fui quam inſtitueram, cauſa tibi explorata eſt. Hieronymus frater & Demetrius ſenes, tibi ſalutem dicunt. Florentiæ IV. cal. Martii.

EPISTOLA XI.
ad Nicolaum.

De Theophraſto in Latinum convertendo; de Hilarii & Dionyſii codicibus, aliiſque rebus litterariis, & de electione Eugenii papæ IV.

Amantiſſimo fratri Nicolao Ambroſius. Legi libens litteras tuas, atque eo magis, quo amica objurgatione & ea quidem acri caſtigas meam negligentiam. Doles ante omnia, quod tamdiu tacuerim apud te, nullaſque litteras dederim. At ego ne cauſam meam omnino indefenſam relinquam, mihique ipſi defuiſſe videar, inique te ſuccenſere mihi conſtanter aſſeveraverim, qui nullas ferme aut certe raras admodum ex quo profectus a nobis es, ad me litteras dederis: & quidem cum omnia tua, non modo facta, ſed cogitata quoque ad me ſcripturum pollicitus ſis. Nihil igitur iniquum feciſſe videor, ſed par pari referre inſtitueram, ſilentioque ſilentium viciſti. Sed tamen non ea cauſa eſt, ne tu me ſubinſimules, immo aperta voce denunties minus benivole accipere fidam admonitionem tuam. Nolo quicquam ſuffragetur ſilentio meo taciturnitas tua. Sit totum negligentiæ quod tacui. Emendabo præteritum errorem, ſcribamque poſt hæc crebrius. Quod tam graviter quereris Theophraſtum a me negligi, cui tranſcribendo operam pollicitus fueram, inique non fero, immo & grate amplector ſtudium tuum. Sed id quidem, fateor, me invitiſſimo contigit. Scio quam libere, quam libenter id tibi pollicitus ſum. Sed peto per amicitiam noſtram, ne iraſcaris, admittaſque magis excuſationem meam. Ita me oppreſſit & opprimit in dies occupationum ſarcina ex adjecto mihi cal. Januarii onere, ut non modo ſcribere id opus, ſed ne legere quidem vel parum quiete poſſim. Volumenque illud mihi poſtea redditum eſt quam inieram ingratum novum. Sed enim, quod ipſe nequibam, curavi ut Paulus noſter optimus ac dulciſſimus pro reliqua ſua diligentia exequeretur. Cœpit jam opus ſuum in membranis tuis, proſequiturque egregie. Ego id pro me emendabo, quando ipſe tranſcribere non potui, faciamque pro viribus, ut codicem habeas emendatum.

Quod tuleris graviter me Thomæ noſtro duo illa volumina reddidiſſe, & præcipue Hilarium ſuper Pſalmos, diſplicet admodum quicquam contra ac ipſe volueris egiſſe. Miſerari potius errorem debes quam
A iraſci. Rogavit me an illa volumina eſſent penes me: confeſſus ſum. Reſpondit ea ſecum ferre velle Pompoſiano monaſterio reſtituenda. Quid ad hæc reſpondere debui? Si dicerem velle operiri conſenſum tuum, juſta daretur illi occaſio indignandi. Malui itaque in hanc officii partem eſſe proclivior, quam ullo pacto exaſperare amicum fidelem, per cujus operam hæc & alia ſuppeditare poteramus. De Dionyſio quid ſentias video. Ego, Nicolae cariſſime, Dionyſium ut traducere inſtituerem plurimorum extorſerunt preces. Facit enim difficultas ſumma operis ipſius, ut cunctabundus
B admodum aggreſſus id ſim. Neque eam traductionem meam judicio tuo ſubducere umquam animus fuit, ſed illam nequaquam tibi obtuli, quia lectione tua indignam exiſtimavi, totumque quod cœperam omittens, poſt profectionem tuam de novo Dionyſium ipſum Latinum facere incœpi, jamque fortaſſe totum exegiſſem, niſi ab eo opere avocaſſet curarum moles impoſita. De cœleſti Hierarchia abſolvi, magnamque partem Eccleſiaſticæ traduxeram, quando mihi hoc onus injunctum eſt. Oſtendi illum Thomæ ipſi, non ut blanditiis deliniret caput meum, etſi tu ſecus ſentire videaris: quod quam recte de monacho & amico qui trigeſimum
C jam annum in Dei opere exegit, tu videris: ſed ut libere de eo judicaret.

Gregorii Nazianzeni vitam ut Græcam haberem, cardinalis ſancti Angeli fecit diligentia. Erat enim in illo Cincitii volumine, quod ex Crypta-ferrata acceperat. Poſt opera ipſius Gregorii duoſque quaterniones ad me miſit ſolutos ex volumine, in quibus ipſa vita habebatur, quam Latinam facere ipſa novitas perſuaſit: ipſique cardinali dedicare idcirco viſum eſt, quia amantiſſimus erat, & ſuo ſtudio ad nos potiſſimum venerat. Volumina Fantino dudum, ut ſcripſeram, miſi, eaque illum accepiſſe ex tuis
D litteris ſum factus certior. Volebat impenſum ex me ſcire. Admonui abs te perquireret, qui illi eſſes vicinior, quod ipſe neſcirem. Scribas illi, ſtatim quod juſſeris ſolvet. Quamquam neſcio quo pacto pretium quod ille dudum menſariis Coſmi ſociis dederit ad me deferendum pro traductionibus meis, necdum habere potui: cum tamen certo didicerim ex Michaële Benino, qui tunc aderat, pecunias illum ad eam menſam depoſuiſſe, jamque plures menſes elapſi ſunt, neque ea pecunia reſtituitur mihi qui illam alteri debeo.

E Libellus Hieronymi Contareni, ut ſcripſi, dudum abſolutus eſt, ac venuſtiſſime ornatus. Interceſſit Michaëlis noſtri bibliopolæ negligentia, ne citius ad te mitteretur. De Plauti comœdiis & Tertulliani opuſculis illis, mox ut a Thoma noſtro ſum factus certior, ſcripſi cardinali Urſino, ſed profeci nihil

Digitized by Google

nihil. Video quantum momenti in hujuſmodi hominibus ſit conſtitutum. Addiſcam vel ſero ſapere minus. Quod indices prolixos cardinalibus illis dederis, feciſti pro reliqua diligentia, quæ, ut reor, eſſe ſine aliquo affectu non poterit. Sunt enim, ut tu te melius noſti, ſtudioſi & humaniſſimi. Epiſtolas Poggii ad numerum LXX. pertingere noli mirari: ſunt enim inſertæ plures quæ Hieronymi non ſunt. Arbitror, immo certe præſumo te & pontificis mortem & novi creationem audiviſſe. Magno certe conſenſu omnium & ſpe, dominus cardinalis Senenſis electus eſt, atque EUGENIUS quartus appellatus. Maximam civitas noſtra lætitiam oſtendit, novaque ſibi lux oriri viſa eſt. Sperat enim fore, ut a ſtrepitu bellorum, quibus diutiſſime vexata eſt, per hujus providentiam & benivolentiam, quam eximiam in ſe experta eſt, conquieſcat. Quid plura? Boni omnes mirifice gratulantur huic potiſſimum eccleſiæ permiſſa eſſe gubernacula, qui unus omnium juſtiſſimus & caſtiſſimus ſit. Electa eſt honorifica legatio, ſex enim cives præſtantiſſimi gratulaturi pergunt. Equites duo, Laurentius Rodulfus, & Pallas Strotius; juriſconſulti duo, Julianus Devanzatus, & Genobius Guaſconius; cives alii duo, Rodulfus Pirucius & Laurentius noſter, qui omnes prope diem profecturi ſunt. Veſtes tuas diligenter excuti facimus. Nihil properanti quod ſcriberem occurrebat. Nos omnes benevalemus. Fratres te omnes officioſiſſime ſalutant. Carolo noſtro interdum fruor ſuaviſſime. Neſcio an Romæ proficiſci conſentiet Laurentii comes. Unum omiſeram quod ſignificandum tibi fuit: Philonis illud volumen, quod Philelphi erat, in noſtrum jus conceſſiſſe. Nam cum ille me ſæpiſſime obtunderet, contra morem meum volui impudens eſſe, petiique dono illud mihi daret. Neque negare id potuit, ſatiſque liberaliter largitus eſt. Saluta omnes de Coſmi noſtri familia.

EPISTOLA XII.
ad Nicolaum.

De codicibus cujuſdam famoſiſſimi monaſterii; de beneficiis ab eo receptis; de ſermone Alberti de Corporis Chriſti ſacramento; de quibuſdam auctoribus in Latinum convertendis, aliiſque rebus litterariis.

AMbroſius monachus Nicolao ſuo plurimam ſalutem.

Noli expectare dum tibi gratias referam, pro uberrimis, ſuaviſſimis, flagrantiſſimiſque litteris tuis. Id quippe ſentio excedere virium noſtrarum modum. Ne nunc quidem ad omnia ſufficio, caritate temporis impediente, ac præterea legeram... accepit quæ petiſti, caputium & ſtrictam brevemque tunicam, monuitque, ut ſi quid vellem ſcribere, reſcriberem ad te. Minimum ſane erat otii, nihilo tamen ſegnius ſcribendi officium mihi arripiendum cenſui, ut tibi voluptatis cujuſpiam auctor fierem, quando tu illam ex meis litteris tantum tibi pervenire teſtaris. Atque ante omnia ex eis ipſis rebus quæ te afficiunt magis eam tibi ſuppeditare inſtituo. Omiſeram prioribus illis litteris nonnulla quæ properanti immodice exciderant. Antonius ille noſter, cum ad id famoſiſſimum principaleque monaſterium ſe contuliſſet, ubi vix diei dimidium exegit, quadraginta & novem Auguſtini volumina, Hieronymi decem & ſeptem, Gregorii XVI. Ambroſii XI. numeravit. Defuit illi viro commoditas, quid quodque volumen contineret, notandi. Offendit Hilarii volumen, in quo continebantur iſta notiſſima, de Trinitate libri XII. contra Conſtantium liber miſſus ad Conſtantinum, ad eumdem libri duo, Epiſtola contra Arianos, vel contra Auxentium Mediolanenſem & prævaricatores Arianis acquieſcentes, Blaſphemia Auxentii, verſus de Hilario, epiſtola ejuſdem ad filiam ſuam, Hymnus ejuſdem de ſpirituali prato; item de balteo caſtitatis & alia. Volumen aliud ejuſdem ſuper Matthæum; item ſuper Pſalmos aliud. Cypriani opuſcula & epiſtolæ, & in fine tres epiſtolæ de duobus montibus. De Judaïca incredulitate. Iſta, ut dixi, quæ omiſſa erant, digna viſa ſunt ut ſcriberem ad te. Datur opera diligens & ſolers, ut volumen illud deferatur ad nos. Cetera quæ peregrina ſunt, fore non deſperamus, quin ipſa ſuo quoque tempore ad nos migrent.

Quod tantopere gratularis ſtudiis noſtris, nihil tu quidem novum, aut a tua natura atque inſtituto alienum facis. Mihi vero perſuaſum eſt, jam pridem te non ſecus provectibus noſtris quam tuis commodis & lucris gratulari. Ceterum id moleſtiſſime tuli, quod tu priſcæ dignitatis atque conſuetudinis oblitus, ita te d... ut aſſeras te beatum fore putare, qui merueris in noſtram familiaritatem venire. Iſtane, quæſo, Nicolai mei verba eſſe debuerunt? Id de te merui? An putas me moleſtius quicquam audire potuiſſe? Ego vero contra penitus ſtatuo, neque te conſuetudine mea feliciorem, quam me tua illuſtriorem, eruditiorem, beatioremque, & ſentio & præ me fero. An vero ego ullum poſt memorabilis ſuavitatis ſeniorem patrem expertus ſum amantiorem mei quam te. Tu ſtudiorum meorum ab ipſis fere incunabilis fautor, incentor, adjutorque fuiſti. Si quid in noſtra, ſi quid in peregrina lingua profeci, tibi in primis debeo, ut non velim eſſe, quod avertat Deus, ingratiſſimus tuæ benivolentiæ eximiæque in me pietati. Si quid profectibus noſtris ac-

ceſſit, tibi acceptum referre debeam. Noli, A quæſo, ſi me, quantum profecto facis, amas, ita poſt hac vel ſentire, vel loqui. Sed hæc hactenus.

Albertus noſter tui amantiſſimus attulit ad me ſcriptam orationem quamdam a ſe habitam Veronæ anno præterito, de ſacramento corporis Chriſti, quam, niſi fallor, Guar. noſter ſuis ad te litteris in cœlum extulit, admiratuſque eſt maxime. Legi illam ſecum maxima ex parte, nam prolixa eſt, viſaque eſt deſiderare gravitatem. Sane verecundus adoleſcens hactenus a me quid de B illa ſentiam, audire avet, pendetque ex ſententia mea, nihil magis verens, qui ne minus libere ſecum agam. Elucet in ea magnus animi conatus, orationis ſonus non deſideratur. Ceterum dicendi facilitas, verborumque ac ſenſuum gravitas pro majeſtate rei & materiæ dignitate requiritur. Agam cum illo modice & leniter, ut neque fidem amicitiæ, neque modeſtiam verecundiamque noſtram neglexiſſe videar.

Notavi quæ de Laërtio traducendo ac Philoſtrato admonuiſti. Accepi nuper ab archiepiſcopo noſtro litteras, quibus poſt in- C credibilia indicia amoris ac benivolentiæ, me adjurat, ut ei operi ac Plutarcho transferendis incumbam. Reſpondebo illi, ſequarque conſilium tuum, quamvis opus uti ne modo aggrediar, complura ſint impedimento, ſed in primis horarum penuria, otiique deſideratio. Differre illud ſtatui ad reditum tuum. Interim familiaribus ſtudiis me dedam, & quæ inchoata ſunt, perficere contendam. Quod ſanctorum patrum Vitas, ſermoneſque contra Judæos, & quod Deus incomprehenſibilis ſit, placuiſſe tibi aſſeris, maximum in modum gaudeo, ero- D que hoc judicio tuo confirmatior, audacior ad cetera. Quod illud mihi mandari cupiebam traducendum celeriter, ea tamen ratione faciebam, ut ex hujuſce præcepti occaſione plus otii mihi a curis familiaribus daretur. Nihil tamen urgeo. Cum Romæ fueris, conſilium inde cum Coſmo & Poggio noſtro capies. Magnam mihi fore voluptatem ex ea profectione tua, jam pridem mihi ipſi perſuaſi, atque adeo maximum in modum te mature proficiſci cupio.

Quid de Jacobi noſtri litteris ſentias, quidque ex eis elicias, video. Mihi velim E credas, ingratiſſimum eſt de fratre meo tam caro, adeo dilecto, quicquam ſiniſtrum cogitare. Amo illum, Deus teſtis, non ſecus ac meipſum. Certe nullum a me umquam defuit ſummæ dilectionis indicium, conabor illum vincere beneficiis, omnemque, ſi qua inhæſit, livoris æruginem ſumma caritate indiciis amoris, quibus ille maxime delectatur, abſtergere. Te oro illi benigne reſpondeas, aderit Deus votis noſtris, quæ ſæpe pro illo fundimus, eumque qualem cupimus, reſtituet nobis. Quod litteras tuas mihi primum reddendas curares, non ſine certa ratione feci. Bis enim jam terque illas apertas accepi, cum nihil in ſe continerent quod ſuſpicioni ulli locum dare poſſet. Cura ut Paulo noſtro reddantur, is enim eas ad me quamprimum referet. Quæ de ſuccutiendis veſtibus tuis admonuiſti, fient diligenter omnia. Demetrius ſenex, Hieronymuſque ac Jacobus fratres te plurimum ſalutant. Auriſpæ noſtro bis jam ſcripſi. Admonui itaque uti mecum prolixius per litteras ageret, aperiretque theſauros ſuos omnes. Brevem putabam futuram epiſtolam, ſed opinione longius evagata eſt. Vale, mi frater optime atque ſuaviſſime. Florentiæ xv. Martii.

EPISTOLA XIII.
ad Nicolaum.

De ſua invaletudine, deque ipſius Germani morte, &c.

AMbroſius monachus Nicolao ſuo humaniſſimo plurimam ſalutem.

Vix poſſem non ſuccenſere tibi, quod tam ſero ſcripſeris ad me, niſi cauſam tuam egiſſes egregie, rationemque plane legitimam atque juſtiſſimam tuæ tarditatis attuliſſes. Diſplicet mirifice te in eum piſtrinum deveniſſe, ubi moleſtiarum plurimum ac minimum voluptatis offenderis, quamquam Coſmi & Laurentii humaniſſimorum hominum, Carolique & Franciſci ſocietas, perpetuuſque congreſſus tantum habet jucunditatis, ut omnem angorem animi poſſit abſtergere. De tua tamen bona valetudine gratulatus plurimum ſum, quæ mihi, ut debet, ſemper gratiſſima eſt. Nos omnes benevalemus, idque tibi pro ſummo in nos amore tuo ac ſtudio ſingulari fore gratiſſimum ſcio, etſi me vexavit tantiſper capitis morbus fere vertigini proximus, ut neceſſe fuerit conſueta intermittere ſtudia, lectioneque temperare. Siquidem animadverti eam aſſiduitatem mihi in primis morbi ipſius cauſam extitiſſe. Spero tamen brevi me prorſus ea paſſione liberum fore, ita ut abſque periculo repetere liceat quod parumper intermiſſum eſt. Cœperat is morbus & antequam proficiſcereris, tentare caput meum, ſed cum eo me liberum exiſtimarem, cœpiſſemque conſueto legere, recidi in ipſum, conſultiuſque putavi pluſculum morarum interponere, ac fovere caput neceſſaria quiete, quod hactenus facio, quoad integerrime firmetur ſanitas. Omni tamen hujuſce peſtis contagione divina miſeratio nos intentatos ad hanc diem reſervat. Germani tui obitum & nuntiis & litteris tibi ſignificatum fuiſſe non ambigo, qui ſe dum in proximos colles recepiſſet una cum uxore ac liberis, tentatus

Digitized by Google

morbo biduo periit, ut audio. Ejus conjux A protinus rediit, atque cum filiis, ubi conſuevit, remoratur. Orandus eſt Deus, ut illius animæ miſereatur. Pœnarum enim judicio noſtro ſatis exſolvit, ſi quid in Deum vel in te ante peccavit. Antonio illi amico noſtro, ut ſcripſiſti, & pictam eremum & ex Collucinis voluminibus quandoque tradidi, eaque, ut juſſiſti, ſignavi diligenter. Veſtes tuas, ut jubes, diligenter excutivimus, neque eſt quod verearis rem tuam poſſe negligi a nobis. Magna mihi ſpes eſt vos brevi redituros. Namque peſtis hæc propediem ſedanda videtur, & expectatur deſitura. Negotia civitatis nihil ad me attinet B ſcribere, quod & plena tædii ſunt, & ab aliis vobis ſcribi non ambigo. Heri tamen nuntius allatus eſt Lucenſem tyrannum a populo fuiſſe comprehenſum cum liberis, tenerique captivum. Quid plebs illa factura ſit, multorum hæret opinio. Verum id ſit necne, Deus novit. Nos iſta omittimus. Nihil ferme voluptatis capio, quod bibliothecam illorum dominorum te viſurum ſcribis. Ut enim ab his qui viderunt ſum factus certior, & ex ingenio illorum conjicio, tuque optime ſentis, nihil ibi memoria dignum offendes. Omnia tamen ſignificabis mihi di- C ligenter. Jacobi noſtri germanus tuas prævenit litteras. Ab eo dum multa quærerem de libris illis Græcis, parum ſpei retuli, vereorque ne ſit nihil. Angelum tamen Azaciolum prope diem affuturum, & ex ipſo & ex alio ipſius famulo ſum factus certior. Ex eo ſcies omnia. Nihil habeo ulla ex parte litterarum, quod tibi ſolatium aliquod afferre poſſit. Gratulor Francum noſtrum optimum atque ſtudioſiſſimum virum Theophraſtum cœpiſſe tranſcribere. Caroli noſtri negligentiam, niſi præveniat, caſtigare inſtitui litteris, ut vel officii admonitus & laceſſitus incipiat ſcribere. Carolum delicias D meas & Francum amantiſſimum noſtrûm ſaluto officioſiſſime. Coſmo & Laurentio ſuaviſſimis fratribus ſalutem dices ex me. Te fratres noſtri omnes omni officio ſalutant, & hi maxime quos ipſe ſalutaſti. Vale, Nicolae cariſſime, & nos, ut facis, conſtantiſſime dilige.

EPISTOLA XIV. E
ad Nicolaum.

De ſancti Chryſoſtomi homiliis. De Thoma Sarazanenſi, deque conflata adverſus Coſmum invidia.

AMbroſius Nicolao ſuo plurimam ſalutem.

Legi libentiſſime litteras tuas, quibus tu mira benivolentiæ bonitate torpentem animum, & curis variis marcidum, ad ſcribendi ſtudia transferre inſtituis, dum laudas propoſitum quod jam ad eam rem intenderim mentem, & occupationes reliquas, neceſſarias licet, plenas tamen moleſtiarum, ut huic poſtponam magna certe vi exhortationis inducis. Is animus tuus, mi frater humaniſſime, ea voluntas, ea de me cura tanta pietate ſuſcepta & gratiſſima fuit, & perpetuo tibi obnoxium fecit. Et cum ad agendas digne gratias minus ſufficiam, id ſolum faciam, ut intelligas monita tuæ dilectionis mihi cordi eſſe. Enitar, quantum juverit Deus, id exequi quod hortaris, & me, quanta potero diligentia, neceſſarias & graviores curas non intermittendo, huic uni laudatiſſimo ſtudio dedere. Atque hoc exercitationis genus jam fueram aggreſſus, quando primum tuas legi litteras, treſque homelias in epiſtolam ad Timotheum Chryſoſtomi noſtri (nam quinque ſupererant) paucis diebus abſolvi, duas reliquas fortaſſis antequam iſtas accipias, exigam, ac tum demum ſuper utramque ad Theſſalonicenſes aggrediar. Exſatiari non poſſum tanti viri mirabili ſuaviſſimaque doctrina. Et profecto judicio meo nullus umquam utilius dicendi genus neque apud Græcos, neque apud nos arripuit. Adhortationes illæ ad mores optimos & ſtudia pietatis ignitæ, digne, laudari pro merito nequeunt. Quanta illi cura eſt, quam ingens ſtudium amorem virtutis, affectum in Deum, odium vitiorum, contemtum ſæculi, auditorum pectoribus prorſus inſerere. Sed non ero prolixior in re aperta.

Quæ de Thoma noſtro Sarazanenſe ſcribis, grata fuere, ac, juxta inſtitutum moremque tuum illi ſtimulos adhortationis admoveas precor. Promovebis forte nonnihil, immo non ambigo, virum modeſtiſſimum atque alias ſtudioſum votis noſtris tuiſque monitis obſecuturum.

Diſplicet nimium tantum invidiæ adverſus Coſmum noſtrum ab ingrata civitate, nulla juſta præcedente occaſione, conflari. Res profecto indigniſſima eſt, & quæ pluſquam cetera minari videatur excidium, quando optime de patria meritis, adeo aperte detrahitur, in re præſertim honeſta & juſtiſſima. Deus illorum cogitatus faciat irritos, & virum optimum protegat, & contra improborum tueatur invidiam, neque plura his quæ ſcriberem occurrebant animo. Coſmum & Laurentium fratres ut meo nomine ſalutes oro. Carolum itidem noſtrum. Græcus ille monachus ad ... litteris Ariſtotelicum volumen ſuum requiſivit. Cupio illud ſibi reſtitui, uti ne quæri juſte poſſit. Cardinalis Urſinus Plautum ſuum & Tertullianum recipere cupit. Non video quam ob cauſam vel Plautum illi reſtituere non debeatis, quem olim tranſcripſiſti. Oro ut amiciſſimo homini geratur mos. Vale.

Digitized by Google

EPISTOLA XV.
ad Nicolaum.

Ne ſuum ſuſpicetur erga ipſum imminutum amorem.

AMbroſius Nicolao,
Sæpe mecum conſtitui ex quo legi litteras tuas, reſcribere aliquid. Verum te undique tanta rerum moles ingerebat, ut vix libere putarem ſatisfacere poſſe officio meo, ſi per ſingula reſpondere tentaſſem. Atque ea res in primis obtudit animum meum, neque promtum licet atque volentem id aggredi permiſit. Eo factum eſt, ut heri Cornelio injungerem, hodie ut ad me proficiſceretur. Parabam enim reſcribere, ſi licuiſſet, longius. Verum & magnitudine rerum obrutus, & occupationibus privatis impeditus hactenus id fruſtra tentavi. Modo cum puer ipſe ad me profectus eſſet, piguit quando prolixius non dabatur, ſaltem vel brevibus, non reſcribere ad te. Id primum tibi, mi frater optime atque optatiſſime, perſuaſum volo me ſummum dolorem maximumque mœrorem percepiſſe ex tuis litteris. Animadvertebam enim, etſi aliquantulum commoto animo ac perturbatiore quam vellet ratio, plurima tamen injuria proſequi, ſed ea ipſa hujuſmodi ſunt, ut coram agi rectius exiſtimarem. Omiſſis itaque plurimis, quæ nec tempus patitur nec ratio, litteris te oro atque obteſtor, mi fater unice, ne tu conceptæ indignationis aculeos teneas, neu putes amoris noſtri aliquid erga te eſſe imminutum. Prudentiam ubi maxime regnare deberet, ſæpe, ne dicam ſemper, pleriſque in rebus graviſſimis abſuiſſe ubique gentium ignarus non es, atque adeo minus admonendus. Aperit ſe ingens ad loquendum campus, ſed puer ipſe qui adeſt, ſcribenti teſtis eſt, me in aliud advocari. Peto interim toleres brevitatem meam, ipſum tamen inſtitutum tuum non cito deſeras, quoad aliter me velle ex litteris meis intellexeris. Namque convenire cordi eſt res noſtras eiſque quantum erroris admiſſum ſit exponere. Vale.

EPISTOLA XVI.
ad Nicolaum.

De indice epiſtolarum ſancti Hieronymi.

AMbroſius Nicolao.
Accepi hodie diu expectatum indicem epiſtolarum ſancti Hieronymi, neque falſo opinati ſumus, habuimuſque ſuſpectam hujuſmodi dilationem. Nihil ibi ferme reperies novum, nihil quod ſit hactenus nobis ignoratum. Ipſum ad te mitto, ut animadvertas viri levitatem, qui cum eſſe A apud ſe grandem numerum epiſtolarum ejus viri nobis ignotarum, variis ex locis eaſdem emendicavit. Lege illum, ſi videtur, & quid ſperandum ſit nobis de reliquo cogita. Vale, & mecum ſperare minus vel ſero diſce.

EPISTOLA XVII.
ad Nicolaum.

Ut ne amaro ſit erga ſe animo.

B AMbroſius Nicolao.
Nulla immutatione voluntatis, nulla prorſus imminutione integerrimi in te affectus mei ſilui tam diu apud te, Nicolae cariſſime, idque ut tibi perſuadeam minime mihi laborandum cenſeo. Novit Deus, cui ego ſervire deſidero, ſinceritatem illam amicitiæ a me ſuſceptam ſemel & cordis mei finibus penitus conditam durare inviolabilem, atque adeo ut nulla ratione convelli jam poſſit. His igitur omiſſis, quæ tibi ſunt notiora, quoniam mihi ratio ſilentii mei brevibus afferenda eſt: quippe ne ſim in ſcribendo prolixior, eadem fere ratio C obſiſtit, quæ ſæpe ſcribere volentem continuit, angor ſcilicet animi & mœror immodicus ex altiori conſideratione nimiæ, ut ita dixerim, teneritudinis tuæ profectus. Qua profecto factum eſt, ut dum tu ſuſpicionibus obſcuris ad querimoniam pronus aditum pandis, ego præſentia tua mihi cariſſima atque optatiſſima caream. Quo nihil abs te in me gravius, nihil amicitia noſtra indignius admitti potuiſſet. Hæccine, oro te, conſtantia illa voluntatis in me tuæ? Hic mutuæ caritatis ardor? Quam ſane is D intepuit! quam refrixit! ſiquidem tu mihi, quod impatientiæ, quod inconſtantiæ ac perturbationibus reliquis manus dare, Deo miſerante, noluerim, neque te iraſcentem ac fruſtra indignantem ſequi, ſuccenſeas & indigne ac graviter feras. Hac una, fateor, in re & ſola abs me læſum ſentio, quod indigna de Ambroſio tuo ſenſiſſe convinceris, quem quibuſlibet injuriis laceſſitum, ſi quæ tandem illæ ſint, (nam, teſte Deo, neminem habeo præter me cui iraſci debeam) facile ceſſurum arbitratus ſis. Equi- E dem, Nicolae cariſſime, patientiam & humilitatem, quam me ſacramenta docuerunt, cuique a puero per gratiam Chriſti me ipſum devovi, ad finem uſque tenere paratus ſum, ac de me ipſo humilia ſentire, ſi quando fortaſſe merear & ipſe inter filios Dei numerari. Ad quam profecto emerendam excellentiam nullum aliud nobis patere iter ipſe mecum recognoſces, ſi ex religionis ſacramento Dei filium ex alto patris ſinu deſcendiſſe ad terras, ut ſalubriter nobis dictis, factis, exempliſque pararet aſcenſum, humilitatemque cordis ſectandam impera-

Digitized by Google

ret, memineris Noli itaque, frater cariſſime, ſi mihi priſtinæ dilectionis affectum integrum inviolatumque reſtituis, ſi conſpicis quo iſta animi dolore dictavi, ſi opinioni, ſi ſaluti tuæ conſulis, ſi mea quies tibi cara eſt, tam puſillo eſſe animo, tam abjecto, ut iræ ac perturbationibus aliis, quarum illa mater eſt, veluti infantem cædendum te ac mittendum ſub jugum exponas. Hæc enim profecto humilitas & noxia pariter & vituperanda eſt, per tumorem animi in paſſionum ima dejici, ac deſtitutum animi viribus jacere proſtratum. Decet prudentiam tuam, decet graviores animos, decet legendi ſtudium, quo te contriviſti tamdiu, aliquid ultra communem vulgaremque uſum illuſtre clarumque concepiſſe, neque fœdæ iracundiæ colla nodis innectere. Redeas igitur ad nos tandem pacatiore tranquilloque animo, neque ultra opinioni noſtræ bellum inexorabile indicas. At ſi quæ fortaſſis in te injuriæ manarunt, placide leniterque remitte. Pudet enim, fateor, te in ſententia perſtitiſſe tam diu, neque hactenus cujuſquam auctoritati conceſſiſſe. Ego ſi abs te negligar, atque in hujuſmodi adeo honeſta poſtulatione non audiar, remittam quidem animo quieto noxam tuam, atque priſtinam ſemper adverſum te caritatem ſervabo. Ceterum, id quippe denuo repetendum eſt, numquam probabo conſilium tuum, neque in perniciem propriam iraſcentem ſequar. Tu iſta, ſi me diligis, meliorem in partem accipies ſcio, animumque virtuti operam dare cupientem vel ſero probabis, verum triſtiore facie & animo. Neque enim ambigo quin continuo revoles in amplexus noſtros. Vale, mi Nicolae cariſſime & humaniſſime; & me precantem ne, quæſo, neglige.

EPISTOLA XVIII.
ad Nicolaum.

Petit ab eo libros, ac gratulatur quod ipſe & Leonardus in gratiam redierint.

QUæſo, Nicolae cariſſime, ut epiſtolas illas Ambroſii mittas ad me, quas Thomas noſter vir optimus & amiciſſimus attulit ſecum. Volumen præterea illud Collationum Johannis Caſſiani libentiſſime acciperem, ſi commode id poſſes. Volumen item illud græcum unde vitas ſanctorum patrum tranſtuli, gratiſſimum feceris, ſi mittes. Carolus noſter mihi nudius tertius nuntium attulit plenum gratiæ & voluptatis: rediiſſe enim in gratiam te ac Leonardum noſtrum cum maxima cunctorum exultatione. Id certe dici non poteſt quam grate acceperim, ſententiamque tuam quam libenter amplexus ſim. Adjuvet Deus & adſit cordibus veſtris, ut denuo inter vos vi-
A tæ conſuetudo perpetua ſtabiliſque perduret atque augeatur in dies. Hoc tibi perſuadeas, neminem fore quin maximam hinc lætitiam capiat, ac mirifice probet conſilium tuum. Diſplicet maximum in modum negligentia illius fratris, per quam factum eſt, ut annus acceſſerit deſiderio noſtro. Deus illi parcat. Libros quos petis mitto, & præterea volumen aliud tragœdiarum. Nam minimo uſui mihi modo ſunt aut eſſe poſſunt. Incidi in ſcopulos. Epicurus iſte ita me obtundit, ut deſperatione fere deſti-
B terim. Fac, oro, pergat ad me Carolus noſter. Ejus enim ope ſpes eſt utcumque emergendi. Plinium Coſmi noſtri huic famulo noſtro tradito ad me perferendum.

EPISTOLA XIX.
ad Nicolaum.

Remittit illi aliquot codices, novoſque petit. Chryſoſtomum de græco in latinum vertere avet.

AMbroſius Nicolao ſuo plurimam ſalutem.

C Duo Chryſoſtomi volumina minus modo mihi neceſſaria remitto. Opuſcula item Priſciani de menſuris & ponderibus. Peto autem ut volumen unum Chryſoſtomi ex his quæ ſunt conventus ſanctæ Crucis, in quo, ni fallor, quædam opuſcula Ephrem Syri habentur de laudibus Joſeph, ad me mittas. Tranſtuli enim pleroſque illius viri ſermones, Coſmoque noſtro dicavi, vellemque addere, ſi quos reperirem. Mirifice enim afficior doctrina & pietate viri, ſtatimque quodcumque reperire potero græce latinum facere geſtio. Abbas enim noſter Podibonicienſis petiit a me inſtanter Lactantii libros. Coſmus enim ſuum quem accommo-
D daverat recepit. Si tuus vacet apud te, & illi morem gerere inſtituis, potes illum ad me mittere. Habeo enim paratum qui ferat, & mecum te eſſe perpetuo memento. Vale.

EPISTOLA XX.
ad Nicolaum.

De querelis deponendis.

AMbroſius Nicolao ſuo.

Legi triſtis litteras tuas plenas querimoniæ, qui repulſam illam, quando tu ita
E vis, quæ immerito, immo optime de nobis merito contigit, ſatis deplorare non potes. Equidem, Nicolae cariſſime, ceteris quidem in rebus quæ mihi minus eſſent quam tibi exploratæ, facile ac nullo negotio accederem, atque eo magis quo judicio tuo atque auctoritati ſemper promte ac libenter acquieſco. Quidni cujus prudentiæ tantum tribuo quantum debeo, ejus maxi-

me ſententiam per omnia ſequar, nullaque in re ab ea prorſus diſſentire velim? Sed hac in re dumtaxat abs te diſſentio, vixque adduci poſſum, ut putem tantum erroris concipi abs te potuiſſe, ut putaris cuiquam invidia ſive malivolentia id contigiſſe. Verum iſta litteris non ſunt credenda. Video querelis gravidas litteras ſatis explicare non potuiſſe conceptus tuos. Sed, quæſo, mi frater optime, paulisper ponas animos ita inflatos in nos, noliſque eam rem de qua, Deum teſtor, nullam apud nos mentionem fieri comperi, tanti habeant. Diſces ex me, A cum profectus fueris ad nos. Id autem ut facias quamprimum antiquiſſimi amoris noſtri jure abs te etiam atque etiam poſco. Vale.

Demetrius ſenex noſter optimus, ſenio, morbo & inedia conſumtus, hac nocte octava hora Deo ſpiritum reddidit. Ejus poſt duas horas exequias acturi ſumus. Significandum id tibi neceſſario viſum eſt, ut ſi forte animus ſit amici antiqui funeri adeſſe, eique nobiſcum juſta perſolvere, liceat. Id tu Auriſpæ, ſi videbitur, ſignificabis. Vale denuo.

Finis Epiſtolarum libri decimi quinti.

AMBROSII CAMALDULENSIS
EPISTOLARUM LIBER XVI.
AD EUMDEM NICOLAUM.

EPISTOLA PRIMA. ad Nicolaum.

De accommodanda Rinutio Ariſtotelis Ethica.

Ambroſius Nicolao ſuo plurimam ſalutem.

Rinutius noſter Ariſtotelis Ethica de me inſtanter efflagitat. Heri denuo ad nos profectus nuntius iſte ſummi pontificis, qui negotia cleri componenda ſuſcepit, oravit me (eſt enim illi familiariſſimus) uti eniterer voluntati ejus morem gerere; habere paratum fideliſſimum, qui illi perferat, virum. Pollicitus ſum facturum pro viribus. Acceſſit item Leonardus ille Rinutii familiaris, Georgii filius. Noſti hominem, & me itidem ex ipſo rogavit ardenter. Duobus id opus aut tribus menſibus accommodari ſibi poſtulat. Peto, Nicolae cariſſime, ſupplexque, ſi id pateris, obſecro, uti ejus viri deſiderio obſequi pergas. Neque id objicias, quod ſolitus es, illum ex Græcia nihil ſecum advexiſſe. Nam, ut ſum certior factus, complura ſecum volumina Venetias detulit, quæ maturato forte ad te pervehenda curabit, eritque facultas omnis pro voluntate habendi. Movet me multum, fateor, hujus viri auctoritas, quæ magna eſt: nollemque poſſe quempiam advertere, B & ipſum in primis me abs te fruſtra quicquam poſtulaſſe, cui nihil denegare ſolitus ſis. Quæſo mittas ad me unum operis ipſius volumen. Nam duo, ſi recte memini, ſunt apud te, cartaceum unum, atque alterum in membranis. Quodlibet erit tibi commodius mitte. Vale.

EPISTOLA II. ad Nicolaum.

De ſilentio veniam deprecatur. De novi ſummi pontificis creatione. De allatis Roma a Laurentio codicibus, deque nato ei filio.

C Ambroſius Nicolao ſuo amantiſſimo fratri, plurimam ſalutem.

Magni profecto criminis me reum eſſe cognoſco, qui tamdiu nihil ad te ſcripſerim. Ejus autem negligentiæ meæ tamquam diuturni ac obſtinati ſilentii, etſi ſatis pœnas dedi, quippe qui nullas abs te litteras retuli, juſtiſſimæ tamen indignationis judicium evidens non poſſum non moleſtiſſime ferre. Quando enim tu tacere tantum temporis poſſes apud me, niſi ego per ſummam inſipientiam meam antiquiſſimæ caritatis & ſanctiſſimi amoris prior fœdera & jura violaſſem? Scio me, frater optime & amantiſſime, integerrimam dilectionem in me tuam graviter læſam non poſſe niſi juſte

Digitized by Google

ſuccenſere mihi, ſed te rogo per humanitatem tuam, A ut ignoſcas improbitati meæ, teque mihi eum exhibeas quem ſoles. Offendit te, non ambigo, negligentia primum mea, deinde inſolentia. Memini enim, pigetque meminiſſe, quam parum conſiderate reſcripſerim dulciſſimis & ſanctæ caritatis fiducia pleniſſimis litteris tuis. Næ ego nimium arrogans ſum, qui me vanitatis vitio, cui miſerabiliter addictus ſum, liberum abs te putari voluerim, qui te, quod deferres mihi pro religionis habitu, verum in jus vocaverim. Verum hæc, ut dixi, & meminiſſe piget, & replicare moleſtum eſt. B Te oro atque obſecro, mi frater, remittas mihi ſtultitiæ hujuſce noxam, & ſi me diligis, quantum facis, quantumque cupio, antiqua illa & vera ingenua libertate tua in me corripiendo utaris, erit id mihi, velim credas, ſumme gratum. Quod facere eò ſtudioſius debebis, quo peccatum meum mihi non placere animadvertis. Sum quidem, quod inficiari nequeo, pluſquam ſoleo, monaſterii negotiis & cura implicatus, ac per id conſuetis ſtudiis vel legendi, vel traducendi minus operæ impendere poſſum. Unum C hoc ipſum quod datur otii, minimum licet, neſcio quo pacto negligenter elabi permitto: ex quo factum eſt, ut hoſce ſex menſes nihil omnino traduxerim, legerim parum. Eſt tamen animus præteritæ deſidiæ reſarcire diſpendia, cum fuero in hujuſce cura exercitatior. Certe, non ambigo, dabis facile veniam ſemper ad benivolentiam pronior, ſi me rei novitas terruit, ut qui mihi ipſi tantum & paucis vacare conſueveram, ſubito ſarcinam fere omnem monaſterii curarumque molem impoſitam ſentirem humeris meis. Evado autem in hac militia in D dies eruditior, jamque conſuetudine ferme levigatum eſt, quod initio videbatur intolerabile; ut ſpes certa ſit ſolita ſtudia, etſi minore otio, majore tamen ardore repetendi. Sed iſta, ſi videtur, omittamus. Ea nempe ratio fuit non ſcribendi ad te, quæ & ab honeſtiſſimis ſtudiis vacandi, perpetua ſcilicet occupatione negligentiæ conjuncta. Numquam enim hanc excutere a me, quantum ſatis eſſet, conatus ſum. Aderit Deus, te quoque manum dante & excitante torporem meum ſtimulis adhortationum E tuarum, ut votis noſtris ſatisfacere vel ex parte poſſimus.

De novi creatione pontificis, deque illius egregia fide & voluntate integerrima nihil a me tibi ſignificandum, ea omnia fama ipſa & plurimorum litteris jam pridem ſcienti. Nos ut officio noſtro non deeſſemus, fuerat enim amantiſſimus noſtri monaſterii, libellos Bernardi ad Eugenium de Conſideratione accuratiſſime ſcriptos illi miſimus. Quos tanto ſuſcepit gaudio, ut explicari non poſſit. Litteras ad me plenas benivolentiæ & humanitatis dare dignatus eſt, quibus agit plurimas gratias, tum ex accepto munuſculo, tum ex litteris quoque meæ parvitatis, quas ad illum uberes ſatis & exhortationum pleniſſimas dederam. Carolus noſter ſuaviſſimus, cum rediret Roma, mirifice exultabat in laudes ſuas. Ejus, credo, litteris totius profectionis ſuæ ordinem noſti; ſe quippe ſcripſiſſe ad te omnia teſtatus eſt.

Laurentius noſter humaniſſimus nuperrime Roma rediens, attulit ſecum Plautinum illud volumen vetuſtiſſimum, quod ipſe quidem necdum vidi. Cujuſmodi tamen ſit a Carolo ipſo uterque noſtrum ante certior fuerat factus. Attulit & Tertulliani volumen ingens, in quo XXVII. illius libri continentur, quorum ſubjiciam titulos novis & barbaris litteris parumque emendatis, quod vitio potius librarii quam exemplaris adſcribendum cenſeo. Dabo operam ut quanta fieri poterit celeritate tranſcribatur, emendeturque diligenter ad exemplar, antequam reſtituatur. Magna arte & ſolertia utrumque ex Urſino cardinali ipſe Laurentius ſumpſit. Sunt autem hæc opuſcula de Carne Chriſti liber unus, de Carnis reſurrectione lib. I. De Corona militis lib. I. De Martyrio lib. I. De Pœnitentia lib. I. De Virginibus velandis lib. I. De Habitu muliebri lib. I. De Cultu fœminarum lib. I. Ad Uxorem libri duo. De Perſecutione lib. I. ad Scapulam I. De Exhortatione caſtitatis I. De Monogamia I. De Pallio I. De Patientia Dei I. Adverſus Praxeam I. Adverſus Valentinianos I. Adverſus Marcionem lib. V. magni. Adverſus Judæos prolixus liber & per capitula plurima diviſus, adverſus omnes hæreſes I. De Præſcriptionibus hæreticorum lib. I. Adverſus Hermogenem lib. I. Quid de illius ingenio & doctrina ſentiendum ſit, ipſe melius noſti. Veriſſime enim de illo ſenſerunt Lactantius, Cyprianus, Hieronymus, qui illius ardens ingenium admirati, loquendi genus & parum facile non probaverunt. Verum tuo judicio reſervari ſatius puto. Tria quoque Græca & ſacra volumina Laurentius ipſe attulit ſecum. In uno ex his ſermones plurimi & varii Chryſoſtomi & Baſilii ſunt. Duo reliqua ſanctorum vitas & geſta virtuteſque continent. Alterum ex his vitam beatiſſimi viri Johannis Chryſoſtomi habet a Palladio epiſcopo & ſocio communionis ſuæ accuratiſſime per modum dialogi ſcriptam, prolixamque admodum, quam nunc lectioni habeo, admirorque illius temporis clades, pontificumque perfidiam atque inſolentiam. Eam Latinam facere ardet animus, faciamque ſi juſſeris. Sunt in eo & aliæ ſanctorum paſſiones ac vitæ. In altero Athanaſii beatiſſimi viri cum aliis plurimis geſta habentur. Dici non poteſt quanta me affecerit volup-

tate Laurentius noſter ſuaviſſimus, qui tanto ſtudio voluntati noſtræ geſſit morem. Uxorem illius clariſſimam fœminam enixam eſſe puerum, incredibile eſt quanta cum exultatione noſtra acceperimus. Exaudivit Dominus clementiſſimus preces famulorum ſuorum, fidemque ſpectatiſſimam mulieris. Illi laus, illi gloria, qui numquam deeſt timentibus eum, exaudivitque preces pauperum ſpiritu & timentium illum. Saluta illum ex me, atque hortare ut bono ſit animo. Confido enim affuturam miſericordiam Dei, qui illam ex diu ſterilem fæcundam faciat. Eremum ad exemplum pictam, quam tuis litteris admonitus dederam Antonio Pino, necdum recepi. Oravi Gaſparem illum amicum noſtrum, qui cum Antonio ipſo ad me venerat, cuique illam aſſignavi, ut mihi reſtituendam curaret; facturum pollicitus eſt, &, credo, non deerit fidei ſuæ. Vir quippe eſt bonus & fidelis. Paulus medicus Theophraſtum fere abſolvit, ejus emendandi curam mihi ipſe ſuſceperam, ut vel in hoc impleam officium meum. Nos omnes ſingulari Dei munere bene valemus. Petrum & Johannem Coſmi noſtri dulces filios ſalvere jubemus, omnemque familiam. Te fratres omnes noſtri omni ſtudio & affectu ſalutant, & incolumem nobis maturius reddi orant. Veſtis tuæ excutiendæ diligens & reponendæ habetur cura. Nihil impræſentiarum quod his litteris addam, occurrebat. Tertulliani volumen duas fere decades Titi-Livii magnitudine exæquat. Vale, & ad me prolixas litteras ſcribe. Florentiæ ex noſtro monaſterio XXIIII. Junii.

EPISTOLA III.
ad Nicolaum.

Excuſat ſe de ſilentio, laudat Julianum Beninum, & Gratianum Hiſpanum.

Ambroſius Nicolao ſuo plurimam ſalutem.

Scio, culpabis negligentiam meam, quod ſuaviſſimis atque uberrimis litteris tuis, hiſque non unis, ſed trinis reſpondere diſtulerim tamdiu. Juſtiſſime id omnino feceris, niſi humanitas tua, quæ omnia in bonam partem accipere ſolet, iſtiuſmodi quoque tarditatem meam bene interpretari maluerit. Sed enim fecit tabellarii poſterioris negligentia, qui litteras ad me ipſe non detulit, ut differre neceſſario cogerer. Adjectæ ſunt & occupationes illæ noſtræ familiares atque perpetuæ, quibus obtundor in dies, ut reſpondere hactenus datum non ſit. Ne modo quidem licet, niſi breviſſime, ut animadvertas quibus anguſtiis premor, qui litteris illis tuis melle omni dulcioribus pares referre nequeam. Id tantum ſignificaſſe ſatis erit, me, cum eas legerem, exiliiſſe gaudio atque immodica geſtiiſſe lætitia, intuentem tot venerandæ vetuſtatis incidia veniſſe in lucem, brevique, ut ſpero, ad nos perferenda. Etſi, quod quidem haud eam inficias, eam ſpem meam qua efferebar, modice depreſſit Jacobus theologus familiaris antiquus illius amici noſtri, qui hæc nobis mira præſcribit. Aſſerit enim illius ingenium id eſſe, ut ingentia polliceatur, pauciora exhibeat. Vix tamen perſuaderi mihi poteſt gratis illum ornare voluiſſe tam ſpecioſa mendacia, neque adduci poſſum, ut putem fallere hunc amiciſſimos ſuos voluiſſe, & ſpe inani paſcere. Bonus enim mihi viſus eſt vir, & de quo multa nobis polliceri poſſe videamur...... atque ut noris. Hodie profectus ad me Julianus Beninus Roma rediens, ait ſcripſiſſe a Poggio rogatum ad principem militiæ religioniſque ſuæ Rhodum, ut inquiri diligenter faciat, ubinam moratus eſt monachus quidam vita functus, cujus intra parietes domeſticos, mille ſigna tum lapidea tum marmorea antiqui operis condita ſint. Sat enim ſibi ſcriptum ab amico hoc noſtro.

Quid ſperandum ſit, vix mecum ſtatuere poſſum, facit enim ingens numerus imaginum ut difficile credatur. Quando enim unus homo ſolitarius plura quam mille cubitalia ſigna congeſſerit? De libris nulla fit mentio. Percontatus ſum quidnam de Gratiano Hiſpano actum eſſet: ait vita functum Rhodi præterita peſte ſubductum. Novi præterea nihil afferebat Julianus ipſe. Gratiſſime accepi quæ de Juliano noſtro ſummo viro ſcribis. Erat jam pridem mihi nota integritas illius antiquis conferenda, & gratulor mirifice ſententiam meam, tuo quoque, immo certiſſimorum auctorum judicio & teſtimonio confirmatam. Magna mihi & certa ſpes eſt, Nicolae cariſſime, magna hunc virum patraturum, ſi vixerit. Eſt enim vehementer pius, & inter pauciſſimos prudentia mirabilis, Deoque noſtro ex corde ſubditus ac ſupplex, a quo ſemitæ illius diriguntur. De Tertulliano tranſcribendo & votis tuis ſatisfeciſſem, ſi affectum noſtrum æquare celeritate permitteret diuturna occupatio, quam excutere quamvis velim, non licet. Neque enim, ut tu exiſtimas, carnalium quorumque ac temporalium negotiorum quæ aliis aptioribus delegata ſunt, ſed animarum cura & ſervandæ diſciplinæ regularis vigilantia incumbit. Cujus rei vel magnitudinem vel dignitatem & Johannis Caſſiani & plurimorum teſtimonio diſcimus. Unde, ne ultra progrediar, facit hora brevior. Ignoſce, quæſo, brevitati. Alias prolixiores ad te dabo. Monaſterii pater & fratres reliqui te officioſiſſime ſalutant, & in primis Hieronymus & Jacobus fratres. Saluta officio omnes de familia Coſmi Laurentiique noſtrorum, matrem ſcilicet, & caſtiſſimas

Digitized by Google

caſtiſſimas conjuges dulceſque pueros & noſtrum puſionem dulciſſimum amplexare. Vale. Florentiæ, ex noſtro monaſterio XI. Auguſti.

EPISTOLA IV. ad Nicolaum.

De viris litteratis, rebuſque litterariis.

AMbroſius monachus Nicolao ſuo plurimam ſalutem.

Uterer ad te Næviano verſiculo, ſi id mihi religio permitteret, eo ſcilicet quo ad Catonem ſcribens uſus eſt Cicero. Gaudeo laudari abs te, pater, laudato viro. Ita enim effunderis in laudes meas, ut e duobus alterum compellar credere, aut ſcilicet ita eſſe ut ſcribis, aut te ita opinari. Namque aſſentandi gratia contra ac ſentias abs te quidpiam dici in amicum, etſi te ipſe minime ea ſuſpicione purgares, numquam ut crederem, induci poſſem. Sed cum ampliſſimis laudibus tuis ſtilum noſtrum longe imparem ſciam, ſatius ut te ita opinantem per nimiam in nos amoris vim falli exiſtimem . . . . quam parum conſiderate tuis adeo eximiis laudibus extollar. Sed hinc ne plura. Verecundiæ meæ ratio habenda eſt.

Quid de dialogo Deſiderii, quid item de Caſſinatis cœnobii hiſtoria cenſeas video, proboque induſtriam tuam, per quam fore non ambigo, ut voti noſtri tandem ſimus compotes. Laurentius noſter & Coſmus, paucis interjectis diebus, alter altera ex cauſa ad nos profecti ſunt, mirificeque amantiſſimorum hominum affectu ipſo recreatus ſum. Eis negotium ipſum quanto potui ſtudio commendavi, neque ambigo facturos omnia, ut votis noſtris fiat ſatis. Quod Guaſparis noſtri moleſte obitum feras, facile ut credam adducor. Erat is vir, qui bonis omnibus deſiderium ſuum & in primis ſacrarum rerum ſtudioſis reliquerit. Accepi nuper litteras a Johanne Gregorio, quibus ita angitur viri deſiderio, ut vereor hanc ſolam rem illum hac provincia deturbaturam. Navi enim gubernatore deſtitutæ ſimilis videtur. Aſſerit ſe prope diem ad me profecturum, mecumque conſilia ſua omnia, motuſque ipſos animi communicaturum. Ei, quantum Deus dederit, fideliſſime conſulam. Ferrem ægerrime, ſi priora damna hujus quoque a nobis diſceſſu cumularentur. Noſti hominem ad ſacras atque ad ipſam pietatem aptiſſimum. Gratulor te illi gratulatorias litteras ſcripſiſſe. Itemque Laurentio noſtro, quamvis ei Johannem noſtrum multum ſemper prætulerim. Eſt enim plane rarus vir, dignuſque qui a nobis magno affectu diligatur. Gaudeo me tibi ſic volumen illud deſcripſiſſe, ut ipſum tibi ſcriptum A videre videaris. Nuper a Guarino accepi litteras, quibus vehementer in fortunam invehitur, quod filiam clariſſimi viri Johannis Chryſoloræ is accepit exterus, qui quantumlibet bono ingenio, longe tamen illis nuptiis impar eſſet: queriturque ſubſtomachans uxorem Chryſoloræ venalem habuiſſe pudicitiam, mœchumque antea habuiſſe quam ſocerum. Quod Laërtianæ traductionis inducias æquanimiter tuleris, recognoſco priſcum in me affectum tuum. Dabo operam, ſi vita comes fuerit, ut te hujus noſtræ dilationis non pœniteat. Opus illud ſanctorum patrum abſolvere conabor, ſi B me tum æſtus tum pectoris dolor permittent, cui curando & dedi & dabo operam, ut tibi morem geram, cui vitam meam cariorem ſentio eſſe, quam mihi. Auriſpas noſter, ut a certis auditoribus didici, dimiſſo imperatore Græculo, ſeſe Bononiam contulit. Coſmo noſtro injunxi, dum eo proficiſceretur legatus civitatis noſtræ, uti illum conveniret, moneretque, dum peſtis conquieſcet, ex urbe noſtra ſe ad nos reciperet. Scio facturum omnia diligenter. Et item ut epiſcopi Bononienſis imploraret auxilium, ad eruendas ex principali monaſterio Ignatii epiſtolas, ſtimulos admovi, quamquam quid illum admonere opus fuit ſua C ſponte currentem, & a me imprudente & dormitante indicem illum expetentem. Quæſo, ipſe quoque ad Auriſpam ſcribas amice, eumque in noſtra amicitia admoneas. Rinutius Romam, ut factus certior ſum, cardinalis illius ſui comes proficiſcitur. Ad Barbarum noſtrum ut ſcribas oro. Multum tuas deſiderat litteras, orationeſque illas a Poggio in Germania repertas ad te propediem miſſurum pollicetur. A Coſmo noſtro didici te jam Phædrum vel Phædri deforme fragmentum accepiſſe. Laurentius noſter eum ſe, cum Ciceronis Tuſculanis D ſeſe aſſuefacere cœpiſſet, vidiſſe, eumque protinus ut incultum, aſperum, ac rudem abjeciſſe teſtatus eſt. Cujus ego judicio maxime gratulatus ſum, quod a mea item ſententia non abhorret. Tu mihi quid inde ſentias ſignificare curabis, judice tantum ratione, omnique privatæ ſimultatis rancore amiſſo. Aveo enim ſcire an meum cœcutiat judicium. Quod hiſtoriam illam primoribus civitatis dono offerre ſtatuerit, jam didici. Moleſte ejuſce levitatem ambitionemque admitterem, niſi apud me jam pridem conſtituiſſem, magno a me animo hujuſmodi E omnia calcari oportere. Abeant iſta in bonam rem. Ex Laurentio Coſmoque ſum factus certior, quam humaniter, quam benivole, quam aperte Carolus noſter ei erudiendo inſiſtat. Ex qua profecto re non ipſos ſolum clariſſimos homines ſibi, verum meipſum quoque immortaliter devinxit. Experietur tandem, ſi ſe umquam occaſio ob-

Digitized by Google

tulerit, facultaſque fuerit aſſidui congreſſus A
noſtri, quanto beneficio me aſtrinxerit,
quantique faciam iſtiuſmodi adeo jucundum
officioſumque laborem ſuum. Quid
de hiſtoriis tertiæ illi portæ inſculpendis
ſentias video, proboque; ſed vereor nimium
præcipites hi quibus ea opera injuncta eſt.
Audio illos Leonardum Aretinum conſuluiſſe,
præclaroque ex hoc initio cetera
conjecto. Eremitam illum ita...... cum
videris, ex primo ſtatim congreſſu qui ſit agnoſces,
neque meum velim ultra judicium
expectes. Is enim eſt quem facillime dijudicabis.
Moneo tamen ſuſpectam habeas imperitorum B
famam. Demetrius noſter ita pedibus
æger effectus eſt, ut progredi ſine adjutore
non poſſit. Cito tamen, ut ſperamus,
convaleſcet. Vale. Gregorius, Jacobus,
Hieronymus te omni officio ſalutant.
Florentiæ XXI. Junii.

Poſtridie ſcilicet quam tuas accepi, ſcripſeram
jam litteras, & obſignaveram, cum
mihi redditi ſunt ſermones illi Chryſoſtomi
& Vitæ patrum & Tertulliani Apologeticus.
Cum ardore maximo & ſtudio continuo
legere incœpi. Occurritque vera de illo viro
a majoribus lata ſententia, quod ſcilicet
obſcurus in loquendo ſit; eam tamen obſ- C
curitatem haud ingrate admitterem, ſi emendatius
is liber ſcriptus fuiſſet. Magna
profecto vi ſententiarum ſcientiæque rerum
omnium viget. Legam illum tritius atque
diligentius, & vel ipſe tranſcribam, vel
tranſcribendum alteri injungam. Demetrii
libri jam in poteſtatem Pallantis venerant,
cum litteras meas accepiſſet Leonardus Juſtinianus
noſter. Solus Xenophon ſui deſiderium
commovet; nam reliqui triti ſunt.
Quæ de Jacobo noſtro, vel de Laërtio ſcripſi,
quæſo, ſerves apud te, neque ea paſſim
effundas pacis & quietis noſtræ cauſa. Lit- D
teras, ut dixi, tuas ad me cura ut Paulus
noſter accipiat ſemper ad me perferendas.
Negotium illud noſtrum de Caſſinenſis cœnobii
hiſtoria dialogoque Deſiderii, fac ne
excidat tibi. Vale ſecundo.

EPISTOLA V.
ad Nicolaum.

De Coſmi amore in Carolum.

AMbroſius Nicolao ſuo ſalutem.

Hoc puncto litteras accepi a Coſmo noſtro, quibus mirifice avet adventum Caroli noſtri. Accepit enim mane, ut video, litteras meas, miſitque equos. Peto hoc illi ſtatim inſinues, ut ſe paret in mane. Ita enim dixi tabellario. Ardet enim ultra quam credere potuiſſet Coſmus ipſe amore Caroli ipſius, omniſque dilationis impatiens videtur. Vale, & Paſquino noſtro volumen illud Auguſtini, in quo ſunt Confeſſiones ejus, ad me deferendum trade.

EPISTOLA VI.
ad Nicolaum.

De Carolo.

AMbroſius Nicolao ſuo cariſſimo ſalutem.

Grave quidem eſt, quod me inſalutato proficiſci cogeris, vixque ferendum videtur, niſi ea moleſtia tibi mecum communis eſſet. Amplector eam temporis conditionem, etſi non libenter, æquanimiter tamen. Eſt enim, ut prudentiſſime a te ſcriptum eſt, ea amoris noſtri vis, eaque animorum conjunctio, ut nihil detrimenti pati poſſit, quamvis intermiſſione corporalis officii. Itaque perge felix, Nicolae cariſſime, noſque, ut jucunde polliceris, creberrimis litteris tuorum omnium certiores facito. Nos itidem ſcribemus ad te, quando opportunum erit. Carolum noſtrum ſuopte ingenio ad ſcribendum ſegniorem lituo vocis tuæ excitabis, ut interdum ipſe ſcribat ad nos, ingenioque illi divino munere aureo hanc partem officii non patiatur deeſſe. Negligenter licet ſcribat, niſi optime & elegantiſſime ſcripſiſſe non poterit. Quæ miſſurum dixiſti domeſticæ ſuppellectilis ſervanda, cum ceteris ſervabimus diligentiſſime, curabimuſque aſſiduitate noſtra ab injuria tinearum. Vale, & ſi quid fieri a nobis aliud cupis, manda. Neque enim tu optare aliquid de nobis deque noſtro in te ſtudio facilius potes, quam nos obſequi parati ardentius ſumus. Hanc interim peregrinationem tuam, quantum Deus dederit, perpetua prece tuebimur. Vale denuo.

EPISTOLA VII.
ad Nicolaum.

Petit tria S. Chryſoſtomi volumina.

AMbroſius Nicolao ſuo ſalutem.

Accepi ex Rinutio Græcum Ethicorum volumen abs te illi datum mutuo. Ipſum ad te mitto. Oro autem ut reliqua tria Chryſoſtomi volumina in epiſtolas Pauli ad me mittas. Cupio enim adhuc noſſe certius quidnam ipſius operis nobis deſit, ut E inquirere id poſſimus diligentius, atque amicis quibus id munus injunxi, ſignificare. Vale.

EPISTOLA VIII.
ad Nicolaum.

Petit ab eo Boëtii opus de Dialectica.

AMbroſius Nicolao ſuo ſalutem.

Urget ſuſceptum traductionis opus, immo verius injunctum atque aliis intento,

Digitized by Google

etſi non reluctanti impoſitum, ut ex diffi- A cultate materiæ mihi non ſatis hactenus tritæ, plurima emendicare cogar, idque cum in ceteris, tum in dialectica præcipue, cujus ego peritiam vel mediocrem nunc in primis experior, quanto mihi ſit in commodo, quantoque eſſe ornamento potuerit. Peto igitur, ut Boëtii, ſi quid opus in dialectica vel traductum vel ſuum habes, id ad me mittere matures, nonnihil, ut ſpero, mihi adjumenti collaturum. Vale.

EPISTOLA IX. ad Nicolaum.

Mittit ei Lactantii volumen, petitque ab eo codicem Chryſoſtomi.

AMbroſius Nicola ſuo ſalutem.

Volumen illud Lactantii pervetuſtum mitto ad te, orans atque obſecrans, ut libellos illos de ira Dei & de Opificio hominis, & epitomen quanta licet celeritate tranſcribas, ac præterea tuum ad hoc exemplar volumen emendes. Satis enim vereor ne Thomas noſter ſubſtomachetur tantæ negligentiæ noſtræ, apud quos ipſe codex otioſus fuerit tamdiu. Nam memini il- C lum, cum Roma proficiſceretur, ſollicite rogaſſe, abſolviſſemus illum necne, quod reſtituendi tempus immineret ſibi. Quantu mer go poteris, exhibebis diligentiæ, uti ne infecta re repetatur a nobis. Mittas opus illud Chryſoſtomi cœptum una cum exemplari ac membranis, ut Fantini noſtri viri optimi & officioſiſſimi votis fiat ſatis. Maximum volumen quod ad te ex Bizantio attulit Antonius Maſſanus, ſi ad manus eſt, mitte, quæſo. Vale.

EPISTOLA X. ad Nicolaum.

De colloquio cum Rinutio.

AMbroſius monachus Nicolao ſuo plurimam ſalutem.

Si recte vales, gaudeo. Annus fluxiſſe videtur, ex quo nullas vel dedi ad te, vel abs te accepi litteras. Nunc novam inire rationem placet, ſilentiumque adeo prolixum & obſtinatum ſolitis litterarum officiis emendare, ſi modo mihi & ipſe non deſis, ge- E raſque morem votis meis, neque præter conſuetudinem tuam, ſis adeo in dandis ad me litteris negligens. Eis quippe quas ad te poſtremas dedi, numquam reſpondiſti, & erant ſane ibi quibus reſpondendum fuerat. Ac fere inclinat animus, ut eas tibi potius exiſtimem redditas non eſſe, quam te in ſcribendo fuiſſe negligentem. Eas an acceperis, facies me certiorem proximis litteris.

Cum profectus eſſet ad nos legatus ille Bononienſis, exploravi diligenter, an vel Auriſpas, vel Rinutius ſecum adveniſſet. Comperto autem Rinutium ſolum applicuiſſe, conveni illum per litteras, orans ut pergere dignaretur, viſitationiſque ſuæ mihi gratiam impendere. Acceſſit continuo, fuitque mecum aliquandiu comatulus ac nitidus, præcinctuſque ad agendum iter. Quid plura? poſt ſalutationis officia quibus unice honorifice ſatis excepimus, ingreſſus eſt ille prior, non quidem mutuæ collationis, ſed perpetuæ orationis campum. Ita enim continuata dictione, ſicque fine B ulla reſpiratione peroravit, ut mihi ſecum agendi quæ multum cupiebam, facultas omnis intercluderetur. Vix enim brevia quædam interloqui neceſſario poteram. Denique totum fere monaſterii ambitum lento ſatis paſſu deambulando circuivimus, cum nihil fere illum rogare ex his quæ pertinent ad ſtudia noſtra datum eſt. Erat omnis ſermo ejus inconſtans & varius. Nam modo Græcos perfidiæ inſimulabat, modo præcipuam humanitatem prædicabat, ſeque apud illos quam in patria & genitali ſolo vivere & mori malle diſponebat. Carpebat pleraque ex ingeniis Tuſcis. Magnam iſthic invidiam latere, quæ natos ad hæc ſtudia juvenes in ipſo ſuo conatu obtundere ſemper atque impedire conſueſſet, nullum ad virtutem illorum malivolentia patere aditum. Contra Venetos ambire, favere, ſummiſque in cœlum laudibus tollere, quod hi ſpecimen humanitatis præ ſe ferunt, ac bona ingenia blanditiis, favoribus, honoribuſque publice impenſis incitarent, atque ad virtutem animarent. Qua quidem in re etſi veram ſententiam ferat, cauſæ tamen utriuſque civitatis comparationem facere non vi- D debatur. Invehebatur acriter in Leonardum Aretinum, peſtem illum ſtudiorum omnium ac perniciem appellans. Poſtremo ne tibi quidem parcebat, quin modo ſatyram objiceret, modo .... accuſaret, quod cum tibi ex amuſſim peregrinationem ſuam, librorumque inventionem per litteras ſignificaſſet, tu ſemper diſtuleris, prædamque tibi eripi hac tua cunctatione paſſus ſis. Miſſas ſibi Venetias copioſas pecunias, ut codices ipſos alterius nomine comparare cogeretur. Neque enim diu differre potuiſſe quin auctionem faceret. Humanitatis ſtudia interdum præferre, nonnumquam ita exhorrere videbatur, ut vix librum ſe aperire poſſe ſine capitis dolore fateretur, malle ſe quodlibet aliud agere, quam hoc honeſtiſſimo docendi ſtudio emendicare victum; (ita enim loquebatur,) paratum ſe gratis quemlibet docere conteſtans, modo id non neceſſitate facere cogeretur. Hæc ferme tota ſermonis ejus ratio eſt, atque in hanc ſententiam cuncta loquebatur. Quid

Digitized by Google

vis? Acceſſit ad me tertio, vixque aliquid ab eo liberius ſciſcitari datum eſt. Convenitque inter nos, ut quamprimum fieri poſſet, & omnium quæ juris ſui eſſent, quæque inveniſſet, ad me indicem mitteret. Archimedem ſe habere de inſtrumentis bellicis & aquaticis cum pictura confeſſus eſt, neque id eſſe magnum volumen. Expecto dum promiſſioni ſuæ ſatisfaciat. Volumen parvulum miſit ad me, quod quædam peregrina contineret, poſtridie illud a me recepturus. Tranſcripſi ex eo nocte ipſa Platonis diffinitiones numero, ni fallor, centum ſexaginta, ubi quid ſit dies, quid nox, quid ſol, & cetera in hunc modum diffiniuntur. Tres item epiſtolas * Abaris ad Stilaridem, Pithagoræ ad Hieronem, & Liſidis Pithagorici ad Hyparcum ejuſdem ſectæ philoſophum præclaras ſcripſi. Egi poſtmodum cum illo per litteras, quod coram agere non licuit, oravique ut Archimedem viſendi tantum & legendi gratia tranſmitteret. Nihil hactenus reſpondit. Magno ſum animo, ſi vel xv. dies apud me permittatur, me illum tranſcripturum. Hæc ferme de Rinutio quæ ſcriberem. Aſſeruit Auriſpam magnum librorum numerum ſecum advexiſſe, Venetiis octuaginta volumina depoſuiſſe, ibique honorifice tractatum a ſtudioſis omnibus fuiſſe. Polideucem illius ante plures dies accepi, cauſaque dilationis fuit Panthaleonis, qui illum mihi reddendum accepera, oblivio. Illum enim inter frequentes occupationes menſæ quodam in loco poſuerat ad me continuo mittendum, excideratque jam animo, ac niſi admonitus fuiſſet, diutius etiam apud ſe detinuiſſet. Volumen novum eſt & emendatum, ſatiſque copioſum. Ejus item litteras accepi Bononiæ datas ad VIIII. cal. Auguſti, cum jam aliquot dies decubuiſſet febribus. Eas ad te mitto, quibus lectis, animadvertes quid facto opus ſit. Avet ſuam ætatem apud nos in otio & litteris conſumere. Ad eam rem maximo emolumento, ut ſpero, Coſmus noſter erit. Namque illi Bononiæ congreſſus eſt, & illius ac noſtræ quieti proſpicere, ni fallor, commodiſſime valebit. Trecenta volumina ſecum advexit, ut Coſmo ipſi teſtatus eſt. Ex his honorifice, quantum ego arbitror, vivere valebit. Velim tecum rem hanc diligenter pertractes, mihique quid ſentias reſcribas. Vides illum maxime ex nobis pendere. Conſulendum omnibus modis eſt & illius commodis, ac deſideratæ diutius quieti & noſtræ conſolationi, quam animadvertis maximam fore. Adoleſcens ille cognatus noſter boni ſane ingenii, & dignus qui a te diligeretur, ante plures dies mortuus eſt. Ejus deſideratio nonnihil moleſtiæ attulit. Deus illi, id quod ſolum a me vita functo optari debet, æternam requiem indulgere dignetur. Senex noſter optimus & amantiſſimus frater Johannes de Signa, ante aliquot dies exceſſit e vita. Fateor, diligebam illum virum, ſive pro illius meritis & propenſiore in me ſtudio, ſive quod naturali inſtinctu ſemper aſfici maxime ſoleo ad venerandam ſenectutem non ignavam. Nos omnes ſingulari Dei munere hactenus ſervamur incolumes. Hieronymus, & Jacobus, Gregoriuſque fratres ac ſenex Demetrius te mecum ac per me officioſiſſime ſalutant. Vale, mi frater optime & humaniſſime. Florentiæ. Ex noſtro monaſterio, VII. cal. Auguſti.

* f. Ariſtotelis.

EPISTOLA XI.
ad Nicolaum.

Ut mutuam abſentiam æquo ferant animo.

AMbroſius Nicolao ſuo plurimam ſalutem.

Si vales, gaudeo. Paucis interpoſitis diebus binas abs te litteras accepi, plenas partim ſuavitatis, partim moleſtiarum. Prioribus illis quæ & prolixiores fuere, reſpondere differebam ea ratione, quam ipſe prudenter conjeciſti. Sperabam enim, non dicam diebus, ſed horis ſingulis nunciari mihi optatiſſimum reditum tuum, ut in amplexus tuos ruerem, ac te, quantum vellem, ex tempore fruerer. Verum quia tu mihi poſterioribus litteris illam adeo feſtinam ac præproperam expectationem obtudiſti, non potui non moleſte ferre. Eſt enim ea natura rerum, ut eas moras gravius feramus, quæ contra ac ſperabamus emerſerint. Ferrem tamen gravius, niſi moleſtiam hanc tibi mecum eſſe communem ſcirem potius quam arbitrarer. Nego enim, quamvis nemini in amando hactenus ſive in redamando conceſſerim, neque abs te putem plus diligi poſſe quam diligam, plus tamen a me tuam, etſi vehementer cupiatur, quam abs te meam præſentiam optari. Quod cum ita ſit, æquo animo feramus neceſſe eſt hanc mutuam abſentiam noſtram, brevi, ut credo, ſpero, confido, finem habituram. Nam recuperandam celeriter fideliſſimæ mulieri B. bonam valetudinem, bono animo ſum, proque illa preces, ut juſſiſti, obtuli, etſi minus dignas quæ exaudiantur, quippe de pectore non ſatis mundo profectas, non tamen pro illius ſumma in nos pietate repellendas. Adſit, adſit Deus votis deſideriiſque noſtris. Noli de me expectare, quam de me ſemper efflagitas prolixitatem. Eam enim etſi ipſe quoque exhibere cupio, minime permittit & horæ brevitas & moles occupationum. Inſtat jam Paulinus noſter, aſſerens præſto eſſe qui deferat litteras. Poſtquam enim ſcribere hucuſque proceſſeram, profectus eſt ad me puer ab illo miſſus, ut litteras accipiat qui me a tuo collo-

Digitized by Google

quio abducit. Expectat enim anxius dum plicentur litteræ, tabellarium eas anxium præſtolari aſſerens. Finem ergo imperat neceſſitas. Feres æquanimiter truncam alias in longum progreſſuram epiſtolam, ſi fuiſſet otium. Lactantium tuum cupio. Nam tibi redditum a Petro illo librario jam pridem comperi. Vel mitte illum, vel dum veneris, tecum defer. Nos omnes Dei benignitate bene hactenus valemus. Hieronymus, Jacobus, Gregorius, Demetrius, ceterique ex ludo noſtro tibi ſalutem dicunt. Hodie mecum diutius fuit Johannes Aretinus librarius, multaque invicem contulimus. Sed ea tibi reſervo, dum coram aderis. Levis eſt, ut ſolet; ſed eum dimittamus. Opuſcula illa Auguſtini litteris Barbari, a Johanne Gregorio heri accepi, abſque tamen ullis ejus ad me litteris. Cum cardinali ipſe locutus non ſum: nam ad nos minime profectus eſt. Rinutius his diebus legatus ab eo venit, obque immodicam feſtinationem me non invenit; miſit tamen qui ſe excuſaret. Vale, obtundor enim feſtinatione pueri. Florentiæ IIII. cal. Septembris.

EPISTOLA XII.
ad Nicolaum.

De pecunia ad comparandos codices mutuo accipienda, & ut odii ſeminaria coërceat.

AMbroſius Nicolao ſuo plurimam ſalutem.

Ne his quidem, quas proxime abs te accepi, litteris reſpondere niſi breviter, datur, ut ex hoc animadvertas quam minime ſim otioſus, & animo parum libero, dum in hoc utrique noſtrum jucundiſſimo & optatiſſimo ſcribendi munere, prolixius ſcribendi tibi, quod mihi volui indicere, morem gerere non ſatis poſſum. Accipe igitur paucis occupationem meam, eam ſcilicet, quæ præter privatas ac publicas rei noſtræ modo incumbit, quam tamen minime inſerere litteris refugerem, ſi tibi plurimum jucunditatis allaturam arbitrarer. Ante hoc ferme triduum accepi ab Auriſpa noſtro litteras ſatis prolixas, quibus indiculum breviter ac memoriter collectum adnotat quorumdam voluminum, quæ ſecum attulit, pretioſæ ſane ac delicatæ ſuppellectilis. Sunt autem ferme eadem quæ ſæpe præſcripſit ad te. Eas ipſius litteras modo ad te mitterem, ut ceteras ſoleo, ſi eſſent apud me. Agit mecum plura familiariter. Petit ante omnia ut ſibi ab aliquo mercatore Florentino ducatos quinquaginta Venetiis, quo profecturus eſt proxime, ut inde ducenta & triginta octo gentilia volumina ſecum ad nos perferat, mutuari curem: tantum ſe librorum daturum, dum pecuniam reſtituat judicio cu- A juſcumque Veneti affirmantis, ut triplum valeat quam ipſa pecunia. Id primo quidem difficile factu videbatur, hac præcipue tempeſtate, niſi hac æſtuante cura Laurentius noſter ad me viſendi gratia profectus liberaſſet. Nam accepta conditione libraria, protinus annuit. Addebat præterea, quod etiam ex tabellario illius didici, qui ſibi junctus eſt familiariſſime, ſe Bononiæ ad docendas litteras græcas, ſi velit, conduci: verum eam provinciam ſe minus libenter ſubire, atque hærere nutantem. Id mihi plus negotii attulit, accitoque protinus Philippo noſtro, litteras ei legendas dedi, B ſuntque apud illum hactenus. Contulimus una, an fieri poſſet ut apud nos publice conduceretur. Videbantur obſiſtere plurima, lues hæc, lenta licet, ſed tamen diuturna, civium atque ſtudioſorum maxime abſentia, bellorum fremitus, & his ſimilia complura. Verum inter tot difficultates, una ſe illa commoditas ingerebat, quod abeſſent ejus viri adverſarii, qui totum negotium auctoritate ſua, ſi adeſſent, perturbare potuiſſent. Decretum tamen inter nos eſt agere quanto ſtudio poſſemus, ut conduceretur, neque id nos effecturos deſperamus. Totum ſe ad id Philippus ipſe ac Martinus exponunt, agi C id poſſe opinione facilius exiſtimantes, ſi modo non deſit, qui ea de re prior verba faciat; ſed id minime poſſe commode aſſequi aſſeverantes, ne commodis ſuis potius quam totius civitatis ornamento conſulere exiſtimentur. Tractamus hoc jugiter atque ſecretius. Deus votis noſtris ac cœptis annuat. Scribere ipſe inſtitui clariſſimo equiti Matthæo Caſtellano, qui modo in arce magiſtratus locatus eſt, ſibique commendare negotium, ac perſuadere quantæ ſit gloriæ & laudis inter varias preſſuras moleſtiaſque D reipublicæ tanti ornamenti habere rationem, feciſſemque jam ſatis votis, niſi me alia ratio conſultius fortaſſe tenuiſſet. Vereor enim ne leviter id attentare videar, antequam Auriſpæ ipſius de ea re aſſenſum teneam. Reſcripſi ad illum, litteraſque pro re pecuniaria menſariorum manu ſimul miſi. Puto reſpondebit celeriter, & an id fieri velit, aperiet. Hoc certe illi maxime perſuadere curavi. Sed hoc totum negotium ſecretiſſimum, quæſo, tene apud te. Cauſam rationabilem ac neceſſariam ſecreti non ignoras.

E Scribit Auriſpas te illi pollicitum mittere Ciceronis de oratore libros, Oratorem ac Brutum. Miratur quod illos tamdiu expectarit. Res tibi pretioſas ac raras ſatis eorum vice ſe donare inſtituiſſe, aſſerens non ſimiles exiſtimari. Feceris ſumme gratum, fideique tuæ rationem diligentius habuiſſe videberis, ſi illos continuo ad eum mittendos curaris. Dici ſatis non poteſt quam id de te cupiam. Ex ipſius litteris atque ex

Digitized by Google

verbis noſtri Philippi conjicio, illum ad nos mature profecturum, atque utinam te hic inveniat. Aſſerit Philippus fratrem Genuenſis ducis, cui ille dudum familiare contubernium præſtitit, heri acceſſiſſe ad Urbem, atque ipſi ſcripſiſſe, ut veniat, eritque facillimum ſponte currentem ad curſum incitare. Ex illius item tabellario didici, (nam illius comes individuus fuit) & Mediolanenſem ducem primo magnis illum promiſſis, nullaque omnino accepta conditione, apud ſe retinere voluiſſe, ipſumque contemplatione patriæ omnino renuiſſe. Eſt enim Sicilia ducis illius inimiciſſimo regi ſubjecta, maleque ſuis omnibus conſuluiſſe videretur, ſi ſe ad iſtum contuliſſet. Et poſtmodum Venetos conducere illum voluiſſe ad docendas litteras græcas, ipſumque itidem non acquieviſſe. Utrumque autem veriſſimum puto, neque cur ita ſuſpicer a me docendus. Enim vero ſatis diu de Johanne noſtro. Conſilium tuum quo inſtitutam profectionem exequi detrectas, probo, omiſſoque Piſtorio, te, uti ad nos referas, hortor atque moneo.

Mallem te initio cœpiſſe, ne ſecuta eſſet poſtmodum cujuſcumque vitio ſimultas ea illo toleratu gravior, quo occulta eſt inter amiciſſimos tuos & te. Scio quanto ſemper illos ſtudio colueris, quantumque te illi honoraverint. Angor enim vehementer inſidiatorem pacis noſtræ locum reperire potuiſſe vel levis rancoris inter vos diſſeminandi. Quæſo, te contineas, idque quod cœptum eſt diſſentionis curare ſatagas, neque progredi ulterius permittas. Noſti hominum judicia variaſque ſententias. Præſto erunt obtrectatores tui, qui te inſimulent, & vitio tuo accidiſſe diſcordiam aſſerant. Non eſt ætatis tuæ, neque inſtituti, in hujuſce rebus terere, teque adeo his angoribus conficere. Magno animo cuncta tolerare debes, & cujuſlibet linguam ſeminaria tibi odii inſuſurrantem coërcere acriter. Sed enim diutius quam putaveram, atque liberius fortaſſe quam debuerim, tecum ago: ſed veniam apud te facile promerebitur caritas, quam, ut tibi debeo, puriſſimam atque integerrimam exhibere cupio. Sunt apud te Confeſſiones Auguſtini, lege, quæſo, nonum librum in ea parte, ubi de matris vita agitur, extrema ſcilicet. Videbis plurima in hanc rem nimis utiliter dicta. Lactantium utrumque Paulinus ad me attulit. Vale, mi frater optime & optatiſſime. Carolum noſtrum per litteras monui, uti ne Laurentium noſtrum deſerat, ſeque illi comitem addat, quod ille avidiſſime cupit, quæ ipſe itidem facias. Vale denuo. Florentiæ XI. Septembris.

Obſignaveram jam litteras, biduumque jam tenueram obſignatas, expectans dum Paulinus noſter mitteret qui eas ferret, cum A repente breves abs te alias miſit, quibus ut reſponderem, breviter reſignavi has, ne rurſus alio ex capite neceſſario eſſet oriundum. Gratulor mirifice Salomonem noſtrum antiquæ amicitiæ ſic diligenter habere rationem, ut, licet longiſſime ſit remotus, libros, ſuppellectilem omnium precioſiſſimam, mittere non omittat. Deus illi digna præmia reſtituat, neque velim te minus afficiant ipſa volumina, quod ex aperto titulo minus peregrina videantur. Nihil quippe illorum librorum eſt non precioſum, dignumque quod multis exemplaribus ſit apud nos. B Addo ejus viri diligentiam, qui volumina nonniſi pulcherrima non mitteret. Nam ſi Chryſoſtomi ſuper Johannem volumen attendas, quod anno præterito miſit, & ex eo cetera extimes, nihil videatur unde non maxime gaudere debeas. Quod de non inſerendis græcis litteris novo Lactantio præcipis, dum venias obſervabo diligenter. Equidem carteceum tuum illum veterem quam novum iſtum plus diligo. Amiſit nonnihil, ut mihi videtur, ex antiqua gratia tuus ille librarius. Albertus noſter boni ſane ingenii vir, apud nos jam dies aliquot fuit, putoque illum C hic reperies. Avet enim tecum eſſe & colloqui, præſtolabiturque adventum tuum. Quæſo antequam iſtinc recedas, Carolum noſtrum per litteras moneas, inde ſe extricet, atque ad Laurentium noſtrum egregiæ humanitatis virum conferat, ne & illum maximo ſolatio & fructu, & ſe magna gloria privet, ſi illum, ut cœpit, erudire deſiſtat. Fac in hoc ſibi perſuadendo te totum explices. Vale, mi frater optime, atque ad nos quamprimum propera. Florentiæ II. nonas Septembris.

D

EPISTOLA XIII.
ad Nicolaum.

De publicis calamitatibus & de re litteraria.

Ambroſius Nicolao ſuo plurimam ſalutem.

Vereor ne diuturnum utriuſque ſilentium falſæ opinioni locum præſtiterit. Nempe enim, quod ad me attinet, prolixior iſta deſideratio tuarum litterarum nonnihil mihi ſcrupuli injecit, cogorque de duobus alterum ſentire, aut ſcilicet minus te recte E valuiſſe, ac per id ſcribere nequiviſſe, aut certe ſuccenſentem negligentiæ vicem reddere voluiſſe, ſilentioque ulciſci taciturnitatem meam conſtituiſſe: quod plane quam prius longe malim. Etſi enim gravis mihi eſt neque ferenda indignatio tua, vel levis animi quæcumque commotio, mallem tamen te iraſci uſque ad convicia & verbera, quam te minus commode valere. Litteras tuas mihi poſtremas reddidit Matthæus noſter, acceſſitque & viva jocundiſſimaque epiſtola

Digitized by Google

Coſmus ornamentum ſæculi noſtri, qui me certiorem fecit tuæ integritatis, perdurantiſque priſtini illius vigoris. Qui mihi nuntius, velim credas, gratiſſimus fuit. Inſtitueram ſcribere dum Matthæum ipſum iſtius rei gratia putarem ad me reverſurum: ſed celer ipſorum repentinuſque diſceſſus eum ab officio prohibuit.

Triſtiora deinde nuntiabantur nobis, peſtem iſthic cœpiſſe, pluresque in dies accumbere, voſque inde migraturos propediem, imo jam migraſſe. Incertus itaque ac dubius cum ignorarem quorſum flecterem animum, quo dirigerem litteras hærebam, cum profectus ad me Michaël Beninus te Arimini liquiſſe ait ſuſpenſum & hærentem atque ad fugam intentum. Miſertus ſum, fateor, conditionis veſtræ duræ atque moleſtiſſimæ, quodque ſolum poteram, animo converſus ad preces oravi, ut qui ſolus bonus ac potens eſt, his daret cladibus finem. Sed timeo ne cum Jeremia lamentari cogar ac dicere: *Oppoſuiſti nubem tibi ne tranſeat oratio.* Ita enim res contra atque optabamus, emergunt undique, ut ſæpiſſime ſolitudinem mediter, dicens cum Propheta: *Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo & requieſcam a tumultibus ſæculi.*

Antonium Pinum amantiſſimum noſtrum certo didici obiiſſe diem. Tam multa in dies renuntiantur, vel bellorum fremitus, vel civium diſſenſiones, ut ad tantos caſus, tam varios eventus, non ſufficiant lacrymæ. Miſereberis tu quoque conditionis meæ viciſſim, qui hujuſmodi moleſtiis diſtrahor. Neque enim eſt caro mea ænea, ut iſta non ſentiam. Lues hactenus ſævit, neque ulla quies datur. Etſi enim, divina protegente gratia, incolumes ipſi integrique duramus, non poſſumus tamen occumbentes diebus ſingulis non miſerari, non flere. Sed iſta ſubtriſtius.

Volumina illa duo tuo ſtudio & diligentia ſcripta, antequam litteras legerem, ferenda Mariottus Norius acceperat, qui Venetias cancellarius legationis noſtræ perrexit. Neque ambigo jamdudum ea Fantinum noſtrum virum piiſſimum accepiſſe. Et vide quam occupatus ad te ſcripſerim tunc. Putaram omnino id perſcripſiſſe ut ea levareris cura. Contra quam inſtitueram, contigit. Nam puto te falli non potuiſſe, qui id ante ſcripſerim, protinus animadverteris. Libellum Hieronymi Contarini viri clariſſimi frater noſter abſolvit. Eum Michaëli noſtro quanta licuit intentione commendavi, ut peregrinum illud exacueret ingenium in eo exornando admonens. Faciet id, ſcio, diligentiſſimus juvenis. Joſephum tuum accepimus reſarciendum. Plus habere viſus eſt cadentium litterarum, quam ut poſſit cito & facile abſolvi. Faciet tamen is frater noſter, quantum licebit pro virili ſua, ut di-

A ligentiam in ipſo non deſideres, tum inſtinctu ſuo, tum monitis noſtris. Litteras nuperrime Fantinus vir optimus ad me dedit, ſed quæ adeo vetuſtæ ſint, ut ſignificare nequiverint, an adhuc acceperit volumina quæ miſimus. Vellem plura ſcribere ad te. Sed cum nonniſi triſtis rerum facies occurrat, nihilque arrideat læti, ultra progredi timeo, ne contra quam volo fiat, ſimque tibi mœroris auctor, qui eſſe gaudii cupio. Quamquam vel hoc uno quo omnes hactenus incolumes & rite valentes ſignificavi pro veſtra omnium & tua in primis be- B nivolentia & pietate, lætitiæ plurimum, voluptatiſque percepturos ... Coſmum noſtrum, omnemque illius domum noſtro officio amplectere. Te mecum omnes fratres noſtri officioſiſſime ſalutant. Vale, humaniſſime frater. Florentiæ ex noſtro monaſterio, VI. calendas Novembris.

EPISTOLA XIV.
ad Nicolaum.

Dolet eum pro vitanda peſtilentia diutius pe- C *regrinari, agitque de morte Antonii Pini, & Angeli. De duobus theologis, & de rebus litterariis.*

Ambroſius monachus Nicolao ſuo plurimam ſalutem.

Accepi proxime litteras tuas non minus ſuaves quam prolixas. Eis modo cum reſpondere inſtituerem, neſcio quo pacto abvolaverant, neque illas reperire impræſentiarum potui. Memoriter tamen capitibus illarum reſpondebo. Diſplicet mirum in modum vos tanto & tam diuturno peregrinationis labore vexari. Sed ita ferme tentatum eſt, teſte Celſo, ut id unicum peſtilentiæ D remedium ſuperſit, ſi peregrinentur. Æquo igitur animo ut toleres oportet quod ſalutem & ſalubritatem adfert, vel certe metu curiſque liberat. Ea tamen profectio veſtra non erit uſquequaque ingrata & inutilis, ſi facias quod inſtituiſti, enitariſque quod nihil te prætereat quod pertineat ad rem librariam. Erit immo jocunda, quando illis viris congreſſurus es, qui ſint humanitatis totius condimenta: Barbaro ſcilicet, Juſtiniano, ceteriſque muſarum ſtudioſis.

Ferrem moleſtiſſime moleſtias tuas, quas E tu juſte quidem eorum voluminum cauſa perceperas, quæ ut Fantino noſtro mittenda curarem, mandaſti, niſi proximis meis litteris deterſas putarem. His enim te certiorem reddidi ea me jam pridem miſiſſe. Neque ſum animi dubius ea dudum illi fuiſſe reddita, licet id ex litteris ejus nullis didicerim. Antonii Pini mortem dolendam plane bonis omnibus prius ſignificaveram tibi. Conſecuti ſunt mortem ejus viri caſus mœſtiores quoque. Nam protinus Angelum Eſau filium decoxiſſe fama verax fuit, quam

Digitized by Google

item Angeli ipſius ſubſecuta mors eſt. Vides quanta rerum varietas, quanta inconſtantia fortunæ, quam apertis documentis moneat nihil in rebus humanis ſecundiſque ſucceſſibus gloriandum, quando hæc omnia quæ jocunda videntur atque firmiſſima, protinus abvolant. Duo hiſce ferme diebus humanæ fragilitatis, neque enim felicitatis dixerim, exempla notavimus. Lucani domini alterum, alterum hujuſce tam repentinæ tam inopinatæ verſuræ. Sed ea omitto, neque enim permittit horæ brevitas iſta deflere, qui tragœdiis prolixis indigerent, ut digne fleri poſſent.

Quid de Franciſco illo theologo didiceris, audio. Sed in dies admoneor magis ut credam pauciora quam diſcam. Litteras ad me dedit quibus multa pollicetur mihi de Andreolo illo Genuenſe nobili. Verum nihil ad me ſcribit ejuſmodi, nullamque vel ſigni vel picturæ mentionem. Ceterum ex alio theologo, Jacobo illius ſocio, ſum factus certior, quod cum frater ejus ex hujuſce locis rediiſſet, dixerit ſibi vidiſſe ſe penes Andream ipſum numeros* aureos vetuſtiſſimos & quædam id genus, quæ mittere ille inſtituiſſet dono, & cum ea memoratus juvenis tuto perferre eſſet pollicitus, noluiſſe illum, verum ad reditum Franciſci qui proxime futurus eſt, reſervare malle, ut ipſe ea perferat ad te.

* f. nummos.

Exciderat pene ſcribere quod inſtitui. Scripſi hortatu tuo Cardinali Urſino, orans Plauti comœdias, quas apud ſe haberi compereram, mitteret ad me, ſed profeci nihil. Nam ne reſcripſit quidem. Ita ſpes omnis mihi ſublata videtur, vererique occœpi, ne fabula fuerit quod tibi renuntiatum eſt de Plauto. Theophraſtum de plantis, ſi miſeris, quandoquidem ea mihi decreta provincia eſt, tuque ita vis, conabor inter occupationes meas tranſcribere, ut & tibi & mihi ipſi morem geram. Neque eum minus aveo ſcribere, quam tu id a me fieri cupias, ſi liceat per otium meum. Peſtis in Urbe longe clementius deſævit, ſperaturque in dies deſitura magis. Nos certe ſingulari Dei munere benevalemus omnes. Blaſius ille tuus ſapiens conductor ad me detulit litteras quas ad eum ſcribis, poſtridie rediturus ad me; neque illum poſtea vidi, ut agnoſcas quanto ſtudio agat ille negotia tua Scribis plurima quæ me fugiunt, neque reminiſci illorum poſſum, ſimul & hora tardior ultra ſcribere prohibet. Saluta affectu & officio meo Coſmum ac Laurentium noſtros humaniſſimos, unaque illorum conjuges ac dulces pueros, Carolum item ſuaviſſimum, quem niſi negligentiæ ſubiraſcerer, litteris ferme laceſſirem. Te fratres omnes officioſe ſalutant. Vale. Florentiæ XVIII. Novembris.

EPISTOLA XV.
ad Nicolaum.

De bibliotheca cardinalis Urſini, ſummi pontificis, & monaſterii Crypta-Ferrata, &c.

Ambroſius Nicolao ſuo plurimam ſalutem.

Quod ad te nihil hactenus ſcripſi, fecerunt occupationes perpetuæ, quibus ita preſſus ſum, ut vix reſpirare licuerit. Veni Romam, exceptus ſum gratiſſime tum a pontifice, tum a cardinalibus omnibus. Feci enim ſatis conſuetudini, omneſque ſingulatim adii, a quibus acceptus ſum pleniſſimo gaudio. Ea me viſitatio plures dies occupatum tenuit. Plerique ex eis convivio quoque nos excepere, Urſinus præcipue, cujus egregia in me humanitas explicari vix poteſt. Vidi Ptolomeum illum ſuum, bonum quidem, non tamen antiquum, ut ſuſpicabar. Litterarum certe facies non grata eſt. Sunt illi & alia græca volumina, ſed illa jam Peruſiam miſerat. Ex indice didici omnia eſſe communia, nihilque inter illa ſingulare deliteſcere. Libros reliquos latinos videre non potui, quod eos jam præmiſiſſet. Adii ad ſanctam Ceciliam, ubi modo habitamus, offendique in volumine vetuſto Longobardis litteris XXXIX. Origenis in Lucam homelias a Hieronymo traductas cum prooemio pleno jocunditatis. Eas ut tranſcriberet, mandavi parenti noſtro bonæ indolis juveni. Pontificis bibliothecam ingreſſus, græca volumina quædam notavi. Novi nihil inveni, præterquam Iſaac Syri opuſcula de Perfectione vitæ religioſæ. Adii nudius tertius monaſterium Grottæ-Ferratæ, novi abbatis PETRI cujuſdam Calabri, viri ſatis eruditi comes. Sed quoniam diu fuit habitatio militum, eademque die oportuit regredi, ſpatium evolvendi volumina datum non fuit. ea tamen quæ vidimus ita diſſipata, & conciſſa & putrida erant, ut miſerabilem omnino faciem præferrent. Nihil ferme invenimus quod alias non legiſſemus. Monaſterium omne circuivimus, immo non jam monaſterium, ſed ruinas lacrymabiles lacrymati ſumus: ſola ferme eccleſia integra, quæ & ipſa fimo plena videbatur. Servat tamen plurima veſtigia antiquæ dignitatis. Verum iſta coram melius explicabimus.

Poggius noſter ſæpe mecum eſt, reliquias civitatis probe callens. Nos interdum comitatur. Quid referam ruinas civitatis, ipſa ſui mole terribiles? Hæc omnia quia tibi ſunt notiſſima, omitto. Videre ſingula templa præcipue intendo Ea quippe ferme integra ſola ſunt. Poggius Frontonem de aquæductis ſecum habet. Eum pollicitus eſt mittere ad me: ſed nondum promiſſioni ſuæ ſatisfecit. Petrus ille Calaber volumen habet

habet Ariſtotelis quod modo eſt apud me, continens libros LV. Sed iſti inter eos præcipui: Cleomedis Meteora, libri quatuor in quibus plerumque Ariſtotelem carpit, & Metaphyſicorum libri duodecim, cetera communia ſunt. Conabor in hac parte Caroli noſtri voluntati ſatisfacere, tentaboque an illud vendere forte acquieſcat. Volumen certe græcum eſt in membranis & optimis litteris, licet minutis. Ego me contineo domi quantum licet. Pontifex occupatiſſimus eſt. Magno illi ſtudio pacem Italiæ & præcipue civitatem noſtram commendavi. Multa ordinavit & amplectitur: ſed vereor ne in texendo illum deficiat trama. Magnanimus eſt multum, ſed parum exequitur. Vitam Chryſoſtomi traducere incœpi: &, credo, brevi abſolvam. Coſmo & Laurentio ſuaviſſimis fratribus me commenda. Carolo noſtro ſalutem dices ex me. Vale, Nicolae cariſſime & amantiſſime, monaſteriique noſtri affectum fac non omittas. Eſt enim profecto dignum, quod abs te & a bonis omnibus obſervetur. Ex Urbe III. Martii.

EPISTOLA XVI.
ad Nicolaum.

De codice Frontonis ſeu Frontini. De bibliotheca ſancti Petri, & de adeundo monaſterio Caſinenſi.

Ambroſius monachus Nicolao ſuo plurimam ſalutem.

Vellem litteris tuis pari longitudine reſpondere, ut & officio meo & affectui reſponderem tuo. Sed, quæſo, ignoſcas neceſſitati. Tantis enim occupationibus iiſque moleſtiſſimis in dies premor, ut fere mei ipſius obliviſcar interdum. Teſtis eſt tamen mihi Deus, memoriam tui numquam ſinu meo excidere. Credes id facile, ſi memineris quanta fuerit ſemper obſervatio mutua: quantique ſemper fecerim dilectionem tuam. Sed omitto hæc.

Poggius noſter humaniſſimus vir jam credo pervenit ad vos, Frontonemque de aquæductis ſecum fortaſſis attulit. Eſt enim id opus non Frontonis, ut putamus, ſed Frontini, ut in exemplari antiquiſſimo quod ſecum attuliſſe debuit, notavi. Cave autem putes illum virum niſi oblivione omiſiſſe volumen illud mittere ad me. Tanta eſt in me ejus humanitas, ut ſuorum nihil mihi occultum eſſe voluerit. Hactenus de Poggio ipſo, quem meo ſalutabis affectu.

Bibliothecam ſancti Petri videre volui, ſperans aliquid inventurum novi. Audieram enim complura eſſe volumina: ſed nihil omnino memoria dignum inveni. Vix pauca ex rebus notiſſimis offendi, vilia & juxta græcum proverbium . . . . . . contendam in-

A ſpicere & reliqua. Caſſinenſe cœnobium adibo hiſce proximis feriis, atque modo, ſi quid erit optimum, edocere tentabo. Eſt mihi cum abbate monaſterii maxima familiaritas, diligitque me multum. Atque ideo bona fide ſum, nihil mihi denegaturum. Chryſoſtomi vitam jamdiu exegi, jamque ferme tranſcripta eſt. Leges illam, credo, libenter, ut pote ſummi viri, neque imperite ſcriptam: licet in tranſlatione nonnihil ſui decoris amiſerit. Quod ſæpe monaſterium adeas gratulor, utque in ea fide & affectione perſiſtas erga locum illum, te etiam B atque etiam obſecro. Carolum noſtrum officio meo, quæſo ut reſalutes. Romæ XII. Aprilis.

EPISTOLA XVII.
ad Nicolaum.

De codice Ariſtotelis, deque bibliotheca Caſſinenſi, &c.

Ambroſius monachus Nicolao ſuo amantiſſimo plurimam ſalutem.

Cœpi magnam voluptatem ex litteris C tuis, quibus tu juſte quereris. Brevibus tuis acceptam refers brevitatem. Noſti enim plane quia non ſim ſolitus eſſe negligens in reſpondendo dum licet; utque vel ſponte ſoleam provocare amicos ad ſcribendum. Sed omnes illas antiquas delicias noſtras indigne inſtas ſubducere mihi. Patronum itaque cauſæ meæ vel habere me gratulor, uti apud ceteros, ita apud teipſum: dabis veniam tarditati ac brevitati, quam invito contingere minime ignoras. Neſcio quo pacto ereptum eſt mihi ne proxime reſcriberem de Ariſtotelico illo volumine, quod hactenus eſt penes me: de quo & Carolus noſter D antequam proficiſcerer a vobis verba mihi fecerat, & tu ardentiſſime plane jam ſecundo ſcripſiſti. Rem factu fore difficillimam exiſtimo, quia vir ille ſane eruditus multi illum extimat, tantique ut nihil fere magis. Eſt tamen mihi magna cum illo familiaritas: neque deſiſtam tentare omnia, amiciſſimi noſtri votis ut fiat ſatis. Quod ſi emere illum non dabitur, mecum tamen feram acceptum mutuo, ut tranſcribi apud nos poſſit. Id vobis polliceri poſſe jure meo videor. Nam plurimum ille diligit me, facileque adducetur, ut librum permittat fidei meæ. Abeſt impræſentiarum; neque illi con- E gredi niſi per litteras licet. Sed iſtam omnem curam permitte mihi. Ad Caſſinenſe monaſterium necdum acceſſi. Quam plurima obſtiterunt. Ante reditum tamen noſtrum votis veſtris morem geram, ibique, ſi quid forte deliteſcat, caute explorabo, mecumque feram. Abbas enim mihi multum amicus oſtendit codicem quemdam perveruſtum, in quo duodecim homiliæ ſunt ſuper Iſaiam.

Digitized by Google

abſque ulla inſcriptione auctoris. Origenis eſſe ex ſtilo cenſeo, idque ex eo conjicio, quod præcedunt duæ illæ homiliæ in Cantica Canticorum ab Hieronymo traductæ abſque procemio & inſcriptione ſolemni. Eas an habeatis penes vos (nam non teneo) ſignificabis mihi. Volumen ipſum mecum deferam, ſi tranſcribendi non dabitur otium. Volumen illud de vocabulis tuum quo pacto requiram, ignoro, quandoquidem Andreas ipſe adeo aparte habere ſe negat. Lucium ardentis ingenii adoleſcentem conveni, nihilque peregrinitatis inveniſſe ex verbis ſuis B ſum factus certior. Opuſculum tamen quoddam Ciceronis titulo inſigne tranſcripſit, ac detulit ſecum: quod meo quidem judicio illius non eſt. Habet ſynonima primum, tum de verborum differentiis. Eruditum quidem non negarim virum: longe tamen a Tulliana dignitate. Vidiſſe & accepiſſe mutuo fatetur volumen ingens ac vaſtum antiquiſſimum. Nihil præterea quod ſcriberem occurrebat mihi. Quid enim de Philelfo ſit factum audire cupio. Vale, amantiſſime Nicolae, & occupationibus ignoſce noſtris. Romæ quinto calendas Maii.

EPISTOLA XVIII.
ad Nicolaum.

De rebus litterariis, deque Coſmi & Laurentii conſtantia in adverſis.

AMbroſius Nicolao ſuo plurimam ſalutem.

Actum peccatis meis certo ſcio, ut nuſquam poſſim conquieſcere. Venetias veni, ut ante ſcripſi ad te, gravi neceſſitate compulſus, ne injunctum mihi munus viderer negligere, ibique parum, fateor, quietis inveni. Paucis poſt diebus inde profecturus attulit certe multum ſolatii angoribus meis amicorum communium conſpectus. Patavi offendi opuſcula quædam peregrina penes Hermolaum Barbarum illuſtris indolis adoleſcentem. Ea mecum convecta, dum navicula ferrer, tranſcribere cœpi, majuſque poſtmodum otium nactus exegi. Sed & epiſtolam illam Hieronymi quæ erat apud Barbarum tranſcripſi, pulchram profecto. Ea omnia omitto impræſentiarum apud te. Leges Pomponii Attici vitam, M. Catonis, & quorumdam aliorum, neque ambigo, ipſa novitate recreabere. Litteras tuas jamdudum deſidero. Coſmus & Laurentius fratres viri amiciſſimi valent optime, magnaque conſtantia animi ferunt calamitatem ſuam; & quod his majus eſt, eo affectu in patriam ſunt, ut illam majore conſtantia quam antea diligant, nihilque ſuccenſere videantur ſuæ ejectionis auctoribus, immo omnes fratrum loco habeant, idque mihi plus ſolatii quam antea attulit. Neque enim poſſum A non gratiſſime affici hujuſmodi amiciſſimorum hominum mente. Saluta officio meo Carolum, Paulum medicum, & reliquos noſtri ſtudioſos. Vale. Venetiis v. cal. Februarii.

EPISTOLA XIX.
ad Nicolaum.

Quid Bononiæ & Venetiis cum viris litteratis egerit, & de ſua ad concilium profectione.

AMbroſius Nicolao ſuo fratri amantiſſimo.

Queri haud injuria poſſes, Nicolae cariſſime, noſtrumque accuſare ſilentium, quod tamdiu officioſiſſime litteris tuis provocatus, non reſcripſerim aliquid. Verum hanc ipſam negligentiæ culpam dilui putarem poſſe difficilius, ſi judicem alium minus benivolum minuſque amantem noſtri conſecutus eſſem. Magna certe ex parte acceptum referes occupationibus perpetuis, quibus in dies maceror, ſilentium meum. Con- C ſolatur ratio illa vel ſola, quod quietem, expleto viſitationis munere, uberiorem mihi polliceor affuturam, ut tunc vacare liberius liceat, & operam impendere ſtudiis, quibus interim actu noſtro animo renuntiare cogor invitiſſimus. Neque vero in hac peregrinatione mea tantum mihi otii adeſſe poteſt, ut Dionyſium attingere audeam, quod onus ſummo otio indiget. Mecum toleres neceſſe eſt, Nicolae ſuaviſſime, indictam neceſſitatem. Votis tuis ardentiſſimis quandoque ſatisfaciam, Chriſto propitio. D Veni Bononiam, ibique Gaſparem noſtrum ex præceptore ſæculi factum Chriſti diſcipulum, atque in Dei opere exhortari pro officio ſtudui: multum ſolatii cepit ex viſitatione noſtra. Evolvi bibliothecam illam, quantum inter anguſtias temporis licuit, neque quidquam inveni peregrinitatis.... confluxerunt plurimi ſtudioſi, magnaque in nos humanitate proſecuti ſunt, & in primis Stephanus Porcius prætor, & Marianus frater ſtudioſiſſimus noſtri, Romani equites. Egimus cum illis ferme duodecim dies, intra quos viſitatis atque conſtitutis monaſteriis noſtris, Venetias venimus; ibi quanto ſtudio acceperint nos amiciſſimi noſtri Barba- E rus, Leonardus, & nobiles plurimi adoleſcentes, evolvere non opis eſt noſtræ. Concurrunt quotidie plures officio incredibili, adeo ut pudorem noſtrum ſuffundant. Offendi Syriacum Anconitanum antiquitatis ſtudioſum. Oſtendit nummos aureos & argenteos; eos ſcilicet ipſe quandoque vidiſti. Liſimachi, Philippi, & Alexandri oſtendebant imagines: ſed an Macedonum ſunt ſcrupulus eſt. Scipionis, Junonis in lapide onychino, ut ipſe aiebat, effigiem (nam lit-

Digitized by Google

teræ auro tegebantur) vidi ſummæ elegantiæ :, adeo ut numquam viderim pulchriorem. Eam tibi nequaquam conſpectam aſſeverat, ſive ſponte ſubſtraxerit, ſive illam poſteaquam profectus a nobis nactus fuerit, dignam profecto quæ abs te non ignoretur. Adiit nos inter ceteros phyſicos quidam magnæ opinionis & celeberrimi nominis; qui nonnulla ſe habere græca volumina aſſeveraverit, & in primis Pauli peritiſſimi medici libros ſeptem, Gallieni ac Plutarchi quædam, quæ necdum vidi. Pollicitus eſt enim ſe miſſurum. Notabo ſi quid memorabile invenero, & ſcribam ad te. Feci illi verba de Paulo noſtro, deque illius ſingulari peritia ac diligentia, gratiſſimeque accepit, quandoque ſcripturum aſſeverans, ut fruatur ejus amicitia. Oſtenditque ipſe argenteos nummos, ſed nihil æque ac Alexandri effigiem ſum admiratus, quam eſſe Macedonis illius magni plurima ſunt quæ ſuadebant; ante omnia vetuſtiſſimæ litteræ græcæ, atque inferius M. præterea leonis pelle obvolutum caput, & alia. Nihil hactenus offendi aliud cognitione tua dignum. Libros Barbari noſtri atque Juſtiniani necdum vidi, dabo operam ut videam.

De profectione mea ad concilium ſecurus eram, ſed eam curam innovavit opinio multorum, qui me profecturum titulo legationis affirmant. Conſtituit eo mittere civitas iſta, noſtramque itidem miſſuram opinantur omnes, cum præcipue pontifex ut mittatur inſiſtat. Hoc multi nobiles Veneti, hoc legatus quoque civitatis noſtræ augurantur, Deus adjuvet & dirigat, nos laborem profecto nullum recuſabimus, dum aliquid in ſuam laudem & pro honore civitatis poſſimus operari. Vale, Nicolae cariſſime, & noſtrum monaſterium crebro inviſe, noſtroſque omnes exhortare, & meo nomine atque officio ſaluta, præſertim Gregorium ſenem, Hieronymum fratrem, ac reliquos. Franciſcus Barbarus & Marcus Lippomanus & Hermolaus, Donatus, & reliqui familiares noſtri multum te ſalutant. Coſmo & Laurentio fratribus ſuaviſſimis, & Carolo noſtro me commendabis. Prooemium illud noſtrum in Laërtii traductionem, ſi probaſti, ſcire cupio. Venetiis. Ex noſtro monaſterio ſancti Michaëlis de Murano, III. cal. Junias.

EPISTOLA XX.
ad Nicolaum.

De codicibus Petri phyſici, de datis a Franciſco Barbaro, deque Georgio Trapezuntio.

AMbroſius Nicolao dilectiſſimo fratri ſalutem.

Scripſi ad te proxime, ut & officio meo non deeſſem, & deſiderio tuo ſatisfacerem. A Quod ſcriberem ferme nihil novi ſuperat; id ſolum ſignificandum fuit me integerrime valere: neque ex immutatione aëris ullam perpeſſum eſſe læſionem. Petrus ille phyſicus vir humaniſſimus attulit ad me poſtea codices græcos ſuos; Paulum ſcilicet Eginetam peritiſſimum medicum de toto corpore medicinæ ſeptem libris utiliter & breviter diſſerentem. Nullam medicinæ partem reliquit quam non hoc opere ſuo comprehenderit & delicate & diligenter; & chirurgiam quidem omittere noluit, neque B medicamenta ſimplicia & compoſita. Septimus ejus operis liber maxima ex parte de ſimplicibus eſt. Floruit ſub Juliano Cæſare, medicuſque, niſi fallor, ejus fuit. Volumen aliud Galieni eſt . . . . . . libri VI. . . . . libri III. optimis litteris. Volumen aliud in quo Ptolomei muſicam libris III. cum commentario Porphyrii ſubſequente, & Plutarchus de muſica in membranis brevi aptoque volumine. Plutarchi moralia in duobus voluminibus cartaceis, voluminibus novis & malis litteris. Miro amore afficitur nobis & Paulo noſtro præcipue: neque am- C bigo libentiſſime, ſi dabitur, divertet ad vos.

Franciſcus noſter Barbarus condimentum totius humanitatis mihi dono obtulit duo græca & grata volumina, Prophetas ſexdecim in uno volumine aptiſſimo & delicatiſſimis membranis ac litteris. Ea mecum afferam, vel certe præmittam. Georgius Trapezuntius vir ſane peritus & græcarum & latinarum litterarum, libentiſſime ſe conferret ad vos, ſi honeſtum ſibi ſalarium decerneretur, vel publice vel privatim. Ardet ingenio, & mirum eſt quam illum confidam D civitati noſtræ futurum & commodo & ornamento, ſi accerſatur. Nihil in ſe habet fictum, nihil fucatum; plus agit quam loquatur, & judicio meo aptiſſime imbueret adoleſcentes tum græcis tum latinis litteris, longeque eſſet Philelpho fructuoſior. Si qua ſpes eſſet eum conducendi, credas, Nicolae cariſſime, multum conferret civitati. Mirifice cupit divertere ad vos, ut veſtro colloquio & contubernio frui poſſit. Reſcribes ad me quidnam ſit ſperandum: nam facile negotium conficiam. Franciſcus E Barbarus, Leonardus, Juſtinianus & Hermolaus, ac nobiles ceteri ſtudioſi te officioſiſſime ſalutant. Saluta officio meo Coſmum & Laurentium fratres & Carolum noſtrum & Hieronymum fratrem. Vale, Nicolae cariſſime, & occupationibus imputa, ſi ſum brevior, quam res poſtulat & amor in me tuus. Venetiis ex noſtro monaſterio ſancti Michaëlis. VIII. idus Junias.

EPISTOLA XXII.
ad Nicolaum.

De rebus litterariis, viriſque litteratis.

AMbroſius Nicolao ſuo plurimam ſalutem.

Accepi diutius expectatas ſuaviſſimas litteras tuas, quibus tibi noſtras epiſtolas maximæ fuiſſe voluptati ſignificas, adeo ut eas præferas . . . . Non poſſum non ſumme gratulari tanti abs te fieri noſtras ineptias, mihique, quoniam tibi placent, non placere vix poſſunt. Agam poſthac ut ſentias mihi gratam eſſe jocunditatem tuam, & meipſum vindicabo a curis reliquis, ut ſcribere poſſim liberius & ſæpius ad te. Accepiſſe te in bonam partem excuſationem ſilentii gratulor primum, etſi contra ac ſentis mihi neceſſariam excuſationem ipſam intelligo, atque eo magis, quo deſiderio te noſtrarum litterarum teneri certo ſciebam, neque tamen occcupationes ita imperabant mihi, ut ſatisfacere amiciſſimo animo tuo in hoc officii genere non ſufficerem.

Dionyſii traductionem abs te commendatam mihi, etiam inter peregrinationis anguſtias, non modo grate, ſed & libentiſſime accepi, majoreque affectus ſum voluptate, quam ſi ejus in otio profundo me admoneres. Libet enim & amplecti & oſculari ſtudium in nos tuum omnino rarum & pene ſingulare. Equidem enitar, auſpice Deo, meipſum vindicare mihi, quantum licebit, peracto tamen neceſſariæ peregrinationis munere, atque in otio vivere contendam. Deus aſpirare votis noſtris dignetur, nobiſque opem ferre quo id conſequi poſſimus, quod multum certe cupimus: id tibi perſuadeas velim, amice fidiſſime, numquam meliore nos fuiſſe animo ad iſta ſectanda honeſtiſſima ſtudia, quam ſumus modo; numquam liberiore a cupiditatibus noxiis, etſi numquam eis cervices ſubjicere dignati ſumus, miſeratione divina freti.

Gaſpar noſter, de quo paucis ad te ſcripſi, bene atque integerrime in ſancto inſtituto valet, neque ullam in eo deprehendi inconſtantiam, & quidem cum ſimul per multam horam fuerimus. Confido in Domino illum utile vas in domo Domini futurum. Eo duce, bibliothecam conventus evolvi, non quidem examuſſim ſingula diſcutiendo volumina, cum eſſent ibi plurima a ſtudiis noſtris remotiſſima, ſed ſummatim perſtringendo, quia revera neque hora patiebatur diutius remorari. Ex eo ſum factus certior nihil peregrinum ibi deliteſcere. Dum redibo, reſarciam negligentiam. Hic luſtravi monaſteria plurima, & nihil fere dignum inveni. Tarviſium quoque conceſſi, ut bibliothecam proſpicerem, ut ferebatur, inſignem, nihilque omnino reperi, præter ea quæ ſunt celeberrima, & apud nos, ipſaque pauciſſima, puta Auguſtini epiſtolas in uno pulchro aptoque volumine gallicis litteris, & alia quædam in hunc modum. Stephanus Porcius & Marianus nobiliſſimæ indolis adoleſcentulus, ut ſcripſi, officioſiſſime nos habuerunt, neque ſatisfacere ſibi ipſis videbantur. Ardet deſiderio delicatioris muſæ; etſi jus civile perſiſtit addiſcere, alieno potius juſſu quam electione ſua. Ferrariam die jam in veſperam declinante pervenimus, & quoniam princeps civitatis Venetias conceſſerat, Guarinum quoque ipſum ſecum iviſſe crediderаm. Itaque mane ſummo inde profecti, cum jam navigare incœpiſſemus, obvium habuimus principem brevi lembo ſubvectum. Poſtquam Ugucionem illum vaſtiore ornatiſſimoque navigio cum pleriſque nobilibus longe ſequentem offendimus, inter quos Guarinum quoque notaſſe viſus ſum. Veronam illum rediturum & ipſe percepi. Rationem ex noſtro Barbaro diſceſſus ſui nullam audivi, ſed explorare contendam. Proœmium illud noſtrum ſuper Laërtium probari tibi gratulor, ſatiſque me oblatrantium linguas armaſſe rationibus videor. Fantinus noſter me jam ſecundo adiit, excepitque convivio humaniſſime, cum quo plura luſtravimus, & in primis Johannis Cornelii bibliothecam, in qua novi quidem nihil inveni, ſed multa tamen pulchra ornatiſſimaque volumina, tum ſacra tum profana evolvi. Fantinus ipſe mirifice afficitur tibi, tuique memoriam magna certe cum benivolentiæ ſuavitate complectitur. Is deſtinavit in otio vivere, miſſis occupationibus reliquis, & ſe ſacrarum litterarum exercitio tradere. Petrus phyſicus vir humaniſſimus Venetiis eſt, locuplex, ut intellexi, dicitur & in Urbe celeberrimus. Græcas litteras non plane didicit, miroque affectu Paulo noſtro afficitur & tibi æque. Florentiam viſendi gratia venire cupit, ut fruatur veſtro contubernio. Quæque apud illum ſunt græca volumina in Pauli noſtri poteſtate erunt. Poſtulet magna cum fiducia, nihil illi omnino denegabitur. Ita de viri benivolentia & pietate in Paulum ipſum confido. Volumina mihi a Barbaro noſtro dono data, ſi commode licebit, præmittam, ut aſpectu quoque ipſe gaudeas. Ejus domum necdum adivi, nec Juſtiniani quidem noſtri, quia ſunt occupatiſſimi in reipublicæ negotiis. Dabo tamen operam ante diſceſſum hinc noſtrum huic tuo deſiderio gerere morem. Cyriacus Anconitanus hinc abiit orientem petiturus. Effigiem certe nec ſpecioſiorem neque gratiorem umquam vidi, tuæque ſententiæ ſum, ut putem illum admiratorem vetuſtatis, litteras inſculptas auro numquam tecturum. De Georgio Trapezuntio quid ſperandum ſit animadverti, lacrymabilem-

Digitized by Google

que tragœdiam mœſtus legi, ferens iniquo animo tantum valuiſſe hominis inſolentiam, ut cives liberos periculo cruciatus ferme exponeret. Deus negotia civitatis in melius dirigat.

De profectione ad concilium noſtra, nihil, ut video, oportet ultra ſuſpendi animo. Hermolaus Donatus legatus hujus civitatis illuc proficiſcitur, una cum domino Johanne Franciſco juriſperito. De coronatione imperatoris & pace cum Venetis hic firma opinio eſt. Effigiem auream Berenicis videre contendam, tuoque deſiderio, & criſtallinam Alexandri, quamquam illa, niſi fallor, B attestatione Barbari noſtri abvolavit. Reſpondi ad omnes epiſtolæ tuæ partes, neque ferme quid ſcribam aliquid reliquum eſt. Saluta officio meo Coſmum & Laurentium fratres, Carolum quoque noſtrum, & Pontanum, quem admotum equuleo, ut par eſt, doleo, noſtroſque omnes de monaſterio reviſe ſæpius, & ut pro me preces fundant, admonebis. Calamos ſi qui occurrent electiores ad te mittam, licet ipſe malis æque ut bonis uti ſoleo. Pauciſſimi tamen inveniuntur C quales cupis, neque omnium judicio cogniti. Patavium paucis poſt diebus proficiſcar, inde Veronam, demumque Vicentiam, cujus antiſtes Petrus Emilianus priuſquam huc perveniſſem, obierat diem ſuum. Conatus ſum illius libros videre, præcipueque Pſalterium illud græcum, quod pulcherrimum & ornatiſſimum omnium qui viderunt judicio fertur. Necdum datum eſt, quod hi Patavii eſſe memorentur. Eos inde tranſiens videre contendam, & ſi qua præterea erunt memoratu digna, ut ſcribendi ad te locupletiorem materiam aucuper. Vale, mi amice ſuaviſſime, & amantiſſimum D tui perpetua benivolentia & pietate proſequere, tuiſque uberrimis noſtram ignaviam excita. Venetiis, ex noſtro monaſterio S. Michaëlis, XII. Julii.

EPISTOLA XX. ad Nicolaum.

De Victorino viro humaniſſimo, & ejus bibliotheca.

AMbroſius Nicolao ſuo plurimam ſalutem.

E Veni Mantuam, ſuſceptuſque ſum a Victorino viro optimo & amiciſſimo ſummo certe affectu ac præcipuo ſtudio ac pietate prope ſingulari. Mecum eſt jugiter, quantum per occupationes ſummas licet. Neque ipſe modo, verum & plerique ex diſcipulis ſuis, non ignavi & multum eruditi. Non deſunt ex his qui græcis litteris ita operam dederunt, ut traducere in Latinum cœperint. Unus ex his Camilli vitam tranſtulit, & Æſopi fabellas, & ex Chryſoſtomo quædam. Videbo ea hodie, & quid de his ſentiam, faciam te certiorem. Miſit ad me protinus Victorinus noſter quædam græca volumina, Auguſtinum de..... Platonis leges, epiſtolas, & rempublicam, & Chryſoſtomi volumen. Hodie reliqua illius diligenter inſpiciam. Meliorem illo virum, auſim dicere, neſcio an umquam viderim. Tui certe & amantiſſimus & obſervantiſſimus eſt. A latere meo avelli niſi ægre non poteſt, atque inter ſermones noſtros, lacrymas illi excutit gaudium, ut ex verbis atque ex geſtu ſuo facile proſpici poteſt, quanto ſtudio afficiatur bonis, qui me non merentem tanto proſequitur affectu. Donat quotidie egregiis xeniis & inſtituto vitæ noſtræ accommodatis, nullamque officii partem vir omnium humaniſſimus præterire permittit. Ejus ope atque opera negotium religionis meæ ſatis grave, cujus gratia adveni, conficiendum felici exitu ſpero. Paucis de Victorino egi tecum: neque enim permittit horæ brevitas prolixius ſcribere. Servabimus reliqua, dum licebit ſolitas audire & reddere voces. Nummum plumbeum ex auro formatum, cum reginæ Berenicis ad te mitto. Volumina græca Barbari mei munus, vobis puto jam reddita. Veronam continuo proficiſcar, inde Vincentiam, ac tum demum redibo Bononiam, Florentiam poſtea petiturus. Epiſtolas Antonii magni, de quibus ſcripſi ad te, necdum accepi ex Patavio. Eas mecum feram, & ſi quid dignum uſquam invenire potero, notabo diligenter. Hic certe præter Victorinum inveni nihil. Vale, amice ſuaviſſime, & viatorem, immo verius curſorem ex quieto monacho Ambroſium tuum miſerare, licet certe me minimum fatigat & vexat equitandi etiam ad æſtum ferme intolerabilem labor. Nullus ex ſociis hujuſce exercitationis patientior quam ego eſt, agente id, ut ſpero & confido, miſericordia Dei, qui indignum quiete illa ſolitaria voluit hoc in ſtadio currere. Saluta affectu & officio meo Coſmum & Laurentium & Carolum noſtros. Saluta Hieronymum fratrem & reliquos ex ludo noſtro. Vale denuo. Mantuæ XIV. cal. Auguſti.

Poſteaquam ſcripſeram & obſignaveram litteras, profectus ut viſerem Victorinum, græcamque ipſius diſcuterem bibliothecam, occurrit ille nobis cum filiis principis, maribus duobus, & puella ſeptem annorum. Major ex his XI. minor V. annorum eſt. Duo item alii pueri X. ferme annorum ſinguli dominorum aliorum filii. Aderant cum illo & frequentes diſcipuli. Venimus ubi græcorum voluminum præparata erat ſtrues. Vidimus ſingulatim omnia. XXX. ferme erant, notiſſima omnia præter pauca. Offendimus de muſica volumina Claudii, Ptolomæi & Quintiliani cujuſdam bene eruditi,

ut ex ſtilo animadverti, & Bacchii ſenis in A eodem volumine. Volumine in alio Juliani Cæſaris orationes IV. prolixas. Symoſium ſive Saturnalia de geſtis imperatoris ſive Περὶ βασιλέως laudes Conſtantii, laudes Euſebiæ reginæ, & in eo volumine Homeri vita ab Herodoto ſcripta, quam ſumto mecum volumine legi. Vidi & Johannis cujuſdam conſulis volumen de variis quæſtionibus Ariſtotelis: complura vidi, ſed ea omnia ſunt apud nos. De vocabulis, de grammatica, Herodotum, Tucididem, Arrianum, poëtas etiam plurimos, & Plutarchi paralella & alia. Quid B plura? diligentiam hominis uſque admiratus ſum. Principis filios & puellam græcas docet litteras, omneſque græce ſcribere didicerunt. Novem ſunt ferme pueri, qui ſcribunt adeo venuſte, ut miratus ſim. Vidi Chryſoſtomi traductionem ab uno ex diſcipulis ejus factam, ſatiſque placuit. Tres alii provectiores egregie proficiunt. Fui ſecum per multam horam. Contulimus pluri- C ma, bonitatemque & doctrinam viri exoſculatus ſum. Placuit hæc addere prioribus litteris, ut ſicuti pollicitus eram, certiorem de omnibus facerem. Vale. Mantuæ XIII. Auguſti.

His jam obſignatis adivi denuo Victorinum, humanitatis profecto condimentum, & cujus ardenti ingenio & præcipuo ad ſtudia humanitatis affectu eximie ſum delectatus. Vidi latinum volumen Auguſtini de muſica, & Cathegorias quæ inſcribuntur Auguſtini, & ut vel ipſius, vel alterius doctiſſimi viri eſſe credam, facile inducit ſtilus ipſe & amœnus & facilis. Vidi & Acri commentum in Odis Horatii. Julii item Firmici Matheſeos libros octo, quos tranſcribi accuratiſſime juſſit. Obtinui a non renitente, ut orationes illas Juliani Auguſti, & Homeri vitam, & Quintilianum illum & Bacchium tuo nomine tranſcribendos curaret. Libentiſſime annuit: quippe qui ad hoc ſuo jam impetu ferebatur. Quam cupit te intereſſe ſermonibus noſtris. Voluptatis profecto plurimum & ipſe accepiſſes & acceſſiſſet nobis. Cras ſummo mane Veronam contendimus, ibique ſagaciter odorabimur, an ante aliquid fugerit, licet id quidem credibile non eſt. Neque tamen ero idcirco lentior. Vale denuo XIII. cal. Auguſti.

Finis Epiſtolarum libri decimi ſexti.

AMBROSII CAMALDULENSIS

EPISTOLARUM LIBER XVII.

AD DOCTISSIMUM VIRUM FRANCISCUM BARBARUM.

EPISTOLA PRIMA ad Franciſcum Barbarum.

De mutuo amore, de Lactantii codice emendando, deque Johanne Chryſolora.

AMbroſius Franciſco ſuo Barbaro ſalutem.

Cum litteras tuas diu & incredibili deſiderio expectaviſſem, nullaſque mihi abs te reddi, cum ego non unas, ſed plures ad te ſcripſerim, non ſecus ac par erat dolerem, meque abs te negligi præ illarum deſideratione, ut crederem pene in animum inducerem; ſit enim ... ut ....

Heri tandem veſperi profectus ad me noſter Nicolaus, (facit autem id frequentiſſime pro conjunctione noſtra, quam ipſe integerrimam atque rariſſimam eſſe ſcis,) reddidit D mihi abs te litteras plenas officii, pietatis, atque diligentiæ. In quibus amavi primum amorem tuum, quo profecto id actum eſt, uti ne me jam abs te tractari negligentius exiſtimarem, & moleſtia omni, ſi quam ex requiſitione officii atque litterarum tuarum conceperam, per tuam integritatem, fidem, virtutem, atque conſtantiam liberarer, magiſque pudore affici facilitatis meæ, quam quod abs te deſertum falſo putarem, dolore confici gratularer. Ut autem tu me officio tuo atque diligentia ſumma voluptate afficis, ita contra ſic indigne ac moleſte fero tabellariorum perfidioſam negligentiam,

Digitized by Google

per quam actum video, uti ego tuas litteras, delicias meas, diu ac fruſtra deſideraverim, ut credi vix poſſit. Deus id genus hominum bene evertat. Quod epiſtolas clariſſimi viri Manuëlis acceperis, nunc primum per litteras tuas novi, teque in illius humanitate, doctrina atque ſapientia acquieſcere maximum in modum gratulor. Eſt enim revera ea ingenii facilitate atque copia, ut ſolus propemodum poſt veteres illos quos ingenti admiratione admiramur, quorumque libris exercemur ad ſtudia humanitatis, palmam doctrinæ facile meo judicio referat. Eum ipſe tecum maxime admiror, atque in deliciis habeo, idque me ſibi debere, cum pleraque reliqua, tum amor ejus viri, atque obſervatio quædam mei ſingularis ac mirifica facit, quam ex aliis litteris quas ad te miſi, & ex his quas ad te mitto, quod id tibi gratum fore puto, facile cognoſces. Indicem tuæ bibliothecæ nunc primum accipio; cumque gratias habeam ingentes tuæ curæ & operæ atque diligentiæ, modo pluribus verbis agere omittam, ut memoriam animi tui officiique ſingularis, atque immortalium tuorum in me meritorum numquam ponere inſtituam. Jam vero quod ex hiſdem tuis libris, ſi quos mihi meiſque uſui eſſe poſſe putavero, ut abs te conſtanter petam, hortaris: Nihil quidem me inde admonere neceſſe fuit, cum mihi adeo magnifice de te ac de noſtra conſuetudine firmiſſima atque fideliſſima perſuaſum ſit, ut non modo tua omnia, verum & teipſum in uſus meos atque in poſſeſſionem meam aggregem. Itaque libris tuis ſic utar ut meis, nec ulla detinebor verecundia, quominus de te omnia mihi fideliſſime polliceri pergam, abs teque petam omnia. Tu modo id cura ut nihil me ex tuis celatum eſſe patiaris, ſed quicquid in dies ex ratione libraria tibi acquiſieris, ad me ſtatim ſcribas, aſſumaſque me in communionem gaudiorum tuorum, & ſimul conſulas commodis meis.

Plutarchi epiſtolas, quia in indice tuo non reperi, ſcire cupio an adhuc deſideres. Sed hæc ſatis erunt pro ratione librorum. Cum diligentius ipſum indicem perſpexero, ſcribam ad te quid velim. Gratum vero mihi ſimul & jucundum feciſti, quod Lactantium tuum ad me direxiſti. Nihil profecto fuit, quod vel abs te dignius vel mihi ſuavius imperari poſſit. Itaque ejus emendationi totus incumbam, atque eo gratius quo maxime viri delector ingenio, qui, conſtantiſſime dixerim, nemini veterum, ne Ciceroni quidem, ipſi aureo atque immenſo flumini eloquentiæ, meo judicio, numquam cederet. Quod ſi te ſibi familiarem effeceris, numquam profecto mihi temeritati dabis judicium meum. Græcas etiam, ut admones, litteras illi reſtituam, itaque efficiam omnia, ut in nullo deſiderari patiar in me diligentiam. Nullas autem eſſe poſſe tam urgentes, adeoque neceſſarias occupationes meas, quas non tuis commodis poſtponendas cenſeam, facile de me exiſtimabis, ſi plane qualis quamque vehemens ſit adverſum te affectus meus vidiſti. Sed & ſi quid poſthac operæ ejuſmodi ſponte injungendum putaris, non abnuam, meque ad id munus tecum paro, ſpondeoque ac polliceor omnia ex animo tibi deditiſſimo. Sed & de his ſatis.

Quod in litteris ad noſtrum Nicolaum petis, ut tibi ſcribi faciam Ageſilaum Xenophontis, faciam id equidem libentiſſime, eamque operam ſive ipſe mihi aſſumam, ſive noſtro ſeni jocundiſſimo Demetrio injungam, tibique prope diem mittam. Angitur autem vehementer ſenex ipſe, quod cum plures litteras in Italiam ſcripſerit, Johannes Chryſolora nihil ad eum umquam reſcripſit, cum ad eum plures ipſe litteras dederit, eumque ſemper loco filii amaverit, omniaque ſemper quæ illius ornamentis atque commodis conducere poſſe viderentur, quæſierit, paraverit, effecerit. Prætereaque donari cupit abs te duobus pileolis candidis acu textis in ſphæræ faciem rotundis, atque ea forma quam incluſam hic perſpicies. Nullum autem ejuſmodi in hac civitate, quamvis multum quæreremus, invenire potuimus. Alioquin hanc tibi navandam operam non permittemus. Feceris in hoc mihi & ſibi gratum. Amicis omnibus, cum licuerit, ſalutem dicam ex te. Coſmus noſter ornatiſſimus atque ſapientiſſimus adoleſcens cras ſcilicet kalendis Martii inſigni atque clariſſimo bimeſtri magiſtratu civitatis perfuncturus, novus candidatus aſſeritur. Atque pro firmo id habetur. Nicolaus noſter ad te litteras dabit prolixas. Magiſter noſtri monaſterii meus ſenior, pater optimus atque ſanctiſſimus vir, accepit grato animo commendationes tuas, teque atque noſtrum Zachariam vita functum ſuis precibus atque votis proſequitur. Is tui amantiſſimus eſt. Habet enim id inter reliqua divina & ſingularia bona virtutis, ut bonis omnibus, qualem te eſſe & ipſe facillime proſpexit, & a me cognitum habet, ſtudeat, eoſque in honore habeat. Præterea germanus meus Hieronymus aliique nonnulli ex noſtro ludo tibi plurimam ſalutem dicunt. Salutem dices ex me eloquentiſſimis atque ornatiſſimis hominibus Andreæ, Juliano, Leonardo, Juſtiniano ac reliquis qui tecum ſunt & per te nos diligunt & obſervant. Vale, mi ſuaviſſime frater.

Digitized by Google

EPISTOLA II.
ad Franciſcum Barbarum.

De ipſius in Angelum adoleſcentem humanitate, variiſque rebus litterariis, de Ludovico abbate S. Juſtinæ

AMbroſius Franciſco Barbaro, ſalutem.

Occupatus ſcribo breviter. Ergo ut epiſtolis tuis reſpondeam neceſſe eſt, ſcribam latius cum ero otioſior. Quid cum Angelo noſtro clariſſimo adoleſcente egeris, utque illum litteris meis exoratus humane liberaliterque tractaveris, quantaque illi pietate, officiis omnibus humanitatis affueris, & ante ex illius & poſtmodum ex tuis litteris didici, nullaque nova fere voluptate affectus ſum. Ita enim jampridem de tuo ingenio naturaque magnifice perſuaſum eſt, ut nullius, quamvis ampliſſima, laus, judicium meum quod de te ſemper fuit, ſuperare poſſe videatur. In hac tantum parte voluptatem equidem maximam cepi, quod is adoleſcens te plane ac penitus agnovit, atque ita agnovit, ut non Ambroſium in te tantum, quod tu ais, id enim profecto parum erat, ſed ſummum quemdam atque virtutibus omnibus ornatum virum & agnoviſſe & amaviſſe, ac toto animo amplexus fuiſſe ex tuis litteris facile intelligatur, quibus ſe cum ſolum fructum accepiſſe peregrinationis ſuæ adoleſcens non infacundus teſtatur, quod te vidit atque in tuam benivolentiam dum iter ſuum pergeret veluti in beatorum inſulas delatus eſt. Ita enim ſe acceptum egregie, ita officioſe, pie, fideliterque tractatum aſſerit, ut ex ipſa etiam recordatione beatum ſe ac feliciſſimum exiſtimet, conſtanterque, ſi ejuſmodi Barbaros reperiſſe ſe poſſe arbitretur, relictis patriis ſedibus, ipſos quoque Scythas aditurum, penetraturumque Garamantas & Indos. Sed de Angelo ſatis.

Laudationem funebrem a Bizantio rege ſcriptam, & perlibenter accepi, & ſummo ſtudio totam legi, offendique rem opinione meliorem. Ita enim magnifice tantaque cum dignitate loquitur, ita ſummos illos ac veteres oratores exprimit, ut ſummam ſibi laudem & admirationem apud eruditos omnes, meo quidem judicio, non injuria vindicare videatur. Habeo tibi gratias ingentes, quod opera tua factum ſit, ut tanta oblectatione fruerer. Credas, velim, amare, colere, atque obſervare illum regem cœpi. Quod prius ut in animum inducerem, vix fieri poſſe juſtis ex cauſis arbitrabar. Habes inde judicium meum. Orationes illas omnes a Poggio miſſas jam credo acceperis. Miſit enim illas Nicolaus noſter. Pauſaniam item quamprimum miſſurus, ut voluntati tuæ morem gerat, & viciſſim abs te plura petiturus. Credo ex illius litteris didiceris Pompeum Trogum clariſſimum hiſtoricum, ſtudio & opera ſummi atque doctiſſimi viri cardinalis Piſani in Hiſpania inventum, atque ad nos cum tranſcriptus fuerit perferendum. Leonardus Aretinus commentaria ſcribere de primo bello Punico & ex Polybio traducere cœpit. Opus, ut audio, egregium, nam & ipſe non vidi. Dum abſolverit ea atque ediderit, erit curæ meæ ut ad te perferantur.

Bernardus civis noſter necdum abſolutus eſt, ſpe tamen deducitur ut brevi abſolvatur. Et ut erat officii mei, quantum licuit, affui, atque adero, tuis atque clariſſimi adoleſcentis Friderici Cornelii litteris admonitus, qui mihi nuper uberrimis litteris gratias egit, & dum otium aderit, reſcribam. Optimus atque in omni religione præſtantiſſimus vir LUDOVICUS abbas ſanctæ Juſtinæ, dum reverteretur ad nos, aliquantulum remoratus eſt nobiſcum. Amavimus inſignem virum atque ſingulari quadam admiratione amplexati ſumus. Ei Philoſtratum tuum ad te perferendum tradidi, Nicandrum item propediem miſſurus. De Laertio Diogene habeo gratias, quod illum ad nos migraturum aſſeveras. Opuſcula illa breviora atque peregrina Xenophontis, gratum mihi feceris, ſi ex Guarini volumine ſumta mihi ſcribi feceris. Id illi opus antea injunxeram: ſed quia nihil reſpondit, vereor ne per illius occupationes, hoc illi exciderit. Curabis pro ſolita in me pietate, ut in hoc deſiderio meo fiat ſatis. Nec plura his. Cum aliquid certi de Johanne Chryſolora acceperis, fac noverimus. Zachariæ fratri reliquiſque noſtri ſtudioſis ſalutem dices ex me. Tu ſalvebis a ſeniore patre. Vale.

EPISTOLA III.
ad Franciſcum Barbarum.

De emendando codice Lactantii, itemque Climaci, & de aliis libris.

AMbroſius monachus Franciſco ſuo Barbaro ſalutem plurimam dicit.

Si bene vales, eſt ut volo. Etſi nihil erat novi quod ad te ſcribendum putarem, cum ſatis accurate & nimium etiam fortaſſe prolixe ad te binis meis litteris, quas percepiſſe jam arbitror, perſcripſerim omnia, ne tamen is juvenis civis veſter, qui viſendi ſtudio venit ad nos, ſine meis ad te litteris proficiſceretur, mea intereſſe plurimum exiſtimavi, ut tu vel hoc officio inſignem quemdam adverſus te amorem meum recognoſceres. Hoc tantum impræſentiarum ſcribendum viſum eſt, Lactantium tuum mihi poſtea redditum fuiſſe: in quem utprimum conjeci

conjeci oculos ac legere cœpi, animadverti ſcriptorem illum imperitiſſimum atque ineptiſſimum, quod neceſſe erat, negligenter nimium atque mendoſe ſcripſiſſe. Miſeratus ſum ſortem doctiſſimi viri, mecumque tacitus indignabar, aureum illud ingenium imperitorum violari manibus. Laudavi præterea conſilium tuum, quo tu virum illum hac injuria liberare cogitaſti, miſiſtique ad nos, qui etſi minus eruditi, ſtudioſi tamen ſatis atque diligentes ſumus. Itaque ſpondeo, ut antea jam feci, me acrem operam daturum, ut is quem mendoſiſſimum ad me miſiſti, quam emendatiſſimus ad te proficiſcatur, atque de imperito, barbaro, & ruſtico, quantum fieri per noſtrum laborem poterit, eruditus, latinus, urbanus fiat. Qui ſi apud me pluſculum temporis fecerit, mirari non debebis. Solent qui deſperabilius languent plurimam apud medicos moram facere. Curabo tamen diligentius ne tu illum ſæpe nimium atque diu deſideres.

Ageſilaus Xenophontis hoc biduo . . . . . . quem ſtatim mittam ad te. Nicandrum tuum abs te per proximas litteras petii. Curabis tu pro tua in nos benivolentia morem gerere noſtro deſiderio. Epiſtolas Plutarchi, ſi acceperis, facies nos certiores. Alexander ille Aphrodiſius cujuſmodi ſit, qua magnitudine, quave litterarum facie, quoſve Ariſtotelis libros explorat, ſcire plenius cupio. Si ſit inter tuos vel tuorum familiarium codices opus quoddam, cui Climaci vocabulum eſt, inquires diligenter, atque me inde etiam facies per tuas litteras certiorem. Aveo enim illud vehementer accipere quod ſit . . . . . vehementer utile atque neceſſarium. Eſt quidem id opus in latinum traductum, verum ita imperite, ut præter ſyllabas, qui intelligat fere ſit nemo. Si illud accepero, fortaſſis illi reddam faciem ſuam, quam ſibi quodammodo traductoris imperitia atque perverſitas abſtulit. Ut enim factus ſum certior ex noſtro Chryſolora, ſplendet in græco nitore eloquii. Vide quantum præſumam de te, quamque mihi perſuadeam te me eſſe alterum, cum non modo tua, verum & tuorum neceſſariorum mea exiſtimem.

Cum acceperit ex Cypro libros ſuos Leonardus Juſtinianus; curabis mihi conficere diligentem indicem, qui librorum contineat nomina ſingulatim. Sed ſi quid reliqui civium tuorum voluminum græcorum habeant, quidque tu habere ſperes, cupio certius noſſe. Nicolaus noſter ad te miſit Ciceronis epiſtolas ad Atticum, quas te accepiſſe jam exiſtimo. Is maxime te diligit, cumque ante paucos dies cuperet græcas litteras Pandectarum tibi tranſcribere, rei difficultate victus, deſiit. Sunt enim illi libri velut ex ſacrario Minervæ proferendi, nec ſine magiſtratuum permiſſu inſpici illos eſt

A licitum, quod imperitum vulgus neſcio quid illos eſſe arbitretur. Perſiſtet tamen ille morem alias tibi gerere, nec quicquam miſſum faciet diligentiæ ad id efficiendum. Guarinum noſtrum ſalvere jubebo, iterumque reliquos inſignes viros qui nos tecum colunt atque amant. Major noſter & ſenex Demetrius, & nonnulli ex noſtro ludo tibi ſalutem dicunt. Vale. Florentiæ ex noſtro monaſterio XI. Martii.

EPISTOLA IV.
ad Franciſcum Barbarum.

B *De ipſius invalitudine & diſſidio cum Nicolao.*

AMbroſius monachus Franciſco Barbaro, ſalutem.

Si bene vales, gaudeo. Cum proficiſci pararet ad vos præſtantiſſimus theologus mihique pater digniſſimus Antonius Maſſanus, officio ſuo ſane non defuit, & an ſcribere vellem aliquid ad te interrogavit, immo ut ſponte ſcriberem hortatus eſt. Ego qui id diutius optaſſem, libens parui, meque ad ſcribendum protinus contuli, id ante omnia C ſignificans, me heſterno veſpere fuiſſe triſti nuntio tuæ malæ valetudinis affectum acriter. Nam cum una eſſemus ego & frater Matthæus Viterbinus, utriuſque noſtrum, ut ſcis, familiariſſimus, id ſe ab archiepiſcopo Cretenſe eadem ferme hora didiciſſe triſtis aſſeruit, quamquam utrique noſtrum inde pars maxima mœroris relevata eſt, quod jam priſtinæ integritati reſtitutum ſive reſtituendum brevi, eodem ipſo ſummo viro referente, certiores facti ſumus. Cura, Franciſce cariſſime, ſi me quantum facis amas, ſi me item valere vis, ut D bene atque integre valeas. Et ſi illic ſuſpicio ulla peſtis eſt (nam id quoque audio) te ad regiones confer, ubi ſecurus vivere atque otioſus poſſis. Id erit nobis omnibus gratiſſimum, qui tui ſtudioſi ſumus, quibus vita tua non minus cara eſt, quam debet. Debet autem maximum in modum. Extrica te inde quæſo, nihilque tibi vita iſta ſit carius. Dici non poteſt quam te velim incolumem. Deus omnipotens annuat votis noſtris, teque ſua protectione cuſtodiat.

E Ex magiſtro noſtro Antonio addiſce conditionem Nicolai noſtri, indignam ſane atque miſerandam. Eam tamen a me neceſſario exponi debere putavi, atque tibi in primis, quicum non ſecus quam cum amico meo, quidquid velim ſecure atque libere explicare poſſe, jam pridem mihi perſuaſum eſt. Quanta fuerit inter Franciſcum & Nicolaum ipſum conjunctio, nullus fere qui illos norit, ignorat. Ea vero ipſa conjunctio tam cara, tam celebris, tam rara jam pridem, non diſſuta, ſed diſciſſa atque

Digitized by Google

diſrupta eſt, ut reſarciendæ ſpes nulla reliqua eſſe videatur. Ejus autem adeo pertinacis diſſidii, uterque fortaſſis, quorumdam judicio, cauſa fuerit. Ego alteri tantum id crimen impingo, Franciſco ſcilicet. Cum enim nihil ante illud, quod ego reminiſci poſſum, manarit præter indicia ſumma benivolentiæ, ſummum ſtudium, obſervationemque ſubmiſſam, ut ſervituti fere propinqua videretur; ille (fas enim mihi ſit vera apud te loqui) jamdiu congregandæ pecuniæ ſtudioſior, quam ſervandæ amicitiæ, immo illius appetentiſſimus, negligentiſſimus iſtius, atque adeo ſtudiis humanitatis, quibus nulla umquam cum immodica cupiditate convenientia eſſe potuit, infeſtus, cauſas omnes, immo occaſiones, leviſſimas licet, aucupari ſtudioſe niſus eſt, quæ diſcordiæ poſſent eſſe ſeminaria. Solitam enim viri libertatem, quæ vel ſola digna amicis eſt, &, qua ſublata, amicitia nihil aliud quam fœda adulatio, ægre ferens, & quod ille ſcriptis ſuis, ut ſolitus erat, non per ſingula verba acclamaret, immo improbaret apud eum plurima, indignans atque ſubſtomachans, illum jam non clam, ſed aperte atque in publicum laceſſere cœpit, amicitiæ violatorem, ignarum litterarum, ſuis beneficiis ingratum, quia is litteris ſuis alias ignorandum ſæculo feciſſet illuſtrem, ceteraque id genus exprobrare. Quid plura? erupit tandem in odium in intimis conceptum viſceribus, in apertiores atque in immaniores inimicitias, evomuitque orationem in illum, alteri licet inſcriptam, omnium quas umquam legerim teterrimam, impudentiſſimam atque acerbiſſimam. Quæ quoniam, ut didici, ad vos delata eſt ſtudio illius, paucis inde mihi neceſſario, cum potiſſimum illam mihi dedicatam viderim. P. ille qui inſcribitur orationis auctor, mihi fuerat ante familiaris. Is eam orationem miſit ad me legendam, ſcripſitque brevem epiſtolam, quam etiam præpoſuit in capite illius orationis. Eam vero quanto animi dolore legerim, facilius animadvertet, qui me norit & Nicolaum ipſum. Mox autem reſcripſit epiſtolam ſatis prolixam, egique apud illum ſumma vi precum, ut iſta non efferret in publicum, admonens illum amicitiæ præteritæ, fidei ſuæ, judicio non vulgari, ſed doctiſſimorum integerrimorumque virorum fore, ut iſta oratio ſummum ſibi dedecus, indignationemque bonorum omnium pareret, quibus & nota vita Nicolai eſt hactenus jam tunc a pueritia pudiciſſime acta ſemper atque honeſtiſſime. Plurima autem fere omnia ipſius crimina reprobari poſſe facillime, falſitatiſque convinci. Non placere ſobriis auribus maledicta tam fœda, tam turpia, ne ſi in ſcurram aliquem & circumforanum nebulonem jaciantur. Ceteraque in hunc modum orans, obſecrans, obte-

A ſtans, ut dolori quem ſummum eſſe non ignoraret, parceret, amicum integerrimum iſtis jaculis non inſectaretur. Quid autem iſtis adhortationibus, quibus furibundi inſaniam excantare nitebar, profecerim, audi, atque dementem, furioſumque hominem mecum obſtupeſce. Lectis litteris meis, mox brevem illam epiſtolam quam dederat ad me, omnis rationis exortem, in meum dedecus præpoſuit orationi, ut ſcilicet ſcirent omnes me conſcium ſcelerum, quæ impurus ille in amicum mihi boniſque omnibus B cariſſimum congerit, probare me. Iſta convicia, quæ, ſi in latronem aliquem dicerentur, pigeret audire. Sic enim edoctus, ſic inſtructus ſum, ut bona de omnibus libenter audiam, mala ægre admittam. Sed impulit me ad audiendum apud te iſta dolor meus atque injuria, quam mihi omnium maximam irrogatam ſentio ex nefario conatu auſuque viri, qui quantum in ſe fuit, mihi maledicta ſua probari, & talia maledicta atque in talem hominibus perſuaſit: iſtam vero adeo tetram orationem, primum illius eſſe credidi, cui inſcribebatur, ſed ut poſtea ſum factus certior, vel tota vel maxima ex parte C eſt. Nec hoc obſcure ſuſpicor, ſed digitum fere in vulnus injeci. Sed iſta ſatis atque etiam nimium. Neque ita me ideo loqui ſuſpicere, quaſi nihil in Nicolaum dicere velim, cujus immodicam loquendi libertatem, etſi illa ex animo ſincero prodire poteſt, ſolum non probo. Alias illum virum optimum ſcio. Sed hæc tandem omittamus.

Climacum a me traductum tibi magiſter Antonius reddet, quem hactenus mittere diſtuli, quia illum melioribus litteris tranſcriptum mittere avebam. Quoniam vero mihi ſumma caritas horarum, ne id per me, & ſcriptorum inopia, ne per alios fieret, impedimento fuit, ne id ultra deſiderares, D primam ipſam ſcedam in cartis mittere inſtitui. Opus igitur leges, egregium quidem & præclarum ſententiarum ſalubritate, ſed parum ſplendidum, immo & incultum. Quod neceſſario mihi faciendum fuit, neque enim quam non habet in ſua lingua venuſtatem, traductio illi conferre potuit. Ignoſce igitur ruſticitati meæ. Chryſoſtomum meum necdum expolivi, factumque id eſt curarum nimietate, quibus diſtentus his deliciis ſtudiorum jam diu privor. Michaël Beninus vir tui amantiſſimus reddidit E Hieronymo tabellas. Is tibi meo ore ſuo officio plurima agit, & dicit gratias. Pater ſenior te plurimum diligit ſenexque Demetrius ſalutem dicit.

Digitized by Google

EPISTOLA V.
ad Franciſcum Barbarum.

Mittit ei Chryſoſtomi codicem.

AMbroſius monachus Franciſco ſuo humaniſſimo ſalutem.

Ex quo legi extremas litteras tuas, quibus Chryſoſtomum meum, ut ad te jam mitterem, maximum in modum oras, credi vix poteſt, quam mihi diſplicuerit iſta vel cunctatio vel negligentia mea. Etſi enim librariorum perfidiæ eam moram adeo moleſtam non injuria acceptam retulerim, quibus ego, ut quam ornatiſſimum codicem acciperes, tranſcribendum dederam; tamen cum egregiam in me voluntatem tuam & ſingularem animadverterem, jam pridem quibuſlibet litteris deſcriptum mittere debueram, ne tibi, mihi volui dicere, ullo in loco deeſſe viderer. Sed cum id officium antea parum diligenter executus ſim, priorem negligentiam majore vi reſarcire aggreſſus ſum .... ut me effugeret vel .... Accipies itaque, mi Franciſce ſuaviſſime, deſideratum diu Chryſoſtomum noſtrum, etſi non ornatiſſime, ut par erat, utque animo inſederat, ſcriptum, fideliter tamen, quantum inter occupationes licuit, digeſtum & emendatum; legeſque & quibus viſum fuerit, legendum ſive etiam tranſcribendum dabis. Referes item hanc gratiam amori noſtro, ut ..... ubi viſum fuerit, in marginibus adjicias dum legis. Id enim ... plura fuerunt impedimento, judiciumque tuum mihi & fideliſſime & conſtanter renuntiabis. Friderico Ferrarienſi humaniſſimo viro mihique conjuncto fideliſſima gratia, ſi exemplar dederis, gratiſſimum feceris. Miſſurum enim me ad illum id opuſculum recepi. Sed per librariorum penuriam non licet. Negotia tibi ſemper affero, ſed dum te me alterum eſſe & puto & præ me fero, ſi id officium quod implere ipſe non poſſum, tibi injungo jure meo quodammodo id facere videbor. Nicolaus noſter ad nos revertit, ſummumque ſuum deſiderium nobis ſuo conſpectu levabit. Is tibi plurimam ſalutem dicit. Baſilii epiſtolas ad te perferendas curavi. Eas dum receperis, facies me certiorem. Nihil præterea quid ſcribendum videretur occurrebat animo. Senior pater, Hieronymuſque frater & Demetrius ſenex tibi ſalutem dicunt. Tu Zachariæ ſummo viro fratri tuo & Guarino noſtro ſalutem dices ex me. Vale meum decus. Florentiæ IV. idus Januarias.

Hucuſque ſcripſeram, cum profectus ad me Johannes Bonæ-fidei comes atque jucundiſſimus vir. Is cum Chryſoſtomum meum mittere ad te velle dicerem, haſque litteras dare, negotium iſtud ut fidei ſuæ permitterem facile perſuaſit, juſſitque ut tibi ſuo nomine ſalutem dicerem, ſeque tibi maximum in modum commendarem. Facio illud & fideliter & perlibenter, cum tuam adverſus illum voluntatem probe norim. Vale rurſus.

EPISTOLA VI.
ad Franciſcum Barbarum.

Gratias agit quod viros litteratos ei conciliare curet, agitque de peregrinatione in Palæſtinam.

AMbroſius Franciſco ſuo ſalutem plurimam dicit.

Facit horæ brevitas, ut cum eis litteris tuis quas proxime ſuſcepi, breviter etiam reſpondeam. Gratum mihi maxime feciſti, quod Baſilium tuum ad te tandem perveniſſe ſignificas. Angor incredibiliter tanto tuo deſiderio, vixque ſatisfacere officio meo arbitrabar poſſe. Bene ergo actum eſt, quod eum tibi vir ille civis noſter reddidit. Apollonium tuum itemque Philoſtratum apud me interim bona fide ſervabo, quoad qui ad te perferat nactus ero. Quod de Chryſoſtomo meo & epiſcopo Vicentino ſcribis, ſumma me voluptate affeciſti, quando certior ſum factus ſummo illi atque doctiſſimo viro probatos eſſe. Is vero amor tuus, quo tu mihi cunctum orbem, ſi fieri poſſit, conciliare cupis, mihique familiariter conjungere, Franciſce ſuaviſſime, nec novus, & admodum gratus. Ei autem viro alii, itemque Nicolao diſertiſſimo phyſico civi noſtro, quem ſtudioſiſſimum eſſe ex tuis litteris intelligo, ſalutem per te renuntio. Quod de peregrinatione illa veſtra in Palæſtinam ſcribis, locutus ſum cum Nicolao noſtro & Coſmo ſuaviſſimo, animadvertique Coſmum ipſum id & Nicolaum vehementer quidem cupere, ſed eam rem opinione difficiliorem putare. Veretur enim Coſmus ipſe indulgentiſſimi patris voluntatem in aliquo offendere, cui ut ſemper eſt gratiſſima filii præſentia, ita parum gratas eſſe hujuſmodi peregrinationes intelligit. Etſi nihil in ea eſſe periculi agnoſcit, tamen tam longa peregrinatio patris animum ſollicitat. Nicolaus item negotium familiarium inextricabilem labyrinthum objicit, qui te jugiter ac moleſtiſſime exercet. Multum ambigo facturine ſint, ſed animum ſuum illi ſuis litteris aperient. Mihi jam ſilentium lux occidens imperat. Zachariæ fratri ac Guarino noſtro ſalutem dic. Tu ſalvebis a ſeniore patre & Hieronymo fratre. Vale. Florentiæ ex noſtro monaſterio IX. calend. Junias.

Digitized by Google

EPISTOLA VII.
ad Franciſcum Barbarum.

De rebus litterariis.

AMbroſius monachus Franciſco ſuo ſuaviſſimo plurimam ſalutem dicit.

Si bene vales, bene eſt, ego valeo. Erat quidem nihil quod ſcribendum ad te exiſtimarem, cum & ad te primum longiſſimas litteras, & ad Guarinum noſtrum poſtea ſubbreviores dederim, quæ me vobis recte valere annuntiarent. Verum enim ut te ſollicitudine levem, es enim amantiſſimus mei, atque mihi adeo omnia me tuis . . . has vel breviſſimas ſcribo, quæ item me tibi incolumem, cujus te rei cupientiſſimum ſcio, renuntient. Quinque jam ex noſtro numero deſiderantur, reliqui belle valent. Nicolaus noſter Piſis, quo ſe contulerat, ſane per quam me invito & non aſſentiente, ſe extricavit peſtis cauſa, quæ illic quoque ſævire cœpit, atque ad Alpina juga ſe recepit. Nihil ab illo pluribus jam diebus litterarum accepi. Piſis cum eſſet Auriſpas congreſſus eſt, atque ab eo Tucididem antiquiſſimis, ut ipſe mihi ſcripſit, litteris emit. Xenophontis ſui verbum ne ullum fecit, caute quidem, ut ſolet, ſed, ut ego vereor, parum utiliter. Ex litteris quas ad Guarinum proxime dedi, quid Ciceronis orationum Poggii noſtri diligentia reparatum ſit, ſcire poteris. Ejus viri laudes a te ſcriptas, miſſaſque ad me Nicolai noſtri cura, legi avidus ut tua reliqua, copioſe tu quidem atque efficaciter, ſed ut eſt natura viri ejus optimi atque peritiſſimi ſubtimidior, mollior, vereor item ne parum commode. Scripſit enim ad Nicolaum noſtrum, ut ſum ex litteris illius certior factus, nihil ſe operæ ultra in hac re perdere ulla ratione velle, ſive id fortunæ ſuæ parum amplæ, atque ad hujuſmodi peregrinationes minus idoneæ gratia dixerit, ſive tædio quodam atque fatigatione animi. Quod illi facile credo equidem. Sed hæc ſatis. Guarino noſtro Zachariæque fratri ſalutem dices ex me. Tu ſalvebis a ſeniore patre & Hieronymo fratre. Vale meum decus. Solitudinem meam tuis litteris fove & recrea. Florentiæ, ex noſtro monaſterio, v. non. Octobris.

EPISTOLA VIII.
ad Franciſcum Barbarum.

Laudat ejus erga ſe officia, commendatque illi Ludovicum.

AMbroſius Franciſco ſuo plurimam ſalutem.

Non committam ut ſim tibi multa gratulatione moleſtus. Nam præterquam quod ex A conſuetudine noſtra ſanctiſſima atque antiquiſſima ea jam pridem ſublata eſt, cum ſint omnia noſtra communia, ſitque ex duobus animis unus effectus, minus tamen facultatis in me eſſe ſcio, quam ut ad referendas digne gratias idoneus ſim. Tanta enim ſunt in me tua merita, novaque quotidie veteribus officia accumulata, ut ea diligere quidem & admirari poſſim, digne autem laudare nullo modo. Sed hæc ſatis atque nimium etiam apud te. Ludovicus civis B noſter, adoleſcens bonæ ſpei, patri per litteras ſignificavit, quanto ſibi commodo, quanto emolumento fuerit commendatio mea. Acceptum enim ſe non modo benigne atque humaniſſime, verum in pleriſque uſum egregia & plena benivolentiæ & liberalitatis opera tua: quo nihil mihi gratius afferri potuit. Quid ita? Num te modo ſolum noſſe cœpi, tuamque in me voluntatem obſervare? Ea vero mihi minime nova eſt, quippe quam ſæpe alias expertus ſum. Sed gaudeo, fatebor enim, immodice mutuam hanc obſervationem a plurimis cognoſci, utque eſt cariſſima & antiquiſſima, ita & conſpi- C cuam eſſe & illuſtriſſimam. Quam uberes mihi ipſe pater gratias retulit, tibique ut itidem referrem, obſecravit. Dici non poteſt, quam iſtud tuum officium, & meipſum tibi & illum mihi devinxerit. Sed enim ſtatuit vir ipſe id quod tibi aliis meis litteris ſignificaveram, duos reliquos liberos tuos eodem mittere, tua itidem ope & opera uſuros, honeſtis artibus imbuendos. Facile enim ſibi perſuaſum eſt ex Ludovici litteris nuſquam eos fauſtius aut felicius mitti poſſe; ſummam ibi eſſe præceptorum peritiam, & ſodalium conjunctam cum modeſtia ſo- D lertiam, & aſſequendarum liberalium diſciplinarum ſingularem commoditatem. Ii tibi iſtas reddent, quos tibi commendatos volo maximum in modum. Facies tu, ſcio, pro amore tuo in me ſingulari, ut minus neceſſaria videatur ſecunda iſta commendatio. Nec mihi quidem ſane viſa eſt neceſſaria; ſed ut ne quid ei viro, cui ſum familiariſſime juſtis ex cauſis devinctus, viderer negaſſe. Prætereaque ſponte mea, perlibenter enim occaſiones ſcribendi ad te complecti conſuevi, adoleſcentibus iſtas litteras meas . . . . dedi. Guarinus noſter E ad me ſcripſit humaniſſimas litteras, quibus te Patavium conceſſiſſe ruſticandi gratia dicebat, pollicebaturque mihi abs te, dum rediſſes, longiſſimas litteras. Eas aveo mirifice. Salutem illi dices ex me, & Zachariæ fratri ſuaviſſimo. Major noſter ſenex Demetrius, Hieronymuſque frater tibi ſalutem dicunt. Vale, mi frater. Florentiæ, ex noſtro monaſterio vi. cal. Octobris.

Digitized by Google

EPISTOLA IX.
ad Franciſcum Barbarum.

De quibuſdam ſibi & illi mittendis.

AMbroſius monachus ſalutem dicit Franciſco ſuo Barbaro.

Si bene vales, bene eſt, ego valeo. Etſi perendino veſperi ſcripſi pluribus verbis ad te, reſpondens tuis ſuaviſſimis litteris, quas Nicolaus noſter mihi a te reddiderat, tamen cum proficiſceretur ad vos vir inſignis Galeottus Genuenſis, homo mihi conjunctus fideliſſima gratia, æquum haudquaquam putavi ſine meis ad te litteris proficiſci, quibus id in primis te admonerem, me in tuæ humanitatis, induſtriæ, virtutis atque diligentiæ memoria uſque adeo acquieſcere, nihilque noſtra iſta conſuetudine, conjunctione, familiaritate, hac in luce fere intueri jucundius atque conſtantius. Sed hinc ſatis. Ut antea dixi, tuis litteris reſpondi latiſſime, quas quidem litteras meas, quando tibi redditas arbitror, me neceſſe eſt modo ſcribendo longius prodire.

Legi, poſteaquam illæ litteræ tuæ profectæ ſunt, indicem græcorum voluminum tuorum, in quibus cum plura ſint memoratu digna, nobiſque etiam familiaria atque cognita, tum nonnulla quoque peregrina & illuſtria, quæ dum tempus idoneum nactus fuero, quo per occupationes meas a ſcribendi cura non retarder, abs te petam omnia, ſive legenda, ſive etiam tranſcribenda. Id tantum impræſentiarum a te petere inſtitui, ut ſi grammaticus ille quem in indice notaſti, tibi videtur non indignus noſtro uſui; erit autem digniſſimus, ſi ſapiat vetuſtatem atque antiquam illam ſanctitatem & diligentiam; mittas illum ad me, tradens eum Galeotto noſtro. Quod ſi ſatisfaciat judicio tuo, & ſint apud te Plutarchi epiſtolæ, quas hianter expectabam, oro ut eas mittas. Afferet enim vir ille ſecure quæque illi tradideris perferenda. Ante ſane omnia cura, ut ſine tuis litteris eiſque prolixis ad me non proficiſcatur. Pileolos illos candidos atque . . . .
quos aliis litteris de te muneris loco petivi, pro fovendo Demetrii noſtri ſenili capite, ſi reperire potuiſti, eidem tradito. Calamos præterea quatuor optimos, ſi illi dederis, erit mihi ſumme gratum. Lactantium tuum dum accepero, nam necdum mihi redditus eſt, ſatisfaciam tuæ voluntati. Ageſilaum Xenophontium, quam celerrime licuerit, tranſcribendum tibi curabo, me præterea ſic. . . . . . eſſe putato, ut eſſe non poſſim magis, atque in his quæ tibi grata eſſe ſenſero, quæve ingenio tuo, naturæ, doctrinæ atque humanitati eſſe ulla ratione poſſe videbuntur accommoda, ſi a te fuero inde admonitus, effecturum, ut in te omnium ſtudia ſuperem, nullique in te obſervando, colendo, amando penitus cedam. Cum ſcriberem iſtas litteras, profectus eſt ad me mane ſuaviſſimus noſter Nicolaus, pluraque de ſuis occupationibus ac moleſtiis mecum queſtus retulit, ſe nihil per proximum nuntium ad te ſcribere potuiſſe, meque admonuit, ut illum apud te per iſtas litteras excuſarem, pollicererque tibi ex ſe propediem longiſſimas litteras. Cumque quid de te petiviſſem didiciſſet, admonuit ut magis Nicandrum illum peterem. Quod facio. Mittes igitur illum, omiſſis epiſtolis Plutarchi, quas tamen ſi receperis, facies me certiorem. Sed & grammaticum illum indicabis mihi penitus qui ſit. Is mittat Ciceronis epiſtolas ad Atticum, quibus noſter Manuel reſtituit græcas litteras, quaſque te maxime velle aſſeruit. Eſchinem quem petiſti mitteret, ſi plane ſciret quem velles. Utrum orationem contra Cteſiphontem ac Demoſtenem latinam, an magis græcum illius orationum codicem. Si fuerit quid velis, factus certior, continuo geſtum tuæ voluntati morem gratulabere. Eſt enim ipſe vir tui amantiſſimus, cupitque ea omnia haurire atque efficere, quæ tuæ dignitati poſſint eſſe ornamento. Salutem dices ex me Guarino noſtro. Vale, ſuaviſſime frater. Florentiæ, ex noſtro monaſterio Angelorum. v. non. Martias.

EPISTOLA X.
ad Franciſcum Barbarum.

De Lactantio abs ſe emendato, & de tranſlato Chryſoſtomi codice, de Plutarcho, & aliis libris.

AMbroſius Franciſco ſuo ſalutem dicit.

Facit horæ brevitas, ut brevius ad te ac negligentius ſcribam. Itaque brevius accipe, Franciſce jucundiſſime, propediem, & prolixius & jucundius ſcriptas epiſtolas daturum. Lactantium tuum ea qua potui inter anguſtias occupationum mearum diligentia emendatum ad te miſi officio noſtri Friderici Ferrarienſis; quem ſi tibi vel minus diligenter tractaſſe vel minus accurate videbor, dabis tu veniam occupationibus meis, quibus uſque adeo diſtentus ſum, ut vix in eo obeundo munere vel parum temporis ſuppeditare potuerim. Sane ſolos adverſus gentem libros emendare potui, quod horum tantum exemplaria fideliora repeariantur apud nos. Duos reliquos extremos de Ira Dei & Opificio hominis ſemi. . . attingere auſus non ſum, quod eorum corruptiſſima tantum apud nos exemplaria invenerim. Sumes itaque ex animo tibi dediciſſimo potius affectum quam rem. Sic enim

Digitized by Google

exigit amicitiæ ſanctiſſima lex. Opus illud Chryſoſtomi, quod me traductum ex græco tibi per litteras meas pollicitus ſum, jam cœpi, atque quantum licuit occupationibus vacare, partem ejus non minimam confeci. Eſt autem id opus non breve, tres in libros diſtinctum. Incumbam ei totus, faciamque pro virili mea, ut illud quam minimum deſideres, ne vel tua vel eorum quorum tu aures arrexiſti diutius fruſtretur expectatio. Videtur habere nonnihil jucunditatis, ſed id tibi probandum ac judicandum relinquam. Par illud ex Plutarcho traductum ſummæ gravitatis & æquitatis ita videre deſidero, ut nihil magis. Actum profecto digniſſime cenſeo, ut abs te illi viri potiſſimum primi converterentur, quorum tu & moribus & vitæ genere convenientiſſime vivere ex tuo inſtituto delegiſti, niſi quod in te notior atque laudatior comitas ac morum lenitas videri facillime poteſt. Quid cum noſtro Pallante agendum ſit, ſatis ex tuis litteris admonitus ſum. Curabo quamprimum certior fias ejus voluntatis. Lucullum Leonardi noſtri, itemque Cimonem aveo legere. Curabis duo pariter ad me proficiſcantur. Quid de libris græcis Nicolao noſtro ſcribas, notavi ex eis. Baſilii epiſtolas, cum tibi commodum fuerit, mittes ad me, nam & eas diutiſſime deſideravi. Palmarum poma de te petivi, quibus Major noſter abs te donari cupiebat. Video quam ea diligentiſſime pararis, nihilque omiſeris quod ad officium optimi viri atque amiciſſimi pertinere poſſe videretur. Addes gratiam, ſi profectus ad optimum ſenem Franciſcum Gherardum civem veſtrum, peponum ſemina Syria advecta accipere atque mittere curaveris, cum idoneus qui ferat ad nos occurrerit. Breviſſime ſcribere inſtitueram, ſed neſcio quo pacto finem facere neſcio, dum teipſum intueri, tecumque colloqui mihi videor. Salutem tibi dicit pater ipſe ſenior ac Hieronymus frater tui amantiſſimi. Tu ex me ſalutem dices omnibus qui me diligunt, atque in primis clariſſimo viro Zachariæ fratri meo, Guarinoque cariſſimo. Vale dulce caput. Ex Florentia 11. cal. Febr.

EPISTOLA XI.
ad Franciſcum Barbarum.

De codice epiſtolarum S. Baſilii, deque emendato ab ſe opere S. Chryſoſtomi, & de quibuſdam aliis libris.

AMbroſius Franciſco ſuo ſalutem.

Etſi tuas litteras adhuc deſidero, officii tamen mei intereſſe exiſtimavi, gratulari tibi pro volumine illo epiſtolarum Baſilii, quod nuper mihi abs te redditum. Tanta me voluptate affecit, ut dici non facile A poſſit. Delector enim cum erudito dicendi ejus viri genere, ac veteribus illis proxime accedente ingenio, tum ejus voluminis antiquitate, quam cum in rebus ceteris, tum maxime in libris diligo, obſervo, & in honore habeo. Verum hanc meam voluptatem haud parum obſcurat ejus operis defectus non minimus, quem tu pro tua ſingulari prudentia, ſcio, advertiſti. Quatuor enim & viginti epiſtolæ ſtatim a principio deficiunt, quæ ſi per exemplaris opportunitatem licuiſſet, illæ reinſererentur a me. Sed nullum ejuſmodi exemplar apud nos invenitur. Erunt apud me ipſæ epiſtolæ, quamdiu ipſe juſſeris, vel reſcribendæ, ſi per Demetrii noſtri occupationes licitum fuerit, B vel perlegendæ. Prolixas ad te litteras hoſce ante dies dedi, quas tibi redditas arbitror. Legi poſt ad Nicolaum tuas, quibus de Bartholomæo Sarzanenſe agebas. Cave exiſtimes illum vel moleſtia ſtomachi, vel alia quavis corporis ægritudine magis quam imbecillitate mentis laborare, verius dixerim, perverſitate, religionis habitum depoſuiſſe; ipſi enim religioſi numquam ſe cujus ſtultitiam parem pertuliſſe vel difficultatem exſorbuiſſe majorem confeſſi ſunt. Sed hæc ſatis, & nimium etiam. Orationes tuas quas C ad me mittere dicebas, nondum recepi. Vereor ne tandem illæ abvolent, & mihi non reddantur, ſive negligentia, ſive etiam parum forte fideli ingenio ejus viri qui ad me perferendas receperat. Admonebo illum, ne fidem ſuam parvi faciat, teque, ſi ita videatur, ut idem facias, oro. Catonem Ariſtidemque curabis pro tuo in me amore ut videam patrio ſermone abs te donatos, parque illud Leonardi noſtri. Chryſoſtomi opus emendavi totum; dum id tranſcribi fecero, ſtatim pervolabit ad te. Nicolaus noſter optimus ex lateris dolore quo acerbiſſime vexatus eſt, penitus convaluit, etſi D nondum profectus ad me eſt. Baſilii epiſtolas & Climacum, & reliqua quæ mihi dono miſiſti, miſi ad illum ſtatim videnda, accepitque ex eis & ipſe non parvam voluptatem. Peponum ſemina Syria advecta, ut petieram, accepi a te. Nihil præterea amplius quod ſcriberem habebam. Salutem tibi dicit ſenior pater & Hieronymus frater. Zachariæ ſalutem dic, Guarinoque periſſimo, ac reliquis omnibus. Vale. Florentiæ, ex noſtro monaſterio, v. cal. Aprilis.

E

EPISTOLA XII.
ad Franciſcum Barbarum.

Commendat ei Rainerium, qui fraude ſibi ſublatas pecunias cupiebat recuperare.

AMbroſius ſuo Franciſco Barbaro ſalutem.

Facit tua ſingularis virtus ac præterea

conſuetudo noſtra, rara illa quidem atque amantiſſima, cujus ad cumulum aliquid in dies accedere & ſentio, &, ut debeo, mirum in modum gaudeo, unde te ſumma confidentia atque conſtantia quæ velim cuncta poſtulare me poſſe omnes intelligant, quomodo conjunctionem noſtram integerrimam ac ſanctiſſimam odorati ſunt. Itaque ne ſim prolixior quam ſit neceſſe, ita me accipe, Franciſce ſuaviſſime. Rainerio P. Danvazati filio ſive noſtro utor familiariter. Oblectat enim me honeſtiſſimi adoleſcentis tam ſingularis moderatio & probitas, tum in primis ingenium ſtudiis humanitatis non adverſum, ſed plane amicum & obſtrictum. Hujus pater clariſſimus vir ad procuratores S. Marci, ſive quolibet alio is magiſtratus appelletur nomine (addiſces enim ex eo cuncta diligentius) pecunias depoſuit nonnullas, quas fraude cujuſdam ſublatas didicit, cum eas recipere vellet adoleſcens ipſe, patre jamjam vita functo. Ea fraus adoleſcenti non ſatis amplæ rei, mœrorem ac ſollicitudinem attulit ingentem, cupitque, ſi qua arte poſſit, eas pecunias recuperare. Cum autem te, fratremque tuum Zachariam noſtrum illuſtriſſimum virum, veſtra in civitate genere, dignitate, divitiis, gratiaque plurimum poſſe pro comperto habeat; oravit me ut tibi cauſam ſuam commendarem, ejuſque te patronum facerem. Nihil enim minus denegare potui me . . . . imminuere viderer. Eum itaque tibi ita commendo, ut non poſſim magis. Facies tu pro ſingulari in me amore tuo, ut ſentiat is adoleſcens, quem maxime plurimis ex cauſis diligo, ſibi iſtam commendationem meam magno ſibi uſui fuiſſe. Vale, mea ſuavitas, G. & Z. noſtro jucundiſſimo ſalutem dic ex me. Florentiæ, ex noſtro monaſterio VI. non. Maias.

EPISTOLA XIII.
ad Franciſcum Barbarum.

Laudato Nicolao Cornaro, orat ut ſi aëris intemperantia prævaleat, ad Camaldulenſes ſe recipiat, ejuſque de re uxoria commentaria prædicat.

AMbroſius monachus Franciſco Barbaro ſalutem dicit plurimam.

Etſi pluribus ad te verbis, mi Franciſce ſuaviſſime, ſcribere minime valeo, quod facit occupatio mea, itemque hora breviſſima: cum tamen fuiſſet ad me profectus clariſſimus vir concivis tuus Nicolaus Cornarus, unaque duo ſuaviſſimi germani fratres Coſmus atque Laurentius, iſque aſſereret ſe ad vos redire parare, nequaquam digna mihi viſa res eſt, illum abſque litteris ad te meis vel brevibus proficiſci, quibus id in primis ſignificarem, mihi ejus viri

A congreſſum mirifice gratum extitiſſe, cum ob multa alia quæ tu longe prudentiſſime pro tua induſtria perſpicere poteris, tum præcipue quod te jam pridem animi mei receſſibus incredibili affectione impreſſum, ita mihi præſentem reddidit, ut te ſtatim videre, colloqui, tuo longe omnium mihi gratiſſimo congreſſu frui putarem. Sic enim ille de te magnifice, tantaque cum dignitate loquebatur, ut me & quidem tui amantiſſimum ad amandum vehementius excitaret. Acceſſit ad gratiam, quod is mihi ſpem fecit, ut . . . . propediem te videndi. Quippe ſe abs te habere cognitum conſi-

B lium tuum affirmabat, quo tu, ſi veſtra civitas, quod fieri cœperat, incommodo corrupti aëris laboraret, recepturum te ad nos una cum eruditiſſimo, cariſſimoque nobis Guarino noſtro inſtitueras. Id cum una cum noſtro Nicolao gaudio elatus communicarem, amboque eam ſpem abſorberemus, vix, lætitia imperitante, rem nobis uſque adeo gratiſſimam ſperare poteramus. Te tamen mirum in modum oro atque obſecro, mi Franciſce, uti tu nobis hanc ſpem inanem eſſe nolis: mihique per litteras quid ſtatuas, quid cogites, aperias. Erit id mihi

C maximum in modum gratum. Commentaria tua de re uxoria ad optimum tuique ſtudioſiſſimum adoleſcentem legi, gratulatuſque ſum, judicio meo, quod tu profecto unus noſtra ætate . . ., qui & vetuſtiſſimorum hominum ſumma ac excellentia ingenia facile adæquare, & noſtri temporis etiam ſuperare idoneus ſis. Macte virtute, qui talia rudimenta præ te fers, quale ingenii lumen exercitatus orator exibis. Neque ſatis tuum laudare, atque admirari ingenium. Sed hinc ne plura, hora tardior impedimento eſt. Lactantius tuus jam diu remeaſſet ad penates ſuos, niſi exemplaris penuria obſtitiſſet. Dabo operam aſſiduam, ut ad te quampri-

D mum proficiſcatur. Vale, ſuaviſſime frater. Florentiæ, ex noſtro monaſterio cal. Junii. Senior pater Hieronymuſque frater ſalutem plurimam dicunt.

EPISTOLA XIV.
ad Franciſcum Barbarum.

De Angelo Azaiolo, & de caſu Bernardi civis.

AMbroſius Franciſco ſuo plurimam ſalutem.

E Cum clariſſimo equeſtris ordinis adoleſcente Angelo Azaiolo ſummam mihi eſſe conſuetudinem jam aliis litteris meis intellexiſti. Facit enim egregia illius indoles & comitas ſingulari gravitati prudentiæque conjuncta, ut illum perlubenter amem, atque obſervem. Sola in illum humanitas hactenus deſideratur, ad quam citius, ſi ope-

Digitized by Google

ram navarit, conſequendam, eximie a natura effectus atque inſtitutus videtur. Hæc una ſi illi acceſſerit, quod non deſpero fore, modo ipſe, ut cupit, ei rei totum applicare animum poſſit, non video quamob rem futurus maximus non ſit. Sed de his melius ipſe coram judicabis. Proficiſcitur enim ad vos aliquot dies vobiſcum futurus: atque inde cum triremibus veſtris trajecturus in Atticam. Nihil vero mihi minus convenire exiſtimavi, ut qui neminem ex familiaribus noſtris ad te ſine meis litteris pergere hactenus ſim paſſus: hunc quem ex omnibus maxime diligo, a me ſine litteris ad me alterum dimitterem, non quibus eum commendarem ipſe: quippe ſeipſum tibi boniſque omnibus ſatis ſuperque commendabit: ſed quibus officio meo atque illius noſtroque amori ſatisfacerem; ac illum tantum in re commendatum cupio, ut teneri adoleſcentis animum ad hæc perſequenda ſtudia acri exhortationis vi incendas: quod a nemine commodius, aptius, melius fieri poſſe, quam abs te certo mihi perſuaſum eſt. Etſi enim ea ſatis ardenter appetere & quærere videtur, meo tamen judicio multum illi conferet abs te adjectum calcar. Sed de Angelo ſatis.

Bernardi civis noſtri calamitatibus vehementer condolui. Certe quod tibi illum familiarem & cariſſimum novi, juveniſque ipſius indigniſſimum caſum miſeratus ſum: quibus potui locis non defui. Sed minus ſane quam ſperavi, interpoſita ſenioris patris auctoritas apud eum civem, de quo nobis maxima pollicebamur, & juſtis ex cauſis poſſe videbamur, valuit. Enitar in his quæ fieri poterunt, honeſte quod abſolvatur, omni officio, pietate, fide, facere, ut intelligat quanti apud me momenti atque auctoritatis habeat amoris commemoratio, quantique faciam conſuetudinem noſtram. De Johanne Chryſolora ſi quid exploratum certi habes, curabis ut litteris tuis certior fiam. Eum legatum imperatoris ſui profecturum ad ſummum pontificem, nobis dictum eſt. Ceterum id abs te futurum necne, addiſcere expecto, cui conſilia illius exploratiſſima eſſe credo. Avet Demetrius noſter id certius ſcire, ut meliori eſſe animo poſſit, quippe qui ejus iſtam profectionem diutius expectando fatigatus ſit. Clariſſimo viro Zachariæ fratri tuo, Guarinoque noſtro ac ceteris quibus commemorationem noſtram gratam eſſe cognoveris, ſalutem dic ex me. Tu ſalvebis a ſeniore patre & ſene Demetrio ac Hieronymo fratre. Florentiæ ex noſtro monaſterio III. idus Julii.

EPISTOLA XV.
ad Franciſcum Barbarum.

Mittit duas Chryſoloræ epiſtolas, petitque indicem librorum ipſius.

Ambroſius Franciſco ſuo, ſalutem.

Facit occupatio mea ut brevior in ſcribendo ſim quam vellem. Cum enim nihil fere jocundius, nihil gratius mihi ſit, quam ad te quam longiſſime ſcribere, quod faciam, cum per otium licuerit meum, intelligis pro tua ſingulari prudentia id contra ac cupio accidere, ut ad te breves litteras dem. Tu, velim, me intentiſſime diligas, ut facias atque efficias ut non deſiderem officium tuarum, quæ cum omnibus caræ ſint, qui modo ſtudiis humanitatis dediti ſunt, tum vero mihi ſunt gratiſſimæ, atque neſcio utrum temere dixerim, neminem puto his affici magis quam me. Quod accidit ſane non incuria. Sum enim eo ad te animo, ut ſemper tecum cogitatione ſim, memoriamque benivolentiæ tuæ atque pietatis numquam ponam. Sed de his ſatis & per alias litteras noſtras dictum eſt; & dicetur dum vixero.

Mitto ad te duas epiſtolas longiores Chryſoloræ de Amicitia, alteram ad me de Menſibus, ſecundam ad Pallantem ſcriptam olim manu mea; tertiam περὶ ἐλέγχου ad noſtrum Guarinum mittere non curavi, quod hanc ipſe ſecum attulerit, habeatque illam in deliciis. Nec ambigo jam illam tibi legit. Tu cura ut ad me librorum tuorum indicem mittas. Erit enim mihi vel gratiſſimum ſcire quæque ſunt apud te. Facies id, ſcio, pro tua in me pietate. Libet enim hoc ad te uti vocabulo, quo nihil ſanctius referri in amicitiis poſſit. Vidi ſane indiculum illum clariſſimi viri Leonardi Juſtiniani, quem ad noſtrum Nicolaum miſiſti. Sed mihi (reſpergam enim te leniter, quod tu, quando amiciſſimo in me es animo, in bonam partem accipies) deſiderari in illo viſa eſt diligentia. Sed neſcio utrum tu illum ſcripſeris, an alius quiſpiam. Quidquid illud ſit, cupio te in hoc imitari noſtram diligentiam. Nam ego ſi quid ad te tale ſcriberem, facerem profecto uti id quodcumque ad te ſcriberem, tibi plane ac penitus notum eſſet, datumque in conſpectu quod abeſſet lætatere. Cupio enim cum ſcribis ad me talem indicem, notari in eo quidquid in quolibet codice continetur ſingulatim, qua nempe ſit litterarum facie, cujus magnitudinis, ceteraque ipſius facilius intelliges, quam ego ſcribere in hac horæ deſideratione ſufficiam. Ceterum id abs te majorem in modum rogo, uti cum aliquid exploratum de Johannis Chryſoloræ iſtuc veſtris cum triremibus acceſſu acceperis, antequam applicet diligentiſſime

gentiſſime perſcribas ad me. Cupit enim ſenex Demetrius iſtuc ei prodire obviam. Vellet enim, ſi fieri poſſet, ad certum diem occurrere: ne ſumtus ei in ea commoratione vobiſcum majores fierent, quam neceſſe eſſet. Salutem dic noſtro Guarino reliquiſque ſociis tuis optimis atque humaniſſimis viris. Florentiæ ex noſtro monaſterio xx. Octobris.

EPISTOLA XVI.
ad Franciſcum Barbarum.

De Jacobo qui de ipſo oblocutus fuiſſe credebatur. De tranſlato Climaco & quodam adoleſcente, qui religioſam vitam amplecti cupiebat, & de rege Tartarorum ad fidem converſo.

Ambroſius monachus fratri Barbaro viro clariſſimo ſalutem dicit.

Vir humaniſſimus noſtrique ſtudioſiſſimus Michaël Beninus civis noſter, vacuum ſe ire arbitratus eſt, ſi ſine meis ad vos litteris proficiſceretur. Ego itaque, etſi locupletiori illum munere ditatum mittere conſtitueram (nam Chryſoſtomum ſibi tradere animus fuit, perferendum ad vos, niſi librarii tarditas, qui dudum reſcribendum acceperat, fuiſſet impedimento,) libentiſſime tamen, ut ſoleo, eam occaſionem ſcribendi ad te amplexatus ſum. Nihil quippe mihi gratius, nihil antiquius eſſe poteſt, quam ad te frequentes dare litteras atque abs te viciſſim recipere, ut hoc officio mutuæ dilectionis deſiderium noſtri leniamus. Accepi proxime litteras tuas, etſi breviores quam vellem, plenas tamen officii, diligentiæ atque pietatis: quas non minore legi affectione quam debui, quam tuas omnes ſoleo. Nullius autem omnino litteræ gratius me atque jocundius afficiunt quam tuæ. Quod eſſe ſic, ſcio, ita tibi perſuaſum eſt, ut inde verba facere ſuperfluum ſit. Sed hæc hactenus.

Certior ſum factus ex tuis litteris, amicum illum noſtrum Jacobum apud te minime de noſtra integritate fuiſſe locutum, ſive oblocutum verius. Id mihi, velim credas, fuit gratiſſimum. Angebar enim nimium illum tantum virum adeo turpiter, ne dixerim inſipienter ſe geſſiſſe, ut ea de honeſtiſſimo cœtu diceret, ac tota libertate jactaret, quæ nec de latrone homicida, nec ſcurra de mimo poſſet ſine nota & rubore proſequi, apud te potiſſimum, quem ſciret ſingulari prudentia præditum, nobiſque ſumma benivolentia ac pietate devinctum. Fateor, tantum doloris cepi, tantumque indignationis, cum ea mihi plurimorum inde venientium nuntiis & certa relatione perciperem, cum hi in primis iſta nuntiarent, quos pro religioſo habitu & vitæ merito non poſſem contemnere, ut vi acerrimi mœroris impulſus, ea ſcribere cogerer, quæ de viro illo ſcripſi ad te. Gaudeo illum ejus criminis non eſſe reum, quod meo quidem judicio fuiſſet graviſſimum. Quid enim gravius quam invidiæ & malivolentiæ ſtimulis concitatum, bonos mores carpere, criminaque in innocentes exaggerare, atque ea crimina quæ ſunt omnium turpiſſima? Gaudeo, inquam, illum & innocentiæ noſtræ pepercisse & famæ ſuæ conſuluiſſe. Nam profecto illi magis quam nobis condolendum eſſet, ſi in id ſtultitiæ & malignitatis ſe præcipitari permiſiſſet: quamquam vix adduci poſſum, ut credam illum nihil omnino oblocutum, & ſi non apud te, quod conſtantiſſime litteris tuis mihi perſuaſum eſt, certe apud quempiam alium, talibus tantiſque nuntiis nobis exploratum eſt, ut dixi. Verum enim id ita ſe habeat necne, minime ulterius eſt inquirendum. Piget enim de his verba facere, indignis ſane quæ litteris noſtris pertractentur. Eaque ipſe libentiſſime ſubticuiſſem, niſi me & ipſius rei indignitas, & amor tuus ad ea ſcribendum impuliſſent. Sed valeant iſta.

Climacum meum tibi probari gaudeo. Tuum enim graviſſimum integerrimumque judicium plurimi facio. Etſi, ut antea ſcripſi ad te, doctrinam abs te laudari intelligo, eſt quippe illud opus denſum, arctum, facundiæque minus capax, & quod utilius quam amœnius exiſtimandum rectiſſime ſit. Cum clariſſimo theologo Maſſano eſt mihi, quod tu minime ignoras, magna familiaritas. Is mihi nuper cum a vobis reverteretur, aſſeruit virum quemdam graviſſimum equeſtris ordinis de familia Conſtantinopolitani regis ad vos applicuiſſe, magnamque librorum copiam ſecum advexiſſe, cupientem e ſæculi naufragiis fugere atque religioſum inſtitutum ſumere. Verum obſtare illi uxorem juvenem, neque pati virum abs ſe avelli, eſſeque ei filium bonæ ſpei adoleſcentem, plurimaque alia maxime auditu grata. Verum cum ab illo quidnam de eo actum eſſet percontarer, nihil amplius habuit quod diceret. Quæſo, Franciſce cariſſime, (nam illum tibi haudquaquam ignotum eſſe puto) ad me de eo ſcribas diligentius.

Aſſeruit item audiſſe apud vos celebri nuntio vulgari, Tartarorum regem ad Chriſti fidem converſum, plurimam multitudinem Barbarorum ſecum ad fidem pertraxiſſe. Id quoniam lætitiæ plenum eſt, certius an ita ſe habeant audire aveo. Curabis pro tua reliqua diligentia omnia perſcribere ad me diligenter. Neque ultra quid ſcriberem occurrebat animo. Senior pater Hieronymus, ſenexque Demetrius tibi ſalutem dicunt. Fratrem Mattheum Viterbinum virum humaniſſimum cum videris, ſalvere a nobis jubebis. Jacobus iſte qui te mecum una officioſiſſime ſalutat, aderat cum iſta ſcribe-

rem, oravitque te Hieronymo fratri adjungi, quem cum pro vitæ atque eruditionis merito non ſecus ac meipſum diligam, libens illi morem geſſi. Hæc ideo, ne illum a me nominatum præter conſuetudinem meam admireris. Vale. Florentiæ, ex noſtro monaſterio x. cal. Novembris.

EPISTOLA XVII. ad Franciſcum Barbarum.

De codicibus ſibi mutuo ab eo conceſſis. De ſuo Climaco, & tribus S. Chryſoſtomi libellis. De Antonio Corbinello, &c.

Ambroſius monachus Franciſco ſuo ſalutem dicit plurimam.

Proxime ſcripſi ad te daturum me operam promittens, ut libri tui, quos jure meo apud me fortaſſe diutius quam par erat tenui, ad te perferrentur; quos etiamſi alias dediſſe me illis de Medicis, ut eos ad te mitterent ſcripſi; nolo id te moveat. Nam facere id ſtatim meditabar, antequam illas litteras reciperes, niſi partim id occupationibus meis id excidiſſet, partim id conſilium poſtea non ſatis probaſſem. Tutius enim videbatur eos alicui ex noſtris civibus, qui iſthic morarentur, perferendos tradere, quam temere cuilibet id munus injungere. Præterea ut omnes tres ſimul integro numero reciperes, (nam ſcribebat tunc noſter optimus Demetrius Philoſtratum de vita Apollonii, cum jam ante Nicandrum & Diogenem Laërtium ſcripſiſſet) eos detinere pluſculum malui, quam ſeparatim mittere. Eos tibi reſtituet A. Georgii civis noſter, Neriuſque Dominicus, quorum fidei commiſimus, ut ad te perferrent illos.

Inſtabat Nicolaus noſter, ut Climacum etiam noſtrum ad te mitterem, feciſſemque ſatis tuis atque illius votis, ſi eſſet apud me integer: vix enim dimidium illius eſt apud me, reliquum accepit unus ex amicis legendum, & necdum illud reſtituit. Quamprimum licebit, mittam. Dabo autem operam ut non diu illum deſideres. Chryſoſtomi tres alios libellos qui ſunt apud me traducere inſtitui, pulchros ſane atque utiles, quando Æneas ille, niſi truncus, non invenitur apud nos. Baſilii epiſtola illa quam primum tranſtuli, neſcio quo pacto a nobis evolavit. Nullum enim illius exemplar mihi relictum eſt: neque in civitate noſtra inveniri illam poſſe exiſtimo. Feceris ſatis & voto noſtro & humanitati tuæ, ſi illam ad nos dimittere perrexeris: ne tamdiu peregrinari ſe a nobis queri poſſit. Antonius Corbinellus modeſtiſſimus vir, gravi admodum ac diutina infirmitate laboravit: convaleſcere jam tamen, etſi lente nimium, cœpit. Ex quo cœpit ibi moleſtus eſſe, non jam verebor ad te quid velim, quid cupiam, perſcribere; tu, ſi qua culpa mea fuerit, in te totum velim refundas. Facit enim humanitas tua tam ſingularis, ut a te omnia non ſecus quam a meipſo petere inſtituam. Senior pater optimus atque ſanctiſſimus, graviſſimis moleſtiis ſibique ſuccedentibus variis morbis diutiſſime vexatus eſt; Dei tamen gratia & miſericordia conſolationi meæ illum reſervandum confido. Is cum jam hyems immineat, metuo ne a frigore lædatur. Eſt enim ejuſmodi corpore tam delicato, tam tenui, ut gravia vix ferre poſſit indumenta. Subiit animum pelliciam aliquam ex Verona, ubi optimæ ſimul & leviſſimæ fieri memorantur, afferri curare. Id autem onus atque eam curam cui ſecurius poſſem injungere quam tibi, nullus occurrit. Velim, frater optime, in hoc voluntati meæ morem geras, erit mihi id ſumme gratum. Nam cum ex illius vita ipſe pendeam, uno tuo opere duos pariter fovebis, & illius corpus ab injuria frigoris tuendo & animum meum a cura & mœrore levando. Nihil ultra quod ſcriberem occurrebat. Vale, Franciſce optime atque ſuaviſſime. Nicolao noſtro phyſico ſingularis humanitatis, Leonardo Juſtiniano & Federico Cornelio, ceteriſque noſtris ſtudioſis ſalutem dices ex me. Senior pater, Demetrius ſenex, Hieronymuſque frater tibi ſalutem dicunt. Florentiæ, ex noſtro monaſterio cal. Novembris.

EPISTOLA XVIII. ad Franciſcum Barbarum.

De Chryſoſtomo ipſi proxime mittendo. De Nicolai & Leonardi Aretini diſſidio. De Donato archiepiſcopo Cretenſi & Leonardo Juſtiniano.

Ambroſius Franciſco ſuo ſalutem.

Præteritis diebus cum ſpectatiſſimus vir Michaël Beninus civis noſter tui ſtudioſiſſimus, brevi ſe profecturum ſperaret ad vos, litteras a me impendio expetiit, vacuum ſe ire exiſtimans, ſi ſine meis nugis proficiſceretur. Verum cum agentibus illius occupationibus moleſtiarum plenis, intermiſſa interim profectio illa eſſet, nactus tabellarium, eas ipſas litteras ad te perferendas dedi. Tandem curis illis modice ſolutus vir ille, ad me maturus proficiſcitur, litteraſque viatici cujuſdam vice, jure ſuo expoſcit. Amplexus ſum libens gratiam imprecati muneris, meque ad ſcribendum protinus contuli, ne & illius votis & officio meo deſim. Nihil enim mihi gratius, nihil antiquius, quam ſcribere frequenter ad te, tuaſque itidem litteras viciſſim legere. Cordi fuerat hunc tam fidelem amicum noſtrum non ſolis litteris, verum & Chryſoſtomo meo comitatum remittere ad vos, niſi librarii tarditas fuiſſet impedimento, qui

cum illum tranſcribendum a me ante aliquot menſes accepiſſem, putaremque illum diu abſolviſſe, vix principia ipſius operis abſolverat. Id mihi perquam moleſtum ſane fuit. Dabo tamen operam ut ad te propediem mittatur. Legi litteras quas proxime ad Nicolaum noſtrum dediſti, quibus illum cum Leonardo Aretino redire in gratiam vehementer cupis, id ipſe quoque votis omnibus aveo. Verum cum hanc ipſam reconciliationem fruſtra tentaverim, operamque impenſam perdiderim, cœptis deſtiti, ne incaſſum laborarem: eo enim hæc ipſorum contentio deducta eſt per alterius intemperantiam, ut deſperandus illorum in gratiam reditus meo quidem judicio ſit.

Heri litteras a ſummo viro PETRO DONATO Cretenſi archiepiſcopo accepi, quibus te valere optime teſtatur. Clariſſimo viro LEONARDO JUSTINIANO litteras dedi, quibus illi amicitiæ noſtræ guſtum quemdam darem, atque ad me amandum provocarem. Eum igitur a me ſalvere jubebis, atque hortabere, ut aliquid reſcribat, fore id mihi gratiſſimum perſuadens. Summo viro Nicolao phyſico ſalutem dices ex me, purgabiſque meum apud illum adeo diuturnum ſilentium, atque in ſuis me officiis perſiſtere perſuadebis. Claros itidem adoleſcentes Federicum & Andream, Cornelios quorum mihi conſuetudo cariſſima eſt, officio meo ſalutabis. Illorum officioſiſſimis litteris hactenus minus reſpondi, quod per occupationum mearum molem actum eſt. Curabo tamen, cum plus otii nactus ero, præteriti ſilentii damna reſarcire. Senior pater, Demetriuſque ſenex, Hieronymuſque & Jacobus fratres ſalutem dicunt. Vale.

EPISTOLA XIX.
ad Franciſcum Barbarum.

De ſancto Climaco & ſancto Chryſoſtomo ab eo traductis, deque Nicolao medico.

AMbroſius Franciſco Barbaro ſalutem dicit plurimam.

Non vereor, Franciſce cariſſime, ne me, ut ſum profecto, parum officioſum putes, qui tamdiu mutus apud te fuerim, nullaſque litteras dederim. Nihil eſt a natura atque inſtituto meo alienius, quam quicquam minus dignum de illis ſentire, ut ne dicam loqui, quos tibi ipſe ſemel magnanimi conſtantia devinxeris, amicoſque eſſe plane & penitus perſpexeris. Ego etſi me eum non eſſe ſciam, de quo tibi talia polliceri poſſis, non ambigo tamen, pro tua in me ſumma benivolentia & pietate, longe dignius ac magnificentius tibi de me & de ſingulari in te amore meo perſuaſum eſſe, quam vel merita mea vel jus ipſum noſtræ amicitiæ videatur exigere. Sed hæc omitto. Id ſcias, velim, mihi etſi tempus diripiant occupationes meæ, ita ut otium vix detur vel breviter ſcribere, atque ad te quem maxime omnium quam frequentiſſime cuperem, memoriam tamen tui ita incredibiliter infixam eſſe, ut, ſi dici liceat, non diem, non horam pertranſeam, quin tecum ſim.

Climacum meum necdum recepi. Acceperunt illum ex me jam diu monachi ſanctæ Juſtinæ. Mandavit enim LUDOVICUS ſummus vir ac mihi digniſſimus pater abbas S. Juſtinæ, illum celeriter abſolvi, & necdum finitus eſt; quamprimum mihi reſtitutus fuerit, illum accipies. Chryſoſtomi illud opuſculum nuper a me traductum, cœpit legere ſummus ac doctiſſimus vir mihique amantiſſimus cardinalis ſancti Angeli, & necdum reſtituit. Curabo ut illum recipias quamprimum. Accepi ex noſtro Nicolao medico clariſſimo ſuaviſſimas litteras, atque lignum aloës optimum optimique munus. Pudor eſt ingens quod agentibus occupationibus reliquis illi reſpondere hactenus diſtuli, fuique ſane, ut ſemper, parum officii diligens. Reddes illi litteras ſuas, quæ his annexæ erunt. Guarino item ſcribo litteras quas illi reddi quamprimum curabis, neque id ſolum, ſed cooperator eris. Audi quid de illo cupiam, quid petam, rem profecto futuram ſibi maxime honorificam ac ſummi emolumenti. Cupit illum juventus noſtræ civitatis ita mirifice, ut nihil non factura, quod illi ſentiat gratum, videatur. Præterea & magiſtratus ille, cujus munus eſt eruditos viros conducere pro ornamento civitatis, accerſire illum parat ſalario quod ipſe ſtatuerit, mirumque omnino eſt, quam in illum atque in illius nomen honeſtiſſimæ voluntatis, ſummæque nobilitatis adoleſcentes ſuſpenſi ſint. Erit officii item tui illi perſuadere rem commoditati ſuæ quietique commodatiſſimam, ne negligat, votiſque omnium faciat ſatis. Plurima forte ſcribenda erant, ſed confuſus animus vix milleſimam partem ſcribendorum retinet. Pater ſenior belle valet, tibique cum ſene Demetrio ac Hieronymo fratre ſalutem dicit. Vale, & ſcriptioni tumultuariæ parcito. Florentiæ, ex noſtro monaſterio, VI. cal. Martias.

EPISTOLA XX.
ad Franciſcum Barbarum.

De obitu ſenioris patris quem impendio diligebat.

AMbroſius monachus Franciſco ſuo ſalutem dicit plurimam.

Cum proficiſceretur ad te humaniſſimus vir ac tui amantiſſimus frater Matthæus Viterbinus, maximum in modum rogavit, uti ne illum vacuum meis ad te litteris dimitterem: facturum enim rem tibi ſibique gra-

tiſſimam ſi id non denegarem. Ego qui ultro non rogatus in hujuſmodi ſoleo eſſe ſatis promtus, etſi fortaſſe non ſatis officioſus, pudore immodico ſuffuſus ſum, quod is vir alias prudens & ſervantiſſimus officii, ita parum belle de me ſentire viſus eſſet, ut putaret extorquendum a me id precibus, quod beneficii loco & magni quidem exhiberi mihi quidem ſemper exiſtimavi. Noſti enim tu, optimus ſcilicet animi mei arbiter & teſtis, quanto ſemper gaudio amplecti ſolitus ſim occaſiones omnes ſcribendi ad te, ita ut ſæpe etiam cum illæ non ſe offerrent, ultro eas quæſierim: etſi, quod non eo inficias, longiuſcule quam vellem, quamque vel is vel dignitas poſcebat, noſtræ amicitiæ litterarum hoc munus uterque intermiſimus, quamquam ea eſt amoris noſtri vis, ea conſuetudinis integritas, ut nullo quamvis diuturno ſilentio detrimentum ſuſtinere poſſit. Sed de his hactenus.

Non quidem ſcribendi ad te materia hactenus defuit, atque eo culpabilior merito exiſtimari poſſem, qui ſiluerim tamdiu. Verum ea ipſa materia ejuſmodi eſt, ut affatim purgare poſſit obſtinatiſſimum licet ſilentium meum. Sanctus enim pater noſter tui amantiſſimus calendis Maii proxime præteritis migravit ad Chriſtum. Hujus mihi obitus tantum mœroris injecit, tantumque tenebrarum offudit oculis, ut credi vix poſſit. Ea enim erat ejus in me amoris vis, tanta benignitas, tam grata præſentia, ut ſine illo vivere vix poſſim, ex quo vita (ut ita dixerim) pendebat mea. Nego ego ullum homini hominem gratiorem carioremque fuiſſe, quam me ſibi: quod cum ſemper alias, tum eo ipſo ultimæ ægritudinis ſuæ tempore animadverti, cum me ille triſtem ac pene emortuum conſolaretur, ac blando eloquio foveret, amplexareturque arctius, quodque verbis non poterat, ſumma frontis hilaritate, crebris oſculis ſignificaret. Vix enim faciem meam ab ejus ore quiſquam potuit, quoad animam efflavit, avellere. Quo tamen in tempore flentibus omnibus filiis ſuis quos Chriſto ipſe genuerat, ſolus ipſe tanta ſerenitate animi & vultus perſtitit, ut numquam illum in vita lætiorem viderimus. Erat autem (quod ipſe minime ignoras) lætus ſemper ac renitenti facie. Quid plura? Vidimus in illo atque in ejus corpore ſigna futuræ gloriæ. Nam & ipſum cadaver exanime vitro purius & mundius, nullo refragrante videbatur, ea, qua migrarat, ſerenitate in ejus vultibus perſeverante. Cujus ego rei miraculo etſi mœroris maximam partem lenierim, cum plena eſſent gaudiorum ac ſpei optimæ omnia, non potui tamen penitus imperitare triſtitiæ, ne modo quidem poſſum. Tantum mihi ille ſui deſiderium reliquit, vixque ſtillantes oculos hi apices evadunt. Fateor, Franciſce cariſſime, tantum me cepiſſe mœroris, ut delicias omnes meas priores, humanitatis videlicet ſtudia ex tunc fere miſſas fecerim, vixque me hactenus colligere ac recuperare poſſim. Quamquam certo ſcio meritis exactæ ſanctiſſimæ vitæ gloria cœleſti ac beata immortalitate donatum, eſſeque advocatum noſtrum apud patrem. Sed ſatis de patre noſtro. Nec alia tamen quæ ſcriberem feſtinanti occurrebant. Senior pater & ipſe ſanctus atque integer, Hieronymuſque frater & Jacobus, omniſque religioſa cohors tibi plurimam ſalutem dicunt. Clariſſimis viris Leonardo Juſtiniano meo (nam vere meus atque in ſinu meo accumbit) Marcoque fratri ac ceteris noſtri ſtudioſis ſalutem dic ex me. Vale. Florentiæ, ex noſtro monaſterio x. [illegible] Septembris.

EPISTOLA XXI.
ad Franciſcum Barbarum.

De quatuor Auriſpæ voluminibus, de vita Homeri ab Herodoto conſcripta, & de Pſalterio Græco quod ab eo petit.

AMbroſius monachus Franciſco Barbaro viro clariſſimo plurimam ſalutem.

Si recte vales, gaudeo. Faciunt ſacri jejunii tempora, ſpiritales & pene perpetuæ occupationes, ut contra ac ſoleo & cupio, dum ſcribo ad te, breves litteras dem. Sed eam brevitatem meam tu pro egregia in me benivolentia atque pietate ita accipies, ut memineris te jugiter commemorari, nihilque minus arbitreris quam eſſe me tui negligentem. Eſt enim teſtis Deus, cui ſervire cupio, nihil me antiquius habere, nihil in humanis officiis diligentius colere, quam noſtram raram integerrimamque neceſſitudinem & caritatem. Sed miſſa hæc facio.

Quatuor illa volumina Auriſpæ noſtri ad nos pervenere, præclara ſane atque eximia, ſed quæ non minus mihi apud te quam ſint penes me. Ea, quantum permittit ſacrorum dierum veneratio, inſpexi, & mirifice ſane placuerunt. Agerem diligentiæ tuæ gratias plurimis verbis, ſed id jam pridem ſublatum eſt noſtra amicitia, quæ ad ſummum, ut debuit, pervenit. Cum præturam illam tibi delegatam inieris, orat atque obſecrat mecum Nicolaus noſter, uti Homeri vitam ab Herodoto conſcriptam, quam eſſe apud ſummum virum PETRUM EMILIANUM Vicentinum antiſtitem aſſerit, nobis quoquo pacto tranſcribendam ſeu mittendam, ut apud nos tranſcribatur, cures. Id ſibi abs te, ut votis omnibus, futurum gratiſſimum aſſerit. In tantum abeſt, ut non patiatur ſibi ſcribi abs te, ut votis omnibus tuas litteras exoptet. Noſti ingenium viri, in ſuſpiciones pronius, quam eſſet ſatis, nimiumque facilem aditum perverſis linguis ad ſuas

aures præbens. Qua ex re ſæpe objurgatur a me, ac nonnihil, quanto conjicere poſſum, proficio. Bonus ſane vir & integer, & cui, judicio quidem meo, ob eximia incitamenta ſtudiorum merito juventus omnis gratias referre debeat. Multum enim, niſi nos fallere velimus, ipſe ad humanitatem ætati noſtræ contulit. Sed ita hac una in re reprehenſibilis eſt, ut tolerandus tamen æquanimiter ac libenter ſit. Ad illum ut ſcribas oro, votiſque illius ſatisfacias. Aliud ipſe petere abs te inſtitui, ſi fieri poſſit abſque incommodo tuo. Pſalterium unum aliquod græcum dono mihi dari cupio. Sunt in noA ſtro monaſterio jam plures, qui græcis litteris operam dant, & eſt ejus operis apud nos magna caritas. Quæſo, ſi commode poſſit fieri, ſtudiis noſtrorum adoleſcentium geras morem, & mihi in primis, cujus item uſibus ſerviet. Vides quanta tecum agam fiducia. Sed agere ut jure meo poſſem ipſe jam pridem auctor es. Hieronymus & Jacobus fratres, omniſque cœtus noſter te omni officio ſalutant. Clariſſimo viro Leonardo Juſtiniano noſtro, ceteriſque apud vos noſtri ſtudioſis ſalutem dices ex me. Vale, mea gloria.

Finis Epiſtolarum libri decimi ſeptimi.

AMBROSII CAMALDULENSIS EPISTOLARUM LIBER XVIII.

AD DOCTISSIMUM VIRUM LEONARDUM JUSTINIANUM.

EPISTOLA PRIMA. ad Leonardum Juſtinianum Venetum

De Laertio a ſe in latinum convertendo, & de ſermonibus ſancti Chryſoſtomi.

AMbroſius monachus Leonardo ſuo humaniſſimo & integerrimo viro plurimam ſalutem.

Mirari ipſe mecum vix ſatis poſſum, quo pacto fieri potuerit, ut tam diu litterarum inter nos munus intermitteretur. Neque ulla occurrit promtior & verior cauſa, quam amici fiducia & conſtantiſſima voluntas, ex qua fit ut quolibet diuturno & obſtinato ſilentio amor mutus perpetua potius incrementa, quam ulla omnia detrimenta ſuſcipiat. Abſit enim ut ſuſpicer me diligendum obſervandumque ſuſceperis. Equidem ita ſentio memoriam noſtri tibi non ſecus inhærere penitus, quam tuam nobis, in quam profecto veluti in jucundiſſimo amœniſſimoque diverſorio acquieſco. Sed hæc hactenus. Modo quid afferam accipe Leonarde cariſſime.

Magna me amiciſſimorum hominum B vis impulit, ut præter inſtitutum meum, quo jam pridem ſolis ſacris litteris ex græco transferendis operam dare decreveram, Diogenis Laertii libros de Vita Decretiſque Philoſophorum in latinum convertere exiſtimavi. Vicit tamen amicorum vis nimia, adjectis adhortationibus fere dixerim ſummorum virorum, archiepiſcopi Genuenſis, Antoniique Maſſani. Verum ejus operis duo ſunt exemplaria, neutrum perfectum, ſed utrumque, quantum conjicere poſſum, in pleriſque mendoſum, atque interdum mutilatum. Alterum ex his de Guarini noſtri volumine tranſcriptum eſt, alterum C Antonius ipſe Maſſanus ex urbe regia ſecum convexit. Noſti quantum ſit traducenti neceſſaria boni exemplaris fides. Eam quia hactenus deſidero in illis duobus voluminibus, peto abs te, ut ſi ſit penes te, vel alium quempiam civium tuorum hujuſmodi opus, mature ad nos perferendum cures, ut extrema manus labori noſtro poſſit apponi. Fiet enim ex collatione exemplarium, ut multum opis ac facilitatis in emendando, & limando eo opere accedat. Præterea ut quid ipſe ſentias, mihi amice reſcribas, per amicitiæ noſtræ jus

Digitized by Google

inviolabile, abs te efflagito: faciendum id A mihi fuerit necne, veniamque tibi promereri videatur indicta neceſſitas, an ſecus. Quippe judicium tuum tanto pluris facio, quanto me abs te ſincera & chriſtiana caritate diligi non ambigo. Equidem quod ad me attinet, invitus, ut dixi, impulſuſque magnis licet viris & amiciſſimis præſtiti: etſi plura ſunt, quæ me forte non improbabiliter poſt longam cunctationem id facere induxerint, tuam, ut dixi, ſententiam, tuumque judicium expecto: ut confirmato animo edam quod hactenus... jacet. Con- B verti Chryſoſtomi ſermones......... illos, ut nihil tibi deeſſet laboris ac ſtudii noſtri, etſi nimium celeriter converſi ſint: ad te miſiſſem, ſi penes me ſcriptitare eos potuiſſem. Tanta quippe librariorum penuria eſt, ut eos niſi ut primo effuſi ſunt non habeam, immo ne ſic quidem habeam Namque mihi ſublati ſunt. Eos tamen mittere ad te contendam, ſi recuperare potuero, neque ipſos tantum modo, verum & Laërtium, ſi gratum tibi eſſe cognovero, dum editus fuerit, ut me tibi totum inſinuem, amicorumque judicio me perlibenter ſubjiciam. C Clariſſimo viro Marco Juſtiniano fratri tuo, Bernardoque filiolo per te plurimam ſalutem dico. Te Hieronymus frater ſenexque Demetrius officioſiſſime ſalutant. Vale meum decus. Florentiæ ex noſtro monaſterio VI. kal Junii.

EPISTOLA II.
ad Leonardum.

Mittit ad eum genealogias Deorum.

AMbroſius monachus Leonardo ſuo humaniſſimo plurimam ſalutem.

Facit ipſa litterarum tuarum caritas, ut ſcribendi ad te rarior adſit occaſio. Nam illam equidem quolibet, quomodolibet, quandocumque ſe offerat, perlibenter amplecti ex inſtituto meo ſoleo, ſed facit profecto moles occupationum utriuſque, ut hoc officio parcius utamur, quæ tamen efficere numquam poterit, ut & pro te, me ſcilicet altero loquar, ut caritas illa noſtra germana ac penitus fixa tepeſcat a fervore ſuo. Ita mihi de te quoque niſi certo conſtaret, gravius ferrem hanc deſiderationem litterarum. Sed hæc hactenus.

Genealogias Deorum Mariotto noſtro ad te remittendas dedi. Græcos illos verſus ex Homero qui deerant in marginibus, ſcripſi, invento tandem exemplari, quo verſus illi continerentur emendatius ſcripti. Nam eos ex auctore decerpendi otium minime ſuppeditaſſet. Clementer itaque tolerabis prolixiorem moram. Fecit enim tum occupationis moleſtia, tum exemplaris deſiderato, ut quod paucis horis abſolvi potuiſſet, pluſculum dilationis acciperet. Bernardum noſtrum ex me ſalutari cupio, cujus ardenti ingenio & induſtriæ a Patre, quantum ſentio, minime degeneranti, adjicerem exhortationis ſtimulos, niſi ſuperfluum exiſtimarem, cum te habeat jugiter, cujus monitis & exemplis in dies proficere poſſit. Quod tamen eſt officii mei, ita illum commendo tibi, ut cum ei hoc debeas, atque ex te perſolvas pietatis officium, interceſſione tamen atque commendatione mea reddi id gratius & cumulatius, ſi quid ad cumulum poſſit accedere, & cupiam & optem. Dici non poteſt quam velim illum diligenter inſtitui, patrique ſimillimum fieri. Marco fratri integerrimo viro ſalutem dices ex me. Barbarumque noſtrum cum videris & Hermolaum ſuaviſſimæ indolis adoleſcentulum Bernardi noſtri, ut ex illo ſum factus certior, æqualem in diſcendo ſocium ſalvere jubebis ex me, & Jacobo ac Hieronymo fratribus, qui te omnes una officioſiſſime ſalutant. Vale, mi frater unanime. Litteras his alligatas D. abbati ſancti Michaëlis de Muriano reddendas curabis. Florentiæ XXIV. Julii.

EPISTOLA III.
ad Leonardum.

Excuſat ſe quod convertendis in latinum profanis auctoribus græcis operam dederit.

AMbroſius Leonardo ſuo viro clariſſimo, ſalutem.

Non poſſum non moleſte ferre negligentiam meam, quod ad hanc diem reſpondere diſtulerim litteris tuis illis ſuaviſſimis, D quas ad me nuper amiciſſime ſcripſiſti, judiciumque tuum puriſſimum & integerrimum & ab animo mihi, ut ſentio multa mea nova voluptate, deditiſſimo, profectum, pie, prudenter, amanterque reſeraſti. Fateor, mi Leonarde ſuaviſſime, tanta ex hiſce affectus ſum lætitia, ut explicare id nulla ratione poſſim. Video quam me penitus diligas, quantaque ſinceritate colas amicitiam noſtram, quando tu me vetera illa & caſtiſſima eccleſiæ lumina tantopere cupis imitari, ut in nullo ab illorum ſemita, quam E vita atque litteris notis aperuerunt, deviare patiaris: fiat utinam certe vel ſero, quod tu mihi animi medullis omnibus precaris, quod litteris ut fiat, hortaris. Quid enim nobis optatius poſſet obvenire? Ceterum hac una in re, frater amantiſſime, qui tantiſper illorum veſtigia deſeruiſſe videor, dum præter illorum conſuetudinem, Gentilium convertendis libris contra inſtitutum item meum operam vel brevem dedi, me perquam invitiſſimo factum non ambiges; ſi quanto cum gaudio ſacras litteras profequar, noſti. Impulerunt me violentiſſima

quorumdam ſtudia, quibus diu multumque reluctatus, cedendum poſtremo exiſtimavi, his rationibus, quas ipſe diſcretiſſime ſcripſiſti, inductus, atque ut ex animi ſententia loquar, ſi opus ipſum antea legiſſem, nullis umquam precibus, ut id traducerem induci potuiſſem. Eſt enim, quod tu minime ignoras, pleniſſimum difficultatis, ſectas omnes illas, ita ut ab eo traduntur, diligenter exprimere, cum minutiſſime opiniones omnes proſequatur, deſiderentque pleraque latinos terminos. Faciam tamen quanta licebit diligentia, ut abſolvatur. Diogenem tuum ab Auriſpa proxime accipiam, ut ex ejus litteris ſum factus certior. Hieronymi opus illud apud nos truncatum eſt, ſolaque prior illa pars quam annotaſti litteris penes nos habetur. Feceris mihi gratiſſimum, reliquas illi tranſcribendas vel raptim curaveris. Hieronymus frater te omni officio ſalutat. Vale, mi frater optime & amantiſſime. Marcum fratrem noſtrum communemque filium Bernardum ex me ſaluta. Florentiæ raptim ex noſtro monaſterio VIII. Julii.

EPISTOLA IV.
ad Leonardum.

De quodam ab eo ſcripto opuſculo. De Chryſoſtomo in epiſtolas Pauli, &c.

Ambroſius Leonardo viro clariſſimo & humaniſſimo plurimam ſalutem.

Mariottus noſter libellum mihi abs te detulit, ut pulchre, quantum fieri poſſet, in monaſterio noſtro, quod tui juris eſt, eritque ſemper, (adeo tibi fratres noſtros devinxiſti) abſolvendum curarem. Equidem, mi frater unice, tanto id ſtudio volui, quanto maxime potui. Sed cum jam defuncti ſint hi, qui erant hujus operis maxime periti, ſintque ſuperſtites adoleſcentes, qui proficiunt in eo quotidie ſtudio, tuli moleſte ſatis, quod minus quam vellem polite opuſculum illud ſcriptum ſit. Accipies ex me affectum potius, quam rem. Nam, fateor, multum indolui, quod ipſe huic opificio numquam operam dediſſem. Cupiebam enim ipſe manu mea, quod ad te ſcriptum fuiſſet, ornare extremamque manum apponere. Sed ſatis de libello ipſo, qui utinam votis ſatisfaciat tuis vel ex parte aliqua.

Animadverti ex litteris ad M. tuis, nihil Chryſoſtomi in epiſtolas Pauli penes te eſſe. Annuet Deus, ut ſpero votis noſtris, ut hi libri ad nos undecumque deferantur. Azurri illius alium librum emere inſtituimus, ſed retardat nos hactenus rei pecuniariæ inopia. Speramus tamen brevi futuram neceſſariam ſummam, tuncque ex eo quod acceperimus aliquantulum mittemus, vitandi doli cauſa. Ago gratias humaniſſimæ A benignitati tuæ, quod tanto ſtudio tantoque affectu, in omnibus quæ ad rem noſtram conducunt operam polliceris tuam. Ea uti cordi eſt, quando opus erit; quandoquidem te cautius atque diligentius rem noſtram curaturum ſcimus, quam ſi tua eſſet. Vernicem ex Hiſpania deductam, idcirco non libenter emimus, quia aſſerunt hi quibus id uſui negotium eſt, eam plus habere ſordidum admixtum, quam quæ convenitur triremibus veſtris in Syria, minuſque certe claram ac lucidam. Hiſpanicam quippe abundare apud nos, & illam quidem venire cenſu. B Hæc an ita ſe habeant, nihil certi habeo. De Philelpho noſtro tenes ſententiam meam. Nonnihil, immo vero plurimum habet græcæ levitatis & vanitatis admixtum. Me adit & nimis quidem frequenter. Magna de ſe pollicetur, ſed apud eos qui, ut ipſe quoque veriſſime ſentis, hujuſce merces probe callent. Melius conſuleret ſibi, ſi parcius de ſe loqueretur. Nam neſcio quo pacto vera laus etiam in ore proprio ingrate reſonat. Deus illum juvet, neque plura feſtinanti occurrebant. Laurentio & Marco ſuaviſſimis atque optimis fratribus me commendabis. Bernardum filium meum una Hieronymus frater meus unico ſalutat & C amplexatur affectu. Vale. Florentiæ ex nomonaſterio cal. Auguſti.

EPISTOLA V.
ad Leonardum.

De Diogene Laërtio a ſe in latinum tranſlato.

Ambroſius monachus Leonardo ſuo viro clariſſimo plurimam ſalutem.

Diogenem tuum Auriſpa noſter ad me una cum tuis ad ſe litteris miſit, ſignificavitque ſe cupere, ut prope diem ſibi reſtitueret. Ego me illius nolens deeſſe votis, facturum pollicitus ſum, ut opinione quo- D que celerius illum reciperet. Contuli itaque jugi ac perpetuo ſtudio, quod ſatis eſſe videbatur, cum noſtro exemplari. Plurimaque noſtri errata magna ſub celeritate emendavi atque paucis poſt diebus reſtituendum illi codicem tuum curavi. Neque vero ſolum ipſum, verum & volumen aliud novum Auguſtini, ſcilicet de Doctrina chriſtiana. Libros quos Guarini noſtri nomine tranſcribi feci, tuo huic volumini adjeci, utque tibi illud traderet, nam te Venetias profecturum brevi aſſerebat, monui mittendum. E Diutius optatum & ſperatum codicem mittas. Erit id ſibi, velim credas, mihique ſumme gratum. Terret me, fateor, editio illa Laërtii. Tanta enim illic offenditur vocabulorum ſilva, ac præcipue in explicandis diſciplinis, ut fere deſperem latina reperiri poſſe, quæ græcis reddita erudito lectori aures impleant. Conabor tamen, ſi permiſe-

Digitized by Google

rit Deus, opus illud abſolvere. Sola enim Epicuri diſciplina reſtat convertenda, extremamque poſtea manum cunctando operi imponam. Atque utinam numquam id opus aggreſſus eſſem. Id quippe & voluntatis noſtræ carius & propoſito convenientius fuiſſet. Quoniam tamen limatius ad id convertendum inductus ſum, adhibendam, reor, diligentiam, quanta per me adhiberi poteſt, ut nonniſi abſolutiſſima exeat in manus eruditorum hominum. Revertar poſtmodum ardentiore animo & majore tibi ad ſacras litteras, ut cœperam, exercitii cauſa transferendas magno meo gaudio, dulciuſque exoſculabor eas, quibus infans pene aſſuetus eram. Neque plura ſcribere permittebat horarum caritas. Communem filiolum ex corde benedico fratremque ſaluto. Florentiæ ex noſtro monaſterio, nonis Auguſti.

EPISTOLA VI. ad Leonardum.

De libris ſcribendis & de Franciſco Philelpho.

GRatam tibi fuiſſe operulam noſtram mirifice gaudeo, ſed moleſtum ſane eſt, quod Mariotto noſtro de reſtituenda ejuſce mercede adeo emineas; quaſi vero aut pretio tantula res taxanda ſit, aut ullo umquam officio ſatisfacere ſingulari in nos benivolentiæ ac pietati tuæ ulla ratione poſſimus. Itaque ſi me diligis, quantum profecto facis, omnem hujuſmodi curam & cogitationem, quæſo, abs te amoveas. Nobis enim pro magno munere eſt, votis tuis geſſiſſe morem. Quæ ſcribis de vulgaribus illis libris inſcribendis curabimus, quantum licebit diligentia, atque primorum ſcriptorum qui ſunt apud nos, litterarum faſces plurimos mittemus, ut quas ipſe velis deligas atque reſcribas. Vernicis grana modica miſimus ejus quam habemus lectiſſima. Tu prius quid eam emas, quanti conſtet, ſignificare curabis. Ducentas libras ejuſce mercis cupimus; ſed veremur, ne ob caritatem immodicam nimis plus ſolito valeat. Teſtamentum id vetus, puto, facile penes nos emptores inveniet. Sed hæc hactenus.

Franciſcus Philelphus heri profectus ad me, uti te litteris obſecrarem, ut ſumpto pretio, quantum tibi debetur, libros ſuos atque veſtes illi reſtitueres, & ſub ſua impenſa tranſmitteres. Accepiſſe abs te litteras commotionis tuæ indices, quibus illum de te fuiſſe oblocutum conquereris. Equidem, Leonarde humaniſſime, moleſte accepi ea, quæ mihi hac de re Mariottus noſter abs te admonitus retulit. Diſplicuit te virum illum contra fidem ſuam iſſe, ne ſcilicet..... Plutarchi quæ dono ſe daturum tibi pollicitus erat, vel pretio accepto tui juris eſſe ſineret, ejuſque rei illum moleſte argui, qui minus quam vellem profeci. Cum tamen hoc extremum de me poſtulaſſet, negare illi non potui, cum potiſſimum Jacominum adoleſcentem divitem ac liberalem iſtuc ſcripſiſſe Zenobio cuidam, ut pretium omne tibi, quantum poſceres, redderet, aſſeveraret. Præſtiti ergo quod poſtulavit, ſcripturumque pollicitus ſum; etſi ea mihi eſt de tua fide atque humanitate fiducia, ut certo teneo, nihil opus eſſe officii te admoneri, officioſiſſime omnium. Precor itaque, Leonarde cariſſime, quandoquidem res ita eo deducta eſt, poſitis juſtæ fortaſſis indignationis aculeis, ingenio tuo, naturæ, modeſtiæque obſequaris. Nam quod te queri per litteras dixit, ſe ſcilicet opinioni tuæ derogare, parum felici actu ab illo attenuaretur, neque hactenus ad id temeritatis, puto, prorupit. Sibi enim in primis injiceret maculam, ſi violare aut carpere famam tuam niteretur, apud eos præſertim, quibus tua virtus atque fides exploratiſſima eſt. Et fieri poteſt, ut Mariotto noſtro aliquid incaute ac imprudenter dixerit fortaſſe; quod tamen mihi ille non retulit. Verum id quoque ſi contigit, magna illa altitudine animi, qua polles, abs te contemnendum cenſeo & ſpero. Supplex me multum adiit, utque hac de re ſe apud te purgarem, deprecatus eſt. Quod facio, ne ipſi defuiſſe videar, ſi nimis vel mihi, vel cuivis alteri de tua humanitate pollicitus fuero, quam eſſe ſummam & prope ſingularem, nullus qui te novit, ignorat. Sed nimis multa de Philelpho. Neque tamen quæ ſcriberem alia ſuberant. Fratribus noſtris viris eximiis Laurentio & Marco me commendabis. Bernardum illuſtrem adoleſcentulum mirum eſt quo affectu atque amore complectar. Felices illi auras apprecor ex animo. Te mecum Hieronymus frater omniſque religioſa cohors omni officio ac tota intentione ſalutat. Vale. Florentiæ, XI. cal. Septembris.

EPISTOLA VII. ad Leonardum.

Scribit ſe omnino valere, nec mortem pertimeſcere.

AMbroſius monachus Leonardo ſuo viro clariſſimo & humaniſſimo plurimam ſalutem.

Si recte vales, eſt ut cupio. Ego Dei miſeratione hactenus valeo. Id tibi primo ſignificandum fuit, ne qua te ſuſpicio cruciet, ne diuturno ſilentio noſtro conjicias me hac peſte tentatum, quæ cum haud inclementer ſæviat adhuc, tanto tamen omnium corda pavore concuſſit, ut civitas fere omnis ex urbe migrarit. Nos omnes integerrime valemus, parati, quantum ipſe largiri dignatur,

tur, imminentem quoque mortem minime metuere, ſed grate ac libenter admittere. In manu nempe Domini ſumus, atque ideo ſervorum more fidelium, omne ipſius judicium, omnemque voluntatem ſuſtinere, immo amplecti ex noſtro inſtituto debemus. At ne ſim prolixior quam opus ſit, frater ille noſter, cujus nomine vernicem alias emendam atque ad nos mittendam curaſti, cupit ſibi ducentas alias hujus mercis libras comparari; ſi tamen carius modo quam tunc non venit. Oravit me, uti ad te ſcribam, idque negotii dulciſſimæ humanitati tuæ injungam: quod facio eo confidentius, quo id tibi non modo non grave aut moleſtum, verum & dulce ac jucundum fore, ut pro explorato haberem, ipſe voluiſti: cui ut iſtiuſmodi negotia ſuapte natura indigna, non indigna videantur, affectus in me tuus ille egregius & prope ſingularis effecit. Sed mitto hæc. Jam quid velim, quid cupiam tenes, neque pluribus admonendus es. Bernardum noſtrum dulcem & cariſſimum filium ſalvere jubeo, cui felices apprecor auras, ut ad ſummum probitatis & eruditionis excreſcat, & ad æternæ ſalutis portum pertingat. Laurentio & Marco ſuaviſſimis fratribus me commendabis. Te Hieronymus frater & Jacobus mecum una omni officio ſalutant. Vale, mi Leonarde cariſſime. Florentiæ, ex noſtro monaſterio IIII. cal. Auguſti.

EPISTOLA VIII.
ad Leonardum.

De codice Lippomanni & de Philelpho.

Legi litteras tuas magna certe cum voluptate. Fratrem adlocutus ſum noſtrum, qui vernicem ejus generis cujus anno præterito vobis a ſe miſſa eſt deſiderat; ſed comperto pretio differre orat aliquandiu, ſi forte vilius poſthac id mercis genus queat comparari. Itaque quoad ſcribam denuo, nihil ejuſce emas. Si mutarit ille ſententiam, te faciam certiorem. Quid de volumine illo M. Lippomani viri amiciſſimi ſperandum mihi ſit, video, ingentique curæ tuæ atque diligentiæ gratias ago. Mittat illud jam tuto ad me, nihil metuens. In tantum enim aberit ut Philelphus id norit, aut videat, aut ne hoc ipſum quidem, quod ipſe hac de re ad nos ſcripſerit, illum ſcire voluerim. Licet enim ille ad me & ad Marcum ipſum litteras daturum pollicitus ſit, nihil tamen quod ipſe ſecum & cum ipſo litteris egerim, novit: ſatiſque illi erit, ſi denuo eum non fatigavero. Quamquam ea eſt conditio ejus apud nos, eaque ſors, ut etſi forte in illius manus ille liber incideret, eum ab invito & renitente reciperemus. Eſt enim plane miſerabilis, atque in dies evadit egentior. Nuſquam hac tempeſtate digreſſus eſt, credo, ſola inopiæ ratione cogente. Traduxit quædam ex græco, quanto cum ſudore noſtro, fateor, explicari facile non poteſt. Vicit illius improbitas propoſitum meum, quo illi aditum ad me prorſus obſtruere decreveram, ne otium meum aliis intentum & deditum ſtudiis obtunderet, fregitque conſtantiam. Sane Philonis illud volumen, me tamen petente, largitus eſt; eaque tandem ratione in ſuam traduxit ſententiam, ut poſthac nihil ſe imprecari pollicitus ſit. Sed iſta erunt penes te: neque enim hæc ille velit effundi, licet non eum pudeat in oculis omnium haſce mihi moleſtias quotidie inferre. Mittat ergo bono animo codicem ſuum Lippomanus noſter; nihil eſt enim quod vereri debeat. Si quem nactus ero qui pergat ad vos, admonebo illum te adeat. Quamquam eſt apud vos Mariottus cancellarius quidam legatorum noſtrorum mihi admodum notus, credo ſæpe illi ad nos mittent. Si Mariotto ipſi volumen id dederis, tutiſſime ad me deferetur. Si tamen in aërem occurrerit animo tuo facilior via aut modus tutior, mittito per quemcumque videbitur. Ego Hieronymuſque frater & omnes recte hactenus & integerrime, Chriſto miſerante, valemus. Fratres tuos, immo, ut tu aſſeris, veraciter noſtros, filiumque communem Hieronymus frater meus mecum reſalutat. Vale. Florentiæ, ex noſtro monaſterio, die XIIII. Octobris.

EPISTOLA IX.
ad Leonardum.

De ipſius pietatis operibus & de melodia.

Neſcio ſane quo pacto fieri potuit, ut nihil litterarum vel ad te dederim tamdiu, vel abs te viciſſim acceperim. Putem otium alteri noſtro, vel utrique defuiſſe ſcribendi? at mihi quidem ipſe ſum conſcius ſcribere & quidem ſæpe potuiſſe, neque ambigo quod ipſe quoque potueris: id quod conjicio veriſimiliter, quod plerumque litteras ad alios dederis, quibus mei quoque memoriam facere ſumma benevolentia dignatus es: & in primis ad Mariottum noſtrum ſuaviſſimum. Caritatem refrixiſſe mutuam ſuſpicer? Nihil minus, ſi tu es quem certo eſſe ſcio: nihil in te minus quam officioſus amiciſſimuſque animus deſideratur. Atque ea vis amoris tui dicere me præter merita mea inter pauciſſimos cariſſimoſque compellit. Mihi certe ita mentem imbuit Leonardi mei ſuaviſſimum nomen gratiſſimaque memoria, ut carius neminem diligam, amplectar, obſervem. Ea itaque ratio unica reſtat ſilentii noſtri, quæ veriſſima atque certiſſima eſt, amicitiam noſtram affectumque germanæ prorſus ca-

Digitized by Google

ritatis ad id excreviſſe, ut nutriri hoc litte- A
rario fomento non egeat. Sunt enim jacta ſemel ſanctiſſima illius firmiſſimaque fundamenta, extructa deſuper ſanctæ dilectionis pulcherrima fabrica: culmen quoque jam pridem appoſitum eſt. Verum enim iſta jucunde magis quam neceſſario.

Mariottus ipſe noſter aperuit mihi de libris ſacris noſtratis idiomatis quid cupias, quid velis. Erit curæ meæ, Leonarde cariſſime, facere, ut votis tuis cumulatiſſime fiat ſatis, idque quamprimum. Animadverto B
quippe magnum te moliri pietatis opus, dum ſimplicioribus quibuſque conſulere hoc officio inſtituis, eiſque & ſolatia & adjumenta ad æternam ſalutem capeſcendam. Neque vero ulli magis conſultum erit quam tibi honeſtiſſimæque voluntati: qui dum aliorum curas ſalutem, tuam in primis. . . . Libentiſſime itaque voluntati tuæ morem geram. Neque de his modo quæ mandas, verum ſi qua hujuſmodi tibi mittenda notaveris (ſunt autem penes nos plurima) nihil omiſſurus ſum diligentiæ, dum tibi votiſque tuis fiat ſatis . . . . jam omnes . . . . ut ſi qua veniant ad manus, eligamque quæ C
optima mihi ſignificent. Zinziber illud medicatum abs te eo liberius poſco, Leonarde cariſſime, quo te ſcio miſſurum gratius. Dum accepero, te faciam certiorem, atque ut abs te viciſſim aliquid cujuſdam generis poſtulem. Didici jam dudum, Leonarde amantiſſime, ingenium illud tuum agile ac profecto aureum, eaque quoque conſecutum quæ vulgo contra veterem conſuetudinem notiora ſunt, quam eruditis ut . . . . . canendi ſuaviſſimos modos. Hanc profecto veteres illi, quos admirantur, in tantum aſpernati non ſunt, ut Socratem jam gra- D
vem fidibus ceciniſſe conſtet, ejus rei eatenus rudem, divuſque P. Auguſtinus ſex libros de muſica ſcripſerit, qui etiam ſunt apud nos, intenderitque de melo etiam totidem ſcribere, ſi plus nactus fuiſſet otii, mitto vetuſtiores illos, ſcilicet ſanctiſſimum regem ac reliquos qui mirifice amarunt muſicam piam. Me certe etſi parum vocalem, minuſque canorum, multum oblectat hujuſce ſuavitas modulationis, non modo in his canticis, quæ frequentat eccleſia, verum in his quoque vulgaribus hymnis ac laudibus, quæ ad honorem Dei cantan- E
tur. Hujuſce generis laudes tibi eſſe familiariſſimas, ex pluribus noſtri amantiſſimi ſum factus certior: ita ut illas & voce & inſtrumentis muſicis magna cum ſuavitate pronunties, partim . . . . adjecto eis & abs te melo, partim aliorum. Gratiſſimum itaque mihi feceris, ſi ex hiſce aliquas miſeris, una cum melodiis tuis, quas ipſe præſtare cenſueris. Sunt enim apud nos, quibus hæc non ſecus ac mihi ſolatio futura ſint, quique illas commodiſſima ſuavitate pronuncient. Vides quanta hoc de te conſtantia poſtulem. Facies pro tua humanitate reliqua uti votis Ambroſii tui facias ſatis. Si quid præterea in communem bibliothecam peregrinitatis advectum eſt, curabis pro tua in me pietate ut norim. Philelphus publice ad erudiendam juventutem noſtram conductus eſt, neque tamen adhuc ſe Bononia extricavit. Franciſco noſtro Barbaro miſi manu mea traductos a me ſermones Chryſoſtomi . . . . in prima ſcheda, ut primo impetu effuſi ſunt, nam & aliter mitti nequiverunt; quia nec erant penes me alii. Eos ipſe quoque, ſcio, libentiſſime leges. Marcum fratrem & Bernardum filium noſtrum ego, & mecum una Hieronymus germanus meus ſalutat officioſiſſime. Vale. Florentiæ IV. cal. Feb.

EPISTOLA X.
ad Leonardum.

Gratias agit de munere, monet de libris proxime venturis, petitque ab eo compoſita in laudem Virginis ſeu Salvatoris noſtri cantica.

SCripſi ad te proxime, neque ferme aliquid erat quod ſcriberem, niſi ut me ſignificarem accepiſſe poſtmodum a modeſtiſſimo David zinziber abs te miſſum, & optimum & electiſſimum. Utor eo perlibenter, qui incommodo ſtomachi, quo dudum premebar, perutile expertus ſum. Non agam tibi gratias pluribus verbis, ne contra atque inſtitui, tibi, cui maxime nolo, moleſtus ſim. Amplector in eo munuſculo atque exoſculor affectum tuum in me eximium. Sum factus certior magnum vulgarium librorum numerum, tum ſacrorum, tum etiam prophanorum venire. Eorum tibi indicem proxime mittam, ſi quid ex his placuerit, erit juris noſtri. Berenices, & quidquid juſſeris, ad te convolabit. Petii abs te, ſi quas vel ipſe feciſſes ad honorem S. M. Virginis vel Salvatoris noſtri laudes, vel ab aliis commode factæ eſſent apud te, cum melo ſuo eas mitteres ad me; nam hiſce ſtudiis & ipſe me interdum dedo. Quæſo, facias votis meis ſatis. Bernardum noſtrum cariſſimum filium optimæ ſpei adoleſcentulum meum Hieronymus germanus meus unico ſalutat affectu. Vale, mi Leonarde cariſſime. Florentiæ, ex noſtro monaſterio, V. Febr.

EPISTOLA XI.
ad Leonardum.

De libris emendis.

MAriottus noſter, qui proxime ſummum civitatis magiſtratum illum bi-

Digitized by Google

meſtrem ſortitus eſt, litteras meas ad te & tuas ad me miſit, orans, ut vice ſui functus, tibi etiam.. pro ſe in his dumtaxat, quæ mecum illi communia ſunt. Legi illas, grate dicam, an ſuaviter, neſcio, magno certe affectu, ut qui tecum colloqui viderer, & longo poſtliminio amiciſſimum cariſſimumque hominem viſere. At de his quidem quæ tuum ſilencium purgans humaniſſime afferſ, nihil ultra reſpondebo, niſi ita jam pridem conſtitutum eſſet, ut neque officio litterario incrementum aliquod, neque perpetuo ſilentio detrimentum capere omnino poſſit... Et bono igitur animo tacentem perculi Leonardum meum, cujus mihi ipſa repetitio nominis vel ſuaviſſima eſt, & gratiſſime itidem ſcribentem ſuſcipio, neque . . . ac te viciſſim meum & intelligo & eſſe ſentio. Nihil igitur . . . . Neminem enim habes uberiorem defenſorem tui apud me quam ipſum me. Venio ad rem qui tecum litteris quibuſdam meis jocatus ſum, dum ea de te peterem, quæ minus fortaſſe digna viderentur, bono animo, ut certus ſum, toleraſti: neque ſane decebat aliter amici ineptias confutari, quam gravi tuo plane ſilentio. Sed de hiſce ſentio, ſatis, ſi ita vis, pœnas jam dederim, pro . . . majore ſobrietate facetus. Teſtamentum illud vetus vulgariter ſcriptum neſcio quo meo ſcelere necdum habere merui, neque de precio conſtituere. Amicus nempe qui mihi ſpem dederat ejuſce habendi voluminis, neſcio quo pacto, dilapſus eſt. Reperitur quippe venale paſſim, ſed adeo fœdis ac peſſimis litteris, ut volumen illud ſanctorum patrum quod recepiſti, aureum pro comparatione dici poſſit. Dabatur ſpes unius in membranis & bonis litteris, ſolius ſcilicet veteris inſtrumenti. Sed ea ſpes perquam ſane refrixit, necdum tamen eſt neque penitus extincta. Curabo ut quam poterit fieri maturius, rem conficiat, ut neque ſemper pendeam ex ſpe, & tibi aliquando gratificer. Quod quia fieri hactenus nequivit, patienter fero, libenter certe numquam feram. Duo illa volumina, Medicina ſcilicet cordis & myſtica Theologia, in papyro ſunt, bonis tamen litteris. Ea amici hominis ſunt, pretioque moderato taxabuntur. Utrumque conabor ut Flor. VI. vel VII. veneat. Tu, ſi ea vis (nam ſunt apud me) quamprimum reſcribe. Protinus enim ad te advolabunt. Si minori item pretio quivero, & tibi grata erunt, tuo nomine emam. Sextum Sententiarum non deſpero habiturum, cum mediocris voluminis ſit pretiique mediocris quam veneat apud vos. Proxime autem litteris meis inde te certiorem faciam. Summam illam Confeſſorum nequaquam venalem reperire poſſum. Si tamen inciderit in manus noſtras, tuo item dicabitur nomini. Quod volumen illud ſanctorum Patrum pretii nimium magni volueris, probo. Re enim vera ille cujus eſt, nihil opus habet vendere, atque ea fortaſſe ſit ratio, quod tam caro vendit. Cupio doceri abs an ſit penes vos ejuſce coloris, quod azurrum vulgo dicitur, tranſmarini ſcilicet illius optimi copia, & quo item veneat, quod ſit electiſſimum, pretio. Quidam enim ex noſtris adoleſcentibus pro monaſterii conſuetudine & ornandis voluminibus eleganter uti didicerunt, petuntque ſi fieri poſſet, vel unam libram ipſius coloris nobis comparari, antea tamen nobis pretium ſignificari, quod ſtatim mittendum curabimus. Vide quam multa tecum agam fiducia, qui nec vereor occupatiſſimo gravioribus omnino negotiis, ejuſce nugis moleſtus eſſe. Verum ignoſcet temeritati ſumma benignitas tua. Philelphus ſeſe ad nos contulit, publiceque conductus eſt. Deus illum dirigat. Marco fratri & Bernardo filiolo abſentibus ſalutem apprecor, ac tibi una, & hanc temporariam & æternam. Hieronymus frater meus unico te ſtringit affectu. Vale, mi frater optime atque ſuaviſſime. Florentiæ ex noſtro monaſterio, VIII. Maii. Litteras his annexas, quæſo, Rhodum mittendas cures quamprimum licebit.

EPISTOLA XII.
ad Leonardum.

Similis argumenti.

AMbroſius Leonardo viro clariſſimo, plurimam ſalutem.

Ea ipſa die, immo hora, qua ſuaviſſimæ mihi abs te litteræ redditæ ſunt, vetus unum teſtamentum, cujuſmodi ab amico tuo deſideratum diu eſt, in duobus voluminibus cartaceis, novis tamen ferme, & quantum ipſe ſentio, litteris non malis, ... noluí abſque Mariotti ſententia quidquam definire. Vidit volumina, laudavitque. Pretium eſt florenorum viginti, quos ea tamen ratione perſolvi fecimus, ne a vobis abvolaret, quod fuerat quæſitum fruſtra tamdiu: erant enim competitores, qui tantidem id opus emere parabant. Sic tamen emimus, ut ſi amico tuo volumina fortaſſe non placuerint, minimo ſuo detrimento ea reſtituere queat, pretiumque recipere. Ea quamprimum licebit, mittemus. Duo reliqua volumina, quæ ſunt apud me, conabor, ſi efficere quivero, ut habeat, eo pretio quod ultimum poſuiſti; mittamque ad te, ſin minus, faciam te certiorem. Sextum Sententiarum ſpero quamprimum habebimus optimum & commodiſſimo, ſummamque etiam fortaſſis illam. Aliam habeo ad manus venalem, quæ celebrior cunctis ejuſmodi ſummis eſt, ſcilicet de caſibus conſcientiæ novam pretio flor. XV. Placuit id ſignifica-

re tibi, ut ſi forte placuerit, cedat in uſus A tuos. Minus fortaſſis pro ea dabitur quam petatur, neque tamen id pretium enorme eſt pro celebritate & caritate voluminis. Volumen de Vitis ſanctorum Patrum, ſi quod occurrerit dignum familia tua, curabo quanta poterit diligentia, ut tui juris quoquomodo pretio fiat. Piget, cariſſime Leonarde, pretii nimis magni. Veneunt ecce jam carius vulgariter quam latine ſcripta. Sed obtemperandum conſuetudini neceſſario eſt. Azurri, quod ſit lætiſſimi coloris & eximiæ ſubtilitatis libram unam mitti no- B bis cupio. Pretium, quod ipſe ſcripſeris & cui juſſeris, dabitur. Tu velim id cures diligentius, ut duo iſta in illo præcipua ſint, coloris gratia, atque ſubtilitas. Paululum tibi ex noſtro mittimus hiſce incluſum litteris, quod eſt tenuiſſimum: colore tamen quod a te mittetur præſtare cupimus. Erit curæ tuæ, ut id cautiſſime deferatur ad nos. Fuerunt ſemper in noſtro monaſterio, nec modo quidem deſunt, qui illo ornandis voluminibus ſanctiſſime & venuſtiſſime utantur. Eſt quippe id miniſterium otio religioſo non indignum. Laurentio fratri ſuaviſſimo me Hieronymumque fratrem meum C commendabis. Marcum fratrem, Bernardumque filium ſalvos eſſe atque incolumes tecum perpetuo cupimus, vobiſque depoſcimus omnibus. Philelphus heri ad me profectus eſt, eum ſalvere ex te juſſi. Gratiſſime accepit, ſeque jam ſcripſiſſe litteras, quas ad te mittere pararet, dixit. Quæ ad me de illo ſcripſeras, numquam venerunt in manus meas, negligentia non quidem tabellariorum, quæ nulla fuit, ſed eorum qui eas litteras a tabellariis reddendas acceperunt. Si tamen mens tua innotuiſſet mihi, quam quidem aſſequor conjectura, nihil me admoneri opus erat, cui non minus curæ eſt, occulere quæ velis ſecreta eſſe, D quam tibi ipſi. Propoſitumque præterea eſt, omnem diſſentionis etiam obortæ auferre materiam, non fomitibus malis augere. Quo pretio conductus ſit, fateor non ſatis exploratum habeo. Ducentis tamen florenis, ni fallor, audivi. Rem ex ejus litteris diſces. Quadringentos ante petierat, mirarique vix ſatis poſſum illum pretii . . . . . æque paſſum eſſe. Nihil tamen certi affero, quia revera neque indagare perrexi. Frequens habet auditorium, unaque de illo inter doctos ſententia incœpit, neque his plura hæc committit brevitas. Vale, mi Leo- E narde cariſſime. Florentiæ ex noſtro monaſterio xxv. Maii.

EPISTOLA XIII.
ad Leonardum.

De creatione ſummi pontificis & de morbo abbatis ſancti Michaëlis.

QUod te crebrius obtundam litteris, tibi ipſi in primis imputare debes, qui eam fiduciam præſtitiſti. Scio te occupatiſſimum reipublicæ maximis graviſſimiſque negotiis. Nam de privata re nihil dicam, qua te diſtrahi diſtendique neceſſe eſt, atque ideo paucis quid velim expediam. Frater ille noſter vernicem emi ſibi cupit, ducentaſque ejus meriti libras ad ſe mitti, ſi tamen pretium majus non eſt quam poſtremis tuis litteris mihi ſignificaveris. Obſecro illi morem geri cures per aliquem ex familiaribus tuis, idque genus eo pondere ad nos, quamprimum licebit, mittas. Lætiſſimo nuntio affecti mirifice ſumus, quo civem veſtrum ſummæ reverentiæ virum GABRIELEM (a) aſſumtum pontificem Romanum [a] percepimus: magnaqve ſuborta ſpes eſt, fore ut non modo Italia a bellis, quibus jam diu vexatur, conquieſcat; verum omnia vertantur in melius, & in antiquam ſanctitatem redeant univerſa. Adſit Deus, & adſpiret votis noſtris. Valemus omnes, Chriſto miſerante. D. abbatem ſancti Michaëlis venerabilem patrem meum gravi morbo detineri comperimus: eſſet illius obitus magno detrimento religionis noſtræ. Deus illi priſtinam incolumitatem largiri dignetur. Dionyſium noſtrum cum videris, ſalutabis officio meo. Marcum fratrem & Laurentium patrem, Bernardumque filium ſalvere jubeo. Vale. Florentiæ ex noſtro monaſterio x. Martii.

EPISTOLA XIV.
ad Leonardum.

Electus ordinis ſui Generalis deflet ſortem ſuam.

CRedo jam renuntiatum tibi infelicitatis meæ caſum. Ego enim qui jam trigeſimum annum clauſus exegeram in monaſterio, repente ab ea quiete in immenſum curarum pelagus ejectus, naufragia timere incipio. Adeo enim me perturbat nimia procellæ vis, ut non poſſim non ingenti tremore concuti. Conſolatur quidem mœrentem ac triſtem animum meum & de extremæ ſortis timore ſollicitum, ea conſideratio, quod invitiſſimus religionis opus accepi. Sed tamen parva iſta conſolatio minus valet, quam ut mœrori ac deſperationi queam

(a) Eugenium IV. in papatu appellatum, natione Venetum, Senenſem epiſcopum, & poſtea cardinalem titulo S. Clementis.

Digitized by Google

obſiſtere, ac niſi me divinæ ſpes miſerationis erigeret, quæ numquam ſe expectantibus deeſt, abſorberer ferme vi doloris immodici. Iſta ſignificanda putavi nobilitati tuæ, ut qui fueras gaudii, mœroris quoque particeps fieres, ſimul & timoris. Amici officio angorem meum D. abbati ſancti Michaëlis, venerabili patri meo & amantiſſimis fratribus abbati de Carceribus, & ſubpriori monaſterii ſancti Marcelli litteras ſcribo, quas illis reddendas curabis. Eſſem prolixior, ſi mihi permitteret occupatio nimia: numquam tamen illa tantum poterit, ut me a ſcribendi officio avocet. Bernardum filium ſalvere jubeo. Hieronymus frater omni te officio ſalutat. Vale, mi Leonarde cariſſime. Florentiæ ex noſtro monaſterio, XXIV. Novembris.

EPISTOLA XV.
ad Leonardum.

Petit ab eo quas ad eum ſcripſit epiſtolas.

Diutius deſideravimus litteras tuas, neque ego ad te quidquam ſcripſi, neque tu ullas ad me dediſti. Qua tamen in re nihil minus interceſſit quam negligentia .... quod grate libenterque confiteor diligentiſſimus ſervator officii: nec prolixum licet ſilentium obtundere poteſt, vel modice aut relaxare amoris intentionem. Idem de me tibi perſuaſum ſcio, ut quantumlibet obſtinate ſileam, non putes in me refrixiſſe caritatem illam noſtram raram, & antiquiſſimam, ſed hactenus iſta. Puto mirabere novam & propemodum verecundam poſtulationem meam. Inſtant apud me magni viri, & quorum preces negligere nequaquam poſſum, ut epiſtolas meas illis ſcribendas tradam, & cum harum nullam eſſe penes me copiam reſpondeam, eas ut ex his, ad quos ſcriptæ ſunt, colligendas curem, poſtulare contendunt avidiſſime. Porro id quam verecundum ſit, non ignoras, neque tamen hoc ipſis negare poſſum, ea ſunt virorum inſignium merita. Te oro, ſi quæ ſunt apud te ex noſtris (nam ſcripſiſſe plures memini) eas omnes ad me mittas, ad te quando tranſcriptæ erunt, remeaturas. Ignoſcaſque pudori meo, qui mihi non licere apud te exiſtimavi. Vale. Florentiæ ex noſtro monaſterio ſancti Michaëlis XV. Februarii.

EPISTOLA XVI.
ad Leonardum.

De Franciſco Sandello.

Ambroſius Leonardo Juſtiniano viro clariſſimo plurimam ſalutem.

Etſi ea noſtræ amicitiæ & antiquiſſimæ [A] conſuetudinis ſanitas eſt eaque conſtantia, ut neque augeri litteris, nec ſilentio poſſit imminui: officii tamen mei plurimum intereſſe putavi, cum remearet ad vos venerabilis pater meus Franciſcus Sandellus noſtri amantiſſimus & in primis ſtudioſus, cum ſine meis ad te litteris non dimittere. Licet enim viva ſit & dici poſſit epiſtola, in qua poſſis Ambroſium tuum facillime atque optime legere, quippe cui mea omnia non ſecus fere ac mihi ipſi cognita & explorata ſint; non ingratum tamen fore arbitratus ſum, ſi [B] obductum ſitum quemdam negligentiæ abſtergerem, & veluti longo poſtliminio litterarum officia repeterem. Merebatur plane optimi viri religioſiſſimum ſtudium piiſſimumque deſiderium, quod & antea ex humaniſſimo noſtro Hieronymo Contareno didiceram, & modo plenius ex ejus ore percepi, plus opis & adminiculi, quam invenire apud nos potuerit. Offendit in noſtro monaſterio magnam juventutem, extincto jam pridem ſenatu fere omni. Juvenes qui ſunt ad eam ſubeundam provinciam minime idonei cenſentur, quibus etſi voluntas [C] bona non deeſt, conſiliis tamen firmitas graviſque conſtantia tantæ molis in primis neceſſaria non adeſt. Qui vero provectiores ſunt, rei novitatem alta conſideratione permoti, valde ſuſpectam habent, conſiliique non eſſe arbitrantur, ex portu ſe in tempeſtatem immittere, cum dubius eventus merito videri poſſit. Equidem ita viro iſti optimo condoleo, ita miſereor, ut non poſſim magis, meque ipſum ad id munus libens exponerem, ne illi, cui multum debeo, deeſſem, ſi ratio permitteret temporum. Sed video quam multos deſolatos mitterem, ve-[D]reorque ne plus hic detrimenti, quam illic emolumenti quærerem. Hortatus illum ſum ut in propoſito & inſtituto perſiſtat, non defuturam illi divinam gratiam ſpondens, dum illi pia non deſit intentio. Putabam librarium optimum atque lectiſſimum tibi comparaſſe, qui ad vos pergere paratus erat, & tibi Titi-Livii decadas, & quæque alia velles ſcribere, niſi peſtis metus tunc illum retineat. Contuli multum cum Hieronymo noſtro de conducendo illo triginta ducatos annis ſingulis, adjecto honeſto victu, ut poſtulabat. Sed neſcio quo pacto, dum [E] negotium trahitur elapſus e manibus eſt. Ea tamen conditio, ſi placet, nonnihil ſpei ſupereſt illum revocari poſſe. Quid ſtatuas, expecto tuis litteris certior fieri. Exemplaria decadum hic niſi mendoſa reperiuntur, & varia, ut ne in ea quidem parte poſſit votis tuis fieri ſatis. Bernardum filium noſtrum ſaluto & benedico. Clariſſimo viro Marco fratri tuo ſalutem dico. Te Hieronymus frater mecum officioſiſſime ſalutat. Vale meum decus. Si quid ex Græcia tuæ bibliothecæ adlatum eſt, id ſcire

Digitized by Google

aveo, ut noſtra, quæ ſint, ſcire poſſim. Florentiæ ex noſtro monaſterio XII. calendas Januarii.

EPISTOLA XVII.
ad Philippum.

De fratribus eremitis, quam ægre tulerint quod eos reformare voluerit.

AMbroſius Philippo ſuo.

I. Ex litteris venerabilis patris noſtri abbatis Florentini ſum factus certior, te in rem noſtram plurimum intuliſſe ſollicitudinis ac diligentiæ. Nihil audivi novi, multumque gratulatus ſum piiſſimo ſtudio & amori in me tuo. Moleſtias noſtras ingrate accipis, non dubito, & qui ab his proficiſcuntur, qui minime omnium debuerunt, æmulis inſtituti ſolitarii, & qui ex his perturbari otia noſtra animadvertis. Equidem, Philippe cariſſime, malo meo auſpicio onus iſtud regimini ſubii, aravique .... quinque jam & ſemi annos maximo labori meo, & fructu perexiguo. Volui Eremum noſtram, quæ religionis mihi creditæ principalis locus eſt, quantum fuit in me componere, & ita ornare moribus religioſis atque inſtitutis eremiticis, non quidem a me inventis, ſed a patribus traditis. Arcere conatus ſum diſcurſus noſtrorum varios, & cetera efficere, quæ ſolitariæ ſunt vitæ propria. Nuſquam, fateor, Philippe, minus inſtituti ſpiritalis & religioſæ gravitatis offendi. Locus ille ſolitarius ſæcularium turmis frequens effectus, amiſerat ſolitudinis faciem, importunam ruſticorum multitudinem inde amovere, cura fuit mihi, qui locum inquietabant. Ægre tulerunt pios conatus noſtros, & qui carnales nimium dominari ſe ſolitos meminerunt, quoniam plerique ex his qui fuerunt ante me loci ipſius duces, nequaquam illic remorari ſoliti, omnem illis permiſerant adminiſtrationis curam, confuſioque ingens erat, ſubjectionis jugum ferre nequiverunt. Atque ut effreni equi præcipites feruntur in perniciem ſuam totiuſque religionis inſtituti perverſionem. Mora ibi noſtra offendit illos vehementer. Et egerunt & agunt inſtanter omnia, ut abrogemur. Non eſt in ore noſtrorum veritas, criminaque falſiſſima & invenire, & in nos intorquere non formidant, intenderunt arcum ſuum, ut ſagittent nos, immo apertis in nos odiorum telis irruunt, nomenque noſtrum audire non poſſunt. Novit iſta pontifex litteris meis frequenter admonitus, neque tamen illorum querimoniis ſubduxit aures, adimitque auctoritatem corrigendi, dum illorum ſuggeſtionibus fidem accommodare videtur. Iſtud opis, hoc ſtipendii ab eo referimus, qui nos miſit in vineam ſuam, laborare nos

A juſſit, qui inſtrumenta neceſſaria de manibus tollit. Sed iſta & inordinate & confuſe, quia revera animo ſumus inquieto, Nicolao amico noſtro, cui hujus rei gratia congreſſus es, ſcribo litteras. Credo non accommodavit vir gravis fidem falſæ calumniæ, quia noſtri nihil ex his ſervare quæ promittimus culpant iniquiſſime & indigniſſime. Non ita amiſimus hominis ſenſum, ut inconſtantiam iſtiuſmodi non exhorreſcamus. Nullam æquam & honeſtam conditionem recuſamus, & quæ pollicemur efficere pro viribus ſtudemus. Abbatem S. Pauli virum gravem & noſtrarum rerum peritum,

B quippe qui ſecundo jam religionis noſtræ generali capitulo interfuit, ad vos viſitandi gratia venire gratulor. Ei, quæſo, abbas noſter negotia commendet componenda. Vale in Domino. Socii cal. Junii.

EPISTOLA XVIII.
ad Franciſcum ducem Venetum.

De ordinis reformatione ſollicitus, vices ſuas committit abbati de Carceribus, quem illi, uti & ſeipſum & totum ordinem commendat.

C DOmino illuſtri ac ſereniſſimo principi FRANCISCO Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior inutilis, in Domino æternam ſalutem.

Dat humilitati noſtræ fiduciam ſcribendi ad celſitudinem tuam Chriſtus Dominus noſter, qui te fecit humilem corde. Etſi enim celſo in apice terrenæ dignitatis reſides, hominem tamen te eſſe, & ei fidelem ſervitutem debere, qui te creavit & redemit, grate meminiſti, a quo & pro bono tui famulatus miniſterio præmia æternæ beatitudinis ſperas. Bona itaque fiducia te al-

D loquar, princeps inclite, tuæque gloriæ in adminiſtratione mea, & mihi crediti cura regiminis occupato præſidium auxiliumque conſtanter implorabo. Cupio, mi domine illuſtris, quantum ille donare dignabitur, qui me vocavit per gratiam ſuam in diſpenſatione permiſſa mihi, ſtrenue & utiliter deſudare, collapſam ferme religionem noſtram in antiquæ obſervantiæ, ſi ſperare fas ſit, faciem revocare. Magni quidem hoc animi eſt, magnarumque virium, ſed Deus adjutor eſt. Et quoniam ſub ditione tua pleraque ſunt monaſteria, quæ cura diligen-

E tiore indigent, atque eo magis quo fuere ſingularis ſanctitatis, ipſi adeſſe impræſentiarum minime poſſumus; religioſo viro & votis merito venerabili & amantiſſimo fratri FRANCISCO de Sandellis abbati monaſterii S. Mariæ de Carceribus vices noſtras pleniſſima auctoritate commiſimus, quia de religionis ipſius integritate ac zelo domus Dei minime dubitamus, quippe quem diu-

Digitized by Google

tiſſime familiariter novimus. Tuæ itaque gloriæ, princeps inclyte, virum ipſum, quanta licet inſtantia & intentione commendo: ut ubi opem imploraverit culminis tui, illi ſemper adeſſe digneris, percepturus a Deo noſtro, cui fideliter ſervire cupimus, pro pia intentione mercedem bonam. Neque ſolum memoratum fratrem noſtrum, verum & meipſum atque totum A ordinem noſtrum tuæ excellentiæ magna certe ope ſtudioque commendo. Paratus ipſe ſemper & promtus tuæ celſitudinis votis ac nutibus obſequi. Quam Dominus Jesus ut diutiſſime ſervare dignetur incolumem, fideli prece depoſcimus. Vale, princeps illuſtris atque fideliſſime. Florentiæ, ex noſtro monaſterio Angelorum decimo quinto Septembris.

Finis Epiſtolarum libri decimi octavi.

AMBROSII CAMALDULENSIS
EPISTOLARUM LIBER XIX.
AD DIVERSOS.

EPISTOLA PRIMA ad Placidum.

Commendat illi Anſelmum procuratorem.

Venerabili fratri in Chriſto Placido Ambroſius in Domino æternam ſalutem.

Proficiſcitur ad vos D. Anſelmus procurator noſter, negotia geſturus religionis noſtræ, oro ut illum noſtri gratia habere digneris commendatum, & in omnibus fovere, quæ tangunt ordinem noſtrum. Ad te enim ille concurrere ſemper & ex electione ſua, & mandato noſtro inſtituit. Vale in Domino Jesu, & me pontifici beatiſſimo fac diligentiſſime commendes. Saluta officio & affectu meo Arſenium & Franciſcum noſtros. Ex Eremo noſtra XV. cal. Julias.

EPISTOLA II. ad Placidum.

Mariotti fratrem a gubernatore Burgi detentum orat ut abſolvi procuret.

Ambroſius Placido fratri in Chriſto dilectiſſimo ſalutem.

Novus & repentinus nuntius cogit, ut ſim moleſtus caritati tuæ, æſtuſque explicem meos. Hac hora venit ad me Barbarus, & me.... venerabilis frater meus Mariottus aſſerens fratrem ſuum Allegrum, (a) quem pontifici noſtro, quando ipſe ad vos venit, commendaram, detineri vinctum a guber- B natore Burgi. Fateor, contenebrati ſunt oculi, quia triſtis occurrebat rerum facies. Statui continuo ſcribere ſanctiſſimo præſuli, ac tibi, negotiumque ita commendare, ut nullum umquam majore affectu commendarem. Certe noſti quam ſim huic debitor, qui vernaculos enutrit Domino ſabahot, ſcienterque erudit ad ſuperni imperatoris militiam tirunculos. Commendavi per litteras negotium pontifici, quanto licuit affectu, orans ut hunc ſive innocentem, quod credo, abſolvi; ſive etiam nocentem, quod fieri poteſt, mandet & reſtitui mihi, ne co- C gar mœſtum hunc juvenem noſtrum aſpicere, qui fratris deſiderio non poteſt non moveri, non angi. Te oro, Placide cariſſime, vota preceſque meas indulgeat mihi pater clementiſſimus, id quodcumque eſt muneris non ingrate accepturo. Nempe non ambigo facturum quæ poſtulavi; ſed preces quoque multiplices obeſſe nihil poterunt. Non poſſem ſatis proſequi quam iſtud ex te cupiam: fac, oro, in hoc ſentiam opem tuam maturius. Res enim celeritate opus habet, ne quid obſit juveni mora. Ejus rei gratia adoleſcentem hunc miſimus, cui, oro, ut litteras ad gubernatorem Burgi abſolutionis hujus juvenis tradendas matures. D Puta cauſam tuam, immo noſtram agi, & hunc cito remitte. Vale in Domino, frater amantiſſime, & nos pontifici, Ariminenſique commenda. Ex Eremo noſtra cal. Junii.

(a) Vide ſupra lib. 4. epiſtol. 15. ad eumdem Placidum.

Digitized by Google

EPISTOLA III.
ad Chr.*

De negotio abbatis S. Sepulchri.

* ſ. Chriſtophoro.

DOmino meo & patri Chr. *... Ambroſius.

Commendare inſtitui dignationi tuæ abbatis Sepulchri negotium. Locutus ſum cum domino Cezenate, tumideque ſatis & juvenili fervore audaciaque reſpondit. Ea fuit concluſio illius, ſe pontifici, utpote vicarium ſuum, verba facturum, ut provideat rei ſuæ, quia is noſter factioſus ſit, & Patavio ſtudeat, quod probare apertis documentis poſſit, dimiſeritque oppidum Brithonorum, quod hactenus factiones non habuerit. Oſtenſum illi eſt rationabiliter, nec, ſi quid adverſus eum iſtiuſmodi probare poſſet, ſeveriſſime vindicaturum; in hoc tamen me illum remorari nequaquam permiſſurum: ceterum quouſque ad monaſterium aliud tranferri poſſit commode, pateretur, ut vicarius ab eo conſtitutus legitime adminiſtraret. Annuere viſus eſt quidem, ſed fieri tamen poſſet, ut vel cum D. camerario vel cum Florentino archiepiſcopo rem ſecretius ageret. Cupit hic totum explicare dignationi tuæ; quæſo, conſulas quidnam facto ſit opus. Supplicationem illam committes Johanni. Commendo pietati tuæ, ut quamprimum fieri poterit, expediatur. Vale in Domino XIX. Auguſti.

EPISTOLA IV.
ad Chr.

Commendat illi monaſterium Burgenſe ſeu Vangadiciæ.

DOmino amantiſſimo & mihi præcipuo affectu venerando patri Chr... Ambroſius.

Etſi nihil erat ferme novi quod ſcriberem, accedente tamen ad vos domino Anſelmo procuratore noſtro, indignum ſimul & inconſultum arbitratus ſum vacuum ire mearum ad te litterarum. Quibus ante omnia me, Dei miſeratione, valere optime, & in deſerto deliciis frui, atque immortali paſci alimonia; neque id modo, verum & noſtra omnia per præſentiam noſtram ad lineam dirigi, & ita ut exultare cum tremore quotidie addiſcam, divitias ſuper me divinæ pietatis obſtupeſcens. Verum iſta parcius pro verecundia mea. Commendo tuæ dignationi, pater, hunc hominem, ut pro munere ſibi a nobis delegato eum foveas, negotiaque promoveas noſtra, ſive Burgenſe monaſterium, ſive Vangadiciæ. Puto utrumque, te dante manum, Deo prævio, feliciter tranſigi poſſe: neque te ambigo velle grata omnia, modo non abhorreant ab honeſtate, ut nihil reſtet niſi ſpes lætior. Senex ille jam adveniſſe ad vos debuit, cujus acceſſum ſcripſiſti pontifici videri præſtolandum. Et conditio ea eſt, ut nequaquam rejicienda videatur ſeni, quando & ſibi nihil ſtipendii deperit, & honoris nonnihil accedit, dum per abbatem gubernari monaſterium, quam per laicos ſtatuit. Burgenſes oratores promoviſſe noſtri monaſterii cauſam arbitramur, & certe nihil præter rationem poſtulant. Adeo enim illi monaſterio afficiuntur, adeo ex abbatis ſemper arbitrio pendere conſuerunt, ut quoties inter eos exorta diſcordia, ſunt autem diverſæ factionis, utræque partes concorditer abbati claves oppidi afferre conſueverint ſemper. Commendo tibi, pater, utrumque negotium. Vale in Domino, & me pontifici noſtro fac intentiſſime commendes, & domino meo camerario. Ex Eremo noſtra XV. cal. Julias.

EPISTOLA V.
Nicolao Forti-brachio.

Commendat illi Burgenſis monaſterii privilegia, quæ Caſtellanus epiſcopus violare tentabat.

MAgnifico domino NICOLAO, Ambroſius.

Ex debito officii noſtri gloriæ tuæ commendare inſtituimus Burgenſe monaſterium noſtrum. Ejus jura atque privilegia epiſcopus Caſtellanus conatur eripere, diuque in Romanam curiam cauſa ventillata eſt. Verum cum nos Romæ eſſemus, afflictam & labefactatam invenientes per ultimam ſententiam a domino Rotomagenſe contra monaſterium latam. Cum patronus deeſſet qui cauſam tuereretur, objecimus nos, atque a domino noſtro reſtituti in priorem gradum ſumus, permiſſa impediendæ executionis auctoritate domino ſancti Sixti. Ipſum vero epiſcopum Romam præiſſe nos comperimus, ut more ſuo inquietet jura noſtri monaſterii. Ad ejus impediendos conatus mittimus & hunc fratrem noſtrum cum litteris ad amicos etiam neceſſarios. Et quoniam ex litteris abbatis monaſterii ipſius certiores facti ſumus, quanta cum benignitate & gratia promiſerit pia dignatio tua facturum ſe omnia, ut monaſterio ſua jura... ſi adeſſent vel niſi adeſſent de novo quærentibus, agentes gratias huic tam gratæ pollicitationi tuæ, oramus ut cooperare digneris in re iſta tua excellentia, & litteras vel nuntios proprios ad Romanum pontificem mittere, idque impendio poſtulare, ut dignetur ſanctitas ſua prædicto Caſtellano epiſcopo ſilentium perpetuum imponere, ipſique monaſterio noſtro ſervare jus epiſcopale

pale in audiendis ac decidendis cauſis, & omnia jura ſua alia. Non ambigimus ipſum dominum gratiam præſtiturum, & quæ petierit celſitudo tua perlibenter executurum, modo juſta illa ſint & rationabilia, cujuſmodi profecto iſtud eſt judicio noſtro. Erit id nobis ſumme gratum, & monaſterio ipſi quoque ſalutare, gloriæque tuæ, ut certo confidimus, adjiciet multum, quam ut Deus noſter incolumem diutiſſime ſervare dignetur, oramus, domine præſtantiſſime & merito illuſtris. Vale. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni XVII. cal. Novembris.

EPISTOLA VI.
Jacobo Aldibrando.

Orat ut monaſterium S. Michaëlis de Caſtro Britonum, quod fratribus ordinis S. Brigidæ tradere intendebat, Camaldulenſibus potius, ad quos ſpectabat, reſtituat.

QUod ignotus ad ignotum ſcribere præſumo, plena rationis cauſa eſt, quæ naturali inſtinctu his etiam quos numquam vidimus, quique ſola nobis virtutis opinione comperti ſunt, conciliari atque conjungi benivolentia cupimus; & ratio neceſſaria ſcribendi peculiaris quædam fuit, mox explicanda. Neque vero ingratum fore arbitramur humaniſſimæ dignationi tuæ hujuſcemodi officium noſtrum, quo primi ad ſcribendum venimus, ut aditum futuræ poſthac amicitiæ inter nos perpetuo panderemus. Confidimus te ex illis eſſe, ſuper quos requieſcit ſpiritus Dei, mitem ſcilicet atque humilem corde, neque aſpernari poſſe inſtituti tui æmulos, imo eos & amare & amplexari ardentius cupere. Nos etſi nulla merita noſtra commendent, quia tamen proni ad diligendum ſumus, non indigni exiſtimabimur, quos viciſſim caritate proſequaris. Humiles certe eſſe cupimus, eaque potiſſimum virtute pollere, quam Dei filius ut nos doceret, deſcendere eſt dignatus ad terras. Sed iſta hactenus. Quid autem velim, accipe, pater. Certiores facti ſumus nobilitatem tuam monaſterium ſancti Michaëlis de Caſtro Britonum Bononienſis diœceſis, cui hactenus praees, cupere ſub conditione quadam venerabilibus fratribus noſtris ordinis ſanctæ Brigidæ tradere, ut divinus in eo famulatus vigeat, neque deſolatum ſit, ſed laudetur ibi nomen Domini. Non poſſumus non ſumme laudare pium inſtitutum tuum, quo diligis decorem domus Dei, neque parcis tibi, dum illius conſervandæ cauſam habeas. Verum hoc ipſum deſiderium tuum tunc demum rectius & commodius arbitramur implendum, ſi pietatem non deſtituat ratio. Monaſterium quippe illud tuum, vir magnifice, religionis cui, Deo permittente, præeſt humilitas noſtra, proprium comprobatur, id eſt Camaldulenſis. Extant apud nos privilegia permulta id atteſtantia, Romanorum pontificum, plurimorum etiam imperatorum, per quæ id monaſterium religionis noſtræ eſſe aſſeratur. Itaque, vir humaniſſime, ſi placet votis tuis ac deſideriis obſequi, monaſterium ipſum principio ſuo majori cum laude reſtitues, quam alteri religioni inſeri patieris, immo illos ipſos religioſos fratres noſtros, qui illud abs te recipere intendunt, arbitramur pro modeſtia ſingulari numquam id petituros, ſi jure ipſo ad nos pertinere didiciſſent. Nos pacta omnia conditioneſque tecum tranſigemus, quæ illis tecum erant: fietque, ut diximus, majore cum tua gloria & laude, quam ſi aliud exequi pergeres. Nos certe, ne poſſemus merito culpari negligentiæ, ne executioni mandetur impetratum privilegium, pro tuendo jure noſtro obſtitimus, ut cum humanitate tua de recuperando monaſterio tractare poſſemus. Fiant omnia cum tua bona gratia, fratrumque noſtrorum pace, qui ſi ſciviſſent noſtri juris id monaſterium fuiſſe, reinſeri nobis quam acquiri ſibi maluiſſent. Ita nobis de illorum modeſtia religioſa perſuaſum eſt. Erit benignitatis tuæ quid ſtatuas quamprimum certiores facere. Vale in Domino, vir humaniſſime nobiſque amantiſſime. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni XV. cal. . . .

EPISTOLA VII.
ad Victorinum.

Ejuſdem argumenti.

AMbroſius Victorino ſuo viro humaniſſimo ſalutem plurimam.

Non ſum ignarus antiquiſſimi in me amoris tui, & egregiæ omnino voluntatis, ac per id vices te indolere noſtras, qui de alto quietis ſinu in occupationum infeſtiſſimum pelagus, dum nihil ejuſmodi cogito, repente jactatus ſum. Avolarunt a nobis deliciæ noſtræ, & ſtudia honeſtiſſima quibus innutriti eramus intercepta penitus ſunt, ſolaque ſupereſt, ſub qua gemimus negotiorum, utinam vel utilium, ſarcina: ſed deflere incommoda noſtra intempeſtive nimium pergimus, qui te præſente, ... a quo auxilium potius in re noſtra impræſentiarum poſtulare decrevimus. Et vide quam mihi libere de tua humanitate pollicear omnia, quandoquidem te in partem curarum noſtrarum adſumere nihil cunctatus ſim. Quid ergo velim accipe, Victorine humaniſſime. Monaſterium quoddam religionis noſtræ in agro Bononienſe prope Caſtrum Britonum eſt ſancti Michaëlis vocabulo inſigne. Id dudum religioni noſtræ neſcio quo pacto ſubductum, violenterque a civibus pleriſque

direptum, novam religionis præferentibus faciem. Recuperandi ſpes oborta eſt per hujuſmodi occaſionem. Religioſi illi laici, qui id occupavere, omnes vita functi ſunt, uno ſolo ſuperſtite. Is extorris a patria, Mantuæ modo remoratur, Jacobus Aldibrandus nomine, licentiatus in juris canonici ſtudiis, & ſive deſperatione ſive inſtinctu bonæ voluntatis inductus, monaſterium ipſum cuidam religioni novæ jungere voluit, fratribus ſcilicet ſanctæ Brigidæ, ea lege, ut dum vivit, centum illi aureos annis ſingulis perſolvant pro vitæ ſubſidio, adjectis etiam conditionibus aliis. Jam fratres illi litteras a Romano pontifice impetraverant, executionem rei legato Bononienſi permittentes; cum excitati omnes religionis noſtræ prælati obſtiterunt, religionis noſtræ monaſterium ipſum eſſe proclamantes. Reſque eatenus pendet. Inſtitui ad virum illum amice ſcribere, & hortari atque orare, ut religioni a qua violenter extortum eſt, reſtituere monaſterium malit, quam alteri ſubinde concedere. Conditiones item omnes ſibi ſervare pollicitus, quas a fratribus illis exegerat, idque plurimis ab eo rationibus obtinere contendo. Verum ad eam rem, quam cernis eſſe juſtiſſimam, multum, ſpero, conferet auctoritas tua. Virum itaque illum tibi forte antea ignotum noſtri gratia ut requiri facias oro, litteraſque ſuas hiſce alligatas ei reddas, patrociniumque cauſæ adſumas æquiſſimæ atque ſanctiſſimæ. Nihil ambigo fore ut hominem transferas in ſententiam tuam, quando ea oratoria virtute emines, ut poſſis vel inimiciſſimis & in cauſa non æque bona perſuadere quæ velis. Quanto magis trahendum & quidem non reluctantem putemus hominem amicum fortaſſis, certe non inimicum & ab humanitate, ut audio, non abhorrentem. Adde quod piis conatibus vires Deus ſemper ſuppetit. Commendo tibi negocium quanta licet inſtantia. Vale in Domino, amice ſuaviſſime, & nos perpetuo dilige. Ex noſtro monaſterio xv. cal. . . . .

EPISTOLA VIII.
Fantino Dandulo legato Bononienſi.

Ejuſdem argumenti.

DOmino amantiſſimo patri FANTINO Ambroſius.

Non poſſum non ægre ferre, mi pater, quod te perpetuis curis, eiſque ab inſtituto & voluntate tua remotiſſimis, in dies cruciari magis intelligo. Conarer aliquod adferre ſolatium, niſi ipſe quoque pari modo macerarer cogitationibus, adeo ut ſæpe tædeat viuere, idque ſolum aſpicere libeat, quod amiſſum deplorare non ceſſo, ſacrum ſcilicet otium, cui moleſtiſſima ſucceſſere

A negotia. Forti tamen & conſtanti animo nobis toleranda ſunt omnia, certis a Deo nihil niſi juſtum, nihil niſi pro ſalute noſtra poſſe decerni. Si non ſine ipſius nutu, nec folium arboris cadit in terram, ab eo nos ita exerceri non ſine certa ratione æternæque illius providentiæ diſpoſitione putabimus; immo noverimus iſta nobis vel ad præmium, vel ad probationem, vel certe ad purgationem divino nutu obveniſſe. Utrumlibet æqua nobis lance penſandum eſt; atque utinam quidem hi ſimus, quos corona donandos per tolerantiam laboris inſtituerit. Quod ſi ad eam ſortem attingere ne-

B quaquam meremur, nonniſi grate admittere certe debemus vel flagelli loco nos a piiſſimo & ſapientiſſimo patrefamilias ita exerceri. Novit ille imperfectum noſtrum, orandusque eſt votis omnibus, ne hic nobis parcat, ut poſtmodum nos indulgentia foveat æterna. Summæ namque munditiæ immunditia noſtra propinquare non poteſt, niſi prius hoc veluti igne ſordes deponamus, & antiquam diluamus illuviem. Perſeveret nobiſcum, pater, hic timor, ſuſpectique nobis eſſe numquam deſinamus, & in omnibus faciem Domini conſulamus, ne aberrent

C judicia noſtra, & cum Elia dicere poſſimus, *Vivit Dominus in cujus conſpectu ſum.* Sed ſatis iſta pro tempore, neque enim aut mihi ſcribere aut tibi legere longius vacat.

Commendo curæ tuæ, pater, negotium ſancti Michaëlis prope Caſtrum Britonum, quod ad nos pertinere plurimorum decreta pontificum teſtimonio ſunt, Alexandri ſcilicet tertii & quarti. Eugenii tertii, Paſcalis, Anaſtaſii, & ceterorum. Vellem & ipſe, quantum liceret, honeſte fratribus noſtris, quos diligo ex corde, morem gerere; ſed id nobis cura regiminis negligere, aut quieſcere non ſinit. Plurimis ut id abs te im-

D petrem non utar verbis, ne minus confidere videar benivolentiæ, eximioque amori tuo. Antonium de Prato-Veteri celebrem juriſconſultum antiqua nobis gratia & familiaritate conjunctum, commendo piæ dignationi tuæ. Sperat commendationem hanc noſtram ſibi valituram plurimum. Quæſo, ne ſpe ſua fruſtratum queratur. Fratres noſtros, monaſteriumque illud profecto venerabile, in quo ſum educatus, commendo pietati tuæ. Capparim eis convehendum conſueto curare digneris, ne abſentiam no-

E ſtram pluribus ex cauſis lugere cogantur. Vale, mi amantiſſime domine ac pater. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni xv. cal. . .

Digitized by Google

EPISTOLA IX.
domino abbati de Roſis.

De ſuo verſus Baſileam itinere, & quomodo à concilio fuerit exceptus.

[a] DIci (a) non poteſt, dulcis pater noſter & comes præteritæ peregrinationis noſtræ, quam moleſte feramus abſentiam tuam, utque ſine te vivere vitam & injocundam & ingratam pariat nobis. Etſi enim Auguſtini dilectiſſimi filii noſtri præſentia gratiſſima plures moleſtias adimit nobis, multumque adfert ſolatii, tui tamen memoria & deſiderio, fili, non moveri nequaquam valemus. Subit per ſingula fere tua recordatio prudentiamque fidei conjunctam ſingulari & amori præcipuo in nos obliviſci nequaquam poſſumus, & ad lacrymas ſæpe deducimur, affectu præcipuo te benedicentes. Nec modo quidem quando ſcribimus, temperamus a lacrymis, faciunt quidem & alii quos amiſimus ſocios itineris noſtri, quique pro captu ſuo, quod poſſunt. Sed perdifficile vel naturam vel antiquam conſuetudinem ponimus. Et ut noſtrarum te rerum omnium conſcium faciamus, integri omnes atque incolumes Baſileam, Chriſto miſerante, pervenimus XIII. cal. Septembris. Lente enim iter illud totum egeramus neceſſario, quia & nuntios alios præſtolabamur, & jumentis ac nobis conſulebamus, remoratique ſumus Piſtorii biduum, quia ſic neceſſe erat, Veronæ biduum, Conſtantiæ triduum. Ex quo factum eſt, ut non plura quam XXX. aut XXXV. millia paſſuum diebus ſingulis peragentes, & integri & incolumes per illa quoque intervalla veniremus. Iter omne, ſuperatis Piſtorienſibus montibus adſcenſu difficillimis quidem ac terribilibus, planum ubique ferme habuimus. Regiones amœnæ, ſolum ubique fertile, pomaria perpetua fere, ut ſic loquar, victus abundans neceſſarius, multum difficultatis itineri prolixiori ademerunt. Sed ubi ſuperatis montium jugis Mutinam venimus, illic diem remorati, conſtituimus adire Victorinum noſtrum, occaſione viſendi illic novum monaſterium extra Mantuam a principe ædificatum. Itaque ſocio recto itinere abire juſſo, Mantuam ipſi contendimus; quo ubi advenimus, Victorinum abeſſe audientes, ad Cartuſienſes divertimus, maneque inſpecto monaſterio, Victorinum inquirere perreximus. Aberat autem duodecim millibus paſſuum a Mantua, refrigerandi cauſa ad caſtellum Gorda * profectus cum filiis principis. Offendimus prandentes. Excepit nos vir ille apparatu regio, flebatque gaudio ut nos vidit. Pranſi laute ſermonem per plures horas protraximus. Principis filius annos natus XIV. A illo jubente verſus fere ducentos a ſe factos recitavit, tam ſuaviter, tam eleganter, ut nobis miraculum fecerit. Oblectabat nos carminis ipſius venuſtas præcipua, qua puer ipſe pompam deſcribit illam, quando imperator Mantuam ingreſſus eſt; ſed longe magis pronuntiatio plena gratiæ. Filia quoque principis & alii duo filii ingenii ſingularis. Poſt ſuavem ſermocinationem & refectionem advenerunt nobiliſſimi juvenes ex Victorini ludo nos ſalutatum. Volenti & oranti ut eam diem apud ſe duceremus, non acquievimus, feſtinationis cauſam allegantes. B Deduxit abeuntes millibus pluſquam ſex, donec nos viæ redderet quæ Veronam ducit. Aberat autem ea civitas ab oppido XX. millibus paſſuum. Cum toto illo itinere noſtro continuata oratione, mutuo colloquio ſumus recreati, flentemque fere e complexu noſtro dimiſimus. Veronam die jam adveſperaſcente pervenimus. Aberat Gregorius hoſpes noſter, ab uno tamen ex juvenibus illis, quem præſentem offenderamus, humaniſſime accepti ſumus. Barbarum noſtrum prætorem urbis viſitantes, ab illo atque ejus filio puero ſummæ indolis deducti C ad monaſterium ſumus. Nondum advenerat ſocius noſter, qui poſtridie applicuiſſe nunciatus ubi eſt, ipſo volente, ipſum atque alterum ferme integrum ibi exegimus diem. Sequenti die hora ferme vigeſima inde profecti, comitante nos Jacobo Lavagnola equite nobili, ad hoſpitium duodecimo lapide a Verona ſeparatum venimus, ut ſummo mane montium anguſtas fauces ingredi pergeremus. Ambulavimus per eos montes immo per ſubjectam planitiem dies plurimos, cum illi altitudine ſua cœlum pulſare viderentur. Medium montium interfluit Atheſis fluvius altus & rapidus, donec ad o- D riginem ejus veniremus. Tridentum die ſecunda pervenimus, oppidum ſemibarbarum. Inde continuato itinere plana omnia invenimus uſque ad Maranum, & nihil a patria noſtra alienum. Frequentes villæ & caſtella ſitu munitiſſima tegunt utramque fluminis ripam, frugifera humus, prata lætiſſima, omni genere arbores iter illud amœniſſimum fecere. Marano caſtro nobili emenſo, mollis aſcenſus occurrit, ibi amnis ille defluens præcipiti lapſu in ſaxa tanto impetu fertur, ut ſpumeos in cœlum attollat fluctus, niveuſque totus videatur, adeo immani fre- E mitu, ut voces & clamores mutuos vix exaudire poſſemus. Fumum ſupra fluctus ipſos vidimus. Juvit indignantem fluvium ſpectare diutius. Origo fluminis duo ſub invicem lacus mille fere paſſibus quaqua verſum tendentes. Alterum ex eis amnem perfluere Atheſi ſimilem vidimus. Abeſt a Verona fons fluminis CXL. millibus paſſuum. Nobiliſſimus poſtea lacus & omnium quos viderim maximus, prope Conſtantiam ad XXX. mil-

* al. Goïda.

(a) Hanc epiſtolam paucis mutatis verbis ſupra ſcripſit ad Coſmum pag 451.

Digitized by Google

A lia ſe aperit, cujus ripæ donec ad urbem ipſam veniremus, adequitavimus. Civitas & pulchra & populoſa multum eſt. Placuit monaſterium ſancti Marci viſere v. millibus ab urbe diſparatum, ut ibi Aſſumtionis B. Virginis feſtum cum monachis illis ageremus. Vidimus volumina plurima antiquiſſima, & capſam argenteam uno ſemi-cubito longam, in qua beati Marci eſſe corpus aſſeritur, & magnificas omnino ornatiſſimaſque reliquias multas. Peracto Conſtantiæ triduo, Baſileam contento itinere petebamus. Exacto triduo, illo pervenimus. Sed antequam oppido propinquaremus, occurrit nobis omne fere concilium, prælati omnes, B niſi quos curæ graviores urgebant, qui tamen ex familia ſua honoratos quoſque miſerunt, legati regum & principum atque univerſitatum magnificentiſſimo cum apparatu, ita ut equites quingenti ferme nos deducerent ſumma cum gloria. Ingreſſi civitatem regiam & pulcherrimam, domi frequentes adeuntium occurſus habuimus. Legatus noſter humaniſſimè nos accepit, & accipit ſemper. Secundo jam cum illo pranſi ſumus, & confidimus in Domino, quia multum ille nobis defert, in ſententiam noſtram traducendum. Sexto poſtquam C ingreſſi ſumus die, orationem habuimus in concilio generali prolixam ſatis, ubi contra morem noſtrum celſa voce dicere coacti ſumus. Audierunt nos intente, atque utinam exaudiant juſta & honeſta poſtulantes. Rhenus fluvius altitudinis vaſtæ, urbis munimina interfluit. Nulla tam ingens navis eſſet, quæ illius alveum attingeret. Piſces optimi ſunt. Bona omnia offendimus, & domos exquiſitiſſimas, inſtructas utenſilibus omnibus. Vineis abundat patria, adeo ut uſque Coloniam vineas omni ex parte invenias. Nos quotidie laboramus in opere ad quod deſtinati ſumus. Ora, frater clariſſi- D me, ut nos Dominus hinc expediri feliciter jubeat, quo celerius ad vos remeare poſſimus. Saluta cum videris priorem noſtrum ſanctæ Margaritæ, & de Angelis. Pacem Italiæ redditam gaudemus, putamuſque priorem ipſum rediſſe Bononiam. Victoria ducis Mediolanenſis mirabilis & inaudita, pacem initam hic firmatura ſperatur. Salutat te Auguſtinus filius noſter. Vale in Domino, frater clariſſime & amantiſſime. Baſileæ.

E

EPISTOLA X.
Dionyſio.

De querelis adverſus abbatem de Carceribus latis.

BReviter ſcribo, quia occupationibus premor. Scribo priori tuo, cujus accepi litteras multum plenas querelarum contra abbatem de Carceribus, ut pergat ad venerabilem fratrem noſtrum abbatem ſancti Michaëlis, exponatque illi genus injuriæ; illum enim debita auctoritate correcturum, ſi quid ille peccavit. Egimus illud conſulte, ut omnis illi tollatur juſtæ querimoniæ occaſio. Hortare tu quoque, ut hoc faciat. Nos menſe Septembris, Deo duce, properabimus ad vos. Cupimus enim videre vos, ut veſtro affectu alloquioque recreemur. Vale in Domino, & ora pro me

EPISTOLA XI.
Auguſtino monacho.

De morbo ſuo.

NOn debui committere, ut Clemens famulus noſter mearum ad te litterarum vacuus iret, quibus te certiorem redderem integritatis noſtræ. Valemus rite, Chriſto propitio, licet dolore lateris tentati fuerimus acriter, morbo plane horrido, & moleſtiſſimo, nobiſque eatenus incognito. Ora ut nos Dominus & percutiat & ſanet; neque inter occupationes varias perire permittat, & ab ſe longe fieri per inutiles cogitationes & curas. Commenda nos patri monaſterii & fratribus omnibus. Saluta Euphroſinum noſtrum filium cariſſimum & amantiſſimum, una cum reliquis filiis noſtris. Vale, fili dulciſſime. Piſcem quem de nobis poſtulavit Euphroſinus, mittemus libentiſſime. Horologium noſtrum illi commendabis. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni, III. cal. Junias.

EPISTOLA XII.
Euſtachio abbati Vallis-caſtri.

Mittit ei panni linei ulnas 337.

SCripſimus fraternitati tuæ proxime; jamque redditas tibi arbitramur litteras noſtras. Poſtea miſimus panni linei ulnas CCCXXXVII. Oportebit autem adhibere ſaponem copioſum ad candidationem ejus. Dedimus autem illum priori Camaldulini deferendum. Volumus ut ante omnia clauſtralibus provideatur, & deinde, quantum Dominus juverit, etiam ceteris. Tuæ curæ erit, pater, iſta diſtribuere, ut in omnibus quies & pax perfecta ſervetur. Facies per omnia ut tuæ diſcretioni, prudentiæque videbitur, & mitte qui ipſum ad vos pannum ferant. Vale in Domino, & quid de Mariano homine perfido & perdito ſecutum ſit, ſignificabis nobis. Salutant te qui mecum ſunt omnes. Venetiis ex noſtro monaſterio ſancti Michaëlis quarto calendas Junias.

Digitized by Google

EPISTOLA XIII.
Eidem Euſtachio.

De Benedicti ægritudine & monaſteriorum viſitatione.

VEnimus, Chriſto miſerante, Bononiam incolumes, niſi quod Benedictum noſtrum acrior febris invaſit, quam tamen ſperamus paucis diebus effugandam. Itaque ipſius gratia hic aliquantulum remorari oportebit, dum fiat incolumis, quod proxime futurum ſperamus. Veniemus recto itinere ad vos, exercentes in noſtris monaſteriis viſitationis officia, ſancti Petri de Luco, & ſancti Johannis de Prato-veteri, & de Poplena, ne intermittamus opus inceptum; & credimus, Deo duce, ante finem menſis hujus ad vos perventuros. Tunc latius quæ ſunt a nobis geſta conferemus. Saluta Mariottum noſtrum & omnem familiam, patribuſque eremitis nos commenda. Vale in Domino. Bononiæ ex noſtro monaſterio Angelorum, quarto nonas Auguſti.

EPISTOLA XIV.
ad virum illuſtrem Baptiſtam.

Orat ut Thomam Peruſinum electum admittere, & in poſſeſſionem inducere dignetur.

DOmino illuſtri Baptiſtæ Ambroſius.

Scripſi nuperrime digniſſimæ ſublimitati tuæ paucis, quia revera putabam ad vos proficiſci, ſicuti tabellario & nuntio tuæ dignationis ad vos revertenti pollicitus eram; ſed prævalentibus tunc pluviis, iter aggredi periculoſum erat; illæ vero ubi deſtiterunt, jam ſerenato aëre iter aggreſſus, Ariminum uſque contendi, ut venirem ad vos. Ibi allatus nuntius celeberrimus belli tumultus, qui totam patriam veſtram infeſtare ferebatur, mutavit profectionis noſtræ conſilium, ne inermes in armatos incideremus, & militari furori præda fieremus. Quod ſi contigiſſet, ingratum ac permoleſtum fore excellentiæ ac benivolentiæ tuæ nequaquam dubitamus. Itaque ſaniore conſilio litteris agere rurſum inſtitui, quod præſens egiſſem apud eximiam caritatem in me tuam. Doluimus, fateor, ex animo, quod celſitudo veſtra electum noſtrum THOMAM Peruſinum nequaquam admiſerit, cum rationes a nuntio veſtro allegatæ, nequaquam ejus momenti eſſe viderentur, ut probabiles ſaltem eſſent, præcipue conditionem moreſque hominis illius prænoſcenti. Non habet ille conſanguineos aut nepotes, ſola ſibi ſuperſtite matre decrepita, neque ſuſpicio de illo eſt, ut adoptare in genus ſuum extraneos, & nihil ad ſe pertinentes velit, qui A monaſterii reditus devorent. Eſt enim ejus integritatis, ut mori malit, quam iſtiuſmodi ſcelus admittere. Præterea quod allegabat ipſe tuæ dignationis nuncius; cavendum videri tibi, ne Peruſinus homo alteri magis factioni Peruſinorum faveret, cum tu æqua caritate & cives & exules colas, rationem prorſus non habet, cum ſit ab illo viro remotiſſima ſemper hujuſmodi peſtis. Quod ſi ſolam illi ſuſpicionem, quod exceperit exules, obfuturam putamus, cum monaſterium ejus generis ſit, ut præviis omnibus hoſpitalitatem tribuat; non video cur & cives non poſſit ſuſcipere tranſeuntes. Si enim utroſque B æqualiter hoſpitio ſuſcipit, quod, quæſo, crimen ex hoc vel tuæ gloriæ vel illius officio impingi poſſit? Nempe enim & bonæ memoriæ venerandus pater Euſtachius abſque ulla electione ſuſcipiebat, neque tamen aut ſibi aut tibi id umquam objectum eſt, aut crimini datum. Vide, quæſo, mi domine, quam diverſa ſit opinio mea, qui putem, immo pro certo habeam Peruſinos maxime irritandos, ſi animadverterint civem ſuum quæſitis coloribus a tua pietate repudiatum; quem illi norint optime, idque in ſuam injuriam factum arbitrabuntur. Porro quod C poſtremum ille allegavit, epiſcopum ſcilicet Camarinenſem cupere monaſterii ipſius ſibi jura uſurpare, conſtantiam noſtram minime omnino perturbat, qui ſciamus inanes ac irritos illius conatus fore, neque illi ſucceſſurum quod inique tentaverit. Denique vitam ipſam cum ſanguine potius exponam, quam iſtud patiar, ut monaſterium illud ſubripiatur mihi, quod venerabilis memoriæ Euſtachius, tamquam ſuffraganeum meum, ſæpe reſignari voluit in manibus meis. Numquam certe patiar, ut per cujuſvis intemperantiam, qui non ſit contentus terminis D ſuis, membrum ſingulare ſubducatur religioni meæ, pro quo memoratus pater amplificando ac ſervando toto vitæ ſuæ tempore laboravit. non tolerabo ut ſint irriti labores ejus viri, ut ſit vana quam de mea humilitate concepit opinio, qui tunc ſolum ferme requievit, cum me ad hunc gradum promotum vidit. Subibo potius omnia & mortem ipſam quam iſtud patiar; idque ſibi velim perſuadeat benigna natura tua. An vero non advertit dominus meus per hanc dilationem ambitioni locum dari, dum differtis electum noſtrum ſuſcipere, & hæc E atque illa allegatis? Vultis ipſi auctores eſſe, ut Euſtachii dilecti noſtri fraudetur intentio, qui ſi ſucceſſorem ſibi quiviſſet eligere, non alium quam hunc ipſum elegiſſet, ita virum noverat, ita diligebat. Nolite, quæſo, id pati, ut id monaſterium quod antiquiſſimum eſt & venerabile, per hujuſmodi moras & occaſiones paſtoris idonei ſolatio deſtituatur; ne ſitis rei apud æquiſſimum judicem maximi criminis. Nempe ſi vos iſtud

Digitized by Google

pati volueritis, quod abſit ab humanitate A ac pietate veſtra, ego numquam patiar, ſed agam omnia pro vindicando jure meo, ne ſim apud Deum negligentiæ ac deſidiæ reus. Obſecro vos & obteſtor per communem fidem, per ſpem reſurrectionis & retributionis æternæ, per caritatem amicitiæ noſtræ, ne mihi hanc neceſſitatem imponatis, ut adverſus invicem litigemus. Omnia enim, ut dixi jam ſæpius, ſubire paratus ſum, dum injunctum mihi divinitus munus diligentius exequar. Et triſte ac moleſtum erit humilitati meæ quidquam agere quod contriſtet vos; ſed tamen neceſſario id fiet, B niſi admittatis hunc hominem. Ita enim placere vobis cupio, ut tamen non diſpliceam Deo meo: quia juxta Apoſtolum: *Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſervus non eſſem.* Et illud: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus.* Triſtes iſta ac dolentes ſcripſimus. Novit enim Deus cordis noſtri arbiter, quod, quantum in nobis eſt, ſervare caritatem erga vos atque omnes inviolatam cupimus. Oravimus autem venerabilem fratrem noſtrum abbatem Claſſenſem, ut ſe periculo exponeret veniendi ad vos, eamque materiam vobiſcum pacifice & quiete ageret, C atque ipſum electum noſtrum bona cum gratia veſtra in poſſeſſionem introduceret, ac cetera faceret quæ ad negotia pertinent. Eum itaque celſitudini & gloriæ veſtræ commendamus, ut illum noſtri vice ſuſcipiatis, cum omni quiete & bona voluntate. Si quando vero bellico turbini finis erit, ipſi quoque ad vos veniemus, ut de noſtro invicem lætemur aſpectu. Vos autem omnes Deus tueri dignetur, & ab omni bellorum inquietudine ſervare integros atque inviolatos, domini merito præſtantiſſimi. Valete. D

EPISTOLA XV.
Hieronymo monacho.

Gaudet Hieronymum obtemperare paratum.

GAudeo Hieronymum minime nobis neceſſitatem gravius erga ſe agendi indixiſſe, paratum obtemperare monitis noſtris. Id ſi ita erit, ſibi primum, labori poſtremo conſulet noſtro. Vellem affuiſſet abbas Jacobus, ut teſtis ejus eſſet bonæ voluntatis. Verum hanc illi vos ſignificare poteritis, ne quid queri poſſit de noſtra negligentia. E Negotium abbatis hujus, me abſente, commode nequit terminari. Adero, ſi Deus juverit, cras, & cuncta expedienti bene ac debite. Scribo litteras, non quidem reſpondentes eis quas ex Faventia allatas ais. Ejus tamen a quo ſunt ſcriptæ cauſam agentes, eas inveni. Illi dabis ad Forum-Livii perferendas. Vale in Domino JESU. Ex noſtro monaſterio pulcherrimo Ripolitano, V. cal. Feb.

EPISTOLA XVI.
Bartholomæo de Monte Gonzio.

De reſtituendis ordini monaſteriis ſanctæ Trinitatis prope Peruſium, & Cortonenſi.

AMbroſius Bartholomæo, ſalutem.

Scribo litteras cardinali de Comitibus, gratias agens quod monaſterium illud noſtrum ſanctæ Trinitatis prope Peruſiam religioni noſtræ reſtituere tandem ſit dignatus. Conditiones tecum tractandas cum illo ſuggeſſi, modo fiat rénuntiatio & reſtitutio libera. Te oro agas rem ipſam quanto potes cautius atque diligentius. Nam quidquid ipſe ſtatueris, ratum habiturus ſum. Dominus meus Urſinus cardinalis libere admodum reddidit Cortonenſe monaſterium abs ſe impetratum, perſoluta brevi pecunia abbati Angelo. XXVII. ducatis ſcilicet, ſive vult Lucidus noſter aliquandiu penſionem aliquam honeſtam, ſive imitari intendit dominum Urſinum, & certare cum illo officio & gratia, ſive dum vivit penſionem habere inde quærit, nullam nos repudiabimus conditionem, licet ſuſpiciones certe illi graviores ſint. Ages cum illo pro tempore, ut melius expedire putaveris: quo tua magis exiſtimatione negotium ipſius Domini tractari commode, ut comperimus, poterit. Ego ubi operam meam, ſalva ſemper honeſtate, potero, nihil omiſſurus ſum diligentiæ. Fratribus noſtris priuſquam Florentia exirem, de re ipſa verba feci, & licet illis modice pro tempore durum videretur, vereor tamen ne neceſſitate cogantur vivere etiam ex pecuniis Montis. Monaſterium ipſum Thomæ Peruſino, quem noſti, applicari inſtitui, quia antea quoque illud aliquandiu habuit. Denique majore quoque beneficio pro vitæ merito eſſet honorandus. De domo tua verba egi cum patre monaſterii & fratribus quibuſdam, negotiumque facile concludendum, ſi opera adhibeatur diligentior, privilegiaque ante profectionem ex urbe noſtra impetremus. Utinam adire tandem poſſimus. Dabitur opera, quantum per nos adhiberi poterit, ut cito pecuniæ habeantur ad id neceſſariæ. Saluta amicos omnes noſtros. Vale. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni XV. cal. Feb.

EPISTOLA XXII.
ad Stephanum Portium Romanum.

Gratias agit de ſua erga Angelum benevolentia, quem ei commendat.

AMbroſius STEPHANO PORTIO Romano equiti, ſalutem.

Accepi (*a*) proxime ſuaviſſimas litteras tuas, [*]

(*a*) Eodem tenore ſcripſit ad Laurentium, l. 14. epiſt. 15.

Digitized by Google

quibus de Angelo noſtro quid actum eſſet, quantoque cum dolore tuo pene contritus ac diſcerptus, enuntias. Rem ipſe verbis quoque ſuis expreſſit, & plurimum abs te percepiſſe ſolatii, ingentemque retuliſſe miſerationis affectum, mirum eſt quanta cum ſuavitate referebat, magnum vel ex hac una re profectionis ſuæ fructum percepiſſe arbitratus, damnaque ſua cum tuæ benivolentiæ emolumento compenſans. Ceterum quoniam inopia ferme conſtringitur, teque fuiſſe pollicitum eam provinciam ſumere, viceſque tuas non ſecus gerere, quam ſi eadem eſſes detrimenta perpeſſus, fatetur ingenue. Oravit ut denuo tibi cauſam ſuam commendarem. Quod facio equidem libentiſſime, oroque per antiquitatem noſtræ amicitiæ, ut eum in re ſua te præbeas quem ſoles, amiciſſimum ſcilicet atque diligentiſſimum. Neque pluribus orandus es, ne minus videar confidere caritati tuæ. Mariano meo ſuaviſſimo, ne impræſentiarum reſpondeam, impedimento ſunt occupationes perpetuæ, quibus diſtrahor. Ejus ad me epiſtolam plenam jucunditatis ac dilectionis, mirum eſt quam libenter, quam grate ſuſceperim, dulciſque adoleſcentuli ingenium & præcipue obſervantiam mei quanto ſtudio & amore complexus ſim. Vale.

EPISTOLA XVIII.
ad eumdem.

De Mariano eximiæ indolis puero.

[a] NOn eam inficias, (a) quin fuerim in ſcribendo, immo in reſcribendo negligentior. Nam cum & litteras abs te officioſiſſimas, & pignus cariſſimum commendaveris mihi Marianum ſcilicet noſtrum eximiæ indolis & Romanæ gravitatis, ſummæque jucunditatis & gratitudinis puerum; par erat profecto litteras dare ad te amoris noſtri & antiquiſſimæ benivolentiæ ac pietatis teſtes. Verum uti ne tam grati officii munus abſolverem, complura fuerunt impedimento, ſed in primis perpetua occupationum moles, quæ ita me in dies premit, ut vita ipſa tædio ſit. Marianum certe noſtrum tum ex tuis, tum ex Gaſparis doctiſſimi viri præceptoris ſui litteris, tum præcipue ex merito ſuo magna caritate ſuſcepi, amplexuſque ſum amantiſſimum puerum ſingulari ſtudio. Atque utinam liberiorem a curis inveniſſet. Effeciſſem profecto pro virili mea, ut te illum ad me dimiſiſſe non pœniteret. Mirum eſt quam ad hæc ſtudia humanitatis excitus, quam ardens ſit, ut niſi deſit præceptoris optimi copia, quæ illi uti adſit, curabo pro virili, magnus vir brevi evaſurus videatur. Dare operam græcis litteris cœpit, eaque ſtudia diligenter inſequitur, cujus rei me præceptore utatur volo. Latinarum illi litterarum Philelphus magiſter erit, amplectitur me miro affectu, ut etiam niſi intercederet auctoritas tua, quæ ſumma eſt apud me, ipſa illius in me pietas, quæ etiam in oculis elucet, ad ſe amandum ſummo ſtudio impelleret. Nihil illi hortatore opus eſt. Equus enim, juxta antiquum proverbium, ſuo impetu fertur, ut nequicquam calcaria admovenda videantur. Hactenus de Mariano noſtro. Commendo tibi fratrem hunc noſtrum ſenem. Proficiſcitur ad vos ut monaſterii negotia peragat. Rudis eſt locorum, negotiaque hujuſmodi minime callet, bonæ tamen prudentiæ ac religionis vir eſt. Paucis itaque quid velimus accipe, noſtrique monaſterii patrocinium quæſo ut ſumas. Vale.

EPISTOLA XIX.
ad eumdem.

De Philelpho, & de indicta a pontifice decima pro habendo contra hæreticos conflictu.

ACcepi ſuaviſſimas litteras tuas vetuſtatem mire ſapientes, libenſque perlegi. De Philelpho noſtro actum puto, quod iſtic locus illi non eſt quem vehementer expeteret. Etſi ille quidem vir bonus & eruditus, ſed is qui ſibi minus belle conſulat, &c. *ut ad Laurentium lib.* 14. *epiſtola* 7. *in qua ubi* pro habendo contra . . . . conflictu. Nos pro inopia noſtra, &c. *lege* pro habendo contra hæreticos conflictu. Nos pro inopia noſtra numquam onera ſolvimus. *Et in fine additur*, Marianum meum fac ſalvere jubeas ex me. Te fratres noſtri mecum pariter omni officio ſalutant. Vale, vir humaniſſime.

EPISTOLA XX.
ad Marianum Portium.

De Mariano & Stephano.

AMbroſius Mariano ſuo, plurimam ſalutem.

Libenter (b) amplexus ſum occaſionem ſcribendi ad te ſive reſcribendi magis, Mariane cariſſime. Licet enim ſemper ſis mecum, amorque ille in me tuus & obſervantia prope ſingularis numquam eripiatur mihi, non poteſt eſſe niſi gratiſſima, quando tibi grata eſt ipſius commemoratio, & ex litterarum viciſſitudine quædam, ut ſic dicam, refricatio. Quam jucunde legerim proxime litteras tuas, non eſt, fateor, noſtræ opis evolvere. Fecit has, ut ſuaviſſime legerem, auctor ipſe in primis, meritum, & epiſtolarum illa compoſitio, caritatis mutuæ dul- [b]

(a) Eodem ferme modo S. commendat Laurentio epiſt. 6. lib. 14.

(b) Iiſdem verbis utitur lib. 14. ſcribens ad Laurentium epiſt. 8. qua commendat illi Coſmum fratrem ſuum.

Digitized by Google

cis recordatio, & ea poſtremo fraternæ virtutis atteſtatio animo profecto meo jucundiſſima. Etſi enim de Stephano noſtro, ut nihil ſit quod non mihi facile dē ejus caritate pollicear, facit illa vis ardens animi, ejus ingenium excellens: non ingratum tamen fuerit etiam nota recognoſcere, præcipue cum ab eis referuntur, quibus egregiæ benivolentiæ pietate conjungimur, cujuſmodi Marianus meus illuſtris puer & dulcis filius eſt. Vide quantum tribuam mihi, quantumque amori indulgeam, quod te non dubitarem appellare filium. Quid ni cum tu me quoque patre ac præceptore glorieris? Sed ne multis. Nihil enim opus eſt atteſtatione verborum eximiæ indoli tuæ. Hæc ipſa quæ de fratre ſcripſiſti mihi, graviſſima multorum teſtimonia confirmant, incredibileque dictu eſt, quanta hunc omnes admiratione ſuſcipiant, quanto ſtudio proſequantur, ejuſque induſtriam quibus præconiis celebrent. Quo potiſſime factum eſt, ut civitas novis ſemper rebus aſſueta, & maxime factioſa, poneret illum naturalem impetum, & furorem premeret inſane ſævientem, ſedatiſque tumultibus pacatiſſima fieret, & in uno Stephano noſtro pars utraque acquieſceret, & ex turbulentiſſima tempeſtate ortam præcipuam tranquillitatem gauderemus. Sed hactenus de Stephano noſtro. Putabam prope diem ad vos proficiſci legatus in Germania a civitate noſtra deſignatus. Sed refrixit interim civium ſtudium, adeo ut incertum ſit an ſimus profecturi. Veriſimiliter tamen ut credam nos ituros, multa ſunt quæ inducant. Pontificis voluntas ad nos maxime prona in primis, & Cardinalis Urſini atteſtatio, qui mihi non parcendum ſuis ad me litteris ſignificavit, iturumque tecum, de Pontificis mente, ſive aliter irem, admonuit. Habebit, ſi erit noſtra profectio, voluptatis plurimum, quod te vel in tranſitu videbo. Vale, Mariane ſuaviſſime.

EPISTOLA XXI.
ad Marianum.

Commendat illi Angelum aurificem.

FAcit eximia indoles & egregia in me benevolentia, immo verius pietas tua, ut occaſiones & cauſas omnes ſcribendi ad te amplectar perlibenter, Mariane ſuaviſſime. Idque cum gravibus undique moleſtiis premar. Ea eſt enim virtus tua, eaque dignitas & comitas gravitati conjuncta, ea in me officia ac merita tua, ut non poſſim non jucundiſſime tecum colloqui, & in tui memoria grate acquieſcere. Sed hactenus iſta, &c. *ut in epiſtola nona ad Laurentium l.* 14. *Et in fine additur*, Stephano Portio fratri clariſſimo equiti & amiciſſimo noſtro, rem A ipſe commendabis, eique ſalutem dices ex me. Vale, fili dulciſſime.

EPISTOLA XXII.
ad Marianum.

Excuſat ſe quod ei non reſcripſerit, hortatur ad pietatem & ad ſtudium veterum juriſconſultorum.

NOn poſſum (a) non ægre ferre tabellariorum ſeu negligentiam ſeu perfidiam, qua profecto factum eſt, ut litteris tuis diutiſſime priver, Mariane cariſſime & humaniſſime. [a] Scribis ecce jam plures ex Urbe ad me dediſſe, doleſque, ut par eſt, nullas a me recepiſſe, ac ferme in eam ſententiam laberis, ut putes me tibi ſuccenſuiſſe, vel certe clementius, occupationibus preſſum nihil reſcripſiſſe. Ego tibi, dulcis fili, ſuccenſere poſſem? Nimirum ea ſunt in me tua merita, quæ indignatione ulla & non potius ſummo officio ſint proſequenda. Atqui male de noſtra in te benevolentia; immo verius pietate ſentis, ſi nos ita inhumanos arbitraris, ut putes indignari tibi ulla ratione potuiſſe. Nullæ umquam tuæ vel fratris litteræ prorſus mihi redditæ fuerunt. Poſt- C eaquam Romam profectus ſum, nullus allatus eſt nuntius, licet animo vos certe & oratione ſemper complectar, meque a vobis pari viciſſim ſemper obſervantia diligi, amari, obſervarique non ambigam. Ea fuit ratio cur nihil reſcripſerim. Nullæ ſane fuiſſent adeo urgentes occupationes noſtræ, quæ ab officio ſcribendi quiviſſent avertere animum tui ſtudioſiſſimum. Sum quidem graviſſimis & mordaciſſimis curis implicatus, neque uſquam conſiſtere datur ſeu conquieſcere, corporeque & animo pere- D grinari jugiter neceſſe eſt. Verum nec ſiquidem injucunda poteſt eſſe ea viciſſitudo litterarum, immo jucundiſſima oportet ſit, quæ a moleſtioribus implicamentis in veſtri memoriam & in amicitiæ noſtræ recordationem veluti gratiſſimum in diverſorium ut me recipiam efficit. Litteræ tuæ, dulcis fili, magnam me in ſpem indolis tuæ erexere, magnumque aliquid pollicentur, ſi te ſcribendi exercitio penitus dederis. Habent in ſe gratiam & facilitatem, nullaque aſperitate offendunt graviora judicia. Mitto enim quam ſint plenæ benivolentiæ, quantamque E amoris in nos tui gratiam ſpirent, & quam multam præ ſe gratitudinem ferant, dum tu noſtra in te officia, quæ quam ſint exilia plane novi, prædicare, amplecti, exoſculari que non deſinis. Quas tamen partes ipſe mihi convenientius vindicarem, ut tibi, eximiæ indoli tuæ gratias agerem, niſi tibi fore ingratum exiſtimarem. Polliceris, ſi vi-

(a) Eamdem epiſtolam paucis mutatis verbis accommodat Laurentio lib. 14. epiſt. 10.

ta

ta comes fuerit, animum in me tuum, rebus ipſis magis quam verbis oſtenſurum, ut ea quoque mentis alacritate me tibi obligatiorem factum, niſi mihi omnino deſim, intelligam. Eam tamen curam omnem atque cogitationem ut abjicias te etiam atque etiam oro, fili, ſique caritati in te noſtræ vices plane cupis reddere, virtuti dato operam, pietatemque cole omni ſtudio, quæ cum in patriam & parentes magna eſt, tum vero maxime & in primis quidem neceſſaria in Deum tota. Si acceſſerit humanitati, nihil in te, quod ad ſummum virum pertineat, deſiderabimus. Ad hanc ut nobile ingenium tuum & illuſtrem indolem exerceas, mirum eſt quam cupiam, quam velim. Quidni? Deum te illa factura eſt. Dii quippe ſingularis gratiæ efficimur merito, ac Dei filii, quique ipſius in nos clementiam immenſam intelligimus, totiſque præcordiis amplectimur atque diligimus. Juri civili te dare operam ex litteris fratris ſum factus certior. Probo id quidem, ſed ea ratione, ut juriſconſultos veteres quam commentatores ignavos, tibi hauriendos atque imitandos moneam. Habent illi in ſe plurimum dignitatis, veteremque elegantiam præferunt, quam novi iſti interpretes in tantum abeſt ut conſequi potuerint, ut per imperitiam linguæ ſæpenumero ne intelligant quidem, alioquin hiſce ſtudiis nequaquam abſque cultiorum detrimento ſtudiorum vacare poſſes. Si enim antiqua illa & limatiora ingenia profeſſionem juris licet claram, & orationi quoque, teſte Cicerone, perneceſſariam non uſquequaque prædicabant, multumque illi deeſſe ad gratiam orationis teſtabantur, qui tamen illi juriſconſulti eſſent peritiſſimi, quid ipſi ſtatuere poſſimus, cum vix reliquiæ nudæ ac tenues ſuperſint, illæque ipſæ tanta barbarie interpretum violentur? Triduo ſe juriſconſultum fore, ſi navaret operam, Cicero jocatur in Servium Sulpitium, ut appareat quanti eam exercitationem fecerit. Vides de hac re quid ſentiam. Placet ut juri plane des operam, ſed latinæ linguæ, & cultioris muſæ te damnum nolo perpeti. Vale, fili cariſſime & humaniſſime. Claro viro Stephano Portio fratri tuo, quem Bononiæ prætorem didici, ſalutem ex me dices. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni.

EPISTOLA XXIII.
Domno Paulo abbati ſancti Michaëlis de Muriano.

Conſtituit eum vicarium ſuum, hortaturque ad ferendum illud onus.

EX Bononia miſimus venerabili fraternitati tuæ inſtrumentum vicariatus, jamque tibi redditum arbitramur. Et licet tunc hortati fuerimus ad ſubeundum onus, tamen modo quoque oramus, ut huic ſarcinæ ſubjicias humeros tuos, confidens in Domino, qui ſupplebit defectus ſenilis ætatis, & dabit virtutem etiam in ſenectute, ut poſſis conari ſupra ætatem. Caritas præterea in nos tua illa ſingularis laborem hunc levigabit tibi. Compateris enim nobis, quia multum diligis, laboreſque noſtros libenter ſuſtinebis. Vides enim, pater, in quantis verſemur anguſtiis, & ut undique malis coarctemur, nullaque ex parte ulla ſpe lætiore poſſimus recreari. Religionis noſtræ homines & prælati & ſubditi, mole antiquæ conſuetudinis preſſi, novitatem ſpiritualis gratiæ guſtare renuunt, vixque metu cohibentur, ne labantur in vitia priſtina, & undique moleſtias iſtas toleramus, ut pene naufragantes clamare cogamur ad Dominum: *Præceptor, ſalva nos, perimus.* Additur his infirmitas noſtra, quæ multa eſt, neque ſuſtinere ſufficit grandiora onera. Ora, pater, ut nos Dominus JESUS indignos famulos ſuos dirigere dignetur in viam rectam, ne uſquam ab illa deflectamus. Ora item ut Hieronymum fratrem noſtrum de lecto infirmitatis dignetur erigere: jam enim menſem integrum febri detinetur, neque poſſumus non illi metuere, cujus vita quam ſit nobis neceſſaria novimus. Commendabis illum venerabilibus fratribus noſtris & filiis. Pater monaſterii & fratres omnes ſe plurimum commendant dignationi tuæ. Salutamus ex corde omnes, & in primis Felicem ac Maurum noſtros. Benedictus cognatus noſter & Dominicus & Clemens pleno vos omnes affectu ſalutant. Litteras his alligatas Laurentio de Medicis reddendas curabis, qui exul indigniſſime factus venit ad vos. Eum quoque attentius commendamus dignationi tuæ, ut cum divertet ad vos, vice illum noſtra conſoleris. Eſt enim nobis conjunctiſſimus. Vale in Domino. Florentiæ, ex noſtro monaſterio S. Mariæ de Angelis, XIII. cal. Octobris.

EPISTOLA XXIV.
Mariotto.

Commendat illi pueros.

QUamvis nihil ferme eſſet quod ſcriberem, id tamen ſignificandum fuit, nos Deo miſerante, incolumes perveniſſe Venetias XVI. cal. Junias, ubi ſuſcepti ſumus ſumma gratulatione omnium, moraturi quantum ſatis erit pro erigendis negotiis noſtris. Commendo tibi, frater, depoſitum pium, pueros noſtros quos in Dei timore educandos accepiſti. Cupimus quidem copioſius opem ferre, sed tua patientia feret, ut certi ſumus, æquanimiter inopiam noſtram. Dabimus tamen operam, quanta poterit dari

Digitized by Google

per nos, ut neceſſaria victui honeſto non deſint. Vale in Domino, frater amantiſſime. Venetiis, ex noſtro monaſterio ſancti Michaëlis, XIII. cal. Junias.

EPISTOLA XXV.
eidem Mariotto.

Commendat illi Stephanum puerum.

SCripſimus proxime ad te de puero Stephano, qui ad vos ire cupiebat, & quid fieri vellemus aperuimus, ſi ſuſcipere eum decreviſſes, qui nobis ſuſcipiendus videbatur. Commendo illum curæ tuæ, quia revera hunc propinqui mihi valde commendarunt. Tu velim ſuper illius cuſtodia ſollerter invigiles, & quia nobis amicorum ratione & carus & gratus eſt: ita illius curam habeas, ut patrem ſe inveniſſe gratuletur. De veſtibus illius monachi defuncti quid fieri velimus, ſcripſimus ſuperioribus litteris. Ita te habe per omnia, ut decet fidelem & ſtrenuum diſpenſatorem. Vale in Domino. Florentiæ non. Octob.

EPISTOLA XXVI.
Mariotto.

De ſuo ad imperatorem itinere.

EX Baſilea ſcripſimus ad te ſecundo, ubi cum litteras quorumdam ex noſtris acceperimus, miramur quid ſit, quod nullas abs te perceperimus. Excuſat fortaſſe ſolitudo ſilentium tuum, quod facile non ſuppetat litteras ad remotiſſimas partes dirigere. Sed certe Florentiam ſi miſiſſes, illas accepiſſemus, ſicuti inde alias accepimus. Ex quo fit, ut alterum e duobus cogamur ſuſpicari, aut ſcilicet tædio quodam & angore animi ac ſpiritus puſillanimitate fatigatum te ſcribendi detrectare officium, id quod multum certe metuimus, memores quam nobis etiam propinquius immorantibus te exercuerit aliena militia: aut certe, quod optamus quidem potius quam ſperamus, te quiete ac tranquille agentem, cavere ne quid occupationum in te ſuggeras, a quibus remedium impræſentiarum expectare non poſſis. Verum neutra ſufficiens eſt cauſa ſilentii. Nam quod ex exercitio imminet, levius, ſi evapores æſtus tuos, in primis nobiſcum, feretur, & abſentes licet, ſolatii afferre multum poſſumus, vel ad te ſcribendo, vel ad alios. Et ſi patienter toleres onera gravia quæ iſthic degentibus deeſſe non poſſunt, hoc ipſum nobis ſignificare debuiſti, ut afflicto mœroribus animo iſtud conſolationis accederet, quod filium noſtrum conſtanter ac fortiter agere in rebus adverſis diſceremus. Nihil poſt necem infelicis Mariani de vobis accepimus, niſi hoc tantum, quod Hiero- A nymum illum de Praga multum inſtitiſſe, ut Major fieret, ſcripſit nobis cognatus noſter, pontificemque Placidum cubicularium eo miſiſſe, mandantem ſervari decretum & ſententiam noſtram. Nos quid ſcribamus de rebus illi noſtris non habemus, & reliquum eſt ut ſucceſſus, ſeu forte verius proceſſus noſtros conſcribamus, ut nobis divinas imploretis aures, tu puerique noſtri, quos aſſidue circumferimus animo remotiſſimis in locis conſtitutus. Sed ea eſt amoris vis. Cœlum non animum mutare poſſumus. (a) Baſileæ utiliter multum, judicio noſtro, ſumus aliquandiu immorati, quod legatum nobis B penitus jam pridem deditum magna ſemper auctoritate ſumus allocuti; mitioremque multum quam invenimus effecit per nos divina miſeratio, & ita ut juris noſtri factum pontificique favere audeam dicere. Illic mandatum nobis a pontifice fuit, ut imperatorem adiremus, inſtructionibus ad eum datis, neque obſiſtere integrum fuit. Et eam provinciam ideo complexi ſumus, quod celerius ad vos redire a cæſare quam a concilio poſſe ſperabamus. Baſilea itaque VIII. idus Novembris moventes, & aliquandiu cum honore deducti, Ulmam VII. perpetuis diebus equites venimus. Illinc navigio Viennam petere conſilium fuit, quod ter- C reſtre iter & longiſſimum eſſet & periculo nequaquam careret. Jumentis itaque terra præmiſſis, nos duas cymbas ſingulas unico ligno conſtantes, cujuſmodi ſolet illis in locis in uſu eſſe, conjunctas connexaſque conduximus. Eas ingreſſi una cum imperatoris legatis, qui nobiſcum ex concilio proficiſcebantur, & quorum ſocietas magno nobis uſui fuit, paucis diebus Ratiſbonam venimus, nobile oppidum & opulentum. Illic monaſterium miræ pulchritudinis & antiquitatis offendimus, voluminaque antiqua permulta, ſed nihil peregrinitatis habentia. Ædificia miranda & quæ verbo quan- D doque explicabimus, Domino præſtante commeatum, nam omnia ſcribere neque otii, neque virium eſt. Ratiſbona ubi ſolvimus, cum aliquandiu proſpere navigaſſemus, excepit nos anceps periculum, ita ut de ſalute quidam ex noſtris deſperaverint. Ponti ligneo propinquabamus, per quem trajicitur amnis, ut cum naviculæ magno ferrentur impetu, partim remis impulſæ, partim aquæ decurſu, gubernatores qui in prora & qui in puppi cymbas remis agebant, E diffidentes, aliis hoc pontis vacuum, illud aliis petentibus, ad id nos contentione ſua deduxere, ut ſubmerſioni proximi eſſemus. Namque illis in diverſa intentis, in pede pontis naviculæ impingentes magno impetu in dextrum latus procubuere: ita ut dextera navicula ad ſummum fere impleretur aquis,

(a) Quæ ſequuntur ad finem fere uſque, continentur lib. 13. epiſt. 8. ad Coſmum.

Digitized by Google

ſiniſtra una mergenda. Nos ignari rerum, nam operti quieſcebamus, aquas intra navim inſpicientes, exhorruimus. Tandem ſumma vi remigum ripæ fluminis appropinquantes, exhauſimus non ſentinam, ſed integram navim: ibique recreati modice, caſtigatiſque nautis gravi objurgatione verborum, curſum reliquum felicius exegimus. Tredecim integros dies navigavimus, quo in ſpatio utraque ex ripa Danubii frequentia oppida, caſtella, villaſque magnificas vidimus. Viennam ubi pervenimus, imperatorem abeſſe quatuor dierum itinere didicimus, eoque nobis contendendum erat. Plura nobiliſſima monaſteria in ripa fluminis invenimus, monachoſque religioſiſſime viventes, a quibus magna certe caritate accepti ſumus. Magnificentiam vel ſtructurarum vel ornamentorum in ſacris vaſis & rebus referre impræſentiarum occupatio nequaquam permittit, ſed ea omnia, juvante Deo, quandoque explicabimus. Ex Vienna nobiliſſimo omnium quæ uſque videramus oppido, jumentis aliquandiu expectatis, movimus, quartoque die ad villam Attatam, quo ſolatii cauſa diverterat rex, pervenimus; quia enim eſt piſcatio regia & ſylva proxima, amœnique colles, cervorum infinitam multitudinem ferentes, eo imperator conceſſerat. Ubi vero advenire nos didicit, miſit qui nos cum honore deducerent. Ad ſe accerſitos ſuſcepit humaniſſime, brevibus hinc inde verbis habitis, nam venari pergebat. Audientiam nobis publicam in Alba-regali a villa iter diei diſtante, ſe daturum pollicitus, præſentibus principibus, ducibus & oratoribus plurimis, eo ut ſe præcederemus, hortatus eſt. Magna nobis ſpes datur negotii feliciter conficiendi, & credimus hinc mature abſolvendos. Nos imperatoris juſſis obtemperare cupientes, & affuturum Albæ protinus ſperantes, ex villa ante lucem tribus ferme horis movimus, epiſcopo noſtri itineris comite, curruque invecto præcedente, nobiſque ſubſequentibus. Hic jam nos inextricabilis error arripuit: aliquantiſper enim præcedentem quadrigam conſecuti, cum ad bivium deveniſſemus, & tenebris arceretur viſus, rotarumque ſonitus nequaquam exaudiri poſſet, qui ad ſiniſtram ire debuimus, tenuimus dexteram: ego ſcilicet, Thadæuſque monachus, nam reliqui noſtri ſubſecuti ſunt currum. Obſtinate plures horas equitavimus, cum neque ubinam eſſemus, vel quorſum iter nobis dirigendum eſſet, ſcire poſſemus. Faciebat linguæ ignoratio, ut obvios interrogare nequaquam valeremus. Affligebamur vehementer, non tam errore noſtro, quam mœrore ſociorum quem verſabamus animo. Tandem ſacerdotem nacti, ubinam eſſemus, quantumque promoviſſemus, agnovimus, ducemque itineris mercede conducentes viæ redditi. Lucam monachum & unum ex famulis noſtris offendimus, nos veluti amiſſos inquirentes ac mœrentes. Inde equitantes ſtrenue, eadem die Albam venimus. Illic Auguſtinum filium noſtrum metu fere exanimatum aſpectu noſtro recreavimus. Honorifice multum a canonicis & præpoſito majoris eccleſiæ accepti, theſauros maxime vidimus in auro & argento & gemmis variis; ſed ea omnia non deſunt ex noſtris qui notaverint, & nos alias referemus. Imperatorem ne hactenus veniret, corporalis moleſtia tenuit, propediem tamen affuturus ſperatur. Nihil magis aut cupimus, aut agimus, quam ut maturius expediamur, & & redire poſſimus ad vos, quia id ſumme cupimus. Commenda nos eremitis patribus, filioſque noſtros affectu noſtro foveas. Auguſtinus filius meus te plurimum ſalutat. Clementem item, quem ut ex nobis quoque ſalutes volo. Vale in Domino, frater cariſſime. Ex Alba-regali, XIII. cal. Jan.

EPISTOLA XXVII.

Paulo Venerio.

De priore S. Matthiæ coërcendo.

SCripſimus jam tertio dignationi tuæ dulciſſimæ, querimonias nobis expoſitas ab omnibus fere ſenioribus monachis contra priorem ſancti Matthiæ. Sunt autem ejus generis, ut contemni a nobis ſine ſumma noſtra verecundia nequaquam poſſint. Ejus rei gratia citavimus memoratum priorem litteris noſtris: mandantes ut intra XV. dies a perceptione litterarum, ſub pœna excommunicationis ab officio, ad Forum-Livii ſe conferret, ibi judicandus a nobis. Ipſas autem litteras venire... ad manus tuas primum idcirco, ut ſiquidem ipſe a nobis judex ipſius prioris & corrector conſtitutus, id facere per te voluiſſes, & rem diligentius diſcutere, in tuo eſſet arbitrio: ſin autem, litteras & ad illum & ad conventum ſcriptas redderes. Nullas poſtea a caritate tua accepimus, & putamus te ſcripſiſſe quidem, ſed pro mutatione locorum, quam aſſidue patimur, neceſſario litteras ipſas redditas nobis non fuiſſe. Oramus itaque ut nobis ſcribas denuo quid actum ſit, ut poſſimus pro honore Dei & monaſterii reformatione ſalubri ipſum negotium proſequi. Non enim ignoras, pater, quantum oneris nobis incumbat de optima monaſterii illius reſtitutione, ſimul & illud noſti, priorem ipſum quanta lenitate graviſſimis obnoxium criminibus, & quam benigne tractaverimus, & comprimere curaverimus tumentem illius animum & contumacem ac rebellem ſpiritum; ſed, ut videmus, abuſus eſt patientia noſtra. Neque vero pati debeo, ut illius contemtu domus Dei patiatur detrimen-

tum : etiamſi oportuerit nos hujus rei gratia denuo redire ad vos, non diſſimulabimus, neque parcemus labori, ſi tu id nobis faciendum putaveris, licet meminimus te alibi quam ibi nobis de illius abrogatione tractandum conſuluiſſe, faciam tamen quæ ipſe ſuggeſſeris. Chronicam Caſſinenſis monaſterii & Deſiderii dialogum cito percipies. Nam abſolutum utrumque opus vel certe menſe hoc totum abſolvendum ſcripſerunt nobis filii noſtri. Commenda nos venerabilium fratrum noſtrorum tuorumque in Domino filiorum precibus. Laurentium de Medicis dilectiſſimum fratrem meum, quando divertet ad te, ut conſoleris & affectu meo ſalutes, oro. Idem & de illius fratre Coſmo ſpectatiſſimo viro dixerim. Barbarum noſtrum & Juſtinianum ſaluto. Fabrianum ex Ravenna ire decreveramus, ſed Arimini bellicos tumultus partium illarum audientes, ire in anteriora noluimus. Britonorum venimus, & inde Forum-Livii petivimus, unde modo hæc ſcribimus. Vale in Domino, pater amantiſſime, IX cal. Jan.

EPISTOLA XXVIII.
Gaſpari monacho.

De ſuo Baſileam adventu.

CUm ad alios pleroſque ſcriberemus, noluimus, fili, prætermittere quin ad te quoque litteras vel breves daremus. Venimus, Chriſto propitio, incolumes omnes XIII. calendas Septembris Baſileam, ubi hactenus occupati fuimus, ita ut non licuerit ſcribere ad vos. Ne nunc quidem, niſi multum occupati ſumus. Integri & toto itinere & hic hactenus fuimus, neque quiſque noſtrum niſi recte valet. Auguſtinus noſter labores omnes & equitandi & longioris itineris illæſus ſuſtinuit, & bene valet. Speramuſque de infirmitate ſua cito, miſeratione Dei, liberandum, adhibitis opportunis remediis per nos. Commenda nos patri monaſterii, & ora ut nos Dominus hinc educere quamprimum dignetur, vel certe ſi hic erit immorandum, fructuoſum eſſe permittat laborem noſtrum. Philippum, Euphroſinum & reliquos... Vale in Domino. Baſileæ v. cal. Sept.

EPISTOLA XXIX.
Sebaſtiano abbati S. Salvatoris.

De Antonio monacho, & de inſidiarum adverſus eum ſuſpicione.

SCripſeràm Antonium monachum tuum delirare cœpiſſe, nunc vero addo penitus infatuatum eſſe. Venit ad me, octavus jam dies elabitur, ſermonem de te habebamus, quem interrupit ſuperveniens abbas A Florentinus. Poſtea non rediit ad me, ſaltem cum ad te pergeret, ut vel per eum aliquid ſcribere poſſem. Audio ſocietatis illius, quæ in tuo monaſterio congregari conſueverat, homines ad capitulum generale pergunt, ut multa contra te clament. Ejus rei conſcii erant monachi tui, neque inde nobis aliquid umquam locuti ſunt, ut perfidiam ferme & inſidias ac fraudem cogamur ſuſpicari. Neſcimus ut ſe habeat res, non tamen ſine cura cogitationumque tumultu eſſe poſſumus. Tu, ſi quid fieri per nos poſſe videris, manda.

B

EPISTOLA XXX.
ad Sebaſtianum.

De campi venditione incauta.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro domino Sebaſtiano abbati monaſterii ſancti Salvatoris, ſalutem in Domino & ſinceræ caritatis affectum.

Officii noſtri eſſe cognoſcimus ſcandalis ubique occurrere, & vel ne eveniant providere cautius, vel, ſi evenerint, ne latius ſerpant, omni intentione proſpicere. Quo- C niam itaque prati noſtri de Camprena venditio per noſtrorum imprudentiam incautius facta, contentiones & rixas, ſcandalorumque materias inter duas ejus loci familias excitavit, atque adeo ut, niſi occurratur, per ſimultates & ingenitum contentionis ſtudium, de cæde metuatur : nos ne hujuſmodi viis latius evagetur, partes noſtras ex debito & inſtituto noſtro cupientes interponere, fraternitati tuæ componendi negotii curam injungere inſtituimus, certi de tua prudentia quam in plurimis experti ſumus, quod hujuſmodi litibus finem impones. Sane ut fraternitas tua cuncta manifeſtius no- D verit, venditio illa ſine ſuperioris videlicet ſummi pontificis licentia facta eſt, & ſine tractatibus debitis, quod nulla ratione fieri debuit. Volumus itaque, niſi familiæ illæ parteſque conſentiant, pratum illud ut minus legitime venditum, de novo vendat nobili viro Franciſco de Boſcolis, acceptumque ex eo pretium emtoribus reddat, donec plane concordent. In cujus rei fidem & noſtræ voluntatis teſtimonium evidens, has noſtras patentes litteras dedimus manu propria ſcriptas & minoris noſtri ſigilli im- E preſſione munitas tuæ fraternitati duximus dirigendas. Datum Florentiæ in noſtro monaſterio ſanctæ Mariæ de Angelis XV. Martii anno Domini MCCCCXXXV.

Digitized by Google

EPISTOLA XXXI.
ad Sebaſtianum.

De permutatione incautius facta.

NOn ambigimus dilectionem tuam vices indolere noſtras, qui partim imprudentia noſtra, partim aliena perfidia, in dies agitemur. Præter quotidianas curas religionis noſtræ, acceſſit moleſtia quam de negotio cepimus permutationis illius, quam ut noſti, tractandam permiſimus noſtris ... Benedicto non terminandam, ſed homines parum cauti diffinire abſque noſtra conſcientia rem tanti ponderis maluerint. Diſplicuit nobis id factum, quia in maximum præjudicium noſtrum, & rei noſtræ detrimentum præſumtum eſt. Reluctatique aliquandiu ſumus: verum cives illi multum inſtiterunt & verbis & litteris, ut executio daretur negotio, adieruntque nos hujus rei gratia alter, alter vero illuſtrem comitem Franciſcum amiciſſimum noſtrum. Quo agente, in unum convenimus Pupii, & poſt longam diſceptationem, prolixoſque tractatus, ea tandem ſententia fuit, quoniam revocari & irritari tractatus non poterat ibi, ut comes ipſe denuo adjunctis ſibi duobus ex prælatis noſtris, ſic enim ille voluit, diſcuteret rem atque diſcerneret. Sed cum ſecum de perſona prælatorum eligendorum ſecurius ageremus, te unum maxime approbavit, & priorem noſtrum ſanctæ Margaritæ. Placuit iſta illius approbatio plurimum, quia neque prudentiores, neque amicitiores eligi poterant. Oramus itaque, pater cariſſime, ut refrigerii ac ſolatii capiundi gratia, ſimulque ut faſtidium abſtergas, & ne marceſcas diuturna illic mora, te conferas ad nos, paucis diebus futurus nobiſcum, & alienam imprudentiam emendaturus, magno cum noſtro commodo, neque ætatem obtendas. Mittimus ad te hujus rei gratia, ſi adnuas, mulam noſtram. Vale in Domino & nos dilige. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni xx. Maii.

EPISTOLA XXXII.
ad eumdem.

Condolet ipſi de indiſciplinatis.

HAc hora cum jam dimiſiſſem a me Mariottum noſtrum cum litteris ad te, & cum mula noſtra, quæ te ferret ad nos, ſupervenit is quem miſiſti cum litteris tuis plenis querimoniarum & doloris. Compaſſus ſum ex animo, & indolui vicem tuam, quod hac ætate perpeti cogaris indiſciplinatorum tuorum filiorum mores, qui laſciviunt proterve in perniciem & malum ſuum. Ego, niſi tu me ipſis litteris continuiſſes, jam re- A preſſiſſem corda rebellia, & duros atque improbos ſpiritus ſevera invectione & digna caſtigatione cohiberem, neque tamen me continebo, neque parcam tantæ procacitati tantæque inſolentiæ, etſi modice tui gratia differam, ut diſcant ſubjici vel inviti, qui ſponte nolunt. Hieronymo aditum omnem ad patriam ſui redeundi quæſtus gratia penitus obſtructum ſibi, eique jubeas ex parte noſtra, ut nulla ratione iſtud tentet, quia non patiar. Monaſterio noſtro ibi capellanum dedi virum bonum & gravem, B neque habiturus eſt iſte locum. Doleo ex corde, atque eo magis, quo dolorem juſtiſſimum & indignationem diſſimulare me jubes, ne vindicem tuam & noſtram, totiuſque religionis injuriam. Diſſimulabo tamen paululum, quando tu ita vis, ſed certe non parcam in finem. Monachos plane idoneos non habeo quos tuæ dilectioni mittam. Vellem tecum plura conferre, quod ſi juxta monita noſtra veneris ad nos, dabitur colloquendi locus, moduſque adhibebitur, monaſterio plenus conſolationis tuæ, ita ut C quietiorem vitam agere poſſim, magna cum laude tua, honore noſtro & religionis. Marianum monachum ſancti Felicis tibi dabo, ſi placet. Mitto ad illum obedientiæ litteras, ſi gratus eſt, honeſtum certe audio, dabis illi; ſin autem, retine tibi. De abſolutione irregularitatis privilegium habemus Innocentii tertii, credo, per quod poſſumus hujuſmodi abſolvere. Committimus vices noſtras, ut monachos tuos abſolvas, qui imprudentes incurrerent hujuſmodi laqueos, injuncta illis pœnitentia congrua ut caveant. Volumus præterea, ut memoratis D monachis inquietis & indiſciplinatis indices commotionem noſtram, ut metuant, quia revera non eos tolerabimus, niſi reſipiſcant. Non potuimus temperare, quin monachis tuis ſcriberemus omnibus ſimul, & ita, ut tibi magis gratias referre debeant quam iraſci. Eas illis præcipimus ut legas. Vale in Domino & ad nos advola. Ex noſtro monaſterio, xxi. Maii.

EPISTOLA XXXIII.
ad Gregorium.

E *De centum aureis mutuo accipiendis.*

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis eremi prior, venerabili fratri noſtro Gregorio ſalutem in Domino, & ſinceræ caritatis affectum.

Mittimus denuo Bartholomæum cum litteris noſtris ad Coſmum noſtrum pro mutuo illorum c. aureorum. Oramus autem ut ipſe nobis quoque cooperetis, ut ſubveniat nobis libere; alioquin alio pergemus itinere, & aliunde pecuniæ acquirentur in uſus noſtros neceſſariæ. Libentius tamen & gra-

Digitized by Google

A tius amici ſolatia quærimus, quia nobis denegare quod poſtulamus, non debet. Quid egerimus in re veſtra, credimus tibi probatum fuiſſe. Vale in Domino, & nos dilige. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni x. Junii.

EPISTOLA XXXIV.
ad Gregorium.

Mærorem de fratrum ſuorum infirmitate & morte ſignificat.

B LEgimus, Gregori pater, litteras tuas, quibus vereri cœpiſſe videris, ne tui oblivio nos ceperit, admoneſque hyemis inſtantis, & pellium fovendo ſenili corpore accommodatarum, quas mittere ad te polliciti ſumus. Credimus te nobiſcum, ut conſuevisti, jocari; alioquin contriſtaremur acriter, ſi putaremus eam opinionem pectori tuo inſediſſe, ut putares nos tui obliviſci poſſe, veſtræque omnino in me caritatis. Non ſumus ita ferrei & inhumani, ut de nobis ita ſentire debeas, immo per hæc flagella quæ pius Pater monaſterio noſtro illi venerabili & ſanctiſſimo immiſit, nos quoque C flagellati ſumus, dum infirmitatibus ſingulorum ipſi quoque infirmati ſumus, & commortui fere defunctis, ut numquam ex corde noſtro mœror abſceſſerit, numquam gemitus ex animo prorumpere deſtiterint, dum nuntiabatur fratres noſtros filioſque dulciſſimos vel infirmari vel mori. Veniſſemus ad vos profecto mœſtitiæ & luctus participes futuri, ſi id permiſiſſet vel temporis ratio, vel ſuperioris auctoritas, namque & occupati ſumus & admoniti graviter ne ad vos pergeremus. Itaque ignoſces, Gregori pater, ignoſcent & ceteri libenter, ſi cor- D poreo acceſſu ad vos minime proficiſcimur, quia nonniſi juſtis ex cauſis id facimus. Animo tamen & cogitatione vobiſcum ſemper ſumus. Atque utinam corpore quoque eſſe aliquando poſſimus: id quod, teſte Deo, multum certe cupimus. Res tua nobis erit curæ, velim credas, quia Veronam paucis poſt diebus, pontificis juſſu, (ibimus,) tuncque ſatisfaciemus votis tuis. Pictam tabulam filii noſtri ſuaviſſimi Cuprolini, ſive quam ipſi pingi feceramus pro fratre Franciſco, cupiebamus nobis afferri & dono a vobis dari. Et dum verba faceremus fratri Cle- E menti, reſpondit, te illam noſtro ſervare nomine, egique gratias Deo, & oro, Gregori cariſſime, hanc de ſuperioris nutu huic fratri reddas ad nos perferendam. Commenda nos, obſecro, patri monaſterii & fratribus omnibus, ut pro noſtra miſeria precentur Dominum: & tu, pater, ora pro nobis jugiter. Vale in Domino. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni XIIII. Octobris.

EPISTOLA XXXV.
abbati Sebaſtiano.

Mittit ei D. Lucam, quem illi commendat, agitque de Anſelmo.

VEniente ad te venerabili fratre noſtro priore Camaldulini, noluimus ſine noſtris ad te litteris veniret, quibus ſignificamus nos Dei munere recte valere. Et quoniam petiſti a nobis monachum ſacerdotem, & qui ad ſerviendum neceſſitatibus tuis eſſet idoneus, mittimus ad te domnum Lucam, qui, ut ſperamus & credimus, ſi voluerit, ut velle debet, bene ſatisfaciet neceſſitatibus. Eum tibi commendamus, namque alium mittere quem poſſimus, non habemus ad manus. Anſelmi clauſtra commendamus tibi. Scribit nobis, & egredi caveam cupit, quia ſe tamque incluſum dolet, & juſtitia dictat ut coërceatur acrius. Non crudelitate utimur, quia ipſi immanes aut inhumani non ſumus, ſed juſtitiæ obſequi pergimus. Vale in Domino. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni xx. Octobris.

EPISTOLA XXXVI.
ad Sebaſtianum.

De Græcorum Venetias adventu, ut oret pro eorum reductione.

ACcepimus binas litteras tuas, quibus reſpondes noſtris. Accipimus in bonam partem quæ dicis omnia, neque quia non accedis ad nos, indigne aut moleſte ferimus, rationibus tuis perſuaſi, quibus & ætatem & malam valetudinem allegas. Et nos itaque te a vinculo hujuſce neceſſitatis abſolvimus, permittentes, ut quieſcas tibi, curamque diligentem habeas bonæ valetudinis tuæ, quæ nobis, ut debet, cariſſima eſt. Græci, ut ad te perlatum eſt, advenerunt; honorificeque Venetiis accepti ſunt. Eo nos illis occurrimus, eoſque inde cum honore deduximus. Imperatore & patriarcha multum familiariter utimur. Habent ſecum pleroſque graves & doctos viros, atque ad diſputandum promtos, ut ſine ſanguine victoria futura non ſit. Veniunt enim parati & inſtructi, multaque ſecum volumina convehunt in rem præſentem. Ora, pater, quando bellare ipſe non potes veteranus jam, ut pugnantibus victoriam largiri dignetur Agonotheta noſter, ſolaque in nobis vincat veritas. Extende cum Moyſe manus in monte, nos in campeſtribus pugnabimus, & Dominus vincet. Jam levia prælia conſeruimus, invicemque laceſſivimus, & confidimus illos ratione & levitate ſuperandos. Vale in Domino. Ferrariæ, x. Martii.

Digitized by Google

A

EPISTOLA XXXVII.
ad abbatem Sebaſtianum.

Significat ſororis ac religioſarum negotium proſperum habiturum eventum.

HOc momento acceptas litteras tuas cum legere cœpiſſem, quibus miraris cur non reſponderimus prioribus litteris, cauſam ſororis & religioſarum illatum mulierum commendantibus, eram autem in ſcribendo occupatus, paſſus non ſum illas ex integro legere, quod eſſet nobis & nota B materia, & non reſpondiſſe diſtulerimus tamdiu, ut hac vel celeritate noſtra compenſarem præteritam tarditatem. Ac primum quidem ante hos dies acceptis litteris tuis prioribus, quia moleſtiæ corporalis quiddam patiebamur, continuo formare ſupplicationem ſtudioſe curavimus, atque ni fallimur, ea ipſa die, vel ſaltem poſtridie, quia domi nos continebamus adhuc. Eam Ariminenſi epiſcopo amiciſſimo noſtro miſimus, eam illi intentiſſime commendantes, ac diebus ſingulis mittentes qui illum admonerent, quia cupiebamus votis illarum C mulierum morem gerere, ut non dicamus tuis, quæ noſtra ut eſſent voluimus ſemper. Rem illam plenam difficultatis aſſerebat, ſpem tamen præbens conficiendi negotii. Plures ita dies fruſtra conſumti ſunt, quoad ipſi pontificem adivimus, expoſitaque re, non modo nihil difficile, verum & paratum ac promtum invenimus, viſumque illi eſt multum rationabilis mulierum iſta poſtulatio, mandavitque uti Ariminenſi dicerem, ſecum de ea re colloqueretur: quod & feci ſtatim. Bono itaque ſis animo, ſciantque famulæ Chriſti mulieres non defuturam ſibi pontificis gratiam. Nam velle ſe ait, ut ſine D permiſſione & conſenſu capituli, nulla inde poſſit educi, & ita credimus, ſupplicatio illa ſignata ſit. Nos magna cum difficultate licentiam impetrare potuimus paucis diebus ad vos accedendi, & paucis poſt diebus te videbimus, ac ſiquidem exactæ bullæ erunt, nobiſcum perferemus; ſin minus, ſubſtituemus nobis qui rem ſollicitet, eaſque protinus mittat. Poſtquam hucuſque ſcripſeramus, perlegimus litteras tuas, pontificiſque ſententiam tuæ convenire depre- E hendimus, qui mutationem iſtam in viris eſſe tolerabilem, in feminis non ſatis honeſtam affirmavit. Vale in Domino. Ferrariæ, III. Septembris.

EPISTOLA XXXVIII.
ad dominum N. cardinalem S. Crucis.

De negotio monaſteriorum ſancti Servatii & S. Chriſtinæ.

DOmino & patri meo reverendiſſimo N. Ambroſius.

Negotium illud duorum monaſteriorum S. Servatii & S. Chriſtinæ commendavi ſæpius piæ dignationi tuæ, orans ut compoſitione pacifica provideretur utriuſque deſolationi, quæ ſine dubio ſequetur, ſi litibus res protrahatur. Probavit id multum pietas tua, ſed neſcio quo pacto interveniens dilatio impedivit tractatum pacis. Agentibus his enim qui tuentur partes monaſterii S. Servatii, auctoritas quam dederat vicario ſuo pia dignatio tua, auctoritate apoſtolica confirmata eſt Ferrariæ, ut ſcilicet quidquid ille decerneret vigore ſibi indultæ commiſſionis abs te ratum eſſet. Ea de re cum verba facerem Ferrariæ filio dignationis tuæ magiſtro Thomæ, unicum remedium dedit, ut ſcilicet revocare faceremus auctoritatem a pontifice memorato vicario tuo indultam, cum ſciret ferox ingenium hominis non acquieturum monitis tuæ pietatis. Putabam tunc tranſlatam in eum fuiſſe commiſſionem tuæ reverentiæ a pontifice factam, quia necdum copiam litterarum videram, & per id probabam conſilium memorati fratris mei. At ubi adverti rem adhuc ex tua dignatione pendere, cenſui agendum magis cum tua reverentia D. & orare inſtitui, ut quando res iſta non abs te tranſlata eſt, ſed illi permiſſum magis auctoritate tua agere, monere illum digneris per litteras ne procedat in cauſa litigioſa, ſed conventionem de qua inter nos ſermo fuit, exequatur; quia ſi ferre ille ſententiam vellet, non ignorat dominus meus remedium appellationis nequaquam deeſſe, & allegari veriſimiliter poſſe perſonam ſubſtituti judicis ſeu cognitoris eſſe ſuſpectam, cum non vacet a paſſione, ut apertis probatur indiciis, ut aſſerunt. Fateor, niſi eſſet ille a te ſubſtitutus, majore ſecum libertate ageretur, neque illi factæ eſſent conditiones illæ pacis, quas propoſui dignationi tuæ. Oro ſupplex, ut conſulere digneris utriuſque monaſterii paci. Commendo . . . . . . tuæ. XVIII. Feb.

EPISTOLA XXXIX.
domno Bernardo abbati Vulterano.

Approbat collatam Matthæo ſancti Marci eccleſiam.

LItteras fraternitatis tuæ paulo ante libentiſſime legimus, negotium collationis ſancti Marci continentes, quibus ne cui

eccleſiam ipſam, te inconſulto, conferamus, oras. Mirati multum ſumus, frater in Chriſto venerabilis, te de nobis id ulla ratione ſuſpicari potuiſſe, quod ab moribus atque inſtituto noſtro alieniſſimum ſit. Nos enim nullius jura nobis vindicare volumus, ſicuti neque noſtra a quoquam uſurpari permittimus. Itaque manualia tua cuicumque abs te juſte conferantur, & ratum & gratum ſemper habituri ſumus. Et ſi ille in quem primum conſenſimus, retrorſum abiit, alius idoneus abs te præficiatur, qui populo bene ſatisfaciat, ordinique ſit & honori & ornamento. Venit ad nos venerabilis filius noſter Matthæus harum exhibitor cum litteris protectoris noſtri commendatitiis, tuamque expoſuit voluntatem, qua eum memoratæ eccleſiæ præficiendum cenſuiſti. Eam ſententiam tuam, quoniam & juſta videtur, & protectori gratiſſima, nos quoque perlibenter ſuſcipimus, & approbamus, utque hunc promoveas ad eccleſiæ ipſius regimen exhortamur & monemus, quia idoneum ſatis arbitramur. Eum bene admonitum & inſtructum ad vos cum noſtris litteris remittimus, orantes ut noſtri quoque gratia commendatum habeas. Vale in Domino. Arretii, ex noſtro monaſterio S. Michaëlis XXI. Martii.

EPISTOLA LX.
ad abbatem S. Juſti de Vulterano.

Commendat illi fratrem Antonium.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior & pater, venerabili fratri noſtro abbati monaſterii S. Juſti de Vulterano noſtri ordinis, ſalutem in Domino.

Ex officii noſtri debito & ex ipſa caritatis lege cogimur eorum ſaluti proſpicere, qui fidei noſtræ curæque commiſſi ſunt. Nam ſi debitores omnibus ſumus, omniumque curare ſalutem, non rem atque noſtram ex ipſo caritatis inſtituto compellimur, quo proximos noſtros, ut nos ipſos diligere jubemur, quanto magis illorum incumbit nobis cura, qui & domeſtici fidei ſunt, & ad religionis noſtræ peculiarem pertinent curam. Hac de cauſa, venerabilis frater, mittimus hunc puerum fratrem Antonium, necdum profectum ad venerationem tuam, futurum ſub cura ac diſciplina tua & in Dei timore ac ſanctæ regulæ obſervatione diligenter educandum & inſtituendum. Quem ergo tibi cura commendamus qua decet, ut illius neceſſitatibus tam animæ quam corporis per omnia provideas, atque ita ut ex providentia & ſollicitudine laudem a Deo atque a nobis promereri valeas. Etenim quanta diligentia procuranda ſit animarum ſalus, quibus Negotiator non ignarus redimendis fudit ſanguinem ſuum. Vale in Domino. Florentiæ, ex noſtro monaſterio S. Felicis, die XV. Aprilis, anno Domini MCCCCXXXII.

EPISTOLA XLI.
ad eumdem.

De domno Andrea, & ut ad ſe accedat moram facturus.

VEnit ad nos dominus Johannes monachus tuus, prior ſancti Cypriani, & de domno Andrea ut ſeſe res haberet, aperuit, quod nihil ex his ſervaverit, quæ per nos illi injuncta fuere: & quoniam aliquandiu morati ſumus, remittere hunc ad te continuo inſtituimus, acturi per nos negotium iſtud. Te autem, frater cariſſime, oramus ut continuo te conferas ad nos, quia opus te habemus, & ita negotia diſponas domus tuæ, ut aliquandiu morari in noſtro obſequio poſſis. Vale in Domino. Florentiæ ex noſtro monaſterio ſanctæ Mariæ de Angelis XVII. Maii.

EPISTOLA XLII.
ad eumdem.

Ut ad ſe venire maturet.

MIramur ſatis ac dolemus, quod litteris noſtris quibus, ut ad nos venires, hortabamur, hactenus reſpondere neglexeris, arbitramurque potius tibi non fuiſſe redditas, quam te obtemperare noluiſſe. Cupimus, venerabilis frater noſter, ante capituli tempus, quod VII. cal. Septembris celebrare decrevimus, rationes officialium noſtrorum videantur. Et quoniam prior S. Clementis, qui ſolet hujuſmodi officio deputari, minus jam valet, iſtud negotium fraternitati tuæ ſtudebamus injungere, quia & hic diutius verſatus es, & artem illam probe tenes, & fieri poteſt ut ob imminentes feſtivitates venire diſtuleris, ne opus eſſet redire continuo, cum res illa tempore indigeat continuato. Oramus ut perceptis noſtris litteris continuo venire matures, quia revera nobis ſumme neceſſarius es, non ob ea quæ diximus tantum, ſed ut tecum plura conferre poſſimus. Vale in Domino, & fac ad nos celeriter advoles. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni, X. Julii.

EPISTOLA XLIII.
ad eumdem.

Ut benigne recipiat D. Jacobum, & cum ſæculari habitu ejiciat fr. Romualdum.

VEnientem ad nos dominum Jacobum monaſterii tui monachum juſſimus ad te redire, atque in tuo monaſterio perſeverare

Digitized by Google

rare. Volumus autem, ut eum fraternitas A tua benigne ſuſcipiat, eique neceſſaria victui, veſtimenta & calceamenta ſubminiſtret, ne puſillanimis fiat. Conqueſtus eſt enim toto tempore quo tecum fuit, ne unum quidem calceorum par abs te accepiſſe, nihilque ſolitæ proviſionis annuique ſtipendii fuiſſe conſecutum, quod minime fieri debuit, aut enim ſalarium conſuetum, aut certe, quod plus optamus, victum atque veſtitum illi exhibere debuiſti. Præterea aſſeruit fratrem Romualdum illum dehoneſtare religionem noſtram & te conqueri, nec ferre illius laſciviam effrenatam. Volumus itaque ut hunc fraternitas tua habitu ſacræ religionis exutum reſtituat ſæculo, atque ad parentes in habitu ſæculari remittat, ne vituperet religionem noſtram, & hoc tibi præcipimus, ut..... fiat collectarum ſolutionem, volumus ut memoriæ habeas, & priori ſancti Marci dicas, noſtro nomine, ut ſolvere ſtudeat quod debet, quia aliter vivere non poſſumus, niſi de ſtipendio nobis ab ordinis conſtitutionibus aſſignato. Præterea ſignificamus tibi dominos civitatis a nobis violentis precibus extorſiſſe, ut domnum Andream ſervire tibi pateremur, quod & fecimus neceſſitate compulſi. Vale in Domino. Florentiæ XXVI. Auguſti.

EPISTOLA XLII.
ad eumdem.

Ut indictam ſibi mittat collectam.

MIttimus ad fraternitatem tuam latorem præſentium priorem dudum Eremi novæ, ut abs te exigat quod reliquum eſt veterum collectarum, floren. videlicet juxta tionem tuam quinque & ſemi, juxta vero libros noſtros, florenos IX. quia ipſi abſque ſubſidio nobis ab ordine decreto vivere nequaquam poſſumus. Et debent prælati ordinis conari pro viribus quiſque partem ſuam inferre. Volumus itaque ut latori ipſi conſignes flor. IX. pro præterito tempore, & pro hoc anno vel ſaltem quinque & ſemi, & pro capitulo celebrando collectam duplicem, quia neceſſaria capitulo ſine ſubventione veſtra non poſſunt præparari. Facies itaque quod grati animi eſt, & opem feras debitam, & ita ut de tua diligentia & fide tandem a Deo promereri poſſis. Mandamus inſuper, ut domnum Bonifacium priorem ſancti Marci cogas collectas etiam præſentis temporis & præſentis anni ſolvere. Vale in Domino. Florentiæ, XIV. Novembris.

EPISTOLA XLII.
ad eumdem.

De abbatia SS. Trinitatis de Sacraria, quam domno Lucæ confert.

MUlam remittimus per hunc fratrem, cui tandem ſuaſum eſt, uti in clauſtro velit remorari in ſolatium Mariotti noſtri. Et quoniam hortatus eſt nos Mariottus ipſe litteris ſuis, ut huic beneficium...... conferremus, quod clauſtro potius devoveramus, iſteque id appetere viſus eſt, ei B memoratum beneficium contulimus, ea intentione, ut clauſtro ipſe deſerviat. Abbatiam autem S. Trinitatis de Sacraria conferimus libentiſſime domno Lucæ, quem vobis multum commendamus. Habeo ſacerdotem qui nobis pollicetur LX. libras, id eſt florinos quindecim, ſi memoratam abbatiam illi locemus pro annis quinque, & memoratam pecuniam modo ſolvere paratus eſt pro primo anno, reliquis autem annis decem ducatos dare pollicetur in expenſas occurrentes & reparationes ædificiorum, dabitque fidejuſſores campſores Piſii, qui ſingulis annis ſolvant tempore debito: C ſunt autem noti mercatores illi. Conabimur illum inducere, ut plus dare velit: quod ſi potuerimus, gratum erit; ſin minus, non dimittemus, quin faciamus omnia. Hac autem hora accepimus redditas nobis ab infirmario litteras tuas quibus reſpondes noſtris, quas per Mulionem ſcripſimus. Certiſſime ſentimus & credimus, pater in Chriſto venerabilis, te omnia agere ſollicite, quæ pertinent ad honorem Dei & noſtrum, bonumque ſtatum domus ipſius noſtræ, & oramus in Domino, ut ne deficias, quando aliquid ſcribimus ad te, quia ſcimus profecto D te nihil ultra facere poſſe quam facias, & omnia cum magna caritate & dilectione agere. Dicimus iſtud, quia ſcribis pro paucis diebus, quibus ibi moraturus es, non habere opus clavibus, quas tamen proxime mittemus ad te. Illud indicium eſt te non grate illic manſionem tolerare, victum fortaſſe laboribus nimiis. Ceterum memor eſto, nos cupere ut ibi in abſentia noſtra vices impleas noſtras, & te promiſiſſe poſt actam feſtivitatem tui monaſterii illuc rediturum. Nos omnia in manibus tuis conſtituimus E quæ noſtra ſunt, multum dilectioni tuæ & diſcretioni confidentes, & debes opere reſpondere fidei noſtræ. Vale in Domino. Florentiæ ex noſtro monaſterio IV. Maii. Scripturas ſancti Sevini remittimus.

Digitized by Google

EPISTOLA XLIV.
domino Juſto priori ſancti Marci de Vulterano.

Ut præſcriptam a capitulo generali pecuniam priori ſanctæ Margaritæ ſolvat.

QUoniam ex officio noſtro unicuique juxta ſuum reddere tenemur obnoxii, cum jam ſæpe ſcripſerimus venerabili fratri noſtro abbati de Vulterano, ut te moneret ſolvere domno Bonifacio jam defuncto anteceſſori tuo pecuniam quam de ſententia definitorum capituli generalis illi debebas. Hunc autem quoniam prior monaſterii S. Margaritæ, ubi ille mortuus eſt, ex gravi infirmitate convaluit, Deo miſerante, multaſque pecunias tam in morbo domni Bonifacii, quam in ſuo expendit, oravit nos ut pecuniam defuncto abs te debitam ſibi ſolvi facerem. Et quia juſta poſtulanti deeſſe nequaquam debemus, tibi in virtute ſanctæ obedientiæ & ſub excommunicationis ac ſuſpenſionis pœna diſtricte præcipiendo mandamus, ut infra XV. dies a perceptione præſentium, memorato fratri noſtro priori S. Margaritæ perſolvas totum ex integro, quidquid per capitulum generale decretum eſt, memorato domno Benedicto abs te ſolvi debere. Quod ſi facere forte neglexeris, quod abſit, procedemus ad ſententiæ publicationem, & ad alia juris remedia, prout tua inobedientia promeruerit. Facias itaque, ut nihil iſtiuſmodi ad aures noſtras ultra perveniat. Vale in Domino. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni XV. Octobris.

EPISTOLA XLV.
ad Auguſtinum monachum.

Ut Vincentium hortetur ad perſeverandum in timore Dei.

AMbroſius Auguſtino dilectiſſimo filio ſalutem.

Litteræ tuæ fuerunt mihi ſummo ſolatio, ex quibus integritatem tuam & affectum in me tuum ſubjectum oculis videre licuit. Ago gratias Deo, fili cariſſime, quod te ad conſolationem meam reſervaverit mihi: confido autem quod in poſterum quoque reſervet. Eſt enim mihi quietis portus meminiſſe veſtri; eam vero memoriam refricat ſemper & innovat viciſſitudo iſta litterarum, per quam profecto agitur, ut abſentes præſentes habeamus, & ulnis caritatis amplectamur. Grata fuere quæ de fratre Vincentio ſcribis, fac illum ſæpius horteris, ut perſiſtat in timore Dei, neque det manus levitati. Ego enim vobiſcum, ſi permiſerit Deus, requieſcere. Non ſolum autem hunc tibi, fili, ſed omnes quos nutare conſpexeris, fac A tuo releves alloquio, & animes ad perſeverandum, ut cum rediero, gaudeam, non triſtitiam ſuper triſtitiam habeam. Ego enim totus vobiſcum ſum, neque umquam animus a vobis avellitur meus, utinam & corpore quidem, quod multum cupimus, non.... Quæ de Leonardo ſcribitis, moleſtiſſime tuli, fructus iſte ſuperbiæ & ſtultæ elationis eſt. Juvandus eſt a vobis, ut Dominus illius miſereri dignetur. Ex litteris ad parentem noſtrum tuis didici te angore quodam animi teneri. Quæſo, fili dulciſſime, hunc abs te excutias diligenter & ſol- B licite lectionis ſacræ & orationis ſtudio intendas, mihique ſignifices, quod rei eſt, quo uno remedio uti ſolebas. Habes certe cui aperias cor tuum, ſed mihi quoque fac illud pandas, ut ſine cura ſim. Euphroſino filio ſcribam, ſi Deus juverit, proxime. Amplectere illum ex me. Saluta patrem monaſterii & Gregorium noſtrum, omneſque dulces fratres tuos filios meos. Vale, fili ſemper dulciſſime. Chriſtophoro ſuade ut aliquid ſcribat ad me. Romæ, XXVI. Martii.

EPISTOLA XLVI.
C domino Benedicto monacho.

De obitu duarum amantiſſimarum ſibi perſonarum.

DIlectiſſimo filio Benedicto Ambroſius in Domino æternam ſalutem.

Quod pluribus litteris tuis ad me nihil hactenus reſponderim, volo imputes occupationibus meis, quibus valde in hanc diem premor. Nam non eſſe me negligentiæ obnoxium, certe, fili, noſti. Soleo enim, dum D licet, dum vacat, amicis non modo reſpondere, ſed eos ultro litteris ipſe provocare: gratæ tamen ſemper mihi fuere litteræ tuæ, quibus me diligentiſſime omnium rerum noſtrarum noſtrique monaſterii certiorem facis, quod mihi omnino gratiſſimum eſt. Itaque, etſi in ſcribendo ſegnior ſum, noli tamen a litteris ceſſare, ſed ſcribe crebrius ad me, rem enim pergratam facturus es. Doleo, fili, monaſterium ulla inquietatione vexari: confido tamen, quia Dominus non deſeret vos, quamdiu voluntatem feceritis Patris. Obitum duarum amantiſſimarum mihi perſonarum, te primum nuntiante, cog- E novi, dulciſſimi atque optimi ſenis Miniatis noſtri, & ſanctæ mulieris matris Nicoloſæ. Excitatus ſum in lacrymas, fateor, neque potui ſiccis oculis tam gravem triſtemque audire nuntium; etſi gratulandum illis potius eſt, quam condolendum, qui de labore ad requiem, de morte ad vitam, de mutabilis vitæ inconſtantia ad æternitatem tranſiere. Cras, ſi Deus juverit, ad corpus B. Ceciliæ celebrabo miſſam pro animabus illorum. Negotia monaſterii mihi cordi ſunt,

Digitized by Google

neque umquam deſiſtam ea operari quæ ſint ad ſalutem & conſolationem veſtram. Commenda me patri priori & cariſſimis meis germanis tuis, Marco & Franciſco. Saluta Auguſtinum, Chriſtophorum & ceteros fratres. Vale, & ignoſce brevitati. Has jam profunda nocte ſcribo, cum ad alios pleroſque neceſſario me oporteat ſcribere ac reſpondere. Vale denuo, dulcis fili, & pro me ora, & fratribus ut pro me orent commenda. Romæ XXVIII. Martii.

EPISTOLA XLVII.
ad Benedictum monachum.

Gratias agit de ſcriptis ſibi litteris, & de Leonardo.

Ambroſius Benedicto filio cariſſimo plurimam ſalutem.

Plures abs te litteras accepi, quibus mihi negotia monaſterii ſcribis omnia. Grate id admodum accipio, fili, neque velim putes te negligi a me, quod vel raro vel paucis reſcribam: imputa hoc variis occupationibus meis, quia maxime diſtrahor, ita ut neque corpore, neque animo conquieſcere valeam. Perlibenter tamen accipio & lego litteras tuas, & quia omnia veſtra diligenter ſcribis ad me, gratias ago. Doleo Leonardum noſtrum ad tantam eſſe fatuitatem & amentiam deductum. Id ego jam ſæpius timui. Compatiendum eſt illi tamen ex animo, preceſque fundendæ ſunt, ut Dominus qui ſolus potens eſt, & ſolus bonus, homini ſubveniat, reddatque ſive potius donet integro ſenſui. Quod ut facias, fili cariſſime, & oro & moneo. Eſt enim compatiendum infirmitati ſuæ. Negotia monaſterii mihi curæ ſunt & ſemper erunt. Commenda me fratribus tuis, quos diligo in veritate. Vale, fili cariſſime. Romæ XXVIII. Martii.

EPISTOLA XLVIII.
domno Auguſtino.

Ut Mariottum ſicut partem animæ ſuæ ſuſcipiat.

Ambroſius Auguſtino filio, ſalutem in Domino & ſinceræ caritatis affectum.

Non debui, fili, committere ut Mariottus ad te noſter ſine meis litteris iret. Eum volo ſuſcipias ſicuti partem animæ meæ, verumque famulum Dei & fidelem adjutorem meum, ſtrenue cooperantem mihi. Ex eo ut ſe res noſtræ habeant, plenius diſces, præcipue de egregia inſtitutione puerorum mirabilique profectu ultra ætatem & præteritum tempus. Ei volo ut tradas vas illud argenteum cum ampullis his, donum abbatis noſtri Vallis-caſtri. Arculam præterea peregrini operis quam ſervas cupio, ſed nolo tamen mittas, quia noſtra abſolute non eſt, ſed eam dono dedit ſeni noſtro Gregorio Angelus de Urano, licet hanc diutiſſime ſervaverim acceptam a Gregorio ipſo, cum eſſem apud vos, & nollem ejus cauſa ſcandali aliquid oriri. Saluta filios meos fratres tuos, Euphroſinum, Michaëlem, Chriſtophorum & ceteros. Vale in Domino, fili dulciſſime. Meum non expectetis adventum ad vos, niſi poſt aliquos menſes, ſi tamen vel tunc poterit fieri. Undique enim inſurgunt bella, & vereor ne ultra quam velimus ab invicem ſeparemur. Gregorium noſtrum ſaluta. Ex noſtro monaſterio Fontisboni XX. Maii.

EPISTOLA XLIX.
ad Auguſtinum.

Ut pro negotiis ſuis valde perturbatis oret.

Ambroſius Auguſtino cariſſimo filio, ſalutem.

Veni Venetias incolumis, Deo miſerante, offendique negotia noſtra ſatis perturbata, & adeo implicata & involuta, ut plurimum adjectum ſit curis & cogitationibus meis. Ora ut me Dominus adjuvet, neque permittat tentari ſupra vires, ſed cum tentatione faciat exitum, ut ſuſtinere poſſim. Ora, inquam, & filii noſtri tecum orent, ut conſtantiam dignam cordi noſtro tribuat ne in ullo offendamus, nihilque præter illum ejuſque nutum in omnibus judiciis & actibus noſtris expectemus. Ubi hinc erimus expediti, remeabimus ad vos. Commenda me patri monaſterii & fratribus omnibus. Saluta præcipue Gregorium ſenem, Maurum, Michaëlem, & reliquos. Venetiis ex monaſterio ſancti Matthiæ quinto calendas Februarii.

EPISTOLA L.
ad Auguſtinum.

Quantis moleſtetur anguſtiis ſignificat.

Ambroſius Auguſtino dilectiſſimo filio ſalutem.

Litteras tuas eaſque breviſſimas ſubtriſtior legi, quibus tædio quodam & angore animi te detineri ſignificas, auraſque veræ libertatis & tibi & nobis optare videris. O! utinam quidem id fieri poſſit, finemque laboribus noſtris imponere pietas divina dignetur, ut ſimul in quiete otioque vivamus, & vacare liceat & videre quam ſuavis eſt Dominus, ſabbatumque celebrare delicatum. Verum hoc, dulcis fili, optandum nobis eſt potius quam ſperandum. Tantis enim undique occupationum molibus premimur, ut metuere cogamur neceſſario ne obrua-

Digitized by Google

mur, excutere illas ipſi quoque vehementer A optamus. Verum id uti ne fiat, plurima ſunt impedimento, & in primis ſuperioris nutus, a quo reſilire, ſi tuto liceret, feſtinarem & religionis, quam tuendam ſuſcepi, periculum evidens magnæ verecundiæ noſtræ conjunctum. Neque enim meretur fides eorum qui curæ noſtræ ſunt crediti, ut ſedeſeram, ut deſolatos ac deſertos periculo exponam, a quibus bonam ſemper ſpem mutationis in melius refero. Sed ora, fili, inſtanter, & importunis hoc a Domino precibus impetra, ut miſereatur noſtri Dominus, greſſuſque noſtros dirigat juxta placitum ſuum. B Si pontifex Florentiam venerit, ad vos mature properabimus, & coram plura tractabimus, licet poſt obitum ſuaviſſimi & ſanctiſſimi fratris acceſſus ad vos permoleſtus ſit. Agemus tamen, quantum juverit Deus, ne vobis ſimus oneroſi niſi modice. Vale in Domino, fili cariſſime, & filios noſtros omnes officio atque affectu noſtro ſaluta. Muriani x. Februarii.

EPISTOLA L.
ad Auguſtinum.

Ut congrue loquatur admonet, &c.

AMbroſius Auguſtino cariſſimo filio, ſalutem.

Scripſeram litteras & obſignaveram, cum repente allatus ingens litterarum faſcis, cumulavit ſollicitudine animum. Eas dum avidus explico, tuas quoque inter ceteras ineſſe notavi. Et quoniam latius ſcripſeram, paucis reſpondere viſum eſt. Horologium monaſterii eſſe ignorabam, ſed Franciſci nomine illic ſervari arbitrabar. Itaque nolo ut ultra de ea re ſermo fiat. Neque enim volo monaſterio eſſe detrimento, cujus commodis proſpicere per omnia cupio. D Aliud modo emi nolo uſque ad reditum ad vos meum. Horologium neutri generis eſt: ſed maſculini feciſti, dum ſcribis, alium illo meliorem; aliud enim illo melius debet dici. Volo, fili, legitime loqui aſſueſcas & hujuſmodi declines errores. Quereris quod parentis noſtri dulciſſimi genitricem litteris diſtulerim conſolari. Juſte id faceres, ſi vel me permitterent occupationes perpetuæ, vel ego ſcirem ſanctiſſimam mulierem noſtra conſolatione indigere, quæ filium votis E potius eſt proſecuta quam lacrymis; quippe quem ſciret de exilio ad patriam tranſiſſe, & de hujus ſæculi ærumna migraſſe ad ſtabilitatem quietis æternæ. Ea fuit ratio cur illam conſolari hactenus diſtuli. Faciam id tamen cum largius otium aderit. Vaſa fictilia ne etiam mitterentur, non mea, ſed camerarii noſtri effecit negligentia, quem hujus rei dum ad vos proficiſceretur, admonui. Quæ de Onufrio ſcribis, ingrata ſunt. Eum tuæ curæ ita commendo, ut illum ſæpe commonere memineris, atque etiam triſtem conſolari vice noſtra. Franciſcum admone ex me ut ſibi vacet, & pro me oret. Saluta fratres tuos omnes. Vale in Domino, fili cariſſime. Cartas ad me Fabriano miſſas, conſerva uſque ad noſtrum reditum. Ravennæ XII. Decembris. Michaëli noſtro dicito ut ſano præſenti medici Laurentii filio Phalandis epiſtolas mutuo det. Eas enim ille de me litteris petit.

EPISTOLA LII.
domno Benedicto.

Gratias agit de lætioribus novis.

BInas abs te paucis diebus litteras accepi, quibus de ſtatu monaſterii certiores lætioreſque reddidiſti. Gratulati enim ſumus plurimum, & Deo gratias egimus, quod tam gravi moleſtia, tamque acerba exactione tributi, liberos vos tandem evaſiſſe cognovimus. Adjectos duos itidem numero veſtro lætamur, Deumque oramus, ut vos ſervare dignetur in ſancto inſtituto, & gratia C ſuæ benedictionis implere, ac perpetua incrementa vobis elargiri. Ita facito, fili, noſque crebro reviſe litteris, & veſtra omnia nobis ex amuſſim ſignifica, ut lætorum omnium ac triſtium ſocius accedam & particeps ſim. Neque enim quia corpore diſjungor a vobis, ideo quoque caritate diſſeparor, immo diligo vos, Deus teſtis eſt, diligamque perpetuo. Ora ut nos Dominus tueatur abſque offenſa, ne uſquam offendamus ad lapidem pedem noſtrum. Franciſcum fratrem veſtrum commendo vobis. Confirmate in eo caritatem, neque adverſum licet a vobis avertamini, ſed tolerate: illumque ad rectum revocare iter, ſi uſquam forte aberravit, ſtudete. Patientia & facilitate quam ſeveritate tractanda ſunt hujuſmodi ingenia, tumoreſque blandiore manu palpandi, leniterque fomentis refovendi, non irritandi ferro aut igne ſunt. Fibulam eburneam quam poſtulas & calamos vel ipſe perferam ad vos, vel per fidelem nuntium mittam. Saluta fratres omnes noſtro nomine. Muriani x. Februarii.

EPISTOLA LIII.
ad Auguſtinum.

Hortatur ut in bono perſeveret.

AMbroſius Auguſtino cariſſimo filio, ſalutem & felices in Dei ope ac ſervitute ſacra ſucceſſus.

Etſi nihil ferme erat quod ſcriberem, non tamen diutius ſilere apud te, mecum enim es jugiter es, fili, neque memoriam tui occupationes ullæ, moleſtæ licet ac variæ, obtundere queunt aut intercipere. Immo

Digitized by Google

illæ ipſæ mordaces curæ, ut tui numquam oblivifcar, efficiunt. Nam dum ipſe ſollicitor, menſque a quietis ſuæ inſtituto violenter abſtrahitur, verſatur ante oculos priſca quies & ſolitudo dulciſſima, ſabbatumque delicatum, quibus omnibus deſtitutum, ut par eſt, doleo, iſque dolor excutit lacrymas, tuncque ſubiit maxime filiorum meorum ſemper grata memoria, quorum affectu & precibus relevandas noſtras miſerias ſentio, ſpero, confido. Cave exiſtimes dulcis fili, me iſta non ex animo proſequi. Noſti qui ſit amor ad vos meus. Vos, filii, dulce ſolatium afflicto eſtis, in quorum memoria non ſecus atque in amœno diverſorio acquieſco: atque inde ſpem maximam affuturi divinitus auxilii capio, quia me a vobis diligi viciſſim ſcio. Perſiſte, fili, in timore Dei, & ſancto inſtituto ſemper inhære. Nihil te perturbet abſentia noſtra, neque quia corporeo nos intuitu videre deſiſtis, abeſſe nobis animo patiaris. Ora inſtanter ut Dominus velociter conterat ſatanam ſub pedibus noſtris. Hortare dulces fratres tuos filios meos, ut ardenter inſiſtant precibus, meritiſque, inter moleſtias noſtras divini favoris auras implorent. Perſeverate, filii, & ſtrenue divinas excubias celebrate: voſque ad occurrendum venienti ſponſo cum lampadibus ornatis oleo, præparate, divinis aſpectibus aſtare, ut eſt profeſſio veſtra, satagite. Vile ſit mortalis quod attingit obtutus. Immortalia ſolum & æterna quærite, erectoſque in cœlum oculos ad terrena flectere dedignamini, ſoloque ſemper in Dei timore acquieſcite. Sed neſcio quomodo a te uno ad ceteros quoque ſeſe detorſit oratio, licet unum te in omnibus ſim allocutus. Saluta fratres tuos omnes & Euphroſinum. In primis Jacobum dulcem puerum & Chriſti tyrunculum hortare ex me, benedictionemque meam dabis. Dominicus noſter te & Euphroſinum noſtrum ſincero ſalutat affectu. Vale, dulcis fili. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni IX. Octobris.

EPISTOLA LIV.
ad Auguſtinum.

Ipſius ad Deum orationes deprecatur.

AMbroſius Auguſtino dilectiſſimo filio in Domino ſalutem & ſinceræ caritatis affectum.

Ex Caſtro-caro ſcripſimus ad te. Inde Faventiam contendimus. Litteris ac nuntiis conventi Bononiam profecti ſumus: ibi quatriduum remorati, Faventiam remeavimus, exacturi viſitationis officium. Multa difficilia occurrunt. Ora ut Dominus cor noſtrum gratiæ ſuæ irradiet lumine: noſque aberrare non ſinat, ſed per nos indignos famulos ſuos tamquam per inſtrumentum ſuum dig-

A netur operari in laudem & gloriam ſuam. Saluta filios noſtros omnes & hortare, ut pro nobis orent inſtantius. Litteras noſtras ad monaſterium noſtrum Fontis-boni mittes quanto commodius poteris, vel Benedicto cognato noſtro mittendas dabis. Vale in Domino, dilectiſſime fili. Faventiæ ultima Novembris.

EPISTOLA LV.
ad Auguſtinum.

Cur ad eos non venerit.

B AMbroſius Auguſtino dilectiſſimo filio, ſalutem in Domino & veros in ſancta ſervitute ſucceſſus.

Quod aliquandiu litteras meas ſubduxerim tibi, nihil eſt, fili, quod arbitreris te a me negligi. Te enim, fili, & diligo & in ſinu meo foveo ſemper, atque ita ut diſcingi non patiar, ne affectus hic noſter deffluat. Gratulorque itidem te, perturbationibus quæ inciderunt omiſſis, ſolida eſſe ſectatum, neque ulli ex his dediſſe manus. Ita enim te ex ludo noſtro eſſe magis docuiſti, quam ſi vulgares fabulas ſectatus eſſes. Mirumque in modum plus placuit ſilentium
C tuum, quam filiorum meorum ceterorum crebriores litteræ, quibus conſulta reſpondere intermiſi, ne innecteretur inextricabilis nodus, fieretque quotidie inanis litterarum viciſſitudo minime gravitati loci conveniens, quem indignus teneo. At vero ubi quorumdam exagitatus litteris ſcribere compellor, neminem ex omnibus delegi, ad quem mihi ſcribendum eſſet, quam tibi. Scribit mihi Gabriel, pueriliterque ſatis interpretatur animum noſtrum, ut putet nos præſentiam noſtram idcirco ſubtrahere, quod ſimus indignati, aut illuc accedere vereamur, niſi vocati fuerimus: quaſi vero
D nos quidquam admiſerimus, cujus gratia id reformidare debeamus; immo vero iſtuc non accedemus, ne ſuccenſæ flammæ fomitem nos miniſtrare querantur præſentia noſtra, qui mala nobis facile nimis ac libenter aucupantur. Non venimus puſilli animi vitio, alioquin cenſuræ ſeveritatem poſſemus exercere, & metuenda non eſſet nobis cujuſpiam vel horrida facies, quam tanti facimus quanti debemus: doloris & indignationis aculeos non avertunt primores veſtri, qui numquam niſi laceſſiti & provoca-
E ti ab aliis quidquam paſſi ſumus domeſticæ cladis & inteſtini mali aperire. Neque tamen advertere hoc ipſi volunt, nemine non improbante, non damnante illorum facta: adeo ut vereri cœperim, ne hujuſce rumor aures quoque pontificis pulſet, qui ſi perquiſierit, omnem de me veritatem neceſſario ſentiet. Iſta eſt ratio cur non accedam ad vos, filiorumque meorum caream aſpec-

Digitized by Google

tu tamdiu, ut quieti meæ ac veſtræ per omnia conſulam, neque tribuam querelæ vel inique locum. Si accerſar, ut convenit, fortaſſe veniam : invocatus impræſentiarum, nulla ratione proficiſcar. Sed iſta, fili, in hunc modum, quia ſic ratio poſtulat, ut omnibus pateſcat intentio noſtra. Videmur quidem fortaſſis quibuſdam dediſſe perturbationibus manus, ſed ne hujus rei gratia abſtinemus a vobis; verum contra penitus, ut perturbatione vacemus, & animi quieti indulgeamus. Admone Gabriëlem noſtrum, ut dum ſcribit, moderetur ſibi, & locum, perſonam, tempuſque metiatur. Nos illum diligimus, ſed manere intra terminos ſibi a lege præſcriptos volumus, quia ſic illi expedit, nullaque in re gratificari nobis magis poterit, quam ſi ſecretum cellulæ ſuæ proſequens, vacet, & pro nobis divinam clementiam deprecetur. Confirma omnes filios noſtros in timore Dei & gratia ſancti inſtituti, & ora ex me omiſſis ut nugis, rebus certis ſeſe dedant, & ſtabilia æternaque ſectentur, & ante omnia pro nobis orent. Commendo tibi, fili, diſciplinam ſanctam & formam quam a nobis accepiſti. Hortare dulces filios noſtros & ſanctæ pietatis alumnos. Vale in Domino & Gregorium ſenem ex me ſaluta & refove. XXI. Novembris.

EPISTOLA LVI.
ad Auguſtinum.

Se propter infirmitatem ad eos non veniſſe. Sigillum Eremi tradendum Majori, &c.

Legimus, dulcis fili, litteras tuas, quibus & tueris innocentiam SIV. noſtri fidelis, & eum commendas nobis. Bonam in partem utrumque accepimus. Dolemus, fili dulciſſime, tamdiu abeſſe a vobis. Occaſio autem & cauſa fuit infirmitas quæ hic contigit nobis, & per omnia ſimilis quam Florentiæ paſſi ſumus ante hoc ferme triennium; & qua ita proſtrata eſt virtus appetitus, ut nihil ferme percipere valeamus. Ora pro nobis, fili, & dulces natos noſtros, ut pro nobis orent, admone, ut vobis mature reſtitui poſſimus, & vobiſcum vitam omnem agere, quam deſideramus. Dicito domno Bernardo ex me, ut ſigilla Eremi tradat venerabili fratri noſtro Majori ſine ulla cunctatione ac mora. Ora item abbatem noſtrum Vulteranum, quem ibi vicarium reliquimus, ut noſtri gratia ſuſtineat uſque ad reditum noſtrum, quia non ſumus ingrati, neque immemores erimus accepti beneficii. Commenda nos patribus eremitis, & ut vindemia fideliter atque utiliter fiat, abbati noſtro quæſumus ut cura ſit. Mittas nobis duas orationes de pace, quas traduximus ex Nazianzeno. Erunt vel in ſtudio noſtro, vel apud D. Bernardum. Orationes præterea quas pronuntiarunt pueri noſtri ad nos æque mittes nobiſcum referendas. Vale, dulciſſime fili, pueroſque noſtros omnes noſtro affectu amplexare atque benedicito. Saluta noſtrum... & Julianum, ut conficiundo operi noſtro inſiſtat, hortare. Familiam omnem ſaluta noſtro nomine. Ex Bononia XXV. Septembris.

EPISTOLA LVII.
ad Auguſtinum.

Suos illi commendat filios.

Legimus, fili, lacrymoſas litteras tuas, quibus noſtratium hominum exhorreſcis perfidiam, vitamque ipſam tibi ſine nobis tædio eſſe videtur. Credimus id abſque ullo negotio, quippe conſcii amoris in nos tui, perpetuæque obſervationis, peccatiſque imputamus noſtris, quod hi de quibus ſumus optime ſemper meriti, quos fovimus hactenus non ſecus ac gallina pullos ſuos, ita petulanter inſurgunt in nos. Ora, fili, inſtanter ut Dominus conſtantiam & conſilium tribuat, neque ſinat tempeſtate abſorberi. Confidimus in Domino iſta nobis ad quotidianam erectionem profutura. Commendo tibi inſtantia ſumma filios noſtros, qui nobis luce ipſa cariores ſunt: ne permittas illos egredi terminos a præceptore conſtitutos, neque paſſim effundi, aut cuivis colloqui; ſed clauſtra & intemerata ſerventur, ne vigor ille perneceſſarius dilabatur, & anima puerilis & tenera in ſiniſtram partem pronior fiat. Scis quid velim, quid ſignem. Morte ipſa lenior eſſet rumor quilibet, qui de eis te cuſtode minus dignus emanaret. Nam præter id quod negligentiæ adſcriberetur tuæ, defectum illorum tolerare æquo animo nequaquam poſſem, quorum profectus & aſcenſio jugis votiva mihi ſemper eſt. Vale in Domino, & omnes affectu noſtro benedicito, omneſque ſimul orate: qui ſi non ut polliciti ſumus feſtum omnium Sanctorum agimus vobiſcum, temeritati hominis imputate. Salutat te Mariottus noſter. Vale denuo. Ex noſtro monaſterio ſanctæ Mariæ de Angelis. Bononiæ XXVIII. Octobris.

EPISTOLA LXVIII.
ad eumdem.

De ipſius monaſterio ſublevando.

Scripſimus ad te proxime, jamque tibi arbitramur litteras redditas. Impetravimus a domino noſtro, non abſque difficultate, ut pretium ſanctæ Annæ convertatur in redemtionem poſſeſſionum veſtri monaſterii, ſubſidia... veſtri cum repetita prece

poſtularem & obſecrarem ab eo præſtari, A poſtremo reſpondit ſe facturum, pluſque adhuc tenemus in ſpe quam in re, immo in ſpe ferme totum. Locuti ſumus cum domino & patre noſtro domino ſancti Marcelli, & ſuſcepit negotium commendandi rem ſanctiſſimo domino noſtro, credimuſque proficiet nonnihil. Ille ipſe de ſuo aliquid opis impendet inopiæ veſtræ, quem præcipue commendo tibi, & pro illius incolumitate preces aſſidue fiant ab omnibus, & præcipue à fratre Stephano, quem ille unice commendavit nobis, & cui fortaſſe aliquid impertietur. Peſtem Senis ſævire cognovimus. B Dictaveramus fraternitati tuæ, ut pueros ipſos noſtros inde curares amovendos, & modo identidem ſcribimus, monemuſque, ut cura ſit tibi diligens conſervandorum filiorum noſtrorum. Vale in Domino. Bononiæ, ex domo domini mei ſancti Marcelli, VII. Septembris.

EPISTOLA LIX.
ad Auguſtinum.

De peſte graſſante.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro domno Auguſtino, ſalutem in Domino & ſanctæ caritatis affectum.

Scripſimus proxime ad te, ex domo cardinalis ſancti Marcelli, ſignificantes dilectioni tuæ quid egiſſemus cum pontifice in re monaſterii tui, & quid etiam ſperaremus. Jam decreta erat noſtra hinc profectio, quia venire cupiebamus ad vos, cum repente præparatis ad exitum mandatum eſt, ne uſquam diſcedamus: ſatiſque veremur ne ſit mora noſtra hic longior, quia negotia eccleſiæ multum involuta ſunt, quorum gratia nos hic pontifex detinet. Cruciamur, D quod comperimus peſtem acriter ibi ſævire, neque ſcimus quid de vobis geſtum ſit, ibine perſeveretis in monaſterio, an uſquam abieritis: tenemus quid injunxerimus tibi, neque an id feceritis ſcimus. Volumus, ſi locus alius non adſit commodior, ut ad monaſterium noſtrum Fontis-boni pergatis omnes, relicto ibi ſacerdote, qui miſſarum ſolemnia in eccleſia celebret, redituri cum quieverit peſtis. Gratius eſſet quidem ibi propinquius vos remorari, ut ſuſpicio omnis tollatur a civibus; ſed ſi aliter non poteſt fieri, capias iſtam deliberationem; neque enim jam timemus inſidias eremitarum, E quoniam illis aſſignata eſt portio ſua, ut non poſſint queri pueros auferre ſibi victum.

EPISTOLA LX.
ad Bertum Senenſem.

De caſu cujuſdam amici ſui qui fulmine ictus fuerat.

AMbroſius monachus Berto Senenſi V. D. Pl. S.

Triſti admodum nuntio litteræ tuæ me affecerunt, quas hac hora, aliàs plenas benevolentiæ ac ſuavitatis accepi. Quis enim ita ferus & ferreus ſit, qui non adeo lugubri ſummi & amiciſſimi viri caſu, & quidem acerrime angatur? Nam cui illius vita, humanitas, comitas, doctrina penitus ignota ſit? Mihi quidem, cui illius fere omnia explorata erant, contingere id nequaquam potuiſſe, qui me & illum noverit, nulla ratione exiſtimare poterit. Fateor, mi Berte cariſſime, cum primum conjeci oculos in tuas litteras, priuſquam acerbiſſimum caſum legerem, tantus ſe mœror ex omni habitu, quem haud obſcure conjiciebam, cordi offuderat, ut nihil niſi flere ubertim liberet. At vero ubi extinctum fulmine aperte legi, fere ipſe exanimatus ſum. Ut tamen C me ex ea acerrimi doloris vi recepi, converſus ad dandum vota pro illius viri optimi & amantiſſimi requie, preceſque ſolemnes offerre curavi, atque ad ſcribendum me protinus converti, ne tuam, ſecus ac debeo, ſpem & expectationem litterarum noſtrarum deſiderio diutius ſuſpenderem. Erat quidem officioſi animi, te meipſum pariter de hominis amiciſſimi occaſu conſolari, feciſſemque utcumque pro ingenii tenuitate, ſi vel recens vulnus vel occupatio mea permiſiſſet. Id ſolum dixerim, genus id necis non uſque adeo expaveſcendum, etſi terribile ſit, ut ſi vitæ innocenter actæ alias non deſint merita, qualia viro noſtro nulla ratione deeſſe crediderim, continuo exiſtimem divinæ iræ & indignationis indicium. Neque enim deſunt ſtrenuorum virorum exempla, quos fulmine extinctos rapuerunt angeli ſancti atque in Abrahæ tulerunt ſinum. Fieri quoque primum poteſt, ut hujuſmodi terrore quædam in eo errata (ſumus enim homines atque in multis offendimus omnes) cenſura divina purgare voluerit. Plura in hanc rem dici poſſent, ſi vel accepti, ut dixi, vulneris dolor, vel ratio temporis permitteret. Verum ea omnia omittens, te mecum pariter moneo, amantiſſimi viri memoriam votis proſequamur, quodque vita functo ſolum exhibere poſſumus, animam ipſius Deo commendemus inſtanter. Sane haud ingrate accepit teſtem te amoris noſtri ab illo ſponte adſcitum, idque præter cetera memoriæ ipſius in primis debeo, & debere me ingenue profiteor, quia litterarum ad ſe noſtrarum te participem fecerit.

Digitized by Google

Sane tur tantopere noſtram amicitiam & gratiam expectas, quam nulli umquam ignoto denegare poſſumus. In tantum vero abeſt, ut ſim admonendus litteris, ut gratias quam maxime tibi habeam & agam, qui me tuis litteris ad ſcribendum provocaveris: accipiamque gratiſſime, quod me qui antea amabas, & a quo te amari viciſſim ſentiebas, gratis & diſertiſſimis epiſtolis manum amplexatus, publicam ſalutem etiam ſi . . . . lætiorem nuntium mallem ille detuliſſet: non poſſum A tamen inter aculeos doloris non amare amorem tuum atque obſervatorem mei. . . . . Interim fratres illos noſtros amiciſſimi noſtri filios ac comites in via hac qua ambulabat ex me conſolare, ac bono animo eſſe jube. Et licet admonendi non ſint, facientque id ſua ſponte, tu ex abundanti ut pro illo preces offerant, affectu pietatis hortare. Vale, mi frater optime & humaniſſime. Florentiæ, ex noſtro monaſterio VI. cal. Auguſti.

Finis Epiſtolarum libri decimi noni.

AMBROSII CAMALDULENSIS

EPISTOLARUM LIBER XX.

AD FRANCISCUM ABBATEM DE CARCERIBUS.

EPISTOLA PRIMA ad Franciſcum abbatem de Carceribus.

De emtis libris pro abbate S. Michaëlis, &c.

AMbroſius Franciſco ſuo patri, ſalutem.

Accepi litteras dilectionis tuæ, ſed quod his tardius fortaſſe reſcripſi, quam ipſe cupiebas, non tam negligentiæ quam occupationum fuit. Libros illos ex monaſterio ſancti Benedicti venerabili patri meo domino abbati ſancti Michaëlis emendos curavi; jamque ille, ut reor, accepit pretio florenorum XXXI. Negotium tuum egi cum Laurentio, nam raro ad nos proficiſcitur, diſtentus curarum publicæ ac privatæ rei mole; nec tamen adhuc impetrare merui quod optabam; immo poſtremo negavit ſe illam dilationem ſolvendæ pecuniæ velle prorogare. Non tamen deſiſtas ea agere, quibus adducatur, interpoſita, ſi oportebit, Barbari noſtri auctoritate, quæ apud illum valebit plurimum. D. P. generali nuntiavi quæ ſignificaſti de conſenſu abbatis in ſuſcipiendo vicario tuo generali, cum approbatione illuſtriſſimi ducis atque dominii totius gratulatione. Pergrate accepit ea quæ protectori ordinis ſcribenda mandavit. Erit curæ tuæ viro illi nuſquam deeſſe, eique omnem opem ferre, ut quod agit coactus, preci- B bus tuis ſine mœrore peragere poſſit, cultuſque & honor Dei in illis monaſteriis creſcat atque ſervetur. Frater Johannes diem clauſit extremum, & poſt diutinam immanemque vexationem in pace receptus eſt. Succeſſit illi in eo gradu Gregorius noſter, bonus profecto vir & bonæ prudentiæ. Is una cum Hieronymo & reliquo cœtu te officio reſalutat. Vale, mi pater optime, & fratri meo Nicolao ſalutem dices ex omnibus nobis. Florentiæ XIII. Martii.

EPISTOLA II. ad Franciſcum abbatem de Carceribus. C

Deflet impoſitum ſibi onus, agitque de Benedicto ejus deceſſore, a quo ratio exigenda eſt.

AMbroſius Franciſco, ſalutem.

Quantum me premat onus mihi, te potiſſimum inſtante, impoſitum, explicare facile non poſſum, mi frater. Etſi enim labori ſummo repoſitam mercedem non ignoro infinitam, non poſſum tamen vel ipſa imbecillitatis meæ conſideratione non moveri, non titubare, non terreri. Huic fluctuationi meæ licet ſuccurrat interdum divina dignatio, & me in ſpem erigat, pollicens auxilium non defuturum; dum tamen D intueor quæ circa me ſunt, rurſus fere deſpero: nudatum me intelligens, atque omni

ni humano ferme auxilio deſtitutum, & A tunc te gravitantem incuſo, juſte id an injuſte tu videris, qui te mihi non defuturum ſolatiaque præbiturum pollicitus ſis. Verum enim inter ſpem & deſperationem titubanti illa occurrit conſideratio, qua movear ſolo ex Deo, atque ex illius nutu pendere oportere, & in illo jactare cogitatum meum, qui adjutor eſt in opportunitatibus in tribulatione, qui ſperantes in ſe numquam deſeruit. Jamque aliquantulum requievit ſpiritus meus, dum me veluti indignum antiqua illa quiete monaſterii, in curarum pe- B lagus immenſum projectum conſidero, divina id juſtitia agente, ut bonum quo diu male uſus ſum, vel amiſſum agnoſcam. Sed te, mi frater, oro, ut me juves perpetuis precibus, & cui præſentiam tuam præter ſpem quidem repente ſubduxiſti, orationum ſaltem ſolatia non deneges. Et quoniam, noſti, ea conditione ſuſcepi ſub fide mea D. Benedictum anteceſſorem meum, ut illum rationem reddere cogerem; ſi nollet, ut pollicitus erat vobis teſtibus, te oro, ut collectarum omnium abs te exactarum in eis monaſteriis quæ viſitaſti, ſummam ad me C mittas. Noſti hominem aſtutum, callidum, varium. Nollem illuderet mihi, id quod plurimi timent, & ego jam timere incœpi. Nam ducentos florenos, quos ſe perſolvendi capituli impenſis daturum promiſerat, non quidem aperte negare, ſed differre aſtu & arte incipit. Deputati ſunt qui rationum illius calculum videant, D. abbas Camaldulenſis & prior monaſterii ſancti Benedicti. Ipſe in eo monaſterio remoratur ſub honeſta cuſtodia, ne uſquam effugiat, quod multi vaticinantur. Vides quam implicitus ſim, D neque ambigo, ſi me amas, doles vicem meam. Quando diſceſſimus ab invicem, veni ad monaſterium Fontis-boni, & ad Eremum, tantoque omnium gaudio ſuſceptus ſum, ut dici non poſſit. Aiunt antiquiores quique, nullum ante me fuiſſe, qui tanto omnium conſenſu, tantoque affectu & amore ſuſceptus ſit. Solus amicus noſter, credo, diſcors fuit, qui & ipſe tamen ſimulato gaudio, ceterorum lætitiæ acceſſit. Venimus poſt hæc ad monaſterium noſtrum, ubi magno fletu totius congregationis excepti, dolorem illorum paucorum dierum mora lenire curamus. Commendo dilectioni tuæ depoſitum pium & miniſterium tibi creditum. E Enutri pueros noſtros in timore Dei & obſervatione regulari, quantum licet, & me illorum commenda precibus. Monachus ille juvenis, qui a priore ſancti Mathiæ avulſus eſt, neſcio quorſum evaſerit, ſatiſque vereor ne redierit ad eum. Explorabis rem diligenter, & eum mittes ad me, pollicens ſibi auxilium a me non defuturum, ſi vivere, ut decet, inſtituat. Vale. Flor. ex noſtro monaſterio S. Mariæ de Angelis xx. Novemb.

EPISTOLA III.
ad Franciſcum abbatem de Carceribus.

De eremitarum in eum querimoniis.

Bononiam venimus ex diffinitorum ſententia, ibique poſt triduum gravi morbo tentati ſumus, tenuitque nos ea moleſtia pluſquam integrum menſem, Deo tamen miſerante, convaluimus. Et cum hinc abire averemus, eremitæ noſtri antiqui pacis & quietis inimici querimonias propoſuerunt contra nos, miſſo qui hæc & illa jactaret. Res ad examen domini ſanctæ Crucis deducta eſt, hominis graviſſimi & religioſiſſimi, confidimuſque in Domino refellenda faciliime objecta omnia, quia mendaciſſime ſunt adinventa, & cohærere non poteſt mendacium per naturam. Et quoniam ſtipendio hic noſtro militamus, pecuniæque nos defecerunt, fraternitatem tuam exoramus xx. illos ducatos ad nos celerrime mittas. Nollemus quidem eſſe oneroſi, ſed tamen ſi conſiderata conditione temporis alios præterea xx. mutuo dare poſſes, gratiſſimum profecto nobis faceres. Rem tuo arbitrio permittimus, xx. tamen noſtros oramus ut mittas. Accepimus quæ ſcripſiſti de fratre illo monaſterii ſancti Michaëlis, litteraſque patris plenas querimoniarum legimus, & vere cupimus ferre opem fluctuanti & miſero; ſed magna obſtitit difficultas, neque plura poſſumus quam poſſe nos velint cari noſtri. Conabimur aliquem reperire aditum, per quem conſulere poſſimus nutanti adoleſcenti. Vale in Domino. Bononiæ ex noſtro monaſterio ſancti Damiani decima quarta Octobris.

EPISTOLA IV.
ad Franciſcum abbatem de Carceribus.

De electione abbatiſſæ ſanctæ Chriſtinæ, de Benedicto monacho, & de eremitarum negotio.

Ex litteris fraternitatis tuæ didicimus obitum abbatiſſæ illius monaſterii ſanctæ Chriſtinæ, & quid egeris pro officio tuo, inhibendo ne quam eligerent, te abſente, certiores facti ſumus, laudavimuſque ſolertiam tuam. Addis tres illas moniales ordinis ſancti Bernardi litteris nobilium tibi commendatas, ut illic admittantur, & una ex his præficiatur. Ea res nobis quoque amicorum commendatur litteris. Sed, fateor, grandis injectus eſt ſcrupulus, cur alterius ordinis feminæ id potiſſimum monaſterii expetant, quod ſit infamiſſimum: cogitationique facile occurrit, illas nequaquam eſſe bonas, quæ malarum conſortium velint, præcipue cum etiam præfici alia ex

Digitized by Google

his poſtulet, quod maximæ ambitionis eſt A ſignum. Et fieri etiam poſſe non negamus, ut bono ſpiritu & zelo Dei agantur, ad reparationem jam collapſi omnino monaſterii, idque, permittente Deo, fiat, ne monaſterium ipſum penitus corruat. Res, ut cernis frater, multum perplexa eſt & ſatis ambigua. Noſti ante omnia quid de monaſterio illo in capitulis noſtris generalibus ſit ſæpe conſtitutum, ut ne ſcilicet omnino deficiat, inhibitumque eſt illis, ne quam ultra recipiant, ſæpius & ab aliis & a nobis ipſis. Huic ſententiæ videntur obſiſtere civium vota, B quod docuit experimentum, quo tempore abbas noſter ſancti Michaëlis pro officio ſuo id exequi voluit, ut quæ illic erant pellerentur omnes, & monachus ibi conſtitueretur, neque permiſſus eſt. Adde quod alterius ordinis ſuſcipere ut monachos, ita moniales quoque prohibemur conſtitutionibus noſtris. Neque enim ad mares ſolum extendi, & non etiam ad feminas ſtatutum illud arbitramur. Quo itaque pacto poſſumus ſine reprehenſionis nota, & cum integritate conſcientiæ iſtud efficere, quod rogamur, & ab aliis & a te ipſo, ut iſtas per hunc mo- C dum ſuſcipiamus. Nempe ſi exploratum haberemus monaſterium ipſum per iſtarum ſuſceptionem in priſtinæ religionis fervorem reparandum, ne ſic quidem ſecure illas admitteremus: quanto minus, quando res obſcura ſatis eſt? His difficultatibus preſſi, neſcimus plane quid ſequamur, quia non ſunt nobis nota divina judicia, neque cum Moyſe ingredimur propitiatorium, peccatis noſtris arcentibus, ut ibi conſulamus faciem Domini. Tibi, frater cariſſime, curam iſtam provinciamque permittimus, ut de iſtarum mulierum vita diligentiſſime te infor- D mes, ac ſiquidem idoneas ad monaſterii illius provectum eſſe judicaveris, eas ſuſcipias, & promoveas eam quæ dignior ex illis eſt in monaſterii matrem: ſin minus, eas abjicias, & conſtantiſſime renuas, unamque ex ſuperſtitibus monialibus ordines: ſed tamen inhibendo ne ullam ultra recipiant, ut deliberationi capituli fiat ſatis. Atque ante omnia mandes quæ a nobis illis imperata ſunt inviolabiliter obſervari. Idcirco ſuſcipi permittimus illas, ſi ſint idoneæ, facimuſque contra ſtatuta noſtra, E quia cuperemus reformari bonis moribus monaſterium ipſum. Vides intentionem hac de re noſtram.

Sæpius pulſati ſumus querimoniis illius D. Benedicti monachi noſtri monaſterii S. Michaëlis patriſque ſui, quod abbas noſter non illo utatur clementer, ut cœpit, omiſeritque indulgentiam illam ſingularem, qua illum educare ſolitus eſt, magnaque ſeveritate utatur. Petiturque a nobis, ut hæc atque illa faciamus rationi parum conſona. Cum iſtic eſſemus anno præterito, adoleſcentem admonuimus graviter, abbate præſente, & propinquis nobilibus, hortatique ad humilitatem & tolerantiam ſumus, abbati ipſum intente commendantes. Animadvertimus juvenem ipſum parum conſtantem, & ſatis levem, licet abbas ipſe noſter magna de illo ſperaſſe videtur. Ei ſcribimus litteras ad ſalutarem humilitatem atque obedientiam provocantes: abbatique ſuo patri noſtro itidem ſcribimus. Ei utraſque rendendas curabis.

Negotia noſtra quo fine clauſa ſint ſcire aves. Ante omnia Bononiæ acri morbo vexati ſumus atque diuturno. Statuta capituli pontifex legit & maxima ex parte approbavit: neque ipſe ſolum, verum etiam cardinalis ſanctæ Crucis, homo ſummæ gravitatis atque auctoritatis, cui examinanda præmiſſa ſunt. Exitum inde ſperabamus, cum eremitæ noſtri illuc miſerunt Placidum illum incluſum, qui contra nos hæc atque illa garriret. Venit, auditus eſt a cardinali ipſo primum, deditque in ſcriptis objecta, quæ omnia, ipſo præſente, cardinalique judicante, falſitatis arguimus, &, Deo miſerante, crimina nobis objecta diluimus. Conventus eſt graviter a cardinali ipſo primum, & a pontifice poſtmodum, nobis præſentibus, admonituſque eſt a pontifice ipſo de reverentia nobis impendenda. Nos item ſumus admoniti, ut neceſſaria illis provideremus, bonaque cum pace diſceſſimus. Et audi temeritatem hominis memorabilem. Præceſſit nos Florentiam, tamque multa diſſeminavit contra nos, ut mirum ſit: adeo ut fratrum noſtrorum & amicorum animos vehementer confirmarit, falſiſſime confingens nos a pontifice privandos, ſi inſtitiſſet, ſe impetraſſe quæ petierat omnia, nobis omnem ſublatam auctoritatem, quippe qui confuſi fuiſſemus. Litteras ſecum detulerat a cardinali ad eremitas & a pontifice item, quas magna continere dicebat & pro ſe & contra nos. Audi quid diſpenſatione Dei actum eſt. Litteræ ipſæ in manus cujuſdam ex noſtris pervenerunt, Florentiæque diſſeminatæ ſunt per totam civitatem, quibus ſummus ille vir hortabatur illos graviſſime, ut obediant nobis. Relevati ſunt omnium animi. Pontificis item litteræ longe aliud quam ille diffamarat, declarant. Superbia tument, ac rigidi perſtant infelices: quam illorum ſuperbiam memorato cardinali ſubjecimus litteris, hortatuſque eſt benigne ad tolerantiam, vehementer illorum exhorreſcens inſaniam. Hoc in ſtatu ſumus. Admonet cardinalis ipſe, ne in Eremo ſimus, ne ultra illuc eamus, metuens nobis a crudeli illorum conſcientia, tempus expectandum ſuadens. Cui obtemperare per omnia animus eſt. Benedicto ita ſcribimus, ut non appareat ullas nos ab eo accepiſſe litteras, ne abbati quidem ſignificamus,

Digitized by Google

querimonias nobis oblatas, ne igni ligna ſuggeramus. Vale in Domino, & nos filiorum noſtrorum commenda precibus. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni XXVII. Decembris.

EPISTOLA V.
ad Franciſcum abbatem de Carceribus.

Ut incœpta pro ordinis bono proſequatur.

NUnc primum tuis litteris reditus tui ex concilio ſum factus certior. Ago gratias Deo qui te nobis & tuo monaſterio reddidit, ne incœpta felicia propagandæ Chriſto familiæ interciperentur. Quæ de obitu prioris ſancti Viti & abbatis de Lemo ſcribis, & de ſubſtituendo ibi priore Orbiſii, præterea & de ſollicitudine ac diligentia tua recuperandis bonis defuncti prioris & ſagaciter odorandis aliis, accepi: multumque laudo ac probo fraternitatis tuæ conſilium, paratus id ſequi. Verum quia agentibus tumultibus bellicis iſtarum partium, & invitante immo urgente nos contumacia prioris ſancti Mathiæ venire diſpoſuimus, immo advolare ad vos; viſa eſt ad præſentiam noſtram differenda collatio. Te tamen, frater cariſſime, inſtanter obſecro, ut proſequaris quæ cœpiſti, percepturus a Domino pro bono opere & pia ſollicitudine mercedem bonam & nobis meritam laudem. Audio dominum Hieronymum de Praga Venetiis fovere priorem ſancti Mathiæ, & armare contra nos. Vereor ne totam ſimul fabulam me conficere oporteat. Vale in Domino, & nos dilige, qui tui ſumus amantiſſimi. Bononiæ II. Januarii.

EPISTOLA VI.
ad Franciſcum abbatem de Carceribus.

De ſua ad concilium futura profectione, & de viſitando ordine Vallumbroſano.

LItteras tandem tuæ fraternitatis accepimus, deferente filio noſtro Leonardo, abs te ad hoc ipſum ad nos miſſo, gratulatique ſumus ante omnia te morbi evaſiſſe periculum, quod teſtantur & litteræ tuæ id nuntiantes, & frater ipſe viva & vera, ut aiunt, epiſtola. Quæ ſcribis de profectione noſtra ad concilium, bono animo accepi, quia & benivole & amanter quæ ſentis te ſcripſiſſe non ambigo. Neque ſane a noſtra ſententia diſcrepant quæ ſcripſiſti, fore ſcilicet ut nonnihil incommodi religioni noſtræ inde oriatur, cui viſitandæ diligentiſſime tempus iſtud devoveram. Sed quid facio? Urget pontificis juſſio, & electio civitatis. Laborioſiſſimam & longinquam peregrinationem emetiri poſſumus ne, an parere ſuperioris imperio, cui officii & obſequii ſumus debitores in re præſertim tam pia, tanti ponderis, tantique momenti? Tamen variante ſententia, fieri poterit, ut hæc nobis neceſſitas adimatur. Quod ſi erit, gratulabimur, viſitationiſque negotium protinus aggrediemur, profecturi maturius ad vos. Nempe ſi oportebit ire, negotiis noſtris ita proſpiciemus; ut minime cum incommodo uſque ad reditum noſtrum tranſigantur. Multos jam menſes ſuſpenſi hæremus; neque de nobis quidquam conſtituere poſſumus. Viſitandus primum Vallumbroſanus ordo injunctus eſt nobis a ſede apoſtolica, neque licuit excuſare, licet id agere voluerimus, pontifice perſiſtente in ſententia. Eo ex opere nos rurſus juſſio apoſtolica revocat, atque in aliud advocat. Peccatis meis actum, credo, ut nuſquam ſinar conquieſcere. Quid de confirmatione collationis a tua fraternitate de hoſpitali factæ ſentiam illi ſatis expoſui. Res certe ſuperflua viſa eſt & non neceſſaria, immo in tuum præjudicium veniens, ſi fiat, quaſi tua collatio noſtra indigeat firmitate, nec eſſe valeat. Multum tamen oranti præſtiti, ut quod petebat non denegaretur, maxime quoque cum id fieri orares. Multa mecum contulit, ad quæ reſpondi per ſingula, neque ambigo fideliter omnia referet dilectioni tuæ. Cauſa certe commotionis tuæ, modica licet, adverſum nos juſta non fuit, quibus honor tuus omni in re non minori curæ fuit quam debuit. Ex eo plenius addiſces omnia. Neque enim longiſſimam vacat epiſtolam texere. Simul & ſuperfluum eſt, iſto præcipue fratre diligentiſſime inſtructo ad te remeante. Quæ poſtulaſti libenter indulſimus, quia rationis plena putavimus, tibique per omnia ut fratri noſtro cariſſimo in rebus præſertim honeſtis morem gerere cupimus. Lineum pannum abs te nondum miſſum, ut pollicitus es, miramur, & eo maxime indigemus, jam dato principio reparationi optimæ clauſtri noſtri. Vale in Domino, & filios noſtros in religioſa converſatione educare contende. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni VIII. Aprilis.

EPISTOLA VII.
ad Franciſcum abbatem de Carceribus.

De monaſteriorum viſitatione & ſui præſertim.

HEri mihi redditæ fuerunt litteræ fraternitatis tuæ, quibus noſtras & ad venerabilem patrem meum abbatem ſancti Michaëlis, & ad te litteras ita redditas nobis aſſeveras, ut nihil ex eis legere potueritis, adeo aquis corruptæ erant. Indolui, fateor, quia & utilia erant & neceſſaria quæ ſcribebantur. Sed quoniam corrigere quod factum eſt ipſi nequaquam poſſumus, abſti-

Digitized by Google

nendum interim querimoniis inanibus cenſui, quam tempus in his ſuperflue conſumere. Gratulabar, niſi me fallit memoria, concordiæ initæ, ſive reſarcitæ inter memoratum patrem & tuam fraternitatem benevolentiæ, cuique diſſidium erat moleſtiſſimum, redintegratus amor mirifice gratus fuit. Scribebam in hanc ſententiam & ad illum & ad te, orans atque obſecrans, ut Dominus Jesus cœptum opus bonum perficere dignetur, & alterutrum invicem intentius commendans. Adjiciebam & de his rebus reſponſum, quas ſcripſeras ad me de viſitatione ſcilicet & de particulari capitulo; aſſerens placere pontifici ac protectori, mihique videri ſumme neceſſarium, ut ordo totus a me primum diligentiſſime viſitetur, ut infirma corporis noſtri & viſu explorare queam & tactu, ſicque remedium morbo adhibere. Etenim numquam in corporibus humanis ex auditu ſolo medicina conſuevit adhiberi. Præſtare itaque viſum eſt, ſi hoc ipſe primum viſitationis munus implerem. Porro particulare capitulum hoc anno celebrari poſſibile non eſt, præſtituto præſertim tempore, quia neque prælati tuto convocari poſſunt, neque viſitare ipſi potuimus ob longiorem moram, quam in curia Romana protraximus. Intendimus tamen ad id vacare continuo, tuæ quoque fraternitatis ſolatio freti. Quod itaque ſponte tua & coram & per litteras pollicitus es, ut impleas, oro. Ego enim hoc viſitationis officium a vobis incipere inſtitui, & erit non modo gratum, ſed etiam neceſſarium a te ad nos duci, atque inde reduci ad vos. Cum ergo tibi tempeſtivum erit, maturabis venire ad nos. Conſtitutis enim utcumque rebus domus noſtræ principalis, & compoſitis ad laudem Dei, iter aggredi, ut ad vos proficiſcar, inſtituo. Scripſeram & alia quædam. Sed ea coram melius agemus. Vale, amantiſſime frater, & me patri meo domino abbati commenda, quem videre ſummo deſiderio cupio, & ſancti viri colloquio & conſilio frui. Florentiæ ex noſtro monaſterio, viii. Junii.

EPISTOLA VIII.
ad Franciſcum abbatem de Carceribus.

De Antonio.

Litteras a domino Antonio ſuſcepimus, quibus multum orat ut ſe in partibus ipſis prope Ravennam remorari permitteremus. Admirati ſumus ipſius imprudentiam, ne impudentiam dixerimus ſingularem, quia ad hoc veniſſe videtur, ut patri & propinquis jamjam liberandis. Nam Gerardus a religioſo quodam admonitus, eos jam admiſerat liberos. Cauſa eſt interitus. Eos enim poſtquam ipſius reditum didicit, indigna- A bundus ac fremens in obſcuriores tenebras relegavit illic morituros; multumque, a gravibus auctoribus didicimus, de nobis queritur, qui hunc injuria carceris liberari paſſi ſumus, quem proditorem apertis vocibus nominat. Noluimus ipſius inſano conſilio acquieſcere: immo illi in virtute ſanctæ obedientiæ & ſub excommunicationis pœna, quam ſi obedire neglexerit, incurrat ipſo facto, præcepimus, ut intra triduum inde diſcedat, ad te cum his litteris noſtris rediturus. Volumus ut hunc fraternitas tua in aliquo monaſterio conſtituat, ubi pro pec- B catis ſuis Deo digne ſatisfacere poſſit, ſive in ſancti Mathiæ monaſterio, ſive ubi videbitur, quia ex jure communi ea quoque juxta Gregorii ſententiam iſtiuſmodi hominibus pœna debetur. Satis mirari non poſſumus, quod nullas abs te poſt diſceſſum a nobis tuum accepimus litteras. Commotam eſſe fraternitatem tuam ex verbis domini Ugolini certius didicimus, ſed ut opinio eſt, injuſte, quod quaſi honori tuo minus conſuluiſſe videamur in facto prioris ſancti Mathiæ. Certe cum litteras, quas & ad illum & ad nobiles, eum nobis commendantes & ad venerabilem patrem abbatem S. C Michaëlis de hac re ſcripſimus, videris, (nam diſpoſitione Dei factum eſt, ut exemplar illud penes nos remaneret,) animadvertes quanto ſtudio rationem bonæ opinionis habuerim ſemper atque apud omnes. Sed iſta melius coram explicabuntur. Confidimus enim in Domino te paulo poſt viſuros in tranſitu noſtro. Certe hoc ipſum nobis ſignificare debueras te fuiſſe commotum, & infirmitatem neſcio quam te incurriſſe gravem ſatis ac periculoſam, id enim vir expoſuit nobis. Doluimus multum certe quod per eam occaſionem te nobiſcum ſocium duce- D re non quivimus, alioquin gratiſſima fuiſſet ſocietas tua in hac ærumnoſa peregrinatione noſtra. Vale in Domino, qui te nobis incolumem reſtituere dignetur. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni xvi. Martii.

EPISTOLA IX.
ad Franciſcum abbatem de Carceribus.

De priore S. Matthiæ. De Antonio monacho carceri mancipando. De unionibus mo- E naſteriorum, eorumque viſitatione.

Dulciſſimæ dilectionis tuæ litteras nobis reddidit Santor monachus abs te rediens. De priore ſancti Matthiæ quid ſcribas animadverti, non ſine gravi dolore & indignatione. Ejus contumaciam omnino frenandam inſtitui, tuæque fraternitati, quid de perdito homine faciendum ſit, aliis meis litteris his incluſis peculiariter inde confectis ſignificavi. Auctoritatem omnem ademeris, ut opportune provideri tanto

Digitized by Google

monaſterio, ne ruat in præceps, poſſit. Exequere itaque confidenter munus injunctum, & Dominus aderit bono operi tuo.

Placet quod de D. Antonio ſcribis: volo prorſus, ut eum pro commiſſo ſcelere immani atque hactenus inaudito coherceas. Eſt enim apertæ proditionis reus, quod ita nobis conſtat, ut clarius non poſſit. Qui itaque tanto dedecore affecit ordinem noſtrum, impune tranſire non debet. Nam ſi ad partes iſtas redire præſumeret, & in illius manus incideret, cui proditionem machinabatur, amitteret vitam. Aliis item ſceleribus, ut comperimus, obſtrictus & obnoxius eſt, ad quæ diluenda, perpetuis illi B gemitibus eſt opus. Fraternitati tamen tuæ, ut eum poſſit abſolvere, auctoritatem omnem noſtram, etiam in caſibus reſervatis nobis committimus, quia ſic poſtulaſti, hoc tamen ſervato, ut illum carceri includas, ſervandum ad arbitrium noſtrum; biſque in hebdomada, quarta ſcilicet & ſexta feria pane & aqua jejunet, donec aliqua ex parte ſatisfaciat.

Sane quod ſcribit mihi dulcis fraternitas tua conjicere, quod te forte minus idoneum exiſtimaverim, atque generale illud mandatum de unionibus abs te poſtulatum mi- C nime miſerim, quæſo ut hanc opinionem facilius præſumtam quam verius ponas. Ego enim de fratribus meis, ac de te potiſſimum, frater, altiora quam de meipſo & digniora ſentire conſuevi, ſemper & ſentio, ſentiamque dum vivo. Sed ratio fuit primum, quod uniones quas, Romæ dum eſſem, multum quæſitas reperire non potui, neque apud protectorem, neque apud notarium illum qui capituli ſcripta confecerat, neque uſquam alibi, neque confirmari quæ non aderant, poterant. Secundo, quia uniones illas & eremitis omnibus & prælatis ceteris om- D nino diſplicere, ut minus utiles, inveni, qui earum quoque revocationem ut a pontifice peterem inſtanter orarunt; quod tamen facere nolui. Eam rem melius coram diſcutiemus, ac de patris mei abbatis & tuo conſilio cuncta faciemus.

Viſitationis officium, ut antea ſcripſi vere fraternitati tuæ, hac vice dumtaxat ipſe implere decrevi diligentiſſime, ut ſtatum religionis tam in ſpiritualibus quam in temporalibus qui ſit agnoſcam, idque de conſenſu & voluntate pontificis ac protectoris noſtri, ut poſſim aptum utrique remedium explora- E ta infirmitate applicare: ad quod exercendum te ſocio & adjutore uti, ſi commode potes, inſtitui. Adventum itaque ad nos tuum neceſſario præſtolamur, ut aggredi quod debitum eſt noſtrum poſſimus. De adventu ad vos meo ſententiam ſequar venerabilis patris mei abbatis & tuam. Mature tamen ad nos proficiſcaris oro, ut inchoare poſſimus aliquid miniſterii noſtri in laudem A Dei & religionis noſtræ commodum, dum tamen fruges prius collegeris, ne quid detrimenti monaſterio proveniat tuo. Commenda me patri & abbati & fratribus omnibus. Hieronymus frater meus plurimum te ſalutat. Vale in Domino. Florentiæ ex noſtro monaſterio ſanctæ Mariæ de Angelis XXIII. Julii.

EPISTOLA XI.
ad Franciſcum abbatem de Carceribus.

De reformando ordine, & præſertim monaſterio ſancti Matthiæ.

INter ceteras officii noſtri curas quibus quotidie exercemur atque cruciamur, illa potiſſimum nos angit ac frequentius pulſat, quod prælatos ordinis noſtri, qui ſubditis ac ſociis exemplo eſſe debuerant, & ſanctæ converſationis præbere omnibus formam, ut eſſent, juxta Salvatoris ſententiam, ſal terræ, quo ceterorum inſipientia condiretur, miſerabiliter cernimus infatuari, & grave omnibus ſcandalum fieri. Certe enim non ignorat fraternitas tua, ſi qua religionis noſtræ jam ferme collapſæ reparatio ſperanda eſt, ut eſt profecto, divina favente clementia, ſperanda, eam totam in prælatorum reformatione bona conſiſtere, quorum exemplo vitæque ſanctimonia, & religionis zelo & averſi revertantur ad vias rectas, & perverſi convertantur, & vagi atque inſtabiles coerceantur, & confirmentur infirmi, atque ad ſalutis deſiderium revertantur. Iſtud autem tam ſalubre remedium, licet monaſteriis exhiberi cupiamus, utque divinitus indulgeatur, divinas pulſare aures non deſinamus pro modulo noſtro, tamen propenſiori cura & peculiari quodam ſtudio, & deſiderio, illis potiſſimum monaſteriis imprecamur, quæ ſpeculum religionis ac totius ſanctitatis eſſe conſueverunt, cujuſmodi eſt monaſterium ſancti Mathiæ de Mari, quod qualis religioſæ obſervantiæ fuerit, nullus ignorare poſſit, qui ſuperioris meminerit temporis. Sane hujus prior, quod omnino infatuoſus ſit, & injuncta ſibi per capitulum generale primum, poſtea etiam per noſtræ mediocritatis litteras repetita implere neglexerit, atque adhuc contemnat, perveniſſe ad aures noſtras noverit fraternitas tua, ſatiſque miretur imprudentiam hominis, atque ſtultitiam, & animum prorſus ingratum & ignavum, qui forte exiſtimet nos iſta negligere, aut quia abſentes interim ſumus, non perventura in notitiam noſtram. His autem nihil ingratius audire potuimus, quam per hujus protervum ac rebellem ſpiritum, ipſius primum monaſterii diſſolvi egregiam formam, ſanctiſſimam diſciplinam, deinde omnibus inobedientiæ exemplum & contumaciæ dari.

Digitized by Google

Itaque negligendum ſeu diſſimulandum ultra minime exiſtimavimus, ne ſæviat impunita nequitia, neu rei apud Dominum in tremendo ipſius examine inveniamur. Fraternitati itaque tuæ vices noſtras in hac parte peculiari cura committimus, licet generaliter a capitulo generali vicarius noſter in illis partibus fueris inſtitutus, atque in virtute ſanctæ caritatis injungimus, ut ad memoratum ſancti Mathiæ monaſterium pergas, vitamque & mores prioris ipſius ſollicita indagatione diſcutias: ac ſiquidem vera eſſe quæ de illo referuntur inveneris, quod ſcilicet non paruerit præceptis Domini, & protectoris, & capituli generalis, ac noſtris, neque clauſtra annua ſibi præſignata ſervarit, & adoleſcentem illum monachum a ſe non dimiſerit, aut alias male aut negligenter vixerit, auctoritate cardinalis, & capituli noſtri, quam tibi pleniſſime tradimus in hac parte, ipſum ab adminiſtrationis ſuæ officio... immo latam in eum per conſtitutam capituli ſententiam exequaris, qua cautum eſt, niſi annum integrum in ſuo monaſterio clauſus in pœnitentia manſerit, ipſo facto privatus ſit; idque auctoritate apoſtolica cardinali conceſſa, & noſtræcumque parvitati identidem poſtea* indulta. Quod ſi forte contumaci ſpiritu rebellis extiterit, ac ſponte ſententiæ in eum latæ ſubjacere noluerit, ſeverior in eum cenſura deſæviat, carcerique etiam tradatur, invocato ad hoc, ſi opus erit, auxilio brachii ſæcularis. Indigniſſimum etenim eſt, ut conniventibus oculis monaſterii tanti & tam celebris ruinam intueamur: agat itaque viriliter fraternitas tua, ac zelo domus Dei urantur præcordia tua, ne quod in ea ſordidum & corruptum afferri poſſit, omnino reſideat. Ubi vero eſſe actioni... mandaveris venerabilem fratrem noſtrum D. Dionyſium, donec nos ad partes illas, Chriſto duce, venerimus, ſtrenue ipſum... atque impigre mandatis noſtris & domini obſequere, atque ita ut & ab illo præmia digna & a nobis laudes promereri poſſis. Vale in Domino. Florentiæ ex noſtro monaſterio S. Mariæ de Angelis XXIII. Julii, X. indictione.

EPISTOLA XI.

ad Franciſcum abbatem de Carceribus.

De monaſteriis Montis-Crucum, & ſancti Mathiæ.

Legimus hac hora ferme litteras, quibus multa neceſſaria inſeruntur. Fratrem Orlandum, auditis omnibus diligenter atque perpenſis quæ afferre voluit, remittere volumus ad monaſterium Montis-Crucum, ibi manſurum uſque ad noſtræ placitum voluntatis. Diſplicet mire prioris intemperantia, quod nulla ratione habita neque honoris noſtri, neque utilitatis monaſterii, tam negligenter & ſtupide ferme ſe habeat, neque curet monita & præcepta noſtra, quæ ſibi ſcripta reliquimus. Ejus rei gratia fraternitati tuæ, licet ex officio tuo proſpicere poſſis, vices noſtras etiam ex abundanti per has litteras noſtras injungimus: ut primo an ita ſe habeat res, ut memoratus frater aſſerit, te diligenter informes, ac ſiquidem vera proſequi deprehenderis, ne domus Dei patiatur detrimentum, auctoritate noſtra omnem malignandi aditum obſtruas, & uſque ad generale capitulum fructus omnes & monaſterii credita ita ſequeſtrari facias, ut nihil ex eis ad manus illius perveniat, ſed illi conſignetur, qui ad hoc fuit olim a nobis inſtitutus, videlicet fratri Orlando, de quibus tamen & tibi & nobis poſtea rationem ſe redditurum ignorare non debet. Hoc autem te facere volumus continuo, ne malum latius creſcat. Multum miramur te credere aut ſentire potuiſſe, nos ſcripſiſſe venerabili fratri noſtro abbati S. Michaëlis, ex litteris tuis nos fuiſſe certiores, tres tantum monachos in monaſterio ſancti Mathiæ remanſiſſe. Non id ſcripſimus, quia quis eſſet numerus neſciebamus: licet litteris tuis olim provocati ſcripſerimus memorato fratri, dolentes & culpam ejus & negligentiam: Quod cum illi directionem & correptionem ipſius monaſterii peculiari quodam ſtudio & affectu permiſiſſemus, paſſus fuiſſet rem ad tantum exterminii deduci. Sunt illæ litteræ quas ei non redditas ex eo conjicimus, quod cum tibi tunc quoque longiſſimas litteras non unas, ſed binas reſcripſerimus, & tibi non fuiſſe redditas ex ſuis litteris certius novimus. Sed ubi ſuſpicionis morbus ineſt, difficile remediis quibuſlibet excogitatis occurri poteſt. Et hoc interim dicimus pro controverſia inter nos diutius verſata, ex qua aditus eſſe ad iſtiuſmodi querelas poſſet. De monaſterio ipſo quid ſentiamus, non eſt hujus loci nec temporis ſcribere: id tantum dixerimus, cum abbati noſtro ſeni æſtum cordis noſtri miſerabiliter panderemus, & cum juſtiſſimis querimoniis agitaremus, illum reſpondiſſe rem eſſe ſatis opinione meliorem, & ibi conventum ſatis numeroſum religioſeque viventem ſupereſſe, nominatis ſingulatim fratribus. Quas illius litteras nos ſanctiſſimo Eugenio ex Senis miſimus, quia illum ægre ferre deſolationem monaſterii non ignorabamus, ut & honori noſtro, & quieti illius conſuleremus. Dominicum converſum acriter, ut decuit, verbis caſtigavimus, quod per ſolius impatientiæ morbum abdicaverit ſe religioſiſſimo cœtui, & e portu tranquillo in pelagus infeſtum ſe dejecerit. Quæ de maturo ad nos adventu tuo ſcribis, non improbamus, neque ambigimus fore, ſi veneris, ut in monaſteriis religionis noſtræ re-

Digitized by Google

moraſi poſſis, licet illa multum ſint occupata, ad quod nos libentiſſime cooperabimur. Placet ut Vicentini monaſterii negotium diligenter explores. Nam ad nos quoque hujuſmodi querela pervenit, cujus rei gratia priori ipſi ſcripſimus, illum admonentes graviter. Vale in Domino, & immodicæ feſtinationi ignoſce. Ex noſtro monaſterio ſancti Johannis evangeliſtæ xv. Maii.

EPISTOLA XII.
ad Franciſcum abbatem de Carceribus.

De puella in ſanctæ Chriſtinæ monaſterio admiſſa & parentibus reſtituenda.

JUvenis iſte canonicus eccleſiæ Tarviſinæ conqueſtus eſt ſororem ſuam puellam ætatis annorum tredecim ſuſceptam fuiſſe in monaſterio noſtro ſanctæ Chriſtinæ, ſe abſente atque invito, multumque ob monaſterii ipſius infamiam dolet eam ibi detineri: oravit ut eam ſibi reſtituendam curaremus, ut in loco honeſtiore felicius Deo vota ſua reddere poſſit, ne in monaſterio ipſo cum ſalutis ſuæ jactura honoriſque diſpendio adoleſceret. Juſta poſtulanti nequaquam denegare quod poſcebat debuimus. Noſti enim ipſe melius quænam ſit loci illius apud nos infamia, atque non ſine rubore noſtro in dies mala malis addantur. Namque, ut omittam reliqua, inhibuimus ipſis juxta generalis decreta capituli, ne ullam deinceps ſuſcipere auderent. Hanc autem poſt noſtram inhibitionem ſuſceperunt, & plura percepimus poſtea, quæ multum attererent nos, animumque noſtrum vehementer affligerent. Cujus rei gratia ad matrem monaſterii ſcribimus, mandantes ei ſub ſanctæ obedientiæ titulo & excommunicationis elogio, ut puellam parentibus, quia necdum profeſſa eſt, fratrique reſtituat. Et quoniam fieri poſſet ut imperii noſtri negligens, hanc reddere abnueret, volumus, ſi id fortaſſe contingat, ut fraternitas tua ex officio ſuo, & ex admonitione noſtra, eam obedire compellat, puellamque reſtituendam omnimodis curet, ne nomen Domini blaſphemetur cumulatius, ſi parentibus invitis & fratribus puellæ detineantur in loco aperti dedecoris. Vale in Domino, & nos dilige. Florentiæ xxv. Junii.

EPISTOLA XIII.
ad Franciſcum abbatem de Carceribus.

Incœpto concilio mittitur a pontifice Græcis obviam.

HAc hora profectus ad vos venerabilis frater D. Nicolaus harum portitor oravit, ne vacuus ad te noſtrarum litterarum rediret. Libenter ei adnuimus, licet nullas ipſe nobis a tua fraternitate reddiderit: cauſam allegans, quod ignoratis nos hic adeſſe, quod facile credimus, cum & pauciſſimis diebus hic ſimus remorati, & tempeſtas ea fuerit, ut tam celeriter tibi renuntiari nequiverit noſter adventus. Verum ex præcepto pontificis initium concilio cum ceteris datum, profecturique hinc Venetias obviam advenientibus Græcis, una cum domino ſanctæ Crucis legato ſedis apoſtolicæ, & aliis pleriſque. Tuam itaque fraternitatem affectu præcipuo ſalutantes hortamur, ut quamprimum ſe huc ad nos conferat. Quoniam, ut ex Nicolao ipſo comperi, ſecundo jam evocata & affutura concilio. Erit nobis ſumme grata tua præſentia præterquam alias quoque neceſſaria. Filios noſtros omnes affectu præcipuo benedicimus. Vale in Domino. Ferrariæ xi. Januarii.

EPISTOLA XIV.
ad Franciſcum abbatem de Carceribus.

De prima ſeſſione concilii Florentini Ferrariæ incœpti.

NOs hic applicuimus ſeptima menſis, octavaque datum eſt initium concilio, lectis litteris tranſlationis prolixis admodum, & inſtitutionis legati atque auctoritatis ſibi collatæ, conductuſque tam pontificis ſummi, quam illuſtris marchionis, celebrata primum proceſſione intra ambitum majoris eccleſiæ, magno cum ordine, & pleriſque ſubſecutis ceremoniis. Heri autem prima ſeſſio celebrata eſt, in qua approbavit ſynodus ſancta tranſlationem concilii factam Baſileâ Ferrariam: & actus omnes Baſileæ geſtos, vel gerendos poſt tranſlationem factam irritos eſſe decrevit, nihilque omnino valere, abſolvitque omnes de Baſilienſi concilio a juramento quovis quomodolibet præſtito, cunctoſque ad indictum concilium venire ſtatuit; injungens pœnas his qui per contemtum renuerent, & abſolvens a quibuſcumque a concilio Baſilienſi in advenientes inuſtis. Iſta ferme in prima ſeſſione geſta fuere. Vale denuo.

EPISTOLA XV.
ad abbates ſancti Salvatoris & ſancti Felicis.

Ut Hieronymum de Praga tanquam ſummo pontifici contrarium ac concilio Baſileenſi faventem, capi & carceri mancipari curent.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, & totius ordinis ipſius Generalis venerabilibus fratribus noſtris ſancti Salvatoris & ſancti Felicis monaſteriorum abbatibus, intra Florentiam, ſalutem in Domino, & ſinceræ caritatis affectum.

Digitized by Google

Debet excitare animos veſtros zelus domus Dei, & reverentia matris inflammare acrius, ut eam vindicare ab antiquo dedecore & injuria cupiatis, & quantum vires ſufficiunt procuretis. Neque ſoli vos, verum & prælati omnes religionis noſtræ in eumdem affectum communiter vobiſcum conſpirare debent. Ecce enim domum Dei religionis totius parentem ſacram Camaldulenſem Eremum quieti ſolitariæ & otio contemplationis divinæ deputatam jam pridem inhabitavere quidam non plane anachoritæ ſive eremitæ, ſed inquietiſſimi, pacis adverſarii, qui contra propoſitum atque inſtitutum ſuum ſcandala ſeminant, nutriunt, fovent, atque adverſus patrem ſuum & totius ordinis bella excitare conantur. Hujuſmodi noxia quidem germina & virulenta plantaria nos radicibus vellere, Deo miſerante, curavimus. Supereſt amaritudinis radix, quæ ſeipſam, Deo agente, evulſit & reviviſcere nititur. Nam D. Hieronymus de Praga ambitioſus ſimulator, hypocrita, mendax, vitioſus, ſcandalorum ſummus opifex, & incentor malorum, qui profectus ad concilium anno præterito, multa contra ſanctitatem domini noſtri verbo & facto egit, & contra vos agere numquam deſtitit, redire ad Eremum cupit. Cui ne ultra illuc ire præſumeret, anathematis maledicto interdiximus: alioquin ſciret ſe gravius coercendum. Volumus itaque & omnibus vobis & veſtrum ſingulis in virtute ſanctæ caritatis injungimus, ut ſi forte ad eas partes & maxime Florentiam venire præſumſerit, ſæcularium, ut ſolet, imploraturus auxilium, contra inhibitionem noſtram, illum & quemcumque alium oblique agentem contra nos, capi faciatis & cuſtodiæ mancipari, invocato ad hoc, ſi opus erit, brachio ſæculari. Iſtamque ſententiam noſtram etiam venerabilibus fratribus noſtris prioribus ſanctæ Mariæ de Angelis & ſancti Benedicti & vicinis prælatis omnibus nuntietis, percepturi pro veſtra bona diligentia & promta obedientia a Deo æterna præmia, & a nobis meritam laudem. In hujus autem noſtræ voluntatis fidem, has noſtras litteras manu noſtra ſcriptas, & minoris noſtri ſigilli impreſſione munitas, ad vos duximus dirigendas. Dat. Paduæ die XVI. Jan. anno Domini M. CCCCXXXIII. indictione XII.

EPISTOLA XVII.
abbati de Carceribus.

De Hieronimo de Praga iterum agit, purgatque ſe ab objectis criminibus.

Litteræ dilectionis tuæ nihil omnino perturbarunt conſtantiam noſtram. Ubi enim nulla proceſſit offenſa, quodcumque crimen impingitur innocenti, non tam eſt pœna metuenda, quam tolerantiæ corona votis omnibus expetenda. Habemus tamen gratias piæ huic trepidationi tuæ curæque pro nobis, qui tam ſollicite tueris innocentiam noſtram, & nos quid facto opus ſit, admones. Conſilium tuum de Hieronymo ſtatim revocando non probamus, ne quod mature & cum judicio egimus, inconſtanter & leviter egiſſe videamur. Scribimus autem, ut mones, cardinalibus, cauſam allegantes, cur Hieronymum ipſum amoverimus, nequaquam improbandam. Quod metu pontificis, qui aperte novit hunc egiſſe contra ſe, eis referentibus qui concilio interfuere, interdiximus ei reditum, ne putaret pontifex nos ejus rei fautores, vel etiam auctores extitiſſe, qui eum ſine conſenſu ſuo, requiſito licet, non tamen impetrato, vel miſiſſemus vel recepiſſemus; ſicque illius indignationem concitaremus contra nos. Ea ratione præſcripſi ſibi ne ſine licentia noſtra præſumeret regredi, ſed vel Venetiis, ubi tunc erat, vel ubi mallet alibi in ordine moraretur. Addimus etiam in litteris nos arbitrio illorum ſtare paratos. Et ſiquidem eum reſtitui juſſerint, obtemperaturos etiam cum periculo noſtro, eumque revocaturos ad Eremum. Ea poſtulamus etiam leniter præcipueque cum D. ſancti Petri ad Vincula, & cum legato de intemperantia hominis, & libidine detrahendi prælato ſuo. Qui antequam nobis reſcriberet quidquam & vel doleret ſe removeri injuſte vel reſtitui poſtularet, ſcripſerit contra nos, & concitare omnium animos conatus, & hæc atque illa in nos intorſerit crimina. Porro cardinali ſancti Petri crimina in tuis litteris poſita, non expreſſo nomine tuo, replicamus breviter, eaque brevi & evidenti ratione refellimus, ut ſunt falſiſſima. Ante omnia nos nihil ex his non ſervaſſe, quantum licuit, quæ ſtatuta in capitulo fuere: ſed non poſſe in momento religionem ferme omnino collapſam reparari: quia magni laboris ſit, homines aſſuetos laxius vivere & longe aliter inſtitutos, regulari inſtituto ſubjicere. Ad id tamen nos feciſſe & facere quantum Dominus donare dignatur exemplo, litteris, verbo. Pueros omnes quos invenimus e clauſtro ejeciſſe ut perverſos; ſed cum grandes monachos qui ibi regulariter vivere deberent, nequaquam haberemus, novam Chriſto familiam ſumma Dei diligentia & cura inſtituendam reformandamque exoraviſſe, prapoſita pueris perſona gravi & honeſta, quæ illos numquam deſerat, numquam à ſe abire permittat, clauſtrumque ipſum obſeratum, neque, ut ſolet, omnibus pervium. Tyrannidem qui objiciat nobis, neminem credimus ſupereſſe, præter unum dumtaxat Hieronymum. Uno enim & eodem perſeverare nos habitu & genere vivendi, pompamque præferre nullam

Digitized by Google

lam & ipſe teſtis eſt qui Romæ numquam nobis perſuadere potuit, ut equites iremus, & habitus victuſque mediocritatem notavit, & tu ipſe optime noſti. Eremitas ipſi nullos criminavimus. Sed ipſe maxime Hieronymus egit, ut abjicerentur Hieronymus alius & Maurus, ut ex litteris manus ſuæ patet, ſubſcriptis manu eremitarum omnium. Ceteros fugavit infirmitas. Nec tamen Eremus abſque habitatoribus manſit; cum ſint ibi ſacerdotes ſex & familia reliqua ad quindecim; noſque ipſi, ſi vita comes fuerit, ibi magna ex parte habitare intendimus. De malo noſtro regimine quid accidere potuerit ignoravimus, & abs te fieri certiores cupimus. Nos certe nobis conſcii ſumus nihil optare, nihil velle, præter optimum religionis noſtræ ſtatum, atque ad hoc vacare pro viribus. Sola fortaſſe facultas defuerit, ne quod intelligimus & intendimus exequi valeamus. Licet enim peccatores admodum ſimus, & noſtrorum ſcelerum labes detergere quotidianis fletibus conemur; ex officio tamen nobis injuncto, quantum ſuppetunt vires, etiam profectibus religionis inſervire ſtudemus. De collectarum pecuniis quæ ad manus noſtras pervenerunt, ais, illum velle ſalarium ſuum, ſed quam ferme nullas exegerimus, exactaſque perſolvendis impenderimus debitis, ipſe melius noſti. Poterit plane jure ſuo nos ad ejuſmodi ſolutionem penſionis cogere, ſi voluerit deſolationem religionis aſpicere. Sed abſit ut putemus illum a benignitate naturæ ſuæ deviare velle, quem ſcimus affectu præcipuo de ſuo etiam impendere paratum lacum in eremitarum uſus & prælatorum ordinis: memores præcepti illius, omnia cum conſilio facienda monebis. Hoc unum pro concluſione ſubjicimus, nos non formidare quidquam præter offenſam Dei, neque hujuſmodi terroribus exanimari, non ignorantes eos ad probationem nobis intentari, non ſane metuimus ne idoneis amoveatur a cervicibus noſtris, quod invitis multumque renitentibus impoſitum eſt. Summo & deſiderio ac ſtudio quietis antiquæ abſolutionem & remiſſionem optamus. Si præſentiam citaverit noſtram, ut velle eum aſſeris, deliberabimus quid faciendum nobis erit: ita enim parere intendimus, ut tamen in omnibus rationem honoris noſtri & religionis habuiſſe videamur. Te tamen agente & procurante pro nobis, credimus hujuſmodi neceſſitatem nobis non imponendam, quamquam ſi acceperit litteras noſtras, non ambigimus; ſedandam commotionem & fore placabilem. Statuta capituli generalis, ut noſti, cardinalis ipſe ſecum Romam detulit, quæ cum Romæ eſſemus inquiri diligentius fecimus, & vix confuſe reperire potuimus. Ea, ut tunc excepta ſunt, ad te mittimus. Vide quanta ſit hominis iſtius improbitas & intemperantia, qui numquam poteſt quieſcere. Non ſufficit illi querimonias expoſuiſſe concilio, niſi etiam nos criminibus impetat, & hæc atque illa colligat contra nos. Noſti eum ab initio ſemper obliquo in nos fuiſſe animo, cum ea ipſa electionis noſtræ die ſcripſerit litteras calumniæ. Eas dum protectori legerem, oravit ut hujus rei gratia non ſuccenſerem illi, immo & clementius eo uterer. Id ita fecimus, ut numquam ei vel verbum durum dixerimus, neque ſignum ullum indignationis dederimus, ſed ſemper majori ſtudio quam ceteros, & pronſiori benevolentia amplexi ſumus. Non ſane de illo iſta meruimus, ſed peccatis noſtris imputamus omnia. Litteras adhuc nullius ex cardinalibus accepimus: cum acceperimus, reſcribemus, & te certiorem faciemus de omnibus. Vale in Domino & nos dilige. De Priore ſancti Mathiæ, ut ſe habeat, & an aliquid moliatur, ſcire certius cupimus. Conjicimus enim illum Hieronymo ſtudere, & ut uno verbo totum explicemus, a ſuo ingenio non diſceſſiſſe. At vero neminem eſſe poſſe, qui inſuſurraverit in aures cardinalis maledicta in nos, præter Hieronymum, credo non ambigit; niſi forte hic ab illo immiſſus hoc egit. Hic aſſeritur dominum S. Euſebii diem obiiſſe & Rothomagenſem itidem & Placentinum defuiſſe, imperatorem quoque graviſſima valetudine detineri. Romæ dominus Novarienſis obiit. Res Romanæ & eccleſiæ negotia temporalia in his partibus peſſime habent. Pontifex Florentiam venturus expectatur. Vale denuo. Ex ſacra Eremo, decimo Maii.

EPISTOLA XVII.

domino cardinali S. Petri ad Vincula

Ejuſdem argumenti.

DOmino ſingulariter venerabili atque amantiſſimo patri Johanni Ambroſius.

Commotionem piiſſimi domini mei contra me ex litteris ad me inde datis percepi, quod quaſi vindicare ſummi pontificis injurias cupiens, venerabilem fratrem meum D. Hieronimum de Praga, redire ad cellulam ſuam prohibuerim, quia hunc adverſus illum in ſacro concilio multa & egiſſe & dixiſſe quorumdam litteris & relatione didiceram. Itaque diſſimulandum nequaquam exiſtimavi, quin facti mei rationem afferrem, & piiſſimum animum tuum irritatum lenire curarem. Novit pia dignatio tua memoratum fratrem litteris ſacri concilii admonitum, Baſileam conceſſiſſe, me permittente, licet non ſine trepidatione offenſæ pontificis. Quia tantum ad id petebatur, ut adverſus Boëmos diſputaret, a me ſibi præ-

ſcriptum eſt, ne quid contra dominum noſtrum, aut ageret, aut loqueretur omnino, ſolumque hæreticos debellare perſiſteret. Renuntiatum mihi, ut ante dictum eſt, crebris & litteris & nuntiis illum, contra quam juſſus fuerat, contra pontificem egiſſe, idque pontifici innotuiſſe, illis referentibus, qui concilio interfuerunt. Quid inter iſta mihi faciendum erat, qui hunc ad concilium, quamvis requiſito, memineram, & accepto pontificis conſenſu, miſiſſem. Nonne juſta ſuberat timoris cauſa, ne iſte indignaretur adverſum me, ſi eum & emiſiſſem & recepiſſem, quem contra ſe egiſſe didiciſſet, ut conſcius viderer & ſocius atque auctor injuriæ? Non ego vindicandi pontificis gratia, ita me Deus audiet, in cujus oculis hæc ſcribo, Hieronymo reditum ad Eremum denegavi, ſed ut mihi ipſi & quieti Eremi memoratæ proſpicerem: Neque hoc irritatus D. noſter mihi ſuccenſere merito poſſet. Venetiis illum vel ubi mallet in ordine manere juſſi, expectans exitum rei, ut opportunius, minoreque cum periculo remeare poſſet. Non, inquam, ut ſacro concilio derogarem, eas partes ſuſcepi: neque enim diviſus eſt Chriſtus, ut pontifici magis quam concilio, ſeu contra concilio pluſquam pontifici mihi ſtudendum ſit. Scio caput ſine corpore, neque ſine capite corpus conſtare poſſe. Si qua inter caput & membra fuerit exorta controverſia, dum ea non ſit ejus generis, per quam fides Chriſti pietaſque lædatur; innocuus pertranſibo; neque alteri parti magis afficiar, licet jure meo facere id licito poſſim. An vero ulla umquam eſſe poterit tam diverſa neceſſitas, quæ caritatem illam obtundat, qua dignatio domini mei jam pridem afficitur mihi? Nihil certe abs te proficiſci umquam poſſet, quod vim dilectionis ardentiorem quam pietati tuæ, ut debeo, impendo, vel rependo magis queat imminuere, aut ulla ratione obſcurare. Nempe ſi hoc te commovit, cur Hieronymum amoverim, & reſtitui illum vis; manda, parebo cum periculo meo. Noſti certe & mecum retines, quantum hic adverſum me egerit ab ipſis auſpiciis, ut ſic loquar, officii noſtri, cum ſcriberet litteras adverſum me plenas falſæ calumniæ domino meo Bononienſi; quas legi benignitati tuæ, quando placide hortatus es, ut hujuſce injurias non reputarem, ſed majore illum ſtudio atque amore complecterer. Id vero præceptum humanitatis tuæ, quam hilariter exceperim, quam obtemperanter obſecutus ſim, nullus erit melior teſtis eo ipſo. Quem commendaſti mihi, majore quam reliquos affectu ac ſtudio complexus ſum, ita ut eum nullo umquam ſigno, verbo, facto contriſtaverim. An iſtiuſmodi vicem ille mihi reddere debuit, ut dilectus ultra omnes, atque, ut ita dixerim, in deliciis habitus a me, jacula detractionis intorqueret in me, mihique gratiam tuam ſit conatus eripere, tuumque ac reliquorum PP. animum in me concitare. Nam quas contra me attulit calumnias, ut audio, facillime confutabo, ſi purgandi crimina & diluendi dabitur copia. Nihil me ex his obſervaſſe, quæ ſtatuta ſunt, objicit, abjeciſſe eremitas, tyrannidem exercere me, Eremum deſtruere. Iſta ferme ſunt capita accuſationis, ut ſcribitur mihi. Quæ a quocumque alio mihi objicerentur, falſo quidem dicerentur: ſed leviora tamen viderentur. Nihil non ſervavi quod ſervari commode licuit; ſed non poteſt collapſa funditus religionis noſtræ domus in momento reparari. Ante jacienda ſunt fundamenta, ut felicius reliqua ſtructura perficiatur. Numquam deſtiti, quantum Dominus adjuvare dignatus eſt infirmitatem meam, exemplo, ſcripto, verbo ædificare mihi creditum ordinem, lenitate maxime attrahere conatus ſum ad bene vivendum homines aliter longe aſſuetos. Improbos terrui, effrænatoſque compeſcui, blandus humilibus & mitibus fui. Dicat qui vult quod umquam petulantiæ ſignum dedi: idem habitus, idem vivendi modus perſeveravit, quem de monaſterio tuleram. Moleſtum quidem eſt & invidioſum de ſe loqui, ſed, compellente neceſſitate, a ſanctis quoque viris id vindicatum ſcio, ut contra falſas calumnias veraci ſe aſſertione tuerentur. Pueros clauſtro eliminavi quos inveni, ſed cum grandiores natu monachos non haberemus, quos ibi regulariter victuros poſſem conſtituere, novam Chriſti progeniem ſumma cum diligentia educandam curavi ſub regulari inſtituto. Et gratias Deo, ſpurcitia illa crebra excluſa, ſanctiſſime nutriuntur ibi pueri, præfecto illis ſeveræ gravitatis viro, qui ſuper illos die ac nocte ſolerter invigilet, & eos nuſquam abs ſe dimittat. Nullus enim clauſtrum illud, ut ſolet, paſſim ingreditur, ſed obſeratis foribus intus caſtiſſime vivitur. Eremitarum ex numero abjeci neminem, neque facile paſſus ſum abjici. Hieronymus noſter auctor in primis fuit alterius Hieronymi ejiciendi, ac Mauri, ut ex litteris manu ſua ſcriptis, & ſociorum ſubſcriptione roboratis, quas apud me habeo, oſtendi poteſt. Reliquos fugavit infirmitas, neque tamen deſerta Eremus habitatoribus manſit. Sunt ibi vel ſex ſacerdotes, eremiticam ducentes vitam, exceptis aliis quorum numerus ad xv. pertingit. Præſtet Chriſtus Dominus ut poſſim conquieſcere. Ego illic adjiciar ſocius, & ſolitudinis portum pro viribus occupare contendam, ut potiſſimum eremiticæ vitæ æmulator & exemplum ceteris ſim. Lacui ad eremitarum ſolatium & uſum, ut præſcripſit dignatio tua, conſtruendo, ſolers datur opera, ut vel in hoc nequaquam inobediens fuerim.

Digitized by Google

Vides quam multa quam paucis attigerim, da obſecro, veniam dolori meo, mihique, ſi quid peccavi, clementer ignoſce, memor Domini tui qui ignoſcendum facile in ſe peccantibus juſſit: ſub quo etiam conſervus tuus ſum ego ſervulus dignationis tuæ, quam oro ut omnipotens Deus ſervare dignetur incolumem, mi domine amantiſſime atque indulgentiſſime pater. Ex ſacra Eremo noſtra, x. Maii.

EPISTOLA XVIII.
ad Franciſcum abbatem de Carceribus.

Vanas ab eo ſuſpiciones elevare conatur, &c.

AMbroſius venerabili in Chriſto fratri D. Franciſco abbati de Carceribus, ſalutem.

Vix ſatis mirari poſſumus, nullas ex noſtris litteris redditas fraternitati tuæ, maximeque miramur quo pacto induci potueris, ut putares nos læſos tuis litteris noluiſſe reſcribere. Certe ſi ulla iraſci permitteret ratio, huic tuæ opinioni in primis ſuccenſerem, quod tam puſilli, tam hebetis, tam imbecilli nos animi eſſe putatis, ut a quovis admoniti, ne dicam abs te, quem ſemper pluris fecimus, idque amice atque benevole indignari aut ægre ferre potuerimus. Ita quæſo placide, ſic molliter ſentire de nobis te docuit aut vitæ genus, aut antiquum inſtitutum, quo ſemper, Chriſto propitio, exercitationi virtutis operam dedimus? Multum ſane metuimus, animi inflati ac turgidi exiſtimamur, quos increpatione ulla provocatos reſpondere nolle arbitraris. Immo vero ignavi multum fuerimus, & penitus excordes, niſi hanc tuam de nobis & de noſtra conſtantia facile præſumtam opinionem digna caſtigatione verborum inſectemur. Etſi enim noſtram injuriam grate perferre inſtituti noſtri nos admonet ratio, negligere tamen errantem curæ noſtræ permiſſum fratrem nequaquam poſſumus. Quid oro, frater, in nobis umquam advertiſti (ſumus enim ſimul diutius ac perfamiliarius verſati) ut ita de nobis ſentire debueris? Quod timoris? quod arrogantiæ indicium dedimus? ut quiſque, prout libitum fuit, nos ſemper non potuerit alloqui, & reprehenſionem, ſi ſic placuit, addere. Quando tu illam notaſti commotionem noſtram aut immodicam aut irrationabilem? Libet enim gloriari de bonis Domini quæ in me inutilem & ingratum ac non merentem ſervum ſuum cumulare dignatus eſt. Nullam ego majore ambitu quærere ſtudui ſemper virtutem, quam humilitatem, virtutum omnium noſtrum matrem fundamentumque, ac certiſſimam ſedem; quippe quam ut me doceret Dei Filius rex noſter deſcendit ad terras: *Diſcite*, inquiens, *a me*, *quia mitis ſum & humilis corde*. Videſne quam indigne de nobis ſentis, qui nos læſos putes litteris tuis, ac per id ori cuſtodiam ponere diſponas, ne nos denuo lædas? Addis & aliam plane frivolam, neque minus reprehendendam ſuſpicionem, quod ſcilicet aliquid ad nos de te ſcriptum fuerit, quod diſpliceat, oraſque ut te his perplexitatibus liberem, & ut res ſeſe habeat, ſcribam. Nos ſileremus, ſi quis de te rumor ingratus ad nos penetraſſet? Ita negligentes, ſic tardos comprobaſti, ut id de te nobis ſuſpicari ulla ratione potueris? An non meminiſti, quanto ſtudio, quanta cura, & ad te, & ad ceteros illarum partium prælatos ſcribere conſueverimus, quando aliquid ſiniſtri rumoris inſonuit, neque non prius quieverimus, quam remedia inſurgentibus morbis pro viribus adhiberemus. Putaſtis ſcilicet refrixiſſe in nobis caritatem, & elanguiſſe intentionem noſtram, qui fama de te non integra perculſi, reſcribere noluerimus. Anne ita conſopitus aut extinctus in nobis eſt ignis ille divinus, quem Dominus JESUS miſit in terras? neque ſic noſtra dormitat intentio, aut inertes ac ſtupidi & conſilii inopes, errata corrigere, &, juxta Pauli apoſtoli monita, arguere, obſecrare, increpare in omni patientia & doctrina negligamus. Placuit iſta, frater cariſſime, tecum paucis ita expoſtulare, ut adverteres & vivere nos & iſta ſentire. Sane litteras ad te, ni fallimur, plures quam accepimus, dedimus. Jam enim quater ad te ſcripſimus, nullaſque omiſimus litteras tuas quibus non reſponderimus. Aut igitur ipſe non ſcripſiſti, aut litteræ tuæ nobis redditæ non fuerunt. Scribas igitur denuo, neque te pigeat inſtituti tui, cum aperte noris nos animo quieto & tranquillo, atque in meliorem partem accepturos omnia. Sed ſicuti ipſi perlibenter, & ultra fortaſſis quam ſatis eſt, modeſte tuas ceterorumque religionis noſtræ hominum increpationes & admonitiones accepimus; jam noſtra intereſſe plurimum exiſtimavimus, injuſte carpentes præcipue curæ noſtræ ſubditos errare non ſinere, &, ſi modum exceſſerint, cohercere. Id hactenus ſervavimus, ſemperque videmus inani ſuſpicione laborantem ea ſcripſiſſe quæ non decuit. Nullas, ut diximus, abs te accepimus litteras, ullam increpationem, ſive lentam admonitionem continentes. Quæ ſi forte ad noſtras manus pervenient, & libenter admittentur. Neque quavis auctoritate nos ab reſpondendi inſtituto revocabunt. Et reſcribimus ita libenter, quia ſic oras, & reſcribemus, quia ſic decet inſtitutum noſtrum ut libertatem noſtram, quæ neceſſe eſt, reverearis.

Mulam noſtram quam tenet Vincentinus ipſi tibi tradi oras uſui futuram tibi. Feciſſem ſatis votis tuis, niſi & ea ipſi eguiſſemus, & ſuaviſſimo adoleſcenti HERMOLAO BARBARO hanc de me impenſe poſtulanti

pollicitus fuiſſem : atque hujus rei gratia tam Vincentino epiſcopo quam priori ſancti Viti litteras dediſſem, quibus utrumque admonerem, me eam Barbari mei, dum ad vos proficiſceretur, uſibus devoviſſe. Satiſque mirati ſumus jumentum illud noſtrum non illi fuiſſe aſſignatum cui juſſimus. Volumus itaque ut noſtri vice alloquaris epiſcopum, & mulam Hermolao noſtro reddendam, quia ſic fuit & eſt, noſtra ſententia, cures. Scripſimus ad te proxime, orantes ut epiſtolas ad te & ad cardinales noſtras, quas ipſe non reddidiſti, mitteres ad nos, quia venerabili patri meo Cervienſi epiſcopo morem gerere cuperem, qui nugas noſtras ſtudioſe perquirit, epiſtolaſque ut undecumque colligerem, oravit. Jam tibi litteras ipſas redditas credimus. Erit ſane gratiſſimum, ſi quæ mandavimus, implere curaveris, ut amiciſſimi viri & de nobis optime meriti votis fiat ſatis.

De monaſterio ſancti Matthiæ plurima quæ cruciant animum noſtrum percepimus. Conabimurque pro viribus opem noſtram atque operam inferre, ſi modo per nos indignos famulos ſuos dignetur divina bonitas quidquam in ſuam laudem operari. Tibi autem, frater cariſſime, commendamus depoſitum pium, & ut Domino ſabaoth vernaculos nutrire ſtudeas, hortamur in Domino. Scripſeramus item, ut advertas nos in dandis litteris non fuiſſe negligentes, ut fraternitas tua pro capitulo generali collectas duplices ſolvi ſolitas a prælatis illarum partium exigeret. Mutato vero conſilio, quia hinc neceſſaria nobis ſuppetenda confidimus, hujuſce ſolutionem ſuo tempori reſervandam volumus. Vale in Domino. Florentiæ. Ex noſtro monaſterio, cal. Decemb.

EPISTOLA XIX.
ad eumdem.

De Parciliæ adminiſtratione commiſſa Johanni Foro-livienſi.

Litteras fraternitatis tuæ reddidit nobis D. Johannes Foro-livienſis una cum aliis plurimis amicorum, illum nobis commendantium. Et cum ipſe quoque quid cuperet, aperuiſſet, repulimus hominem, rationabilibus cauſis allegatis, quod proximo capitulo monaſterium Crucum reformare viris regularibus conſtituiſſemus, quibus alendis per ſe non ſufficerent monaſterii ipſius fructus, niſi Porciliæ reditus accumularent. Petebat enim non principale illud monaſterium, ſed appenditium iſtud, cumque aperta ſibi fronte hoc denegaſſemus, nihil diſſimulantes, gravem ſubjicit querimoniam, quod monaſterium illud converſus gubernaret. Id quod fraternitas tua quoque litteris primo, tum etiam verbo queſta fuiſſet apud nos, oravitque ut pro honore noſtro œconomum ſe ipſius monaſterii uſque A dumtaxat ad ſequens capitulum conſtitueremus, facturum ſe multum utiliter ſpondens. Non diſplicuit nobis, tum antiquæ tollendæ querimoniæ gratia, tum ut amicis commendantibus aliqua ex parte ſatisfieret, iſtam temporalium diſpenſationem permittere ſibi uſque ad capitulum ipſum, quod proximis calendis Septembris celebrandum omnino conſtituimus; ea tamen lege ut frater Orlandus adminiſtrationis ſuæ rationem non illi, neque priori, ſed aut tibi aut ge- B nerali capitulo reddat, neque inde poſſit commoveri, qui fideliter, quantum ex teſtimonio multorum & tui ipſius conjicimus, adminiſtravit; ſed inconvulſis manentibus quæ ille egit, maxime circa locationes prædiorum, ipſoque agente quæ conſuevit, pecunias & iſtiuſmodi proventus in poſterum uſque ad memorati capituli tempus, ipſi D. Johanni conſignet, de quibus ille rationem poſtea reddat generali capitulo. Id nos, ut diximus, utiliter annuere viſi ſumus, ut tolleretur juſtæ querelæ cauſa. Poſtea vero quam iſtud annueramus, reddidit nobis & litteras tuas, quibus caves ut citra monaſterium commendatum ipſum habeamus. Non viſa eſt obſtare noſtra ſen- C tentia, neque promiſſioni noſtræ, neque poſtulationi tuæ. Atque ideo hunc ad te dirigimus, abs te vice noſtra gubernationis temporalium titulum percepturum ſub his conditionibus quas ſupra expreſſimus.

Graves querimonias accepimus contra monachum illum quem tu commendare nobis voluiſti, proxime, ut tu ſcribis, ad nos profecturum, grandemque per ejus crimen patere campum cardinali Bononienſi doluimus, ut monaſterium illud a nobis omnino conetur avertere, & veluti juſtificare ſub eo colore ambitionem ſuam videatur. Scribit ecce nobis, non modo illum graviter D indignatum fuiſſe, verum neque ex noſtris defuiſſe, qui calumniam inflammarent, hortantes illum, ut non modo reum monachum, verum omnes inde amoveret. Id verum ſit necne, ſcire ipſi certius nequaquam poſſumus, & abs te admoneri cupimus. Nos ex curia, ferme dixerim, aufugimus potius quam diſceſſimus. Nam cum expoſitis relationibus noſtris, occupationes perpetuæ tum a pontifice, tum ab his, quorum ſpernere preces non poteramus, nobis orirentur, atque adeo involverent nos, ut E vix evadendi pateret aditus, ne, quod multum timebamus accidere, neceſſaria quoque noſtra amputaremus, & infecta relinqueremus, ne horum prætextu ſuperflua & aliena perpeti cogeremur; petivimuſque dilectæ & dudum ſuſpiratæ ſolitudinis locum, ad Eremum noſtram contendentes, ubi hactenus ſumus, & eſſe intendimus jugiter, occupationes quæ nobis deeſſe nequaquam poſſunt, partituri in alios, & ipſi otio, quantum Deus donabit, & litteris daturi

Digitized by Google

operam. Vale in Domino, & depoſitum noſtrum pie cuſtodi: quodque ſponte pollicitus es, alios quoque tirones cœleſti militiæ educandos cura, ut ſuppleat tua iſta diligentia multorum negligentiam, tranſeatque in exemplum his qui ex noſtris iſtiuſmodi educationem vel impoſſibilem vel certe difficillimam ſibi arbitrantur. Ex ſacra Eremo, cal. Maias.

EPISTOLA XXI.
ad eumdem.

De negligentia prioris Montis-Crucum emendanda.

GRavis querimonia pulſavit aures noſtras, quod venerabilis prior Montis-Crucum negligentiſſime ſe in monaſterii ipſius gubernatione habeat, & familiam in his quæ ſunt neceſſaria victui in totum negligat, monitaque noſtra & præcepta quæ ei coram dedimus & ſcripta reliquimus, penitus contemnat, neque aliquid ex noſtris ſtatutis obſervet. Et quoniam noſtra intereſt, in hujuſmodi eſſe non præcipites, neque ita aures accommodare calumniæ, ut defenſionem & juſtitiam reis denegemus: cum adeſſe ipſi perſonaliter, aliis gravioribus implicati, impræſentiarum nequaquam poſſimus; vices noſtras tuæ fraternitati in hac parte committimus, ut ad ipſum monaſterium præſentialiter te conferre pergas, & an vera ſint quæ percepimus, ſolerter & diligenter explores. Et ſiquidem vera eſſe compereris, auctoritate etiam noſtra, uſque ad capitulum noſtrum generale celebrandum omni illi adminiſtratione temporali dumtaxat interdicas, eaque dilecto filio fratri Orlando converſo ipſius monaſterii ſequeſtretur; mandeturque a te vel colonis vel conductoribus vel debitoribus alias quomodolibet monaſterii ipſius, ut huic ſoli reſpondeant, quem ipſi inſtituimus, & nihil de monaſterii fructibus ad memorati prioris manus ullo pacto perveniat. In cujus rei fidem has noſtras patentes litteras, manu propria ſcriptas, & minori noſtri ſigilli impreſſione munitas ad te dirigimus. Datum in noſtro monaſterio ſancti Johannis de Buldrone, XV. Maii. Anno Domini MCCCCXXXV. indictione XIII.

EPISTOLA XXII.
ad Michaëlem diſcipulum ſuum.

Petit ab eo librarios, & Ethicam Ariſtotelis, & S. Chryſoſtomi codicem.

SCripſimus ad te proxime, neque quidquam litterarum abs te reportavimus: fortaſſe quia mulio noſter properavit. Nicolao item noſtro jam ſæpius ſcripſimus, neque reſpondere ipſe quoque hactenus vo-
A
luit, & quidem cum ſeria ſatis multa illi ſcripſerimus, & quæ nequaquam negligenda viderentur, ut ſumme cogamur admirari hominem alias officioſiſſimum, nobis in officio nequaquam reſpondiſſe. Poſtulamus impendio ab eo, ut duos, vel ſi poſſet tres vel quatuor librarios .... nobis conducendos curaret, qui exciperent ex ore noſtro, vel certe a nobis emendata reſcriberent: ſatiſque veremur, ne delicatiſſimum ipſius judicium officiat inſtituto noſtro, quia nequaquam emendati judicio noſtro idonei ſcriptores occurrent. At nobis minimus e-
B
rit labor emendandæ ſcripturæ, quibus incumbit neceſſario a nobis traducta corrigere. Volumus ut hunc dormitantem amicum noſtrum, quod bona cum ſua venia ſit dictum, excites: & ut vel iratus reſcribere incipiat, horteris. Et ſimilitudo rerum librum ab illo, non epiſtolam efflagitare videtur: omnia, ſi placet, damnet a nobis hactenus ſcripta, ſolique reſpondeat ſcriptorum ſibi tam a Coſmo noſtro quam a nobis delegatæ curæ, & quid ſperandum ſit admoneat litteris ſuis. Oravimus ut quoniam ad Carolum
C
noſtrum maxima confluit adoleſcentium, & interdum inopum multitudo, ipſum quoque in re ipſa conſuleret, & ſi quos haberet idoneos, nobis conciliare pergeret. Præterea poſtulavimus ut Ethicam ad Eudemium Ariſtotelis mitteret ad nos legendam, vel forſitan etiam transferendam: ne id quidem hactenus egit. Erit curæ tuæ atque ſollicitudinis, ut id quoque opus mittat. Chryſoſtomi in Matthæum primam partem ut requireret, oravimus: quia hoc opus ut reſarcirem, quia non reperitur Arriani traductio
D
exacta, pontifex juſſit: & credimus inter volumina Pallantis nobiliſſimi Florentini equitis reperiendam. Eam quoque provinciam, fili, tibi delegavimus, ut commonefacias hominem, ne hyeme frigeſcat, ardoremque illum ſuum in ſe deſiderari patiatur, quo negligentiores quoſque & nos ipſos ſæpenumero excitare conſuevit. Ac ſiquidem volumina illa parata ſunt nobis cures mittenda. Dionyſium de divinis nominibus jam magna ex parte tranſegimus, hujuſ-
E
modi ſtudiis inexplebiliter dediti, & amiſſa tempora reſarcire cupientes. Æmuli noſtri nequaquam dormiunt, & agunt ſeu moliuntur quæcumque poſſunt contra nos; eorum nos caſſas inſidias, & pernicioſa ſtudia minimi æſtimamus, atque ut quietius vivere poſſimus, ſimul quia peſtis tentavit monaſterium noſtrum, nos inde extricare curavimus, Sociumque contulimus, ibique, & ampliſſimo in loco ſtudiis operam damus, quantum poſſumus, acrem. Commenda nos patri monaſterii, ut nos tam ſuis quam fratrum noſtrorum proſequatur precibus. Vale, fili cariſſime. Socii, ex domo noſtra VIII. Januarii.

Digitized by Google

EPISTOLA XXII.
ad Hieronymum fratrem.

Itineris ſui rationem reddit.

AMbroſius Hieronymo fratri ſalutem. Scripſi ad te ultimo ex Portico, ſignificans quæ acciderant nobis omnia, ſimulque orans, ut preces multiplicaretis ad Dominum, poſtulantes inſtanter ut vobis reſtitui mature mereremur. Quid poſtea ſecutum ſit accipe, & notum fac patri ac fratribus noſtris. Movimus Portico xv. menſis, venimuſque ad caſtrum quod Carum appellatur, perpetuo pluvia deſuper affecti. Iter omne ſtagnabat, immo grandium torrentium in morem per nimiam inundantiam in præceps decurrebat, &c. *ut in epiſtola ſecunda libri* x. *ad eumdem Hieronymum ſcripta.*

EPISTOLA XXIII.
ad Hieronymum.

Purgat ſe ab iniquis criminationibus.

AMbroſius Hieronymo ſalutem. Heri profunda nocte applicuerunt prior noſter ac Benedictus cum faſce litterarum. Et quoniam eorum alter paucis poſt diebus redibit ad te cum litteris noſtris, cetera impræſentiarum omittam, illud ſolum ſignificans me ferre graviter & indigne, moleſtias illas intra monaſterium pati noſtri nominis cauſa. Ego, frater cariſſime, quantum licebit, & quantum licuerit Deus, omnem invidiam ſuperare contendam: pareamque vobis ab impenſis ſive in meipſum, D ſive in alium quemlibet mei cauſa; neque ſolum oneroſus non ero per hujuſmodi ſumptus, verum & præſentiam meam, niſi neceſſaria monaſterio ſit, caute ſubducam. Id enim & quibuſdam placet, & dignitati convenit noſtræ. Neque enim debeo ita humilitatis habere rationem, quam proſequi tota intentione animus eſt, ut locum negligam quem indignus licet occupo. Qua vero ratione id faciam inter eos qui prælatum .... ſibi de libertate plus æquo blandiuntur. Eo ipſo miſeriores ſunt, quo noxiæ præſumptionis ſervi fiunt. Vera enim libertas in vera ſubjectione ſubſiſtit. Accuſant quod contra illorum libertatem agere moliamur, & inimici facti ſunt mihi, qui cupio illos de errore liberari, & ejus rei gratia facio omnia. Credant mihi, non ipſi plus monaſterio afficiuntur quam ego: immo illi oderunt, ego diligo; & ita diligo, ut nihil habeam quod pluris faciam. Quid in me tumoris deprehenderunt? quid indignationis injuſtæ? quid irrationabilis commotionis? converſatus inter vos quaſi unus ex A vobis, quod pompæ vel jactantiæ dedi ſignum? cui verbum aſperum dixi? Movit me indignitas rei, quod nulla officii noſtri habeatur ratio. Si poſſem injuriam loci ſine conſcientiæ tranſire ſcrupulo, libentiſſime facerem. Sed quid facio qui utrimque coarctor? Et læſi etiam loci & lædentium ſaluti æqua mihi ratio habenda eſt. Si quid in me fieret, æquo animo ferrem: dum in patrem religionis peccatur, tacito prætereundum non eſt. Enitar itaque, ut recognoſcant B quantum a recto itinere deviaverint, & tunc corporalis præſentiæ meæ modum faciam, neque onerabo vos ultra. Verum iſta longius quam initio inſtitueram. Commendo tibi Johannem Aretinum harum portitorem; eſt enim amantiſſimus mihi & Romæ fuit admodum familiaris. Allocutus ſum Hieronymum præpoſitum hoſpitalis Lemnii, hujus viri gratia, ut manſionem aliquam ſibi largiretur, quia hoc ipſe poſtulaverat. Reſpondit ſe recogitare aliquantulum velle: ſpem tamen dedit exequendi quæ popoſceram. Accerſe ergo illum, & quid decernat elicias; is enim, ſi locus deſit, alium ſibimet quæret. Vale, frater C cariſſime, & me tuis filiorumque noſtrorum precibus adjuva, quia vere anguſtiæ ſunt mihi undique, nec evadendi locus ullus eſt. Confido tamen in Domino, quod etiam præter merita noſtra ipſe nos diriget. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni XVIII. Octobris.

EPISTOLA XXIV.
ad Hieronymum.

De fuga Hieronymi de Praga. De quinque homeliis S. Chryſoſtomi a ſe traductis, deque Dionyſio etiam traducendo, & de inquirendo Hieronymo.

AMbroſius Hieronymo. Poſtquam Dionyſius profectus a nobis fuerat, rediit in mentem quid de falſo Hieronymo actum eſſet, ſcribere ad te. Evaſit cuſtodientium manus vel aſtu ſuo, vel illorum negligentia, muliebri, ut fertur, indutus habitu, viſuſque eſt eo ipſo die, dominica ſcilicet, & agnitus eſt a quodam cum habitu ſæculari flumen trajiceret, Flo- E rentiam ire intendens, ut litteras ab amicis ad Romanam impetret curiam. Ea res negligenda viſa non eſt: etſi enim in caput ſuum tentabit omnia, poterit tamen vel ſollicitudinem adjicere nobis illius temeritas. Habet, ut audio, ſive potius habere nititur complures quoſdam ordinis noſtri viros ſibi ſceleribus ſimiles: ſed, duce Chriſto, illorum evaneſcent obſcura conſilia. Scribo litteras protectori noſtro, quibus illi ſignificem quid actum ſit: eas ad te mitto; tu velim illi reddendas maturius cu-

Digitized by Google

res. Scripſeram jam litteras quas Dionyſius attulit; cum ille de negotio noſtro verba fecit, & quæ ibi accepiſſet, aperuit. Coactus ſum rationabiliter illi reſpondere, ne indefenſa cauſa noſtra remaneret, alias nihil locuturus. Te oro, mi frater cariſſime & amantiſſime, omnem hujuſmodi curam & cogitationem de nobis ab amico avertas tuo, ſolumque pro mea miſeria ad Dominum preces fundas, inoffenſo pede gradiar ſemitas ejus; tu vaca tibi ipſi, curamque filiorum noſtrorum Chriſti militum fac habeas diligentem, & eos in timore Dei & ſanctæ religionis inſtituto conſerves. Amplexare otium ſacratum, & ſabbatum Domini celebra intra cubiculum cordis tui; exerce te ad ſtudium pietatis, & gratiæ compunctionis inhære; quæque contingunt fieri puta permiſſione divina, pacemque amici tui ſerva conſtanter, & in pace fiat locus ejus.

Antonio dedi quinterniones duos, in quibus homeliæ quinque continentur Chryſoſtomi a me inter negotia noſtra traductæ in epiſtolam ad Timotheum primam. Eas ceteris copulato; & ora ut mihi Dominus & otium largius & animum tranquilliorem largiri dignetur, ut cetera quoque convertere valeamus. Dionyſium adhuc attingere minime auſus ſum, quia revera perturbationes obſiſtunt plurimæ, neque idoneus ſum eas excutere. Si, Domino imperante, & precibus noſtris excitato, ſedentur fluctus, & tranquillitas redeat, ingredi audebo cum Moyſe caliginem omni luce gratiorem, ut inde audiam vocem Domini: neque ambigam illi quoque divino operi convertendo totus inſiſtere. Calceos laneos ex panno mihi fieri cupio, ſed & ſubtiles ex corio, ut injicere infra latiores pelliceas caligas, dum equito, poſſim. Nam neceſſario mihi ſæpe equitandum eſt. Ex noſtris ergo pecuniis, ſi domi adeſt, omnia facienda curabis; ſin autem, reſtituam eas tibi continuo. Volumen illud Hebræum quod Roma attuli, donum Mariani mei illuſtris pueri, quæſo, huic tabellario tradas ad me deferendum, & vaſculum illud fictile, quod alias pro ſervando atramento poſtulavi. Zinziber attulit ad me Dionyſius. Medicamentum ipſum ad te mitto, Gregorii ſenis noſtri & tuis uſibus profuturum. Saluta illum ex me, & omnes filios noſtros amplexare.

Benedictum admone, ut inquirat & odoret ſagaciter, an uſquam Hieronymus deliteſcat. Eſt prope eccleſiam ſanctæ Trinitatis mulier quædam, ſua, ut fertur, conſanguinea, vel, ut alii verius fortaſſe putant, concubina, mater uxoris Pauli Valoris, Margarita nomine, coquendi panis miniſterium exercens. Apud illam veriſimiliter in habitu ignoto futurus exiſtimatur. Exploret omnia diligenter, & ſi quid invenerit, auxilio A brachii ſæcularis invocato, illum capiendum curet, atque in monaſterio Camaldulenſi, donec de illo ſtatuamus quid facere debeamus. Ornatum illum quo mulæ facies tegitur, Bartholomæi noſtri donum perfici & affigi vel corio vel ſerico cupimus, non quod eo uti intendamus, ſed habere apud nos volumus amici monumentum. Tabellas item burſeas filio noſtro Euphroſino ſervandas dedimus, eaſque recipere neceſſario cupimus. Dabis eas huic juveni deferendas, & admonebis, ut tuto in ſinu ferat, & illas B & codicem. Vale. Ex noſtro monaſterio Fontis-boni, VII. Octobris.

EPISTOLA XXV.
Nicolao.

De bibliotheca, templis, aliiſque veteribus monumentis Ravennæ.

Vix tandem Ravennæ, priuſquam inde proficiſcerer, accepi litteras tuas V. Octobris datas, &c. Eamdem Ambroſius C epiſtolam direxit ad Coſmum, eſtque tertia libri XIII. Sed pro eo quod ibi legitur linea trigeſima, *librum in eccleſia eſſe, cui Carthulegio vocabulum eſt*, hic melius *Locumquoque in eccleſia eſſe, cui Carthulegio vocabulum eſt*, & paucis poſt lineis ubi, *Altariaque argentea columnis argenteis quinque ſuffulta*, hic legitur *tarique argenteo columnis argenteis quinque ſuffulto.*

EPISTOLA XXVI.
D ad Nicolaum.

De quibuſdam numiſmatibus & codicibus.

Ambroſius Nicolao ſuo ſalutem.

Ex Venetiis ſcripſi ad te, miſique libros donum Barbari mei, quos jam redditos puto: neque ambigo illos tanti facies quanti a me fiunt. Conveni D. Benedictum Dandulum, nummumque in quo Berenicis reginæ inſignita erat effigies, vidi; nam criſtallinam Alexandri imaginem videre idcirco fas non erat, quia hanc poſſeſſor ineptus diſtraxiſſe, Barbaro auctore, ferebatur; E licet ſuſpecta illi erat perfidia hominis metuentis, ne hanc ſibi vir amiciſſimus aut prece aut pretio extorqueret invito. Berenicis imaginem pridie quam proficiſcerer, in plumbo exprimi juſſi optime & elegantiſſime, quam ad te miſiſſem continuo, ſi affuiſſet, cui tuto committi poſſet. Eam vel mecum feram, vel mittam. Ex eo viro ſum factus certior magiſtrum Franciſcum Piſtorienſem, quem offendit in Syria, multa tuo nomine quærere, pluraque jam inveniſſe, neque tamen ex parte quid invenerit retu-

Digitized by Google

lit. Nummum ipſum aureum liberaliter obtulit; ſed nolui ingratus videri. Nummos & quoſdam aureos latiores unciæ ac ſemis pondere Conſtantiæ inventos Conſtantini & Conſtantii oſtendit, pulchros quidem, ſed prioris artem nequaquam exæquantes. Doluit vir ille & alius nobilis ſe non antea ſciviſſe adventum meum; multa enim id genus numiſmata Venetiis haberi apud pleroſque nobilium, quæ videnda mihi attuliſſent. Veni Patavium, ibique ab antiſtite civitatis Petro noſtro Donato acceptus ſum gratiſſime. Placuit viſere bibliothecas celebriores Prædicatorum & Minorum fratrum. Volumen pulcherrimum epiſtolarum Hieronymi offendi. Nihil præterea dignum de eo ſcribam ad te. Offendi in volumine Longobardo, quod erat penes Marinum bene ſtudioſum & ſacrarum litterarum peritum, VII. Antonii epiſtolas, de quibus Hieronymus mentionem in libello de viris illuſtribus facit, & aliud quoddam opuſculum antea numquam a me inſpectum. Epiſtolæ pulchræ ſunt, ſanæque doctrinæ, & illa maxime quæ ad Arſenoitas inſcribitur. Exegi amicitiæ vice, ut & has, & opuſculum illud Marinus ipſe mihi tranſcribendum curaret. Quod ſe facturum manu propria gratiſſime pollicitus eſt. Habes quis ſit hactenus peregrinationis meæ fructus. Vicentiam ibimus, deinde Veronam, ubi ſi quid deliteſcere noſtratium deliciarum compero, te faciam certiorem. Vale, mea ſuavitas, & me perpetuo dilige, ego enim te diligo. Ex noſtro monaſterio ſanctæ Mariæ de Carceribus III. Julii.

EPISTOLA XXVII.
ad Guarinum Veronenſem.

De ſcribendis ſibi invicem litteris. De Titi-Livii codice, & de Galeſio.

AMbroſius monachus Guarino Veronenſi plurimam ſalutem dicit.

Affectus ſum ſingulari voluptate ex tuis litteris, quas paucis ante diebus accepi. Sunt enim ea ſuavitate, lepore, & quam plurimi eas faciam. Facile admoneor benevolentia in me, atque caritate, ut omnino mihi a bono & erudito viro ac a Guarino meo profectæ videantur; te enim mihi talem tantumque renuntiaverunt, qualem & quantum ipſe jam pridem noram & probe callebam. Eis ego litteris tuis amœniſſimis & humaniſſimis tumultuario iſto officio reſpondere inſtitui. τὴν τῆς σῆς σιωπῆς ἀπολογίαν ſingulari venuſtate, moderatione, gravitate confectam, accipio equidem graviter & perlibenter. Quem enim vel ſocordiſſimum non moveat vel orationis dignitas, vel argumentorum quibus uteris, ſubtilis elegantia? Non

A eſt nobis ferreum pectus, & adamantina præcordia, non ſilvæ natos Hircanæ nutriere tygrides. Afficiunt me iſta, velim credas, & maximum quidem in modum. Verum hæc tua ſententia, qua tu parum referre arbitraris, ſcribere an tacere inſtituamus, cum ſimus tam vetuſta inter nos confirmata familiaritate devincti, ut animus, ubicumque ſimus, præſens ſit, etſi ſapienter ac magnifice dicitur, eſt tamen ſeverior, quam ut mihi probari poſſit, magiſque ea Catoniana quam Ciceroniana eſt. Noſti enim ſane quam fuerit illi viro moleſta amicorum taciturnitas, nec injuria. Quid enim

B ſane adeo exhorreſcit amicitia, ut ſolitudinem? An vero illa ſolitudo dicenda non eſt, cum amicorum conſpectu & contubernio deſtituti ſumus? At iſtud amicorum deſiderium litterarum tantum crebra viciſſitudine lenire ac conſolari conſuevimus. Non ergo ſatis diligens, ſatiſque peritus officiorum ſanctiſſimæ neceſſitudinis videtur, qui id quod ſolum reliquum eſt, ſolatium ſuſtulerit. At hæc nimis fortaſſe auſtere, cum propoſitum ſit ſeveritatem immodicam,

C quantum fieri poteſt, caſtigare, eamque ex medio noſtræ conjunctionis amovere: quam non tam ſeveram, ruſticam & mutam, quam & blandam & urbanam & eloquentem eſſe & intelligo. Volo, Guarine ſuaviſſime, atque una tecum Barbarum noſtrum, nihil mihi gratius, nihil jucundius afferri poſſe, quam litteras nobis quam crebertimas & feſtiviſſimas. Mihi certe & diffinitum eſt officio meo non deeſſe, & ſi ipſi tacere perſtiteritis, obruere tacentes faſcibus litterarum, ut vel irati ſcribere cogamini.

Facit deſiderium doctorum hominum, quos vis iſta peſtilentiæ fugere adegit, ut ſim tibi moleſtus. Utor quodam librario valde familiariter. Is cum tres decadas Titi-Livii jam fere abſolviſſet, duobuſque exemplaribus u-

D teretur, offendit in altero eorum quod erat emendatius, unam ſyncopem verſuum fere LX. quod animadvertit ex altero exemplari facile. Verum idipſum exemplar adeo mendoſum eſt, ut nullus interluceat ſenſus. Egit ille mecum jure noſtræ amicitiæ, ut illud ego aut emendarem, aut exemplar illi alterum quod eſſet defœcacius pararem; ſed neutrum facere licuit. Cauſæ ſuperius memoratæ ſunt: quæſo, ſi ſit apud Barbarum noſtrum vel alium quemlibet exemplar hujuſmodi, tranſcribi mihi cures eos verſus.

E Sunt autem circa finem extremi libri de bello Macedonico, ex eo loco ubi ſcriptum eſt: Comitia conſulibus... fuere. Creati P. Cornelius Lentulus, M. Canphilus. Prætores item facti ſunt duo. Q. Fabii, &c. uſque ad id: Demetrium iterum ad patrem accuſavit, fuga per pecuniam præparata, &c. Pergratum mihi fore perſuade, ſi eam rem conſeceris quamprimum, eoſque verſus miſeris ad

ad me. Neſcio quo pacto id quod ad te maxime ſcribendum fuit omiſi, ut animadvertas quam ſim occupatus. Galeſio viro optimo atque ſuaviſſimo ſive tuo maxime familiariter utor. Facit ejus ſingularis comitas cum quadam honeſta & grata gravitate conjuncta, ut ego illum virum jucundiſſime diligam & obſervem. Proficiſcitur nonnumquam ad me, mecumque eſt in multam horam: tum omnis noſtra ſermocinatio de te, de Barbaro noſtro, de reliquis ibi ſtudioſis eſt. Huic in ſequentem annum prorogatum munus ſuum eſt. Ex litteris noſtri Nicolai ſum factus certior, te Xenophontium emiſſe, in quo nonnulla ejus viri rariora habeantur opera. Eum, dum ipſe legeris, atque una ceteris illic ſtudioſis legendum dederis, non diffido profecturum ad nos, atque dum ea tranſcribantur diverſaturum apud nos. Sed ego dum otium nactus fuero, ut id vel mea vel ſenis Demetrii manu facere poſſim, perſcribam ad te, eumque jure meo abs te petam. Tu ſalvebis a ſene Demetrio & Hieronymo fratre. Et vale. Florentiæ, XVII. cal. Novembris.

Ejuſdem fere tenoris eſt, paucis mutatis verbis, epiſtola ad Coſmum XI. *libro* XIII. *Sequentes vero duæ epiſtolæ ejuſdem Ambroſii deſcriptæ fuerunt ex quodam volumine ejus opuſculorum, exiſtente in bibliotheca ſacræ Camaldulenſis Eremi.*

EPISTOLA XXVIII.
ad Marianum.

De calumniis eremitarum in eum. De quadam poſſeſſione vendenda. Quam magnifice Baſileæ fuerit exceptus.

FRater Ambroſius ſanctæ Camaldulenſis Eremi prior, venerabili fratri noſtro D. Mariano ſalutem in Domino, & ſinceræ caritatis affectum.

Tres paucis diebus interceptis accepimus litteras tuas eadem ferme continentes, niſi quod poſterioribus ſollicitudo nobis aucta eſt de deſperato morbo filii noſtri Michaëlis. Deus illius miſereatur, &, ſi utile prævidet, illum nobis reſervare dignetur: ſin autem, fiat ſanctiſſima voluntas ſua. Neque enim ſcimus interdum quid petamus; quamvis hoc plane noverimus omnia in ſalutem noſtram a ſumma illa providentia & pietate permitti, atque ideo grato ſemper animo judicia illius debere complecti, quod in ſervis ſuis ſummæ eſt gratitudinis ſignum. Quæ ſcribis de patribus noſtris eremitis diſplicent plurimum, quoniam numquam illis a nobis data eſt vel levis querimoniæ occaſio, immo illos fovimus ſemper, ac ſi viſcera mea, caritatiſque ulnis amplexati ſumus. Parcat eis Deus, neque imputet quod innocentem, immo indulgentiſſimum patrem falſo calumniis impetere non dubitarunt. Noſtra lenitate nimia abutuntur, qui ea crimina in nos intorquent, quæ fuerunt a nobis ſemper remotiſſima. Licet enim ſceleribus multis & variis obſtricti ſimus, avaritiæ tamen cupiditati nequaquam colla umquam ſubjecimus, idque conſervandæ pecuniæ ſtudium & vituperavimus ſemper & deteſtati ſumus. Si hoc illi facere non dubitarunt, præſente pontifice ſummo, nobis propitio & tuæ innocentiæ conſcio; quid facturos putemus, ſi vel abſens eſſet pontifex tantus, vel nos non ita diligeret? Compatimur certe nimiæ imprudentiæ, iniquo conatui ſubiraſcimur. Gratiſſima vero fuit ſummi paſtoris providentia, qui illuc venerabilem fratrem noſtrum D. Placidum miſerit, qui illos ad quietem hortaretur, melioreque jam animo ſanctæ ſedis apoſtolicæ ſuæque ſanctitatis negotia proſequemur, nequaquam fore deſperantes, ut per vile noſtrum miniſterium res bene componantur.

Quæ de poſſeſſione vendenda neceſſario ſcribis, & de mittendo mandato per publicam manum, placent mihi; ſed inſtrumentum id mittere erit perdifficile: Noſti quippe notarium hujuſmodi oportere eſſe Florentinum, alioquin quæ fierent illic robur minime habitura: & an aliquis hic ſit ſatis dubito. Si erit, faciam quæ hortaris: ſin autem, manu mea id faciam & mittam. Mariottum noſtrum hortari non deſinas, ut cœptis inſiſtat, quibus laus Dei & religionis meæ gloria quæritur, maxime quoniam pontifex fovendum ſuſcepit negotium noſtrum. Litteras ad illum ſcribo his adjunctas, quas illi reddendas ut cures volo.

Auguſtinus noſter & ceteri valent optime, magnumque ex ejus contubernio ſolatium capimus. Pervenimus huc nihil fracti, ſed ita integri, ac ſi diem unum equitaviſſemus: ita nos omnes, protegente Deo, quamvis itinera plana ſatis offendimus, & magnas regiones; neceſſariaque victui, licet alieno ritu & apparatu, abunde tamen. Quando vero ingreſſi ſumus civitatem pulcherrimam, & permagnificam, tanta pompa deducti ſumus, ut nullus umquam ex quo cœpit concilium, majore ingreſſus vel pari memoretur. Exierunt obviam nobis mille ferme & quingentis paſſibus, adeo ut ad quingentos ferme equites pertingerent: nullus prælatus reſtitit quin occurreret, ſed & ſi qui occupatiſſimi erant, miſerunt ex familia honoratiores, qui ſe excuſarent & officio affectuque ſuo deducerent. Legati regum & principum omnium, magno cum apparatu, ad ſanctæ ſedis apoſtolicæ honorem, exiere obviam, deductique medii magno cum decore urbem ingreſſi ſumus. Confluxere plurimi poſtmodum ad nos viſendos affectu ſingulari. Paucis diebus quieti permiſſis, oravimus publice, intenteque auditi

Digitized by Google

ſumus. Negotia nobis injuncta exequi ſtudemus, & confidimus in miſeratione Dei bonum & optatum finem eliciendum. Volumus ut adeas venerabiles fratres noſtros priorem Angelorum & ſancti Benedicti, eiſque injungas ex parte noſtra, ut oratio perpetua fiat pro nobis, dum hic ſumus, quoniam revera negotia gravia & multum neceſſaria tractamus; & ante omnia poſtules, ut a Deo, cui famulantur, impetrent nobis munditiam cordis & ſpiritum rectum, ut peragere felicius quæ ſunt inſtituta ..... autem, fili cariſſime & nobis unice dilecte, fac te eum exhibeas quem cupimus, atque ita injunctum tibi a nobis munus exerceas, B ut cum laude Dei, & conſolatione noſtra, religioniſque decore fiant omnia; & cum revertemur, gratulari judicio noſtro de te, ſententiæque poſſimus. Juveniles coherceantur impetus..... deſideria frangantur. Memento ſemper quid de te cupiamus, quid velimus, & abſterſo præteritæ negligentiæ pulvere, cura ut quæ polliceris exequaris, & jam ſuper hominem eſſe conſueſce. Placet quod dominum meum Cervienſem crebro te viſitare ais, ... fratreſque noſtros Angelorum & ſancti Benedicti itidem, & ut id facias, te multum hortamur & monemus. Nicolao noſtro ſcribemus proxime. C Vale in Domino, fili cariſſime, & nos tam D. Cervienſi, quam D. Placido, & ceteris amiciſſimis fac commendes. Baſileæ, III. cal. Septembris.

EPISTOLA XXIX.
ad Johannem de S. Miniate.

De Anſelmi negotio, deque fratribus S. Marci ordini Camaldulenſi non uniendis.

FRater Ambroſius venerabili fratri Johanni de S. Miniate, ſalutem. D

Mirando defecimus, quod tamdiu præter votum, ſpem & expectationem noſtram tuas litteras deſideramus. Nam cum id ſemper a te & coram & per litteras poſtulaverimus, ut ante omnia frequentiſſime cuncta ad nos perſcriberes, quæ ibi ..... cum nos omnia ſubtiliſſime ſcire cupere non ambigas, inducere in animum non poſſumus, cur ita obſtinate tacere decreveris. Verſantur in animo plures vagæ atque falſæ ... imagines; res eo minime ſecundæ atque contra vota noſtra contr... quævis ſuccedere, atque idcirco ab officio ſcribendi langueſcere. Quod ſi ita eſt, cur vel id nobis non ſignificas? cur non inde diſcedis, ſi tua illic manſio ſuperflua videtur neceſſaria? Ut enim utiliter ejus loci commodis conſuleres, te iſtuc dereximus, cum noſtro, ut ſcis, haud parvo vel negligendo detrimento. Sunt enim pleraque negotia noſtri monaſterii, quæ cuperea per te præſentiam tuam requirant, quale eſt illud cum Rondinellis, & alia nonnulla. Itaque ſi vides moram iſtic tuam fore minus utilem, conſule magis utilitati primum tuæ, ac noſtri monaſterii, ac deinceps conſolationi tuæ fratrumque tuorum, quibus iſta mora tua tam diuturna graviſſima pro deſiderio tui ad tolerandum videtur. Anſelmus huc noviter advenit. Neſcio cujus hoc illi licentia ſive auctoritas permiſerit. Quod ſi præter voluntatem illorum patrum viſitatorum id actum eſt, neſcio cur non ſit punienda tanta temeritas: ſi vero de illorum conſenſu, neſcio quid ſuſpicer. Facias ut omnia pleniſſime noverimus. Cardinalis de .... negotia noſtra ſe velle expedire ſignificat, jamque citari ſuis litteris Anſelmum juſſit: qui ſi repertus fuerit, dabitur in manibus illius; ſin vero delituerit, nam non valde publice ambulat, affigetur poſtibus eccleſiæ S. Mariæ Novellæ. Diu multumque illi & per nos & per medios, interpoſita quoque ſummi pontificis auctoritate, inſtitimus, ut expediret nos atque liberaret hac moleſtia. Verum ille ita fere exoratus eſt, ut diligentia doctos... Id enim negotium noſtrum apud Rotam tractatum eſt, atque ibi a plurimis ac ſapientiſſimis juriſconſultis objectionibus Anſelmi ita reſponſum eſt, ut nihil ambiguitatis relictum videatur, & quantum ex citationis illius verbis apparet, rem facile ac fauſte conficiet. Hæc pro conſolatione tua, & ut meliori ſis animo, nihil perituri juris noſtri, probandamque omnibus noſtram innocentiam.

Negotium aliud mihi ſcribendum reſtare video, quod volo cautiſſime cum patre generali, ac ſecretiſſime tractes. Eſt autem iſtiuſmodi: abbas ſanctæ Helenæ, vir, ut noſti, bonus, una abbas ſancti Zenonis me jam bis convenerunt, aſſerentes D. generalem fratrum ſancti Marci, de fratrum concordia cupere ſe ſuaque monaſteria noſtro ordini adjungere, fierique corpus unum nobiſcum, ea conditione, ut hic Florentiæ in monaſterio ſancti Marci conſtituerentur viri religioſi, qui ſervarent ibi clauſuram perpetuam more noſtro, regulamque ſancti Benedicti. Ea enim ratione faciliime inducendos cives ac parrochianos, ut ſuum & quidem libentiſſime, aſſenſum præſtent. Reſpondimus nos nulla ratione aſſentiri velle, ut eximio monaſterio monachi eo E mitterentur, nolentes ex reformatione alterius incerta, noſtri monaſterii diſſolutionem haud dubiam ſequi. Ad hæc illi hortati ſunt, ut iſta patri generali ſcriberemus, aut certe tibi, uti cum illo iſta conferres, curaturum illum ut ex Venetiis aliqui monachi adducerentur. Quod facio, hortorque ut ſecrete iſta ſecum tractes, nobiſque quid ſibi tibique viſum fuerit, ſtatim reſcribas. Sequeretur enim quidem honor or-

dinis noſtri atque amplificatio. Sed hic quo- A cuſquiſque reperiri poterit, qui regulariter vivere velit? Dolendum eſt ex intimo, ſed eo res deducta eſt, atque id propheticum veriſſime hic aptari poterit: *Multiplicaſti gentem, & non magnificaſti lætitiam.* Quid enim abſurdius, quid periculoſius, quam ſpiritum nequam filioſque ſceleratos augeri atque in dies multiplicari? Potens eſt tamen Deus de lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ, modo ipſi velint, modo non negligant vocantem gratiam. Sed hæc per exceſſum.

Scribas, ut dixi, diligenter omnia, & de B illis patribus viſitatoribus quid ſperandum, quid expectandum nobis ſit, & de eo negotio quod extremum tetigi, quid cum patre ſtatueris. Fratres omnes præter unum priorem bene valent, expectantque cum aviditate tuum reditum. Ille neſcio quo Dei judicio idem perſeverat qui ſolet, tumidus ſcilicet collo, brachiis, tibiis, pedibus. Plurima quotidie adhibentur medicamenta, nihilque fratres omittunt diligentiæ in eo curando, ac fovendo; Deus de illo juxta ſibi placitum diſponat, ut poſſit & ipſe dicere: *Bona mihi, Domine, voluntas tua. Paratus ſum mori, paratus vivere, tantum ut ei placeam, cui me probari deſidero.* Fratres omnes te ſalutant, ac pro te orant. Saluta patrem generalem, viroſque illos venerabiles. Vale in Domino. Florentiæ, ex noſtro monaſterio VIIII. Septembris.

Finis Epiſtolarum libri vigeſimi.

AMBROSII CAMALDULENSIS PRÆFATIONES IN VARIAS TRANSLATIONES DE GRÆCO IN LATINUM FACTAS.

AMBROSII MONACHI præfatio in vitam S. Johannis Chryſoſtomi, ad Eugenium IV.

Ex mſ. abbatia Florentia.

DOmino ſancto atque beatiſſimo patri EUGENIO Ambroſius.

Converti nuper ex Græco vitam ſanctiſſimi viri Johannis Conſtantinopolitani epiſcopi, cui a nitore orationis & copia Chryſoſtomi cognomen eſt inditum, a Palladio venerabili antiſtite ipſiuſque diſcipulo ſcriptam. Placuit enim inter occupationes noſtras, id quod dabatur otii, huic potiſſimum negotio deputare: ut & communibus eccleſiæ commodis, pro perſona quam in Chriſti ſervitio gero, hoc ſtudio & labore D noſtro conſulerem; cujuſque doctrinæ ſidus ubique ferme illuxit, ejus quoque eſſet omnibus vita conſpicua, atque propoſita ad imitandum, & animum curis ægrum ac marcidum hujuſmodi exercitatione relevarem, eamque caliginem omnem, quæ ſe illi offuderat, quantum Dominus donaret, abſtergerem. Eſt enim ferme incredibile, C quantum aſſuetam quieti ſolitariæ mentem & hiſce curis & cogitationibus hactenus liberam, impoſitum repente atque ex inſperato regiminis onus perturbaverit atque concuſſerit. Neque ſane hac ſpe & expectatione mea fruſtratus ſum. Plurimum quippe ſolatii cepi, multumque virium adjectum imbecillitati meæ ſentio, dum ſanctiſſimi viri inſtituta, mores, vitamque perſpicio. Quis enim adeo ferreus ſit, ut hunc non vehementer amet, non cupiat imitari, non excitetur ad compunctionis gratiam, dum animi illius celſitudinem invictamque conſtantiam inter perſecutiones acerrimas atque perpetuas admiratur? Quis vero non digniſſime queat admirari urbis tantæ pontificem, tam clarum, tam illuſtrem, pelli ſolio epiſcopali potuiſſe? cum ille tamen nihil minus quam injurias curaret ſuas, ſoliuſque eccleſiaſticæ ſervandæ pacis ac diſciplinæ inter preſſuras quoque ſuas rationem habere videretur: adeo ut in exilium etiam actus & fideles quoſque, & peritiſſimi paſtoris abſentiam ferre non valentes, litteris conſolari ſtudioſe curaverit. Felix profecto,

Digitized by Google

& ipſa ſua conſtantia beatus, dignuſque qui martyrum inſeratur choris, quos etiam paſſiones pro juſtitiæ amore tolerando eſt imitatus, nullo ex his (pace reliquorum dixerim) inferior, ut ſpero, credo, confido. Nullus ſane occurrebat, cui hoc ingenioli noſtri munus dedicari dignius poſſet, quam tibi, pater optime atque ſanctiſſime, qui & ſancto viro peculiari quadam gratia amoris afficeris; & in pontificali culmine conſtitutus, vitæ quoque illius ſanctimoniam ſtudes imitari. Convenientiſſimum præterea fuit, ut cui omnia debeo, cujuſque viſendi ac ſalutandi gratia Romam, ruptis (ipſius tamen imperio) monaſterii clauſtris, adveneram, ipſi noſtrum in primis deſudaret ingenium: & credo diſpoſitione divina factum eſt, ut in ea urbe tanti viri vita Latina fieret, in qua Græce primum ſcripta eſt. Accipies igitur, Eugeni beatiſſime, grato animo munuſculum noſtrum, exiguum licet, ab animo tamen tibi deditiſſimo profectum, legenſque intentius, invenies profecto plurima cognitione digniſſima, quæ oblectare atque inſtruere bene inſtitutum animum poſſint: ut quem olim Baſilius noſter cœlibem in angelicæ puritatis inſtituto mirabili doctrina roboravit, Johannes itidem noſter exemplo ſuo pontificem apoſtolici ſolii dignitatem cum gloria & laude tenere doceat. Junge itaque utrumque, mi pater unice atque præſtantiſſime; eruntque ambo penes te perpetuum noſtri amoris monumentum. Sanctitatem tuam ſibi ſubditam, ac per id vera ſublimitate felicem, Chriſtus Dominus noſter ſervare dignetur incolumem, domine beatiſſime atque indulgentiſſime pater.

Johannis Chryſoſtomi vita ex Palladio, per Ambroſium monachum feliciter incipit.

Cum veniſſet aliquando Romam Palladius, Elenopolitanæ eccleſiæ venerandus antiſtes, Johannis illius ſanctiſſimi viri CP. epiſcopi jam tunc vita functi diſcipulus, ſuſceptuſque fuiſſet cum honorifice a pontifice Romanæ ſedis Zoſimo beatiſſimo, tum a clero univerſo devotiſſime, inter ceteros, &c.

AMBROSII MONACHI viri doctiſſimi præfatio in librum S. Johannis Chryſoſtomi ad Stagirium monachum arreptitium, de Providentia Dei, ad illuſtriſſimum principem Petrum Luſitaniæ regis filium.

Ex mſſ. Vaticanis.

SUnt quidem plurima, quæ in te laudari merito poſſent, princeps inclyte, non modo exteriora tua, cujuſmodi ſunt patria illuſtris, nobiliſſimum genus & longa regum ſerie ductum, potentia regni, opes, A oris gratia, totiuſque corporis dignitas, res præclare ac fortiter geſtæ, ceteraque id genus; verum & virtutes animi quæ vere germaneque laudarentur, utpote modeſtia, magnanimitas, ſuavitas morum, fides, prudentia, clementia, largitas, fortitudo, conſtantia. Verum ego nihil in te vel admiror magis, vel gratius amplector, cariuſque ſuſcipio, quam pietatem, non hanc vulgarem, quam ad clementiam dicimus, ſed eam quæ in Dei cultu agnitioneque verſatur, ad quam ut ſeſe exerceat dulcem cariſſimumque diſcipulum Paulus hortatur. B Teſtis enim mihi Deus eſt, ex quo die tecum familiari fiducia colloqui merui, cum tu viſitandi gratia noſtrum adiſſes monaſterium, ita te dilexi, ſic impreſſus es viſceribus meis, tam alto cordis noſtri ſinu reconditus, ut dictu facile non ſit. Animadverti quippe inter ſermones noſtros eximium in te hujuſce pietatis affectum, qui te mihi longe venerabiliorem reddidit, quam aurum, purpura, regiuſque ille apparatus. Quidni? ſunt enim iſta mortalia, mortaliumque inſtituta, illa vero immortalis eſt, immortaleſque conſtituit amatores C ſuos. Licet omnes vi ſuæ claritatis illuſtret, neſcio quo pacto tamen gratius in eis elucet, qui celſiore dignitatis apice præditi, illi inhærent, ceteraque præ illius amore negligunt atque deſpiciunt. Scitum eſt illud divinæ vocis oraculum: *Ego honorantes me honorificabo.* Itaque ut amori meo aliqua ex parte ſatisfacerem, tibique, cui multum debeo, fomenta ſuggererem ad colendam toto animo, ut inſtituiſti, pietatem, munuſculum ingenioli mei ad te miſi, libelloſque tres ſummi ac ſanctiſſimi viri Johannis Chryſoſtomi, cui ab oratione aurea cognomen fluxit, nomini tuo dedicavi. Quo D in opere vir ille eximius vires omnes ingenii exerit, ut conſoletur Stagirium monachum, hominem ſanctum & conjunctum ſibi fideliſſima gratia. Atque ut noris quam arduum opus aggreſſus ſim, amicus ille ſuus divino judicio permiſſus eſt a dæmone corripi, atque poſt plurimos in Dei opere exactos annos. Qua ex re cum fere in deſperationem præcipitaretur, Johannes noſter ita illum conſolatur, tam multis rationibus nititur, ut conſtantiſſime perferre ſpiritum illum impurum infeſtumque vexatorem perſuaſerit. Suſcipies igitur grate ac placide, princeps religioſiſſime, hoc officium no- E ſtrum, munuſculum licet, ab animo tamen tibi deditiſſimo profectum, relegenſque eos libellos intentius, invenies profecto reconditum in eis magnum pietatis nutrimentum. Hoc enim tam dulci, tam ſancto, tam gravi verbo exſatiari non poſſum, inhærebitque memoriæ interpres, etſi parum peritus, minuſque idoneus ad transferendum eloquentiſſimum virum, fidus tamen atque

Digitized by Google

amantiſſimus tui. Celſitudinem tuam humilem ac ſubditam ſibi, meritoque ea ratione celſiorem & æternam futuram Chriſtus Deus noſter omnipotens incolumem ſervare dignetur, Domine amantiſſime & nimium dilecte Deo princeps.

Johannis Chryſoſtomi ad Stagirium monachum arreptitium, de Providentia Dei liber primus.

Oportuerat quidem, ô mihi amantiſſime omnium Stagiri, fueratque ſane convenientiſſimum nos tibi tunc adeſſe, &c.

PRÆFATIO AMBROSII Camaldulenſis in ſancti Johannis Chryſoſtomi libros adverſus vituperatores vitæ monaſticæ.

Ex mſ. canonic. regul. Feſulan.

DOmino amantiſſimo ac merito venerabili patri Matthæo Ambroſius.

Exegiſti a me jure tuo, ſenex optime atque ſuaviſſime, ut exercitii cauſa aliquid ſacrarum litterarum ex græco converterem. Aiebas enim fore optimi auſpicii, ſi hujuſce monumentis primitias ſtudiorum meorum conſecrarem; facturumque rem convenientiſſimam & voto & inſtituto meo, ſi non minus ſtudii, operæ & diligentiæ in transferendis noſtratis philoſophiæ magiſtris oſtenderem, quam feciſſent ætate noſtra hodieque facerent nonnulli clariſſimi atque doctiſſimi viri familiares noſtri in convertendis externæ ſapientiæ auctoribus. Ego itaque etſi viris illis ingenio, doctrina, ſtudio, longe inferior ſum, nullaque his ratione conferendus; nihil tamen mihi minus integrum exiſtimavi, quam votis tuis tuæque adeo rationabili deeſſe poſtulationi: negotiumque iſtud transferendi, fretus juſſione atque auctoritate tua, utinam tam fauſte & feliciter, quam promte & obtemperanter aggreſſus ſum. Sed cum aliquid transferre cuperem, quod propoſito noſtro & vitæ inſtituto maxime conduceret, opus egregium offendi beati Johannis Conſtantinopolitani epiſcopi, cui Chryſoſtomi nomen oratio aurata dedit, tres in libros diſtinctum. Quo in opere ſummus ille vir philoſophiam noſtram contra vituperatores & derogatores omnes ita magnifice, tantaque vel orationis dignitate, vel argumentorum vi, vel ſententiarum ubertate tuetur; ut omnibus poſthac maledicis ora perpetuo ſilentio obſtruxiſſe videatur. Id igitur ego eo lubentius convertere inſtitui, quo ſummæ ſpei adoleſcentibus noſtris, atque omnibus ubique monachis, maximo & ſolatio & uſui fore arbitratus ſum: cum illi cauſam ſuam animadverterint ante mille annos a præſtantiſſimo viro tanta vel cura ſuſceptam, vel elegantia & ubertate defenſam. Præterea plurimorum qui vitæ præſentis commodis & voluptatibus addicti, monaſticæ vitæ inſtituta carpere non deſinunt, hoc ſtudio & labore noſtro vel reprimendam audaciam, vel inſtruendam ignorantiam putavimus. Eſt enim incredibile quantum negotii, quid moleſtiarum ab ejuſmodi hominibus perpeti cogamur; quantumque illi nobis obſtrepant, ſi quando illorum liberos aut propinquos, alia aliqua ex parte neceſſarios, milites Chriſti ſe profiteri atque in ejus ſacramenta jurare cupientes, in noſtrum cœtum admiſerimus. Quod fere monaſteriis omnibus & religioſis congregationibus contingit: quorum in manus libri iſti ſi inciderint, nonnihil de irrationabili furore & inconſultiſſima indignatione remittent: & niſi fuerint penitus excordes, manus etiam fortaſſis dabunt, cum viderint ſe tot & tam variis doctiſſimi viri rationibus concluſos & circumſcriptos. Tu itaque, mi ſenior optime atque jocundiſſime, hos libros ita leges, ut ab ingenio parum exercitato traductos memineris. In quibus ſi quid inconcinnius dictum offenderis (offendes autem plurima) imperitiæ interpretis imputes velim. Neque enim tantum mihi arrogo, ut putem me eloquentiſſimum virum pari orationis luce transferre potuiſſe: immo vero non ambigo quin illum ſeſe longe inferiorem in lingua noſtra videri fecerim; cum in ſua, hoc eſt in græca, incredibili facilitate & ubertate fluat. Quibus ego in rebus illum ſi, ut erat optimi officium interpretis, imitari non potui; tibi in primis, pater optime, imputare debebis, qui immemor virium noſtrarum, eaſque amore potius quam ratione metiens, rem doctiſſimorum virorum ab imperito requiſiſti. Ego enim, cum tuam juſſionem mihi minime ſpernendam ſeu detrectandam arbitrarer, malui in me eloquentiam deſiderari quam fidem. Eſſet enim profecto parum grati & minime officioſi animi, hujuſmodi abs te injunctum munus recuſare: cum græcas ipſas latinaſque litteras tuo potiſſimum beneficio & auxilio ſim conſecutus. Cordi vero eſt, ſi hoc exercitationis genus tibi gratum eſſe cognovero; ſique tua fuero auctoritate confirmatus, graviuſque otio noſtro conſulueris, nonnulla etiam ejuſdem viri monumenta (ſunt autem fere innumerabilia) ſimili ſtudio ac labore convertere, tuoque dicare nomini: ut hoc vel minimo officio incredibili in me amori tuo ſatisfaciam. Ita tamen, ut pro hoc qualicumque labore meo ampliſſimum ſemper orationum tuarum munus abs te repoſci intelligas.

Cum templum illud pervetuſtum & percelebre, quod Jeroſolymis fuerat, multis annis everſum atque ſolo adæquatum, longiſſima ex captivitate redeuntes erigere atque inſtaurare Hebræi cuperent, tum vero

Digitized by Google

feri quidam ac barbari immaneſque homines, quos neque tantæ virorum cladis miſericordia ulla ſubierat, &c.

PROLOGUS AMBROSII MONACHI in tralationem a ſe factam operum ſancti Johannis Climaci.

Ex mſ. Vaticano.

DOmino amantiſſimo & merito venerabili patri Matthæo Ambroſius.

Hortatus es, domine amantiſſime & merito venerabilis pater, ut fratrum noſtrorum commodis conſulens, beatiſſimi viri Johannis, cui ob inſignem, ut puto, eruditionem B Scholaſtici cognomen fuit, opus illud egregium, in quo totius monaſticæ perfectionis norma rectiſſime traditur, meo labore & ſtudio in latinum nova traductione converterem. Aiebas enim priorem illam interpretationem tibi parum ſatisfacere, viderique ad intelligendum difficillimam, difficultatis ipſius cauſam prudentiſſime conjiciens, quod is ſcilicet qui prior tranſtulit, quicumque tandem ille fuerit (nam temere id diffinire non audeo) nimium inhæſiſſet litteræ, atque contra veterum eruditorum præcepta, de verbo ad C verbum tranſtuliſſet: expetebaſque a me, ut ſenſum illius viri apertius atque lucidius promerem. Id ego negotium, etſi, præterquam erat laborioſum, plurimorum etiam patere morſibus non ignorabam, (neque enim deerunt qui me ſuperfluum quemdam &, quod gravius ſonat, arrogantem & temerarium inſimulent, qui poſt priorem illum interpretem, quam afflatum Sancto Spiritu id opus tranſtuliſſe pertinatius fortaſſe quam conſideratius aſſeverabunt, denuo transferre auſus ſim,) ne tamen diu reluctando criminis in te fierem reus, neu fratrum no- D ſtrorum, qui id tecum avidiſſime expetebant, quique mihi vita mea cariores ſunt, votis deeſſem; fretus orationibus atque auctoritate tua, me totum ad obtemperandum contuli, ipſumque opus ex integro converti, prioris illius interpretis veſtigia omnino deſerens, ſenſumque ejus lucide, quantum pro ingenii tenuitate licuit, exprimere conatus ſum. Sane iſtiuſmodi hominibus, qui laborem hunc noſtrum, ſive caritate inſtincti, mihique a vanitate metuentes, ſive ſtomacho ſuo ervientes, inutilem & minime neceſſarium dicturi ſunt, pro me ipſe reſ- E pondebis. Æquiſſimum enim meo quidem judicio videtur, ut tibi curam hanc totam reſpondendi permittam, qui me ad id opus tanto vel jubentis imperio, vel affectu blandientis hortatus es, ut ſcelus maximum exiſtimarem votis tuis diutius reluctari. Sciant tamen qui erunt ad vituperandum proniores, me non ſine certa ratione hoc feciſſe. Cum enim ſim (quod ingenue ac libenter confitebor) juris tui, quid mihi minus integrum eſſe potuit, quam non dicam juſſioni, ſed vel voluntati tuæ contradicere? Aut igitur iſti quid ſit virtus obedientiæ ignorant, aut calumniari irrationabiliter videntur. Præterea traductionem illam eſſe obſcuriſſimam nec ipſi quidem negabunt. Quod ergo crimen meum eſt, ſi quod ille obſcurius tranſtulit, apertius ipſe & aliquanto etiam latinius convertere conatus ſum? Porro quam fuerit interpres ipſe eruditus, quid attinet dicere? Contendant iſti peritiſſimum illum in utraque lingua extitiſſe, ego ab illis longe diſſentiens, in neutra illum ſatis plenum fuiſſe veraciter aſſeverabo. Nam græca pleraque non recte intellexiſſe cuilibet ejus linguæ vel mediocriter perito facile conſtabit; & latina erudite poſuiſſe qui affirmat, ſeſe imperitiſſimum eſſe haud obſcure ſignificat. Sanctiſſimum illum virum fuiſſe ſi aſſerant, facile ac perlibenter conſentiam: non tamen quia ſanctus fuerit, eruditum etiam fuiſſe ſequitur, atque idoneum ad transferendum. Aliud enim ſanctitas eſt, atque aliud eruditio. Immo vero ſi ſanctus fuit, ne id quidem tentare debuit, quod commode complere non poſſet; neque id opus ſubire, quod virium ſuarum excederet modum. Facit enim injuriam doctiſſimo viro, qui illum imperite ac ruſtice loquentem reddit. Sed hoc fortaſſe liberius quam verecundiæ meæ conveniebat. Neceſſario tamen, ut reor, a me dicta ſunt, ne ſine cauſa me tranſtuliſſe homines exiſtiment. Habes, pater optime, quid hujuſmodi hominibus, quantum ego arbitror, a te reſponderi poſſit. Tibi enim, ut dixi, curam iſtam delegavi. Reliquum eſt ut nos ſicut verbis inſtruis, ita orationibus juves, quo pelagus iſtius ſæculi undoſum ac procellis ſævientibus invium, precum tuarum remigio tuto trajicere poſſimus. Sanctam venerandamque canitiem tuam Chriſtus Dominus noſter ævo longiore tranquillam tueatur, domine venerabilis ac merito deſiderabilis pater.

Incipit vita ſancti Johannis Scholaſtici a Daniele monacho ſub compendio ſcripta.

Quænam hunc divinum virum civitas tulerit, atque ante cœleſtis militiæ glorioſam exercitationem educaverit, non facile dixerim, &c.

PRÆFATIO AMBROSII monachi in librum S. Baſilii epiſcopi de vera Virginitate.

Ex Biblioth. Prædicat. Florentiæ S. Marci.

DOmino venerabili atque omni caritatis officio ſuſcipiendo patri Gabriëli Ambroſius.

Prolixum librum ſancti Baſilii Cæſarien-

Digitized by Google

ſis epiſcopi, viri profecto graviſſimi, de vera integritate Virginitatis inſcriptum ex græco converti. Quippe amœna ipſius operis frons atque honeſtiſſimus titulus ad perlegendum primo; tum etiam ad ſcribendum facile impulerat. Neque vero ab inſcriptionis gratia cetera diſſentiebant; verum pulcherrimo veſtibulo reliquæ ſtructuræ partes reſpondebant. Tanta enim diligentia patronus ille pudicitiæ adeo inſignis virginitatis decus componit, ornat, inſtituit, tanta cura tuetur, armat, munit; tanta denique vigilantia inſidias omnes præcavet, detegit, aperit, ut meo quidem judicio nemo umquam eam rem egerit diligentius. Licet enim permulti, immo fere omnes eccleſiæ magiſtri, tum Latini tum Græci, virginitatis inſigne ſummis extulerint laudibus: atque ad eam ſervandam plurimis ingenii ſui præclariſque monumentis hortati ſint: nullus tamen ita ex amuſſim cuncta proſequitur. Id ſane traducendi onus etſi virium mearum modum excedere non ignorabam, quia tamen perutile fore arbitratus ſum, promte libenſque ſubii: paſſus tanto viro aliquid immo vero plurimum de eloquii dumtaxat venuſtate detrahere: quam quidem imitari velle facilius fuit, quam poſſe felicius, dum præclaram ejus ac neceſſariam ſaluberrimamque doctrinam latinis auribus traderem. Tibi vero, pater optime, id opus tuoque nomini dicandum fuit, ut eximio in me amori tuo & officio meo aliqua ex parte ſatisfacerem. Accipies grate pro tua humilitate munuſculum ab ingenio tenui, ſed plane tibi deditiſſimo animoque in te gratiſſimo profectum; atque intentius leges. Invenies profecto, non ambigo, in illo gratiæ plurimum, dum familiare illud ſtudio tantaque celebrari laude perſpexeris, ut majore certe nequiverit. Venerationem tuam Chriſtus Deus noſter omnipotens quietam ac tranquillam ævo longiore tueatur, domine venerabilis ac deſiderabilis pater.

Incipit liber ſancti Baſilii Cæſarienſis epiſcopi ad Letoium Melitenſem epiſcopum de vera integritate Virginitatis feliciter incipit.

Cum plurimi ex his qui immortalem ſponſum noſtrum familiarius ambiunt, quoſque ad conſiderationem veræ honeſtatis cœleſtis vulneravit amor, varias intra ſanctam eccleſiam virtutum ſpecies a pleriſque ſtudioſe arripi atque exerceri cernerent, alii quidem virginitatis laudes, *&c.*

AMBROSII CAMALDULENSIS epiſtola in verſionem VII. homiliarum S. Ephrem.

Ambroſius monachus Coſmo ſuo viro Cl. Pl. S.

Peregrinum nuper offendi e Syria, ut aiebant, profectum ad nos ætate longævum, ſtatura procerum, ſed jam ſenio incurvum, vultu placido atque decorum aſpectu, ipſo denique & habitu ſanctitatis inſignia præferentem, ſuffuſum oculos lacrymis, ſed ita ut ex eis ori & nihil dignitatis detractum & plurimum auctoritatis & gratiæ videretur adjectum. Sicque ex ea perpetua fere profuſione lacrymarum faciei nihil fœditatis, nihil ſqualoris inſederat, ſed evaſerat tanto ſerenior, nitidior, comptior, omniumque intuentium in eum provocabat affectum. Ego cui ſenectus non ignava ſummæ ſemper venerationi fuit, quique, tu minime ignoras, ex inſtituto meo jam pridem ſenibus optimis, & obtemperare promte & libentiſſime obſequi ſeduloque miniſtrare conſuevi, nactus hujuſmodi hominem, captuſque tanta oris gratia & dignitate, ardebam eum alloqui, ejuſque familiari frui contubernio, ſperans, id quod erat ſane veriſſimum, ex ejus collocutione me & utilitatis plurimum & voluptatis percepturum. Poſita itaque pauliſper verecundia, accedo propius, ſenemque officioſiſſime ſaluto, a quo viciſſim blande reſalutatus, inter ſalutationis verba ſolemnia animadverto græcæ locutionis gnarum. Tum vero majori conſtantia in ejus amplexus effuſus, & ſancta oſcula libans, apprehenſa illius dextera, impetravi non multis precibus haud ab invito, ut cellulam noſtram inviſeret, noſtroque aliquandiu frueretur hoſpitio. Secutus eſt ſponte, votiſque meis hilariter annuit. Quid multis immorer, ubi conſedimus, ab ipſo ſtatim ſermonis exordio animadverti ſenem meum divinarum rerum peritiſſimum, flagrantem eximiæ pietatis affectu, ardore divinæ caritatis incenſum, ſollicitum, intentum, pervigilem, torporem atque deſidiam omni ſermone laceſſantem, compunctionis amiciſſimum, id quod ille ejus adeo illuſtres lacrymæ haud obſcure ſignabant, remiſſionis ac noxiæ ſecuritatis inimicum, lenem, placidum, mitem, vitia ubique reſecantem, laudantemque virtutes, affectus denique noſtros ad amorem Dei ſæculique contemtum, ad ambienda æterna præmia, formidandaque ſupplicia potentiſſime moventem. Deus bone, quid gaudii, quid ſolatii, quantumque emolumenti ex hoſpitis adeo inſignis ore percepi, cum me dies ac noctes plurimas perpetua oratione alloqueretur. Nihil ejus vel aſpectu gratius, vel doctrina

Ex mſ. reginæ Sueciæ.

ſalubrius, vel conſuetudine carius, jucundius, lætius dici aut fingi poteſt. Verum inter hæc gaudia noſtra quibus plures dies incredibiliter affectus ſum, tu, quem maxime diligo, cuique omnia debeo, ſæpe in mentem veniebas, cupiebamque te feſtivitatis noſtræ tantæque lætitiæ participem fieri, tantique hoſpitis, ſi fieri ulla ratione poſſet, guſtum aliquem capere. Sed cum perdifficile id videretur, quod eſſet ille penitus noſtri ſermonis ignarus, induxi placidiſſimum ſenem, ut commodi tui atque conſolationis cauſa latine quoque loqui diſceret. Neque ſane abnuit ſenior ſanctus, ut mihi tibique morem gereret, atque in primis ſanctæ caritati ſatisfaceret. (Eſt quippe mecum tui amantiſſimus) præter ætatis conſuetudinem ſe mihi in diſciplinam dare, meque docente paucis diebus ita linguam noſtram conſecutus eſt, ut meo quidem judicio latine melius & eruditius loquatur quam græce.

Hunc ergo tu tantum talemque hoſpitem, Coſme, unicum virtutis ac nobilitatis decus, nominiſque tui ornamentum, & ex merito ſuo, & ex inſtituto tuo, & ex commendatione noſtra grate reverenterque ſuſcipies, habebiſque in honore apud te, omnique officio ac veneratione tractabis.

Ceterum nullus ei abs te honor major, nullum quod pluris faciat officium deferri poteſt quam ſi illius fruaris affatu; ſi omiſſis, quantum licet, publicis privatiſque negotiis, te ad eum ſæpius conferas, hoſpiteque tuo remotis arbitris congrediare: cupit enim ille te liberum expeditumque ſecretius alloqui. Quod cum alias ſemper utiliter faceres, tamen hoc ſacri ſolemniſque jejunii tempore neceſſario tibi faciendum eſſe cenſeo. Debent hoc ſibi non immerito vindicare ſanctorum reverentia dierum, ut ſolitis bonorum operum ſtudiis aliquid adjiciamus, noſque ipſos atque conſcientias noſtras diligentius diſcutiamus. Quod minime implere poſſumus, niſi mortalium occupationum pauliſper cura & cogitatione poſtpoſita. Nam quo pacto hujuſmodi curarum pulvere turbatum oculum in cordis penitiora infigere poſſumus, & ſubtilius abdita quæque rimari, cum ne ea quidem quæ ſunt ante oculos plane diſcernere ac dijudicare valeamus. Ad hoc nempe hoſpitem noſtrum, ut ad te maturius proficiſceretur oravi, quod omnis ejus ſermo, totaque doctrina apertiſſime tempori congruat. Nihil enim ille humile, nihil abjectum, nil molle, nil infimum aut ſentit, aut loquitur: ſed omnis ejus oratio de Deo eſt, rebuſque divinis, de pœnitentia, de judicio futuro, de æterna vita, gaudioque juſtorum, de reproborum pœnis, de acquirendis conſummandiſque virtutibus, de vellendis radicitus vitiis. Jam vero laudatiſſimam illam Platonis ſententiam, qua ſummam philoſophiam meditationem mortis eſſe diffinivit, ita probaſſe deprehenditur, ut omnis ejus ferme ſermo in ea tuenda verſari videatur. Terret, refovet, blanditur, hortatur, ac per varia diſputationum genera nuſquam fere niſi læta ac renitenti facie cernitur, etiam dum vitia objurgat, lenitatis gratiam in ore ſervat, ſeipſum dejicit ſemper, numquam inſolenter attollit. Sed quid ego de hoſpite noſtro tam multa, facies ipſe periculum, ipſeque integerrime judicabis, ac de eo quid ſentiendum ſit ſtatues. Qui ſi videbitur interdum horridiore genere dicendi uti, omnemque fere cultum orationis obmittere, partim ætati concedendum eſt quæ ea eſt, ut non capiat orationis ornamenta, ſenex quippe priſcam illam dictionem imitatur, partim materiæ imputandum, quæ profecto ea eſt, ut non capiat orationis ornatum, partim immodicæ feſtinationi meæ acceptum referendum. Dum enim illum ad te mittere, ejuſque votis morem gerere præpropere ſtudeo, minus fortaſſe limatus evaſerit, quam ſi pluſculum temporis fuiſſet apud me. Magnam tamen ubique copiam licet admirari, mirumque in modum ipſa negligentia orationis, ut de induſtria aſſumpta, plus placet. Sed nec ego nimium imprudens ſum, qui ultra te protraham ſermone noſtro, cum impræſentiarum ſit hoſpes ille noſter, ad quem tota intentione audiendum præparare te ſtudui, habenda illi reverentia, neque committendum, ut diutius vacet apud te. En adeſt, illum amplectere, illique potius aures atque animum applica, jam enim tecum illum relinquo.

PRÆFATIO AMBROSII Camaldulenſis in verſionem Laërtii ad Coſmum Mediceum.

CLariſſimo ac optimo viro Coſmo de Medicis, Ambroſius in Domino æternam ſalutem. *Ex mſ. cardinalis Ottoboni.*

Evolventi mihi quædam græca volumina, venit ad manus Laërtii Diogenis de Philoſophis prolixum opus. Id, etſi auctori plus in legendo ſtudii, quam in ſcribendo diligentiæ fuiſſe ex ipſa lectione deprehenderam; quia tamen varia erat hiſtoria, & plurima cognitu neceſſaria continere videbatur, Latinum facere, amicis maxime id fieri orantibus, ſtatui. Quamquam enim ſacris transferendis jam pridem ſtudium omne tempuſque devoveram, eſſetque id religionis inſtituto conſentaneum, ab hoc tamen veluti curriculo modice deflectere, ut ſtudioſis morem gererem, haudquaquam reprehenſibile exiſtimavi; immo hoc ipſo labore meo fore, ut Chriſtianæ pietatis & gratiæ dignitas magis pateſceret, ac per id fides

Digitized by Google

fides in Deum pronior atque ardentior ſurgeret, ratio veriſſima ſuadebat. Quando enim inter illos qui ſapientiæ ſæcularis fuere principes, tanta de Deo rebuſque & divinis & humanis opinionum concertatio eſt, ut ſe invicem deſtruant, neque ubi conſiſtas reperire poſſis; majore profecto alacritate animus divinæ dignitatis amplectitur gratiam, atque ad fontem veritatis accurrens, veteris ſqualorem miſeratur erroris. Etſi enim apud illos ſparſim probabilia quædam & veritati conſona invenire eſt; mens tamen tanta opinionum varietate fatigata, libentius & gratius intra cubilia veritatis ſe recipit, & divinis libris ac litteris hauriendis majori deinceps deſiderio inhiat. Et ipſa tamen quæ apud nobiliores quoſque philoſophos de Deo, de cœlo, corporibuſque cœleſtibus, de natura rerum ſubtiliter ac vere diſputata ſunt, veritati Chriſtianæ maxime adſtipulantur. Merebatur enim profecto tam egregia indagandæ veritatis intentio, opera illa tam acris, adeo celebre ſtudium, ſudoris ſui fructu non uſquequaque deſtitui; Deo id permittente, ut illorum quoque teſtimonio fides vera firmamentum ac robur acciperet. Multa in his & dicta graviter, & facta conſtanter invenias: ut non modo ex eorum libris fidem inviolabilis veritas capiat, verum exemplis quoque religionis noſtræ incitamentum virtutis accedat. Quam fœdum enim, quamque plenum dedecoris eſt, ſi Chriſtianum hominem & de Deo ſuo pendentem, & cui æternæ vitæ ſpes certa ſit, virtuti & continentiæ dare operam pigeat: cum gentiles viros, & a veri Dei cultu ac religione longe alienos, probitati, modeſtiæ, frugalitati, ceteriſque id genus humani animi ornamentis impenſius ſtuduiſſe compererit. Pleraque exempla hujuſce pene dixerim evangelicæ perfectionis proxima ſunt, ut pudendum vehementer & erubeſcendum ſit, ſi id minus exhibeat Chriſti quam mundi philoſophus, pluſque in gentili pectore poſſit amor gloriæ inanis, quam in animo Chriſtiano religioſæ pietatis affectus. His atque hujuſmodi rationibus facile mihi perſuaſum eſt, ut hoc traducendi munus non modo ut inutile non aſpernarer, ſeu ut noxium fugerem: ſed contra penitus ut commodum ac neceſſarium conſtanter aggrederer. Nempe ſi quem forte plus æquo ejuſce hominum admiratio rapiat, eorumque geſta noſtratis philoſophiæ præferre ſeu conferre etiam exemplis velit, id quod ſolum ferme timemus: is leniter admonendus erit ſolidam potius virtutem, quam adumbratam virtutis imaginem admiretur. Et hi enim ipſi quos ſtupet, quam miſerabili interdum lapſu corruerint, ex ipſa lectione docebitur, ſi cuncta diligenter expenderit. Tibi itaque, Coſme vir humaniſſime, & Chriſtianæ nobilitatis decus, hoc opus dedicandum fuit, qui & auctoritate tua in primis nos ad illud impuliſti, & gentilis ac noſtræ philoſophiæ peritiſſimus, quanta ſit utriuſque differentia & dinoſcere, facileque & dijudicare conſtanter conſueſti. Neque id modo, verum & de labore ipſe noſtro judicabis. Eo enim libentius de ingeniolo noſtro ferendam tibi ſententiam permitto, quo maturitati gravitatique judicii conjuncta benivolentia ſingularis errata noſtra faciliore donabit venia, verecundiæque conſulet noſtræ, quæ ſeveriorem cenſuram reformidans, eumdem ut cenſorem & patronum habere cupit. Sane quoniam verſus plurimos & diverſi generis, tum alienos, tum ſuos auctor interſerit, quod abhorrere videretur a gravitate hiſtoriæ, illos traducere conſulto obmiſi: ita tamen ut nihil deeſſe ex ſenſu neceſſario ſim paſſus. Simul & rauca vox prolixam cantionem, ad quam nequaquam ſuffeciſſet, declinavit, ne riſum moveret audientibus. Plura quidem inſerta ſunt parum pudice tum dicta, tum facta, & quæ pudorem exagitent: ſed illa quoque non obmitti & lex interpretandi & vera ſuaſit ratio. Sed ſatis iſta ſuperius. Tu ſi qua ſuperflua exiſtimaveris, jure tuo reſecabis. Vale.

Laërtii Diogenis vita atque ſententiæ eorum qui in philoſophia claruerunt, liber primus incipit feliciter.

Philoſophiam a barbaris initia ſumſiſſe plerique autumant: namque apud Perſas claruiſſe magos, Babyloniis ſive Aſſyriis ejus rei principes fuiſſe Chaldæos, Gymnoſophiſtas Indis, Celtis ſeu Gallis Druidas, *&c.*

PROLOGUS MICHAELIS monachi in libros epiſtolarum Ambroſii ad Coſmum Medicem.

EXegiſti a me ſæpenumero pro tua in me benevolentia, Coſme noſtræ civitatis decus atque totius Latii & virtutis & nobilitatis ampliſſimum ornamentum, ut noſtri Ambroſii, viri per omnia integerrimi, & noſtra ætate, cum latinæ tum græcæ & hebraicæ linguæ apprime eruditiſſimi, epiſtolas paſſim per orbem fere univerſum diſperſas corpus in unum concluderem. Aiebas enim cum conſtet doctiſſimos viros, qui & ſapientia divina & externa mundo claruere, habuiſſe nonnullos qui dictata eorum memoriæ & litteris ſumma cum diligentia mandare curarunt: cur non æque & nos, quibus poſt tot & tam præclara ingenia non, defuere viri in omni dicendi genere & eruditione admodum exercitati, illorum exemplo provocati, quicquid ſummo negotio & ſubtili ingenio edidere, litteris

committere, poſteriſque noſtris legendum omni ſtudio tradere ſatagimus? Omitto impræſentiarum narrare viros doctiſſimos temporum noſtrorum: ad Ambroſium noſtrum oculos dirigamus, cujus ingenium, facilem dicendi copiam, atque eruditionem quis umquam merito exprimere atque laudare poſſet? Sunt enim apud nos opuſcula plurima, & quædam alia quæ ob incuriam imperitorum deperiere, in Romanam linguam magna profecto cum venuſtate per eum de græco turbine converſa; alia vero ex proprio ingenio elucubrata, ob penuriam notariorum qui illa colligerent, in manus plurimorum collapſa atque diſperſa non ignoramus. Ne igitur tam pretioſus theſaurus abſconditus ac ferme ſepultus abjectuſque negligatur a nobis, in te ſolum, qui a teneris annis illius mores, vitam, doctrinamque ſectatus es, meæ mentis oculos conjeci, ut veluti induſtrius negotiator tanti viri pretioſiſſimas minutias in unam compagem colligas atque componas. Facies profecto rem gratiſſimam, cum his qui ejus abſentiam moleſte ferunt, tum litterarum ſtudioſiſſimis, qui ex ſua eloquentiæ venuſtate plurimum emolumenti ſibi vindicabunt. Cum ego tacitus fixis in terram obtutibus hunc virum taliter mihi loquentem intenta aure perciperem, vehementer obſtupui: &

A niſi pauliſper ſua lenitate ac manſuetudine animi mei puſillanimitatem roboraſſet, procul dubio contabuiſſem, & mutus ac elinguis effectus eſſem. Reſponſionem utique meam pauliſper tamen diſtuli, & quid fari deberem prorſus ignorabam. Quippe paupertatis ingenii mei conſcius, ſuſpenſus & hærens permanſi pluſculum temporis. Tandem pauliſper oculos erigens, & humaniſſimi viri præſentiam intuens, voce ſubmiſſa virum tam præclarum cœpi alloqui: Rem profecto arduam ac perdifficilem, Coſme, B injungis: quippe ego ex inſtituto meo in monaſterio clauſus, cum vagari pro mei habitus honeſtate non liceat, quanam tandem ratione de manibus tum doctiſſimorum tum imperitorum extorquere ac eruere potero memorati Ambroſii epiſtolas. Fretus tamen ope & auxilio tuo aggrediar quod injungis. Si quid vero præpoſterum offenderis, veniam dabis: quia non eodem tempore ad me illæ delatæ ſunt, & ob id ſuum ſervare ordinem minime potui. Leges tamen eas attentius, vir clariſſime, quia ex earum le- C ctione addiſces vitæ illius ſanctimoniam, conſtantiam in adverſis, humanitatem quoque viri procul dubio ſingularem. Accipies igitur exiguum munus ab animo profectum tibi deditiſſimo, utque tui profecto in me amoris ſit perpetuum monumentum.

LITTERÆ DOCTISSIMORUM VIRORUM

AD AMBROSIUM MONACHUM.

EPISTOLA PRIMA
Xanti Balli.

De Lactantio, an a fide deviarit, & de Cretenſis inſulæ libris.

Ex mſ. Eremi Camaldulenſis.

XAntus Ballus Panormitanus, optimo patri Ambroſio, græcarum & latinarum litterarum eloquentiſſimo, ſalutem.

Multa me ſuadent, vir religioſiſſime, tecum familiariter agam, & a tuis optimis ſtudiis tuaque ſanctimonia avocare, cum caritas qua in ſtudioſos omnes teneris, qua omnes Chriſtianos complecteris, tum ea quam mihi tua liberalitate dediſti adverſus te fiducia, tum & ignoratio mea qua in præſens verſor.

Reverſo jam Piſas mihi Lactantii Firmiani eloquentiſſimi viri opuſcula duo primùm offeruntur, de Dei Opificio, & Ira, quæ librarius quidam nuper abſolverat. Illos ego non emendo ſolum, verum, quod a te monitus ſum, ſatis his in libris a fide deviaſſe, accuratiſſime lectito, minutimque omnia pondero. Nihil mihi emendandum Firmia- D num dixiſſe viſum eſt, nihil non Chriſtianiſſimum inveni: omnia religioni noſtræ conſentanea mihi viſa ſunt. Ea cauſa maxime vereor, ne male cum Lactantio ſentiam: neve incautus in fide peccem vehementer timeo. Quamobrem te enixiſſime obſecro, qua in re, quave ratione his in opuſculis a fide alienus Lactantius ſit, me per epiſtolas doceas. Haud enim me parvo donabis munere; ſiquidem maximum immineat animæ meæ periculum. Subinde aliud etiam inveni, quod me haud parum pedes figere coëgit, cujuſdam Auli-Gellii ſententiæ non immemor, qui hominem ab humo dictum E eſſe negat; &, quod plus eſt, vehementer eos errare dicit, qui hoc exiſtimarent. Lactantii hæc verba ſunt: Si enim corpus hominis ex humo fictum eſt, unde homo nomen accepit; animus ergo qui ſapit, rector corporis & alia. Vides doctiſſimum & elegantiſſimum virum quam a Gellio diſſentiat. Utra eorum opinio verior ſit, doceri abs te cupio. Tametſi interea temporis hac in re Lactantio magis adhæream, utpote Chriſtiano viro, & qui diligentius eam rem ſcrutatus fuerit.

Digitized by Google

Perindie Cretenſem quemdam inveni, quocum mihi non longa familiaritas eſt, quem poſt ea quæ cogniti primo congreſſu dicere ſolent, primùm de libris expeto. Reſpondit complures in ea Inſula libros eſſe, & vilioris pretii. Percontor ulterius, quorum librorum tantam ipſi ubertatem habeant. Sacrorum dixit & Homeri. Nam Biblia magni pretii eſt. Ipſe, ut dicebat, duo abhinc ſunt anni, veterem & novam legem caracteribus tranſcriptam, quinque aureis emit, eamque in præſentia habere domi, in qua ſe plurimum oblectet, pupillaque oculi cariorem habeat. Ego tamen arbitror, ſi quis horum, qui huic civitati præſunt, maximis precibus ſecum ageret, Græculumque caput blanditiis demulceret, non difficulter mutaretur Græculus. Hæc tua ſit cura. Non enim adeo hic potens ſum, ut vel Græcum flectere, vel a cive hoc impetrare poſſim. Si quando Græcus Siciliam veniet; veniet autem, ſpero; qua diligentia ipſum curabo, videbis: ſi magnatum, ſi præſidum, ſi ipſius denique principis preces valebunt, equidem quoad votis tuis faciam ſatis, non quieſcam. Vale. Valeat frater Jacobus, vir officioſiſſimus. Nicolaum Nicoli ex me ſalutes, obſecro, & Carolum Arretinum. Ex Piſis III. idus Februarii.

II. Auriſpa Ambroſio monacho viro ſancto & doctiſſimo ſal. pl. *Litterarum bajulum natum ex clariſſimo patre & ſapientiſſimo viro ei commendat, quem ait e Sicilia viſendi Ambroſii cauſa diſceſſiſſe.* Ex Ferraria cal. Septembris.

III. Leonardus Juſtinianus integerrimo viro Ambroſio monacho Pl. Sal. Superioribus diebus litteras tuas accepi, *&c.*

IV. *Idem eidem.* Non dubito te annum proxime præteritum, *&c.*

V. *Idem.* Thomas Pontanus, lepido ingenio juvenis, *&c.*

VI. Bernardus Juſtinianus ſanctiſſimo viro Ambroſio, ſal. Etſi plane intelligam ea minime in me eſſe, *&c.*

VII. Leonardus Juſt. Ambroſio viro ſanctiſſimo & doctiſſimo, ſal. Tuæ me ex Faventia proximæ litteræ, *&c.*

Franciſci Philelphi *duodecim ad Ambroſium litteræ.*

Stephani Portii Romani *duæ breves & parvi momenti.*

EPISTOLA XXII.
Auriſpæ.

Laudat eum de eruditione.

AUriſpa Ambroſio monacho viro religioſiſſimo atque optimo, ſal. pl.

Nec diuturnum nec perpetuum ſilentium ſingularem quamdam erga te benevolentiam meam aliqua ex parte inficere poſſit. Talem enim opinonem de te jam diu indui, ut neminem tibi præſtantia ingenii tui, & ſingularium virtutum tuarum divinitate comparandum putem. Quas ob res, clariſſime vir, te colo atque obſervo, ut numen quoddam mihi propitium, putoque totius Italiæ atque horum temporum te maximum ornamentum eſſe. Sed hæc apud te ſileo. Heri mihi epiſtolæ tuæ ſuavitate pleniſſimæ redditæ ſunt .... Ad ceteras epiſtolæ tuæ partes particulatim non reſpondeo, quando litteras his alligatas, quas Nicolao noſtro mitto, aperias, quæ ferme omni ex parte litteris tuis reſpondebunt... Demetrium noſtrum ex me ſaluta. Eudæmonoianes mortem obiit calendis Novembris. Platinderus in Peloponneſo eſt. Habeo hic ferme omnia quæcumque ſcripſit Demoſthenes in volumine quodam vetuſtiſſimo, quod etſi litteras ſpecioſiſſimas habeat, præ antiquitate tamen quandoque accentu caret. Habeo & omnia Xenophontis. Spero te cito videre, quod utinam Dii faxint. Poſtremo Nicolaus noſter curat, ut mihi tranſcribatur Orator, ad quam rem eum precor ſollicites. Vale ornamentum meum, & me ama, *&c.*

EPISTOLA XXIII.
Auriſpæ.

Mittit ei epigrammata.

AUriſpa Ambroſio, ſal.

Mitto ad te illa ἐπιγράμματα, ut inde excerpas ad Evangelium quod cupiebas, & epiſtolas Plinii. Tu remittas, oro, quidquid codicum meorum habes. Puto te habere Proclum τὸν πλατονικὸν καὶ ἀθηναῖον περὶ ὀργάνων πολεμικῶν, & neſcio quid aliud in Mathematicis. Collegi quidem ex cauſa codices omnes meos, etiam reddidi alienos. Cauſam intelliges ex me. Accedam enim ad dignitatem tuam cras fortaſſis. Vale, mi pater.

EPISTOLA XXIV.
Auriſpæ.

De Homeri & quibuſdam aliis libris.

AUriſpa Ambroſio monacho viro ſanctiſſimo & doctiſſimo ſalutem plurimam dicit.

Digitized by Google

Tantum ut amicitiæ amorique tuo ſatiſfaciam, deſiderium mihi ineſt, quod quotieſcumque a me quicquam quod implere poſſim petis, non minori aviditate compleam, quam res aliquas mihi deſideratiſſimas adipiſcar. Quam quidem ob rem poſt epiſtolas tuas lectas, paravi Iliadis commentum quod poſcis, atque inſtitui cum his menſariis de Medicis, qui hic ſunt, ut ad te quamprimum mittant. Ceterum Odiſſeam, opus quoddam novum, hic apud me habeo, quod ſæpiuſcule exerceo. Id etiam pro tua poſtulatione miſiſſem, ni ſcirem iſtic apud Antonium Corbinelli me olim reliquiſſe id Homeri opus, & antiquiſſimum, & emendatum, quod meo arbitratu facile habere poteris . . . . Si hic Ariſtarchus apud me eſſet, libentiſſime ad te miſiſſem. Enimvero non adoleſcenti audituro ſolum ſatisfeciſſes, ſed ipſe tibi. Verum cum ceteris voluminibus Venetiis habeo: ſed pro acrimonia tui ingenii hoc breve ſatis erit. Illud, mi Ambroſi, non tacebo, voloque ut menti fixum habeas, non minorem ſcilicet me fructum hiſce voluminibus quæ habeo mea lectione capturum putare, quam cum ea ad te mitto, tibique obſequor: utinamque omnia quæ mea ſunt penes te eſſent. Quod ſi vixero, fortunæque viſum fuerit, perficiam tandem. Poſtremo ea volumina quæ apud Franciſcum Barbarum, virum clarum, reliqui, aut delata aut non delata ad te fuiſſe quod non ſcripſeris, diu multumque miratus ſum. Nam ego, non unis litteris, ſed pluribus illum rogavi, ut voluntati tuæ ſatisfaceret: idque mihi maximopere gratum fore ſignificabam: mirumque etiam, quod ille diu mihi non reſcripſerit. Atque ea cauſa fuit, quamobrem tuis, Nicolaique noſtri ſuperioribus epiſtolis reſpondere tardavi. Expectaram enim ab illo quid ex illis voluminibus fecerit agnoſcere. Reddas ergo me certiorem neceſſe erit, receperiſne libros illos, an nondum miſſi fuerint. Andreotius Senenſis hic vir & egregius & litterarum amantiſſimus, etſi te numquam viderit, diu tamen atque vehementer te tuaſque virtutes amat. Is ea cauſa provinciam ad te harum litterarum ferendarum ſumſit libentiſſime. Summo enim deſiderio affectat & videndi & audiendi te. At ego ſuam antiquam opinionem de præſtantia tua & incredibili virtute firmavi. Quamobrem te rogatum velim, ut eum pro tua humanitate ſuaviſſima, atque hilari vultu pro tua conſuetudine inſpicias & alloquaris. Vale, vir ſancte, & Nicolao noſtro me recommiſſum facias. Scribam enim late ſibi una cum libri miſſione. Ad eum enim afferetur. Demetrium ſenem, Hieronymumque fratrem maxime a me ſalutatos velim. Vale iterum. Ex Bononia VII. cal. Martias.

XXV. *Auriſpæ alia epiſtola, qua ſignificat ſe Ambroſii litteras accepiſſe, ſeque totum e Nicolai conſilio pendere velle.* Ex Bononia XI. Junii.

XXVI. *Alia ejuſdem, qua dicit ſe Venetias propediem iturum: litteras ſuas ſubinde intercipi conqueritur. Opuſculum de linguarum varietate penes ſe eſſe ait, brevi deſcribendum in gratiam Ambroſii.* Opuſculum illud de linguarum varietate hic penes me eſt. Id ad te non miſi, quoniam, ut arbitror, aliud non inveniretur. Eſt hic quidam Græculus: dabo operam ut quamprimum tranſcribatur, & id ad te continuo mittam. Nam opus grande non eſt, ſed ſolum quinterniones tres. Una cum quinternionibus hiſce quoſdam Bononienſes calamos ad te mittam.. At poſtea in meo adventu, ſi apti tibi viſi fuerint, in faſcem, ut vis, accumulabo & afferam. *Addit, Andream Mediolanenſem, Thomam Sarazenenſem ſe ſalutaſſe nomine Ambroſii.*

EPISTOLA XXVII.
Auriſpæ.

Epiſtolas ſuas dolet eſſe interceptas. Plures ſe habere codices quos enumerat, ſignificat, oratque ut ſibi pecuniam mutuo procuret.

AUriſpa Ambroſio monacho viro integerrimo & doctiſſimo ſalutem plurimam dicit.

Tot fortunæ caſibus litteras meas interceptas reperio, ut non tantum ſceleri aut negligentiæ hominum id imputandum rear, quantum ex fato invenire ſuſpicer. Nam dum in Græcia eſſem, plures litterarum mearum tabellarii in pyratarum manus inciderunt. Alii, cum illinc, tamquam in Italiam venirent, diſcederent; per medium iter mutato conſilio, alio adierunt. Nonnulli naufragio perierunt, tamquam meæ litteræ earum portatores infortunent. Quo fit ut numquam epiſtolas cuiquam committam, quin his, quibus ut reddant, do, miſerear, quaſi illis venenum bibendum darem. At nunc ego quantum ad te ſcribo, & fidius huic tabellario, meo homini, cui has litteras committo, timeo, ne eum ſolita litterarum mearum fortuna ſequatur. Volui tamen potius hoc timore ſollicitari cum certitudine aliqua, an meæ litteræ ad te redderentur, quam ea de re incertus diu eſſe. Ea cauſa etſi unis epiſtolis cupiditati tuæ omnino ſatisfacere nequivero; certiorem tamen te reddam de pluribus earum rerum, quas ut cognoſcas te cupere ſcribis.

Ex Græcia nullum ſacrum volumen attuli, præter Gregorii epiſtolas, credo ducentas. Qui liber etſi emendatus ſit, & ubique

Digitized by Google

legi poſſit ; ejus pulchritudo tamen ad legendum pigrum hominem non invitaret. Miſeram ex Conſtantinopoli electiſſima quædam volumina ſacra non pauca in Siciliam jam pridem. Nam & ea mihi, verum fatear, minus cara erant, & regi Græcorum nonnulli malivoli me ſæpiſſime accuſarant, quod urbem illam libris exſpoliaſſem ſacris. Gentilibus enim non tam grande crimen videbatur. Gentilium quidem auctorum ipſe rex mihi volumina duo dono dedit, Procopium de geſtis Beliſarii aut Juſtiniani in Italia, & Xenophontem περὶ ἱππικῆς. Quam quidem ob rem omnia ſacra, ut dixi, in Siciliam præmiſi: cetera omnia Venetias mecum adduxi. Nam Gentilium auctorum volumina Venetiis habeo ducenta triginta octo : ex quibus aliqua tibi, quæ rariſſime inveniri ſolent, nominatim dicam. Nam nec omnia memoriæ habeo, &, ſi maxime recordarer, longum eſſet omnia dinumerare. Argonautica Orphei, & ejuſdem auctoris tria alia opuſcula & hymnos, Calimacum, complurimas Pindari odas, laudes deorum Homeri non parvum opus, Oppianum Levinatii, item de naturis piſcium, ſed id rarum non eſt; Phocilidem Καθαρμοὺς Ἐμπεδοκλέους, Ariſtarchum ſuper Iliadem in duobus voluminibus, opus quoddam ſpatioſum & pretioſiſſimum ; aliud commentum ſuper Iliade, cujus eumdem auctorem eſſe puto, & illius quod ex me Nicolaus noſter habuit ſuper Ulixiade, Apollonium grammaticum, Dionyſium ſuper ſignificationibus dictionum, Hypheſtionem de omni metrorum natura, Herodianum de quinque linguarum differentiis, & horum generis nonnulla alia, Ariſtotelis aliqua, quæ pridem in luce non erant, opus Rhetoricorum ad Alexandrum. Aliud in ethicis ſolemne cujus titulus eſt, Εὐδήμια: aliud de Vaticinio in ſomnis: aliud de his quæ in orbe mira dicuntur : Aliud de Machinis, & plura alia ejuſdem philoſophi. Quidquid ſcripſit Plotinus, quidquid Proclus viri Platonici; quidquid Xenophon, quidquid Plato. Theophraſti plura, Jamblici plura, Plutarchi aliqua inaudita, Naucratici cujuſdam Athenienſis volumen quoddam maximum, nec adhuc finitum, de Conis. Nihil uſquam facetum eſt, quin ibi non inveniatur. Riſus & ſeria omnia Luciani, & mille alia, quæ, ut ſpero, non tardo tute videbis, & tuo jure frueris. Hiſtoriam Arriani de Alexandro, Strabonem de ſitu orbis & conditoribus civitatum, Dionem in Romana hiſtoria, multos libros Diodori Siculi, & infinita alia.

Senex ille Græcorum & rex & columen vivebat cum illinc diſceſſimus, præ mala valetudine tamen jacebat. Paucos, aut forſan neminem, vetere Græcia, ut dicis, dignum vivere puto. Dubium eſt an Turci urbem illam regiam capiant. Id breviſſime,

A utinam fallar, meo arbitratu fiet, niſi Deus, ut ſolet, aliquid inſperatum miſerit. Quod Rinucius invenerit Archimedem, poſſibile quidem eſt, ſed mihi veriſimile non fit. Neminem enim umquam allocutus ſum, qui hunc auctorem ſe vidiſſe affirmaret. At quam ſolertiſſimus ſcrutator harum rerum fuerim, certe quandoque ſcies. Habeo ego volumen quoddam, magnum, vetuſtum, Athenai Athenienſis mathematici cum picturis inſtrumentorum. Id volumen eſt antiquum, & picturæ non ſunt ſatis aptæ: ſed facile intelligi poſſunt. Habeo & alium mathematicum non perfectum, vetuſtum etiam, cujus auctorem ignoro. Caret quidem principio. Si cui forſan vetuſtati Archimedis nomen Rinucius inſigat, ego non ſatis ſcio. Verum eſſe poſſet quod & ipſe meminerit & non ego, nec hi qui mihi locuti ſunt viderint. Ceterum opus mihi fuit, ut aliquas pecunias mutuo acciperem, cum eſſem Venetiis, cum pro ſolvendo librorum naulo, tum etiam aliquas ut redderem Navarcho cuidam, qui mihi Conſtantinopoli mutuarat. Aliter enim illinc expediri non poteram. Hæ quidem quas mihi Græcorum rex tribuerat, non ſuffecerant. Qua cauſa, vir humaniſſime atque amantiſſime, te admodum precor, ut tua opera mihi ab aliquo Florentino mercatore ibi ſubveniatur de quinquaginta florenis, ſi eguero. Ego quidem pro hujuſmodi ſecuritate tradam tot volumina, quæ in triplo valeant, judicio cujuſcumque qui Venetiis inveniatur. Forſan non egebo: nam Victorinus quidam qui cum domino Mantuano eſt, litteras græcas mediocriter eruditus, ſcripſit ſe miſſurum quinquaginta florenos pro emtione duorum voluminum Platonis & Plutarchi. Hæc, ut multa alia, duplicata habeo. In Plutarcho ſunt parallela omnia, & liber eſt correctiſſimus in volumen magnum, papyro tamen, quamvis hæ chartæ robuſtæ propinquæ membranis ſunt. Aliud opus continet omnia Platonis, præter leges, epiſtolas & de republica. Numquam vidi pulchriorem litteram græcam, & membranæ etiam pulcherrimæ ſunt. Aliud opus continet. . . . Si pro his libris Victorinus pecunias miſerit, abundabo: ſin id factum non fuerit, & tua opera ſubveniri mihi non poterit, id mihi erit neceſſarium agere quod invitus faciam. Hunc tabellarium neceſſarium meum ea de cauſa ad te mitto : per quem reſpondebis mihi. Commiſi enim ſibi ut abs te reſponſionem expectet. Tandem Nicolaus noſter jam pridem, dum Conſtantinopoli eſſem, ſcripſit mihi completum Ciceronem de Oratore meo nomine ſcribi facere. Quod ſi actum fuerit, & in manibus tuis eſſet, magnam gratiam mihi ageres, ſi huic tabellario meo homini dares ferendum mihi. Incredibili enim deſiderio teneor legendi &

Digitized by Google

videndi illud opus finitum & emendatum. Quod ſi forte id fieri non poſſet, & tu aut tuum aut alterius amici aliud accommodaveris, non minus gratum accepero. Tranſcribi feci ſummo ſtudio & diligentiſſima cura duas Ariſtotelis Rhetoricas, aliud opus Ethicorum, cujus titulus eſt Εὐδήμια, de quo ſuperius memoriam feci, litteris pulcherrimis & membranis albiſſimis. Id opus Nicolao dono do. Pro Oratore quidem aliud ſibi opus menti habeo tradere. Hunc tabellarium meum expecto, & continuo cum huc reverſus fuerit, Venetias ibo ad afferendos meos libros huc Bononiam. Credo equidem me hic conductum eſſe, ſi voluero, ad legendas litteras græcas. Dubito an placeat. Valent nepotes, valet frater, & ego illum & te præſto fore puto ut videam. Hieronymi orationibus me recommiſſum dede. Tuas ſalutes & epiſcopus & Thomas Sarazanenſis placidiſſime acceptarunt. Vale, ſpes mea, humaniſſime & vir integerrime, Ambroſi. Bononiæ, VI. cal. Septembres.

EPISTOLA XXVIII.
Auriſpæ.

Significat ſe ex Græcia in Italiam acceſſiſſe, ut Florentiæ vitam ageret, ſed peſte, in ea graſſante, ſedem fixiſſe Bononiæ, græcas ibidem litteras edocturum, niſi meliorem alibi fortunam inveniat.

AUriſpa Ambroſio viro optimo & eruditiſſimo viro S. P.

Cum in Græcia eſſem, numquam tam vehementi deſiderio cupiviſſem Italiam, ſi in ea non fuiſſet Florentia. Illa enim opinione illinc maxime diſceſſi, ut iſtuc vitam agerem. Verum poſtquam Venetiis fui, cum animadvertiſſem & bellicis perturbationibus & peſtilenti cœlo illam vexatam, primum hac fortuna, immo infortunio, ut rectius loquar, meo dolui: tum putavi hoc anno illius civitatis habitationem mihi quietam non ſatis fore, quamvis tui ceterorumque amicorum deſiderio ſummo macerarer. Qua cauſa inſtitueram Bononiæ, uti ſcripſeram, publico ſalario litteras græcas legere. Placet enim hæc civitas multis variiſque rationibus: ſed gratiſſimæ epiſtolæ tuæ me dubium fecerunt. Dant enim ſpem quaſi firmam inter ipſos bellicos tumultus animi quietudinem habere poſſe: cujus quam ſim cupidus, non facile dixerim. Ea cauſa, ita rem egi, ut hoc anno Bononiæ conductus ſim: & ſi velim relinquere hos, facile poſſim. Nam pretium dandum mihi nondum determinatum eſt; quamobrem quodcumque mihi daretur, poſſem id, mihi non ſatisfacturum, non acceptare. Ibo igitur ſeptimana futura Venetias, & partem librorum meorum huc Bononiæ afferam. Quare te, vir optime, precor, ut in reditu meo litteras tuas hic Bononiæ inveniam, quæ doceant, an iſtic hoc anno futurus eſſe poſſim. Nullam enim non modo Italiæ, quin nec orbis civitatem veſtræ civitati antepono, non ipſam Siciliam. Cura ut litteræ dentur aut domino Johanni Boſco Florentino, qui hic magiſtratum in juriſtas habet, aut ad menſam de Corbiris. Continuo quidem cum huc reverſus fuero, primum litteras tuas quæram: quas ſi invenero, id agam quod illæ monebunt: ſin minus, hic me firmabo. Ero Bononiæ, ut arbitror, VI. cal. Octobris. Agerem per has epiſtolas tibi ſummas gratias de quinquaginta florenis, ſi id opus fore inter nos arbitrarer, quas pecunias accipiam, ſi eguero. Ceterum volumen illud Ariſtotelis, quod Nicolao noſtro largiturus ſum, hic Bononiæ habebo. Quare ſi iſtuc forte hoc anno venturus non fuero, precor ut ipſe, aut tu per tuas epiſtolas doceas cui illud dem, maximeque mihi gratum feceris, ſi illos Ciceronis libros ad me mitteret, ſi iſtuc, ut dixi, venturus non fuero. Senem illum Demetrium atque Hieronymum fratrem ex me ſalutatos velim. Nicolao vero ceteriſque amicis recommiſſum dede. Tu vale diu. Ex Bononia idus Septembris.

EPISTOLA XXIX.
Auriſpæ.

Se ſuaque illi committit omnia, ejus hortatu ſedem fixit Bononiæ, gratias agit de quinquaginta aureis a Mediceis mutuo acceptis.

TAntum amoris erga me tui, optime ac ſanctiſſime vir, tantum in omni re tibi prudentiæ eſſe inſpicio, ut jam inſtituerim omnia quæcumque ad me, meamque vitam pertinebunt, pro tuis conſiliis tuaque voluntate me acturum: atque adeo promtius, quo certe ſcio Nicolai noſtri ſententiam cum tua ſemper ſatis conformem fore. Suaſiſti ne Græcorum regem extra Italiam ſequerer. Id egi, tum etiam quod iniqua tempora me iſtuc venire non permittebant, Bononiæ pro tuo hortatu ſuperſedeo: & ea ratione potius hic quam Venetiis, ut propinquior vobis eſſem. Sum præſenti anno hic conductus ad græcas litteras docendas. Invenio non hæc ſolum, ſed omnis humanitatis ſtudia adeo ab horum animis aliena eſſe, ut hic ſine faſtidio non ſim. Putant nonnulli litteras græcas parvo quodam dignas labore. Ceterum hi cives grati, ſuaves & dulciſſimi ſunt: qua cauſa mea res ſine lucro non erit. Nam præter publicum ſalarium, erit emolumenti quicquam aliud. Magna affectione deſidero, ut fortuna in veſtram civitatem ſævire deſiſtat. Id qui-

Digitized by Google

dem impedimento eſſe puto, quominus fiat A
quod intendimus. Tanta aviditate cupio tecum vivere poſſe, ut nihil ſit quod magis velim: tuncque me hujus græcani theſauri fructum capere animadvertam, cum eo te uti videro. Res quidem meo arbitratu ſingulariſſimas ad te afferam; verum ego id tibi & Nicolai noſtri & ceterorum amicocorum curæ relinquo. Quinquaginta aureos tua opera, cum Venetiis eſſem, ab illis de Medicis mutuo accepi: quos, ut ſcripſeram, libris græcis cautos feci. Ea de re tibi, ut in aliis, magnas gratias ago. Quintilianum meum de Oratoria inſtitutum, quem
accommodaveram Friderico de Petiis, tum B
marchionis Ferrariæ hic negotia gerenti, tibi relinquere volui: idque Antonii Corbinelli viri eruditi litteris didici jam diu. Quam ob rem precor, ut eum librum Nicolao noſtro des. Scribo enim ſibi, ut una cum Oratore & Bruto mihi mittat. Vale, Hieronymum fratrem verbis meis ſaluta, & Demetrium ſenem ſolare. Bononiæ, VII. idus Novembres. Auriſpa tuus.

EPISTOLA XXX.

Auriſpæ.

Mittit ei quatuor quæ expetierat volumina, agitque de aliis codicibus.

ITa, vir optime, vitam tuam ſpectatam habeo, ut nihil abs te deſiderari aut peti crederem, quod non ſanctum & honeſtiſſimum ſit. Tanta item erga te benivolentia τοσαύτῃ εὐλαβείᾳ afficior, ut omnia tua geſta voluptuoſiſſime adimpleam, tumve mihi ſatisfacere videar, cum tuis rogatibus facio ſatis. Quam ob rem tuis litteris habitis, Franciſco Barbaro, viro doctiſſimo, ſcripſi, ut illa quatuor volumina quæ petis, illis de Medicis Venetiis det ad te mittenda, ſi tuto illis viſum ſit ea ad te portari poſſe: cum
periculo quidem, neque id petere, nec id D
placere. Sed peto & ſpero portabuntur, & ea, ut cupio, habebis. Cetera vero & infinita alia mecum, fortuna concedente, ad te afferam. τὰ τοῦ Ξενοφῶντος παραλειπόμενα, ut ſuaſiſti, Nicolao miſi. Accepi Oratorem & Brutum, librum tanta diligentia, tanta cura ornatum, ut jam deſperarim πρὸς τὸ ἀντίδωρον. Nam quod donum huic gratiæ comparem? verum hoc potero, ſi non ita ornata, rara & forte unica dedam. Miſi tibi cum reliquis Xenophontis δύο τὰς τοῦ Ἀριστοτέλης ῥητορικὰς, καὶ τὰ Εὐδήμια. Cum id de Oratore opus erit ſcriptum, quod cum ſumma aviditate expecto: aliqua græca inveniam, quæ, ut puto, tibi ſibique gratiſſima erunt. Vale, mea ſpes meumque mel. Ex Bononia cal. Decembris.

EPISTOLA XXXI.

Auriſpæ.

Litterarum commercium retardaſſe aërem peſtilentem, eumque cui græcos codices commiſerat, CP. reverſum, &c.

AUriſpa Ambroſio monacho viro doctiſſimo & ſancto S. P. D.

Quod diutius litteras meas cupieris, id nec ignavia, nec voluntate animi fuit: ſed contagioſus & peſtilens aër Ferrarienſis diu jam extorres nos tenuit: cunctaque ſuſpicio
B corruptæ auræ horum dominorum animos invaſit, ut non ſolum loca ſalubria petierimus, ſed edictum eſt, nemini ex loco peſtilenti ad nos venire licere: quo factum eſt, ut diu jam nec acceperim amicorum epiſtolas, nec illis reſcribere quiverim. Heri vero parvæ quidem, ſed ſuaves, ut ſolent, epiſtolæ tuæ mihi redditæ ſunt, quarum enucleatim ſingulis partibus nunc reſpondebo: tu quoque quædam ad quietem animi mei pertinentia reſciſces. Is apud quem, & cujus fidei codices illos græcos credideram, Meſſanæ non eſt, ſed, ut mihi ſcriptum eſt, negotiandi gratia Conſtantinopolim petierat: quæ res impedimento fuit, ne
C hactenus codices illi ad me deportarentur. Verum & illum rediiſſe reor, & libros fortaſſis miſiſſe. Nam ita conſtitueram, ut quamprimum reverſus fuiſſet, & meæ litteræ ſibi redderentur a quodam amico atque moneretur, ut non ſolum τὰ τοῦ μεταφραστοῦ, ſed quidquid librorum illic habuiſſem, ad me ille dimitteret, putoque id jam factum eſſe. Qua de re cum novi quicquam mihi ſupervenerit, te ample certiorem faciam. Volumen illud ὀργανικὸν Laurentio iſti ſculptori eximio mittam, ſed pro eo velim iſtum Virgilium antiquum, quem jam diu deſidero, velimque præterea Oratorem &
D Brutum. Conſentanea ea res mihi videtur: quæ conditio ſi ſibi fortaſſis placet, aut mittam volumen illud, aut ſi fortuna daret, egomet afferrem. Nicolao medico præſtanti in omni virtute, diligentia, viro, primum me dedas oro: tum ex me affirmes, codicem miræ antiquitatis Conſtantinopoli eſſe, in quo depictæ ſunt & herbæ & radices & quædam animalia præpetia maxime, atque herbarum & radicum vocabula græcis litteris triplici idiomate, græco, latino, & alio,
E neſcio quo, adnotantur. Eſt in monaſterio Petræ ſancti Johannis. Ita enim appellatur, & facile, mea ſententia, habebitur. Modo vero aut ſcribam, ſi vultis, aut egomet, ut ſpero, enarrabo. Hieronymus ac Jacobus fratres, ut diu recteque valeant, vehementer opto. Ex Ferraria IV. non. Jan.

Digitized by Google

EPISTOLA XXXII.
Aurifpæ.

An geſta Martyrum poſſit habere dubitat, petitque Virgilium & Ciceronis aliquas orationes.

AUriſpa Ambroſio monacho viro ſancto & doctiſſimo ſal. pl.

Cum ſemper litteræ tuæ mihi jocundæ grateque eſſe conſueverunt, hæ quas nuper accepi, voluptuoſiores mihi præ ceteris omnibus fuerunt. Nullum enim tempus, nulla diſtantia facere poteſt, ut vel parum a mente tua deciderim. Quod cum gratitudine & caritate erga me tua fieri credam; id ea ratione præcipue evenire ſcio, quoniam ego te ſemper ut patrem colui obſervavique. Martyrum geſta nondum pervenerunt ad me, & an perventura ſint mihi, numquam magis dubitavi. Is enim apud quem mei codices ſunt, Meſſanæ nec diu jam fuit. Itaque cum ad illum ſæpenumero ſcripſiſſem, non mihi reſpondetur. Familiari cuidam alteri meo ſcripſi, ut eam rem tractaret. Is reſcripſit hominem illum ſuper navi quadam ſua in Conſtantinopolim navigaſſe, & hoc quidem primis litteris kal. Octobribus. Alias habui, quæ docebant illum apud regem Aragonum patronum triremis eſſe. Quare in habendis codicibus ſpes mihi diminuta eſt. Non ceſſabo tamen, ſi qua erit via, curare ut eos habeamus. Nam, ut intelligas, Ambroſi, neminem eſſe puto qui Coſmi voluntati obtemperare magis ſtudeat quam Auriſpa: nec mihi magnificentiam, humanitatem, bonitatem denique viri prædices, qui ejus laudibus & gloriæ nec tibi quidem cedo. Nam in demonſtrandis virtutibus ſuis ſummam voluptatem capio: ac ubi tempus locuſque mihi datur, quaſi id ſolum primumque mihi officium ſit, in laudando illum eloquens fieri ſtudeo. Quare, vir ſancte, per amicitiam noſtram te oro, ut Coſmæ illi viro humaniſſimo & unico primum me excuſatum facias, tum etiam primum recommendes. Ceterum cupiditas quædam mira, quæ me in habendis codicibus tenet, facit, ut non ſolum quos iſtic habebam apud me ſint, immo alios quoſdam habuerim, Q. R. τὰ ὀργανικὰ ἐκεῖνα παρὰ μοι ſunt. Itaque ſi ſculptor iſte eum iſtum Virgilium antiquum qui in monaſterio veſtro eſt, & Antonianas Ciceronis perfectas, ut nuper inventæ ſunt, mihi reſtituere poterit, dedam τὰ ὀργανικά. Si Philippicæ non pulcherrimæ modo & emendatæ eſſent, etiam placerent. Vale & Nicolao noſtro meis verbis referas, oro, me ſemper illum & coluiſſe, & amaſſe & laudaſſe, & numquam magis fuiſſe cupidum obſequendi me ſibi quam nunc, nec quic- A quam eſſe poſſet quod animum meum ab hoc propoſito amoveret. Quicquid diceret, quicquid faceret, ego in bonam partem accipio. Vale item, & Carolum virum illum memoroſum & doctiſſimum ex me cordialiter ſaluta. Hieronymo Jacoboque fratribus me dedo. Ferrariæ idib. Martiis.

EPISTOLA XXXIII.
Auriſpæ.

Mittit ipſi de vitis ſanctorum codicem, quem B *ſi probaverit, alios quinque ſimiles miſſurus eſt Coſmo dono dandos.*

AUriſpa Ambroſio monacho viro ſancto & erudito S. P.

Ut codex unus de ſanctorum Vitis tibi redderetur humanitas domini Pallantis, viri equeſtris ordinis & clariſſimi, curæ accepit. Doce igitur, oro, quamprimum, an rei fides & orationis filum probentur, tibique interpretatu digna videantur. Nam ſi rem tuo labore dignam judicaris; quinque alii codices ſimilis rei & ejuſdem auctoris ad te C mittentur, quos illi dono dedam, cui illum ipſum, Coſmo ſcilicet, viro optimo & virtuoſiſſimo. Sin fortaſſis non ea tibi res videretur ut in latinum transferas; facito etiam me certiorem. In feſto ſancti Johannis ſpero iſtuc advenire: faciamque de iſto libro qui inſtrumenta publica continet, ut prudentiæ conſilioque tuo viſum fuerit; & in omnibus, mihi crede, me invenies officioſiſſimum, ut ſatis tuæ voluntati faciam. Vale: habeoque hic aliqua Chryſoſtomi, quorum titulos ad te ſcribam per futurum mutuum, Vale iterum. Ex Ferraria IV. calen- D das Maias.

EPISTOLA XXXIV.
Auriſpæ.

De variis codicibus Græcis.

AUriſpa Ambroſio monacho viro ſancto & erudítiſſimo, S. P.

Et coram & per epiſtolas pollicitus ſum, quod credebam me ſcilicet ad vos conferre ἐν τῇ πανηγύρει τοῦ Βαπτιστοῦ. Quod quidem non E ſemel, ſed ferme ſemper uſque ad id tempus opinatus fui. Sed ratione quadam adventus meus prorogatus eſt uſque cal. Octobres. Tum enim, ni me opinio fallat, iſtuc me recipiam. Venio ad epiſtolas tuas. Sex codices τοῦ μεταφραστοῦ inter libros ſacros meos habeo. Eum vero cum ad te miſi, non præcipuum, ut mihi mitteretur, petii. Sed cum Gregorium quem Nicolao noſtro daturus eram, voluiſſem, ſex ſolum mihi codices ex Sicilia miſſi ſunt, ne fortaſſis error interveniret. Erant enim in faſciculum colligati. Horum duo iſtuc venere. Gregorius Nicolao

Nicolao ὁ Μεταφραστὴς tibi, quatuor reliqui apud me ſunt, quamvis unus eorum non ſit ſacer, ſed multæ τοῦ Ἀριστοφάνους κωμῳδίαι. Alius eſt τοῦ Χρυσοστόμου λογοί τινές. In alio ſunt Εὐαγγέλια κυριακὰ in litteris majuſculis, opus miræ pulchritudinis & antiquitatis lucidæ. Aliud eſt ψαλτήριον. Itaque cum per epiſtolas tuas docueris ſtilum tibi non rudem videri, & Coſmo viro illi lautiſſimo munus gratum fore; dedi operam pro pollicitis meis, ut continuo omnes ſacri codices, quos in Sicilia habebam, ad me deportentur: quod haud longe fore ſpero. Cum erit præſto, diſces. Quod autem in reliquis Coſmæ & Damiani non paſſio ſit, haud certum habeo. Nam integra τοῦ Μεταφραστοῦ πραγματεία οὐκ ἐστὶ. Scripſit enim vir ille duodecim amplos codices, ubi continentur τῶν ἁγίων παντὸς ἐνιαυτοῦ αἱ ἑορταὶ. Illud ſatis memini, ceteros quandoque majores eſſe eo quem ad te miſi. Quos cum primum accipiam, & quidem certiſſime accipere reor, Coſmo ita libenter, ne libentius dicam, mittam, & tu in latinum reduces. Partes meas ego & novi & explebo pro viribus. Alter codex περὶ ὀργάνων, ſi tu, ſi Nicolaus ita vultis, ad vos dimittatur: tu doce quid pro illo mihi mittetur. Ego volumen illud maxime vellem Nicolai antiquum, ubi aliquæ orationes Ciceronianæ ſunt, & pars quædam Saluſtii, & tu, ut puto, noſti, & ille ſatis ſcit. Sed tu ita rem tractes, ut hæc permutatio Nicolao meo grata fiat: qui ſatis ſuperque bibliothecæ ſuæ conſulet, ſi me amarit, ſi in codicibus ſuis mihi facilis ſit. Ego illud ſcio, & deſideraſſe me ſemper, & nunc vehementer deſiderare, ut illius bibliotheca illam Ptolomæi ſuperet: quod utinam ego conficere poſſem. Illum ergo plurimum ex me ſaluta, meque mirari ſignifices, quod jam diu epiſtolis meis non reſpondeat. Hieronymum item & Jacobum ſalvos velim. Vale tu, vir ſanctiſſime, & inter alios docte. Ex Ferraria xv. cal. Aug. quam raptim.

XXXV. Auriſpa Ambroſio monacho S.P. *Scribit ſe cupere cum illo & aliis Florentiæ litteratis vivere. Audiſſe ſe Florentiæ ſtudium clarum conſtitui. Optat in eo locum habere.*

EPISTOLA XXXVI.
Pauli Sarrazanenſis.

Laudat ipſius tranſlationem operis S. Chryſoſtomi adverſus vitæ monaſticæ vituperatores.

PAulus Sarazanenſis Ambroſio ſuo ſuaviſſimo ſal. pl. d.

Singularis tua diſciplina, tam latina quam græca, tua morum ſanctimonia, tuæ denique & quidem egregiæ virtutes, ut eos qui numquam te viderint, te & ament, & abs te contra amari concupiſcant, alliciunt. Cum paulo ante, mi pater optime, egregium illud beatiſſimi Johannis Chryſoſtomi opus, quod ex græco latinum feciſti, contra monaſticæ vitæ derogatores, forte quadam in religione litteris vetuſtiſſimis depictum offenderem, non, ut fit, codicis initium lectito; Ciceronis continuo, aut cujuſpiam priſci clariſſimi viri opus putavi. Inter legendum lætitia ſumma, immo incredibili voluptate afficior: tum quia tranſcribi certum erat, tum etiam in eo latinitatis ſuavitas, ſumma vocabulorum proprietas, ſententiarum gravitas, viſque dicendi ſingularis, ac denique, quod antiquius eſt, via optima ad bene beateque vivendum inerat. Redeo tandem ad primas codicis margines: tuam nominis conſpicor imaginem, quæ mihi ignota erat. Iter confeſtim ad prioris thalamum habeo, quo hac de re certior fierem, qui nomine Theophilus appellatur, vir ſumma religione ac ſingulari bonitate refertus, patria Venetus, inſigni genere, ut aiunt, natus. Ubi certior factus ſum, multo magis quam prius gaudio afficior, cum & codicem, & te ſcriptorem jam habere mihi in animum duco. Proinde cujus in manu eſt, humanitatem oro atque obſecro per ſuam religionem, per Deum immortalem, per omnes ſanctos, ut mihi codicis copia fiat. Is ita mihi liberaliter inſeruit, ut ſumma cum . . . . . & vehementer rogo, & codicem mea manu tranſcripſi. Non enim librariorum peritia fretus, qui mihi & anima & voluptas eſt ſingularis, eum principis Mantuæ liberorum præceptori magiſtro Victorino, viro ſingulari & optimo inſpiciendum dedi. Is continuo, ut ego nequeo ardentius dicere, ejus amore captus eſt. Poſtulat copiam, daturque quidem lubens, tum ut homini audirem, tum etiam ut tam egregium opus & nomen tuum ſeminaretur. Is principis liberis, & potiſſimum cuidam adoleſcentulæ, latinis græciſque litteris ſatis eruditæ, legere velle aiebat. Te, ut ex ipſius intellexi verbis, ſingulari benivolentia complectitur, immo te Deum in terris mortalem prædicat. His hactenus. Ad te plura non exaro: nam te viſere inſtitui. Vale, me tibi vehementer commendo.

XXXVII. Fratri Ambroſio frater Jacobus S. D. *Gratias agit, quod prior ad ſe ſcripſerit, tametſi eum numquam vidiſſet; a ſe eum amari eo ardentius, eo vehementius*, quo pauciores noſtri, *inquit*, ordinis homines iſtiuſmodi ornamentis præditos novi. *Luget ſe incidiſſe in triſtia tempora, tum belli, tum peſtilentiæ. Nicolaum ſalutat.* Vale. Ex noſtro cœnobio Podibonicienſi, III. cal. Feb.

Digitized by Google

EPISTOLA XXXVIII.
Thomæ Sarazanenſis Nicolao Nicoli.

Excuſat ſe quod non reſcripſerit, enumeratque plures ab eo repertos & viſos codices, optatque videre traductas ab Ambroſio Camaldulenſi homilias Chryſoſtomi & Laertium.

THomas Sarazanenſis Nicolao Nicoli, S.

Coactus litteris tuis, quibus reſpondere & terrebar & vehementer angebar, conſuetam taciturnitatem meam diſſolvere, etſi renitentem & invitum oportuit. Dabis tamen veniam huic errori, ſi ita decere judicabis, quod ab ſcribendo ob dicendi imperitiam ſæpe deterritus ſum. Sunt enim ex eo numero, qui docti & eruditi haberi volunt, qui, cum eorum cupiditati vulgaris aliquis rumor applauſerit, teſtes ignaviæ & inſcitiæ ſuæ, doctrinæ & litteraturæ gloriam, quam ſilentes otioſique mentiuntur, quibuſque modis eunt operire. Hujus ego munitiſſimæ & affluentiſſimæ legionis miles, etſi non veteranus, cum modica aliqua, ut aiunt, ſummis labiis aliquando guſtaſſem, mihique ſciolus viderer, & a ceteris haberi vellem; cogitavi eruditionis, quam plerumque mentitus ſum, opinionem taciturnitate ſervare. Hinc actum eſt, ut cum ſæpe ex eruditiſſimis & eloquentiſſimis viris litteræ mihi redditæ ſint; ipſe imperitiæ meæ optimus teſtis: quique ad reſpondendum me imparem eſſe ſentirem, licet inhumane impudenterque fieri intelligerem, ab ſcribendo prohibitus ſim. Omitto impræſentiarum occupationes meas in medium producere, quibus aliqua ex parte huic errori meo indulgeri poſſit. Verum cum niſi torpido & ignavo ſatisfacerent, tibi ſolertiſſimo homini, ſilere judicavi: qui, ut ſcribis, noſti eas non tantas fuiſſe, quin ad ſcribendum particulam aliquam concederent. Hæc ad indulgentiam ſatis. Gregorii Nazianzeni volumen egregium, quod a me ſcire inſtantiſſime flagitaſti, & mihi quantum datur intueri, diligenter magnificeque conſcriptum ab Auriſpa accepi, ad te, cum oportune fieri poterit, Florentiam deferendum. Lactantium illum vetuſtiſſimum habeo, quem videre poteris poſt modicos dies, cum per vos tranſeundum erit. Ex cœnobio Cartuſiæ Gallicanæ his diebus accepi unum ex duobus illis voluminibus, quæ tamdiu expectabam, in quo Baſilii octo homiliæ ſunt ex græco per Rufinum traductæ, quæ Baſilianam illam gravitatem & eloquentiam ſapiunt. Et ejuſdem libellus unus ad viros ſpirituales, de quo ob genus eloquii admodum angor an illius ſit. Eſt & Chryſoſtomi libellus unus de ſimilitudine carnis peccati, A corruptus & inemendatus. Eſt & Rufini editio, aut explicatio quædam in ſymbolum egregia & prope ſingularis. Sunt & duodecim epiſtolæ Ignatii, quarum in hiſtoria eccleſiaſtica meminit Cæſarienſis Euſebius. Eſt & una Polycarpi ad eccleſiam Philippenſem. Reliquum volumen, in quo ſunt Irænei contra hæreſes libri quinque, nondum habere potui, habiturus, ſi promiſſis fides eſt adhibenda, cum hoc primum reſtituero. Cum Mediolani fuimus, de Cornelio Celſo invento in baſilica Ambroſiana inveſtigavi. Inveni eſſe apud archiepiſcopum B Mediolanenſem, qui tum Januæ erat: a quo neſcio ſi obtinere potuiſſem, cum librum illum jam diu expectaret. In Laudenſi eccleſia cum inde tranſitum faceremus, inveni vetuſtiſſimum volumen, in quo epiſtolæ plures Romanorum ſummorum pontificum, qui a Petro fuere uſque ad Silveſtrum, continebantur, de conſuetudinibus & conſtitutionibus eccleſiæ, collectæ ab Iſidoro Hiſpalenſi, ut præfatio teſtabatur. Laborabo ut haberi poſſit, & mihi ab epiſcopo promiſſum eſt. In Pompoſiano monaſterio, quod eſt inter confinia agri Ravennatis C & Ferrarienſis, inveni Hilarium Pictavienſem ſuper aliquot pſalmos. Res equidem tum gravitate ſententiarum, tum propter dicendi genus elegantiſſima: credo apud te haberi. Optaſſem tamen illud volumen cum tuo diſcurriſſe, vidiſſeque, ſi plura in altero contineantur. De epiſtolis Hieronymi, quas eſſe apud fratrem Lupum aiebas, non ſum deceptus, quia ita ſemper exiſtimavi. Quid enim his credendum eſt, D qui nondum diſcernere norunt inter barbara & latina? Opuſcula illa Bernardi, ſi apud te erunt, libenter videbo: ita ut non uſque ad intentum burſam evacues; vacua enim eſt. Rogo, me optimo illi & litteratiſſimo viro & religioſiſſimo patri meo fratri Ambroſio commendatum redde, & ei dicito, quod expecto in reditu meo habere homilias illas Chryſoſtomi ab ipſo traductas, & reliqua quæ nomine meo ſcribi mandavit: ſique Laertium ad integrum convertit in latinum, oro, fac ut habere poſſim. Præ- E terea & in manibus habebat Athanaſii Alexandrini plura, quæ traducturus erat. Ea omnia ita habere geſtio, ut moram tantam ægre jam feram. Vale, & me, ut ſoles, dilige. Ex Bononia die IIII. Junii.

EPISTOLA XXXIX.
Candidi ad Nicolaum Nicoli.

De re litteraria.

CAndidus Nicolao Nicoli ſal.

Si vales, bene eſt, & ego valeo. Enimvero, frater optime, ex te certum habeo, quod maxime gaudeas ex hoc ut bene

Digitized by Google

valeam. Sed, me herele, ita dii deæque me A adjuvent, quam hoc tecum munus libentius paciſcar. Scito Beltraminum de Rivola φίλον ἡμῶν amantiſſimum eſſe. Is de te tantum mihi retulit, ut cogar quoquo modo ad te aliquid ſcribere. Noc mirum ſiet, ſi tam calidos affectus inierit, ut gnotus fieri cupiam, nec libris tuis, quod abſiet, evenit. Scito enim me his valentiſſime fultum. Sed διασώζοντες τὴν παλαιὰν παροιμίαν cum paribus aptiſſime jungimur. Vidi inter cetera commonitorium tuum, quod pridie, ut opinor, ipſi B dederas. Rari profecto ſunt hi libri, frater optime, in hac urbe, in qua nullus virtuti honos eſt: omnes aut ambitioni aut ceteris ignaviis operam duint. Opto tamen ut habeas, ſi qui apud te ne ſient: ſi ſient, ne fruſtra quærites. Etſi dupli aut quadrupli emere voles, nullos vænierit, nec vere poſſient quod illis deſiet. Advertas igitur animum volo, & quos maxime cupis, mihi notum facito: ſed maxima diligentia curatos habeto, ne apud te ſient, ut dixi, ne me obtundas, niſi κατὰ τὴν χρείαν μόνον. Βιβλιοθήκη Johannis Aretini multa peregrina & antiqua habet, quæ lubentius videas. In ea ſi quid tibi pla- C cuerit, curatum habebo ut tranſcribam. Hi ſunt fere ex antiquis libris vetuſtiſſimi, quos carie ſemeſos ad legendum faceſſo. Platonis, Julii, Columellæ & Varonis agriculturæ, L. Annæi Senecæ opuſcula, comœdia antiqua, quæ cujus ſiet, neſcio. In ea lar familiaris multum loquax eſt. Volt ne paraſitus ante lucanum cubet, ut ploſtrum vetus, pelves & raſtros quatridentes ruri quam feſtiniſſime transferat. Is ne volt parere quidem, eo quod gallus nondum gallulat, meo denique judicio vetuſtiſſima. Suetonii Tranquillini cum græco Cenſorini ad Q. Cecellium de ſæculo, Caci Julii opera belli Gallici, A. Gellii liber cum græ- D co: epiſtolarum Ciceronis ad Atticum liber veterrimus; Macrobii Saturnaliorum cum græco optimo, liber antiquiſſimus. Præterea multa peregrina opera, & hac tempeſtate rariſſima, quæ jugiter laudari exiſtimantur, & quorum tibi ne nomina quidem poſſem perſcribere. Advortite itaque, ut dixeram, ſi quid ex his deſiet, quid carius ſiet, & reſcribito. Lubentius lubentia tibi mittam. Notato etiam in ſyngrapho libros, & mihi mittito. Scripſi Leonardo Aretino E litteram τὴν ἀσρίονα ut me amet, ſed nihil reſpondit, ne curat quidem, ut arbitror. Enimvero poſtquam nubuit, ne ſtilo opus duit, nec amicis, ut ſolitus, ſcriptitat; ſed tantum ut auguror, &c.

EPISTOLA XL.
Miniati Lucani ad Coſmum Medicem.

J. abbatem Bonicienſem optare ipſius ad ſummum pontificem orationem.

COſmo de Medicis Miniatus Lucanus. Non mediocris mihi cura fuerat, quando arbitrari poſſem tuis pedalibus paulum conquieſſe .... J. abbas Bonicienſis, vir cum eruditus, tum in dicendo elegans, ſuavis, ornatus, putabat te urbem Romam incolere, ſuaque epiſtola expetit abs te orationem illam tuam, quam apud ſummum pontificem pronuntiare inſtitueras. Et ut facilius abs te impetret, unas ſuas epiſtolas ſanctiſſimo viro fratri Ambroſio conſcriptas non poſtulanti tibi ſponte offert ..... Poſtquam a nobis abes, ita viduati ſumus, ut omnis noſtra ſuavitas tecum exceſſerit. Nam Matthæus noſter, ego pariter in dies proximos quibus abſceſſiſti, locum contubernii viſendum ſæpenumero inceſſimus: ubi memoriam tui, quandoquidem præſentia circumſpici non poterat, deſideriumque contemplati ſumus. Maximam erit mihi & ad voluptatem & ad gloriam, ſi quando litteras tuas mihi reddideris: eas pro religione & venerabor & colam. Cum ergo aliquid ſis nactus otii, ſolum quod valeas (non enim multum abs te expecto) me certiorem face. Et ſi cum Leonardo viro ſpectatiſſimo collocutus es, quæ ejus in ea re ſit voluntas, ſignifica; cui ut me commendatum facias, ac Nicolao noſtro, etiam atque etiam rogo. Ex Roma pridie nonas Maias.

XLI. Sancto viro fratri Ambroſio Jacobus Languſtus ſalutem in Chriſto dicit.

Ei ſignificat Nicolaum de Leonardis phyſicum ex gravi morbo tantiſper convaluiſſe: tum gratias agit ob litteras ab eo ſcriptas, in commendationem ſpiritualis filii tui, *inquit*, domini Euſtachii ad pontificem. *Quas, dum gratiſſimæ fuiſſent, maximus ipſe pontifex terque quaterque lectitatas mirum in modum commendavit. Præterea ſummum pontificem in magiſtrum Nicolaum multum gratiæ & benignitatis oſtendiſſe. Orat ut rurſus Euſtachium commendet.* Ex oppido Gervatiani, die XIII. Auguſti.

EPISTOLA XLII.
Jordani Urſini.

Petit ab eo epiſtolas, ſignificat advectam e Gallia ſe recepiſſe Ptolomæi Geographiam, mittitque ei munuſculum.

JOrdanus Urſinus fratri Ambroſio S. P. D. Litteras reſponſionis tuæ, quibus non miſſi ad me Dionyſii Areopagitæ operis, e

græco a te in latinum verſi, moram juſtis excuſationibus purgaſti, ſumma cum aviditate perlegi. Si plus æquo humanitatem tuam de ea re, immemor forte occupationum tuarum, vir ſuaviſſime Ambroſi, ſollicitavi; deſiderio meo, quo viſendi opera tua ardeo, primum, quæſo, indulgeas. Deinde, ut quamprimum commode per occupationes tuas poteris, eas epiſtolas tranſcriptas atque emendatas mihi mittas, iterum, iterum atque iterum precor. Quod reſtat, geographiam Ptolomæi magno labore magnaque impenſa jam pridem ex Gallia advectam, quemadmodum intellexiſti, penes me habeo. Ea, quoniam ingens pondus eſt, volumenque pene informe atque incompoſitum, mutari, atque de loco in locum deferri facile non poteſt. Proinde per eam, quæ inter nos eſt, perpetuam amicitiam atque fidem te precor, Ambroſi, ut ad eum quoque mittendum librum me minime adſtringas. Verum quantis te poſſum precibus atque monitionibus hortor, ut aliquando, cum hæc ſacratiſſima templa, ſanctiſſimaſque Urbis reliquias, religionis noſtræ teſtimonia clariſſima, tum animi laxandi, tum etiam mei viſendi cauſa huc te conferas. Tunc enim & geographiæ ipſius & ceterarum rerum mearum, tamquam mihi alteri, ut par eſt, copiam faciam. Interim Ptolomæum ipſum, velut pignus quoddam adventus tui tenebo. Poſtremo munuſculum hoc, dominicæ ſcilicet paſſionis inſtrumenta, eburneo oſſe mirabili atque ſubtiliſſimo artificio ſculpta, parvaque nucis teſta clauſa, ut hilari accipias animo, acceptumque, tum quia res te digna eſt, tum in mei memoriam diligenter conſerves, accuratiſſime poſtulo. Vale. Ex Urbe xx. Maii.

XLIII. Fratri Ambroſio viro ſancto Bertus Ildibrandus ſuus ſal.

Tranſmittit parvulum Jeſum, capſula incluſum & veſtitum, quem ut gratum habeat, poſtulat. De ſtudiis litterarum græcarum, *inquit*, quæ tu in me non mediocriter excitaſti, ſcribam tibi alias. Senis VI. idus Auguſti.

XLIV. Priores artium & vexillifer juſtitiæ, populi & communis Florentini, reverendo in Chriſto patri Ambroſio priori ſacræ Eremi Camaldulenſis, ac totius ordinis generali.

Petunt locum de Agnano, quia locus munitus eſt & opportunus ad bellum inferendum. Orant ut frater Jacobus de Tornaquincis monachus monaſterii Angelorum, in locum mortui abbatis de Agnano ſubſtituatur. Datum Florentiæ, die decima Decembris, MCCCCXXXI.

XLV. *Iidem eumdem rogant, ut in Andream monachum ordinis Camaldulenſis, qui in bello pro civitate Vulterarum Florentinis aſſerenda, optime ſe geſſerat, nihil agat ante ſuum reditum.* Florentiæ, x. Junii MCCCCXXXIII.

XLVI. *Item iidem ab eodem petunt nomine Conſulum artis lanæ civitatis ſuæ hortulum quemdam ad monaſterium Angelorum pertinentem, in quo ædificium ad pannorum uſum conſtruere volebant, proviſum iri, ut honeſte ſe gerant, & habitantibus intra monaſterii ſepta, nulla externa labes conſpicua eſſe poſſet.* Datum Florentiæ, die ultima Maii MCCCCXXXVI.

In fine codicis. Finis huic operi, quod ego Johannes Lateranenſis hac die ultima Julii MCCCCLXVIII. ad laudem Dei feliciter tranſcripſi & ad metam deduxi.

Iſte Johannes fuit poſtea cancellarius Petri Delphini generalis.

NICOLAI CIVIS FLORENTINI ELOGIUM.

Ex mſ. reginæ Sueciæ eruit Mabillonius.

Exordium narrationis.

SI, cives præſtantiſſimi, latinæ muſæ hoc in loco loqui potuiſſent, nequaquam alterius dicendi officium poſtularent. Ipſæ enim ſuis verbis copioſiſſime atque ornatiſſime celebraſſent præclariſſimi atque omni laude digniſſimi alumni ſui funeris ritum: ſed quoniam pro earum dignitate ac majeſtate in publicum prodire non conſueverunt, hoc munus ab aliis ſuſcipi æquo animo patiuntur. Itaque permultos adeſſe tum ad dicendum paratiores, quibus ingenio ſum inferior & doctrina, tamen non quo aliis præripiam hujus funeris exornandi facultatem, ſed quaſi aditum quemdam patefaciam exquiſitius quiddam atque ornatius eloquendi, non indignum exiſtimavi aliquid in medium afferre, quo etſi non veſtris juribus, at ſaltem officio hominis videar ſatisfeciſſe. Qua in re, ſi nequaquam parem ſuis laudibus ac de me meritis eloquentiam præſtiterim, dabitis, opinor, veniam, tum parvitati ingenii mei, qui ſum tardior ad dicendum, tum magnitudini virtutum Nicolai, quæ permultæ in eo ampliſſime claruerunt. Copioſa enim quædam & excellens oratio, a qua longe abſum, adhiberi oporteret, ad hujus mortui laudes hac temporis brevitate complectendas. Quamquam quid ego mortuum dixi? Vivit hic procul dubio, vivet, cum ejus memoria ſit hominum mentibus diutiſſime permanſura, atque ea etiam vivet vita ſcilicet immortali, quæ vere eſt vita appellanda: emigraſſe hinc e veſtigio ad cœlos hanc puram animam omni labe corporis, omni vitiorum contagione exutam. Fuit enim vir iſte integerrimæ vitæ, in omni

Digitized by Google

ætate modeſtiæ ſingularis, qui ita ſacrarum litterarum curam conjunxit cum ſtudiis humanitatis, ut omnia quæ legebat ad vitæ melioris cultum, & ad quamdam ſanctimoniam revocaret, quæ ut facilius intelligere poſſitis, quæſo, paucis cognoſcite, tum quæ ad ſtudia ejus & doctrinam ſpectant, tum quæ ad virtutem, mores, ac vitæ integritatem. Plurimum enim conferre ſolent ad incitamenta virtutum agnitio earum rerum, quas viri excellentes nobis ſuo exemplo reliquerunt.

Diviſio bipartita.

Ortus eſt Nicolaus, ut noſtis, egregiis ac honeſtis parentibus, civibus noſtris, qui, quæ homini ſunt maxime optanda, & divitiis & benivolentia civium floruerunt. Et pater quidem mercaturæ operam dedit, qua ſibi opes plurimas comparavit. Nicolaus vero cum ad idem exercitium a patre vocaretur, ipſe autem honeſtioris mercaturæ genus quærendum, videlicet virtutis curam, ſibi propoſuiſſet, ad linguæ latinæ cognitionem ſe tranſtulit. Jam adultus ætate, natura ipſa edoctus, videbat cetera caduca eſſe, fragilia & momentanea; virtutem firmum, ſtabile, & perpetuum bonum. Ad eam capeſcendam ſentiebat maxime eſſe accommodata ſtudia litterarum, quæ ſola verum iter demonſtrare & vitia compeſcere exiſtimantur. Cum autem variæ eſſent diſcendi facultates, quibus homines pro animi affectione applicare ingenium ſolent, humanitatis ſtudia ſibi delegit, velut ea, quibus boni viri effici maxime conſueverunt, & minime rerum cupidi. Hæc enim ſola ad virtutem videntur ſpectare, * quippe cum inhoneſtum, quam & agitatio quædam mentis & melioris vitæ cultus quæratur.

Nicolaus ſtudiis litterarum operam dat.

** Hic videtur aliquid deeſſe.*

Itaque cum floreret tunc in hac civitate eximia virtus atque ingenium doctiſſimi omnium viri Ludovici Marſilii ex religione Auguſtinienſium, contulit ſe in ejus familiaritatem, ut una cum ſtudiis doctrinæ, vitæ quoque & morum inſtitutionem perciperet. Hoc quidem mature & ſapienter in primis egit, nam quibus honeſta vivendi ratio præpoſita eſt, aliquem ſibi integrum ac probatum virum eligere debent, ad cujus imitationem & ſimilitudinem formentur. Erat domus Ludovici referta tunc egregiis adoleſcentibus, qui ſibi vitam ejus & mores propoſuerunt imitandos. Frequentabatur quoque ab optimis & præſtantiſſimis hujus civitatis, qui ad eum velut ad divinum quoddam oraculum confluebant. Erudivit autem liberaliterque inſtituit plures, qui viri doctiſſimi evaſerunt. Emerſere inter alios præcipue Johannes Latitenſis, Robertus Roſſus, & hic noſter Nicolaus, qui rebus ceteris poſthabitis, numquam a latere Ludovici diſcedens, & optimis vivendi præceptis inſtitutus eſt, & plurimum ſacris litteris impertiit. Morum autem ſeveritatem

Ludovico Marſilio uſus magiſtro.

Socios habuit Johannem Latitenſem & Robertum Roſſum.

A & loquendi acrimoniam quamdam, ac in reprehendendis vitiis libertatem ab illo hauſit, qui erat promtiſſimus ac paratiſſimus ad vitiorum objurgationem. Accidit etenim ut imitemur mores eorum, quibuſcum ab adoleſcentia educimur.

Hac ratione vitæ indutus, duas res, quæ fere ab omnibus ſummo ſtudio expetuntur, aperte contempſit, divitias videlicet & honorum cupiditatem. Cum enim eſſet philoſophiæ præceptis, non tam legendo quam agendo eruditus, eam normam vivendi optimam judicavit, quæ otio litterarum B vacaret, neque opibus inſerviret, neque ambitioni. Igitur bonarum artium curæ deditus, ac ſuo contentus, quidquid temporis dabatur a privatis negotiis, aut legendo, aut ſcribendo, aut amicorum negotiis impertiendo accommodabat. Solertiſſimus enim fuit in emendis ac comparandis libris, fructuoſiſſima ac pulcherrima negotiatione, quos adeo multos atque egregios, tum latinos tum græcos, ab extremis videlicet Europæ finibus conquiſivit, ut omnes Italos, pace reliquorum dixerim, ſuperarit librorum copia optimorum. In quo benificentiam C ſuam liberalitatemque attendite. Communes erant libri ſui omnibus, etiam ignotis præſto aderant, aut legere volentibus aut tranſcribere, neque ulli omnino recuſabantur, qui aut doctus eſſet aut videretur velle doceri, ut publica quædam bibliotheca & ingeniorum ſuſtentaculum domus ejus exiſtimaretur. Etenim eos, qui libros ſuos occultarent, neque cum ceteris participarent, cum eſſent editi ad communem viventium utilitatem, quodammodo abhorrebat, affirmans hujuſmodi homines teneri crimine expilatæ hæreditatis. Quod autem egregiam laudem mereretur, ſummam operam D curamque adhibuit ad perveſtigandos auctores, qui culpa temporum perierant; qua in re vere poſſum dicere omnes fere libros, qui noviter tum ab aliis reperti ſunt, tum a me ipſo, qui integrum Quintilianum, plures Ciceronis noſtri orationes, Silvium Italicum, Nonium Marcellinum, Lucretii partem, multoſque præterea e Germanorum Gallorumque ergaſtulis mea diligentia eripui, atque in lucem extuli, Nicolai ſuaſu, impulſu, exhortatione, & pene verborum moleſtia eſſe latinis litteris refac.....

Libris comparandis potius quam divitiis incumbit.

Bibliotheca ejus omnibus aperta.

Sed id eſt permaxime ingenti gloria dignum. E Mortuo, de quo ante dixi, Ludovico, a quo eruditionem latinam acceperat, cum intelligeret græcas litteras & doctrinam noſtris admodum conferre, quippe quæ ſine adjumento græcarum mancæ eſſe videntur ac debiles, operam dedit, cupidus perdiſcendi cum viro tunc integerrimo omnium ac doctiſſimo Colucio Salutato, qui & ipſe poſt Ludovicum doctorum omnium parens, atque alter videbatur, ut Manuel

Græcæ linguæ lectores Florentiæ procurat.

Digitized by Google

Chryſoloras Conſtantinopolitanus, Græcorumque omnium facile princeps, in hanc urbem legendi gratia accerſiretur. Veriſſime mihi videor poſſe dicere, etiam iis qui illorum temporum memoriam tenent approbantibus, Nicolai maxime unius verbis ac ſollicitudine, græcis litteris longo poſt liminio in Italiam reductis, (quæ quantum utilitatis noſtris hominibus attulerint, tum ad eloquentiam, tum ad plurimarum rerum ſcientiam, quis ignorat?) videntur priſca illa tempora, quibus eloquentia cum ſapientia conjuncta vigebat, eſſe hoc ſæculo revocata. Ita quidquid utilitatis græcarum litterarum beneficio accepimus, uni Nicolao poſſumus acceptum referre: nam a Manuele, tamquam doctrinæ quodam ſeminario, multi viri doctiſſimi prodiere. Venit deinde Florentiam, etiam Nicolao auctore, vir peritiſſimus Guarinus, qui & ipſe plurimum profuit ad græcarum litterarum cognitionem. Succeſſit deinde vir præſtans ingenio & doctrina Johannes Auriſpa, Nicolai procuratione. Tum ultimus omnium, Nicolai quoque opera, ad nos adiit vir ſceleſtiſſimus mortalium, atque impuriſſimus, quem contumeliæ cauſa nominem, Franciſcus Philelphus, cujus vitia & ſcelera adoleſcentes noſtros & urbem inquinarunt, ut ſanctius fuiſſet futurum urbi huic peſtiferi hominis carere doctrina, licet pertenui & exili, quam ejus abundaſſe nequitia. Verum Nicolaus, qui ſcientiæ utilitatem quæreret, flagitia ignoraret, communi errore bonorum, qui ceteros ex ſuo ingenio . . . . . . ut homo nefarius ad legendum mercede publica excitaretur effecit. Ergo omnes, qui deinceps græcarum litterarum cognitione profecerunt magnas gratias Nicolao & habere & agere debent, qui auctor in primis ejus doctrinæ fuit in Italiam traducendæ. Magna hæc profecto hominibus noſtris utilitas, ingens Nicolai laus, & poſterorum memoriæ commendanda, unum extitiſſe, cujus maximo cura & opere græca ſtudia Italis antea ignota, ad nos tandem longo poſt tempore redierunt.

Alios excitat ad ſtudendum.

Quid idem in litteris noſtris, quantum profuit nobis, quantum ſingulis, qui diſcendi deſiderio tenebantur, non hortator ſolum, ſed ſuaſor, adjutor, atque impulſor: aſſiſtebat iis quibus perſpiciebat ineſſe aliquod ingenii acumen aut voluntatem ad perdiſcendum, non tantum hærentes & remiſſos, ſed incenſos etiam & currentes ad ſtudia doctrinæ excitans, reddebat ſuis vocibus velociores. Nolo omnes proferre, ne longior ſim, quibus illius verba & opera ad humanitatem profuerunt, ſed tantum hic doctiſſimus & eloquentiſſimus vir Leonardus Aretinus, hic ſanctimonia morum & doctrina conſpicuus Ambroſius eremita, hic Carolus Aretinus ſummo ingenio, ſumma eloquentia prædictus, quos omnes honoris cauſa nomino; pluresque præterea, ut de me ſileam, qui minime eis ſum comparandus, omnes hi, inquam, & latinis & græcis litteris præſtantes, ſe Nicolai vocibus, exhortationibus, libris, ope, & adjutos maxime, & impulſos in ſuis ſtudiis profitebantur. Erat hoc inſitum ſuæ naturæ, ut quoſcumque incenſos ad bonarum artium cognitionem videret, ſi iidem boni viderentur, ſummo amore complecteretur, & velut filios foveret ac ſublevaret. Tamquam ſtimulus erat recta conſilia capeſcentibus ad humanitatis ſtudia proſequenda. O vere doctorum hominum parens, & ſtudiorum domicilium, quantum tibi latina eloquentia, quantum docti homines, quantum ſtudioſi litterarum nomini tuo debent, tu in primis viam noſtram ad humanitatis ſtudia oſtendiſti, tu iter ad veram eloquentiam demonſtraſti, tu græcas litteras ad Italiam reduxiſti, tu conſilio, tu libris, tu opera, tu cohortationibus ſemper omnibus recta ſentientibus affuiſti, tu diligentiſſimus rerum perpenſor, tu gravis eloquentiæ cenſor, tu diligens doctorum æſtimator, magno adjumento omnibus extitiſti, tu denique tum corripiendo, tum laudando effeciſti, ut ad aliquam priſtinam dignitatem facultas eloquentiæ perveniret, omnes tuo judicio acquieſcant, quod a te uno laudabatur, id & a ceteris commendatum iri putabant. Tuum enim judicium non ex adulatione aut aſſentatione pendebat, ſed ex veritate, atque animi recta ſententia. Sed hæc ad communem referuntur utilitatem.

Leonardum Aretinum. Ambroſium eremitam. Carolum Aretinum.

Privata Nicolai ſtudia.

Quid loquar de propriis ſtudiis? quid doctrinam, quid ſcientiam proferam? quid multarum rerum cognitionem? græcis litteris plurimum inſudavit, latinas ita tenuit, ut nemo melius. Omnium diſciplinarum, quibus homines liberaliter inſtitui ſolent, doctrinam percepit: priſcas hiſtorias ita omnes memoriæ fixas habuit, ut illis ferme interfuiſſe videretur. Coſmographiæ adeo operam dederat, ut toto orbe terrarum ſingulas provincias, urbes, ſitus, loca, tractus denique omnes melius noſceret, quam qui in eis diutius habitaſſent. Nullus eſt in lingua latina auctor, quem quidem probaret, quem non legiſſet ſumma cura & diligentia. Sacris vero ſcripturis ita incubuit legendo, ut plura ex eis teneret, quam qui totam ætatem in illis ponere videntur. Nullus auctor fidelis ex antiquis illis fuit, cujus non aut libros aut ſcripta referret. Linguæ vero latinæ præ ceteris erat diligens ſervator, in qua illum & peritiſſimum vidimus. Nullum proferebatur verbum, cujus vim & originem ignoraret; nullum ſcriptorem antiquitas tulit, cujus nomen non mandaſſet memoriæ, ejus vero opera etiam deperdita diligenter recenſeret. Antiquitatis erat ad-

Digitized by Google

modum curioſus, cujus & patronum quemdam ac protectorem illum omnes ferebant. Eloquentia plurimum potuit, licet perraro latine dicendi onus ſuſciperet. Cum enim nihil niſi politum ac perfectum probaret, nequaquam ſibi ipſi ejus ſcripta ſatisfacere videbantur. Multa legerat, multa cognoverat, plura memoriæ commendarat, qui ſibi copiam quamdam dicendi admodum ſuavem ſubminiſtrabant, adeo ut in cœtu hominum auſcultaretur attentiſſime, & ſumma cum audientium voluptate. His ſtudiis ac vitæ induſtria tanta ſibi excellentia comparavit, ut nulla dubitatione doctiſſimos, probatiſſimoſque noſtræ ætatis viros adinveniret. Quamquam ipſe, qua fuit animi moderatione, ſe infimum omnium prædicabat, nihil ſibi arrogans, neque ad oſtentationem quamdam, ut multi ſolent, ſe comparans, ſed ad veram philoſophandi rationem. Credo videri hæc vobis, quemadmodum æquum eſt, plurimum laudanda.

Nicolai virtutes.

Age vero nunc quales in eo virtutes, qui mores, quæ vitæ integritas viguerunt. Nulla vitæ pars ejus recti viri officio vacavit, nulla in re gravitate lapſus eſt; id egit ſemper, ut quorum virtutem elegerat, eorum quoque exempla imitaretur, eſſe quam videri bonus mallet. Jam primum prudentiam

Prudentia.

ejus licet perſpicere eximiam quamdam & & pene divinam, prudentiam ejus dico, non hujus temporis aut ſæculi, quæ in capiendis rerum externarum conſiliis, aut in ſuperandis hominibus multis collocatur; videlicet quam in optimo vitæ genere deligendo, & ipſa vita ſapienter degenda doctiſſimi viri poſuerunt. Omnia quippe humana commoda & externa bona contemſit, ut ſe totum traderet ſtudiis ſapientiæ. Si laudat Herculem antiquitas, quem in hunc conſtitutum fabulæ ferunt ſecum præmeditantem, aut conſulentem utram viam eligeret, virtutiſne an voluptatis, cum altera aſpera & difficilis, proclivis altera ac ſuavis proponeretur, qua virtutis itinere ſibi proficiendum putaſit; cur non ſummam laudem hic noſter Nicolaus meretur, cujus prudentia virtutis ſibi viam, rejectis illecebris voluptatum, perſuaſerit capeſcendam? At vero ne ſibi hanc facile fuiſſe exiſtimares, plurima impedimenta & variæ moleſtiæ ſupervenerunt, quæ illum ab inſtituto munere ſæpius revocarent. Qua in re

Conſtantia.

conſtantiam ejus perſpicite omnes difficultates tolerandi: omnia impedimenta patientia ſuperavit, non onere egeſtatis qua ſæpiſſime preſſus eſt, non laboribus permultis, non rei domeſticæ cura, cum quibus illum aliquotiens vexari vidimus, deflexit umquam animum ab inſtitutione ſuſcepta.

Innocentia. Continentia.

Quid ejus innocentiam? Quid animi moderationem? quid continentiam, probitatem? Cum ſatis amplum patrimonium apparenter

A accepiſſet, nullius autem lucri amore teneretur; copias vero ejus publica tributa exhauſiſſent, ſæpius rei familiaris difficultate compulſus eſt, aut libros, quod tamen fecit rariſſime, & in illis quos non probaſſet, vendere, aut amicorum fortunis ſublevari, numquam tamen a ſtudiis mentem divertit, nihil appetivit alieni, nullum queſtum turpem concupivit, numquam publicis magiſtratibus ad exhauriendos pauperes, ut plures ſolent,, animum adduxit. Neminem ne minima quidem in re læſit umquam, nulli viventium injuriam intulit, nihil cuiquam abſtulit, nemini nocuit, manus atque

B animum ſervavit innocentem, nulla præterquam librorum cupiditate flagravit, non appetendo aliena, ſed ſuis parcendo, tulit ſumtus, & privatos & publicos auxit uſque ad obitus extremum diem. Fama incorrupta rationem vivendi modeſtam & lautam omni tempore ſervavit, ſe referens ad frugalitatis regulam, quam laudabat, ſemper illud priſci Catonis perſæpe verbum uſurpans, *magnum vectigal eſſe parcimoniam.* Ego qui domum ſuam ab adoleſcentia frequentavi, quippe vitam ejus penitus perſpexi, ſcio quam temperate, quam mode-

C ſte, quam caſte vixerit, formans ſe ad eorum mores, quorum eſt virtus laudata. Sed & hoc non vitium aliquod, ſed expreſſum ſignum egregiæ virtutis eſſe videtur. Refert Plato in epiſtola quadam præcipuum eſſe argumentum probitatis, abundare amicis; carere vero, improbitatis. Quis ergo hac noſtra ætate amicis ditior Nicolao? quis opulentior? quis copioſior? Hæc mihi videor veriſimile dicturus, omnes viros doctos, qui ubique terrarum eſſent, non ſolum qui eum noſcerent, ſed ad quos ſui nominis fama perveniſſet, benivolentia, & ſum-

D mo amore erga Nicolaum affectos, atque ipſum quoque in unumquemque litterarum & humanitatis cupiditate flagrantem pari affectione incenſum conſpiciebamus. Fit tamen neceſſario, ut qui multos amat, ipſe quoque ametur a multis.

Humanitas.

Humanitatem vero ejus, quis ſatis digne poteſt laudibus efferre? Faciles ad eum aditus patebant. Facilior allocutio cum multis in rebus, excellenter tamen ſe & parem infimis præſtabat. Conjungebatur cum ſeveritate affabilitas quædam venuſta, omnibus grata. Erat ejus conſuetudo jocunda admo-

E dum, non ſolum eruditioribus, ſed etiam exquiſitioris artificii hominibus, quibus admodum delectabatur. Aderat amicis conſilio, opera, obſequio, diligentia etiam inrequiſita. Eorum negotia pro ſuis ducebat. Domum ſuam docti viri ſuum domicilium exiſtimabant, & tamquam commune diverſorium litterarum, qui excipiebantur omnes ſumma cum hilaritate, vocibus ſuis excitabantur, exemplo monebantur, aut legendo

Digitized by Google

aut diſputando proficiebant, diſcedebant ſemper ſinguli tamquam a quodam ſapientiæ ſacrario doctiores.

Mores. Mores ejus quales fuerint omnes fere cognoſcitis. Ab ipſa adoleſcentia tamquam educatus in Stoïca diſciplina. Severus autem fuit, continens, gravis cenſor quidam morum, vitiorum acerrimus hoſtis; ad laceſſendum, ſi quando irritabatur, promptus: quæ tamen ſalibus, facetiis, verborum jocunditate condiebantur, ut perſæpe eos, in quos ea dicebantur ad riſum incitarent. Vitam cœlibem duxit abſque uxore & liberis, ut cum quietius ſtudiis incumberet, voluit ea moleſtia carere, cum neque eſſet opulentus, & legiſſet multis fuiſſe illa impedimento, quominus vacarent otio litterarum. Fuit autem amantiſſimus veritatis, ut qui admodum horreret mendacium, nihil minus prædicans eſſe hominis, quam mentiri. Amicos ita obſervabat, ut tamen veritatem præponeret, nemini parcens, ubi ex ſententia eſſet dicendum.

Delectabatur admodum tabulis & ſignis, ac variis cælaturis priſcorum more. Plura enim prope ſolus atque exquiſitiora habebat, quam ceteri fere omnes, ad quæ viſenda multi alliciebantur ut non privato aliquo in loco, ſed in theatro quodam collocata ac expoſita eſſe refirmares. Jam quantam honeſtatem, quantam gravitatem ſervarit, quam ſancte vixerit, & ſatis omnes & ipſi vidimus, qui ab ipſis noſtris litterarum incunabulis cum eo verſati præ ceteris ſumus, qui cum domi foriſque obſervavimus: ita ut nihil nobis vitæ ejus interioris eſſet occultum. Nihil turpe, nihil obſcænum, ne verbo quidem protulit, cenſoria quædam gravitas vitæ ſplendorem afferebat & ſummam auctoritatem. Vitia horruit & publica & privata, & templum quoddam virtutis & decoris exiſtimabatur domus illa, & tamquam habitaculum honeſtatis, in qua accendebantur omnes ad virtutem & bonarum artium diſciplinas. Hic librorum ingens numerus tum latinorum, tum græcorum. Hic ſigna & tabulæ, hic veterum imagines; hic numiſmata uſque a priori illa ætate, qua æs primum cudi & moneta obſignari eſt cœpta, conſpiciebantur. Hic varia illuſtrium virorum exempla. Hinc ad virtutem incitamenta proferebantur. Aderant ſemper quod & oblectaret oculos, & animum ſolaretur, tamquam ex academia quadam, & vitam... paratiores.

Bibliothecam ſuam publicæ utilitati conſecrat. Sed excellentiſſima ejus virtus atque optimum omnium facinus nequaquam eſt ſilentio prætereundum, cum vivens omnibus profuiſſet, cum ſemper publicæ conſuluiſſet commoditati, curavit ut etiam poſt exactam ſanctiſſime vitam, laborum ſuorum fructus ad poſteros emanaret. Id egit vir egregius doctorum virorum amantiſſimus, quod nullum multis antea ſæculis feciſſe,

A neque memoria hominum conſtat, neque ullæ litteræ prodiderunt. Rem ſane ſtatuit temporum omnium ac ſæculorum laudibus celebrandam. Ex libris quos homo, nequaquam opulentus, & rerum perſæpe inops, ſupra octingentos codices ſummo labore & diligentia comparaverat, decrevit teſtamento fieri per amicos publicam bibliothecam ad utilitatem hominum ſempiternam. Octingentos codices. O præclariſſimum omnium quæ umquam condita ſunt, & utiliſſimum mortalibus teſtamentum, quo non ullum aliquem, B aut alterum, ſed tum græcas, tum latinas muſas hujus præſtantiſſimi theſauri reliquit heredes! Tibi ergo nunc, Nicolae, mortuum etiam appello muſarum nomine, gratias uberrimas ago, qui ſolus omnium illas in publicam doctrinæ & domicilii poſſeſſionem, tandem poſt multa annorum curricula reduxiſti, qui illas tam exquiſito munere donaſti, qui effeciſti, ut aliquando privatas domos egreſſæ, in conſpectum atque in lucem prodirent ornatiſſimo comitatu. Excitentur hactenus noſtra memoria plures & libris variis & maximis opibus abundantes, C quos tamen magis privatum commodum quam communis utilitas traxit. Franciſcus Petrarcha poëta excellens habuit ingentem copiam librorum, qui poſt ejus obitum omnes venundati, & variis hominibus diſpertiti ſunt. Ludovicus, cujus antea memini, magnam vim librorum, quos multis ex locis exquiſierat, legavit ſui ordinis bibliothecæ. Vir præſtans ingenii acumine, & plurimarum rerum ſcientia Johannes Boccacius eidem loco libros ſuos teſtamento reliquit. Colucii noſtri ad omnia ingenii ſingularis volumina, quæ Nicolai libros ferme æqua- D bant, filii vendiderunt. At vero hic noſtri egregiam præceptoris ſuppellectilem, in qua comparanda multum temporis, multas impenſas, plurimum laboris impenderat, non vendi, non in privatam aliquam domum comportari, non alicujus unius uſui aut arbitrio relinqui, non ad aliquam bibliothecam reduci, ſed in communem utilitatem, in publicum munus, in locum omnibus patentem voluit conferri, ex quo omnes litterarum cupidi tamquam ex agro fertili fructum doctrinæ uberrimum poſſent percipere. Equidem ſi id religio noſtra, aut tempora paterentur, decernerem mea ſententia ſtatuam illi marmoream in bibliothecæ par- E te collocandam, cum inſcriptione honorificentiſſima, & ad memoriam ipſius, & ad reliquorum æmulationem. Quid enim magnificentius? quid bonis acutius? quid ſtudiis humanitatis accommodatius? quid communi bono utilius fieri potuit, aut etiam excogitari? quam exiſtere hac in urbe publicam bibliothecam, quæ ſit futura veluti excellens quædam eloquentiæ & ceterarum bonarum artium officina.

Hæc

Digitized by Google

Hæc Nicolai noſtri ſtudia, hic vitæ curſus, hæ virtutes, hi mores, hæc officia extiterunt. Digna profecto, quæ illius laudem reddant apud poſteros immortalem; qui cum ſemper in celebrandis muſis, virtute extollenda, libris comparandis, obſervandis amicis, ſtudium atque operam poſuiſſet, *Mors.* tandem multis exactis laboribus, poſt tertium & ſeptuageſimum annum graviſſimo morbo correptus interiit, ita ad extremam horam ſe comparans, ut libenter ex hac luce migrare videretur, tamquam ad locum beatiorem profecturus. O diem acerbum nobis, licet illi malorum omnium poſtremum: lætor tui cauſa, Nicolae, iterum enim mortuum compello, quem tollere ſedes piorum, quem ad æternam quietem delatum veriſſime judicamus. Verum mihi doleo, mihi queror hunc funeſtum diem, qui me mœſtum atque afflictum, qui me ſpoliatum tua jocundiſſima amicitia, tua ſuaviſſima humanitate primum reliquit, qui mihi abſtulit tamquam ſegetem ſtudiorum meorum, qui mihi eripuit officio patrem, benevolentia amicum, quocum omnes meas curas, cogitatus, dicta, facta, & præſens verbis, & litteris abſens conferebam: mihi dies iſte merito eſt deflendus, in quo amiſi cariſſimum ægritudinum ſolatium, mœrorum levamen, præſidium firmiſſimum curarum mearum. Non dabitur amplius tecum colloqui, non conſilio uti, non exoptatiſſima frui conſuetudine; hac ſaltem utar conſolatione, qua licet, revocabo, quoad potero, cogitatione mea memoriam præteriti temporis, & tecum ſemper, dum ſpiritu vivam, dulciſſima converſatione commorabor, mortuum eo animo complectar: erit Nicolai effigies ſemper hiſce oculis infixa; & amorem quem vivo debebam, & in laudibus & celebratione mortui conſervabo.

Laus & gloria omnipotenti Deo, & beatiſſimæ ſemper Virgini ejus genitrici Mariæ, atque omnibus Sanctis.

AMBROSII CAMALDULENSIS epiſtola ad Bronium.

De obitu ejuſdem Nicolai.

AMbroſius præclaro juriſconſulto domino Bronio viro humaniſſimo, ſalutem.

Triſtem hæ litteræ nuncium ac lugubrem offerunt. Nicolaus noſter vir optimus & amiciſſimus, totiuſque humanitatis condimentum, exceſſit e vita, noſque mirabili deſiderio ſui vulneratos reliquit. Ejus morbus cum nobis innotuiſſet, advolavimus continuo ex eo loco, ubi acquieſcebamus grate in otio & litteris, ne amico antiquiſſimo migranti abeſſemus, ſolatiaque illi, quantum potuimus, exhibere curavimus. Tanta A certe in illum totius civitatis officia, tum in vita, tum in funere fuere, ut plane daretur intelligi cariſſimum omnibus, gratiſſimumque fuiſſe. Tota hunc nobilitas, tota civitas inſigni pompa deduxit, ut non funus putares, ſed celebritatem agi. Nemo non illi pias impendit lacrymas, ſtudioſi præcipue omnes & humanitati dediti parentem ſuum promotoremque amiſiſſe querebantur: & merito ſane, namque judicio meo, quod libere fateri liceat, non habuit latina lingua neque noſtra neque patrum noſtrorum memoria hominem, cui plus debeat honoris & laudis. Is enim profecto ſi quid eru- B ditionis, ſi quid eloquentiæ hodie habet Italia (habet autem tantum, auſim dicere, quantum ante ſexcentos annos non habuit) auctor & princeps fuit. Is ut græcarum litterarum jam ante multa ſæcula apud nos extincta ſtudia reviviſcerent, primus effecit. Is ut ſepulta vetuſtatis monumenta in lucem venirent, mirabili diligentia & infatigabili ſtudio ſolus ferme curavit: cum plerique & quidem magni viri ad id negligentius affecti viderentur. Is ſi quid uſquam bonorum ingeniorum eluxit, benevolentia, mirabili diligentia incitavit, accendit, doctrinaque aſſidua & voluminum gratiſſima mutuatione C ad frugem eruditionis evexit. Equidem, ut de me fatear, ſi quid ſapio, ſi quid ſcio, totum illius memoriæ debeo, quo veluti ſtimulo aſſiduo torporem excitante noſtrum, modice pro ingenii tenuitate profecimus. Quam moleſte ille, quam ægre tulit me ſacratiore ſtudio abſtrahi, atque ad curas inutiles fere deduci, quam mihi timui omnia etiam quæ tuta eſſe viderentur. Deus bone, quibus ille & præſentem verbis, & abſentem litteris, ab hujuſmodi ineptiis occupationum ad otia litterata veluti data manu revocare curavit. Fateor, Broni cariſſime, ita mihi D deſtitutus videor, ita deſertus, ac ſi parentem amiſerim, vererique incœpi, ne, obmuteſcente illo, vociſque ejus lituo auribus meis non uti ſolebat concrepante, frigeſcat omne ſtudium noſtrum, igniſque ille quo aliquando accenſi videbamur, ſenſim langueſcat, & conſeneſcat, atque deficiat, effundamurque ad exteriora negotia neglectis intimis deliciis. Fuerunt iſta ſignificanda tibi, ut quem nobiſcum amabas, pariter & deſiderares, & reverſum in patriam & peregrinationis exilio amicum votis nobiſ- E cum deduceres. Reliquit ille pretioſiſſimos theſauros, quos magno ſibi labore perpetuoque ſtudio quæſivit, electiſſima quæque volumina, quæ ut ſui, immo ſtudiorum omnium, quorum utilitati natus videbatur, verius eſſent, ſtuduit ſemper. Sed plane memoriam nominis ſui numquam ulla hominum ætate abolendam, longe pretioſiorem reliquit. Vale cariſſime, atque amantiſſime Broni.

EPISTOLA THOMÆ PONTANI ad Carolum Aretinum.

Ejuſdem argumenti

THomas Pontanus ſalutem dicit doctiſſimo viro Carolo Aretino.

Quantum mihi mœroris attulerit mors Nicolai noſtri virique omnium quos noſtra ætas tulit probatiſſimi, tu facilius exiſtimare potes, qui antiquum & mutuum amorem noſtrum probe cognoveras, quam ego verbis explicare queam; unum tamen ſcias, velim, nihil mihi hoc tempore moleſtius, nihil acerbius accidere potuiſſe, tum quia eo amico orbatus ſum, a quo multa ac præcipua beneficia acceperam, tum vel maxime quod hoc viro amiſſo, ingentem videam doctos, & eruditos homines feciſſe jacturam, adeo ut ejus obitu Romanæ eloquentiæ, ac priſcæ eruditionis præclarum lumen extinctum eſſe dixerim. Non quia non ſuperſint eruditi viri, qui dicendi artificio eum ſuperent, & quorum complurima extent volumina ſcripta divinitus; ſed quia nemo erit, qui tanta cura, tam aſſidua vigilantia, pace omnium dixerim, proſequatur reliquias illas, ac monumenta majorum, quæ jam diu in tenebris jacuerant, & quorum ille ſatis bonam magnamque partem ſua induſtria ex extremis locis & de manibus barbarorum ad proprias ædes, id eſt in mediam Italiam reduxerat. Quæ una res vel maxime movere deberet ad luctum animos illorum, qui ſtudiis humanitatis dediti ſunt. Nam ſi recte & ſine livore aliquo judicare voluerint, facile intelligent hujus morte corruiſſe domicilium litterarum, quæ hoc uno duce plurimum ſplendoris & gloriæ conſecutæ erant. Sed nobis amicis, nobis, inquam, in primis lugendum eſt, atque inter nefaſtos dies hic, quo vita Nicolaus functus eſt, annumerandus. Amiſimus enim non amicum, ſed parentem; non hortatorem, ſed fautorem & adjutorem maximum & præcipuum. Hic namque ſemper ope, conſilio, doctrina nullum patiebatur nobis tempus remitti, quin id omne aut legendo aut diſputando contereremus. Huic propterea tamquam optimo cenſori morum, otii rationem quotidie reddere ſtudebamus. Conveniebamus etiam aſſidue domi, ut ejus conſuetudine & meliores & doctiores redderemur. Nec tanta frequentia præſtantiſſimorum virorum Iſocratis domus celebrata fuerit, quanta Nicolai. Quid loquar ſermones ſuos graves & jocundos, quibus juventutem ſemper ad bonam frugem impellebat? neque minor ſane voluptas erat unicuique, cum Nicolao colloqui, quam fuerit Alcinoo cum Uliſſe, aut cum Neſtore Agamemnoni, ex cujus ore, ut inquit Homerus, melle dulcior fluebat oratio. Proh bone Jeſu! quantam memoriam antiquitatis, quanta in omni reſolertia, quanto rerum uſu præſtabat. Harum ſane rerum cum venit in mentem, lacrymas continere nequeo, cum talis tamque præſtans omni genere virtutis vir hac temporum iniquitate a nobis deſideretur. O mœſtum atque luctuoſum diem, quo tam præclarum virum amiſimus! O miſeram mortalium conditionem, fragilemque fortunam, quibus profecto nullum bonum diuturnum atque perpetuum! Hic enim ob communem hominum utilitatem immortalitatis dignus erat, aut ut ſaltem Sibillæ annos viveret. Erat quidem Nicolaus refugium bonorum, erat auxilio egenis, erat culmen litterarum, erat quidem honeſtatis religioſiſſimus cultor. Quid plura? Nihil in hoc viro reperire poteris, quod non ſumma laude & admiratione dignum eſſet, quis igitur tam durus, atque ab omni humanitate alienus, quis tam expers eruditionis, qui non hujus hominis funus lacrymis proſequatur, qui dum vixit ſemper recte, honeſte, laudabiliter vixit? Hic etiam ad communem doctorum utilitatem bibliothecam græcis latiniſque voluminibus refertam ſtruxit, ſuaque impenſa comparavit, ex qua unicuique probo fas erit depromere, quod lubebit. Admiranda, medius fidius, liberalitas & æterna laude digna, ſed tua erit hæc provincia, Carole, tibi hoc extremum amici munus ab omnibus defertur, ut hunc virum meritis laudibus ornes, atque immortalem facias. Ea enim ineſt tibi facultas & copia dicendi, ut hoc facile conſequi poſſis. Mihi certe ſatis ſit, hac epiſtola paucis oſtendiſſe quantum & quam atrum dolorem ſuſceperim ex morte tanti tamque divini viri, quem parentis loco venerabar, & qui mihi adjutor præcipuus fuerat ad has litteras perdiſcendas: neque tamen ita amens ſum, ut vicem Nicolai doleam, ſed noſtram potius; cum illo enim præclare actum puto: nam & ſatis diu vixit. Agebat enim, ut ſcis, annum tertium & ſeptuageſimum, & dum vixit, ita ſancte egit ætatem, ut non dubitem eum vinculis corporis ſolutum ad ſuperos evolaſſe. Effugit præterea humanos miſerabileſque caſus, qui mortalibus quotidie imminent, & qui ſolent perſæpe miſeram & calamitoſam efficere ſenectutem. Commode igitur ſibi evenit, qui in ſumma benevolentia hominum conſtitutus, exceſſit e vita, immo ad veram vitam profectus eſt: nobis vero amicis incommodius, qui talem virum amiſimus, qualem raro habuit prior ætas, & rariſſime eſt habitura poſteritas. At quoniam mortales naſcimur, æquo animo ferendum puto, atque eo magis, quod eam felicitatem conſecutus ſit, quæ vel maxima habetur a ſapientibus, nam & bene & cum ingenti gloria diem ſuum obiit.

Digitized by Google

Ceterum tu hanc felicitatem accumulare potes, ſi ſuis eximiis virtutibus tuis operibus diuturnitas detur, ad quam quidem rem peragendam, non ſolum homines, qui illo viro afficiebantur, ſed etiam muſæ latinæ te orant, quarum precibus non obtemperare nefas inexorabile ſit. Nihil igitur habes, Carole, quod tergiverſari poſſis, etſi non dubitem te ad hoc munus obeundum tua ſponte ſatis incitatum & inflammatum eſſe. Unum tamen affirmo ex nulla re tantam laudem adipiſci poteris, quantam ex pio commemorabilique officio, quod erit certe gravitati tunc convenientiſſimum. Hoc a te pro antiqua veraque amicitia Nicolaus expoſcit, ſi ullus eſt mortuis ſenſus, aut aliqua cura rerum noſtrarum, quæ certe eſt. Accingere igitur ad laudem & gloriam tanti viri, quæ ſane tua erit, & cum rem fauſte abſolveris, cura ut ad manus noſtras perveniat. Erit enim ſolamen aſſidui & vehementis doloris, quem tua ſapientia & doctrina lenire poteris. Recte vale, decus rerum. Bononiæ IIII. calendas Martias. Tuæ academiæ meis verbis, quæſo, ſalutem dicito.

POGGII EPISTOLA ad Carolum Aretinum.

De funere Nicolai civis Florentini.

POgius ſalutem plurimam dicit Carolo Aretino V. C.

Gravem ſuſcepi dolorem, prout æquum erat, mi Carole, ex obitu præſtantiſſimi viri Nicolai noſtri, communis omnium doctorum virorum parentis, quem, ſi fas eſſet, optare oportuerat pro communi utilitate fieri immortalem. Effudi multas lachrymas tamquam in patris funere ad primum nuntium mortis ſuæ, quas auxit etiam epiſtola Nicolai Gori, qui mihi illum diem ſuum obiiſſe ſignificavit. Vellem affuiſſem in ejus funere, nam ei præſtitiſſem omnia pietatis officia, quæ a gratis filiis patribus bene meritis tribui ſolent. Quem enim patrem habui, cui plus debuerim, quam Nicolao? hic mihi parens ab adoleſcentia, hic poſtmodum amicus, hic ſtudiorum meorum adjutor atque hortator fuit, hic conſilio, libris, opibus ſemper ut filium, ut amicum fovit atque adjuvit: hic me ad virtutem, hic ad litterarum doctrinam, hic ad bonarum artium ſtudia ſemper incitavit; denique nihil erga me omiſit eorum, quæ ab indulgentiſſimis parentibus filiis, vel a cariſſimis mutuo amori tribui ſolent. Quod ſi humanitas ferret, dicerem me plus quodammodo debere quam iis qui me procrearunt. Illi enim ignarum rerum omnium genuerunt, hic reddidit ſua opera doctorem: illi enim ut eſſem effecerunt, hic ut eſſem cum honore & dignitate: illi alimenta corporis præbuerunt, is animum moribus firmavit, & recte vivendi inſtitutis, ut quantum ceteri parentibus atque educatoribus ſuis debent lege naturæ, tantum ego Nicolao noſtro & ejus nomini jure humanitatis,& ſuis erga me meritis me debere profitear. Quamquam quid ego de me ſolo loquar? omnibus ille qui ad litterarum ſtudia anhelabant, in quibus aliquam virtutis notam ineſſe putabat, ſic aderat, ſic favebat, ut vere communis omnium parens, atque alitor eſſe videretur. Illius cohortationes multos ad litteras incitabant; illius libri multorum ſtudia ſuſtentabant, neque ope, neque conſilio ulli umquam ne extremo quidem defuit, quem aut liberaliter inſtitutum, aut intentum ad perdiſcendum conſpiciebat. Rectiſſime videor affirmare poſſe, non mihi magis quam reliquis, qui noſtris ſtudiis delectantur, Nicolai interitum communis calamitatis cauſa eſſe lugendum ac deplorandum. Amiſſum eſt enim tamquam incitamentum quoddam, quo impellebamur vel inviti ad ſtudia, non ſolum litterarum, ſed etiam honeſtatis. Magnam profecto jacturam mors attulit litterarum ſtudioſis & Latinis muſis, quarum ille veluti ſacer cuſtos, ut digne coleretur, effecit, præbens ſe ducem atque hortatorem omnibus, qui bonarum artium ſtudia ſibi proponebant capeſcenda. Itaque, ut olim Q. Metellus, poſteriore Scipione domi interfecto, quamvis inimicus palam exclamavit, corruiſſe Romanæ urbis mœnia; ita dici poteſt, ſublato hoc noſtro muſarum cultore, litteratorum virorum domicilium ac diverſorium corruiſſe. Fateor aliquos extare eloquentiores arte noſtra, ſed qui humanitate, induſtria librorum perquirendorum, familiaritate doctiſſimorum virorum, comitate, gratia, affabilitate, facetiis, in doctos omnes caritate & benevolentia, librorum copia, qui quidem omnibus præſto eſſent, Nicolaum ſuperarit, credo neminem extitiſſe. Erat ſemper domus ejus referta doctis & egregiis viris, qui ad eum quotidie confluebant. Nemo Florentiam, qui aliquid ſaperet umquam acceſſit, quam in primis Nicolai domum & libros ſibi viſendos putaret. Hunc omnes propter ejus doctrinam atque humanitatem obſervabant, colebant, atque unice ut communem librorum antiſtitem diligebant. Non me fugit ſolere ab invidis & malivolis quibuſdam objici, quod nihil umquam ſcripſerit, quoniam ineptitudinem ſuam ſcribendo propalare noluerit: tamen non ſolum Nicolaum, ſed neque Pythagoram, neque Socratem, multos quoque præterea, ſummos philoſophos quicquam ſcriptum reliquiſſe: quos ſi quis propterea indoctos putet, ipſe ſtultiſſimus videatur. Denique Salvator quoque noſter

nihil ſcribere voluit, qui erat ipſa ſapientia. Itaque ignorantiæ nullum argumentum eſt a ſcribendo ſe abſtinuiſſe, quin potius ſuas cogitationes litteris mandaſſe, & perſæpe ſtultitiam ſcribentis patefecit. Verum non ſumpſi nunc ad te id ſcribendi munus, ut verſer in laudibus Nicolai; hoc enim tibi & ceteris qui dicendo poſſunt, relinquendum putavi. Tantum ſignificaſſe tibi volui, me ejus obitu ſummo dolore ac mœrore affectum. Neque enim cum mecum ipſe cogito, me, cum Florentiam rediero, ſi id Deus permiſerit, neque Nicolai domum frequentaturum amplius, neque carum quondam mei amantiſſimum poſthinc me viſurum, ullo modo etiam ſcribendo poſſum lacrymas continere. Quem enim animum eſſe cogitas meum, cum teneam memoria noſtram amicitiam a bonis initiis profectam, jam ſex & triginta annos non ſolum non labefactatam, ſed magis atque magis profecto in dies auctam & ſolidatam eſſe? Neſcio quid ceteri facient, ego certe memoriam ejus ſtudioſiſſime & ſanctiſſime colam, & plus mortui Nicolai laudibus tribuam, quam dum erat nobiſcum. Illud enim tunc adulationi tribui potuiſſet, nunc certo ſcio omnes pietati & grati hominis officio tributuros. Id profecto ſcias volo, me lachrymas quas in funere illius viri præſtantiſſimi patriſque amantiſſimi præbuiſſem, me cum hanc ſciberem epiſtolam, repetita in me ſuorum beneficiorum memoria, plurimas effudiſſe. Vale & tu quoque, quem plurimum amabat, ejus memoriam infixam animo tene.

LEONARDI JUSTINIANI

ORATIO PARENTALIS

DE DIVO CAROLO ZENO

INCIPIT FELICITER.

MAximum & ampliſſimum munus, illuſtriſſime princeps, hodierna die ad me delatum video, qui dignitati ac magnitudini rerum, de quibus dicturus ſum, omne ingenium & eloquentiam imparem eſſe cognoſco. Non enim video ubi latius, ubi ſublimius mea potuiſſet verſari oratio, quam de clariſſimo & ornatiſſimo viro Carolo Zeno dicere, cujus interitu non florentiſſima modo reſpublica, verum & totus terrarum orbis ſingulare quoddam decus ac ornamentum amiſit. Fuit enim natura, virtute, gloria, tam excellens, ut etiam hoc uno ætas noſtra potuerit in omni genere laudis cum antiquitate certare. Quænam igitur tam affluens eleganſque dicendi copia, quæ tanta ingenii vis atque majeſtas in hoc tam communi hominum luctu atque jactura ſatis digne ſubſiſtere, cum in tanto præſtantiſſimorum hominum concurſu atque frequentia neminem eſſe videam, qui non ſit hujus viri deſiderio ſuique funeris pietate vehementer affectus? Quæ quamquam ita ſint, humaniſſime princeps, iniquum tamen eſſe ducebam, ut, qui cives optimos omni ſemper laudationis officio proſequendos eſſe putarim, hoc tam egregium, honeſtum laudandi genus recuſarem ab iis ad me delatum, quorum benivolentiam & auctoritatem meo de me judicio perficiendum eſſe arbitrarer. Dolebam propterea, patres ampliſſimi, & indignum eſſe cenſebam, nobiliſſimorum funerum laudes, in hac potiſſimum urbe, tanto humanitatis ac eloquentiæ ſtudio affluenti, ab externis hominibus uſurpari, cum id & maximis & optimis civibus, quod oratione pro patria officium explere decorum priſca laudabilique conſuetudine concedi ſoleret. Ego vero cum nec ingenium, nec eloquentiam, nec ætatem denique meam parem huic loco .... præſtare poſſe confidam, omnem ſpem meam atque conſilium, humaniſſime princeps, in te locavi. Soles enim pro innata tibi manſuetudine, cum de laude tuorum civium agatur, & eorum maxime, qui de republica bene meriti ſunt, aures tuas quadam incredibili attentione præſtare. Voſque, patres optimi, qui hujus funeris decorandi cauſa, tanto ſtudio, tantaque inuſitata frequentia conveniſtis, omiſſo dolore, aures jam veſtras accommodate iis laudibus, quas de vita & ingenio, de virtute, de gloria hujus præſtantiſſimi viri veſtri civis dicturi ſumus. Quæ cum quanta ſint mecum conſiderarem, verererque ne maximarum rerum verborum oratoris modum excederet, ſtatui, ea tamen quæ veſtra expe-

Digitized by Google

ſtatione aut hujus funeris amplitudine digna eſſent, breviter oratione complecti.

Non dicam itaque de hujus, in qua natus eſt, civitatis gloria & ſplendore, quæ rerum a ſe geſtarum magnitudine incomparabili, diuturnitate libertatis præſtandæ civium, & novitate quadam ac ſitus opportunitate, vix ulla laude digne ornari poſſet. Non dicam de antiqua præſentique familia ſua, quæ tot egregios cives edidit, ut non ſatis conſtituerim pluſne illa huic civitati, an hæc civitas ſibi ſplendoris attulerit. Non dicam de juſtiſſimo & fortiſſimo PETRO ZENO patre ſuo, quo neſcio an quiſquam eorum, quos umquam aut vidimus, aut audivimus, aut legimus, glorioſius mortem obierit, qui claſſis imperator adverſus Morbaſanum Chriſtianæ religionis crudeliſſimum hoſtem, una pro Deo immortali, pro patria, pro ſociis, pro amicis, pro ſua denique dignitate tuenda acerrime dimicando ad Smyrnos cecidit, ut una morte uno facinore omne glorioſum facinus omnemque glorioſam mortem pariter ſit complexus. Non dicam denique de liberis, non de neceſſariis, non de amicis, qui quales in eum fuerint, ex eorum lachrymis & mœrore cognoſcite: ſunt alia his majora Caroli noſtri ornamenta.

Quis enim, ut a vita incipiam, non vere miretur præclaram omnis ætatis ſuæ inſtitutionem, qua nihil aliud prorſus, quam aditum ad ſummam gloriam quæſiſſe viſus eſt; primam enim pueritiæ ſuæ partem, mortuo patre, litteris erudiendam ornandamque putavit, a quibus quidquid otii intermiſſionis dabatur, non ad ignaviam aut luxum, ſed partem ad corporis armorum exercitationem, aliquid etiam operæ muſicæ ac fidibus accommodavit, ut principem Græciæ Themiſtoclem, cui forte in omni gloria par fuiſſet, in hac laudatiſſima parte ſuperaſſet. O liberalem inſtitutionem & præclara vitæ humanæ fundamenta, a quibus Athenæ illæ omnium artium inventrices, neque plura, neque meliora potuerint excogitare.

Itaque ut primum e ludo atque his puerilibus erudimentis exceſſit, ut illuſtrem aliquem otii ſui fructum ex negotio vendicaret, in militiam publicam confeſtim profectus eſt, in qua cum ingenio, viribus fortunæ ceteris facile præſtitiſſet, ad pontificem maximum expectatus adoleſcens conceſſit, a quo dignitatem quamdam apud Patras ætate ſua longe ampliorem aſſecutus eſt: pulcherrimum profecto judicium & maximo pontifice dignum, qui cum adoleſcentem moribus & diſciplina egregie præditum cognoviſſet, non virtutem annis, ſed annos virtute mentiendos eſſe putavit. Patras ergo trajiciens... cum difficillimas pacis ac belli res, tum conſilio, tum opera & A imperio miniſtrorum, in varias deinde terrarum regiones enavigavit, tum orbis viſendi ſtudio, quod pleroſque ſummos & viros & philoſophos feciſſe legimus, tum etiam ut navalis rei diſciplinam, qua potiſſimum hæc civitas tantum imperium adepta eſt, longa exercitatione teneret. His artibus præditus, cum in patriam in ſumma rerum ac temporum difficultate veniſſet, apud patricium ordinem & ſenatum ampliſſimis honoribus & magiſtratibus continuo donatus eſt; in quibus tantum fortitudinis atque conſtantiæ, tantum conſilii ac prudentiæ declaravit, ut expectationem omnium, quæ de ſe maxima erat, clariſſimis rebus terra marique geſtis, facillime ſuperarit, quarum cum maxima famæ celebritas eſſet, plerique illum potentiſſimi reges deſiderabant: aliqui tamen apud ſe habuerunt iis tantum annis, quibus noſtra reſpublica cum tranquillitate & otio, tum præſtantiſſimorum civium copia, qua plurimum ſemper excelluit, fruebatur.

Quid demum is gravi jam ætate confectus, cum a republica, cui omnem ferme vitæ ſuæ fructum & agendo & conſulendo præſtiterat, in otium ſe contuliſſet, quid inquam, ſuo ingenio, ſua virtute, ſua gloria dignius aut facere, aut excogitare poterat, quam ſenium ſuum innumeris laboribus, longa vigilia, crebra navigatione, aſſidua militia, variis fortunæ caſibus ac periculis jam defeſſum, ſuaviſſimis & honeſtiſſimis litterarum ſtudiis levare. Sic Solonem, Catonem, Lucullum, multoſque clariſſimos viros ſenectutem ſuam ſolitos laxare legimus. In his tamen ſtudiis hic noſter tam modeſte verſatus eſt, ut cum nullam jucundiorem voluptatem haberet in vita, numquam tamen neque patriæ, neque amicis privato conſilio defuit. Quo igitur pacto omni ſuæ vitæ tempore aut prudentius aut pulchrius potuiſſet conſulere, qui cum probe otium ad negotia contuliſſet, ita perfecte utrumque complexus eſt, ut ex eis & maximæ virtutis ampliſſimam fuerit laudem conſecutus? Quid honeſtius ex otio Socrates? quid ex negotio clarius Alexander quæſiſſe potuerat? Hæc itaque cum permaxima ſint, patres optimi, exiſtimo tamen ab his, qui præſtantiſſimum hunc hominem cognoverunt, haud minus divinum illud ingenium laudari, de quo cum hoc loco mihi dicendum ſit, lætor in primis, humaniſſime princeps, quod apud te dico, qui id cogitatione potius quam verbis æquare poſſe intelligis. Scis enim quanta ingenii celeritate viguerit, quantam in perficiendis rebus facilitatem habuerit, qui non diſcere, ſed reminiſci; non apprendere, ſed tenuiſſe prius omnia viſus eſt. An forte poterat ingenium illud rerum ſublimitate ſuperari, an veritate confundi, an multitudine obrui? Dicam

Digitized by Google

profecto, illuſtriſſime princeps, dicam quod
te ſentire non dubito, neminem facile po-
tuiſſe aut in rebus altis ſublimius, aut in
diverſis perfectius, aut in multis copioſius
dicere atque ornatius. Legimus pleroſque
ſummos viros eximia ingenii magnitudine
floruiſſe, ſed eam tamen & numero rerum
& proprietate quadam fuiſſe finitam, qui
non in omnibus, ſed in quibuſdam tantum
artibus excellere potuerunt. Hunc autem
prorſus neſcio an ad aliquem primum inge-
nii uſum natura genuerit, cum ſingulis in
rebus non verſatus, ſed genitus eſſe vide-
retur. Nihil minus tamen ex ea ingenii fa-
cilitate ſtudii & vigiliarum plurimum in
cognoſcendis rebus adhibuit. At quantum
ceteri aut ludis, aut ſpectaculis, aut hujuſ-
modi voluptatibus ad corporis animique
requiem temporis concedere ſolent, totum
id Carolus ad relaxandos publicos labores
jucundiſſimis litterarum ſtudiis conferebat.
Maximus enim fuit in eo colendi ingenii
ardor, & vehemens optimarum artium ſtu-
dium. Multos ille eruditiſſimos & ſummos
viros hoſpitalitate donavit, multos præterea
ſingulari quadam cognitione & amicitia dig-
nos fecit. Quo enim, ut alios omittam, ſtu-
dio, qua humanitate Antonium Maſſanum
eloquentiſſimum & integerrimum homi-
nem, ac divinarum artium eruditiſſimum
coluit? Quanto amore ac uſu Guarinum
noſtrum græcæ & latinæ linguæ peritiſſi-
mum complexus eſt? Non Alexander Ar-
chilocum, non Anthenodorum Cato, non
Lucullus Antiocum majoris conſuetudinis
ac humanitatis officio proſecuti ſunt. Vidit
ſane vir ſapiens, quantum ad laudem & glo-
riam hæc litterarum ornamenta conducant,
quod cum philoſophiam potiſſimum ac ora-
torium munus, tum ab bene beateque vi-
vendum, tum etiam ad publicam hominum
utilitatem conferre intellexiſſet, non quan-
tum occupatiſſimo viro, & in quotidiana
maximarum rerum varietate verſato, ſed
quantum aut philoſophia aut oratoria pro-
fuerat, in iis eſt artibus aſſecutus. Quid &
etiam illam ſublimem philoſophiæ cogni-
tionem extollam? quid illum dicendi uſum
& rationem? Teſtis es tu, illuſtriſſime prin-
ceps, voſque conſcripti patres, qui ſæpe
eum in ſenatum rogati conveniſtis, ſuaviſ-
ſimam illam vocem, graviſſimaſque ſenten-
tias, maxima ſemper cum admiratione au-
diviſtis. Teſtis eſt Romana curia, quem hunc
ipſum quatuor & decem annorum natum
orantem ſummo ſtudio laudavit. Teſtis eſt
Italia, teſtis eſt Græcia, teſtis eſt Gallia,
teſtis eſt Britannia, quibuſcum graviſſimas
cauſas per oratorum ſingularem ſemper di-
cendi palmam omnium doctiſſimorum judi-
cio eſt conſecutus. Quid illam rei militaris
laudem diſciplinam? nullum eſt tam novum,
tam inauditum bellorum genus, quod illi
A tum noſtra, tum etiam aliarum gentium
fortuna ignotum fecit. Quid divinas & hu-
manas leges commemorem? quid patrias
conſuetudines? quid jura gentium? quid
varias hominum naturas? quid ſitum orbis?
quid ipſam prope orbis omnium rerum ac
artium cognitionem? quæ omnia Carolus
ipſe ita egregie tenuit, ut vix credibile ſit,
aut a multis hominibus una ætate, aut mul-
tis ætatibus ab uno homine intelligi po-
tuiſſe. Quo vero pacto hæc ſine ſingulari ac
pene divina memoria fieri poterant? L. Lu-
cullum maxima rerum recordatione viguiſſe
legimus, majori tamen verborum Horten-
B ſium: hic vero cum mire quodammodo in
utriſque excelleret, nec multitudine im-
pleri, nec ejus memoria temporis diutur-
nitate exhauriri poterat. Itaque cum ejus
ingenium tanta celeritate, facilitate, am-
plitudine, tanto ſtudio & induſtria, tot
denique rerum ac artium cognitione orna-
tum eſſet, hoc tamen ampliori laude dig-
num arbitror, quod & hæc ipſa nonniſi ad
virtutem accommodanda eſſe exiſtimavit.
Ita enim, dum viveret, ſentiebat, ſine vir-
tute nihil eſſe in vita magnopere expeten-
C dum. Contra vero propter virtutem extre-
mos cruciatus, dolores, pericula mortis, &
ipſam denique mortem forti animo eſſe to-
lerandam. Cum itaque animorum immor-
talitatem religioſe ſentiret, nemini aditum
in cœlum patere poſſe arbitrabatur, niſi ei
qui virtutem in primis conſtantiſſime coluiſ-
ſet. Quæ cum non ſolum noſtræ, ſed priſ-
corum quoque philoſophorum religioni
conſentanea ſint, quo in loco conſtitutum
credimus eſſe eum, qui tot tantiſque vir-
tutum ornamentis præditus e vita diſceſſit?
Quas ſi, ut a me conſtitutum erat, ſingulas
D recenſere contendam; ſcio profecto hanc
meam vocem ipſam, ... mediis in
laudibus defecturam. Quare, humaniſſime
princeps, in dicendo mihi modus habendus
eſt, ut & tanti viri virtutes penitus lauda-
tione non careant, & ego hac tua benigna
facilitate audiendi longius non abutar.

Atque ut a publicis rebus initium ſumam,
penultimum Genuenſe bellum omnium per-
nicioſiſſimum, quæ umquam hæc civitas
noſtra geſſit, innumeras ejus virtutes ef-
ferre poteſt; nam cum in armis ſemper aut
legatus aut imperator terra marique fuiſſet,
quod fuit in dubiis rebus conſilium, quan-
E tus in difficultate labor, quæ in periculis
fortitudo, quæ induſtria in explorando,
quæ tolerantia in agendo? Maximas in eo
bello fudit opes, vulnera ſuſcepit, oculum
amiſit, hoſtes profligavit, inteſtinos merce-
nariorum militum tumultus ſolus ipſe com-
preſſit, & Scipionis exemplo, cum littora
noſtra undique hoſtilium armorum fragore
ſonarent, in Genuenſes fines cum claſſe in-
vectus, plurima diripuit, incendit, atque

Digitized by Google

vaſtavit, quod ante illum nemo, non dico non fecerat, ſed nec excogitaverat. Quid Bungnonæ vero illius vulgatiſſimæ navis oppugnationem prætereo, multaſque res eo bello clariſſime geſtas, quas Carolus iſte ad levandas noſtras calamitates, quas non ſine animi perturbatione audire vos poſſe arbitror, juſte, fortiter, conſtanterque declaravit. Vidiſti enim hæc omnia, fortiſſime princeps, qui in iis ipſis periculis quotidie verſabaris. Viderunt hæc plurimi veſtrum, patres clariſſimi, quorum opera & conſilio ingentem reipublicæ reſpirationem atque victoriam dedit. Viderunt hæc hoſtes ipſi, qui neſcio hujuſne ornatiſſimi viri virtutes majori . . . . . admiratione faciat. Sed quid ego antiqua commemoro, enſes noſtri hoſtili adhuc cruore rubent ex ea victoria quam poſtremo ex Genuenſi claſſe apud Vinchum glorioſiſſime retuliſtis, cujus id quoque bellum ejus imperio, prudentia, & virtute ſuſceptum, miniſtratum atque confectum fuit; ubi tantum ſuperiores illas clariſſimaſque virtutes ſuperavit, quantum & ætate, & quotidiana annorum, & maximarum rerum exercitatione ſibi vendicaſſe par fuit. Video hic egregiæ ſuæ virtutis teſtes, pleroſque nobiliſſimos cives noſtros, qui in ea expeditione fuerunt. In primis juſtiſſimum atque optimum virum Leonardum Mocenigum fratrem tuum, qui legatus cum aliquot triremibus, haud mediocrem in ea pugna laudem eſt aſſecutus. Taceo reliquas ampliſſimas Venetorum ætate ſua victorias, quibus quanti momenti ſua virtus præſtantiaque præſtiterit, hoc loco prætereo. Namque id ſicut vobis, ita univerſa pene Italia celebratum eſt, & ampliorem dicendi locum deſiderare videtur.

Quod ſi Caroli virtutes ſigillatim enarrare, quam collectas attingere breviter inſtituiſſem, qua verborum copia, quove ſplendore orationis res illæ complecti poſſent, quas decem annis apud Mediolani ducem omnium cum laude & admiratione geſſiſſet? Nam prætor Julianus, conſilii ſocius, legatus ac prætor plerumque in provincias cum fuiſſet; in iis eſt tam caſte & integre, tam fortiter ſtrénueque verſatus, ut ipſius ducis graviſſimi viri ſententia ſummæ rerum præfici mereretur. Non itaque ſibi gloriam vendicavit, virtute propria, quam militum adjumento. Cum enim rebus tota citeriore Gallia a ſe clariſſime geſtis, omnes ferme ejus ætatis imperatores ſuperaſſet; ſibi tamen ipſe ceſſiſſe juſſus eſt. Tum in Comanas Alpes profectus cum parva admodum militum manu, fortiſſimam & vi & armis ante indomitam multitudinem comitate & conſilio ſibi conciliavit. Quot ibi militum legiones antea trucidatæ fuerant? quot exercitus deleti? quot duces cæſi? non ferro, non viribus, non aſtu & conflictu gens ea

A tum animorum immanitate, tum difficultate locorum debellari poterat; ſed novo quodam & inuſitato bellandi genere, id eſt auctoritate, humanitate, clementia, affabilitate, comitate, eloquentia, quibus Carolus invictas urbes & agreſtes animos vicit, domuit atque ſubegit, ut qui maximis imperatoribus prudentia & fortitudine par fuiſſet, iis quoque artibus . . . . illi præſtantiſſimo & eloquentiſſimo homini non ſuccumberet. O decus ætatis noſtræ! ô clariſſimum ſæculi noſtri lumen! quid tibi inter tot tantaque aut naturæ, aut ſtudii, aut B fortunæ ornamenta datum erat, quod non ad communem hominum ſalutem tibi datum eſſe arbitrareris? Quot enim gerendarum rerum adjumenta ſibi ætas conceſſit? haud magis ſibi ipſi quam ſuæ gloriæ ac hominum commodis vivere ſe putabat, ſeptuageſimum jam nactus annum, cum in . . . . trajeciſſet, quod ante geſtarum rerum argumentum, quem ibi virtutis ſuæ uſum expreſſit: nam ut ea omittam, quæ ad mores hominum ac ejus regni dignitatem, amplitudinemque tuendam inſtituit, quantam eſt eo bello laudem aſſecutus, quod a rege ſe duce cum Genuenſibus actum eſt. Cum e- C nim hoſtium inſultu res Cypriæ in maximum diſcrimen veniſſent, Carolus & copiis & bellorum machinis longe inferior, fortiſſimos hoſtes brevi hora convertit in fugam, & regnum ac regem ipſum ſummo periculo liberavit. Digna certe ſenectus, quam talis adoleſcentia præceſſiſſet: multa enim apud Patras & militari & publica virtute adoleſcens geſſit: quæ ſicut externa ſunt vel memoria digna, ita & hac temporis anguſtia longe ampliora ſunt. Quod ſi quis forte putaret eum aut trepidum militem, aut parum fortem imperatorem fuiſſe, nudatum Caro- D lum noſtrum aſpiciat, cum difficile cognitu ſit plurane membra aut vulnera in corpore ſuo habuerit. Habeo præterea multa, ſtrenuiſſime princeps, quæ, ſi tempus & dignitas tua præſtaret, in medium afferre poſſem, nec ea imperatoria militaria tantum, ſed privata etiam publicaque confecta. Quid enim, ut ejus hoc unum attingam, ejus fidem, animum, magnitudinem non magnificat, cum adoleſcens adhuc illa Patraſina opulentiſſima dignitate ſponte ſe abdicaſſet, & cum Apulo milite duello de vita certaret; non enim maximus labor fidem, non periculum E fortitudinem, non expectata paupertas liralitatem ſuam extinguere potuit. Qua vero humanitate, qua clementia in cives, in neceſſarios, in amicos fuiſſe credimus, qui Apulum iſtum jure belli ſibi captivum datum, confeſtim libertate donavit? Quod ſi C. Cæſaris clementia tantis laudibus celebrata viciſſe victoriam dicitur, quod cum cives ſuos, & eorum præſtantiſſimos quidem viros & optime de republica meritos non li-

Digitized by Google

bertati ſed patriæ reſtituiſſet, quo novo, quo inuſitato laudandi genere hanc ſingularem virtutem complecterem, quæ externum hoſtem, nec eum certe probum hominem, aut noſtra de republica bene meritum, & vita & libertate donavit? Plena eſt prorſus noſtrorum hominum memoria earum virtutum quas privatus Carolus exercuit, fortitudine, patientia, moderamine, conſtantia, æquitate, clementia, gravitate, conſilio, liberalitate, quæ in hoc uno & perfecte, & copioſe nituerunt. Itaque quos triumphos, humaniſſime princeps, victoriis ſuis, quas coronas ſuis vulneribus, quas ſtatuas ſuis virtutibus decernemus? Sed eum priſca virtutum inſignia ac monumenta excoluerunt; jam nullum ſua vita, ſuo ingenio, ſua virtute dignum fructum putabimus, niſi gloriam ipſam atque laudem, qua nihil hominum pulchrius in hoc mortalium curſu excogitari poteſt. Quod ſi gloriam extimamus celebrem & vulgatam hominum opinionem, quæ a publicis virtutum meritis emanavit, nihil video huic viro ad ſummam gloriam defuiſſe, cum is in ampliſſima Venetorum republica, omnes ferme quas poterat dignitates ante habuit, quam voluerit; ante tenuerit, quam quæſierit, & ut de imperiis & magiſtratibus taceam, quos ille ſæpe domi & foris, pace & bello, terra marique geſſit; quod fuit illud, quantum patricii ordinis de illo judicium, cum ædem S. Marci, quem maxime ex ſuperis optimum ſemper patronum hæc civitas ſenſit, ſuæ curæ fideique commiſit, cum ex eo loco tu, illuſtriſſime princeps, in hac ſumma totius imperii noſtri arce fueris collocatus. Id autem cum domi & paulo ante ſenectutem ſuam obtigerit, ... forte adoleſcentia maximis honoribus caruit. Bellum atrox, quod Patraſinus populus cum finitimis geſſit, hic quartum & vigeſimum annum agens, ſuo ductu ac auſpiciis miniſtravit. Quanta vero apud Johannem Galeatium Mediolani ducem ejus fuit opinio, qui cum prope omnia induſtria mundi ingenia collegiſſet, non tamen ſatis habuiſſe credidit, niſi hunc ipſum & habuiſſet & collocaſſet in primis. Regem
A vero Cyprium uſque adeo hunc probaſſe ſcimus, ut quanti ſui regni incolumitatem atque ſalutem, tanti profecto eum extimarit. Fortunam vero quis ignorat id ſibi gloriæ tribuiſſe, quod paucis numquam conceſſit, quæ cum præcipue bellicis in rebus varietatem ſoleat, atque inconſtantiam declarare, nullum tamen cum Carolus ſæpius conflixiſſet, aut adverſum, aut non felicem pugnæ exitum reportavit. Quænam igitur gloriæ majeſtas? qui clarior ſplendor huic viro adjici poterat? qui in ampliſſima Venetorum republica, qui apud potentiſſimos reges & populos, qui denique apud fortu-
B nam ipſam domi & foris, terra & mari, tantum gloriæ, tantum laudis habuit, ut ejus vitam laudent omnes, ingenium mirentur, virtutes ſumma celebratione colant. Facit hoc, patres ampliſſimi, ut noſtram jacturam ac ejus interitum minus moleſto animo perferamus, qui vitam omni genere laudis accumulatam primo & octuageſimo ætatis anno dimiſit. Quo numero, cum in ſe omnium perfectionum conductum teneat, eos qui perfuncti erant divinitatem quamdam aſſecutos putavit antiquitas. Quæ cum ita ſint, illuſtriſſime princeps, jam lacrymas atque mœrorem, quibus hoc celebratiſſimum fu-
C nus decoratum eſt, dimittendum eſſe cenſeo, neque tam mœſtos eſſe oportet ſuo diſceſſu, quam lætos ea præſentia, qua olim dum viveret jocundiſſime fruebamur. Nam poſteri homines, ad quos celebris tantarum rerum fama defluxerit, beatos nos appellabunt, qui hunc hominem divinum iis noſtris oculis intueri potuimus. In primis itaque tu, Petre optime, omiſſis lacrymis id ſolum videas æquo modo, paternam gloriam hereditario tibi jure relictam poſſidens. Nos autem, patres ampliſſimi, quibus Caroli noſtri nomen & ſuarum virtutum imago relicta eſt, ſummo ſtudio & vigilantia, uti de-
D cet, ut ejus nomen noſtris laudibus celebratum, æternum immortaleque ſit faciamus, & divinam virtutum ſuarum imaginem non ſtatuis tantum aut picturis, ſed imitatione quoque ac opera declaremus.

EPISTOLÆ

Digitized by Google

EPISTOLÆ SELECTÆ ALBERTI SARTHIANENSIS ORDINIS MINORUM VICARII GENERALIS.

Ex ſchedis Mabillonii.

LUCÆ WADINGI TOMO V. ANNALIUM MINORUM pag. 101.

TESTIMONIUM DE ALBERTO SARTHIANENSI.

ANno 1415. frater Albertus à Sarthiano, Cluſinæ diœceſis in Tuſcia oppidò, Pii III. patria, ad Obſervantes a patribus Conventualibus tranſivit, annos natus triginta, latinè doctus, Guarino viro inſigni præceptore, & græcè ſub Emanuele Chryſolora, utraque lingua eruditè ſcripſit, & utriuſque gentis ſtuduit converſioni. Novellum hoc inſtitutum multifariam adjuvit, ſuis doctiſſimis ſcriptis, quæ apud me ſunt, ab impugnatoribus liberavit, vocatis è ſæculo adoleſcentibus auxit, multiplicatis ædibus & optimis præſcriptis legibus firmavit. Ipſe in ſummo vitæ rigore & diſciplinæ ſeveritate pauperem vitam tranſigens, omnes cupiebat lucri facere vel aſſidua oratione, vel efficaciſſima prædicatione. Erat verbum Domini in ore ejus tamquam gladius acutus, vitia reſecans, carnales affectus abſcindens. Faciem nullius reſpiciebat, neque divitum potentiam timebat, quin minus Dei verbum liberè proponeret, & quod abſonum erat redargueret. Id tamen tanta fecit dexteritate & eloquentia, ut prædicatorum ſui temporis REX *diceretur.*

ET IN LIBRO DE SCRIPTORIBUS ORDINIS MINORUM.

Albertus è Sarthiano Etruriæ oppido (etſi Mediolanenſem dixerit Villotus) vir inſignis in græcis & latinis, divinis & humanis litteris eruditus, Eugenio IV. & Nicolao V. carus, totius ordinis aliquandiu vicarius generalis, in concilio Flo-

Digitized by Google

rentino græci idiomatis interpres : ad quod etiam Jacobinos ex remotiſſima Ægypti regione adduxit. Egregius eccleſiaſtes , & diſſolutæ diſciplinæ reformator. Eo tempore Guarinum Veronenſem habuit magiſtrum , quo latina eloquentia in Italia cœpit ſuo nitori reſtitui. Nitidè & doctè multa ſcripſit opuſcula , quæ penes me habeo manuſcripta in ipſo ejus autographo. Ea porro ſunt Tractatus, &c. Recenſet omnia ejus opera , inter quæ *Epiſtolas pleraſque*.

EPISTOLA PRIMA ad Nicolaum Nicholum.

Convaleſcens a peſtilentia ſcribit in Poggium de laudibus religioſorum , opuſque ſuum illi mittit examinandum.

NUPER equidem , Nicolae cariſſime , ut te arbitror ex aliis audiſſe , eram hujuſmodi peſtilentiæ graviſſima ægrotatione affectus , quæ late ac paſſim omnes pene Italiæ noſtræ populos , ut reliquos taceam , de Dei noſtri clementia male meritos occupavit. Ob eam autem cauſam , id mihi uſu venit , ut quotidianæ prædicationi paulo mihi eſſet ſuperſedendum , quam ſuperiore tempore , ut tu ipſe optime ſcis , noſtræ reipublicæ noſtræque eccleſiæ in dies a me habitam , & ſperare & optare nos convenit, id eſt in Chriſtianis noſtris hominibus accuratius ſolebam impendere.

Cumque fratrum meorum caritate , & ſumma erga me diligentia , ac ſemper in primis propitio Chriſto valetudinem meam medicorum opera ſtudioque curarem : e veſtigio & mihi , & aliis quibus eram pro eorum virtute animi carus , nonnulla ſpes meæ recuperandæ ſalutis oborta eſt. Verum quamquam pericula evaſiſſem , eſſemque jam liber , adhuc tamen longiore debilitate mihi defecto viribus, a fratribus ardenter atque amanter conſultum eſt , ut identidem a prædicatione aliquanto diutius abſtinerem , quo tandem commodius integra valetudine potientem labor me conſuetus exciperet. Ego itaque etſi recte , quantum attinet ad rem iſtam , & ut mihi quidem videor , tunc illis aſſenſus ſum : non cenſui propterea litterarum munus a me penitus negligendum , ſed magis ſcribendum eſſe quippiam mihi quidem facillime perſuaſi , ut etiam in otio vel mihi calamo ſaltem prodeſſem , quum per imbecillitatem virium coactus voce ſilerem , vel aliis ſcriptorum meorum ſedulitate , quamvis non eloquentiæ dignitate , nec ſenſuum ubertate , proculdubio non abeſſem. Ex quo fieret ut id per parum temporis quod reliquum ſupereſſet, ſobria mihi hilaritate lætus nequaquam extinctum ducerem ; ceteris vero conſulerem , quibus forte quod ſcribimus eſt utile futurum , ſimplicibus dico (nam A ſapientibus longe meliora expetentibus non conducet) : ac meme primum multo magis meis contra me verbis erectius concitarem.

Cum igitur complura mihi ante oculos verſarentur , quæ ſcribenda judicarem , eſſemque neſcius quid potiſſimum primo aſſumerem , tamquam primum venerunt ad manus meas & illæ ipſæ litteræ quas ad me Poggius nuper dedit , & illæ item ejus viri, quas tibi redditas ſuperiore anno , ut quid de illis ſentirem audires , tu ipſe ad me diligentiſſime tranſmiſiſti. Inſpexi illas , perlegi , revolvi , perpendi ſæpe ſtudioſius. Fa- B teor viſus eſt mihi Poggius noſter paulo liberior , ac ſolutior , quam non dico chriſtianam caritatem & religioſam ſobrietatem ; ſed animo audacior , & lingua effrænatior , & calamo feſtinatior extitiſſe , quam officioſam , atque eruditam deceat gravitatem. Jam enim adverſus Dei ſervos omnes faciliori licentia exerit eloquentiam ſuam , tamque acriter pertonat , atque invehitur , ut quantum quidem mihi videtur , non modo innocentiſſimos illos ſervos Dei , & reliquos omnes extimem ab eo injuria laceſſitos , verum & vehementiſſime pertimeſcam hujuſce Poggii auctoritate ac eloquentia , ſi apud exteros a religione litteræ ipſæ perve- C nerint , perquam facile eoſdem religioſos vocari in odium , ac deſpectum iri , ſæculique homines , quod eſt gravius , quibus forte ab inquietantis mundi turbulentiſſima tempeſtate , ad tutiſſimum ac ſanctiſſimum portum integerrimæ religionis confugere voti fuerat , complures poſſe iiſdem litteris potiſſimum avocari.

Quamobrem non credidi , neque me deducere hoc genus , quod pro religione mihi aſſumendum putavi , neque ab re cuiquam videri , neque Poggio noſtro moleſtum eſſe debere , ſi non in eum , cum hoc oneris adverſus illum ſuſcipere nolim , ſed pro veri- D tate , pro religione , & pro his qui aliquando hæc noſtra forſitan legent , ego ſervorum Dei omnium non quidem defenſioni , ſed laudationi pauliſper incumbam. Cum igitur ita ſe res habeat , Nicolae cariſſime , feci ut propoſueram , ac ſcripſi quidquid pro ſervis Dei , in eorum laudibus , quantum mihi ſatis eſt viſum , valde libentiſſime immoratus.

Digitized by Google

A Hanc itaque, quidquid illa eſt, quam laudationem vocari placet, antequam ederem, hoc eſt tibi prius haud injuria deſtinandam exiſtimavi, quem & dictorum & actorum meorum, atque omnium, quæ a me ſcriberentur æquiſſimum judicem, ac cenſorem pene a puero mihi conſtitui; cui ſi dicta mea probari videro, ad complura longe præſtantiora meum ſtudium provocabitur. Sin vero minus, vel tua auctoritate deterritus ignarus ipſe, tum ſileam, vel quod magis arbitror fore, magno ardore animi & diuturna diligentia, atque hortatu tuo ad ſcribendum provocatus in dies abs te fiam limatior.

B Tu modo vide, quid de illa ſentias, quam ad te mitto, ac mihi reſcribes; ut ſi tibi videtur, illam tergas, emendes, ſeces, polias atque exornes. Hoc tamen in fine epiſtolæ te admonitum volo, me in hoc otio reintegrandæ valetudinis meæ ad hoc negotium libentius trahi, quo illud non tam conficiendum quam perficiendum a me eſſe intelligo. Id ipſum enim jam tunc ad Poggium noſtrum ſcribere cœperam, ut in principio epiſtolæ hujus præfatus ſum, cum ſummis interdiu quotidianarum prædicationum laboribus occuparer. Jam vero cum mihi in præſentia vacat, intermiſſum opus longo, ut aiunt, poſtliminio repeto: ut non tam diutius elaboratum intelligas, quam inter ſoſpitatem meam dum ſenſim valerem propere, ac perniciter editum. Vale, & me ama. Ex Cor. MCCCCXXX.

C

EPISTOLA II.
ad Poggium Florentinum.

De laudibus Religioſorum.

NOn ſatis dicere poſſum, Poggi cariſſime, quantum equidem ægre fero, ut cum primas ad te mearum dare conſtituo, ea dicere me oporteat, quæ & mihi moleſtiſſima ſunt certe, & quæ tibi forte non multum pergrata; maxime vero quia ita præ ingentibus occupationum moleſtiis, quas quotidie prædicando perpetior, ab ſcribendo mature avocor, ut quoniam res ita poſtulat, loqui diutius concupiſcam. Cum vero anguſtia temporis excludar, haud dubium pene ſilere quam loqui malim. Aggrediar tamen, ut beatus Cyprianus ait, facultate qua valeo.

D Frequens rumor de te ad me per multos delatus, aures meas, quæ, ut Salomon ait, auditu non ſatiantur, adeo tædio affectas reddidit, ut jam perferre nequeam, quin etiam in ſummis laboribus meis aliquid vel ineptiſſime ad te virum eloquentiſſimum ſcribam. Inculcant adverſum te quidem, & replicant tua prorſus opera factum, ne locus ille noſtræ religionis, de quo dicam

E intelligis, ut cœptus erat, ædificetur: ac quod longe moleſtius eſt, futurum nonnulli ſuſpicantur, ut id murorum, quod fieri cœptum eſt, demoliatur & proruat: clamante adverſum te tota ea provincia, quod nullius quam tua apud pontificem inſtantia aut factum ſit, aut futurum quippiam. Quam inſtantiam tuam plerique, ut vulgo fit, varie interpretantur, ut dicant vel nequitia, vel odio religionis, vel errore falſæ de nobis omnibus extimationis tuæ, vel, quod magis omnes pene arbitrantur, ſuggeſtu quorumdam proditorum, qui hiſce fratribus iniquo animo adverſantur, hoc abs te factum eſſe.

Accedit inter hæc omnia, quod mihi ad NICHOLAUM noſtrum NICOLI litteræ tuæ perlatæ ſunt, per quas te falſo culpari vehementer quereris. De quibus litteris, ſi mihi propoſitum eſſet cauſam horum fratrum defendere, ac non potius te rogare, dicerem omne quod ſentio. Mallem enim, ut hoc tantummodo apud te, & amice, & chriſtiane confitear, te in cooperiendis eorum culpis, ſi quæ perparvæ ſunt, fuiſſe concitatiorem, atque, ſi magis putabas, in accuſandis pia caritate, ac manſuetudine mitiorem.

Oro te, mi ſuaviſſime amice, ut æquiſſimo animo quod ſubjiciam feras, ac me parum mordentem ſalubrius patiaris, quam mihi adulanti periculoſius compatiaris. Mallem, inquam, te in tot bonis viris accuſandis, quos tamen perpaucos eſſe dicis, fuiſſe caſtigatiorem, quam adverſus illos pene omnes, præter fratrem BERNARDINUM (a) & me, in fingendis horrendis criminibus, ac turpiſſimis moribus aſperiorem, ne dicam audaciorem. [a]

Vere mirari ſatis non poſſum, quonam modo in tantam licentiam accuſationis eruperis, ut cum ſcriptum ſit ab Apoſtolo: *Tu quis es, qui judicas alienum ſervum? ſuo domino ſtat, aut cadit. Stabit autem*, tu tum hos omnes, perpaucis exceptis, voces ſimulatores ſanctitatis, ſatores errorum, ſceleribus implicatos, perverſe agentes, abſque virtute, ſine ſcientia, impudentes, inſolentes, animo impotentes, ſuperbos, qui nulli ſubeſſe velint, & parem ſpernentes, magis præeſſe cupiant. Hæc puto, & reclamante animo, & conſcientia accuſante, dixiſti. Illud vero quis non ſtupeat, quod præter publica ſcelera, eis abdita & ſecluſa, & domeſticis parietibus obrepta tam confidentiſſime objicis, ut loca eorum non ſis veritus, vel prohibente litteraria facultate, etſi non Chriſtiana caritate, officinam ſcelerum nominare.

Miror quomodo non aptius quo ejuſmodi

(a) Is eſt celeberrimus ille Bernardinus Senenſis ordinis ſancti Franciſci decus, vir doctrina & miraculis clarus.

Digitized by Google

A ineptiis inſoleſcere delegiſti, ea ipſorum loca, & lupanaria proſtituta, & probris libidinum inquinata, & turpiſſimorum complexuum fœdata labe tibi procaciter & petulantiſſime nominanda cenſueris; in quibus ipſi, ut dicis, improbi circulatores, ſordidi, capite demiſſo, cum vulgo reproborum tumidi, inflati deliteſcunt: immo vero, ut cum venia tua dixerim, ut non graviter adjicis: non in ſolitudine, ſed in ſumma hominum frequentia, in locis delicioſis, amœnis, jocundis, voluptuoſis ſeſe immiſcent, B atque ut cum gemitu tua illa verba talia, qualia ſint in calce ſubnectam, nec proprio nomine, ut dignum eſt, eloquar; qui & ipſi, ais, non ut menti vacent, ſed corpori; rectius ventri dixiſſes. Nam quod dicis nectare illo necdum exteros peregrinoſque allici, ſed & cives tuos ſuavius delectari, valde eoſdem cives quam ſint homines frugi commendas, dum non ſolum hi ſunt, qui incontinenter, non ſobrie, non ſevere, ut naturæ dignitas expoſtulat, vivunt; ſed potius illi ipſi, ut mihi quidem videtur, temulenti, & ut ita dicam meri- C bibuli abs te ſecretius appellantur.

Quod vero ais, potum illum eſſe Jovis nectar, ſi quidem joco magis quam ex ſententia tibi hoc dicendum cenſuiſti; nihil te incuſo, qui forte gentilium litterarum facetiis delectaris, illorum ſententiis, velut porcorum ſiliquis, id quod de prodigo filio evangelica auctoritas perſonat, tuum ventrem, quamvis inaniter, ſatiare maluiſti. Te, inquam, in hoc genere nihil culpo, quod poëtarum, oratorum, hiſtoricorum, ac philoſophorum ſententias vel legas, vel tuis ſcriptis interſeras, ſi modo inter legendum nihil D ipſe noceare, ſi ſcribendo nihil alios lædas, qui & ſe te imitari debere arbitrentur, & te his judicent nimium delectari, atque eiſdem ethnicorum litteris, pluſquam oporteat & quam deceat, attribuere: ſi poſtremum nihil in te fidei, nihil auctoritatis, & veritatis, & caritatis ad ſcripturas ſanctas paganorum frequentiore lectione, atteſtatione, ſcriptioneque minuatur. Quod an fieri poſſit in te, tu ipſe videris. Ego vero in mei ſimilibus nihil difficile fieri poſſe non video. Si igitur tam continenter, ut perſtrinximus, prophanas litteras colas, ut di- E cere cœperam, non te accuſem; nam hæc quæſtio de externorum ſententiis cum Chriſtianarum litterarum munditie miſcendis atque interſerendis a doctiſſimis eccleſiæ, ac maxime apud Hieronymum noſtrum elegantiſſime abſoluta eſt, in ea notiſſima epiſtola quam eum ad magnum Oratorem urbis Romæ ſcripſiſſe non es neſcius.

At vero contra, ſi ſerio potius quam jocando potum illum eſſe Jovis nectar conſcripſeris, etſi de te hoc ſentire, quia Chriſtianus es, neque ſane aliam ob cauſam, minime auſim; ſi tamen forte id ſentias, pene dixerim nihil aliud verius ſentire mihi videris, quam quod Jovem Deum tuum eſſe confirmes. Neque enim, niſi tribus ſubjectis hujuſmodi, uſu ſcilicet, jure, ac conditione aliquid alterius eſſe dicitur. Uſus autem aut malus eſt, qui loquendi latiore conſuetudine abuſus nominatur; aut bonus qui & ipſe rectus uſus uſitatius dici ſolet. Eliquata igitur ratione ac ſententia unum horum conficitur: ut ſi abuſu potum Jovis eſſe conſentias, præclare & vere dixeris; fuit enim ſicut vitiis reliquis princeps, ſic omnis quoque gulæ ebrietate, & crapula debacchatus. Si autem recto uſu ſuum dicas potum, falſum id quidem ſit atque abſurdum; nam quis recte utetur, ſi eum abuti conceſſeris? ſicut econtra nemo recte utens abutitur eo quo recte utitur. Sin vero, jure vel poteſtate ſit ejus potus, idque tu aſſeras, hic turpiter deſipis. Quo enim pacto ſuum eſſe nectar exiſtimes, cum nec ipſe quidem ſuus extiterit, ſed vitiorum, ſed dæmonum, ſed omnis iniquitatis ſervus. *Qui enim facit peccatum, ſervus eſt peccati*, ut Veritas ait.

Quod ſi poſtremo contendas neque recto, neque perverſo uſu, neque jure æquiſſimo dici Jovis potum, reſtat profecto, ut vel nullo modo ſit Jovis potus, & tu ejus eſſe potum illud veſtrum nectar improbe dixeris, vel dicas potum ejus eſſe conditione. Quod ſi cenſeas, egregie id quidem facis, ut Chriſtiano ore Jovem tuum eſſe commemores: immo vero ſi id ſentias, quid hoc ſtultius? quid iniquius? quid infidelius dici poteſt? hoc enim dicere quid aliud eſt, quam veriſſimo Deo maledicere? quin potius quid aliud eſt quam Jovem Deum tuum eſſe manifeſtiſſime dicere? Nemo enim poteſt eſſe conditor & creator, niſi Deus extiterit.

Nos igitur Chriſtum Deum noſtrum eſſe contendimus, dicimus, ac conſtantiſſime profitemur, in quo nobis omnis ſpes comparandæ ſalutis eſt collocata. In ore autem Chriſtiano, ut apud Hieronymum veriſſime dicitur, quid facit Jupiter æternus? & me Hercule, & me Edepol, & Pollux & Caſtor, ac cetera magis portenta quam nomina? Suum itaque dicant Jovem qui volunt, & quos Chriſtianos non eſſe non dubium eſt: atque præclare beatus Cyprianus ait, Jovem ſuum iſti exprimant, non magis regno ſuum quam vitiis principem. Exprimant, inquam, illum in terrenos amores cum ipſis ſuis fulminibus ardentem, nunc in plumeos olores albeſcere, nunc aureo imbre diffluere, nunc in puerorum pubeſcentium raptus miniſtris avibus proſilire.

Hujus impii Jovis nectar, tua ſententia, horum ſanctorum animos vehementer allexit, atque adeo, ut haud injuria amœniſſima patria ſe privari querantur: qui non ab-

Digitized by Google

ſtinentia affecti, non panibus, quos ſæpius a ſoricibus rodi contingit, non alterius generis cibis, non modo vilibus, ut fabis, lente, oleribus, ac potibus acidis, verum & ſicut ea pejora domus ab aliis accipiunt tabe miſeranda confectis, ut revera eſt; ſed ut dicis, idque ipſum ego, & graviter, & acerbiſſimo animo itidem juſtiſſime repetam, illo veſtro nectare Jovis potu allecti morantur. Latinius, mi Poggi, dixiſſes, tamen nihil minus quam turpius, ſi eos ebrios atque ructantes heſternam crapulam, qui uſque ad vomitum ſatientur, procul dubio nominaſſes. Hei! taliane decent, mi Poggi ſuaviſſime, eruditionem tuam, prudentiam, moderationem, modeſtiam, & Chriſtianam profeſſionem? An non recte perſpicis non poſſe iſta ab homine tincto litteris, nedum doctiſſimo, ut tu mea ſententia is es, non turpiſſime dici?

Quamobrem nolo profecto, neque tu vel falſa opinione fallaris, vel temerario judicio pericliteris, neque reliqui ad quorum manus litteræ tuæ vel pervenerunt, vel forte ſunt perventuræ, tua auctoritate magis, quam veritate deterriti ab ipſo tutiſſimo portu ſacrarum religionum, ad quas forſitan ab inquietantis ſæculi turbinibus confugere voti fuerat, ejuſmodi verbis tuis vel aliorum perſuaſi fallaciis avocentur. Patiare igitur me, Poggi cariſſime, hoc loco non contra te, quem magis errore, quam malivolentia deliquiſſe mihi perſuadeo; non ut tibi in aliquo adſim, cum me adjutore ad bona ſtudia bonoſque mores nequaquam indigeas; poſtremo non ut tu ipſe tibi conſulas, qui jam is es, quem probe emendatum confido, ſed pro veritate, pro juſtitia, pro religione, pro pietate, pro eis, qui hoc aliquando lecturi ſunt, ac denique pro iſtorum integritate non defendenda, cum hoc oneris contra te ſuſcipere nolim, ſed paulum commendanda in eorum laudibus immorari. Tu itaque adeſto animo, atque erecto corde ſis, teque ipſum ad ea quæ ſum dicturus, vultu, fronte, oculis, totum in præſentia, oro, convertas.

Tu eos, Poggi, non ſummo honore habendos putas, qui ſummo conatu, non Diogenis acerbitatem, non Curii paupertatem, non ob mundi gloriam, vel ſi magis placet illius amatoribus, ob virtutem, Socratis Thebani contemtum, ſed Chriſti lenem & ſuaviſſimam auſteritatem felicius imitantur. Qui non alterius Socratis fractam ſpem, quem dicere ſolitum aiunt, quod ſupra nos, nihil ad nos; ſed ſpei ſuæ robuſtam inconcuſſamque firmitatem, ſuper electum ſummum angularemque lapidem, de quo Petro dictum: *Super hanc petram ædificabo eccleſiam meam*, adverſus quam nec portæ inferi prævalebunt, ſolidius collocarunt. Qui non Platonis inſalubrem academiam,

A ſed gremium eccleſiæ delegerunt. Qui non Ariſtotelis, & Chryſippi acumina, ſed aſcenſiones in corde ſuo in valle lachrymarum diſponentes, aſcendunt in palmam Crucis, & apprehendunt fructus ejus, ſpinas Chriſti ſanguine tinctas lingentes, quæ quam roſcida mella ſint eis longæ ſuaviores. Qui non Democriti ſtultas atomos, quibus mundum hunc noſtris expoſitum obtutibus mentientes conficit; ſed divinas litteras venerantes audiunt; *In principio fecit Deus cœlum & terram.*

Qui non Epicuri luxuriam, qui & ipſe B turpiſſimis flagitiis inquinatus dicebat poſt mortem nihil eſſe, & mors ipſa nihil eſt: non Sardanapalli ingluviem, qui, cum infelicem mortem obiret, non autem quæ probis viris digna judicaretur, quale exemplum ſordidiſſimæ anteactæ vitæ reliquerit ſuperſtitibus, Cicero tuus & reliqui docti teſtantur. Is enim in ſepulchro moriens hæc ſcribi juſſit: habeo quæ edi, quæque conſumta libido exhauſit. Non, inquam, hos qui, juxta Apoſtolum, deſperantes ſemetipſos impudicitiæ tradiderunt. Non denique Fabricii continentiam ii, de quibus loquimur, C ſunt complexi, ſed mortificationem Chriſti in ſuo corpore circumferentes, ſupplent ea quæ deſunt paſſioni illius, & quotidie cum Paulo clamant: *Qui autem ſunt Chriſti, carnem ſuam Cruci cum vitiis & concupiſcentiis affixerunt.*

Non Pitagoræ ænigmata, qui cum ſuperſtitioſe mutus indiſcretum quinquennale ſilentium ſuis diſcipulis indixiſſet, ob id forte uſuvenit, ut nihil ab eo vel in membranis vel in chartis præclare ſcriptum futurorum utilitati relinqueretur: nihil enim D eum ad conſulendum poſteris ſcripſiſſe ferunt, ſed pu.... as græcis litteris ſtatuit ſtateram non tranſiliendam, arundinem domo pellendam, ignem gladio non fodiendum; ac poſt multa ſæcula primo Euforbium, deinde Thalidem; tum demum Hermotinum, quarto Pyrrhum, ad extremum Pitagoram in ſeſe eſſe renatum ſacrilega temeritate & ſtultiſſima levitate atque cæcitate perhibuit.

Verum hi evangelii maniſeſtiſſimam veritatem diligunt, de qua ait Apoſtolus: *Nox E proceſſit, dies autem appropinquavit.* Et: *Nos autem revelata facie gloriam Domini ſpeculamur.* Dejiciunt Gorgiæ vanitatem omni levitate inaniorem, qui de quaque re propoſita humana eruditione fretus, ac ſuo ingenio confiſus, publice ex tempore ſe dicturum pollicebatur: ſed iſti audiunt Dominum ſuum verius eis dicentem: *Nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini, non enim vos eſtis qui loquimini; ſed Spiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis.* Et: *ego dabo vobis os & ſapientiam, cui non pote-*

runt reſiſtere & contradicere omnes adverſarii veſtri. Triumphant de gravitate Catonis, quem ſemel tantum in vita riſiſſe ferunt, malentes Chriſtianam gravitatem, & gravem ſobrietatem, de qua dicitur: *in populo gravi laudabo te*, cujus planta pedis, ſicut planta vituli eſt, qui etiam in ipſo laborioſæ prædicationis ardore boni Chriſtiani ita verborum ornamenta ſectentur, ut utiliora, quam tumidiora deligentes, abundantius quam religioſam deceat gravitatem, nimia profuſione non inſoleſcant. Suppeditant Solonis, Lycurgique, ac reliquorum Græciæ ſapientum inſtitutis majorem in modum ſapientiæ facultatem: immo vero tribuunt, quam illi haud habebant excellentiſſimam ſanctitatem, cum evangeliorum præcepta, apoſtolorum leges, ac patrum vigilantius documenta ſcrutentur. Vincunt Marci Catonis, Reguli Attilii imperatoris Romani fidem, nec minus ſuppetit eis unde Curtii conſtantiam antecellant: eorum enim facta præclara luculentium hominum elegantiſſima loquacitate in cœlum quidem laudibus efferuntur; ſed cœlum ipſum vacua pietate deluſi, ſunt minime conſecuti; quippe alterum aiunt captum a Carthaginenſibus, miſſumque Romam, ut ſi perſuaderet Romanis Cartaginenſium reddi captivos, eum liberum facerent; ſin vero minus, adſtrictus juramento rediret; veniſſe Romam, perſuaſiſſe contrarium, ſponte rediſſe Carthaginem, ex quo incluſum anguſto ligno ubi ſtare cogeretur, claviſque acutiſſimis undique confixum, ut ſe nullam in partem inclinare ſine pœnis atrociſſimis poſſet; tandemque poſt excogitatos horrendoſque cruciatus peremtum a Carthaginenſibus, triumphantem, ut pro illorum deſiderio loquar, eum mortem obiiſſe: alterum vero ſeſe pro patria liberanda in abruptum hiatum equo concito armatum præcipitem dediſſe ſcribunt. At vero iſti, quos ſuſcepimus laudandos invictam potius Chriſti martyrum, atque inſuperabilem fortitudinem, & in ſeipſis plerique magno cum ardore affectant experiri, & in aliis admirantur.

O felicem eorum mortem, immo vitam, quam nec mora felicitas æterna conſequitur. Proinde pugnant cum Cicerone tuo ac Demoſthene, cum Gracchis, cum Craſſo, cum Antonio, & Græco Lyſia ac reliquis ſummis oratoribus, non verbis, ſed rebus: quoniam illorum linguam, iſtorum pectus, qui ſapiunt admirantur: illorum dicta præſtantiora, iſtorum facta nobiliora qui non inſaniunt efferunt. Crœſo fortunis præſtant; ille quidem, ac reliqui ſui ſimiles auri atque argenti immenſa pondera congregantes; potentiores iſti, cum audiant Apoſtolum dicentem: *habentes victum & quibus tegamur, his contenti ſumus.* Et: *Tamquam nihil habentes & omnia poſſidentes*, mirabilio-

A res exiſtunt. Maxime quippe, ut tuus Tullius inquit, homines admirantur eum, qui pecunia non movetur: quod in quo viro perſpectum ſit, hunc dignum perſpectu arbitrantur, ob eamdem cauſam, fidem, & admirationem concipiunt, quod eas res ſpernit, ad quas plerique aviditate inflammati rapiuntur, immo vero, ut præclare quidam ex noſtris ait, libidine incenſi pro his rebus digladiantur, quas poſſunt amittere inviti. Congrediuntur cum Livio, Herodoto, ac reliquis hiſtoricis non rebus veris narratis, B ſed fortibus opere ipſo confectis. Superare autem Carneadem, Zenonem, Cleantem, Heraclitum, Empedoclem, Pyſiſtratem contendunt; ac reliquorum quorum nominibus nonnulli terricrepo ore inflantur; tum philoſophorum, tum oratorum, tum hiſtoricorum perditam vanitatem, ne dicam ſtultiſſimam temeritatem, nihilo magni pendunt, cum, juxta Apoſtolum de his omnibus Romanis loquentem, illi ipſi *dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſint.*

Non his ſe comparant rerum exploratiſſima notione, ſed auctoris dilectione uſque C adeo, ut Chriſtum noſtrum verum ſummumque Deum ſibi ipſis longe ſatius omnis virtutis loco procul dubio deſtinaverint. Illi enim curſus ſyderum laborioſa indagatione compererunt: iſti ſeſe noſſe laborant. illi cœlorum, maris, terræque amplitudinem metiti, ſeipſos ignorant: iſti mentis aſpectu puriore, & cordis affectu rectiore, latitudinem paradiſi deambulantes, dicunt illud apoſtolicum: *Noſtra converſatio in cœlis eſt.* Illi vires lapidum, ſuccos herbarum, fructus arborum, iras animantium, quid cui prodeſſet agnoſcere curaverunt; quid quo D naſceretur, purgaretur, frequentaretur, domaretur animadverterunt ſumma cum diligentia: iſti vero montes peccatorum ſuorum, aſpera facinorum, prærupta flagitiorum, quæ vel carne victa ſuperiore acta vita fecerunt, vel ſe facere poſſe verentur, cum gemitu quo facilius excitentur meditari, cum dolore perpendere, cum acerbiſſima ſeveritate, horrere, plectere, vendicare quaqua verſus, curioſa eruditione neglecta, eatenus, ut neque Ptolomæi illius E Philadelphi nobiliſſimi Ægyptii regis exactiſſimam diligentiam multifaciant, qui totius gentilis humanæque eruditionis, ac divinæ ſapientiæ bibliothecam, ſummis nummorum ſumtibus, magna cum gloria ſibi coëmit. Sed quemadmodum, beato Petro conſulente, eniti intelligunt oportere per bona opera certam ſuam ipſorum vocationem atque electionem facere ſatagentes, timidiores ne de libro vitæ aboleantur, de quo libro ad amicum Moyſem loquitur Dominus: *Eum*, inquit, *qui peccaverit mihi, delebo eum.* Utque nihil quo Deus læſus exagitetur in libris conſcientiarum ſuarum fœ-

Digitized by Google

dum poſſideant, de quibus dicitur; & libri aperti ſunt, ſolliciciore in dies pavore ſancto velut angorum in acerbitate penetrantur, caſtigantur, purgantur, ſolidantur, ſicut ſcriptum eſt; *Poſuiſti firmamentum ejus formidinem.*

Ex quo fit ut ſæpenumero æque ac de ſublimi ſpecula humana ac divina plurima contemplati, quanta ſit rectitudinis divinæ aſperitas, quanta humanæ obliquitatis impunitas, eo pernicioſior quo ſibi ipſi latentior, quamque Deum mundiſſimos ſervos habere deceat, quanti contra ſint miſerandi hominis cum receſſus culparum, tum labes flagitiorum, tum gurgites ſcelerum, uſque ad apertiſſimam & obſtinaciſſimam impudentiam perſpicientes vehementiſſime frequentius expaveſcunt, cum alios, tum enimvero multo magis inde ſeſe judicant, ne judicentur; cum, ut Propheta docet, nequaquam in idipſum miſericordiſſimus judicet Dominus, Apoſtolique præcepta intentiſſimo corde hauriunt utiliter ſaluberrimeque dicentis: *Si noſmetipſos judicaremus, non utique judicaremur; dum judicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.*

Inde puriſſimo mentis aſpectu, flagranti animo, & diuturna hujuſce rei conſuetudine ſua quoad poſſunt omnia intuentes, id tandem aſſequuntur, ut ſe totos quam ſint deformes aſſequi poſſe diffidant, & neque ſuperbia elati, neque, ut ſuperborum mos eſt, ſe multi exiſtimantes, atque etiam oſtentantes verum humilitatis ſua in via deflexi cogantur jam pene anguſtia moribundi ſuper altiſſima calamitate cum omnium hominum pietate, cum ſui jactura commoti, lacrymarum fluviis rogantes, orantes, obſecrantes ad Deum emittere, atque moleſtiis preſſi, ſancti ac fidelis David fortiſſimos gemitus conclamare: *Delicta, Domine, quis intelligit?* Et: *Ab occultis meis munda me.* Et: *Ab alienis parce ſervo tuo.* Et: *Ne intres in judicium cum ſervo tuo, Domine, quia non juſtificabitur ante te omnis vivens.* Immovero, ut quidam ex patribus ait, Væ etiam laudabili vitæ hominum, ſi remota miſericordia diſcutias eam. Inde cum audiant Dominum ſuum præcipientem: *Quando hæc omnia feceritis, dicite ſervi inutiles ſumus, quod enim facere debuimus, fecimus,* in ſe prorſus remiſſi, de ſe penitus deſperati, eo liberius feruntur in Deum, quo de eo ſolo omnino confiſi, atque ſpe freti, audiunt: *Bonum eſt confidere in Domino, quam confidere in homine.* Et: *Bonum eſt ſperare in Domino, quam ſperare in principibus,* ſeque haud mora Deo ſuo libere committentes: immo vero ſeſe in illum projicientes, qui eos in humeros ſuos errantes extulit, cum avidius alloquantur. *In te projectus ſum ex utero, de ventre matris meæ tu es protector meus.*

A Admirantur autem magnopere divinæ lenitatis facilitatem, ac ſuæ humanitatis ingenitæ manſuetudinem, quod nos perditos opulentiſſima largitate redemit, quod eoſdem malos ſervos benigniſſime habere dignetur, quod illos qui ab ſe Deum nimium audaces perpulerant, tam frequentiſſime, ut ad ſe redeant, vocat, quærit, rogat, & pollicetur, quod eos qui vere revertuntur, comiter, & facete, ac dulciter ſuſcipit; quod prolapſos erigit, & frequentius curat, atque ne in vitiis immorentur, caſtigat. De B malorum immanitate docet, ut caveant; de virtutum ſplendore commonefacit ut appetant, de pœnarum autem futurarum acerbitate deterret, tum gelu confecta, tum glacie, tum fame, tum putoribus, tum tenebris, tum dæmonum turpiſſimo contubernio, tum fletu, ac ſtridore dentium, tum auditu blaſphemiæ, tum dolorum gemitu. Quid plura? Siti, angoribus, pœnis moleſtiis, &, quod eſt longe gravius, perpetuitate damnationis affecti apud inferos ſubtus qui conturbantur adeo, contruſi detinentur, exalant afflicti nigri corpora fumo, torridi o- C culos, membra denique ipſa indefectis ignibus torridi, in quibus improbos arſum iri, niſi non Chriſtianus, nemo eſt ſane qui dubiter.

His atque hujuſmodi cogitationibus eruditis, quibus intereſt, ſapientia de divina bonitate ſuccenſi, iſti, ut dicere cœperam, admirantur, & ſtupentes. quia hominem Deus non ſolum nimia caritate dilexit, ſed quia in cœlum ex cœno tam ſublime, tamque feliciter hominem ipſum diabolo præreptum victorioſo prælio, eo æquiſſimo jure eve- D xit, & in ſeipſo ad Patris dexteram perpetuo conſeſſurum collocavit, clamant & dicunt: *Quid eſt homo, Domine, quod memor es ejus?*

Itaque ſpe ſubnixi, ſupernorum civium gloriam præſtolantur, metu vero compreſſi, dies illis judicii lugubris, ut ſæpius metus mentem dilaniat, in quo ſe audiunt, Veritate incutiente timorem, de omni verbo otioſo quod locuti fuerint, etiamſi a ſceleribus & culpis majuſculis vacui ſint, rationem apud Dominum redditutos; tunc ſcilicet, ut apud Hieronymum eleganter eſt dictum, cum ad vocem tubæ pavebit terra cum populis, cum lugubre mundus immu- E giet, & tribus ad tribum pectora ferient, cum potentiſſimi quondam reges nudo latere palpitabunt, cum adducetur, & cum ſuis ſtultus Plato diſcipulis, cum Ariſtoteli argumenta non proderunt. Tunc vero iſti quos æſtimas ruſticanos, ceteris metu exercitis, quos nunc pœnæ quibus plectentur manent, vehementiſſime lætabuntur.

Quapropter, mea quidem ſententia, hi ſunt, qui ſe dignos agunt, ut ab omnibus diligantur, colantur, tueantur, amicis gra-

Digitized by Google

ti, inimicis haud infenſi, alienorum periculorum ſolliciti, ſuæ vero jacturæ non negligentes: qui de terrenis fœcibus eruditi, damnant quod erant; de futura vita amant quod futuri ſunt, de erratis ſuis ſe in dies afficiunt; de iniquitatis ſæculi turbinibus grandi tempeſtate ſe evaſiſſe plurimum gratulantur, & ſolo altior eorum animus, mundo major, omnique terrena poteſtate ſublimior, eatenus ſe excolendum virtuti, ac juſtitiæ dedidit; & poſteriora obliti, ad ea quæ ante ſunt ſe extendentes, illis vita ſit tædio, mors jocunditati, aurum luti loco exiſtiment. Diſtincta laquearia gemmis, & cruſtis marmoreis domicilia veſtita ejuſmodi hominibus ſordeant, quibus curæ ut vitiis neque cedant, neque ſub eis jaceant, ſed contra ea laudabiliter dimicent.

Inde vitam perditorum deplorant, ſuam autem tenaciſſimis quibuſdam continentiæ frænis aſtringunt. Jam vero ſenſus omnes qui illecebris male ſuavibus facile capiuntur, ne ab importuniſſimis dominis voluptatibus ſuperentur, tam caſtigant, ut quæ proſpectum oblectant, & lenocinantes ſpectaculorum contagiones, quo ab eis ſalubrius evitentur, ductis in terram luminibus fugere annitantur, ſuavitatem aſperitate commutant; ipſam morum molliorem modulantiam, jocundumque concentum, niſi graviter ferre non ſuſtinent; lenem contactum, ſucculentam, robuſtam, ac virentem ætatem in putorem, in ſordes, ſqualoremque verterunt. Qui contraria valetudine ſæpius gaudentes, ſuſpirant ad patriam, & pias aures Domino ſabaoth validiſſimis, atque importuniſſimis vocibus illud quotidie clamantes pulſant: *Heu mihi! quia incolatus meus prolongatus eſt.* Fama autem, atque infamia, algore & inopia, omnique genere moleſtiarum cum ſapiunt libentius, quam vulgi favoribus, & tardioris intelligentiæ, imperitorum populorum inanibus rumoribus gloriantur. Et, quod iis omnibus majus eſt, ſe totos ſubjectione humillima ſuperantes, ac vincentes, & animo demiſſi, & pavidi, ac trementes, ne forte caſus eis obrepat, & corpore fragiles, imbecilli, invalidi, pallentes, exangues tam ſe pro Chriſto negligunt, ut omnem intellectum in Chriſti obſequium captivantes, ſe deſpectos & ſtultos pro Chriſto exiſtimari non vereantur, & Apoſtolo obſequuntur dicenti: *Si quis videtur ſapiens in hoc ſæculo, ſtultus fiat ut ſit ſapiens*; & præſentia odientes: mundum calcent, divitias aſpernentur, & ad futura ſe in dies ſollicitius præparent.

Ecce quales hoſce homines cenſeam, quos tibi a me non pro illorum merito expreſſos putes velim; ſed multo magis pro anguſtia temporis deſignatos. E quibus complures eam quam dixi vitæ mundiciem excellentiſſimam degunt, reliqui bonam, omnes vero ſaltem non malam. Qui cum pene cuncti ante in ſæculo, ut tibi placet, perditam vitam egiſſent, nunc Dei ſui præſidio adjuti, ejuſque gratiæ auxilio roborati, labem ſuperioris ævi deterſam vi expiare, ac puro pectore diutius poſſederunt, confiſique divinitus eamdem ſibi de futuro vitæ ſanctimoniam pollicentur; & ad ipſam æternorum collium ſublimem ſpeculam oculos erigentes, unde exaudiri haud inaniter operiuntur, jucundiſſima collacrymatione. Graviter enim ferunt ſe cœlo fraudari ac differri diutius, & moleſtiſſima atque acerbiſſima expectatione congeminant: *Aſperges me, Domine, hyſſopo, & mundabor, lavabis me & ſuper nivem dealbabor.* Quibus mitiſſimus Jeſus reſpondet in eorum de ſe corda fiduciam ingerens: *Si fuerint*, inquit, *peccata veſtra quaſi coccinum, velut nix dealbabuntur.* Indeque ipſi Dominum ſuum pro ſe quique viciſſim atque anxii rogant: *Quando veniam & apparebo ante faciem Domini?* Et *Oſtende nobis, Domine, miſericordiam tuam.* Et *Oſtende faciem tuam, & ſalvi erimus.* Ac ſuis quidem virtutibus nihil; Dei vero ſuis viribus omnia præclare acta adſcribentes, & hic in terris paradiſum amœniſſimam e cœlis traduxiſſe videntur: & tamen a Deo ſuo corpore peregrinantes, & a patria exules, ad manentem futuram civitatem ſuam aſpirantes, ſummis animi ardoribus, atque incenſo mentis affectu ire, etſi gravi corpore preſſi, ac pervenire contendunt. Illa ipſa ſua corpora prius exuti, & eadem potiora congruo tempore accepturi, ut integro homine potiti, liberius in Deum ſuum nulla moleſtia præditi ferantur.

Tu igitur, dilectiſſime mi Poggi, is eris, qui ejuſmodi homines contemnas? quorum ego a puero, ſi quid ſapio, ſolo nomine recreor; ac non potius ut eis, quemadmodum Chriſtianum decet, obſequaris, & affectus tuos erga illos viros ſummo honore habitos, ſumma cum reverentia dedicabis? Eloquentiam vero tuam omnem, & elegantem, & terſam, & abundantem, & politiſſimam, & quod me magis delectat, apertam, & planam, & dilucidiorem, nonne abs te illis debendam magis cenſebis? Omnia autem quæ a te egregie atque honeſte & probe geri valebunt, ut tantis viris præcipuis & claris perpetuo adſis: nonne procul dubio tibi conſtitues, immo vero tute, ut ſpe adducor, alacer ac libens id tandem efficies.

Sed ſunt plerique qui uſque adeo in tenebris atque in nocte cæca diutius conſederunt, ut erui quemquam anteactis vitiis poſſe non credant. Nam cum alta & profunda radice longoque ſenio perditorum vita obduruit, & diuturna vetuſtate inolevit, honeſta omnia difficilia, immo vero impoſſibilia, pro ſuis moribus opinantur.

Impudicitiam

Digitized by Google

tiam enim pudicitia poſſe mutari impudici non arbitrantur, & eum qui luxuria turpiter & delicate molliterque defluxerit, quique & ventri, & gulæ, & deliciis inſervierit, ut continenter, ut ſobrie, ut parce ſevereque vivat fieri poſſe inficiuntur. Avaritiam parcimonia mutari negant. Donatos honoribus, ac laudibus celebratos inaniſſima gloria non intumeſcere profecto deſperant. Quapropter aliorum licet recte facta ex ſuis infectis metientes, pejorem in partem quæque interpretantur: quorum cœcitatem ac pernicioſum errorem, cum de ſe loqueretur, qui fuerat quondam & ipſe animo cœcus, beatiſſimus ſcilicet & eloquentiſſimus martyr Cyprianus Carthaginenſis epiſcopus, quodam loco ſcriptorum ſuorum elegantiſſime fortiſſimeque refellit ac retrudit, cum ea de ſe dicit, quæ, quantum ad rem noſtram pertinere exiſtimabo, brevi hoc loco ſubjiciam, ut recte perſpicias, quo teſtimonio, & qua eloquentia imprudentium temeritas revincatur. « Ego, inquit, cum in tenebris atque in nocte cæca jacerem, cumque in ſalo jactantis ſæculi nutabundus ac dubius fluctuarem, vitæ meæ neſcius, veritatis ac lucis alienus, difficile prorſus ac durum pro illis tunc moribus opinabar, ut quis in novam vitam interius animatus, quod prius fuerat exponeret, & corporis licet manente compage hominem animo & mente mutaret. Quam impoſſibilis, aiebam, tanta converſio, ut repente ac perniciter exuatur, quod vel genuinum ſitu materiæ naturalis obduruit, vel uſurpatum diu ſenio vetuſtatis inolevit. Quando parcimoniam diſcit qui epularibus cœnis & largis dapibus aſſuevit? Et qui pretioſa veſte conſpicuus in auro atque in purpura fulxit, ad plebeium ac ſimplicem cultum quando deponitur? Faſcibus ille oblectatus & honoribus, & eſſe privatus & inglorius non poteſt. Hic ſtipatus clientum cuneis, & frequentiore comitatu officioſi agminis honeſtatus, pœnam putat eſſe cum ſolus eſt: tenacibus ſemper illecebris neceſſe eſt, ut ſolebat, vinolentia invitet, inflet ſuperbia, iracundia inflammet, rapacitas inquietet, crudelitas ſtimulet, ambitio delectet, libido præcipitet.

Cyp. ad Donatum.

Hæc interim, Poggi, de Cypriano partim, quæ cum prima fronte adverſariis ſuffragari videantur, quantum iſdem doctor illa ipſa cuncta, quæ dicta ex eo ſunt, labefacta conſtituat, vide quid ipſe itidem inferat. « Hæc egomet, ait, ſæpe mecum: nam ut ipſe quamplurimis vitæ prioris erroribus implicatus tenebar, quibus exui me poſſe non crederem, ſic vitiis adhærentibus obſecundans eram deſperatione meliorum, malis meis velut jam propriis ac vernaculis favebam. Sed poſtquam undæ genitalis

A auxilio ſuperioris ævi labe deterſa, in expiatum pectus ac purum, deſuper ſe lumen infudit; poſtquam cœlitus ſpiritu hauſto, in novum me hominem nativitas ſecunda reparavit, mirum in modum protinus confirmare ſe dubia, patere clauſa, lucere tenebroſa; facultatem dare, quod prius difficile videbatur; geri poſſe quod impoſſibile putabatur ut eſſet; agnoſcere, terrenum fuiſſe quod prius carnaliter natum delictis obnoxium viveret; Dei eſſe cœpiſſe quod jam Spiritus-ſanctus animaret. Et poſt pauca: Inde jam facultas da-

B tur caſtitate ſobria, mente integra, voce pura, in medelam dolentium poſſe venenorum virus extinguere, animorum deſipientium labes, reddita ſanitate, purgare, infeſtis jubere pacem, violentis quietem, ferocientibus lenitatem, immundos & erraticos ſpiritus qui ſe expugnandis hominibus immerſerint, ad confeſſionem minis increpantibus cogere, ut recedant duris verberibus urgere, conflictantes & ululantes ac gementes incremento pœnæ propagantis extendere, fla-

C gris cædere, igne torrere. » Complura dicit iſte doctor pro re iſta tuenda, quæ inſerere longum eſſet.

Non fugit autem doctos libros, quod Afer noſter beatiſſimus Auguſtinus, unus quidem inter omnes præcipuus & clariſſimus doctor, quo neſcio utrum apud Latinos, inter Græcos vero quis fui par, & animo dilucidior, & ingenio acutior, & eruditione præſtantior quiſquam extiterit. Quod, inquam, is contra eorum hebetu-

D dinem, qui ejuſmodi erroribus implicati tenentur, quos interim explodimus, & de aliis, & de ſeipſo præcipue ſenſerit, libri ejus teſtantur. Ac de ſe quidem in libris Confeſſionum ſuarum ita ſe quondam, ait, non alieno ferro, ſed ſua ferrea voluntate, ac ſpurciſſimis voluptatibus fuiſſe ligatum, ut de veræ humani generis felicitatis, & & difficillimis & graviſſimis concertationibus, quibus inter ſe magno ingenio præditi philoſophi diſſenſerunt, victus luxuria, ac libidine pene Epicuro palmam tribuerit.

E Qualis tamen poſt iſte vir in eccleſia fuerit, nemo niſi ignarus veritatis ignorat. De ceteris autem libro de Doctrina Chriſtiana tertio, poſt multa quæ ad rem noſtram magnopere pertinerent, quæque brevitatis causa omitto, adverſus eos, qui una uxore libidinoſe abuſi, antiquos noſtros patres caſte & temperanter uxorum plurimarum fœcunditate uti potuiſſe vehementer negabant; quod & vere & eleganter loquatur, quæſo, advertas. « Sed qui effrænata, inquit, libidine, vel per multa ſtupra defluentes evagantur, vel in ipſa una conjuge non ſolum excedunt ad liberorum procreationem pertinentem modum, ſed a-

» tiam immanioris temperantiæ ſordes in» verecunda omnino licentia ſervilis cujuſ» dam libertatis accumulant, non credunt » fieri potuiſſe, ut temperanter multis fe» minis antiqui uterentur viri, nihil ſervan» tes in uſu ullo, niſi congruum ipſi tem» pori propagandæ prolis officium; & quod » ipſi laqueis obſtricti libidinis, vel in una » non faciunt, nullo modo in multis fieri » poſſe arbitrantur. Sed iſti poſſunt dicere » nec honorari quidem atque laudari opor» tere viros bonos & ſanctos, quia ipſi cum » honorantur atque laudantur, intumeſcunt » ſuperbia, tanto avidiores inaniſſimæ glo» riæ, quanto eos frequentius atque latius » lingua blandior ventilaverit; qua ita le» ves fiunt, ut eos rumoris aura, ſive quæ » proſpera, ſive quæ adverſa exiſtimatur, » in quaſlibet invehat voragines flagitio» rum, aut in facinorum etiam ſaxa colli» dat. Videant ergo quam ſibi arduum ſit » atque difficile, nec laudis eſca illici, nec » contumeliarum aculeis penetrari: non ex » ſe miſeri alios metiantur. « Pleraque hic adduntur ab Auguſtino copioſe ac ſapienter, quibus, quod facile eſt cuique per ſe ea legere, ac ne longior evadat oratio, ſuperſedeo. Taceo præterea Bonifacium ante conſtupratorem, poſt e veſtigio martyrem. Silere non poſſum latronem cum Domino cruci affixum, qui de obſeſſo parricidis itinere in crucem agitur, de cruce vero in Paradiſi tutiſſima atque amœniſſima evolat. Prætereo alium Cyprianum Romanum, primo quidem magum, poſt martyrem.

Atque ut illuſtrius veritate patefacta intelligas, nec temporis brevitatem, nec multitudinem flagitiorum, nec errata deformia efficere poſſe, quin mutata diuturna conſuetudine, ex vetere uſu in novam probitatem emergant, quicumque illi fuerint, qui ſe quondam vitiis addixerunt; paulum iterum meme conferam ad illum alterum Cyprianum, cujus ſuperius memini, oratorem Cartaginenſem, qui, Lactantio noſtro teſte, magnam ſibi gloriam ex artis oratoriæ profeſſione quæſierat, & admodum multa conſcripſerat in ſuo genere miranda. Erat enim, ut ait idem Lactantius, ingenio facili, copioſo, diſerto, & quæ ſermonis maxima virtus eſt, aperto; ita ut diſcernere non queas utrumne ornatior in eloquendo, an facilior in explicando, an potentior in perſuadendo fuerit. Ut igitur clareſcat patentius poſſe & ſæculi tenebras revelari, & caliginem malorum detergi, & prioris vitæ errores illuminari, vide quid placide ac jucundiſſime iſdem Cyprianus adjiciat. » Quantus, inquit, hic animi po» tentatus eſt? quanta vis non tantum ip» ſum eſſe ſubtractum perniciosis contacti» bus mundi, ut quis expiatus & purus » nulla incurſantis inimici labe capiatur, ſed adhuc majorem & fortiorem viribus fie» ri, ut in omnem adverſarii graſſantis exer» citum imperioſo jure dominetur? «

Vidi ego, Poggi, proinde hiſce oculis plurimos optantes bona omnibus, & proprias fortunas tribuere, qui aliena rapere conſueviſſent: probra etiam omnia eis illata æquo, ut taceam læto animo, tolerantes, qui parvo convicio exagitati facile digladiabantur: quotidie inſuper jejunantes, qui lautiſſimis prius epulis marcidum corpus diſtenti, tridui crapulam quam violenter ingeſſerant, violentius ac deformius evomebant: ſeſe vero pleroſque conſpexi tenui vilique veſte amicientes, neglecto capite, nudis pedibus & lutoſis incedere, aquam ſuavius bibere: fortes hi quidem atque incolumes, qui primum neque pellibus, neque trifaria uſi veſte, aut capitis precioſo operimento, aut multiplici ſtrictoque calceo quamlibet delicate & molliter, quam exquiſitiſſimis potibus ac cibis vitam ſuam graviſſima cum valetudine aut degere vix poſſe aut tueri ſolere.

Magnopere itaque, mi Poggi, cenſeo quemvis hominum ab hac ſervorum Dei nobiliſſimorum injuria jure æquiſſimo arcendum, ab qua quicumque non abſtinuerint, juſtiſſime quidem illos plectendum iri proinde atque confido, quemadmodum improbiſſimos pueros Heliſeo ſancto illudentes urſorum feritate dilaniatos, & geminos quadragenarios milites, qui ſuperbe ac procaciter ardentiſſimum Dei virum Teſbitem Heliam impetiverunt, divinitus igne conſumptos, ſacra ſcriptura referente, cognoſcimus.

Quæ cum ita ſe habeant, tu interim his paucis quæ ſequuntur diligenter attende. Ego vero jam mihi ipſi modum, atque huic laudationi meæ finem imponendum conſtituo, quam pro ſervis Dei a me pertenuem perexilemque habitam, fateor, haudquaquam equidem invitus modo ſuſcepi. Si quos ea vel delectat vel ſibi illam conducere arbitrantur, Deo noſtro maximas gratias, in quo vivimus, movemur & ſumus, & mecum habeant & agant. Si quos autem illius ruditatis moleſtia afficit, omnes profecto pro ſua humanitate, ad quos eſt hæc noſtra laudatio perventura, quibus eam pariter tecum communem facio, quo ego tandem ex ignoratione emergam atque evadam doctior; illi ipſi eruditi ac præſtantes viri ſua diligentia, cura, atque induſtria, huic, oro, meæ & ignaviæ & inſcitiæ vigilantiſſime, ſolliciti ſſime, ac miſericordiſſime medeantur.

Ad te vero, Poggi, me modo totum converto, ac primum quidem præſtantiam tuam inſtantiſſime obſecro, ut in omnibus quæ apud te perpetua oratione expreſſi, mihi procul dubio non arguenti, non defendenti,

Digitized by Google

ſed amice, & chriſtiane monenti ingenita A illa tua humanitate dimittas, ſi vel parum in his verbis meis te læſum exiſtimas. Propterea enim quod plerique me rogaverunt, ut ad te ſcriberem, putantes litteras meas non parum apud te pro mutua inter nos benevolentia validituras: ideo his paucis tecum luſi commotus, fateor, paulum, ipſa, ni fallor, rei indignitate, præſertim cum in eos fratres quaſi omnes præter F. Bernardinum & me, tam acriter & acerbe inveheris, quos colere ac venerari potius debuiſſes, præter admodum paucos: quorum B perpaucorum etiam nota atque comperta ſcelera, ſi ea in alios cunctos quos probas innocentes referenda cenſeres, eo inſipientiæ & erroris, eoque impudentiæ demergendum te video, ut omnes Apoſtolos Chriſti cum Juda exiſtimes proditores. Immo vero ita ſe magis veritas habet, ut ſicut ignis experimento conflatum aurum purius comprobatur, ita bonorum vita improbis comparata, & dignitate præſtat, & laude.

Peto abs te præterea, ut quemadmodum in tuis litteris polliceris, apud pontificem maximum hoc juſtum negotium non impedias, juſtum dico, quia auctoritate bullæ C cœptus eſt locus, & tunc cœptus eſt cum decreta illa, de quibus & me vocas in teſtem, & te dicis opificem fuiſſe, non auctorem, nondum in notitiam perveniſſent: cum certo ſcias nec tunc edita in lucem prodiiſſe, cum tot expectantes fratres Romæ pro his explendis ac propalandis conſtitutionibus diutius adeſſemus, impediente vel peſte, vel quovis alio negotio, de quo haud dubium te exiſtimo certiorem.

Poſtremum obteſtor humanitatem tuam, ut his ſervis Chriſti non modo neque verbis accuſando, neque rebus ipſis eos lædendo infenſus eſſe nolis; ſed velis potius D tuis illos adjumentis proſequi, eis in cunctis adeſſe, eos, quoad vita tibi ſuppeditabit, non aſpernari imperitos ſermone, ſed in vera ſcientia crucis Chriſti gloriantes colere, diligere, ac tueri; præſertim vero me Albertum tuum, cui magis his ad te paucis occaſionem præbitam putes velim religionis æmulos arguendi, cohibendi inſolentes, commonefaciendi ignaros, ac pigros & nutantes animos hominum trahendi, provocandi & accendendi, qui laqueis ſæculari- E bus irretiti, quo a Deo vocantur intentius eo ſe nodis diaboli inextricabilibus devinciri quotidie patiuntur, quam te in aliquo offendere maluiſſe, quem niſi pauliſper jocarem hoc in genere exercendæ facultatis ac poliendi ingenii, limandæ hujuſce noſtræ locutionis, ut taceam eloquentiæ pene dixerim puerilis, æquiſſimo animo te arbitrarer laturum, non feciſſem ne verbum quidem; ſed quia me ab iſtorum vulgo eximis, ac per hoc non vulgarem, ſed ſingulari quadam & vita & doctrina prædictum me egregium facis; habeo huic exiſtimationi tuæ de me tam bonæ ingentes gratias, ſimulque in ea re tibi congratulor plurimum, cum ex bene inſtituto animo tuo hæc tua de me opinio certe proficiſcatur: tamen mihi Alberto tuo, tibi quidem ex animo vera teſtanti credas velim, complures inter hos fratres eſſe, qui cum aſpectu & auditu juſtiores, tum vero eruditionis præſtantia longe me doctiores exiſtunt; ſi tamen ipſe tuo judicio is ſim, quem doctum cenſendum putes. Eos igitur & propter me tibi amiciſſimum, illis ipſis verum, compertum & exploratiſſimum teſtimonium perhibentem (nam inter eos XIIII. annos verſatus ſum) & propter eorum merita non parva ex parte præclara tuendos ſuſcipias; me vero, ut ſoles, ama.

Nobis vero omnibus de loco illo non modo impedimento non ſis, ſed cura potius, ut locum illum, quem dicunt de Gangareto, vel ut vulgus loquitur, de terra illa tua nova, pro ſingulari adjumento & commodo illius patriæ habeamus: quod quidem aliquando futurum opera tua prorſus non deſperamus, cum ad dictam provinciam te contuleris, ad quam, ſi vita comes fuerit, nec ab infeſtis præpediamur hominibus, Chriſto propitio, ut te ſcio percupere, poſt Paſcha prædicando me conferam.

Nunc in his locis verſor, quæ ſicut luto ſordida, ſic nonnihil hæretica pravitate infecta reperio. Adverſus ejuſmodi homines quantum quotidie pertono, quos Deus miſeratus ad fidem veri pontificis Chriſti Martini V. & ad gremium eccleſiæ per parvitatem horum fratrum, ac ſervorum Dei, contra quos exeris eloquentiam tuam, redire permiſit. Harum portitor de his rebus te plenius edocebit.

In fine, Poggi cariſſime, hæc dico tibi, curandam eſſe famam tuam, merita dum vivis acquirenda, rumores hominum ſopiendos, judicia eruditorum magnipendenda, benivolentia præcipua devinciendos animos bonorum. Quorum omnium tuta ſententia primum quidem virtutum probitate, reipſa vero tibi haud injuria comparabis, alterum morum munditie & bonitate. Qui moralis locus, cum maxime in actione verſetur, eum tenere perparum eſt, ſi non diligenter agatur. Alterum vero facile tibi adſciſces, ſi rem eam de loco iſto non ſecus ac tuam vigilantiſſime geras. Reliquum & egregie conficies, ſi perſtiturum judicio acquieſcas. Poſtremum denique, immo vero ſimul omnia aſſequeris, ſi purgata primum infamia, quæ in provincia tua late ac paſſim contra te volitat, hos fratres diligas, quorum laudationi ſumus paulo diutius immorati. Conciliabuntur tum tibi, mihi crede, viri integerrimi longe facilius, cum & animi be-

nivolentia & rei beneficentia ſummam erga illos caritatem expreſſeris: quorum apud Deum opera fiet, quemadmodum bono animo ſum, ut bene tibi inſtituatur animus, augeatur opinio, cumulentur merita, ac te illi probi homines quibus geſſeris morem, mirum in modum magnificiant, & ſancti viri, quorum animus tuo facinore paulum abs te fuerat factus alienior, tuis beneficiis deliniti te diligant, tibi cohæreant, & fortiſſimo caritatis vinculo copulentur. Ita enim, ut mihi quidem videtur, Poggi dilectiſſime, non inique cum hujuſmodi hominibus comparatum eſt, ut quibus pro obſequio debemus officia noſtra, ea etiam adverſariis tribuamus, illis muneribus provocati, quæ, niſi ingratus, nemo eſt qui abnuat: cum vero recte ſapimus, curamus quæ ab aliis non accepimus ea beneficia abundanter tribuere, quibus nobis vel inimiciſſimos obligemus: qui ſi nos contra laceſſunt, noſtrum eſt æquo animo ferre, quæ in quo homine reperiuntur, eum non ſolum & beneficum & magnanimum judico, verum etiam, quod incredibiliter præſtat, virum illum equidem conſtanter Chriſtianiſſimum eſſe dico; qui etſi ab imprudentibus, a perditis & corruptis hominibus, qui pene ſemper leves injurias ſanguine expiandas contendunt, is ex numero hominum ejiciendus, ex finibus humanæ vitæ exterminandus, atque in ultimas terras aſportandus, qui non ſe læſus vindicet, cenſeatur; ego tamen eum contra mitem, lenem, facilem, ac manſuetiſſimum hominem prædicaverim.

EPISTOLA III.
ad Franciſcum Mareſcalcum, & Philippum Bendedeum Ferrarienſes.

De Hermaphrodito libello refutando.

FRater Albertus Sarthianenſis ordinis Minorum Franciſco Mareſcalco, & Philippo Bendedeo ſibi ſociis dulciſſimis, & mihi fratribus in Chriſto cariſſimis plurimam in Domino ſalutem.

Nudius tertius cum poſt exſaturatam vel potius refectam inediam in cœna veſtræ dilectionis pariter commeantes, & moleſto quidem, quantum ad popularis auræ contemtum, turbulenti vulgi impetu ſepti, ſed quod ad caritatis laudem attinet, pia Chriſtianorum frequentia invicem comitati eſſemus, de inanibus noſtri temporis ſcriptoribus, in itinere Philippo nos paulum præcedente, mi Franciſce, ſimul fabulari conlibuit. In ea comparatione ſanctorum quam fecimus ad iſtos profecto indignam, quandoquidem ſanctos eccleſiæ viros, & veræ ſapientiæ ſectatores, diximus ſententiarum pondus, quam verborum ſonitum eſſe ſe- A cutos: iſtos vero contra, qui ſapientiam profitentur præter elaborata, præter turgida, præter expolita, &, ut ita dixerim, emendicata verba, totum eſſe inane, jejunum, exſangue quod dicunt, nec nervos aut lacertos; nedum Chriſtianos, vel ut novum nomen excudam, philoſopheos, ſed nec oratorios quidem habemus. Quippe qui nihil præclarum, nihil ſanctum, nihil grave, nihil virile ſcriptitant, quod aut decoris, id eſt honeſti, aut religionis, aut ſapientiæ, aut B intenti ad virtutem animi aliquid afferat. Sed nunc viles cauſas, quod eſt ignobilis, nunc nullas, quod eſt vel cauti vel ignavi; nunc poſtremo turpes, quod eſt corrupti hominis frequenter aſſumunt. Hæc ſane dicebamus errori hominum ſuperborum condolentes, non autem detrahentes doctrinæ quam non habent indocti, & habere aſpernantur a doctis, nec infirmantes ſapientiam vere eruditorum, qui ſaltem quod neſciunt a quibus ſive eloquentibus, ſive impolitis, nec ſtudioſo labore ediſcere erubeſcunt, nec laborioſo ſudore per ſeſe eruere ex illorum libris faſtidiunt, ſive inſuavibus, ſive ſuavibus, dummodo ipſa veritate paſcantur, atque a tenebris ignorantiæ liberentur, C & in ipſo vero quod aſſecuti fuerint, conquieſcant.

Cumque hæc, & pleraque iſtiuſmodi morbi colloqueremur, in ſceleratiſſimi libelli Hermaphroditi, non minus perditi illius auctoris, niſi reſipuerit, mentionem incidimus; quem ut arctius coarguerem, & ſi res poſtularet, confutando revincerem, me vehementer & ſæpe hortatus es, hoc vel maximo argumento tua dicta confirmans, ne non ſolum, ſi tacuerimus, ſcribentis ſtultitia perſpicua non fiat, cum ſatis ſuperque per ſeſe pateat; ſed quod eſt gravioris jacturæ, ne ipſa noſtri temporis juventus in- D domita, cui per ætatem prona in pericula via eſt, amplius ac deſperatius corrumpatur; cum certo ſciamus abſque hujus deteſtabilis auctoris incitamentis ad luxuriam, eamque fœdam atque inhumanam, in ea pubeſcentis adoleſcentiæ ætate campus vitiorum quam late pateat, quamve adoleſcentium conditio magnis expoſita periculis nutet.

Addidiſti præterea te non injuria me iſta congreſſione hortari, cujus nihil neque utilius, neque ſanctius intereſſe exiſtimares, E quam ſi hoc munus ſuſciperem, quoniam pro religione nulla ſane pars honeſtatis me magis deceret, quam omnium ſaluti conſulere: nec minoris emolumenti apud te eſſe, ſi ad compeſcendum hunc procacem aliquid temporis trivero, quam ſi quotidie populis Chriſtianis genere quodam pervagato dicendi, omnem diſciplinam honeſtandæ vitæ, morumque probitatem atque virtutis magiſterium omne præcepero: præ-

Digitized by Google

ſertim vero cum non deſinit alii eccleſiæ viri, quamvis ad meſſem perpauci ſint, qui in iracundos, cupidos, libidinoſos, blaſphemos, irreligioſos, protervos, ac reliqua viciorum genera in dies invehantur & pertonent: hunc vero nullus maxime ex ſæculi hominibus pulſare præſumat, vel vocare in jus audeat, verentibus illis vel putidam linguam ejus, vel ob ignaviam torpentibus, vel fortaſſe ſuis ipſorum viciis adulantibus. Nos autem nequaquam calumnias improborum timere debeamus pro veritate certantes, cum ſciamus & vere & eleganter dictum apud Hieronymum, minoris eſſe peccati ſequi malum quod bonum putaveris, quam non audere defendere quod bonum pro certo noveris. Cum igitur exploratam & certiſſimam habeamus pudicitiæ honeſtatem, fœditatemque luxuriæ non minus compertam, alteram impugnare, expugnare, & oppugnare; alteram tueri, laudare, & colere, præclaræ aiebas eſſe virtutis.

Ego vero, Franciſce, pro his omnibus tibi reſpondi non ſævientis inimici more, ſed diligentis Chriſtiani amore agendum cum eo mihi prius videri, id eſt, ut ante parentis affectu admoneretur, deinde recte iraſcentis judicis aſperitate deterreretur: ut ſicut periti medici facere ſolent, primum turgidum vulnus oleo liniamus, ac tum deinde ferro ſecemus, ne nimia miſericordia unius putridi membri totum corpus inficiat. Hoc enim magis ad nos ſpectare piiſſimum in Hieroſolymitam Samaritanum ardore fidei imitantes, qui vini aſperitatem leniſſimo miſericordiæ oleo temperavit.

Quoniam igitur nunc mihi quidem non furor ille poëticus, ſive in bonam, ſive in alteram partem interpretari malueris, ſed ipſa mentis tranquillitas liberata parumper in hoc locelli atumultuantium ſtrepitu populorum, ipſeque in primis Chriſtus Dominus noſter occaſionem præbuit in hoc otio aliquid tranquillius quietiuſque dictitandi; obſecro vos, mi Franciſce ac Philippe, ut ſi aliquid vultis me ſcribere, antequam ingens laborum onus ad frequentiores & doctiores homines prædicandi me premat, illas epiſtolas, quas Poggius & Panormita ad ſe invicem ſcribunt, diligentiſſime perſcriptas ad me mittere nihilo differatis, quoniam ex altero quamvis tenuiter arguente coarguendi, ex altero vero quamvis inſipienter reſpondente revincendi nonnullam materiam ſentio aptiſſime mihi præberi. Valete, mei fratres in Domino ſuaviſſimi. Ex Rodigio x. cal. Maias.

EPISTOLA IV.

ad clariſſimum principem Leonellum Marchionem Eſtenſem.

Ut latam a patre legem Caudatiam, aliaſque pias inſtitutiones faciat obſervari.

Clariſſimo principi Leonello Eſtenſi, Fr. Albertus Sarthianensis ordinis Minorum, plurimam in Chriſto ſalutem.

Cœpi jam primum ad te ſcribere non epiſtolam, ſed libellum, quem adhuc habeo in manibus, nec mihi illum pro anguſtia temporis vacat explere, cogentibus adeo occupationibus quotidianarum prædicationum, quas ex more, ut ſcis, ad Chriſtianos populos habere ſolemus, ut quæ me delectant ſtudia privata muneribus publicis intermiſſa conſpiciam. Itaque cum necdum completum opus mittere poſſim, nolui tamen ad te ſcribere nihil; ſed quod nequeo longis epiſtolis, agam brevibus ſchedulis, tuque viciſſim paucis, cum multis non poteris, me ſcriptis tuis ſuaviſſimis atque cariſſimis conſolabere. Mallem tamen rebus, quam verbis ſatis meo deſiderio per te fieri: quod quidem, & ipſum fateor ardentiſſimum, nihil ſane neque expetit neque petit abs te principe nobiliſſimo, niſi pro te ipſo primum omnem ſanctimoniæ puritatem, nitorem morum, & tui tuendi nominis, conſervandæque famæ omnia præclara præſidia; pro tuo autem populo inſtitutiones ſanctiſſimas conſervari, & novas, quoad per te fieri poteſt, quotidie augeri, quibus & fræna perditis adhibeantur, & bonis ad virtutem aditus latiſſime pateat.

Hæc idcirco dixerim, quoniam ad me nuper neſcio quis rumor, utinam inanis, attulit, eas leges, quas dixeras caudarias, a patre tuo, ut aiunt, muliebri importunitate devicto, ante ſuæ peregrinationis profectionem abrogatas fuiſſe. Alii vero contra tanta illum dicunt conſtantia in ſententia perſtitiſſe, ut quantumlibet nobilibus viris pro feminis ſuadentibus, ne ad horam quidem in hoc dedecus non modo fœditatis, ſed levitatis aſſentiri voluerit; ſi tamen aut nobiles, aut viri habendi ſunt, qui ad levitatem femineam ſatiandam ab honeſtorum morum firmitate deſciverint.

Addunt quoque plerique, quod præclaræ quidem virtutis eſt, eum quem dixi patrem tuum, non jam amplius ſupplicantium mulierculárum moleſtias ferre valentem, & viris & mulieribus adverſantibus reſpondiſſe: ſi qua eſt mulier, quæ ſe malam haberi velit, aut ſi quis eſt maritus, qui malit ſcortum ſuam conjugem, quam uxorem putari, iis caudas dumtaxat ferre concedimus: ceteras vero & graves & honeſtas ma-

Digitized by Google

tronas portare caudas prohibemus etiam edicto publico, quippe quas etiam ſtatutæ jam per nos pœnæ ſubjici volumus, ſi ſecus quam ſtatuerimus facere auſæ fuerint.

O vere præclaram vocem, & Chriſtiano principe dignam, quæ viros effeminatos percullit, & muliebrem repulit impudentiam, quæ ſtabilis ſententiæ latæ firmitatem oſtendit: immo gravis animi teſtimonium, & ad reliquos æmulandæ virtutis exempla tranſmiſit! Quale enim eſſet, mi Leonelle cariſſime, ut lex heri lata hodie abrogaretur? Nonne & majeſtatem levitatis, & conſcientiam criminis argueret, dicente B. Petro: *Canis reverſus ad vomitum ſuum, & ſus lota in volutabro luti.* Nonne licentiam impudentibus, & impunitatem facinoroſis polliceretur? Taceo læſionem exiſtimationis, cum tui, ac certe in primis patris tui, tum totius omnino civitatis, cujus opes, non dico divitiarum, ſed morum hæc peſtilentia populatur. Quid quod reliquæ civitates, ſi quod fertur ſit verum, hoc exemplo prius incenſæ, nunc ab ſtudio ſimilia faciendi deterrebuntur? Ex quo fit, ut non noſtrorum tantum peccatorum pœnas luamus, qui fræna malis non adhibuimus, & adhibita non ſervavimus, ſed etiam aliorum errata, qui hoc flagitio & facinore admonitione noſtra abſtinendum cenſuerant, nobis quidem de ingenita levitate, atque inerudita vanitate . . . . . cuncta profecto imputabuntur, qui eos illicibilibus inconſtantiæ noſtræ irritamentis ad inania vanitatis impulimus, & a veris & gravibus ſinceritatis ſolidæ avocavimus.

Quamobrem te obſecro vehementiſſime, non modo quia Chriſtianus es, mi frater in Domino ſuaviſſime, ſed quia dominus es, mi domine excellentiſſime, ut animum meum, qui cunctabundus huc atque illuc paulo momento impellitur, hujus incertæ dubitationis angore mœrentem certiſſimo tuo teſtimonio liberes; ut ſiquidem hæc mala ita ſe habent, ſalutari triſtitia; ſin vero minus, ſolida Chriſtianæ caritatis jucunditate afficias: cum videro meo quidem ſatu, ſed faciente Chriſto, divini verbi ſemina in veſtris mentibus profeciſſe, dicente Johanne apoſtolo: *Majorem horum non habeo gratiam, quam ut audiam filios meos in veritate ambulare.* Quæ quidem veritas cum ſemper vincat, in tempore creſcit in augmentum corporis Chriſti, quod, teſte Paulo, eſt ſponſa eccleſia, adeo cordis noſtri arva fœcundiora non ſolum voluntaria pluvia irrigata, verum etiam jactis ſeminibus fœta, aut centenos fructus, quod ſummum eſt, attuliſſe gaudeamus, aut quod eſt extremum, tricenos, juxta evangelicam veritatem, ex animorum novalibus allatura ſperemus; ut in altero egregii ac rari, id eſt præclari, atque idem perpauci; in altero

A vero communes; id eſt, quantum ſatis eſt boni reperiamus, præſertim a Chriſto, qui & juſtiſſimus Dominus & clementiſſimus pater eſt, apud quem Chriſtianarum mentium nullo procul dubio dubitante, aut injuſti antiquæ impuritatis pœnas acerbiſſimas dabunt, aut juſtos laborum, angorum, ſudorum, dolorum, ac meritorum triumphi præclariſſimi perenniter profecto manebunt.

A te autem hæc omnia, Leonelle, & populo tuo, quia ardentiſſimo corde percupio, & ut mala abſint, & bona proveniant pro B his omnibus ad Dominum noſtrum preces humillimas oblaturus, ſicut ante jam feci, etſi non corpore, ſaltem mente, ori tuo Chriſtianæ pacis ſancta oſcula imprimens, iterum iterumque, ac tertio Trinitatem veram, quæ Deus eſt, confeſſione laudis conſtantiſſime ſignans tibi, ac populo ſæpius repetens dico. Vale. Ex Patavio quarta idus Junii. MCCCCXXXIIII.

EPISTOLA V.
Paulo in Chriſto familiariſſimo.

Improbat nimias ipſius laudes.

C Statueram quidem jam pridem, Paule frater, plurima ad te ſcribere, te complecti, tecum in litteris ludere, pariterque jocari, & jocis noſtris, quod illi quidem de religione profecti eſſent, ſeria multa miſcere. Nunc vero Deus teſtis eſt, quia vix hæc pauca eloqui poſſim: malo tamen ea ipſa tandem aliquando, quam nihil umquam penitus ad te ſcribere. Otium enim omnino mihi magis deeſt, quam facultas, ut percupio, ad te multa dictandi: quamvis forte utroque caream; ſed hoc alii viderint. Tu vero hæc interim qualiacumque ſunt, quia D vel pauca ſunt, hilariter ſuſcipe, quibus me libere profiteor te mihi eſſe amicum, ac me tibi: ita ut totum & me dedam, quidquid ſim, quemadmodum & tu te in me dilectionis magnitudine effudiſti.

Ecce tuus ſum omnino chriſtianiſſime: ſi tibi ſatis non fuero, in te culpa eſt omnis hæc referenda, qui me toties, nolo dicere falſis laudibus cumulaſti: hoc eſt enim quod tibi dixi per hunc ipſum prolatorem harum ineptiarum mearum, virum tui obſequentiſſimum, mihi patrem, utriuſque noſtrum E amantiſſimum, omnia videlicet in litteris tuis præclara mihi videri, præter laudes meas, quas tamen abs te non tam ridicule dictas, quam veraciter creditas, quamvis falſas, mihi de tuo benevolentiſſimo animo perſuadeo. Non enim fugit iſta ſententia majores noſtros doctiſſimos eccleſiæ viros, quos non piguit dicere, facile quidem etiam videre, & vera infideliter, & non vera fideliter dici poſſe: nam qui aliquid credit

Digitized by Google

ut loquitur, etſi non vera loquitur, fideliter loquitur: at vero contra, qui non credit quod loquitur, etſi vera loquitur, infideliter loquitur. Tu igitur quoniam ea de me credis, quæ mihi ſentio deeſſe, fideliter non vera dixiſti, ſed quod fideliter dixerim, quidquid dixeris tuæ dilectioni attribuo. At vero quod non vera ſcripſiſti, Franciſco noſtro Mareſcalco imputare debebis, cui tamen de falſitate minus ſuccenſeo, qui talem me prorſus exiſtimans, talia dixit, & tanta tibi de homine non ſolum ignaro, ſed extremæ profeſſionis abjectiſſimo, abortivo, benigniſſime potius quam veriſſime pollicitus eſt. Vale, & pro me ora, mihique de tua reſponſione, quam otioſus es, aliquid chriſtianæ dilectionis per litterarum ſigna præbebis. Ex Vincentia x. cal. Septembris, MCCCCXXXIV.

EPISTOLA VI.

ad D. Chriſtophorum epiſcopum Ariminenſem.

Ut Nicolaum ad locorum ſanctorum gubernationem deſignatum, & ab aliquibus deterritum, ſua induſtria & pontificis auctoritate inducat ad impoſitum ſibi onus ſuſcipiendum.

DOmino venerabili & merito præſtantiſſimo patri CHRISTOPHORO epiſcopo Ariminenſi, Fr. ALBERTUS Sarthianenſis ordinis Minorum, plurimam in Chriſto ſalutem.

Solet a veteribus, vir eximie, nullius maculæ loco poni, ſed virtuti magis adſcribi, ſi illa ab amicis libere poſtulentur, quibus mos eſt, ut eſſe debet, ea etiam inimicis non poſtulata tribuere; tum maxime cum neque petentis ſinceritas, neque dantis bonitas poteſt in alicujus delicti crimen, aut dando, aut poſtulando vocari. Verius, mea quidem ſententia, nihil eſt, quam quod dicimus & dicemus; ſi quis jus ſuum, vel pietate motus alienum recte popoſcerit; id a ſanis judicibus dandum eſſe dubitat nemo, juſtitiæ æquitate, ſi cujus ſit comprobetur, etiam non petenti tribui debere compertum eſt. Si vera eſſe iſta omnia quiſpiam neget, ſtultitiæ ſuſpicionem meretur: ſin vero omnes homines, ut par eſt, vera eſſe concedant, navata opera noſtra eſt. Nam inde per ea manifeſtiſſime apertus eſt aditus, quæ voluero abs te facile omnia poſtulandi, nec ulla deſperatio impetrandi. Quod enim cauſæ caput, non mihi cuncta conſequendi initium fiat, ubi & juſtiſſima flagitantur, & non propria, ſed aliena commoda ſtudioſe quæruntur: immo vero ubi non terrenæ cupiditatis, ſed divinæ religionis emolumenta ſectantur. Quæ ſane duo ſanctiſſima in petendo libertatem, in acquirendo ſibi fiduciam vendicantes, ſine omnis mali ſuſpicione ab humanitate miſericordiæ, & a juſtitiæ fonte proficiſcuntur. Quæ cum ita ſint, abs te, cui juſtitiæ adeſſe laus eſt maxima, & a quo æquitatis gubernandæ moderari magna cum mercede officioſa exactio, non vereor illa rogare, quæ cauſæ ſanctitas, & rectiſſima veritas merito tribuenda eſſe procul dubio perſuadent.

Igitur, humaniſſime pater, eſt aliquid pium, fructuoſum, ac perneceſſarium, quod mihi tua venerabilitas promptiſſimo animo poſtulanti, tamquam pro juſtitiæ pondere, & pro amoris & honoris erga te mei, præcipua quadam viciſſitudine largiatur. Qua de re ita te velim non inaniter exorare, ut omnem curam, ſtudium, & diligentiam tuam perficiendo honeſtiſſimo negotio adhibere non dubites; quod ut aperte perſpicias, quædam mihi ſunt paulo altius repetenda.

Sanctæ Hieroſolymæ, ac noſtræ ſalutis & redemptionis tua celeberrima loca, cum valde gubernatore aliquo, & probo homine indigerent, illumque, me auctore, fratrum pars major a ſancta beatitudine EUGENII papæ inſtantius poſtularet; factum eſt, cum adhuc eſſem Bononiæ, ut vir bonus & doctus, ac ſancta opinione ſuavis noſtri ordinis, frater Nicolaus Oſmenſis, eiſdem regendis locis, ac fratribus gubernandis, ab ipſo ſanctæ eccleſiæ ſummo paſtore præficeretur. Hunc poſt diſceſſum meum quidam a ſuo honore nonniſi turpiter ſunt conati depellere. Quod ipſum eſſet aliqua ex parte ferendum, niſi hujus privationem damna communia illius terræ ſanctæ, & proficiſcentium peregrinorum incommoda majora conſequerentur: quæ profecto tam multa ſunt, ut eis ſublevandis laborem tuum magno cum merito impertiare. Eſt enim hæc cauſa ejuſmodi, quam nec induſtrius, nec miſericors, nec officioſus deſerere debeat, quando ea, quoad fieri poteſt, apud paſtorem ſummum & diligentius agatur, & agenda atque inſtauranda ardentius procuretur. Nam quis non iniquo animo ferat, ut in eum hominem, qui præcipua virtutum fama, & meritorum laude claret, falſis accuſationibus erigantur injuſti, invidiam conflent, honore privent? Quæ res præter communem jacturam ſanctorum locorum, videtur mihi maxima hujus deformandi hominis cauſa, atque illius famæ plurimum detrahendæ & ad extremum magna cum contumelia ſpoliandæ ſine juſta ratione dignitatis, ad quam procul dubio deponendam, ſi juſſus venit, vim injuriæ perpeſſus eſt, ſi provocatus errorem, ſi ſpontaneus timiditatem; atque puſilli animi levem inconſtantemque metum, quem ab adverſariis, ut taceam ab amicis, criminis loco haberi ſolere, exploratum habemus. Verumtamen quis ferat, ſi non peccanti auferatur is honos, qui non petenti delatus

eſt? Illos vero quis non abjiciendos cenſeat, qui ad ea, quamvis onera, tamen perquam ſalutaria, turpiter deponenda probum hominem provocarunt, unde damna incredibilis jacturæ ſuboriantur.

Hujus accuſationes a quibus fontibus profluxerint, quis auctor, & caput earum extiterit, haud equidem neſcio. Quam autem ob cauſam nunc dicere omitto. Sed ſunt qui nolint eum, qui modo in regendis gubernaculis, quam inepte taceo, eſt Hieroſolymæ ante triennium conſtitutus, ad Italiam ab Oriente redire. Sunt item qui Nicolaum iſtum, quem nuper EUGENIUS papa Majorem Hieroſolymis gravitate ſanctiſſima inſtituerat, ab Italia ægre patiantur ullo modo diſcedere, abire, propelli. Hæc duo hominum genera negotium totum evertunt; nam ſanctæ beatitudini papæ velut ineptum Nicolaum abſolvendum proponunt: Nicolaum vero laborum metu ne proficiſcatur deterrent; & fit profecto, ut alii amore præſentis, alii moleſtia abſentis, ne dicam odio, in unam ſententiam abjiciendi ab officio Nicolai pariter coeuntes, & pium ſanctiſſimi papæ animum mendacio circumveniant, dum veras rationes, vel potius paſſiones occultant, & metum inanem Nicolao incutiant, quem falſis rationibus terrere conantur. Quas omnes profecto facile hic modo diluerem, ſi contra eas vel modice dicendum cenſerem.

Verum ne multa dictare compellar, mitto ad te alteram cum iſta epiſtolam noſtram, quam ad patrem communem noſtræ totius religionis ante paucos dies pro Nicolao tuendo edidimus, in qua videbis rationes adverſariorum nos apertiſſime refelliſſe; quibus tamen Nicolaus noſter territus eſt, non quia veras qui contra ſentiunt eas attulerint, ſed quia Nicolaus, qui per humilitatem in nullo gerendo negotio ſe exiſtimat tanti, eas arbitratur haud dubium eſſe veras: præſertim quæ ab his profectæ videntur, a quibus non ſe ambigit diligi. Atque equidem etiam credo, aſſentior, do illos diligere Nicolaum, eaque dilectione fieri, ut ne parum quidem velint illo carere; ſed an ſapienter, an ſobrie, an juſte diligant, prorſus inficior. Nulla enim in amicis diligendis ſapientia eſſe poteſt, qui juſtitiæ rationem non habet; juſtitiæ vero æquitate caret, qui majoribus minora præponit, ac perinde non modeſtiæ ſobrietas eſſe poteſt, ubi inſipienter juſtitia, vel exceſſu præſtat, vel defectu inferior eſt.

At vero quis neſciat bonum illud eſſe præſtantius, quod ſibi publica emolumenta rectius vindicant, quæ aut privatis utilitatibus, aut non ita communibus anteponant. Cum igitur ſanctorum locorum diligentior conſervatio complures utilitates, etiam quas communes & magnas novimus, antecellat, A perſpicue injuſtus eſt, qui Nicolaum amoris injuſti perſuaſione prohibuit, ne vel impoſitum publicæ utilitatis onus caritate obedientiaque ſuſcipiat, vel ſuſceptum ignavi animi timiditate rejiciat. Quæ quidem omnia non recte noſtra ſupputatio comprobaret, ſi non cuncta præclara, quæ in officiis religioſe adminiſtrandis cum præcipua virtutis laude de homine honeſtiſſimo & modeſtiſſimo dici ſolent, in iſtum Nicolaum apte & chriſtianiſſime quadrare viderentur. Verum pro iſta non improbandæ rationis B parte, brevitatis cauſa, ad noſtram epiſtolam te remitto, de qua paulo ſuperius mentio facta eſt.

Fructus autem publici muneris a Nicolao noſtro, ſi Hieroſolymam proficiſcatur, ampliſſimos obeundos, nemo ſapiens dubitet, cujus famæ odore allecti ex noſtro ordine multi & boni & ſancti viri cum ipſo pariter commeabunt. Per ejus prætęrea operam temperatis ſumptibus paulo hactenus effuſior vita quadam frugi parcimonia comitabitur; &, ſicut decet religionem, ſanctiſſimis inſtitutis ſubditorum mores compo- C net, genus vitæ melioris ſua illic diſciplina conſtituet, induſtria vero præcipua improborum morum præteritis corruptelis ſapientiſſime providebit. Hæreticos atque ſchiſmaticos, quorum, maximeque Græcorum, Hieroſolymis permagna copia eſt, exemplo vitæ, atque eruditionis præſtantia, ut bono animo ſum, ad frugem, ut dicitur, bonam morum fideique adducet. Infidelibus, ſicut res poſtulabit, nunc manſuetudinem, nunc veritatem, nunc conſtantiam exhibebit. Peregrinis autem Chriſtianis pro vario conditionis genere, claris honorem, D minoribus adjumenta, mediocribus conſilia præcipua tribuet. In rerum abundantia temperantiam, in penuria patientiam, in pace gaudium ſanctum, in perſecutione fortitudinem afferet: animabus inferiorum ſuorum præcepta religionis, corporibus vero illorum curam diligentiſſimæ diſtributionis daturus eſt. In conventu, quem communem cum ſubjectis religionum ſuperiores habere oportet, bonis humanitatem, honorem, ac præmia; malis juſtitiam coërtionis, dulcitudinem compaſſionis, exhortationem emendationis exſolvet; ſibi ſanctimoniam religioſæ converſationis, omnibus amorem, nulli regiminis arrogantiam aliquando præ- E bebit. Quibus omnibus ſane præſtantibus rebus nihil in vita melius pro locis ſanctis accidere poteſt. Quid enim aut utilius, aut jucundius, aut honeſtius dici poteſt, quam ut illic ob ſacramenta fidei is homo integer inſtituatur, locetur, perſiſtat, qui cum ad ſuos, tum ad ſe mundiciem recte degendæ vitæ, ad infideles veritatem veræ credendæ fidei, ad credentes ſuavitatem opinionis, ad omnes fructus devotionis, Deo auctore, tranſmittat?

Digitized by Google

tranſmittat? Talis, mea ſententia, eſſe debebit, qui ad regenda gubernacula ſanctorum locorum præficiendus eſt. Mihi vero pro ſua virtute de Nicolao ea ſpes eſt, ut eorum, quæ diximus, aut omnia ſibi adeſſe putem, aut admodum pauca defutura, quæ & ipſa, Chriſto propitio, in illo perficienda eo minus deſpero.

Quod ſi Hieroſolymam proficiſceretur, ſanctorum fratrum, qui illum ſequentur, prudentia, conſilio, caritate ac præſidio ſublevabitur, ipſe præſertim, qui per humilitatem ſuam ſapientium virorum, ac ſervorum Chriſti, qui in via Domini triti ſunt, conſiliorum adjumenta minime aſpernabitur, in neminem ſe præferendi ſuperbia eriget, in ſubditos bene meritos nequaquam ſubjiciendi jactantiam oſtentabit. Quæ vitia, omnium ſapientium judicio, ſi inſunt ei qui præſidet in omni generis dignitate, oblitum illum tandem humanæ conditionis ad impuriſſima nefariæ licentiæ convertentes, crudeliſſimum tyrannum efficiunt, qui non ad publicam utilitatem prudenter invigilet, ſed ad ſolii ſui inſolenter nutriendas delicias ſuperbe ſuſpiret.

Quæ cum ita ſe habeant, humaniſſime pater, & nimium in Domino venerabilis, te obſecro, te vehementer obteſtor, per ſacrum dogma noſtræ religionis, per profeſſam regenerationis fidem, per repromiſſam meritorum coronam, ut tua ſapientia atque induſtria, pro cauſa Nicolai, immo potius Chriſti, is eſſe velis, qui ſaluti fidelium, & augmento religionis in gubernatione ſanctorum locorum adverſus contraria ſapientes providiſſe videare, atque apud ipſum neminem efficias oro, præter beatitudinem ejus, qui vere papa, paſtor, & pater ovium Chriſti in terris perſonam magna ſollicitudine gerit. Cujus eximiæ ſanctitati ſalubriter vellem perſuaderes, ut Nicolaum noſtrum, qui per errorem gerenda bona publici muneris, & obeunda communis utilitatis officia prætermiſit, priſtinis negotiis adminiſtrandis etiam invitum reſtituendum exiſtimet, ne multorum emolumentis privatus error obſiciat, nec ſanctis locis aliena aut injuſtitia, aut, ut mitius interpreter, ſtultitia noceat.

Quare propter accuſationes, quæ in Nicolaum conferuntur, ab re præclare gerenda debet abduci nemo, quoniam illæ quidem ſunt potius maledicta quam crimina, & convitia magis quam accuſationes dicendæ ſunt. Quæ ſi in alios conjecta ſint, malam in partem haud dubie accipi poſſunt; ſi ad Nicolaum referantur, nequaquam in bonam, quamvis ab amore, ſed tamen ſtulto emanare videantur, quo cæcati quidam aſſerunt, ob id Nicolaum tanto onere levandum eſſe, quod ſolitariæ vitæ otia honeſta, cum natura, tum uſu libentius expe-

A tat: quaſi vero non omnes ſervi Dei hoc ipſum efficere debeant, & plurimi majorum noſtrorum, qui clariſſimi habiti ſunt, hodieque habentur, ei vitæ, quantum in ipſis fuit, penitus ſe dediderint, quorum tamen plerique regendis eccleſiis etiam inviti foras ab otio ad negotium prodire compulſi ſunt, geminam totius ſuæ vitæ & privatæ & publicæ tandem laudem reportantes, unam quidem humilitatis ſive modeſtiæ, qua ad honores libidine gloriæ inflammati ſponte non rapti ſunt; alteram obedientiæ, quod vocati ad onera, immo juſſi pro caritate non proterve, non pertinaciter, non B pugnaciter reſtiterunt. Et, ô Deus immortalis! utinam hujus contraria omnino conſuetudo ſublata a Chriſtiano more non eſſet; multi profecto hoc præcipuo laudis genere in eccleſia Chriſti noſtra ætate florerent, ſi non ſanctiſſimum illum veterem uſum, jam pene prorſus obſoleviſſe conſpiceremus.

Mos vetus erat, qui quos fructus uberes tum pareret nemo dixerit, ut illi gubernacula regenda ſuſciperent, qui ad ea cogerentur inviti. Quod genus immortalis laudis in Baſilio, & Gregorio Nazianzeno viris ſanctiſſimis, eruditiſſimis, eloquentiſſimis, & ſummis Græciæ, eccleſiæque luminibus, C itemque in noſtris Gregorio atque Ambroſio, doctrina quidem inter Chriſtianos, ac ſanctitate dictorum paribus, & latinæ linguæ ſplendoribus, enituiſſe memoriæ proditum eſt. Et ut antiquiora repetamus, Marcus ipſe evangeliſta amputaſſe ſibi pollicem legitur, ut ſacerdotio reprobus haberetur, quod tamen ipſum violenter ſuſceptum, ſumma cum gloria ad finem uſque vitæ Alexandriæ, atque in Ægypto adminiſtravit, perduxit, complevit. Ita cupiam Nicolaum etiam renitentem, tua opera, Hieroſolimæ præfici.

D Cogita, obſecro, ipſe tecum, quanta res ſit, in qua pendere magnum pondus religionis videatur, non ſane privatæ alicujus, ſed Chriſtianæ omnis, ſi quorum ſint myſteriorum loca conſideres, quibus cum ſapienti adminiſtratione regendis bonum aliquem præfici oportere non dubium eſt. Eum eſſe Nicolaum Oſmenſem mihi perſuadeo, cui quis par ſit inter noſtros mihi non venit in mentem; quoniam etſi nemo inveniatur, cui in regendo conditio nulla probitatis deſit; intereſt tamen quis quo defectu laboret.

E Et ideo habenda ratio eſt ejus, qui paucis virtutibus caret, quarum defectus rei plerumque non multum officit, & ejus qui quamvis magnis virtutibus polleat, non minoribus tamen ſceleribus ſe devinxerit. Item, ejus qui nullo virtutis decore veſtitur, cum tamen vitiis multis abundet, atque ejus qui morum omnium nitore, ac munditie præditus, ſed nullo penitus vitio ſubjectus eſt.

Digitized by Google

Horum ergo quatuor hominum generum A media duo ab omni prorſus dignitate alienos eſſe debere exiſtimo, quam ſi nondum ſunt aſſecuti, eos nec admittendos, nec ut eam ullo modo acquirant, cenſeo permittendos. Sin autem dignitatem ullam palam corrupti jam tenent, tentandum eſſe, ut corrigantur; quod ſi effecerimus, præclare negotium actum eſt, atque id magno cum gaudio, quoniam quem hactenus perditum moleſtius toleravimus, emendatum caſta exultatione lætamur. Is ſi poſtremo in ſceleribus durius perſtare maluerit, haud dubium eſt, quin ſit omnino a dignitate reji- B ciendus, honore privandus, gradu pellendus, gloria perturbandus.

Reſtant duo genera reliqua, e quibus primum quidem ſummo eſt affectu amplectendum, efferendum laude, honore proſequendum. Nam quis non magna veneratione ſuſcipiat, attollat dignitate, locet alto faſtigio, quem multis virtutibus fulgere perſpexerit, etſi nonnulla deſideret: præſertim quæ, cum deſint, non magna in regendo jactura eſt? Neque vero nunc Stoïca illa diſceptatio, immo ſuperbior potius ambitio me ab iſta diſputatione deterret, qua con- C ſtituitur ſapientem in virtutibus non poſſe conſiſtere, qui vel una caruerit. Apud Chriſtianos enim, a quibus omnis veritas manat, longe ſapientior eſt explorata de virtutibus, & comperta diſtinctio; quoniam altera eſt ſummorum virorum conſpecta perfectio ab eorum virtutibus, qui inferiores & extitere, & habiti ſunt. Sancti tamen omnes in numero ſapientium merito computantur, ſi præſertim ad finem uſque vitæ in virtute verſati, cœpto ſuo, & voto, & inſtituto, & decreto perſtiterint; quæ tamen ratio, quo pacto ſtare poſſit, equidem haud video, ſi de ſapientum grege pellendus eſt, D cui, quamvis virtutes reliquas habeat, una deſit; ſed hos cum ſua inſulſa ſapientia relinquamus; qui, juxta Jeremiam prophetam, *Sapientes fuerunt, ut facerent mala; bene autem facere neſcierunt:* juxta apoſtolum vero Paulum, *dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt.*

Quartum illud genus ſine omni vitio proborum eſt potius expetendum, quam ut exhiberi poſſit, quoniam quos imiteris pauciſſimos habet, & quos habet ut eos ſequare plurimum eſt quam efficere poſſit communis hominum & naturæ infirmitas. Præter apo- E ſtolos enim, & eorum nonnullos ſane ſimillimos viros, revera hujus generis exempla apud noſtros rariſſima ſunt, quanto magis apud ceteros omnes penitus nulla? Quem enim reperias tam meritis & virtute refertum, firmum, præſtantem, qui nulli vitio pareat? cui honeſta adſint omnia, qui nihil committat, nihil aberret? qui etſi non ſceleſte aliquid (nam hoc ferendum non eſt) tamen ineptum gerat? Cujus tam fortis & ſtabilis, non aliquando laxata virtus, licet non deſerta remiſſius agit? Quem non infirmitas, quamquam non evertat, non labefactet ſeverum illud vivendi genus, & rigidum, & grave, & ſanctum, fragiliore tamen conceſſu paulo facilius ſolvat, etſi non diſſolvat? Quotus vero quiſque effugere poteſt, ne ſua aut facta, aut fama, aut ipſius ſermo, tamquam labeculis quibuſdam convitiorum maledictis, atque inimicorum infamia aſpergatur? Quis denique eſt, qui omnem vitæ ſuæ curſum nullo ætatis robore, nulla vi voluptatis, nullo æqualium convictu non cum laude duxerit?

Majores tamen noſtri, illi quidem viri ſapientiſſimi atque ſanctiſſimi, iidemque perpauci, ex hoc genere extiterunt, qui ſummis immortalis Dei muneribus inſtructi atque ornati, omnem vitæ rationem, re magis quam verbis ſapientiſſime mundiſſimeque geſſerunt, qui numquam ulla ex parte morum ſuorum continentiam abſolverunt, nullam in conſiliis imprudentiam, in cogitatione ſtultitiam, in verbo inconſtantiam, in re gerenda negligentiam, in geſtu levitatem, in moribus corruptionem, in poteſtate inſolentiam, in adverſitate dejectionem, in proſperitate elationem exhibuerunt. Sed hæc ſanctorum præceptorum tam rara quam præclara inſignia animo nobis colenda ſunt quoad poſſumus. Ea non tam in libris atque ſermonum laude, quam in moribus proficientes præbere debemus, ſi cui e nobis tantum munditiæ nitorem, ac tam ſublimem vitæ gradum divina pietas largiatur. Ad hunc nos grandem profecto ſanctitatis atque inſignem meritorum ſtatum, etiam numquam perventuros, ſuſpirare, ac niti ſummopere, & honeſtiſſimum, & juſtiſſimum, & plenum decoris eſt. Pars enim non ſane inferior eſt ad ſapientiam ac juſtitiam capeſcendam intelligere nos eſſe doctioribus melioribuſque majores. Nam is ſaluber mentis noſtræ proſpectus magno ſolet eſſe incitamento bonæ indolis animis, ut ſtimulati alienæ virtutis conſideratione elaborent ſtudioſe eas partes probitatis acquirere, in quibus ſe viderint magna laude paucis antecellere. Quas ſi etiam ſummo labore & magno quodam annisu tandem conati aſſequantur, operæ pretium eſt, vel tarde virtute majoribus aut æquari, aut comparari, aut conferri, his præſertim, qui non mediocres in quaque re habiti ſunt, ſed illuſtres, ſummi, & ornatiſſimi. Sin denique ſumma diligentia, cura, & induſtria ſtudiorum, ac ſudoris, neque in ſapientiæ ſplendore, neque in meritorum ubertate ſimiles clarorum virorum evadere non poſſumus, non tamen parvus comparatus eſt fructus, apud nos intus detumuiſſe ſuperbia, humilitate creviſſe, qui noſtræ infirmitatis

Digitized by Google

anguſtiis prægravati ad illorum præſtantiam nequeamus attingere, qui cum nobis reſtent omni tempore laudandi, venerandi, admirandi, colendi, eos ſimul nobis ſequendos, etiam non habituri ea quibus excelluerunt, non ſine fructu, quem nunc diximus, ante oculos proponere debeamus.

Verum quod digna mœſtitia lamentandum eſt, quoſdam ſimiles mei noſtra ætate loqui de virtutibus, quam facere plus delectat; atque interdum nec audire quidem de eis neque loqui, neque ſcribere, neque diligere juvat. Quæ profecto deſperati de ſe hominis, ac male de virtutibus meriti extrema vitia ſunt. Quid enim durius dici poteſt, quam non ad bonum illud vel ſuſpirare quo careas, neque in altero diligere, quod te non habere compertum habeas? Ego, ut totum dicam quod ſentio, non exiguæ ſpei hominem habendum cenſeo, qui ea indole inſigni præditus eſt, ut quem ſibi noverit virtute præſtare, diligere malit, perſequi numquam: contraque perverſi animi nefarium ſcelus eſt, illum & facto flagitioſo, & animo inſectari, cui ornamenta clarorum virorum ineſſe videas, a quibus ſis ipſe tuo vitio alienior.

Verum hæc de quarto hominum genere plura fortaſſis, quam brevitas epiſtolaris, & tuæ occupationes deſiderent. Ex quo genere quamquam ad regenda Chriſtianorum gubernacula, ſive ad conſervanda religionum fœdera, aut paucos, aut admodum nullos reperire poſſimus, non propterea animo debemus excidere. Repudiatis enim mediis, de quibus dixi duobus hominum improborum generibus, & quarto in dignitate ſuæ paucitatis ſublimiter perſiſtente, auctore Domino, de ipſo nobis genere primo quamvis fragilium, tamen virtuoſorum quidam occurrent, quos moderandis regiminibus aſſumere valeamus, niſi forte quis ita deſipiat, ut quos ullo etſi exiguo vitio laborare perſpexerit, haudquaquam ad dignitatem aliquam debere admitti ullo tempore arbitretur. Quæ certe inſaniſſima falſæ opinionis temeritas omnem ſanctæ eccleſiæ, & Chriſtiani populi ſtatum funditus evertit, atque pervertit. Nam cum ſublimes illos quarti generis viros, de quo pene poſt apoſtolos exempla ſunt nulla, quoniam deſunt, aſcire nequeamus, ſi fragiliores, ſed tamen meliores abjiciamus, ſupereſt, ut aut perditos homines mediorum duorum generum Chriſtianis regendis præficiamus, aut penitus nullos; quæ quidem non ſanæ doctrinæ injuſtiores partes, quam ineptæ & ſtultæ ſint perſpicuum eſt; fit enim ex illis, ut ſi nefarie malos præficiendos putemus, lupos Chriſti gregibus injeciſſe, immo oves in ora luporum contruſiſſe merito judicemur. Sin vero, nulli neque ex malis, neque ex bonis in Chriſtiana religione præficiendi erunt, nutabit eccleſia, peribunt Chriſtiani, fideliores populi vagabuntur, quoniam nullo ſapientiæ pulcherrimo ordine diſtincta Chriſti eccleſia ſine capite verteretur in monſtrum, Chriſtiani ſine doctore complectentur erronea, populi ſine duce prædæ patebunt, oves erunt ſine arietibus ſteriles, & ſine paſtore vagantes, quæ morſibus & internecioni dæmonum, tyrannorum atque hæreticorum tamquam luporum liberius expoſitæ, interibunt. Eſt igitur ſingulare conſilium, quod & ipſi nobis majores noſtri ſua ſapientia pepererunt, ut abjectis ab re Chriſtiana adminiſtranda palam facinoroſis hominibus, eos inſtituamus, qui integri ſunt ab his penitus vitiis, quæ ab immanitate ſcelerum non abhorrent; fragilia vero quæ ex nobis aliquando etiam invitis quotidie oriuntur, facile dilui poſſunt a melioribus quæ geramus. Tantum in his virtuti parcamus, ne in vita noſtra ſit fœditas, quæ tolerabilis a ſapientibus haberi non ſoleat, ne in gerendis temeritas, quæ magnopere noceat, ne ulla errata, quæ ſopire queant ſua damnabili prolapſione virtutem. Cetera omnia facilia ſunt quæ ſuſtineas, in quo inſint, maxime ſi reliquarum virtute decore inſtaurata poſſint meliorum excuſatione defendi, & tamquam magno ære compenſata tolerari.

Hoc ego in genere, ut ad cauſam redeamus, Nicolaum noſtrum non modo talem eſſe exiſtimo, quod enumerari cum ceteris debeat, verum etiam, quia conſilio, & ſapientia multum poteſt, quod poſſit facile multis ex hoc bonorum numero meo judicio præſtare.

Equidem, ſuaviſſime pater, pro hac cauſa oravi te ſatis, & vereor ne longitudo mea aliquid tempus tuis negotiis, ſi me ſimul tam multa ſcribentem, totum legas, præripiat. Nam de moleſtia, quam tibi ingeſſerim, nihil dico, quoniam avide cupienti ſolet ſermo, qui placet, etiam cum verboſior eſt, videri parva tempora conſumſiſſe. Cupiditatis autem, ac dilectionis erga me tuæ præter reliqua omnia argumenta illud eſt ingens, quod etiam ex ſcripturis noſtris a me per ſacerdotem quemdam ex tuis illa volueris mutuari, quæ ſunt multo quam iſta epiſtola longiora. Quo mihi perſuadeo te nulla litterarum noſtrarum prolixitate poſſe terreri, cum ea ad te ſcribuntur, quæ ſunt ejus naturæ, cujus eſt, ni fallor, hæc noſtra epiſtola. Talia enim per noſtram parvitatem ad te nunc litteris perferuntur, quæ palam eſt, quod eam ſibi religio, honeſtas, veritas, & juſtitia jure optimo vindicant. Vale. Ex Venetiis XV. cal. Julii MCCCCXXXVIII.

Digitized by Google

EPISTOLA VII.

ad J. Gulielmum Caſalenſem totius ordinis patrem communem.

Dolet Nicolaum abſolutum eſſe ab adminiſtratione Terræ-ſanctæ, oratque ut ipſi iterum committatur.

F. Albertus Sarthianensis ordinis Minorum, fratri Gulielmo Casalensi, clariſſimo theologiæ profeſſori, ac totius noſtræ religionis patri communi.

Non poſſum eſſe, quod libere fateor, quieto ac tranquillo animo, cariſſime pater, cum ex Bononia recentibus & frequentibus litteris, & fama, & nuntiis quotidie mihi affertur Nicolai noſtri Hoſmenſis ab officio illo ſuo nuper facta dimotio, quem tanto ſtudio ad prohibendam ſanctorum locorum in moribus corruptis calamitatem Hieroſolymæ regendæ præfeceras, ea præſertim gravitate, quæ non modo de virorum eruditorum proborumque conſilio, verum etiam, quod in primis dicendum fuit, de ſummi paſtoris, ac principis mundi mente & voluntate, qui Chriſti in terris perſonam gerit, ſententia ſinceriore profecta erat.

Hujus profecto, quamvis a magno onere abſolutionem undecumque illa manarit, quia opinio famæ & honoris ejus vehementius læditur, non ſine ratione graviter fero. Nam ſi invitus a ſuo gradu depulſus eſt, quis non eum, quantum apud homines ſenes habet, magna injuria laceſſitum putabit, quem multorum ſententiæ ante probaverant? Si vero volens, & ſciens ad abjectionem, ut forte putatur, inutilium moleſtiarum pervenit, non ſolum ignaviæ, ſed levitatis & inconſtantiæ, non dicam crimen, certe vel maculam non facile diluendam incurrit. Neque enim quiſquam ad ſubeundas ſive laborum ſarcinas, ſive periculorum diſcrimina iſtum ante coëgerat, quando poſſet omnia facile tum ſaltem abjicere, cum invito ac ferre nolenti, vel non valenti abs te imponebantur. Quod ſi feciſſet, nullus adverſus eum juſte poterat commoveri, cujus officii vel minima notio nullum adhuc ne oppidum quidem attigerat, ut nunc Italiam pene omnem pervaſit.

Verum, dixerit aliquis, aliis conſulentibus aut provocantibus, hoc illum feciſſe: Ego vero audacter dicam, neminem ſapere, qui eis conſiliis aſſentiatur, unde ſine fructu opinio levitatis exoritur, ſed & ſi qui ad hoc illum quovis conſilio concitarunt, eos dico de exiſtimatione hujus hominis nullam, de conſervatione vero ſanctorum locorum parvam rationem habere. Quæ enim poteſt eſſe in quoquam de ſanctis locis, niſi omnino inſulſa ratio providendi, ſi pro A homine religioſo, & docto, & frugi, ac ſancta fama celebratiſſimo, ganeo aliquis, ut ita dixerim, & irreligioſus, atque effrænata mente immitis, aut conſtituatur, aut permaneat.

Quod ſi alium ſubrogandum religioſum virum putabis, is erit, quantum exiſtimo, de quo magis publicæ utilitatis diſpendium ſubſequatur, præſertim ſi e numero prædicatorum extiterit, qui major in illis locis conſtitutus, a populis in moribus & fide inſtituendis, & ab Italia propellatur. Sin vero ignarus quidam illic futurus eſt, quæ ſequantur incommoda probe noſti, ubi a viB ro aliquo ruſticano nec proficiſcentes fideles exempla devotionis, nec cohabitantes inferiores præcepta religionis, nec adventantes infideles fidei noſtræ vel documenta, vel conſtantiam, vel tutamenta ulla penitus reportabunt. Quaſi poſtremo doctum aliquem miſeris, qui, oro te pater, is erit, in quo tot partes integritatis, eruditionis, modeſtiæ, famæ, & multarum præterea virtutum, ut in hoc uno Nicolao conveniant.

Sed ſunt, ut ad me perlatum eſt, qui dicant Nicolaum iſtum in rebus agendis non C multum valere, corpore vero gracidem eſſe, negotiis minus exercitatum, ad tolerandos labores perquam fragilem, otia potius quietis diligere: illic autem & pro muris, ac tectis eccleſiarum inſtaurandis, & pro Saracenorum rabie comprimenda, homine viva, ut dicitur, & ardenti conditione, aſtuto, & pene dixerim vafro aliquo opus eſſe. O obtuſam hominum cæcitatem! quaſi vero murorum, quam morum ratio potius Chriſtianis ac religioſis habenda ſit, quorum alteri, ſi non adſint, non magna jactura eſt, ibi maxime ubi ſæpius a barbaris, ſalva in noD bis religione noſtræ fidei, diruuntur: alteri vero, ſi de medio fiant, ne muri quidem in ſublime porrecti, quamvis fulgentibus laqueariis aliqua ex parte poſſunt prodeſſe. Religio enim fidei ſine morum ſingulari præſtantia, aut funditus ex mentibus Chriſtianorum evertitur, aut, ut minus loquar, colluvione nefandiſſima violatur. Nonne præterea lenem magis atque humanam facilitatem, Chriſtianam mititatem, veram ſinceritatem, cœleſtem ſimplicitatem in Chriſtiano homine, infideles homines, aut admirabuntur, aut laudabunt, aut imitabuntur, quam aſpera ſeveritate, & vulpina calliditate, & diabolica mendoſitate deterreE buntur; in ſua præſertim patria, ubi & decernendi pro ſe, & vindicandi adverſum nos ampla eis, & libera facultas tribuitur. Fragiles autem corporis vires mirum eſt, quam vehementer quoſdam adverſus Nicolaum noſtrum permoveant, quaſi eum non præceptorem, & patrem ſervorum Dei conſtituendum Hieroſolymis putent, ſed vel militem, vel athletam, vel nautam aliquem,

Digitized by Google

vel metallorum foſſorem, exciſorem lapidum, montium ſubverſorem, aut quempiam ex his, qui duro operi mancipantur, qui quoniam eis corporum permagna fortitudo neceſſaria eſt, idcirco bubalorum, boum, porcorum, aprorum, cervorum carnibus opus habent, qui armorum, & reliquarum rerum pondera vehunt, qui pugnis & calcibus, & diverſorum telorum generibus ſua invicem membra debilitant, qui remos trahunt, quorum latera ad clamandum, & ad dicendum ſunt valida, & qui ſub ſudore, atque imbribus dormiunt. Hi, ſi ita de Nicolao ſapiunt, multum deſipiunt, quoniam, ut noſter Hieronymus ait, religio noſtra non athletam, non nautas, non milites, non foſſores, ſed ſapientiæ erudit ſectatorem. Sed ſi aliqua debiliore valetudine prægravatus neceſſaria itinera non poſſet incedere, mos ei patrius etiam ſano erit, vel invito ſervandus, ut jumento aliquo, ac maximo aſinario ſubvehatur. Neque enim furor Saracenicus pateretur inter eundum pedeſtres homines Chriſtianos remiſſo gradu, niſi magno cum periculo poſterius remanentium tardius evagari, qui ea celeritate fideles peregrinos conducunt, vel potius trahunt, ut vix eos ſancta loca tranquille ad parvam horam patiantur inviſere.

Verum eſto Nicolaus noſter inſigni ignominia maculetur, ſi diligat otia, ſi tardus ſit ac remiſſus, ſi fragilior in rebus gerendis, num propterea illa, quibus prædirus eſt, conſideranda non erunt? Virtutem animi loquar, prudentiam, vitæ ſanctimoniam, doctrinam, religionem, quibus non muros, ſed mores in fratribus, in Chriſtianis, in infidelibus inſtituere, componere, conſtruere queat. Vidi ego pleroſque eorum, qui religionis & ſervorum Chriſti cenſeantur nominibus, diligentiam erigendarum ingentium machinarum, & ſubvehendorum maximis molibus ædificiorum probe callere; qui vero ad bene beateque vivendum vel præbere formulam, vel præbitam conſervare, ac fovere, aut nullos, aut admodum paucos. Sed & ſi aliqua in re gerenda ſive ignavia, ſive inſcitia remiſſior fuerit Nicolaus; (ita enim ſe habet humana infirmitas, ut ſibi ipſa per ſe minus ſufficiat) ut a vero aliquando aberret, ut inertia & deſidia ſæpius ſuperetur; ſi, inquam, Nicolaus talis futurus eſt, quæro primum ab his, qui in hujuſmodi negotiis ſapientes ſibi videntur, quis in officiis adminiſtrandis non frequenter inutilis ſit, nec tamen reliquis in rebus admodum utilis? Ego præter apoſtolos, & apoſtolicos nonnullos viros neminem arbitror extitiſſe; ſed neque eſſe, neque fore, qui in officiis adminiſtrandis vitio omni caruerit, ut neque per morem, atque uſum, & proprium & privatum, & humanum, neque per ætatem, neque per errorem, & ſi non corrupto, ſaltem perquam fragili animo in rebus gerendis quicquam peccaverit, aut agendo, aut non agendo quæ & agi non debent & agi debent.

Itane igitur ſtulti erimus, ut quoniam ſine vitio inſtitutam religionis formam nullus adminiſtrat, præficiendum rebus gerendis ullum penitus deſperemus? Minime, immo vero cum abundant, qui ſcelerate, qui perdite, qui nequiter cauſam religionis tuentur, rem communis utilitatis negligunt, publica emolumenta non curant; tunc maxime etiam fragiliores, dummodo non pejores inſtitui debere cenſendum eſt. Tantum abſit, notanda infirmitas ab his, quibus gubernacula regenda committimus, abſit inquinatæ vitæ & famæ læſa opinio, abſit intemperans animus & corruptus, abſint affectatæ morum ſordes, abſit contemptus, cum pro ſe, tum pro aliis recte degendæ ac juſte regendæ vitæ: abſit deinde neglecta cura ſemper melioris quærendi; abſit poſtremo nequitia præficiendorum ullo modo penitus corruptorum. Hæc, inquam, omnia pro ſuis locis longe abſint, propellantur, abjiciantur, tam ab his, qui inſtituuntur, quam qui inſtituunt, & tum nullo cum metu illi inſtituantur, quibus etiam plurima deſunt. Nam hoc in genere omnem hominem decet, & Chriſtianum maxime decet, magna cum ſpe bono animo eſſe, non defuturum Deum fidelium, qui quæ deſunt reliqua ſuppleat, qui minus recte facta, ſi modo non ſint ſcelerata non imputet, qui aucto rectorum inſtitutorum ſpiritu, fieri crudeliter punienda non ſinat.

Demum in quo ſatis Nicolaus ipſe non fuerit, quod de corporis dumtaxat viribus loquor, num a fratribus, num a ſociis, num a ſubditis, ut pater a filiis relevandus, juvandus, fovenduſque non erit? Nam quid cauſæ eſt, ut minoribus præficiantur majores, niſi ut illis in omnibus, quæ agenda contingunt, obtemperandi promta voluntas, iſtis autem honeſtis in rebus imperandi ſit diſcreta poteſtas. Et quidem, ut quod ſentio eloquar, pene nulla ratio eſt inſtituendæ religionis, quæ non ad prædictas cauſas facile deducatur, aut ab eis emanet, proficiſcatur, derivet. Quæ profecto ambæ omnis veræ religionis cauſæ pacem pariunt, quietem augent, concordiam fovent: dum inter juſte obtemperantes, & recte imperantes diviſa pondera, graviora onera leviora efficiuntur. Nam quod majores per ſeſe efficere nequeunt, jubendo agunt; quod vero minores diſponere neſciunt, obediendo conſummant. Et fit profecto apud eos, qui mutua ſibi invicem ſuffragia exhibent, ut alternis communibuſque ſubſidiis ad calcem ea perducant, quorum exitus & proprio & privato præſidio non patebat. Hoc eſt, ut arbitror, quod ſcriptura ſancta nos admonet di-

cens: *Frater qui adjuvatur a fratre, quaſi* A *civitas firma.* Et alio loco iſdem Salomon ait: *Melius eſt duos eſſe ſimul, quam unum: Habent enim emolumentum ſocietatis ſuæ; ſi unus ceciderit, ab altero fulcietur: Væ ſoli, quia ſi ceciderit, non habet ſublevantem ſe; & ſi dormierint duo, fovebuntur mutuo. Unus quomodo caleſit? Et ſi quiſpiam prævaluerit contra unum, duo reſiſtent ei, & funiculus triplex difficile rumpitur.*

Quæ cum ita ſint, ſuaviſſime pater, proſtratus veſtigiis tuis, ea humilitate, quam mihi erga te omni tempore habendam profeſſus ſum, nec minore fiducia, quam pro- B nus in me amor tuus de te habere libere ſinit, te obſecro, atque oro, te inſtanter admoneo, primum tibi cavendos eſſe contra Nicolaum noſtrum talia ſubornantes, quoniam cum fallacibus argumentis nitantur, indigni ſunt, quibus in damnum, & nec ferendam jacturam ſanctorum locorum fides adhibeatur. Deinde propterea quod non mihi modo, qui hujus adminiſtrandæ promotionis auctor viſus ſum; verum etiam tibi, ac multo magis Nicolao, alteri promoventi, alteri promoto hanc abſolutionem turpiſſimam eſſe duco, promovendum magnopere cenſeo, & diligenter occurrendum C ſuſpicionibus hominum, qui id factum, ut vulgo fit, varie interpretantur, non quo omnia de nobis hominum judicia & quæ falſa ſunt vitare poſſimus, ſed quo illis ſit maxime noſtra ſapientia ſilentium indicendum, quæ juſte ita nobis vel levi occaſione, vel veriſimili, ac probabili prædita conjectura carpi ab adverſariis poſſe videntur.

Poſtremo cura, mi pater optime, pro tuo ſtudio, pro tuo more, pro tuo inſtituto atque officio, ut Nicolaus noſter priſtino honori, quamvis magno cum onere, etiam nolens, ſed potius renitens, & repugnans reſtituatur. Quod unum ſi tua induſtria complea- D tur, taceo quam mihi rem gratiſſimam feceris. Illa dico potius, quæ profecto majora ſunt. Certe ſanctis locis præſidia magna præſtiteris, malevolos a temeritate præpediendæ ſaluberrimæ proviſionis compreſſeris, Nicolao juſtitiæ libram infeſtiſſimam exhibueris, bonorum tibi omnium, qui recte ſapiunt, & amore & laude comparaveris, quibus ſane plus lætitiæ Nicolai dignitas allatura eſt modo recuperata, quam præbuerat ante ſuſcepta. Vale. Ex Venetiis.

EPISTOLA VIII.

ad D. Chriſtophorum epiſcopum Ariminenſem.

Mittit ſcriptam a ſe adverſus vituperatores martyrum epiſtolam, &c.

Domino venerabili & merito præſtantiſſimo patri CHRISTOPHORO epiſcopo Ariminenſi frater ALBERTUS SARTHIANENSIS ordinis Minorum, plurimam in Chriſto ſalutem.

Ante non multos dies, ut præclare noſti, cum poſt reditum noſtrum ex tranſmarina ſanctorum noſtræ ſalutis locorum peregrinatione, ad pia veſtigia ſublimis beatitudinis EUGENII papæ ſanctiſſimi merito oſculanda eſſem aſcitus, aliquanto temporis ſpatio Bononiæ coram illo verſatus ſum. Ubi redeunti mihi domum ab eo templo communi, in quo propter dicendi conſuetudinem in omnium ore quotidie eram aſſiduus, ſemel forte accidit, ut homo quidam, ſicut arbitror, tuus, idemque, quantum mihi viſus eſt, preſbyter Chriſti nobis occurreret, quædam mihi tuo nomine referens, quæ tibi modo explicanda conſtitui. Aiebat libellum neſcio quem, ſive epiſtolam quamdam noſtram te vehementius videre legereque percupere, quam nuper, ut dicebat, adverſus perditum hominem, ſi non ſe ad meliora converterit, Antonium quemdam Panormitanum, ad repudiandum maledicum illum ſuum, vel potius putidicum ſceleratiſſimumque libellum quem inſcribit Hermaphroditum, edideramus. Huic ego e veſtigio aperte reſpondi, nullos me hoc tempore libellos, ſed neque epiſtolam ullam adverſus quempiam edidiſſe præter unam, quæ contra martyrum vituperatores ad Eugenium papam delata eſt. Hanc ſi velles, me libere daturum ſpopondi. Is, cum hæc ita narrarem, libera aſſertione firmavit, te gratiſſimo animo accepturum, ſi etiam quæ non peteres, noſtro ad te ſtudio deferrentur. Quæ cum ab illo audiſſem, facile mihi, fateor, perſuaſi, non te recte de noſtro erga te amore & prompto animi obſequio poſſe exiſtimare, ſi non tribuerem poſtulanti, quæ non inſipienter fortaſſe reſpuenti audacter ingererem, non quidem ad te erudiendum, qui majorum noſtrorum delicata ſimila ſaginatus, non opus habes noſtro furfure veſci, ſed ad me corrigendum, ſi in aliquo a vero aberrare perſpiceres. Sin vero munere Chriſti me recte ſapere ſcribendo cenſeres, adderes pro tua caritate litteris noſtris orationis tuæ ſaluberrimum patrocinium, ut vivendo quoque ſicut ſcribendo, ac dicendo recte numquam deſipiam, ego præſertim cui conferendæ populis, ac publice diſſeminandæ evangelicæ eruditionis onus ingentis operis impoſitum eſt. Quo in officio, ut Veri- E tas ait: *Si ſal evanuerit, in quo ſalietur? ad nihilum valet ultra, niſi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.* Splendeat enim licet ſermo doctrinæ, & ardeat, & ædificet, niſi vitæ ſanctimonia componatur, citius ſordet, languet, defloreſcit, emoritur.

Accipe igitur, pater optime, noſtram hanc iſti ſociam qualemcumque epiſtolam;

Digitized by Google

quam contra hoſtes martyrum nuper edidimus, & pro me ora attentius, ita certo ſalveris, ita te poſſideat æterna ſuavitas, ut non modo pro martyribus, quæ reliqua polliceor verborum veritate perficiam, ſed antequam vita excedam, rerum imitationem conſummem.

In Hermaphroditi autem libelli nefarium auctorem, quamvis longo mihi jam tempore voto fuerit pro ſcelere turpitudinis ejus plurima detonare, ob negotium tamen quod ad Chriſtianos populos quotidie diſſerendi habemus laborioſum, quia mihi non vacat, ſcias me nondum aliquid ſcriptitaſſe. Extare autem adhuc ex noſtris unam epiſtolam, quam hoc ferme triennio ante noſtræ profectionis initium ad Ferrarienſes honeſtos adoleſcentes & Chriſtiane educatos, ac liberaliter inſtitutos, Franciſcum Mareſcalcum, & Philippum Bendedeum amicos noſtros familiariter ſcripſimus, in qua & cum altero eorum, qui eas partes mecum aſſumpſerat, nefarium opus abominor, & eis pariter exhortantibus, me quidpiam aliquid ſcripturum videor polliceri. Quod ipſum jam effeciſſem, ſi non laborum meorum prædicta ratio reſtitiſſet. Sed aderit aliquando, ſi Deus dederit, aptius tempus, quo ſtilo poſſimus abominanda diluere, quæ ſumus tot jam Italiæ civitatibus lingua reſpuere & delere conati.

At mallem equidem, & hoc mihi, fateor, eſt longe optatius, ut eo ſtatu recte degendæ & fidei & vitæ res Chriſtiana conſtituta eſſet, quo neminem eorum, qui veritatem tueri ſolent, oporteret adverſus improbos tam morum quam fidei corruptores pro tutanda religione libros aliquos cudere. Sed contra in hac temporum noſtrorum iniquitate, ita quidam pernicioſiſſime litterati infructuoſo fatu mores improbos ferunt, ut omnia tutamenta doctrinæ pro armis expugnandæ veritatis, honeſtatis, famæ, legum, religionis, libertatis, & amicitiæ debere ſibi videantur ſummis viribus acquirenda contendere. Quo fit, ut is qui veritatem tueri debet, debet autem eam quoad poteſt, ſi modo id facere norit, ſi præſertim qui id faciat, deſit omnis Chriſtianus, tueri. Qui ergo debet, & poteſt veritatem, fidem & religionem defendere, fit ſane magno cum dedecore, ut eis virtutibus immo Deo noxie atque obnoxie ſit futurus infenſus, ſi non defenderit. Atque utinam quæ coargui debent levia eſſent, & facile toleranda, fortaſſe pius aliquis ea potius diſſimulanda cenſeret. Nunc vero quod luctuoſiſſimum eſt, quis niſi injuſtus æquo animo ferat? cum apud pleroſque illorum, qui litteris expoliti haberi volunt, uſque adeo præſtantia eruditionis flagitiorum labe permixta ſit, & tantis libidinoſarum ſordium ſpurcitiis ac fece corrupta, nec majore ſuperbiæ tumore cæcata, ut omnem ſtudiorum, artium, doctrinarum, ac præſertim eloquentiæ ſplendorem, & copiam, tum recte & ſolum videantur aſſecuti, ſi honeſta omnia præceptorum documenta ad licentiam impiæ maledictionis trajiciant, aut ad procacitatem deteſtandæ temeritatis traducant, aut denique ad magiſterium nefandæ eruditionis, & fœdam luxuriem alternæ corruptionis convertant.

Hi profecto ignari ſunt, eruditionem ac voluptatem, duas res repugnantes, nullo modo poſſe conjungi, nedum apud Chriſtianos, quos Deus haudquaquam in immundicitiam, ut tuba illa evangelii Paulus apoſtolus aperte teſtatur, verum in ſanctificationem vocavit, ſed ne apud gentilium quidem quoſdam præclariores, qui ex communi vulgi errore in aliquam veritatis lucem emerſiſſe, atque evaſiſſe crediti ſunt. Cicero, ne multos enumerem, quem iſti, ſicut dicendi ſuavitate diligunt, ita ſaltem in hac ſententia veritate imitarentur, in oratione pro M. Cœlio de cura ſtudiorum diligentius loquitur, quæ vigiliis ac ſudore dicit elaborari, quæque non recte acquirunt qui laborem fugiunt, qui obſtricti ſunt voluptatibus, qui amoribus ſerviunt, non qui luxuriæ, qui convitiis, qui laſciviarum libidine occupati, impeditique tenentur. Nec cupiditates & ſtudia facile in eodem homine eſſe poſſe, nec fieri ut animus libidine deditus, amore, deſiderio, cupiditate, & copia impeditus, poſſit ingens illud, quod ab honeſtis viris in cogitando, dicendo, atque agendo fit, ulla ex parte ſuſtinere: nec aliam poſtremo cauſam eſſe ullam præter voluptatis appetentiam, fugamque laborum, cur tam pauci ſemper fuerint, & nunc quoque ſint, qui in bonarum artium inſtitutis, atque in hoc labore verſentur, quamvis tam magna fuerint præmia eloquentiæ, tanta voluptas dicendi, tanta laus, tanta gratia, tantus honos. Obterendæ ſunt ipſi, inquit, omnes voluptates, relinquenda ſtudia delectationis, ludus, jocus, convivium, ſermo pene familiaris deſerendus. Quæ res in hoc genere litterarum homines a labore ſtudioque deterret. Noſter quoque Hieronymus huic ſententiæ congruens, litteræ, inquit, marſupium non ſequuntur, vigiliarum comites ſunt, ſudoris ſociæ, jejuniorum non ſaturitatis, continentiæ non luxuriæ, & ut ad altiora præcepta veniamus, ſcriptura ſancta nos admonet, dicens: *In malivolam animam non introibit ſapientia, neque habitabit in corpore ſubdito peccatis; Spiritus enim ſanctus diſciplinæ auctor, effugiet fictum diſcipulum.* Salomon etiam, ut oſtenderet nobis aſperum eſſe ſtudium ſapientiæ, nec delicata & mollia conſectari: *Cogitavi*, inquit, *in corde meo abſtrahere a vino carnem meam, ut animam meam trans-*

ferrem ad ſapientiam, devitaremque ſtultitiam, donec viderem quid eſſet utile filiis hominum.

Hujuſcemodi homines, amplectende CHRISTOPHORE, ſane malivole perditos, & ficte ſapientes, ſed vere corruptos, quos ſcio mecum pro vitæ gravitate & abjicis & aſpernaris, vel hucuſque progreſſa malitia cohiberet. Nam tum profecto aliqua ex parte magna moleſtia levaremur, ſed pejorum comparatione parva ſunt omnia, quorum eſt primum impudentia malorum, quæ celanda committunt; ea nullo pudore palam gerentes, atque docentes, ſi corrigere nollent, utinam quoad poſſent, vel clam omnibus agere conarentur: nam ſi te perderent, ſaltem ab aliis corrumpendis ſibi laudabiliter temperarent. Eſt enim nonnulla, etſi non integra laus, vitia noſtra pudoris velamento protegere, quæ paſſim offuſa poſſunt ceteros ingentis jacturæ colluvione nefaria violare; obtecta vero quamvis ſe deſperatius nefandiſſimis flagitiis dedunt, nequaquam alios majore damnatione corrumpunt. Solum enim crimen hæreſeos eſt, cujus labes quo ſecretius ſerpit, eo non tam morum, quam fidei ædificia demolitur, & fundamenta veritatis evertit. Quo vero apertius adverſatur, facilius reſiſtendo obteritur, nec effugiis, vel involucris latentium tenebrarum obtegitur, nec abditis lectuli cubiculis confovetur, ſed lucis ſplendorem non ferens, cœcatur, hæret, capitur, truncatur, perit, emoritur. Præter hanc, inquam, labem nefandæ hæreſeos, quæ damnabilius in ſecreto ſævit, quam in publico noceat, nullum eſt crimen tam nefarium, tamque tetrum, quod non longe veniabilius ſit, ſi quodam pudore naturaliter occultum fiat, quam ſi quadam, ut ita dicam, impudica impudicitia, atque aperta temeræ procacitatis impudentia perpetretur: quoniam alterum quidem etiam in his qui vitioſi ſunt, ab ipſa ſpectantium verecundia, & a timore exiſtimationis, atque ab amore adumbratæ ſaltem virtutis manare cenſendum eſt, ne aut illos offendas, aut illam lædas, aut poſtremam perdas. Alterum vero ſola inſolentia laſcivientis ſtultitiæ ſibi vendicat; quoniam nonniſi inſano furore intemperantis petulantiæ ducitur, quem pudor honeſtatis & probitatis ab ſpurcitia turpitudinum minus arcet.

Hæc adverſum noſtri temporis imperitiſſime litteratos, quia locus epiſtolæ ita ſe obtulit, a me pauca pro tempore dicta ſunt, quorum vitia ſi virtutibus eſſent obtecta, vel potius profligata, multo magis vellem vitæ ſuæ ſinceritatem ac ſanctitatem defendere, & ſane longe libentiſſime lubricas adoleſcentiæ vias, morum emendationem protegere, quam inſanam etiam nonnullorum provectæ ætatis in flagitiis licentiam,

A atque impunitatem reprehendere. Quæ teterrima duo peccata quidam ſibi illorum ab uſu maleſanæ eruditionis, & pollicentur & vindicant. Verum de his hæc hactenus, atque alias maxime, ſi hæc pauca noſtra te probare comperiemus.

EPISTOLA IX.
ad beatum papam Eugenium.

Quantam in puniendis delinquentibus patiatur difficultatem.

B AD erigendam hujus provinciæ collapſionem, beatiſſime pater, cujus tibi placuit me miniſtrum quamvis immeritum inſtituere, multa mihi impedimento ſunt; ſed pro omnibus aliqui inſolentes, quos nec punire poſſum, neque ex hac provincia per eos ac reliquos jam everſa depellere, detrudere, deturbare. Tuentur enim ſeſe omni licentia atque impunitate malorum, quam ſibi dominos quoſdam præbuiſſe confirmant, apud quos patres ſuos falſis criminationibus accuſantes, in contemptum omnium prælatorum, ne parum quidem de C ſceleribus coargui poſſunt, quando ſeſe clamitent a dominatione temporalium factos immunes; quos & ipſos ſi nullo metu laicorum defendentium puniam, ſicut nec eos timeo, ſumenda ſunt mihi bella acerbiora cum dominis temporalibus, qui, ut a graviſſimis viris factus ſum certior, iniquo ſunt animo accepturi, ſi licet meos ſubditos ac malos caſtigem, quos ipſi ſua libertate, ſed nulla juſtitia, religioni ſubripuerunt. Eſto enim, beatiſſime pater, peccaverunt, D quos impii accuſaverunt, num apud ſæculi homines delatio etiam certorum malorum facienda erat, ac non potius apud religionis majores? domini vero illi & accipiunt accuſationem calumniæ, quam ad majores religionis etiam veram referre debuiſſent, & meritam punitionem malorum in injuſtitia detinent, & innocentes acerbius criminantur, quos tamdiu non probatos nocentes liberos abire non ſinunt. Ego autem neque inſontibus purgationem falſæ criminationis, neque ſontibus pœnam imponendam queo, neque a damnis illis libertatem utriuſque exhibendi valeo extorquere. Sum enim diligenter locutus cum domino, E cumque his quos conſiliarios vocant. Pollicentur ſiquidem bona, ſed necdum ea faciunt, nec facturos ulla mihi ſpes eſt, quemadmodum per eos ipſos qui de illorum numero ſunt aperte conjicio, dum ſoli ſecretius mecum conferunt. Videor enim videre rem iniquam eis videri, ſi cauſam quam dicere ſolent ſui ſtatus ſaccis paniceis vel panariis, ut aiunt, id eſt, fratribus, quos etiam per contemtum ſic appellant, ullo pacto terminandam committant. Igi-

tur,

Digitized by Google

tur, beatiſſime pater, nulla proviſio ſalutarior mihi videtur, quam ſi tua ſanctitas, tacito quod de his ad te ſcripſerim, veluti etiam ignara ejus indigni favoris, quem iniquius perditi magno cum ſcelere & dedecore præſtant, mihi, ſi libet, diligentius mandes, ut fratres illos, de quibus hæc ſcandala audiverit ſanctitas tua, ad te celerius proficiſci procuret. Quo facto, litteras ſanctitatis tuæ feram ad dominos, ac tum tandem quid ſentiant aperte perſpiciam. Dominus te tueatur omnipotens, B. P. Ex Padua, cal. Septembris, MCCCCXLII.

EPISTOLA X.
ad dominum epiſcopum Coronenſem.

Fratrem J. extremo ſupplicio puniendum, ejus & epiſcopi Ariminenſis obtentu ſe mitiſſime puniviſſe.

SI te poſſem, venerande Chriſti antiſtes, tranquillo & loco & tempore, & quod magis eſt opus, pacato animo convenire, impetrarem fortaſſis abs te, conſulta ratione ac juſtitia, non dicam ut redderes quod non mereor; ſed, ut ſaltem oſtenderes mihi eas gratias, quas te & paraſſe ais, & acturum fuiſſe, ſi pro tuo arbitratu feciſſem de Fr. J. Catharenſi, quod a me fieri magna precum inſtantia poſtulaveras. Quod ſi clanculo abs te ſolo ipſe itidem ſolus impetrare nequirem, adhibitis ſobriis rerum extimatoribus gravibuſque judicibus, eas palam vel ab invito te, id eſt ab ore tuo pro meo jure procul dubio extorquerem. Verum cum utroque hoc tam privato tecum familiariter, quam publico coram aliis judicialiter remedio caream, non propterea a magna ulla ſpe animo concidi, tibi perſuadendi quod velim, ſicut ne a cauſa quidem concidiſſe me arbitror. Aget enim apud prudentiam tuam hæc parviſſima ſcedula, atque id ſecretius inter te & ipſum te exorabit, quod fortaſſe nec jura amicitiæ, nec publicæ leges facere potuiſſent. Nam ea eſt veri vis atque potentia, ut ſecretius per ſe influat, quam violentius irrogetur; præſertim in animos hominum, qui ita ſint inſtituti, ut credere de te mihi plurima perſuadent, ingenium dico, ratio, ætas, litteræ, & magna, quod ſcio, de me tua, quamvis præter ac ſuper merita mea, exiſtimatio. Quæ omnia hoc penes te queunt efficere, ut non a me putes quicquam temere factum, etſi non eo modo factum ſit quo tu fieri debere putabas.

Taceo gradum tui venerabilis præſulatus, qui pro experimento multarum & rerum & cauſarum, eam practicam callet, ut probe norit ſæpe apud prælatos falſis tergiverſationibus & accuſari innoxios, & falſo defendi qui rei ſunt. In quarum difficultatum medio conſtituti, cum varie fluctuemus, magna eſt opus ſapientia, quam in Salomone divino munere eluxiſſe etiam in rebus gerendis litteræ divinæ teſtantur. Ergo nos maximo dono, ſi non ut ille præditi ſumus, agamus in cauſis quod ratio conſulit, quod teſtes probant, quod leges jubent, & bona ſpes nobis erit, ne apud Deum quidem, nedum apud homines, nos non eſſe damnandos, non modo in cauſis recte perpenſis atque comprehenſis, id eſt, quarum veritas indubitatiſſima eſt; verum etiam in illis quæ niſi, ut dictum eſt, non ſunt nobis aliter exploratæ, hoc eſt in quibus etiam adhibito omni ſtudio inveniendæ veritatis, ſæpe falli valemus. Hanc ego accuratiſſimam diligentiam pro virili mea illi cauſæ præbui, in qua is accuſabatur, pro quo me tantopere flagitaſti. Qua ſane diligentia, præter experimenta quæ neſcis, hoc mihi de illo peperit veritas, ut hominem plectendum magno ſupplicio, rogatu epiſcoporum venerabilium, Ariminenſem dico & te, nullas fere pœnas ingentium erratorum illum luere pro merito conſtituerim.

Itaque non te putes ad me fruſtra ſcripſiſſe, ac per hoc ſi tantas quas paraveras gratias referre non libet, ſaltem deſinas me pro tua humanitate, aut ipſe oblique petere, aut aperte mordere. Sunt enim in litteris tuis, & indicia indignantis animi, & ſigna comminantis, &, quod eſt gravius, veſtigia obtrectantis.

At ego qui ſum profeſſus me Dominum illum noſtrum mitiſſimum Chriſtum imitaturum, qui cum malediceretur, non maledicebat, & ut verbis tuis utar, totus cum conſcientia, (quod utrum ſerio an joco dixeris, ne gravius interpreter, ipſe videris,) pro indignatione benivolentiam, pro comminatione maxillam alteram, pro obtrectatione laudes referre paratus ſum. Et hæc quidem omnibus propter Deum, quanto magis tibi, cui præter honorem tanti ſacerdotii, non ſolum debeo reverentiam, verum etiam propter veterem amicitiam, qua pene pueri quondam in ſcola græcis litteris ſtudebamus; nequaquam ullo pacto excludendam benivolentiam puto.

Proinde oro te, pater epiſcope, ut in plectendis errantium fratrum meorum culpis, non me putes quidquam agere temere, qui & conſilio ſanctorum atque eruditiſſimorum hominum in omnibus utor, & qui, quod ſcio a me dici æquo animo patiere, mihi quam tibi ſunt illi admodum notiores. Commendo me tibi, venerabilis præſul, atque honorande Chriſti antiſtes. Ex Padua XVI. Martii MCCCCXLIII.

EPISTOLA XI.
ad dominum Scipionem epiſcopum Mutinenſem.

Recuſat dignitates petere.

AFfecerunt me nonnulla moleſtia litteræ tuæ, Chriſti venerande mihi omni tempore præſul, quod mihi ſuſpicari viſus es, propterea noluiſſe me pandere illa arcana mea, de quibus ad me litteras ſcribis, quia tibi minus confiderem: nam me valde hortaris, ut totum tibi amico vere meo, & ut revera eſt alteri patri, immo dimidiæ animæ meæ, tuto me credam: non formides, inquis, res tuas etiam tacendas, continendaſque cordi, amicis late pandere, quaſi vero ego de te, ne ſis mihi ſecretior, ulla ex parte formidem. Vere loquor, mi Scipio, mi pater epiſcope, ſi illa tentatio quam vocas humanam, quamque ſi acerbius quamvis verius interpretareris, fortaſſis diabolicam appellares, me titillaret, nedum urgeret, non eſt in numero ſacerdotum ſecundus, cui æſtus meos de ejuſmodi re apertius quam tutius propalarem, quam tibi: quandoquidem illud mihi, ut optas, ſinceriter perſuadeo, abs te longe plus me amari quam a quovis profeſſionis tuæ, a nemine magis. Sed licet alia, ut vis, ſit cauſa mea hoc tempore, alia priuſquam ex parte magiſtratum quem vocas gererem; nulla tamen cauſa potior apud me eſſe debet, ut ſcio, mecum fateberis, quam animæ meæ. Quid ſi me invitum ac repugnantem in campum communis boni & uberioris utilitatis, ac noſtræ reipublicæ traxeris, quod ipſum ſemper etiam a philoſophis privatis quibuſlibet commodis divinius eſſe ac præſtare putandum eſt, facile tibi comite ſancta ſcriptura ac ſapientiſſima theologia reſponderem, fortunam quidem mihi, ſi quam habere liceret, & famam quamvis præclaram, & vitam corporis pro communi utilitate liberius effundendas, animam minime. *Quid enim*, ait Veritas, *prodeſt homini, ſi mundum univerſum lucretur, anima vero ſua detrimentum patiatur?* Cura vero regiminis an ſine detrimento animæ, hac noſtra maxime tempeſtate, geri poſſit, videris ipſe quid credas, ego non credo: præſertim ſi ab ea fauce putoris, hoc eſt fumoſæ ambitionis, exhalet: ut non quidem vel non querentibus, vel non optantibus, vel invitis, & optime de republica meritis tribuatur gradus honoris, ſed ſuperbia, ſed arrogantia, ſed mille modis fœtidiſſimis deteſtabiliter acquiratur.

Conſule patrum eccleſiæque ſanctiſſimos mores, lege veterum inſtituta, repete memoria geſta majorum, & affer, ſi vales, vel puſillum exemplum, quo mihi liquido comprobes aliquem ſanctorum, utum quam præeſſet vel minima conjectura quæſiſſe. Filius Dei, ne rex fieret, fugit in montem, ſuperbientes diſcipulos duos fratres, de quibus indignati ſunt reliqui, repulſa matre, quæ ſtudio filiorum pro excellentia privatorum interpellaverat, minaci prohibitione compeſcuit, dicens: *Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum?* Quo facto, niſi fallor; præficiendorum merita prænotantur: & illis præſumpta temeritate reſpondentibus, *Poſſumus* (ignari enim erant humanæ fragilitatis,) reſpondit Dominus: *Calicem quidem meum bibetis*, quod propheticæ prænuntiationis fuiſſe reor, *ſedere autem ad dexteram meam vel ad ſiniſtram, non eſt meum dare vobis*, dum tales eſtis, ut ſit inter vos honorum vana contentio: quiſnam ſcilicet ex vobis videatur fieri major; ſed quibus, hoc eſt, illis, ſubaudi, meum eſt dare, *quibus paratum eſt a patre meo*, id eſt, humilibus mentibus, non inflatis hominibus, qui ſe ipſi præficiunt: dum hoc appetunt, dum exquirunt, ut illud propheticum eis poſſit aptari: *Ipſi regnaverunt, ſed non ex me.*

Quod ſi poſtremo objicias Joſeph & Danielem, ut taceam Heſter reginam, ſanctos homines maximo principatus honore etiam gentibus præfuiſſe: ſi dicam aliud eſſe præeſſe fratribus, aliud gentibus, puto recte reſpondero. Verum cum certo ſciamus, etiam fidelibus fratribus oportere eſſe qui præſint. Nam Petrus & ceteris apoſtolis & omni eccleſiæ honore prælatus eſt, ne mea reſponſio ullam omnino calumniam patiatur; aliud dico eſſe, cum quiſquam præficitur. In altero enim, ut in ſanctis viris ſæpius factum legimus, obedientiæ virtus, & quædam, ut ſic dicam, obtemperandi ſub æterna lege ac diſpoſitione divina probari poteſt laudanda contentio: in altero autem ſola ſuperbia deteſtanda eſt, quæ teſtimonium vaniſſimum cordis & affectatæ libidinis dominandi perhibeat.

Quæ cum ita ſint, aut ita eſſe exiſtimem, in priore, mi Scipio, deliberatione conſiſto, ut nihil de hac re vel meo vel alieno ſtudio quæri ſolliciter.

Si poſtremo pro amore erga me tuo mihi renitenti obſiſtas, quod de præſulatu exempli cauſa nulla ſollicitudo me deceat, de gubernanda vero in meo ordine mea religione nihil ab honeſto abhorreat; hic ſatis hæreo, ſatis fluctuo; nulla quidem aut verborum inopia, aut regiminis appetentia; ſed ſola abſentia caritatis tuæ. Nam ſi adeſſes, vel ego adeſſem, quo poſſemus noſtra miſcere colloquia, fortaſſis pro meo jure impetrarem abs te, ut conſulta ratione in ſententiam meam transferreris. Quæ qualis ſit, non eſt hujus neque loci neque temporis explicare. Vale, mi parens optime. Ex Padua, XIX. Martii, MCCCCXLIII.

Digitized by Google

EPISTOLA XII.
ad Poggium Florentinum.

Purgat ſe a criminationibus magiſtrorum, qui ſe ab eo ſperni cauſabantur.

FRater Albertus Sarthianenſis ordinis Minorum miniſter, Poggio ſuo plurimam in Chriſto ſalutem.

Feciſti pro conſuetudine tua, Poggi cariſſime, & pro jure veteris amicitiæ noſtræ, ut famam meam, quam convelli & carpi ab obtrectatoribus cerneres, cura diligentiſſima tuereris. Nam quid aliud mihi feciſſe putandus es, quam exiſtimationem meam fuiſſe tutatus, quandoquidem tuo nomine me vir inſignis frater BERNARDINUS admonuit, mihi ipſi diligentius eſſe proſpiciendum; cum non deſint, qui ſive a tergo, ſive palam, me mordeant, aientes me in ultimas terras, ut ſic dicam, quoſdam e fratribus meis graviter inſectatum, qui mihi in electione hujuſmodi miniſteriatus, quem invitus ac iniquo animo gero & tolero, ſuæ vocis ſuffragia negaverunt. Magiſtros præterea nonnullos, qui ſanctæ theologiæ faſtigium profitentur, adverſum me acriter queri, quod eos inſolenter aſperner, atque abjiciam, & gradum & dignitates eorum nihil magnipendam. Super quibus ut breviter tibi reſpondeam, ſcias cuncta eſſe falſiſſima; quæ ſi tu credis, ipſa opinione levitatis me valde læſiſti; ſi non credis, ac me minus adverſus maledicos defendiſti, de negligentia tutandæ amicitiæ recte culpandus es; ſi defendiſti, magnopere laudandus, qui præter officium veræ neceſſitudinis, de obtrectatoribus quidem bene, quos ab inſolentia compreſſiſti. De amico vero illo me tuo, quamvis exigui ingenii ſim, proculdubio longe mitius quam pro religione & timore Domini, nihil hac in re me perperam agere putaſti. Sed quod multo tibi carius eſſe debebit, de te ipſo optime meritus eſſe credendus es, qui in ipſo tuæ mentis judicio nulla temere ſentientis periculoſa ſententia conſcientiam recte factorum neceſſarii tui, imo conſcientiam tuam offendere maluiſti.

At ego, ut totum paucis verbis abſolvam, tanto faſtidio ago hujus mihi impoſiti curam regiminis, quod ei gerendæ certe ſcio, ſum impar; ut illos mihi longe magis diligendos exiſtimem, qui ſunt immanius adverſati, quamvis per Chriſti ſive miſericordiam, ſive judicium, neſcio, nulla vox inter ſuffragia ex tanto virorum numero, præter unam mihi adverſa fuerit; ſed ille nunc qui poſtea in ſententiam reliquorum ocius ſponte convolavit, præ ceteris omnibus mihi amicitior eſt, non quia faventibus eſt aſſenſus; ſed quia me plus delectat, ita Chriſtus me juvet, plus il- A lum diligere qui diſſentit. Nam is eſt qui cum mihi locum mea humilitate digniſſimum, hoc eſt chriſtianæ humilitatis, quantum in ipſo fuit, diligentius procurarit, merito vitam omnem ad ſalutem meam inter varia rerum diſcrimina fluctuantem tutiſſimo portu religioſæ ſubjectionis locaſſe putandus eſt. Reliqui vero vani hujus mei honoris fautores, tamquam leviſſimæ nebulæ perniciter tranſeuntis, quamvis illorum tantæ in me benevolentiæ quæ putatur ingratus eſſe non debeam; non me tamen ita afficiunt, non me trahunt, non rapiunt ad ſe, cum B quidem illi, etſi me incerta quadam gloria honorant, certo pene periculo, unde etiam magnorum plurimos corruiſſe compertum eſt, pendula ſalute me locant.

Verum ad magiſtros veniendum eſt, de quibus vide, oro te diligentius, ſi inſtitutum meum ulli ſapienti probandum cenſeas. Invenio ex eis quoſdam, qui, fatentibus ipſis, vana intentione inanis gloriæ gradum illum honoris adepti ſunt; ſed poſtea correcti & doctiſſimi & optimi evaſerunt: hos ego ab errato ad vitam emendatiorem redeuntes, & animo, & ore, & omni ope complector. C Sunt & alii qui & ipſi docti pariter & boni locum illum bono, ut aiunt, animo quæſierunt: & hos ego, ſi ita ſe habeat eorum animus, magis probo quam primos, ſed, ut mihi videtur, magis probandi viderentur, ſi non quæſiſſent. Tertium eſt genus doctorum atque ſanctorum, qui juſſi atque inviti faſtigium aſcenderunt: quos prædictis ſine ulla dubitatione præpono. Sed hi, niſi fallor, hac noſtra tempeſtate perrari ſunt, ut taceam, nulli. Nec deſunt qui eruditi quidem ſint, ſed vani, ſed inſolentes, ſed vi- D ta ſordidi perſeverant, amant tamen eos qui boni ſunt: in quibus damno quod malum eſt, laudo quod bonum. In genere quinto inveniuntur eſſe quartis in omnibus ſimiles, ſed qui odio immaniſſimo perſequantur, invideant doctis atque indoctis. Hoc genus eſſe teterrimum duco. Et tamquam in cœnum lapidem pretioſum, ſic in malivolam animam, magna jactura ſui ac reliquorum, male locatam eſſe ſapientiam, ſi tamen ſapientia dicenda eſt, quæ & ſe perdat & alios non ædificet. Reſtat poſtremum genus atrox ſane, E ac deteſtandum, eorum qui ignari penitus omnis liberalis eruditionis & ſanæ doctrinæ, ſpurciſſimo genere vivendi, ſuperbi atque immundi, bonos contemnunt, malos percellunt & ſpernentes majorum ſcita, nec Deum nec homines reverentur. Ex his ego unum nuper, fateor, privavi gradu, abjeci magiſterio: quem mecum, ſcio, & ipſe perſequeris, & qui boni ſunt inſectantur, eo magis quo ad honores ſuperbe nimium ambiens, quod a nobis non potuit, quia indignus erat, illud viribus extorquere ad gentes ſe transferens, a ſchiſmaticis ſe facile ob-

tinuiſſe gloriatus eſt. Non tamen hunc conjeci in vincula, quod alius fortaſſe feciſſet; non regulari ulla diſciplina plectendum afflixi, qui & pœnas tanti errati lueret, & reliquis terrori fieret, quominus talia temere auderent; & quo me extimes mitiorem, hæc ipſa, ſi flagella dicere malis, non mea ſponte, ſed mandante mihi pontifice maximo, illi allata ſunt.

Habes excuſationem meam, Poggi, pluribus verbis fortaſſe quam opus erat; ſed, ut puto, non pluribus quam utile erat ac futurum eſt. Nam audita ratione cauſæ meæ, qui vel amantes verebantur, vel odio habentes calumniabantur, tamquam temeritatem in rebus gerendis & cauſis diſcutiendis deinceps, ſi ſane ſapiant, & ſibi a præcipitanda ſententia alienorum factorum modeſtius & tuebuntur & diligent. Si vero hi ſint qui deſipiant, aut admoniti contemnendi, aut poſthac obtrectantes æquo animo tolerandi ſunt. Satis enim ſine noſtra, quamvis defenſoria, objurgatione puniti erunt, qui ſua ipſi inſipientia, ne dicam errore, ſtultitia atque conſcientia, ſi quam habeant, affligentur. Vale, & me ama, ut ſoles, ac ad me aliquid reſcribere ne graveris.

Ex Padua, xxx. Martii, MCCCCXLIII. Oro te ut Leonardo Aretino me valde commendes, cujus ſola recordatione pro virtute ſua plurimum recreor. Iterum vale.

EPISTOLA XIII.
ad B. C. epiſcopum Ariminenſem

Se mitius egiſſe cum fratre Jo. Catharenſi, eique permiſiſſe ut ad Cretam rediret.

MOdeſtia litterarum tuarum, veneran de Chriſti antiſtes, qua me graviter, ut te decet, & ſine ulla culpa jactantiæ, immo cum merito pietatis oraſti, ut F. J. Catharenſi, quantum pateretur juſtitia, miſererer, hoc ſane meretur, hoc exigit atque pene extorquet, ut, ſi fieri poterit, majore modeſtia tibi reſpondeatur, quam a me flagitaveras. Verum quia nos ambos negocioſiſſimos, me quidem multa dictare, te vero multa dictata legere, curæ plurimæ vetant, hoc tibi velim pro tua caritate & ſapientia brevibus perſuadeas; omnia a me erga illum non modo facta eſſe magna juſtitia, verum etiam pro reverentia poſtulantis majore miſericordia, cum tamen illum alias ſæpe expertus ſum majoribus ſuis maxime pertinacem. Quæ res, ut optime noſti, conſenſu omnium ſapientium ac ſanctorum in religioſis viris abolet prorſus omnem obedientiam, primam quidem votorum omnium, quæ profiteantur, qui Deo ſolemni obligatione dicati ſunt.

Nunc præterea etſi illum adeo certiſſime A probaverim reum, ut ei a me nulla pene ratione redire iterum ad Cretam debuiſſet concedi: ſupplicantem tamen illo inſtantius, ut illuc tantum iret, atque ſtatim rediret: ne publica verecundia apud omnes videretur confuſus, neſcio qua pietate fragilitati illius aſſenſus ſum: ita tamen, ut ſub pactam fidem ad me ſine deceptione fraudulentiæ, quemadmodum poſtularat, ad capitulum noſtrum apud Patavium proxime celebrandum, quam celeriter redire deberet. Quam tamen, ut dixi, inter nos pactam B fidem vereor ne pro uſu mendaciorum ſuorum mihi non ſervet.

Ego vero nihilominus, cum pro reſtauranda exiſtimatione illius, tum maxime pro obſequendo vel partim tibi, malo ita feciſſe, qui fortaſſe ſatius fecerim, ſi aliter fecerim, hoc eſt & pro ſalute illius, & pro arbitratu interpellantis; præſertim cum tu, qui ſapis pro Dei miſericordia quæ Dei ſunt, longe magis optaveris, atque, ut certe ſcio, cenſueris, plus animæ illius quam infirmitati carnali ſine dubitatione conſulendum C fuiſſe. Quod meum conſilium cum tibi probatum iri ex te ipſo accepero, gratum habebo. Sin minus & hoc ipſum quodcumque ſtatueris, quamprimum id mihi veraciter innotuerit, pro tuo arbitratu faciendum putabo. Vale & exiguitatem meam orationibus adjuva. Ex Padua ultimo die Martii, MCCCCXLIII.

ORATIO F. ALBERTI
Sarthianenſis ordinis Minorum, habita in capitulo generali Paduæ celebrato D anno MCCCCXLIII. VIII. Maii.

QUamquam nos omnes, clariſſimi patres, geſtorum maximorum ſacratiſſimam diem illam prævenientes, quæ de vetuſto more, & propter typici numeri ſacramentum græca appellatione dicitur Pentecoſtes: orationem illuſtrem ſi modo id efficere poſſem in hoc vigiliarum ſanctorum prævio tempore, & me quidem pro officio cui immeritus præſum, fidelibus exhibere, & vos pro devotione celebritatis audire oportere non dubitem: quia tamen eligendi E nobis paſtoris idonei, qui tantæ religioni noſtræ præſideat, hodierno die præcipua quidem, atque ea cunctis cura ingens habenda eſt: ſed aliis auctoritate, aliis caritate, cunctis utilitate? ac ne propter anguſtiam temporis in exordiis diutius immorantes, neceſſaria tempora reliquis præripiantur agendis, atque ei maximo negotio quod inter maxima noſtra præclarum eſt; oro vos primum, religioſiſſimi patres ac fratres in Domino amantiſſimi, ut a me cultum aliquem ſermonem non expectetis, qui ſine longa dictione a quoquo etiam eloquentiſſimo viro

Digitized by Google

exhiberi vix poteſt: præſertim cum rhetorici campum eloquii expetens eloquentia ſine multis verbis non exhibeat elegantiam. At tum deinde, vos omnes pariter & inſtanter per crucifixam mundi ſalutem & obſecro & obteſtor, ut tantæ gerendæ cauſæ quæ nunc verſatur præ manibus toto & ſano ſenſu, toti & ſani ſtudeatis incumbere. Studeo quidem imprimis magna cum attentione audiendi quæ per nos Dominus veraciter perſuaſerit: ac tum demum omni diligentia eorum quæ ſunt recte gerendi. Splendeat enim licet ſermo doctrinæ, niſi vitæ ſanctimonia componatur, citius ſordet, languet, defloreſcit, emoritur. Nam & dicentis & longe verius audientis conatus omnis inanis eſt, ubi fructus agendi ab utroque non carpitur. Opus enim dicentis & perſuaſionis eſt ornamentum & perſuaſi exemplum. Actio vero audientis & lætitia perſuadentis & fructus audientis merito extimanda eſt.

Ego vero, ne longum faciam, implorato Spiritu-ſancto, & per illius clementiam exorata gratia ipſius; de quibus duabus partibus, ſi nobis vacaviſſet, fuiſſet a nobis ſtudioſius diſſerendum, me totum ad exhortanda corda atque animos veſtros breviter quidem, quantum cum Domino potero, ſed juxta patrum veteres ſanctiones diligentiſſime conferam.

Omnis autem exhortatio, ne vos, patres, multis immorer, tribus in hac re diſtributionibus vel maxime conſtat; ut primo vir aliquis probus, ut pace, deinde caritate, veritate media, ut denique non invito a nobis animo pro noſtræ religionis ſaluberrimo capite eligatur: quorum primum in eo quem præficiemus, poſtremum in nobis ipſis, medium vero in adjumentis mediis, reperire fas eſt.

Propitio ergo Spiritu-ſancto, qui in agendis omnibus veluti ſummus auriga noſter nobis præficiendus eſt, ne quid aut temere, aut inſipienter agamus, & comite gratia illius, ſine qua ſemper per devium iter errabundi ac cœci vagamur, hoc vos, patres, in primis exhortor ac moneo, ut, quemadmodum regula illa noſtra evangelica atque ſublimis edocet & proclamat, ad ſervitium & communem utilitatem fratrum, virum nobis in paſtorem ac patrem communem totius noſtræ religionis præficiamus; ea ſanctimonia præditum, quæ tantum myſterium deceat; ea ſapientia clarum, quæ tantæ claſſis gubernaculis moderetur; ea poſtremo diſcretione, modeſtia, moderatione, juſtitiaque pollentem, ut & contumaces per conſtantiam arceat, & fragiles miſericordiæ ſinu confovendos excipiat, & probos honorandis miniſteriis pro virtute præficiat, illuſtret officiis, & illorum, in rebus præſertim gravibus ſapienter ſtatuendis feliciterque gerendis, utatur conſiliis ſalutaribus, de cujus

A eligendi nobis integri capitis ac paulo poſt de electi viri virtutibus complura non dico. Satis enim ſuperque ſunt ea quæ diximus, ſi ab his ipſis virtutibus is qui alios gubernabit, numquam deſiverit; ſi, ut eſt virtutis fœcunda natura, qua fit ut virtus altera ex altera pendeat, ita quoque a paucis optima quæque manabunt. Sanctimonia quidem, fateor, opus eſt in regimine, quæ & merita in majoribus & pro communi utilitate efficiat, & iram zelantis Domini a tranſgrediente fratrum turba cohibeat. Sanctimoniam vero fides, ſpes, caritas omni tem-
B pore pepererunt, ut beatus Auguſtinus in libro Enchiridion apertiſſime profitetur: Quæ omnia quo pacto illi deerunt ut reliqua perfectionis inſignia aſſequatur, quem præter vitæ integritatem uſuſque gerendarum rerum edoceat, ac eruditorum, ſanctorum, veterumque in quibus vera ſapientia vigeat, ſobriæ conſultationes & ſana nimis conſilia dirigant, & præter propriæ cujuſdam regulæ normam & continentiam, quod ad ſe attinet, ceteris ita præſideat, ut, juxta beatum Petrum, forma factus gregis ex animo om-
C nibus conſulat, omnibus pro meritis quæ ſunt propria cuique diſpertiat; non inflectur honore, non inſoleſcat dignitate, non ardeat cupiditate, ne direptor & prædo magis quam paſtor merito poſſit haberi, ac ne damnatione tyrannica, quod, aſſerente Domino, principum qui ſunt gentium, proprium eſt, dure in ſubditos dominetur & imperet. Nam præclare nimis a beato Dominico, quem devotionis cauſa nomino, frater enim in Chriſto noſtri patris beati Franciſci, in Chriſto patruus itidem nobis eſt; hic durum, aiebat, imperium contemtum provocat & ſciſſionem inducit. Cui rei teſtis eſt ſtultitia Roboam, quem acriter imperantem
D populus adeo repulit, ut ne nunc quidem cicatrix illa obducta ſit. Tunc enim decem diviſæ tribus atque a domo David prorſus reſciſſæ numquam in regiam obedientiam domus David ullo tempore rediſſe leguntur. Igitur ut de virtutibus ſtatuendi nobis novi paſtoris ac patris jam ſileam, quæ prima partitio noſtra erat, nunc de adjumentis mediis, quæ ſecundo loco dicenda poſuimus, & quibus nos ipſi fortiſſime fulti, virum nobis, ſi detur, probum inventum juxta cor Domini recte perficiamus, aliquid breviter explicemus.

Et quidem cum, juxta apoſtolum Paulum,
E arma militiæ noſtræ non carnalia, ſed ſpiritualia ſint ac Deo potentia, adjumenta ſane omnia ad caritatem & pacem referenda putamus, quæ duo inter fructus ſpiritus enumerat idem Apoſtolus: *Fructus autem*, inquiens ad Galatas, *ſpiritus ſunt caritas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, manſuetudo, fides, continentia, modeſtia, caſtitas*, quæ quidem omnia ex

Digitized by Google

ordine diſſerere quoniam & longum & diſ-A ficile eſt, ſola caritas, pace comite, nobis ſufficiet. Nam quid umquam deerit, ubi vel ſola caritas erit? Jocunda enim eſt, pacifica, manſueta ac modeſta caritas, quando quidem nullo conſcientiæ angore triſtatur, nulloque irritamento fracta malorum ad intolerabilem nequitiam defluit: patiens in adverſis perpetiendis, benigna etiam in bonis hoſtibus exhibendis: fidelis, cum nulla perfidia violatur: continens ac caſta, cum nulla obſcœnæ fœditatis labe polluitur: bona & longanimis, cum in his omnibus uſque ad vitæ terminos & in ſanctis hominibus perſeverat, & cum electis feminis ſemper graditur. Cum itaque caritati bona omnia ſuppetant, præcipua tamen quadam cognatione ſimul affectæ pax & caritas individua ſocietate pariter comitantur. Caritas quoque, cum & ipſa ſit amor ut & Spiritus-ſanctus amor eſt: ſed alter temporalis, alter æternus amicitiam præcipue habet comitem; pax vero concordiæ juncta eſt. Verum & pariter omnes caritas, pax, amicitia atque concordia procul dubio pariunt unitatem. Sed ipſæ illæ virtutes quales erunt, ſi, admiſſa fraude, dolo, ſimulatione ac mendacio falſæ, fallentes ſimulatæque erunt, certe inanes futuræ ſunt: ergo & veritas eis adjicienda eſt, ne nos fictio ulla vanæ oſtentationis ſumma cum jactura decipiat.

Ad has igitur ſex pro duabus conflatas virtutes ſi nos totos tamquam ad ſapientiſſimas quaſdam dominas conſulendas ſinceriter conferemus, ut quiſque in portum tutiſſimum, ita in illarum nos domicilium ſine ulla dubitatione recipiemus: erunt nobis re vera cuncta felicia, facilia, proſpera, ut ne infructuoſa quidem ſit exhortatio noſtra, nullus labor perſuaſionis inanis. Nec verendum eſt quominus putemus illas nobis omni cura colendas, omnique ſtudio adhibendas rebus cunctis gerendis. Comperta eſt enim illarum omnium, & dignitas & utilitas, quibus quidem ſummis virtutibus fiet, ut objecto malo torpore, qui frequenter comite negligentia remiſſius quidpiam agere nos compellit; maximo quidem ſed ſobrio incitamento ſemper omnia noſtra agantur; præſertimque hodie opus illud noſtrum, quod ingentis eſt operis; deſignandus eſt enim nobis hoc utinam fauſtiſſimo die, pater communis, paſtor ovium evangelicarum quærendus, dux exercitus Chriſti a Sancto Spiritu exorandus. Nunc quales erimus talem eligendum a nobis omnis ratio perſuadet. Ne igitur in malum aliquem hominem incidamus, quod eſt miſeriæ; neu ſponte noſtra corruptum quemquam malimus, quod eſt perditæ malitiæ, damnatæ nequitiæ ac poſtremæ malivolentiæ; ac nequando his vitiis ſubjectus nobis dicatur: Dabo eis regem in furore meo. Adſit nobis pulcherrima caritas, quam perſuadet ratio. Adſit pax, quam & natura ipſa proclamat. Adſit concordia, quam Chriſtianum nomen ſublimiter edocet. Adſit veritas, quæ ſuis viribus nixa omni tempore ſuperat, vincit, triumphat. Adſit denique unitas, quam parit eccleſia, quam præbet gratia, quam tribuit Chriſti Domini ac Dei noſtri ſumma benevolentia. Verum ex his quod amicitia Chriſtiana conſletur quis non dixerit? Ea vero omnia adeo B præclara ſunt adjumenta, ut audenter dixerim, in his quæris clariſſimorum operum ſpe ulla permagna nos erigent. Non enim, ait quidam e patribus, quiſquam recte fertur in ſpem, cui malæ conſcientiæ ſcrupulus ineſt. Pejor autem conſcientia nulla profecto eſt, quam quæ pacem abjicit, caritatem ſpernit, unitatem ſcindit, concordiam perſequitur, amicitiam ſpernit, veritatem fictione corrumpit, & contra Apoſtolum in mendacium detinet; præſertim cum ad hæc tam præſtanter egregia tantis incitamentis ab omni prorſus corpore non dico mortis, ſed negligentiæ excitetur. Etenim quid aliud inſtitutio noſtra proclamat? Quæ caritatis eſt non eſt naturæ, niſi ut ea nos concordia C diligamus, quæ matris ad filios amorem præcellat. Nam ſi mater, inquit beatus Franciſcus, diligit & nutrit filium ſuum carnalem, quanto diligentius debet quis diligere & nutrire fratrem ſuum ſpiritualem. Pace ergo unanimi nos invicem complectamur. Verum quo ad divinum, id eſt ad Chriſtianum dogma nulla ſane re ceteris religioſis ritibus præſtat, qui umquam fuerunt, quique futuri ſunt, quam caritate, quam unitate, quam amicitia, pace, concordia, veritate. Eo enim vel maxime eſt ut amoris legem, Chriſti legem vocemus, qui caritatem præcipiat, pacem & amicitiam colat, concor-D diam ſervet, ſervandæ unitati omni tempore ſtudeat, veritate ſemper præcellat. Hæ ſunt deliciæ, quibus mater eccleſia & ut lacte ſuos parvulos alit, & ut ſolido cibo fortiores filios nutrit. Hic eſt panis noſter, caritatem dico, dico pacem, dico amicitiam, unitatem, concordiam, veritatem, quem panem qui faſtidit, & ſuper quo quiſque nauſeat, eum deſperata ſalute mors vaſtiſſimi deſerti ſequetur. Conquiſitio terræ promiſſionis merita conſumtione fruſtrabitur. Quid quod ne barbaros quidem etſi chriſtianæ caritatis ac veritatis ignari erant; unitatis ta-E men, pacis, amicitiæ, atque concordiæ virtus, hæc permaxima latuit. Quod ne longum faciam, unico & præclaro exemplo firmabo.

Scipio ille Affricanus, ut veteres hiſtoriæ ferunt, cum deleta Numantia ceteras Hiſpaniæ partes pace componeret, Thiroſum quemdam Celticum principem conſuluit, qua ope res Numantina aut prius in-

Digitized by Google

victa duraſſet, aut poſt fuiſſet everſa. Thireſus autem audacter reſpondit: concordia invicta, diſcordia exitio fuit. Quod Romani tamquam ſibi ac de ſe dictum ex loco acceperunt, quippe quibus jam de ſeditionibus diſcordantis totius urbis nuntiabatur, Gracco per ambitionem irato nobilitati, quod inter auctores Numantini fœderis notaretur: Numantia autem citerioris Hiſpaniæ haud procul a Vacceis & Cantabris in capite Galitiæ ſita, ultima Celtiberorum fuit. Quod igitur noſtrum inſtitutum nos edocet, quod Chriſtianum dogma proclamat, quod mater eccleſia opponit, quod barbari pro gloria coluerunt, nos non colemus? Pacem dico, concordiam, amicitiam, unitatem, & quæ noſtrarum tantum partium ſunt, caritatem & veritatem, quæ nomina idcirco veſtris auribus frequenter inculco & replico, ut per aurium inſtrumenta infixa intra noſtra præcordia, nulla valeant oblivione deleri.

Diximus ſatis de adjumentis, quæ nos favore mirabili, quem debeamus nobis præficere, ſine ulla ſimulatione juvabunt. Poſtremo nunc loco exhortandi potius paucis mihi eſtis, ô probi patres, ô progenies Franciſcorum, ô proles Minorum, qui de evangelico faſtigio nati fuiſtis, quos vita apoſtolorum illuſtrat, quos tituli illi præclari regiæ Chriſti Paſſionis in patre tantæ exiſtimationis exornavit, quos decorat cætus ſanctorum, quos illuminat ſplendor doctorum, quos claros reddit elegantia atque conſtantia prædicatorum, quos fortes facit frequentia humilium, quos redimit nobilitas adventantium. Sed de morientium fortitudine, de omnium hunc cœtum intrantium multitudine quid loquendum eſt? Nulla enim religio, nullus ordo nos vincit, non dico eis omnibus quæ prædiximus, ſed ne dignitate quidem honoratorum uſque ad ſummos apices apoſtolicos, non diffuſione illa longe omnium ſaluberrima, qua ſoli toto etiam barbarico orbe Chriſti ſonum protulimus, non devotione majorum, qui ad nos etiam peccatores, & honore religionis, & amore tanti parentis, quem admirantur Chriſto præ cunctis ſimillimum, mira delectatione afficiuntur.

Compleo quod jam cœpi, ſi mirandam illam erga nos divinæ prudentiæ curam vobis ante oculos propoſuero. Quibus cum volatilium more, nullus de meſſium fœcunditate proventus ſit, omnia tamen etſi non ad luxum, ad religioſam parcitatem quotidie ſuppetunt, ac quod cunctis majus exiſtimo, ſi qua interdum deſint, at quando deſint, jocunda ſanctæ paupertatis fragrantia, ſi ſimus veri parentum filii, de inedia plurimum gaudeamus.

Erigite itaque, dilectiſſimi, animos, & pariter imploremus merita vetuſtiſſima patrum, exſuſcitemus gratiam majorum noſtrorum, adſciſcamus nobiſcum fratres noſtros, accerſamus religionis filios toto orbe diſperſos; cuncti in unum coacti aggerem, uno ſimul agmine ad devotionem rei tantæ gerendæ, nobis invicem noſtros animos concitemus, & qui Deo . . . . . primoribus noſtris noſtram neceſſitatem ante oculos ponant, tam etſi quique beati ſunt de viſione ſanctæ Trinitatis, noſtra omnia noverint, ſollicita ſancti amoris diligentia ſignificemus, pio quoque gemitu ſub patrum præcordia ſubornantes eos Chriſtianæ commiſſionis clementi ſuſurrio in has voces lamentabiles erumpentes, ad noſtram miſerationem pro communi, proque privata utilitate flectamus. Itane inquientes, ô integri patres, ô pii parentes, nec minus clementes alumni, itane ulla nos ratione & ſi male meritos abhorrebitis? ullo nos pacto aſpernabimini, ulla ſeveritate nos deſtitutos a veſtris auxiliis relinquetis; quibus paterna ac materna viſcera Chriſtiana veraciſſima clementia inſunt dulcia, pia, ſuavia. An non aderitis nobis hac hora orbatis, non ſolum vobis qui fuiſtis primarii morum & vitæ hujus auctores, obſervatores, exhibitores, verum etiam omni nunc merito ſucceſſore ſolis, privatis, deſtitutis ac viduis?

Veni, pariter conclamemus, optime pater Franciſce, evangelici expletor eloquii. Veni ô veſtigium ſequendæ viæ ac vitæ, quam perfecti quique complexi ſunt, quam apoſtoli inceſſerunt, quam mater Domini ſervavit & coluit, quam poſtremo Chriſtus inſtituit, ſacravit, & fecit. Veni, ô imago crucifixæ ſalutis, ô ſignaculum victoriæ, pacis & ſimilitudinis Chriſti, ô noſtræ ſpes veniæ, forma juſtitiæ ac norma perfectionis, virtutis, & cariſmatum domicilium.

Sed & tu, pater Antoni, tuis nunc confratribus ſubveni; tu evangelici ſator ſeminis adſta, tu exemplum conſtantiæ nobis conſule, tu veritatis tuba nos edoce, tu miraculorum fulgor declara, quem eligas, & majore miraculo huic capitulo noſtro præſideas, illud regas, illud efficias, atque compleas, qui nuſquam, qui numquam reliquiſſe compertus es quiſquis te juſtam ullam poſtulationem efflagitarit. Te fratres colunt, te Padua ſervat, te ſancti diligunt, te peccatores implorant, te denique omnino omnis miratur. Ne nos, ô pater, te oramus magnopere, ulla ex parte hac hora deſeras, tuis ſacris oſſibus aſſiſtentes, ſaluſiſque gregis jam non puſilli, ſed maximi, ac hereditatis dominicæ poſtulantes, læti abs te abſcedamus, benigniſſime pater Antoni, quia huc fatigati maximis laboribus venimus.

Erigite, inquam, iterum dico, dilectiſſimi, animos veſtros, & cavendum nobis ſumma cura putate, ne in gloriam noſtram

maculam ullam ponentes infamiæ notam religioni noſtræ vel exiguam inurere comprobemur; quin potius demus operam, ut ordinem tantæ gloriæ amplificatione quadam clariſſima ab excidio lutoſæ cladis inſtaurantes, quod ab optimis patribus veriſque filiis ſine gemitu dici non poteſt, cum invidia noſtri laudatiſſimi nominis etiam hoſtibus gloriam religionis auxiſſe credamur. Quæ omnia deſperata ſalute fieri a nobis nequibunt, niſi diligentia adhibendi nobis ſani atque integri capitis, ſano atque integro ſenſu, miroque ardore reſtaurandæ quidem ac reædificandæ, ſi opus eſt, everſæ funditus noſtræ religionis arripuerimus; non odio immani, non cupiditate regnandi, non amore ullo corrupto, non pertinacia reſiſtendi, non malivolentia dejiciendi, non perverſitate judicii ab hoc ſancto propoſito nos abripiat, aut alterutra, ſed nequiſſima perſuaſio, aut culpanda fraus, aut noſtra ulla carnalitas, virum ſanctum quem orantibus nobis Spiritus-ſanctus præbuerit, eligamus: pacificum, qui unanimes nos gubernet; clementem, qui errata fragilitatis remittat, & poſſit compati infirmitatibus noſtris; prudentemque, qui gerenda conſilio dirigat; juſtum denique, qui obſtinatos zelo tuendæ, ac ſervandæ religionis percutiat. Hæc ſi recte fecerimus, optimi patres, tamquam refloreſcet noſtra religio, ædificabitur ſæculum, lætabitur eccleſia, congaudebunt angeli, congratulabitur Chriſtus, collætabitur Deus Trinitas, illaque integerrima mater Domini, ut de beato Franciſco nil dicam, in cujus pio gremio noſtra religio & aluit & excrevit, jocundo præſidio nobis aderit, ut evangelium filii, quod ante profeſſi ſumus, tanta fautrice adjuti, ſine macula gravioris calumniæ obſervemus.

De pontifice maximo ac papa omnium Chriſtianorum Eugenio beatiſſimo nihil dico, qui ob id in fine orationis noſtræ a me conſulto ſervatus eſt; ut certo noverimus tam nos vel lætitiam, vel dolorem illaturos ſancto pectori ejus, qualem vel bonam vel ſecus proviſionem noſtræ, immo ſuæ religionis fecerimus. Moralem magis quam aut acutam, aut excultam, aut eruditam orationem, optimi patres, ad vos habuimus, tum quia ita res poſtulat, indagatio enim rerum ſublimium etſi excellens eſt, minus tamen habet utilitatis ad vitam, tum vero ac maxime quia Chriſtianos loqui ad oſtentationem ſcientiæ ac ventoſam jactationem non decet. Adſit nobis omnibus Spiritus-ſanctus, quo per imperium potentiæ prohibente, ab agendis perperam revocemur: quo per clementiam miſericordiæ adjuvante, ad gerenda recta quæ deceant, convertantur, & volentes & ſapientes, ut orat eccleſia, etiam rebellantes noſtræ propitius voluntates. Amen.

EPISTOLA XIV.
ad beatiſſimum papam Eugenium IV.

Orat apoſtolicas litteras ordini conceſſas non revocet.

PErlatum eſt ad me, beatiſſime pater, quoſdam apud beatitudinem tuam vehementer inſtare, ut litteras apoſtolicas, quas jam vulgato nomine Mare-magnum appellamus, prorſus ab ordine noſtro ſanctitas tua aboleat. Quæ res, ſi admittatur, nihil dico de verecundia, damnum certe permaximum, & libertati, & utilitati noſtræ religionis eſt allatura. Non enim deſunt etiam in ordine ſacerdotum invidi, inſolentes, & fraternam pacem immaniore odio inſectantes; qui ſi nihil aliud queant efficere, alienæ quietis ſuavitatem inſaniſſimæ contentionis ſtudio perturbare conentur. Quam moleſtiam ſi quis etiam moleſte propellat, fit in ſæculi hominibus ſcandalum, cum perſpiciunt ex alterutra reſiſtentia contentionem inter dicatos cultibus ſanctioribus, hoc eſt Chriſti ſervitio, pernicioſa ſimultate conflari. In quo genere mali is gradus eſt amplior, quando apud quos vigeat juſtior cauſa minime diſcernentes, utroſque infament & innocentes cum ſontibus involventes, ipſi pro nocentibus, & cum nocentibus pereant.

Scit tua ſanctitas, beatiſſime pater, religionem noſtram inter reliquas in obſequium ſacerdotum fuiſſe a Domino deſtinatam, cui cum nullus ſæpe a ſacerdotibus præbeatur, & in cauſis ſacerdotalibus, favor (quæ vero ulla eſt ſacerdotum cauſa potior quam animarum cura ac ſalus) reſtat profecto, ut tua ſanctitas, quæ princeps eſt omnium ſacerdotum, coadjutoribus miniſterii veſtri, hoc nobis libere tribuat: ac jam tributa tueatur apoſtolicæ auctoritatis ſolatia: quæ pleriſque qui ea dare debuiſſent, vel habenda præpediunt, vel habita proſequuntur. Dominus te tueatur omnipotens, beatiſſime pater. Ex Venetiis vigeſimo quarto Octobris M. CD. XLIII.

EPISTOLA XV.
ad beatiſſimum papam Eugenium IV.

Orat reformari conventum Ferrarienſem ſancti Dominici, civitatem Aſſiſinatem illi commendat, uti & fratres ſui ordinis a Turcis captivos.

ALbertus ille Ferrarienſis cognomento Doſutus, beatiſſime pater, me quidem & primum cum præſens eſſem, & poſt abſentem, frequentibus litteris me itidem ſtimulat, ut inſtem vehementius apud beatitudinem tuam, quo conventus ille beati Dominici

Dominici Ferrarienſis ad regularem obſer- A vantiam redigatur. Spopondi præterea cuidam roganti, ut civitatem Aſiſinatem neſcio quo in periculo conſtitutam, tuæ ſanctitati facerem commendatam: quod equidem non invito animo exequor: cum ſit ea civitas cunctis Minoribus pro exhibitione tanti parentis, quantus eſt nobis beatus Franciſcus, & pia parens, & vera diligens ſollicitaque alumna. Poſtremo loco clementiam tuæ ſanctitatis exoro, ut fratres illos ex noſtro ordine a tua ſanctitate ad grandia fidei B negotia miſſos, ſed certa Theucrorum captivitate interceptos, & interceptione ipſa captivos, beatitudo tua non extimet relinquendos. Venit autem mihi in mentem, Petrum illum qui pridem proſecuturus erat in Græciam, pro illorum ſalute, qui jam diu fidei noſtræ ſuſpirant pluſquam dici a me poſſit, futurum idoneum ad fratres prædictos e manibus Theucrorum eripiendos: cum & linguam illorum infidelium probe calleat, & in eiſdem provinciis habeat parentes captivos. Tantum illi adſit idonea facultas pecuniarum, quas ne multas oportere eſſe exiſtimo, cum magis ingenio & aſtu, C quod eſt divinæ prudentiæ, quam magno ære captivos illos arbitror liberandos. Dominus te tueatur omnipotens, beatiſſime pater. Ex Venetiis XXIV. Octobris MCCCCXLIII.

EPISTOLA XVI.
ad beatiſſimum papam Eugenium.

Commendat illi Tuſciæ miniſtrum.

Beatitudinem tuam & oro & obſecro, ut tua ſanctitas miniſtrum Tuſciæ habeat commendatum, qui præter cetera, quæ recte ac prudenter geſſit, tuæ ſanctitati ad votum quotidie frequentibus ad me litteris D pollicetur; ſe omnibus quæ pro ſalute religionis agenda ſint, majore ſemper ſtudio fauturum. Cujus ſancti inſtituti promtiſſimum ac paratiſſimum animum non arbitror a quoquam qui integre ſapiat aſpernandum. Nam ſi adeſſet omnibus in noſtra religione pro communi obſervantia, ea mens, ea cura atque ſententia, quam hic miniſter & de ſe ſpondet, & veraciter jam pridem exhibuit; fieret fortaſſis, ut vetuſta hæc noſtra, ne dicam collapſa religio, rediviva qua- E dam novelli germinis vetuſtate, immo verno tamquam tempore refloreſceret. Dominus te tueatur omnipotens, B. P. Ex Padua VII. Aprilis MCCCCXLIV.

EPISTOLA XVII.
ad Tomaſum Bibium ex Cypro medicum regium.

Gratulatur ei quod ex Cypro evaſerit, condoletque iis qui ibidem remanſerunt & præſertim regi.

Litteræ tuæ, mi Tomaſi dulciſſime, prorſus non opinanti mihi ante hoc triduum redditæ, magna me & voluptate & moleſtia affecerunt; quorum alterum jocundus mihi tuus ad nos adventus efficit; alterum dolor pro eorum pendula ſalute qui remanſerunt, quibus præter reliquas omnes calamitates, pro ut more hoſtili victoribus ſolet licere quodlibet, quotidie barbarici hoſtis truculentiſſimus gladius cervicibus imminet, acriter in eos ac celeriter ſæviturus. Adverſum enim illos, ſi non me fallit ſuſpicio, omnis miſeria pauca eſt; qua ſolet ignibus odiorum accenſa crudelitas infidelium in homines pios ac fideles impietate immaniſſima proſilire; non damna modo inferente temporariæ cladis, ut ſe habet populatio, exilium, ſervitus, flagella, fames, & carceres, & reliqua id genus; ſed quod luctuoſius eſt, ad proſtituendam pudicitiam matronarum, immo vero inuſitata rerum facie ad perdendam animo & vitæ & fidei & Chriſtiani nominis claritatem, dignitatem, ſublimitatem, niſi miſerante Domino, liberentur.

Inter hæc vero gaudia mirum in modum, ac Deo noſtro, lectis litteris tuis, gratias egi, quod tu-te tandem aliquando ex tam horrenda voragine crudelium periculorum beneficio divino præreptus ſis. Indoleo tamen regi illi amiciſſimo nobis, &, ut arbitror, utinam non Dei, certe rectorum hominum, quantum mihi videtur honeſto & neceſſario præſidio deſtituto. Tædet me miſerrimi populi, piget ſubjectæ patriæ, acriter fero deſperationem tuendæ provinciæ tuæ. Te tamen feliciorem puto, qui in Italia noſtra cum familiola tua, integra ſalute, pane tuto veſcaris, quam ſi apud Cyprios maxima cum jactura ſtatus, libertatis, vitæ ac poſtremo animæ ſalutis, interim opum ac deliciarum ubertate afflueres.

Negocium de quo ſcribis, præ me gero; curaboque diligenter perficiendæ rei, cum ſe tempus idoneum dabit. Noſti enim, credo, hominis ingenium; qui non admittat nec homines nec cauſas, licet grandes, ſi non animus ejus & cœlum, & dies, & hora, & orbis, ut ita dixerim, valde ſua apte tulerint. Vale ac mihi ſæpe reſcribe. Mitto ad te hunc nuntium, quo tibi cuncta certius ac celerius perferantur. Ex Mediolano III. idus Februarias MCCCCXLV.

Digitized by Google

EPISTOLA XVIII.
ad Thomaſum Bibium ex Cypro regium medicum.

De conditione amicitiæ & de malitia invidentiæ.

NOn ſecus ullo pacto fieri poſſe apud amicos cenſeo, Tomaſi cariſſime, quam ut gravi animi moleſtia illi quidem in adverſis amicorum afficiantur, qui re vera, ut ipſius amicitiæ ratio poſtulat, veri profecto amici ſunt. Atque id certe cum in omni cauſa inter eos accidere ſoleat, tum vero ac maxime quando bona quæque ſibi invicem exoptantes, ea per ſeſe, neque pro altero queunt efficere, neque ut per alios efficiantur elaborare, ſine fructu deſudent. Verum ille omnium moleſtiarum locus eſt gravior, ille intra ipſa præcordia affligat acerbius, excruciat durius, non ſi qui amici reperiantur ingrati, id quod ſæpe accidere ſolet; ſed ſi hi qui amici ab amicis ipſis putentur, tamquam neglecta opera, ut non dicam non dedita, reperiantur non diligere eos qui vel maxime amant. Frequenter, fateor, inter mortales reperiri contigit, ut in hominum perditorum fallacibus amicitiis plerique ingrati ſint, non modo ad beneficia referenda, verum etiam ad maleficia pro beneficiis rependenda. Quo hominum genere adeo, mea ſententia, nihil tetriùs eſt, ut eos prope cane ipſo immaniores exiſtimem.

Sed ingenuus in amicitiis animus in ademtis ab ingrato, aut non redditis beneficiis pro magnanimitate non gemit; pro virtute vero ſibi ſat eſt; nec expetit mercenariam repenſionem qui gratis amat. Cum autem illi maleficia referuntur; diſcit ipſe in primis quod cum amico, id quod poſtremum adverſus beneficentiam eſt, non agat ingratus; quin potius ſi homo is eſt, ingenti quidem gloria clarus, ac merito munere ornatus, veluti magna quadam virtute inſignis haberi ſolet. Si vero Chriſtianus fuerit, fortiore potentia coronabitur, atque eo uberius quo indigniore exagitatus facinore, graviore fuerit injuria laceſſitus.

Nihil eſt enim externis in rebus ſceleſtius, & quod amicitiam magis divellat, quam ingratam maleficentiam experiri; cum contra videamus quotidie feras belluas per illecebras beneficiorum, depoſita immanitate, conciliari. At vero illud ſupra quam dici poteſt inter amicos amariſſimum eſt; ſi quis credatur vel nolle pro re amici amplius fatigari, cum ne morte quidem, nedum labore ullo vera amicitia terminos habeat. Amicis enim etiam poſt mortem plurima debemus, quibus nos religio facit obſtrictos, vel, quod eſt conſequens, non amari amicos ab ami-

A co, animo ipſo etiam paululum ambigatur, is maxime qui ſæpe probatus ſit.

Itaque id quod verum ac ſæpius libens repeto, illud eſt in amicitia ultimum ſcelus; ſi non dico quantum libet in rem amici amicus incumbens, laborem omnem tentati pro illo negocii frequenter amittat; ſed ſi vehementer amans amicus, aut minus aut nihil amare exiſtimetur; tum præſertim cum idem ipſe qui amicus habetur, judicio ſit electus a nobis, cumque eos rerum noſtrarum conſiliorum, voluntatum, viciſſim facta communitas probatos effecerit, cum poſtremo
B fraude nos nulla umquam deceperint. Quo caſu qui amicum aut deponit aut abjicit, exhorret, fugit, contemnit; virum profecto exuit, feram veſtit. In reliquis enim incommodis omnibus, ſi non ipſa opinio noſtra atteritur, ſi non vita necatur, quod ipſum perraro non accidit, res ſaltem familiares certo læduntur, quibus inter amicos ſæpe & acquirenda commoda comparantur, & quæ ſunt parata ſervantur. At hic homo qui tanti eſt ipſe offenditur. Ibi favor, hic natura parens omnium violatur; ibi virtus per-
C ditur; hic amor amittitur, inceſtatur & perit, ſine quo ut amicitia vera, ita quoque virtus ulla eſſe non poteſt. Nam inter ingratum amicum & offenſum itidem amicum, ipſum atque amorem, maximo interſtitio, ſumma diſtantia, & omni inter ſe ratione, teſtibus etiam majoribus, plurimum differunt.

Verum quis horum duorum, læſum dico ac lædentem, ſuis gradibus alteri miſeria, infelicitateque præſtet, Inimicuſne malitia
D (ſic enim appellandus eſt amicus ingratus) an amicus benevolentia ne facile dixerim. nimimu enim & ille offenditur, & ille offendit.

Quæ cum ita ſint, Tomaſi cariſſime, velim tibi penitus perſuadeas, numquam me taciturum fuiſſe, quominus ad te litteras & nuntios deſtinaſſem, ſi ſpem ullam aliquam inveniſſem conficiendi illius apud quos cupis tam mihi neceſſarii, & honeſti, & utilis, quam ardentiſſimi voti tui. Quod cum per noſtrum miniſterium ad diem iſtam quo
E volebas duci nequierit; hæc in primis cauſa fuit, cur ad te ſcripſerim nihil, ne ulla moleſtia te afficerem, qui erectum animum tuum forte putares tamquam ſpe fracta a magno illo tuo vel deſiderio vel propoſito concidiſſe. Cumque hanc meam cauti amoris laudandam, niſi fallor, moderationem ac modeſtiam tu eo trajeceris, ut te queraris a me non diligi & tamquam errato quoquam tuo aliquid commerueris, te quaſi advenam, ut dicis, & peregrinum patriæ tuæ à me malo tuo deſtitui; in quem ſpem omnem tui patrocinii magna fiducia collocaveras, fateor tibi ſimpliciter, mi Tomaſi, perinde me perculerunt hujuſce opinionis litteræ

Digitized by Google

tuæ, ac ſi telo & forti, & inſperato quiſquam graviter appetatur.

Ego tibi certe honeſta omnia proſpere cedere ac favorabiliter provenire percupio, utque ea finem quem optas ſortiantur, diligentius elaboro: ſed nihil ago. Impedimenti autem cauſas ac multo magis perſonas mandare litteris honeſtum non puto; cum ne in aure quidem ſapiens aliquis eas ad purum dicendas forſitan arbitretur.

Vereor tamen ne perditiſſima illa invidia, peſtis quidem communis optimorum omnium atque omnis præſtantiæ, tibi æmula ſit, quæ etſi nulli ornato homini, ſibi tamen ipſi judicio veterum in primis gravis jactura eſt. Nam & Græcorum eſt vetus illa & probata ſententia, nihil emolumenti habere invidiam, niſi ut in quo forte ineſt, eum digno ſupplicio pro ſcelere peccantis excruciat: quandoquidem ea labe & tabe invidia ipſa deteſtabilis eſt, quæ bonos quoſlibet inſectetur, quæ honeſtiſſima licet carpat, quæ aſpernetur præcelſa, quæ ſancta quæque profanet, cui virtus ſupplicium eſt, & amor tormentum, aliorumque, quamvis proximi illi ſint, omne emolumentum detrimentum ſui crudeliſſima facit.

Illi quoque ab ipſo orbe condito, ut uno verbo cuncta complectar, bona omnia inviſa fuiſſe nemo neſcit, qui ſapit. Nam quæ neque Deum in cœlo reverita eſt, cui per diabolum divinitatem invidit, quid putas in terra factura eſt? *Invidia enim diaboli*, ut ſancta ſcriptura teſtatur, *mors introivit in orbem terrarum*. Cui quidem morbo teterrimo, oro te, quid homini officere erit ſatis, ſi mortem in mundo infligere parum fuit? nihil certe hac efferata bellua truculentius, procacius, inſolentius dici poteſt, quæ ſemper adverſus pulcherrimam caritatem, ſi nihil aliud nefandi ſceleris admittetur, omnifaria ubique perditæ nequitiæ pugna conflixit.

Non illam ſancti Abel innocentia recenti mundo compeſcuit, non Jacob pura ſimplicitas ab æmulatione fraterna delinivit, non pudici Joſeph impuberem imbecillitatem miſerata eſt, nec puberem etiam adultæ ætatis teſtimonia admirata. Quippe quæ mitem lenitatem & manſuetam miſericordiam David fidelis Saülina illa inſania perſecuta eſt. Quid quod per invidiam cœcatus vere tunc non probus Joab adverſus regiam benevolentiam fortiſſimo duci Abner principe militiæ domus Saül imperatoriam exercitus David gloriam metuens, vitam quidem proditione nefaria illi præripuit; ſed morte ipſa ei gloriam auxit, quam confratri ſuo nequiſſima æmulatione cavebat, ſibi vero ac generi ſuo maledicto regis coercitus inopiæ, lepræ, fluxus imbecillitatis & gladii? maculam ac damna graviora junxit nullo remedio expianda. Cuſienſis quantæ ſapientiæ ſalutare conſilium Achitofelis vere felleo conſilio invidia vindicata eſt? Danieli ſapientiſſimo mortem molita eſt. Hebræos denique frequenter afflixit, ut ne pueris quidem, immo infantibus recens natis, aut ſub Pharaonis imperio, aut ſub Herodis tyrannide pepercifſet, in quibus, quod in ipſius Herodis hoſtili odio fuit, mundi Salvator incuria extinctus eſt.

O monſtrum inveteratum, quod antiquiſſimo more ac veterno uſu humanum animum numquam ſaturatum depoſcit, quod ſemper eſuriens præcordia devorat, quod gaudia mœſta oſtentat. Riſum enim non habet, ſed fingit invidia; numquam ex animo ridens, niſi in adverſis; forſitan proſperorum verba læta extorquet, quæ ipſa læta non eſt Publice quidem deprehenſa invito animo hilareſcit, ſed interim ſecretius mœret. Canos intempeſtos adducit, ſenectam perniciter provocat, mortem accelerat. Cujus ſpiritus triſtis, Salomonis teſtimonio, humana oſſa, immo vero medullas invidorum exhauſto vigore & robore conſumto deſiccat. Verbis gravida turget, aſpectu tetra palleſcit, parata ad detractionem, armata ad objurgationem, promta ad infamiam, ingrata ad converſationem, faſtidioſa ad ſe, oneroſa ad omnes, deſperata ad Deum, pacta ad dæmones, venumdata ad ſcelera, idonea ad tenebras inferiores.

Taceo veſana ſtudia æmulationis Judaïcæ, quæ Dominicæ jam præpotentis ætatis præclariorem primum in finitimis provinciis famam male ſollicita toto orbe obſcurare ſategit, ac præpotentis Dei filium & gloriam operum & vires factorum conterere ac conficere eſt fruſtra conata; cum tamen plebs illa malefica & invidia venanata cœciſſima, ſeſe magis in dies quam Chriſtum nolens & invita affecerit, quum quidem ipſius Chriſti miraculorum ſplendorem in mediis populorum turbis ingrata contemſit. Quæ quidem ipſa, licet divina eſſent, eademque pergrandia, nihilominus illa ad dæmones auctores, quod extremæ non dementiæ, ſed blaſphemiæ eſt, nullo pudore, nulla venia retulit. Illa illa Judæa prophana eſt, quæ Salvatori omnium ob ſolam, quam deteſtamur & objurgamus, invidiam in ſacerdotibus ſummis religionem, auctoritatem, poteſtatem, in ſcribarum peritia eruditionis præſtantiam, in ſenioribus populi judicii claritatem, in ſimulatione Phariſæorum ſanctimoniæ veritatem, impacato animo, immo vero implacata feritate & obſtinato furore ſemper invidit. Poſtremo in ipſo falſo ac per ſpeciem veritatis decepto populo honorem majeſtatis abjecit, ſprevit, negavit, ſimulque omnes divinitatem veram in præſtantiſſimo ſplendore rerum geſtarum pertinacius contemſerunt. Ac ne infinita tam rudis vetuſta-

Digitized by Google

tis quam novi nitoris percurram, ea etſi primum ſui mordax, nihil mali non fecit invidia, ſemperque virtus, ut noſter Hieronymus ait, excelſa licet, in propatulo fortiſſimos æmulos habet.

Si hæc immanis bellua tantos læſit, cur te, Tomaſi, aut putes immunem, aut quereris offenſum? Quippe quid magis mirari debeas, ab ea peſte te quidem & parum læſum, &, quod verius eſt, nimis dilatum? Sed ſpreta magis invidia, ad caritatem nos potius referamus. Sumus in dies hinc abituri, ut agri feracis, hoc eſt religioſi populi & piæ plebis Mediolanenſium civitatis, Chriſto propitio, haud vacuis manipulis expleta jam meſſe, ad exemplum Salvatoris civitates & caſtella, oppida atque ſuburbana civitatis circumeamus, conſtituentes vel in ordine pœnitentium peccatores. In quo nos grandi munere, ſi nobis meliora atque altiora, Dei munere, perventura non ſint, utinam tandem aliquando defungi contingat. Cujus apoſtolici miniſterii alto faſtigio, ſi ſenſu, ſi ſpiritu, ſi conſtantia, ſi eruditione, ſi cœleſti, ne dicam humana, quæ parum ad ſalutem valet, eloquentia careamus; ſi denique, id quod maxime opus, magna illa diſcretione ſpirituum ſimus impares; bona tamen ſpe eſſe debemus, unius ſalutem multorum precibus facile conſequendam, cujus quotidiano labore in gloria Chriſti, & in ædificatione corporis ejus, quod eſt eccleſia, multorum ſalus & optatur & quæritur. Vale. Ex Mediolano xx. die Martii 1445.

EPISTOLA XIX.
ad Paulum.

Conſulta gravius ratione, Paule frater, videor mihi potius obfuturus, quam profuturus negotio ſanctarum Chriſti ſponſarum, ſi, quod petis, non vocatus ipſe me ingeram. Opinor enim eos, qui a noſtra ſententia longe diſſentiunt, a ſua non facile diſceſſuros, eo maxime quod nos arbitrantur non eſſe ſuarum partium fautores. Quo fit ut illis ſuſpecti, neque auctoritate, quam nullam habemus; neque benevolentia aut fide, quam in hac re nobis non habent, eos ſuperare poſſimus. Si tamen honeſtior ulla ac verior cauſa me vobis aſciſceret, & ſtudia animoſitatis ac contentionis ſinceritati ac veritati, ut par eſſet, concederent: Chriſto propitio, illa perſuaderem non obſtinate ſapientibus, quæ ſi aliud nihil efficerent præter utilitatem communis boni & ſimultatis finem, in egregiam ſaltem quamdam ac jocundam conciliationem fractæ jam diu benevolentiæ, in redintegrationem alienorum animorum ab illis qui huic tam honeſtæ rei pertinacius adverſantur, magno cum ho- A nore maxime verentium contumeliam, laudemque excederent. Verum cum nos ſancta ſcriptura diligenter admoneat, ubi non eſt auditus, ne effundas ſermonem contra ictum fulminis fruſtra conari, hominis eſt qui velit ſtultitiæ ſuæ quamplurimos domeſticos facere. Hæc cum affini tuo, patre meo ex Laude vetuſto abbate ſi ipſe in præſentia poſſem conferre, qui quod tu cupis, ipſe quoque exoptat, & tu itidem cum illo ſponte forſitan in meam ſententiam veniretis. Vale ex Buſto arſitio agri Inſubrium die xx. Maii MCCCCXLV. Dum illic pro noſtro more prædicando circumeuntes tuæ B nos forte litteræ comperiſſent, ad Comenſem deinde civitatem celeriter profecturos Vale iterum ac pro nobis ora.

EPISTOLA XX.
ad F. Antonium Raudenſem profeſſorem theologiæ & communis religionis.

Nihil nocet ad virtutem humili loco naſci.

Ne falſo forſitan arbitreris, Raudenſis pater, vel generis tui vel loci objici a me tibi temere & inſolenter atque injurioſe C humilitatem, hæc tibi lætus quidem, ac non tam ſerio quam joco renuncianda conſtitui. Quæ ipſa, opinor, tamquam de amore in te meo de prompta, amica ac veraci interpretatione conſcribis. Nam is es, qui ſicut pro ſolerti ingenio graviter dicta dijudices, ita quoque per animi lenitatem facetus & gratus ſales ac jocos honeſtæ humanitatis & qui a religionis ſeveritate minus abhorreant, nullo ſtudio contentionis accipias.

Quod ſtolidi quidam homines, & non tam Stoïca duritie quam plebeia ruſticitate notabiles, nec tam Catoniana gravitate con- D diti, immo inconditi prorſus atque inepti, quam Neroniana crudelitate cruenti, cum nihil humanum ſapiant, multa atque majora & tumentis animi, & ventoſæ jactantiæ argumenta moleſta nimis ſuperbia præ ſe ferunt. Cum quibus nec vitam ducendam, nec jura amicitiæ, nec ſigna benevolentiæ communicanda exiſtimem; colloqui dico, & corridere, & viciſſim benivole obſequi, ſimul legere libros dulciloquos, ſimul nugari, & ſimul honeſtari, diſſentire interdum ſine odio, tamquam ipſe homo ſecum, atque ipſa rariſſima diſſenſione condire plu- E rimas conſenſiones, docere aliquid invicem, aut diſcere ab invicem, deſiderare abſentes cum moleſtia, ſuſpicere venientes cum lætitia. Quibus ex rebus ac ſignis, uti noſtri majores tradunt, a corde amicorum per os, per linguam, per oculos, perque mille motus gratiſſimos, tamquam unus multorum per benevolentiam conflatur mutua ac vera amicitia animus. A quibus cum ruſtici amores, & utinam etiam amatores lon-

Digitized by Google

ge abſint, oportere eos arbitror in ſua duritie ac ruſticitate relinqui; quod ad amoris argumenta, & amicitiæ manſuetudinem attinet, etſi oratione juvandi, & cum patiuntur doctrinis ac moribus excolendi, & cum eguerint ope chriſtiana alendi ſint.

At vero, Raudenſis, ut propoſita proſequamur, tu quidem melle humanitatis reſperſus es. Jam me audias jocunda narrantem. Cum abs te primum ex Mediolano diſceſſimus, hoſpites tuos illa tua nos eo die antemeridianum excepit; illa tua, inquam, nos pranſuros excepit; quid dicam? illa tua ſive urbs clara Raudenſis, ſive colonia ingens, ſive oppidum inſigne, ſive caſtellum peramœnum. Abſit vero me quandoque audere dicere villam, aut quam vulgo Inſubres tui vocant caſſinam; quæ ipſa patrio more noſtræ Etruſcæ provinciæ, capanna potius vocaretur. Sed rectius nos, arbitror, erimus cuncta complexi, & omnem proprie atque accommodate & latine dicendi abſolvemus proculdubio controverſiam, ſi Inſubrenſem agrum, aut, quod verius eſt, Inſubrenſis agri partem, atque eam perpuſillam dixerimus; quemadmodum & agrum verbi cauſa Veronenſem aut Veranum, aut Picenum, aut de his ipſis agris cuncta appellare ſolemus, quæ ad privatos civium focos atque ad ſuburbana rura, licet latius porrecta, pertineant.

Illic itaque primum paulum a defenſione itineris recreati, magnam revera ac ſerio tam publice, quam private, & ab omnibus & a ſingulis ſumus humanitatem experti. Sed & nos illis vicem gratiæ rependentes, ſumma attentione ad divina capeſcenda, quæ pro tempore eſſemus dicturi, pariter a villis atque ex adjacentibus caſtellis magno conventu & ſumma frequentia pariter commeantibus, id quod Chriſtus erogandum tribuit, promte & hilariter impartivimus. Ibi vero ſumus ſomno ſimul & annona recreati; memoria & ſermone multa cum jocunditate de te habito. En corridentes, aiebamus, locum, quem Raudenſis noſtri majores ſumma cum laude inſtituerunt; en agrum non ubi natus, non ubi educatus eſt Raudenſis, abſit. Nam quis hoc ſanus ſentiat? Sed en potius unde illi, ſi grammatici dici ſinant, grande cognomen eſt, ut merito Raudenſis vocetur.

Alii quidam inter nos erant, qui rei admiratione promoti, & loquendi paulo ſive facetiores, ſive liberiores quam parciores, in tantum licentiæ erumpere poſſent, ut dicerent. Hic potius locus inſigniſſimus eſt cenſendus, unde Raudenſis ille noſter, vir honoratus, non minor in civibus ſit; ne illi convicium aliquod objectemus; ſed plane major in ruſticis honorabiliter dici queat. Tum vero, oro te, quis riſus exortus eſt? quæ omnium acclamatio?

At vero ego his longe majora ad te altius meditatus, alia fuere, inquam, quæ Raudenſi nomen celebre peperere; cognita probitas, eximia animi virtus, eruditio litterarum & eloquentiæ ſplendor. Nam plerique ſæpe etſi præclara proſapia majorum exorti, atque urbium ſuarum claritate in media ipſa ſua civitate inſignes habiti ſunt, in omni tamen vitiorum genere ſemper impune verſati, patriam ſuam prius ingenti ſcelere factorum tanquam inſigni nota ignominioſam fecere. Contra multæ indoles animorum egregiæ in his qui abjectis nedum humilibus & loco & ſanguine procreati ſunt; aut præſtantia morum, aut dicendi ac ſcribendi gloria, aut rebus virtute præclara maximis geſtis, opinione nominis de illis eximia genita, ac fama fulgentiore profecta, immortalem ſuæ patriæ gloriam paraverunt, illuſtrato paſſim ſuæ nativitatis oppidulo, cujus ante eos ne nomen quidem ſonuerat, ut non dicam quod ulla origo claritatis ornaverat.

Itaque dandam potius eſſe litteris operam, vacandum eſſe virtutibus, extimandum nos non noſtri cauſa, ſed reipublicæ eſſe natos, neque plus otio noſtro quam communi utilitati proſpiciendum. Si qua vero pro Chriſtiana religione aliquando recte geſſerimus, ad Deum noſtrum immortalem, optimum, maximum, benivola gratificatione & grata benevolentia referendum; cujus & nutu, & ditione omnia gubernantur. Tum nobis opifex ille Deus, optime quidem de ſe meritis, immo vero pro ſua ſumma pietate, propenſa etiam noſtra in illum voluntate, tute in ſe meritoque ſperantibus, illud tandem efficiet, ut gloria nos ſui nominis, ſed per humilitatem minus a nobis quæſita ſequatur. Patriam vero terrenæ noſtræ nativitatis, diluta vilitate opinionis, honore ſummo pariter perenniter provehat. Decus quoque illuſtris jam effectæ familiæ noſtræ felicitate donabit, atque, quod ſemper in primis optandum eſt, in ordinem nos illum cœli ampliſſimum ereptos ſæculo; cujus longa vita quotidiana mors eſt, cum laurea ſanctorum, noſtris tamen ingentibus parta periculis, ad gloriam ſupernorum civium, & ad immortalem ſenatum lætos transferet triumphantes. Nec tum nobis officiet ignobilitas hujuſce temporaneæ noſtræ ad modicum patriæ; immo vero omnis iſta aut mundi hujus peregrinatio, aut parentum humilitas nihil certe nocebit, quibus erit patria cœlum, & pater Deus, magiſter Chriſtus, mater illa Maria, regia Virgo, ac Regina cœlorum, concives angeli, & fratres & ſocii beatiſſimorum hominum cœtus. Tunc, mi Antoni erimus veri Jeroſolymitæ magis quam, veri Quirites. Ciceroni tamen illi tuo, homini quidem conſulari, atque uni ex illis non Hie-

Digitized by Google

A rosolymæ civibus, ſed magnæ Romæ Quiritibus, humilitas & loci & generis ab inimicis & invidis in probum objecta eſt; qui tamen ut ſæpe alias, ſicut de ceteris rebus ventoſiſſime jactitat; & genus ſuum & patriam illuſtraverit. Sed ut potius divina dicamus, Salvator noſter, qui & Galilæus & fabri filius per Judæorum impudentiam dictus eſt, Bethleemitica rura nativitate delegit, & ſaxum humilis diverſorii illuſtriſſimum orbis terrarum monumentum effecit; ne locorum in quibus naſcimur ulla nos depreſſio faceret aliquando merentes.

Placuit mihi tecum, Raudenſis, his paucis primum ludere. B Numquam enim ad te meas ullas litteras ſcripſiſſe me recolo. Hæc vero epiſtola & initium fuerit mihi multa demum ad te dictandi, & tibi caput deinceps vel tua ad me ſcribendi, vel, quod poſtremæ humanitatis eſt, pro jure poſtulationis meæ claro ſuo eloquio plurima rependendi: qui tua ad me dictanda poſcere quam reſpondenda repoſcere mallem. Opto tamen & oro, ut eum nobis vitæ curſum præcipuis meritis divinitus comparemus, quo nobis Raudenſi ac Sarthianenſi ſive oppidis, ſive, quod aliud nuncupare potius nativi- C tatis noſtræ terras volueris, tam ingentibus ac perpetuo fruendis bonis intereſſe contingat. Vale. Ex Galarata pridie calendas Julias, milleſimo quadringenteſimo quadrageſimo quinto, cum per imbecillitatem corporis a prædicandi munere biduo vacarem. Iterum vale.

EPISTOLA XXI.
ad clariſſimum virum D. Franciſcum Barbarum Venetum.

Reconciliati Brixienſes, optant Veneti ſenatus D *conſulto firmari quæ ſtatuerant.*

ANnus octavus nunc agitur, humaniſſime Barbare, ſi non me fallit oblivio, quo me tum præſes Brixienſis ſummo illuc ſtudio vocare curaſti, ut populum & homines, quos bellicoſiſſimos nominabas, & ut quiſquam adjiceret, periculoſa ſimultate invicem diffidentes, ad pacis atque concordiæ unitatem noſtro quidem ſatu, ſed Dei incremento per evangelica documenta revocaremus. Verum quod intercepto itinere noſtro eo tempore fieri per varias occaſiones non potuit; idipſum in hanc diem Chriſti E Domini mira ſapientia ſalubriter diſtulit. Et ecce pene in his omnibus, qui majores civitatis & natu & auctoritate habentur, ut miraculum præſtantius putes, is animus divinitus, atque ea mens eſt, ut omnes præter reprobos, qui perpauci ſunt, cum fratribus conciliari vehementiſſime expetant; ſed ne aliquando ipſa malitia paucorum coactos ſemel in amicitiam per inſolentiam ac levitatem diſpertiatur: optant ex Veneti ſenatuſconſulto, quæ majore ex parte ſtatuerint, immortalis firmitatis ſententia roborari. Oro igitur te ut honeſtiſſimæ cauſæ tanti ponderis velis adeſſe: quam iſte perlator, qui tibi, ut aſſerit, notiſſimus eſt, diligentius explicabit. Ex Brixia v. idus Januarii 1446.

EPISTOLA XXII.
ad Blondum Forolivienſem.

Commendat illi apud pontificem quinquaginta nobiles feminas Brixienſes, quæ ſub ſanctæ Claræ titulo, omnibus abdicatis, Deo caſte vivere ſub clauſura devoverant.

LIcet pleraque tot jam per annos exploratæ benevolentiæ argumenta facile me docuerint, Blonde frater, quantam ad recte gerendæ vitæ ſtudia, ſi quis ad ea flagrat, favore mirabili ſoleas adhibere ſolertiam, atque ideo non opus habeas, cum honeſta expoſceris, ullis ad ea explenda exhortationis noſtræ calcaribus incitari; non deſinam tamen rem tibi perjocundam brevi exponere, cujus ſobria voluptate caſte affectus, agas etiam jocundius quod acturus fuiſſes longe minore occaſione ſine ullo dubio feſtinatius. Et quidem quod attinet ad ſacratæ Deo pudicitiæ grande propoſitum, ut quod dicere inſtitui explicem, nequaquam paucæ populi Brixienſis, quem quotidie commoneo, quambene hic vivant, ut poſt hanc vitam vivere illos etiam beate contingat; cum nobiles & graves tum vero caſtiſſimæ ad quinquaginta & eo amplius feminæ ſeſe Domino ferventius devoverunt: Quæ ut ipſæ ſpiritu ſublimiore perfuſæ, & ut bona ſpe eſſe nos convenit, majore in dies Dei gratia imbuendæ, cupiunt terrenis facultatibus & illecebris abdicatis; quo cœleſtia poſtremo ſolatia ſibi conquirant, a ſeculo tumultuante concluſæ, Chriſto tam ſponſo quam Domino ſub inſigni titulo ſanctæ Claræ ſinceriter militare. Verum quia id niſi apoſtolica auctoritate prælata non queunt efficere, mitto in præſentia ad ſanctitatem EUGENII papæ beatiſſimi duos fratres, ut illius præſidio fructuoſa in futurum opera pariant, quæ corde & animo hactenus propoſitum pepererunt. Quare majorem in modum, atque in primis, Blonde Flavie, abs te peto, ut ſolitum erga nos ſtudium tuum pro jure communis benevolentiæ noſtræ, etiam illis adhibeas, ne ulla diuturnioris moræ noxia tandem & cauſæ & nobis intercapedo illud forte efficiat, ut ſe tam honeſtæ rei aliqua ex parte culpanda negligentia intermiſceat, quo fiat, ut negotium de quo ſcribimus, tardius expeditum damnoſa jactura longius protrahatur. Vale in Domino. Ex Brixia xx. Januarii 1446.

Digitized by Google

EPISTOLA XXIII.

Gregorii Conraraici Veneti Romanæ eccleſiæ protonotarii, ad Cæciliam virginem de fugiendo ſæculo.

NUper cum illuſtrem feminam genitricem tuam Florentiæ viſitaſſem, pauca quædam prælocuti, in ſancti propoſiti tui incidimus mentionem; quod repudiatis terrenis nuptiis, cœleſtem ſponſum elegeris, & ſpreto calcatoque ſeculo, ad monaſterium tota cordis intentione ſuſpires: tantum tibi obſtare voluntatem patris adverſam, non dicam enim parentum [familiam] nam ipſa, ut omnis ſanctimoniæ ſpeculum, mavult te ſponſam Chriſti cernere, quam de carne tua ſobolem expectare: & in hoc te plus diligit, & virum ſuperat vigore animi, qui muliebri in ſexu mollior eſſe conſuevit. Gratias egi Deo noſtro, a quo omne datum optimum & omne donum perfectum, laudavi propoſitum tuum, dixi ſperare, hoc non ſolum ad ſalutem animæ tuæ pertinere; ſed & plurimarum virginum, quæ tam claro inuſitatoque exemplo, ad frugem melioris vitæ trahentur. Quin tu igitur, inquit præceptor noſter Victorinus (aſſiſtebat namque illacrymans præ gaudio, ut ſolet) Ceciliæ noſtræ aliquid ſcribere. Eſt enim ſtilus tuus ad hujuſmodi exhortationes non inefficax. Credo hoc pium patrem conjectaſſe ex quadam epiſtola, quam jam fere decennio ad novitium Cartuſianum ſcriptam, ſibi legendam miſi. Sed ô inanes exhortationes meæ, ô vanæ ſpes, ô vana ſtudia hominum: *Niſi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam*, ille ipſe ad ſæculum rediit. ſed abſint querelæ ab exordio noſtri ſermonis, potiuſque propoſitum tuum, quantum Deus donaverit, hac ad te inſtituta oratione adjuvare conemur: quod quidem Victorini monitu non arroganter facimus, rogantes, ut has litteras eadem caritate ſuſcipias, qua ſcribuntur, nec ipſam caritatem de viribus ingenii noſtri mentiaris.

Multi excellentium doctorum religionis Chriſtianæ, qui merito ſanctitatis & doctrinæ clariſſima eccleſiæ lumina extitere, de profectu virginum, de ſtudiis, de moribus, miſſis epiſtolis ad ſacras virgines, ſcriptitarunt. Hinc illæ celebratæ epiſtolæ Hieronymi ad Euſtochium & Demetriadem virgines, & Ambroſii item ad Demetriadem. Multi etiam diverſis tractatibus de ſancta virginitate, de ſervanda continentia, & de utriuſque præſtanti laude diſſeruerunt, ſicut Auguſtinus & Baſilius in eo libro, quem nuper frater Ambroſius in latinum ſermonem vertit, cui pro ſuis bonis meritis rependat Deus in vita beata, multa quidem uti-

A lia ex doctoribus eccleſiaſticis egregie tranſtulit, & plura tranſtuliſſet, ni eum a laboribus humanis immatura mors ſubſtuliſſet. Quid ceteros proſequar? quorum ſcripta partim extant, partim noſtra negligentia perierunt, diſce ex catalogo ſcriptorum eccleſiaſticorum, nihil invenies æque omnium ingeniis & litteris celebratum.

Pro deliciis olim habuerunt ſancti & eloquentiſſimi viri exhortari virgines, ſalutaribus documentis inſtruere, ſanctam laudare virginitatem. Neceſſe etiam fuit de ejus meritis adverſus rabidos hæreticorum latratus diſputare. Ut enim fuerunt quædam monſ-
B tra hominum, quæ de ſancta Trinitate, de ceteriſque divinis & eccleſiaſticis myſteriis impias falſaſque opiniones prodiderunt: ita nonnulli tam proſtituti pudoris, in quibus fuit princeps Jovinianus, ut præponere auſi ſint nuptias virginitati. Quorum impietatem doctores catholici diverſis voluminibus confutarunt. Quidquid ergo de hac re cogitari aut dici poteſt, quidquid de ſacrarum ſcripturarum teſtimoniis afferri, eorum litteris continetur. Quare ſtudioſas virgines omiſſis rivulis, ad eorum fontes delegamus. Quid enim a me meique ſimilibus, id eſt peccatoribus, & divinarum ſcripturarum
C rudibus, addi poſſet in tanta excellentium ſcriptorum copia, auctoritate, præſtantia?

O donum Dei præcipuum, ô Angelis cognata virginitas in matre Virgine, & in Filio Virginis conſecrata! Tu via cæli, tu fuga dæmonum, tu decus animæ, tu ſplendor, tu corona pudicitiæ, tu ſuper pectus Domini recumbis, tu agnum ſequeris, dicente ſcriptura in Apocalypſi S. Johannis: *Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt coinquinati: virgines enim ſunt, hi ſequuntur Agnum quocumque ierit.* In quibus, virgo Chriſti Cæcilia, ne putes feminas præteriri, ſed per virile ſexum utrumque ſignificari. Qua de re cum Dominus in evangelio lo-
D queretur: *Non omnes*, inquit, *capiunt verbum iſtud, ſed quibus datum eſt.* Et pauló poſt: *Qui poteſt capere, capiat.* Et amplius ad Corinthios: *De Virginibus præceptum Domini non habeo. Conſilium autem do. Volo omnes homines eſſe ſicut meipſum.* Et in conſequentibus. *Mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini ſunt, ut ſit ſancta corpore & ſpiritu: quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, ut placeat viro.*

Vides quantum præſtet matrimonio ſancta virginitas; quantum præſtabilius eſt cogitare quæ Domini ſunt, ut ſanctificeris cor-
E pore & ſpiritu, quam quæ mundi, ut placeas viro. Merito igitur prælata nuptiis intemerata virginitas, ut ad tantum bonum cum omni humilitate ſuſpirent; quibus datum eſt magnam Dei miſericordiam hoc tam excellenti munere conſequi. Et ſecundum indulgentiam fragilitati humanæ ad propaga-

Digitized by Google

tionem humani generis conceſſæ nuptiæ, A quarum ſancta virginitas pulcherrimus atque optimus fructus exiſteret. Dicas ergo cum Propheta: *Voluntarie ſacrificabo tibi*, cujus vel eo ſublimius meritum, quod voluntaria oblatio, cum poſſes in nuptias ſecundum indulgentiam declinare, *ſi nupſerit*, inquit, *Virgo, non peccat, tribulationem tamen carnis habebit hujuſmodi.* Vis ſcire cujuſmodi? Audi Domini maledictionem ad Evam: *Multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos. In dolore paries filios, & ſub viri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tibi*: a qua ſententia virgines liberæ ſunt, & pro viris Deo tantum ſubditæ. Ceterum ne videar accuſare naturam, proſequi deſinam nuptiarum moleſtiam, & hujuſmodi ad virginem non ſcribenda, de quibus Maro popularis tuus:

Matri longa decem tulerunt faſtidia menſes.

Quo igitur ſtilum vertam? Laudem ingenuam indolem? Mirer virginem nobiliſſimam in patris principis fortunata domo, in ſummis deliciis educatam, forma corporis eximia, ætate integra, protinus ſæculi pompas, & paratas nuptias abjeciſſe? Nihil voluntatem patris, nihil fratrum & ſponſi adoleſcentis preces valuiſſe? Nihil moviſſe virginis animum mutuas lacrymas, quæ te, ſcio, tamquam mortuam lugent; ut eſt amor hujuſmodi muliercularum inſanus; omnia pro Chriſti amore calcaſſe, magnas inter opes patris pauperem eſſe, inter lautas epulas jejunare, in magnificis ædibus de monaſterio cogitare, ſpectare in ancillis prætioſiores veſtes, & purpuram quam abjeciſti, & ab eiſdem, ut ſunt nonnullæ procaces, humilitatem habitus tui ſuppreſſo cachinno D derideri. Hæc, ut vides, magna Dei dona ſunt, & ornari digna, & rhetorum ampla materia, ſed non ad te ab eccleſiaſtico homine ſcribenda, ſi modo eccleſiaſticum nomen meremur; neque enim noſtri propoſiti eſt panegyricon ad te ſcribere. Si quod fortaſſe de te ad alios ſcribemus, faciemus ut alias virgines excitemus, utque propoſito eximio tuo multarum luxum & petulantiam retundamus.

Verum quoniam nec de officiis virginum, deque ipſa virginitate prolixius, nec tibi de te, id eſt de tuis laudibus ſcripturus ſum, reſtat ut, propoſitis difficultatibus atque periculis doceam te nondum in ſolido fixiſſe pedem; donec procul a monaſterio paterna domo detineris; tamquam ſi per aſpera montium iter ingreſſam coner per plana deducere, unde minus de lapſu formidandum ſit. Quæ quidem magis patri tuo ſcribenda eſſent, ut tandem exoratus, votis tuis acquieſceret, immo ne Spiritui-ſancto adverſaretur. Nam te audio id ipſum miro amore flagrare.

Miror autem virum ſapientiſſimum, cum tibi reſcindere pactas nuptias & virginitate frui permiſerit; non videre ſtudiis tuis contrariam eſſe ſæcularis principis domum, quantumcumque modeſtam. At pater eſt, vult filiam videre, vult alloqui. Sed quis hyeme navigaturus per ſcopulos, per pyratas, cum poſſit tuto hoſpitio credere; & nihil in re ſit, ducere filiam, ſecum tollat; ac non malit procul ſecuram abeſſe, quam in periculis cernere? niſi forte animæ pericula levius tremenda quam corporis. Si diligit, cur filiæ profectum moratur? putatne ſe a filia aut filiam a ſe plus diligi debere? Proteſta- B tur Dominus in evangelio: *Qui amat patrem aut matrem pluſquam me, non eſt me dignus, & qui amat filium aut filiam ſuper me, non eſt me dignus.* Sed nec putet filiam a ſe plus quam a Deo diligi. Quod ſub prætextu nuptiarum propoſito tuo adverſabatur, ſuberat umbra quædam rationis, ſpes nepotum, amplificatio domus, affinitas illuſtris familiæ, repudianda tamen præ virginitatis bono. Cum autem hoc conceſſerit, illud neget quod conſequens erat, ut abjuratis nuptiis, pariter ſæculo renuntiares, non intelligo rationem.

C Si virgines terrenis ſponſis tradendæ, tanta parentum cura a conſpectu virorum arcentur, quanto magis immortale conjugium cum cœleſti ſponſo celebraturæ, a conſpectu ſæculi removendæ. quid facis in ſæculo virgo Deo devota? Si ſponſa Chriſti es, *obliviſcere populum tuum, & domum patris tui.* Illum ſequere qua facilius prehendi poteſt. Natus ad præſepe raro intrat ſuperba palatia. in antiqua caſa pauper Chriſtus quærendus eſt. *Qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt.* Abjeciſti mollia, exi principis domum. Atque non te ad deſerta, non ad locuſtas Johannis voco, ut pilis camelorum veſtiaris, ad monaſterium ubi ſæculi conſpectum fugias.

Eris ergo in paterna domo, & nihil tot ſæcularium rerum turba movebere? Numquid abſcondere poteſt homo ignem in ſinu ſuo, aut ambulare ſuper prunas, & non comburi? Numquid & qui tetigerit picem non inquinabitur ab ea? Heu! *tentatio eſt vita hominis ſuper terram.* Putaſne adverſus carnem indomitum malum nulla nobis luctatio eſt? Audi Apoſtolum. *Video*, inquit, *aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me ſub le-* E *ge peccati.* Caſtigabat itaque Vas electionis corpus ſuum in labore, & ærumna, in vigiliis, fame & ſiti, in jejuniis multis, in frigore & nuditate, ne cum aliis prædicaret, ipſe reprobus efficeretur.

Scio hoc, inquis, ego quoque jejunabo. Non permittere. Mihi crede, Cecilia, pallent ora jejuniis, contrahitur cutis, ſiccatur corpus macie, labant infirmi greſſus. Hæc in te, non expectabuntur, ſed ſi quo caſu pallidula fueris, continuo ſenatus medico-

rum

Digitized by Google

rum citabitur, curſitabunt ancillæ, blandietur nutrix, lectus molliſſimus ſternetur, tu ſuperimponere, tangent arterias medici, cogitantes quomodo parentibus adſtantibus adulentur. Collocuti quidpiam de latere, converſi demum ad patrem tuum, hæc tibi virgo, in quient, nimis jejunat, nimis vigilat, contra regulas Hippocratis, quare laceſſente ſtomacho in febriculam incidit. Interim longum eſt proſequi quibus deliciis fatigaberis, donec potionis aliquid decreverint. Credamus ergo Chironi aut Melampo, & non credamus Samaritano illi, qui percuſſum a latronibus impoſuit in jumentum ſuum, infundens vulneribus oleum & vinum; ſuadenti tollendam crucem, vigilandum, & orandum, ne ſubintret tentatio, nec Apoſtolo dicenti: *Mortificate membra veſtra.* Et, *Bonum eſt homini non manducare carnem, & non bibere vinum.*

Quid faciebas, Hieronyme, in illa vaſta ſolitudine, exuſta ſolis ardoribus cute? Cur tibi ſqualida cutis ſitum Æthiopicæ carnis adduxerat? Cur nuda humo vix oſſa hærentia collidebas? cur aqua calida utebaris, & coctum aliquid accepiſſe timebas? Mens, inquit, deſideriis æſtuabat in frigido corpore, & in homine ſicca jam carne præmortuo ſola libidinum incendia bulliebant. Quid ergo patiemur in deliciis, ſi ſancti viri vitam extrema per omnia ducentes talia patiuntur?

Vocaberis inſuper ad convivia fratrum, jubente patre; obſtabit reverentia ne recuſes, vocabuntur & juvenes, venies, ſedebis media, cœna dubia ponetur. Miniſtrabunt compti adoleſcentes ſingula prælibantes. Spectabis te pro ſpeculo in vaſis aureis, videbis intextas choreas parietibus pendentes, canent tibicines. Aderunt vina varia, epulæ lautiſſimæ, quibus gula diverſa nomina impoſuit. Aderunt puellæ miniſtræ, quæ tibi merum miſceant, quia nec meri miſcendi pro arbitrio tuo tibi facultas erit. Quid facies inter hæc? Scio, oculos demiſſa, vix hæc animæ venena contingere audebis, recordata Daniëlis pueri regias epulas vitantis, & Heliæ aſcendentis in montem, non a lautis conviviis, ſed ab aqua & ſubcineritio pane. Damnas ergo propinquorum convivia, dicat aliquis de clericis fortaſſe illis, quos non pudet murænulam auro coëmere, & eſuriente Chriſto in pauperibus ſuis ante clauſas & ſuperbas fores, luxurioſis conviviis cum ſæcularibus certare, in quorum domos introeas, putes bacchanalia celebrari. Reſpondebo. Veſtra convivia ſemper damno; modeſtiora non damno, ſed timeo. Lege quid ſcriptum ſit de ſancto Job: *Ibant filii ejus, & faciebat convivia per domos unuſquiſque in die ſuo, & mittentes vocabant tres ſorores ſuas, ut comederent & biberent cum eis: cumque in orbem tranſiſſent dies con-*A*vivii, mittebat ad eos Job, & ſanctificabat illos, conſurgenſque diluculo, offerebat holocauſta per ſingulos. Dicebat enim, ne forte peccaverint filii mei.* Timebat igitur prudens pater in conviviis peccata, ſicut alibi ſcriptum eſt: *Melius eſt ire ad domum luctus, quam ad domum convivii.* Neque erant temporibus illis tot inſtrumenta gulæ, tot coquorum artes. Nondum Marcus Apicius, comeſo patrimonio, infame volumen de condiendis cibis ediderat.

Neque hæc dico quod deſideretur in moribus veſtris modeſtia. Novi parentes, novi fratres, novi inſtituta domeſtica, & familiæ diſciplinam, biennio in domo veſtra B eruditus a prima adoleſcentia ſub Victorino præceptore, quo tempore nata es. Sed in domibus principum magnifici apparatus videntur, non ad luxum, ſed ad ſplendorem, & liberalitatem pertinere. Scio a domo illa abeſſe laſciviam veſtium, cantus & verborum obſcœnitatem ab adoleſcentulis & puellis domeſticis, abeſſe procacitatem, & cultus impudicos, adeſſe verecundiam & honeſtatem; ſcurras, paraſitos, pſaltrias, & hujuſmodi humani generis dedecora apud vos locum non habere; quæ in plerisque domibus principum pudet in deliciis haberi, C & domeſtica flagitia ad humanitatem referri. Ceterum quoniam & in bene inſtitutis principum domibus, non indecorum videtur ſaltare ad tibias, choreas ducere, cantare aliquid moliuſcule, hæc quoque in paterna domo ſenties, non dicam videbis. Abſit, ut rear, virginem Deo devotam in tam modeſta domo ad hujuſmodi ſpectanda invitari, quibus non pudet pleroſque mei ordinis intereſſe. De clericis dico. Fuge, virgo Chriſti Cæcilia, fuge, contine oculos, contine aures; fuge, ſi potes, quo ne D cantus neque ſymphonia exaudiri poſſint. Sed in tam magna domo vix poteris.

Patieris præterea garrulas anus, cum in multiloquio peccatum ſit. Patieris nuptarum conſortia, ſpectabis in uxoribus fratrum coronas, aurum, gemmas, & picturatas auri ſub tegmine veſtes. Videbis tumentes uteros. Quid quod & puerperas viſitabis. Nolo enim te ab officiis humanitatis abhorrere, atque aliqua ex ancillis nudum & adhuc rubentem infantem bajulans, en tibi nepotulum, inquiet, & gremio fovendum dabit. Hæc, mihi crede, ſtudiis virginum adver-E ſantur, animum turbant. Cor hominis inſtabile eſt, & a duris ad mollia facilis reductus. *Caro concupiſcit adverſus ſpiritum. Omne quod eſt in mundo concupiſcentia carnis, & concupiſcentia oculorum eſt, ſuperbia vitæ.*

Quod hodie te non flexit, cras movebit. Vertuntur montes, ſtellæ cadunt de cœlo. Aqua rerum molliſſima in longo temporis ſpatio ſaxa pertundit; & tot tentamenta cor

Digitized by Google

virginis non movebunt? Putas diabolum, qui ſoleat montes vertere, & ſtellas de cœlo trahere, id eſt ſanctos viros in peccati ruinam ducere, non carminibus, de quibus dixit Poëta:

Carmina vel cœlo poſſunt deducere lunam;

ſed occultis tentationibus, qui ſtupra & adulteria perſuadere, de unius puellæ, donec in ſæculo fueris matrimonio non ſperare? Heu! quos victor triumphos deduceret ad inferos, ſi ſponſam Chriſto præripere poſſet, & mortali conjugio ſociare, quod Deus avertat.

Nam licet in monaſterio profitendo non te dicaveris, ſcias tamen apud cœleſtem ſponſum, qui videt in occulto cordis ratum mentis tuæ votum, & propoſitum manere. Unde enim tanta conſtantia contra voluntatem patris, niſi virginitatis votum animo non leviter concepiſſes? quam conſtantiam pater tuus cœleſtis ſuggerebat adverſus patrem carnis tuæ, cujus animum flexit in partem præcipuam votorum tuorum, ut quod reſtat ab eo crebris orationibus flagitares. Scriptum eſt quippe: *Cor regis in manu Dei.* Miſiſti manum ad aratrum, ne retroſpexeris. Memento uxoris Loth, quæ cum virum ſequens caſus omnes evaſiſſet, immemor... & animo victa, non potuit oculos ab ardenti Sodoma continere, magnum documentum poſteris præbitura. Fugiſti e mediis nuptiis quaſi ex incendio in montem virginitatis, ne reſpexeris ſæculum.

Quot credis ſanctas virgines tuo exemplo excitaſſe? quot te monaſteria a Domino votis aſſiduis petere? Felices vocant, quas tuo conſortio Dominus dignabitur. Quod ſi de nuptiis audirent: primo non crederent, deinde converſæ in lacrymas, quibus te lamentis deplorarent? dicerent ſæculi homines, te non nuptias olim, ſed ſponſum repudiaſſe.

Eia igitur, Chriſti tyruncula, roga Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ut mentem patris tui flectat; qui, orante olim Cæcilia virgine & martyre ſua, quam tu nomine & virginitatis titulo reddis, ſponſum ardentem in concupiſcentiam carnis ejus a nuptiis ad baptiſmi gratiam & martyrium revocavit. Implora auxilium clementiſſimæ matris Dei ſemper Virginis MARIÆ, nullis libentius precibus annuentis, quam his quæ teneræ virginitati præſidium implorant. Et genubus patris tui advoluta, loquere confidenter: rogo te, pater, per ſi qua eſt tibi cura meæ ſalutis, per ſpem melioris vitæ, per caritatem qua dilexit nos Deus, mittens filium ſuum in redemtionem animarum, ne tam diu filiam tuam inter ſyrenas ſæculi periclitari velis. Cur igitur his oculis, quibus Chriſtum videre deſidero, tot ſæcularis vitæ blandimenta conſpicio? Si te e rebus humanis ſublato, monaſterium petitura ſum, cur non

A potius incolumi & volente peto? ſi me mortali conjugio longa trans maria deſpondiſſes, mitteres profecto in remotas terras filiam numquam viſurus. Nunc quia ad cœleſtem ſponſum feſtino, piget muro tantum & parietibus ſeparari. Una in urbe, ſi ita viſerimus, iiſdem mœnibus claudemus. Habes hujus vitæ ſolatia, conjugem, filios, nurus, nepotes. Aliam ſororem meam ſæculo tradidiſti; ex qua quoniam vita ceſſit, reſtat tibi dulcis nepotulus. Inter tot cara pignora quid una deſideror? quid in vita detineor? cur mihi cellula & humilis familiæ Chriſti pauper menſa invidetur? Sine illuc B proficiſcar, unde facilius preces filiæ tuæ pro te jugiter oraturæ, aures divinæ majeſtatis attingant. Ceterum, ſi me audies, dotem pactam terrenis nuptiis Chriſto reddens, in cœleſtes theſauros recondens, pauperibus erogabo.

His & hujuſmodi rationibus, ſpero patrem tuum (neque enim ferreus eſt) flecti poſſe. Adhibe precibus tuis ſociam genitricem tuam, adhibe & Victorinum, & has litterulas meas, ſi quid momenti habituras exiſtimaveris. Quod ſi flecti non poſſit, maneam? an abeam clam patre, quia Mantuæ, ipſo nolente, in monaſterium admitti C nequeo? Scio propter Deum parentes, patriam & omnia relinquenda, & quoquo modo ad vexillum crucis fugiendum, vel calcato patre, nedum clam & ignorante, ſi neceſſe ſit. Sed quod incunctanter ſuaderem robuſtiori ætati, & virili ſexui, non audeo puellæ virgini ſuadere. Parco ætati, parco pudori, parco ſexui. Malo te in paterna domo manere, ne quid ſiniſtri rumoris de ſponſa Chriſti oriatur, neve eximio tuo prætextu religionis diſcant puellæ fugam meditari. Mane potius in domo patris, ſed quantum fieri poteſt, tamquam in monaſterio. D Matrem tuam venerare velut præſidem monaſterii; ſi quid mollius indulxerit materno affectu, humiliter reddita ratione declina. Menſa ſua corpuſculum refice quantum valetudini ſat eſt, tantum etiam ſomno tribue. Cum matre divinis aſſiſte, numquam ſine ea eccleſias aut monaſteria viſe. Ne tibi elegeris ſacerdotem confeſſionis, eum mater eligat. Comites quoque habeas quas ipſa decreverit. Multa mihi monendi curam demit religioſiſſimæ feminæ ſpectata prudentia. Frequenter ora, aſſidua lectione animum E paſce.

Cave ne quid acu pingas in uſum rerum ſæcularium: quin malo te uberius quam tenues ſub tegmine nere, quod mox arguto pectine procures, ut ſemper occupata ſis. Nolo enim te Lydem imitari aut pleraſque virgines ſæculi, quæ niſi ſericum & purpuram & aurum textile vix primoribus digitis attrectare dignantur. Cave ne obtentu nobilitatis, aut virginitatis, aut peritiæ lit-

Digitized by Google

terarum, quod poſtremum in puella noſtri temporis pro mirando habetur, quampiam his dotibus carentem præ te contemnas. Nobilior habeatur quæ magis proficit in lucta ſpirituali, quæ oculis Dei placens, ſibi contemtibilis videatur. Cum talibus humilitate certa. Imperfectiores a te humilitatem diſcant. Nulla ad conſpectum tuum a ceruſſa aut a ſpeculo veniat: cultus in moribus habeantur. Nulla ingenium tuum coram te laudet, & multo minus corporis venuſtatem: nulla te illuſtrem, nulla te dominam vocet, & genu nixa veneretur: nulla inter vos de nuptiis mentio; noverint aliæ quæ nubant, quæ uterum ferant, quibus infantes in cunis vagiant, de quibus ſcribit Apoſtolus: *Otioſæ diſcunt circuire domos, non ſolum autem otioſæ, ſed & verboſæ, & curioſæ loquentes quod non oportet.*

Sit ſermo veſter gravis & modeſtus, de miſerationibus Dei, de ſanctorum gloria, de ſacris virginibus, de conſtantia martyrum, de fide, ſpe & caritate, ceteriſque virtutibus, denique quid ſequi aut vitare debeas, pulcherrima te ſanctorum opuſcula edocebunt, præcipue Hieronymi, ad quorum te mittimus lectionem. Nobis quæ tibi in paterna domo ſervanda ſint ſummatim ſcripſiſſe ſufficiat. Cum vero ad monaſterium veneris, quod materno conſilio eligere debes, ut, Deo propitio, propediem futurum reor, te ſacris diſciplinis imbuendam veteranis virginibus relinquo. Ne expectes, ut interim tibi formulam regularis vitæ depingam, quam ab eiſdem accipies, & legendo poteris per te ipſa, & proficiendo rectius intelligere. Quanto autem tutius ſit in bene inſtitutis monaſteriis, quam in ſæculo degere, potes ex ſupra dictorum comparatione colligere.

Ceterum de commodis vitæ regularis multi ſcripſerunt, & ego ipſe in ſupra memorata epiſtola ad novicium Cartuſianum. O ſi poſſem te, veluti ex Ægypto fugientem, per ſtagna noſtra, tamquam per mare rubrum devehere ad monaſterium ſancti Andreæ, quod Venetiis jam octuageſimo anno ſub Auguſtini regula omnium religioſiſſimum habetur, non timerem perſequentem Pharaonem mergendum cum exercitu ſuo. Bone Jeſu! quales ibi palmites germinant de vinea Domini, quam fertilis gleba paradiſo fructificat? quæ ibi angelorum cuſtodia? quæ conſolatio Spiritus-Sancti? qui animorum in Deum, & qui crebri raptus? quæ lacrymæ? quæ gaudia?

Poſſum hic gentilis meæ Beriolæ memoriam litteris conſecrare, ut ab unius ſanctitate ceteras diſcas. Hæc ex familia noſtra oriunda, inter primas fuit venerabilium Chriſti ancillarum, quæ ipſo in loco ubi nunc monaſterium eſt, antequam regularem vitam profiterentur, coactis patrimoniis hoſpitalitatem exercebant in pauperculas mulieres, in operibus bonis teſtimonium habentes, juxta edictum Apoſtoli: has alebant ut matres, ut ſorores. Eleemoſynas inſuper ab honeſtis domibus petebant.

Beriola ergo cum ab hujuſmodi officio rediret, conſtitit e regione, hoſpitiolum petens, quæritans ſtagnum tranſvehi ut ſolebat. Remigem nullum cum cymba videt, & maturato opus erat. Rejecto itaque ex humeris palliolo, & in morem retiaculi ſuper aquas expanſo, poſt ſignum crucis ſecura conſcendit, & ſic remigio fidei in alteram ripam trajecit. Quid mirum? dextera Domini fecit virtutem. Nihil dubitavit fidelis femina. Sciebat enim Petrum, cum dubitaſſet, cœpiſſe mergi, & a Domino ſuper aquas ambulante reprehenſum.

Reſtat ut tibi ſæcularium litterarum lectionem penitus interdicam maxime poëtarum. Quomodo enim ſæculo renuntiaſſe crediderim, ſi quæ ſunt ſæculi, amas? Quid refert qua ex parte ſæculum diligas? diligis certe ſæculum, ſi ſæculi litteras amas. Danda venia ſæcularibus, ut, rejectis tantum obſcœnis ſcriptoribus, cetera diſcant. Sponſa Chriſti nihil aliud legat quam ſacra volumina, & ſcriptores eccleſiaſticos. Proinde illum tuum dilectum Maronem, vel cum Victorini pace, dimitte. Sume pro eo pſalterium, pro Cicerone evangelium. Crede mihi, expertus dico, ſæculares litteræ ne aliud noceant, animum a divina lectione ſubducunt.

Habes in ſcriptoribus eccleſiaſticis, ſi etiam illud requiris, ſummam eloquentiam. Revolve libros Lactantii, Cypriani, Hilarii, Hieronymi, Ambroſii, Auguſtini, Gregorii, Leonis, Caſſiani, Sulpitii, Bernardi, Salviani quoque, cujus libros de Providentia Dei e concilio Baſileenſi rediens, de Germanorum ergaſtulis in Italiam deportavi. Nonne in his tanta eloquentia, ut ne hujus quoque rei delectatio, ſive mutatio ab ethnicis petenda ſit? Hos igitur lege, & quæ a Græcis doctoribus traducta ſunt, Euſebio, Baſilio, Chryſoſtomo, Athanaſio, & Johanne, cui Climaci nomen inditum; Syrum quoque Ephrem numerare poſſem, & plures præterea, ſi catalogum ſcriptorum eccleſiaſticorum ſcribere inſtituiſſem.

Quid ergo aliena quærimus in tanta noſtrorum, id eſt Chriſtianorum copia? Aliena quoque exiſtimare debes nænias quaſdam & deliramenta ſomniantium, ſicut libellum illum neſcio cujus mulierculæ, qui Speculum animarum ſimplicium inſcribitur. Quibus repudiatis, nil niſi a doctis uſitatum & probatum leges. Habes ſanctorum ſcripta, quibus te oblectes, quibus animum paſcas. Hæc legito. Horum inſuper flores ne pigeat carpere, & pro ædificatione ſimplicium virginum in maternum ſermonem vertere.

Digitized by Google

Sed cum optimos quoſque tibi legendos cenſeam, Auguſtini libros familiarius ediſcas velim. Tanta quippe divini hominis orationis ſuavitas, tanta gratia in edifferendis ſcripturis, tantum acumen in tractandis rebus divinis, tanta undecumque eruditio, tanta ingenii vis, ut miris modis in eo legendo proficere poſſis. Nunc ejus oratio animum tuum ita in cœleſtia erigit, ut oblitus mortalis ſarcinæ, totus in Deum rapiatur. Nunc cor tuum in dulciſſimos lacrymarum fontes liquefacit: nunc amaras pœnitentiæ lacrymas exprimet, nunc cœlum ſperare perſuadebit, nunc gehennam timere coget, nunc delectabit, nunc omnimoda doctrina erudiet. Tot ab eo edita ad ædificationem filiorum eccleſiæ, tot adverſus hæreticos diſputata, tot ex canonicis libris expoſita; ut ſtudioſus lector vix ea omnia percurrere legendo poſſit.

Ceterum quoniam audivi te verſum non ineleganter facere, hoc quoque ſtudium ad religionem & pietatem convertas moneo. Tibi dulce ſit, ſpretis canticis ſæculi, cum pueris Hebræorum cantare Oſanna; & nunc diverſorium Mariæ & Bethleemica rura cunarum Domini conſcia, nunc Jordanis fluenta & aquas, ſuper quas ſiccis pedibus Dominus ambulavit, nunc montem Oliveti & Calvariæ locum, & crucis trophæum, nunc ipſum Dominum portas mortis & vectes inferi confringentem, conſurgentem a mortuis, aſcendentem in cœlum, coactis in numerum verbis celebrare, nunc victorias martyrum dicere, nunc virginum coronas. Habes exempla majorum, qui res eccleſiaſticas & ipſa evangelia carminibus cecinerunt. Damaſus Romanus pontifex, teſte Hieronymo, ſtudio verſuum delectatus eſt; & plerique Græcorum. Noſter Ambroſius dulciſſimos hymnos edidit. Ab re quoque metrica non abhorruiſſe Hilarium argumento ſunt verſiculi, quos filiæ deſtinavit.

Nollem te in hac occaſione poëtas legere, & Probam ingenioſam feminam imitari velle. Sed ſi quid ſcribendi in mentem venerit eorum quæ didiciſti, & quæ tenera ætas, hujuſmodi rebus imbuta, haud facile obliviſci poteſt, non abnuo quin ultro veniente verſum ad rem eccleſiaſticam transferas, ſicut eleganter quidam e noſtris: Chriſte graves hominum ſemper miſerate labores: verſum Virgilii recognoſcas, *Phebe* tamen & *Troiæ* duobus nominibus immutatis. Et ego ipſe: Gentis humanæ pater & redemtor, ſumſi ex carmine Horatii paulum immutato, ut Chriſtum ſignificantius denotarem.

Atque utinam hoc exemplo cetera feciſſem; ſed me in adoleſcentia ſæcularibus ſtudiis florentem ingens & inſanus poëtarum amor invaſerat. Nullum diem poteram ſine Virgilio ducere. Verſus quotidie plurimos ad ejus exemplar fingebam. Tenebat ſpes Victorinum quaſi alter Maro futurus eſſem. Erat per ea tempora miræ indolis puer Ludovicus Feltrenſis, quem Victorinus pro filio educaverat, qui mecum eodem ſtudio flagrabat. Hunc ego puerum pro amore diligebam; malebam tamen eum ceteris ſtudiis excellere; verſum ſibi invidebam: nam ut ego plurima invenire facilius poteram, ita ille pauca difficulter inventa elegantius dicere. Itaque cum me caractere illo ſuperatum viderem, ne faterer tamen; & ſecundum locum pro typo ſuperbiæ pati non poſſem, cœpi ſtilum ad alia poëtandi genera convertere.

Scripſi Prognem tragœdiam anno ætatis meæ decimo octavo; quam poſtquam edidi, nihil non ſperavit de me Victorinus. Cadebant legenti ubertim lacrymæ; & dum ſcripſi & dum adhuc Mantuæ eſſem, ſtilo ſatirico libellum de educandis & erudiendis liberis, deinde diverſis in locis diſtractus ſatiras ſex, & carmen lyricum ad Martinum papam quintum: quo ſuadente, clericalem vitam agere inſtitui: poſtea vero ad eccleſiaſtica converſus, multa legi, pauca ſcribere potui. Ita demum a Romanæ curiæ fluctibus quartum decimum poſt annum rediens, collectis ingenii viribus, tamquam naufragis mercibus, pergam lucrum exequi cum fœnore & damna retroacti temporis reparare.

Quorſum hæc tam multa de me, ut intelligas me per ſpinas, & tribulos ſæcularium litterarum, quos tibi tanta cura diſſuadeo, tranſiſſe. unde vix diſciſſa tunica, & vulneribus plenus evadens, ad divinæ lectionis medicamenta confugio.

Tu quoque, virgo Chriſti Cæcilia, quære Dominum per prata ſcripturarum. Dicit enim: *Ego flos campi & lilium convallium.* Leva oculos tuos in montes, unde veniat auxilium tibi. Non tibi exanimatus in ſepulchro quærendus eſt. Aſcendit in cœlum; ſedet ad dexteram Dei Patris. Ibi quærendus; ibi quantum potes mente habita, *Ubi theſaurus tuus, ibi & cor tuum*, donec peracto vitæ hujus curriculo, te in cœleſtem patriam lætus accipiat, ſicut dixit: *Ubi ego ſum, illic & miniſter meus erit.* Si miniſter, quanto magis ſponſa? Ipſum ergo dilige ex toto corde tuo, & ex tota anima tua ipſum exopta, in ipſo quieſce. De lege ejus meditare die ac nocte, quære faciem ejus ſemper; denique ſancta corpore & ſpiritu ad eum venire ſtude, ut ſponſam cum veſte nuptiali recognoſcens, cœleſti menſæ diſcumbere faciat, cum ſanctarum virginum choris, quæ Agnum immaculatum merito virginitatis conſequi familiarius meruerunt.

Hæc habui, optima virgo, quæ tibi de inopia ſtudiorum meorum primus offerrem. Erunt alii, quorum ingenia theſauris eccle-

Digitized by Google

ſiæ credunt, qui meo forſan exemplo nomen tuum celebrent, & uberiori copia ad te ſcribant, quaſi ad alteram noſtri temporis Demetriadem. Vale in Domino, & ſi quid in his litteris placet, rationibus rependæ. Florentiæ nonis Auguſti.

SAXOLI PRATENSIS AD LEONARDUM DATHUM EPISTOLA.

SAxolus Pratenſis Leonardo Datho ſal. P. D.

Provocatus a quodam utriuſque noſtrum, ut arbitror, amiciſſimo, cujus mentionem nominatim nullam facio, ejus exiſtimationi conſulens, ſcripſi nuper de Victorini Feltrenſis magiſtri mei vita & diſciplina, nec eam hiſtorico vel oratorio more & modo, quorum, ut noſti, munus obire, ipſis etiam elegantiſſimis, atque eruditiſſimis longe difficillimum eſſe ſolet, nedum mihi qui vix ſuſpicor quid ſit latine loqui. Satisfacere amico tantum quoquo modo poſſem, ceteriſque virtutis & humanitatis ſtudioſis adoleſcentulis monſtrare quaſi fontem volui, unde quæ caperent facile exhaurire poſſent. Lucubratiunculam igitur ad te mitto, ut eam, ſi videbitur, proferas, oſtentes, legendam des; nec omnibus tamen: nam politiſſimi iſti & urbaniſſimi noſtrum hoc oppidanum, rude, atque, ne dicam, Pratenſe dicendi genus, fortaſſe non injuria aſpernantur. Ab illis quoque legi non curo, qui ætatem ſuam omnem in aucupandis verbulis conſumere decreverunt: quique ipſa cum in ſcribendo componendoque inſulſi diſſoluti juxta ac diſſipati reperiuntur. Eorum tamen neſcio quo pacto tam putidum ſit faſtidioſumque judicium: ut legere nil queant, cujus non ſint verba expenſa atque examinata ponderibus, ad perpendiculum directa, & coagmentata ſingula.

Ad eos enim, quæſo, mea ſit oratio, qui cum verborum vim delectumque guſtaverint; his non contenti, ipſam eloquentiæ magiſtram ſapientiam adjungere concupiſcant; quam quiſque mediocri vir ingenio præditus, hanc Victorini diſciplinæ viam & rationem ingreſſus, proculdubio conſequetur. En illa qua Græci veteres & noſtri educati atque inſtituti memoriam ſui nominis immortalem reddiderunt. Hanc utinam expetant cives noſtri, ingenia quorum (bona venia ceteri me audiant) ad omnem humanitatem vel ex omnibus ſint aptiſſima. Nam cum in toto terrarum orbe penitus extinctum atque deletum nomen ac ſemen eſſet poëtarum; in noſtra patria poëtæ duo ſubito extiterunt, Danthes, Franciſcus Petrarcha: bonis artibus omnibus, quantum temporibus illis ſine Græcis litteris effici potuit, inſtructiſſimi. Cumque ſuccum illum veterem dicendi Romanum Gothica jam barbaries inquinaſſet, noſtri primum ad ſanitatem priſtinam revocare conati ſunt, Boccacius, Colucius; hos deinceps ſubſecuti ceteri, qui cum viderent ſine Græcarum præſidio litterarum noſtras omnino recuperari non poſſe; illas è Græcia, cum octingenteſimum jam annum exulaſſent, in Italiam primi reduxerunt, effeceruntque, ut & nunc Romane ſcribere pene proprium videatur noſtræ civitatis. Pictores quoque qui cum poëtis quoddam commune vinculum habere videntur; cum Danthe fere duo æquales Gotthus & Angelus floruerunt: in quibus quanta ejus artis ſolertia atque elegantia fuit, ex picturis quæ adhuc in admiratione ſunt omnium, facile apparet, cum ejuſdem temporis reliquorum pro monſtris habeant. Ad hanc vero ætatem ita ſint perfecti atque expoliti in fingendo, pingendo, ut cum veteribus illis Appelle, Protogene, Phidia, Lyſippo contendere poſſe videantur. In reliquis ſtudiis, quæ cum ceteris communia ſunt, medicina, jure civili, quot principes noſtra civitas tulerit, notum eſt.

Quid ſi Victorinianam hanc diſciplinam arripuerint, ſi mathematicas ſcilicet & muſicam, ipſamque artium omnium caput ac fontem philoſophiam cum dicendi arte conjunxerint? non tu oratores quoque in patria aliquando futuros putas? niſi forte ſolutionem linguæ, vocis ſonum, actionem denique totam, ceteraque naturæ dona hominibus noſtris deeſſe dixeris: quæ omnia certe adſunt egregia. Duo hæc modo tollantur magiſtri primum mali, qui cum bonarum artium ſint ipſi expertes, diſcipulos eas ſuos docere non poſſunt: parentes deinde filiorum peſtes, qui turpiſſimis cupiditatibus obcœcati, virtutis ſplendorem videre non poſſunt. Quotus enim quiſque pater eſt hodie, qui liberos ſuos vel ad rhetores vel mathematicos vel philoſophos deducat, ut inde meliores evadant, laudemque & gloriam conſequantur? Litteras bonas oderunt omnes, leges ac medicinam admirantur & amant, ut inſtrumenta videlicet queſtus & pecuniæ commodiſſima. Artium vero ceterarum ſtudium compendiariam eſſe viam ad calamitatem contendunt. Neque hæc tantum imperitæ eſt multitudinis opinio firma, ſed, quod indignius ferendum eſt, phi-

Digitized by Google

loſophi, ipſi, inquam, præceptores ſapientiæ, virtutiſque magiſtri, ad quemvis ſordidiſſimum quæſtum, ſerviſeque officium liberos ſuos potius animum adjungere, quam liberaliſſimis ſtudiis operam dare patiuntur. O miſera tempora! ô ætatem! Quid Leonarde? Dicamne ferream? in qua ſit nihil, niſi molle, languidum atque enervatum? Verum ſtomachando nihil proficimus. Patrum jam ſalus ob vetuſtatem morbi eſt deſperatiſſima.

Moneamus itaque potius hortemurque liberos adoleſcentes virtutis ſtudio ac litterarum incenſos, ut perſuaſum habeant, hujuſmodi parentum voluntati adverſari, ipſam eſſe pietatem, virtutemque colere. Qui ſi me conſulant, eorum non modo ſermonem, ſed tamquam baſiliſci aſpectum quoque devitabunt: ſeque ad Victorinum optimum communemque ſtudiorum omnium parentem conferent, a quo accipientur hoſpitio (mihi credant) adeo liberali, ut patriam & ſuos non admodum deſideraturi ſint. Studiorum præterea eam facultatem habebunt, quammaximam cupient, librorum in primis, & noſtrorum & Græcorum copiam, doctorem non unum modo Victorinum, ſed complures alios idoneos ſane, atque eruditos, cum libuerit audire licebit: qui hæc ipſa oratoria, mathematica, philoſophiam aſſidue legant. Atque ut intelligant græca cum latinis conjungere, quod Cicero ſuo præcepit filio, hic quoque apud nos commodiſſime facere poſſe: nacti ſumus nuper Græcum hominem Theſſalonicenſem Theodorum, cum doctum tum hac ætate in ſua lingua pene principem. Sed invitatos jam ſatis arbitror ſtudioſos; tuum modo eſt, Leonarde, noſtrum a nobis adumbratum Victorinum juventuti proponere ſpectandum atque imitandum. Ad quod, ſi, ut ſpero, excitati erunt nonnulli, de patria uterque noſtrum benemerebitur. Et hæc hactenus. De Johanne autem Aretino tuo, cum valeat ingenio, flagret ſtudio, ametur a Victorino, erudiaturque diligenter, bene ſperare te jubeo. Egoque omnia, ſi non quæ debeo, at certe quæ poſſum, tua cauſa ac gratia ei libentiſſime præſto, præſtituruſque ſum. Vale.

EJUSDEM EPISTOLA ad amicum ſuum.

De Victorini Feltrenſis vita ac diſciplina.

SAxolus Pratenſis ad ſuum.

Ex tot tuis litteris, quas pene infinitas, poſt meum a vobis diſceſſum, ad me miſiſti, nullæ fuerunt non gratiſſimæ & jucundiſſimæ mihi, nullæ quas non ſæpius perlegerem avidiſſime. Verum hæ proximæ quibus ad meas reſcribis, adeo ingratæ injocundæque mihi acciderunt: ut eas vix ſe-

A mel, idque non ſine ſtomacho, legere potuerim, nec mehercle injuria. Scripſeram enim ad te de ſtudiis meis, quorum ducem haberem ſummum doctorem Victorinum Feltrenſem, a quo cum in philoſophia, tum ceteris præclariſſimis artibus Arithmetica, Geometria, Muſica diligentiſſime erudirer; accuſaſti tu me graviſſimis verbis ſane & acerbiſſimis, proditorem deſertoremque meorum appellans, ingratiſſimum in parentes de me optime meritos, quorum cum exiſtimationi etiam mortuorum conſulere deberem, tam impie negligerem, his artibus inſerviens, quæ me meoſque perdituræ ſint. De-
B ploraſti demum ſororum mearum ſolitudinem, orbitatem, interitumque familiæ totius. Hæc tu rhetorice omnia ad tragica, atque, ut ego interpretor, amice & benevole, ſi certe parum conſiderate, illud vero impudentiſſime omnino atque imperitiſſime, quod tam ſpurce in laudatiſſimas ac probatiſſimas artes invectus es, Arithmeticam opificibus relinquendam dicens, Muſicam autem a paſtoribus inventam in montibus primum perfectam, poſtea & conſummatam fuiſſe in lupanaribus a meretriculis, nihilque tam inimicum tamque adverſarium lit-
C terarum ſtudio, quam hanc ipſam affirmans. Addidiſti tertium, quod quidem legens etiam in ſtomacho riſum tenere non potui. Quid hominis ſit ipſe Victorinus, & quænam ratio inſtituendi ſua ignorare te; ſed cum delirare proprium ſit ſenectutis, Victorinuſque id jam ſit ætatis, vereri te [illegible] illi quoque id contingat, meque ſecum una inſanum & delirum faciat. Hanc perverſam & ſtultam in te cadere opinionem eo gravius fero: quod per magnam ætatis tuæ partem in his ſtudiis conſumſeris, quæ nomine ſuo omnium bonarum artium ſcientiam præ ſe ferunt: quod non eſt aliud humanitatis, & ipſa tum humanitatis inſtrumenta
D pervertere ac labefactare conaris? ſic enim a veteribus doctiſſimis Arithmetica, Geometria, Muſica ingenia puerorum in primis imbuebant: hiſque eorum animos inſtrui, informari, affingi ad reliquam humanitatem commodiſſime exiſtimabant. Quod ſi hæc ipſa numquam attigiſti, ex quo minus videre potueris quanta in illis ineſſet utilitas, Ciceronis tamen, quem unum amatis auctoritate ad bene de illis exiſtimandum commoveri debuiſti, cum is de Mathematicis ſemper vel optime ſentiat: præſertim cum
E dicat eas qui tenerent ſolos eſſe a veteribus eruditos appellatos. Nunc vereor ne tantum illius colorem ametis, ſanguinem autem negligatis, ignari nomine ſublato: colorem ipſum omnino jungere & ſtare non poſſe. Quæ cum ita ſint, ſtatui eſſe amoris neceſſitudiniſque noſtræ non pati, quantum in me eſſet, te in tanto errore verſari diutius.

Digitized by Google

Scribam itaque de Victorini mei, quem te ignorare dicis, moribus & vita, idque breviter, ne laudationem facere voluiſſe videar, quod non eſt propoſitum; deque inſtitutis ejus & diſciplina, quæ ita omnia abs te probatum iri exiſtimo, ni forte vitio temporis Circæo quaſi poculo, humanitate omni exuta, in pecudem verſus atque immutatus es, ut Victorinum dicturus ſis, non modo hominem integerrimum, ſanctiſſimum, ſed doctorem etiam prudentiſſimum: unamque ejus eſſe & omnibus diſciplinam directam ad virtutem viam, meque poſthac non accuſaturum, gratulaturum potius, quod in meis turbulentiſſimis tempeſtatibus tantum gubernatorem nanciſci mihi contigerit. Sed jam ipſum Victorinum intuere.

Johannes-Franciſcus Gonzaga princeps, non tam fortuna quam virtute præſtantiſſimus, cujus cum ſapienter ſint dicta & facta pleraque, tum admirandum illud in primis, quod in tanta caligine perditiſſimorum temporum, unus pene eſt numero principum, qui perſpexerit virtutem eſſe unam vel maxime, quæ principem non modo ornare atque illuſtrare, ſed imperium etiam egregie ſtabilire atque munire poſſit: quam cum ipſe conſequi ſemper magnopere ſtuduerit; ſic ut eam quoque filii nanciſcerentur, ſumma cura ac diligentia providit. Accepta enim Victorini conſtante fama virtutum incredibilium, hunc, quacumque ratione & conditione poſſet, ad ſe alliciendum exiſtimavit. Accerſito itaque illo, honorifice & quidquid vellet poſtularet, impetraturus ab eo omnia, ſi veniret. Quid tu eum depactum putas? Aurum quod ſemper contemſit & pro nihilo habuit? attende animum egregium. Ut patrio tantum jure & poteſtate in filios uti poſſet: in ſervoſque libero imperio poſtulavit. Spectans Platonis illud, ſapientia principum beatas eſſe reſpublicas, eamque ut adipiſcerentur illi, effici poſſe videbat, ſi officio ſervire, ſi optimis moribus atque inſtitutis ab ineunte ætate parere didiciſſent.

Quæ quidem ſpes ſapientiſſimum doctorem minime fefellit: etenim cui eſt inauditum Ludovici Gonzagæ, cui Karoli nomen? cum eorum famæ gloriam jam Italia capiat, per quos militaris atque imperatoria virtus illa priſtina reviviſcere videtur. Cum in tanta præſertim armatorum multitudine, pene ſoli fidem ſervare, ſoli hoſtem laceſſere, ſoli officio pro laude nullum vitæ periculum recuſare, ſoli incommoda, difficultates, moleſtias, labores omnes militares fortiter & patienter perferre didicerint: quæ eo admirabiliora videri debent, quod retineri potuerint in tanta ſceleratiſſimorum latronum perfidia, in tanta impuriſſimorum lenonum nequitia, in tanta, inquam, mollitie, ignavia galeatarum meretricum. Quid enim dicam militum? cum in eis militare ſit nihil præter arma, Johanneſque Lucidus Alexanderque frater ita ſunt animo atque ingenio inſtituti, ut augurari vere liceat, eos aliquando bonis artibus magno præſidio atque adjumento futuros. Quid de Cecilia (*a*) dicamus? quæ ita ſit litteris imbuta, ut annumerari jure poſſe videatur inter litteratiſſimas illas Mucias Corneliam Lælii Hortenſiique filiam. Animus vero tanto virtutis robore obvallatus, ut vir potius vel fortiſſimus quam femina dici debeat. Siquidem ætate integra, forma venuſtiſſima, ceteriſque naturæ ac fortunæ muneribus ornatiſſima, his ſpretis contemtiſque omnibus, perpetuam ſibi virginitatem delegerit; in ea ſola ſe oblectans, ſacra aſſidue legendo, in Deo vigilando, orando, in omnibus denique æmulam jam ſe profiteatur acerrimam Ceciliæ illius, cujus tam eſt nobilitata virginitas. Atque hujus laudis nemo ſocium ſe vel comitem Victorino adſcribit. Præceptorem, magiſtrum, pædagogum, educatorem unum habuerunt Victorinum. Hæc cum dixerim, ſatis oſtendiſſe videor præſtantiſſimum ejus ingenium, ſingularemque virtutem, quod ita judicaturum unumquemque non dubito, qui bene norit quid ſit princeps, quamque difficilem habeat ad virtutem aditum.

Sed quoniam è cœno, in quo tam ſordide volutaris, emergere te cupio, explicabo virtutes ſuas paulo latius, atque ab eo in primis exordiar, quod ipſe ſemper in vita primum duxit, cultum dico religionis, in Deumque pietatem: quem quidem ſic colit ille ac veneratur, ut quæ homini Chriſtiano præſcripta ſunt, obſervet omnia diligentiſſime, afflictos conſolando, jacentes excitando, ægrotis medendo, miſeris inopibus opem ferendo, laborantibus denique omnibus, quantum eſt ſitum in ſe, ſuccurrendo. Quæ quidem quotidie ita libenter exercet, quaſi ſibi perſuaſerit univerſum genus humanum ſuam eſſe familiam, ſeque communem natum parentem omnibus. Etenim pupillos, quos partim ipſorum patrum commendatione, partim ſua ſponte defendendos tutandoſque ſuſceperit, ea caritate atque indulgentia tractat, ut parentes amiſiſſe doleant, tantum non ſentiant. Barbaros perſæpe ignotos, quos numquam viderit, è vinculis redimit, veſtit, alit. Quid filiarum collocationes? tanto ſtudio, tanta cura affinitates conciliat, ut majori illum ſollicitudine, quam ſuos affici diceres. In curandis autem ægrotis incredibili eſt præter ceteros diligentia, non medicos ſolum medicinaſque ſuppeditando, ſed ſuam quoque operam illis præbendo, tanta præſentia animi, tanta alacritate vultus, ut languentes ipſi

(*a*) Hæc ipſa eſt de qua ſuperius.

non minus Victorini aſpectu, quam medicorum remediis relevari ſe fateantur.

In erudiendi autem hominis ſtudio & cupiditate, quem huic anteponam? An caupones neſcio quos litterarum? male mererer de meo Victorino, ſi illa in re cum illis comparandum cenſerem. Venentur illi, aucupentur opulentos ac divites, compleant arcam quam cupiunt; hic noſter cum Socrate non conferatur modo, ſed jure & anteponatur. Gratis enim ille tantum juventutem erudiebat; hic non ſolum gratis erudit, ſed in ceteris quoque rebus omnibus præſtat optimi atque indulgentiſſimi parentis officium. At quanta familia? ad XL. plerumque ſumus omnes ſumptu ſuo veſtiti, alti. O miram Victorini liberalitatem, vel magnanimitatem & magnificentiam potius, qui cum glebam habeat nullam, locupletiſſimorum fructuoſiſſimas poſſeſſiones divitiaſque ſuperet: ut vere in eo dici poſſit nihil habentem omnia habere. Pudeat, impudeat beatos iſtos tuos, qui cum montes auri vectigales habeant, litteratum hominem domi otioſum alere gravantur. Ubi eorum extat, qua quotidie gloriantur, magnificentia in equorum & mularum gregibus ſaginandis, quibus quam ſint ipſi quoque ſimiles quis non videt? cum pecudem longe pluris quam hominem faciant. At quo animo, quo vultu ab eo dantur hæc ipſa? tuos iſtos diceres, qui ſi me ſemel ad cœnam invitaverint, vitæ neciſque in me poteſtatem ſuo jure habere arbitrentur. Hic vero officium ipſum non beneficii fructus ſequens, eo, inquam, animo dat, velut nihil dare, vel non tam dare quam accipere videatur.

Quid præterea de ejus fortitudine dicam? qui ſuorum mortes ſibi cariſſimorum ceteraque fortunæ graviſſima vulnera, ita fortiter excipiat, perferat, quaſi nihil ſentiat; injuriaſque non modo inimicorum, ſed vel amiciſſimorum, quos cum erudiſſet, auxiſſet honore, & omni laude cohoneſtaſſet, ſceleratiſſime ingrati ea in eum & dixerint & facere conati ſint, quæ in peſtiferum & capitalem inimicum, cuivis præter illos acerba nimium viſa eſſent. At Victorinus majoribus illos beneficiis proſecutus, probe ſe ultum eſſe exiſtimavit. Ex quo judicari poteſt, quanta ejus animi præſtantia & magnitudo ſit: ſiquidem duo quæ ceteris omnium difficillima videntur, uni Victorino ſint facillima, beneficia a ſe collata, injuriaſque acceptas oblviſci. Quamquam reliquas quoque animi cupiditates ita refrænet & temperet, ut numquam ſit ſui compos: peccantibus interdum, quod neceſſe eſt, ſubiraſcitur, verum ita modice, ut iracundiam ab ipſis Peripateticis tamquam virtutis cotem mutuari videatur. Cum enim ſatis iterum peccaturum perterruiſſe a facinore exiſtimarit, nihil illo exorabilius, nihil mitius

A fieri poteſt. Venerem autem cum ita domitam ac compreſſam habuerit ſemper, quod conſtat ex æqualibus qui cum eo ab ineunte ætate conjunctiſſime vixerunt, ut quod Sophoclem ſenem dicas, reſpondiſſe, Plato hic noſter etiam in ipſo ætatis ardore ſuo jure dicere potuiſſe videatur, ab ea ſe libentiſſime tamquam ab agreſti domino ac furioſo profugere: quod mihi non tam mirum videtur, qui ejus nomen & temperantiam potus & cibi cognoverim, quibus ſublatis, illam frigere dicat Poëta. Victoriniana enim

B menſa nulla vilior, nulla parcior, nulla frugalior. Præterea ſomni parciſſimus, laboris vero omnium, quos quidem ego viderim, patientiſſimus: cum præſertim ſeptuageſimum jam agens annum, ſpatium nullum neque diurnum, neque nocturnum vacuum ſibi relinquat ab opere; pranſus, cœnatus ſubito vel ad legendum, vel ad docendum, vel ad aliquod ſemper officioſum negotium, ſe tamquam in otium conferat. Quin etiam inter prandendum, cœnandum aures ipſas ſine aliqua lectione otioſas eſſe non patitur. Ea autem incommoda quæ plerum-

C que ſenibus accidere ſolent, adeo pauca hunc noſtrum comitantur, ut ei cum Catone majore vere gloriari liceat, vocem, latera, vires ita firmas atque integras habet adhuc, ut paucos de adoleſcentibus videam in tanta contentione eſſe poſſe, qua eſt ille quotidie, ſex horas continuas clariſſima voce legere, ſine ulla corporis offenſione. Sputis non ſalivoſa labia purgamentis cerebri, nares fluentes, cetera quibus ætas illa abundare ſolet, ita raro in eo videre licet, ut cum Xenophontio Cyro Perſarum legibus inſtitutum atque educatum exiſtimares.

D Hæc omnia ſiquidem, ut inquit Cicero, intemperans adoleſcentia effetum corpus tradit ſenectuti, declarant ſuperioremque ætatem traductam eleganter. Vim vero frigoris, caloriſque moleſtias ita patienter tolerat, ut ignem calefaciendi ſe, vel ſolem apricum, aut frigerandi jam gelidas aquas, umbras, ceteraſve amœnitates numquam petat. Infinita hujus modi dici poſſent, ſed præſtringam brevi, voluptates, delectationes, commoda, quibus ceteri carere ſine ſummo de-

E ſiderio non poſſunt, Victorinus quaſi ex quercu natus, ut inquit Homerus, non ſentit, recuſat, reſpuit omnia: omne ſuum otium atque negotium, omnes curæ cogitationeſque in ſublevandis hominibus, in virtute ac bonis artibus excitandis, referuntur ac conſummantur. Atque hæc ipſa præclara, eademque ardua vitæ inſtituta, ita conſtanter graviterque ſervat, ut cum ſextum jam annum domi ſuæ vixerim, numquam illum viderim diſſimilem ſui.

Sed de vita jam ſatis. Nunc diſciplinam tantæ congruentem virtuti attende. Quatuor illa quæ dicuntur ... atque interpretari, pertractare

Digitized by Google

pertractare poëtas & explanare, hiſtorias cognoſcere, accentum certo pronuntiare, diligentiſſime omnia in erudiendo primum adoleſcente proſequenda arbitratur, quæ ut quiſque bene perceperit, ita facile & recte majora cetera aggrediatur. Illis quoque neglectis, fundamento quaſi ſublato, reliqua ſtructio corruat omnis eſt neceſſe. Hinc perſæpe deplorans occaſum interitumque bonarum artium, culpam omnem adſcribit, quia adhuc miſere jacentes non ante excitatum iri exiſtimat, quoad verborum, quæ aſpernantur omnes, diligens cura ſuſcipiatur.

Etenim ad philoſophiam quis hac ætate ſe confert litterarum omnino non ignarus? quis verborum ornatum ipſorum magiſtrorum inſtituto, ut peſtem philoſophiæ, non fugit? quaſi Platonis lingua, ob ſingularem quamdam dicendi præſtantiam, Jovem ipſum ſic græce loqui... aut Ariſtoteles flumen orationis aureum fundere non dicatur, aut Theophraſtus ipſe ab infantia non a divinitate dicendi nomen ſit adeptus? Sed quid ego de orationis elegantia, quæ a Philoſopho noſtro admodum flagitatur, cum penitus & ignorent ipſa mathematica ſine quorum gradibus veteres principes ad philoſophiam aditum nullo pacto cuiquam patere poſſe affirmabant? At hi noſtri graviores hæc ut levia, inepta, nugatoria rejiciunt. Quid? Ariſtotelem ipſum ducem, nonne etiam deſertum habent, cum huic anteponant monſtra illa & portenta, Cerberum, Centiſberum, Occan, Bridan; hiſque auctoribus contendunt nonnulli acutiores hodie in diſſerendo, atque in reliqua philoſophia perſpicienda homines reddi, quam temporibus Ariſtotelis, qui cum ineptiſſime ad ſummam impudentiam ſpectantem turbam garrire didicerint, tum ſtultorum judicio ſapientiæ doctores idonei judicati, domum diſcedunt, ſecum arbitrantes caſtiſſimam virginem Minervam adducere. Cœci illam eſſe non vident Calypſo impudiciſſimam feminam.

Quid medici medicinam pene funditus ſuſtulerunt? ideoque, eo dicam audacius, quod ex Laurentio patre, quem tum Pratenſem Eſculapium appellabas, adoleſcentulus perſæpe eram audire ſolitus (lectitabat enim ſtudioſe veteres illos, Plinium, Caſſum, Cornelium-Celſum, Politiſſimorum verborum ſplendore delector: ſic noſtras tenebras inſcitiamque doleo. Mitto enim quod turpe ſit, quod impudens maxima profiteri, cum hæreas in minimis: illud vero ſicarii atque omnino carnificis, ſalutem hominis tibi commiſſam perdere, quod pleriſque contingat neceſſe perturbationem ac confuſionem verborum. Noſtra amiſimus, græca contaminavimus, barbara barbariſſima reddidimus. Hæc pater meus: cujus quanti judicium faciendum ſit, videant ceteri quæ in arte verſantur.

Juris civilis ſcientia, quæ quondam temporibus optimis ita cum eloquentia conjuncta erat, ut ſine ea manca omnino ac debilis videretur, nonne infantiſſima quoque facta eſt? quis enim litterarum peritus veterum illorum vicem non miſerabilem doleat, cum eorum ornatiſſima ſcripta tam flagitioſe interpretata a barbaris hominibus legat? cum forum, quod antea diſertiſſimorum patronorum vocibus circumſonabat, mutum nunc penitus videat atque elingue. Cum ad eorum eloquentiam audiendam ex univerſa civitate concurſus fieret, nunc audeat nemo præter clientes, quorum de cauſa agitur. Quamquam illi non eloquentiæ ſolum armis inſtructi, ſed reliquarum quoque artium præſidio muniti veniebant in forum. Sic enim Plato, ſic Cicero, juris ipſe conſultiſſimus, juris initia a philoſophia petenda cenſet. Nunc tantum legulei cum neſcio quas formas & libellos edidicerint, cum ſummis illis comparari volunt. Quin etiam nonnullos uſque eo inſaniæ procedere vidi, ut Baldonem, Bartholonem, Azonem, Ciceronem, intelligentia ac juris civilis prudentia anteiſſe Scævolas, Sulpitium, ceteros dicant, per quos ipſum civile jus magis civile fuiſſe videtur. Erant præterea boni non minus quam docti, ſtudebant non tam juri quam juſtitiæ & æquitati; habebatur itaque merito tum juriſconſulti domus tamquam oraculum civitatis, quod cives ſuos & poſſet & vellet opera ac conſilio juvare. Nunc jam complures reperiuntur qui eam cadere malint, quam eorum ſe patrocinio committere.

Theologia nunc reſtat. Illa vero divina philoſophia, quæ ob eamdem quoque cauſam qua ceteræ ita eſt labefactata, ut nullum ſui priſtini ſplendoris ac dignitatis veſtigium retineat. Quem enim veterum theologorum monumenta ornant? quod lumen eloquentiæ non habent? quanta poëtarum cognitio, quanta bonarum artium ſcientia? quanta hiſtoriarum cognitio apparet in illis? Nunc genus quoddam extitit, neſcio an recte dixerimus theologorum, qui cum in concionem convenerint, atque in ducendi exordio clamore atque ululatu templum omne compleverint, deque poëtis, oratoribus, mathematicis, philoſophis ad populum ignariſſime locuti ſunt, functos ſe officio ſantiſſimi oratoris arbitrentur. Quæ profecto tam temere non effutirent, ſi oratores illos optimos & ſanctos viros, quos eorum nemo legit, audire & ſequi vellent, Gregorios, Chryſoſtomum, Ambroſium, Auguſtinum, Baſiliumque in primis & Hieronymum; quorum ſcripta poëtarum verſibus aſperſa ipſas muſas redolere ſentirent. Præſertim cum id ſe facere dicant, auctore Paulo illo magiſtro Gentium, qui multa a Callimacho

Menandro accepta retulerit in epiſtolis ſuis. Quid Nazianzenus Gregorius, abhorruitne a poëtis? cum ipſe bonus quoque poëta fuerit, qui ſacram omnem hiſtoriam elegantiſſimis verſibus expreſſerit: illiuſque ipſius nonne dies & noctes poëma in templis decantatur? Quid enim aliud pſalmi? in quibus etſi interpretis culpa certus numerus apparet nullus, David tamen ea verſibus mandaſſe, poëtamque fuiſſe conſtat, eoque melior ceteris habendus poëta, quo verior fuerit vates. Quid hymnos? nonne a poëtis quoque acceperunt? quid chorus ipſe? qui a gaudio, ut Plato interpretatur, quod charan Græci appellant, nomen accepit? nonne muſarum diverſorium prius fuit? Sed vereor ne quæ ipſi non didicerint, ceteros addiſcere nefas haberi velint. Quam enim eſſent illis convenientius, reliquis utilius, ipſi Deo acceptius, oratorum, poëtarum, philoſophorum ſtudioſos monere, hortarique omnes, ut quidquid boni inde accepiſſent, tandem ad ſacra conferrent, imitarenturque Lactantium & Ciceronis elegantiam orationis & copiam, Philonemque, magnificam illam ac præclaram Platonis granditatem atque amplitudinem ad theologiam traduxerit. Ceteros doctiſſimos ac ſcientiſſimos viros, qui hanc omnem humanitatem, qua erant inſtructiſſimi ſine divinitatis condimento immanitatem quamdam eſſe duxerunt.

Sed jam ad Victorinum a quo quidem neceſſario tam longe digreſſi ſumus, revertamur. Is cauſa morbi, ut dixi, perſpecta, ei medicinam ſtudio omni ac diligentia afferre nititur, atque Virgilium in primis, Homerum, Ciceronem, Demoſthenem adoleſcentibus ediſcendum tradit, quo quaſi lacte puro atque incorrupto imbuti cum fuerint, & ſtomacho jam roboris paulum ac firmitatis acceſſerit, tunc hiſtoricos, poëtas ceteros ut duriuſculos cibos tuto dari poſſe exiſtimat, ſicque in his quatuor illa grammaticorum officia explicat accuratiſſime. Et cum omnis vis loquendi in duas diſtributa ſit partes, Dialecticam & Rethoricam, priorem illam diſſerendi rationem & ſcientiam amplectendam cenſet: reliquarum omnium quaſi interpretem & ducem, atque in ea diligentiſſime exercet adoleſcentes, nec captioſis interrogatiunculis ac fallacibus tortuoſiſque concluſiunculis, quibus tantum hodie ſtudent, aſſuefacit, antequam rem definire, genera diſpertire, ſequentia adjungere, perfecta concludere didicerint: ad ſophiſmata deinde illos deducit, non ut ſophiſtæ evadant veritatis inimici, ſed ut commodius vera ipſa ac falſa diſceptare atque dijudicare poſſint.

Rethorica deinceps, quæ ut etiam Peripateticis placet, ex altera parte reſpondet Dialecticæ, cujus circa contrita illa præcepta exercitationibus declamatoriis aſſidue illos exerceri jubet, fictis ſcilicet cauſis propoſitis forenſibus, popularibus, ſenatoriis. Hanc enim noſti veterum fuiſſe conſuetudinem oratoris inſtituendi, qua cum eſſent domi perbelle aſſuefacti, ad dicendum paratiores ac promptiores in forum, in curiam, in concionem prodirent.

Hanc Mathematica ſequuntur, Arithmetica, Geometria, Aſtrologia, Muſica, quæ jam proprio nomine diſciplinæ appellari videntur, quod hæ ſolæ ex omnibus certe vereque addiſci poſſint. Hic eſt nodus, hoc vinculum illud, cum perſæpe alias a Platone, tum in extremo maxime legum ſuarum laudatum copioſiſſime; quo qui aſtrictus, devinctuſque non fuerit in ceteris, perpetuo vagari & errare cogatur. Hæc aciem animi noſtri caligine corporis obductam, revocant rurſus in lucem: hæc nos jacentes atque humi ſtratos, hæc in ſentinam demerſos eruit, excitat, extollit in cœlum. Sed provehor longius: non enim propoſitum eſt mathematicas ut laudem, quod eſſet infinitum, quas tamen ſi te noſſe cupere intelligam, eas colligendi onus tua cauſa ſuſcipere non gravabor.

Nunc vero de Arithmetica tantum & Muſica abs te tam impie laceratam tacere non poſſum, atque ut ceteras innumerabiles arithmeticæ utilitates omittam, referam unum Platonis, ut intelligas eam opificibus non ſolum prodeſſe, quod tu falſe opinaris, cum dicat ille numerorum ſcientiam tarda atque obtuſa ingenia maxime acuere, acutaque acutiſſima reddere: quod quidem in hominibus Florentinis apertiſſime videre licet; quibus conſenſu omnium datur acumen quoddam ſingulare, quamquam cauſam hujus aſſignent alii continentiam, victus tenuitatem; alii & puritatem cœli, quæ nihil, ſi juvare dixero, faciam impudenter, ſummorum philoſophorum auctoritati repugnans: illud vero impudentius ſane atque arrogantius, ſi cives meos ceteris continentiores, frugalioreſque etiam vivendo eſſe contendero, aut ſi Jovem ipſum affirmavero populum Florentinum unum in terris eximium facere voluiſſe, cui ex omnibus maxime conſuleret atque proſpiceret. Demus hoc ſummo auctore Platone . . . . . . demus hominum induſtriæ, quod merito poſſumus; cum ab ineunte ætate ad extremam ſenectutem dies ac noctes, ſe præter in . . . conterant atque conficiant.

Muſicam inventam a paſtoribus, perfectam poſtea & abſolutam a lænonibus & meretriculis fuiſſe ais. Cur te litterarum omnino ignarum profiteris, cum ſis litteratiſſimus? An tu illam inventum & Dearum donum eſſe non intelligis? quæ ſuo nomine tamquam ſuam propriam certam ſignari atque notari voluerunt. Muſicam a Muſis di-

Digitized by Google

ctam quis non videat? quin etiam doctiſſimi
viri ipſarum beneficio factam arbitrantur, ut
hæc ſola ex omnibus diſciplinis dum addiſ-
citur, in ipſo etiam principio grata, ſuavis, &
jocunda ſit, cum reliquarum voluptas vel
utilitas, ut inquit Varro, in poſt principia
exiſtat cum perfectæ abſolutæque ſunt; in
principiis vero ipſis ineptæ & inſuaves vi-
deantur. Apollinem quoque ad homines de-
tuliſſe, cum & ſcriptis multorum conſtet,
tum ex ſtatua quæ illi in Delphis conſecra-
ta ferebatur, cum dextra manu arcum tene-
ret, ſiniſtra gratias quarum una geſtabat
liram, cytharam altera, tertia ſyringa. Ti-
biis vero ex hominibus Hyagnis primus ce-
ciniſſe, hunc ſecutus Marſyas filius, a quo
ipſe Olympius Phrygius, modum ipſum
Phrygium in Græciam tranſtuliſſe dicitur,
quem eumdem enharmonium genus inve-
niſſe dicat Ariſtoxenus. Cithara autem Am-
phionem in primis ſecundum Apollinem u-
ſum accepimus. Hos poſtea ſubſecuti alii
multi, tum Pytagoras ipſe, qui hanc artem
magnopere expolivit. Deinde ab eo profecti
Timacus Locrenſis, Archytas Tarentinus,
tota illa eruditiſſima familia muſicæ ſtu-
dioſiſſima ſemper fuit: quos imitatus So-
crates fidibus in ſenectute canere didicit,
magiſtro uſus Cono Cytharedo. Piuſque a-
lumnus Plato in id ſtudium unus omnium
maxime incubuit, à Dracone Athenienſi,
Metelloque Agrigentino eruditus. Sed quid
ego ſingulos commemoro? Cum eſſet hoc
adeo commune univerſæ Græciæ, ut qui
neſciret quemadmodum dicit Cicero, non ſa-
tis excultus doctrina putaretur, utebaturque
ea & publice & privatim, pace & bello. Si-
quidem Cretenſes ducem in præliis liram
habuiſſe dicantur, Sparthana quoque illa
graviſſima ac fortiſſima illa ſevera & Stoïca
civitas tibiis incenſa ferebatur in hoſtem.
Hanc tu blanditiis atque illecebris volup-
tatibus pellectam, numeris & modis ſtu-
duiſſe dices? illos tu tot & tantos viros,
Pythagoram & Pithagoreos, Socratem,
Platonem lenones dices? illam tu magiſtram
orbis terræ ſapientiſſimam Athenienſium
civitatem meretriceam appellare audebis?
Recognoſce tandem flagitium tuum, vel,
ut verius dicam, ſcelus admiſſum. Credas
Platoni illi quem Cicero tuus, propterea
quod mentiri neſciat, divinum ſemper ap-
pellat. Is enim hanc a Diis immortalibus no-
bis datam dicit fideliſſimam certiſſimamque
animorum noſtrorum cuſtodem & ducem,
modo educata ſit ut jubet in philoſophiæ
gremio, bene morata, modeſta, pudens,
verecunda; non hæc hujus temporis in-
quinata, impudens, corrupta, atque cor-
ruptrix, quæ de philoſophorum ſententia
& Sparciatarum decreto, è civitatibus tam-
quam rerum publicarum labes exigenda at-
que exterminanda ſit: quamquam hæc ipſa
A multis jam ſæculis ante corrumpi cœpta. Si-
quidem ejus cauſam Plato poëtis adſcribat,
qui pudiciſſimam illam primi in ſcenam tam-
quam inter famoſas adduxerunt: & cujus
antea monarchia tantum fuiſſet, effecta eſt
poſtea, ut illius verbo utar, thetrarchia.

In hujus igitur quadrivii belliſſimum ſa-
luberrimumque diverſorium adoleſcentes
Victorinus liberaliſſime ac jocundiſſime in-
vitandos cenſet, in eoque ſine ulla moleſtia
vel cum omni potius voluptate retinendos,
morem illum eruditiſſimorum Ægytiorum
magnopere probans, qui liberos ſuos in nu-
B meris per ludum exercebant. Serta enim
coronaſque varias ac diſpares, aut phialas
aureas, argenteas, æneas pueri inter ſe vi-
ciſſim certo modo commutabant: atque ita
facile & libenter in eo, quantum magiſtri
volebant, proficiebant. Quod idem quoque
Platoni placet, qui liberum hominem inge-
nue ac liberaliter ſine ulla ſervitute inſti-
tuendum cenſet, nihil aſſeverans in animo,
quod per vim inculcatum ſit, permanere
poſſe diuturnum: quod ſi lubenter illos in
diſciplinis exercueris, facilius etiam, & quod
C maxime quiſque natus aptuſque ſit, vide-
re poſſis. Nunc apud Cerberos vexantur
pueri, quorum non ſolum officiunt ingeniis,
ſed plerumque, quod prudentiſſime cavet
Quintilianus, illos torquendo ipſam pudi-
citiam extorquent.

Hunc demum Victorinus qui confece-
rint curſum, eos philoſophiæ idoneos audi-
tores judicans, in academicum Lyceum, ad
Platonem & Ariſtotelem principes impellit.
Unde ante neminem exire patitur, quam
D eorum omnem philoſophiam diligentiſſime
pertractarint, ſicque a ſe dimiſſos facit, af-
firmans illos, cuicumque ſe arti & diſciplinis
dederint, vel medicinæ, vel juri civili, vel
theologiæ, quidquid de illis & quantum
voluerint, facile conſecuturos.

Hæc cum a me de Victorini vita ſint di-
cta, jure ſpero me cuivis non pecudi conſi-
lium meum probaturum, ad tua flagitata-
que illa facile reſponſurum. Et ſi Saxolus
ſum, at non tamen ſaxeus & ferreus ille
quem me facis. Moveor enim, moveor me-
E moria Pieriæ matris meæ dulciſſimæ, mihi-
que merito ſemper cariſſimæ, quam habue-
rim (quod paucis contingit) meorum ſtu-
diorum adjutricem, ad virtutem quoque
cohortatricem aſſiduam. Moveor optimi viri
Laurentii patris mei laudibus copioſe alis
te ſane collectis. Nec minus amice, ſororum
autem orbitate ac ſolitudine excrucior; non
ſolum moveor, ſed ipſi matri pro ejus ani-
mo in virtutem ac ſuos, ſi antequam a vita
diſcederet, audire contigiſſet, Saxoli ſuum
talem eſſe nactum præceptorem & magi-
ſtrum, illam æquiore animo certe moritu-
ram fuiſſe non dubito. Paternas vero laudes
ipſa virtute partas niſi per virtutem retinea

re tuerique non potero, pecuniamque qua egent illæ: unde conquiram & petam niſi a virtute non video, ni virgulam forte illam divinam quis ſuppeditet. Quare dum Victo- A rinum ipſum virtutis parentem ſequor, ſatis me meorum & voluntati & exiſtimationi & utilitati conſulere arbitror. Vale.

GUARINI VERONENSIS EPISTOLÆ.

EPISTOLA PRIMA ad Ugutionem Abbatienſem.

De mira Alberti eloquentia.

Anno 1447 *Ex mſ. cod. reginæ Suecorum eruit D. Mabillonius.*

GUARINUS Veronenſis, S. P. D. clariſſimo viro Ugutioni Abbatienſi illuſtris Marchionis ſecretario unico.

Quando negotia ita nos diviſos locis reddunt, & invicem ſeparant, ut non detur ora tueri, & vivas audire & reddere voces; litterarum voces inter nos accipere ſaltem dabitur: ut ſic vel mutuam fallamus abſentiam. Voſne nobis invidere debeatis, an vobis nos, qui hoc tempore verſamur in Urbe, fortaſſe dubitandum eſt. Vos namque ſuaviſſimis herbarum & florum odoribus, ac dulciſſimis avicularum cantibus oblectamini: quibus ruris amœnitas ſenſum mentemque demulceat, & mille modis invitet. At nobis vel una gloriari ſuavitate licet, quæ omne delectationis genus exſuperet; illa videlicet philomena cœleſti & cygnea Alberti voce, qua ſimul tot aures implentur, deliniuntur, & quaſi melle inſtillato condiuntur. Quid dicam tubam eamdem, immo verius tonitru? cum terror incutitur, vitia effulminantur, & auditoris conſcientia examinatur. Omitto reliqua. Hodiernus dies præconiorum omnium lauream triumphumque reportavit: quo litteras & diſciplinas extollens, non dicam animavit, & exhortatus eſt, ſed impulit, coëgit, inſtrumentum ad famam, ad decus traxit. Audiſſes vellem, vir inſignis, quot quantoſque fructus ex doctrina orientes collegit, quantum ad virtutes inſtrumentum, ad famam, ad decus, ad gloriam ante oculos poſuit; quantam inde jocunditatem, quantam otii & ſocordiæ fugam, quos honores, dignitates, præfecturas, quem ordinem, quam conditionem in diſciplinarum gradibus diſtribuerit: ut aliæ ancillæ, nonnullæ comites, duces alteræ ſint. Poſtremo ut cunctarum domina & regina ſit ſacrarum litterarum cognitio: ad quam omnium ceterarum vigiliæ, labores, intentio referatur, vel prophetico illo afferente teſtimonio: *Bonitatem & diſciplinam & ſcientiam doce me.* Quas ad res audiſſes, non dico virum lacteo eloquentiæ fonte manantem; ſed fluvium, immo vero:

Flumina jam lactis, jam flumina nectaris ibant.

Non defuerunt antiquorum, veterum, priſcorum, novorum, Gentilium, Hebræorum, Chriſtianorum hominum, principum, re- B gum exempla & teſtimonia, ut effuſis omni cum copia poëtis, oratoribus, hiſtoricis, doctoribus, nova, inaudita, inexpectata teſtimonia veluti Padus inundans eruperit. Quæ oratorum linguæ, quæ juriſconſultorum memoria, quæ præconum facultas tot monita, prohibita, conceſſa, præcepta, interpretata vel comprehenderit, vel repetierit, vel unum in locum collegerit, ut non epiſtolæ, ſed grandis voluminis corpus conficere neceſſe fuerit; cumque id confeceris, plurima tamen reliquiſſe cognoveris? Horas enim quatuor vox illa infracta perſonuit. Cum ne horam quidem oraſſe viſus ſit. Quis C autem reſonantiſſimus prædicator, doctiſſimus lector, acutiſſimus theologus, huic ſancto Dei præconi & pugili comparatus, non cicada, non culex, non mutus exiſtimabitur? Unum huic tam ſolemni officio, tam jocundo muneri, tam memorabili certamini defuit, aëris videlicet ſerenitas: ut divina vox eccleſiæ parietibus includi neſcia, aperto volitaret cœlo. Allacrymabat autem cœlum ipſum, quia mœſtam de hominis diſceſſu vocem nuntiatum iri divinabat, quaſi dehinc muta futura ſit Ferraria, ubi dies octavus illuxerit. Hæ ſunt delectationum urbanarum nobiſcum impartitæ re- D liquiæ. Vos in vicem, ſi quid communicandum habetis, in voluptatis partem vocate. Vale, vir eximie, ac illuſtri principi me commenda. Salvus ſit & Caſella meus. Ferrariæ ſeptimo Maii 1447.

GUARINUS IN FRATREM ALBERTUM.

Quam ſuavis tremulas vincit philomena cicadas,
Cygnea quam raucos excellunt guttura corvos,
Quamque tubis culices tenui conamine ce- E dunt
Tam magnus reliquos ALBERTUS vicerat omnes
Olim præcones: hodie ſed vincitur a ſe.

Digitized by Google

EPISTOLA II.
ad Johannem Pratenſem.

De lectione poëtarum.

Anno 1450. Ex mſ. cod. reginæ Sueciæ eruit D. Mabillonius.

GUARINUS Veronenſis doctiſſimo Dei præconi, fratri Johanni Pratenſi plurimam in Chriſto ſalutem dicit.

Quam neſcia mens hominum ſit mihi ipſi teſtis ſum optimus, qui cum pauperem me hactenus eſſe opinarer, me tuis ex humaniſſimis litteris locupletem jam pridem fuiſſe cognovi. Et quidem ejus generis bonorum quæ nec auferri nec eripi valent, tuæ videlicet caritatis & benevolentiæ, quam tua ex bonitate, & meæ virtutis opinione, utinam non falſa, ortam & educatam eſſe dicis, auctore, ut ſcribis, ſancto, erudito & eloquentiſſimo Jeſu Chriſti tubicine fratre ALBERTO, meo quandoque ſchola quidem diſcipulo, prædicatione vero magiſtro. Talibus, id eſt his ſimilibus placuiſſe viris non infima laus eſt, theſaurusque pretioſiſſimus. Te igitur primum fr. Alberti ductu & auſpicio tum integritate & doctrina extenſis amplexibus, & toto, ut aiunt, pectore accipio, colo, & veneror. Ceterum ad reliquam epiſtolæ tuæ partem reſpondeam necne ſubdubitavi. Tacere enim duri viſum eſt hominis, præſertim cum tua ſim invitatus epiſtola; reſcribere autem doctum exigit hominem, volumenque grandiuſculum. Hinc epiſtolaris brevitas pudorem aliquem loquendi imponit, tecum maxime quem rigidum morum cenſorem populus habet: tuo tamen invitatu ſcribendi vires & animum recipiam, vel ea potiſſimum ratione, quia non pugnandi pervicacia, ſed diſcendi cupiditate ducar, Socratis & Solonis exemplo, quorum alter tanta diſcendi tenebatur induſtria, ut verſibus glorietur γηράσκω ἀεὶ πολλὰ διδασκόμενος id eſt multa diſcendo continue conſeneſco. Socrates autem ætate provectus tractandis fidibus operam dedit, ne in tantis doctrinæ ſuæ divitiis parvula muſicæ acceſſione deſtitueretur. Cum aliis rationibus, tum vitæ tuæ operibus, virum te bonum judico, & egregia integritate præditum, qui niſi ceteros tales eſſe cernas, qualis ipſe ſis, affligeris & præcipuo mœrore torqueris, velut in quorumdam lectione ſcriptorum gentilium, quos adeo non dicam ſpernis & abjicis, ſed abominaris & inſputas, ut execrandos habeas, & publice prædices illorum librarios, lectores, poſſeſſores, venditores, emtores: tantus in ſe regnat Dei zelus Chriſti, ſerve frugi & miniſter ardentiſſime. Plerique mirantur & quærunt quamobrem inter poëtas tuo decreto comburendos, Virgilium quoque ipſum non annumeres. Primum quidem quod non parvæ laſciviæ libidiniſque volumen interſerit, quod juventutem alliciat ad voluptatis illecebras. Dein quod Didonem ſua ætate caſtitatis exemplum, viduitatiſque continentiſſimam cuſtodem, tanta calumnia involverit, ut infamem reginam poſteritas Virgilii carmine perſuaſa, falſo decantet & adulteram; illam tamen poſt Æneam fuiſſe annis ducentis & triginta, vel ſaltem centum & quadraginta rerum ſcriptores affirment. Niſi forte minoris flagitii regalia illa adulteria, quia reginæ Didoni & Æneæ regi vel illicita ipſa licuerint. At contra Juvenalis ſtat ſententia ſeveri imprimis ſatiri.

Omne animi vitium tantum conſpectius in ſe
Crimen habet, quanto qui peccat major habetur.

Eam vero caſtam fuiſſe quam adulteram Virgilius infamat, Hieronymus pater affirmat contra Jovinianum *lib. primo.* Caſta, inquit, mulier Carthaginem condidit. Execremur itaque Virgilium, & igne delendum condemnemus, inquiunt, quem tamen propterea parvuli legunt, ut videlicet poëta magnus, omniumque præclariſſimus atque optimus teneris ebibitus annis, non facile oblivione poſſit aboleri. Tolerabis eos retineri perdiſcique philoſophos, qui omni ratione mundum æternum eſſe conantur aſſerere, contra fidei noſtræ ſententiam, quæ in principio cœlum & terram a Deo creatam fuiſſe prædicat, quaſi pluſquam natura Deus ipſe naturæ dominus non valeat: equidem nonnulla in parte ſic tecum ſentio, vir optime, ut probos, quam tantum doctos, malim homines, cum quidam tam priſcorum quam ætatis noſtræ codices extent, quibus non modo non imbui, ſed ne adhærere quidem adoleſcentes & teneram ætatem conſenſerim. Etenim placet illud in primis apud Plutarchum:

Dum tener eſt gnatus, generoſos inſtrue mores.

Cogitanti vero mihi & omnino quaqua verſum diligenter circumſpicienti litterarum ordinem graduſque diſciplinarum, unus poſtremus ac ſummus homini Chriſtiano finis propoſitus eſſe videtur, cui ſpes ampliſſimæ immortalia præmia pollicentur, ut Deum agnoſcat, agnitum amet, amato fruatur, id eſt illi propter ſeipſum inhæreat. Hunc nobis oſtendit & apertâ promittit dextrâ domina illa præclara diſciplinarum regina theologia, cui reliquæ velut ancillæ, muſæ, artes, doctrinæque ſubſerviunt, obſequuntur & miniſtrant. Sunt quæ veſtes ornent, aliæ capillos concinnent, aliæ linguam, membraque corpuſque diſponunt: ea vero cunctorum ſermones audit, examinat & officioſum poſtulat miniſterium. Si qua herbarum, arborum, fontium, fluviorum, montium, avium, beſtiarum nomina, naturas, formaſque, & urbes atque tempora com-

memorat, libens intelligit, ut quæ ſuæ conducunt excellentiæ, & perfectiſſimæ majeſtati. Hinc effectum eſt, ut qui ad faſtigium ſuæ dignitatis aſpirant, vel minimis ſeſe muniant, alioquin debiles ad ampliſſima conſcenſuri culmina. Nam, ut ſcripturarum parens Hieronymus noſter aſſerit, non ſunt contemnenda quaſi parva ſint, ſine quibus magna conſtare non poſſunt. Hæc frigidiora fortaſſe videntur adduci ſine appoſitione exemplorum. Proinde teſtes quaſi vitæ magiſtri nobis excitandi ſunt. An vero recte? tu pro tua æquitate ac ſapientia judex eris & cenſor, immo vero & magiſter. Soleo magno illos & excellenti ingenio viros, & Chriſtiani populi ductores ante oculos ponere, & eximia quadam admiratione venerabundus proſequi. Illi non ſolum in ſecretis & ſupra hominem reconditis ſcientiis admirandi, ſed in hiſce puſillis ſic diligenter impleti, ut eos vel ſyllabarum vel pedum ratio numeruſque minime fugiat, turpe, credo, exiſtimarunt futurum magnorum exercituum imperatori, ut cum acies multipliciter ſtruere noverit, calcaria tamen locare, gladium criſpare, haſtile torquere neſciat, & expectanti gregario militi ludibrio fiat. Sic qui difficiles evangelii nodos ſolvere profiteantur, vel unius ignoratione verbi deprehendantur irriſi. Qualis paucis ante annis prædicator quidam alioquin non indoctus, expoſuit ethnicos qui e Siciliæ monte Etna venerant, &, cum Thebarum conditorem Cadmum pronuntiare deberet, Cadinum, irridente concione, decies effutiit.[1]

Redeamus ad inſtitutum: non adducam Moyſem illum divinæ legis principem, & Judaïci gubernatorem populi: non Daniëlem tanta ſapientia præditum, ut ſenes puer ſuperaret, quorum celeberrima apud prius etiam ſæculum fuere nomina. Hi certe priuſquam ſacrarum ſtudia litterarum & arcana ſcripturarum aggrederentur, Ægyptiacis ſeſe Chaldæiſque artibus in primis incubuerunt. Ad moderniores calamum revocabo, tres non amplius, & quos fateare principes: Magnum, inquam, Baſilium Græcos inter doctores primarium, ſive ſanctitatem, ſive diverſarum cognitionem ſcientiarum conſideremus: Hieronymum, cui ea eſt in omni laudis genere gloria, ut nullius laude creſcat, nullius vituperatione minuatur: Auguſtinum, vere inter doctos & eruditos auguſtum. De Baſilio dicam, non tibi quidem neceſſaria, cum non docendus, ſed alios docturus videare: Verum qui ejus viri devotione & reverentia tenetur, non injocunde forſan de illo accepturi ſunt, quæ vir doctiſſimus Gregorius Nazianzenus ejus coævus tradidit e funebri illius oratione nobis excerpta. Nam cum in Ponti Cappadocia natus eſſet, egregio apprime ornatus ingenio, tum primum per annos libare A diſciplinas cœpit, ætatis primordia ſub magno patre, quem communem virtutis magiſtrum ea tempeſtate Pontus extulerat, induit & formavit; ſub quo vitam & ſtudia ſic invicem coaleſcentia admirandus adoleſcens docebatur, ut quam circularem diſciplinam vocant, inſtructus ad veri Dei cultum exercitatione converteret, ad futuram ſui perfectionem, his primis deductus eruditionibus, quas exteriores appellant. Complures autem, ut idem inquit Gregorius, Chriſtiani ſunt, qui eas diſciplinas velut inſidiatrices, fallaces, & longe adeo rejicientes B reſpuant: male profecto intelligentes. Nam cum quidam cœlum, terram, & aërem, & quæ ex eis ſunt, pro Deo colunt, quæ Dei ſunt; non ideo cœlum, terram & aërem ſpernere ac negligere convenit. Verum quantum ad vitæ commoda fructumque conducant, utenda ſunt: at quæ ex eis periculum afferant, effugienda, ne adverſus Creatorem creaturas rebellantes ſollicitemus. Et quod inquit Apoſtolus, *Omnem intelligentiam ad Chriſtum captivam facientes* ſicuti non ignem, non cibum, non ferrum, non C omnia denique reliqua per ſe novimus aut utilia aut noxia. Sed quomodo illa vocamus in uſum, reptiles quoque beſtiolas ad ſalutis noſtræ commodum medicamentis immiſcemus: ita ex his ſtudiis quæ inquiſitione & contemplatione digna exiſtant, ſuſcepimus. Quantum autem ad dæmones ferant & errorem, ut impeditionis profundum inſpuamus. Verum quod ex his ad Dei cultum minime prodeſt, ex deteriori quod melius eſt perdiſcentes, eorum debilitatem ad corroborandas ſtudiorum noſtrorum vires facientes aptabimus. Itaque non idcirco D diſciplinam vituperio atque dedecore dignam exiſtimabimus, quia pleriſque ſic appareat, ſed rudes & imperitos hujus generis homines cenſebimus, qui, quales ipſi ſunt, tales eſſe optarent univerſos, ut res eorum communi ceterorum ſtatu velaretur, & hoc pacto imperitiæ redargutiones effugerent. Hæc Gregorius. Poſtquam hæc de diſciplinarum ordine a Gregorio jacta fundamenta cernis, etiam reliquam Baſilii vitam percurramus, ut cum viri gravitatem & doctrinam cognoverimus, ejus de ſtudiis conſilia & E præcepta fidelius capeſſamus. Is ubi domi ſatis imbutus extitit, ut nullum cum bonorum genus effugeret, Cæſaream approperat, quo & illius ſcholas ſibi quoque communes efficeret, extremam quaſi manum primis litteris impoſiturus. Qua in re apum induſtriam imitatus eſt, quæ ad mella conficienda omnibus ex floribus quod operi conducat excerpunt. Inde Byzantium advolat, ubi philoſophiæ partes optimas colligens, & ingenii bonitate & celeritate adeptus; mox bonarum & excellentium doctrinarum genitrices atque nutrices Athenas venit, ab

Digitized by Google

eximia quadam perdiſcendi & inſatiabili aviditate pertractus, ut perfectiſſimo templo culminà & faſtigium adjecturus. Hunc igitur, quando ad ejus teſtimonium nos remittis, audiamus, ut,eo teſte,tu judex ſententiam proferas, quam ſequantur auditores, tuque pro tua æquitate promulgationem revoces, ne ut pertinax dixeris: quod ſcripſi, ſcripſi. Non enim victoriam quam veritatem mavis, pro qua vinci quam vincere alioquin ſpecioſius eſt. Et nobis profecto certamen quoddam incumbere putandum eſt, & quidem omnium certaminum maximum,cujus gratia cuncta tentanda ſunt, B & totis viribus incumbendum. Ad hujuſce rei præparationem & poëtis & oratoribus & ſcriptoribus, ceteris omnibus denique hominibus inhærendum, unde nobis ad ingenii exercitationem aliqua ſit acceſſura utilitas. Et paulo poſt: Si ut indelebilis ſit apud nos probitatis ſententia cupimus, cum his extraneis diſciplinis fuerimus imbuti; tunc ſacris & occultis operam dabimus. Sentis adhuc, vir optime, non ſtomachandos, ut aiebas, ſed lectitandos ſcriptores omnes. Inferius ſubdit quod & attende. Primo ut a poëtis incipiam, cum illi varii multiformeſque ſint, non omnibus quæ ab illis dicuntur adhibenda eſt mens; ſed cum excellentium virorum dicta aut facta commemorant, hinc tota mente moveri atque inflammari debemus, maximeque conari, ut tales ipſi ſimus, quales illi fuere. Bene profecto cum ejuſmodi lectio virtuti capeſſendæ, aut ingenii ornamento ſuſcipiatur, delictiſque vitandis, & in aliena perſona deteſtandis. Quapropter bene ſubditur: Cum vero in improborum hominum mentionem incidunt, fugienda eſt illorum imitatio, aureſque claudendæ. Nec vero quiſquam ſanæ mentis homo vel mediocris turpitudinem probavit, obſcœnoſque mores. Eam ob rem ſanctus vitæ magiſter addidit: Deorum vero adulteria, atque amores, & ſceleſtos concubitus, ac eos maxime ſummi ac principis omnium, ut illi aſſerunt, Jovis, quod nec de pecudibus quidem ſine rubore quis diceret, his relinquamus, qui in ſcena verſantur, cum ſcilicet mimis conveniant, recitandos, impudicis hominibus, qui ſic abjecti ſunt habiti, ut ne tribu quidem digni cenſerentur annumerandi. Hæc tecum ſentio,& ſic improbo ut ſurdis auribus audienda & cœcis oculis legenda, ſed tamen legendà,ut quod dicitur de legendis roſis, ſpinæ relinquendæ. Hactenus ſuam S. Baſilius ſatis navaſſe videtur operam. Supplex & pronus in humum dehinc patrem Hieronymum obſecrabo, ut vel ſui ipſius exemplo in legendis ſcriptoribus gentilibus, dux nobis adveniat & præceptor, & ad communem cauſam patronus. Nam & ſua res agitur, ejus oratione ferme hunc in modum

A exordiens utar. Nos autem non dico Jovem reliquoſque deos, ut pagani dicerent,cum verius dæmones credendi,vulgandique ſunt; ſed ne ſolem quidem ac lunam, non angelos, non archangelos colimus & adoramus; ne ſerviamus creaturæ potius quam Creatori qui eſt benedictus in ſæcula. Cum Jovem ipſum non modo non deum, ſed flagitioſum, impium, procacem in utriuſque ſexus adoleſcentes, in parentes, in ſorores fuiſſe, eoſque homines mortuos vera declaret hiſtoria & ipſe Hieronymus teſtetur. « Nonne Paulus & Barnabas cum a Lycaonibus « Jupiter & Mercurius putarentur, & eis « vellent hoſtias immolare, ſciderunt veſti- « menta ſua, & ſe homines dixerunt eſſe « Non quod meliores non eſſent olim mortuis hominibus, Jove, Mercurio, ſed quod ſub gentilitatis errore honor eis Deo debitus deferretur. Quod ſi de legendis poëtis, hiſtoricis ſcriptoribus patris Hieronymi ſententiam explorare velimus, ſua imprimis ſcripta docent, quæ tot poëtarum omnium verſibus, fabulis, rerum geſtarum expoſitione redundant, ut lectorem niſi peritum fallant; C & plerumque ſoluto metro liberiorem in proſam effundatur, cum nulla ſcribendo capita, nullos nominatim auctores eloquatur. Ne longe abieris, pene lapſus ſum, inquit, ad aliam materiam, & currente rota dum urceum facere cogito, amphoram finxit manus. Nonne hoc ex Horatiano decerptum eſt carmine:

Amphora cœpit
Inſtitui currente rota cur urceus exit,

Et rudis teſta diu & ſaporem retinet & odorem quo primum imbuta eſt:

Quo ſemel eſt imbuta recens ſervabit odorem
Teſta diu.

D Et incluſum hoſtem Argum, ut fabulæ ferunt, centum oculis obſervare. Tolle poëtarum notitiam quonam modo purus & ſimplex ſacrarum lector litterarum illud intelliget. Ubi Charybdis & radix omnium malorum avaritia, ubi Scyllæi obtrectatorum canes, quomodo in media tranquillitate ſecuri Libycis interdum vitiorum ſyrtibus obruantur. Nonne curſum Æneæ & allegoricum mundanæ vitæ ſtatum aperit. Illud tacere non poſſum, ut tecum ratiocinando vel doctior fiam, vel errorem agnoſcam. Ne credas, ait, laudatoribus tuis, immo irriſoribus aurem ne libenter accommodes; E qui cum te adulationibus foverint, & quodammodo impetum mentis effecerint, ſi ſubito reſpexeris, aut ciconiarum deprehendas poſt te colla curvari, aut manu auriculas agitari aſini, aut æſtuantem canis portendi linguam, è ſatira Perſii carmen in proſaïcum traductum eſt ſermonem.

O Jane a tergo quem nulla ciconia pinſit,
Nec manus auriculas imitata eſt mobilis albas,

Digitized by Google

Nec linguæ quantum ſitiat canis Appula tantum.

Alia ſunt in aliis innumerabilia pene, quæ lectionem poëtarum exigant ad intelligendum, ſine quibus errabundum velut abſque baculo cœcum legere non negabis. Quid de Terentio Hieronymus noſter ſentiat, quem tu tam rigida cenſura indicta cauſa cum poſſeſſoribus emtoribuſque condemnaſti. Recordare quid ſcribat ad Furiam de virginitate ſervanda. Salvator: *Attendite*, inquit, *vobis*, *ne forte graventur corda veſtra in crapula & ebrietate.* Et Apoſtolus: *Nolite inebriari vino*, *in quo eſt luxuria.* B Nec mirum hoc figulum ſenſiſſe de Vaſculo, quod ipſe fabricatus eſt. Cum & comicus, cujus finis eſt humanos mores noſſe atque deſcribere, dixerit: ſine Cerere & Libero friget Venus. Quod moralis philoſophiæ quis recte appellaverit officium. Huic ſententiæ ſobriæ quidem atque morali, quam concinne carmen illud quadret, non diffiteberis ab ebrio juvene dictum, ut quantopere fugiendus ſit vini uſus edoceat.

At at data hercle mihi verba ſunt, vicit me vinum quod bibi.
At dum accubabam qui videbar mihi pulchre ſobrius,
Poſtquam ſurrexi neque pes, neque mens ſatis ſuum officium facit.

Ut ex ebrietate corpori atque animo duplex ingruere oſtendat incommodum, quod non tam poëtæ quam philoſophi munus eſt. Quid de ſtomacandis meretricibus, quam ſalubri juveni documentum.

Tum hoc alterum id vero eſt quod ego mihi puto palmarium
Me reperiſſe quomodo adoleſcentulus meretricum ingenia
Et mores poſſet noſcere mature, ut cum cognorit perpetuo oderit:
Quæ cum foris ſunt, videtur nihil mundius,
Nec magis compoſitum quidquam, nec magis elegans.
Quæ cum amatore ſuo cum cœnant, liguriunt.
Harum vide ingluviem, ſordes, inopiam,
Quæ inhoneſtæ ſolæ ſint domi, atque avidæ cibi,
Quo pacto ex jure heſterno panem atrum vorent.
Noſce omnia hæc ſalus eſt adoleſcentulis.

Quis pictor aptius corporis lineamenta, quis vivendi præceptor mores magis quam hic ipſe comicus ritus meretricis ut evitentur expreſſerit?

Quid de ſæcularibus ſtudiis Hieronymus ſentiat Chriſtiano comparandis, in epiſtola ad Magnum oratorem non diſſimulanter explicuiſſe recordare. De apoſtolo Paulo teſtimonium producens ait: Sed & Paulus apoſtolus Epimenidis abuſus verſiculo eſt ſcribens ad Titum:

A Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται κακὰ θηρία γαστέρες ἀργαί.

Cretenſes ſemper mendaces, malæ beſtiæ, ventres pigri. Legerat, inquit, in Deuteronomio Domini voce præceptum mulieris captivæ eradendum caput, ſupercilia, omnes pilos, & ungues corporis amputandos, & ſic eam habendam in conjugio. Quid ergo mirum ſi & ego ſapientiam ſæcularem propter eloquii venuſtatem & membrorum pulchritudinem de ancilla atque captiva Iſraëlitem facere cupio? & ſi quid in ea mortuum eſt idololatriæ, voluptatis, erroris, libidinum, vel præſcindo, vel rado, & mixtus puriſſimo corpori vernaculos ex ea genero Domino ſabaoth, labor meus in familia Chriſti proficit. Tertullianus, Minutius Felix, Lactantius & alii pene innumerabiles, quid gentilium litterarum dimiſerunt intactum? Denique Hieronymi ſententiam audi quæſo, ut contra ſentientibus ſuadeas ne veſcentium dentibus edentuli invideant, nec oculos caprearum talpæ contemnant. Dicemus quam ſanctis ſcripturis neceſſaria ſit hiſtoriæ cognitio, quam Tullius extollens: Hiſtoria, inquit, teſtis eſt temporum, lux veritatis, vita memoriæ, magiſtra vitæ, nuntia vetuſtatis, niſi eam tibi non probari ſuſpicarer, C quia beatum Gregorium pontificem juſſiſſe intellexeris, ut Livii decades cremarentur, quod ab aliquo, qui vigilans ſomniaret, manaſſe credo. Quærere tamen audebo quonam modo extremam illam epiſtolæ clauſulam ad Aletham ſine hiſtoriæ notitia intelligere potero. Geſtabo humeris & balbutientia ſenex verba firmabo, multo glorioſior mundi philoſopho, qui non regem Macedonum Babylonio periturum veneno, ſed ancillam & ſponſam Chriſti erudiam regnis cœleſtibus efferendam.

Auguſtinus poſtmodum ſuccenturiatus accedit, & Chriſtianæ doctrinæ commonſtrator, D & dux legendorum ſcriptorum tutam aperiens viam, quamobrem videtur, inquit, mihi ſtudioſis & ingenioſis adoleſcentibus, & timentibus Deum, beatamque vitam quærentibus ſalubriter præcipi, ut nullas doctrinas, quæ præter eccleſiam Chriſti exercentur, tamquam ad beatam vitam capeſcendam ſecure ſequi audeant, non legere; non diſcere dixit, ſed ſequi, ſi eas ſobrie diligenterque dijudicent. Quomodo dijudicabunt, ſi non legerint? Ergo legendæ, & inter bonum malumque dignoſcendum eſt, id eſt dijudicare: ut, verbi gratia, E quod in undecimo de Civitate Dei legere me jubes, ſi viſa Jovis adulteri pictura, flagitioſus adoleſcens, flagitioſus, inquam, adoleſcens in ea ſe jactat imitari Deum. Dijudicabit lector quod præter eccleſiam flagitium admittitur, quæ prohibet adulteria, quæ & Gentilium legibus puniuntur, & ſuppliciis afficiuntur. Ubi non poëta ſcribens, ſed malus Jupiter ad flagitia imitanda invitans,

Digitized by Google

invitans, ab Auguſtino carpitur, ſicut ſu- A
perius illa accuſat numina, quæ de vita &
moribus civitatum non curant, ſed peſſi-
mos fieri ſine ulla ſui terribilis prohibitione
permittant. Ubi ſicut Terentius teſtis ad-
ducitur, ſic Jupiter improbi accuſatur exem-
pli. Cum a philoſophis de virtute vitioque
tractatur, non ideo eorum ſcripta legenda
ſunt, quia lectores eorum extrema potius
ſectentur, id eſt vitia; media vero omit-
tant, id eſt virtutes. Sed contra. Quid au-
tem Terentium ab ſtudioſis & ſciendi cupi-
dis adoleſcentibus legi prohibet? primum B
quidem in ſervanda latini ſermonis proprie-
tate ceteris præpoſitum comicis, Servio te-
ſte: deinde facundum eximie & eloquii præ-
cepta oſtendentem. Et quod, ut intellectu fa-
cilius fiat, paululum immoremur. Extat An-
dria illius, quam Cecilius vir doctiſſimus
primo a ſe viſam ſingulari proſecutus eſt ad-
miratione. Ea colloquentem cum liberto
patronum effingit rhetoricæ facultatis do-
cumenta præ ſe ferentem. Primo in loco e-
xordio utitur, attentionis arte ſervata, cum
fide ac taciturnitate ſibi opus eſſe dicat, re
nova & præter expectationem ſimul & mag- C
na propoſita. Additur & conciliandi animi,
quam benivolentiam rhetores vocant, ora-
tio, cum ſe in Soſiam libertate donatum
officioſum fuiſſe commemorat. Non deeſt
docilitatis cauſa, cum rei ſumma declaratur,
ubi non veras gnati ſed ſimulatas nuptias ſe-
ſe expoſiturum ait. Quid illa partitio, quam
Tullius tanti fecit, ut in arte tractanda e-
xemplum hinc exhibens, dicat: Optime par-
titur ſenex in Andria, ut quæ tripartita illi
probetur admodum. Tum ordinem partitio-
nis in confirmando & confutando exequens,
oratorium munus abſolvat. Unum præcipue D
annotandum, qui enodandis auctoribus fru-
ctus videtur eximius. Pamphili vitam expo-
nens ait:

» Sic vita erat: facile omnes perferre ac
» pati
» Cum quibus erat cumque una, iis ſeſe
» dedere,
» Eorum obſequi ſtudiis, adverſus nemini,
» Numquam præponens ſe aliis.

Numquid hoc verbum ordine convivendi
formulam adoleſcentibus ante oculos non
conſtituit, ut patientiam, ut facilitatem, ut
obſequentiam exerceant, contumaciam fu-
giant, & præſumptuoſam arrogantiam? Quæ
qui ſervarit, & laudes conſequetur & amo- E
rem, quod ſequens indicat ſermo:

» Ita facillime
» Sine invidia invenias laudem & amicos
» pares.

Hæc ipſa lenonum an vitæ magiſtrorum
verba rejicienda, an ſinu complectenda?
cremanda, an coronis ornanda dicemus?
Tu, venerande pater, judicabis. Scabioſi
ſolent non partes corporis ſinceras aut in-
tegras, ſed putridas carnes, ac puſtulas quæ-
ritare quas frangant, quos ne ſanus imite-
tur cautio eſt. Animadvertiſti, credo, in
penſitandis ſcriptoribus evenire ſæpenume-
ro, ut perſonæ turpitudo deſcribatur, quod
poëticum appellavere decorum. Tunc non
ſcriptor vituperatur aut fugitur, ſed ſcrip-
ta perſona damnatur, auctor ipſe laudatur.
Ut cum Evangeliſta proditorem Domini ſui
Judam immaneſque Judæos exponit. Evan-
geliſtam pie legimus, illos atrociter inſec-
tamur. Quod & de Terentio, Plauto, ce-
teriſque ſimilibus dicendum eſt. Aliter eſt,
cum de vitiis & voluptatibus præcepta con-
ſcribuntur, quæ omnia fugitanda ſunt, ſi
ad voluptatem libidinemque legantur, ut qui
de amandi arte, de incantibus & magicis,
de ſaporibus & condimentis conficiuntur li-
bri in omni arte. Permulta ſunt vitia quæ
vites in grammatica, rhetorica, philoſophia,
medicina: num idcirco, ut Juvenalis ait, Ve-
neris donanda marito? Minime vero. Nam
ut Quintilianus ait: & iniquorum ratio noſ-
cenda eſt, ut melius æqua tueamur.

Quia ſuborta eſt Juvenalis mentio. Quis in
effulminandis vitiis illo vehementior, laudan-
diſque bonis promtior? ut ad hæc exhorte-
tur, ab illis abſterreat? Quod tuum reliquo-
rumque Dei præconum officium eſt, ut do-
ceant quid deceat, quid non, quo virtus,
quo ferat error, quale ſatirorum munus oſ-
tenditur: quos ſic familiares Auguſtinus &
reliqui doctores habuere, ut eos ſuis ſcrip-
tis & operibus frequenter intexuerint. Ego
profecto vel unam Juvenalis ſatiram de par-
vipendendis hominum bonis multis ante-
ponam philoſophis, quam cum legimus,
quem vivendi magiſtrum ei compares? In
ea reperies quod Hieronymus in commen-
tario ſuper Eccleſiaſten ſummatim ait: Cum
omnia quæ in mundo cernimus vana eſſe
doceantur, nec debere ea nos ſtudioſe ap-
petere, quæ dum tenentur intereunt. Ve-
niat quiſpiam, & Juvenalem legendum non
eſſe contendat, cum divinis illum noſtris
codicibus adeo convenire perſpiciat. Ve-
reor ne qui iſta contemnunt & abominantur,
aliorum linguis & quidem imperitorum, non
ſuo judicio moveantur, nec more Thomæ in
clavorum locos eorum inferre digitos co-
nentur. Ad Auguſtinum poſt multa redea-
mus, & cum eo locum hunc concludamus,
ut ſubinde quid ſtatuas audiamus. « Si qua «
forte, inquit, vera, & fidei noſtræ ac- «
commodata, ſcriptores dixerunt, non ſo- «
lum formidanda non ſunt; ſed ab eis tam- «
quam ab injuſtis poſſeſſoribus in uſum no- «
ſtrum vindicanda. Sicut enim Ægyptii «
non tantum idola habebant & onera grá- «
via, quæ populus Iſraël deteſtaretur & «
fugeret; ſed etiam vaſa atque ornamen- «
ta de auro & argento, & veſtem, quæ ille «
populus exiens de Ægypto, ſibi potius «

Digitized by Google

» tamquam ad uſum meliorem clanculo A
» vindicavit, non auctoritate propria, ip-
» ſis Ægyptiis neſcienter accommodanti-
» bus, e quibus non bene utebantur : ſic
» doctrinæ omnes Gentilium, non ſolum
» ſimulata & ſuperſtitioſa figmenta graveſ-
» que ſarcinas ſupervacanei laboris habent,
» quæ unuſquiſque noſtrum, duce Chriſto,
» de ſocietate Gentilium exiens, debet abo-
» minari atque debilitare; ſed etiam libera-
» les diſciplinas ſuæ veritatis aptiores &
» quædam morum præcepta utiliſſima con-
» tinentes, deque uno ipſo uno Deo colendo B
» nonnulla vera inveniuntur apud eos, quæ
» debet eis auferre Chriſtianus ad uſum ju-
» ſtum prædicandi evangelii. » Nam quid aliud fecerunt multi boni fideles noſtri? Nonne aſpicimus quanto auro & argento, & veſte ſuffarcinatus exierit de Ægypto Cyprianus & doctor ſuaviſſimus & martyr beatiſſimus? quanto Lactantius, quanto Victorinus, Optatus, Hilarius? Jam finem poſcit epiſtola, ne te prædicatione defeſſum, & clamore pene raucum longioribus verbis obtundam. Tu itaque cum viros ſanctos Deo C placitos omni diſciplinarum genere ac numero pleniſſimos teſtes audieris, auditos perpenderis, perpenſos judicio adhibueris, ſententiam contra te pro tribunali proferes: in qua proferenda, ita te audies, ut aliorum te conſilia non auferant. Hic agitur non unius plebeculæ conſenſus, ſed totius eruditorum ordinis, & litterarii ſenatus expectatio, & animarum ſalus atque pernicies. Proinde pro rei magnitudine multum diuque conſiderabis, & ſi mihi audies, Albertum & Betunteum callidos & ſapientes harum rerum æſtimatores, tibi vel collegas, vel conſilia- D rios adjunges. Scito vero complures eſſe diverſorum in religione ordinum, qui docti, præſtanteſque theologi, prædicatoreſque graviſſimi ſunt, & nullum Gentilium ſcriptorem reſpuentes, contrariam opinioni tuæ ſententiam hac in urbe proponentes & adhortantes, tua hac in parte dicta contemnunt, & publica concione damnant. Reminiſcere vero pro tua conſtantia te nudiuſtertius inter prædicandum aſſeruiſſe, nova te nulla ſuſcipere, ſed per patrum veſtigia vetera tantum conſectari, ne ullum vel dicenti, vel audienti, vel utrique præcipitium af- E ferant. Vale, & me tuis ad JESUM CHRISTUM orationibus commendatum habe. Ex Ferraria VII. Aprilis MCCCCL.

INVECTIVA (a) EJUSDEM (ut videtur) Guarini ad Ludovicum principem.

In Carolum de Malateſtis, quod Mantuæ Virgilii ſtatuam comminuerit.

NOn eſt apud quem querar, vir magnifice, niſi apud te, qui ſolus ex principibus noſtræ ætatis cum omnis generis eruditos, tum maxime oratores & poëtas colis. CAROLUS DE MALATESTIS, & parentum memoria & ſuarum rerum gloria clarus, cum in eo bello, quod apud Mantuam geritur, dux eſſet, ſtatuam, quæ in ea urbe poſita jam dudum Virgilio fuerat, evertit. Indigna res: ſed eo auctore indigniſſima. Nam Virgilii quidem nec obſcurare laudes, nec delere memoriam poterit: at vero ſe & res ſuas, quibus jam undique clarus habebatur, teterrima nota labefactavit. Et credi quidem potuit ejus exemplum ſecutus, qui Dianæ Epheſiæ incendere templum voluit, quo ſibi vel in maximo ſcelere apud poſteros memoriam pareret: niſi meliori jam ante via plurimus laudum & gloriæ cumulus partus ei eſſet, ex quibus æternæ ſibi memoriæ fundamenta ſibi conſtituit. Quamquam quæ poteſt eſſe, non dico æterna, ſed vix longa ullius rei memoria ſine ſcriptorum ope? Quid faceret apud inferos incognitus Hercules, aut, ſi magis volumus, in cœlo cum diis metuendus, niſi poëtarum eum fabulæ figmentaque celebraſſent? Suo jam olim igne conſumtum eſſet Ilion, nomenque, cum memoria abiiſſet in cineres, niſi à græcis & latinis auctoribus ſuſcitaretur. Quid Ulyxes? quid magnus Alexander? quid Thebe? quid Pharſalia? Nonne nuda hæc eſſent nomina, immo ne nomina quidem, niſi quæ mortalia natura fuerant, divinis ingeniis immortalia redderentur. Quid Roma ipſa cum tot claris ducibus? Quid primus Romæ parens Æneas? nulla prorſus eſſet de viris memoria: Urbis autem ſolæ reliquiæ, immo vero ruinæ quas videmus, exſtarent. Abeas jam hinc Romam licet, & quemvis vel antiquiſſimum Romanum civem roges, quis Romulus fuit alter Urbis parens? quis Numa? quis Tullius uterque? quis Ancus? quis uterque Tarquinius? Deinde ut ad conſulum tempora veniamus, quis Brutus? quis Valerius Publicola? quis fortis Horatius? quis poſtea Fabricius, Decii, Metelli, Claudius Nero, Livius Salinator, Papirius Curſor? quid, ut ceteros omittam, divini Scipiadæ? quiſquis, inquam, erit quem roges, non facile hos norit, niſi ſcriptorum egregia opera uſus ſit. Contra vero quot eſſe putas, qui ne Romam umquam vi-

(a) Eſt ſine titulo in ms. codice, ubi tituli ſpatium eſt vacuum.

Digitized by Google

derunt, illuſtres tamen Romanos, reſque eorum magnifice geſtas ita norunt, ut interfuiſſe rebus ipſis videantur. Itaque fit, ut res ab noſtra ætate memoriaque remotas melius cognoſcamus, ſi modo ſint claris auctoribus illuſtratæ, quam quæ recentior dies attulit. Memoria namque hominum facile perit, & vix unius ſæculi vivit ætatem, niſi libris & memoriæ litterarum commendentur. Errat ergo qui ſibi gloriam quærit, & ſcriptores negligit, quoniam non poteſt partam gloriam famamque tenere ſine beneficio litterarum. Et eſt fortaſſe aliquid neglexiſſe ſcriptores: ut ſunt plerique tam magno latoque animo præditi, qui laudes famamque contemnunt, bene geſtarum rerum conſcientia ſola contenti. At vero indicere bellum vatibus, oratoribus maledicere, damnare ſcriptores, ſi quis ex vulgo qui hoc ita ſentiret, paterer quidem, quod illi cum laude & litteris nihil commune ſit. In principe vero bonis artibus imbuto, cuique ſit gloria & virtus in pretio, non poſſum iſta probare. Sed & Maronis quoque effigiem ſuſtulit. Quid, quæſo, ſeverius in defunctum jam Domitianum animadverti potuit, quam quod ſenatus cenſuit, ut ſtatuæ quæcumque nomini ejus dicatæ fuerant, tollerentur, utque ex omnibus publicis privatiſque locis Domitiani nomen deleretur? An quicquam Virgilius ita demeruit, quod illa ſæviſſima bellua, humani generis inimica? Ea ſolet eſſe punitorum hominum pœna, ut poſt ſupplicium capitis, a qua injuria jam tutus eſt Maro, ſtatuæ monumentaque eorum comminuantur: ut quorum eſt vita jure meritoque ſublata, ſit eorumque poſt damnata memoria. Virgilio autem quis eſt qui tale crimen inurat? At hoc teterrimo quidem facto declaraſti te, Carole, & id quoque ſi poſſes libenter facturum: ut divinum illud poëma Virgilii, quod tanto ſtudio mirantur omnes & colunt, de memoria hominum prorſus tolleres. At vero non ita ſenſit Octavianus, Auguſtus, inquam, non ita ſenſit; ſed æternum illud opus cœleſtem Æneida, cum Virgilius moriens propterea quod incorrectum reliquerit cremari juſſiſſet; is & imperii auctoritate & ingenii viribus vetuit. Exſtant quidem hujus principis verſus uſque in noſtram memoriam, cum magnæ litteraturæ, tum & recti judicii teſtes, quibus ſupremam illam morientis voluntatem abrogavit, niſi forte in hac una re imitandus tibi videatur; ut quemadmodum ille Ciceronem viventem, neſcio an ex juſtis cauſis; tu Virgilium mortuum ſine digna ratione odio habeas; aut ut ille paſſus eſt a collegis Ciceronem occidi; tu Maronis ſtatuam, quando aliud non potes, dirui jubeas. Verum, ut audio, non uno hoſte contentus, & Ciceronem maledictis laceras. Bene actum cum eo eſt ex negligentia poſterorum, quod nullam ſtatuam in memoriam habeat. Jam enim qui quondam vivus violatus eſt, violentam alterius manum nunc ſentiret. Non invenit Virgilius, ut ad eum redeam, neque vivens neque mortuus qui invideret, qui in tanta ingenii orationiſque præſtantia, & ut nemo attingere poſſe videretur, mortuum qui odiſſet poſt multa ſæcula invenit. Et ſolent quidem morte tum invidia livorque, tum maxime odium cadere, quique viventi detraxerant, mortuo gloriam dare. Hinc quoniam eviciſſe omnia ſplendore vetuſtateque debuit, odium ex integro naſcitur. Res mira cum ita legetur: Carolus de Malateſtis, victis fugatiſque apud Mantuam hoſtibus, ut & de poëtis quoque triumpharet, quibus eſt hoſtis infeſtiſſimus, ſtatuam, quæ in honore Virgilii multis retro ſæculis ſteterat, evertit. O facinus indignum, & ſcelus omni ſæculo deteſtandum! Una ergo victoria & hoſtes finibus, & Virgilius patria ſua pulſus eſt: idque & princeps & populus patitur. At non ita de ſe merita urbs illa fuerat, in cujus caſum, cum militibus divideretur, quod eſſet nimium miſeræ Cremonæ vicina, lacrymoſo carmine quæſtus eſt. Fœtidis fortaſſe paludibus ſuis & inſano aëre Mantua clara eſt? An non magis & ex Manto illa antiquiſſima Traſiæ filia, quæ urbem condidit, & magis ex poëta Virgilio ejus urbis alumno atque cive? At, hujus pace dixerim, aliquanto glorioſior eſt Mantua, quam Ariminum ſuo principe Carolo. Melior Homeri ſors fuit, quem primum poëtarum Græci faciunt, noſtri non negant, ſi modo Virgilius exceptus ſit. Melior quidem ſors ejus fuit, quia qua eſſet patria cum ignoraretur, pluримæ Græciæ civitates civem eum ſuum dixerunt. Hunc quia unde ſit conſtat (Virgilius) ſua civitas ejicit. Et de facto hactenus.

Nunc facti cauſam operæ pretium eſt videre. Sed in primis novum religionis genus vide, immo vero ſuperſtitionis. Sanctis deberi ſtatuas ait, poëtis negat, atque hic minus quia gentilis fuerat. Non ſum qui negem & ſtatuas & honorem omnem ſanctis deberi, qui merito vitæ virtutumque doctrina digni fuerunt ut colerentur in terris, & in cœlis beatam ſempiternamque vitam agerent: poëtis iiſque illuſtrioribus non video cur non conſtitui poſſint. Si enim munus tale in eorum memoriam fieri ſolet, qui illuſtres in vita præſtanteſque viri fuerunt: quid vetat ne vatibus quoque, ſi qui præter ceteros inſignes ſint, talium rerum monumenta debeantur? Nam & poſteris cum hæc videntur, magna ſunt incitamenta animorum, ingeniiſque ad virtutem & gloriam natis calcar additur: quale ſolebat dicere Scipio, cum illuſtrium virorum imagines cerneret, magnopere ſe ad eorum imitationem concitari. Cumque poëtis hoc ſuo quaſi jure

Digitized by Google

concedam , non interdico tamen ceteris , qui in aliquo recto ſtudio aut egregio artificio inſignes fuerunt. Neque enim , ut alios ſileam , redarguendus is mihi videtur , qui cum Palladem finxiſſet, in ejus ſe ægidis medium ſculpſit. An fortaſſe bellorum ducibus ſolis habere ſtatuas licebit , cum tamen in eorum geſtis plurimum dominetur fortuna, in horum ſtudiis minimum ? Neque enim in rebus ingenii ullum eſt jus fortunæ : aut magis duces indigne ferent hunc honorem vatibus reddi , qui honorem & memoriam ex vatibus habent ? Abſit. Non enim dignum eſt, ut qui ducibus gloriam pariunt , illis duces ſuam invideant gloriam. Illud vero præterire non poſſum , quod Virgilius, quia gentilis fuerit , indignus ſit ſtatua ; ſimileque mihi hoc videtur eorum rationi , qui cum in templis Judæorum , Gentiliumque imagines viderint , Chriſtum aut verberantium aut crucifigentium , oculos illis , ut quicumque iratior videtur , eruunt, truculentaſque lictorum facies ex multa religione pietateque deformant , quaſi quidem in delendis imaginibus , ac non magis in tollendis peccatis , componendiſque virtutibus meritum vitæ conſiſtat. Jam ergo & Pharaonis imagines & Pilati atque Herodis , itemque & malorum dæmonum , quas tam horribiles quam pictoribus placet , cernamus , templis avellendæ, parietibuſque delendæ erunt. Romam magnam ruinam ſentiat oportet , in qua tot ſunt vetuſtatis , tot priſcæ religionis monumenta. Sed ſi ita patiamur jubente eo dirui omnia quæ ad Chriſtianam religionem non attinent , aut ullo pacto adverſa ſunt: illud certe non patiemur taciti , quod de Virgilio & ceteris poëtis ſentit , ac ne ſentit quidem tantum , ſed & palam dictitat , poëtas omnes & Virgilium cum ceteris hiſtriones fuiſſe.

Atque ut ne aliud lumen eloquentiæ latinæ inoffenſum pretereat, Ciceronem cauſidicum quemdam & nugatorem fuiſſe ait. Horum omnium artificum inanibus & ſine ullo pondere verbis conſtare. Hæc eſt de poëtis oratoribuſque ſententia. Non eſt mihi nunc animo monſtrare, quæ ſit poëticæ vis, aut oratoria facultas. Nam neque tu indiges , cui abunde cognita hæc omnia ſunt; nec mihi vacat aliis ſtudiis dedito, qui etſi otioſiſſimus ſim , non ſatis fortaſſe ſciam ; de reliquis dicam ac de Cicerone quidem primum, de quo præclare mihi cum illo convenit cauſidicum eum fuiſſe : quod genus omnium in Urbe hominum principe, in primis tunc habebatur : nunc nuſquam turpe eſt. Quod ſi hic ſciat quas , quantas & populorum & regum ac maximorum quidem hominum cauſas egit Cicero , non judicabit fuiſſe cauſidicum. Nugatorem quoque eum fatebor ingenue , quando ſibi ita placet , ſi jocos , quos ſcommata aut ſales appellant ,

A brevem & auctam ſententiam , quæ furtim pungat , palam lætitiam moveat , nugas dicat : in quo genere abundaſſe eum conſtat, ita ut libertus ejus librum ex patroni jocis texuerit. Nec vero Cicero tantum , ſed & plurimi quoque alii , ante omnes Auguſtus, tantus & tam doctus princeps, his nugis atque hoc ingenio delectatus eſt. Teſtes ſunt rerum ſcriptores, apud quos indubitata eſt fides. Verum id fortaſſe neſcit Carolus quantus præterea philoſophus Cicero fuerit , quam certus vitæ magiſter, & cum eloquentia tanta , in qua omnes qui ante ſe quique poſt ſe fuerunt , anteceſſit. Legat ejus libros qui magno B pretio apud doctos habentur: aut ſi difficile putet multa legere, eum tamen libellum qui eſt de officiis videat; adjiciet profecto ſuperioribus titulis, ut & philoſophum, aut certe philoſophiæ doctum appellet. Quod & ſi illud ſciat , quantus vir in adminiſtranda republica Cicero fuerit, ita ut datum ei ſit a ſe patriam ſervatam , ſenatuſque ei plerumque gratias egerit de bene geſta republica ; non eum ita prorſus aſpernabitur ; cum meo quidem judicio, majoris ſplendoris ſit, fuiſſe tunc in republica Romana potentem , quam nunc unicum vel præclaræ Urbis Deum eſſe. C Ac de Cicerone ſatis. Ad Virgilium redeo & poëtas ceteros , quos hiſtriones dicit.

O ſacrilegium indignum ! Vates, quos divinos appellare juſtum eſt, hic hiſtriones facit. Quod , niſi me illud Ciceronis teneret, non eſſe tutum ſcribere in eos, qui poſſunt proſcribere , acerbiore ſtilo injuriam hanc ulciſcerer. Sed venturi , mihi crede , ſcriptores rem hanc male audient ; cumque nihil erit quod timeatur , libertate dicendi defuncti memoriam lacerabunt. Verumtamen ſcire ab eo velim , cur ex aliena urbe hiſtriones pellat , quos in curia ſua nutriat ; aut D qui hiſtriones alios importunos ac numquam ſaturos magnis muneribus donet ; hunc qui nihil ab eo petierit , tam turpiter ejeciſſet. Honori ſibi Julius Cæſar duxit , ut ex talium hiſtrionum numero eſſet , atque in eorum collegio frequens aderat , quod nulli quamvis ampliſſimo erat turpe poëtam eſſe : & Auguſtus magno quidem ſtudio poëticam didicit ; cumque eſſet Romanæ urbis princeps , poëma ſcribere adortus eſt , non ut hiſtrio , quales hic poëtas facit , ſed ut poëta & eſſet & haberetur , quos maximo ſemper ſtudio coluit , plurimoſque ex eis familiariſſimos E habuit, ante alios Virgilium Mantuanum, qui patria ſua proſtratus eſt ; quamquam nihil neceſſe eſt, ut patriæ nomen adjiciatur , quando proprio nomine ſolo cognitus eſt , ac magis ſit Mantua ex Virgilio cognoſcenda , quam ex Mantua Virgilius. Virgilium, inquam , familiariſſimum habuit; ac non ut hiſtrioni , ſed ut amico , & ei qui optime de ſe deque poëtica meritus eſſet , multa donavit. Nec vero , ut ad noſtram

Digitized by Google

ætatem veniamus, alter ex hac ipſa familia de Malateſtis, vir eminentiſſimus, Franciſcum Petrarcham, qui poſt tot ſæcula unicus vates evaſit, ut hiſtrionem coluit. Non Bernabos, non Galeas de Vicecomitibus, magnarum rerum gloria inſignes. Non prudentiſſimus principum Franciſcus ſenior, aut ejus parens Jacobus de Carraria. Non, qui omnes imperio, gloria, & virtute anteceſſit ſereniſſimus rex RUPERTUS. Horum ille omnium judicium damnat, cum poëtas noſtros hiſtriones facit. Quod ſi ita eſt, cur & hiſtriones ſuos poëtas efficit, & laurea, quæ poëtis ducibuſque ſolis debetur, eos exornat? Fecit fortaſſe milites, qui mos in conſuetudinem apud principes venit, & cingulo aureiſque calcaribus decoravit, qui quidem tot poëtas facere profecto non poterit. Quod ſi quando ab hiſtrionibus ſuis aliquid confectum viderit, quale eſt apud Maronem aut unum ex poëtis; tum nominet poëtas hiſtriones: ſed, me quoque favente, hiſtriones ſuos poëtas appellet. Ac felix quidem eſſet, meo judicio, ſi quis talis hiſtrio, qualis Maro fuit, aut quivis vel minimus ex poëtis in curia ſua obverſaretur.

Meminiſſe enim oportet jam rariores Phœnicibus poëtas eſſe: quod phœnix ſemper aliquis, licet unus, reperiatur. Ut autem clariſſimus auctor, aut vix in multis ſæculis unus poeta jam prodeat, rara ſunt cœlorum munera. Si cui Pierius ſpiritus datus eſt, hos iſte appellat hiſtriones, horum ſtatuas demolitur, hos patria ſua pellit, ejus fortaſſe judicium auctoritatemque ſecutus, qui poëtas Urbe pellendos cenſuit. Nam non eſt hæc nova ſententia. Sed quis dubitare poteſt, illum, cum poëtas diceret, de miniſtris ſcenæ intendiſſe, his ſcilicet qui fabulas agerent, quorum ludis populus ad laſciviam a bonis moribus averteretur. Sed eſt alia ratio poëtarum, & eorum maxime qui heroïca ſcripſerunt, quorum unum propoſitum, idque primum eſt, virtutem laudare, vitio turpitudinique detrahere. Hæc ſunt, Lodovice, quæ dicere ad te volui, longiora fortaſſe quam audire velles; breviora certe quam dolor impetuſque meus ferret. Tu, ſi qua via eſt, principem princeps hortare, uti ſententia cedat, poëtas oratoreſque, ſi non ducit honore dignos, at ſaltem non inſectetur infamia; bene geſtis ſuis ampliſſimis & claritati nominis notam hanc auferat & Virgilii ſtatuam quam evertit, magnificentiore impenſa, ut ſe atque Virgilio digniſſimum eſt, reſtituat.

EPISTOLA PHILIPPI Podocathari ad Guarinum.

PHilippus Podocatharus Guarino clariſſimo præceptori ſuo.

Timebam mihi, præceptor humaniſſime, ludos meos edere, quos tamen tu ludos exiſtimandos non eſſe dicis. Id ſane facis (nec fallor cenſeo) pro nimia ac ſingulari qua me complecteris caritate atque benevolentia. Quamobrem neſcio an in hoc etiam tibi parere debeam. Metuo, inquam, dulciſſime mi præceptor, ne, cum ſummo ſtudio atque cura honori noſtro vehementiuſculam operam præbes, in præcipitium aliquod (quod Deus pius omen avertat) offendere ſinas. Sed quicquid ſit, certum eſt mihi nec hic, nec alibi uſquam a Philippo tuo dari repulſam. Mitto ad te igitur orationem, quam ut ederem, heſterna veſpera juſſeras: non ut jocunditatem ullam inde percipias, quandoquidem tam adoleſcens & tyro & Philippus infantiſſimus eſt auctor, ſed ut tuæ morem geram voluntati. Vale humanarum litterarum decus, & mi præceptor præſtantiſſime.

PHILIPPI PODOCATHARI in Zinebrum Eſtenſem & dominum Baldaſſarem equitem clariſſimum epithalamium feliciter incipit.

QUam ſit, illuſtriſſime marchio, voſque principes, equiteſque ac doctores ſplendidiſſimi, & vos cives prudentiſſimi, hæc corona ad dicendum ornatiſſima, nec eram neſcius, nec eſſe debebam, &c. *In hac oratione ſæpius laudatur Guarinus, qui dicitur præceptor Leonelli principis Ferrarienſis Zinebræ ſponſæ patris. In ſubſequenti oratione funebri Carolugeni neſcio quo auctore, idem dicitur græce & latine doctus.*

CL. GUARINI VERONENSIS ſancto Dei præconi fratri Alberto Sarthianenſi, prologus in vitam ſancti Ambroſii epiſcopi Mediolanenſis in Chriſti nomine incipit.

VEtus mos, Alberte pater, cum apud majores noſtros, tunc vero in hanc uſque ſervatus perdurat ætatem, ut qui læta & opipara celebraturi ſunt convivia, ad eos munera deferantur, quæ cum honori & laudi, tum auxilio & apparatui ſint, nec minus intimæ familiaritatis argumento, ſimulque perpetuam amicorum recordationem tuentur ac renovent. Ut eorum veſtigia probatamque imiter conſuetudinem, tua

Digitized by Google

A me in poſterum ſanctitas invitat. Nam cum eximias in diem epulas extructamque menſam apponas, non erit abſurdum, ſi mea pro tenuitate, quippiam tibi liberalitatis impartiar: quippe qui tot hominum millia coram te diſcumbentium quotidie cernam, quorum guſtum tot cœleſtibus condimentis oblectare, famem ſaturare, ſitim explere, & vitam immortalitate donari contendis. Proinde noſtris ex hortulis flores quoſdam fructuſque delectos, tuæ paternitati pro munuſculo perinde ac bellaria concinnavi. Cum enim intus differendum ſæpius intellexerim quanta devotione, obſervantia, admiratione, magnum illum proſequaris Ambroſium; nonnulla de ejus vita, quaſi ſumma rerum faſtigia inter legendum græce ſcripta comperi, comperta converti, converſa tibi tranſmiſi: ubi non admirari non poterit lector humilis atque devotus, percurrens inauditum fidei fervorem, generoſi animi pro religione fiduciam, in potentes auctoritatem .... fortiſſimorum pro Chriſto pavorem, terribilium obedientiam, incredulitatis ſupplicia. Quæ cum in exornando, amplificando, probando, declarando variam dicenti ſuppeditare valeant materiam, non inutilia cœnæ, meo quidem judicio, fore duces. Sic enim ſentio, ſic mihi non temere, ut videor, perſuaſi, niſi multiplici lectione & omnis generis inſpiciendis ſcriptoribus tua locupletaretur & redundaret oratio, te adeo diſputando pollere nequiſſe, ut in detegendis, inſectandis, extirpandiſque criminibus miniteris, deterreas, excandeſcas, tones, effulmines. Qualem de Ulyxe vim copiamque dicendi Homerus cecinit, è cujus ore verba veluti nivales nimbi fluebant & ſæpius ingruebant. Quamquam, adjuvante mentis innocentia, integritate, & divinæ majeſtatis ardore, velut a fonte manare illa non ignorem, vel Flacco teſtante,

Si vis me flere dolendum eſt primum ipſi tibi.

ſubinde ſi leniendi ſunt animi, & ſtudium pietatis inſerendum, blanda vox, paterna monitio, lenis ubertas invitat, deducit, pollicetur, affirmat: ut quantum illa fulgurare & deteſtari, tantum hæc placare & placere videatur; hinc terrorem incutiat, hinc lacrymas excutiat. Idipſum grande atque arduum magno cupiam eloquentiæ vel parenti vel magiſtro viſum eſt. Nec vero mihi quicquam, inquit, præſtabilius videtur, quam poſſe dicendo tenere hominum cœtus, mentes allicere, voluntates impellere quo velit, unde autem velit deducere. Quo fit, ut teipſo nonnulliſque ſimilibus Jesu Christi miniſtris, qui pauci admodum reſtant, hæc ætas gloriatura, priorum B ſæculorum, quibus Chriſti eccleſia floruit, ante oculos atque aures meas repreſentet imaginem. Nec vero mihi ſuccenſeas, aut ulla aſſentationis ſuſpicione me notandum exiſtimes velim, quia te in facie laudem: cum magis qui taceat invidus, quam qui laudet aſſentator appellandus ſit. Primum quidem, Alberte, pro admirandis operibus Dei ac beneficiis gloriari & gratulari tecum licet: qui tales ſicuti ſtellas, verbo potentes & opere exoriri, educari, augeri viros & fidei Chriſtianæ præcones fecit. Deinde quia hu- C jus qualiſcumque epiſtolæ teſtimonio, quæ fortaſſe beati Ambroſii comitatu vivet, commonefacienda fuit poſteritas, quantis Itala jam nunc floruerit terra viris, qui collabentem ferme Dei civitatem in hoc peregrinantem ſæculo, quaſi columnæ fulſerint, ſolidiſque corroboraverint fundamentis. Fas namque fuerit hos annos more priſco quaſi præclaris inſignire conſulibus, Bernardini, & Alberti; & aliorum complurium excellentiſſimorum ſane hominum commemoratione, quos enumerare longum eſſet. De his hactenus. De Ambroſio jam audiamus, D quem diſſeminare tuum erit, ne tenerum & nuper orientem deleat oblivio.

Explicit prologus. Incipit vita et actus beati Ambrosii.

Valentinianus poſt Joviniani obitum, &c.

PAULI MAFFEI EPISTOLÆ

EPISTOLA PRIMA

Pauli Maffei ad Venetenſis monaſterii Corporis Chriſti ſanctimoniales.

Poſtquam aliqua peroravit de gratia & prædeſtinatione, eas hortatur ad humilitatem aliaſque virtutes ſectandas.

Paulus Maffeus Veronenſis canonicus regularis, ſanctiſſimis monialibus E Venetiis in monaſterio S. Corporis Chriſti degentibus.

Suſcipio libenter, matres in Domino colendiſſimæ, inſuper admiror admodum deſideria veſtra. Cupitis enim, ut abſens ego exhortationis gratia religioſiſſimo cœtui veſtro ediſſeram quippiam, qui dudum præſens nonnumquam conſueveram loqui. Experiar quæ hortamini, non quidem fretus ingenio, non ullis eloquentiæ viribus, ſed veſtra potius expectatione veſtris ſtudiis incitatus.

Digitized by Google

Et quidem quoniam ſumus alterutrum A membra Chriſti, non poſſum plurimum non lætari profectibus veſtris, proſpiciens coronas repoſitas vobis, ſi perſeveraveritis in religione ſanctiſſima. Scriptum eſt namque in evangelicis litteris, quoniam certe qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit. Quid vero, matres, inpræſentiarum afferam? aut quid vultis ut ſcribam? Video in vobis bonum eſſe theſaurum, ex cujus fonte deſideria iſta naſcuntur. Ait quippe Salvator: *Ex abundantia cordis os loquitur.* Certe niſi caritas Chriſti veſtris in cordibus æſtuaret, niſi in veſtræ penetralibus B mentis ſanctus JESU CHRISTI ſpiritus habitaret: non poſſetis ea tantopere deſiderare, quæ flagitaſtis ut ſcriberem. Itaque ne a Domini Salvatoris ſententia diſcedamus: Audiamus, oro, quid ipſe de ſuis ſanctis affirmet: *Bonus homo de bono theſauro profert bona.* Profecto in agro veſtræ religionis bonus theſaurus invenitur abſconditus. Inde pertuliſtis pretioſiſſimam margaritam, ſcilicet monaſticæ perfectionis affectum, qui in ſingulis videlicet ardet pariter & relucet. Verum etſi portetis theſaurum hunc in vaſis fictilibus, & in terrenis corporibus & mortalibus; nolite tamen de Dei bonitate C diffidere: nolite de illius præſidio dubitare, qui ex evangelio clamat ad timidos: *Confidite, ego ſum, nolite timere.* Tantum vos adjuro & obſecro, item pietate Chriſtiana commoneo, ut in curſu bene inſtitutæ religionis perſeveretis ardentius, vivatiſque Deo, non declinantes neque ad dexteram neque ad ſiniſtram.

O vos certe beatas nimiumque beatas, ſi unicuique veſtrum ſingulariter dixerit ſponſus ille, qui ad ſponſam in Canticis canticorum: *Quam pulcra es amica mea, quam pulcra es, oculi tui columbarum.* Oro hæc verba ſumma cum veneratione ſuſcipite, & D ſpiritalia ſignate myſteria. ſingulam enim veſtrum ſponſus cœleſtis invitat, ſingulam laudat, ad ſingulam uti ſponſus exclamat. Itaque ô ſponſa nuptiis cœleſtibus conſecrata, obſerva, precor, & vide tua quanta ſit dignitas, quanta claritudo, quantus honorificentiæ titulus, cum amica Dei vociteris & pulcra? Amicam te Deus tuus vocat in primis, ut plane intelligas quanto amore te diligat, qui te ſibi ſponſam indiſſolubili vinculo copulavit. Quam grande porro decus, quantam gloriam a cœleſti Domino E conſecuta, ut amica Dei appelleris & ſis? Ceterum ille bis pulcram dicit, cum te amicam invitat, ut ſane agnoſcas quam vehementi complectatur amore, quam forti, quam caſto proſequatur affectu, cujus tam dulciter pulcritudinem admiratur? Quid enim? hæc plane exaggeratio ingeminatioque vocabuli, quo ſemel iterumque pulcra vocaris, quamdam inſinuat magnitudinem caritatis, inflammationemque amoris: quoniam amanti amicam ſemel laudaſſe non ſufficit. Neque mirum id quidem, quam non tam incredibili ſibi dilectione devinxerit, quam ita caſta pietate ſuſceperat, quam poſtremo in cruce moriens ſuo ſanguine a peccatis abluerat. Parum fuerat pulcram ſemel canendo dixiſſe, niſi ex amoris impulſu pulcram crebra iteratione repeteret.

At vero quæ eſt iſta bipartita formoſitas, quam in ſponſa ſua amator Deus admiratur, & laudat? Naturæ ſimul, inquam, & gratiæ. Parum enim erat eſſentiam animæ nobilem commendaſſe, niſi gratiæ ſpecioſitas adderetur. Nam quæ pulcritudo ſolum pertinet ad naturam, cum infidelibus & flagitioſis hominibus ipſi ſponſæ poteſt eſſe communis. Vivunt enim ipſi conſtantque ex immortali quadam, incorporea intellectualique ſubſtantia, corpus a ſummo Deo ſuſceperunt, membris diverſis, tamquam organis pulcherrime videlicet diſtincte formatum. Habent ſane idem corpus venuſto colore decorum, animatum anima rationali, erectum item ſurſum ad ſidera, ut auctorem ſuper ſidera admirari, colere & ſuſpicere pro ſtaturæ rectitudine pergant. Poſtremo ſpirant aërem, abundant indumentis ac cibis, funguntur inviſibilibus bonis.

Ceterum quid miſerius? quid iniquius? quid poteſt, quæſo, tandem cogitari perverſius, quam Deum non agnoſcere fontem boni? Non illum amare, non colere, illius inſuper præcepta negligere, leges ſanctiſſimas violare? Quanta, oro, perverſitas erga illum ingratos eſſe, a quo tanta naturæ bona ſuſceperint, tantam munerum copiam fuerint conſecuti. Sed completur in eis, quod a ſancto Propheta cantatur: *Homo cum in bonore eſſet, non intellexit, comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.* Quis porro neſciat, quoniam Deus auctor eſt omnium quæ ſunt, quæque poſſunt eſſe bonorum? Sed cœci neque ad plenum intelligere, neque ſacrificiis illum legitimis placare voluerunt. Itaque ipſum, cum per hæc viſibilia indiciis evidentioribus cognoviſſent, non ſicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, ſed juxta Apoſtolum evanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum: adeo ut creaturæ exhiberent divinos honores: hinc quidem miſeri non meruerunt agnoſcere Dominum JESUM CHRISTUM: non intellexerunt Deum pariter & hominem verum, pro ineffabili caritate partum ex Virgine; ſic neglexere ipſum Verbum Dei quod erat in principio apud Patrem, per quod creati fuerant, & recreari poterant, ſi pietate fidei Verbum carnem factum humiliter ſuſcepiſſent: igitur ſuperbi pariter & inſani Chriſtum Dominum contemſerunt, qui coeſſentialis & coæterna imago inviſibilis Dei,

Digitized by Google

quem certe humilem pro nobis effectum tanto ardenter colere debuiſſent, quanto pro noſtro amore humiliora ſuſcepit.

Pulcritudo igitur ſpecioſitaſque naturæ quæ precor? minima cenſenda eſt enimvero, niſi altera ſuperaddatur & gratiæ. Ipſa eſt profecto quæ merito ſponſam diſtinguit a belluis, ſicut illa eſt ſuperior, quæ ab injuſtis hominibus, qui ignorant Deum. Sola hæc nempe animam rationalem conformem facit, ac ſimillimam Deo ſuo, ut vera ſit divini Pauli vox illa præclara, cum ad Romanos ſcribens, de præſcientia Dei electioneque diſſereret: *Quos*, inquit, *præſcivit, hos & prædeſtinavit conformes fieri imaginis filii ſui, ut ſit ipſe primogenitus in multis fratribus*. O altiſſimam præſtantiſſimamque ſententiam! Quid enim hacipſa brevius, verius, ſublimius ab homine dici potuit?

Maxima profecto prædeſtinationis eſt vis, qua a Deo perpetua caritate diligimur, qua trahimur, qua per Chriſtum vocamur ad Patrem, qua gratificamur in ſpiritu, qua denique triumphamus revelata facie Dominum ſpeculantes. Proinde prædeſtinati vocamur, juſtificamurque a Deo, ut ſimus conformes imaginis filii ſui. Verum hæc ſumma ſpecioſiſſimaque conformitas, qua renovamur in agnitionem Dei: exordium quippe ſumit a gratia: tandem vero confirmatur in gloria. Habes enim a Johanne apoſtolo qui de Dominici pectoris fonte evangelii fluenta potaverat, quia *nunc dilectiſſimi filii Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus: ſcimus autem quia cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt*. Clamant porro omnes prædeſtinati ad gloriam, quia *Lex per Moyſem data eſt, gratia & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt*. Igitur *de plenitudine & nos omnes accepimus, gratiam pro gratia*. O ineffabilem prorſus caritatis abyſſum! *O altitudinem divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quam incomprehenſibilia ſunt judicia ejus, quam inveſtigabiles viæ ejus! Quis enim*, ut ait Apoſtolus, *cognovit ſenſum Domini? quis conſiliarius ejus fuit? quis prius dedit illi & retribuetur ei?*

Nemo de meritis glorietur, ſed qui gloriatur, in Dei gratia glorietur, quoniam ex ipſo, & in ipſo, & per ipſum ſunt omnia, ipſi gloria in ſæcula ſempiterna. Ea igitur gratia, quæ illum hominem fecit Deum, ut eſſet ille, id eſt Chriſtus, verus Deus & verus homo, in unitate ſcilicet perſonæ aſſumtus a Verbo, fecit & nos Chriſto ipſi conformes, ut membra tam excelſo capiti in uno corpore jungeremur. Sic plane gratia quæ illum hominem fecit Chriſtum, facit & nos pariter Chriſtianos. Illa, inquam, gratia, quæ naturam noſtram tanta celſitudine provexit in Deum, ut idem ipſe Chriſtus verus Deus eſſet, & verus homo, ipſi ſcilicet Verbo, ut Græci dicunt, unione A conjunctus hypoſtatica: quoſque & prædeſtinatos ita illi filio unigenito copulavit, ut unus tantum Chriſtus caput, & corpus ejus beatificetur in gloria. Ipſa porro eſt gratia, quæ ad Agni nuptias ex fide nos vocat, quæ perſeverantiam largitur, quæ a culpa præſervat, quæ per ſpem vivam in tentationibus ſuffragatur, quæ ex caritate ſanctificat, quæ coronat. Denique ipſa quidem gratia dat nobis victoriam per JESUM CHRISTUM Dominum noſtrum, qui nos fratres non dedignabitur habere, inſuper & paternæ gloriæ cohæredes inſtituit, ut ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. B

O unicam ſingularemque clementiam, utique miſericordiam & veritatem diligit Deus, gratiam & gloriam dabit Dominus. Sed neque privabit bonis eos qui ambulant in innocentia, ut ad illum cum fiducia exclamare poſſimus: *Domine virtutum, beatus homo qui ſperat in te*. Miſericordiam quippe, ô Dei ſponſa, in gratuita electione cognoſcere, veritatem in fideliſſima promiſſione, gratiam perſpice, cum prævenit mirifica pietate tuæ voluntatis arbitrium, cum te volentem ducit, nolentem trahit; cum C monet affectum, ut bonum velis, cum cooperatur, ut poſſis gloriam præſtolare atque deſiderare in plenitudine gaudiorum. Tum enim in juſtitia æterna apparebis in conſpectu Dei: tum ſatiabere cum manifeſtata fuerit gloria ejus. Eam ob rem magna ac profunda nimis, ô matres, eſt divinæ prædeſtinationis abyſſus, quæ in æterni conſilii altitudine collocata, ante mundi conſtitutionem quoſque præordinavit ad vitam. Quæro cauſam, rationem exquiro. Nullam quippe invenio, niſi Dei optimam atque incom- D mutabilem voluntatem.

Plane ſummum bonum eſt Deus, invariabile, ſempiternum. Quid mirum igitur ſi ſui ſit diffuſivum, communicabile, donativum? Quid mirum, ſi non ſolum eſt beatus in ſe, ſed omnium beatorum beatificum bonum? Inde profecto non potuit ſuam bonitatem & gloriam tantum in ſe ipſo reſtringere. Neque tantum id dicimus, Deum ex ſe quicquam feciſſe vel facere, veluti naturæ ſuæ ulla neceſſitate compulſus. Id enim minime verum eſt. Ceterum vero decebat E omnino immenſum quoddam divinitatis pelagus, ipſum Deum, ſua tantum felicitate contentum? quinimmo ad communicandum ſuæ gloriæ plenitudinem, oportebat ex ratione æterna mundum ipſum ex nihilo procreari, ex cujus univerſis partibus ordinatiſſima atque admirabilis pulcritudo conſtaret. Oportebat & angelos & homines hujus univerſitatis principes fieri: qui divinæ beatitudinis pro natura intellectuali, quæ ante tempus, eſſent participes. Oportebat Deum hominem fieri, humana ſcilicet forma veſtiri, ut hominem perditum reſtauraret. Oportebat

Digitized by Google

tebat ſalvari ſanctos ex gratia, condemnari reprobos ex juſtitia, quo miſericordiam & judicium Domino cantaremus.

Ergo quoniam miſericordiam, & veritatem ſuapte natura diligit Deus, quid eſt quod debeas admirari, ſi electis ſuis gratiam & gloriam præparavit? Enimvero quid eſt aliud prædeſtinatio, niſi quædam ſempiterna Dei atque ſanctiſſima diſpoſitio, gratiam in primis, poſtremo gloriam largiendi? Neque itaque privabit bonis eos qui ambulant in innocentia, quam plane optimus Deus ex prædeſtinationis propoſito largitus eſt. Quare electio nullis præcedentibus meritis, ſive ab æterno præcognitis aſcribatur. Neque enim electionem præcedunt merita, ſed electionem merita ſubſequuntur. Huc accedit Pauli inconcuſſa irrefragabiliſque auctoritas: ſi enim juxta illum eſſet ex operibus gratia, ipſa utique gratia non eſſet gratia, quoniam eſſet ex merito reddita, non gratis a largitore optimo condonata. Igitur ſi juſtitiam, pietatem, fidem, caſtitatem adepta es, patientiam, humilitatem; ſi reliquas virtutes habeas, de caritatis ſcilicet fonte profectas; ſi vita es & innocens & integerrima, quæſo ipſi gratiæ deputato, quæ grata efficit univerſa. *Quid enim habes quod non accepiſti?* O ſtulta præſumtio! Quid ergo in te gloriaris quaſi non acceperis? Accipe libentius, oro, a Propheta conſilium: *Cuſtodi*, inquit, *innocentiam & vide æquitatem*. Vera quidem innocentia, vera æquitas quid aliud eſt, niſi ſui cognitio & quadra quædam atque perpetua in humilitate conſtantia? Vera autem humilitas illa eſt, quæ in Dei gratia altas radices infixit: quæ ſcilicet de ſe ipſa nihil conſcia eſt: totum vero quod poſſidere videtur, ab illo agnoſcit, cui Propheta cantavit: *Omnia opera noſtra operatus es in nobis.*

O dominæ quamobrem beatæ eſtis? O matres in Dei noſtri caritate cariſſimæ, ſi in omnium cariſmatum copia præſtantiaque donorum Deo ſponſo veſtro canere didiciſtis: *Domine virtutum, beatus homo qui ſperat in te*; arbitror vos eſſe imbutas propheticis apoſtoliciſque doctrinis, quibus Dei gratiam ad bene ac beate vivendum neceſſariam eſſe penitus edocemur. Nemo ergo virtutem a ſe ipſo deſideret, ſed a virtutum Domino præſtoletur. *Maledictus enim homo*, ut ait Propheta, *qui confidit in homine*, qui in ſeipſo confidit, qui in virtute propria gloriatur. Ergo maledictus eſt homo, qui a ſe ipſo fortitudinem petit, quia nititur ſuper ſe veluti ſuper baculum arundineum, quoniam ab Dei gratia cor ſuum abſceſſit. Ceterum *Benedictus eſt vir, qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia ejus.* Denique ſanctiſſimum & beatiſſimum illum hominem judicamus, qui novit cum Propheta ex corde cantare: *Non nobis, Domine, non nobis,* A *ſed nomini tuo da gloriam. Super miſericordia & veritate tua.*

Eam ob rem quanto magis fueris, ô monacha, cœleſti caritate perfuſa, divinis muneribus locupletata, tanto te exiſtima viliorem: quanto, inquam, copioſioribus fueris virtutum muneribus adornata, tanto humilius de te ipſa vera exiſtimatione præſenti, tanto tibi minus aſcribe. Demum diſce cum Paulo ex ſententia dicere: *Chriſtus propter peccatores venit in mundum, quorum primus ego ſum.* Diſce cum eodem Apoſtolo Deum ſedulo pro beneficiis immortalibus, pro ſummis muneribus commendare. Ita enim legis: *Regi ſæculorum immortali & inviſibili, ſoli Deo honor & gloria.* B Deputa tibi univerſa delicta, quæ numquam negas fuiſſe donata; a quibus fuiſti pro ſingulari ipſius cuſtodia præſervata. Quis enim alius te protexit, ne crimen incurreres, niſi qui pœnitenti tibi gratiam præbet, ut doleas, qui pœnitentem ſuſcipit, qui ut glaciem peccata diſſolvit? Itaque quoniam vel Deum in pluribus offendiſti, vel offendiſſes, diſce cum Propheta Deo tuo veriſſime confiteri: *Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me, Domine, & ab alienis parce ſervo tuo.* Quanta enim fortaſſis peccata egiſti, quæ latent memoriam tuam, quæ tu ipſa non noſti? C quanta inſuper delicta & familiari hominum converſatione contraxiſti, de quibus & quam ſæpe pectus tundere & veniam humiliter deprecari debuiſti? Sed de his ſatis eſt dictum, ut in vera humilitate fundata, diſcas de Dei dumtaxat gratia in omnibus gloriari. Ceterum ſi præclarum quippiam eſt fortaſſe in te, quod nec abs te, nec de te ipſa eſſe cognoveris, noli eſſe ingrata, ſed largitorem Deum cum Paulo laudato: *Gratia Dei ſum id quod ſum, & gratia ejus in me vacua non fuit.*

D Itaque ſi quid plus tuis ſororibus laboraveris, ſi in quoquam excellueris munere, ſi caſtior, ſi caritate ferventior, ſi magis aſſueta vigiliis, ſi in tolerandis jejuniis, abſtinentiaque robuſtior, ſi in ſilentio orationeque frequentior, ſi pietatis operibus magis impenſa, ſi in ſuſtinenda paupertate jocundior, ſi in ædificationis ſermone diſertior, ſi poſtremo in quovis juſto rationabilique præcepto tuæ ſuperiori fueris magis obtemperans, noli reliquas judicare: *Noli altum ſapere, ſed time*; noli in te ipſa, ſed E in Domino triumphare. Magis autem ſatagito te ipſam viliſſimum exiſtimare mancipium, perdignum exprobratione & verbere, ut poſſis libera voce tuo Domino perſonare: *Ut jumentum factus ſum apud te, & ego ſemper tecum.* Noli ergo veluti in equis & curribus omni in tua virtute confidere, immo vero gratiæ univerſa præſcribens, ſervam te inutilem appellato, quæ etiam agenda neglexeris; ita ut pigerrima unum

Digitized by Google

de mille non feceris, quæ utique facere debuiſſes. Quamobrem ne pergam plura de humilitate diſſerere, revertor jam tendere ad cœpta.

Magna eſt, ô matres, & admirabilis prorſus ſpecioſitas gratiæ, quam ſponſus quærit extollitque in ſponſa cariſſima. Tum enim & illa illuſtris pariter & ornata cum hoc pallio gemmis coruſcante granditer incedit amicta. Quid enim aliud in parabolis, Salomon, in muliere fortiſſima, niſi pulcritudo gratiæ? ſic illam myſtice de ornamento prætioſo collaudas? *Stragulatam veſtem fecit ſibi, byſſus & purpura veſtimentum ejus.*

Eſt igitur gratiæ ornatus tripartitus in ſponſa. In primis namque decorat illam mira varietate virtutum, quod recte in ſtragulata veſte ſignatur. Secundo illuſtrem facit ſplendidiſſima puritate: id quidem ſignificatur in byſſo. Poſtremo illam ardentiſſima caritate clarificat, quod apertiſſime intelligimus in purpura. Quis enim neſcit ſtragulam indumenti genus eſſe plumario opere & ſpectabili varietate contextum. Beata porro hæc ſponſa, quæ unita gratiæ, claritate accepta maximarum virtutum & formoſitate veſtitur! Quis enim gratiæ fructus enumeret? qui de fonte increati ſpiritus proficiſcuntur? Sed & Paulus pleroſque non tacet, omnes dicere omnino non potuit. Ait enim ad Galatas: *Fructus autem ſpiritus eſt caritas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas.* Bonus quippe ornatus, qui ſponſam Deo gratam & acceptabilem reddit. Denique in laudibus ſponſi ſanctiſſimus Propheta cantabat: *Aſtitit regina a dextris tuis in veſtitu deaurato circumdata varietate.* Utique regina quæ ſenſibus optime principatur, quæ motus carnis quaſi barbaras nationes regit in virga rationis ferrea, & tamquam vas figuli confringit eos regina hæc plane quæ novit ſemper de diabolo triumphare, quæ pro præclaris frequentiſſimiſque victoriis, corona ſempiterna donatur. Hæc a dextris regis ſui & ſponſi honorata perſiſtit, quoniam nil terrenum in hoc vitæ curriculo, nil carnale deſiderat. Nam excelſo animo ſurſum intenta, nulla ambitione rapitur ad inferiora quærenda, ſed tantum fixa manet in æternitatis amore. Quam ſpecioſa igitur, quam pulcra eſt, quæ in veſtitu gratiæ deaurato conſpicitur, quæ rutilat decore virtutum, quæ ſanctorum morum diſcoloribus exornatur. Sic gratia tua, ô ſponſa Dei, veſtem conficit ſtragulatam, qua coram Deo Angelis & hominibus glorioſa coruſcas.

Verum & ab eadem gratia byſſo puritatis indueris. Byſſus quippe lini candidiſſimi genus eſt, quod ferunt apud Ægyptios inveniri. Inde ſponſis illuſtribus perſonis veſtis pretioſa contexitur. Non magnum id

A quidem. Quid enim ſi in Ægypto byſſus muliebrem naſcitur ad ornatum? At de gratia byſſus candidior oritur ſimpliciſſimæ puritatis. Unde & Paulus rectiſſime hortatur dicens: *Malitia parvuli eſtote.* Petrus etiam primus piſcator eccleſiæ a Domino conſtitutus, fideles admonuit: *Quaſi modo geniti infantes, rationabiles, ſine dolo, lac concupiſcite, ut in eo creſcatis in ſalute.* Denique Salvator ipſe de primatu contendentes apoſtolos revocat ad puritatem ita dicens: *Niſi converſi fueritis, & efficiamini ſicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum.* Quid B purius infante mox nato? Originale peccatum ſemper excipio, cum quo naſci omnem hominem profitemur, qui ſecundum Adam eſt natus. Ceterum illa impuritas minime eſt a parvulo perpetrata; ſed ex traduce propaginis maſſa ſcilicet peccatrice traducta. Igitur ſponſa Chriſti quaſi mox per infantiam renovati ſpiritus genita, byſſo puritatis ornetur. Non ſit prava intentione perverſa, non ambiat gloriam, primatum non quærat in terris, non cogitet malum: & ſi cogitet, minime in opus delectatione aut conſenſione labatur.

Sit humilis igitur Dei ancilla, ſimplex- C que ſit ejus affectio, ſed prudentia in ſimplicitate, ſimplicitas in prudentia commendetur. Denique animadvertat Salvatorem noſtrum imperantem ſuis commilitonibus utramque virtutem. *Eſtote*, inquit, *prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.* Aptiſſima ſane ſimilitudo. Cavet ſerpens ne caput, in quo vita reſidet, illi conterat qualiſcumque verſutia. Obſerva & tu, ne Chriſtus tibi velut caput tuum conteratur ex crimine. Attende ne mentem tuam ſuperbia inflet, furor iracundiæ perturbet. Cave ne luxuria libidinis nævo animam corpuſque commaculet, ne crapula ſubrepat, ne dehoneſtet ebrietas, ne enervet accidia. D Poſtremo attende ne avaritia, invidiaque crudeles belluæ ſpiritum caritatis extinguant. Hæ peſtes longe a prudente & fideli Dei ſerva diſtabunt, ut Chriſtus in corde ejus domicilium gratum & jocundum inveniat. Igitur eſto prudens, eſto aſtuta contra ſerpentem; ſed pariter eſto innocens ut columba. Quid enim? Optima plane innocentia de puritate cordis oboritur. Deum in ſimplicitate mentis exquire, quam niſi ſponſus in ſua amata perſpiciat; non poteſt illam plena commendatione laudare, non po- E teſt illi ſuavi modulatione præcinere: *Oculi tui columbarum.* Verum ſi in te fuerint oculi hujuſcemodi a Domino commendati, arbitror quod vera ex pietate ſodalium errores potius miſereberis, quam elata animoſitate redargues. Neminem niſi te peccatricem aſpicies, & cum didiceris reliquas excuſare; te ipſam tantum judicabis incuſatione digniſſimam. Denique in cunctis Dei

Digitized by Google

operibus inſcrutabilibuſque judiciis illius, vel juſtitiam, vel ſapientiam commendabis. Inde vitam & curſum tuum intrepida fide & ſecuritate committes illi, cujus prudentia in ſui diſpoſitione non fallitur. Sic jactabis tuum in bono Domino cogitatum, ſic ipſe te nutriet cœleſtibus bonis.

Eris pia, manſueta, hilaris atque benigna. Eris odii & ultionis neſcia, pudicitiæ ac totius honeſtatis amica, cuſtos paupertatis vehemens, tuæ inſuper profeſſionis obſervatrix acerrima. Addo quod in te fuerit ſemper miſeratio quædam ad proximum cui patienti non poſſis ipſa non compati: adeo ut cum Paulo queas omnibus dicere: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & non uror?* Denique in te quidem exciterit crucifixi Jesu deſiderium ardens, atque ſuavitas, ita ut ipſius amantiſſimæ crucis dulciſſimo pariter & amantiſſimo ſemper paſcaris affectu. Sic fueris plane malitia parvula. Sic fueris puella mox genita. Sic gratiæ ſuges ubera lactea, cœli conſolatione repleta.

At certe parum eſt byſſo veſtiri: niſi & læteris indumento purpureo. Itaque ſimplicitati addenda dilectio, amor in Deum fervens, caritas flammis cœleſtibus æſtuans. O purpuræ præclarum atque optimum genus, quo divina efficeris, quo in Dei ſimilitudine transformaris. Utique ſponſa de ſponſo canit in canticis: *Dilectus meus candidus & rubicundus, & electus ex millibus.* Laus porro magnifica. Verum & pro ſponſæ modulo ſponſus in laudem ſuæ amatæ cantabit: *Dilecta mea candida & rubicunda, mihi dilecta de millibus.* Quid enim? Innocentia candorem exprimit, ruborem caritatis affectio. Ergo utrumque pulcritudinis decus ſponſa in primis admiratur in ſponſo. Ipſum quippe contemplatur immaculatum & incontaminatum Dei Agnum. In cruce, inquam, illum Agnum, qui tollit peccata mundi: ipſum plane Deum ſtupet in ligno ſuſpenſum, ipſum mortuum amore deplorat, ipſum poſtremo amplectitur roſei impretiabilis ſanguinis unda perfuſum. Inde ſapiens ſponſa illum delegit ex omnibus & præ omnibus amatorem. Non miratur quippe ſeraphicam caritatem, non cherubicam ſapientis ſuſcipit claritudinem, non magni facit pulcritudinem angelorum, non cœtum patriarcharum, non ſenatum apoſtolorum, reliquorumque juſtorum magna admiratione circumſpicit. Unum Jesum amat ſponſa, quem delegit ex millibus. Et ſi fuerint millia millium, inſuper & decies millies centena millia cœleſtium principum, illum diſcerneret ab omnibus, illum præeligeret ab univerſis, quem omnis creata natura in cœlo & in terra Deum glorioſiſſimum veneratur. Aptiſſime igitur ſponſa de innocentia ſponſi fit candida, de rubore ſanguinis fit rubicunda; de candore ſplendens, de ardore ardens, de formoſitate conformis, quam ille unicus unicam delegit ex millibus. O munus ampliſſimum! Qualis honor eſſe te delectam ex omnibus, quas vides in ſæculo delectari, innumeræ ſibi ſponſos quidem mortales accipiunt, tibi maritus alius placere non potuit, niſi qui immortalis eſt Deus. Ergo illum de millibus elegiſti, immo te elegit ex millibus. Illa viro gaudet & liberis, tibi Deus & ſimul eſt pater & ſponſus, melior certe niſi deſipis, quam decem filii. O te beatam prorſus, quæ huic viro nupſiſti, quæ ſæculum reliquiſti! te, inquam, beatam, quæ hanc laudem es conſecuta, ut filia Dei pariter & ſponſa ſis. Proinde tamquam reginæ repoſita eſt tibi corona juſtitiæ, quam quidem conſequeris, cum immortali gloria veſtieris.

Ceterum, ô Dei ſerva, fortaſſis his de tuis laudibus erubeſcis, quoniam de te ſentire humilia didiciſti. Recte id facis. Bona nempe mens, & diſciplinis inſtituta divinis, minus ſemper de ſe exiſtimat, ſciens ſcriptum eſſe: *Omnis qui ſe humiliat, exaltabitur.* Affirmabis itaque, cordeque & ore clamabis, quod minime hæc ornamenta poſſideas, aſſerens te immundam, ſordidam, indignam amplexibus ſponſi. Dolebis illam profecto non eſſe, quæ deſiderio affecta queat prorumpere in mirificam vocem quam legis in Canticis: *Oſculetur me oſculo oris ſui, quia meliora ſunt ubera tua vino.* Cauſaberis, quod minime in te flamma ardeat caritatis internæ: lugenſque & plorans cum Propheta cantabis: *Iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, & ſicut onus grave gravatæ ſunt ſuper me.* O humilis & beata confeſſio! Ego hos gemitus & lacrymas ſponſæ Dei cum gaudio admirabor, & ingenti cum plauſu commendatione que ſuſcipiam. Neque enim parvus ompunctionis eſt fructus.

Maxima certe ubertas gratiæ manet in lacrymis, quæ præſertim de ſui cognitione naſcuntur. Denique audi Prophetam, quantum ipſe & fletu profecerat cum dicebat: *Fuerunt mihi lacrymæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, ubi eſt Deus tuus? hæc recordatus ſum, & effudi in me animam meam, quoniam tranſibo in locum tabernaculi admirabilis uſque ad domum Dei.* Ergo ipſi ex lacrymis fit aditus ad Dei gratiam, gradus ad profectum, aſcenſus ad patriam. Ita enim canis in pſalmo: *Aſcenſiones in corde ſui diſpoſuit in valle lacrymarum, in loco quem poſuit. Etenim benedictionem dabit legiſlator, ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion.* Non ergo lacrymæ ſemper mœrorem habent, pariunt & plerumque lætitiam; ſed porro beatæ lacrymæ quæ proficiſcuntur a fide, nutriuntur a ſpe,

in caritate proficiunt. Sæpe ergo plorandum, & per ſingulas culparum noctes, ſtratum lacrymis eſt rigandum.

Poſtremo id vere commemoro ad fiduciæ ſanctæ conceptum, quod in divinis litteris didiciſtis: *Qui humiliatus fuerit, erit in gloria.* Unde ne vel tuis peſſimis meritis de Dei inſpiratione aliquando diffidas, audi Salvatorem tuum in tui defenſionem Phariſæis ſeſe jactantibus reſpondentem: *Non veni vocare juſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam.* Quod ſi in fide hæſitas diaboli ſuggeſtione pulſata; audi eumdem cum dicit ad Simonem: *Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua.* Si vero inconſtantia ullius te ad pugnam ſollicitat, utique cum Propheta cantabis: *Expectabam eum qui ſalvum me fecit a puſillanimitate ſpiritus & tempeſtate.* Audies inſuper ſponſum JESUM in penetralibus tui cordis, familiari benignitate dicentem: Confide, redemta mea, quia ego vici mundum. Confide, filia, quia *ego ſum via, veritas & vita.* Via profecto quæ ducat, Vita quæ te in beata æternitate ſuſcipiat. Itaque tibi ſedenti ad pedes ejus, quaſi alteræ Magdalenæ lacrymiſque lavanti, ac crine ſoluto tergenti beata veſtigia, pius Dominus proclamabit: *Dimiſſa ſunt tibi peccata multa, quia dilexiſti multum.* Tum etiam ſpectatore Phariſeo plurimumque mirante, lætaberis, quoniam tibi dictum intelliges: *Fides tua te ſalvam fecit, vade in pace.*

Enimvero ſatis ſuperque ſumus de ſponſa locuti: ergo reliquum eſt ut interim brevi quæ reſtant, ô matres, ad veſtrum ſanctiſſimum exercitium proſequamur. Beatæ vos plane, quæ eſtis tanta dignitate excellentiaque donatæ. Beatæ, inquam, quæ eſtis Deo ſponſo conjunctæ. Beatæ porro, quæ in monaſterio tamquam in cœlo quodam terreno rerum omnium principi militatis. Sic ſtate in Domino cariſſimæ. Sic adverſus hoſtem veſtrum atrociſſimum dimicate: nolite, quæſo, diffidere. Video ſuper capita veſtra ſerta immarceſſibilis gloriæ floribus decorata. Video coronas veſtras gemmis vernantibus coruſcantes. Quæ enim lingua recenſeat? quis eloquentiæ fluvius gloriam explicet, quæ vos manet? Utique oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit quæ præparavit vobis Deus diligentibus ſe. Taceo enim quia Deum ipſum in ſua gloria, in ſua claritate videbitis. Taceo beatificam viſionem, ex qua ineffabilis fruitio oritur atque felicitas. Infinita prope gaudia nunc ipſe prætereo, quæ in unico poſſidebitis ſummo bono.

At quantus fuerit lætitiæ cumulus, quanta jucunditatis immenſitas, pro contemtu ſæculi, pro monaſticæ profeſſionis aggreſſu, pro imitatione pauperis JESU, pro caſtitate perpetua, pro obedientiæ quotidiano

A martyrio, pro perſeverantia uſque in finem, ſplendidiſſimam torquem promeruiſſe juſtitiæ. Tum vero optime intelligetis labores veſtros non ſuſceptos incaſſum. Tum cognoſcetis veſtras lacrymas atque vigilias cuntaque virtutis ac religionis officia fructum uberrimum peperiſſe. Poſtremo gaudebitis re ipſa probare quod tam certa auctoritate prædicabat Apoſtolus: *Non ſunt condignæ paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis.* Non erit adumbrata, non ſimulata caritas, non falſa dilectio qua amabitis Deum, quem in hoc vitæ curriculo tanta benevolentia colere di-

B diciſtis.

Et quoniam ea re frui dicimur, cui propter ſeipſam inhæremus amore, & in qua optime cognita delectabiliter admodum conquieſcimus: illa fuerit rectiſſima veriſſimaque fruitio, qua fruemini Deo, quem propter ſeipſum ſumme amabilem certiſſima cognitione videbitis. Nam etſi ibi evacuentur Prophetæ, ceſſent linguæ, ſcientia deſtruatur, actus proprios fides & ſpes duæ iſtæ non habeant, caritas tamen quæ major eſt omnibus, a beatifica æternitate non excidit. Parum dixi & pro magnitudine tantæ

C rei ſermo inferior eſt. Non enim tantum caritas ipſa non excidet cum videbitis Deum, ſed ſumma atque cumulatiſſima perficietur in vobis. Inde quippe inebriamini ab ubertate domus Dei, quæ torrente voluptatis ſuæ potabit vos. Tum vero in æternæ claritatis abyſſo, & in ipſo omnium cauſarum ſupremo vertice, ſingula veſtrum modum atque ordinem ſuæ prædeſtinationis tamquam in ſpeculo contuebitur, audietque vocem ſuperintelligibilem a Deo ipſo in ſua mente clamantem: *Priuſquam te formarem in utero, novi te; & ante quam exires de vulva dilexi te*, & ſervam meam te dedi

D religioni ſanctiſſimæ. Itaque te novi ex nomine, poſuique ſuper ſpiritum meum, ut coronam tibi debitam pro fide & perſeverantia merearis accipere.

Hæc ſunt, matres, quæ poſcentibus & flagitantibus vobis, auctore Deo, exhortationis gratia ſcribere præſenti compendio ſtatui. Neque auſim omnino dicere vos ad recte vivendum indigere his noſtris ineptiis, quæ ſponte curritis ad ſponſum veſtrum: verum nolui veſtris deſideriis deeſſe prorſus officium noſtrum; & profecto excitat me... tum etiam Chriſti caritas; tum vero obſervantia ſingularis quam habeo in integerrimam religionem veſtram. Nihil ergo mihi

E ſuavius fuit, quam morem veſtræ gerere honeſtiſſimæ voluntati, ut aliquem fructum nanciſcar exhortationibus veſtris. Itaque fidei veſtræ me totum dedo, ne peream miſer ego in procelloſi maris hujus fluctibus navigans. Vale ſororum ſacer chorus. Vale exercitus monacharum ſub imperatore

Digitized by Google

Deo. Expecta Dominum, viriliter age, A conſortetur cor tuum, & ſuſtine Dominum.

EPISTOLA II.

Ejuſdem Pauli Maffei Veronenſis monialibus quibuſdam ſancti Benedicti.

Hortatur ad virtutes monaſticas, obedientiam præſertim, modeſtiam in veſtibus, & humilitatem in capitulo.

NIhil mihi ſuavius, nihil amabilius eſſe poteſt, colendiſſimæ matres, quam de profectu veſtro ſemper audire. Inde certior in dies fieri flagito, quam ſancte, B quam prudenter, quam integre ambuletis in religione monaſtica. Qua ex re ſubiit in animum meum, quamvis imperitiſſimus, atque indigniſſimus ſim, hæc pauca exhortationis gratia veſtro florentiſſimo conventui ſcribere. Scio vos ſermones libenter admodum de perfectione evangelica ſuſcepturas, quam omnis veſtra profeſſio, ac vita probatiſſima proteſtatur, niſi fruſtra ſæculum reliquiſtis, niſi Benedicti patris veſtri habitum indigne portatis, niſi poſtremo nomine vox tantum monachas, non autem vere ac ſecundum Deum exhibetis.

In primis ergo fundamentum inſtitutionis monaſticæ jaciendum eſt, ut ſuper illud C optimarum virtutum propugnacula ædificemus. Non ſufficit vobis, matres, ſæcularia corpora reliquiſſe, niſi prorſus relinquatis & vos. *Audi, filia & vide*, ait Dominus per Prophetam, *inclina aurem tuam, & obliviſcere populum tuum, & domum patris tui.* Vera igitur fuga viſibilis mundi quid eſt aliud niſi carnalis oblivio? Itaque non ſolum divitiarum, honorum, delitiarumque memoriam, ſed & præteritarum conſuetudinum funditus eſt a nobis extinguenda cupiditas, ut concupiſcat rex decorem veſtrum. Exite ergo, ô Iſraëlitæ prudentiſſimæ, D de Ægypto. Exite, ſancta domus Jacob, de populo barbaro. Quid enim Ægyptus, auctore Hieronymo, niſi tenebræ interpretantur?

Et profecto vobis pronunciabat Apoſtolus, cum ad Epheſios ſcriberet: *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, ut filiæ lucis ambulate.* Fiat ergo in monaſterio Judæa ſanctificatio veſtra; fiat Iſraël poteſtas veſtra. Quid aptius ſanctificat monacham, quam vera confeſſio delictorum, quæ Judeæ vocabulo figuratur? quid vero, niſi fallor, animam fortius in ſummi Dei poteſtate conſtituit, quam aſſidua contem- E platio ejus, quæ in Iſraël nomine ſignata eſt? Iſraël quippe videns Deum interpretatur. Unde & Deus per Prophetam divinæ contemplationis avidos hortatur dicens: *Vacate, & videte quoniam ego ſum Deus.* Sed & idem Propheta fide, & ſpe, & caritate ſuccenſus, dulciſſimæ ſibi contemplationis pollicetur exemplar, cum in pſalmo cantatet: *Mane aſtabo tibi, & videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.* Eam ob rem ſi ad ſponſi veſtri viſionem beatificam aſpiratis, ſi gradu concito anhelatis ad patriam, ſi vere cupitis eſſe felices, ſi demum habere vultis poteſtatem in ligno vitæ, quod eſt in paradiſo Dei noſtri, exite, obſecro, de Ægypto, exite de tenebris. Accuratius Judæam quærite, ut ad montem Sion, ſcilicet divinæ ſpeculationis verticem aſcendatis. Magna utique gloria magnum expoſtulat animum, ſed ad magna nemo pervenit niſi radicem intentionis in humilitate poſuerit. Itaque Judæa humilis eſt confeſſio peccatorum, quam gignit caſta & pura compunctio, quam parit dolor acerrimus pœnitentiæ, puniens in ſe ultro quod commiſiſſe ſe dolet. Tota quippe vita monaſtica quid eſt, niſi quædam vigilantiſſima perfectionis aſcenſio? Sed incipit gradus ejus a convalle plorationis, a pœnitentiæ lacrymis, ab integerrimo converſionis affectu, perficitur vero in Chriſti Jeſu altiſſima atque ampliſſima caritate. Igitur ſæculum reliquiſtis pro votis ſanctiſſimis immortali Domino conſecratæ, præclare quidem, & recte. Quid enim magnificentius vel cogitare vel agere potuiſtis? Sed reliquiſſe ſæculum non eſt ſumma perfectio, niſi pariter relinquatis & vos. Nolite extra ſponſum veſtrum quippiam in contemtum, aut injuriam ejus amare. Nolite diligere mundum, neque ea quæ ſunt in mundo, ut ſolius ſponſi veſtri caritas ſit in vobis.

Ad propinquos autem, & ad quoſdam mortales, nolite affici carnali nimioque amore. Vidimus, & in pleriſque ſumus experti, hunc domeſticum amorem, familiaremque convictum fructus peſſimos ſæpenumero peperiſſe; januam ſæpe maximam nonnumquam aperuiſſe ruinis.

Sed neque inter vos ipſas mutuo ſenſualis debet eſſe dilectio, quæ ſæpe altos, & generoſos ſpiritus frangit, plerumque etiam inebriat mentes turpiſſima voluptate. Sit autem ſpiritalis inter vos communiſſimaque ſocietas, quæ in converſando ſit ſobria, in convivendo pudica, in ædificando alterutrum modeſta, in conſentiendo concors atque pacifica, non inquieta omnino, non ſuperba, non vaga, non jurgiis, aut contentionibus perturbata, non ſingularitate ulla in ſodalium calumnia pernotata.

Ceterum omnis veſter habitus, ſtatus, convictus, & motus modeſtiam, caſtimoniam, humilitatem, pacem caritatemque redoleant. Sed de his ſatis & ſcripturis ſanctis quantum arbitror eſtis admonitæ. Quare ad reliqua tranſeamus.

Fundamentum igitur religionis in ſæculi

Digitized by Google

perfecta abrenunciatione, quam vitæ carnalis oblivionem diximus, poſitum exiſtimate. Ab eo quippe conſurgit omnis ſtructura religionis altiſſima, quæ perpetim inobedientiæ ſtudio eſt conſtituta. Nam ſi proprius amor vos penitus non ſeducit, niſi vos fallit ambitio, niſi vos denique improba decipit cupiditas dominandi, qua quiſque illectus a ſathana non ſubeſſe, ſed præeſſe deſiderat: non poteſtis, mihi credite, ſacrificium Deo acceptabilius reddere, quam fideliſſimum veſtræ voluntatis obſequium: quod in quotidiano obedientiæ martyrio eſt maxime collocatum. O ſingulare ô gratiſſimum holocauſtum, quo nullum certe efficacius ad merendum, nullum ad placandum Deum potentius, nullum ad attingendum perfectionis culmen congruentius puto. Si enim res tuas pauperibus diſtraxiſti, ſi ingreſſa es monaſterium, ſi cuculla & ſacco, velamine induta es, ſi te pauperem & caſtam eſſe pro amore tui Domini glorіaris, ſi luges, ſi vigilas, ſi jejunas; hæc quidem Deo grata non negaverim munera: verum unum deeſſe putato, ſi vis eſſe perfecta. Quod illud quæſo, inquies? Porro ipſa quæ numeravimus præclara ſunt dona, ſed ad perfectionis cumulum apprehende unum, quo in Deum tota pertranſeas. Quid tibi deeſt? Utique ut te ipſam perdas. Nondum plane te ipſam perdere didiciſti, nondum didiciſti te ipſam totam veluti holocauſtum Domini in altari ſpiritus concremare. Optimum ſane holocauſtum, in quo quicquid eſt reſiduum, & cordis, & carnis igni divino comburitur? Diſce igitur cum propheta cantare: *Holocauſtum & pro peccato non poſtulaſti, tunc dixi ecce venio. In capite libri ſcriptum eſt de me, ut facerem voluntatem tuam. Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.*

Felix ergo tu nimiumque beata, ſi exinanita es cum tuo Domino Salvatore, qui ſemetipſum humiliavit uſque ad mortem, mortem autem crucis. Itaque ſponſus tuus non magnopere poſtulat holocauſtum, non cilicium, non cinerem pro peccato; quamquam hæc admodum accepta ſint ſibi: unum abs te ſummopere poſtulat. Quid illud? Redde obſecro illi pro his omnibus obedientiæ integræ ſanctitatem. Diſce illi ex corde cantare. Ecce me, Domine, ecce nunc venio: *Paratum cor meum Deus, paratum cor meum.* Velle meum non ſit amplius meum: tuum ſit omne quod volo. Equidem ut facerem voluntatem tuam Deus meus volui. Tua quippe voluntas eſt æquitas, eſt rectitudo, eſt ſalus, eſt vita. Nam vita in voluntate tua, in mea autem voluntate mors culpæ atque perditio: *Mihi vero adhærere Deo bonum eſt, ponere in Domino Deo ſpem meam.* Quamobrem ſcribe Domine Deus legem tuam in medio cordis mei. Utique lex tua veritas eſt, quæ nec fallere nec falli poteſt. Lex tua

A eſt inſuper caritas, quæ in ſe complectitur univerſæ perfectionis officium. Denique plenitudo legis eſt caritas, quæ me dum Deo meo copulat unione mirifica, cunctas in me virtutes exſuſcitat. Sic igitur ego, cum ſcribar in capite libri tui, qui eſt liber ſapientiæ & vitæ, in quo univerſorum nomina ſunt conſcripta ſanctorum, perfectus caput eſt Chriſtus, immo ipſum caput noſtrum Chriſtus liber eſt vitæ. Nempe homo ille Jesus aſſumtus a Verbo in unitate perſonæ, omnium prædeſtinatorum eſt caput cujus membra nos ſumus. Poſtremo idem ipſe qui electorum omnium eſt princeps & caput, prædeſtinatus eſt juxta Apoſtolum Filius Dei in virtute, qua æqualis eſt Patri. B

Sed mittamus interim altitudinem Chriſti. Nam magnitudinem ejus quis enarrabit? Magis vero de ipſius humilitate loquamur. Diſcite ergo a ſponſo veſtro humilitatem, diſcite patientiam, diſcite obedientiam. Quippe ipſe ne obedientiam perderet, perdidit vitam. Ultro crucis ſe offert extremo ſupplicio: inter duos latrones Deus innocens non erubeſcit affigi. Moritur in cruce, ut mandatum Patris exſolvat. O præclariſſimum ſpectaculum pietatis & gratiæ! O præſtantiſſimum obedientiæ ſpeculum, nullum C terminum obedientiæ poſuit niſi ipſum, qui cum vita finitur. Nam hanc formam habes ab exemplari. Tuum exemplar eſt Chriſtus, qui uſque ad mortem patri æterno ſacrificium obedientiæ obtulit. Quid autem quod Homo Deus obedit Mariæ matri ſimul & Virgini. Obedit Deus feminæ, & tu pro ejus amore non obedies matri tuæ? Nec tantum obedit Jesus amantiſſimæ ſuæ, ſed & non dedignatur ſubjici Joſeph fabro, nutritio ejus. Sic enim legis in Evangelio: Cum Jesus poſt triduum in templo fuiſſet inventus: *Deſcendit cum illis Nazareth, & erat ſubditus illis.* Quid iſtud quæſo, niſi ut D veræ humilitatis atque obedientiæ in ſe ipſo formam exprimeret?

Tu vero, monacha, præſumptionis alumna, ſuperbiæ domicilium, qua temeritate ſpernas mandata præpoſitæ, quam tibi Deus conſtituit? Væ væ hujuſcemodi monialibus, quæ obedientiam perdiderunt, quæ regulæ præcepta contemnunt, quæ vivunt ut volunt, quoniam ſibi putant licere quod libet. Væ, inquam, infelicibus his, quæ ambulant vias non bonas, viam latam, & ſpatioſam, quæ ducit ad mortem: *Nolite errare,* E *Deus non irridetur.* Neque enim moniales impudicæ, neque peculii ſeu ullius proprietatis uſurpatrices, neque maledicæ, neque æmulatrices, neque iracundæ, neque obedientiæ contemtrices Dei regnum conſequentur.

Audi, oro ô monacha, quanta ſit rebellationis iniquitas, quanta ſit inobedientiæ labes, quotiens reſpuis tuæ ſuperioris imperium, Deum ſane negligis, immo derides

Digitized by Google

in vicaria ſua, quam tibi ipſe præpoſuit, ſive quam voluntarie delegiſti. Siquidem illa præcepit juxtà tuæ regulæ ſanctitatem. Væ tibi, ſi ejus contradicis imperio. Non enim mortali feminæ facis injuriam, ſed immortali Deo, cujus gerit ipſam perſonam. Denique, audi obſecro, quid Salvator ajebat Apoſtolis: *Qui vos*, inquit, *ſpernit, me ſpernit*. Me, inquam, ſpernit qui vos ſpernit, quos regendis populis mei vice conſtitui. *Qui autem me ſpernit, ſpernit eum qui me miſit*. Quam vera iſta terribiliſque ſententia! Timeat igitur Dei ſerva timorata, probata, fidelis; timeat ſpernere Deum ſuum, immo in illum emittere blaſphemiam, cum illam ſpernit quæ tribunal Dei viventis repræſentat in terris. Eſtote igitur omnes humiles & quietæ. Eſtote pacificæ. Vivite ſub obedientia in primis regulæ, quam ſub oculis Dei ſolemni eſtis ſtipulatione profeſſæ. Proinde obediatis & matri quicquid ex magiſterio regulæ ipſa præceperit. Denique ſacris obedite canonibus, in quibus legimus: quod ſemel placuit, amplius diſplicere non debet. Jam eſtis Domino dedicatæ, jam vitam monaſticam promiſiſtis, jam vivere regulariter elegiſtis. Poſtremo placuit vobis omni proprio, & omni peculio renunciare. Sub una matre vivitis, quam uti filiæ deſiderantiſſimæ delegiſtis. Vos felices, ſi illi fueritis obtemperantes. Vos miſeras, ſi rebelles.

Ipſa etiam felix ſi curam ſollicitam non recuſaverit veſtri gregis charitate dumtaxat illius qui venit non miniſtrari ſed miniſtrare & dare animam ſuam redemptionem pro multis. Verum & ipſa non arbitretur effugere manus Domini, ſi negligens fuerit curandi, atque fovendi gregis, quem ſibi pater familias Deus ſingulariter delegavit. Ferat itaque æquo animo jugum hujus Deo acceptiſſimæ ſervitutis, non ut domina, ſed ut famula pietatis; non veluti cum tyranide ſororibus præſidens, ſed cum humilitate in ſuperiori loco deſerviens; facta forma gregis in omni imitatione virtutis.

Ceterum ut jam de obedientia concludamus, ſola ipſa eſt, de qua redditurae eſtis extremo in examine rationem, quam ſi integerrime ſervaveritis, cumulate optimis meritis optimum locum expectabitis in retributione juſtorum. Nam & cum exutæ fueritis carne mortali, in qua nunc ſpiritu ſancto militatis, coronis impoſitis ſuper capita veſtra, apud Benedictum ſanctiſſimum patrem veſtrum, Deum gloriæ in ſuo decore videbitis.

Enim vero, matres, quoniam ſatis ſumus ſuperius de obedientiæ puritate locuti, operæ prætium puto etiam de humilitate habitus his litteris quicquam inferre. Magnum profecto ornatum vitæ monaſticæ eſt veſtitus abjectus & vilis, in quo maxime pudor, honeſtatis decor, mundi inſuper contemtus appareat. Judicat porro mentis mollitiem atque laſciviam exquiſitus ornatus. Quid enim? Væ monialibus noſtrorum temporum, ad quas mulierum ſæcularium pompæ multiplices, atque vitia omnimodo tranſierunt. Nam videas in pleriſque cœnobiis atque congregationibus monacharum tam grande ſtudium in veſtium cultu multifariam exquirendo, ut Deo ſacratæ feminæ de ornatu videantur certare cum nuptis. O deteſtabilem conſuetudinem! Nam ſi aſpicias monacham habitu molli, & compto veſtitam, utique a vertice uſque ad pedes, non apparet in ea niſi vanitas ſæcularis. Væ mundo a ſcandalis. Inde millia millium ſequuntur irritamenta malorum. Denique cum eam inverecundam atque procacem tum habitu, tum aſpectu & verbis aſpexeris, jurabis non monacham, ſed pellicem, aut unam de ſtultis ſæculi mulieribus providiſſe.

Non ſit ergo in ſerva Dei cultus ornatior, non exquiſitus, non affectans omnino, in quo ulla levitas, ulla laſcivia, ulla gloriæ humanæ notari poſſit ambitio. Indumenta igitur veſtra atque ſacra velamina nihil redoleant ſæculare vel nitidum. Veſter decor & gloria ſit Chriſtum humilem imitari, & illi ſanctiſſimis moribus placere, non veſtibus. Demum in evangelio legitis cum Johannem Baptiſtam Salvator ad turbas miris laudibus commendaret: *Quid exiſtis*, inquit, *in deſertum videre? hominem mollibus veſtitum? Et quidem qui mollibus veſtiuntur in domibus regum ſunt*. Plane viri præclara laudatio! Itaque & vos ſtudiis omnibus enitimini, ut veſtris ſpectatoribus dici poſſit: Quid porro exiſtis in deſertum religionis ſacræ videre? Monachas perpolitis ac mollibus veſtibus exornatas? Sane qui cultu molliore amicti ſunt, in aulis & theatris degunt, ubi choræis & ſaltibus opera voluptuoſa præbetur. Verum in monaſterio noſtro, non lætitiæ vanæ cantus auditur, non artificioſa ſaltatio reſonat de modulatione formata, non muliebris perſpicitur cultus; magis vero pro his omnibus fletus ſanctæ compunctionis auditur, & pſalmodiæ ſuavitas cum graviſſima reſonat dignitate. Habitus ibi videtur aſper & rigidus, qui non animi mollitiem indicet, ſed vitæ cœleſtis imaginem, ac priorum patrum exprimit ſanctitatem. Non ergo in veſte pretioſa ambulet monacha, non in cuculla laborioſe ſubtiliterque conſuta, non in aliqua ſingularitate jactantiæ.

Audiat Deum per Sophoniam prophetam ſuperfluum ornatum ſectantibus comminantem: *Viſitabo*, inquit, *ſuper omnes, qui induti ſunt veſte peregrina*. Dura quippe viſitatio Dei, quæ vel flagellis terribilibus exercetur, vel pœnis expenditur ſempiternis. Nam & idem prævaricatoribus

Digitized by Google

comminatur in pſalmo : *Viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum.* Sed & dives epulo & purpura indutus & byſſo apud inferos torqueri videtur a Lazaro, qui receperat bona in vita ſua, quorum perverſo abuſu ignem ſibi pepererat inextinguibilem. Etſi quidem turpe mulieri eſt nuptæ veſtium in ornamento gloriari, quanto magis id nedum turpe, ſed flagitioſum in monacha. Qua ex re ne pergam plura in hanc ſententiam dicere, vos obſecro per humanitatem Jesu, qui pro vobis pependit in cruce, ne in habitu veſtro humilitatem monaſticam excedatis: quin immo *Modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus, Dominus enim prope eſt.* Non enim ignoratis quod a ſponſo veſtro in evangelio vobis indicitur : *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant bona veſtra opera & glorificent patrem veſtrum qui in cælis eſt.*

Quid porro virtutis, quid religionis, quid honeſtatis de monacha conjicere poſſunt homines, qui eam viderint cultu ornatiore veſtitam ? Igitur juxta apoſtolicam præceptionem nemini detis ullam offenſionem, ut non vituperetur veſtrum miniſterium.

Ceterum ut hæc omnia quæ prædiximus obſervetis, mihi venit in mentem ad aliquid vos hortari, quod maxime exiſtimo neceſſarium diſciplinæ monaſticæ in poſterum obſervandæ. Quid illud, ô matres, eſſe putatis ? Accipite brevi quod inſinuo. Præter nempe illam confeſſionem, quam ſub ſacramentali ſigillo facitis ſacerdoti, opportunam apprime judico ad obſervantiæ ſanctæ cuſtodiam, publicam proclamationem, quæ a pleriſque religioſis capitulum commune de culpis appellari rectiſſime conſuevit. Hæc igitur proclamatio ſemel in hebdomada fieri debet a ſingula monacharum decenti loco, ubi ſorores omnes de matris præcepto ex more conveniant. Sane ſi idipſum, aut quomodo agatis, ipſe non dixerim, cum ignorem ad integrum ritus veſtros : Hoc unum ſcio in omni bene inſtituta religione unumquemque publice, & coram reliquis fratribus, præſidente majore, ſeſe de culpis manifeſtis accuſare, quas prius contra regulam inſtitutioneſque commiſerat. Ibi vero ab ipſo patre fieri ſolent objurgationes ſingulis fratribus juxta culpæ modum : pro qua etiam ſibi pſalmus vel pœnitentia major imponitur. Similiter fiunt & ibi admonitiones exhortationeſque ad religionis ſanctæ obſervanda præcepta, proinde ac patri videbitur. Poſtremo ab eodem, ſi neceſſe id fuerit, eo in loco diſtribuuntur officia. Inde fratrum orationibus benefactores ſinguli & mortui commendantur : præſertim ſacroſancta commendatur eccleſia, ſummus pontifex, atque epiſcopus civitatis, necnon & ipſa religio aliorumque ſervorum, ac ſervarum Dei cum eorum ſuperioribus,

A atque prælatis. Itaque ſi hujuſce capitulum tenetis, ut diximus, rectiſſime quidem facitis, & pro hac ſancta inſtitutione veſtra glorifico Deum noſtrum. Sin vero hactenus id facere neglexiſtis, plurimum & hortor & moneo, ut prorſus agere incipiatis, ſi cupitis cœtum veſtrum in omni ſanctitate ſervare. Nam & inde odorem veſtrum uſquequaque gratia divina diffundet, ut & merita augere poſſitis & numerum. Quæcumque igitur veſtrum hunc morem, hunc ritum, hanc regulam approbaverit : quæcumque ſervare voluerit ; pax Chriſti ſuper
B illam, & ſuper Iſraël Dei.

In calce epiſtolæ urget me caritas, ut dicam : Induite vos, rogo, ſicut Dei electæ, ſicut ſanctæ, ſicut dilectæ ; induite vos, inquam, miſericordiæ viſcera. Induite benignitatem, humilitatem, modeſtiam, patientiam. Supportate vos invicem in caritate. Et ſi qua veſtrum adverſus ſororem querelam videtur habere, donet illi facile & remittat injuriam, ſicut & Chriſtus donavit nobis, & revocavit in gratiam. Super omnia caritatem ſervate in vinculo pacis, quoniam ipſa eſt totius forma perfectionis. Un-
C de vos etiam atque etiam rogo, ut pax Jesu Christi exultet in cordibus veſtris, per quam vocatæ eſtis in monaſticæ unitatis corpus altiſſimum, in quo acceſſum habetis ad Deum. Quare gratæ eſtote muneribus tantis quibus prævenit vos Dei ſumma clementia. Plura ſcriberem, obſervantiſſimæ matres, ſpiritalis gratia ſolatii, niſi arbitrarer vos ex litteris paucis incultis, ineruditiſque ſermonibus ſatis abundeque do-
D ctas. Valete jamjam tandem omnes, & orate, ut quæ doceo ipſe perficiam, in ejus laudem cui juſtiſſime dicitur : Tibi ſoli Deo honor & gloria.

EPISTOLA III.

Ejuſdem Pauli monialibus ſancti Benedicti Venetiis in monaſterio ſanctæ Crucis commorantibus.

Ad ſectanda S. Benedicti exempla hortatur, mittitque illis fruſtulum ſacræ illius ſpe-
E *cus ac de ſpinis in quibus volutatus eſt.*

Cogitavi, felix & præclara corona monacharum, quæ in monaſterio S. Crucis Jesu Christi crucifixi ſummo & immortali ſponſo ſervitis, nihil magis vobis eſſe neceſſarium, quam ſemper oculis mentis attendere beatum patrem veſtrum Benedictum, & illum quaſi quoddam exemplar totius monaſticæ perfectionis intueri. Cum enim ſub ejus probatiſſima regula Domino militetis, ipſius vitæ & converſationis meditatio aſſidua magnum pariet in veſtris mentibus deſiderium, ut illius veſtigia proſequamini, cujus vivendi præcepta ſecutæ eſtis.

Digitized by Google

A tis. Quid certe debet amplius veſtros animos ad virtutem, ad mundi contemtum, ad cœleſtem amorem inflammare, quam tanti & tam beati patris converſatio ſancta, qui, juxta Gregorium, omnium juſtorum ſpiritu plenus fuit? Sane ab ipſa infantia, quæ ſolet eſſe facilis & intenta his tantum quæ humana ſunt, beatus hic pater veſter Deo noſtro eſt conſecratus. Denique adoleſcentiam, quæ petulantior & laſcivior quaſi in multis apparet, ita iſte prædomuit, ut inacceſſibilem & aſperum deligeret ſpecum, ubi tres annos incognitus hominibus vixit, beato Romano dumtaxat excepto, qui ſtatutis diebus illi alimoniam afferebat.

B Vidi ego peccator indignus, vidi his meis oculis beatum locum. Vidi ſancti viri prolem, id eſt probatos monachos, qui in monaſterio ibi ædificato, velut terreſtres quidam angeli devotiſſime Deo ſerviunt. Placuit tunc mihi (credo Jesu noſtro volente) de illius loci reliquiis aliquid afferre, quo apud nos memoria beatiſſimi Benedicti magis ac magis perſeveret. Nam de ſaxo illo ipſo, rupe de ſancta præciſo, particulam mecum tuli, ſed etiam de ſentibus ſpineti illius, in quem fervens juvenis carnis illecebra titillatus forti & caſto animi propoſito C ſe dejiciens nudum, de fornicationis ſpiritu triumphavit, propria manu collegi, mecumque portavi. Ego aurum & argentum inde non tuli, ſed aliquid auro argentoque nobilius. Idcirco ſi patrem veſtrum amatis, ſi veræ monachæ eſtis, ſi ſponſum veſtrum Jesum Christum deſideratis, nullum terrenum theſaurum huic noſtro muneri anteferre debetis. Nam ſaxi ſpeluncæ ſpinarumque particulam quaſi munus ampliſſimum dedicam monaſterio veſtro. Suſcipite igitur, ſervæ Chriſti glorioſæ, ſuſcipite munus noſtrum, quod licet oculis infidelium ingratum ſit, vobis tamen, quæ fide ſancta polletis, D quæ Benedictum patrem amatis, quæ cupitis cœlum vi ſanctitatis arripere, non dubitamus fore gratiſſimum. Oro ut magis ac magis veſtra caritas abundet in Chriſto, ut in eo quod cœpiſtis perſeveretis tandem, ut bene viventes, pro me miſerrimo peccatore Chriſtum verum ſponſum oretis. Valete.

EPISTOLA IV.

Paulæ Marchioniſſæ Mantuanæ chriſtianiſſimæ.

Hortatur ad pietatem in pauperes.

E IN divinis ſcripturis, illuſtris & religioſiſſima domina, ſanctus Propheta decantat: *Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem.* Et quaſi vellemus ſcire, cum miſericordem hominem cecinerit eſſe beatum, mox adduxit rationem. *In die*, inquiens, *mala liberabit eum Dominus.* Unde & continuo pro eodem, Spiritu-ſancto jubente, precatur: *Dominus opem ferat illi ſuper lectum doloris ejus:* ac ſi diceret manifeſte. Virum pium qui intelligit in pauperes & ſuſcipit Chriſtum, merito beatum appellaverim, quoniam in die mala, cum ſæculi finis advenerit, a ſententia judicis liber erit; & impiis ac peccatoribus ad ſiniſtram conſtitutis, ipſe in dextera poſitus, ad poſſidendum regnum ſe audiet evocari. Et ne mortis articulum timeat ſuper lectum doloris ſui, quando anima migrabit e corpore, Dominus ipſe miſericors ſtabit, & opem præſtabit illi, ne pereat.

Quod de viris legiſti, etiam de ſanctis & piis mulieribus cogita. Salomon enim cum mulierem fortem commendaret: *Manum ſuam*, inquit, *aperuit inopi, & palmas ſuas extendit ad pauperem.* Et ne pia opera feminarum abſque fructu uberrimo exiſtimares, adjunxit: *Date ei de fructu manuum ſuarum, & laudent eam in portis opera ejus.* Oſtendens hujuſcemodi verbis mulierem ſanctam fructum copioſum pro ſua pietate ſuſcepturam; & cum eam omnes amici in morte reliquerint, quaſi extra portam exituram opera tum ipſa, quæ fecit, ſibi tantummodo præſidia allatura.

Hoc te ſermone, illuſtris domina, ad miſericordiam invito, ut cum videris pauperem hunc ſenem, honeſta familia natum, ſcias Chriſtum Dominum tuum illum ad te miſiſſe. Nam multis moleſtiis ſuæ civitatis affectus ad te venit, cujus pietatem in cœlum laudibus efferri quam ſæpiſſime a multis audivit. Non quærit divitias, non alta palatia, tantum victum, atque veſtitum, etiam parcius ſibi dari depoſcit: facile erit tuæ pietati, ut officio quodam honeſto, illi tua in curia deſignato, pauperem vitam tueri poſſit. Quod illi feceris, Chriſto factum exiſtimato. Nam & Ambroſii noſtri viri ſanctiſſimi debes ſæpe memorare ſententiam, qua numquam virum miſericordem periſſe confirmat. Itemque alio in loco ſolam miſericordiam comitem eſſe defunctorum. Quare ſi miſericordiam aliis pro tua diligentia feceris, neceſſarium eſt ut illam cumulatius a Chriſto recipias. Cupio te bene valere, excelſa & humaniſſima domina, & vere chriſtiana.

EPISTOLA V.

Johanninæ Maffeæ mulieri chriſtianiſſimæ.

Gratulatur quod virum ad pietatem perduxerit.

COgor nimia tua devictus dilectione, hanc epiſtolam vel ſcribere, ut qui multa dicere impræſentiarum nequeo, ſaltem brevi ſermone tuo & meo deſiderio ſatisfaciam. Gaudeo plurimum te bene va-

lere cum amantiſſimo fratre meo Leonardo A conjuge tuo; & eo magis lætor, quia audierim te Chriſto Salvatori tota mente ſervire, & Leonardum tuum & meum ad id vivendi genus magna tua diligentia adduxiſſe.

Te ſane felicem quæ maritum lucrata es. Video enim completum in te quod ait Apoſtolus: *Salvatur vir infidelis per mulierem fidelem.* Bene facis eum venerari uti dominum, & ille te amare uti chriſtianiſſimam. Tu illi utilis es ad ſanctitatem religionis, ille tibi jocundus & gratus ad ſocietatem honeſtæ converſationis. Quare lætetur ille, lætetis & tu. Proficiat ille in Deum tui exemplo pariter & hortatione, tu vero humilitate & gratia. Gratias habeo Salvatori, qui te mei fecit eſſe cognatam. Exiſtimo tuas mihi profuturas orationes: modo mei aliquando ſis memor. Verum vive humilis, nec umquam de ulla tua virtute præſumas: ſed cane frequenter: Non mihi, Domine, non mihi, ſed nomini tuo da gloriam. Vale: valeat & Leonardus frater, quos Deus diu & quos felices pro ſua pietate tueatur.

EPISTOLA VI.

Iſotæ Nogarolæ Veronenſi mulieri eruditiſſimæ.

Donec dicatum illi de virginitate libellum mittat, imitandum proponit beata Virginis exemplum.

BReves has ſuſcipito impræſentiarum tabellas, quæ ex me pro tua benevolentia longiſſimas præſtolaris; neque enim vel tui negligentia, vel ulla tui oblivio me ab expectato ſcribendi officio retardavit. Id obſecro, cave ne credas: verum id magis uti filia pietatis adſcribito occupationum acervo quotidianarum, quibus potius neceſſario implicor quam libenter.

Huc accedit quoniam in dies opinabar libellum ad te, quem tuo nomine edideram, tranſcriptum emendatumque dimittere, exiſtimans te, quantum conjector ex litteris tuis, illum jocundiſſime, &, ut aiunt, ambarum manibus ſuſcepturam. Inde factum eſt, filia, ne tanto tempore vel parvum commonitorium noſtræ dilectionis inſpexeris, neque potuerim dedicatum tuæ virginitati codicem de primis excerptum cedulis correptumque tranſmittere. Hic quippe notariorum penuriam patimur, & poſt lucubratiunculas crebras non habeo qui dictata conſcribant. Cum autem nactus fuero temporis opportunitatem atque ſcriptoris, accuratius operam dabo, ne patris inertiam queas quavis accuſatione notare. Quare rogato immortalem & optimum Deum noſtrum, ut qui cupio ſatis tuis honeſtiſſimis ac religioſiſſimis deſideriis facere, id ipſum, ut velim, re ipſa perficiam.

Interim vindica te totam Deo, & jocundum in tua virginitate domicilium præparare feſtina, firmiſſima retinens poſt Dei cultum (quem Græci Theoſebiam appellavere) celibatu perpetuo nihil eſſe præſtantius. Omitto græcos atque latinos omniumque gentium præclaros auctores, qui virginitatis prædicavere ac ſummis laudibus extulere decorem. Habes Mariam & matrem & virginem hujus vitæ præclariſſimum ſpeculum, quo nihil mirabilius, nihil glorioſius, nihil divinius ad intuendum. Imitentur con- B juges Saram & Heſter pulchram atque Heliſabeth Johannis matrem.

Habeant viduæ Judith Annamque ſanctiſſimam, quæ miris præconiis in divinis litteris efferuntur. Tibi vero Mariæ virginitas ad exemplar totius ſanctimoniæ proponatur, quæ Deum traxit ad terras. Ipſa enim humilitas, ipſe amor, ipſa modeſtia, nuſquam tuis diſcedat ab oculis. Proſpicies porro in ea quod legis in Cantico canticorum: *Pulchra es amica mea & macula non eſt in te.* Quid enim integrius, immaculatius Dei matre Maria, quæ totius ſanctitatis au- C ctorem utero ſuo quaſi cœleſti thalamo, Deo ipſo cooperante, portavit. Ea igitur virtutis forma verſetur ante oculos tuos. Neque enim eges multarum virginum objectis exemplis, ut in te exprimas perfecte, ac pulcherrime religionis imaginem: uti ferunt olim Eracleontem Zeuſim apud Crotoniatas re ipſa feciſſe, quo poſſet ex pulchriorum virginum ſimul formis inſpectis, picturam Helenæ quam formoſiſſimam atque elegantiſſimam ſua arte traducere. Tibi una Virgo ſufficiat, quam intueare digniſſimam, in qua omnes ſpiritalis pulchritudinis partes exiſtunt: in qua poſtremo tanta perfectio, ut D a quavis rectiſſima ratione artificis nihil addi vel demi queat. Quare ſit Maria tibi, ô Iſota, ſingularis forma vivendi, componendi mores, colendi Deum, ſectandi virtutes; ut quoniam ipſa eſt pulchrarum pulcherrima, ſanctarumque ſanctiſſima mulierum, immo & virorum omnium & angelorum, ejuſce ſimulacrum in tua mente & corpore, quantum poſſibile fuerit imitari, exprimere coneris. Eris inde profecto juxta modulum tuum de ſanctiſſima ſancta, de formoſiſſima educta formoſa, ut & ſponſus tibi de Canticis dicat: *Quam pulchra es* E *amica mea, quam pulchra es, oculi tui columbarum.*

Verum quoniam in aliud tempus de his diſputare propoſui, finem imponamus epiſtolæ. Interim te obſecro, immo præcipit Deus noſter, ut curſum magnificum inſtituti animi proſequare. Mihi plane polliceor de te filia, niſi te ipſam ſpreveris, eam te evaſuram in poſterum, quæ poſſis & debeas in omni ſapientia & religione eſſe perfec-

ta. Blancæ matri tuæ illuſtri & optimæ viduæ, item & illuſtri fratri tuo equeſtris ordinis viro, me etiam atque etiam commendato. Tu quoque pro me Dominum orabis. Vale.

EPISTOLA VII.

Blancæ Baduariæ Venetæ viduæ pudiciſſimæ.

[Conſolatur illi de morte filiæ ipſius piiſſimæ.

Audivi filiam tuam ante hos dies peſte percuſſam ad Chriſtum ex hoc ſæculo migraſſe. Lætatus eſt ſpiritus meus, nec potui ullo modo lugere ſororem noſtram, quam certe ſcio a ſuo ſponſo honorabiliter eſſe ſuſceptam. Hortor & te, mater, ut gaudeas: lætitiæ operam præbeas, non dolori: omittas cunctas lacrymas, & abſtergas fontes aquarum ab oculis tuis. Si matrem eſſe te noſti, pia eſſe memento; unde & filiæ tuæ gloriam non invide debes aſpicere, ſed jocunde.

Illa quaſi columba volavit ad ſponſum, & quem diu in mundo deſideravit, nunc clara facie & ſtrictis amplexibus conſpicit. Quis locus eſt lacrymis? quæ cauſæ triſtitiæ? ubi pia mater intelligit bonam filiam ſummo regi eſſe conjunctam. Vixit illa tam ſancte, tam religioſe, tam recte, ut merito ſperare debeas cariſſimam natam pretioſam, nobilemque coronam pro integritate ſumma conſecutam. Profecto ſi improbo mihi & infideli creditur, cum ſæpe ejus vitam, fidem, prudentiam, religionem, ac reliquos mores mente verſarem, te beatam merito exiſtimavi, quæ tam præclari pignoris mater eſſes.

Sunt multæ Venetiis virgines pudicæ, religioſæ, prudentes, quibus eſt ſatis animus intentus in Deum: his quidem ſi filiam tuam, quoad vivent, anteponere invidioſum ſit vel incredibile dictu, tamen in omni genere virtutis cunctis illis æquare non dubito. Quis enim vidit umquam HELISABETH noſtram, nomen enim ejus gratia honoris appello, quicquam turpiter aut minus honeſte peragere? Quis illam effuſo ore videntem, aut oculis impudicis quemquam aſpicientem aliquando notavit? Nam de ſobrietate ejus & victus parſimonia, quid opus eſt dicere? quæ crebris jejuniis & inedia ſingulari carnem ſpiritui ſervire cogebat. Recordabatur virgo Chriſti ſanctiſſima epulas & delitias Evam de paradiſo ejeciſſe. Sciebat Apoſtolum dicere in vino eſſe luxuriam: unde & illud quaſi peſtem quamdam abhorrebat, ne, ſi illo minus temperanter uteretur, fomenta ebrietati & libidini miniſtraret. Legerat Apoſtolum viduis præcepta præbentem, quæ multo magis convenire

A virginibus non ignorabat. Dixit enim Apoſtolus: *Vidua quæ in deliciis vivit, mortua eſt.* Illa quæ te mortuam matrem, ſobriam, caſtam & temperantem venerabatur, multo amplius ſibi illa virtutum ornamenta neceſſaria eſſe ſciebat. Nam & habitu virginali, qui membra ſancta detegeret, ſemper eſt uſa. Audiebat ſponſum ſuum in evangelio dicentem: *Qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt.* Audierat Johannem Baptiſtam de veſtimenti humilitate a Domino laudatum. Apoſtoli Pauli præceptum eſſe ſciebat: *Habentes alimenta & quibus tegamur*

B *mur his contenti ſimus.* Igitur amantibus ſæculum virginibus cultum ipſum affectatum reliquerat. Timebat enim Dominum in veteri teſtamento minantem: *Viſitabo ſuper omnes qui induuntur veſte peregrina.* Iſaiæ etiam verba notaverat, qui vanis & pictis mulieribus comminatur: *Decalvabit*, inquit, *Dominus verticem filiarum Sion, & crinem earum nudabit.* Et cum ab eis varia ornamentorum genera auferenda nominaſſet; ſtatim de mortis illarum articulo ſubjungit dicens: *Erit pro ſuavi odore fætor, pro zona funiculus, pro criſpante crine calvitium, pro faſcia pectorali cilicium.*

C His ſanctis præceptis, quaſi armis munita, filia tua calcavit ſpeculum, vicit blandimenta draconis, carnis illecebras fugavit. O quam fidelis & prudens virgo, quæ nullo certamine potuit ſuperari! nullis aſtutiis valuit a ſerpente corrumpi, nulla turpitudine violari. Magna profecto victoria, magna fortitudo in ipſa carne triumphare, ſuprà carnem vivere, extra carnem cum Chriſto regnare.

Gaude mater optima, plurimumque lætare, quoniam filiam quæ tecum vitam pacificam, tranquillamque peregit, ad immortalem ſponſum felici tranſitu præmiſi-

D ſti. Cave vero, te precor, ne illam æſtimes amiſiſſe, ſed magis ſtude, ut poſt virginem filiam, quæ altiori loco illuſtratur in cœlo, tu veluti vidua officioſa & vere ſancta ſecundo loco merearis aſſiſtere. Præceſſit filia, ut matrem invitet ad gloriam, manſit mater, ne ſi ante filiam moreretur, de ipſius pudore & perſeverantia ſanctitatis poſſet eſſe ſollicita. Jam tuus loco tutiſſimo repoſitus eſt theſaurus, qui a furibus, aut prædone rapi non poſſit. Mori itaque ſecura & jocunda jam vales: præſertim cum expec-

E teris a filia in ſumma pace & beatis nuptiis conſtituta. Illa certe dum vixit monaſticam vitam voluit profiteri. Quis, Deus bone, ſæculum relinquendi ardor fuit ille in puella, poſtea in adoleſcentia deſiderium? Quotidie venerabiles monachas, quæ in monaſterio ſancti Andreæ religioſa ſanctitate verſantur, magnis precibus & incredibili conſtantia pulſabat; cunctas orabat ſupplex & humilis, ut mereretur tandem intrare. Quot

Digitized by Google

lacrymas fudit, ut poſtea ſcivi, quod minus A ſuo deſiderio fuit ſatisfactum: erat enim tam imbecilli corpore, quod ei de crebra carnis maceratione contigerat, ut ſancta monaſterii mater ad collegium ſororum hac de cauſa arbitratu meo noluerit admittere. At illa, impatiens ex amore ſanctiſſimo ingrediendi, lacrymis quaſi pane ſuaviſſimo paſcebatur. Nolebat audire ſe debilem, ſe ineptam ad monaſticam vitam, tantus in virgine amor Chriſti & virtutis immenſa cupido. Verum quod non eſt in terris conſecuta, majori cumulo gaudiorum eſt in cœlis adepta. Jam B enim illius, pro cujus amore ad monaſticam vitam anhelabat, ſatiatur aſpectu, illum amplectitur; illi in ſanctarum virginum choro & ſocietate conjungitur.

Jam Elisabeth noſtra nominis ſui gratiam comparavit. Eliſabeth enim nomen Hebræum, vel Dei ſaturitas vertitur in latinum, ut intelligas, mater, filiam tuam illius ſponſi præſentia ſaturari, cui ſe fieri ſponſam juramento, id eſt ſtabili propoſito dedicarat. Completum eſt jam in illa quod ſanctus Propheta decantat: *Satiabor cum apparuerit gloria tua.*

Habent virgines, quæ ejus familiares extiterunt, quam imitentur; habent viduæ quam admirentur; habent poſtremo conjuges in ſui comparatione quam magnis ſuſpiriis non ſe imitatas fuiſſe deplorent. Tu vero habes in cœlo repoſitum theſaurum tuum, tanto tibi jocundiorem, quanto illum magis curaſti, ut Chriſto illibatus atque integer redderetur. Solare igitur, pia mater, & operam præbe, ut filiam quam in terris poſitam chriſtiana pietate nutriſti, in cœlum delatam aliquando videre & amplecti merearis. Miſſas, quæ vulgo ſancti Gregorii dicuntur, quamquam indigniſſimus, tamen juxta ritum eccleſiæ ſacroſanctæ tres viri ſacerdotes incœpimus. Speramus illam gratia divina proficere, non quia illi preces noſtras neceſſarias exiſtimemus, ſed ne videamur pietatis chriſtianæ officio defuiſſe. Pro illa enim quam ſperamus cum Chriſto regnare ſuperfluum videtur preces effundere. Verum ne prætermittamus ſacrificium ſempiternum, quod pro ſalute omnium eſt inſtitutum. Dabimus operam, ut quotidianis oblationibus hoſtiarum illius memoriam faciamus, quam optimo loco in parte juſto- C rum collocatam eſſe abſque ulla dubitatione confidimus. Vale, veneranda vidua.

ANONYMI EPISTOLÆ.

EPISTOLA I. ANONYMI cuidam Monacho Jubilato.

Damnat Jubilæi in monachis libertatem.

Ex mſ. S. Crucis Florentiæ eruit Mabillonius.

MIrum eſt, vir religioſiſſime, Pater optime, quod ſancta familia confratrum tuorum, quæ tecum militat, exigat, ut ſcribis atque dixiſti, tranſitoriam refectionem, quam Pittanciam appellatis, a te, quod quinquageſimum tranſiveris annum, poſtulando, cum ipſis ſumptu & eleemoſyna tua feſtum celebres jubileum. Sed magis admiror, quod te vindicandum aſſeras in quam neſcio libertatem. Principio quidem quid religioni cum jubileo? Cum illud ad temporalis libertatis lucrum, & rerum carnalium atque fluxarum rationem inſtitutum fuerit: hæc ad ſpiritualia & permanentia, ad quæ omnes anhelare debeant, ordinentur. Et quoniam hoc fieri nequeat ſine pecuniis, & tu voveris paupertatem, nec aliquid habere valeas peculiariter; cum omnia ſint inter vos communia, cur id petunt a te, quod per te nequeas exhibere? Quod ſi forſan inveneris ſuffragatores, qui quod expediens fuerit impendant, nonne melius in plura prandia, quam uno convivio conſumere quod parabis? Nonne hoc, Deum obteſtor, ſpirituale deſiderium, ſed carnale, quod digne non effervescat, nec ſancte verſetur in clauſtro? Quid autem tibi tu D vel illi neſcio qua de libertate blandiuntur? ſemel obedientiam promiſiſti, qua te nulla conſuetudo, nulla lex, nullaque diſpenſatio liberabit. Verbis tuis ligatus es, & Deo per votum non ſolenniter ſolum, ſed indiſſolubiliter obligatus. Si tibi libertatem perſuaſeris, apoſtata es. Si prælatus te velut liberum permiſerit evagari, requiret Dominus ſanguinem tuum de omnibus ſuis. Conſule tibi, conſulas & illis ut oportet, nec in has laſcivias vitæ veſtræ ſanctitas relaxetur, memores quod hoſtis antiquus inſidiatur ovili dominico, & quaſi leo rugiens, caulam circuit quærens quem devoret atque perdat: cui non tam arctus aditus traditur, qui mox E in latiſſimam januam non pateſcat. Sin autem cedendum ſit conſuetudini, ſit refectio ſobria, non abundans epulis, ſed monitis & exemplis. Mihi vero quod voles imponito. Vale & gaude, memor verum eſſe gaudium, quod ex boni operis conſcientia natum ſit. Florentiæ XVI. Kal. Aprilis.

Digitized by Google

EPISTOLA II.
Jacobo de Marca Alidoſiorum.

Apologiam ſcribit Virgilii, agitque de libro qui Catoni tribuitur.

INdignatione commotus, quod noſtrum Virgilium videam reprehendi, contineneri non potui, quin his quæ ſcribis reſpondeam. Quis enim litteratum non ignarus æquanimiter ferat, cum Maronem audiverit in criminationem adduci? Qui, ni fallor, eloquentiæ latinæ princeps, veriſſime, ſicut apud Macrobium legitur, talis eſt, quod nullius laudibus creſcat, nullius vituperatione minuatur. Sed cum multa legerim objecta fuiſſe Virgilio, nullus umquam oppoſuit quod tu ſcribis. Non Evangeliis quem legimus tam obſtinatum fuiſſe Virgilii, quod nullas ejus laudes æquo ferret animo, quique nihil quod in ejus adduceretur defenſionem recipiebat. Tibi vero, mi Jacobe, cunctiſque, qui de Marone male ſentiant, compatiendum arbitror. Nam cum inconvincibilis reprehenſionibus Virgilius ſit, nonne commiſeranter reſpiciendi ſunt, qui volunt aut putant Maronem erraſſe? Verum ſi non admonet ipſos ſcientia, nonne movere deberet auctoritas, qui videant quod Virgilius tot jam annorum ſæculis totius Parnaſſi tenuerit principatum, non ſolum invictus, ſed etiam irreprehenſus? Præſumptuoſum; immo magis temerarium, vel, ut rectius loquar, furioſius eſt quam putes damnare Virgilium, vel aſſerere quod errarit. Nam ſi quæras ornatum, nullus adhuc ad illius majeſtatem acceſſit. Si ſententias, nullus adhuc ipſum æquavit elegantia vel gravitate. Si ſcientiam mirum in modum omnibus antecellit. Si inventionem, nullus acutior atque ſolidior. Et ut ejuſdem Virgilii verba referam, audias quid de ſe ſentiens ſcripſerit ad Auguſtum. Inquit enim. » De Ænea quidem » meo, ſi me hercle jam dignum auribus » haberem tuis, libenter mitterem. Sed » tanta * inchoata res eſt, ut pene vitio » mentis tantum opus ingreſſus mihi vi- » dear: cum præſertim, ut ſcis, alia quo- » que ſtudia ad id opus, multoque potiora » impertiar. « Hæc Virgilius, ut fateri neceſſe ſit, hunc poëtam altius opus ſuum, quam plerique cogitent, fundaviſſe. Verum quænam objectio ſibi per te facta ſit, ſi placet, ut ad ea quæ ſcribis veniam, videamus. Inquis enim, quod cum voluerit Maro commendare genus Auguſti, dicit Æneam Veneris & Anchiſæ filium. Quod quidem videatur eſſe macula, non laus generis, cum certa ratione relinquat intelligi, ſanguinis auctorem Æneam, non legitimis nuptiis, ſed ſtupro fuiſſe potius illicitoque concubitu

* ſ. tantum

A procreatum. Cave tamen, mi Jacobe, quoniam hæc cauſa communis eſt multorum hominum & deorum, qui cum eſſent ſimili turpitudine geniti, ſi turpitudo natalium eſt a Deo gigni, ſe tamen deorum filios gloriabantur. Quid enim Herculi reſpondebis, cum ſe Jovis filium honoris gratia non fatebatur ſolummodo, ſed jactabat? Quid Apollini, quid Perſeo, quibus ſuprema gloria videbatur ſe Jove genitos appellare? Et de Hercule quidem pugnaturo cum Acheloo dicit Ovidius:

Ille Jovem ſocerum dare ſe famamque laborum,
B Et ſuperata ſuæ referebat juſſa novercæ.

Daphneus autem heros cum alloquitur Atlantem hoſpitium petens, « quid inquit? Audiamus & apud Naſonem, ſi placet, « ipſum illum durum hoſpitem mollire cu- « pientem. Inquit enim Ovidius hæc refe- « rens. «

Hoſpes ait, Perſeus illi ſeu gloria tangit
Te generis magni, generis mihi Juppiter auctor.

Videſne quam notanter uterque Jovem patrem, ut nobilitate generis quod optabat, aſſequi valeat, fateatur, immo, quod C plus eſt, alleget? Nec id Maro ſubticuit, ſed Æneam ſuum cum Sibyllam, ut in infernum duceretur, exorat, quò facilius impetret, dixiſſe refert

& mî genus ab Jove ſummo.

Nec illa eadem Sibylla quod dixi mox honoris gratia compellans, Æneam tacuit. Inquit enim

Sate ſanguine divum
Tros Anchiſiade, facilis deſcenſus averni

& cetera quæ ſubnectuntur. Numquam autem vates elegantiſſimus, & ultra quam dici poſſit morum & honeſtatis obſervantiſſimus, induxiſſet plurimos alloquentes Æ- D neam, cum filium Veneris appellaſſet, ſi fuiſſet hoc inter turpia reputatum. Quid enim Dido? nonne concilians Æneam ſibi dixiſſe legitur poſt primam ejus allocutionem.

Tune ille Æneas, quem Dardanio Anchiſæ
Alma Venus Phrygii genuit Simoëntis ad undas?

Quæ quidem verba ſi forent, ut arbitraris, talia, quæ notam & turpitudinem in Æneæ genere vel arguerent vel inferrent, putaſne quod vates optimus illa Reginæ laudandi novum hoſpitem cupida tribuiſſet? . . . . . . Sed quid de Hercule dices atque Perſeo, quidque de multis aliis, quos E diis & mulieribus, deabus & hominibus genitos aſſeverat? ut te & omnes in quorum mentem aſcenderit hæc opinio, ſcire neceſſe ſit ſtare contra vos poëtarum omnium auctoritatem & gentium ſententiam, quibus ambitioſum & glorioſum fuerit, hoc quod condemnas amplecti, & velut rem ſupra

conditionem mortalium venerari...... Habes ad dubitationem tuam, quantum occurrit, quæ ſi ſuffecerint, bene eſt: ſin autem aliter ſenſeris, ſcribe.

De auctore vero libelli, quem multi Catoni tradunt, non me velim, ſed litteratores interroges: quamvis tanta ſit & fuerit ſemper ipſorum tarditas & hebetudo, quod cuncta ſint in ipſorum manibus tum perdita, tum corrupta. Quam ob rem & hujus libelli neſcimus auctorem, ſicuti multorum aliorum auctores & titulos ignoramus. Quis enim explicet, quiſnam in verſus illos excultiſſimos redegerit Æſopi fabulas, cujus primum metrum eſt,

Ut juvet & proſit conetur pagina præſens.

Quis & nobis indicet auctorem alterius de ſimili fabularum collectione libelli, quem incipere conſtat,

Ruſtica deflenti puero juraverat olim.

Quis explicet nominibus propriis verſificatores Trojanorum hiſtoriæ, quorum unus verus imitator Homeri principium fecit,

Iram pande mihi Pelidæ diva ſuperbi.

Alter autem Phrygium ſequendo Dareta cœpit,

Iliadum lacrymas, everſaque Pergama fato.

Hæc quidem & alia plurima inter manus illa legentium perierunt. Nam quod libelli, de quo quæris, quod multi ſomniant Cato fuerit auctor, vel Cenſorius vel Uticenſis, rationi temporum non poteſt congruere, ſed vanius eſt vaniſſinia vanitate. Quoniam ſatis conſtet, auctorem ejus ipſum poſt Neronis tempora, quiſquis illum fecerit, edidiſſe: nec ab illo tempore citra de Catone quopiam memoriæ celebritas habeatur. Stilus tamen antiquus eſt & carmen, quod vetuſtatis licentia locis plurimis abutetur. Fateor autem me neſcire quis auctor. Si tamen, ut vulgus habet, voluerimus dedicare Catoni, dicere poſſemus fuiſſe quemdam Catonem, qui Claudii vitam legitur ſcripſiſſe: quem mirum non ſit, Lucanum atque Virgilium allegaſſe. Verum nec iſtum Catonem fuiſſe dici poteſt, cum de Macri verſificatione quorumdam ſimplicium fecerit mentionem, quem omnibus illis crediderim poſteriorem, ut nihil habeam quod tibi valeam affirmare: Vale, felix mi Jacobe. Florentiæ VIII. Kal. Octobris.

EPISTOLA III.
Fratri Honofrio de Angelis.

Prælaturam ambientem dehortatur a clauſtro deſerendo.

Heu quid audivi? quidve pluſquam heu miſero mihi vidi? Potuitne in mentem tuam aſcendere quod decreveris ſanctiſſimam illam ſocietatem, qua neſcio ſi dignus ſis, vel juſſionis neceſſitudine, vel amplitudine dignitatis dimittere, & extra clauſtrum illud ſanctiſſimum obſervari? Tune poteris fieri cuſtos alterius, qui te neſciveris cuſtodire? O felix commercium, & optanda mutatio! de requie portuque tranquillo petere tempeſtatem, & ab otio religioſo pio ſanctoque ad ſæculare negotium impie, impureque converti. Impie quidem, qui proximum tuum offendas, & per ruinam illius abbatis, qui nunc præſidet, immo tuam, ſis ad illam peſtilentiæ cathedram aſcenſurus. Impure vero, quoniam non crediderim de curiæ Romanæ ſentina quicquam hauriri, niſi limoſum & fœtidum, & illa turpitudine maculatum, qua ſpiritualia pecuniis venundantur. Conſuluiſti me prius quam religionis in portum intrares: cui me quidem reperiſti favorabilem impulſorem. Nunc autem hæc me celas, nec prius id reſcii, quam tuo nomine fuerit poſſeſſor ad ſæculare tribunal, in quod cenſura non cadat eccleſiaſtica, citatus. Quæ quidem vocatio, ſi neſcis, ſalva conſcientia fieri nequit. Sed cogitantibus prælaturas, crede mihi, Deus non adeſt, quos fugit omnis conſcientiæ integritas & ratio honeſtatis. Obcœcat etenim ille ſplendor oculos intellectus, & pro ſui cœcitate miſcet ambitionis nubilum & venenum. Audio tamen quod te excuſas, quod hoc te dicis ignoraſſe, quodque ſuper hoc plurimum movearis. Si ſic eſt, lætor & gaudeo. Cave tamen, quando vera non erit excuſatio, niſi ſequatur recuſatio: nec excuſat, ſi quid poſt ſcientiam amplectaris: nec ſufficit commoveri, niſi procures & cupias removeri. Sed quid per conjecturas eo? Si oblatum eſt, declinare potes: ſi forſan, ut arbitror, acceptaſti, tui ſit arbitrii reſignare: ut ſi hoc non facias, certum omnibus eſſe poſſit, te non præſenſiſſe ſolum, ſed ordinaſſe; nec id acceptare ſolummodo, ſed optaſſe. Vale. Si me quem hortatorem ad clauſtrum habuiſti, de cathedra diſſuadentem exaudias, felix: alias autem tamquam reverſus ad vomitum infeliciſſime, non infelix. Quod tandem cum mundum iterum experiere, cognoſces. Florentiæ VIII. idus Aprilis.

EPISTOLA IV.
Fratri Johanni de Angelis.

Contendit non eſſe damnandum eum, qui in poëtis veritatem quærit.

Noli, venerabilis in Chriſto frater, ſic auſtere me ab honeſtis ſtudiis revocare. Noli putare quod cum vel in poëtis vel aliis gentilium libris veritas quæritur, in vias Domini non eatur. Omnis enim veritas a Deo eſt, immo, quo rectius loquar, aliquid eſt Dei. Ipſe quidem eſt veritas, ut de ſe

Digitized by Google

per Filium ſuum mediatorem Dei & hominum teſtatus eſt. Nec ſimpliciter veritas, ſed omnis veritas & infinita ac germana veritas, fons ſcilicet & germen & origo omnium veritatum. Quicquid extra eum quæritur, vanum eſt & ſumma ſtultitia. Nullum autem verum extra Deum eſt, ut qui verum quærit, ſine dubio Deum quærat, qui plenitudo ſit conſummataque congregatio veritatum. Quam ob rem non arguas fratrem tuum, quod quærat inter fabulas veritatem. Nullum enim dicendi genus majus habet cum divinis eloquiis & ipſa divinitate commercium, quam eloquium poëtarum. Quod adeo verum eſt, quod qui Pſalmos fecit, ſive David ſolus, ſive forſan & alii, quos referre ſuperſedeo, componens Pſalmos, verſibus, quod proprie proprium poëtarum eſt, illos curaverit allegare. Apud Hebræos quidem trimetro ſunt & tetrametro ſcripti verſu. Sunt & alia plura compoſita verſibus in ſacris litteris, ut cantica quædam, & maxima ex parte Job. Quin & Threni Jeremiæ ſcripti lege metrica referuntur: ut nimis leviter, ne dicam injuſte legentes poëtica mordeamur: putemurque veritatem anxie requirentes, ſic a Deo averſi, quod quaſi non videamur poſſe ſalvari. Sed Deus centrum eſt infinitis circumferentiis coexiſtens, cui, cum ubique ſit, nulla propior, nullaque diſtantior dici poteſt. Non eſt, ut forte putas, tanta vivendi diſtantia, quod qui religionem elegit, non aliquando, & utinam non multotiens longinquior ſit a Deo, quam qui videntur inter hæc ſæcularia periclitari. Mens eſt quæ Deo conjungitur, & de quocumque vitæ ſtatu clamaverit, quoniam ipſe nuſquam abeſt, invenit illum, ad quem ſolum omnis creatura cogitur ſuſpirare. Memento, cariſſime mi Johannes, quod ex apoſtolorum choro Judas damnatus ſit, & ex latronum turba Dymas in Chriſti paſſione ſalvatus. Ut nullus ex ſanctiſſimæ vitæ profeſſione præſumat, nec ex peſſima converſatione deſperet. Tutius eſt, fateor, a mundi rebus, quantum poſſumus elongari, ut tu me non impulſore, ſed hortatore feciſti. Nam quamvis ubique Deus præſto ſit, nos tamen in quibus agi debeat illa conjunctio, remotiores ſumus in diſpoſitione mentis, quam habeamus aliis occupatam. Nec Hieronymum velim objicias, cum nec Auguſtinum ſubcoætaneum ſuum, nec aliquem ante vel poſt ipſum legas ſimiliter monitum vel argutum. Ille quidem, qui fuerat ad tradendas divinas ſcripturas latinitati per tranſlationis officium ordinatus, taliter admonendus fuit: cum contra divus Aurelius ad confuſionem gentium deſtinatus, a ſæcularium litterarum ſtudio numquam fuerit deterritus: quoniam ipſis carnalem civitatem erat inſtrumentis & gentilium teſtimoniis eruturus. Quid ſcimus, mi Johannes, ad quid & ego dirigar & reſerver? Hoc unum mecum ſcias velim, dum illa fabuloſa lego, dumque tectam falſitatibus invenio veritatem, dum elegantiam locutionis admiror, me ſemper gratias agere Divinitati: nihilque mihi, ſi quid bene dixiſſe mihi videor, imputare, ſed illi ſolum, a quo video & in me ſentio cuncta fieri. Nec me putes umquam ad inanis famæ gloriam, ut ſentire te video laboraſſe, ſed cupiditate ſciendi, communicandique quod Deus tradidit: ut aliis & poſteris, ſicut alii nobis ſuiſque temporibus profuerunt, ſic aliquid & ego prodeſſem. Quod mihi videtur ſcientibus non minus debitum, quam agricolis arbores ſerere, quæ pervenire debeant ad nepotes. Tu quod ſanctæ ruſticitatis es, ſolum tibi prodes: ego mihi prodeſſe conor & aliis. Tu forte confratres & ſocios tuos ſanctitate & vitæ mones exemplo: ego proximos meos invito juvoque quod diſcant, & illis quæ flagitioſa ſunt, depravata conſuetudine non intendant: ut cum militare didicerint intellectui, fugiant dulcedine corruptibilium irretiri. In quibus quidem propoſitis quantum profecerimus, Deus novit: quantum proficere voluerim tu de te, & ego de me novimus. Unum audacter affirmem, quod huc uſque me propoſiti mei non piget, licet agnoſcam inſtitutionem vitæ meæ potuiſſe magis extra mundi ſalebras me fundaſſe. Sed cum Deus propinquus ſit atque propitius, non deſpero, quod licet nimis poſt mundum abierim, quin imperfectum meum agnoſcens, me ſicut hucuſque benigne toleret, miſericorditer non & juvet. Vale & ora pro me: & ſi quid forte de reſponſione diſpliceat mea, refellas obſecro. Sicut enim verum aliquando addiſcere ſum contentus, ſic videbis quod reſpondere rationabiliter ſim paratus. Iterum vale. Florentiæ XI. Kal. Octobris.

EPISTOLA V.
Franciſcolo.

De Franciſci Petrarchæ carmine quod inſcriptum eſt Africa.

VEnit tandem, ut a tuis litteris, frater optime, auſpicium faciam, venit tandem Africa dulcis, & vicit iter durum pietas, ut ille idem vates ait. Venit tandem, & per fideliſſimum nobilemque meritis & ſanguine virum mihi præſentatam & avide & reverenter accepi, vixque præ gaudio continui lacrimas. Sed jam diu experientia multiſque rerum argumentis edidici, numquam tam læta provenire, quin triſtibus non aſpergantur. Nec mirum: prodeunt gratiſſimæ roſæ, ſed nonniſi inter ſpinarum aculeos colliguntur. Mella ipſa cuſpidiferas apes habent matres, vel ſaltem naturales ar-

Digitized by Google

tifices. Sed quid moror in re clariſſima? Quid dabis inter humana, quod pene non tantumdem afferat mœroris quam lætitiæ? ſic mihi contigit, frater optime. Ante enim quam Africam recepiſſem, volvebam mecum: Quid facies? Ecce Franciſci tui nomen & fama in manibus tuis erit. Quomodo conſules illi? Certe cogitabam revidere librum, & ſi quid, ut ſcribis, vel abſonum, vel contra metrorum regulam intolerabile deprehendiſſem, curioſius elimare: & ſicut Maro fixit in Æneida, ſingulos libros paucis verſiculis quaſi in argumenti formam breviſſime reſumere: & exinde plurimis ſumptis exemplis, & per me ipſum correctis & diligenter reviſis, unum ad Bononienſe Gymnaſium, aliud Pariſius, unum in Angliam cum mea epiſtola de libri laudibus æſtimare, & unum in Florentia ponere in loco celebri: ut per omnes mundi plagas tantum opus, tantique vatis nomen ſplendidiſſimum volitaret. Hanc deliberationem lex quam mihi ſcribis, & quam tranſire nec volo, nec audeo, niſi aliter diſponas, inhibuit. Sed pone te velle, quod per manus meas liber hujuſmodi publicetur. Me miſerum! legi totum carmen, quod mihi undecim quaternulis tranſmiſiſti. Legi quidem totum ſolo trinoctio. Nam interdiu propter officii occupationes, quæ etiam plerumque ad plurimam noctem inſtant, omnino non licuit. Legi quidem admirabundus elegantiam carminis, majeſtatemque ſermonis, ſententiarum gravitatem, & ipſum totius poëmatis ordinem & contextum: fateorque me nihil umquam gravius, nihil floridius, nihilque denique gratius perlegiſſe. Sed de hoc alias. Jam enim attingam quod me in deſperationem & luctus æternos involvit. Habet primus & ſecundus liber Scipionis mirabile ſomnium, quod apicem hiſtoriæ Romanæ percurrens, quantum expoſitionis volumen exigat, quilibet harum rerum ſtudioſus poteſt advertere. Habet tertius profectionem Lælii ad Siphacem regem Numidiæ, ut amicitiam contrahat cum eodem, nomine Scipionis, & per magnam libelli partem domum regiam mirabili deſcriptione depingens, demum ponit orationem Lælii. Ibi optimo Rex tanto quem ſors dignatur amico, & demum ſubdit regis reſponſum ibi. Tum Rex blandus ait: veſtum, Romane, libenter conſilium amplector: in quo petit ſe velle videre Scipionem. Ad ultimum in cæna & colluſionibus totus tertius liber & quartus abſolvitur: & reverſionem Lælii, profectionem Scipionis ad regem, adventum Haſdrubalis, fugam conſulis, cænam & colloquia regis, contractum fedus, apparatum Romani exercitus transfretaturi, diſſenſionem ſenatus, perfidiam regis & Haſdrubalis igne factam, perſecutionem regis Lælio

A mandatam, & Maſiniſſæ, & ejus captivitatem, deditionem Cirthæ, & quicquid hoc medio tempore geſtum eſt: a quibus ſequens opus, ut videre licet, omnino dependet, quæ cuncta breviter, & judicio meo non paucioribus quam duobus libellis explicari poſſent, nuſquam ſunt: ſed tamquam omnia iſta prædixerit, mox abrupto penitus ordine dicendi

Mœnia magnanimus Victor trepidantia Cirthæ

de Maſiniſſa loquens poſt regem in Africa devictum. Qui defectus quomodo irrepſe-

B rit, ego neſcio. Forſan illos correctiſſimos Franciſcus & per neminem tangendos dimiſit: forſan exemplantis errore omiſſi ſunt, aut, quod maxime reor, cum ſciam dominum Franciſcum poſt primam editionem, Africam in unum quaternum reduxiſſe, forte idem ipſe aliquid mutaturus in chartulis primis conſulto reliquit. Forte enim cogitavit profectionem Scipionis ad Siphacem, quæ eidem a cunctis ad temeritatem adſcribitur, ſubticere, ne viri famam, quem laudandum aſſumpſerat, denigraret. Quocirca frater optime, niſi hoc quod deficit inve-

C niatur, jam ego de Africa veſtra (hei mihi horreo dicens) actum judico: ut corrigenda ſit potius, aut potius Vulcano tradenda quam edenda, niſi forſan multum libri duxerimus extinguendum. Quod faciendum nullo modo judico. Ex quo te per Deum & ſuperos omnes adjuro, & per, ſi quem amorem adhuc ad manes tanti viri, ut arbitror, habet, per amicitiam noſtram honeſtiſſimis incœptam auſpiciis, per ſi quid tibi carum umquam in illo ſanctiſſimo viro fuit, per ſuæ famæ æternitatem, cujus te curam habere reor, quoniam ex hoc libro, crede mihi, ejus memoria........

D obteſtor & oro quod hunc defectum revideas, & chartulis primis quæ meruerunt tam divino carmine primum inſcribi, aut alibi, ubicumque ſit invenias: & ego me offero laboraturum, ut cuncta revideam, & quæ corrigenda videro corrigam, & meis expenſis, ſi tibi placuerit, edam, ut mecum ipſe, antequam librum reciperem, cogitabam. Rogo te ut in conſilium inſignem virum Lombardum meum, maximum famæ Franciſci noſtri cuſtodem atque præconem adhibeas:

E & confeſtim me hoc animi mærore curetis abſolvere. Vale tum demum felix, cum hoc unum, in quo vertitur omnino ſplendor illius tui cari parentis effeceris. Datum Florentiæ v. kal. Februarii.

Hoc Franciſci Petrarchæ carmen, de quo ſuperior epiſtola, inſcriptum Africa, exſtat in eadem Bibliotheca S. Crucis N°. 689. octo libris: itidemque in Bibliotheca Laurentiana.

PETRI

Digitized by Google

PETRI DELPHINI
VENETI
SACRÆ EREMI PRIORIS
AC TOTIUS ORDINIS CAMALDULENSIS PRÆPOSITI GENERALIS
EPISTOLÆ CCXLII.
QUÆ IN EDITIS DESIDERANTUR.

Ex mſſ. Camaldulenſibus eruit Mabillonius.

OBSERVATIO PRÆVIA.

PETRI DELPHINI *nobiliſſimi Veneti, ſacræ Eremi prioris, ac totius ordinis Camaldulenſis Præpoſiti generalis, Epiſtolas duodecim in libros diſtributas, anno* MDXXIV. *Venetiis, renitente modeſtiſſimo auctore, propriis ſumtibus imprimendas curavit Jacobus Brixianus, prior ſancti Martini de Opitergio, ejus diſcipulus: ratus eas non modicæ futuras utilitatis, cum* multa ad Chriſtianam religionem & ad divinum cultum pertinentia, multa ad formandos tam religioſorum quam laïcorum mores, complura etiam ad univerſalem rerum ſtatum, quemadmodum pro tempore acciderunt, & fideliter commemorata & accurate deſcripta *continerent. Nec ſua ſane eum fefellit opinio. Quanto enim hactenus apud eruditos pioſque lectores, cum ob multiplicem materiam, rerumque varietatem, tum ob ſtili facilitatem, illa editio habita fuerit in pretio, nullus oratione aſſequi poteſt. Hinc tantus ille ſtudioſorum virorum ardor, eam, ubi ſeſe præbet occaſio, coëmendi (rariſſima enim eſt) ut nullo parcant auro, argentum vero plena manu diſſeminent, quo vel unum exemplar conſequi valeant: adeo ut nuper cum Pariſiis haſtæ unicum ſubjiceretur, mille Gallicis libris in publica auctione venumdatum ſit: tametſi non omnes Delphini Epiſtolas editio illa complec-*

titur, ſed eas dumtaxat, quas maximus ille vir ſcripſit, ordinis ſui Præpoſiti generalis cum fungeretur officio; neque etiam illas omnino univerſas, at ſelectas tantum. Quapropter cum Mabillonius Camalduli codices manuſcriptos perluſtraret, incidiſſentque in manus Epiſtolarum Petri Delphini volumina quatuor; eas omnes quas ante Generalatum dictaverat, non minus publica luce dignas deſcribi curavit, iiſque addidit & quamplures ex illis quas, ſummus ordinis Præfectus exiſtens, ſcripſerat, in editis omiſſas. Has nunc publicæ rei litterariæ utilitati ac virorum eruditorum oblectamento offerimus.

EPISTOLA PRIMA ad Petrum Donatum monachum.

Delicta juventutis ſuæ deflet, narratque qua ratione ad ſalutis portum per monaſterii ingreſſum appulerit.

Anno 1462. FRater PETRUS DELPHINUS novitius Petro Donato monacho.

Deſiderantem me jugi ſilentio perpetuam animi quietem poſſidere, & ut lectioni ſacræ intentius vacem (ſicut mei ordinis novitios decet) ſuavi otio perfrui, immenſa ac profuſa largitate præveniens miſericors Deus, & quieſcentem benigne ſuſcitans, diutius tacere non ſinit. Quin etiam negligentiæ atque deſidiæ me arguit conſcientia, qui tot tantaque beneficia conſecutus, ei laudes referre pro viribus non enitar, cujus ſum gratia tam miſericorditer præventus. Quod ſi me non ſuperaret adeo benigniſſima Domini ac Salvatoris noſtri clementia: cogi tamen videor debito ſervitutis officio, pro tantis donis illi ſaltem gratias agere. Et quoniam ſingula ejus mihi abunde collata beneficia recenſendo lingua ipſa deficeret; ſtatui, ceteris omiſſis, unum tantum paucis explicare, quod nuper ſæculi hujus laqueis implicatus a Domino indignus accepi. Hoc enim pacto debitum aliqua ex parte perſolvam: & immemor beneficii penitus non judicabor, aſſiduiſque conſcientiæ ſtimulis forſitan abſolvar. Verum cum ingenioli mei parvitatem conſidero, pene animus ab incœpto revocatur. Timeo enim ne *ſuſpecti oneris magnitudine victus concidam: & quod me pietas aggredi hortatur, poſſe id perficere ſcribendi imperitia deneget. Sed, quæſo, quis tam eloquens, tam facundus, tam loquendi arte gnarus, non dicam æquare, ſed ne attingere quidem ſua valeat eloquentia tantam pii Patris ac Redemtoris noſtri JESU CHRISTI benignitatem, qua homines per ſæculi devia errantes ad ſe convertit? Profecto (ut mihi videtur) nemo. Igitur ſumta aliquantulum fiducia, divinoque fretus auxilio, ſilentio non prætermittam, quod me ad Dei laudem, & gloriam narraturum ſuperius ſum pollicitus. Siquidem A non loquentis verba, ſed animum potius, & ſcribentis affectum inſpicit. Sollicita ergo cogitatione tacite mecum ipſe conſiderans, cur peculiari hac gratia Dominus me impertiri voluerit: ut relicta his diebus ſæculi pompa, totiuſque mundanæ delectationis vanitate poſtpoſita, ipſum ſolum ſequerer verum Deum; aliam cauſam non invenio, niſi quia, ſicut ait apoſtolus, *Non ex operibus juſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſalvos nos fecit.* Et item Propheta: *Nolo mortem peccatoris, ſed ut convertatur & vivat.* Cum enim eſſem ab B infantia multis peccatorum vulneribus ſauciatus, benigniſſimus ille ac piiſſimus medicus medicinam mihi adhibere dignatus eſt, cernenſque me ignorantiæ cæcitate detentum, recto calle relicto, viam perditionis arripuiſſe, tandem lumine ſuæ viſitationis adverſam reduxit ſemitam. Tranſactis namque puerilibus annis, cœperam mundum falſa ipſius ſpecie captus, toto animo menteque complecti: ac beatum illum eſſe putabam, qui & divitiis & dignitate ac potentia præcellens, hujus ſæculi voluptatibus frueretur: ſicque mortiferis mundi il- C lecebris mancipatus, atque in magno ſalutis diſcrimine poſitus, divina contemnebam, humana ac tranſitoria ſummo ſtudio appetebam. Vitam illam cœleſtem ac æternam, ad quam omnes actus noſtri & opera ſunt dirigenda, minime prævidebam: ſed bona præſentia (ſi bona tamen ſunt appellanda) quæ mihi ante oculos quotidie verſabantur, quaſi exploratiora & certiora conſiderans; in iis conſequendis ac fruendis immoderatius occupabar. Deus immortalis! quanto ſtudio, quanta animi intentione incaſſum elaborabam, ut ſæcularem ſcientiam ad integrum apprehenderem? Ina- D nis enim gloriæ amore deceptus, exiſtimabam perpetuas divitias, incorruptibilemque theſaurum me adepturum, ſi antiquorum Gentilium libris vana elocutione quaſi fuco quodam ornatis, ſtudioſius inhæſiſſem, ac ſæcularem doctrinam, atque humanam eruditionem toto pectore hauſiſſem. Cum autem potuiſſem non infructuoſe omnino ei operam dare, ac velut apes calidiſſima flores optimos decerpens, noxioſque devitans,

* f. ſuſcepti.

Digitized by Google

fructum ex aſſidua lectione percipere, miſer A & ignorantiæ captus cœcitate, inde magis diſpendium, quam profectum cepi.

Quid confiteri erubeſco? vanis delectabar fabulis, fictiſque poëtarum argumentis. Et quæ erant tamquam inutilia & inania ſollicite relinquenda, iis libentius aures accommodabam, vehementius inſiſtebam, ſtudioſius legebam. Si quando vero præclarum aliquod, dignumque memoria facinus audiſſem, aut legiſſem, illud tamquam venenum mortiferum abhorrebam. Sæpe enim in gymnaſio præclara antiquorum philoſophorum B legebantur exempla, qui rebus omnibus & facultatibus, quas poſſederant, nudati, virtutis amore in ſolitudine vitam ducentes, nos ad mundi contemtum provocarent. Ego vero velut ſilex dura, & immobilis, nulla, illorum exemplo, æternorum præmiorum cupiditate & dulcedine tactus, deridebam potius, quam laudabam quietam & a ſæculo alienam eorum vitam.

Accedit etiam quod libros Gentilium propter verborum, ac figurarum elegantiam diligentius relegebam, ſacris voluminibus C eos præferebam. Ex qua re factum eſt, ut inanibus tantum foliis paſtus, ab omni ſpiritualis ſcientiæ fructu ſterilis, ac jejunus efficerer. O cæca mens, ô inanis cupiditas, ô irrationabilis appetitus! malum bonum, tenebras lucem, amarum dulce judicans: quo pacto tot pericula per me evadere potuiſſem, niſi Dominus ſuam mihi dexteram porrexiſſet, atque ad inferos pene dejectum ſua me clementia revocaſſet? Nam (ut ait Poëta

Facilis deſcenſus averni.
Noctes atque dies patet atri janua ditis. D
Sed revocare gradum ſuperaſque evadere ad auras,
Hoc opus hic labor eſt.

Ægrotabam, curavit me: errabam, iter oſtendit: adverſo vento navigabam, ad portum direxit. Saluberrima enim compunctione ad æternæ vitæ deſiderium me accendens, ſæculo penitus renuntiare hortabatur, & ad ejus famulatum properare ſua inſpiratione impellebat. Cumque ſanctorum virorum monumenta perlegerem, eorumque vitam diligentius mente pertractarem, tota mentis intentione ſequi illorum veſtigia de- E ſiderabam. Quamobrem moræ impatiens vehementer angebar, donec poſtpoſitis omnibus, Domini ſervitutem arripuiſſem. Decreveram enim non differre diutius, atque ad cœnobii clauſtra, duce Domino, me conferre. Sed callida humani generis inimici factione ac dolo, qui me a bono propoſito conabatur avertere, coactus ſum adhuc in ſæculo per annos aliquot immorari. Nam livore & invidia plenus non ceſſabat mentem diverſis cogitationibus perturbare, objiciens dura & aſpera eſſe toleranda, teneros humores haud poſſe tantum onus ſubire, paucorum eſſe in Dei ſervitio legitime certando perſeverare. Igitur cum his & aliis pluribus cogitationibus fluctuaret animus, nec quid agerem ſatis exploratum haberem, tandem memor Apoſtoli dicentis: *Quoniam per multas tribulationes regnum Dei ingredi oportet*: machinamentis diabolicis, Deo auxiliante, ſuperatis, decimum octavum natus annum ad monaſterium lætus confugi, divina fretus miſericordia ac Salvatoris noſtri Jesu Christi largitate confiſus, qui cum viderit bonæ voluntatis favillam vel minimam in nobis accenſam, fovere eam continua inſpiratione non deſinit.

Quis integre verbis explicare ſufficiat, quanto tunc gaudio, quantaque cordis alacritate repletus fuerim? ſic enim nautæ adverſa tempeſtate laborantes, imminenſque naufragium metuentes, tandem in portum delati congratulantur invicem & exultant, conſiderantesque periculoſam navigationem, gaudent incolumes evaſiſſe: ita & ego e mediis, ut ita dixerim, ſæculi hujus fluctibus ereptus, non mediocriter lætabar intraſſe tutiſſimum monaſterii portum. Nec immerito. Conſiderabam illic tumultuoſas hominum perſtrepere turbas, hic quietam & tranquillam ſolitudinem poſſideri. Illic fictam plerumque amicorum dilectionem, jurgia & contentiones concitare; hic veram omnibus caritatem ineſſe. Illic per foros & plateas ſæcularium cœtus inepta atque otioſa proloqui, hic religioſorum pſallentium chorum, ac Deo laudes hymnoſque canentium in templo devote conſiſtere. Illic divitiis comparandis inhiare homines, atque angore & triſtitia premi, die noctuque numquam quieſcere, ac mutabili fortunæ ſubjectos modo extolli, modo deprimi; hic ſoli Deo vacare, parvoque contentos, mundum ſub pedibus habere; illic convivia, tum lautioribus ac delicatioribus epulis, tum fabulis & jocis, quos inter comedendum ſolent convivæ inſerere plerumque immoderate protrahi; hic reficientes fratres ſacras audire lectiones, vilioribuſque cibis naturæ ſatisfacientes, omnes pariter ſigno dato conſurgere, Deoque debitas gratias agere. Illic purpura & ſerico indutos cum magno faſtu incedere, hic pannis vilioribus frigus arcentes humilitatem præ ſe ferre. Quid ſingula ſingulis confero? cum illic vitia univerſa dominentur, dicente Apoſtolo: *Quidquid eſt in mundo, aut eſt concupiſcentia carnis, aut concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitæ*: hic vero omnes pariter virtutes poſſideantur? Quis igitur hæc ſecum diligenter recogitans, illud cum gaudio propheticum non decantaret: *Ecce quam bonum & quam jucundum habitare fratres in unum*? Cui mundi contemtum non pareret hæc vera virtutum bonorumque

aċtuum ſcola? quis cœleſtis patriæ deſiderio accenſus, hujus veræ philoſophiæ diſciplinam non ſtudeat apprehendere? præſertim cum vita iſta brevis ſit, ac miſeriis & ærumnis plena, dicente Propheta; *Anni noſtri ſicut aranea meditabuntur; dies annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni: ſi autem in potentatibus octoginta anni, & amplius eorum labor & dolor.* Nec ſit aliud a nobis expetendum, niſi ut ad illud ſummum bonum, ad quod nati ſumus, tandem perveniamus. Sed ut eo terminetur a quo initium ſumſit oratio: ad te nunc, Domine, meus ſermo dirigatur, ad te, inquam, Deus meus omnium dator bonorum. Da mihi, quæſo, de tanto gratiæ tuæ munere ſemper tibi gratias agere, te benignum largitorem agnoſcere; te timere, venerari, colere, amare, tibi nihil præponere. Indue me ſcutum fidei, & loricam ſpei: ut tuo munitus præſidio, cuncta fallacis inimici tela valeam illæſus retundere, & callidas ejus verſutias ac tentationes, quibus tibi mancipatos jugiter ſolet impetere, te favente, ſuperare. Confirma hoc quod operatus es in me: ne manu ad aratrum applicata, retro reſpiciam, indignus efficiar regno cælorum; ſed in tuo ſervitio humiliter perſeverans, electorum tuorum conſortio adjungi merear, tecumque gloria perfrui ſempiterna. Pauca hæc, te hortante atque excitante, ut aliquid ad te ſcriberem in hujus noſtri novitiatus auſpiciis, accipies, Petre pater, a filio tuo, pro cujus perſeverantia orare, quæſo, ne deſinas. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis, die XV. Martii MCCCCLXII.

EPISTOLA II.
ad Petrum Donatum abbatem.

Dehortatur a templi conſtructione.

Anno 1439.

PEtro Donato abbati Petrus Delphinus monachus.

Cum frequenter mecum cogito, venerabilis pater, quanto ſtudio, atque benevolentia ſemper me proſecutus fueris, quamque tibi præ ceteris (non meis quidem meritis) ſed tua potius benignitate pergratus extiterim; felicem me profecto ac beatum exiſtimo; atque inter cetera mihi a Deo collata beneficia, maximi loco muneris duco, quod cum nactus ſim in monaſterio ſervum Dei, qui me non ſecus ac filium paterno affectu diligeret. Neque enim abrenuntians ſæculo, matrem ac fratres reliquoſque propinquos meos reliquiſſe videor, dum univerſa hæc in te reperio nomina pietatis. Quin potius ſi voluero memoria repetere, quantum curæ ac ſtudii, ex quo monaſterium iſtud ingreſſus ſum, in meis ſemper neceſſitatibus exhibueris, quam aſſidue mecum fueris converſatus, quibus denique laudibus indignum licet me frequenter extuleris; non ſolum te cum matris, ac fratrum, ceterorumque in neceſſitudine conjunctorum dilectione contendere merito affirmaverim: verum etiam illorum omnium erga me affectum quam cumulatiſſime ſuperare. Prætermitto ſingula quæque explicare tuæ in me caritatis indicia, quando luce ipſa clarius conſtant. Hoc tamen in præſentia dixerim, quod ipſe optime noſti: nulli te familiarius congredi, neminem alloqui ſuavius, de nullo alio verba facere libentius conſueviſſe. Conferebas mecum conſilia, & cogitationes tuas, ac ſecreta cordis tui mecum communicabas. Si qua, (ut in monaſterio degentibus evenit,) tentatione agitatus fluctuarem, ac propterea mœrore confectus triſtior apparerem, non minus certe quam ego & ipſe angebaris. Rurſus ſi quid mihi jucundum accidiſſet, præ gaudio ac lætitia propenſius geſtiebas. Atque ita mihi in utraque fortuna ſemper afficiebaris, ut ſicut profecto nomine, ita quoque & re ipſa alter ego merito judicatus ſis.

Quorſum hæc altius repetita? Nimirum ut intelligas haud minorem umquam extitiſſe meam erga te obſervantiam, pietatem, fidem, tantaque te ſemper caritate proſecutum fuiſſe, ut nullius mihi gratior fuerit conſuetudo, quam tua. Idcirco ſic exiſtimes velim, quidquid modo ſcripſero ad te, id omne procul dubio ex intimo dilectionis affectu proficiſci, meque quod tibi expedire judicaverim referre, non in tui ſuggilationem aliquid commemorare. Et quamvis pro tua ſingulari prudentia & doctrina monitore minime opus habes, ea tamen fiducia, qua tecum ſemper familiarius ceteris uſus ſum, audebo in præſentia, quod diu quidem concupivi, promere tibi conſilium meum, ac pro communi fratrum tuorum emolumento quod excogitavi, narrare apertius. Tu vero ſi improbaveris ſententiam meam, illam rejicias jure tuo: ſin autem commendaveris, benigne exequaris. Non me fugit Pater optime, quanto ſtudio & cura ad ædem noſtri cœnobii conſtruendam te ipſum contuleris: quantumque tum impenſæ, tum etiam laboris hactenus adhibueris, adeo ut vix unius anni ſpatio tantum confeceris, quantum alius pluribus fortaſſe annis minime elaboraſſet. Nec me latet quod aggreſſus es opus, miræ pulcritudinis fore ac venuſtatis. Nam ſi ejus initio & reliqua pars convenerit; inter nobiliſſima ætatis noſtræ templa poterit annumerari. Porro memini quod antequam hujuſmodi opus edificare decreviſſes, cum mihi explicares deſiderium tuum; facile tecum ſenſi, tibique etiam ad id aggrediendum quamvis ſatis ſuperque per te ipſum concitato, ac ſponte currenti calcaria (ut aiunt) exhortando adhibui. Si quidem pollicebaris mihi, & rationibus quoque nitebaris oſtendere, eſſe id factu quam facillimum: ac paucorum annorum curriculo poſſe ab-

Digitized by Google

ſolvi. Nulloque pacto formidandum aſſerebas, defutura idcirco nobis victui neceſſaria: quoniam ſuppeditatura forent abunde omnia: affirmans præterea nequaquam te ſubiturum fuiſſe ejuſmodi onus, ſi virium tuarum modum exeederet. His itaque verbis perſuaſus, acceſſi facile opinioni tuæ: præſertim tunc temporis, cum præter monaſterii proventum, quem de ærario publico annuatim exigimus, aliunde etiam eleemoſynarum ſuffragia ſperare nobis licebat. Nunc vero cum graviſſima, & periculoſiſſima immineant tempora, emerſeritque anno inſtanti nova profecto, atque acerba calamitas, cum omnibus Chriſtianis, tum vero in primis noſtræ reipublicæ; ſcito me quoque cum temporum mutatione priorem immutaſſe ſententiam, eſſeque mihi ab ædificatione templi longe alienam mentem.

Quod ſi prævidere tunc, ac ventura cognoſcere, quæ nunc mœſti cernimus, potuiſſem, tantaſque bellorum ſtrages, ac expugnationes urbium, tam immitem barbarorum crudelitatem & audaciam ſolito immanius contra nos ſevientem, imminere proſpexiſſem; diſſuaſiſſem profecto tibi quanta valuiſſem inſtantia, ne eam ſuſcepiſſes provinciam, quam te ullo pacto exequi poſſe diffiderem. Quis enim, quem modo neceſſitas monaſterii nequaquam fugiat, tuum hoc propoſitum commendaret? Quis non potius improbaret, quod agis? Quis non aſſerat, hoc eſt Deum tentare: in tanto rerum omnium turbine, tanto ipſius vitæ diſcrimine, fratribus tuis ob tenuem monaſterii redditum hoſtiatim mendicantibus panem, exhauſto denique marſupio, tam grande te velle opus abſolvere? Equidem invitus dico, verumtamen, quia ita eſt, ſilere non debeo.

Ecce pene omnes monachi tui, unde illos forte congaudere arbitraris, inde quotidie plurimum conqueruntur, indignantur, gemunt: iſtudque monaſterium in maximo conſtitutum periculo, ſi in tua fabricandi ſententia perſeveraveris, perſpicue cognoſcentes, haud mediocri ſe mœrore conficiunt. Siquidem tum pleraque alia, quibus indigent, tum ipſa quoque alimenta victui neceſſaria defutura ſibi non dubitant. Nam ſi præpropere volueris, quod decreviſti, perficere: cum vix tibi nunc, unde ipſi commode alantur, ſuppeditet: eis cibi, potuſque portionem defraudes, neceſſe erit. Noſti autem aſellum fame confectum, quærere diverticula. Intelligis quod dico. Sed ne videamur victus parcioris inopiam cauſari, quam ut amore Chriſti ſponte amplectemur, ſæcularibus delitiis abrenunciare non formidavimus, locum iſtum ſilentio præteribo. Natura certe parvis contenta eſt, oleraque & piſciculi monachos decent: ſitiſque in nobis, antiquorum patrum exemplo, ac ſanctiſſimi Benedicti teſtimonio, aqua magis quam vino ſedanda eſt. Quod ſi ad humanorum corporum imbecillitatem reſpicere volueris, variaſque ipſorum conſideraveris infirmitates, quibus ob quotidiana jejunia, nocturnaſque vigilias ſtomachi debilitantur, dolent capita, genua infirmantur, intelliges proculdubio, & alia quoque in uſum familiæ tuæ neceſſario eſſe adhibenda ac adminiſtranda. Verum hæc interim omittam. Neque enim magnopere expetenda eſt bona corporis valetudo, cum eam plerumque, animarum ſaluti obeſſe conſueverit. Venio nunc ad ſpiritualia detrimenta: quibus ſane tum ii, quibus præes, tum vero ipſemet afficiaris, neceſſe eſt: niſi ab incœpto deſtiteris: quæ quidem eo pretioſiora ſunt atque graviora, quo pretioſior eſt animæ quam corporis ſalus. Habes, pater, monachorum numerum Dei gratia copioſiorem, quam multis retro annis habuerint anteceſſores tui, complureſque ex iis, te ſacro huic cœnobio præſidente, ſub tuo erudiendi magiſterio confluxerunt. Et ii quidem (ſicuti mihi fas eſt de omnibus bene ſentire) ſimplices, ac recti, & timentes Deum: ſed imperiti admodum ac rudes, neſcio quid videntur ruſticitatis præ ſe ferre. Porro ex iis nonnullos, elapſo jam fere anno, ad litterarum ſtudia vehementiſſime concitaſti: quique, ſive ob tarditatem ingenii, ſive ob præceptoris incommoditatem, libros antea penitus averſabantur, eos in omnium noſtrum conſpectu coram te accerſitos, ad capeſcendam virtutis ac ſcientiæ diſciplinam miro ſermonis lenocinio provocaſti, hortatuſque es illos ne diffiderent poſſe eruditiores fieri, modo enixius litteris dare operam conarentur. Subinde pollicitus es, non defuturum per te: quin & libros & præceptorem idoneum eſſent habituri. Et ecce dum litterarum dulcedinem incipiunt deguſtare, dum cernunt te labori non parcere, ut ſatis eorum facias votis, ac propterea ad percipienda eruditionis præcepta totis ſeſe viribus exponunt, fruſtrati paulopoſt deſiderio ſuo, & initio ſtudiorum intercepti, incredibili afficiuntur mœrore; dolenteſque ſecum aliter actum, quam ipſe eis fueras pollicitus, quotidie murmurant, quotidie ingemunt. Et quidem eo magis hujus in te rei culpam referunt, quod antea ſimpliciorem licet, quietam tamen & tranquillam agerent vitam; neque id nimium appeterent, cujus præſtantiam ac dignitatem minus noverant. Quid niſi nunc illis ineſſe animi putas? quid rerum omnium faſtidium? quos cogitationum fluctus? Nolo itaque ignores plurimum ex hoc (niſi eis morem geſſeris) periculi imminere. Nam quotidie fere, nunc hic, nunc ille ſuum deſiderium communicant: atque ut ex eorum ſermonibus conjecturam capio, vereor ne tandem, relicto monaſterio, ipſi ſibi, quod tu negligis, præ-

ceptorem inveniant. Nonne, obſecro, probabilius foret, pecuniam, quam in erigendis parietibus, ac lapidibus excidendis decreviſti expendere, in excolendis filiorum tuorum ingeniis atque ornandis conferre?

Ego quidem illis condoleo plurimum, ac ex meipſo conjiciens, quantum ſolitarie degenti conducat, vel quantulacumque eruditio, tanto eos privari ſolatio haud mediocriter angor. Quis enim moderate ferat horrorem ſolitudinis, niſi ejus animus jugi ſcripturarum lectione paſcatur? Sed tranſeamus ad reliqua, & certe non aliena diſpendia, ſed tua; ac tibi propterea tanto formidoloſius & cautius devitanda, quibus, niſi ab ædificatione templi avertas animum, te affici neceſſe eſt. Legimus perſæpe Caium Julium Cæſarem multis & præclaris fuiſſe virtutibus præditum, utpote acumine ingenii, litterarumque peritia eminentiſſimum, ac præter ceteros vigore animi præſtantiſſimum. Sed nihil ei tam proprium ac peculiare fuit, nihil famam ejus adeo nobilitavit, quam incomparabile clementiæ ac liberalitatis inſigne, quo quidem ſic excelluit, ut cum bello & armis omnes vicerit; in hoc teſtetur Cicero ſe ipſum viciſſe.

Ceterum ego cum diligentius tuas ſingulares animi dotes conſidero, quibus te natura, ſive (ut verius loquar) ſummus ipſe naturæ auctor decoravit; ita hoc virtutis genere inſignitus videris, ut affirmare non dubitem, in nemine umquam alio quam in te ſplendidius eluxiſſe, nec te modo æquaſſe liberalitatem Cæſaris atque clementiam, verum etiam quamcumulatiſſime ſuperaſſe. Neque enim mirum eſt, ſi imperator opulentiſſimus in maxima rerum omnium copia atque ubertate munificus extiterit. Nec ita magnum videri debet: ſi pius & clemens fuiſſe memoretur, qui ab omnibus venerabatur ſtudioſiſſime & colebatur. At vero in monacho privato ac paupere, ſi quid tale conſpicias; non modo laudandam in eo; ſed magis admiratione digniſſimam hujuſmodi virtutem duco. Teſtes ſunt profecto univerſi, qui te noverunt: & ii præcipue, quibuſcum poſtquam factus es monachus, vitam duxiſti, me vera de te modo commemorare: quando reipſa tuam omnes ſingularem munificentiam experti ſunt: nec quiſquam eorum fuerit, quem non officiis ſtudueris prævenire. Ægrotavit aliquis ex nobis? Tu prior atque promtior ceteris, omnem in eum curam, ſtudium, & operam contuliſti. Petiit quiſquam aliquid abs te, & id etiam quo ipſe maxime indigebas, alacrius certe ac libentius tribuiſti, quam ille acceperit. Dumque aliis præſtas beneficia, ipſe magis accipere videris. Cum hoc ita ſit, patieriſne, obſecro, tam incomparabili, tam pretioſo, tam digniſſimo privari theſauro. Pluris facies opus, quod artificum manibus elabora-

A tum aliquando periturum eſt, quam immortalem animi tui virtutem? Commutabiſne tranſitoriis perennia, momentaneis ſempiterna? Quis enim non videat, te ex liberaliſſimo parcum, ne dicam avarum, & quod conſequens eſt, ex humaniſſimo atque clementiſſimo rigidum ac ſeverum fore, ſi in tanta rerum omnium anguſtia nolueris ab incœpto opere ſubſidere? Neque enim poſſibile erit: ut & monachis tuis commode conſulere, & computato cœnobii ſumtu, de eo quod reliquum eſt, fabricare queas. Quocirca neceſſe erit, ut undecumque valueris, B argentum & aurum cumules: pecuniam ſive ab amicis, ſive a propinquis tuis mendices, aut certe mutuo accipias, ſemperque anxius, ſemper inquietus, quomodo & familiæ tuæ & templi ſimul artificibus ſatisfacias, variis cogitationum fluctibus agitaberis. Si quid victui deerit neceſſarium, quanto minoris poterit emi præcipies. Allatum deinde ad monaſterium ipſe diligentius repones, ipſe clavibus obſeratum cuſtodies, cum opus fuerit, a te parcius diſtribuendum. Si quid vero cibi copioſioris, aut forte lautioris appoſitum fuerit diſcumbentibus monachis tuis, ſtatim iracundiæ facibus inardeſces, C increpabis camerarium, celerarium objurgabis, coquum denique conviciis afficies. Diſſipare illos monaſterii tui ſubſtantiam, gulæque illecebris deditos, nulli parcere ſumtui: dummodo ventri indulgeant, cauſaberis. Quid plura? nulli fidem habebis, cui facultatem cœnobii tui committas, invenies neminem. Cum in templum fratres orandi aut pſallendi gratia convenerint, ipſe coquinam & penu latenter intrabis, rectene ſe habeant omnia, ac utrum aliquid, te ignorante, fuerit ſublatum, curioſius perquires; ſcrutaberis ſingula diligentius, ad quæquam perdita ſeu neglecta turbaberis. Negliges choro pſallentium intereſſe: quod D unum ſane præ omnibus ad ſubditorum ædificationem atque exemplum cuilibet prælato maxime neceſſarium eſt, dum ſuſpicioſus & anxius ſemper vereberis, ne res monaſterii male adminiſtrentur. Sicque maximam de minimis, parvam vero de maximis rebus curam gerens, Dominici gregis tibi crediti haud mediocrem facies jacturam.

Neque illud præteribo ſilentio, quod pene mihi exciderat, cum pro ſui dignitate ultimo quidem loco dicendum non fuerat, pretioſiſſimam librorum ſupellectilem, cujus modo tanta eſt copia, tam vile pretium, ut maxime E temporum noſtrorum felicitati ſit adſcribendum, contemnas neceſſe erit, ac pro nihilo ducas, præcipuumque ac ſingulare familiæ tuæ ſolatium, in cæmentum & lateres ac ligna convertes. Videſne, obſecro, quam precipiti malorum fovea, niſi citius referas pedem, infeliciter mergendus es? Quid igitur (inquies) cœptumne opus dimittere me

Digitized by Google

hortaris? Non equidem id ago: ſed ut intermittas ſuadeo, atque in commodius abſolvendum differas tempus. Neque enim perficiendi voluntatem improbo, ſed nimiam feſtinationem. Cernis namque modo quo rerum ſtatu reſpublica noſtra verſetur. Nova quotidie indicitur exactio, decimæque ab omnibus publico edicto perſolvuntur. Divitum & pauperum compilantur facultates: quodque in religioſorum ac pauperum eleemoſynas erogandum fuerat, id omne ingruenti neceſſitate in apparatum belli ac munitiones confertur. Expecta interim, donec Deus, qui peccatis noſtris offenſus, minatur ultionem, pro ſua clementia & pietate reconcilietur nobis: ac pace tandem Chriſtianis reddita, bellorum fremitus ſedari permittat. Tunc poteris facilius deſiderio tuo ſatisfacere, cunctis eleemoſynam abunde conferentibus. Tunc claudentur ora murmurantium, tuamque omnes ſententiam comprobabunt. Tunc divinum, ut ſpero, aderit auxilium, & ipſe quoque archangelus Michaël, cujus nomini templum dedicatum eſt, favebit ſtudioſius votis tuis.

Nunc igitur, quantum poſſum, precibus rogo te atque obteſtor, ut ſi me caritate impulſum (ſicuti revera eſt) ac propter tuam pariter ac noſtram omnium utilitatem, hæc tibi ſuggeſſiſſe exiſtimas, ne aſperneris conſilium meum. Quin potius omne ſtudium tuum & operam, quam in ædis conſtructionem conferre decreveras, in ædificationem animarum filiorum tuorum pro virili parte convertas. Dehiſcant parietes habitaculi manufacti, velis nolis, quandoque caſuri: minentur ob vetuſtatem tecta ipſa ruinam. Tu ſpiritualia Dei templa, ne ruant, molire. Conſidera, quæſo, diligenter animarum curam te ſuſcepiſſe, non murorum: de quibus etiam in die judicii redditurus es rationem. Utere in omnes illa tua ingenita liberalitate atque clementia; & quo quemque noveris indigere, affatim ſimul & hilariter tribue. In domo Dei nemo per te contriſtetur atque perturbetur. Stude omnes more tuo devincire officiis, humanitate allicere, benevolentia copulare, levinas & aridas ſubditorum tuorum mentes liberalium artium imbribus perfunde; & rudia atque inculta ingenia præclaris imbue diſciplinis: negotia monaſterii curamque iis, de quorum fide non dubitas, committe, ac domus tuæ miniſteria, quemadmodum perſonam tuam decet, jubente quidem te, ſed nequaquam per te exerceantur: ne dum pluſquam oportet humiliaris, gravitatem abbatis atque auctoritatem amittas. Tu tantummodo informandis atque componendis fratrum tuorum moribus (quod plane præſtabilius eſt) abſque intermiſſione invigila. Sed de his hactenus: jam enim epiſtolæ modum exceſſiſſe videor. Illud in calce litterarum mearum te admonitum volo, quod ſi tibi grata quæ ſcripſi fuiſſe cognovero, nec alio abs te animo accepta, quam a me conſcripta ſunt; ineffabili gaudio ac lætitia replebor. Eritque mihi locupletiſſimum facilitatis atque humanitatis tuæ argumentum; ſi, ſuſcepto meo ceterorumque monachorum tuorum conſilio, in hac templi ædificatione maturius incedes. Quod ſi in tua ſententia perſeveraveris, & admonitionem noſtram fueris aſpernatus; verbiſque meis minime perſuaſus, accelerandum quod reliquum eſt operis, melius judicaveris; ego quidem feram æquo animo: deprecabor enixius Dominum, ut omnia tibi ad votum ſuccedant. Verumtamen (quod vehementer timeo) apertius explicabo. Cave, obſecro, ne forte illud tibi (quod abſit) eveniat, quod per quemdam ſapientem dictum eſſe, ac litteris quoque traditum ſæpius legiſti. Hereditas ad quam feſtinatur in principio, in noviſſimis benedictione carebit. Objiciaturque illud tibi quod evangelico illi homini exprobraſſe nonnullos frequenter didicimus; qui cum viribus ſuis impar onus ædificandæ turris ſuſcepiſſet, non ſine rubore poſtmodum audivit: *Iſte homo cœpit ædificare, & non potuit conſummare.* Vale, pater colendiſſime, ac incomparabili humanitate prædite, meque illum tuum longe omnium (ut opinor) quam cariſſimum filium, ſolita pietate atque amore complectere. Ex S. Michaële Muriani, MCCCCLXIX.

EPISTOLA III.

Petro Donato abbati.

Gratias agit de munuſculo, quo ad paſſionis Dominicæ contemplationem excitatur.

Conſueverunt ſæculares homines, & ii maxime qui liberos habent, hoc præcipue anni tempore munuſcula filiis ſuis elargiri; idque (ut opinor) idcirco faciunt, tum ut ipſi ſuam in illos caritatem evidentius teſtentur, tum vero ut ii talibus blanditiis illecti, ad paterni amoris talionem ſtudioſius provocentur; ac ſicut totius anni curſus plurimorum dierum ac menſium ſpatio exactus, eodem ſemper modo inſtauratur atque innovatur; ita quoque illorum animus in parentes, novis munerum oblationibus, quaſi novum quemdam concipiat dilectionis ac pietatis affectum. Hoc tibi nunc, ut video, mecum agere libuit, ac filium tuum perquam inſigni dono afficiens, veterem laïcorum conſuetudinem imitari viſus es. Ceterum ego muneris tui genus pariter & dignitatem conſiderans, longe profecto diſſimile, multoque iis excellentius, quæ illi filiis ſuis tribuere ſoliti ſunt, exiſtimandum duco. Illi enim cum ſint parentes quidem carne, non ſpiritu; carnales nimirum car- Anno 1469.

nalia largiuntur: tu vero è diverſo cum ſis A pater non carne ſed ſpiritu, ſicuti ſpiritualem decet parentem, ſpiritualia ac myſtica filio contuliſti. Neque enim aliud innuiſſe videris, tradita mihi imagine Crucifixi, niſi ut dulciſſima illius memoria, ejuſdemque acerbiſſimum ſupplicii ac mortis genus ex corde meo numquam excidat: diſcamque cum Apoſtolo jugiter gloriari in cruce Domini noſtri Jesu Christi: ut per ipſum mihi mundus crucifigatur, & ego mundo. Præclarum ſane munus, ſuave munus, deſiderabile munus, & quo nullum B revera convenientius parentes filiis valeant condonare. Atque utinam configat Dominus timore ſuo carnes meas, mortificetque in me univerſas concupiſcentias, affectuſque carnales? Utinam mentis meæ torporem atque deſidiam paſſionis ſuæ meditatione exſuſcitet, meque ex tumeſcentibus ſæculi fluctibus procelliſque ſævientibus, in pacatum ac tranquillum monaſterii portum olim ejus gratia deductum, ſoli ſibi vacare permittat. Scio equidem me tanto eſſe Dei munere indignum, ac peccatorum mole graviter preſſum, non mereri ad tam arduum C atque excelſum perfectionis faſtigium evadere; ſed hoc non optare (quamquam maximum ſit ac ſublime) forte non licet. Quis enim tantis eſt facinorum ſordibus inquinatus: quis tot malorum deſideriorum vinculis irretitus, qui non ſe ab illo facile veniam conſecuturum ſperet, ac ejus quoque ſpiritus ſuavitate repletum iri confidat, quem pro ſe cruci affixum contemplatur? *Petite*, inquit ille, *& accipietis, pulſate & aperietur vobis*. Et alibi: Venite ad me omnes, qui in hoc mundi ergaſtulo laboratis, & variis conſcientiæ ſtimulis onerati eſtis, & ego reficiam vos. D Quo? utique dulcedine ſpiritus mei. Tu ergo, Pater venerabilis, qui me heſterna die ad hoc vehementius expetendum tuis muneribus plurimum incitaſti, quique pro tuo incredibili affectu ac ſtudio, ut mentem a vanis, atque inutilibus cogitationibus abductam, ad cæleſtium ac divinarum rerum contemplationem tranferam, myſtice hortatus es: tantum ac tam pretioſum Dei donum mihi divinitus conferri, piis quoque precibus impetra, ut cum pro te abundantiore ſpiritus fervore completus fuero, E muneris tui, quod mihi obtuliſti, lætiorem & uberiorem fructum capiam. Ceterum ego in mei erga te amoris, obſervantiæ, & pietatis teſtificationem, quo tibi gratiam referam, non habens aliud, quod unum habeo hoc tibi do. Si quid eſt in me virium, tum animi, tum corporis; ſi quid induſtriæ, atque ingenii, quod non me præterit, quam ſit exiguum, id omne tibi ſponte, ac libenter dedico. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis de Muriano. M. CCCCLXIX. die II. Januarii.

EPISTOLA IV.

Domino Ludovico Boldu.

Optat ab eo viſitari, tametſi religionis habitum dimiſerat.

NUdius tertius appulit ad nos veſperi reverendus pater domnus abbas Carcerum propinquus tuus. Anno 1470. Cumque ſecum pariter diſcumberem, inter cetera, quæ inter cœnandum invicem confabulati ſumus, retulit mihi, te quidem videndi mei, & alloquendi quam maximo affici deſiderio; ſed rubore detentum congredi mecum minime audere, eſſeque hanc erubeſcentiæ cauſam, quod cum antea religionis habitu indutus, nos viſere conſueviſſes, nunc eodem mutato, religioſorum devites conſpectum: quaſi vero in exteriori corporis cultu, non in animo menteque virtus hominis ac mores conſiſtant. Falleris profecto, mi Ludovice, ſi me exiſtimas tecum iniſſe amicitiam tanto ſtudio ac hilaritate ob arreptum tantummodo religionis inſtitutum. Fuit & ea quidem meæ erga te benevolentiæ cauſa; ſed non præcipua & ſola. Id namque me tibi ante omnia inſolubili caritatis vinculo devinxit, quod incredibili videbaris morum elegantia præditus, ac venuſtate: qui quidem interioris hominis habitus illo exteriori longe gratior eſt atque præſtantior. Cum igitur ita mihi perſuadeam, immo plurimorum relatione cognoſcam, abjeciſſe te religionis indumenmentum parentum tuorum inſtantia ac improbitate potius, non tua voluntate, idque meliori forte conſilio: ne quæſo exiſtimes, me tibi minori affectum caritate in præſentia, quam ſi in arrepto propoſito perſtitiſſes. Itaque peto & obſecro, ſi ulla adhuc (ut confido) priſtini amoris erga me tui reliqua ſunt veſtigia, quinimmo ſi me præcipua ac ſingulari (ut idem de quo ſupra feci mentionem domnus abbas teſtatus eſt) benevolentia nunc quoque complecteris: abjice ruborem iſtum abs te: ſume in amicum tuum quam debes fiduciam: adi nos, ut conſueviſti, frequentius. Excipieris a nobis ſolita humanitate ac ſtudio, eodem quo ſemper vultu atque alacritate videberis. Hoc ſi mihi, ut ſpero, non denegaveris; ſcito me nihil abs te gratius, nihilque jucundius conſequi potuiſſe. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis de Muriano XIX. kalendas Septembris M. CCCCLXX.

EPISTOLA

Digitized by Google

EPISTOLA V.
Petro Barotio epiſcopo Bellunenſi.

Gratulatur de ipſius ad epiſcopatum promotione, hortaturque omnia illius munia ſtrenue adimpleat.

Anno 1471. POſteaquam mihi nuntiatum eſt de promotione tua ad ſacram epiſcopatus dignitatem, ſingulari profecto (ut debui) gaudio ſum repletus: memorque priſtinæ conſuetudinis noſtræ, qua in ſcholis adoleſcentes pariter verſabamur, necnon & mutuæ inter nos caritatis ac fidei, ultra quam dici poteſt, magnopere ſum lætatus. Licet enim, ex quo me ad monaſterium relictis Dei miſeratione ſæculi vanitatibus contuli, ſemel tantum coram locutus ſum tecum, nec hactenus ad te aliquid ſcripſerim: hoc tamen tibi perſuadeas velim, gratiſſimam tui memoriam numquam mihi excidiſſe. Quin potius abſens corpore ac longo terrarum ſpatio a te disjunctus, mente ac ſpiritu & videre te ſæpius, & alloqui viſus ſum. Et ſi quando contigit mihi cum iis verba facere qui nuper abs te profecti eſſent, ipſi re vera teſtes ſunt quam ſtudioſe atque accurate ab eis de tua valetudine ac ſalute petierim. Neque vero exiſtimes, eam lætitiæ meæ cauſam extitiſſe: quod ſublimiorem excellentioremque honoris gradum conſcenderis: cum (ut te non fugere arbitror) eo quis graviori onere prematur, quo majorem fuerit honorem conſecutus: pluraque ab illo exigi neceſſe ſit, cui plura ſane credita fuerunt: verum id mihi potius extitit perquam jucundum: quod tanti habita ſit virtus tua, ut tali decore inſigniri, atque in locum adeo excelſum provehi ac ſublimari meruerit. Nam cum ab infantia uſque ea fueris diſciplina imbutus, ut ætatis maturitatem gravitate morum, vitæque integritate præveneris, ſiſque ad hanc uſque diem ita in liberalium artium ſtudiis accurate diligenterque verſatus ut, quemadmodum mihi retulere complures, nemini ætatis tuæ fueris ſecundus: merito ſane provincia hujuſmodi ardua licet ac difficilis tibi tradita eſt. Quamobrem quid aliud nobis ſperare licet, niſi illuſtraturum te & dignitatem & auctoritatem Pontificis cum ſingulari tua virtute atque doctrina, tum vero in primis (quod præſtabilius eſt) bonarum actionum exemplo? Eia igitur, bone præſul, invigila caute ſupra gregem tuum, eumque non ſicut mercenarius, qui videns lupum venientem fugit: verum ut paſtor verus ab inviſibilis lupi morſibus jugi cura & ſtudio eruere contendas, imitans paſtorem illum vigilantiſſimum ſummumque pontificem Jesum Christum, qui pro grege ſuo mori & quam libentiſſime dignatus eſt. Eroga triticum familiæ tuæ, eamque ſanctis tuis adhortationibus cum timore Dei alere non ceſſes: ut ipſe tandem vocem illam ſuaviſſimam Domini audire merearis, qui fideles diſpenſatores ſuos in die judicii allocuturus eſt. *Euge ſerve bone & fidelis, quia ſupra pauca fuiſti fidelis: ſupra multa te conſtituam, intra in gaudium Domini tui.* Scripſi ad te, reverendiſſime pater, pluribus fortaſſe quam tuæ gravitati conveniat, certe paucioribus quam ſingularis meus erga te poſtulet affectus. Igitur ne longius provehar, hoc unum tantummodo te admonitum volo, nihil aliud afferre litteras meas, niſi teſtificationem meæ erga te caritatis, fidei obſervantiæ, atque pietatis. Vale. Ex monaſterio S. Michaelis Murani XII. kal. Octobris M. CCCCLXXI.

EPISTOLA VI.
Fratri Benedicto Butrio.

Hortatur ad ſcribendum, laudat ejus in adverſis tolerantiam, probatque ejus conſilium.

Anno 1471. LItteras tuas, Benedicte cariſſime, vultu quidem hilari ac jucundo ſuſcepi, verum animo jucundiore, ut pote, quæ abs te erant, qui mihi ex quo religionem ingreſſus es, ita ſemper affectus fuiſti, adeoque luculenta ac certiſſima amoris erga me tui teſtimonia oſtendiſti, ac ſi ab ineunte ætate mecum pariter educatus, iiſdemque ſimul ſtudiis verſatus fuiſſes. Quare hortor te ac moneo, ut ſcribere ad me frequenter, ſicut cœpiſti, non graveris. Ego enim vel occupatiſſimus ſemper tibi ſcribere curabo, ut ita viciſſim mutuas dando atque accipiendo litteras, æquiore animo feramus utriuſque deſiderium. Ceterum, ut tuis breviter reſpondeam, laudo plurimum bonam voluntatem tuam, animumque ad omnia adverſa tolleranda paratiſſimum atque promptiſſimum: ut per te ſaluti proximorum conſulatur, oveſque tamdiu extra rectam bene vivendi ſemitam errabundæ, ac per devia quæque vagantes, ad ovile Domini noſtri Jesu Christi tuo tum verbo tum maxime exemplo revocentur. Annuat Deus votis tuis, nec te tam pio fraudet deſiderio, ut qui ad immortalitatem per vitæ innocentiam atque integritatem contendis, tecum quoque & alios trahas. Quod vero ſuades ut orem aſſidue, ut conſilia noſtra, repentinamque hanc mutationem in melius vertat Deus, & fauſto & felici fine concludat: recte quidem facis. Si quidem in omnibus, quæ agenda ſunt, divinum eſt implorandum auxilium: quoniam, ut quidam ait, *ſunt viæ quæ videntur homini rectæ, quarum finis ad interitum ducit.* Scito igitur me, ex quo res iſta, de qua loquimur, agitari cœpta eſt inter nos, quotidianas ac frequentes fudiſſe ad Dominum preces, ut conſilium hoc ſi ex ipſo eſſet ef-

fectui mandaretur: ſin vero ex hominibus, absque utriuſque partis detrimento diſſolveretur. Quod ut tu quoque itidem facias, oro, ut quo crebrius atque inſtantius pulſatum fuerit, eo facilius impetrari queat. Plura quæ ad te ſcribere animus erat, obmitto in præſentia, anguſtia temporis id minime permittente. Vale. Et mihi memor ſicut preſens feciſti, ita quoque me abſens dilige. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Murani. M. CCCCLXXII. X. kal. Martias.

EPISTOLA VII.
Jacobo monacho.

Non mirum quod tranſlatus ad laxum monaſterium animo angatur, hortatur ut ad illius reformandos mores operam impendat ſuam.

Anno 1472. DElectarunt me admodum litteræ tuæ, Jacobe ſuaviſſime, ac ſupra quam dici poteſt ægrum animum tuique deſiderio affectum, veluti ex tenebroſo quodam mœroris receſſu in lucem revocarunt. Non ſolum enim gratas tibi fuiſſe litteras meas didici, verum etiam ſingularis tuæ erga me caritatis affectum quam apertiſſime cognovi: cui certe (ut compendio dicam) neſcio quid addi poſſit. Et quamquam hoc mihi ſemper haud dubie conſtitit, eam eſſe tuam in me benevolentiam, ut nulla umquam fortunæ mutatione, nulla locorum diſtantia, nulla denique tempeſtatis vetuſtate imminui poſſe certo ſcirem; magnopere tamen gaudeo, hujuſmodi litterarum tuarum teſtimonium eſſe apud me. Verum, ut ad ea quæ ſcripſiſti redeam, ſcito, frater cariſſime, nequaquam mihi mirum videri, te a noſtro disjunctum conſortio haud mediocriter angi. Mirarer potius, ſi tibi aliter accidiſſet. Nam cum per multos annos apud nos ſacris regulæ præceptis fueris inſtitutus, ut nihil magis odio habueris, quam laxiorem atque indulgentiorem vitam; nihil è contra æque tibi gratum fuerit, quam diſtricta obſervationis monaſticæ diſciplina: quonam pacto adduci poſſum, ut credam, te iſtic non ſine ingenti dolore commorari? Tacere fortaſſe melius foret: ſed conceptum ſermonem tenere non valeo, præſertim cum ipſa rei veritas ita ſe habeat. Dic obſecro, quæ ſocietas luci ad tenebras? Jugi carnem tuam abſtinentia ad hanc uſque diem edomuiſti, & nunc carnibus nolens veſci cogeris. Media nocte conſurgere ad confitendum Domino conſueviſti, & nunc diluculo ſive etiam tardius, nocturnum officium celebrabis. Gravitatem ſilentii horis ac locis conſtitutis ſumma cum diligentia ſemper tenuiſti, & nunc die noctuque invitus confabulationi vacabis. Perquam raro monaſterii clauſtra permiſſu patris noſtri, uti moris eſt, egredi ſolitus fuiſti; & nunc ſæpiuſcule tibi etiam reluctanti oſtium patebit. Pretermitto ſingula noſtratia ſingulis conferre, ne hæc in ſugillationem quorumdam iſtic degentium a me conſcribi videantur. Merito itaque cruciaris, Jacobe dilectiſſime, atque ſine dubio rationabilis dolor tuus: quandoquidem alieno ſubjectus imperio, diſſimili longeque diverſa ratione quam hactenus feciſti, vivere tibi neceſſe eſt, nec datur tibi facultas, ut ſecundum ſanctiſſimum tuum deſiderium oves iſtic male inſtitutas ad religioſæ ac monaſticæ vitæ viam revoces. Sed noli, quæſo, propterea mœrore deſſicere, neque conſternari animo. Non enim fraudabit ſuo præmio bonam voluntatem Deus; ſi minus eam quiveris effectui mancipare. Enim vero ſæpe mecum cogitans tolerantiam tuam, non poſſum te non magnopere admirari, nec dubito quin maximis meritis tuis hoc ſit adſcribendum, qui ne obedientiæ jugo collum averteres, non es veritus tam arduum tamque difficile aggredi negotium. Det tibi Deus jugem in adverſis conſtantiam roburque animi: & hoc ſuppliciter oro ineffabilem bonitatem ac pietatem ejus, ut ſi labores tui irriti atque inanes futuri ſunt, ſicut egregio animo tranſire per ignem & aquam non dubitaſti, ita quoque poſtea deducat te in refrigerium. Quod quidem brevi futurum ſpero & confido: jam nunc ambabus partibus invicem diſſentire incipientibus; ſicut non ſolum ex noviſſimis litteris tuis ac fratris Benedicti ad reverendiſſimum patrem noſtrum deſtinatis, verum etiam multo magis ex litteris Domini abbatis Carceris apertiſſime cognovi. Eſto igitur forti ac prompto animo, frater cariſſime, tantiſper dum iſtic moraris: eumque te virum præbeas, qui hic ſemper fuiſti. Luceant in tenebris bona opera tua: ac ſi minus exemplo optimo duriora colla, ſive corda ad imitationem tui emollire poteris atque convertere, ſaltem morum honeſtate atque integritate vitæ hoc tuum, immo noſtrum cœnobium, unde egreſſus es, vel abſens illuſtra. Pluribus nunc quam pro anguſtia temporis ad te conſcripſi. Quamobrem vale, ac me ſicut conſueviſti diligens, orationum tuarum ſuffragiis juva: neque tibi grave ſit aliquid mihi reſcribere, nulla re magis quam in hoc deſiderio noſtro objecturus. Iterum vale frater ac reverendiſſimo patri Domino abbati Carcerum me plurimum commenda. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Murani x. kal. Martias. M. CCCCLXXII. Raptiſſime.

Digitized by Google

EPISTOLA VIII.
Jacobo monacho.

Ut non patiatur vitæ monaſticæ rigorem molliri.

Anno 1472. QUamquam litterarum tuarum expectatione, quæ poſterioribus meis reſponderent, ſuſpenſus, differre adhuc dies aliquot ſcribere ad te decreveram; tamen ignorans utrum meæ tibi redditæ ſint, habenſque nunc tabellarium fidiſſimum fratrem Johannem noſtrum, non ſum paſſus eum abſque mea vel brevi epiſtola proficiſci ad te, B ut re vera quo crebrius ſcribo, eo apertius intelligas meum erga te animum, dilectionem, fidem: tuque propterea meo provocatus exemplo reſcribere ad me ſæpius cogaris. Huc accedit, quod mutuis nos litteris alloquentes, abſentiam æquanimius tolerabimus, videbimurque pariter confabulari & congredi, dum cogitationes cordis noſtri ſecretum per hanc epiſtolarum viciſſitudinem pandimus. Scriberem autem copioſius modo, niſi verboſior forſitan quam expedit, ſuperioribus meis fuiſſem, tempuſque profectionis fratris Johannis, quod die C craſtina futurum fuerat, præveniſſet hodie domnus abbas mutato conſilio. Falſus itaque opinione atque expectatione mea, qui me ſperabam nocte proxima ſcripturum ad te copioſius; jam a patre noſtro admonitus, diſceſſurum hinc ad dimidium horæ Johannem fratrem, continuo accepto calamo contuli me ad ſcribendum, malens deſiderare te potius nitorem litterarum, quam ipſas litteras. Gratias igitur ago Deo, qui me hodie, ne cum reliquis fratribus noſtris ad S. Mathiæ cœnobium proficiſcerer, domi detinuit, ut has ad te utcumque conſcriptas da- D rem. Obſecro autem te, Jacobe dulciſſime, atque in CHRISTO JESU dilectiſſime frater; ut is ſis in monaſterio Carcerum, qui ſemper hic fuiſti; neque patiaris conſtantiam animi tui, vitæque monaſticæ vigorem, cujus ſemper amantiſſimus ac ſtudioſiſſimus fuiſti, ullis vel blandimentis molliri, vel minis aut terroribus frangi. Viriliter age & confortetur cor tuum, qui ſperas in Domino, cave ne in via hac qua ambulabas abſcondatur laqueus tibi. Pugna pro veritate, proque honeſtate religionis, etiam ſi opus eſt, uſque ad mortem. Quem arripuiſti multis retro annis recte vivendi curſum perfice: E nec aliorum obtentu ſalutem contemnas tuam. Hæc a me curſim rapidoque conſcripta calamo, non curſim unoque (ut aiunt) ſpiritu, ſed cum mora perlege: non quia admonitione mea te exiſtimem indigere; ſed ut affectum meum erga te ſinceriſſimum ex verbis meis apertius perpendere valeas: meque a te locorum intervallo disjunctum ca- A ritatis nexu tecum eſſe conjunctiſſimum animadvertas. Jam me Johanne noſtro harum latore præſtolante, ac latius ſcribere prohibente, vale, meque ſicut ſoles ama. Reverendiſſimum patrem domnum abbatem Carcerum ſalvere jubeas meo nomine: cui me una cum reliquis noſtris iſtic degentibus, maxime D. Paulo, ac fratri Benedicto plurimum commendabis. Ex S. Michaële VI. kal. Martias M. CCCCLXXII.

EPISTOLA IX.
Epiſcopo Bellunenſi.

Jucundiſſimam ſibi futuram viſitationem ipſius.

HEri primum ex converſo noſtro didici, te paucis ante diebus Venetias adveniſſe. Si quidem is una cum vicario tuo ad monaſterium navigans, hoc ipſum eodem referente cognoverat. Salutavit me inſuper nomine tuo: ac niſi adverſa valitudo fuiſſet impedimento, dudum te nos viſurum fuiſſe nunciavit. Pergratus mihi extitit nuncius adventus tui. Salutationem quoque ſuſcepi officioſiſſime, animumque in primis viſendi mei. Decuerat ſane fueratque convenientius nos venire ad te, niſi cœnobii noſtri inſtituta obſtarent, ex quo haud facile egredi quoquam nobis licet. Accipies vero animum tibi deditiſſimum, atque ita certe affectum: ac dum olim in litterarum ſtudiis pariter verſabamur, corpore abſens ſpiritu præſto ſum: & quoniam coram non valeo, per hanc te ſedulam utcumque alloquor, invitare te uti ad me venias, minime quidem auſim indignus procul dubio viſitatione tua. Ceterum quoniam ſponte hoc nobis polliceri dignatus es: ſcito id mihi, ſi huc adveneris, quam jucundiſſimum fore. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis Murani die XV. Martii M. CCCCLXXII. Anno 1472.

EPISTOLA X.
Jacobo monacho.

Laudat ejus bene faciendi propoſitum & redeundi ad monaſterium unde exiverat.

COgitanti mihi, Jacobe cariſſime, & vehementius cupienti, non ſolum prolixitate ac longitudine, verum etiam multitudine ac numero epiſtolarum te ſuperare: plura in dies occurunt, quæ me meo deſiderio ſatisfacere non ſinunt. Quamobrem ſi tardius ſcribo nunc ad te, poſtquam tuas mihi Johannes noſter attulit, non id oblivione tui factum putes, quem certe die noctuque ante oculos meos videre videor: verum occupationibus meis plurimis magis adſcribas. Nam præter diurnum ac noctur- Anno 1472.

Digitized by Google

num pſallendi officium, quod quadrageſi- A mali tempore noſti eſſe prolixius ſolito, ita plerumque variis negotiis domeſticis diſtrahor, ut poſt aliquot interdum dies vix calamum manu capiam. Hinc quoque fit quod multa, quæ tecum per litteras communicare optabam, ſilentio præterire cogor: & pauca quæ ſcribo ruſticitatis potius neſcio quid, quam nitoris ac venuſtatis quidpiam præ ſe ferant. Scribendum tamen eſt, atque evictis ceteris difficultatibus caritati mutuæ ſatisfaciendum, præſertim cum ipſe non ſtilum ſed animum, non quo pacto, ſed quæ ſcribantur attendas. Lætor itaque in primis, B mi Jacobe, gratas tibi fuiſſe litteras meas: eoque abs te animo acceptas, quo etiam re vera ſcriptæ ſunt. Congratulor deinde virtuti tuæ ac invicto conſtantiſſimoque bene faciendi propoſito ac voluntati. Si quidem iſtic habitans ubi longe ſecus quam apud nos vivitur, nihil aliud cupere, nihil magis tota mente ac deſiderio videris expetere, quam reditum tuum eo unde exiſti. Quam profecto mentem tuam ac propoſitum ita probo & laudo: ut nihil illi præferendum putem. Ego quoque ea expectatione diem tui reditus moror, ut dies menſe, menſis anno protractor C mihi videatur: quo detur mihi apertis ulnis tibi occurrere, te excipere, tecum confabulari: quod ad paucos admodum dies futurum ſpero, rebus noſtris eventum ac finem alium habituris, quam initio polliceri videbantur: pro quo nimirum gratias ago Deo quotidie, qui pietate ac bonitate ſua piiſſimis, ut arbitror, atque honeſtiſſimis votis meis annuere dignatus eſt: nec permiſit nos eam ſumere provinciam, quæ nos evidentiſſimo ſalutis periculo erat expoſitura. Oro itaque cæleſtem patrem ac Dominum, ut ſoſpitem te atque incolumem peracta reſurrectionis dominicæ, quam non poſt dies D multos celebraturi ſumus, adventu noſtro cummulatior atque abundantior fiat. Frater Benedictus & frater Gaſpar ſe tibi plurimum commendant. Vale. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Murani XVII. Kalendis Aprilis M. CCCCLXXII.

EPISTOLA XI.
Epiſcopo Bellunenſi.

Hortatur ut ſe viſitet iterum.

Anno 1471. Viſitatio tua, qua nos paucis ante die- E bus incredibili gaudio affeciſti, quo minus mihi deſiderii reliquiſſe debuit & videndi & alloquendi tui, eo ſane vehementiores animo ſtimulos ardentioreſque videtur flammas injeciſſe. Atque id fere mihi modo contigiſſe intelligo, quod febre laborantibus evenire conſuevit, qui ardore ingenti concepto intrinſecus, quanto frequentius bibunt; tanto ſitiunt magisquodque prius unico tibi remedio fore putaverant, hoc poſtmodum ſentiunt cumulum fuiſſe atque incrementum valitudinis ſuæ. Niſi quod illi vim morbi non ferentes, rationique minime imperantes, ſuam proculdubio perniciem appetunt. Ego vero certo conſilio honeſtaque de cauſa rem jucundiſſimam ac digniſſimam concupiſco. Ecce enim, ſi nondum bene memini, elapſus eſt menſis ex quo nos ſingulari tua humanitate adire dignatus es: videor tamen provectioris illius Matuſalem annos præteriſſe. Facit hoc profecto tum incredibilis benignitas tua, tum vero in primis egregia doctrina, ac permulta qua haud mediocriter polles humanarum divinarumque rerum cognitio. Quæ ſane ingenii tui decora atque inſignia virtutis mirum non eſt, ſi nos tui deſiderio tantopere afficiant: ſi quidem alterum te amandum nobis, alterum vero admirandum præſtant. Hoc gratius eſt, illud ſuavius. Quid igitur faciam, ut optatiſſima conſuetudine tua mihi perfrui liceat? Invitare te erubeſco, ut denuo naviges ad nos, ne forte hoc temeritati atque impudentiæ adſcribatur, ut monachus tantillus epiſcopi viſitatione ſe dignum putet. Venire ad te convenientius foret, niſi cœnobialis noſtra inſtitutio, quæ nobis egrediendi clauſtra monaſterii perquam raro poteſtatem facit, obſtaret. Sicque inter pudorem ac deſiderium fluctuat animus. Ceterum malo cum ſpe aſſequendi quod cupio, periclitari verecundiam meam, quam pudore victus tanto privari ſolatio. Erit fortaſſe, ut ſpero & confido, gratior tibi hæc mea tecum loquendi libertas, utpote ardentiſſimæ caritatis argumentum; quam modeſtia ipſa index diffidentiæ. Peto itaque abs te, humaniſſime pater, ac enixius obſecro, ut iterum te ad noſtram conferas ſolitudinem, non ſolum confabulandi nobiſcum gratia; verum etiam pariter conveſcendi. Parabimus certe prandium tibi non delicatioribus ac exquiſitioribus epulis, ſed animis tibi deditiſſimis: eritque menſa pie magis quam magnifice inſtructa, nec multiplici referta ciborum genere, ſed ſinceriſſima caritate ac fide. Conferet quoque, ut arbitror, valitudini tuæ hujuſmodi navigatio. Laxabitur ſiquidem paululum animus tuus jugi ſtudio atque aſſidua meditatione intentus, imbecilleque & invalidum adhuc præ infirmitate robur & vires capiet firmiores. Egreſſus namque ex illo tuo anguſto, ut nobis retuliſti, cubiculo, ad latiorem atque ampliorem locum venies: paſcentur oculi longo proſpectu, delectaberiſque hortuli noſtri amœnitate & fragrantia, qui variis arborum ordinibus conſitus, ac diverſo florum genere ornatus, pulcrum intuentibus conſpectum præbet. Annue itaque votis noſtris, invitatuſque a nobis venire non negligas: venies enim proculdubio expec-

Digitized by Google

tatus. Erit quoque mihi quam gratiſſimum, ut qua die venturus ſis, aut harum latori coram ſignifices, aut per litteras me certiorem reddas. Quod ut facias, te etiam atque etiam rogo. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani, idibus Aprilis MCCCCLXXII.

EPISTOLA XII.
epiſcopo Bellunenſi.

Laudat ejus humilitatem, oratque ne indebitas ſibi laudes tribuat.

Anno 1472. BEaſti me, pater, litteris tuis, ac ſupra quam dici poteſt, torpentem animum atque in imis cogitatione depreſſum, veluti divino quodam afflatum ſpiritu tua epiſtola ſuſcitaſti. Ut enim venuſtatem ejus & elegantiam, qua certe mirum in modum illuſtrata eſt, prætermittam; ea proculdubio humilitatis fragrantiam redolet. Is eſt in illa rerum cœleſtium ſenſus, ut merito quiſquis gravi etiam peccatorum ſopore detentus, ad immortalitatis vitæ deſiderium per eam facile excitari queat. Quid enim humilius atque ſummiſſius, quam epiſcopum dignitate præclarum, eruditione inſignem, vita quoque & moribus religioſum & ſanctum, ita ſeſe peccatorem humiliter judicare, ut de aliis quamoptime ſentire videatur? Quid vero ſanctius ac divinius eſſe poteſt, quam pontificem multiplici negotiorum cura ſollicitum, occupatiſſimoque magiſtratus munere fungentem, adeo tamen ambire cœleſtia, atque ad ſuperna incredibili deſiderio anhelare, ut nihil ei magis, quam de hujuſmodi verba facere libeat? Equidem fatebor quod verum eſt. Tanta ſum ex litteris tuis delectatione affectus, ut legiſſe eas ſemel iterumque mihi ſatis nequaquam fuerit, niſi eaſdem ſæpius nova deinceps tibi ſuccedente voluptate perlegiſſem. Id unum tantummodo ut ſcias non abſque rubore & confuſione vultus mei legere potui: quod dum te ipſum tam humiliter dejicis meam e diverſo parvitatem nimiis ac effuſioribus laudibus extuliſti, non certe quis ſim: peccator utique perquam magnus, ac multiplici culparum labe pollutus, ſervus neque ſciens voluntatem Domini mei, & non faciens. Votum ſiquidem vovi ante complures annos militaturum me regi cœleſti, nec uſquam ab illius imperio deſciturum. Sed utinam ea fide reddidiſſem debitum, qua etiam ſponte promiſeram. Me miſerum! Quotiens defectione ab eo facta, veluti infidus miles ac transfuga, alienæ me ditioni ſubdidi? Quotiens vero candidum, atque innocentiam præ ſe ferentem religionis amictum, malarum actionum ſordibus inquinavi? Quotiens animo ſurſum ſe erigere conante, ac cœleſtium contemplationi vacare ſubnitente, prægravis & miſera corporis moles, conatus ejus ac vires diverſis tentationum ſuggeſtionibus repreſſit ac fregit? Itaut vere cogerer ſublata cordis voce clamare: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Et illud: *Salvum me fac, Deus, quoniam intraverunt aquæ uſque ad animam meam.* Et: *Infixus ſum in limo profundi.* Itaque, pater optime, bene quidem facis & ſancte, quod in excelſum pontificatus gradum pro virtutis ac integritatis tuæ merito evectus, nequaquam tamen altum ſapis de te; ſed cave, obſecro, ne dum ſecus de me quam par eſt ſentire videris, criminoſumque immeritis proſequeris laudibus, falſi judicii culpam incurras; & quem proceloſo ac tempeſtuoſo hujus ſæculi pelago jactatum agitatumque adjuvare conſilio & monitis debueras, eum laudando atque extollendo periclitari diutius ſinas. Ceterum hujuſmodi tuum de me (quod tua bona venia dictum ſit) errorem æquiore animo fero: quandoquidem is non aliunde, niſi ex integra humanitate ac bonitate tua deſcendit: quæ profecto ſe ipſam conſiderans, atque ex ſe conjecturam faciens, ceteros non modo ſui ſimiles, verum etiam longe præſtantiores & ſanctiores ducit. Sed ora pro me, ut quoniam ita eſſe, ut dixiſti, ego haudquaquam intelligo, ſit ita quia dixiſti. Quod me tantopere obſecras, ut orem pro te, ſcito me quidem hoc feciſſe, facturumque in poſterum, atque id frequentius: ea ſcilicet ratione, ut qui peccatis meis exigentibus indignus ſum exaudiri a Domino; forte ob improbitatem crebrius pulſanti mihi aperiatur. Tu quoque pro me idem facias, ut iter arduum quod jam diu ingreſſus ſum, non remiſſe ac tepide, ut hactenus, ſed acriter viriliterque ſanctiſſimarum orationum tuarum ſuffragio valeam conſummare. Carmen quod tecum te delaturum pollicitus es, videbo perquam libenter: ſed profecto libentius teipſum, ejuſdem carminis auctorem, eritque mihi dies ille quem integrum mecum agere inſtituiſti, multo jucundiſſimus. Interim cura diligenter valetudinem tuam, atque ad nos redi bene confirmatus. Me quoque ſolita caritate complectere, ac ſi tibi iſtic diutius placuerit immorari, dignare ad me aliquid conſcribere. Vale.

EPISTOLA XIII.
Epiſcopo Bellunenſi.

Laudat ejus virtutes, hortaturque ad curam Dominici gregis.

HEri primum factus ſum certior te aliquot ante diebus profectum Venetiis Anno 1472. iſtuc commigraſſe. Itaque cum ob intervalla diſtantiamque locorum neutri noſtrum viſitare alterum liceat, contuli me ad ſcribendum quam primum, ut quod præſentia corporali modo fieri nequit, epiſtola ipſa ut-

Digitized by Google

cumque ſatisfaceret. Certus ſum enim, quod ſicut litteras tuas, quotieſcumque mihi afferuntur, perlegens, te ipſum procul dubio videre videor; ita quoque cum meas accipis, ipſe tibi Petrum tui ſtudioſiſſimum referant. Et quamvis mihi perſuadeam, te nunc primum epiſcopatus curas ac moleſtias ſubeuntem, per aliquod temporis ſpatium occupatiſſimum fore, ac propterea fortaſſe minus gratas tibi futuras verear litteras noſtras, ut pote ineptas ac præpropere deſtinatas ad te, malui tamen deſiderio meo ſatiſfaciens, ineptus judicari, quam a ſcribendi officio diutius ſuperſedere. Amo quidem te, colo, obſervo, tum ſingulari tua virtute & ſapientia, quæ in te profecto magis quam pro ætate viget, tum vero incredibili humanitate ac benevolentia, qua me tibi ita devinxiſti, ut te ſemper in corde, in ore (ſicuti plerique teſtes ſunt) habeam quam ſæpiſſime. Ejus rei teſtimonia & argumenta luculentiſſima, & ſi alias complura extitere, quæ me abs te diligi, fidem facerent: numquam tamen apertius atque evidentius tuum erga me animum quam noviſſima viſitatione, qua nos adire dignatus es, demonſtraſti. Nam cum ſuaviſſima tua conſuetudine vel ad horam perfrui cuperem, erubeſceremque tantillus monachus pontificem ad me viſendum accerſire, ne id temeritati invitantis atque impudentiæ adſcriberetur, ita te mihi inter pudorem ac deſiderium fluctuanti medium intuliſti, ut benigniſſime ac deſideratiſſime adventu tuo, ſpem omnem ac expectationem meam cumulatiſſime ſuperaveris. Enimvero vix dum Patavio profectus Muranum applicueras, & ecce Petri tui haud immemor, ad eum viſendum protinus navigas, nec apud illum ad horam tantum moraturus, verum diem pene integrum acturus, atque ita acturus, ut cum graviſſimis tuis ſermonibus ſolatio ſimul & eruditioni nobis fueris: haud minus proculdubio ædificationi & exemplo humillima tua converſatione extiteris. Dicam quod ſentio: dicamque (ſicuti mihi teſtis eſt Deus) non id aſſentationem, a qua revera ſum longe alienus; ſed puro & ſimplici corde atque ex intimo caritatis affectu. Neminem profecto eſſe, cujus apud me plus valeat auctoritas quam tua: idque ſimul ob egregiam animi tui præſtantiam, totiuſque & divini & humani juris peritiam ſingularem, ſimul ob mitiſſimum ingenium humilitatemque incredibilem, quam nimirum ita præ te fers, ut in nullo umquam alio præſertim exemplo epiſcopo quam in te auſim dicere ſplendidius eluxiſſe. O beatum pontificem, qui quo altiorem pro meritis gradum conſcenderit, eo ſeſe humilius ac ſummiſſius gerit. Perge, pater, ut cœpiſti, ac tum verbo, tum exemplo, (ſi qua eſt in grege tuo tibi commiſſo errabunda ovis) ad cauſas Chriſti revocare contendas. Erigant alii tui ordinis antiſtites excelſa palatia, ſtudeant momentaneas cumulare divitias, verſentur jugiter in deliciis ac voluptatibus: Tuum ſit hoc præcipue ſtudium & cura, paſcere, cui præes, gregem Domini, his omnibus contemptis ac pro nihilo habitis. Patrem te noverint ſubditi non Dominum. Prodeſſeque magis tibi curæ ſit quam præeſſe. Eſto forma & exemplar bene vivendi, non tam plebi tibi creditæ, quam etiam coepiſcopis tuis, ac ceteris, qui hujuſmodi honores adepti, non Deo (ut par eſt) gratiores, ſed contra Deum potius tumidiores ac inſolentiores fiunt. Atque inter hæc omnia ne prolixior ſim quam expedit, Petri tui, Petri, inquam, tui & amantiſſimi & obſervantiſſimi memoria numquam animo tuo excidat. Ora Dominum pro me, ut configat timore ſuo carnes meas, neque confundat me ab expectatione mea. Idem ipſe Dominus pro ſua clementia ſoſpitem te atque incolumem ſemper tueatur. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis Murani IV. nonas Julias MCCCCLXXII.

EPISTOLA XIV.
epiſcopo Bellunenſi.

Gratulatur ei de operoſa ſuæ diœceſis viſitatione, virtuteſque ejus, præſertim humilitatem extollit.

Anno 1472.

CONſuevi, pater humaniſſime, his tam protractioribus noctibus, antequam ſomnum capturus ſtrato recumbam, librum aliquem veſpere ſumere in manus, ejuſque lectione veluti ſuaviſſimo quodam cibo animum reficere atque oblectare. Itaque quo die litteras tuas accepi, redditæ ſunt illæ mihi primis fere tenebris, cum poſt completorium extremam divini officii partem e templo egrederer: dimiſſoque tabellario, proripui me quamprimum in cellulam, ſolitam intermiſſurus lectionem, ut epiſtola tua, quam recentiori aliquo ferculo tunc delato ad me, quietius ſuaviuſque reficeret. Non ſum fruſtratus ſpe mea. Tanta ſiquidem dulcedine repletus ſum, ut in ejus comparationem mella etiamſi affuiſſent, amariſſima judicaſſem. Scripſiſti autem copioſe ſatis pro meo deſiderio, necnon & ornate graviterque more tuo: ſicque me ad redden dum talionem jure ipſo haud dubie provocas. Aggrediar itaque ad te reſcribere pluribus: quoniam præſertim hoc tibi cordi eſſe intelligo: metiturus non ſane dicendi gravitate, ſed longitudine litteras tuas. Et primum quidem ut ſigillatim iis quæ ad me ſcripſiſti reſpondeam, fuit mihi pergrata ſignificatio tua, qua me certiorem facere dignatus es, quidquid in diœceſis tuæ viſitatione, Domino adjuvante, peregeris. Quantum vero curæ ac ſtudii adhibueris, non ſolum in ſacrarum ædium atque altarium conſecratione ac inſtauratio-

Digitized by Google

ne, verum etiam (quod præſtabilius eſt) A in filiorum tuorum confirmatione ac admonitione ſalutari, multo magis. Namque etſi templa hæc manibus artificum elaborata atque conſtructa, quæ plane aut vetuſtate aut incendio, aut aliquo alio caſu emergente ruitura ſunt, nequaquam ſint ab epiſcopis negligenda; longe tamen ſtudioſe enixiuſque conari debent, ut templa ipſa non manufacta aliquid detrimenti patiantur. *Templum* enim *ſanctum Dei eſt*, inquit Apoſtolus, *qui eſtis vos*. Et iterum de ſe ipſo tamquam de templo Dei loquens: *An vultis*, ait, *experimentum noſſe ejus qui loquitur in* B *me Chriſtus*. Quamobrem congratulor tibi mirum in modum, laudoque ſummopere diligentiam iſtam tuam, precorque Dominum, qui te in hujuſmodi magiſtratum eligere dignatus eſt, ut quod bene recteque cœpiſti, feliciter conſummare permittat, donetque tibi & in conſilio ſpiritum, & in agendo vim ac fortitudinem, ut cum prudenter conſtanterque gregem cui præes adminiſtraveris, gradum bonum in cœleſti Jeruſalem conſequi merearis. Quod vero ſcribis me ſemper tecum minus multa coram C quam per litteras loqui, idque aut amoris vehementiæ, aut gravitati meæ, aut verecundiæ, aut denique diuturno ſilentio adſcribis, aſſeriſque propterea tibi gratiores eſſe epiſtolas meas, quam tuas mihi: quod meæ (ut verbis tuis utar) præſentiam meam ſuperant, tuæ non ſuperant tuam: probo quidem hac in re judicium tuum, non tamen ita probo, quin aliqua ex parte (ut libere tecum loquar) te non penitus, ſicuti ſe res habet, ſenſiſſe mihi videar. Nam quod D taciturnitatem meam, aut amoris magnitudini, aut gravitati meæ adſcribis, ſcito quidem te a me diligi mirum in modum, atque ita diligi, ut vis dilectionis ac benevolentiæ erga te meæ, facilius profecto intelligi quam explicari queat. Sed non continuo me tacuiſſe putes, quia a me magnopere amaris. Siquidem quod per litteras agere contendo, tibi ipſi coram, multis etiam verbis longoque ſermone animum meum libentiſſime explicarem. Neque gravitatis aut modeſtiæ nimium tunc habuiſſe rationem cenſeas, E cum importunam etiam loquacitatem amoris ipſius vehementia facile excuſaret.

Ceterum (ut reliquas quoque partes attingam) quod dicis me fortaſſe verecundia, aut diuturna ſilentii conſuetudine haud multa loqui tecum, cum præſto es, verum ſane ex parte dicis. Ut enim verecundiam prætermittam, qua re vera plerumque fit, ut cum mihi eſt cum aliquo congrediendum, ita rubore perfundar, ut vix interdum hiſcere audeam: ſatis quidem probabiliter cauſari viſus es diuturnum ſilentii uſum, quem partim regulæ ipſius inſtitutione, partim rara ſæcularium ac præſertim doctiſſimorum hominum viſitatione ſervare nobis neceſſe eſt. Noſti autem quod ſicut ex longa atque aſſidua eloquentiſſimorum præſtantiſſimorumque auctorum lectione, etiam qui minus vigent ingenio, interdum haud mediocrem ſcribendi conſequuntur facultatem; ita quoque jugi & continuo eruditiſſimorum virorum congreſſu & colloquio homines vel muti & elingues (ut ita dixerim) diſerti & eloquentes fiunt. Quare cum præter ingenioli mei tenuitatem, ob ſolitariam commorationem noſtram linguæ officium mihi minime in promtu ſit, ſilere profecto melius duxi, quam aliquid auribus tuis indignum promere: memor illius philoſophi, qui cum in convivio cum pluribus diſcumberet, cuidam ex convivis obſtinatius (ut ſibi videbatur) tacenti. Siquidem aut indoctus es, prudenter facis. Sin autem doctus, improbe. Sed non fuit potiſſima ratio, qua debui apud te minus loqui quam par fuit. Neque enim ejuſmodi es tu, pater religioſiſſime, ut quemquam ruſtice etiam ſeu barbare loquentem inſolentius averſeris. Quid ergo, inquies, quid cauſæ in primis extitit ſilentii tui? Ea profecto, ea extitit cauſa, ut mihi ipſi potiſſimum conſulerem. Nam cum perquam raro tua mihi conſuetudine ac colloquio perfrui liceat; ſintque ſermones tui, juxta Apoſtolum ſermones Dei, cum verborum ornatu, tum ſententiarum gravitate inſignes: hoc tibi haud dubie perſuadeas, me etiam ſi qua in ſermone facultas fuiſſet, haud ſecus quam feci, fuiſſe facturum. Siquidem intercipiens verba tua, tantum detrimenti & jacturæ facerem, quod ipſe loquerer, te tacente. Itaque (ut ſemel finiam) quod in ſermone brevior fuerim, tecum coramque ſoleo per litteras, id non tam neceſſitate quam conſilio factum putes.

Verum quod dixiſti litteras tuas præſentiam tuam minime ſuperare, ſcito quidem utrumque mihi eſſe jucundiſſimum. Sed ſi quid ineſt differentiæ inter epiſtolarem ſermonem tuum & extemporalem, quem mecum præſens facis; illud nimirum eſt, quod viva ipſa vox, ut dicitur, ex ore loquentis in aures meas transfuſa fortius ſonat, habetque, ut ait Hieronymus, neſcio quid latentis energiæ; hic vero licet ſit ornatiſſime compoſitus, tamen quia te ipſum non intueor pronuntiantem, neque loquentem audio, minorem habere efficaciam videtur. Magnopere lætor, delectatum te admodum fuiſſe convivio noſtro, pergratamque tibi mirum in modum cellulæ noſtræ licet anguſtæ ad paucas horas commorationem extitiſſe. Nec dubites haud minus nos de tua quam te de noſtra converſatione ædificationis hauſiſſe. Quinimmo (ut verum fatear) tanto præclarius atque illuſtrius ipſa in te humilitatis & caritatis argumenta fulſere, quo ſublimiori ac eminentiori quam nos gradu

Digitized by Google

conſtitutus es. Utinam vero quas nobis virtutes adſcribis, quæque de nobis pro tua bonitate ſentire videris, judicio tuo correſpondeant! Utinam me, quem cariſſimum Deo affirmas, vel non haberi odio ab ipſo cognoſcerem! Sentio profecto qualis me peccatorum ſarcina premat. Ego enim ille ſum Domini mei ſervus duodecim millium debitor talentorum, a quo vereor maxime ne exigatur debitum uſque ad minimum quadrantem. Ego ille Phariſeus evangelicus me ipſum non dijudicans, ceteros damnans. Ego ſepulcrum extrinſecus dealbatum, intrinſecus vero repletus oſſibus mortuorum. Ego, inquam, ille quatriduanus fœtens in monumento, quem niſi Dominus de tenebris ad lucem ſua clementiſſima voce revocaverit, tam gravi conſcientiæ mole preſſus, quando oculos meos levabo ad illum unde veniat auxilium mihi? Tu ergo pater (ut hoc facilius mihi contingat) perge, quæſo, ut cœpiſti, pro me ad Deum preces effundere: neque illas parum (ut ſcribis) valituras putes: quando ego haud mediocrem in iis ſpem collocaverim. Illud autem non præteribo ſilentio: quamquam jam epiſtola finem exigat. Quid eſt quod tantopere a me petis, ut te commendare in poſterum deſinam? Quid eſt, cur te ita oneret judicium meum? Cur times inanis gloriæ reum fieri audiendo laudes tuas? Equidem novi te nulla re alia magis quam humilitate gloriari, & neque favoribus humanis, atque aura populari intumeſcere, neque ullis omnino commendationibus extolli. Quare cum ad te ſcribo, ad eum quidem ſcribo, qui cum audierit ſua præconia, non modo iis non inflari exiſtimo, verum etiam multo magis ſeſe dejicere, atque habere ſummiſſius. Quamquam cum ſcribo ad te, ne me exiſtimes idcirco ſcribere, ut te laudem: ſed cum tecum loquar plura per litteras, non poſſum aliquid de te non loqui. Neque enim quam longiſſima oratione, ne dum breviſſima epiſtola, virtutes tuæ vel enarrari digne queunt. Quæ igitur in commendatione tua meis in litteris teſtatus ſum, eadem me nunc quoque ſentire non dubites: quando & vera & manifeſta omnibus ſunt. Quod ſi reluctari & contradicere volueris, habeo ſane teſtes hac de re complures, quorum auctoritas (ſi mihi tantillo non eſt adhibenda fides) omnes haud injuria in ſuam ſententiam trahat. Sed ecce me inhumanum & impium proclamabis, quod adeo humiliter inſtanterque oratus ſum a te, ut ceſſare debeam a laudibus tuis, nequaquam id facio, neque tibi morem gero. Ad quem ego. Noveris proculdubio me tibi omnia debere, hoc uno excepto, cum etiam adjuratus nullo pacto ſecus agere valeam. Permittatur tibi quodcumque de te ipſo judicium: ego proculdubio non fallar. Sed de his hactenus: modum enim exceſſi in ſcribendo. Reliquum eſt, ut me ipſum tibi etiam atque etiam commendem, depreceŕque enixius, ut hoc ſcribendi munus, quod te mecum uſurpare haud invitum non dubito, proceſſu temporis minime intermittas. Mihi revera non modo non erit oneri faſtidioque, verum ſummo gaudio ac voluptati. Scribis in calce litterarum tuarum, eas te primas manu tua conſcripſiſſe ad me, idque propterea quod gratiores mihi eo pacto futuras credidiſti. Non es falſus opinione tua. Siquidem omnia tua (quæcumque illa ſint) mihi eſſe nequeunt non gratiſſima. Vale pater colendiſſime, & vale memor mei, mei, inquam, tui & amantiſſimi & obſervantiſſimi. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani XII. kal. Septembris M. CCCCLXXII.

EPISTOLA XV.
Epiſcopo Bellunenſi.

Purgat ſe ab aſſentationis vitio, aitque ſe nemini litteras ejus oſtendiſſe.

Litteræ tuæ quas ad me noviſſime dediſti XVI. poſt die, tardius ſane quam pro locorum diſtantia mihi tandem redditæ ſunt. Anno 1472. Accepi eas (ut ſemper conſuevi) vultu hilari ac perjucundo, confeſtimque gaudens legere illas cœpi. Siquidem illarum initio teſtabaris gratiſſimum tibi epiſtolæ meæ latorem extitiſſe, teque tunc temporis labore nimio defatigatum, atque idcirco faſtidientem omnia illius adventu mirifice recreatum. Ceterum paulopoſt, ut cognovi te longe aliter ex litteris meis, quam ex tabellario prius fueras, affectum fuiſſe: ac ipſas nequaquam eo abs te animo lectas, quo a me revera conſcriptæ fuerant: ita ſum totus eodem fere momento mutatus, ut ex hilari & jucundo triſtis ac mœrens effectus ſum: nec ſine ingenti dolore atque amaritudine perlegere potuerim litteras tuas, quas magno cum gaudio legere inceperam: illis profecto ſimilis effectus, quibus poſt ſuavem aliquam ac dulcem potionem, auſterum quid atque amarum ſumere contigit. Equidem eo gravius mihi abs te inflictum vulnus ſentio, quo melius de te quam de ceteris facio judicium. Nam ſicut ea vera exiſtimata laus, quæ ab homine laude & commendatione digno proficiſcitur: ita ſane e diverſo id injuriarum genus haud injuria moleſtius putari debet, quod ex ore ejus ac judicio manaverit, in quo plurimum ineſt auctoritatis. Itaque primum iſtud peto nunc abs te, ut ſi in ſcribendo eam, quæ monachum præſertim epiſcopo ſcribentem decet, nequaquam modeſtiam ſervavero, id commotiori animo adſcribas. Cum enim læta immerito caritas non potuerit non turbari, hoc liberius ac minus fortaſſe moderate reſpondebit objectis, quo verius ac juſtius

Digitized by Google

ſtius ſeſe purgare contendet. Quod cum fecero, A non ſuccenſebis mihi, præcipue id tuarum ipſius litterarum monitu aggredienti. Scribis enim, & recte ſcribis, neque appetendam eſſe hominum laudem, neque etiam vituperationem negligendam, teque hujus utriuſque curam habere in primis. Quæ quidem omnia & ego quoque non tam exemplo tuo, quam ratione ſuadente, pariter odi. Nam laudari a quocumque, cum non exiſtunt merita, certe non cupio: quæ tamen ſi extarent, ſolidam potius ac veram B a Deo retributionem expeterem, quam inanem hominum gloriam & favorem: vituperari vero uti juſte patienter ferrem. Itaque injuſte tolerare non valeo nec debeo fortaſſe, quando maledictus dicatur qui negligit famam ſuam, & alibi ſcriptum ſit: *Curam habe de bono nomine.* Miror, pater, ac vehementer quidem, cum ea quæ ſuperioribus litteris tuis de mutua noſtra benevolentia tum rationibus tum experimento comprobata aſſeruiſti, memoria repeto: te paulo poſt noviſſima epiſtola tua aliud de meo in te animo judicaſſe: atque ita judicaſſe, ut quem tunc amantiſſimum tui duxeris, mox C nimium laudatorem, immo (quod non ſine gemitu poſſum ſcribere) adulatorem exiſtimaveris. Utinam tibi cor meum liceret intueri, ut veriorem de me, quam tuliſti, ferres ſententiam. Videres profecto quam ſincero animo te diligam, obſervem, colam: perſcrutanſque diligentius intima pectoris mei, nullum ſane angulum aut receſſum in eo invenires, in quo vel veſtigium quidem adulationis appareret. Neque tantum me latet, quam maxime repugnet amicitiæ, quamque homine & præſertim religioſo indignum ſit hujuſmodi vitium: quippe quo nulla major inter amicos, nulla ſit capitalior peſtis. *Non eſt vera*, inquit Am- D broſius, *amicitia*, *ubi fallax eſt adulatio.* Idipſum quoque Cicero teſtatur. *Aſſentatio*, ait, *vitiorum adjutrix procul amoveatur: quæ non modo amico, ſed ne libero quidem digna eſt.* Si non amico & libero, quanto minus monacho aut religioſo, qui veritatem qui Chriſtus eſt, imitari contendens, nihil magis abominandum debet exiſtimare, quam non ad veritatem, ſed ad voluntatem cum proximo ſuo loqui? Hæc ſciens & non faciens nonne merito flagris & verbere, ne- E dum acerba caſtigatione dignus eſſem? Utique digniſſimus. Scripſi ante hac cum pluribus amicis notis meis, & iis tum laicis, tum religioſis, certe viris graviſſimis; quibus cum inter ſcribendum (ut fere omnibus evenit ſcribentibus) virtutum aliquid illorum commemoraſſem, reſcribentes mihi humiliter efflagitarunt, ut ſuis in poſterum laudibus parcerem, indignos ſe meo teſtimonio arbitrantes. Nemo tamen omnium extitit, qui aſſentationis me reum judicaverit.

Et ſiquidem id feciſſent, minus tamen mihi admirationis attuliſſent, quam tu in præſentia, cui ſane ſinceriſſimam erga te animi mei integritatem æque ac mihi conſtare putabam. Quis mihi amplius habiturus eſt fidem, ſi pontificis tantæ auctoritatis ſententia adulator & fallax judicer? Veritas, ais, quando ab amicis audiri nequit, ab inimicis audienda eſt. Amicus quidem tuus ſum, & talis amicus, ut mihi parem in amore habeas neminem. Et falſa me locutum eſſe de te, non dico exiſtimaſti, ſed exiſtimare potuiſti? Novit cordium ſcrutator Deus: novit & conſcientia mea, nihil mihi hujus rei conſcium eſſe. Quin immo quæcumque a me de te ſcripta dictave ſunt, eadem nunc conſtanter aſſevero; me non ad gratiam, non ad captandum tui favorem, verum ad veritatem tantum, nec duplici animo varioque, ſed ſimplici ac fideli aperte pronuntiaſſe. Sed eſto blandiri tibi voluerim atque adulari, numquid ideo periclitabitur, ut ſcribis, humilitas tua, & quietus ac tranquillus ſtatus animi tui aliquid propterea detrimentum patietur? Nulli umquam aſſentatio pernicioſa fuit, niſi ei qui aures ſuas illi accommodaverit, fueritque ſibi prius ipſe blanditus: cujuſmodi ſunt homines vani, futiles, inanes, qui nullam futuræ retributionis mercedem ſperantes, ſolam mortalium auram captant, quaſi unicum præmium meritorum ſuorum. De quorum numero, ſi te eſſe intelligerem, pater optime, uterer (mihi crede) ea libertate, quam jura amicitiæ legeſque ſanxerunt. Monerem, caſtigarem, corriperem, (ſicut ipſe quoque me deprecaris ut faciam) nulla vel tuæ dignitatis vel parvitatis meæ habita ratione. Ceterum his modo non opus eſſe, opera quæ ipſe facis teſtimonium perhibent: quæ quia horres audire, interim ſilebo, ne in eadem ſit recurſus. Quamobrem obſecro te per miſericordiam Dei, per mutuam caritatem atque amicitiam a tenero inter nos conciliatam, ne taliter de me in poſterum aliquando ſentias. Quin exuas, oro, iſtam mentem, curamque hujuſmodi penitus ex animo tuo abjicias: nomenque adulationis, aſſentationis, blanditiarum, & ſi quod eſt vocabulum tale, numquam mihi in reliquum objicias: ne, ſi id iterum feceris, & tu in errore haud dubio perſiſtas, & mihi denuo moleſtiam inferas, ac vulnus nondum ſanatum recrudeſcat. Si vis me reprehendere: quod ut facias quam enixiſſime flagito, reprehendas vel acerbiſſime jure tuo. Habes certe materiam hoc faciendi copioſiſſimam atque uberrimam, cum ſim peccatorum maculis undique infectus. Sed noli, quæſo, eam, qua certiſſime vaco, mihi culpam objicere. Redeo nunc ad ea quæ te adeo graviter tuliſſe ſignificas. Et primum quidem conquereris, quod ea quæ mihi

conſcripſeras, cum Hieronymo Contareno amiciſſimo noſtro communicaverim. Exiſtimas me tum ipſi tum pleriſque aliis oſtendiſſe litteras tuas, cum mihi tantum nota eſſe cuperes, quæ illis continebantur. Adducis præterea rationes, cur ea quæ abs te geruntur nequaquam ſæcularibus prodi patiaris: unam vero laudis, vituperationis alteram, quando neutrum jucundum ſit tibi. Siquidem laudatus ab hominibus, inanem gloriam times: vituperatus vero, non tuum ipſius dedecus tantum, ſed totius potius ordinis contumeliam ægre fers. Primum ita quod arbitraris me litteras tuas compluribus oſtendiſſe, ſcias proculdubio in hoc te falli. Non modo enim non pluribus, ſed ne ipſi quidem Hieronymo illas oſtendi, cum præter paucos monachorum noſtrorum, qui ſunt tui ſtudioſiſſimi atque obſervantiſſimi, nemini eas legendas tradiderim. Neque tamen (ut verum fatear) idcirco a me factum eſt, ne te hominibus proderem, quando cuique petenti dediſſem illas perquamlibenter, aut etiam, ſi forte ſe occaſio obtuliſſet, ultro eaſdem ipſe omnibus præbuiſſem. Ceterum quod litterarum oſtenſionem minime fecimus, hoc ſermone coram (ſi quando cum aliis verba feci de te) exequi ſtuduimus: ſciaſque non ſtare per me, quominus virtutum tuarum inſignia non proximis ſolum, verum etiam longe diſtantiſſimis terrarum regionibus nota fiant. At hoc eſt, inquies, quod maxime fugio: hoc eſt quod tota mente deteſtor. Ad quem ego. Recte quidem facis, quod, quantum in te eſt, actiones tuas atque virtutes clam omnibus eſſe deſideras, imitans Gregorianum illud. *Ita ſit opus in publico, quatenus intentio maneat in occulto.* Verumtamen ſi pro viribus conari volueris, ut laudantium atque extollentium ora compeſcas, quantumlibet niſus fueris, mihi crede, fruſtrabuntur conatus tui, neque plus Chriſto poteris, qui cum ſigna & miracula coram arbitris faceret, imperabat illis ne cui aliquid dicerent: *Quanto autem eis magis præcipiebat, tanto plus*, inquit Evangeliſta, *prædicabant*: & eo amplius admirabantur dicentes: *Bene omnia fecit*: *Numquid poteſt civitas abſcondi ſupra montem poſita*? Conſtitutus es in loco eminenti atque ſublimi, ut luceat lux tua coram hominibus, ut videant opera tua bona, & glorificent Deum qui in cœlis eſt: & tu te latere arbitraris? Non poteris id conſequi proculdubio, quod ne ipſe quidem Dominus JESUS CHRISTUS (ut ita dicam) potuit. Audi quod in hanc ſententiam dicat egregius ille doctor Johannes Chryſoſtomus. *Honor*, inquit, *ſequitur fugientem*. Quod quidem ita eſſe manifeſtiſſime patet. Nam quo quiſque magis præ humilitate hominum rumuſculos ſtuduit devitare: eo amplius, Deo permittente, virtutes illorum ac merita fre-

A quenti laude celebrata ſunt. Sed de his ſatis.

Illud ſilentio prætereundum non eſt, quod te aſſeris tolerare minime potuiſſe, nec me debuiſſe ſcribere. Miror equidem plurimum te in alium ſenſum derivaſſe verba mea, quam ipſe conſcripſerim. Neque enim ita amens ſum, ut audeam te Deo æquare, cum illius comparatione omnes pariter nihil omnino ſimus. Verum cum dixi ſermones tuos eſſe quaſi ſermones Dei, & poſtea ſubjeci: tum verborum ornatu, tum ſententiarum gravitate inſignes; meum revera ſenſum accepi, in quem quoque verba Apoſtoli interpretatus es: ut ſint ſermones
B tui non magnitudine, ſed vel ſimilitudine, vel materia, vel potius utroque ſimul, quaſi ſermones Dei intelligendi. Scripſeram fortaſſe minus aperte: ſed cum ſis prudentiſſimus, debuiſti procul dubio, non uti ſcriptum erat, at ut ſcribi par fuerat, interpretari. Quo facto, neque me hac de cauſa reprehenſione tam gravi dignum exiſtimaſſes, neque intolerandum aliquid ipſe in meis litteris perlegiſſes. Scripſiſſem ad te tempeſtivius, ſi tabellarius tuus tuas ad me litteras celerius pertuliſſet: cui ſane, non meam imputabis mihi in ſcribendo tarditatem. Illud in calce epiſtolæ te nunc admonitum vo-
C lo, quod & certiſſime tibi perſuadeas velim, me quominus te diligam & obſervem, nulla umquam ratione intermiſſurum. Vale. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Muriani XIII. cal. Octobris MCCCCLXXII.

EPISTOLA XVI.
epiſcopo Bellunenſi.

Non eſſe laudandos inanis gloriæ cupidos, at viros probos & humiles laudibus efferre nihil prohibere.

D BEnedictus Deus, & Pater Domini noſtri JESU CHRISTI, Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra.* Anno 1472.

Libet enim mihi modo ſcribenti ad te Apoſtoli verbis incipere: & quidem perquam commode atque opportune. Nam cum ſuperiori epiſtola tua adeo me, ſicut jam ſignificavi tibi, dolore affeciſſes, propter eas quas noſti rationes, ut ex eo tempore uſque in præſens vix aliquid ſolatii admiſerim; ſemperque cogitabundus mecum ipſe animum volverem, quidnam rei accidiſſet: ut qui de meo erga te animo ad id uſque temporis ſenſiſſes, poſtmodum ſiniſtri neſcio quid ſuſpi-
E cari viſus fueris, verebar adeo ne odio haberes me gratis. Ceterum reddita mihi dudum noviſſima epiſtola tua, ac ſemel & iterum perlecta, omnem illam mœroris nebulam prius animo effuſam diſſolvit, cunctaſque fugavit triſtitiæ tenebras, ac me in priſtinum tecum ſtatum revocare viſa eſt. Et

Digitized by Google

revera ſicut meipſum reprehendo, quod ob negligentiorem epiſtolæ tuæ animadverſionem, haud rectam de te opinionem conceperim, proptereaque majorem ipſimet mihi ex verbis tuis litem conflaverim, quam par fuit: ita ſane ac longe magis artificium tuum laudo, & prudentiam commendo. Nam cum per ſingulas epiſtolas tuas me, & obſecraveris, & adjuraveris etiam per miſericordiam Dei, ut te laudare deſinerem, neque id a me valueris impetrare, confeſtim aliam aggreſſus viam obtinuiſſe te gaudes, quod volebas. Et qui verbis deprecatoriis in mea perſtantem ſententia flectere me nequiveras, tentaſti demum duriore ac mordaciore ad tibi obſequendum, invitum licet ac repugnantem trahere. Imitatus matrum ac nutricum morem, quæ cum parvulis aut lac præbere, aut aliud ab eis extorquere conantur, renitentibus illis ac refugientibus, primum quidem nuces aut poma offerunt, hujuſmodique munuſculis ac blandimentis eos ad ſe revocare ſtudent. His autem contemtis, cum ſe illæ tempus terere animadvertunt, nihilque proficere; tum vero larvas quaſdam ipſis oſtendunt, quibus continuo territi pavefactique in illarum convolant gremium, ſeſeque trepeduli veſtibus abſcondunt, ſicque quos ad ſe prius humanitate allicere non poterant, terrore poſtea victos, votis ſuis obtemperare compellunt. Hoc idem tibi mecum agere libuit. Quod licet mihi primo durius viſum ſit, nec potuerim non moleſte ferre tuam (ut putabam) de me ſuſpicionem atque inſimulationem; nunc tamen certior factus, quo abs te animo id actum fuerit, omnem penitus dubitationem de tua erga me voluntate abjeci, proculque delegavi: & ita mihi perſuadeo, mutuam inter nos caritatem non modo nulla ex parte læſam fuiſſe aut imminutam, verius potius & confirmatam & auctam: cujus rei vel hoc evidentiſſimum eſt argumentum, quod ſuperiorem defenſionem meam purgationemque eorum quæ mihi objeceras, paulo ſane omnino commotiorem ac liberiorem, non ſolum æquo animo, ſed & læto acceperis. Ita profecto ſe res habet, ſic quoque & ipſe teſtaris. Quamobrem, humaniſſime pater, ingentes tibi pro hujuſmodi erga me haud certe vulgari benevolentia gratias ago, precorque ſupplex, ut ſi quid a me erratum eſt, hac in re litteris tuis ſuperioribus vel imprudenter vel minus modeſte, quam debueram, reſpondendo, veniam tribuas errori meo. Ero cautior in poſterum in epiſtolarum tuarum lectione, diſcutiamque ſingula minutius atque accuratius, antequam judicem: ne iterum ipſemet mihi bellum, ubi minime opus eſt, temere inferam. Tu vero (ſicut alias per litteras obſecravi) ne deſinas, oro, quotieſcumque a recto veritatis tramite deviavero, tum monendo, tum etiam acriter caſtigando, prout melius ipſe mihi judicaveris expedire: ne deſinas, inquam, me ad rectam ſemitam revocare. Sim tibi curæ, ſicut filius patri. Licet enim ætate frater es, meritis tamen & dignitate te parentem duco. Paſtor es, me quoque unam ex oviculis tuis exiſtima. Si ab ovili Dominico procul aberravero, etiam humeris tuis impoſitum ne graveris reportare ad gregem. Hoc mihi tum gratius, tum utilius facere nihil potes. Ceterum ut ad ea quæ ad evitandum hominum laudem compluribus rationibus, & ſanctarum ſcripturarum teſtimoniis atque exemplis luculenter & appoſite diſſeruiſti, reſpondeam: videris mihi eam ſententiam, quamquam alias graviter & magnifice, nimium tamen rigide ac ſevere tuliſſe. Iſtud etiam in ſumma niteris comprobare, non eſſe hominem, dum vivit, a quoquam laudandum, præterquam a Deo. Equidem non dubito, teipſum neminem debere laudare, quantavis ſanctitate ac ſapientia vigeat, nullumque itidem alienis de ſe præconiis gloriari debere neque extolli, quando etiam ipſe laudis appetitus reprehendatur, nec culpa vacet. Non licere autem cuique laudare proximum ſuum, tamque eſſe in culpa laudatorem, quam cupidum laudis, profecto durus eſt hic ſermo. Conſtat quidem nemini faciendam peccandi poteſtatem: quoniam, ut dicitur, qui cauſam damni dat, damnum dediſſe videtur, & juxta vulgatum illud proverbium: Tantumdem facit qui tenet, quam qui laniat. Si enim videro quempiam laudibus delectari, humanis extolli favoribus, inanem mortalium auram captare, eumque, ut vehementius infletur, ventoſa loquacitate laudavero: dubium non eſt me quoque hujus criminis reum exiſtere, nec minorem illo, quem laudo, pœnam promereri. Hanc ob cauſam ſi laudatores arguis, recte arguis, ac tecum in hanc ſententiam haud quidem repugnanter ducor. Quod ſi ſit aliquis egregiis moribus præditus, ſapientia & doctrina inſignis, humilitatis admodum ſtudioſus, qui denique ita pie & innocenter vivat, ut ad ſe diligendum merito omnes alliciat, nec niſi quamoptime de eo ſentire cogaris: ſi ſit, inquam, aliquis hujuſmodi; hunc quominus dignis efferam laudibus, atque etiam admirer; quo jure poſſim prohiberi, non ego certe ſatis intelligo. Quomodo, inquies, (nam & hoc quoque in epiſtolæ tuæ calce videris mihi objicere) conſtat tibi, quod ſi bonum aliquem judicas, quoniam bonitatem præ ſe ferat, is continuo oblatis ſibi laudibus non delectetur? Exteriora ejus vides, interiora non vides. Fortaſſe quem opinaris humilem, atque humanæ gloriæ contemtorem, intrinſecus tumet, tacitaque conſcientia elatione gaudet. Equidem ſcio me ad hujuſmodi latebras non poſſe penetrare, cum

dicat Apoſtolus : *Nemo ſcit hominum quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt.* Sed , obſecro, numquid propterea hujuſmodi ratio mihi in aliquo præjudicat ? Quid enim ad iſtud attinet judicium ? Dei eſt renes ac corda ſcrutari: hominis de iis quæ videntur judicare. De incertis debeo bene ſentire atque, (ut optime noſti) dubia ſunt in meliorem partem interpretanda; quanto magis occulta & inſcrutabilia? Quamobrem ita ſentio, pater, poſſe hominem ab hominibus jure laudari, modo dignus ſit: nec prohibitum, reor, cuiquam alios commendare, dummodo id recto ac ſincero animo fiat : non ut is qui laudatur intumeſcat, ſed glorietur in Domino, & humilietur magis, animadvertens ſingulam in ſe voluntatem Dei, quo auxiliante, talia meruerit operari : quæ laudibus & præconiis digna eſſent. Atque, ut ad hujuſce rei probationem aliqua pro nobis ſcripturarum adducamus teſtimonia, non te latet ſcriptum eſſe : *Laudet te os alienum, non tuum.* Et Apoſtolus : *Honore*, inquit, *invicem prævenientes.* Et alio in loco admonet : *Oportere nos etiam ab his qui foris ſunt bonum habere teſtimonium.* Et item alibi, ut illud evangelicum ſe impleſſe demonſtret. *Benedicite maledicentibus vobis. Maledicimur & benedicimus*, ait. Quem locum licet pro te adduxeris, ego tamen facio meum, nec immerito. Nam ſi maledicentibus licet benedicere : immo qui hoc facit, benedictione dignus eſt ; cur non multo magis benedicere & laudare eos licebit, qui bene & dicunt & faciunt ? Legiſti præterea, ut ab apoſtolis ad alios veniam, Hieronymum doctorem eximium atque eminentiſſimum, qui in ſuis epiſtolis complures laudat, & ita laudat, ut non ſolum bona animi ac virtutes, verum etiam interdum corporis ac fortunæ commoda ſummis efferat præconiis, ac ſtili ſplendore illuſtret. Omitto in præſentia, cum id omnibus pateat perquam perſpicue, cæterorum ſanctorum exempla proferre in medium. Hoc unum tantummodo dixiſſe ſatis erit. Videri aliqua ex parte præmio fraudari virtutes, ſi prohibeas eas & ab hominibus laudari. Tempus exigit, pater optime, ut hinc longe concertationi noſtræ finem imponamus, quam tamen tecum libentiſſime exercui : præſertim cum materiam nobis præbuerit prolixius invicem confabulandi. Nihil enim mihi ſcias jucundius eſſe atque antiquius, quam tecum, quando coram perquam raro liceat, frequenter per litteras verba facere, nec ſum neſcius vel in hoc me tibi plurimum eſſe obnoxium, quod ſis in reſcribendo diligentiſſimus ac ſtudioſiſſimus. Cum autem ob ſingularem tuam erga me caritatem nihil eſſe exiſtimem, quod tibi jure ipſo non debeam: enitar in poſterum, cum ſcripſero ad te, quamquam id mihi futurum ſit perquam A difficile, reticere laudes tuas, ut tuo deſiderio præſertim tam pio ac religioſo ſatisfiat. Quod ſi forte ſecus interdum effecero, quam modo polliceor, ne, quæſo, id continuo ægre feras, quin potius ex imo caritatis fonte omnia erga te a me proficiſci certe ſcias : cui quidem cupio æque ac mihi omnia ſecundum Deum optata contingere. Litteras vero tuas, quas etiam admonitus a me vix tibi perſuades me Hieronymo Contareno non oſtendiſſe, ne dubites alios legiſſe præterquam eos de quibus ſcripſi ad te, faciamque quod hortaris, ut non egrediantur B clauſtra monaſterii. Hoc tamen excepto, quod ſi a quoquam ut eas perlegat, rogatus fuero, præſertim ab Hieronymo Contareno viro certe probo atque humaniſſimo, nec minus litterato ac erudito, præterea utriuſque noſtrum ſtudioſiſſimo, non ero obnoxius culpæ alicui. Quod ut quoque mihi permittas plurimum oro. Plura me tibi ſcribere cupientem negotia quædam domeſtica impediunt. Quamobrem vale. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Muriani XIV. calendas Novembris MCCCCLXXII.

C

EPISTOLA XVII.
Epiſcopo Bellunenſi.

Petit ab eo conſolationem de junioris germani ſui morte.

EXpectanti mihi vehementiore in dies deſiderio litteras tuas, quas diutius ſolito differre videbaris, multa profecto ſuccurrebant, quibus te a ſcribendo, invitum licet, revocari atque abduci exiſtimarem, & inter cetera hoc potiſſimum, quod & ipſe cauſaris, anguſtia videlicet temporis. Quod ſane ita eſſe ex me ipſo facile capio conjecturam, qui in hac degens ſolitudine, quæ haud frequenti laicorum turbatur acceſſu, adeo D tamen ſine ulla pene intermiſſione occupationibus domeſticis diſtrahor, ut ad exequenda complura, quæ mihi forent jucundiſſima, perſæpe tempus deſit. Quid de te judicandum eſt, civitatis haud minimæ epiſcopo, cui tot animarum cura commiſſa eſt, tot diverſi hominum generis credita adminiſtratio ? Profecto etiam te tacente ratio ipſa mihi perſuadet, te undique cogitationibus premi, atque in magna verſari ſolicitudine. Quamobrem & ſi nequaquam ejuſ- E modi excuſatio tua fuerit neceſſaria : ipſam tamen libenter admitto : ut pote ſingularis tuæ erga me benevolentiæ teſtimonium & argumentum. Me potius excuſare magis decet, pater obſervantiſſime, aut etiam accuſare apud te, quod non ſæpius quam feci, ad te litteras dederim. Nam tum inter aſſiduas occupationes tuas, jugemque paſcendi, cui præes, gregis ſolicitudinem curamque, amore nihilominus ſtimulante, cre- Anno1471.

brius quam pro tempore ſcribas ad me: debere me proculdubio intelligo non modo ſingulis ad ſingulas tuas reſpondere epiſtolis: verum etiam binis ac ternis, aut ſi vis etiam pluribus: fatebor tamen, quod verum eſt, me eodem die, quo tuas accepi litteras, atque ante illum pluribus ante diebus hoc mecum frequentius cogitaſſe, ut poſtpoſita expectatione tuarum litterarum, ipſe aliquid ſcriberem ad te. Ceterum hujuſmodi cogitationem meam ac propoſitum quin manciparetur effectui, præter occupationum familiarium multitudinem, mœror quoque ex recenti ad me delato nuncio turbavit ac ſolvit.

A

Siquidem ante paucos dies ſignificatum eſt mihi, cariſſimum fratrem meum juniorem, qui negotiabatur in Syria, immatura præventum morte fato conceſſiſſe. Quo ſane funeſto nuncio ita ſum fractus animo atque conſternatus, adeoque incredibili mœrore confectus, ut ad hanc uſque diem ocioſus ac torpens nihil fere agere valuerim. Octavus jam elapſus eſt annus, ex quo peregre profectus eſt; ut rei domeſticæ (ſicut Venetorum moris eſt) ſua induſtria conſuleret. Quo tempore abſque intermiſſione deprecatus ſum Dominum, ut eum redire incolumen permitteret, mihique vel ſero liceret intueri coram, atque amplexari. Ceterum fruſtratus ſum ſpe mea: dumque illum ad duos menſes vel tres ad ſummum (ſicut ipſe nobis ſignificaverat per litteras) peregre rediturum expecto, mortuus nunciatur. Vellem equidem imperare dolori, ac ratione affectum vincere imitarique inter ceteros Xenophontem philoſophum, cui ſacrificanti, cum corruiſſe filium fuiſſet nuntiatum, ne lacrymatus quidem dicitur, hoc vero tantummodo reſpondiſſe: Noveram me genuiſſe mortalem. Sed fateor imbecillitatem meam, teneritudinem ac mollitiem animi: ita interdum dolore vincor, ut ne lacrymis quidem parcam: quique & matrem & fratrem, qui unus tantum ſupereſt, ſtudui conſolari, ipſe potius conſolatione indigeo. Succurrit frequentius animo memoria tam dilectiſſimi fratris, meique & ſtudioſiſſimi & amantiſſimi, qui præter hoc unum, quod nequaquam fuit litteris deditus, ea tamen erat indole, eoque ingenii acumine præditus, iis denique moribus ac vita inſignis, ut ætatem proculdubio virtutibus prævenerit, nec ſextum & vigeſimum (ut erat) annum natus, ſed quadragenarius aut quinquagenarius putaretur. Hoc non idcirco refero in præſentia, ut commendem illum apud te, pater: neque enim id nunc ago, verum potius ut intelligas, inde me acriore ac vehementiore moleſtia premi, unde magis levari debueram, dum quo melior ac præſtantior fuerit, eo majore me ſolatio privatum ſentio. Huc accedit in cumulum doloris mei, quod in barbarorum ſolo, procul a conſpectu matris ac fratrum ac reliquorum propinquorum defunctus eſt. Et quem adhuc animam trahentem pſalmis & orationibus (ut fit) commendare Deo debueram, exactis jam fere menſibus tribus, ex quo diem ſuum obiit, pro eo tandem orare incipio. Scio equidem unumquemque ingredi in hunc mundum, ut inde quandoque ſibi exeundum ſit, naſcique ea lege hominem, ut velit nolit aliquando moriatur. Non eſſe quoque in hominis poteſtate diuturniorem vitam, ſed conſtitutos cuilibet terminos, ſuamque ſtare cuique diem, qua ſpiritus a corpore diſſoluatur. Præterea humana omnia (utpote fluxa & momentanea) debere nos æquo animo pati, neque adverſis inhærere diutius atque illacrymari; quando præſertim lacrymis nihil proficitur. Ad hæc diſſolutionem ſpiritus, eorum videlicet, qui pie juſteque vixerunt, non eſſe appellandam mortem, verum potius tranſlationem ad immortalitatem, ac de via utique laborioſa & ſudoris ac periculorum plena in cœleſtem patriam tranſmigrationem. Præter reliqua vero omnia, hoc unum afflictis nobis remedio ſingulari eſſe debere, quod & mœroris habenas compeſcere, molliorem que & teneriorem animum conſtantem ac robuſtum efficere valeat, nihil ſane injuſſu Dei fieri, nihil eo auctore poſſe eſſe non bonum: propterea parendum illi in omnibus non modo æquo animo, verum etiam læto & jucundo, agendaſque ei vel in adverſis gratias, ne ab illius imperio deſcire velle videamur.

B

C

Hæc & alia hujuſmodi complura non ignoro mihi afferre poſſe ad leniendum dolorem ex obitu fratris conceptum. Ceterum præ mollitie (ut præfatus ſum) atque inconſtantia animi nequaquam id remedii ex harum rerum recordatione capere videor, quo me revera ſentio indigere. Quo circa, reverendiſſime pater, opem tuam imploro, ad te confugio, a te auxilium peto. Neque enim me latet quantum poſſis vel ad mitigandum, vel etiam ad ſummovendum penitus mœrorem meum litteris tuis: quæ cum mihi antehac ſemper fuerint jucundiſſimæ, multo certe jucundiores ſcito illas mihi futuras, quæ triſtitia tabeſcenti, ægritudineque confecto, vel remedium allaturæ ſunt, vel curationem. Pluribus ſane ſcripſi nunc ad te, quam cum ſcribere orſus ſum, me ſcripturum putabam. Longe tamen paucioribus, quam prolixa epiſtola tua exigit. Cui quidem aliud in præſentia minime reſpondeo, niſi quod ita copioſe & ornate, adeoque evidentiſſimis rationibus comprobaſti jamdiu agitatam inter nos controverſiam, hominem videlicet non debere ab homine laudari, ut tuarum omnino partium factus ſim. Ora pro me, ut quem tantopere commendaſti humanæ laudis contemtum, toto animo ac mente complectar, illumque pro vi-

D

E

ribus contendam imitari, qui ad diſcipulos ſuos: *Diſcite*, inquit, *a me*, *quia mitis ſum & humilis corde.* Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani XIX. kal. Januarias. M. CCCCLXII.

EPISTOLA XVIII.
Epiſcopo Bellunenſi.

Gratias agit de conſolatoriis litteris ob mortem fratris ſui.

Anno 1473. ETſi mihi numquam redditæ ſint litteræ tuæ, quin illæ mihi fuerint jucundiſſimæ: nullæ tamen (ut verum fatear) umquam antehac jucundiores fuere, nullæque me oblectaverunt magis, quam eæ quas ad me noviſſime deſtinaſti. Cum enim ex cariſſimi fratris obitu tanto eſſem mœrore confectus, ut nulla ratione aliquam poſſem conſolationem admittere, ac pene dolore tabeſcerem in dies; eam mihi, pater colendiſſime, opem tuliſti, id ſolatii ac remedii ſuaviſſimis atque graviſſimis litteris tuis adhibuiſti, ut non modo conſternatum ex recenti clade erexeris animum, fractum ſolidaveris, labantem confirmaveris, verum etiam ad omnia, quæ in poſterum accidere poſſint adverſa, robur mihi ac vires addideris firmiores. Itaque feciſti ſatis deſiderio meo, & quod abs te per epiſtolam petieram cumulatius reddidiſti: dum non ſolum ipſe (ut optabam) evidentiſſimis rationibus levare moleſtia animum meum ſtudes, & nequaquam ejus morte dolendum, qui per eam tranſlatus fuerit ad immortalitatem apertiſſime oſtendis, verum etiam auctores graviſſimos, qui hujuſmodi materiam ſapientiſſime agitaverunt, mihi ponis ante oculos: ut quo plura accepto vulneri exhiberentur medicamentorum genera, eo certe facilius ac citius ſanaretur. Quod & factum eſt. Et vere ſi quis ſano conſilio ac recta conſiderare voluerit ratione, mortem ipſam in omnes mortales dominium uſurpare, nullique omnino parcere, in quacumque vel ſumma dignitate conſtituto. Si quis etiam diligenter advertat viciſſitudinem temporum, fortunæ mutabilitatem atque inconſtantiam, varias hujus mundi calamitates, innumeraque diſcrimina, quibus, velimus nolimus, ſingulis diebus, ne dicam horis ac momentis expoſiti ſumus: ſi quis denique ſecum cogitet, non eſſe hanc, quam modo viventes incolimus patriam, ſed viam: illam vero eſſe patriam noſtram, quæ ſurſum eſt, cœleſtis glorioſa patria perpetua, ad quam omnes per bona opera ſummo ſtudio debemus anhelare: ſi quis, inquam, univerſa hæc ſecum accurate diſcutiat, intelliget profecto non modo ob cujuſpiam cari ſui ſive propinquitate ac neceſſitudine, ſive benevolentia aliqua ac familiaritate conjuncti mortem, non eſſe mœrendum atque lugendum, verum potius ſummopere congaudendum; agendaſque immortali Deo gratias, quod ex hoc ſæculo nequam dignatus ſit citius eripere, quos non ſine periculo, tum corporum, tum vero animarum in eo pejus degentes contemplabamur.

Neque mirum mihi videtur hæc animo diligentius reputanti, ſanctos omnes (quicumque ante nos fuerunt) non modo non fugiſſe, verum etiam vehementer optaſſe mortem: & alios quidem plurimis acerbiſſimiſque cruciatibus vexatos, violenter illatam conſtantiſſime ac libentiſſime ſubiiſſe: alios autem, quia diuturnius differri videbatur, flebiliter etiam fuiſſe conqueſtos. Cognoſcebant utique beati illi homines, ac Deo pleni, ubi eſſent, qua iter facerent, quo tenderent. Ex horum numero beatus ille Pſalmographus extitit, qui dicebat: *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt.* Et alio in loco. *Quam dilecta*, inquit, *tabernacula tua, Domine virtutum, concupiſcit & deficit anima mea in atria Domini.* Et iterum: *Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum: quando veniam & apparebo ante faciem Dei?* Ex his quoque fuit vas illud electionis Paulus Apoſtolus, qui ærumnas mundi hujus ac miſerias frequenter expertus, & continuis fere agitatus curis, ſupra modum gemebundus, *Infelix ego homo*, ait, *quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Et iterum, cum ſciret non habere ſe hic manentem civitatem, ſed futuram inquireret: *Diſſolvi*, inquit, *cupio & eſſe cum Chriſto.* Hoc & ceteris omnibus (ne curram per ſingulos) evenit, qui Deo placuerunt, ſuntque Chriſti veſtigia in hac vita ſecuti. Quibus nimirum rationibus & exemplis (ſicut quoque ipſe litteris mones) ita ſentiendum eſt, ut quibus vita diutius prorogatur, miſeri ſint atque infelices judicandi: quibus vero tempeſtivius de hoc ſæculo migrare contingit, bene cum illis agi, certum ſit: præſertim cum hujuſmodi fuerit eorum vita & mores, ut dormiſſe illos, non mortuos eſſe probabilius videatur. Quod & ipſe de fratre meo aſſeris, pater.

Dormiat itaque juxta verbum tuum ad diem uſque noviſſimum, reſurecturus in gloria cum reliquis ſanctorum choris, ſeſſuruſque ad dexteram Filii Dei JESU CHRISTI Domini noſtri; ac judicaturus duodecim tribus Iſraël. Porro ego, qui illum amariſſime flevi, jam abſtergam omnem lacrymam ab oculis meis, definamque, ob illius dormitionem contriſtari, ne contra Apoſtoli præceptum facere videar, qui ne contriſtemur de dormientibus hortatur; neve felici ejus gloriæ, quam ante me adipiſci promeruit, lacrymabundus exiſtimer invidere. Præceſſit, ut mihi muniret viam, quo facilior ac expeditior eo mihi eſſet aſcenſus: unde manum mihi porrigi procul aſpicerem. Quod utinam vel tandem conſequi merear,

Digitized by Google

neque fruſtrer ſpe ac expectatione mea, ut A illum immortalem & incorruptibilem videre liceat, quem poſt multos annos adhuc in carne mortali corruptibilique degentem intueri permiſſum mihi nequaquam fuit. Vale, pater colendiſſime, & Petri tui ſtudioſiſſimi atque obſervantiſſimi haud immemor, frequenter eum litteris digneris inviſere: id quod vehementiſſimum ipſius, & videndi & alloquendi tui deſiderium lenire ſolum poteſt ac mitigare. Litteras his meis annexas, jube, quæſo, dari ad quem deſtinantur. Sunt enim ſacerdotis cujuſdam Johannis nomine amici noſtri, & tui quoque (ut teſtatur) domeſtici. Iterum vale. Ex monaſterio B S. Michaëlis Muriani XIII. cal. Martias, MCCCCLXXIII.

EPISTOLA XIX.
Epiſcopo Bellunenſi.

Quam ſuavis ſibi fuerit ejus epiſtola, & quam bene conveniat cum fortuita Plinii lectione. Locum ex evangelio explicandum illi proponit.

MIraris vehementer, tuis me ſemper litteris delectari adeo, ut quas poſterius accipio, placeant magis. Affers quoque ipſe hujus meæ delectationis cauſas, vel quod amoris fallar magnitudine, vel quod animum tuum, non litteras conſiderem, vel poſtremo quod præteritorum oblitus, præſentia ſolummodo diſcutiam. Et revera diligi te a me majorem in modum, cum ſatis antehac ſæpenumero teſtatus ſim, in præſentia repetere non libet. Eſſe autem hujuſmodi amoris vehementiam, ut non ſinar de tuis epiſtolis recte ſentire, hoc quidem non auſim affirmare. Neque enim dilectionis magnitudo mihi eſt impedimento, quominus percipiam, quanta ſit in eloquendo tibi ve- D nuſtas, in exhortando ſuavitas, in admonendo gravitas, in corripiendo modeſtia: quæ profecto ſingula ita in ſcribendo variis temporibus prudenter accommodaſti, ut inficiari nequeam, tum delectationem, tum vero emolumentum mihi quam maximum attuliſſe. Animum autem tuum ita mihi eſſe notum intelligis, ut ipſum etiam abſque ulla epiſtola tua liquido intuear. Neque me præteritorum oblitum præſentia tantummodo inſpicere arbitreris: quando nimirum quas ad me deſtinaſti epiſtolas, adeo mihi ſemper fuerunt jucundiſſimæ, ut vel primam E omnium memoria teneam, neque ulla mihi excidere valeat ratione. Cur autem teſtatus ſim litteras tuas noviſſimas ſuperioribus omnibus mihi extitiſſe gratiores atque ſuaviores, facile profecto advertes, ſi mœrorem animi, quo tunc temporis angebar, cum allatæ ſunt ad me, volueris conſiderare. Nam cum gravi moleſtiarum mole preſſus, ex morte cariſſimi fratris, aliena ope indigerem, & qui jam labenti ac pene ſub faſce ruenti manum porrigeret, quempiam optarem: tu unus ex omnibus extitiſti, pater, qui ſuaviſſimis litteris tuis æquiore animo me eſſe feciſti, conſternatum erexiſti, nutantem firmaſti, infirmum roboraſti, propinatoque dulciſſimæ exhortationis poculo, omnem animi amaritudinem in dulcedinem convertiſti. Quamobrem deſinas admirari, exiſtimeſque illam ipſam epiſtolam tuam jucundiorem mihi fuiſſe ceteris ſuperioribus: non quod ea ad reliquas omnes relata, priorum mihi contemtum pariat: cum omnes certe ex uno ingenii tui fonte, unaque caritatis radice manaverint: verum potius quod ea in ſe continebat, quæ mihi eo tempore triſti ac mœrenti plurimum contulerunt. Idem panis eſurienti profecto ſuavior eſt ac jejuno, quam cibariis referto ſtomacho. Eadem aqua ſitientem dulcius potat, quam eum qui ſitis non æſtuat ardoribus.

Quod vero lætaris magnopere liberatum me omni fuiſſe moleſtia, medicorum, ut ais, more imperitorum, in quibus cum nulla ſit medendi peritia, appetantque peritiſſimi exiſtimari, ſi quando caſu quempiam ſana- C verint, ſibi ipſis blandientes, ejuſmodi curationem peritiæ adſcribunt, ſequeris hac in re inſtitutum tuum. Eſſe enim quam videri peritus mavis, horrenſque primos accubitus, in humiliore te conſtituis loco. Sed permittatur tibi loqui pro arbitrio, dummodo & mihi liceat judicare. Certe ſanatus cui alii gratias agam niſi medico, penitus ignoro. Peritus is fuerit an imperitus, caſune an induſtria curationem adhibuerit, nihil mea intereſt. Tu videris. Silere quippe me cogis, & quaſi digitum apponens ori meo, conceptum ſermonem promere non ſinis, ne forte peritiam medici oſtendens & non fortuitum, ſed ex arte confectum fuiſſe medicamentum comprobans, te videar commendare: id quod a me in primis, tum precibus, tum rationibus vix antea impetraſti. Quæ vero mihi affers remedia, pater, quæ poſt curationem ſanati me jam priſtinæ reſtitutum confirment, grato certe animo ſuſcepi, & eo mihi ſuaviora extitere prioribus, quo magis levatus moleſtia animus eorum dulcedinem facilius percipit. Ægroto ſiquidem medicamentum aliquod licet melle ac ſaccaro conditum ſit, ob valetudinem tamen amarum videtur, cum adhuc ſtomachus bili ac phlegmate ſit repletus, palatum quoque & os nihil interdum percipere dulcedinis valeat. Recuperata vero ſanitate, expurgatoque ſtomacho, quidquid ſumſerit cibi, in ore dulceſcit, atque in ſtomachum admiſſum per ſingula diffunditur membra, ac in totius corporis nutrimentum roburque convertitur. Porro miſeriam conditionis humanæ atque infelicitatem adeo

Digitized by Google

graviter & ornate deſcripſiſti: ita me ipſum mihi (ut ita dicam) poſuiſti ante oculos, ut jam de abſentia fratris nihil ſollicitus, immo de illius felicitate & gloria ſecurus, ad meam ipſius miſeram conditionem accuratius conſiderandam excitaveris. Non præteribo ſilentio, quod mihi eodem die contigit, quo litteras tuas accepi, ut intelligas quam larga ſit pietas Dei, quamque pia largitas erga nos, qui licet nonnumquam iraſci nobis videatur crudelius, deque noſtris in ſe offenſionibus aſperius ulciſci tamquam ſeveriſſimus Judex, copioſiore tamen poſtmodum benignitate reconciliatur nobis, ac mitius profecto agit erga nos, veluti piiſſimus ac indulgentiſſimus pater. Jam ſatis per priores litteras tuas videbar mihi allatum eſſe remedii ad confirmationem imbecillitatis meæ, conſolidandumque vulnus ex recenti clade acceptum. Verum miſericors & miſerator Dominus, ut perfectius ſanarer, cumulatius mihi, nec opinanti, ſubvenit.

Forte contigit eodem die, ac eadem pene hora, qua mihi allatæ ſunt litteræ tuæ, ut propinquus quidam meus, qui dudum cum triremibus onerariis ex Syria Venetias applicuerat, ad monaſterium navigaret: cum quo cum de ſitu locorum, quæ proxima navigatione adierat incidiſſet ſermo; ſumſi quamprimum in manus de naturali hiſtoria Plinii volumen illud immenſum, quod quidem tum ob ſui magnitudinem, tum ob ſtili difficultatem legere conſuevi perquam raro. Hauſto inde quod cupiebamus intelligere, confeſtim volvens neſcio quot folia, ac nullis aliis immoratus locis, caſu conjeci oculos ad primum ſeptimi voluminis capitulum, ubi de hominis miſeria & breviter & ornate diſputat, ejuſque infeliciſſimam conditionem flebiliter deplorat. Placuit illud totum percurrere: & altiori voce convenientique pronunciatione attentius perlegens (ut verum fatear) non potui non moveri, atque ita affectus ex lectione, converſuſque ad propinquum meum, qui mecum conſederat; heu me, inquam, confundit nos gentilis homo, qui cum ſimus extra ſeculum poſiti, ac Deo per profeſſionem dedicati, minus tamen diligenter quam par eſt, hujuſmodi mortalium ſtatum diſpicimus ac meditamur. Interjecto interim breviſſimo intervallo, allatam ad me epiſtolam tuam (ut ſemper conſuevi) avidius perlegi, eamdem materiam latius continentem. Miratus ſum primum ita conveniſſe eodem fere momento lectionem Plinii & epiſcopi: ut quod ſine dubio fortuitu acciderat, de induſtria factum videretur: egi gratias omnipotenti Deo, qui mihi præter ſpem & expectationem ejuſmodi ſolatia cumulatiſſime ſumminiſtravit. Itaque ſanatus per te prius, ac deinde confirmatus, cum quid pro mercede medico tribuam aliud non ſit mihi, animum meum tibi deditiſſimum offero ac trado, precorque, ut de his ac ceteris id genus quæ ad bene beateque vivendum pertinent, non me deſinas inſtituere, quando certe nihil abs te magis cupiam. Jam plicare atque obſignare litteras decreveram: ſed evangelica lectio, quam nudius tertius celebrans perlegi, adhuc addere quippiam cogit.

Eſt meus textus obſcurior, qui mihi quot annis ſive legenti ſive audienti ob ſui difficultatem negotia præbet, neque omnino ſenſum ejus capere valeo. Nam cum Scribæ & Phariſæi objeciſſent Domino, quod diſcipuli ejus tranſgrederentur traditiones ſeniorum, quoniam ſumturi panem non lavabant manus ſuas; reſpondens illis Jesus: *quare & vos*, inquit, *trangredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram? Nam Deus dixit: honora patrem tuum & matrem tuam; & qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: quicumque dixerit patri vel matri: munus quodcumque eſt ex me, tibi proderit; & non honorificabit patrem ſuum aut matrem ſuam: & irritum feciſtis mandatum Dei propter traditionem veſtram.* Quid ſibi velit, *munus quodcumque eſt ex me tibi proderit:* quem ſenſum habeat penitus ignoro. Eſt apud nos beati Ambroſii homilia in hanc evangelii lectionem, qui (ut in pluribus conſuevit) adeo ſtrictim & implicite loquitur, ut expoſitionem non minus quam textum difficilem exhibeat, videaturque obſcurum per obſcurius interpretari. Aliud ſuper hoc non memini legiſſe. Potui & alios interrogare peritos ſacræ ſcripturæ, qui mihi difficultatem ſermonis aperirent, ſed revera numquam mihi venit in mentem, ut hoc facerem: cum ſemel tantum annis ſingulis legatur a me his Quadrageſimæ diebus. Opportunum autem ſatis mihi viſum eſt, ut per te quærerem hujus nodoſæ ſententiæ ſolutionem, peteremque ut nucleum ſuo duriore teſta latens educeres. Ut & mihi iterum evangelium legenti dulcius ſapiat intellectum, & tu docendo ſtudioſior fias, meque ad alia interroganda provoces. Hoc ut facias etiam atque etiam rogo. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani VII. cal. Aprilis, MCCCCLXXIII.

EPISTOLA XX.

Jacobo monacho.

Agit de mutua invicem dilectione, mittitque ei quem optaverat librum.

HEri veſperi cum Chryſoſtomi commentaria in Johannem ſumturus eſſem in manus, indeque, more meo, excerpturus quæ mihi annotatu digniora apparuiſſent, ecce ſubito ipſe præter ſpem & expectationem a ſolita doctoris eminentiſſimi lectione, me haud invitum ſane revocaſti, Anno 1473.

atque

Digitized by Google

atque ad tuas legendas ipſe earumdem lator & auctor divertere coëgiſti. Feci ſatis piiſſimis votis tuis, perlegique illas ſemel & iterum, delectatus magnopere, tum ſingularis tuæ erga me benevolentiæ teſtimonio, tum ingenii tui acumine atque præſtantia. Quæ licet antea me minime fugerent, iiſdem tamen litteris tuis evidentius perſpexi. Nam me tibi ſemper curæ admodum fuiſſe adeo evidentibus indiciis comprobaſti, ut nihil mihi umquam magis conſtiterit: quando ex quo te ad monaſterium noſtrum nutu divino contuliſti, non modo ante ſacri habitus ſuſceptionem, verum etiam poſtquam eo indutus fuiſti, mecum ſemper verſatus fueris perquam libenter, incredibilique me dilectione ac fide fueris proſecutus. De tuo vero ingenio ac doctrina majore certe (ut mihi videtur) quam pro ætate quid ſentiam ſileo, ne tibi tuas referens laudes, blandiri potius ac adulari videar, quam te commendare. Norunt alii quantum tibi tribuam, quantique faciam prudentiam tuam. Quamobrem, ut ad petitionem tuam veniam, quam adeo enixe mihi ſignificaſti, ſcito te impetraſſe quod poſtulaſti. Et feci profecto tua cauſa, quod nullius gratia hactenus feci, ut theſaurum multo labore ac vigiliis comparatum, mihique omni lapide pretioſo cariorem, mutuo traderem, cum ne ad horam quidem ad hanc uſque diem eo me privari paſſus ſim. Libenter autem hujus interim opuſculi quam jucundiſſimam lectionem intermittam, amplioris ſpe fructus conſecuturi: fructus, inquam, tui non mei. Siquidem ipſe legendi ejus tam diu vehementer cupidus, haud parum inde emolumenti poteris haurire; cum plurima ex eo ſcateant bona, ac veluti fons irriguus limpidiſſimas ſuaviſſimaſque doctrinæ emanet aquas. Quod ſi minus tempeſtive ejus legendi tibi poteſtas ſit, quam optaſti, nihil ex eo (ut arbitror) amiſeris. Nam quo productum eſt longius deſiderium tuum videndi ejus, eo acceptum frequentius convenies, alloqueris jucundius, fructuoſius leges. Nam, ut vulgo etiam dici ſolet, diu deſiderata placent magis, minuſque grata exiſtunt, quæ facile conſequaris. Erit igitur apud te quamdiu volueris, neminique id indicaveris, ne forte, hac re cognita, ſcandalizentur nonnulli, quos ejus lectione olim fraudavi. Et quidem haud temere. Tu autem, Jacobe, ſuaviſſimæ lectioni vaces aſſidue: neque codex umquam de manibus tuis excidat. Scrutare, juxta Dominicum præceptum, ſcripturas, atque earum deliciis ſuaviſſimis animum paſce. Neque earum tantummodo ſuperficie delecteris, ut minus diligentes imperitique faciunt. Verum inveſtigationem accuratiſſimam ad eliciendum ex iis ſuccum ac medullam adhibeas. Altius effodias ſacrorum myſteriorum altitudinem, A ut quæ ſui profunditate deliteſcunt, diligenti ſtudio ac ingenio valeas eruere, ac in lucem proferre. Hoc enim pacto ex librorum ſacrorum lectione multum proficies, habebiſque unde proferas nova & vetera. Peto quoque abs te majorem in modum, ut ſtudiorum illorum me quoque interdum participem facias, & cum invicem verba facimus, ſicuti nonnumquam nobis uſu venit, ultro citroque ea quæ legimus pariter conferamus; ſintque, juxta Apoſtolum, ſermones noſtri quaſi ſermones Dei. Pluribus ad te ſcribere cupiens, jam defatigata cogor membra quieti tradere: cum ad multam B noctem vigilaverim, ac nocturnæ ſynaxeos appropinquet hora. Quamobrem ſi reliquis epiſtolæ tuæ partibus ſigillatim nequaquam reſpondeo, dabis veniam. Dabitur fortaſſe otium alias copioſius ad te ſcribendi. Hoc unum ſilentio prætereundum non duxi, me profeſſionis tuæ diem quamoptatiſſimum ſummo deſiderio expectare, percepturum ex ea ſane majorem quam ceteri lætitiam & gaudium, quo arctiori te quam alii caritatis vinculo ſtrictiſſime complector. Ad quam ut læto animo, ſicut decet, vere ſæculo abrenuntiantem te præpares, hortor ac mo- C neo. Hac re nec Deo quidquam gratius facere poteris, nec ſaluti tuæ alia ratione rectius conſules. Ad hoc perficiendum ipſe tibi Dominus opem ferat: ut ſublatis omnibus diaboli tentationibus, quibus humanum genus jugiter impugnatur, ad perfectionis culmen expeditius evadas. Vale. Ex noſtra Cellula MCCCCLXXIII.

EPISTOLA XXI.
D. Benedicto Juſtinopolitano.

Hortatur ut non deficiat a propoſito reformationis.

D QUoniam jam ad te ternas litteras dedi, ad conventum binas, quibus & ſeriem itineris noſtri, & alia complura ſignificavi vobis, ero nunc brevior, tum anguſtia temporis, tum quia harum ipſarum lator coram vobis referet, quæ modo ipſe ſubticuero. Accepi hodie poſt celebrationem miſſæ, faſciculum epiſtolarum, ſuperveniente Petro commiſſo, quibus mihi minus læta nuntiantur. Spero tamen & confido in Domino Jesu, *quia qui cœpit in nobis opus bonum, ipſe perficiet ſolidabitque.* Impugnari E forte negotia noſtra pro unionis novellæ reformatione aſſumta poterunt, ſed expugnari nequaquam: ſimus modo ipſi unanimes & concordes, neque deficiamus benefacientes, ut, favente nobis Chriſto, adverſantia nobis è diverſo vincamus cuncta. Et a curia & a Generali infertur nobis bellum. Ne terreamur ab iis qui nos perſecuntur; præſtolantes poſt conflictum tranquillita- Anno 1473.

tem & pacem. Adero iſtic, ut ſpero, ad dies paucos, & quæ ad parandam victoriam videbuntur neceſſaria, communi conſenſu ſtudebimus præparare. Inſtas mecum per litteras, ut non differam diutius reditum meum. Cur huc venerim noſti. Si re infecta rediero, culpari merito potero, quod navigationes hujuſmodi & crebro & fruſtra ſuſcipiam. Neceſſaria eſſet præſentia mea fratribus Claſſis, qui in monaſterio commorantur abſque paſtore; ſed afferente abbate infirmo, in dies meo adventu ac jugi confabulatione plurimum ſe in hac ægritudine adjumenti ſentire, ac melius habere, diſcedere profecto ab eo ſine manifeſto periculo non poſſum. Videbimus diebus paucis curationis ejus ſucceſſum, & aut ipſum hic bene confirmatum relinquam aut nobiſcum illum deducam ad vos. Orate ut redeamus incolumes: quod non minus vobis ſane optamus. Commendo tibi familiam noſtram, ejuſque curam ſtudioſus habeas: ut, cum venero, excipiar a vobis in pace. Domnus Sebaſtianus ſit apud vos pro hoſpite donec rediero. Ubi applicavero, ſimul decernemus de ipſo. Quantum ad me attinet, ſi bonam attulit ſecum voluntatem, admitti poterit. Si venerint novitii, diligentiſſime gubernentur, ut proficere in Domino valeant. Mitto ad vos fratrem Petrum, quia utilior vobis futurus eſt. Miſiſſem ad vos domnum Lucam, ſed propter quotidianam miſſarum celebrationem abſque ſacerdote ſocio eſſe non valeo. Fratrem Thomam, ſi diutius hic adero, mittam ad vos. Speramus tamen omnes pariter propediem redituros. Vale cum familia omni. Ex Ceſena in ſacratiſſimo beatiſſimæ Virginis aſſumtionis die. Raptim. MCCCCLXXIII.

EPISTOLA XXII. episcopo Bellunenſi.

Petit ab eo libri quem compoſuerat copiam, gratiaſque agit de expoſito ſibi evangelii loco.

Anno 1473. QUantum mihi gratæ fuerint litteræ tuæ, quas ad me his exactis diebus, tum benevolentiæ & amoris præcipui, tum vero doctrinæ ſingularis plenas dediſti, vel ex hoc facile animadverti poteſt, quod cum prope deſperaſſem ſcripturum te mihi umquam aliquid in poſterum (jam ſeptimus agebat menſis, ex quo tuas minime acceperam litteras) præter ſpem atque expectationem meam, mœrentem animum conſolatus es, conſternatum erexiſti, atque hac eadem de cauſa plurimis curis & cogitationibus tumultuantem, ad priſtinam tranquillitatem ac ſpem revocaſti. Neque enim (ut ſcias) mediocri afficiebar moleſtia, ob longinquiorem ſcribendi ad me dilationem, qua, præter ſolitum, hoc tempore uſus es: præſertim cum ipſe in ſcribendo negligens nequaquam fuerim. Scripſi namque ad te jam pridem ſemel, & nihil reſcripſiſti. Scripſi iterum ac tertio plurimum obſecrans, ut mihi aliquid vel breviter reſponderes, & nullum itidem reſponſum dediſti. Quamobrem ego quoque ab hoc noſtro dandi & accipiendi invicem epiſtolas munere penitus deſiſtere cogitabam: veritus ne forte quod antea tibi viſum fuerat, jucundiſſimum meum ad te ſcribendi ſtudium ac diligentia, nunc demum nimia aſſiduitate viluiſſet, jamque tibi faſtidium peperiſſet ac nauſeam. Neque hoc ſolum, verum & alia quoque complura mihi veniebant in mentem, quibus ſane fieri potuiſſe mecum reputabam, ne mihi aliquid ſcripſeris, quæ in præſentiarum litteris tradere ſupervacaneum duxi. Illud tamen non te prætereat, mihi in primis curæ fuiſſe, undecumque potuerim ſciſcitari diligentius, quomodo haberes, rectene eſſet circa te, an vero adverſa aliqua preſſus valetudine, ſcribendi omnino amiſiſſes facultatem. Quod ex parte (ſicut in calce litterarum tuarum ipſe teſtaris) verum fuit. Luculentiſſime enim te aſſeris quoddam morbi genus pertuliſſe, quam vocant ictеritiam, ac nondum perfecte convaluiſſe. Quod profecto graviter ac moleſte tuli. Deus autem qui vulnerat & medetur, percutit & ſanat, quique ad tempus carnem macerat & affligit, ut ſpiritum validius confirmet roboretque, ipſe tibi ſanitatem reſtituet miſericordia ſua. Quod ſi ſecus illi viſum fuerit, feras æquo animo, atque in infirmitate cum Paulo gloriare. Ceterum ut ad id reſpondeam, quod in principio epiſtolæ tuæ ſcribis: ſcito proculdubio excuſationem tuam quod tardius ſcripſeris ad me fuiſſe mihi quam gratiſſimam, meque illam admiſiſſe perquam libenter. Decuit enim te, Dei potius, cui votum voveras, quam hominis, cui benevolentia eras conjunctus, habere rationem. Siquidem periculoſum valde eſt promto animo quippiam Deo vovere, poſtmodum autem votum ejus tempeſtive ac ſegniter perſolvere. Scriptum eſt enim: *Vovete & reddite Domino Deo veſtro.* Obſecro autem te, pater, ut piiſſimum illud ac religioſiſſimum votum tuum non tam tibi quam mihi proſit: & cum opuſculum, quod de miſeria conditionis humanæ ac turpitudine compoſuiſti, correctum atque emendatum edideris, mihi quoque, quem noſti, quam ſim tui ſtudioſiſſimus, ejus legendi, ac forſitan tranſcribendi copiam facias. Hoc etenim pacto longinquior tua ſcribendi ad me intermiſſio non modo nihil obfuerit, verum etiam plurimum mihi attulerit emolumenti. Quamquam ne ingratus videar, ſi detrimenti mei recompenſationem advertere voluero diligentius, profecto unæ tuæ

Digitized by Google

illæ litteræ, quas paulo ante accepi, etiam A ternis meis collatæ ſatis ſuperque debito ſatisfecerunt, de quarum dignitate plura vereor dicere, ne oblitus veteris diſputationis noſtræ, te (quod maxime abhorres) videar extollere. Dicam tamen hoc, non ut te, ſed ut Deum in te, a quo habes quidquid habes, laudem, tantum ſucci ac doctrinæ in illis eſſe, ut plurimum inde utilitatis & eruditionis perceperim. Non modo enim, quod ſolum petieram, copioſe & aperte textum evangelii difficillimum obſcuratiſſimumque expoſuiſti, ac luce clarius reddidiſti, verum etiam & alia complura de veteri & novo teſtamento illius occaſione interpretatus es: B idque non ad litteram ſolum, quæ occidit, ſed ad ſpiritum quoque qui vivificat. Gratias ago & immenſas quidem diligentiæ tuæ, quod inter maximas occupationes tuas, tum privatas, tum publicas, tantum mihi impartiri dignatus es ſtudiorum tuorum: & peto ne graveris in poſterum hoc idem facere: ut ſi quid vel legendo vel audiendo mihi occurrerit obſcurum ac difficile intellectu, tu a me admonitus planum & apertum pro ingenio & captu tuo efficias. Hoc certe mihi gratius facere nihil potes. Vale, pater colendiſſime, ac pro meis Dominum C delictis deprecare. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Muriani, pridie nonas Novembris, MCCCCLXXIII.

EPISTOLA XXIII.
Venturæ priori Montis Crucum.

De Perſarum victoria in Turcas.

Anno 1473.

BRevibus quidem, ſed humanitate ac benevolentia plenis litteris me ad ſcribendum provocas: quin potius debitum exigis, ut reddam quod tibi ultro promiſeram. D Ecce jam obtempero votis tuis, ac licet ſero, ſponſioni meæ ſatisfacere paratus ſum. Dabis autem veniam tarditati meæ ac negligentiæ, ſi minus tempeſtive debitum perſolvo; idque potius occupationibus meis adſcribes, quæ etſi gravitate ac mole haud multum me premant; cum tamen aſſiduæ ac pene juges exiſtant, vix ullo vel brevi temporis momento me mei juris eſſe ac vacare permittunt. Hoc autem procul dubio tibi perſuadeas, hac mea ſcribendi dilatione nequaquam factum fuiſſe, ut minus te diligam, quam antea conſueveram: quin potius E idem meus erga te animus, eadem caritas firma & conſtans perſeverat: neque ulla ratione fieri poterit, ut mihi umquam excidas, ac memoria elabaris. Neque enim ignoro quantum mihi afficiaris, quantaque me proſequaris benevolentia: cujus evidentiſſima teſtimonia & argumenta cum multa ſint, litteris profecto tradenda non duxi. Ceterum ad id explicandum veniam, de quo a me petis in primis fieri certior; quid ſcilicet nuper allatum ſit ex Aſia de Perſarum conflictu adverſus Turcas.

Paucis ante diebus deſtinatæ ſunt a legato noſtro CATARINO ZENO ex caſtris Perſarum litteræ ad Senatum, quibus ſignificabat, Perſas per dies decem contra Turcas fortiter dimicaſſe, tantamque Turcarum ſtragem dediſſe, ut ad ſeptuaginta millia in eo prælio cecidiſſe dicantur, inter quos pleroſque ex primoribus fuiſſe trucidatos, captos etiam conſtat complures. Hoc proſpero eventu ac ſpe potiundæ victoriæ freti Perſæ, Turcarum exercitum inſecuti ſunt, qui terga vertentes, cum ſe in locum tutiſſimum recepiſſent, atque in monte quodam edito conſediſſent, ad excipiendum Perſarum impetum quanta poterant diligentia ſe præparaverunt, undique machinis ac præcipue tormentis, quas bombardas vocant, per gyrum collocatis. Perſæ elatis animis, poſtquam tentoriis erectis caſtra metati ſunt, quid facto opus eſſet conſulentes, tandem conſilium cepere, ut Turcarum exercitum ſumma vi adorirentur. Itaque diviſo quadrifariam exercitu, dimicationi inſtructi intentique cinxerunt montem, datoque ad pugnam ſigno, minus fauſto Marte hoſtem aggrediuntur. Siquidem tormentorum multitudine ac frequentia rejecti, cum adiri locus tum ſui natura, tum inſtrumentis bellicis munitiſſimus nulla vi potuiſſet, retulerunt pedem Perſæ. Quo viſo ſuſtulerunt animos Turcæ, inſecutique Perſas duodecim millia ipſorum in ea trepidatione occiderunt: irrumpenteſque tentoria prædam haud quidem ingentem, mille videlicet camelos inde reduxerunt. Princeps autem exercitus Perſarum ſigno receptui dato, ad ſarcinas, ubi uxores ac filios cum centum millibus armatorum reliquerat, ſeſe recepit: ſtatimque ad filium ſuum majorem natu, qui dimicationi huic minime interfuerat, nuncium deſtinavit, ut collectis centum millibus militum, ad ſe properaret: ſiquidem ſtatuiſſet novo conflictu Turcas adoriri. Turcæ autem hac hyeme ibidem ſunt hybernaturi, ut multi aſſerunt.

Hæc ſunt quæ ſicut ex multis Patriciis audivi, ex legato noſtro ad Senatum allata fuere. Obſecra Dominum, ut quod jam cœpit, abſolvat, ſeque cum inimicis ſuis de inimicis ſuis vindicet: quod brevi futurum, ipſo auxilium ferente, ſperamus. Reverendo patri domno JACOBO abbati S. Felicis me plurimum commenda, quem tum ſui merito, tum ſingulari benevolentia, qua me unice complectitur, diligo, obſervo, & colo. Vale Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani, nonis Novembris MCCCCLXXIII.

EPISTOLA XXIV.

episcopo Bellunenſi.

Excuſat ſe quod tardius illius litteris reſponderit, doletque de illius ægritudine.

Anno 1474 JAm fere elapſus eſt menſis, ex quo mihi redditæ ſunt litteræ tuæ, & adhuc illis reſpondere differo præter morem meum atque inſtitutum. Neque enim umquam alias tardius tibi reſpondi. Sed hoc (ut ſcias) non tam mea culpa, quam tua cauſa eveniſſe perſpicuum eſt. Siquidem in calce litterarum tuarum, quas ad me noviſſime deſtinaſti, venturum te ad nos aſſerere viſus es. Hac de cauſa placuit differre aliquantulum antequam ad te ſcriberem, præſtolanſque optatiſſimum adventum tuum, quem propediem futurum ſperabam. Verum dum ſuperſedeo diutius, dum me ad te excipiendum paro, tempus longiuſculum effluxit, & jam ineunte Quadrageſima, poſtquam minime adveneris, mihi ipſi perſuaſi, dilaturum te profectionem tuam inde ad ſacratiſſimam Reſurrectionis ſolemnitatem: quandoquidem oves tibi creditæ his præcipue diebus tuo refici pabulo indigent, neque ſine ipſarum diſcrimine, relictis illis, alio te recipies. Itaque has ad te dare inſtitui, quæ tibi aut iſtinc adhuc minime profecto reddantur, aut fortaſſe iter jam ingredienti occurrant. Tu vero in his meipſum excipies, Petrumque tuum ſtrictiſſimis caritatis ulnis amplecti dignaberis, ante cujus oculos die noctuque verſaris.

Scribis primum, te propter occupationum multitudinem in reſponſione litterarum mearum fuiſſe tardiorem: cujus quidem tarditatis excuſatio mihi præſertim, qui tuam in ſcribendo diligentiam ſæpiſſime expertus ſum, ſubticenda fuit. Et quomodo te vacare difficile eſt, qui tantæ praees multitudini, quando ocioſus minime fuiſti, cum eſſes privatus?

Ceterum moleſte tuli, alteras mearum litterarum ad te nequaquam perlatas fuiſſe, parcatque illis Deus, per quorum negligentiam aut forte dolum hoc accidit. Nam etſi quæ ad te ſcribo, haud magni momenti ſunt, doleo tamen privari te teſtimonio meæ erga te obſervantiæ atque pietatis, quæ profecto quanta ſit, intelligi facilius quam explicari poſſet. Longe vero ægrius tuli, quod in calce epiſtolæ mihi ſignificaſti infirmari videlicet te frequentius. Licet enim virtus in infirmitate perficiatur: tamen cum non tibi ipſi ſolum, verum & aliis natus ſis, eo certe quam plurimis hæc tua mala valetudo eſſe poterit minus utilis, quo tibi eſt fortaſſe utilior; & unde tibi proficiendi de virtute in virtutem materia tribuitur, inde alii detrimentum patiuntur. Quamobrem A precor Deum ac Salvatorem noſtrum JESUM CHRISTUM, ut ſicuti mentem ſanam, ita quoque & corpus ſanum tibi exhibeat: ut per te graviori peccatorum morbo detenti ad ſanitatem valeant animarum revocari. Oras me enixius, ut pro te ad Dominum preces fundam. Ora tu potius Dominum, ut exaudiri merear. Novit enim ipſe Dominus, quod quotidie ſine intermiſſione in orationibus meis memoriam tui faciam: confidens & te contra idem pro me facere, in cujus orationum ſuffragio haud modicam ſpem me ſcias collocaſſe. Vale, pater B obſervandiſſime, ac opuſculum quod ediſti, aut ad me deſtines perlegendum, aut, ſicut ſcripſiſti, huc veniens tecum defer. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani IV. nonas Martias, MCCCCLXXIV.

EPISTOLA XXV.

Urbano Malumbræ monacho.

Nihil obeſſe profeſſioni ſuæ, ſi ob reſtaurandas vires aliquandiu abſit a monaſterio.

C AFfecerunt me gaudio litteræ tuæ, quas heſterna die quidam noſtri ordinis monachus attulit ad me: Anno 1474 tum quia occultum litterarum ſtudium tuum apertius indicant, tum vero in primis quod ſingularem erga me benevolentiam præ ſe ferunt. Miror tamen te tam cito pœnituiſſe profectionis tuæ a nobis, jamque redeundi ad nos affici deſiderio: tum recuperandæ bonæ valetudinis gratia, ut iſtic diebus compluribus habites, a patre noſtro in hunc locum fueris deſtinatus. Scio te cupere clauſtra monaſterii, ac ſub regulari ſeveritate diſciplinaque vitam ducere. Verum cum ad perſeverantiam arrepti inſtituti, ardui quidem ac difficilis, & D ad perferendum religionis onus, non tantum animi, verum etiam corporis robur neceſſarium ſit, nequaquam tibi perſuadeas aliquid contra profeſſionem admittere, ſi ad reſtaurandas imbecillioris corpuſculi vires, laxius interim ac remiſſius vivas. Quamobrem feras æquo animo deſiderium noſtri per dies aliquot, donec convaleſcas: ut poſtea, recuperata ſanitate, libentius alacriuſque ad nos redeas. Noſti arcum diutius intentum molleſcere, minuſque idoneum fieri ad jaciendas ſagittas: ſi vero remittatur, acriores ac vehementiores habet emiſſiones. Itidem E & tu ex hac remiſſione ac relaxatione animi conſequeris. Reverſus namque, ut ſpero, incolumis ad monaſterium tuum dilectiſſimum robuſtius ac ferventius inter nos verſaberis, neque te jejuniorum ac vigiliarum pondus nimium gravabit. Atque hoc pacto non modo nihil amiſeris: verum etiam plurimum ex hoc emolumenti aſſequi poteris. Quod utinam ad votum tibi contingat. Pluribus ad te ſcribere animus fuit, ſed an-

Digitized by Google

guſtia temporis finem facere compellit: exſpectante me tabellario hinc jamjam profecturo. Domnum Nicolaum itineris tui comitem jube meo nomine ſalvere. Si viſeris MARINUM MAUROCENUM Caſtri-Baldi paſtorem, ſalutabis illum ex me: quem opto vehementer in priſtinam reſtitui valetudinem: ut demandatum ſibi adminiſtrationis munus recte fideliterque, ſicut hactenus fecit, exercere valeat. Tu vero inſtantiſſima oratione pro me Dominum deprecare, ut poſt longam ac periculoſam vitæ hujus infeliciſſimæ navigationem, in pacatum, tranquillumque regni ſui portum ingredi jubeat. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis de Muriano cal. Julii MCCCCLXXIV.

EPISTOLA XXVI.
Jacobo abbati S. Felicis.

Commendat illi Andream monachum, petitque ab eo imaginem Ambroſii Camaldulenſis.

ANdreas monachus præſentium lator ignorans quantum me diligas, adiit me fiducia ſingulari: atque ut ſe tibi per litteras commendarem, obnixius oravit. Breviarium enim & alia neceſſaria, quæ olim ad monaſterium Angelorum ſe teſtatur attuliſſe, petit ſibi per te reſtitui, qui vices reverendiſſimi patris noſtri Generalis in iſtis partibus geris, fungeriſque vicariatus officio. Quamobrem cum multum ſpei in hac noſtra commendatione collocaverit: deprecor te, ut ſi juſta petit, annuas votis ejus; quodque tui moris eſt, cognita rei veritate, indigenti reddas quod ſuum eſt. Scripſi ad te ſuperioribus diebus, nec adhuc mihi aliquid reſcripſiſti. Cur hoc evenerit neſcio. Peto autem pro mutua inter nos benevolentia neceſſitudineque, ut nactus aliquantulum otii calamum arripias, meque vel de tua valetudine, ſi aliud quod ſcribas minime occurrit, certiorem reddas. Erit namque hoc mihi tui amantiſſimo ac ſtudioſiſſimo in primis quam gratiſſimum, feceris quoque me ad reſcribendum promptiorem atque alacriorem. Ex quo ex monaſterio Fontis-boni profectus ſum, concupivi mirum in modum habere apud me reverendiſſimi olim ac ſanctiſſimi patris noſtri Ambroſii imaginem inſtar ejus, quam apud Camaldulum commorantes pariter vidimus. Quare etſi adeo ſis benemeritus de me, ut maximum tecum debitum contraxiſſe me non dubitem, pudeatque nunc aliquid abs te petere, victus tamen ejuſdem imaginis deſiderio: quæ mihi totiens referre habet tam venerabilem religionis noſtræ patrem, quotiens illam contemplaturus ſum, rejecto pudore, ſumtaque de tua erga me humanitate fiducia, obſecro quantacumque poſſum precum vi, ut mihi in hoc, ſi commode vales, morem geras. Erit hoc ad cumulum tuorum in me beneficiorum, nihilque tum mihi tum reliquis monachis noſtris gratius te poſſe facere certo ſcias. Reverendiſſimo patri noſtro domno Generali, ſi forte ad illum interim te receperis, me plurimum commendabis. Scribere aliquid illi perſæpe mihi animus fuit; ſed veritus ſum tantum patrem meis ineruditis litteris interpellare, quem variis negotiis curiſque premi non dubito. Ejus tamen memoria nulla mihi umquam excidet temporis longinquitate. Monachos etiam tuos ſigillatim meo nomine ſalutabis, una cum Giliberto bonæ ſpei adoleſcente. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis de Muriano v. idus Julii MCCCCLIV.

EPISTOLA XXVII.
Urbano Malumbræ.

Gaudet eum convaluiſſe, ſcribitque de civitate in Epiro a Turcis obſeſſa.

PEtis a me Urbane cariſſime, atque inſtanter petis, ut tibi aliquid reſcribam, antequam domum redeas. Quamobrem licet fortaſſe ad noſtri cœnobii pulſaturus ſis oſtium, antequam litteræ noſtræ ad te perferantur: nolui tamen non obtemperare votis tuis. Lætor itaque pergratam tibi fuiſſe epiſtolam noſtram, quam adeo ſæpius illam repetendo tibi placuiſſe teſtaris, ut pene totam contriveris. Indicaſti ex hoc affectum tuum erga me, qui verba mea etiam inculta atque incompoſita tanti feciſſe viſus es, ac ſi magnum quippiam a me accepiſſes. Gaudeo quoque hanc cœli commutationem aquarumque potum tibi (ut ſcribis) plurimum contuliſſe: neque enim parum videberis conſecutus, ſi ſanus atque incolumis redieris ad nos: eriſque tum tibi tum omnibus nobis, recuperata bona valetudine, utilior. Cupis præterea certior fieri de oppido Venetorum, quod in Epiro ſitum a Turchis obſidetur. Hac de re ſcito, quotidie fere varios ad Dominum noſtrum afferri nuncios. Turchum videlicet in obſidione perſeverare, omnemque conatum adhibere, ut expugnetur civitas. Econtra vero in oppido eſſe ad duo millia hominum, qui magno fortique animo locum tuentur, commeatum iis in annum integrum abunde ſuppetere, nihilque Turcorum obſidionem formidare. Res tamen a pleriſque in maximo conſtituta diſcrimine judicatur, pluſque timoris in nonnullis, quam ſpei eſt. Divinum interim auxilium imploramus, ut Barbarorum exercitu fuſo fugatoque, illorum rabiem gaudeamus evaſiſſe. Feci ſatis deſiderio tuo, Urbane dilectiſſime, ſtatimque perlectis litteris tuis has tibi reſcripſi: ut intelligas te mihi eſſe quam cariſſimum. Cura ut valeas. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Muriani,

Anno 1474

Digitized by Google

quarto Idus Julii, anno milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo quarto.

EPISTOLA XXVIII.
Nicolao Monacho.

Gaudet eum convaluiſſe.

Anno 1474. EXcuſas te per litteras, Nicolae cariſſime, quod diſtuleris complures dies ſcribere ad me, atque hujuſce dilationis & moræ affers rationem: quoniam citius te rediturum ad nos exiſtimaſti. Quamobrem excuſationem tuam admitto quam libenter: ſcitoque mihi epiſtolam tuam, licet tardiorem, quam gratiſſimam extitiſſe. Novi enim te, quod ſemper præſens feciſti, etiam abſentem me ſingulari caritate complecti: neque fieri poſſe reor, memoriam mei, aut locorum diſtantia, aut temporis intervallo umquam ex animo tuo lapſuram. Magnopere autem lætor hanc tuam profectionem mutationemque cœli haud parum tibi profuiſſe, ſtomachique ſordes ac reliquos noxios humores per membra corporis diffuſos, jugi aquarum ex balneis delatarum potu fuiſſe expurgatos. Reſtitutus enim in priſtinam ſanitatem, feres valentius ac robuſtius jugum Domini, poteriſque tua opera ac miniſterio, ſicut moris tui ſemper fuit, prodeſſe quamplurimis. Ne igitur feſtines reditum tuum: ſed tamdiu iſtinc morare cum ſocio, donec ſentias te optime confirmatum. D. Nicolaus de Raguſio magna vi febrium exæſtuans, hodie applicuit ad nos. Hoc idcirco tibi ſignifico, ut ſcias te ex otio & quiete ac remiſſione animi ad laborem rediturum, ita Deo viciſſitudinem temporum inconſtantiamque rerum humanarum ſecretiori ſuo conſilio moderante atque diſponente. Veni itaque & præcinctus veni; ut officium tibi injunctum exerceas, ac ſanus effectus infirmanti opem feras. Paucioribus ad te ſcribo quam ſtatueram: quoniam & nihil etiam ad te ſcribere animus fuit, cum ſicut per litteras feciſti nos certiores, prius fortaſſe ſis huc adventurus, quam hæc epiſtola ad te valeat perferri. Expectavimus enim vos ad duos dies vel tres ad ſummum. Ceterum rogatus abs te in calce litterarum, ut tibi aliquid reſcriberem, non fuit conſilium tibi non obſequi, præſertim juſta petenti. Aut igitur iſtuc, ſi minime adhuc diſceſſiſti, perferenda eſt epiſtola: aut jam iter facienti occurret. Hoc certe ſcio, ubicumque ipſam accepturus es, futuram tibi gratiſſimam atque jucundiſſimam. Cura ut valeas. Ex monaſterio S. Michaëlis prope Murianum III. Idus Julii MCCCCLXXIV.

EPISTOLA XXIX.
Epiſcopo Bellunenſi.

De quodam loco ex evangelio Matthei.

SI affirmare voluero, humaniſſime pater, quod his proxime elapſis diebus mihi evenit, difficilius quiſpiam fortaſſe verbis meis adhibuerit fidem. Aut enim ob gratiam captandam nequaquam vera fingere videar, aut certe mentiri. Dicam tamen, teſte conſcientia, & conſtanter dicam, quando ita res ſe habeat. Noſti complures jam exactos menſes, quibus uterque noſtrum ſiluit, neque gratas invicem litteras deſtinavimus. Quo tempore novit Dominus, quam aſſidue ſervaverim memoriam tui: cum in ore plerumque (ut multi ſunt teſtes) in corde autem viſceribuſque te ſemper habuerim. Sæpius quoque in hoc tam diuturno ſilentii noſtri intervallo ſubiit animum cogitatio, ut ad te aliquid ſcriberem. Numquam tamen tam frequens atque importuna torpentem me pene ac deſidioſum excitare viſa eſt, ſicuti his proxime peractis diebus. Noviſſime vero hac eadem die cum diutius cum hoſpite, qui me viſendi gratia adierat, conſederem, mecum ſane volvebam animo hoc omnino veſperi me tandem aliquid ad te conſcripturum. Primis itaque tenebris cum poſt completorium in cellulam noſtram me reciperem, occurrit mihi continuo reverendus pater noſter domnus abbas cum litteris tuis dudum ſibi ab oſtiario cœnobii traditis. Obſtupui, fateor, tunc primum, ingentique pariter tum gaudio tum vero admiratione in primis ſum repletus: præſertim cum non aliud futurum fuerat litterarum mearum initium, quam tuarum fuit. Quamobrem hæc cogitationum immo actionum noſtrarum convenientia in tanto præcipue locorum intervallo, quid aliud innuit, niſi utriuſque ſummam animorum unitatem atque concordiam, indiſſolubileque amborum vinculum caritatis? Verum ſatis hac de re.

Cur autem ad te diutius ſolito diſtulerim ſcribere, & miratum ſimul & doluiſſe te aſſeris. Cujus dilationis cauſas partim ipſe adducis, partim quas prætermiſiſti, nunc audies a me. Ego quidem, pater optime, in reſpondendo epiſtolis tuis numquam memini me tardum extitiſſe, quin potius quotieſcumque illæ redditæ ſunt, ut primum potui, reſponſum dedi: vixque aliquando pauciſſimorum dierum interceſſit dilatio. Cum igitur tranſacta, ni fallor, quadrageſima, tuas accepiſſem reſcripſiſſemque, expectavi alteras, more ſolito, mihi abs te deſtinari, neque ullas accepi. Demum peracta celebratione Paſchali, feria quarta poſt ſacratiſſimæ reſſurectionis diem, una cum domno abbate noſtro navem conſcendi, ad genera-

Digitized by Google

le capitulum noſtri ordinis profecturus, quod Camalduli, qui locus a Florentia xxx. millibus paſſuum diſtat, celebratum eſt: tandemque quinta & trigeſima die ad monaſterium revertimus, vigilia videlicet Dominicæ Aſcenſionis. Siquidem abſoluto capitulo, viſum eſt patri noſtro Florentiam petere, adviſenda in ea religionis noſtræ haud contemnenda monaſteria: ubi a prælatis eorumdem monaſteriorum ſtudio contemplandæ accuratius urbis detenti, per dies ſeptem remorati ſumus. Itaque reverſus domum, cum te Venetiis (ſicut mihi per epiſtolam ſignificaveras) aut certe litteras tuas invenire arbitrarer, neutrum reperi. Quæ B cauſa negligentiorem me in ſcribendo ac tardiorem effecit, dum quotidie expecto adventum tuum, meque ad te excipiendum paro. Si quo tamen pacto hac ſcribendi intermiſſione mutuam caritatem offendi, præbe, obſecro, veniam: precorque ut eumdem animum meum, qui umquam fuit, erga te eſſe non dubites. Ago autem gratias & ingentes quidem, quod prior ipſe poſt tantum temporis, parvitati meæ ſcribere dignatus es, meque ad ſcribendum humiliter provocare. Hoc tuæ erga me benevolentiæ ac pietatis teſtimonio nihil carius, nihil antiquius duco. Et quoniam ſcribis pergratam C tibi eſſe mutuam ſcripturarum ſacrarum ſciſcitationem ac diſputationem, meque inſtitutum meum proſequi hortaris; monitis tuis libenter obtemperabo, neque te, ut petis, hujuſmodi fraudabo ſolatio: præſertim cum ipſe hac de re haud mediocrem utilitatem conſecuturus ſim: neque tu e diverſo quippiam amiſſurus. Scriptum eſt Matthei v. *quod omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio. Qui autem dixerit fratri ſuo racha, reus erit concilio. Qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis.* Legi ſuper hoc homiliam beatiſſimi Hieronymi, quæ non penitus animo meo ſatisfecit. Notum nam- D que eſt omnibus, quod qui iraſcitur proximo, eumque afficit contumelia, peccat; & conſequenter, juxta hæc Domini verba, reus conſtituitur. Nam ſi de verbo otioſo reddituri ſumus Deo rationem: de contumeliis revera multo magis. Sed hoc mihi nequaquam ſatis eſt. Scire enim cupio, cur qui iraſcitur fratri ſuo dicatur reus judicio: qui dixerit rhaca, reus concilio: & demum qui dixerit fatue, reus gehennæ ignis. Præterea cur fratri iraſcens, judicio potius quam concilio, aut gehennæ ignis reus efficiatur: E & e contra qui dixerit rhaca, cur reus gehennæ ignis: cum rhaca & fatuus idem pene ſignificare videantur. Rhaca enim teſte Hieronymo inanis & ſine cerebro interpretatur. Et hoc quoque non præteribo ſilentio: quid ſibi vult, quod cum tam apud græcos, quam apud nos, duo illa, concilio & judicio ponantur in dativo caſu, extremum

A vero, gehennæ ignis, apud illos in accuſativo caſu cum præpoſitione reperiatur. Duo namque priora hoc pacto ſcripta ſunt. Ultimum autem vereor, ne dum me ſtudioſum eſſe adhortaris, ſubtiliori ſcripturarum indagatione curioſus exiſtimer. Sed nihil in ſacris voluminibus vacare certum eſt, ne littera quidem aut unus apex. Quare, pater colendiſſime, reſpondebis, ut primum commode poteris quæſtiunculæ noſtræ, ut illuminentur tenebræ interioris hominis: fiamque, te docente, peritior. Tu quoque repetendo ſtudendoque quæ alias didiciſti, laborem meo judicio haud infructuoſum aſſumes: quando, juxta Quintiliani ſententiam, optimum proficiendi genus ſit docere quæ didiceris. Vale. Ex monaſterio ſancti Michaëlis de Muriano XVII. cal. Octobris MCCCCLXXIV.

EPISTOLA XXX.
Epiſcopo Bellunenſi.

Petit ut ſcribat ſibi, mittatque carmen ab eo de S. Martino compoſitum.

EXactum pene annum exiſtimo, ex quo niſi unas tantum abs te, & illas quidem ante quatuor (niſi fallor) menſes, litteras accepi: quibus cum utriuſque noſtrum in ſcribendo tarditatem & accuſares pariter ſimul & excuſares, excitatus humaniſſima tua exhortatione, quam primum reſponſum dedi. Quem certe morem, ex quo ad te primum ſcribere aggreſſus ſum, conſtantiſſime ſervavi: ut quotieſcumque tuas acceperim, illis continuo reſcribere minime diſtulerim. Nunc itaque impatiens moræ, cum diutiſſime tuas more ſolito expectaverim, has ad te vel breves dare inſtitui, ut Petrum tuum quem tantopere (immeritum licet) diligis, immemorem tuæ erga ſe benevolentiæ, ſtudii, pietatis, nequaquam eſſe certo ſcias. Quod enim me incredibili amore abſentem etiam proſequaris, quod quæſo locupletius teſtimonium afferri poteſt, quam ſuaviſſima illa tua epiſtola, quam ad me noviſſime deſtinaſti? Deum teſtor ſuperoſque omnes: dum ejus lectionem crebrius repeto, tanta ſum dulcedine affectus, ut vix profecto lacrymas prohibuerim. Nam præter quam quod dilationem tuam in ſcribendo evidentiſſimis rationibus excuſas, ita me humiliter provocas ad ſcribendum, atque ad ſciſcitandum aliquid (ſicut cœperam) de ſcripturis divinis, ſtudioſiſſime hortaris: ſic te mihi ſecure, ut aſſeris, humilitatis iter ingredienti enixe commendas, ut inhabitantem in te humilitatis & ſcientiæ ſpiritum, quo auctore talia conſcripſiſti, oculis nequaquam ſiccis debitaque admiratione fuerim veneratus. Quocirca, pater optime, diœceſis curam vel ad horam intermitte, captatoque tempore ſcri-

Anno 1475.

Digitized by Google

be ad me; cui nihil gratius atque jucundius, nihilque fructuoſius litteris tuis afferri poteſt. Aliud modo de ſcripturis nolui ſciſcitari, ne importunus videar. Siquidem ſuperioribus meis textum ex evangelio mihi non ſatis apertum a te explanandum petii. Poſtquam illum expoſueris, aliud petam. Neque enim me in ſciſcitando decet eſſe tardiorem, quando tu in reſpondendo te exhibes paratiſſimum. Vale, Domine colendiſſime, & mearum brevitatem litterarum longiſſimis tuis (ut conſueviſti) exſupera. Neque enim mihi tædium (ut in ceteris uſu venit) illarum prolixitas: verum potius incredibilem jucunditatem affert. Carmen quod in laudem beati Martini compoſuiſti jampridem mihi promiſſum cum tuis, quæſo litteris mitte: ut abundantius gaudeam. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis de Muriano III. nonas Februarii MCCCCLXXV.

EPISTOLA XXXI.
Epiſcopo Bellunenſi.

Probat ipſius de Ira ſententiam, laudatque carmina ab eo compoſita de S. Martino, ac locum ex Johannis evangelio proponit explicandum.

Anno 1475. QUod diutius ad me ſcribere diſtuliſti: jam me quidem non piget pater: quando tarditatem hujuſmodi haud injuſtis (ut ex te novi) rationibus excuſandam, ornatiſſimarum litterarum prolixitate libuit compenſare. Nam quod mihi prius temporis longitudine ſurreptum fuiſſe dolebam; ipſe poſtmodum, & deſiderii mei, & tuæ pietatis habita ratione, non ſine fœnore (ut aiunt) cumulatiſſime reddidiſti. Et licet in calce epiſtolæ formidare videaris, ne ejuſdem prolixitas mihi oneri futura ſit, aut certe tædium paritura legenti, noveris tamen procul dubio ex hoc gaudium meum plenum extitiſſe. Neque enim faſtidire poſſum longiorem epiſtolam, quam præſertim exacto menſium aliquot ſpatio deſtinas ad me, quando non ſolum ut mihi prolixius ſcriberes, ſæpius petii: verum etiam longiuſculam in ſcribendo moram tecum interdum expoſtulare auſus ſum. Ceterum (ut hæc omittam) reſponſio tua ad quæſtiones de Ira tibi propoſitas, ita mihi ſatisfecit, ut interpretationem aliam non deſiderem. Durior tamen ſententia mihi viſa eſt, quamvis veriſſimis rationibus certiſſimiſque ſcripturæ ſacræ teſtimoniis comprobata, ut miſera hominis conditio atque imbecillis, variis tum animi tum corporis paſſionibus, ac perturbationibus ſubjecta; vacare prorſus omni iræ affectu debeat. Difficillimum namque eſt, ne dicam impoſſibile. Verum quando univerſos ejus motus ſuperare non poſſumus, enitendum ſummopere eſt, contendendumque pro viribus, ut infrenis beſtiæ atque indomitæ A impetum, quoad vires ſuppetunt, compeſcamus. Et ſi quando in nos atrocius inſurrexerit, ut tranquillum mentis noſtræ ſtatum perturbet, caute ipſius furorem vitemus. In hoc tantum ſuam in nos poteſtatem exercere ſinamus, ejuſque ſalubriter utamur miniſterio: ut contra malas noxiaſque cogitationes ad aliquid perperam admittendum, nos continue provocans, iratos indignanteſque reddat. Sic enim & abſque culpa iraſci poterimus, juxta illud propheticum: *iraſcimini nolite peccare*: & ira non jam vitii, ſed virtutis munere fungetur. Delectatus ſum B præterea mirum in modum verſibus tuis in beati Martini laudem editis: qui cum ſui natura ad oblectationem animi ſint accommodatiores, quam ſoluta oratio, accedente venuſtate ac elegantia, qua meo judicio plurimum præſtant, ingenti me ſuavitate & gaudio compleverunt. Huc accedit quod præter beatiſſimi confeſſoris vitam verſu elego compoſitam, vario quoque carminis genere odas quaſdam pari elegantia præditas, eodem annexas volumini tranſmiſiſti, ut ad ingentem lætitiæ cumulum nihil nobis deeſſet. Egregium quidem munus pretioſumque, & quo pretioſius, eo ipſe tibi obliga- C tior: ſed ita tamen obligatus, ut haberi a me tibi gratiam vel ſummam dubitare non debeas, referri autem poſſe nequaquam ſperes.

Sublatum tibi, morte intercedente, Petrum Caciam adjutorem tuum, cui cum (ut aſſeris) curæ paſtoralis onera partitus fueras, doleo. Sed quando ita vixit, ut teſtaris, congratulemur ambo felicitati ejus: neque ut mortuum lugeamus, ſed ad meliorem tranſlatum fuiſſe vitam gaudeamus: tu vero nihil amiſeris ejus abſentia, cum auxilium tuum ſit a Domino; neque ex homine, ſed ex Deo pendeas: cujus ope ſubnixus, nullius profecto adjutorio ad ferendam epiſcopatus ſarcinam indigebis. D Quod ſi contendas non inutilem tibi illum dum viveret extitiſſe: ſane non video, cur minus collaturum tibi ipſum dubites in poſterum: qui ſua apud Deum interceſſione durum & arduum, quod ingreſſus es iter, amœnum reddet ac molle: omnemque prorſus difficultatem amovebit. Reliquum eſt, ut qui jam pridem te exercere quæſtionibus cœpi, idem nunc itidem faciam: ne a meo videar inſtituto defficere. Nam & tu adeo commode ad interrogata reſpondes, ita facile ſolvis omnia: ut calcar mihi quodammodo ad petendum adhibeas: meritoque negligentiæ argui E poſſum, ſi non interrogem: cum tu in reſpondendo ſis diligentiſſimus. In evangelio Johannis capite XVIII. ubi de Domini Salvatoris agitur paſſione, ſic habemus. *Adducunt ergo* JESUM *ad Caipham in prætorium.* Apud græcos vero hunc textum aliter reperi. Sic etenim ſcriptum eſt

hoc eſt. *Addu-*

cunt

cunt JESUM *a Caipha in prætorium.* Quantum autem differant inter ſe : ad Caipham, & a Caipha nemo non videt. Hac de re ſæpius cum doctiſſimis utriuſque linguæ viris contuliſſe memini, qui omnino aſſeverant exemplaria latina mendoſa eſſe : ut pote iis, quæ ab ipſo evangeliſta paulo ſuperius memorantur, contraria & repugnantia. Immo & quæ ſequuntur minime videntur convenire. Cum enim dixiſſet, adductum JESUM ad Annam fuiſſe primum, paulo poſt intulit. *Et miſit eum Anna ligatum ad Caipham pontificem.* Deinde paulo inferius addidit *Adducunt, &c.* Si ad Caipham, fruſtra meminit ſuperius quod miſit eum Anna ligatum ad Caipham ; ſuperflua videtur hæc repetitio. Sed ſi a Caipha (ut Græci habent) conſequens videtur, quod ab Anna ad Caipham, rurſus à Caipha in prætorium, ideſt ad Pilatum miſſus fuerit. Præterea ſi in prætorium, quomodo ad Caipham, cum prætorium locus eſſet præſidis non pontificis? Ad hæc cum ſubditur : *& ipſi non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, ſed ut manducarent paſcha* : quomodo Caiphas ipſe tunc morabatur in prætorio, qui Judæus cum eſſet, contaminandum ſe vel ad ingreſſum prætorii debuit formidare? Chryſoſtomi etiam commentarium in Johannem hoc anno perlegi : ex quo nonnulla excerpſi annotatu digniora, ex quibus quæ ad hunc locum faciunt, pauca ſubnectam. » Ducunt » ergo JESUM a Caipha ad Pilatum. Factum » autem hoc eſt, ut judicum multitudo vel » invitis veritatem extorqueret. Erat autem » mane ante quam gallus cantaret : ad Caipham ducitur, inde ad Pilatum. Quibus » verbis oſtendit evangeliſta, a media nocte ad mane a Caipha interrogatum nihil » reſpondiſſe, ideo miſit eum ad Pilatum. » Sed illa aliis dimittens, ipſe quæ ſecuta » ſunt narrat. Hæc Chryſoſtomus. Quibus verbis aperte colligitur a Caipha, non ad Caipham legi oportere. Contra vero plerique, cum quibus hac de re plerumque verba feci, litterarum græcarum omnino imperiti, has rationes conſtanter impugnant rejiciuntque, Auguſtini doctoris revera eminentiſſimi patrocinio & auctoritate fulti, qui hunc locum juxta latinos codices exponit. » Inquit » enim : ad Caipham in prætorium ita intelligit : quod aut aliqua urgente cauſa » de domo Annæ, quo ad audiendum ambo convenerant, Caïphas perrexerat ad » prætorium præſidis : & ſocero ſuo JESUM » reliquerat audiendum : aut in domo Caïphæ prætorium Pilatus acceperat : & tanta domus erat, ut ſeorſum habitantem dominum ſuum, ſeorſum judicem ferret. Super hoc primum peto abs te, ut ſignifices mihi, utram magis opinionem probes. Deinde liceat ne alteram tenere expoſitionem, damnata prorſus altera. Audivi namque a

A nonnullis religioſis, & quidem haud imperitis, hæreticum cenſendum qui contra Auguſtinum, aliumve ab eccleſia approbatum doctorem in aliquo diſſenſerit, licet id catholicæ fidei minime repugnaret. Quod enim ſemel comprobavit eccleſia, non eſſe pro cujuſque arbitrio ac ſententia rejiciendum. Expectabo interim reſponſum tuum, & quidquid ſentiendum deffinieris : id (pace reliquorum) & ipſe admittam. Argues me forte negligentiæ, pater, quod cum ipſe ad me exacto jam menſe prolixam epiſtolam B dederis, ego non modo breviorem, verum & minus tempeſtivam ad te reddam. Sed in hoc malam cauſaberis valetudinem, non quæ ſemper eadem eſt promtiſſimam voluntatem. Siquidem per dies aliquot dolore capitis vexatus, ne calamum quidem manu tetigi, vacavique a ſcribendo de induſtria. Nunc itaque melius habens, magnaque ex parte moleſtia levatus, hanc ad te, confuſe licet incompoſiteque, conſcripſi. Accipies illam, qualiſcumque ſit, humanitate ſolita, intermiſſaque paululum paſtorali cura, captato tempore reſpondebis. Mihi certe gra- C tius facere nil potes. Vale. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Muriani VI. idus Aprilis MCCCCLXXV.

EPISTOLA XXXII.
Petro cardinali Foſcaro.

Gratulatur ei de ſua creatione, a qua multum ſperat.

GRato accepto nuntio de promotione tua, obſervandiſſime domine, venimus Anno 1475 D heri ad te, ut debitam tuæ dignitati reverentiam exhiberemus, delatiſque nuper a ſummo pontifice honoribus (prout par erat) congratularemur. Verum ob multorum, qui eadem de cauſa advenerant, frequentiam, cum uberius coram ſignificare conceptam lætitiam nequiverimus, has ad te dare vicarias noſtri conſilium fuit, quibus deditiſſimum erga te animum noſtrum facilius intelligeres. Congratulor itaque tibi, reverendiſſime domine, non ſolum quod ad ſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinem tranſlatus es, verum etiam multo magis, quod id tuo me- E rito ſolaque virtutis exiſtimatione fueris conſecutus. Pluris enim faciendum duco, quod in hunc ordinem aſſumi omnium judicio antea promerueris : quam quod modo fama tui nominis, ac odore probitatis tuæ, adeptus es. Nihil enim tibi inde acceſſit, qui ſingulari virtutum ſplendore fulgebas, niſi quod quo major tibi delata eſt poteſtas, eo ſane magis poteris prodeſſe quamplurimis. Nemo eſt enim qui modo te noverit, qui non certiſſima ſibi ſpe polliceatur, futurum te firmiſſimum totius labentis eccleſiæ fulcrum, columnamque validiſſimam : pa-

Digitized by Google

trem inſuper pauperum, refrigerium miſerorum, atque oppreſſorum levamen. Inter céteras namque animi tui dotes, ea es humanitate ac pietate præditus, ut nihil in te ſplendidius eluceat, quam religioſa ac vere chriſtiana humilitas. Quod certe cum antea celebri multorum fama didiciſſem, heri ipſemet reipſa coram periculum feci: quando non ſolum me, ſed etiam reliquos qui mecum venerant ſingillatim complexatus, tanta admiſiſti benignitate, tam blande allocutus es, ut veluti oblitus ſublimitatis tuæ, fere unus ex nobis videreris, noſtrique ſimilis effectus. Quinimmo veritus, ne delati celſioris gradus opinio mentem, licet optime conſtitutam, irrepet: ut pro te Dominum deprecaremur, oraſti, inſigne profecto ſummiſſionis tuæ, atque honorum temporalium contemtus indicium. Ad altiora itaque provectus, colendiſſime pater, , & id non modo favoribus hominum, ſed magis, divina jubente clementia, (non eſt enim poteſtas niſi a Deo) ita felici in ſanctæ eccleſiæ miniſtratione gubernandaque Petri navicula ſucceſſu vigeas, ut merito ab omnibus deſideratus videaris. Hoc profecto firmum eſt apud nos judicium, hæc indubitata fides, ſpes. Quod ſi vento humanæ gloriæ extolli times, utere ſanctiſſimi collegæ tui Hieronymi remedio. Facile, inquit, contemnit omnia, qui ſe putat eſſe moriturum. Vale. Venetiis XXII. Junii MCCCCLXXV.

EPISTOLA XXXIII.
Lucæ abbati S. Viriani.

De unione Claſſenſis monaſterii poſtquam egit, hortatur ut alterius monaſterii unioni operam det.

Anno 1475. CUpientem jamdiu aliquid ad te ſcribere excitavit me Bernardinus de Abbatia præſentium bajulus, qui hodie forte ſupperveniens, cum de te in primis ac reliquis amicis noſtris ex eo quæſiſſem, valeretiſne omnes; recte vos habere reſpondit: inſuperque ſi litteras ad te dare eſſet animus; ut ſibi illas darem obnixe petiit, functurum ſe fideliſſimi tabellarii munere pollicitus. Hac igitur ſcribendi occaſione mihi oblata, quamprimum me, ceteris negotiis intermiſſis, ad ſcribendum contuli, præſertim ut de iis certiorem facerem, quæ revera ſis haud ſine ingenti gaudio ac voluntate (ut arbitror) auditurus. Negotium Claſſenſis monaſterii, per aliquot menſes (ut noſti) cum reverendiſſimo domino cardinali Bononienſi agitatum, optatum tandem feliceemque eventum ſortitum eſt. Expectamus ad dies paucos unionis bullam, cujus minutum (ut aiunt) frater Apollinaris noſter his elapſis diebus, Roma proficiſcens, attulit ad nos; ea quidem forma, quam magnopere expetivimus. Namque ut ſummatim eam perſtringam, cedit præfatus dominus cardinalis memoratæ abbatiæ, ea primum lege, ut cum hoc noſtro S. Michaëlis monaſterio, ac reliquis duobus, ſanctæ videlicet Mariæ de Carceribus, divique Matthiæ uniatur, ſervata ſibi, dum vixerit, annua quingentorum aureorum penſione. Et quoniam conventus hic noſter, auctore in primis patre noſtro abbate, cujus opera & induſtria laboreque haud modico res hæc peracta eſt, ejus pecuniæ perſolvendæ ſe cardinali fidejuſſorem dedit: propterea decretum eſt, ut hæc prima tantum futuri abbatis Claſſenſis electio ad prædictum abbatem noſtrum, noſtrumque pariter conventum ſpectet. Qui abbas ad triennium conſtituendus eſt ſecundum formam prioris bullæ, quam anno exacto impetravimus. Tranſacto autem triennio abbatis electio ad ejuſdem Claſſenſis cœnobii monachos una cum abbate noſtro S. Michaëlis verget, conventu hoc noſtro non amplius interveniente. Cum vero alia duo monaſteria, ſanctæ videlicet Mariæ de Carceribus, ac ſancti Matthiæ per ceſſionem prælatorum vel deceſſionem bullæ prioris effectum ſortita fuerint, tunc & eorumdem monaſteriorum prælati ad ejuſmodi electionem in ferendis ſuffragiis convenient.

Statim itaque acceptis a curia Romana unionis hujus bullis, quod ante dimidium proxime inſequentis menſis futurum ſperatur, eligemus inter nos abbatem monaſterio Claſſenſi per triennium præfuturum, ac, jubente Domino, etiam profuturum, qui aliquot ex monachis noſtris ſecum ducet, ut monaſterium diu male adminiſtratum, & in quo ne minimum quidem obſervationis regularis veſtigium extat, priſtinam, ſi Deus annuerit, recipiat ſanctitatem, vivaturque in eo ſecundum beatiſſimi patris noſtri Benedicti traditionem atque inſtituta ordinis.

Hoc quoque exemplo excitatus, pater, tu quoque agas cum reverendiſſimo domino cardinali Roverella, ut monaſterium iſtud Abbatiæ ſibi commendatum, ordini reſtituat huic noſtræ congregationi (ſi placuerit) uniendum. Neque tamen hoc ei ſuaſu erit difficile, ſi alterius cardinalis, qui commendæ ſuæ ceſſit, exemplum propoſueris: maxime cum ex hac ceſſione nullum ipſe detrimentum conſecuturus ſit, penſione ſibi honeſtiore ſervata. Neque enim parum feciſſe videberis, ſi nobiliſſimum noſtri ordinis membrum curiæ ſubduxeris, atque in priſtinam vindicaveris libertatem. Audivi ex te, cum hic adeſſes, hac de cauſa te Romam petiturum, ut coram commodius quam litteris aut internunciis hoc negotium tractares. Quid ergo differs? quamdiu teris ocia? cui tam pium opus ſervas? Tolle, obſecro, moras. Periculoſa nimirum in re hujuſmodi vel

Digitized by Google

quantulacumque dilatio. Homo ſiquidem eſt, ac morti obnoxius, exactæque ætatis cardinalis ipſe, ne forte, eo decedente, alius monaſterium ipſum rapiat vobis, iterumque in ſervitutem (quod abſit) redigamini. Dum ferrum eſt ignitum, laborandum eſt, ut facilius opus perficiatur. Quod ut facias, & pro mea in te obſervantia, ac caritate, proque ſingulari in religionem noſtram pietate ac fide, te etiam atque etiam rogo. Vale. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Muriani MCCCCLXXV. X. cal. Septembris.

EPISTOLA XXXIV.

Petro Donato abbati.

Scribit ſe lite decidiſſe, eum vero eſſe religionis columnam.

Anno1475. PLuribus ad te ſcribere cupiens, temporis anguſtia agere ſecus compellor. Siquidem nocte elapſa hora quinta profectus Lemmo, huc applicui, ubi longa adverſaque fractus navigatione, vix adhuc compos mei cogor litteris tuis, quas modò legi, breviter reſpondere, urgente admodum tabellario. Itaque compluribus omiſſis, quæ ad te poſt tantum præſertim temporis ſcribenda fuerant: ſcito me Lemmo reverſum, quo primum tuo juſſu conceſſeram, iterum paucis diebus interpoſitis, jubente priore noſtro, eo revertiſſe, ut cum reliquis fratribus noſtris veteri quoque pugnæ congreſſionique intereſſem, prout tibi ſignificatum fuiſſe certo ſcio.

Ego quidem licet præſentiam meam parum cauſæ noſtræ allaturam non dubitarem ſuffragii: tamen, ne recuſare laborem ac periculum navigationis ſubire nolle judicarer, majorum imperio collum ſubdidi, aſſumtiſque mecum fratre Nicolao de Abbatia, & Ambroſio præceptore noſtro, quamprimum navem conſcendi.

Fuit quidem proſpera navigatio noſtra, ſiquidem altero die poſtquam Venetiis ſolvimus, pervenimus Lemmum. Verum haud proſpera, immo infelix ſatis fuit litis noſtræ congreſſio. Dimicaverunt ſane noſtri, me præſente, viriliter, omneſque vires ſuas conſtantiſſime explicuerunt, nec quidquam obmiſere, quod ad defenſionem cauſæ noſtræ pertinere viſum eſt. Quam vero ob cauſam res ad votum minime ſucceſſerit, non eſt meum judicare: niſi quod bellorum, ita quoque & litium ſemper incertus eſt eventus. Atque ut ſummatim noveris quid actum ſit (nam minutius ad te omnia ſcribet D. Nicolaus de Malerbis) poſt quinque dierum prolixam diſputationem, ſexto die judices ſententiam tulere in alterius partis favorem: adeo ut non ſolum nobis quod petebamus, non dederint, verum etiam partem agri quem poſſidebamus, abſtulerunt. Nam & Campus-Baſilius & piſcinæ omnes in pupilli jus conceſſere, & inſuper agrum quem ab Arno Marino uſque ad monaſterium hactenus ad nos pertinuiſſe nullus ignorat, in ejuſdem orphani tranſtulere poteſtatem. Sed neque ſic ſatis nos oppreſſiſſe arbitrati ſunt, niſi etiam malum malo adderent. Nam in expenſis aureos centum ac viginti quinque condemnati ſumus, non ſine noſtro tum mœrore tum etiam dedecore. Præſentia tua haud parum contuliſſet, quoniam tu unus pro mille ex nobis computaris. Sed quoniam hoc tempore nequaquam otioſus fuiſti, immo rem longe utiliorem aggreſſus es: ſi quis tibi ſiniſtrum pugnæ noſtræ exitum imputaverit, ipſe procul dubio peccabit. Columna es religionis noſtræ, cui licet parva admodum totius ædificii particula innitatur: tamen ne & ipſa corruat immobilis perſeverat. Irruant venti obtrectatorum, flumina maledicorum impingant; tu tantum perſta: fundatus enim es ſupra firmam petram.

Ego quidem ſperabam in hoc reditu meo te domi una cum bullis Claſſenſis monaſterii reperturum. Ceterum quoniam ex litteris tuis bene ſperare jubes, & rem quidem non auferri, ſed differri, præſtolabor adventum tuum optatiſſimum, qui nos Lemmi cauſa ægritudine ac mœrore confectos felici relatione rerum proſpere geſtarum lætos ac jucundos reddat.

Hæc ad te tumultuario (ut aiunt) ſtilo exaravi, tum temporis, ut prædixi, anguſtia, tum tabellarii inſtantia nunc profecturi. Deus te una cum ſociis incolumem nobis propediem reddat. D. Nicolaum, Apollinaremque meo nomine ſalutabis. Frater Michael de Abbatia, ut ſe tibi commendarem me plurimum obſecravit, excuſaremque quod ad te in præſentia ſcribere per occupationes ſibi non liceat. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani XXIII. Decembris anno MCCCCLXXV.

EPISTOLA XXXV.

eidem Petro Donato abbati.

Collatatur ei de Claſſenſi negotio feliciter peracto.

REpleſti nos gaudio & quidem ingenti, pater, nuncio optatiſſimo atque expectatiſſimo, & qui adhuc ex adverſo negocii Lemmi eventu mœrebamur, lectis litteris tuis de felici Claſſenſis monaſterii ſucceſſu conceptum dolorem penitus abſterſimus. Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Jesu Christi, qui non permiſit nos tentari ſupra id quod potuimus, ſed fecit cum tentatione proventum, ut poſſemus ſuſtinere. Hæc eſt mutatio dexteræ excelſi, qui mœſtos lætificat, vulneratos ſanat, ſedenteſ- Anno1475.

que in tenebris, ac pene deſperatione obrutos illuminare ſua gratia, ac in melioris ſpei lumen revocare dignatur.

Octavus hic eſt dies, quo Lemmo profectus (ſicut aliis meis ſignificavi tibi) poſt longam ſatis periculoſamque pro tempore navigationem huc applicui, tum animo conſternatus Lemmi cauſa, tum maris fractus jactatione. Ea tamen in itinere me ſolabatur ſpes, quod ubi primum ingreſſus monaſterium fuiſſem, te mihi vultu hilari jucundoque occurſurum, expectationemque meam de peracto (ut conjectura aſſequebar) monaſterii Claſſenſis negotio, læto nuncio impleturum confidebam. Quod poſtquam ſecus reperi, concidi, fateor, neque ullum potui conceptæ ægritudini admittere ſolatium, deſiderio meo fraudatus. Nam ex fratribus, qui ad nos excipiendos occurrerant didici, non ſolum te adhuc minime revertiſſe, verum etiam ante complures dies nihil abs te certum de negotio Claſſenſi ſignificatum eis fuiſſe. Quin potius rem adhuc in periculo verſari, verendumque ne infecto opere domum redires.

His undique vallatus anguſtiis lamentari cœperam, ac deflere miſerrimam conditionem religionis noſtræ, quæ toties, te manum porrigente, aſſurgere connitens, vix aliquando emergere, caputque attollere non permitteretur. Ipſum fere Deum ſuperoſque omnes averſari nos arbitrabar, dum conatus omnes noſtros ad reformandum infeliciſſimum ordinem irritos atque inanes fieri cenſerem. Quid amplius tentandum? quid agendum, moliendumve pro reparatione domus Dei, niſi has tantummodo hujus monaſterii reliquias, quoadusque placuerit Domino, pro viribus conſervandas, animo cogitabam.

Hæc mecum volventi, atque inter has cogitationum procellas fluctuanti, paucis interjectis diebus, ecce tu occurriſti, pater, & quaſi Dominus tempeſtati imperans, motus omnes mentis compoſuiſti, & facta eſt tranquillitas magna. Gaviſi quippe ſumus omnes in Domino, diem feſtum celebrantes, quo membrum præcipuum ac nobiliſſimum Camaldulenſis ordo per te recipere meruit, ac corpori jam diu præciſum copulare. Illuxit nobis ſane dies ſolemnitatis novæ, cunctis celebrandus ſæculis, ac nulla umquam apud poſteros oblivione delendus. Jam bene omnia ſperare nobis licet, evaſurumque ordinem ad meliorem frugem minime dubitandum, atque in ultionem præteritæ negligentiæ alacriter ſurrecturum. Et hoc quidem te auctore, pater, qui nec laborem, neque ſumtum, neque periculum veritus, difficillimo hoc tempore mediaque hyeme vitam ipſam pro communi ordinis beneficio expoſuiſti. Retribuat tibi pro nobis Dominus, ac pro temporalibus ærumnis

A laboribusque æterna præmia largiatur. Scribis ad me gratum tibi fuiſſe, quod Lemmum navigaverim, hortariſque ad cooperandum tecum mihi ipſe non parcam. Si quid, quod tibi cordi fuerit, egi, gaudeo. Doleo tamen non eſſe me ejuſmodi, qui ſubjectis humeris onera ferre graviora queam. Unuſquiſque proprium donum habet ex Deo. Id quantulumcumque eſt in me, quod vere ſentio quam ſit exiguum, numquam pro te, pro fratribus noſtris, pro univerſo denique ordine, dum ſpiritus hos reget artus, exponere recuſabo. Tu interim, pater, expe-

B di quod reliquum eſt ad conficiendas bullas, ac maturius ad nos redi: nam expectatus ad nos redibis. Hora fere ſecunda noctis perlectis litteris tuis, has ſubito reſcribere curavi, cupiens præteritam ſcribendi negligentiam, vel ſero tecum aliqua ex parte reſarcire. Scribere autem pluribus erat animus, ſed quia jam protractior noctis hora, ut membra quieti tradam, poſtulat. Vale ac fratres noſtros cariſſimos, qui tecum ſunt, meo nomine ſaluta. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani IV. calendas Januarii,

C MCCCCLXXV.

EPISTOLA XXXVI.
eidem Petro Donato abbati.

Ejuſdem argumenti.

PAucis ante diebus allatus eſt ad nos epiſtolarum tuarum faſciculus, ad ſingulos noſtrum ſingulas continens litteras. Anno 1476. Quo ſoluto, convocatis omnibus in infir-

D morum cubiculum, nonnullis etiam qui jam ſopore altius premebantur excitatis (erat quippe ſecunda noctis hora) lectis prius epiſtolarum inſcriptionibus, ipſe cuique ſuam dedi. Accepere illas omnes debita veneratione, ſingularique lætitia: neque tamen quiſquam obſignatas ſolvere litteras voluit, niſi prius me legente quid priori ſcripſeras, arrectis auribus, omnes excepiſſent, eventum rei avidius intelligere cupientes. At ubi negotium proſpere enavigaſſe atque ad vota ſucceſſiſſe audierunt, exultavere omnes

E incredibili gaudio, vocemque extollere minime audentes, cohibente illos ſilentii tempore, invicem muſſitabant, eaque ſermonis & vultus ſignificatione geſtiebant, ut facile conceptam animo lætitiam animadverteres. Non ſecus profecto ac pulli adhuc involucres in nidulo ſuo garrire ac circumſtrepere conſueverunt, quando profectam in pabulum matrem trepiduli expectantes, adventare illam, cibumque ſibi afferre procul aſpiciunt. Sic omnes optatiſſimo nuncio hilares effecti, congratulabantur mutuo, gratias agentes immortali Deo, quoniam bonus, quoniam in ſæculum miſericordia ejus. Redeuntibus itaque ſingulis in cellulas ſuas,

Digitized by Google

inde quoque & ipſe diſceſſi, non minori quidem ceteris gaudio repletus. Perlecta demum quam ad me deſtinaveras epiſtola, licet jam ad multam noctem vigilaſſem, non prius tamen quieti membra tradere, ac ſomnum capere volui, quam litteris tuis reſponſum darem, ut ſummo mane illud tabellario commendarem quamcitius ad te perferendum. Quamobrem ſatis tunc pro tempore congratulatus tecum, etſi, quibus reſpondeam, alias abs te minime acceperim, non alienum tamen duxi, nunc quoque ad te aliquid vel breviter ſcribere, quo apertius compertum habeas, & me in hac communi lætitia nemini cedere, & te mihi non minus quam ceteris curæ eſſe. Novit Dominus quam aſſidue meminerim tui, quam crebro, quod corporali præſentia non licuit, ſpiritu tecum verſatus ſum; abſque intermiſſione in meis orationibus (qualeſcumque illæ ſint) memoriam tui ſtudioſiſſime ſervans, obſecranſque enixius Dominum, ut quem a nobis jam pridem varios ſubiturum labores ac pericula, mœſti dimiſimus, ſanum tandem atque incolumem recipere exultantes mereamur. Quod brevi futurum confido. Nam hodie ex litteris ad priorem noſtrum datis accepimus, te hac ipſa eadem die, aut craſtina, ſive ad ſummum peracta Epiphaniorum ſolemnitate, profecturum Roma, Ravennamque conceſſurum. Has igitur Ravennam prævias mitto, quæ tibi in exultatione redeuntem, portantemque manipulos propenſiori lætitiæ ſignificatione quo me excipiant, alloquantur, exoſculentur, congratulantes nimirum tum univerſo ordini noſtro tua cauſa: quo interprete atque auctore, tam egregium meruit recuperare cœnobium; tum vero gloriæ tuæ, quam haud dubie perpetuam ac immortalem adeo nobili perpetrato facinore es conſecutus. Neque hoc idcirco dixerim, ut audiens tua præconia extollaris, quem ſcio te eo habere ſummiſſius, quo ſuas alii virtutes magis efferunt, neque hujuſmodi laudum blandimentis moveri: verum potius ut intelligas, eum qui in hoc ſæculo boni aliquid operatus fuerit, non modo in cælis repoſitam habere mercedem, ſed & hominum laudibus, Deo ita jubente, celebrari. Quocirca, pater optime, beatus es tu, & bene tibi erit, qui horridioris hyemis tempore, corpore invalido atque ad laborem minus aſſueto, exhauſto pene marſupio, nemine tibi opitulante, immo & amicis & propinquis omnibus conſtantiſſime ſpretis, ac pro nihilo habitis, vitam denique ipſam pro tuo ordine expoſuiſti: judicium hominum nequaquam veritus, habiturus judicem Deum, cujus cogitationes longe a cogitationibus hominum procul dubio diſtant. Perge, inſta, perfice quod cœpiſti, ut captiva religionis noſtræ monaſteria, tandem per te in libertatem vindicentur, quo ſane opere nihil aggredi, tum ordini utilius, tum nomini tuo glorioſius potes. Scribis & mihi & ceteris omnibus, id quod ſæpius repetis, ut in caritate radicati & fundati, alter alterius onera portemus, paratique ſimus omnes ad id ſubeundum oneris, quod unicuique cum veneris, tuo arbitratu & judicio impoſueris. Ego ſane (quantum capere conjectura poſſum) ita univerſos ad tibi obtemperandum animatos video, ut longe tibi difficilius futurum ſit, quid jubeas quam cui jubeas decernere. Confidunt ſiquidem omnes, ſolita te uſurum prudentia, eaque animi moderatione & æquitate ſingulis negotia ac miniſteria tam hujus quam Claſſenſis cœnobii diſtributurum, ut abs te non contentus diſceſſurus ſit nemo. Itaque ſi hac de cauſa fuiſti ſollicitus, abige abs te iſtam curam. Tantum ſtude, ut incolumis redeas, quod optamus omnes. De Lemmi negotio nihil ad te in præſentia ſcribendum duxi: quando binis meis litteris ſuperioribus de eo quod acciderat certiorem feci. Tu, ſi moleſtum attuli nuncium, feras æquo animo. Vale. Ex ſancto Michaële Muriani pridie nonas Januarias MCCCCLXXVI.

EPISTOLA XXXVII.

eidem Petro Donato abbati.

Laudat ejus in erigendo ordine zelum.

ÆGre admodum tuli, pater, heri veſperi nequaquam mihi tantum ſuperfuiſſe temporis, ut fratri Bartholemæo noſtro has ad te dare potuerim. Nam mihi ante pene hinc diſceſſiſſe nunciatus eſt, quam profecturum illum cognoverim. Vereor ſane argui negligentiæ abs te, præſertim qui diligentiſſimus in ſcribendo ac ſtudioſiſſimus fuiſti. Obruis nos frequentibus litteris, vixque nobis ad legendum, nedum ad reſpondendum otium datur: quodque maximum tuæ erga nos pietatis indicium eſt, ſolus ipſe etiam quamplurimis implicatus negotiis nos omnes ſimul in ſcribendo ſuperas. Itaque nudius quartus perlatus eſt ad nos faſciculus epiſtolarum tuarum, ex quibus duas mihi direxeras, quibus te meas Romæ accepiſſe, & grato animo ſignificabas. Lætor ſane tibi perjucundas illas fuiſſe, verum haud minus gaudium mihi tuas attuliſſe certo ſcias. Ex his enim (quod minime dubitabam) apertius novi, tum jugem tuam mei memoriam, tum vero curam & ſtudium in erigendo ordine jam pene lapſo, de quo re vera (ignoſcant mihi reliqui prælati) ſine te actum eſſet. Quamobrem ſi (ut ſcribis) multa tibi adverſantur, neque ſine grandi labore expedire potes religionis negotia. Inſta nihilominus acriter, ac viriliter age, ac ſemper te ipſo robuſtior, confortare in Domino. Si te aſſiduum pondus gravat, me-

Anno 1476.

mento retributionis, & levius feres. Nautis minimum eſt agitari fluctibus, undique hybernis feriri ventis, dummodo ad optatum portum navigent. Nos quidem non deficiemus in tribulationibus tuis pro nobis, quæ eſt gloria noſtra, orantes ſine intermiſſione Dominum, ut excitatum in te ſpiritus ſui fervorem magis ac magis accendat ad laudem & gloriam nominis ſui, totiuſque ordinis noſtri emolumentum ac decus. De me autem, quem tantopere ad juvandam domum fratreſque bono exemplo inſtruendos hortaris, non neceſſe exiſtimo tibi aliquid polliceri. Novi certe quantum debeam etiam nomine tuo. Tantum doleo non ſequi greſſus voluntatem, quæ profecto ea eſt, ut non tam mihi quam aliis proſim. Commendas mihi Gaſparum & Michaëlem, utque illos ſalubri admonitione inſtituam obnixius flagitas. Ipſi optimi teſtes ſunt, quam id ſtudioſe hactenus egerim, contendens pro viribus eos animare ad bene vivendum, perſeverandumque in ſacræ religionis propoſito. Quantum profecerint neſcio. Alter ſiquidem haud repugnanter meis videtur monitis obtemperare, neque me nisi perquam libentius audire. De altero vero quam ſpem conceperim, immo ut rectius loquar, quid timeam vix ſcribere auſim. Ita namque obſtinato animo fixaque ſententia, tum ſæpe alias, tum heſterno die in primis me obſecravit, ut ſibi a priore commigrandi hinc commeatum impetrarem, ut nulla ratione, nullis precibus dura ejus præcordia valuerim emollire. Inſtiti, quantum mihi licuit, nec deſinam, ſi quo pacto ipſum ad reditum tuum uſque detinere potuero, ne pereat miſer, ſicut illi, ſi a nobis diſceſſerit, eventurum ſæpius prædixi. Illuminet Dominus tenebras cordis ejus, atque ad ſanam revocet mentem. Nihil ei, meo judicio, nocuerit, ſi exhortatorias ad eum litteras dederis. Se namque abs te diligi, mihi plerumque teſtatus eſt. Domnum Nicolaum, & fratrem Apollinarem cariſſimos meos in Domino ſaluta, obſecro, ex me. Tu vero, expeditis feliciter negotiis, ad nos quamprimum advola, viſurus quos tecum, & videndi & alloquendi deſiderio contendere certo ſcio. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani III. cal. Februarias MCCCCLXXVI.

EPISTOLA XXXVIII.

D. Nicolao monacho.

De reſtituenda diſciplina regulari in Claſſenſi monaſterio.

Anno 1476

RUpiſti tandem diuturnum ſilentium, Nicolae cariſſime, & litteræ tuæ quas tamdiu differri mirabamur omnes, vel ſero nobis redditæ ſunt. Nam cum quotidie fere tum epiſtolæ tum faſces epiſtolarum a patre noſtro ad nos fuerint deſtinati, abs te vero ne una quidem littera, haud ſane immerito tuam in ſcribendo culpavimus tarditatem, & eo quidem magis, quod ille longe te (ut arbitrabamur) occupatior longum tuum otium diligentia ſuperavit: cui cedere indulta tibi commodiore ſcribendi facultate minime debuiſti. Oblitum te noſtri nonnulli putabant, ac Romanis captum deliciis, ne ſuorum quidem fratrum meminiſſe. Verſatur (aiebant) modo Nicolaus noſter inter mitratos, cardinalium adit palatia, ipſorumque & colloquio & convivio dignatur, ſummi conſpectu pontificis fruitur, loquentem Chriſtianorum principem audit, miratur. Neque hoc modo, jam blanda ſublimitatis ambitione titillat, animus jam mitræ & baculo inhiat, jam multorum ductus exemplo ad altiora appetit promoveri. Quid miramini, ſi viles atque humiles contemnit monachos, eccleſiæ principum vallatus choris? ſi parvi facit cœnobium, in Romana verſans curia? ſi denique nobis dedignatur ſcribere, qui prælatorum cœtui jam cupit adſcribi? Sinite illum. Fortaſſe jam magnus effectus parvorum recordabitur. Subibit aliquando fratrum ſuorum, cum quibus [illegible] annos vixit, momoria, ſalutare illos vel procul dignabitur.

Hæc cum de te verba fierent, allatas nobis litteras tuas ipſe explicui, ipſe coram omnibus legi, fueruntque univerſis jucundiſſimæ, qui falſo fruſtrati judicio, eumdem te eſſe, qui hinc diſceſſeris, ex te ipſo intellexerunt. Verum hæc tecum joco. Excuſationem autem tuam facile accepimus, quod nobis rarius ſcripſiſti, eoque ſatisfeciſſe pro nobis reverendiſſimum patrem noſtrum abbatem exiſtimaveris, de cujus certe laboribus atque incommodis, quæ pro Claſſenſis monaſterii redemtione alacriter ſubiit, non opus fuit ut ſignificares nobis. Quis enim ſanæ mentis aliter ſentiat? Reliquum eſt, ut quod magno labore atque impenſa recuperatum fuit, in eo (quod ſane longe erit præſtantius) vita regularis quam accuratiſſime inſtituatur, ſine qua re vera nihil factum putabo. Nam cum monaſteria idcirco extructa atque ædificata ſint, ut in eis juſte ſancteque vivatur, quid cauſæ potiſſimum extitiſſe cenſemus, ut eadem ſolotenus emerſa corruerent, niſi vita remiſſior ac regularis obſervationis incuria? Congratuletur univerſus ordo Camaldulenſis, quod tamdiu præciſum a compage corporis ſui haud ignobile membrum ſibi meruit denuo copulare. Sed ô feliciſſimum diem, ac vero inter feſtos enumerandum! quando per univerſam Italiam, tum virtutum & ſanctitatis merito, tum ampliore monachorum numero idem monaſterium Claſſenſe celebrabitur, ejuſque ſeverioris propoſiti atque inſtituti odore, longe lateque per orbem to-

Digitized by Google

tum diffundetur. Quod quia brevi futurum confido, non me pœnitet, te una cum fratre noſtro tot adiſſe labores & pericula. Oremus interim Dominum, ut cœptis noſtris faveat, & quod inſpirare nobis, ut aggrediamur dignatus eſt, facultatem quoque tribuat ſua pietate, ut perficere poſſimus. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani XII. cal. Martii MCCCCLXXVI.

EPISTOLA XXXIX.
Epiſcopo Bellunenſi.

Quid ſibi acciderit, exponit.

Anno 1476. ET miraris pariter & doles, pater, tantum temporis elapſum fuiſſe, ex quo meas minime accepiſti. Multa præterea tecum verſas, quæ me a ſcribendo potuerint avocare. Denique tarditatem meam honeſtiſſimis ad ſcribendum provocas donis, ut licet multa impedimento fuerint, nulla jam non ſcribendi in futurum excuſatio relinquatur. Primum quidem lætor magnopere deſideraviſſe te litteras meas. Neque enim illas tantopere exoptaſſes, niſi ipſe quoque tibi eſſem quam cariſſimus. Porro ſi in excuſationem tarditatis meæ, qua diſtuli, more ſolito, ad te ſcribere, negotiorum multitudinem, ut ipſe inter cetera dubitas, adduxero, vereor ne ſatis inepta apud te videatur excuſatio. Quis enim moræ tam diuturnæ in occupationes referat culpam, cui haud injuſte objici nequeat? Prolixiorem dare ad me epiſtolam tibi non licuit? atqui licuit vel brevem. Ut tamen aliqua ex parte hujus me reatus abſolvas, quid hoc tempore circa me geſtum ſit paucis explicabo.

Quinque fere menſes ſunt, quibus reverendiſſimus pater noſter abbas monaſterio abeſt. Romam ſiquidem proficiſci coactus eſt, ut Claſſenſe cœnobium, olim præcipuum noſtri ordinis membrum, quod a Ravenna ad duo paſſuum millia diſtat, e manibus cardinalis Bononienſis, qui illud jam pridem in commendam acceperat, tandem eriperet. Et quamvis mihi poſt ejus profectionem, totius monaſterii cura minime incubuerit, ipſo tamen abſente minus certe ocii mihi relictum eſſe non dubites. Nam ut reliqua omittam, bis hac hyeme navigare Parentium majorum meorum juſſu coactus ſum, ut ibidem cujuſdam monaſterii, huic noſtro copulati, emergentibus negociis providerem.

Fuit autem navigatio mea haud felix ſatis. Nam interpellatus tempeſtatibus, iter quod uno plerumque die, interdum dimidio conficitur; primo quidem undecim, ſecundo vero ſeptem diebus emenſus ſum. Nam ut primum navem ingreſſus ſum, contrarii ſtatim venti flare cœperunt, quibus ultra ſinum detentus, pene omnes curvatorum littorum ambitus a Parentio ad Juſtinopolim uſque perlegi: neque ullum ex oppidis illis maritimis prætermiſſum eſt, quo naviculæ tædio victus non applicuerim. Sicque factum eſt, ut duo fere menſes domo abfuerim. Neque hic otioſus fui: quandoquidem pleraque patris noſtri negocia mihi expedire oportuit: ita ut interdum mente diſtractior, ne mihi quidem ipſi vacaverim. Hanc itaque meam excuſationem admittas velim, pater. Sin minus, ſaltem ignoſcas parato præſertim ſe in poſterum emendare.

Quod vero petis, ut propterea tum hominum tum locorum nomina ex evangelio græco collecta tibi tranſmittam, libenter equidem hoc faciam: modo ſim ad id, quod rogaſti, exequendum idoneus. Sunt autem apud me græca evangelia, verum imperfecta atque confuſa. Siquidem ea tantum capita ex evangeliis excepta noſtro volumine continentur, quæ per anni circulum in eccleſia leguntur. Dabo tamen operam, ac conabor pro viribus, integrum reperire evangeliorum codicem, ut votis tuis perquam citius ſatisfaciam.

De litteris autem tuis ſuperioribus, quibus ſufficienter quæſtiunculæ noſtræ, & commode reſpondiſti, nullam in præſentia facio mentionem. Nam ex prolixum ſeorſum reſponſum exigerent, & laudari digne ſatis nequaquam poſſent. Gratias tantum ago ſtudio & diligentiæ tuæ, qua factum eſt, ut quod mihi antea fuerat ambiguum, modo luce ipſa clarius conſtet. Poſtquam opus mihi abs te injunctum abſolvero, ſcribam copioſius ad te: petamque nonnullarum quæſtionum ſolutionem, quas nunc compendii gratia prætermitto. Siquidem librum quemdam tranſcribendum inchoavi, qui me vehementer urget, repetente exemplar ſuum, qui mihi illud pridem commodaverat. Obſecro autem mirum in modum, ut me ſuaviſſimis litteris tuis crebrius viſites, cujus me conſpectu & colloquio fraudari plurimum doleo. Eo enim facilius tui deſiderium feram, quo mihi frequentius ſcripſeris. Vale, pater colendiſſime, & pro me ardentius deprecare. Odas tuas reliquis, quæ apud me ſunt, adjiciam, ut juſſiſti; hac tamen lege, ut ſi quas interim alias edideris, mittere ad me illas non graveris. Iterum vale. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani. XII. kalendas Martias. M. CCCCLXXVI.

EPISTOLA XL.
Petro Donato abbati.

Laudat eum de reſtituta in Claſſenſi monaſterio vita regulari. De Michaele ſibi commendato, & de promovendis ad ſacros ordines.

NUdius tertius cum a ſancto Matthia: quo (ut eſt conſuetudinis) ob diei Anno 147[illegible]

feſti celebrationem conceſſeramus, veſperi A rediſſemus, egredientes de navicula excepit nos nuncius jucundiſſimus. Ex quo cum ſtatim quæſiſſem, an haberet litteras tuas; continuo de pera epiſtolarum eduxit faſciculum. Raptum e manibus quam primum ſolvi, ac ſingulis, quibus ſcripſeras, ſuam dedi. Viluerunt (fateor) atque inſipidiores nobis viſi ſunt cibi, qui eo veſperi lautiores atque delicatiores ſolito apponi ſolent, præ dulcedine litterarum tuarum. Quibus procul a conſpectu tuo disjunctos ita nos pietate inextimabili caritateque complecteris: ut neque locorum diſtantia, neque mala valetudo, neque multitudo negotiorum, a tua B nos dilectione valuerit ſeparari. Habes curam noſtri etiam abſens, immo non aliam ob cauſam ad tempus te abdicaſti a nobis, niſi ut indigentibus alimenta, mœſtis ſolatia uberius miniſtrares. Neque tuo (ita Domino annuente) fraudatus es deſiderio. Siquidem omnibus, propter quæ Romam contenderas feliciter expeditis, Ravennam tandem incolumis appuliſti. Nec eſt, quod de itineris difficultate queraris, ex quo perveniſti. Juvat interdum malorum præteritorum memoria, laboreſque honeſta maxime de cauſa pertuliſſe, novos quotidie gaudii fructus parit. Fractus es corpore, ſed animo C validior effectus: cum Paolo gloriaris, virtus in infirmitate perficitur. Quod ita eſſe liquido conſtat, quando vix uno expedito negotio, aliud atque aliud majore animi intentione aggrederis: jugique duratus fatigatione, deficiente licet pene corpuſculo, ſemper es te ipſo robuſtior. Nos pro te (ut petis) quotidianas ad Deum preces fundimus: & quod poſſumus ſuffragium prompto animo exhibemus. Scribis te humaniſſime a Ravennatibus acceptum, eſſeque frequentiorem in dies illorum ad te acceſſum, ac varia diverſaque tibi ab iis de Claſſenſis cœnobii conditione nunciari. Ego D vero ſic exiſtimo, incredibilem eſſe illis tui reverentiam, tantique omnes facere præſentiam tuam, ut alterum eis Romualdum referre videaris. Quis enim tibi merito non deferat? Quis non maximis laudibus in cœlum ferat, cum id operis ſolus difficillimo in primis tempore abſolvere potueris, quod vel aggredi quidem auſus eſt multis retro ſæculis nemo? Recuperaſti nobiliſſimum totius Italiæ monaſterium, ac veluti captivum duriſſimis tentum catenis e manibus occupantium tua opera & ſtudio eripuiſti. Diripiebatur a laicis abbatia inſignis, & quæ totius E ordinis olim decus extiterat, vix ejus nunc reliquias licet intueri. Sperare tamen omnes mihi videor, longe te nobilius monaſterium conſtructurum, eumque ibidem vivendi ordinem, morumque gravitatem inſtituturum, ut non minus ſpirituali quam temporali ædificatione longe lateque univerſis eluceat.

Confidimus enim pater, haud remiſſius te curaturum, ut regularis iſtic vita ſervetur, quam ut parietes everſi inſtaurentur: immo longe majorem in reformatione morum quam murorum adhibiturum diligentiam: ut in eodem loco multi per te creſcant in templum ſanctum in Domino: ut coædificentur in habitaculum Dei in Spiritu-ſancto. Hoc opus, hic labor, hæc totius gloriæ tuæ ſumma. Hoc te in ipſa aſtra ſublimem feret: propter hoc de te omnia ſæcula loquentur. Sed hæc coram latius. Commendas mihi inſuper & quidem commendatione haud vulgari Michaëlem cariſſimum noſtrum in Domino: atque ut eum ad meliorem profectum horter, ac etiam (ſi opus fuerit) opportune importuneque arguam jubes. Ego ſane tibi quam libentiſſime obſequar: nec illi in quoquam deero tui cauſa. Quamquam ita quoque illum, ſicut & tu ipſe, unice ſemper dilexerim: ut ultro quod modo juſſiſti ac libens ante hac ſæpius fecerim. Licet enim ipſe non ita vivam, ut aliis exemplo eſſe poſſim: dedi tamen in primis ſemper operam, ac conatus ſum pro viribus, verbo ſaltem adoleſcentiores inſtruere, monereque ut in via Dei recte ingrediantur. Verum Michaëlem idcirco præcipuo quodam affectu complexus ſum, quod objurgantem me atque increpantem, æque ac laudantem benigniſſime audit. Et cum illum importunius meo quidem judicio quotidiana pene admonitione vel in minimis quibuſque caſtigem, arguam, compeſcam, me profecto id faciente non modo nulla movetur impatientia; ſed plerumque mihi gratias agit: adeo ut ipſe interdum admirer. Nec me pœnitet illum monita mea grato animo admittere, quando iiſdem proficere eum in dies apertiſſime noverim. Siquidem mei contemplatione multa illum facere, quæ ad regularem obſervationem pertineant, ex ejus ore non ſemel audivi. Quid de illo ſentiant alii, neſcio. Ego certe quam optimam de eo concepi ſpem, ejuſmodique ipſum futurum confido, qui tum ſibi, tum aliis ſuo tempore profuturus ſit. Eſt enim optimo ingenio, ac magis quam pro ætate viget prudentia; adeo ut ex noſtris (in hoc te ſentire mecum opinor) nemini ſit ſecundus. Monitore tantum ac duce, dum ad maturiorem perveniat ætatem, opus habet: & eo quidem, quem non tam vereatur, quam diligat, obſervet, colat. Plura de Michaële ſcripſi ad te, quam inſtitueram; ſed quia pluribus quoque ipſe, & quidem bis per litteras illum mihi commendaſti, paria tecum feciſſe videor. Ultimo epiſtolæ tuæ loco grave mihi onus imponis, quod nimirum niſi te id ægre laturum vererer, libenter excuterem. Jubes enim ut ipſe cum priore & domno Jacobo eligam qui ad ſacerdotium atque diaconatum promovendi ſint. Memor quidem ſum fragilitatis meæ, quam

indignus

Digitized by Google

indignus fungar ſacerdotio, non me præterit. Propterea judex fieri alienæ conſcientiæ timeo, ne dum meo quis arbitrio ad altiora provehitur, indigniorem fortaſſe elegiſſe contingat. Noſti ſingulorum fratrum noſtrorum merita, noſti vitam, nec te fallit uniuſcujuſque conditio: ſaniorem paſtor de ovibus ſuis feret ſententiam, quam is cujus non ſunt oves propriæ. Obſecro itaque nobis apertius inſinues, quos tuo judicio probaveris, ad hos ſublimiores eccleſiaſticæ dignitatis gradus aſcendendos, idoneos dignoſque, ne nos poſtmodum teque pariter jam factæ electionis pœniteat. Si tamen perſtas in ſententia, noſtroque omnino id permittis arbitrio, accipiam quidem lubens imperium. Tu tamen futuram hanc electionem orationibus præveni, Deumque, ut non indignos offeramus, implora. Poſt diſceſſum fratris Bartholomæi converſi binis litteris tuis, quas Romæ conſcripſeras, unis meis reſpondi: eas dedi fratri Alexio, juſſique ut uni ex vectoribus navicularum, qui Venetiis Ravennam trajiciunt, commendaret. An tibi redditæ fuerint, neſcio. Neque enim ullam de iis feciſti mentionem. Omnes iſtic tecum degentes fratres noſtros ſaluta, quæſo, nomine meo, tuque mei memor eſto. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani, IV. cal. Martias MCCCCLXXVI.

EPISTOLA XLI.
D. Nicolao monacho.

Reſpondet ad ejus litteras.

Anno 1476.

DOmno Victori proficiſcenti Ravennam dedi litteras ad te, quibus ſuperioribus tuis vernaculo conſcriptis ſermone reſpondi, partim tecum jocatus, partim e contra ſerio locutus. Paucis poſt diebus redditæ ſunt mihi litteræ tuæ breviores prioribus, quæ idcirco etiam compendioſius a me reſponſum exigunt: præſertim cum his Quadrageſimæ diebus minus nobis vacet prolixiori (ut bene noſti) pſalmodia occupatis. Vidiſſe te epiſtolas meas, quas patri noſtro deſtinavi, primo loco teſtaris, eaſque tum tuo tum aliorum judicio aſſeris commendatas atque laudatas. Utrum ſint dignæ laude, necnon, non eſt hujus temporis hujuſcemodi controverſia. Sed eſto ut locutus es: neque (quod non affirmo) opinione fallaris: ego ſane ex hoc confundor magis, quandoquidem gallo ſimilis videor, quem aiunt bene quidem cantare, male autem fodere. Quid prodeſt, quæſo, mi frater, verborum ornatus abſque morum elegantia? quid eſt hoc aliud niſi ſibi ipſi diſſentire, ac minime convenire? Ora itaque Dominum pro me, ut ejuſmodi ſit vita mea, quæ comprobari a judice numquam fallente mereatur. Patris noſtri ſimulque fratris Apollinaris malam valetudinem cura diligentius, utereque Marthæ in eos officio, ut per te citius convaleſcant. Vale. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Muriani cal. Martiis MCCCCLXXVI.

EPISTOLA XLII.
Petro Donato abbati.

De conſtruendo templo.

Anno 147

SCripſi ad te ſæpius poſtquam a nobis profectus es, nec mihi aliquid adhuc reſcripſiſti. Hoc tuis plurimis occupationibus factum puto. Multa occurrunt ſcribenda, quæ vellem, ſi poſſem, uno verbo complecti, ut mihi a ſcribendo parcerem, neque calamo nimium (ut cogor interdum) fatigarer. Atque ut a recentioribus inchoem: heri viſitavit nos die media reverendus pater abbas Carcerum, qui lætus ob adeptam litigioſæ contentionis victoriam, petiit a me diligentius, an eſſet animus ædificandi hac æſtate aliquam eccleſiæ partem: ſciſcitatuſque eſt, Moreto lapicida præſente, quanta pecuniæ ſumma indigeremus. Ubi audivit bis centum aureis opus eſſe præter calcem, neque nobis, reſpondimus, id efficiendi ſuppetere facultatem, continuo bono animo eſſe nos juſſit, meque in primis, ne formidarem, admonuit. Velle ſe omnino nobis opitulari ad eam, quam cupiebamus templi extruendam partem, jamque ſe juſſiſſe calcem afferendam nobis, neque pecuniam ſuo tempore defuturam. Hortatus tamen eſt, ut interim cum amicis monaſterii verba facerem, quæreremque ex eis, an & ipſi aliquid eſſent collaturi, ſe reliquum eſſe facturum perquam libenter. Itaque audivi hodie Homobonum Griti, Marcum Georgium, & Andream Gabrielem, egregios viros, ac de monaſterio noſtro benemeritos, petiique ab eis hac in re tum conſilium, tum favorem. Omnium una fuit ſententia, ut abbatis juſſa exequi contenderem. Se, cum opus fuerit, laturos opem. Spero igitur ad dies paucos initium daturum, ad demoliendos parietes veteres, novoſque extruendos: precorque, ne avertas faciem tuam a nobis, ſtudeaſque victui ſaltem noſtro neceſſaria miniſtrare, ne undique preſſi pondere immodico, ſub faſce ruamus. Neque enim ignoro opus magnum & arduum me aggreſſurum, & quod tibi quoque, ſi adeſſes, præberet negocia. Heri veſperi applicuit ad nos Johannes monachus Lemmi cum Angelo Johannis Patavini filio, attulitque litteras D. Nicolai ac Benedicti, quibus noſtram inſtantiſſime opem implorabant, frumenta, legumina, compluraque alia ſibi defeciſſe, exhauſtumque eorum marſupium, ne ſe deſererem efflagitare. Conſidera, pater, quo eſſe animo debeam, qui, cum mihi ipſi procul dubio deſit, aliis ſubvenire compellar. Victus inſtan-

tia Michaëlis Boldu, viginti aureos a me repetentis, debitum perſolvi, mutuata aliunde pecunia. Sed hæc calamo proſequi non libet: Deo & tibi me commendo. Si quippiam iſtic boni confeceris, me, obſecro, redde certiorem, neque tot implíceris multorum ex tuis conſilio, negociis, ut inde non valeas extricari. Lege litteras Franciſco & Michaëli cariſſimis meis conſcriptas, & quæ hic brevitatis ſtudio prætermiſi, ibidem reperies. Vale, pater merito obſervande. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani nono cal. Maias MCCCCLXXVI.

EPISTOLA XLIII.
D. Jacobo abbati ſancti Felicis.

Commendat ei latores præſentium.

Anno 1476. VEnientes ad te tres fratres noſtros una cum reverendo patre noſtro abbate, non ſum paſſus abſque meis litteris proficiſci, ut ipſæ ſint mei vicariæ, quoniam ego ad te venire minime poſſum. Quam ſim memor tui ſine intermiſſione, & quantum me tibi debere palam prædicem, harum latores Franciſcus, Laurentius & Michael de Abbatia monachi & fratres noſtri cariſſimi ſunt optimi teſtes. Quid de tua ſingulari in nos caritate, humanitate, jugiter ac pleno referam ore; quanta de Florentiæ civitatis amplitudine ac dignitate commemorem, ex ipſis potes facillime cognoſcere; quos tibi plurimum commendo, quamquam minime indigeant noſtra commendatione, precorque ut quantum brevitas temporis, quo apud vos futuri ſunt, patienter oſtendas eis digniora, ac venuſtiora urbis loca, ut intelligant me de Florentia vera retuliſſe. Plura ſcribere parantem intercipit negociorum multitudo, quibus premor acrius ſolito. Vale, pater obſervande, atque ſicut ego tui, eſto mei haud immemor. Abbati S. Jucundæ me, obſecro, commendes, ceteriſque patribus atque amicis noſtris. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Muriani VI. calendas Maias MCCCCLXXVI.

EPISTOLA XLIV.
Petro Donato abbati.

De Homobono, de ſilva excidenda, & de venia Antonio concedenda.

Anno 1476 CUpientes ſcire an adhuc Ravennam applicueris, timemus valde & tibi, & iis qui tecum ſunt, ne quid forte adverſi (quod abſit) navigantibus acciderit. Tanta enim vis ventorum pluviarumque, ex quo profectus es a nobis, fuit, ut hyemem rediiſſe putaverimus, euro præſertim nothoque præter modum ſævientibus. Ceterum quando ipſi vobis procelloſum mare ſulcantibus alias præbere non valemus auxilium, orationum noſtrarum flatu (quod unum nobis reliquum eſt) ad naviculæ ſtamus gubernacula, vela intendimus, ac ſupinis ad Deum manibus ſubremigantes, ſecundos ventos ac placidum mare ſine intermiſſione precamur. Dirigat Dominus navigationem veſtram, portumque vobis ſalutis indulgeat. Quo die hinc diſceſſiſti venit ad nos veſperi viſendi tui gratia Homobonus ſororis tuæ conjux, ſcire volens, an ducales litteræ, quas tuo nomine conſcribi fecerat, tibi placuiſſent. Monuit inſuper, ut cum ad te ſcriberem, ſignificarem tibi frumenti pretium augeri quotidie, pluriſque in dies vendi, ac propterea ſuadere, ut differas vendere quod reſiduum habes Ravennæ, ut majus inde emolumentum capias. Decrevimus mittere Lemmum ad excidenda e ſilvis ligna in uſus noſtros fratrem Antonium converſum, ut una cum Johanne famulo monaſterii ibidem commorante hoc oneris ſubeat. Quod ſe facturum non ſolum obedienter, verum etiam promte & alacriter, reſpondit. Hoc autem ſaniori (ut putamus) conſilio ſtatuimus, ut impenſæ parceremus. Tantummodo exciſa gratis ligna, noſtro ſumtu poſtmodum curru ad littus convehentur. Ex quo in navim mercede conductam deportata, ubi primum ad nos applicuerint, partem monaſterio neceſſariam accipiemus, quod autem reliquum fuerit, vendendum curabimus, ut hujuſmodi pretio mercedem vectoribus debitam perſolvamus. Quis fuerit hujus noſtri conſilii eventus, a nobis ſuo tempore certior fies. Idem autem frater Antonius me inſtantius oravit, ut abs te ſuo nomine veniam peterem, eo quod proficiſcenti a nobis, de induſtria tibi dare dexteram noluerit, tuoſque conſpectus conſulto vitaverit. Feciſſe vero hoc idcirco aſſerit, quod ſe abs te contemni, atque parvi fieri arbitratus ſit, atque hac de cauſa ſubiratus in ultionem ſuam te abeuntem etiam intueri recuſavit. Et quoniam id indignatione commotus fecit, in ſe reverſus pacificatuſque tecum abſente licet, ex corde doluit, uti manifeſtis certe indiciis comperi. Petenti veniam, more tuo benignus ignoſce, eique ac nobis pariter omnibus filiis tuis benedic, cui nos etiam atque etiam commendamus. Saluta, obſecro, verbis meis quotquot ex noſtris apud te ſunt. Vale. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Muriani tertio calendas Maias, anno milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo ſexto.

Digitized by Google

EPISTOLA XLIV.
Eidem Petro Donato abbati.

De uno commiſſo & uno converſo.

Anno 1476. POſtquam redierunt ad nos, qui commeatum ad te detulerunt; quis fuerit reliquæ navigationis tuæ curſus; & utrum Ravennam appuleris, incertum habemus, niſi quod continuata apud nos cœli intemperies, non bene de vobis cogitare permittit. De hoc utique cupimus fieri certiores, veſtræ ſalutis non ſecus ac noſtræ ſtudioſiſſimi. Hodie hinc diſceſſerunt Lemmum profecturi, cum quibus miſimus fratrem Antonium converſum ad excidenda (ut juſſiſti) ligna in uſus noſtros: ne hic illa carius emere cogeremur. Si ita patiens in ſervanda cum ejus loci incolis caritate fuerit, ſicut in opere & labore futurus ſperatur, haud parum nobis emolumentum contulerit. Ubi res ad votum ſucceſſerit, fies certior de omnibus. Navicula noſtra hucuſque, gubernante Domino, pacatum & tranquillum ſulcat mare, neque adverſa vi tempeſtatum concutitur. Et quia complures in ea remiges, auferentibus vobis illos, defecerant; duos heri miſit nobis Dominus, vere pius, vere miſericors. Alterum mane, veſperi alterum admiſimus: promptos quidem & alacres atque ad omne opus bonum paratos. Horum prior Verona oriundus, tres & viginti annos natus, quoniam litteras minime noverat; in converſum recipi poſtulabat. Ceterum memor mandati tui, quo mihi, ne converſorum habitu quempiam induerem, ante profeſſionem tuam aperte juſſiſti, in commiſſum illum de conſenſu fratrum noſtrorum admittendum ſtatui. Hujus rei poſtmodum a me admonitus, cum primo ſe minime curare teſtaretur, converſuſne an commiſſus futurus eſſet, intulit poſtea ſe audiviſſe a quodam converſo, gradum ſuum majoris eſſe meriti, quam commiſſorum, eo quod ipſi profeſſionem facerent, quod commiſſis nequaquam liceret. Ægre tuli malignam ſuggeſtionem, & tam cito ſimpliciſſimum juvenis animum vipereo afflatum veneno condolens, decantato nonæ officio, converſos in unum convocatos præſentibus monachis admonendos curavi, juſſiſſe te mihi, ut eos qui monaſtico ordini non viderentur idonei, in commiſſos admitterem. Hoc autem longiore illis ſermone innotui, arte utendum ratus, ne ſimplici admonitione commoti (quod maxime verebar fore) ſcandalizarentur. Verum ita omnes pacati diſceſſere, ut non modo quiſpiam illorum reniti aut obloqui, ſed ne hiſcere quidem auſus ſit. Viſus ſum illis fortaſſe rationabilia afferre, aſſerens te non ut converſorum ordinem contemneres, id inſtituiſſe, verum potius ut hanc noſtram novam congregationem, ſicut in reliquis, ita quoque & in hoc, aliis religioſorum ordinibus conformares, ac conſimilem redderes, qui commiſſorum utuntur miniſterio. Alter vero ex provincia Liguriæ proxima ſex & viginti annos natus, litteris videtur haud mediocriter imbutus, atque in componendis epiſtolis (ut ex eo didici) non imperitus. Sunt autem ſtatura proceri ambo: ita ut veſtiario ingens damnum minetur, niſi, quod ſperandum eſt, quod qui vocavit eos, indumenta quoque neceſſaria providebit. Ora, pater, ut confirmet illos Deus in propoſito ſancto, eiſque perſeverandi conſtantiam largiatur. Quod ſicut confido futurum eſſe, erunt vaſa haud inutilia in domo Domini.

Frater Andreas monachus moleſte tulit non eſſe inventam quam tibi tradidit ſcedulam ſuam, neque illa amiſſa quicquam ſibi in exigenda pecunia relictum ſpei exiſtimat. Et quoniam te iturum Florentiam novit, cupitque tuo patrocinio apud patrem Generalem breviarium ſuum & alia quæ ſibi ablata queritur, redimere, obſecravit me plurimum, ut ſe tibi commendarem. Secutus namque eſt & ipſe te Florentiam ad hoc expediendum negocium, uſurus tua, ſi placuerit, interceſſione & favore. Adſis ei velim, pro ut poteris, ne amiſſæ, ut arbitratur, pecuniæ, in te culpam retorqueat.

Accepi his diebus litteras a priore Angelorum Florentiæ ad te miſſas, quibus petit exemplar bullæ unionis ad ſe deſtinari. Reſcribam itaque illi tuo nomine, ac petitioni ejus pro te ſatisfaciam. Vale, pater merito honorande, & aſſumptam pro ordinis reparatione provinciam præſenti animo exequere. Ex monaſterio S. Michaëlis Murlani IV. nonas Maias. M. CCCCLXXVI.

EPISTOLA XLVI.
Eidem Petro Donato.

Tranſitus omnes ex Iſtria & Dalmatia cuſtodiri ad vitandam peſtilentiam.

MIſi ad te hodie ſummo mane litteras, ſcriptas tamen nudius quartus. Anno 1476. Quia vero modo per fratres meos cariſſimos Franciſcum & Michaëlem factus ſum certior Ravennam vos VI. nonas Maii incolumes applicuiſſe; rurſum quoque hodie ad te ſcribere non piget, ut quid circa nos agatur intelligas. Paſſim vulgatur, non permiſſurum illuſtriſſimum dominium ad ſolitas Aſcenſionis nundinas quempiam ex Iſtria ac Dalmatia venire, ne morbo civitas inficiatur. Itaque neceſſe erit nobis mittere aliquem ex noſtris Lemmum, ut inde facilius ad loca Dalmatiæ ſe transferat ad emendum pannum, quam raſiam appellant: alias neque veſtire novitios, neque ad profeſſionem

quempiam admittere poterimus. Maxima ac diligens ad portum Venetiarum adhibetur cuſtodia, ne quiſquam ex Juſtinopoli, aliiſque peſtilentibus locis ingrediatur, nec aliquis niſi juratus intrare permittitur. Conflatum æs alienum diſſolvo in dies, inſtantibus ad improbitatem uſque creditoribus. Compluribus ex noſtris deſunt mattæ, pulvinaria, linteamina, aliaque cellulæ neceſſaria, cum nihil præter parietes in evacuatis cellulis relictum ſit, ut venientibus novitiis non indumenta modo, verum ſupellex coemenda ſit nobis. Adhuc ne aurum quidem exigere potuimus, jam exhauſto fere marſupio. Nam ex totius pecuniæ ſumma abs te mihi credita, vix dimidia relicta eſt. Tonſori vetus debitum poſcenti, quatuor obtuli aureos, nec voluit accipere, aſſerens ſe ante aſcenſionem decem aureos a me exacturum fuiſſe, deprecatuſque eſt enixius, ut dilationis ſuæ haberem rationem. Oro itaque Dominum, ut mittat nobis auxilium de ſancto: neque ipſe differas cum tibi facultas aderit ſuccurere nobis, prout coram pollicitus es. Franciſcum & Michaëlem fratres meos dilectiſſimos hoc mane unis litteris affatus ſum. Quare ſi eorum litteris, quæ mihi modo redditæ ſunt, non reſpondeo impræſentiarum, cauſentur imminentia ſolito crebrius negocia, quibus a ſcribendo etiam nolens avellor. Eis tamen, tibique ac reliquis congratulor, quod poſt longam, periculoſamque navigationem, in portum deducti eſtis incolumes. Vale, pater mihi merito obſervande. Ex monaſterio S. Michaëlis nonis Maii MCCCCLXXVI.

EPISTOLA XLVII.
Eidem Petro Donato.

De rebus ſuæ religionis.

Anno1476.

RElictus hodie ſolus domi, egreſſis ſpatiatum reliquis omnibus præter aliquot converſos, ſcribere ad te aggreſſus ſum: quod ſcribendi munus tecum maxime libenter uſurpo, ut intelligas diſtractum abs te corpore filium præſentiorem animo eſſe, pater. Nudius tertius binas ad te naviculæ cujuſdam vectori litteras dedi, quibus complura, quæ acciderunt poſt profectionem tuam ſignificavi tibi. Eadem modo repetenda non duxi, brevitatis ſtudio: preſertim cum & aliis pluribus reſpondendum ſit: ita ut de manibus numquam fere calamus decidat. Venit heri ad nos Paulus fratris Andreæ converſi noſtri nepos, ac D. Samuelis germanus, cupiens alicubi locare operam ſuam, atque in famulum a nobis admitti. Eum tibi, ac venerabili patri abbati Claſſenſi plurimum commendo, cum meo, tum vero in primis patrui ſui nomine. Credo parva ipſum conductum iri mercede. Heſ-

A terna die peregimus ſolemnitatem S. Michaëlis ſatis convenienter pro monachorum numero, decantavitque frater Jacobus evangelium. Multis undique curis fatigor; ſed nulla eſt mihi gravior, quam pecuniæ defectus, pleriſque poſcentibus unde accipere non poſſunt. Lapicidas petricidas voco, non quia petras, ſed Petrum cædunt. Eorum occurſus de induſtria devito. Numquam enim mihi obviam fiunt, quin malleo, & ſcalpro linguæ ſuæ me feriant. Succurre itaque mihi, cui omnis hæc ſarcina incumbit. Avarum me nonnulli appellant, qui par- B citatem exhorrui, amavi liberalitatem. Dum hæc ſcribo, factus ſum certior perlatum hodie illuſtriſſimo dominio nuncium, reverendiſſimum D. Cardinalem Roverellam vita deceſſiſſe. Ejus ſane mortem acerbiſſime tuli, tum quia inter ceteros principes eccleſiaſticos morum gravitate, & ſanctimonia pollebat, tum quia abbatia noſtri Ordinis ipſi commendata, quando amplius recuperanda ſit, nullam ſpem relictam video. Frumenti minor in dies caritas eſt: itaque vende quod habes, ſi videtur, ne dilatum viliori C vendere pretio cogaris. Vale, pater merito obſervande, cum abbate Claſſis ſeniori venerabili, quibus me ac monaſterium enixius commendo. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani, ſeptimo idus Maii anno milleſimo CCCCLXXVI.

EPISTOLA XLVIII.
Eidem Petro Donato.

De lite abbatis Carcerum.

Anno1476.

VEnit hodie ad nos Philippus Tronus illuſtriſſimi olim Principis filius, & cum D eo ſimul Nicolaus Quirinus, qui, dum de Claſſenſi cœnobio, & unione noſtra verba faceremus, intulit ſe nocte proxime elapſa veniſſe Patavio, interfuiſſeque nudius tertius liti inter clerum & reverendiſſimum D. abbatem Carcerum actæ: tandemque eodem die latam fuiſſe ſententiam in favorem patris noſtri abbatis. Quamobrem lætatus ſum vehementiſſime, ſperans hanc rem nobis quoque haud parum profuturam. Congratulabor eidem per litteras die craſtina, cum- E que ad monaſterium venerit, commendabo ei templi ſtructuram, noſtramque paupertatem. Deus autem noſter faciat eum placabilem. Vale, pater obſervande. Ex. S. Michaële Muriani die duodecimo Maii anno MCCCCLXXVI.

EPISTOLA XLIX.
Eidem Petro Donato abbati.

De perficiendo templo, & de novitiis recipiendis & expulſis, de prætore Cerviæ & aliis.

An. c1476. ET lætatum te litteris meis, & contriſtatum ſcribis. Id quidem, quod experientia magiſtra didici, quam grave ſit onus adminiſtrationis. Hoc autem quoniam levare me, prout cupis, premente ſarcina nequeas. Utrumque ſane patienter fero. Primum quidem quia ſcriptum eſt: *In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras.* Alterum B vero, quia præter optimam, de qua mihi numquam dubium fuit, voluntatem tuam erga nos, re quoque ipſa incipis opitulari nobis. Itaque gratias ago pietati tuæ de vino & pecunia ad nos miſſa. Qua profecto accepta, viſus ſum vires reſumere, & veluti ægrotantes graviter ſolent infuſo liquore reſpirare. Perge modo, ut cœpiſti, opem ferre indigentibus, neque arbitreris quinquaginta tantum aureos ſatis nobis fuiſſe, quando pluſquam dimidium eorum hoc ſolum triduo, ex quo illos accepi, expenſum ſit. Conſidera, quæſo, minutius atque C accuratius ſumtus noſtros. Quadraginta & octo hic ſumus, fratres viginti ſeptem, laici viginti & unus, qui ſi gratis operarentur, ac ſine mercede, multum nihilominus æris in cibos victui neceſſarios requirerent. Quanto magis nobis impoſitum onus putas, cum omnes locaverint operam ſuam, pretiumque ſinguli pene tertio, aut quarto quoque die expoſcant? Verum quam libentiſſime hæc omnia patiar, ut abſolutionem templi merear intueri, quod ſpero fore ejuſmodi, ut venuſtate ac decore paucis cedat. Probas deſiderium meum in admittendis novitiis, ſed ut circumſpectior D ſim, ac ne quemlibet inconſiderate recipiam mones. Ego quidem, ut ſcias, ingreſſu novorum Chriſti militum delector, verum nequaquam admitto aliquem inconſultis prius fratribus noſtris. Nam ſi unumquemque eorum, qui poſt tuum diſceſſum advenerunt, in cœtum noſtrum accepiſſem, non potuiſſet eos monaſterium capere. Recipiuntur novitii non quidem probati, ſed probandi. Probate, inquit, ſpiritus ſi ex Deo ſunt. Quare ſi poſt probationem aut diſcedunt ſponte, aut inviti ejiciuntur, non hoc noſtræ, ſed illorum culpæ eſt tribuendum. Neque mirum ſi pauci ex multis perſeverent. Audi evangelium: *Multi ſunt vocati, pauci vero electi.* De iis vero novitiis, qui habitum jam religionis induerant, neque nobiſcum manere voluerunt, ſcripſi plenius ad te ante paucos dies. Litteras, arbitror, redditas tibi fuiſſe. Nam, ut compendio ac ſummatim dicam, Mau- A rus novitius requiſitis prius indumentis ſuis, dum exueretur deprehenſus in furto, dimiſſus eſt a nobis. Qui antequam hinc proficiſceretur, accerſitum me monuit, ut inſidias Romualdi novitii devitarem, ſiquidem ipſe & furti conſcius, & auctor extitiſſet, molirique graviora atque excogitare, & niſi dimitteretur, haud mediocre monaſterio damnum illaturum. Ipſum itaque quamprimum exui, ac dimiſi, id omnibus fratribus noſtris comprobantibus. Poſtero die, Corporis ſcilicet Chriſti ſolemnitate, celebrantibus nobis ex more miſſarum ſolemnia, animadverſum eſt a quodam motum fuiſſe Euchariſtiæ tabernaculum. Peracta celebratione in chorum reverſi, deprehendimus pyxidem argenteam, in qua Domini corpus erat reconditum, furto ablatam, duoque ſudaria acu picta deeſſe. Hoc fecerunt clerici iſti. Quod certe adoleſcentium genus ita abhorreo, quod ſi mille huc accederent, admitterem ſane neminem. Nudius tertius habitum commiſſorum novitio cuidam Bergomenſi tradidi, qui hucuſque ita ſe habuit, ut de ejus perſeverantia obedientiaque nullus dubitet. Si venerint alii, non ante a me certior fies, niſi poſtquam indumenta religionis ſuſceperint. Prætoris Cerviæ improbitatem, conatuſque temerarios ægerrime tuli. Caveat manum Domini, ne noviſſime tum demum pœniteat, ubi contra ſe Deum ſenſerit iratum. Tu tamen, ut facis, humanitatem omnibus prætendas, & vince, ſi potes, in bono malum. De Lemmo quid actum ſit noviſſimis meis reverendo patri abbati Claſſis conſcriptis apertius intellexiſti. Non ſunt omnia repetenda, neque enim vacat: quod & ſtilus ipſe minus accuratus indicat, raptim ſcribente me quidquid in buccam venerit. Emi aureis novem ratem tabularum ad ſtructuram parietum templi, fornices que columnarum erigendos neceſſariam. Ex ea ducentas tabulas cras aut poſtridie mittam ad te. Nunc per harum bajulum litterarum quinterniones quatuor papyri vobis deſtino, Neſcio an votis tuis ſatisfacient. Farinam in craſtinum emere cogimur, quater ſiquidem hebdomada tranſacta panem confecimus. Mitte, quæſo, frumentum quanto citius poteris, neque nobis ſuffragari deſiſtas. Onus certe tam grave ferimus, quantum profecto ipſe ullo umquam tempore tuliſti. Miſerere itaque cooperantibus tecum, atque collaborantibus. Quæ tibi modo ſcribo ex litteris reverendi patris abbatis E Claſſis cognoſces. Vale. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Muriani ſeptimo calendas Julii MCCCCLXXVI.

EPISTOLA L.
Petro Donato abbati.

De morte cardinalis benefactoris & ſuffragiis pro eo Deo oblatis.

Anno 1476.

A HEri veſperi litteras tuas accepi, quibus primum quidem mihi ſignificas perſeverantiam tuam atque inſtantiam in negotiis pro Claſſenſis monaſterii recuperatione ſuſceptis. Ceterum cum dura omnia graviaque longo uſu ac temporis diuturnitate B mollia reddantur & levia; pondus hoc quo haud mediocriter premi videris, fiet, ut ſpero, facilius in dies. Habes adjutorem in tribulationibus Dominum, qui opportuno tempore omnibus præſto eſt, quo deſerente fatigari nos neceſſe eſt, cujus præſentia recreamur, ſolidamur, ac fortes efficimur. Spes modo adſit firma in eum, fideſque non mortua, numquam deſiſtet in ſe confidentibus opitulari. Multam debeo pecuniam, æs alienum contraxi multum, & ſolvendo non ſum. Propinquos adeam & amicos? ſed ubi de pecunia agitur, neceſſitudo omnis ac benevolentia intercidit. Quid ergo? deſperemne ac baratro cogitationum C abſorbeam? minime. Sed quid? *Memoratus ſum miſericordiæ tuæ, Domine, & cooperationis tuæ, quæ a ſæculo eſt: quoniam eruis ſuſtinentes te, & liberas eos de manu anguſtiæ.* Quorſum hæc? Numquid non ſentis, pater, factam ſuper te manum Domini mitem, benignam, piam? Suſtulit de hoc ſæculo cardinalem (*a*) ſenio & ægritudine confectum, atque ad immortalitatem tranſtulit, tibique illius migratione laboranti ſuccurrit. Hæc ſane mutatio dexteræ excelſi, qui & eliſos novit erigere, & pauperes divites facere. Itaque congratulor tibi de hoc tuo, immo noſtro tam felici ſucceſſu, quo nimirum D ſperamus fore, ut hæc noſtra religio propediem erectura ſit caput, te quidem plantante atque irrigante, Domino autem incrementum dante. Commendas nobis defuncti animam, ſingulisque ut debitum perſolvamus imponis. Prævenimus commendationem tuam, pater, ac uberiore menſura, quam ipſe litteris ſignificas, debitum perſolvimus. Nuntiato ſiquidem nobis felici deceſſu reverendiſſimi domini, ſequenti die, ultima videlicet Julii, miſſam pro defuncto decantavimus., ſolemneſque celebravimus E exequias, me quidem ſacerdotalibus induto, ceteris vero accenſas manibus candelas tenentibus. Poſtea omnibus in capitulum convocatis ſacerdotibus, ut triginta miſſas, quas vocant S. Gregorii, ſine intermiſſione celebrarent, injunxi. Reliquis vero tam novitiis quam profeſſis, ut per octo dies veſperas mortuorum accuratius dicerent, converſis quoque ut orationem Dominicam angelicamque centies devote repeterent. Quod omnes grato animo accepere, non ignorantes quantula retributione quam maximum beneficium compenſarent. Multæ ſunt huc nos adeuntium congratulationes, aſſeverantque haud vulgari ſignificatione & oris & vultus, manna nobis e cœlo indeficiens fluxiſſe. Venuſtas fabricæ plures ſolito ad ſe intuendam allicit in dies, quæ profecto ab omnibus commendatur, cum ſingulari ingenii tui virtutumque atteſtatione. Noviſſime adierunt nos ambo trapeſitæ noſtri, Garſonus ſcilicet & Andreas, blandeque me allocuti, congratulati ſunt de jugo ſervitutis excuſſo a nobis. Eis velim, quantam modo potes, pecuniam mittas, ne noſtris ſuccurrere neceſſitatibus graventur. Hujuſmodi ſiquidem promiſſionibus bono animo illos eſſe jubeo, cum ab eis aliquid peto. Nudius tertius admiſimus ad profeſſionem fratrem Andream Bergomenſem, ubi complures interfuerunt laici, quos omnes ad convivium partim noſtris, partim alienis ſumtibus laute ſatis accepimus. Multa Lemmus nobis negocia præbet, de quo quid acciderit D. Nicolaus latius ſignificabit tibi. Homobonus Griti litteras, quas petiſti, impetrare conabitur, ſtudebitque illas ad oratorem quamprimum mittere. Commendamus nos omnes tibi, pater humaniſſime, quem Dominus ſervare dignetur incolumem. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani VI. idus Auguſti MCCCCLXXVI.

EPISTOLA LI.
Eidem Petro Donato abbati.

De cædendis lignis ad tectum eccleſiæ.

Anno 1476.

MOretus lapicida cupidiſſimus perficiendæ fabricæ, quam incœpit, ſæpius mecum & valde inſtitit, & hoc præcipue defuncto cardinali, ut monerem te per litteras, exigere modo tempus, ut ligna ad tectum eccleſiæ conficiendum, præparentur in ſequentem annum, ne forte ex recentioribus lignis contignatione facta, proceſſu temporis tectum dehiſcat, quod ante omnia cavendum eſt. Itaque, ſi jubes, capiemus conſilium providendi huic negotio, prout melius viſum fuerit. Nec eſt quod cauſeris defectum pecuniæ, quando locupletior ſolito effectus ſis, atque abundes undique divitiis. Quamprimum ergo nobis reſcribe quid ſentias, ne mora diuturnior impedi-

(*a*) Hic cardinalis fuit Philippus Galandrinus Sergianenſis Nicolai papæ V. ex matre frater, epiſcopus Bononienſis, presbyter cardinalis tituli ſanctæ Suſannæ primum, deinde ſanctæ Rufinæ epiſcopus Portuenſis, qui reſignata ſub penſione annua abbatia Claſſenſi, Bagnaiæ Viterbienſis diœceſis obiit anno ætatis ſuæ 73. Chriſti 1476. nono calendas Auguſti.

mentum afferat. Plura ad te ſcribere animus fuerat, ſed temporis anguſtia id minime patitur. Si profectus Florentiam fueris, antequam redeas ad nos, commenda me, quæſo, reverendiſſimo patri generali, ac reliquis patribus quorum me ſtudioſum eſſe non dubitas: erit enim mihi quam gratiſſimum. Teſtudines, quas Petrus Verutius petit, oro ut cures ad ipſum tranſmittendas. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani, pridie idus Auguſti MCCCCLXXVI.

EPISTOLA LII.
Eidem Petro abbati.

Gratias agit de miſſis centum aureis.

Anno 1476 REddidit mihi D. Victor litteras tuas, quibus paupertatem tuam mihi ſignificas, excuſaſque te non potuiſſe propterea aliquid ad nos pecuniæ tranſmittere. Ego ſane excuſationem tuam facile admitto, cum hac tamen exceptione, ſi fidem ſervaveris in tuo ad nos reditu, quo polliceris id tecum allaturum. Gratum habui, quod centum aureos Garſonibus miſeris: quorum certe ſuffragium ſi defuiſſet nobis, defeciſſe quoque & nos oportuerat. Domno Victori, & domno Argenio, eorumque ſocio Johanni Antonio eam exhibeo humanitatem, quam & loci natura patitur, & eorum merita expoſcunt: accedente præcipue commendatione tua haud vulgari, quæ excitatum per ſe animum vehementius impulit. Si quid tamen minus illorum votis reſponderit, impoſſibilitatem noſtram cauſabitis, non voluntatem. Quid egerimus ad revocandam CCC. aureorum penſionem a Lunenſi epiſcopo ſubdole impetratam, omnia tibi jam nota eſſe arbitror. Quis fuerit hujuſce rei eventus, qui bonus ſperatur, ſi priores vobis intellexerimus, reddemus vos quamprimum certiores. Commendo me ipſum tibi, ac univerſam hanc noſtram immo tuam familiam, cui ſicut facis, opem ferre non deſinas. Vale. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Muriani VII. idus Septembris MCCCCLXXVI.

EPISTOLA LIII.
Eidem Petro abbati.

Conqueritur de amiſſa antiquæ ſolitudinis quiete.

Anno 1476 SIc diſtrahor variis occupationibus, ita multis undique curis premor, ut vix arripiendi calamum mihi poteſtas fiat, ne dum ſcribendi ad te pluribus. Cum enim me in cellulam hujuſce rei gratia recipio, vix me compoſui ad ſcribendum, quod centies moleſta ad oſtium pulſatione interpellor. Subit animum plerumque prioris vitæ meæ converſatio, quietis & tranquillitatis plena, triſtiſque ac mœrens recolo ex pacatiſſimo ſolitudinis portu, in infeſtiſſimum curarum pelagum fuiſſe demerſum. Non diebus, non noctibus mihi ocium relinquit, quo ipſi mihi vacare, aut certe mecum eſſe valeam. Nunc adminiſtratio rei familiaris, curaque dilectiſſimorum fratrum meorum incumbit: inde permagnifici templi immoderati ſumtus premunt. Huc accedit ægrotantium multitudo, quibus die noctuque aſſiſtere, atque inſervire oportet. Quamobrem ſi tibi aut rarius compendioſiuſque, aut ſolito confuſius ſcribo, ne admireris. Veniunt ad te monachi tui, neſcio an rectius noſtri dixerim, qui coram referent, quæ calamo exarare non valui. Ipſos, quæſo, libenter audias, immo exaudias velim. Hoc enim præter cetera ab eis petii, ut tecum inſtarent, ne ad nos ſine pecunia redeas. Adventus tuus utcumque nobis erit gratiſſimus, ſed longe ſane futurus eſt gratior, ſi tecum tuleris, unde multorum obſtruantur ora. Digni ſunt operarii mercede ſua, neque facile invenies, qui labores ferre immoderatos velit, ſi laborum ſubtraxeris præmia. Intelligis quæ dico. Voluntatem certe adeſſe tibi non dubito, tribuat autem ipſe quoque Dominus facultatem. Nihil adhuc a curia de Claſſenſi negocio nunciatur, de quo, licet omnes bene ſperare videantur, cupio tamen fieri certior, quo fine res clauſa ſit, ut gaudium noſtrum ſit plenum. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani XVII. kal. Octobris, MCCCCLXXVI.

EPISTOLA LIV.
Jacobo monacho.

Orat ut citius ex morbo convaleſcat.

EX litteris D. Victoris ad patrem noſtrum accepi te febre correptum Ravennam rediiſſe, ægrumque jacere. Quod ſane graviter tuli. Nam & te proxime huc affuturum ſperabam incolumem, excipereque redeuntem parabam; cum ecce nunciaris mala interceptus valetudine iſtic detineri. Anno 1476 Lætor quidem te ad noſtros divertiſſe, ubi qui infirmitatis tuæ curam habituri ſint, nequaquam deerunt. Vereor tamen, ne ob loci anguſtiam, tum cœli intemperiem, aliquid patiaris incommodi, minuſque celeriter convaleſcas. Itaque conſulo, ut ubi primum melius habueris, naviges ad nos. Hic & medicos peritiores, & ad curationem tuam neceſſaria omnia copioſius invenies. Circumdabit præterea lectulum tuum miniſtrantium corona, neque aſſidentium deſiderabis officia. Ceterum Domini clementiam imploro, precorque ut tam cito ex mala confirmeris valetudine, prioreſque omnino recipias vires, ut neque hic, neque alibi medicorum opera indigeas. Nos in ſummo haud medio-

Digitized by Google

cri te deſiderio expectamus. Accelera, quæſo, ſine tuo periculo atque incommodo reditum tuum. Litteris tuis, quas & ex Monte-Crucum, & ex monaſterio Carcerum, & ex Ravenna poſt tuam profectionem accepi, modo reſpondendum non fuit. Conſulere ſiquidem utrique noſtrum volui. Ego namque compluribus aliis (ut noſti) intentus, prolixiorem libenter orationem devito. Te quoque non dubito ob febris moleſtiam compendioſiore epiſtola magis contentum fore. Reverendo patri noſtro abbati Claſſenſi me plurimum commendes velim, reliquoſque omnes meo nomine ſalvere jubeas, in primiſque Johannem Antonium hoſpitem noſtrum amicumque communem. Quos omnes opto bene valere. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani, duodecimo calendas Novembris, anno milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo ſexto.

EPISTOLA LV.
D. Jacobo monacho.

Deterret eum ab itinere.

Anno 1476. SCripſi ad te, venerande frater, per converſum noſtrum fratrem Antonium, mirorque cum a patre noſtro litteras acceperim, abs te, qui ſcribendi ſtudioſiſſimus es, minime accepiſſe. Expectabam te omnino his elapſis diebus, juxta pollicitationem tuam: hoc enim litteræ tuæ, quas D. Sebaſtianus mihi reddidit, continebant, ſed, ut ex patre noſtro abbate Claſſis didici, iſtic detineris, in Ravegnanam cum reverendo patre noſtro profecturus. Hoc iter neque tibi neque patri noſtro arripiendum conſulo. Imminet enim frigus & tempeſtates, quæ hoc præcipue tempore ſævire conſueverunt. Es adhuc recens ex valetudine, & cum ſit recidiva pejor radice, ſatis manifeſtum ſubires periculum. Habes corpus gracile, ac propterea ventis & algoribus minime exponendum. Redi ad ſtationem tuam, frater, ubi valeas tutius hiemare, membraque febri debilitata reficias. Ego quidem dexteram videor amiſiſſe tua abſentia, nec quidquam mihi moleſtius eſt tui deſiderio, quem profecto mei dimidium duco. Redi igitur, & cito redi: cum a ceteris omnibus, qui te diligunt, tum vero a me in primis ſummo ſtudio excipiendus atque amplectendus. Vale, & me, ſicut ſoles, ama. Ex monaſterio ſancti Michaëlis, pridie nonas Novembris, anno milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo ſexto.

EPISTOLA LVI.
eidem Jacobo monacho.

Dolet eum proficiſci Ravennam.

MOdo litteras tuas accepi, quæ profecto mœrore me repleverunt, ob tuam in Ravennam profectionem. Omnia in melius vertat Dominus, & avertat quod mihi divinat animus. A domno Luca xx. & unam libras accepi, reliquas x. ad dies paucos accepturus. D. quoque Sebaſtianus pecuniam mihi reddidit abs te mutuo acceptam. Ora pro nobis, ac præcipue pro fratre Jacobo, qui te adire una cum fratre Johanne de Lemmo volebat, niſi ipſe diſſuaſiſſem. Videtur affici deſiderio aliquo migrandi, hanc noſtram ſolitudinem haud facile patiens. Nihil tamen de hoc ei ſcribas, ne mihi ſuccenſeat. Vale. Ex S. Michaële nonis Novembris MCCCCLXXVI. Anno 1476

EPISTOLA LVII.
Petro Donato abbati.

Scribit ei de pluribus præſertim de Turcarum excurſione.

DOmnus Nicolaus de Malerbis profectus hodie Venetias litteras tuas a Thoma de Martellinis acceptas mihi retulit, profectionem tuam in Ravegnanam proxime futuram nuntiantes. Anno 1477 Sit Deus tecum in omnibus, ducemque ſe exhibeat itineris tui, ut eas, redeaſque prout optamus, incolumis. Idem vero Thomas nondum ad nos ſe contulit, ut ei tuo nomine aliquid humanitatis oſtenderemus. Si venerit, intelliget profecto, non fruſtra te illum nobis commendaſſe. Negotium penſionis jam accurate fideliterque etiam, te abſente, curat Homobonus tuus, ut interceſſionum mearum calcaribus minime indigeat. Faveat modo ex alto Dominus, & Pontificis animum erga nos molliat, ac placabilem reddat. Poma & fructus alios hujuſmodi, quos per fratrem Bartolomæum miſſurus es, haud ingrato ſuſcipiemus animo. Sed magis mihi (ut ſcias) morem geſſiſſes, ſi abſque tuo incommodo D. Jacobum ad nos remiſiſſes, cujus adventus haud parum certe nobis contuliſſet. Fiat tamen voluntas tua, cui me æquum eſt ſemper parere & ſubjici. Ego ſane quomodo potero, onus mihi impoſitum feram. Terruit nos hodie nuncius, cujus relatione audivimus Turcos aliquos populabundos Parentium uſque excurriſſe, cunctaque ferro & igne vaſtaſſe; atque inter cetera monaſterium quoddam cum fratribus ibidem commorantibus ſuccendiſſe. Avertat Dominus, ne in hanc decipulam Lemmus noſter inciderit. Hoc tamen pro comperto adhuc non habetur,

Digitized by Google

habetur. Tu quoque tantiſper, dum certum intelligas, ſuſpenſam tene ſententiam. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani VII. idus Novembris MCCCCLXXVI.

EPISTOLA LVIII.
D. Jacobo monacho.

Hortatur ut cito redeat ad monaſterium.

Anno 1476. Litteris me ſæpius viſitas. Sed neſcio qua ratione tui deſiderium magis illæ accendunt, quam extinguant. Utinam hinc mihi abvolare liceret, te ſane quamprimum huc in cincino capitis adducerem: quod prophetæ illi legitur contigiſſe. Tempus peregre proficiſcendi, & tempus quieſcendi. Quid erras tota hyeme, & huc atque illuc incertus vagaris? Piſces etiam ob frigus ſe in valles recipiunt, aviculæ nido ſe continent, feræ quoque petunt latebras; & tu a tuo longe abes monaſterio? Revertere, revertere, ut intueamur te, neque tuo nos optato conſpectu fraudes, quos noſti quanto te etiam abſentem proſequamur affectu. Urget Angelus, ne tecum diutius loquar. Sed paucis indiget qui obtemperare paratus eſt. Vale frater, & inde diſcedens, ſolus minime venies: ſed ſpoliabis Ægyptum, ut onuſtus in Hieruſalem revertaris. Iterum vale. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani VI. idus Decembris, MCCCCLXXVI.

EPISTOLA LIX.
Eidem D. Jacobo.

Ne quid ſiniſtrum de ipſo ſuſpicetur.

Anno 1477 Lætitiam ingentem ex litteris patris noſtri conceptam, ob victoriam cum Ceſenæ civibus partam, tua epiſtola deinceps lecta temperavit: immo certe (ut nihil tecum diſſimulem) ita perturbavit penitus; ut mœrori gaudium cederet, vehementerque ex tua de me falſa opinione confunderer, quam de rerum temporalium acquiſitione gauderem. Scribis enim, neſcio quid me ad te conſcripſiſſe; idque in tui ſugillationem dictum interpretaris. A qua profecto culpa, quam ſim alienus atque innocens, teſtis eſt ipſe Deus, teſtis conſcientia mea, teſtes (ut confido) ſunt ipſæ litteræ, quas ſcripſi. Eas, precor, iterum legas accuratius; invenies, ut ſpero, errorem ejuſmodi tibi potius adſcribendum, quam mihi. Quod ſi forte ita ſcripſi, ut in tuis refers, aut ipſe quamobrem ſcripſerim minime advertiſti, aut ego minus caute ſcribendo lapſus ſum. Mirari certe ſatis nequeo, te in eam ſuſpicionem veniſſe; ut exiſtimaveris litteras tuas mihi nauſeam, ut ais, peperiſſe. Quæ mihi ſemper ita fuerunt gratiſſimæ, ut nihil iis ad me gratius atque jucundius illa-

A tum ſit. Hoc noverunt univerſi fratres noſtri, quo vultu, quave animi ſignificatione ipſis præſentibus eas ſemper legerim. Precor autem te per caritatem, ut ipſam epiſtolam meam tecum deferas, ut an ita ſe res habeat, ſicut ſcripſiſti, ipſo intuitu certius comprobem. Interim hanc ex animo tuo curam abige, neque de Petro tuo ſiniſtrum quid ſuſpiceris, cujus, ſi tibi liceret intueri præcordia, nulla umquam in animo tuo talis de me cogitatio inſediſſet. Reditum tuum ſemper optavi; tum quia te diligo, obſervo & colo; tum quia neceſſarium te B huic monaſterio arbitror, ut fratres noſtri optimo tuo inſtituantur exemplo. Dominus te ſanum atque incolumem reducat ad nos; neque id ſolum, verum etiam ſpoliis onuſtum Claſſenſibus, ut inopiæ noſtræ aliquando ſubveniatur. Vale, & caritatem priſtinam erga me diligenter conſerva. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Muriani XIX. calendas Februarii MCCCCLXXVII.

EPISTOLA LX.
epiſcopo Bellunenſi.

C *Laudat ipſius pro ſolitaria vita amorem, optatque videre librum ab eo compoſitum.*

Anno 1477. Putabam te in hac nova cardinalis Veneti promotione huc eſſe venturum, coramque nos invicem viſuros ſperabam, verum poſt diligentem inquiſitionem didici te minime adveniſſe, veritum forte hyemis rigorem, ſolito licet minus vehementem, aut (quod magis credo) tua illa ſecretiori atque a pomparum ſtrepitu aliena ſolitudine delectatum. Nam, ut video, præter muneris tibi injuncti adminiſtrationem, qua diligentiſſime fungeris, ita tecum eſſe gaudes: ſic remotiore aliquo, ubi lectioni contemplationique ferventius inſiſtas, receſſu D delectaris, ut monachus potius quam epiſcopus videaris. Imitaris compreſbyterum tuum Hieronymum, qui licet ad ſummum cardinem, quæ ſupremæ proxima dignitas eſt, fuiſſet evectus, elongavit tamen fugiens, & manſit in ſolitudine. Ubi illius deguſtata dulcedine, urbem aiebat ſibi carcerem videri, ſolitudinem paradiſum. Neque tamen propterea minus nobis vixit quam ſibi, quando ita degens tot libros edidit, tot epiſtolas plurimis deſtinavit omni refertas elegantia & doctrina: ut non ſolum ſui temporis hominibus, verum etiam nobis, ac ceteris omnibus qui futuri ſunt poſthac, ejus ſolitudo exti- E tiſſe utilior ac fructuoſior comprobetur. Hujus te & vitam imitatum & ſtudia non dubito dictare aliquid, quod & tibi & proximis haud parum emolumenti allaturum ſit. Jam enim præter ſuaviſſimas epiſtolas, quarum frequentia privatum me, quamvis mea culpa, doleo, cudiſſe te opus mihi

confeſſus es. Hoc, precor, ſi edidiſti, me id vel legere permittas. Saltem aliquid reſcribas ad me, neque negligentiam imiteris meam. Quo enim major minori ceſſeris, eo certe majus tibi præmium humilitatis acquires. Heri veſperi venit ad me Bernardinus harum lator, aſſerens, ſe hinc hodie profecturum. Itaque non ſum paſſus illum ſine meis vel brevibus litteris venire ad te. Ipſum tibi plurimum commendo, ac in primis ejus præceptorem Ambroſium, virum ſane probum, qui te etiam ſummopere obſervat & colit. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani, x. cal. Februarii MCCCCLXXVII.

EPISTOLA LXI.
Petro Donato abbati.

De nocturnis illuſionibus D. Urbani.

Anno 1477

Heri litteras tuas accepi, quibus plurimum te excuſas non potuiſſe nobis præſens auxilium ſubminiſtrare defectu pecuniæ, quam tamen & forte non modicam futura æſtate adepturum confidis. Ego quidem promiſſionibus tuis fidem habeo, nec parum recreor ſpe, quæ in te nobis eſt. Ne tamen ægre feras, ſi interim indigentes filii patrem alimenta efflagitant, quandoquidem cum alio nemine liberius id agere liceat, quam tecum, qui optime noſti, quam juſta quamque neceſſaria ſit petitio noſtra. Et licet eſſe quam dici, aut videri mavis dives etiam effectus es, introiſtique in potentias Domini; participes quidem nos fore non dubitamus, ſed cito dantes bis dare videntur. Importunitatis arguimur in petendo; ſed ſi furari aliquando in neceſſitate conſtituto licet, longe magis importune petere. Evangelica quoque parabola monemur hoc facere, ut qui ſponte dare non vult, tribuat vel invitus. Hæc tecum fere hiſco. Neque enim me latet, te parentem filiis theſaurizare, non tibi, alieniſque non tuis commoditatibus inſervire.

Ceterum ut a me ſerium quid accipias, dolui admodum te de D. Urbano id ſentire a quo & omnes nos, qui rem certius novimus, & alii prudentiſſimi viri diſſentiunt. Nam ſi tu quoque hic adeſſes, mutares ſententiam. Cerebri diminutionem appellas, quam malignorum infeſtationem ſpirituum affirmant, evidentioribus indiciis argumentiſque certioribus id comprobantes. Si enim ejuſmodi nocturnas illuſiones ſolus Urbanus pateretur, non eſſet improbandum uſquequaque judicium tuum, meritoque fortaſſe hoc illi accidere ob malignos humores, malamque corporis diſpoſitionem arbitrareris. At cum plerique alii idipſum patiantur, non quidem atra bili perciti, ſed valido ac robuſto corpore, natura ac complexione penitus diverſiſſima exiſtentes, facile profecto adducor credere, & alii complures mecum, Urbanum ac reliquos, non malignitate humorum, ſed dæmonum vexatione torqueri. Niſi forte jejunia continuata nobis objicias, quibus exeſa ac debilitata corpuſcula, cerebrum quoque ac mentem lædant. Sed huic opinioni laici, qui apud nos commorantur, ſe plane opponunt, qui cum incœnati numquam dormiant, ab ejuſmodi tamen nocturnis præſtigiis nequaquam immunes ſunt. Nam & Paulus Cerdo, & Florentini pictores, qui ad perficiendum opus ſuum redierunt, ſingulis fere noctibus diabolicos nequeunt inſultus devitare. Huc accedit locupletior teſtis Ambroſius noſter, homo, ut noſti, graviſſimus, ac peritia ſingulari, & doctrina præditus, quem (ſi ceteri falluntur) minime decipi exiſtimo. Eum quotidie nova referentem audimus, quæ noctu ſibi, non quidem dormienti, ac ſopore preſſo, ſed vigilanti atque animadvertenti inferuntur.

De his contuli cum reverendiſſimo patriarcha, conſului præterea fratrem Michaëlem Mediolanenſem, ac fratrem Jacobum de Chai, ſummos viros, ac prædicatores nobiliſſimos, a quibus in ſumma hoc remedium reportavi: orationi inſtandum nobis eſſe, ſiquidem hoc genus dæmoniorum non ejicitur, niſi in oratione & jejunio. Parvi faciendum eſſe hoſtem, qui non vinceret niſi volentem. Multis quoque hoc accidiſſe, ac temporis ſpatio liberatos fuiſſe. Quidam etiam judicant, & fortaſſe non abs re, animas ſæcularium, qui hoc anno in eccleſia ſepulti ſunt, has nobis moleſtias inferre; pro quibus miſſas triginta nuper celebravimus. Nihil hucuſque remedii ſumus conſecuti. Quin in dies magis magiſque impetimur, ac mirandis mirabiliora ſuccedunt. Quorſum tendat novitas iſta, quid portendat, quem eventum ſit habitura, trepidi expectamus. Ora interim pro nobis, pater, & orent ceteri qui tecum ſunt; ut ab inſidiis diaboli, qui mille habet nocendi artes, liberet nos Dominus, neque ſinat nos ſeduci ac decipi ab eo, qui ſe transfigurat in angelum lucis. D. Chriſtophorus prior Clugienſis monaſterii de fratre Andrea monacho multa tecum conferet. Is enim furti accuſatus apud me, cum certioribus indiciis teſtibuſque rei veritatem minime deprehenderim, habita prius diligenti inquiſitione, tum a me, tum a priore S. Matthiæ, tandem a nobis dimiſſus eſt. Neque enim juſtum duximus, aliquid ab eo quæſtione extorquendum, in cujus accuſatione idonei teſtes deeſſent. Si quid aliud hac in re agendum exiſtimaveris, citius reſcribas, adhuc enim ille Venetiis moratur. Confido tamen quem ipſi abſolvimus, abs te quoque itidem abſolvendum. Inſuper petit idem frater Andreas maxima inſtantia hoſpitari apud nos

Digitized by Google

uſque ad Paſcha, cujus petitioni refragatus promiſi me id tandem facturum, ſi tibi placuiſſet: facile mihi perſuadens, te nequaquam aſſenſurum. Significabis tamen quid me velis agere, ut ei tuo nomine reſpondeam, ne mihi amplius moleſtus ſit. Sententiam prætoris Ravennæ Marino Mauroceno commendavi. Haud facile illam reperiri poſſe reſpondit. Adhuc ignoro quid actum ſit. Decem aureos, quos mihi detulit frater Antonius, accepi; & gratias ago, quia opportuno ſatis tempore miſiſti: tum etiam exhauſto pene marſupio ad Garſonum menſam mittere decreviſſem. Alia quoque quæ ſcripſiſti, omnia perficientur tuo arbitrio. Vale. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Muriani quarto calendas Februarii, MCCCCLXXVII.

EPISTOLA LXII.
D. Jacobo monacho.

Neceſſarium ipſius adventum deſiderat.

Anno 1477. GAudeo te inſpectis diligentius litteris meis percepiſſe errorem tuum. Et qui petis humiliter, ut tibi pro hoc errato pœnitentiam injungam. Non aliam tibi impono, niſi hanc: ut caveas in futurum, ne de me tale quid amplius ſuſpiceris. Quis fuerit hactenus meus in te animus (ſi plane adhuc minime cognoviſti) vel modo crede, optimum ſemper fuiſſe, foreque: ſi aliter ſenſeris, procul dubio falleris. Sed hoc omittamus, ac obliviſcamur penitus, ac ſi quid numquam mutuam caritatem noſtram perturbare potuerit. Vellem hic adeſſes, frater, & graviori me levares ſarcina. Quantum enim tua ope, & auxilio indigeo, ſatis ſuperque expertus ſum. Non es inutilis ubicumque fueris, ſed hic, meo judicio, neceſſarius magis. Oves hic multæ ſunt, non ſufficio ſolus meo latratu lupos arcere ab ovilibus. Noſti quid innuam. Cum adveneris, omnia coram minutius intelliges. Candelarum diſtributio, quæ me modo præter alia negotia detinet occupatum, multa prohibet ad te ſcribere, de quibus te reddere certiorem cupiebam. Lege litteras ad patres noſtros miſſas, & quæ hic deſunt, ex illis accipies: neque fabulas ac commenta exiſtimes, quæ de ſpirituum nocturna infeſtatione conſcripſi, quorum præſtigiis atque inſultibus ita pavefacti ſunt quidam, ut ubi tuto conſiſtere, quove muniri debeant præſidio, nequeant invenire. Ora impenſius pro nobis, frater, ut ſi contra poteſtates tenebrarum certandum eſt, virtus etiam non deſit reluctandi, referamuſque læti tandem glorioſum ex hoſtibus triumphum. Vale, & me, ſicut ſoles, ama. Ex S. Michaële Muriani IV. nonas Februarii MCCCCLXXVII.

EPISTOLA LXIII.
Petro Donato abbati.

De nocturnis illuſionibus & cardinalibus Venetis.

EXtricavit ſe tandem a nobis harum lator, homo ſane moleſtus & improbus, & quem vix a nobis in pace dimiſimus. Tabulas ducentas, & alia quæ juſſiſti, ſecum defert. Petiit etiam clavos aliquot ad fabricam noſtram neceſſarios, quos mihi Moretus ſervandos commendaverat, ſed non permiſi, ut illos aſportaret, ne forte poſtmodum depoſitum repetens, mihi ſuccenſeret Moretus ipſe. Applicuit his diebus navis ex Iſtria lapidibus in ædificationem templi noſtri locandis onuſta. Petiit vector naulum, nec eſt unde ſatisfaciam. Dedi tamen ei quatuordecim aureos pro parte mercedis ſuæ, quos vix accepit, cum longe plures ei debeamus. Menſa medicorum vix tantis impenſis ſufficeret. D. Johannes Memmus inſtat ut pecuniam nobis numeratam reddam. Nihil a me præter verba retulit, cum non potuerit ex arido ſucci quidpiam elicere. Ægre tamen ferre videtur tarditatem noſtram in reſtituendo, quod benigne dediſſe exprobrat. Pene mendax multis videor, cum omnibus propediem ſatisfacturum pollicear, & conſtitutus a me terminus ſæpe elabatur. Faciam ut potero, feramque hoc onus patienter, ſpe fortunæ melioris illectus. Anno 1477.

Nocturnas moleſtias, de quibus ſuperioribus meis uberius ſcripſi, nec mihi adhuc quidquam reſpondiſti, ſine intermiſſione patimur, nec hactenus quæ exhibuimus remedia aliquid profuerunt. Didici tamen ex litteris, quas D. Urbano direxiſti, te mutaſſe ſententiam: quod profecto laudo; quando qui ſecus judicet neminem invenio. Quid iſtic faciat D. Jacobus, neſcio. Unum ſcio, me plurimum ipſius adjutorio indigere. Cum veneris, & ipſe intelliges, me haud fruſtra hoc expetiſſe. Eſt apud nos capitulum ſilice durius, ac ſanctæ obedientiæ jugo ſubdi nulla ratione patiens. Noſti de quo ſignificem. Facilius profecto ſaxa mollirentur, ita pertinax eſt & imprudens, nec veretur falſis rationibus veritatem manifeſtiſſimam impugnare. Adaperiat Dominus cor ejus in lege ſua, & in præceptis ſuis, & conceſſa illi ſalute, redimat eum a malis. Ego ſane (quod me graviter cruciat) quo ſum ei officioſior, eo ipſe e diverſo ingratus magis, fitque beneficiis quotidianis deterior. Hunc ut litteris increpes, non curo. Ubi veneris, omnia minutius diſcuties.

Cardinales Veneti obtinuerunt tandem epiſcopatus ſuos, famaque eſt venturos illos propediem Venetias. Opportunum modo

Digitized by Google

tempus exiſtimo revocandæ penſionis, ſi non deſit Romæ, qui patrocinium tuum ſtudioſe fideliterque ſuſcipiat. Prudens es ac diligens in omnibus, nec opus habes monitore. Cura tantum ut valeas, ac ubi primum te extricaveris, maturato adventum tuum, diviſurus nobiſcum prædæ Ceſenaticæ portionem. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani IX. cal. Martias MCCCCLXXVII.

EPISTOLA LXIV.
eidem Petro Donato abbati.

De quibuſdam ad victum opportunis.

Anno 1477 DOmnus Jacobus, & frater Lucas abſque indice rerum, quas emi juſſeras, venerunt ad nos, ac eas propterea minus tempeſtive accipies, cum quid coëmendum ſit ignoremus. Significa itaque citius quid velis, ut juſſa quamprimum exequantur. Piſces, quos detulit delator ille, minus bonos fuiſſe doleo, quamvis non mirer loquacem hominem plus verbis, quam re præſtare. Quod ad te amigdalarum, caparis, uvarumque paſſarum deſtinavi, ſumtibus pauperculi ſancti Michaëlis emtum eſt. Id, ſi (ut ſcribis) ob ſui vetuſtatem non adeo gratum extitit, cauſare ærarii noſtri tenuitatem. Reliqua, ut juſſiſti, ſecum deferet frater Lucas. Commendo tibi harum latorem Florentiam proficiſcentem, atque ut impune hinc diſcedat, peto. Tu vero ad nos, ut pollicitus es, redi. Neque enim non expectatus veneris. Vinum, quod Fanni emeras, hodie tandem huc applicuit, tranſvaſaturque modo in cellam vinariam reponendum. Nondum illud prægustavi. Vereor tamen ne baptizatum ad nos veniat, cum id libentius gentiliter natum fueram ſuſcepturus. Quomodocumque deſcenderit, grato animo accipiam, abs te præſertim tranſmiſſum. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis V. idus Martii MCCCCLXXVII.

EPISTOLA LXV.
eidem Petro Donato.

Purgat ſe de accuſationibus in eum factis, oratque ut veniat auro ſuffarcinatus ad perficiendum templum.

Anno 1477 CRebris nos viſitas litteris, pater, iiſque (quod nobis gratiſſimum eſt) frequenter te nobis præſentem exhibes. Neque quod abs te arguamur, iniquo animo ferimus. Quis enim filius, quem non corripit pater. Sed quod ab improbis apud te accuſatos, ſuamque purgantes innocentiam paternæ pietatis oblitos dicas, miramur. Enimvero famam ſuam tueri cuique licet, quandoquidem qui eam negligit, ſapientis voce maledictus appelletur. Ne igitur arbitreris, pater, tuam apud nos parum valere auctoritatem, quam profecto ſemper maximi fecimus: ſed nos potius cum fiducia (ut interdum filios decet) tecum locutos judices. Quibus tamen ſolita humanitate veniam non negabis, ſi minus conſiderate objectis reſpondimus. Verum hæc omittamus. Expectamus te ſummo deſiderio. Veni itaque ſuffarcinatus auro, ut templum noſtrum, per quod ſub divo ambulamus, ſicuti te auctore incœptum eſt, ita, te quoque nunc ſuffragante, perficiatur. Impenſa & labore opus eſſe non dubito. Verum, ut aiunt, melius eſt ſemper ruere, quam ſemper pendere. Si vitari non poteſt hic calix, quin bibatur, intrepidus hauri, & fac citius quod facturus es. Coradinus lapicida modo applicuit, nuncians Moretum ac reliquos propediem affuturos. Mittimus ad vos quæ his inſerta litteris ſchedula continentur. Cura ut ſalva omnia ad cœnobium perferantur. Vale. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Muriani, XV. cal. Aprilis MCCCCLXXVII.

EPISTOLA LXVI.
eidem Petro.

De hoſpitum frequentia.

ACceptis modo litteris, quas ipſe expetiſti, decrevi mittere illas ad te per fratrem Bartholomæum harum latorem, ne mora aliqua per nos intercedente, negocium noſtrum impediatur. Applicuit modo Jacobus Geampa Lemmi accola, triſtis ac mœrens, ac de domno Nicolao plurimum conquerens, quod gravius ſibi onus, quam ceteri prædeceſſores ejus fecerint, imponere moliatur. Expectare illum juſſi, donec domnus Nicolaus abs te redeat, ut quidquid ipſe ſtatueris, intelligat. Xenodochium hoc noſtrum quotidie frequentatur, aliiſque diſcedentibus, ſuccedunt alii continuo: ſed qui hoſpitales noſtros eſſe admonuit, & recipientes pariter, & receptos paſcet; dabitque eſcam timentibus ſe. Fratres noſtros, quos ipſe elegiſti, ut Ravennam navigent ad celebrandum diem feſtum, omnes venient præter fratrem Jacobum, qui cauſatus debilitatem ſtomachi, magiſque jactationem horrens, manere apud nos decrevit. Ejus excuſationem bono animo admittas. Omnes valemus, vos itidem valere cupientes, ut proſpero itinere perveniatis Ravennam. Fratrem Michaëlem itineris tui comitem meo nomine ſalutabis. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani XIV. cal. Aprilis MCCCCLXXVII. Anno 1477

Digitized by Google

EPISTOLA LXVII.
Epiſcopo Bellunenſi.

Excuſat ſe quod ab integro ad eum anno non ſcripſerit, factus vicarius abbatis & de monaſterii cura integre occupatus.

Anno 1477 QUo magis mecum reputo tarditatem in ſcribendo meam, eo revera negligentior fio, & cum deſiderium ſatis debito faciendi urgeat, revocat pudor. Quam enim ſatis juſtam excuſationem afferam negligentiæ meæ, non habeo. Quid igitur? *Numquid qui dormit, non adjiciet ut reſurgat?* Peccavi, inique egi: quieſcendum tandem eſt, nec peccatum peccato adjiciendum ultra. Culpa offenſus, pœnitentia placaberis. Neque enim es ejuſmodi, ut de te haud facile ſperanda ſit venia. Habes fatentem reum, pater, ne avertas ab eo faciem tuam; ſed, indulta pro tua pietate abſolutione, ſolita illum benignitate complectere. Emendare in melius parato noxam remitte, & ſi ulciſci pergis injuriam, quidquid injunxeris libenter admittam.

Elapſum jam annum exiſtimo, ex quo nihil ad te ſcripſi, cum antea frequenter ultro citroque & dare & accipere litteras conſueverimus. Hoc cur acciderit, ne me penitus inexcuſatum relinquam, ex parte cognoſces. Biennio ante profectus Romam reverendus pater noſter abbas, recuperandæ abbatiæ Claſſenſis, quæ ab urbe Ravenna III. millibus paſſuum diſtat, gratia; rediit tandem poſt menſes aliquot, non abſque ingenti difficultate & ſumtu, voti compos effectus. Ea ſiquidem in commendam data fuerat reverendiſſimo domino cardinali Bononienſi, qui ægre paſſus rem ſibi commendatam nobis tradere, victus tamen patris noſtri precibus, atque honeſta illuſtriſſimi dominii noſtri perſuaſione mollitus, ceſſit commendæ, paucisque poſtea menſibus ſupervixit.

Huic itaque cœnobio Claſſenſi monachum quemdam ex noſtris & ætate & meritis venerabilem, præfecimus, ac facta nobis a ſummo pontifice eligendi poteſtate, ad triennium conſtituimus, ſic facturi deinceps tertio quoque anno: ut hac ratione libertati monaſterii, ac perpetuæ paci facilius conſulatur. Et quoniam adminiſtrantium incuria, ac temporum diuturnitate, cœnobium olim opulentiſſimum, ac miro conſtructum opere, adeo ut vix par in Italia inveniretur, in tenuiſſimos reditus ac ruinas redactum eſt, indigetque ad recuperandam veterem amplitudinem ſummo ſtudio ac diligentia, profectus eſt eo etiam reverendus pater noſter, qui ad ejuſmodi negotia aptior videtur & idoneus magis, me hic ſui vicario relicto, atque in partem laborum ſuorum aſſumto. Itaque cum annum fere integrum univerſa monaſterii hujus mihi cura incubuerit, perquam raro ſe huc transferente patre noſtro, ita fui variis ſemper occupationibus implicatus, ut ignorem an diem tantum otioſus exegerim, an mihi ipſi vacaverim. Sed & has dum ſcribo, decies interpellor. Eſt hic familia ſolito numeroſior, tum monachorum, tum etiam opificum, qui conducti in ædificationem ædis noſtræ, jam plures annos apud nos commorantur, nec parum mihi moleſti ſunt: quippe quibus non ſolum cogor victui neceſſaria miniſtrare, verum etiam mercedem perſolvere, interdum marſupio ita exhauſto, ut vix fratribus meis queam ſatisfacere. Et cum prohibear cogitare de craſtino, mendicare erubeſcam: utrumque tamen malum mihi adjacet. Taceo graviora, quæ me magis urgent. Qui præeſt in ſollicitudine. Quod ſi umquam ex multa lectione potui mente concipere, nunc revera ſentio, & ita ſentio, ut ocii prioris, quo totus lectioni & conſcriptioni vacabam, non ſine dolore triſtitiaque mihi in mentem veniat. Hinc factum eſt, pater, ut mente diſtractior diutius tecum intermiſerim ſcribendi officium. Scribo equidem die noctuque, ſed quæ mihi moleſtiſſima ſunt, coactus reſpondere allatis ad me undique litteris, a tuis ſane & gravitate & ornatu longe diſtantibus. Quamobrem barbaris barbare, ut ita dicam, reſcribens, ſi quid antea didiceram, totum id dedidiciſſe videor. Cujus rei conjecturam ex his, quamvis fruſtatim conſcriptis, facile capies. Verum hæc non ideo dixerim, ut penitus me negligentiæ excuſare contendam, ſed ut petenti veniam facilius tribuas. Ero in poſterum diligentior, ſi modo licuerit per occupationes: pater enim noſter peracta nobiſcum ſolemnitate paſchali, continuo Ravennam eſt rediturus, ſtudeboque ſciſſuras omnes longioris in ſcribendo intermiſſionis reſarcire, ut & communi deſiderio & meo in primis debito ſatisfaciam. Vale. Ex monaſterio S. Michaelis Muriani IV. cal. Aprilis MCCCCLXXVII.

EPISTOLA LXVIII.
Petro Donato abbati.

De pluribus ipſi ſcribit.

SUrrexit mortuus, & quem periiſſe putabamus, inventus eſt. Vere illum hoc anno minime venturum Ravennam arbitrabar, tanto febrium ardore ante octavum diem correptus eſt. Miratur medicus ipſe, quomodo tam cito convaluerit. Benedictus Deus, qui pietate ſua plus elargitur nobis, quam ſperare ipſi videamur: & quo majore interdum verſamur diſcrimine, & nobis promtior paratiorque ſalutem impendit. Habebis ipſum apud te, quoad libuerit, ſi Anno 1477

Digitized by Google

modo cœlum iſtud ei contulerit, quamquam A mihi illum neceſſarium magis exiſtimem quam tibi. Verum quoniam (ut vulgo dicitur) omnis pſalmus convertitur in gloriam, ſcito deeſſe nobis oleum & triticum, duo in primis uſui noſtro neceſſaria. Mittas itaque una cum fratribus noſtris, ut conducta eorum tantum nomine navicula, eo gratius admittatur a nobis, quo oneratior venerit. Profecturus a nobis tot mihi coëmenda reliquiſti, ut indicem rerum confeceris, ne mihi memoria exciderent. Ego autem non multa abs te peto. Frumentum, & oleum, ac pecuniam mittas, reliqua ſint tibi. Hodie applicuit navis lapidibus nigris onuſta Verona allatis. B Funes herbaceos ad fabricam neceſſarios mendicavi. Reliquum eſt, ut Moretus ſine mora ad nos revertatur, ne dies iſti ad ædificationem aptiſſimi dilabantur.

De Vicentinis illis, de quibus ſuperioribus meis ad te ſcripſi, quid ſtatueris, ſignifica. Fratres noſtros ante aſcenſionis diem expectabo, quos tamen nulla adverſa vis venti impediat, quæ revera nocte proxima tanta fuit, ut non ſolum fructus ex arboribus excuſſerit, verum etiam ramos complures fregerit. Media quoque nocte quatuor patritii Veneti juvenes ob tempeſtatem nimiam ad monaſterium C delati, Venetias navigare timuerunt, a nobiſque hoſpitio grate ſuſcepti ſunt. Summo mane venit hodie ad nos nauta, qui fratres noſtros duxit Ravennam, a quo ſeriatim navigationis ordine expoſito, ubi de piſcibus mentionem fecit, excuſſit denuo riſum nobis. Quamquam alios eſurimus piſces, pater, quos miſſo in dexteram rete prope diem capiendos ſperamus. De his tamen niſi poſt capturam nihil a me certior fies. Vale, pater optime. Alexander Contarenus, qui ad adorandam crucem heri, more ſuo, huc advenit, ut ſe tibi, ac reverendo ſeniori abbati D Claſſenſi commendarem, oravit. Ipſi quoque me ut commendes, oro. Fratres noſtros omnes meo nomine ſalutabis. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani IV. nonas Maias MCCCCLXXVII.

EPISTOLA LXIX.
epiſcopo Bellunenſi.

Grata habet ejus munuſcula, dolet amiſſam quietem gubernationis fratrum & ædificationis templi cura. Invehitur in commendas. Laudat epiſcopum de ovium plus quam parentum ſollicitudine.

Anno 1477. VEnit ad me nudius tertius familiaris quidam tuus, deferens mihi litteras abs te. Quas adhuc obſignatas priuſquam aperirem, retulit is mihi coram ſuperiores meas tibi fuiſſe redditas, gratoque te illas animo admiſiſſe. Gaviſus ſum valde ejus teſtimonio: neque enim ejuſmodi videbatur, ut falſa illum attuliſſe ſuſpicari poſſem. Ubi vero poſt ejus diſceſſum legi epiſtolam tuam, tum ſane mihi apertius conſtitit, quam facile delicti mei excuſationem acceperis: ita ut cum ipſe in te peccaverim, ipſe quoque te ejuſdem tarditatis reum confeſſus ſis, faciens per hoc mihi animos, ut ſi qua in poſterum mora interceſſerit, non protinus erubeſcerem ſcribere ad te. Neque hoc tibi ſuffecit, pater: quin potius pro pænitentia, quam mihi injunxiſſe debueras, provocare me etiam officiis contendis, & tamquam abs te offenſus fuerim, gratiſſimis lenire munuſculis pergis. Et hoc in teſtimonium ampliſſimæ caritatis tuæ. Non ſolum uberiores ad me litteras dediſti, gravitatis & amoris plenas; verum etiam carminum, hymnorumque varietate ita animum oblectaſti, ut huic humanitatis & dilectionis in me tuæ cumulo nihil ſuperaddi poſſe merito intelligam. Quamobrem rogatus inſtantiſſime ab eodem tuarum bajulo, ne ſe abſque meis redire ad te permitterem, promiſi me quod petierat facturum. Cum igitur in craſtinum ſit profecturus Venetiis, hanc ad te vel in die archangeli noſtri feſto exarare coactus ſum, petens atque obſecrans, ut quam ſemel atque iterum excuſationem attuli tarditatis meæ, eamdem exiſtimes velim (ſi qua tamen acciderit) negligentiæ meæ cauſam, non tui oblivionem fore. Nam licet ſolitarium locum habito, & quo niſi navigio ſit acceſſus, imminentibus tamen negotiis, ita ſum interdum occupatus, ut non in receſſu quodam, ſed media fere urbe commorari mihi videar. Et cum prioris otii mei mihi in mentem venit, quando ſcilicet me primum ad religionem contuli, cum pene locum alium monaſterii præter eccleſiam ipſam cellulamque neſcirem, non poſſum modo non dolere, in ſatis moleſtum curarum, & quidem intempeſtive injectum fuiſſe pelagus, gubernationis fratrum, ædificationis eccleſiæ; & quod ſupra omnia me premit, mendicitatis. Reditus quidem noſtri longe tenuiores, quam pro ſumtibus, tum alendorum fratrum, tum fabricandæ eccleſiæ, cogorque nonnumquam haud ſine ingenti rubore (licet id aut ſchedulis, aut internuntiis agamus) a laicis, qui tenaciores ſolito videntur, ſuffragia petere. His aliiſque de cauſis tempus mihi eripitur, ſubducitur, effluit, vixque legendi aliquid, nedum ſcribendi otium ſuppetit.

E De commendationibus vero, quæ ſcripſiſti, ita probo & laudo, ut nihil verius dici poſſit. Atque utinam noſter hic Camaldulenſis ordo, experientia ipſa magiſtra, id minime noſſet. Dantur in prædam quotidie monaſteria, & quæ per noſtros fundata, aucta, gubernataque ſunt; ſuccedentibus poſtmodum in adminiſtrationem mercenariis, non paſtoribus, in alienum jus conceſſerunt. Vix

Digitized by Google

reperitur qui ſe opponat murum pro deffenſione domus Dei, pro ampliſſimi ordinis conſervatione, pro monachorum ſalute. Reditus magnos attendimus, defectum regularis vitæ nequaquam curamus. Denique temporalia ſpiritualibus anteferimus, & nos & noſtra funditus amittimus. Tu vero, pater, quam optime facis, qui, ſuſcepta paſtorali cura, quas tibi credidit Dominus oviculas, & verbo & exemplo paſcere contendis: neque ut altius aſcendas, conſanguineorum importunis precibus vinceris. Mala ſane propinquitas carnis, quæ ſpiritui adverſatur. Retia tendunt, & laqueos ad te capiendum; ſed fruſtra jacitur rete ante oculos pennatorum. Noſti quid tibi expediat, ambulans digne Deo, ac in ea, qua te vocavit Dominus vocatione, perſeverans. Veniunt flumina, ſpirant venti in te impingentes, ſed non cades: fundatus enim es ſupra firmam petram. Rejicis eos qui te moliuntur dejicere, & Deo optime cognitus, cognoſci a mortalibus contemnis. Hanc tibi mentem propoſitumque divina pietas jugiter ſervet. Frequentia nos adeuntium maxime in die feſto compendioſius me ſcribere cogit, quam optaveram. Precor autem obnixius, pater, ut opuſculum de quatuor tentationibus, quibus te triennium fere agitatum ſcribis, abs te editum mihi tranſmittas: ut cum te non poſſim, tua ſaltem complecti valeam. Ex monaſterio S Michaëlis Muriani VII. Idus Maii MCCCCLXXVII.

EPISTOLA LXX.
Urbano monacho.

Conſolatur & animat pugnis quotidianis vexatum a dæmone.

Anno 1477 VExari te a dæmone, pugnamque cum illo die noctuque conſerere, non modo non dolendum, verum etiam ſummopere gaudendum cenſeo. Quid enim tibi hæc parit tentatio, niſi coronam, niſi gloriam, niſi ingentem cumulum meritorum? Pugnant alii adverſus mundi illecebras, adverſus carnis blandimenta. Tibi vero non eſt colluctatio adverſus carnem & ſanguinem, ſed cum Apoſtolo adverſus ſpiritualia nequitiæ ac tenebrarum poteſtates decertas. Et illi quidem ſi fuerint viriliter reluctati, mundumque calcaverint, & concupiſcentias ejus, non fraudabuntur mercede ſua. Tu vero tam glorioſa perfunctus militia, cum tanto adverſario tam ſtrenue dimicans, quos te poſt adeptam Chriſto adjuvante victoriam ex hoſte triumphos relaturum putas? Magnos revera, inextimabiles, glorioſos. Varium mihi objicies eſſe eventum belli, durum eſſe tam inſidioſos pati hoſtes: ſine intermiſſione in acie verſari, pugnantes interdum ultro citroque & inferre, & accipere vulnera. Et quidem ſi tuis viribus nitens in prælium deſcenderes, clypeoque protectus & galea, tibi ipſi tantummodo confideres, merito dubitares: ſed quando aliunde accerſieris auxilium, idque tibi cum volueris ſemper præſto ſit, (*prope eſt enim Dominus omnibus invocantibus eum*) vereri nullo pacto debes, feliciſſimo ſucceſſu te victoriam adepturum. Tu modo viriliter age, & confortetur cor tuum, & ſuſtine Dominum: quo permittente fatigaris: ut, ipſo coronante, glorieris. *Tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio ſpem: ſpes autem non confundit. Si ſuſtinemus, & conregnabimus. Fidelis autem Deus non permittet nos tentari ſupra quam poſſumus, ſed faciet cum tentatione proventum, ut poſſimus ſuſtinere. Beatus vir*, inquit Jacobus, *qui ſuffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ.* Hanc vitæ coronam ſibi proponens pſalmographus, *proba me*, ait, *Domine & tenta me.* Tu quoque tentari cupias cum propheta, ne liber ac ſolutus vexatione, veluti ignavus, ac deſidioſus miles periculoſo otio torpeas. Si interdum gravius premi te ſentis, & acrius impeti, ante crucis vexillum flectas genua, eum qui pro te paſſus eſt contemplans & dicens: *Exurge, Domine, ſalvum me fac Deus meus.* Et iterum: *Expugna impugnantes me, apprehende arma & ſcutum, & exurge in adjutorium mihi. Effunde frameam, & conclude adverſus eos, qui perſequuntur me: dic animæ meæ, ſalus tua ego ſum.* Ita faciens ſenties, mihi crede, ſenties ſuper te auxilium Domini: nec timebis a timore nocturno. Quin imo gratulabundus & laudans cum eodem vate in hæc verba prorumpes: *Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo? Dum appropiant ſuper me nocentes, ut edant carnes meas. Si conſiſtant adverſum me caſtra, non timebit cor meum. Si exurgat adverſum me prælium, in hoc ego ſperabo.* Demum, *unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ.* Quod utinam divina miſeratione nobis contingat. Vale. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Muriani, MCCCCLXXVII.

EPISTOLA LXXI.
eidem Urbano monacho.

Optat congregationem ſuam non tam poſſeſſionibus quam profectibus augeri.

TRibus epiſtolis tuis breviter reſpondeo: ut pote occupatiſſimus, ac pluribus diſtractus curis. Abſentiam tuam ægre fero, mihi enim graviorem ſarcinam levabas, partito inter nos onere, ſed quoniam ita patri noſtro placuit, adjuva eum pro vi- Anno 1477

Digitized by Google

ribus præſentia tua, meque frequenti oratione ad Deum. Si cœlum iſtud tibi contulerit, minus moleſtiæ capiam deſiderio tui: quem licet adhuc ſolita vexatione fatigatum, priſtinæ tamen reditum ſanitati, ad nos rediturum ſpero, & confido. Non fuiſſe vera, quæ multorum relatione didicimus, gaudeo. Sunt tamen iſtic, qui omnium judicio melius atque utilius abeſſent. Ego autem ſatis habeo gregem mihi creditum curare: de alienis ovibus nihil attinet ad me. Cupio tamen intimo cordis affectu omnibus bene eſſe, noſtramque congregationem non tam poſſeſſionibus, quam profectibus, atque incrementis ſpiritualibus augeri. De ſolemnitate veſtra tum tuis litteris, tum fratrum noſtrorum expoſitione cognovi, quam celeberrimam fuiſſe, cunctiſque illuc adventantibus gratiſſimam, ſummopere lætor. Cura, frater, ut valeas: ut te incolumem, & auro Ceſenatico ſuffarcinatum, atque onuſtum excipiamus. Vere non garſonum, ſed medicorum menſa nobis eſſet neceſſaria, urgentibus nos undique ſumtibus, tum fabricæ, tum alendorum fratrum. Mentis corporiſque conſtantiam, ac firmitatem tribuat nobis Dominus pietate ſua, ut graviori onere, ſi premi neceſſe eſt, minime opprimamur. Vale. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Muriani XIII. calendas Junias, MCCCCLXXVII.

EPISTOLA LXXII.

eidem Urbano monacho.

Laudat eum de patientia, ſuamque illi de re temporaria ſignificat anxietatem.

Anno 1477

PEr Chriſtophorum claudum ſcripſi ad te ſuperioribus diebus binis tuis reſpondens, quas fratres noſtri Ravenna redeuntes attulerant. Hodie binas itidem tuas accepi, quarum alteri ut reſpondeam breviter, perſpexi conſtantiam tuam, quam & ſummopere approbo: feciſti enim ſecundum cor meum, puto etiam quod & ſecundum Domini voluntatem. Intelligis quid innuam: tantum perge ut cœpiſti. Quod vero ſcribis Ceſenam vos redituros, ibique multa adepturos bona, gaudeo ſupra modum, tum iſtic habitantium, tum in primis noſtro beneficio: quos ſcito procul dubio tanto mœrore confici: ut niſi me conſolarentur ſcripturæ, quæ me monent ſperare in Domino, nimia triſtitia abſorberetur cor meum. Angelus Florentinus noſter requiſitus heri a me, ut centum aureos quos promiſerat patri noſtro mihique, mutuaret nobis, negavit ſe id modo præſtare poſſe. Quo me vertam certe neſcio. Fabricæ ſumtus ingentes imminent, creditores multi ſua efflagitant, debitores (quamquam perpauci illi ſunt) ne improbitate quidem noſtra cogi ad ſolvendum poſſunt. Solus ipſe hanc ſarcinam porto, die noctuque contra præceptum Domini de craſtino cogito, & pecuniam, quam ne conſpicere quidem cupio, ſine intermiſſione mecum reputo. Infidelitatis ſane arguo me ipſum, cum Deum omnibus providere conſidero. Cum vero immenſam molem humeris tenellis imminentem adverto; concidere animo cogor. Intercede pro nobis apud patrem noſtrum, ut, adepta præda Ceſenatica, cito mittat quod miſſurus eſt. Alioquin fabri noſtri & artifices templi, ſua fraudati mercede, imperfectum opus relicturi ſunt, noſtro quidem & damno & dedecore, de quibus dicetur: *Cœperunt iſti ædificare, & non potuerunt conſummare.* Vexationem tuam patere æquo animo: neque enim infirmitas hæc eſt ad mortem, ſed ut manifeſtentur opera Dei & gloria in te, quem oro, ut mihi & tibi opem ferat. Vale, & me tuis litteris frequenter viſita. Ex S. Michaële Muriani VII. calendas Junias, MCCCCLXXVII.

EPISTOLA LXXIII.

Petro Donato abbati.

Contra ipſius ſententiam plures cenſet admittendos eſſe novitios.

Anno 1477

REddidit mihi his diebus D. Lucas litteras tuas, quibus quæ ad te pluribus meis antea ſcripſeram, ſummatim reſpondes. Nonnulla inſuper adjeciſti, quibus non admodum delectatus ſum. Vereris enim famem futuram, ac propterea conſulis ne ad religionem accedentes novitios admittam. Ego autem ſignifico tibi multos petere, ut ſuſcipiantur, ex quibus aliquot ſunt ejuſmodi, ut repulſam pati minime debeant. Dominico die proximo futuro tres pariter, ac fortaſſe quatuor ſacris induam veſtimentis inter ſacra miſſarum ſolemnia: eritque nobis dies celeberrimus, qualem pluribus retro annis non fuiſſe meminerim. Et licet graver admodum magnis ſumtibus, tum fabricæ, tum alendorum fratrum (ſumus enim ad quinquaginta) non ſum tamen is qui formidem defuturam nobis gratiam Dei, qui dat omnibus affluenter, & paſcit nos a juventute noſtra. Si quos mittit rejecero, metuens tenuiores reditus, verendum eſt ne nobis quoque alimenta ſubducantur; pœnaſque noſtræ infidelitatis luamus. Noſti quam ſint neceſſarii complures monachi; quandoquidem nihil amplius huc uſque conqueſti ſumus, quam monachorum raritatem. Propterea lumen noſtri ordinis pene extinctum deflemus, cum loca cernamus plurima olim divino cultu & amplitudine celeberrima, defectu habitatorum ſolotenus diruta. Si hoc anno ſterilior erit meſſis, altero futuram uberiorem ſperamus. Neque enim indigentiæ

digentiæ noſtræ oblivìſcetur Dominus, qui idcirco interdum ſpes noſtras irritas & inanes facit, ut non in poſſeſſionum ac proventuum magnitudine, (quibus ſæpe fallimur) ſed in ipſo, qui numquam ſe invocantibus deeſt, confidamus. Congaudeas itaque nobiſcum, pater, de augmentatione boni gregis, oraque ut ſicut multiplicare gentem dignatur Dominus, ita quoque magnificet lætitiam. Ego quidem ſic premor undique, ut mirer quomodo non ſuccumbam oneri. Verum e diverſo ita me recreat templi noſtri ædificatio, quorum parietes excreſcunt in dies ſumma venuſtate, ac omnium admiratione, ut minus gravari videar, tam nobilis fabricæ delectatione captus. Tua eſt hæc laus, tua gloria, qui ſi quid contradictionis hactenus paſſus es, modo omnium delectare favoribus: quos tamen te nequaquam aucupari certus ſum, cum ad Dei honorem referas omnia. Urbanum, quem miſſurum ſcripſiſti, citius mittas, & cum eo benedictionem tuam. Adhuc enim ab Angelo Florentino nihil accepi, in quo maxime ſperabam. Procuratores S. Marci ita nos abhorrent quaſi excommunicatos. Quare ut familiam tuam alere, & fabricam perficere valeamus, ut non multa abs te petam, aurum mitte. Inſtitit plerumque mecum Moretus, ut ſcriberem ad te, ut marmoreos lapides, quos iſtic, te jubente, elegerat, quam citius mitteres. Nunc enim in ædis fabricam locarentur, ſi adeſſent. Quamobrem ut hoc celerius expedias, oro, niſi in Claſſenſis monaſterii præjudicium vergat. Mitte Urbanum, ut diei feſto, de quo tibi ſupra feci mentionem, interſit. Quod ſi diutius moratus fuerit, forte rediens, cellulam ſuam alii traditam inveniet. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani quarto nonas Junias, MCCCCLXXVII.

EPISTOLA LXXIV.
Eidem Petro abbati.

De rebus ſuæ religionis.

Anno 1477. SOlaris me, pater, verbis humaniſſimis, & afflictus ipſe afflicto compateris, nec ab re id quidem: nam in dies vexor magis, ac mœrore interim contabeſco. Si opem cito tuleris, ut es pollicitus, in hominem alium transformabor. Litteras Joannis Antonii his meis alligatas miſi ad Nicolaum Donatum propinquum tuum, ut certius noſſem, quid Orator dominio ſcripſiſſet. Is reſpondit, Oratorem quidem ſcripſiſſe: ſummum Pontificem velle omnino, ut hoc tantum anno CCC. aureos Lunenſi epiſcopo perſolvatis. Quod vero ſcribit Johannes Antonius, petiiſſe Pontificem, ut Orator impetraret ab illuſtriſſimo dominio facultatem conferendi aliquod beneficium, ubi primum vacaſſet, eidem epiſcopo in territorio Venetorum: de hoc ne ulla quidem mentio ab Oratore facta eſt in litteris ſuis. Itaque neque Nicolaus Donatus, neque Homobonus Griti dandam fidem eidem Johanni Antonio arbitrantur, ac ne ipſum procuratorem tuum hac in re facias, conſulunt. Orandum eſt inſtantius, ut Pontifex ille cœleſtis vicarium ſuum in terris molliat: forte nos, licet peccatores, exaudiet. Adhuc omnino minime deſperemus. Heri applicuit frater Antonius converſus, quem miror iſtic non poſſe tolerari, cum vobis conferre aliquid magis, quam nobis valeat. Monaſterium noſtrum plenum eſt, ac ſupereffluit. Heri ſiquidem inter miſſarum ſolemnia tribus novitiis pariter habitum ſanctæ religionis tradidi, cum multi adeſſent laici, tum propinqui, tum amici eorum; ac præ devotione illacrymarentur nonnulli. Coactus ſum de cellula educere unum ex commiſſis, & in eam novitium unum introducere. Quamobrem ſi hic moraturus eſt frater Antonius, præterquam quod cellulam non habet, otio inſuper marceſcet. Remiſi illum ad vos, urgente Moreto, ut inde tecum afferat lapides, quos promiſiſti. Si tempeſtivius allati fuiſſent, jam eſſent repoſiti in locum ſuum. Veretur Moretus, ne te pœnituerit pollicitationis. Quod bonum judicaveris ac rectum, facito. Ab Angelo Florentino nihil adhuc accepi, & quando accepturus ſim, ignoro. Mitte ergo alterum Angelum, Urbanum dico, onuſtum pecunia; quia revera mihi admodum neceſſaria eſt, ut cum veneris ipſe, viſo templo venuſtiſſimo, præ gaudio exultes. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani v. idus Junii MCCCCLXXVII.

EPISTOLA LXXV.
Eidem Petro abbati.

Tribulationem patientem conſolatur.

HEri veſperi alteram abs te epiſtolam accepi priore prolixiorem & gratiorem. Non reſpondere quamprimum fere cogit occupationum multitudo. Ingratitudinis metus urget ad ſcribendum. Delectatum te litteris meis gaudio. Condelector & ego laboribus tuis, quos pro nobis, pro religione, pro Deo aſſumpſiſti. Cum multis certas; ſed plures ſunt tecum, neque in multitudine perire poteris, quando tecum Deus eſt. Tranſibis per ignem & aquam, ut poſtmodum purgatior & mundior in refrigerium deducaris. Mollies non dubito malignorum animos humana tua affabilitate, atque in ſententiam tuam non vi, non minis, non terrore aliquo, ſed ſola ſermonis ſuavitate pertrahes: victique te non minus diligent, quam victores. Hoc ſpero, hoc cupio, hoc prorſus futurum confido. Sta tantum, & vi- Anno 1477.

riliter age, nec deficias in tribulationibus A tuis pro nobis, quæ eſt gloria tua. Contemplare crucem, & in hoc ſigno vinces. Scribis ad me, ut cujates ſint novitii, quos indui ante paucos dies, tibi ſignificem. Putabam certe me tibi hoc ſcripſiſſe. Sed interdum quia non vacat, plura ſcribenda omittuntur. Unus eorum eſt Laurentius ille de Abbatia, quem miſiſti. Alii duo ſunt Bergomenſes. Hactenus ſe religioſe geſſerunt, videnturque bonæ indolis juvenes. Moretus ſperabat miſſuros lapides omnes marmoreos, quos dum illic eſſet, promiſeratis. Verum fragmenta quædam frater Antonius tantum detulit. Neceſſe eſt omnino, ut aut inde, ſi ſine ſcandalo fieri poteſt, huc afferantur, aut emantur alicubi, ut cœptum opus perficiatur. Quod ſpero cum videris abſolutum, ſatiari non poteris intuendo præ voluptate. Mitte, quæſo, quam citius potes, ſubſidium egenis tuis. Nam præter pecuniæ defectum, deficiente frumento quod miſiſti, emi hodie farinam in foro venali. Itaque adjuva nos, ut ferre hanc ſarcinam utcumque valeamus. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani XIV. calendas Julias, MCCCCLXXVII.

EPISTOLA LXXVI.
Eidem Petro abbati.

De penuria quam patitur & de Paulo Cerdone Teutonico ad probationem religioſam admittendo.

Anno 1477. NEque ſcribis ad me aliquid, neque mittis, ſolumque me his agitari fluctibus ſinis. Grandia molimur, ideo multis indigemus. Parum farinæ in arca ſupereſt: ſiquidem partem tradidi Quirino illi, qui tibi Cerviæ pecuniam mutuavit. Ad dies paucos emere frumentum cogar: nam ſecundo quoque die panem conficimus, ita exigente noſtræ familiæ multitudine. Vinum habemus, ſed oleum emi heſterna die, & parum quidem, donec interim mittas tuum. Ovorum magna caritas eſt, prunis tantum, ac piris abundamus. Verum ſi ceteris omnibus afflueremus, deficiente pecunia, nihil habere mihi videor. Templum enim noſtrum, quod altius ſurgit in dies, argento & auro nititur, reliqua non magni facit. Quid hæc innuant credo te animadvertere. Paulus Cerdo Theutonicus, qui nobiſcum jam biennium fere commoratus eſt, maxima inſtantia petiit a me his diebus, ut ſibi habitum religionis traderem, cupit enim monachus fieri. Victus ejus precibus, convocato capitulo ſingulorum exploravi ſententiam. Pauci admodum fuere, qui hoc tuo judicio permittendum cenſuerunt, reliquis omnibus, ut ad probationem admitteretur, approbantibus, nonnulliſque obnixe efflagitantibus. Itaque quid ſentias reſcribe. Frater Johannes converſus obtulit eidem Paulo cellulam ſuam, quam alterius gratia nequaquam ſe relicturum aſſeverat. Optimus ſane eſt laicus, ac nobis haud parum utilis. Qualis futurus monachus effectus, ignoro. Urbanum itineris tui comitem ſaluta meo nomine, cujus abſentia mihi pondus auget, ſed fero æquo animo propter te, qui ejus opera indiges. Ei nihil ſcribo, quoniam quibus ipſius litteris reſpondeam, non habeo. Ut tecum valeat, opto. Ex monaſterio ſancti Michaëlis x. cal. Julias MCCCCLXXVII.

EPISTOLA LXXVII.
Petro Donato abbati.

Patienti compatitur. Antonium inquietum monachum alio transferri orat, ac creditoribus fieri ſatis.

ACcepi hodie litteras tuas indices occupationum tuarum. Compatior tibi, quia & ipſe patior. Sed conſolatur nos Apoſtolus, quod ſi ſuſtinuerimus, & conregnabimus. Vis minus ſentire laborem? cogita mercedem. Anno 1477.

De fratre Antonio nihil novi ſcripſiſti, cum ejuſmodi eum noverint omnes, ut pro miraculo habendum ſit, ſi quid de illo boni audiatur. Ego quidem habeo familiam multam nimis, pluresque ſumus fratres quam cellulæ. Itaque fratri Antonio, ut alibi provideas, oro, ne ovis una morbida totum gregem contaminet.

Heri volens Marinus Maurocenus ſcribere ad menſam garſonum, ſeptuaginta aureos fratribus fratris Franciſci Lauretani pro lateribus ab eiſdem cœptis, repulſus eſt a garſonibus, aſſerentibus ſe illos mihi dediſſe in ſumtus monaſterii. Miratus ſum admodum, ubi hæc audivi. Neque enim illos ab iis umquam petii, neque cogitavi, niſi quod, elapſa hyeme, cum pro more meo, ut mihi pecuniam mutuarent, eos obſecraſſem, ægre ferre petitionem meam viſi ſunt, reſponderuntque fratri Alexio ſe daturos pecuniam de ratione abbatis Carcerum. Verba tantum fuiſſe exiſtimavi, ſed reipſa tunc hoc illos feciſſe heri tantum comperi. Quamobrem ſuccurre, aut litteris ad eoſdem trapeſitas commendatitiis, aut alia ratione. Ut conjicio contenti eſſent Lauretani, ſi pro lapidum mercede tantumdem frumenti ſtatim poſt menſem eis tribueres. Decerne, ut lubet, modo creditoribus ſatisfiat. Triticum nobis deficit. Aut emere aut mutuari neceſſe eſt. Satius eſſet, ut ipſe nobis ſaccos aliquot deſtinares. Si Urbanum mitteres, magno me onere levares. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani MCCCCLXXVII.

Digitized by Google

EPISTOLA LXXVIII.
Epiſcopo Bellunenſi.

De Thadeo lapicida quem ei commendat.

Anno 1477 Sicut ex latore tuarum, quas noviſſime accepi, ſignificatum eſt mihi, lapicidam quæris peritum. Complures itaque expertus per octo fere annos, neminem certe novi, qui cum Thadeo harum bajulo, hac arte conferri poſſit. Extant ejus opera apud nos miro fabrefacta atque exſculpta ingenio, quæ maximum noſtræ eccleſiæ ornatum afferunt. Jam vero modeſtiam ejus ac fidem commemorare ſupervacaneum videtur; ipſe enim pro tua prudentia facile ex ejus congreſſu atque aſpectu, qualis ſit interior animi ſtatus colliges. Si hucuſque non reperiſti hujuſmodi opificem juxta cor tuum, hunc ut condigna, prout tui moris eſt, mercede conducas peto, commendoque illum tibi præ ceteris, quos ipſe cognoſcam. Videbis ipſum reipſa noſtro reſpondere teſtimonio, neque imparem eſſe laudibus meis. Vale. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Muriani ſexto calendas Julias, MCCCCLXXVII.

EPISTOLA LXXIX.
Petro Donato abbati.

Petit frumentum & pecunias ad templum abſolvendum.

Anno 1477 Scribis ad me ut ſaccos triginta mittam Ravennam tritico novo implendos atque ad nos reportandos. Abſque ſaccis, oro, triticum mittas, ne diutius pane, quem vel ipſi canes abhorrerent, veſcamur; hoc præcipue æſtatis tempore, quo etiam ſimilam faſtidimus. Jacominum conduxi in alterum annum aucta mercede, nam alias profecturus erat a nobis. Si ipſum iſtuc evocaveris, nos certe jacturam fecerimus. Paulo Cerdoni retuli, quæ ſcripſiſti, nondum tamen ad probationem admiſſus eſt. Frater Franciſcus Lauretanus inſtat, ut fratribus ſuis ſatisfiat pro lateribus ab eis acceptis, & ut fides ſervetur expoſtulat. Quid agendum reſcribe. Urget tempus, ut fabri lignarii ad conſtruendum eccleſiæ tectum conducantur. Emendi ſunt lateres longi, ac tegulæ coctiles, quæ omnia pecuniam exigunt. Unde ipſe illam effodere valeam, ignoro. Niſi juveris tu, fugiendum eſt, meque in latebras condam. Opus tam inſigne ut imperfectum relinquatur erubeſco; & tamen ſine pecunia abſolvi impoſſibile eſt. Scribo parcius hac de re de induſtria, ne afflictum pro nobis in negociis Claſſenſibus magis affligam, qui te levare omni moleſtia deſidero. Heri Bartholomæo de Foro-Sempronii habitum ſanctæ religionis tradidi inter ſacra miſſatum ſolemnia, laicis aliquot præſentibus. Domnum inſuper Bartholomæum Burgenſem olim ſancti Matthiæ monachum tibi commendo. Venturus eſt ad te ad dies paucos, atque ut in noſtrum cœnobium admittatur precaturus. D. Nicolaus de Lemmo oravit me per litteras, ut ſe tibi commendarem, petitque ut mittas ei quatuor rotas currus quanto citius poteris. Frater Jacobus Barbantinus cum illo profectus eſt Lemmum, impetrato tamen a nobis commeatu, & ea conditione, ut rediret meo arbitrio. Modo ſcribit ſe rediturum ante diem feſtum ſancti Michaëlis. Ego quidem longiuſculam moram duco, meliuſque foret, ut ineunte Auguſto reverteretur domum. Si mecum ſentis, jube ut tuo nomine illum accerſam. Sin minus, nihil illi ſcribam. Vale, & Urbanum ſalvere jube meo nomine. Ex ſancto Michaële Muriani nonis Juliis MCCCCLXXVII.

EPISTOLA LXXX.
Eidem abbati.

De Moreto lapicida, & de penuria quam patitur.

Anno 1477 Miror admodum adhuc Moretum lapicidam minime rediiſſe. Qui tamen ſi redierit incolumis, ſecumque inde aliquid aſportaverit, perquam jucunde excipietur a nobis. Certum eſt autem ejus præſentiam plurimum conferre ad excitandam interdum fabrorum muralium, operarumque negligentiam, qui, deficiente præpoſito, unius diei opus biduo conficiunt. Itaque ſi inde nondum profectus eſt, dimitte illum quanto citius potes, ut quod cœptum eſt, tempore conſtituto perficiatur.

Quæ pluribus meis epiſtolis ad te noviſſime conſcriptis petii, ne differas mittere, ut quietiorem agamus vitam, neque cogamur cogitare de craſtino. Victui noſtro tribuantur neceſſaria. Divitiæ ſunt vobis. Abundatis frumento, vino, oleo, caſeo, aliiſque id generis. Nos omni affatim miſeria vallamur. Patienter tamen ferimus præſentem inopiam, ſi quando Dominus pauperes de ſtercore erepturus ſit, expectantes. In ipſo enim confidimus, in quo movemur & ſumus, qui non derelinquet ſperantes in ſe. Urbanum Malumbram meis verbis ſaluta, atque ad expugnandum ſpiritum ſe infeſtantem, ut ſpiritu ambulet, hortare. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis anno milleſimo CCCCLXXVII.

Digitized by Google

EPISTOLA LXXXI.
Urbano monacho.

De legatione cardinalis S. Mariæ in Porticu apud Venetos. De dialogo S. Martini.

Anno 1477 PAſcis me bonis verbis. Paſcis ne dicam, an decipis? Multa pollicitus es, nec adhuc niſi verba retulimus. Quamobrem aut onuſtus veni, aut ſi moraturus es iſtic, mitte. Neque enim verbis alere familiam poſſum, mercedem compenſare laborantibus atque opificibus, emere tegulas, oblongoſque lateres. Pecunia opus eſt, pecuniam porta. Cardinalis ſanctæ Mariæ in Porticu Venetias eſt venturus, diſcedetque Roma omnino nonis Auguſtis. Indulta eſt autem ei magna a ſummo pontifice poteſtas, eſtque ab ipſo creatus legatus *de latere*. Occurrent illi nonnulli ex patriciis noſtris Florentiam uſque, excipieturque haud mediocri pompa, ubi huc applicuerit. Vellem intereſſet pater noſter cum venerit, quod futurum creditur ineunte Septembri.

Dialogum S. Martini, quem iſtic eſſe audio ſatis emendatum, tecum feras, ut noſtrum, qui mendoſus eſt, corrigamus. Eſt namque opuſculum aureum, & quo magnopere delector. Si vexaris adhuc ſpiritu, feras æquo animo, non enim eſt ad mortem infirmitas hæc, quin immo virtus tua in infirmitate perficietur. Militia eſt vita hominis ſuper terram. Sic pugna, ut referas de hoſte infeſtante triumphum. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani VIII. calendas Auguſtas MCCCCLXXVII.

EPISTOLA LXXXII.
Epiſcopo Bellunenſi.

Offert illi præceptorem ad erudiendam juventutem Bellunenſem.

Anno 1477 PErlatum eſt ad me cives tuos Bellunenſes præceptorem quærere, qui pueros atque adoleſcentes bonis artibus imbuat ſalario annuo publicis ſumtibus ſibi conſtituto. Quamobrem cum te ejuſmodi epiſcopum noverim, qui, juxta quod diceris, diligentiſſime intendas ſuper gregem tuum, ejuſque ita curam habeas, ut & eruditum pariter, & ſanctum fieri cupias: exiſtimavi profecto mea intereſſe, ſignificare tibi de Ambroſio quodam Sebinicenſe, optimo ad id negocii viro, ac præ ceteris idoneo magis. Hic moratus eſt apud nos biennium, magiſtri functus officio, quo ſane inſtitutore fratres noſtri plurimum profecerunt. Eſt autem vir non tam ætate, quam moribus graviſſimus, atque in primis moderatus. Nemo noſtrum in eo umquam vel dicto vel facto reprehenſione dignum aliquid deprehendit. Denique præter habitum tamquam unus ex monachis ſemper a nobis habitus eſt. De doctrina vero quid dicam, quando homo ſexagenarius a puero ſemper litteris deditus, numquam ſe a ſtudiis avertit? Totus in lectione, totus in libris die noctuque verſatur. Epiſtolas ejus legi ornatiſſimas, nonnullaſque itidem orationes quas apud illuſtriſſimum dominium noſtrum habuit, facundia & gravitate pares, a laudatiſſimis & probatiſſimis viris commendatas. Eſt præterea artium doctor, ac peritus juris civilis, necnon & ſacrarum litterarum ſtudioſiſſimus. Hic mihi aperuit propoſitum ſuum, quo cupit (ſi tibi ac civitati placuerit) Bellunenſem erudire ac inſtituere juventutem, atque in ordinem præceptoris transferri, non ut ſibi victum quærat, qui certe minime ei deeſt apud nos dum vixerit, verum potius, ut familiæ (eſt enim ſubſtantia, ut aſſequor, tenui ob Turcarum crebras ad oppidum illius excurſiones) pio juſtoque labore ſubveniat. Eum tibi, pater, commendo quanta poſſum inſtantia, precorque, ut tuo apud cives interveniente patrocinio, ei potiſſimum hæc provincia demandetur. Scripſi ad te ſuperioribus menſibus binas litteras, quibus præter morem tuum minime reſpondiſti. Precor ut mihi aliquid reſcribas, qui tibi etiam occupatiſſimus ſcribo quam libentiſſime. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis XVII. cal. Septembris anno milleſimo CCCCLXXVII.

EPISTOLA LXXXIII.
Petro Donato abbati.

Hortatur ut ad ſuum accedat monaſterium, laudatque novum templum ab eo ædificatum.

COmplures epiſtolas tuas paucis diebus accepi, quibus reſpondere ſolito diutius diſtuli, quod te in Ravegnanam profecturum noveram, viſitatum loca Claſſenſi monaſterio ſubjecta. Nunc vero facile mihi perſuadens, te aut Ravennam rediiſſe, aut rediturum propediem, ut ad nos tandem, appropinquante præſertim die feſto, naviges, nolui obmittere quin ad te ſcriberem, ut pluribus detentum negociis urgeam ad reditum, noſque adhortatione mea tempeſtivius viſas. Veni igitur ut videas magnum quid ac ſingulare, totiuſque non ſolum noſtræ religionis, verum etiam hujus civitatis decus & ornamentum. Templum, inquam, tuum, quod te auctore mirifice conſtructum (procul revera abeſt aſſentatio) & te & monaſterium nobilitavit. Divi Marci ædem abſque contradictione excipio, reliquis vero omnibus facile hanc noſtram anteпoſuerim. Cujus anterior pars jam abſoluta atque perfecta tanta nitet venuſtate, Anno 1477.

Digitized by Google

ut omnium tranſeuntium ac prætemavigantium lumina in ſe convertat. Mirantur omnes tam brevi tantam molem, tanto artificio erectam, quæ non modo antiquum redolet, verum etiam maximam refert antiquitatem. Nihil te ex hoc templo vidiſſe exiſtima, neque poſſe merito concipere illius elegantiam. Viſu opus eſt ad judicandum. Veniens itaque, ubi ad S. Chriſtophori cœnobium appropinquaveris, patenti ac detecta navicula, erige te in pedes, atque inde contemplare. Mihi crede, quia tunc videbis & affllues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum, curis licet innumeris diſtentum, ac quantolibet mœrore confectum. Ceterum (quod te latere nolim) tam magnifice exornatum opus maximi conſtat, multamque nimis pecuniam poſtulat. Quam ob rem ſi quid proventus ex Claſſe tuo collegiſti, vende, atque aurum conſla, ut pleno venias marſupio. Neque ſatis putes, ſi centum, aut bis centum tantum aureos tecum tuleris: parva eſt hæc ſummula, pluribus certe indigemus. Veni itaque & noli tardare, ac ære alieno preſſos hujus templi gratia, releva filios tuos. Nicolaus Donatus propinquus tuus cupit noſſe quid ſentias ſuper negocio penſionis, optimumque factu retur, ut ſoluta in præſentem annum tantum ad nutum pontificis penſione; tandem aliquando longa hæc concertatio dirimatur. Expetiit a me, ut hoc tuo nomine ipſe oratori ſignificarem. Sed nequaquam auſus ſum id præſumere te inconſulto. Decerne quodlibet, dummodo reſpondeas. Moretus lapicida ſe tibi commendat, ac ſi quid agri Ceſenatici vendicaſti, quod ſibi in emphiteoſim tradi poſſit, ut ſui memineris, enixius orat. Eum tibi ipſe quoque commendo. Pœnitet me miſiſſe ad vos Paulum Cerdonem, quem nimio pluſquam vellem iſtic detinuiſtis. ſi te præcedere nequit, ſaltem tecum veniat: eſt enim nobis pernecesſarius. Scribis de novitio Foro-Sempronate, quod antequam indueretur ſignificare debueras. Hactenus modeſte ac religioſe ſe habuit: exui a nobis quomodo juſte poſſit, non video. Si tamen eſt ejuſmodi qualem accepiſti, ubi veneris dimittes eum. Non deerunt novitii, ſi modo inter nos non deerit caritas. Unum tui vicarium conſtituiſti: nonnulli tamen ſunt, qui abbates videri volunt. Vicarium non ſuo ipſius, ſed eorum arbitrio omnia debere agere exiſtimant, cum profecto iniquiſſimi rerum exiſtimatores ſint, non conſilio, ſed perturbatione judicantes. Unum me conſolatur. Veritas, aiunt, amica eſt temporis. Novit Dominus quia non meam, ſed illorum vicem doleo, quando de eorum emendatione deſperem. Nihil tamen Deo impoſſibile. Non eſt abbreviata manus ejus, qui paratus eſt omnibus ignoſcere, iis nimirum, qui culpas ſuas agnoſcere non erubeſcunt. Vale, pater obſervande, & labores tuos, quorum in epiſtolis tuis meminiſti, feras æquo animo. Et ſi verum eſt, illud ſolatium eſt miſeris ſocios habere pœnarum, non dubito te complures ſocios habere, qui in laborioſo hoc ſtadio currant tecum. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Muriani VI. cal. Septembris MCCCCLXXVII.

EPISTOLA LXXXIV.
Epiſcopo Bellunenſi.

Commendat illi Ambroſium.

VEnientem ad te Ambroſium noſtrum ita tibi commendo ac meipſum. Et ſicut tua interceſſione factum eſt, ut adeptus ſit quod optavit: ita, quæſo, illum ſolita tua humanitate patrocinioque ſuſcipias, amplectaris, foveas. Tantum in te confidit, ut omnem ſpem ſuam in te uno collocaverit, quem, prout merito debet, ſumma veneratione proſequitur. Ipſe quoque ubi periculum de homine feceris, cognoſces (ut ſpero) reipſa me illum apud te haud mendaciter commendaſſe. Tui quoque Petri, ut memineris, obſecro: qui, ſi aliquando otium dabitur, quod propediem fore mihi perſuadeo, cupit ſane ex animo tarditatem in ſcribendo ſuam nova diligentia reſarcire, moremque priſtinum deſtinandarum frequentius epiſtolarum reſumere. Dici namque vix poteſt, quantopere oderim inter fabros, artificeſque verſari. Malleorum ictibus pene ſurdus effectus ſum. Quocumque me verto, in ligna, lapides, cementa, coctileſque lateres impingo. Spero me hac hyeme quieturum, atque ab his ſæcularibus negotiis, in quantum cura adminiſtrationis permiſſura eſt, alienum fore. Quod utinam ad votum mihi contingat. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani VI. cal. Novembris MCCCCLXXVII. Anno 1477

EPISTOLA LXXXV.
Petro Donato abbati.

De negotio unionis & de mutuandis pecuniis.

HEri jam primis incumbentibus tenebris tandem rediit Bartholomæus converſus, ſecum deferens litteras tuas atque D. abbatis Carcerum. Is primum ſcribit ad me ſe tecum multa contuliſſe, inter cetera de confirmatione unionis noſtræ verba feciſſe, conveniſſeque pariter, ut ad vitandum imminens periculum, aliquod modo initium daretur. Orat inſuper ſumma inſtantia, ut ad te quamprimum ſcriberem, ut, quamcitius poteris, matures reditum tuum, ſibique tecum colloquendi denuo poteſtatem facias, ut, ſublata omni mora, quod invicem tractaſtis, perficiatur. Viden- Anno 1478.

tur enim huic ejus deſiderio adhibuiſſe calcaria litteræ tuæ, quas ex abbatia Vangadiciæ ad eum tranſmiſiſti, in quibus commemoras, quid tibi retulerit de periculo diſſolvendæ unionis noſtræ D. Lucas abbas Roma reverſus. Quocirca ſi quid boni agendum decreviſtis, non differatis perficere, excepto dumtaxat ſalutis fratrum noſtrorum diſcrimine, quam merito ſemper abſque ulla conſcientiæ repugnantia, non monaſterio Carcerum, ſed mille conſimilibus antepoſuerim. Miſit præterea garſonibus litteras, quibus dari jubet nobis aureos duodecim, plura pollicens, ſi modo cauſa de decimis ad votum componetur. Ut autem ad litteras tuas redeam, multum urges ut ſarcinam de mendicanda pecunia tecum portem, atque in hoc negotio a propinquis & amicis auxilium petam, neque hoc, ut ſcribis, ſeveritati meæ adverſari. Ego quidem non tecum modo, ſed vel ſolus pondus iſtud ferre cupio, teque omni moleſtia levare. Sed cum ſatis noverim cujuſmodi ſint propinqui mei, aut alia ratione mihi devincti, nullam in eis ſpem ponendam video. Nam ſi qui ſunt inter eos ditiores, ita videntur rerum ſuarum tenaciſſimi, ut facilius ex ſilice argentum aurumve, quam ex eorum marſupiis elicere ſperaverim. Quam ob rem in reliquis, ſi quid valeo, ſemper me promtiſſimum invenies, nec tibi uſquam decero, ut filius obtemperans optimo genitori. In hoc vero ſi mihi inhæſeris, experimento diſces, te revera baculo arundineo hæſiſſe. Habes alios, qui tibi hoc præſtare commodius queant. Ad eos te transferas, eruntque tibi adjutorio. In his vero quæ ad bene regulariterque vivendum pertinent, atque ad decus, & ornamentum monaſterii tui conſervandum, etiamſi oportuerit me mori tecum, non te deſeram. Epiſcopus Bergomenſis Dominico die proximo elapſo huc venit, ut tecum neſcio quid conferret. Doluit te non inveniſſe, totumque ſe nobis offerens, audita miſſa, profectus eſt. Juſſit etiam ut ad te ſcriberem, ſi qua ejus opera pro monaſterii ac religionis negotiis indigueris, Romæ illa utaris tuo arbitrio. Exenium quod juſſiſti, mittam D. abbati Carcerum quamlibentiſſime. Vale. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Muriani nono calendas Februarii MCCCCLXXVIII.

EPISTOLA LXXXVI.
D. Benedicto Juſtinopolitano.

Itineris ſui Ferrariam reddit rationem.

Anno 1478. NUdius tertius eadem fere hora miſimus fratrem Jacobum monachum cum navicula duobus aureis conducta, frumento, & caſeo farroque onuſta, & nos quoque una cum abbate Claſſis Ferrariam A navigaturi per Padum, cymbam conſcendimus. Veniſſemus equidem libentius cum fratre Jacobo navicula maritima. Sed tum periculum maris veriti, præſertim hyemis tempore, cœlo nunc ſereno nunc turbido ac nebuloſo, tum promiſſione abbatis Claſſenſis illecti, hanc aggreſſi ſumus viam, etſi longiorem, tutiorem tamen. Pollicitus ſiquidem nobis eſt dimidiam aureorum partem ex omnibus, quos exacturus erit Ferrariæ. Quot vero diebus Ferrariæ moraturi ſimus, nobis non conſtat. Biduo tamen aut triduo, ut arbitror, peracto, Francolinum B perituri ſumus, atque inde ad vos acceſſuri. Mihi credite, quia invidemus vobis. Laici omnes his ſacris diebus, divinis officiis ac miſſarum auditionibus ſolito inſtantius indulgent; nos hodie ſancti videlicet Matthiæ ſolemnitate non modo miſſarum celebrationi non interfuimus, ſed ne eccleſiam quidem ingreſſi ſumus. Nolite, precor, deeſſe nobis orationum veſtrarum ſuffragio: ut ſicut pro religione, pro ſancto Michaële, pro vobis omnibus libentiſſime, ac promto animo ferimus omnia, ac quæ- C cumque dura & aſpera, ſuavia nobis ac dulcia veſtri gratia videntur: ita, vobis adjuvantibus, quod aggredimur, perficiamus. Valete omnes in Domino, dilectiſſimi fratres, ac ſuper aurum & topazium deſideratiſſimi, quos & videre & alloqui ſupra modum cupio. Ex navicula Ferrariam verſus navigante in die ſancti Matthiæ apoſtoli poſt prandium MCCCCLXXVIII.

EPISTOLA LXXXVII.
Epiſcopo Bellunenſi.

D *Ravennam profecturus petit ab eo benedictionem, a quo tardius litteras acceperat ob Turcarum bellum, ejuſque ſcripta legere avet.*

PRofecturus Ravennam juſſu patris noſtri ad dies paucos, ut ſolemnitati monaſterii, quæ annua ibidem a noſtris agitur, & ipſe interſim octavo idus Maii: non ſum paſſus naviculam conſcendere, niſi petita prius abs te per litteras benedictione, atque, ut ſpero, facile percepta. Sic enim & proſperam fore navigationem confidam, & E cito incolumis reſtituar huic noſtræ gratiſſimæ ſolitudini. Benedic itaque mihi, pater, tactuque blandiſſimo manum capiti meo impone. Sentiam abſens vim benedictionis tuæ, quam ne auribus excipiam, diſtantia locorum intercipit. Quod ſi per temporis brevitatem licuerit, antequam hinc proficiſcar, vel brevi epiſtola illam ad me tranſmittas. Neque enim ex urbe ſolvemus, niſi peracto ſacratiſſimæ Aſcenſionis die. Tarditatem meam viciſti ſemper ſcribendi diligentia, nunc quoquoque ne ſecus feceris. Nam & hoc ipſum Anno 1478

noviſſimæ tuæ teſtantur, quas eodem die, quo tibi meæ redditæ ſunt, conſcripſiſti. Quibus etiam nunc demum reſpondeo.

Quod tardius ſolito diſtuleris dare litteras ad me ob vicinum Turcorum bellum, accipio grate excuſationem tuam, licet excuſationis cauſam moleſtiſſime tuli. Quid enim moleſtius, quam ea præ oculis cernenere, quæ antea horrebamus audire? Nam jam apud Peloponeſum aut Cyprum res agitur. In Italiam excurrunt hoſtes, agros depopulantur, rura incendunt, &, quod his gravius eſt, viros ac mulieres aut occidunt immaniter, aut miſeram acturos vitam abducunt. Neque modo Forum-Julii in diſcrimine eſt, verum omnes Galliæ Ciſalpinæ urbes & oppida in magna ſunt trepidatione ac metu. Mirumque eſt valde quantus terror univerſos invadat, ubi Turcos Italiæ appropinquare nuntiatur. Quod his diebus experimento didici. Nondum enim certis conſtabat rumoribus de Turcorum in Italia reditu; immo vix levi auditione neſcio unde acceperant, & tamen ita omnes trepidare, ut mens ab eis, & conſilium fugeret, haud ſecus profecto, ac ſi barbaros urbis portum ingreſſos cernerent. Niſi apprehenderit Dominus arma, & ſcutum, & ſurrexerit in adjutorium noſtrum, ad expugnandum impugnantes nos, væ nobis. Merito itaque iſtiuſmodi ſollicitudine diſtractus ac cura, non potuiſti mihi reſcribere. Paſtorem bonum te decuit gregi tuo vigilaſſe, non mihi. Arcendi tunc erant ab ovilibus Dominicis lupi, curaque ſervandarum ovium ſtudioſius ſuſcipienda, non amicorum in tuto conſiſtentium habenda ratio. Quintilio forte indiges ad corrigendum opus tuum, ſed non eo quem tibi Quintilium facis. Neque enim qui mea ipſius ſcripta corrigere nequeo, aliena emendare ſufficiens ero. Ego quidem non eo inficias reperiri poſſe doctiores te, ſed hoc plane fateor, me hucuſque nihil tuum legiſſe, quod non mihi admodum placuerit, quodque animadverterim poſſe ulla ratione in melius commutari. Quamobrem ſi eouſque diſtuleris mihi libelli tui ſive legendi, ſive etiam tranſcribendi copiam facere, donec aut a me corrigatur, aut abs te poſt decennium emendetur, ut ſcribis, tardius (mihi crede) utilitati legentium conſuletur. Eſto, omnia tua tibi diſpliceant, quis tamen tua melius corrigere valeat, quam tu, non video. Adjice, detrahe, commuta, ſi tibi viſum fuerit. Sed abſit ut hoc poſt decimum annum fiat. Sit quoque tempori modus. Reponatur opuſculum in annum, aut (ut multum dicam) biennium; poſtea corrigendum ſumatur in manus, emendeturque poſt tantum intervallum quam accuratiſſime. Erit tunc conveniens ſatis, ac etiam meo judicio ſera emendatio. Facies tamen prout melius judicaveris, dummodo nequaquam ſperes, me tibi ullo tempore Quintilium fore. Vale. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Muriani pridie calendas Maias anno MCCCCLXXVIII.

EPISTOLA LXXXVIII.

D. Jacobo monacho.

De reliquiarum oſtenſione die Pentecoſtes in Claſſenſi monaſterio.

Scripſi tibi eodem quo applicuimus die, ſeriemque noſtræ navigationis expoſui. Nunc, quod reliquum eſt, accipe. Prima, ac ſecunda ſolemnitatis die ob ingentem pluviarum ac luti vim, vix ad monaſterium Claſſenſe tranſire nobis licuit. Ubi nemine fere accedente, divina officia, minore licet apparatu, celebravimus. Peracto vero biduo, illuxit nobis uti ſacratiſſimus, ita & ſereniſſimus Pentecoſtes dies, quo quidem maxima confluxit virorum, ac mulierum frequentia, ac longe major ſequenti die. Delectatus ſum admodum oſtenſione reliquiarum. Hæc provincia fratri Thomæ Donato data eſt, quam profecto ſtrenue peregit. Neque enim ſolum reliquias ſingilatim demonſtravit, verum etiam evangelizavit bis populo: cunctis illum attentiſſime audientibus atque laudantibus, in primis reverendiſſimo Domino archiepiſcopo, qui eo ſe dominico die contulerat. Sed accidit (ut ſemper fere conſueverunt lætis permiſceri triſtia) quod nos in hac ſolemnitate turbaverit. Navis noſtra, rebus (ut noſtis) ad diem feſtum neceſſariis onuſta, ad hanc uſque diem, quæ eſt tertia decima menſis nondum applicuit, apud Magnam-Vaccam ob ventos contrarios detenta. Itaque ſolemnitatem omnem peregimus abſque iis, quæ deferebamus nobiſcum. Utinam ſecundi ſpirent venti, ut vel ſero abſque ulla jactura portum ingrediatur. Speramus die craſtina huc affuturam, ſiquidem hodie accepimus apud Premarium ſtare in anchoris. De reditu noſtro ad vos adhuc incerti ſumus. Orate, precor, ut ſaltem redeamus incolumes. Petieram a patre noſtro, ut nos dominico die proxime futuro conſcendere naviculam permitteret. Sed, ut vereor, non impetrabimus. Nam peragrare conſtituit nonnullas abbatiæ poſſeſſiones, meque ſecum ducere decrevit. Quamobrem ſpero me rediturum ad vos peracta Corporis Chriſti ſolemnitate, tardius certe quam opinatus ſum, & quam ipſi (ut arbitror) deſideratis. Sed reluctari obſtinatius majorum imperio abſque evidenti animarum periculo non licet. Ego revera nihil magis cupio, quam vos omnes incolumes viſere. Die noctuque de vobis cogito, & corpore abſens, vobiſcum tamen & eſſe, & confabulari geſtio. Domi-

Anno 1478

Digitized by Google

nus vos tueatur, fratres mei cariſſimi, ac A deſideratiſſimi: detque vobis cor omnibus, ut faciatis ejus voluntatem. Tu vero, Jacobe pater, ora pro me, & orent ceteri omnes, præſertim novitii tui, quos Deus in ſancto inſtituto ac bonis operibus confirmare dignetur. Vale. Ex Ravenna III. Idus Maii MCCCCLXXVIII.

EPISTOLA LXXXIX.
D. Jacobo monacho.

Ut ſe habuerit Ravenna ſignificat.

Anno 1478. NUdius quartus ſignificavi tibi, quo pacto peregimus ſolemnitatem Claſſenſem, & de infelici navigatione noſtra. Et ut ſingula vobis ſignificem, quod reliquum eſt paucis expediam, magis ductus deſiderio vobiſcum colloquendi, quamvis exiſtimem neceſſe etiam aliquid ſignificari vobis cum propediem, Chriſto annuente, venturus ſim ad vos. Nudius tertius ſummo mane viſitavimus omnes, fratrem Apollinarem, exceptique ſumus ab eo quam lautiſſime. Delectatus ſum valde amœnitate loci, quoniam maxime idoneum judicavimus ad relaxandos interim monachorum animos, atque in primis ad gignendum triticum vinumque, & cetera id genus accomodatum. Sumpto prandio, aliquot ex nobis Cerviam profecti ſumus, quæ urbs ab Aragazina tribus paſſuum millibus diſtat, viſitavimuſque loci ipſius epiſcopum, a quo etiam benigne admiſſi ſumus. Demum reverſi, apud eumdem cœnavimus, dormivimuſque, licet minus commode, ob anguſtiam domus; eramus enim ad viginti hopites, & ex his plerique ſuper fœnum jacuerunt. Poſtera die, heſterna ſcilicet ſurgentes diliculo, redivimus Ravennam, ubi domi nos pluvia detinuit. Hodie tandem celebriora urbis viſitavimus monaſteria, urbemque fere totam luſtravimus. Sed adhuc templum non vidi, quod Claſſenſi illi noſtro comparari queat. In craſtinum apud Claſſem pranſuri ſumus: poſtmodum huc reverſi, quæ neceſſaria videbuntur ad navigationem noſtram, in naviculam deportanda curabimus, ut ſequenti die, ventis feliciter flantibus, ad vos navigemus. Orate omnes, quæſo, ut incolumes vobis reddamur, quorum videndorum deſiderio hora certe mihi dies videtur, & dies annus. Vale, mi Jacobe, cum familia omni, ſingulosque ſaluta meo nomine, & Petrum noſtrum præcipue, nunc quidem monachorum præceptorem, poſtea vero futurum diſcipulum. Ex S. Lazaro apud Ravennam XVII. cal. Junias MCCCCLXXVIII.

EPISTOLA XC.
Petro Donato abbati.

De graſſante peſtilentia & de quodam novitio.

QUo animo ſint trapezitæ noſtri in ſumministranda nobis in futurum pecunia, quid petant, & quam rationabiliter, ex hac incluſa eorum ſcedula poteris intelligere. Creditores profecto ſunt majoris ſummæ, quam arbitrabar. Minuendum eſt cum illis, B ſi poſſibile erit, debitum, non augendum: ut cum alias eorum opera indiguerimus, ſint ad inſerviendum noſtris neceſſitatibus promptiores. Conflavimus quidem (ut noſti) etiam præter hoc multum æris alieni. Sed quoniam cum nemine pluſquam cum iſtis, eiſdem, obſecro, primum ſatisfiat, ne forte (quod vereor maxime) avertant faciem ſuam a nobis. Si quid ſcripſeris ad eos nihil obfuerit. Invaleſcit morbus quotidie, quod mirari ſatis nequeo, quando urbs pene in ſolitudine ſit redacta, fugientibus præ timore non modo patritiis, ac civibus, verum etiam popularibus, ac humiliori loco natis: ita ut C paſſim per agros complures tibi caſas tuguriaque conſtruxerint, donec tam ſæva peſtilentiæ vis, Domino jubente, mitigetur. De tranſmittendis ad te fratribus tuum erit ſtatuere quid velis. Ego quidem neminem agnoſco, qui non magis animi gratia, quam peſtis formidine iſtuc commigraret. Valemus omnes Dei pietate, & ſi quid pejus non evenerit, eſt potius unde vos nobis invideatis, quam nos vobis. Novitium tamen illum perſtare audio in ſententia proficiſcendi ad te. Quem quidem ſi cum habitu, antequam ad profeſſionem admittatur, venire permiſeris, neſcio quam recte conſulueris tali exemplo D reliquorum novitiorum paci ac ſaluti. Mihi ſane viſus eſt taxillos (ut aiunt) mutaſſe in manibus, fruſtratuſque ſum ſpe, quam de illo conceperam. Viſitavi hodie reverendiſſimum Patriarcham, ubi me Philippus Ariminenſis cancellarius conveniens oravit, ut ſe tibi commendarem. Cupit inveſtiri poſſeſſione aliqua emphiteotica, ſive illa in agro Ceſenatico, ſive Ravennate, ſive etiam Ariminenſi, aut ubivis illa ſita fuerit. Itaque ut ejus ſis memor, peto & obſecro. D. Urbanus una cum Paulo Cerdone in craſtinum navigaturus eſt Lemmum. Proſpera ſit E felixque ejus navigatio. Defecit nobis farina quam hinc inde, ut poſſumus, mendicamus. Frumentum nobis promiſſum differtur nimium. Cura, quæſo, ut citius deſtinetur. Vale, & me, ſicut ſoles, ama, qui te veneror, obſervo, & colo. Ex S. Michaële Muriani V. Idus Julii MCCCCLXXVIII. Anno 1478

EPISTOLA

EPISTOLA XCI.
Eidem Petro abbati.

De frumento quod ſibi miſit & de aliis rebus.

Anno 1478 SCripſi heri ad te uberioribus per vectores navis tuæ onerariæ, quæ hinc hodie ſummo mane ſecundo vento ſolvit. Modo advenit frater quidam Carcerum cum tuis litteris, quibus reſpondeo paucis. Admones, ut allatum triticum per negligentiam non abſumatur, diſcamuſque ſtudioſius conſervare, quæ magno labore, multiſque adeptus es ſudoribus. Bene certe admones. Sed portionem frumenti velim nolim cogor vendere, ut importune petentes a monaſterio arceam. Modo inter cœnandum accerſitus ſum a nuntio de Martinis, qui nomine Hieronymi poſcebat reddi ſibi aureos x. quos tibi ſe mutuaſſe dicebat. Tuuſque Hieronymus Donatus impulit me, ut tibi ſignificarem, obtundi ſe a Petro Memmo pro pretio lignorum, quæ vendidit nobis. Si hujuſmodi moleſtias, quibus affligor quotidie commemorarem tibi, non legeres præ tædio epiſtolas meas. Parco autem, ne te ſatis oneratum premam. Ad tortas conficiendas non indigemus coquo, cum ſit apud nos platinæ ſtudioſus. Mitte caſeum recentem, ac butyrum, & ova. Quæ non tantum (ſicut tu ſcribis) oleribus, verum etiam marſupio adverſantur, miſſa faciemus. Sine cæmento ac lateribus conſtrui paries non poteſt. Memento quæſo farris D. Petri de Priolis, noſtræque portionis ne obliviſcaris. Vale, pater optime cum reliquis domeſticis tuis. Ex S. Michaële Muriani VI. cal. Auguſti poſt cœnam MCCCCLXXVIII.

EPISTOLA XCII.
Eidem Petro Donato abbati.

Orat aliud in monaſterium transferri fratrem Jacobum, agitque de victoria in Turcas reportata.

Anno 1478 FRater Jacobus, cujus litteras his meis annexas mitto ad te, ſuppliciter petiit, ut te plurimum obſecrarem, ne ſe deſereres. Ægrius tulit verba tua, neque tam rigidum abs te expectavit reſponſum. Is penitus obfirmavit animo hinc proficiſci, cauſatus ſolummodo rigorem loci ſuæ omnino imbecillitati adverſari. Precatur ergo admitti in Claſſem. Si hoc abnueris, ut ſibi de alio cœnobio provideas, petit. Alias peregre proficiſcetur (ut vereor) in regionem longinquam, cum ſuo ac totius ordinis noſtri dedecore. Per me non ſtetit, ut apud nos perſeveraret, uſus ſum erga ipſum omni humanitate. Commendo tibi oviculam tuam, & ne errabunda periclitetur, illi, ut potes, opem feras. Heri ex D. Candiano Bolano didicimus, ſenatum factum fuiſſe certiorem, Turcos ad oppugnandum Scutari oppidum verſos, vigeſima ſecunda die præſentis menſis prælium iniiſſe. Ex quibus ad quater centum interfectis, atque ad duo millia vulneratis, redintegrare eos ad dies paucos certamen ſtatuiſſe. Noſtros e contra ſuſtuliſſe animos, re bene geſta, præſertim cum oppidum, & præſidio valido firmatum, & munitionibus tutiſſimum ſit. Quis belli eventus futurus ſit ignoratur. Niſi quod omnes ſperant propter difficilem urbis ſitum, ſecundo quoque prælio Turcos incaſſum urbem oppugnaturos, & ignominioſo reditu ſe domum recepturos. Quod ut eveniat inſtantius oremus. Ex Foro-Julii etiam nuntiatum eſt Turcos inde diſceſſiſſe, ac per abrupta montium, vixque damulis pervia loca in agrum imperatoris populabundos conceſſiſſe. Unde acta præda dubitatur quonam verſus ituri ſint, ingreſſurine denuo Forum-Julii, an (quod magis creditur) in malam rem domum redituri. Non deſerat Dominus ſperantes in ſe, & in arcu ſuo & armis confidentes humiliet. D. Paulus, & frater Jacobus nihilo melius ſe habent, immo in dies, præſertim D. Paulus gravius infirmatur, adeo certe tenuis, atque exeſo corpore, ut pallidior ipſa morte videatur. Commendo eum tibi meque ac tuum monaſterium: quod ut citius viſas, hortor, & ut cum Domino Candiano, qui totus noſter eſt, aliquid tractes boni. Vale, cum familia omni. Ex S. Michaële Muriani nonis Auguſti MCCCCLXXVIII.

EPISTOLA XCIII.
D. Jacobo monacho.

De morte abbatis Claſſenſis.

EX litteris, quas ad me per Angelum D. Franciſcus dedit, didici ipſum quidem litteras legiſſe, quas per Moretum ſcripſeram tibi: & ipſe nihil ſcribis, utrum illas videris, necne. Quamobrem ſi tibi redditæ non ſunt, cura ut tibi mittantur: in his enim multa continentur. Quamquam non dubito, ita te in præſentia negotioſum eſſe, tot ſollicitum curis, ut minime vacet prolixiores epiſtolas legere. Significari etiam mihi abs te cupio, an quæ Claſſenſi olim abbati ad curandam ejus valetudinem deſtinaveram, acceperis. Eſſent namque utilia iis, quos iſtic aſſeris ægrotare. Non recte tecum agit qui tibi adverſatur, & credo id moleſte laturum patrem noſtrum, ubi reſciverit. Dandam nihilominus ei veniam puto, cum ob mortem patris (ut arbitror) ſui forte compos non ſit. Noſti eum quam præter modum ei afficiebatur, dum viveret, quamque ex eo totus pendebat. Mirum Anno 1478

Digitized by Google

ſane erit ſi diutius illi ſuperſtes fuerit. Compatere itaque mœrenti, & ſolatio deſtitutum parentis ne exaſperes, præſertim dum adhuc recens eſt vulnus, ne forte confricatum recrudeſcere incipiat. Dum has ſcribo, appulit modo cymba cum frumento, quod miſiſti cum litteris tuis, quæ mihi ſunt jucundiſſimæ ſemper. Mitto ad te per Angelum litteras, quas ad D. abbatem ſcripſi conſolatorias de morte abbatis Claſſenſis. Erunt apud te, donec ſignificatum fuerit eidem patri noſtro de illius obitu, & cum ad vos venerit, trades ipſemet litteras in manus ejus. Hoc idem facies de inſtrumentis & litteris abbatis Carcerum & D. prioris ſancti Matthiæ, quibus ſingulorum ſententia de futuri abbatis electione continetur. Nemini eas tradas, niſi patri noſtro, aut per fidelem nuncium illi tranſmittas, ubi primum de abbatis dormitione certior factus fuerit. Similiter & epiſtolam meam per eumdem nuncium ad patrem noſtrum deſtines, ne a quoquam intercipiatur. Eas tamen ſi volueris legere, permitto, dummodo poſtea illi obſignes. Dominus autem interſit, immo præſit electioni noſtræ, ut pari omnium voto is ſubſtituatur, qui cum timore Dei hujus ſacratiſſimi ſed deſolatiſſimi cœnobii (ut cernis) curam gerat. Vale, pater dilectiſſime, ac patienter onus tibi impoſitum feras. Ex ſancto Michaële Muriani XVI. cal. Octobris MCCCCLXXVIII.

EPISTOLA XCIV.

Petro Donato abbati.

Queritur epiſtolas ſuas fuiſſe interceptas. Optat eum convaleſcere, ac conſolatur de morte abbatis Claſſenſis.

Anno 1478 SCriptitarem ad te frequentius more ſolito, quando præſertim uſurpem tecum hoc muneris quamlibentiſſime, niſi quorumdam ex tuis me tardaret parum certe cauta prudentia, qui non modo corrupto judicio meas ad te litteras intercipiendas exiſtimaverunt, verum etiam aliis legendas tradiderunt: & iis maxime, quos ne contingere quidem eas voluiſſem. Verum habeant illas ſibi. Ego certe ſcripſi, quæ tua intereſſe potiſſimum arbitrabar ſcire. Quamobrem ſi rarius accepiſti litteras meas, non tarditati adſcribas aut oblivioni, ſed moleſtiæ quam concepi, propterea quod quas ad te mitto epiſtolas, nequaquam perferantur ad te.

Ex Moreto, qui heri cum cymba frumento onuſta applicuit, didici, te levi adhuc febricula detineri, nondumque (quod ſummopere optamus) penitus convaluiſſe. Confidimus tamen in Domino, quod infirmitas hæc non erit ad mortem, ſed in ea virtus tua ſolidius perficietur. Oratio autem fit a nobis ſine intermiſſione ad Deum pro te, ut quamprimum filiis tuis reſtituaris incolumis. Quod nobis citius præſtet Dominus ſua clementia.

Audio te, pater, conſtanter tuliſſe obitum patris noſtri abbatis. Sapienter id quidem. Ut quid enim diuturniores pro defuncto lacrymæ? quid mœror affert emolumenti? Tranſlatus merito ad immortalitatem creditur, qui poſt peractam ſancte ac juſte vitam longævus deceſſit, & nos lugebimus? Abſit hoc ab iis, qui mortuorum reſurrectionem ac meritorum retributionem futuram credunt. Quotidie morimur, ac veluti defluentes aquæ dilabimur. Supereſt, ut quamdiu ſumus in hoc tabernaculo, ad vitam cœleſtem ac ſupernam per bona opera gradum nobis faciamus. Quid autem melius atque præſtantius, quam quod ipſe facis, ſeipſum pro ſervanda religione laboribus ac periculis exponere? Accepiſti provinciam perquam difficilem, reformandi Claſſenſis cœnobii, vitamque in eo regularem inſtituendi. Curaque ut valeas, ut cœptis inſiſtas ardentius, ac orbato provideas monaſterio. Et quoniam neſcio quid auribus meis inſonuit, quod litteris minime tradendum eſt, ſuadeo ego apoſtolorum minimus, ut in electione futura is ritus atque ordo ſervetur, qui canonicis penitus inſtitutis conveniat, ut quemcumque elegeritis, Spiritu-ſancto inſpirante videatur electus. Quod ſi feceritis, bene ſucceſſura omnia ſperare licebit. Neque enim malo poterunt eventu perfici, quæ bono & ſancto fuerunt inchoata principio. Hæc ad te quam ſincera mente, quamque pio affectu ac zelo in religionem perſcripſerim, teſtis eſt mihi Dominus, qui novit quod nihil aliud cupiam, niſi ut ejus perficiatur voluntas in nobis. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani VI. nonas Octobris anno MCCCCLXXVIII.

EPISTOLA XCXV.

Domno Jacobo monacho.

De electione abbatis Claſſenſis quam de alio potius quam de ſe fieri peroptat.

APplicuit tandem cymba diu ac plurimum deſiderata cum ſuaviſſimis litteris tuis, & triticum, & cicer, farrumque, ordeum, ac cepas deferens. Habemus omnes gratiam, & ego in primis, optoque ex animo, ut idem in poſterum agere frequentius tibi liceat. Gaviſus ſum valde, tuliſſe patrem noſtrum æquiore ac ſperavimus animo abbatis Claſſenſis migrationem: idque, ut ſcribis, ſtudio & induſtria fratris Thomæ, & quod magis credo, miſeratione Dei, quo adjuvante, omnia vel gravia facile ferimus, quo itidem ſubducente manum, etiam levio- Anno 1478

Digitized by Google

ribus premimur, atque ſuccumbimus. Reſtituat eum Dominus priſtinæ ſanitati, ne diuturnior hæc eis mala valetudo, & ſibi, & aliis detrimentum afferat. Neque enim (ut opinantur multi) abſque periculo Claſſenſe vacat monaſterium, cui haud parum a curia formidandum eſt. Nam ex Moreto didici, ſtatuiſſe abbatem noſtrum, ubi convaluerit, venire ad nos, facturus hic abbatis electionem. Quod ſane minime probo. Neque enim decere arbitror alibi celebrandam prælati electionem, quam in eo loco, qui vacaverit. Scripſi ad patrem noſtrum, & idem pariter ſcribo ad te, diligentius in hac electione animadvertendum, non tam quis ſit præficiendus, quam quo pacto id fiat: ut ea ſcilicet omnia in electione ſerventur, quæ a canonicis legibus atque inſtitutis in nullo diſſentiant, ut hæc prima in noſtra congregatione electio ceterarum deinceps electionum forma fiat atque exemplar, cunctiſque futuris abbatibus certiſſimam in eorum promotione regulam ac normam præſcribat. Hoc ſi faciendum curaveritis, nemo erit qui non facile ſperet, futuram brevi iſtius cœnobii reformationem. Quicumque enim ſic electus fuerit, Domino deſuper inſpirante, judicabitur electus, nec poterit non recte ſe gerere quiſquis nullo ambitu, nulliſve inſidiis ac dolo meruerit promoveri. De me autem quem ſubrogari dignum affirmas, certus ſum quidem, te (ut ſcribis) ita ſentire, idque non meis meritis, ſed animi potius tui rectitudine, qua fit, ut de omnibus bene ſentias, neminem judicans, neminem damnans. Quod vero male reſpondeam opinioni tuæ, ego, qui meipſum novi, & ſcio, & nequaquam fallor. Cupio ſane bene facere, & is eſſe, qui placeam Deo: neque parum mihi feciſſe videbor, ſi me ipſum lucratus fuero. Fungor hic, ut vides, patris noſtri abbatis vice, ubi facilis eſt ob antiquam bene vivendi inſtitutionem adminiſtratio: & tamen interdum pluſquam vellem premor. Quid de me futurum putas, ſi in illud infeſtiſſimum, ac procelloſum Claſſenſis regiminis pelagus injicerer? Ego certe (muſſitet qui velit) ego, inquam, tranquillitati aſſuetus, navigare in portu cupio, & otium amplecti pro viribus: & ſi forte aliis inutile, mihi tamen fructuoſum, ac ſuave. Non pudet fateri palam puſillanimitatem meam. Secretum diligo ac receſſus, in quibus deliteſcens, utinam (niſi ſecus Domino placuerit) per omnem vitam a ſæcularibus negotiis amovear, mihique ac Deo, prout ipſe dederit, vivam. Frater Johannes Petrus novitius optat ſupra modum præſentiam tuam, neque profiteri ſtatuit, niſi tibi generaliter confeſſus fuerit. Si itaque hic tantiſper adeſſe poſſes, donec confiteretur, ejus votis ſatisfaceres. Hæc ad te ſcribo ejus

A nomine. Tu tamen incumbe utilioribus, ac litteris ei, ſi aliter non liceat, ſatisfacias. Tuus quoque Jacobus navigare illuc appetit, neque moram pati poteſt. Si placuerit tibi illum excipere, venire permittam. Scribas itaque ſententiam tuam, neque enim, te renitente, illi morem geram. Hic tamen per capillum pendet. Vale, frater in Domino, cum omnibus qui tecum ſunt. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani quinto nonas Octobris MCCCCLXXVIII.

B

EPISTOLA XCVI.

Epiſcopo Bellunenſi.

De peſte graſſante.

QUo die navem conſcendi Ravennam profecturus, litteras tuas deſideratiſſimas accepi. Egi gratias Deo, quod votis meis abunde ſatisfeceris, lætuſque trajicere parabam mare omni penitus timore ſublato. Quomodo enim formidare poteram ullum navigationis eventum malum, tot munitus benedictionibus tuis? Equidem ſæpius fingebam animo, nullam tam ſævam atque horridam poſſe tempeſtatem accidere, quin C facile univerſa eſſem pericula evaſurus. Nam ſi eſſet repente oborta in medio mari procella, ex novem & viginti (tot enim navicula una pariter vehebamur) forte ſicut olim Jonas in pelagus ipſe deturbandus forem; conſpicere mihi videbar ante oculos cete grande, qui me ore hianti exceptum, ſanum & incolumem in littus exponeret. Quid plura? Abii, perveni, rediique ut optaveram, ſoſpes cum reliquis qui mecum navigaverant, benedictione Dei per te ſuper nos largius deſcendente. Et quoniam in calce litterarum petebas, ut ſymbolum græcum græca manu conſcriptum tibi tranſ- D mittendum curarem, cum eodem, quo mihi redditæ ſunt die, id exequi non licuiſſet, ob imminentem navigationem: ubi primum revertimus Ravenna, rogavi inſtantius juvenem domeſticum, qui apud nos inſtituendorum juniorum fratrum gratia morabatur, ut Græco cuidam Alexandro nomine, peritiſſimo ſane, ac mei ſtudioſiſſimo, id oneris imponeret verbis meis. Anno 1478

Ceterum per eoſdem dies cum peſtilentia in urbe ingraveſceret, jamque omnes E ſibi metuentes fugerent, ſupra memoratus juvenis hujus interpres negotii, & Græcus ille pariter abvolaverunt. Quo autem commigraverunt neſcio. Satisfeciſſet quam optime votis tuis (ut opinor) utpote Græcus homo, & noſtra hac ætate peritiſſimus Græcus. Expectabis interim, quæſo, donec reconcilietur nobis Deus, qui merito iratus malis noſtris, ſævire adverſum nos morbum durius permittit. Reddita urbi ſanitate, cum

primum redierint, curabo quam ſtudioſiſſime fieri ſatis deſiderio tuo.

Ex plebano S. Stephani olim vicario tuo didici, decreviſſe te Romam petere, poſtmodum vero, ſive minus opportuna temporum conditione adverſante, ſive propinquis diſſuadentibus, velificationem, ut aiunt, permutaſſe. Et primo quidem gaudebam, te iter hoc aggreſſurum, idque (ut verum fatear) mea potius cauſa quam tua: quippe qui eſſes per nos tranſiturus, ac teipſum nobis vel ad horam fruendum præbiturus. Verum diligentius mecum reputans, & difficultatem itineris, & peſtis periculum, quæ ubique hoc anno urbes & loca infecit, ut ſileam bellorum fremitus, quibus ardere inter ſe principes Chriſtiani videntur, facile adducor ut credam, te partem meliorem ſaniore elegiſſe conſilio. Quamobrem cum ad nos nondum venturus ſis, ut ſperabam, hæc accipe, tuaque viciſſim redde: ut quod minus præſtare mutua utriuſque præſentia potuerit, abſentiæ ſaltem noſtræ afferat carta ſolatium. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani nonis Octobris anno milleſimo CCCCLXXVIII.

EPISTOLA XCVII.
Jacobo monacho.

De morte patris generalis. De electione prioris S. Johannis in epiſcopum Faventinum, & de eligendo abbate Claſſenſi.

Anno 1478

CRedo applicuiſſe cymbam cum fratribus ad vos, flante hic vento ſecundo. Quæ igitur ex his diſcere poteris, præteribo ſilentio, ne conteram tempus, cum mihi ſane non vacet in præſentia.

Venit hodie ad me, quem pluribus ante diebus non videram, D. prior ſancti Matthiæ, mihique (quod latere vos nequaquam arbitror) reverendiſſimi patris Generalis noſtri obitum nuntiavit. Electum quoque in Faventinum epiſcopum priorem S. Johannis ejuſdem urbis admonuit. Cumque de electione futura abbatis Claſſenſis mutuo colloqueremur, ipſe (ſicut jam tibi ſignificavi) improbarem, ſi alibi quam apud cœnobium Claſſenſe celebraretur, reſpondit continuo ſe hujus eſſe ſententiæ, ut nunc quoque ad eoſdem pertineret ejuſmodi electio, ad quos & prima. Faciendam ſiquidem eſſe ab abbate noſtro, noſtroque capitulo, Claſſenſibus monachis, aliiſque prælatis minime intervenientibus. Et hoc certe eam ob cauſam, quod adhuc triennium nondum ſit elapſum: quo toto triennio abbati noſtro, nobiſque eligendi abbatem Claſſenſem poteſtas ſit, ea tamen conditione ac lege, ut qui electus fuerit, præſit tantummodo reliquum triennii quod ſupereſt defuncto abbati. Sic ſentit memoratus prior. Utrum autem ita res ſe habeat, cum bullam minime habeamus, certus eſſe non poſſum, Satis tamen probabilem rationem videtur afferre. Hortatus itaque ab eodem patre, ut hoc ſignificarem vobis, ut mature animadverteretis, ſanumque ſuper hac re caperetis conſilium, te potiſſimum admonendum duxi, ut ſi tibi viſum fuerit, idipſum ſuggeras patri noſtro, ne quid fiat præter tenorem bullæ. Remitte, obſecro, velocius claudum noſtrum cum cymba vino optimo ac ſuavi onuſta. Sumus enim quatuor ſacerdotes tantum, diaconus vero ne unus quidem. Nudius tertius applicuit ad nos frater Lucas Lemmo profectus, ac febri tertiana vexatus. D. itidem Nicolaus apud Lemmum febricitat, neque mirum hoc præſertim miſero ac graviſſimo & infeliciſſimo anno. Vale cum omnibus, qui tecum ſunt, nec mihi frequentius ſcribere graveris. Ex ſancto Michaële Muriani X. die Octobris MCCCCLXXVIII.

EPISTOLA XCVIII.
Petro Donato abbati.

Latorem præſentium ei commendat, petitque unde ſuſtentari poſſit conventus.

Anno 1478

DEcreveram ad te non amplius ſcribere, cum teipſum expectarem venturum. Sed hoc noſtrum propoſitum fregit harum lator, qui, ut ſe tibi commendarem, plurimum inſtitit. Adjuva eum, quæſo, ne pereat, & curam omnium habens, hujus quoque ſalutem non negligas. Errant multi ſicut oves non habentes paſtorem, quorum infelicem ſortem intimo corde miſeratus, doleo non poſſe me illis opitulari, miſera noſtri ordinis non permittente conditione. Scripſit ad te Urbanus noſter de farinæ defectu, & vere ſcripſit. Si potes, mitte unde ſuſtentemur: neque differas id facere. Si conſuetam tritici ac vini eleemoſynam contuliſſet nobis D. abbas Carcerum, non tibi faſtidio eſſemus. Sed quando propediem bono animo rediturus eſt ad nos, præſtolabor adventum ejus patienter. Tu modo adſis, ut tua præſentia aliquid conferat, & promiſſione illectos reipſa conſoletur. Quod futurum non dubito. Vale, & ſoſpes atque incolumis jam tandem filios tuos viſe. Ex monaſterio ſancti Michaëlis III. idus Octobris MCCCCLXXVIII.

EPISTOLA XCIX.
Eidem Petro Donato.

Petit frumentum, ſignificatque ad profeſſionem admiſſum eſſe fratrem Lucam, & alium ad probationem.

Anno 1478 NEque frumentum, neque farinam habemus. Mendicare cogor frumentum ex Apulia, quod grani groſſi dicitur, futurum fratribus jejunantibus minus gratum, ac materia murmurationum. Feras tecum ſextaria aliquot tritici, ut vivamus, neque ſemper ſimus mendicitati obnoxii. Quam revera in tantum odi, ut ſi eſſet juris mei ultra Scythas uſque ac Sarmatas eam relegarem. Venies tandem, ſi Domino placuerit, & levabis me multiplicibus confectum curis; ac præ tædio dormitantem confirmabis me verbis tuis. Fratrem Lucam nudius tertius ad profeſſionem admiſimus, in die videlicet S. Lucæ: cum eodem die natus ſit olim, & modo renatus. Hodie quoque juveni cuidam Mediolanenſi habitum ſanctæ religionis tradidi: inſtantibus præſertim fratribus, ut hoc ante adventum tuum facerem. Plura ad te ſcribenda non duxi; collaturus potius tecum coram ad dies paucos. Cura itaque ut venias, ne dilatio tua & tibi, & nobis noceat. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani duodecimo calendas Novembris, MCCCCLXXVIII.

EPISTOLA C.
D. Jacobo abbati.

Congratulatur ei de ſua in abbatem Claſſenſem electione.

Anno 1478 ACcepi tandem nudius tertius ex litteris D. Franciſci, te in monaſterii Claſſenſis paſtorem electum. Quanto ex hac tua promotione affectus fuerim gaudio, dici profecto non poteſt: quando (ut omnes noſtri noſſe poterunt) nihil aliud optaverim a Deo, ad iſtius profectum cœnobii, quam ut ipſe eidem præeſſes: qui (ut es bona præditus voluntate) non modo terrenorum, ac temporalium curam, quæ tamen obmittenda non eſt, ardenti animo ſuſcipies, verum etiam, & quidem eo ſtudioſius, quo neceſſarium magis, animarum tibi commiſſarum ſaluti conſules, quas Salvator noſter Chriſtus Dominus pretioſo ſanguine ſuo redemit. Congratulor itaque, Jacobe pater, tam tibi, qui oneratus es, quam iis, qui per te levandi ſunt onere. Datus es in patrem filiis languentibus, mœrentibus, preſſis. Gaudeant, quia in proximo eſt, ut per te a Deo curentur, lætificentur, ſubleventur. Precor itaque Dominum, qui te elegit, ut auxilium gratiæ ſuæ infundat tibi quamcumulatiſſime ad reformandum Claſſenſem domum. Det tibi & animi, & corporis robur, ut ſi quæ ſunt mala & noxia evellas, & deſtruas, & diſperdas, & diſſipes; bona vero ædifices, & plantes. Hanc enim de te concepi ſpem: prorſus ſic futurum confido, ut quod iſtic perierat, requiras, alliges diſſolutum, confractum ſolides, debile atque infirmum cures. Hoc ut re ipſa comprobes, præſtet Dominus ſua pietate. Vale, pater, cum familia omni, ac memor ſis noſtri. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani XI. cal. Novembris, MCCCCLXXVIII.

EPISTOLA CI.
Petro Donato abbati.

Congaudet de electione abbatis Claſſenſis, queriturque de ſacerdotum in ſuo monaſterio paucitate.

Anno 1478 FActus tandem certior de promotione D. Jacobi ad cœnobii Claſſenſis regimen, gaviſus ſum valde, congratulorque familiolæ illi, gregique puſillo, qui ejuſmodi meruere paſtorem, cujus inſtitutione ac vitæ exemplo, ad rectam vivendi formam revocandi ſunt. Det ei Dominus in adminiſtratione Claſſenſis monaſterii animi & corporis fortitudinem: ut locus ille ſemper & temporalibus abundet commodis, & ſpiritualibus proficiat incrementis. Scribit D. Franciſcus te in dies convaleſcere, ac confirmari magis, ac propediem huc affuturum. Quod omnibus, mihique in primum gratiſſimum fuit. Abundamus frumento in uſus noſtros. Vini vero penuriam patimur. Oro ut cures onerandam citius navem, atque ad nos remittendam, ne hic vinum majoris multo emam. Anno proxime elapſo erant apud nos multa bona ex Claſſe allata: cepę, caſtaneæ, poma, caſeus, butyrum. Modo hæc ſi volumus ad Rivoaltum nobis eundum eſt. Inde ſi quid defertur ad monaſterium, a nemine ſaltem exprobratur nobis. Cura itaque, ſi placet, ut his etiam minimis, quibus jejunantes recreari, ſuſtentarique poſſimus, non omnino indigeamus. Hic enim cara ſunt omnia. Miſi D. Benedictum ad vos, ut marſupio parcerem. Pœnituit tamen me, quod illum miſerim. Sumus enim hic ſacerdotes quatuor: & interdum hic aut iſte non celebrat. Diaconus nullus eſt, qui ſaltem deficientibus (ut quandoque contingit) in choro ſacerdotibus divinum celebret officium. Sunt apud nos laici patritii, ſicut ſcripſi D. Franciſco, qui quotidie poſt primam miſſam, alteram ſtatim miſſam petunt. Supervenientibus aliis, maxime diebus feſtis non eſt qui celebret. Ego quidem hanc ob rem confundor plurimum: & ut a parochiis etiam vilibus in numero miſſarum vincamur, erubeſco. Tuum eſt providere defectui huic,

Digitized by Google

ne laicis reddamur viliores. Vale pater optime, & huc quamprimum vola. Ex S. Michaële Muriani XI. calendas Novembris, MCCCCLXXVIII.

EPISTOLA CII.
Eidem Petro Donato abbati.

Luget mortem Jacobi nuper creati abbatis Claſſenſis, ejuſque virtutes extollit.

Anno 1478. QUis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum, & profundam fletus amariſſimos, lugens obitum cariſſimi fratris atque amantiſſimi, qui mecum a juventute annos complures Chriſti una jugum traxerat? Domni, inquam, Jacobi migrationem plangam, electi nuper abbatis Claſſenſis, ſummæ profecto integritatis monachi, ac Domini JESU CHRISTI ſervi fideliſſimi. Optime enim noſti, pater, quanto ſemper ſtudio, divino in primis cultui fuerit deditus, qua omnes complectebatur charitate, ac fide. Educandorum novitiorum munere per aliquot annos functus eſt, tanta cura & diligentia, ut admixta ſeveritati lenitas, & diſcipulorum erga ſe reverentiam, & filiorum provocaret affectum. Equidem neſcio, an in regularis vitæ obſervatione, ſanctæque inſtitutionis propoſito cuiquam noſtrum fuerit ſecundus. Elucebat in eo præter ceteras animi dotes humilitas ſingularis, qua ita ſe dejiciebat in omnibus, ut ad viliſſima quæque miniſteria ſemper paratiſſimus inveniretur. Invitum illum non dubito, ac renitentem ad hujus adminiſtrationem cœnobii promotum fuiſſe: quippe qui ſubjici aliis potius quam præeſſe delectabatur. Sed exaltans humiles Dominus, illum in ſublime evexerat, ut ejus ſanctimoniæ ſplendore alii ad virtutum profectum illuſtrarentur. Et heu dolor! ubi primum exaltatus eſt, neſcio quo fato, judicioque divino ſublatus continuo eſt nobis. In primo ſtatim aſcenſu cecidit: atque utinam ſicut non ad ſuam, ita neque ad aliorum ruinam cecidiſſet. Quomodo enim ſtare poterunt, qui ejus magiſterio nitebantur, non video. Hæc itaque triſtis reputans mecum, non ipſum quidem, ſed propter ipſum religionis noſtræ detrimenta lugeo. Nam ipſe quidem poſt decurſum vitæ hujus ſpatium eo conſcendit, quo ſibi per bona opera jamdiu gradum fecerat. Sicut enim ſancte vixit, ita (ut audio) deceſſit ſanctiſſime. Eos vero deflendos cenſeo, qui ejus, ſi ſuperſtes fuiſſet, inſtituendi doctrina & exemplo, modo ipſius conſilia deſideraturi ſunt, & præſidia requiſituri. Neque enim dubitabam, quin per illum citius hominem videlicet bonæ voluntatis, hominem ſecundum cor meum, atque (ut ſpero) ſecundum cor Domini, per illum, inquam, citius in diſciplinam regularem reſtituenda fuiſſet ac reformanda Claſſenſis domus. Me miſerum! dederam ad eum litteras heri congratulatorias: juſſeramque fratri Alexio, ut ſumto ſtatim prandio, illas ad naves, quæ Ravennam trajiciunt, deferret. Et ecce inter prandendum Angelus affuit, nequaquam angelicum apportans nuncium: verſaque eſt in luctum cythara noſtra, & organum noſtrum in vocem flentium. Eodem fere momento, qui congratulatus fueram promotioni, condolere deceſſui coactus ſum. Ceterum benedictus Dominus, cui quando ita placuit, & nos quoque ejus cedamus voluntati: ne ab ipſius imperio deſciſcere velle videamur. Contendi hucuſque nequaquam tibi conſcribere triſtia: ſed hunc vitare ſcopulum quin illiderer, nequaquam potui. Patienti mihi compatere & ipſe: tuamque valitudinem quam diligentiſſime cura. Interim precemur eum, qui novit ſuſcitare de lapidibus filios Abrahæ, ut in ſubſtituendo abbate, quod bonum eſt in oculis ſuis, faciat. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis X. cal. Novembris, MCCCCLXXVIII.

EPISTOLA CIII.
Hieronymo generali.

Ratam habet ejus electionem, a qua omnia bene ſperare jubet.

Anno 1478. ACcepimus litteras tuas, quibus facti ſumus certiores de tua ad generalatum electione, nobis certe neque per proprium (ut moris eſt) nuncium, neque ſaltem per patrum heremitarum litteras accerſitis. Quocirca ſicut de tua dignitate gaviſi admodum ſumus: ut pote qui tuis exigentibus meritis, digne noſtri ordinis adeptus es principatum: ita ſane doluimus graviter, quod in electione patris tot filios abeſſe contigerit. Ægre quidem ferimus contemtos nos fuiſſe, atque neglectos: quoniam præſertim facile per epiſtolam ad capitulum potuimus convocari. Ubi profecto, ſi nobis intereſſe contigiſſet, comprobaſſet re ipſa dignatio tua noſtrum in hac ſua promotione animum, ac pietatem erga ſe, quam jam pridem hoc ſublimi gradu digniſſimam exiſtimavimus. Verum quando id tum aquarum inundationi, tum peſtilentiæ adſcribitur, nos quidem electionem hanc (modo alias ſit canonice celebrata) unanimes comprobamus, ratamque ac firmam habemus: non ſecus ac ſi interfuiſſemus corporali præſentia. Congratulamur itaque dignitati tuæ, pater colendiſſime, datumque te nobis paſtorem ſummopere gaudemus. Idque non ſolum noſtro, verum etiam totius religionis noſtræ nomine. Intuentibus ſiquidem calamitoſiſſimam noſtri ordinis conditionem, qui ſenſim la-

Digitized by Google

bi, ac minui in dies magis videtur, novæ ſpei lux oriri nobis viſa eſt, te in caput noſtrum nuper aſſumto. Ea enim es doctrina, is eſt in te rerum omnium uſus atque experientia, ut omnes facile mente conceperint, te auctore, te duce, recuperaturum Camaldulenſem ordinem priſtinam amplitudinem, ac reſtitutum iri in ſuam dignitatem. Novimus præterea zelum tuum in religionem: novimus ſtudium ac pietatem. Non poterit ſane oves paſcuæ ſuæ negligere paſtor bonus. Quin potius omnium luporum ſævientium rabiem ab ovili noſtro arcere conabitur. Neque permittet nos ſibi commendatos (ut ſæpius evenit) aliis in commendam dari. Diſtrahimur, laceramur, opprimimur. Non hoc amplius patiaris pater. Ex adverſo aſcende, ſi opus fuerit, ac te murum oppone pro filiorum ſalute. Hujus te animi ac propoſiti eſſe, tuæ ad nos humaniſſimæ indicant litteræ, quibus te totum nobis benigniſſime offers: noſtriſque commodis numquam defuturum polliceris. Cui etiam propterea ingentes agimus gratias. Quamobrem licet apud te commendatione minime indigemus, precamur tamen obnixius, ut tum univerſum ordinem noſtrum, tum vero hanc noſtram, hanc novam unionem pio favore ac ſtudio proſequaris: ut nos quoque tandem inter ceteros chriſtianæ religionis ordines tua opera & induſtria erigamus caput. Vale. Ex Venetiis nonis Januarii MCCCCLXXIX.

EPISTOLA CIV.
Hieronymo Generali Camaldulenſi.

Gratulatur ei de promotione ad Generalis dignitatem, ſignificatque ſe omnium conſenſu ſubſtitutum in locum defuncti Petri Donati abbatis, cujus obitum luget.

Annô 1479

Diſtuli ad hanc diem congratulari dignitati tuæ, quam dudum tuis meritis aſſecutus es: non quia mihi ſummopere cordi non fuerit, te in Generalem patrem totius noſtræ religionis aſſumtum. Verum potius quoniam haud ſatis decere arbitratus ſum, ut privatus monachus, patre ſuo abbate adhuc ſuperſtite, dignationi tuæ privatis litteris congratularetur. Nunc vero, defuncto patre noſtro, nulla mihi relinquitur excuſatio, quin animum tibi meum aperiam, lætitiamque conceptam: idque non ſolum meo, verum etiam totius noſtri gregis nomine. Cum enim ante complures annos tua nobis excellentiſſima virtus, vitaque integerrima plane fuerit perſpecta & cognita: poſtea vero, cum ad capitulum generale conveniſſemus, ex tua ſuaviſſima converſatione, & ſinceritatem mentis, & animi rectitudinem facile deprehenderim, majore te ſemper reverentia colui: adeo ut antequam generalatum obtinueris, eo te ſemper digniſſimum judicaverim, & hoc futurum quam maxime concupiverim. Gratias Deo immortali, qui piis votis non defuit. Ecce factum eſt, ut optavi. Datus es nobis paſtor, pater, & dux. Curam, quæſo, noſtri alacri animo ſuſcipe. Paſce, fove, guberna, ſecundum traditam tibi a Domino poteſtatem, commendatos tibi filios. Cernis cujuſmodi ſit noſtri Ordinis conditio: talis profecto, ut ſi ſperanda umquam fuit ipſius in melius commutatio, nonniſi per te id futurum licuerit ſperare. Quod utinam propediem his mihi oculis detur intueri. Libentiſſime tunc ſane ex hac luce demigraverim. Sit igitur propitius tibi Dominus, atque in longiorem vitam ad noſtræ religionis utilitatem te nobis ſervet. Ceterum prolixiorem gratulationem impedit mœror, ſiſtit gemitus, intercipiunt lacrymæ. Quis enim ſiccis oculis optimi patris noſtri Petri Donati abbatis obitus recordari queat? Licet enim tanti viri memoria nequaquam cum fletu recenſenda ſit, qui ita ſemper vixit, ut non quidem mortuus exiſtimari debeat; verum potius ad immortalitatem tranſlatus: tamen quia & cœnobium hoc, & univerſus Ordo noſter tam claro lumine privatus eſt, imperare uſquequaque dolori lacrymiſque non valeo. Amiſimus nos patrem colendiſſimum. Amiſiſti ipſe coadjutorem fideliſſimum, ſtrenuiſſimumque in omnibus cooperatorem, qui te ſemper & maximi fecit, & obſervavit, ac dilexit in primis. Quis autem quantuſque fuerit, ipſe optime noſti. Neque enim hujus loci eſt ejus merita & virtutes currenti calamo, tumultuariaque perſtringere epiſtola. Hoc tamen dixerim in præſentia, immatura ſatis illum morte ſubtractum, merito nobis ſui deſiderium reliquiſſe. Ea namque aggredi illi animus fuit, quibus maximum emolumentum, tum univerſa religio noſtra, tum in primis cœnobium hoc eſſet conſecuturum. Sed quando ſecum bene actum eſt, qui ex præſenti ſæculo nequam ſublatus, adeptus eſt (ut confido) mercedem laborum ſuorum, deſinamus inutiles fundere lacrymas, eaſque rationis fræno cohibeamus. Ego magis, pater optime, ego is ſum quem lacrymis proſequi amici omnes debent. Subſtitutus ſiquidem in tanti patris locum, quam gravi ſarcinæ humeros ſubjecerim ſentio. Novi enim exiguas ingenioli mei vires, novi imperitiam; adeo ut non poſſim non vehementer angi ac tremere, ne forte graviore opprimar onere. Nam licet hoc me admodum recreet ac ſoletur, quod omnium in me eligendo vota convenerint, nemineque omnino diſſentiente, data ſit mihi hujuſmodi provincia, terret nihilominus admodum me imbecillitas mea, qua meipſo melius novit nemo. Voluntas revera

optima eſt, rectiſſimumque propoſitum. Adjuvet Dominus ſua pietate, ut, ſicut cupio, ita & poſſim. Tu quoque, pater, filio tuo ne deſis, oro. Scio quantum me præter merita diligas. Confido quod me ſemper commendatum habiturus ſis, & non tam ſanctiſſimis orationibus, quam frequenti ſtudio, induſtria & auctoritate adjuturus. Quod ut facias, pronus ac ſupplex oro. Vale. Ex S. Michaële Muriani IV. calendas Februarii, MCCCCLXXIX.

EPISTOLA CV.

Eidem Hieronymo generali.

Injunctum ſibi vicariatus officium in priorem S. Matthiæ rejicere conatur.

Anno 1479 SCripſi ad te, colendiſſime pater, ſuperioribus diebus ſtatim poſt meam ad hujus cœnobii regimen electionem, congratulatus primum delatæ tibi ſupremæ in noſtro Ordine dignitati, condolens deinde atque compatiens mœrori tuo, quo fueras, ut ex litteris tuis perceperam, ob deceſſum reverendiſſimi patris noſtri, haud mediocriter confectus: ſignificato demum dignationi tuæ injuncto mihi graviſſimo onere, ac viribus certe meis impari, expectabam reſponſum mearum litterarum, cupiens fieri certior, utrum tibi redditæ fuiſſent. Supervenit interea D. Chriſtophorus bullam vicariatus, & faſciculum litterarum tuarum ſecum ferens. Perlegi univerſas quam accuratiſſime, & ea qua debui reverentia: atque (ut de reliquis taceam) ubi comperi judicium tuum de me, inquam, tantillo, & nihil, non potui non rubore totus perfundi. Cujuſmodi enim ſim, optime novi: non is certe, quem pro tua pietate me eſſe arbitraris. Utinam huic de me opinioni vel exigua ex parte reſponderem. Ago tamen gratias & quidem ingentes dignationi tuæ, quod me tanti fecit, ut dignum duxerit, quem in partem aſſumeret curarum ſuarum. Ceterum quoniam ob novam electionem ita oneratus ſum, ut vix unius hujus monaſterii adminiſtrationi ſufficiam, idque pluribus certiſſimiſque de cauſis, precor obnoxius, ſicut ſuperioribus meis feci, ut vices tuas in his partibus reverendo patri ſancti Matthiæ priori committas. Eſt enim præter ætatem, ejus gravitatis, prudentiæ, ingenii, & quæ multum in rebus omnibus valet, experientiæ, ut haud dubie vicariatus officio digniſſimus exiſtimari debeat. Exequetur quidquid injunxeris libentiſſime, nec illi uſquam ipſe deero in iis, quæ ad Ordinis reformationem collatura quoquo pacto videbuntur. Et quoniam poſt feſtum diem ſancti Matthiæ quamprimum Ravennam ambo pariter navigaturi ſumus, abbatiæ Claſſenſi, ſicut Domino placuerit, pro viribus conſulturi, haud parum conduceret, ſi ſpecialis cura ejuſdem Claſſenſis cœnobii, locorumque omnium ei ſubditorum a tua dignatione vicario demandaretur. Quod ſi feceris, & gratiſſimum nobis, & utiliſſimum religioni futurum eſt. Harum latorem fratrem Lucam mittere iſtuc decrevi, ut ſi tibi præſtare quod petimus viſum fuerit, citius ac facilius per internuncium negotium expediatur, noſque cum bulla vicariatus præſtoletur Ravennæ. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani XIV. cal. Martias MCCCCLXXIX.

EPISTOLA CVI.

D. Nicolao monacho.

Seriem navigationis ſuæ Ravennam perſtringit, atque ea quæ ibidem geſſerit.

Anno 1479 SCripſi tibi ex portu Gori nudius quartus, & paucis quidem, propterea quod tabellarius urgeret. Nunc quoque plurimis maximiſque occupatus negotiis, hanc ad te ſtylo tumultuario ſcribo, ut me tui, ceterorumque fratrum, ac filiorum meorum memorem eſſe intelligas, quos revera die noctuque præ oculis habeo. Sicut igitur ſuperioribus meis te reddidi certiorem, quo die a vobis profecti ſumus, ad S. Spiritum pervenimus, ibique in navicula noſtra dormientes, ſeptima noctis hora modico flante vento inde ſolvimus, atque ante meridiem portum, quem Gorum appellant, ingreſſi ſumus. Peregimus in eodem loco reliquum diei, ob nimiam maris tranquillitatem navigatione intercepta. Sequenti die, ſabbato videlicet, Gorum relinquentes, zephyro ſpirante, circa vigeſimam fere horam Ravennæ portum intravimus, ubi alligata ad ripam fluminis cymba, ſub divo pranſi ſumus. Læti quidem & hilares, quod præter ſpem adeo proſpera fuiſſet navigatio. Sumto cibo, tenſis velis, portam Siſnam appulimus, ſoſpites omnes & incolumes, ac nulla maris agitatione turbati. Hucuſque ſeriem navigationis paucis perſtrinxi, quod reliquum eſt paucioribus accipe, nondum enim magnum aliquid moliti ſumus, de quo te certiorem reddendum cenſuerim.

Igitur egreſſi navicula ad Hoſpitale perreximus, ubi primum occurrit nobis frater Lucas, quem ad Generalem miſeram, deditque priori ſancti Matthiæ vicariatus patentes litteras, mihi quoque litteras ejuſdem reverendiſſimi Generalis humanitatis plenas, quas, cum venero, leges, ſi volueris. Conati ſumus aggredi quod magis neceſſarium judicavimus ad hujus reformationem loci. Sed nondum ad votum plene ſucceſſit quod cupivimus. Bene tamen omnia, ut cito vos per unum e noſtris monebo, ſucceſſura ſperamus. Ferociſſimus quiſque facile nobis ceſſit. Cum ſola tantum ignorantia luctamur.

Digitized by Google

mur. Verum & ipſam, Deo propitio, ſuperabimus. Die craſtina excommunicatos illos S. Nicolai noſtro exuemus habitu, atque quo ipſi voluerint ſuo reſumto abire permittemus. Ago Deo gratias, quod pluris valere apud omnes noſtra videtur auctoritas, ac ſperavimus. Admiſſi ſiquidem ſumus haud mediocri reverentia, & timore omnium, qui ſe nobis ſponte ſubjiciunt. Perſeverate orantes pro nobis, ac divinum implorate auxilium, ut redeam ad vos in exultatione, ac minime fruſtratus laborum meorum fructu. Quod confiſus in Domino futurum ſpero & confido. Unum hoc dixerim. Si umquam auxilio & ope noſtra indiguit Claſſenſe cœnobium, modo ſane indiguit in primis; quando, niſi feſtinaſſemus huc accedere, actum profecto de hoc monaſterio fuiſſet. Saluta omnes meo nomine, quos curæ tuæ fideique commiſi, eiſque cum omni manſuetudine & caritate non tam præſis, quam proſis. Vale. Ex Hoſpitali ſancti Lazari cal. Martiis MCCCCLXXIX.

EPISTOLA CVII.
Eidem D. Nicolao.

Significat ei D. Urbani in abbatem Claſſenſem promotionem.

Anno 1479. ELegimus modo poſt miſſarum celebrationem in abbatem Claſſenſem D. Urnum noſtrum, Domino, ut arbitror, ita diſponente atque volente, ſine cujus nutu nec folium arboris movetur. Qualis futurus ſit in adminiſtratione, certi eſſe non poſſumus. Non enim prophetiæ replemur ſpiritu, ut prævidere iſta longe ante poſſimus. Quantum tamen humano captu conjicere valeo, utiliſſimum huic monaſterio futurum eum exiſtimo, quod reipſa, ut ſpero, periculum facies. Interim exhibete illi omnem humanitatem, ut venire ad nos in pace omnium veſtrum dimiſſus queat. Conabor pro viribus redire ad vos ante Dominicam de Paſſione. Orate ut incolumis reddar vobis. Cupio enim mirum in modum videre vos, quos diligo in veritate. Valete omnes, & ita vos gerite, ut, cum venero, omnia recte ſe habere inveniam. Ex Claſſe nonis Martiis anno MCCCCLXXIX.

EPISTOLA CVIII.
Hieronymo Generali Camaldulenſi.

Rationem eorum reddit quæ geſſerit in Claſſenſi monaſterio.

Anno 1479. STatueram antequam redirem Venetias, poſt confectum, cujus gratia venimus, negotium Claſſenſis cœnobii, ſcribere ad te, pater, ac de omnibus, quæ geſta per nos fuiſſent, te reddere certiorem. Verum ſuperveniente heri ad nos primis jam incumbentibus tenebris quodam propinquo tuo, non ſum paſſus illum ad tuam dignationem abſque meis vel brevibus litteris redire. Scribam tamen latius ante meam ex Claſſe profectionem.

Gratiſſimæ mihi fuerunt litteræ tuæ, pater optime, gratiſſimum vicariatus mandatum D. priori ſancti Matthiæ tranſmiſſum. Feciſti certe me tibi obnoxium cumulatiſſime, quando tot indicia, atque argumenta ſummæ erga me dilectionis, tum ex litteris, tum ex mandato, hortatu meo, eidem priori ſane venerabili tradito, elicere mihi licuit. Utinam is eſſem, qui in numero filiorum tuorum, non dicam bonorum, proborumque, ut exiſtimas, verum ſaltem non uſquequaque malorum cenſeri poſſem. Sed quando ea eſt tua de me opinio, id judicium, neque te falli dicere audeam, cum ſis prudentiſſimus; tribuat Dominus parvitati meæ, ut ita in poſterum ſtudeat vitam ducere, ut conceptæ opinioni vel ex parte reſpondeam. Adventus noſter ad hoc monaſterium neceſſarius fuit, ut eidem male habenti conſuleremus. Hucuſque proſpere ſucceſſere omnia, & adeo proſpere, ut manifeſte cognoverim cooperatam nobiſcum fuiſſe Domini pietatem, qui non derelinquit ſperantes in ſe, & de ſua virtute præſumentes humiliat atque confundit. Complura extricavimus, compoſuimuſque, & quidem ſatis facile, quæ magnam nobis, antequam aggrederemur, difficultatem pollicebantur. De quibus poſtea minutius ſignificabitur tibi. Hoc tantum dixerim dignationi tuæ, renunciaſſe ſponte D. Arſenium olim abbatem Claſſenſem adminiſtrationi ſuæ, ſubrogaſſeque nos heri in hujus abbatiæ regimen D. Urbanum Malumbram Venetum monachum noſtrum S. Michaëlis. Miſi ad illum accerſendum nuncium ut quamprimum ſe huc transferat. Qui, ut ſperamus, talem ſe exhibiturus eſt, qualem & dignationem tuam in primis, & quemlibet religionis noſtræ reformandæ cupidiſſimum optare juſtum eſt. Reverendus pater vicarius heri Ravennam petiit, hodie Faventiam equitaturus. Si affuiſſet, ſcripſiſſet & ipſe, ut arbitror. Rediturus eſt ad me poſt ſextum diem. Ipſum tibi, meque in primis commendo, quem optamus feliciter valere. Ex monaſterio Claſſenſi octavo idus Martii anno MCCCCLXXIX.

Digitized by Google

EPISTOLA CIX.
D. Nicolao monacho.

Domnum Johannem mittit Lemmum ſacerdote deſtitutum.

Anno 1479 EX domno Johanne præſentium latore certior fies de omnibus, quæ geſta ſunt, & quam feliciter proſperum iter fecerit nobis Deus ſalutarium noſtrorum. Ipſi gloria in ſæcula. Mitto ad vos eumdem D. Johannem, ut, quam citius poterit, inde ſe ad Lemmum transferat. Noſti enim monaſterium illud indigere monacho, qui & miſſas celebret, & alia exerceat eccleſiaſtica miniſteria. Stimulat me non parum conſcientia, arguitque negligentiæ, quod tamdiu abſque ſacerdote locus ille permanſerit. Et licet defectu monachorum potius quam incuria noſtra id evenerit (ſæpius enim mihi venit in mentem, ut cœnobio deſtituto conſulerem) tamen non immerito multos credo nobis crimini dediſſe, quod aliena ſubeam negotia, parvi faciam noſtra. Credo, & confido, me nequaquam male conſuluiſſe Lemmo; immo id cepiſſe conſilii, cujus neque me, neque vos pœnitebit in poſterum. Itaque ſolita humanitate Johannem monachum excipite, curateque ut citius ſe a vobis expediat. Proficiſcemur hinc omnino, niſi aliud emerſerit, Dominica die proxime futura, aut ſequenti ad ſummum, viſuri vos cum gaudio & exultatione. Frater Valentinus ad minores ordines promoveatur, ac ceteri ad ordines alios, prout ſæpius ſcripſi. Vale. Ex monaſterio Claſſenſi die XXIV. Martii MCCCCLXXIX.

EPISTOLA CX.
Urbano abbati.

Navigationis ſuæ ſeriem ei ſignificat.

Anno 1479 QUo die abs te profecti ſumus, ad portum tantummodo Ravennæ deſcendimus, ibique morati ſumus uſque ad veſperam, erat enim ventus contrarius nobis. Sequenti vero die ante lucem e portu ſolvimus, atque Clugiam veſperi, proſpero flante vento, applicuimus. Conceſſimus ad S. Johannem, ibique noctem peregimus. Mane vero poſt miſſarum celebrationem ſumto prandio conſcendimus navem jam meridie, atque huc incolumes hora XXIII. Domino iter noſtrum dirigente, pervenimus. Excepti ſumus ab omnibus fratribus, qui jam e feneſtra procul nos obſervaverant, ſingulari lætitia & humanitate, utpote incredibili nos deſiderio expectantibus. Offendi noſtros omnes incolumes: apud S. Matthiam vero frater Bernardinus pridie quam veneramus, deceſſerat. Commendo tibi harum latorem D. Laurentium, & ſi quid bona A conſcientia potes, adjuva eum. Commendo etiam tibi Petrum tuum, cujus cave ne obliviſcaris. Vale, pater, cum familia omni. D. Nicolaus ſe tibi commendat, qui pro temporis anguſtia non potuit ſcribere ad te. Ex ſancto Michaële Muriani die prima Aprilis MCCCCLXXIX.

EPISTOLA CXI.
Eidem Urbano.

Ut commodato accipiat templi apparatum a monaſteriis Ravennatibus. De negotio penſionis bene ſperandum. B

Anno 1479 HEri poſt meridiem perlatus eſt ad me litterarum tuarum faſciculus. Gaudeo plurimum, te diebus paucis multa in utilitatem monaſterii effeciſſe, ſuadeoque ut bono animo ſis, quoniam non te deſeret Dominus. Ceterum doleo minus tempeſtive accepiſſe litteras tuas, quoniam ſi mihi antea ſcripſiſſes, miſiſſem ad te præter pluviale aureum, quæcumque petiſti. Idcirco autem ultro ipſe non miſi, non ſolum ne periculo maris pauculas divitias noſtras exponerem, C verum potius quod exiſtimabam te hujuſmodi apparatus templi ex monaſteriis Ravennatibus commodato ſumturum, ſicut elapſo anno fecimus. Tibi itaque culpa hæc imputanda eſt. Sed quando hæc temporum conditio luctui ſit & lacrymis, quam lætitiæ accommodatior, ſi non potueris hujus anni ſolemnitatem adeo celebrem peragere, ut velles, id velis, quod potes.

De negotio penſionis & fructuum minus male ſperare incipio. Nam & Andreolus ipſe Homobono Griti pollicitus eſt uſurum ſe omni in nos humanitate, ſuaſitque ut ipſe a dominio litteras impetraret ad cardinalem BARBUM: confidere ſe aſſerens trecentis aureis D negotium abſolvendum. De pace quoque cum ſummo pentifice bene ſperatur, quæ multum conduceret. Tu tamen ſcribas trapezitis noſtris, ut cum requiſiti fuerint, pecuniam libenter mutuent, ex qua lex omnis pendet & prophetæ. Heri perlectis tuis, accerſitus ſum a muliere quadam, una ex his quas Pizocaras vocant. Hæc attulit ad me libellum Virginis Mariæ ſecundum morem Romanæ curiæ, a fratre noſtro Mattheo, antequam Ravennam migraret, ſibi commodatum, eum videlicet, quem fratrem Nicolaum de Abbatia furatum fuiſſe nonnulli falſo criminati ſunt, ut bene noſti. Itaque E ſignifica omnibus ejuſdem fratris hac in re innocentiam, ne qua cuiquam menti ſiniſtra de eo opinio inſideat. Quod & ipſe hic feci. Si pecuniam miſeris, ut ſcripſiſti, erit mihi pergratum, ſumme namque ac præterquam credi poteſt, defectu ejus laboro. Mittat nobis Dominus auxilium de ſancto, neque nos deſerat in tempore malo. Teutonicus tuus, quem hodie frater Johannes vi-

Digitized by Google

ſtravit, tuo nomine ad dies paucos venturus eſt ad te. Remitte quantocius poteris fratres noſtros domum, quia pauci admodum mecum ſunt. Vale cum reliquis omnibus tam tuis quam meis. Ex ſancto Michaële Muriani die decima Maii MCCCCLXXIX.

EPISTOLA CXII.
Eidem Urbano.

Ut mutuatam pecuniam reddat.

Anno 1479. HEri litteras tuas accepi, quibus hodie reſponſum dedi. Nunc vero ſuperveniens Jacobus Chriſtophori filius, impulit me ut denuo ad te ſcriberem. Peto itaque, ut pecuniam, quam pater ejus præceſſori meo in uſus tui cœnobii mutuaverat, reddas; aut ſi modo hoc non potes, ſaltem cum eo ita convenias verbis bonis, ut noverit te animum habere ſatisfaciendi, ubi primum potueris. Non indiges monitore, ſatis per teipſum ad hæc pietatis inflammatus opera. Verum ut petenti harum latori non deeſſem, commendare ipſum tibi volui, qui, obſecro, contentus recedat a te. Fratres meos ſaluta meo nomine, atque ut patriam citius reviſant, coge. Scribas frequentius, ſi meas accipere deſideras. Alioquin argues me negligentiæ, tecumque ſcribendi tarditate contendam. Vale cum omni tam domeſticorum quam hoſpitum familia. Ex ſancto Michaële Muriani die decima Maii MCCCCLXXIX.

EPISTOLA CXIII.
Eidem Urbano abbati.

In rebus minimis aliquando claudendos eſſe oculos, caſtigandumque eſſe fratrem Laurentium commiſſum, qui aliis fratribus commiſſis ſuaſit habitum converſorum petere.

Anno 1479. BInas heri ad te litteras dedi. Sed & has quoque do hodie libentiſſime, urgente præſertim fratre Apollinari. Is conqueritur plurimum, Ferrarienſes illos vexari abs te. Quare obſecro, ut eis parcas, ſi quid defraudaverunt de Aragazinæ ſupellectile. Claudendi ſunt interdum oculi in rebus minimis, & majoris momenti aggredienda negotia. Modo in poſterum fideles tibi futuri ſint, in iis quæ antea admiſerunt, danda eſt venia. Ego quidem ita ſentio: neque ſecus profecto agerem, ſi hoc in mea ſitum eſſet poteſtate. Tu tamen age ut lubet.

Frater Laurentius commiſſus nihil hic deliquit, quod ipſe adverterim, niſi quod poſt ejus diſceſſum, factus ſum certior, zizania illum inter commiſſos noſtros ſeminaſſe, eis ſuadendo, ut habitum ſibi converſorum peterent dari. Quod & res ipſa poſtmodum indicavit. Nam eo diſcedente orta eſt haud parva inter nos & illos contentio: iis quidem pertinaciter contendentibus, ut habitum immutarent, nobis contra veris rationibus conſtanter reluctantibus. Si hoc verum eſt, non ei cedat impune, ut in futurum linguam refrænans temperet, ne litis horror inſonet. Fratres noſtros omnes, tuoſque ſaluta meo nomine, atque ut reditum ad nos ocius maturent, noſtros admone. Tu vero vale noſtri memor, & claudum noſtrum ſaluta meo nomine. Ex ſancto Michaële Muriani die XI. Maii MCCCCLXXIX.

EPISTOLA CXIV.
Urbano abbati.

De negotio Andreoli ſacerdotis.

HEri miſit ad me mandatum Andreolus ſacerdos, ut infra terminum dierum XII. ſub pœna excommunicationis congruam cautionem pro pecunia, quam petit, ei exhibeamus. Alias ſequeſtraturum ſe redditus omnes Claſſenſis monaſterii, comminatur. Hodie vero ſummo mane mea inſtantia allocuti ſunt in palatio eumdem Andreolum ex conſiliariis duo, Dominicus videlicet Maurocenus, & Petrus de Priolis, petentes ut ſupramemoratum terminum prorogaret, donec illuſtriſſimi dominii nomine ad cardinales tres litteræ conſcriberentur, ad componendum hujuſmodi negotium. Has autem litteras impetravit a dominio Homobonus Griti, quarum compoſitio mihi commiſſa eſt, ut ſicut mihi viſum fuerit, eas conficiam. Vellem itaque citius redires ad inſtrumentum procurationis conficiendum D. Hieremiæ, ut hinc velocius deſtinaretur Romam. Neque enim dilatione opus eſt. Iſtinc ergo quamprimum te extrica, rediturus ad nos, ut te præſente, cujus de re agitur, omnia facilius expediantur. Sebaſtianus Baduarius orator jam Roma diſceſſit, re infecta, brevique huc affuturus expectatur, ſublata de medio pacis ſpe. Vale. Ex ſancto Michaële Muriani in vigilia Corporis Chriſti MCCCCLXXIX. Anno 1479.

EPISTOLA CXV.
Hieronymo Generali.

Gratias agit pro munere, gratulaturque de electo ordinis protectore, a quo omnia ſperare licet de religionis reformatione, ad quam hortatur.

REddidit mihi D. Sebaſtianus eremita litteras tuas, reddidit etiam munus inſigne. Utrumque ſane mihi fuit quamgratiſſimum, præſertim cum abs te ſit, qui me ſemper præter mea merita incredibili caritate complexus es. Quid enim aliud litteræ Anno 1479.

illæ tuæ ſuaviſſimæ præ ſe ferunt, niſi paternam in filium dilectionem? Quid ignitus croci color, niſi ardentiſſimum animi affectum indicat? Ago itaque gratias dignationi tuæ, precorque Dominum, ut mihi aliquando poteſtatem faciat referendæ tibi pro viribus gratiæ. Animum interim meum, obſervantiam, pietatem, fidem, pro munere compenſabis: & ſi minus reipſa, propoſito tamen ac voluntate cumulatiſſime ſatisfacientem, grate, quæſo, accipies, pater, cui me quantuluſcumque ſim promte quidem offero, trado, ac dedo. Factus certior dignationis tuæ litteris, de electione reverendiſſimi domini cardinalis Senenſis in protectorem ordinis noſtri, gaviſus ſum vehementer. Si quidem, ut audio, præter ſummam apud pontificem gratiam, ejus quoque eſt integritatis probitatiſque, ut regularis monachus, magis quam cardinalis exiſtimetur. Sperare nunc non immerito videor futuram noſtri ordinis reformationem, quando miſeratione Dei & capite firmiſſimo, ſaniſſimoque, & protectore prudentiſſimo, ac ferventiſſimo hinc inde fulcitur. De me vero ſic tibi pollicearis, numquam profecto defuturum in his, quæ ad reformandam religionem noſtram ſpectare videbuntur. Si conjicere in ignem ... viſus fuero, ſponte proſiliam. Si effundere ſanguinem, confiſus in Domino non reluctabor, dummodo aliquid inde ſequatur emolumenti. Mitto ad te per harum latorem xeniolum in argumentum meæ erga te pietatis, vaſculum ſcilicet zinziberi viridis, panem ſaccari, & libram aromatum: certe puſillum quid, ſi tuis meritis comparetur, ſed non puſillo depromo animo. Majora, ſi Dominus dederit, in futurum tranſmittam. Dedi præterea eidem D. Sebaſtiano pro collecta elapſi jam anni, aureos Venetos quatuor. Petierat autem is aureos viginti pro collecta annorum quinque, quos libentiſſime tribuiſſem, niſi defuiſſet facultas. Quanto enim ære alieno premar per præceſſorem noſtrum conflato, idem tibi collector referet. Precor itaque dignationem tuam, ut excuſationem noſtram ſolita benignitate admittat, a qua non remiſſionem debiti, ſed dilationem peto, ſatisfacturus in poſterum, ubi primum potuero. Vale. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Muriani VI. calendas Junias MCCCCLXXIX.

EPISTOLA CXVI.
Eidem Generali.

Nicolaum novitium eremitarum ſolitudinem ferre non valentem ei commendat.

Anno 1479. FRater Nicolaus harum lator nondum expreſſe profeſſus, ferre non valens noſtræ hujus eremi ſolitudinem, ad tuam dignationem ſe conferre decrevit, ejus imperio monitiſque ſtudioſiſſime obſecuturus. Fuit apud nos (quantum elicere extrinſecus ex eo potui) vita ejus religioſa, & licet minus ad litterarum ſtudia idoneus, promtus tamen extitit ſemper ad reliqua obedientiæ miniſteria. Eum tibi ſummopere commendo, & quia multum potes, adjuva illum. Multum in tua pietate confidit, nec ſe derelictum iri abs te ullo pacto perſuadet. Ego quidem exiſtimo fore illum tibi gratiſſimum, neque gratis iſtic manducaturum panem. Cupio præter modum, ac ultra quam dici poteſt, videre te, pater, tuo conſpectu & colloquio perfrui. Erit mihi ille profecto feſtus dies. Siquidem lætabor & exultabo in te: in te, inquam, parente, atque ad paſcendum gregem ſibi creditum paſtore vigilantiſſimo. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani, quinto idus Junii, MCCCCLXXIX.

EPISTOLA CXVII.
Urbano abbati.

De negotio Andreoli ſacerdotis collectoris apoſtolici. Hortatur etiam ut omnia cum conſilio faciat.

SEqueſtratis apud me per Andreolum ſacerdotem collectorem apoſtolicum omnibus redditibus tuis, haud parvam molem humeris meis injectam ſentio. Debitorem ſiquidem me pro te conſtitui cameræ apoſtolicæ, ejus ſummæ pecuniarum quam noſti, eamque (niſi cum eadem camera nobis convenerit) infra octo menſium ſpatium perſolvendam ſpopondi. Sit tibi, quæſo, curæ hoc negotium, neque quidquam moliaris, donec a curia aliquid nobis boni nuncietur. Perveniſſe jam eo D. Hieremiam jam puto, noſtrumque negotium tractare cœpiſſe. Si ad votum res ſucceſſerit, proventus tui omnes in jus tuum ac poteſtatem redibunt, facieſque poſtmodum prout libuerit tibi. Interim diſpenſare, ac diſtribuere quidquam ſalva conſcientia nequaquam potes. Superſedendum tibi eſt ab ædificatione monaſterii, reſecandi ſuperflui ſumtus. Futurum eſt tempus, quo commodius cœpto operi inſiſtes. Mature agenda ſunt omnia, ac pede, ut aiunt, plumbeo incedendum. Structura templi noſtri præpropere ædificata, quantis nos involverit malis, tecum volvas. Omnia cum conſilio agenda, neque ex nobis tantum ipſis pendere tuto licet. Cum hic adeſſes, ne unum quidem paſſum, ut ferunt, te ignorante, faciebam: tuo, & aliorum judicio niti malens, quam meo ipſius. Nec me id feciſſe pœnitet. Idipſum ſi & tu fueris imitatus, ut cum multis quæ agenda inſtitueris conferas, navigabis in portu. Neque propterea honori tuo decerpi ac demi quidquam putes, quando hæc mutua collatio, Anno 1479.

Digitized by Google

& conſiliorum, animorumque communicatio, & gratiam parias, & peritiores nos reddat. Hæc tecum jure veteris noſtræ amicitiæ dicta ſint, quæ tranquillo animo accipias velim, & ut unum ſimus, reipſa potius quam verbis oſtendas. Vale cum familia omni. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Muriani XIV. cal. Auguſtas MCCCCLXXIX.

EPISTOLA CXVIII.
D. Nicolao monacho.

Infirmo facultatem tribuit ad ſuum redeundi monaſterium, ſignificatque obitum prioris S. Matthiæ.

Anno 1479 MOdo cum veſpertinam ſynaxim celebraremus, attulit mihi quidam nauta litteras tuas, quas ex quo a nobis diſceſſiſti primas accepi. Valetudinem tuam malam ægre ſane fero, quam graviſſimam aſſeris, cum alii ſecus mihi retulerint, qui fere te convaluiſſe teſtati ſunt. Sed ſi infirmitate ita gravaris, ut periculum immineat, do tibi optionem, ut aut huc redeas, aut iſtic patienter degas. Scribo abbati tuo, ne ſe difficilem præbeat in te dimittendo. Ego quidem crebras hujuſmodi permutationes odi, neque tamen cuiquam veſtrum negligenda eſt vita. Si ſperas in priſtinam reſtitui poſſe valetudinem, ſuſtine iſtic manum Domini, & adjuva monaſterium ad quod tranſmiſſus es, quia mihi erit gratiſſimum, ne & alii tuo ſe tueantur exemplo. Reverendus pater ſancti Matthiæ prior, migravit ad Dominum pridie nonas Auguſti, neque ei profuit cœlum hoc mite, ac ſalubre. Eum tamen arbitror regna ſyderea penetraſſe, ibique eſſe quo nos optamus transferri. Vale, & brevitatem epiſtolæ tabellarii feſtinationi adſcribe. Saluta omnes meo nomine. Ex ſancto Michaële Muriani V. idus Auguſti, MCCCCLXXIX.

EPISTOLA CXX.
Hieronymo Generali

De Petro monacho & de felici obitu prioris ſancti Matthiæ, deque illius ſucceſſore.

Anno 1479 SUperioribus diebus venit ad me Petrus quidam monachus cum litteris tuis, quibus eum tua nobis dignatio commendabat. Excepi illum qua potui humanitate, tum quia abs te erat, à quo omnia mihi non gratiſſima eſſe non debent, tum vero quia & optima voluntate, & inſuper egregia indole, atque ingenio ad litterarum ſtudia accommodatiſſimo præditus viſus eſt. Is ubi huc appulit, per dies aliquot febricula detentus eſt, idque, ut arbitror, ob maris vexationem, atque agitationem. Optime Dei gratia brevi convaluit, nobiſcumque in ſanctæ obſervationis propoſito hilari animo perſeverat. Erit mihi gratus haud minus ceteris fratribus meis, neque illi ulla in re, modo quopiam poſſim, umquam deero. Quod vero nuncium noſtrum Romam proficiſcentem & benigne acceperit dignatio tua, & litteris quoque commendatitiis munierit, fuit mihi ſane quam gratiſſimum, additumque video cumulum debito erga te meo, qui me tum verbis tum reipſa continuis devincere officiis non ceſſas. Referat Dominus gratiam pro me pietati tuæ, eamque diutiſſime ad decus atque amplitudinem religionis noſtræ incolumem ſervet. Ceterum ſcio tibi jam alia via funeſtum atque acerbiſſimum nuncium perlatum fuiſſe, venerabilem ſcilicet patrem S. Matthiæ priorem extremum obiiſſe diem, ac vitæ ſuæ curſum in pace conſummaſſe. Cujus ſane deſtitutus ſolatio non poſſum non graviter mœrere. Siquidem ex eo pendebam totus, univerſaque mea conſilia, & negotia cum illo communicabam. Inerat ei prudentia ſingularis, ac plurimarum rerum uſus & conſuetudo effecerat, ut nemo ad illum per conſilium petiturus accederet, quin reſponſum fideliſſimum ac ſaniſſimum reportaret. Humanitatem, affabilitatem, manſuetudinem me laudare ſuperfluum judico: quæ omnia, qui ejus conſuetudine familiariter uſi ſunt, maxime noverunt. Sed ego in primis, quem ipſe viſitabat aſſidue, alloquebatur, & (quod pudet certe dicere) venerabatur, colebat, ut ex me itidem viciſſimque pendere totus ipſe videretur. Quamquam comparatione majorum minima hæc ſint exiſtimanda. Obiit pridie nonas Auguſti hora diei fere quarta, perceptis, omnibus Chriſtianæ religionis ſacramentis, mente ſemper Deo intentus, atque, ut mihi retulerunt, ad ultimum uſque ſpiritum porrectam ſibi exoſculans crucem. Nec mirum, ſi tam felici ſorte migravit ad ſuperos, qui quinquaginta circiter annos in monaſtico habitu religioſiſſimam duxit vitam. Sed quando pater iſte, ut confido, ſtolam immortalitatis adeptus eſt, feramus æquo animo deſiderium ejus, ne magis noſtris condolere miſeriis, quam ejus felicitati & gloriæ congaudere videamur. Præſertim cum talis in ejus locum ſubrogatus ſit prior, qui prudentia ſua, moribuſque religioſiſſimis haud inferior prædeceſſore ſuo futurus ſit, D. videlicet Lucas olim prior S. Benedicti de Feleto. Hunc licet invitum ac reluctantem plurimum in poſſeſſionem S. Matthiæ conſtituimus, electum priorem ad triennium omnium conſenſu, juxta indultum nobis ab apoſtolica ſede privilegium. Et quoniam præfatum S. Matthiæ cœnobium ære gravatur alieno, precor ejuſdem prioris & conventus nomine, meoque humaniſſimam dignationem tuam, ut idem cœnobium ſancti Benedicti de Feleto anne-

Digitized by Google

ctere, atque copulare ſancto Matthiæ dig- A netur: quatenus hoc ſubſidio, & commodius vivere prædicti monachi, & conflatum æs alienum diſſolvere facilius queant. Quod ut eiſdem præſtes, etiam atque etiam te oro & obſecro, cui me totum trado & dedo. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Muriani VI. cal. Septembris MCCCCLXXIX.

EPISTOLA CXXI.
Urbano abbati.

Significat proximum ſuum ad eum adventum.

Anno 1479 QUoniam mihi ſemper curæ fuit in pri- B mis, ut cum omnibus, ſi juxta Apoſtoli ſententiam fieri poteſt, pacem haberem, ſtatui omnino venire ad te, & ad fratres noſtros, qui iſtic tecum ſunt: ut intelligas me eum eſſe erga te, qui prius fuerim, cum hic habitares, non autem ejuſmodi, quem, ut ex litteris tuis conjicere licet, falſo opinaris. Quapropter nihil te in præſentia, ut petis, admonebo per litteras, venturus ad te, ut ſpero, ante octavum diem, collaturuſque tecum tranquillo certe animo, quæ litteris commendanda non duxi. Sive autem me audieris, ſive non, velis, nolis, diſcedam abs te in pace. Jube omnes meos ſalvere meo nomine, neque C iſtinc quemquam proficiſci permittes donec veniam. Vale cum familia omni. IV. cal. Septembris MCCCCLXXIX.

EPISTOLA CXIX.
Urbano abbati.

Invitat eum ad ſui monaſterii feſtivitatem, monetque de impoſito ſibi vicariatus onere.

Anno 1479 REverſus hodie ex Iſtria, veniente ad te D. Chriſtophoro, non ſum paſſus ſine meis brevibus eum litteris proficiſci. Quamobrem cum multa mihi conferenda tecum occurrant, neque inſtantia tabella- D rii ſcribere ad te copioſius liceat, invitare te ſolummodo inpræſentiarum decrevi una cum fratribus tuis quanto pluribus potueris, ad diem feſtum noſtrum, ut quando nos ad concelebrandam ſolemnitatem veſtram multi convenimus, vos quoque nobiſcum paria faciatis. Venias igitur, obſecro, ad inviſendum nos, ut mutua hac viciſſitudine confirmetur caritas in nobis, affectio augeatur. Mandatum vicariatus ad me tranſmiſſum, onus certe oneri appoſitum, reperi, ubi de navicula deſcendi. Multæ ſa- E ne me urgent curæ. Sed inter ceteras hæc me modo haud mediocriter premit, quod S. Matthiæ monaſterium nondum ſuo priore gaudet. Rem ex harum latore cognoſces. Veni etiam oro hac de cauſa, ut victus multorum precibus, tandem poſthabitis omnibus provinciam ſibi traditam bono animo, alacriterque accipiat. Vale, ac pro me cum reliquis omnibus ora. Ducas tecum, quæſo, fratrem Jacobum, ut profeſſioni ſui fratris Petri interſit. Ex S. Michaële die XIII. Septembris MCCCCLXXIX.

EPISTOLA CXXII.
Urbano abbati.

Vicariatus officium ægre ſuſcepiſſe ſe ſcribit; de negotio D. Hieremiæ ſilet, &c.

REddidit mihi nudius tertius D. Hieremias litteras tuas humanitatis plenas, quas & libenter perlegi. Congratularis primum injuncto mihi Vicariatus oneri, quod tamen (ſcias velim) ſi commode poſſem, excuterem. Cauſas autem non ignorare te ſcio. Sed quando ea humanitate colendiſſimus pater Generalis me ad ſuſcipiendum munus provocat, ſubjiciam collum jugo, nec obſtinatius reluctabor. Anno 1479

De negotio D. Hieremiæ ſileo; tum quia ipſe oratori Foro-Livienſi abſolutionem rei non ſine bona ſpe commiſiſti, tum etiam quoniam rediturus propediem idem domnus Hieremias Romam ob annatam monaſterii ſancti Matthiæ, ſi quid conficiendum reliquum fuerit, ſine debito componere poterit, ſicut ex ipſo plenius diſces. Quod miſſurus es, ut polliceris, fructuum omnium benedictionem, gaudeo. Precor tamen, ut ſi quid elargiri nobis placuerit, indices. Si quid vero ad diſſolvendum debitum, quod conflaſti nobiſcum, deſtinare volueris, reddas me certiorem, ut in codicem ſingula ſeorſum redigam. Nos hic farinam emimus, ac panem denuo mendicare oſtiatim cogimur. Si commode potes, mitte nobis frumentum quanto volueris pretio, ut mendicitatem vitemus. Vinum quoque, ſi iſtic minoris venditur, quam apud nos, libenter acciperem. Domnum Benedictum Juſtinopoli reliqui: ipſum tamen expecto ad dies paucos. Erit mihi ſane quam gratiſſimus, ut pote cujus opera & conſilio in pluribus uti potero. An vero æquo animo laturus ſit, quod feciſti, neſcio. Mecum ſane illum duxi Juſtinopolim, irrequiſito quidem te ob anguſtiam temporis, non tamen de tua humanitate diffiſus: præſertim cum ad redimendos aureos centum, quos huic monaſterio legaverat, mecum venerit. Itaque ſi quid hac in re peccatum eſt a nobis, mihi non illi debes imputare. Dabis tamen utrique veniam. Amicorum namque omnia ſunt communia. Ad diem feſtum noſtrum venias, oro, cum fratribus, ut unionem noſtram, & hoc & aliis indiciis comprobemus. Fuerat animus venire ad te, ut tecum de pluribus familiarius conferrem: ſed hoc ſuaſu domni Nicolai facere diſtuli, qui te ad nos

Digitized by Google

venturum abſque dubio aſſeruit. Tecum quoque frater Jacobus, quæſo, veniat. Trapezitarum ne obliviſcaris: Jam enim ſcandalizari, ac ſubiraſci incipiunt contra te, ſe deluſos ac circumventos putantes: eo quod neque triticum, neque quidquam aliud, neque vel ſaltem litteras eis mittas. Noſti cujuſmodi homines ſint, & quantum illis debeamus. Eos tibi plurimum commendo. Ex ſancto Michaële Muriani XIV. cal. Octobris MCCCCLXXIX.

EPISTOLA CXXIII.
Epiſcopo Bellunenſi.

Gratias agit pro confecto ſuo negotio.

Anno 1479. REddidit mihi, quem miſeram iſtuc, monachus litteras tuas, ac totius negotii noſtri ſeriem ex his aperte cognovi. Qua in re ſi umquam antea ſingularem tuam in me benevolentiam ac fidem pluribus certe perſpexi argumentis, nunc ſane evidentiſſime comprobavi. Quid enim, quæſo, amplius in cauſa tua feciſſes? non locorum diſtantia, non diuturnior ſcribendi invicem epiſtolas intermiſſio, non occupationum multitudo, quibus te iſtic premi magis neceſſe eſt, ardorem jam pridem concepti ex mutua familiaritate fervoris potuit extinguere. Commendaveram tibi monachum noſtrum, ea tamen ratione, ut conſilio tuo (quod quidem maximi faceremus) in Claſſenſi negotio uteretur. Sed parum te ſatisfeciſſe amicitiæ noſtræ judicaſti, ſi verbis tantum, atque interceſſione, quod ſatis ſuperque exiſtimabam, juviſſes. Suſcepiſti inſuper nuncium noſtrum quam officioſiſſime, tecumque habitare coëgiſti, ad menſam illum tuam per dies plurimos, auctiore ſemper caritate, admittens: tantiſper videlicet, donec negotium noſtrum conficeretur. Dici vero non poſſet, ſicuti pleno ore nuncius ipſe mihi ſæpius retulit, quo affectu, quo ſtudio rem ipſam componere curaveris; quando nec laborem, nec periculum veritus, per æſtus illos qui tum maxime ardente deſuper ſole, fervebant, equitaveris ſæpius noſtri gratia: nunc ſummi pontificis, nunc cardinalium adiens domos, ut per te profecto non ſteterit, quin, ſi fieri potuiſſet, ab omni pecuniarum ſumma penitus abſolveremur. Nam cum, prout melius potuit confecto negotio, non is omnino fuerit eventus rei, quem concupieras, indoluiſti ipſe magis, quam nos. Magna ſunt hæc caritatis indicia, ſiquidem probatio dilectionis exhibitio eſt operis. Quid igitur faciam? Si referre tibi gratiam voluero, cum longe impar ſim, deficiunt vires. Si vel verbo ſaltem in agenda tibi gratiarum actione, ſatisfacere utcumque debito tentavero, neque id mihi aſſequi licebit. Unum reſtat, quod tibi promtiſſime offero, animum tibi dediſſimum, atque affectum in te, pietatemque filii ſingularem. Hanc in præſentiarum referes mercedem laborum tuorum, hoc interim contentus eſto. Satis enim tribuere videor, quidquid habeo, hoc tibi do. Quod vero, tum nuncii ipſius, tum mea quoque culpa evenerit, ut in minorem ſummam non ſit redactum negotium, ne propterea ſollicitus ſis. Nam licet mihi ſummopere cordi fuiſſet, ut opera tua & conſilium conſecutum eſſet finem ſuum: tamen, ut gravi hac levarer mole, grata mihi fuit celerior compoſitio, etiam cum aliquo marſupii detrimento: nam febris, ut aiunt, continua occidit hominem. Fuit præterea nobis certamen cum ſacerdote quodam curiali, qui non ea, qua nos (niſi fallimur) ſimplicitate graderetur. Si quid itaque minus caute atque imprudentius per me actum eſt, credulitati meæ id adſcribo, qui vulpinas minime expertus inſidias, ab aliis non expectabam quod ipſe non feciſſem. Sed parcat illi Dominus. Offers mihi in calce epiſtolæ, ſi qua in re indiguero operam tuam, munus ſane haud exiguum, utar illa cum opus fuerit, & ſumma quidem fiducia. Neque enim parum conferre rebus noſtris potes: quando præter ſingularem in nos, paternamque dilectionem, gratia inprimis, ut audio, & auctoritate iſtuc plurimum vales. Vale. Ex ſancto Michaële Muriani VII. cal. Octobris MCCCCLXXIX.

EPISTOLA CXXIV.
Urbano abbati.

Gratias agit de miſſis donis. Iturum ſe Ravennam ad eum promittit, poſtquam Patavium pro S. Matthia & Feleti negotio perrexerit. Anno 1479.

DIe celebri ſolemnitatis noſtræ, cum jam ad menſam diſcubuiſſemus, affuerunt fratres tui, immo noſtri. Suſcepi eos poſt prandium qua debui humanitate, & eo magis, quod onuſti venerunt, & eo quidem tempore, quo indigebamus plurimum. Et quidem deficere jam nonnullorum videbatur ſpes miſſurum te quippiam ad nos ad feſtum diem, me ſane de te minime deſperante. Ago gratias humanitati tuæ, quod neque noſtri oblitus fueris, & fratrum tuorum nos viſitatione conſolatus ſis. Eſt & aliud quoque propter quod gaudeam, quoniam cum mihi apprime ſemper curæ fuerit honor tuus, delectatus ſum valde iis, quæ miſiſti, eo quod obturaveris ora multorum, qui te ſancto Michaëli terga vertiſſe (ut opinabantur) fere gaudebant. Quod ipſe non veneris, occupationibus tribuo, quibus te & menſura profecto ſupereffluenti implicatum non dubito. Veniam ego ut pollicitus ſum, & ut precaris ipſe, veniamque una cum fratribus & tuis & noſtris: neque obeſſe, ut ſpero, poterit mutua

Digitized by Google

hæc viſitatio, cum profuturam confidam, A & hucuſque ſcripſeram.

His pene exaratis, ecce ſupervenit D. Hieremias, optatiſſimum afferens nuncium una cum litteris tuis, quibus me denuo ad te viſendum humaniſſime invitas. Faciam quod hortaris, ſicut modo ſpopondi, adjuvante Domino. Unum tantum vereor, ne cœli intemperies mihi futura ſit impedimento. Quod ne accidat, ora. D. Benedictus claudus mecum non veniet, de quo quid ſentiam, coram explicabo. Quæ miſiſti grate accipimus, præſertim cepas, quibus delectamur: quamquam utiliora fuerint reliqua omnia, & ad victum neceſſaria magis. B Polliceris inſuper, ſi ad te venero, dimiſſurum me oneratum compluribus aliis bonis, ut me tibi arctius devincias. Facies prout tibi cordi fuerit. Facies tamen, ut ſpero, non ingrato. Hodie veſperi aut craſtino, Patavium petam, ut ſecundum mandatum mihi a patre Generali traditum negotium ſancti Matthiæ Filetique conſulam, atque ut aureorum centum eleemoſynam ab abbate Carcerum accipiam. Ubi me biduo, ut confido, tamen extricavero, conducam naviculam, &, proſpero flante vento, Ravennam verſus vela panderimus. Vale in Domino cum familia omni. Ex S. Michaële Muriani VI. nonas Octobris MCCCCLXXIX. C

EPISTOLA CXXV.
Nicolao monacho.

De terra motu quo domus plures in quibuſdam urbibus corruerunt.

Anno 1479. REgreſſus heri Ceſenna, re, propter quam eo contenderam, minime, ut ſperabamus, confectâ, nolui diutius morari, quin ad te ſcriberem. D. Benedictus dominica proxima miſſam novellam celebraturus eſt, neque magno (ut moris eſt) apparatu, idque in primis ob defectum fratrum. D Poſtera die, aut biduo poſt, niſi aliud nos impedierit, navem conſcendemus, redituri ad vos cariſſimos meos in Domino.

Dominico die proximo elapſo, poſt meridiem multa ædificia in pluribus Romandiolæ urbibus propter terræ motum corruerunt, præſertim Foro-Livii, Ceſennæ, Britinori, Ravennæ: ita ut ingentem omnibus terrorem incuſſerit. Vere arbitror Dominum ob Chriſtianorum impietatem invicem inter ſe arma conferentium, ira commotum, jam adimplere ſtatuiſſe, quod ante promi- E ſerat: *Et terra motus magni erunt per loca*, qui, Gregorio teſte, reſpectum iræ deſuper inſinuant. Eramus tunc nos in navicula, neque advertere quidquam potuimus. Orate, ut reditus noſter ſit felix, & vos reviſam cum gaudio. Feram mecum & vinum, & alia, ut ſpero. Scribo vobis, ut caracteres indicant litterarum, tumultuarie, raptimque deficiente mihi & otio, & aliis ad commodius ſcribendum neceſſariis. Ubi rediero, quietius ac diffuſius omnia explicabuntur. Valete. Ex Claſſe die decima quinta Octobris MCCCCLXXIX.

EPISTOLA CXXVI.
Urbano abbati.

Seriem ſuæ navigationis ei exponit, agitque de rebus ſuæ religionis.

UT tibi navigationis noſtræ ſeriem, ſicut ſuperioribus meis pollicitus ſum, Anno 1479 paucis evolvam, ſcito nos poſteaquam a te digreſſi ſumus, duabus fere ante lucem horis e portu Sapis ſolviſſe, perveniſſeque eadem die Volanum. Ibi ob ventum contrarium ſequenti die manſimus. In vigilia vero Apoſtolorum ſumto prandio ad portum abbatis, & quidem ægre applicuimus. Ubi etiam Apoſtolorum diem abſque miſſarum celebratione mœſti peregimus. Veſperi autem poſt ſolis occaſum, lucente tamen luna, deſperantes de navigatione maritima, per Padum redire domum tentavimus: adeo ut ſequenti die, adverſante nobis borea, Laurentum pervenerimus. Apud hoc oppidulum nocte commorantibus nobis, tanta pluviarum vis erupit, ut diluvium rediiſſe putares. Mane itaque ſabbati, operto nubibus cœlo, tardante domi ſuæ naviculæ ductore, tandem ante meridiem inde ſolvimus. Vix ea die ad decem millia paſſuum nos progreſſuros ſperantes; forte navicula parva Veneta admodum nos inſequens remigibus quatuor adhæſit nobis. Eam ingreſſi, Clugiam vento citius pervolavimus, relictis in navi noſtra Alexio & Antonio converſis. Dominico demum illuceſcente die, celebrata apud S. Johannem miſſa, ac cibo paululum refecti, cymbulam Clugienſem conduximus: qua vecti, reluctante aquilone, veſperi demum poſt occaſum ſolis ad monaſterium applicuimus, expectantibus nos omnibus incredibili deſiderio. Triduo poſt navis noſtra huc appulit, ſalvis omnibus rebus, & caſeo præſertim, propter quem ſane haud parum formidaveram. Si alias ad te venturus fuero, curabo ne hyeme veniam, ut in eundo & redeundo diuturnitatem hujuſmodi, periculaque devitem. Si caſeum miſſurus es, caute id agas, ac ſub frumento condas, veniantque fratres ſaltem duo, ut facilius lictorum vectigalium inquiſitionem avertant. Abundius fratris Jacobi germanus plurimum ſe tibi commendat, ac gratias agit ob caſei formam, qua eum donaſti. Precatur inſuper obnixe, ut cum univerſum caſeum vendidero, decem aureos tradam ei, qui tibi, ſe fideijuſſore, cacabos æreos vendidit. Si juſſeris, obſequar ei: dignus eſt ſane,

Digitized by Google

ne, qui exaudiatur, ne cogatur ipſe trudi in carcerem, quod venditor ille minatur facturum. Domnus inſuper Antonius Fabianus deprecatus eſt me, ne eum a ſanctæ Mariæ ſacello amoveas. Eum tibi commendo.

Hodie præſentibus aliquot monachis noſtris fratrem Apollinarem accerſivi, petiique ut unde cum Bernardino de Cornu debitum mille quingentarum ac ſexaginta librarum conflaverit, explicaret. Miratus eſt verba mea, aſſerens te non recte codicem perſpexiſſe, idemque teſtatur domnus Benedictus, aut nullum, aut exiguum admodum contraxiſſe debitum fratrem Apollinarem cum eodem Bernardino, quod quidem modo ſit diſſolvendum. Et quia jam diu petiit a me, ut ſe Ravennam navigare permitterem, non potui ejus importunitati reluctari: eo maxime, ut tecum conferat de Bernardini memorati debito. Juravit autem ſe tibi obtemperaturum in omnibus, omnique humilitate futurum apud te. Injunxi ei, ne ultra dies octo iſtic moretur, quod & facturum promiſit. Si nolueris permittere, ut tecum habitet, apud propinquos hoſpitabitur. Tantum per te non ſtet, quin ad nos redeat in pace. D. Hieremias cupit Romæ negotium tuum abſolvere. Potes ei, ut quod cœpit perficiat, iterum committere. Quod ipſe quidem facerem. Forte, Domino cooperante, victor ac voti compos redibit ad nos. Placet ſatis quod mihi ſuggeſſit de abbate Foro-Livienſi. Numquam certe juris noſtri eſſe cœnobium Claſſis judicabo, donec a curia penitus expediamur. Tentanda ſunt omnia, ut vendicemur in libertatem. Nam ſicut quidam ait:

Non bene pro toto libertas venditur auro.

Bartholomæus Theotonicus heri me viſitavit, agens tibi gratias, quod ſui memor fueris. Venturum ad te omnino pollicitus eſt, aut his proximis diebus, aut futura Quadrageſima. Commendo me tuis, ac reliquorum filiorum tuorum orationibus, quos Dominus incolumes tueatur. Vale. Ex monaſterio S. Michaëlis Muriani ſexto idus Novembris, MCCCCLXXIX.

EPISTOLA CXXVII.
Epiſcopo Bellunenſi.

De negotio Claſſenſi.

[A]nno 1479 Litteris, quas ad me harum latori dediſti Romæ, jam pridem reſpondi, gratias agens ante omnia pietati tuæ, quod tam incredibili humanitate eumdem nuncium noſtrum domo excepit, ut deſiderari major certe non queat. Venientem itaque denuo Romam nulla alia in re tibi illum commendo, niſi ut conſilio tantum tuo & interceſſione utatur, ſi opus fuerit. Siquidem a priore ſancti Matthiæ, non a me in præſentiarum iſtuc miſſus eſt. Tentabit tamen, ſi qua meliori via negotium Claſſenſe abſolvi potuerit. Quod ſi effecerit, non parvo ſane me levaverit onere. Cupimus, teſte conſcientia, benefacere, & religioni noſtræ pro virili parte conſulere: & quod conatus noſtri fraudandi ſint defectu pecuniæ non poſſum non iniquo animo ferre. Nihil minus quam argentum & aurum cogitare nos decet, & in redimendis ad æs alienum diſſolvendum pecuniis omne terimus tempus: ita ut vel ipſos hac in re ſæculares ſuperemus. Commendatione noſtra negotia minime indigent apud te, quibus ut propriis fauturum te non dubito, pro ea, qua me ſemper unice complexus es incredibili dilectione. Unum oro, ut rediturus ad nos harum lator, expedito utcumque negotio, nequaquam abſque tuis litteris inde proficiſcatur: quibus quantum delecter, ipſe es optimus teſtis. Vale. Ex S. Michaële Muriani ſexto idus Novembris, MCCCCLXXIX.

EPISTOLA CXXVIII
Epiſcopo Bellunenſi.

Gratias agit pro collatis beneficiis, commendatque illi negotium Claſſenſe.

Et tibi inobediens ulla in re eſſe non debeo, quippe qui caritatis jure tuus ſum, & facere quod hortaris, quod obſecras, vix queo. Petis namque ut deſinam tibi gratias agere, tuamque in me laudare benevolentiam. Fatebor equidem paucis, ac ſemel finiam: impoſſibilia petis. Unicum tantummodo remedium video. Linguam & manus mihi præcidas, & impetraſti. Non deſinis me devincire officiis, allicere humanitate, pietate, fide. Pro his omnibus nihil aliud a me reportas præmii, niſi tantum jejuna verba, & tenuem gratiarum actionem. Non videatur, quæſo, nimium tibi, exiguum hoc atque tantillum: & ſi, ut impleas Dominicum præceptum: *Date nihil inde ſperantes*, referri tibi a me non cupias gratiam: permittas ſaltem, obſecro, ut animi gratitudinem litteris utcumque ſignificem. Verum in præſentia fiat tibi ſicut petiſti. Urgentibus ſiquidem negotiis impedior, ne modo peragam quod vellem. Alias & ſermone & litteris, quantum tibi debeam, bona tua venia, libere prædicabo. Placuit admodum reſponſum tuum, quo, ut monacho Sancti-Spiritus minus modeſte, immo licentius, ac petulantius locuto reſcriberet, nuncio illi mandaſti, ut diſceret in poſterum comprimere os: neque de ſe melioribus ac dignioribus male ſentire. Anno 1479

De Lunenſi epiſcopo miror, quod adhuc penſionem efflagitet, quando cum ſummo pontifice convenimus, ſicut noſti, his pro-

Digitized by Google

xime elapſis menſibus. Bene tamen ſuades, A neque ſtabit per nos, ſi modo Senatui placuerit, quin eidem epiſcopo conſulatur. Sed de redditibus Claſſenſibus nihil amplius ad eumdem epiſcopum pertinere arbitramur, facta ſemel inter pontificem & nos conventione. Gratiſſimum tamen nobis erit, ut ei a dominio noſtro beneficium aliquod conferri permittatur. Supplicationem his meis annexam ad D. Hieremiam tranſmittimus, ut eam, quantocius valuerit, expedire non negligat. Qua in re, ſicut & in reliquis omnibus, tuo ſemper conſilio utetur. Si forte inde profectus fuerit, antequam hæ litteræ perferantur ad te, precor ut idem ipſe per B quos tibi placuerit, exequaris: ut non ego ipſe ſolum, verum & univerſus ordo noſter tibi debeat. Si quid autem in ſupplicatione peccatum fuerit, tuo judicio corrigatur. Pecuniam non miſimus, quia quanta opus ſit, ignoramus. Ipſe oro, pater, ſi monachus noſter indiguerit, quod neceſſarium fuerit, trade, accepturus a ſancti Matthiæ priore, ut primum ei ſignificatum fuerit, quantum in hoc pro tua clementia negotio expenderis. Neque graveris, obſecro, ſi nimium de te præſumam, pater, cui me to- C tum trado, ac dedo. Vale. Ex ſancto Michaële Muriani pridie nonas Decembris anno MCCCCLXXIX.

EPISTOLA CXXIX.

D. Nicolao monacho.

Ut ſumma cum humanitate pueros inſtruat.

Anno 1479 TErnas his diebus abs te accepi litteras, quas legi perquam libenter, eo quod abs te erant, quem diligo plurimum. Significaſti mihi injunctum tibi a reverendo pa- D tre noſtro abbate munus educandorum novitiorum, baptizandi præterea, atque ſæcularium confeſſiones audiendi. Obtemperare patri, & prompto quidem animo in omnibus debes, præſertim juſta & rationabilia imperanti. Nihil ſane Deo gratius, quam erudire alios ad juſtitiam: quos teſtatur Daniel futuros ſicut ſtellas in firmamento. Meo quidem judicio non tam in virga ferrea regendi ſunt pueri, quam humanitate alliciendi. Ad ſubdenda jugo colla juvenci demulcentur, blandeque contrectantur manibus. Idem te hortor & ipſe facias: ne ſi adoleſcentuli, quorum tibi cura commiſſa eſt, acrius urgeri ſtimulo cœperint, jugum rejiciant. In om- E nibus tamen temperamentum ſerva, ut neque te nimia ſeveritate oderint, neque de indiſcreta facilitate contemnant. Judicium medici de te ſanum duco, neque illum arbitror falli, quando non ſolum ex urina bonæ & malæ noſtræ valetudinis teſte veriſſima, verum etiam ex faciei livore macieque facile adverti poteſt, te non admodum recte valere. Remediis, ſi qua tibi adhibita fuerint, aut medici, aut abbatis juſſu, abſque ullo conſcientiæ ſcrupulo utere, ut incolumitati corpore reſtituto, ſpiritualibus operibus ferventius inſiſtas. Domnus Bernardinus multis hinc lacrymis diſceſſit, ſequenti poſteaquam a nobis profectus es die. De reditu illius ad nos minime deſperamus, ſed interim periculis expoſitum video. Deus dirigat viam ejus. Modo Ravennam verſus navigavit, per aliquot ibidem dies commoraturus apud Claſſem. A Paſcali fratre aureos duos acceperat, & hac occaſione ipſum arbitror iter arripuiſſe. Inimici hominis domeſtici ejus. Utinam pecuniam non in malum expendat. Commenda me orationibus fratrum apud quos diverſaris, & D. præcipue Jacobum meo nomine ſaluta: cum quibus omnibus te bene valere, ac proſperis vigere ſucceſſibus plurimum opto. Si cupis litteras meas, provoca me tuis frequentius. Alias minus tempeſtive ad te ſcribam. Ex S. Michaële Muriani die duodecima Decembris MCCCCLXXIX.

EPISTOLA CXXX.

D. Nicolao monacho.

Se creditorum importunitatibus admodum vexari.

EX quo tuis reſponſum dedi, nullas abs te accepi litteras. Quamobrem quid ad te ſcribam novi non occurrit, cum noviſſimis meis ſtrictim complura exaraverim, niſi quod ſolita laborantes inopia, præter creditorum importunitatem, dies feſtos hos minus læto animo peracturi ſumus. Confidimus tamen in Domino, & in communis patris noſtri abbatis pietate, quod non deſtituendi ſumus uſquequaque. Juva nos tuis orationibus, ut tandem finis ſit miſeriarum noſtrarum, quibus hucuſque ſine intermiſſione vexamur. Cupio noſſe ex te, quam tibi cœlum iſtud conducat, quamque tibi grata ſit iſtius monaſterii commoratio. Scio quia reverendo patri abbati cariſſimus es. Credo quod & reliquis monachis itidem. Perſevera, obſecro, conſtanter in Domino, neque in ulla re a patris monaſterii voluntate diſſentias, qui tibi, ut confido, nihil durum, nihil aſperum imperabit, cum ſit natura ſua mitiſſimus, atque indulgentiſſimus pater: pater, inquam, miſericordiarum, totiuſque conſolationis, qui (ſicut bene noſti) conſolatur nos in omni tribulatione noſtra. Ipſi, quæſo, me plurimum commenda, cui Dominus ſua clementia vitam proroget feliciſſimam, ac in pace conſummare permittat. D. Jacobum ac reliquos ſaluta meo nomine, cum quibus te optime valere admodum opto. Ex S. Michaële die Nativitatis Dominicæ poſt ſynaxim veſpertinam MCCCCLXXIX. Anno 1479.

Digitized by Google

EPISTOLA CXXXI.
Urbano abbati.

Orat ſe ut conveniat ſimulque tractent de negotio Claſſenſi.

Anno 1480. PLenus mœrore ac ſollicitudine hanc ad te ſcribo epiſtolam. Heri poſt veſpertinam ſynaxim adiit me domnus Andreolus collector apoſtolicus cum brevibus, quæ hac æſtate D. Hieremias Roma huc ſecum tulerat. Ea idem ſacerdos nudius tertius acceperat. Siquidem D. Hieremias clam detinuit illa apud ſe, neque voluit Andreolo tradere, immo Romam modo rediens ſecum reportavit, clauſaque & obſerata cameræ apoſtolicæ reddidit, ſe illa Andreolo tradere non potuiſſe mentitus. Epiſcopus autem Caſtelli domus pontificis ſummi magiſter, qui brevia ac litteras Hieremiæ tradiderat ad Andreolum collectorem perferenda, videns per eumdem latorem eas ſcilicet litteras breviaque reſtitui, acriter contra illum ac nos indignatus, quod fidelis minime fuiſſet nuncius, eadem denuo brevia ac litteras hac æſtate conſcriptas cum aliis recentioribus litteris ad eumdem Andreolum miſit nudius tertius, quibus adeo in nos invectus eſt, ut commemorare minime audeam. Siquidem heri litteras omnes breviaque perlegi. Veritus autem excommunicationis cenſuram, miſi quamprimum heri veſperi, poſtquam hinc diſceſſit Andreolus, D. Benedictum ad reverendiſſimum patriarcham, ut conſuleretur, utrum ego excommunicationem incurriſſem. Et quoniam D. patriarcha in eccleſia inerat ad baptizandam crucem, ut moris eſt, non potuit eum alloqui. Hodie itaque ante ſolis ortum me ad Caſtellum recepi, abſolutionem petiturus ad cautelam, ne forte miſſarum ſolemnia excommunicatus celebrarem. Quod & reverendiſſimus patriarcha noſter fecit, abſolvens me ad cautelam. Forte aderat Andreolus urgens me, ſicut & heri quoque inſtantiſſime fecit, ut juxta conventionem, ac promiſſionem D. Hieremiæ, annatam ei ac credita cardinalis concederem. Arctatus undique, cum alias nullum mihi pateret perfugium, promiſi coram patriarcha noſtro ſcripturum me ad te de hoc negotio, miſſurumque exemplum brevis, ut & tu abſolvi poſſis. Addidique quod ſi infra terminum dierum quindecim non reſpondiſſes mihi, & ſi reſpondiſſes, ſed non ita ut ſatisfaceres petitioni ipſius Andreoli, immo ſummi pontificis, ipſe continuo, peracto die decimo quinto, navigarem ad te, conaturus pro viribus, ut negotium iſtud moleſtiſſimum, ſi fieri poterit, aliquo modo componatur.

Mitto itaque primum ad te brevis ipſius exemplum, ut, eo abbati S. Vitalis oſtenſo, A abſolvaris, & ut pontificis mentem intelligas. Deinde precor, ut quantocius potueris, mihi reſpondeas, quid agendum cenſeas in hac re; ut tandem his moleſtiis liberemur. Ego quidem conſulo, ut venias ipſe huc potius ad nos, ut pariter cum Andreolo conveniamus, cui negotium commiſſum eſt. Quod utinam tempeſtivius feciſſemus, neque D. Hieremiam deſtinaſſemus Romam: cujus ſane opera plurimum, ut vides, obfuit nobis. Si venero ad te ipſe, nihil profecero, quoniam pecuniam apud te invenire non potero. B Si autem huc veneris, ſaltem aureos ducentos reperies pro annata, quam omnino perſolvere cogimur. De creditis autem cardinalis, aut interim D. Hieremias novam compoſitionem ſignificabit nobis, aut inter nos aliquid capiemus conſilii. Petit autem idem Andreolus totum pretium frumenti, quod traditum fuerat abbati noſtro, & omnes abbatiæ Claſſenſis debitores: durum quidem os, ſed aliquo pacto, favente Dei clementia, deglutiendum. Scribit D. Hieremias priori S. Matthiæ, ſe de hoc tuo, immo noſtro negotio bene ſperare: atque ut bullæ Claſſenſis exemplum ad ſe mitteremus petiit. C Quod & fecimus. Sed quia in verbis ejus haud multum confido, quoniam plura ſermone, quam re ipſa præſtat; conſulo, ut per aliquem fidum nuncium ad eum ſcribas, cogaſque ut tibi reſcribat certius aliquid de hac re: ut quid tandem agendum ſit noverimus. Melius eſt enim ſemel ruere, quam ſemper pendere. Vereamur cenſuras eccleſiaſticas, timeamus ligari vel injuſte. Ad ſatisfaciendum creditis cardinalis, ſi aliter evadere non potueris, recens compoſitio fiat: & ſi uno non valueris (quod D futurum timeo) pluribus aureorum centenariis convenias. Neque enim parum fecerimus, ſi vel aliqua pars creditorum a ſummo pontifice relaxetur nobis. Venias itaque oro, ut ſuper hac re conferamus pariter atque ſtatuamus. Ego quidem propterea haud parum crucior. Nam Andreolus me convenit, apud quem fructus omnes ac redditus Claſſis uſque ad hujus expeditionem negotii ſequeſtravit. Me reum vocat, meque cenſuris innodandum aſſerit, niſi per me res iſta componatur. Reliqua igitur omnia intermittenda ſunt negotia, & huic incumbendum, huic inſtandum, huic totis invigilandum niſibus, ut extricemur ac in libertatem vindicemur: E ſi autem hic venturus non es, continuo ſignifica: ut poſt diem quintum decimum ego ad te veniam. Alias ſane idem Andreolus iterum me excommunicatum declarabit. Non ſine meo incommodo ac monaſterii hoc faciam: ſed, urgente neceſſitate, hanc centies repetam navigationem: ut & te & me liberem his curis. De cœlo forte auxilium veniet, ne preſſuris urgentibus obruamur. Sed de his ſatis. Frater

Digitized by Google

Jacobus tuus, quem miſſurum ſpoponderas, adhuc non apparet. Forte infelicior navigatio (quod abſit) eum demoratur, aut nondum ipſum dimiſiſti. Expectamus illum ſummo deſiderio. Nam certe ægerrime fero, quod rariſſime de vobis certior fiam. Provoco te aſſidue, ac pene quotidianis litteris, & tamen tuarum me fraudas ſolatio. Neque enim parum recreor, cum accipio tuas. Fratrem quoque Alexium expecto, qui, an ad te pervenerit, adhuc me latet. De D. etiam Bernardino aliquid ſcire cupio, utrum tecum ſit, an alio migraverit. Valeas in Domino cum omni familia, ac religionis onus mecum patienter feras. Ex S. Michaële Murani ſacro Epiphaniæ die, MCCCCLXXX.

EPISTOLA CXXXI.
D. Nicolao monacho.

De quibuſdam Ordinis ſui negotiis.

Anno 1480 COmpluribus litteris tuis reſpondere habens, paucis id faciam, urgentibus undique negotiis. De abbate Claſſenſi, quod D. abbati Carcerum paucis ante diebus ſcripſi, tibi quoque ſatisfaciat. Ego ſane de illo optime ſentio. Quod vero ad aliud membrum pertinet, ſi Domino placuerit, non præcidetur a corpore. Sin minus, patienter feremus, quando non ſteterit per nos, ut ſervaretur. Et minus feriunt jacula jam præviſa. Cogi nemo poteſt renuntiare juri ſuo. Prudens eſt & ſapiens, ac in religione ferventiſſimus. Fortaſſe plus proderit unioni noſtræ, quam nonnulli exiſtimant. Ego quidem optime ſpero, preceſque quotidie fundo ad Dominum, ut quod expedire novit, ſuo tempore perficiatur. Eſto conſtans ac robuſtus, ac perſevera in operibus bonis, adjuvans patrem pro viribus. Virtus boni operis perſeverantia eſt. Ubi difficilior ac periculoſior pugna, ibi & glorioſior victoria. Te iſtic ſtante ædificabuntur multi. Si tuos ſubduxeris humeros, ruina eris multorum. Facis non modo rem mihi ac reverendo patri abbati gratiſſimam, verum & Deo acceptam, a quo & præmium uberrimum expectes. Excuſa me domno Jacobo, ſi ei modo non ſcribo, non enim vacat. Negotium ipſius, ubi tempus opportunum advenerit, erit mihi curæ. Vale cum reliquis omnibus, ac pro me ora. Ex ſancto Michaële Muriani die XVI. Januarii MCCCCLXXX.

EPISTOLA CXXXIII.
Urbano abbati.

Scribit pluribus de rebus.

Anno 1480 NUdius tertius ſummo mane huc applicuit Coſmus familiaris tuus cum optatiſſimo litterarum faſciculo. Perlegi univerſas diligentiſſime, plurimum tibi atque intimo cordis affectu compatiens, quem video A & multitudine tribulationum & vehementia mecum certare. Det tibi Dominus robur & vim atque animi conſtantiam, ut cum Propheta lætabundus decantes: *In tribulatione dilataſti mihi.* Ipſum deprecor aſſidue, ut angelis ſuis mandet de te, qui cuſtodiant te in omnibus viis tuis. Atque ut tuis prolixioribus reſpondeam, primum quidem ſcribis te a me quinas tantum litteras accepiſſe: ego autem bis quinas, ac fortaſſe duodenas dedi ad te. Parcat Dominus latoribus, qui minime pertulerunt. De fratre Thoma nihil miror, quando mecum haud minus egerit, inclementius procaciuſque. Sed eſt hujuſmodi ut omnia ſibi licere arbitretur. B Ego quidem gaudeo, quod tandem, vel ſic ab illo fueris claudo extricatus. Tu vero non cures, ſi tibi detrahunt, qui retribuunt mala pro bonis. Fratri ſuo quoque olim, ut noſti, moleſtus erat & importunus. Si nos inſectatur, benedicamus maledicenti, ut confundatur, & convertatur ad mitiorem ac ſummiſſiorem mentem. Quod vero petat uſuram pro vaccis ſororis, haud ſatis poſſum mirari, quando hoc vel ipſi abhorreant laici. Ab hujuſmodi conſcientia liberet nos Dominus. Quod hoſpitale militibus fuerit repletum, te invito, maxime doleo, tum C tua cauſa, tum reipublicæ nomine. Video enim pergrande cervicibus noſtris periculum imminere, deficiente religione, pietate, juſtitia. Et niſi Dominus miſertus fuerit noſtri, de nobis profecto actum puto. Sævitia & immanitate jam Barbaros ſuperamus. Sed quando ſolus non es, æquo animo feras.

De vicinis tuis, qui ſanctum Severum impetrare moliantur, non penitus credo hoc eos tentare: cum ſatis eſſe illis poſſint duo monaſteria. Suadeo tamen, quod & alias feci, ut reparetur templum, ibique vel diebus feſtis miſſa celebretur, ut murmuran- D tium compeſcantur ora, & ut ex parte debito conſcientiæ ſatisfiat. Et quidem recte provideas de domno Nicolao, ibidem in priorem conſtituto: &, ſi id curæ monacho alteri fideli demandaveris, qui in eodem loco habitet, multum mihi placuerit, ne omnino deſertum monaſterium videatur. Dies mali ſunt, inſidiæ undique latent, & ideo caute oportet ambulare. Supra modum autem gaudeo, quod felici eventu Lonzani cœnobio conſulueris. Periculum quidem quammaximum evaſiſti. Sed res non pote- E rat non ad vota ſuccedere, quando, ut ſcribis, pſalmis, & letaniis, & orationibus illam aggreſſus es. Hoc mihi vehementer cordi fuit. Te illi in omnibus commenda, qui potens eſt & ſanctum nomen ejus. Spera in eo, & ipſe faciet. Scribam ad patrem Generalem verbis quibus intelligat, quamquam alia ſunt tentanda, quæ ſuo tempore tecum conferam.

Doleo D. Bernardinum contra pauperta-

Digitized by Google

tis votum ſtudere avaritiæ, quæ eſt idolorum ſervitus, & omnium radix malorum. Scribam ad eum paucis. Si mihi obtemperare neglexerit in detrimentum ſalutis ſuæ, alia aggrediar via. Depoſitio procuratoris tui, ac fratris, ac ſubſtitutio Johannis Antonii, hominis, ut puto, fideliſſimi, tum mihi, tum omnibus placuit: nec minus lætati ſumus ob vendicationem tornaturarum, tum emphiteoticarum, tum menſalium in agro Ceſenatico ſitarum. Recte etiam feciſti, quod propinquum tuum Romæ procuratorem conſtitueris, erit enim tibi in multis ne- B ceſſarius. Eſt namque juvenis meo judicio & ſenſatus & bonus. Inſultus vero tum archiepiſcopi, tum prætoris, quanto modeſtius potes, devita: nam durum eſt interdum contra ſtimulum calcitrare. Garſonos, ſi huc venerint, placabo, ut potuero, promiſſionibus tuis, ſed vereor ne ſurdis auribus me audiant. Noſti enim cujuſmodi ſint. Si illis aliquid ſcriberes, nihil obeſſet. Abſolviſſe præterea te fabricam ſcribis, propter quod gaudeo. Poteris interim ab ædificatione aliquandiu ſuperſedere, donec debita perſolveris, propter quæ, ut cernis, dilaniamur. C Quod revera ut facias, plurimum hortor. Fratrem Jacobum tuum, qui onuſtus venturus eſt, præſtolamur ſingulari deſiderio, nam opportuno ac neceſſario veniet tempore. Fratrem Alexium, quantum volueris, detine in uſus tuos. Afficitur ſane tibi haud vulgari dilectione. De fratre Apollinari filioque miſerrimis hominibus aliquid capiemus conſilii, ut inde perpetuo exulent. Scripſi inſuper ad Ambroſium Sebinicenſem, ſcribamque denuo. Si venerit, morabitur ubi maluerit, ſive apud nos, ſive tecum.

Allocutus ſum priorem ſancti Matthiæ D tuo nomine, immo & epiſtolam tuam ei oſtendi. Spondet facturum pro te libenter quidquid valuerit. Lemmi monaſterium cur petas, neſcio, ea præſertim conditione. Ipſum tibi offero. Sed quem ibi ſubſtituendum habeas, ignoro. Itaque ſcire cupio ex te minutius ſingula quæque ad hanc conventionem inter nos. Mihi certe oneri eſt locus ipſe, ſed tamen gratus. Ut utilis quoque ſit futurus. Si id opera tua evenerit, contentus ero. Si qua tamen ratione conſtituere alicubi D. Johannem poſſes, ſive Aragaſinæ, ſive alibi, cum ſit fidelis & ſimplex, rem mihi pergratam feceris, quod a te omnino ſcire deſidero; compatior etenim illi E plurimum. Ad negotium autem Romanum, quod urget plurimum, ultimo loco reſpondeo: felices nos ſane futuros, ſi ita contigerit, ut retulit Hector, & ut ſcribit D. Hieremias. Laudo quod & alium nuntium miſeris Romam, ut inſtet negotio perficiendo. Andreolus Tarviſii nunc eſt. Ubi venerit, referam quod ſcribis, ne me cogat navigare ad te modo. Quamquam tecum conA ferre æſtus meos cupiam frequentiſſime, cum habeam neminem cum quo majori fiducia omnia communicem. Expecto D. Hieremiam ſummo deſiderio, veniat, modo bonum apportans nuncium. Si veneris, ut ſcribis, cum fratre Alexio, expectatus & optatus advenies, audieſque ex me de abbatis Carcerum pollicitatione ambigua quid ſentiam. Interim orandum cenſeo, ut Dominus perficiat in nobis opus bonum. Habes epiſtolam tumultuariam, & currenti exaratam calamo, & ante fere ſcriptam quam excogitabam. Hoc facit anguſtia temporis, opprimente nos negotiorum multitudine. Scribas, oro, ad me ſæpius; ac ſi ipſe minus potes, jube fratribus tuis, ut mihi aliquid de vobis ſignificent. Numquam mihi memoria exciditis, præſertim tu, quem diligo ex corde, cuique me totum offero. Vale, pater, cum familia omni. Ex ſancto Michaële die XVII. Januarii MCCCCLXXX.

EPISTOLA CXXXIV.
D. Nicolao monacho.

Orat ut luctus convertatur in gaudium.

Anno 1480

Quod vicem meam doleas, ſentiaſque vel abſens calamitates noſtras, nequaquam miror. Nam præterquam quod legiſti apud Apoſtolum: *Flere cum flentibus*, & in evangelio: *Beati qui lugent*, es etiam unus ex nobis: neque potes ob mutuam caritatem nobis patientibus, & ipſe non compati. Sed ora, idque frequentius, ut, annuente Domino, quandoque pariter lætemur, qui nunc pariter lugemus, ac triſtitia noſtra convertatur in gaudium. Perge etiam, ut facis, neque ab inceptis præpropere deſiſtas. Opus certe bonum operaris, neque minori compenſandi ſunt mercede, quos iſtic toleras labores, quam ſi viveres apud nos. Ubique patientia neceſſaria eſt nobis, quoniam ubique non deſunt, qui nos perſequantur. Scriptum enim novimus, *Omnes qui pie volunt vivere in Chriſto Jeſu, perſecutionem patientur.* Vale, & D. Jacobum ac ceteros ſaluta meo nomine. Ex ſancto Michaële Muriani die XX. Januarii MCCCCLXXX.

EPISTOLA CXXXV.
Epiſcopo Bellunenſi.

De negotio Claſſenſi.

Anno 1480

Inter varias ac multiplices negotiorum curas quibus pluſquam vellem afficior, ea me maxime premit, quod Claſſenſe negotium adhuc nos implicatos tenet. Sed cum te iſtic pro nobis eſſe conſidero, totus ſane recreor, totus exulto. Neque ego ſolum, verum & patres noſtri omnes hujus novellæ unionis noſtræ te defenſorem, patronum,

Digitized by Google

ac patrem præcipuum appellant, in te uno confidunt maxime. Tu es refugium meum a tribulatione quæ circumdedit me, exultatio mea, erue me a circumdantibus me. Ego quidem ſic exiſtimo, iſtuc te a Domino fuiſſe deſtinatum noſtri cauſa, ut religioni noſtræ ſuccurreres. Opus certe quamoptimum operaris; & ſi minus forte a nobis, a Deo tamen digna retributione ac præmio compenſandum. Hæc idcirco nunc ſcribo, quod heri ex D. Hieremiæ litteris factus ſum certior, quam ſtudioſe illi adſis in omnibus: ita ut tuam profecto conſtantiam ſummopere admiretur. Si itaque commendare dignationi tuæ perrexero Claſſenſe negotium, ſuperfluus merito judicer, quando ipſum, me tacente, diligentiſſime facis. Hoc unum dixero, adeo & mihi & patribus reliquis ac fratribus noſtræ congregationis gratam eſſe operam tuam, ſtudium, fidem, ut, ſi mille ſupervixeris annos, ſemper tibi noſtram religionem confiteamur obligatiſſimam fore. Vale, pater colendiſſime, atque adjutor in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Muriani, XI. calendas Februarii MCCCCLXXX.

EPISTOLA CXXXVI.
Eidem.

Dolet amiſſam negotiorum mole quietem.

Anno 1480

IN his ſacris Quadrageſimæ diebus, quibus & univerſalis eccleſiæ, & regulæ quoque noſtræ inſtituto vacare ſtudioſius contemplationi deberem, ita animo diſtrahor, urgentibus hinc inde ac prementibus curis, ut pejore ſane conditione mihi videar, quam laici, ſimque omnium infeliciſſimus. Portum quæro tranquillitatis ac pacis, &, velim nolim, in infeſtiſſimum negotiorum pelagus abducor. Quid novi emerſerit ex litteris ad D. Hieremiam his tuis annexis intelliges. Ad te confugio, manum dexteram meam. Me, obſecro, adjuva, quia potens es. Si in te ſæpius atque importunius interpellando, modeſtiæ limites egredimur, dabis veniam pro tua pietate, de qua tantum confidimus, ut, te nobis opem ferente, de quacumque tribulatione eripiendos ſperemus. Vale. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Muriani IV. nonas Martii MCCCCLXXX.

EPISTOLA CXXXVII.
Urbano abbati.

Offert illi ſtrenuum procuratorem, commendatque aliquos fratres.

Anno 1480

SEquenti die poſtquam a te corpore quidem non corde disjuncti ſumus, applicuimus ad cœnobium incolumes, feliciori A ſane navigatione, quam veneramus ad te. Per D. Jacobum tuum pluribus ſcribam. Nunc hoc tantum referam, eſſe juvenem quemdam nomine Michaëlem Georgium, non quidem nobilem, ſed popularem ac civem Venetum, ac cum pluribus patritiis propinquitate conjunctum, quem mihi Nicolaus frater obtulit. Hunc, ſi volueris, procuratorem habebis, ejuſque opera & ſtudio, pro arbitrio, uti poteris. Veniet ad te quando juſſeris, obtemperaturus tibi in omnibus, etiamſi eum Romam miſeris. Meo judicio præter nobilitatem in ceteris tibi ſatisfaciet. B Solus enim eſt & expertus plura, necnon & diſertus ſatis, materna tamen lingua. Commendo tibi D. Franciſcum Peſonum harum latorem, qui apud nos duos menſes moratus eſt, vixitque & religioſe & honeſte, neque otioſus ſedit. Uſus quoque eſt in nos hac liberalitate, a qua ditiores illo alienos novimus. Remiſit mihi aureos decem in eleemoſynam, quos ei debebam, fecitque me ſibi obnoxium. Eum, ut benigne admittas, hortor & obſecro. Erit tibi, ut ſpero, & gratus & utilis. Fratrem quoque Paſchalem converſum tibi commendo, qui eo propoſito ad te venit, ut tibi ſummam C obedientiam exhibeat. Mihi certe rem gratiſſimam feceris, ſi eum non fueris aſpernatus. Aut Ravennæ, aut Lonzani commoretur. Multum videtur immutatus ab illo, qui antea fuerat. Vexatio illi intellectum dedit. Fratrem præterea Hieronymum Florentinum, ſi loci anguſtia minime obſtiterit, haud abjiciendum duco. Neque enim de eo notorium quid audivi. De Lemmo omnes fere aſſentiunt tibi iis, quas propoſuiſti conditionibus, poſſeque id legitime fieri, ſatis mihi nonnullorum peritorum conſilio conſtitit. Sed ſunt ex nobis aliqui, quibus indignum videtur: ut monaſterium Lemmi D S. Michaëlis Muriani nomine mercede locetur, cum hujuſmodi locatio minus decere, etſi liceat, videatur. Quamobrem cum tu, & nos omnes unum ſimus, ſublatis quibuſcumque, atque obligationibus, utere monaſterio noſtro Lemmi quantum ad temporalem adminiſtrationem, prout tibi libuerit, donec fueris abbas Claſſis, dummodo id minime cedat in detrimentum loci. Si quid autem hac de cauſa conferre nobis placuerit, id tuo arbitrio feceris. Confidimus enim de te haud ſecus quam de nobis ipſis. E D. Hieronymum mittas Lemmum ante Dominicam palmarum, ut audire vicinorum confeſſiones queat. Jam enim acceſſivi D. Johannem vicarium noſtrum. Poſt Paſcha, ſi ita volueris, ſubſtituam D. Hieronymum vicarium in locum præfati D. Johannis. De hoc quid ſtatueris, quantocius potueris, reſcribas. Vale cum familia omni. Ex S. Michaële Muriani die X. Martii MCCCCLXXX.

Digitized by Google

EPISTOLA CXXXVIII.
D. Nicolao monacho.

Abbatem Claſſenſem purgat a ſiniſtris relatibus.

Anno 1480 REverſus Ravenna litteras tuas hic reperi, quibus bene ſperandum de negotio admones, idque rationibus niteris comprobare. Non ſunt amplius multa dicenda, appropinquante plenitudine temporis. Experiri reipſa ad dies paucos licebit. Si pater monaſterii perſtiterit in ſententia, ut præſtare voluerit, ſtatuto a ſe termino, quod promiſit, beatum profecto illum dicent omnes generationes. Siquidem per ipſum Dominus dederit huic noſtræ novellæ congregationi ſalutem. Commendo negotium iſtud per dies ſingulos divinæ pietati: *Omne etenim datum optimum, & omne donum perfectum de ſurſum eſt, deſcendens a Patre luminum.* Tu interea perſeveres, & traditam tibi provinciam ſtrenue exequaris. De abbate Claſſenſi, ſi qua animo tuo ſiniſtra inſedit opinio, illam penitus abjice; neque in futurum ſuſurronibus ac maledicis fidem adhibeas tam facile, ſicut feciſti. Ego ſane (ſicut de illo numquam non exiſtimavi) ejus integritatis ipſum offendi his diebus, ut auditis ex me quæ de ſe bilinguis ille vobis iniqua mente perſuaſerat, totus ſtatim reſolutus in lacrymas iterato juramento firmaverit, numquam tale quid ſe revera cogitaſſe. Fidem, quam religioni debebat; ſe per omnem vitam ſervaturum, neque recuſaturum ſanguinem effundere pro conſervatione unionis noſtræ, ſi opus fuerit. Dolere ſe plurimum, non ſui gratia, qui teſtimonio bonæ conſcientiæ frueretur, ſed eorum magis, qui propter ſe minus caute fuerant ſcandalizati: oſtenſura opera ſua quid habeat animo in religionem. Itaque ſentiant omnes de illo quidquid voluerint. Ego haud minus de illius ſinceritate ac fide, quam de mea, confido: ſicque prorſus exiſtimo cœnobium Claſſenſe nullo magis quam Urbano abbate, ſi reformari debuerat, indiguiſſe. Plura ſcribere volentem avertunt occupationes. Si de domno Bernardino quippiam noveris, ſcribas ad me. Vale cum reliquis fratribus. Ex ſancto Michaële Muriani quinto idus Martii MCCCCLXXX.

EPISTOLA CXXXIX.
Urbano abbati.

De variis rebus ſuæ religionis.

Anno 1480 SEquenti die poſteaquam D. Franciſcus Peſonus cum litteris noſtris hinc profectus eſt, litteras his meis annexas a domno A Hieremia accepi, bonum afferentes nuncium, ac priores ſuas obſcuriores aperta expoſitione interpretantes, ſicut & ipſe poteris animadvertere. Obſecro itaque per miſericordiam Dei, ut, poſtpoſitis omnibus, negotium hoc expedias, ducentoſque aureos, etiamſi a Judæis mutuandi eſſent, quantocius reperias, quibus Romam deſtinatis, liberemur tandem his curis, quæ nos rodunt, cruciantque. Quod ſi hic facilius id effici poſſe confidis, venire non differas, tecumque D. Hieremiam omnino ducas; & Leminum naviget ante hebdomadam ſan-B ctam ad confeſſiones vicinorum audiendas. Meam autem, immo & conventus noſtri de Lemmo ſententiam ex litteris, quas domno Franciſco ad te dedi, & ex fratre Jacobo monacho tuo plenius diſces. Si veneris ipſe, facile concordes erimus. Poteris etiam alloqui juvenem illum, quem procuratorem idoneum futurum exiſtimo, ſicut jam ſcripſi tibi. Trapezitæ noſtri, ubi me rediiſſe didicerunt, quid tecum egiſſem ſciſcitati ſunt; quibus indicem tuum tranſmiſi ad menſam per fratrem Johannem converſum; ut, quid C de ipſis in eo annotaveras, legerent. Satisfactum ſibi hac pollicitatione ſatis aperte indicaverunt, qua ſpe ad frugum uſque collectionem facile quieſcerent, modo reipſa præſtes quod promiſiſti futura meſſe. Mitto ad te per fratrem Jacobum parum piſcis ſaliti, ficorumque minimum xeniolum pro tenuitate marſupii pene exhauſti. Sed modeſtia tua etiam minimis erit contenta. Vaſculum quoque lenitivi eidem tradidi. Si portiunculam de piſce, quem mitto, abba-D ti Lonzani dederis, quia id ei promiſi coram, ſatisfeceris obligationi meæ. Heri viſitavit me Bartholomæus Theotonicus tuus, qui ad te per D. Franciſcum Peſonum ſcripſerat, promittens ſe facturum, quod per eamdem ſuam epiſtolam tibi ſignificavit. Adhuc bonæ voluntatis videtur. Quid tamen ſperem, ſtatuere nequeo. Si evenerit ut adire nos modo non poſſis, precor ut reſcribere non differas, præſertim quid de Lemmo ſtatueris, quoniam ſi D. Hieronymus Lemmum navigare non poſſet, alium mitterem. E Commendo tibi fratrem Jacobum harum latorem, monachum ſane optimi propoſiti, atque voluntatis. Vale in Domino cum familia omni. Ex S. Michaële Muriani die decima tertia Martii MCCCCLXXX.

EPISTOLA CXXXX.
Eidem Urbano abbati.

De aſſerenda apud Romanos ducentis aureis libertate.

SCripſi tibi nudius tertius per Laurentium, & nunc quoque per fratrem Jacobum his meis tibi ſignifico, pergratum Anno 1480

nobis fore, ut venias ad nos ad expediendum Romanum negotium. Bis centum aurei perpetuam nobis pariunt pacem, atque ex ſervis efficimur domini. Heri aggreſſus eſt me Andreolus multis comminationibus, aſſerens me relapſum in cenſuram ob elapſum terminum: impulitque me, ut ad Caſtellum continuo territus pergerem, atque a patriarcha me abſolvi peterem. Quod & feci. Aſſeruit quoque oportere te denuo ab abbate ſancti Vitalis abſolvi eadem de cauſa. Tandem precibus noſtris ac ſermone blando convictus, terminum quoque tertium ad octavam uſque Reſurrectionis prorogavit. Dum igitur vacat, veni, ut tandem moleſtiſſimo expediamur negotio. Ducas etiam tecum D. Hieronymum, ut Lemmum naviget. Scribere ad te complura decreveram, ſed laicorum viſitationes mihi ſunt impedimento. Vale, & me omnium orationibus commenda. Ex ſancto Michaële die XV. Martii MCCCCLXXX.

EPISTOLA CXLI.
Hieronymo generali.

De miſſalibus typo mandandis, & de quibuſdam monachis.

Anno 1480 Accepi his diebus binas litteras dignationis tuæ. Et priores quidem, quas decima nona Januarii dederas ad me, nudius tertius mihi redditæ ſunt, cum pridie ejus diei alteras tuas recentiores accepiſſem. Dolui ſerius perlatas ad me, ne videar negligens in ſcribendo fuiſſe, cum id latorum non meæ ſit culpæ adſcribendum. Si igitur in futurum litteris tuis ſubſcribi a tergo extrinſecus juſſeris hæc verba vernacula lingua (*Rivoalti ad menſam garſonum*) & citius perferentur, & minime intercipientur. Eſt enim Rivoaltum celeberrimus urbis locus, & trapeſitæ prædicti omnibus noti ſunt, ac nobis affecti plurimum. Atque ut prioribus reſpondeam, Andream Burgenſis medici filium, quem mihi tantopere commendaverat pietas tua, adhuc minime vidi. Forte abſque mea interceſſione & opera locum optatum nactus eſt, ubi contentus moretur. Si tamen nos adierit, enitar votis illius ſatisfacere pro viribus. Iſidorus ethimologiarum, cujus deſiderio te affici ſignificaſti, non invenitur impreſſus. De miſſalibus vero conficiendis hoc reſponſum ab impreſſoribus accepi, præſertim duobus, quorum alter ter centum quidem volumina ſe impreſſurum pollicetur. Sed præter cartam quam petit, quaternos aureos pro ſingulorum miſſalium impreſſione depoſcit. Alter autem quinque tantum libras petit, ſed his conditionibus, ut carta ſibi præbeatur noſtris ſumtibus, & haud minus quam quingenta volumina imprimantur. Litterarum caracteres, formamque utriuſque artificis mitto dignationi tuæ, ut facilius judicet utrius optio ſit potius eligenda. Laudo ſummopere conſilium hoc tuum, ſiquidem hujuſmodi impreſſione id elicietur boni. Primum, quod viliſſimo pretio totius ordinis monaſteriis providebitur. Deinde, quod maximi facio, & etiam emendatiores codices, & in nullo invicem diſcrepantes habebimus. His itaque perlectis, ubi primum de tua mente factus fuero certior, quamprimum juſſionibus tuis parebo.

Miſit ad me ex urbe Roma D. Hieremias paucis ante diebus bullam vicariatus noſtri cum additione auctoritatis in Claſſenſe cœnobium. Quamobrem gratias ago dignationi tuæ, quæ mihi tam facile in omnibus morem gerit. Quam etiam precor, ut una mecum favere Claſſenſis abbatiæ negotiis velit. Ad reformandum namque tale tantumque cœnobium omnes noſtræ exponendæ ſunt vires, ſicut & abbas ipſe Urbanus facit, qui profecto ad tuenda cœnobii jura eam induit animi conſtantiam, ut nullius molliatur blandimentis, nullius itidem terreatur minis. Juvandi ſunt ideo piæ mentis conatus: ne ad reparandum locum ſancto ſuo fraudetur deſiderio. Hoc te facturum non dubito, qui nil aliud cupere videris magis, quam prodeſſe ordini cui præes. Bernardinus monachus, qui Romam petere decreverat, te prohibente, ad Carcerum ſe monaſterium contulit, ubi ab abbate libenter admiſſus eſt. D. Placidus qui ad Montem Silicem ſatis turpiter degebat, territus litteris noſtris ad Vangadiciam migravit. D. Felicianus omnium certe infeliciſſimus frontem omnino meretricis fecit, neſciens erubeſcere. Litteris meis reſpondere neglexit, & induratum videtur habere cor: concubinam domi ac filios retinens, factus eſt opprobrium vicinis ſuis. Peracta Reſurrectionis ſolemnitate, alia aggrediar via, ſi forte ſuſcitare de terra inopem & de ſtercore erigere pauperem, Domini opitulante gratia, queam. Vale. Ex S. Michaële Muriani die XVI. Martii MCCCCLXXX.

EPISTOLA CXLII.
D. Nicolao monacho.

Anguſtiis ſe circumvallari ſignificat, orationeſque ipſius petit.

Scripſi ad te his diebus, & ad D. Jacobum. Nunc veniente ad vos fratre Bartholomæo converſo, nolui ut ſine meis vel brevibus te viſeret. Miſiſſem certe complures fratres ex noſtris ad diem feſtum veſtrum, ſi ante Dominicam Palmarum duobus tribuſve diebus contigiſſet celebrari Annuntiationis diem, ut poſtea qui miſſi fuiſſent, intereſſe hic potuiſſent diei Dominicæ Anno 1480

ad

ad Palmarum ſolemnitatem. Excuſabis me apud reverendum patrem abbatem, cui certe in omnibus obſequi cupio. Ora pro me ſine intermiſſione, quem profecto tot circumvallant anguſtiæ, ut mirandum ſit, quomodo eas perferam. Creditores noſtri, inſtante ſolemnitate Paſchali, importunius nos urgent. Vinum non habemus prætérquam ad dies octo. Pecuniæ vero ante omnia defectus premit. Sacros hos Quadrageſimæ dies, quibus ſæculares etiam religioſe vivunt, infelix ego religioſus ſæculariter perago. Bis centum aurei Romam deſtinandi ſunt ante octavam Paſchæ, alioquin excommunicationis mihi relaxabitur cenſura, & unde illos mutue accipiam neſcio. Procuratores ſancti Marci falſo nos divites opinantes fraudant eleemoſynis paupertatem noſtram, ad cumulum miſeriarum noſtrarum. Die noctuque hujuſmodi ſollicitudine ac triſtitia conſumor. Fragilis ſum & imbecillis, atque ad tantum onus impar omnino, niſi mihi Dominus gratiam ſuam cumulatius largiatur. Quam ut facilius promerear, una cum D. Jacobo ac reliquis fratribus apud eum preces funde. Vale. Ex ſancto Michaële Muriani die XX. Martii MCCCCLXXX.

EPISTOLA CXLIII.
Urbano abbati.

De variis quas patitur anguſtiis.

Anno 1480

Epiſtolarum faſcem nudius tertius accepi, e quibus tres erant tuæ. His reſpondebo paucis. Miſſurum te pecuniam polliceris ad me. Quod ut facias ſupra modum oro. Neque partem ſufficere ducentorum aureorum putes. Summam omnem reperies, alioquin nihil fiet. Satis profecto erit, ſi vel ducentis expedietur negotium. Quod tamen futurum pluribus D. Hieremias litteris aſſeverat; e quibus noviſſimas quas heri accepit prior ſancti Matthiæ ad te deſtino; ut quanto ſtudio enitendum ſit ad conflandam hanc pecuniarum ſummam facile intelligas. Poſt octavam Paſchæ latere me oportebit, ſi res iſta Romæ expedita non fuerit. Andreolus Romam his diebus profecturus eſt, & fortaſſe rem noſtram perturbabit, ſi negligentiores fuerimus. Si hic adeſſes, omnia citius expedirentur. Ego quidem neque vinum neque oleum habeo. Præſtolamur quotidie gratiam Dei, quæ unde afflatura ſit, ignoramus. Contendo cum procuratoribus ſancti Marci, ſi forte extorquere conſuetam ducatorum decem eleemoſynam ab eis potero. Sed vereor inanes futuros conatus meos: adeo ſane obſtinate perſuaſi ſunt, noſtros eſſe Claſſenſes redditus. Quo me vertam neſcio. Ad Dominum cum tribularer clamavi, utinam exaudiat me. Ipſe enim refugium noſtrum & virtus,

A adjutor in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis. Si ſcripſiſſes tempeſtivius de fratre Jacobo monacho, utique libentiſſime detinuiſſem illum, donec evangelium decantaſſet. Ceterum octavus iſte dies eſt, ex quo hinc abiit navigaturus ad te. Si pecuniam mittere per ipſum volueris, veniat, & fiet ſicut petiſti. Ægerrime vero tuli, quod quis ille temerarius fuerit, ſignificare mihi noluiſti. Reſpondiſſem ei ſane pro te, atque ita profecto, ut audaciæ ſuæ & criminationis facile pœnituiſſet. Fortaſſe hoc ipſum veritus indicare mihi nomen noluiſti. Quod B minime probo. Nam & mea intereſt ex vicariatus officio hujuſmodi procacibus linguis occurrere, ac defendere innocentes. Quod patienter illas injurias tu feras, & probo, & laudo. Sed meum eſt retundere improborum inſolentiam.

Decimus hic dies eſt, ex quo hanc epiſtolæ partem ſcripſeram; & defectu latorum apud me hucuſque morata eſt. Tuam itaque aliam mihi detulit die Lunæ proxime elapſo frater Lucas monachus Roma rediens; cui per harum latorem Alexandrum nautam, qui modo me adiit, reſpondeo. C Cupiebam certe admodum, ſi fieri potuiſſet, ut ducentos aureos Romam deſtinaſſes, ut aliquando tandem uterque noſtrum has evaderet ſollicitudines. Quid facturus ſim poſt octavam Paſchæ, neſcio, relapſurus in cenſuram, niſi providerimus negotio, ſicut mihi terminum Andreolus conſtituit. Niſi quod jam ad D. Hieremiam ſcripſi bis, miſique ei aureum tuum, ut impetret quod monuiſti: quamquam & ante litteras tuas idem ego ipſe ſignificaveram. Pater cariſſime, compatior tibi, quod onus graviſſimum ferre te video. Sed & tu mihi compatiaris, cui profecto anguſtiæ non deſunt. D Neque vinum habemus, neque oleum, &, quod pejus eſt, pecuniam. Urgent nos creditores, præſertim ille pauper de Cataro, qui hac de cauſa huc modo navigavit, ut centum ſibi aureos reddam, quos debemus, ut noſti. Procuratores ſancti Marci, quibus parcat Deus, nullo pacto eleemoſynam nobis conferre decreverunt, aſſerentes ſanctum Severum noſtrum eſſe. Ego quidem ut hos devitarem inſultus, ad cohabitandum tecum libenter me reciperem, niſi nomen transfugæ formidarem. Triſtitia interdum repleor abundantiore, & tecum conferens E æſtus meos recreari videor aliquantulum. Caſeus, quem noviſſime dediſti, adhuc totus non vaniit, ſiquidem illum paulatim in creditores diſtribuo. Quod miraris fratrem Jacobum abſque meis litteris te adiiſſe, hoc non ejus culpa factum eſt. Mane ſiquidem ejus diei, quo hinc profecturus erat, cum attuliſſent mihi quidam milites litteras tuas, & D. Benedicti, pollicentibus eiſdem, ſe quamprimum Ravennam ituros, ut citius

quas paraveram & ad te, & ad Benedictum epiſtolæ perferrentur, eiſdem illas dedi. Vale, ac nos ama, ut facis. Ex ſancto Michaële Muriani, calendis Aprilis anno MCCCCLXXX.

EPISTOLA CXLIV.

Urbano abbati.

De Lemmo.

Anno 1480 SCripſi ad te paucis ante diebus per Michaëlem Georgium. Nunc quoque mittens ante diem feſtum, ut tibi morem geram, Paulum noſtrum cerdonem, ad te non ſum paſſus ut abſque meis litteris veniat. Hac tamen conditione eum admittes, ut cum fratribus, qui ad ſolemnitatem venerint, illum remittas omnino. Poſt diem feſtum ſancti Marci evangeliſtæ onerabo naviculam fratribus, & iis quibus potero neceſſariis rebus. Vas lapideum, quod petiſti, mitto, ut ſuo, ſi fieri poterit, reponatur loco. Dabis nautæ pro naulo libras duas. De Lemmo plures conſului his diebus, non tam utrum liceat, quam utrum deceat. Prior S. Matthiæ nullo pacto adduci poteſt, ut recte factum ſibi videatur. Licere quidem juriſconſulti aſſerunt. Sed ſi abſque conventione & pacto aliquo, cum ego & tu unum ſimus, curam Lemmi velles ſuſcipere, quod & tibi utile futurum ſit, & non inutile nobis, abſque ſcrupulo ullo, & famæ noſtræ periculo ſe haberent omnia. Noſti quantum indigeam, & tamen ne aliis ſcandalo ſim futurus, malo tibi Lemmum gratis tradere, quam interveniente pecuniæ pactione. Itaque, ſi volueris facere, quod moneo, mittas pro arbitrio D. Hieronymum, qui tibi in omnibus morem gerat. Ego autem, ſi ſemel in anno locum viſitavero, fecero ſatis. In aliis rebus curam ipſe habebis. Hoc tantum requiro, ut ſi quid fabricare volueris, tuis ſumtibus facias, cum locus ipſe non patiatur inpræſentiarum tales expenſas. Quod ſi propterea deſiſtes Lemmo prodeſſe, quod non tibi eum penitus damus, ut petiſti, ſtimulante conſcientia nos, ego quidem, ut potero, locum ſervabo. Poſt octavam Reſurrectionis relaxabitur in me excommunicationis cenſura, & ab ingreſſu eccleſiæ, quoaduſque Domino placuerit, propter Claſſis negotia arcebor. Præſtolabor interea de cœlo auxilium, quod utinam diutius non differatur. Miſerunt procuratores S. Marci modo ad nos aureos decem, victi ſeu conſcientia, ſeu noſtra importunitate. Gratias Deo, quo operante, quotidiana certe in hujuſmodi eleemoſynis miracula experior. Vaſa ænea, quibus minime indiges, remittas ad Abundium fabrum ferrarium: petit enim illa inſtantiſſime. Saluta omnes meo nomine, & noſtri curam ne abjicias. Ex ſancto Michaële Muriani die ſeptima Aprilis MCCCCLXXX.

EPISTOLA CXLV.

D. Nicolao monacho.

De quodam negotio ordinis dilatationem ſpectante.

Anno 14[…] INſtandum putas negotio perficiendo. Ego autem ne hiſcere quidem volui hac de re coram illo, donec conſtituta venerit dies. Neque enim præpropere ab eo exigendum duxi, quod vel quando debebit, ſolvet invitus. Parum ſperas. Verum longe minus ego. Sed potens eſt Dominus etiam præter ſpem & expectationem noſtram optatum rei eventum dare, præſertim, ne, ſi hoc contigerit, id noſtræ operæ atque induſtriæ adſcribamus. Et parva & magna ex Deo ſunt, eademque ab ipſo facilitate utraque exhibentur. Si decreverit ſalvare monaſterium, continuo liberabitur. Sin minus, reluctari obſtinatius Dei voluntati nec poſſumus, nec debemus. Si fecerimus bene, neque a bono deſtiterimus propoſito, non deerunt nobis cœnobia, quibus dilatemur. Quandocumque tamen acciderit (quod avertat Dominus) ut locus iſte pereat, non poterimus non dolere. Sed in hoc ſolatium aliquod admittemus, quod tanti reatus non fuerimus auctores. Vale. Ex ſancto Michaële Muriani die decima ſeptima Aprilis, anno MCCCCLXXX.

EPISTOLA CXLVI.

Urbano abbati.

De negotio Romano & de Lemmo.

Anno 14[…] TEmpeſtivius forte, quam debui, fratres noſtros deſtinavero ad te. Ea tamen cauſa fuit ut hoc facerem, quod hyems rediiſſe apud nos videtur, tanta fuit his diebus pluviarum vis, ac ventorum ſævitia. Prævenire autem volui dies aliquot, ut ſi, tempeſtate adverſa, aliquandiu detinerentur in portu, poſſent tamen ad diem feſtum intereſſe. Miſi autem quos potui cum oblatiuncula, quam non metieris tuis meritis, ſed noſtram voluntatem. De negotio tuo, immo noſtro cum Romana curia, quid ſcribat D. Hieremias, ex ejus litteris & ad te & ad me datis intelliges. Suadent omnes, ſi poſſibile eſſet, ut ducentos aureos tranſmitteremus, Romam deponendos apud menſam de Spanochis uſque ad negotii compoſitionem. Si vales eos mutuo alicunde accipere, conſulo ut facias, neque expectes: quamquam ſit proxima futura meſſis. Si hinc extricabimur, erimus beati. Quid hic patiar ab Andreolo ſacerdote, ex fratribus noſtris diſ-

Digitized by Google

ces. Tu vero, ſi iſtac tranſiturus eſt cum A Hieronymo compreſbytero ac notario, benigne illos alloquere, ac ſi partem mercedis ſuæ prædicto Hieronymo tribuere potueris, ne neges. Sæpius enim hujuſmodi homines humanitate ſuperantur, quod & experimento didici. Petit autem ob conventionem inſtrumentorum in hac cauſa aureos quindecim, minore tamen pecuniæ ſumma erit contentus. Dilaturum ſe uſque ad frugum collectionem ſpopondit. De Lemmo ſtatue omnino quid velis. Mandavi D. Nicolao & D. Paulo ac fratri Valentino, ut tecum de hoc B negotio plenius conferant. Homobonus Griti nos viſitavit, oravitque ut poſt meſſionem tritici, de reliqua parte, quam ei debemus, ſibi ſatisfiat. Quod ut facias plurimum obſecro. Quando miſſuri ſunt garſoni procuratorem ſuum ad te, ſignifica, ne tardius id fiat. Prætermiſi nonnulla, quæ ſcripſi D. Benedicto monacho tuo. Ex ejus litteris ea diſces. Ex S. Michaële Muriani die XXVI. Aprilis MCCCCLXXX.

EPISTOLA CXLVII.
Hieronymo Generali.

De variis rebus ordinem ſuum ſpectantibus.

Anno 1480 GRatias Deo, quod citius prioribus redditæ ſunt mihi dudum litteræ dignationis tuæ. Sexto namque die poſteaquam conſcriptæ ſunt, ad me pervolarunt. Quæ C ſcripſeris perlegi, novique quid ſtatueris de imprimendis miſſalibus. Dilationem ejuſmodi neceſſariam nemo non probat, deficiente inpræſentiarum pecunia, ſine qua nihil fieret. Opportuniore tempore commodioreque complebitur honeſtum deſiderium pietatis tuæ, quæ, ut video, univerſo Ordini prodeſſe quamſtudioſiſſime cupit. De voluntate optima in abbatem Claſſenſem licet antea minime dubitaverim, gaudeo tamen tam evidenti teſtimonio litterarum tua- D rum, quibus ſe mei quoque contemplatione plurimum offert dignatio tua. In compeſcendis, coercendiſque perditis, atque infamibus noſtri ordinis monachis, utar qua potero diligentia; tum caritatis affectu, ut intrare compellantur inviti, qui ſponte noluerunt: tum ex vicariatus officio mihi injuncto, ut tibi morem geram. Doleo tamen eſſe nonnullos, qui cum poſſint apud monaſteria noſtri ordinis libere, commode, ac religioſe vivere, eligant potius Vangadiciæ habitare, quæ ab ordinis corpore præciſa eſt, illecti mercede pecuniaria, ſalarioque E ſervili oblectati. Non parvi facio locum, quem, ſi Dominus annuerit, quandoque forte ordini videbimus reſtitutum. Quod & cupio plurimum, & pro viribus tentabo. Sed interim horreo habitantium conditionem, qui præter ſervitutem, minus certe religioſe perhibentur vivere. Eſt apud nos modo D. Jacobus de Barbantia, olim in hoc profeſſus monaſterio. Hic per annum fere apud Carcerum commoratus cœnobium, decrevit ad commemoratum Vangadiciæ monaſterium tranſire. Obtemperare ei, ut hoc faceret, nolui, cauſatus non habere me auctoritatem permittendi, ut monachi præterquam in monaſteriis noſtris liberis habitent. Oravit demum, ut permiſſu tuo ſibi id agere liceat. Decernat itaque dignatio tua, quid ei faciendum ſit, & quo ſe recipere habeat. Ex monaſterio ſancti Michaëlis, anno MCCCCLXXX.

EPISTOLA CXLVIII.
Urbano abbati.

Conſtitutum ſibi quatuor menſium terminum a camera apoſtolica ſub cautione infra menſem & dimidium danda.

CONtriſtatos admodum ex relatione quorumdam, qui fratrem Alexium defunctum falſo nuntiaverant, recreavit nos ſequenti die harum lator, qui illum incolumem vidiſſe teſtatus eſt. Egimus gratias Deo, quod adhuc vivere eum didicimus, quem certe diligimus. Mitto per hunc eumdem ad te vas lapideum, quod petiſti. Sed vereor, quod minus tempeſtive perferetur, ut ante celebritatem tuam ſuo reponi loco non poſſit. Andreolus, ſicut ſcripſi, tibi nudius tertius ſuſpendit cenſuras ad quatuor menſes; hac conditione, ut infra unum menſem ac dimidium dederimus reverendiſſimo D. patriarchæ idoneam cautionem, ſatisfacturum me cameræ apoſtolicæ, alioquin iterum cenſuris obligabor. Terminus quidem brevis eſt, menſis unus & dimidius. Unde enim cautionem tantæ pecuniarum ſummæ præſtabo? De hac re confectum eſt inſtrumentum. Ut venias conſulo, proviſurus tandem moleſto negotio. Facilius componendum modo confœderatis Venetis cum ſummo pontifice ſperare liceret, ſi in promtu eſſet pecunia, quam D. Hieremias petit. Ego in diem vivo, & minus certe juvare alios valeo, qui me ipſum non poſſum. Ago gratias fratribus meis, quod nemo ex iis per nautam mihi aliquid ſcripſerit. Lætor tamen ſoſpites applicuiſſe ad te, quos non dubito accepiſſe te vultu jucundiſſimo. Conqueſtus eſt heri Alexander Contarenus, quod tabernaculum crucis lapideum, atque aureatum, quod aſſerit ſuis ſumtibus fabrefactum, ſe inſcio fuerit delatum Ravennam, petiitque ut omnino reportetur domum. Jacet apud vos inutile, & quantum ad conſcientiam non ſine ſcrupulo. Remitte illud ut commode potueris, ut ſedetur viri indignatio. Peracta Aſcenſionis ſolemnitate, expectabo in horas majore deſiderio fratres noſtros. Incolumes illos reducat Dominus. Anno 1480

Digitized by Google

Commendo me tibi plurimum, ac patribus reliquis, fratribuſque tam hoſpitibus, quam domeſticis. Sum hodie tamquam paſſer ſolitarius in tecto, emiſſis domo fratribus animi gratia. Vale. Ex ſancto Michaële Muriani die quarta Maii MCCCCLXXX.

EPISTOLA CXLIX.
Urbano abbati.

Annuntiat illi factam cum camera apoſtolica conventionem.

Anno 1480 ALlatæ ſunt ad me hodie litteræ ex urbe Roma, nunciantes conventionem cum camera apoſtolica factam, & hoc interceſſione reverendiſſimi cardinalis Senenſis protectoris noſtri, qui ſcripſit ad me litteras humanitatis plenas. Sic autem convenerunt, ſicut & D. Hieremias mihi ſignificat, quod ducentis aureis Romam miſſis, nihil umquam amplius exigetur a nobis. Hac conditione adjecta, quod petiit ſummus pontifex, ut ſupra murum, quem erexiſti ante faciem templi, pingatur ſignum ſanctitatis ſuæ. Cum litteris autem meis erant alligatæ binæ litteræ ad domnum Andreolum directæ. Eas mitto ad te, quia ex Nicolao Abramo ejus familiari, didici ipſum navigaſſe Ravennam. Jube ergo illas ei reddi ſtudioſius: quia iis jubetur cenſuras omnes nobis ſummovere. D. Hieremias diſceſſit Roma die vigeſima ſexta Aprilis, precaturque ut cum huc applicuerit, ducentos præparatos aureos inveniat. Itaque veni cum fratribus ad nos, ut pariter conſulamus negotio, lætemurque. Suadet cardinalis, ut agamus gratias ſummo pontifici, qui ſe benignum præſtiterit nobis. Benigne cum prædicto Andreolo colloquor, quia certe mecum perhumaniter ſe geſſit. Vale in Domino, & patres, & fratres noſtros meo nomine ſaluta. Ex ſancto Michaële Muriani, die octava Maii MCCCCLXXX.

EPISTOLA CL.
Urbano abbati.

Ejuſdem argumenti.

Anno 1480 HEri ſcripſi ad te, miſique noſtris alligatas litteras ex urbe Roma allatas ad D. Andreolum, quem audivi eſſe Ravennæ. Ipſas, quæſo, fideliter reddi jubeas, quia eiſdem omnibus ſolvimur ac liberamur cenſuris. Et hoc actum eſt interceſſione reverendiſſimi D. protectoris cardinalis Senenſis, cujus heri litteras humanitatis plenas accepi, & compoſitionem factam nuntiantes. Bis centum aurei reperiendi ſunt quamprimum. Si veneris,, ut ſcripſi alias, cum fratribus noſtris id fiet: maxime quia & abbas Carcerum aderit, qui negotio huic poterit favere quam plurimum. Non eſt contemnenda res iſta, quæ miſeriis noſtris, ut ſpero, finem allatura ſit. Petiit ſummus pontifex, ut præter bis C. aureos, qui tranſmittendi ſunt Romam, pingatur ſignum ſuum cum clavibus (ut moris eſt) ſuper murum fabricæ novæ, quem erexiſti: quod & cardinalis promiſit. Scribit tamen D. Hieremias, ut nihil fiat, donec ipſe rediret ad nos. Diſceſſit enim Roma die XXVI. Aprilis, &, ut arbitror, præſto aderit ad dies paucos. Hoc quoque in primis idem Hieremias admonet, ut nullo pacto de prædicta pecunia quidquam D. Andreolo tribuatur. Si tamen cum eo fueris congreſſus, omnem ei humanitatem exhibeas, quia revera illi debeo, & mecum ſe perhumaniter geſſit. D. Paulus Maurocenus, ſicut D. Hieremias ſignificat, vivit adhuc, cujus vita erit nobis non inutilis. Scribo ſemper fere ad te ex tempore, ſupervenientibus & occaſionibus, & nuntiis, quibus rebus cogor barbarus videri. Si modo aliquid boni nuncient litteræ, qualiter conſcriptæ fuerint ne cures. Patribus ac fratribus omnibus iſtic modo tecum ſolemnia celebrantibus, tibi in primis me plurimum commendo. Ex ſancto Michaële Muriani die nona Maii MCCCCLXXX.

EPISTOLA CLI.
Urbano abbati.

Ut pœnitentem Chriſtophorum benigne recipiat.

Anno 1480 HEri nos adiit Chriſtophorus harum lator una cum Jacobo filio, plurimum obſecrans, ut ſe tibi commendarem. Cupit namque in domum ſibi a præceſſore tuo locatam reſtitui iiſdem conditionibus, quæ in inſtrumento continentur. Fatetur quidem peccatum ſuum in te: ſed peccatum, quod admiſit, in neceſſitatem refert, qua admodum, ut aſſerit, premebatur. Glorioſum eſt injuriarum eſſe immemorem, ac vincere in bono malum perfectæ caritatis indicium. Compleat triennium, & poſtmodum, ſi tibi non placuerit homo, dicatur ei amice ut diſcedat. Turbatum te haud immerito ei teſtatus ſum, maleque illum de te promeritum durius increpavi. Miſericordiam, inquit, peto: ſatis hucuſque pœnarum ſolverim. Pœnitet ſiquidem errati, &, mordente conſcientia, haud parum torqueor. Ipſum itaque ulnis amplectere pietatis, quæ quidem, juxta Apoſtolum, ad omnia valet. Miſerere conſervi tui, ut & tui quoque miſereatur Dominus, quem obſecro, ut incolumem cum omni familia te ſervare dignetur. Litteris tuis, ac D. Benedicti modo non reſpondeo, quia certe mihi non vacat. Scrip-

Digitized by Google

ſi tibi his diebus de compoſitione negotii tui, immo noſtri cum camera apoſtolica. D. Hieremias ad paucos dies aderit. Niſi cc. aureos præparatos invenerit, perturbabitur. Si poſſibile eſſet ante meſſem eos alicunde mutuo accipere, plane abſolviſſemus rem noſtram, & diuturnis moleſtiis non vexaremur amplius. Totis viribus inſta, ut fiat. Fratres noſtros expectamus, ſed timeo illis, ob cœli intemperiem, quæ redituris minus felicem navigationem pollicetur. Reducat eos Dominus incolumes. Vale. Ex ſancto Michaële Muriani die decima quinta Maii anno MCCCCLXXX.

EPISTOLA CLII.
D. Nicolao monacho.

Impetranda eſſe privilegia ad novellæ unionis firmitatem.

Anno 1480

SEcus quam ſperavimus ceſſit res. Congreſſi invicem ſumus, & palam locuti quæcumque ad negotium pertinere judicavimus. Sed obſecundare monitis noſtris noluit, atque ad renuntiandum nullo pacto flecti aut emolliri potuit. Cupere id quidem meo judicio videtur (neque enim eſt neſcius periculi, quod omnibus patet.) ſed dura admodum res eſt, ut continuata per XXXVI. annos poteſtate atque auctoritate ſponte ſe privet. Satisfeci votis meis, ſuadens, quibus potui rationibus, ut id faceret. Cogi invitus nec potuit, nec debuit, ut perſuaderetur. Privilegia tamen interim impetranda ſtudioſius monuit: quibus habitis veluti fundamento ſuperædificemus futuram (modo annuerit Dominus) noſtræ hujus novellæ unionis firmitatem. Et hac de re ſatis, quia ex ipſo diſces omnia. Quantum attinet ad nos, huic rei ſilentium imponere decrevimus, & quidem obſtinatum: quando nihil noſtro ſermone ſumus profuturi. Continuandæ ſunt orationes apud Dominum, cujus ſi placuerit clementiæ, facile erit hominem ad ſanius propoſitum utiliuſque convertere. Detur illi modo prolixior vita, quæ cum omnibus incerta ſit ſemper, ſenioribus tamen ſuſpecta, & periculoſa magis. Manuale ad D. Johannem tranſmittam, eritque apud illum tantiſper, donec in iſto perſeveraverit monaſterio. Si proficiſci voluerit, non eum permittes ſecum aſportare. Ipſum quoque D. Johannem una cum D. Bernardino ſaluta meo nomine, quos, ut tecum in adjutorium reverendi patris D. abbatis perſeverent, & hortor, & moneo. Fratres noſtri, quos ad celebritatem Claſſis deſtinaveram, nudius quartus una cum D. Urbano abbate naviculam conſcenderunt: ſed nondum applicuerunt ad nos, adverſante cœli inclementia. Modo veniant incolumes, longiuſculam navigationem æquo animo feram. Vale, frater, cum reliquis omnibus. Ex S. Machaële Muriani die XVI. Maii MCCCCLXXX.

EPISTOLA CLIII.
Domno Nicolao monacho.

Commendat illi adoleſcentem litteris imbuendum.

Anno 1480

CUpiens viſere filium ſuum venit ad vos harum lator. Et quamquam tibi per abbatem ſcripſerim, & huic quoque nonnihil volui litterarum dare, commendans tibi filium ejus, quem te præceptore atque inſtitutore bonis imbuendum moribus ſperat. Expectaveram Aſcenſionis diem, ea quidem ſpe, ut membro nobili conſuleretur, nec præcideretur aliquando. Sed aliter patri viſum eſt. Niſi Dominus viderit, quid timeam ſileo. Horreo enim mandare litteris quod divinat animus. Feci quod meum erat, etſi fruſtra contendi. Divinum hoc opus eſt, non humanum, & orationibus non ſermonibus agenda res eſt. Vale, ac mei ſis memor. Ex S. Michaële Muriani die vigeſima Maii MCCCCLXXX.

EPISTOLA CLIV.
Eidem.

De reformatione Congregationis ſuæ.

Anno 1480

PEr fratrem Bartholomæum converſum redditæ ſunt mihi litteræ tuæ, bonam reverendi patris abbatis voluntatem nuntiantes. Ego quidem ita ſentio haud minus ipſum cupere noſtræ hujus congregationis reformationem, quam nos, ac præſertim ſui monaſterii. Sed non eſt urgendus ad renuntiandum indiſcretis ſuaſionibus. Permittendus eſt ſuo arbitrio, quando & prudentiſſimus eſt, & pericula imminentia optime novit. Cujus ... forte quam ſperamus ipſi conſulet cœnobio ſuo: & ne labores etiam ſuos alieni occupent nobis tacentibus providebit. Noſtrum eſt orare Dominum, & Domini eſt, quod oramus, perficere. Si adeſſet prior S. Matthiæ, veniſſem forſan ad vos his diebus. Habemus enim conferre cum patre abbate de privilegio impetrando a ſummo pontifice. Sed, ſi ante non potuero, peracta Viſitationis celebritate, transferam me ad vos, quos & videre cupio, & ad bonam perſeverantiam confirmare. Schedulam hanc D. Johanni trade, quam ne parvi faciat, monebis ex me. Conſulantur periti juris pontificii, ne forte, quod vereor, irregularitatem incurrerit. Vix has ad te currenti exaravi calamo. Itaque excuſabis me apud reverendum patrem abbatem, ſi ei minime inpræſentiarum ſcribo, cui me quampluri-

Digitized by Google

mum commendabis. Ex S. Michaële Muriani die xv. Junii MCCCCLXXX.

EPISTOLA CLV.
Urbano abbati.

Significat domnum Nicolaum Duodum electum prætorem Ravennæ.

Anno 1480 MOnachi qui ad te ex Florentia venerant, nudius tertius huc applicuerunt. Heri illos dimiſi cum noſtris patentibus commendatitiis, atque ad ſanctum Matthiam conceſſerunt. Neſcio an a priore admiſſi fuerint. Fuiſſe te Ceſennæ, atque Faventiam, indeque Bononiam iturum eſſe ex epiſtola tua didici. Reditum tuum ex utroque loco felicem ac proſperum exopto. Scripſi nonnulla D. Benedicto, quæ tibi ſignificanda præcepi, maximeque de D. Nicolao Duodo electo prætore Ravennæ. Ea ex ipſis litteris cognoſces latius. Johannes Antonius apud nos commoratur, ſponſionis tuæ ſervari fidem expectans. Arctor undique nimis. Penu exhauſtum eſt, ac marſupium pariter. Vini, olei, tritici, lignorum ſumma inopia cumulatiſſime abundamus. Unum reliquum eſt, ut derelictum iri nos a Domino non uſquequaque diffidamus. Ipſi enim cura eſt de nobis, qui fecit nos: nos autem, niſi fallor, populus ejus, & oves paſcuæ ejus. Vale in Domino, quem oro, ut in omnibus dirigat greſſus tuos. Ex ſancto Michaële Muriani die decima ſeptima Junii MCCCCLXXX.

EPISTOLA CLVI.
Eidem Urbano.

De ſolvendis prætori Ravennæ ſex & viginti aureis.

Anno 1480 SCripſi tibi paucis ante diebus, & D. Benedicto: an redditæ fuerint vobis epiſtolæ ignoro. Repetam paucis, quæ ſcripſeram. Petiit a me per internuncium prætor Ravennæ Nicolaus Duodus, ut ſibi debitam pecuniam redderem, ſex videlicet ac viginti aureos. Noviſſime venit ipſe ad me nudius-tertius. Allocutus ſum hominem perhumaniter, congratulatus plurimum quod prætor Ravennæ datus eſſet, vir de cujus juſtitia magnopere confideremus. Commendavi te inſuper ac monaſterium tuum. Multum ſe revera obtulit, ſpondens ſe meo nomine loco illi pro viribus fauturum. Itaque hortor, ut, quando minime poſſum, tu ei ex redditibus tuis ſatisfacias. Quod quidem ipſe futurum ſperat. Johannes Antonius commendat ſe tibi. Ex quo profectus es a nobis moratus eſt ſemper apud nos, præſtolaturque ut mittas quod promiſiſti. Quod ut facias oro, quantocius potueris, ne ſit mihi oneri amplius. D. Nicolaus de Malerbis, cum eſſet Venetiæ, duos aureos a quodam nomine Laurentio accepit. Is petit pecuniam ſibi debitam. Coge hominem ut reſtituat, quod mutuatus eſt. Si tibi moleſtus videor, æquo animo feras. Qui habes non multum, adjuva nihil habentem: ut & tui auxilietur Dominus, quem obſecro, ut te incolumem tueatur. Vale cum familia omni. Ex ſancto Michaële Muriani VI. calendas Julias MCCCCLXXX.

EPISTOLA CLVII.
Hieronymo Generali.

De quibuſdam indiſciplinatis monachis.

BInas a tua dignatione litteras accepi, Anno 1480 quarum alteras venerabilis abbas Claſſenſis, alteras D. Hieremias attulit ad me, Iis breviter reſpondeo. Scripſi D. Antonio Fabiano litteras humanitatis plenas, hortans eum ac ſuadens, ut velit parere abbati Claſſis, neque ei obſtinatius reluctari. Cupio fieri certior, utrumque pacificatum fuiſſe, compoſito inter eos negotio cum caritate: odi ſiquidem contentiones ac lites, quibus & quies monaſtica perturbatur, & infamia apud eos qui foris ſunt acquiritur. Idcirco etiam abbatem ipſum coram monui ſemel atque iterum, ne nimio ducatur zelo in ſervandis juribus ſuis: ne forte objiciatur ei quod non ſit ſecundum ſcientiam. Cedendum interdum & temporibus & perſonis eſt, neque ſemper gladium, ut aiunt, per mucronem arripiendum. Complura quoque in hanc ſententiam, præſertim abs te admonitus, cum ipſo familiariter contuli. Forte nonnihil profecero. D. Jacobus de Barbantia perſtans in propoſito commigrandi ad abbatiam Vangadiciæ, commeatum a me tandem impetravit. Alius quidam indignus monachus accerſitus a me comminatoriis litteris, juri noſtro ſe ſubductum ſignificavit, ac Vangadiciæ monachum ſe eſſe profeſſus eſt, cum tamen in monaſterio minime habitet. Hic fuit olim monachus Carcerum, nomine Placidus, filios habens tres: atque utinam propter eos, ac miſeram, quæ ipſos genuit, animam aliquando non perditurus. Neque deſunt alii hujuſmodi, quorum ſaluti conſulere cupio, modo vires adſint. D. Hieremias, quem in calce epiſtolæ tantopere commendavit nobis dignatio tua, ita nobis omnibus carus eſt, ut commendatione non indigeat. Ubi referendæ meritis ejus in nos gratiæ ſe facultas obtulerit, experietur reipſa quantum diligatur a nobis, quantique ipſum faciamus. Vale. Ex ſancto Michaële Muriani die decima ſeptima Junii MCCCCLXXX.

Digitized by Google

EPISTOLA CLVIII.
Epiſcopo Bellunenſi.

Gratias agit de exhibitis Romæ officiis apud cameram apoſtolicam.

Anno 1480

SI umquam alias ex epiſtolis tuis, quod ſæpius evenit, tuum erga me ſtudium, & caritatem perſpexi, noviſſime diebus iſtis ex his, quas D. Hieremias attulit, id ita animadverti facile poteſt, ut & patrem optimum, & patronum diligentiſſimum habere me iſtic nemo non videat. Neque hoc ex litteris ſolum intueri licet, verum ex calculo, quem miſiſti, multo magis. Ea ſane uſus es diligentia in re noſtra, ut, ſi propria fuiſſet, majore te uſurum non fuiſſe exiſtimem. Contendiſti pro viribus, ne quid de tanta pecuniarum ſumma deperiret nobis, quamquam res ad votum tuum minime ſucceſſit. Miratus eſt profecto mecum abbas Claſſenſis, qui modo eſt apud nos: mirati ſunt reliqui tam ſingularem pietatem. Plurimum, inquiunt, debemus homini iſti, qui pro nobis tam ſtudioſe operam ſuam impendit. Divinxiſti tibi, mihi crede, non me ſolum, qui jam pridem tuus ſum, ſed & congregationem noſtram omnem. Et ſi quando referendæ gratiæ ulla ſe obtulerit occaſio, facile, ut ſpero, perſpicies te haud ingratis beneficia contuliſſe. Quod vero tum in me, tum in nuncium culpam refers, quod alter quietis ſtudioſior, alter vero inobedientiæ reus extiterit, ac propterea res ad votum tuum minime ceſſerit: cumulatius præ te fers, atque apertius optimam voluntatem, quando nobis remiſſioribus, ac pene invitis conſulere non deſiſtis. Sed ut tibi meam ipſius puſillanimitatem confitear (quamquam jam pridem me noſti) ita lites odi, contentioneſque, ut nihil abhorream magis. Quietem ac pacem diligo, eamque omni conatu perſequor, licet diutiſſime perquiſitam adhuc minime invenerim. Quo fit ut tranquillitatis ſtudio partem mihi potius chlamydis abſcindi patiar, quam diuturnioribus contentionibus totum ſervire. Si tecum pariter loqui poſſem, audires ex me prolixius quibus niter rationibus, & forte non uſquequaque meam improbares ſententiam. Sed ſuo tempore diſces omnia, tibique aperiam cor meum. Quod nuncius noſter mentiri ſæpius non erubuerit, ut ſcribis, fecit quidem ut voluit, ſed non permiſſu meo, qui negotium iſtud abſolvi mea conſcientia ſemper optavi. Si itaque mentitus eſt, ipſe viderit quo animo mentitus ſit. Optimum ſane mihi reddidit teſtimonium conſcientia, non fuiſſe me mendacii auctorem. Doleo quoque ipſum tibi inobedientem fuiſſe, cum plerumque ad eum ſcripſerim, ut tibi in omnibus pareret.

A Sed quando eo deducta res eſt per reverendiſſimum D. cardinalem Senenſem protectorem noſtrum, ſicut ex ejus litteris ad me didici, ut ſolutis cameræ apoſtolicæ bis c. aureis, reliquorum omnium remiſſio nobis fiat, & tu quoque idem approbes, obſecro. Si plures ſunt quam debemus, habeat ſibi, modo anguſtiis noſtris, quibus jam quadriennio arctamur, tandem ſit finis, & poſt longam agitationem adepta pace perfruamur. Igitur, ut reliqua, quæ objeciſti, prætermittam, mittimus ad te mandatum, quo una cum litteris his negotium perficias. B Non gravaberis adire memoratum protectorem, eumque obſecrare noſtro nomine, ut una tecum, ſicut cum ſanctiſſimo domino noſtro convenit, abſolvat negotium. Neque prius ducenti aurei cameræ numerentur, quam pleniſſima tum penſionis, & annatæ ipſius penſionis, tum vero totius crediti reverendiſſimi domini cardinalis Bononienſis, tam in ſupellectili, quam in frumento, & aliis rebus omnibus quietantia fuerit impetrata: facta quoque de Lunenſi epiſcopo mentione, ita ut in poſterum nihil nobis a camera apoſtolica timeamus. Et quo- C niam ſummus pontifex cum memorato protectore noſtro convenerat, ut univerſam pecuniam, quam ſua nobis clementia remiſerat, in ædificationem monaſterii Claſſenſis expenderemus: jam ad quingentos aureos aſſeruit mihi abbas Claſſis ſe hoc anno in eamdem ſtructuram erogaſſe, ejuſmodique reperiſſe nos deſolatum cœnobium ſcias, ut infinita pene indigeamus pecunia ad conſtruendam fabricam monaſterii, nihilque nos cupere magis, quam ut id quamcitiſſime fiat. Itaque certiſſimus ſit ſanctiſſimus dominus noſter facturos nos hac in re quod juſſit, quando etiam ipſius injuſſu ad id peragen- D dum neceſſitate cogeremur. Signum quoque ſanctitatis ſuæ, prout expetiit, muro fabricæ ipſius conveniens apponetur, in memoriam ac teſtimonium pietatis ac liberalitatis ejus, pro cujus incolumitate aſſidue Dominum deprecabimur. Fiat quoque mentio in eadem quietantia trecentorum aureorum, quos D. Hieremias æſtate præterita cameræ appendit, de quibus nullam incautus quietantiam confecit. Et ſi quid aliud fuerit addendum, ſolita, quæſo, utere diligentia. Prudentiam in te ac fidem minime deſideramus. Tantummodo ne moleſte feras, ſi ſecus E quam volueras, concluſa res fuerit. Nos certe diuturniore fatigatione jam laſſi optamus quietem, ac pecuniæ præferimus, non immerito, ut ipſe ſentio, monaſticam tranquillitatem. Vale, pater colendiſſime, ac mea ſane iſtic unica ſpes. Ex S. Michaële, IV. cal. Julias MCCCCLXXX.

Digitized by Google

EPISTOLA CLIX.
Hieronymo Generali.

Excuſat ſe quod quædam prædia contra conſtitutionum præſcriptum ad emphyteoſim dederit, petitque facultatem æs alienum conflandi ſupra ſummam quinquaginta librarum.

Anno 1480 EX quo monaſterium ſancti Michaëlis de Lemmo huic noſtro annexum atque incorporatum fuit apoſtolica auctoritate, prædia loci ejuſdem inculta ac ſterilia variis colonis in emphiteoſim data ſunt. E quibus duas anno præterito Johannes monachus a nobis in eodem monaſterio vicarius & procurator conſtitutus quibuſdam dedit. Ceterum cum legerem his diebus una cum venerabili priore Montis Crucum conſtitutiones ordinis, ſubiit ſcrupulus menti noſtræ, quod ſecundum conſtitutionem XIX. libri III. ad [a] (a) livellum dare ſine procuratoris Camaldulenſis licentia ſpeciali non liceat, hucuſque id actum ſit te irrequiſito. Hocquidem, quantum attinet ad me, minime ſciens feci. Nam ſi conſtitutionem prædictam non ignoraſſem, feciſſem utique quod meum erat. Neque enim difficile fuiſſet id abs te impetrare, quando præſertim in evidentem monaſterii utilitatem cederet. Præterea cum per ejuſdem libri XVI. conſtitutionem caveatur, ne quis ultra quinquaginta librarum ſummam debitum conflet abſque prioris Camaldulenſis licentia, & ego id incautus plerumque facere coactus ſim urgente neceſſitate, peto a dignatione tua, ut liceat mihi per te in poſterum hæc omnia impune agere, & ſi quam incurriſſem cenſuram, ut abſolvi poſſim mihi poteſtas fiat. Habemus bullam Eugenii, quæ, præter tantum caſus ſedi apoſtolicæ ſervatos, poteſtatem tribuit monachis ſancti Michaëlis, ut abſolvi poſſint toties quoties opus fuerit. Cujus autem me quoque ad cautelam abſolvi præcepi, præſertim cum ignorantia, ac neceſſitate deliquerim. Præſtolabor reſponſum pietatis tuæ, quod humaniſſimum futurum eſſe non dubito, quando me ſemper ultra merita & complecti caritate, & devinciri officiis ſtudueris. Alia quidem occurrunt impræſentiarum, quæ ſcribenda diſtuli ad dies paucos, neceſſaria, ut arbitramur, ad noſtræ hujus novellæ unionis reformationem. Significabuntur tibi omnia, & tua ſolita humanitate confirmabis. Vale. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Muriani die XV. Julii MCCCCLXXX.

(a) Livellus ſeu libellus idem eſt ac inſtrumentum quo prædium aliquod in emphiteoſim conceditur.

EPISTOLA CLX.
Epiſcopo Bellunenſi.

De negotio Montis Crucum.

SCripſi ad te ſuperioribus diebus de negotio Montis-Crucum, neque ullum adhuc abs te reſponſum accepi. Nunc itidem requiſitus ab ejuſdem loci priore, qui haud parum de noſtra apud te interceſſione confidit. Significo tibi D. Andreolum breve quoddam apoſtolicum impetraſſe, quo revocantur ac ſuſpenduntur actus quidam uſque ad reditum ipſius Andreoli, nec permittuntur judices eccleſiaſtici a ſummo pontifice dati in cauſa proſequi. Hoc ad te latius non ſcribo, quoniam D. Hieremias iſtic aderit ad dies paucos, & rem tibi minutius explicabit, quam tibi plurimum commendo. Præſtolamur omnes ingenti deſiderio quietantiam negotii Claſſenſis, quæ cum allata fuerit, grandi nos onere levandos ſcito, cumuluſque acceſſerit debito noſtro erga te, unica iſtic ſpes mea, cui me totum trado ac dedo. Ex ſancto Michaële Muriani IX. calendas Auguſtas MCCCCLXXX. Anno 1480

EPISTOLA CLXI.
Hieronymo Generali

Obtinenda eſſe a ſede apoſtolica pro Ordinis reformatione privilegia.

VEnerabilis anteceſſor noſter domnus PETRUS DONATUS abbas hujus monaſterii, ductus zelo in religionem, ut quædam monaſteria noſtri ordinis, ſicut dignationi tuæ notum eſt, unirentur, ſua induſtria, ac illuſtriſſimi dominii noſtri interceſſione effecit. Labenti ſiquidem ordini conſuluit pro viribus, ut quando totum ſolus minime poterat, vel partem ſaltem, neque revera contemnendam eriperet, ne ſingula quæque cœnobia incuria vacantia in commendam darentur. Sed parum profecto profuerit, bulla tantum uniſſe monaſteria, niſi & unita taliter gubernarentur, ut in dies in ſancta regularis vitæ obſervatione capiant incrementum. Quapropter facta inter nos mutua collocutione optimum factu duximus, ut quod aliis ordinibus indultum eſt, nos quoque impetrare niteremur a ſede apoſtolica privilegium, quo videlicet nobis poteſtas fiat, capitulum inter nos ſingulis annis congregandi, viſitationes annuas faciendi, diffinitores eligendi. Qui electi totum capitulum repræſentantes, pro ſalubri novellæ hujus congregationis ſucceſſu, ſtatuta, congregationes, & ordinationes, ac omnia & ſingula, quæ in ſpiritualibus & temporalibus ipſius congregationis, ac regulæ beatiſſimi patris noſtri Benedicti ſtatum, Anno 1480

tum, obſervantiam & indemnitatem : nec- A non circa divini officii directionem & ordinationem, abſque tamen ipſius regulæ variatione ſubſtantiæ vel effectus, interpretationem, ſeu declarationem quomodolibet concernere poterunt : auctoritate prædicta inſtituendi, ordinandi, interpretandi, declarandi, necnon ea quæ ſic inſtituta, ordinata, interpretata vel declarata fuerint in toto vel in parte, prout rerum vel temporum qualitates exegerint, amovendi, alterandi, & in melius commutandi plenam & liberam in omnibus habeant facultatem. Quorum diffinitorum ſtatutis, conſtitutionibus, ordinationibus, diffinitionibus, & B correctionibus ſinguli de congregatione hujuſmodi, cujuſcumque dignitatis, ſtatus, gradus, ſive conditionis exiſtant, in omnibus efficaciter parere teneantur. Præterea ut inter nos vicarius dictæ congregationis ſingulis annis eligatur, qui præſit ceteris, ſicut in aliis religionibus fit, te tamen ſemper patre noſtro Generali exiſtente, cui ſemper debitam exhibituri ſumus reverentiam, tamquam membra capiti. Hac etiam addita conditione, quod ſi dignationi tuæ libuerit hujuſmodi capitulis noſtris intereſſe, etiam poſſis id tua auctoritate facere : neque ſolum C intereſſe, verum & præeſſe, unam ſicut reliqui diffinitores in capitulo vocem habiturus. Sin autem aut non valueris, aut nolueris præſto eſſe, te abſente, vicarius electus præſideat capitulo. Hæc ſunt quæ neceſſaria arbitramur ad reformationem Ordinis noſtri, quæ & religioſi omnes, ac laici patritii huic religioni affecti quotidie conſulunt : Quæ non dubitamus tuam quoque dignationem maxime probaturam. Ut faveas igitur nobis, precor ego, tum meo, tum aliorum prælatorum noſtræ congregationis nomine : ſcribaſque ad protectorem litteras, quibus negotium hoc tua pietate eidem D commendes. Quas litteras, ut ad nos, ſi placuerit, mittas oramus, tranſmittendas Romam una cum noſtris : ac etiam, ſi opus fuerit, una cum litteris illuſtriſſimi dominii noſtri ad oratorem ſuum Zachariam Barbarum, cujus interceſſione facile negotium poterit abſolvi. Scio, pater optime, te de noſtris ſucceſſibus gaviſurum, qui ſumus pars ovium paſcuæ tuæ, & merito quoque ceteri prælati afficientur gaudio. Nam ſi divina clementia nobis opem tulerit, ut & numero & merito creſcamus in dies, poterimus & nos reliquo ordini auxiliari. Sin autem (quod abſit) ſecus evenerit, utriuſque partis ruinam E atque interitum facile proſpicere omnibus licet. Vale. Ex S. Michaële Muriani VI. cal. Auguſti MCCCCLXXX.

EPISTOLA CLXII.
D. Mauro Abbatienſi.

Hortatur ad ſtudia cum pietate conjungenda.

DElectarunt me admodum litteræ tuæ, Maure dilectiſſime, tum quia, quod minime dubitabam, evidentius intellexi, memoriam mei abs te ſervari quam diligentiſſime, tum vero in primis quod te litterarum ſtudioſiſſimum cognovi. Huc acceſſit teſtimonium reverendi patris abbatis tui, cujus relatione longe apertius didici te ad optimarum diſciplinarum ſtudia animum contuliſſe, eiſque ita diligenter incumbere, ut brevi multum te profecturum ſperet. Quod ex ipſo epiſtolæ tuæ ſtilo facile advertitur. Quamobrem, mi frater, licet mea nequaquam admonitione indigeas, tamen ut ex abundantia meæ erga te caritatis loquar, hortor te, quantopere valeo, ut cœptis inſiſtas, neque te ullus in diſcendo labor terreat : jam enim abbatis conſenſus minime deeſt. Quæ omnia cum tibi præſto ſint, optimam nimirum de tuo profectu concepi ſpem, evaſurumque te in virum doctiſſimum non dubito : ſi tamen principiis media, mediis extrema convenerint. Quod ſi ſecus, quod abſit, evenerit, nihil aliud tibi quam teipſum defuiſſe exiſtimabo. Ante omnia vero, frater cariſſime, divinis juſſis parere contendas, ſacriſque inſtitutis obtemperes, ut clarior in te ſcientiæ ſplendor appareat, præclaruſque litterarum theſaurus in vas mundum ac nitidum tranſmittatur. Nulla ſane ſcientia bonæ conſcientiæ comparanda : neque magnum quid adeptum aliquem putes, etiamſi Ariſtotele doctior evadat, qui cum Paulo dicere non poteſt : *Gloria noſtra hæc eſt teſtimonium conſcientiæ noſtræ.* Hæc ad te ideo conſcribo, non quod te ſecus facere exiſtimem, verum ut meum in te animum apertius cognoſceres, qui quidem eſt ejuſmodi, ut nihil magis cupiam, quam Maurum meum ſicut in litterarum ſtudiis, ita immo longe magis in ſancto inſtituto, vitaque regulari proficere. Quod ut diligentius efficias, te etiam atque etiam rogo. Vale. Ex monaſterio ſancti Michaëlis Muriani IV. nonas Auguſti MCCCCLXXX. Anno 1480.

EPISTOLA CLXIII.
Nicolao monacho.

Abbatem Claſſenſem graviter ægrotare, D. Laurentium ad cautelam a patribus Carmelitanis abſolutum.

GRatum mihi feciſti, quod D. Laurentio comes datus laborem itineris non recuſaveris. Periculoſum eſſe egreſſum de monaſterio non me latet : ſed interdum qui Anno 1480.

præſunt cedere ſubditorum voluntatibus co- A guntur, ne pereant. Mamotretum ad nos remitte, quoniam ad te nobis inſciis delatum eſt. Graviter ægrotare abbatem Claſſenſem ex nuncio, ac litteris nudius tertius accepi. Quare cogor navigare Ravennam. Ut incolumis ac lætus rebus compoſitis redeam, ora. Reſcripſi juvenibus illis de Abbatia per fratrem Bartholomæum: capiant quod conſilii voluerint. D. Laurentius judicio ſapientum, neque excommunicationem, neque irregularitatem incurrit, eo quod ignorans ac deceptus, non fraude id fecerit. Tamen ad cautelam abſolvi fecit ſe a fratribus Carmelitanis, ubi eſt jubileum his diebus uſque B ad Aſſumtionem Virginis. Scripſi de D. Johanne ad Generalem, qui reſcribit de irregularitate, ſi incurrerit, non poſſe illum abſolvere. Quoad excommunicationem vero permittit, ut a quocumque maluerit abſolvatur. Ego conſulo, ut veniat ad fratres Carmelitanos quantocitius potuerit abſolvendus ab eis abſque difficultate & ſumtibus. Gratias age meo nomine reverendo patri noſtro abbati pro eleemoſyna frumenti ac vini, cui etiam me multiplicibus curis anxium commenda. Tu vero pro nobis orare non deſinas, orentque & reliqui omnes, Sebaſtianus videlicet, Johannes, ac Ber- C nardinus cum familia omni, quos omnes bene valere plurimum opto. Ex ſancto Michaële Muriani die v. Auguſti MCCCCLXXX.

EPISTOLA CLXIV.
Epiſcopo Bellunenſi.

Ut inquirat utrum Paulus Maurocenus adhuc viveret.

Anno 1480 Retulit mihi D. Hieremias accepiſſe ſe ex monacho quodam Cæleſtino, D. Paulum Maurocenum olim noſtri hujus cœnobii monachum, vivere, eſſeque apud Aqui- D lam in monaſterio Cæleſtinorum. Eumdem monachum & tecum hac de cauſa locutum affirmat, qui apud ſanctum Hieronymum Romæ cum fratribus tertii ordinis habitabat. Et quoniam eodem D. Paulo ſuperſtite quotannis ſex & viginti nobis aurei a fratre numerantur juſſu matris, quæ ita legavit, precor obnixe, reverendiſſime domine, ut ipſum ad te accerſiri jubeas, ac veritatem exculpere ſtudeas diligentius: ita ut frater ejuſdem D. Pauli certior fiat fideliſſimis teſtibus germanum ſuum vivere, nobiſque ſo- E litam conferat eleemoſynam. Eſt autem nomen fratri domni Pauli Dominico Mauroceno D. Marci Petri olim filio. Mitto quoque ad te litteras ad Laurentium Bernardinum de Coltis, quibus tibi aurei bis centum numerabuntur nomine abbatis Claſſenſis, appendendi cameræ apoſtolicæ iis conditionibus, quibus in inſtrumento ac litteris continentur. Ubi acceperis pecuniam, jubebis eiſdem trapezitis reſcribant ad eumdem abbatem Claſſis, quibus ipſe tantumdem pecuniæ Venetiis ſuo nomine redditurus ſit. Non indiges his monitis, qui prudentiſſimus es. Vale. MCCCCLXXX.

EPISTOLA CLXV.
Urbano abbati.

Significat ſe ab eo redeuntem a via aberraſſe, ac quoſdam fratrum morbo detentos.

Ut materiam tibi ridendi præbeam, Anno 1480 ſignificabo tibi quid evenerit nobis heri. Poſteaquam a te profecti ſumus, habuimus quidem cœlum mite & clemens, levi ſpirante aura, neque coquente ob nubila ſole deſuper. Sed adeo peritus fuit itineris dux noſter, ut devia ſecutus, ſecunda hora noctis nos ad Aragazinam perduxerit. Nos quidem equo vecti, ac minus ſentientes laboris, compatiebamur ipſi, qui pedes incedebat, & eo quidem magis, quod & corpore & ſpiritu fatigatum animadvertimus. Corpore quidem ob viæ longitudinem, ſpiritu vero ob confuſionem atque ruborem: eo quod ducatum moleſtiorem præſtitiſſe judicaret, quos tardius quam cupiebat domum adduxit. Solabamur mœrentem laſſumque, ſed vix præ triſtitia loqui poterat. Cœnavimus tandem excepti a fratribus ſumma lætitia, tum noſtro adventu, tum in primis quod certiores facti eſſent te in dies convaleſcere. Offendimus hic D. Sanctem, ceteris quidem majorem natu, ſed robuſtiorem & corpulentiorem. D. item Johannem Albanenſem febricula detentum, ac lecto jacentem, qui tamen hodie mane ſtrato ſurrexit levius habens. Fratrem quoque Jacobum, quem jam febre liberatum puto, niſi recidivam (quod abſit) forte paſſurus ſit. Rizardum denique jacentem viſitavimus febrium adhuc æſtuantem calore, ſed hilarem tamen ac majorem quam pro ætate patientiam præ ſe ferentem. Inſtante tabellario ſcribere ad te pluribus non licet. Reverendo patri Blaſio, ac ceteris domeſticis tuis me plurimum commendabis. Precor autem, quanta poſſum inſtantia, ut valetudinem tuam cures quamdiligentius: qua re nihil mihi eſſe gratius poterit. Habes medicos peritiſſimos, ac ſtudioſiſſimos, quos in te curando nihil prætermiſiſſe tum diligentiæ tum fidei animadvertimus: præſertim Ptolomeum noſtrum, virum ſane pietate inſignem, & cui paucos tum phyſicæ peritia, tum probitate ac venuſtate morum pares invenias. Hos quoque meo nomine, domnumque Benedictum, & Ludovicum infirmarium ſalutabis, oro. Vale in Domino, ac forti animo eſto. Ex Aragazina die

Digitized by Google

vigeſima tertia Auguſti anno milleſimo quadringenſimo octogeſimo.

EPISTOLA CLXVI.
Epiſcopo Bellunenſi.

Gratias agit pro exhibitis quæ memorat Romæ beneficiis, quantumque timeat excommunicationem declarat.

Anno 1480. TErnis meis ſuperioribus, unis tuis prolixioribus litteris reſpondiſti, quæ, me abſente, ac Ceſennæ, quo me ad viſendum abbatem noſtrum Claſſis ægrotantem, receperam, commorante, fratribus noſtris redditæ ſunt. Regreſſus itaque ad monaſterium, reſcribere ad te curavi quamprimum, veniente præſertim Romam venerabili patre S. Matthiæ priore ob negotium Montis-Crucum. Scribam autem paucioribus, quam ipſe feciſti. ſiquidem memoratus pater harum lator longiore ſermone litterarum mearum brevitatem coram compenſabit, qui tibi meo nomine, quæ in præſentia ſubticuero, ſingula relaturus eſt. Ei in omnibus fidem adhibebis, utpote nuncio fideliſſimo, ac reformandæ religionis noſtræ cupidiſſimo patri. Quod minus te nobis contuliſſe, ac propterea minus quoque tibi nos devinxiſſe ſcribis, quam ipſe ſentiam: me quidem tacente opera ipſa (licet tibi nihil feciſſe videaris) plane teſtantur: ita plane, ut quid in rebus tuis egiſſe potueris magis haud ſane intelligam. Expedire non valuiſti negotium noſtrum prout concupieras, idque non culpa tua, qui quamaccuratiſſime operam impendiſti, ſed tum negligentia noſtra & incuria, tum vero inobedientia nuncii, quem miſimus ad te, & ecce dolens ac mœrens condoles nobis, compateris miſeriis noſtris, & quam pie indignans pater redarguere parans culpam noſtram, compeſcis te ipſum, ne mœſtos ac triſtes affligas, ac vulneratos exulceres magis. Atque utinam paruiſſemus tibi, extricati fortaſſe modo his malis eſſemus, expeditique. Explicuiſti itaque partes tuas ſtrenue, neque in parvo aut in magno defuiſti nobis: ac propterea licet id pro innata tua modeſtia inficiaris, non minus reipſa quam affectu patrem te optimum, ac diligentiſſimum merito appellavimus. Quod vero relatam tibi cumulatiſſime orationibus gratiam putas, quippe qui noſtris meritis ſæpius te, nec in parvis rebus, adjutum ſcribis, humilitatem tuam ac fidem vel ex hoc quoque intueri licet. Merita noſtra quæ ſint, ipſi ſatis novimus. *Nemo* enim *ſcit hominum, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt.* Nequaquam certe ea eſſe exiſtimes, in quibus confiſus te adjutum ſenſiſti, cum nulla ſint. Si tamen videris conſecutus, tuæ id fidei, ac divino muneri totum adſcribe, non noſtris meritis. Oro autem ſine intermiſſione ad Deum pro te, memor tui, cum ſæpe alias, tum vero in quotidiana miſſarum celebratione, ſicut mihi teſtis eſt Dominus, ipſum obnoxie deprecans, ut, quod meis meritis obtinere non valeo, ſua tibi pietate, ſanctorumque interceſſione pacem tribuat ac ſalutem. Quod libenter facio, faciamque, quoniam & quod debeo facio, & longe etiam minus quam debeo. Tu vero ſi minus effectum orationum mearum ſenſeris, affectum ne improbes, quo tibi æque ac mihi bene cupio.

Gratum mihi fuit exemplum pecuniarum a PETRO DONATO abbate olim numeratarum, quæ tum annatæ nomine ad ſummum pontificem, & cardinalium collegium pertinent, tum etiam minutorum ſervitiorum nomine cenſebantur. Idipſum ego in codicem redigam, annotaboque diligentius, ut, ſi quando opus fuerit, habeamus in promtu unde probare poſſimus ſolutam eſſe pecuniam. Ubi enim de pecuniis agitur, videndum eſt quomodo caute ambulemus, hoc præcipue tempore, quoniam dies mali ſunt. Meritoque propterea Hieremiam arguis imprudentiæ, qui numeratis cameræ trecentis aureis, quietantiam non curaverit accipere. Quæ cum reverendiſſimo domino protectore noſtro, tum de negotio Claſſis, tum de D. Paulo Mauroceno contuleris, quidve tua cura & ſtudio actum ſit, quæ denique ad ipſum conſcribenda ſuadeas, univerſa perlegi, & gratias ago quantum poſſum. Nihil ſane accuratius, nihil ſtudioſius, nihil potuit fidelius pertractari.

Lunenſis epiſcopus, quem comminatum ſcribis multa ſe acturum contra nos, Ceſenna cum legato tranſiit, neque quidquam, quod audierim, molitus eſt. Latratus fortaſſe canis fuerit minime mordentis, terrentis tamen. Et hic quoque, ut ſpero, & ratione ipſa, & tua prudentia delinietur, ut in futurum nobis importunus oblatrare deſiſtat. De Andreolo noſtro nihil ſcribendum duco, quando ex harum latore, quæ ad negotium ejus pertineant, ſingula minutius diſces. Unum tantum dixerim, quod ſicut me falſo commendavit apud te, ita ſane non vere Lucam adverſarium ſuum criminatus eſt. Optimus profecto monachus ſemper in noſtro ordine habitus eſt, neque præter Andreolum quemquam aliquando de illo oblocutum ſcio. Negotia Montis-Crucum diu peregit, quibus eum frequenter in foro verſari oportuit: tanta tamen modeſtia jura monaſterii ſemper defendit, ut ipſis quoque adverſariis, nedum judicibus miraculo fuerit, quod laceſſitus injuriis conviciiſque, numquam, vel parum quidem turbatus apparuit. an vera de ipſo referam, facile tibi, qui prudentiſſimus es, ex ejus congreſſu & confabulatione conjecturam facere licebit. Ejus integritatis, cujus ipſe eſt, cupio habere

complures. Commendarem illum tibi, ſi opus eſſe animadverterem. Suggeri tibi tantummodo negotia noſtra, tanta eſt tua erga me pietas, tanta caritas, non commendari jubes. Ipſum tamen mihi cariſſimum, deque hoc noſtro monaſterio quam optime meritum ſcias velim. Quod ad negotium vero noſtrum attinet, quod & me adeo premit, ut premere gravius non poſſit, quando adventus in urbem reverendiſſimi domini protectoris expectandus eſt, interim quid aliud tentandum ſit neſcio. Ubi redierit, ſi ejus auctoritate, curaque & opera tua confici poterit negotium, gratias Deo agemus. Sin minus, a dominio litteras ad Oratorem impetrabimus ſuper hac re, ſicut conſulis faciendum.

Scripſit ad me D. Andreolus cum eſſem Ceſennæ, monuitque ſe Romæ cum aliquot cardinalibus de negotio hoc noſtro verba feciſſe, quos putare affirmat me cenſuris innodatum, eo quod pecuniam ad ipſorum collegium pertinentem, centum videlicet ac tres aureos, ut ſcribis, hucuſque minime perſolverim. Conſului ſuper hoc Jacobum Parleonem juriſperitum, qui reſpondit nequaquam ſe exiſtimare me propterea excommunicationem incurriſſe: præſertim cum id non fraude a me factum ſit, immo me neſciente. Fluctuo tamen interdum ipſe mecum hac de cauſa. Reſponſum tuum ac remedium, ſi opus fuerit, ſummo deſiderio expectabo: ut ſi torqueor injuſta pecuniarum exactione, conſcientia ſaltem periculo cenſuræ non mordeatur. Cruciavit me res iſta hoc anno pluribus de cauſis (etſi me arbitrer eſſe innocentem) plus quam vellem: ſiquidem haud minus ardentiſſimum rogum, quam excommunicationem vel injuſtam timeo. Ex quo enim abbas dicor, ſæpius a miſſarum celebratione, nonnumquam etiam a fratrum commercio abſtinui; ne forte excommunicatus irregularitatem inciderem. Equidem invideo plurimum iis, qui ſine ulla adminiſtratione privati degunt, quique, ut aiunt, ſuper aliorum natant humeris. Præter inopiam rei familiaris, præter æs alienum cum pluribus conflatum, ad cumulum miſeriarum mearum, etiam cenſuris eccleſiaſticis terreor. Cupio pro virili parte prodeſſe religioni noſtræ: & ecce undique ligantur mihi manus & pedes, multifariamque impedior. Sit nomen Domini benedictum, quem oro, ne me derelinquat uſquequaque. Dubitaſti ne me litterarum prolixitate faſtidio afficeres. Ego vero legendis iis, etiamſi forent immenſa volumina, numquam laborarem, modo ne te pigeat ſcribere. Nam præterquam quod mihi ipſe cariſſimus es, ac propterea quæcumque abs te ſunt, non poſſunt mihi eſſe non cara: ita quoque ſcribis, ut non modo ſemel legere non tædeat, ſed repetere etiam ac frequen- A tius inſiſtere lectioni libeat epiſtolarum tuarum. Quin immo precor, ut ſi quid novi edidiſti, ex quo te recepiſti Romam, ne graveris mihi ejus legendi copiam facere, atque ad me per harum latorem exemplum tranſmittere. Erit ſane mihi quam gratiſſimum. Vale. Ex ſancto Michaële Muriani, die XVI. Septembris MCCCCLXXX.

EPISTOLA CLXVII.
D. Nicolao monacho.

De obitu Hieronymi Generalis.

B Inas tuas his diebus litteras accepi, quibus primum condoles de obitu reverendiſſimi patris Generalis: ſubindeque me ad curandam valetudinem ſtudioſe hortaris. Et de morte quidem memorati patris ac paſtoris noſtri haud immerito triſtaris, ſi ad deſtitutum gregem aciem mentis dirigas, damnumque totius religionis conſideres; quæ præter cetera mala ſumma virorum ejuſmodi penuria laborat. Et quod magis deplorandum eſt, vix ſubire onus adminiſtrandi ordinis cœperat, & ecce tamquam flos agri ſubito effloruit: præciſa eſt velut a texente vita ejus: dum adhuc ordiretur ſucciſus eſt. C Sed in hoc bene ſecum actum puto, quod eductus de lacu miſeriæ & de luto fœcis, ad immortalis paradiſi delicias tranſlatus eſt, ubi & requieſcere ipſe, & pro nobis Dominum deprecari poterit. Valetudinem vero meam ita diligenter curo, ut vitare contraria non poſſim magis. Cœlum hoc ita mihi his paucis diebus contulit, ut mirari ſatis nequeam. Qui me ante dies decem aut duodecim viderunt, & in præſentia faciem meam conſiderant, ſtupent me tam brevi convaluiſſe, & vix adduci poſſunt, ut credant, me gravius ægrotaſſe. Gratias ago D Deo meo, qui percuſſit & ſanavit: morbum intulit, ut utiliori ſanitati reſtitueret. Plurimum ſane debeo reverendo patri noſtro abbati Carcerum, qui, pro ſua in me pietate, & partem domus tribuit nobis commodiſſimam, & me in dies devincire officiis ac muneribus magis ac magis non ceſſat. Ipſi me enixius commendabis, ac totius conventus orationibus, tuque in primis memento noſtri. Ex domo D. abbatis Carcerum die XX. Novembris MCCCCLXXX.

Anno 1480

EPISTOLA CLXVIII.
abbati S. Michaëlis de Muriano.

E *De ſua benedictione ab epiſcopo Aretino, & quorumdam monaſteriorum viſitatione.*

PETRUS DELPHINUS Generalis, abbati S. Michaëlis Muriani.

Anno 1480

Quia libenter tecum & cum filiis meis iſtic commorantibus loquor, quod non poſ-

ſum coram, litteris utcumque ſatisfacio. A Scripſi vobis XIV. ſuperioribus diebus complures litteras, & nudius tertius per fratrem Malateſtam monachum noviſſime ad vos litteras dedi. Non ſunt repetenda quæ ſcripſi, ne tempus conteram.

Applicui Aretium ſeptimo idus Martii, comitantibus nos pluribus tum prælatis, tum monachis, qui conſecrationi noſtræ intereſſe cupiebant, divertimuſque ad noſtrum monaſterium ſancti Michaëlis. Excepti ab abbate & fratribus ſingulari humanitate, admoniti ſumus, ut poſſeſſionem loci accipere differremus poſt ſuſceptum benedictionis munus, ita ſuadente epiſcopo civitatis. Sequenti die nuſquam egredi placuit, viſitati tamen ſumus a pluribus tum civibus, tum diverſorum ordinum fratribus. Dominica die, volente me cum fratribus noſtris adire epiſcopum pro benedictione ſuſcipienda, non permiſerunt cives, ut cum ſolis fratribus monaſterium exirem. Monuerat nos pridie ejus diei epiſcopus, cupere omnes cives deferre Generali Camaldulenſi, eo quod ſacra Eremus noſtra ſit Arretinæ diœceſis. Oraveram memoratum epiſcopum per nuntios, ut, ſublata omni pompa, conferret nobis benedictionis munus, juberetque Arretinis, ne ad me deducendum convenirent. C At ille Arretinos id facere omnino velle reſpondit, debereque me illis obſequi, utpote amantiſſimis religionis noſtræ. Coactus ſum itaque piis eorum votis morem gerere.

Convenit mane civium multitudo copioſa ex primariis urbis in templum noſtrum S. Michaëlis. Stantibus illis ex una parte chori per ordinem, meque ac monachis noſtris ex altera, unus e civibus latinam habuit orationem: Veniſſe ſcilicet ſe priorum ſuorum ac totius civitatis nomine, ut me ad epiſcopum deducerent. Quod ſe facere debere pluribus de cauſis teſtati ſunt, quas D brevitatis ſtudio prætereo ſilentio. Reſpondi eis non mereri me tantam humanitatem, ſed quando voluerunt, noluiſſe me obſtinatius reluctari: obnoxios nos eis plurimum hac de cauſa effectos, neque nobis referendæ gratiæ relictum locum: orare ut Dominus pro me illis retribueret.

Præcedentibus itaque civibus binis per ordinem, binis itidem prælatis noſtris ac monachis ſuccedentibus, medius ego cum illis ad epiſcopatum perveni. Ingreſſi eccleſiam, ægre ad altare majus acceſſimus, tan- E ta erat virorum ac mulierum frequentia, quæ ad hujuſmodi videndam conſecrationem numeroſius convenerat. Quo vero ipſius templi apparatu, quo ſtudio & caritate epiſcopus nos exceperit, dici non poſſet, qui, pro ſua benignitate, in me benedicendo talem ſe exhibuit, ut me ſibi devinxerit in perpetuum. Confeſſus eſt numquam lætiorem habuiſſe diem, nullum umquam ſolemnem magis. Percelebrata igitur ſolemniter miſſa Spiritus-ſancti, ac benedictione percepta, reduxerunt nos domum iidem cives ordine quo ſupra. Antequam ad cœnobium rediiſſemus, præceſſerat nos abbas cum monachis ſuis; occurrenteſque ad oſtium cum proceſſione, deoſculata prius cruce, deduxerunt nos ad altare majus. Percantato denique reſponſorio cum oratione, ſuſceptoque a ſingulis obedientiæ juramento, ſicuti moris eſt, dimiſi omnem populi multitudinem, repetita gratiarum actione.

Poſt prandium viſitavi denuo epiſcopum loci, ut uberius ei gratias agerem, fuitque illi viſitatio noſtra gratiſſima. Inde profecti, viſitavimus priores civitatis, a quibus honorifice ſuſcepti, ac conſedere ſecum juſſi, propter quid veneramus, paucis expoſuimus, grateque nobis reſponſum eſt. Adivimus poſtmodum noſtrum monaſterium ſanctæ Mariæ in Gradu, acceptique a fratribus cum proceſſione, acceptoque a ſingulis juramento, omne cœnobium luſtravimus. Tranſivimus deinde ad noſtrum monaſterium monialium ſancti Benedicti, ubi peractis de more, ut ſupra, omnibus, paucis eas ad bene vivendum hortati ſumus. Perreximus inde ad noſtrum monaſterium ſancti Clementis; ibique ſingula peregimus, quemadmodum aliis in locis feceramus. Vidimus & alia duo cœnobiola ordinis noſtri: ſiquidem hæc omnia ſupradicta monaſteria in hac Arretina civitate ſita ſunt. His viſitatis locis, revertimus veſperi ad S. Michaëlem, comitantibus nos prælatis pluribus ac monachis & civibus aliquot, præcipue juriſperito quodam Lazaro nomine, provectæ ætatis, ac peritiſſimo viro, qui olim vicarius fuerat archiepiſcopi Florentini Antonii.

Sequenti die cupientes Florentiam petere detinuit nos pluvia. Invitatus ab epiſcopo, ut ſecum pranderem, excuſavi me per epiſtolam, cui litteris ornatiſſimis reſpondit, (eſt enim humanitatis ſtudiis apprime imbutus) ac mihi libellum dono tranſmiſit. Poſtera quoque die ob cœli intemperiem Arretii morati ſumus, viſitavimuſque monaſterium Montis-Oliveti, locum quidem pervetuſtum. Tandem mane ſequentis diei Florentiam verſus iter arripuimus, multis nos extra urbem deducentibus, ac per vallem Arni ad Feginum oppidum veſperi pervenimus. Die ſequenti Florentiam ingreſſis ad noſtrum cœnobium Camalduli divertere placuit: ubi accepti ſumma alacritate omnium cum proceſſione ſolemni, delectati ſumus valde loci amœnitate. Reperi ſiquidem monaſterium optime conſtructum, prioremque ipſius, adoleſcentem licet, bonæ voluntatis, complures itidem monachos modeſti aſpectus, juvenes omnes. Viſitavi deinde mona-

Digitized by Google

ſterium noſtrum Angelorum, ſanctique Felicis monaſterium, utrobique accepta ſolemniter poſſeſſione.

Placuit die ſabbati illuſtriſſimum adire dominium, a quo tam grate acceptus ſum, tantaque attentione auditus, ut majore certe non deſideraverim. Juſſus in medio conſedere, expoſui propter quid veniſſem, ſicut mihi præſtitit Dominus. Et ne prolixior ſim, humaniſſimum reſponſum reportavimus: Viſitationem ſcilicet noſtram illis fuiſſe gratiſſimam; concepiſſe ſe optimam ſpem reformandæ per me religionis noſtræ: fautures ſe nobis in omnibus quam libentiſſime. Viſitavimus itidem magiſtratum Montis, a quo etiam læti diſceſſimus. Profecti inde ad Laurentium Medicem, non reperimus illum domi. Biduo poſt viſitavimus, qui nos & benigne admiſit, & benignius nobis reſpondit. Duos quoque alios patritios conſilio fratrum noſtrorum domi viſitare placuit: quibus omnibus & nos & religionem noſtram commendavimus. Gratias ago Deo, quod tanta ab omnibus gratia viſus ſum, ut mirari non deſtiterim: quando præſertim homo alienigena ſecus omnino futurum arbitrabar. Viſitaverunt nos jugiter nunc hi, nunc illi, tum religioſi, tum laici ex primariis civitatis. Vix mihi otium ſuppetit, quo divino officio ſatisfaciam, tot mihi undique incumbunt curæ. Decreveram triduo tantum immorari Florentiæ, & undecimus hic eſt dies, ex quo me huc recepi. Et niſi mihi alia graviora incumberent negotia, utilis foret apud hanc civitatem longior mora.

Viſitavi præterea monaſterium noſtrum monialium de Buldrone, quod a Florentia duobus diſtat millibus paſſuum, ubi accepta poſſeſſione ex more, exhortatis ancillis Chriſti ad bene vivendum, poſtea profectus ſum, venique ad noſtrum S. Benedicti cœnobium extra muros Florentiæ. Occurrerunt nobis more ſolito omnes, poſſeſſionemque loci accepimus. Placuit nobis in hoc monaſterio, occurrente præſertim ſanctiſſimi Benedicti feſto die, primam ſolemnem miſſam noſtram, poſt acceptum Arretii benedictionis munus, decantare, quam magno prælatorum ac monachorum numero percelebravimus. Peracta ſolemniter poſt prandium veſpertina ſynaxi, convocatiſque in capitulum fratribus, hortatus ſum omnes ad meliorem frugem. Vidimus etiam per hos dies celebriora urbis loca, nunc in uno ex noſtris monaſteriis, nunc in alio hoſpitantes, prælatis ſingulis, ut apud ſe perpetuo moraremur, deprecantibus.

Hæc ſcribo vobis, non quod ducam neceſſaria ut ea noveritis, ſed grata tamen vobis futura, quos interfuiſſe mecum omnibus deſiderare non dubito. Quod vero occupatiſſimus hæc ſcribam, ex caracteribus litterarum animadvertite, quas raptim exaratas vix legere poteritis. Domnum Venturam Camaldulum applicuiſſe gaudeo. Orate pro nobis, ut profectio noſtra ad monaſterium Vallis-Caſtri, & inde ad urbem Romam, utilis religioni futura ſit. Florentiæ die XXIII. Martii MCCCCLXXXI.

EPISTOLA CLXIX.
ad Benedictum abbatem ſancti Michaëlis.

De monaſterio Vallis-Caſtri & de corpore S. Romualdi Fabrianum transferendo.

PETRUS DELPHINUS Generalis, BENEDICTO abbati S. Michaëlis. Anno 1481

Scribo nunc materno, nunc latino ſermone, non quidem levitate utens; ſed latine ſcribo, quia id petiſti. Vernaculo autem ſtilo utor, tum quia tu itidem facis, tum vero, ut reliqui tecum quæ ſcribo facilius intelligant. Cum eſſem Fabriani his diebus, ſcripſi ad te per civem quemdam Fabrianenſem, virum quidem probum ac nobis dediciſſimum. Credo eas litteras ad te jam perlatas fuiſſe, teque quid Fabriani egerimus minutius intellexiſſe. Indolui ſatis, neque ſine ingenti mœrore intueri potui monaſterium Vallis-Caſtri, ſitu loci vitæ regulari accommodatiſſimum, ob defectum monachorum ruinæ expoſitum. Ea eſt enim regionis facies, ut ei Romualdi beatiſſimi verba optime conveniant: O quam bene poterant eremitæ in his nemorum receſſibus habitare! O quam commode poſſent ab omni ſæcularis ſtrepitus perturbatione quieſcere! Cupieram ipſum cœnobium veſtræ congregationi annectere, quod Romæ pro viribus tentavi. Sed fruſtra conatus ſum, impetrata jam per alium abbatia.

De corpore ſanctiſſimi Romualdi, quod initio generalatus mei a tribus monachis noſtris ex antiquiſſimo Vallis-Caſtri ſarcophago furto ſublatum, atque ad Eſinum oppidum tranſlatum fuerat, poſtmodumque pontificis juſſu Fabrianenſibus reſtitutum; ex memorato cive multa te didiciſſe non dubito: idque in primis ubi ſcilicet reſidere habeat, ac ſervari, Fabrianine in monaſterio ſancti Blaſii, ubi nunc eſt, an in Vallis-Caſtri cœnobio, ubi prius jacuerat. Ego quidem certis rationibus expedire judicavi, ut Fabriani remaneret. Nam & tutius in urbe ſervari poſſe certum eſt, ne iterum ſurriperetur, & Fabrianenſes multa ſe in honore ſacrarum reliquiarum, ſi ibidem relinquerentur, facturos ſpoponderant. Itaque cognito ex relatione Fabrianenſium, negotium iſtud cardinali ſancti Georgii legato agri Piceni a ſummo pontifice fuiſſe injunctum, ipſumque ſcire cupere, quid ſuper hoc ſentirem; neceſſarium duxi illum Maceratæ convenire. Præmiſerant vero Fabrianenſes

oratores duos ad legatum, ut cognoſcerent quid decretum fuiſſet. Audivit me reverendiſſimus Dominus perbenigne; atque ex ſententia noſtra pendens, quod ipſe ſuggeſſeram comprobavit. Accerſitis itaque in cubiculum oratoribus, me præſente, ſignificavit eis, decretum fuiſſe inter nos, ſi ſacras apud ſe reliquias habere cuperent, ut reipſa indicarent, quod verbis totiens polliciti eſſent. Quod quidem ideo factum eſt, ut ſubderetur Fabrianenſibus ſtimulus, quo citius promiſſa implerent. His peractis, Macerata diſceſſimus XIV. Maii, venimuſque meridie ad ſanctam Mariam de Loreto, ibique vidimus celeberrimum ac vulgatiſſimum toto orbe innumeris miraculis templum inſigne. Pranſi ibidem, applicuimus Anconam veſperi, ut viſitaremus cœnobiolum noſtrum ſanctæ Luciæ, ingreſſique urbem, nec priorem ibi, nec alium quempiam invenimus: ita ut neceſſe nobis fuerit, confracta ſera, templum ingredi. Ingemuimus haud parum, in tali urbe non applicuiſſe vel converſum ex noſtris, qui loci curam gereret. Ubicumque cœnobia noſtra offendimus, abundantior ſe nobis offert mœroris quam gaudiorum materia. Ubique fere Ordo laborat, ubique implorat auxilium: adeo ut exigi a nobis videatur, non ut ſanetur ægrotus, ſed ut vivificetur mortuus.

Hæc ſcribo, ut compatientes curis noſtris, non deſiſtatis orare pro nobis. Fama eſt, Venetias laborare peſtilentia. Scribas itaque ſæpius, ut nos de veritate certiores reddas, ne forte ad vos cum periculo noſtro veſtroque inſalubri cœlo veniamus. Vale. Ex Ancona die XVI. Maii MCCCCLXXXI.

EPISTOLA CLXX.
Venturæ abbati S. Michaëlis de Muriano.

De oppugnatione Rodigii & Lindenariæ oppidorum. De Vangatitiæ monaſterii unione congregationi. De delato procuratoris magiſtratu Petro de Priolis. De obdurato animo domni Urbani. De invaſione monaſterii Marronæ per epiſcopum Volateranum. De jejuniis ad inſtar monachorum ſanctæ Juſtinæ inſtituendis, &c.

Anno 1481 PEtrus Delphinus Generalis, Venturæ abbati ſancti Michaëlis de Muriano.

Quo die Senis Camaldulum redii, duos litterarum faſciculos reperi Venetiis allatos. In his quatuor erant epiſtolæ tuæ diverſa continentes, quas antequam perlegiſſem omnes, ſupervenit Paulus cerdo familiaris tuus cum alio epiſtolarum faſce. Expendimus diem in ejuſmodi lectione, nec inviti ſiquidem id fecimus. Si ſingulis reſpondere voluero, quas miſiſti, quando præſertim aliis compluribus mihi reſcribendum A eſt, excedam modum epiſtolarum. Reſpondebo itaque ſummatim ad ea quæ videntur capita potiora; & ſi quid de rebus noſtris ſignificandum duxero, poſtea ſubnectam.

Gaudeo primum in poteſtatem veſtram atque arbitrium relaxatum vobis fuiſſe triticum Claſſenſe, conveniſſeque vos cum decimarum exactoribus, ut ſingulis annis una ex veteribus decimis perſolvatis. Ad hæc plurimum lætor Rodigium & Lindenariam oppida Pollicinii in ditionem illuſtriſſimi dominii noſtri veniſſe. Miror tamen Abbatiam, quæ, utpote debilior, prima putabatur B Venetiis ſubjicienda, perdiutius potuiſſe reluctari, ut capi non potuerit, niſi quia, ut ſcribis, ob aquarum innundationem ægrius deduci exercitus potuit ad ipſius obſidionem. Bene ſperare de ea noſtros audio, & quaſi in manibus victoria ſit, nihil dubitare, quæ eſſet incruenta ſic futura. Multorum tamen relatione, ut ſcias, increbuerat rumor, & hoc quoque oppidum cum duobus aliis captum. Quamobrem ſperare cœperam aliquid de recuperando Vangatitiæ monaſterio propediem ſignificandum vobis. C Quod ſi verum eſt, quid tentandum cenſeam, accipe.

Scripſit ad me his diebus illuſtriſſimus dominus Venetus, ac priorem de Solarolo mihi commendavit, ac reſpondendi occaſione ſcripſi eidem de monaſterio Vangatitiæ, commendans illi locum ipſum, ſi forte illius interceſſione, ſoluta commendatario congrua penſione, uniri veſtris monaſteriis poſſet. Conſulerem itaque ut allocutus prius ſingulos conſiliarios domi, ipſe poſtea cum aliis prælatis congregationis veſtræ litteras noſtras Domino redderes, coramque D cœnobium tam nobile, perlectis litteris, commendares, ut facilius eliceres ipſius hac in re voluntatem. Non enim Camaldulo movendum arbitror, ut plerique litteris hortantur, niſi prius quid mihi agendum ſit certius novero. Reverendiſſimus dominus protector mirum in modum ad hanc aggrediendam provinciam animavit nos: pollicitus ultro operam ſuam, affirmanſque pluris faciendum tale monaſterium, quam alia noſtri ordinis complura ſimul. Prudentes eſtis & zelum in religionem habere vos credo. E Quidquid ceperitis conſilii, ſignificate nobis, & ſi hac in re viſus vobis fuero neceſſarius, non recuſabo laborem.

Supra modum vero grate accepi delatum fuiſſe magnifico viro PETRO DE PRIOLIS procurationis magiſtratum. Eſt ſane in urbe iſta dignitas hæc ſupremæ proxima, & ipſum pro ſuis meritis non hac tantum, ſed ipſa etiam ſumma digniſſimum judico. Congratulatus ſum illi noſtris litteris, quas ei dandas curabis, & coram etiam meo nomine ei plurimum congratulaberis. Virum talem, & patriæ, & vobis Dominus incolu-

Digitized by Google

mem diutiſſime ſervet. Doleo D. Urbanum adhuc in duritia cordis ſui perſeverare, ac in malo propoſito perſiſtere, nec ulla ratione ad humilitatem flecti poſſe. Orandum pro eo inſtantius duco, ut emolliat Dominus cor ejus lapideum, & ſpiritum rectum innovet in viſceribus ejus. Donec tamen reſtituantur ſcripturæ, quas ſurripuit, nullo pacto a vinculis abſolvendus eſt.

Ceterum, ut quæ circa nos agantur ex parte cognoſcas, fuimus Senis per dies aliquot. Quo vero die eo pervenimus, aberat R. D. protector. Sequenti die ſummo mane adierunt nos D. Antonius de Urbe-veteri, & D. Andreas Aquileienſis cardinalis fororius, nuntiantes abbatem de Morrona diem obiiſſe, ſuadenteſque ut eo me citius transferrem. Profecti Senis eodem die, Morronam ſequenti advenimus. Ubi ſperantes grate nos admittendos, vix duarum horarum ſpatio impetrare potuimus ingreſſum. Siquidem monachi ac homines caſtri Morronæ, D. Maurum abbatem elegerant, & metuentes, ne alium elegiſſemus nos, non ſinebant nos introire monaſterium. Supervenit eadem hora propinquus quidam Antonii Putii cum pleriſque civibus Florentinis, quibus ſtatim oſtium patuit. Non potuimus non moveri admodum indignitate rei, quod excluſo religionis patre, laici admitterentur pro arbitrio. Juſſimus domno Mauro nuntiari, ut aut nos introduceret, aut ſi id non poſſet, ad nos ſaltem ipſe egrederetur, comminantes ei, ſi alterum horum negligeret, animadverſuros nos in eum acrius, veluti rebellem & contemtorem noſtri. Extimuit nuncium, & egreſſus ad nos, coram multis veniam petens, excuſavit ſe, quod oppidani Morronæ, qui cuſtodiebant monaſterium, non permiſiſſent aperiri nobis; quia alium omnino abbatem præter ipſum nollent. Rogavit demum humiliter adhibitis multorum precibus, ut confirmare ipſum dignaremus. Admiſſi in monaſterium facile veniam dedimus: noluimus tamen electionem confirmare de induſtria. Siquidem præſtolabamur priorem Angelorum Florentiæ, quem accerſieramus per proprium nuncium, antequam proficiſceremur Senas, ut ipſum Morronæ abbatem conſtitueremus.

Eodem die, quo ipſi ad monaſterium venimus, venerat etiam Bartholomæus Sodorinus epiſcopi Volaterranenſis vicarius, ut poſſeſſionem loci epiſcopi ipſius nomine acciperet, qui nequaquam propinquare monaſterio permiſſus eſt, diſceſſitque iratus. Poſtera die ſummo mane epiſcopus ipſe cum ducentis armatis Morronam oppidum ingreſſus, comminari hominibus cœpit, jubereque ne ſibi adverſarentur: abbatiam Morronam ſuam eſſe, eamque, ſi aliter non poſſet, per vim expugnaturum. Interea laici complures, & ex Morrona, & ex aliis lo-

A cis ad monaſterium confugerant diverſo armorum genere inſtructi, ut abbatiam pro nobis defenderent. Diſpoſitis ad oſtia cœnobii & per alia debiliora loca hominibus, aliiſque de tecto adventum hoſtium proſpectantibus atque obſervantibus, nos ad menſam diſcubueramus. Cum ecce vix pranſis nobis, deſcendere e caſtro Morronæ cum multitudine armatorum epiſcopus nuntiatur. Videres tunc noſtros omnes qui plures quam centum convenerant, alios tecta conſcendere, alios feneſtras occupare, ut adverſantes hoſtes ſagittis ac telis, aliiſque hujuſmodi tormentis propulſarent. Nec dubium profecto fuit, quod ſi congreſſi fuiſſent, B incruenta omnino pugna haudquaquam extitiſſet.

Exemit pugnæ neceſſitatem adventus Macerii. Hic cœnobium ſolus ingreſſus, miſſum ſe a Domino Florentino teſtabatur, ſibique mandatum fuiſſe, ut epiſcopo Volaterrano abſque ulla dilatione monaſterii poſſeſſionem traderet. Hominibus præterea juſſu dominii, ut quiſque rediret in ſua imperavit. Conati ſumus per horas tres perſuadere Macerio, ut tantiſper poſſeſſionem dare epiſcopo differret, donec mitteremus C Florentiam. Sed fruſtra laboravimus, aſſerente illo, cogi ſe mandata implere. Scripſimus ad dominium hac de re, plurimum conqueſti de illata nobis ab epiſcopo injuria. Quo facto continuo diſceſſimus, commendato Mauro monacho, quem, adveniente epiſcopo, confirmaveramus, defenſurum pro viribus abbatiæ jura pollicitus eſt, tum Romæ, tum ubicumque opus fuiſſet.

Profectus inde, citatis jumentis, ne in oculis noſtris epiſcopus abbatiam occuparet, ſupervenit eadem hora prior Angelorum, qui ubi comperit minime nos adeſſe, D & epiſcopum jam obtinuiſſe monaſterium, Florentiam rediit. Nos ſequenti die Senas reverſi ſumus, mœſti ſatis ac triſtes, quod nihil noſtra profeciſſemus diligentia. Renuntiavimus quod actum fuiſſet reverendiſſimo protectori, dolentes plurimum, atque ex intimis præcordiis ingemiſcentes, quod ad ea veniſſemus tempora, quibus non ſolum monaſteriorum noſtrorum redditus ſurriperentur nobis, verum etiam ablata per vim a nobis monaſteria ipſa alienis traderentur. Conſolari nos ſtuduit colendiſſimus pater, laudans noſtram in defendendo cœno- E bio diligentiam, qua non ſtetiſſet per nos, quin ordini ſervaretur. Merito apud omnes nos excuſandos, ſi contra ſtimulum non licuerit diutius calcitrare. Hortari ut bono animo eſſemus, quodque accidiſſet, temporum infelicitati adſcriberemus, quatenus immunis a calamitatibus inveniretur nemo. Reſtituendam aliquando miſeratione Dei Chriſtianis omnibus pacem, neque ſemper arcum divini furoris contra nos intentum fore.

re. Demum ubi ipſe Romam rediiſſet, tentaturum adverſus invaſorem monaſterii quæcumque valuiſſet.

Contulimus & alia plurima cum reverendiſſimo domino protectore, atque inter cetera conſuluimus, quomodo excommunicationem, cujus inſtaret terminus, devitaremus. Scribendum decrevit procuratori continuo, ut breve ad reverendiſſimum patriarcham Venetum impetraret, quo ei mandaretur, ut uter noſtrum ejus ſummæ pecuniarum debitor foret cameræ apoſtolicæ diligentius perſcrutaretur, dareturque illi poteſtas abſolvendi nos, ſi quam incurriſſemus cenſuram. Scripſi & ego procuratori in eamdem ſententiam. Speraveram nimirum majorem vos in hac re, noſtri gratia adhibituros curam, ut aliis compluribus irretitus laqueis, hunc ſaltem evadere potuiſſem. Sed, ut video, factus ſum anathema propter vos, idque ſive veſtra incuria, ſive forte peccatis meis. Conabor ferre æquo animo quod accidit mihi, & expectabo auxilium a Domino, quem ſpero non permiſſurum, ut eccleſiæ ingreſſu, ac miſſarum celebratione diutius privatus degam. Atque utinam hæc rerum divinarum intermiſſio animi a nobis torporem excitet, fiatque hujuſmodi in nos ira Domini amoris redintegratio.

Petiit a nobis per litteras venerabilis frater noſter abbas Claſſis, ut permitteremus eam in ſumendis cibis regulam, in congretionis veſtræ monaſteriis jejuniorum tempore ſervari, quam S. Juſtinæ (a) ſervant monachi. Diximus vobis Venetiis ſententiam noſtram ſuper hac re. Præter eam indulgentiam, ac permiſſionem, non videmur poſſe, ſalva conſcientia, ultra præſumere, niſi major accideret auctoritas. Severitatem ac rigorem videntur abhorrere noſtra hæc tempora, quibus apparet experientia magna, majori nos in dies infirmitate, atque imbecillitate circumdari. Sive quod ſeneſcente mundo debiliora quoque ſint noſtra corpora, ſive quod remiſſioris ac laxioris vitæ aliorum exemplo magis quam ratione ducamur. Quamobrem ad conſervandos augendoſque veſtræ novellæ congregationis monachos, quando præſertim juniores fere ſint omnes, ita ſentire adducimur, ut adhibita in reliquis quæ ad divinum cultum, ad honeſtatem, ad ſummiſſionem, ceteraque id genus pertinent, ſeveriori diſtrictione, in victu aliquantulum habenæ laxentur. Diſcretio ſiquidem mater virtutum dicitur, & diſcretam edidiſſe regulam beatiſſimum patrem Benedictum S. Gregorius teſtatur. Ne igitur a præceptis regulæ abhorrere ac diſſentire videamur, quibus cavetur, ut quod faciunt monachi, abſque murmuratione faciant, ſumma diſcretione A uti oportet. Hoc autem ſecundum indulgentiam dico, non ſecundum imperium. Alioquin quo diſtrictius caſtigaverimus corpus noſtrum, & in ſervitutem redegerimus, voluntarie ſacrificantes Deo, eo utique beatiores, atque a peccatis facilius immunes erimus.

Commenda nos reverendiſſimo domino Pacentino epiſcopo familiari veſtro, ac venerabili hoſpiti, cui etiam meo nomine omnem exhibeas humanitatem velim. Eſt enim colendiſſimus pater, ac præter ſingularem doctrinam, moreſque graviſſimos, ita noſtræ B afficitur religioni, ac in primis veſtro monaſterio, ut plurimum illi procul dubio debeamus. Litteras a vicario accepi, qui iturum ſe Romam promiſit: licet conqueratur parum ſibi pecuniæ ab abbate Claſſenſe fuiſſe tranſmiſſum. Tractat modo cum Antonio Putio, ut relaxetur nobis nova ſexcentorum aureorum impoſitio, idque opera & interceſſione domni Hilarii, qui ſumma profecto cura & fide, poſthabitis negotiis ſuis, huic uni intendit. Bene ſperatur, ſi non totam omnino, ſaltem majorem ipſius partem C nobis remittendam. Quod utinam indulgentiſſimus Dominus elargiatur nobis ſua pietate. Epiſtolas huic annexas, ſingulis, ad quos eas dedi, reddendas curabis, & ad me, intermiſſis ſtatuto tempore occupationibus, frequenter ſcribes. Vale. Ex Fonte-bono die XIII. Septembris MCCCCLXXXII.

EPISTOLA CLXXI.
Petro de Porticu monacho.

Ut ſuum ex nimiis curis mærorem leniat, D in ſecretiori loco cum ſancto Hieronymo, cui devotus ab ineunte ætate fuerat, verſibus confert æſtus ſuos.

POſteaquam a me profectus es, noſtra quædam injuncta tibi negotia Florentiæ expediturus, urgentibus hinc inde aſſiduis curis ob frequentiam adventantium, qui mihi nonniſi moleſtiſſima nunciabant, adeo triſtior ſolito factus ſum, ut quid agerem neſcire prorſus mihi viderer. Dolebam ſiquidem plurimum ac ingenti confectus mœrore, variis animus cogitationibus premebatur, quod nuſquam mihi vel puſillum daretur otii, quo a laboribus continuis jugique E mentis fatigatione quieſcerem. Reputabam mecum tacitus infelicitatis meæ miſerias, quod cum in villam hanc noſtram animi gratia me recepiſſem, te maxime, qui pro tua ſingulari in nos benevolentia & pietate admodum compatiebaris nobis, ut id efficeremus, hortante; ut ibidem per dies ali- Anno 1482

(a) Sanctæ Juſtinæ inſigne apud Patavium monaſterium ordinis ſancti Benedicti, quod hoc decimo quinto ſæculo initium dedit celeberrimæ in Italia congregationi dictæ ſanctæ Juſtinæ, deinde Caſinenſi, poſtquam Caſinenſe illi unitum eſt monaſterium.

Digitized by Google

quor ſolutiore animo ruſticari liceret ; non modo levati moleſtia mutatione loci non eſſemus , verum etiam miſeriis noſtris adjectus cumulus videretur. Aberas tu præterea, Petre cariſſime , unicum curarum mearum ſolatium. Non libri abs te de more ſumebantur in manus , quorum aſſidua lectione die noctuque mœrentem ac triſtem oblectare conſueveras. Creſcebat in horas ſingulas dolor tui deſiderio , nec ullam admittere conſolationem poteram.

Sic itaque affecto mihi venit in mentem beatiſſimi confeſſoris Hieronymi , cujus hodie ſolemnitas per univerſum orbem annua celebratur. Ipſum haud immerito quam optimum tui vicarium exiſtimavi , quicum , ſicuti tecum eram ſolitus , conferrem æſtus meos. Nam præter quam quod illum a puero ſumma pietate , ac veneratione colui , te quoque ita ei deditiſſimum , ac librorum ipſius in primis ſtudioſiſſimum novi , ut pari in eum devotione ac fide mecum ſemper certaveris. Vix enim aliquando elapſus eſt dies , quo ornatiſſimum gravitateque ac doctrina inſignem epiſtolarum ejus codicem non evolveris. Quamobrem in ſecretiorem quemdam domus receſſum mœroris amicum continuo me abdidi , ut ibi tantiſper ſolus laterem , donec ſanctiſſimo patri curas meas effunderem. Verſibus autem alloquendum illum duxi , non quod metro ludere mihi moris fuerit , quippe qui ſexdecim retro annis ne unum quidem verſum ediderim ; ſed quo facilius mœſtitia atque angor animi leniretur. Eſt enim meo judicio in hujuſmodi rebus verſus quam proſa longe accommodatior. Ipſos denique ad te ferendos curavi , utpote fidiſſimum rerum noſtrarum depoſitarium atque cuſtodem. Leges eos ſeorſum, nec paſſim vulgabis , ne his legendis complura reprehenſione digna eruditiores merito aures deprehendant. Tibi autem carmen hoc qualecumque ſit illud , haud injucundum fore arbitror. Nam etſi ſui merito , quod maxime vereor , minus grate proſa ſonuerit auribus tuis , mei tamen gratia, cui plurimum afficeris , minore abs te faſtidio perlegendum puto. Vale. Ex noſtris ædibus Vineæ eremitarum die ultima Septembris MCCCCLXXXII.

EPISTOLA CLXXII.
Eidem.

Ipſius erga ſe officia amanter commemorat.

Anno 1482. RESpondere litteris tuis , quas proxime dediſti ad me prolixius in præſentia nequeo , tabellario ipſo urgente , qui Camaldulo feſtinat proficiſci. Gratiſſimæ tamen illæ nobis fuerunt , quando profecto nihil prætermittere de die in diem ſtudes , quod nobis uſui aut conſolationi futurum aliqua ratione prævideris. Neque id mirum , ſi vix profectus a nobis litteras tuæ erga me pietatis in dies dediſti , quibus afflictum parentem triſtemque ſolari contenderes ; quando cum hic ades , clariora in dies atque certiora præ te fers teſtimonia caritatis. Numquam requieſcis noſtri gratia , & tamen numquam laſſus aut fatigatus videris. Oſtendis quam verum ſit quod Apoſtolus affirmat ; *Caritas omnia ſuffert.* Ades die noctuque miniſtrando , blandiendo , fovendo. Compateris nobis miro affectu , & pro viribus ſolatia ſumminiſtras. Nam ut , ne leviora quidem reticeamus , quamquam pro maximis etiam minima quæque ducenda exiſtimo , ex quibus ingens dilectionis vis facile elici poteſt, cum ob apoſtolicum breve , cenſuram aliquam incurriſſe formidarem , ſive inani fallerer conſcientiæ ſcrupulo, ſive probabili adducerer ſuſpicione , atque ob id ſeorſum præter morem meum reficerer in cubiculo, quantum ſtudii curæque in alendis nobis adhibueris, ipſe nimirum ſum optimus teſtis. Te ipſum mihi dedicaveras totum , nihilque omnino aliud curandum putabas , niſi ut ſoli mihi quam diligentiſſime inſervires. Itaque minutiora quædam recenſere delectat , neque ſilentio prætermittam , in quibus affectum tuum , ac fidem animadvertere licebat.

Quantum tibi curæ per eos dies in apponenda nobis menſa fuit ? Quam ſedulo geſtiebas omnia ſumma lautitia ac munditia præparare? Quotidie fere alba mantilia, quotidie mappæ candidæ mutabantur. Vaſa ad miniſterium neceſſaria, ſive illa fuſilia ligneave ſeu vitrea etiam, quam nitidiſſima tuis manibus terſa apponebantur , ne ſquallore ac ſpurcitia edendi cupiditatem tollerent. Taceo eſcarum varietatem , condimentaque , ne forte iis judicer intemperantius oblectari, a quibus, per Dei gratiam , alienus mihi , ut bene noſti, ſemper animus extitit. Videre tamen erat quam promte quam accurate ſingula apponeres,& adeo ſane exquiſite condita , ut te frequenter nimietatis, ac ſuperfluitatis arguerim. Timere te aſſerebas mihi, ac bonæ meæ valetudini eo ſtudio conſulere , ut ſupereſſe diutius poſſemus. Nam cum aſſiduis premeremur curis , atque ex inſtituto regulæ carnium uſus prohibitus eſſet nobis ; haud indecens eſſe teſtabaris, ſi lautius quid tunc ſumerem , quando & ſolus reficerer , & nihil apponeretur diſcumbenti, quod a monaſtica profeſſione abhorreret. Aiebas inſuper , quod intraret per os , non coinquinare hominem , teque hoc non ad excitandam voluptatem facere , ſed ad bonam valetudinem facilius conſervandam. Nam & ſollicitus ſemper fuiſti , ne quis inſalubrior mihi afferretur cibus. Hic aiebas ſtomacho inutilis eſt , ille in concoctione gravior , alvum hic aſtringit , ille nutrit minus , alius quo-

Digitized by Google

que reſidentem excitare appetentiam idoneus non eſt. Et cum hæc omnia parum nos curare animadverteres, dicentes non Galeni, ſed Chriſti nos eſſe diſcipulos, oportereque, juxta Socraticum illud, edere, ut vivamus, non vivere ut edamus, atque propterea decere magis nos imitari Hebræos illos adoleſcentulos, qui, ſpreto regio cibo, cum leguminibus tantummodo veſcerentur, & aquam biberent, viſi ſunt ceteris coævis ſuis corpulentiores, nullam penitus rationem admittebas. Deprecabaris etiam ne hac de re amplius verba facerem. Sinerem te potius curam noſtri habere pro arbitrio, non exceſſurum te in ſumminiſtrando victu moderationis ac temperantiæ limites. Si quid præter voluntatem noſtram eſſes facturus, id obſequentiſſimi filii pietati condonarem, quandoquidem alium præter me patrem nequaquam cognoſceres.

Verum hæc interim omittamus, non enim hanc ad te ſcribendam epiſtolam cenſui, ut tua erga me merita atque officia, quæ certe majora ſunt, quam ut brevi ſermone recitari queant, commemorare, atque extollere accuratius pergam. Alio ſervabunt & loco & tempore, quibus tum meam in te gratitudinem, tum vero quam de te concepi ſpem, quodque de tua indole ſentiam, commodius & prolixius explicabo.

EPISTOLA CLXXIII.
Eidem.

Ut priorem clauſtralem abbatiæ Florentinæ congregationis ſanctæ Juſtinæ in eremo Camaldulenſi vitam ducere cupientem, conveniat, ac, ſi velit, ſecum ducat.

Anno 1482

Accepi hodie litteras a priore ſancti Benedicti, quibus nos certiores reddit priorem clauſtralem abbatiæ Florentiæ congregationis ſanctæ Juſtinæ cupere in ſacra noſtra eremo vitam ducere. Quamobrem aut ſolus ipſe, aut cum priore ſancti Benedicti hominem convenies, ut ex ejus congreſſu atque ſermone ipſius mentem cautius ac ſubtilius perveſtiges. Si tibi placuerint mores illius & converſatio, ac probaveris ſpiritum ex Deo eſſe, bono ipſum animo eſſe jubebis, pollicenſque te pro eo interceſſurum apud nos, ut in Eremum a nobis admittatur. Quod ſi tecum venire decreverit, do tibi poteſtatem, ut illum tecum ducas. Scis enim, quantum hujuſmodi religioſis idoneis ac moratis ordo noſter indigeat. Efflagitant a me omnes quotidianis fere conviciis, ut labenti religioni ſubveniam, ut non otioſus ac deſes Camalduli tempus teram; ut perferam onus quod ſemel ſubii, neque deſperatione territus detrectem laborem, & non advertunt quam ſim omni penitus monachorum deſtitutus auxilio. Reſpiciens eram ad adjutorium hominum, & non erat. Solus ſub faſce gemo. Soli in certamine conſtituto, aut temere ſuccumbendum mihi eſt, aut niſi mecum fuerit Dominus, turpiter fugiendum.

Hæc tecum, Petre, coram frequenter conferre conſuevimus, qui ſolus fere hoc tempore dolorum meorum es particeps. Hæc itidem modo litteris conquerimur, non tam ut nos excuſaremus apud te, cum optime ſcias promtiſſimam mihi non deeſſe ad reformationem ordinis voluntatem, quam ut hac impræſentiarum oblata occaſione, tecum diutius confabularemur. Vale. Ex Fonte-bono die xx. Octobris MCCCCLXXXII.

EPISTOLA CLXXIV.
Eidem.

De Placido in carcerem conjecto, & de priore abbatiæ Florentinæ ad Eremum Camaldulenſem admittendo.

Applicuit ad nos heſterna die primis fere tenebris D. Placidus cum comitibus ſuis, fatigatus quidem & corpore & ſpiritu. Juſſimus reficere eos, ſumtoque cibo, alii in cubicula abierunt, ipſum vero conjecimus in carcerem, plurimum ſe commendantem nobis, ut ſui miſereremur. Non reſpondimus ei verbum, ut plus ei incuteremus terroris, & eo certe animo, ut meritas luat pœnas. Detinuimus apud nos fratres Camalduli, tum ob diem feſtum, tum etiam quod propter heſternum iter uterque pedibus laborat. Excuſabis eos meo homine apud priorem ipſorum, ne forte miretur tardiorem ipſorum reditum. Ad te jumentum impræſentiarum non mittimus, quia nullum aliud ex noſtris apud nos eſt, præter id quo captivus heri convectus eſt. Quod adeo laſſum videtur, ut non ſine periculo remitteretur ad te. Si intereſſe volueris noſtræ ſolemnitati, poteris jumentum aliud mercede conducere, ac venire Camaldulum. Quem ſcribis te Plinium emiſſe, futurus eſt mihi ſane jucundiſſimus, & tibi etiam admodum utilis. Nam præter ſtili ornatum, eo eſt acumine ingenii, ut dignum profecto ſumma commendatione, mirabilemque virum extitiſſe, haud dubie judicaturus ſis. Modo codex mendoſus non ſit, plurimum ex ejus lectione haurire ſucci poteris. Hoc idcirco commemoraverim, quod memini quæ Venetiis olim exemplaria viderim, tum impreſſa, tum calamo conſcripta, animadvertiſſe mendoſiſſima. Eſt autem obſcurior multis in locis, & qui correctus etiam. caſtigatuſque accuratius, haud facile percipi queat, hærereque ſæpius legentes faciat, & vel acutiſſima interdum exerceat ingenia.

Anno 1483

Digitized by Google

Retulit nobis D. Maurus camerarius noſter, priorem abbatiæ Florentiæ perſeverare in propoſito, ut relicta ſanctæ Juſtinæ congregatione, ad ſacram noſtram Eremum ſe transferat. Si tibi, frater, fuerit otium ut illum commode adeas, apertius & ipſe elicias mentem ejus. Quod ſi ita cognoveris, confirmabis pro tua prudentia bonam hominis voluntatem. Percutiendum eſt ferrum, donec excandeſcit. Mihi ſane gratius nihil facere potes, quam congregare mecum triticum in horreum Domini, augereque familiam hominibus bonæ voluntatis. Hoc opere nihil Deo acceptius exiſtimo, nihil utilius illi; ipſi, qui id bono zelo ſtudioſe fuerit executus. Vale. Ex Fonte-bono die VII. Auguſti MCCCCLXXXIII.

EPISTOLA CLXXV.
Eidem.

Non cæli mutatione, ſed cæleſti fomento animi morbis medendum, ideoque quantocius ad monaſterium reverti cupit.

Anno 1483 SIcuti ruſticari, mi Petre, aliquandiu quandoque libet, ita diutius ruri degere, quod reipſa edocti novimus, tædium parit, quod ideo nobis potiſſimum accidere facile credi poteſt, non ſolum quia remiſſionibus modice utendum ſit, verum ob id magis, quod indecens, & abſurdum religioſis, atque arduam profeſſis vitam videatur aliunde quam ex Deo ſuo, curis ſuis ſolatia quærere, pluſque de loci amœnitate, ac ſeceſſu ruſticano, quam de divini muneris gratia confidere. Nam ſi quo cruciatu, ſi quo, ut fit, vulnere mentis afficimur, non cœli mutatione, ſed cœleſti aliquo fomento medendum eſt. Decrevi itaque redire ad monaſterium, familiamque reviſere, cum qua profecto ſatius duco quovis mærore ac ſollicitudine angi vexarique, quam, illa abſente, variis frui atque oblectari voluptatibus. Nam licet tumultus civitatum atque hominum frequentiam libentiſſime devitem, quippe qui hujuſmodi ſtrepitus ſemper abhorruerim, numquam tamen mihi vita cœnobialis cordi non fuit, ubi non cum turba hominum, ſed cum pluribus ordinate, ac regulariter vivitur. Hoc ſane genere vitæ nihil diſtinctius, nihil venuſtius exiſtimo. Accinges te, ac præparabis in craſtinum, ut mecum redeas Camaldulum. Satis ſit hos pauculos in privato exegiſſe dies animi gratia. Vale. Ex noſtra domo Vineæ eremitarum die XXVI. Auguſti MCCCCLXXXIII.

A

EPISTOLA CLXXVI.
Bernardino monacho.

Ut non multa, ſed multum legat.

QUos petis libellos manu mea conſcriptos, tibi omnino, ſicuti promiſi, ſervantur; ſed illos ad te modo certa de cauſa tranſmittendos non duxi. Interim leges reliqua noſtra, quæ ſunt apud te, ſive quæ excerpſi, ſive quæ ex integro tranſcripſi volumina: illudque peritiſſimi cujuſdam viri conſilium admitte, Ut non multa, ſed multum legas. Inde enim ex lectione hujuſmodi uberiores fructus percipiuntur. Venit ad nos nudius-tertius abbas tuus, minime certe expectatus, libenti tamen animo ipſum excepimus, utpote venerabilem nobis & cariſſimum fratrem. Multa cum illo negotia contulimus. Placuit mihi audiſſe ex eo de vobis, quæ mihi fuerunt jucundiſſima. Illa referens, refecit, ac recreavit me plurimum, quando nulla re magis quam veſtro profectu congaudeam. Vale. Ex Fonte-bono die XXIX. Auguſti MCCCCLXXXIII. Anno 1483

B

C

EPISTOLA CLXXVII
Eidem.

De epiſtolis ſuis in codicem redigendis, & de bonorum auctorum lectione.

NOn reſpondeo litteris tuis ubi primum illæ redduntur, ob multiplicia, quæ ſuperveniunt negotia: quod facerem quam libentiſſime, tum quia te diligo, tum quia meas ſumma, ut ſcribis, legis voluptate. Pluris tamen illas facis, quam merentur, præſertim cum pleræque fere omnes minus accurate conſcriptæ ſint, nec dignæ profecto, quæ, ut ſcribis feciſſe, redigantur in codicem. Quas itaque collegiſti, non ſunt publicandæ, ſed ſerventur penes te, aut ſaltem intra domeſticos cohibeantur parietes. Neque enim, ſi illas edideris, ita ab aliis ſicut a te comprobabuntur, eruntque complures qui utrumque noſtrum temeritatis arguent. Quamobrem ſi eas ſuppreſſeris, ac neglectæ potius jacuerint, melius feceris, noſque multorum ſubduxeris calumniæ, qui vilia contemnendaque in volumen collecta irridebunt, ut primum conſpexerint. Lege bonorum auctorum antiqua volumina. Sume in manus frequenter Hieronymi Cyprianique epiſtolas; de Gentilibus autem Ciceronis ac Plinii, ceterorumque complurium. Horum ſi te lectione oblectaveris, fueriſque ipſorum ſtudioſus, facilem, quam cupis, epiſtolarum conſcribendarum conſequeris facultatem. Vale. Die XIII. Novembris, MCCCCLXXXIII. Florentiæ. Anno 1483

D

E

Digitized by Google

EPISTOLA CLXXVIII.
Petro de Porticu monacho.

De breviariis ordinis.

Anno 1484 HEri primis fere tenebris, quadraginta breviaria cum litteris tuis accepi, & opportune quidem. Jam enim conſtitueram, ut hodie ſummo mane hinc proficiſcerentur, qui Ravennam erant conceſſuri. Miſi ex iis Faventiam duodecim, ſicut petierat vicarius; nec dubito quin noſtri pecuniam relaturi ſint ad nos. Spero paucis diebus, hæc quæ miſiſti vendentur. Neque deerit per me quin diligentiſſima in iis ac reliquis, quæ ſuperſunt vendendis, cura adhibeatur. Uteris & ipſe nihilominus omni induſtria, ut Florentiæ plura emantur, ubi ſunt tot noſtri ordinis monaſteria. Antequam imprimerentur breviaria fere habebat nemo. Poſteaquam vero imprimi juſſa ſunt, habent ſinguli bina vel terna. Quod ſi etiam verum eſſet, quis merito excuſet, qui unum ex his non emerit ſibi, præſertim tam vili pretio, &, quod pluris faciendum eſt, adeo emendatum? Ubi redierint Venetiis noſtri, mittam ei, qui pergamenas vendidit, reliquum pecuniæ: quamquam minus bonam mercedem dedit nobis, & ſane ejuſmodi, ut ſi reſtitui poſſet, libentiſſime id facerem. Vidiſti ipſe, nec indiges teſtimonio. Hujus rei Bartholomæum admonebis, gravabiſque ipſius conſcientiam, ne plus accipiat, quam meretur. Vix enim folium candidum integrumque reperias, quod aut maculoſum, aut detruncatum, mutilatumque non ſit. Aureos, ut monuiſti, ſi quos ipſe accepero, juſti ponderis accipiam. Quod ſi ſecus acciderit, ego haud injuria, non impreſſor ipſe, hanc fecerim jacturam. Ages cum impreſſore, ut cœpiſti, ne inconſulta feſtinatione impreſſa volumina vendi expoſcat. Habes probabiles juſtiſſimaſque rationes, quibus defendere nos facile queas. Quamquam is mihi videtur Miſcominus, ea modeſtia, & religione, ut vel juſte quidem nullo pacto nos premeret. Poma ex integro acceti. Ejus generis proprium ac latinum vocabulum non memini. Si noſti tu, reſcribe: ſi ignoras, doctiores interroga. Non enim debemus erubeſcere, vel minima quæque etiam a minimis, ſi deſint alii, diſcere. Quod ſtudioſiſſime ad ultimam uſque ſenectutem ſervaſſe, tum Catonem apud Romanos, tum inclytum de noſtris doctorem Auguſtinum, haud ſemel legimus. Mulam noſtram tot tantiſque effers laudibus, ut ſi his impar etiam aliquantulum ea ſit evaſura, ſatis profecto contentus futurus ſim. Paſſum idoneum ac commodum ediſcat, ne illi inſidens frangar. Quæ ad formam, ac ſpeciem pertinent, haud multum curo. Quid enim mihi profuerit, ſi ardua cervice altius ingrediatur, colloque ac pectore, & toris luxurians, ſtare loco neſciat; micet auribus, atque artubus tremat? Bene incedat, fortis ſit & robuſta, & alia non requiro. Ubi primum fuerit ſufficienter edocta, remittatis ad nos, ut herbam paſci antequam durior fiat ac ſolidior poſſit. Recuperandæ ſanitati pro viribus ſtude. Ex Fonte-bono die III. Junii anno milleſimo CCCCLXXXIV.

EPISTOLA CLXXIX.
Venturæ abbati.

De reformatione Florentini monaſterii Angelorum.

FEcimus, opitulante Domino, quæ diu deſideravimus. Appoſuimus manus reformando Angelorum monaſterio, & præter opinionem noſtram proſpere omnia hucuſque ſucceſſerunt. Acclamavit univerſa civitas, comprobavit, in cœlum extulit factum. Sanaſſe nos ægrotum, immo ab inferis revocaſſe defunctum, egregium denique facinus, & Deo acceptiſſimum feciſſe, nemo non prædicat. Benedictum ſit nomen Domini noſtri JESU CHRISTI, qui non derelinquit ſperantes in ſe, & de ſua virtute præſumentes humiliavit. Fugerunt impii, nemine perſequente. Prior cum fratribus ex urbe profecti ſunt, me non expectato. Intellexerant ſiquidem armatum me auctoritate pontificis, & magnifici LAURENTII conſenſu ac favore, ipſos aggreſſurum. Et ne te multis morer, confecto, pro more, prius proceſſu per inquiſitionem accuratiſſimam, ſententiam tulimus octava hujus menſis die, ipſumque priorem Leonardum, meritis ſuis ita exigentibus, privavimus, continuoque D. Alexium in locum ejus ſubrogavimus. Dedimus ei ſocios eremitas tres præter ceteros, eo animo, ut exceptis quibuſdam novitiis, omnes reliqui ex Leonardi familia ejiciantur. Offendimus domum ſupellectili omni, quæ, ſicut noſti, olim varia & multiplex ac pretioſa extitit, penitus expoliatam, alienata immobilia bona, conflatum æs alienum ultra tria millia florenorum, quos largos vocant. Terrent quidem & priorem & familiam tot debita, & quomodo umquam diſſolvenda ſint, expertos rerum ſæcularium cives conſulunt. Qui contractam audientes magnam tot debitorum partem injuſte contraque tum pontificia, tum civilia jura, revocari ea per judices a ſummo pontifice impetratos facile poſſe confidunt. Non defuturos etiam, qui eleemoſynis locum olim ſanctimoniæ facellum juvarent; viverent modo religioſe pieque, & in Domino ſpem ſuam conſtituerent. Orabis & tu cum familia omni, ut felicibus cœptis feliciores eventus ſuccedant, ut tam inclyta noſtri ordinis do- Anno 1485

Digitized by Google

mus in priſtinam bene vivendi ſemitam reſtituatur. A Admonuit me litteris reverendiſſimus dominus protector, ut generale capitulum Octobri menſe proximo futuro omnino celebretur. Juſſimus viſitatoribus, ut demandatum ſibi officium exequi curarent. Forte & ipſe cogar ante capitulum Venetias petere viſitatum vos. Abbas Claſſis eſt modo apud nos Florentiæ. Is ſe plurimum obtulit, præparaturum omnia futuro capitulo neceſſaria. Valete omnes ac pro nobis orate. Ex Camaldulo noſtro Florentino, die XXIII. Auguſti MCCCCXXXV.

EPISTOLA CLXXX. B

Cardinali Senenſi protectori.

Ejuſdem argumenti.

Anno 1485 FActum eſt, ut optavimus Dei miſeratione, & præter ſpem noſtram proſpere omnia hucuſque ſucceſſerunt. Benedictus Deus qui non derelinquit ſperantes in ſe, & de ſua virtute præſumentes humiliavit. Malos male perdidit, & vineam ſuam locavit aliis agricolis, qui reddent ei fructum temporibus ſuis. Octava menſis hujus die privavimus domnum LEONARDUM olim monaſterii Angelorum priorem, atque in locum C ipſius D. Alexium ſubrogavimus, tanta certe totius urbis congratulatione, ut credi vix poſſit. Comprobant omnes miro conſenſu, quod egimus, ac ſummis in cœlum laudibus ferunt. Opus ſane divinum fuiſſe nemo non prædicat, quod non ſolum infirmus valetudine graviſſima liberatus, ſed defunctus potius ab inferis revocatus videatur. Ago itaque gratias reverendæ dominationi tuæ, cujus interceſſione & opera tam egregium adeo acceptum Deo & hominibus facinus perpetravimus. Sed & magnifico LAURENTIO haud parum certe propterea D debemus. Semper enim idem mecum fuit in hoc negotio. Et quotieſcumque illum adii commendatumrem noſtram, lætus ſemper ab eo diſceſſi. Structas tamen nobis aliunde inſidias merito ſuſpicati ſumus; idque argumentis haud obſcuris facile animadvertimus. Parcat illis Deus, ſi qui non recte ingreſſi ſunt mecum, & beatiſſimi Romualdi hereditatem occupare moliti ſunt. Si amiſiſſemus Angelorum monaſterium, opprobrium profecto hominum fuiſſemus, & abjectio plebis. Pauperem quidem ſpoliatum, E afflictum ex hoſte recepimus, vendicavimuſque in libertatem captivum: Sed res ejuſmodi quoque nobis non poteſt eſſe non grata. Diſſolvetur aliquando æs alienum, quod bonus ille negotiator ultra tria millia florenorum, quos largos vocant, contraxerat. Supellex domus, quæ olim varia, multiplex & ſpecioſa, pretioſaque, ab eo diſſipata conſumtaque eſt. Deo auctore, paulatim reficietur. Dominus, ut ſpero, non deerit, quod ea in hoc cœnobio ducetur vita, is ab omnibus concelebrabitur divinus cultus, ut certiſſime reformatum Angelorum monaſterium merito exiſtmari queat. Vale, domine colendiſſime, cui me ac religionem plurimum commendo. Ex monaſterio Angelorum Florentiæ die XXVII. Auguſti anno MCCCCLXXXV.

EPISTOLA CLXXXI.

Bernardino monacho.

Ejuſdem argumenti.

QUas ad me pridie idus Julii dediſti, ſexto calendas Septembris mihi redditæ ſunt. Anno 1485 Si tarde itaque tibi reſponſum fuerit, ne admireris. Fuimus Florentiæ bis poſtquam a vobis profecti, Camaldulum pervenimus, ubi non otioſam duximus vitam. Reformavimus enim Dei clementia monaſterium Angelorum tanta certe totius civitatis lætitia & gaudio, ut explicari calamo vix poſſet. Ejecimus inde omnes quorum culpa in deſolationem venerat locus. Quidam vero, non expectatis nobis, e monaſterio ſeſe proripuerunt. Laudavimus Dominum, ipſique gratias egimus, quod tandem malos male perdiderit, & aliis agricolis locaverit vineam ſuam, qui, ut ſperamus, reddent ei fructum temporibus ſuis. Privavimus priorem apoſtolica ſuffulti auctoritate, inque locum ejus domnum Alexium, olim Majorem Eremi, ſuffecimus. Dedimus ei ſocios eremitas quatuor, præter alios bonæ ſpei adoleſcentulos. Diffundi continuo cœpit per univerſam urbem reformatæ domus odor; ita ut e primariis complures cives eo adventarent, viſitatum cœnobium, per multos retro annos ab omnibus deſtitutum. Congratulabantur omnes Camaldulenſi ordini, congratulabantur civitati ſuæ, quod is infamia liberatus, putredinem membri quondam nobiliſſimi tandem expurgaſſet, hæc vero ſacellum olim ſanctimoniæ, ac ſecretorum omnium Florentinæ reipublicæ depoſitum recepiſſet. Comminantes vero propinqui prioris Leonardi, ulturos ſe acceptas, ut putant, injurias, effecerunt, ut amicorum conſilio non rediremus Camaldulum ſoli. Vallati ergo armatis juvenibus circiter quadraginta revertimus domum incolumes. Scripſimus hac de re, antequam Florentia proficiſceremur, abbati veſtro litteras: propterea non erimus in præſentia tecum prolixiores. Unum tamen addiderimus, inveniſſe nos monaſterium, olim, ut fama eſt, omnibus repletum bonis, ſupellectili omni exhauſtum: conflatum quoque æs alienum ultra tria millia quingenta florenorum, quos Tuſci largos vocant. Euſebium Hiſpanum, quem tyronem nuper ſacræ militiæ ad-

Digitized by Google

ſcriptum audio, ſaluta verbis meis, & ut in ſancto propoſito perſeveret, hortare. Caveat ne poſtquam ad aratrum appoſuit manum, retro reſpiciat, ne ſancta vocatione indignus judicetur. Quoque eruditior eſt, eo in ſacro illo veſtro cœtu humilius ſemper ſe gerat, atque ſubmiſſius. Si tibi vacat, præpara orationem quam in generali capitulo ipſe poſtmodum recitaturus ſis. Hoc & alii, de more, idem facient. Litteræ noſtræ ad Bellunenſem epiſcopum, ut fideliter tranſmittantur, cura. Vale, & omnes fratres ſaluta meo nomine. Ex Fonte-bono calendis Septembris MCCCCLXXXV.

EPISTOLA CLXXXII.
Venturæ abbati.

De reformatione monaſterii Angelorum, deque Hiſpano novitio, ac celebratione capituli generalis.

Anno 1485. TArdius perferri ad te litteras meas una tecum doleo. Cupio etenim, & frequenter ſcribere, & citiſſime, quod ſcriptum fuerit, reddi. Ego quidem non memini aliquid abs te accepiſſe litterarum, ex quo a vobis huc profectus ſum, cum ad te crebro noſtras dederim. Noviſſime vero ſignificavi tibi reformatum per nos, divina favente clementia, monaſterium Angelorum, idque magnifici LAURENTII conſenſu, & totius civitatis congratulatione plauſuque. Eas litteras dedi URBANO abbati Claſſenſi, qui me per eos dies Florentiam viſitatum venerat. Non repetam idem modo, niſi quod hoc tantum adjiciam, datos nobis petentibus a magnifico LAURENTIO, cives tres, viros boni teſtimonii ac prudentiæ ſingularis, qui, conſiderato diligenter, quo ad temporalia, monaſterii Angelorum ſtatu, poteſtatem habeant componendi cum creditoribus juxta facultates loci, ac redditus; ea primum parte deducta, quæ ſatisfacere commode fratrum neceſſitatibus queat. Poterunt quoque hi cives, quod erit utiliſſimum, & plurimum conducet, revocare contractus illicitos, qui multi ſunt; nec reddere meritum, ne dicam uſuram iis, qui pecuniam Leonardo priori mutuaverint. Hoc & priori ipſi Alexio, & omnibus gratum fuit. Siquidem grandi ſe onere levatos ſentiunt, cum ingenti ſpe haud parvæ futuræ utilitatis.

De Hiſpano novitio, & abs te, & ab aliis grate accepi, quæ ſcripſiſtis. Utinam ipſe evadat, quem ſperatis, & in ſancto hoc, quod arripuit inſtituto ita proficiat, ut omnium vota atque expectationem ſuperet. Pius eſt, ut audio, ætatis & doctrinæ, ejus itidem prudentiæ conſiliique, ut quam optime de illo ſperare liceat. Hoc ſane deſiderio vobiſcum certo. Domnum Bernardinum remitto ad vos, cui ſuaſi, ut liberatus tandem de carceribus, domum redeat, unde exivit. Nil aliud ſe cupere reſpondit, quam idipſum facere, libenterque apud S. Martinum de Oppitergio commoraretur. Huic ejus deſiderio ego profecto annuerem, ſive veſtrum, ſive D. Benedicti monaſterium futurum ſit. Eum tibi commendo. Quid vero ſentiam de eodem S. Martino ex litteris, quas ad D. Andream dedi, intelliges. Generale capitulum celebrandum decrevimus ſexta Novembris proxime futuri die, in monaſterio Claſſenſi. Suadeo tibi ut, peracta S. Michaëlis ſolemnitate, ad Montem-Crucum te recipias cum ſocio, quem tecum ad capitulum ducturus es, ibidem moraturus ad præſtitutum capituli diem. Et hoc idcirco monuerim propter cœlum urbis peſtilens, ne ceteri prælati, qui huc venturi ſunt, veſtram horreant converſationem. Poterit tamen hoc menſe ita civitas convaleſcere, ut hæc tua a ſancto Michaële abſentia, minime neceſſaria futura ſit, quod utinam Dominus elargiatur vobis ſua pietate. Scripſi fratri Bernardino, ut componat orationem, quam diligenter commendatam memoriæ, in capitulo poſtmodum recitaturus ſit. Et tu idem ei injungas meo nomine. Vale. Ex Fonte bono die ſecunda Septembris MCCCCLXXXV.

EPISTOLA CLXXXIII.
Cardinali Senenſi protectori.

Significat qua ratione ſolvi ſtuduerit conflatum in monaſterio Angelorum æs alienum, atque indictum capitulum generale.

FEcimus dignationem tuam diebus prætéritis per complures noſtras litteras certiorem de iis, quæ acciderant circa reformationem monaſterii Angelorum. Nunc itidem, ne quid eam rei geſtæ prætereat, quod reliquum eſt, ſignificabimus. Antequam Florentia proficiſcerer, examinato diligenter ære alieno, quod infelix ille ultra tria millia & D. florenorum conflaverat, impetravi a magnifico LAURENTIO, idque amicorum conſilio, ut tribus, quibus ei viſum fuiſſet, civibus boni teſtimonii, prudentibuſque demandaretur cura componendi cum creditoribus monaſterii, ac revocandi contractus qui in damnum ipſius facti fuiſſent. Conducet hoc plurimum ipſi monaſterio, & quieti illud incolentium. Vacare ſiquidem facilius poterunt divinis officiis abſque ulla creditorum interpellatione, & ſi quid minus utiliter venditum fuerit, pro infecto habebitur. Scribat ergo eiſdem reverenda dignatio tua, horteturque illos, ut viriliter, ac ſtrenue agant pro reformatione tam inclyti cœnobii, nec detrectent fideliter exequi injunctum ſibi munus: quin pro tam pio, tam re-

ligioſo, ac divino certe opere, tum religionem omnem Camaldulenſem, tum ipſum, ſi dicere fas eſt, Deum optimum maximum ſibi obnoxium facient. Statuimus generale capitulum octavo idus Novembris proxime futuri in Claſſenſi celebrare monaſterio, jamque & viſitari ordinem, & prælatos ſingulos de more citari mandavimus, ut ad præſtitutum diem conveniant. Cupio interim viſere dominum meum reverendum, & cum eo, quæ tractanda in capitulo ac decernenda videbuntur, conferre. Ubi primum paucillulum otii nactus fuero a multiplicibus quæ me vexant, affligunt, macerant, curis, ad te me continuo recipiam; quem utinam incolumem, ac bene valentem offendam. Eo autem libentius veniam, quo meo adventu fore ſpero, ut invitatus a nobis pientiſſimus pater non recuſet ſacram ſuam Eremum, ſuæque protectioni commendatam nobiſcum tandem reviſere, atque apud eam animi gratia per dies aliquot tranquillius, ac remiſſius commorari. Erit hoc profecto mihi, erit eremitis omnibus, erit univerſæ familiæ apprime gratum. Vale, domine colendiſſime, cui me totum dedico. Ex Fonte-bono die VII. Septembris MCCCCLXXXV.

EPISTOLA CLXXXIV.
Petro Barrotio.

De monaſterio Angelorum quod nonnulli ſuadebant cum Ciſtercienſi cœnobio permutandum.

Anno 1486

Binas hac quadrageſima litteras tuas Florentiæ accepi, haud exiguum profecto curarum mearum ſolatium. Nam ut de prioribus taceam, ne de ea re neceſſe faciam mentionem, quam ut penitus ſubticerem monuiſti, poſteriores tuas eo mihi tempore redditas ſcito, quo procul dubio ob urgentes ſollicitudines ac moleſtias animi ita affectus eram, ut cum Apoſtolo tæderet me vivere, obſecranduſque mihi videretur Dominus, ut tolleret animam meam juxta votum prophetæ. Licet enim Florentiam ubique gentium eſſe ſcripſiſti, ego certe idipſum adhuc in rebus meis minime expertus ſum. Neque tamen cum de Florentia conqueror, cum illam mihi non flores, ſed ſpinas & tribulos germinare aſſevero; de civibus ipſis, aliiſve ejus incolis conqueror, a quibus profecto ſemper mihi longe magis, quam pro meritis honorifice delatum eſt. De aliquot noſtri ordinis æque hominibus doleo, de falſis fratribus, de rebellibus in religionem, qui Deum præ oculis non habentes, non dico ſeverius, ſed manſuetius ac mitius corripientem patrem fere contemnunt. Alienigena ſum, & nedum penitus horum inter quos verſari me oportet, mores calleo. Et niſi in Domino confidens non timerem quid faciat mihi homo, haud ſane periculo tot inter λύκους vitam ducerem. Inſtantia mea itaque quotidiana, ſollicitudoque reformandorum monaſteriorum noſtri ordinis, non me ſinit, vel momento temporis quieſcere. Contendenti benefacere, ſe objicit ſathanas, facit mala quæ poteſt, minatur facturum quæ non poteſt. Et ut reliqua omittam, ruebat paulo ante nemine non vidente Angelorum cœnobium, dextrum noſtri ordinis lumen, antiqua hereditas Eremi Camaldulenſis, utpote bis a retro centum annis ab eremitis noſtris fundatum. Appoſui manum, immo & humeros ipſos, ac meipſum totum ſubjeci, ut labantem locum, olim tam celebrem, ſuſtinerem. Ejeci auctoritate apoſtolica, ac totius conſenſu civitatis, priorem cum fratribus monaſterium devaſtantibus, alium cum eremitis noſtris ſenioribus patribus, cumque junioribus quibuſdam Fontis-boni, quos ipſe educaveram, ſuſtinui. Et ecce tentor factione diaboli nunc blandimentis, nunc minis, ut domum hanc alieno ordini ſponte cedam, permutemque monaſterium tam nobile cum Ciſtercienſi quodam cœnobio, in noſtrum ac totius noſtræ religionis dedecus & ruinam. Quibus inſidiis, qua arte dolove hoc mihi ſuaſum ſit, tacendum melius duxi. Si quando, quo deſiderio in dies maceror magis, dabitur mihi, ut ſim tecum per dies aliquot, referam tibi omnia quæ geſta ſunt. Hactenus nulla mihi illata eſt vis, bonoque eſſe animo amici jubent, monentes ut viriliter agam, neque ulla ratione permittam, ut in alienum jus concedat antiquiſſima patrum noſtrorum hereditas. Sic affecto mihi, & ingenti præter modum triſtitia confecto, credi non poſſet, quantum mœroris levaverint ex animo perlatæ ad me præter ſpem litteræ tuæ. Vidiſſes me ex conſternato & afflicto hilarem ac lætum continuo effectum, & qui paulo ante puſillo animo fueram, perlecta epiſtola dignationis tuæ mente convaluiſſe. Solaris mœrentem graviſſimis verbis potiſſimiſque rationibus, hortariſque ad patientiam imbecillitatem meam, quam profecto neceſſariam mihi intelligo ad perferendos æquo animo pro nomine Jesu ſpinarum ac tribulorum aculeos. Quod ut facilius conſequi merear, perge, ut facis, orare pro me quotidie: Quod vero ſcripſiſti de ſolutione tua meaque, haud ſatis intelligo, cupioque apertius certior fieri. Vale, domine colendiſſime, cui me etiam atque etiam commendo. Ex monaſterio Angelorum Florentiæ die XVIII. Martii anno milleſimo MCCCCLXXXVI.

EPISTOLA

Digitized by Google

EPISTOLA CLXXXV.
Cardinali Senenſi.

Ejuſdem argumenti.

Anno 1486

PErſuaſus LAURENTIUS MEDICES a quibuſdam qui nobis adverſantur, non poſſe per nos reformari monaſterium Angelorum, hortatus eſt me per ſcribam ſuum, ut ipſum permutem cum monaſteriolo quodam Ciſtercienſis congregationis. Siquidem aſſerebat Ciſtercienſes abundare hominibus ad reformationem idoneis, magis quam nos, & potentiores eſſe, utpote ditiores ad diſſolvendum æs alienum hujus monaſterii. Diſplicuit valde tale ipſius conſilium, quod non ſine manifeſta totius ordinis noſtri citra Alpes jactura atque interitu, a me poſſet admitti. Quam ſit juſta petitio, ut cogar ſumtibus religionis uno temporis momento ſatisfacere debitis trium millium ac quingentorum aureorum, & ſimul etiam plurimorum hic monachorum cœtus abſque ſufficientibus monaſterii redditibus meis, ſive religionis expenſis teneatur, animadvertat, quæſo, dignatio tua. Cauſam quærit qui vult diſcedere ab amico. Impoſſibilis mihi datur optio, ut hinc, velim nolim, ejiciar. Sed abſit a me, ut ſponte ex hac antiquiſſima poſſeſſione, & nonniſi illata vi, exturbari mihi contingat. Ego certe pati nequeo, ut novem annis ob malam unius adminiſtrationem deſolatum monaſterium, reformandum a me in ictu oculi requiratur. Quid enim ſi patres ordinis adeo ingens debitum diſſolvere noluerint? Numquid juſte propterea in alienum jus conceſſurus eſt locus iſte, ante annos bis centum ab eremitis noſtris fundatus, atque hucuſque ſub Romualdi vexillo jugiter conſervatus? Non poſſum profecto rei indignitate non moveri. Tertio jam ex noſtris monaſteriis cum meo ipſius ac totius ordinis dedecore in Tuſcia per vim ejectus ſum. Si hoc quarto acciderit, perpetuum ultra Alpes exilium mihi conſciſcam. Quid autem mihi ut tanto occurratur periculo agendum videatur, ſcripſi noviſſime reverendæ dignationi tuæ, & ex abbate noſtro de Rota, ac procuratore Mariano perapertius certior fies. Agitur impræſentiarum non de Angelorum tantum monaſterio, ſed de totius ordinis ſtatu. Ex filo pendet Camaldulus omnis. Si tu, pater pientiſſime, tuos ſubduxeris humeros, corruet in malum, nullaque de eo amplius memoria erit in Tuſcia. Vale, domine colendiſſime, cui me, ac religionem commendo ex corde. Ex monaſterio Angelorum die XXII. Martii anno MCCCCLXXXVI.

EPISTOLA CLXXXVI.
Cardinali Senenſi.

Ipſius implorat protectionem ne monaſterium Angelorum reformandum tranſeat ad Ciſtercienſes.

Anno 1486

DImicamus incerto belli eventu, quotidieque in certamen deſcendimus, nunc minis, nunc, quod me ſollicitum reddit magis, inſidiis laceſſiti. Commendamus nos ſine intermiſſione ei, qui neque in arcu, B neque in haſta ſalvare conſuevit. Quidquid enim humanæ opis atque præſidii ſperandum nobis eſt, id totum in tuæ dignationis ſitum eſt pietate. Si tuæ protectionis auxilium jugi congreſſione fatigatis nobis nequaquam exhibueris, ſi diſtuleris ſubvenire oppreſſis, nullam profecto ſpem potiundæ victoriæ nobis relictam video. Quotidie mihi ab amicis nunciatur rem noſtram in maximo verſari diſcrimine, & niſi e curia adjutorium venerit, dubitare te vehementer, ceſſuros tandem nos potentioribus, diutiuſque reluctari poſſe, minime permittendum nobis. Inſtant adverſarii alterius ordinis apud Lau- C rentium, ut impoſſibilis nobis proponatur optio, aut ſcilicet continuo Angelorum monaſterium tum magno monachorum numero, tum celeri æris alieni diſſolutione per nos reformetur, aut hoc non valentes, ipſis monaſterium reformandum dedamus; idque proterve, ut hinc nos, velimus, nolimus, inſidioſe, maligne, ac violenter ejiciant. Petivi duorum menſium inducias, quibus patres ordinis congregare in unum locum poſſem ut cum illis oppreſſo a malignis cœnobio conſulerem, nec valui impetrare. Contendunt iſti hoc impetu, hac vi contra nos, ut abſque ulla dilatione invadant antiquiſſimam atque pretioſiſſimam majorum D meorum hereditatem, ut nulla habita noſtrorum ratione, qui tot annos in loco hoc laboraverunt, ipſi in labores eorum introeant. Quis, quæſo, has inter procellas tutus naviget? quis tot non frangeretur adverſis, animique ſervaret conſtantiam? Profecto mihi vita ipſa faſtidio eſt. Ut ſubjiciatur laicis genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis, ferre æquo animo nullatenus poſſum. Provideat, obſecro, apud pontificem ſua prudentia dignatio tua monaſterio Angelorum, prout u- E tilius judicaverit: etiamſi commendari ſibi ad tempus petendum videretur, nec ſinat confuſione pleniſſimam capiti meo mitram imponi. Vale, domine colendiſſime, cui me humiliter commendo, dedoque. Ex monaſterio Angelorum die prima Aprilis, anno MCCCCLXXXVI.

Digitized by Google

EPISTOLA CLXXXVII.
Eidem.

Significat ei ſe ac ſuos vi ejectos fuiſſe e monaſterio Angelorum, ac poſt octo dies in eodem reſtitutos.

Anno 1486 QUod plerique veriti ſunt, accidit nobis: immo & graviore, quam pro expectatione ac judicio omnium, illata injuria. Octava Dominicæ Reſurrectionis die, cum poſt veſpertinam ſynaxim omnes ad cellulas ſuas, ut pauxillulum tum more ſolito conquieſcerent, feſſi revertiſſent, ſcribente quidem me, ceteris vero jacentibus, ingreſſus eſt canonicus quidam Julianus de Tornabonis, Leonardi olim prioris Angelorum propinquus, præfractis foribus, cubiculum noſtrum cum pleriſque armatis, qui ſtrictis ac nudatis gladiis teliſque, tamquam latrones ſummo mane de monaſterio nos invitos ejecerunt. Id facinus, ubi primum divulgatum eſt, univerſa civitas ægerrime tulit, murmurantibus omnibus atque indignantibus, quod tam impie immaniterque ſævire contra nos permiſſi fuiſſent adverſarii noſtri. Conqueſti ſumus apud Dominum, neque id ſemel atque iterum, ſed ſæpius atque importunius de illata nobis vi; petivimuſque reſtitui denuo in poſſeſſionem monaſterii Angelorum. Octava tandem die, ſive inſtantia noſtra ac populi muſſitatione, ſive ipſa ratione victi, ejuſdem dominii decreto juſſi ſumus reverti ad monaſterium, ſummo totius aſſenſu, atque congratulatione ſingulari. Quantum vero ſecuri hic moremur, neſcio; niſi quod hæc eſt multorum, & quidem amicorum prudentium opinio, iterum nos propediem cum majori dedecore exturbandos. Si ipſe tantum in cauſa eſſem, quem phariſæi iſti perſequerentur, armarem me patientia, itemque gaudens a conſpectu concilii, quoniam dignus habitus eſſem pro nomine JESU contumeliam pati. Sed quando hic agitur de totius ordinis ſtatu, quomodo patienter ferre valeam, ut invadant alieni loca noſtra, ut præcidantur a corpore membra præcipua, ut ruere conſpiciam univerſam religionem Camaldulenſem, non intelligo. Scripſi domno Mariano latius, quæ mihi agenda viderentur, qui relaturus eſt omnia dignationi tuæ. Scio illam nihilominus quam conſilio indigere, utpote ſapientiſſimam atque omnia expertam. Hoc certe affirmaverim noſtrum hunc calamitoſiſſimum ordinem in majori numquam diſcrimine fuiſſe. Precor itaque te, domine colendiſſime, per miſericordiam Dei, ut tanti facias hanc rem, quanti merito debes, ne deſis nobis pro viribus. De negotio Camalduli Florentini nihil ſcribo, in præſentia: A quoniam aliquando, quomodo ſe res habeat, reverendæ dignationi tuæ coram referre conſtitui. Hoc tantum dixerim, abbatem noſtrum Piſtorienſem nimis pertinacem viſum eſſe juris ſui, ita ut temperare a conviciis in nos nequaquam potuerit, quia compos non fuerit voti ſui. Exprobravit mihi, præſentibus plurimis, ruinam ordinis, & ut eſt natura impatiens, ac lingua procax, & præſente & abſente me ſæpius imprudenter aſſeruit, me hujuſmodi malorum fuiſſe auctorem. Conſideret, quæſo, pietas tua, quod mihi a religionis prælatis auxilium in reformandis monaſteriis ſperandum ſit; B quando ii qui videntur columnæ ordinis, non ſolum mihi conferunt nihil, verum etiam petulanter inſurgunt adverſum me, quærentes plane quæ ſua ſunt, non quæ JESU CHRISTI, & præeſſe magis inſolenter ambientes, quam ſubdi humiliter cupientes. Verum quales erga me futuri ſint, ipſi viderint. Non poſſum tamen non dolere, non angi plurimum, tanta nonnullos abuti licentia, tanto agi furore, ut numquam eos vel ſæpius admonitos errati pœniteat, utque in rebus peſſimis exultent. Vale, domine colen- C diſſime, cui Angelorum negotium meque ipſum pariter commendo. Ex monaſterio Angelorum die undecima Aprilis anno milleſimo CCCCLXXXVI.

EPISTOLA CLXXXVIII.
Eidem.

Iterum tentaſſe Leonardum priorem eos ejicere e monaſterio Angelorum.

SIgnificavi dudum reverendæ dignationi tuæ fuiſſe nos in poſſeſſione monaſterii Angelorum per Dominum reſtitutos: unde D octava die ante tamquam latrones & parricidæ ab armatis fueramus violenter ejecti. Anno 1486 Favet nobis magnificus dominus, acclamante univerſa civitate, ac jura noſtra contra privatum a nobis Leonardum ſtudioſiſſime comprobante. Verum is non deſinit adhuc nos impugnare, fretus propinquorum auxilio ac favore, qui etiam comminati ſunt, ſe mihi vitam erepturos, niſi ſponte ceſſero Angelorum monaſterium ipſi Leonardo. Huc accedit quod nudius-tertius abbas S. Trinitatis in Alpibus judex in hac cauſa ab ipſo impetratus, contempta inhibitione, tu- E lit contra nos ſententiam, a qua tamen per procuratorem noſtrum continuo ad ſedem apoſtolicam provocatum fuit; reſponſumque eſt, ut die tertia procurator rediret ad tribunal, auditurus an ab ipſo judice eſſet provocatio admittenda. Quod hodie veſperi futurum eſt. Contulit ſe interim D. Leonardus neque ſemel tantum ad dominum, rogavitque ut vigore latæ ſententiæ poſſeſſio monaſterii Angelorum reſtitueretur ſibi.

Digitized by Google

Quod hucuſque minime impetravit, favente nobis tum in primis Altiſſimo, tum populo univerſo. Vix enim milleſimum quemque invenias, qui non fuerit & violentam ejectionem noſtram miſeratus, & viciſſim de reſtitutione lætatus. Quid mereatur temerarius judex, ac ſummo pontifici inobediens, viderit dignatio tua. Sunt qui exiſtiment D. Leonardum propinquorum opera & interceſſione iterum nos e monaſterio per vim expulſurum. Quod profecto ſi acciderit, continuo cum monachis meis hinc proripiam me, ne contra ſtimulum pertinacius velle videar reluctari. Cedam tempori, cedam loco, cedam adverſariorum malignitati. Extingui interea minime poterunt jura noſtra apud Rotam in Urbe depoſita, quibus, ut confido, fiet aliquando, ut, velit, nolit mundana iniquitas, in domum noſtram, unde pulſi fuerimus, ſecuri, ac lætabundi revertamur. Vale, domine colendiſſime, cui me ac religionem omnem noſtram plurimum commendo. Ex Camaldulo Florentino die XV. Aprilis MCCCCLXXXVI.

EPISTOLA CIXC.
Petro Gallo eremitæ.

Arguit eum alioſque eremitas, qui querebantur de pane minus candido.

Anno 1486

ACcepi hac eadem hora litteras tuas, quibus te haud immemorem confiteris accepti a nobis beneficii, & tuum erga me amorem fidemque conſtanter oſtendis. Hoc certe mihi de te, ex quo in Eremum noſtram a nobis admiſſus es, numquam dubium fuit. Et merito quidem. Quo enim pacto ſecus exiſtimarem, quando nulla in re, quod profecto ipſe noverim, te offenderim aliquando? Quamobrem tanto heri veſperi admiratus ſum magis, quanto reclamantibus ceteris contra innocentem patrem, tu quoque una cum illis te nobis oppoſuiſti, qui reliquos omnes debueras tua prudentia & gravitate comprimere. Ego quidem veſtrum omnium gratia indolui ſatis, quod præter omnem ſpem atque expectationem meam, poſt buccellam mecum pariter ſumtam adeo immodice ſurrexeritis adverſum me. Eſt ne, obſecro, ut bona tua venia paterna tecum utar libertate, eſt ne, inquam, ſermo iſte eremitis conveniens, ut propter panem minus candidum tanta animorum commotione de nobis conqueramini? *Eſca*, inquit Apoſtolus, *ventri, & venter eſcis, hunc & has deſtruet Deus.* Noſtis ipſi optime, conſueviſſe olim eremitas, aut herbarum radicibus, aut certe pane veſci hordeaceo. Eia aſelle, dicebat coheremita ille veſter Hilarion, alloquens corpus ſuum, non te hordeo alam, ſed palcis ac fame ſitique conficiam, ut cibum potius quam laſciviam cogites.

A Quid memorem Hieronymi, Romualdi, Maurique, ac reliquorum ſanctorum abſtinentiam ſingularem, qui in ſolitudinibus errantes, circumierunt in melotis, & in pellibus caprinis, egentes, anguſtiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus? Cibus veſter non carnalis, ſed ſpiritalis eſt. Panis veſter panis angelicus eſt, qui & candidiſſimus eſt, & omni ſuavitate repletus. Panis veſter qui quotidie a vobis vel avidiſſime frangendus eſt, haud dubie participatio corporis Domini eſt, qui in ſupremæ noctu cœnæ recumbens cum fratribus, turbæ duode-
B næ, & qui poſt illum futuri erant, ſuis ſacratiſſimis manibus ſe cibum dedit. Cur hoc, quæſo, niſi ut omnes nos & vos præcipue, qui negotiis ſæcularibus minime implicati, cœlo tantum debetis eſſe intenti, pie admoneret, ne ſolliciti eſſemus dicentes: Quid manducabimus aut quid bibemus? *Manducate*, inquit ille, *quæ apponuntur vobis*, nihil interrogantes propter conſcientiam, conſcientiam, inquam, non tam noſtram, quam alienam, qui ad interrogationem veſtram, cur vobis durior panis, ſubniger, inſuavis, ac male coctus ſubminiſtretur, peſſime revera ædificati ſcandalizantur. Ceterum hæc nequaquam ſcribo, quod hujus ſententiæ
C ſim, ut non vobis qualem cupiam, detur panis, cum excuſaverim me heri apud vos & ſufficienter & vere, culpamque haud injuſte in eos rejecerim, qui panem conficiunt minore quam eis ſæpius juſſerim diligentia, & cura. Hæc tantum in præſentia de pane paucis dixerim. Ad reliqua, quæ mihi coram objeciſtis, non duxi reſpondendum. Accipies autem quæ ſcripſi, amico atque ſincero animo, & minime ſuſpicioſo, ac miſertus noſtri, quibus multorum demandata eſt cura, quique die noctuque abſque ulla & animi & corporis quiete continuis
D fatigamur, angimur, cruciamur ſollicitudinibus, tu ſolitariæ iſtius vitæ ſuaviſſimis deliciis fruere. Vale, & ora pro me. Ex Fonte-bono die XXIX. Maii MCCCCLXXXVI.

EPISTOLA CXC.
Cardinali Senenſi.

Deflet ordinis ſui calamitates.

PArcat mihi, obſecro, dignatio tua colendiſſima, ſi nihil fere aliud frequentibus epiſtolis meis illi ſignifico, niſi quod Anno 1486
E ei mœrorem ac triſtitiam afferat. Faciunt hoc tempora calamitoſiſſima, ut in dies novis, & illis quidem gravioribus adverſitatibus premar magis, quas ſi ratione, ut par eſſet, moderari atque æquo animo tolerare penitus contendero, facile diſrumpar. Neque enim fortitudo lapidum fortitudo mea, neque caro mea ænea eſt, ut tot valeam abſque animi commotione, ac perturbatione

Digitized by Google

perferre labores. Præciduntur ab ordine A Camaldulenſi potiora membra quotidie: paucula, quæ reſtant vitæ regulari accommodata, reformari a nobis nihil aliud annitentibus non permittuntur, & nunc demum caput ipſum religionis tam immaniter impetitur, fatigatur, torquetur, ut actum de nobis merito exiſtimari poſſit. Ultra centum capita, præter hoſpites, alenda ſunt mihi, major ſane ac numeroſior, quam pro redditibus noſtris, familia: æs alienum ob veteres impoſitiones conflatum, licet eadem de cauſa aliquot eremi prædia invitus alienaverim, adhuc bona ex parte diſſolutum non eſt; & tamen ita debilitatos, exinanitos, B exhauſtos, adeo indiſcrete, ne dicam barbare oppreſſerunt nos Ægyptii iſti nova pecuniarum impoſitione, ut ſolus ipſe octingentos ac viginti aureos cogar perſolvere, idque, quod me tanto magis cruciat, ut ea pecunia ſacroſancta impugnetur eccleſia. An merito conquerar, an juſtam lamentandi habeam cauſam, conſideret, quæſo, pietas tua. Ego certe quid agam, quo me vertam, neſcio. Si vendere adhuc prædia voluero, quomodo imminutis redditibus, cum vel impræſentiarum ægre vivat, familia ſuſtentabitur? Si partem familiæ dimittere hinc conſtituero, ut perferre modicos ſumtus facilius queam, quo commigrabit? Ad C quem ſe transferet? quando ſupra vires gravati ſunt omnes. Idcirco ne ſub regulari diſciplina complures educavi adoleſcentulos, ac tamquam gallina ſub alas, paterno affectu pueros congregavi, atque nutrivi, ut adultos ac grandiores factos, oſtiatim illos mendicare videam? ac per diverſas provincias diſperſos fugatoſque hinc inde vagari? Vexant me, pater colendiſſime, atque perturbant iſta ſupra modum, ac facile in deſperationem adducerent, niſi mihi perſuaderem, excitandum aliquando, & forte propediem, pro afflictis Dominum, ac tamquam potentem crapulatum a vino percuſſurum in poſteriora inimicos ſuos. Reliqua D ex procuratore Mariano, præſertim de infirmitate prioris ſancti Johannis-Baptiſtæ de Faventia, & quid ſi monaſterium vacare contigerit, ipſe cuperem, diſcere poterit dignatio tua, cui me ac religionem, & in primis ngotium monaſterii Angelorum etiam atque etiam commendo. Vale, domine colendiſſime. Ex Fonte-bono die ſeptima Julii anno MCCCCLXXXVI.

EPISTOLA CXCI.
Innocentio VIII.

Orat ſublevari clerum Florentinum a pecuniarum impoſitione.

Superioribus diebus ad ſanctitatem tuam litteras dedi, quibus ei me ac univerſum clerum Florentinæ ditioni ſubjectum humiliter commendavi, deprecatus obnixe, ne impoſita nobis abſque ulla moderatione pecunia, ſicuti mecum tunc plurimi formidabant, exigi permitteretur. Nunc igitur quando timor, quem timebamus, evenit nobis, & quod verebamur accidit, ex quo ſemel cœpi, loquar adhuc iterum ad dominum meum, cum ſim pulvis & cinis. Non ignoramus, pater beatiſſime, quo affectu, qua miſeratione, quibus gemitibus acceperis impoſitum noviſſime humeris noſtris onus graviſſimum, preſſis præſertim atque obtuſis nobis nimium diuturna per hoc decennium tributorum exactione. Neque nos latet, quam acribus ac vehementibus litteris terrere iſtos conata ſit ſanctitas tua, ut a cœptis deſiſterent. Quidquid per paſtorem fieri potuit ad conſervandum gregem, factum hucuſque omnes confitemur. Imitatus es pro viribus evangelicum illum Samaritanum, nec ſtetit per te, quin graviter ſauciatus elevetur, totque afflictus vulneribus ex opprimentium manibus clementia tua ereptus curaretur. Ad ſanandum languidum & olei & vini liquores infudiſti; rejectis, quantum in tua fuerit poteſtate, ac conterritis hoſtibus noſtris, tum levioribus monitis, tum vero ſævioribus minis. Sed heu! quam verum experientia magiſtra poëticum illud didicimus eſſe:

Non eſt in medico tempus relevetur ut æger.
Interdum docta plus valet arte malum.

Invaluerunt adverſum nos, contemto pii atque innocentis paſtoris imperio, inimici noſtri: extorta jam a nobis abſque ulla miſeratione dimidia pecuniarum parte, & eo quidem animo, ut poſt calendas Novembris, ita præfixo ab eis termino, reliquum impoſitionis, exinanitis nobis exhauriant. Ad te itaque, INNOCENTI ſanctiſſime, qui profecto ab omnibus cognoſceris innocens manibus & mundo corde, ad te ſunt oculi noſtri ne pereamus. Sæviunt iſti in oviculas tuas acrius in dies, tractis ad ſæculares judices cum ſingulari dedecore ſacerdotibus ac cuſtodiæ traditis. Et quomodo poterimus ſubſiſtere ante faciem ipſorum, niſi tu adjuves nos? Si durius forte viſum fuerit, ut quam hucuſque pecuniæ impoſitæ partem exegerunt, cogantur reſtituere, vel reliqua parte, inviti licet ac reclamantes, fraudentur. Tradantur, ſi opus fuerit, ſathanæ in interitum Anno 1486

Digitized by Google

carnis, ut ſpiritus ſalvus ſit in die Domini. Demum redde retributionem ſuperbis. Alioquin certiſſime noverit ſanctitas tua, paulopoſt de nobis actum fore. Vale, pater beatiſſime, cui me ſervulum tuum, ac religionem omnem Camaldulenſem, Angelorumque in primis monaſterium tam diu vexatum, pronus ac ſupplex commendo. Ex Fonte-bono die XVI. Octobris MCCCCLXXXVI.

EPISTOLA CXCII.
Cardinali Senenſi.

De cive Florentino qui Angelorum monaſterium ære alieno liberare proponebat, deque pecuniarum impoſitione facta clero Florentino.

Anno 1486 DUdum mihi ſecreto quidam retulit monachus, eſſe civem quemdam Florentinum, qui plurimum confideret, ſi ipſe aſſentiri voluiſſem, Angelorum monaſterium ſua opera liberari facile, ac religioni noſtræ reſtitui poſſe. Cujus cum litteris, & aliorum quoque ipſius nomine ſæpius per menſes aliquot fuerim accerſitus, ut Florentiam ea de cauſa contenderem, antequam eis morem gerere voluerim, hac conditione ac lege me iturum promiſi, ut liceret mihi negotium cum quibuſdam prælatis ordinis communicare. Ægre impetravi a cive, quod petieram. Quamobrem ne ulla in re deeſſem, quæ mihi ſpem aliquam recuperandi monaſterii polliceretur, contuli me Florentiam ſecunda menſis hujus die, citatis prius ad eamdem octo ex prælatis noſtris, cum quibus rem omnem maturius conferrem. Allocutus primum omnium civem illum, nihil amplius ex eo audivi, quam mihi pridem per internuncium ejus nomine relatum fuerat. Miratus admodum tepidiorem ejus ſermonem, & qui minus reſponderet importuniori inſtantiæ, qua me antea totiens requiſierat, hoc unum ipſum interrogavi, ſciretne LAURENTIUM ejus rei, quam mihi offerebat, contentum fore? Communicaturum cum illo negotium, mox reſpondit, ſperareque ſe illum facile aſſenſurum. Ubi ejus exploraſſet ſententiam, de ipſa me continuo redditurum certiorem. Sequenti die contuli omnia, quæ a cive acceperam, cum abbatibus noſtris, quorum minime prudentiam ac fidem parvi facio. Improbaverunt omnes fere, quod civis propoſuerat, neque eſſet noſtra fore duxerunt, ut ipſius conſilium ſequeremur. Tantummodo reſpondendum ei caute tecteque, non diſplicuiſſe illis, quod mihi depromſerat depoſitum ſuum. Ceterum ſignificaturum me id dignationi tuæ, ex cujus arbitrio nutuque in omnibus religionis negotiis merito penderemus. Quod & factum eſt. Nam paucis poſt diebus conveni denuo civem illum, cui abbatum ac meam expoſui ſententiam, cognovique ex eo haud multum placuiſſe LAURENTIO negotium: quamquam ſe ſperare diceret, hoc illi tandem opportuniore tempore perſuaſurum. Hoc itaque ſuper hac re inter nos initum eſt conſilium, nequaquam præſtandas civi aures, rem merito eſſe ſuſpectam ac periculo plenam; advertendum ne lateret anguis in herba. Scribendumque propterea reverendæ dignationi tuæ, numquam civis ſententiæ ac opinioni conſentiret, niſi prius re omni diligentiſſime perveſtigata. Suaſerunt mihi complures ex noſtris, ut pro Angelorum monaſterio Romam peterem, conqueſturus coram pontifice illatam nobis vim. Quibus oſtendi reſponſo rationis pleno; haud penitus illos recte ſentire. Expectandum potius, ſi quid novi emerſerit, confecta pace, & tunc demum, ſi opus foret, in Urbem contendendum, ſi tamen id expedire cauſæ noſtræ judicaſſet dignatio tua colendiſſima, ſine cujus nutu ne pedem quidem moverem. Precantur tamen iidem abbates, cumque illis ego ipſe in primis, ut ſolita utaris diligentia apud pontificem, ne quando Florentinorum ſermonibus perſuaſus, Angelorum monaſterium alteri religioni concedat. Firmetur tua ſapientia & cura ipſius erga nos animus, qui optimus huc uſque viſus eſt, præcipue ne in hoc novi oratoris Florentini acceſſu, quod plerique verentur, aliquid oboriatur mali.

Quod vero ad impoſitam nobis pecuniam attinet, dimidium jam totius ſummæ perſolvimus, ſi tamen perſolviſſe vere dici poſſunt, & non magis æs alienum conflaſſe, qui ut impoſitoribus ſatisfacerent, obligatis beneficiorum ſuorum prædiis, pecuniam graviſſimo fœnore mutuati ſunt. Reliquum ad dies paucos parant exigere, quod profecto haud ſecus, ac gladium cervicibus noſtris impendentem trepidi omnes atque exangues præſtolamur. Scripſi iterum ſummo pontifici. An reddendas ei litteras utile judicaveris, perlecto illarum exemplo ipſe decernes. Contendiſti pro viribus apud pontificem, quemadmodum ex litteris reverendæ dignationis tuæ didici, ut a rugientibus præparatis ad eſcam liberaremur. Fecit paſtor optimus quod potuit. Contemnunt hi, derident, inſaniunt, impietate plus quam barbara ſævientes in nos in dies magis. Infixi ſumus in limo profundi, & non eſt ſubſtantia. Venimus in altitudinem maris, & tempeſtas demerſit nos. Propterea laboravimus clamantes, raucæ factæ ſunt fauces noſtræ. Imploravimus auxilium pontificis, tum loquacioribus epiſtolis, tum tuæ dignationis interceſſione, ſi forte, ſicut & aliis aliquando, contingeret nobis. *Clamaverunt*, inquit, *ad Dominum cum tribularentur, & de neceſſitatibus eorum liberavit eos.* Quamobrem precor iterum atque ite-

Digitized by Google

rum per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, domine colendiſſime, ne deſinas commendare nos, omnemque Florentinum clerum Chriſto Domini. Inſta, quæſo, opportune, importune, ut novis ac potentioribus præſidiis adjuvemur. Non ſemper uno ictu arbor dejicitur, neque uno tantum medicamento graviter ægrotans curatur. Phreneſi laborantes, etiam vinculis ferreis compeſcuntur. Parere monitis mitioribus contemnentes, ac minas Domini minime formidantes, cenſuris ſævioribus obligentur: ſicque retribuatur abundanter facientibus ſuperbiam. Si ſperari nequit facile, ut quod exactum eſt pecuniæ nobis impoſitæ reſtituatur, ſaltem quod exigendum reſtat, velint nolint iſti, condonetur nobis. Vale, domine colendiſſime, cui me totum trado, dedoque. Ex Fonte-bono die XVII. Octobris MCCCCLXXXVI.

EPISTOLA CXCIII.
Petro de Porticu monacho.

Laudat ipſius ad Carcerum monaſterium tranſlationem.

Anno 1486.

DEcreviſſe te tandem perſuaſum monitis prioris tui, commigrare ad monaſterium Carcerum, libenter accepi, & laudo admodum propoſitum tuum, quod, relicta nigrorum cohabitatione, ad candidum tui ordinis redire conſtitueris. Quid enim indecentius, minuſque conveniens ſuper nivem dealbato, quam inter nigrioris habitus homines, veluti cygnum inter corvos diutius verſari? Ibis itaque ad patrem noſtrum ſeniorem abbatem divina munitus benedictione, quando certe vereri non debes, quin ipſe te hilari fronte apertiſque ſit ulnis quam clementiſſime excepturus. Noſti qua ſit in omnes benignitate, in te præcipue, qui ejus ſemper fuiſti obſervantiſſimus. Allicis eum præterea ad te diligendum meritis tuis. Jam pridem enim de te periculum fecit in litteris, neque ipſum fugit, traditum tibi divinitus eruditionis talentum, quod erogari per te filiis ſuis adoleſcentioribus tuo tum honore, tum commodo plurimum cupit. Requiſitus igitur a tali patre, & a nobis quoque ad id ſuaſus, vade in pace, atque ita apud Carceres te geras, ut qui ſemper te haud vulgari amore dilexi, per converſationem tuam optimam, amari a me in poſterum cumulatius merearis. Munus tuum grate accepi, & eo quidem gratius, quo & ſalubrius eſt, & noſtræ accommodatius profeſſioni. Ago itaque tibi gratias, & in acceptum refero. Vale, & reverendum patrem abbatem, ubi illum conveneris, ſaluta meo nomine. Ex Fonte bono die XXII. Octobris MCCCCLXXXVI.

EPISTOLA CXCIV.
Petro Barrotio epiſcopo Bellunenſi.

Optat eum citius epiſcopatum Patavinum capeſcere, proximam in Etruria pacem, collatam filio Laurentii Medices abbatiam Montis-Caſſini, &c.

Anno 1487.

DIes una tamquam mille anni ante oculos meos eſt, donec certo ſciam te Patavinum tandem iniiſſe epiſcopatum. Nam ut alias rationes obmittam, quibus hoc expetere compellor, non ita frequenter tuæ ad me litteræ, ſive hominum malignitate, ſive locorum intervallo intercipiente. Scribis ad me, & crebro ſcribis. Sed ut quid perditio hæc, ſi quod ſcribis, mihi non redditur? Fungeris amici optimi munere, exhibere teipſum mihi quod præſentia corporali non potes, litteris utcumque contendis, & vel hac fraudor conſolatione. Doleo equidem ſupra modum, quas per Angelum fratrem tuum Nicolao noſtro commendatas fuiſſe ſignificas, ad me minime perlatas fuiſſe. Cujus id culpa evenerit, neſcio. Unum ſcio, meum hoc interim damnum eſſe, meam jacturam, neque poſſe me non ideo plurimum contriſtari. Antequam tuas accepiſſem, quas die decima quarta Februarii conſcriptas quarto & vigeſimo hujus menſis die mihi tandem redditas ſcito; jam ad aures meas pervenerat, confirmatum te a pontifice fuiſſe Patavio urbi præſulem. Miror ſatis cur adhuc minime intelligam te Patavium adveniſſe. Quid cauſæ ſit, propter quam tantum differatur bonum, me penitus latet. Adhuc te Bellunenſem epiſcopum vocas. Nondum mihi per te ipſe ſignificaſti te nobis, ſicut optamus, viciniorem factum. Futurum tamen propediem prædicatur. Quod ubi compertum habuero, paulo poſt te viſitatum veniam. Det mihi Dominus, ut levatus aliquantulum graviſſimis oneribus, quibus per annos ſex, poſtquam hunc inii Generalatus magiſtratum, ſupra vires preſſus ſum, tecum congredi valeam.

Sperant omnes in Etruria pacem bonam, eamque non ſolum cum ſummo pontifice, cujus filio LAURENTIUS MEDICES deſpondit his diebus filiam ſuam; verum etiam hac occaſione cum univerſis principibus Chriſtianis. Contulit pontifex abbatiam Montis-Caſſini ipſius Laurentii filio, quo inſigni affectu reddidit & is quoque mihi quam triennio ante in commendam acceperat abbatiam noſtram Arretinam. Obtulit ſe nobis vir clariſſimus ſingulari humanitate, pollicitus promto animo omnem favorem, & operam pro reformatione ordinis, atque ut hujus rei periculum facerem, quandocumque voluiſſem, plurimum hortatus eſt. Confideret haud dubie ſe mihi numquam defu-

turum. Quamobrem bono eſſe animo incipio, gratias agens Altiſſimo ob mutationem dexteræ ſuæ. Nam ſi deſierint impoſitiones annuæ, mihique per ſæculares potentatus jure ordinario uti licuerit, reſumere forſitan cito halitum poterimus, & non ſolum quæ libera adhuc reſtant, religionis beneficia conſervare; verum etiam commendata vindicare in libertatem. Quod ut facilius conſequi merear, tuum pro me orandi inſtitutum ſervabis, ſi forte dignetur Dominus poſt tribulationes multas & malas converſus me conſolari, ac poſt continuum, non dico, ſex dierum, verum annorum totidem, laborem, fatigationem, ſudorem, mihi ſua præſtare clementia, ut requieſcam anno ſeptimo ab omni opere quod patravi. Reliqua, ubi tecum fuero, ſcies ex me. Vale, domine colendiſſime, cui me dedo totum. Ex Fonte-bono die ultima Martii anno MCCCCLXXXVII.

EPISTOLA CXCV.
Bernardino monacho.

Mittit ei Poggii orationem.

Anno 1487 CUm eſſem Florentiæ proxima Quadrageſima, convenit me civis quidam mei ſtudioſus ac nationi Venetæ valde affectus. Is poſt primum congreſſum pollicitus eſt mihi orationem quamdam Poggii in laudem Venetorum olim editam, quam paucis poſt diebus ipſemet mihi dono dedit. Mitto itaque illam ad te, ut intelligas, quanti fecerit homo Florentinus rempublicam noſtram. Et profecto idem fere univerſa Florentia de noſtris ſentit, cujus rei ſum optimus teſtis. Tranſcribes ipſam quando commode potueris, & poſtea per fidum nuncium, ubi opportune occurrerit, remittes ad me. Vale. Ex Fonte-bono die vigeſima ſeptima Aprilis MCCCCLXXXVII.

EPISTOLA CXCVI.
Petro Barrotio epiſcopo Paduano.

Mittit ei parvulum urſum.

Anno 1487 ANtequam Camaldulo proficiſcerer dedit mihi quidam dono urſum parvulum. Ipſum mecum Venetias deductum, tuæ dignationi tranſmitto. Munus forte alienum, indecens, indignum, quod a me tibi condonetur. Volui tamen ita facere, tum quia excuſandum me abs te facile confido, quod ſuper Alpes atque inter ſaltus ac ſilvas habitans, ſilvarum ad te fructum mitto: tum quoniam mihi in mentem venit urſinæ pellis, quatriennio ante, cum te Bellunum viſitatum veniſſem, pro tapete uti te animadverti. Arbitratus ſum enim virum prudentiſſimum ac multa non tam jugi litterarum ſtudio, quam longo rerum uſu expertum, haud temere id feciſſe. Accipies itaque ſilveſtre munus a Petro tuo eremitarum patre, ac ſilveſtris, & ſolitariæ vitæ, modo ſi ei per occupationes liceret, amatore. Etſi in alios forte uſus tibi nequaquam ceſſurum eſt, vel hac in re tibi ejuſmodi animal eſſe poterit gratum; quod creaturam Dei conſpiciens, Creatoris, qui nihil egit fruſtra, ſæpius atque efficacius recordaberis. Inviſibilia enim Dei, ut bene noſti, per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur. Vale, domine reverendiſſime, cui me totum trado dedoque. Ex ſancto Michaële Muriani die decima ſeptima Maii anno MCCCCLXXXVII.

EPISTOLA CXCVII.
Mariano procuratori.

Mittit ei quædam capitula congregationis S. Michaelis a ſede apoſtolica approbanda.

CUm eſſem Venetiis his diebus, dedi ad te litteras, quibus annexa erant capitula quædam, quæ hujus congregationis ſancti Michaëlis prælati ac monachi, me conſentiente atque approbante, conſtituerunt. Anno 1487
Miſimus etiam illorum exemplum reverendiſſimo protectori, expectamuſque reſponſum, an illis annuerit. Ubi approbaverit, ſicut confidimus, quæ iſti decreverunt, illuſtriſſimi hujus domini favore ac tua potiſſimum opera privilegium a ſummo pontifice, quo capitula illa omnia inſerta confirmentur, impetrare contendent. Interim cupiunt abs te, ut minutam porrigendæ ſupplicationis conficias, atque ad ipſos mittas, ſignificeſque quantum fuerit in privilegio impetrando erogandum pecuniæ. Hoc ut facias, quemadmodum alteris meis te certiorem reddidi, plurimum hortor: præſertim cum & te procuratorem ſuum conſtituere decreverint, cum annuo ſalario ducatorum duodecim, ex quibus dimidiam jam ad te partem, me profecto illos, ut ita facerent, hortante, tranſmiſerunt. Vale. Ex monaſterio Porchai die vigeſima quinta Junii MCCCCLXXXVII.

EPISTOLA CXCVIII.
epiſcopo Paduano.

Ipſius petit benedictionem, ſignificatque ſe bibliorum concordantiam emiſſe.

SI cœpiſti quieſcere, eſt quod maxime opto. Utinam dignatus ſit Dominus præcipere ventis & mari, factaque ſit tranquil- Anno 1487

Digitized by Google

litas magna. Rediturus triduo poſt Camaldulum verſus, ac noſtros illos ſilveſtres receſſus petiturus, non potui non ad te ſcribere, ſive occupatum, quemadmodum te dudum Paduæ reliqui, ſive a curis remiſſiorem. Dabis itaque mihi, abſenti licet, haud multo poſt mare ingreſſuro, benedictionem tuam, orabiſque pro tuo more, ut proſperum iter faciat nobis Deus ſalutarium noſtrorum. Redeo autem domum lætus ſatis, tum quia per hos dies merui ſolito frequentius, quæ mihi ſemper fuit optatiſſima, conſuetudinem tuam, tum quia, te auctore, adeptus ſum, quod maxime concupivi. Emi enim librum quas Concordantias bibliæ vocant, librum ſane utiliſſimum, & quem jam pridem mihi abs te magnopere laudatum, doleo tardius cognoviſſe. Habeo illum in manibus ſæpiſſime, ut quo minus tempeſtive ad me pervenerit, eo accuratiori ſtudio fructum ex eo quam maximum capiam. Vale, domine colendiſſime. Ex S. Michaële Muriani die v. Julii MCCCCLXXXVII.

EPISTOLA CXCIX.
Johanni Laterinenſi cancellario noſtro.

Significat ſe pecuniam a priore Opitergii accepiſſe, & libros, quos petierat, emi juſſiſſe.

Anno 1487 SUper cœnam ſcribo, & ideo breviter ſcribam. Accepi libenter quæ ſcripſiſti, & præcipue compoſita eſſe Florentiæ, quæ nobis adverſabantur. Mihi ſummopere cordi eſt, quod auxilio ſis D. Baſilio in adminiſtratione domus noſtræ. Fuiſti ſemper fidelis nobis, & ſcio quia amico fideli nulla eſt comparatio. Perge, ut cœpiſti, viriliter agens, & ero tibi obnoxius plurimum. Exegi pecuniam a priore Opitergii pro bulla, quam Claudo olim conſcripſeras, deditque mihi monetæ Venetæ libras novem. Libros etiam, quos monuiſti ut emerem, quanto minoris potui, emi juſſi, feramque illos mecum. Arbitror autem tibi placituros, quia & caſtigati ſatis mihi videntur, & optime impreſſi. Dormire me poſſe ſecurum ſcribis ob prudentiam D. Baſilii, ac fidem in gubernatione familiæ meæ. Facio profecto, quod mihi ſignificaſti: certiſſime mihi perſuades difficile reperiri poſſe, qui majori benevolentia ac vehementiore ſtudio & cura, id pro me oneris ſubiret. Invidere illi complures non dubito, quod eum ceteris & dignitate & ætate majoribus prætulerim. Sed & ego hoc merito inferendum puto. Rumpatur quiſquis rumpitur invidia. Vale. Ex ſancto Michaële Muriani die XV. Julii MCCCCLXXXVII.

EPISTOLA CC.
Dominico Mauroceno conſiliario.

Commendat illi unionem Bergomenſis monaſterii Vallumbroſani ad monaſterium S. Michaëlis ordinis Camaldulenſis.

Anno 1488 ABbas quidam ordinis Vallis Umbroſæ, cupiens a commendarum periculis & a rugientibus præparatis ad eſcam eruere monaſterium ſuum, quod juxta Bergomum ſitum eſt, atque in eo regularem obſervationem inſtituere, ipſum tandem noſtro S. Michaëli uniendum decrevit. Tentavit enim ſæpius, ut per ſui ordinis monachos cœnobium ſuum reformaretur. Verum, obſtante ſenatus decreto, quo olim cautum eſt, ne ibidem alienigenæ, ſed tantum ditioni Venetæ ſubjecti commorari permitterentur, deficientibus iis, adhæſit ultro monachis noſtris: qui cupientes pro viribus tum commodo, tum honori religionis conſulere, admiſerunt facile optimam abbatis voluntatem. Et quoniam hujus unionis privilegium Romæ impetrandum eſt, confiſi plurimum in illuſtriſſimi Dominii noſtri Veneti interceſſione apud pontificem, ut ſe tibi, ac per te collegiis tuis, qui ſummum modo civitatis magiſtratum geritis, commendarem, enixius me obſecrarunt. Quam ob rem licet eos apud te nulla mea indigere commendatione certo ſcio, utpote qui pietate ac religionis inſignis, prompto ſemper animo piis cauſis, atque ad Dei cultum pertinentibus adeſſe conſuevisti: ne tamen honeſta petentibus, mihique quam cariſſimis filiis meis videar defuiſſe, has ad te litteras paucis conſcribendas duxi; precorque ut ubi abs te pro hoc negotio opem imploraverint, lætos illos, ac voti ſui compotes dimittas. Vale, domine præſtantiſſime. Ex Camaldulo majore die vigeſima ſexta Januarii MCCCCLXXXVIII.

EPISTOLA CCI.
Ad Hieronymum monachum.

De quibuſdam prophetiis & vita Michaëlis-Angeli.

Anno 1491 PEtrus Delphinus Hieronymo monacho.

Viſitavit me his diebus Zenobius Acciaiolus, propinquus Laurentii Petri Franciſci Medicis, qui etiam ejus perpetuo utitur contubernio. Hic utraque lingua eruditiſſimus, & eloquii nitore inſignis, detulit mihi prophetias quaſdam, quas videtur maximi facere. Epiſtolam inſuper ſuam ad cardinalem ſanctæ Mariæ in Porticu, triennio

Digitized by Google

nio ante de vita & obitu cujuſdam Michaëlis-Angeli editam, mihi legendam dedit, prolixam valde & elegantem. Hunc multa dum viveret, vaticinatum narrat, & SIXTO quarto imperante defunctum Romæ: cujus juſſu & quotidianus ei panis, & alba veſtis annua ad extremum uſque vitæ ſuæ miniſtrabatur. Pontifici autem adeo gratum ac venerabilem fuiſſe memorat, ut plerumque evocatum in palatium, dubiis illum de rebus conſuluerit. Et quoniam a nonnullis reſſuſcitatus creditur ac revixiſſe; eſtque apud hunc Zenobium vaticinium quoddam de Angelico futuro pontifice; quo elicitur & moriturum illum prius, & poſtea revicturum. Et quantum ex illo apparet, ipſius nomen per M. futurum deſcribitur: intuli ego quoque audiſſe me aliquando Venetiis a magnifico & doctiſſimo viro Dominico Mauroceno, qui ſe legiſſe apud papaliſtam diceret in ſubſcriptione paſtoris Angelici, quod moriturus eſſet ac revicturus. Oravit me continuo multis precibus, ut tum exemplar ſubſcriptionis illius, tum figuram paſtoris Angelici ad ſe tranſmittendam curarem. Petes itaque tu ab eo meo nomine, ut ſi eſt apud illum is liber, permittat tibi ex eo quæ iſte optat tranſcribere. Cum videris Zenobii hujus epiſtolam, facile advertes quanti faciendus ſit. Expectabam heri de more litteras tuas, & adhuc nullas accepi. Vale. Florentiæ die XIV. Auguſti anno MCCCCXCV.

EPISTOLA CCII.
Petro epiſcopo Paduano.

De libro miraculorum Bernardini Feltrini, & de opuſculo Hieronymi Prædicatoris.

Anno 1495 MIſſurus in craſtinum Venetias unum de noſtris cum faſce epiſtolarum ob quædam occurrentia ordinis negotia, non ſum paſſus, ut ſine meis ad tuam dignationem vel brevibus litteris hinc diſcederet. Scit enim Dominus, quam ſemper in corde te reconditum habeam, quam ſit jugis tui memoria apud me, quam ſuavis & grata. Privatus corporali præſentia, ſæpiſſime imaginari te cogor, videre te & audire mihi videor. De te cum multis tum alias, tum vero ubi in exemplum & vitæ & doctrinæ mihi aliquis in medium adducendus eſt, & frequentiſſime & pleniſſime loquor. Stillare mihi videntur labia mea dulcedinem, & fluere lac & mel, cum de te verba facio, cum te ſermone aliis effingo & exprimo. Hoc ideo ſcripſi, ne me putes oblivione tui rarius dare ad te litteras. De publico rerum Florentinarum ſtatu non eſt cur aliquid ad te ſcribam: cum & ipſe quæ ad bella ſæcularium & contentiones pertinent, libenter audias; & ego nihil aliud Florentiæ per duos menſes egerim, quam illis deſcribendis occupari. Juſſus tamen ita feci. Gratias ago Deo, quod permiſſus ſum tandem remigrare in noſtram ſolitudinem, ac reviſere familiam. cumque illa conquieſcere. Orabis pro mea pace & ſalute, ut tranquillam mihi liceat ac perturbationibus vacuam vitam ducere.

Recepiſti mihi haud multo ante, ubi abſolviſſes miraculorum Bernardini Feltrini, viri optimi, deſcriptionem, facturum te mihi illorum legendorum poteſtatem. Ut promiſſa impleas peto. Erunt mihi grata quæ legero, tum ipſius de quo ſcripta fuerint, tum ipſius ſcriptoris nomine. Impreſſum eſt Florentiæ per hos dies opuſculum Hieronymi (a) Prædicatoris & prophetæ in mille & quingenta exemplaria. Id mihi dono datum ad te tranſmittendum duxi. Homo iſte plurimum profuit populo Florentino evangelizando, hortando, vaticinando. Quo tamen animo ipſius vaticinia excipiantur a multitudine, quam varia ſit in populo de eo opinio atque ſententia, ex ipſius libelli lectione pleniſſime intelliges; in quo & refellere objecta, & ſuam conatur prophetiam ac viſiones adſtruere. Videbis, judicabis, reſcribes. Cupio enim noſſe quid ſentias. Vale. Ex Fonte-bono die XVI. Septembris MCCCCXCV.

In editis lib. 4. epiſt. 67. ad eumdem epiſcopum in fine habetur in ms. grande fragmentum, ex quo hoc tantum delibamus. Bernardini Feltrenſis vitam cum ſcripſeris, legam illam, ut ſpero, ſingulari voluptate; non quidem, ſicut tu ſcribis, ut judicem; ſed ut judicer potius tacita cogitatione, propoſito mihi viri Dei exemplo tamquam ſpeculo; in quo errata mea & maculas facile deprehenſurus ſim. Qui negligentia utuntur in exhibenda inventione & materia ad ſcribendum, non ſunt a peccato immunes, & tanto graviore ſi id invite facerent; ut hoc de ſcribenda vita hominis ſanctiſſimi tibi munus præriperent. Si occupationibus nimiis preſſus concidere ſub ipſis periclitaris, compatior tibi; niſi quod in eadem tecum damnatione vivens, facile adverto annexas illas neceſſario eſſe dignitatibus: faciendumque eſſe, velimus nolimus, de neceſſitate voluntatem. Abdicare te epiſcopatu oporteat, ſi magna ex parte occupationum molem abs te volueris excutere.

In lib. 7. epiſt. 35. ad eumdem epiſcopum poſt illa verba lin. 13. redigendus eſt poteſtatem: *hæc ſunt in mſſ. quæ deſunt in editis.* Et audi indicium. Me apud Arretium

(a) Hunc eſſe Hieronymum Savonarolam ordinis Prædicatorum inſignem Verbi Dei præconem, qui poſtea juſſu ſummi pontificis morti addictus fuit; vix dubito.

Digitized by Google

agente, dejectus eſt de pinnaculo templi noſtri lapideus leo, inſigne Florentinorum, atque in puteum proximum demerſus. Ingreſſo urbem Gallorum exercitu, eductus eſt leo, & in medio celebriori vico poſito, coacti ſunt Arretini quotquot eo die illac pertranſibant, genua flectere, ac de infidelitate ſua atque defectione veniam poſtulare. Audio tamen commendaſſe illos regem Florentino dominio, ne in rebellem populus violentius ſæviant, neve pro meritis ulciſci in eum pergant. Quod utrum ſint facturi, audita multo poſt reipſa experientur, qui nimia dominandi libidine ſunt decepti. Conceperant animis ſpem melioris ſtatus, qui mediocri bono debuerant eſſe contenti, ne ſeſe in periculum capitis atque in vitæ diſcrimen minus prudenter injicerent. Jactura, &c.

EPISTOLA CCIII.
Andreæ fratri ordinis Eremitani.

De veris & falſis prophetis non poſſe facile judicari.

Anno 1496 OPuſcula, quæ miſiſti, nondum videram. Perlegi utrumque non ſine fructu, quem percepi ex doctrina ſcriptoris. Utrum autem Venetus fuerit, quod tu aſſeris, me quidem latet. Quantum tamen Venetus poſſum conjicere, alterum opuſculum idioma ſonat Venetum, alterum minime. Utrumque & docti hominis, & diſerti fuiſſe nequaquam dubitaverim. Quoniam vero ſcire cupis meam ſuper illis ſententiam, dicam aliquid, etſi mihi ſupra doctrinæ merita longe amplius tribuas, ſed non id penitus, quod expectas. Summarium circa vaticinia reſponſum accipies; cetera ſilentio comprimam. Invenio in divinis voluminibus prophetas Spiritu-ſancto repletos; contra vero prophetas invenio, quos invaſerit ſpiritus Dei malus. Invenio prophetas, quos miſerit Dominus: & e diverſo prophetas alios lego, qui in pecunia divinabant, & in nomine ſuo prophetabant. Invenio prophetas, qui vera prædixerunt, tamquam lucernæ ardentes in caliginoſo loco: invenio item prophetas mendaces, & qui viderunt falſa & ſtulta, quique fuerunt inventum locuti. Denique legimus prophetas Domini, & prophetas Baal, atque excelſorum. Itaque cognoſcere in his ſpiritum bonum & ſanctum, ac diſcernere inter eum & pravum ac ſubdolum ſpiritum, qui errore decipiat, ſtultitia & temeritate obruat, ac tenebris circumfundat, vaticinantes mendaciter, non facile eſſe exiſtimo. Hoc judicium paucorum æſtimatione ponderandum eſt, eorum præcipue, qui præter ingenium ſingularemque doctrinam, clariſſima divini luminis luce irradiantur. Hos enim ſolos excipio, & quibus voluerit Dominus revelare. Quamobrem neminem judicans, neminem damnans, ne videar inconceſſa ſcrutari, & de prophetis ferre ſententiam, cum non ſim propheta, nec filius prophetæ, conſilium illud Deuteronomii ſuper hujuſmodi vaticiniis admittendum tamquam tutiſſimum duco. Ait enim Dominus ad Moyſen: *Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum, ſimilem tui, & ponam verba mea in ore ejus: loqueturque ad eos omnia, quæ præcepero illi. Qui autem verba ejus, quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor exiſtam. Propheta autem, qui arrogantia depravatus, voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi, ut diceret, aut ex nomine alienorum deorum, interficietur.* Quid ſi tacita cogitatione reſponderis, quomodo poſſum intelligere verbum, quod Dominus non eſt locutus. Hoc habebis ſignum. Quod in nomine Domini propheta ille prædixerit, & non evenerit, hoc Dominus non eſt locutus, ſed per tumorem animi ſui propheta confixit, & idcirco non timebis eum. Tu quoque, ſi mecum ſenſeris, præſtolaberis eventum rerum, & de hoc ſatis. Ceterum gratiſſime accepi ſolendiſſimum fratrem meum Marianum in dies convaleſcere, ac priſtinas recipere vires. Unius hominis ſalus ſaluti multorum conducit. Et ſi umquam neceſſarium fuit, ut tuba illa intonet evangelica, & lingua erudita, quanta poteſt vocis contentione, teſtificetur, proclamet, denuntiet, ut, contemtis humanis, divina ſuſcipiantur; nunc revera maxime eſt. Orabis eum ex me, ut det operam diligentem procurandæ valetudini, & jugem mei memoriam in ſuis orationibus ſervet. Vale. Mauſoleæ die ſecunda Decembris MCCCCXCVI.

EPISTOLA CCIV.
Paulo monacho.

Probat in eo ſacrarum litterarum ſtudium.

LÆtor ſane, quod Euſebium noſtrum fructuoſe apud te officio commendaverim. Nam illectus tu virtutum illius odore, ineundam cum eo amicitiam duxiſti, & inſuper pio munere confirmandam. Spero futurum ei gratiſſimum opuſculum quæſtionum tuarum ſuper Hieronymi epiſtolas, & forte haud multo poſt parem tibi erit gratiam relaturus. Unum abs te voluiſſem, ut poſtquam tranſcribendum illud curaſti, per temetipſum diligentius emendaſſes, caſtigaſſeſque. Nam ſcriptoris incuria plurimis in locis mendoſus apparet. Deprehenduntur tamen facile errores, ſi quis attentius legerit. Ego partem libri, prout licuit mihi Anno 1497.

Digitized by Google

per occupationes, his diebus accuratius perlegendam contendi. Et placuit mihi ſtudium tuum in ſacris voluminibus, probavique admodum lucubrationes monacho dignas. Natus tibi ſoli non es, & ideo multis prodeſſe conaris, ut erudiens multos ad juſtitiam, fulgeas ſicut ſtellæ in firmamento. Vale. Ex Fonte bono die tertia Martii anno MCCCCXCVII.

EPISTOLA CCV.
Petro Delphino.

De quodam miraculo. De negotio Carcerum monaſterii. De peſte graſſante Florentiæ. De interitu ducis Candiæ.

Anno 1497. PRoſpera fuit, de qua requiris, per Dei gratiam, navigatio noſtra: proſperum reliquum iter, pervenimuſque omnes Camaldulum incolumes, expectati a familia viciniſque, ſummo deſiderio, utpote, qui abfuiſſe jam nimis plus, quam voluiſſent, videbamur. Et quando commemorandi itineris, te auctore, oblata eſt occaſio, exponam paucis quid novi offenderimus in via.

Apud Planetulum oppidum, quod ab Eremo noſtra circiter viginti diſtat millibus paſſuum, in vico quæ Galeata vocatur, celebri ſatis, ac populoſo, miraculum XVII. die, antequam inde tranſiremus, apparuit. In domo vetuſtiſſima ejuſdem vici imago quædam beatiſſimæ Virginis MARIÆ in tabella depicta, & hæc quidem præ antiquitate niſi propius cum lumine acceſſiſſes, diſcerni vix poterat, viſa eſt illacrymaſſe, ac guttas denſiores candidaſque lacti ſimiles è mamma, qua lactabat infantulum, emiſiſſe. Eadem itaque tranſeuntes re intellecta, jumentis deſcendimus, ingreſſique domum veneratum imaginem Genitricis Dei, vidimus ſtillam candidam adhuc hærentem pectori craſſioris materiæ, & mirati ſumus factum. Obſtupefecit nos inſuper cubiculum haud exiguum, in quo repoſita erat icona, repletum undique intra tam paucos dies tum funalibus cereis, tum ſudariis lineis, & aliis oblationibus argenteis. Præter quæ omnia, qui præerant ex oppidanorum decreto, negotio huic, etiam ad CCC. aureos nummos ab adventantibus fuiſſe oblatos fatebantur. Concurritur catervatim ex vicinis caſtellis, ac villis, immo ex iis etiam, quæ procul ſunt oppidis, ad tam grande ſpectaculum, excreſcente in dies devotione mortalium, ob loci reverentiam, & multa quæ apud ipſum dicuntur fieri miracula. Hoc primum tibi conſcribendum duxi, tum ob factam itineris mentionem, tum vero, ut quid portendant hujuſmodi paſſim divinæ oſtenſiones, ipſe pro tuo ſenſu interpreteris. Negotium Carcerum ex Bernardino vicario noſtro plenius diſces. Ad quæ nos impellit auri ſacra fames? Nulla habetur dignitatis ratio, nulla temperantiæ, nulla juſtitiæ.

Florentiam vexari peſtilentia certum eſt, & alio etiam morbo, quem vulgo febriconem vocant. De Piſis nihil tale novi, niſi quod hic affirmant, quinta hujus menſis die veniſſe illas in ditionem illuſtriſſimi dominii Veneti, atque in illius jus conceſſiſſe. Frater Hieronymus ab hoc novo dominio ac prioribus libertatis impetraſſe dicitur litteras ad pontificem, cum ſubſcriptione ſexcentorum civium, bonum de ſe perhibentium teſtimonium. Aliud modo de illo non intelligo, niſi quod excommunicatus a pontifice, parere adhuc noluit, ipſum requirente, ut Romam iret.

Ducis Candiæ interitus erit fortaſſe cauſa futuri maximi alicujus boni. Nam audito inopinato filii caſu, pontifex percuſſus indoluit, & attritus non renuit accipere diſciplinam, verum ſentiens factam ſuper ſe manum Domini, converſus totus, ac mentem ad cœleſtia erigens, commiſit triduo poſt habita in conſiſtorio publico gravi oratione cardinalibus ſex, viris ſummis, reformationem eccleſiæ. Quam utinam velociter ſimus viſuri oculis noſtris. Vale. Ex Fonte-bono die XXII. Julii MCCCCXCVII.

EPISTOLA CCVI.
Petro Delphino.

De miraculis apud Planetulum. Novum legatum Venetum Piſas adveniſſe. Cardinalem Grimanum deſignatum fuiſſe patriarcham Aquileienſem. Antonium Boldonium obiiſſe.

NUdius-quartus accepi litteras tuas, veteres illas quidem, gratiſſimas tamen. Si tardius reſpondeo, non mea id culpa evenerit. Apud Planetulum nova quotidie miracula referuntur. Concurritur undique catervatim a populis, multaque ibi offeruntur in dies magis. Jacta ſunt jam fundamenta, immo & parietes a terra cœperunt altius exurgere haud ignobilis futuri ædificii, ad incrementum divini cultus. Si fuerit, ut vere rite ſignificas, commentum hominum, per ſeipſum tandem in lucem veniet, nec poterit diutius contegi, quemadmodum olim Venetiis apud S. Margaritæ parochiam ſcribis accidiſſe. Habere hujuſmodi rebus fidem, contra Chriſtianam fidem non eſt. Pie creditur, quod forſitan temere diffinitur. In utram partem inclinaveris, ſufficit tibi non ignorare, omnia poſſibilia eſſe apud Deum. Anno 1497

Adveniſſe Piſas novum legatum Venetum jam intellexeram, ſed ignorabam nomen. Utrum majore auctoritate munitus

Digitized by Google

venerit, nihil ſcio. Hoc tantum mihi ſignificatum eſt, vulgari Florentiæ accerſitos fuiſſe ab illuſtriſſimo dominio Veneto Piſanos cives viginti & ruſticos totidem, qui ad præſtitutam diem Venetiis præſto ſint futuri. Hoc tu certius noſſe debes, qui iſtic es, ubi vera audiuntur. De Hieronymo nihil auditur. Cupiunt qui rebus præſunt, ut permittatur a pontifice prædicare populo, prout conſueverat, & impetrari adhuc nequaquam potuit. Sentis de ſummo ſacerdote, quod ſentiunt tecum multi. Cum voluerit Dominus, qui omnia ſuo tempore diſponit, mittet nobis ſalvatorem & propugnatorem, & eruet nos de lacu miſeriæ & de luto fœcis.

Deſignatum fuiſſe patriarcham Aquileienſem reverendiſſimum cardinalem GRIMANUM improbare poteſt nemo, accedente ſenatus graviſſimi judicio. Delatum eſt dignitati, delatum patris & filii erga patriam meritis. Cardinalatus fungens munere, dignus merito fuit, cui minor dignitas demandaretur.

Obitum clariſſimi viri ANTONII BOLDONII oratoris Veneti, ad Hiſpaniæ regem deſtinati, moleſte tuli. Erat enim virtute ac eloquentia inſignis. Habitam fuiſſe a ſenatu meritorum ipſius rationem, & gratitudinem in filios luculentiſſimo teſtimonio declaratam, maxime probo. Commendas enim factum, & Venetorum noſtrorum juſtitiam, & defuncti exemplo, excitantur alii ad bene merendum de patria non ingrata. Nicolaum fratrem tibi commendo, & cum ad eum ſcripſeris, ſalutabis ipſum meo nomine. Bernardinus vicarius nullius apud me indiget commendatione. Novi optime hominis merita, & quid virtutes ejus poſtulent, non me latet. Cum ſe obtulerit occaſio, facile indicabo; fuiſſe me illius haud immemorem. Vale cum familia omni, & fratri ac filio verbis meis ſalutem dices. Ex Fonte-bono die vigeſima quinta Octobris anno MCCCCXCVII.

EPISTOLA CCVII.

Taddæo Viaranenſi.

Ut volumen opuſculorum Petri Damiani tranſcribendum mutuo donet epiſcopo.

Anno 1500

PAduanum epiſcopum, virum & doctrina & gravitate inſignem, plurimum obſervo; cumque eo ſingulari a tenero benevolentia conjunctus ſum. Is eſt coram ſæpius, & noviſſime per litteras a me petiit, ut curarem commodari ſibi volumen quoddam opuſculorum Petri Damiani, quod eſſe Faventiæ in quodam monaſterio (credo in eo ubi ejuſdem corpus jacet) certior factus fuerat; idque tantiſper, donec tranſcribi illud faceret. Quamobrem, cum huic antiſtiti multum debeam, & dignus ſit cui mos geratur; mihi gratius hoc tempore facere nihil potes, quam ut tua interceſſione & opera fiat compos voti ſui. Ego autem ſpondeo pro epiſcopo, quod fideliter & quanto celerius potuerit, illæſum atque integrum volumen ad te remiſſurus eſt, tibique id muneris quod pro ſingulari beneficio habiturus eſt, potiſſimum acceptum feret. Si res iſta favore indiguerit illuſtris principis noſtri, etiam ipſius amplitudinem meo nomine interpellabis, meque illi commendabis enixius. Vale. Ex ædibus noſtris Muſoleæ die x. Julii MD.

EPISTOLA CCVIII.

Petro Barrotio epiſcopo Paduano.

Excuſat eum quod auctores prophanos tranſcribi curet.

Anno 1501

POſt eas, quas per priorem Orbiſii menſe Auguſto dediſti ad me litteras, hodie primum alteras accepi, decima ſeptima Aprilis die obſignatas. Eadem itaque qua mihi redditæ ſunt die reſpondebo, tum ne arguar negligentiæ, tum vero quoniam occurrit fidus lator, qui has Florentiam deferet, unde Paduam tranſmittantur. Intellexi ex tuis duplicem cauſam cur ad me tardius reſcripſeris: alteram quod meas interim nullas receperis; alteram quod plus ſolito fueris occupatus. Hanc patienter admitto, compatiens preſſuræ tuæ, quod obrui videaris occupationum magnitudine, illam etiam neceſſario. Quomodo enim reſpondere potuiſti, ſi non accepiſti a me, quibus reſpondeas? Quod vero occurris objectioni, non videri te forſitan mihi debere adeo occupatum, cum pro tranſcribendis Leonis Baptiſtæ opuſculis, valde fueris ſollicitus, non ego ſane hoc verſor animo, neque talis mihi ſuccurrit cogitatio. Neque enim ſi rem, ut ſcribis, prophanam, & ideo minus neceſſariam expetiſti, idcirco aut inhoneſta exiſtimanda eſt, aut ab otioſo, & vacante deſiderata. Nam & hominis Chriſtiani eſt, & ſi non religioſa, non tamen religioni contraria expetere opuſcula, & parum negotii impenditur, nec multum teritur temporis, committere, ut tranſcribantur. In domo autem Chriſti manſiones multæ ſunt. Excipiuntur in ea viri religioſi, excipiuntur & prophani. Omnia ſiquidem ad profectum nominis Chriſtiani, cum ſapientibus & inſipientibus debitor ſis. Ignorans, quæ ſit opuſculorum materia, improbare illam non poſſum, niſi quod animadvertens te illius etiam ſtudioſum, honeſtate plenam eſſe non dubito. Ceterum ut ad illorum tranſcriptionem redeam, facta eſt

Digitized by Google

diſſentio per hos dies inter medicum tuum, A cui transcribendorum opuſculorum demandaveras curam, & monachum noſtrum, qui meo nomine ſcriptori pecuniam miniſtrabat. Hic ſiquidem pro te nimium ſollicitus, contendebat a medico, ut & corrigendorum illorum curam ſibi relinqueret, & eadem ad te poſtmodum tranſmittendi. Reſpondi utrique, nolle me ullo pacto excedere limites mandatorum tuorum: nam medicus ægre ferebat, non licere ſibi peragere quod illi injunxeras. Monui itaque monachum, ut mercedem congruam ſubminiſtrare tantum ſcriptori pergeret, reliqua B medico relinqueret. Quantum vero hactenus expenderit, quod noſſe cupis, non plene ſcio. Et ſi ſcirem, non eſſet opus ſignificare dignationi tuæ, cum omnia mea tua ſint. Utrum adhuc præſcripta fuerint opuſcula illa omnia, non ſum factus certior, niſi quod per me non ſtetit, ut abſoluta & conſummata fuerint omnia, atque ad te tranſmiſſa. Vale. Ex Fonte-bono die 11. Junii MDI.

EPISTOLA CCIX.

C Venturæ vicario.

Reſignatam a Ludovico doctore abbatiam ſanctæ Jocundæ.

Anno 1502. MIſſurus volumen quoddam ſermonum ſancti Auguſtini ad Paduanum epiſcopum, nolui omittere quin ad te aliquid ſcriberem, ut ſaltem ſcires nos bene valere. Idem de vobis omnibus cupimus. Et ne te lateat nuper factum, premente doctorem noſtrum Ludovicum ſenectute, D cum ſit prope ſeptuagenarius, ceſſit in manibus noſtris abbatiæ ſanctæ Jocundæ, reſervatis ſibi, auctoritate apoſtolica, duobus tertiis redditDuum abſque ullo onere, reſervata etiam ſibi abbatiæ domo. Ceſſit autem in favorem Chriſtophori monachi de ſancto Miniate, quæſtoris noſtri apud Camaldudulum Florentinum. Manet autem ipſe Ludovicus nobiſcum Florentiæ in eodem noſtro cœnobio, delectatus commoditate loci, & converſatione familiæ, & patriæ amore atque dulcedine. Ut bene tibi conſuluerit, ad ſalutem utriuſque hominis, ad requiem animi & corporis, optandum nobis eſt. Vale. Ex Muſolea die octava Januarii MDII.

EPISTOLA CCX.

Epiſcopo Paduano.

Mittit ad eum volumen ſermonum ſancti Auguſtini.

PErſeveravi hac hyeme, præter morem meum, apud Fontem-bonum, uſque ad nonas Januarias, quod eo uſque fere clementius ſolito fuerit cœlum, nec adhuc hyems cœpiſſet inhorreſcere. Interea acceptis binis litteris tuis, quibus admonebar de mittendo ad te uno de tribus voluminibus ſermonum ſancti Auguſtini, ubi id a Feſulano abbate ad me tranſmiſſum fuiſſet, curavi non ſegniter, ut deferretur ad me, quaſi divinarem futuram in proximo aëris mutationem. Quo die autem, qui fuit quartus a nativitate Dominica, perlatum eſt ad me, adeo altæ ceciderunt nives, tantaque fuit ventorum vis, ut magno labore majoreque periculo, duo ex noſtris, ſalvum tamen atque illæſum illud mihi attulerint. Erat enim accuratiſſime panno involutum lineo, ac non duplicibus veſtitum ſolum, ſed etiam multiplicibus, ut non facile pati incommodum ullum quiverit. Cupienti igitur abſque mora implere votum tuum, ne expectares diutius hoſpitem, cujus contubernium vehementius cuperes, obſtitit ſuperveniens ſævitia hyemis, ac nivium altitudo, quibus tuto ſuperari Alpes hæ noſtræ non potuerunt. Per hos vero dies quibus fuit apud me, licet importunius ipſum convenerim, numquam tamen averſatus eſt me, quin ſemper & grato & erudito illo ſuo dignatus eſt alloquio, ſingularemque doctrinam ſuam atque ingenium tenuitati meæ apertius patefecit. Si quid emolumenti, ſi quid utilitatis, fructuſque ex ejus congreſſu percepi, id omne tibi acceptum fero, per quem ita mihi uſu evenit. Præſtolabor reditum familiaris noſtri, qui cum illo ad te venit, ut ſcire ex te certius valeam, an integer & incolumis introierit ſub tectum tuum quod certe plurimum opto. Vale. Ex Muſolea die IX. Januarii M.D.II.

EPISTOLA CCXI.

E Jacono monacho ſancti Michaëlis Muriani.

De obitu Euſebii monachi.

FUiſſe tibi pergratum Antonii noſtri adventum facile credo. Qui enim ad vos proficiſcuntur meo nomine, ſemper eos quam libentiſſime admiſiſti, ut non alia de cauſa, vel idcirco potiſſimum, quod datur tibi de me, quem ſingulari fide obſervas & diligis, occaſio diuturniorem producendi Anno 1502

Digitized by Google

ſermonem. Ipſe quoque mihi pleno retulit ore, quam jucunde ſecum fueris congreſſus, quantaque ſignificatione tui erga nos animi. Diſſidentia invicem duo illa monaſteria jam pridem novi, etiam te tacente. Antiquum eſt hoc malum, non vulnus recens, quod facilius percurari poſſit. Deſperare tamen non licet futurum aliquando, & forte haud ita multo poſt, ut ſtrictius copulentur, eo permittente ac volente qui facit utraque unum. Obitum Euſebii monachi moleſtiſſime tuli. Nam cum præſtaret ingenio & doctrina quantum pauciſſimi, quos ego noverim, nec lateret lucerna ejus ſub modio, ſed ſuper candelabrum poſita luceret omnibus, non tam iis, qui in domo, qui in religione, quam iis, qui in urbe iſta erant; haud abs re lugendus videtur, quo defuncto adeo clarum ac perſpicuum lumen extinctum eſt. Sed quando, ut audio, ſic tranſiit, ut optavit, cum eo melius quam nobiſcum ob immaturum ejus deceſſum, actum eſt. Menſurabiles poſuit Dominus dies noſtros, & præciditur velut a texente vita hominis. Hoc illius ſolius eſt, qui habet poteſtatem univerſæ carnis, qui judicat æquitatem, qui conſtituit omnia in menſura. Denique in pace obdormiat. Vale. Ex monaſterio Angelorum die XXVI. Februarii M. D. II.

EPISTOLA CCXII.
Paulo Orlandino monacho Angelorum.

Exprobrat illi infidelitatem, probatque jure amotum a vicariatus officio.

Anno 1502. DOles revocatum fuiſſe abs te, quod tibi paulo ante demandaveram vicariatus officium, idque ſine cauſa a me factum affirmas. Nonnulla etiam tua in me commemoras merita, & præſertim dilectionem ſingularem. Ego autem, ut nonnihil tibi reſpondeam, dico, quod privilegium meretur amittere, qui permiſſa ſibi abutitur poteſtate. Futurum te haud ingratum putavi erga parentem de te optime meritum, & cum ſis litteratus, datam tibi fuiſſe occaſionem arbitratus ſum erogandi per ordinem talenti tibi traditi. Et tu in ipſo ſtatim vicariatus initio, non modo obmutuiſti contra inſurgentes in iſtius monaſterii, ut de me ſileam, libertatem, honorem, dignitatem; verum etiam ubi inde diſceſſi, velut tranſfuga in adverſæ partis caſtra te proripuiſti, & te illorum caput ac ducem effectum aperto Marte oſtendiſti, ut merito propheticum illud adducere in medium queam: *Filium exaltavi & enutrivi, ipſe autem contemnens, ſprevit me.* Hæccine ſunt tua in patrem merita, Paule? Tam facilis ab eo defectio, tam manifeſta tergiverſatio, ut cum paulo ante mecum bene ac recte ſentire viſus ſis, me a vobis diſcedente, continuo mutaveris ſententiam? *Qui non eſt mecum*, inquit Dominus, *contra me eſt.* Tu vero non modo contra me fuiſti, quoniam mecum non eras, & ſeorſum ſteteras: verum etiam oppoſuiſti te pro muro adverſum me, qui locutus fueram pacem de te, qui quæſieram bona tibi, ut magnificares ſuper me ſupplantationem, ut me mentitum de te apud colendiſſimum protectorem manu propria ſignificares. Quamobrem ſi cum in honore eſſes non intellexiſti, tibi imputa, & averſioni tuæ a me, non mihi, qui te magnum facere, & tollere in cælum laudibus cupiebam. Scandalizaſti tu quidem multos, quos deſiderare coegiſti & pudentiam, & longe magis fidem tuam. Jure idcirco ac merito eo magiſtratu abrogatus es, quo abuti in ejus præjudicium cœperas, qui ipſum ultro tibi pieque detulerat. Jure fueras iis armis expoliandus, quibus parentem adoriri atque impugnare contenderas. Diſſimulas noſſe te iſta, & gratis ablatum tibi fuiſſe vicariatum autumas, ut non injuria dicatur tibi: *Si te ignoras, egredere, & abi poſt greges ſodalium tuorum:* eorum utique quos me contemto ac ſpreto, ſequendos & imitandos, utinam ſaniori conſilio, decreviſti. Tuum eſt culpam agnoſcere, ut ignoſcatur tibi, & fateri inconſtantiæ, ingratitudinis, ne dicam infidelitatis tuæ crimen, ut veniam merearis. Et ſi quid propterea pateris, non debes in ſugillationem mei adducere: non eſſe confidendum in filiis hominum, in quibus non eſt ſalus; cum nihil a me tibi illatum ſit mali revocatione vicariatus. Quin potius ablata ſit tuæ facilitati materia, ne denuo gravius offenderes. Illud magis ad memoriam revoca, ac tecum reputa ſollicite. Damnum quod quis ſua culpa ſentit tibi debes, non alii imputare. Nam quantum ad me attinet, ſcit Dominus quoniam non te levavi, ut alliderem, verum potius, ut eſſes lucerna ſuper candelabrum, & civitas ſupra montem poſita. Denique ſicut voluiſti factum eſt tibi. Vale. Ex monaſterio S. Petri de Luco die XXII. Maii M. D. II.

EPISTOLA CCXIII.
Ludovico decretorum doctori.

De Gallorum a Miniatenſi oppido diſceſſu. De Vexilliferi Florentini promotione, & de tranſlata Pruneto imagine B. Virginis.

GAllorum diſceſſum ex oppido Miniatenſe, non tibi tantum, ſed toti provinciæ gaudium attuliſſe exiſtimo. Quid enim illa natione inſolentius? Quid ad avaritiam proclivius? Gallorum gallinaceorum proprium eſſe dicitur ut bene cantent, & male fodiant. At iſtorum contrariam peni- Anno 1502.

Digitized by Google

tus experimur naturam. Cantare etenim male deprehenduntur, ex conviciis ac maledictis in noſtros furioſe atque immaniter editis, ut omnes illorum conſpectum, ſermonem, congreſſum de induſtria fugiant. Bene autem fodere illos, quis neget? cum ad perquirendum argentum & aurum, quorum ſunt cupidiſſimi, magnis conatibus effodiant, & evertant domos, donec invenerint? Merito itaque lætaris, quod abierint. Levatum aliquantulum medicum noſtrum vi morbi, grate accepi. Cum ſit natura delicatior, atque imbecillior, non miror quod aliquando & ipſe malam incidat valetudinem. A quibus ſibi cavendum ſit, cum ſit peritiſſimus, non eſt admonendus. Oratio, ut petiit, fiet ab eccleſia noſtra ad Deum pro eo. Bene ac religioſe feciſti, quod ſolemni miſſarum celebratione honorandam glorioſæ Virginis imaginem duxeris. Satisfeciſti enim univerſo populo, & mihi etiam religionis cauſa. Siquidem poſtridie ejus diei frequentibus comitiis deſignato vexillifero perpetuo, magnifico & clariſſimo viro PETRO SODERINO, factum eſſe audio gaudium in tota civitate, ut non fruſtra decreto ſenatus adducta ex Prunero fuerit, ac ceremoniis & ſupplicationibus exſculpta Dei genitricis icona. Scripſimus & nos ejus amplitudini, congratulati promotioni ejus, quam optamus, ut felix & fauſta, tum ſibi, tum Florentinæ reipublicæ futura ſit. Abbatem Adelmi procuratoribus noſtris curialibus, & vicario noſtro, ubi redierit, id quod ad me attinet, commendabo. Si Piſanus ille aliquid temerario auſu præſumſerit, diſſolvet fortaſſe debita, nova pariter & vetera. Vale. Ex Fonte-bono die XXVII. Septembris MDII.

EPISTOLA CCXIV.
Epiſcopo Paduano.

Suam de libris illius ſententiam aperit.

Anno 1503 IN itinere cum eſſem, & occupatus in viſitatione quorumdam monaſteriorum noſtrorum, binas abs te litteras accepi: priores quidem Florentiæ, poſteriores vero nudius-quartus in agro Caſentinate, cum redirem in Fontem-bonum. Accepi autem & cum prioribus illis libellum tuum. Quoniam autem deſtinavi animo, ſi permiſerit Dominus, poſt octavam Reſurrectionis Dominicæ, noſtros qui iſtic ſunt, & te in primis reviſere, non ero longior modo. Quod de gratia Dei primo loco ſcripſiſti, Chriſtiana pietate admitto, cum non ſimus ſufficientes cogitare aliquid a nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo ſit. Et mentiri non potuit Veritas, quæ dixit: *Sine me nihil poteſtis facere.* Ipſe dignetur

A ſua gratia præſtare nobis, ut bonis operibus ſimus jugiter intenti, qui non ex operibus juſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſalvos nos fecit. Perlegi opuſculum tuum conſolatorium, quod ad protectorem mittendum deſtinaſti: gravis certe materia, & optimis a te rationibus ac variis ſcripturarum ſanctarum teſtimoniis atque exemplis pertractata & confirmata. Veritus tamen, ne ſi in manus eorum veniſſet, qui ſibi conſcii de ſe omnia dici putant, aut ipſi, cujus nomini dicatum eſt, aut poſteris noceret. Optare videris ſuper hac re judicium meum. Et ego nequaquam te ſuſpenſum tenebo, quin ſcias

B paucis quid ſentio. Aut nomen meum ex libelli principio abradendum velim, aut urbis olim ſanctæ, ut ſcripſiſti, flagitia non memorentur. Alioquin exiſtimo minus gratum fore ipſi protectori; & ab eo potius ſupprimendum, qui alias oſtendi omnibus debuiſſet, & meæ conſequenti relationi ad ſcribendum, quod vitari magnopere cupio. Novi ego optime hominis modeſtiam. Conferre mecum pro ſua benignitate omnia fiducialiter ſolet; & idipſum tecum facturum fuiſſe coram, nihil dubito. Ut autem per nos quæ ſecreto communicavit nobiſcum,

C in aliorum notitiam veniant, ipſum minime probaturum opinor. Nam ſicuti magno modo peccatur licentia, ita reprehenſiones magna impatientia audiuntur. Et de hujuſmodi ſcriptum ſcimus: *Ubi non eſt auditus, ne effundas ſermonem.* Dixi aperte quod ſentio, & quod amicitiæ dandum fuit, large a me datum eſt, quamvis alieno non indigeas conſilio, qui & prudentiſſimus es & ſapientiſſimus. Satisfeciſti mihi ad hæc ſummopere tua reſponſione ſuper domeſtica ædium Socii oppidi vexatione. A pleriſque etiam dubitatum eſt, ne cadaver ibidem la-

D teret: cum multi bello Caſentinate, & præſertim obſidione Fontis-boni vulnerati, apud idem oppidum interierint. Sive autem mortui hominis corpus, ſive ſpiritus aliquis, hujus ſit vexationis cauſa, adhuc non penitus liberatam fuiſſe audio domum illam, niſi quod aſſiduitate tam improbæ converſationis, domeſticorum animi in dies conſtantiores fiunt, ac minus trepidi. Perſeverante familia illa in orationibus, ut ſpero, ac eleemoſynis, deſperandum non eſt quin ad nihilum deducendus ſit in conſpectu ejus ma-

E lignus. Ægrotaſſe te totum fere menſem, & nondum convaluiſſe, prioribus litteris ſcripſiſti. Quod quia poſterioribus non repetiſti, ſpero & opto reſtitutam tibi fuiſſe a Domino ſanitatem. Sæpius infirmaris, quo virtus in infirmitate perficiatur in dies magis, atque roboretur. Commendo tibi quam maxime Julianum Caſentinatem, quod cum eſſem Florentiæ, longa & ornata epiſtola contendit a me. Imminutum ſcribit mini-

Digitized by Google

ſtrorum tuorum numerum, & cupit in locum unius ex illis ſubſtitui. Et quoniam ſupra modum videtur in noſtra apud te interceſſione confidere, ſeque confitetur haud vulgari virtutum tuarum præconio, eſſe tui ſtudioſiſſimum, ne inter ceteros competitores rejiciatur, oro & obſecro. Venio nunc ad alteras litteras tuas. Inſtante ſolemnitate Paſchali, cum paulo poſt, ut prædixi, venturus ſim ad te, deferendum mecum potius libellum tuum cenſui, quam per alium minus tuto tranſmittendum. Cum enim ſignificaveris cupere te, ut redderetur protectori Senis potius quam Romæ, & commodum interceſſurum ſit tempus, antequam Senas ſe conferat, quo & ſcribatur, conſulere malui ſecuritati, cum aliquantula dilatione, quam feſtinationi cum periculo. Eadem de cauſa non eſt viſum mihi aliquem mittere, qui abſolutum volumen ſancti Auguſtini Florentiam referat, præſertim cum adhuc correptum plene non ſit; ſed relegatur diligentius, ne forte ſcriptoris incuria obmiſſum aut variatum aliquid fuerit. Et certe ad hanc uſque diem adeo quotidiani ruerunt imbres, tanta fuit aquarum inundatio, tantus cœli rigor, ut etiamſi nihil aliud obſtitiſſet, non ſine aut evidenti periculo, aut præ magno incommodo, potuerit inde ad nos per aliquem liber ille deportari. Si ſecus factum maluiſſes, dabis veniam. Vale. Ex Fonte-bono die ſeptima Aprilis M. D. III.

EPISTOLA CCXV.
Carolo Nicolino doctori.

Ipſius petit ſententiam de penſionibus, quas beneficiis renunciantes ſibi reſervant.

Anno 1503 Superioribus diebus, cum me apud cænobium S. Benedicti conveniſſes oſtendi tibi epiſtolam Paduani epiſcopi, in qua quid ſentiret de compoſitionibus curiæ ſuper beneficiorum impetratione apertius indicabat. Paulo poſt tu quoque prolixioribus tuis litteris & eruditione plenis ſignificaſti mihi quæ foret tua de iiſdem compoſitionibus opinio; nec parum mihi ſatisfeciſti ad tollendum ambiguitatem ac diſcernendum veritatis lumen. Quamobrem cum te ingenio & doctrina præſtantem, ac præcipue juris peritiſſimum videam, ſcire cupio abs te, quæ ſit tua de penſionibus quas beneficiis renuntiantes reſervari ſibi poſtulant, ſententia. Nuſquam enim ſcriptum reperi (quantum meminiſſe nunc poſſum) licere cuiquam beneficio cedere, niſi ſimpliciter & abſque ullis pactionibus ceſſerit. Quis ſit uſus multitudinis, quæ curiæ conſuetudo hac in re, ſatis conſtat: quid vero deceat, & an ſcrupuloſæ menti obſiſtere jure queat, ſervata ex pacto tertia pars fructuum, non gravaberis me reddere certiorem. Conſilium a ſapienti perquirens, admiſſurus ſum facile reſponſum tuum, haud minori prudentia & juris peritia, quam religione ac fide plenum. Vale. Florentiæ die prima Septembris anno M. D. VIII.

EPISTOLA CCXVI.
Baldaſſari Cardutio doctori.

Reſcire cupit quid ſentiat de compoſitionibus quibus utitur curia Romana ſuper beneficiorum impoſitione.

Memini me aliquando recitaſſe tibi epiſtolam quamdam Patavini epiſcopi, qui fuit vir non minus ſanctitate quam doctrina inſignis. In ea præter cetera, fecerat mentionem de compoſitionibus, quibus utitur Romana curia ſuper impetratione beneficiorum; viſuſque eſt haud penitus illas comprobare. Et quoniam magni facio judicium tuum, utpote viri conſultiſſimi tam divini quam humani juris, cupio abs te fieri certior quid de eiſdem compoſitionibus, quas ille antiſtes appellat mercimonia, ſentias: utrum excuſari aliqua ratione queant, ne ſapiant ſimoniam. Scio te eſſe occupatiſſimum ac plurimis curis diſtrahi: ut non facile tibi ſuperſit pauxillulum otii, quo vacare mihi hac in re poſſis. Sed quando inſervire amicis abſque noſtro ſæpius nequeamus incommodo, & caritas patiens ſit, atque omnia ſufferat; eo videberis officioſior, quo pluribus implicatus negotiis, non tuleris diutius reſponſum tuum, quod futurum eſt mihi gratiſſimum. Prodeſſe namque cupiens communi Ordinis utilitati, nollem aliquid admittere, prætextu publici commodi, quod ab honeſto abhorreret. Quod enim turpiter fieri neceſſe eſt, quomodo utile eſſe poſſit non video. Vale. Florentiæ die undecima Septembris M. D. VIII. Anno 1508

EPISTOLA CCXVII.
Abbati monaſterii Septimi Ciſtercienſis ordinis.

Codicem manu exaratum epiſtolarum ſancti Bernardi ab eo petit ad corrigendam vitioſam illarum editionem.

Emi hoc anno volumen epiſtolarum ſancti Bernardi, quod ſicut ob ſcriptoris gravitatem & elegantiam oblectavit me plurimum, ita viciſſim legi parum jucunde, propter impreſſoris negligentiam, cui minima cura fuit, ut opus viri ſancti prodiret in publicum caſtigatum, atque emendatum. Scatent ſiquidem in eo errores innumeri. Et quoniam mihi relatum eſt, eſſe apud te Anno 1508

in

Digitized by Google

in iſto monaſterio memoratum librum penna conſcriptum; erit mihi pergratum, ſi per latorem præſentium, cancellarium meum, ipſum mihi commodaveris, manſurum tantiſper apud me, donec ad exemplum tuum meum correxero. Indignum revera exiſtimo, ut clariſſimi doctoris opuſculum impreſſorum incuria imperfectum atque erroribus plenum cum lectoris faſtidio perlegatur. Vale. Florentiæ die decima nona Septembris M. D. VIII.

EPISTOLA CCXVIII.
Abbati Septimi.

De emendato ab eo epiſtolarum S. Bernardi volumine.

Anno 1509 CONtuli volumen tuum epiſtolarum divi Bernardi cum noſtro, atque ex duobus parum caſtigatis, unum mediocriter emendavi. Nam ubi mendoſum noſtrum reperi, tuum pluribus in locis correctum videbatur: & ita mihi ſatis bene ſatisfecit. Gratias ago tuæ pietati pro accepto beneficio. Uſus ſum tecum hac fiducia, ut tu mecum viciſſim idem facias. Si tardius ad te redit liber quam voluiſſes, feres æquo animo. Neque enim parum temporis contrivi in perquirendis epiſtolis, quæ non eodem ordine in tuo volumine, ſicut in noſtro conſcriptæ ſunt: & tuo deſunt complures. Quominus tempeſtive illud receperis, eo ſtudioſius & gratius evolves. Eſt enim lectio admodum utilis & eruditionis plena, & cujus ſtudioſus quamlibet plurimum poſſit proficere. Vere pater ſanctus, qui illas epiſtolas dictavit, & omni veneratione digniſſimus, & qui (ut advertere licet) in lege Domini meditabatur die ac nocte. Magna nimirum veſtri Ordinis gloria, qui talem ac tantum meruit habere principem atque paſtorem. Vale. Ex Muſolea XXIII. Januarii M. D. IX.

EPISTOLA CCXIX.
Matthiæ monacho.

De tranſcribendo ſancti Romualdi pſalterio cum ipſius expoſitione.

Anno 1510 REmittimus tandem ad te pſalterium ſancti Romualdi manu conſcriptum, cum ejuſdem expoſitione, ut quod jampridem tranſcribendum ſuſcepiſti, inchoato inſiſtas operi. Si non fuiſſent eremitæ nimium ſcrupuloſi, ut neceſſarium putaſſent conſpici debere in templo pro more in die ſancti Romualdi volumen ipſum, ne quis deperditum aut diſtractum ſuſpicaretur, forſitan ad hunc uſque diem bonam ipſius partem conſummaſſes. Dum de loco, ubi opus cœptum, perfecturus fores, in Eremo videlicet, ut petieras, an Florentiæ, ultro citroque deliberatur, elapſi ſunt inanes & vacui menſes duo. Duplicata diligentia reſarciendum tibi eſt amiſſum tempus, & reſumendum omni conatu intermiſſum aliena culpa ſcribendi officium. Sic enim cumulatiori obſequio demereberis principem cui ſcribitur, & me hac obligatione ac debito abſolves. Alioquin ſi (quod abſit) neglexerimus, merito diſplicebit et infidelis & ſtulta promiſſio. Vale. Ex Fonte-bono die IX. Auguſti M. D. X.

EPISTOLA CCXX.
Thomæ eremitæ.

Nihil ſe legiſſe de Gregorii noni habitatione in deſerto, & de futuri ejus pontificatus prædictione.

Anno 1510 NOn recordor dixiſſe me aliquando, nihil me, ut ſcribis, de Gregorio nono dignum legiſſe. Nam apud Platinam & alios complures percurri haud ſemel geſta pontificum: & longe plura de hoc Gregorio reperi quam ipſe per ſchedulam annotaſti. Hoc tantum memini dixiſſe me: Nihil me alicubi umquam legiſſe, quod adſtipularetur iis, quæ in cella noſtræ Eremi, quam papæ cellam cognominant, palam ſcripta nunc de eo leguntur. Nuſquam enim mentionem fieri audivi, quod & in eremo cardinalis habitaverit, & ibidem recluſo & celebranti fuerit a converſo eremi eidem nuntiatum, quod ad pontificatum fuiſſet Romæ a cardinalibus electus. Rem tanti momenti miror, cur ſcriptores prætererint, nec fideliter memoriæ ac poſteritati commendaverint. Nec tamen propterea adducor ut credam aut temere appellatam fuiſſe cellam papæ, aut majores noſtros qui illa conſcripſere, ſomnia ſomniaſſe, & falſum aliquid atque confictum in loco iſto ſacro litteris mandare non formidaverint. Vale. Ex Fonte-bono die XXI. Auguſti M. D. X.

EPISTOLA CCXXI.
D. Baldaſſari Carducio.

De abbatia de Candiculis.

Anno 1151 INtellexi quid ſentias ſuper documentorum, ut apparet, falſitatem. Et quoniam miraris potiſſimum dilatam tanto tempore jurium adverſæ partis productionem; ad hoc actor reſpondit, ſe hoc anno impetratis contra detentores rerum ſuarum cenſuris, memorata documenta recuperaſſe, nec diſtuliſſe illa nobis oſtendere. Urget

Digitized by Google

præterea, ut cognita fraudis veritate, ultro cedamus poſſeſſioni: & ſi quid ei de perceptis fructibus debeamus, cum ſit egentiſſimus, conveniamus cum eo. Quod evitare honeſte non potero. Habet quinque filias nobiles, &, ut audio, in domo ejus non eſt panis. Pro abbatia de Candiculis, cur ego impugnor, non ſatis intelligo. Collata eſt, me ignorante, a vicario noſtro, & capta poſſeſſio. Jura protectoris me penitus latebant. Si pro ejus dignitate jus ſteterit, quis noſtrum ſciens & prudens non continuo ei ceſſiſſet? Potuit ab initio citari Pittus, ſicut tandem factum eſt, & abſque repugnantia præſto fuiſſet. Non adverſamur juſtitiæ: timemus & nos Deum, nec contra ſtimulum calcitramus. Si quotidie præciduntur a corpore nunc hoc, nunc illud membrum; meum eſt ferre æquanimiter jacturam ordinis. Quod vero ipſe jugulare manu propria meos jubeat, dico tibi palam, mi Baldaſſar, & confiteor imperfectum meum, non eſſe me alterum Abraham. Tametſi, ut tale quid facerem, adhuc mihi imperatum non ſit. Si quæris a me, ut in hac re quid ſentio exprimam (occaſio quippe mihi quæri videtur, ut diſcedatur ab amico) conabor ego neminem lædere. Si tueri alioquin ordinem mihi creditum perrexero, & propterea adverſum me quempiam concitavero, conſolabitur me Apoſtolus: *Si quid*, inquit, *patimini propter juſtitiam, beati*. Vale. Ex Muſolea die XI. Februarii M. D. XI.

EPISTOLA CCXXII.

Paulo Juſtiniano eremitæ novitio.

Mittit ei codicem græcum ſancti Gregorii Nazianzeni, utpote græcæ linguæ perito.

Anno 1511

SUbiit animum cogitatio tranſmittere ad te volumen iſtud Gregorii Nazianzeni, quod ubi primum generalatum adii, reperi hic in Fonte-bono. Fuit apud me tamdiu, ac ſi non fuiſſet, quoniam imperitus linguæ græcæ, ſi quando illud ſumere in manus voluiſſem, evolvere quidem ſigillatim cartas potui, intelligere autem nequaquam potui. Viſus ſum mihi per tot annos poſſediſſe ſterilem atque infructuoſum agrum, idque non ipſius, qui ſuapte natura, & ſoli bonitate feraciſſimus eſt, ſed mea potius culpa, qui ejus culturæ parum idoneus extiti. Quam ob rem cum ſis tu Græcorum ſtudioſus, & in eorum litteris accurate verſatus, haud parum profeceris, utrique noſtrum maturius conſulendum cenſui. Et mihi quidem ne accuſer in poſterum, quod talentum tenuerim repoſitum in ſudario; tibi vero ne frauderis tanti hoſpitis ſolatio, cujus non ignoras linguam. Si tenuiſſe me ſecum nimis diuturnum ſilentium, queſtus fueris apud te, non mihi elationi, ſed ignorantiæ adſcribas. Alioquin conveniſſem ipſum frequentius, ſingularique attentione audiſſem. Spero te in ejus congreſſu propter ſummam doctoris auctoritatem atque ſapientiam, facile inventurum, quod tibi ad animi oblectationem requiemque, ſi quæ ſunt curarum, magnopere profuturum ſit. Novi enim te libentius iis animum intendere, qui te ad bene beateque vivendum alliciant, quam iis qui deterrent potius, atque avocant animum a religione. Pro fœnore miſſi ad te muneris eris memor noſtri in orationibus tuis. Vale. Ex Fonte-bono die vigeſima quinta Februarii M. D. XI.

EPISTOLA CCXXIII.

Euſebio monacho.

De epiſtolis epiſcopi Paduani in codicem redigendis, & de tempeſtate quæ Florentiæ acciderat.

Anno 1511

SUbiit animum velle curare, ut colendæ memoriæ Paduani epiſcopi, quas ad me olim ſcripſit epiſtolas, redigantur in codicem, atque uno volumine pariter copulentur. Aggreſſurus tale opus, cum per ordinem eas cœpiſſem digerere, quota quæque ſcripta fuiſſet, ut ſeriatim & deinceps in libro deſcriberentur; reperi deeſſe omnes illas, quas ante Generalatum dediſſet ad me. Eas alibi eſſe non poſſe quam in iſto monaſterio, nequaquam dubito. Perquires itaque diligentius, ſi non fuerint in cella tua. Apud quem ſint, & collectas ſimul atque alligatas, ubi tibi occurrerit fidus lator, Ravennam mittes ad D. Andream. Inde enim ad me facilius perferentur. Eas arbitror quadragenarium numerum excedere. Ideo autem illas reddi mihi celerius cupio, quod ab iis inchoandum ſit opus, quæ priores conſcriptæ ſunt. Exequeris mandatum accurate, ne arguaris negligentiæ. Gratam etiam rem feceris mihi, quem noſti qua pietate memoratum coluerim antiſtitem, haud minus probitate, quam eruditione inſignem. Fuit namque ſacerdos magnus, qui in diebus ſuis placuit Deo & inventus eſt juſtus. Non ſcribo tibi tempeſtatem & procellam, quæ per hos dies Florentiæ excitata per horæ unius ſpatium totam terruit urbem. Puto enim vobis ſignificari hujuſmodi, quæ accidunt nova, ab iis qui ſunt Florentiæ de congregatione. Hoc tantum ſcias, ſubito atque improviſo coorta tempeſtate, cum magno cœli fragore nimboque denſiſſimo complures diverſis urbis locis ictos fulminibus concidiſſe. Neque immune ab ictu fulminis fuiſſe ſancti Benedicti cœnobium: adeo ut pars campanilis incendio arſerit, & altare majus fuerit haud

Digitized by Google

penitus ambuſtione illæſum. Pavefactos audio ac penitus conterritos fuiſſe monachos omnes, tum periculo fulminis, tum (ut a nonnullis indicatum eſt) conſcientia defectionis a noſtra ſacra Eremo, paulo ante per fraudem factæ. Neque enim, ſi Apoſtolo credimus, facienda ſunt mala, ut veniant bona. Vale. Ex Fonte-bono die IX. Julii MDXI.

EPISTOLA CCXXIV.
Paulo Juſtiniano eremitæ.

De Bernardi Oricellarii Hiſtoria de rebus in Italia geſtis ab adventu Gallorum.

Anno 1511 QUid cupiat & requirat abs te & ſociis, ſi adeſſent, uti opinatur, Bernardus Oricellarius, civis Florentinus, ex litteris quas mitto ad te, facile intelliges. Veniſſem ipſe in Eremum, ut rem plenius tecum conferrem, niſi de via feſſus, biduum hic aut triduum ſubſiſtendum ac remorandum duxiſſem. Eſt autem, ut ſcias, civis iſte de primariis, qui olim ſororem Laurentii Medicis duxit uxorem. Cum eſſem noviſſime Florentiæ, oſtendit mihi initium hiſtoriæ, quam ipſe ſcripſit de rebus Italiæ, ab adventu KAROLI regis Galliæ uſque ad tempus iſtud. Confert cum multis ſcripta ſua, ut multorum nitatur judicio; & quo plurium fuerint ſive comprobata ſive expolita teſtimonio atque ſententia; eo abſolutius opus perficiatur, & ſecurius edatur. Ne innitaris, inquit, prudentiæ tuæ. Unde autem acceperit Bembum adveniſſe in Eremum, quem ignoramus an ſit venturus, me penitus latet. Liberet nos brevi Dominus tam longa expectatione. Et ſi qui tuo provocati exemplo venturi ſunt, veniant, ut vota multorum impleant, nec verba nobis data, ſed vera fuiſſe, quæ vulgata jam pridem ſunt, certius agnoſcatur. Vale. Ex Muſolea die XXIV. Septembris MDXI.

Sequitur in mſ. epiſtola ad ipſum Bernardum Oricellarium quæ extat in editis lib. X. *epiſtola* XXVIII.

EPISTOLA CCXXV.
Paulo Juſtiniano eremitæ.

De adventu aliquorum in Eremum, & de animo Quirino addendo.

Anno 1511 LÆtatus ſum ſupra modum ob futurum paulo poſt noſtrorum adventum in Eremum. Miſſæ ſunt eis obviam quotquot mulas habemus. Sperabam miſſum quoque irl & equum vicarii: quod minime factum audio. Scripſit ipſe nihilominus quæſtori Claſſenſi, ut defectui noſtro ſuppleat abundantia ſua, quod facturum nihil dubito. Scripſi, ut monuiſti, Quirino litteras, quas ei per Antonium Balneum mittam. Feci illi animos adhortatione noſtra, ne forte quod pleriſque fere omnibus initio converſionis eorum ſolet accidere, timeat a timore nocturno, atque ab incurſu & dæmonio meridiano. Mittam autem Antonium de induſtria, ut eos e Balneo ad nos deducat. Eſt enim peritior ad evitanda prærupta montium & viarum pericula, quam ii qui cum jumentis miſſi ſunt. Ceterum ſatisfeciſti tu mihi pleniſſime in judicio procemii Bernardi Oricellani. Servaſti enim decorum perſonæ tuæ, & diſertorum noſtri temporis vulgato errori ingenue occurriſti. Chriſtiani videri erubeſcimus, ut ſimus aliquando audituri: Qui me erubuerit & meos ſermones, hunc filius hominis erubeſcet, cum venerit in majeſtate ſua. Vale. Ex Muſolea die XXIX. Septembris MDXI.

EPISTOLA CCXXVI.
Benincaſſæ priori.

De emenda Cornucopia.

DImidio, ut arbitror, aurei nummi, & forte minore pretio ſi tibi emeres Cornucopiæ librum, non cogereris a me ſive ab aliis petere, quid ſibi vellet hoc aut illud verbum. Si paupertas in cauſa eſt, excuſandus; ſi cupiditas, arguendus merito es. Cui enim theſaurizas? Et quæ utilior ac præclarior ſupellex, quam librorum? Eſt liber iſte cujus modo memini, optimus vocabulorum interpres, & ſilvam ipſorum in eo condenſam reperies: præſertim cum habeat indicem & copioſum & accurate ordinatum; ut parvo negotio quidquid tibi ſuccurrerit, perquirendum ſit. Multa quotidie ſe offerunt legentibus, quorum vim & ſignificationem ignorant, ut neceſſe eis ſit ambulare in tenebris; niſi aliquo de hujuſcemodi linguæ latinæ commentariis illuminentur atque erudiantur. Denique, ne te pluribus quam oporteat detineam, Bilis, de quo nomine me interrogaſti, coleram ſignificat; unde atrabilis melancholia vocatur, id eſt nigra colera, & eſt græcum vocabulum ac ſatis notum. Hæc ad te non arguendi, ſed excitandi ſtudio ſcripta ſint. Si monenti parueris, non te ſumtus pœnitebit. Exigua namque pecunia perpetuum tibi conduxeris præceptorem, qui tibi pleniſſime ex dubiis ſatisfaciet. Alioquin nec ipſa divina eloquia bene poteris perſcrutari, nec ea in corde tuo commode abſcondere, ſi te vis verborum latuerit. Vale. Ex Muſolea die octava Januarii MDXII. Anno 1512

EPISTOLA CCXXVII.
Ambroſio priori Angelorum.

Petit ab eo homilias Origenis.

Anno 1512. DEprehendi paulo ante, dum epiſtolas Ambroſii anteceſſoris noſtri revolverem, ſcripſiſſe illum ex urbe Roma Hieronymo fratri ſuo, tunc monacho iſtius cœnobii Angelorum, reperiſſe ſe apud ſanctam Cæciliam triginta octo homelias Origenis in Lucam ab Hieronymo traductas, quas pollicebatur ſe tranſcribendas curaturum. Erit mihi pergratum, ſi perquiſieris diligenter, an memoratæ homiliæ ſint apud vos. Mihi enim quæ Origenis ſunt ab eccleſia comprobata ſupra modum placent, utpote viri eccleſiarum magiſtri. Si inventæ fuerint, ut mihi illarum perlegendarum poteſtas fiat, oro. Cras aut perendie, dirigente iter Domino, relicta commoratione Muſoleæ, apud quam bonam hyemis partem peregimus, redituri ſumus in Fontem-bonum, ut inde ad Eremum tranſeamus. Siquidem Dominica die proxime futura admiſſuri ſumus ad religionem in Eremo conterraneos illos noſtros, dudum hoſpites tuos, quod magnopere videntur expetere. Præparata jam ſunt neceſſaria indumenta, ut exuto vetere homine, induant novum. Speratur ejuſmodi illos futuros in eremitico inſtituto, ut facile conjici poſſit fuiſſe homines miſſos a Deo. Quod ut expectationi omnium reſpondeat, orabis cum familia omni. Vale. Ex Muſolea die XVII. Februarii MDXII.

EPISTOLA CCXXVIII.
Petro Quirino Eremitæ.

Petit ab eo explicationem cujuſdam loci ex libro Job.

Anno 1512. FLorentinus antiſtes dedit per hos dies ad me litteras, quibus inter cetera ſignificabat, ut ſi quando te reviſerem, ipſius te nomine ſalutarem, atque ut pro ſe orares enixius requirerem. Ne igitur longior intercedat officii intermiſſio, quod non potui hactenus commode exequi coram, per ſchedulam utcumque ſatisfacio. Tuum erit tam pii atque indulgentis patris aſſidue reminiſci, & pro ejus ſalute deprecari. Animadverti enim ex litteris ejus, quod te magnopere diligat, multum tibi tribuat, optime de te ſentiat. Cavendum itaque tibi, ne tibi penitus memoria excidat. Ceterum ſi eſt apud te biblia Hebræorum, cum ſis haud ignarus Hebraicæ linguæ, quid ſibi velit apud Job capitulo XIX. *vel celte ſculpantur in ſilice*, A cupio abs te fieri certior. Nam in bibliis cum commentariis Nicolai de Lyra noſtro ævo impreſſis, ſcriptum reperio *vel certe*, id eſt ſaltem, non *celte*, *ſculpantur in ſilice*. Et ego nuſquam apud bonos tam veteres, quam recentes auctores reperi, quid *celte* hoc in loco ſignificet. Sunt qui arbitrentur eſſe celte inſtrumentum ad imprimendas in ſilice litteras idoneum. Sed hoc mihi nequaquam conſtat. Non gravaberis ſignificare quid ſentias, ſi quid ex fonte hauſeris. Neque enim te decet ſervare talentum in ſudario repoſitum, cum id acceperis ea lege, ut cum lucro & fœnore ipſum tibi mutuatum ad menſam reſtituas. Vale. Ex Fonte- B bono die XXI. Martii MDXII.

EPISTOLA CCXXIX.
Vicario Congregationis.

Improbat tranſlationem Matthiæ monachi, qui S. Romualdi pſalterium ſcribere debebat.

MIratus ſum decretum fuiſſe in capitulo, ut Matthias monachus Fabrianum Florentia transferatur: quod quamvis Anno 1512 haud temere factum putem; quæ tamen C tanti momenti cauſa eſſe potuit tranſlationis hujuſmodi, ut non magis habenda fuerit ratio principis civitatis, cui Matthiæ opera in exſcribendo Romualdi pſalterio inſervierat. Bene meritus de te, de domo iſta Angelorum, de ordine univerſo, indignus eſt, cui hæc injuria ab ordine inferatur. Hortamur itaque, ut revocetur ſententia, donec abſolutum fuerit inchoatum jam pridem opus: ne ſi ſecus factum fuerit, ab illuſtriſſimo domino ingratitudinis arguamur. Spero ipſum, ubi hoc reſciverit, D excuſationem meam haud repugnanter admiſſurum. Meminiſſe & tu debes, quod Apoſtolus moneat: *Subjecti*, inquit, *eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum: ſive regi, quaſi praexcellenti: ſive ducibus, tamquam ab eo miſſis.* Reliqua ex Euſebio monacho plenius diſces. Vale. Ex Fonte-bono die prima Julii MDXII.

EPISTOLA CCXXX.
Matthiæ monacho.

Ejuſdem argumenti.

E NOn poſſum non improbare, quod imperfecto Romualdi opere, ſis decreto Anno 1512 capituli Fabrianum migraturus. Quid putas dicturus eſt princeps optimus, cujus gratia librum exſcribendum ſuſceperas? Nonne merito de auctoribus migrationis tuæ queſturus eſt, quod habitus ſit contemtui & pro nihilo exiſtimatus? Si erraſti, ubi con-

Digitized by Google

ſiteris, procacius reſpondendo majoribus tuis, punire te multifariam abſque loci mutatione poſſunt. Scripſi idcirco ad vicarium, ut te ſinat opus perficere: nec arbitror ipſum recuſaturum nobis morem gerere. Alioquin merito principis indignationem incurreret, cujus ſe promeruiſſe gratiam gloriatur. Tu vero fac, ut poſthac ponas cuſtodiam ori tuo, & oſtium circumſtantiæ labiis tuis: ne ſit nimium libera & vaga, ſed modeſta lingua & parca. Imago animi ſermo dicitur. Qualis fuerit oratio tua, talis exiſtimaberis. Tamquam licentioſum mancipium, rationis imperio ſervire linguam compelle. Referet tibi apertius Euſebius monachus, quid agendum tibi hac in re cenſeam. Vale. Ex Fonte-bono prima Julii MDXII.

EPISTOLA CCXXXI.

Petro Quirino eremitæ

De excerpendis conſtitutionibus ad Eremum pertinentibus.

Anno 1512 AD conficiendum opus quod petitis, tres ex nobis peritiores eligendos neceſſarium duco. Quomodo enim excerpere commode conſtitutiones ad Eremum pertinentes poterunt, qui litteras ignorant? Qui vero ſint ii quibus demandari habeat negotium, facile cernere eſt. Et ut interprete non egeat ſchedula, cura hæc ſit Thomæ eremitæ, Pauli & tua. Si aliter Majori ac reliquis viſum fuerit, decernant ipſi: quos tamen conſenſuros mecum non dubito. Revocavi a deſtinato itinere coeremitam tuum. Vereor ne id iniquo tulerit animo. Neque enim coram a me commeatum proficiſcendi petiit: placari ac vinci penitus rationibus potuit: utpote qui ſibi perſuaſerat vos ei morem geſturos. Tuum erit & aliorum confratrum lenire adhortationibus vehemens deſiderium ejus, ne forte circumveniatur a ſathana. Non enim temere quidam ait:

Nitimur in vetitum, cupimus ſemperque negata.

Et ut de noſtris aliquid afferam: occaſionem, inquit, quærit, qui vult diſcedere ab amico. Vale. Ex Fonte-bono die tertia Julii MDXII.

EPISTOLA CCXXXII.

Petro Quirino eremitæ.

De colligendis conſtitutionibus, non mutandis.

Anno 1512. SI bene memini, de colligendis atque excerpendis eremi conſtitutionibus, quæ in libris variis conſtitutionum ordinis inſertæ reperiuntur, atque in unum volumen redigendis, ſermo inter nos habitus eſt, non de permutandis aut renovandis, ad quod utique opus non tres modo, ſed unum tantum ex vobis, qui modo laborem non detrectaret, ſufficere arbitrarer. Neque enim dare vobis tribus poteſtatem immutandi ſtatuta Eremi poſſem; cui idipſum vobiſcum omnibus exiſtimo non licere. Ad generalia capitula hæc auctoritas ſpectat. Itaque non inſtauratores, ut tu opinaris, ſed collectores, ut ego intelligo, tres illos cenſeo nominandos. Quod munus vel minimum converſum dedecere poſſe minime agnoſco, modo is eſſet litterarum gnarus. Non vobis propterea novitiis confertur honor, ſed labor: & in hac collectione conſtitutionum oneraſſe vos neceſſario, ob litteraturam negotio neceſſariam, mihi viſus ſum, non honoraſſe; ut quod non immature vobis diſtulerim; ſed quod vos contemplationi deditos nimium gravaverim, queri potueritis. Miratus ſum hac de cauſa litteras tuas longe a propoſito abhorrentes: nec eas potui plene intelligere, niſi ex quo Hieronymus noſter ſumto prandio congreſſus eſt mecum. Retulit enim mihi nonnulla, quæ revera iniquo tuli animo, nec æquis auribus audivi. Adventus cujuſdam hoſpitis ad vos turbavit te, & merito quidem ſcandalizatus es. Verba, inquit, ſuſurronis quaſi ſimplicia, & ipſa perveniunt ad intima cordis. Et alibi: Si mordeat ſerpens in ſilentio, nihilominus habet qui occulte detrahit. Parcat ei Deus, ſi miſeretur, ut diſcat in futurum ponere cuſtodiam ori ſuo, & linguam comprimere. Non reſpondeo tibi apertius de induſtria, quoniam committenda litteris mihi viſa non ſunt. Vale. Ex Fonte-bono die V. Julii MDXII.

EPISTOLA CCXXXIII.

Abbatiſſæ & conventui Muratarum.

Antonium Putium egregium concionatorem eis mittit ſermonem habiturum die feſto S. Laurentii in earum eccleſia.

CUm diffuderit Dominus gratiam in labiis Antonii Putii ſacerdotis, dederitque illi ſicut olim dedit Iſaiæ prophetæ linguam eruditam, requiſitus eſt a nobis atque exhortatus, ut in die profeſſionis quinque novitiorum noſtrorum in Eremo, nequaquam ei grave futurum eſſet evangelizare verbum Dei, idque in primis ad confirmationem & corroborationem bonæ ipſorum voluntatis, & ad ædificationem ſpiritualem ceterorum, qui ad eam profeſſionis ceremoniam conveniſſent. Haud magno negotio perſuaſus eſt venerabilis Putius ad perficiendum ſanctum & pium opus: tum ob amorem quo nobis atque eremitis noſtris afficitur, tum ob ipſius erga Eremum præcipuam devotionem. Satisfecit cumulatiſſime audi- Anno 1512.

Digitized by Google

toribus, qui multa attentione ex prædicantis ore pendere videbantur. Et ſpero eam prædicationem omnibus qui interfuerint, ſingularem fructum & ſolatium attuliſſe. Verum quoniam, ut ex ipſo accepi, mos ei extitit in die ſancti Laurentii quot annis ad ſacrum conventum veſtrum habere ſermonem, viſum eſt utique noſtrum communi conſenſu deſtinare vobis ac dedicare hanc ejus noviſſime habitam in Eremo concionem, & communicare vobiſcum hunc theſaurum, qui, quo in plures fuerit erogatus, eo fructuoſior eſt futurus. Sic enim ex hoc anno haud penitus fraudabimini conſueto ejuſdem ſpirituali cibo. Confidimus ejuſmodi lectionem fore vobis gratam, non tam materiæ gratia utilis admodum ac neceſſariæ omnibus qui ſe devoverunt Deo, quam etiam auctoris ipſius merito, qui ſemper ſacri hujus collegii veſtri ſtudioſiſſimus fuit. Conſecuturæ itaque fructum & gaudium ex hoc ad eremitas habito ſermone, ô virgines devotiſſimæ: quoniam non dubitamus eſſe vos cum iis annumerandas, de quibus ſcriptum eſt: *Beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud.* Cupimus in compenſationem hujus ſpiritalis munuſculi veſtram omnium memoriam noſtri, in Deo acceptiſſimis orationibus veſtris. Et ut ita faciatis fiducialius petimus, atque id non ſolum pro eo, qui opus compoſuit, quem non me latet unice a vobis diligi, verum etiam pro eo qui auctor fuerit, ut futuræ ſitis ipſius operis participes. Vale, cœtus Angelice, in Domino & Salvatore noſtro JESU-CHRISTO. Ex Fonte-bono II. Auguſti MDXII.

EPISTOLA CCXXXIV.
Paulo Juſtiniano eremitæ.

Mittit ei tranſlatos ab Ambroſio Camaldulenſi ſermones ſancti Effrem.

Anno 1512.

ACcepi ſupplementum quod remiſiſti: mitto autem tibi ſermones Effrem per hujus ſchedulæ latorem, quos olim Ambroſius anteceſſor noſter ex græcis latinos fecit. Aliud ejuſdem opuſculum non habeo, poteris conferre cum græco volumine tuo, & duplici ſimul perfrui voluptate. Credo tamen te longe majore afficiendum ex ſermone græco, quo homo Græcus opuſcula ſua conſcripſit. Quid de ſermonibus his Ambroſius noſter ſentiat, ex præfatione libri aperte intelliges. Mihi videntur profeſſoribus vitæ monaſticæ admodum accommodati, & quibus etiam omnes facile perſuaderi atque excitari queant., ut redeant prævaricatores ad cor. Vale. Ex Fonte-bono die XI. Septembris MDXII.

EPISTOLA CCXXXV.
Matthiæ ſuppriori.

De tranſcribendis epiſtolis epiſcopi Paduani.

IN tranſcribendis epiſtolis Patavini antiſtitis nulla tibi futura ſit mercedis ratio. Anno 1512. Id tibi tantum ſit curæ, ut accurate ac fideliter operam tuam impendas. Satis, ut vulgo dicitur, qui bene in ſerviendo tacet. Et ut nullum aliud a me pretium expectes laboris tui, haud exiguam putes relatam tibi fuiſſe gratiam, ubi opus abſolveris, cum ex lectione epiſtolarum tanti præſulis multum te agnoveris profeciſſe. Epiſtolas noſtras numquam tibi diſplicuiſſe palam demonſtraſti. Verum ubi legere epiſcopi noſtri litteras cœperis, tanti te illas facturum non dubito; ut tamquam ſimilam furfuri, ita eas noſtris meritiſſime præferendas putes. Non me profecto fallit amor, ut hoc de pontifice, olim mei amantiſſimo, teſtimonium feram. Ipſemet judex paulo poſt futurus & an religioſus fuerim teſtis & verax. Inchoa itaque in nomine Domini ad quod dudum deſtinaſti animum, pium opus: ut tanti viri doctrina vere catholica & Chriſtiana, in lucem per te omnibus prodeat, quæ diu apud me latuit. Non enim decet, ut lucerna hæc amplius ſub modio accenſa detineatur; ſed ponenda eſt ſuper candelabrum, ut luceat omnibus qui in eccleſia ſunt. Unum te admonitum volo, ne nimium ſcandalizeris, ſi inter ſcribendum pluris me aliquando ab eo fieri, mihique amplius tribui, quam pro meritis inveneris. Id enim procul dubio amoris illius erga me, quem ſemper tamquam alterum ſe dilexit, magnitudini adſcribes. Vale. Ex Muſolea die undecima Decembris MDXII.

EPISTOLA CCXXXVI.
Cardinali Vulterano.

Petit excuſari quod non adfuerit concilio Lateranenſi.

ACcepto hodie nuncio, habitas fuiſſe Anno 1512. hoc menſe ſeſſiones duas Romæ Lateranenſis concilii, in quarum priore accuſata fuerit prælatorum abſentium contumacia, in altera vero decretam fuiſſe citationem, ad excuſandam eorumdem abſentiam, quare non debeant declarari privati & excommunicati, turbatus ſum valde. Si enim admonitus fuiſſem opportuno tempore, aut venire contendiſſem, aut me excuſaſſem, cur non potuiſſem mandatum implere pontificis. Verum de concilio nullum audiens fieri ſermonem, niſi poſt habitas ſeſſiones,

Digitized by Google

potui male vaticinari ac divinare quod eſſet A futurum. Precor dignationem tuam, ut per te admittatur excuſatio mea apud pontificem: primum quidem quoniam me latuerunt futuræ hujus menſis ſeſſiones, deinde, quod inficiari nequit, premit me haud parum gravior ætas, & corpuſculi imbecillitas. Sum enim agens nonum & ſexageſimum ætatis annum, cui inſidere jumento in longiore præſertim itinere moleſtiſſimum ſit. Taceo conflatum neceſſariis de cauſis æs alienum, quo male mihi permitteretur conſulere impenſis, ac ſumtibus peregrinationis. Conſtitui procuratorem ad me excuſandum, concivem meum nobilem Venetum PETRUM BEMBUM, ignorans, an iſtic adſit Raymundus noſter. Precor amplitudinem tuam, ut redimere me his malis nitatur. Siquidem imminente Nativitate Dominica, non potero ferre non graviter, arceri me ab altaris officio, neque poſſe fungi ſacerdotio in odorem ſuavitatis. Temporis anguſtia non me ſinit prolixius ſcribere. Vale. Ex Muſolea die XXI. Decembris MDXII.

EPISTOLA CCXXXVI.
Laurentio Putio.

Ejuſdem argumenti.

Anno 1513 DAt mihi fiduciam ſcribendi ad te benignitas tua, qua ita præditus diceris ac natura imbutus, ut comem atque humanum omnes te prædicent; & quamvis gradu ſuperior multis ſis, ſic tamen ſubmiſſe te gerere, ut facilitate inſerviendi etiam infirmis, par eſſe videaris. Quid abs te cupiam, paucis accipe. Audivi a quibuſdam in duabus noviſſimis ſeſſionibus Lateranenſis concilii, non ſolum accuſatam fuiſſe prælatorum abſentium contumaciam, verum D etiam citatos fuiſſe eoſdem ad ſe excuſandos: cur excommunicati aut privati beneficiis intelligi non debeant, qui pontificis imperio minime paruerunt. Primum quidem ſciat dignatio tua, non mihi conſtitiſſe quando ſeſſiones memoratæ forent concelebrandæ. Deinde agens modo nonum & ſexageſimum ætatis annum, veniam mihi dari peto, non ſolum ob provectiorem ſenectutem, verum etiam ob infirmius ac invalidius corpuſculum, cui & gravis ſit longa & feſtinata equitatio & periculo plena. Taceo peregrinationis diuturnæ ſumptus, quos tolerare haud facile, ſine ingenti familiæ noſtræ jactura, poſſem, ob conſtatum neceſſario non parvum æs alienum. Quas ob res abs te poſtulo, & ſumme contendo, ut excuſes me apud pontificem, precerisque ipſius ſanctitatem, ut mihi, & de præterita abſentia veniam dignetur præbere, & de futura poſthac abſolutionem pontitus pro ſua clementia condonare, ut non tenear futuris Lateranenſis hujus concilii ſeſſionibus intereſſe. Parcat conſenior ſeniori, pro cujus incolumitate oramus frequenter, ut Dominus conſervet eum, & vivificet eum, & beatum faciat eum in terra. Quod ſi, te deprecante, fuero conſecutus, ut confido & ſpero, maximam futuram tuis erga me meritis acceſſionem certiſſime ſcias. Vale. Ex Muſolea die decima ſexta Januarii MDXIII.

EPISTOLA CCXXXVII.
B Ad Euſebium Priolum monachum ſancti Michaëlis de Muriano.

Novas adverſus ſe eremitarum molitiones deſcribit.

PETRUS DELPHINUS Generalis Camaldulenſis; Euſebio Priolo monacho ſancti Michaëlis de Muriano, ſalutem. Anno 1514

Niſi arbitrarer aliunde te & præcipue ex priore Oppitergino factum fuiſſe certiorem de illata mihi nova & quidem inſigni ab C eremitis noſtris curialibus injuria, non diſtuliſſem hucuſque ad te rei ſeriem ſcribere. Quia tamen vacat, & otioſus modo ſum, referam & ego paucis ignominiæ ac dedecoris plenam hiſtoriam. Confirmaberis in opinione ubi legeris, ſitire noſtrates iſtos ſanguinem meum, nec alia de cauſa ductos fuiſſe in deſertum, niſi ut me ſede mea deturbarent. Æmulantur phariſæorum malignitatem, qui ſuperati a Salvatore una in congreſſione, aliam excogitabant technam; & novis eum ſine intermiſſione adinventionibus impetebant. Quid egerint præterita hyeme adverſum me, totius rei ſeriem tenes, idcirco nihil repeto.

Igitur vivente adhuc Julio pontifice, impetraverunt ab eo diploma, me irrequiſito, per quod mandabatur cardinali tunc de Medicis & archiepiſcopo Florentino, aut eorum alteri, ut juberent celebrari capitulum generale noſtri ordinis in monaſterio Angelorum Florentiæ, cui cardinalis colendiſſimus aut archiepiſcopus, ſi cardinalis non potuiſſet, eſſet præfuturus. In eo autem diplomate continebatur inter cetera, ut duo eremitæ, etſi non fungerentur ſacerdotio, poſſent eligi in diffinitores: & imminutus E prioratus eremi redditibus ob malam adminiſtrationem, reformaretur tam in capite quam in membris. Interea defuncto Julio, & ſuffecto in ejus locum Medice, cognoverunt alia ſibi aggrediendum eſſe via, quod non eos lateret, quantum me pro ſua benignitate diligeret novus pontifex, ob antiquam meam & fidelem erga ipſum ſervitutem. Fulti itaque germani pontificis patro-

Digitized by Google

cinio, cujus familiaritate in ſæculo uſi ſunt, impetrarunt novum diploma, ſed longe diſtans a primo. Siquidem retulit mihi magnificus Julianus, illud juſſu pontificis tertio caſtigatum atque emendatum fuiſſe, cum ſingulari atteſtatione benevolentiæ ipſius erga me ac teſtimonio laudum, quibus ſum longe indignus.

Præfuit capitulo abbas quidam congregationis Montis-Caſini, cum iſti boni viri petiiſſent dari ſibi ſacerdotem ſæcularem, ut ejus poteſtate facilius in ſuum abuterentur favorem. Si interfuiſſes capitulo, & vidiſſes profeſſorum humilitatis temeritatem atque arrogantiam in initio & medio & fine celebrati conventus, non potuiſſes non abhorrere, non ſtomachari, non faciem tuam ab eis penitus avertere, confeſſuſque & tu cum ceteris fuiſſes, præfuiſſe capitulo tyrannulos duos. Sed audi quid initio capituli egerint, qua fuerint impudentia ipſorum in diffinitorum locum excepti.

Convocatis in unum prælatis omnibus Dominica die poſt miſſarum ſolemnia, conſederunt iſti in noviſſimo loco. Prima collatio inter prælatos facta eſt, celebrandumne eſſet capitulum juxta tenorem brevis: an obediendum litteris protectoris poſt breve tranſmiſſis, quibus imperabatur mihi & prælatis omnibus pontificis nomine, ut capitulum omnino intermitteretur ad ipſius pontificis nutum. Jam enim Romæ percrebuerat machinari iſtos neſcio, quid contra ordinis libertatem: propterea ſuſpendendum decreverat capitulum pontifex. Et ita factum fuiſſet, ſi ego vel paululum inclinaſſem ad præferendas diplomati litteras protectoris, quas biduo ante capituli terminum acceperam. Lui pœnas inobedientiæ meæ. Nam indignatus protector, noluit hactenus ulla in re uti protectoris officio. Quod ſi feciſſet, ſecus cum eremitis, quorum erecta cornua in me plurimum oderat, actum fuiſſet

Verum ut ad eremitas redeam. Cum diſputaretur inter prælatos, eſſetne litteris parendum; non ferentes diutius loco ſe ſuperiore fraudari, ſurgentes ex illo noviſſimo loco, furore pleni irruerunt ad præſidentem & me, queſti petulanter quod non daretur eis locus diffinitoribus conveniens. Et ubi appropinquaverunt nobis: Ex quo, inquit Quirinus, mihi non permittitur conſedere apud vos, ſedebo in terra: dejecitque ſe ſuper pavimentum, ibique aliquantulum manſit. Mirati ſunt univerſi eremitæ inſolentiam. Juſſus ut ſe erigeret, audivit non fuiſſe prius eos in diffinitores admittendos, quam decretum fuiſſet ut celebraretur capitulum. Tandem primos accubitus occupaverunt, & ita occupaverunt, ut quamdiu celebratum eſt capitulum, præter vicarium congregationis, ceteris collegis omnibus abbatibus diffinitoribus in choro, in refectorio, in conclavi, duo iſti laici, ne quatuor quidem ordinibus minoribus initiati, pleni tumore & faſtu ſe præpoſuerunt. Quo vero ſupercilio, quanta arrogantia abuſi fuerint tradita ſibi, immo verius ambita poteſtate, ſi interfuiſſes, non potuiſſes non ſcandalizari. Præſidens, pater utique venerabilis, & ego ac reliqui collegæ pro nihilo ab eis habiti ſumus. Ipſi novarum legum conditores, & quidem veteribus noſtris penitus adverſantium, uno aut altero ex nobis reclamantibus, ceteris metu fautoris & patroni ipſorum, qui quotidie illos conveniebat in monaſterio, ne audentibus quidem hiſcere. Facti ſunt compotes votorum ſuorum, quoniam non erant libera ſuffragia. Finxerunt iſti boni viri, non debere permitti pro honore Eremi & Fontis-boni, ut legerentur utriuſque familiæ viſitationes, quorum opinioni repugnavi plurimum, hortatus, ut perlegerentur de more. Prævaluit tunc illorum ſententia.

Sequenti poſt peractum capitulum die, legi juſſerunt teſtimonium cujuſdam de familia, contra coquum meum, & eo accerſito, me abſente atque inficiante objecta ſibi crimina, ſtatuerunt diffinitores, ut res ipſa ſuper mea tantum conſcientia terminaretur, quam meo arbitratu omnino reliquerunt. Eadem die eremitarum nomine, & petita a me flexis genibus de revocatione præterita venia, reſtituit mihi Quirinus ſyndicatum cum pleniſſima auctoritate. Recuſavi continuo coram notario. Verum rogatus a diffinitoribus ipſum acquievi recipere. Peractis omnibus, ituri duo iſti cum totidem prælatis Romam ad expediendam unionem & confirmandas conſtitutiones, precati ſunt me impenſius, ut ſcriberem pontifici in commendationem peracti capituli, ut facilius impetrarentur omnia. Nolui eis obſequi, quoniam capitulum, non, ut ſperabatur, comœdiæ finem, ſed tragœdiæ, multis conquerentibus, habuiſſet. Nam prælati conventuales privati voce eligendi generales futuros, omnes magnopere ſcandalizati ſunt. Sufficere eis dixi, quod ſcripſiſſet præſidens.

Interea relictis iſtis Florentiæ, ut inde Romam peterent, redii ego in Fontem-bonum. Oraverant autem me inſtantiſſime, ut ſecum in Urbem irem, ſicut mihi ante capitulum fuerat animus, ut pontifici optime de me merito ſatisfacerem. Viſa eremitarum improbitate, differendum cenſueram iter meum, ne irem cum illis. Verum cum eſſem in Fonte-bono, & putarem illos iter arripuiſſe Romam verſus, convenerunt me cum ſociis. Et vide quam duplici animo. Flexi omnes genua, eo conſilio ſe veniſſe dixerunt, ut exoratum me ſuis precibus in Urbem deducerent. Profuturam ſiquidem plurimum judicarent præſentiam meam ad

expedienda

Digitized by Google

expedienda religionis negotia. Repugnantem me, ac per unius horæ ſpatium reluctantem tandem in ſententiam traxerunt. Spopondi me iturum cum eis, ſi differre profectionem in octavum tantummodo voluiſſent diem. Abbas ſancti Hyppoliti & prior ſancti Benedicti, acceperunt grate reſponſum meum: Eremitæ vero ambo obſtinato animo, nullo pacto ſe expectaturos ac paſſuros vel minimam dilationem dixerunt. Erat hic dies quartus ante Pentecoſten. Dicebam non decere, ut in tanta ſolemnitate aut maneremus in hoſpitio, aut longe minus equitaremus. Oportere etiam præparare me nonnulla ad iter neceſſaria. Sed qui ficto animo me requiſierant, perſuaſi Florentiæ a prælatis, ne ſine me Romam peterent, cum ipſi nihil minus optarent quam habere me in comitatu, eadem die profecti ſunt a me.

Audi & aliud. Antequam abirent, vocavit me Quirinus ſeorſum; & nihil ejuſmodi cogitantem hortatur me obnixe, ut conſtitutiones capituli relegerem, & pro meo captu illas corrigerem, mutarem, adderem, demerem; ſe enim ratum habiturum cum ſociis quidquid feciſſem, & ſecundum caſtigationem meam omnia impetraturum. Agnoſcebat enim multas ex iis invita majore diffinitorum parte fuiſſe extortas, me in primis repugnante. Sic itaque feci. Sequenti die annotavi complura in margine, exprimens manu propria quid ſentirem, immo in quibus diſſentirem, miſique continuo caſtigatum exemplar per monachum Romam. Ubi legerunt, cœperunt excandeſcere. Quibus monachus: Nonne, inquit, a vobis excitatus hoc fecit? Ita eſt, aiunt, ſed non putavimus, tot fore mutanda atque corrigenda. Præclarum ſane philoſophorum iſtorum genus! Egregia virorum conſtantia, adeo leviter dicere, non putaram. Et hoc non præteribo ſilentio. Profecturi Camaldulo, petierunt a me, ut quoniam ſecum non irem, ſaltem darem eis ad pontificem commendatitias litteras. Renitens aliquandiu, tandem obſecutus ſum petentibus. Verum diffidentes, ne parum ſibi ſatisfacerent, reddere illas pontifici noluerunt; quando nihilominus fideliter ſcripſeram, & obeſſe eis litteræ non poterant. Experimento poſtea didicerunt, quam ægre, quanta temporis longitudine, quanta multorum contradictione, ſine me, ſine meis litteris abſolverint injuncta ſibi negotia, ſi tamen adhuc abſoluta dici poſſunt. Redeo ad conſtitutiones.

Ubi pervenerunt ad Urbem, adierunt protectorem, eique correctas a nobis conſtitutiones porrexerunt: quas apud ſe, quo conſilio neſcio, retinendas decrevit, negato inſuper eis patrocinio & favore, quod ſuis litteris minime paruiſſent. Caſtigati ab

A eo liberius, ad ipſum, ut audio, ultra non reverterunt. Aliud quoque eremitarum curialium noſtrorum factum nolo te lateat, ut noveris quo ſint erga me animo, qua reverentia & pietate.

Facti certiores Romæ, quod conſtituiſſem in Camaldulo Florentino priorem domnum Matthiam germanum, & quæſtorem abbatem Montis-muri, indignati vehementer quod ſine ipſorum conſilio id feciſſem, voluerunt mihi iterum tamquam procuratores Eremi, ſyndicatum revocare, niſi ſe abbas Faventinus oppoſuiſſet. Mala certe hypocritarum mens, malus animus, & qui B honori meo phariſaico ſemper livore inviderint. Sed procedamus ulterius, & majora atque inſaniora de iſtis audi.

Igitur aggreſſi opus demandatum ſibi a capitulo, aliud extraordinarium ſcelere & ſacrilegio plenum ſimul tractare cœperunt. Concepto enim dolore, quod in generali conventu nihil eis profuiſſet tyrannis amborum, quam exercuerant contra me, repleti veneno & mortifero imbuti odio, in familiam Fontis-boni, quam a me diligi pati nequeunt, impetraverunt diploma a pontifice ad Antonium Pucium ſacerdotem, quo ei mandatur, ut duodecim partim de familia C utriuſque Camalduli noſtri, partim de ordine prælatis, ſub excommunicationis latæ ſententiæ pœna amovendos perpetuo a domibus meis curaret. Non fuit ſegnis ad exequendum mandatum Pucius: immo promtior ac ſeverior, quam pro meo judicio debuit. Nam cum eſſem in Fonte-bono, miſit per notarium & nuncium & apparitorem palatii ſchedulas tredecim, unam mihi, reliquas ad alios tum prælatos, tum monachos & converſos, commiſſoſque de familia utriuſque Camalduli noſtri. Mihi imperabat, ut ſervarem conſtitutiones capituli ſub prædicta pœna: reliquis vero, ut ſtatim acceptis ſchedulis, quarum ſingulis erat inD ſertum exemplar brevis apoſtolici, domibus Eremi demigrarent: aliis ad centum millia paſſuum, aliis ad quinquaginta, aliis ad x. ab Eremo relegatis: quibuſdam etiam pœna pecuniaria mulctatis, præter excommunicationem, qua omnes involverat. Inventi ſunt tunc in Fonte-bono præter me, duo tantum abbas Vergareti & commiſſus cellerarius, cognomine Pialla. Mane ſiquidem hujus diei receſſerant ex iis duo, alius monachus pridie abierat. Quo facto, expoſtulavi cum Pucio per litteras (nam & ipſe ad E me ſcripſerat) fuiſſe initia judicii ejus rigidiora quam par fuerat, exceſſiſſeque ipſum mandata apoſtolica. Sed non dubito, illum non ſecus feciſſe, quam ſibi ab eremitis fuerit præſcriptum.

Præciſis a me membris meis, & evulſis a ſeniore viſceribus, phariſæorum iſtorum livore ac invidia, & deſtitutus filiorum ſo-

latio, poſt biduum profectus ex Fonte-bono Florentiam veni, & prima nocte in monaſterio Angelorum quievi, invitatus a priore, ut ita facerem, qui etiam nolebat ut inde diſcederem, improbans admodum Eremitarum impietatem. Veni tamen ſequenti die Camaldulum, quod hic remotior a viſitationum tumultibus manerem libentius. Convenit me Pucius tertio per hos dies, & multa ſuper negotio ultro citroque invicem contulimus. Tandem ſuſpendit omnibus relegationum terminos ac fines, modo non manerent in domibus Eremi. Venturus eſt paulo poſt ad viſitandam Eremum, & utrumque Camaldulum: ut qui ad ſuggeſtionem duorum titionum fumigantium iſtorum ſubjecti fuimus in conventu noviſſimo abbati Caſinenſi, modo etiam ſubdamur laico ſacerdoti, & quidem juniori te. Hæc & alia ejuſmodi moliuntur infelices iſti adverſum me quotidie, ut aut in deſperationem me adducant frequentibus injuriis, aut victus ambitioni eorum cedam. Cujus rei habeo teſtes quatuor dignos fide, quibus Quirinus palam proteſtatus eſt impietatem animi ſui ac rebellionem contra me decretam. Sed ne mireris quod modo narravi. Audivi enim ipſos antequam Venetiis diſcederent, eo propoſito conſtituiſſe in noſtram Eremum ſecedere, ut me, ſi ſponte noluiſſem me abdicare, a generalatu deturbarent. Redeamus retro aliquantulum, ut tota hiſtoriæ ſeries tibi nota fiat.

Antequam diſcederem ex Fonte-bono, magni faciens illatam mihi injuriam, immo verius inferendam, nondum enim allatæ fuerant a Pucio ſchedulæ ad nos, ſed tantum audieram veniſſe ad illum breve: miſi per proprium tabellarium Romam binas litteras ſuper hoc negotio, alteras ad pontificem, alteras ad reverendiſſimum cardinalem de Monte, qui deſtituto mihi protectoris auxilio, adjutor revera ſingularis fuit in opportunitatibus, in tribulatione. Queſtus ſum apud utrumque de filiis impiis, precatuſque, ut, ſi fieri poſſet, revocaretur diploma in meum dedecus impetratum. Rediit ad me quem miſeram in Urbem, decima quinta poſt die, cum binis cardinalis memorati litteris: ſignificavitque mihi ſe noſtras pontifici præſentaſſe. Quas ubi perlegit: Subſtitit, inquit, ſua ſanctitas: viſaque eſt mirari de ſcriptis brevibus (fuerunt enim duo) pollicita ſe proviſuram indemnitati paternitatis veſtræ & honori ſuo. In alteris vero litteris ſcripſit cardinalis, quod non de facili revocarentur diplomata. Quod miratum dixit S. D. noſtrum de brevibus, perſpicue credi poteſt, ipſo haud penitus ſciente, fuiſſe impetrata. Habuerunt iſti favores germani ejus ſecum conjunctiſſimi. Nec tamen vel ſic impetraſſent, niſi furia invecti & dirum toto pectore virus efflantes, ad explendam ſuæ malignitatis in familiam meam, ſitim, nefarium & inexpiabile ſcelus admiſiſſent. Siquidem viſitationum proceſſus, quos ſecum, me ignorante, detulerant, tum pontifici, tum aliis curialibus oſtenderunt.

Inhibetur, uti noſſe te non dubito, per conſtitutiones noſtras, ut in virtute Spiritus-ſancti & obedientiæ, nemo revelet extraneis ſecreta ordinis. Et iſti infelices Spiritui-ſancto adverſari non timuerunt, revelantes ſecreta, immo confeſſiones fratrum ſuorum (eſt enim confeſſionis ſigillum quoddam, quod per viſitatores diffinitoribus explicatur) & paſſim vulgantes, quod tegere debuerunt. Inauditum ſane facinus, & nulla ſatis digna pœnitentia atque ſuppliciis expiandum. Revelare fronte illa meretricia auſi ſunt verenda patris ſui, ut digni & ipſi habeantur cum filio Noe, niſi reſipuerint, cœleſti maledictione. Quid enim eſt aliud filiorum meorum ſecreta nudare, quam ſine affectione, ſine fœdere, ſine miſericordia dehoneſtare parentem?

Virtutes, ait cardinalis, paternitatis veſtræ & bonitatem ad cœlum ferunt, ſed miniſtros veſtros carpunt. Reſpondi dignationi ejus, ſequi iſtos phariſæorum veſtigia, qui conati Jesum capere in ſermone, prius illum blandimentis delinire pergunt. *Magiſter*, inquiunt, *ſcimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces.* Sic iſti labiorum me honorant ſuperficie, cor autem eorum longe eſt a me. Denique hortatur me cardinalis ipſe, ut Romam me conferam ineunte Octobri. Quod & protector noſter, ut ante generale capitulum facerem, ſuaſerat. Ne hoc hactenus fecerim, obſtitit tum ætatis gravitas, tum æſtivi æſtus timor: & ne tecum aliquid diſſimulem, ut vitarem ire cum adverſariis meis in via. Iturus ſum itaque, ſi placuerit Altiſſimo, ſtatuto tempore, ut pontificis de me optime meriti deoſculatus veſtigia, gratuler coram adeptæ dignitati, & ut interſim futuri concilii ſeſſioni, præſertim cum placuerit ipſius ſanctitati me quoque eis prælatis adjungere, quibus demandata eſt cura reformandæ curiæ atque eccleſiæ. Dignetur Dominus mecum eſſe tamquam bellator fortis, ut expugnare valeam obtrectatores meos, qui abſentem carpere in curia non ſunt veriti, & ut detegam vulpium inſidias, qui demoliri contenderunt vineam meam. Miſſi enim in Urbem a conventu generali, ut ædificarent, deſtruere conati ſunt; & deſtinati ad uniendum, ut fierent utraque unum, diviſioni ac ſegregationi ante omnia quam maxime, quam obſtinatiſſime, quam crudeliſſime ſtuduerunt, ſub Eremitarum nomine redigere me in ſervitutem, ac dominari non tam ceterorum, quam mei etiam in primis voluerunt, & non meminerunt, quod in Eccleſiaſte

Digitized by Google

ſcriptum ſit : *Interdum* , inquit , *homo homini dominatur in malum ſuum.* Et ſtatim ibidem ſequitur. *Vidi impios ſepultos* , *qui cum adhuc viverent* , *in loco ſancto erant* , *&* *laudabantur in civitate quaſi juſtorum operum.* Formident ad hanc ſapientis ſententiam , & vereantur judicium Dei.

Expectat Pucius Eremitarum reditum ex Urbe, ut cum eis veniat ad nos. Veniet autem viſitaturus Eremum & Fontem bonum, ſecundum mandatum in diplomate contentum. Quaſi vero viſitatum paulo ante non fuerit una cum Eremo cœnobium iſtud. Sed exagitare me iſti pergunt frequentius, ac dehoneſtare ſenectam meam hujuſmodi contumeliis , ut citius corruam. Aderit , ut ſpero , a dextris mihi Dominus , ne commovear , nec timebo quid faciat mihi homo. Pollicitus eſt mihi Pucius ſe omnia facturum pro arbitrio meo , & ducturum ſecum priorem Angelorum, qui viſus eſt ægerrime tuliſſe iſtorum inſaniam. Quod modo fieri non potuerit , non diffido me adepturum Romæ, quoniam haud minus valituram erga me veterem & continuatam ſemper pontificis benevolentiam , quam germani ejus valuerit erga eremitas. Adſit modo ſanitas & bona valetudo ; & ſuper omnia gratia Dei mecum , & de reliquis omnibus bene ſperandum erit. Requires propterea abbatem tuum meo nomine , ut jubeat omnibus orare pro nobis , ut eamus & redeamus incolumes. Eſt namque animus nobis , atque hoc jam diu in votis gerimus, ubi ex Urbe redierimus, haud ita multo poſt reviſere patriam. Quam utinam eo inſtatu reperiamus per miſericordiam Dei , ut facile poſſimus magis gaudere cum gaudentibus, quam flere cum flentibus. Audivi enim Florentiæ, quod me vehementer angit & excruciat. Avertat Dominus indignationem ſuam a populo ſuo, & benedicere ei dignetur in pace, profligatis procul ab eo hoſtibus & barbaris nationibus. Vale cum reliqua familia. Ex Fontebono die quarta Auguſti MDXIV.

EPISTOLA CCXXXIX.
Ad Jacobum priorem ſancti Martini Oppitergii.

Fuſe deſcribit quibus artibus a propria eum domo expulerint Eremitæ

Anno 1514

PEtrus Delphinus Generalis Camaldulenſis , Jacobo priori S. Martini Oppitergii , ſalutem.

Quoniam binis meis ad Euſebium monachum prolixioribus litteris ſatis plene edoceri potuiſti , quas mihi Eremitæ noſtri uſque ad id temporis inſidias tetendiſſent , ut me domo ejicerent : ne forte putes illos tandem pœnitentia ductos a vexatione quieviſſe , hanc tibi modo conſcribo epiſtolam, ut intelligas longe graviora illos machinatos poſtmodum fuiſſe contra me, nec prius deſtitiſſe ab inceptis & a concepta malignitate adverſus patrem & prælatum ſuum, quam ipſum tum fraude tum vi procul expulerint , & habitare coegerint extra proprios lares. Ubi omnia perlegeris , quæ epiſtola ſeriatim deſcripta fuerint , experimento diſces verum eſſe illud Chryſoſtomi elogium « Malitiam confundi aliquotiens ; « corrigi autem numquam. »

Igitur , ut ad rem veniam , cum reverſi Roma eremitæ , impetrato privilegio , putarentur velle in ſolitudine conquieſcere , atque , ut par erat , eremitico perfrui otio , tunc maxime dolos noctes atque dies meditabantur. Hortatus me fuerat per eos dies cardinalis de Monte , ad quem ego deſtitutus patrocinio protectoris , omnia mea referebam negotia , ut in Urbem irem , defenſurus coram facilius rem meam , & honori quem phariſæi maculare ſtuduerant , conſulturus. Parendum duxi patrono fideliſſimo ac ſapientiſſimo, ſi forte excuſſo Pucii jugo , priſtinæ redderer libertati. Invitabat me præterea , ut non detrectarem laborem itineris , neque ſumtus , obligatio gratulationis meæ coram novo pontifice, ob recentem promotionem ejus ad ſummum ſacerdotium , quæ longius protrahi ac differri ulterius videbatur , quam ipſius haud vulgaria erga me merita poſtulabant. Ad hæc mecum volvebam animo teneri me intereſſe futuræ paulo poſt Lateranenſi ſeſſioni , & longe magis frequentibus congregationibus cardinalium atque epiſcoporum , quibus me ſua ſanctitas motu proprio deputaverat atque adjunxerat.

Ubi reſcire cœperunt Petrus & Paulus decretum iter , convenerunt me in Fontebono , una cum Blandino, qui pridie in Eremum ſe receperat , ut funiculus triplex difficilius rumperetur. Ingreſſi ad me in veſtimentis ovium , egreſſi ſunt lupi rapaces : nam petita a me flexis genibus venia , eorum quæ impie perpetraſſent adverſum me, contentos ſe fore dixerunt , ut corrigerem pro arbitrio quas in capitulo generali ediderant conſtitutiones : aut etiam , ſi ita mihi cordi eſſet, omnes reſcinderem. Cœpi continuo dum loquerentur, cogitare mecum, quid ſibi vellet tam libera in nos remiſſio , ut quas tanto labore confirmandas conſtitutiones Romæ contenderant , meo tunc arbitrio permitterent corrigendas. Nec defuit ſuſpicio apud me, ad ſermonis eorum lenocinium latere anguem in herba. Et vide non fuiſſe me falſum penitus opinione mea, nec inanes uſquequaque fuiſſe cogitationes meas. Jubentur ambo ab Orlandino vicario egredi cubiculum , ac paululum ſecedere, manſitque mecum ſolus. Poſt multa ver-

ba, quibus abundare hominem in ſuis congreſſionibus non ignoras, hoc intulit. Cupere mirum in modum Eremitas ambos, venire tecum Romam: reperiſſe ſe pridie in Eremo, ac liquido advertiſſe multum eos mutatos ab illis, qui eatenus fuiſſent: hortari ſe propterea, ut utrique, aut ſaltem ipſorum alteri morem gererem: futuros illos mihi in omnibus obſequentiſſimos. Non diſtuli reſponſum diutius. Siquidem expertus per annum multiplices illorum fraudes, negavi me ulla ratione paſſurum, ut mecum ambo, aut alter futurus eſſet in comitatu.

Paucis poſt diebus cum iviſſem in Eremum, multa a me verborum inſuaſione contendit Quirinus, ut ſe mecum in Urbem ducerem. Perſiſtente me in priore ſententia, adiit me ad Muſoleum, ubi per biduum antequam iter arriperem, numquam me hortari deſtitit, ut permitterem ipſum fieri compotem voti ſui: nec valuit exorare. Rediiſſe illos, aiebam, paulo ante ex Urbe; non decere eos tam cito eo reverti. Eremitarum locum eſſe ſolitudinem, non curiam. Detrectaturum me libentiſſime ejuſmodi iter, ſi commode ac rationabiliter excuſandum me apud pontificem optime de me meritum arbitrarer.

Dimiſſo illo in pace, tandem Romam contendi menſe Octobri. Utrum prudenter egerim, non credens meipſum eis, ex conſequentibus mox intelliges. Si enim Orlandinus ſolus, qui ſe utriuſque partis amicum ſimulaverat, decipere me ac circumvenire auſus eſt mendaciis & fraudibus; longe facilius idem feciſſent tres ſimul; ſi complices conjurationis in Urbe fuiſſent. Itaque ſupervenit paulo poſt Orlandinus vicarius cum duobus viſitatoribus congregationis. Ubi quæ mihi ſtructæ fuerint a vulpecula iſta inſidiæ, & quam meretricio vultu, quibus dolis ſubvertere niſus eſt amicum ſuum, patrem ordinis, prælatum ſuum, Generalem ibidem exiſtentem, cum ſæpius a me convivio per eos dies benigne fuiſſet exceptus, mox inferam. Neque enim prætermittendum ſilentio impræſentiarum duco, idque non ab re, qua me benignitate, qua humanitate, ſequenti poſtquam ingreſſus ſum die, pontifex exceperit. Qui non ſolum ſacros pedes deoſculandos exhibuit, verum etiam utraque manu amplexari me tantillum dignatus eſt: admoto inſuper ſacro capite ad utraſque genas meas. Gratulatus bonæ meæ valetudini, ut redirem ad ſe pro arbitrio, dixit. Erat ſiquidem tunc magnis viris atrium repletum. Paucis interjectis diebus, iterum a ſua ſanctitate, cum eſſet in caſtello ſancti Angeli, admiſſus ſum, erectuſque ab eo manu propria, juſſus ſum ſtans loqui. Supplex itaque petii, ut demto mihi Pucii jugo, nulli alii, præterquam ejus beatitudini ſubjectus forem, reddique

A mihi mandaret filios meos in exilium procul a patre turpiter actos. Gratum dedit benignumque reſponſum, dimiſſurum ſe utique nos in pace, & compotes illorum quæ poſtulaveramus. Non potuit tunc recitari oratiuncula quam dictaveram, ob ſignaturam ejus diei, quæ pontificem adhuc jejunum fatigaverat. Congratulatus paucis ipſius beatitudini, ob aſſumtionem ad ſummum ſacerdotium, inde diſceſſi. Interea conſtituta octavæ ſeſſionis dies, decreto patrum congregationis noſtræ ultra menſem protogatur. B Statueram propterea ex Urbe diſcedere, ne ſi interfuiſſem ſeſſioni, cogerer media hyeme eſſe in itinere. Hortabatur cardinalis de Monte ne abirem. Contra Vulterannus protector ſuadebat, ut peterem commeatum a pontifice per litteras, qui tunc aberat Roma. Quod & feci ſequenti die. Breve mihi a ſua ſanctitate tranſmiſſum eſt, quo etſi mihi poteſtas fiebat redeundi domum; tamen aperte declarabat futurum ſibi fuiſſe gratius ut manerem, non tam propter futuram ſeſſionem, quam propter no- C vum mihi congregationis deputatum atque injunctum munus, inſerta brevi majore quam pro meritis commendatione parvitatis meæ. Cognito pontificis deſiderio, urgente præſertim cardinali de Monte colendiſſimo, manere conſtitui.

Hæc iccirco epiſtolæ inſerenda exiſtimavi, ut noveris Dei conſilio & voluntate ſic actum eſſe, ne reverſus Florentiam, iterum neceſſario ad repugnandum vexatoribus meis redire in Urbem compellerer. Siquidem, ut ad vulpem redeam, unde digreſſus ſum, per hos dies, me irrequiſito ac pe- D nitus ignorante, diploma impetraverat Orlandinus, quo ſibi, utpote vicario & viſitatoribus congregationis dabatur poteſtas, ut liceret pro arbitrio ſeparare membra unita majoribus beneficiis ac cœnobiis ordinis, & in eiſdem prælatos annuos conſtituere, juxta formam conſtitutionum congregationis. Accepto diplomate, proripuit ſe cum ſociis ex Urbe, mecum haudquaquam communicato negotio. Sed audi, quæſo, Orlandini iſtius & Eremitarum noſtrorum impietatem, immanitatem, feritatem.

Accipio poſt dies aliquot ab eodem Or- E landino litteras, quibus mihi propinabatur venenum melle illitum. Separaſſe utique ſe ab Eremo monaſteria unita duo Fontis-boni & Camalduli Florentini, atque in altero priorem annuum, in altero abbatem auctoritate diplomatis & Eremitarum conſenſu fuiſſe conſtitutos. Quid mihi tunc animi fuerit, tu cogita. Nitebatur perfidus iſte mihi perſuadere, futuros hos nomine tantum prælatos, me vivente; adminiſtrationem vero totam in ſpiritualibus & temporalibus meam fore. Factum hoc eſſe idcirco, ut eriperentur memorata beneficia a peri-

Digitized by Google

culis commendatum. Putavit me his blandimentis allicere, perſuaſus me ignorare, non congruere rationi, ut non ſuccedat in onere qui ſubſtituitur in honore. Arbitratus eſt me laturum æquo animo ejectum me fuiſſe domibus meis, in quibus pacifice per XXXIII. & eo amplius annos præfuiſſem, præſertim fraude, & ab impiis filiis. O dementiam ſingularem! O temerarium auſum, & ambitionem ſumma præ ſe ferentem! Revera ſic exiſtimo, non fuiſſe me paſſurum tam inſignem a barbaris injuriam, ſi in eorum manus incidiſſem, qualem a barbatis filiis innocens pertuli. Sed viderint ipſi quam periculoſum ſit aſcendiſſe cubile patris ſui.

Ceterum per eos dies, auctore cardinale colendiſſimo de Monte, impetravi a pontifice reſtitutionem converſi miniſtri mei, qui mihi per annos XII. inſervierat; coquinæ exercens munus. Is me Romæ convenit. Nolui tamen tunc in obſequium meum ipſum admittere, habens mecum alium, qui mihi in tali miniſterio ſatisfaciebat. Apud me tantummodo in eiſdem ædibus morabatur. Interea cogitare cœpi, quo pacto illatam propulſarem injuriam. Et cum ſuperveniente podagra prohiberer domo exire; queſtus ſum litteris apud pontificem & apud cardinales complures, quam doloſe fuiſſem maligneque exturbatus domo, & quam inique introiſſent alii in meos tot annorum labores: & quantopere eſſet deteſtandum adeo nefarium ſcelus. Non defuerunt mihi in tam juſta cauſa cardinalium favores: neque magno negotio piiſſimus pontifex revocavit diploma tam ſubdole ac verſute extortum. Juſſit enim per novum breve, ut reſtituerer per omnia in gradum priſtinum. Interfui interim, ægre licet, ob tumorem pedum, octavæ ſeſſioni, paucis diebus ante Natalem Domini in Laterano celebratæ. Et peracta Dominicæ Nativitatis ſolemnitate, curavi expediri impetratum breve. Nec tamen antea licuit nobis ex Urbe proficiſci, quam XVI. Januarii die.

Ubi vero Florentiam redii, & Camaldulum me recepi, adierunt me perſecutores, & proditores mei, primum quidem ſimulata humilitate ac reverentia, non ignorantes quod Romæ paulo ante impetraſſem, & contendentes nihilominus a me, ut breve ſuum recenti noſtro præferretur: promittentes inſuper mihi maria & montes. Sed vide phariſæorum prudentiam ne dicam an verius inſaniam. Ut facilius ſe a me exoraturos ſperarent quod inique appetebant, aggreſſi ſunt me, priuſquam me adiiſſent, non blandimentis alicujus internuntii ad placandum me, non munere aliquo, ut olim fecerat Jacob cum fratre ſuo, ſed ſingulari, notoria, & gravi admodum contumelia. Siquidem converſum quem mihi pontifex reſtituerat, poſtridie quam applicui Florentiam, Camaldulo Florentino ab apparitoribus vi extractum, meridie per mediam civitatem deductum, in carcerem epiſcopalem turpiter atque ignominioſe trudi fecerunt. Admiſſo tam impio in fratrem ſcelere, quem ſciebant mihi eſſe cariſſimum, venerunt, ſicut prædixi, viſitatum me. Ubi a me conſenſum obtinere non potuerunt, ut cederem brevi eorum; & ipſi rejecerunt ac repudiaverunt meum. Affirmabant namque ipſum haud canonice fuiſſe impetratum, eo quod tunc fuiſſem excommunicatus ob collationem abbatiæ Campriani, quod mihi ſub cenſuræ pœna per novam conſtitutionem non licuiſſet. Denique multis me affectum conviciis, & contemtui habitum, a Quirino in primis, quem procuratorem & ſyndicum Eremitæ conſtituerant contra me, turbati dimiſerunt, & experti quam parum eorum inſultus formidarem.

Sequenti die convenerunt me iterum, & coram notario ac teſtibus revocavit iterum Quirinus ſyndicatum, quem mihi in capitulo generali, & quidem repugnanti flexis genibus deprecans reſtituerat, & diplomati meo nequaquam ſe deferre proteſtatus eſt. Non dico qua fronte, quo ſupercilio, qua verborum petulantia; quæ nimirum non Eremitam ipſum arguerent, ſed eum qui penitus religionem ac modeſtiam abjeciſſet. Verum quantum ad collationem Campriani attinet, excuſavi non fuiſſe per me in contemtum conſtitutionis factam, & exceſſiſſe illam tunc mihi memoria. Præterea repertum poſtea fuiſſe, contuliſſe me abbatiam nequaquam vacantem. Et præter hæc omnia, non me illam, quod per conſtitutionem in primis prohibetur, contuliſſe ad vitam. Hoc tamen ego retardatus ſcrupulo, diſtuli me recipere in Fontem-bonum, moratuſque ſum Florentiæ diutius quam oportuit. Et ut noveris cogitaſſe me etiam tunc cogitationes pacis & non afflictionis, obtuli per internuncium adverſariis meis Camaldulum Florentinum, ſi modo me, ſinerent, redirent in priſtinam libertatem & auctoritatem Fontis-boni, ejecto inde & abrogato penitus intruſo Orlandino. Contemſerunt phariſæi ſoli oblationem noſtram, reclamantibus e diverſo ceteris de congregatione, quod munus eis ſupra merita obtuliſſem. Putaſne interea iſtos tam atrocibus in me injuriis & probris fuiſſe contentos, & abſtinuiſſe poſtmodum a perſecutionibus? Accipe impietatem longe ſæviorem, & quam ne a latronibus & parricidis profecto expectaſſem.

Accerſiri me fecerunt a vicario archiepiſcopi, homine revera immiti, & Quirini amantiſſimo, & citari per ſchedulam ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ & quingentorum florenorum, niſi paruiſſem, ut die tertio coram ſe præſto eſſem futu-

Digitized by Google

rus. Exprobranti mihi Quirino, ac miranti quod examinandus forem a vicario ſuper toto generalatu meo, ſubridens reſpondi, futurum me coram illo, non ſecus ac fuiſſet coram Pilato Salvator. Nulla magis re torquebantur iſti, quam quod ad excipienda omnia eorum conjecta in me tela intrepidum eſſe cognoſcerent. Igitur præſtituta die hominem adii, cum quo modeſte expoſtulavi, quod non me ſimplici ſignificatione accerſiſſet, cui nihilominus paruiſſem. Reſpondit ita poſtulaſſe ordinem judicii, ut appoſita pœna citarer. Et primum quidem vultu torvo terrere me niſus eſt verbis inclementioribus: deinde intulit, non ſufficere habere me bonum teſtimonium ab iis qui foris ſunt, non enim ſatis eſt prælato ſi non ipſe peccaſſet. Dignus eſt privatione etiam qui in peccatores ſubditos non animadvertiſſet: quoniam Heli ſacerdos ob diſſimulatam in filios correctionem fuiſſet abrogatus a Domino, ac morte mulctatus. Denique, ut ſcias, per continuas horas tres ſuper triginta & pluribus etiam capitulis fui ab eo curioſiſſime interrogatus, excipiente notario de omnibus quæ ad cœnobiorum noſtrorum adminiſtrationem tum ſpiritualium tum temporalium pertinerent. Quæ capitula illi fuerant a phariſæis tranſmiſſa. Redii domum primis tenebris, animo tamen magis fatigatus quam corpore, quod accepta a pontifice laicus ſacerdos ſuper regulares omnes poteſtate, tam audacter, ne dicam impudenter, illa abuteretur. Scandalizata eſt univerſa Florentia, ſimul atque factum reſcivit, indignum me opinata hujuſmodi nota atque dedecore.

Tertio citatus, intra dies paucos ad ipſum vicarium me contuli: ubi ſemel convocatis de induſtria religioſis quibuſdam mihi optime cognitis, conatus eſt vicarius tum illorum tum ſua adhortatione mihi perſuadere, ut cum Quirino, qui in atrio palatii præſtolabatur eventum rei, potius convenirem, quam privationis periculo me exponerem. Reſpondi ego vicario & patribus illis, id nullo pacto me eſſe facturum, quoniam honori meo adverſaretur: ſubdi mihi Quirinum oportere, non ipſi me. Si me privatione dignum vicarius noſſet, non me propterea veniam deprecari: impleret ipſe munus ſuum, ſufficere mihi teſtimonium conſcientiæ. In hæc verba dimiſſi ſumus.

Cum autem nihil hoc novo injuriarum genere ſe profeciſſe conſpicerent, aliud contra me telum emitti a vicario contenderunt. Ut clarior fieret in dies Barbatorum inſania & furor, biduo ſeu triduo poſt, fecit mihi intimari vicarius ad Quirini amici ſui inſtantiam per ſchedulam ſub anathematis pœna, & itidem abbati ſanctæ Jocundæ quæſtori Eremi, ne frui mihi liceret, & ne quid mihi quæſtor ipſe tribueret de reddi-

A tibus ac proventibus Eremi. Ubi hæc tam ſæva tyrannis in civitate pervulgari cœpit, non ſe poterant, ut tunc mihi relatum eſt, continere viri graves, & quotquot hæc audiebant, quin tantum facinus, tam diram malignorum rabiem maledictis inceſſerent, meique e contra miſerarentur, ſupra merita attribuentes mihi. Siquidem quo magis quærebant me opprimere, ac perveſtigabant unde accuſare me poſſent, eo amplius mihi omnium gratiam & favores comparabant. Citatis enim a vicario ipſorum nomine prælatis multis noſtri ordinis, & quot- B quot haberi potuerunt de familia noſtra, ac ſuper eiſdem capitulis accuratiſſime interrogatis, idque cum juramento; non eſt repertus, ut audio, vel unus, qui de me (ſit benedictus Deus) fuerit oblocutus, aut ſiniſtrum aliquid minuſque honeſtum depoſuerit teſtimonium. Dilatavit idcirco Dominus in tribulatione, ut contemſerim facile inſidias malignantium: animadvertens ac mecum reputans Dei benignitate reddi mihi veritatis teſtimonia, & cornua in me inſurgentium confringi. Cave ne hæc a me arroganter dicta exiſtimes. Abſit enim a me, C ut dona Dei meæ, quæ nulla eſt, virtuti tribuam. Qui gloriatur, in Domino glorietur. Ægre ferebam ſcandalizatum iri de me proximum ſine cauſa: dignumque me propterea judicandum, qui ſuſpenſa collo mola aſinaria mergerer in profundum maris.

Scripſi continuo pontifici & cardinalibus ſex fautoribus meis, quibus me contumeliis ad phariſæorum inſtantiam affeciſſet vicarius archiepiſcopi: petiique ut transferretur hujus cauſæ cognitio in Urbem: quoniam ego non recuſarem ſubire judicium cum filiis nequam. Amicorum itaque conſilio cum provocaſſem ad apoſtolicam ſedem, deman- D davit paulo poſt judicium iſtud pontifex cardinali de Monte. Ægerrime tuliſſe pontificem intellexi, non fuiſſe habitam a vicario dignitatis meæ rationem: commotum tum litteris meis, tum relatione & conqueſtu cardinalium trium, qui illas pariter dederant ſuæ ſanctitati.

Prætereo hic de induſtria latam inclementius in converſum noſtrum, quem conjecerat in cuſtodiam a vicario ſententiam, factione iſtorum, ne refricetur jam pene ob- E ductum in cicatricem vulnus. Debuit vel religionis gratia honeſtius plecti, ſed ad majorem non tam reo, quam mihi inferendum animi dolorem, pleno & conferto multitudine virorum, & in primis religioſorum atrio, productus e cuſtodia, ſiſti coram tribunali juſſus eſt: ubi omnibus audientibus, proceſſu lecto, in carcerem quas Stincas vocant, detrudi ad decennium per vicarium decernitur. Quod quidem factum eſt, non juſtitia ſed amaritudinis zelo. Revera neſcio an acerbiore fuiſſet mulctatus ſupplicio, ſi

Digitized by Google

ejus opera tota Eremus incendio conflagraſſet. Verum de hoc nolo plura dicere. Sint alii judices, qui rectius aut probent aut improbent factum.

His demum peractis, Quirinus una cum vicario ſui ſtudioſo Romam petiit. Tranſmiſſa paulò poſt inhibitione ex Urbe a cardinali de Monte judice delegato, & facta vicario alteri ſucceſſori intimatione, redire tandem ſtatui in Fontem-bonum, uſurus poteſtate mihi a pontifice tradita. Ubi quanta lætitiæ ſignificatione, quantis acclamationibus, non ſolum a familia noſtra, verum etiam ab omnibus per quorum oppida ruraque in agro Caſentinate tranſieram, fuerim exceptus, non eſt meum litteris commemorare. Mirati ſunt qui mecum erant, occurriſſe mihi multitudinem virorum ac mulierum atque infantium, ſicut olim Johanni apoſtolo ab Epheſo revertenti: ut nihil aliud ſe magis optaſſe, quam reditum noſtrum viderentur.

Paulo poſt ingreſſum meum in Fontem-bonum ſupervenit Orlandinus vicarius, qui electus ejuſdem loci fuerat prior, convocata familia omni, tam mea quam adventitia, verba feci ſuper reſtitutione mea, admonens omnes præeſſe me Eremo & Fonti-bono, quemadmodum per triginta tres & eo amplius annos præfuiſſem: ſicuti etiam in diplomate quod mecum detuleram plenius continebatur. Reſpondit Orlandinus, ſe inde receſſurum pro meo arbitrio, nec ſe ullo pacto velle mecum contendere. Abiit, & rediit ſequenti die. Siquidem allatum fuerat ad eos novum breve, per quod cum ſingulari mea ignominia revocabatur meum. Nam dilatione mea Florentiæ factum eſt, ut non defuerit adverſariis tempus illud impetrandi, exiſtente præſertim Romæ Quirino procuratore Eremi & congregrationis: ad cujus nutum facile ob favores nonnullorum brevia componebantur. Neque enim creditum eſt mandaſſe pontificem, ut inter cetera quæ in brevi erant deſcripta, verba iſta ignominiæ plena insererentur. *Nos*, inquit, *conſcii de peſſima adminiſtratione, quam præfatus Generalis & omnes miniſtri ejus per triginta & amplius annos habuerunt, cum maximo bonorum omnium tum ſpiritualium tum etiam temporalium detrimento*, & cetera quæ ſequuntur. Adverte, obſecro, quam turpi elogio me meoſque omnes dehoneſtandos, ab omni alieni pietate Eremitæ curarunt. Denique per illud breve ſtatutum fuerat, ut mihi tercentum nummi aurei quotannis a priore Fontis boni darentur, relicta illi adminiſtratione domorum noſtrarum.

Si hic tibi commemorarem, quanta poſt acceptum breve ſuperbia intumuerint, quot diſſidiorum auctores per eos dies fuerint ad opprimendam in oculis meis familiam Fontis-boni, nimirum obſtupeſceres. Unum tibi modo Juſtiniani improbum ac temeritatis plenum factum ſubjiciatur. Venit hic ſummo mane, bona Eremitarum parte munitus, in Fontem-bonum. Ingreſſus ad me cum ſociis, multis de familia noſtra in cubiculo exiſtentibus, noſti, ait ad me, decretum fuiſſe in noviſſimo generali capitulo, ut ad requiſitionem majoris Eremitarum partis, tenearis ejicere de Fonte-bono quotquot de familia eis libuiſſet. Et cum tu quoque conſtitutionum noſtrarum obligatus ſis, requirimus a te vigore conſtitutionis, ut impræſentiarum ex hoc cœnobio quatuor ejicias. Aderant ibidem quos nominaverat, quorum excitatos, & meritiſſime quidem ad improbum imperium animos, niſi ego cohibuiſſem, tumultu exorto, facile conſeruiſſent manus. Nonne tibi iſta ſatis manifeſtam ſapere tyrannidem videntur, & ut noveris non iſtos ratione, ſed furore & inſania præcipites agi, qui introierat mane ad me, dirum toto pectore virus efflans; veſpere una cum abbate ſanctæ Jocondæ quæſtore, mutata voce & vultu, me convenit, multa verborum ſummiſſione flexiſque genibus veniam petens.

Et ne nutrire exiſtimarem ſcandala inter meos & adventitios congregationis monachos quos Eremitæ adduxerant, cedendum ratus tantæ obſtinationi, ad Muſoleam me contuli, præſtolaturus ibidem reſponſum litterarum mearum, quas ſuper recenti brevis mei revocatione tum ad ipſum pontificem, tum ad complures cardinales patronos meos per proprium tabellarium miſeram. Paucis interjectis diebus rediit. Requiſitus continuo ut litteras redderet, unas tantum mihi a quo minime expectaveram, Quirini videlicet, litteras obtulit. Interrogatus cur non attuliſſet mearum reſponſum, propter occupationes, inquit, reſcribere non valuerunt. Non mihi quadrare & congruere ſermo videbatur, ſiquidem hæſitans ac pudore ſuffuſus loqueretur mecum. Ægre vero ferebam mirum in modum fuiſſe me fraudatum expectatione mea, & operam ſimul atque impenſam perdidiſſe. Ductus conſcientia (erat enim ſimplicis ingenii adoleſcens, & a ſuo ſacerdote patre ſpirituali, cum quo rem communicaverat impulſus) rediit ad me: confeſſuſque eſt retentas fuiſſe Romæ a Quirino litteras quas ad me deferendas acceperat. Adjeciſſeque illum minas, aiebat, quod ſi quas alias ad me litteras delaturus eſſet, aut revelaſſet alicui litterarum retentionem, ſuſpendendus cruci foret. Poſſumuſne non mirari tantum in Eremitis perfidiæ, quando impietatem ejuſmodi ſæcularis homo nullus præſumſiſſet? quis ad hæc facinora non ſcandalizetur? ſed procedamus ulterius.

Admonitus tandem a quibuſdam colen-

Digitized by Google

diſſimis cardinalibus, neceſſe eſſe ut denuo in Urbem redirem, propter magnos Quirini favores, jam decreveram me ad iter accingere, ut peracta Reſurrectionis Dominicæ ſolemnitate, Romam iterum contenderem. Verum accepi aliam Quirini inventionem, qua me oportuit, intermiſſo Romano itinere, Florentiam ire. Videns enim hic bonus vir conatus ſuos contra me irritos fieri, nec ſe honeſte poſſe vim mihi inferre, ut Generalatu pro voto ſuo ſponte me abdicarem, blandimentis mecum agendum cenſuit, & propoſitis mihi honoribus atque dignitatibus alliciendum. Sed agnovit tandem per Dei gratiam fruſtra jaci rete ante oculos pennatorum.

Scripſerat ad me civis quidam Florentinus, ſatis mihi cognitus, habere ſe breve apoſtolicum, ad me conſcriptum, quod ſibi tranſmiſſum una cum litteris cardinalis SS. Quatuor ad me itidem miſſis, mihi manu propria eſſet juſſu pontificis redditurus. Urgebat propterea, modeſte tamen, ut quando ipſe venire ad me ob publicam in palatio functionem nequaquam poterat, irem ego Florentiam, ut ſibi liceret implere mandata pontificis. Obtemperandum petenti cenſui. Ubi me adveniſſe Florentiam didicit, continuo me Camaldulum adiit. Accepto reverenter brevi apoſtolico, atque perlecto, quo mihi ſignificabat pontifex, ut relationi ipſius civis fidem plenam exhiberem, mandata civis expoſuit, quæ nihilominus epiſtola cardinalis itidem expreſſerat. Offerri ſiquidem mihi a pontifice titulum archiepiſcopatus cum penſione trecentorum aureorum mihi ab Eremitis quotannis perſolvenda: dari inſuper mihi poteſtatem manendi in tribus noſtri ordinis monaſteriis quæ ſunt Florentiæ, aut, ſi ita voluiſſem, in archiepiſcopatu Florentino, futurus perpetuus ſuffraganeus reverendiſſimi archiepiſcopi cardinalis de Medicis. Multo ſermonis lenocinio bis mecum congreſſus, conatus eſt me in ſententiam trahere. Excuſavi me continuo, utpote qui eſſem ab ejuſmodi cogitationibus longe alienus: adducta in medium ætate in dies ingraveſcente, quæ magis otium & quietem, & manu-miſſionem a laboribus, quam ſublimiorem & majorem aliquam dignitatem cum curarum moleſtiis expeteret. Reſcripſi pontifici cardinalique, qui me ad hoc magnopere fuerat hortatus in eamdem ſententiam: deprecans, ut jam ætate provecti excuſationem admitterent: quoniam etiam indignum me penitus agnoſcerem hujuſmodi honoribus. Egi ambobus gratias pro tam pia & benigna utriuſque erga me tantillum voluntate.

Profectus Florentia paucis poſt diebus, compoſitis cum feſtinatione ſarcinulis, Romam petii, atque eo nona & vigeſima die perveni. Ubi cum haud facilis mihi foret A ad pontificem aditus, quando ſæpius fruſtra in palatium conveniſſem, denegato mihi de induſtria a cubiculariis ingreſſu, ſicut ab uno ex illis factus ſum poſtea certior, quamvis illi occupationes prætenderent pontificis. Scripſi ego ſolita fiducia ejus beatitudini, ut dignaretur admittere ſervum ſuum.

Interea cum reperiſſem revocatam fuiſſe Quirini opera cauſæ noſtræ cognitionem a cardinali de Monte ad cardinalem ſanctorum Quatuor: me curante, dati ſunt nobis B ambo judices a pontifice. Cum igitur die quadam inveniſſem in palatio protectorem noſtrum deambulantem in atrio cum pontifice, ejus interventu eadem die ingredi ad ipſum fruſtratis cuſtodibus permiſſus ſum. Deoſculatis ſacris veſtigiis, erexit me pater ſanctiſſimus, & ſtantes ambo deambulavimus pariter in cubiculo non ſemel abſque arbitris præterquam abbatem Faventinum, qui ſolus mecum introierat. Interrogavit me prior ſanctitas ſua, an bene valerem. Bene, inquam, pater ſancte, ſed melius me valiturum, ſi adverſarii vexationibus parcerent. C At ille: Non poſſunt, ait, de te honorificentius loqui, & cum veneratione majore. Tantum de aliquot familiaribus tuis obloquuntur. Cui ego: Bene, inquam, pater ſancte, de me loquuntur, & operantur male. Mirari ſe dixit, ſi ita foret. Denique, intuli, nihil aliud perſecutores meos quærere, quam me Generalatus poſſeſſione dejicere. Reſpondit pater beatiſſimus, numquam ſe hoc eſſe paſſurum, cum ſemper me habuiſſet parentis loco. Tandem bono animo ut eſſem pie hortatus, dimiſit me in pace. Poſt pontificis alloquium, curavi D ſollicite quanto potui ſtudio, ut per conſtitutos judices componeretur negotium noſtrum. Sed vide quam maligno in me animo, quam longe maligniore in fratres Fontis-boni phariſæi iſti fuerint debacchati.

Quirinus Romæ palatinus hoſpes atque procurator aſſiduus, dies & noctes perficiendo negotio inſiſtebat. In Eremo exiſtentes, litteris me meoſque ſævitia & immanitate pluſquam barbara impetebant. Biduo antequam terminata per judices lis eſt, miſit ad me reverendiſſimus cadinalis de Monte Eremitarum epiſtolas tres, unam ad pontificem latino, alteram ad cardinalem ſanctorum E Quatuor, tertiam cardinali de Monte, vernaculo ſermone conſcriptas, oblocutionibus & probris contra me & familiam Fontis-boni refertas. Et de me quidem, licet mendaciſſime, hoc tantum retulerant, ad indicandum meum Eremi contemtum; & quam parum mihi fuiſſet curæ, quod ne triginta quidem vicibus Eremum viſitaverim, cum illi ultra annos triginta præfuiſſem. De familia vero noſtra, neſcio an turpius aut impudentius ſcripſiſſe potuerint. Locuti ſunt

Digitized by Google

ſunt adverſus fratres ſuos lingua doloſa, fueruntque dentes eorum arma & ſagittæ. Quod conſulto tunc, & data opera factum arbitror, ut laturi paulo poſt ſententiam judices eo favorabilius pro ſe judicarent, quo deterius de me ac familia noſtra ſenſiſſent.

Novit Dominus qui ſcrutatur corda & renes, quod ſicut de me falſum tulerunt teſtimonium, ita & de monachis Fontis-boni. Invidia mors introivit in orbem terrarum. Non potuerunt pati diligi a me familiam meam, quam a tenero educaveram in timore Dei, quæ mecum inſerviebat divino cultui die ac nocte, & quæ mei ſemper fuerat in Domino obſervantiſſima. Eſto unus aut alter minus religioſe ſe geſſerint: numquid omnes maledictis & criminibus tam impia aſſeveratione fuerant dehoneſtandi? Succurrit profecto mihi, dum tantum in eremitis adverſus fratres ſuos, & quidem de ſe optime meritos, furorem cogito, illud Johannis in Apocalypſi de falſis Judæis tetimonium, commodiſſime phariſæis iſtis poſſe aptari. Scripturus enim Angelo Smyrnæ eccleſiæ: *Blaſphemaris*, inquit, *ab iis qui ſe dicunt Judæos eſſe & non ſunt: ſed ſunt ſynagoga ſathanæ.* Nam ſi & tu litteras illas perlegiſſes, procul dubio a pſeudo-eremitis exaratos judicaſſes. Qua umquam ſatis digna pœnitentia tam ſævam fratrum ſuorum criminationem atque calumniam, apud principem Chriſtianorum, & primarios in Urbe prælatos falſo illatam, expiabunt? Quo, obſecro, lacrymarum fonte culpam diluent tam horridi, tam nefarii, tam obſtinato imbuti odio belli, quod mihi meiſque per biennium intulerunt? Sed eos interim obmittamus. Veniamus ad compoſitionem diſſidii ac certaminis noſtri, ne te quidpiam lateat.

Tertia decima Junii die convenerunt tandem in unum in palatio papæ cardinales colendiſſimi conſtituti nobis judices, & una cum illis ingreſſi ſumus Quirinus procurator eremitarum & ego. Dederam ego in ſcriptis capita complura, per quæ indicabam judicibus votum meum ſuper futura compoſitione. Approbaverunt nonnulla, rejecerunt aliqua, cetera correxerunt. Ubi animadverti nolle ipſos permittere ut redirem in domos meas, in quibus per triginta tres & eo amplius annos ætatem meam conſumſeram, & infinitos tum animi tum corporis labores pertuleram; ægre ferens prohibitionem inopinatam, prorupi in hanc vocem; judicarent pro arbitrio, ut eis melius viſum fuiſſet; ſiquidem ego expectarem aliud futurum de cœlo in cauſa noſtra judicium. Non fuit qui ad hoc reſponderet. Cognovi facile cardinales in tractanda compoſitione, invitos conſtituiſſe aliquid, quod meo deſiderio repugnaret, ſed non potuiſſe illos contra ſtimulum calcitrare. Siquidem ipſimet aiebant, impoſſibile eſſe hanc eorum ſententiam diutius poſſe tolerari. Statuerunt prætereà, ut exhiberentur mihi quotannis ab Eremo ſeu Fonte-bono tercentum aurei nummi; quarto quoque menſe centeni, ſub pœna dupli, niſi ſtatuto tempore ipſi ultro illos mihi numerandos curaſſent. Inſuper etiam quod poſſint a me per cenſuras eccleſiaſticas ad ſolvendum compelli. Adjecti ſunt prætereà quinquaginta nummi aurei in annos ſingulos, ultrà prædictam ſummam, in compenſationem ablatæ mihi poteſtatis commorandi in domibus meis, ab eiſdem mihi perſolvendi. Præter hos etiam ſtatuerunt, ut deberentur mihi collectæ ordinis & earum credita, obligatis ad contribuendum commendatariis quibuſcumque. Decreverunt ad hæc, ut habitare mihi perpetuo liceret in hoſpitio ſancti Benedicti prope Florentiam, aut ubicumque in ordine ſeu congregatione maluiſſem, tradita mihi ſupellectile trium cubiculorum meorum, utriuſque videlicet Camalduli & Muſoleæ, una cum libris omnibus. Item quod in aliquo non ſubjicerer congregationi, nec ipſa mihi. Prætereo conditiones alias, ne ſim tibi faſtidio nimia prolixitate. Videbis aliquando breve apoſtolicum, in quo minutius atque diſtinctius ſingula mihi conceſſa & ablata deſcribuntur.

Hoc tantum ſubjiciam, quod dum componeretur negotium, recordatus apoſtolicæ admonitionis: Mementote vinctorum; tamquam ſimul vincti, ſuggeſſi judicibus; ut educi mandarent de carcere converſum noſtrum, ad eremitarum inſtantiam a vicario archiepiſcopi damnatum. Quod facile exoravi, hac tamen conditione, ut liceret ei manere ubicumque voluiſſet, præterquam in agro Caſentinate. Convocatis poſtea in cubiculum notario & teſtibus, recitata eſt & lata ſententia, & ab utraque parte ſtipulata atque admiſſa. Surreximus poſtea omnes pariter: & continuo Quirinus flexis genibus coram cardinalibus petiit a me ſupplex veniam de illatis mihi eouſque injuriis. Reſpondi ei paucis, ut deprecaretur Dominum, ut facile in futurum illarum me caperet oblivio, quando revera & multæ & graves magnique momenti extitiſſent. His peractis, inde diſceſſimus.

Verum ut intelligas componi aliquando, & forte ſæpius diplomata pro voluntate potius impetrantium, quam expreſſa conceſſione pontificis, decretum eſt per eoſdem judices, ut corrigeretur diploma in meum dedecus conſcriptum. Quod & factum eſt, ſublatis verbis omnibus, & illa in primis ſententia de mea peſſima adminiſtratione, quæ mihi inſignem contumeliam inferebat. Confectum eſt itaque diploma aliud, tradito mihi priore, ut id aut dilacerarem pro

Digitized by Google

arbitrio, aut in ignem conjicerem ad comburendum. Tandem compoſitis rebus noſtris, ac petito coram a pontifice commeatu, munitus ſanctitatis ejus benedictione, & ad oſculum pro ſua benignitate admiſſus, ſequenti die Roma profectus ſum, indultis mihi nonnullis, quæ ab ejus beatitudine poſtulaveram,

Exceſſiſſe jam modum epiſtolæ videor: ſed non prius finem faciam, quam tibi aliud quidem ad rem iſtam attinens perſcripſero, quod his proxime elapſis diebus accidit, poſteaquam Florentiam redii. Lata Romæ ſententia, cum deglutire tam cito os durum nequaquam poſſem; quod interdicta mihi fuiſſet apud Muſoleam, opus nimirum digitorum meorum, commoratio, & idcirco cum amicis quererer impatientius, ac magnæ auctoritatis prælato, qui factum noverat, mihi caritatis ſtudio per internuncium ſignificatum eſt, ut bona de cauſa queri deſinerem, & decreto haud impugnanter acquieſcerem, ne quid deterius mihi contingeret. Muſoleam enim ceſſuram in jus cujuſdam magni hoc tempore principis, cujus favore diu me hactenus eremitæ impugnaverant. Male me poſſe hoc conſilium diſſolvere: prudentis eſſe, facere de neceſſitate voluntatem. Acquievi ſtatim fidelibus viri ſapientis monitis, & poſui de cetero cuſtodiam ori meo.

Ubi Florentiam reverſus ſum, intra dies paucos ab adventantibus ex agro Caſentinate renuntiatum eſt mihi, vulgari paſſim, futuram paulo poſt Muſoleæ, quam a fundamentis erexeram, alienationem: & de ipſa, una cum vinea illi adjuncta, in perpetuum actum iri. Cogitare mecum cœpi, ſi quomodo occurri poſſet tanto Fontis-boni diſpendio & jacturæ. Subiit conſilium, ut ſcriberem vicario congregationis, brevique epiſtola obtuli ei quinquaginta nummos aureos, qui mihi decreto pontificis ultra ſummam tercentum aureorum, in annos ſingulos debebantur, ſi me tutum redderent, ne umquam Muſolea, & vinea ædibus illis novis contigua venderetur, aut aliquo modo alienaretur. Facta cum eremitis collatione, grate admiſſa eſt oblatio mea ab eremitis & vicario, pollicitique ſunt per decretum, manu ſingulorum ſubſcriptum, adjecta in teſtimonium promiſſionis factæ ſubſcriptione prælatorum octo, qui ad diem feſtum Fontis-boni convenerant, numquam ſe futuros auctores tranſigendæ Muſoleæ, addita gravi pœna, ſi umquam fidem fregiſſent. Improbatum eſt a multis hoc factum; quod viſus fuerim ingratis, ac de me male meritis haud exiguum beneficium contuliſſe. Alii vero, qui rectius ſentiunt, approbant meam in eos liberalitatem. Et revera nequaquam me facti pœnitet. *Benefacite*, inquit, *iis qui oderunt vos*. Et ego propte-

A rea non cogar mendicare. Facta enim penſionis mihi obligatæ diminutione, ſimili modo victurus ſum, cum ſcriptum ſit: *Qui multum, non abundavit: qui parum, non minoravit.* Diffidentiæ indicium eſt, ſollicitum eſſe, ac dicere: *Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur?* Quin potius æmulari nos oportet moderationem Jacob patriarchæ, qui dicebat: *Si dederit mihi Dominus panem ad veſcendum, & veſtimentum ad induendum, erit mihi Dominus in Deum.*

B Non te amplius obtundam. Habes rerum capita, & illatas mihi à familiaribus infidelibus injurias. Quid ſit poſthac futurum ignoro. Niſi quod ago divinæ bonitati gratias, cujus clementia conſultum eſt quieti tum corporis tum mentis meæ. Paravit in conſpectu meo menſam adverſus eos qui tribulant me, imminuto nihilominus, me non requirente, magna ex parte adminiſtrationis onere. Sentiant qui voluerint, derogatum fuiſſe plurimum honori meo. Ego vero a Domino factum eſſe iſtud arbitror, ut ſenectuti meæ præter omnem expectationem C auctum ſit plus commodi, & relictum minus oneris. Nihil enim eſt otioſa ſenectute jucundius. Quam tamen ſi ipſemet expetiſſem, ut remotus a publicis & privatis generalatus & prioratus mei negotiis, ad otium profugerem; non ſine conſcientiæ ſcrupulo id feciſſem. Neque enim integrum fuerat, laborem dignitati conjunctum, retenta dignitate ultro abjeciſſe. Nunc autem, quando ut hoc vitæ genus mihi ſumerem, a ſublimiori poteſtate mihi imperatum eſt, contendentibus, ut ſic fieret, adverſariis, me è diverſo renitente, argui non potero, niſi in- D juria, quod ſecutus turpem inertiam atque deſidiam fuerim; ſi quam ex impetrata mihi & procurata tranquillitate viſus fuero capere voluptatem. Novit Dominus cor meum, & quomodo in vinea ſua, in quam me jam pridem conduxerat, ſi non ſtudioſe admodum, nec tamen remiſſe penitus laboraverim. Cupio nimirum, ut qui modo ipſius cuſtodiæ deputati ſunt, longe me vigilantiores appareant ad capiendas vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineam.

Hæc tecum reputans, Jacobe fili, quæ prolixiori epiſtola continentur; videbis facile expertum me fuiſſe una cum Paulo apoſtolo, pericula eſſe in falſis fratribus. Ad E hæc conſtabit tibi apertius, quod minime fidendum ſit nobis de hoc ſæculo nequam, ubi nihil firmum, nihil ſtabile, nihil diutius perſeverans. Ad futura propterea bona erigendus eſt animus, quæ ſunt immortalia. Theſaurizandum eſt nobis in cœlo, ubi neque ærugo neque tinea demolitur, neque fures effodiunt & furantur. Sic oportuit Chriſtum pati; & ita intrare in gloriam ſuam; merito revera & temeritatis & impu-

Digitized by Google

dentiæ corripiendi ſumus, qui in hoc ſæculo pariter & in futuro lætam & jucundam ſperamus vitam ducere. *Si me*, ait, *perſecuti ſunt, & vos perſequentur.* Quando igitur non eſt ſervus major domino ſuo, nec decet membra diſſentire a capite, Beati profecto ſunt qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam. Si enim ſuſtinemus & conregnabimus. Patientiam & virtutem tribuet nobis Dominus ad mala toleranda. Tempore etiam mitigantur dolores animi, ex prementibus nos adverſis concepti. Si enim non fierent leviores progreſſu dierum, ſed eamdem vim haberet in calamitatibus & preſſuris aſſiduitas, quam habuerit primus ictus; deficerent plurimi, & pauci, qui ferrent diutius, invenirentur; dicente Apoſtolo: *Omnis quidem diſciplina in præſenti videtur non eſſe gaudii, ſed mœroris; poſtea vero fructum pacatiſſimum exercitatis per eam reddet juſtitia.* Atque utinam idem nobis eveniat, ſi forte poſtquam maledixerint nobis homines, & perſecuti nos fuerint, ac ſeparaverint nos tamquam malos, dignetur Dominus nobis benedicere, juxta illud in pſalmo: *Maledicent illi, & tu benedices*, ac demum nos participes facere æternæ hereditatis. Vale. Ex monaſterio ſancti Benedicti prope Florentiam die decima quarta Auguſti M. D. XIV.

EPISTOLA CCXL.
Eidem.

De perſecutionibus quas a ſuis paſſus eſt.

Anno 1514 PETRUS DELPHINUS Generalis Camaldulenſis.

Mala hominum conſilia eſſe aliquando occaſionem bonorum, & in melius nonnumquam converti, Joſeph potiſſimum edocemur exemplo. Is namque a fratribus, ſtimulante eos invidiæ zelo, venditus Iſmaëlitis, niſi perveniſſet in Ægyptum, male potuiſſet egentiſſimo illo tempore, quoniam arari non poterat nec meti, parentis ſui ſenioris & fratrum indigentiæ ac neceſſitatibus conſulere: niſi etiam calumniam paſſus mulieris improbitate atque mendacio, propter objectam ſibi turpitudinem, quam minime admiſerat, conjectus fuiſſet in carcerem; non occurriſſet forſitan facile occaſio, qua in gratiam adeo ſingularem, cum Domino ſuo & principe rediiſſet. Occulta nimirum ſunt judicia Dei, & vere abyſſus multa. Ego quoque de me ſic opinor, permiſiſſe Dominum ſuo illo abditiſſimo reconditiſſimoque conſilio, ut paulo ante cœnobiis meis ac propriis laribus, in quibus conſenueram, exturbarer a fratribus, qui (ſicut haud abs re credi poteſt) non modo vendidiſſent me Ægyptiis, ſi valuiſſent, verum etiam ultra Sauromatas & glacialem Oceanum, procul a conſpectu ſuo relegaſſent. Permiſiſſe, inquam, Dominum perſecutionem me a fratribus pati, ut paulo poſt redacti in ſervitutem, mihi tributum annuum penderent, & ipſimet implicati curis inextricabilibus, ingraveſcentem ſenectutem meam tranquillimam atque pacatiſſimam redderent. Ago idcirco gratias divinæ pietati. Ejus enim miſeratione factum eſt, ut qui prius degebam in loco horroris & vaſtæ ſolitudinis, ubi vix ad horam ob incumbentia negotia aliquando requievi, nunc mihi liceat ubi magis placuerit, in ordine commorari, factuſque ſit in pace locus meus.

Foderunt iſti patri ac prælato ſuo, de ſe optime merito, foveam, & inciderunt in eam, cupientes dominari in clero, magis quam formam fieri gregis. Generalatus adminiſtrationem vendicaverunt ſibi, & quam male ſibi conſuluerint, quamque in contrarium ſibi reciderint cogitationes eorum, ſub graviore modo, quam pro humeris ſuis gementes pondere, & ſub intolerabili faſce ruentes, ſatis ſuperque perſentiunt. Quid vero de illorum vexatione, quam per biennium exercuerunt in me, paſſim ſentiatur, interrogentur ii qui civitates Italiæ celebriores perambulant, profecto facile intelligent, quantum probro eis detur tam diuturnus paternæ obſervantiæ ac pietatis contemtus: & objici eis à gravibus & magnis viris, quod dicentes ipſi ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti videantur.

Hæc ideo ad te ſcribo, ut noveris non ſecundum iſtorum conſilia, ſed ſecundum Dei benignitatem peperiſſe mihi perſecutiones hujuſmodi, & majus vivendi commodum, & imminutionem laborum. Pro qua re oportet te quoque mecum gaudere. Leges itaque, ubi tibi otium ſuppetet, tres has epiſtolas noſtras, quæ parvo hoc opuſculo continentur. In eis totam contentionis & pugnæ noſtræ hiſtoriam ſeriatim ac breviter complexus ſum, invenieſque in eis ſingula quæque deſcripta quæ iſti machinati ſunt adverſum me, ac ſummatim tibi ante oculos poſita, quæ innumeris epiſtolis per annos duos ſparſim a me compoſitis pertractantur. Non fuit conſilium illas ad te tranſcriptas mittere, ut & mihi ſcribendo, & tibi legendo ob illarum multitudinem faſtidium tollerem ac laborem.

Quod ſi fortaſſe judicaveris acrius reſtitiſſe me oppugnatoribus meis, quam oportuerit, ſcias me voluiſſe habere, non detegendi aliena crimina, ſed conſervandi honoris & famæ in refellendis atque purgandis falſo mihi objectis calumniis, rationem: quam qui negligit, etiam, ut vulgo dicitur, crudelis cognominatur. Alioquin novit Dominus me ſemper optaſſe, ut redirent prævaricatores ad cor, deſinerentque perſequi

immerentem patrem. Dicati Deo, non minus exemplo, quam verbo ædificare proximum jubemur, & habere non tam conſcientiæ quam boni nominis curam, ut male de nobis loqui ſine mendacio nullus queat. Providentes, inquit, bona non tantum coram Deo, ſed etiam coram hominibus. Et merito quidem ita nobis curandum eſt: quando Salvatoris ſententia, qui ſecus fecerit, & ſuo malo exemplo ſcandalizaverit vel unum de puſillis, projiciendus ſit in profundum maris. Vale. Ex monaſterio ſancti Benedicti prope Florentiam die XXII. Auguſti MDXIV.

EPISTOLA CCXLXI.

Ad Euſebium Priolum monachum S. Michaëlis de Muriano.

De rebellione eremitarum & præſertim Quirini & Juſtiniani.

Anno 1514 PETRUS DELPHINUS Generalis Camaldulenſis Euſebio Priolo monacho ſancti Michaëlis Muriani, ſalutem.

Accipe recens factum, quod cum intellexeris, tinnient ambæ aures tuæ. Non poteris non ſcandalizari ad rem inopinatam, quæ ab eis accidit, de quorum mentibus mihi præcipue præſumendum erat. Siquidem non Florentia modo, ſed tota Etruria ad tam inexpectatam impietatem obſtupuit. Noſti tu optime quanto ſtudio exceperim in Eremum Venetos noſtros, quam ſingulari ac certa ſpe quod eſſent futuri baculus ſenectutis noſtræ: ſed ô inanes mortalium ſpes! fraudamur facile opinione noſtra, quoniam revera, maledictus homo qui confidit in homine. Venio ad rem, ne te ſuperfluis verbis morer. Quirinus & Juſtinianus (nam de Georgio nihil queror, mihi utique deditiſſimo) acerrimum mihi indixerunt bellum, & tanto in me impetu inſurgere auſi ſunt, ut mihi mitram impoſuerint, quanto ignominioſior excogitari potuit. Cur autem hoc fecerint, ſive ducti conſcientia, ut ipſi affirmant, ſive ambitione inflati, quemadmodum paſſim creditum eſt, ex ſerie ac narratione rei geſtæ percipies.

Mutato Florentinæ reipublicæ ſtatu, cum eſſem iturus Florentiam, gratulatum legato, & clariſſimo fratri ob felicem ipſorum reſtitutionem in patriam, idque ſecunda & vigeſima Octobris die, eſſetque tunc in Fonte-bono Chriſtophorus Rampinus, olim abbas Anglarienſis, qui me forte viſitatum advenerat, mandavi ei, ut donec redirem Florentia, familiæ noſtræ curam gereret: ſiquidem eram quindecim abſuturus dies Ubi hic in Eremum allatus eſt nuncius, ſummo mane ſequentis diei venerunt Ca-

A maldulum eremitæ tres; ex quibus duo erant memorati noſtri, pleni ſollicitudine & rancore. Miſſos ſe dicunt omnium eremitarum nomine, ſignificatum mihi, ægerrime tuliſſe omnes & monachos & converſos in eremo, quod audiſſent conſtituiſſe me perpetuum vicarium generalem Rampinum monachum: quem niſi quamprimum revocarem ſtatuiſſe omnes collectis ſarcinulis ſuis eremo demigrare. Miratus ſum haud parum loquentium intemperantiam, & pro adeo levi cauſa tam petulantem ſermonem, tantas minas. Diſſimulata animi commotione, reſpondi eis, trepidaſſe illos timore, ubi non B eſſet timor. Ubi ex me didicerunt, quid actum eſſet, accuſaverunt ſeipſos, quod delatoribus falſo credidiſſent, actiſque mihi gratiis, & ſumto mecum prandio, læti abierunt.

Eodem ipſo die furia invecti eremitæ iſti noſtri, nulla neque pietatis, neque honoris mei habita ratione, revocaverunt mihi ſyndicatum, quem in primordio Generalatus mei ab eremitis mihi ultro collatum, ſicut de more aliis Generalibus conferri conſueverat, per triginta & duos annos, quibus Eremo præfui abſque ullius contradictione, C ſine intermiſſione poſſederam. Hæc eſt, inquam, mitra, quam capiti meo dederunt eremitæ noſtri, conterraneis iſtis noſtris, & maxime Quirino auctoribus & capitibus factionis: ut qui per tot annos abſque infamia domibus noſtris præfui, duorum novitiorum improbitate & conſpiratione in ſuſpicionem me venire compulerint malæ adminiſtrationis. Sed audi reliqua, ut maturius negotium ponderes.

Profectus Florentiam receptus ſum bis a legato uberiore quam pro meritis meis humanitate. Interea ſcripſerunt duo iſti tum Juliano, tum Antonio Pucio canonico & civi Florentino, ut ſua interceſſione perſuaderi mihi a legato niterentur, ut Generala- D tui cederem. Viſitatus itaque denuo a me legatus, introduxit me ſolum in cubiculum ſuum. Ubi pariter abſque arbitris conſedimus, & ego paucis retuli quæ occurrebant. Habeo, inquit ille, & ego tibi aliquid dicere, coactus ab iis qui auctoritate & gratia apud me plurimum poſſunt. Communicato mecum ſingulari modeſtia de renuntiatione ſermone, quem brevitatis ſtudio prætereo, inter cetera teſtatus eſt, cupere ſe auctorem fore augendæ dignitatis meæ, non ulla ex E parte minuendæ. Accepta a me reſponſione ad ſatisfactionem, dimiſit me in pace, exoſculatus non ſemel atque complexus coram multis qui aderant.

Poſtquam redii Camaldulum, ad reviſendos eremitas me confero. Didici continuo conterraneos noſtros, ut mecum legatus de ceſſione conferret, fuiſſe auctores, & jam fuiſſe de meo reſponſo certiores factos, ex

Digitized by Google

ſequenti cum Quirino collatione deprehendi. Petito enim a me commeatu, ut mihi nonnulla ſoli diceret, abeuntibus reliquis ad veſperas; ut exponeret quæ vellet, permiſi. Audi, quæſo, novitii, & qui nondum octo in eremo exegerat menſes, quam rationabiles fuerint petitiones. Nihil non verum referam tibi. Cupientes, inquit, omnes nos conſuli libertati eremi, ne te decedente locus iſte alienis commendetur, obſecramus, ut Generalatui cedas. Si hoc non placet, contentus eſto ſaltem, ut detur tibi coadjutor, qui poſt te in Generalatu ſuccedat. Quod ſi horum alterum non feceris, ſcito decreviſſe eremitas revocare abs te ſyndicatum, quem hactenus in prioratu Eremi ſemper habuiſti. Quod ſi & hoc parum curaveris; notum ſit tibi, me & fratrem Paulum hinc demigraturos. Reſpondi continuo: Non mirari me inſurgere eremitas nunc in priorem ſuum, quoniam alias non ſemel audiſſem & legiſſem, Ambroſium anteceſſorem meum, virum & vita & doctrina inſignem, perſecutiones eremitarum toleraſſe: unum eſſe, propter quod dolerem, quod cum multi probi & nobiles viri in ipſorum ingreſſu in eremum mecum gratulati eſſent, quoniam miſſos a Deo exiſtimarent ad ſuſtentationem ſenectutis meæ; iidem me opprimere velle contenderent. Sciret ipſe Quirinus me nullo pacto velle cedere, ſicut totiens alias ei ſignificaveram: coadjutore mihi opus non eſſe, quamdiu ſolus implere poſſem munus meum. Quantum ad ſyndicatum attineret, ſi revocatio in eremitarum foret poteſtate, viderent ipſi quid eſſent acturi: de ipſius ac Pauli profectione ex eremo, ſcirent ſe ab alio nemine, quam a ſeipſis ex hoc loco ejectum iri. Ubi ad poſtulata a me reſponſum eſt, intulit Quirinus: Miror te recuſare velle cedere, quoniam viſus es inclinari ad reſignandum. Subjunxit dicens: Nonne ante profeſſionem meam (credo enim te non ignorare, Euſebi, Quirinum ipſum vix, peractis menſibus ſex noviciatus ſui, a me repugnante diutius & contradicente profeſſionem ſuam extorſiſſe) Nonne, inquit, ante profeſſionem meam recepiſti mihi, præſente Hieronymo Georgio noſtro, ubi primum eſſem profeſſus, facturum te eſſe rem, quæ mihi eſſet placitura. Negavi conſtanter, & vere idipſum & * Gregorius negavit. Vide, quæſo, quo me capere velle in ſermone arbitratus eſt. Et cum privilegio impetrando me tantum in generali capitulo faterer præbuiſſe conſenſum, ut poſt me Generalatus temporalis eſſet futurus; continuo improbavit factum, quod dignitas hæc perpetua extinguenda foret.

* f. Georgius.

Paucis diebus antequam hic ſermo fuerit inter nos, ſcripſerat eremita recluſus illuſtriſſimæ dominæ Urbinati, ut curaret apud pontificem, conſtitui Quirinum auctoritate apoſtolica Majorem Eremi. Quæ res, me jubente, ſtatim revocata eſt, miſſo Urbinum cum feſtinatione nuncio, qui non ſineret litteras reddi. Collige ſingillatim hæc omnia, & utrum ſint evidentia ambitionis argumenta, tecum reputa. Credo te non ſecus opinaturum quam plerique fere omnes apud nos ſentiant. Si quidem per totam hanc regionem vulgatum eſt: Quirinum Generalatum perpetuum ambientem, conatum eſſe aſtu & dolo me loco deturbare. Sed veniamus ad reliqua.

Sequenti die adierunt me eremitæ tres, ſenior unus, Juſtinianus & Georgius. Sed hic noviſſimus, ut prædixi, plenus fidei erga me, & cui ſummopere diſſidia iſta diſpliceant. Adierunt autem me eremitarum nomine hac de cauſa, ut fidem facerent, quæ pridie in eremo Quirinus mihi retuliſſet ſolus, eadem omnium conſenſu fuiſſe prolata. Reſpondi ego itidem Juſtiniano, ſicut Quirino feceram, & prolixiore quidem ſermone. Sed multa prætereo de induſtria, ne longior ſim. Ubi redierunt in eremum, miſi ego Florentiam litteras ad legatum, deprecans, ut mihi ſyndicatum confirmaret: nondum enim ſciebam fuiſſe revocatum. Spopondit omnino ſe eſſe facturum. Et feciſſet, ni Julianus frater interceſſione Quirini amici ejus obſtitiſſet. Scripſit tamen legatus ad me litteras, & alteras ad eremitas, cupere ſe diſſidia noſtra componere.

Perſuaſus a noſtris, Florentiam iterum redii, cardinalemque conveni. Cum audiſſet rei ſeriem, intulit, conqueſtos apud ſe fuiſſe eremitas de coquo miniſtro meo, quod venientes in Fontem-bonum, ab eo minus hilari vultu exciperentur, & miniſtranti diſcumbentibus mecum in menſa parum fiderent. Ad hæc ego, mirari, inquam, me, de coquo fuiſſe ab eremitis dignationi ejus factam mentionem, cum de eo apud me ne verbum quidem feciſſent. Et adjeci inſuper quod ſicut per revocationem ſyndicatus, famam & exiſtimationem mei palam deturpare conati eſſent, ita per amotionem coqui qui mihi eſſet fidelis in Domino, vitam mihi adimere contenderent. Nequaquam, ait cardinalis, fiet iſtud, nec ſeparabitur a te miniſter tuus, Tunc ego: Ducant ſecum cum me adeunt coquum ex eremo, qui eis miniſtret. Dimiſſus ſum in hæc verba.

Eadem die miſit ad me cardinalis colendiſſimus familiarem quemdam e ſuis, qui me hortaretur ipſius nomine ad compromittendum in cardinalem ipſum, quæcumque inter me & eremitas forent diſſidia. Quod & feci, accerſito notario, appoſitoque unius anni termino, quoniam erat ſequenti die Florentia profecturus. Idem fecerunt eremitæ poſt dies paucos.

Reverſus inde ad Muſoleam, non ſum permiſſus a phariſæis iſtis quieſcere. Audito, cum eſſem Florentiæ, a fide dignis, tentaſſe eremitas interventu Juliani, ut octo viri per vim mihi eriperent coquum meum, conſtitui vicarium meum abbatem Baſilium in ſpiritualibus tantum, & mecum duxi. Ubi hoc eremitis innotuit, non ſecus in ipſum exarſerunt, ac ſi ad eos perdendos adveniſſet, totque ei tetenderunt inſidias, tot intentarunt minas, ut coactus litteris reverendiſſimi legati, ipſum vicariatus munere privaverim, quamvis jam eſſet Florentia reverſus. Quot vero per hos dies mandata, tum ad abbatem, cum eſſet in Fonte-bono, & ad Fontis-boni familiam, & ad Rampinum qui mecum hic erat, quem noſti fuiſſe Anglarienſem abbatem, & ad alios noſtri ordinis, tum ad prætores omnes Caſentinates, contra honorem Baſilii deſtinaverunt; inſanire illos diceres, ſi affuiſſes. Mihi ſcripſerunt Dominico præterito die novitii illi noſtri ex Eremo, ut vicarium Baſilium, qui jam abierat, & Rampinum, & coquum noſtrum a me rejicerem. Et ne mireris temerariorum audaciam (minus enim ſcribo quam ſe res habeant) obſtinato animo paſſim fatentur, non ſe alium ſuperiorem, quam ſummum pontificem recognoſcere. Et quod majoris eſt momenti, aſſerunt majorem etiam poteſtatem eremitarum ſuper univerſum ordinem noſtrum, quam prioris eremi, & quam capituli generalis religionis noſtræ. Quo ſit progreſſura eorum amentia neſcio. Niſi quod ſcripſi legato colendiſſimo, ut comprimeret ora obloquentium, donec ipſe inter nos ſententiam ferat.

Velit Dominus, ut hæ tandem diſcordiæ componantur: ut dormiamus, & non ſit qui exterreat. Solitudo, abſtinentia, inimicus homo qui ſeminat zizania & circuit quærens quem devoret, facile excitant incolas eremi ad perturbandam quietem & aliorum & ſuam. Orabis Dominum cum familia omni, ne projiciat me in tempore ſenectutis, quoniam revera quo me vertam, & in quibus in noſtro ordine confidam, neſcio. Fratres mei elongaverunt a me, & noti mei quaſi alieni receſſerunt a me: mihi autem adhærere Deo bonum eſt, ponere in Domino Deo ſpem meam. Vale. Ex Muſolea die vigeſima ſeptima Novembris MDXIV.

Irrepſiſſe videtur mendum in aſſignato die hujus epiſtolæ, quam collocandam exiſtimamus ante epiſtolam CCXXXVIII.

Lib. 7. epiſt. 10. quos libros requirat epiſcopus ſancti Auguſtini, ex aliis epiſtolis ad eumdem liquet.

In edita epiſtola 10. lib. 7. vitioſus eſt annus, & pro M. D. II. *habet mſ.* M. D. I. *Confer epiſtolam 20. ejuſdem libri.*

In lib. 10. epiſt. 39. agitur de Pſalterio quintuplici, impreſſo Pariſiis.

In lib. 12. epiſtola 68. videtur legendum M. D. XII. *pro* M. D. VII.

PETRI DELPHINI VENETI
GENERALIS CAMALDULENSIS ORATIO
AD LEONEM X. PONT. MAX.

Poſteaquam ſummum atque ampliſſimum in eccleſia gradum adeptus es, Pater beatiſſime, ſicut magnopere pro mea erga te pietate gaviſus ſum ob delatam tuæ ſanctitati dignitatem; ita cumulatiore affectus ſum gaudio, quod maxima ſit omnium de te, magna expectatio animi atque ingenii tui. Aiunt omnes divinam hanc fuiſſe electionem, cecidiſſeque ſortem ſuper cardinalem olim Medicem, qui paulo poſt futurus eſſet totius languentis populi Chriſtiani medicina. Et merito quidem. Nam cum a tenero tamquam alter Samuel dicatus Deo, nihil umquam injuſte, nihil incontinenter, nihil improbe feceris, potueriſque tranſgredi & non es tranſgreſſus, idcirco demandatum tibi cælitus ſummum præſulatum affirmant, tum ob vitæ tuæ integritatem & ſanctimoniam, tum ob fidem ſingularem erga apoſtolicam ſedem: pro qua tot adieris pericula, tot labores pertuleris, tot peregrinationes ſuſceperis, nulla habita vitæ & ſalutis tuæ ratione.

Non eſt itaque dubium, pater ſancte, quin quam expectationem tui in hoc dignitatis faſtigio poſitus ſuſcitaſti, eam facile ſuſtinere ac tueri poſſis. Mecum enim reputans lenitatem, moderationem, pietatem, religionem, ac ſapientiam tuam, vereri nullo pacto poſſum, ne tua virtus hominum opinioni minime reſpondeat. Et ſicut habes neminem honoris gradu ſuperiorem; ita parem te fore tanto comportando oneri, procul dubio confido, divina cooperante tecum gratia. Licet enim ſine magno labore ac ſollicitudine geri nequeat ſummum ſa-

Digitized by Google

cerdotium; quia tamen ſcriptum eſt: Non te deſeram neque derelinquam, daturum tibi, ne dubites, virtutem & fortitudinem, qui ſupremam contulit dignitatem.

Quamobrem cum pontifex maximus magno reverendiſſimorum cardinalium conſenſu fueris deſignatus, ſicut optima quidem ac florente ætate, ita ingenti orbitate Chriſtianæ reipublicæ, ſperare licet, beatitudinem tuam ad ſalutem omnium diu ſuperviéturam, neque illi ſimul cum prudentia & ſtudio tempus rei bene gerendæ, ac navandæ feliciter operæ defuturum. Siquidem effuſa jam pridem contentio ſuper principes haud magno per te negotio diſſolvetur, ubi ſerendæ paci appoſueris manum. Junctam bonitati tuæ potentiam verebuntur omnes, & piis ac paternis clementiæ tuæ monitis acquieſcent, ac pro numine habituri ſunt quidquid juſſeris. Conflabunt omnes gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces, nec exercebuntur ultra ad prælium. Utinam, pater ſancte, id mihi hac ætate contingat, ut, te auctore, compoſitis Chriſtianorum diſſidiis, ac reddita tandem fidelibus pace, etiam gentes ac nationes barbaræ ſubjiciantur tibi: ut illud in te propheticum impleatur: *Dedi te in lucem gentium, ut ſis ſalus mea uſque ad extremum terræ.*

Super hoc cogitavi mecum ſæpius, non fruſtra neque temere vocari te voluiſſe in pontificatu Leonem, qui, ſicut de Moyſe legitur, mitiſſimus es ſuper omnes homines qui morantur in terra. Fuit ſane hæc mutatio nominis tui mutatio dexteræ Excelſi: ut juxta prophetæ vaticinium vocaretur tibi nomen novum, quod os Domini nominavit. Quamvis enim complures fuerint anteceſſores tui & vita & doctrina inſignes Leones, ego tamen quodam futurorum præſagio inditum tibi divinitus hoc nomen puto, ut foret, quemadmodum ſcriptum eſt, ſanctum & terribile nomen tuum. Sanctum utique fidelibus, terribile infidelibus, venerandum & adorandum populo Chriſtiano, formidoloſum atque tremendum populo barbaro. Quem ubi tandem, opitulante Domino, tuo apoſtolatui ſubegeris, factumque fuerit unum ovile & unus paſtor, de te paſſim prædicetur: Vicit leo de tribu Juda.

Ceterum de iis quæ ad communem religionis reformationem & augmentum divini cultus pertinent, aliquid tuæ ſanctitati ſuggerere ſuperfluum cenſeo. Cum enim nihil umquam antiquius duxeris quam honorem Dei & decorem domus ejus; conaturum te confidimus, ut nos qui vocati in partem Domini ſumus, in ſanctitate & juſtitia ſerviamus illi omnibus diebus noſtris, nec permiſſurum, eccleſiaſticam libertatem laicorum vi ac tributis opprimi. Curabis pro tua pietate, ut reddantur quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo.

Verum, ut dixi, ſuperfluo iſta tibi commemoro, Pater ſancte, qui univerſas religioſorum congregationes, ſicut gallina pullos ſuos ſub alas fovere olim conſueviſti, & clericorum immunitates pro viribus tueri. Nam cum ante pontificatum rariſſimo utique commendatariorum exemplo, ultro beneficia reſtitueris, quæ prius libere poſſidebas & tui juris erant, longe minus paſſurus es modo, quando in manu tua eſt poteſtas & imperium, alienari monaſteria, atque iis ad quos non pertinent commendari.

Huic meæ de te ſpei adſtipulatur præclarum Caſinenſe cœnobium, & alia eximia Vallis-Umbroſæ beneficia, quibus proprios ordines privari diutius pro tua ingenita liberalitate ac religioſo affectu non permiſiſti. Egregium revera facinus & dignum eo cardinali, qui mox in eccleſia ſummum eſſet magiſtratum conſecuturus. Vereri idcirco nullo pacto potes propheticum illum, immo verius Dominicam ad paſtores exprobrationem. Væ, inquit, paſtoribus, qui paſcebant ſemetipſos. Lac comedebatis, & lanis operiebamini; gregem vero meum non paſcebatis. Procul eſt a te hujuſmodi comminatio, pater beatiſſime, cum quo ab infantia crevit miſeratio. Dare ſemper quam accipere beatius exiſtimaſti.

Servaſti accuratiſſime vetus domus Medices inſtitutum, ut ſemper patuerint aures tuæ hoſpitibus & egenis. Sciebas enim monuiſſe Apoſtolum: *Et hoſpitalitatem nolite oblivisci: quidam enim per hanc placuerunt, angelis hoſpitio receptis.* Et quod alibi dicitur: *Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem.* Propterea voluit Dominus ut eſſet nunc amplior gloria & divitiæ in domo tua, ut liberale ingenium tuum & omnibus prædicandum longius ac latius ſeſe diffunderet, eſſeſque communis pauperum pater ac mœrentium conſolator. Propterea, inquam, magnificatus es vehementer, ſedereque te fecit Dominus in excelſo throno cum poteſtate magna & majeſtate, ut alienus ab omni cupiditate tuæ ſanctitatis animus non patiatur turpis lucri gratia domum Dei domum fieri negotiationis; fugata procul ab eccleſia omni ſimoniaca labe, atque ultra Sauromatas, & glacialem Oceanum in perpetuum relegata. Quod te & feciſſe hactenus, & facturum in poſterum non dubitamus.

Verum ne veniſſe huc videar ad te laudandum, qui ad gratulandum tantum veni, non ero prolixior, præſertim cum minime ſim idoneus, qui ingentia virtutum tuarum præconia valeam oratione complecti; & ea præterea tam nota ſunt omnibus, ut fruſtra a me forent recenſenda; cum ſint ipſa me-

Digitized by Google

ridiano lumine longe clariora. Reliquum A eſt, pater ſancte, quod ſine gravi piaculo prætermittere non licet, ut pro reformato in his pontificatus tui auſpiciis Camaldulenſi noſtro ordine, & privilegiis ampliſſimis communito, quantas poſſum tuæ ſanctitati gratias agam. Et revera, non mihi ſi linguæ centum ſint oraque centum, ferrea vox, ſatisfacere me poſſe tantæ tuæ liberalitati atque pietati arbitrarer. Confidebam ego plurimum, confidebant Camaldulenſes omnes, ubi ad apicem apoſtolicæ dignitatis aſſumtus es, quod inter multiplices occupationes tuas, noſtri quoque puſilli gregis Camaldulenſis curam aliquando ſuſceptu- B rus fores. Tu vero, vix inito pontificatu, confeſtim ad promerendum de nobis cogitare cœpiſti; & adeo propenſus ad conſulendum commodis noſtris extitiſti, ut & celeritate confecti negotii, & exemtionum nobis indultarum magnitudine omnium noſtrum vota præveneris atque expectationem totius ordinis ſuperaveris. Menſuram bonam & confertam & coagitatam & ſupereffluentem dediſti in ſinum noſtrum. Non eras neſcius quam male ſe haberet noſtra religio, quam pene ad nihilum redacta. Noveras optime imbecillitatem ſtatus noſtri, C & quam imminuti eſſemus, factique humiles in univerſa eccleſia hodie ob frequentes commendationes beneficiorum noſtrorum. Voluiſti, pater pientiſſime, ad æmulationem illius Samaritani evangelici infirmo huic ſauciato infundere oleum & vinum; voluiſti proſtratum & jacentem ſine dilatione erigere, veritus ne brevi tempore ad interitum vergeret, niſi cito perituro ſuccurriſſes. Pro quo ſane facto immortales tuæ beatitudini gratias agimus.

De me vero minimo ſervo tuo quid aliud referam neſcio, niſi quod quam tibi hactenus exhibui fidelem ſervitutem, eam ad ultimum uſque vitæ meæ ſpiritum perſeverantiſſime continuaturum polliceor. Precor autem majeſtatem tuam, ut quemadmodum te indubitatum ac verum Chriſti vicarium & clavigerum regni cœleſtis obſervo, colo, & adoro, ita mihi digneris manu tua ſanctiſſima benedicere, ut cum placuerit Domino, finiſque vitæ meæ advenerit, tua benedictione munitus, in pace in idipſum dormiam & requieſcam. Ego quoque viciſſim dum memor ipſe mei fuero, de te ſemper in votis geram: pro te orabo jugiter Dominum, qui te poſuit excelſum præ regibus terræ, qui te conſtituit Dominum domus ſuæ, & Principem omnis poſſeſſionis ſuæ: ut promotus ad tantarum rerum gubernacula, reipſa magis quam nominis appellatione & vivens & vita functus, ſemper futurus ſis beatiſſimus.

EUSEBII PRIOLI VENETI ABBATIS CARCERUM Ordinis Camaldulenſis, pro reverendiſſimo PETRO DELPHINO ejuſdem Ordinis Generali ac ſacræ Eremi priori, Oratio funebris.

NOVIMUS, Patres, divinis acclamantibus codicibus, eum, qui ex mortalium numero fato jam ſuo functus fuerit, D non amplius quam biduo lacrymis eſſe condecorandum: cujus quidem rei rationem licet ſatis Eccleſiaſtici volumen innoteſcat, ne nomen Domini ſcilicet exacerbare videamur: Eam tamen aliter, ſi forte enodare valuerimus, auguſtius, perſpicaciuſque ipſa elaboratum eſſe ominabimur nihil. Quid enim ingenuo viro ſingultibus ac muliebribus ejulatibus peropus ducimus? Qui dum in humanis ageret, ita mirifica ſuæ probitatis præſtantia incredibilem apud omnes laudem comparavit, ita amplitudinis ſuæ gloria, officioſiſſimaque omnis vitæ inſtitutione maximam apud bonos nominis E exiſtimationem concitavit, ut in terris poſitus in cœleſtibus cohabitare merito crederetur. Quid, inquam, Patres, deplorabimuſne hujuſmodi hominem? an ei potius magnopere congratulabimur: quod cum ſuo ævo in agenda virtute primarium ſe conſtituerit, admirabilemque ſuam ſapientiam ſatis abunde exploratam omnibus fecerit, ergaſtulo carnis ſolutus beatiores advolavelaverit ſedes? Solus quippe virtutum ſplendor nos vehementer adducere debet, ut condigne credamus, quod qui eas maxime complexus fuerit, ac eiſdem omnibus diebus accommodando ſe totum expoſuerit, præclarum poſtmodum meritorum bravium adipiſcatur; ut ex hoc ſibi magis teneamur applaudere, præcipuiſque jubilare præconiis debeamus, quam deflere vel modicum cogamur. Et ſi ejus ratione biduanis illis fletibus ora rigare impellamur, lacrymiſque oculos inundare adnitamur, humanitatis affectio potius comprobetur; ut haud inconcinne divina ſententia naturæ indulgendum fore nonnumquam dijudicaverit.

At nobis quid? Patres. Nonne noſmet durius illacrymabimur ipſos, qui tanto orbati parente, unicum vitæ ſpeculum, elegantiſſimum

gantiſſimum morum exemplar amiſimus? Ad quem amplius dilabemur profugi? Quem nobis ducem eligendum auſpicemur miſeri? quis ſanctimonia, eloquentia, humanitate imitari queat hunc? ſcilicet Petrum Delphinum Venetum Generalem noſtrum Camaldulenſem, pro quo funebrem in præſentia habemus concionem. Quis, quæſo, eo gratior conſurget, qui acceptiſſimus, ut ipſe, nobis omnibus futurus ſit? Quis eo ſanctior adveniet, qui uberiori vitæ ſuæ pabulo operibus magis quam verbis efficacius impulſurus ſit unumquemque monachorum ad bene beateque vivendum? B Credite, Patres, multa me laudum ejus præconia de induſtria imminuere, plurima præterire, ne quiſquam opinetur amabiliſſimam noſtri jam dudum amoris neceſſitudinem in cauſa eſſe, quod tantum virum in mea oratiuncula ornandum ſuſceperim. Et ni optime exploratum haberem, quam gratiſſimus omnibus ipſe ſemper exciterit, quam ipſius mores ſingulis quibuſque fuerint jucundiſſimi, preſſius his meis officiis hujuſmodi hominem coram exaggerarem. Nimia namque priſcæ illius famæ audacia me adhortatur plurimum, ut pauca de multis veſtris imbibenda auribus validius commemorem, C quam mihi conſtitueram. Quod felici quidem auſpicio agetur ſatis, ſi qua patria tantus refulſerit ſplendor, quibus ſit ortus natalibus, qualiter ab ineunte ætate educatus fuerit, quibus vitam moribus tranſegerit hic noſter Petrus, ordine digeſſero. Non enim, Patres, parum accedit ad ipſarum virtutum incrementum præclare natale ſolum, cum & præſtantiſſimi olim viri gloriati nonnumquam fuerint, ſe Athenis ortos quoque fuiſſe. Morum quippe propago in ampliſſima aliqua civitate alita, majores in dies vires ſuſcipit, ac quotidie exaugeſcit vehementius, D quidni? Meliorum ſiquidem chariſmatum æmulatio, ut taliter curetur, hujuſmodi officia admodum demeretur.

Petri Delphini patria.

Fuit itaque huic noſtro Petro patria Veneta, urbs a Chriſticolis ſolum ab initio condita, nunc demum unicum Chriſticolarum præſidium ac ſolatium. Cujus quidem ſtudia, mores, potentiam concordi inter ſe pace parta dicere, nec mihi modo idonea eſt oblata commoditas, nec nobis tempus audiendi ſuppeditaret. Tanta eſt enim ſuorum magnitudo meritorum, ut juſto volumine peropus ſit ſingula quæque ſuarum laudum explanare volenti, E ſicuti accepimus quamplurimos etiam diſertiſſimos viros uberrime ea perſtrinxiſſe. Vel hoc tantum dixerim: date veniam, Patres, nullas umquam reſpublicas concelebratas fuiſſe, ſive multiplicem illam Athenienſium explicavero, ſeu horridam illam Lacedemoniorum deſcripſero, aut ambas illas ſuperbiæ alumnas Romanorum ac Carthaginenſium de A imperio, de gloria, jam diu inter ſe concertantium diſſeruero, quæ hac ſolidiori innixa fuerit fundamento, quæ juſtius rectiuſve ditionis ſuæ habenas hactenus moderata fuerit, quæ denique unanimiter magis ſuas partes foverit, diuturniuſve concorditer viguerit, ſicuti modo viget Venetæ gloria majeſtatis. Sed quando a propoſito digreſſi ſumus, ad ipſum redeundum eſt.

Ejus parentes.

Ex hac igitur præſtantiſſima urbe, præſtantiſſimus hic noſter Petrus veluti de ſuaviſſimo flore, ſuaviſſimus odor erupit, ſortituſque parentes Victorem Delphinum ac Luciam Superantiam, ambabus ſiquidem familiis ex patritio genere, moribus inſignibus, ac divitiis locupletibus, necnon & antiquiſſimis & famoſiſſimis. Nam quot duces ipſæ pepererint, quot maritimos imperatores aluerint, quot ſummos in adminiſtranda republica ſenatores continuo erexerint, teſtantur annales, fama volat, in delubris deauratæ eorumdem urnæ inviſuntur, præclaraque ſplendeſcunt inſignia. Nec hoc parum acceſſionis ipſius Petri dignitati adjicit, cum inter delicias enutritus, cunctis hujus mundi calcatis illecebris, religionem veluti eximium ſibi emolumentum poſtea comparaverit.

Educatio & ſtudia.

E cunabulis demum eductus nonnullarum amitarum ſuarum factus comes, ſicuti ipſe enarrare ſolitus erat, ſingulis feriatis diebus, ut eſt matronarum quoque illarum genus, eccleſias pius puer adibat, diviniſque perſolutis, ad propria remeabat, ac ita ſub earum diſciplina coaleſcens, condignis moribus induebatur, ut brevi, virtute duce, ea ſit adoleſcens conſecutus, quæ non niſi longo tempore ſolent homines adipiſci. Nec propterea detinebatur iners, quin temporibus obtemperans, bonis actibus jugiter invigilaret; conveniebatque quotidie rhetorem diligentiſſimum, ac præclarum oratorem Petrum Parleonem Ariminenſem, græcis latiniſque litteris apprime eruditum, a quo tantum eloquentiæ imbibit, tantum facilitatis in bene ornateque dicendo præripuit, ut ſua tempeſtate in eloquentia per paucos pares, ſuperiorem vel duos cognoverit. Condiſcipuli vero queiſcum meliores fruges æmulabatur ſedulo, & inclytus olim Venetorum dux Leonardus Lauredanus vir undecumque eminentiſſimus, ac Patavinorum antiſtes Petrus Barrotius ſanctimonia ac doctrinarum eruditione inſignis, extitere, qui tanto amore invicem afficiebantur, tantæ probitatis vinculis connectebantur, ut tamquam funiculus triplex, qui difficile rumpitur, quoad in humanis egere, mutua ſe benevolentia ſemper proſecuti fuerint. Quo fit ut innumerabiles prope, hinc inde datæ acceptæque ſint epiſtolæ haud vulgares. Sic enim approbatæ amicitiæ virtus in eorum præcordiis ſolum immiſceri

adhortabatur, qui dies noctesque ut ſe maxime complecterentur, quam diligenter excolebant.

Seceſſum meditatur anno ætatis 14.

Natus deinde quartum decimum ſuæ ætatis annum, cum jam maturiori conſilio potiretur, ut jam deſideratius ad optatiſſima religionis merita inhiaret, cœpit varia monachorum cœnobia, ac diverſos eorum ritus, & mores ſecum tacitus conſiderare. * Neque enim quempiam ſanctiſſimi voti ſui participem aliquando auſus eſt efficere, ſeu quod perſpicaciſſimo ſuæ mentis acumine ſibi caveret, ne a bono propoſito abduceretur, ſive quod formidaret ne aliam religionem adiret quam propoſuerat. Ita factum eſt, ut cum neminem conſcium admitteret, per quatuor annorum curriculum jugiter jejuniis & orationibus inſiſtens, profanis veſtibus adhuc detineretur. Putabat certe ſancta ſimplicitas, ſicuti ab ipſo ſæpius audivimus, neminem ad religionem admitti poſſe, ni decem & octo peregiſſet annos. Quo quidem tempore cum præ ceteris hoc divi Michaëlis Muriani monaſterium ſerius quam cupiebat, elegiſſet, tantum in ipſius cupidinem exarſerat, quod ſingulis ferme diebus aiebat ſe domus ſuæ culmina aſcendiſſe, ut id tamquam ex aliqua ſpecula eminus proſpiceret.

* alias cogitare.

Inſtitutum Camaldul. in monaſterio ſanctiMichaëlis Muriani amplectitur.

Rejectis inde igitur humanis oblectationibus, abrenuntiatoque ſæculo, connixus ſolum divinæ pietatis remis, ſanctæque devotionis ſuæ velis, in hoc tamquam in tutiſſimum ſalutis portum, omnis prorſus pollutionis expers, confugium habuit hic noſter clementiſſimus Petrus; ubi paucis tranſactis diebus albas veſtes, uti religionem hanc decet, indutus fuit a digniſſimo viro Maffeo Girardo, qui tunc monaſterio ipſi, ſanctiſſime præſidebat. Hic poſtmodum patriarcha Venetorum effectus, ac deinde poſt quatuor ſupra viginti annos cardineo titulo inſignitus, plenus dierum in ſenectute bona, in ipſius Petri pectore extremum obiit diem. Attendite modo, Patres, tanti amoris vinculum. Conſiderate, quæſo, quam magna afficiebatur jucunditate ex hac Petri familiaritate. En amor Salvatoris in Johannem, en flagrans illa dilectio venerabilis patris noſtri Benedicti in Maurum ac Placidum, quorum ſalus, honor, dignitas perpetuo ejus animo reſidebant.

Delphini fervor in ipſis converſionis primordiis.

Diligebat ergo Maffeus abbas Petrum diſcipulum, quia majorum meritorum prærogativa plus ceteris ſummo ab ipſo amore complecti meruerat. Nam in ipſo ſuæ converſionis primordio, totus cœpit eſſe Dominicus, totus Dei, a divinis numquam abfuerat, ad decantandas laudes intempeſtæ noctis ſilentio ſedulus miniſter ſemper adibat, pergravi niſi aliqua detineretur infirmitate, in cella aſſidue morabatur, aut deprecationibus inſiſtens, aut emeritis lectionibus invigilans. Vetitis horis alloquebatur neminem, & ſi quando fari ſibi conceſſum fuerat, ſemper de virtutibus, ſemper de ſtudiis, ſemper de divinis dulcia habebat eloquia. Quibus de rebus hoc brevi conſecutus eſt, ut ſuis meritis ampliſſimum huic monaſterio attulerit ſplendoris ornamentum, ac totam monaſticam ad ornaverit religionem, & immortalem ſibi laudis gloriam comparaverit. Conveniebant ipſum quotidie multi præſules, plures ſenatores, quam plurimi ex patritio genere viri. His enim etſi acceptiſſimus admodum eſſet, taliter tamen ſe regebat, ut omnibus quidem benignus, nemini umquam blandus viſus fuerit. Sed hoc quoque nequaquam eſt negligendum, Patres. Tantus huic monaſterio tunc inerat religionis vigor, ut inexpiabile prope ſcelus videretur eſſe, ſi quiſpiam etiam urgente neceſſitate cogeretur vel una hora fores ipſius clauſtri egredi.

Egredi omnino e monaſterio non vult, vocatus licet a matre cum extremum duceret ſpiritum.

Forte fortuitu accidit, ut Lucia mater, quæ hunc filium Petrum præ ceteris arctius adamabat (ſtabant & alii duo, Ludovicus ſcilicet & Nicolaus, quem mirifica humanitate præditum dum in humanis ageret ſemper nos agnovimus) laborioſiſſima occuparetur ægritudine, qua nimium poſtea invaleſcente, extremum coacta fuit claudere diem. Hæc igitur dum incepiſſet agere animam, indixerat ſibi nihil maternis ſuis viſceribus conducibilibus fieri poſſe, quam ſi priuſquam moreretur, intueri, amplecti, alloqui cariſſimum ſuum Petrum vel ſemel poſſet, obteſtarique ubi omnes qui aderant importunius cœpit, ut pro virili admitterentur quatenus ſui deſiderii compos fieret. Agnati cognatique omnes una obſtrepentes magna precum inſtantia quibus valuere modis deprecabantur Maffeum præſulem, ut abeundi Petro facultatem impartiri dignaretur. Quocirca cum inter ſaxum ac ſacrum ſe conſtitutum benignus pater cerneret, atque hinc pietate premeretur, inde vero regulares inſtitutiones ſibi plurimum cordi eſſent, excogitavit ſatius fore penes Petrum hoc eſſe, ut quod opportunius judicaverit, adimplere ipſe curaret. Quod intelligens Petrus, maluit ſe a matris amplexibus penitus jejunum fieri, atque atrox potius videri, quam in cauſa eſſe, ut vel in minimo ſancta hæc regularis diſciplina ſcinderetur, recolens illud: *Qui amat patrem vel matrem plus quam me, non eſt me dignus.* O præclarum facinus, ô modeſtiam frugaliſſimam, ô conſtantiam inexpectatam! Pluris fecit animam quam ſanguinem: pluris animæ afficiebatur parentibus quam corporis. O vere, inquam, evangelicæ diſciplinæ imitator; ſic etenim Chriſtus eos coarguit vere patres ac matres, fratres ac ſorores nuncupandos, qui mandata Dominica colerent & obſervarent: quin immo alibi

Digitized by Google

dixit: *Beati qui audiunt verbum Dei & cuſtodiunt illud.*

Varia monaſterii munia cogitur ſubire.

Hoc pacto Petrus dum in humanis egit, omni cura, omni ſtudio, ſuæ ſaluti inſerviens, magis proficiebat, ac iſta omnia adnitebatur, auctoritate, conſilio, diligentia Maffei abbatis & Benedicti Emiliani perbeatiſſimi quidem monachi, quem ſibi is Maffeus in præceptorem, ut moris eſt, antea aſciverat. Contigit poſtea, ut aſſumto poſt annos ſex ad prioratum Maffeo, ipſe Petrus Donatus magni illius Hermolai filius, qui pro tuenda juſtitia lethali confoſſus vulnere magnanime parcens jam occubuerat, in ducem ac monachorum iſtius monaſterii patrem eligeretur. Quicum hic noſter Petrus veluti ſub Heli ſacerdote alter Samuel nullo loco defuit, quin quoad monaſterium optime regeretur ſplendide curaret. Hoc intuens abbas, ut erat ingenui excelſique animi vir, quatenus parem meritorum gratiam referret, ſingulares hujus cœnobii gradus invitum Petrum ſingulatim ſubire coegit, ac cum Ravennam, Ceſenam, Romam necnon pro adminiſtrandis religionis negotiis ſæpe ſæpius ſibi petere contigiſſet, vices ſuas eidem ſemper quam libentiſſime demandat.

Creatus abbas ætatis ſuæ anno 35.

Inde qua ſollicitudine ſingula quæque perficeret, intuemini, Patres. Nam decedente Donato, Petrus ipſe extemplo acclamatus fuit in paſtorem, omnium prorſus aſſentientibus votis, cum quintum necdum ac trigeſimum ætatis ſuæ attigiſſet annum. Optime factum. Non enim poterant abduci, cum tantam ipſius in adminiſtrandis rebus agnoviſſent & fidem & ſapientiam, quia pari jure eamdem ſibi viciſſitudinem retribuerint, quam ipſe meruerat. Qua ex re animadvertite, Patres, eum rite præficiendum eſſe ceteris, qui prius optime parere didicerit; illi quam recte committendam eſſe regiminis curam, qui rectam vivendi rationem haud labefacere machinabatur: cum perditorum improbitate præſidentium ſæpiſſime opprimatur bonorum libertas. Non igitur factionibus ſeu alterius cujuſvis turpioris rei labe quiſpiam dominetur in clero, ſed qui vocatus a Deo tamquam Aaron, veluti huic noſtro Petro accidit, qui acerbiſſima animi mœſtitia devictus, omnium prece hanc iniit præfecturam.

Delphini adminiſtratio in ſumma rerum penuria.

Gravabatur eo forte tempore plurimum hoc monaſterium ære alieno, unde conficiebantur inedia oppreſſi monachi, cum obſignatæ jam creditoribus omnes ipſius fortunæ fuiſſent. Quamobrem cupiverat Petrus ipſe ad electionis ſuæ tempora ipſi ſubvenire, nec quidquam relinquebat intentatum, quominus tantam rem perſolvere poſſet. Regebat interim monachos æquiſſima ratione, & ne quoquo petulantiæ vitio umquam criminari poſſet, nemini aliquando

A aliquod opus perficiendum injungebat, quin mutua, ſi licuiſſet, officiorum viciſſitudine correſponderet. Hortabatur ſingulos ad pietatis opera, ad orationes, ad ſcientias capeſcendas. Deprecabaturque ſibi eum vitæ ſtatum, quem vetuſta loci conſuetudo expetere videbatur. Egenis & ægrotis fratribus re præſto erat. Nam crebro admonebatur Davidici verſus: *Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus.*

Ope & ſubſidio abbatis Carcerum monaſterium multo ære alieno liberat.

Pervenerat tanta hæc inedia ad Petrum *Boldu* tunc Carcerum abbatem noſtrum præceſſorem. Hic certe cum hujus quoque B monaſterii fuiſſet adſcriptitius ſub Paulo illo Venerio avunculo ſuo optimorum hujuſmodi rituum inſtauratore emeritus: ſucceſſibus his melioribus admodum oblectabatur. Cujus quidem cœnobium cum cetera quæque religionis loca divitiis præſtaret, pudiuſculuſque nimis adhuc erga eum extitiſſet hic noſter Petrus, cum operam ſuam expetere peroptaret, & ſatis ejus mitem naturam calleret Petrus ipſe *Boldu*, ne beneficiorum immemor haberetur, & multum contractum æs perſolvit, & pluribus monachos opibus adjuvit. Atque vir prudens intelligens tantum onus non ex temeritate; C ſed ex hujus nobiliſſimi templi ſtructura, ac ex ampliſſimi Claſſenſis cœnobii recuperatione emerſiſſe, noſtri hujus Petri precibus itidem exoratus, qui neceſſitatibus adſtrictus libentius agendi licentiam jamjam deſideraverat, multa cum liberalitate fovit, ut ſæpius dixiſſe meminimus; ſe, divina imprimis opitulante gratia, ac concernentibus ipſius Petri *Boldu* inde meritis, & hoc monaſterium prægrandi ære alieno exoneraſſe & admirabile hoc templum mira, ut cernitur, arte elaboratum extruxiſſe.

Vivente adhuc Petro Donato, in generali ordinis concilio apud Fontem-bonum eximie peroravit.

Hæc ita probe curante noſtro Petro, vi- D gebat in dies apud optimos quoſque ejus ingenii ſolertia, & decora vitæ ſuavitas. Inhærebant ac tenacius in omnium religionis noſtræ præſidentium præcordiis tanta ipſius ſpectata facinora. Noverant alias eum dum una cum Petro Donato ad generale ordinis concilium apud Fontem-bonum celebratum peregiſſet quam magnifice elegantiſſimam de moribus, de religione præſtantius moderanda, concionem in ſui oculis exoraſſe. Exinde vero quantam aggregatarum ipſius virtutum, ac demeritorum exiſtimationem conceperint, quis enarrare poterit? cum major ſit res quam quæ hoc lugubri breviario comprehendi poſſit.

Mortuo Hieronymo eligitur omnium ſuffragiis in Generalem totius ordinis, annos ſex & triginta natus.

E Sed ne an vere ipſius virtus in pretio apud eos fuerit ex hoc maxime conſtare perſpicite, cum talia proſequente Petro, ac paulo poſt Hieronymo univerſali religionis patre Romæ extincto, de moreque indicto concilio, & peractis ſolemniis, omnium fere ſuffragiis elegerint ipſum in ſacræ Ere-

Digitized by Google

mi Camaldulenſis priorem, ac ejuſdem totius ordinis Generalem, magna applaudentium prælatorum caterva, ac incredibili reliquorum fratrum jubilatione. Tanta nempe tunc inerat exultantium omnium præ gaudio exhilaratio, ut invicem concinerent: *A Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris.* A Domino certe factum eſt iſtud, Patres, cum ea forte tempeſtate Petrus ipſe teneretur magnis febribus, & ni crebris nunciis & litteris, cum quamplurimorum patrum, tum imprimis colendiſſimi Francisci Picolhominei cardinalis Senenſis, tunc ordinis noſtri protectoris, poſtea, cum ad ſummum apoſtolatus apicem evectus fuiſſet, Pii tertii nuncupati, quem ſumma ſemper obſervantia ipſe Petrus coluerat, expetitus fuiſſet, hinc eo minime perrexiſſet, cum jam omnino ire deſtiterit, ac deinde, ipſo agente iter, ignotus ab ignotis paſſim acclamari audiverit, Venetum quemdam juvenem mox in Generalem aſſumendum fore. A Domino certe factum eſt iſtud, Patres, cum religio iſta noſtra egeret paſtore, qui errantes uſquequaque oves una colligeret, ac in viam veritatis dirigeret, fluctibuſque dæmonum obrutas, verbo pariter & exemplo reviviſcere, fovere, ac dulciter recreare valeret. Solemni igitur modo hic noſter Petrus ex bonis operibus juſtificatus, primariam ordinis dignitatem ſex & triginta annos natus adeptus fuit, in qua per quadraginta quinque annos conſtitutus, quid egerit, quantum profuerit, quis ſibi diſtrictioris vitæ rigor fuerit; accipite, Patres.

Ejus mores in ſumma rerum adminiſtratione.

Suffectus itaque Hieronymo mortuo Petrus, ac de more ab antiſtite Aretino ſacris benedictionibus decoratus, cœpit ſe ſupra ſe erigere, ac quanta curarum ſarcina fuiſſet onuſtus ſubtiliter cogitare. Cernens quod qui præeſt, in ſollicitudine præeſſe debet, nec dignitatis eſſe ipſi ſoli inſervire, quin potius die noctuque invigilare neceſſe ſit, ut creditæ ſibi oves ſalubriori vitæ inſtitutione regantur, cum cœpiſſet prius Jesus facere, poſtea docere, ac oporteat epiſcopum abſque crimine eſſe atque irreprehenſibilem, ut felici ipſius ducti morum ingenuitate, reliqui efficacius præſtantiuſve quod ſibi injunctum fuerit, protinus adimplere ſtudeant, uti ſcriptum eſt: *Cujus vita deſpicitur, ſupereſt ut ejus prædicatio contemnatur:* perſpicaciſſimo quodam bonitatis ſuæ acumine, omnes vitæ ſuæ partes ita expoſuit, ut quoad per ætatem ſibi licuit, neque ad dextram neque ad ſiniſtram viſus ſit aliter greſſus ſuos umquam direxiſſe. Satagebat enim, ſicut de beato Matthia legitur; ut quod ſenſu perceperat, opere compleret, & oris doctrinam manus operatione monſtraret. Idcirco ſingulis ſemper diebus coram ſecretorum ſuorum moderatore

A conſcientiam caſtigatiſſime emundabat. Singulis ſemper diebus pium Domino holocauſtum ſuper altare offerebat. Mirabile dictu, Patres, quod is, ubi ſacris initiatus fuit, nullum umquam interpoſuerit diem, quocumque adeſſet loco, ſive iter faceret, ſive navigio exciperetur, nullum, inquam, diem intermiſit, quin & propria expurgaret delicta, & miſſam quam devotiſſime celebraret.

In itineribus jejuniorum ſemper fuit obſervantiſſimus atque aliorum officiorum inſtituti ſui.

Incredile affatu, Patres, quod per ſexaginta & trium annorum curriculum, numquam deſtiterit, ſive multis itineribus defatigaretur, ſeu æſtubus conſumeretur, aut B frigoribus abſorberetur, quin deflorente bonæ ſuæ valetudinis ſtatu, regularia jejunia ab idibus Septembris uſque ad Dominicæ Reſurrectionis ſolemnia, præterquam ſemel in carniſprivio ac beati Martini feſto amuſſim peregerit. Jugiter quoque ſibi erat curæ, uti ubi libet degeret, ad perſolvendas matutinas grates media nocte e ſtrato caprarum pilis pleno conſurgeret. Accedit ad hæc quotiens expediret ſibi equitando alio commigrare, omnes Davidicos pſalmos ex ordine quotidie ſubmurmurando decantare. Nec idcirco deſiſtebat C umquam, quin aſſuetas deprecationes opportuno tempore ſedulo exhiberet officio. Carnes vel valetudinarius, niſi medicorum conſilio cogeretur, numquam deguſtabat, ſemper agreſtibus, ſemper acetoſis, ſemper ſalitis cibis delectatus. Omneſque illos quodam ſemper complectebatur amore, qui conſimilem vivendi modum perſequerentur. Quapropter quo magis mecum excogito, Patres, quantis hic noſter Petrus, eximiis ſplenduerit virtutibus neque verbis explicare, neque aliquo nutu exprimere vel portiunculam, meæ haud ſuppetunt vires. Ac ne nimium in longum protendatur oraD tio, hoc admittatis, quæſo, Delphinum Generalem negotio quam otio feliciorem, numquam defuiſſe, quin in comparabili vitæ ſuæ exemplari vehementer adducerentur homines ad virtutes perdiſcendas, ad felicitatem conſequendam: ut quandoquidem, ſi ſecus evenerit, id non ejus meritis, ſed deperditorum improbitati omnino adſcribendum ſit. Numquid imparata materies informabitur umquam? Si ſanctiſſimorum olim patrum Benedicti itidem Romualdi temporibus multos per abrupta vitiorum incedeE re, quamplurimos crimina ſectari, deperdita diabolo exſolvere contigerit, nec valuere ipſi integra ſui vivendi ratione, celebribus * quoque monitis, ad ſaniorem mentem revocare. Quid in idipſum torvi ſunt oculi conjiciendi? Si in illos fortunæ caſus inciderit, quos etiam ſubeunt quamplurimi, numquid dulcibus dignantur infirmi? Sat, ſi ſemel, nihil eum, dum in humanis ageret inconſulto præteriiſſe, quando & dig-

* f. crebris.

Digitized by Google

nitati ſuæ fuerit expediens, religioni opportunum nobis vero omnibus plurimum conducibile.

Eximia ejus in delinquentes caritas & moderata ſeveritas.

An neſcimus, Patres, quantum quotidie deplorabat extenuatam jam inveniri caritatem, quantumque acriter indolebat exaruiſſe priſcam illam celeberrimamque bene agendi voluntatem? Nec idcirco putetis, Patres, tantum virum ſceleratorum vitia inexpiata aliquando reliquiſſe, cum in exhortando dulcis, in puniendo ſeverus quandoque ſit habitus, excandeſcebat in improbos, indignabatur inviſis malorum ſucceſſibus. Quot enim deperditorum carceribus mancipaverit, quot exilio relegaverit, quot deſtituerit, quotve inſtituerit per tot annos quibus liberas regiminis curas poſſedit, quis explicabit? Solerter diligenterque malorum exceſſus perquirebat, cum ſolemnes de more viſitationes perſolveret, & eos ut ſua delicta expoſcebant, puniebat pietate ſemper concordi. Exoſos ac obſtinatos durius inſectabatur, rebelles prorſus erminus eliminabat. Verum enimvero, ut omnes pariter iiſdem regularibus inſtitutis æqua lance inhærerent, ſemper conatus fuit. Quod potuit fecit; quod facere nequit, vobis adimplendum reliquit. Non enim omnia poſſumus omnes. Eia agite, Patres, & quæ inextricabiles modo vobis inſident agendorum interminationes aliquando retundite, explicate, ac ad proſperos curſus indeſinenter dirigere curate. Et quanta ſit ars artium ipſa cura animarum, iſtinc perpendite, quæſo. Sed ad ipſum iterum convertatur oratio.

Sanctimoniales priſtina ordinis ſanctitate prorſus abhorrentes ſenſim revocat.

Quo pacto, quanta diligentia ſanctimoniales quoque ordinis virgines ſanctius vivere, obſervantius infra clauſtra degere, caſtius vota ſua Domino reddere hic Petrus docuerit; quot etiam earumdem monaſteria ſub divinis ejus monitis excreverint, ipſi noſtis, cum ab eo tempore omnes ultra fere inverecundiores quam par fuerat ſe haberent; nec tanta prudens pater, una potione curare ſatagebat, cum optime earum calleret mores, ſatiſque intelligeret immaturos conatus aut ad ruinam intentos eſſe, aut nil quippiam præ ſe ferre, quam Trinachos fluctus ad littora revocare. Quocirca cœpit paulatim, modeſte ſatis, dulci ſemper præconio, modo hoc, modo illud in ipſarum mentibus ita inſerere, ut brevi ad id perfectionis culmen pervenerint, ut ipſum, ſicuti nonnumquam referre conſueverat, poſtea potius eas relaxare quam reſtringere oportuerit. Ac quantum vos ſemper exoraverit, adhortatuſque fuerit, ut eas in ſancto propoſito conſervare enitamini. Recolite adimplendum, Patres, ut eas adire haud vobis liceat, niſi maximis earum cogamini neceſſitatibus.

Ejus labores in redimendis aut inſtaurandis ordinis cœnobiis.

Proxime vero applicuit animum ut religio hæc noſtra in unum corpus connexius conglutinaretur. Videbat ordinem hunc turpiter dilaniari, monaſteriaque in dies ſubfurari ac diripi, nec quomodo ſe illis pro muro opponeret, ſatis ſibi conſtabat, ſive temporum iniquitate, ſeu improborum perfidia, aut ita noſtris exigentibus peccatis, tanta ingluvies evenerit. Non laſſabatur bonus paſtor, quin crebris litteris & nuntiis ovilibus ſuis auxilio præſto eſſet: ſumtibus non parcebat: adire ſummos pontifices, cardinales pientiſſimos, duces, ſenatus pro amiſſis jam monaſteriis redimendis proque ceteris conſervandis ſæpiſſime haud veritus eſt. Teſtantur hoc diſertæ ipſius orationes coram Sixto, Innocentio, Alexandro, Julio, Leone pro hujuſmodi negotiis prudenter habitæ. Teſtantur hoc innumerabiles ipſius epiſtolæ ad quamplurimos exaratæ, quibus tantam malorum improbitatem retundi cavebat. Teſtantur hoc quamplures celebratæ ſynodi, ubi ejuſmodi ſolum perniciei invigilabatur: quoties Romam, quoties Venetias, quoties Florentiam, Flamineam, Picenum, Etruriam, ut, qua poſſet ope, inopi huic religioni mederi, petierit, quis dinumerabit? quis neſciat quotiens tædio affectus dignitati abrenuntiaſſet, ni Senenſis cardinalis ſuus obſtitiſſet? Conſtet ergo, ut invidorum detractionibus obvietur, per ipſum numquam ſtetiſſe, quin omnibus modis qua poterat ſolertia, ingenio, arte, pecunia ordini ſubveniret; ut ſi aliquando aliter eveniret, ſors ita tulerit, id non hominis ignaviæ aut inertiæ ſeu ſocordiæ, ſed nimiis malignorum conatibus potius adſcribendum ſit. Quid divino Auguſtino dedecori fuit, ſi acerbiſſima malorum calamitate Hipponem ſuam civitatem opprimi atque confici viderit? Quid magno illi Altinenſi ſeu Opitergino moleſtiæ impingetur, ſi a tam fera Barbarorum ingluvie lares proprios incendio abſumi inſpexerit? Quid denique beatiſſimo Leoni ac reliquis pontificibus ſumma ſanctitate conſpicuis erroris inſimulabitur, ſi piis eorum precibus ſuaque potentia tantum furorem non potuerunt avertere, quin a Wandalis, ab Hunnis, a Gallis, a Saxonibus, a Gottis, a Longobardis, demum a Saracenis Roma, ac tota fere Italia, diruta ac deſtructa, devaſtata, incenſæ urbes, prophanata templa, proſtitutæ matronæ, ſtupratæ viduæ, defloratæ virgines, pollutæ veſtales, aſportatæ fortunæ, obtruncati ſenes, nobiliſſimi quique necnon in ſervitute redacti fuerint? An neſcimus, Patres, ſicuti Paulus dixit, oportere in eccleſia hæreſes eſſe, ut qui probati ſunt manifeſti fiant in nobis. Confundantur ergo & erubeſcant valde velociter, qui deperditæ religionis exiſtimationem ſibi deferunt, ineptioremque fuiſſe auſpicantur: cum nulla

Digitized by Google

quidem juſta invehendi cauſa oblata ex his videatur. Noveritis, Patres, hanc priorem unionem noſtram, ſe magnopere favente, ac adnitente felici ortu emerſiſſe, majuſque forte ſortita fuiſſet incrementum, ſi quomodo nomine convocatur, ei conſimiliter annuiſſetis. Neque abfuerit, ut unde originem nacta eſt, inde quoque nominaretur. Sacra quippe Camaldulenſis Eremus hos omnes protulit ortus, ut & diſtrictiore vitæ ratione, & temporis vetuſtate, ac de religione bene meritorum numero, cetera quæque præſtare debeat monaſteria, quandoquidem perplures & ſanctitate inſigniores viros, & clariores in arduis pertractandis negotiis homines aluerit, quam illuſtres emerſerit proceres Homericus ille Trojanus equus.

Rerum administrationem abdicat.

Ceterum quia ſanctus vir tot ſollicitudinibus tantiſque laboribus ac ærumnis defatigatus eſſet, ac præ ætate defeſſus (incipiebat prope ſeptuagenarius fieri) incrudeſcentibus in dies chiragris ac podagris, quibus infeſtius ſolito vexabatur, cogebatur jam ſui rationem habere, religioni commiſereri. Atque cum ubique ordinis locorum innumerabiles prope inſtituiſſet monachos, ac Eremum ſanctiſſimis plurimis viris condecoraſſet. Ornaverat forte tribus fere retroactis annis religionem hanc noſtram duobus luminaribus magnis, Petro ſcilicet Quirino, ac Paulo Juſtiniano, quos una cum Hieronymo Georgio in anachoretas ipſius Eremi ex animo inſigniverat. Hi ubi inſpexerunt naviculam hanc Benedicti procellis agitari ac fluctibus obrui, induxerunt ſibi ſemi jam perditæ religioni opportunius ſuccurrendum fore. Cumque ſumme ſibi eſſet in optatis, ut ex cunctis ipſius monaſteriis ac cœnobiis fieret unum ovile & unus paſtor (jam Murianenſis hæc congregatio propriis adminiſtrabatur inſtitutis) ipſique perſuaſum tenerent, ut decuit, ingraveſcentem Petri ætatem haud eidem conducere, quin potius, eo decedente, invaderetur, facinoſorum forte imprecationibus, a lupis rapacibus, adeoque nec fragmentorum ullæ ſuperſtites reliquiæ invenirentur. Incœperunt modeſte ſatis pro negotii magnitudine iidem, ac Petrus hic noſter Generalis, ut rectius utriſque conſuleretur, rem tantam aggredi. Itaque Romam perrectis, ac multis ſibi hinc inde exploſis conditionibus, demum exorato ſpiritus-ſancti nomine, ac intercedentibus duobus clariſſimis Urbis cardinalibus, tale una inierunt fœdus, ut Petrus retenta Generalatus dignitate ac conventualium monachorum imperio, pecunia ſingulis ſibi annis quoad ſuperſtes eſſet, quomodolibet diſponenda, ab anachoretis Camaldulenſibus connumeranda tantum dignaretur. Cetera vero quæque haberent ipſi moderanda, juxta a ſe jam obtentum ampliſſimum ac magnificum a Leone x. ſummo pontifice indultum.

Privatus degens in ſacrarum litterarum ſtudio, oblatum onus priſtinum rejicit

Confectis his igitur, ac diplomate apoſtolico obſignatis, Petrus Roma reverſus, Florentiam abiit, ubi aliquot immoratus menſibus, Venetias tandem, aſportata ſecum tenui librorum ac veſtium ſupellectili, (nam pauper ſemper extiterat) ad dilectiſſimum ſibi hoc divi Michaelis cœnobium divertens devenit, in quo decem ferme annos ſuis bene moratis commodis inſervivit: devota ſanctorum volumina plangens, ac in nihilo jam aſſuetis moribus accuratoque ſuo vivendi ordine remiſſior ſegniorque habitus, nec tamen ex ſe potuit tam inexorabilis conſtitui, ut non amplius veſtris ſe negotiis exponeret, quin omnium noſtrum precibus aliquandiu impulſus, ac pontificis litteris commonitus, congregationis ſynodis præſes ſæpe inſederit, ac quibus poterat beneficiis ipſum adjuverit. Attamen tanta modo mentis ac corporis refocillabatur quiete, ut iterum exoratus ad priſtinum ſuſcipiendum onus, invicto renuerit animo.

Variis infirmitatibus atteritur.

Interea vero octoginta annorum excedens ætatem, pluribus incœpit extenuari ægritudinibus, ut ſæpius Davidicum illud ad memoriam revocaret: *Si autem in octoginta hinc amplius labor & dolor.* Et illud: *Etenim factus ſum ſicut uter in pruina.* Nam præter nodoſas podagras ac chiragras intolerabilem univerſi corporis pruritum, auditus debilitatem, cum ſibilo auris dextræ, ſtranguriam ex ulcere veſicæ, cancrenis pedum quoque laborabat vehementer, ut ad deambulandum ipſius pedes intractabiles omnino redderentur, indeque neceſſarium fuerit ſibi ſuper ſedile per complures menſes ſedere, deinde ſupra lectum recubare, ubi tribus menſibus ac decem & ſeptem diebus modo una, modo altera, patientiſſimus martyr cruciabatur, ut numquam ſtrepere, numquam præ dolore ingemiſcere, numquam lamentari appareurit, tanta inerat ſibi mortis conſtantia.

Morti proximus fratres ad virtutis exercitium adhortatur.

Recreabatur plurimum Scipionis Phyſici excellentiſſimi opera & ingenio. Numquam ſuum ſibi præſidium expetiverat, quin reſpiraret ſatis, ut aiebat. Verum enimvero cum omne animantium genus morti obnoxium ſit, ſeneſque non poſſint diu vivere, ac cito hoc eventurum ſibi prudens Petrus præviderit, accerſitis duobus monachis, qui ſui diu curam egerant, Johanne Franciſco ſcilicet ac Pio, multum illos ad pacem, ad pietatis opera, ad viros virtutibus celeberrimos imitandum adhortabatur. Cumque ambo ſimul admirarentur, quorſum hæc adniterentur, dicebat ille: ne

Digitized by Google

A miremini filii, prope eſt hora, ut tollar a vobis. Cumque diutius tractabilem bene agendi ſermonem pertraheret, animam ſuam illis ſummopere commendabat; nec decem inde dierum ſpatium interceſſit, quod demum pleuretico morbo ægrotare cœpit; cumque admoneretur jamjam conſtitutam ſibi horam abeundi, quamprimum omnia quæ ab ineunte ætate perpetraverat delicta Dominico priori Filetti probo quidem viro diligentiſſime amuſſim expiavit. Ex quo poſtea compertum eſt, quam candidata eum virginitate, ut ſemper alias judicatum fuit, floruiſſe, neque ulla prorſus pollutionis labe carnes ſuas aliquando commaculaſſe. Mirabile dictu, ut nihil ſibi defuerit, quod in præſtantiſſimo quoque deſiderari poſſit. Poſtremo convocatis omnibus vobis, Patres, quomodo vos deceat in via Domini incedere, quo pacto mores animi componere, virtutibus inſudare, artium diſciplinis operam adhibere oporteat; demum qualiter a vobis veniam expoſtulaverit, ſi ulla vos umquam vel minima offenſa affecerit, necnon qua vos omnes benedictione muniverit, ipſi ſcitis, qui tanto lacrymarum profluvio intenti in ſanctiſſimum patrem ora devotiſſime tenebatis.

Pie moritur.

Aſtitit inde ſibi Victor unicus ex Nicolao germano nepos, generoſus valde vir. Hic ubi paucis ante diebus inſignem ex Emiliana familia viraginem in uxorem contraxerit, eſſetque prope ipſam ducturus, indoluit ei cariſſimus patruus, atque ipſum amplexatus, una collacrymabantur; plurimumque ipſum Petrus ad caſtiſſimam cum uxore ſua vitam agendam adhortatus fuit. Sed demum acrius pleureſi incrudeſcente, ubi ſacratiſſimam euchariſtiam devotiſſime ipſe cepiſſet, ſæpe illud commemorabat. *Defectio tenuit me. Defectio tenuit me.* Exinde paulo poſt, extremo cum inungeretur chriſmate, decantaretque verſiculum: *In manus tuas commendo ſpiritum meum.*, ſanctiſſima illa anima de Deo, de virtutibus, de religione bene merita, egreſſa de corpore, extincta nobis, en pro h dolor! derelinquens membra, ad ſyderea regna advolando feliciter pervenit.

Quare nobis ipſis ploremus, Patres, nobis ipſis ejulemus cum neminem reliquum E habeamus, in quo patris noſtri modeſtia, humanitas, pietas, ceterarumque præſtantium ipſius virtutum imago repreſentari queat. Pro virili operam adhibeamus, ut enitamur ſaltem in quantum poſſimus ipſius veſtigiis inhærere, quæ vel quantæ fuerint, ex his quoque perpendite, quæſo.

Petri Delphini habitus, ingenium & virtutes.

Fuit vir dilectiſſimus Deo Petrus, corpore exiguus, canitie venerabilis, facie decorus, inceſſu gravis, eloquio dulcis & affabilis, ſermone tamen ipſo modeſtus, elegans ac ſententiis refertus, ſeriis ſale conditis nonnumquam delectari conſueverat, cibo parcus, duobus tantum juxta Benedicti regulam ferculis ſemper contentus, obſoniorum multitudinem deteſtabatur: vino adeo moderabatur, ut abſtemius videretur, modicum ſatis, ac id lymphatum deguſtabat. Unde factum credimus, ut inde ſenior admodum vixerit: neque enim in religione aliquis eo nec ætate, nec dignitate, nec profeſſione major reperiebatur. Tantum inerat ei a natura munditiei ornamentum, B ut ſudariolum quocum nares emundabat, ac utenſilia, queiſcum ora abſtergebat, æque cum reponebantur, omnis ſpurcitiei expertia prorſus viderentur, ac cum ſibi in uniuſcujuſque hebdomadæ capite in ipſius menſa aſſervabantur. Tanta verecundia pollebat, ut ſi quando per noctem ſibi meiere contigiſſet, mane diluculo quamprimum e lecto ſurgeret, perſemet vitreum vas emundaret. In jejuniis nil præter parum vini ſemel in ſero epotum manducabat quicquam. Regularibus indumentis ſemper veſtitus C decubabat, in lectum quamprimum aſcendiſſet, ſubito ſomno aggravabatur. In domeſticos liberalis fuit, ut quoad ſibi licuit, omnes dignitatibus adornaverit, tanta illos amoris caritate complectebatur.

Quocumque locorum adventaſſet, ab urbium civibus libenter frequentabatur, compluresque ipſum in conſiliorum ſuorum moderatorem expoſcebant. Innocentius VIII. Pius III. Leo X. ac noſter hic clementiſſimus Clemens, inſignioreſque Urbis præſules non modica afficiebantur D jucunditate ex ipſius familiaritate. Religioſos ac reliquos probos viros miro fovebat obſequio. Permulti Florentinæ civitatis nobiles, perplures Venetiarum patritii quanti ipſum fecerint, quantum ipſum in optatis habuerint, quis eſt qui neſciat?

Accurata obſervatio religioſæ paupertatis.

Fuit quoque paupertati nimium indulgens, ut multoties etiam neceſſariis eguerit. Cupiebat enim omnes fortunas ex ſe non per ſe adminiſtrari. Dicebat namque boni præſulis eſſe ejuſmodi ſolum vias percontari, quibus animarum rationibus quam corporis commodis utilius inſerviatur. Oppreſſorum calamitatibus libenter cum poterat, liberalis ac munificus accurrebat. Simoniæ labe pollutos, ac nimium eccleſiaſtica ambientes miro proſequebatur odio. Cum aliquando ab Innocentio VIII. fuiſſet in cardinalem expoſtulatus, ſi non ita remiſſe rem tam grandem pertractaſſet, abſque dubio, ut omnium fert opinio, dignitatem illam ſortitus fuiſſet.

Ejus opera.

In cubili ſuo ubicumque locorum reperiretur, ut plurimum degebat: in quo ſemper vel orabat, vel ſtudebat, vel aliquid

Digitized by Google

meditabatur. Nam præter quatuor epiſtolarum volumina, quas poſt initum Generalatus officium pro religione, pro amicis, ad quodcumque hominum genus ornate ſcripſerit, præterquam plurimas orationes elegantiſſime habitas, inſignes quoque in Hieronymum Savonarolam edidit dialogos. In Ciceronis orationes memoranda deſcripſit argumenta. Perplura necnon orthodoxorum patrum apophtegmata breviariis pulcro ordine digeſtis conciliavit. Accedebat ad tantum ipſius ornatum, mira quædam ipſius in ſcribendis litterariis caracteribus & ſuavitas & pulcritudo, ut diſerte ipſius editiones tam præclara littera deſcriptæ, viderentur ciclade auro texta, ac A immenſis monilibus ornatæ. Tantum inerat ei ſplendoris ac venuſtatis, ut haud immerito pium ſit flere Petrum, cum nos deſolatos ac felici ſuo genio orbatos in tantis miſeriarum anfractibus dereliquerit. Pium quoque ſit gaudere Petro, cum accurata ejus doctrina incomparabili illius virginitate, incredibili ipſius patientia, veluti triplice aureola decoratus, totus albus, totus candidus, totus integer, a tantis moleſtiis, in quibus quotidie verſabatur nunc ſolutus, a tantis anguſtiis quibus magnopere premebatur, ereptus, ad cœleſtem illam patriam, ubi modo quieto, tranquillo, ac felici fruitur ævo, penetraverit ſecurus. Dixi.

Digitized by Google

ÆGIDII VITERBIENSIS

EX GENERALI EREMITARUM AUGUSTINIANORUM

S. R. E. CARDINALIS

EPISTOLÆ SELECTÆ.

Ex mſſ. RR. PP. Auguſtinianorum Neapolitanorum Conventus de Carbonara eruit Mabillonius.

EPISTOLA PRIMA. ad Seraphinum.

Plures narrat a ſe peragratas civitates Italiæ, mirumque in modum laudat ſanctæ Claræ virtutes.

ÆGIDIUS SERAPHINO ſalutem dicit.

Venirem ad te, ni me mulus ille deſtituiſſet, qui domini ſui locum oſtendens Ferrariæ obiit. Iterum ſalve, amantiſſime pater. Bonus ille angelus duxit & reduxit, duce Domino crucifixo meo. Vide quam ſero amœniſſimum nemus Deo plenum repetere fas fuit, quantum temporis, quot ſtudia periere: & queruntur homines quod nihil omnino ſcribam, at mirum eſt quod vivam. Octavus menſis agitur, ex quo Cyminum reliqui, & novit Dominus quot labores, quot voces, quot peregrinationes interceſſerunt, quæ regio in terris, quæ Italiæ pars, quod mare, quod littus non petitum. Denique poſt munus ſuperbiſſimæ civitatis Venetorum maris ſuperi omnem oram circumii, Forum-Julii, Clodiam-Foſſam, Ravennam, Ariminum, Piſaurum, Fanum-Fortunæ, &

A in Italiæ cubito Anconam, urbem tutiſſimo intus portu munitiſſimam; Lauretanam rivam. Porro petii Tolentinatis brachia, & denique fidei noſtræ unicam certitudinem Montis-Falconis virginem diviniſſimam, religionis meæ decus unicum & manifeſtum Chriſtianæ argumentum rei. Fudi lacrymas ad ædem Lauretanam, fudi ad Nicolai monumenta. Sed viſis Claræ virginis prodigiis, prope perii. Magne Deus! quantum illa cum Deo vivens potuit, quantum & mortua cum te videbo mira intelliges. Crucifixi imago, capilli tres, & adhuc vivus ac futuri conſcius cruor non modo lacrymas excutiunt,
B ſed animum & cor ipſum eripiunt. Taceo corporis pulcritudinem, quo habet mundus nihil elegantius, candidius, vivacius; obdormiſcere verius dixeris an convivere. Perterret ſpectantes ſeu aliquid commonitura, quæque præmonet populos omnia futura. Et ſæpe noctu civitatem percurrit; pleriſque ſubinde viſa. Alia coram. E Cymino die 11. Julii MDV.

Digitized by Google

EPISTOLA II.
Ad fratres ſuos Ilicetanos.

Deflet ſibi commiſſas a pontifice ſuæ religionis habenas.

ÆGidius eremita patribus Ilicetanis S. D.

Salvete ſenatus olim mei lumina fulgentiſſima. Scribo ad vos ſpiritu commotus, mente percuſſus, ac propemodum amens, ut fleatis mecum felices animæ. Ad ſcribendum me compellit amaritudo mea amariſſima. Accipite Ægidii veſtri calamitatem extremamque miſeriam, atque adeſte ſanctis precibus veſtris, ſi qua lenimen admittat amaritudo mea amariſſima. Cum tria eſſe bona intelligerem, corporis, animi, & quæ exterius ſunt; perſuaſi mihi tamdiu, futuri inſcius, ut holocauſtum Domino facerem: atque hæc omnia quantulacumque mihi eſſent, Deo non donarem (quid enim habeo quod non acceperim?) ſed redderem. Quod uti facilius fieret, religionis me adſtrinxi habenis. Parum feceram: Carbonariam adeo; nec id quidem ſatis, ſanctas Ilices lacrymabundus peto, uti ad ſacratum nemoroſæ vitæ inſtitutum me conferrem. Placuere mirifice omnia, miroque modo animum cepere: ſed ne aut ab iis abeſſem, aut ab hominum frequentia occuparer, Ilicum Sanctarum auſpiciis Viterbii monaſterium inſtauro. Eo inſtaurato, Cyminios ſaltus conſcendo, ubi tria illa Deo munera ſperabam me perpetuo oblaturum. Corpuſculum ſemivivum, non laboris, non æſtuoſi cœli patiens, dedo ut poſſum ſuæ cruci, jejuniis, vigiliis, tolerantiæ; non quidem uti aut optaſſem aut oportuiſſet; ſed uti ſenſus infirmi imbecillitas paſſa eſt. Do etiam exteriora multo verius, nihil opulentiam curans, omnia in commune ferens, fratribus & domunculæ elargitus quidquid apportaretur. Crucem paupertatis ſecundam non erubeſcens, non ſine hoſpitum admiratione, quod non paupertatem defenderem, ſed miſeriam, mendicitatem, famem. Tertiam ſuſcepi crucem, non cum multis communem, ſed peculiarem & meam, ut mens omni alia occupatione exuta, in divinarum rerum & legis Domini veſtigatione, meditationeque tum omne ſtudium tum operam collocaret. Primam quidem harum (fateor) aſſequi parum potui. Peccatum enim meum contra me eſt ſemper; poſteriores verò uſque adeo, Deo juvante, tuli, ut nulli (quod ſciam) ceſſerim: ſed ſi quid in duabus prioribus offendiſſem, putabam, ſperabamque compenſatum iri magno labore tertiæ, quam incredibili ſtudio amplexandam conſtitui, ut-

A pote non cum aliis communem, ſed indigenam, propriam, atque meam. Hanc mihi connubio junxi ſtabili, propriamque dicavi, ratus iturum me cum Domino, quippe qui dixerit: *Qui vult venire poſt me, tollat*, inquit, *crucem*, non communem dixit aut alienam, ſed *ſuam*. Accepi itaque meam, in lege meditaturus Domini die ac nocte.

Extant ſcripta tumultuaria mea, quæ, ubi me nemus habet, mirum in volumen excrevere, ubi philoſophorum tela ſcuto veritatis excepta, retrudenda, rejiciendaque in impios hoſtes, Spiritu-ſancto inſpirante, curavi. An verò id aſſecutus ſim neſcio. Illud quidem ſcio, admirabilem me ſenſiſſe perſæpe B voluptatem, cum arma quæ petere videbantur crucem Chriſti, retorſi, ut licuit homuncioni, in auctores ipſos, immanes inimicos crucis Chriſti. Hæc me vita delectabat: hæc una optima feliciſſima videbatur, quæ partem invaſerat optimam, ne mortis quidem falce auferendam. Meus mihi vivebam: Italiæ civitates cum tempus poſceret erudiebam, ne prorſus vacuus agerem, mihique uni vacans actione omnino vacarem. Quod ſupererat anni, meditationi impendebatur, nihil optabam, nullius cupiditatis, nullius metus perturbatione frangebar. Cœlo me imprudens æquabam, humana me omnia C calcaſſe exiſtimabam, ratus invidioſam me aſſecutum ſortem, nihilque degere in terris (non dico melius, non enim hactenus deſipui umquam) ſed tranquillius, quietius, ſecurius, beatius. Sed ecce oſtendit Dominus cogitationes hominis quoniam vanæ ſunt, quodque Ægyptus homo & non Deus.

Audite, patres optimi, atque cognoſcite nihil fallacius inconſtantiuſque humana opinione. Ille idem Ægidius, qui ſibi beatus nuper videbatur, nihil adverſi demens reformidabat, nulla umquam conditione vitæ rationem mutaturum ſe jactabat, aſſerens nullis ſe Attalis, nullis ſe Auguſtis inferiorem. Dixi beatitudinem, dico D calamitatem. Eram in hortulo Cyminiæ rupis, neſcio quid pſalmorum repetens quinto calendas Julias, cum jam ſol Hiſpanis eſſet præſepibus vicinus. Et ecce fraterculus, quem paulo ante ad oppidum miſeramus, neſcio quid obſonii empturum, redit is citato curſu ſudans. Quærentibus cauſam, adeſſe Antonium Zocholum nuntiat. Exiiſſe mox omnes: ubi is ſit rogare: obviam celeres ire, ſalutamus, amplectimur, oſculamur. Petimus quid id cauſa repentini adventus inopinique? Mihi enim mali præſcius animus neſcio quid ſiniſtri palpitantibus E præcordiis ariolabatur. Deumque clam oro bene vertat, amicique adventus fauſtus felixque ſit. Is bono eſſe animo jubet, nihilque afferre nuntiat ſe, niſi amicum animum: diu præterea optare adire nos, nemus cognoſcere, ſacellum, umbras, fontes

Digitized by Google

viſere quandoque, quos celebrari a me A tam ſæpe audiſſet. Erat cum eo Capenas Mannius, & Hieronymus Auguſtinianus Dirracenſis archieſcopi miniſter: etſi mihi diſpar comitatus ſuſpectus erat, acquievi tamen verbis amici hominis, nihil ſuſpicari præcipientis. Partem illam diei læti agimus, & bonam partem noctis, jejunis nobis ob apoſtolorum ſolemnia, cœnare illum jubeo magno æſtu itineribuſque defatigatum. Amotis epulis, cubiculum intrat noſtrum, accerſit ſolum, atque occluſo oſtio: Fer, inquit, mi Ægidi, nihil ultra amici potuere, & ſimul pontificis offert B litteras, religionis mihi habenas committentis. Proſilio exanimatus protinus (niſi teſtes haberem, non ſcriberem) erumpunt lacrymarum inſoliti rivi. Stratus ut eram humi, Deum atque homines teſtor, accuſo ſortem meam, omnia vocibus ac gemitibus miſceo. Et hoſtium hæc machinamenta ſunt, inquam, qui tuto homini felicitatem invidentes, ſummi inter nos magiſtratus blandimento inſidiantur. Flebam fractis ſingultibus: flebat Antonius, quem jam facti pœnituerat; flebat turba omnis, quæ ad januam accurrerat. Cumque omnia me paſſurum C potius aſſererem; omnem fortunam, omnem vel duriſſimam ſortem ſubiturum, Chriſtianorumque fines exceſſurum, quam id munus obirem. Cum denique multas expoſuiſſem cauſas, quibus fieri non poterat ut id paterer, & quod corpore parum firmus, & quod ineptus & impar tantæ moli; quod turbatiora omnia, quam reparari per me poſſint, quod animæ ſalutiſque diſcrimen immineret certiſſimum, quod triginta annorum labores perire pati non poſſem; quod Italiæ opinionem longe lateque vagatam, orationumque publicarum fructum poſt tot annos non eram una inſania perdi- D turus; quod ætatis, imperitiæ, ruditatis, imbecillitatis meæ non eſſem inſcius; quod adverſariorum me malignitas & magnorum & plurimorum minime lateret. Multaque cum alia commemoraſſem, commotus eſt Zoccholus noſter, commotus Capenas; & miſerari viſi, rogare cœpere, ut unum non negarem, ſecum Romam me conferrem, ſe minime dubitare, me his rationibus fore liberum, exoraturumque principes rationis atque humanitatis non expertes.

Opto ad vos venire; inſtare reſpondent præſcriptum tempus redeundi. Occurrit Viterbienſis prior. Mitto ad eum ſtatim ad nos eat. Accurrit is ſedulus, rem cognoſcit, jubet Urbem petere, cauſas afferre, deprecari rem arduam, futurum ut cum omnia fecerim, quidquid evenerit, a Deo factum putandum. Compulſus denique arripui iter: protectorem convenio: tot lacrymæ oboriuntur, ut loqui non poſſem. Cum reſpirare licuit, ago cauſam meam, expono cauſas quas ſuperius addixi, multaſque alias, ac denique humi fuſus; accurrente & Cajacenſi epiſcopo. Denique cum omnia feciſſem, dixiſſem, tentaſſem, fruſtra omnia. Hac me clauſula abire juſſit protector; imperans æquo animo ferrem, nihilque amplius Deo principibuſque obſiſterem: aſſerens ſubiratus, ſi amplius perſtarem obſtinatus, dicturos omnes neminem umquam apparuiſſe, qui plus homines deceperit, quam Ægidius, qui bene agendum aliis prædicaret; ipſe ut bene agat nihil agere velle: aut ambitioſiſſimum appellatum iri, qui non fratribus, ſed toti mundo præeſſe optaret. Ita infeliciſſimus omnium obticere jubeor: redeo domum. Ire opus eſt ad pontificem. Is ferre imperat omnia, ſe onus levaturum. Mori primis diebus volui, Urbem peragrans comite Ambroſio Neapolitano theologo, quem lacrymarum gemitus, ejulatus & infelicitatis meæ teſtem habeo. Accepi crucem primam, corpus vitamque expoſiturus paucos hos dies, quos tacere neceſſe eſt (rudem enim meriturum ſpero.) Accepi ſecundam, exteriora omnia, paſſurus, calumnias, infamias, querelas, inſidias demum omnes laturus. Tertiam denique crucem, quæ mihi propria eſt, utcumque feram, animi mentiſque ſtudia relinquens, fratrum meorum rebus inſerviam, rem equidem mihi in litteris educato duram atque difficilem. Accepi montes Ilicum veſtrarum, ſuppoſui illis cruces tres, ut tria miſeriæ meæ monumenta ſemper ante oculos obverſentur. Cupiditas crucem corporis; ira crucem patientiæ, quæ laborioſiſſima futura eſt; mens amiſſorum ſtudiorum crucem accipiendam ſentiet, quæ me præcipuo vulnere lædit, atque ob has ipſas illud iterabitur, ſemperque in ore verſabitur. *Amaritudo mea amariſſima.* Amaritudo ſenſum corpuſque cruciabit & partem appetentem. *Amariſſima* tolerantiam iracundiæ: *mea* viduam atque infeliciſſimam mentem. Spero cito vos audire complectique, e quibus multum conſolationis me confido accepturum.

EPISTOLA III. SERAPHINI ad Deodatum eremitam Senenſem.

E *Mittit ei collectas a ſe Ægidii Viterbienſis epiſtolas.*

SEraphinus eremita Deodato Senenſi eremitæ S. D.

Non me, Deodate, res ea deterruit, quominus poſteaquam in Ilices veni, lucubrationis nonnihil meæ ad te mitterem, quod id vel maxime Ægidio eſſem allaturus, quo invidorum morſibus latius pateat; quibus quidem ea ſolet eſſe natura, uti id

numquam probetur quod efficere ipſi non A didicerint, cum in id ævi ſæva nos natura fuderit, ut nemo ſit pene qui non eo ſibi videri doctior velit, quo alienum audacius momorderit. Ea tamen mihi, tametſi maxima, una eſt conſolatio, quod ea, poſteritati conſulturus, in lucem attulerim, quæ bene inſtitutis animis poterunt numquam non ea videri, quibus ad bene beateque vivendum cuique ſit aditus quam facilis. Mitto quapropter ad te libellum, quem Ægidii aliorumque epiſtolis amicorum, ut licuit, mihi ipſe confeci: cui vel maxime principium ab optimo Deo tributum, eo gratius, illuſtrius, auguſtiuſque puto, quo a B Deodati luculentiſimis orſus litteris, Ægidii partes haud obſcure ſit legentibus dicturus. Vale. Iliceti die vigeſima quinta Octobris MDVII.

EPISTOLA IV. SERAPHINI ad Nicolaum Mannium Cape.

Orat ut tranſmittendas ſibi aliquas Ægidii epiſtolas ab aliquibus quos nominat, efflagitet.

SEraphinus Nicolao Mannio Cape, ſalutem dicit. C

Reverſus quidem Roma diebus elapſis ad optatiſſimam illam animi quietem, cui ante numquam ponere quidquam potui, cœpi quidnam agerem mihi primum, quid utile, ac aliis non ingratum vel doctiſſimis viris quandoque foret, præter mea qualiacumque ſacrarum ſtudia litterarum, Ariſtoteliſque trimembrem quam vocant philoſophiam, mecum ipſe conferre. Occurrit autem uti in primis illos mihi, quorum laudatiſſimam in ſcribendis operam atque diligentiam multa veneramur laude, clariſſimorum hominum geſtis, quibus illi clari D evaſere plurimum, quibuſque & ipſi accendimur, imitandos proponerem, quorum labore atque induſtria, id ſiquidem factum cernimus, ut virtutis ſtipendio omnes roborentur, forenſis cupido gloriæ accendatur magis, fido ſinu ſtudia cuncta recepta nutriantur; quidquid animo, quidquid manu, quidquid denique admirabile dictu atque factu perdifficile fiet, id quidem ipſum nobis exercitatione ad imitandum quam facillimum ipſi proponamus. Dumque naturæ noſtræ homines illos hiſce virtutum generibus claros evaſiſſe videmus, cenſeamus & E ipſi eodem quandoque nobis calle ad virtutes aditum patere. Quam ſane rem feciſſent numquam, niſi illorum præcipue virorum nobis litterarum monumentis ad Deum, religionem, morum in ſeipſos diſciplinam, juſtitiam in proximum, in adverſis fortitudinem, in quo ſecundis temperantiam, in omni denique vivendi genere virtutum omnium formam, prudentiam ipſam, quaque cadente, uti vel ampliſſimis viris quandoque placuit, labi quoque ſit neceſſe, ex abditu in lucem prodierint. Quamobrem etſi labor impar, impares quoque ſint vires, quoſdam tamen noſtri ævi viros, quos quamquam ampliori laude dignos quam ipſa mea illos parvitas condignis virtutum ſuarum præconiis attollere poſſit certo ſcio; eo tamen ſatis illis cenſebor feciſſe, quo a laude quacumque non ceſſarim. Atque abs te, vir amicorum indefeſſe amans, quid ipſe velim ſtatim aperiam. Scis diu mihi in conquirendis undique Ægidii patris ampliſſimis epiſtolis haud ingratum laborem, quibus & libellum ipſe jam compoſui. At cum his proxime diebus quamdam ſcriptorum ſuorum urnam, ut hominum mos eſt amantium, aperirem; nonnullas clariſſimi viri illius Almadiani, cui equidem neminem umquam præferendum cenſui; aliquas vero D. Jo. Botonti, cujus vitæ ſanctitudo, morumque gravitas urbis iſtius ſui generis hominibus luculentiſſima ſemper extitit; præcipui inſuper viri olim illius Caprini unas, Brandolini Raphaelis binas, generoſiſſimi omnium Romanorum Melini Marii quoque unam, ſanctitate non minus quam doctrina refertam: Mannii denique noſtri epiſtolas inveni quam plures, quas una omnes novo alio quoque pulchro libello Ægidii patris ampliſſimis epiſtolis ſumma ortographiæ arte, quo vix a te reprehendi poſſint, inſerui. Verum cum iſtic apud clariſſimos viros nonnullos putem e ſuis epiſtolas eſſe quamplures, oro uti pro tua in me benevolentia, eos ſtatim convenias, a quibus Ægidii ſuaſque mihi abs te ilico epiſtolas tranſmittendas quaſcumque efflagites: quas quidem eo contexam ordine, ut e roſis atque liliis ſertam prope divinam compoſuiſſe videar, pudeatque haud vidiſſe vel claros. Quod ut facias te vehementer etiam atque etiam rogo. Fiet ſiquidem ut poſteris utilitatis & ipſi nonnihil relinquamus. Quamobrem ſic tibi perſuadeas velim, ſi mihi tua ſolertia epiſtolæ ejuſmodi allatæ fuerint, me exiſtimaturum tum opera tua, tum benevolentia erga me, mihi quod maxime cupierim, contigiſſe. Vale, ac me patri reverentiſſimo, ampliſſimoque commendatum facias. XXVII. Novembris MDVII. Iliceti.

Digitized by Google

EPISTOLA V. SERAPHINI ad Marianum Saxoferratenſem.

Scriptam de Ægidii laudibus, de privilegiis ordini a ſummo pontifice conceſſis, deque Inſula ampliſſima Chriſti regno additâ epiſtolam gratam ſe habere.

SEraphinus Mariano Saxoferratenſi eremitæ S. D.

Delectarunt ampliſſimæ me litteræ tuæ, quas declamator ad me noſter Februario menſe attulit. Quibus quidem tametſi tui erga me animi benevolentiam, id tamen mirum extitit in modum gratum, cognoſcere te, quem multis quamquam in rebus occupatiſſimum ſcio, haud quæ poſt meum Roma diſceſſum evenere, ulla me voluiſſe ex parte latere, quibus etiam his poſſem in ſilvis animum curis tantiſper rerum novitate levare. Ago itaque diligentiæ tuæ quas poſſum grates: effeciſti ſiquidem, optime pater, rem admodum mihi gratam, Ægidii hominem ſtudioſiſſimum rerum ſuarum reddere certiorem; ut gratius, jucundius, illuſtriuſve putarim nihil me audire abs te potuiſſe: etſi a tanto numquam cenſerem viro ſperari, niſi illuſtre quidpiam auguſtiſſimumque poſſe. Is enim ille eſt, quem vix poſſe ſatis putem à quovis vel diſertiſſimo viro ſuas ob innumeras virtutes laudari. Neve me putes abs te inſperatum novumque, quamquam gratiſſimum eſt, quicquam audiſſe, quippe qui ni ipſe jam diu ſim quæque clariſſima de eo pollicitus, quo nobis rear e cælo hominem datum, cujus vitæ probitate, ingenii acumine, verborum lepore, morum gravitate, principum benevolentia, orbis univerſi gratitudine poſſit noſtræ multum reipublicæ, tametſi deſidia jam pene corruiſſe videatur, fore incrementi. Is enim mei ipſe animi teſtis, quamnam mihi de Ægidio noſtræ initio conſuetudinis futuram, ſingularemque præfixerim opinionem, ut ei noſtra hac nullum putarim ætate parem, quique noſtram (ſi qua ſit umquam ſalutis ſpes) rempublicam nobis ſit reſtituturus: quo ſit ut lætari ſuis iſtic poſſim quamſanctis inſtitutis, admirari minime: quamque locum iſtum omni ſemper morum excolendum cenſeo diſciplina, in quem orbis univerſi oculi dies noctesque proſpiciant: quo aliis noſtri ordinis in locis degere per omnia nos credant, uti Romæ Auguſtinianos ſanctitudine ac moribus pollere conſpexerint. Scribiſque eodem epiſtolæ tuæ contextu multis Ægidii viri ampliſſimi hortatu atque gratia Julium pontificem maximum indultis apoſtolicis Auguſtinianam plebem nullis inferiorem paſſum: quin eam ipſam apoſtolico eo favore extulerit; quo præ aliis in Dominico norit agro attuliſſe, allaturamque uberiores fructus. Qua ſane re nihil audiri a me gratius nunc potuiſſet. Puto enim maxima noſtris oportere fomenta afferri vulneribus, quo etſi hac ſontes mortali vita ſumus, futuram tamen non poſſimus quandoque non ſperare. Quod verò demum ſcribis inſulam quinquies latiorem Italia Chriſti nuper imperio ſubjectam, ſcito tantum mihi attuliſſe gaudii, ut nihil umquam crediderim mihi optatius audiri accidiſſe. O utinam toto Orientis illo audiam tractu, vitæ quoque meæ quovis diſpendio, CHRISTI JESU iterum erigi crucis ſacroſanctum vexillum, quo noſtræ Jeroſolymis veſtigia ſalutis oculis conſpici, manibus tractari intrepide liceat. Exiſtimem licet, uti Apoſtolo placet, occidi prius quod animale eſt, quo vivificetur quod ſpirituale eſt oportere, videamque Ægidium præeuntem ingentem turbam mortis nullam corporis umbram oportere pro Chriſto reformidare, ſingulari ſua adhortantem facundia. Videam, inquam, hæc, optime pater, illico quovis inimici mortis genere mundo periturus, uti cum Chriſto ævo fruar æterno. Vale, ac me patri reverendiſſimo fac commendatum.

EPISTOLA VI. DEODATI ad Seraphinum.

Laudat ejus propoſitum colligendi epiſtolas Ægidii Viterbienſis.

DEodatus eremita Seraphino ſalutem dicit.

Recte facis, mi Seraphine, atque ex officio, neque a te ſanctius quicquam, rectius, amantiuſque fieri potuit, qui tanta diligentia, tanto ſtudio Ægidii epiſtolas & perquiris & colligis, una opera & amici perpetuitati & communi omnium utilitati conſulturus. Fui, fateor, dubio diu conſilio, an eas quas tantopere efflagitabas, & quæ apud me deliteſcebant, & e tenebris eruerem; & ad te mitterem: non quod in ipſis quicquam indignum Ægidio, aut non elaboratum ad pedem animadverterem; ſed erant offenſiunculæ quædam; nec adeo multæ; quæ me ab hujuſcemodi publicatione retardarent, ut interdum fit, cum noſtræ ætatis ardore cupidius, ne dicam inconſultius, effundimus, vel ad amicum familiarius ſcribimus, quod aliter evenire non potuit in tot annorum editis epiſtolis. Et eæ quidem ipſæ levioris ſtudii curæ, & tumultuarium opus, quippe curſim, celerius & properantius inter tumultus & querelas abeuntium & obtundentium aures ſæpius editæ. Abſtuli mox, ut ad te redeam, omnem cunctationem eas ad te tranſmittendi, eas ipſe rele-

gens, atque altius introſpiciens: idque non modo cum admiratione, verum etiam & eo ſublimitatis contemplantem evexit animum, ut neque illuſtrius, neque divinius quid umquam viderim aut audiverim. Nam, dii boni, quid in illis eruditionis, quid jucunditatis, quid candoris ineſſe cognovimus? quæ verborum optimorum ſupellex? Adde & rerum omnium copiam, omnigenumque litterarum, & in primis ſacrarum, eruditionem: ut nullæ ſecretiores litteræ, nullæ reconditæ diſciplinæ hunc hominem fugere videantur, atque id quidem non ſummo tenus ore, neque, ut aiunt, ex commentario, ſed ex penitiſſimis litterarum ſacrariis hauſta: toto ſe denique proluit auro: & quod maxime mirari eſt, in ea maxime ſcribenbendi figura & dictione, totum Ægidium effigiatum ſpectes: quo nihil incorruptius, nitidius, intemeratius, ut uni a Deo optimo maximo datum videatur & ſcribere quæ ſentit, & ſentire quæ ſcribit. Sed de his hactenus, cum ejus complecti vel aſſequi poſſe laudes vel audaculi ſit vel certe impudentis. Tu, mi Seraphine, perge ut cœpiſti, atque inſiſte talibus monumentis, illudque in primis a te maximopere curandum eſt, ut illa cudat quæ ſub incude ſunt, & edat tandem quæ jamdiu premit. Nec dubito, quin ex ea fœtura illa prodeant quæ ſunt illuſtratura bonas artes atque oblectatura ſtudioſos omnes, & denique ſupergreſſura omnium doctiſſimorum ſcriptionem. Jamque vale. Scripſiſſem plura, ſi per quartanas licuiſſet, tametſi ab inſtituto diſceſſerim fere ſemper λακωνικῶς ſcribendi. Iterum vale, & me ad ſanctiſſimas aras precibus juvato. Senis XV. Jan. MDVIII.

EPISTOLA VII. ÆGIDII ad reverendiſſimmum dominum cardinalem.

Hortatur ad majora ſectanda, laudatque Seraphinum.

ÆGidius reverendiſſimo domino cardinali S. G. S. D.

Ego cum animi ingeniique tui exploratam habeam & elegantiam & ſuavitatem, ſcribo ad te ſæpiuſcule. Scis ſane quid avis Junonia gratis jucundiſque ſpectatoribus facere conſueverit. Cum contemplatores nanciſcitur, erigit colligitque mox ſeſe, cervicem attollit, crura, pectus, collum ac corpus demum univerſum componit. Tum veluti ex beatis thecis divites picturatarum alarum opes pandit, & aureos pennarum ocellos ſe demirans explicat: veluti ex miro plumarum ingenio miras formoſitatis laudes aucupatura. Adeone ea quidem quæ ratione carent, laudum cupiditate carent. A Præſtent id tibi quos alis, tuoſque benemerendo facis. Novi enim eruditorum greges opes quidem tuas ſectari, multo autem magis ſplendore, animi magnitudine, ingenii tui claritate captos ſcribere ad te quæ tanto lectore videri digna poſſint. Illi ad te pavonias delicias, illi luſciniarum ac pſittacorum modos; aſtrepentes merulas audit noſtrum nemus, cui pro dorica frigiave armonia numquam a ſediſſonum ſilentium eſt.

Scribo igitur eo conſilio, ut fidem apud te meam ineptiis ſaltem litterarum teſtatam faciam, ſi alia ſignificationis ratio deſit: deinceps ut intelligas inter montanas latebras B ac teſqua Cyminia hominem degere, oblitum, ut fas eſt, rerum, tui non modo non oblitum, ſed numquam non maxime memorem, quin potius horis omnibus animo ac mente volutantem. Latitantia in te ſemina, frugem quandoque beatam mortalibus humaniſque rebus parituram expectant, avent, hiant campi ejus qui ſe vitem ex agricola parente aſſeverabat. Expectant beatam ſpem, ut noſtri aiunt, arva incuria colonum ſquallentia, ac ſpei felicitate præſentes miſerias calamitateſque contemperant.

Sic igitur, princeps ſacratiſſime, te compara, ſic inſtitue, ut cæli in te benignitatem C excipere, & tuis te fortunis, præſtare parem poſſis. Fortunatos quippe nos ipſos efficere non poſſumus, fortunis autem dignos non modo nos facimus, ſed etiam fortunis ipſis, ſi ita fari patiare, fortunatiores. Age igitur, ſerva te altis magniſque auſis, daque operam, ut perſuaſiſſe tibi videare, non copiis, non opibus, non deliciis, ſed prudentia, animi altitudine, virtute immortalitatem parari. Volunt id cupiuntque totis animis plerique: ſed conditio obſtat, ac multum præterea res anguſta domi. Tibi, ſi animus adſit, nihil plane deeſt. Eſt ingenium, eſt honor ampliſſimus, eſt copiarum D ſplendor, eſt bonorum ſtudium, eſt populorum ac gentium favor, utque libere tecum agam (libertas enim veritatis maxima eſt) ita res tua habet, ut niſi ipſe tibi deſis, nihil prorſus ad claritatem excelſamque amplitudinem deeſſe videatur. Verum ut iis ignoſcendum ducam in quibus facultas deſideretur, ita iis minime, quorum in culpa non facultas fuerit, ſed voluntas. Velle ſane multorum vel potius omnium, facultas paucorum eſſe poteſt: utque nemo accuſarit non potentes, ſic nemo eſt qui nolentes excuſet. Ille fortunæ error eſt, hic hominis, E illud externum aliunde pendens, hoc noſtrum, atque adeo quidem noſtrum, ut nihil noſtrum ſit magis, nihilque efficere queat ut ſit non noſtrum. Importuniuſculum videri me ſcio, qui multa mihi indulgens, tantum abutor humanitate tua; ſuſque, ut dicitur, erudit Minervam. Finem jam facio: ſed id demum adjiciam, epiſtolam hanc

Digitized by Google

non ab eruditore, ſed ab ardentiſſimo cupitore ſcriptam eſſe. Supereſt ut de ordinis magiſtratibus aliquid ſcribam. Quod feciſſem ſane, niſi multo id commodius quam litteras facturum meo nomine putarem patrem meum F. Seraphinum, hominem & optimum, & laudis tuæ quam ſtudioſiſſimum. Id quamquam poſſum omittere, religionem meam non multos Aprutios habere. Quam rem hominis ingens virtus cum ſemper oſtendit, tum maxime Peruſiæ inter eruditorum lumina apertiſſime confirmavit. Si diſputat, nemo acutius: ſi urget, nemo melius: ſi propulſat, nemo accuratius: ſi quem audit, nemo humanius: ſi rogatur, nemo liberius: ſi rem curat, nemo ſedulius: ſi verba facit, nemo uberius, eruditius, elegantius facit. Breviter dixerim, niſi mea me opinio fallat, falli autem nequaquam putem, quidquid agi oporteat, ſi is agendæ præſit rei, vix crederes, abſolutiſſime peractum dici poteſt. Scio ſentire ita te intereſſe multi rationum noſtrarum, ut opera, induſtria, cura hominis illuſtris utamur. Cetera ex patre meo F. Seraphino cognoſces. Nihil enim hic ſcripſi ex iis quæ pondus habent. Nec tamen id minimum eſſe arbitror, habiturum te hominem tuum, qui ope tua, aura tua emerſerit, atque uti e tuis unus adoleverit. Quas ob res ſi illum ornandum ſuſcipies, ſcito te & religioni commodam, & bonis omnibus gratam, & virtuti conſentaneam rem facturum, teque, cui nihil umquam virtute antiquius viſum eſt, maximopere dignam. Plura ſcriberem, niſi ejuſdem te ſententiæ exiſtimarem, crederemque non te in meam, ſed me potius in tuam pedibus iturum. Video factum ut ſilentium meum diu ferre poſſis, adeo te ſcribendo fatigavi, feſſumque reddidi. Sed conſulto id quidem, ut blateronem dicas, Ferrariamque abire patiaris.

EPISTOLA VIII. ÆGIDII ad illuſtriſſimum Diſpotum.

Dolet principum Chriſtianorum oſcitantiam, qui poſt clariſſimas hoſtis Chriſtiani nominis victorias torpeſcant.

Ægidius illuſtriſſimo Diſpoto ſalutem dicit.

Juſſu tam tuo, quam Juliani, viri noſtra ætate clariſſimi, Romæ cum eſſem, egi cum camerario, qui, ut eſt virtutum ſtudioſiſſimus, ſtatim annuit, dixitque optare ſe multum eos ſua in eccleſia audiri, quos nemo audire non cupiat. Quod ut reſcires, oravi Antonium Zocholum ad me rem referret, ut ipſe, qui magnæ auctoritatis es, camerarium in ſententia confirmares, Julianumque noſtrum certiorem redderes, & rem A magno animo agendam animares. Sed ægrotavit, ut audio, Zocholus; locuſque datus eſt voluntati meæ, quæ in Diſpoti mei principis litteris legendis maxima ſemper fuit. Sic enim habeto, tecum ego cum ſum, litteras cum lego tuas, cum de te aut loquor aut cogito, facio autem hæc quam ſæpiſſime, ſperare me certiſſime aliquid in Oriente victoriæ. Quod Pius pontifex morti proximus incœpit, quod Xistus optavit, quod Innocentius voluit, quod Alexander facturum ſe prædicavit, quod Carolus Gallorum rex Neapoli capta reliquit agen- B dum, quod Angliæ rex petit, quod noſtri reges aggreſſuros ſe repromittere non deſinunt, præſtare non incipiunt, quod unicus ſanctiſſimus dominus noſter Julius ſecundus die nocteque meditatur moliturque, ut claſſem paremus, Orientem petamus, hoſti religionis arma moveamus, piorum ſaluti, templorum ſanctitati, fidei pietatiſque dignitati conſulatur. Hæc, inquam, omnia, te ſoſpite, non poſſum non ſperare aut peragenda, aut certe, hortante religione, tentanda. Scio quanti te faciunt noſtri reges; qui ſi corona digni eſſe velint, omne eorum ſtudium, curam, operam in te reducendo collocare deberent. Cephalenii namque La- C riſſeique Ulyſſis hereditas tua eſt. Chriſtiani nominis hoſtis abſtulit. Cur eam tibi vindex non reſtituat Chriſtianus? Immo vero amiſſum turpiter tam imperium, quam nomen, Chriſtianus multo turpius ferre poteſt? Ac neſcio qua noſtra id calamitate eveniat, ut Chriſtianorum enſis in noſtros hoſtes obtuſus ſit, in amicos ac fratres acutiſſimus. Cur corpora impiorum reformidat ſanguis Chriſtiani appetentiſſimus? Pulſos Neapolitano regno religionis ſtudioſiſſimo vidimus tot reges, Alphonsum, Ferrandinum filium, Fredericum fratrem mihi conjunctiſſimum, Carolum olim, ac nu- D per a Consalvo Ferrando Gallorum regem alterum, tanta impenſa, tanta ſtrage, tanto cruore, tot hominum millibus cæſis, ut meminiſſe pigeat. In tyrannum publicum, & communem Dei ac hominum hoſtem, licet quotidie noſtra auferat, licet noſtros populos ſervitio premat, licet tot vulnera inflixerit reipublicæ Chriſtianæ, licet deleturum illam ore ſe minetur, licet quotidie ejus gladius cervicibus noſtris immineat, licet noſtra omnia loca, domus, fortunæ, liberi, uxores manifeſto in periculo ſint, ſter- E timus tamen alte, diſſimulamus, negligimus: & quaſi flagitiorum noſtrorum funibus ſcientes ac volentes trahimur in exitium. O ſomniculoſa dementia! O cœcam inſaniam hominum noſtrorum! Vincit hoſtis, nos ludimus: ille urbes, caſtella, populos noſtros hinc capit, hinc vaſtat; nos paſſim ſcortamur, bibimus, laſcivimus, atque utinam id dumtaxat, ne vino ardentes,

Digitized by Google

ferro in noſtra viſcera ſævivimus. Ego in- A credibili animi dolore ſtimulatus quatuordecim jam per annos ſæpe univerſam Italiam peragravi, principes adivi, populos congregavi: dixi quid facto opus eſſet, rem ante oculos poſui, docui male agi nobiſcum, hoſtes noſtros creſcere, creſcere in victoriam animos, Conſtantinopolim captam noſtro tempore; cum qua maximum Orientis imperium ablatum, Euboiam opportuniſſimam inſulam ereptam; ſolam Peloponneſum ſuperfuiſſe, quæ nos ab hoſte quaſi murus quidam tueretur: ſed Alexandri pontificis tempore capit hoſtis Peloponneſum, capit portus, capit obicem ac murum B Latinæ ſecuritatis; & ſi quid deerat, capit ad ſuperum Dirrachium: ut niſi omnino ſemperque dormiamus, expergiſcamur quandoque vicinorum hoſtium vocibus, ſentiamuſque nihil tyranno deeſſe, niſi ut velit. Jam enim pro capta & Romam & univerſam Italiam habere. Videre hæc principes, ſæpe dicere, ſæpe recitare. Hæc dum illi palam jactitant, alia volvunt animo. Jam dudum regium eſſe cœpit, aliud dicere, aliud cogitare. Omnino grata victoria nulla eſt, quæ fraude parta non ſit: C aſtus malunt formidari quam vires: quippe in ſeipſos haberi volunt & fortes & callidi, in hoſtem reperiuntur & timidi & ignavi. Jam de Jeruſalem recuperanda, de Alexandria capienda, de eripienda Antiochia, Aſiaque Dei nutrice Deo reſtituenda non cogitamus. Iſti enim olim, homines fortunatiores Deoque cariores moliebantur: nobis de vita deliberandum eſt, quinam tyranni omnia invadentis manus evadamus, qui in Italia tuti ſimus, qui cum is irruat potentiſſimis copiis reſiſtamus. Et quoniam nos non ad eum, ipſe ad nos. D Hæc & alia jam tot annos Neapoli Frederico regi olim, quocum integros dies ſuper ea re tranſigebam, hæc Venetis principibus, hæc Florentinis, hæc Julio pontifici maximo Romæ, Peruſiæ, Bononiæ. Hæc regi Hiſpaniarum rurſus Neapoli, hæc Conſalvo Ferrando meo, cum alias, tum cum noſtram ſynodum cum ſua impenſa aleret, hæc Petro Navarro, hæc ducibus principibuſque omnibus, hæc ſacro collegio cardinalium, hæc univerſis Italiæ civitatibus prædicavi, exclamavi, perſonui, nihil tamen umquam aſſecutus ſum. Tu itaque cura valeas, & quod vocibus ipſe non potui, tu majeſtate nominis, atque auctoritate abſolvas. Ex Cyminio.

E

EPISTOLA IX. ÆGIDII Ad Jacobum Sannazarum.

Petit ab eo ut quædam Theocriti interpretetur.

Ægidius Jacobo Sannazaro ſalutem dicit.

Dices, uti ego exiſtimo, audaciuſculum eſſe genus hominum religioni dicatum, nimiſque in amicitia abutenda importunum, quod eo uſque ſit ventum, ut exercitationes tuas, quas ne cœlo quidem crederes, petierint, efflagitarint, extorſerint. Scis juvari a fortuna audaces, exagitari timidos & premi. Poſſum ego alias non prorſus temerarius, hac una re fieri vel importuniſſimus, modo id aſſequi liceat, quod a te ſum ſuperioribus diebus aſſecutus. Quæ ſane res, quamquam ampliſſimos mihi quotidie parit fructus, ampliſſimam horis omnibus affert voluptatem: pudet tamen & piget tantum cupiditati ac ſtudio rerum græcanicarum indulſiſſe, ut amico tam licentioſe tamque intemperanter uſus ſim. Magnam certe cupiditas vim habet; ut cui reluctando impotentes ſimus, cum tamen ea cupiuntur, quæ virtutis ſtudioſique voti honeſtatem prætendunt, laxis omnino habenis labimur, nec quicquam occurrit, a quo currentes a curſu revocemur. Sed regius eſt Mergellinæ muſæ genius; cui nihil poteſt eſſe carius, quam nil carum ita habere, quod non ſtudioſis amiciſque elargiatur. Sed vide an quicquam audaciæ pudor præfecerit apud me, quod eo animo ſum, ut a te impetrem pauca quæ in Theocrito ſuperſunt interpreteris. Qui enim mille ſtellas numeraverit, facile Caliſtonem & Bootis triones numerare poteſt. Sat eſſe poterat dixiſſe quod optarem: ingens tamen tuarum rerum deſiderium facit, ut id, te ſtudioſe obnixeque contendam, quod eo certiori facio ſpe, quod perſuadere non poſſum mihi eum qui latum Campani ac ſerenum maris tractatum dederit nymphæ, rivum Sebetidos negaturum. Fratri me, fratriſque tam uxori quam filio commendatum face. Romæ VI. Octobris.

EPISTOLA X. ÆGIDII ad Rufum.

Rejicit quas ſibi dederat laudes.

Ægidius Ruffo S. D.

Scribis mirari te unde ortus ſim, & cujus ſimilitudinem ducam, qui patre Laurentio, Maria matre ſim cretus, honeſtis alioqui, probis ac prudentibus ſane parentibus, qui tamen hominem non excederent,

rent; me verò aſtra lambere. Niſi amarem te, & mores agnoſcerem, agerem ut nihil iratius inveniſſes umquam. Sum ego fraterculus, plenus omni ex parte ſtimulis atque aculeis lancinantis præcordia conſcientiæ, quæ ſi tibi palam fieri poſſent, invidioſum minime judicares. At mundus adorat te. *Quid prodeſt homini, ſi mundum univerſum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur?* inquit Dominus. Judicari etiam vult idem non ſecundum faciem, ſed pectoris ſpectanda penetralia, quæ uni Deo ſunt pervia, inacceſſa, atque incalcata mortalibus. Tu ergo Solonis & Cœtſi memor, neminem aſtris inſeras antequam felix beatuſque obierit. Ita de divino regno cenſe, quod de humanis ſolent. Quid comite HIERONYMO ditius? Quid fratre PETRO delicioſius? Quid FERDINANDO rege quietius? Quid filio ALPHONSO inſolentius? Quid nepote FERDINANDO amatius? Aſcendo Italiam, MEDICEO LAURENTIO Florentino nihil illuſtrius, duce LUDOVICO nihil prudentius, nihil Valentino duce audentius, fortunatius, imperioſius. Sed quid tandem? *Verti me*, inquit Pſalmus, *& ecce non erant.* Univerſum vitæ ſplendorem breve momentum labefactavit. Vide igitur quos ſtare arbitraris, ne humi jaceant. At bona magnaque video: non omnia vides. Diu Origenes inter divos habitus, hoſtis divorum poſt ſæcula eſt dijudicatus. Humi, mi Ruffe, humi ſumus: ne nobis blandiamur, humi humana ſunt non in ſideribus. Tu ſi quid poſthac tale futire auſis, hoſtis eſto.

EPISTOLA XI. ÆGIDII Ad Mannium Capenatem.

Studia ſua omnia occupationeſque ab ipſo religionis ingreſſu deſcribit.

ÆGidius Mannio Capenati S. D.

Numquamne querelæ ceſſabunt tuæ, quod nihil ad te, nihil ad Marium, nihil demum ad Botontum, ad Almadianum, ad pueros (ſi diis placet) ſcribam tuos? Audi amabo, mi Nicolae, ego duodeviginti annos natus, contuli me ad (a) Aurelii familiam, ubi ſacris initiatus, legi Ameriæ per annum, ab Hippolito Crucigerulo coactus. Sequenti anno Patavium perrexi, inſudavi uti ſi poſſem cognoſcere quid Ariſtoteles, quid ſapienter alii de vita mortalium, quid de divinis rebus, quid de ipſa tandem anima ſentirent. Inde poſt multos annos navigavi Adriam, atque in Iſtria biennium legi, noctes ac dies cum Platone terens, adjutore Domitio Gavardo viro illuſtri. Revocatus a cardinali ſancti Georgii & a fratre Mariano, Romæ oſtendi ac defendi Platona univerſum quoad ejus potui. Inde donatus laurea, miſſus Florentiam ſum ſacra dogmata interpretaturus. Revocor mox Romam, facturus ad ALEXANDRUM pontificem verba; quæ cum non obſcure habuiſſem abire prohibeor. Eligit in ſocium frater Marianus, qui tunc ordinem adminiſtrabat, multa pollicitus, multa, ſi renuiſſem ſubminatus. Parui perquam invitus. Orandum rurſus ad pontificem fuit; nec ita multo poſt Neapolim contendimus. Obit illic Marianus. Ego morti eripior, amiſſo vitæ robore. Tunc viſa mihi multa morti vicino, ſtatuique humanorum omnino oblivisci, & miſſa omnia præter Deum facere. Conſcendo Pauſilypum: vaco biennium Deo. Ipſe mihi teſtis eſt, qua ratione, quam ſancte, quam pie mittor in Apuliam à FREDERICO rege, a quo mihi plus eſt ſemper tributum, quam mortali fas ſit a mortali, revocor in urbem Senis, & Hetruriæ enarro evangelium, Romam redeo, inde Florentiam, Bononiam, Ferrariam, multo terrore moneo, hortorque ut par eſt. Venetias pergo. Facio illos cautos, alia eundum ad Deum via. Spondere ſequentis anni operam cogunt. Iturum pontificiæ litteræ retrahunt, & ab inſula mea, quam in Vulſinio lacu incolebam, Romam me extrahunt. Aggredior negotium evangelii differendi Romæ. Redeo re confecta in inſulam, inde multa vi litterarum, convitiorum, minarum quæ ab amicis audiebam, prodire, vellem nollem, ſum compulſus. Abii ne nimius aut repugnando, aut parum amicis audiendo viderer. Multum fudi inter migrandum lacrymarum. Conſcendo Cyminum a cardinali ſancti Georgii datum opera Almadiani, Zocholi, Botonti, & amicorum omnium. Hic quoque latebras inveni minime tutas: nam nullum eſt opidulum, rus tandem nullum, quo non ire oportuerit ſacra dicturum. Vide errores, vide diſcurſus, vide perpetuæ peregrinationis moleſtias. Quod ſi ego poſſum optatiſſima quiete tamdiu carere, debes & tu atque amici alii & litteris carere poſſe meis. Recenſenda duxi omnia, ut viderem ſi quo pacto quieſcere tam ardens efflagitatio poſſet tua. Vale igitur, & da vel dieculam in tanta ærumnarum moleſtia.

(a) Id eſt ordinem Eremitarum S. Auguſtini, qui etiam Aurelius appellatus eſt.

EPISTOLA XII. ÆGIDII. Ad Marſilium Ficinum.

Eo duce Platonis philoſophiam Romæ lecturum ſe ſcribit.

ÆGidius Marſilio Ficino S. D.

Profecturus ego ad urbem eruditorum & totius fere orbis principem, profeſſuruſque divi Platonis dogma, quam-

Digitized by Google

quam ob ignarorum temporum ſegnitiem
pene obliteratum ac novum, diviniſſimum
tamen; veritus ne ſacrilegorum Peripa-
teticorum medicatis dentibus per me ſa-
tis obſiſti non poſſet, Patavio ſolvens, ad
te unum academiæ & reparatorem & il-
luſtratorem me contuli: duxique haud mi-
hi fore, quæ in Parmenidis argumento
ſtrinxeras, niſi de alto idearum negotio
te quoque coram diſſerentem audirem.
Quod quidem cum egiſſem, a te lætiſſimus
abii: uſque adeo doctrinam, facundiam, fa-
cilitatem, vehementiam admiratus; ut non
Marſilium Ficinum, optimarum artium pro-
feſſorem & muſarum antiſtitem conve-
niſſe, ſed Hamonis, Dodonæ, Delpho-
rum, aut ſi quod eſt certius oraculum con-
ſuluiſſe ſim ratus: tantumque momenti ha-
buit loquentis præſentia, ut Alcibiadem
apud diſputantis Socratis latus me cre-
diderim; adeo Socratico me Deo plenum
adverti. Quare eo ardore ſanctis certami-
nibus inhians, iter quam celerrimo curſu
conficio. Romam animatus ingredior, pro-
pono Platonicas quæſtiones contra Peripa-
teticos defenſandas: edico pugnæ diem,
confluunt acerrimi milites, livida tumentes
invidia, diſponunt caſtra, dextro lævoque
cornu fortiores præficiunt: ineunt velites
pugnam prima quidem facie leviorem; ſed
ubi aciem omnem fuderunt, & Termopylis
& canis acrioris... cernere erat Priamidæ
Thraciam haſtam in Platonis pectus fulmi-
neum impetum facientem, cruento mucro-
ne ilia ferientem Memnona, Amazones bi-
pennibus irruentes, & inſidiis Paridem de-
certantem. O qualis erat ingruentium furor!
qualis victorum facies! quantus totius exer-
citus clamor. Ruere cælum, ac tecta omnia
collabi diceres, armorum colliſorum ac ca-
dentium ſilvarum fragorem captabam, tan-
toque nexu viribus incumbebant; ut omnes
Platonis nomen viderentur penitus dele-
turi. Et niſi ſacrorum antiſtitum, quos car-
dinales vocant, aſpiraſſet favor, fuerat,
ut reor, occumbendum. Non potuit tamen
divina doctrina a ſceleſtorum rabie labe-
factari, Deoque, ac bonis illius opitulan-
tibus geniis, evaſimus; atque ita evaſimus,
ut ſumma cum Platonis amplitudine hoſtes
erubuerint. Eram ſtatim ad te venturus,
ut qui iturum e carceribus equum animaſti;
illum quoque mira victoriæ lætitia geſtien-
tem videres. Sed cum Senas veniſſem, ſum
cunctari juſſus, preſtiferæ ſuſpicionis ad-
monitus. Putavi tamen litteris agendum,
cum ſecus non daretur. Expecto miro de-
ſiderio litteras tuas per eumdem nuntium,
quibus nihil eſt quod magis deſiderem. Cu-
pio an Porphyrii & aliorum nova opera
impreſſa ſint, noſſe. Qua in re plus reipu-
blicæ litterariæ te facturum ſpero, quam
qui de illa optime meriti vulgo putantur.
A Hoc profecto deerat ſummæ laudi ſtudio-
rum tuorum, Platonis namque interpreta-
tione bonos omnes academiæ ſtudioſos red-
diſti; Plotini operibus eruditos, tua theolo-
gia cæleſtes cum vita triplici incolumes,
cum religione ſanctiſſimos, claros in tui
ſolis radiis; Timæi commentariis philolo-
gos, ſympoſii enodatione venereos, in uni-
verſum Platonem argumentis accuratos, &
tot ejus honeſtiſſimis lucubrationibus tanto
labore, tot ſcriptis plenos effeciſti omnes,
ut ſtudiorum te parentem appellent, anci-
piti exiſtimatione utros tibi debere fatea-
B mur, an Græciæ academiæ milites, an Lati-
næ. Debent hi, me Hercule, multum, quod
inanis & vulgaris doctrinæ cura dejecta,
veræ ſanctæque philoſophiæ diſciplinis im-
bueris, oculoſque ad divinæ lumen con-
templationis erexeris. Neque vero minus
illi debebunt, quos cum carie & ſitu ob-
ſoleti in profundiſſimi Lethæi oblivioſa
nocte jacerent, incredibili cum ipſorum
gloria, ex obſcuriſſimis tenebris vendicaſti.
Quo factum eſt, ut divina providentia miſ-
ſum Marſilium Ficinum arbitremur, qui
myſticam Platonis theologiam noſtris ſa-
C cris inſtitutis in primis conſentaneam, at-
que illorum præviam, declararet. Hæc ſunt,
mi Marſili, Saturnia regna, hæc toties a
Sybilla & vatibus ætas aurea decantata.
Hæc Platonis illa tempora, quibus fore
præcinuit, ut ſua quamoptime ſtudia nota
fierent. Vale.

EPISTOLA XIII. ÆGIDII.
Ad Marianum Genazenſem Eremitarum Generalem.

D *Brevi ad eum Venturum Fridericum regem ſcribit, laudatque ipſius abdicandæ præfecturæ propoſitum.*

ÆGidius Mariano Genazenſi Eremitarum Generali S. D.

Relegaſti me ad Lucrini averni malas
oras, ubi & Cumas & Baias aſpicimus; ſed
quibus nulla Cypros, nulla Sardinia eſt in-
famior. Scrutamur tamen interim miracula
naturæ phlegeos campos, ubi perpetua in-
cendia, & mille ferventium aquarum diſ-
crimina viſuntur, ut terreri poſſit ſpecta-
E tor, audiens verius miſerorum ejulatus,
quam ignium ſtridorem. Subimus Miſenum,
qui montium unus dici poteſt aereus. Pen-
det enim omnis miris intus teſtudinibus ca-
vatis. Subimus mille ſubterreaneos ſpecus,
vias occultas, longiſſimas, magnificaſque ad
Platonis regna, ædificia ſolis luciſque inſcia.
Penetramus demum Sybillæ ſacellum, & id
quidem ſæpiſſime: viſi neſcio quod & plus
ſapere & vaticinari, cum ejus ædiculam
conchiliis vitreiſque teſſeris exornatam in-
ſidemus: quo cum te in tabula jacentem

Digitized by Google

traheremus, minimo minus perii: tepore A enim occluſi aëris ita ſpiritus impediri tibi videbatur; ut ſudans atque æſtuans pene exanimatus evaderes, ſed cum redieris, habeo res grandes cognitione digniſſimas.

FREDERICUM Regem puto habebis amplitudini tuæ quam ſtudioſiſſimum, qui egregiis regiiſque muneribus, quibus te donavit, mirante Parthenope, ſignificavit amicitiam tuam non minus illi quam tibi dignitatis allaturam. Qui ſis intelligit, quantique te faciant fecerintque jamdiu populi, civitates, principes, & demum Italia univerſa: quo nihil videre hæc ſæcula B lepidius, elegantius, vehementius. Quod de deponendo magiſtratu dicis: multa inter res geſtas tuas video præclara; hoc tamen illuſtrius medius fidius nihil. Fecit id Pittacus, fecit id Solon, multi id quidem fecere: nemo tamen te honeſtius. Plus enim privatus potes, quam ceteri cum faſcibus. Quin ſcio tantum tibi detraxiſſe ſuſceptum hoc munus, quantum vix abrogatum reſtituet. Major putabaris imperiis; nunc illis exceptis multo nempe minor. Jam videor orare in concilio noſtro; laudare celſitudinem tuam, enarrare acta, conſilium & ineundi & abdicandi magiſtratus C exponere, ſigillum reddere, & tuo nomine purpuræ renunciare. Mirari præterea Patres, Senatumque omnem ſupplicare ne id agas; jactari in vulgus voces, actum de religione eſſe, indigna eſſe ſæcula tanto viro, atque adire me orareque uti edoceam, ſi qua expugnari poſſe te ſentirem: conſtantiſſime demum negantem me perſuaderi te poſſe ulla ratione, alia atque alia per multa ariolari videor, quæ & Deo & tibi magnifica ſunt futura: tuncque dabitur quod Chriſtianorum nemo non cupit; ut qui facundum oratorem audiere, & facundum & ſapientem & ſcriptorem intelligant; D atque ii gentium qui vel ob diſtantiam, vel ob barbariem frui eloquio agentis non potuere, ſcribentis fruantur: fietque ut non ſit cur poſteri te nobis invideant, atque ſagitta illa vento ſemper ocius tranſvolabit, ſed ſi arcus impulerit. Fidem poſcis vitream: ſi vitrea non ſunt ſatis; accipe etiam ſi vis cryſtallina; & horum quidem aſyntheta, quæ pura præſtantiaque ſunt. Nulla in noſtris rubigo, nulla ſcabrities, nubes maculoſa nulla, non capillamenta, non centrum: ſed qualia ne moriturus quidem fregit Nero. Habes ergo cryſtallum tuam E quam mitto ſicut buccellas non duram; ſed cera habiliorem. Hanc pſalmus, Eccleſiaſticus, Ezechiel, Apocalypſis prædicat: ubi multum limpidiſſimæque conſtantiſſimæque fidei monſtrari exiſtimo. Facit autem bonitas tua, ut non poſſim non optare ea quæ & ipſe optas, & dignitatis interſunt tuæ. Mea vero Platonica erunt; & quando, & qualia ſinet Deus. Non enim aliunde placet Plato, niſi quia minus a Deo diſcedere, quam ullus umquam ſapientum viſus eſt. Quod ne Auguſtinus (a) quidem noſter eruditorum omnium eruditiſſimus tergiverſari potuit. Cura ut valeas. Scripſit ad me Seraphinus tuus Cromonenſis recte te habere, quod uti ſit oro quam maxime cures. Chriſtianarum namque rerum an valeas multi intereſt. Ex Averni ripa.

(a) S. Auguſtinus lib. 8. de Civitate Dei cap. 5. & ſequentibus docet Platonicos nobis propius accedere, atque adeo opinioni ipſorum poſtponenda omnium philoſophorum dogmata.

EPISTOLA XIV. ÆGIDII.
Ad epiſcopum Caſtrenſem.

Ut populum Caninum ab interdicto ſolvat.

ÆGidius epiſcopo Caſtrenſi S. D.

Optaveram mirum in modum offendere te Canini, cum ob plurima, tum præcipue quod miro deſiderio conficior hiſtoriarum tuarum videndarum. Nolle enim res claras maximaſque cognoſcere hominis eſt aut ignavi aut certe invidi. Mihi vero de te ſoleo gratulatione gemina gratulari, & quod in tempora incidi, qua neque Saluſtios, neque Thucydidas deſiderant; & quod te utriſque præſtantem geminæ mihi neceſſitudines jungunt, ſoli tum paterni tum materni commercia: in eo natalis eſt tuus; in hoc dignitatis atque epiſcopatus inſignia & jura. Scito denique quem magis ſtudia, amplitudo, dignitas delectet tua, quam me eſſe neminem; neminemque mortalium duci trahique magis cultu atque ſuavitate lucubrationum tuarum. Sed hæc, ſi quando convenire fas ſit, cognoſces latius. Reliquum eſt, ut auſim non nihil a te petere, quod (quantum quidem putem) non parum intereſſe videatur & honoris & dignitatis tuæ, cujus ego ſtudioſiſſimus ſemper fui. Habes Caninenſem populum haud ſane in tuorum gregum numero contemnendum, qui ob paſtoris abſentiam (ut accepi) aliquantiſper fortaſſe ab officio deflexit boni gregis, negligenterque geſſit quæ in obſervando venerandoque paſtore erant diligentiſſime peragenda. Quas ob res nihil aptius fieri potuiſſe exiſtimarim, quam ut omnia fierent, quibus ad principem agnoſcendum impellerentur allicerenturque. Inveni eos templis ejectos, præciſos a Chriſto, a divini cultus veneratione prorſus alienos (& quod me dolore confecit maximo) quamquam plerique boni ſunt, magnam tamen malorum partem inveni, qui non modo non dolebant, verum etiam geſtire voluptate importuniſſima videbantur; tum quod a veneratione rerum divi-

narum abſtinere cogebantur, quod non inviti agebant; tum quod latrandi ac detrahendi occaſionem datam putabant, quæ impuris gratiſſima eſſe conſuevit. Vereor, ne ita aſſueſcant abeſſe a templis; ut cum reverti pro officio cupies, non poſſis. Quid quod proniſſima Roma eſt, ut gregis errata in paſtores vertant: nec eſſe rectum ut populus in principem ſacrum perſtrepat. Sunt etiam plerique, qui ſtatim paruiſſe ſe dicant, dediſſeque paſtori quæ debuerant; non eſſe autem æquum, ut ſupplicia malorum boni ferant, monerique eos ut ſequentibus annis non dent quæ dederant, quando dediſſe ut oportuit, prodeſt nihil. Habet præterea grex hic tuus magnam viduarum partem, quæ diu pane caruit, nec frumentum, nec unde emant habent. Solvant, inquies, quod habent: at nemo eſt, qui ubi ſua dederit, dare & aliena velit. Supplicat demum flexis genibus lacrymabunda feminarum ac virginum turba: ſupplicant muta templa, ſupplicant viduæ ſine luce aræ, ut ſi quid ſacra tangunt ſacrorum antiſtitem, principem, parentem; ſi quid pietas, ſi quid ſacer thyaras movet, reddas illis ablatum Chriſtum, reſtituas Crucifixi cultum, quo carere non poſſunt. At malus eſt grex & contumax. In hoc certe vel optimus, quod tamen impatienter fert carere Chriſto & interdici ſacris, ſpondentque facturos ſe omnia quæ fieri ab eis poſſe exiſtimaveris. Vide, optime paſtor, dum in contumacem populum & omnia merentem diris fulminas, ne ictus tactuſque cælo intereat, & inſanabili quidem vulnere. Scis (quod prudentiſſimus es) quam malo ſit exemplo inter cives diſſenſio, quot cædes excitet: at multo deteſtabilior eſt liberorum ac familiæ in parentem, populi in principem, gregis in paſtorem. Quod ſi ipſi mali ſunt, quis neſcit non ſapientes eſſe greges? at iccirco illis paſtor præficitur, ut inconſultum pecus prudentia paſcat. Reſtat, ut qui parens es piiſſimus, lacrymas bonarum filiarum non aſpernaris, quæ quoniam Chriſtum repoſcunt, non poſſunt Chriſto non eſſe gratiſſimæ. Si quid tandem ego tecum poſſum, ſi quid amas Ægidium, quamquam homuncionem, certe ſtudioſſimum tui, oro ita agas, ut cognoſcant me tibi eſſe non injucundum, & meas a te litteras non contemni. Quod ſi ages, rem ages paſtore pio digniſſimam, & qua nihil carius umquam fieri mihi poſſet. Scio tenere te quid Homericus ſenex Achilli irato dixerit, precantibus legatis ut ſuis Græcis ſuccurerret; eſſe Dei filias preces, quas ſi deſpici ſenſerint, ire mox ad parentes, queri, lamentari, ejulare; patremque non ſinere irrideri impune natas. Nec te moveri oportet, quod & quater & ſepties hic errarit populus, cum majoribus tuis Deus juſſerit, parcendum eſſe ſupplici non ſepties modo, ſed ſeptuagies ſepties. Jam te pacatum video. Vir enim optimus redeuntem filium non patitur non ſuſcipere; ſed mixtis utriuſque lacrymis complectitur, & convivia lætus parat, canitque quod ille perierat & inventus eſt. Vale Canini XVI. Sept.

EPISTOLA XIV. ÆGIDII ad Seraphinum.

Facultatem ei tribuit eundi quocumque voluerit Verbi Dei diſſeminandi cauſa.

ÆGidius Seraphino S. D.

Scribis te cupere eſſe inter tuos antequam alio te conferas. Et quoniam is es, cui par nemo eſt aut probitate aut prudentia: quippe qui plus tibi ob præclara geſta tua, cum ubique, tam maxime Senis nos debere feceris, quam ulli vel ego vel religio debeamus. Iccirco ut bonum quod tibi uni largitus eſt Deus commune fiat multis; utque aliis item civitatibus evangelium prædices; ideo ire poteris quocumque voles, modo eas eo animo, ut quod iſtic egiſti, aliis in locis acturus ſis, ubi incommoda minora, commoda multo ſis plura adinventurus, ut te videam. Interea poteris iſtic M. Jo. Benedic. relinquere locum tuum tenendum obiter, niſi aliud tibi videatur. Opto enim margaritam & lucernam tuam ſub modio non abſcondi, & totam Auguſtini domum repleri odore unguenti, quo urbem iſtam a te repletam eſſe longe lateque ſentio tam ab omnibus, quam ab Hieronymo Ptolomeo noſtro: qui ideo mihi eſt longe acceptiſſimus, quia ei es ipſe longe acceptiſſimus. Vale. Romæ XXI. April. M. D. XI.

EPISTOLA XVI. FRANCISCI POLYARDI FANENSIS, ad Ægidium.

Dedicat ipſi Octavii ſui quondam præceptoris Anthropotheomachiam.

FRanciſcus Polyardus Fanenſis Ægidio Eremitæ S. D.

Deliberabamus nuper aliquot Fanenſes cives, una cum Hieronymo Soncinate eccui Octavii Anthropotheomachia dicanda eſſet. Tu pater optime protinus occurriſti, in te ſtatim Hieronymus inclinavit, tuæ virtutis, ubicumque de honeſto agitur, perpetuus prædicator. In te Fanenſes omnes quaſi numine quodam in unum ſententiam conſpirantes. Sed vide, quæſo, quid dicant Fanenſes tui, aiunt eruditioni tuæ facundiæque debere ſe, quod Roma, quod Latium, quod

Digitized by Google

deniqueuniverſa Italia, cui decori es; hu- A manitati, quod pauci, quoniam jam bis apud nos diverſatus, divinum iſtud nectar tuum humaniſſime impertieris; gratitudini, quod nulla alia civitas, cum tu Fano prope Octavium præceptorem aliquando tuum haud parum te debere fateaeris. Te igitur Octavius Fano, tibi Fanum tua eruditio, humanitas gratitudo obæravit. Tecum quidem actum probe, qui jam pridem ſolveris: nos vero, quia de noſtro ære ſolvendo non eramus, ſumus alieno mutuati. Qui te obligavit, idem & nos ſolvat Octavius. Accipe igitur Anthropotheomachiam ante hanc diem nuſquam impreſſam, quam Alexandro Sfor- B tiæ olim ab auctore traditam, latitantem tamen in tenebris protraximus ope Petri Borgognini Fanenſis civis egregii, & bonarum artium ſtudioſi. In ea dii quos eluſa antiquitas venerata eſt, captivi ducuntur in triumphum. Iccirco a religione & ſanctitate tuorum morum res viſa eſt non aliena. Sed illud tibi perſuadeas volumus, tametſi non modo pauxillum hoc, ſed & Tantali talenta, ut dicitur a nobis acciperes, nos tamen virtuti tuæ humanitati & gratitudini debituros plurimum. Vale ex Fano XIV. Kal. Decembris M. D. XV.

C

EPISTOLA XVII. ÆGIDII ad Seraphinum.

De divina erga cardinalem Mediceum providentia.

ÆGidius Eremita Seraphino S. D.

Salve. Scriptis noſtri diu caruiſti, animo certe ſcribentis numquam caruiſti. Scis Urbis æternas & importunas occupationes, quibus qui diſtringitur mergiturque quod Ariſtophanes ridet ex Euripide, non modo ne ridendum, ſed ſerio affirmandum eſſe dijudicavit τὸ ζῆν ἀποθνήσκειν καὶ ἀποθνήσκειν D ζῆν εἶναι vivere eſſe mori ac mori vivere. Non tamen conſolatione caruimus, cum bonos Deo curæ eſſe viderimus. Medices enim familia de bonis omnibus, de Italia, de ipſo terrarum orbe, præcipue de virtute, omnium judicio bene merita, cardinalem habuit, cujus eximia probitas, virtus, pietas tanta tamque omnibus nota eſt, ut plurimos de providentia nonnihil duodevinginti per annos muſſitare compulerit, quidnam in cauſa eſſet mirantes, cur tam exploratæ virtuti opem non ferret Deus. Sed quis es, qui diſputas cum Deo? quæ ſapientia attingere divina poteſt conſilia? An E Græca? cum ſapientiam ſemper quærant Græci, at ſi eoſdem audias, invenerunt numquam. Nulla enim gens acrius decertat in ſuos. An quia ex Ægypto dimanarunt Græca, proſpicit divina penetralia Ægyptus? notum vatis oraculum, Ægyptus homo, & non Deus. At divina non novit niſi Deus, & cui voluerit Filius revelare, ut ipſe de ſe teſtatus eſt. Quis umquam hoc credet? Fidem apud poſteros non invenient. Nam uti ſua opera mortalibus Deus oſtenderet, & quam nobiſcum ſit, quamque tuti omni in fortuna boni ſunt: quamque ipſe pie colentibus deeſſe non poſſit, fecit Deus eo calamitatum deduceretur cardinalis noſter, ut de ejus ſalute a multis mortalium jure deſperaretur. Amittit enim Ravennæ exercitum, videt Hiſpanum fugere, direpta aſpicit caſtra: proſpere rem agit Gallus, & ſic principes agminis amittit omnes, Ravenna diripitur, fugit prorex, Navarrus Petrus meus capitur; & ne quid non expugnaret barbarus victor, cardinalem legatum capit. Captus princeps optimus plus luctus Italiæ attulit, quam doloris expectata fuga. Ducitur captivus a barbaris, Italiam exire cogitur, multo undique milite obſervatus. Jam prope exierat Italiam, illam aut numquam, aut forte non niſi multa poſt ſæcula reviſurus. Sed diſcant bene homines ſentire de Deo, ſciantque nihil illius providentia melius, quæ adverſis exercet homines, improbos ut puniat, probos ut attollat; illis ſupplicia, his gloriam allatura. Neque enim aptior via eſt, ut bonos Deo caros eſſe cognoſcamus, quam in eum miſeriarum cumulum veniant, unde cum humana eripi vi non poſſint; ſi eripiantur, ſentiamus affuiſſe divinam. Vale. Tanta enim res eſt ut ſcriptorem deſideret alium. Ego enim id tantum dixerim, a Domino factum eſt iſtud: & præter omnia, quæ multis antea ſæculis geſta ſunt, eſt mirabile in oculis noſtris. Romæ XXII. Oct. M. D. XII.

EPISTOLA XVIII. ÆGIDII ad Leonem X. pontificem Maximum.

Mittit ei oleam, ut ſentiat ſe Julio ſucceſſiſſe, ad quietem ſuo ſæculo reſtituendam.

ÆGidius Eremita Leoni X. Pont. Max. S. D.

Et tempus & res poſcit, beatiſſime pater, ut non aliud quam oleæ munus mittam. Imminet enim dicatus oleæ dies, nec aliud per Urbem orbemque tuum viſitur, quam olearum ramos circumferri. Summi etiam ſacerdotis, ut pote qui ſit divinæ luci longæ omnium proximus, oleam ſymbolum eſſe volunt accomodatiſſimum hoc oraculi teſtimonio ex Levitico: *Hæc*, inquit, *eſt unctio Aaron*. Quin & ea ratione reges initiari conſuevere oleo, *Oleo ſancto meo unxi eum*, inquit in hymno Deus. Nam & Meſſiæ, Filio maximo tum regi tum ſacerdoti dictum: *Unxit te Deus Deus tuus*. Latet in arcanis Hebræorum occulta ungendi ratio,

Digitized by Google

digna quæ quæratur cum ab omnibus, tum ab eo in primis, qui non vi, non dolo, non auro fretus, ſed probitate, eruditione, innocentia, pietate ſupra omnes mortales ornatiſſimus vocatus eſt tamquam Aaron. Adde quod veteres cum magni, cum ſancti, cum firmi, cum maxime ſacri aliquid dicturi eſſent, non ſine olea apte id dici poſſe arbitrabantur. Firmiſſimus namque ac ſacer lectus Penelopes pudicitiæ teſtis futurus, non .... oleaginus ab Homero, arcanorum ſcitiſſimo ſternitur. Amiſſo corvo, ramum oleæ afferens a ſacrificulo Noa columba recipitur. Imperii miſera felicitas, quam arbores uni oleæ deferebant, quod dies & hominibus lumen dare præſtaret, in Judicum libro ſpernitur & abjicitur. Triumphum acturus in ſuam urbem Deus a populo hanc prætendente arborem excipitur. Quod cæleſtem iſtam celſitudinem tuam, ſi gigas immanis, aut cylops ullus impetat, oleagino trunco ut Polyphemi oculus eſt confodiendus: moleſtiarumque oblivia Minerva ſapienti non niſi inter duas oleas, ad Pheacas infundi oportere nos docuit. Ea propter mitto oleas, ut ſentias Julio ſucceſſiſſe te, ut Numa pugnaci Romulo, ad quietem felici ſæculo tuo reſtituendam, & ſacra beato otio excolenda, bonaſque artes ſapientia & liberalitate, quibus diis es perſimilis, fovendas; cureſque Numæ hinc pacem tuis reddere, hinc ſacra templis inſtaurare, hinc diſciplinas, quæ uni ſe tibi offerunt, e tenebris eruere: ut non injuria creditus cantatuſque ſis a Deo optimo maximo, datus mortalibus, ut humanis ſuccurras rebus, unuſque omnium pontificum pingaris ramis inſignis olivæ, ſacra ferens, conſcius ea tibi eſſe in animo regna, quæ niſi ipſe velis, poſſit nulla vis, nulla arma, nullus impetus perturbare, &c.

B

EPISTOLA XIX. JOHANNIS MATTHÆI GYBERTI.

Probat ipſius lucubrationem quam ſibi miſerat examinandam.

JOhannes Matthæus Gybertus Ægidio Eremitæ S. D.

Lucubrationem tuam antequam Domino meo traderem, legi libenter, non, ut tu inquis, tamquam arbiter, qui dandam retinendamve judicarem; ſed ut ſacerdotes, qui dum debitos ſervant mores, numquam illotis manibus, neque ignari cerimoniarum quas ſunt acturi, ad ſacra accedunt. Ita ego, dum ad principem meum cum tuis ſcriptis accederem, ſi non aliud, præfari ſaltem quod in illis contineretur, valerem. Nam quid ex officina tua niſi purum, elimatum, caſtum, ſanctumque eſt umquam promtum? Et hujuſmodi, in quo non ſolum oblectari homines, ſed juvari etiam ſummopere poſſint, & quod non tantum mortales, ſed etiam divinas aures demulcere. Legit reverendiſſimus dominus meus omnia, atque ita legit, ut moleſtiarum in quibus verſamur, ſummam hauſiſſe inde medelam videatur. Ubi enim tu immortalitatem illam omnibus rebus præponendam dicis, quid aliud niteris, niſi ut hæc fluxa caducaque tantiſper æquo animo feramus, quo ad illam pervenire poſſimus? quo perducti, ex periculorum quæ tranſegerimus memoria futurus ſit præſentis felicitatis uſus dulcior atque jucundior. Si quas tibi patronus meus, amicus tuus, qui tuarum laudum non minor eſt prædicator, quam tu conſueveris eſſe lucubrator ſuarum, pro tanto munere gratias agit, hæ per me explicari deberent, niſi tam ego in exprimendo verbis, quam in referendo eſſem invalidus: ſed tu qui non acer es exactor, ſed rogator mitis (quod maximum eſt in eo) animum egregiamque voluntatem accipies. Vale & me neminem tui amantiorem puta.

C

EPISTOLA XX. ÆGIDII ad Johannem Matthæum Gybertum.

Mittit ei excerpta ex libro cardinalis Quatuor coronatorum.

ÆGigidius Jo. Matthæo Gyberto S. D.

D

Docet Socrates in Critone, idemque & in Phedone commemorat, animam in corpore tamquam in cuſtodia poſitam, unde egredi fas non ſit mancipium, atque iccirco, ut ſervum, niſi juſſu Domini abire nefas ſit, ita animæ ante diem non eſſe demigrandum. David dominum ac paſtorem vocat Deum, quippe qui deducat velut ovem Joſeph; ac de ſe ipſo ait pſalmo ſecundo ſupra ſeptuageſimum: *Factus ſum ut jumentum apud te.* Iccirco nec emori, nec magni quicquam moliri fas eſt nobis, niſi precibus ſupplicationibuſque paſtorem Deum & placemus & conſulamus. Impium me futurum ſtatui, ſi quid umquam agam, niſi prius Deum paſtorem, & eum qui divinas in hominibus vices geret adeam, & quid agendum mandet accipiam. *Factus ſum ſicut jumentum apud te.* Et ſicut in proverbio, eſt *bos ad jugum*, id quod juro ac voveo numquam niſi morte diſſolvendum. Juſſit reverendiſſimus cardinali Sanctorum quatuor ea ſcribere loca, quæ ſapientes Hebræorum, abdendorum arcanorum gratia commutaverunt. Scripſi ea quæ non injuria abſcondita voluiſſe intelliges: quippe quæ omnia noſtri Salvatoris myſteria complectantur. Mitto ea ad te eo conſilio, ut vel legas vel legenda fido alicui tradas, ſi per maximas oc-

E

Digitized by Google

cupationes patum vacet. Quod ſi tradenda A judices, tradi reverendiſſimo Cardinali mandes: ſin vero indigna quæ prodeant cenſueris, Vulcanus emendato. Res perexigua mole eſt, permagna pondere. Millia jam annorum Arameorum decreto latuere: nunc ſimul & Aramea religio quæ a Romana ſede ſejuncta eſt, legatos mittit, & Aramea ſecreta ſe aperiunt, ut paſtorem Leonem agnoſcant ac ſalutent, dicatque mecum non Italia, non Europa modo, ſed orbis univerſus paſtori ſuo, ut jumenta facti ſumus apud te. Da veniam ſi ſic agam in his omnibus quæ facturus ſim. Eſt enim mihi aut B obeunda mors, aut hæc vitæ ratio ſervanda.

EPISTOLA XXI. ÆGIDII ad Jacobum Fabrum.

Laudat eum de eruditione.

Ægidius eremita Jacobo Fabro S. D. Per multa me virtus tua olim ceperat, quod ſacra prophanarum diſciplinarum genera, in quibus primatum tenes, C non modo non contemſeris; ſed quod in aliis omnium fueras judicio aſſecutus, aperienda, monſtranda e tenebris ſituque eruenda, ornanda item ſuſceperis atque illuſtranda, tentariſque Hieronymi noſtri exemplo veritatem falſo anteponere, ac malle lucem ab hoſtibus, quam ab amicis tenebras quæritare, dum tua cottidie aut ab aliis attolli audio, aut ipſe lego admirorque, dum ſpem concipio ſurgentis diei atque faceſcentium umbrarum, teque inter viventes ſentio. . . . dum te duce ſpero cultui & veritati ceſſura, & mendaciem & barbariem. D Ecce recitantur litteræ tuæ in conventu præſulum & theologorum qui defendendæ veritatis Reudin gratia conveneramus. Quibus multo omnium plauſu lectis, veluti umbone in tela & face in umbras abigendas uſi ſumus. Ago itaque tibi per has litteras gratias, quod non modo in publica commoda exponas vires tuas, ſed etiam quod Herculis more tueris aliena. Vale. v. idus Julii MDXI.

EPISTOLA XXII. ÆGIDII ad Seraphinum.

Laudat eum de rebus geſtis Viterbii & Florentiæ & Romam venturum expectat.

Ægidius Seraphino S. D. Salve. Si umquam fuit in animo ad te ſcribere, nunc eſt maxime. Eam enim operam Viterbii, Florentiæque te præſtitiſſe audio, qua nemo mortalium amiciſſimo homini potuit majorem præſtare. Sed quoniam Septembri te Romam venturum, & noſtra colloquia & naviculæ ſera navigatio pollicebantur, iccirco jam menſe a ſcribendo ceſſo, ne dum in itinere in Urbem te recipiens, te noſtræ litteræ in nemoribus quæritarent. Redit in Urbem magnificus Laurentius tuus idemque noſter, non jam ultra magnificus dicendus, ſed jam illuſtriſſimus & Urbini Dux. Pontifex qui recreandi animi gratia Viterbium conceſſerat, Romæ expectatur. Tu vela ventis daturus, & auram tandem tardantis naviculæ ſoluturus quid moras ultra trahas non intelligo, &c. Vale XIV. Oct. MDXVI.

EPISTOLA XXIII. ÆGIDII ad Conventum Pariſienſem.

Quam multa in concilio Lateranenſi adverſus ordinem agitata eſſe, quæ ut avertere queat fratres hortatur ad reformationem.

Ægidius Eremita Conventui Pariſino S. D.

Habet orbis univerſus a Deo opt. max. conditus partes duas, inferiorem ex ſe torpentem & deſidem, ſuperiorem excitantem, & lumine motuque omnia foventem, afflantem, gubernantem. Habuit religio noſtra partes alias terræ ſimiles, habuit clariſſimum conventum iſtum Pariſinum tamquam cælum unde illuxit ſapientiæ ſol, fulſere doctorum ſtellæ qui ordinem claritate illuſtrarent, ſcriptis inſignirent, moribus exemploque honeſtarent, prudentia, uſu rerum, legibus regerent, multa providentia gubernarent. Sed heu! multis jam annis, neſcimus quonam pacto, qua ratione factum id ſit non videmus, tamquam occidit nobis in meridie ſol, tamquam nulla nobis ſidera longiſſima multorum annorum nocte apparuerunt. Scripſimus, curavimus, miſimus ſæpe alias, ut ſi fieri poſſet, quandoque agentibus in tenebris aurora appareret. Nunc majori id ſtudio tentare cogimur, atque aggredi, ut nihil omnino prætermiſſuri ſimus. Magna enim atque horrida nos invaſit tempeſtas, epiſcoporum impetus in La-

Digitized by Google

teranenſi concilio in nos & mendicantes omnes jam triennio ſævit. Octuaginta circiter articulos adverſus nos poſuit. Privilegia, indulta, conceſſiones, exemtiones, indulgentias, facultates, auctoritates, poteſtates, per tot clariſſimos pontifices nobis factas antiquare, tollere, amovere conatus eſt, atque indefeſſe, atque, ut dicitur, manibus pedibuſque conatur. Nulla nobis hoc triennio ceſſatio, nulla umquam data quies; quotidie citati, quotidie in jus tracti, quotidie vel ad hoſtes audiendos, vel ad noſtram cauſam dicendam accerſiti ſumus. Nunc ad S. D. N. nunc ad protectorem, nunc ad cardinales alios, nunc ad oratores principum, nunc ad hos, nunc ad illos opem, auxilium, ſuppetias rogaturi concurſavimus. Sæpe ad commiſſarios itum, plerumque de articulis diſputatum: rarus abiit dies, quin ſummo cum labore eo in campo certatum non ſit. Sperabamus hoc menſe Julio rem finem ſortituram: ſed jam ad hiemem futuram dilata cauſa, in qua periculum imminet maximum, ne in mari magno naufragium faciamus. Non eſt tutum enim paupertati cum potentibus divitibuſque contendere: neque bene cum accipitre vulturibuſque luſcinia. Quare cum dicant hæc privilegia importune extorta eſſe, eiſque licentioſe petulanterque abuti: quæ præterea ſolis viventibus ſecundum regulam conceſſa ſint. Nos ne ultimum religionis exitium videremus, Urbe egreſſi ſumus, Italiam percurrimus, Alpes niveſque tranſivimus; in Germaniam media hieme per hanc noſtram & ætatem & valitudinem ſummis cum laboribus & vitæ periculis mitti toleravimus. Provincias, conventus, fratres quos potuimus adivimus: ad eos qui longe aberant, mandata, litteras, nuntios accuratiſſime miſimus: ut omnium animum in tanto noſtræ rei diſcrimine moveremus: & ſi qua via ſit, evadendi rationem inveniremus. Nunc ad vos ſcribimus, his ventis, his procellis, his fluctibus agitati, veſtram fidem, pietatem, operam implorantes, ut labenti reipublicæ noſtræ ſuccurratis, & quacumque poteſtis via ruinæ noſtri Ordinis occurratis. Omnis ſpes noſtra in Deo ſita, hominibus ſeipſos magis quam nos amantibus. Quamobrem tibi priori mandamus in meritum obedientiæ & pœnam privationis officii, ut vel ſolus, vel vocatis ſociis, totam mentem, curam, cogitationem, ſtudium in reformatione colloces ac reponas: ut meliores effecti, divinum obtineamus auxilium, & adverſus oppugnantes ſcutum inveniamus, ne vel divina in nos ira ſæviat, vel nos regulam non ſervare hoſtis opponat. Mandamus inſuper ſubditis omnibus, cujuſcumque ſint conditionis, ut reformationem ſuſcipiant, in meritum obedientiæ & pœnam privationis vocis activæ & paſſivæ: acriori ut vide-

A bitur rectoribus, animadverſione puniendi. Ad quæ perficienda, præter divini honoris rationem, id movere vos debet, quod niſi his vos armis injuriam propulſetis, de ordine, de religione, de domibus, de victu, de nobis denique ipſis actum eſt. Volumus autem, ut ſicut hæ noſtræ litteræ priori & toti conventui directæ ſunt; ſic provinciales, priores, rectoreſque eis vel earum copia in univerſa provincia utantur: mandamuſque univerſæ provinciæ fratribus, ut provinciali pareant, & prioribus & rectoribus reformationem introducentibus; rectoribus, ut introducant, ſub pœna priva-
B tionis officii; aliis, ſub prædictis pœnis & cenſuris, ut eam amplectantur Valete in Domino.

EPISTOLA XXIV. ÆGIDII ad ordinem univerſum.

Quæ in Concilio Lateranenſi adverſus Mendicantium ordines acta fuerunt deſcribit.

ÆGidius univerſo Ordini S. D.

Hactenus quadrennio laboravimus. Extincto enim Julio ſecundo ponti-
C fice maximo, ac creato Leone X. omnium mortalium mitiſſimo, humaniſſimo, clementiſſimo, reverendiſſimo, reverendos dominos prælatos ſpes inceſſit invadendarum religionum, & abrogandorum privilegiorum: quod diu totis animis exoptaverunt, & ad id, a quo Julii durities abſterruit, Leonis tum manſuetudo tum lenitas invitavit. Data ab ordinibus eſt provincia reverendiſſimo domino Generali Prædicatorum, viro ſingularis & eruditionis & auctoritatis, & ſecum mihi, qui hoc quadriennio cum protectoribus, cum cardinalibus, cum epiſcopis, cum oratoribus re-
D gum & principum, cum ipſo denique pontifice, ac in primis cum tribus ſedis apoſtolicæ commiſſariis die noctuque inſtetimus, defendimus rem noſtram, & quantum fieri licuit tutati ſumus. Volebat Concilium delere omnia, quæ nos a pontificibus circumventis, dolo, fraude, importunitate, vi extorſiſſe jactabant. Epiſcopalem dignitatem non læſam modo, verum etiam inhoneſtatam, afflictam, & prope everſam eſſe dicebant. Itaque ut in capitulo Ariminenſi oſtendimus, ne omnia perſequerentur (ut dictitabant) octuaginta articulos formave-
E runt, quos de noſtris privilegiis abradi contendebant: ut de quarta rerum omnium poſſeſſione ſolvenda, de confeſſionibus, de ſepulturis, de prædicatione, de juſtitia adminiſtranda: ut niſi ipſi per menſem faceremus; in jus epiſcoporum tranſiremus: atque alia ejus generis. Scripſimus hoc diſcrimen ad univerſum ordinem, ut in omnium

Digitized by Google

nium periculo, omnium ſuffragio atque orationibus juvaremur. Petebant illi hæc octuaginta capita; omnes nos ſibi conſulentes relinquebant. Pontifex nos in aliquibus cedere imperabat, concilio claudendo non aſſenſuros referens, niſi aliqua quæ vellent de noſtris privilegiis abrogarent. Nos ubi omnia ſervari poſſe non datum eſt, ea ſervare annixi ſumus, quæ tamquam præcipua & ordinis eſſentialia eſſe videbantur. Multum Generalis Prædicatorum reverendiſſimus profuit, multa doctiſſime, copioſiſſime, conſtantiſſime adduxit. Ego religionem obſeſſæ civitati comparavi, cui duo eſſent maxime neceſſaria, intus annona ad victum, foris murorum propugnacula ad tutelam: utrumque civitati neceſſarium, alterum ut a fame, alterum ut ab hoſtibus tueatur, utroque vix tuto agi; unum ſi deſit eſſe intereundum. Quid mœnia, ſi fames necet? Quid frugum copia, ſi hoſtis diripiat? Ita religioni: intus eleemoſynas nos alere; foris nos juriſdictione defendi: periturum alterum, ſi quarta ſolveretur; alterum caſurum, ſi prælatorum judicio noſtra cognoſcerentur. Proinde nos omne tormenti genus ſubituros potius, quam in his duobus lædi pateremur. Veſtris ergo orationibus adjuti, labore noſtro a ſanctiſſimo ac clementiſſimo domino noſtro Leone decimo obtinuimus hæc non tangi; atque alia quædam data epiſcopis ſunt, quæ fratrum vitam nulla ex parte tangunt. Maximum quod datum eſt, de mantellatis fuit, quas ſubdi voluerunt ordinariis. Factum deinde noſtris clamoribus eſt, ut hoc pro illis quæ in collegio vivunt non haberet, ſed tantum quæ in domibus vivunt ſuis. Cumque alii acquieviſſent ordines; ego unus obtinui privilegia collegiorum, & ad privatas virgines extendi, & hoc æſtate alia: ſuperiore vero æſtate etiam addi viduas impetravi. De conjugatis loqui nulli licuit.

Hæc hactenus facta ſunt, quæ ſignificanda duximus, ut quid veſtris orationibus impetratum ſit cognoſcatis. Quod certe numquam ante ſperavimus. Nunc agite gratias Deo ſervatori, & orate pro ſanctiſſimo Domino noſtro, qui nihil noſtra cauſa non fecit, & reverendos prælatos ſumma reverentia proſequamini: cum quod eorum dignitas, tum quod noſtrarum rerum ſtatus hoc poſtulat, quin etiam quod plurimum noſtræ ſalutis hinc pendet. Scripſimus quem finem habuit noſtra crux, in qua clamavit Dominus Patri; *Ut quid dereliquiſti me?* Sic etiam a Deo derelictos ob noſtra nos peccata diu vidimus, cum rejiciebamur, cum contumeliis, conviciis, probris afficiebamur, cum clamoribus minisque perterrebamur. Quod ad indulta pertinet, ad Deum clamaverunt patres noſtri, & ſalvi facti ſunt: in eo ſperaverunt, & non ſunt confuſi. Erat quiſque

A noſtrum vermis & non homo, riſui & contemptui patens, opprobrium hominum, & abjectio plebis. Jam jam ora patebant, & forte vivos deglutiſſent nos: ſed benedictus Dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum. Verum reſiduum erucæ invaſit locuſta: & altera erepto tempeſtate, altera procella nos excipit. Ac quidem tribulatio proxima eſt, ac non eſt qui adjuvet. Omnia vobis aperienda eſſe exiſtimavi. Concilium, & qui apud pontificem omnia & poſſunt & agunt, decrevere, ordines mendicantium emendare, cœpere-
B que jam id agere: ac litteræ ſignatæ ſunt & editæ ut id fiat: cœptumque eſt ab ordine Minorum, ut qui licentior & minus defenſus eſſe videatur; jubeturque hoc anno capitulum celebrare, licet ſuperiore anno fuerit celebratum, idque non in conventu licentioſorum, ſed in emendatorum loco habendum eſt, ut eorum conſilio, opera & ſtudio univerſus ille ordo vel vitæ, vel morum ſimilitudine uniatur: pueri, pecuniæ, licentiæ tollantur, regulæ forma ad amuſſim introducatur. Abiit hinc Generalis ad Aſſiſium conventum, quaſi ad ca-
C put, ut omnia inde moveat, & reſtituere ac reſarcire (ut licet) aggrediatur, nihil habens niſi ordini magnos tumultus eſſe affuturos, multum incommodi, mœroris ac calamitatis allaturos. Generalis Prædicatorum dat Lombardis ſuis quotquot conventus poteſt, ſperans ea ſe ratione periculum declinaturum: atque nullos eſſe aut ordini obedientiores, aut litterarum ſtudioſiores illis emendatis. Nos quorum Lombardi ita non habent, neſcio quo id pacto cogitemus, ne ſi conventus noſtros alienis demus, patres noſtros perpetuo ſuis domibus exules videamus. Su-
D pereſt nobis aliquid temporis ad deliberandum etſi perexiguum ac breve id quidem. Dum tamen ſupereſt ſpatium, dum diecula data eſt, dum conſilium fas eſt capere; orate, orationes indicite, orari inceſſanter jubete, ac deinde ſimul patres convenite; & quid facto opus ſit conſtituite, antequam tempus veniat, quo non deliberandi datur aut cogitandi, ſed parendi atque obtemperandi neceſſitas. Eo ventum eſt, ut aut apoſtolicæ ſedis decreto emendandæ res noſtræ ſint, multo cum impetu & ſtrepitu; ut nunc contingit Minoribus: aut conven-
E tus noſtri emendatis per nos tradendi ſint; ut Prædicatores tradunt ſuos: aut tertio nos per nos ipſos inſtituendi, & ad integram formam legis redigendi ſumus. Quod ſumma cum difficultate fieri poſſe intelligo.

Scribenda hæc meis patribus, ac ſtatim ſignificanda eſſe duxi, ut vos audiam; veſtram accipiam voluntatem; vobiſcum in commune noſtris rebus conſulam: neque vobis (etſi veſtra ſit cauſa moriendum)

Digitized by Google

umquam deſim, poſiturus ſalutis & quietis A veſtræ gratia non alia modo, verum etiam ipſam in ultima hac ſenecta mea vitam. Convocate omnes, indicite orationes, preces, jejunia: inde Deo freti, conſilium capite, patribus provinciæ ſapientioribus accerſitis: & ad me quid occurrerit cito ſcribite. Fervent enim ita omnia, ut quam maxime fieri poteſt occurri oporteat tum ſapientia, tum celeritate. Valete cariſſima vinea mea quam multis plenus lacrymis ſaluto, & ſalvam eſſe cupio, ne exterminet inſtans aper e ſilva; & ubi tot propagines video ſurgentes, pro ea quæ expectatur uva, vel labruſca vel ſpinæ colligantur. Mihi nihil eſt B adverſi pertimeſcendum, cujus ea ætas eſt, ut labores jam ſint (ſi ſupervixero) otio levandi: ſi non vixero, morte omnino finiendi. Sed patres filioſque meos aut videre agitatos, aut agitandos relinquere non modo morte, ſed vel ipſa mihi cruce eſſet gravius, moleſtius, acerbius. Expecto quid decernatis, veſtra conſilia quam potero maxima accuratione ſuſcepturus, & qua probaveritis via, quoad ejus licebit, ingreſſurus. Vos interea, vos ipſos colligite, vos veſtra componite, leges lectitate; communem, & plane ad legum formam vitam inſtituite: C ut cum de exteris ad nos mittendis, nobiſque abigendis deliberabitur; facta jam per vos omnia eſſe reſpondeatis; voſque viſendos tales exhibeatis, vos, domum, familiam, prædia, proventus in tutiſſimo portu collocetis. Romæ idibus Januariis M. D. XVII.

EPISTOLA XXV. THROPHÆI EREMITÆ ad Ægidium.

Laudat ipſius librum de ſæculorum diſpoſitione D

SOlent qui vere amant, vir omnium noſtrorum temporum celeberrime, tum demum ad amorem accendi magis, cum vel amicorum virtute, clariſque rebus geſtis alliciuntur, vel aliorum ſuaſu ac prædicatione invitantur. Amor enim quamvis (ſi vehemenſi fuerit) multum ardoris concipiat, multum ſollicitudinis; niſi tamen perpetua, quibus & conſervetur & augeatur, fomenta adjiciantur, frigeſcat mox neceſſe eſt atque langueſcat. Nihil vero amicorum præſentia ac conſuetudine in humana vita dulcius, jucundius, gratius. Quæ ſi negetur quandoque, non facile noverim unde E in abſentum vel amore fortius diſtineamur, vel benivolentia confirmemur, alacriuſque ex duplici illa ratione, quæ nos non modo confirmet, non modo mutari ac vacillari non ſinat, ſed & ſtimulet & perurgeat. Nec præterea parum conferre ſolent officia, ſi ea ab illis præſtentur, quæ & exhiberi & expectari ab amicis & poſſunt & debent. At nulla ex officiis penſanda eſt amicitia: numquam enim ut officia impendantur ineunda eſt cujuſvis benivolentia; ſed ut illa conſequatur, nulla non ſunt officia expendenda. Fecerunt ſingula hæc ac ſimul omnia, ut qui perpetua te benivolentia proſecutus eſſem hactenus, nuper in tui amorem undequaque abſorptus mihi, nec ſolum mihi, ſed & aliis eſſe videar; qui in te uno conſtanter diligendo nulli antea ceſſiſſem, nunc in te uno pertinaciter ſimul ac mirifice & colendo & prædicando nulli non ſim anteponendus. Teſtentur amorem meum lectores hi non minus ingenioſi quam eruditi, comites mei individui Hieronymus ac Tridentinus. Teſtentur officia in te mea, teſtentur animum, pietatem, operam, quam te unice amem, de te honorifice ſentiam, quam indefeſſe & multa & clara prædicem.

Legi auream illam ſæculorum diſpoſitionem a te nunc primum excuſam: quod quam elaboratum, quam preſſum ſit opus, quam elegans, quam multifario doctrinarum genere refertum, nec abſolvere paucis poſſem, nec ſi poſſem, id mihi præſtandum eſſet, quippe qui tibi rebuſque tuis adeo afficiar; ut quamvis nihil afferrem, niſi quod tanto opere dignum & haberetur & eſſet: id tamen ipſum quod afferrem, nullum ſplendoris teſtimonium, iis præſertim quibus mea in te obſervantia explorata eſſet, exhibebit. Id equidem non prætererim, quod ob id liceat, quoniam ſicut nihil (ut Plato docet) jucundius auditur quam veritas; ita multo eſt dicere, quam audire verba jucundius. Nihil eſſe in univerſo illo opere non rarum, non cultum, non expolitum, non miris laudibus extollendum; nihil quod legentes in admirationem non excitet, vel eorum attentionem non deſideret, vel aures animoſque non capiat. Venit ex improviſo liber ille neſcio quo pacto in manus noſtras; in quem ſtatim depoſiturus oculos, conjiciens, mox cum primam lectionem auſpicatus ſum, ſubripui, ac in eo percurrendo adeo effuſus ſum, ut non prius a legendo deſtiterim, quin totum hauſerim; non prius reſtiterim, quam totum pene voraverim. Dii boni quam conſtans orationis ſeries, quam ſimplex elocutionis candor.

EPISTOLÆ ALIQUOT CARDINALIS EBORACENSIS AD SILVESTRUM EPISCOPUM VIGORNIENSEM

Ex Schedis Mabillonii.

OBSERVATIO PRÆVIA.

CARDINALIS Eboracenſis, cujus aliquot hic epiſtolas e ſchedis Mabillonii habes, celeberrimus fuit ille Thomas Volſeus, homo inprimis ambitioſus, vili licet & infimo genere natus: (lanius quippe genitor ipſius fuit) qui cum ſemel in aulam irrepſiſſet, Henrici VIII. Anglorum regis animos ſic ſibi devinxit, ut brevi ad primas pervenerit dignitates. Nam Lincolnenſis primum creatus epiſcopus, deinde Dunelmenſis, tum Vintonienſis, quem epiſcopatum ſimul cum Eboracenſi retinuit, demum totius regni cancellarius, cardinalis & papæ in Angliam legatus effectus eſt. Neque his contentus, quæ hominis arrogantia eſt! ſupremam omnium dignitatem ſummum pontificatum ambiit, quem quidem ut adipiſceretur nullum non movit lapidem. Verum qui humilibus dat gratiam Deus, ſuperbis vero reſiſtit, non modo concupitam non conceſſit ſedem, ſed hominem ambitioſum ab omnibus dignitatibus deturbatum tetro carceri addixit. Hæc nimirum fuit ſors Thomæ Volſei, cujus epiſtolas hic nonnullas ad illuſtrandam tam eccleſiaſticam, quam Anglicanam & Gallicam hiſtorias ſubjicimus.

EPISTOLA PRIMA.

Excuſat regem quod rarius ſcribat ad papam, agitque de univerſali ineundo adverſus Gallos fœdere.

REVERENDISSIME IN CHRISTO PATER & frater noſter cariſſime, bis jam litteras a veſtra dominatione accepimus, die A vigeſimo nono, & vigeſimo primo Aprilis, quibus ſignificatis ſanctiſſimum Dominum noſtrum moleſtiſſime ferre, tam raro a regia majeſtate ad ſe ſcribi, tum de perpetua ejus ſanctitatis erga hanc regiam majeſtatem caritate paternoque ſtudio, ac de rerum Italicarum ſtatu; quæ tamen regia majeſtas ſanctiſſimi Domini noſtri mandatum idoneum expectaret ad fœdus, de quo to-

Digitized by Google

ties ſcripſit, percutiendum, quod non aliis A articulis capitulisve fuiſſet confectum, quam ejus ſanctitas præſcripſiſſet. Ceterum poſtquam veſtra reverenda dominatio judicat regiam majeſtatem debere prius declarare dictum fœdus cujuſmodi ſit futurum; raritatem primo litterarum excuſabo, deinde ad fœdus reſpondebo.

Debet ſanctiſſimo Domino noſtro, & veſtræ dominationi in mentem redire, nos eſſe in extrema orbis parte, & quanta ſit inter nos, & urbem Romam diſtantia locorum, & per quot noſtrorum amicorum, inimicorumque regiones noſtræ litteræ perferantur; conſueviſſe nos leviſſimas quaſque nugas, & fabulas ſcribere, noſtraſque litteras iſtinc ex Italia pendere, ut niſi quæ iſtic agantur, & quæ ſanctiſſimi Domini B noſtri mens ſit intelligamus, quod etiam cariſſimum nobis videtur, nihil fere accidit quod ſcribamus. Sunt etiam magnæ difficultates locorum, viarum, & temporum, plurimiſque in locis hoſtes atque inſidiæ: ideoque parum æquum videtur, ut ſanctiſſimus Dominus noſter vel ex raritate, vel frequentia litterarum, regiæ majeſtatis in ſe amorem, ac benevolentiam velit metiri. Satis regia majeſtas arbitratur, ſi providerit, ne ei ſanctitas ſua poſſit in vita offendi, eique ſignificaverit, quod tam ipſi quam C Chriſtianæ reipublicæ expedire videatur, & de his reſponſum non ambiguum expectat, antequam videat, qua de re ſcribi queat. Veruntamen poſtquam a S. D. N. tam certas noſtras litteras deſiderari ſignificatis, ut ejus ſanctitati, cui ipſi meo ſanguine morem gerere cupio, ſatisfaciam, D. Andræ Ammonio mandavi, ut hanc curam ad eamdem ſanctitatem quam frequentiſſime meo nomine ſcribendi ſuſcipiat, & de die in diem de noſtris & communibus rebus, quæ ei communicavero ſignificet, quod ab D eo quam diligentiſſime factum iri non dubito.

De fœdere autem regia majeſtas contenta erit, ut ſummatim his conditionibus fiat, ſcilicet, quod ſi quiſpiam rex vel princeps aliquem ex confœderatis terra marive invaſerit, tunc reliqui omnes, & ſinguli confœderati, per litteras ſeu nuntios certiores facti & requiſiti ab eo confœderato, qui fuerit invaſus, teneantur quantis viribus diligentiave poterint, ſuis expenſis & ſumtibus ex parte ſua, regiones & loca ei qui invaſerit ſubjecta, efficaci bello aggredi, & quocumque modo, ac ratione poterit ita vexare, ut dictus invadens cogatur a tali invaſione, omnique injuria de- E ſiſtere, & inceptum dimittere, & hoc a ſingulis omnibuſque confœderatis & colligatis quoties ejuſmodi invaſio acciderit, abſque ulla diſſimulatione, tergiverſatione, fraude, dolove, ſed fide bona efficaciter fiat.

Item, quod ſi propter aliquod immineat periculum alicui, aliquibus, vel cunctis ſimul confœderatis imminens, ex aliqua uſurpatione, ambitione, inſatiabilive dominandi libidine alicujus principis non confœderati, nec alligati, qui ad altiorem gradum, potentiam, eminentiam, dignitatem & autoritatem, quam debeat, aſpiret, ſeu propter aliam quamcumque cauſam, inter prædictos confœderatos, & alligatos communi omnium deliberatione, conſenſu & decreto convenerit, bellum adverſus hujuſmodi principem, ſeu principes, movere & gerere. Unus quiſque confœderatorum, non ſolum totis viribus contra dictum talem principem, ſeu principes bellum faceret; ſed etiam continuabit; nec pacem induciaſve inibit, ſine ſcientia, conſenſu, & voluntate reliquorum confœderatorum. Has tantum conditiones regia majeſtas pro ſe in præſentia poſtulat, ut vel a Gallorum amiciſſimis cupide ſint accipiendæ. Nam quis eſt qui ita Gallis ſtudeat, ut ſe ab eis offendi non poſſe arbitretur? quis etiam eſt, qui tam multis ſimul confœderatis contra Gallos convenientibus, cum Gallis eſſe malit, qua cum illis? Si quas vero alias conditiones ſanctiſſimus Dominus noſter pro ſe voluerit, eas ſuo mandato quod ad me, ſi libuerit, mittere poterit, includat, ut eas conditiones egredi mihi non liceat: quæ ſi, ut nihil dubito, æquæ fuerint, eam operam dabo, ut nec diligentiorem, nec fideliorem, nec ardentiorem a reverendiſſimo domino cardinale de Medicis præſtare poſſe exiſtimem, quod ſecundum eaſdem conditiones fœdus concludatur, ac præſertim Parma, & Placentia, ſi res ex ſententia ſucceſſerint, ejus ſanctitati, ac ſedi apoſtolicæ reſtituantur; ac fortunatiſſimum mihi ducerem, ſi quam maximam beneficii partem a me profectam jure poſſim gloriari. Nam, quod ſæpe alias dixi, nihil magis cupio, nec quicquam glorioſius mihi arbitror, quam ut ſanctiſſimo Domino noſtro ſummopere gratum me exhibeam, ejuſque ſanctitatem, illamque ſanctam ſedem aliquibus meis inſignibus officiis exornem; ad quod etiam hanc regiam majeſtatem conor inflammare, plurimumque profeciſſe me arbitror. Proinde ſanctiſſimus Dominus noſter cunctatione hic uti non deberet, quando & hanc regiam majeſtatem ſumma ſibi pietate devinctam, & me obſervantiſſima ſervitute mancipatum habet. Sed quando hoc fœdus ad ejus ſanctitatem, iſtamque ſanctam ſedem totamque Italiam magis pertinet, quam ad eamdem majeſtatem, & ſatis dictum a me ſcriptumque fuit, ſatiſque hujus rei neceſſitas utilitaſque ſanctiſſimi Domini noſtri declarata, atque officio meo perfunctus ſatis fuiſſe mihi videro. Quod ſi omnia Græca fide ſunt

tractanda, & a dimidia decima quam rerum mutatio interturbavit judicium de me eſt faciendum, libenter ſanctiſſimi Domini noſtri rebus abſtinebo, meque illis invitiſſimus admiſcebo.

De conventione cum rege catholico exemplum fœderis inter regiam majeſtatem, & eum ad vos mitto. Dici non poteſt quantus inter utrumque amor, & concordia, mutuuſque inter utrumque conſenſus: major tamen eſſet, aut ſaltem intentior, ſi nonnulli Gallorum ſtudioſi, qui circa eumdem ſereniſſimum regem in magna ſunt auctoritate, procul abeſſent. Cum Cæſarea item majeſtate amici prope modum filii regiæ majeſtatis obtinent locum. Helvetii quam ſint regiæ majeſtatis ſtudioſi, atque obſervantes, vel ex hoc videtis, quod cum præter ipſorum ingenium & conſuetudinem ſine ſtipendiis fuerint, nulla tamen regiæ majeſtatis culpa, producti; in fide tamen permanſerunt, & ſe amantiſſimis verbis permanſuros pollicentur, modo ſtipendiis non fraudentur, ut ex litterarum, quas ad regiam majeſtatem ſcribunt exemplo cognoſcetis, quamquam multo apertius dominus Riccardus Paceus id confirmet.

Scoti oratores ad regiam majeſtatem pridie miſerunt pacem petitum: etiam ſereniſſimæ ipſorum reginæ, quæ apud regiam majeſtatem nunc eſt, dotem, ac dotarium, ut vocant, ac tertiam partem adminiſtrationum, ſi filii ejus regis pueri tutelam cuſtodiamus, pollicentur. In hoc ut res haberet, quod R. M. vel ducem Albaniæ ex Scotia ejici, vel eumdem puerum regem ſibi tradi poſtulat. Quod ſequetur ad veſtram dominationem perſcribam. Et Dei benignitate regiæ majeſtatis res undique in optimo ſunt ſtatu, ita ut ſuſceptæ provinciæ totis viribus poſſit incumbere, quemadmodum facit: neque enim ex parte ſua quicquam omittit, noſtrorumque eſt ut res ex ſuo honore, communique utilitate conficiatur, vehementerque dolet eum errorem de regreſſu Cæſaris, de quo veſtra dominatio ſcribit accidiſſe ob pecuniarum defectum, quas regia majeſtas ante menſem Martium perferendas dedit, & viarum periculis de quibus ab his qui negotium ſuſceperunt certiores facti celerrime providit: quamquam bene proviſa infortuniis, vel fraudibus, ac dolis ſæpe turbantur, quos regia majeſtas in hac re a Freſcobaldo adhibitos fuiſſe compererit, meritas pœnas ab eo ubicumque fuerit exiget, quod per eum tanta res in ſummo damno, ac dedecoris diſcrimen fuerit adducta; nec miſit ſolum R. M. in unum alterumve menſem, ut vos exiſtimare videtis, ſtipendia; ſed in quatuor integros menſes, qui ferme præteriere; ideoque regia majeſtas novam nunc pecuniam mittit, nec ſumptibus parcet, ſi ad publicam utilitatem progredi perſpexerit, & ſi aliquorum magis quam ipſius R. M. intereſt, ſi pro parte ſua aliqui defecerint. Pro irruptione in Galliam omnia regia majeſtas habet promtiſſima, ac paratiſſima, ſed omnes conſiliarii ei reſiſtunt, ne mare trajiciat, niſi omnibus undique amicis ad hanc rem ſibi conjunctis, & in hujus belli ſocietatem aſcitis; ne poſtea ſola, ut alias ei accidit, relinquatur; ſed ubi tempus, & occaſio fuerit, inrumpet repente tanto cum exercitu; ut ſi ſola relinqueretur, poſſit non ſolum toti Galliæ obſiſtere, ſed eam oppugnare: quam rem Galli met vereri videntur, nam & naves inſtruunt, & omnia circumvicina loca communiunt, multaque regi Catholico pollicentur, ut eum a regia majeſtate divellant. Fieri enim vix poſſe perſpiciunt, quin ex tantorum principum conjuratione magna, aliquid ſibi mali importetur, quod Deo bene adjuvante ipſis eveniet, modo hoc fœdus, quod ſuperius dixi, fuerit confectum: ad quod ut ſanctiſſimus Dominus noſter mandatum cum articulis mittat, nec tempus diutius producat, ſeque omnibus ſuſpectum faciat, inſtare velitis.

De Parma & Placentia amplius dicendum eſſe non cenſeo, affirmate ejus ſanctitati eam rem tam regiæ majeſtati quam mihi curæ maximæ futuram, & utrumque pariter enixuram, ut cum ea conditione fœdus perficiatur. Ita ejus ſanctitas meæ dignitati atque augmento favere dignetur; quemadmodum ego ipſius incolumitati amplitudini, atque incremento ſtudeo. Equidem non poſſum non dolere majorem eſſe apud eamdem ſanctitatem gratiam eorum, qui nec tantum promeriti ſunt, nec etiam poſſunt quantum ego prometitum me eſſe arbitror, & legationibus, aliiſque honoribus jam pridem fruuntur, quos ut ego impetrarem nondum potui, præſertim dominatione veſtra adnitente, quam nihil omiſiſſe ſcio, ſpero tamen quod ſanctiſſimus Dominus noſter benigniore oculo meam devotionem, meaque obſequia intuebitur, & ſi in præſentia legationem quam reverendiſſimus dominus Strigonienſis in Ungaria, reverendiſſimus dominus Gurgenſis in Germania habent, mihi pernegaverit, ſaltem ut facultatem exemta monaſteria viſitandi, aliaſque facultates quas voluerit, mihi concedere non gravetur. Regia etiam majeſtas ægre fert, quod de titulo defenſoris ſanctæ fidei nihil adhuc acceperit, quaſi ejus ſanctitas in ea re timuerit Gallos offendere, quod tamen ego excuſavi. Opus eſt, ut eidem ſanctitati ſignificetis amorem ac benevolentiam officiorum viciſſitudine tam conciliari, quam poſtea confirmari, atque augeri. Hæc in præſentia ſcribenda occurrunt: ſi quid aliud in mentem venerit, aut poſt hac contigerit, dominus Andreas Am-

monius copioſe noſtro nomine ſignificabit, & quod forte ab utroque omiſſum fuerit, veſtræ dominationis prudentia ſupplebit, quæ feliciter valeat. Ex meis ædibus Londini die XXII. Maii MDXVI.

Amantiſſimus frater T. cardinalis
EBORACENSIS.

EPISTOLA II.

Declarat eum a negligentiæ & perfidiæ crimine innocentem, commendatque illi negotium Tornacenſe & alia.

REverendiſſime in Chriſto pater, tamquam frater cariſſime, poſtquam veſtræ dominationis litteras, quas die octava præteriti menſis ad regiam majeſtatem & me ſcripſit, perlegi, moleſtum mihi fuit nimis, graviter vos ferre nimiamque animi ægritudinem concepiſſe ex his quæ tum a regia majeſtate, tum a me ſibi ſcripta fuerant: quæ quidem longe ſecus interpretatur, quam noſter ſcribendi animus ſentiebat; & de negligentia, cum dira illa bulla per tot menſes expedita fuiſſet, credibile non videbatur latere veſtram dominationem potuiſſe, ſi diligens fuiſſet, & ſi inter officiarios, & in palatio fuiſſet verſata, vel aliquam iſtarum rerum miniſtris, ut fieri ſolet, familiaritatem habuiſſet. Verum poſtquam hæc res tam accurate a ſanctiſſimo Domino noſtro fuit, ut ſcribitis, celata, excuſatiſſimam veſtram dominationem habemus. Non enim ignoramus reſciri vix poſſe, quod princeps celare ſtuduerit. At de perfidia neque regia majeſtas, neque ego vel ipſam hujuſmodi facinoris cogitationem in veſtræ dominationis mentem cadere poſſe ſumus ſuſpicati. Ab ea enim ſuſpicione prorſus nos avertit veſtra dignitas, veſtræ ſervitutis præmia, quæ in hoc regno habetis, & quæ merito expectare poteſtis, tum ingenita probitas, longaque ſine ulla nota obſequia: tamen viſum fuit ei expedire, ut quæ voce de ipſa ſpargerentur, veſtra dominatio non ignoret, quo magis ad virtutem, ad diligentiam & curam in regis negotiis ſuorum adverſariorum odio accenderetur; re tamen, quaſi iſtis delatoribus a regia majeſtate & me fides habeatur, vos ipſos affligitis, ſed non tam prona, quam putatis ad quamcumque levem auditionem credulitas nobis eſt: præſertim cum veterum obſequiorum fidem labefactari, cum ſimilium veſtri benefacta obſcurari audimus, magnis argumentis & luce, quod aiunt, clarioribus armatus accedat oportet, qui apud nos veſtram dominationem velit oppugnare: quam oppugnationem non æque ſumus umquam animo accepturi. Excuſavi, quod facillimum fuit, veſtram dominationem apud regiam majeſtatem, quæ profecto veſtram mœſtitiam doluit. Non tamen illi diſplicuit illa, quam copioſiſſime ſignificatis, ſuæ indignationis, & infamiæ veſtræ formido. Cumulate ex parte veſtra ſatisfactum ei fuit, & ejus in vos dilectio & ſtudium non modo idem eſt, quod fuerat, ſed aliquantum etiam magis auctum. Ego vos ſemper amantiſſimi fratris loco habebo. Sic enim exigunt plurima pulcherrimaque veſtra in me officia, quorum oblivisci non poſſum: quare tranquillo animo eſſe vos decet. Quod autem attinet ad cauſam meam Tornacenſem, quæ maximæ mihi curæ idcirco eſt, quia adjunctum habet regiæ majeſtatis & meum honorem, ac dignitatem & civitatis Tornacenſis ſecuritatem, utilitatis vero ne trientem quidem ullum accepi, intellexi egregiam veſtram operam, & regiæ majeſtati declaravi. Sanctiſſimi Domini noſtri excuſationes, & quæ ab ejus ſanctitate in primis obtineri potuerunt, neceſſe eſt accipiamus, ac contenti ſimus bono ejus ſanctitatis animo, ac promiſſis quæ dedit, & veſtra dominatio ſuis noviſſimis litteris ſignificat, quod probata conſuetudine Tornacenſis eccleſiæ, ſupradictam electi Tornacenſis bullam revocabit. Hujus rei majeſtas regia, & ego ſpem præcipuam in veſtra ſedulitate, inſtantiaque habemus, alioquin ſignificabitis eidem majeſtati ſatisfactum neutiquam eſſe. Contendetis etiam enixiſſime, & ex regiæ majeſtatis litteris intelligetis, ne lis protelatur, quoniam indecorum eſt tantum regem tam egregie de ſanctiſſimo Domino noſtro & iſta ſancta ſede meritum, in re manifeſta cum homunculo quodam in iſto orbe terrarum litigare de duobus brevibus; quorum alterum regi litteris reſpondere; alterum vero prædictæ bullæ ſuſpenſionem ſimpliciorem ad quatuor menſes continere ſcribitis. Nos duo tantum brevia unius plane exempli accepimus, quibus neceſſe fuit uti, cum non aliud haberemus quod Tornacum mitteremus. Quo in ſtatu dicta cauſa mea ſit, & quid actum in ea apud nos fuerit, necnon quid factum iſtic ſit opus, & qua in re veſtræ dominationis operam & ſtudium deſideremus, partim regiis, partim hiis, partimque aliis litteris Anglice ſcriptis intelligetis.

Non præteribo quin veſtræ dominationi de duobus pulcherrimis galeris, quos nuper ad me miſit, gratias ingentes agam, impenſe etiam rogamus, ut non gravemini pileos aliquot, ſeu biretia ad me mittere ad illud exemplum, quod his litteris accipietis; nam alii pilei; quos miſiſtis, nimis erant meo capiti enormes.

De pecuniis per veſtram dominationem pro regia majeſtate impenſis, conſtitui pro-

ximâ hebdomada cum magiſtro Briccio Suz, rationem inire, & de omnibus tabellariis computare, & tunc curabo, ut ſumtus per vos facti vobis omnino reſolvantur, & inſuper illas centum areas (a) pro bulla de ordinandis clericis expenſas accipietis. Interea, præter eam quam dixi pecuniam, mitto ad veſtram dominationem ſcutatos aureos quingentos, quibus & promiſſum domino Anconitano munus, & advocatorum procuratorum, notariorumque ſtipendia perſolvatis, & factos, ac faciendos a vobis ſumtus recipiatis, de aliis pecuniis, ut dixi, quam primum etiam ſatisfieri vobis curabo. Rogat præterea regia majeſtas, ut fratris Dionyſii ſui organiſtæ negotium, ſecundum illud exemplum quod miſiſtis, quam celerrime expediatis, & ejus bullam ſine mora mittatis.

Accipietis & cum his regias litteras ad ſanctiſſimum Dominum noſtrum pro negocio Tornacenſi, unas pro correctione calendarii, etiam unas de rebus Turcicis, alias item unas ad collegium pro eodem negotio in reſponſum earum, quas regia majeſtas ſcripſit, & præter has ad reverendum dominum Surrentinum, ad reverendiſſimum dominum cardinalem Anconitanum, ad reverendiſſimum dominum cardinalem Bononienſem, ad illuſtriſſimum dominum ducem Urbini ſingulis unas, ad quos omnes ego quoque meas litteras ſcripſi, & omnium exempla ad vos mitto: ſecretiora aliis litteris committentur, ut poſtquam cuncta veſtra ſolita cura perceperitis, & probe cognoveritis ſolita & prudentia & dexteritate exequemini, & feliciter valete. Ex meis ædibus Londini die XXIV. Martii M. D. XVII.

Veſtr. amantiſ. fr. T. cardinalis,
EBORACENSIS.

EPISTOLA III.

De expeditione in Turcas ſuſcipienda. De Gallorum mente ex pontifice inveſtiganda. De matrimonio ducis Urbini. De conjuratione in archiepiſcopum Eboracenſem & de Adriano cardinali amovendo.

Reverendiſſime in Chriſto pater tamquam frater cariſſime ſalutem. Non potuit ſereniſſima regia majeſtas ante hoc tempus ſanctiſſimi Domini noſtri brevibus reſcribere, propterea quod multa graviſſimi momenti capitula in illis agebantur, quæ non brevi præcipitive, ſed potius maturo prudentique conſilio ponderanda primo, moxque peragenda fore eadem majeſtas judicat: quæ cum ſubinde prædicta brevia una cum capitulis, ac rationibus ſuper expeditione contra perpetuos Chriſti nominis hoſtes ſuſcipienda in iſto ſacro ſancto ſenatu conſtitutis, & initis, ac deinde a ſanctiſſimo Domino noſtro tam ad ſe, quam ad ceteros Chriſtianos principes miſſis perlegiſſet, conſiliarios omnes ſuos e veſtigio covocavit, hocque totum negotium cum illis contulit, quorum ſententiis apprime cognitis, voluit quoque de tota ejus capeſſendæ provinciæ ſumma ſereniſſimum regem catholicum certiorem facere, quocum ſicuti fraterna eſt animorum conjunctio, ita conſilia omnia unanimi conſenſu capere conſtitutum habet. Conjunctim enim maximam hujus, ſi umquam fuerit, expeditionis partem propriis humeris ſuſtentare ſunt paratiſſimi; reſoluto itaque ſuper hoc negotio ex Hiſpanis habito, omnibuſque bene trutinatis, atque diſcuſſis, ſuam viciſſim ſententiam eidem ſanctitati abunde declarabit: at hoc unum priuſquam ulterius progrediatur, attente conſiderandum eſt, videlicet ſi ſanctiſſimus Dominus noſter, ut ſæpe ſcripſit, ad iſtum tam juſtum & ſanctum bellum vires omnes ſuas intendere in animo habeat, oportet in primis univerſalem concordiam, perinde ac fideliſſimum & validiſſimum totius expeditionis fundamentum procurare, ſuiſque ſanctis adhortationibus & præceptis inſudare, donec una ſemel inter Chriſtianos bona pax ſequatur; nullique dubium eſt, quin niſi aliqui principes ob immoderatam ſuam dominandi ambitionem obſtitiſſent, jam altiſſimo bene favente ſucceſſiſſet; verumtamen illi ipſi, in quibus maximam concordiæ ſpem ejus ſanctitas repoſuiſſe videtur, nova bella, novas diſcordiarum cauſas in ſuum forte caput redundaturas excitare videntur, numeroſumque exercitum, tam terra, quam mari aſſidue inſtruunt, ſeque ſolos pacis auctores, & procuratores idcirco prædicant, quo alios, ſi fieri poſſet, nihil de bello ſuſpicantes, atque ad id plane imparatos adorirentur. Proinde vult hæc ſereniſſima majeſtas, ut humillime ac reverentiſſime ſanctiſſimum Dominum noſtrum ſuis verbis moneat, reipublicæ Chriſtianæ maxime expedire, quod ejus beatitudo Gallorum regem ad pacem, bonamque cum ceteris principibus animorum conjunctionem inſtanter hortetur: roget deinde, ut modum ſuæ dominandi cupidini ſemel imponat ſitque ſuis finibus contentus. Nam ſi huic ambitioni haud in tempore fuerit frænum injectum, nullo pacto opus tam excellens, diſcordibus præſertim Chriſtianorum principum animis, aggredi poſſe hæc regia majeſtas putat. Veſtræ ideo reverendæ dominationi mandat, quod ita apud ſanctiſſimum Dominum noſtrum agatis, ut Chriſtianos omnes, & ſingulos principes litteris & nunciis ad pacem ſolidamque inter ſe confœderationem ineundam cohor-

(a) Hæc vox areas corrupta videtur.

Digitized by Google

tetur, initamque jurejurando, cenſuris ſpiritualibuſque armis, ſi opus fuerit, ſervandam eos adſtringat, atque ita felicibus auſpiciis hæc neceſſaria & ſalutaris expeditio ab omnibus tandem ſuſcipi poterit, atque ad optatum exitum non multo cum labore poſtmodum perduci.

Rem præterea mirifice gratam huic invictiſſimæ majeſtati faciet, ſi ſanctiſſimum Dominum noſtrum vehementer rogabitis, ut pro paterna ſua erga hunc ſereniſſimum dominum regem benevolentia, quid ejus beatitudo de Gallorum animis ſentiat, quique ex ſuis oratoribus & nunciis, de ipſorum conſiliis accipiat, utrum ad bellum, B ſeu ad pacem proniores eſſe credantur, quam diligentiſſime declarare neutiquam dedignetur. Ad utrumque enim hæc ſereniſſima majeſtas eſt paratiſſima, ſi quid vero, quod non credimus, moliri fuerint auſi in his partibus, invenient nos non minus ad propulſandum, quam inferendum bellum paratiſſimos, poteruntque fortaſſe, Deo duce, inſolentiæ ſuæ pœnas luere. Si pacem voluerint amplecti, habebunt hunc ſereniſſimum principem illius ſervandæ, longe aliis ſtudioſiorem. His ergo de cauſis totam ſuper hoc ſanctiſſimi Domini noſtri mentem, quam celerrime fieri poteſt, ſcire percupit, veſtræque fidei ſedulitati, ac dexteritati diligenter perſcrutandam committit, quo mature rerum ſuarum ſecuritati conſulere ac proſpicere queat.

Nolim prætermittere fuiſſe allatas litteras ex Hiſpania, quæ præter intimam ac fraternam inter ſereniſſimam hanc catholicamque majeſtatem benevolentiam; ac ſinceram caritatem, atque ad initum fœdus fovendum propenſam voluntatem, nunciant eumdem regem catholicum pro illuſtri duce Urbino honorificum & utile connubium procurare decreviſſe, Gundiſalvo D Ferdinandi filiam in uxorem illi dare: & quo citius ſuccedat, certos ſuos nuncios hujus tantum rei gratia ad iſtius puellæ matrem deſtinaſſe, ſperaturque brevi nobile hoc matrimonium ex voto ſecuturum eſſe, quod multo utilius, tam ſanctiſſimo Domino noſtro, quam toti chriſtianitati erit, quam ſi cum Gallis affinitatem quampiam contraheret, qui affinitatis vinculum tamdiu ſervarent, quantum ſuo ſolo commodo & utilitati conſulerent: quæ omnia vult ſereniſſima hæc regia majeſtas, ut E tam eidem ſancto Domino noſtro, quam reverendiſſimo protectori diligenter exponaris, atque pene ſe habeant rogetis. Viſus deinde eſt idem Francorum rex animo parum æquo tuliſſe, quod civitatem noſtram Tornacenſem, quam tot ſumtibus & periculis ſubjugavimus, hereditarioque nunc, & pleno jure poſſidemus, ſibi vendi A recuſaverimus; quod ſane hac ſolum de cauſa fecimus, non quod aliquid fructus ex ipſa civitate percipiamus, ſed ut res noſtræ, & ſereniſſimi regis catholici, quas noſtras eſſe putamus, in tutiori ſtatu collocentur, injuriaſque, ſi quas ullo umquam tempore nobis inferre quiſpiam fuerit auſus, maturius, atque commodius propulſare, & amovere poſſimus; non tamen ob hoc quicquam contra Gallorum regem, ut forte ipſi timent, molimur.

Poſt hæc die XXIII. præſentis menſis ſereniſſimæ hujus regiæ majeſtatis oratores vento ſecundo in Hiſpaniam ſolverunt, multoque antea diſceſſiſſent, niſi adverſa ventorum intemperies illis navigantibus ſupramodum fuiſſet reluctata. Nunc autem, rabido mare pauliſper ſilente, ventiſque omnibus proſpere flantibus, altiſſimo duce, iter arripuerunt, mandatorumque ſumma ab hoc ſereniſſimo domino rege ipſis injuncta hæc eſt, ut inſtantiſſime cum rege catholico de prædicta expeditione agant, præfatumque connubium indefeſſe procurent, quod ſane brevi, ex ſanctiſſimi Domini noſtri ſententia confectum iri haud dubie confidit. Interim tamen veſtra dominatio apud ſuam ſanctitatem inſtabit, ut affinitatem cum Gallis eouſque concludendi C differat, quo de Hiſpania a noſtris oratoribus reſponſum acceperimus. Nam quis non videt, ſi uxorem, quam Galli offerunt duci Urbini, ejus ſanctitas intruderet, Gallorum regi ita ſe addicaret, ut vel nolens omnia quæ illi placerent, quæve in chriſtianæ reipublicæ præjudicium eſſent, approbare cogeretur. Sed ut libere cum veſtra dominatione agam, maxime vereor, ne de hoc conjugio fruſtra fiat mentio. Nam quotidie litteræ variis ex locis afferuntur, perniciosam hanc cum Gallis affinitatem jam tranſactam fore nunciantes; ſed tanta eſt ſereniſſimi regis in his quæ ſanctiſſimi domini noſtri verbis ſignificaſtis fides, ut ita eſſe nullo modo cum litteris credere velit.

Quod autem ad ea quæ ſcribitis, quoſdam hic eſſe, qui, ut me de adminiſtratione mea omnique auctoritate ſummoveant, cum Gallis ſecreto dicuntur tractare, a ſanctiſſimo Domino noſtro vereri, ne ad longe deteriorem exitum eorum conjuratio tendat, non facile explicavero quam grata ſereniſſimo noſtro regi veſtra in hoc ſignificando diligentia extiterit, qui ſane pluris facit ſanctiſſimi Domini noſtri in ſe pietatem, reverendiſſimique domini protectoris in ſe benevolentiam ac obſervantiam agnoviſſe, quam quod tale facinus a quoquam oratorio ſuſpicatur. Nam ſicuti veſtra dominatio probe novit, nullum arbitror eſſe chriſtianum principem, qui a familiaribus, nobilibus, ceteriſque ſuis ſubditis ardentius ametur, veneretur, ac ſuſpiciatur, quique

Digitized by Google

quique ab eiſdem magis obſervetur & timeatur, quam hæc regia majeſtas, quæ vel ſolo aſpectu nihil non terroris facinoroſis omnibus incutiat. De me vero omni adminiſtratione ejiciendo hoc unum volo ..... ni mea fallit opinio, nullo umquam tempore totum hoc regnum majori omnium concordia, & quiete vixiſſe puto, quam nunc vivat. Tanti enim juſtitiam, & æquitatem facio, abſit jactantiæ crimen. Quod ſi ultro auctoritatem omnem, & quam habeo adminiſtrationem deponere vellem, nec ſereniſſima regia majeſtas, nec reliquos hujus regni proceres permiſſuros umquam certiſſime ſcio; veriſimile tamen eſt Gallos omnia conari, omnia metiri, omnia attingere, quo unanimem hujus regni nobilium inter ſe concordiam in ſeditionem, & ſimultatem adducant, ut hoc pacto facilius immoderato ſuo appetitui obſequi poſſe putent. Interimque invictiſſima majeſtas ſuis litteris tam ſanctiſſimo Domino, quam protectori ſuo reverendiſſimo de tam amica benevolentiæ ſignificatione gratias agit, idemque accuratiſſime vos quoque facere vehementer cupit.

Reſtat nunc de cardinalis Adriani privatione, quam niſi regium animum maxime torquere ſcirem, nec verbum quidem unum amplius adderem, quæ cum hunc veneficum hominem jam eſſe privatum percipere avebat, biduo poſt fuerunt allatæ litteræ a veſtra dominatione ſexta Februarii ad me datæ, quæ ut ſemper verbis nudis, liberaliſſimis promiſſis undequaque erant refertæ; ſed non poſſum non maxime mirari ſanctiſſimum Dominum noſtrum, in his quæ dictæ regiæ majeſtati obſequentiſſimi ſui filii cordi maxime eſſe ſcit, morem non gerere, nec honeſtis juſtiſſimiſque petitionibus obſequi dignetur; immo difficilem ſe præbere, ac de die in diem ſemper differat. Dicet veſtra dominatio .... & Gallorum regem Adriani protectionem ſuſcepiſſe, quod ſane credo, eo tamen conſilio, ut ad fabricanda in ejus ſanctitatem flagitia promtiſſimum miniſtrum habeat: quæ omnia ſi ejus ſanctitas attente conſideraverit, ſuæ ſalutis maxime eſſe ſentiet hominem iſtum quam primum a ſe amovere. Voluit tamen præfata regia majeſtas meram ſuam ſuper hac privatione mentem eidem ſanctitati iterum declarare, vel integras longaſque litteras, niſi ſuperfluum eſſe dixiſſem, ſua ipſius manu conſcribere parata. Ego vero mallem, ne verbum quidem de hoc fuiſſe factum, quoniam ita me honoremque immerito lædi ac deludi perſpicere eſt, mitto quod magna interim nota regiæ majeſtati intingitur, quæ ſemper apud omnes plurimum apud ejus ſanctitatem poſſe prædicavit; longeque aliter eſſe, vel minima in re nunc apparet. Potuiſſet eadem ſanctitas, quo omne ſcandalum tolleret, Adriani epiſcopatum mihi jampridem commendare, qui meæ conſcientiæ nulla idonea auctoritate ſuffultus, dicti epiſcopatus curam gerere neutiquam ſatisfacio: potius tamen ipſam vitam quam dictum epiſcopatum maximo cum dedecore, & ſcandaloſo modo deſerere velim. Quocirca impenſe vos oro, ut ejus ſanctitati aperiatis, ſe nullum in præfatam majeſtatem gratius beneficium conferre poſſe, quam ſi ſceleſtum illum cardinalem continuo privaverit, eoque privato Batonienſem ac Vellenſem eccleſiam ſimul cum meo archiepiſcopatu, aut quocumque alio firmiſſimum in modum mihi commendaverit, qui quantuluſcumque ſum, totus ab ejuſdem ſanctitatis manibus dependeo, nihilque magis ſtudeo, quam ut omnibus ſuis votis obedientiſſime obſequar. Moleſtiſſime porro regia majeſtas & ego tulimus veſtram dominationem nullis noſtris litteris potuiſſe ſuſpicari, nos hujus privationis moram veſtræ negligentiæ adſcripſiſſe, præſertim cum eadem majeſtas diligentiam, ſedulitatem, intemeratamque fidem in eo perſpexerit, nihilque eſt ſuper hoc excuſationibus opus. Vult tamen quod in poſterum veſtra dominatio ea tantum de ſanctiſſimi Domini noſtri mente polliceatur, quæ omnino ſervatura eſſe putet. Pecuniæ autem, tam a vobis quam à Johanne Capuccio impenſæ, eidem intra paucos dies perſolventur. Mitto deinde exemplum cujuſdam capitis Al. Franciſco Chirigate Adriani miniſtro, ad archiepiſcopum Cantuarienſem ac Vintonienſem ſcripti, quo veſtra dominatio copioſius percipiat, quid de ſanctiſſimi Domini noſtri mente ſibi polliceatur.

Quod poſtremo ad regiam domum attinet, quid fieri velim, privato Adriano, vobis uberrime ſignificabo. Londini ex ædibus noſtris, die XXVII. Februarii MDXVIII.

Veſtr. tamquam fr. T. cardinalis
EBORACENSIS.

EPISTOLA IV.

De expeditione in Turcas neceſſario ſuſcipienda, ac mittendo ad principes chriſtianos legato.

Reverendiſſime in Chriſto pater, tamquam frater cariſſime, ſalutem. Et ſi partim veſtris litteris & nunciis ingentem Turcarum potentiam, inſtructam claſſem, grandeſque & incredibiles adverſus chriſtianitatem tam terra quam mari belli apparatus ſæpe antea perceperimus, moleſtiſſimum tamen regiæ majeſtati ac mihi fuit a S. D. noſtri veſtræque reverendæ dominationis litteris illud idem nuper fuiſſe nunciatum. Nunc etenim, reverende pater;

manifeſte videtur, videtur, inquam, non A abſque bonorum omnium lacrymis ad illam, de qua toties hinc inde verba facta ſunt, expeditionem aggrediendam, vel neceſſario chriſtianos omnes principes & potentatus in præſentia compelli, cum ſpretis præſertim tot rei contra infideles bene gerendæ, a divina clementia non minus benigne quam liberaliter oblatis occaſionibus, nullus inferendi, immo vix propulſandi quidem belli locus chriſtianis, ob mutuas eaſdemque diuturnas inter ſe cædes, jam attritis & prope abſumptis amplius ſit relictus. Quod ſereniſſima, chriſtianiſſimaque B hæc regia majeſtas probe animadvertens, ut tanto malo in tempore occurri queat, a bello ad pacem protinus ſe contulit, privataſque injurias, quæ graves ſunt, ulciſcendi cogitationes & conſilia tantæ provinciæ pro catholicæ fidei conſervatione & augumento capeſſendæ poſtpoſuit, concordiamque totius expeditionis fideliſſimum fundamentum aſſidue & indefeſſe procurat. Quæ ubi primum Altiſſimi bonitate aſſiſtente, ſanctiſſimo Domino noſtro duce, & auctore ſuccedet, tunc demum ſereniſſimum hunc principem peritiſſimum ſuum filium calcaribus non egere, promiſſaque C ab ejus majeſtate ſæpe antehac facta, ab altis ſui cordis radicibus profecta eſſe, rebus ipſis ſua ſanctitas agnoſcet, nullique quantumvis potentiſſimo chriſtianiſſimo principi in tam ſancto bello promovendo prædictam regiam majeſtatem inferiorem eſſe perſentiet. Ad quod pro mea in chriſtianam religionem devotione ipſum incitarem, niſi per ſe adeo inflammatum eſſe viderem, ut de ſancta expeditione ſermones omnes continuo occupet. Quo circa nihil non ſub mea fide ſanctiſſimo Domino noſtro de hac regia majeſtate audacter polliceri poteſtis, quæ poſtquam inter omnes principes chriſ- D tianos unanimiter ſuper tota belli ſumma conventum & concluſum, atque de cujuſque principis honore ac meritis condigna, prius a ſanctiſſimo Domino noſtro ratio fuerit habita, non ſolum promiſſis cumulate reſpondebit: verum etiam maximum hujus divinæ expeditionis pondus, una cum ſereniſſimo rege catholico, fratre ſuo cariſſimo, ſuſtinere, operamque chriſtiano principe dignam, adjutore Altiſſimo, alacriter & ſtrenue navare eſt paratiſſima, utque pro parte ſua huic expeditioni principium detur, veſtra reverendiſſima domi- E natio meram præfatæ regiæ majeſtati ſuper hac re ſententiam, idoneumque & ampliſſimum mandatum una cum his litteris accipiet, cujus tenore, prout expedire videbitur, conferre, tractare, atque conſulere poteritis; hoc tamen ejuſdem ſereniſſimi domini mei regis juſſu vobis ſpecialiter injungo & mando, ut nihil præfati mandati vigore decernatis, ſive concludatis, niſi ſereniſſimam hanc regiam majeſtatem de eo ſpeciatim prius conſulueritis, & de his hactenus.

Quæ poſtremo de ſanctiſſimi Domini noſtri decreto ad quemcumque chriſtianum principem, pro Turcica expeditione tractanda, paceque, ſeu induciis ad aliquot annos percutiendis, legatum unum cardinalem mittendi veſtra reverendiſſima dominatio mihi ſignificavit, ſereniſſimæ huic regiæ majeſtati omnino diligenter expoſui: quæ prudens iſtud conſilium, eminentemque dictæ ſanctitatis prudentiam, gregiſque ſibi commiſſi tam ſollicitam curam miris extulit laudibus, reverendiſſimumque dominum cardinalem Campegium, virum ſane, ut ex multorum relatione accepimus, prudentia, doctrina, rerum experientia, circumſpectione, morum denique probitate undecumque pulcherrime decoratum, & ad graviſſima quæque gerenda ideo aptiſſimum, a ſe fuiſſe deſtinatum nuper intellexit, quæ etſi in hoc inclito ſuo regno exterum quempiam cardinalem legatione fungentem admittere nec ipſa nec prædeceſſores ſui conſueverunt; benigniſſime ſi tamen in ejuſdem ſanctitatis, univerſæque chriſtianæ reipublicæ gratiam, ipſum reverendiſſimum cardinalem recipere eſt contenta, ſi modo facultates omnes, quæ de jure legatis omnibus conceduntur, ſua ſanctitas ſuſpenderit, meque illis in legationis munere pari auctoritate, pari titulo & commiſſionibus ſuffultum, apoſtolicis ſuis litteris prius collegam adjunxerit, atque ita non ſolum regio, meoque honori, quem tanti, quanti propriam ſalutem facio, conſulet; ſed etiam apud omnes hujus regni prælatos ac proceres rebus hic gerendis maximum pondus, maximamque autoritatem habebit. Sin minus, nullo pacto eadem regia majeſtas ob ſuum honorem reverendiſſimum dominum cardinalem Campegium legatum, præſertim cum me cardinalem, ſuæ ſanctitatis ſanctæque Romanæ eccleſiæ ſtudioſiſſimum miniſtrum domi habeat, umquam admittet, nec in Angliam trajicere, neque hujus regni municipalia jura, quæ ſancte regia majeſtas obſervare aſtringitur, hoc ſinerent. Qua propter hæc omnia diligenter, ac ſolita cum veritate eidem ſanctiſſimo Domino noſtro exponetis, perque certum celeremque curſorem, quam citiſſime fieri poterit, reſponſum dabitis. Intellexi præterea Johannem Salvagum Genuenſem civem maximo mihi inſerviendi deſiderio teneri, cumque perceperim illum quædam cum veſtra reverendiſſima dominatione agenda habere, ne animi parum grati habeat, eum veſtræ paternitati plurimum commendo, & bene valete. Londini

Digitized by Google

dini XI. Aprilis M. D. XVIII.

Veſtræ dominationi tanquam frater T. cardinalis EBORACENSIS.

EPISTOLA V.

De creatione novi imperatoris, deque legatione in Angliam una cum cardinali Campegio injungenda, ac eo diſcedente ſibi continuanda, & de bulla ad reformandas clericos impetranda.

REverende in Chriſto pater, tamquam frater amantiſſime, ſalutem. Poſtquam litteras, quas veſtra reverenda peternitas XIX. Februarii ad me dedit accurate perlegiſſem, & omnia quæ in illis ſignificabat probe adnotaſſem, tantum ex uno earumdem capite moleſtiæ mecum concepi, ut longe majorem mihi de veſtra dominatione expoſtulandi, quam ipſi vel tantillam quidem de benigno ſereniſſimæ hujus regiæ majeſtatis & meo erga ſe animo ſuſpicandi cauſam relictam fore nullus ſit qui non cenſeat. Nam quo ea, in quibus nihil erratum eſt, quam in ulterius progrediar, prius expurgem: ubi veſtra paternitas moleſtiſſimo animo ſe tuliſſe ſcribit, ſanctiſſimum Dominum noſtrum de hujus regiæ majeſtatis ſuper imperii electione judicio ac ſententia per reverendiſſimum dominum Campegium potius quam per ſe certiorem factum eſſe, fidemque ſuam intemeratam nobis idcirco ſuſpectam eſſe dolet, licet ſuſpicionem iſtam una ſolum ratione tollere poſſem, quo a me veſtra paternitas noſtram erga ſe fidem aptius proſpiciat, non totum abſque conſilio . . . ſecretis reverendiſſimi domini Campegii cum ſanctiſſimo Domino noſtro notis hæc ſignificanda fuerint credita, quam paucis poſtero abſolvam.

Cum igitur in quem imperii dignitas, cujus comparatione aliæ omnes ſunt prope modum nullæ, potiſſimum transferatur, nec minus mature quam prudenter ſit conſultandum, præſertim cum chriſtianæ publicæ rei quies ab ea ſola dependeat, ad hoc inſolubili affinitatis nexu & amicitiæ vinculo inter Francorum regem & ſereniſſimam hanc majeſtatem intercedente, unde poſſint innumera bona ſperari, nullo pacto, nec ſereniſſimo domino meo regi, nec mihi mentem ſuper hac re noſtram litteris aut nunciis antea declarare viſum fuit, niſi prius, in quam partem ejus ſanctitatis animus maxime deflexerit, compertum habuiſſemus; ne ſi forte Gallorum regi magis faveat, conſiliis noſtris detectis, hujus nuper ſtabilitæ pacis imminuendæ, in exitiale chriſtiani orbis excidium, inde potuiſſet occaſio exoriri. Ob has ergo cauſas rem A hanc nec veſtræ paternitatis, nec ſanctiſſimo domino noſtro litteris aperiendam duximus, non vero, ut ipſa falſe opinatur, ob ullam, quam in ſe diffidentiam haberemus, ipſius enim operam fideliſſimam ac prudentiſſimam in quantumlibet arduis negotiis ſumus ſemper experti.

Sed illud, quod veſtra paternitas de reverendiſſimi cardinalis de Medices ſecretariis litteris ſuis ſapientiſſime admonuit, ſummopere huic regiæ majeſtati placuit, quia veſtra reverendiſſima dominatio ingenii ſolertiam ac ſagacitatem fuit hanc mirificis laudibus pulcherrime proſecuta, me B quoque inter loquendum plurimum accumulante. Nunc autem ubi ſanctiſſimus dominus noſter ejuſdem ferme, cujus invictiſſima ſua majeſtas eſt ſententiæ, ſuper imperii electione, & ex litteris ad reverendiſſimum dominum Campegium, & ex veſtris ad me eſſe percepit, negotium hoc cum ſua ſanctitate paulo liberius, atque ab eo per veſtram ſolummodo paternitatem, cujus fidem, ac in rebus agendis dexteritatem perſpectiſſimam habet, quam ſecretiſſime poteſt, eadem regia majeſtas tractare ſtatuit.

Cum igitur Gallorum rex vires omnes ſuas eo præcipue intenderit, ut quoquo modo poſſit, arte vel aſtu imperii electionem C aſſequatur, nullumque modum relinquat intentatum, quo iſtius ſui effrenatiſſimi voti compos fiat, totius chriſtianitatis quieti ac tranquillitati, atque in primis ſanctiſſimo domino noſtro rex iſte expedire penſat; ut ejus deſideriis in tempore occurratur; maxime etenim verendum, immo pro certiſſimo credendum eſſet, quod ſi tantum imperii culmen in ipſum caderet, non ſolum finibus ſuis neutiquam contentus, ſed ad majorem orbis terrarum tyrannidem aſpiraret, omniaque nunc grato otio ac jucunda tranquillitate oppleta, tumultu ſeu bellis tanta occaſione oblata turbaret; ſed D etiam quod deterrimum eſſet, ſanctitatem ſuam ac apoſtolicam iſtam ſedem tributis ac feudis ſibi ſubjugam & obnoxiam perpetuo redderet, ineptoſque priſcorum fortaſſe temporum titulos, ac inveterata ſimul, & nova imperatorum jura, prout animo ſuo pollicitum foret, confrigens, ſibi vendicaret; quod quanti ſit momenti, innumeris aliis cauſis omiſſis, ſi eadem ſanctitas divino ſuo conſilio excuſſerit ac perpenderit, non præcipitanter quicquam de hac re ſtatuendum eſſe cernet. Non tamen idcirco E hujus regis mentis judicium eſt, ut conſilia & cogitationes ſuas eo dirigat, quod regi catholico imperii celſitudo demandetur, ex cujus vaſta potentia, ampliſſimiſque viribus poſtmodum poſſent quam plurimæ inter chriſtianos ſeditiones emanare, ut ſi horum duorum principum alterum impera-

Digitized by Google

torem omnino eligi neceſſe eſſet, minus A malum futurum judicat, ſi ad catholicam majeſtatem devolveretur, utcumque arbitratur chriſtianitati utile, & commodum futurum; ſi neutri favore aut conſilio aut auxilio adfuerit, idemque ſanctiſſimus Dominus noſter effecerit, communemque ſe parentem declaraverit, nec tamen ita regis Gallorum, ſeu regis catholici ſtudiis faveat, aut obſiſtat, ut alter ex ejus obſtaculis rebus ſuis incrementum capere poſſit. Sed quoniam ſi rex Gallorum vel catholicus litteras commendatitias peteret, non B poſſent abſque ſuſpicione negari. In tanta re ſimulandum, ac ubi opus fuerit diſſimulandum eſt. Inter cetera per ſecretiſſimos, eoſdemque fideliſſimos nuncios faciendum, ne hujuſmodi litteris fides ulla habeatur, quod ſane ſereniſſimus noſter rex diligentiſſime facturus eſt: verum ſi rex Gallorum, ſe omiſſo, alteri faveret, eumque, ut imperio potiretur, adjuvare conaretur; tunc fieri poſſet, ut hæc regia majeſtas una cum ſanctiſſimo Domino noſtro, cui conjunctiſſima eſſe cupit, in eamdem quoque ſententiam deſcenderet, atque ita hæc C omnia veſtræ paternitatis fidei ac diligentiæ ſanctiſſimo Domino noſtro exponenda, ſolitaque ſua prudentia moderanda committit, & ego eam enixiſſime oro, ut omnem ſuam operam ac dexteritatem ſecreto adhibeat, quo ſanctiſſimi Domini noſtri ſinceram mentem cognoſcere queat, poteritque vel ex vultu aut verbis in quam partem ejus ſanctitatis animus inclinet, nonnumquam percipere. Ad hoc, quid iſtic ab aliis nuncietur, quæ omnia diligenter ac ſecreto perſcribi cupio.

Retulit mihi deinde reverendiſſimus dominus Campegius, quem ad modum ſereniſ- D ſimus dominus noſter rex velit ſui ipſius honoris rationem haberi. Modum adinveniri poſſe putat, quo neque Gallorum rex, neque catholica majeſtas imperii electionem obtinebit; quibus verbis unum tantum conjicio, fore ſcilicet, ut ejuſmodi electio in regem noſtrum devenire poſſit. Quam ob rem ſi ſereniſſimæ ſuæ majeſtati & mihi rem gratam facere optatis, de hac re perinde ac noſtræ voluntatis prorſus ignarus, ſermonem cum ſanctiſſimo Domino noſtro inibitis, ac ubi quid ejus ſanctitas innuat E apertius inſpexeritis, ſi in re hac quicquam fuerit fundamenti, haud alienum tunc erit aſſerere, caſu quo regia majeſtas tantam provinciam ingredi valeret, quam optime toti chriſtianitati, ac iſtæ ſanctæ ſedi conſultum iri, cum ea ſolum eſſet actura, quæ in communem tranquillitatem ac univerſale commodum redundare poſſe exiſtimaret. Ceterum maxime vereri prædictam regiam majeſtatem, nullo pacto in hac re ſe velle immiſcere, cum eo præſertim ſuaſu imperium olim a Cæſare oblatum pertinaciter recuſaverit; fieri nunc tamen poteſt, quod ſi ſua ſanctitas ad me de hac re ſedulo ſcriberet, ſereniſſimum hunc regem, ut iſti incœpto pro communi bono animum applicaret, non multo cum labore adhortarer, & animarem; ſed in hac re pertractanda mira eſt opus & dexteritate & arte, veſtram idcirco reverendiſſimam dominationem obſecro, ut ingenium nunc ſuum velit his quæ dixi adhibere, ſigillatimque ad omnia reſpondere.

Advenerunt huc ſereniſſimi domini regis catholici oratores, qui ſui principis nomine, ut in univerſali inter potentiſſimam hanc majeſtatem, & chriſtianiſſimum Francorum regem, nuper contracto fœdere, pro principali contrahente comprehenderetur ac acciperetur. Die xv. hujus menſis pulcherrima oratione habita petierunt, ac rogaverunt, die vero XII. poſtquam reverendiſſimus dominus Campegius rem divinam celeberrime feciſſet, ipſe una mecum, quo plus autoritatis huic ſancto fœderi accederet, ſanctiſſimi domini noſtri vice & nomine illud ſolemniter inivimus, & ne abſque ullo mandato nos quoque illuc adveniſſe videremur, promiſimus omnino fore, ut ſanctiſſimus dominus noſter ſuas confirmatorias litteras, emendatis illis clauſulis, in eam quam reverendiſſimus dominus Campegius & ego alias uberrime ſcripſimus ſententiam, ad nos mitteret, quas de hora in horam expectamus. Hoc idem dicti oratores mandatorum & commiſſionum ſuarum vigore effecerunt, atque ita fide hinc inde data & accepta, ſuaviſſima ac propemodum angelica hymnos canentium harmonia, & laudes, & gratiæ altiſſimo & immortali Deo actæ fuerunt, quod tam ſanctum atque divinum opus principum mentibus infuderit. His actis lautiſſime ac benigniſſime ac ſereniſſime ab hac regia majeſtate fuimus excepti.

Ad illud nunc me conferam, quod ob honorem, ac dignitatem meam me maxime angit, & torquet. Veſtram propterea reverendam dominationem, quam vehementiſſime poſſum rogo, quod me ſanctiſſimo domino noſtro reverendiſſimo commendare, ejuſque ſanctitatem ſummis precibus orare & exorare velit, ut poſtquam omnia ex iſtius apoſtolicæ ſedis dignitate tractare ſtudeo, meaque opera reverendiſſimus Campegius fuerit in hoc regnum, præter morem, legatus admiſſus, maximoſque & graviſſimos ſemper ſumtus in his omnibus, in quibus de ſanctitatis ſuæ honore ageretur, ſuſtuli & ſuffero, meoque maximo labore (abſit verbo jactantia) tota propemodum chriſtianitas ſit pacata, fueritque ejus beatitudo legationis munere me honeſtare dignata, poſtque

Digitized by Google

dicti reverendiſſimi domini Campegii hinc diſceſſum, idem munus immenſa ſua bonitate mihi integrum eſſe dignetur, additis nonnullis facultatibus, non pecunias, inquam, extorquendi gratia, ſed ut aliquid boni in vinea Domini & in clero peragere, totique chriſtianitati prodeſſe queam, faciliuſque tanta autoritate decoratus, ad ſanctam illam, a qua non multum in præſentia diſtamus, expeditionem horum animos poſſim allicere. Sin minus, quod numquam crediderim, mallem de legatione iſta verbum nullum unquam fuiſſe factum, nedum mihi demandatam, quam nunc tanto meo dedecori mihi adimi; ſed ſpero ſanctiſſimum Dominum noſtrum ſuæ humillimæ creaturæ rationem habiturum, facilemque ac benignum in hac re ſe præbiturum eſſe, & eo magis quod reverendiſſimum dominum *de Buri* poſt collegæ ſui diſceſſum in Gallia legatum permanſurum accepi, cui nec officiis, nec in iſtam ſedem, & totam chriſtianitatem meritis ulla in re cedo; ſed omnia veſtræ prudentiæ gubernanda confido.

Magno cum deſiderio reverendiſſimus dominus Campegius & ego, bullam cum facultate, non abſque ordinariorum conſenſu, clericos in melius reformandi expectamus: quam jam, & expeditam, & miſſam arbitramur, quam eo profecto ardentius cupimus, ut aliquid boni in eccleſia facere, enormia corrigere, ac unius fere anni tempus diligentia, fide, boniſque operibus reſarcire queamus.

Tanta præterea eſt hujus ſereniſſimæ regiæ majeſtatis, tum in ſanctiſſimum Dominum noſtrum obſervantia, ac in apoſtolicam iſtam ſedem devotio, tum in reverendiſſimum dominum cardinalem Campegium, ob complures ejus animi dotes, benevolentia, ut non mediocriter ipſius incremento ſtudeat pariter, & commodo. Ut igitur hanc animi ſui gratitudinem aliqua ex parte quandoque declararet, ædes quas iſtic imperfectas adhuc habet, præfato reverendiſſimo domino Campegio dono dedit. Quocirca ſereniſſimo domino noſtro regi magnopere placet, ut veſtram omnem operam, ubi opus eſſe videbitur, ſuo nomine adhibeatis, ut per ſuos procuratores domus poſſeſſionem accipere, ac hujuſmodi regiæ liberalitatis compos effici queat, ejuſdemque procuratoribus donationis per Adrianum regi factæ originalis tranſumtum, quod olim ad vos miſi, tradetis; qua in re huic regiæ majeſtati veſtra paternitas plurimum gratificabitur.

De rebus aut verbis nihil adhuc conficere, meumque in vos effectum declarare non potui; ſed per proximum tabellarium regiam majeſtatem & me ſuorum officiorum non fore oblitos veſtra dominatio cognoſcet, quæ etſi liberalitatem noſtram, ac benevolum erga ſe animum tardiuſculum experietur, me tamen ſui honoris incrementi & utilitatis æque atque meæ meminiſſe ſentiet. Et bene valete, copioſeque, ut aſſueviſtis, de omnibus ſcribere pergatis, quod mihi erit ſummopere gratum. Londini XXV. Martii MDXIX.

Veſt. tamquam frater T. cardinalis
EBORACENSIS.

EPISTOLA VI.

De obtinendis a ſummo pontifice plenariis indulgentiis.

Reverende in Chriſto pater amantiſſime, ſalutem. Obedientiſſima hæc regia majeſtas ſuis in præſentia litteris inſtanter a ſanctiſſimo domino noſtro petit, ut quaſdam plenarias indulgentias ab ejus prædeceſſoribus quinquageſimo quolibet anno poſt ſacratiſſimum divi Thomæ Martyrium Cantuarienſi eccleſiæ indultas, ſua nunc auctoritate confirmare, atque alias ex piiſſima ſua liberalitate benigne concedere dignetur. Quo hunc annum proximis nonis Julii incohandum, ſumma veneratione, & ex tam precioſi valoris honore queat ſolemniter celebrare, ſicuti cum antea jubilei & remiſſionis annus fuit habitus, conſueverant hujus regni incolæ ingenti frequentia ad iſtam eccleſiam, devotionis ac religionis ardore confluere. Qua propter ſuper hoc regia majeſtas, ut voti ſui facilius compos efficiatur, veſtram reverendam dominationem impenſe rogat ac requirit, quod ſimul cum reverendiſſimo domino Campegio reverendiſſimum iſtud deſiderium ſanctiſſimo Domino noſtro accurate exponi velitis, ſicque apud ejus ſanctitatem ſuo nomine agere, ut devotæ ſuæ petitioni gratificetur. Quod ſumme gratum . . . . . . eſt futurum: quæ operam, quam in hoc negotio obtinendo præſtabitis, inter cetera veſtra erga ſe officia adnumerabit. Statum vero omnino hujus petitionis ex quibuſdam reverendi D. archiepiſcopi Cantuarienſis & ex his procuratoribus intelligetis, & bene valeatis. Londini die XXIV. Martii MDXIX.

Veſt. tamquam frater T. cardinalis
EBORACENSIS.

Digitized by Google

EPISTOLA VII.

De privatione Adriani cardinalis & de adventu & exceptione Campegii cardinalis & legati in Angliam.

REverende in Chriſto pater tamquam frater cariſſime, ſalutem. Etſi nullum umquam ſereniſſimæ huic majeſtati dubium fuerit, quin ea omnia, quæ ad honorem dignitatemve ſuam aliquo pacto veſtra reverendiſſima paternitas ſpectare intellexerit, ſumma diligentia, pari ſtudio, nec minori dexteritate ſemper antea procuraverit: operam tamen, quam in meritiſſima Adriani olim cardinalis privatione, ut ſereniſſimi domini mei regis rectiſſimo deſiderio cumulate ſatisfieret, ſedulo nuper interpoſuit, non ſolum fidem ſuam plurimum adauxit, verum etiam opinionem quam de ipſius prudentia, circumſpectione, ingeniique acumine, tam regia majeſtas, quam ego conceperamus, maximum in modum ſuperavit; adeo ut noviſſimum hoc veſtræ paternitatis officium ceteris omnibus ante hac præſtitis cumulum ingens, ob negotii magnitudinem, nunc adjecerit. Quo circa, tum meo nomine, tum vero regiæ majeſtatis juſſu gratias ingentes veſtræ dominationi habeo, quæ ipſius benevolentiam ita ſibi totam pulcherrime lucrifecit, ut ab omni ratione prorſus alienum eſſe cenſeam, de prædictæ ſereniſſimæ regiæ majeſtatis in ſe amore, ut noviſſimis ſuis litteris haud veris argumentis videtur, dictam veſtram paternitatem aliquid amplius ſuſpicari poſſe, præſertim cum non niſi fideliſſimi ſui ſubditi, ſagaciſſimi, prudentiſſimique conſiliarii loco ipſam habeat, ſitque perpetuo habitura. Nec eſt, quod veſtra reverendiſſima dominatio regiæ majeſtatis animum quicquam a ſe immutatum vereatur. Licet paulo forte acriores litteræ fuerint hinc quandoque ad ipſam ſcriptæ. Id namque factum fuit, non quod vel tantillum quidem de ipſius fide, diligentia, ſeu dexteritate deſideraretur, ſed ut res in qua hujus regiæ majeſtatis honor agebatur, quam maxime fieri poſſet, premeretur; ego autem veſtræ paternitati me plurimum debere fateor, qui ex benevolo ipſique amantiſſimo, maximum in modum nunc idem me addictum eſſe ſentio, quod rebus ipſis a me litteris veſtris declarari malo, brevique veſtra reverenda dominatio grati animi indicium ex ſereniſſimo hoc principe perſpiciet, cui, etſi indefeſſa . . . . . atque maxime cordi ſunt, ea tamen, ut ſemper hactenus feci, perinde ac mea promovere extollereque non deſinam.

A Allato præterea de Adriani privatione nuncio, unum ex hujus ſereniſſimæ regiæ majeſtatis ordinis Garteriæ equitibus ad reverendiſſimum dominum cardinalem Campegium deſtinavit Calitium, ubi a præfecto illic honorifice fuit exceptus. E veſtigio miſſi, qui ipſius huc trajectionem non minus diligenter, quam celeriter procuraret. Atque ita idem reverendiſſimus dominus cardinalis Campegius die XIV. Julii Calitii præfato comite navem conſcendit, ventoque ſecundo Sandvvicum appulit, qui ad ipſum navis deſcenſum a reverendiſſimo domino B epiſcopo Ciceſtrenſi ac illuſtriſſimo domino de Bergonia, una cum multis Cantiæ equitibus, proceribus, nobilibuſque viris, miro ornatu, ſplendore incredibili, ſummaque cum celeritate, & pompa exceptus, complexatus, rectaque ingenti omnium applauſu Cantuariam uſque deductus fuit, ibique reverendiſſimus dominus archiepiſcopus Cantuarienſis ac Roffenſis, divique Auguſtini abbas in cathedrali eccleſia dictum reverendum dominum Campegium religioſiſſime exceperunt, qui ſacra aqua conſperſus, thuribuliſque fumigatus, ad C ædes, quæ ſibi fuerant paratæ, his actis, comitatur. Huic interea magna nobilium caterva affuere certatim, ei dona ferre, ipſiuſque adventu propemodum omnes exultare cœperunt, atque ita Cantuariæ animi recreandi gratia biduum quieſcere viſum fuit, deinde a circiter quingentis in equis educitur, moxque Septibornum ad prandium itur. Quo peracto, ad ſanctæ Crucis abbatiam cœnatum omnes tendunt. Omitto quod inter eundum reverendiſſimus dominus Campegius una cum tota ſua familia ſumptuum impenſarumque omnium D (ita enim provideram) expertes ac immunes ſemper fuerunt excepti; Mane Roceſtriam procedit, ubi lautiſſimo prandio magnifice recreatus, ad ædes poſtmodum domini Cantuarienſis Hotfordiam nuncupatas divertitur, ubi ab eodem domino Cantuarienſi, qui totius itineris dux & comes fuit, nullo non humanitatis genere affectus, a circiter mille equitibus, inter quos loricati & torquati quam plures erant, comitatus, Londinum verſus tendit: at ubi ad locum, quem Blachetum dicunt, eſt deventum, reverendiſſimus dominus epiſcopus Elienſis E una cum principum omnium, qui tum hic aderant, oratoribus occurrit, dictumque reverendiſſimum dominum cardinalem ad regis aureum tentorium, quod a Londino ad duo millia paſſuum diſtans, ejus rei gratia fuerat erectum, hi omnes deduxerunt. Tunc illuſtriſſimus dominus dux Norfolchiæ magnus Angliæ theſaurarius, reverendiſſimus dominus epiſcopus Dunelmenſis, Lincolnienſis, illuſtreſque comites dominus *de Lurei* maris almiraldus, domi-

Digitized by Google

nus de Barbia, dominus *Danſer* una cum regia familia, multiſque nobilibus aulicis ſerico & auro conſpicuis ſimul fiunt obvii; inter quos reverendiſſimus dominus epiſcopus Dunelmenſis, pulcherrima oratione habita, fuit ipſi in Britanniam ſoſpitem adventum ex animo gratulatus. Deinde tentorium iſtud regium ingreditur, veſteſque pontificales reverendiſſimus dominus Campegius induit, atque eo pacto miro ordine a quatuor millibus equitum ſtipatus, Londinum procedit. Sed a divi Georgii ædibus uſque ad pontem Londoniarum in utroque viæ latere omnium fratrum religioſorum, monachorumque ordines, ingenſque clericorum ſacerdotumque multitudo cum ſuis argenteis auratiſque crucibus, quæ ſexaginta numerum complebant, oblongas pontificales veſteſque eaſdem precioſiſſimo auro contextas, quas cappas vocant, omnes ſimul induti, hymnoſque harmonia propemodùm divina ex more canentes; aſtabant, reverendiſſimumque dominum Campegium tranſeuntem pie venerabantur, thure fumigabant, ſacraque aqua conſpergebant. Sic Londinum ingreditur. In præfati autem pontis calce aderant prælati duo, pontificalibus veſtibus ornamentiſque induti, qui celebri ſupplicatione illum exceperunt, nonnullaſque ſanctorum reliquias ipſi deoſculandas porrexerunt. Sed tantus erat tormentorum præ nimia lætitia ſtrepitus, ut multi aërem ipſum ruiturum opinarentur. Tanta erat comitatio præcedentium, ſubſequentiumve multitudo, ut pompa iſta pluſquam duo milliaria occuparet. Tanta denique erat ſpectatorum hinc inde curſitantium turba, ut nihil vacui ſpatii in viis foret relictum. Ubi vero ad crucem *Cept* nuncupatam devenitur, ab urbis prætore una cum ſuis ſenatoribus ad illum ſalutandum inceditur; quorum unus, ut prudentia, ſic & eruditione aliis præſtantior, non minus apte, quam facunde tunc eſt pulcherrime concionatus.

Hic multa deſunt ad introitum cardinalis Campegii pertinentia.

EPISTOLA VIII. FRAGMENTUM.

Ut ſua legationi nulli ponantur a pontifice limites. Interim ut ad patriam pergat permittit.

. . . . . Fore præſumpſerint nihil non tentabunt, dummodo re infecta bonum iſtud opus corruat, nec fieri poſſet, ut tam brevi ſpatio aliquid ſuffragii pro ſanctiſſimo domino noſtro, & pro iſtius ſanctæ ſedis impenſis exigeretur. Sanctiſſimum dominum noſtrum propterea ſummis precibus rogabitis, humillimeque exorabitis, ut veris his rationibus probe diſcuſſis, legationis tempus haud præſcribere mihi velit, in manuque ſuæ beatitudinis erit conceſſam mihi auctoritatem ſemper revocare. Tanto enim munere perpetuo honeſtari non peto, ſed quouſque Dei cauſam, quam in manibus ſumpſimus, feliciter peragere liceat.

Veſtræ igitur parternitati hoc negotium committo, quam ſcio prudentia, ingenio, ſolitaque induſtria ad laudem Dei omnia ſedulo & optime curaturam. Sed in primis enitendum eſt, ut hujuſmodi legationis bulla in eam quam dixi ſententiam ante veſtrum & pontificis ex Urbe, & reverendiſſimi domini Campegii ex Anglia diſceſſum omnino reformetur. Retulerunt poſtremo mihi dominus Silveſter Darius & Petrus *Vannes* meus ſecretarius veſtram dominationem tum patriæ deſiderio, tum vero ob nonnullas alias cauſas Lucam uſque in præſentia proficiſci vehementer cupere; ſed non abſque bona regiæ majeſtatis abeundi venia itineri ſe committere voluiſſe. Cùm graviora negotia non nihil remiſſa nunc fore videantur, ſereniſſima hæc regia majeſtas vobis tribuit facultatem ad patriam veſtram eundi, dummodo diligenter antea provideatis, ne ſi quæ interim contingerint negligentia parum accurate iſtic tractentur. Sed maxime neceſſarium eſſe exiſtimo, ut peractis veſtris negotiis, quam breviſſime fieri poterit, ad Urbem revertamini. Ego vero ut paulo commodius itineris ſumtus ferre poſſitis, quingentorum ducatorum munus, in meæ ſolummodo erga vos benevolentiæ pignus, ad veſtram paternitatem in præſentia per Johannem Cavalcantem tranſmitto, tantumdem in reditum veſtrum miſſurus. Et ſi legationis negotium bene ceſſerit, pro me laboraſſe vos nullo umquam tempore pœnitebit. Et feliciter valete, meaſque litteras conſuetis commendationibus ſanctiſſimo domino noſtro reddetis. Londini 1. Auguſti MDXIX.

Veſtræ paternitatis tamquam
bonus frater T. cardinalis
EBORACENSIS.

EPSTOLA IX.

De prudentia in rebus agendis cardinalis Campegii, & de induciis in quinquennium a pontifice confirmandis.

REverende in Chriſto pater, &c. Cùm reverendiſſimus dominus cardinalis Campegius per ſanctiſſimi Domini noſtri breve revocatus, bona hujus ſereniſſimæ regiæ majeſtatis venia in præſentia hinc diſcedat, oblata tanti viri occaſione, ad ea

Digitized by Google

quæ ſuperioribus meis litteris veſtræ pater- A nitati abunde præſcripſi, hæc pauca addere viſum eſt. Atque in primis, quod ad eumdem reverendiſſimum dominum Campegium attinet, ita prudenter ac magnifice ſe geſſit, itaque modeſte & diligenter ejus ſanctitatis atque univerſæ chriſtianitatis res omnes tractavit, ut hanc regiam majeſtatem ſibi magnopere lucrifecerit, nobileſque omnes ac proceres, denique regnum benevolentiſſimum reddiderit. quem ob fidem, ingenium, dexteritatem, eximiamque ſuam B rerum gerendarum peritiam, inter intimos ſuos familiares ſereniſſimus iſte rex adſcripſit, ejuſque & veſtræ paternitatis opera conjunctim in poſterum ut ſtatuit; non ut quicquam veſtro honori adimatur, ſed ut major auctoritas ac dignitas rebus agendis accedat. Nonnulla propterea ejus fidei veſtræ paternitati exponenda mandavit, quæ ut unanimi aſſenſu communibuſque conſiliis tractentur, præfatæ regiæ majeſtati placet, remque ipſi ſumme gratam hoc officio ſedulo præſtabitis.

C De quinquennarum porro induciarum confirmatione aliis meis litteris, quæ hujus regiæ majeſtatis firma eſſet ſententia, veſtræ dominationi explanavi, hiſque litteris inculcandum cenſui, contentam ſcilicet eſſe, ut poſtquam ſanctiſſimus dominus noſter per breve declaravit, beatitudinem ſuam nullam cum quocumque ligam & confœderationem, quæ huic noſtræ ulla in re adverſetur, habere, dictæ induciæ ſuo nomine ratificarentur, & ſi fieri poteſt, cum Cæſareæ majeſtatis & Francorum regis oratoribus ſolemniter confirmentur, confirmatoriæque litteræ hinc inde, ut moris eſt, D bona fide tradantur. Non parvam deinde cauſam ſuper his quæ in Germania non peracta fuerunt, de ſanctiſſimo noſtro conquerendi hæc regia majeſtas habuit, ſicut rem totam vobis antea enarravi, tantaque dexteritate reverendiſſimus dominus Campegius & ego noſtras apud eum interpoſuimus, hujuſmodique rationes adduximus, ut ſi quam forſan ſuſceperat ſuſpicionem, nunc totam depoſuerit, penituſque acquieverit, atque ab ejus ſanctitate ſibi cumulatiſſime ſatisfactum eſſe omnino perſuaſum habeat. Neque, ut hactenus feci, quicquam E omittam, quo pientiſſimi indulgentiſſimique parentis, & obſequentiſſimi filii mutua benevolentia in dies magis ac magis excreſcat. Ad illa autem quæ noviſſime mihi ſignificaſtis, matura adhibita conſultatione reſpondebitur, & quid ſuper eis agendum nobis videatur ſigillatim aperiam. Poſtremo quando de legatione negotium confectum expecto, plura impræſentiarum non addam. Tanta nunc eſt fides, quam in ſanctiſſimi Domini noſtri benignitate veſtraque prudentia, atque conſiliorum meorum conſcientia repoſui, ut pro hac re cumulatam gratiam me acturum & relaturum jamjam eſſe ſperem. Et bene valete. Londini, &c. XIX. Auguſti MDIX.

Veſtræ patern. tamquam bonus
frater T. cardinalis
EBORACENSIS.

EPISTOLA X. HENRICI VIII. REGIS ANGLIÆ. ad papam.

Petit ab eo cardinalatum pro archiepiſcopo Eboracenſi.

Beatiſſime pater, &c. Retulit nobis quamaccuratiſſime R. D. archiepiſcopus Eboracenſis ea omnia quæ veſtræ ſanctitatis nomine per dominum epiſcopum Vigornienſem oratorem noſtrum ſcripta ad ſe fuerunt, de quibus magnas veſtræ beatitudini gratias habemus. Perpetuam ipſius erga nos caritatem, &, quod æque gratum nobis eſt, eximiam inde nobis fiduciam intelligimus. Optatiſſimum quippe nobis eſt, nos a veſtra ſanctitate, ut filium devotiſſimum amari, & paria de nobis officia expectari. Ad prædicta vero per eumdem reverendiſſimum dominum Eboracenſem reſpondimus. Quare ipſam rogamus, ut quæ idem dominus Eboracenſis veſtræ ſanctitati ſignificabit, ex ipſo ore meo ſe audiviſſe velit arbitrari. Agimus præterea, beatiſſime pater, immenſas veſtræ ſanctitati gratias, quod ejuſdem domini Eboracenſis dignitatem ei curæ eſſe percepimus. Summopere enim hæc res nobis eſt cordi, flagrantiſſimoque deſiderio eum diem expectamus, quo eumdem dominum Eboracenſem cardinalatus honore inſignitum, ejuſque ob ſingulare ingenium, doctrinam, totque ipſius excellentiſſimas virtutes promeritum, ſic certe judicamus, ornamentum noſtra commendatione conſecutum eſſe conſpiciamus. Proinde ſummo ſtudio totoque noſtro affectu ac nixu veſtram beatitudinem oramus, ut ſpecialis hujus voti quanto maturius fieri poterit participes nos efficere dignetur, quo plurimis magniſque ſuis erga nos beneficiis calculum ingentem ac.... accumulabit, &c.

EPISTOLA

Digitized by Google

EPISTOLA XI. HENRICI VIII. Regis Angliæ. ad papam.

Offert ei ampliſſimum pro expeditione in Turcas exercitum & claſſem.

Beatiſſime pater, poſt humillimam commendationem & devotiſſima pedum oſcula beatorum, &c. Cum publicæ utilitatis ſtudium ac chriſtiani nominis amplitudo & tutela, ex principatus officio, per quem, divina favente clementia, hujus regni noſtri populis præſidemus, in præcipuis votis noſtris maxima & antiquiſſima exiſtant: nihil adeo aſſidue & diligenter laboramus, quam ut aliquam in communem hominum uſum, & chriſtianæ religionis dignitatem afferamus operam, per quam abunde teſtari poſſimus, nos officii noſtri nequaquam immemores fuiſſe, necnon Deum ipſum poteſtatis omnis auctorem nos agnoviſſe; quod quamquam ex officio maxime efficere videamur, parentum & avorum noſtrorum pietatem ſubſecuti, & eam quam cum lacte ebibimus religionem ſpirantes, id adeo cordi noſtro infixum retinemus, & in hoc ipſo deſiderio verſari cum verbo tum opere pro ſumma rerum noſtrarum gerendarum & glorioſiſſimo ſtudiorum noſtrorum inſtituto conſtanter habemus: quod quando in ea incidimus tempora, quæ non minus neceſſitati quam honeſtati ſuadere videntur, oblatam de republica chriſtiana occaſionem benemerendi, adeo ardenti animo complectimur, ut non ſolum quæ huic propoſito per nos exhiberi poſſunt moliamur, verum etiam quotquot in ſententia atque in opinione nobiſcum concurrere videntur, hos miro affectu & toto pectore amplectamur. Inter quos cum ſanctitatem veſtram, ut ex ejus ad nos litteris legatis, hortationibus, & ſuaſionibus, aptiſſime cognovimus, præcipuam ſenſerimus ac ardentiſſimis votis huic rei inhiare intellexerimus: quippe quæ paſtoralis officii ſibi commiſſi officium jugiter obiens, nihil aliud magis jam pluribus annis tractet & moliatur, quam immaniſſimi Turcarum tyranni plurimis victoriis elati inſolentiam reprimere, formidabileſque ejus vires retundere. Non poſſumus ſummis laudibus eam non proſequi, ac omni officio & cultu non venerari, cum ejus ſtudia omnia & vires ad ſanctiſſimum hoc opus ardentiſſime intendere videamus. Quo factum eſt, ut quo ſponte in hanc provinciam iremus, nunc adhortationibus ſanctitatis veſtræ, & ab his quæ reverendiſſimi Eboracenſis & Campegius apud nos iſtius ſanctæ ſedis legati expoſuerunt, multiſque colloquiis petie-

A runt & ſuaſerunt in eam, jam alacri animo curramus, atque nervos omnes intendamus. Itaque ad hanc ſanctiſſimam expeditionem nos accingimus, ut maximam jamjam apud eam & homines gratiam repoſituri videamur. Cujus animi noſtri ut ſanctitas veſtra ſignificationem aliquam non obſcuram habeat, utque piiſſimo ſanctitatis veſtræ deſiderio ac ejus petitioni pro rerum noſtrarum ratione quod ſatis eſt faciamus. Primo quod in univerſum ad hoc attinet negotium, ut communibus votis communem hoſtem repellamus, extenuemus
B & profligemus, univerſum hoc regnum noſtrum, opes, fortunas, auctoritatem, rem, nomenque & hunc ipſum ſanguinem & corpus Chriſto ſervatori, & ejus vicario offerimus & pollicemur. Cumque vel occaſio, vel neceſſitas provocaverit, inſtructo exercitu, ad hunc ferme modum parati erimus. Illud tum promittentes, quod ſi ante expeditionem ſuſcipiendam, miſeratione ejus qui ex lumbis Abrahæ eduxit populum in hereditatem Iſrael, contigerit nos optatiſſimam ſuſcepiſſe prolem, & quæ poſſit hereditatis noſtræ ſpem dulciſſimam fovere, recipimus noſtrum agmen nos ducturos; ſin minus, nec id nobis ex ineffabili ejus pro-
C videntia, quæ cuncta in melius dirigit & diſponit, annuere non dignabitur; tunc nobis integrum eſſe volumus, ſi per nos ipſos aut per duces noſtros rem ipſam agi maluerimus. Exercitum vero ipſum hoc modo inſtructum habebimus, primum viginti millia expeditos pedites ſub ſignis educemus, cum rebus omnibus ad bellum pro peditatu neceſſariis & opportunis, armis ſcilicet, munitionibus, machinis, tormentis, & hujuſmodi generis reliquis. Deinde quia rem non ſolum terreſtribus, ſed etiam
D maritimis quoque copiis conficiendam cognoſcimus, dabimus & inſtructam ſeptuaginta navium claſſem optimo navigiorum genere, quæ commode quinque millia militum præter remiges habeat, quam impenſis noſtris inſtructuri ſumus, cum omnibus his quæ ad navale bellum & commoda & neceſſaria cenſeantur. Erunt item & in hac ipſa claſſe totidem egregii milites, qui propriis ſumtibus chriſtianæ religionis zelo una cum reliquis noſtris militabunt. His accedent plerique proceres & nobiles regni, qui non ſpernendam manum propriis etiam
E ſumtibus cogant, & Deo militare glorioſum ducant. Quæ omnia cum non ſolum offerre ac ſemel dare ad ſanctiſſimam hanc expeditionem, ſed etiam manutenere cupiamus, & uſque ad belli confectionem obſervare cogitemus, nec id fieri poſſe conſtet abſque pecuniis, quæ bellorum nervi a peritiſſimis quibuſcumque militaris rei appellatæ ſunt, non modicam aut obſcuram exigendarum rationem habuimus,

quæ ut a conſuetudinibus patriis in re alioquin moleſta non diſcedamus, hoc modo tractari poterit primum, ut a clero per decimas, a laicis qui certos habent redditus, per quindecimas, a populis pro capite exigatur. Quorum annua exactio eam conſtituet ſummam, quæ facile tanto exercitui alendo ſufficere abunde poſſit, tum in ſtipendiis, tum in annona & munitionibus ceteris. Quod ſi itineris ratio vel locorum aut temporum conditio, ac importuni ac improviſi hoſtis impetus, quod Deus avertat, eo neceſſitatis rem adegerit, ut in tempore, aut commode ſuſcriptis auxiliis chriſtiano nomini adeſſe non poſſimus, magiſque expediverit oblatione pecuniaria rem Chriſti publicam juvare, hac etiam in parte non omittemus quod dignitatis & pietatis noſtræ ratio poſtulaverit. In his vero omnibus & ſingulis ad hujus negotii effectionem pertinentibus, eam dabimus operam, ut nullus in nobis pro rerum noſtrarum ſtatu quicquam quod chriſtianiſſimum principem deceat deſideret. In hoc piiſſimo opere ceteros, quod careat invidia, ſuperare contendentes, quamquam & a ceteris ſuperari, ſi tanta eorum fuerit virtus, æquo animo laturi ſimus, atque ut non opera ſolum, ſed exemplo etiam publicam Chriſtianorum cauſam juvemus, his etiam quæ pollicemur aliqua pro rei neceſſitate accedent, quæ nunc exprimere nihil operæ pretium habemus. Hujuſmodi vero pietatis noſtræ oblationes & officia, ſicuti per conſultationes aliquas conjecimus, reverendiſſimis legatis pridem, & in hac R. Campegii profectione ad ſanctitatem veſtram aperuimus, hiſque ipſis litteris ſanctitati veſtræ ſubjicere voluimus, ea ſcilicet ratione, ut quæ ipſi chriſtianitatis & pietatis intuitu nunc offerimus, in pectoris ſui ſcrinio collocare dignetur, & interea totum hoc negotium nobiſcum ceteriſque chriſtianis principibus conſultare velit, ut ubi in rebus omnibus de modo, forma & tempore ſimul convenerimus, quæ veſtræ ſanctitati nunc ex animo pollicemur, integre & cumulate ſibi, & omnipotenti Deo tunc præſtabimus, utque unanimi cum ceteris principibus chriſtianitatis impetu communem hoſtem propulſantes, ſi, quod abſit, nos præveniens invaſerit, vel, quod longe glorioſius fuerit, aggredientes majorem & feliciorem de ipſo referamus victoriam, atque ut ampliato Chriſti nomine fide ac religione ſplendidiorem multo in cœlis nobis paremus gloriam & triumphum, in ejus laudem proprio ſanguini non parcentes, qui pro nobis a capitivitate peccati redimendis proprio non pepercit filio, &c.

Devotus atque obſequentiſſimus Dei gratia HENRICUS rex Angliæ & Franciæ ac dominus Hiberniæ.

A tergo *ſanctiſſimo ac clementiſſimo domino noſtro papæ.*

EPISTOLA XII.

Quod rex Catholicus inſtet pro inveſtitura regni Neapolitani, & quod Galliarum rex monuerit pontificem, timendam eſſe ingentem Cæſaris potentiam.

INſtat nunc vehementer rex Catholicus pro nova inveſtitura regni Neapolitani, quod ad ſedem apoſtolicam devolutum modo cernitur, poſtquam rex ipſe imperium requiſivit & acceptavit, contra prioris inveſtituræ formam & jusjurandi in ea præſtiti, quod ſe tamen facturum pontifex pollicitus eſt, & faciet, ea tamen lege, ut is ad annuum quemdam cenſum eccleſiæ perſolvendum, quo olim negligentia quadam Romani alii pontifices pro exigua ſumma liberarunt, ſe adſtringat & obliget. Et jam ad octo millia ducatorum perpetuo pendenda convenerunt; ſed ad hoc pontifex illum in inveſtitura denuo fienda juramento etiam obligari vult, quod nullo ſe pacto in epiſcopatibus regni prædicti deinceps immiſcebit; ſed liberæ ſedis apoſtolicæ diſpoſitioni eos dimittet. In quo & ſi aliqua pendeat difficultas, erunt credo omnino concordes. Flagitat etiam contrahi cum pontifice affinitatem, ſcilicet cum filio naturali quodam ducis Nemurtiæ pontificis germani, annum octavum agente. Quam ejus ſanctitas niſi prius peracta inveſtitura prædicta nequaquam admittet, & id pro veriſſimo credat & habeat veſtra reverenda dominatio, pontificem numquam reſpectu hujus nepotis ſui, quem nihil vel parum curat, regi Catholico in re quapiam faviſſe.

Rex Gallicus per quempiam ejus nobilem, quem nuper ad Urbem deſtinavit, pontifici verbo ſignificari fecit, quamvis ab aliis acceperit, ejus ſanctitatem ultra modum regi Catholico in electione imperii faviſſe, ſe tamen liquido poſtea cognoviſſe, non niſi eam in ea re ſincere & prudenter proceſſiſſe. Cui licet litteris gratias jam egerit, voluiſſe tamen denuo verbo coram ejus nomine agi, atque commoneri eam, ut ad tam validam Hiſpaniæ potentiam regis & virium magnitudinem animadvertere velit, ſimulque id ſereniſſimo regi noſtro proponere & ſuadere, ceteriſque principibus, ut ſaluberrimum ſubinde reipublicæ chriſtianæ conſilium afferri poſſit. Multum is enim confidit in ſereniſſimo rege noſtro, quin numquam ſibi deeſſe poſſit. Inſtanter præterea poſtulat, ut pontifex pro viribus conari velit, quod Helvetii ſecum conſentiant, quod ſua ſanctitas factura eſt, prout

Digitized by Google

univerſali paci expedire videbitur. Veneti in cunctis ſe Gallos prorſus oſtendunt, ac ingentes Cæſaris vires timere non diſſimulant. Ceterum dominatio veſtra reverendiſſima jam puto intellexerit dominum Johannem Jacobum Trivultium, cum quædam bona ſua finibus Helvetiorum propinqua, in teſtamento ſuo ſub protectione cujuſdam Helvetiorum partis reliquiſſet, quæ partes cantones nuncupantur, pro Gallico in Gallia detentum eſſe. . . Mediolanique nepotem ac heredem una cum uxore dicti Johannis Jacobi captivos hac de cauſa factos ipſius regis juſſu : quod multum hominum animos movit, unde aliquid emerſurum ſuſpicatur, quemadmodum veſtra D. R. in dies certior de contingentibus fiet, &c.

EPISTOLA XIII. EPISCOPI VIGORNIENSIS. ad archiepiſcopum Eboracenſem.

Quantum optaverit ſummus pontifex, ut rex Angliæ ad imperii ſolium perveniret.

REverendiſſime, &c. redditæ mihi fuerunt xx. præſentis diſſertiſſimæ dominationis veſtræ reverendiſſimæ litteræ, prima ejuſdem datæ, quibus perlectis, omnibus ad unguem diſcurſis & perceptis, quam primum ſanctiſſimum dominum noſtrum adivi, quicum circa Romanorum regis electionem graviter conquerens, ea dexteritate & efficacia locutus ſum, quam mihi de mente veſtræ reverendæ dominationis eſſe ſane videbam : circa quæ maxime expoſui pulchra officia ab ea cum regia majeſtate præſtita, non ſolum, ut ſuam beatitudinem apud eamdem juſtificaret : verum etiam ut ex animo præfatæ majeſtatis aliquam, quæ illuc uſque penetraverat, indignationem ob præteritos tractatus removeret ; utque veſtra R. D. regem quietum reddiderat penitus & ad priſtinam devotionem redegerat.

Ad quod mihi pontifex valde commotus, ſe magna admiratione ac pari moleſtia affectum eſſe, regiæ majeſtati res ita a vero alienas relatas fuiſſe, ipſamque eas credere potuiſſe, ac ſe a ſua ſolita filiali obſervantia, quam ſemper erga ſuam ſanctitatem habere præ ſe tulit, aliqua in parte removere. . . . . . Cui etſi graviſſimum fuit veſtræ reverendæ dominationis, quam ſummopere & commendat, & gratias agit, opera intelligere, hoc tunc nuncio ſua ſanctitas non parva alteratione affecta eſt, quippe quæ injuriam recipere ac injuſte inuri videtur, atque ſuper hac re petiit, qui ſemper ſuus circa dictam electionem in genere & erga ſereniſſimum re- A gem noſtrum præcipue animus fuerit, quantaque proceſſerit ſinceritate, honorem tantum & apoſtolicæ ſedis ſecuritatem, nulla pecularium rerum habita ratione, in animum habens. Quod ſi veſtra reverendiſſima dominatio præſens & vidiſſet & audiſſet, certus ſum æque ac ego eam optime de ſuæ beatitudinis integritate judicaturam, quæ uſque a vita claræ memoriæ Cæſaris exordiens, in primis quid in hujuſce practicæ . . . . cum prioribus nunciis egerit, quam poſtea animoſe imperialem coronam Cæſari & Catholico regi, quam nunc oblationibus, nunc aliquo alio modo inſtantiſſime requiſierant, mittere negaverit, memo- B riter recenſuit : cum cognoſceret Cæſarem ſine armis ad capiendam coronam Romam tunc minime venturum, armatumque neque opes ſuppetere, neque ut huc advenaſſet ſibi permiſſum fuiſſe, totamque hanc difficultatem ipſis objiceret, ut electionem differret, atque Catholico regi difficilem redderet, non tamen odio, invidia, aut alia peculiari animi paſſione ; ſed formidine nimiæ ipſius potentiæ & magnitudinis, quæ facile libertati & ſtatui eccleſiaſtico obeſſe poteſt. Ac univerſalem etiam pacem meditans, quæ poſtea ægre obſervari poterat, ſuſpicione quæ inter alios principes meri- C to exoriretur, atque etiam ambitione quæ a natura potentibus viris inſita eſt : quibus quanto magis parta, tanto magis acquirendi libido creſcit, neque ſuis rebus contentatur. Sua præterea ſanctitas Catholici regis obligationes, & juſiurandum numquam tentandi imperium, neque ad id aſpirandi, quemadmodum in Neapolitani regni adeptione amplius prohibetur, enarrabat ; quod non erat abſque myſterio ſtatutum, atque ab anteceſſoribus ſuis obſervatum, quod Neapolis rex eodem regno poti- D tus, imperium neque accipere neque exercere poſſet. Et ſi gradus pontificibus formidoloſi erant, uno principe imperatoriam dumtaxat auctoritatem dicto regno annectente, quanto magis a Catholico rege & regnis & provinciis potentiſſimo timendum erat. Hoc tandem concluſit, ſe nedum in hoc rege, quoad in ſua eſſet auctoritate, ſed ne in germano quidem fratre aut proprio nepote laturam eſſe, Deum teſtando, ſe ullo privato commodo, . . . ne tum illum quidem ab hoc ſuo ſancto propoſito deviaſſe. Immo dixit ſe audita quam primum Cæſaris morte, omni ſtudio ac viribus ne rex Catholi- E cus eligeretur, impedire decreviſſe, & ad hunc finem infinitis terminis, ut electores ab ea, quam erga Catholicum regem habere uſque in Cæſaris vita videbantur, inclinatione penitus diverteret, & palam & ſecreto uſam fuiſſe : memorans mihi quam confidenter hanc ipſam mentem, medio reverendiſſimo Campegio ac meo relatu

Digitized by Google

& ſereniſſimo regi noſtro, & veſtræ dominationi reverendiſſimæ aperuerat, quantoque affecta eſſet deſiderio videndi majeſtatem regiam, etiam cum ſuo magno diſpendio ad imperium aſſumtam, cum in primis ſibi videretur in ea optimas omnes qualitates ineſſe. Deinde cum Angliæ regnum tam longinquum ſit, ut eſt difficile ut longo temporis intervallo apoſtolica ſedes ſubſidium, ſi quando opus ſit, iſthinc habere queat, hujuſmodi electione cum imperatoris dominio eccleſia appropinquaſſet, quo Romani pontifices facilius ſe juvare potuiſſent, atque etiam ſua majeſtas illius B inſigni auctoritate principes alios compeſcere, & intra eorum convenientes terminos continere potuiſſet, & hæc profecto tam efficacibus verbis quibuſdamque aliis ſignis repetivit, quod meo judicio ex corde egredi videbantur, ægerrime ferens regiam majeſtatem ad id tempeſtive animum non applicuiſſe, quod forte ſucceſſiſſet. Subjunxit poſtea, quod cum Francorum rege expedire duxit eum in ea mente confirmare & adjuvare, cum ſuæ ſanctitati nulla fere alia via relicta eſſet, ad intercipiendum Catholici regis conſilia, niſi Francorum regis ſimulatio, qua ſperandum erat C electionem ſaltem in tertium caſuram. Et id quoque animadvertebat, quod laceſſito rege Catholico, ut in toto orbe notiſſimum eſt, ſatis officio ſuo faciendi gratia, ad rem ſedis apoſtolicæ faciebat, ut illum melius redderet ſibi benevolum, ne uno eodem tempore horum duorum regum ſibi inimicitias exſuſcitaret: & ideo Gallis multa contulit, &c. Succeſſit poſtea, quod ſereniſſimus rex noſter veſtraque reverenda D. operam hujuſmodi provinciæ ſuſceperunt, reverendumque dominum Riccardum in Alemanniam mittere decreverunt: cujus adventu, quemadmodum & reverendus legatus & nuncii ſignificabant, & ut res D oſtendere videtur, Catholici regis res eo proceſſerant, quod nihil ſpei ullo noſtro conatui relictum erat. Hac tardidate ſua ſanctitas ſummopere dolens, quod neque a domino Riccardo, neque ab aliis, quo in gradu res reperiebantur, quodve ad regiæ majeſtatis beneficium fieri poſſet, umquam ſibi ſcriptum fuit, aut datas litteras non accepit. Nam uſque ad extremum numquam defuiſſet, & ſuper hæc ſanctiſſimus dominus noſter ſuper pectus ſuum juravit, minimeque ſibi de propagando electionis termino verbum ullum factum aut ab aliis ſcriptum fuiſſe, quodque vel ipſi electores, a E quibus dominatio veſtra reverendiſſima veritatem elicere poteſt, verum teſtimonium perhibere poſſunt, quod lubentiſſime feciſſet, ut regi noſtro ſpacium providendi eſſet, & ut intercederet, &c. Idque numquam repertum iri, regem Catholicum ſe- A cum, aut affinitatem, aut paſſionem, aut conſuetudinem aliquam contraxiſſe, nedum antea, ſed nec etiam poſtquam electio conſequuta eſt. Verumtamen hoc fatetur, quod cum reverendiſſimus legatus & nuncius Carraciolus a reverendo archiepiſcopo irruente adverſus catholicum principem, ac ab aliis fide dignis cognoviſſent, quatuor electores pro Catholico rege in ſententia inſeparabiliter permanere, eumque infra diem aut biduum publicare vellent, ne major eo uſque facta jactura fieret; tunc electoribus ſignificarunt, ſi tunc ipſi eligere decreviſſent, omnino abſque ſanctitatis intuitu id facerent, nec alium favorem aut beneficium a ſe vel a ſuis miniſtris Catholicum regem reportaſſe, & id tantum fuiſſe, ne in certa ſui electione ſibi inimicum compararet, idque meram eſſe veritatem. Verum ſua ſanctitas, ne quiſquam has ſimulet chimeras, ut zizaniam inter ſuam beatitudinem & ſuam majeſtatem ſeminet, & cum hoc ſperet facilius quod deſiderat ab eadem majeſtate conſequi. Cum autem hæc omnia regi noſtro relata & vana & falſa ſint; ſua ſanctitas confidere dicit, ea ob ſuæ majeſtati innatam probitatem & prudentiam, ac etiam ob veſtræ reverendiſſimæ dominationis favorem & diligentiam, cognita & reprobata fore, quodque ſuam ſanctitatem ut pius apoſtolicæ ſedis filius, veſtra reverendiſſima dominatio ut honoratum ejuſdem membrum, in omnibus occurrentiis, ſeu ad conſervandam ſuarum rerum dignitatem, & ſecuritatem adjuvabunt, & tanto magis nunc quanto magis tempora requirunt, &c.

EPISTOLA XIV. HENRICI VIII. REGIS ANGLIÆ. ad ſummum pontificem.

Petit purpuram pro Vigornienſi antiſtite, & legationis prorogationem pro archiepiſcopo Eboracenſi.

BEatiſſime pater, poſt humillimam commendationem & devotiſſima pedum oſcula beatorum. Inter cetera quæ reverendiſſimus dominus cardinalis Campegius veſtræ ſanctitatis nomine nuper nobis ſignificavit, ea potiſſimum grata veſtræ ſanctitati exiſtere, quæ in reverendi domini epiſcopi Vigornienſis noſtri apud eam oratoris laudem copioſe præſcripſit; cujus etſi optime de nobis merita fideliſſimaque præſtita obſequia perſuavia eſſe ſciamus, memoriæque noſtræ fixa inhæreant, maxime tunc fecimus prudentiſſimo quoque veſtræ beatitudinis judicio confirmari, nulloque pacto ſumus, horum umquam immemores futuri. Sed cum intelligamus eamdem veſtram ſanctitatem in quorumdam

Digitized by Google

chriſtianorum principum gratiam nonnullos cardinales nunc creaturam eſſe, ad noſtrum regnique honorem maxime ſpectare judicamus, ut cardinalem aliquem noſtris quoque precibus concedat; & quem præcipue veſtræ ſanctitati commendaremus, præfatus reverendiſſimus dominus Vigornienſis multis de cauſis viſus eſt dignus. Diu etenim ſumma diligentia, pari fide, nec minori dexteritate ſedulo nobis inſervit, operamque ſtrenuam in univerſali pace componenda cura ſemper ſolertiſſima præſtitit. Eſt præterea veſtri apoſtolicæque ſedis ſtudioſſimus. Hunc igitur virum ſumma dilectione B proſequimur, cumque non minus carum veſtræ ſanctitati quam nobis eſſe cernamus, tot ejus de chriſtianitate ac de nobis bene meritis gratiam quandoque reponere, noſtroque etiam honori ac dignitati conſulere, vehementer optamus: id quod, veſtra beatudine favente, nobis facilius ſucceſſum ire ſperamus: eam omnino obnixe rogamus, ut in ſingularem noſtram contemplationem, dictum reverendum dominum Vigornienſem ſacro cardinalium collegio in ſacrumque iſtum numerum in proxima creatione adſciſcere dignetur: quod etſi nobiliſſimo cardinalium collegio honorifi- C cum futurum neutiquam ambigamus: id tamen ejus virtutes ac merita exigere videntur, & quod ſummæ curæ habemus, ornamentum haud mediocre noſtro regno hinc adjectum fore exiſtimavimus, eoque magis, ut hoc petamus, honoris noſtri zelus nos impulit; cum devotione atque in ſanctitatem veſtram chriſtianamque rempublicam obſervantia, nulli chriſtiano principi cedamus, tantumque decus, perinde ac ſi in nos ipſos collatum foret, gratiſſimo animo ſumus accepturi.

Supereſt poſtremo ut gratias immenſas veſtræ beatitudini agamus, quod legatio- D nem in triennium reverendiſſimo domino cardinali Eboracenſi primario intimoque noſtro conſiliario ſe prorogaturam benigne eſt pollicita: quamvis bono, quod incœpit in reformando clero, operi magis expediſſet, ſi nulla temporis præſcriptio in prorogationis bulla inſereretur. Hujus namque regni noſtri clerum ad ſalubriora præcepta ſubeunda redderet alacriorem, ſanctumque iſtud negotium longioribus ambagibus producendi cauſas omnes tolleret: hocque veriſſime teſtari pollicerique poſ- E ſumus, nihil veſtra ſanctitate, apoſtolica ſede, catholicaque religione magis dignum poſſe moliri. Quocirca veſtram dictam ſanctitatem iterum impenſe rogamus, ut in hac legatione proroganda benignam ac facilem ſe præbere non gravetur, in qua rem nobis apprime gratam efficiet. Nonnulla deinde præfato domino Eboracenſi reverendiſſimo domino cardinali Campegio

A veſtræque beatitudini referenda ſignificamus, quibus plenam fidem ab ipſa haberi cupimus, quam feliciſſimam atque longævam tueatur.

Ex Turri noſtra Londinarum. Die xx. Januarii MDXX.

E. V. S.

Devotiſſimus, atque obſequentiſſimus filius Dei gratia HENRICUS rex Angliæ & Franciæ ac dominus Hiberniæ.

PETRUS VANNES.

A tergo *Sanctiſſimo, clementiſſimoque noſtro papa.*

EPISTOLA XV. HENRICI VIII. REGIS ANGLORUM. ad ſummum pontificem.

Laudat merita Vigornienſis epiſcopi, iterumque purpuram pro ipſo petit.

BEatiſſime pater, &c. Non neſciebamus profecto, vel multis antea ſignis proſpectis, relationeque continua, tum reverendi epiſcopi Vigornienſis, tum multorum aliorum, quanta dilectione ac charitate veſtra beatitudo proſequeretur res noſtras, tam ob ſuam humanitatem, quam etiam ob noſtram erga ſe &. ſanctam iſtam ſedem fidem atque obſervantiam. Verum ſuis ultimis in forma brevis litteris ad noſtras, quas in commendationem præfati noſtri oratoris ad eamdem dedimus ſcriptis, id acceſſit, quod accedere potuit. Hæ namque declaraverunt quanto amore atque affectu animi nos atque dictum noſtrum oratorem, & ob ipſius ſpectatæ virtutis probitatem & noſtra potiſſimum cauſa complectatur, quippe diuturnam ejus & fidelem ſervitutem, ac in rebus noſtris gerendis ſolertiam atque ſtrenuitatem, ac etiam erga ſe & iſtam ſedem obſervantiam, non ſecus ac nos jam diu compertam habet: adeo ut in viro hoc utriuſque noſtrum gratiſſime ornando munus inter nos diſtributum eſſe velit: ita ut nobis certe perſuadeamus commendationem noſtram apud veſtram ſanctitatem multis & quidem juſtiſſimis de cauſis ſuum procul dubio ſortituram effectum, cum eadem nobis ſpondeat prima futura idonea occaſione ſe oſtenſuram, quod dicti noſtri oratoris virtus noſtraque commendatio ſibi accepta ſit: quod non aliter accepimus, quam ſi plane dixiſſet: Nos in prima cardinalium creatione ad inſtantiam aliorum chriſtianorum principum futura,

Digitized by Google

tuum quoque oratorem in tuam ſingularem contemplationem, in illorum numerum adſciſcemus. Quod etiam firmius nobis promittit noſtra erga apoſtolicam ſedem veſtramque beatitudinem cujuſcumque alterius principis obſervantiæ nullo pacto poſtponenda: ita ut ob hanc cauſam, veſtram ſanctitatem noſtri totius regni rationem habituram non dubitemus, idque noſtris precibus ac decori attributuram, quod aliis fide ſaltem & devotione haud nobis ſanteponendis tribuet, ne tamquam ab ea in hac noſtra petitione ſpreti eſſe videamur, & ab aliis pariter judicemur. Quæ licet minime futura arbitremur, ob fidem nobis a veſtra ſanctitate datam, & quod ad id etiam ex ſe propenſam videmus; honoris tamen noſtri zelus impulit, ut illud idem denuo ſanctitati veſtræ in memoriam reducamus, ut qui aliis principibus rebus ante dictis non cedimus, ab ipſa quoque in eorum numero cenſeamur, & habeamur, quod & nobis & regno noſtro in dedecus poſtmodum cederet. Eumdem vero oratorem noſtrum in ampliſſima dignitate poſitum non patiemur in iſto ſacro cardinalium collegio non niſi digne & honorifice ſe ſuſtentare, habita & dignitatis per nos a veſtra ſanctitate petitæ & meritorum ſuorum ratione. Quod ut veſtra ſanctitas efficere dignetur, inſtanter rogamus & ſupplicamus, vitamque ipſi longævam ac felicem exoptamus.

Ex regia noſtra Granvici. Die XXV. Aprilis MDXX.

E. V. S.

Devotiſſimus atque obſequentiſſimus filius HENRICUS Dei gratia rex Angliæ, ac Franciæ & dominus Hiberniæ.

PETRUS VANNES.

A tergo *Sanctiſſimo ac clementiſſimo domino noſtro papa.*

LITTERA XVI. CAROLI V. IMPERATORIS. ad epiſcopum Vigornienſem.

Gratias agit de geſtis ab eo pro imperio ſibi procurando, atque in cauſa Sedunenſis cardinalis, monet Franciæ regem ad imperium aſpirare.

VEnerabili SILVESTRO epiſcopo Vigornienſi oratori Anglo in Urbe devoto nobis dilecto, CAROLUS Dei gratia Hiſpaniarum atque utriuſque Siciliæ rex & Hieruſalem rex, &c.

Venerabilis nobis devote nobis dilecte, ſæpe a dilecto nobis Thoma Spinello certiores facti de officiis tuis vel maxime, quæ iſtic omnibus rebus & præcipue in eis quæ ad imperium pertinent nobis præſtes, pro quibus cum te plurimum ſemper commendemus, etiam atque etiam hortamur, ut ab inſtituto non diſcedas, tibique perſuadeas cum quæ ad dignitatem noſtram faciant curas; quæ ad dignitatem sereniſſimi regis Angliæ avunculi & fratris noſtri clariſſimi faciant etiam curare. Pergratum vere illud ſuum officium ſuper cetera nobis fuit, quod de reverendiſſimo cardinali Sedunenſi obtinuiſti. Cognoſcimus enim quantum in cauſa illa actum ſit, cupimuſque ut ſemper inſtes, nec aliquo labore defatigeris. Audacter enim in tempore conſulendum ab eis qui rempublicam ſalvam velint, cavendumque ne ſi negligenter agatur, ut eo res reducatur, quo nec ſanctiſſimus Dominus noſter, nec ſereniſſimus avunculus & frater noſter clariſſimus, nec nos etiam remedium afferre poſſimus. Potiſſimum hoc tibi apertius ſcribere voluimus, quod non dubitamus te audiviſſe ſereniſſimum regem Franciæ ſolitum dicere, ſi artibus imperium obtinere non potuerit, ſe ad auxilia armorum deventurum eſſe: quo terrore ne ſuffragia electorum cogi poſſint, & in Germania, & in aliis locis diligentiſſime providebimus, reliqua quæ in dies iſtic occurunt, tibi plurimum commendamus. Ex Barcellona XVIII. Maii MDXIX.

C. Jo. el arg.

G. SIGELLENSIS.

EPISTOLA XVII. CAROLI V. IMPERATORIS: ad eumdem Vigornienſem epiſcopum.

Orat ut uno animo cum Johanne Emmanuele legato ſuo agat in his quæ ſuo tractaturus eſt nomine.

REverendo SILVESTRO epiſcopo Vigornienſi ſereniſſimi regis Angliæ in Urbe oratori, devoto nobis dilecto, &c. CAROLUS divina favente clementia Romanorum rex & imperator ſemper auguſtus, Hiſpaniarum, utriuſque Siciliæ, Hieruſalem rex, &c.

Reverende devote nobis dilecte, cum exploratum tuum habeamus animum, minimeque nos fugiat, quo ſtudio res noſtras omnes, quæ ad dignitatem noſtram pertinent, curaveris, magnifico domino Johanni Emmanueli ordinis noſtri Velleris-Aurei equiti conſanguineo ac conſiliario noſtro in mandatis dedimus, ut in hac legatione ſic tecum quam maxime conjungatur, quæ-

Digitized by Google

que iſtic nomine meo tractabit tibi communicet. Hortamur te ut hominem complectaris, cumque eo agas, ut quæ animorum conjunctio inter nos ſereniſſimumque regem tuum fratrem noſtrum cariſſimum ſit, ex frequenti conſuetudine veſtra cognoſcatur. Habebis eumdem dominum Johannem, & regis tui ſtudioſſimum, & ad omnia commoda tua ſemper paratiſſimum. Datum in Molendino regio die XXIII. menſis Januarii MDXX.

CAROLUS.

Ad mandatum Cæſareæ majeſtatis
G. ARGELLENSIS.

CREATIO SERIPANDI CARDINALIS A PIO IV.

Anno 1560. Ex authentico RR. PP. Auguſtinianorum Neapolitani conventus de Carbonaria eruit Mabillonius.

PIUS ſervus ſervorum Dei dilecto filio Jeronymo Seripando, ſanctæ Romanæ eccleſiæ presbytero cardinali ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Romana eccleſia, quæ perpetuo dignitatum plurimarum, præſertim ſublimium ſplendore refulget, in illarum diſtributione perſonis excellenti prudentia, religione & probitate, aliiſque virtutum donis pollentibus, & quas ſupereminens Dei largitas multiplicium decoravit munere gratiarum facienda vehementer lætatur: ut illarum conſilio & auctoritate munita, in ſuo ſolido ſtatu feliciter valeat permanere. Hinc eſt quod nos attendentes, quam gravia impræſentiarum noſtris humeris, præſertim in celebrando œcumenico & generali concilio, & extirpandis Lutherana & aliis damnatis hæreſibus, peſtiferum virus ſuum in eccleſia Dei, ſatore zinzaniorum operante, in dies diffundentibus, incumbunt peragenda; ac ſperantes quod tu, qui dudum ordinis fratrum heremitarum ſancti Auguſtini theologiæque profeſſor, illud religionis & prudentiæ ſpecimen ibi præbuiſti, ut ad generalem ordinis primatum omnium conſenſu facile evectus fueris, ac in eo onere obeundo eam providi adminiſtratoris ſedulitatem exhibuiſti, ut poſt innumeros per te ſumma cum laude ordini tuo, tuæque patriæ (a), ac univerſæ chriſtianæ reipublicæ impenſos labores, eccleſiæ Salernitanæ, per ſedem apoſtolicam, etiam claræ memoriæ CAROLO V. Romanorum imperatore hoc ipſum poſtulante, præfectus, illi hactenus ſancte præfueris, ob litterarum ſcientiam, ingenii claritatem, eximiam integritatem, ſingularem prudentiam, in arduis magnanimitatem, in conſulendo gravitatem, in peragendo diligentiam, & denique in rebus omnibus ſummam circumſpectionem, quas in te etiam in noſtris & ipſius Romanæ eccleſiæ arduis negotiis evidentiſſime comprobratas cognovimus; eſſe poteris eccleſiæ Romanæ & reipublicæ præfatis, in his potiſſimum perſecutionis orthodoxæ fidei temporibus, multipliciter fructuoſus; ac nobis & Romano pontifici pro tempore exiſtenti, ſollicitudine indefeſſa in prompta & ſalubri negotiorum huic ſedi incumbentium expeditione, ac onerum, quæ ſubinde noſtris humeris graviora incumbere proſpicimus, ſublevatione non mediocriter proficuus; habita ſuper hoc cum venerabilibus fratribus noſtris ejuſdem Romanæ eccleſiæ cardinalibus deliberatione matura, de illorum unanimi conſilio atque aſſenſu, ad omnipotentis Dei laudem & gloriam, & præfatæ Romanæ eccleſiæ exaltationem, te in ejuſdem Romanæ eccleſiæ preſbyterum cardinalem, apoſtolica auctoritate, ex certa ſcientia noſtra, ac de apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, præſentium tenore aſſumimus & creamus, ac præfatorum fratrum noſtrorum cœtui, numero, conſortio ac collegio, cum dignitate, auctoritate, præminentia, honoribus, privilegiis & emolumentis conſuetis favorabiliter aggregamus: teque preſbyterum cardinalem eſſe, & pro preſbytero cardinali haberi debere, & plenum tibi jus in cardinalatu quæſitum exſiſtere decernimus & pronunciamus; necnon te ſolita benedictione benedicimus, ac ex nunc preſbyterum cardinalem, & in ipſorum fratrum noſtrorum ordinem eorumque collegium una cum ipſis fratribus noſtris eiſdem auctoritate, ſcientia & poteſtatis plenitudine, ac de ſimili conſilio recipimus & admittimus. Necnon quod in tantæ dignitatis decus aſſumptis pro tempore in cardinales per Romanum pontificem exhiberi conſuevit, ordini quem profeſſus es, congruens biretum per nos de more benedictum tibi tradimus, ac te preſbyterum cardinalem publicamus; non obſtantibus de certo eorumdem cardinalium numero, ac felicis recordationis EUGENII papæ IV. prædeceſſoris noſtri, & aliis quibuſvis apoſtolicis conſtitutionibus, etiam in conciliis

[a] Natus eſt Neapoli die 6. Maii 1493.

Digitized by Google

generalibus editis, & forſan conſenſum omnium cardinalium, illis prius ad hoc ſpecialiter vocatis, & ad certum tempus expectatis, vel majoris partis eorum collegialiter habitum in cardinalium creatione requirentibus; alioquin creationem cardinalis nullam cenſendam eſſe diſponentibus, quibus ac omnibus aliis quæ quomodolibet obſtare poſſent, etiamſi pro illorum ſufficienti derogatione de illis eorumque totis tenoribus ſpecialis, ſpecifica & expreſſa ac de verbo ad verbum, non autem per clauſulas generales idem importantes mentio, ſeu quævis alia expreſſio habenda foret, tenores hujuſmodi, etiamſi in eis caveatur expreſſe, quod illis nullatenus, aut non niſi ſub certis inibi expreſſis modo & forma derogari poſſit, & mentio per æquipollens facta non valeat, pro ſufficienter expreſſis & inſertis habentes, illis alias in ſuo robore permanſuris, quo ad præmiſſa conſilio, aſſenſu, ſcientia, plenitudine & auctoritate ſimilibus ſpecialiter & expreſſe derogamus, & derogatum eſſe decernimus, ceteriſque contrariis quibuſcumque. Nos enim tecum quod propter aſſumptionem tuam hujuſmodi eidem eccleſiæ Salerpitanæ præeſſe non deſinas; ſed etiam tituli ratione cardinalatus hujuſmodi tibi aſſignandi preſbyter cardinalis exſiſtens, illius verus præſul & paſtor indubitatus exſiſtas, ac ille idem archiepiſcopus Salernitanus, ut prius, permaneas, generalis concilii & quibuſvis aliis conſtitutionibus & ordinationibus apoſtolicis ceteriſque contrariis nequamquam obſtantibus, dicta auctoritate apoſtolica, tenore præſentium de ſpecialis dono gratiæ diſpenſamus, decernentes ex nunc irritum & inane, ſi ſecus ſuper hiis a quoquam quavis auctoritate ſcienter vel ignoranter contingeret attentari.

Nulli ergo hominum liceat hanc paginam noſtræ aſſumtionis, creationis, aggregationis, pronunciationis, benedictionis, receptionis, admiſſionis, traditionis, publicationis, derogationis, diſpenſationis & decreti infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumſerit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum.

Datum Romæ apud ſanctum Petrum anno incarnationis Dominicæ milleſimo quingenteſimo ſexageſimo, quarto Kal. Martii, pontificatus noſtri anno ſecundo.

† Ego PIUS catholicæ eccleſiæ epiſcopus.

† Ego RODULPHUS cardinalis de Carpo epiſcopus Portuenſis.

† Ego FRANCISCUS cardinalis Piſanus epiſcopus Tuſculanus.

† Ego FRIDERICUS cardinalis Ceſius epiſcopus Præneſtinus.

† Ego JOHANNES cardinalis Moronus epiſcopus Albanenſis.

† Ego CRISTOPHORUS cardinalis Madruccius epiſcopus Al...

† Ego OTHO cardinalis Auguſtanus.

† Ego BARTHOLOMEUS de la Citerta cardinalis.

† Ego RANUCIUS cardinalis ſancti Angeli.

† Ego JOHANNES-MICH. cardinalis Saracenus.

† Ego Jo. cardinalis S. Vitalis.

† Ego Jo. cardinalis Puteus.

† Ego JOHANNES-BAP. Cicada cardinalis S. Clementis.

† Jo. cardinalis Reumanus.

†. Jo. ANTONIUS cardinalis Capiſuccus.

† Ego F. MICH. Ghiſilerius cardinalis Alexandrinus.

† Ego J. cardinalis Sabellus.

† Ego Jo. ANTONIUS cardinalis S. Georgii.

†. Ego ALOYSIUS cardinalis Cornelius.

† Ego ALPHONSUS cardinalis Farnenſis vicecancellarius.

† Ego J. Aſ. cardinalis Col.

† Ego CAROLUS cardinalis Borromeus.

Cæ. Glorierius.

ALFONSI CIACONII EPISTOLÆ.

EPISTOLA PRIMA.

Reſponſio videtur ad epiſtolam Andreæ Peyrrei Auſtriaci. Laudata ejus eruditione, propoſitum ipſi aperit ſuum columnæ Trajani ſcriptis exornandæ, & veterum Romæ monumentorum æri incidendorum.

Ex autographo Chigiano eruit Mabillonius.

DUdum ex unguibus leonem æſtimamaram, ac ex calamo ſpicas conjecturam, tui erga me propenſionem animi ſatis exploraram; verum ex litteris tuis natalibus divi Bartholomæi Omnipotenti datis, & a me poſt Kalendas Semptembris receptis, ſatis ſuperque exploratum habui, nihil in illis eſſe quod non amicitiam & benevolentiam erga me tuam prorſus teſtaretur, & doctrinam theſauroſque eloquentiæ ſpiraret. Specimen enim non vulgare præ ſe ferebant tuæ litteræ & probitatis ingenuitatiſque animi, & eruditionis ſingularis:

Digitized by Google

ris : adeo ut difficile deprehendi poſſit, utra re magis præſtent : & præſtant procul dubio utraque. Verum adeo te magnum in utraque agnoſco, ut facile præſtantes viros & in iis rebus inſignes ſuperaris. Alterum certe experior, cum hominem exterum, peregrinum, tam longe abſentem a Germania, tam germane tantaque caritate fueris complexus, nullaque officia prætermittenda duxeris, quo animum meum devincires; alterum quod tanta ſententiarum gravitate, tanta verborum copia, tanta eloquentia, tanta eruditione & doctrina uſus fueris, ut prope docueris, aulas etiam principum, inter negotia & tumultus, viros egregios, & tot diſciplinis & bonis artibus ornatos, aliquando parere & nutrire, mel de petra oleumque de ſaxo duriſſimo ut ſugeres : quod utique magis in te admirandum exiſtit, dum inter negotia & inquietudines aulicas totum te tradis diſciplinis, & muſarum ſeceſſus repetis, ut magis in frequenti aliqua academia, quam in aula alicujus principis verſatus & verſari videaris. Quod utique ſignificatio & indicatio exiſtit, nimium te erga litteras & diſciplinas affectum, nec quidquam carius aut tibi magis cordi eſſe, quam illas frequentare, Cæſarem imitatus, qui inter prælia numquam a lectione librorum & ſcribendo ceſſabat; & Padacium Dioſcoridem, qui miles pulcherrimos & eos utiliſſimos medicos nobis ſtirpium commentarios reliquit.

Nec minorem tibi gloriam conciliabit tantæ columnæ erectio, & ab Urbe in Germaniam tranſportatio, ut quod neque principes opibus, tu ſolus ingenio præſtiteris, ut alter Atlas tantam molem tuis humeris ſuſtinueris, tam longeque a Roma alio vexeris: & quamquam totus incumbam in perficienda & abſolvenda mea bibliotheca, ut pote quæ vigiliarum mearum carior & gratior exiſtat, & adultior & nubilis facta, domi ſe nolit continere, ſed maritum jam efflagitet : nihilominus hoc trimeſtri, quod ſupereſt ad anni abſolutionem, horas aliquot ſuffurabor, quas aptiores intellexero ad Trajanicam columnam multis aliis & præſtantioribus ſcholiis exornandam, ut nova ſint in illa omnia, cum ipſa denuo omnipotenti renaſcatur, & a te multo melius, doctius elegantiuſque a te hoc illi officium præſtari poſſit, eruntque illæ horæ quibus hujuſmodi furtis vacavero tanto mihi ſuaviores, quanto memoriam continuam tui refricabunt. Fietque tunc, quod ſcriptura divina innuit, ut aquæ furtivæ ſint dulciores, paniſque abſconditus ſuavior.

Quod ſi bibliotheca reclamarit, & de me conqueratur, furemque me interpellaverit, ſilentium illi indicam, & patienter ferre hanc interpoſitam moram adhortabor, quod pro amiciſſimo, & eo quidem digniſſimo, & doctiſſimo viro ſubeunda ſit, conſentiet illa in furtum, & ab oculis & aſpectu meo ſe ſubſtrahet libens, ut avida & conſiliatrix officii præſtandi, cujus fuerat antea objurgatrix. In libello meo excuſo interſeram hæc ſcholia, alia delebo, & in melius mutabo, & ea quidem litteris minutis cum vacent margines, quas habet ampliſſimas. Quod ſi locus defuerit; novis cartis interpoſitis ſupplendus erit, & hæc de columna dicta ſint.

Ceterum immortales tibi ago gratias, quod tanto animi ardore, tantaque benignitate meum patrocinium ſuſceperis; meaque ſtudia ſereniſſimo archiduci commendaris, quæ ſi qualitercumque complexus fuerit, non dubito quin feliciſſima evadent, tanti principis umbra, favore & ſubſidio fulta. Æternam proinde laudem & commendationem a cuncta poſteritate expectabit; quam illi tanto libentius referent, quanto convivium & epulas ſuaviores toto orbi ſuggeret, quas avidiſſime deguſtabit. Quamquam enim lectione hiſtoriæ delectetur animus cujuſque, nullibi tamen vehementius afficitur, quam antiquarum rerum memoria, præſertim figuris & propriis imaginibus deſcriptarum, ubi ſimul mens & oculi paſcuntur & ſatiantur Hilarius. Placeret conſilium tuum, ſi placeret ſereniſſimo duci, ut res ad ſereniſſimum archiducem transferantur in diem, ut quas dignas judicaverit, in æs incidi faciat. Ergo quod in ſingulis aſſequar ſcribam, & ita ſereniſſimus dux totam operam, ego particulam & eam quidem ſuam abſolverem, ita fieret, ut brevi illuſtriſſima vetuſtatis monumenta in hac urbe ſepulta, beneficio ſereniſſimi ducis renaſcerentur, novamque prolem eſſet relicturus, quæ generoſiſſimæ quam modo habet, in obſequio, officio & honeſta delectatione eſſet, mitto ad te ſimul cum his litteris duas graphicas delineationes ex marmoribus exſcriptas, alteram quæ veſtes Julii Cæſaris ſanguine tinctas, & populo oſtenſas & conſulibus ſedentibus inſinuat, ubi diverſi habitus, fore (a) feneſtrarum quæ foris aperiebantur, tecta, porticus, falces & apertionem teſtamenti ejuſdem coram Octaviano nepote & Calphurnia uxore. Alteram quæ curſum lunæ inſinuat, quæ curru vehitur, cui adhærent quatuor puelli, quatuor lunæ crementa & decrementa ſignificantes. Tertius facem habet accenſam, quod plenæ ſunt eo tempore animalium medullæ, & ad Venerem concitatiora, quartus intra terræ ſinum jacenti videtur ſe velle abdere, quod luna tunc ſilens & ferme diliteſcens ſit. Ante currum tres imagines videntur, viri alati, qui cælum; duarum feminarum, quæ tellurem & mare referunt, quod luna ea tria ſuo lumine & ſplendore

(a) f. formæ.

illuſtret; & ſunt multo plura in ea re arcana, quæ brevitatis nunc cauſa omitto. Et hujuſmodi ſunt prope infinita monumenta, multo illuſtriora, & eruditiora, elegantiora, atque hæc quæ ut ſpecimen quoddam reliquorum tranſmittuntur, una cum quatuor virorum illuſtrium imaginibus, Archimedis ſummi & antiquiſſimi apud Syracuſanos mathematici, Alcibiadis Atheníenſium ducis ſtrenui, P. Cornelii Scipionis majoris, & Horatii Coclitis Romanorum ducum inſigniſſimorum. Hujus modi autem centum huc uſque & quinquaginta collegi, & ſuperſunt pluſquam aliæ centum imagines virorum illuſtrium ad vivum, quantum fieri potuerit, ex ſtatuis æreis marmoreiſve delineandæ. Paucuſque eſſet ſumptus, qui hominem peritiſſimum hujus artis aleret, qui cuncta hæc monumenta in lucem & ortogaphiam revocaret. Sufficerent enim octo aurei in ſingulos menſes, & hi menſes octo non excederent: itaque ſumptus non ultra 60. vel 70. aureos abiret. Hæc ſi videris digna, quæ sereniſſimi archiducis conſpectum ſubeant, facito: ſin minus, abſtine.

Expecto avidiſſime illos tres indiculos, quos tam diligenter quæſitos ad me tranſmittere quambreviſſime polliceris, ſunt enim mihi valde neceſſarii, & qui exigantur ad bibliothecæ meæ abſolutionem. Diſtuli reſcribere ad te, quod abſens erat illuſtriſſimus cardinalis Capranicæ, & fidiſſimus & utrique communis amicus Zehentuerus, qui poſſet litteras dirigere, & ideo tamdiu ex illius conſilio diſtuli, quantum illi viſum fuit, qui me intempeſtive admonuit, ſuo quodam familiare, & ita tumultuarie tibi ſcribo & temporis anguſtiis nimis arctatus, quare veniam dabis ſi diffuſius ac diligentius non ſcribo, atque vellem.

EPISTOLA II.
ad Jacobum Critonium Scotum.

Omnigenam ejus ac prorſus admirandam eruditionem laudat, gratias agit quod ſui imaginem a pictore effingi permiſerit, eumque Romam invitat.

JAcobo Critonio Scoto adoleſcenti clariſſimo & incomparabili M. F. Alphonſus Ciaconius S. P. D.

Fama ingens tuorum erga rempublicam litterariam meritorum, quæ totum ferme terrarum orbem penetravit, me adeo tuo affectu devinxit, ut te abſentem dilexerim, te coluerim, in ſummamque tui admirationem, cupiditatemque tui viſendi, mi Critoni, pertaxerit. Quem enim, quantumvis ſtupidum, indoctum, ruſticum & inurbanum inſignes & præclariſſimæ animi tui & corporis dotes in ſummum deſiderium te ſpectandi & conveniendi non invitarent? Movet profecto, quod ſummo loco natus, a veterum Scotorum regibus originem traxeris, quod illuſtriſſimos fueris parentes ſortitus, & eos quidem multorum oppidorum & arcium dominos, quod ſplendide fueris ab eis educatus, a teneriſque unguiculis magnis a præceptoribus inſtitutus atque eruditus. Nobilitas, opes, deliciæ, luxus, quæ ſolent adoleſcentes a litterarum amore & ſtudio avocare, eædem recta ratione & prudentia ductum, fecerunt litteris teipſum ardentius incumbere. Stuporem præterea inducit, quod in tenera adoleſcentiæ ætate decem linguarum cognitionem, uſum, & dexteritatem comparaveris. Ennium poëtam priſcum Tricorem veteres dixere, quod ſciret Græce, Latine, & Oſce loqui: tu Decicor merito noſtro ſæculo dicendus eſſes, quod decem fueris linguarum peritiam conſecutus. Demum ſumma admiratione proſequendum duco, mathematicas omnes te diſciplinas, dialecticas, rethoricas, poëticas & philoſophicas non ſolum, ſed & juridicas, medicas & theologicas adeo callere, atque ſi te totum ſingulis conſecraſſes, nullique alteri operam dediſſes. Hæ autem plurimæ in te litteræ non vulgares, ſed intimæ & reconditiſſimæ exiſtunt: divina præterea memoria & tanta, quantam in nullo alio fuiſſe arbitramur, quæ omnia ſemel ſuſcepta perpetuo retinere, nihil umquam remittere aut dediſcere ſciat: ſumma & verborum gravitas & elegantia. Artes arma tractandi, equitandi, ſaltandi, inſtrumentaque muſica cujuſvis generis pulſandi adeo dextre exequi diceris, atque ſi nullum aliud umquam ſtudium ſectareris. Denique tot diſciplinis & artibus es inſtructus, ut nullus dies, neque etiam hora a nativitate vacua tibi fuiſſe relicta credatur. Mille profecto annorum vita *aliis* non ſufficeret, ut præſtarent, quod tu in viginti unius annorum ætate præſtitiſti. Sive enim hæc arte aliqua comparaveris, ſive exercitatione quadam, ſive natura, res una eſt quæ vehementem ſtuporem inducit, & ut difficillima & inconſueta, miraculi loco cenſenda venit. Quare ut natura laſſa aliquando & deficiens, viribuſque veluti imminuta, monſtra parit; ita nonnumquam robuſtior fortiorque facta, omnes vires exerit conatuſque ſuos intendit, ut perfectiſſimum & abſolutiſſimum quidpiam generet, quo nihil quantumvis arduum deſperare, nihil quandoque inſignius de ipſa ac perfectius ſperare poſſimus.

In te igitur formando omne ſtudium natura inſumpſit, omnem ſolertiam adhibuit, quo egregium aliquod, & ultra conſuetas ejus metas porrigeret. Cum princeps adoleſcentiæ facile viceris ſuperiores omnes

Digitized by Google

& eos quibus vita contigit longiſſima. Vagum enim, fuſum, & multiplex doctrinæ genus, quod in adeo tenera ætate comparaſti, facit ut in te unum mortales omnes oculos conjiciant, & quaſi octavum orbis miraculum emergens admirentur. Præbuerunt hujus rei ampliſſimum teſtimonium illuſtres & pulcherrimæ diſputationes, quas abhinc paucos dies Venetiis tanta cum laude & gloria publice ſuſtinuiſti. Quibus audiens multitudo delectata, & ducta oratione & quaſi voluptate quadam perfuſa fuit, ut nihil poſt hominum memoriam glorioſius, nihil gratius, nihil tanto favore & plauſu ſuceptum ſit. Qui te audierunt prudentes homines nemini plus ſtudii quam te & ad dicendum & ad omnes bonarum rerum diſciplinas adhibuiſſe compererunt, cum omnia tibi venirent in mentem, ut ſuo quæque loco, plurimum proficere & valere poterant ad dicendum: paratiſſimus ad reſpondendum, admirandus & in extemporaneis omnis generis carminibus condendis præter fidem clarus & facilis, ita ut nec ſimile aliquid homines viderint, aut de quopiam ſit memoriæ proditum. Quare ſumma in expectatione haberis & a te non alia expectari queunt, quam quæ a ſummo ingenio ſummaque doctrina expectanda ſunt. Neminem ideo habere poteris, quem tibi proponas clariorem quam teipſum: tecum tibi innitendum, tibi tecum poſt hac certandum erit. Hortatio haud neceſſaria, gratulationem adhibere oportet. Reliquiſti longe te inferiorem Picum Mirandulanum, qui adoleſcentulus adhuc, tantum ingenii & eruditionis ſpecimen dedit; immo comprovinciales tuos Ricardum a ſancto Victore, Johannem Scotum, Johannem Dunſum, Johannem Majorem, Marianum Scotum, Hectorem Boëtium, Michaelem Scotum, & alios ſimiles viros clariſſimos, ut recentiores omnes omittam, fama ſuperaſti, & ipſorum cunctorum gloriam unus ſimul complexus, veluti ſol inter alia ſplendens ſidera, fulgorem oppreſſiſti.

Quare ut tui cupidiſſimus & amantiſſimus vehemens ſtudium & affectum erga te gero, tuaque mihi exiſtimatio & dignitas cariſſima exiſtit, nullumque locum umquam prætermitto, nec enim debeo, non modo laudandi tui, ſed ne ſuſpiciendi quidem. Et ut indicium ſummi amoris erga te mei exhiberem, per Antonium Gomezium Luſitanum theologum amicitia mihi conjunctum Roma Venetiis concedentem, multis precibus efflagitavi, ut tui vultus imaginem a pictore aliquo perito exprimi coloribus & lineamentis patereris, ut aliquod monumentum tui & umbram haberem, quo diuturnam abſentiam tui conſolarer. Quod licet ob modeſtiam innatam & animi ingenui candorem primum recuſaveris, victus A tandem urbanitate & elegantia morum, quibus præditus es, honeſtæ petitioni meæ aſſenſiſti, votis & deſiderio meo faciens ſatis. Ut autem gratus & memor tanti beneficii eſſe videar, non poſſum non immortales tibi gratias agere, & optare ut aliquando, pro rei & perſonæ tuæ dignitate referre etiam cumulatiſſimas poſſim. Ageſilaus neque pictam neque fictam imaginem ſuam paſſus eſt eſſe. Alexander Macedonum rex non niſi ab Apelle pingi & Lyſimacho fingi voluit. Alter forſitan ut gloriæ contemptor, alter ut avidus, tu ut gloriæ oſor pingi initio recuſaſti, deinde ut omnino contemptor, B conſenſiſti, quod nec Apelles eſſet qui te pingeret, neque ſimilis alius, qui ad vivum oris formam, ſpeciem exprimeret quam natura elegantiſſima tibi eſt largita. Utinam quiſpiam reperiretur, qui ut oris, ita & animi & ſermonis effigiem poſſet exprimere, ut ſemper tecum loqui, ſemper tecum converſari liceret. Quando autem id fieri nequit, qualicumque ea pictura eam jacturam ſolabor: & quamquam ea nondum ad me pictura pervenerit, prope diem tamen expectatur, & avidius tu ipſe expectareris, ſi urbem hanc videndi te cura teneret.

Audio tamen Jacobum VI. Scotorum C regem ab hæreticis primum in pueritia inſtitutum, adoleſcentiam ingreſſum catholicæ religionis ſtudio incumbere, orthodoxoſque omnes fortunis exutos & patria exules ad ſe revocare, & familiares impios ſenſim ab aula ſua excludere & removere. Quod ſi hæc ita gerantur, vereor ne brevi & tu a nobis auferaris, Scoticos in lares conceſſurus. Verum ſi hac iter aliquando ſuſcipiendum erit, maximopere pro ſummo mei erga te affectu tuaque ſingulari humanitate etiam atque etiam peto & quæſo, ut hanc urbem Romam prius inuiſas, terrarum olim gentiumque dominam, nunc autem totius chriſtiani orbis caput, D cui neque parem ullam, neque ſecundam cum Martiale ſentio: ubi nata & alta eſt, non ſolum eloquentia, ſed omnium doctrinarum genus, & quæ domus eſt ſemper habita & officina litterarum, nobiliſſimum gymnaſium & theatrum compendiumque tamdem totius orbis terrarum: quam ſi videre neglexeris, ſpretam a te eſſe conquereretur; & male ſibi relatam gratiam, quæ te amat, te colit, ſublimia de te ſentit, tuique nominis ſtudioſiſſima exiſtit. Sanctiſſimus Dominus noſter benigniſſime te excipiet, &, cer- E to ſcio, deſiderat te videre, cardinalitiuſque ordo te honore proſequetur, præſules & cives cujuſque ordinis reliqui humaniſſime complectentur, ſuſpicient digitoque monſtrabunt. Ad amantiſſimos tandem tui carus expectatuſque venies. Comple illorum deſiderium quamprimum. Quod ut facias, te vehementer etiam atque etiam

rogo. Majus enim dare beneficium nullum A poteſ,& quod nobis hac tempeſtate gratius.

Tu velim ſic exiſtimes tibique perſuadeas, nihil eſſe tantum, quod ego non tua cauſa debeam facturuſque ſim, tum ſtudioſe, tum libenter; & tandem non eſſe meam ſalutem tua cariorem. Quapropter quantam diligentiam in valetudinem tuam contuleris, tanti me fieri a te judicabo. Impulſus benevolentia prolixius quam pro epiſtolæ ratione par fuiſſet, ad te ſcribo, deſiderio meo vix faciens ſatis. Tu interim fac ut in augenda gloria teipſum vincas. Cura te etiam atque etiam diligenter. Retine & auge famam, ut quam expectationem tui concitaſti, hanc ſuſtinere, tueri & amplius propagare poſſis. Vale mi Jacobe Critoni, vale & ſalve. Romæ XV. Kalendas M. D. LXXXI.

EPISTOLA III.
Ad Aldum Manutium.

Laudat ejus eruditionem & quod Jacobum Critonium patria exſulem humaniſſime exceperit, petitque ab eo duos librorum indices ad univerſalem bibliothecam condendam ſibi neceſſarios.

CLariſſimo in primiſque eruditiſſimo viro Aldo Manutio M. F. Alphonſus Ciaconius Romani pontificis pœnitentiarius S. P. D.

Poſtquam, mi Alde, in amicorum me numerum & album recepiſti, licebit ictum inter nos fœdus, dum Romæ verſareris, litteris renovare, & priſtinæ neceſſitudinis jura repetere, ne intermiſſa diutius officia, intervallaque loci & temporis, amicitiam contractam aut omnino abolere, aut certe a D ſuo nativo impetu cohibere queant. Quamquam id vitium raro ingenuos, ſæpiſſime degeneres animos impetere tentareque ſoleat. Quod ad me attinet, polliceri poſſum æternam, quod ex litterarum ſtudiis & amore coorta, non ex pravo aliquo principio conciliata ſit. Paulum Manutium parentem tuum virum incomparabilem ſemper ſuſpexi & obſervavi, ejuſque familiaritate aliquando uſus fui in hac urbe. Aldum Manutium avum tuum reſtitutorem litterarum, licet antequam ego eſſem natus obierit, ex fama tamen ſatis agnovi. Tu novus ſplendor, amborumque imago, litterarum & eruditionis heres, tanto in majori veneratione mihi haberis, quanto parentem & avum longo intervallo ſuperaſt, & quod in te uno tria ſimul lumina litterarum clariora conſpicio. Non enim facile dixerim quoſquam viros doctos plus ſtudii atque te & illos & ad dicendum & ad omnes bonarum artium diſciplinas adhibuiſſe, rempublicamque litterariam, ingenio, induſtria monumentis editis non ſolum, ſed & ſumptibus, tantopere juvaſſe. Et quamquam illud ſit notiſſimum, raro ad nepotes tranſire diſciplinas: ne tamen ea felicitas tibi deeſſe videretur, hanc generi tuo libenter ſuperi conceſſerunt. Plinius miraculi ferme loco in familia Curionum tres continua ſerie oratores extitiſſe refert. Celebratur apud Romanos ſimile quippiam in Craſſorum, ſicut & apud Græcos in Neſtoris familia. Philocles Athenienſis, Morſimus & Aſtyadamas pater filius & nepos poetæ omnes tragici fuere. N. B Guarinus pater, Baptiſta Guarinus filius, Alexander Guarinus nepos, viri eruditi & impenſe docti & ſcriptores fuere. Communem cum pauciſſimis his gloriam adeptus: majori tamen Manutiæ familiæ quam ceteris ſplendore id muneris communicatum, qui clariores multo illis evaſiſtis.

Sed quamquam multa & peregregia ſint tibi in rempublicam litterariam merita, omnia tamen illa facile ſuperat aut certe æquat, quod Jacobum Critonium Scotum adoleſcentem natura admirabili, exquiſita doctrina & ſingulari eloquentia clariſſimum, for- C tunis ampliſſimis exutum, patria exulem, tanta humanitate excepiſti, foviſti, & parum curans detrahentum & invidorum linguas, benigne & amiciſſime pertractaſti. Nihil glorioſius, nihil gratius, nec tempore quidem ipſo oportunius efficere potuiſti. Quod utique pro communi & immortali beneficio cuncti viri docti agnoſcent, tibique ejus gratia obnoxios ſe divinctiſſimoſque profitebuntur. Scribo ad eumdem Critonium meum epiſtolam, ut tu ipſe propria manu des, & in ejus amicitiam me inſinues; quem in primis amo, carumque habeo, & ut ab eodem obtineas nequando Venetias & Italiam ſit deſerturus, quin urbem Romam avitam tuam patriam prius inviſat. Multis enim de cauſis vellem tantum hominem convenire: primum, ut quem pluri mi facio viderem, deinde, ut quod illi abſenti per litteras, præſto poſſem præſens gratulari, tum ut amicitia tuo interventu capta confirmaretur vehementius. Quod ſi votis & petitioni huic meæ acquieſcendum duxeris, non mediocre vinculum attuliſſe videberis ad voluntates noſtras arctius copulandas: nemo enim uſquam erit cujus officiis me tam eſſe devinctum delecter. E Quæ me ſpes ne fallat te vehementer rogo. Tu enim primus anſam dediſti me in illius affectum pertrahendi, cum Critonis vitam, mores, ſtudia, & doctrinam facile perceperim omnia ex elegantiſſima epiſtola ad ipſum, quam commentariis in paradoxa Ciceronis præmiſiſti, quæ profecto laudi & honori ſummo tibi erit futura, quod recordationem illius jucundiſſimam contineat. Sic tu illi, ille tibi decus erit, & immorta-

Digitized by Google

talem gloriam comparaturus. Perge igitur adoleſcentem clariſſimum ut cœpiſti officiis & affectu proſequi, ipſumque & ſua omnia commendata habere.

Antonius Gomezius Luſitanus, doctor theologus mihique amicitia conjunctus, Roma Venetias perveniens, te meo nomine ſalutavit, plurimumque a te contendit, ut duos indiculos librorum, qui nundinis Francorfordienſibus autumnalibus anni 1579. & vernalibus anni 1581. venales exponi ſolent, mihi impartiri velles, quod Bibliothecæ univerſali, quam jamjam typis cudendam paro, uſui eſſent futuri. Quare ſi tibi gratum fuerit, eos mihi communicare, per Antonium curatorem tuorum negotiorum mittere, & per eumdem ego continuo remittere potero. Oneris tamen tibi imponere nec audeo quidquam nec debeo, ſed quod commodo tuo facile fieri poſſit. Vellem tamen ipſe ad me ſcribas de omnibus minimis, maximis, mediocribuſque rebus, quæ in mea poteſtate ſita & tibi cordi erunt, ut ad hominem amiciſſimum. Neque quod quotidie ſcribas, legas & commentaris, orbæque eloquentiæ ſis quaſi tutor relictus, in verborum ſplendore elegans, compoſitione aptus, facultate copioſus, meas has qualeſcumque litterulas ſpernere ac deſpicere velis, ſi ejuſmodi ſint candore & eloquentia deſtitutæ, pluribus verbis ad te ſcribam, cum plus otii nactus ero. Interim cura tuam ſalutem, non ut privatam, ſed publicam; & me ut ſoles ama. Vale, iterum atque iterum vale, & ſalve. Romæ XV. Kalendas Julii anno M. D. LXXXI.

EPSTOLA IV.
ad principem cardinalem.

Singularia quædam ab India orientali Uliſſiponam claſſe advecta recenſet.

ILluſtriſſime & reverendiſſime princeps cardinalis.

Inter mille res varias tum a natura productas, tum arte elaboratas, quæ ab India orientali Oliſſiponam claſſe Luſitanica quotannis advehuntur, pauciſſimæ mihi ad præſens ſuccurrunt, quarum poſſim meminiſſe, qui tamdiu ab emporiolo & promptuario meo, quod Hiſpali ſummo ſtudio & diligentia recondidi, abfuerim, quamdiu nec oporteret homini muſarum amantiſſimo, nec certe licuiſſet. Si ad manum exiſterent, multo facilius & gratius foret eaſdam res oculis objicere, & tibi illuſtriſſimo principi dono offerre, qui naturæ & artis pariter ſupremus inveſtigator exiſtis, quam verbis nudis memorare. Sed dies ultro offeret copiam, quo poſſim teſtimonium aliquod ſummæ erga te mei benevolentiæ oſtendere & deſiderio ſatisfacere.

Non infimum locum inter eas res lapis in felle hyſtricis Malacæ repertus tenet, quem Luſitani proprio idiomate *Petra del porco de Malaca* appellant: qui ſingulariſſimæ virtutis exiſtit, & multo longe *Bezar* præferendus. Cujus color delectioris purpuræ videtur, guſtu amaro, tangenti levis & lubricus, quemadmodum Gallicus ſapo. Aqua in quam fuerit hic lapis immerſus, hauſta a quocumque veneno illæſum ſervat, ſtomacho ingens robur addit, & præſentius remedium exhibet, quam *Bezar*, non ſolum venenis extinguendis, ſed etiam febribus peſtilentibus & cordis affectibus levandis. Et quod maxime commendandum eſt, lapidem hunc nunc non abſumi, non minui, non friari, ſed in alexipharmaca hujuſmodi integrum perpetuo ſervari.

Maris fluctus ad littora inſularum de Maldiva nuces prægrandes, figura ovali, nigras nitidaſque projiciunt, qui fructus deprehenduntur eſſe maximarum arborum ſub aquis latitantium, quas nemo dicitur vidiſſe. Ex fructibus arbores conjiciuntur. Hæ, medula exempta, (quæ ſicut caſeus ovillus exiſtit, & in multos annos aſſervatur, & cariſſime venditur) pro vaſis ſunt; & vulgariter a Luſitanis *cocos de Maldiva* dicuntur. Deprehenſum eſt poculum ex hujuſmodi nuce aſſumptum, paralyſi & epilepſiæ mederi, venenis adverſari, retardare ſenectam, & canos prohibere.

Inter duo promontoria, quæ in Africa Athlantico mari alluuntur, Luſitanis Caput de correntes & Caput bonæ-ſpei vulgariter appellantur, genus quoddam animalis terreſtre repertum, quod interdum aquis etiam delectatur. Caput & jubam equo ſimilem & cornu unicum habet in fronte, verſus quamcumque partem non ſecus ac caudam mobilem, cum elephanto pugnat, & ipſum interficit. Tot regionibus luſtratis, tot provinciis peragratis, nulla invenitur animal unicorne producere præter iſtam. Quare facile plerique in eam opinionem deſcendunt, idem animal prorſus eſſe Monoceros, quod ab antiquis tantopere celebratur, cujus cornu adeo expetitum etiam regibus erat, quod venenis mirum in modum reſiſtere traderetur. Nam ea varietas & contrarietas ſententiarum inter ſcriptores Hebræos, Græcos, Latinos & Arabes exiſtit, cum de Monocerote ſermonem faciunt, ut ignotum prorſus animal, a nemineque illorum viſum deſcripſiſſe dignoſcantur. Solo relatu eos proceſſiſſe ſuſpicamur. Cornua ejuſmodi anno 1567. pleraque Olyſſiponæ vidi, parva & magna, ſed præcipuæ magnitudinis duo fuere, quatuor palmorum unum, ſex alterum, quod pectus attingebat, in radice tantæ groſſitiei, ut femur hominis exæ-

quaret. Pili circum radicem diſpoſiti ita robuſti, uti fila æris aut ferri apparerent. Stuporem mihi fecit hujuſmodi cornu, & conjectari cœpi quantum caput, & quantum corpus animalis eſſet futurum, quod adeo ingenti cornu armaretur. Gravitas cornu tanta erat, ut duabus elevatum manibus grave pondus exiſteret. Adductus rei magnitudine, cupiditas inceſſit cornu comparandi, cumque de pretio non conveniremus, in aliud tempus opportunius differendum putavi. Commiſſo amico mercatori, ut occaſionem meliorem nactus illud compararet, ex parvis emi aliquot, in quibus manifeſtam virtutem adverſus venena deprehendi, limaturam ex illis in potu hauſtam, & aquam ubi illius cornu fruſtum immerſum fuiſſet, vermes ſtomachi intra ſemihoram aut certe horam necare & expellere. Cornu item hoc papulas morbum deſperatum ſanat, pulvis namque illius ſuper injectus ita abſumit, ut nec veſtigium illarum ullum ſuperſit.

In Zeilam inſula ſerpentum quoddam genus eſt galeatum ſeu coronatum (Luſitani *Cobras de Capelo*, nos regulum dicere poſſumus) tabificum & venenoſum. Eſt etiam animal viverræ magnitudine, maxime regulis adverſum; quod ligni cujuſdam radice munitum, non ſolum cum regulis decertat, ſed vincit & occidit. Hac occaſione edocti incolæ cognoverunt præſidium eſſe eas radices arboris ad teterrima etiam venena ſuperanda. Quare lignum hoc Luſitani *pao de Cobra* nos lignum colubrinum vocare poſſumus. Aduchuntur ſurculi & radiculæ hujus arboris Olyſipponam, præſentiſſimum adverſus quæcumque venena auxilium, ejus pulvis lumbricos necat, papulas, exanthemata, & impetigines tollit, & colericam paſſionem ſanat, febribus medetur, unciæ pondere hauſtus, prius tamen tritus aquaque maceratus, per vomitum maxima vi bilis expurgata.

Pao de Aquia Luſitanis & *Calambuco*, quod mediocre & præſtantiſſimum agallochum Græcorum & Latinorum eſt, aromata odoratiſſima præſertim Calambucho odor ſuffumigiis eſt gratiſſimus ex affectibus capitis ſaluberrimus.

Variæ ſunt marinæ conchæ, quæ illuc ab India, ab oris Africæ, & inſularum aſportantur; inter quas ſunt pleræque a natura cælatæ, ita ut maximum ſtudium in hiſce efformandis natura adhibuiſſe videatur, & rurſus videre eſt laſcivientem & ludentem & variantem naturam ex parvis piſciculorum domiciliis.

Exuviæ animalis mediocris Oliſipponæ viſuntur, imaginem parvi Rhinocerotis gerentis. Unde Luſitani hoc animal *Encubertado* vocant, res certe admirationem & delectationem pariens. Sed ſunt quædam ejuſdem animalis exuviæ candidiſſimæ adeo pulchre a natura elaboratæ ut in pretio & deliciis magnatum exiſtant.

Ex Burneo ſtoreæ quædam junceæ advehuntur. Æſtate lecto ſuperponuntur, ut inibi interdiu quies ſumatur delitioſiſſime, ad ardorem renum, hepatis, & totius corporis (c) comparandum. Familiare eſt regi & magnatibus & nobilibus Luſitaniæ ſuper eas dormire: quod ſentiant magnum ex eis provenire refrigerium. *Stera de Burneo* vulgo vocatur.

(c) f. Compeſcendum.

Lectuli item ex India adferuntur elegantiſſimi, tanta gratia & decore fabrefacti, ut nulli ſint aptiores & faciliores hoſpitibus recipiendis, & interdiu cubantibus. Hos Luſitani *Catres* vocant.

Ex Bengala cannæ adeo in utramque partem flexiles traducuntur, ut poſſint extrema conjungi, & nodis invicem complicari; non tamen ob id rumpuntur neque quaſſuntur.

Vaſa item elegantiſſima omnis generis ex conchis teſtudinis Indiæ paſſim viſuntur, ſicut vitrum & gemmæ pellucidæ, quædam aurea, maculoſa altera, fulva quædam in his præcipue æſtimatur, nullo contagioſo morbo corrumpi quempiam ex ferculis & potibus in eis ſumptis, etiamſi a contagioſo aliunde exerceantur, vulgo *vaſos de Tartaruga*.

Laternæ plicatiles ex China regione, quæ feneſtris aptatæ & lumine retro poſito mirabiles res & imagines repræſentant.

Libri lingua & caracteribus etiam excuſis ex China.

Papyrus ex eadem regione præcipue illius magnitudinis, qua ſolent onus integrum & magnum ſingulari plica operire.

Taceo tintinnabula ænea dulce ſonantia, aves ex provincia de Banda, quas paſſeres paradiſi vocant; vaſa Murrhyna, quæ porcellanas vocant, animalia rara, quæ portantur, artificialia pleraque ex China, quæ niſi præſens aut Oliſiponæ aut Hiſpali exiſterem, nequeo cuncta numerare. Quare ſuperſedeo quouſque poſſim diſtinctius & prolixius de ſingulis apud veſtram illuſtriſſimam dominationem verba facere.

Taceo tintinnabula ex auricalco dulce ſonantia, aves ex provincia de Banda, quas paſſeres paradiſi Luſitani vocant, expedes, perpetuo volatu errantes. Vaſa Murrhyna ex China tot generum, quæ porcellanæ patrio ſermone appellantur. Telas ex auro & ſerico contextas diverſorum colorum, gemmas pulchras & rariſſimas, aromata, pharmaca, picturas ex China, animalia admiranda, volucres canoras & plucras aſpectu, mille coloribus diſtinctas, artificia innumera in quibus aut eſt venuſtas, aut utilitas aliqua, aut certe jucunditas & delectatio. Vaſa etiam ex gemmis non pauca Oliſipponæ conſpexi, quæ vili pretio diſtrahuntur ex ſardaony-

Digitized by Google

ce, chryſtallo & achate. Cetera ſi proſequi vellem, prolixius negotium aſſumerem, neque omnium meminiſſe poſſum, niſi eædem res præſentes Hiſpali memoriam refricarent. Quare ignoſce, princeps clementiſſime, & me tuum clientulum ut ſoles, ama. Ex iſto palatio illuſtriſſimi cardinalis Paccieco idibus Aug. MDLXX.

Tuæ illuſtriſſimæ ac reverendiſſimæ
D. ſervus addictiſſimus,
M. F. Alfonsus Ciacon.

EPISTOLA V.
ad Pium papam V.

Penſionem ab eo petit, quo onera ſibi a ſede apoſtolica impoſita honorifice poſſit ſuſtinere.

Beatiſſime pater.

M. F. Alphonſus Ciacon, ordinis Prædicatorum, indignus pœnitentiarius veſtræ ſanctitatis, pro lingua Hiſpana, & ſolus inter antiquos creatura veſtræ beatitudinis, poſt oſculum pedum beatorum humiliter ſe veſtræ ſanctitati recommendat.

Cum enim ad officium pœnitentiarii, ſecurum & nihil de ea re cogitantem illum veſtra ſanctitas promoverit, & mutatione poſtea collegii facta, pro immenſa ſua benignitate in eodem officio retinuerit, ſtatueritque a principio aliquam ei penſionem aſſignare, qua honeſte poſſet, & ut decet dignitatem apoſtolicæ ſedis, officium hujuſmodi in curia ſuſtentare, & ita illi veſtra beatitudo ducenta ſcuta penſionis annuæ ſuper fructibus canonicatus Giennenſis aſſignaverit; cum tamen ea proviſio non ſucceſſerit, quia ille canonicatus in menſe ordinarii vacavit, multæque occaſiones præterierint & aliæ denuo ſuccedant, in quibus veſtra ſanctitas poſſet juxta propoſitum illi providere: quia tamen ipſe non poteſt ut vellet, ob difficilem aditum ad pedes veſtræ ſanctitatis accedere, nec veſtra ſanctitas ob molem negotiorum recordari, ſcripto ſaltem in memoriam reducit veſtræ ſanctitatis, ut ſuper canonicatu Hiſpalenſi, qui valoris eſt annui M D. aureorum illa ducenta aurea ſcuta velit aſſignare, quæ antea illi conceſſerat; quod & veſtra ſanctitas libenter legato regis Catholici, & cardinalibus Alciato & Granvelano dudum promiſit, & nuper in hac eadem vacantia cardinali Crivello. Non enim decet familiares & domeſticos veſtræ ſanctitatis, de quorum numero ſunt pœnitentiarii, aliunde mendicare panem, nec a quoquam niſi a veſtra ſanctitate honeſtam ſuſtentationem exigere; cum præſertim a divo Petro uſque ad hæc tempora nullus gratior aut liberalior umquam pontifex extiterit, & quamquam alii ſervi veſtræ ſanctitatis propinquiores miniſterio aſſiſtant, ille affectus propinquiſſimus exiſtit, quem immenſum erga ſanctitatem veſtram gerit, cum omnia quæ habet cuncta a V. S. cognoſcat ſe recepiſſe, futurum quandoque ut in aliquo miniſterio quod huic ſanctæ ſedi conducat illum exerceat. Quamquam interim famulatum exhibeat, qui illi ab hac ſancta ſede & ejus miniſtris demandatus eſt. Jam enim pluſquam biennium tranſegit in audiendis confeſſionibus reverendiſſimi archiepiſcopi Toletani & totius fere ejus familiæ, & in reviſendis & examinandis ſcriptis aliquorum, qui in carceribus ſanctæ inquiſitionis detinentur frequenter occupatur. Ceterum confeſſionibus audiendis, ſtudiis ſacrarum litterarum & doctorum, & ſcribendis pluribus libris incumbit. Nam inter cetera vitas & geſta pontificum, qui ex monachatu ad pontificatum conſcenderunt conſcripſit, quibus annumerat vitam & geſta æterna memoria digna veſtra ſanctitatis, & alio libro res ſacras hujus urbis, trecentorum templorum origines, progreſſus & res notatu digniores complectitur, ad excitandum omnium fidelium orbis affectum & deſiderium hæc ſacratiora loca viſendi & frequentandi, quæ veſtræ eſt ſanctitati dedicaturus.

Deus det V. S. vitam longiſſimam & annos annis in pontificatu ſuperaddat, ut tam inſigni fœdere, ope, ſtudio, pietate, conſtantia V. S. inter Hiſpanos & Venetos conciliato, videat univerſas fidelium terras a barbariſſimis Turcis occupatas, in ſuum ſplendorem & libertatem Chriſto reſtitui, Græciæ Paleſtinæ & Conſtantinopolis provinciis a V. S. triumpho quodam ſuperatis.

PISTOLA VI.
ad Guillelmum Sirletum cardinalem.

Objecta quædam ſuam adverſus Bibliothecam diluit.

Illuſtriſſimo & reverendiſſimo cardinali Guillelmo Sirleto, ſtudioſorum omnium amatori, patrono meo, unice obſervandiſſimo.

Petrus Ciaconius, illuſtriſſime & reverendiſſime domine, mihi retulit, ex tua ampliſſima dominatione intellexiſſe, aliquos obices ſeu ſcrupulos Bibliothecæ meæ fuiſſe objectos, qui illius reviſionem & probationem ſeu admiſſionem retardarent. Prior erat, a Conradi Geſneri Bibliotheca multa ad verbum in meam fuiſſe tranſcripta, alienis ut propriis utens, quibus ut hominis perfidi, pauca aut nulla eſſet adhibenda fides. Alter quod Rabbinorum libros inter ceterorum auctorum opera recenſuerim: cum tamen maligno illi animo multa adverſus chriſtianam religionem & obdurantes Judeorum mentes in ſua perfidia commenti fuerint. Scrupuli

Digitized by Google

...nt honeſti, & qui merito potuiſſent offendere, niſi rationes multo honeſtiores interceſſiſſent, quæ id factum tuerentur; quas precor æquo animo tua benignitas auſcultare velit. Ex tribus partibus meæ Bibliothecæ, duæ ſunt a me proprio marte confectæ, elaboratæ, & ex diverſis chriſtiani orbis tum publicis tum privatis bibliothecis collectæ. Tertia autem ejuſdem pars, ex variis authoribus, & chriſtianis & ethnicis ad verbum ferme, paucis tamen de meo additis & interjectis, ubi expediebat, deſumpta eſt: ex divo, inquam, Hieronymo, Gennadio, Photio, Suida, Trithemio, Barceleo, Giraldo, Coriolano, ex Ciccerone, Laërtio, Gellio, Atheneo, Plinio, Macrobio & multis pleriſque aliis, quos longum eſſet recenſere: ex elenchis ſeu indicibus præterea, ſive etiam argumentorum enarrationibus in limine eorumdem operum, præfixis. Quam tamen ex eiſdem ferme ad verbum ideo tranſcripſi, quia cum ab ipſis optime dicta fuerint & diſpoſita, ego neque ita bene dicere aut melius diſponere & digerere potuiſſem: & ut major proinde fides meo operi conciliaretur, non ſolum traditarum auctores citare curavi, verum eorum ad verbum ſententias induxi.

Ego numquam legi Bibliothecam Geſneri, verum ejus epitomem a Joſia Simlero confectam & vidi & legi, copia mihi prius in ſcriptis facta ab illuſtriſſimis cardinalibus inquiſitoribus Quæ adminiculo ad fontes autorum hujus tertiæ partis detegendos duntaxat fuit: ex quibus ipſi ad verbum nihil ferme immutantes hauſerunt. Ego quidem ex Geſnero & Simlero pauciſſima, ex autoribus autem ex quibus ipſi deſumpſerunt multa tranſcripſi. Verum non ſunt ex Geſneri aut Simleri, ſed D. Hieronymi ad verbum, Gennadii, Suidæ, & Trithemii & aliorum multorum auctorum, quos prolixa ſerie commemorare poſſem. Cum autem ex iiſdem fontibus ego & illi hauſerimus, non mirum, quin in eadem ferme verba narrationis coincidamus: niſi ipſos quaſi priores occupatores ſua ignoranter feciſſe dicamus. Quare non mihi vitio dandum, ſed potius laudi, quod ab aliis abactam prædam in noſtram coloniam & cetera & reducamus: niſi tamen ego deterior ſim, quia catholicus, quam illi quia hæritici, ut ipſis ex autoribus colligere liceat, mihi idem facere non liceat. Reviſendi igitur originarii autores, & ſua quibuſque tribuenda, & tunc deprehendetur, me non ex turbidis hæreticorum fontibus, ſed ex claris aliorum autorum ſcaturiginibus ebibiſſe, tantumque proinde iis arrogandam vel derogandam fidem, quantum & autoribus ex quibus hauſta fuere.

Quod autem ad Rabbinos attinet, quadruplici ii ordine conſiderandi veniunt, aut enim Chriſti natalitia præceſſere, & ii noſtræ religioni favent, tantum abeſt averſentur; aut poſt Chriſti ortum vixerunt, & ii aut ſcripturas ſincere interpretati, recte de Chriſto ſenſerunt, aut ad noſtram a Judaiſmo religionem converſi, perfidiam Judaicam ſuis ſcriptis confutarunt, vel alios libros ad erudiendos mortales ediderunt, ſive qui ad quartum ordinem referuntur obſtinato & indurato animo multos errores ſuis commentariis ſparſerunt, adverſus chriſtianam religionem infenſiſſimi extiterunt: qui merito extirpandi forent, ſicut alii conſervandi. Ego autem univerſalem bibliothecam condo, nullum ab ea autorem excludo præter hæreticos mihi certo exploratos, vel alias patrum cenſuris nominatim interdictos. Tum quia unus non valeo cunctorum autorum monumenta revolvere, ut diſtinguere poſſim, qui illorum piam aut impiam doctrinam ſectati fuerint, qui fidi, quive ſuſpecti habeantur. Quod ſi conjicerem, hoc judicium facere, non ad me qui privatus exiſto, ſed ad publicos catholicæ eccleſiæ magiſtratus attineret, hos vel illos autores admittere vel rejicere, proponere aut damnare. Huc uſque autem eccleſia Rabbinos, quod ſciam, non interdixit, cur ergo illius judicium præoccupare debui, ut aliquos intra meam bibliothecam recipiendos alios allegandos citra ipſius decreta cenſuerim? numquid ego ad eam rem jus aliquod habeo, vel cenſorium munus exerceo, ut hoc præſtare poſſim aut debeam? ego autores ſolum & libros, quos eccleſia damnat vel interdicit caveo, & idem de aliis qui ſanam doctrinam non continent facerem, ſi ea mihi res certo liqueret. Ceteros quos eccleſia aut probat, aut tolerat, aut permittit, interim excludendos ab aliorum ſerie non arbitror. Ipſi judicent & illorum monita firmiſſime & conſtantiſſime ſequar. Præterea Rabbinos ego non commendo, non laudo, non extollo, ſed tantum illorum libros, quos ſcripſerunt commemoro: quod tamen non omnino inutile ſentio, ut cunctorum notitia habita facilius conquiri, examinari, purgari vel reprobari poſſint. Quod ſi hæc quæ tantopere rationi conſentanea videntur, non ſatisfaciunt, ideo Bibliothecam meam ſuperiorum examini ſubjeci, ut ſi quæ viderint amputanda, reſecanda, reſecent; quæve augenda addant. Tuum erit, doctiſſime & clementiſſime princeps, rem juſte judicare, qui malo omnino affectu vacas, bonam mentem & animum es ſortitus, & me paterno ſemper es amore proſecutus & qui non ſemel ſed ſæpius hunc meum laborem tantopere SS. Domino noſtro commendaſti. Perge eadem authoritate & conſtantia apud eumdem capta confirmare, ut opus publicæ utilitati maxime conducens, dique a ſtudioſis expetitum & deſideratum, in lucem tuo favore & patrocinio emergat, nec differri

Digitized by Google

differri aut jacturam aliquam ſubire patiariaris. Futurum ut tibi non ſolum ego, ſed & cuncti rei litterariæ amatores perpetuo addicti & obnoxii ſint futuri, & hoc beneficium ex tua liberalitate prodiiſſe agnoſcant. Vale litterarum decus & litterarum ſingularis Mecœnas. Romæ ex meis ædibus, pridie Kalendas Aprilis 1581. anno.

EPISTOLA VII.

Nuncupatoria ad quemdam regem cum nonnullis obſervationibus bibliothecæ ſuæ præmiſſis cujus hic titulus.

Bibliotheca a plurimis antea autoribus diſperſim inſtituta & collecta, deinde ab aliquot in epitomen redacta, jam vero poſtremo recognita novorum librorum acceſſione locupletata, & ab hæreticorum monumentis purgata, & in duplum poſt priores editas aucta per F. Alphonſum Ciaconum Hiſpanum Biacenſem doctorem theologum ordinis Prædicatorum & Romani pontificis pœnitentiarium.

Habes hic, optime lector, catalogum locupletiſſimum omnium fere ſcriptorum a mundi initio ad hunc uſque diem extantium & non extantium, publicatorum & paſſim in bibliothecis latitantium, opus non bibliothecis tantum publicis privatiſve inſtituendis neceſſarium, ſed ſtudioſis omnibus cujuſque artis aut ſcientiæ ad ſtudia melius formanda utiliſſimum.

Si more inſtitutoque ſcriptorum noſtri temporis labores ſtudiorum meorum regiæ majeſtati veſtræ conſecraro, neminem fore arbitror, qui id mihi vitio vertat. Nam ſi ullo tempore, nunc certe maxime omnium, bonæ litteræ principum virorum tutela & patrocinio egent, quorum autoritate a contemtu, & qui hunc proxime ſequitur interitu, vindicari poſſint. Deinde opus ipſum quod majeſtati veſtræ offero, patrocinio tanti principis non eſt, ut opinor, prorſus indignum: offero namque bibliothecam, hoc eſt tabulam aut catalogum omnium fere ſcriptorum, qui libris editis quacumque in lingua a mundi exordio ad hanc uſque diem, nomen aliquot conſecuti ſunt: opus ad inſtituendam bibliothecam locupletem, & ad uſum bibliothecarum omnium maxime neceſſarium. Porro ad principum curam & officium pertinere, ut publicæ bibliothecæ inſtituantur, conſerventur & locupletentur, neminem dubitare arbitror, niſi qui religionis & litterarum curam a principe alienam eſſe exiſtimaverit. Nam cum neque religio abſque litteris tradi commode queat, neque litteræ florere abſque libris, neutra autem conſervari & ad poſteros tranſmitti poſſint, ſi nulla bibliothecarum cura habeatur. Certe qui has adornant, eruditionem & pietatem, res aqua & igne magis neceſſarias conſervant. Ideoque ab antiquis temporibus potentiſſimorum regum & principum opus bibliothecas condere tamquam caſtella quædam & armamentaria ſapientiæ Nam apud Perſas, quorum maximum fuit imperium, Suſiana bibliotheca celebris fuit, cujus Metaſthenes meminit, & veriſimile eſt hanc conſilio ſapientiſſimi prophetæ Danielis, cujus ſumma fuit authoritas apud reges Perſicos, primum inſtitutam eſſe. In Græcia Piſiſtratus primus omnium Athenis libros diſciplinarum liberalium publice legendos exhibuit. Deinde ipſi Athenienſes numerum librorum ſtudioſius accuratiuſque auxerunt. Verum omnem illam librorum copiam, Xerxes Athenarum potitus, urbe ipſa præter arcem incenſa, abſtulit, aſportavitque in Perſas, ſed multis poſt ſæculis Seleucus rex, qui Nicanor appellatus eſt, eos libros omnes Athenas referri curavit. Omnium vero locupletiſſimam & celeberrimam bibliothecam inſtituit, Ptolomæus Philadelphus, in qua ſeptingenta millia volumina librorum recondita fuiſſe traduntur. Hic maximis ſumptibus ſacros Hebræorum libros in Græcam linguam tranſferri curavit, atque hos in ſua bibliotheca repoſuit. Hujus ſtudium imitatus eſt Antiochus magnus, qui & ipſe bibliothecam inſtituit, cui præfuit Euphorion Chalcidenſis poeta. Præterea in Græcorum hiſtoriis celebrantur bibliothecæ, Pergamena Eumenis regis, in qua ſupra ducenta millia librorum in hædinis pellibus ſcripta ſervabantur: Polycrati Samii, Nicocreontis Cyprii, Cuidia, medicorum veterum ſcriptis referta: Ariſtotelea, quam Sylla captis Athenis Romam tranſtulit: Macedonicorum regum, ab Æmilio Paulo, capto Perſeo rege, & ipſa Romam tranſlata. Jam vero Romanas veteres bibliothecas Luculli primum a Cicerone & Plutarcho laudatam; Palatinam a Julio Cæſare & Octavio Auguſto inſtitutam; Octaviam item, quam Auguſti ſoror & Marcelli conjux Octavia inſtituit; Ulpiam a Trajano nominatam; Aſinii Pollionis; Sereni Sammonici, quam Gordiano juniori reliquit, unde illi primum nominis celebritas parta, quid attinet in exemplum ſubjicere, cum unius Antonini optimi & laudatiſſimi principis dictum ſatis oſtendat, non tantum quis ipſius animus fuerit, ſed quednam principum circa bibliothecas & libros ſtudium eſſe debeat Ἄλλοι μὲν, inquit, ἵππων, ἄλλοι δὲ ὄρνεων, ἄλλοι θηρίων ἐρῶσιν. ἐμοὶ δὲ βιβλίων ἐκ παιδαρίου δεινὸς ἐντέτηκε πόθος. Atque ne tantum vetera admiremur; potentiſſimi reges Mathias Corvinus Hungariæ, Alphonſus Neapolitanus & Franciſcus Valeſius Francorum, bello

omnes clari, propter bibliothecas nobiliſſimas magnis ſumptibus & impenſis inſtitutas, clariores adhuc evaſerunt. Mediceorum nomen nulla res celebrius fecit, quam quod exulantes a Græcia muſas hoſpitio exceperunt, & libris maximo ſumptu tota Græcia & Aſia conquiſitis, non tantum bibliothecas ornarunt, ſed bonarum artium ſtudia ex Græcia in Italiam advexerunt.

Quod ſi forte dicat aliquis, artis typographicæ beneficio, optimos quoſque autores exiguo precio comparari poſſe, ideoque non neceſſe eſſe, ut principes immenſis ſumptibus publicas bibliothecas inſtituant: (facile enim quemvis pro ſua facultate privatam bibliothecam idoneam & ſtudiis ſuis ſufficientem poſſe inſtruere) ab hoc qui ita ſentit ego me plurimum diſſentire profiteor. Primum enim videmus veterum autorum & præſertim Græcorum & Hebræorum editionem a pleriſque typographis negligi: namque multi ſtudia prorſus negligunt, alii fontibus neglectis, rivulos & compendia quædam ſequuntur, plerumque fit ut tarde veteres & optimi libri diſtrahantur; ideoque a typographis, qui tamen præſens lucrum quærunt, negligantur. Quare niſi principes viri ſtudiorum tutelam ſuſcipiant, metuendum eſt, ne rurſus optimi libri raro publice & non niſi magno veneant. Atque ut ſit magna impreſſorum librorum copia, nihilominus utile, imo neceſſarium eſt, extare publicas bibliothecas veterum librorum manuſcriptorum & antiquiſſimarum etiam impreſſionum; ſæpe numero enim libri impreſſi mendis ſcatent, partim typographorum negligentia, partim etiam nimia quorumdam diligentia, qui, quæ non intelligunt, mendoſa putant & temere mutant. Deinde ut maxime mendis careant libri impreſſi, tamen eorum autoritas nonnumquam in dubium vocatur, præſertim in theologicis ſcriptis, de quorum depravatione & antiquitus & nunc quoque multi conqueruntur, vere an falſo, viderint: interim in his dubitationibus qui non agnoſcit, utilem eccleſiæ operam navare, qui antiqua exemplaria in publicis bibliothecis conſervant, & inſpicienda præbent, quando ad hæc quaſi oracula quædam in hujuſmodi controverſiis confugere oportet?

Porro hæc laus conſervatarum bonarum litterarum & librorum inter veſtræ majeſtatis familiæ ornamenta ampliſſima non infirmum locum tenet. Carolus Magnus bibliothecam ſingularem in ſuo palatio inſtituit, & Pariſinam academiam ſtudiorum matrem fundavit, ampliſſima ſacerdotum & monachorum collegia religionis & litterarum cauſa inſtituit & locupletavit. . . . . . . majorum exemplo bonarum litterarum & ſtudiorum patrocinium ſucceſſionis quodam jure pertinet. . . . . .

Bibliothecam pulcherrimam, Hebræis, Græcis & Latinis libris lectiſſimis refertam inſtituit, quam N. conſervavit & auxit. Bibliothecam omnium ſcriptorum. . . . .

Erit igitur benignitatis veſtræ ſingularis, quam omnes ubique prædicant, munuſculum hoc familiæ tuæ conſecratum quantulumcumque id eſt nunc a me oblatum bona cum venia recipere, & ſimul bonarum litterarum ſtudia, quæ quidem cum pietate conjuncta ſint favore & benevolentia perpetua complecti. Quo perpetuam meam erga illum obſervantiam & pietatem teſtarer.

Quinam in simili opere versati sunt.

Denuo editurus ingentem bibliothecam, tanta acceſſione jam quodammodo noſtra facta, de quibuſdam rebus lectorem eruditum ab initio operis admonendum putavi, primum autem quoniam ea quæ ſummorum virorum exemplo fiunt, legibus etiam jure fieri videntur, oſtendam quam plurimos excellentes viros Græcos & Latinos veteres & recentiores hujuſmodi catalogos conſcripſiſſe, quibus vel omnium qui ad ipſorum notitiam pervenerunt, vel in una tantum profeſſione authorum ſcripta & vitas complexi ſunt. Atque ut in hac enumeratione a Græcis incipiamus, celeberrimus eſt inter hos Diogenes Laërtius, cujus ſcripta dudum publicata ſunt. Hic decem libris vitas philoſophorum complexus eſt, in quibus etiam ſingulos eorum libros enumerat. Laërtio adjungi debent Eunapii vitæ Sophiſtarum & Ezichii Mileſii illuſtriſque liber de his qui in litteris clari fuerunt. Utriuſque Græcum exemplar clariſſimo viro Johanni Sambuco acceptum referimus, Latinum fecit Adrianus Junius. Suidas quoque non prætereundus eſt, qui in ſuo Lexico doctorum virorum vitas deſcribit, & libros enumerat. Philoſtratis ſophiſtæ & *Plutarchi* decem rethores etiam huc referri poſſunt, qui in omnium manibus verſantur, in Italiæ autem bibliothecis extant. Dionis Chryſoſtomi libri de poetis, & Photii patriarchæ Conſtantinopolitani duo magna volumina, in quibus authorum quotquot ipſe legerat nomina recenſet, & librorum argumenta ac ſumma capita breviter perſtringit. Præter hos multi alii quorum ſcripta temporum iniquitate aut hominum negligentia, magna ſtudiorum jactura, interciderunt *in* hoc argumento verſati ſunt. Ex horum numero eſt Callymachus, qui Suida teſte ſcripſit tabulas, in quibus nominat omnes qui in ullo eruditionis genere præcelluerunt, & ſcripta illorum recenſet libris CXX. Item Amphicrates, Philon, Megacles, Theſeus: hi enim cum generatim de viris illuſtribus ſcripſerint, haud dubie doctrina ac varia eruditione excellentes viros non omiſerunt. Citantur etiam a Diogene Laërtio & a Græ-

cis grammaticis plurimis, qui de philoſo- A rum vita, ſucceſſione, ſectis ſcripſerunt: nempe Damon Cyrenæus, Antigonus Caryſtius, Ariſtoxenus muſicus, Hermippus ſatyrus, qui omnes vitas ſcripſerunt, Alexander Antiſthenes, Nicias Nyſſenus, Sotion & ejus abbreviator Heraclitus, qui ſucceſſiones: Apollodorus, Clytomachus, Hyppotus, Panætius, Theodorus, qui de ſectis ſcripſerunt. Item Hidomeneus & Neanthes Cyziſſenus, quorum hic de Pytagoricis ſcripſit, ille vero de Socraticis. Porro de poetis ſcripſerunt Ariſtoteles, Zeno, Antiphon Rhamnuſius, Nicander Cholophonius, Lobum Argivus, Demetrius Magne- B ſius, Dionyſius Phaſelites, Damaſtes Sigoeus, Phanias Peripateticus, Heraclides Ponticus. Atque hi omnes Græci quemadmodum reliquas artes, ſic etiam hanc doctorum virorum hiſtoriam ſcriptis ſuis excoluerunt. Ex Latinis autem authoribus Cicero de claris oratoribus, Varro de poëtis, Suetonius de claris grammaticis & rethoribus ſcripſerunt. His annumerantur a divo Hieronymo Santia, Nepos, Hyginus.

Ipſe autem divus Hieronymus, ut ad noſtræ religionis homines veniamus, edidit catologum ſcriptorum eccleſiaſticorum, qui ſic ipſis etiam Græcis, faſtidioſis alioqui ad Latinorum ſcripta, placuit, ut ſta- C tim a Sophronio eloquente viro in eam linguam tranſlatus ſit. Hieronymum ſecuti ſunt in hoc ſtudio, ſi non ſucceſſu pari, voluntate tamen non mala, Gennadius, Beda, Iſidorus, Honorius, Sigebertus, & quidam alii. Noſtro autem tempore in Germania Johannes Trithemius edidit catalogum ſcriptorum eccleſiaſticorum, & alium iluſtrium ſcriptorum Germaniæ. Eodem tempore in Italia Petrus Crinitus edidit libros de poetis Latinis, a Livio Andronico ad Sidonium Appollinarem. Et poſt ipſum D paucis ab hinc annis Lilius Gregorius Gyraldus hiſtoriam Græcorum & Latinorum poetarum decem libris, & duobus aliis recentiorum poetarum hiſtoriam complexus eſt. Parem diligentiam in authoribus juris civilis colligendis præſtiterunt Bernardinus Rutilius, Johannes Ficardus, Johannes Neviſanus Aſtenſis, Ludovicus Gomeſſius Hiſpanus, & in medicinæ ſcriptoribus Otho Brunfelſius, Symphorianus Campegius, Remaclus *Fuſch*. Multi etiam monaſticæ profeſſionis homines illuſtres ac doctos viros ſui ordinis & familiæ compluribus libris deſcripſerunt, quos hic commemorare non E neceſſe eſt.

Horum omnium exemplo incitatus & eorum ſcriptis, quorum libri tunc extabant atque editi erant adjutus, C. Geſner conſcripſit ingens ac eruditum opus, in quo veterum ac recentiorum autorum nomina, libros & plerumque etiam librorum argumenta ac ſumma capita recenſet. Verum cum hac ejus utili diligentia, præter opinionem, opus excreviſſet, multorum animos vel prolixitas vel operis precium offendit. His ut conſuleret Conradus Lycoſtenes totum opus in compendium redegit, & cum de ſuo plurima adjecit, tum etiam Johannis Balæi libros de ſcriptoribus Angliæ operi ſuo inſeruit.

Hoc ejus compendium auximus & pluſquam dupla acceſſione locupletavimus, ita ut hæc editio ad priorem dupla ſit. Nam ab eo tempore in lucem editi ſunt non tantum libri pene innumeri, ſed etiam catalogi aliquot ſcriptorum huic inſtituto accomodi. Primum quidem novus jureconſultorum index a Baptiſta Zilleto confectus, deinde eorum qui de plantis, de animalibus, de chirurgia ſcripſerant. Item qui Galenum interpretati ſunt, catalogi a Geſnero publicati ſunt. Præterea ab annis aliquot Georgii Suilleri bibliopolæ ſtudio & opera Francofurti publicati ſunt ſingulis nundinis catalogi novorum librorum, qui illo tempore in publicum prodierunt & illic venum propoſiti fuerunt. Collegimus etiam nos inter ea non pauca veterum nomina ex Suida, Clemente Alexandrino, Laërtio, Stephano, plurimiſque aliis ſcriptoribus. Complures viri docti tranſmiſerunt catalogos ſcriptorum variorum, quorum in bibliotheca nulla mentio facta fuerat, inter quos honoris cauſa merito a me nominandi ſunt clariſſimi & doctiſſimi viri, &c. Item catalogos librorum manuſcriptorum, qui partim apud ipſos, partim in quibuſdam publicis bibliothecis ſervantur, quo typographi, ſi qui vellent exemplaria hujuſmodi vel nondum excuſa publicare, vel ante excuſa cum manuſcriptis conferre, ſciant unde ea petere debeant, quibus omnibus pro ſuo ſtudio & labore, quo noſtrum opus tam liberaliter locupletare & ornare dignati ſunt, plurimum me debere profiteor. Sed & ſtudioſi bonarum litterarum quibus hic liber uſui erit non parum ſe illis hoc nomine obſtrictos eſſe, ut agnoſcant æquum eſt. Quod ſi alii quoque viri docti & præſertim veterum bibliothecarum perſcrutatores, ſimili favore noſtrum inſtitutum proſecuti fuerint, &, quod obnixe ab eis petimus, de ſuis ac alienis qui vel nos ſubterfugerunt, vel forte nondum editi ſunt, libris ad nos perſcripſerint, brevi appendicem non pœnitendam huic editioni ſubjiciemus.

Differentia Bibliothecæ et ejus epitomes.

Quoniam vero longe alia eſſe videtur Geſneriana bibliotheca a Lycoſtenea epitome, dicam quid inter utrumque interſit. Geſnerus in ſua bibliotheca plerorumque librorum, præſertim veterum, argumenta

recenſet, & non raro cenſuras, tum ſuas, tum ſæpius aliorum adſcribit: ac ſimul plerumque aliquod ſtili authorum ſpecimen exhibet, & alia quædam interdum addit, non inutilia nec injucunda ſcitu. At in epitome ſola fere authorum nomina cum ſuis ſcriptis breviſſime enumerantur. Ac laudandum quidem eſt hujuſmodi inſtitutum in tali bibliotheca inſtituenda, in qua non tantum quid quiſque ſcripſerit, ſed quomodo, quatenus, quoque ſtilo exponeretur, ut delectus librorum inde fieri poſſit. Verum cum hic omnis generis ſcripta commemorentur, theologica, juridica, medica, philoſophica, hiſtorica, poetica, artium mechanicarum Latina, Græca, Hebræa, vulgaria, quis non videt opus hoc multorum hominum etiam doctiſſimorum operam requirere, qui & ante ſingulos libros evolverint, & ſumma doctrina atque acri judicio præditi ſint, ut de ſingulis prudenter & apte judicare poſſint? atque ut tale opus extaret, quod utiliſſimum fore nemo negare poteſt, tamen non in uno volumine comprehendi poſſet, & nihilominus epitome aliqua foret neceſſaria, tum propter homines occupatos, quibus prolixa volumina evolvere non vacat, tunc etiam propter tenuioris fortunæ homines, quibus non eſt commodum magno pretio ingentia volumina comparare.

Habet autem hujuſmodi bibliotheca ſive bibliothecæ epitome, qualem nunc in publicum damus, non contemnendum uſum. Etenim primum omnium bibliothecis publicis & privatis hic liber accommodatus atque utilis eſt, in quo enumerantur omnis generis autores, quibus illæ augeri & inſtrui poſſunt, in iiſdem etiam indicis ſeu elenchi uſum commode catalogus hic exhibebit, adſcriptis ubique numeris ordinis librorum quo diſpoſiti ſunt. Nam ſi qui novi acceſſerint hic non commemorati, facile nomina coram ac numeri marginibus inſcribi poterunt. Deinde typographorum utilitati inſervit, & vice præconis eſt, cum enim publica quaſi voce prædicet, qui libri, ubi, quando, & a quibus impreſſi ſint, bonarum litterarum ſtudioſos ad eos coemendos præconio ſuo invitat.

Ad hæc aliam non mediocrem ex hoc indice commoditatem percipere poſſunt, quod clarorum virorum opera integra, ſi forte prælo ſummittere voluerint, fere omnia hic conſignata invenient: quin etiam ſæpe bibliothecæ indicantur, unde manuſcripta A exemplaria acquirere poſſint. Poſtremo privatis unjuſcujuſque ſtudiis ſcriptum hoc fructum aliquem jucunditatemque allaturum arbitror. Proponuntur enim hic & quaſi in tabula quadam oculis ſubjiciuntur innumeri ſcriptores in omni artium ſcientiarumque genere, quorum aliqui ſcriptis ſuis immortalem gloriam conſecuti ſunt, multi etiam pro laude ignominiam reportarunt. Hæc autem conſideratio & per ſe jucunda ac ingenuo homine digna eſt, & cum ad delectum authorum tum ad excitandos ani- B mos ſtudioſorum omnium plurimum facit: quemadmodum enim Miltiadis trophæa Themiſtoclem dormientem excitabant; ſic doctorum hominum volumina, quæ hic commemorantur, ad laborem & laudem ſtudioſorum animos inflammare debent, idque non ita ſolum, ut novos in dies libros exquiſitis titulis ornatos in vulgus edant. Hoc enim multi ſemper fecerunt, & mali etiam authores facere poſſunt, ſed ut publico conſpectu & approbatione digna ſcribant. Præterea eſt hoc chronicon quod- C dam omnis generis ſcriptorum & onomaſticon, ad quod recurramus, ſi authores aliqui nobis incogniti nominentur, aut ab aliis allegentur.

QUOD NON OMNES AUTHORES RECENSENTUR EXCUSATIO.

Qui tamen ſi non omnes reperiuntur, veniam a ſtudioſis peto. Exoriuntur enim novi quotidie authores, veterum quoque ſcripta D plurima ante incognita, ſubinde in lucem proferuntur. Ea etiam quæ remotis in locis edita ſunt, non omnia potuimus cognoſcere, quæ omnia efficiunt, ut ſemper aliquid huic operi addi poſſit, nos hoc tempore præſtitimus quod potuimus, neque quemquam ſcriptorum quorum nobis nomina nota ſunt odio aut invidia aut alio affectu ducti omiſimus. Si quid omiſſum eſt, id oblivionis aut ignorantiæ culpa accidit. Noluimus etiam nobis judicium de cujuſquam ſcriptis ſumere, quod hoc ab inſtituto meo alienum duxerim.

E Novum proinde nomenclatorem confecimus, in quo nomina auctorum, quorum ſcripta publice extant, ſecundum artes ac facultates earumque titulos apto ordine diſpoſita ſunt: in quo authorum nomina nude & ſimpliciter ſuis titulis ſubjiciuntur, quo tempore vixerint, ubi, & quando eorum ſcripta edita ſint.

FINIS.

LYON

Digitized by Google

INDEX
RERUM ET VERBORUM
HUJUS VOLUMINIS.

A.

ABBAS eligendus qualis eſſe debeat, 431. d. qualem eligi volebat Ambroſius Camaldulenſis, 320. c. 322. e. 323. c. 325. d. & ſeq. Abbatiam appetens nón eligendus abbas, 324. a. b. 325. d. 326. a. 328. b

Abbas ex laico electus induatur veſte monaſtica, 155. e.

Abbatia preſbytero locata, 642. b

Abſentia paſtoris monaſterio nocet, 332. c. 333. d.

Acri commentum in Odas Horatii, 556. a.

Adriani cardinalis amotionem petit a papa Angliæ rex, 1281. c. eum ſub ſua protectione ſuſcipit rex Franciæ, 1281. d. ejus exauctoratio, 1291. b. 1292. a.

Adulterium ut puniendum, 378. a

Ægidii Viterbienſis laus, 1241. c. parentes, 1248. e. Studia & occupationes ab ipſo religionis ingreſſu, 1249. d. & ſeqq. Romæ legit Platonis philoſophiam, 1251. a. multas Italiæ civitates peragrat, 1233. b. deflet ſibi commiſſas. a. pontifice ſuæ religionis habenas, 1235. a & ſeqq. hortatu illius Julius II. papa indulget privilegia Eremitis Auguſtinianis, 1241. e. ordinis ſui privilegia defendit in concilio Lateranenſi ſub Leone X. 1263. a. & ſeq. 1264. c. d. reformationi conventus Pariſienſis eremitarum S. Auguſtini operam dat, 1263. d. e. ejus opuſcula, 1250. Epiſtolæ ſelectæ, 1233. laudantur, 1243. a. uti & liber de ſæculorum diſpoſitione, 1268. b. c.

Æſopi fabellæ, 553. e.

Æterna ſolum quærenda, 649. c.

Africa libellus a Franciſco Petrarcha compoſitus, 910. d.

Ageſilaus Xenophontis, 558. b. 561. b. 569. c

Agnanum honorabile ordinis Camaldulenſis membrum, 336. a. Agnani abbatiam multi expetunt, 328. b. Agnani abbas Jacobus, 199. d. 333. b. 334. c. 335. a. 347. c. Agnanenſis abbatis electio, 320. c. obitus, 320. b.

Albanenſis epiſcopus Johannes Moronus, 1312. b.

Albæ-regali exceptus ab Imperatore Ambroſius Camaldulenſis, 309. b.

Albertus Ambroſii amicus, 491. b.

Albertus Sarthianenſis magnus concionator, 875. a. prædicationibus valde occupatus, 757. b. d. 778. b. 779. a. miram ejus eloquentiam prædicat Guarinus Veronenſis, 855. b. & ſeqq. 857. b. ipſi vitam S. Ambroſii a ſe ſcriptam dicat, 874. e. fuit amicus Ambroſii Camaldulenſis, 430. e. 510. d. 846. c. ab Eugenio papa IV. aſcitus cum eo aliquandiu moratur Bononiæ, 796. a. orat Eugenium IV. ut non revocet privilegia ordini ſuo conceſſa, 816. a.

Albertus Sarthianenſis laudes detrectat, 780. d. & ſeq. recuſat petere dignitates, 803. a. & ſeqq. invitus aliis præficitur, 805. b. e. adverſarios patitur magiſtros, 805. c. erga eos ut ſe geſſerit, 806. b. & ſeq. magnam in puniendis delinquentibus patitur difficultatem, 800. b. & ſeq peſte corripitur, 755. a. ejus elogium, 753. Epiſtolæ ſelectæ, 75.. a. & ſeq. ſcribit adverſus Poggium de laudibus religioſorum, 756. c. adverſus vituperatores martyrum, 796. c. quod opus mittit Chriſtophoro Ariminenſi epiſcopo, 756. & ſeqq. ejus oratio habita in capitulo generali, 808. d. oratio de Sacramento Altaris, 515. a

Albertus dux, 88. c. 89. b. 90. c. 91. c. 880. b.

Albertus Doſutus, 816. c.

Alexandri cryſtallina imago, 411. a. 548. e. 549. b. 553. a 686. d.

Alexander Aphrodiſius, 861. c.

Alexander Contarenus, 1019. c.

Alexander Gonzaga, 846.. a

Alexander papa VI. 1247. c. 1250. a.

S. Alexii feſtum, 111. d.

Alexius prior Florentini monaſterii Angelorum, 1130. d. 1131. c. olim major Eremi, 1132. c. 1133. d.

Aloiſius Cornelius cardinalis, 1312. d.

Allegrus miles ſtrenuus commendatur pontifici, 18. b. a Gubernatore Burgi in vinculis detentum relaxari orat Ambroſius Camaldulenſis, 605. d.

Allegrus Mariotti frater ad monaſterium Fontis boni relegatus, 100. b. pro eo intercedit Ambroſius, 100. d.

Almandianus vir clariſſimus, 1240. b.

Alphonſus cardinalis Farnenſis, 1312. d.

Alfonſi Ciaconii epiſtolæ, 1312. e.

Alphonſus filius Ferdinandi regis Siciliæ, 1249. b.

Alphonſus regno Neapolitano pulſus, 1246. c.

Ambiens animarum curam, ſuam exponit mortis æternæ periculo, 325. d

Ambitio a Spiritu ſancto eſt remotiſſima, 325. e.

Ambitio morbus peſtilens, 335. d

Ambiens prælaturas increpatur, 907. e.

S. Ambroſius ſæpe obſcurum per obſcurius explicat, 960 c.

Ambroſius Camaldulenſis vir ſanctus & & doctus, 731. e. ejus pater, 159. c. 580. a. b. 581. c. 635. b. d. fratres Hieronymus & Jacobus, 828. e. 531. b. puerulus oblatus in monaſterio, 188. e. 193. b. & enutritus in monaſterio S. Mariæ de Angelis, 12. a. beneficio & auxilio Mathæi monachi græcas & latinas litteras didicit, 698. d. quam abhorreret a dignitatibus & Romæ ſtrepitu, 349. b. 351. c. 352. a. e. 356. e. 367. b. c.

Ambroſius invitus electus generalis, 198. 199. a. 314. d. 359. c. Luget de commiſſa ſibi generali ordinis adminiſtratione, 318. e. 319. c. 357. c. 359 a. 600. d. 656. c. ejus benedictio, 374. d. accedit Camaldulum, 315. b. e. 316. b. in Eremo ſuſceptus cum magno gaudio, 657 d. poſſeſſionem Eremi adipiſcitur. 315. e. 316. b. 317. d. in deſerto deliciis fruitur, 41. c. deflet amiſſas ſolitudinis delicias, 170. d. 318 e. 319. b. c. 610. d. 611. e. 651. a. dolet ſe variis curis diſtractum avelli a ſpiritualibus exercitiis, 189. c. & ſeq. 192. c. vitam pænitentem & antiquam quietem deſiderat, 369. a. 482. e. horret vanitatem, ibid. fugit a curia & promto animo & alacri ſecedit in ſolitudinem, 680. d. e. quam maxime optat, 66. c. e. 68. d. 86. b. 89. a. 92. a b. 342. a. 345. a. 346. d. 395. b. 399. a. 400. e. 454. b 646. e. 649. a.

Ambroſii cura paſtoralis, 115. b. 119. e. & ſeqq. 222. e. viſitat ordinis ſui monaſteria, 52. c 54. c. 420. d. & ſeqq. 649. e. in quibus viſitandis ſocium adſcivit Franciſcum abbatem de Carceribus, 665 d proſpicit ordinis ſui quieti, 301. d. Luget domus ſuæ anguſtias, 260 b & ſeqq e. 262 a procurat fratribus victui neceſſaria, 128. a. 130. c. puerorum educationem commendat, 183. c. 626. e. jura monaſteriorum propugnat, 253. b ordinis privilegia tuetur, 618 c. ordinis amplificationem cum regulæ defectu improbat, 695 a ordinis ſui reformationem cupit, 46. c. ad quam ſuos hortatur, 107. a. & ſeqq. & ipſe invigilat, 158 c. 279 d. 284. e. & ſeqq 288. a. & ad quam magno zelo laborat, 181 c. 676. b. vanas a ſe ſuſpiciones elevare conatur, 677. b. & ſeq. intendit reformationi monaſterii Montis-crucum, 679. ipſos etiam Eremitas reformare nititur, 603. b & ſeqq. qui ipſum deponere laborant, 603. d. ut ſe geſſerit in viſitatione Bononienſis parthenonis, 415. b. improbat uniones monaſteriorum, 72. d. & ſeq. ipſi ordo obligatus 301. d.

Ambroſius quomodo exceptus fuerit Bononiæ, 409 b. Patavii, 411. c. ab epiſcopo ſuſceptus officioſe, 219 c. ad ſummum pontificem proficiſcitur, 322. b. Romam pergit, 334 c. ibi ut fuerit, exceptus, 340 a 345. b. 347. a. 352. a. 354. a. ibi ut ſe habuerit, 341. c & ſeq. 343. b. Venetias venit, 547. d. 548. e. ut exceptus fuerit ibi, 626. e. curam alterius ordinis viſitandi abjicere tentat, 243. a. maxime ordinis Valumbroſani, 50. e. cujus ipſi commiſſa reformatio, 7. a.

Digitized by Google

Ambroſii caritas, 383. d. 396. b in peccantes clementia, 120. d. 142. a. 146. e. diſcretio 681. b humilitas, 665. c. 673. a 676. b. 677. c. 683. d. manſuetudo & patientia, 93. a. 208. e. 377. b. moderatio & patientia in tolerandis injuriis 674. a. 675. d. obedientia decretis capituli, 118. c. fuit ſtatutorum obſervator pertinax, 224. a. c ſuos hortatur ad obedientiam, 112. a. & ſeqq. ejus pietas, 489. c. prudentia 650. c. d. ſollicitudo, 223. b. quanta animarum cura, 194. b. ſolitudinis amor, 294. c. 471. e. 554. d. & veritatis, 392. c. zelus in puniendis indiſciplinatis, 634. a. orat dari ſibi Dei auxilium, 385. d. quales eligi vellet abbates, 320. c. 322. e. 323. c. 325. a. & ſeq. qualis eſſet erga obeuntes fratres, 437. e. & ſeq. commendat hoſpitum ſuſceptionem, 407. a. dites vitat, 433. c. & ſeqq. ad concordiam hortatur, 663. a. pecunias nihili æſtimat & execratur, 51. c. Hieronymum fratrem ſecum habere noluit, 438. e. purgat ſe a levitatis vitio, 414. e. & ſeq. ab inconſtantia, 418. c. & ſeqq. ut ſe gereret in morbis, 616. b. mortem non timet, 593. a.

Ambroſius a ſuis adverſa patitur, 162. d. & ſeq. 389. a. 396. a. & ſeqq. quantas pro ordine ſuo Romæ experiatur difficultates, 371. a. b. ejus luctus de obitu fratris ſui Hieronymi, 226. b. & ſeq. 646. & ſeqq.

Ambroſius contrarius Hieronymo de Praga, 661. c. redire ad cellulam prohibentem improbat cardinalis S. Petri ad Vincula, 674. d. Apoſtatam monachum ut ad ordinem redeat exhortatur, 357. d. & ſeqq. 359. d. orationum expetit ſuffragia, 164. b. 168. e. 169. c. 170. a. 205. d. 343. a. de eo falſa diſſeminat Placidus incluſus Florentiæ, 660. c. conficta in ſe mendacia ſpernit, 404. a.

Ambroſius de Eremitis valde queritur, 92. c. & ſeq. eos reformari tentat, 467. b. & ſeq. in eum inſurgunt, 172. b. 467. d. 658. b. ejus depoſitionem eremitæ proſequuntur, 462. e. & ſeq. 464. a. apud pontificem inſimulatus purgat ſuam innocentiam, 86. a. 660. b. 672. d. & ſeqq. 676. 683. c. & ſeq. ejus in Eremitas dilectio, 288. c. & ſeq. quanta paſſus ſit a fratribus ſuis, 301. c.

Ambroſii occupationes continuæ, 527. e. 528. d. 570. d. Librarios petit ad ſcribendum, 454. d ſolis ſacris litteris e græco convertendis incumbere decrevit, 586. b. 704. e. Victus ab amicis Diogeni Laertio vertendo dat operam, 586. b. 589. a. ei verſionem ſacrorum librorum e Græco in Latinum committit papa, 464. c. quam mulra opera tranſtulerit de Græco in Latinum, 25. b. 829. e. Ethicam Ariſtotelis vertere in latinum cogitat, 682. c. S. Athanaſii quæ opera reddere latine cupiat, 724. e. lib. S. Baſilii de Virginitate traducit, 700. e. ejuſdem epiſtolam, 579. d. S. Chryſoſtomi codicem emendat, 572. d. e. quædam illius opera vertit, 571. a. 579. d. ejus librum de providentia, 695. e. librum contra vituperatores vitæ monaſticæ, 722. a. ejus expoſitionem in Matthæum, 95. b. 405. d. & qnidem juſſu ſummi pontificis, 682. c. expoſitionem in epiſtolas Pauli, 7. a. in epiſtolam ad Timotheum, 685. b. homilias ejus, 518. b. ſermones, 596. a. vitam S. Chryſoſtomi transferre e Græco in Latinum conſtituit, 349. e. 526. e. quam revera traducit, 545. b. & devovet Jordano cardinali de Urſinis, 35. b. eam offerendam ſummo pontifici parat, 363. b. Climacum traducit, 564. e. 699. a. opera Dionyſii, 37. a. 38. e. 41. a. 95. b. 434. c. 512. a. b. Donatum breviavit, 234. d. plura S. Ephrem opuſcula, in latinum transfert, 522. c. 702. a. Gregorii Nazianzeni orationes, 399. d. 400. a. 651. e. ejus vitam de Græco transfert in latinum & cardinali S. Angeli dicat, 512. c. Lactantium emendat, 557. e. 570. d. Laertium vertit, 530. a. 544. d. 590. d. & dicat Coſmo Mediceo, 704. d. verſiones S. Chryſoſtomi & Laertii expetitæ, 724. d. Philoſtrati tranſlationem meditatur, 515. b. item Plutarchi, 515. b. emendat Tertulliani codicem, 526. b. Theophraſtum in latinum ſuſcipit convertendum, 511. c. vitas patrum traducit, 168. a. 414. a. 489. d. 504. e. 507. b. ejus præfationes, 693. c. & ſeqq. prologus in Laertium, 552. b.

Ambroſii epiſtolæ ornatæ & pro reliquiis habitæ, 44. a. eas laudat Nicolaus civis Florentinus, 551. a. requirit epiſcopus Cervienſis, 71. b. 72. c. 73. b. 74. b. 679. b. ipſe ſuas colligit unum in volumen redigendas, 601. d. qua occaſione collectæ & a quibus, 1. 342. c. publicas fieri vetat, 78. c. eas redactas in ordinem mittit Placido papæ cubiculario, 101. c. 104. a. ejus epiſtolarum collectionem dicat Coſmo Michael monachus, 706. d.

Ambroſii orationes, 180. eas mittit pontifici, 91. d. ſcire cupit quid de illis ſentiat, 89. c. 91. e. ipſius commentarius de rebus ſuis, 374. b. opuſcula, 707. a. tranſlationes optat Januenſis archiepiſcopus, 510. c.

Ambroſius opem petit a pontifie pro ſuis tranſlationibus, 37. a. 38. a. e. excuſat ſe quod convertendis in latinum profanis auctoribus dederit operam, 588. e. errores in ſcribendo vitari volebat, 414. b. ejus eruditio laudatur ab Aurilpa, 710. a. b. à Græculo ordinis, 501. b. inter perpetuas ſui curas officium ſcribendi non deſeruit, 416. e.

Ambroſius Camaldulenſis Eugenio pontifici maximo quam carus, 8. a. 11. e. 43 d. 67. d. 235. c. 368. e. curarum Eugenii IV. partem ſibi vindicat, 8. c. ejus zelus pro eccleſia & pro Eugenio IV. 22. d. 25. e. Libros Bernardi de conſideratione ei mittit, 525. e. hortatur papam ad eccleſiæ reformationem, 26. c. eccleſiæ ſtatum luget, 6. a. ejus conſtantia pro tuendo jure papæ, 97. b. Bononiæ detinetur a ſummo pontifice pro rebus eccleſiæ valde intricatis, 653. c. Bononiam ad Eugenium IV. inclinare conatur, 482. a. 484. b. & in ejus obedientia conſervare, 62. c. Ambroſius legatus in Germaniam a civitate Florentina deſignatus, 51. b. 52. b. 477. c. juſſu pontificis & electione civitatis ad concilium proficiſcitur, 203. a. 413. b. 661. e. ejus iter Baſileenſe, 310. a. 452. a & ſeq. 454. d. 594. c. 553. a. 613. c. 683. a. Baſileam adventus, 631. c. quomodo ibi exceptus, 194. a. 453. e. 613. c. 615. c. 690. d. quid Baſileæ in gratiam papæ egerit, 628. a. b. orationem habet in concilio, 454. a. 456. a. 615. c. frequentes collationes habet cum legato Baſileenſi, 426. e. quem ad Eugenii IV. partes inflectit, 271. a. 456. b.

Amb. juſſu pontificis adit imperatorem, 271. b. 308. c. 456. c. 628. b. de vita periclitatur ad imperatorem pergens, 308. d. quod etiam alias ipſi contigit, 166. a. & ſeqq. 167. b. imperatorem viſitat, 222. d. qui ipſi audientiam in Alba regali reſervat, 309. b. ab eo quomodo ſuſceptus, 20. d. & ſeq. 21. b. 457. c. 458. b. optime ſperat de ſua ad imperatorem legatione, 309. c. eum ad papæ voluntatem inclinat, 20. e. 21. d. 22. b. Eugenio papæ rationem reddit ſuæ ad concilium Baſileenſe legationis, 20. c. & ſeqq. 21. b. paratus eſt ad principes pergere adverſus Baſileenſe commonitorium, 34. d. tamen declarat ſe nolle derogare concilio Baſileenſi, 675. b. petit opem ab Eugenio IV 25. b. æs alienum a ſe pro eccleſiæ negotiis contractum ſolvi poſtulat, 87. c. 90. d. 96. e.

Ambroſius pro Græcorum negotio laborat, 68. b. ad eorum reductionem quam neceſſarius fuerit, 432. d. e. obviam græcis ire juſſus eſt ac græce perorare, 179. e. ad eos miſſus eſt Venetias, 404. a. ad concilium Florentinum accedentibus it obviam, 670. a. imperatorem convenit Ferrariam, 157. a. imperatoris & patriarchæ CP. affectus in Ambroſium, 404. b. linguam græcam docet legato, 403. b.

Ambroſii mutua dilectio cum Chriſtophoro epiſcopo Cervienſi, 77. c. 79. b. 81. c. cum Franciſco Barbaro, 548. e. 556 d 568. a. 576. b. qui ei duo volumina græca dat, 414. a. 550 e. 686. d. & ipſi viros litteratos conciliare curat, 566. c.

Ambroſii conſilium in educandis liberis requirit Gerardus princeps, filiamque ſuam ab eo in baptiſmo ſuſcipi, 138. eam a laico ſuſcipi ſuo nomine petit ibid. e. ei quam familiaris Guarinus Veronenſis 688 amor ejus in Laurentium Mediceum, 477 e. 478. & ſeq e. in Leonardum Juſtinianum, 588 d. 594. e. munera ab eo accipit, 596. c ejus pia cantica expoſcit, 596 d.

Ambroſii amor in Marianum, 624. b. quantum debeat Nicolao civi Florentino erudito 513. e. ſumma ejus cum illo neceſſitudo 494. e. 519. b. & ſeq. 520. b. dilectio ejus, erga Placidum papæ cubicularium 96. d. 97. d. colloquium cum Rinutio, 534 & ſeq. affectus ad Sebaſtianum, 369. e.

Amb. præſentiam optat dux Venetiarum 417. b ibi quomodo exceptus, 417. b. Cartuſienſes viſitat, 310. e. Caſinum contendexe cupit, 239. d. 363. d ejus iter ad capitulum, 311. b. 312. b. de vita periclitatur, 456. e. xenia diſtribuit amicis, 375. d. petit ſuos eximi a publicis oneribus, 473. b. & ſeq. 474 b & ſeq.

Ambroſio injungitur impoſitio in clerum Florentinum, 158. b. quod munus abjicere conatur, 367. e. Allegrum a Burgi gubernatore detentum in vinculis orat abſolvi, 605. d.

Amb. curas ſuas refundit in Sebaſtianum abbatem, 287. d.

Amb. Bononiæ, 548. d. ibi ægrotat 658. a. 660. b. ejus morbi 74. d. 75. a. b. 243. b. 516. d. 651. d. ex periculoſo morbo convaleſcit, 180. b. 182. b. 186. a. vitæ periculum ſubit 628. d. quod vix evadit, 250. c. & ſeq. 628. d.

Ambroſii Camaldulenſis imaginem habere cupit Petrus Delphinus, 669 d.

Ambroſius Neapolitanus theologus, 1238. b.

Ambroſius prior Angelorum, 1175. a.

Ambroſius monachus doctus, b. 1012. b. Ambroſius præceptor Petri Delphini 981. d.

Ambroſius Sebenicenſis artium doctor, juris civilis peritus, ſacrarum litterarum ſtudioſiſſimus, 1031. d. 1034. b.

Amicitia exhorreſcit ſolitudinem, 688. b.

Amore potius quam terrore grex Chriſti gubernandus, 130. a. 350. c amor ſi impleverit cor noſtrum omnia facile tolerabimus, 350. d.

Amor parentum in monachis januam aperit ruinæ, 890. c.

S. Andreæ monaſterium Venetiis ordinis S. Auguſtini, 837. d.

Digitized by Google

S. Andreæ virginum Venetiis, 902. e.
Andreas A[illegible] cardinalis ſororius [illegible] b
Andreas Ariminenſis, 510. a
Andreas Datus vir nobilis, 20. d
Andreas Donatus nobilis Venetus, 88. e. 90. d
Andreas vir eloquens, 558. e
Andreas amicus Ambroſii Camaldulen- 375 d
Andreas Burgenſis, 1087. d
Andreas clarus adoleſcens, 581. c
Andreas monachus, 640. a. 641. b
Andreas improbus monachus, 391. c. 413. e. & perfuga excommunicatur, 55, a
Andreolus Genuenſis nobilis, 543. b
Andreolus ſacerdos collector apoſtolicus, 1062. b. 1064. c. 1092. c. 1094. c. 1095. c. d. 1110. d. Petro Delphino infeſtus 1077. a. & ſeq. 1087. a
Andreotius Senenſis vir litteratus, 711. d
Angelottus S. Marci cardinalis, 38. b
Angelus abbas, 62. b
Angelus prior S. Matthiæ redarguitur, 144. d. & ſeq excommunicatur, 137. b. & ſeq.
Angelus prior S. Marci injunctam ſibi pænitentiam agere jubetur, 124. a. & ſeq.
Angelus eremita Camaldulenſis, 55. e
Angeli viri pii mors 543. a
Angelus de Monte Politiano, 347. e. 368. d. Ambroſii Camaldulenſis amicus, 340. c. convenit Camaldulenſes, 161. d
Angelus Azaïolus, equeſtris ordinis adoleſcens, 517. c. 574. e.
Angelus clariſſimus adoleſcens a Barbaro humaniter exceptus, 559. a. & ſeq.
Angelus aurifex, 477. e. 623. d
Angelus pictor celebris, 842. b
Angelorum monaſterii Florentini reformatio, 1130. b. 1131. c. 1132. b. 1133. b. 1134. d.
Angelorum monaſterium Florentinum dextrum ordinis lumen antiqua Eremi Camaldulenſis poſſeſſio, 1136. a. cum alio ordinis Ciſtercienſis permutari renuit Petrus Delphinus 1136. b Angelorum ex monaſterio vi ejicitur & reſtituitur, 1139. b. & ſeq: ex eo iterum illum ejicere conatur Leonardus prior depoſitus, 1140. d
Anglarii abbates Bartholomeus, 150. a. Chriſtophorus Rampinus, 1207. c. 1211. b. Raynerius, 207. e. 208. d
Angliæ rex Henricus VIII, 1296. d. 1297. c. & ſeq. conventio inter ipſum & regem Catholicum, 1273. a
Anianus peritiſſimus interpres S. Chryſoſtomi, 464. d
Animarum cura quanta ſit. 528. e. cura regiminis non ſine animæ detrimento ſuſcipitur, 803. d. onus regiminis ſecure non ſubit qui ſæculo mortuus non eſt, 327. a.
S. Annæ feſtum, 111. d.
Anna pia monialis, 413. b
Annatarum negotium, 21. e. 22. a
Anſelmo abbati S. Theomneſti committitur cura inquirendi de adminiſtratione Benedicti quondam generalis ordinis Camaldulenſis, 115. c.
Anſelmus procurator Camalduli, 605. b. 607. d.
Anſelmus homo nequam, 94. a. homo perditiſſimus. 303. a. 305. b. & ſeq. monachus indiſciplinatus, 636. Ambroſio Camaldulenſi contrarius, 692. a. & ſeq
Antonia novitia impudica conſecratione indigna, 291. a. & ſeq
Antonii magni epiſtolæ, 449. e. 554. c. 687. b
S. Antonius de Padua, 814. d
Antonius archiepiſcopus Florentinus, 1114. c
Antonius abbas, 245 e 277. c
Antonius juriſconſultus vicarius Patavini epiſcopi, 75. c
Antonius monachus Ambroſio Camaldulenſi carus, 196. d. 517. a
Antonius Fabianus monachus, 1100. b
Antonius perverſus monachus, 631. e, monachus imprudens, 663. carceri mancipandus, 675. b
Antonium Blancum monachum apoſtatam ut ad ordinem revertatur hortatur Ambroſius Camaldulenſis 357. d
Antonius eremita a Johanne eremita percuſſus, 57. c.
Antonius puer 139. d
Antonius converſus Camadulenſis, 996. b. 997. b. 1027. a. ovis morbida 1028. c
Antonius de Barga, 490. e
Antonii de Butrio commentum in decretales, 353. c. 355.
Antonius de Cedro-plano Venetus, 146. c
Antonius Corbinellus 510. b. vir humaniſſimus, 579. & eruditus, 717. b
Antonius Ferentinus vir ſtudioſus, 488. c. 496.
Antonius Luſcus, 490. a
Antonius Maſſanus clarus Theologus, 489. b. 533. c. 562. b. 586. b. 747. c
Antonius Panormitanus autor libri ſceleratiſſimi inſcripti Hermarphoditus, 796. b
Antonius Parmenſis decretorum doctor 426. d
Antonius de Parma Ambroſii Camaldulenſis prædeceſſor, 204. e
Antonius Pinus Ambroſii Camaldulenſis amicus, 541. c. ejus obitus, 542.
Antonius Piſtorienſis, 505. a.
Antonius de Ponteroliis, 119. b.
Antonius de Prato-veteri celebris juriſconſultus, 612. d.
Antonius Putius Florentinus 1119. b. 1122. b. inſignis concionator, 1178. d. delegatus, a ſede apoſtolica ad amovendos & relegandos, e. Camaldulenſi familia aliquos 1186. b. viſitaturus eſt Eremum & Fontem bonum, 1189.
Antonius Raudenſis profeſſor theologiæ, 824. b.
Antonius de Urbe veteri, 1119. a.
Antonius Zocholus amicus Ægidii Viterbienſis, 1436. d.
Appellatio a Papa ad concilium, 43. b. 47. a
Apollinaris monachus, 979. e. 987. e.
Appollonius grammaticus 713. c.
Apollonii Argonautica, 489. a.
Apollonii codex, 566. c.
Apoſtatam monachum ad ordinem ut revertatur hortatur Ambroſius Camaldulenſis, 357. d. 359. d.
Apoſtoli principes monachorum, 108. d.
Aqua magis quam vino ſitim ſedare debent monachi, 921.
Archimedes, 490. c. 496. c. 501. a. 505. a. 508. b. 535. a. b. ejus Geometria 502. b. opera rara, 714. a.
Architas Tarentinus, 853. b.
Aretini cleri ſupplicatio 61. a.
Aretini cleri reformatio, 5. a.
Aretinum in clerum bulla revocanda, 9. e. 10. d.
Aretino in epiſcopatu plura Camaldulenſes habent monaſteria, 5. b.
Aretinus clerus vexat Camaldulenſes pro ſuorum ſolutione debitorum, 70. b. & ſeq.
Aretinus Johannes deſignatus clericus, cameræ, 425. d.
Argonautica Orphei, 713. b.
Ariminum bellis vexatum, 210. e.
Ariminenſis epiſcopus, 96. e. 97. d. 104. a 637. b. falſa de abbatibus Camaldulenſibus prædicat, 32. d. Ariminenſis epiſcopus Chriſtophorus, 39. e. 40. e. 781. b. 795. e. 807. d.
Ariſtarchus 713. c.
Ariſtides patrio ſermone redditus a Franciſco Barbaro, 572. c.
Ariſtophanis comediæ, 721, a.
Ariſtotelis codex, 545. a. 546. e.
Ariſtotelis opera, 713. c. ejus ethicam vertendam ſibi proponit Ambroſius Camaldulenſis. 682. c.
Arithmetica tarda & obtuſa ingenia acuit, 852. c.
Arriani traductio S. Chryſoſtomi non exacta, 682. c.
Arriani hiſtoria de Alexandro 713. d.
Arſenius Claſſenſis abbas renuntiat ſuæ dignitati, 1058. c.
Arſenius monachus, 92. b. 187. b. amicus Ambroſii Camaldulenſis, 605. c.
Artium ſtudium commendatur, 842. c.
Aſconius Pædianus, 492. e.
Aſſentatio vitiorum adjutrix 945. d.
Aſiſium caput ordinis Minorum, 1266 c.
Aſſiſinatem civitatem Eugenio IV. commendat Albertus Sarthianenſis, 817. a.
Aſterii liber ad Renatum monachum, 492. b.
Athanaſii volumen 500. a.
S. Athanaſii opera 497. e. 509. b. neceſſaria pro diſputatione cum græcis, 404. d. latine reddere cupit Ambroſius Camaldulenſis, 724. e. S. Athanaſii vita, 526. c.
Athenæi volumen cum figuris, 714. a.
Atheſis fluvius 452. b. ejus origo, 614. e.
Autores prophanos traducere e græco in latinum non decet monachum & ſacerdotem, 446. c.
Auguſtinianis eremitis privilegia indulget Julius papa ſecundus 1241. e.
Auguſtinianorum eremitarum conventus Pariſienſis olim florentiſſimus, 1262. d. ejus reformationi operam dat Ægidius Viterbienſis, 1253. d. e.
S. Auguſtinus doctor proponitur, 770. e. eruditorum eruditiſſimus, 1254. a. doctor eminentiſſimus, 977. d. hæreticus cenendus qui ab eo diſſenſerit, 978. a. ad confuſionem gentilium deſtinatus, 909. e.
S. Auguſtini lectio virgini conſulitur, 839. a. ejus opera 397. c. 436. d. epiſtolæ, 552. a. confeſſiones, 324. c. 353. b. 355. b. 360. c. 538. d. Camaldulenſium protectori dandæ, 340. c. 342. b. 345. c. de doctrina chriſtiana, 550. d. de muſica, 556. a. 595. d.
Auguſtini codex, 510. b. c.
Auguſtinus monachus, 124. e. 129. b. Ambroſio Camaldulenſi carus, 153. c. 643. d. 652. b. græcis literis dat operam, 160. d. celebrat primam miſſam, 165. b. eum laudat Ambroſius Camaldulenſis 650. b. fitque ejus in Germanico itinere fidus comes, 192. a. 194. d. 269. d. 310. c. 458. e 613. a. 630. a. 631. c. 690. b. ejus epiſtolæ Ambroſio quam ſuaves, 159. b. ipſum arguit Ambroſius Camaldulenſis quod congrue non ſcribat, 647. d. ſcriptæ ad eum epiſtolæ, 159. a. & ſeq. 318. c. 646. b. d. & ſeq. eum in anguſtiis conſolatur Ambroſius, 174. c. & ſeq. 178. b laudatur de reſtaurata regulari diſciplina 182. d.
Auguſtinus eremita Camaldulenſis, & ſacriſta & novitiorum inſtitutor, 56. d. e.
Auguſtinus adoleſcens monachus, 144. c. ſevere puniendus, 146. d. A parentum domo revocatur, 148. e.
Auguſtinus adoleſcens vagus, & pervicax, 200. d. carceri mancipatur, 201. d. 228. e. 231. a. 232. d. transfertur ad monaſterium Vallis caſtri, 139. e.
Auguſtus poetas coluit; Virgiliumque familiariſſimum habuit, 872. d. e.
Auriſpa, 489. b. e. 494. e. 495. a. 504. 506. d. 508. b 516. a. 530. b. 535. b 537. d. 538. d. e. 567. d. 584 d. 589. a. libros e Græcia affert, 713. a venit in Italiam ibidem vitam acturus, 715. c. cupit Florentiam habitare, 721. d.

Digitized by Google

Bono… litteras græcas docet, 715 d. ibi ſedem figit 716. d. Ambroſii Camaldulenſis convictum deſiderat, 717. a. ei mittit ſua epigrammata, 710. d. ejus epiſtolæ ad Ambroſium Camaldulenſem, 710. a & ſeq.

B

B. Abbatiſſa S. Benedicti de S. Miniate, 204. e.
Babylon occidua Roma 353. a.
Bacchius ſenex, 555. a.
Baldaſſar Cardutius doctor, 1168. a. 1170. d.
Baptiſta vir illuſtris, 617. c.
Baptiſterium circa majorem eccleſiam Ravennenſem, 449. a.
Barbarus (Franciſcus) prætor Veronenſis, 75. b 414. a. 455. a. 530. c. 553. 614 b. 631. b. occupatus reipublicæ negotiis, 552. d. Vir litteratus, 490. b. humanitatis totius condimentum 542. d Ambroſii Camaldulenſis amicus, 548. c. 576. a. 688. c. d. 68, a. Cui dat quædam volumina, 552. d 686
Barbari volumina græca, 410. e. vitam S. Chryſoſtomi cupit, 419. e.
Barbus cardinalis, 1060. c.
Bartholomæus cardinalis, 1312. b.
Bartholomæus abbas Anglarii, 150. a. deſignatus abbas de Cantiniano, 156. b.
Bartholomæus de Burgo S Sepuchri abbas deſignatur S. Bartholomei de Cantiniano, 155. d. 157 a.
Bartholomæus Sodorinus vicarius Epiſcopi Volateranenſis, 1119. d.
Barthlomæus Riccius, 120. a.
Bartholomæus monachus infirmus, 129. e.
Bartholomæus monachus apoſtata ad clauſtrum redire jubetur, 116. a. 117. d.
Bartholomæus Venetus, 172. e.
Bartholus, 434. a.
Baſileam accedit Ambroſius Camaldulenſis, 259. d. 270. d.
Baſileenſis legatus cardinalis, S. Sabinæ advenit Ferrariam, 425. b confert cum eo Ambroſius Camaldulenſis, 25. e.
Baſilicæ miræ vetuſtatis Ravennæ, 253. b.
S. Baſilius, 695. b. inter Græcos doctor primarius, 859. d. ejus ſtudia, 860. e. feſtum 111. d. quædam opuſcula, 723. e. epiſtolæ 571. b. e. 572. d. ſermones, 526. d. Liber de vera integritate virginitatis, 496. a. ab Ambroſio Camaldulenſi in latinum converſus, 700. e. quædam epiſtola 579. d. capitula ex tribus ejus epiſtolis ad Amphilochium 497. e. S. Baſilii codex, 566. b.
Baſilius Abbas conſtituitur vicarius Petri Delphini, a. 1211. bellum Genuenſe, 748 a.
Bellis quatitur Italia, 288. e. 617. d.
Bellunenſis epiſcopus Petrus Barotius, 979. a. 989. b. 1029. a. 1031. c. 1073. d. 1107. c. 1109. ſtrenue ſe gerit Romæ pro ordine Camaldulenſi, 1109. b. & ſeq. ſumma ejus in Petrum Delphinum caritas, 1069. c. & ſeq. zelus pro negotio Claſſenſi 1101. a & ſeq. quod ei commendat Petrus Delphinus, 1082. e. 1083. d.
Bellunenſis Epiſcopi ſollicitudo paſtoralis, 1021. a. doctrina ſumma, 936. b. 939. d. laudes 937. b. Humilitas, 937. b. c. 939. c. 941. e. 943. c. 949. a. carmina, 938. c. d. ejus viſitationem quanti fecerit Petrus Delphinus 934. b. 939. qui eum ad virtutes epiſcopales animat, 940. a 955. b 958. c. 955. a Quanti fecerit ejus epiſtolas 949. 955. b. 957. e 965. a. Diœceſim viſitat 910. ejus ſermones ſermones Dei, 942. c. 948. a. locum ex ſcriptura explicandum ei proponit Petrus Delphinus, 960. a. item locum ex evangelio, 973 c. 975. a. 976. amans eſt ſolitudinis, 1010 c.
Bellunenſis epiſcopus ictteria laborat, 964. b. opuſculum de miſeria conditionis humanæ componit, 964. d. aliud ejus opuſculum, 968. b. 1011. a. ejus opuſcula accurate ſcripta, 1037. d. ejus odæ, 990. d. carmen de S. Martino, 975. b. 976 b.
Bembus, 1173. c.
Benedictus, XIII. Judæos converſos ordinavit epiſcopus, 31. e.
S Benedictus exemplar perfectionis proponitur monialibus ſui ordinis, 896. c.
Benedictus generalis Camaldulenſium adminiſtrationis ſuæ rationem reddere cogitur, 515. c. d 657. b. in carcere detinetur 314. a. 3 8 b. 657. c. ſponte renuntiat 314 e. ſatis hilariter bibit calicem amaritudinis, 316 d. 317. c. Florentiam ſe recepit rationem adminiſtrationis ſuæ redditurus, 315. c. 316. c 317. b. obloquitur cardinali, 3 8. b ejus calculus, 352. a. 367 d. reprobatur, 364. b auferendæ ei pecuniæ, 354. d. cavendum ne fugiat, 354 d.
Benedictus abbas, S. Michaelis, 1116. a
Benedictus prior S. Mariæ de Roſa, 272. a e. 274. b.
Benedictus Emilianus pius monachus, 122. a.
Benedicti monachi obitus, 436 a.
Benedictus adoleſcens monachus leviſſimus 660. a.
Benedictus novitius religioſe inſtituendus, 200 a.
Benedictus cognatus Ambroſii Camaldulenſis, 620. c.
Benedictus Butius Petri Delphini amicus, 930. c. ejus virtutes, 930 d.
Benedictus Dandulus. 686 d.
Benedictus Juſtinopolitanus, 1035. e. 1068. d. eum ad reformationem hortatur Petrus Delphinus, 962. e.
Beneficia reſignantes an poſſint ſibi reſervare penſionem, 1167. d. 1168 b.
Benincaſſæ priori Cornucopiam emendandam ſuadet Petrus Delphinus 1174 c.
Berenicis reginæ nummus, 411. a. 553 a. 55 4 686. d.
Bergomenſis epiſcopus, 655 d.
Beriolæ ſanctitas, 8 7 e.
Bernadinus Senenſis, 510. b. 753. e. 773. a. 805. b 896. c
Bernardinus monachus lectionis ſtudioſus, 1128 a. 1132. b
Benardini monachi obitus, 1059. e.
Bernardinus monachus avarus, 1080. e.
Bernardinus de Abbatia, 979 c.
S. Bernardi elogium, 1169 c. opera, 124. d libros ejus de conſideratione Eugenio IV. mittit Ambroſius Camaldulenſis, 525. ſermones commendat Ambroſius Camaldulenſis, 129. b. epiſtolarum ejus editio vitioſa, 1168. e 1169. b. ejus lectio commendatur, 143. d.
Bernardus abbas, 237, e.
Bernardus abbas de Vulterano, 638. e. ei vices ſuas committit Ambroſius Camaldulenſis, 642. d.
Bernardus monachus Ambroſio Camaldulenſi carus, 651 d 652. a.
Bernardus eremita, 580. a.
Bernardus illuſtris adoleſcentulus, 592. c. 596. b d. 598. b 599. c.
Bernardus civis Florentinus, 560. a. ejus caſus, 575. c.
Bernardus Juſtinianus, 709. e.
Bernardi Oricellarii hiſtoria de rebus in Italia geſtis ab adventu Gallorum, 1173. b.
Bernardus amicus Ambroſii Camaldulenſis, 587. a. 588 a.
Berti Ildibrandi epiſtola ad Ambroſium Camaldulenſem, 8 8. e.
Berto Senenſi ſcripta ab Ambroſio Camaldulenſi epiſtola. 654. a.
Beſſarionis fidei confeſſio, 432. a.
Bibliotheca Augienſis ſeu S. Marci, 615. b. Bocacii, 736. c Col. cii, 736. c. Cryptæ ferratæ, 357. a. 541. d Franciſci Barbari, 557, b. 576. c. … Aretini, 72.. b. Johannis Cornelii, 552. c Leonardi Juſtiniani, 575 d. 596 a. 602. e, Nicolai civis Florentini, 711. c. 730. c. Patavienſis, 6 7 b. Petrachæ 736. c. S. Petri, 545. c Ratiſponenſis. 386. c. ſummi pontificis, 544. e Tarviſina, 151. e. Victorini, 534. e. Urſini cardinalis, 544. b.
Blanca Baduaria vidua pudiciſſima, 90. a.
Blandinus eremita Camaldulenſis 1190. d
Blaſius prior S. Clementis Jacobum abbatem de Agnano inducit in poſſeſſionem, 316 c.
Blondus Flavius Forolivienſis, 818. a.
Boccacius litteras ſuſcitavit, 842. b.
Boetius græcus & latinus, 403. c.
Boetii opus de Dialectica, 533. a.
Bonicienſis abbas J. 726. a.
Bonifacius martyr, 77. c.
Bonifacius IX. papa, 42. d.
Bonifacius prior S. Marci, 615. c.
Bonifacius monachus, 643. a.
Bonſier ſis abbas. .94. a.
Bononienſis civitas libera & ſui juris, 884. a.
Bononienſium animi non exaſperandi ſed mulcendi, 8. e.
Bononienſes in obedientia Eugenii IV. retinere nititur Ambroſius Camaldulenſis, 62. c. 482. a. 484. b.
Bononienſis civitatis cœcitatem, quæ eccleſiæ imperium detractabat deflet Ambroſius Camaldulenſis, 483. c. 485. b.
Bononienſes Eugenio IV. commendat Ambroſius Camaldulenſis, 11. b.
Bononienſis cardinalis ambit unum monaſterium ordinis Camaldulenſis, 680. c. reſignat Claſſenſem abbatiam, 980. a. ipſi commendatum monaſterium Vangadiciæ, 19. b. 97. c.
Bononienſis epiſcopus Philippus Galandrinus, 1003. c. e.
Bononienſis legatus revocandus, 8. c. 11. b.
Bononienſe negotium, 67. a.
Bonus monachus, 435. c.
Bornio Bononienſi ſcripta ab Ambroſio Camaldulenſi epiſtola, 484. e.
Brandolinus Raphael, 1240. b.
Breviaria ordinis imprimi & diſtribui curat Petrus Delphinus, 1129. a.
S. Birgittæ ordini monaſterium de caſtro Britonum tradere intendit Jacobus Aldibrandus, 609. d. 611. a.
Britonori abbas Sepulcrus, 330. d. 331. c. 333. d.
Britonori capitulum generale celebratum, 118. b.
Brixienſi populo pacem & concordiam procurat Franciſcus Barbarus, 827. d.
Brixienſes feminæ L. nobiles ſub S. Claræ titulo omnibus abdicatis ſub clauſura vivere cupiunt, 828. c.
Bronio ſcribit Ambroſius Camaldulenſis de morte Nicolai civis Florentini, 737. e.
Brunorius de Scala, 90. e.
Bullam adverſus clerum Aretinenſem revocari rogat Ambroſius Camaldulenſis. 9. e. 10. d.
Bulla adverſus officiales Montis, 10. a. 11. a.
Burgenſe monaſterium antiquum & venerabile, 152. b ejus jura, 42. conatur evertere Caſtellanus epiſcopus, 6. d. 6 8. c.
Burgenſis monaſterii negotium, 84. a.
Burgenſis abbas Paſchaſius, 150. d.
Byſſus lini candidiſſimi genus eſt, 883. c.

C. Cæcilia

C.

CÆcilia Virgo Mantuana principiſſa litteris imbuta, 846. a. verſus eleganter facit, 839. b. ejus elogium, 831. b. & ſeq. 846. b.
Cæſar Bononienſis, 79. b. 83. b.
Cælum non animum mutat qui trans mare currit, 64. b.
Calimacus, 713. b.
Calumnia quantum malum, 578. a.
Camaldulenſium conſtitutiones ſunt præclaræ & laudabiles, 106. c.
Camaldulenſes alterius ordinis monachos prohibentur recipere, 659. b. ſervant clauſuram, 692. d. libris ornandis azurro utuntur, 598. a. 599. b. eorum Generalis viſitaturus monaſteria, quatuor ſecum equos habere poteſt, 52. d. abſolvunt ab irregularitate, 634. c.
Camaldulenſium negotia confuſa & perplexa, 46. c. apud eos religionis fervor numquam omnino extinctus eſt, 105. c. religionem in ſpiritualibus egentiſſimam in temporalibus deſolatam reperit Ambroſius Camaldulenſis, 5. a. 7. a. immo ordinem fere collapſum, 20. a. 241. c. 242. c. 288. a. 359. c. 604. d. ſub Petro Delphino vergebat in ruinam, 1024. e. 1052. e. 1117. c. 1125. c. illum reformare laborat Ambroſius generalis, 103. c. 107. a. 216. b. 217. 279. d. 604. d. 666. b. illum viſitat abbas S. Pauli atque capitulo generali præeſt, 468. a. 604. a. capituli generalis ſtatuta approbata a ſummo pontifice, 660. b.
Camaldulenſes plura habent in epiſcopatu Aretino cœnobia, 5. b. iis reſtitutum S. Savini monaſterium, 465. c. 466. b. eis uniri cupiunt fratres S. Marci, 692. d. iis etiam monaſterium reſignat Jordanus de Urſinis cardinalis, 44. c.
Camaldulenſes eremitæ Majoris munus per vices exercent, 90. a.
Camaldulenſem eremum imperatores & Romani pontifices ſuſceperunt ſub ſua protectione, 468. d. in ea an recluſus aliquando habitaverit Gregorius IX. 1170. c.
Camaldulenſis abbas, 413. d.
Camarinenſis epiſcopus, 618.
Camerarii Camaldulenſis abſolutio, 363. c. de pluribus accuſatur, 264. 267. a. 268. a
Camilli vita, 553. e.
Campegius cardinalis, 1285. c. 1286. b. 1287. d. 1288. b. 1299. c. 1302. e. illum legatum in Angliam admittere paratus eſt rex, dummodo facultates omnes quæ de jure legatis conceduntur ſuſpendat papa, illique in legationis munere cum pari auctoritate adjungatur Volſeus, 1284. b. c. ejus adventus in Angliam, 1292. a. quam magnifice fuerit receptus, 1292. b. a pontifice revocatur, 1294. e. in legatione quam præclare ſe geſſerit, 1295. a.
Campriani abbatiam confert Petrus Delphinus, 1194. a. & ſeqq.
Candianus Bolanus, 1042. a.
Candidus Mediolanenſis, 404. e.
Candidi epiſtola ad Nicolaum Nicoli, 724. e.
abbas de Candiculis homo ſuſpectus, 306. c.
Canones apoſtolorum a Clemente traditi, 497. d.
Capenas Mannius, 1237. a.
Capitulum generale Camaldulenſe, 973. a. 1131. a. 1133. a. 1134. a. 1135. a. 1222. d. indictum a Senenſi epiſcopo ordinis protectore, 278. b. cui intereſt prior S. Pauli, 369. c. bis interfuit abbas S. Pauli, 604. a. & præeſt abbas congregationis Montis-Caſini, 1183. a. in Capitulo monachorum quæ agi ſoleant 895. d. e.
Caprinus vir præcipuus, 1240. b.
Caracciolus papæ nuncius, 1304. a.
Cardinales rubeo colore quando uti cœperunt, 27. d.
Cardinalis S. Crucis, 304. c.
Cardinalis S. Mariæ in Porticu apud Venetos legatus a latere, 1031. b.
Cardinalis Roverella, 980. d.
Cardinales Veneti, 1014. e.
Carcer in monaſteriis ad terrorem delinquentium conſtruendus, 308. a.
Carcerum monaſterium valde regulare, 421. a. illius laus, 221. b. & ſeq. Carcerum abbates. 1096. b. Franciſcus de Sandellis, 604. e. 655. b. & ſeqq. Petrus Boldu, 1222. a. Carcerum abbas vicarius generalis ordinis Camaldulenſis, 212. e. Diſſidium abbatis de Carceribus & prioris S. Matthiæ, 218. c.
Caritatem cum ætatis fervore frigeſcere turpe eſt in ſene, 296. b.
Carnium uſus apud Camaldulenſes invectus, 105. e. 110. a.
Carolus Borromeus cardinalis, 1312. d.
Carolus rex Hiſpaniæ gratias agit Vigornienſi epiſcopo de geſtis ab eo pro ſibi procurando imperio, 1308. a. inſtat apud papam pro nova regni Neapolitani inveſtitura, 1300. a.
Carolus V. imperator, 1309. d. ejus ad imperium evectionem impedire papa conatur, 1302. d. e. potentia ejus magna formidanda, 1300. d. 1302. b.
Carolus VIII. rex Francorum regno Neapolitano pulſus, 1246. c.
Carolus Gonzaga, 845. d.
Carolus vir doctus, 530. e. 720. a. & humaniſſimus, 517. c. 518. e. Ambroſii Camaldulenſis amicus, 465. a. 488. c. 510. 532. b. 540. c. 545. b. 546. a. 548. e. 549. d.
Carolus Aretinus, 709. c. vir doctus, 731. e. ei ſcribit Thomas Pontanus de Nicolao cive Florentino, 739. a. item Poggius, 741. c.
Carolus de Malateſtis rerum gloria clarus Virgilii ſtatuam Mantuæ comminuit, 568. b. & ſeq. hoſtes apud Mantuam vicit & fugavit, 870. b.
Carolus Nicolinus doctor, 1167. c.
Caroli Zeni elogium, 743. c. & ſeqq. ejus pater Petrus Zenus claſſis imperator adverſus Morbaſanum Chriſtianæ religionis hoſtem, 745. b. ejus pueritia qualis, 745. c. adoleſcens militarem dignitatem a pontifice apud Patras aſſequitur, 745. e. honoribus & magiſtratibus a republica donatur, 746. a. ſenectutem ſuam litterarum ſtudio levat, 746. e. ejus mores, 746. e. viros doctos colit, 747. e. in bello Genuenſi quam præclare geſſerit ſeſe, 748. d. Cypri regem & regnum a ſummo periculo liberat, 750. c. plures dignitates in republica Veneta habuit, 751. b. ejus ætas, 752. b.
Carolus frater epiſcopi Caſtellani, 43. c.
Carthuſiana religio ſancta, 422. c. 490. a.
Cartuſienſes viſitat Ambroſius Camaldulenſis, 910. e.
Caſſiani collationes, 521. d.
Caſinenſe monaſterium, 546. a. e.
Caſinenſis abbas amicus Ambroſii Camaldulenſis, 546. e. qui Caſinum contendere cupit, 363. d. 370. c.
Caſinenſis congregationis abbas præeſt capitulo generali Camaldulenſium, 1183. a.
Caſinenſe chronicon, 234. b. d. legenda magna S. Benedicti dictum, 487. e.
Caſinenſis hiſtoria, 420. b. 529. c. 531. d.
Caſtellanus epiſcopus domus pontificis ſummi magiſter, 1077. b. Burgenſe monaſterium opprimit, 6. d. ejus impetit privilegia, 150. d. 152. a. 330. a. 608. c. animum ejus mitigare conatur Ambroſius, 42. b. & ſeq.
Caſtrenſem epiſcopum orat Ægidius Viterbienſis ut Caninum populum ſolvat interdicto, 1254. b. & ſeqq.
Caſtrum S. Angeli 61. e. Romanis credere non vult Eugenius IV. 65. e.
Catarinus Zenus Venetorum legatus, 966. a.
Catonis libellus, 907. a. vulgari ſermone datus a Franciſci Barbaro, 572. c.
Caudas mulieribus ferre edicto prohibuit Marchio Eſtenſis, 778. e.
Caudas cardinalium damnant laici, 27. d.
Cenſuras eccleſiæ etiam injuſtas timet Petrus Delphini, 1078. b.
Cervienſis epiſcopus Chriſtophorus, 20. c. 71. b. 72. b. 691. b. ejus erga Ambroſium humanitas, 69. c. 70. a 73. d. & amor mutuus, 76. c. litteras Ambroſii Camaldulenſis colligit, 679. b. ipſi Græcos commendat Ambroſius, 76. a
Chriſtiani finis eſt ut Deum agnoſcat, agnitum amet, amato fruatur, 858. d.
S. Chriſtinæ Parthenonis elogium, 410. a. & ſeq.
S. Chriſtinæ monaſterium dirutum, 118. e.
S. Chriſtinæ monaſterium infamiſſimum, 658. e. 669. b. in eo nullam deinceps admitti in monacham vetat capitulum generale, 669. c. de eo capituli generalis decreta, 659. a. b.
Chriſtophorus Madruccius cardinalis, 1312. b.
Chriſtophorus epiſcopus Cervienſis tum Ariminenſis, 39. e. 40. c. 41. b. 59. d. ejus amor in Ambroſium Camaldulenſem, 67. c. 79. b. auctor eſt ut epiſtolæ illius ſimul colligantur, 1. & eas unum in codicem redigendas requirit, 71. b. 72. c. 73. b. 74. b. ad eum ſcriptæ ab Alberto Sarthianenſi epiſtolæ, 781. b. 807. qui etiam ſcriptam a ſe epiſtolam adverſus vituperatores martyrum ei mittit, 796. a. & ſeqq.
Chriſtophorus Rampinus abbas Anglarienſis, 1207. e. vicarius Petri Delphini conſtitutus, 1207. e. 1211. b.
Chriſtophoro monacho reſignata abbatia S. Jocundæ, 1161. c.
Chriſtophorus prior Clugienſis, 1012. d.
Chriſtophorus monachus, 161. e 164. e.
Chriſtophorus Ambroſii Camaldulenſis amicus, 175. a.
Chriſtus natus ad præſepe raro intrat ſuperba palatia, 832. c.
Chronicon Caſinenſe, 167. e. 170. b. 398. c. 631. a. appellatum legenda magna S. Benedicti, 487. e.
S. Chryſoſtomus in exſilio fideles litteris conſolatus eſt, 694. d.
S. Chryſoſtomi codex in Matthæum, 398. b. 495. d. ſermones contra Judæos, 504. e. 507. d. alia ejus opera, 322. c. 526. d. 532. d. 533. c. 537. b. 589. d. 723. e.
Chryſoſtomi codex ab Ambroſio Camaldulenſi emendatus, 572. c.
Chryſoſtomi codicem Franciſco Barbaro mittit, 565. b. illi commiſſa S. Chryſoſtomi verſio in latinum, 464. c. 571. e. 579. d. vertit librum contra vituperatores vitæ monaſticæ, 324. c. 328. a. Librum de providentia, 695. e. ſermones, 587. b. 596. d. homilias, 518. b. expoſitiones in Matthæum, 405. d. & quidem juſſu pontificis, 682. e.
Chryſoſtomi verſio Arriani non exacta 682. e.
Chryſoſtomi traductio ab uno diſcipulo Victorini, 555 b.
S. Chryſoſtomi vita Romæ Græce ſcripta eſt, 695. b.
S. Chryſoſtomi vita emendanda, 167. e. eam e græco transferre in latinum conſtituit Ambroſius Camaldulenſis, 349. c.

Digitized by Google

414. b. 545. b. 546. a. qui eam Jordano cardinali de Urſinis devovet, 35. b. eamdem offert ſummo pontifici, 370. c. A Barbaro exoptatur. 419. c.
S. Chryſoſtomi doctrina, 518. c.
Chryſoloras, 561. d.
Chryſoloræ epiſtolæ, 576. d. c.
Ciaconii (Alfonſi) epiſtolæ, 1312. e.
Ciceronis elogium, 871. e & ſeqq. ſcribit de ſtudiorum cura, 198. b. triduo juris conſultum fore jocabatur, 625. d. ejus opera, 547. b. 719. d. liber de Oratore, 714. e. epiſtolæ ad Atticum 561. e. 570. b. Orationes, 567. c.
Ciceſtrenſis epiſcopus, 1292. a.
Cincius Romanus, 404. e.
Civitatum tria gubernacula apud veteres laudata, 483. c.
S. Claræ virtutes, 1234. a.
S. Claræ ſub titulo vivere cupiunt quinquaginta nobiles feminæ Brixienſes, 828. c.
Claſſenſe monaſterium nobiliſſimum 449. b. reſtauratur, 991. d. e. ejus unio ordini Camaldulenſi, 979. e. illius reformationi Urbanus abbas & Petrus Delphinus ſedulam dant operam, 1088.
Claſſenſe negotium Bellunenſi epiſcopo commendat Petrus Delphinus, 1082. c. 1083. d.
Claſſenſis abbatis electio, 980. a. 1017. d. 1045. a. 1047. d. 1055. e.
Claſſenſes abbates, 619. e. Arſenius, 1058 c. Jacobus, 1049. d. 1050. b. ejus obitus & elogium, 1051. a. & ſeq. Urbanus, 1057. e. 1085. e. 1086. e.
Claſſenſem abbatem infirmum conſolatur & adjuvat Petrus Delphinus, 963. a. ejus mors, 1042. d. 1044. a.
Claſſenſis abbas jejunia monachorum S. Juſtinæ apud Camaldulenſes inducere tentat, 1111. c.
Claudii liber de Muſica, 534. e.
Clauſtri munditiem in primis optat Ambroſius Camaldulenſis, 206. b.
Clauſuram ſervant Camaldulenſes, 692. d.
Clemens VII. papa. 1230. c.
Clemens Alexandrinus, 509. a.
Clemens monachus Camaldulenſis, 94. d. e. 162. d. 163. a. Ambroſii in peregrinatione comes, 167. a. 169. e.
Cleomedis Meteora, 545. a.
Clero impoſita collecta, 367. e.
Clerum in Anglia reformari petit Volſeus, 1289. b. c.
S. Cleti officium, 111. d.
Climacus, 406. d. 572. d. 578. c. 579. ejus opus utile, 561. c. 582. a. ab Ambroſio Camaldulenſi traductum, 564. c.
Collecta clero impoſita, 367. e. 388. a. illius imponendæ negotium Ambroſio Camaldulenſi commiſſum, 284. c.
Collecta eccleſiaſtica cleri Aretini, 5. b.
Collectæ pro capitulo generali, 679. b.
Collectæ pecuniarum communes in ordine Camaldulenſi, 641. c.
Colucius Salutatus doctorum virorum parens, 730. e. litteras ſuſcitavit, 842. b. ejus Bibliotheca, 736. c.
de Comitibus cardinalis, 620. a.
Commendatum monaſterium a commenda laborat liberare Ambroſius, 98. a & ſeq, 99. a. & ſeq.
in Commendas invectiq, 1020. c.
Commiſſi profeſſionem non faciunt apud Camaldulenſes, ſed converſi, 997. d.
Conciliorum volumen egregium, 497. b. 500. a. 504 e. in membrana purpurea, 448. e.
Concilium Baſileenſe, 20. c. mandat Hieronymum de Praga Eremitam Camaldulenſem ad confutandos hæreticos 6. b. ad illud mittitur, 380. d. agitque contra papam, 675. a.
Concilium Baſileenſe ad everſionem Eugenii IV. conflatum videtur, 9. c9. a. illius ad oppreſſionem tendit, 4. b cardinalem S. Crucis mittit ad eum, 9. d. plurima ad deſtructionem eccleſiæ feciſſe dicitur, 29. d.
Concilii Baſileenſis oratores quatuor res ab imperatore petunt, 22. a.
Concilio Baſileenſi juſſu pontificis & civitatis electione intereſt Ambroſius Camaldulenſis, 661. e. Concilii legatum in favorem papæ immutat Ambroſius Camaldulenſis, 271. Concilii diſſolutionem Ambroſio promittit imperator, 22. b. Epheſino latrocinio comparatur, 29. c. Concilium aliud legitimum adverſus illud convocandum eſt, 29. c. diſſolvitur, 670. c. & Ferrariam transfertur, 179. e.
Concilio Baſileenſi ſe detrahere noluiſſe declarat Ambroſius Camaldulenſis, 675. b.
Concilio Baſileenſi papa præbuit aſſenſum, 137. b.
Concilium Calcedonenſe, 87. a.
Concilium Cartaginenſe, 500. c.
Concilium Conſtantienſe venerandum, 500. c.
Concilium Ferrarienſe Piſas propter peſtem transferendum, 462. a.
Concilium Florentinum, 245. c. 407. e. incipitur, 670. a. c. ad illud accedunt Græci, 670. a.
Concilium Lateranenſe ſub Leone X. 1180. e. Sævit in mendicantes, 1263. a. 1264. c. d. & eorum reformationi intendit, 1266. a. b.
Concilium Nicænum, 500. d
Concordia in monaſterio commendatur, 265. b 266. b. 813. a.
Concordienſis epiſcopus, 70. e.
Confeſſio generalis novitii, 1045.
Congrue loqui ſuos hortatur Ambroſius Camaldulenſis, 674. d.
Cono Cytharoedus, 853. c.
Conſcientia mala quæ, 812. b.
Conſecratio virginum, 410. a, 415. e.
Conſtantia urbs magna & populoſa, 453. d. 615. a.
Conſtantinopolis capta, 1247. a.
Conſtitutiones Camaldulenſium optimæ, 106. c.
Conſtitutiones ad Eremum Camaldulenſem ſpectantes colligendæ, 1177. e. 1178. a.
Contemplatio commendatur, 343. d.
Conventio inter regem Catholicum & Anglum, 1273. a.
Converſio a peccatis quam difficilis, 769. c. d e.
Converſiones admirandæ, 772. a.
Converſi fratres, 1061. e. profeſſionem faciunt apud Camaldulenſes, commiſſi minime, 997. d.
Corcyrenſis epiſcopus, 321. c.
Cornelius Ambroſii Camaldulenſis amicus, 581. c.
Cornelii Celſi codex inventus in baſilica Ambroſiana, 724. a.
Cornelii Celſi fragmenta, 492. c.
Cornelius Lentulus conſul, 688. e.
Cornelius Tacitus, 505. d.
Cornucopiam emendam Benincaſæ priori ſuadet Petrus Delphinus, 1174. c.
Coronenſis epiſcopus, 801. b.
Cortonenſe monaſterium ordini Camaldulenſi reſtituit cardinalis Urſinus, 620. b
Coſmus Mediceus, 6. c. 169. c. 245. d. 297. c. 314. b. 318. a. 322. b. 353. d. 363. 374. b. 375. d. 380. b. 382. e. 402. c. 489. 490. d. 491. b. 495. b. 501. b. c. 504. a. 505. b. 508. b. 515. d. 616. c. 517. d. 528. e. 529. c. 530. b. 535. d. 543. e. 545. b. 549. d. 566. d. 573. e. 689. c. 721. a. vir integerrimus, 487. b. d. & ſpectatiſſimus, 631. b. ſui ſæculi ornamentum, 541. a. Decem vir, 494. a. in ſummo magiſtratu locatus, 243. c. Bimeſtri magiſtratu civitatis ornatus, 558. c. ejus iter Romanum, 496. d. oratio ad ſummum pontificem, 726. b. apud omnes quanti habitus, 477. e. in eum conflata invidia, 518. d. ejus & Laurentii Medicei exſilium, 250. a. conſtantia in adverſis, 547. e.
Coſmus acta martyrum perquirit, 719. a. & ſeq. ei mittuntur vitæ ſanctorum, 720. b. ejus epiſtolæ quam ſuaves Ambroſio Camaldulenſi, 460. a. & ſeq. Ambroſii ad eum ſcriptæ epiſtolæ, 445. c. & ſeqq. ipſi verſionem homiliarum VII. S. Ephrem dicat, 522. e. 701. a. item verſionem Laertii Diogenis, 704. d. ipſi etiam epiſtolarum Ambroſii Camaldulenſis collectionem dicat Michael monachus, 706. d.
Coſmi amor in Carolum, 531. e.
Cretenſis archiepiſcopus Petrus Donatus, 581. b. libros ſervandos miſit Ambroſio Camaldulenſi, 506. d.
Cretenſes codices vilis pretii, 709. a.
S. Crucis cardinalis, 36. e. 37. c. 39. b. miſſus a Concilio Baſileenſi ad Eugenium IV. papam, 9. d.
S. Crucis abbatia in Anglia, 1292. c.
S. Crucis monaſterium virginum Benedictinarum apud Venetias, 896. d.
Crudelitas pia qua ita corpus atteritur, ut animæ ſaluti conſulatur, 321. b.
Crypta-ferrata, 405. d. 512. c.
Cryptæ-ferratæ bibliotheca, 357. a.
Curtii conſtantia, 763. b. c.
S. Cyprianus Carthaginenſis vir eloquentiſſimus, 771. d. ejus teſtimonium de converſionis difficultate, 769. c. d. e.
S. Cypriani volumen, 448. c. 510. b. 514. c.
Cyprianus Romanus magus & martyr, 771. c.
Cyriacus Anconytanus, 552. e.
Cyrilli Alexandrini epiſtolæ, 498. a. 500. d.
Cyrilli Theſaurus & Athanaſii opera neceſſaria pro concilio Florentino, 404. d.

D.

DÆmoniorum nocturna infeſtatio, 1012. a. 1013. d.
S. Damiani prior defenditur adverſus criminationes vicarii Bononienſis epiſcopi, 149. b.
Daniel monachus vitæ S. Johannis Scholaſtici vulgo Climaci ſcriptor, 700. d.
Daniel monachus, 376. d.
Daniel amicus Ambroſii Camald. 424. c. 425. a. 426. d.
Danthes poeta Italicus, 841. e.
Decima impoſita ab Eugenio IV. a qua eximi petit Ambroſius Camaldulenſis, 476. c.
Decimas Camaldulenſibus monachis debitas ſacerdotes ſolvere recuſant, 117. a.
Defectum natalium patientes ſuperiores in monaſteriis eſſe nequeunt, 80. a. b.
Demetrii libri, 495. d. 531. c.
Demetrius ſenior, 488. e. 505. d. ejus obitus, 524. a.
Demetrius major Camaldulini Florentini, 568. e.
Demetrius monachus librarius, 572. b. 579. b. 580. c.
Deodati eremitæ epiſtola ad Seraphinum, 1242. c. Laudat ejus propoſitum colligendi epiſtolas Ægidii Viterbienſis, 1243. a. ipſi epiſtolas Ægidii Viterbienſis mittit Seraphinus, 1238. e.
Deſiderii abbatis Caſinenſis dialogus, 167. e. 170. c. 234. b. 420. b. 488. d. 508. e. 529. c. 531. 631. a.
Deorum genealogiæ, 578. e.
Dido Caſta, 858. a.
Digeſtum, 386. d.
Dignitatibus & officiis qui præficiendi, 787. b. 789. d.
Dignitates non ſine animæ detrimento ſuſcipiuntur, 803. d.
Dignitates fugerunt omnes ſancti, 803. e.

Digitized by Google

Dignitates ambiens increpatur, 907. e.
Dinus canonicus Florentinus, 384. a. e. amicus Ambroſii Camaldulenſis, 375. d. 379. c. monaſterii S. Hilarii præpoſitus, 378. d.
Diodorus Siculus, 713. e.
Diogenis Laertii verſionem Coſmo Mediceo dicat Ambroſius Camaldulenſis, 704. d. vid. Laertius.
Dionis hiſtoria Romana, 713. e.
Dionyſii codex, 510. a. opera ab Ambroſio tranſlata, 37. a. 38. c. 41. a. 95. b. 434. c. 464. e. 512. a. b. 548. c. 551. b. 682. d. 685. c. 726. c.
Dionyſius Alexandrinus, 509. a.
Dionyſii Alexandrini epiſtola ad Baſilidem, 497. d.
Dionyſius de ſignificationibus dictionum, 713. c.
Dionyſius prior Clauſtralis, 125. b.
Dionyſius præpoſitus S. Mathiæ, 198. a. e. 222. e. 223. e.
Dionyſius monachus honorabile religionis membrum, 203. e.
Dionyſius arguitur quod appetat beneficia, 202. d. cum puſillanimem conſolatur Ambroſius, 203. b. & ſeq.
Dionyſius monachus contumax, 392. a. de inobedientia arguitur, 200. d. ſuſpenditur ab officio altaris, impoſito ei jejunio omni feria VI. in pane & aqua, 201. 233. a. relaxata ei pænitentia, 200. b. 202. c.
Dionyſio monacho ſcripta epiſtola Ambroſii Camaldulenſis, 615. e.
Diſciplina clementiſſimi patris profectus nobis cauſa ſit, non defectus, 401. e.
Diſcordia vitanda, 539. c.
Diſcurſus monachorum damnat Ambroſius, 344. c. & ſæcularium viſitationes, ibid.
Diſſidium in monaſterio S. Mariæ de Angelis, 244. d.
Docere quæ didiceris optimum proficiendi genus, 974. b.
Doctorum virorum congreſſus quantum proficiant, 942. a.
Doctores patitur adverſarios Albertus Sarthianenſis, 805. e. erga eos ut ſe geſſerit, 806. b. & ſeqq.
S. Dominicus, 810. c.
Dominicus abbas S. Petri de Rotis, 195. c. 205. a.
Dominicus Major Cellæ S. Alberici, 247. d.
Dominicus prior Fileti, 1229. a.
Dominicus monachus comes Ambroſii Camaldulenſis, 134. a. 135. a. 196. c. 339. d.
Dominicus curat funus abbatis S. Jocundæ, 197. a.
Dominicus Mauroceni, 1062. c.
Domitiani imperatoris nomen e publicis locis ſublatum, 869. c.
Domitius Gavardus vir illuſter, 1249. e.
Donatus abbreviatus, 171. e. 234. d. 437.
Donatus tranſcribendus, 404. d.
Donatus Ambroſii Camaldulenſis familiaris, 549. d.
Donati monachi obitus, 262. c.
Donatus eques Venetus, 480. a.
Draco Athenienſis, 853. c.
Dunelheimenſis epiſcopus, 1292. e. 1293. a.
Dunelmenſis epiſcopus Thomas Volſeus, 1269.
Dymas latro in paſſione Chriſti ſalvatus, 909. d.

E.

EBoracenſis archiepiſcopus Thomas Volſeus, 1269.
Eccleſiæ ad reformationem Eugenium hortatur Ambroſius Camaldulenſis, 26. c. & ſeq.
Egineta Medicus, 550. a.
Emphyteoſes in ordine Camaldulenſi abſque prioris Camaldulenſis licentia prohibitæ, 1103. b.
Electionem Dei non præcedunt merita, 881. b.
Eligendus abbas qualis eſſe debeat, 431. d.
Electio Claſſenſis abbatis, 1045. a. 1047. a
Electio abbatiſſæ S. Chriſtinæ, 658. d.
Elienſis epiſcopus, 1292. d.
Eliſabethæ virginis Venetæ elogium, 901. d. & ſeqq.
S. Ephrem homiliæ VII. ab Ambroſio Camaldulenſi traductæ, 702. a. ejus doctrina laudatur, 702. e. 703. e.
Ephrem de laudibus Joſeph, 522. b.
Epicuri diſciplina, 591. a.
Epicurus mortem nihil eſſe dicebat, 762. b.
Epigrammata urbis Romæ, 366. d.
Epiſtolas Ambroſii Camaldulenſis colligit Cervienſis epiſcopus, 679. b. eas in ordinem redactas Ambroſius mittit Placido papæ cubiculario, 101. c. 104. a. longas ab eo Nicolaus poſcit, 486. d.
Eremus Camaldulenſis, 673. a. 676. d.
Eremitas quam diligeret Ambroſius Camaldulenſis, 288. c. & ſeq. pia dat eis monita, 57. a. eos ad contemplationem hortatur, 343. d. preces eorum efflagitat, 343. a. curam illorum maximam gerit 2 5. e. 206. d. 207. d. eorumque neceſſitatibus providet 353. c. eis pro victu & veſtitu poſſeſſiones aſſignandæ a quatuor prælatis, 59. e. 95. e. ſua eis aſſignata portio, 653. e.
Eremitæ de primatu contendunt, 93. c. Majores & ſacriſtæ eſſe non poſſunt, 33. b. eos reformare tentat Ambroſius Camaldulenſis, 467. b. & ſeq. ipſi vero reformari recuſant & in Ambroſium inſurgunt, 36. b. & ſeqq. 38. b. 39. a 40. a. & ſeq. 60. b. 288. d. 462. e & ſeq. 467. d. 658. b. illum calumniis lacerant, 172. b. 270. a. 689. e. de iis valde queritur Ambroſius, 92. c. & ſeq. eorum ſuperbia, 304. d. 306. c. 660. e. mittunt pontifici panem querentes ſe ab Ambroſio male tractari, 428. b. 1141. d. pacem renuunt, 95. c. eorum tandem querelæ adverſus Ambroſium ſopitæ, 660. b. ei reconciliantur, 89. d. 305. d.
Eremitarum molitiones in Petrum Delphini, 1182. d. 1208. a. diploma adverſus eum obtinent a Julio papa, 1182. d. aliud a Leone X. 1183. eorum in capitulo generali faſtus, 1183. d. Romam proficiſcuntur, 1184. e. ibidem quid egerint, 1185. e. Petro Delphino ſyndicatum revocare volunt 1186. a. ipſum a generalatu exturbare meditantur, 1187. c. revocant ei ſyndicatum, 1208. b. urgent eum ut abdicet generalatum, 1208. d. 1209. a. & ſeq. eum brevis apoſtolici auctoritate e. Camaldulo exturbant conceſſa illi penſione annua, 1197. c. d.
Eremitæ Camaldulenſes a ruſticis vexati, 469. a. & ſeq.
Eremitis centum ducatos donat Eugenius IV. 33. a.
Eremitæ invicem ſe percutientes ſunt irregulares & excommunicati, 57. c. de Eremitis, 209. c. 210. e. c. 211. c. 261. c. 271. c. e. 286. d. 364. e. 382. a. c.
Eſchinis tragœdiæ, 489. a. 570. b.
Eſtenſis marchio Leonellus, 778. a.
Evangeliorum codex Græcus, 990. b.
Evangeliorum codex, 721. a.
Evangelii textus latinus mendoſus, 977. a.
Euboia inſula a Turcis erepta, 1247. a.
Eugenius IV. 63. b. 99. e. 100. b. 268. c 431. a. 474. e. 545. a. 668. e 796. a. c. 815. d. 1310. e.
Eugenii IV. creatio & ad eum legationes, 513. b. 525. e. 600. b. ejus liberalitas pro puerorum inſtitutione, 85. d. ipſius animus ad pietatem pronus, 81. d. centum ducatos donat Eremitis Camaldulenſibus, 33. a. ingenium ejus varium, 463. a.
Eugenii IV. vices deplorat Ambroſius Camaldulenſis, 6. a. illum ad eccleſiæ reformationem hortatur, 26. c. ejus tempora continentiora quam prædeceſſoris, 27. e. ab eo deficit civitas Bononienſis, 485. b. eam ad illius obedientiam revocare nititur Ambroſius Camaldulenſis, 62. c. Caſtellanum epiſcopum arguit quod male de Eugenio IV. papa loquatur, 43. a.
Eugenius IV. accedit Florentiam, 225.
Eugenium IV. ne revocet privilegia ordini S. Franciſci conceſſa orat Albertus Sarthianenſis, 816. a.
Eugenio IV. ſcriptæ epiſtolæ ab Alberto Sarthianenſi, 800. b. 816. e. 817. c. ab Ambroſio Camaldulenſi, 5. a. 77. c. qui verſionem vitæ S. Johannis Chryſoſtomi ei dicat, 693. c.
Euphroſinus monachus, 129. c. 163. b. c. 164. e. 166. e. 318. d. 360. c. 365. c. 370. b. 644. b. Ambroſii Camaldulenſis filius amantiſſimus, 616. d. Ambroſii epiſtola ad eum, 318. e.
Euſebia regina, 555. a.
S. Euſebii cardinalis obit, 674. c.
Euſebius Arianæ hæreſis notatus, 500. e.
Euſebii Cæſarienſis hiſtoria eccleſiaſtica, 508. chronicon, 402. e. 495. a. 509. e.
Euſebius monachus, 1172. b.
Euſebii monachii pii & docti obitus, 1163. a.
Euſebius Priolus monachus S. Michaelis de Murano, 1182. b. 1207. b.
Euſebius Hiſpanus novitius Camaldulenſis, 1132. e. 1133. e.
Euſtachius abbas Peruſinus, 618. e.
Euſtachius abbas Vallis Caſtri, 205. c. 206. b. 388. a. ejus obitus, 209. a. ſcriptæ ei epiſtolæ, 616. c. 617. a.
Euſtachius abbas ſocius peregrinationis Ambroſii Camaldulenſis, 334. a. 359. a. 362. a.
Euſtachius venerandæ memoriæ, 253. b.
Excommunicationem quantum formidaret Petrus Delphinus, 1077. c.
Exempla prælatorum ſubditos ad imitandum trahunt, 106. b. 108. d.
Expoſitorum infantum Xenodochium Florentinum, 15. a.
Exteriora non negligenda, 27. c.

F.

FAma non negligenda, 945. b. 1015. e.
Fantinus Venetus vir piiſſimus & præſtantiſſimus, 480. a. 533. c. 541. d. 542. a. e. ejus elogium, 552. c.
Fantino Dandulo legato Bononienſi ſcripta ab Ambroſio Camaldulenſi epiſtola, 611. d.
Faventinus epiſcopus electus prior S. Johannis, 1047. d.
Faventinæ eccleſiæ canonici, 433. c.
Fredericus clarus Adoleſcens, 581. c.
Felicianus infelix & perverſus monachus, 1088. c.
S. Felicis abbas Jacobus, 966. e. 969. b. 995. b.
Felix monachus, 222. b.
Feminis multis temperanter utebantur patres veteris teſtamenti, 771. a.
Feminis prohibitus monaſterii ingreſſus, 183. d.
Ferdinandus rex Siciliæ, 1249. b.
Ferdinandus nepos Ferdinandi regis Siciliæ, 1249. b.
Ferrandi filius regno Neapolitano pulſus, 1246. c.
Ferrariam tranſlatum concilium Baſileenſe, 179. e.
Ferrarienſis epiſcopus, 462. b.
Feſtivitates ut celebrandæ, 703. d.

Digitized by Google

Flammeum virginitatis inſigne, 291. c.
Florentiæ peſtis graſſatur, 276. c. 277. c.
Florentini commendantur. 852. c d.
Florentinæ ſocietates nobilium mediocrium & inopum. 15. d.
Florentinus archiepiſcopus, 84.
Florentini archiepiſcopi negotium Ambroſio Camaldulenſi commiſſum, 16. b.
Florentinus archiepiſcopus Antoninus, 1114. c.
Florentinus abbas Gometius, 51. b,
Florentino clero facta impoſitio, 44. d. 45. e. 158. b.
Florentini non flores ſed ſpinas Petro Delphino germinarunt. 1135. d.
Florentinorum epiſtola ad Ambroſium Camaldulenſem, 728. a.
Fœderis adverſus Gallos ineundi conditiones Leoni X. papæ proponit rex Angliæ, 1271. d,
Fontis boni abbas, 417. d.
Fori Livii gubernator Thorus epiſcopus, 166. c.
S. Franciſcus expletor evangelici eloquii, 814. c.
Franciſcus cardinalis S. Clementis, 39. a.
Franciſcus cardinalis Piſanus epiſcopus Tuſculanus, 1311. b.
FranciſcusPicolomineus cardinalis Senenſis protector ordinis Camaldulenſis poſtea papa Pius III. 1223. a.
Franciſcus abbas, 277. c.
Franciſcus abbas de Carceribus, 125. b. 126. c. 147. d. eo inſtante Ambroſius Camaldulenſis factus eſt generalis ſui ordinis, 656. c. factus & ipſe vicarius Ambroſii in reformando ordine, 126. c. 684. e. revertitur a concilio, 661. a. ad eum ſcriptæ epiſtolæ, 655. b. & ſeq
Franciſcus abbas S. Trinitatis de Monte Herculis, 113. b. ei cœco permittitur ut ad Burgum S. Sepulcri ſe transferat in domum parentum, ibid. c. ipſum Ambroſius hortatur ad patientiam, ibid d.
Franciſcus comes Pupii Ambroſii Camaldulenſis amicus, 116. d. 156. b. 373. d. 633. b.
Franciſcus de Puppio inſtitutus prior S. Damiani de Bononia, 439. d.
Franciſcus monachus egregiæ religionis & integritatis vir, 117 c.
Franciſcus de Balnco monachus S. Felicis, 374. a.
Franciſcus rex Francorum omnem adhibet artem ut imperator eligatur, 1286. c. cui opponunt ſe Angli, ibid. Qui etiam regem catholicum reſpui cupiunt, 1286. e. ſibique ipſis ambiunt imperium, 1287 d. tametſi rex Angliæ imperium reſpuiſſe oblatum dicitur, 1288. a.
Franciſcus rex Francorum viam ad imperium armis ſibi parare meditatur, 1308. b. nimiam Caroli V. imperatoris potentiam formidat, 1300. d.
Franciſci ducis Veneti auxilium implorat Ambroſius ad reformationem ſui ordinis, 604. d.
Franciſcus Barbarus vir nobiliſſimus, 168. a. 218. e. 226. 227. c 418. a. 549. d. & humaniſſimus 516. c. 711. c. vir doctus, 717. c. Prætor Veronenſis, 75. b. 455. e. 584. d. viros litteratos Ambroſio Camaldulenſi curat conciliare 566. c. dat ei duo volumina græca, 414. a. 550. c. ei Chryſoſtomi ſermones a ſe traductos mittit Ambroſius, 596. a. Præſes factus Brixienſis, populo pacem & concordiam procurat, 827. d. ejus orationes, 572. c. de re uxoria commentaria. 574. c. Catonem & Ariſtidem patrio ſermone reddit, 572. c. ejus elogium, 559. e. ſcriptæ ipſi epiſtolæ, 555. d. & ſeq. ejus frater Zacharias vir ſummus 565. e. 566. c. 567. d. 568. e.
Franciſcum Barbarum inter & Nicolaum diſſidium, 561. e. & ſeq.
Franciſcus de Boſcolis, vir nobilis, 632. d.
Franciſcus de Fano præfectus Britonori patronus monaſterii S. Marci de Foro-livii. 118. b. 119. a.
Franciſco Mareſcallo ſcripta ab Alberto Sarthianenſi epiſtola, 775. d. 797. b.
Franciſcus Patarinus, 92. b. 97. c. Cubicularius 187. e.
Franciſcus Peſonus, 1084. b. 1085. a.
Franciſcus Petrarcha, 873. a. Poeta Italicus, 841. e. ejus libellus inſcriptus Affrica, 910. d. Bibliotheca, 736. c.
Franciſcus Philelphus 591. d. 593. d. vir ſceleſtiſſimus, 731. b.
Franciſcus Piſtorienſis, 686. e.
Franciſcus Sandellus vir humaniſſimus, 275. c. 276. a. 277. e.
Franciſcus Theologus, 543. b.
Fridericus Ceſius epiſcopus Præneſtinus, 1312. b.
Fridericus rex Siciliæ, 1250. b. 1253. a.
Fridericus rex Neapolitanus, 1247. d. regno pulſus, 1246. c.
Fridericus Cornelius, 560. b. 580. e.
Fridericus Ferrarienſis, 570. d. vir humaniſſimus, 565. d.
S. Fridiani abbas accuſatus de criminibus, 463. d. e.
Fronto, 488. b.
Fronto de aquæductibus, 544 e. 545. d.
Fulmine icti viri ſtrenui plures, 674. d.

G.

GAbrieli cardinali librorum S. Baſilii de virginitate verſionem dicat Ambroſius Camaldulenſis, 700. e.
Gabriel Monachus egregiæ conſtantiæ, 351. c.
Gabriel monachus inconſtans, 438. d. redarguitur, 651. a. b.
Gabrielem Monachum ad perfectionem hortatur Ambroſius, 154. e.
Galeas de vicecomitibus, 873. a.
Galeotus, 61. b.
Galeotus Genuenſis, 569. b.
Galeſius familiaris Ambroſii Camaldulenſis, 689. a.
Gallieni volumen, 550. b
Galli civitatem Tornacenſem ſibi vendi poſtulant, 1279. c. regem catholicum a rege Angliæ Henrico viij. divellere conantur, 1274. b. qui in Galliam irruptionem parat, 1274. a. & fœderis adverſus Gallos ineundi conditiones proponit Leoni X. papæ, 1271. d. & ſeq.
Gallorum a Miniatenſi oppido diſceſſus, 1164. e. eorum levitatem notat Petrus Delphinus, 1165. a.
Gaſpar monachus, 163. b. 164. e. 185. d. 360. d. 361. d. 394. d. 548. d. 551. d. ejus humilitas, 176. b. illum hortatur Ambroſius Camaldulenſis ad pietatem ceteraſque virtutes monaſticas, 190. b. & ſeq. & orandum pro ſe, 192. b. & ſeq. Scripta ei epiſtola, 631. e. ejus obitus, 519. c.
Gaſpardus cancellarius, 21. c.
Gaſpar Piſanus vir doctus, 488. d. 621. d. AmicusAmbroſii Camaldulenſis, 527. b.
Generales ordinum convocandi ſunt adverſus Græcos, 30. b.
Generalis Camaldulenſium monaſteria viſitaturus quatuor ſecum equos poteſt habere 52. d.
Generalis Camaldulenſis depoſitio 313. d. 314. a. vide Benedictus.
Generalis Camaldulenſis obitus 1047. d.
Gennadii epiſcopi C P. epiſtola ad metropolitanos utilis 498. a.
Genobius Guaſconius Juriſconſultus 513. c.
Genuenſis archiepiſcopus, 586. b.
Genuenſis dux, 539. a.
Georgius Trapezuntius vir doctus, 550. c. 552. e.
Georgius Juris peritus eccleſiæ Senenſis præpoſituram poſtulat 7. d.
S. Georgii monachi, 75. b.
Gerardus monachus 376. d.
Gerardus vir permagnificus Ambroſii Camaldulenſis conſilium requirit, & filiam ſuam ab eo ſuſcipi in baptiſmo, 138. b.
Gilibertus bonæ ſpei adoleſcens, 970. a.
Gometius abbas Florentinus, 51 b. ei ſcribit Ambroſius Camaldulenſis, 348. a.
Gonſalvus Ferrandus, 1247. d Gallorum gregem regno Neapolitano pulſat, 1246. d.
Gonzagæ principes 845. b. d. 846. a.
Gorgiæ vanitas, 762. e.
Gotthus pictor celebris, 842. b,
Gratianus Hiſpanus, 528. c.
Græci a papa invitati ſua ſponte ad Concilium Florentinum venerunt, 23. c. ad illud parati veniunt, 636. d. eorum adventus, 173. e. Venetias, 179. c. 636. d. Ferrariam, 425 b. eis obviam it Ambroſius Camaldulenſis, 670. a. qui eos Cervienſi epiſcopo commendat, 76. a. 78. a. 81. a. & ſummo pontifici, 17. b. Item Coſmo, 466. d. e. cum honore ſunt ſuſcepti, 636. d. paratæ eis pecuniæ, 66. b. quibus modis tractari debeant, 31. b. eorum unionem modis lenibus & congruis cupit Ambroſius Camaldulenſis, 22. e. & ſeq. eorum reductioni quantam operam impenderit, 432. e. promovendos ad eccleſiæ dignitates cenſet, 31. c. ad eorum unionem advocandi ex omni parte Theologi, 30 a. Græcorum unio, 429. b.
Græci antiquæ levitatis habent ſigna, 23. c. ſunt prolixi & captioſi, 407. d. Græcorum innocentia, 68. e. eos commendat Ambroſius, 87. b.
Græca latinis conjungenda, 843. c.
Græcæ litteræ in Italia reſtitutæ, 731. a.
S. Gregorii epiſtolæ, 500. e. in Græcum converſæ, 501. a. moralia, 507. e. miſſæ, 904. a.
Gregorii Nazianzeni opera, 397. c. 414. a. 712. e. 723. d. ad diſputandum contra Græcos neceſſaria, 436. d. ſacram hiſtoriam elegantiſſimis verſibus expreſſit, 851. a. ejus orationem de morte patris in latinum convertit Ambroſius Camaldulenſis, 399. item tres orationes de pace, 400. 651. e item vita cardinali S. Angeli dicata, 512. c.
Gregorii Neocæſarienſis epiſtola, 497. c.
Gregorii Nyſſeni epiſtola ad Letoium Melitinæ epiſcopum, 497. e. homiliæ in Cantica Canticorum, 495. e. 505. c.
Gregorius IX. in deſerto Camaldulenſi an habitaverit aliquando, 1170. c.
Gregorius nepos cardinalis Bononienſis inhiat ad abbatiam de Vangaticia poſt patrui mortem, 99. c.
Gregorius pater Ambroſii Camaldulenſis, 164. c. 635. b. d.
Gregorius ſenex monachus, 188. c. 191. e. 193. c. 194. d. 352. b. 353. e. 354. b. 391. c. 395. a. 414. c. 437. e.
Gregorius Conraraicus eruditus in domo principis Mantuani ſub Victorino præceptore, 834. b. in adoleſcentia poeta, 839. e. ejus ſcripta. 840. b. ſuadente Martino V. clericatum capit, 340. b. ejus epiſtola ad Ceciliam virginem de fugiendo ſæculo. 829. a. ad novitium Cartuſianum, 829. c.
Guarinus præceptor. 444. c. 492. a. 506. e. 510. c. 551. b. 560. c. 566. e. 567. b. c. 568. e. 570. c. 571. d. 572. d. 574 b. 575. e. 576. c. 586. b. vir doctus, 747. e. litterarum græcarum peritiſſimus, 731. b. Ambr. Camald. amicus, 461. a. 688. a. invehitur in Carolum de Malateſtis qui Virgilii ſtatuam Mantuæ contriverat, 868. b. & ſeq. vitam S. Ambroſii a ſe ſcriptam dicat Alberto Sarthianenſi, 874. e. ejus epiſtolæ 530. a. 855. a. epiſtolarum ejus elegantia, 687. d. ad eum ſcripta ab Ambroſio Camaldulenſi epiſtola, 687. d.
Gubernacula civitatum tria apud veteres laudata, 483. e.
Guillelmo Caſalenſi ordinis Minorum ſcripta epiſtola Alberti Sarthianenſis, 791. a.
Guillelmus monachus ad eremum ſe recipit, 185. c.

H.

Digitized by Google

H

Hæreſis quam perniciosa, 799. c.
Hebræorum ſapientes abdendorum arcanorum gratia quædam loca ex ſcriptura mutaverunt, 1260. c.
Hebræum volumen bibliorum datum Ambroſio Camaldulenſi, 352. c.
S. Helenæ abbas, 692. c.
Henoch inſtitutor filiorum Coſmi Medicæi, 458. d.
Henricus VIII. Anglorum rex titulum defenſoris ſanctæ fidei a Papa petit, 1274. d. Cardinalatum pro Thoma Volſeo archiepiſcopo Eboracenſi, 1296. d. item pro Vigornienſi epiſcopo & prorogationem legationis pro archiepiſcopo Eboracenſi, 1305. a. & ſeq. 1306. c. item indulgentias plenarias, 1290. b. irruptionem parat in Galliam, 1274. a. eum ad imperii coronam promovere meditatur Papa, 1303 a. De bello Turcis inferendo cogitat, 1283. c. ampliſſimum pro expeditione in Turcas exercitum & claſſem offert Papæ, 1297. a. & ſeq.
Hercules Jovis filius, 906. a.
Hermaphroditus, perditiſſimus libellus ſcriptus ab Antonio Panormitano, 796. b. refutandus proponitur Alberto Sarthianenſi ibid. d.
Hermolaus vir clariſſimus, 365. b. 549 d. pro tuenda juſtitia occiſus, 1221 a.
Hermolaus Barbarus, 547. d. 678. e.
Hermolaus Donatus, 218. e. legatus civitatis Venetiæ ad Concilium, 553. a.
Hermolaus Prothonotarius, 398. c.
Herodianus de quinque linguarum differentiis, 713. c.
Herodotus, 555. a. 584. e.
Hydria una in qua Chriſtus aquam in vinum convertit, 449. c.
Hieremiæ monachi imprudentia. 1110.
Hieremiæ negotium, 1068. b.
S. Hieronymus, 759. e. ſcripturarum parens, 859. a. nullius laude creſcit, nec vituperatione minuitur, 853. d. cardinalis appellatus, 1010. d. non minus nobis quam ſibi in ſolitudine vixit, 1010. d. ejus pœnitentia, 833. b. in poetarum lectione verſatiſſimus, 862. b. ab eo tranſlatæ homiliæ Origenis in Lucam, 352. c. 544. c 547. a. epiſtolarum ejus codex, 519. e. ipſi devotus a puero Petrus Delphinus, 1123. b.
Hieronymus Seripandus creatur cardinalis a Pio IV. 1309. b.
Hieronymus generalis Camaldulenſis, 1057. e. 1063. e. 1065. d. 1087. e. 1093. e. 1104. e. ejus electionem ratam habet Petrus Delphinus 1052. d. ejus elogium, 1053. a. e. Miſſales typis mandari curat, ibid. e. 1093. c. munus mittit Petro Delphino, 1062. e. ejus obitus, 1112. b. 1222. e.
Hieronymus præpoſitus Lemmi, 684. b.
Hieronymus frater Ambroſii Camaldulenſis 584. a. 586. a. 588. b. 593. c imitandum vitæ ſpeculum, 163. e. Fratrem Ambroſium carpit de nimia manſuetudine, 377. b. ipſum diſpenſat a pſalmodia Ambroſius, 361. e. hortatur ut ab occupationibus exterioribus temperet, 355. d. 366. b. ipſi interiora committit, 382. b. rationem ſui itineris reddit, 683. a. eum ſecum habitare noluit, 438. e. hortatur ut errores ſcribendo vitet, 368. c. 414. b. ſcriptæ ad eum epiſtolæ, 311. ejus morbus, 203. d. 224. e. 226. a. 250. b. 263. e. obitus 5. c. 63. e. 64. b. 153. d. 162 b. 395. d. 450. e. 626. c. elogium 35. d. 226. c. 227. e. 229. a.
Hieronymi epiſtola ad Barbarum, 547. d.
Hieronymus de Praga, 211. b. incluſus Camaldulenſis, 90. a. 92. c. acceſſitus ad Baſileenſe Concilium ad confutandos hæreticos, 6. b. 137. a. 380. d. ad illud pergit, 214. c. adverſus Papam agit, 672. a. 675. a. maledicta in aures cardinalis ſuſurravit de Ambroſio Camaldulenſi 674. b. qui eum redire ad ſuum monaſterium non permiſit, 672. b. litteras calumniæ ſcripſit adverſus Ambroſium Camaldulenſem ipſo electionis ipſius die, 674. a. 675. d. Major fieri laborat, 628. a. Venetiis fovet priorem S. Matthiæ adverſus Ambroſium Camaldulenſem, 661. e. puniendus eſt ſi peccaverit, 270.
Hieronymus de Balneo perverſus eremita, 46. e. 133. b. 134. b. 135. b. 211 b. confugit ad Sarcinatem Epiſcopum. 48. a. de eremo fugit, 390. a. 684. d. 68, e.
Hieronymus Auguſtinianus Dyrracenſis archiepiſcopi miniſter 1237. a.
Hieronymus Georgius eremita, 1227. c.
Hieronymus preſbyter & notarius, 1093. a.
Hieronymus Comes, 1229. b.
Hieronymus Contarenus, 493. e. 602. b. Petri Delphini amiciſſimus, 947. a. 952. a. b. ejus libellus 512. e. 541. e.
S. Hilarii volumen, 514. b. in pſalmos, 511. e. 724. b a re metrica non abhorruit, 839. c.
S. Hyppoliti abbas Hugolinus, 151. a.
Hiſtoriæ ſcriptæ neceſſitas, 868. c. & ſeq.
Homerum Græci primum poetarum faciunt, 870. c.
Homeri vita ab Herodoto ſcripta, 555. a. 584. e.
Homeri opera, 711. a. 713. b.
Homobonus Gritti, 1025. a. 1062. c. 1093. b. ſororis Petri Donati conjux, 996. b.
Honofrius abbas, 281. c. poſtea generalis ordinis Camaldul. 281. e.
Honofrius de Angelis ab ambienda prælatura deterretur, 907. e.
Honor ſequitur fugientem, 947. e.
Horatii odæ cum commento Acri. 55. a.
Horologium Nicolai Florentini, 498. b.
Hoſpitale de Scala, 87. d.
Hoſpitale infantium expoſitorum. 79. d. 81. d. e.
Hoſpitalia duo commendat Ambroſius, 61. b
Hoſpitum ſuſceptionem commendat Ambroſius Camaldulenſis, 407. a.
Hoſpitum frequentia, 1016. d.
Humilitas totius religionis fundamentum, 12. e. vera illa eſt quæ in Dei gratia altas radices infixit, quæ de ſe ipſa nihil conſcia eſt, totum quod poſſidet ab illo agnoſcit, 881. c. commendatur, 881 a. & ſeq.
Hypheſtion de omni metrorum natura, 713. c.

J.

JAcobus abbas 430. b. 437. c. 619. d.
Jacobus abbas Agnani electus, 199. d. ejus electionis confirmatio poſtulatur 337. e. eum ad conſtantiam hortatur Ambroſius Camaldulenſis 338. b. & ad ſuſcipiendam abbatis dignitatem, 335. c. & ſeqq. in poſſeſſionem inducitur 336. c. ejus elogium, 333. b. 335. a. 347. c.
Jacobus abbas Aretinus, 339. a.
Jacobus abbas Claſſenſis, 1049. d. ejus obitus & elogium 1051. a. & ſeqq.
Jacobus abbas S. Felicis, 966. e. vicarius generalis, 969. b. 995. b.
Jacobus Aldibrandus abbas S. Michaelis de caſtro Britonum de ſuo monaſterio cum Brigidianis paciſcitur, 609. d. 611. a.
Jacobus prior B. Mariæ de Angelis 140. e.
Jacobus prior S. Martini de Opitergio, 1189. e.
Jacobus monachus abbas proponitur, 322. e. eum a ſuſcipienda abbatiali dignitate dehortatur Ambroſius Camaldulenſis 325. a. & ſeqq.
Jacobus monachus bonæ indolis 397. d. e. monetur ut ſit obediens & humilis, 192. a. 193. e. 194. b. 195. a.
Jacobus monachus 319. c. vices ſuas illi committit Ambroſius Camaldulenſis, 319. d.
Jacobus monachus optimi propoſiti & bonæ voluntatis 1086. e.
Jacobus monachus eruditus Petro Delphino familiaris, 961. & ſeq. eum hortatur Petrus Delphinus ut non patiatur rigorem vitæ religioſæ emolliri. 953. d. & ſeq.
Jacobus monachus laxiorem vitam amplexatus anxiatur, 411. c. & ſeq. eum hortatur Petrus Delphinus ut morum reformationi det operam 932. b. & ut ad monaſterium unde exiverat revertatur, 935. b.
Jacobus frater Ambroſii Camaldulenſis. 498. e. 508. a. 502. c. 505. d. 515. e. 516. a. 528. e. 531. b. 536. a. 581. d. 584. a. 586. a. 588. b. 593. c. 718. e. 720. a.
Jacobus de Barbantia monachus, 1094. a. 1100. c.
Jacobus de Judeca monachus protervus. 1233. e.
Jacobus de Tornaquinſis monachus Camaldulenſis, 728. b.
Jacobus amicus Ambroſii Camaldulenſis, 577. d.
Jacobus pius & clarus adoleſcens 451. a.
Jacobus theologus, 528. a 543. b.
Jacobus vicarius Bononienſis epiſcopi. 149. b.
Jacobus de Ugolinis canonicus Florentinus 131. d. 132. b. 381. c.
Jacobus de Chai vir ſummus & prædicator nobiliſſimus 1012. b.
Jacobus de Aldrobandis Bononienſis civis 85. b.
Jacobus de Carraria, 873. a.
Jacobus Faber laudatur de eruditione, 1261. c.
Jacobus Lavagnola eques nobilis 453. a. 614. c.
Jacobi Languſti epiſtola ad Ambroſium Camaldulenſem, 726. d.
Jacobus de Marca, 905. a.
Jacobus Parleo juriſperitus 1111. b.
Jacobus antiquus æmulus Ambroſii Camaldulenſis, 389. e.
Jacominus adoleſcens dives & liberalis, 592. a.
Jaconus monachus S. Michaelis de Murano, 1162. e.
Jejunii diebus adjicienda bona opera 703. d.
Jejunia apud Camaldulenſes neglecta, 105. e. 110. a.
Jejunia congregationis S. Juſtinæ apud Camaldulenſes inducere tentat Claſſenſis abbas, 1121. c.
S. Ignatii feſtum 111. d.
S. Ignatii epiſtolæ, 530. c. 724 a. Ignatii epiſtola a Rufino tranſlata, 496. e.
Illuſiones nocturnæ Urbani monachi, 1011. d. 1014. c.
Imolenſis epiſcopus gubernator Fori-livii, 313. c.
Imperator C. P. 504. d. Romam contendit, 501. d.
Imperator junior Græcorum, 494. e.
Imperatoris novi creatio facienda, 1285. d.
Imperator ut creetur Franciſcus rex Francorum omnem adhibet artem 1286. c. Sed ejus votis obſiſtunt Angli, 1286. c. qui etiam Catholicum regem reſpui volunt, 1286. e. ſibique ipſis ambiunt imperium, 1287. d. Tametſi Angliæ rex oblatum ſibi imperium reſpuiſſe dicitur 1288. a.
Imperium durum contemtum provocat & ſciſſionem inducit, 810. c.
Impoſitio facta clero Florentino, 44. d. 45. e. 158. b.

Digitized by Google

Indulgentiæ in mortis articulo 74. e. 88. b
Indulgentias plenarias a ſummo pontifice petit rex Angliæ, 1290 b.
Infantum expoſitorum xenodochium Florentinum, 15 a. 79. d 81. e.
Infirmi ad reſtaurandam ſanitatem debent intendere, 908. c. d. de infirmitatibus gratiæ Deo ſunt agendæ, 114. a.
Injuriarum eſſe immemorem glorioſum eſt, 1096 d.
Innocentius papa VIII. 1230. c. e
Innocentius Bononienſis Ambroſio Camaldulenſi carus 73. d.
Inobedientia eſt ſuperbia major, 13. a.
Invidia, 821 b. quantum malum, 578 a.
Jochinus Ambroſio Camaldulenſi contrarius, 428. c.
S Jocundæ abbas Michael, 204. e. S. Jocundæ abbatia Chriſtophoro monacho reſignata, 1161. d. S. Jocundæ abbas quæſtor Eremi Camaldulenſis, 1 95 e.
S. Johannis Chryſoſtomi conſtantia in perſecutionibus, 694. c. d. operum ejus verſioni, operam dat Ambroſ. Camaldul. 9 . b libri illius tres de providentia ad Stagyrium monachum in latinum converſi ab Ambroſio Camaldulenſi, 695. e. item libri adverſus vituperatores vitæ monaſticæ, 697 b. expoſitio in epiſtolas Pauli, 7. a. vita ejus græce ſcripta Romæ & ibidem traducta latine, 695. b. ab Ambroſio Camaldulenſi, 695. c. & ab eo ſummo Pontifici oblata, 363. b.
S. Johannis Climaci traductio ab Ambroſio Camaldulenſi facta, 699. a ab antiquo ſcriptore inerudite prius verſa 699. b.
Johannes papa, 4 6. d.
Johannes cardinalis S Petri ad vincula, 45. c 46. b
Jo Antonius cardinalis Capiſuccus, 1312. c.
Johannes Baptiſta Cicada cardinalis S. Clementis, 1312. c.
Johannes Mich cardinalis, 1312. c.
Jo cardinalis Reumanus, 1312. e.
Johannes cardinalis Rothomagenſis, 329. b. e.
Jo. cardinalis S. Vitalis, 1312. c.
Johannes de Turrecremata homo ſingularis & integerrimus, 30 b 34. e.
Johannes Moronus epiſcopus Albanenſis, 1312. b.
Johannes Philippus epiſcopus Sarcinas, 47 e.
Johannes abbas S. Pauli, 330. c 332. e.
Johannes abbas impudicus arguitur, 122. c.
Johannes prior S. Johannis Faventibus, 458. a.
Johannes protector ordinis Camaldulenſis, 327. d.
Johannes cancellarius Petri Delphini, 728. e.
Johannes eremita irregularis & excommunicatus, 57. c.
Johannes Galeatius dux Mediolani, 751. d.
Johannes Franciſcus Gonzaga princeps, 845. b 846 a.
Johannes Lucidus principis Mantuæ filius verſus componit & recitat de imperatoris Mantuam ingreſſu, 455. b.
Johannis Conſulis volumen, 555. a.
Johannes Bonæ ſpei comes, 65 e.
Johannes Emmanuel Catholici regis ad ſummum Pontificem legatus, 1308. e.
Johannes de Angelis, 908. e.
Johannes Auriſpas, 711. b.
Johannes Aretinus, 110. a. 843. d. familiaris Ambroſii Camaldulenſis, 684. b. deſignatus clericus Cameræ, 425. d. librarius, 537. b. ejus bibliotheca 725. b.
Johannis Boccacii bibliotheca, 736. c.
Johannes Boſcus Florentinus juriſta Bononienſis, 7 6. a
Jo. Botontus vir ſanctus, 1240. b.
Johannes Catharenſis ordinis Minorum, 807. d.
Johannes Chryſoloras, 530. a. 558. b. 560. c. legatus imperatoris ad Papam, 575. d. 576. e.
Johannis Cornelii bibliotheca, 552. c.
Johannes de Corneto prothonotarius ad capitulum generale ordinis Camaldulenſis pergit, 278. e.
Joannes Coſmi Medicei filius, 527. c.
Johannes Franciſcus juriſperitus, 553. a.
Johannes Latitenſis vir doctus, 729. e.
Johannes de Lavagna procurator, 152. a. 153 a.
Johanni de S. Miniate ſcripta ab Ambroſio Camaldulenſi epiſtola 691. c.
Johannes Pratenſis rigidus morum cenſor, 857. e.
Johannes Salvagus civis Genuenſis, 1284. e.
Johannes Jacobus Trivultius, 1301 a.
Johannina Maffea virum ad pietatem perduxiſſe laudatur, 898. e.
Joſephi codex, 541. e.
Joſephus græcus monachus bonæ indolis & integræ voluntatis apud Camaldulenſes ſe recipere cupit, 184. c.
Joſephi monachi converſio 177. b.
Joſeph neophytus 181. d.
Jordanus de Urſinis cardinalis, 36. b. ei Chryſoſtomi vitam dicat Ambroſius Camaldulenſis, 35. b. ejus epiſtola ad Ambroſium Camaldulenſem, 726. e.
Ira ſuperanda, 975 e.
Ireneus adverſus hæreſes, 404. e. 714. a.
Irregularis pro homicidio petit promoveri ad ordines, 74. a.
Irregulares eremitas an poſſit abſolvere dubitat Ambroſius Camald 59. a. b. Ab irregularitate abſolvunt Camaldulenſes, 634. c. ab irregularitate abſolvere non poteſt generalis Camaldulenſis 107. b.
Iſaac Syrus, 357. c. ejus opuſcula, 544. c.
Iſidori Ethimologiæ 1887. d.
Iſidoro Hiſpalenſi collectio epiſtolarum, ſummorum pontificum attributa, 724. b.
Iſotæ Nogarolæ Veronenſi mulieri B. Virginem Mariam imitandam proponit Paulus Maffeus, 906. a. & ſeq.
Italia bellis afflicta, 288. a. 289. b. ei pax reddita, 615. d.
Iter Ambroſii, 683. a.
Jubilei libertas in monachis damnatur, 903. d.
Judæos ad fidem converſos ordinavit epiſcopos Benedictus XIII. 31 e. ſermones contra Judæos, 496. a.
Julianus cardinalis in Germaniam profectus, 495. b.
Juliani Cæſaris orationes, 555. a
Julianus prætor 749. d.
Julianus Benmus, 5 8. b.
Julianus Devanzatus juriſconſultus, 513. c.
Julianus vir ſummus, 405. a. 528. c. eloquentiſſimus, 558. e. magnificus, 1183. a.
Julius II. papa, 1182. c. e. 1247. d. ſeverus, 1264. c. claſſem parat in Turcas, 1246 b. privilegia indulget eremitis Auguſtinianis, 1241. e.
Julii Cæſaris elogium, 923. b.
Julius Firmicus, 556. a.
Junonis effigies, 548. e.
Jura noſtra contemnere ſæpe ſumma prudentia eſt, 165. c
Juris civilis ſcientia cum eloquentia debet eſſe conjuncta, 850. a.
Juriſconſulti antiqui novis præferendi, 479. c. potius quam recentes ſunt legendi, 62. b.
Juriſconſultum ſe triduo fore, ſi navaret operam jactatur Cicero, 479. d. 625. d
S. Juſtinæ abbas, 13. c. 331. c. 348. c. 560. b. 581. a.
S. Juſtinæ monachi, 581. a.
S. Juſtinæ congregationis jejunia apud Camaldulenſes inducere tentat abbas Claſſenſis, 1121. c.
Juſtinus martyr, 509. a.
Juſtinus advocatus, 152. d.
Juſtus prior S. Marci de Vulterano, 643. a.
Juſtus monachus, 117. e.
Juſtinianus, 631. b.
Juſtinianus totius humanitatis condimentum, 542. d.
Juſtinianus occupatus reipublicæ negotiis, 552. d.
Juſtinianus eremita improbe agit cum Petro Delphino, 1198. 1207. c.
Juvenalis in effulminandis vitiis vehemens, 866. c.
Juniorum curam commendat Ambroſius Camaldulenſis, 53. e.
Juvencus 406. d.

L.

Lacrymarum utilitas, 886. d. e.
Lactantius Ciceroni non cedit, 557. e. a fide non aberravit, 708. d.
Lactantii codex, 509. 522. c. 533. b. 536. e. 569. e. 574. e. 707. e. 723. e. codex emendandus 561. a. & revera emendatus ab Ambroſio Camaldulenſi, 570. d.
Lactantii Phenix, 169 a. 450. e. 492. e
Lacus Conſtantienſis, 453. d.
Laertius Diogenes, 485. e. 531. c. 560. b. tranſlatio ejus quam difficilis, 445. d. ab Ambroſio Camaldulenſi ſuſcipitur, 489. b c. 515 b 530 a. 549. d. 532. b. *Vide* Diogenes Laertius.
Laurentia pia monialis. 413. b.
Laurentius Juſtinianus, 569. b.
Laurentius Mediceus, 124. e. 126. a. 127. c. 169 c. 322. b. 374. b. 450. e. 451. e. 462. e 465. a. 504. e. 505. a. 513. c. 631 a. 1137. a. 1138 b. 1229. b. ab Ambroſio Camaldulenſi quam diligeretur 477. a. e 478. c. & ſeq. 498. e. 499. c. 507. e qui eum ad ſolitudinem invitat, 472. b. & ſeq.
Laurentii Medicei amor in Ambroſium Camaldulenſem, 479. a. apud Pontificem auctoritas, 473. d rei publicæ curæ occupatus eſt. 655 d. ejus & Coſmi Medicei exſilium, 250 a. 626 e. conſtantia in adverſis, 547. e. pietas, 470. c. & ſeq. epiſtolæ laudatæ, 478. c. Ambroſii Camaldulenſis ſcriptæ ad eum epiſtolæ, 469. c. & ſeq.
Laurentius dux Urbini, 1262. b.
Laurentius vir magnificus, 1130. c. 1131. c 1133. c. 1134. d.
Laurentius Putius vir humaniſſimus, 1181. c.
Laurentius de Ridolfis, 43. e.
Laurentius Rodulfus eques, 513. c.
Laurentius Vexillifer juſtitiæ, 297. c.
Laurentius monachus ad cautelam abſolvitur a fratribus Carmelitanis, 1107. a. b.
Laurentius commiſſus caſtigandus quod aliis commiſſis auctor fuerit petere habitum converſorum, 1061. e.
Laudari poſſunt qui laude digni ſunt, 165. a b.
Laudes nec appetendæ, nec vituperationes contemnendæ, 945. a.
Laus vera in ore proprio ingrate reſonat, 595. a.
Laxiorem vitam amplexatus anxiatur, 931 e. & ſeq.
Lazarus juriſperitus vicarius Antonii Florentini archiepiſcopi, 1114. c
Lectio ſcripturarum horrorem ſolitudinis mitigat, 923. a.
Lectio S. Auguſtini ſuadetur, 839. a Poetarum virgini vitanda, 838. b.
Lectio prophanorum auctorum cujus utilitatis poſſit eſſe, 705. a. & ſeq.
Lege non multa, ſed multum, 1128. b.

Digitized by Google

Lemmi monaſterii prædia inculta & ſterilia in emphiteoſim data, 1103. a.
Lenitas in principe commendatur, 9. a.
S Leo legitimum concilium quod damnaret Epheſinum latrocinium convocavit, 29, c.
Leo X· papa, 1230 c. vir mitiſſimus, 1264. c.
Leonis Baptiſtæ opuſcula, 1160. d.
Leonardus Ambroſii Camaldulenſis amicus, 548. e.
Leonardi Lucullum & Cimonem habere cupit Ambroſius Camaldulenſis, 571. b
Leonardus Aretinus, 534. d. 581. a 725. e. 731· e, 807. c. Polybium traducit, 560 a. Phædrum Platonis & Socratis apologiam parat, 491. e. 505. c.
Leonardus de Avona monachus Camaldulenſis e barbarica ſervitute liberatus tranſire cupit ad Carthuſienſes, 421. e. & ſeq.
Leonardus Dathus, 45. b, Urſini cardinalis cancellarius, 152. c· qua conditione 129. c. ſcripta ad eum Saxoli Pratenſis epiſtola, 841. b.
Leonardus Juſtinianus, 226. a 227. c. 418. a. 494. e. 495. b. 501. b. 508. b. 531. c. 561. d. 580. b. 581. b. 584. b. 586. a. 709. c. e. vir eloquentiſſimus, 558. e. Ambroſii Camaldulenſis amicus, 588. d 594. c. munera ei mittit, 596. e. ejus pietas, 591. b. Libri 576 c. d. antica pia, 596. d. oratio parentalis, de Carolo Zeno, 743 c Scriptæ ei ab Ambroſio Camaldulenſi epiſtolæ, 585. b. & ſeq.
Leonardus Lauredanus dux Venetorum, 1218. d.
Leonardus Maffeus, 899. a.
Leonardus Moceningus, 749 e.
Leonardus in gratiam redit, 521. e.
Leonardus prior monaſterii Angelorum Florentini depoſitus, 1130. d. 1131. c. 1133. d. 1140. d.
Leonardus monachus ſuperbus, 644. c. 645. c.
Leonellum marchionem Eſtenſem hortatur Albertus Sarthianenſis, ut latam a patre legem caudariam & alias pias inſtitutiones obſervari faciat, 778. b. & ſeq.
Leonellus princeps Ferrarienſis, 874. d.
Letoius epiſcopus Melitenſis, 701. d.
Libertas vera in vera ſubjectione ſubſiſtit, 683. e.
Librarios petit Ambroſius Camaldulenſis, 682. a.
Libri ſunt præcipuum ac ſingulare monachorum ſolatium, 124. e. quæ utilior & præclarior ſupellex quam librorum, 1174. c. Librorum ſcribendorum cura commiſſa Michaeli & Nicolao monachis Camaldulenſibus, 402 b. Libris ornandis utuntur azurro Camaldulenſes, 598. a. 599. b.
Lincolnenſis epiſcopus. 1292. e. Thomas Volſeus, 1269.
Lindenaria oppidum venit in dominium venetorum, 1118. a.
Lineis camiſiis vix pauci abſtinent Camaldulenſes, 110. a.
Linguarum de varietate opuſculum, 712. a
S. Lini feſtum, 111. d.
Lippomanus, 363. a. 368 d. 593. d.
Liſidis Pitagorici epiſtola ad Hyparcum, 535. b.
Liſimachi imago, 548 e.
Litium ſemper incertus eſt eventus, 981. e.
Litteræ vigiliarum ſunt comites ſudoris ſociæ, 798. d
Loqui congrue ſuos hortatur Ambroſius Camaldulenſis, 647. d.
Loreti templum toto orbe celeberrimum, 1117 b.
Lucanus dominus, 543. e.
Lucas abbas, 1035. e.
Lucas abbas S. Viviani, 979. c.
Lucas prior S. Mariæ de Angelis 52. a. ipſi quæ ſibi in itinere contigerunt ſcribit Ambroſius Camaldulenſis, 313. b. 316. b, e.
Lucas prior S. Benedicti de Feleto, 1036 c.
Lucas optimus monachus, 1110 d
Lucæ monacho confertur abbatia S. Trinitatis de Sacraria, 642. b.
Lucas monachus Ambroſii Camaldulenſis itineris ſocius, 458. c.
Lucenſis tyrannus captus, 517. b
Lucia Superantia mater Petri Delphini, 1218. b 1220 b.
Lucidus Gonzaga, 846. a.
Lucius ardentis ingenii adoleſcens, 547. a.
Lucullus, 746. c. 747. c.
Ludovicus abbas S Juſtinæ, 560. b ſummus vir, 582. a.
Ludovicus doctor reſignat abbatiam S. Jocundæ Chriſtophoro monacho Camaldulenſi. 1161. c.
Ludovicus adoleſcens bonæ ſpei 568. b.
Ludovicus Gonzaga, 845 d.
Ludovicus princeps Mantuanus oratores & poetas colit, 868. a.
Ludovicus dux, 1249 b.
Ludovicus frater Petri Delphini, 1220. b.
Ludovicus Boldu Petri Delphini amicus, 928. b. c.
Ludovicus decretorum doctor, 1164. d.
Ludovicus Feltrenſis Victorini diſcipulus, 840. a.
Ludovicus Marſilius Auguſtinenſis vir doctus & multorum doctorum præceptor. 729. d.
Lunenſis epiſcopus, 1005. a. 1074. e. 1110. c.
Lupus monachus præſumtuoſus, 13. d.

M.

MAffeus Girardus abbas S. Michaelis de Murano, deinde Patriarcha Venetus, tum cardinalis 1219. c. 1220 c. 1221. a.
Magdalena abbatiſſa S. Maglorii de Faventia, 195. d.
Majoris officium per vices apud Camaldulenſes exercetur, 90 a Majorem Camaldulenſem modeſte arguit Ambroſius, 55. d. & ſeq. 57. c.
Malchion, 529. a.
Malitia aliquoties confunditur, nunquam corrigitur, 1190. a.
Mannius Capenas, 1249. e.
Mantellatas ſubdi ſibi volunt epiſcopi in Concilio Lateranenſi, 1205. c.
Mantuani principis in domo modeſtia, 834 b.
Mantuani principis filia decennis græce ſcribens, 455. c
Mantuanam Marchioniſſam Paulam ad pietatem in pauperes hortatur Paulus Maffeus, 897. e.
Manualium collatio apud Camaldulenſes ad generalem pertinet, 43. c
Manuel Chryſoloras Græcorum omnium facile princeps, 731. a
Manuelis viri clariſſimi epiſtolæ & elogium, 557. a.
Maranum caſtrum nobile, 614. d.
S. Marcelli cardinalis Bononienſis 553 a. c.
Marcus evangeliſta digitum ſibi amputaſſe dicitur ne ſacerdos fieret, 786. c.
S. Marci Monaſterium Augienſe, 453. d.
S. Marci fratres uniri cupiunt Camaldulenſi ordini, 692. d.
Marcus Apicius de condiendis cibis volumen edidit, 834. a.
M. Camphilus Conſul, 688. e.
Marcus Juſtinianus, 587. c. 588. b. 589. b. 596. b. 598. b. 599 c 602. e.
Marcus Lippomanus, 363 e. 549. d.
S Mariæ Feſtum Viſitationis, 111. d.
B Mariæ imago e Pruneto tranſlata, 1165. b.
S. Mariæ de Urano abbas Sepulcrus, 331 e. 332. e.
Marianus ordinis eremitarum S. Auguſtini generalis, 1250. a. Magiſtratum abdicare cupit, 1253 b
Mariani abbatis inobedientia compeſcenda, 376. a
Marianus Monachus apoſtata, 380. b.
Mariani crimina, 175. a.
Marianus nobiliſſimæ indolis adoleſcens, 552 a. eximiæ indolis puer, 621. e. 623. a. 685. d.
Marianus Monachus S Felicis, 634. c.
Marianus homo perfidus & perditus, 616. e. ejus infelix cædes, 627. c.
Marianus nobilis eques Romanus Ambroſii Camaldulenſis amicus, 78 b 82. c 83. a. 258 a d. 352 c. 409. b. 548. d 622. d. ejus obitus, 270. d. ei ſcripta epiſtola, 689. c
Mariottus abbas puerorum inſtitutor, 18. a 89. c. 92. a. 208. b. 242. c. ſacris litteris, ac religioſis moribus deditus, 238. e. Ambroſio Camaldulenſi carus, 206. a. 210 e. qui eum ad virtutem hortatur, 239. a. & ſeq ſcriptæ ad eum epiſtolæ, 237. e & ſeq. 429 a. 626. e.
Mariottus Monachus, 303. b. e. 304. b, 305. b. obſequentiſſimus, 388 b. clauſtro præficiendus, 379 d ſua ei onera, partitur Ambroſius, 241. c. d 242. b. 645. a.
Mariottus ſummum civitatis magiſtratum conſecutus, 596. e.
Mariotus Norius, 541. d.
Marinus ſacrarum litterarum peritus, 687. b.
Marinus Maurocenus Caſtribaldi paſtor, 969. a.
S. Martinus etiam ſenex laborem non recuſavit, 229. c.
Martinus Papa V. 774. c.
Martinus Teutonicus Monachus Baſileam mittendus, 188 a. 435. d Baſilea rediens adit Ambroſium Camaldulenſem, 420. d. 421 a.
Marſilius Ficinus academiæ Patavinæ reparator & illuſtrator, 1251. a optimarum artium profeſſor & muſarum antiſtes, ibid. b. ei ſcribit Ægidius Viterbienſis, 1250. e.
Malii inſolentia, 259 e.
Maſſanus Theologus Ambroſio Camaldulenſi familiaris, 578. c.
Mathematicæ ſtudium commendatur, 814. d.
Matthæus Viterbinus, 562. c. 582. e. vir humaniſſimus, 578. e.
Matheo librorum S. Chryſoſtomi adverſus vituperatores vitæ monaſticæ verſionem dicat Ambroſius Camaldulenſis, 697 b. Item operum S. Johannis Climaci, 699. d.
Matthæus Camerarius, 127 c arguitur de negligentia in procurandis fratrum victui neceſſariis, 128. a. 130. b.
Matthæus Caſtellanus in arce magiſtratus locatus, 538. c.
S. Matthiæ monaſterium parum regulare, 221. e. ejus reformatio, 33. e. illius prior vicarius deſignatur generalis Camaldulenſis, 1055. d. 1056. e. 1158. a. illius obitus, 1065. c. 1066. b.
S. Matthiæ prior, 153. d. 661. b. c. vir turgidi animi corripiendus, 225. d. 225. a 227. a 228. c. 230. a e. 236. b 630. c. & ſeq prior, 664 b. e. 666 d. ejus vitia 667. b. clauſus in monaſterio manere debet in pœnitentia per annum, 667. b. ab adminiſtratione eſt removendus, 667. b. obedire recuſans incarcerandus, 667 c. indictam ſibi pœnitentiam implere contemnit, 199 d. diſſidium prioris S. Matthiæ & abbatis de Carceribus, 218. c.
Matthias prior Camalduli Florentini, 1186. a.
Matthiæ ſuppriori committitur cura colligendi epiſtolas epiſcopi Paduani, 1180. a.
Matthias monachus, 1169 d. ad principis petitionem tranſcribit pſalterium S. Romualdi, 1176 c
Mauritius ſacerdos, 247 d 257. d
S. Mauro adverſitates prædicit S. Benedictus, 254 d.
Maurus electus abbas Morronenſis, 1119.

Digitized by Google

b. ejus electionem confirmare renuit P. Delphinus 1119. d. poſtea confirmavit, 1120. c.
Mauri prioris clauſtralis indiſcreta ſeveritas, 129. c.
Maurum Abbatienſem ut litterarum ſtudiis pietatem conjungat hortatur Petrus Delphinus, 1106. b. & ſeq.
Medicina cordis, 597. d.
Mediolanenſis dux, 9. c. 539. a. ei confœderati Romani, 66. a. ejus victoria, 454. b. 615. d.
Mediolani dux Johannes Galeatius, 751. d.
Melinus Marius vir ſanctus & doctus, 1240. b.
Mendicantium ordinum reformationi intendit concilium Lateranenſe ſub Leone X. 1266. a. privilegia eorum antiquare vult, 1263. a.
Metaphraſtes duodecim ſcripſit codices, 721. b.
Metaphraſti codices, 720. e.
Metellus Agrigentinus, 853. e.
S. Michaelis de caſtro Britonum abbas Jacobus Aldibrandus; 609. b. 616. a.
S. Michaelis de caſtro Britonum monaſterium S. Brigidæ ordini tradere intendit Jacobus Aldibrandus, at illud ſuo ordini reſtitui laborat Ambroſius Camaldul. 609. d. 611. a. 612. c.
S. Michaelis de Murano abbates Paulus Venerius, 212. 626. c. 1122. b. Petrus Donatus, 1104. c. 1221. a. Ventura, 1117 d.
Michael Ghiſilerius cardinalis Alexandrinus, 1312. c.
Michael abbas, 204. d.
Michael abbas de Agnano, 319. e.
Michael abbas S. Jocundæ monaſterii ſui jura tueri jubetur, 204. a.
Michael monachus S. Mariæ de Angelis, 87. a. 90. d. 129. d. 161. a. 163. b. e. 164. 166. c. 324. b. 992. b. & ſeq. amicus Ambroſii Camaldulenſis 681. e. ſolida ſectatus, 393. b. optat quietem, 395. b. eum ad pietatem hortatur Ambroſius, 399. c. curam ſcribendorum librorum committit, 402. b. libros emendat, 355 c. committitur ei vita S. Chryſoſtomi emendanda, 167. e. 170. Ambroſii Camaldulenſis epiſtolas unum in volumen colligit, 706. d. ſcriptæ ad eum ab Ambroſio Camaldulenſi epiſtolæ, 393. b. & ſeqq.
Michael de Abbatia, 982. c.
Michael Beninus, 541. b. 564. e. 580. d. vir humaniſſimus, 577. b.
Michael Georgius civis Venetus, 1084. a.
Michael Mediolanenſis prædicator nobiliſſimus, 1012. b.
Michael Perniſtofer bene chriſtianus & timens Deum. 86. b. e. 89. b. 90. c. 91. d.
Miniatis monachi obitus, 360. b. 644. e.
Miniati Lucani epiſtola ad Coſmum Mediceum, 726. a.
Minores Burgenſes, 42. d.
Minores a Turcis captos Eugenio IV. commendat Albertus, Sarthianenſis, 817. b.
Minorum ordinis reformatio ordinata in concilio Lateranenſi ſub Leone X. 1266. b.
Miſericors homo numquam perit 898. d.
Miſſa prima celebrata cum magno apparatu, 1071. c.
Miſſas quotidie etiam navigans celebrat Petrus Delphinus, 1224. a.
Miſſa S. Gregorii, 904 a.
Monachorum principes apoſtoli, 108. d. tanta debet eſſe eorum munditia, ut nullus, etiamſi velit, detrahere poſſit 148. b. ſolos incedere vetat Ambroſius Camaldulenſis, 105. d 286. c. quid eos ſanctificet, 889. d. a parentum amore debent eſſe alieni, 890. c. decent eos olera & piſciculi, aqua magis quam vino ſitim ſedare debent, 921. e. eorum ornamentum veſtis vilis, 893. e. E monaſterio egredi vel una hora etiam urgente neceſſitate grande piaculum, 1220. b. monacho id difficile licet, 934. c. 936. c. monachum & ſacerdotem non decet verſari circa prophanos auctores, 446. e.
Monachos alterius ordinis recipere prohibentur Camaldulenſes, 609. b. monachi ante 18 annum ætatis non admittendi, 1219. b. monachorum in capitulis quæ agi ſoleant, 895. d. e. monachi in Germania religioſiſſime viventes, 457. b. 629. b.
Monaſteria ſanctitatis domicilia, 109. a.
Monaſticæ vitæ dignitas, 351. d.
Monaſticæ inſtitutionis fundamentum, 889. c. 890. e.
Monaſtica vita quid eſt niſi quædam vigilantiſſima perfectionis attentio? 890. b.
Monaſteria corruunt vita remiſſiore, 988. d.
Monaſticæ vitæ vituperatores, a S. Johanne Chryſoſtomo impugnati, 697. b. adverſus religioſos mendicantes ſcribit Poggius 756. b. Ejus in eos calumniæ, 758. d. & ſeqq. Eorum defenſionem ſuſcipit Albertus Sarthianenſis, 756. d. 757. d. & ſeqq.
Monaſterii & ſæculi comparatio, 918. c.
Monaſterii ingreſſus fœminis prohibitus, 186. d.
Monaſteriorum uniones improbat Ambroſius Camaldulenſis, 72. & ſeq.
Monaſteriis in parvis regulæ obſervatio integra non eſt, 73. a.
Monaſteria duo Florentiæ obſervatione inſignia, 83. a. Item Venetiis, ibid. a.
Monaſteria, Anglarii, 150. a. 156. b. Agnani, 320. a. 328. a. 331. b. S. Alberici, 297. d. S Andreæ Venetiis ordinis S. Auguſtini, 837. Angelorum Bononiæ 174. b 186. b. 428. e. 335. b. 617. b 652. d. Angelorum Florentiæ 57. b. 60. a 264. d. 1115. a. 1120. b. 1136. a. 1146. e. d. exemptionem habet, 12. b. debitis eſt gravatum, 439. b. Aragazinæ 1108. b. e. Aretinum S. Michaelis, 1113. a. c. 1148. e.
Mon. S. Bartholomæi de Cantiniano, 155 b. 156. e. S. Benedicti 243. d. 251. d. 316. a. c. 655. b S. Benedicti Aretinum monialium, 337. b. S. Benedicti de Feleto 1066. e. S. Benedicti extra Florentiam, 54. b. 122. d. 1115. c. S. Benedicti de S. Miniate, 204. e. S. Blaſii Fabriani, 1116. d. Bononienſe, 140. c. Brigidanorum religioſorum monaſterium ad S. Ceciliam Romæ, 353. d. Britonori, 11. c. 118. b. 151. d. 168. c. 315. a. de Buldrone, 1115. e. Burgenſe, 6. d. 41. d. 49. a. 84. a 111. c. liberum, 42. c. 150. d. 151. a. 498. d. 608. c. de Candiculis 306. b. 373. a. 1171. a. Caprianum, 338. c. de Carceribus, 25. b. 144. a. e 153. e 199. c. 221. b. & ſeq. 229. b. 411. c. 420. 601. a. 933. d. 980. a. 994. b. 1000. d. 1007. a. 1035. a. 1088. c. 1147. c. 1157. e. Caſinenſe, 546. a. e. S. Michaelis de caſtro Britonum inter præcipua membra ordinis Camaldulenſis in uſus prophanos converſum, 85. b. 609. d 610. e. Caſtri cari, 168. a. 313. a. S. Chriſtinæ, 118. e, 424. a. 431. b. 638. d. 658. S. Chriſtinæ monialium, 33. d. 125. c. 126. c. S. Chriſtinæ Bononiæ. 409. e. S. Chriſtinæ de Forolivii, 195. d. S. Chriſtophori, 1033. a. Claſſenſe 449. b. 490. d. 982. e. 963. e. 979. e. 988. d. 989. d. 991. c. d. 1003. a. 1037. c. 1039. d. 1042. d. 1073. c. e. 1074. a. 1102. c. S Clementis, 430. c. 640. d. 1114. c. Clugiæ, 232. e. Crotonenſe, 127. c. 620. b. S. Crucis. 522. e. S. Crucis Benedictinarum apud Venetias, 889. d. Cryptæ-ferratæ, 544. c. S. Cypriani, 740. c.
Monaſterium S. Damiani, 139. 149. b. prope Bononiam 205. c. 238. a. 246. d. 247. b. 415. c. 424. e 431. b 439. d 658. d. Decianum, 291. d Fabriani nobile monaſterium, 168. e S. Felicis, 186. e. 301. a. 364. a 374. a 634. c 1115. a Florentiæ, 640. a. S. Fridiani, 243. d. 262. e S. Georgii de Api, 172. d
Monaſt. S. Hilarii, 145. c 151. a 378. d 426. b 433. d 1185. a S. Hipolyti Inſulanum, 165. e 210. c 250. c 251. c. S. Jocundæ, 197. a 995. d. S. Johannis de Buldrone, 681. e S. Johannis de Burgo S. Sepulchri, 328. e S. Johannis Bapt Faventinum, 458. d 1143. d S. Johannis evangeliſtæ intra Forum livii, 196. a S. Johannis de Prato, 617. b S. Johannis de Videca vel Judeca, 222. e 223. e. 235. c. Iſolanenſe, 33. c. S. Juſtinæ Patavienſis, 1121. c e. S. Juſti de Vulterano, 639. c
Monaſterium de Lemmo, 661. b 1081. d 1084. c 1086. b 1091. c Lonzanum 1080. d 1086. d. S Maglorii de Faventia, 195. c S. Mamiliani, 172. e Mantuanum, 452. c 513. d S Marcelli, 601. a S. Marci, 615. a S. Marci Augienſe, 453. d S. Marci de Forolivii, 10. b. S. Margaritæ, 60. b 259. c. 318. d 319. b e 372. c. 378. c. 320. c 633. c 643. b S. Mariæ de Angelis Bononiæ opulentum, 205. c S. Mariæ de Gradibus Aretinum, 118. a 161. b 243. a 284. a 321. e 323. a 324. d 330. 336. d 437. c 1114. b S. Mariæ novæ Romanum, 348. a. S. Mariæ de Poplena 5. c. S. Mariæ in Portu, 449. c. S. Mariæ de Roſa Senenſe, 7. d B M. de Urano, 328. d 331. c 334. b. S Martini do Opitergio, 1134. a S. Mathiæ, 33. c. 127. a 143. e 147. e 153. d 168. c 169. c 213. c 221. c 225. a 412. d 416. c 417. e 933. e. 980. a 990 e De Mari 666. d 668. b 679. b ære alieno gravatum, 1066. e 1068. b S. Matthiæ de Murano, 211. b 257. d S. Matthiæ Venetiis, 208. d 417. b c S. Michaelis, 125. d 127. a 199. c. 200. c. S. Michaelis Arretii, 639. c S. Michaelis de Brittis ſeu de caſtro Britonum, 85. b S. Michaelis de Murano, 167. e 206. 207. d 212. a 248. e 249. c 408. d 553. d 588. b 986. a S. Michaelis de Piſis, 419. d Montis crucum, 219. d 224. b 227. b 420. d 667. e 679. d 681. b 1007. a 1104. a 1110. e cujus prior de negligentia accuſatur, 681. b Montis-Grimaldi, 172. d Montis-oliveti, 347. b 353. d 1114. d Montis ſilicum, 1168. e 1090. d Moroſſæ, 1119. a Muratarum, 1178. d.
Monaſt. Petræ S. Johannis, 718. c S. Petri de Luco, 155. a 170. c 234. e 318. d 617. b 1164. d S. Petri de Rotis, 155. b Podibonicienſe, 522. c 722. e Pompoſianum, 512. a 724. b de Poplena, 210. c. 617. b Pepolenſe, 33. d. de Porcilia, 219. d Prati-veteris, 189. a 262. d 307. d Puppienſe, 242.
Monaſt. Querceti, 285. e 291. a 321. b 348. a 373. c 420. c Ripolitanum pulcherrimum, 619. e Roboretum, 331. d De Roſa, 32. a 172.
Monaſt. S. Salvatoris, 118 c 431. e S. Salvatoris monialium religioſum, 166. c 195. d S. Salvatoris de Berardega, 172. d S. Salvatoris Bononiæ, 178. a S. Salvatoris Florentiæ, 269. c. S. Salvii, 311. c S. Savini 465. e 466. b Septimi ordinis Ciſtercienſis, 1168. d 1169. a S. Servatii, 638. a S. Severi, 116. a 209. 1080. c. Silvæ mundæ, 136. a 364. b Socii, 37. b 38. a c 41. a 290. b 375. e 604. b 682. e

S. Stephani

Digitized by Google

S. Stephani de Bononia, 78. e.
Monaſterium Tarviſinum, 229. b. S. Theomneſti, 115. b. S. Trinitatis de Monte Herculis, 113. b. 114. d. Cujus regimen committitur priori Cellæ, 114. d. S. Trinitatis prope Peruſium, 620. a. S. Trinitatis de Sacraria, 642. b.
Monaſt. Vallis-caſtri, 131. d. 133. c. 278. b. 334. d. 339. d. 430. d. 1116. a. b. d. Vangadiciæ, 19. b. 41. d. 97. d. 99. a. 229. b. 309. c. 408. c. 607. e. 608. c. 1035. a. 1093. d. 1100. c. Venetenſe Corporis Chriſti Virginum, 876. e. Vicentinum, 229. b. 231. c. S. Vigilii 173. a. Virgareti, 60. a. 211. a 364. d. S. Vitalis, 1087. a. S. Viti, 661. b. Vulteranum, 151. a. S. Zenonis de Piſis, 155. b.
Monialium S. Benedicti monaſterium adiri a monachis vetat Ambroſius Camaldulenſis, 337. b.
Moniales in S. Chriſtinæ cœnobio admitti vetat Ambroſius Camaldulenſis, 659. d.
Moniales S. Marci Fori-livii tranſlatæ ad monaſterium S. Salvatoris, 118. c. 119. b. & ſeq.
Monitorium Baſileenſe, 29. a. c. 34. a. Huic ſe opponendum, ibid. b. & ſeq.
Montis Oliveti fratrum ſupplicatio, 60. 62. e.
Morbaſanus hoſtis Chriſtianæ religionis, 745. b.
Morronæ abbatiam armis ſibi ſubjicere tentat epiſcopus Volaterranenſis, 1119. e. Cujus poſſeſſionem ei tradit Macerius invitis ac repugnantibus monachis, 1120. b.
Morronenſis abbas electus Maurus, 1119. b.
Morronenſis abbatis obitus, 1119. b.
Mors tranſitus ad vitam, 647. e.
Mors optanda qua ſeculo morimur ut cum Chriſto veram vitam vivamus, 192. c. eam optaverunt Sancti, 956. a. nihil eſſe dicebat Epicurus, 762. b. mortui non ſunt lugendi, 1044. a. Facile contemnit omnia qui ſe putat eſſe moriturum, 979. c.
Mundana omnia ſunt caduca, 142. b.
Muſica commendatur, 595. c. 852. e.
Muſolea opus manuum Petri Delphini, cedit in jus cujuſdam principis, 1203 b.
Mutinenſis epiſcopus Scipio, 801. a.
Mutuum ſupra libras quinquaginta contrahere abſque prioris Camaldulenſis licentia prohibitum Camaldulenſibus, 1103. c.

N.

NAſci ex vili loco ad virtutem nihil nocet, 826. a. & ſeq.
Natalium defectum patientes in monaſteriis abſque diſpenſatione ſuperiores eſſe nequeunt, 80. a. b.
Naucraticus Athenienſis, 713. d.
Neapolitanus rex imperium ſimul & regnum tenere non poteſt, 1302. c.
Neapolitano regno pulſi quidam reges, 1246. c. Illius novam inveſtituram a papa petit rex Catholicus, 1300. a. Illius epiſcopatus liberæ ſedis apoſtolicæ diſpoſitioni ſunt relinquendi. 1300. c.
Negotia præclara ſine labore non perficiuntur, 23. a. Sunt caute agenda, 408. e.
Nerius monachus, 176. e 177. b.
Nicæni epiſcopi fidei confeſſio, 432. a.
Nicander, 560. b. 561. b. 570. b.
Nicolaus cardinalis S. Crucis, 638. a. d.
Nicolaus amicus Ambroſii Camald. 375. d. 410. e. 411 a. 465. a. 467. e. 561. e. 562. e. 565. d. 689. b. vir doctus, 714. e. 715. a.
Nicolaus exercitus Romanorum dux, 66. a.
Nicolaus de Abbatia, 981. c. falſo inſimulatus de furto, 1060. d.
Nicolaus Aretinus, 179. c.
Nicolaus Cornarus vir clariſſimus, 573. e.
Nicolaus Duodus electus prætor Ravennæ, 1099. b.
Nicolai civis Florentini elogium, 727. e. & ſeqq. Ejus parentes, 729. b Litteris dat operam, 729. b. Divitias contemnit, 730. a. Libris comparandis potius quam divitiis incumbit, 730. b. Ejus Bibliotheca omnibus aperta, 730. c. Græcæ linguæ lectores Florentiæ procurat, 730. e. alios excitat ad ſtudendum, 731. d. Ejus privata ſtudia, 732. c. & ſeqq. Ejus virtutes, 733. b. Prudentia, ibid. c. Conſtantia, 733. e Innocentia, 733. e. Continentia, 733. e. 735. b. Humanitas, 734. d. Mores, 735. a. & ſeq. Bibliothecam publicæ utilitati conſecrat, 735. e. 740. c. Mors, 737. a. Ambroſii Camaldulenſis de ea epiſtola, 737. Thomæ Pontani, 739. Poggii, 740. d. 741. c. e. reipublicæ quam utilis fuerit, 492. c. Ipſi quantum debeat Ambroſius Camaldulenſis, 514. e. Ipſum inter & Franciſcum Barbarum diſſidium, 562. e. & ſeq fratris illius obitus, 516. e.
Nicolai bibliotheca, 721. c.
Nicolao ſcriptæ ab Ambroſio Camaldulenſi epiſtolæ, 485. d 686. b. d.
Nicolao Nicolo ſcripta ab Alberto Sarthianenſi epiſtola, 755. a. Candidi, 724. e. a Thomæ Sarazanenſi, 723. a.
Nicolao Forti-brachio ſcripta epiſtola ab Amb. Camald., 608. e.
Nicolaus Gorus, 741. d.
Nicolaus de Leonardis medicus, 726. d.
Nicolai de Lyra commentarii in ſacra biblia 1176. a.
Nicolaus de Malherbis, 981. e. 1008. 1099. e.
Nicolaus Mannius amicus Ægidii Viterbienſis, 1239. c.
Nicolaus medicus præſtans in omni virtute, 718. d.
Nicolaus Oſmenſis ordinis Minorum vir pius & doctus regendis locis ſacris a papa deſtinatus, 782. c. Hoc illum honore quidam privare conantur, 782 c. & ſeq. Quorum injuſtitiam expendit Albertus Sarthianenſis, 782. d e. Quanta bona præſtare poſſit in ſanctis locis, 784. c. d. 793 c. abſolutum ab adminiſtratione ſacrorum locorum dolet Albertus Sarthianenſis, 790. b. & ſeq.
Nicolaus diſertiſſimus Phyſicus, 566. d. 580. c. 581. c. 582. b.
Nicolaus Quirinus, 1000. d.
Nicolaus de Raguſia, 971. c.
Nicolaus frater Petri Delphini, 1220. b.
Nicolaus prior S Severi, 1080. d.
Nicolaus monachus, 132. a.
Nicolaus ſcribit chronicum Caſſinenſe & Deſiderii chronicon, 167. e.
Nicolai monachi obitus, 364. c.
Nicolaus monachus, 971. a. 993. e. 1056. b. 1057. b. 1059. a. 1065. a. ſcripta ad eum epiſtola de reſtituenda diſciplina in monaſterio Claſſenſi, 987. e.
Nicolaus novitiarum & puerorum inſtitutor, 1075. c. 1076. c. 1079. b. 1082. c. 1098. a. c
Nicolaus novitius ſolitudinis eremitarum impatiens, 1063. e.
Nicolaus converſus perverſus, 247. d.
Nicolaus monachus impudicus, 243. e.
S. Nicolai monachi excommunicati & habitu Camaldulenſi exuti, 1057. a.
Nicoloſæ piæ monachæ obitus, 644. e.
Novarienſis dominus obit, 674. c.
Novitia ejicienda e monaſterio Querceti, 321. b.
Novitii apud nos non deerunt, ſi non deſit caritas, 1033. d.
Novitii probandi, 1001. d. & ſeq.
Novitii confeſſio generalis, 1045. e.
Novitii quidam perverſi & fures, 1002. d.
Numiſmata plura Venetiis, 687. a.
Nummus Berenices reginæ, 411. a.
Nummi aurei Conſtantiæ, Conſtantini & Conſtantii. 687. a.

O

OBedientiæ quotidianum martyrium commendatur, 112. a. 891. a.
Obitus ſenioris patris Ambroſii Camaldulenſis, 583. c. & ſeq.
Olera & piſciculi monachos decent, 921. e.
Olympias illuſtris femina, 503. d.
Olympius Phrygius, 853. b.
Onufrius monachus inordinatus, 124. e.
Oppiani opera, 713. b.
Oratio magni facienda, 160. b.
Orationum ſuffragia expetit Ambroſius, 164. b. 165. e. 169. c. 170. a 171. c. d.
Oratio Ambroſii Albæ habita, 86. c.
Orationes ſuas Ambroſius mittit pontifici, 91. d.
Orationes a pueris apud Camaldulenſes compoſitæ, 652. a.
Ordinandi ad Sacerdotium anno ætatis viceſimo ſecundo ex diſpenſatione, 187. c.
Ordo Minorum commendatur, 813. c. d.
Ordinis alterius monachos recipere prohibentur Camaldulenſes, 659. b.
Origenes eccleſiarum magiſter, 1175. b.
Origenis opera, 507. Homiliæ, 547. a. Homiliæ in Lucam tranſlatæ a S. Hieronymo, 352. c. 544. c. Eas requirit Petrus Delphinus, 1075. b. in epiſtolam ad Romanas, 507. e.
Orlandinus vicarius, 1190. e. 1191. c. electus prior Fontis boni, 1197. c. diploma Romæ obtinet ad ſeparandum membra unita majoribus beneficiis & in eis annuos ponendum prælatos, 1192. d. Quod papa, revocat 1193. c.
Orlandus monachus Camaldulenſis, 667. e. 680 a.
Orlandus converſus, 681. d.
Otium ſanctum, 191. d.

P

PAlladius epiſcopus Helenopolis diſcipulus S. Chryſoſtomi, 695. d. & vitæ ſcriptor, 693. c.
Pallas nobiliſſimus eques Florentinus, 782. d.
Pallas Strotius eques, 513. c.
Pamphylus martyr, 508. e.
Pandectæ, 561. e.
Panormitæ & Poggii epiſtolæ, 777. d.
Papa ſpectare debet quæ ſunt extra ſe, circa ſe, ſupra ſe, 27. b Eo nullus rex excelſior, 484. a.
Parcimonia magnum vectigal, 734. b.
Parentum amor in monachis januam aperit ruinæ, 890. c.
Parva non contemnenda ſine quibus magna conſtare nequeunt, 859. a.
Paſchalis monachus, 334. d.
Paſcalis converſus, 1084. b.
Paſchaſius abbas Burgenſis, 150. d.
Paſtoralis liber repertus. 492. b.
Paſtores etiam renitentes, gubernacula ſuſcipere cogendi, 786. b.
Patavienſis antiſtes Petrus Donatus, 687. a.
Patientia commendatur, 182. e. 255. a.
Patrini ſeu infantium in baptiſmo ſuſceptores munera facere ſolent, 138. d.
Patrini plures unius infantis, 138. c.
Paulam marchioniſſam Mantuanam ad pietatem in pauperes hortatur Paulus Maffeus, 897. e.

Digitized by Google

S. Pauli abbas, 101. c. Johannes, 330. c. 332. e. præeſt capitulis generalibus Camaldulenſium. 468. a. 604. a. Eoſque viſitat, ibid uti & S. Pauli prior, 369. c.
Paulus abbas ſenior, 418. a
Paulus Venerius abbas S. Michaelis de Murano, 11. 22. b. Ambroſii Camaldulenſis vicarius, 223. b. 228. b. 229. a. 230. c. 625. e. ſcriptæ ad eum epiſtolæ 212. & ſeq. 680. c. ejus laus, 126. d.
Paulus cerdo Teutonicus, monachus fieri Camaldulenſis petit, 1027. e.
Paulus Juſtinianus eremita, 1173. a. d. lumen magnum, 1227. c. Ipſi novitio codicem græcum S. Gregorii Nazianzeni mittit Petrus Delphinus, 1117. d. Item Sermones S. Effrem olim tranſlatos e græco in latinum ab Ambroſio Camaldulenſi, 1179. d. Paulus Maffeus fruſtum ſpeluncæ S. Benedicti & de ſpinis in quibus volutatus eſt mittit monialibus S. Crucis Venetiarum, 897. b. ejus epiſtolæ, 875. e & ſeq.
Paulus Maurocenus, 1096. b. monachus Camaldulenſis, 1107. c. 1110. c.
Paulus medicus Florentinus, 173. b. 527. b. 548. a. peritiſſimus, 549. a. 550. a.
Paulus Orlandinus monachus Angelorum infidelis, 1163. c.
Paulus Sarazanenſis, 444. d. ejus epiſtola ad Ambroſium Camaldulenſem, 721. e.
Pauſanias, 559. e.
Pax Italiæ, 270. b. 615. d.
Peloponeſum murus Latinæ ſecuritatis, 1247. a.
Penſiones quas ſibi reſervant beneficia reſignantes an ſint licitæ, 1167. d. 1168. b.
Perfectio major à monachis requiritur, 346. d.
Perfectus in omni genere nullus, 781. e.
Perſarum de Turcis victoria, 966. e.
Peſtis Bononiæ, 653. d. Florentiæ ſævit, 171. a. 188. a 715. d. in Iſtria & Dalmatia, 998. e. in Italia, 460. d. 462. a. 504. a. b. 517. a. 538. b. 541 a. 542. c. 562. d. 567. b. 574. b. 592. e. 602. d. 688. c. 718. a. 755. a. 1040. b. 1046. e. Juſtinopoli 999. a Romæ, 481. b. 543. d. Senis, 653. b. Venetiæ 1117. c. in Ambroſii monaſterio, 95. a.
SS. Petri & Pauli ſtatuta, 500. b.
Petri Alexandrini capitula de pœnitentia, 497. e.
Petro Foſcaro gratulatur Petrus Delphinus de ſua promotione ad cardinalatum, 978. d. Ejus elogium, 978. e.
Petrus Barrotius, 1135. c. epiſcopus Paduanus non minus ſanctitate quam doctrina inſignis, 1168. b. 1172. d. 1218. d. Ei de ſua in epiſcopum aſſumtione gratulatur Petrus Delphinus, 929. a. Petri Damiani opuſcula expetit 1159. e. S. Auguſtini ſermones, 1162. e. ejus opuſcula, 1166. a. & ſeq. 1167. d. 1168. b. epiſtolas in unum volumen colligi curat Petrus Delphinus, 1172. c. hæc cura commiſſa Mathiæ ſubpriori. 1180. a.
Petrus Donatus Archiepiſcopus Cretenſis, 581. b.
Petrus Donatus antiſtes Pataviensis, 688. a.
Petrus Donatus filius Hermolai factus abbas S. Michaelis de Murano, 981. d. 984. c. 995. e. 997. a 998. d. 999. d. 1000. c. 1001. a 1008 b. 1015. a. d. 1016. c. 1018. d. 1029. c. 1030. b 1034. d. 1040. a 1041. a. 1043. a. 1048. c. 1049. a. 1050. a. 1124. b. 1221. a. Religionis columna, 982. b. Petrus Donatus alter Romualdus, 991. d. ejus zelus pro ordine 985. d. e. 986. e. aliqua monaſteria ordini ſuo uniri procuravit 1184. c. Petro Delphino ſe vere patrem ſpiritualem exhibet, 919. e. Templum monaſterii ſui conſtruit, 920. d. & ſeq. ejus elogium, 923. c. d. eum de templo conſtruendo monet Petrus Delphinus, 994. a. & ſeq. tribulationem patientem conſolatur Petrus Delphinus, 1026. d. & ſeq. 1028. b. imaginem crucifixi pro munere dat Petro Delphino. 927. a. ejus obitus, 1054. b.
Petrus Delphinus deflet juventutis ſuæ delicta, 916. b Qua ratione ad ſalutis portum per ingreſſum monaſterii appulerit, 917. d & ſeqq. anno ætatis decimo octavo, 918. a. Petro Donato abbati addictus ac familiariſſimus fuit, 919. e & ſeq. eum dehortatur a templi conſtructione. 921. b & ſeqq. Laudes epiſcopi Bellunenſis proſequitur, 937 b c Proprias reſpuit, 937 d Ejus humilitas, ibid 943. a 1045. c d Bellunenſis epiſcopi viſitationem quanti fecerit, 939. c d 942. e. Lectioni vacat antequam ſtrato recumbat, 940. c Ejus verecundia, 941. Fratris illius germani obitus in Syria, 951. b afflictum ob mortem illam conſolatur epiſcopus Bellunenſis, 955. b & ſeqq. Locum ex ſcriptura explicandum proponit eidem epiſcopo, 960. a 976. e Benedictum Juſtinopolitanum ad reformationem hortatur, 962. e Claſſenſem abbatem infirmum conſolatur, 963. e 973. c Ambroſii Camaldulenſis effigiem habere cupit, 969. d Librum ſibi commodatum tranſcribit, 990. c. Ad conſtruendum monaſterii ſui templum ſe præparat, 994. b & ſeq. 1001. c 1004. d 1025. a 1032. d Parcitatem exhorret, amat liberalitatem, 1000. b Conqueritur de amiſſa ſolitudinis quiete, 1005. e 1018. e 1020. c Abbatis ſui fit vicarius, 1017. e Congregationem ſuam non tam poſſeſſionibus quam profectibus augeri cupit, 1023. a Novitios plures admittendos cenſet, 1014. c & ſeq. Ordinis ſui ruinam luget, ibid. e. Ambit ſolitudinem, 1045. d Fit abbas S. Michaelis de Murano, 1054. d Deſignatus Vicarius Hieronymi generalis, onus illud in priorem S. Mathiæ rejicit, 1055. d 1058. a
Petrus Delphinus ordinis reformationi operam dat, 1056. e. 1063. b. Munuſculo a generali donatur, 1062. e. permutationes crebras monaſteriorum odit, 1065. c. Fit vicarius præpoſiti generalis ordinis, 1067. e. quod munus ægre ſuſcipit, 1068. b. a collectore apoſtolico plurimum vexatur, 1077. a. & ſeq. Excommunicationem quantum formidaret, 1077. c. 1078. c. 1087. a. 1090. c. 1091. d. 1111. b. & ſeq. 1121. a. Dolet negotiorum mole amiſſam quietem, 1083. c. Urbanum abbatem Claſſenſem purgat a ſiniſtris rumoribus, 1085. c. Reformationi Claſſenſis monaſterii incumbit. 1088. b. Anguſtiis vallatus, 1089 a. d. ejus zelus pro ordinis diſciplina, 1093. d. Lites odit amans quietis, 1101. d. Privilegia apoſtolica pro reformatione ordinis obtinenda cenſet, 1104. e Benedicitur ab Aretino epiſcopo generalis ordinis Camaldulenſis, 1113. b. Vangadiciam monaſterium a jugo commendarum liberare meditatur, 1118. c. Jejuniorum modum in congregatione S. Juſtinæ uſitatum apud Camaldulenſes induci recuſat, 1121. c. d. a Puero S. Hieronymum colit, 1123. b. cum eo verſibus æſtus ſuos confert, ibid c. Lautiores cibos averſatur, 1124. d. & ſeqq. Frequentiam hominum ac civitates odit, 1127. d.
Petrus Delphinus epiſtolas ſuas publicari vetat, 1128. d. Breviaria ordinis imprimi curat. 1129. a. Florentinum Angelorum monaſterium reformat, 1130. b. 1131. b. & ſeq. 1133. b. 1134. multas in reformando ordine patitur contradictiones, 1135. d. & ſeq. Angelorum monaſterium cum alio ordinis Ciſtercienſis permutare renuit, 1136. b. c. 1137. a. & ſeq. 1138. a. & ſeq. ab eodem ejicitur & poſt octo dies reſtituitur, 1139. b. & ſeq. Piſtorienſem abbatem patitur adverſarium, 1140. a. Eum Leonardus ex Angelorum monaſterio iterum vi ejicere nititur, 1140. d. Contrarii etiam ſunt ei Eremitæ, qui de pane minus candido conqueruntur, 1141. c. & ſeqq. Deflet ordinis ſui calamitates, 1142. & ſeqq. Clerum Florentinum ab impoſitione pecuniarum orat ſublevari ab Innocentio VIII. 1144. a. & ſeqq. abbatias ſui ordinis in commendam datas recuperare laborat, 1149. a. Linguæ græcæ ſe fatetur ignarum, 1171. d.
Petri Barrotii epiſcopi Paduani epiſtolas unum in volumen colligi curat, 1172. c. 1180. a. Excuſat ſe quod non interfuerit concilio Lateranenſi, 1181. a. d. Eremitarum adverſus eum molitiones, 1182. d. Ei ſyndicatum eremi reſtituit Quirinus, 1184. c. Statuta capituli generalis hortantibus eremitis emendat, 1185. c. Ipſum generalatu exturbare meditantur, 1187. c. ad Papam & ad Cardinalem de Monte confugit, 1187. c. a ſummo Pontifice prælatis adjungitur, quibus demandata eſt cura reformandæ curiæ & eccleſiæ in concilio Lateranenſi, 1188. d. 1190. c. Compromittit in Cardinalem diſſidia ipſum inter & eremitas, 1210. e. Romam proficiſcitur, 1191. c. Benigne excipitur a ſummo Pontifice, 1191. d. e. Qui ipſum Romæ retinet, 1192. c. Intereſt octavæ ſeſſioni concilii Lateranenſis, 1193. c. Reverſus Florentiam novas ab eremitis perſecutiones patitur, 1193. d. & ſeqq. Interrogatur a Vicario archiepiſcopi Florentini ſuper toto ſuo generalatu, 1195. a. a Vicario provocat ad ſedem apoſtolicam, 1196. c. Roma revertitur Camaldulum, exceptus cum gaudio, 1197. a. Novo brevi apoſtolico inde ejicitur, conceſſa illi annua penſione, 1197. c. d. Quirini adverſus eum motus, 1198. d. & ſeqq. Offertur ipſi titulus archiepiſcopatus & oblata ei penſione, utque ſit perpetuus ſuffraganeus archiepiſcopi Florentini, 1199. c. Quod ille recuſat, 1199. d. Romam revertitur & difficilem ad Pontificem aditum invenit, 1200. a. Mediante cardinali protectore Papam alloquitur, 1200. b. Eremitæ apud cardinales judices litteris novis eum multis accuſant. 1200. d. e. a generalatu exturbatur, 1201. a. & ſeq. Quirinus ab eo veniam petit de illatis injuriis, 1201. d. Diploma in ejus decus conſcriptum corrigitur, 1201. e. Gratias agit Deo de procurata ſibi quiete, 1204. b. 1206. Ejus oratio ad Leonem X. Papam, 1211. b. Funebris ejus oratio ſcripta ab Euſebio Priolo abbate Carcerum, 1215. d. ab Innocentio VIII. in cardinalem expetitur, 1230. e. Ejus opuſcula, 1231. a.
Petrus Emilianus antiſtes Vicentinus, 553. e. 584. e.
Petrus abbas Calaber, 544. d.
Petrus *Boldu* abbas Carcerum, 1222. a.
Petrus prior Camaldulini, 141. a.
Petrus prior Camaldulini Bononienſis, 440. a.
Petrus monachus egregiæ indolis, 1065. e.
Petrus Quirinus eremita lumen magnum, 1177. b. 1227. c. 1175. d. ab

Digitized by Google

eo explicationem cujuſdam verſiculi libri Job exquirit Petrus Delphinus, 1175. d.
Petrus de Porticu monachus, 1120. e. 1122. e. aſſiduus in lectione epiſtolarum S. Hieronymi, 1123. b. Petro Delphino addictiſſimus, 1124. a. & ſeq.
Petrus eremita Camaldulenſis, 55. e.
Petrus incluſus, 429. d.
Petrus Legionenſis clericus, cardinalis S. Petri ad vincula propinquus canonicatum optat in urbe ſua, 67. c. 71. e.
Petrus nepos ſummi pontificis, 97. c.
Petro Luſitaniæ regis filio dicata ab Ambroſio Camaldulenſi tranſlatio libri S. Chryſoſtomi de Providentia, 695. e. Ejus elogium, 696. a. viſitat Camaldulenſes, 696. b.
Petrus amicus Ambroſii Camaldulenſis, 505. b.
Petrus Bembus nobilis Venetus, 1181. b.
Petrus Cacia adjutor epiſcopi Bellunenſis, 976. c.
Petrus de Cavalcantibus vir boni aſpectus, 361. b.
Petrus de Caſaciis, 10. d.
Petrus Coſmi filius, 527. c.
Petrus frater Hieronymi comitis, 1249. b.
Petrus medicus Bononienſis, 176. b.
Petrus Navarrus, 1247. d.
Petrus Parleo Ariminenſis Græcis, Latiniſque litteris apprime eruditus, 1218.
Petrus Phyſicus vir humaniſſimus, 552. c.
Petrus de Priolis, 1061. c. ipſi delatus procuratoris magiſtratus, 1118. e.
Petrus Soderinus Florentinus vexillifer perpetuus, 1165. b.
Petrus Vannes ſecretarius Thomæ Volſei cardinalis, 1294. b.
Petrus Zenus claſſis imperator adverſus Morbazanum chriſtianæ religionis hoſtem, 745. b.
Phædri fragmentum, 530. c.
Phalandis epiſtolæ, 648. a.
Philelfus, 547. b. 550. d. 622 a. c. 709 e. vir græcæ levitatis & vanitatis, 590. b. ad erudiendam juventutem conductus, 596. a. 598. b. 599. c. d ſtolide agit, 364. e.
Philippa novitia impudica conſecratione indigna, 291. e. & ſeq.
Philippus Galandrinus epiſcopus Bononienſis & cardinalis S. Suzannæ obit, 1003. c. e.
Philippus Ambroſii Camaldulenſis amiciſſimus, 406. b. 603. a.
Philippus Monachus, 117. c. 163. b. 164. c. 176. a. 196. d.
Philippus de Faventia monachus tranſlatus ad monaſterium S. Hippolyti, 426. b. ejus caſum deflet Ambroſius Camaldulenſis, 440, d. & ſeq. hortatur ut reſipiſcat, 442. a. & ad monaſterium quod deſeruerat, quam citius reſurgat, 442. c. & ſeq. 443. c. & ſeq. 444. d. & ſeq.
Philippi imago, 548. e.
Philippus Ariminenſis cancellarius, 1040. d.
Philippo Bendedeo ſcripta ab Alberto Sarthianenſi epiſtola, 775. d. 797. b.
Philippi Podocathari epiſtola ad Guarinum, 874. a.
Philippus Tronus principis filius, 1000. c.
Philonis codex, 513. c. 594. a.
Philoſophia ſumma mortis meditatio, 704. a.
Philoſtrati imagines, 404. e. 560. b. 566. b. de vita Apollonii, 579. c. ejus tranſlationem meditatur Ambroſius Camaldulenſis, 515. b.
Phocilides. 713. b.
Picenus ager bellis vexatus, 289. b.
Pictores cum Poetis commune vinculum habent, 842. b.
Pierius, 530. a.
Pietas in pauperes commendatur, 898. c. & ſeq.
Pindari odæ, 713. b.
Piſanus cardinalis Pompeium Trogum invenit in Hiſpania, 560. a.
Piſtorienſem abbatem adverſarium patitur Petrus Delphinus, 1140. a.
Pitagoras ſuperſtitioſe mutus, 762. c. ejus epiſtola ad Hieronem, 535. b.
Pius papa III. 1223. a. 1230. c.
Pius IV. Seripandum creat cardinalem, 1309. b.
Placentinus cardinalis, 131 d. 132. c.
Placidæ auguſtæ ſepulcrum Ravennæ, 449. b.
Placidi Eugenii IV. cubicularii & Ambroſii mutua dilectio, 96. d. 97. d. 270. a. 618. a. a ſummo pontifice miſſus eremitas ad pacem hortatur, 690. b, ſcriptæ ad eum epiſtolæ, 83. d. & ſeq. 605. b. d.
Placidus major eremi Camaldulenſis, 261. c.
Placidus eremita pœnitentiarius. 58. a. c. 59. a.
Placidus parum conſtans & vitæ eremiticæ profligator, 89. e. 92. c. 94. d. 95. c. 98. c.
Placidus homo nequam Ambroſio Camaldulenſi contrarius, 428. c.
Placidus incluſus Ambroſio Camaldulenſi contrarius, 660. b. de eo falſa diſſeminat Florentiæ, 660. c. ejus converſio, 99. d.
Placidus monachus in carcerem conjectus, 1226. c.
Platonis Philophiam Romæ legit Ægidius Viterbienſis, 1251. a.
Platonis Phædrus, 496. d. 505. c. 509. e. opera, 714. d. Platonici chriſtianis propius accedunt, 1254. a.
Plauti comœdiæ, 512. e. 518. e. 543. e.
Plinii codex, 504. a. 522. b.
Plinius de miſeria hominis breviter & ornate diſſerit, 959. c. ejus ſtilus ornatus, 1126. d. ejus exemplaria mendoſa, 1126. e.
Plotinus vir Platonicus, 713. d. Plotini codex, 493. d. 526. e.
Plutarchi codex, 397. e. 406. c. epiſtolæ. 561. e. 570. b. Paralella, 555. b. opera. 713. d. 714. c. eorum tranſlationem meditatur Ambroſius Camaldulenſis. 515. e. 571. a.
Poetæ chriſtiani, 839. c.
Poetarum lectio virgini vitanda, 838. b. in poetis veritatem quærere non eſt damnabile, 908. e. & ſeq. Poetas commendat S. Baſilius 861. e.
Poggius ſecretarius ſummi Pontificis Ambroſii Camaldulenſis amicus, 10. a. 187. 366. c. 490. c. 515. d. 528. b. 530 c. 544. e. 545. d. 559. e. 567 e. ejus epiſtolæ, 513. a, 777. d. ejus epiſtola ad Carolum Aretinum de funere Nicolai civis Florentini, 741. e ſcribit adverſus religioſos, 756. b. 758. c. ei ſcribit Albertus Sarthianenſis, 805. a.
Polybius a Leonardo Aretino traductus, 560. a.
Pompa exterior pontificum ſcandaliſat, 27. c.
Pompeius Trogus, 560. a.
Pomponii Attici vita, 547. d.
Pontanus amicus Ambroſii Camaldulenſis admotus equuleo, 553. b.
Pontifici vaſa argentea dat clerus, 260. a.
Porcilia appendix monaſterii Montis-Crucum, 679 d.
Portuenſes epiſcopi, Philippus Galandrinus, 1003. c. e. Rodulphus de Carpo, 1312. a.
Prædeſtinatio eſt ſempiterna & ſanctiſſima Dei diſpoſitio gratiam in primis, poſtremo gloriam largiendi, 881. a.
Prædeſtinationis maxima vis, 879. b.
Prædicatorum generalis privilegia mendicantium defendit in Concilio Lateranenſi ſub Leone X. 1264. c. 1265. a.
Prædicatorum conventus Ferrarienſis reformandus, 816. e.
Præfatio in vitam S. Johannis Chryſoſtomi ad Eugenium IV. 693. e.
Prælatorum exempla ſubditos ad imitandum trahunt, 106. b. 108 d.
Prælati depoſitio magna diſcutione facienda, 278. a.
Præneſtinus epiſcopus Fridericus Ceſius, 1312. b.
Preſbyteri facti anno ætatis vigeſimo ſecundo ex diſpenſatione, 107. c.
Principem una virtus ornat, 845. b. in principe nihil magis commendatur quam lenitas, 9 a.
Prior clauſtralis Florentinæ Abbatiæ congregationis S. Juſtinæ ad eremum Camaldulenſem admitti petit, 1125. d. 1127. a.
Privilegium meretur amittere qui permiſſa ſibi abutitur poteſtate, 1163. d.
Priſciani opus de menſuris & ponderibus, 522. c.
Proclamatio culparum in capitulo laudatur, 895. c. d.
Proclus Platonicus, 723.
Procopius de geſtis Beliſarii & Juſtiniani, 713. a.
Profectum fratrum ſuorum cupit Ambroſius, 344. a. 345. a.
Protector ordinis Camaldulenſis, 292. a.
Prudentius, 406. d.
Pſalterium in itinere quotidie recitat Petrus Delphinus, 1224. b.
Pſalterium græcum, 366. c. 585. a.
Ptolomeus Philadelphus, 764. d.
Ptolomæi liber de muſica, 554. e. geographia, 727. a. Ptolomæi errores emendati, 501. e.
Ptolomæi codex, 544. b.
Publius Cornelius Lentulus Conſul, 460. e.
Puerorum educatio præferenda regnis gentium, 246. a.
Puerorum apud Camaldulenſes pia inſtitutio, 82. a. 83. e. 86. c. 89. a. 91. e. commendatur, 148. c. 183. c. Illi invigilat Ambroſius Camaldulenſis, 244. c. 246. d. 247. b. 248. c. 249. a. & ſeq. 252. c. 254. b. 256. c. 264. b. 271. c. 626. e. 672. e. 676. c.
Pueri ad fenum congregandum non mittendi, 429. b.

Q.

QUadrageſimale officium prolixius, 935. a. 993. d.
Quatuor coronatorum cardinalis liber, 1260. e.
Querceti Abbatiſſa, 291. a.
Quintilianus, 506. a. 717. a.
Quintiliani liber de muſica, 554. e.
Quintus-Curtius, 445. c.
Quintus Fabius prætor, 460. e. 688. c.
Quirinus eremita Camaldulenſis, 1741. a. peractis ſex in eremo menſibus profeſſionem emittit, 1209. d Major eremi fieri optat, 1210. a Petro Delphino fit contrarius, 1194. d 1207. c. 1209. a. illi reſtituit ſyndicatum eremi, 1184. c. veniam ab eo petit de illatis injuriis, 1201. d.
Quirinus nobilis Venetus, 143. e.
Quirinus (Nicolaus) 1000. d.

R.

RAcha interpretatur inanis & ſine cerebro, 973. e.
Rainerii abbatis prudentia, 211. b.
Raynerius abbas Anglarii, 207. e. 208. d. 209. b. 210. a. d.
Raynerius Nicolai de Scarſis Piſanus, 482. b.
Raynerius monachus depravatus, 132. b. parum pudicus, 381. c. vinctus ad Bonum fontem adductus, 349. e. incarceratus, 128. e. excommunicatus ab omnibus monaſteriis expellendus, 438. a.
Raynerius adoleſcens bonis ſpoliatus, 573. a.
Ranucius cardinalis S. Angeli, 1312. b.

Google

Raphael monachus. 297. e. 354. b.
Ratiſpona nobile oppidum & opulentum, 456. d. 628. c. monaſterii Ratiſponenſis bibliotheca, ibid.
Ravennæ templa & bibliothecæ, 448. c. baſilicæ miræ venuſtatis, 253. b.
Recanatenſis epiſcopus, 16. e. 62. b. 423. e.
Recreationibus modice utendum eſt, 1127. c. d.
Reformationi eccleſiæ incumbendum, 26. c. ad eam Eugenium papam hortatur Ambroſius Camaldulenſis, 29. e. a prælatis præſertim incipienda, 666. e. & ab ipſo papa, 27. a.
Reformatio cleri Anglicani, 1305. d.
Reformatio monaſteriorum, 13. e. & ſeq. 252. a. non ita facilis, 672. d. 676. b.
Reformatio ordinis Camaldulenſis neceſſaria, 348. d. eam cupit Ambroſius, 46. c. 103. c. & ſeq. 107. a. & ſeq. 206. b. & ſeq. 217. c. & ſeq. 279. d. 284. c. & ſeq 288. a. 319. e. 603. d. illi operam dat Petrus Delphinus, 962. a. 1098. c.
Reformationi monaſterii Montis-crucum intendit Ambroſius Camaldulenſis, 679. d.
Reformationi eremitarum intendit Ambroſius Camaldulenſis, 603. b.
Reformatio ordinis Vallumbroſani difficilis & neceſſaria 348. b. c.
Reformationi conventus eremitarum S. Auguſtini Pariſienſis operam dat Ægidius Viterbienſis, 1263. d. e.
Reguli Attilis fides, 763. b. c.
Reinerius converſus nequam carceri mancipandus, 283. b. & ſeq.
Reliquiarum oſtenſio die Pentecoſtes in Claſſenſi monaſterio, 1038. b.
Rhenus Fluvius, 454. b.
Richardus abbas Vallumbroſanus, 50. d.
Rinutius amicus Ambroſii Camaldulenſis, 498. b. 502. a. 523. b. 530. c. 537. b. ejus colloquium cum Ambroſio 534. a. & ſeq.
Robertus Roſſus vir doctus, 729. e.
Rodigium venit in dominium Venetorum, 1118. a.
Rodulfus de Carpo cardinalis epiſcopus Potruenſis, 1312. a.
Rodulfus Piracius civis Florentinus, 513. c.
Rolandus de Carreto, 1486. d.
Roma occidua Babylon, 353. a.
Romanos tumultus horret Ambroſius Camaldulenſis, 367. b. c.
Romæ ædificia, 341. c. reliquiæ ſine dolore non poſſunt aſpici, 487. e. epigrammata, 366. d.
Romani confœderati duci Mediolanenſi, 66. a. iis caſtrum S. Angeli credere non vult Eugenius IV. papa, 69. e.
Romeus Foſcarius vir optimus & Ambroſii Camaldulenſis amicus, 459. a. vir humaniſſimus, 481. d. 482. c. purgat ſeſe crimine perfidiæ, ibid. ejus cauſam agit apud Eugenium Ambroſius Camaldulenſis, 482. a. 484. d. ejus apud Bononienſes quanta auctoritas, 484. c.
S. Romualdi vita 101. e. 103. a. Pſalterium cum expoſitione, 1164. d. corpus furto ſublatum & reſtitutum, 1116. e.
Romualdus prior S. Damiani, 139. a. de Bononia, 439. d.
Romualdus novicius ſceleratus, 1002. a.
Roſæ monaſterii paupertati ſubvenit Eugenius IV. 32. a. & ſeq.
Rothomagenſis cardinalis, 152. b. e.
Rotenſis monaſterii abbas Dominicus 205. a.
Roverellæ cardinalis obitus, 1000, b.
Rufini explicatio in ſymbolum, 724. a.
Rufinus homiliarum S. Baſilii traductor, 723. e.
Rutilius Lupus, 507. a.

S.

S. Sabinæ cardinalis legatus Baſilienſis advenit Ferrariam, 415. b.
Sacerdotes adulteri ordinibus ſuis privandi, 378. a.
Sacerdotum paucitas in ...penſi monaſterio, 1050. e.
Sacerdotum defectus apud Lemmum, 1059. b.
Sæculi & clauſtri comparatio, 918. c.
Salernitanus archiepiſcopus Hieronymus Seripandus, 1309. d.
Salomon Ambroſii Camaldulenſis amicus, 540. a.
Salomon puer, 151. d.
Salviani libri in Italiam deportati, 838. d.
Sarcinas epiſcopus Johannes Philippus, 57. e.
Sardanapali ingluvies damnatur, 762. b.
Saturnalia de geſtis Conſtantii imp. 555. a.
S. Savini monaſterium Camaldulenſibus reſtitutum, 465. c. 466. b.
Saxolus Pratenſis Laurentii & Pieriæ filius, 854. e. ejus epiſtola ad Leonardum Dathum, 841. b.
Scientia tanto altior quo divina gratia fuerit abundantior, 161. a.
Scientia nulla bonæ conſcientiæ comparanda, 1106. c.
Scipioni epiſcopo Mutinenſi ſcribit Albertus Sarthianenſis, 803. a.
Scipio Africanus, 812. e.
Scipionis effigies, 548. c.
Scipio Phyſicus, 1228. d.
Scoti pacem petunt a rege Angliæ Henrico VIII., 1273. c.
Scriptorum hiſtoriæ neceſſitas, 858 c. & ſeq.
Sebaſtianus abbas, 260 a. 342. c. 354. b. c. 376. c. 424. b. 631. d. 632. b. 633. a. e. 636. a. c. vir prudens, 292. e. 299. d. eum a peregrinatione dehortatur Ambroſius Camaldulenſis, 279. e. 280. b. & ſeq. monet ut famæ & conſcientiæ conſulat ſuæ, 281. a. laute exceptus Venetiis, 277. a. & ſeq. ejus elogium, 240. & ſeq. 293. c in eum curas ſuas refundit Ambroſius Camaldulenſis, 287 d. Scriptæ ad eum epiſtolæ, 275. a. & ſeq.
Sebaſtianus monachus, 65. a.
Sebaſtianus Baduarius orator, 1062. d.
Sedunenſis cardinalis, 1308. a.
Sedulius, 406. d.
Senectute otioſa nihil jucundius, 1204. e.
Senenſis cardinalis protector ordinis Camaldulenſis, 1063. b. 1095. c. e. 1102. a. 1131. b. 1134. c. 1137. a. 1138. a. 1139. a. 1140. c. 1142 e reformationem ejuſdem ordinis meditatur, 1036. b & ſeq. capitulum generale indicit, 1278. b.
Senenſis epiſcopus Franciſcus Picolomineus, 1223. a.
Sepulcra plura Ravennæ, 449. d.
S. Sepulcri abbatis negotium cum epiſcopo Cezenate, 607. b.
Sepulcrus abbas Britonori, 330. d. 331. e. 333. d.
Sepulcrus præficiendus monaſterio B. Mariæ de Vrano, 328. e.
Seraphinus Ægidii Viterbienſis amicus. 1233. a. qui ipſi facultatem tribuit quocumque eundi ad prædicandum, 1256. b. laudatur de geſtis Viterbii & Florentiæ 1262. a. collectas a ſe Ægidii Viterbienſis epiſtolas mittit Brodato eremitæ Senenſi, 1238. c. ejus epiſtola ad Marianum Saxoferratenſem eremitam, 1241. a. ejus elogium, 1245. a.
Seripandus ordinis S. Auguſtini generalis, deinde archiepiſcopus Salernitanus tum Cardinalis, 1309. d.
Servius Sulpicius, 625. d.
Sextus Sententiarum, 597. e. 598. e.
Siciliæ rex Fridericus, 1253. a.
Sigillum eremi Camaldulenſis tradendum Majori, 651. d.
Sigiſmundus imperator piſcationi & venationi deditus, 20. e.
Signienſis Epiſcopus, 480. d. cupit transferri ad aliam Eccleſiam, 91. a.
Silvæ-mundæ abbas, 360. d.
Silvæ-mundæ abbas calculum Benedicti ex generalis Camaldulenſis reprobat, 364. b.
Silvæ-mundæ abbas puniendus, 136. a.
Silveſter epiſcopus Vigornienſis a ſuſpicione perfidiæ purgatur, 1275. b. & ſeq. pro ipſo purpuram a papa petit Henricus VIII. rex Anglorum, 1305. 1306. e. ei gratias agit Carolus rex Hiſpaniæ de geſtis ab eo pro ſibi procurando imperio, 1308. a. ſcriptæ ad eum epiſtolæ cardinalis Eboracenſis, 1269. a.
Silveſter Monachus, 126 b. d. 129. c. 153. b. 154. a. 161. e. 212. b. 297. a. 321. a. 354. b. 373. c. 374. b. 382. a. 434. d. 435. c. e. Ambroſio Camaldulenſi adverſarius, 390. d. ejus ad eum epiſtola, 345. e.
Silveſter Datius, 1294. b.
Simon ſuperior S. Benedicti, 354. c.
Simon monachus, 423. c. 427. b. 428. a. ſocius ad viſitandum monaſteria aſſumitur ab Ambroſio Camaldulenſi, 54. d.
Simonia extirpanda, 28. b.
Simplicii commenta in Ariſtotelem, 406. c.
Societates nobilium, mediocrium & inopum apud Florentinos, 15. d.
Socium Camaldulenſium horreum & quietis diverſorium, 290. b.
Socrates ſenex tractandis fidibus operam dedit 695. d. 853. c. 857. d. ejus apologia, 496. d. 505. c.
Solitudinis deliciæ, 170. d. Solitudo paradiſus urbs carcer, 1010. d. Solitudinis horrorem mitigat lectio ſcripturarum 923. a.
Solon, 746. c.
Sophoclis Tragœdiæ, 489. a.
Spinæ in quibus volutavit ſe S. Benedictus, 899. b.
Stagirius monachus S. Johannis Chryſoſtomi arreptitius, 696. d. eum conſolatur S. Chryſoſtomus, ibid.
Statuas viris illuſtribus erigere decet, 870. e.
Statuta capituli generalis Camaldulenſium approbata a ſummo Pontifice, 660. b.
Stephanus monachus Ambroſio carus, 174. a 175. e. 178. b. 187. c. 376. d.
Stephanus eremita, 57. e. 58. e.
Stephanus Porcius. 62. a. 63. a. b. 65. d. 83. a. eques Romanus, prætor Bononienſis, 257 c. 258. d. 352. c. 409. b. 548 d. 552. a. 623. e. 625. d. 709. c. annulum dat Ambroſio Camaldulenſi, 450 ſcripta ad eum Ambroſii Camaldulenſis epiſtola, 620. e. 621. c. 622. b.
Stephanus poeta, 423. e. 430. e.
Stephanus Juriſconſultus, 399. b.
Stephanus puer, 627. a.
Strabo de ſitu orbis, 713. e.
Stragula indumenti genus plumario opere & ſpectabili varietate contextum, 883. b.
Stromata, 406. d.
Studiorum cura, 798. b. & ſeq. ad ſtudia litterarum ſuos monachos excitat Petrus Donatus abbas, 921. c.
Studium artium commendatur, 842. e.
Sublacenſium monachorum vita angelica, 897. b.
Suetonii codex, 498. d.
Summa confeſſorum, 597. e. 598. c.
Superbia nulla major quam ſuperiorem non cognoſcere, 13. a.
Superiores ad parvos defectus oculos debent claudere, 1061. d.
Superiores eſſe in monaſteriis non poſſunt natalium defectum patientes ſine diſpenſatione, 80. a. b.
Synodi VI. quaterniones, 86. b. 87. a.
Syriacus Anconitanus antiquitatis ſtudioſus, 548. e.

Digitized by Google

T.

TAnetus amicus Ambroſii Camaldulenſis, 461. c.
Tartarorum regis ad Chriſti fidem converſio, 578. e.
Tempeſtas magna Florentiæ, 1171. d.
Templum S. Vitalis rotundum Ravennæ, 449. a.
Tentationum utilitas, 1021. d. & ſeq.
Terræ motus ex quo plures corruere civitates, 1071 d.
Tertulliani volumina, 35. c. 493. d. 512. c. 518. e. 526. b. 528. d. 531. c. Apologeticus, 490. d. 495. d. de eo Lactantii, Cypriani & Hieronymi judicium, 526. d. & Ambroſii Camaldulenſis, 493. d.
Teucidides poëta, 551. a.
Thadæus monachus, 364. d. Ambroſii Camaldulenſis ſocius, 457. e.
Thadæus lapicida periti ſſimus, 1019. a.
Theocriti interpretationem a Jacobo Sannazaro petit Ægidius Viterbienſis, 1248. a. & ſeq.
Theodorus Theſſalonicenſis vir doctus, 843. c.
Theodoſius imperator, 449. b.
Theologia myſtica, 597. d.
S. Theophili abbas Anſelmus, 115. b.
Theophili Alexandrini ſermo in epiphania & epiſtolæ, 497. e. epiſtola de Paſchate, 404. e.
Theophilus Venetus vir ſummæ religionis, 722. b.
Theophraſti codex, 517. c. 527. b.
Theophraſtum in latinum convertere ſuſcipit Ambroſius Camaldulenſis, 511. c.
Theſſalonica urbs Græciæ nobiliſſima, 495. a.
S. Thomæ opera, 353. b.
Thomas Volſeus cum archiepiſcopatu Eboracenſi Bathonienſem ac Vellenſem epiſcopatum petit in commendam, 1282. a. illi cardinalatum a papa petit Anglorum rex Henricus VIII. 1296. e. legationem in Anglia petit & facultatem viſitandi exemta monaſteria, 1274. d. 1284. e. quam ſibi continuari poſt cardinalis Campegii diſceſſum ex Anglia petit, 1289. a. immo nullos ei limites a pontifice poni, 1294. a. ejus epiſtolæ, 1269.
Thomas epiſcopus Forilivii gubernator, 166. c.
Thomas abbas Fabriani, 253. b.
Thomas abbas Peruſinus electus, 617. e. 620. d.
Thomas abbas Vallis caſtri, 209. a. e.
Thomas prior S. Severi, 116. b. 337. a.
Thomas amicus Ambroſii Camaldulenſis, 317. a. 321. d.
Thomas monachus, 430. b. 532. b.
Thomas monachus procax, 1080. a.
Thomas eremita, 1170. b.
Thomas alumnus epiſcopi Bononienſis vir periti ſſimus, 496. b.
Thomas Donatus, 1038. c.
Thomas de Martellinis, 1008. c.
Thomas Pontarus, 709. d. ejus epiſtola ad Carolum Aretinum, 739. a.
Thomas Sarazanenſis vir humaniſſimus, 404. d. 470. b. 508. b. 510. a. 518. a. ejus epiſtola ad Nicolaum Nicoli, 723. a.
Thomas Spinellus, 1307. e.
Thomas vir acutiſſimus & humaniſſimus, 504. e.
Thomaſus Bibius ex Cypro medicus regius, 818. a. 819. a.
Timacus Locrenſis, 813. b.
Timothei Alexandrini reſponſa, 497. e.
Titi Livii decades, 460. d. 602. d. 688. c.
Tolerantia de ſæculo triumphamus, 172. a.
Tornacenſem civitatem ſibi vendi poſtulant Galli, 1279. e.
Tornacenſis electi bullam revocari petit Henricus VIII. rex Anglorum, 1276. b.
Tragurienſis dominus Ambroſio Camaldulenſi infert injuriam, 82. d.
Tranſitus ab una religione ad aliam ſolet eſſe infauſtus, 412. b.
Tridentum oppidum ſemi-barbarum, 413. b. 455. e.
S. Trinitatis de Sacraria abbas inſtituitur Lucas monachus, 642. b.
S. Trinitatis prope Peruſium monaſterium ordini Camaldulenſi reſtituendum, 620. a.
Turcarum excurſio, 1008. e. claſſis in chriſtianos, 1282. e. ante oppidum Scutori victi, 1042. a. civitatem in Epiro obſident, 970. d. urbem regiam capere ambiunt, 713. c. Turcarum bellum apud Peloponeſum aut Cyprum, 1037. a. Italiæ appropinquare nuntiantur, 1037. b. exhortatio ad bellum Turcis inferendum, 1246. a. & ſeq. quod eis inferre meditatur Leo X. 1278. a. & ſeq. ampliſſimum pro expeditione in Turcas exercitum illi offert Henricus VIII. Angliæ rex. 1297. a. & ſeq. in eum inſurgere debent omnes principes chriſtiani, 1283. a.
Turcæ a Perſis victi, 966. a.
Tulci vituperantur, 534. c.
Tuſculanus epiſcopus Franciſcus, 1312. b.

V.

VAlentiniani ſenioris imperatoris ſepulcrum, 449. b.
Valentinus dux, 1249. b.
Vallis-caſtri abbates, 430. d. Euſtachius 205. e. 206. b. 388. a. 616. c. 617. a. ejus obitus 209. a. Thomas, 209. a. e.
Vallis-caſtri reformatio, 210. e.
Vallumbroſani ordinis reformatio proſequenda, 17. c. quam neceſſaria ſit & quam difficilis, 348. b. & ſeq. committitur Ambroſio Camaldulenſi 7. a. 45. a. e. 50. d. 386. b. 662.
Valumbroſanus abbas Richardus 50. d.
Valumbroſani in aſſumtione novi abbatis ſolvunt cameræ apoſtolicæ aureorum quatuor millia, 348. c.
Vangadicia monaſterium cardinali Bononienſi commendatum, 97. e. 99. a. & ſeq. illud ſuæ addi religioni petit Ambroſius Camaldulenſis, 19. b. illud a jugo commendarum liberare meditatur Petrus Delphinus, 1118. c.
Veneti laudantur, 534. c. 1317. d. Gallos in cunctis offendunt, 1301. a. auxilium parant juniori Græcorum imperatori, 495. a. eorum in dominium veniunt Rodigium & Lindenaria oppida, 1118. a.
Venetorum dux Leonardus Lauredanus, 1218. d.
Venetus Patriarcha Maffeus Girardus, 1219. d.
Ventura abbas S. Michaelis de Murano, 1217. d.
Venturæ priori Montis-crucum ſcripta epiſtola, 965. c.
Ventura vicarius 1161. c.
Veritatis vis & potentia, 801. d. quando ab amicis audiri nequit, ab inimicis audienda eſt, 946. a. eam in poëtis quærere non eſt damnabile, 908. e. & ſeq.
Veſtium luxus improbatur, 105. d. 110. a.
Veſtium vilitas in monachis commendatur, 843. e.
Ugolinus abbas S. Hippoliti, 35. a. 151. a.
Ugolinum monachum errantem ad gregem revocat Ambroſius Camaldulenſis 141. e.
Ugutio Abbatienſis, 855. a.
Vicentinus epiſcopus, 566. c.
Vicentinus antiſtes Petrus Emilianus, 553. c. 584. e.
Victor Delphinus pater Petri Delphini ex genere patricio, 1218. a.
Victor Petri Delphini ex Nicolao Germano nepos, 1229. c.
Victorinus vir doctus, 452. c. 454. c. 492. e. 829. c. humanitatis condimentum, 556. a. 613. d. 714. c. optimus ſtudiorum parens 843. b. ejus mira eloquentia & vis perſuadendi, 6. 7. c. fuit præceptor Gregorii Conrararci, 834. b. & liberorum principis Mantuæ, 722. e. acceſſitus a Johanne Franciſco Gonzaga principe Mantuano ad filios inſtituendos ut ſe geſſerit, 845. e. 553. e. Ambroſio Camaldulenſi addictus, 554. a. c. d. qui ad eum ſcribit, 610. c. ejus vita ſcripta a Saxolo Pratenſi, 841. b. 845. b. & ſeq.
Victorini diſcipuli, 554. e. 840. a. bibliotheca, 554. e.
Viennæ nobiliſſimum oppidum, 309. a. 457. c. 629. b.
Vigornienſis epiſcopus Silveſter, 1269. 1305. a. 1306. c. 1307. e. 1309. d.
Vincentius monachus, 163. d. 643. e.
Vintonienſis epiſcopus Thomas Volſeus, 1269.
Virgareti abbas reus, 211. a. ejus pœnitentia, 364. d.
Virgilius moriens Æneida cremari juſſit, 869. d.
Virgilium familiariſſimum habuit Auguſtus, 872. e.
Virgilium comburendum cenſebat Johannes Pratenſis, 857. e.
Virgilii ſtatuam Mantuæ comminuit Carolus de Malateſtis, 868. b. & ſeq.
Virgilii apologia, 905. a. & ſeqq. ejus elogium, 905. e.
Virginitatis elogium, 830. c. eam impugnaverunt hæretici, defenderunt doctores Catholici, 830. a. & ſeqq. de ea qui ſcripſerint antiqui Patres, 829. d. e.
Virginem Chriſti in domo paterna manere non decet, 832. a. & ſeqq.
Virgo remanens in domo paterna ut ſe gerere debeat, 836. d.
Virginis ſacræ qualis debeat eſſe ſermo, 837. b. Lectio, 838. b.
Virtuti omnia facilia, 142. c.
Virtutum ardua principia, 254. d.
Virtus una principem ornat & imperium firmat, 845. b.
Virtus etiam in hoc tempore ſua habet præmia, 239. a.
Viſitationes fugit Ambroſius, 180. e.
Viſitatio monaſteriorum neceſſaria, 663. b.
Viſitatio ordinis Vallis-umbroſæ, 386. b.
Viſitandi alterius ordinis curam abjicere tentat Ambroſius Camaldulenſis, 243. a.
Viſitat ſua monaſteria Ambroſius Camaldulenſis, 649. e.
Viſitando monaſteria Ambroſius Camaldulenſis ſocium admittit abbatem de Carceribus, 665. d. e.
Viſitans monaſteria ordinis ſui Camaldulenſis ordinis generalis quatuor equos habet, 52. d.
Vitæ patrum ab Ambroſio Camaldulenſi traductæ, 414. a. 489. d. 504. e. 507. b. 521. e.
Vitæ Sanctorum dono datæ Coſmo Mediceo, 520. b.
Uniones monaſteriorum improbat Ambroſius Camaldulenſis, 672. d. Eas cenſet minus utiles, 665. c.
Unio Parthenonis S. Chriſtinæ ad aliud monaſterium, 125. c. 126. c.
Unio S. Marci ad Camaldulenſes, 692. d.
Ulma nobile oppidum atque opulentum, 308. c.
Volaterranenſis epiſcopus abbatiam Morronenſem armis ſibi ſubjicere tentat, 1119. e.
Urbanus Malumbra Monachus pius, 968. b. 970. b.
Urbani Monachi illuſiones nocturnæ, 1011. d. 1014. e. a dæmone vexatur, 1021. d. 1024. a. 1030. d. 1031. a. 1031. a. c. ejus conſtantia, 1023. d.
Urbanus Malumbra abbas Claſſenſis, 1057. c. & d. 1060. a. 1061. a. 1062. b. 1067. a. c. 1068. a. 1072. a. 1077. a. 1079. e. 1086. e. 1089. e. 1091. a. 1092. c.

Digitized by Google

1094. b. 1095. b. d. 1096. c. 1099. a. c. 1107. a. 1108. a. reformationi Claſſenſis monaſterii ſedulam dat operam, 1088. b. illi de miſſis donis gratias agit Petrus Delphinus, 1070. d. 1071. b. eum a ſiniſtris rumoribus purgat Petrus Delphinus, 1085. c.
Urbini ducis matrimonium, 1279. c. 1280. c.
Urſinus cardinalis, 152. c. 392. d. 512. e. 518. e. 526. b. 543. c. 623. c. Ambroſii Camaldulenſis amicus, 544. b protector ordinis Valumbroſani, 52. b. ejus bibliotheca, 544. b Jordanus cardinalis de Urſinis monaſterium reſignat Camaldulenſibus, 44. c.
Urſinus cardinalis Cortonenſe monaſterium reſtituit ordini Camaldulenſi. 620. b.
Urſinus Peruſiæ legatus, 356. d.
Vulteranus cardinalis, 1181. d. Camaldulenſium protector, 1192. b.
Vulterani abbas Bernardus, 638. e.
Vulteranus abbas Ambroſii Camaldulenſis vicarius, 651. e.

X.

XAnti Balli epiſtola ad Ambroſium Camaldulenſem, 707 d.
Xenophontii codex. 461. b. 531. c. 558. b. 560. c. 561. b. 569. e. 589. b.
Xenophontis conſtantia in morte filii, 953. c.

Z.

ZAcharias vir ſummus frater Franciſci Barbari, 565. e. 566. e. 567. d. 568. e. 573. b. 575. d.
Zacharias Barbarus orator Venetorum apud papam, 1105. d.
S Zenonis de Piſis abbas, 63. 155. b. 156. 157. c. 692. e.
Zinebra femina ſpectatiſſima, 493. c.
Zozimus papa, 695. d.

FINIS.

ERRATA.

PAgina 7. *l* 24. diligenter, *l.* dignetur. *p.* 8. *l.* 9. piiſſime *l.* piiſſimæ. *p.* 14. *l.* 54. nequaquam *l.* nequicquam. *p.* 16. *l.* 44. nam tanti *l.* non tanti. 32. *l.* 43. abbatum ſepulchrum *l.* abbatem Sepulchrum *p.* 35. *l.* 40. quam jam. *l.* quia jam, *p.* 57. *l.* 54. vias *l.* vices. *p.* 63. *l.* 1. defectiva *l.* defectivam. *p.* 65. *l.* 48. quam *l.* qua. *p.* 69. *l.* 3. certius *l.* *adde* reſcire. *p.* 70. *l.* 22. exemti *l.* exemtos. *p.* 72. *l.* 37. decet *l.* deeſt. *p.* 80. *l.* 23. tamen *l.* tantum. *p.* 85. *l.* 18. factum *l.* factu. *p.* 86. *l.* 11. quietis *l.* quævis. *p.* 95. *l.* 12. ipſum *l.* ipſos *p.* 97. *l.* 55. pluſquam *l.* pluſque. *p.* 98. *l.* 50. & quia *l.* & qui à *p.* 110. *l.* 8. regula *l.* regularium. *p.* 116. *l.* 13. & ad noſtram *l.* te ad noſtram, p. 117. *l.* 4. pollicitus eſt *l.* pollicitus es, *p.* 128. *l.* 28. video *l.* vide, *ibid.* *l.* 41, per me *l.* pro me, *p.* 131. *l.* 56. in tabulis *l.* in tabulas, p. 136. *l.* 47. D. Hieronymo *l.* de Hieronymo, *p.* 150. *l.* 44, monaſterium plura jura *l.* monaſterii jura, plura, *p.* 167. *l.* 58. catalogum *l.* dialogum, *p.* 176. *l* 44. reſtare *l.* reſtaret, *p.* 205. *l.* 22. circa ipſum *l.* circa ſe, p. 236. *l.* 23. laceſcas *l.* laſſeſcas, *p.* 240. *l.* 29. iſta *l.* iſti, *ibid.* *l.* 53. ne tu *l.* ne tum, *p.* 252. *l.* 25. ſcrobem *l.* in ſcrobem, *p.* 254 *l.* 35. fuerint *l.* fecerint *p.* 256. *l.* 1. manentia *l.* manantia, *p.* 262. *l.* 20. orantes *l.* errantes, *p.* 270. *l.* 17, laceſcas *l.* laſſeſcas, *p.* 287. *l.* 12. ſolatio *l.* ſolutio, *ibid.* *l. ult.* ſubierint *l.* ſubierim, *p.* 295. *l.* 29. purgemur *l.* pungimur, *p.* 301. *l.* *ultima* accedunt *l.* accendunt, *p.* 302. *l.* 43. clementius *l.* inclementius, *p.* 308, *l.* 14. cum ceteris *l.* cum à ceteris, *p.* 348. *l.* 45. vacant *l.* vacanti, *p.* 358. *l.* 37. intendo *l.* intendo declinare? *p.* 393. *l.* 36. pœnitentiam *l.* præſentiam, *p.* 395. *l.* 38. ut te *l.* ut ſe, *p.* 397. *l.* 3. vobis *l.* nobis, *p.* 402. *l.* 18. factus *l.* factus, te, *p.* 406. *l.* 24. homines *l* omnes, *p.* 431. *l.* 29. in civitate *l.* in civitatem, *p.* 433. *l.* *penult.* vobis *l.* nobis, *p.* 442. *l.* 13. manu *l.* mala, *p.* 448. *l.* 30. pergere *l.* peragere, *p.* 435. *l.* 8. quam omnes *l.* tam ipſum quam omnes, *p.* 460. *in ima pagina* comitia rogantis fuere creati &c. *ſic legebatur in mſ. codice, ſic vero reſtituendum* comitia conſulibus rogandis fuere: creati P. Cornelius Lentulus. M. Bœtius Tamphilus. Prætores inde facti ſunt duo Quinti Fabii & uſque ad id: Demetrium iterum ad patrem accuſavit Perſeus. Fuga per Pæoniam præparata. *p.* 465. *l.* 26. Ruthone hiſtoriæ *l.* Rutheno ... *p.* 467. *l.* 50. illorum *adde* criminationibus, *p.* 472. *l.* 18. ex noſtris f. ex paucis, *p.* 475. *Epiſtola VI argumentum ita reſtituendum* commendatum ſibi S. a ſe gratiſſime acceptum & litteris græcis edocendum, *p.* 476. *l.* 38. nos ro *l.* nos pro, *p.* 479. *l.* 2. multa *l.* multam, *ibid.* *l.* 15. ſi quæ *l.* ſique, *p.* 487. *l.* 18. vetur *l.* innovetur, *p.* 488. *l.* 13. te *l.* ſe, *p.* 492. *l.* 12. Agelii *l.* A. Gelii, *p.* 495. *l.* 56. Nicæni *l.* Nyſſeni, *p.* 500. *l.* 40. quam adſerat &c. *ſenſus corruptus*, *p.* 504. *l.* 22. aſtu *l.* aſtus. *p.* 513. *l.* 6. affectu *l.* effectu, *p.* 508. *l.* 2. incidia *l.* indicia, *p.* 543. *l.* 13 qui *l.* quæ, *p.* 545. *l.* 46. aquæductis *l.* aquæductibus, *p.* 552. *l.* 18. poſtquam *l.* poſt quem, *p.* 555. *l.* 3. ſymoſium *l.* ſympoſium, *p.* 570. *l.* 52. ſane ſolos adverſus gentem *l.* ſane ſeptem adverſus gentiles, *ibid.* *l.* 56. ſemi.... *l.* ſemitruncos, *p.* 574. *l* 37. exibis *l.* exibebis, *p.* 579. *l.* penult. cæpit ibi *l.* cæpi tibi, *p.* 585. *l.* 35. ut ſuſpicer me *adde* abs te ulla ratione poſſe negligi, quem tanta ambitione diligendum, *ibid.* *l.* 39. in quam *l.* in qua, *p.* 586 *l.* 23. convertere exiſtimari *l.* convertere.... exiſtimari, *p.* 589. *l.* 8. lectas *l.* ſectas, *p.* 590. *l.* 10. ſordidum *l.* ſordium, *p.* 591. *l.* 17. emineas *l.* emineris, *p.* 597 *l.* 56. ſextum *al.* textum, *ibid.* *l.* 58. apud vos *al,* apud nos, *p* 598 *l.* 1. volueris *l.* nolueris *ibid.* *l.* 4. abs *adde* te *ibid.* *l.* 10. & ordinandis *l.* eo ornandis, *p.* 604. *l.* 18. componendo *l.* componenda 828. *l.* 51. ut cum *l.* & cum, *p.* 636. *l.* 55. levitate *l.* lenitate, *p.* 541. *l.* 37. tionem *l.* taxationem, *p.* 650. *l.* 27. conſulta *l.* conſulto, *p.* 667 *l.* 27. & noſtræ cumque *l.* & noſtræ qualicumque, *p.* 674. *l.* 44. idoneis *l.* id oneris, *p.* 684. *l.* 36. Hieronymi de Praga *l.* Hieronymi de Balneo, *p.* 686. *l.* 9. burſeas *l.* buxeas, *ibid.* *l.* 29. tarique *l.* altarique, *p.* 699. *l.* 34 quam afflatum *l.* quem afflatum, *p.* 712. *l.* 34. invenire *l.* evenire, *p.* 717. *l.* 14. inſtitutum *l.* inſtitutione, *p.* 727. *l* 51. itaque per multos adeſſe tum *l.* itaque licet permultos adeſſe intelligam, *ibid.* *l.* 58. juribus *l.* auribus, *p.* 737. *l.* 16. tollere *l.* colere *ibid.* *l.* 22. primum *l.* privatum, *p.* 738. *l.* 36. timui *l.* timuit, *ibid.* *l.* 59. ſtudiorum *l.* ſtudioſorum, *p.* 741. *l.* 14. tunc *l.* tuæ, *p.* 747, *l* 59. per oratorum *l.* per oratorum.... *p.* 756. *l.* 44. deducere *l.* dedecere, *p.* 762. *l.* 7. longæ *l.* longe, *p.* 790. *l.* 27. virtute *l.* virtutum, *p.* 792. *l.* 21 quaſi *l.* quod ſi, *ibid.* *l.* 28. gracidem *l.* gracilem, *p.* 797. *l.* 41. fatu mores &c. *l.* ſatu mores improbos ſerunt, *p.* 799. *l.* 16. ſi te *l.* ſi ſe, *p.* 812. *l.* 13. quæris *l.* quævis, *ibid.* *l.* 39. nimimu *l.* minimum, 825. *l.* 32. defenſione f. defeſſione, *p.* 827. *l.* 13. merentes *l.* mœrentes, *p.* 836 *l.* 7. claudemus *l.* claudemur, *p.* 840. *l.* 19. & dum *l.* & tum, *p.* 844. *l.* 58 nomine *l.* ſanguine, *p.* 848. *l.* 10. nomen *l.* morem, *p.* 850. *l.* 45. ornant? *l.* ornant, *ibid.* *l.* 49. ducendi *l.* dicendi, *p.* 851. *l.* 19. eſſent *l.* eſſet, *ibid.* *l.* 25. Philonemque *l.* Philonem qui, *p.* 852. *l.* 29. muſica abs te f. muſica illam abs te, *p.* 857. *l.* 54. tantus in ſe *l.* tantus in te, *p.* 859. *l.* 57. tenetur *l.* tenentur, *p.* 860. *l.* 33. ut impeditionis *l.* ut in perditionis, *p.* 863. *l.* 11. Salvator: Attendite. *l.* Salvator attendite. *ibid.* *l.* 34. ſalubri *l.* ſalubre, *p.* 870. *l.* 49. atque hic *l.* atque huic, *p.* 875. *l.* 13. intus diſſerendum *l.* inter diſſerendum, *p.* 882. *l.* 30. & *l.* ex, *p.* 889. *l.* 25. vox *l.* vos, *p.* 901. *l.* 9. conſolatur illi *l.* conſolatur illam, *p.* 904. *l.* 29. nonne *l.* non eſt. *ibid.* *l* 41. omnibus *l.* manibus, *p.* 919. *in margine* 1439. *l.* 1469. *p.* 921. *l.* 57. amplectentur *l.* amplecteremur, *p.* 929. *l.* 55. mortibus *l.* morſibus, *p.* 950. *l.* 21. te ipſum *l.* ſeipſum, *p.* 958. *l.* 47. ſanati *l.* ſanitati, *p.* 976. *l.* 32. cui cum *l.* quicum, *p.* 979. *l.* 16. irrepet *l.* irreperet, *p.* 994. *l.* 35. audivi *l.* adivi, *p.* 1066. *l.* 25. *dele* per, *p.* 1120. *l.* 20. domino *l.* dominio, *p.* 1148. *l.* 11. frequenter *l.* frequentes, *p.* 1176. *l.* *ultima* ubi *l.* uti, *p.* 1201. *l.* 30. exaratos *l.* exaratas, *p.* 1221. *l.* 11. prioratum *l.* patriarcharum, *p.* 1225. *l.* 23. erminus *l.* eminus, *ibid.* *l.* 48. Trinachos *l.* Trinacrios, *p.* 1239. *l.* *ult.* in quo *l.* inque, *p.* 1243. *l.* 9. omnigenum *l.* omnigenam, *p.* 1245. *l.* 15. libelius *l.* liberalius, *p.* 1249. *l.* 14. Cœtſi *l.* Crœſi, *p.* 1251. *l.* 29. conu *l.* cornu. *ibid.* *l.* 55. præſtiferæ *l.* peſtiferæ. *p.* 1260. *l.* 28. Excerpta ex libro &c. *l.* Excerpta loca quæ ſapientes Hebræorum commutaverunt, cardinali Quatuor coronatorum offerenda, *p.* 1314. *l.* 58. jacenti f. jacens, *p.* 1315. *l.* 38. ſuo quodam *l.* a ſuo quodam, *p.* 1324. *l.* 21, quaſſuntur *l.* quaſſantur, *p.* 1328. *l.* 61. dique *l.* diuque, *p.* 1331. *l.* 54. infirmum *l.* infimum.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google